NOCTES ATTICAE CUM ... COMMENTARIIS ET RECENSIONE ANTONII THYSII...

Aulus Gellius, Jacobus Ouseel, Antonius Thysius

AULI GELLII
NOCTES ATTICÆ
CUM
Selectis Novisque
COMMENTARIIS.
et
Accuratâ Recensione
ANTONII THYSII, J.C.
et
JACOBI OISELII, J.C.
Lugduni Batavorum
Ex Officina PETRI LEFFEN A°. 1666.

AULI GELLII
NOCTES ATTICÆ;
CUM
Selectis Novisque
COMMENTARIIS,
ET
Accuratâ Recensione
ANTONII THYSII, J.C.
&
JACOBI OISELII, J.C.

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex Officina PETRI LEFFEN,
cIↃ IↃ c LXVI.

KAISERLICHE KOENIGLICHE

NOBILISSIMIS AMPLISSIMISQUE
VIRIS,

D. AMELIO à BOUCHORST, Domino de Wimmenum, Ex ordine Equestri in Delegatorum Hollandiæ Ordinum Collegio Præsidi, Rhenolandiæ aggerum Præfecto.

D. GERARDO SCHAEP, J. C. Equiti, Cortenhoeviæ Domino, Præpotentis Reipubl. Amstelodamensis Consuli, & ad Reges Daniæ Sueciæque Exlegato.

D. JOANNI VAN THILT, J.C. Reipubl. Harlemensis Exconsuli, & Supremæ Senatus Præfecturæ Rhenolandicæ Assessori.

INCLYTÆ LUGDUNOBATAVÆ ACADEMIÆ
CURATORIBUS.

UT ET
VIRIS AMPLISSIMIS, SPECTATISSIMISQUE
EORUNDEM COLLEGIS,

D. WILHELMO PAEDTS, J.C.
D. PAULO SWANENBURG, J.C.
D. JOANNI MEERMAN, J.C.
D. WILHELMO VAN SANEN.

FLORENTISSIMÆ REIPUBL. LEIDENSIS
CONSULIBUS.

NEC NON
AMPLISSIMO CONSULTISSIMOQUE VIRO,
D. JOACHIMO à WEVELINCHOVEN, J.C. Reipubl. Leid. Senatori, & Academiæ Curatoribus à Consiliis & Secretis.

VIRIS MAGNIFICIS
NOVAM HANC AULI GELLII EDITIONEM
ET QUICQUID AD ILLUM
D. C. Q.
JACOBUS OISELIUS.

NOBILISSIMI, AMPLISSIMI, CONSULTISSIMIQUE VIRI.

Aud animus eſt multis Vos morari, aut cauſſas longè petitas arceſſere, cur NOCTES haſce ATTICAS ab AULO GELLIO omni ferè eruditionis & literarum genere olim elucubratas, ac novâ jam faculà, partim alienâ, partim meâ operâ accenſâ, illuſtratas, Nomini Veſtro inſcribendas duxerim. Nemini enim potius iſtæ debebantur, quàm Vobis, quorum Curæ, Vigilantiæ & Prudentiæ, ab Illuſtriſſimis & Potentiſſimis HOLLANDIÆ & WEST-FRISIÆ Ordinibus commiſſa eſt florentiſſimi LUGDUNENSIS BATAVI ATHENÆI adminiſtratio; Vobis, inquam, quibus ab iſto tempore nihil magis ſolemne fuit, quàm Literatorum hominum conatus & labores Reipublicæ Literariæ commodo deſtinatos patrocinio veſtro & favo-

favore prosequi. Accedit, quòd vestris quasi auspiciis nova hæc GELLII Editio primùm inchoata fuerit; quippe quam procurandam in se susceperat Vir Clarissimus Antonius Thysius, ὁ νῦν ἐν ἁγίοις, qui Spartam in vestrà Academià ante plurimos annos vestro ipsi suffragio mandatam, dum Fata Deusque sinebant, non voce tantùm, sed & scriptis, tanquam ingenii & industriæ suæ in ævum duraturis monumentis, indies ornare pergebat.

Hoc autem Viro in medio cursu inevitabili Mortalibus lege è terris erepto, amicorum hominũ preces & solicitationes, ne Respublica Literaria Opere tam feliciter cœpto, ob longiorem procrastinationem, diutius frustraretur, tantùm apud me valuêre, ut eorum, quæ à Thysio relicta erant, curam in me receperim, & totum opus, Divino favente Numine, ad finem perduxerim. Quo vero successu istud à me factum fuerit, æquis harum rerum æstimatoribus lubenter judicandum relinquo.

Vobis autem, VIRI NOBILISSIMI, AM-

PLISSIMI, quicquid à me hîc præſtitum, quod ſatis exiguum eſſe ultrò fateor, unà cum GELLIO, & Clariſſimi Thyſii in Eum Commentariis Majorum more Dico, Conſecro. Niſi de Humanitate veſtrâ mihi ſatis conſtaret, vererer, ne vanitatis, aut nimiæ mei fiduciæ arguerer, quòd mihi blandiri auſim, Vobis munuſculum quod offerimus, non omninò ingratum fore; ſed huncce noſtrum de publico benè merendi conatum ſolito veſtro Favore & Benevolentiâ exceptum iri. In quâ ſpe, ut votorum meorum in hâc Dedicatione ſumma, deſino, & DEUM OPT. MAX. veneror, ut VOS, VIRI NOBILISSIMI & AMPLISSIMI, quam diutiſſimè Reipublicæ & Literarum bono ſalvos, ſoſpites conſervare velit. HAGÆ COMITUM, A.D. XII. KALEND. MAII. CIↃ IↃ CLXVI.

J. OI-

J. Oiselius, JC.
LECTORI
S. D.

Habes heîc tandem, Benigne Lector, *absolutam hanc novam* Auli Gellii Noctium Atticarum *Editionem, cui, cum inchoaretur, me aliquando manus admoturum ne quidem in somnis unquam mihi in mentem venisset. Elegerat sibi hanc provinciam Vir Clarissimus* Antonius Thysius, JC. *qui, dum viveret, Humaniores Literas & Eloquentiam non minore cum laude, quam dignitate, per aliquot annos in florentißimâ, & per totum terrarum orbem celeberrimâ Batavorum Academiâ professus est. Variæ ejus occupationes, ac sedulus per omne Auctorum genus inquirendi labos, quo Editionem hanc magis excultam & expolitam redderet, in caußâ fuêre, quòd diutius ista sub prælo sudaverit, quàm vel ipse primum sperâsset, vel etiam desiderâsset. Operis itaque lento gradu procedentibus Mors immatura ante annum, & quod excurrit, stilum ipsi è manibus excussit, telamque, quam feliciter exorsus erat, in medio cursu abrumpere coëgit. Hærebant tum temporis operæ in libro undecimo typis describendo. Post ejus verò obitum, cùm inter Schedas, quas Gellianis Noctibus illustrandis destinaverat, non reperirentur Notæ ejus & Observationes, quæ librum duodecimum excederent, necesse fuit, ut operæ aliquamdiu subsisterent,*

sterent,

sterent, donec subrogaretur, qui vicem ejus supplere posset. Cùm autem fortioribus lacertis hæc provincia meritò mandari debuisset, placuit tamen amicis, quorum magna in me potestas, ad me ire, aßiduisque precibus contendere, ut, cùm ob memoriam & amicitiam, quæ mihi olim cum defuncto intercesserat, tùm ob Reipublicæ Literariæ commodum, quicquid id esset muneris vel oneris humeris meis imponi permitterem. Ego sanè lubenter huic me negotio subduxissem, utpote cui alia agenda non deërant, & qui facilè videbam invidiâ forsan non cariturum, si alieno me operi immiscerem. Instantibus tamen amicis & urgentibus tandem mos gerendus fuit. Sepositis itaque ad tempus, quæ in manibus habebam, reliquis GELLII *octo libris Commentario illustrandis quasdam horas singulis diebus impendendas duxi, quò currenti prælo pensum quotidianum absolverem.*

Vt autem Tibi, LECTOR, *in antecessum quasi constare poßit, quid de hâc Editione sperandum, paucis sic accipe:*

Post Commentarios, in quibus pauca forsan desiderabis, inprimis opera data est, ut ipse GELLII *verborum contextus quàm emendatißimè legeretur. In eo itaque ut plurimum secuti sumus* AULI GELLII *Editionem, quæ cæteris omnibus longè castigatior curâ Doctissimi hominis ante aliquot annos Amstelodami primùm prodiit. Nonnullis tamen in locis ab istâ Editione etiam discessimus, Veterum & meliorum Codicum ductu, cujus rei in Notis ubiq; ratio reddita est.*

Cæterum officii ratio postulare videtur, ut breviter

heîc

heîc mentionem faciam eorum, qui olim de GELLIO *benè meriti sunt. In quorum sanè numerum referendos non censeo Mosellanum, aut Badium, qui futilibus, nugacissimisque, & infimi subsellii magistellis vix dignis Commentationibus* GELLIUM *onerârunt; sed præclaram utique* GELLIO *operam in conferendis antiquis Codicibus præcedenti seculo navavit Lud. Carrio; cujus vestigia in suâ Editione pressit Henricus Stephanus; qui & promiserat se aliquando cum cæteris suis in* A. GELLIUM *Annotationibus daturum Notas ipsius Carrionis; Eæ tamen nunquam lucem vidêre, si exceperis quas ipsi Carrioni olim in suis Variarum Lectionum & Emendationum libris hinc inde inserere visum est. Promiserat quoque* GELLII *Editionem è Veteribus libris, quos contulerat, Hubertus Gifanius; verùm nunquam fidem exsolvit. Sic aliis etiam occupationibus distracti Viri summi, Iosephus Scaliger, Lipsius, Salmasius spem quidem non implêrunt, quam fecerant de novâ* GELLII *Editione, & eorum aut Notis, aut Animadversionibus in Eum addendis; in cæteris tamen cedro dignis scriptis, ejus rei illustria subinde specimina dedêre; ita ut Eorum purpura nostro huic panno non semel assuenda fuerit.*

Non contemnendam quoque operam ante tria & amplius lustra adhuc Iuvenis GELLIO *præstitit Doctissimus Lambecius in conferendo Lutetiæ Parisiorum Codice MS. ex Bibliothecâ Regiâ, unde politissimæ Gellianæ Lucubrationes nobis natæ sunt. Denique triennium est, quod in Germaniâ prodière*

Anim-

Animadversiones Philippi Caroli in priores quatuordecim GELLII *libros. Præstantissimis hisce Viris tandem successit ὁ μακαρίτης Thysius noster, &* GELLII Noctes Atticas *perpetuis Commentariis illustrare aggressus est; utinam quoque per fatorum legem absolvere potuisset! Plura equidem de istis dicerem, nisi quibusdam videri posset, quasi eâdem operâ mercem etiam meam commendatiorem reddere vellem. Quo nihil ab animo meo alienius. Nostri quippe non est propter symbolam qualemcunque, quam hûc contulimus, cristas attollere, aut, quod dicitur, laureolam in mustaceo quærere. Ab isto enim tempore, quo severioris sapientiæ disciplinis initiati, ad Philologica hæc studia, quæ primos juventutis nostræ annos sibi vendicârunt, nisi animi remittendi gratiâ divertere non solemus. Istud tantummodò addam, me in evolvendis, quæ Cl. Thysius in* GELLIUM *notavit, singularem ejus industriam & exquisitam diligentiam ubique deprehendisse. Quæ res etiam majorem mihi animum addidit ad cætera pari filo, quo cæpta erant, pertexenda. Num verò intentionem meam assecutus fuerim, & an primis postrema respondeant, mediumque nec discrepet imo, tuum erit,* ERUDITE LECTOR, *judicare. Si candidus es, conatum saltem nostrum laudandum esse non denegabis: errores autem, quos fortè commiserim, quia nihil ab omni parte beatum, mihique operis properantibus sæpius festinandum fuerit, pro humanitate tuâ aut excusabis, aut, sin malis, absque livore emendabis.* Vale.

A. GEL-

[1] A. GELLII

IN

NOCTES ATTICAS

PRÆFATIO.

IUcundiora [2] alia [3] reperiri queunt. ipse autem ad [4] hoc scripsi, ut [5] liberis quoque meis paratæ istiusmodi remissiones essent: quando animus eorum [6] [illegible]stitione aliqua negotiorum data, laxari [7] indulgerique potuisset.

A. Gellii] AULUS GELLIUS, vel ut alii, AGELLIUS, civis Romanus, omnem pueritiam & aliquam ado[illegible] partem Romæ literis & ho[illegible]artibus dedit, usus magistris, Sul[illegible] Apollinare grammatico, T. Ca[illegible] & Antonio Juliano disciplinæ [illegible] doctoribus publicis. Inde [illegible] toga cum compluribus aliis [illegible] suis Roma Athenas profe[illegible]ibi cum Herode Attico, Calvisio T[illegible] & Peregrino Proteo philosophis [illegible]issime vixit. Ibidem in Herodis [illegible] febri decubuit: convaluit tamen & [illegible] Tauro philosopho Delphos ad Py[illegible]ventumque totius Græciæ visen[illegible]. Cumque hoc modo aliquot [illegible] in Græcia egisset, rediit inde Ro[illegible], & paulò post à prætoribus in ju[illegible] privatum lectus est. Claruere ibi [illegible] temporis, præter eos quorum jam [illegible] fecimus, Ælius Melissus [illegible]aticus, Sex. Cæcilius, Festus Post[illegible] & Julius Celsus Jurisconsulti, [illegible] Paulus & T. Annianus poëtæ, Pha[illegible] & M. Cornelius Fronto orato[illegible], quos omnes Gellius se familiariter [illegible], & sæpius audivisse testatur. Im[illegible] verò duos posteriores Frontonem & Phavorinum, quos jam inde à puero [illegible]issime sectatus fuerat. Dies ejus [illegible] incidit in jam adfectum Trajani imperium, adolescentia in Hadrianum, florens ætas in Antoninum Pium, obitus in Marci Antonini Philosophi principium. Scripsit libros XX. Noctium Atticarum, quos in agro Attico exorsus Romæ sub Antonini Pii imperio in lucem edidit. D. Augustinus *virum elegantissimi eloquii & multæ ac facundæ scientiæ* illum appellavit. *Lambec.* Gellium an Agellium dicemus qui noctes Atticas scripsit? Agellium constanter libri scripti, etiam illud optimæ notæ fragmentum Giselini, appellant: *Agellii Noctium Atticarum liber* X. *explicit. Incipit* XI. *feliciter.* Priscianus lib. IV. etiam nomina propria deducit à *Servo Servilius, ab Agello Agellius*. Lipsius Quæst. Epistol. c. 8. *A. Gellium*, non *Agellium* legendum arbitror. Ad primam Lipsii objectationem quod attinet, quæ aliquot manuscriptorum Codicum auctoritate nititur, quos *Agellium* habere affirmat, certe si secundum testium multitudinem lis dabitur, *Aulus* noster pridem vicit. Stant ab ejus parte omnes scripti libri, ad quorum fidem primæ editiones impressæ sunt. Absit enim ut Aldum Romanum, qui primus hunc auctorem dedit, & Theodorum Gazam, quo adminiculatore Aldus se usum esse fatetur, tantæ condemnemus perfidiæ, ut contra veritatem veterum codicum, Aulum Gellium nobis pro Agellio obtruserint. Fidem hic

* appel-

appello Viri Docti Petri Servii Romani, qui in Miſcellaneis ſuis ingenue affirmat, in ſex codicibus Vaticanis conſtanter *Auli Gellii* nomen ſcriptum inveniri, aut expreſſum, aut prænomine ex antiquo more contracto in unicam litteram A. puncto terminatam. Ipſe quinetiam Priſcianus non aliter hunc auctorem citat, quam Aulum Gellium lib. 6. uti videre eſt in antiquis libris excuſis & optimæ notæ manuſcripto CL. Fratrum Puteanorum. Adde Auguſtinum de Civitate Dei lib. 9. cap. 4. & lib. 1. quæſtionum ſupra Geneſin. Lupū Abbatem Ferrarienſem Epiſt. 1. & 5. & complures alios, quos hîc enumerare tædioſum eſſet. Quod licet in quibuſdam Manuſcriptis nomen *A. Gellii* continua voce ſcriptum inveniatur, id nos commovere non debet. Erroris anſam præbuit ignoratio antiquæ ſcripturæ, qua prænomina compendii ergò primis litteris notari ſolebant. Ita literam A. prænomen *Auli* ſignificat, & hoc modo *Aulus Gellius* contracto prænomine fit *A. Gellius*, & dempto puncto *Agellius*, & puncto reſtituto recuperat priſtinum ſuum valorem. Quapropter iſtis quidem codicibus majori cum venia error ille ignoſci poteſt, ob ſæculi ejus barbariem, quo deſcripti ſunt. Venio ad ſecundam objectionem, Lipſii verba hæc ſunt: *Priſcianus etiam nomina propria deducit à Servo Servilius, ab Agello Agellius.* Priſciani ille locus eſt lib. 4. Interrogo ubinam Priſcianus dicat, aut Agelliam eſſe gentem Romanam, aut noctium hunc Atticarum ſcriptorem *Agellium* vocari? Ego profecto nil aliud ex hoc loco colligere poſſum, quam ſimpliciter tantum docere Priſcianum, quomodo ab Agello Agellius derivetur. Sed age concedamus (ſine præjudicio tamen noſtræ cauſæ) & Agellium nomen eſſe gentilitiū, & quem hactenus falsò *Aulum Gellium* credidimus, *Agellium* dicendum eſſe: quodnam ergo novo iſti Agellio prænomen dabunt? Nam abſque prænomine eum eſſe libertas ejus non patitur: quippe apud Romanos ſervorum nota erat unum habere nomen, in *l. quum precum C. de liber. cauſa.* Et ipſe Priſcianus lib. 2. *Ex illo*, inquit, *conſuetudo tenuit, ut nemo Romanus ſit abſque Prænomine, & notatur vel ſingulis liter[is] vel binis, vel ternis, tum ſingulis quand[o] vocali incipit prænomen, ut A. Aulus, [&] ab una conſonante ut P. Publius, T. Tit[us].* At enimverò Agellii prænomen reve[rà] eſt, quod inauditum. Neceſſario ergo [ſe]quitur, ut, quod à majoribus nobis p[er] manus traditum eſt, *Aulus* ſit prænom[en] *Gellius* nomen gentilitium. Gelliæ aute[m] gentis, quam frequens mentio in vet[erum] monumentis extet, nemo paulu[m] modo humanior ignorat. Circa annu[m] V. C. DCLXXXII. Conſulatum ge[s]ſit L. Gellius L. F. Poblicola, Colle[ga] Cnei Cornelii Lentuli, quicum ide[m] Gellius annis paulò minus tribus po[ſt] hunc Conſulatum Cenſor factus eſt. V[i]de Ciceronem pro Balbo, & in Verrem, Valerium Max. lib. 5. c. 9. Plutarchu[m] in Craſſo, Eutropium & Faſtos, quib[us] adde ipſum A. Gellium lib. 5. c. 6. u[bi] de corona civica loquens: *Hac*, inqui[t], *Corona L. Gellius vir cenſorius in Sena[tu] Ciceronem conſulem donari à Republi[ca] cenſuit, quod ejus opera eſſet atrociſſima i[l]la Catilinæ conjuratio detecta vindicata[que].* Habes etiam, quem neſcio, L. Ge[l]lium in veteri inſcriptione apud Grut[e]rum pàgina 1030. Et alium quenda[m] A. Gellium A. F. pag. 772.

CLAUDIÆ VENERIÆ.
A. GELLIUS A. F DUM.
SECUNDUS.
BONONIA.
FECIT ET SIBI.
IN FR. P. VI. IN AGR. P. IX.

Sed de his quinam fuerint quave æta[te] vixerint, non ſatis mihi liquet. Ad no[]tiores venio, inter quos primus ſe offer[t] Cn. Gellius Annalium ſcriptor, que[m] ſæpius citant Cenſorinus, Soſipater, Ma[]crobius, & ipſe A. Gellius l. 8. c. 14. & l. 13. cap. 21. Hunc ſequitur Gellia, i[n] quam hoc Epigramma ſcripſit Martiali[s], ex quo præ cæteris de Gelliæ gentis vetu[]ſtate judicari poteſt:

Dum proavos atavoſque refers & nomin[a] magna,
Dum tibi noſter eques ſordida conditio eſ[t],

Dum

Dum te posse negas, nisi lato Gellia clavo
Nubere; nupsisti, Gellia, cistifero.

En tibi in sequenti inscriptione aliam ejusdem nominis, quæ sub Hadriano vixit M. Erutio Claro Consule, quem jam adolescens noster Gellius se vidisse testatur, lib. 6. c. 6. & lib. 13. cap. 16.

C. LUCCIUS C. F.
STEL. SABINUS.
BENEVENTI. DECURIO.
VIVUS. SIBI. ET. GELLIAI.
PARATAI. UXORI. ETC.

Sub eodem Imperatore habes M. Gellium Rutilium, de quo hæc extat inscriptio apud Gruterum p. 252.

SABINÆ AUG.
IMP. CÆS. TRAIA
NI. HADRIANI. AUGUSTI.
DIVI. NERVÆ. NEPOTI.
DIVI. TRAIANI DAC. PAR.
FIL. D.D. FELICITAS JULIA.
OLISIPO PER . . . .
M. GELLIUM RUTILIUM ET
L. JULIUM AVITUM.

Apud eundem Gruterum pag. 268. Gellium Secundum sub M. Aurelio Antonino invenies, & complures alios Gelliani nominis, qui quia minus ad propositum nostrum faciunt, satis est leviter eas attigisse. Inspice ipse, si velis pag. 950. 179. 111. 241. 713. Superest L. Gellius, cujus nomini Arrianus libros, quos composuit de Epicteti dissertationibus inscripsit. Hunc si quis cum Aulo nostro ex eadem stirpe ortum velit, me judice rectum sentit, quoniam ambo & Romani fuêre, & idem habuêre nomen, & studia sectati sunt communia, & eodem tempore vixerunt. *Lambec.* *A. Gellii*] Plerique hodie eruditi AGELLIUM appellant, quamvis Salmasius, Vossius, alii promiscue AGELLIUM, & GELLIUM indigetent. Quod si ex GELLIA gente sit oriundus, mirum est, cum aliquoties GELLIOS nominet, se non meminisse ex eâdem familia prognatum. vide & C. Barthium lib. 35. Adversf. c. 12.

2. *Iucundiora*] Frustra hanc præfationem in editionibus, quæ vulgatæ sunt, quis quærat, sciatur itaque oportet, nullam hodiè extare eo loco quem debuit occupare ex nominis ac rei merito, sed pessimo facinore in posticum libri rejectam esse ad finem ultimi capitis, cum quo indivulsa serie cohæret. Capitis illius ultimi titulus est, *Quid sit Sculna verbum positum apud M. Varronem.* Quod ad rem quæ illo capite tractatur, attinet, finem accipit in illo versu qui & finis idem capitis:

Per Deos immortales nolite vos sequestro ponere.

Post hunc versum sequitur satis longa dissertatio, quæ nihil habet cum illo capite commune aut conjunctum, quam nos præfationem esse volumus. Et sane ita est. Ut convenire posset ac cohærere cum illo postremo capite, cui eam uno tenore subjunxerunt, sic ejus initium interpolarunt correctores: *Atqui jucundiora alia reperiri queunt. Ipse autem ad hoc scripsi, ut liberis quoque meis paratæ istiusmodi remissiones essent.* Transferendam esse omnino constat totam hanc dissertationem in eum locum, qui præfationi debetur, ac legendum ejus exordium ex vetusto codice ad hunc modum: *Iucundiora alia reperiri queunt. Ipse ad hoc scripsi ut liberis quoque meis paratæ istiusmodi remissiones essent.* Prologum esse auctoris noctibus præfixum, præter antiqui codicis auctoritatem, omnia quæ ibi narrantur, clare indicant. Institutum suum ac propositum scriptionis explanat. Quid scripserit, quo consilio & in quem finem scripserit. De inscriptione etiam operis tractat, & rationem reddit, cur *Noctes Atticas* titulum commentationibus istis fecerit: occasione data ibidem carpit usitatas plerisque auctorum qua Græcis qua Latinis titulorum festivitates exemplis etiam allatis. *Salmas.*

3. *Reperiri*] Impressere nonnulli, *requiri.*

4. *Ad hoc scripsi*] Id est, in hunc finem, à Græcis desumtum est, qui dicunt πρὸς τῦτο & ἐπὶ τῦτῳ. Ita Phœdrus fabulator:

Cum destinassem terminum operis habere,
In hoc, ut aliis esset materiæ satis. Lam.

5. *Liberis*] Ita Cicero libros aureos de officiis filio, & Asconius Pædianus commen-

 commen-

potuiſſet. uſi autem ſumus ordine rerum fortuito, quem a tea in [8] excerpendo feceramus. nam [9] proinde ut libru quemque in manus ceperam ſeu Græcum ſeu Latinum, quid memoratu dignum audieram, ita, quæ libitum erat, jus generis cumque erant, indiſtinctè atque [10] promiſcè a notabam: eaque mihi ad ſubſidium memoriæ, quaſi quo dam literarum [11] penus, recondebam; ut, quando uſus v niſſet, aut rei aut verbi, cujus me fortè [12] repens oblivio t nuiſſet, & libri, ex quibus ea ſumſeram, non adeſſent: faci inde nobis inventu atque depromtu foret. facta igitur eſt his quoque commentariis eadem rerum [13] diſparilitas, qu fuit in illis [14] annotationibus priſtinis: quas breviter & ind geſtè & inconditè [15] eruditionibus, [16] tractationibus, lecti nibuſque variis, feceramus. Sed quoniam [17] longinquis, p hiemen

commentarios, quos in Ciceronis Orationes ſcripſerat, liberis inſcripſit.

6. *Interſtitione*] Gloſſæ, *interſtitio*, διάφορον. Ita & *conſtitio* dicitur, à *conſiſto*, ubi conſiſtitur. Vide auctorem noſtrum lib. 16. cap. 5.

7. *Indulgerique*] Molliter remitti. *Indulgeri*] Paſſive. Ita & active Ter. in Eunucho, *nimis me indulgebo.* Lucilius, *iram indulges nimis.*

8. *Excerpendo*] Ex variis auctoribus.

9. *Proinde*] Alii legunt, *perinde*.

10. *Promiſce*] Ita & alii veteres pro *promiſcue* dicebant. Ita Plautus *promiſce ludificari.* Et *promiſcam*, pro *promiſcue* teſte Feſto. Hinc Varro:

Vnam virtutem propriam mortalibus fecit,
Cætera promiſcam voluit communia haberi.

11. *Penus*] Promptuarium proprie in quo ad victum neceſſaria reconduntur, & neutro & maſculino genere dicitur.

12. *Repens*] Pro *repentina*, ſubita. Ita præter Poëtas Cicero, Livius, aliique locuti ſunt.

13. *Diſparilitas*] Varietas. Hoc vocabulo utitur quoque Macrobius lib. 1. Sat. cap. 1. Varro & Cicero *diſparilem* qu que dixere.

14. *Annotationibus priſtinis*] Quas ſi privatim & ruditer conſcripſerat, ex qu bus hoc opus collectum. Moſellanus p tat alios libros deperditos intelligi.

15. *Eruditionib.*] Vulgò, *Annotationib* H. Steph. legebat *obſervationibus*. Mu tum moleſtiæ hic locus doctis viris pra buit, quibus repetitio iſthæc dativi *an notationibus* ſuſpecta erat, nec immerito Abſit tamen, ut perſuaderi nobis patia mur, Gellium jam ante alias annotatio nes edidiſſe, quam Noctium Atticarum commentarios aggrederetur. Nodum hi ſolvo ex MS. R. in quo ſcriptum inven *quas breviter & indigeſte & incondite eru ditionibus, lectionibuſque variis feceramus* Optime. Quicquid enim in Noctibu Atticis tractatur, in duo hæc aut eruditionum, aut lectionum genera cadit, u nimirum ea vel ex aliis audierit, vel ipſe legerit. Paulò inferius in ſimili ſenſu vocem *eruditionis* repetit. *Lambec.*

16. *Tractationibus*] Frequentibus meditationibus. Tractare μεταχειρίζειν, πραγματεύεσθαι.

17. *Longinquis*] Longis, prolixis.

18. *Ludere*]

hiemem, noctibus, in agro, ſicuti dixi, terræ Atticæ commentationes haſce 18 ludere ac facere exorſi ſumus: iccirco eas inſcripſimus, *Noctium Atticarum*: nihil imitati 19 feſtivitates inſcriptionum, quas plerique alii 20 utriuſque linguæ ſcripto-

18. *Ludere*] Per ludum congerere.

19. *Feſtivitates inſcriptionum*] Si conferas hæc cum editis, quid additum ſit à nobis, quid detractum, quid emendatum tibi conſtabit. Colorem hunc è Plinio mutuatus eſt Agellius, qui in præfatione ſua ad Veſpaſianum Græcos eo nomine obſtrigillat, quod in titulis conquirendis feſtivioribus nimiam curam ponerent. Agellius Græcas pariter Latinaſque inſcriptiones miſcuit. Plinius eas diſcrevit, & Latinos Græcis hac in re modeſtiores ac ſimpliciores exemplis utrimque allatis confirmavit. *Inſcriptionum*, inquit, *apud Græcos mira felicitas.* Κήρεον *inſcripſere quod volebant intelligi favum, Alii* Κέρας Ἀμαλθείας, *quod copiæ cornu, ut vel lactis gallinacei expectare poſſis in volumine hauſtum. Iam* Μοῦσαι, Πανδέκται, Ἐγχειρίδια, Λειμὼν, Πίναξ, Σχέδιον, *inſcriptiones propter quas vadimonium deſeri poſſit. At cum intraveris, Dii Deæque quam nihil in medio invenies!* Omnes ſupraſcriptæ inſcriptiones Græcanicæ & arceſſiti affectatique ac fucati decoris. Latinos ut ſeveriores & ſimpliciores, ab iſta affectatione & ambitione titulorum ſubmovet. *Salm.*

20. *Utriuſque linguæ ſcriptores*] Agellius nullo judicio Latinos una cum Græcis in eadem culpa involvit, quaſi hoc vitio pariter laborarint, nec tamen omnia quæ ibi ex Latinis refert titulorum nomina redolent concinnitatem, aut argutam ineptiam. *Antiquarum lectionum* libri, aut *Epiſtolarum Moralium*, aut *Epiſtolicarum quæſtionum*, aut *Naturalis Hiſtoriæ*, quid habent quæſo te in titulo quod jure poſſis ſuggillare tanquam operoſius exquiſitum, vel facetis nugis comparandum, quas Græci in faciendis indicibus conſectabantur. Ne ipſe quidem ille titulus, quem Agellius probavit, ut ſimpliciſſimum, videri poteſt illis quos percenſuimus ſimplicior. *Noctes Atticas* inſcripſit. Non tam rectus eſt quam *Epiſtolicarum quæſtionum*, ubi quæſtiones per Epiſtolas explicantur, nec quam *Moralium Epiſtolarum*, ubi de moribus Epiſtolæ tractant: nec denique quam *Antiquarum lectionum*, quando hoc ipſum agitur, ut lectiones antiquæ recenſeantur atque explanentur. Immo quod ego maximè miror inter inſcriptionum feſtivitates retulit *Hiſtoriæ Naturalis*, qui titulus eſt Pliniani operis, quo nihil ſimplicius & inaffectatius fingi potuit, & ab illo autore inditus eſt, à quo præcipue damnatas legerat atque deriſas hujuſmodi omnes titulorum ambitioſas facetias. Idem dicendum de *Memorialibus & Conjectaneis*. Quid enim in his inepte moroſum, aut putidum? *Memoriales libri* ſunt Græcorum Ἀπομνημονεύματα. Maſſurium Sabinum ſæpe citat Agellius in *Memorialibus*. *Conjectanea* quoque minime fucato titulo, ſed aperto ac ſimplici propoſitum auctoris declarant, qui conjecturas ſuas divulgare voluerit. Sed & inter Græcas inſcriptiones quædam ab eo notantur quæ nihil habent, quare merito ſuo reprehendi eo nomine quo voluit, poſſint. Ut περὶ παντοδαπῆς ἱστορίας. Hic titulus non alienior ab argumenti ſui profeſſione quam Βιβλιοθήκης, immo etiam minus. Ex quo tamen Diodorum inter Græcos deſiſſe nugari Plinius judicat. Si nimis accuratus & lepidus Agellio titulus viſus eſt Παντοδαπῆς ἱστορίας, nihil non erit in hanc claſſem redigendum. Quod *Pratum* inter Latinas refert inſcriptiones vitioſas, puto eſſe interpretationem Græcæ λειμών. *Idem.*

scriptores in id genus libris fecerunt. 21 nam quia variam miscellam & quasi confusaneam doctrinam conquisierai eò titulos quoque ad eam sententiam exquisitissimos indic runt: 22 namque alii 23 *Musarum* inscripserunt; alii 24 *Silvaru* ille 25 Πέπλον, hic 26 Κέρας ἀμαλθείας; alius 27 Κήρ part

21. *Nam*] Aliter, *namque*.

22. *Nam*] Vulgo legebatur: *Namque alii Musarum inscripserunt, alii silvarum; ille κηρίον, alius κέρας ἀμαλθείας; quidam lectionis suæ; alius antiquarum lectionum: atque alius πινακίδιον & item alius ἐγχειρίδιον. Sunt etiam qui Pandectas inscripserunt. Sunt autem qui, διατριβάς. Sunt adeo qui de disciplina regia & de philosophia & de natura humana. Est qui memoriales titulos fecerit. Est qui Studiosorum, &, de ridiculis & περὶ ποικίλης ἱστορίης. Est item qui historiæ naturalis. Est qui Βιβλιοθήκην; est præterea qui pratum; est item qui ἐποπτίδων. est qui scripsit συγγραφήν. sunt item multi qui conjectanea; neque item desunt, qui indices libris suis fecerunt aut epistolarum moralium aut Epistolicarum quæstionum aut confusarum; & quædam alia inscripta nimis lepida multasque prorsus concinnitates redolentia.*

Additæ erant in Editionibus antiquis in textu interpretationes Græcarum vocum contra morem Gellii. πινακίδιον vertit *catinulum*, sive vas escarium, potius *tabellam, indiculam*. reliqua Græca in prima editione non habebantur, post verbum διατριβάς, id est, *exercitationes*.

23. *Musarum*] Ita Historiam suam inscripsit Aurelius Opilius apud Latinos, ut Gellius & Suetonius de claris Grammaticis testantur, de quo ita Suetonius: *Quia scriptores ac Poëtas sub clientela Musarum judicaret, non absurde scripsisse & fecisse ait ex numero divarum significationem*, sæpe quoque Charisio & Festo citatur. Ita inscripsit Herodotus opus suum novem Musarum nominibus. Nempe quâ ratione tres Æschinis orationes ob numerum, simulque gratiam sermonis, *Gratias* novem ejus epistolas, *Musas* vocaru Musarum numero; teste Photio tm LXI. Atq; ita novimus etiam, Cephal nem epitomem historicâ, quam dial Ionicâ venustissime scripserat, nor Musarum nominibus appellâsse; teste dem Photio cod. seu tmem. LXVIII. Et Bion ὁ ῥητορικὸς novem libris suis M sarū nomen imposuit: ut apud Laërti legimus in Bione. Lucianus verò libro scribendâ historiâ ita loquitur, quasi l illi Herodoti non ab auctore, sed ab a hoc nominis acceperint, quod sumn pere eos admirarentur. Verba ejus su Ο' Θουκυδίδης ὁρῶν μάλιστα θαυμα μενον τ Ηρόδοτον, ἄχρι τ καὶ Μοι κληθῆναι αὐτῦ τὰ βιβλία. *Thucydi cum videret, Herodotum in summa ad ratione esse, adeo ut Musæ vocarentur il libri.* Vide Voss. de Histor. Gr.

24. *Silvarum*] Ut Statius Papinius

25. Πέπλον] *Peplum proprie est p la fœminea picta Minervæ consecrata. ho multi abutuntur hoc nomine*, ut Servius lib. I. Æneid. testatur. Sed etiam p quocunque matronali pallio sumit Athenis verò κατ' ἐξοχὴν hoc nomin teste Suida, vocabatur, *velum Panath naïcæ navis*, quam Athenienses M nervæ apparabant festo Quinquatriu sive Panathenæorum majorum. Lutati Placidus, in lib. 10. Theb. *Peplum est v stis candida, aureis clavis picta, sine m nicis, quod simulachris fiebat. Sed hoc P plum primum est ab Atheniensibus instit tum, quod matronæ suis manibus faciebai & inter triennium* (leg. *quadriennium numinibus offerebant.* Satis liquet sermo nem esse de *peplo Minervæ*: intextum rat, ut Pallas enceladum, aliosque gigan te

partim [28] Λειμῶνας, quidam *Lectionis suæ*; alius *Antiquarum lectionum*; atque alius [29] Ἀνθηρῶν & item alius [30] Εὑρημάτων; Sunt etiam, qui [31] Λύχνους, inscripserunt: sunt item, qui [32] Στρωματεῖς: sunt adeò, qui [33] Πανδέκτας & [34] Ἑλικῶνα & [35] Προβλήματα & [36] Ἐγχειρίδια & [37] Παραξιφίδας. Est qui [38] *Memoriales titulum* fecerit. est qui [39] Πραγματικὰ

...e, immemerit: ut Virgilius testatur in Ci... Nec sola tantum gigantomachia ei ... sed etiam gesta ducum Atheniensium, qui strenue rem gessissent. Hoc ... Suidas, cum de *peplo* agens extremo ... Καὶ ἐνέγραφον τῶν ἀρίστων ἐν αὐτῷ. Estque hæc ratio, cur Aristoteles quoque *Peplum* vocarit poëma, quo Heroum tumulos celebravit. Ejus poëmatis & Eustathius meminit: non tamen Stagiritæ fuit, sed alterius Aristotelis: ut ... Tzetzes in Hesiodi ἔργα. *Voss. P.*

26. Κέρας ἀμαλθείας] *Cornucopiæ*. Capræ lacte Jupiter per nympham quandam nutritus fingitur, ei scilicet & nutrici ut gratiam jam adultus Jupiter referret, ipsam capram inter sidera retulit, & nutrici alterum capræ cornu dedit, ea imbutum virtute, ut quod vellet nutrix inde depromeret. Varie narratur hæc fabula. Vide Diodor. Sic. lib. 4. cap. 5. Strabonem lib. 8. Ovid. in Fast. lib. 5. Hinc inscriptio quasi proverbialis facta est, eorum librorum, scilicet in quibus generis omnes tractatus complecterentur. Vide *Erasmum in Proœmium*. Sotion libro suo talem titulum dedit. Gell. lib. 1. c. 8.

27. Κηρία, Favos.

28. Λειμῶνας] Prata.

29. Ἀνθηρῶν] Floridorum.

30. Εὑρημάτων] Inventorum.

31. Λύχνους] Lucernas, vel Faces.

32. Στρωματεῖς] Libros varii argumenti: proprie Stragula variegata. Ita Clemens Alexandrinus propter argumenti varietatem libros suos στρωματεῖς vocasse fatetur. Respexisse videtur ad Plutarchi στρωματεῖς, quos citat Eusebius lib. 1. de Præparat. Euang.

33. Πανδέκτας] Pandectas, rerum omnium receptacula.

34. Ἑλικῶνα] Præter Heliconem montem Musis consecratum, etiam instrumentum musicum ἐννεάχορδον dixere veteres.

35. Προβλήματα] Problemata.

36. Ἐγχειρίδια] Manuale notat. vocatur quoq; *pugio*, quod ob brevitatem aptius manu gestetur, quam gladius. E... fortasse hæc significatio hic primaria est. Sane simplicius scribit, Epicteti libellum inscribi ἐγχειρίδιον, διὰ τὸ πρόχειρον ἀεὶ αὐτὸ δεῖν καὶ ἕτοιμον εἶναι τοῖς βουλομένοις εὖ ζῆν. καὶ γὰρ τὸ στρατιωτικὸν ἐγχειρίδιον ξίφος ἐστὶ πρόχειρον ἀεὶ τοῖς χρωμένοις ὀφεῖλον εἶναι. Quod ut pugio militibus, sic libellus, iis qui recte student vivere in promptu paratusque semper esse debeat. Erasmus quoque libellum inscripsit, *Enchiridium militis Christiani*, sanè appositè, utramcunque respicias significationem. *Voss. P.*

37. Παραξιφίδας] Pugiones velut ensi adjunctos.

38. Qui *memoriales titulos*] Suspecta mihi sunt & ista verba, quæ nonnulli ita intelligunt, ut is cujus mentionem facit, dicatur suum librum inscripsisse *Memoriales Tituli*. Atqui, si ita intelligamus, quid verbo *fecerit* faciemus? nisi aut cum illo nomen Titulum vel deesse vel subaudiri putemus, aut certè pro *inscripserit* accipi posse existimemus. Atqui hoc absurdum esse aio. Si qui autem Titulum

 vel

ματικὰ & 40 Πάρεργα & 41 Διδασκαλικά. est item q
historia naturalis. est qui 42 Παντοδαπῆς ἱστορίας; est pr
terea qui 43 *Pratum*; est itidem qui 44 Πάγκαρπον; est q
45 Τόπων scripsit. sunt item multi qui 46 *Conjectanea*; neq
item non sunt, qui 47 indices libris suis fecerunt aut *episto*
r

vel deesse vel subaudiri dicant, & horum alterum credendum sit, potius deesse crediderim. Sed cur non hæc mea conjectura, *est qui Memoralia titulum fecerit*, potius admittatur? H. S. *Memoriales titulos*] Libri vocabantur memoriales, atque illis tales titulos fecerant. Ita Massurium Sabinum sæpe citat Gellius.

39. Πραγματικὰ] Negotialia.

40. Πάρεργα] Parerga.

41. Διδασκαλικὰ] Didascalica, vel Doctrinas.

42. Παντοδαπῆς ἱστορίας] Omnimodæ historiæ.

43. Qui *Pratum*] Glossa fuisse videtur superioris inscriptionis, cum λειμῶνας vocavit.

44. Πάγκαρπον] Id est, *omnium fructuum feracem.* Πάγκαρπος θυσία, quando primitias omnium fructuum offerebant diis. Lances autem variis fructibus refertas Cereri & Baccho offerebant. Meminit & Theophrastus libr. 9. cap. 9. παγκαρπίας, quæ scrobe facta terræ offerebatur. Et hoc veluti terræ piamentum. meminit etiam Athenæus libr. 14. Πάγγκαρπον] Legitur in antiquis editionibus Ἐποπτίδων. Henr. Stephanus Ἐποπτίδων. In antiquissima Veneta locus vacuus erat. Priorem hanc scripturam ferri non posse dico, ita cur alteram repudiemus, nihil esse causæ ajo. Legimus enim & apud Plinium hanc inscriptionem: in præfatione, ubi scribit, *Quid singulis contineatur libris, huic epistolæ subjunxi: summaque cura, ne legendos eos haberes, operam dedi. Tu per hoc & aliis præstabis ne perlegant, sed, ut quisque desiderabit aliquid, in tantum quærat, & sciat quo loco inveniat. Hoc ante me fecit in literis nostris Valerius Soranus, in li quos ἐποπτίδων inscripsit.* Scimus po à nomine ἐπόπτης derivari ἐποπτ ἐποπτίς: sicut à δεσπότης dec ctum est δεσποτίς. Præter general autem inspectorum significationem, eam etiam qua vocabulum istud de iis citur, qui aliquid ita inspiciunt ut cen ra notare velint siquid ritè factum n fuerit, videntur ita etiam appellati fui ii qui μύσται initio dicebantur, (qu videlicet primum παραλάμβανον μυστήρια) quoniam sacrorum ritus c cultiores illis intueri licebat: vel qu inspicerent & curarent ut ritè peragere tur; quemadmodum in meo Græcæ li guæ Thesauro dixi. Ibidem verò ann tatum à me fuit, Valerium Soranum l bros quosdam suos ἐποπτίδας nomina se, qui de Grammatica (ut Turnebus arbitrari dicit) scripti erant: tanquam mysteriis literarum & doctrinæ: qui initiati, primum μύσται vocabantur, po annum ἐπόπται, quod ad inspiciend sacra occulta admitterentur: aut certè o quam modo attuli rationem. Optim autem convenit cum ista appellationi ἐποπτίδων expositione quod apud eun dem Plinium legimus, hunc Valerium qui libros suos ita inscripsit, pœnas lui ss quod occultum urbis Romæ nomen enuntiasset. Libris enim talibus aut certe talium librorum scriptoribus horum secretorum enunciatio convenit. H. S.

45. Τόπων] Vetus liber habet Τὸ πάν.

46. *Conjectanea*] Ateium Capitonem pluribus in locis citat Gellius.

47. *Indices*] Titulos: proprie tamen index series materiarum per ordinem digesta, titulus ἐπιγραφή.

48. *Captus*]

rum moralium aut *epistolicarum quæstionum* aut *confusarum*; & quædam alia inscripta nimis lepida, multasque prorsum concinnitates redolentia. Nos verò, ut 48 captus noster est, incuriosè & 49 immediatè ac propè etiam subrusticè ex ipso loco ac tempore hibernarum vigiliarum, *Atticas Noctes*, inscripsimus; tantum cæteris omnibus in ipsius quoque inscriptionis laude cedentes, quantum cessimus in cura & elegantia scriptionis. Sed ne consilium quidem in excerpendis notandisque rebus idem mihi, quod plerisque istis, fuit. namque illi omnes, & eorum maximè Græci, multa & varia lectitantes, in quas res cúmque inciderent, 50 alba, ut dicitur, linea sine cura discriminis, solam copiam sectati 51 converrebant: quibus in legendis antè animus senio aut tædio languebit; quàm unum alterumve repereris, quod sit aut voluptati legere, aut cultui legisse, aut usui meminisse. Ego verò, quum illud Heracliti Ephesii viri summè nobilis verbum cordi haberem, quod profectò ita est 52 Πολυμαθίη νόον οὐ διδάσκει

48. *Captus*] Vulgò *captus.*

49. *Immediate*] Legendum *immeditatè.*

50. *Alba linea*] *Linea*, architectitonicorum, quæ à lino deducitur, est regula, funiculus, quem rubrica aut alio colore tingunt. *Linea alba*, λευκὴ στάθμη, dicitur de eo, qui omnia sine discrimine probat. Nam alba linea in albo nil discernit. Ideo fabri ferè utuntur rubrica aut minio, aut eo deficiente, carbone. Linea pro funiculo passim utitur Vitruvius, sicuti & Plinius, Columella, Palladius.

51. *Converrebant*] Aliter, *convertebant.*

52. Πολυμαθίη νόον οὐ διδάσκει] Sensus Græci proverbii est, confusam & plicatam doctrinæ varietatem mentem potius obtundere, quam ad sapientiam promovere. Vere autem hoc Heracliti Ephesii dictum esse, nec ut pristinum illud, falsum & suppositītiū liquet ex Diogene Laërtio, cujus in ipsius vita hæc verba sunt: Μεγαλόφρων δὲ γέγονε παρ' ὁντιναοῦν καὶ ὑπερόπτης, ὡς καὶ ἐκ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ δῆλον, ἐν ᾧ φησὶ, Πολυμαθίη νόον οὐ διδάσκει. id est, *Fuit autem præ cæteris sublimi animo præditus, & aliorum contemptor, ut ex ipsius opere perspicuum, ubi dicit, multarum rerum peritia mentem non docet.* Itidem fit ejus mentio apud Athenæum lib. 13. ubi, cum Myrtilus multa quidem & immodica, sed parum utilia de philologicis doctrinis edisseruisset, tum addit Cynulcus, consimili prorsus ratione qua hic Gellius: Πολυμαθημοσύνης τε οὐ κενεώτερον οὐδὲν, Ἵππων ἔφη ὁ ἄθεος; ἀλλὰ καὶ Ἡράκλειτος ὁ θεῖος φησὶ, Πολυμαθίη νόον οὐ διδάσκει. Τί γὰρ ὄφελος τῶν τοσούτων ὀνομάτων, ὦ γραμματικὲ, πάντας ἐπιτρίψαι μᾶλλον ἢ σωφρονῆσαι δυναμένων τοὺς ἀκούοντας. Accipe & illud quo minus de veritate hujus lectionis dubites. In duabus antiquissimis Gellii editionibus, Græcis his-

δεδάσκει * * * ipse quidem volvendis 53 transeundisqu multis admodum voluminibus, per omnia semper negotic rum intervalla, in quibus furari otium potui, exercitus de fessusque sum: sed modica ex iis, eaque sola accepi, quæ au ingenia prompta expeditaque ad honestæ eruditionis cupidi nem utiliumque artium contemplationem celeri faciliqu compendio ducerent, aut homines aliis jam vitæ negotii occupatos à turpi certe 54 agrestique rerum atque verborur imperitia vindicarent. Quæ erunt autem in his comment a riis pauca quædam scrupulosa & anxia, vel ex grammatic a vel ex dialectica, vel etiam ex geometria, quæque erunt iter paucula remotiora super 55 augurio jure & pontificio; no oportet ea defugere quasi aut cognitu non utilia, aut per ceptu difficilia, non enim fecimus altos nimis & obscuros i his rebus quæstionum 56 sinus: sed 57 primitias quasdam & quas

te verbis vacuus relictus locus est: utrum vero id casu factum sit, quod Græca hæc in manuscriptis, ad quorum fidem editionibus istæ impressæ sunt, defuerint: an consulto, quod solitum circa prima typographicæ artis incrementa, neutrum temere affirmarim. Id certe verum est, lacunam istam supposititio huic proverbio, *Introite nam & hîc Dii sunt*, locum dedisse. Puto autem id à semidocto quodam conflatum esse ex male lectis & intellectis hisce Plinii verbis, quibus in Historiæ naturalis præfatione eodem modo, ut hoc loco Gellius, titulorum festivitates insectatur: *Inscriptiones*, inquit, *propter quas vadimonium deseri possit, ac cum intraveris, Dii Deæque, quam nihil in medio invenies.* Lamb.

52. Πολυμαθίη] Correctores substituerunt præclaram sententiam, *Introite nam & heic Dii sunt.* Unde expiscati sint, nescio, ad rem non facere scio. Præterea Græce conceptum oportuit Heracliti dictum. Et sane Græca verba præfert vetus liber sed corrupta ad hoc instar, πολυμαθίη νόον ΥΛΙΑΣΚΕΙ. Ex his vestigiis & mente auctoris facile est divinare, πολυμαθίη νόον ἐ διδάσκει. *Mentem bonam non docet varia & omnigena eruditio.* Græcos plerosque in libris conscribendis solam copiam sectari dici Agellius, & πολυαναγνωσίας gloriam affectare. Se vero memorem sententia Heraclitea, qui dixit ad bonam mentem non facere multarum rerum scientiam, ex multis quæ legerit modica accepisse fatetur, eaque tantum quæ vitæ potius prodessent, quam delectarent. Ita Seneca alicubi scripsit, non referre quam multi, sed quam boni legantur libri. Lectionem certam prodesse, variã delectare. *S.*

53. *Transeundis*] Cursim legendis. *Cursim transire* dixit autor noster lib. 9. cap. 4. Græci dicunt τὰ βιβλία διεξιέναι ϗ διεξιέρχεσθαι. Belgæ, *doorlopen.*

54. *Agrestique*] Rustica.

55. *Augurio*] Adjective etiam dicitur. Cicero Epist. lib. 2. *Quum ipsam cognitionem juris augurii consequi cupio.* In vetusto tamen codice, *Augurio & jure Pontificio.* H. Stephanus *super Augurum jure.*

56. *Sinus*] Profundas latebras.

57. *Primitias*] Prima artium capita. desum-

quasi [58] libamenta ingenuarum artium dedimus: quæ virum [59] civiliter eruditum neque audisse umquam neque attigisse, si non [60] inutile, at quidem certè indecorum est. ab his igitur, si cui fortè nonnumquam tempus voluptasque erit [61] lucubratiunculas istas cognoscere, petitum impetratumque volumus; ut in legendo, quæ pridem scierint, non aspernentur quasi nota invulgataque. nam & quid tam remotum in litteris est, quin id tamen complusculi sciant? & [62] satis hoc blandum est, non esse hæc neque in scholis decantata neque in commentariis protrita. quæ porrò nova sibi ignotaque offenderint; æquum esse puto ut sine vano obtrectatu considerent, an minutæ istæ admonitiones pauxillulæ nequaquam tamen sint vel ad alendum studium [63] inhonestæ, vel ad oblectandum [64] frigidæ fovendumque animum: sed ejus seminis generisque sint, ex quo facilè adolescant aut ingenia hominum vegetiora, aut memoria [65] adminiculatior aut [66] oratio sollertior,

desumptum à sacris. Erant enim primitiæ frugum, vel sacrorum, quas diis suis offerebant gentiles. Frugum primitiæ etiam *præmetiva* appellantur. Glossæ: *præmetivum* ἡ ἀπὸ θερισμοῦ Δημήτρας θυσία. dicebatur & *præmetium*. Festus: *præmetium, quod prælibationis causa ante præmetitur*. ἱερὰ δράγματα vocat Callimachus præmetiva illa frugum, *primitias frugum* appellat Plinius. Nihil aliud sunt *sacrorum primitiæ*, quam θυμάτων ἀπαρχαὶ, prosiciæ scilicet ex immolata hostia, extorumque partes. Vide *Salmasium ad Solinum*.

58. *Libamenta*] Primum veluti gustum. à sacris quoque desumptum. Post immolationem victimæ vinum aspergebat sacerdos, sed priusquam id effunderet, simpulo aut simpluvio ligneo vel fictili admodum parvo, & ipse leviter delibabat, & astantibus gustandum deferebat, ut pariter delibarent. Vocabatur hic ritus libatio. Hinc libare passim apud probatos auctores degustare. Virgil. *Purpureosque metunt flores & flumina libant*. Græci λείβειν dixerunt, vel λίβειν, quod idem significat. Hesychius, λίβει, σπένδει.

59. *Civiliter*] Ut civem Romanum decet, mediocriter.

60. *Inutile*] Aliter, *utile*.

61. *Lucubratiunculas*] Quia ad lucubras vigilabant studiosi, ex eo lucubrationes appellatæ meditationes nocturnæ. Isidorus *Lucubrum* esse dixit *modicum ignem, qui solet ex tenui stuppa ceraque formari*.

62. *Blandum*] Acceptum. forsan pro *hoc blandum* legendum *tolerandum*.

63. *Inhonestæ*] Vulgo *ineptæ*, vel *honestæ*.

64. *Frigidæ*] Lege post vocabulum, *animum*.

65. *Adminiculatior*] Magis in promptu. *Adminiculum* proprie pedamentum, quo aliquid sustinemus, & quasi minamus, id est, ducimus. Hinc per metaphoram pro auxilio ponitur. Simplex est *miniculum*. In glossis Isidori, *miniculo auxilio*. Alii ducunt ab *ad* & *manus* quasi sit

lertior, aut sermo incorruptior, aut [67] delectantior in otio aut in ludo liberalior. quæ autem parum plana videbuntur aut minus plena instructaque; petimus, inquam, ut ea no docendi magis, quàm admonendi gratia scripta existiment & quasi demonstratione vestigiorum contenti persequantu ea post, si libebit, vel libris repertis vel magistris. quæ verò putaverint reprehendenda; his, si audebunt, succenseant, unde ea nos accepimus. sed enim, quæ aliter apud alium scripta legerint, ne jam statim [68] temerè obstrepant: sed [69] tractationes rerum & auctoritates hominum pensitent quos illi quosve nos sequuti sumus. Erit autem id longè optimum, ut, qui in lectitando, scribendo, commentando, numquam voluptates, numquam labores ceperunt, nullas hoc genus vigilias vigilarunt, neque ullis inter ejusdem Musæ æmulos certationibus disceptationibusque [70] percunctando, scribendo, [71] elimati sunt, sed [72] intemperiarum [73] negotiorumque pleni sunt: abeant à Noctibus his procul; atque alia sibi oblectamenta quærant. vetus adagium est, [74] Nihil cum fidibus

sit baculum, quo ad manus utimur, vel quod ad manus præsto sit. Ita Christ. Becm. *Adminiculatior*] Glossarium Gellii juxta Barthium, id est, *adjutorio expeditior*.

66. *Oratio*] Ipsa ratio legendum monet: *aut ratio solertior, aut sermo incorruptior*. Eodem modo corrige Macrobium, qui, uti integram fere Saturnaliorum præfationem ex hac Gelliana concinnavit, ita vitio quoque cum ipsâ communi laborat. *Lamb.*

67. *Delectantior in otio*] Vulgo: *delectatior motio*, inepte. Ex Vaticano Codice ita restituendum. Et apparet ex textu, in illis verbis *in otio, aut in ludo*. Stephanus legebat *delicatior notio*.

68. *Temere*] Vulgo, *tempore*.

69. *Tractationes*] In antiquissima Veneta editione, *tractiones*. Forsan *rationes*.

70. *Percunctando*] Hæc verba hoc loco reponenda. Vulgo ponuntur post voculam, *abeant*.

71. *Elimati sunt*] Politi sint. Limare proprie levigare, asperitatem tollere.

72. *Intemperiarum*] Quod sibi in maledicendo non temperarent. Intemperiæ, *μάνια*.

73. *Negotiorumque*] Molestiarum, vel quod negotiis aliisimpliciti judicare nequeant. prius probo, quia *intemperias* cum *negotiis* conjunxit autor.

74. *Nihil cum fidibus graculo, &c.*] Proverbialis locutio. Imperito homini nihil cum Musis commercii est, sicut graculi loquacissimæ aves fidibus, id est, Musicæ obstrepunt: infestumque suibus amaracinum unguentum. De Amaraco succurrunt verba Servii non aliena huic loco: *Amaracus puer regius unguentarius, fuit, qui casu lapsus dum ferret unguenta majorem ex confusione odorem creavit. Vnde optima unguenta amaracina dicuntur. Hic postea in herbam sampsucum dicitur versus, quam nunc amaracum dixit.* Videndus Artemidorus Oneirocr. libr. 1.

bus

cap.

bus graculo, nihil cum amaracino sui. Atque etiam, quò sit quorumdam malè doctorum hominum 75 scævitas & invidentia irritatior, mutuabor ex 76 Aristophanis choro 77 anapæsta pauca; & quam ille, homo festivissimus, fabulæ suæ spectandæ legem dedit, eamdem ego commentariis his legendis dabo; ut ea ne attingat néve adeat 78 profestum & profanum vulgus, à ludo Musico diversum. Versus legis datæ hi sunt:

79 Εὐφημεῖν χρὴ κἀξίστασθαι τοῖς ἡμετέροισι χοροῖσιν,
Ὅστις ἄπειρος τῶνδε λόγων, ἢ γνώμῃ μὴ καθαρεύει
Ἢ γενναίων 80 ὄργια μουσῶν, μήτ' 81 ἴδε πω, μήτ' ἐχόρευσε.

82 Volumina commentariorum ad hunc diem viginti jam facta sunt. quantum autem vitæ mihi deinceps deûm voluntate erit, quantumque 83 à tuenda re familiari procurandóque

cap. 79 & Dioscor. lib. 1. cap. 9. Amaracinum unguentum suibus contrarium, hinc proverbium natum. Lucret. lib. 6.

Denique Amaracinum fugitat sus, & timet omne
Unguentum. nam setigeris subus acre venenum est. Th.

75. *Scævitas*] Ita loquitur alibi Gellius. scævitas sinistra voluntas. σκαιὸς, scævus. Vulgo *sævitas*. Ita sævire in aliquem maledictis dicitur.

76. *Aristophanis choro*] Extant hi versus apud Aristophanem ἐν Βατράχοις Actu 1. Scena 7. in Epirrhemate. Epirrhemata autem dicebãtur versus, qui post parabasin à choro dicebantur. Hesychius: Ἐπιῤῥήματα ἅ τινα προσχορεύεται, τὰ μετὰ τὴν παράβασιν πιθόμενα περαίματα ὑπὸ τοῦ χοροῦ λεγόμενα. Vide & scholiastem Aristophanis. *Th.*

77. *Anapæsta*] Sunt versus Anapæstici tetrametri catalectici.

78. *Profestum & profanum*] Imperitos, qui Musarum sacris non sunt initiati: Horat. *Odi profanum vulgus & arceo.*

79. Εὐφημεῖν] *Lingua favere decet nostrisque choris decedere,*
Quisquis horum imperitus est sermonum mente impura,
Aut nobilium orgia Musarum, neque vidit unquam neq; tripudiando celebravit.

80. Ὄργια] Sacra Musarum. Ita Synesius dixit ὄργια φιλοσοφίας, *arcana sacra Philosophiæ.*

81. Μητ' ἴδε πῶ] In Aristophane μήτ' οἶδε πῶ. Plutarchus libr. utrum Athenienf. bell. virt. μητ' ἶσε, μήτε ἐχόρευσε.

82. *Volumina commentariorum*, &c.] Hinc colligi nequit non esse hanc Præfationem operi præfigendam. Absolutis quippe commentariis eam, ut moris est, auspicatus est autor.

83. *Tuenda*] Aliter, *à cura publica*, fuit enim judex.

84. *Otium*

que cultu liberorum meorum dabitur [85] otium: ea omn [86] subsiciva & [87] subsecundaria tempora ad colligendas hu juscemodi memoriarum [88] disceptatiunculas conferam. Pro gredietur igitur numerus librorum, diis benè juvantibus, cu ipsius vitæ, quantuli quique fuerint, progressibus, neque lon giora mihi dari spatia vivendi volo, quàm dum ero ad han quoque facultatem scribendi commentandique idoneu [89] Capita rerum, quæ cuique commentario insunt, exposu mu

85. *Otium*] Rectius *otii*.

86. *Subsiciva*] *Subsicivum*, an *succisivum* scribi debeat, quæritur. Vulgò *succisivum* placet, atque ajunt, id esse à *succido*. Sed potius scribendum *subsesivum*, sive *subsicivum*, prout legere est in antiquâ inscriptione Domitiani, quæ est pag. 1081. num. 2. editione Grut. Ita vox ea fuerit à *subsecando*, sive *subsicando*, unde & in vett. libb. in secunda syllaba nunc per secundam, nunc per tertiam effertur vocalem. Rectius tamen per I, proferatur quam per E, cum in vett. libb. itidem legatur *resicare*, *prosicare*, *dissicare* seu *dissicere*; quo de scribendi modo, Aldus in Ortographiâ, & Colvius in 8. Met. Apul. vide & quæ fuse hac de voce scribit, & ab Angelo Colotio se accepisse tradit Hieronymus Ferrarius emendat. In Phillipp. II. Ciceronis. *Voss.*

87. *Subsecundaria*]*Secundarium*, tanquam secundarii ordinis : subsecundarium diminutionem adhuc denotat. Est enim vocula *sub*, ut ait Donatus, *temperamentum plenæ pronunciationis*.

88. *Disceptat.*]Vulgo, *delectatiunculas*. Secus in antiquissima editione Veneta.

89. *Capita rerum*]Hinc est quod octavi libri indicem habemus, libri vero jacturam passi sumus. Adscriptionem hanc titulorum ac lemmatum ad singulos tractatus parum frequentatam fuisse veteribus comperi. Agellius ipse cui propositum fuit, variis de rebus commentationes distinctis ac separatis tractatibus expedire, non sicut Plinius fecit, qui naturam rerum more historicorum continenti scripturâ explicavit, eandem tam legem in commentariis suis quantum r passa est, cum Plinio tenuit, quoad cap tum dispositionem ac materiarum s riem uno syllabo comprehensam. Na statim post præfationem exposuit capi rerum universa quæ cuique commentari inessent, eodem consilio quo Plinius & fini, ut statim declaretur, quid quo in l bro quæri inveniriq; posset. Atq; hoc ip professus est. Super ipsis autem capit bus nullas Epigraphas impositas vide est in optimo ac diligentissimo script codice, qui non alio discrimine ea nota ta habet quam novo lineæ initio cum li tera majuscula, adpositis ad marginem regione elementis Græcis quæ numeru designant. Nam primum caput littera A notatur, secundum B, tertium Γ, qua tum Δ, atque ita deinceps, qualis i summaria illa & universali ἐκθέσ descriptus est. Quod & in aliis pleris que libris veteribus servatum inveni mus. Etiam in antiquissimo Codice No vi Testamenti. *S.* *Capita rerum*] Qu capiti unicuique, sive apud hunc, sive apu alium scriptorem præfixa sunt verba, eju argumentum exponentia, quispiam for tasse argumenta capitum vocari poss existimaverit. Summaria quidem cert vulgo appellari scio : sed qui vocem latinam latinogallicæ præferet, Summa potius dicere audebit. Non deërunt (opinor) qui & Lemmata nominari posse credant : sed vel Summas, vel Titulos (nisi quis malit Græcum Epigraphas, eadem significatione) lubentius nuncupaverim. Nec si quis Indices capitum vocet, eju senten-

mus hic universa: ut jam statim declaretur, quid quove in libro quæri invenirique possit.

sententiam omnino rejecerim. Quod si & Periochas nominarem, nihil mihi meus Græcæ linguæ Thesaurus suppeditaret, quod huic nomini aliquem locum hic daret. Quid si vero & Programmatum appellationem hunc ad usum aliquis accommodet? Epitomas etiam vocari posse dicerem, nisi scirem, in iis quibus nomen hoc tribuitur, non solere res adeo ἐπιτόμως.

Quomoque autem ea nomine appellanda dicantur, magno lectori apud quemvis scriptorem esse adjumento constat: quum illi ad intelligenda quæ unoquoque capite scribentur viam sternant. Sed hoc quoque minime cuiquam dubium esse debet, haud cujuslibet esse ea fideliter apteque scribere. Ideoque non carere interdum periculo eorum lectionem, homini præsertim qui plus fidei illis quam suo ipsius judicio adhibere necesse habet: aut etiam qui judicio quidem valet, sed ea properanter legere cogitur.

Nec longe petendum nobis exemplum fuerit, quum in his ipsis quæ singulis singulorum Gellii librorum capitibus præfixa sunt, occurrat, & in nostros oculos (ut ita dicam) incurrat.

At sunt nihilominus ipsius Gellii ista, qualiacunque sunt. Ego vero hoc nego & pernego. Scio tamen fore multos, qui, simulatque hoc me dicentem audierint, objecturi sunt, aut etiam sibi persuasuri, duo, vel tria potius, à me ignorari, quæ alioqui de hac sententia me deducerent. Primum est, ipsum Gellium in præfatione hac ea prorsus videri agnoscere: secundum, in earum summarum nonnullis quædam sub illius persona dici: tertium, in principio capitis primi, libri itidem primi, exhibere nobis hanc scripturam quædam vetera exemplaria, *statua longitudinisque ejus præstantia* ... referente pronomine eum cujus in titulo facta fuerit mentio. Verum ego, quemadmodum illa non ignoro, ita, quæ illis responderi possint, in promptu habeo.

Ad primam igitur illam objectionem quod attinet, non sum nescius, Gellium hæc eo in loco scripsisse, *Capita rerum quæ cuique commentario insunt exposuimus hîc universa: ut jam statim declaretur quid quove in libro quæri invenirique possit.* Sed capita rerum, id est, summas rerum, quæ cuique commentario, id est, libro, insunt, exhibere, minus esse ajo, quam hanc operam præstare in singulis etiam eorum uniuscujusque commentarii Tmematum, quæ Capita vulgò dicuntur: & ita dici, ne ipso quidem Gellio repugnante, possunt: (præsertim quum posteriores Græci itidem si non κεφαλῶν, at certe κεφαλαίων appellationem huic usui aptaverint.) Neque enim tam minute illic, quam hic, singula persequi necesse est: quum illic divisione tantummodo sit opus, at hic, etiam subdivisione.

Quod si tamen hoc illis darem, Gellium illud intelligere de Summis quæ quid singulis Capitibus tractetur, velut per singulos articulos exponunt: illud quoque à me non auferrent, eas de quibus loquitur, non alias esse quam quas habemus.

Ad secundam objectionem venio, qua hoc mihi opponetur, in quibusdam earum quas Summas vocari posse, modo aiebam, nonnulla sub ipsius Gellii persona, aut (Gelliane etiam loquendo) ex ipsius persona dici. Id est (si forte hoc apud quempiam expositione indiget) ea orationis forma scripta esse, ut non alium quam ipsum Gellium de se loquentem à nobis audiri fatendum sit. Tantum certe abest ut hoc inficier, ut etiam exemplis aliquot testatum manifestumque reddere velim. Legimus itaque in summa capitis ultimi libri primi, *Quem in modum mihi Taurus philosophus responderit, percontanti an sapiens irasceretur.* Item in summa capitis secundi libri septimi, *De Cæsellii Vindi-*

Vindiciis pudendo errore, quem offendimus in libris ejus quos inscripsit Antiquarum lectionum. Et in fronte capitis proxime sequentis ejusdem libri hæc occurrunt, *Quid Tullius Tiro Ciceronis libertus reprehenderit in M. Catonis oratione, quam pro Rhodiensibus in senatu dixit: & quid ad ea quæ reprehenderat responderimus.* Capiti item octavo libri octavi hæc præfixa sunt, *Quid mihi usu venerit, interpretari & quasi effingere volenti locos quosdam Platonicos Latina oratione.* Et capiti nono ejusdem libri, ista, *Qualis mihi fuerit in oppido Eleusine disceptatio cum grammatico quodam præstigioso.* Denique capiti secundo libri decimiquarti præposita hæc sunt, tanquam ejus argumentum, *Quemadmodum* (sive *Quem in modum*) *disseruerit Favorinus, consultus à me super officio judicis.* Ac sunt fortasse & aliæ capitum Summæ, seu Epigraphæ, (vel quocunque vocari debent nomine) in quibus de se loquitur Gellius: vel potius, ita scriptæ quasi de se Gellius loquatur. Verum ego paucis huic quoque objectioni respondebo: eum qui hæc sua pro Gellianis obtrudere studuit, hoc figmento alterum tegere voluisse.

Quamobrem, adversus illas objectiones, contendo, illa rerum capita quorum à Gellio mentionem eo fieri in loco videmus, non eas esse summas seu Epigraphas quas singulis librorum tmematibus quæ Capita dicuntur, typographicæ editiones ad hunc usque diem præfixerunt: licet ex quibusdam manuscriptis libris sumptæ sint, & illis non solum fidant plerique, sed etiam illarum autoritate & testimonio, tanquam fide dignissimarum, nitantur.

[Quod attinet ad tertiam objectionem, vox *ejus* non ad titulum capitis referenda, nam ex vetusto codice mutata nunc quædam verba, atque *Herculis* mentio fit in ipso textu.]

QUID ergo (inquies) in illis Summis seu Titulis desideratur? Immo vero non hoc vel illud in iis desiderari dico: sed tam multa simul in earum quibusdam, ut si quis à Gellio scriptas existimet, eum, ubi attente quæ dicam expenderit, sive (ut Gelliane loquar) pensiculaverit, Gellium in Gellio desiderare necesse sit. *H. S.*

Hæc Gellius ipse agnovit in fine Præfationis, adeò ut index operi præfigi debeat. Dicit enim ibi autor, *ut jam statim declaretur.* Deinde sub Gellii nomine capita sæpe inscribuntur. An hæc tamen genuinà sint merito dubitatur. Forsan A vieni, qui recensuit, ut in Ms. quodam habetur.

IN-

INDEX CAPITUM

Commentario primo hæc insunt.

CAPUT I.

Commentario secundo hæc insunt.

Commentario tertio hæc insunt.

Commentario quarto hæc insunt.

Commentario quinto hæc insunt.

Commentario sexto hæc insunt.

Commentario septimo hæc insunt.

Commentario octavo hæc insunt.

Com-

Commentario nono hæc insunt.

Commentario decimo hæc insunt.

Commentario undecimo hæ[...] insunt.

Commentario duodecimo hæc insunt.

Commentario tertiodecimo hæc insunt.

Commentario quartodecimo hæc insunt.

Commentario quintodecimo hæc insunt.

Commentario sextodecimo hæc insunt.

Commentario septimodecimo hæc insunt.

Commentario octavodecimo hæc insunt.

Commentario Nonodecimo hæc insunt.

Commentario Vigesimo hæc insunt.

A. GEL-

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

[1] *Quali proportione, quibusque collectionibus Plutarchus ratiocinatum esse Pythagoram philosophum dixerit, de comprehendenda corporis proceritate, qua fuit Hercules, quum vitam inter homines viveret.*

PLUTARCHUS [2] in [3] libro, quem de Herculis quali inter homines fuerit animi corporisque ingenio & virtutibus, conscripsit, [4] scite subtiliterque [5] ratiocinatum [6] Pythagoram philosophum dicit,

1 QUali proportione] *Quali proportione* (inquit quisquis est hujus est summæ seu tituli scriptor) *quibusque collectionibus Plutarchus ratiocinatum esse Pythagoram philosophum dicit.* Atqui ex ratiocinatione fiunt collectiones, non autem ex collectionibus ratiocinatio. Aut (ut apertius loquar) ratiocinando colligimus, hoc vel illud ita vel ita se habere: non autem colligendo ratiocinamur. Sic tamen et fatear, posse alterutrum eorum tali loco sufficere, quum minus exacte proprietas observatur. Copulari enim ea videmus à nostro Gellio, tanquam synonima, aut saltem synonimis similia, & ad eandem significationem pertinentia: ubi scribit, *Nam si, ut in disciplinis traditur, ita colligere & ratiocinari velis.* Sunt autem sumpta hæc verba ex capite octavo libri secundi: ubi *colligere & ratiocinari* nihil aliud est quam quod Græci uno verbo dicunt συλλογίζεσθαι: quum iisdem paulò ante dixisset *Syllogismo esse usum* pro συλλογίζεσθαι. Jam vero illud, *Quali proportione ratiocinatum esse*, an satis apte dictum est? Perinde enim est ac si dixisset: *Quo proportionis genere ratiocinatum esse.* Quum, verbis Gellii atque adeo rationi insistendo, ita loquendum fuisset, *Quomodo Pythagoras, teste Plutarcho, ex Herculani pedis mensura collegerit, habita proportionis ratione, quæ totius corporis fuisset longitudo.* Dico autem *collegerit*, potius quam *ratiocinatus sit*, quoniam sequitur *ratione*. Aut certe dicendum ita fuisset, *Quomodo Pythagoras, autore Plutarcho, Herculani pedis mensuram ex spatio Olympici stadii, & hinc totius corporis longitudinem comprehenderit.* Steph.

Abfuisse hunc titulum ex antiquissima editione liquet.

2. *Plutarchus*] Multa scripta Plutarchi perierunt, quod partim ex ipso scimus, qui deperdita è suis citat: partim ex veteri opusculorum catalogo; quem in suis se manuscriptis repe-risse testatur Henr. Stephanus: partim

dicit, in reperienda [7] modulandaque [8] status longitudinis que ejus præstantia. nam quum fere constaret, [9] curricu lum

ex Gellio nostro, Philopono, aliis qui Plutarchum laudant in libris variis, quos nos non habemus. Quemadmodum verò non pauca ejus perierunt; ita & aliqua genuinis permiscentur, quæ alium habent auctorem. Forte Πλουτάρχου τ̃ νεώτερον, ut eum vocat Io. Tzetzes Chil. I. hist. XIV; Et hujus credo junioris Plutarchi fuerint quoque libri 5. περὶ τ̃ ἀρεσκόντων τοῖς φιλοσόφοις, item liber περὶ ποταμῶν: quem Plutarchi ejus, cujus de amatoriis affectionibus librum habemus, esse credebat Janus Cornarius: ut ex præfatione eâ constat, quam Marcello Empirico præmisit. Imò & alii fuere scriptores Plutarchi nomine. Ut Nicandri interpres, teste Stephano in Κορόπη. Poterat verò & de istis, quibus caremus, & aliis quibusdam, quæ sub ejus nomine leguntur, certius judicium ferri; si nobis visus foret ὁ πίναξ sive καταγραφὴ; quam, ut ait Suidas, de Plutarchi scriptis fecerat Lamprias filius; quamque in Italia editam esse, refert Joannes Rualdus libro de vita Plutarchi cap 6. Opinor, non aliam esse ab ea, cujus antea ex H. Stephano meminimus. *Vide Voss. de Histor. Græcis.*

3. *Libro*] Ita in Buslidiano. ubi titulus Græcus, qui in vulgatis non extat; nimirum ὁπόση ψυχῶν καὶ σωμάτων ἀνθρώποις περὶ εὐφυΐαν καὶ ἀρετὴν διαφορά, id est, *quanta sit animorum corporumque inter homines differentia, quo ad ingenium & virtutem.* Dubitat tamen Carrio an in Codice Buslidiano titulus latinus Gellii sit, an potius glossema. Vide illum l. 3. Antiq. Lect. c. 17.

4. *Scite*] Venuste, eleganter.

5. *Ratiocinatum*] Id est, posuisse rationem, vel supputationem & calculum: discurrendo à pari numero pedum & impari mensura stadiorum, ad imparitatem pedum Herculis & aliorum. *B.*

6. *Pythagoram*] Qui sectæ Italicæ autor, Pherecydæ Syri, vel potius Scyr discipulus, ab eo Theologiam & Philosophiam mysticam hausit, multũ iden numeris & proportionibus tribuit vide *Meursium de Denario Pythagorico.*

7. *Modulandaque*] Metienda, colligenda ex proportione pedum longitudinem corporis. Modus enim μέτρον

8. *Status*] Columella lib. 7. *Statum longiorem & productiorem* dixit.

9. *Curriculum stadii*] Stadium pro mensura geometrica, vel pro ipso loco sumitur, in quo se exercebant cursores & athletæ, aliquando pro ipsa structura, ex qua spectabantur certamina, de cujus forma vide Mercurialem lib. 4 de Arte Gymnastica cap. 10. & Hermolaum Barbarum in Vitruvium. *Stadii* Mire torquent se hoc loco eruditi homines, dum stadii appellationem, ad Geometricam mensuram CXXV. passuum, hoc est, DCXXV. pedum applicare conantur. Cum tamen hic Gellius stadium accipiat sexcentos pedes tantum. Sic opinior Suidas innuit esse duplicem stadii rationem sive appellationem. Alteram qua intelligitur spatium, quod homo unico spiritu, cursu suo transmittere queat, quod procurrentis robore, aut fragilitate nunc brevius, nunc longius redditur, quam stadii appellationem hic Gellius videtur amplecti. Alteram, quæ sit Geometrica, de qua Plinius lib. II. c. XXIII. continens, ut diximus, pro certo sexcentos & XXV. pedes, qua utuntur cosmographi, quæ & à longissimo cursus humani stadio desumpta videtur. *M. Stadii*] Tria faciunt stadiorũ genera; Italicum, Olympicum, & Pythicum, unum quodque dispari mensura. Nam Italicum, facit

lum stadii, quod est 10 Pisæ ad Jovis 11 Olympii, 12 Herculem

facit pedes sexcentos viginti quinque, uti etiam Plin. lib. 2. c. 24. Columell. lib. 5. de re rust. cap. 1. Isidor. lib. 15. Orig. c. 16. Olympicum pedes sexcentos. quare etiam Herod. lib. 11. p. 167. Suid. in στάδιον, item μίλιον, & πλέθρον. Pythicum pedes mille. Sed inter Italicum & Olympicum stadium nullam esse differentiam, acutissime animadvertit Lucas Pætus lib. 1. de mensur. & ponderib. pag. 3. & Robert. Hues. tractat. de glob. part. 3. c. 2. Nam pes Græcus excedit pedem Romanum semuncia. Sexcentæ autem semunciæ cōstituunt pedes illos viginti quinq; , quibus pes Græcus Rom. pede longior est.

10. *Pisæ*] Vulgo, *Pisis*. *Pisæ* legendum est singulariter, neq; enim quod sciam, Pisa hæc Græciæ civitas, quæ postea Olympia dicta est, apud ullum scriptorem pluraliter dicitur. Nam quod Virg. Pisas in plurali extulit, intelligit Pisas Italiæ urbem, à Græca sic transnominatam; certe Plin. in Græcia Pisam una cum Stephano, in Italia Pisas collocat.

11. *Olympii*] Scilicet fanum. Jupiter Olympius cognominatus est quod apud Pisam, sive Olympiam, magnificis certaminibus coleretur. Unde Olympiades dictæ, quæ quinto anno celebrabantur. Nam Ovidius fallitur, qui cum lustro confundit. De earundem origine vide Scal. ad Euseb. Extant Pindari tres Olympica cantica. *Olympii*] Hic fanum illud Jovis orbi notum, & Gymnica certamina, quæ Hercules instituit, Iphitus restauravit Strab. l. 8. ex auro solido simulacrum fabrefactum ait: Plin. l. 34. ex ebore, singulari Phidiæ artificio. Puto utrunque verum esse, si diversa simulachra intelligantur. Nam præter fanum Olympii Jovis, fuit ejusdem quoque delubrum sive sacellum in quo ὑψίμαχος Neptuno visebatur, & quidem longe antiquior illo Phidiaco. Sex enim illic erant delubra totidemque aræ, quibus insistebant θεοὶ σύμβωμοι. Vide Pausaniam, & Scholiastem Pindari Ode V. Olympiorum. Colebatur cum Jove quoque Olympio Jupiter μυίαγρος. Putant *Myiodem* Plinio dici lib. XXIX. cap. VI. his verbis: *Nullum animal minus docile existimatur, minorisque intellectus: quo mirabilius est Olympio sacro certamine, nubes earum immolato tauro deo quem Myioden vocant, extra territorium id abire.* De muscis loquitur, hic est quem Ἀπόμυιον Δία vocatum, cultumque apud Eleos tradit Pausanias in Eliacis, ὡς ἐλαύνοντα ἠλείας ὀλυμπίας τὰς μύας. Quippe & muscis ipsis Olympiæ ante omnia sacrificari solitum, ut inde abirent, & in posterum molestæ non essent, scribit Antiphanes Comicus apud Athenæum his versibus, qui ita in numeros suos restituendi sunt:

-- οὗποι δὲ τῶν ἐν τῇ πόλει
Τὰ δεῖπν' ἀφορῶσι, καὶ πίνονται δεξιῶς
Ἐπὶ ταῦτ' ἄκλητοι οἷσιν ἐκ κοινῶν ἔδει
Πορεῖν τροφὴν τὸν δῆμον, ἀεὶ θ' ὥσπερ ἐν
Ὀλυμπιάσι φασὶ ταῖς μυίαις ποιεῖν
Βοῦν τοῖς ἀκλήτοις προκατακόπτειν
πανταχοῦ.

Jupiter Ἀπόμυιος, Olympiæ tantum colebatur ad expellendas muscas, quæ tempore sacri certaminis propter sacrificia magna multitudine Olympiam advolabant, quod singulis tantum lustris factitari solebat. At Elii sive Elidenses quotannis sacra faciebant Deo μυιαγόρῃ ut muscas exterminaret, quarum multitudo aëris tractum pestilenti spiritu corrumpebat. Regiones autem illas muscis vehementer infestas fuisse vel inde liceat colligere, quod Arcades Eleis contermini Μύαγρον etiam Deum coluerint, ut importuni & improbi animalis molestia liberarentur. *Salm.*

12. *Herculem*] Pausanias scribit Herculem fuisse quatuor cubitis & pede longum. Hunc tanquam Deum Ἀπόμυιον

culem pedibus suis metatum, idque fecisse longum pede [13] sexcentos; cætera quoque stadia [14] in terra Græcia, al aliis postea instituta, pedum quidem esse numero sexcen tûm, sed tamen aliquantulum breviora: facile intellexerit modum spatiumque plantæ Herculis ratione [15] proportio nis habita, tanto fuisse quam aliorum procerius, quant Olympicum stadium longius esset quam cætera. Com prehensa autem mensura Herculani pedis, [16] quanta lon ginquitas corporis ei mensuræ conveniret, secundum na turalem membrorum omnium inter se [17] competentiam modificatus est: atque ita id colligit, quod erat conse quens; tanto fuisse Herculem corpore excelsiorem quan alios; quanto Olympicum stadium cæteris pari numer factis anteiret.

μυιον coluisse Romanos Clemens in Protreptico testatur. In Elide Jovem Ἀπόμυιον fuisse supra dixi.

13. *Sexcentos*] Legitur etiam, *ducentos*.

14. *In terra Græcia*] Ita Plautus in Trinummo: *terra Arabia*. Cato, *Italia*.

15. *Proportionis*] *Proportio* apud Mathematicos est, cum numeri duo aut plures, cum item magnitudines inter se comparantur, ad similitudinem secundæ comparationis, juxta æqualitatem, aut inæqualitatem. Sic proportionem facis si dicas, ut se habent quatuor ad duo, sic octo ad quatuor, & quanto e longior pes Herculanus alterius alicu jus pede, tanto item stadium Hercul num pede sexcenties commensum, lo gius est eo stadio quod alterius pede t ties transmissum est.

16. *Quanta longinquitas corporis, &c* Hæc verba à veteribus editionibus ab sunt, & hic ex libro Buslidiano reposu Carrio, quæ nisi interjiciantur, senten tiam orationis suspensam relinquun neque eam absolvunt.

17. *Competentiam*] Symmetriam.

CAP. II.

Ab Herode Attico Cl. V. tempestive deprompta in quendam j a ctabundum & gloriosum adolescentem, specie tantum philoso phiæ sectatorem, verba Epicteti Stoici, quibus festiviter à ver Stoico sejunxit vulgus loquacium nebulonum, qui se Stoic nuncuparent.

1 HErodes Atticus, vir & Græca facundia & consular honore præditus, arcessebat sæpe nos, quum apu magi

1. HErodes Atticus] Suidas bis consulatu functum refert. Sub Adriano & M. Antonino Imperator bus eruditus à Favorino, & Polemo ne

magistros Athenis essemus, in villas ei urbi proximas, me & Cl. V. Servilianum, complureisque alios nostrates, qui Roma in Græciam ad capiendum ingenii cultum concesserant. Atque ibi tunc, quum essemus apud eum in villa, cui nomen est [2] Cephisia, & [3] æstu anni & [4] sidere autumni flagrantissimo; propulsabamus caloris incommoda [5] luçorum umbra ingentium, longis ambulacris & [6] mollibus ædium [7] posticum refrigerantibus, [8] lavacris nitidis & [9] abundis & collucentibus, totiusque villæ venustate [10] aquis undique canoris atque avibus personante. Erat ibidem nobiscum simul adolescens philosophiæ sectator, disciplinæ, ut ipse dicebat, Stoicæ, sed loquacior, [11] impendio & promptior. Is plerumq; in convivio, sermonibus, qui post epulas haberi solent, multa atque immodica de philosophiæ doctrinis intempestive atque [12] insubide disserebat,

ne. Ejus vitam describit Philostratus.

2. *Cephisia*] Cephisiam urbem cum undecim aliis, quarum nomina à Strabone libr. IX. recensentur, in unam Atheniensem civitatem contraxisse Theseus dicitur. Sed potius forsan à Cephiso fluvio, hæc villa nomen accepit, qui circa Athenas in mare immittitur. *Cephisia*] Fortasse appellatione sumpta à Cephisio amœnissimo fonte, quem in agro Attico scaturire tradit Plin. lib. IV. cap. I. Erat enim receptum apud veteres, quod ex Catone colligi potest, villas in propinquo fontem aliquem habere.

3. *Æstu*] Calore.

4. *Sidere*] Caniculam intelligit, de cujus exortu vide Plin. vel per sidus solem accepit. Ita & alii veteres.

5. *Lucorum*] Lucus proprie sylva sacra, quod luminibus religionis causa luceret. Isidor. lib. XIV: sicut Græcorum ἄλσος, quod aquis irriguum erat, ut Homeri interpres testatur.

6. *Mollibus*] Jucundis, placidis, amœnis. Græci dicunt *μαλακοῖς*, potest hic comma poni.

7. *Posticum*] Id est, posteriorem partem & exitum. Horat. *Atria servantem postico falle clientem.*

8. *Lavacris*] Balneis. De quibus late F. Ursinus in appendice de Triclinio. potest jungi verbo *refrigerantibus.*

9. *Abundis*] Vide cap. 2. notata à Jano Mellero Palmerio in *spicilegiis.*

10. *Aquis undique*] Unde Virgil.

Nec percussa juvant fluctu tam littora, nec quæ
Saxosas inter decurrunt flumina valles.

Et Ovid.

Aspice labentes jucundo murmure rivos.

Nimis tamen poëtice aquæ dicerentur canoræ, unde mallem distinguere ut sit *canoris atque avibus* vel *canorisque. B.*

11. *Impendio*] Plus quam satis, supra modum.

12. *Insubide*] Præcipitanter, προπετῶς, insulse. Ita & subidus dicitur lib. XIX. cap. XII. utitur & Macrobius lib. VII. Sat. legitur etiam *insulite.*

bat, præque se uno cæteros omneis [13] linguæ Atticæ principes, gentemq; [14] omnem togatam, totumq; [15] nomen Latinum, rudes esse & agrestes prædicabat: atq; interea vocabulis [16] haud facile cognitis, syllogismorũ [17] captionumq dialecticarũ laqueis strepebat, [18] κυριεύοντας, ἡσυχάζοντας καὶ σωρείτας, aliosque id genus [19] griphos neminem posse dicens nisi se dissolvere: rem vero ethicam, naturam qu

13. *Atticæ linguæ*] Linguam Atticam dicit pro Græcorum eloquentia, quæ sit omnium longe mundissima gratissimaque. Siquidem è quinque linguæ Græcæ differentiis, Attica proprietas omnium semper fuit laudatissima, de qua multa vide apud Fab. lib. XI. Item Cicer. in Perfecto Oratore.

14. *Gentemque omnem togatam*] Romanam. toga enim Romanorum propria, pallium Græcorum. Hinc togatæ fabulæ, & palliatæ, quod Latini, Græcique argumenti essent. Vide Aldum Manutium de toga lib. I. de quæsit. per Epistol.

15. *Nomen Latinum*] De Latio vide Cluverum in descriptione Italiæ.

16. *Haud facile cognitis*] Quorum autor Zeno: Cicero, III. de Finib. *Zeno quoque eorum Princeps, non tam rerum inventor fuit quam verborum novorum.*

17. *Captionum*] *Subtile vel spinosum dicendi genus* appellat Cicero. Sed his omnibus ad ostentationem hic juvenis abutebatur.

18. Κυριεύοντας] Inter eas sophisma tũ argutias, quibus præclaram disserendi disciplinã Stoici inquinarunt, numeratur à veteribus ὁ κυριεύων λόγος, &c. quem Acervum Latini, Græci Σωρείτην vocant; & is, quem, quod ad singulas Soritis interrogationes assensum sustineret, ac quiesceret, dixerunt ἡσυχάζοντα. Vulgò, κυρτῶντας σκαζοντας θεωρίας. Ita enim is locus vulgo ridicule legitur. In libro Vaticano, cuju excerpta a Wouwerio humanissime no biscum communicavit V. C. quem ho noris caussâ nomino, Geberartus E manhorstius, ita legitur, κυρτῶντας εὐζυγάσαντας ἰσωρίτας. Non dubita bis puto, quin vere a nobis emendatum sit, κυριεύοντας, ἡσυχάζοντας, καὶ σω ρείτας. *Rutgers.* Κυριεύοντας, &c. Dominantes, Quiescentes & Acervo Sunt sophismatum dialecticorum voc bula. Sic autem restituit hunc locu Janus Rutgersius, eo verius, quod ho rum ipsorum cum derisu meminit h libro capiteque eodem & præceden Arrianus.

19. *Griphos*] Γρῖφος est nassa piscatori id est, vas vimineũ multis nodis, mult laqueis textum & flexum, ad pisces ca piendos, claudendos. Hinc perplexa flexuosa dicta, ænigmata γρῖφοι voca antiquis: similitudine inflexæ illius implexæ vimimum texturæ. Suida Γρῖφος τὸ δίκτυον. λέγεται δὲ κα δύσκολος, καὶ ὁ συμπεπλεγμένο λόγος, ὁ ἔχων πάθος ἐν ἑαυτῷ μ φαινόμενον. Lucianus: τὰ αἰνίγμα τα & τοὺς γρίφους ἀκούσεις. Parasitus lapide antiquo: *Viatores optimi, E nugis, griphis, ambagibusque meis co donate poscimus.* Hi Griphi sæpius etia versibus constabant, ut indicat libr. Athenæus. Unde poëmati Ausonian index, *griphus*. Colv. in Apul.

20. *Vire*

que humani ingenii, [20] virtutumque origines, officiaque earum confinitima aut contraria, morborum [21] vitiorumque fraudes, animorumque labes ac peſtilentias, aſſeverabat nulli eſſe magis ea omnia explorata, comperta, meditataque quam ſibi. [22] cruciatibus autem doloribuſque corporis & periculis mortem minitantibus habitum ſtatumq; vitæ beatæ, quem ſe eſſe adeptum putabat, neque lædi, neque imminui exiſtimabat; ac ne oris quoque & vultus ſerenitatem Stoici hominis unquam ulla poſſe ægritudine obnubilari. Has ille inaneis quum [23] flaret glorias, jamque omnes

20. *Virtutum origines*] Quarum quatuor M. Cicer. ex Stoicorum ſententia lib. Offic. ſtatim in princip. oſtendit.

21. *Vitiorum fraudes*] Non otioſum eſt quod vitiorum fraudes dicit, quod vitia ſeſe virtutis ſpecie hominibus infinuent, unde Horat.

In vitium ducit culpæ fuga, ſi caret arte

Vitiorum fraudes] Incommoda, fallaciæ. Sunt tamen qui repoſuerunt, *ſordes*.

22. *Cruciatibus*] Ita quidem Stoici, non tamen cruciatus, mortem aliaque mala contemnebant, ſed virtutem omnibus malis ſuperiorem ſtatuebant. Audi Senecam Epiſtol. LXVI. *Eſtne aliquod contra Naturam igitur bonum? minime. Sed illud aliquando contra naturam eſt, in quo bonum illud exſiſtit. Vulnerari enim, & ſubjecto igne tabeſcere, contra Naturam eſt: ſed inter iſta ſervare Animum infatigabilem, ſecundum Naturam eſt. Et ut, quod volo, breviter exprimam, materia boni aliquando contra Naturam eſt, Bonum numquam: quoniam bonum ſine Ratione nullum eſt, ſequitur autem Ratio Naturam.* Veriſſime. Imo adeo Bona hæc ſunt ut etiam aliquando optanda. Quo modo? iſto. ut *non incommoda optabilia ſint, ſed Virtus qua perferuntur incommoda.* ut idem Seneca Epiſt. LXVII. Ecce in Exemplo: *tormenta abeſſe à me velim: ſed ſi ſuſtinenda fuerint, ut me in illis fortiter, animoſe, honeſte geram, optabo.* Miles pugnam aut vulnera non optat, ob ipſa: ſed gloriæ aut victoriæ mixta, optat. Itaque *non ultro præbebit ſe periculis fortis: neque etiam timebit illa, ſed vitabit. Cautio illum decet, timor non decet.* Idem Epiſt. LXXXV. *Scit omnia hæc externa, quæ mala appellantur, non niſi timidis timenda eſſe. Sentit tamen, atque etiam dolet. Senſum enim hominis nulla exuit virtus: ſed non timet, & invictus ex alto dolores ſuos ſpectat.* Vides cujuſmodi Bona ſint; ſed Bona, imo & illis quæ lætam faciem habent paria. Supra tetigi, ſed iterandum eſt ex Seneca Epiſt. LXXI. *Quid ergo? jacere in convivio, & torqueri, paria ſunt? Hoc mirum videtur tibi? illud licet magis admireris. jacere in convivio, Malum eſt: torqueri in eculeo, Bonum eſt: ſi illud turpiter, hoc honeſte fit. Bona iſta aut Mala non efficit materia, ſed virtus. Hæc ubicumque apparuit, omnia ejuſdem menſuræ ac pretii ſunt.* Et quid mirum Stoicos dicere, quibus nullum extra animum Malum eſt? ecce Epicurus ille voluptatis magiſter, Doloris hoſtis, quas voces teſte Cicerone emittit? *Si uratur ſapiens, ſi crucietur, in Phalaridis tauro ſi erit, dicet, quam ſuave eſt hoc! quam hoc non curo!* Lipſ.

23. *Flaret glorias*] Tumidas efflaret jactationes. *Glorias*] Ut Fab. lib. XI. inquit, *Omnis jactatio eſt odioſa, ſui vera eſt odioſiſſima.*

omnes finem cuperent, verbisque ejus defatigati [24] pertæduissent: tum Herodes Græca, ut hujus plurimus mos fuit, oratione utens, [25] Permitte, inquit, philosophorum amplissime, quoniam respondere nos tibi non quimus, quos [26] idiotas & rudes vocas, recitari ex libro, quid de hujuscemodi magniloquentia vestra senserit dixeritque [27] Epictetus, Stoicorum vel maximus, jussitque proferri dissertationum Epicteti degestarum ab [28] Arriano [29] secundum

24. *Pertæduissent*] Inusitate utitur hoc verbo personaliter. Sed & rara est ea vox impersonali: *pertæsum* est frequens, ut Æneid. IV.

Si non pertæsum thalami tædæque fuisset. B.

25. *Permitte*] Græca hæc vertit Gellius.

26. *Idiotas*] Imperitos. proprie hæc vox privatum denotat cui opponitur ὁ ἄρχων apud Demosthenem, quia vulgus solet esse imperitum. Cœlius Aurelianus inertes vocavit. *Idiotas, & rudes*] Sic legit Ludov. Carr. lib. 3. antiq. lect. cap. 17. vulgo *rudes* omittitur.

27. *Epictetus*] Clarum hic sidus se ostendit, Epictetus ævo, non merito Seneca posterior. Et scriptorum pondere, si non numero, comparandus, vita præponendus. Ille vir totus à se & à Deo, nihil à Fortuna fuit. Origine vilis & inter servos; corpore claudus ac debilis; mente nobilissimus, & inter omnis ævi lumina refulsit. Ipse de se Epigrammation hoc scripsit:

Δοῦλος Ἐπίκτητος γενόμην, καὶ σώματι πηρὸς
Καὶ πενίην Ἶρος, καὶ φίλος ἀθανάτοις.

Servus Epictetus summatus, corpore claudus,
Irus pauperie, deliciæ superûm.

Ipse, inquam, sive de ipso alius (nonnulli Leonidæ adscribunt, sed incerti potius autoris:) sed confessionem ingenuam vides, & generosam in fine vides, de amicitia divina. Natum Hierapoli, Phrygiæ oppido, tradunt: & Epaphrodito servisse (sed fortasse post Neronem) ipse etiam indicat, & jocose ejus meminit I. Dissertationum, quas Arrianus digessit, cap. XIX. *Lips.* Suidas illum pervenisse ad Marci Antonini tempora testatur. Quod tamen verum non esse post Lipsium multis ostendit Salmasius in Anim. in Epictetum & Simplicium.

28. *Arriano*] Scribit Simplicius de vita & morte Epicteti Arrianum in his libris quos τῶν Ἐπικτήτου διατριβῶν nomine inscripsit, tractasse. Sed ubi hoc in his libris qui hodie exstant ab Arriano conscriptis & sub hoc titulo publicatis? Nihil sane ibi comparet quo vita ejus notior fieri possit, aut unde aliquid omnino sciri de ejusdem obitu queat. Oportet igitur aliud esse scriptum in quo vitam & mortem Epicteti persequutus sit Arrianus, quod ad nos usque non pervenerit. Ἀρριανοῦ Ἐπίκτητος vulgo inscribitur volumen, quo continentur variæ ejus dissertationes ab Arriano digestæ. Διατριβὰς vocat Simplicius cum scribit quæ in Enchiridio habentur, eadem ferme & iisdem verbis reperiri sparsim ἐν τοῖς Ἀρριανοῦ περὶ τῶν Ἐπικτήτου Διατριβῶν. Atqui idem Simplicius hoc loco Διατριβὰς Ἐπικτήτου composuisse Arrianum memorat, in quibus de ejus vita & obitu scripserit, & quidem ἐν πολυστίχοις βιβλίοις. In illis autem qui

cundum librum: in quo ille venerandus senex juvenes, qui se Stoicos appellabant, neque frugis neque operæ probæ, 30 se in 31 theorematis tantum nugalibus & puerilium 32 isagogarum commentationibus 33 oblectantes, objurgatione

qui exstant Epicteti sermonibus nihil de ejus morte habetur, neque etiam quicquam quod proprie ad vitæ ejusdem memoriam referre possis. Autor noster lib. XIX. cap. I. citat quintum Διαλέξεων Epicteti librum, quas ab Arriano digestas congruere scriptis Zenonis & Chrysippi non esse dubium ait. Dissertationes Epicteti quæ hodie leguntur non procedunt ultra librum quartum. Et præterea totus ille locus quem ibi Agellius recitat in hodiernis disputationibus nullus visitur. Apud Stobæum multa ex Epicteto afferuntur quæ nusquam reperire est in his operibus quæ injuriam temporum vitarunt, & nobis conservata sunt. Λόγους Ἐπικτήτου ipse Arrianus vocat in præfatione eorum quæ vulgata sunt. *Dissertationes* Latine appellat Agellius lib. XVII. cap. XIX. Oportet igitur aut mutilas aut imperfectas esse quas habemus Epicteti Dissertationes, aut eodem argumento & titulo libros alios composuisse Arrianum, qui perierunt. Arrianus qui libros de dissertationibus ejus composuit inter præceptores Verissimi memoratur. Atqui non eos videtur composuisse nisi post mortem Epicteti. Simplicius enchiridium hoc Messalino amicissimo suo dedicasse hic Arrianum notat. Illum puto fuisse Messalinum qui consul fuit anno Antonini Pii decimo, tredecim aut quattuor annos ante Marci primum. Ea tempestate, qua Philosophi Senatusconsulto Domitiano imperante ex urbe pulsi sunt, Italia etiam ipsis interdicta, Epictetus Nicopolim Roma secessit, ut perhibet idem Agellius lib. XV. cap. XI. Nec post id tempus Romam puto rediisse, sed ibi mortem obiisse. Et profecto omnes ejus Sermones & dissertationes, quas scripto mandavit Arrianus, quæque hodie exstant, Nicopoli habitæ sunt. Quod pluribus testimoniis ex ipsis illis dissertationibus possit probari, si quis in dubium hoc vocaret. Ibi se habitare clare dicit lib. II. cap. VI. τῇ κεφαλῇ κινδυνεύω ἐπὶ Καίσαρος, ἐγὼ δ' οὐ κινδυνεύω ὃς οἰκῶ ἐν Νικοπόλει, ὅπου σεισμοὶ τοσοῦτοι. Alio loco, de quodam more loquens, ait, se meminisse, idem quoque Romæ fieri solitum. Ergo hujus Enchiridii idem autor est qui & dissertationum nempe Arrianus. Sed mirum ut in hodiernis dissertationibus ea non reperiuntur quæ de vita & morte Epicteti memoriæ mandasse Arrianum testatur Simplicius, ita multa etiam ex Enchiridio à Stobæo citari quæ aut omnino in hoc Manuali non habentur, aut aliter scripta habentur. Quid ergo? An duplex Enchiridion scripsit? Forsitan ut mos fuit Eruditorum, Editionem alteram ejusdem operis emendatiorem curavit Arrianus, quæ hodie desideretur. Nisi quis malit, extare potius posteriorem. Sed nec præfatio ad Messalinum in hoc Enchiridio visitur, cui tamen hoc opusculum fuisse ab Arriano dedicatum Simplicius tradit. *Salm. ad Epict.*

29. *Secundum librum*] Lege *Primum librum*, inquit Carrio, sed fallitur. Namque hodie hæc verba habentur lib. II. c. XIX. nisi alia fuerit dispositio aurei illius libri.

30. *Se in*] Legit *seque*. Carr.

31. *Theorematis*] Speculationibus.

32. *Isagogarum*] Introductionum.

33. *Oblectantes*] Legitur quoque *dilatrantes*, Carrio *delectantes*.

gatione justa incessivit. Lecta igitur sunt ex libro, qui prolatus est, ea quæ addidit. Quibus verbis Epictetus severe simul ac festiviter sejunxit atque divisit à vero atque sincero Stoico, qui esset proculdubio 34 ἀκώλυτος, 35 ἀνεκβίαστος, 36 ἀπαρεμπόδιστος, ἐλεύθερος, εὔπορος, εὐδαίμων, vulgus aliud nebulonum hominum, qui se 37 Stoicos nuncuparent; 38 atraque verborum & argutiarum 39 fuligine ob oculos audientium jacta sanctissimæ disciplinæ 40 nomen ementirentur.

41 Εἰπέ μοι περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν. Ἄκουε.

Ἰλιόθεν μὲ φέρων ἄνεμος 42 Κικόνεσσι πέλασσεν.

43 Τῶν ὄντων τὰ μὲν ἐστὶν ἀγαθὰ, τὰ δὲ κακὰ, τὰ δ᾽ ἀδιάφορα.

34. Ἀκώλυτος] Ἀκώλυτον eum hominem dicimus, qui nullis terriculis à proposito dimoveri queat, quem Horatius hisce versibus eleganter depinxit:

Iustum & tenacem propositi virum,
Non civium ardor prava jubentium,
Non vultus instantis tyranni,
Mente quatit solida, neque auster
Dux inquietus turbidus Adriæ,
Nec fulminantis magna Iovis manus.
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ.

35. Ἀνεκβίαστος &c.] Inviolatus, minime implicitus, liber, dives, felix.

36. Ἀπαρεμπόδιστος] Qui nullis rebus ad se non pertinentibus movetur, nulloque obstaculo à virtutibus abstrahi possit. Siquidem ἐμποδίζω Græcis significat *impedio*. M.

37. *Stoicos*] Raros hos homines Stoicos, & fortasse nimium rigidos virtutibus, Horat. in Epist. lib. 1. epist. 1. subridens complectitur his versibus:

Ad summum sapiens uno minor est Iove, dives
Liber, honoratus, felix; Rex deniq; Regum,
Præcipue sanus, nisi cum pituita molesta est.

Apud Laërtium lege vitam Zenonis, & apud Ciceronem de Finibus. M.

38. *Atraque*] Ita legit Carrio *lib. 3. antiq. lect. cap. 17.* vulgo, *utroque*.

39. *Fulig.*] Obfuscatione, qualem vim habet fuligo ex fumario derasa, qui sicut fumus oculos acrimonia sua mordet. B.

40. *Nomen ementirentur*] Aliter, *nomine mentirentur.*

41. Εἰπέ μοι περὶ, &c.]

De bonis cedo & malis. Audi.
Ad Ciconas Troja referens me ventus adegit.

42. Κικόνεσσι] Proverbialis locutio de iis, qui à malo ad pejus deflectunt. Cicones autem populi in Thracia ferocissimi. B.

43. Τῶν ὄντων τὰ μὲν] Rerum quædã bona, quædã mala, quædam indifferentia sunt. Bona sane, virtutes: quæ vitii participant, mala. Indifferentia vero illa, quæ horum intermedia sunt, opes, sanitas, vita, mors, voluptas, labor: unde nosti? inquit. Sic Hellanicus in Ægyptiacis tradit. Quid enim refert, ita dicam, An Diogenes in moralibus, Chrysippusve aut Cleanthes? Hoc itaq; exquisivisti decretumque fecisti tuum. Expone quonam modo tempestatem in navi feras? numquid, ejus distinctionis memine-

φορα. ἀγαθὰ μὲν οὖν αἱ ἀρεταὶ καὶ τὰ μετέχοντα αὐτῶν. κακὰ δὲ, κακίαι, καὶ τὰ μετέχοντα κακίας. ἀδιάφορα δὲ, τὰ μεταξὺ τούτων, πλοῦτος, ὑγίεια, ζωὴ, θάνατος, ἡδονὴ, πόνος. πόθεν οἶδας; οὕτως [44] Ἑλλάνικος λέγει ἐν τοῖς Αἰγυπτιακοῖς. τί γὰρ διαφέρει τοῦτο εἰπεῖν, ἢ ὅτι [45] Διογένης ἐν τῇ ἠθικῇ, ἢ [46] Χρύσιππος, ἢ [47] Κλεάνθης; βεβασάνι-

memineris, ubi instrepit ac stridet velum: & exclamantem te si quis male feriatus adstans ita alloquatur, repete age tu ea, quæ modo ajebas, num sit malum naufragium facere? num particeps vitii sit? an non isti fustem impingas? heus homo, quid mecum tibi? nos perimus, & ipse accedens ludis.

Si reus ad Cæsarem citeris, memento divisionis hujus. Si quis ingresso tibi ac pallenti dixerit: quid tremis homo? quæ tua res agitur? numquid intus Cæsar virtutem & vitium ingredientibus largitur? Quid & tu meis malis insultas? Tamen, philosophe, dic mihi, quid tremis? nonne mortis aut carceris periculum est? aut doloris corporis, aut exilii, aut ignominiæ? Quid vero aliud? numquid in istis vitium est, aut aliqua vitii pars? Quid his de rebus ipse disseruisti? Quid mihi rei tecum est homo? Mala mihi mea sufficiunt. Recte dicis. Sufficiunt enim tibi tua mala, degener animus, timiditas, arrogantia, quam in schola sedens præ te fers. Quid alieno splendore gloriabaris? Cur te Stoïcum profitebaris? Id vobis usurpate nomen, quod actiones vestræ demonstrant. Ita invenietis, cujus sectæ sitis. Invenietis autem plerosque vestrum Epicureos esse, paucos Peripateticos, eosque effœminatos.

44. Ἑλλάνικος] Mytilenæus, qui annis duodecim major Herodoto, ut ostendit Vossius de Histor. Græc. lib. I. cap. I. alter fuit Milesius, minor, qui etiam Historiam conscripsit. Hellanici Ægyptiaca citat quoque Athenæus lib. XI. Citant alios libros multi veteres, Dionysius Halicarnass. lib. I. Strabo, Thucydides, Cicero, Valerius Maximus, Plinius, alii. Crebro quoque ejus mentionem facit Apollonii Scholiastes. Confunduntur tamen aliquando *Mytilenæus*, & *Milesius*.

45. Διογένης ἐν τῇ ἠθικῇ] Diogenes Laërtius citat ἐν τέχνῃ ἠθικῇ. Scripsit quoque in moralibus, περὶ τῆς ἀρετῆς, περὶ ἀγαθοῦ, i. e. *de virtute, & Bono*. Antisthenis fuit discipulus, qui Sectam Cynicam instituit. Cynici autem videntur à mordacitate & impudentia dicti. Laërtius tamen aliter refert. *Docebat*, inquit, *Antisthenes in Cynosarge gymnasio haud procul à portu, unde & Cynicam Sectam dictam quidam arbitrantur*. Multa Cynici cum Stoicis communia habuerunt, unde Juvenalis Satyra XIII.

Et qui nec Cynicos, nec Stoica dogmata legit,
A Cynicis tunica distantia.

46. Χρύσιππος] Chrysippus Zenonis discipulus. Horat. *Melius Chrysippo & Crantore dicit*.

47. Κλεάνθης] Zenonis discipulus, magister Chrysippi, qui tamen hic priori loco ponitur. Illius hæc fuit sententia in eo fœlicitatem hominis esse, ut convenienter juxta naturam communem vivat. Zeno, ut apud Stobæum liquet, ὁμολογίαν, sive convenientiam vitæ statuebat. Hinc Seneca Epist. LXXIV. *Virtus convenientia constat, omnia opera ejus cum ipsa concordant, congruunt*. Chrysippus communem & particularem humanam statuebat. Per communem naturam Deum intelligebat, teste Clemen-

βαστάνικας οὖν αὐτὸ καὶ δόγμα σεαυτοῦ πεποίησαι, δείκνυε πῶς εἴωθας ἐν πλοίῳ χειμάζεσθαι, μέμνησαι ταύτης τῆς διαιρέσεως, ὅταν ψοφήσῃ τὸ ἱστίον. καὶ ἀνακεκραγότι σοι ἐάν τις κακόσχολος παραστὰς εἴπῃ, λέγε μοι σὺ πρὸς τῶν θεῶν, ἃ πρώην ἔλεγες, μὴ κακία ἐστὶ τὸ ναυαγῆσαι· μή τι κακίας μετέχον; οὐκ ἄρα ξύλον ἐνσείσεις αὐτῷ; τί ἡμῖν καὶ σοί, ἄνθρωπε· ἀπολλύμεθα, καὶ σὺ θέλων παίζεις. ἂν δέ σε ὁ Καῖσαρ μεταπέμψηται κατηγορούμενον, 47 μέμνησαι τῆς διαιρέσεως. ἄν τις σοὶ εἰσιόντι καὶ ὠχριῶντι ἅμα καὶ τρέμοντι προσελθὼν εἴπῃ, τί τρέμεις ἄνθρωπε; περὶ τίνων σοὶ ἐστὶν ὁ λόγος; μή τι ἔσω ὁ Καῖσαρ ἀρετὴν καὶ κακίαν τοῖς εἰσερχομένοις δίδωσι; τί μοι ἐμπαίζεις καὶ σὺ πρὸς τοῖς ἐμοῖς κακοῖς; ὅμως φιλόσοφε εἰπέ μοι, τί τρέμεις; οὐχὶ θάνατός ἐστι τὸ κινδυνευόμενον, ἢ δεσμωτήριον, ἢ πόνος τοῦ σώματος, ἢ φυγή, ἢ ἀδοξία; τί γὰρ ἄλλο; μή τι κακία; μή τι μετέχον κακίας; σὺ οὖν τίνα πρὸς ταῦτα ἔλεγες; τί ἐμοὶ καὶ σοὶ ἄνθρωπε; ἀρκεῖ ἐμοὶ τὰ ἐμὰ κακά. καὶ καλῶς λέγεις, ἀρκεῖ γὰρ σοὶ τὰ σὰ κακά, ἡ ἀγέννεια, ἡ δειλία, ἡ ἀλαζονεία, ἣν ἀλαζονεύου ἐν τῇ σχολῇ καθήμενος. τί τοῖς ἀλλοτρίοις ἐκαλλωπίζου; τί Στωϊκὸν ἔλεγες σεαυτόν; τηρεῖτε οὕτως ἑαυτοὺς ἐν οἷς πράσσετε, καὶ εὑρήσετε τίνος ἐστὲ αἱρέσεως. τοὺς πλείστους ὑμῶν Ἐπικουρείους εὑρήσετε, ὀλίγους τινὰς Περιπατητικούς, καὶ τούτους ἐκλελυμένους.

48 His ille auditis insolentissimus adolescens obticuit, tamquam si ea omnia non ab Epicteto in quosdam alios, sed ab Herode in eum dicta essent.

CAP.

Clemente Alexand. II. στρωμ. Perspicue Epictetus, *Finem esse sequi Deum.*

47. Μέμνησαι] Reliqua in Cod. quodam non extant.

48. *His ille*] Hæc quæ adjiciuntur non habentur in Vet. Edit.

CAP. III.

Quod Chilo Lacedæmonius consilium anceps pro salute amici cepit, quodque est circumspectè & anxiè considerandum, an pro utilitatibus amicorum delinquendum aliquando sit: notataque inibi & relata quæ Theophrastus & M. Cicero super ea re scripserunt.

[1] LAcedæmonium [2] Chilonem, unum ex illo inclyto numero [3] sapientium scriptum est in libris eorum qui vitas resque gestas clarorum hominum memoriæ mandaverunt, quum die vitæ suæ postremo eum inibi mors occuparet, ad circumstantes amicos sic loquutum. Dicta mea, inquit, factaque in ætate longa pleraque omnia fuisse non pœnitenda, forsitan vos etiam sciatis. Ego certe in hoc quidem tempore non fallo me, nihil esse quicquam commissum à me, cujus memoria rei aliquid pariat ægritudinis: nisi profecto illud unum sit, quod rectene an perperam fecerim, nondum mihi plane liquet. Super amici capite judex cum duobus aliis fui. Lex ita fuit, uti eum hominem condemnari necesse esset. Aut amicus igitur [4] capitali perdendus, aut adhibenda fraus legi fuit. Multa cum animo meo ad casum tam ancipitem medendum [5] consultanti visum est id quod feci, præ hoc quod erant alia, toleratu facilius. Tacitus ad condemnandum sententiam tuli: his, qui simul judicabant, ut absolverent, persuasi. sic mihi & judicis & amici officium in re tanta salvum [6] fuit. Sed hanc

LAcedæmonium] Hæc ex Buslidiano Codice (vulgo enim in antiquis editionibus absunt) restituit Gul. Canterus Novar. Lect. lib. 1. c. 6.

2. *Chilonem*] Nomen accepisse videtur ἀπὸ τῶν χειλέων, ut *Labeones* & *Labieni* apud Romanos à *Labris*, & *Labiis*. Lucretius nominat *labrosos*. Ita de Chilone, Festus, Charisius, & Velius Longus.

3. *Sapientium*] De nominibus & numero non conveniebant inter se antiqui, ut testatur Diogenes Laërtius in vita Thaletis.

4. *Capitali*] Scil. judicio vel sententia, vel pœna. *Capitali*] *Capitalis* legit G. Canterus.

5. *Consultanti*] Alias *consultavi*.

6. *Fuit*] Forte, *fuisset*.

7. Opti-

hanc capio ex eo facto molestiam, quod metuo ne à perfidia & culpa non abhorreat, in eadem re eodemque tempore, inque communi negotio, quod mihi [7] optimum factu duxerim, diversũ ejus aliis suasisse. [8] Hic autem Chilo, præstabilis homo sapientia, quonam usque debuerit contra legem contraque jus pro amico progredi, dubitavit; eaque res in fine quoque vitæ ipso animum ejus anxit. & alii deinceps multi philosophiæ sectatores, ut in libris eorum scriptum est, satis [9] anquisite satisque sollicite quæsierunt, ut verbis quę scripta sunt, ipsis utar, [10] εἰ δεῖ βοηθεῖν τῷ φίλῳ παρὰ τὸ δίκαιον, καὶ μέχρι πόσου, καὶ ποῖα. Ea verba significant, quæsisse eos, an nonnunquam contra jus contrave morem faciendum pro amico sit, & in qualibus, & in quibus causis, & quemnam adusque modum. Super hac quæstione cum ab aliis, sicuti dixi, multis, tum vel diligentissime à [11] Theophrasto disputatur, viro in philosophia Peripatetica modestissimo doctissimoque. Eaque disputatio scripta est, si recte meminimus, in libro ejus de amicitia primo. Eum librum M. Cicero videtur legisse, quum ipse quoque librum de amicitia componeret. Et cetera quidem, quæ sumenda à Theophrasto existimavit, ut ingenium facundiaque ejus fuit, sumsit & transposuit commodissime aptissimeque: hunc autem locum, de quo satis quæsitum esse dixi, omnium rerum aliarum difficillimum

7. *Optimum factu*] Forsan *optimum factum*, fuit veterbus formula loquendi. BONUM FACTUM. Præter autores probatos etiam ita loquitur Modestinus JC. in l. 9. D. de susp. tut.

8. *Hic autem Chilo*] Hic lib. Vett. caput auspicantur.

9. *Anquisite*] Vulgo *inquisite*. Anquirere Festo, *circum quærere*: in Cicerone aliisque autoribus hæc vox sæpe corrupta. Vide Langium ad officia Ciceronis.

10. *Εἰ δεῖ βοηθεῖν*] *Numquid oporteat contra justitiam amico subvenire? & quousque & in cujusmodi?*

11. *Theophrasto*] Quem cum antea Tyrtamus vocaretur, propter divinam dicendi suavitatem, eo nomine Aristoteles non benignus alioquin aliorum judex primus indigetavit. Aristoteli in schola successit. Libri ejus, quos hic citat autor noster, perierunt, sicut complures alii. Vide Diogenem Laërtium. Et forsan & aliena irrepserunt, quæ non sunt Theophrasti nostri, sed alterius. Sicuti de characteribus Ethicis dubitatur

mum [11] ſtrictim atque curſim tranſgreſſus: neque ea, quæ à Theophraſto [12] penſim atque enucleate ſcripta ſunt, exſecutus eſt; ſed, anxietate illa & quaſi moroſitate diſputationis prætermiſſa, genus ipſum rei tantum paucis verbis notavit. ea verba [13] Ciceronis, ſi recenſere quis vellet, appoſui. *His igitur finibus utendum eſſe arbitror, ut, quum emendati mores amicorum ſunt, tum ſit inter eos omnium rerum, conſiliorum, voluntatum, ſine ulla exceptione communitas: ut etiam ſi qua fortuna acciderit, ut minus juſtæ voluntates amicorum adjuvandæ ſint, in quibus eorum aut caput agatur aut fama, declinandum de via ſit, modo ne ſumma turpitudo ſequatur, eſt enim quatenus amicitiæ venia dari poſſit.* *Quum agetur*, inquit, *aut caput amici, aut fama, declinandum eſt, de via*, ut etiam iniquam voluntatem illius adjutemus. ſed cujuſmodi declinatio iſta eſſe debeat, qualiſque ad adjuvandum digreſſio, & in quanta voluntatis amici iniquitate, non dicit. Quid autem refert ſcire, me in hujuſmodi periculis amicorum, ſi non magna me turpitudo ſequutura eſt, de via recta eſſe declinandum, niſi id quoque me docuerit, quam putet, magnam turpitudinem, & quum deceſſero de via, quouſque degredi debeam? *Eſt enim*, inquit, *quatenus dari amicitiæ venia poſſit.* hoc immo ipſum eſt, quod maxime diſcendum eſt, quodque ab his, qui docent, minime dicitur, quatenus quoque [14] fine dari amicitiæ venia debeat. Chilo ille ſapiens, de quo paulo ante dixi, conſervandi amici cauſa de via declinavit, ſed video quouſque progreſſus eſt, falſum enim pro amici ſalute conſilium dedit. id ipſum tamen in fine

tur. Vide tamen Caſaubonum in Notis ad characteres.

11. *Strictim*] Breviter, leviter. *Stringere* juxta Nonium præter alia etiam denotat *radere, decerpere.*

12. *Penſim*] Aliter, *penſiculate.*

13. *Ciceronis*] In Lælio, ſive de Amicitia hæc verba extant. ubi & præclare agit, in quantum amico tribuendum: atque Biantis illud reprehendit, *ita amandum, ut aliquando ſis oſurus.* Vide Ariſtotelem Rhetoric. 3. & Val. Max. lib. 7. c. 3.

14. *Quoque fine*] In antiquis editionibus, *quaque fini.* ut ſit fœminini generis. ſicut Virg. Æneid. 111. *Hæc finis Priami fatorum.*

15. *Theo-*

fine quoque vitæ, an jure posset reprehendi culparique dubitavit. *Contra patriam*, inquit Cicero, *arma pro amico sumenda non sunt*. hoc profecto nemo ignoravit, etiam priusquam [15] Theognis, ut [16] Lucilius ait, nasceretur. sed id quæro, id desidero: quum pro amico contra jus & contra quam licet, salva tamen libertate atque pace, faciendum est; & quum de via, sicut ipse ait, declinandum est: quid & quantum, & in quali causa, & quonam usque id fieri debeat. [17] Pericles ille Atheniensis, egregius vir ingenio, bonisque omnibus disciplinis ornatus, in una quidem specie, sed planius tamen, quid existimaret professus est. nam quum amicus eum rogaret ut pro re causaque ejus falsum dejeraret: his ad eum verbis usus est, [18] *Δεῖ με συμπράττειν τοῖς φίλοις, ἀλλὰ μέχρι* [19] *θεῶν*. Theophrastus autem, quo dixi libro anquisitius quidem super hac re ipsa & exactius pressiusque quam Cicero disserit, sed is quoque in docen-

15. *Theognis*] Non admodum mihi placet, quod quidam hoc Lucilii dictum ad Theognidis Megarensis Elegiaci poëtæ ætatem referunt, ut sit sensus hoc nulli fuisse ignotum unquam etiam ante tempora Theognidis antiquissimi poëtæ. Nam Plutarchus semel atque iterum proverbium hoc sic usurpat, quasi de frivola & vulgatissima re dici conveniat. Sumptum itaque à Theognide quodam, ut Suidas indicat, ineptarum & frivolarum rerum tragico scriptore, quomodo hic sensus erit, à nullo ignoratum fuisse, etiam antequam autor ille ineptus hæc scripserit. Sentit nobiscum Erasmus.

16. *Lucilius*] Acer & violentus Poëta, quem lutulentum vocat Horatius. Fragmenta collegit Ianus Dousa, notasque addidit.

17. *Pericles*] De quo Cicero affirmat, veteres comicos dixisse, in ejus labris leporem habitasse. Aristophanes Poëta eum fulgurare, tonare & permiscere Græciam dixit. Eadem tempestate, qua Thucydides & Alcibiades vixit, teste Cicerone. Idemque lib. 2. de Orator. scribit Thucydidem, uti & Periclem & Alcibiadem esse *subtilem, acutum, brevem, sententiis magis quam verbis abundantem*. Hic fuit Anaxarchi discipulus. Vide plura de eo apud Plutarchum.

18. *Δεῖ με συμπράττειν*] i.d. *Oportet me amicis opitulari, sed usque ad deos*.

19. *Θεῶν*] Quod codices vulgati habent legendum opinor *βωμῶν*, id est, aras, tum ex veteri Theodori Gazæ translatione, quæ habet usque ad aras tum quod Plut. in lib. de inepta verecundia, in hunc modum proverbium effert, *usque ad aram sum amicus*. Tametsi sensus in idem recidit cum priore lectione. Siquidem veteres in jurando aras manibus contingebant. Certe Erasmus proverbium citra mendæ suspicionem in Proverbiis ita ex hoc loco citat. *Mosill.*

20. *Existi-*

docendo non de unoquoque facto ſingillatim [20] exiſtimat, neque certis exemplorum documentis, ſed generibus rerum ſummatim univerſimque utitur: ad hunc ferme modum: Parva, inquit, & tenuis vel turpitudo, vel infamia ſubeunda eſt, ſi ea re magna utilitas amico quæri poteſt. rependitur quippe & compenſatur leve damnum delibatæ honeſtatis majore alia gravioreque in adjuvando amico honeſtate: minimaque illa labes & quaſi [21] lacuna famæ munimentis partarum amico utilitatum [22] ſolidatur. neque nominibus, inquit, moveri nos oportet, quod paria genere ipſo non ſunt honeſtas meæ famæ & rei amici utilitas. ponderibus hæc enim poteſtatibuſque præſentibus, non vocabulorum appellationibus neque dignitatibus generum dijudicanda ſunt. nam quum in rebus aut paribus, aut non longè ſecus, utilitas amici & honeſtas noſtra conſiſtit, honeſtas proculdubio præponderat: quum verò amici utilitas nimio eſt amplior; honeſtatis autem noſtræ in re non gravi levis jactura eſt: tunc, quod utile amico eſt, id primum illo, quod honeſtum nobis eſt, fit plenius. ſicuti magnum pondus æris parva lamina auri fit precioſius. Verba adeo ipſa Theophraſti ſuper ea re adſcripſi: [23] ὐκ οἶδ᾽ εἴ-

πȣ

20. *Exiſtimat*] Judicat, vulgo *æſtimat*.

21. *Lacuna*] Quidam *lacinia* legunt, inepte Ed. Ven. *laſcivia*. Lacuna, id eſt, ruptura hiatus, proprie vorago ſordium capax. Lacuna in pavimento pro loco ſidente dicitur à Vitruvio lib. 7. cap. 1. Metaphora hæc ex Architectonica deſumpta, addit enim auctor noſter, *ſolidatur*, quod illius artis proprium vocabulum. Sicut igitur lacunæ tectoriorum ſolidantur, firmantur, ita hic comparate lacuna famæ ſolidari dicitur.

22. *Solidatur*] Quod hodie dicimus *ſolidare* de his quæ invicem conglutinantur & ferruminantur, id verbi etiam olim hoc ſenſu uſurpatum fuiſſe hic apparet. Ita *Solidati parietes tectorio* paſſim leguntur apud Vitruvium. Quod eſt munire, loricare, tegere. Nam inde *tectores* dicti quod parietes tegerent ac ſolidarent. Apud eundem Vitruvium lib. 7. cap. 1. *Loricæ ex calce & arena*. Hinc etiam *ſolidare* pro ſarcire lacunas tectoriorum, & ſimilium rerum. Quod & *malthare* dixerunt. In genere *ſolidare*, idem eſt atque *indurare*. unde & Ovidio *ſolidæ aquæ* glacie concretæ dicuntur. *Salm.* Hac autem loquendi formula utitur quoque Symmachus in Epiſtolis.

23. Οὐκ οἶδ᾽ εἴπου] i.e. Haud ſatis novi quid in hoc genere præſter : & an quæcumque pars ad quantamcumque alterius partem comparata, eligenda magis ſit. Verbi gratia, hoc modo,

ut &

πυ τούτῳ τῷ γένει τιμιώτερον ἤδη, καὶ, ὁπουοῦν ἂν ᾖ μέρος, τούτου, πρὸς τὸ τηλίκον θατέρου συγκρινόμενον, αἱρετὸν ἔσται. λέγω δ' οἷον, οὐ καὶ χρυσίον τιμιώτερον χαλκοῦ, καὶ τηλίκον τοῦ χρυσίου πρὸς τὸ τηλίκον χαλκοῦ μέγεθος ἀντιπαραβαλλόμενον, πλέον δόξει, ἀλλὰ ποιήσει τινὰ ῥοπὴν καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος. [24] Favorinus quoque philosophus hujuscemodi indulgentiam gratiæ tempestivius, laxato paulum remissoq; subtili justitiæ examine, his verbis definivit, [25] ἡ καλουμένη χάρις παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τοῦτ' ἐστὶν ὕφεσις ἀκριβείας ἐν δέοντι. post deinde idem Theophrastus ad hanc ferme sententiam disseruit: Has tamen, inquit, & parvitates rerum & magnitudines, atque has omnes officiorum existimationes alia nonnunquam momenta extrinsecus atque aliæ quasi appendices personarum & causarum & temporum, & circumstantiæ ipsius necessitates, quas includere in præcepta difficile est, moderantur & regunt & quasi gubernant, & nunc ratas efficiunt, nunc irritas. Hæc taliaque Theophrastus [26] caute & sollicite & religiose, causa [27] differendi magis disputandique diligentia, quam cum [28] decernendi sententia atque fiducia, disseruit. quoniam profecto causas scientiæ, corporum varietates, [29] disceptationumque differentiam ignorantes, [30] directum atque perpetuum distinctumque

ut & nobilius ære aurum sit, & auri pars quælibet, portionis cujuslibet æris comparatione sit pluris: verum nonnihil discriminis cum numerus tum verò magnitudo efficiet.

24. *Favorinus*] Philosophus Arelatensis ex Gallia, in multitudine scribendi Plutarchi æmulator, plurima Historica & Philosophica scripsit, ut ex Stobæo liquet. Aliquot libri à Galeno quoque citantur, qui contra illum & Academicos in libello de optimo genere interpretandi scripsit. Præter Stephanum, Laërtius quoque complures libros citat. De vita ejus vide Philostratum lib. 1. de vitis Sophistarum. Meminit & Spartianus in Hadriano.

25. Ἡ *καλουμένη*] Id est, quæ gratia apud homines vocatur, hac quidē est juris rigoris loco & tempore imminutio.

26. *Caute*] In ant. Edit. *Satis caute.*

27. *Differendi*] Ed. Ant. Ven. *discernendi.*

28. *Decernendi*] Constituendi, definiendi.

29. *Disceptationumque*] In antiq. Edit. *Dissertationumque & differentiarum.* Aldus, *disertationumque.*

30. *Dire-*

ctumque in rebus singulis præceptum, quod ego nos in prima tractatus istius parte desiderare dixeram, non capiunt. Ejus autem Chilonis, à quo disputatiunculæ hujus initium fecimus, quum alia quædam sunt monita utilia atque prudentia, tum id maxime exploratæ utilitatis est, quod duas ferocissimas affectiones amoris atque odii intra modum 31 tantum coërcuit. 32 *Hac*, inquit, *fini ames, tamquam forte fortuna osurus: hac itidem tenus oderis, tamquam fortasse post amaturus.* Super hoc eodem Chilone Plutarchus philosophus in libro 33 περὶ ψυχῆς primo ita scripsit, 34 Χείλων ὁ παλαιὸς, ἀκούσας τινὸς λέγοντος, μηδένα ἔχειν ἐχθρὸν, ἠρώτησεν εἰ καὶ μηδένα φίλον ἔχει. νομίζων δὲ ἀνάγκης ἐπακολουθεῖν καὶ συνεπάγεσθαι φιλίας καὶ ἀπεχθείας.

30. *Directum*] Omni modo absolutum, simplex, & verum.

31. *Tantum*] In margine Codicis Vossiani, *cantum*. Forsan *cante*.

32. *Hac fini*] Ita præter alios in ablativo utitur Papinianus *lib* 1. *de Pign.* id est, in hunc modum.. Vide Duaren. *lib.* 1. *Disp. anniv. c.* 12.

Hac inquit] Alii hic legunt: *Hunc inquit amorem ita finiam, tanquam forte fortuna positurus. Hoc odium ita ut te nunc oderim, tanquam fortassis post amaturus.* quod apertius est, & nisi judicans fallor elegantius. Lud. Car. *l.* 2. *ant. lect.*

33. Περὶ ψυχῆς] Id est, de *Anima*. Præter libros de Animâ, quorum hic meminit autor noster, ejusdem commentarios in Aristotelem de Anima crebro citat Philoponus. Sed interciderunt temporum injuria.

34. Χείλων ὁ παλαιὸς] i.e. Chilo senior, quũ quempiam dicentem audisset, nullum se inimicum habere, an nullum etiam amicũ haberet, interrogavit: amicitias inimicitiasq; invicem consequi conjungiq; necesse esse arbitratus.

CAP. IV.

Quàm 1 *tenuiter curioseque exploraverit Antonius Iulianus in oratione M. Tullii verbi ab eo mutati argutiam.*

ANtonius 2 Iulianus rhetor perquam fuit honesti atque amœni ingenii; doctrina quoque ista 3 utiliore ac

TEnuiter] Id est, *subtiliter*.

2. *Antonius Iulianus*] Julianorum nomen sub Adriano notum atque inter illos Salvii Juliani, qui edictum perpetuum composuit. An hic idem sit cujus tanquam Historici meminit

ac delectabili; veterumque elegantiarum cura & memoria multa fuit: 4 ad hoc, scripta pleraque omnia antiquiora tam curiose spectabat, aut virtutes pensitabat, aut vitia rimabatur, ut judicium esse factum 5 examussim diceres. Is Iulianus super eo enthymemate, quod est in oratione M. Tullii, 6 qua pro Cn. Plancio dixit, ita existimavit. Sed verba prius, de quibus ab eo judicium factum est, ipsa ponam. 7 *Quamquam dissimilis est* 8 *pecuniæ debitio & gratiæ: nam qui pecuniam dissolvit, statim non habet id, quod reddidit:* qui

minit Minutius Felix in Octavio, dubium est. Ita autem Minutius loquitur: *Scripta Iudæorum relege, vel si Romanis magis gaudes, ut transeamus veteres, Flavii Iosephi, vel Antonii Iuliani, de Iudæis require. Iam scies nequitia sua hanc eos meruisse fortunam: nec quicquam accidisse quod non sit his, si in contumacia perseverarent, antepradictum.* Quisquis sit, vixisse sub Adriano videtur, & ex occasione tumultuum Iudaicorum hanc historiam scripsisse. Vide Spartianum in vita Adriani, Eusebium & Hieronymum.

3. *Vtiliore*] Pro, *utili*, vocula *ista* Emphasin addit.

4. *Ad hoc*] Alii, *ad hæc*.

5. *Examußim*] Festus: *Amußim, regulariter, tractum à regula, ad quam aliquid exæquatur; quæ amussis dicitur.* Nonius Marcellus: *Est amußis regula fabrorum, quam architecti, cum opus probant, rubricâ illinunt.* Ibidem citat hæc verba Varronis ex ejus secundo, sive, ut in veteri Venetâ legitur, ex tertio Quæstionum Plautinarum: *Amußis est æquamentum lævigatum; & est apud fabros tabula quædam, quâ utuntur ad saxa coæquanda.* Etiam ex Sisenna hæc adducit Charisius, cap. de Adverbiis: *Examussim, pro, examinato. Amussis enim est tabula rubricata, quæ demittitur, examinandi operis gratiâ, an opus surgat.* Inque Glossis Isidori est: *Amussis, regula, fabrica, quâ tabulæ diriguntur.* Ab *amussis* est *adamussim*, & *examussim*. Posterius hoc crebrum est Plauto. Ac Carrio lib. 1. Antiquarum Lect. cap. 19. eandem vocem Gellio ait restitui debere ubi in vulgatis legi solet, *admussim*. In quo Carrioni assentio, quia ita in Mss. invênit. Ceteroquin *adamußim* furcillari non oporteat. Nam ita loquutus Varro, περὶ πυρδοποιΐας, ut idem Nonius testatur. Item lib. 1. de re rust. cap. 1. & Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 4. *Voss. P.*

6. *Qua*] In antiq. Edit. *quam*, & *Planco*.

7. *Quanquam dißimilis est pecuniæ debitio & gratiæ*] Eadem sententia est in oratione Ciceronis Post reditum ad Quirites: *Atqui in officio persolvendo dißimilis ratio pecuniæ debitæ est, propterea quod pecuniam qui retinet, non dissolvit: qui reddidit, non habet. Gratiam & qui retulit habet & qui habet dissolvit.* Hoc ab alio antè dictum fuisse, idem Cicero significat in lib. de officiis 2. *Commode*, inquit, *quicunque dixit, pecuniam qui habeat, non reddidisse, & qui reddiderit, non habere: gratiam autem & qui reddiderit habere, & qui habeat retulisse.*

8. *Pecuniæ debitio & gratiæ.*] Ut debere pecuniam, ita debere gratiam, sæpe invenies à Cicerone dici. Ut in Philippica secunda: *Quo etiam majorem Resp. gratiam debet, qui libertatem populi Rom. unius amicitiæ præposuit.* Et pro

qui autem debet, 9 æs retinet alienum: gratiam autem & qui refert, habet; & qui habet, in eo ipso quod habet, refert. Neque ego nunc Plancio desinam debere, si hoc solvero: nec minus ei redderem voluntate ipsa, si hoc molestiæ non accivisset. 10 Crispum sanè, inquit, 11 agmen orationis 12 rotundumque, ac modulo ipso 13 numerorum venustum, sed quod cum venia legendum sit verbi paulùm ideo immutati, ut sententiæ fides salva esset. namque 14 debitio gratiæ & pecuniæ collata verbum utrobique servare posset. ita enim rectè opposita inter sese gratiæ pecuniæque debitio videbitur, si & pecunia quidem deberi dicatur & gratia, sed quid eveniat in pecunia debita solutâve, quid contrà in gratia debita redditâve, debitionis verbo utrimque servato disseratur. Cicero autem, inquit, quum gratiæ pecuniæque debitionem dissimilem esse dixisset, ejusque sententiæ rationem redderet, verbum *debet* in pecunia ponit; in gratia subjicit *habet*, pro *debet*: ita enim dicit, *Gratiam autem & qui refert, habet; & qui*

pro L. Cornelio Balbo: *Iustam & debitam gratiam refero.* Debere quoque beneficium, apud eundem dicitur.

9. *Æs retinet*] Vulgo apud Ciceronem, *is retinet.* Sed ex Gellio emendandus. Neque aliter Ursini vetus liber. male Lambinus, *is retinet alienam.*

10. *Crispum*] Intortum. Ita Cicero *crispioris elegantiæ materiem* dixit 4. Tusculan.

11. *Agmen*] Ductus orationis. Ita & veteres locuti. Virgil. *leni fluit agmine Tibris.* Vide Macrob. lib. 6. Saturn. c. 4. Hæc autem verborum structura circumacta & in orbem comprehensa non ab Aristotele modo, sed etiam Cicerone, Quintiliano, Demetrio, Hermogene Periodus vocatur.

12. *Rotundum*] Volubile, & concinnum.

13. *Numerorum*] Harmonia enim & pedum mensura non tantum poëtica verum etiam oratoria aures demulcet. De pedibus in oratione observandis agunt Aristoteles, Dionysius Halycarnasseus, Cicero, Quintilianus. Alii enim suaviores, atque horridiores: & pro rei natura differunt. Græci *ῥυθμὸν* dixere. quem ita deferre ab harmonia Plato voluit, ut rythmus sit *ἐκ τοῦ ταχέως, καὶ βραδέως*, harmonia *ἐκ τοῦ ταχέως καὶ ὀξέως.* Sed hæc nomina confunduntur. Distinguunt quoque inter numerum, sive Rythmum & *μέτρον*, numeri constant temporum spatio; metro etiam ordine. Fabius lib. 9. c. 4. Cicero de oratore: *Quicquid est enim, quod sub aurium mensuram aliquā cadit etiamsi abest à versu (nam id quidem orationis est vitium) numerus vocatur, qui Græcis ῥυθμὸς dicitur.* Atque in eo est *ἄρσις*, & *θέσις*, id est, sublatio & depositio, unde & Medici in pulsu *ῥυθμὸν* posuere.

14. *Debitio*] Vulgo, *debitione.*

& qui habet, in eo ipso quod habet, refert. sed 15 id verbum, cum proposita comparatione non satis convenit. debitio enim gratiæ, non habitio, cum pecunia confertur. atque ideò consequens quidem fuerat sic dicere: *& qui debet, in eo ipso quod debet, refert.* quod absurdum & nimis coactum foret, si nondum redditam gratiam eo ipso redditam diceret, quia debetur. immutavit ergo, inquit, & subdidit verbum ei verbo, quod omiserat, finitimum; ut videretur & sensum debitionis collatæ non reliquisse, & concinnitatem 16 sententiæ retinuisse. Ad hunc modum Iulianus enodabat dijudicabatque veterum scriptorum sententias, quas apud eum adolescentes lectitabant.

15. *Id verbum*] In ant. Ed. additur, *habet*.

16. *Sententiæ*] Delet hoc vocabulum in margine Vossianus codex.

CAP. V.

1 Quod 2 Demosthenes rhetor cultu corporis atque vestitu probris obnoxio, infamique munditia fuit: quodque item Hortensius orator ob ejusmodi munditias gestumque in agendo 3 histrionicum, Dionysiæ saltatriculæ cognomento compellatus est.

4 DEmosthenem tradunt vestitu 5 sincero & cultu corporis nitido venustoque & nimis accurato fuisse.

QVod] Ant. Ed. *qui quum*.

2. *Demosthenes Rhetor*] More græco ita Oratorem vocat, vel δημηγόρον. Ita etiam vocatur cap. 8. lib. 1. Alibi tamen lib. 17. cap. 21. Oratorem more Latino appellavit. Sugillavit hoc H. Stephanus, ut Epigraphas non esse Gellii ostendat. & cap. 8. ex Epigraphe in textum irrepsisse arbitratur.

3. *Histrionicum*] Aliter, *histrionum*.

4. *Demosthenem*] Qui & βάταλος appellatus, ut Æschines contra Timarchum loquitur, ἐξ ἀνανδρίας τινὸς καὶ κιναιδείας ἐνεγκάμενος τοὔνομα. quibus verbis illum cinædum & pathicum esse voluit. Ejus autem gravissimi inimici Æschines, Dinarchus, Demades, Midias, Nicostratus, Aphobus, Theramenes, aliique complures. Ipse in exilio Calauriæ, cum illi insidias strueret Antipater, veneno sibi mortem conscivit. Accepisse autem ab Harpalo pecuniam, falsum esse commemorat Pausanias in Corinthiacis, ejusque monimentum τοῦ περιβόλου ἐντός, juxta fanum Neptuni fuisse testatur. Ita misere perierunt duo Principes Eloquentiæ, Demosthenes Atticæ, Cicero Latinæ.

fuisse. hinc etiam κομψὴ illa [6] χλανὶς καὶ μαλακοὶ [7] χιλωνίσκοι ab æmulis adversariisque probro [8] data. hinc etiam [9] turpibus indignisque in eum verbis non temperatum, quin parum vir, [10] ore quoque polluto, diceretur. Ad eundem modum [11] Hortensius omnibus fermè oratoribus ætatis suæ, nisi M. Tullio, clarior, quod multa munditia & circumspectè compositéque indutus & amictus esset, manusque ejus inter agendum forent [12] argutæ admodum & gestuosæ, maledictis [13] compellationibusque [14] probrosis [15] jactatus est, multaque in eum, quasi in histrio-

næ. De quibus vide declamantem Juvenalem Satyra 10.

5. *Sincero*] Puro, incorrupto. Ant. Ven. *cæteroque*.

6. Χλανὶς] Χλαῖνα μαλακώτερα, læna mollior & tenuior, quæ tunicæ superinduebatur. Unde & fœminis quoque tribuitur apud Athenæum lib. 13. à χλαῖνα *læna*, quamvis Festus Tuscum vocabulum juxta quosdam esse dicat. Strabo lib. 4. Gallicum. Sed græcæ originis arbitror. Κομψὴ χλανὶς] *Elegans vestis, & molles tunicula*.

7. Χιλωνίσκοι] Parvæ tunicæ. χιτῶνες autem de intima tunica & exteriori dicuntur. De veterum tunica vide Baysium de Re vestiaria, & Aldum Manutium de quæsitis per Epistolam. Per χιτωνίσκοι muliebris vestis magis intelligi videtur, ut ex Suida apparet, qui veste muliebri adolescentem sæpe usum testatur. χλανίσκια κομψὰ καὶ χιτωνίσκους in opprobrium Demosthenis Æschines in Timarchum proposuit.

8. *Data*] Bad. Ed. *dati*. aliter, *datum*.

9. *Turpibus verbis*] Opinor turpia hæc & indigna verba esse, quæ in Demosthenis vita recenset Plutarchus. Scribit enim eum vulgo βάταλον & ἀργᾶν cognominatum, quorum prius præterquam quod fracti cujusdam & effæminati tibicinis nomen fuerit, significat etiam pudendam hominis partem, & podicem juxta Harpocrationem. Posterius scurrilem quandam mordacitatem in eo notavit. Est enim ἀργᾶς ut idem autor ait, mordacissimi serpentis genus, tametsi mihi vero propius videtur, hoc cognomentum à desidia muliebri inditum. Siquidem ἀργὸς Græcis pigrum & desidiosum notat. *Mos.* vide Hesychium & Suidam.

10. *Ore polluto*] Quod oris polluti probrum Demostheni objectum dicit, referendum ad nefandum fellatorum libidinis genus.

11. *Hortensius*]Vide Macrobium III. Satur. qui dicit habitu plus decoro mollem fuisse. Eum magnis laudibus extollit Cic. lib. de clar. Orat. *Erat*, inquit, *in verborum splendore elegans, compositione aptus, facultate copiosus. Eaque erat cum summo ingenio tum exercitationibus maximis consecutus. Rem complectebatur memoriter, dividebat acute, nec prætermittebat fere quicquam quod esset in causa aut ad confirmandum, aut ad refellendum. vox canora & suavis, motus & gestus etiam plus artis habebat, quam erat oratori satis*.

12. *Argutæ*] Elegantes in actione exprimenda.

13. *Compellationibusque*] Ant. Ed. *appellationibus*.

14. *Probrosis*] Lipsius in Electis legit-

16 histrionem, in ipsis causis atque judiciis dicta sunt. Sed quum 17 L. Torquatus, subagresti homo ingenio & infestivo, gravius acerbiusque apud 18 consilium judicum, quum

git *propeOscis*, quoniam in Hortensium, ut mollem & parum externis indiciis virum cavilli quidam & joci obscœni jacerentur & in modum Oscum. Sed serva antiquam lectionem.

15. *Iactatus*] Crebro jactationem à pelago deducunt probati scriptores ad animi aut Fortunæ concussionem. Ita Florus, de P. R. *tot laboribus, periculisque jactatus est, ut ad constituendum ejus Imperium Virtus & Fortuna contendisse videantur.* Cicero, *plurimis jactatus injuriis.*

16. *Histrionem*] *Histrio* in vett. Gloss. exponitur παντόμιμος, Παντόμιμοι autem iidem qui ὀρχησταὶ, sive *saltatores*: ut Lucianus περὶ ὀρχήσεως tradit. Sed priusquam ὀρχησταὶ se à dramatis separarunt, quod Augusti ætate cœpit a Pylade & Bathyllo, *histriones* non solum saltabant, sed etiam diverbia pronunciabant. *Histrio* autem dictus à quodam, cui nomen *Histro*: ut quidem Plutarchus scribit, probl. 106. Festus aliter: *Histriones*, inquit, *quod primum ex Histriâ venerint.* Idem legas apud Isidorum, lib. 18. c. 48. Sed addit alterum etymon oppido quam ineptum. Nam *histriones* dici quasi *historiones, quia perplexas historiis fabulas exprimerent.* Non dubium autem quin *histrio* sit à voce *hister*. Thuscis significat ὀρχηστὴν, sive *saltatorem*, qui & *ludio* vocatur. A Thuscis autem & vocem & rem accepere Romani: uti docet Livius pene initio lib. 7. *Sine carmine ullo, sine imitandorum carminum actu ludiones ex Hetruriâ acciti, & tibicinis modos saltantes, haut indecoros motus more Thusco dabant. imitari deinde eos juventus simul inconditis inter se jocularia fundentes versibus cœpere. Nec absoni à voce motus erant. accepta itaque res, sæpiusque usurpando excitata, vernaculis artificibus, quia hister Tusco verbo ludio vocabatur, nomen histrionibus inditum.* Idem refert Valer. Max. lib. 2. cap. 6. *Et quia ludius apud eos histrio* (Stephanus Pighius recte emendat *hister*) *appellabatur, scenico nomen histrionis inditum est. Vide Vossium in Etymol.*

17. *Torquatus*] Cicero tamen de claris Orator. *L. Torquatum* dicit fuisse *elegantem in dicendo, in existimando admodum prudentem, toto genere perurbanum.* Idem eodem libro vitæ dignitatem, integritatem, & in dicendo gravitatem laudat.

18. *Consilium judicum*] Publicam causam fuisse Syllæ, de qua quæstio movebatur, haud dubitandum. Judices autem alii in causis publicis, & privatis. Prætores cum quæsitore & judicibus ex ordine equestri & senatorio selectis de causis criminalibus cognoscebant, de quibus non videbatur extra ordinem quærendum esse, ut de repetundis, ambitu, majestate, peculatu. Nam propterea quæstiones perpetuæ dicebantur, tum quod lege erat præscripta quædam forma perpetua judicii de his rebus exercendi, ut nova semper lege opus non esset; tum quod annuam provinciam de his quæstionibus exercendis illi prætores peragerent, non quemadmodum olim fieri solebat, cum ita casus tulisset, ut quærendum videretur, tum crearetur à Populo vel Senatu, ut tradit Liv. lib. 39. qui quæreret, statimque hoc absoluto potestatem de eadem re quærendi non haberet. Quod si tum quoque aliquid accidisset, de quo extra ordinem primo quoque tempore propter criminis gravitatem aut novitatem quærendum videretur, ad populum ferebatur, ut quem vellet, de ea re quærere juberet: ac tum veteri more crea-

quum de causa Sullæ quæreretur, non jam histrionem eum esse diceret, sed gesticulariam Dionysiamque eum notissimæ [19] saltatriculæ nomine appellaret: tum voce molli atque demissa Hortensius, *Dionysia*, inquit, *Dionysia malo equidem esse, quàm quod tu,* Torquate, ἄμουσος, [20] ἀναφρόδιτος, ἀπροσδιόνυσος.

CAP.

creabatur quæstor parricidii, sicut lege Pompeja extra ordinē populi suffragio creatus est quæsitor L. Domitius Ahenobarbus, qui de vi, cujus Milo postulabatur, quæreret. Ordo autem ille judicum in decurias descriptorum, cujus modo facta mentio, discretus erat à consilio centumvirali. Nam centūviralia judicia non publica, sed privata erant, ut cōstat ex enumeratione causarum centumviralium apud Ciceronem *in Brut.* Scævola *l. Titia.* 13. de *inoff. test.* querelam inofficiosi testamenti, Imperator. *l. ult. C. de petit. hered.* petitionem hereditatis centumvirale judicium appellat. At apud selectos illos judices tantum quæstiones publicæ, id est, causæ publicorum judiciorum agitabantur: idque non in basilica, ubi centumviri judicabant, sed in foro. Prætoris hic, non aliæ partes, quam ut eos judices cogeret, eorumque sortitionem & subsortitionem faceret ex iis decuriis, quibus judicandi tum munus incumbebat: reliqua, quæ ad causæ cognitionem pertinebant, absolvebat judex quæstionis sorte à prætore ex numero judicum creatus, qua cognita judices sententiā ferebant. Judex quæstionis Cicer. quæsitor, Asconio Verrin. 3. princeps judicum dicitur. Non erat igitur ipse prætor, ut putat Budæus in *l. ult. ff. de Senat.* sed alius ab eo. In judicio Oppianici prætor erat C. Verres, judex quæstionis C. Junius: In judicio Cluentii prætor Q. Naso, quæsitor Q. Voconius. In judicio Verris de repetundis prætor M. Glabrio, judex quæstionis Q. Curtius, ut indicat Cicero *in fin.* 3. *in Verr.* consulantur Carolus Sigonius, Nicolaus Gruchius, & alii antiquitatis periti scriptores, Vide *Vinnium* de jurisdict.

19. *Saltatriculæ*] Oratoris gestus non debet ita mollis esse, ut effœminatas & turpes saltationes imitetur. Alioqui verendum plane, ne idem nobis usu veniat, quod equis Sybaritarum. Nam, ut mollis erat populus iste, equos etiam suos saltare ad modulos docebat. Sed ea res pessime cessit. Nam cum Marte esset decertandum adversus Crotoniatas, equi lascivis motibus se atque universum exercitum perdiderunt. Philisci quoque exemplum ab hoc more nos revocare debet. Nam quia voce & gestu μιξόθηλυς erat: ideo in tantum displicuit imperatori Antonino, ut neutiquam concedere illi vellet immunitatem, qua Rhetorum alii gauderent. Etiam ad ignominiam Sexti Titii pertinet, quod tam solutus ac mollis fuerit in agendo, ut saltationis genus ab eo Titii nomen invenerit. vide *Voss. in Rhet.*

20. Ἀναφρόδιτος] Vulgo, ἀγροδίαιτος, ἀπρόσιτος, id est, *agresti more victitans, inaccessus*, in Ms. R. erat, ἄμουσος, ἀναφρόδιτος, ἀπροσδιόνυσος, quam lectionem ut verissimam reponendam censeo. Vide autem, quam eleganter Hortensius Torquatum ἀπροσδιόνυσον vocet, simul & ad Dionysiæ nomen tacite alludens & eum inculpans, quod intempestive extra causam, quæ agebatur, in ejus vitam moresque inquireret. Est enim ἀπροσδιόνυσον contractum ex trito proverbio, οὐδὲν πρὸς τὸν Διόνυσον, quod Zenobius ait, dici, ἐπὶ τῶν τὰ μὴ προσήκοντα τοῖς ὑποκειμένοις λεγόντων.

CAP. VI.

Verba ex oratione Metelli Numidici, quam dixit ad populum in censura, quum eum ad uxores ducendas adhortaretur: eaque oratio quam ob causam reprehensa, & quem contra in modum defensa sit.

MUltis & eruditis viris audientibus legebatur oratio 1 Metelli Numidici, gravis ac diserti viri, quam in 2 censura dixit ad populum de ducendis uxoribus, quum eum ad 3 matrimonia capessenda 4 adhortaretur. In ea oratione ita scriptum fuit. *Si sine uxore, Quirites, possemus esse, omnes ea molestia careremus: sed quoniam ita natura tradidit, ut nec cum illis satis commodè, nec sine illis ullo modo vivi possit;*

MEtelli] De eo Cicero de claris Oratoribus ita loquitur: *Q. Metellus Numidicus, & ejus collega M. Silanus dicebant de Republ. quod esset illis viris & consulari dignitati satis.* Numidicus appellatus quod in Numidia contra Jugurtham fœliciter bellum gessit. Cujus in liberis tanta fœlicitas fuit, ut vivens treis liberos Coss. videret, unum quoque triumphantem, quartum prætorem, eosque salvos reliquit. vide Cicer. lib. 5. de Fin. Tanta constantia ut maluerit in exilium proficisci, quam in leges Saturnini jurare, ut testatur Val. Max. cap. de constantia.

2. *Censura*] Censores cum Nomophylacibus Græcorum comparavit Cicero. Eorum hoc officium juxta eundem fuit: *Censores populi, ævitates, soboles, familias, pecuniasque censento: urbis templa, vias, aquas, ærarium, vectigalia tuento: populique parteis in tribus distribuunto: exin pecunias, ævitates, ordines partiunto: Equitum peditumque prolem describunto: cœlibes esse prohibento: mores populi regunto: probrum in Senatu ne relinquunto: boni sunto: Magistratum quinquennium habento: reliqui magistratus annui sunto, eaque potestas semper esto.* Vide Turneb. commentarium in lib. 3. de legib. & Sigonium lib. 1. de Antiq. Jur. Civ. Rom. cap. 4. aliosque antiquitatis Romanæ scriptores.

3. *Matrimonia*] Quæ merito fulcra Reip. censebantur. Nullæ tamen hactenus leges. Censores quidem eos qui ad senectutem cœlibes pervenerant æra pœnæ nomine in ærarium deferre jusserunt. quod æs uxorium Festus appellavit. Apud Athenienses fuit ἀγαμίου δίκη. Apud Spartanos etiam ὀψιγαμίου καὶ κακογαμίου, ut Pollux testatur. Julius Cæsar post bellum Africanum exhausta urbe præmia proposuit multitudini liberorum. Augustus primus Legem Juliam de maritandis ordinibus tulit, quæ postmodum in Legem Papiam Poppæam inserta & mixta. Ideoque hæ leges in Jure civili nonnunquam confunduntur. Vide *Lipsium* in Excursu ad lib. 3. Annal. Taciti.

4. *Adhortaretur*] An. Ed. *hortaretur.*

5. In

possit; saluti perpetuæ potius, quam brevi voluptati consulendum. Videbatur quibusdam, Metellum censorem, cui consilium esset ad uxores ducendas populum hortari, non oportuisse neque de molestia incommodisque perpetuis rei uxoriæ confiteri; neque adhortari magis, quàm dissuadere, absterrereque: sed contra 5 in illud potius orationem debuisse sumi dicebant, ut & nullas plerumque esse in matrimoniis molestias asseveraret, &, si quæ tamen 6 accidere nonnunquam viderentur, parvas & leves facilesque esse toleratu diceret; majoribusque eas emolumentis & voluptatibus oblitterari: easdemque ipsas neque omnibus, neque naturæ vitio, sed quorundam maritorum culpa & injustitia evenire. Titus autem 7 Castricius rectè atque condignè Metellum esse loquutum existimabat. Aliter, inquit, censor loqui debet, aliter rhetor. 8 rhetori concessum est sententiis uti 9 falsis, audacibus, subdolis, captiosis, si modò verisimiles sunt & possunt ad movendos hominum animos

5. *In illud*] Ant. Edit. *illud*, id est, contra illas molestias.

6. *Accidere*] Carrio legendum putat *accedere*, sed nihil mutandum.

7. *Castricius*] Ejus meminit quoque auctor noster lib. 11. cap. 13. Non puto eundem esse qui κηπουρικὰ scripsit, ex quo in lib. 19. Histor. Natural. multa transtulit Plinius. Nomen familiæ à Castris originem accepit. Hinc & Castriciani milites appellantur in Cod. Theodos. l. ult. de Re Mil. Castrianos appellavit Vopiscus in Aureliano. Meminit & Castricii cujusdam Suetonius in Augusto c. 57.

8. *Rhetori*] Oratori, causidico. Propriè alioquin Rhetor Latinis qui artem Rhetoricam docet, vel juventutem exercet. *Rhetori*] Quod hic de Rhetore disserit Castricius, fortasse locum habet in eo oratore qui Gorgiæ, Protagoræ ac similium exemplo profiteantur sese ex mala causa bonam facturos, & ex bona malam, dicendi fraudulento artificio. Sed hoc studium mentiendi parum convenit ei, quem bonum virum statuunt eloquentissimi oratores, Cicero & Quintilianus, item Arist. in Rhet. Atque hinc est quod præposteram illam Rhetoricen, Basilius mentiendi artem definit, imitatus, opinor, Platonem in Gorgia. Quanquam & Fab. permittit bono viro, hoc est, oratori, sententiis uti falsis, ad persuadendum ea quæ vera sunt, & vel audientibus, vel Reip. utilia. Et Arist. in suis Rhetoric. permittit aliqua inique fieri, ut per hoc æquitas obtineatur. [quod tamen Religioni Christianæ adversum] *Mosell.*

9. *Falsis, &c. captiosis*] Tale genus hominum vivis coloribus depingit Ammianus Marcellinus lib. 30. Epicurus κακοτεχνίαν appellavit. Videndus quoque Sextus Empiricus lib. 2. adversus Mathem. Maximus Tyrius in Orat. 12.

Unde

mos qualicumque [10] astu irrepere. [11] præterea turpe esse ait rhetori, si quid in mala causa destitutum atque [12] impugnatum relinquat. Sed enim Metellum, inquit, sanctum virum, illa gravitate & fide præditum, cum [13] tanta honorum atque vitæ dignitate, apud populum Romanum loquentem, nihil decuit aliud dicere, quàm quod verum sibi esse atque omnibus videbatur: præsertim quum super ea re diceret, quæ quotidiana intelligentia & communi pervulgatoque vitæ usu comprehenderetur. De molestiis igitur cunctis hominibus notissima confessus; eaque confessione fidem [14] sedulitatis veritatisque commeritus; tum denique facilè & [15] procliviter, quod fuit rerum omnium validissimum atque verissimum, persuasit, civitatem salvam esse sine matrimoniorum [16] frequentatione non posse. Hoc quoque aliud ex eadem oratione Metelli dignum esse existimavimus assidua lectione, non hercle minus, quam quæ à gravissimis philosophis scripta sunt. Verba Metelli hæc sunt, *Dî immortales plurimum possunt; sed non plus velle nobis debent, quam parentes. at parentes, si pergimus errare, suis bonis nos exheredant. Quid ergo nos à dis immortalibus [17] divinitus exspectemus, nisi [18] errationibus finem faciamus? [19] His demum deos propitios esse æquum est, qui sibi adversarii non sunt. dî immortales virtutem approbare, non adhibere debent.*

CAP

Unde etiam Rhetores aliquando Roma pulsi teste Sueton. In laudem proborum advocatorum egregia lex 14. C. de Adv. div. jud.

10. *Astu*] Ita Carrio legebat, juxta antiq. Ed. Ven. vulgo *actu*.

11. *Praterea*] Ita Carrio: vulgo, *propterea*.

12. *Impugnatum*] Non defensum, sine pugna vel certamine relictum, vel quod non est ratione tractatum, & argumentis quasi munitum, & circumseptum.

13. *Tanta honorum*] Ita legendum monet Carrio, non, ut vulgo, *tanto honore*. Magistratus honores vocat. Ita jus Prætorium ab iis qui honores & magistratus gerunt, honorarium in Jure Civili appellatur.

14. *Sedulitatis*] Assiduæ & fidelis diligentiæ, quam sine dolo in usum Reip. præstabat.

15. *Procliviter*] In margine mei codicis à viro erudito scriptum, *perpoliti*

16. *Frequentatione*] Alii, *frequentiam* sed male juxta Carrionem.

17. *Divinitus*] Antiq. Ed. *diutius*

18. *Errationibus*] Ant. Ed. Ven. *malis rationibus*.

19. *His demum*] Antiq. Ed. *iisdem*.

Tir

CAP. VII.

In hisce verbis Ciceronis ex oratione quinta in Verrem, hanc sibi rem sperant præsidio futurum, *neque mendam esse nec vitium: errareque istos, qui bonos violant libros. &*, futuram *scribunt: atque inibi de quodam alio Ciceronis verbo dictum, quod probe scriptum perperam mutatur: & adspersa pauca de modulis numerisque orationis, quos Cicero avide sectatus est.*

IN oratione Ciceronis quinta in Verrem, in libro spectatæ fidei [1] Tironiana cura atque disciplina facto, ita scriptum fuit, *Homines tenues obscuro loco nati navigant: [2] adeunt ad ea loca, quæ numquam ante adierant; ubi neque noti essent, quo venerunt; neque semper cum [3] cognitoribus esse possunt. Hac una tamen fiducia civitatis, non modo apud nostros magistratus, qui & legum & [4] existimationis periculo continentur, neque apud civeis solum Romanos, qui & sermonis & juris & multarum rerum societate juncti sunt, fore se tutos arbitrantur, sed quocumque venerint hanc sibi rem præsidio [5] sperant futurum.* Videbatur

TIroniana] Tiro fuit libertus Ciceronis, cujus scripta citantur à Plutarcho. Notas ejus, quibus litera verbum facit, edidit Gruterus. quem (quamvis alii Ennium primum auctorem esse velint) primum illas invenisse colligi potest ex Plutarcho in Catone Uticensi. Eusebius in Chronicis idem testatur. Dio Cassius Mæcenati vel ejus liberto tribuit, Sed à variis auctæ, sicut ex Senecæ notis liquet. Qui notas tales scribebant Notarii postmodum appellati. Vide Lips. Cent. I. ad Belgas Epist. 27. & Petrum Bembum. Trithemius illas notas Ciceroni tribuit. Exceptam quidem Catonis Orationem Ciceronis opera scribit Plutarchus, sed libertum ejus primum invenisse Isidorus testatur. Sed de his alibi.

Tironiana] Tiro hic homo doctus & recti judicii. Liberaliter adeo M. Tullio servivit, ut domini beneficio ex servo libertus fieret, id quod colligimus ex epistol. Q. Ciceronis fratris, hujus manumissionis gratulationem complectente. Utebatur hoc homine familiariter adeo, ut omnium lucubrationum suarum eum quasi censorem faceret, eique facultatem concederet, sua vel publicandi, vel supprimendi, id quod ex aliis Ciceronis Epistolis colligitur. *Mosell.*

2. *Adeunt*] Vet. ed. *adeuntque*.

3. *Cognitoribus*] Cognitores dicuntur, qui causam præsentis defendunt teste Asconio Prædiano. Vel qui noscerent alios.

4. *Existimationis*] Vulgo, *æstimationis*, pro *dignitatis*; sed potius legendum *existimationis*, ut edidit Aldus. Æstimatio enim hac significatione vix Latina est.

5. *Sperant futurum*] Est hæc Syllepsis generis, cum aliud proferimus, aliud mente

tur[6] compluribus in extremo verbo menda esse. debuisse enim scribi non *futurum*, sed *futuram* : neque dubitaban quin liber[7] emendandus esset, ne, ut in Plauti [8]comœdi moechus, (sic enim mendæ suæ illudebant) ita in Ciceroni oratione [9] solœcismus esset manifestarius. Aderat fort ibi amicus noster, homo lectione multa exercitus; cui ple raque omnia veterum litterarum quæsita, [10] meditata, evi gilataque erant: is libro inspecto ait nullum esse in eo verb neque mendum neque vitium : Ciceronem probe ac ve nuste loquutum. nam *futurum*, inquit, non refertur ad *rem* sicut legentibus temere & incuriose videtur; neque pr participio positum est: sed verbum est indefinitum, quo Græci appellant [11] ἀπαρέμφατον, neque numeris nequ generibus præserviens, sed liberum undique & [12] im promiscuum est. quali [13] C. Gracchus verbo usus es

i

mente concipimus. Ita Plautus, *Iustam rem esse oratum à vobis volo*, & hæc Syllepsis generis cum Syllepsi numeri sæpe concurrit, ut in illo, *credo ego inimicos meos hoc dicturum*, simile illud Virgilii, *pacem Trojano ab rege petendum*. In quibus locutionibus juxta Gellium indefinite verba hæc *futurum*, *oratum*, *dicturum*, *petendum*, & absolute ponuntur sine respectu ad genus vel numerum, neque declinantur: potest tamen aliud quoque subintelligi vocabulum, ut pluribus ostendit Scioppius, qui & nulla esse supina censet secus atque veteres Grammatici statuunt.

Futurum] Suspicio vitii hinc est apud Latinos, quod infinitivum hoc futuri temporis, in eandem vocem recidat cum participio activo neutro futuri temporis, quod & numeros, & genera admittit, & pro horum diversitate, diversis quoque adjungitur. Sed in Græca oratione futurum indefinitum, imitans præsentis sui terminationem nullam habet similitudinem cum participio. *Mosell.*

6. *Compluribus*] Mancinellus, *qua pluribus*.

7. *Emendandus*] Antiqui libri *emen datus*, pro quo nonnulli reponunt, *in mendatus*.

8. *Comœdia*] Amphitruone vel Casin

9. *Solœcismus*] Dictus ab oppido S lis in Cilicia, cujus incolæ Athenien bus dicebantur σολοικίζειν. vide Di genem Laërtium in vita Solonis. Ge lius noster *Striblig nem* alibi dixit. Pr quocunque errore quoque ponitur. hoc autem notatur Gellius à Quintili no, quod qui neget solœcismum Lati dici, eo hic utatur.

10. *Meditata*] Passive. Ita Cicer Terentius, aliique probati auctores lo quuntur.

11. Ἀπαρέμφατον] *Infinitum* seu *indefinitum*.

12. *Impromiscuum*] Aliter, *imp miscum*.

13. *C. Gracchus*] Cicero de cla Orator. præstantissimo hunc ingen & flagranti studio fuisse, eloquent nulli cedere, grandem verbis, sapiente

fente

in oratione, cujus titulus est, *De Quinto Popilio circum*[14] *conciliabula*, in qua ita scriptum est, *Credo ego inimicos meos hoc dicturum. Inimicos*, inquit, *dicturum*, & non, *dicturos*. videturne ea ratione positum esse apud Gracchum, *dicturum*, qua est apud Ciceronem, *futurum?* sicut in Græca oratione, sine ulla vitii suspicione, omnibus numeris generibusque sine discrimine attribuuntur hujuscemodi verba [15] Ποιήσειν, ἔσεσθαι, λέξειν, & similia. In [16] Q. quoque Quadrigarii.

sententiis, genere toto gravem fuisse affirmat. Præter hujus Orationes, etiam aliorum Gracchorum à Servio & Charisio citantur.

14 *Conciliabula*] Conciliabula sunt ea loca, teste Festum, ubi in concilium conveniebatur. In iis quoque jus dicebatur, hinc eo frequens populi confluxus, sed foris inferiora erant. Quomodo coloniæ, municipia, præfecturæ, fora, conciliabula distinguantur, vide Turneb. Adversf. l. 1. cap. 11. Per conciliabula Livius intellexit extra urbem majora & minora oppida, & loca in quibus jus dicebatur. Frontinus etiam in municipiorum jus ascendisse commemorat. Sed pro quocunque conventu etiam conciliabula appellantur. Onomasticum, conciliabulum, *συνέδριον*. & glossæ Cyrilli, ἀψὶς ἡ πόλεως *conciliabulum*. Vide Etymol. magnum.

15. Ποιήσειν &c.] Id est, *Facturum, futurum, dicturum*.

Ποιήσειν] In antiquiss. Ed. Venet. quæ prodiit anno 1477. ita legitur ποιήσειν ἔσεσθαι, id est, *futurum* (potius *facturum*) λέξειν ἔσεσθαι, *dicturum*. Aldus recte edidit, ita ut hic legitur.

16. *In Q. quoque Quadrigarii*] Inepte in Edit. sua H. Stephanus legit, *in centesimo quinquagesimo quoque Quadrigarii libro*. Error ortus est ex CL. nota prænominis Claudii, quod male à correctoribus in *centesimum quinquagesimum* mutatum est, omnes excusæ antea *Q. Quadrigarii*. vocabatur Q. CL. Quadrigarius. Vide Gellium lib. 9. cap. 1. & alibi. *Lamb.*

Q. Quoque Quadrigarii] Quæ *Q. Claudius Quadrigarius* scripsit, trifariam video à veteribus appellari. Nunc enim Annales, nunc Historiæ, nunc Romanarum rerum libri vocantur. Multa ex iis adducit Livius, longe plura Gellius, nec pauca Macrobius, Servius, Nonius, Priscianus. Illustre quoque ex duodevigesimo Annalium est apud Senecam fragmentum lib. 3. de beneficiis c. 23. Nonius in *Horrea* citat Claudii Orationem in Quintum Gallum. Meminit & hujus historici Joannes Sarisberiensis lib. 5. cap. 7. Ambigo autem, hicne, an alius sit Claudius ille, qui Annales C. Acilii Plutarcho etiam memoratos in Romulo, latine transtulit. Livius lib. 25. *Ad triginta septem millia hostium cæsa, auctor est Claudius, qui Annales Acilianos ex Græco in Latinum sermonem vertit.* Apud Appianū etiam lib. de bellis Gallicis mentio Claudii Pauli Annalium, in quibus proditum dicitur, quomodo bello Cimbrico à Tigurinis cæsus sit Pisonis exercitus, & Claudii sub jugum missus. Addit ὡς ἐν χρονικαῖς συντάξεσι δοκεῖ Παύλῳ τῷ Κλαυδίῳ. *Ut in Annalibus suis videtur Paulo Claudio.* Non puto in gente Claudia fuisse Paulos, sed in Æmiliis, Juliis, Sergiis. Quare locum censeo corruptum. Nec video quem signet Appianus, nisi Claudium Quadrigarium, vel Acilianorum Annalium interpretem.

Quadrigarii tertio [17] annali libro verba hæc esse dixit, *Dum ii* [18] *conciderentur; hostium copias ibi occupatas futurum.* in [19] duodevicesimo annali ejusdem Quadrigarii principium libri sic scriptum, *Si pro tua bonitate & nostra voluntate tibi* [20] *valetudo suppetit; est quod speremus deos bonis bene facturum.* item in [21] Valerii Antiatis quarto & vicesimo simili modo [22] scriptum: *Si hæ res divinæ factæ* [23] *riteque* [24] *perlitatæ essent,* [25] *haruspices dixerunt omnia ex sententia processurum esse.* [26] Plautus etiam in Casina, quum de puella loqueretur, *occisurum* dixit, non *occisuram*, his verbis,

Etiam habet Casina [27] *gladium? Habet, sed duos,*
Quibus, altero te occisurum ait, altero villicum.

Item [28] Laberius in Gemellis,

Non

tem. Vide *Vossium* de Hist. Lat.

17. *Annali libro*] *Libro* abest in Badiana Editione. Ita antiqua Veneta.

18 *Conciderentur*] Simul cæderentur.

19. *Duodevicesimo*] Ant. Ven. 12. *Annali.*

20. *Valetudo*] Antiquiss. Veneta *valitudo.*

21. *Valerii Antiatis*] Q. VALERIUS ANTIAS Annales reliquit, grande opus. Nam librum eorum LXXIV citat Priscianus in IX. LXXV autem Gellius lib. 7. cap. 9. Iis quoque exposuisse quæ reges gesserunt, satis ostendunt, quæ ex Antiate hoc de Romulo narrat auctor de Origine Gentis Romanæ: de Numa etiam Arnobius lib. 5. deque Servio Tullio Plinius lib. 13. cap. 14. ac Plutarchus de Fortuna Romanorum. Præter istos multa ex eo refert Livius. Inter alia extremo lib. 38. habes: *Eas naves Valerius, prædam Hetruscam Ligurumque montanorum captivos Carthaginem portantes, captas tradit.* Qui locus addendus fragmentis à Riccobono collectis. Nec parum debet ei Plinius, ut cognoscimus ex indice lib. 2. lib. 3. cap. 5. lib. 34. cap. 8. Præterea meminere Pedianus, Censorinus, Gellius, Charisius, Macrobius, Priscianus. Facileque eis subscribo, qui apud Arnobium lib. 6. legunt, *Quod si planum fieri testimoniis postulatis auctorum; Sammonicus, Granius, Valerius Antias, vobis, & Fabius, indicabunt, cujus Tolus fueris filius,* &c. Vulgo *Valerianus*, pro *Valerius Antias*, legitur. *Voss.*

22. *Scriptum*] Additur ex Ms. *esse*, ut referatur, ad *dixit.*

23. *Riteque*] Vulgo, *recteque.*

24. *Perlitatæ*] Litare est Sacrificio facto numen placare. Græci dicunt καλλιερεῖν.

25. *Haruspices*] Qui exta hostiarum inspiciebant. Ab harviga nomen accepere, quæ erat proprie hostia, quâ aries mactabatur. Ἀρρὰ enim arietem appellarunt Græci, juxta Hesychium, unde & aries nomen accepit. Ab harviga vel haruga haruspices. Illi autem, ut meminit, Vitruvius, immolatis pecoribus inspiciebant exta, qualia sunt jecur, pulmo, lien, cor, præcordia, renes an integra essent, necne, vel nulla contaminata tabe. Hæc vana disciplina Hetruscos habet autores. Vide Peucerum de Divinat. & Camerarium.

26. *Plautus in Casina*] Actu III Scena

Non putavi, inquit, hoc eam facturum. Non ergo isti omnes solœcismus quid esset ignoraverunt. sed & Gracchus, *dicturum*, & Quadrigarius, *futurum*, & *benefacturum*; & Plautus, *occisurum*, & Antias, *processurum*; & Laberius, *facturũ*, indefinito modo dixerunt. qui modus neq; in numeros, neq; in personas, 29 neq; in genera, neq; in 30 tempora 31 distrahitur, sed omnia isthæc una eademq; declinatione complectitur. sicuti M. Cicero dixit, *futurum*, non virili genere neque neutro (solœcismus enim foret plane,) sed verbo usus est ab omni necessitate generum absoluto. Idem autem ille amicus noster in ejusdem M. Tullii Ciceronis 32 oratione, quæ est 33 de imperio Cn. Pompeji, ita scriptum esse, à Cicerone dicebat, atque ipse ita lectitabat: *Quum vestros portus, atque eos portus, quibus vitam ac spiritum ducitis, in prædonum fuisse* 34 *potestatem sciatis.* Neque solœcismum esse ajebat 35 *in potestatem fuisse*, ut vulgus semidoctum

Scena v ubi ita versus leguntur,

-- Sed etiam ne habet & nunc Casina Gladium. PA. habet sed duos ST. quid duos? PA. altero te occisurum ait, alteru villicum.

27. *Gladium*] In Veneta Antiq. *Sta.* habet. Stalino intelligitur, sed Pardalisca ancillæ verba sunt.

28. *Laberius*] Decius Laberius Eques Romanus, qui apud Julium Cæsarem in summo honore fuit. Vide Macrob. lib. 2. Saturn. & Suetonium. Horatius, *Et Laberi mimos & pulchra poëmata mirer.* Vide *Gyrald. de Poëtis Ant.*

Laberius] Citatur etiam à Charisio, Nonio, Macrobio. Mimi excusi sunt ab H. Stephano, cum veterum Latinorum fragmentis Scripsit mimos & fabulas & Julii Cæsaris tempore vixit, nisi alius sit mimographus, alius comicus.

29. *Neque in tempora*] Dubium mihi non est, quin indocti alicujus calamo hæc clausula, *Neque in tempora* in contextum Gellii irrepserit, sed hoc mirum, tot castigatores hujus scriptoris viros insignes ingentem adeo maculam non vidisse, apertissimum enim est vel pueris, infinitivum alium esse præsentis temporis, alium præteriti, alium futuri. *Mosell.*

30. *Tempora*] Abest hæc vox in antiquiss. Edit. Ven. anni 1477. Et in Veneta anni 1509. Primus Aldus in sua Editione, ut arbitror, ita expressit. Supra quoque *tempora* omisit autor noster, cum dicit, *neque numeris, neque generibus præserviens.*

31. *Distrahitur*] Scriptum in margine cujusdam Codicis inveni, *distribuitur.*

32. *Oratione*] Aliter, *exhortatione.*

33. *De Imperio Cn. Pompeji*] Intelligit Orationem pro lege Manilia, seu de Imperatore Pompejo deligendo, ad Populum.

34. *Potestatem*] Græci ἐν cum dandi casu, εἰς cum accusativo construunt. igitur græcismus.

35. *In potestatem*] Ita etiam JC. loquuntur. Sueton. in Augusto, *in volucrum*

ctum putat, sed ratione dictum certa & proba contendebat, qua & Græci ita uterentur: & Plautus verborum Latinorum [36] elegantissimus in Amphitryone dixit, [37] *Numero mihi* [38] *in mentem fuit.* non, ut dici solitum est, *in mente.* Sed enim præter Plautum, cujus ille in præsenti exemplo usus est, multam nos quoque apud veteres scriptores loquutionum talium copiam offendimus; atque his [39] vulgo annotamentis inspersimus. Ut rationem istam missam faciamus & autoritates: sonus tamen & positura ipsa verborum satis declarant, id potius [40] ἐπιμελείᾳ τῶν λέξεων [41] modulamentisque orationis M. Tullii convenisse, ut, quoniam utrumvis dici Latine posset, *potestatem* dicere mallet, non *potestate*, illud enim sic compositum jucundius ad aurem completiusque; insuavius hoc [42] imperfectiusque est, si modo ita explorata aure homo sit, non surda nec [43] jacenti; sicuti est hercle quod, *explicavit*, dicere maluit, quam *explicuit*· quod esse jam usitatius cœperat. Verba sunt hæc ipsius ex oratione, quam de imperio Cn. Pompeji habuit: *Testis est Sicilia, quam multis undique cinctam periculis non terrore belli, sed consilii celeritate explicavit.* at si, *explicuit*,

erum potestatem fore. Cicero pro Quint. *Ex eo tempore res esse in vadimonium cæpit.* P. Arbiter, *neque enim res quæ viderentur in controversiam esse.* Ter. in Eunucho *esse in tantum honorem.* Ita & Græci præpositione εἰς utentes, καθιζόμενοι εἰς τὸ ἡρῷον, Thucyd. lib. 1. Matth. 2. v. 23. κατῴκισεν εἰς πόλιν, pro ἐν πόλει. Vide Vechneri Hellenolexiam cap. 10. & Carolum Stephanum de Latinæ linguæ cum Græca collatione.

36. *Elegantissimus*] Non est necesse cum H. Stephano mutare, in *diligentissimus*, vel *eligentissimus.* In Badiana editione *conservator elegantissimus.* Quod ex margine alicujus Ms. libri irrepsisse in illam editionem perspicuum.

37. *Numero*] Antiq. Ed. Veneta *Nunc vero.* Sed male. In Plautinis Codicibus *numero habetur.*

38. *In mentem fuit*] Vulgo, *non vero mihi in mentem fuit.* Sed ita, ut nunc editum, legitur in Ms. Collegii trilinguis Lovaniensis, & in Codicibus Plautinis ita exprimitur, ut apud Agellium est rescribendum. Fruter. Verisi. lib. 1. cap. 19.

39. *Vulgo*] Passim.

40. Ἐπιμελείᾳ] *Vocabulorum delectui diligenti.*

41. *Modulamentisque*] Numeris & εὐφωνίᾳ,

42. *Imperfectiusque*] Ita antiquiss. Ven. male Bad. Edit. *inperspectiusque.* forte, *perplexiusque.*

43. *Iacenti*] Non arrecta vel alacri, sed stupida.

45. *Sonus*

cuit, diceret, imperfecto & debili numero verborum 44 sonus 45 clauderet.

44. *Sonus*] *In duabus* antiquis Ven. Edit. *sonus, qui Εὐφωνία*, id est, *vocula-tio*, sed interpretatio Græcarum vocum non est à Gellio. Badius tamen Εὐφωνίαν retinet, quæ Quintiliano vocatur vocalitas. verum hoc vocabulum in textum irrepsit.

45. *Clauderet*] Ita legit Lips. lib. 1. Elect. c. 7. quæ lectio reprobatur à Josepho Castalione Decad. 1. Obs. c. 2. vide & Fruter. Veris. 1. cap. 19.

Clauderet] Vulgo, *clauderetur*, rectius *clauderet*, ut in Ms. Codice repperit Fruterius.

CAP. VIII.

Historia in libris Sotionis philosophi reperta super Laïde meretrice & Demosthene rhetore.

1 SOtion ex Peripatetica disciplina haud sanè ignobilis vir fuit. Is librum multæ variæque historiæ refertum composuit; eumque inscripsit, Κέρας ἀμαλθείας. ea vox hoc fermè valet, tamquam si dicas, *cornucopiæ*. In eo libro super Demosthene rhetore & Laïde meretrice historia hæc scripta est: 2 Laïs, inquit, Corinthia ob elegantiam venu-

Sotion] Vulgo, *Phocion*, qui etiam Platonis fuit discipulus, & inde in Xenocratis disciplinam abiit. Cujus Orationes admodum laudat Plutarchus. Sed legendum *Sotion*, qui à Diogene Laërtio & Eunapio quoque citatur *de Successione Philosophorum*. Alius à Sotione Præceptore Senecæ qui fuit Pythagoricus. vide Sen. Ep. 29. & 108.

Sotion] Laërtius: Ἐχρῆτο δὲ Λαΐδι τῇ ἑταίρᾳ, καθά φησι Σωτίων ἐν δωδεκάτῳ τῶν Διαδοχῶν. πρὸς οὖν τοὺς μεμφομένους ἔφη, ἔχω Λαΐδα, ἀλλ' οὐκ ἔχομαι. Meminit ejusdem Cicero ad Papyrium Pætum scribens lib. Epist. 9. Epist. ult. Meminit etiam Athenæus lib. 12. Dipnosophist. Exprobatur Gentilibus à Theodoreto l. 2. de Actiua vita. Numeratur inter cætera vitia à Tatiano. Cæterum de Laïdis amatoribus lege eundem Athenæum lib. 13. ubi etiam de morte & patria. Lege item Pausaniam in Corinth. Paulo aliter hæc commemorat Macrobius lib. 2. Saturn. cap. 2. *Demosthenes*, inquit, *excitatus ad Laïdis famam, cujus formam tunc Græcia mirabatur, accessit, ut & ipse famoso amore potiretur, qui, ubi dimidium talentum unius precium noctis audivit, discessit hoc dicto*, οὐκ ἀγοράζω τοσούτου μεταμέλειαν.

2. *Laïs Corinthia*] Revera fuit Sicula nativitate, Nicias enim Atheniensium Imperator in Siciliam missus, postquam Catinenses se sponte dediderant Laïdem tunc parvulam cum aliis captivis in Peloponnesum devexit, ut scribit Plutarchus in Nicia. Corinthia itaque fuit habitatione, nativitate Sicula. De illa Propertius,

venuſtatemque formæ grandem pecuniam demerebat: conventuſque ad eam ditiorum hominum ex omni Græcia celebres erant: neque admittebatur, niſi qui dabat, quod popoſcerat. poſcebat autem illa 3 nimium quantum. hinc ait natum eſſe illud frequens apud Græcos adagium, 4 οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς Κόρινθον 5 ἔσθ' ὁ πλοῦς. quòd fruſtra iret Corinthum ad Laïdem qui non quiret dare quod poſceretur. Ad hanc ille Demoſthenes clanculum adit; &, ut ſibi ſui copiam faceret, petit, at Laïs 6 μυρίας δραχμὰς ἢ τάλαντον

Non ita complebant Ephyrææ Laïdos ædes,
Ad cujus jacuit Græcia tota fores.

3. *Nimium quantum*] Vulgo, *Nimiam quantitatem.* In Buſlidiano Codice, *poſcebat autem illa nimium, quantum vix dari poterat.* Quæ poſteriora verba, quod priora non intelligerentur, ex gloſſemate ſunt. Simile quid accidit Ciceroni lib. 4. de Finibus, qui ita loquitur: *Quid Zeno? portenta hæc eſſe dicit, nec ea ratione ullo modo poſſe vivi, ſed differre inter honeſtum & turpe nimium quantum, neſcio quid immenſum,* ubi proculdubio, verba poſteriora, *neſcio quid immenſum*, ab imperito primum librario margini adſcripta ad explicandum novum & inſolens loquendi genus, *nimium quantum.* Idem in oratore ad Marcum Brutum: *huic generi orationis aſpergentur etiam ſales, qui in dicendo mirum quantum valent.* nam & ibi *nimium quantum* veteres libros repræſentare Lambinus teſtatur, & vero in optimo Gymnaſii Lovanienſis Codice reperiri Carrio monuit, quanquam prior illa loquendi ratio non eſt ignota Græcis. Græci enim dicunt, θαυμαστὸν ὅσον. Carrio Antiq. Lect. lib. 2. c. 12. & 13. Fruſtra autem *nimiam quantitatem* defendit ex medii ævi ſcriptoribus, quibus quantitas copiam denotat, Barthius. lib. I. Adv. c. 14.

Nimium quantum] *Nimiam quantitatem*, ut in antiquis Editionibus habetur, non eſt latinum. Addiderunt alii gloſſema, *nimium quantum vix dari poterat.* Gellius Sotionis verba ἀμήχανον ὅσον interpretatus eſt. Niſi *mirum quantum*, id eſt, θαυμαστὸν ὅσον ſcripſerit.

4. Οὐ παντὸς ἀνδρὸς] *Non cuivis homini contingit adire Corinthum.* quod Proverbium, contra atque Gellius voluit, inde natum, quod teſte Suida difficilis eſſet in portum Corinthium appulſus. Atque ideo Eraſmus præfert dici de rebus arduis periculoſiſque, & quas non ſit cujusvis hominis ſperare aut affectare. Vide tamen Strabonem alioſque autores de avaritia, & mollitie Corinthiarum mulierum. *Bad.*

Οὐ παντὸς] i. e. Non viri cujuſque eſt Corinthum navigare.

5. Ἔσθ' ὁ πλοῦς] Ita & Ariſtippum Laidis amatorem notat Horat.

Non cuivis homini contingit adire Corinthum.

6. Μυρίας δραχμὰς] Drachma eſt idem Græcis quod denarius Romanis, hoc eſt, ſeſtertii quatuor. Quod ad pondus, ſeptem drachmæ incurrunt unciam; unde conſequitur, cum libra ſit XII. unciarum, LXXXIV. drachmas fore in libra. Hinc Scribonius Largus Epiſtola ad Calliſtum: *Erit autem nota denarii unius pro Græcâ drachmâ. Æque enim in librâ octoginta quatuor apud nos, quot drachmæ apud Græcos incurrunt.*

[7] τάλαντον poposcit. hoc facit numi nostratis [8] denariûm decem millia. Tali petulantiâ mulieris atque pecuniæ magnitudine ictus [9] expavidusque Demosthenes [10] avertit; & discedens, Ego, inquit, pœnitere tanti non emo. Sed Græca ipsa, quæ fertur dixisse, lepidiora sunt, [11] οὐκ ὠνοῦμαι, inquit, μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν.

carum. Dicitur *drachma* à δράττεσθαι, id est, *capere*, quia comprehendit tantum κερμάτων sive κερματίων (sic Græci vocabant exiguos nummulos æreos, quos cum Seneca minutias æris dicere possumus) quantum manu quis in punctum contracta capere ac continere possit. Cum antiquam ὀβολοῦ, tum hanc *drachmæ* originationem discimus, partim ex veteribus Grammaticis, partim illo Plutarchi loco in Lysandro: Κινδυνεύει δὲ καὶ τὸ παμπάλαιον οὕτως ἔχειν, ὀβελίσκοις χρωμένων νομίσματι σιδηροῖς, ἐνίων δὲ χαλκοῖς, ἀφ' ὧν παραμένει πλῆθος ἔτι καὶ νῦν τῶν κερμάτων ὀβολοὺς καλεῖσθαι, δραχμὴν δὲ τοὺς ἓξ ὀβολούς· τοσούτων γὰρ ἡ χεὶρ περιεδράττετο. *Fertur autem omnino vetus moneta sic fuisse, quia obeliscis utebantur, ferreis nummis; quidam etiam æreis. Unde permansit, ut hodieque multitudo minutiarum æris oboli vocentur: drachma autem sex oboli, quia tantum manus* περιεδράττετο *seu complectebatur.* Mihi dubium non est, quin sit ab Hebræo דרכמן, quod idem significat. Invenias Ezr. 11. 69. & Nehem. 7. 78. vid. *Voss. in Etym.*

Μυρίας] Decem dragmarum millia, vel talentum.

7. Η τάλαντον] Abest hoc vocabulum, ab antiquissima Veneta Editione. Et forsan glossema est.

Η τάλαντον Atque talentum Atticum continebat drachmas ἑξακισχιλίας, juxta Pollucem. Sed idem aliud fuisse Babylonium, aliud Syrium aliud Æginæum ostendit. Æginæum continebat decem mille drachmas, atque, ut arbitror, etiam Corinthiacum.

8. *Denarium*] Confundit itaque denarium cum drachma. quanquam nonnulli drachmam & denarium sesquiseptima differre voluerunt. Videndus Hotomanhus de Re nummaria, aliique.

9. *Expavidusque*] Colvius in Apuleium *expavitus* legit. *Pavire* antiquis verberare, ferire, tundere, *depavire* apud Lucilium. Hinc putat *expavitum* dici consternatum, attonitum. Sed mihi durius hoc & quæsitum videtur.

10. *Avertit*] Vulgo, *aperuit iter*. Sed ita bis idem inculcabitur. Quid enim aliud est *avertere iter*, quam *discedere*. Sed *averti*, ut in Ms. Codice habetur, vel *avertere* longe aliud vult. Idque plerunque expavidis & attonitis accidit, præsertim vero risu excipientibus dictum alicujus ridiculum, ut sese avertant, & secum mirentur, & rideant soli. *Fruter. verif. lib. 1. c. 19.*

11. Οὐκ ὠνοῦμαι] *Non emo millibus x drachmarum pænitentiam.*

venustatemque formæ grandem pecuniam demerebat
conventusque ad eam ditiorum hominum ex omni Græci
celebres erant: neque admittebatur, nisi qui dabat, quo
poposcerat. poscebat autem illa 3 nimium quantum. hin
ait natum esse illud frequens apud Græcos adagium, 4
παντὸς ἀνδρὸς ἐς Κόρινθον 5 ἔσθ' ὁ πλοῦς. quòd frustra ire
Corinthum ad Laïdem qui non quiret dare quod poscere
tur. Ad hanc ille Demosthenes clanculum adit; &, ut si
bi sui copiam faceret, petit, at Laïs 6 μυρίας δραχμὰς
τάλαντο

Non ita complebant Ephyrææ Laïdos ædes,
Ad cujus jacuit Græcia tota fores.

3. *Nimium quantum*] Vulgo, *Nimiam quantitatem.* In Busidiano Codice, *poscebat autem illa nimium, quantum vix dari poterat.* Quæ posteriora verba, quod priora non intelligerentur, ex glossemate sunt. Simile quid accidit Ciceroni lib. 4. de Finibus, qui ita loquitur: *Quid Zeno? portenta hæc esse dicit, nec ea ratione ullo modo posse vivi, sed differre inter honestum & turpe nimium quantum, nescio quid immensum,* ubi proculdubio, verba posteriora, *nescio quid immensum*, ab imperito primum librario margini adscripta ad explicandum novum & insolens loquendi genus, *nimium quantum.* Idem in oratore ad Marcum Brutum: *huic generi orationis aspergentur etiam sales, qui in dicendo mirum quantum valent.* nam & ibi *nimium quantum* veteres libros repræsentare Lambinus testatur, & vero in optimo Gymnasii Lovaniensis Codice reperiri Carrio monuit, quanquam prior illa loquendi ratio non est ignota Græcis. Græci enim dicunt, θαυμαστὸν ὅσον. Carrio Antiq. Lect. lib. 2. c. 12. & 13. Frustra autem *nimiam quantitatem* defendit ex medii ævi scriptoribus, quibus quantitas copiam denotat, Barthius. lib. I. Adv. c. 14.

Nimium quantum] *Nimiam quantitatem*, ut in antiquis Editionibus habetur, non est latinum. Addiderunt a glossema, *nimium quantum vix dari p terat.* Gellius Sotionis verba ἀμήχανον ὅσον interpretatus est. Nisi *mirum quan tum*, id est, θαυμαστὸν ὅσον scripserit.

4. Οὐ παντὸς ἀνδρὸς] *Non cu vis homini contingit adire Corinthum* quod Proverbium, contra atque Gellius voluit, inde natum, quod teste Su da difficilis esset in portum Corinthium appulsus. Atque ideo Erasmu præfert dici de rebus arduis periculosi que, & quas non sit cujusvis homin sperare aut affectare. Vide tamen Str bonem aliosque autores de avaritia, & mollitie Corinthiarum mulierum. *Ba*

Οὐ παντὸς] i. e. Non viri cujusqu est Corinthum navigare.

5. Ἔσθ' ὁ πλοῦς] Ita & Aristi pum Laidis amatorem notat Horat.

Non cuivis homini contingit adire C rinthum.

6. Μυρίας δραχμὰς] Drachm est idem Græcis quod denarius Roma nis, hoc est, sestertii quatuor. Quod a pondus, septem drachmæ incurrui unciam; unde consequitur, cum libr sit XII. unciarum, LXXXIV. drach mas fore in libra. Hinc Scribonius La gus Epistola ad Callistum: *Erit auten nota denarii unius pro Græcâ drachmâ Æque enim in librâ octoginta quatuo apud nos, quot drachmæ apud Græcos in curruni*

7 τάλαντον poposcit. hoc facit numi nostratis 8 denariûm decem millia. Tali petulantia mulieris atque pecuniæ magnitudine ictus 9 expavidusque Demosthenes 10 avertit; & discedens, Ego, inquit, pœnitere tanti non emo. Sed Græca ipsa, quæ fertur dixisse, lepidiora sunt, 11 οὐκ ὠνοῦμαι, inquit, μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν.

CAP.

...cere. Dicitur *drachma* à δράττεσθαι, id est, *prehendere*, quia comprehendit tantum κερμάτων sive κερματίων (sic Græci vocabant exiguos nummulos æreos, quos cum Seneca minutias æris dicere possumus) quantum manu quis in punctum contracta capere ac continere possit. Cum antiquam ὀβολοῦ, tum hanc *drachmæ* originationem discimus, partim ex veteribus Grammaticis, partim illo Plutarchi loco in Lysandro: Κινδυνεύει δὲ καὶ τὸ παμπαν ἀρχαῖον οὕτως ἔχειν, ὀβελίσκοις χρωμένων νομίσματι σιδηροῖς, ἐνίων δὲ χαλκοῖς, ἀφ' ὧν παραμένει, πλῆθος ἔτι καὶ νῦν τῶν κερμάτων ὀβολοὺς καλεῖσθαι, δραχμὴν δὲ τοὺς ἕξ ὀβολοὺς τοσούτων γὰρ ἡ χεὶρ περιεδράττετο. *Videtur autem omnino vetus moneta sic se habere, quia obeliscis utebantur, ferreis nummis; quidam etiam æreis. Unde permansit, ut hodieque multitudo minutiarum æris oboli vocentur: drachma autem sex oboli, quia tantum manus περιεδράττετο seu complectebatur*. Mihi dubium non est, quin sit ab Hebræo דרכמן, quod idem significat. Invenias Ezr. II. 69. & Nehem. 7. 78. vid. *Voss. in Etym.*

Μυρίας] Decem dragmatum millia, vel talentum.

7. Ἦ τάλαντον] Abest hoc vocabulum, ab antiquissima Veneta Editione. Et forsan glossema est.

Ἦ τάλαντον Atque talentum Atticum continebat drachmas ἑξακισχιλίας, juxta Pollucem. Sed idem aliud fuisse Babylonium, aliud Syrium aliud Æginæum ostendit. Æginæum continebat decem mille drachmas, atque, ut arbitror, etiam Corinthiacum.

8. *Denarium*] Confundit itaque denarium cum drachma. quanquam nonnulli drachmam & denarium sesquiseptima differre voluerunt. Videndus Hotomanhus de Re nummaria, aliique.

9. *Expavidusque*] Colvius in Apuleium *expavitus* legit. *Pavire* antiquis verberare, ferire, tundere, *depavire* apud Lucilium. Hinc putat *expavitum* dici consternatum, attonitum. Sed mihi durius hoc & quæsitum videtur.

10. *Avertit*] Vulgo, *aperit iter*. Sed ita bis idem inculcabitur. Quid enim aliud est *avertere iter*, quam *discedere*. Sed *averti*, ut in Ms. Codice habetur, vel *avertere* longe aliud vult. Idque plerunque expavidis & attonitis accidit, præsertim vero risu excipientibus dictum alicujus ridiculum, ut sese avertant, & secum mirentur, & rideant soli. *Fruter. verif. lib.* I. *c.* 19.

11. Οὐκ ὠνοῦμαι] *Non emo millibus x drachmarum pœnitentiam*.

CAP. IX.

Qui modus fuerit, quis ordo disciplinæ Pythagoricæ; quantumque temporis imperatum observatumque sit dicendi simul ac tacendi.

ORdo atque ratio 1 Pythagoræ, ac deinceps familiæ successionis ejus, recipiendi instituendique discipulos hujuscemodi fuisse traditur. Jam à principio adolescentes

1. PYthagoræ] Pherecydæ hic discipulus. Diogenes Laërtius tradit, Pythagoram ἀκμάσαι κατὰ τὴν ἑξηκοστὴν Ὀλυμπιάδα, ab eodem traditur Pherecydem Syrium γεγονέναι κατὰ τὴν πεντηκοστὴν ἐνάτην Ὀλυμπιάδα. unius tantum lustri Olympiaci differentia est. Non video, qui verisimile sit quod dicitur Pherecydem istum præcepisse Pythagoræ, cum eodem ambo tempore floruerint, nec longe alter ab altero decesserit. Forsan dicendum duos fuisse Pherecydas, ut Salmasius censet in Solinum. Hic in magna Græcia docuit, cum Sami, ubi natus Pythagoras, tyrannidem occupasset Polycrates. atq; hinc sectæ Italicæ autor. Philosophiam symbolicam & perplexam docuit, quam ab Ægyptiis hausit, ut Jamblichus l. 1. de vita ejus c. 5. testatur. Numeris, id est, harmonia consistere hoc universum docuit & cum Aristarcho Samio terram moveri. Etiam Metempsychosis Ægyptiorum commentum fuit, teste Herodoto in Euterpe. Arabas, Hebræos & Chaldæos quoque accessisse Porphyrius testatur, multaque Iudæorum dogmata amplexum Clemens Alexandrinus lib. 1. affirmat. Et quod Judæi sanguine abstinerent, hinc forsan omnibus animātibus abstinuit. Libros quosdam citat Laërtius, quamvis nonnulli existiment nihil scripsisse. Utique aurea Pythagoræ carmina, Lysidis Pythagoræ discipuli vel alterius Pytagorici sunt. Etiam chymiæ peritum fuisse, qua metalla mutantur, nonnulli voluerunt, atque hos fuisse ἱεροὺς λόγους fabulantur. Namque & Chymiam ἱερὰν τέχνην illius patroni Græculi appellant, ut ex veteri Lexico græco apparet. Inedia ac mœrore vitam finiit, cum enim Pythagoras in Delo Pherecydem sepeliisset Cyloniana factione omnes discipuli ejus combusti sunt, ut testatur Jamblichus de vita Pythagoræ.

Pythagoræ] *Pythagoram* discendi cupiditate ultimas terras peragrasse, Ægyptum lustrasse, & Persarum Magos adiisse referunt Isocrates in Laudat. Busiridis, Cicero de finibus lib. 5. Tusculan. Quæst. 4. Lucianus in Dialogo inscripto βίων πρᾶσις Plinius lib. 25. cap. 2. & libr. 35. cap. 9. Strabo lib. 14. Theodoretus de Curat. Græcarum affect. sermon. 2. Iamblichus, Porphyrius, & Laërtius in ejus vita. Clemens præterea Alexandrinus Strom. libr. 1. nominat etiam sacerdotem, sub quo profecerat Pythagoras. ἱερεῦ] δὲ Πυθαγόρας μὲν Σώγχηδι τῷ Αἰγυπτίῳ ἀρχιπροφήτῃ μαθητεῦσαι. Πλάτων δὲ Σεχνούφιδι τῷ Ἡλιοπολίτῃ. Εὔδοξος δὲ ὁ Κνίδιος Κονούφιδι τῷ καὶ αὐτῷ Αἰγυπτίῳ. Difficilem tamen accessum apud sacerdotes Ægyptios habuisse testatur ex Antiphonte Porphyrius, qui sua per invidiam aliis occultabant.

2. Ἐφυσιογνωμόνει] Φυσιογνωμονία in pretio fuit apud veteres. Cicero de

tes, qui ſeſe ad diſcendum obtulerant, [2] ἐφυσιογνωμόνει. Id verbum ſignificat, mores naturaſque hominum, conjectatione quadam de oris & vultus ingenio, deque totius corporis [3] filo atque habitu, ſciſcitari. eum, qui exploratus ab eo [4] idoneuſque fuerat, recipi in diſciplinam ſtatim jubebat, & tempus certum tacere; [5] non omnes idem, ſed aliud aliis tempus pro æſtimato captu ſollertiæ. Is autem qui tacebat, quæ dicebantur ab aliis, audiebat; neque percunctari, ſi parum intellexerat, neque [6] commentari, quæ audierat, fas erat. ſed non minus quiſquam tacuit quàm biennium. hi prorſus appellabantur intra tempus tacendi audiendique [7] ἀκουστικοὶ. aſt ubi res didicerant rerum omnium difficillimas, tacere audireque, atque eſſe jam cœperant ſilentio eruditi, cui erat nomen [8] ἐχεμυθία: tum verba

ba

de Fato: *Socratem nonne legimus quemadmodum notarit Zopyrus φυσιογνώμων, qui ſe profitebatur hominum mores naturaſque ex corpore, oculis, vultu, fronte pernoſcere? ſtupidum eſſe Socratem dixit & bardum, quod jugula concava non haberet, obſtructas eas partes & obturatas eſſe dicebat, addidit etiam mulieroſum, in quo Alcibiades cachinnum dicitur ſuſtuliſſe.* Videndus quoq; idem lib. Tuſc. 4. & Alexander Aphrodiſienſis. φυσιογνώμονες ex aſpectu totius corporis. μετωποσκόποι ex ſola facie. vel potius fronte judicabant ſcripſit φυσιογνωμονικὰ Ariſt. & Adamantius duos libros, in quibus Polemonem, qui de eadẽ materia ſcripſit, preſſe ſecutus eſt. Ægyptiis quoque hæc ſcientia in uſu. Hinc Adamantius, Αἰγυπτίοις μὲν γὰρ τοῖς πᾶσιν ἔνεστι κοινὰ σημεῖα ἐξ ὧν τὸ γένος ἅπαν φυσιογνωμονεῖται. Theophraſtum quoque hujus artis peritum fuiſſe ex Characteribus Ethicis apparet.

3. *Filo*] Lineamento. Ita loquitur autor lib. 14. cap. 4. Plautus: *ſcitum filum mulieris.*

4. *Idoneuſque*] Stephanus addendum putat *inventus fuerat*, vel *compertus fuerat.*

5. *Non omnes idem*] Quinquennale ut plurimum erat ſilentium, ſed aliquando pro auditorum ratione minori ſpatio circumſcribebatur, ut præter Gellium etiam Apuleius in Floridis teſtatur. vide *Voſſ. de Philoſ. antiq.*

6. *Commentari*] Scribendo meditari, ſicut ipſe autor poſtmodum exponit; namque licebat poſt ἐχεμυθίαν, *verba facere, & quærere, quæque audiſſent ſcribere, & quæ ipſi opinarentur, expromere.*

Commentari] Non hic ſignificat *cogitare*, ut Stephanus exiſtimavit.

7. Ἀκουστικοὶ] Sive ἀκουσματικοὶ, qui tantum audiebant ſilentio inſignes.

8. Ἐχεμυθία] Ἐχεμύθος, quaſi ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν μῦθον σιωπῇ. vid. Heſychium & Suidam. Hoc ſilentium tempore definitum erat, cæterum in genere ante omnia docuit Pythagoras tacere. Apuleius in Floridis: *tot ille doctoribus eruditus tot tamque multijugis fontibus diſcipli-*

cipli-

ba facere & quærere, quæque audissent scribere; & qua
ipsi opinarentur expromere potestas erat. hi dicebantur i
eo tempore μαθηματικοὶ; ab his, scilicet, artibus, qua
jam discere atque meditari inceptaverant: quoniam 9 Geo
metriam & 10 Gnomonicam, Musicam, ceterasque iten
disciplinas altiores μαθήματα veteres Græci appellabant
vul

ciplinarum toto orbe haustis, vir præsertim ingenio ingenti, ac profecto supra captum hominis animi angustior, nihil prius discipulos suos docuit, quam tacere; primaque apud eum meditatio sapienti futuro, linguam omnem coërcere; verbaque, quæ volantia Poëtæ appellant, ea detractis pinnis intra murum candentium dentium premere. vide & Isocratem in Busiride. Cum extraneis quoque de iis, quæ didicissent loqui illicitum. Cic. lib. I. de Natur. Deor. *Nec tu m celas, ut Pythagoras solebat alienos.*

Εχεμυθία] Hinc apud Ægyptios, à quibus hæc accepit Pythagoras, Harpocrates silentii deus. Et apud Romanos Angerona ore obsignato pingebatur, quæ inter tutelares Romæ Deas censebatur. vide Macrob. lib. 3. Saturn. cap. 9. Glossæ, *Angerona*, ἡ θεὸς τῆς βουλῆς, καὶ καιρῶν. Numam Pompilium, qui fuit Pythagoricus, silentii Deam quoque coluisse Plutarchus in ejus vita testatur.

9. *Geometriam*] Arithmeticam non debuit omittere. Multi autores Arithmeticam inventum Pythagoræ, alii, Palamedis, fuisse scribunt, ut Plato lib. 7. de Rep. *Theodoretus, Therapeut. XI.* Ὁ δὲ πολυθρύλλητος Πυθαγόρας, τὴν τελειοτάτην τῶν ἀριθμῶν ἐπιστήμην, ἔσχατον ὑπέλαμβανεν ἀγαθόν. *Celeberrimus autem Pythagoras, summum hominis bonum in exactissima numerorum scientia positum esse existimabat.* Quin & ejus sectatores, varias numeris qualitates, ut & nomina, tribuerunt; ac de iis propriis quoque monumentis tradiderunt, Aristæus, Megillus, & Philolaus: quorum testimonia profert Auctor quidam innominatus, in eo opere, quod inscripsit, Τὰ θεολογούμενα τῆς ἀριθμητικῆς. Quod præclarum Antiquitatis in eo genere monumentum Edidit autem id Lutetiæ olim Christianus Wechelus, anno CIↃ IↃ XLIII scripsit etiam Nicomachus de eodem argumento libros duos, quos injuria nobis temporis intercepit; ita tamen ut non toti interciderint: nam excerpta conservavit, & exhibuit, in præclara Bibliothecâ suâ Photius. Imprimis vero Animam numerum statuerunt, vi movendi præditum. Hermias, in Irrisione philosoph. gent. Οἱ μὲν γὰρ φασιν αὐτῶν τὴν ψυχὴν εἶναι τὸ πῦρ, οἷον Δημόκριτος. οἱ δὲ ἀριθμὸν κινητικόν, οἷον Πυθαγόρας. *Nam alii dicunt, animam suam esse ignem, ut Democritus: alii numerum, movendi vi præditum, ut Pythagoras.* Nemesius, De natura hominis cap. II. Θαλῆς μὲν γὰρ, πρῶτος τὴν ψυχὴν ἔφησεν ἀεικίνητον, καὶ αὐτοκίνητον. Πυθαγόρας δὲ, ἀριθμὸν, ἑαυτὸν κινοῦντα. id est, *Thales enim, primus dixit animam moveri semper, & per se moveri: Pythagoras vero, numerum asseruit, seipsum moventem.* Imo ipsum Deum numerum vocabant. Simplicius Phys. III. κέκλυθι κύδιμε ἀριθμέ, πάτερ μακάρων πάτερ ἀνδρῶν. vide Meurs. de Denar. Pytagor.

10. *Gnomonicam*] Gnomonici ex umbrarum momentis, judicio gnomonis
non

vulgus autem, quos 11 gentilitio vocabulo Chaldæos dicere oportet, 12 mathematicos dicit. exinde his scientiæ studiis ornati ad perspicienda mundi opera & principia naturæ procedebant: ac tunc denique nominabantur φυσικοὶ. Hæc eadem super Pythagora noster 13 Taurus quum dixisset; Nunc autem, inquit, isti qui repentè 14 pedibus illotis ad philosophos devertunt, non est hoc satis, quod sunt omnino 15 ἀθεώρητοι, ἄμουσοι, ἀγεωμέτρητοι; sed legem etiam dant, qua philosophari discant. alius ait; hoc me primùm doce. item alius: hoc volo, inquit, discere, istud nolo. hic à 16 symposio Platonis incipere gestit propter 17 Alcibiadis 18 comissationem, ille à 19 Phædro propter

non solum horas, verum etiam climatum diversitates & poli elationes deprehenderunt. Ars hæc γνωμονικὴ appellabatur. In Geometricis quoque gnomon dicitur, quo ablato aut addito figura quadrata non mutatur, ut Euclides ostendit l. 2. Elem. Etiam in Architectonica teste Vitruvio, & Hygeno de Limit. constituendis. Sed Gnomon propriè indicat stilū, qui in medio amusio collocatur ad umbras indagandas; qui Græcè σκιαθήρας appellatur. de horologiis sciotericis & quando inventa vide Salm. ad Solin. p. 632. & seqq.

Gnomonicam] Quam invenit Anaximander, vel juxta alios Anaximenes Milesius.

11. *Gentilitio*] Chaldæi enim & Babylonii vanis illis prædictionibus addicti. Etiam inter Arabes, quorum præcipuus Aly.

12. *Mathematicos*] Qui ex natalibus futura prædicebant. Ab illis ut *maleficis & impostoribus* abhorruit Antiquitas. Vide tit: Cod. de Malef. & Mathemat. Cæterum in Græcia ante omnes scientias in mathesi Arithmeticam potissimum & Geometriam pueri addiscere soliti. & Pythagoras inprimis suos exercebat in Arithmeticis, Geometricis, & Musicis. Adeo quidem ut omnia numeris, figuris, & harmonia consistere affirmaret. vide Athenæum lib. 17. Deipnos. & Platonem in Timæo, & & Proclum ejus interpretem egregium.

13. *Taurus*] Philosophus Platonicus, qui sub Antonino Pio vixit, & de differentiis dogmatum Platonis & Aristotelis scripsit, teste Suida. In Platonis Gorgiam quoque commentaria scripsisse testatur autor noster lib. 6. cap. 14.

14. *Pedibus illotis*] Tractum proverbium à sacrorum cæremoniis, ad quas accedere illotos non decebat.

15. Ἀθεώρητοι, ἄμουσοι, ἀγεωμέτρητοι.] *A contemplatione, à Musis, à geometria penitus alieni.*

16. *Symposio Platonis*] Sive περὶ Ἔρωτος, sive *amore*. Est autem allegorica disputatio.

17. *Alcibiadis*] Qui in eodem dialogo loquens introducitur, quemque cum luxu difflueret, ad bonam frugem deduxit Socrates. De quo, postmodum imperatore maximo, vide Plutarchum in Alcibiade.

18. *Commissationem*] Quod convivium sic lascivum & amatorium denotat.

pter [20] Lysiæ orationem. Est etiam, inquit, pro Jupiter qui Platonem legere postulet, non vitæ ornandæ, sed [21] linguæ orationisque comendæ gratia, nec ut modestior fiat, sed ut lepidior. Hæc Taurus dicere solitus novitios philosophorum sectatores cum veteribus Pythagoricis pensitans. Sed id quoque non prætereundum est, quòd omnes simul, qui à Pythagora in [22] cohortem illam [23] disciplinarum recepti erant, quod quisque [24] familiæ pecuniæque habebat, in medium dabant; & [25] coibatur societas inseparabilis, tamquam illud fuerit antiquum consortium, [26] quod re atque verbo appellabatur [27] κοινόβιον.

CAP.

tat. Græcis dicitur κῶμος, ejusdemque petulantiæ præses Deus. Utique etiam ἀπὸ τοῦ κωμάζειν nomen accipit comissatio.

19. *Phædro*] Sive περὶ καλοῦ, *de Pulchro*. Quod itidem mysticum est colloquium.

20. *Lysiæ orationem*] Quam Phædrus Socrati in eodem Dialogo prælegit.

21. *Linguæ comendæ*] Id est, ornandæ. Ejus dictio ita elegans & diserta, ut veteres dixerint Jovem Platonis lingua usurum, si græce loqui vellet. Hinc Platonem θεῖον appellarunt. Dictio tamen ejus poëtica, & metaphoris audax, ut Aristoteles, & Dionysius Halycarnasseus censent. vide & Ciceronem in Bruto.

22. *Cohortem*] Rusticum hoc vocabulum, quo denotatur quod in villa clausum septumque. Hinc militare *cohortis* vocabulum originem sumpsit. χόρτον Græci appellarunt, atque hinc Latini hortum, quod sepimento cingeretur. Pro quacunque hominum congregatione apud probatos etiam autores invenitur. Itaque pro *disciplinarum*, hic legendum, *discipulorum*.

23. *Disciplinarum*] Potius legendum *discipulorum*, ita lib. 2. cap. 17. *Phædon Elidensis ex Socratica cohorte fuit.*

24. *Familiæ*] Festus : *familia antea in ingenuis hominibus dicebatur, quorum dux & princeps generis vocabatur Pater & Mater familiæ, postea hoc nomine etiam famuli appellari cœperunt.* Familia, tamen proprie à famulitio nomen accepit. Senec. l. 6. Ep. 67. *ne illud quidem videtis, quam omnem invidiam maiores nostri dominis, omnem contumeliam servis detraxerint, dominum Patrem familias, servos familiares appellarunt.* cæterum postmodum & liberi & uxor, & omnes qui sub unius potestate in eadem domo familiæ nomine comprehendi cœperunt. Tandem translatum est ad totam cognationem sanguinis, imo etiam res hæreditarias.

25. *Coibatur*] Id est, contrahebatur.

26. *Quod re*] Antiquæ editiones, *quod in re atque verbo Romano appellatur* κοινόβιον, id est, contubernium. κοινόβιον ex margine glossatoris irrepsit, & monachale vocabulum. vir celeberrimus G. Hornius putabat legendum *convivium*. quod vocabulum etiam vitæ conjunctionem continebat, ut loquitur Cicero de Senectute. Atque ita hoc Pythagoreorum convivium ex collatis familiis & pecuniis alebatur. utique κοινόβιον delendo, ad *consortium* trahi ultima verba possunt, si pro *in*, *ita* legas.

27. Κοινό-

27. Κοινόσιοι] In libro Ms. *Hercto non cito*. Eam quam posuimus scripturam liber vetus expressam plane repræsentat, hoc tantum differens quod legit, *Erto non cito*. Societas illa *Hercto non cito* inter cohæredes proprie fuit, qui à communione discedere nolebant. Et sane *consortes* dicebantur quamdiu hæreditas divisa non erat. Glossæ: *consortes*, κοινόσιοι, σύγκληροι. Inde & *consortium* hæc societas & communio cohæredum. Contra *dissortes* postquam diviserant. Glossæ; *dissortes*, ἀποκληρωθέντες. Ex eo *dissortiones* apud Paulum Festi Epitomatorem, *divisiones patrimoniorum inter exsortes*. At *exsortes* ἄκληροι quasi exhæredes Hinc *exsortium* Apuleio de Deo Socratis, ἡ ἀκληρία. *incerta vacatione seu quodam exortio puniter*. Ita sane ibi legendum ex veteri codice, non uno, qui habent, *exordio*. In illa igitur antiqua juris formula ac verbo, *Hercto non cito*, quum *citum* significet divisum, Herctum, hæreditatem, patrimonium, & bona significare utique debet. Inde *Forctum* & *Fortum*, quod insequenti ætate *Ferctum* & *Herctum* appellatum pro bonis & hæreditate, & illa formula *Hercto non cito*, de cohæredibus qui Hertum inter se non ciebant, hoc est, hæreditatem & bona defuncti non dividebant. *Hercti citi*, aut *non citi* nulla hodie mentio in Jurisconsultorum libris, quos nobis solos esse voluit notos Tribonianus, in cujus Digestis titulus est *Familiæ Erciscundæ*. Qua in voce mirabilis admissa est corruptio, cujus ipse fortasse Tribonianus autor, quum antiquum verbum non caperet, quo usi Jurisconsulti. Hæc actio *Familiæ Erciscundæ* ex lege 12. Tabularum constituta fuit cohæredibus & consortibus à communione discedere volentibus, qua inter eos res hæreditariæ dividerentur. Qui igitur à consortio *Hercti non citi* discedere volebant, & *Herctum citum* habere, id est, hæreditatem divisam, ea actione experiebantur, *Familiæ Erciscundæ*. Tota hæreditas eo judicio dividi petebatur non sola familia. Paulus Festi abbreviator ubi explicat quid sit antiquis legibus, *Erctum citum*, his verbis: *Erctum à cohercendo dictum, unde & Erciscunda & Ercisci. Citum autem à ciendo vocatum.* Nugæ nugæ. Imo *Erctum* significat patrimonium: *Citum* divisum. Inde *Hercto non cito*, bonis hæreditatis non divisis. Hinc Actio illa duodecim Tabularum quæ dabatur Hercto ciundo, id est, hæreditati dividundæ, ita conceptam fuisse liquet: *Familiæ, hercti, ciundæ*. i.e. familiæ, & reliquorum bonorum quæ hercti nomine comprehenduntur, dividundorum. Hoc loquendi genus cum Tribonianus non caperet, id mutavit in *Familiæ Erciscundæ*, & putavit id esse familiæ dividendæ. Ab eo Philoxenus in Glossis *Erciscundæ* exponit διαιρέσεως. Forte etiam in duodecim Tabulis scriptum fuit, *Familiæ Ercti ciscundæ*. Nam *cisco* idem quod *cio* pro divido, & *ciscunda* pro ciunda, dividenda. Glossæ: *ciundæ*, διαιρουμένης. Ab antiquioribus id habet: at illud *Erciscundæ* ex Triboniano, qui fortasse hanc vitiosam scripturam repperit in libris Iureconsultorum qui tum exstabant, *Erciscundæ*, pro *Ertciscundæ*, vel Ercicìscundæ. vide *Salmas. in Solinum* p. 1262. & 1263.

CAP. X.

Quibus verbis compellaverit Favorinus philosophus adolescentem casce nimis & vetuste loquentem.

FAvorinus philosophus adolescenti veterum verborum cupidissimo, & plerasque voces nimis priscas & ignotissimas in quotidianis communibusque sermonibus expromenti, 1 Curius, inquit, & 2 Fabricius, & 3 Coruncanius antiquissimi viri nostri, & his antiquiores 4 Horatii illi trigemini, planè ac dilucidè cum suis fabulati sunt: neque 5 Auruncorum, aut 6 Sicanorum, aut 7 Pelasgorum, qui

CUrius] Mu. Curius Imperator, qui nec acie vinci, nec pecunia corrumpi potuit, & cum Fabricio Pyrrhum regem Epirotarum exegit Italia, Samnitesque sæpius devicit. De cujus frugalitate vide Plutarchum & Valer. Max. lib. 4. cap. 3. Floruit circa An. V. CDLXIII.

2. *Fabricius*] C. Fabricius Luscinus. quem Cicero confert cum Aristide Atheniensi. vide Ciceronem lib. 1. & 3. offic. Gellium nostrum l. 3. c. 8.

3. *Coruncanius*] Coruncanum contra Amilcarem & Barcham in Siciliam missum testatur Polybius. Apposite Seneca Ep. 104. *multi ex alieno sæculo petunt verba, duodecim tabulas loquuntur: Gracchus illis & Crassus & Curio nimis recentes sunt, ad Appium usque & ad Coruncanum redeunt.*

4. *Horatii*] De quibus vide Livium, Florum, aliosque Romanos Historicos.

5. *Auruncorum*] Qui inter Campanos & Volscos, juxta mare siti. Idem Ioannes Tzetza affirmat. Horum Auruncorum etiam meminit lib. 6. Halicarnasseus, & Virgilius Æneid. lib. 7. *Auruncos ita ferre senes*, quos Græcis *Ausones* vocari addit in eum Servius. Ausonum tamen generalius vocabulum fuisse ostendit Cluverius in descriptione Italiæ lib. 3. cap. 8.

6. *Sicanorum*] Italiæ populi in Prima regione, apud Plinium. Docet ho[c] Virg. 10. Æneid. Alias alio nomine *Siculi*. (Etiam Hispaniæ populi *Sicani*, qui fugati à Liguribus, in Siciliam trajecere. ut tradit Halicarnass. primo. Se[d] autorem ipsum audiamus, qui ita loquitur. Τὴν ἡγεμόνα γῆς, &c. Ho[c] est: *Vrbem, terræ marisque totius principem, quam nunc Romani habitant, primi in omni memoria tenuisse feruntur barbari Siculi, gens indigena. Superiore autem tempore aliosne colonos habuerit, an inculta fuerit, nemo potest certò dicere. Post eà verò, pulsis longo bello priscis cultoribus, Aborigines eam occuparunt. qu[i] primùm in montibus passim sine mœnibu[s] vicatim habitaverunt. Sed postquam Pelasgi & cæterorum Græcorum nonnulli ipsis admisti, opem in debellandis finitimis attulerunt; exacta inde Siculorum gente, oppida crebra communiverunt; subegeruntque sibi totum id terrarum spatium, quod amnes duo Liris atque Tiberis terminant. Eas sedeis deinde perpetuo tenuit idem genus hominum, mutatis tantum appellationibus; vetus Aboriginum nomi[ne]*

qui primi incoluisse Italiam dicuntur, sed ætatis suæ verbis locuti sunt. tu autem, [8] proinde quasi cum [9] matre Evandri nunc loquare, sermone abhinc multis annis jam desito uteris, quod scire atque intelligere neminem vis, quæ dicas. Nonne, homo inepte ut quod vis abundè consequaris, taceres? sed antiquitatem tibi placere ais, quòd honesta & bona & sobria & modesta sit. vive ergo moribus præteritis; loquere verbis præsentibus: atque id, quod à [10] C. Cæsa-

nomen ferentes ad Trojani usque belli tempora, quando à Latino rege denominati sunt Latini. Ergo primi mortalium, quorum memoria exstet, hanc regionem incoluere *Siculi*. Hinc Varro etiam de Linguâ Latinâ lib. 4. *Lepus*, inquit, *quod à Siculis Græci quidam dicunt λέπορι. à Româ quòd orti Siculi, ut annales nostri veteres dicunt, fortasse hinc illud tulerunt; & heic reliquerunt hoc nomen.* Solinus cap. 8. ubi Italiæ laudes concelebrat: *Coloniæ tam frequentes, tam adsidua novarum urbium gratia, tam clarum decus veterum oppidorum; quæ primum Aborigines, Aurunci, Pelasgi, Arcades, Siculi, totius postmodum Græciæ advenæ, & in summâ, victores Romani condiderunt.* Sed hæc ille habuit à Plinio: qui lib. 3. cap. 5. de eodem agens Latio, *Tam tenues*, inquit, *primordio imperii fuere radices. colonis sæpe mutatis, tenuêre alii aliis temporibus, Aborigines, Pelasgi, Arcades, Siculi, Aurunci, Rutuli.* Quum ab Aboriginibus aliisque populis Italiâ pulsi Siculi *Sicaniam* insulam occupassent; quæ tum de eorum nomine dici cœpit *Sicilia*; nonnulli antiquorum scriptorum eos à sede sua adpellaverunt *Sicanos*; quamquàm priscorum *Sicanorum* gente in occidentali insulæ parte etiamnum relictâ. Id Virgilius posteà etiam in Italia hic usurpavit; & Virgilium, ut mea fert opinio, imitati deinde alii. Eadem hæc Gellii verba apud Macrobium quoque Saturnal. lib. 1. cap. v. leguntur. *Vide Cluv. Ital.*

Sicanorumque] Rectius dixisset *Siculorumque*. Siculi enim non Sicani olim Italiam incoluere. iisque à Pelasgis expulsi in Trinacriam insulam quam tunc Sicani tenebant, trajecere, ut tradit Dionysius Halic. in lib. 1. Hellanicus in lib. 2. de sacerdotibus Iunonis Argivæ, & Menippus ac Thucydides initio lib. 6. Constantinus in lib. 2. περὶ θεμάτων.

7. *Pelasgorum*] Gens antiqua, per universam Græciam quondam diffusa. de qua vide Herodotum 1. Apud eundem l. 3. lego eos in Asia circa Æolidem commoratos. Et Idam montem, teste Herodoto. 7. ubi *Pelasgidem* eorum regionem nominat. Latium aliquando habitasse, testes sunt Halicarnasseus 1. Plinius 3. cap. 5. vide *Ortelii Onom. Geogr.*

8. *Proinde*] Aliter, *perinde*.

9. *Matre Evandri*] Nicostrata mater Evandri, vel ut nonnulli Themis, quæ quia fatidica carmenta appellata, carmen enim & carmentum dixere veteres, ut momen, momentum. vide Plutarchum ἐν Αἰτίοις & Dionys. lib. 1. Ovid. lib. 1. Fastor. Hinc vetus nummus ab una parte inscriptionem habet. Q. Fabii Maximi, à dorso mater Evandri incisa cum cithara. Quo vatem fuisse denotatur.

10 *C. Cæsare*] Libros hos Cæsaris prædicat Cicero in Bruto, & quod in primo Libro dixerit *verborum delectum esse originem Eloquentiæ*. Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 5. Gellium secutus eadem

Cæsare excellentis ingenii ac [11] prudentiæ viro, in primo de Analogia libro, scriptum est, habe semper in memoria atque in pectore, ut tamquam scopulum, sic fugias insolens verbum.

eadem fere verba recitat. Citat eundem Quintil. lib. 1. cap. 7. & lib. 7. cap. 9. Priscian. lib. 9. Charis. lib. 1. Cassiodorus ex Annæo Cornuto de Orthographia.

11. *Prudentiæ*] Macrob. *providentia*.

CAP. XI.

Quòd [1] *Thucydides historiæ scriptor inclytus Lacedæmonios in acie non tuba, sed tibiis esse usos dicit: verbaque ejus super ea reposita: quodque Herodotus Haliatten regem fidicinas in procinctu habuisse tradit: atque inibi quædam notata de Gracchi fistula concionatoria.*

AUctor historiæ Græcæ gravissimus [1] Thucydides Lacedæmonios summos bellatores non [2] cornuum [3] tubarumve signis, sed [4] tibiarum modulis in præliis usos esse

THucydides] Cicero 2. de Oratore: *Thucydides omnes dicendi artificio, mea sententia, facile vicit, ut verborum prope numerum sententiarum numero consequatur: ita porro verbis aptus, ut nescias utrum res oratione, an verba sententiis illustrentur.*

2. *Cornuum*] Varro lib. 4 *Cornua, quod ea quæ nunc sunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu.* Cornua igitur inflexa, tubæ rectum tubum, unde & nomen accepere, sive canalem habebant. Ovid.

Non tuba directi non æris cornua flexi.

Qui illa inflabant, cornicines, vel tubicines vel æneatores appellati. Tubis autem non tantum in convocando Populo in militia, verum etiam in sacris utebantur, hinc tubilustrium, ut Varro testatur lib. 5. de ling. Lat.

3. *Tubarum*] *Tuba* ejus formæ erat, cujus apud Europæos fere hodie vides: ære directo ducta, canali ad exitum latiore; quæ erat militaris. Nam & alia sacrorum est, dispari usu, & fortasse forma. *Tuba* dicta à tubo sive canali, quem referebat Tuba etiam digniores usi, & illa canebant, imo summates viri exercuerunt. Tuba priscis Græcis ignota. Homerus novit, sed nusquam Heroibus tribuit, quia nondum in usu Græcorum. Ejus sex genera facit Eustathius. 1. Quam Minerva invenit, & ab Argivis hoc cognomento colitur Σάλπιγξ ἀθηνᾶ. 2. Apud Ægyptios, quam Osiris reperit, quæ χνὴν ipsis dicitur, & ad sacrificia utuntur. 3. Gallica, conflatilis, non nimis magna, quæ os habet deformatum in bestias, & canalem plumbeum, in quem inspirant tibicines, atque est acuti soni: vocatur ab ipsis Gallis *Carnyx*. 4. Paphlagonica, cujus os effigie bovis, gravi mugitu, sursum inflanda. 5. Medica, è calamo tubam habens, gravi sono. 6. Tyrrhenica,

esse refert: non prorsus ex aliquo ritu religionum, 5 neque rei

rhenica, similis tibiæ Phrygiæ, habens orificium scissum aut fractum: ea valde acuta. Et istam volunt esse hanc nostram & Romanam, atque à Tyrrhenis traductam. Modus hic incinendi classici: Tubicen unus utrimque insonuit, & mox alii pariter responderunt; priores quidem ii, qui rotundo quidem loco consistunt, tubis certum aliquid modulabantur, quo ut consisterent, & prælio se pararent, milites admonebantur: tum deinde omnes reliqui, qui animos irasque militum acuebant, ad pugnam excitabant. Triplex ergo tubæ sonus: Primus unius & singularis, qui Primipili fortasse haud longe ab imperatore, ejusque nutu incinuit. Secundus aliquot aliorum; qui in loco quodam orbiculato, & fortassis editiore stabant, ad signa & Aquilas. Tertius omnium aliorum per cohortes, per turmas, qui pariter jam classicum canebant. Nam duo priores soni non nisi expediendo militi videbantur, paulatimque ejus animi & iræ motæ. Facit enim profecto hic sonus, & magnam vim habet ad spiritus & sanguinem evocandum. Ideo Romani non in equitibus solum, ut nos, sed etiam in peditibus tubas habebant. Nam tympana, & cujusmodi nos vasa pulsamus, Romanis non in usu, apud alias tamen gentes observata. Imo in convicio apud illos tympanotriba, & Galli, id est, effœminati Matris Deum, ea pulsabant. Vide *Lips. de Mil. Rom. & Stewech. ad Veget.*

4. *Tibiarum modulis*] Idem refert Martianus Capella lib. 9. & Plutarchus in lib. de *Cohibenda iracundia.* Idemque lib. de Musica, Terpandrum seditionem, quæ Lacedæmonios vexabat, sustulisse Musica testatur. Tibiæ primo ex arundine vel ex ligno confectæ, inprimis ex loto arbore. Unde λώτινοι αὐλοὶ Athenæo lib. 5. quas scribit ab Alexandrinis φώτιγγες appellari. Tibia autem uti recta, ita quibusdam codon oblique è cornu adnexum teste Athenæo lib. 15. Erat itaque tibia dextra, quæ recta, sinistra, quæ obliqua, & Phrygia. Qui talem tibiam inflabat, ἐγκεραύλης appellabatur. Hesychius: Ἐγκεραύλης ὁ τοῖς Φρυγίοις αὐλῶν. ἔχει γὰρ ὁ ἀριστερὸς κέρας. Cornu illud inflexum erat in extremitate, reliquum buxeum vel osseum erat teste Polluce. Apud Romanos etiam Orichalco vinciebatur, Horat.

Tibia non ut nunc Orichalco vincta tubaque
Æmula, sed tenuis, simplexque foramine pauco.

Tibiæ autem artificio quodā vel molliorem vel horridiorem sonum edebant. De molliori hic loquitur Gellius, qua animi sedabantur. Artem inflandi expressit Cyprianus in Libello de Spectaculis: *Alter,* inquit, *cum choris & cum hominis canora voce contendens, spiritu suo, quem de visceribus suis superioribus nitens hauserat, tibiarum foramina modulans, nunc effuso, nunc intus recluso, nunc certis foraminibus emisso, atque in aërem profuso, item in articulos sonum frangens, loqui digitis elaborat, ingratus artifici, qui linguam dedit.* Sed ad rem. Tibiis itaque in militia Lacædemonii utebantur. Et nuper admodum Belgæ. Sicut adhuc in armilustrio civium fieri consuevit.

5. *Neque rei divinæ gratia*] Non tantum apud Græcos, verum etiam apud Latinos Tibicines sacris præerant. qui & spondaulæ appellabantur. Hinc Victorinus de spondeo: *Dictus à tractu cantus, qui per longas tibias in templis à supplicantibus editur: unde spondaulæ appellantur, qui hujusmodi tibias inflare consueverunt.* & qui religionis causa funeribus adhibebantur, τυμβαῦλαι appellabantur, sicut liquet ex Dione Chrysostomo Orat. XLX. quos Apulejus primo Floridorum *monumentarios ceraulas* appellavit.

6 *Evibra-*

rei divinæ gratia, neque etiam ut excitarentur atque [6] evibrarentur animi, quod cornua & [7] litui moliuntur; sed contrà, ut moderatiores modulatioresque fierent; quod tibicinis numeris temperatur. nihil adeò in congrediendis hostibus atque in principiis præliorum ad salutem virtutemque aptius rati, quàm si permulcti sonis mitioribus non immodicè ferocirent. Quum [8] procinctæ igitur classes erant, & instructæ acies, cœptumque in hostem progredi, tibicines inter exercitum positi canere incœptabant. ea ibi præcentione tranquilla & [9] delectabili atque adeò venerabili, ad quandam quasi militaris musicæ disciplinam vis & impetus militum, ne sparsi [10] dispalatique proruerent, cohibebatur. Sed ipsius illius egregii scriptoris uti verbis libet, quæ & dignitate & fide graviora sunt. [11] καὶ μετὰ ταῦτα ἡ ξύνοδος ἦν. Ἀργεῖοι μὲν καὶ οἱ ξύμμαχοι ἐντόνως

καὶ

6. *Evibrarentur*] In furorem bellicum commoverentur. Vibrari idem proprie denotat quod motu tremulo agitari. Ita fulmina vibrare dicuntur. Sed ad qualemcunque commotionem quoque illud vocabulum transfertur. Vibrissare quoque apud Lucretium invenies. Et Vibrissa Motacilla dicitur à vibranda cauda. Evibrare tamen raro apud probatos autores invenies.

7. *Litui*] Distincti à cornu, à tuba: nam Seneca facit adunca esse forma; quæ non in tuba. Dixeris à similitudine auguralis litui appellatos, qui in extremo incurvus. Qui in eo cecinit, Liticen dictus. Dabat acutum & stridulum sonum. Unde colligendum, grandem aut patulum canalem hunc non fuisse. Fuit igitur *Lituus* medium quoddam inter tubam & cornu; non rectum prorsus, ut illa, nec totum incurvum, ut istud. Quin tamen confundant scriptores, haud abnuo. *Lips. de Mil. Rom.*

8. *Procinctæ classes*] Ad pugnandum paratæ, & expeditæ. Notandum autem classes non tantum navales intelligi, sed etiam terrestrem exercitum. Ita Agellius l. 10. c. 15. *Classes clypeatas antiqui dixerunt, quos nunc exercitus vocamus.* Et paulo post, *classem procinctam, exercitum armatum.* Ita in Lege Numæ: QUOJUS. AUSPICIO. CLASSE. PROCINCTA. OPEIMA. SPOLIA. CAPIUNTUR. JOVI. FERETRIO BOVEM. CÆDITO. Cæterum classis proprie dicitur multitudo, quæ calatur, sive convocatur.

9. *Delectabili*] Ita in Ms. Reg. abest in antiq. Edit. sicut & illa, *atque adeo*

10. *Dispalatique*] Nonius: *dispalari est separare. Sisenna Histor. lib. 3. Dispalati à signis digressi ac dissipati.* Ita & Corn. Nepos non uno in loco loquitur.

11. Καὶ μετὰ] Id est, *Post hæc congressum est. Argivi quidem sociique acriter, ac cum impetu adorientes, Lacedæmonii contra segniter, sub tibiarum præcentu, tibicinibus multis lege consistentibus, non adeo divinæ rei gratia, verum uti junctim & veluti rythmo incedente*

in

καὶ [12] ὀργῇ χωροῦντες· Λακεδαιμόνιοι δὲ βραδέως καὶ ὑπὸ αὐλητῶν πολλῶν, νόμῳ ἐγκαθεστώτων. οὐ τοῦ θείου χάριν, ἀλλ᾽ ἵνα ὁμαλῶς μετὰ ῥυθμοῦ βαίνοντες προσέλθοιεν, καὶ μὴ διασπασθείη αὐτοῖς ἡ τάξις. [13] ὅπερ φιλεῖ μεγάλα στρατόπεδα ποιεῖν ἐν ταῖς προσόδοις.

[14] Cretenses quoque prœlia ingredi solitos memoriæ datum est præcinente ac præmoderante [15] cithara gressibus. [16] Halyattes autem rex [17] terræ Lydiæ, more atque luxu

in hostem tenderent, neque ordines illis dissiparentur. Quod in magnis exercitibus, ubi congrediendum est, fieri solet.

12. Ὀργῇ] Aliter ὁρμῇ.

13. Ὅπερ φιλεῖ] In antiquis Editionibus, ὃ πρέπει, quod decet, longe alio sensu, nimirum ut junctim & composite in hostem tenderent.

14. Cretenses] Qui disciplinam militarem à Lacedæmoniis accepere, teste Xenoph. de Rep. Laced. præter hanc Musicam Cretes quoque armatam saltationem habuere, quam Pyrricham appellabant. Vide Dionys. Halycar. lib. 7. & Diod. Siculum lib. 4. & 6. Erat namque quædam exercitatio militaris.

15. Cithara] Quomodo à Lyra differat docte Scaliger in notis ad Sphæram Barbaricam Manilii docet. Musicæ autem veteris incredibilis vis erat ad animi affectus movendos, pro ratione modorum. Illustre & certum in Saule exemplum Christianis notum. Quantum ad virtutem faciat Aristot. lib. 8. Pol. cap. 5. ostendit. Pythagoreos tibia vel cithara commotos animos & ad vitia inclinantes mitigasse, & ad meliorem frugem deduxisse Hermogenes περὶ ἰδεῶν prodidit. Idem tibiis animum Alexandri Magni ad arma movisse prodidit. De Musica veterum vide Glareanum, & qui novissime Musicos veteres edidit Meibomium.

Cithara] Lyram appellavit Athenæus lib. 14. quæ sæpe cum cithara confunditur. Vetus Lexicon: *Cithara pectus Dorica lingua dicitur: inde Cithara dicta quod in initio creditur similis fuisse humano pectori, aut sicut à pectore, ita ex ipsa cantus vel melodiæ eduntur.* utique veteribus superior pars thoracis usque ad jugulum ita appellabatur, sicut & Chelys. Hieronymus scribit literam Δ retulisse, sed variæ illius fuere species. Citharam cæteraque instrumenta Musica Syris potissimum debere originem jure arbitror. Strabo lib. 10. instrumentis plerisque nomina barbara esse dixit, sicut νάβλα, καὶ σαμβύκη καὶ βάρβιτος, καὶ μαγάδις. Ita Cithara à כתר derivari videtur, quod circulum, ambitum, denotat, sicut concavum citharæ esse solet. mentio Dan. 3. sicut ibidem סבכא *Sabbeca* Sambucam refert. *Abub* tibiam, hinc Ambubajæ apud Horatium נבל nebel nablium. *Meged* opus laudabile, & Arabibus *Magdon* gloriam, hymnum, quia tali glorioso instrumento hymni cantabantur. *Tinbour* quoque Arabicum vocabulum pro cithara. Κινύρα instrumentum Musicum كنارة & Chaldæis eodem modo denotatur. tuph tympanum Syris. العود sive laudon Arabibus testudinem denotat, unde Europæi instrumentum quoddam Musicum *Luit* dixere. Sed hæc obiter.

16. *Halyattes*] Lydiæ rex, pater Crœsi,

18 luxu barbarico præditus, quum bellum Milesiis faceret ut Herodotus in historiis tradit, 19 concinentes fistulatores & fidicines, atque feminas etiam tibicinas, in exercit atque in procinctu habuit, lascivientium delicias convi viorum. Sed enim Achæos Homerus pugnam 20 indipis ait non fidicularum tibiarumque concentu, 21 sed mentiur animorumque conspiratu tacito nitibundos.

22 Οἱ δ' ἄρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες Ἀχαιοὶ,
23 Ἐν θυμῷ μεμαῶτες ἀλεξέμεν ἀλλήλοισιν.

Quid ille vult ardentissimus 24 clamor militum Romano rum

Crœsi, unde ab Horatio Halyatticus appellatur. Herodot. lib. 1. ἐστρατεύετο δὲ ὑπὸ συρίγγων τε καὶ πηκτίδων, καὶ αὐλοῦ γυναικηΐου τε καὶ ἀνδρείου.

17. *Terræ Lydiæ*] Ita passim loquitur Agellius. Sic Græci quoque. Oppianus. Ἐκ δὲ ποτ' Αἰθιόπων λιπόντα ἠμαθόεσσαν γαῖαν.

18. *Luxu Barbarico*] Antiqua Veneta, *usu*.

19. *Concinentes*] Vulgo additur, *habuit*.

20. *Indipisci*] Incipere.

21. *Sed mentium*] Hæc absunt à vulgatis ex Ms. ita restituenda.

22. Οἱ δ' ἄρ' ἴσαν] Id est,

Astibant taciti spirantes robur Achivi,
Inque vicem auxilium cupida sibi mente ferebant.

23. Ἐν θυμῷ] Non, sicut quidā volunt, ἐν θυμῷ, cum μένεα πνείοντες sed cum μεμαῶτες jungendum. Neque vero Gelliū his verbis: *Conspiratu tacito nitibundos* interpretari voluisse existimo verba illa, σιγῇ μένεα πνείοντες, sed ista ἐν θυμῷ μεμαῶτες ἀλεξέμεν ἀλλήλοισι. Quomodo enim ignorasse Gellium credibile sit σιγῇ ad verbum ἴσαν pertinere? Sed enim quia notissimum est illam vocem *tacito* convenire cum ista σιγῇ, non mirum est illa Gellii verba pro interpretatione prioris versus quosdam habuisse: quibus haud itidem n tum fuit, hæc quoque verba ἐν θυμῷ interdum idem valere, quod adverbiu σιγῇ. ut certe hic à Gellio accipi, & qu dem rectè accipiente, dico. Nam & quod ab eodem poëta dicitur ἐν θυμῷ χαίρειν, Tibullus dixit, *in tacito sin gaudere*, item, *in tacito sinu clausa gaud cohibere*: quum alioqui proverbium i lud & breviore & usitatiore loquen forma efferendo, diceretur, *in sinu ga dere*. Schegk.

Extant hi versus apud Homeru Ιλ. γ. in pr. ad utrumque autem ve sum respexit Gellius. De silentio a tem militum, vide Plutarchum in vi Agesilai, ubi de Lacedæmoniis & Th banis ad Coroniæ campum agit.

24. *Clamor*] Quem *baritum* no nulli scriptores vocant, quæ vox ba baris originem debet juxta Ammi num. Germani clamorem edere hodi que *baeren* appellant, sicut à soni fluctus marinos. Qualis fuerit hic co centus, idem Ammianus lib. 16. test tur: *qui clamor ipso fervore certamini à tenui susurro exoriens, paulatimq adolescens ritu attollitur fluctuum ca tibus allisorum.* Clamorem autem u versi tollebant, ut hostes terrerent, suos incitarent. Vide Frontinum lib. Strateg. cap. 9. & Leonem de bellic apparatu cap. 12. Græcorum quoq clamores Homerus passim celebrat.

25. *Clemen*

rum, quem in congressibus prœliorum fieri solitum scriptores annalium memoravere? contrane institutum fiebat antiquæ disciplinæ tam probabile? an tum etiam gradu [25] clementi & silentio est opus, quum ad hostem itur in conspectu longinquo procul distantem? quum verò propè ad manus ventum est, tum jam è propinquo hostis & impetu propulsandus & clamore terrendus est? Ecce autem, [26] per tibicinia Laconica, tibiæ quoque illius concionatoriæ [27] in mentem venit, quam [28] C. Graccho cum populo agenti [29] præisse ac [30] præmonstrasse modulos ferunt. sed nequaquam sic est, ut à vulgo dicitur, canere tibia solitam, qui [31] ponè eum loquentem staret; variisque modis tum demulcere animum actionemque ejus, tum intendere. quid enim foret ista re ineptius, si, ut [32] planipedi saltanti, ita Graccho concionanti numeros & modos & [33] frequentamenta quædam varia tibicen incineret; Sed qui hoc compertius memoriæ tradiderunt, [34] stetisse in circumstantibus dicunt occultius, qui [35] fistula brevi sensim

25. *Clementi*] Leni quieto. Ita Terentius *clementem vitam* dixit.

26. *Per tibicinia*] Vulgo, *pro tibicinas.*

27. *In mentem venit*] Cum genitivo. Ita Cicero, Terentius locuti. Lucret.

Et venit in mentem solis Lunæque laborum.

28. *C. Graccho*] De quo supra diximus.

29. *Præisse*] Ita ut modulos Gracchus sequeretur in pronunciando.

30. *Præmonstrasse*] In Ms. *præministrasse.*

31. *Pone eum*] Retro, post ipsum occulte.

32. *Planipedi*] Mimo, quod nudo pede, non soccis, ut in comœdia, neque cothurnis, ut in Tragœdia, uteretur. Diomedes: *quarta est species Planipedis, qui græce dicitur μῖμος. Ideo autem planipes dictus, quod actores planis pedibus, id est, nudis in proscenium introirent, vel quod non in suggestum Scenæ, sed in plano orchestræ positis instrumentis mimicis actitabant.*

33. *Frequentamenta*] Iteratos numeros, & pro re nata varios: vox hæc infrequens, & Gelliana.

34. *Stetisse*] In margine Codicis, quem Bourdelotius cum Ms. Reg. & Morelli contulerat, *fecisse.*

35. *Fistula*] Quæ ex calamo vel compactis calamis proprie constabat. Erat enim σύριγξ μονοκάλαμος & πολυκάλαμος. Atque cerâ illa ultima fulciebatur. Tibullus,

Fistula cui semper decrescit arundinis ordo,
Cum calamus cera jungitur usque minor.

Septem calamis compacta erat, atque illis vocum discrimina, quas non tantum inflabant, sed labris quoque percurrebant. Lucret. lib. v.

sim graviusculum sonum inspiraret ad deprimendum se
dandumque [36] impetum vocis ejus. [37] effervescente nam
que impulsu & instinctu extraneo naturalis illa Graccl
vehementia indiguisse, non, opinor, existimanda est. Ma
cus tamen Cicero fistulatorem istum utrique rei adhib
tum esse à Graccho putat; ut sonis tum placidis tum citat
aut demissam jacentemque orationem ejus erigeret, a
ferocientem sævientemque cohiberet. verba ipsius [38] C
ceronis apposui: *Itaque idem Gracchus, quod potes audir
Catule, ex Licinio cliente tuo litterato homine, quem servum s
habuit ille ad manum, cum eburnea solitus est [39] habere fistul
qui staret post ipsum occultè quum concionaretur, peritum hom
nem; qui inflaret celeriter eum sonum, qui illum aut remissu
excitaret, aut à contentione revocaret.* Morem autem illu
[40] ingrediendi ad tibicinum modulos prælii, institutum es
à Lacedæmoniis, Aristoteles [41] in libris problematu
scripsit; quo manifestior fieret exploratiorque militu
securitas & alacritas. nam diffidentiæ, inquit, & timo
cum ingressione hujuscemodi minimè convenit: & mœs
atque formidantes ab hac tam intrepida ac tam decora i
cedendi modulatione alieni sunt. verba pauca Aristotel
super ea re apposui. [42] Διά τι ἐπειδὰν πολεμεῖν μέλλωσ
πρὸς αὐλὸν ἐμβαίνουσιν; ἵνα τοὺς δειλοὺς ἀσχημονοῦντα
γινώσκωσιν.

CA

Et supra calamos unco percurrere labro. Cæterum hic fistula pro tibia vel alio vocali instrumento ponitur, ut ex Plutarcho in vita Gracchorum liquet. Uti autem tibias inflando dulcem sonum ederent, frangere spiritum soliti capistro, quo ora obligabantur, ut testatur Aristophanis interpres, nisi hoc factum ne bucca nimium intumesceret. De forma illius lori vide Salm. in Solin. pag. 833.

36. *Impetum*] Antiq. Ven. *impetus*.

37. *Effervescente*] Antiqua. Ed. *referrescente*.

38. *Ciceronis*] Lib. 3. de orat. Licinii quoque meminit Plutarchus Gracch.

39. *Habere*] Edit. antiqua, *hærer*

40. *Ingrediendi*] Ineundi.

41. *In libris problematum*] Diu q sivi hunc locum in Aristotele, sed n invenio. Vide tamen Sect. 19.

42. Διά τι ἐπειδὰν] *Quamobr u. commissuri prælium sint, ad tibiæ dulos congrediuntur? ut timidos mi decorè agentes dignoscant.*

Vest

CAP. XII.

Virgo Vestæ quid ætatis, ex quali familia, & quo ritu, quibusque cærimoniis & religionibus, & quo nomine à Pontifice Maximo capiatur: & quo statim jure esse incipiat simulatque capta est: quodque, ut Labeo dicit, nec illa intestato cuiquam, nec ei intestatæ quisquam jure hæres est.

QUI de [1] Vestali virgine capienda scripserunt, quorum diligentissimè scripsit [2] Labeo Antistius, minorem quam

VEstali Virgine] Quæ Vestæ sacra. Vestam cum Cerere quidam confundunt, quæ ipsa est Terra, itaque teste Ovid. non tantum terræ, sed ignis specie culta. Græci ἑστίαν appellant Focum, sive ἐσχάραν. Chaldæi Estha unde & nomen & superstitio originem accepit. Est igitur ista quasi publicus focus, sicut privatim in ædibus alii consumerent; eoque haud absurde Macrobius, Vestam inter Deos Penates, aut certe comitem eorum recenset. Rotundum autem fuit Vestæ templum, quia Vesta terram notat, terra autem rotunda. Illud de die omnibus patuit, at pernoctare nemini masculo fas fuit: intrabant quidem viri, non penetrabant, aut pernoctabant. In hac autem æde negant simulachrum ullum fuisse. Quæ ut ita sint, tamen Vestæ imago passim in nummis aut statuis expressa, hodieque exstat. Plinius sedentem effingi solitam ostendit, à stabilitate; sed nummi hoc amplius, & sedentem exprimunt, & altera manu facem, altera discum sive pateram libatorium præferentem. De face, ad ignem pertinet: de disco, ad sacrificia solenniter & perpetim oblata. Interim etiam stantem in nummis videas. Atrium Vestæ viâ sacrâ quod Regiæ adjunctum. Hoc Atrium virginum habitationi inserviebat, ut Regia propriè dicta Pontificum. Ministræ Vestales fuere atque eæ virgines. Usus ergo obtinuit Romæ, ut, parvæ & tenera ætate caperentur certæ pudicitiæ, & vitii expertes. Minorem enim quam annos sex, majorem quam annos decem natam, capi fas non erat. Multæ non erant, nec crebræ istæ lectiones; nam ægre parentes in hanc velut custodiam, & adactam virginitatem, suas dederunt filias. Numa in universum quatuor eas instituit, cepitque, Geganiam, Veraniam, Canulejam, Tarpejam. Duas deinde alias Servius Tullius addidit, sive ante eum potius Tarquinius Priscus, & sic semper sex fuerunt. Cepit primas ipse Numa, & jus deinceps capiendi voluit apud reges esse. At pulsis Regibus, Pontifex maximus in locum venit; sed non libera prorsus electione, legibusque suis adstricta. continebatur Papia lege, ut *virgines viginti* legerentur. Magno satis numero ad unam duntaxat capiendam; sed causa est, ut sors levior accidat, sparsa sic per plures. Addit lex, *E populo.* toto, inquã, populo. Non enim è patriciis tantum, sed & è plebeijs. Imo vero Augusti ævo, præter legem moremque veterem, etiam ex libertinis captæ. Sequitur, *sortitionem in concione fieri*, in concione, Comitiis, puto, Curiatis, ut coram testibus res fieret, & dignitas sacerdotio adcresceret dignitate actionis. Sortitio autem adhibita, ut quasi divinitus.

quàm annos VI, majorem quàm annos X, natam, negaverunt [1] capi fas esse: item quæ non sit [4] patrima & matrima item

nitus legi excerpique è pluribus talis videretur. Ita deductæ in atrium Vestæ in cærimoniis instruebantur. Erant tres classes discentium, exercentium, docentium. Per triginta annos in atrio hoc manere oportebat, decem annos discere, decem sacris operari, decem docere tenebantur. Quo tempore exacto non amplius obligabantur. Vetustissima *maxima* dicebatur, quod ad ætatem referendum. Vestalium officia erant, *primo* vigilare, ne æternus ignis (ita enim vocabant) extingueretur. Sin defecisset, verberibus à Pontifice afficiebantur, & tamdiu terebrare tabulam fœlicis materiæ (puta ex lauru vel alio ligno) cogebantur, donec ignem cribro æneo virgo in ædem ferret. *Secundo* adservare arcanum imperii pignus, sive (variant tamen alii autores) delapsum cœlo Palladium; quod viris videre nefas, ne quidem Pontificibus, nam velamento obductum erat. *Tertio* sacrificare, quod fere assiduum. Quo cultu ostendit Festus: *suffibulum*, inquit, *vestimentum album, prætextum, quadrangulum, oblongum, quod in capite Vestales, cum sacrificant, semper habent, idque fibula comprehenditur.* Præmia & honores hi erant. Primo jus testandi habebant vivo patre, deinde præmia, quæ trium liberorum matres, quod Augustus instituit. Quinetiam honoris causa lictor præcedebat, & morte liberabant reum, si fortuito illi factæ essent obviæ. Lecticam, qua vectabantur, si quis per lasciviam subiisset, morte lueba. Vittæ in capite ornamenta erant. Veste alba usæ, sed limbo purpureo. Incestæ ablatis vittis subterranea cella certo ritu deponebantur, ut Plutarchus & Dionysius testantur. Zonaras addit lectulum appositum, & lucernam, & mensam cum cibis, ne sacratissimum illud corpus videretur fame consumptum, teste Plutarcho. Ignem autem semper nutrire etiam Dei jussu Iudæis in usu, idem mos Ægyptiis, Persis, Græciis, aliis. Atque hæc simul ad hoc caput de Vesta libus annotare visum. Vide *Lips.* d *Vestal. Seldenum*, aliosque.

2. *Labeo Antistius*] Scripserat hic inter alia, commentaria juris Pontificii quæ Festus quoque Pompeius cita. Fuit veterum Iurisconsultorum Princeps, ut apparet ex Pomponio in l. 2 ff. de orig. juris. Petronius: *Atque est quicquid Servius & Labeo.* Sicut pate ejus bello Philippensi pro libertate fortiter occubuit teste Appiano lib. 4. it ipse nimia libertate invisus August Vide Sueton. in Augusto cap. 54. E Tacitum lib. 2. Annal. Prætoria di gnitate nunquam consulari ideo fun ctus. Suffectum consulatum, ab Augusto oblatum, repudiasse Pomponi testatur. Sed hoc apud alios autore non invenies. Proconsulem fuisse Na bonensis Provinciæ Plinius testatu lib. 35. Nat. Hist. cap. 4. & nuper ex tinctum in longa senectute suo tempo re affirmat. complures ejus libri in ju civili citantur, libri nimirum Πιθα νῶν, *Posteriorum*, qui post mortem L beonis editi teste Gellio nostro lib. 1 c. 10. *Ad Edictum*, libri *Epistolarum* & *responsorum*. Proculus quoque & A sto notas ad Labeonem ediderunt. Ed dit quoque lib. ad Leges 12. tabularu teste Gellio. librum *juris Pontificii*, *Augurii*. Augustinus lib. 4. & 8. de C vitat. Dei. lib. de *Diis Animalibus* vide Servium in Æneid. lib. 15. d disciplinis Etruscis citat Fulgentiu Librum *de Diis Penatibus*, *de Oracu Apollinis Clarii*, *Fastorum* lib. M crobius lib. 1. Saturnal. vide La bitti indicem antiquorum in jure in terpretum, uti etiam Antonii Augu stini.

3. *Capi*] Signata & quasi consecrat erant verba *capio te Amata.* propriū ho voca

item quæ[5] lingua debili sensuve aurium diminuta, aliave qua corporis labe insignita sit: item quæ ipsa aut cujus pater [6] emancipatus sit; etiam si vivo patre in avi potestate sit: item cujus parentes alter ambove servitutem servierunt, aut in [7] nego-

vocabulum, ut Laviniæ mater Amata. nisi ad Vestalis nomen respexerit Poëta Virgilius.

4. *Patrima, & Matrima*] Quæ utrunque parentem viventem haberet. nam patrimi dicebantur, qui patrem, matrimi qui matrem superstitem habebant, qui utrunq; junctim patrimi, matrimi dicebantur. Festus: *patrimi & matrimi pueri prætextati tres nubentem deducunt, unus qui facem præfert ex spina alba, quia noctu nubebant, duo qui tenent nubentem.* Græcis ἀμφιθαλεῖς dicuntur, quasi utrinque florentes.

5. *Lingua debili*] Hoc in aliis sacris quoque obtinuit, namque non tantum sanas & integri corporis hostias Diis offerendas, sed etiam sacerdotes sanos, non mutilos, minimeque deformes esse, antiqui voluerunt. Nam, ut missa faciam, quæ leguntur Levitici *cap.* 21. multisque locis in jure Pontificio, Seneca *lib.* 4. *Decl.* lege fuisse cautum demonstrat, ut sacerdos corpore vitiato nec integro, à sacris removeretur; quod tamquam res mali ominis homo ejusmodi esset devitandus. Plutarchus *Problemate* 72. testatur, *Augures si ulcus habuissent, augurandi causa fuisse prohibitos.* Cujus rei causam ille ita explicat, *An & hoc signum est non oportere, qui morbum aliquem aut ulcus, aut perturbationem in animo haberent, res divinas tractare, sed tum Deorum mentem hominibus prodere, cum & liquido, & integro animo essent? An illud rationem habet, si neque victimam sanandi vulneris caussa quisquam adhiberet, nec avibus ulceratis ad auspicandum uteretur, eo multo magis in se ipsis servanda existimasse, ut ad ea, quæ à Diis significarentur, puri, & integri accederent? Vlcus enim diminutio quædam, & corporis pollutio videtur.* Hæc ille. vid. Magium tom. 2. fac. crit. p. 1405. Etiam impuri, morbisque affecti sacerdotes, apud Hebræos, donec morbo impliciti, sacra facere nequibant, itaque seorsim degebant. videndus Iosephus lib. 5. ἁλωσ. cap. 15. & Senatores magni synedrii ea de re judicabant, ut Maimonides testatur, atque habetur in cap. 2. libri Thalmudici, quem Massechta Middoth appellant. Neque mutili admittebantur, unde Antigonus Hyrcanum captum utrisque auribus truncavit, ne ad Pontificiam dignitatem aspirare posset.

6. *Emancipatus*] Patria potestate solutus. Manceps antiquis pro domino sumitur. Emancipatio autem est abalienatio. Quia autem ex lege Romuli Patres in liberos jus vitæ & necis habebant, & δεσποτικὴν potestatem, ita ut ter vendere licitum esset filium, semel filiam & cæteros liberos antequam emanciparentur, ad hanc formam potestate illa severa sublata, patres simulatò liberos vendebant, & receptis uno aut duobus nummis à patre fiduciario, qui emptor fuerat, & caverat de remancipando, emancipabant, sive sui juris faciebant. vide Dionys. Halicarn. lib. 2. & Boëthium in Topica Ciceronis. Abdicatio sive ἀποκήρυξις Græcorum, quando filius juxta leges propter gravem causam domo expellebatur. vide Lucianum in ἀποκηρυττόμενος. Hæc abdicatio ignota Romanis. quare autem emancipata non posset esse Vestalis, ratio hæc fuisse videtur, quia emancipatio speciem servilis conditionis præ se ferebat, unde etiam in jure civili aliquando cum manumissione confunditur.

[7] negotiis sordidis [8] diversantur. sed eam, cujus soror ad id sacerdotium lecta sit, excusationem mereri ajunt. item cujus pater [9] flamen aut augur, [10] aut [11] XV-vir S. F. aut qu VII-VI

7. *Negotiis sordidis*] Qualia hæc sint vide Ciceronem lib. I. offic.

8. *Diversantur*] Versantur. Carrio legit, *deservierunt*.

9. *Flamen*] *Flamen*, à *filo* quasi *filamen* dici, ait Festus, in *Flamen*; & Priscianus, lib. 4. Integrum *filamen* in antiquâ legitur inscriptione, pag. 237. n. 6. DIVÆ AUGUSTÆ ALBINUS ALB. F. FILAMEN DIVÆ AUG. PROVINCIÆ LUSITA. Ratio nominis est, sive quod *filum* esset *annexum pileo* sacerdotali, sive quod *solo filo*, urgente æstu, *caput cingerent*. Hinc Varro lib. I. de L. L. *Flamines*; *quod in Latio capite velato erant semper, ac caput velatum erat filo*. Quem locum ita emendat Scaliger: *Flamines, quod licio in apice velati erant semper*, &c. *Licium* isthoc fuisse *filum lanæ* indicat cum Festus, tum imprimis hic Livii locus, lib. I. *Legatus, ubi ad fines eorum venit, unde res repetuntur, capite velato (filum lanæ velamen erat) Audite Iupiter*, inquit, *audite fines*, &c. Memorabilis est etiam iste Servii locus in lib. 8. Æn. *Flamines in capite pileum habebant, in quo erat brevis virga desuper habens lanæ aliquid. Quod cum per æstus portare non possent, filo tantum capita religare cœperunt. Nam nudis penitus eos capitibus incedere nefas fuit. Unde à filo quo utebantur, flamines sunt dicti, quasi filamines. Verum festis diebus filo deposito, pilea necesse erat accipere, quæ secundum alios ad ostendendam sacerdotii eminentiam sunt reperta: sicut columnæ mortuis nobilibus superponuntur, ad ostendendum eorum columen. Alii dicunt, non propter eminentiam dignitatis hoc factum: sed quia cum sacrificarent apud Laurolavinium, & eis exta frequenter aves de vicinis venientes locis (al. Lucis) abriperent, eminentiâ virgarum eas terrere voluerant. Exinde etiam consuetudo per mansit, ut apud Laurolavinium ingente habeient virgas, non breves, ut in urb* Hæc Servius. Vide *Voss.* in Etym.

Flamen] Flamines velatos inceder oportebat, pone autem regerebant ap cem, ne gravis esset summis æstatis ca loribus. Amentis enim, quæ offendi ces dicebantur, sub mentum adducti religabant, ut cum vellent, regererent & pone pendere permitterent. Nan duarum rerum necessitate semper ob strictus erat flamen, numquam nud capite in publicum prodeundi, ac num quam apicem dimittendi. Hoc enim e caput ex lege Flaminica: SINE. APIC SUB. DEIVO. ESSE. NEC. FAS. ESTO. I TECTO. UTEI. LUBET. LICETO. Erg cum filo propter æstus diei velati erant apicem tamen gestabant; sed non i capite, uti diximus. Flamines auten à flameis dici possunt. Nam cer tum est eos velamenta gestare solitos quæ flamea vocabantur. Dionysius ὓς (Flamines) ἀπὸ τῆς φορήσεως πίλω τε καὶ στεμμάτων ἃ νῦν ἔτι φορῦσι, φλάμινας καλῦντες, ὕτω προσαγορεύυσι. Vide Scalig. in Festum.

10. *Aut Augur*] Augures propri avium garritum observabant, auspice volatum: sed crebro confunduntur atque ad alia signa, quæ quid porten dunt, extenduntur. In avibus autem gar ritus, volatus & pastus observabatur Oscines aves garritu vel cantu credebantur futura prædicere. Plin. lib. 10 c. 19. Oscinem avem ab alite distinguit cantu, alitem contra magnitudine: præpetes, quæ secundo volatu ante eum qu auspicabatur, volabant, & auspicium faciebant. Si pulli oblatam pultem avide comederent, solistimum tripudium dicebatur. Sinistræ aves Latinis faustæ crede-

[12] VII-vir epulonum, aut [13] Salius est, sponsæ quoque pontificis

credebantur, quod iis septentrio sinister erat, teste Livio, orientem aspiciendo. Faustæ autem illæ aves erant, quæ alte subvolarent. Quod versus Aquilonem fieri oportebat iis, quibus maxime omnium sublimis ille vertex. Atque ita Judæi quoque observarunt, qui cum oculos ad orientem converterent, quem קדם appellant, austrum pro dextra, septentrionem pro sinistra habebāt. Græci contrarium modum tenuerunt. Ita Cleomedes occidentem anticam partem esse voluit, posticam orientem. Ita septentrio illis dexter, & auspicia dextra fortunata. Vide plura in Exercit. Miscell. Thysii Exer. 19. erant præterea aves arculæ, ab arcendo, seu vetando dictæ, aut cliviæ, quia difficilia vocabantur clivia, remores à remorando, aves enebræ vel inebræ ab inhibendo, unde & inhibæ Isidoro lib. 12. c. 7. aut alteræ aves, cum alteræ supervenirent, quæ fœlici auspicio vitium facerent. Erant etiam ambustaneæ aves, quæ & incendiariæ, quod ex busto aliquid rapuissent, atq; ad tectum detulissent. Omen illud erat incendii. Servius in fragmentis: *Sane bubo si cujus ædes insederit, & vocem miserit, mortem significare dicitur. Si autem de busto sudem ad tectum detulerit, incendium ædibus portendere.* Eandem autem juxta Scaligerum spinturnicem fuisse cum incendiaria non est dubium. Græco enim nomine dicta est παρὰ τὸν σπινθῆρα, quod carbonem ex rogo aut ex altari in ædes inferret: σπινθὴρ enim est strictura ignis. Sed hæc nimis forsan diffuse. Auspicia quoque quædam erant caduca, si virga manu auguris excidisset. Virga enim quatuor cœli plagas, quæ templa à contemplando vocabant, circumscribebant. Templa illa cœli Æschylo τεμένη Αἰθέρος vocantur, & propter quadratam descriptionem πλινθία. Hæc virga lituus dicebatur. trabea autem qua induebantur Augures, purpura & cocco prætexta erat. De cujus differentia vide *Scaligerum* ad Festum.

11. *XV-Vir*] Fuere primo Duumviri, dein Decemviri, Syllæ tempore Quindecimviri sacris faciundis, quibus jus erat inspiciendi libros Sibyllinos, Lactantius lib. 1. de falsa Rel. cap. 6. *Harum omnium Sibyllarum carmina & feruntur, & habentur, præterquam Cumææ, cujus libri occuluntur, nec eos ab ullo nisi à Quindecemviris inspici fas habent.* Quia sacra quoque procurabant, videntur à Fl. Vopisco Pontifices appellari. Sed videndus Salmasius in Vopiscum p. 362. *XV-Vir* autem hic legendum, non ut Badius edidit *decemvir*, cujus quidem munus idem fuerat, sed à Syllano tempore numerus auctus.

12. *VII-Vir Epulonum*] Festus: *Epolonos dicebant antiqui, quos nunc Epulones dicimus, datum autem est his nomen, quod epulas indicendi Iovi cæterisque diis potestatem haberent.* Primum Pontifices procurare soliti epulare hoc ludorum sacrificium, postea Tresviri epulones ab iis creati, postmodum Septemviri, etiam Decemviri à Iulio Cæsare. test. Dion. lib. 43. Quando autem lecti sternebantur diis & pulvinaria, lectisternium appellabatur, Dapes cibi quæ deorum convivio apponebantur. Hinc Epulum, & Epulones dicti. *Iovis Epulo ipse in lectulum, Iuno & Minerva in sellas ad cœnam invitabantur*, ut Val. Max. loquitur lib. 1. c. 1. atque ita septem Epulones convivia celebrabāt. de origine Lectisternii vide Liv. l. 5. c. 13. Epulones illos parasitos Jovis appellavit Varro, quod in contemptum ludicrum exponit Augustinus de Civ. Dei lib. 6. c. 7. Sed ex Athenæo & Hesychio liquet παρασίτους proprie fuisse, qui victimæ partem cum sacerdotibus caperent. Epulones autem illi ad Pontifices referebant, siquid prætermissū aut commissum, aut pollutum esset, ut Ci-

tificis & [14]tibicinis sacrorum filiæ vacatio à sacerdotio isto tribui solet. Præterea [15] Capito Atejus scriptum reliquit, neque

cero testatur orat. de Aruspicum responsis.

13. *Salius*] *Salii* sacerdotes Martis à Numa Pompilio instituti, *testibus Livio, Dionysio, & Plutarcho*, ex patricio ordine numero duodecim, ut scilicet ejus sacra in Palatio curarent, unde *Palatini* sunt appellati, non ab Arcade Salio, quem Æneas à Mantinea deduxerit in Italiam, appellationem habent, etsi Polemoni id visum fuerit, sic referente Festo, verum à *saliendo* sive *saltando*, quod quotannis cogerentur saltare in Comitiis tunicis versicoloribus amicti, & æneis baltheis succincti. Inde Ovidius *Fastor.* 3. *Iamdederat Saliis à saltu nomina dicta, Armaque & ad certos verba canenda modos.* Saltatores quoque eos & laudatores Deorum belli præsidum appellat Dionysius. Legimus enim togas nexisse fibulis, habuisse altiores pileos & desinentes in conum, accinctos fuisse gladiis, dextra lanceam virgamve, læva Thraciam gestasse peltam, quam nominabant ancyle. Ad militum quoque modum gesticulabantur canente tibia, jam quidem simul, nunc per vices interea canentes patrium Pæana. Armatam istam saltationem, quæ fiebat collisis ad scuta gladiis à Curetibus inventam tradiderunt nonnulli. Alii audent Saoni vel potius Salio acceptam ferre, sed minus recte. In fine vero Pæanis appellabant *Mamurium*. Ceterum Pæanes, qui canebantur à Saliis, Junonii, Minervii, Januallii, atqui ita deinceps dicebantur à nominibus Deorum, quorum laudes celebrabant. At in homines universos scripti axamentorum habebant nomen à verbo *axare*, quod nobis est *nominare*, vel quia in axibus, id est, tabulis describebantur. Ferunt Tullum Hostilium duplicasse Saliorum numerum, cum Romanis in aciem contra Fidenates eductis Albani defecissent, duce Metio Suffetio. Lege lata, liberi fuerunt omnes & indigenæ, quorum uterque parens in vivis esset, cujuscunque fortunæ. Qui illis præerat, *Saliorum* dicebatur *Magister*, nonnunquam *præsul*, tanquam præsultor. Virgilius hos sacerdotes Herculi dedit, cum inquit: *Tum Salii ad cantus incensa altaria circum Populeis adsunt evincti tempora ramis*: Et recte quidem à Poëta hoc factum vult Macrobius, eò quod Hercules apud Pontifices idem esset cum Marte, & Chaldæi *stellam Herculis* vocent, quam reliqui omnes *stellam Martis* appellant. Atque hactenus de Saliis Palatinis à Numa institutis; præter quos alii *Collini* dicti à Tullo Hostilio ex voto creati *ut scribit Dionysius libro secundo.* Agonales, inquit, sive, *ut quidam appellare malunt, Collini Salii habent in Collino tumulo sacrarium, post Numam institut. à rege Hostilio, sicut bello Sabino voverat.* Meminit horum & Varro 5. *de lingua Latina.* Servius tamen, *ut à Scaligero citatur*, Collinos & Quirinales à Numa institutos scripsit, ab Hostilio Pavorios & Pallorios. Utcumque: Quirinales intellige, qui alias *Agonenses* dicuntur. Nam & mons Quirinalis simul Agonalis est dictus. Vide *Funger.*

14. *Tibicinis sacrorum*] Vetus inscriptio, TIBICINES ROM. QUI SACRIS PUBLICIS PRÆST. SUNT. Optime Ovid. lib. 4. Fast.

Temporibus veterum tibicinis usus avorum,
Magnus & in magno semper honore fuit.
Cantabat fanis, cantabat tibia ludis,
Cantabat mœstis tibia funeribus.

Collegium eos habuisse Romæ, ex Livio & antiquis inscriptionibus liquet. Quia autem in Minervæ tutela erant, quinquatribus minoribus mense Junio feriati per urbem vagabantur, & ad ædem Minervæ conveniebant, ut Varro & Festus testantur.

15. *Capit*

neque ejus legendam filiam, qui domicilium in Italia non haberet, & excusandam ejus qui [16] liberos treis haberet. Virgo autem Vestalis simul est capta atque in atrium Vestæ deducta & pontificibus tradita; eo statim tempore sine [17] emancipatione ac sine [18] capitis minutione è patris potestate exit, & jus [19] testamenti faciundi adipiscitur. De more autem rituque capiundæ virginis litteræ quidem antiquiores non exstant, nisi, [20] quæ capta prima est, à Numa rege esse captam. [21] Sed Papiam legem invenimus; qua cavetur, ut pontificis maximi arbitratu virgines è populo viginti legantur: sortitioque in concione ex eo numero fiat; [22] &, cujus virginis ducta erit, ut eam pontifex maximus capiat, eaque Vestæ fiat. sed ea sortitio ex lege Papia

15. *Capito Atejus*] Vixit tempore Augusti, de quo ita C. Tacitus lib. 2. Annal. *Et Capito Atejus, de quo memoravi, principem in civitate locum studiis adsecutus civilibus, sed avo centurione Syllano, patre prætorio: consulatum ei acceleraverat Augustus, ut Labeonem Antistium iisdem artibus præcellentem dignatione ejus Magistratus anteiret.* Invisum enim Labeonem Augusto fuisse propter nimiam libertatem supra ostendi. quam vecordiam alibi Gellius appellat, Suetonius contumaciam, Horatius Sat. 3. insaniam. Vide Gellium nostrum lib. 13. cap. 12.

16. *Liberos treis*] In antiqua Veneta & Aldina *liberos tres non haberet.* male Carrio recte ita emendavit ex Buslidiano libro, aliisque veteribus nonnullis. Jus hoc ex Lege Papia Poppæa profluxit. Qui enim tres liberos habebat in urbe, in Italia quatuor, in Provinciis quinque, à cura, tutela, cæterisque muneribus personalibus immunis erat l. 11. De Excusat. & l. 2. C. Qui Num. lib. à patrimonialibus non excusabatur l. 2. §. 4. l. 10. & seq. de Vac. mun.

17. *Emancipatione*] Emancipati capite quoque minuuntur, & patri extranei intelliguntur.

18. *Capitis minutione*] Minima, qua status familiæ mutatur, caput enim statum denotat. Putat autem Hotomannus ad personam translatum esse, quod de ipso ordine dici debeat, nam cum quis emancipatur, ordo agnatorum uno capite minuitur. Ita etiam in civitatis, vel libertatis jure dici potest.

19. *Ius testamenti*] Plutarchus de Vestalibus notat, eas sine tutore aut curatore res suas administrasse, ὥσπερ ἐν τρισὶ παισὶ.

20. *Quæ capta prima est*] Ita antiquissima Veneta. In quibusdam Editt. *quod fertur, quæ capta prima est,* &c.

21. *Sed Papiam*] Papiam Poppæam intelligit. In Buslidiano legitur, *Popiliam.* Ita Hotomannus quoque eam, quæ de Vestalibus, ex Gellio appellat. Pro *Poppæus* etiam legitur apud Dionem *Popillus.* In antiqua Veneta, postmodum quoque legitur, *Legis Popiliæ.*

22. *Et cujus virginis*] Ita ex Buslidiano Codice verba hæc addidit Carrio, & ante eum Rævardus Varior. lib. 2. cap. 17.

23. Per

Papia non necessaria nunc videri solet. nam, si quis honesto loco natus adeat Pontificem max. atque offerat ad sacerdotium filiam suam, cujus dumtaxat salvis religionum observationibus ratio haberi possit, gratia Papiæ legis per [23] senatum fit. Capi autem virgo propterea dici videtur, quia pontificis maximi manu prehensa ab eo parente, in cujus potestate est, veluti bello capta abducitur. In libro primo [24] Fabii Pictoris, quæ verba pontificem maximum dicere oporteat, quum virginem capit, scriptum est. Ea verba hæc sunt: SACERDOTEM. VESTALEM. QUAE. SACRA. FACIAT. QUAE. IOUS SIET. SACERDOTEM. VESTALEM. FACERE. PRO. [25] POPOLO. ROMANO. QUIRITIUM. UTEI. QUÆ. [26] OPTUMA. LEGE. [27] FOUIT. ITA. TE. AMATA. CAPIO.

Ple-

23. *Per Senatum*] Ita emendat Carrio, ante legebatur, *per feratum*.

24. *Fabii Pictoris*] Quæ ex Fabii Pictoris annalibus veteres referunt, ea partim sunt de antiquitatibus Italiæ, & urbis initiis: partim de gestis Populi Rom. Utrum autem ex Græco, an Latino sint opere, non semper dicere possumus. Nec de eo anxie disquiri opus est, si utrâque linguâ idem opus ab eo tractabatur. Ex Latinis, meminit Pictoris annalium Plinius lib. 10. Hist. Nat. cap. 24. & lib. 14. cap 13. Quinctilianus lib. 1. cap. 10. Solinus c. 10. Aurelius Victor, vel quisquis scriptor ille de Origine Gentis Romanæ; ut de Grammaticis, Gellio, Macrobio, Festo, Nonio, & Victorino, nihil dicam. In historia nimis studuit Romanis: unde dum bellum Punicum descripsit, nec laudare scivit Carthaginenses, ubi merentur; nec candide exposuit, ubi peccârunt. Quo nomine à Polybio reprehenditur lib. 1. Vide & eundem lib. 3. ubi illum culpat in iis quæ de causis secundi belli Punici prodidit. Atque eò id se facere addit, ne quis sine judicio omnibus habeat fidem, quia Romanus fuerit Senator, & ejus belli temporibus vixerit. Quod ad stylum attinet, Cicero in primo de legibus, omnes, & istius, & proximi temporis scriptores, planè exiles esse ait. Illustris quoque de ejus, & Catonis, Pisonisque, annalibus, locus est Cic. lib. II. de Oratore. *Voss. de Histor. Lat.*

25. Jous] Jovis, ἀρχαικῶς.

26. PRO POPULO ROM. QUIRITIUM] Emendat Carrio, POPULO ROMANO QUIRITIBUSQUE, quod in omnibus sacrificiis & precibus ita loquerentur. Festus, *Dici mos erat Romanis in omnibus sacrificiis, precibusque*, POPOLO. ROMANO. QUIRITIBUSQUE. *quod est Curensibus, quæ Civitas Sabinorum potentissima fuit.*

27. OPTIMA LEGE] Male vulgo legebatur, UTI. QUOD. OPTUMA. LEGE. FIAT. Festus: *Ut qui optima (lege optima) lege fuerint, adjici solet, cum quidam Magistratus creatur.* Adde similem locum Festi, in *optima lex*. Vide *Scaligerum* in Festum.

28. FOUIT] Scal. *fuat*.

28. *Fla-*

Plerique autem capi virginem ſolam debere dici putant. ſed [28] flamines quoque Diales, item pontifices & augures capi dicebantur. [29] L. Sylla rerum geſtarum libro II. ita ſcripſit: [30] *P. Cornelius, cui primùm cognomen Syllæ impoſitum eſt, flamen Dialis captus.* [31] M. Cato de Luſitanis, quum Ser. Galbam accuſavit: [32] *Tamen dicunt deficere voluiſſe. Ego me*

28. *Flamines quoque Diales*] Qui Jovis miniſterio aſſignati à Numa Pompilio, ut Livius lib. I. teſtatur.

29. *L. Sylla*] *L. Cornelius Sulla* reliquit libros rerum geſtarum: quorum ex ſecundo quædam adfert Gellius hic & lib. 20. cap. 6. ex vigeſimo primo autem Priſcianus lib. 9. Iis in libris de rebus ſuis egit; Plutarcho teſte in vita Syllæ. Nec abſolvere potuit, morte præventus. Sed quod non quivit Sylla, id fecit libertus ejus Epicadus. Suetonius in illuſtribus Grammaticis: *Cornelius Epicadus, Lucii Cornelii Syllæ Dictatoris libertus, calatorque ſacerdotio augurali, filioque ejus Fauſto, gratiſſimus fuit: quare nunquam non utrumque ſe libertum edidit. Librum autem, quem Sylla noviſſimum de rebus ſuis imperfectum reliquerat, ipſe ſupplevit.* Apud Plutarchum ſemel iterumque lego, Syllam commentarios ſuos dicaſſe Lucullo, idque conditione eâ, ut is digereret, poliretque. Sed Epicadus, credo, fecit, quod potuit: hinc Lucullo obtulit, ut ſupremam is manum adderet. Vide Voſſ. de Hiſtor. Lat.

30. *P. Cornelius*] Gens Cornelia nobiliſſima in varias ſtirpes diviſa. De familiis veterum vide Fulvium Urſinum, A. Auguſtinum, Glandorpium, Streinium alioſque.

31. *M. Cato*] Intelligit M. Porcium Catonem Cenſorium, qui teſte Cicerone orationes amplius centum quinquaginta edidit, quas ſummopere laudat idem Eloquentiæ Princeps. Scripſit etiam originum ſive hiſtoriarum libros, quibus, inſerta hæc, cujus hic meminit autor noſter, oratio, ut teſtatur Livius lib. 49.

32. *Tamen dicunt*] Vulgo in antiq. edit. *eum dicit jus Pontificum diſcere noluiſſe.* Locus corruptiſſimus, ex quo nihil ſani elicies. In MS. R. ſcriptum erat: *M. Cato de Luſitanis, cum Ser. Galbam accuſavit, tamen dicunt deficere voluiſſe.* Quare facta interpunctione poſt vocem *accuſavit*, reliqua ita legerim: *Luſitanos dicunt deficere voluiſſe.* Sunt ſcilicèt hæc verba, & quæ ſequuntur, fragmentum ex Oratione Catonis, quam habuit pro direptis Luſitanis contra Ser. Sulpitium Galbam. Sed quo manifeſtior ſit emendationis noſtræ veritas, addidi ex Liviana epitome libri quadrageſimi noni, quæ ad rem pertinere viſa ſunt: *Cum L. Scribonius tribunus pl. rogationem promulgaſſet, ut Luſitani, qui ex fœdere Po. Ro. dediti à Ser. Sulpitio Galba in Gallia veniſſent, in libertatem reſtituerentur, M. Cato acerrimè ſuaſit: extat oratio in annalibus ejus incluſa. Q. Fulvius Nobilior ſæpè ab eo in ſenatu laceratus reſpondit pro Galba. ipſe quoque Galba cùm ſe damnari videret, amplexus duos filios prætextatos, & filium C. Sulpitii, cujus tutor erat, ita miſerabiliter pro ſe locutus eſt, ut rogatio antiquaretur. Extant tres orationes ejus, duæ adverſus L. Scribonium trib. pl. rogationeſque ejus habitas de Luſitanis, una contra L. Cornelium Cethegum, in qua Luſitanos prope ſe caſtra habentes cæſos fatetur, quod compertum habuerit, equo atque homine ſuo ritu immolatis, per ſpeciem pacis adoriri exercitum ſuum in animo habuiſſe.* Habes in poſterioribus hiſce verbis excuſationem Galbæ, quæ nititur juſta reprehenſione voluntatum in

me nunc volo jus pontificium optimè ſcire. jam ne ea cauſa pontifex capiar? Si volo augurium optimè tenere, ecquis me ob eam rem augurem capiat? Præterea [33] in commentariis Labeonis, quæ ad duodecim tabulas compoſuit, ita ſcriptum eſt: *Virgo Veſtalis neque hæres eſt cuiquam inteſtato, neque inteſtatæ quiſquam: ſed bona ejus in publicum redigi ajunt. id quo jure fiat, quæritur.* Amata inter capiendum à Pont. max. appellatur, quoniam, quæ prima capta eſt, hoc fuiſſe nomine traditum eſt.

in rebus illicitis. Dicit enim Luſitanos per ſpeciem pacis adoriri exercitum ſuum in animo habuiſſe, & niſi occupaſſet repentina eorum incurſione oppreſſum fuiſſe. Huic argumento reſpondet nunc Cato: *Luſitanos*, inquit, *dicunt deficere voluiſſe. Ego me nunc volo, &c.* Simili ἐπαγωγῇ uſus eſt idem Cato in Oratione pro Rhodienſibus, ex qua hæc citantur apud Gellium l. 7. cap. 3. *Qui accerrimè*, inquit, *adverſus eos dicit, ita dicit, hoſtes voluiſſe fieri. Et quis eſt tandem noſtrorum, qui quod ad ſeſe attineat, æquum cenſeat, quenquam pœnas dare ob eam rem quod arguatur malè facere voluiſſe? &c.* Plura autem de hac actione in Ser. Sulp Galbam, vide apud Ciceronem, Valer. Maximum, Suetonium, & Aſcon. Pædianum Comment. in Divinationem. *Lamb.*

33. *Commentariis Labeonis*] Vide ſupra de Labeone. Feſtus Labeonis commentaria juris Pontificii citat, quæ fortaſſe eadem.

CAP. XIII.

Quæſitum in philoſophia, quidnam foret in recepto mandato rectius, id ne omnino facere quod mandatum eſt, nonnunquam etiam contra, ſi id ſperes ei, qui mandavit, utilius fore. ſuperque ea quæſtione expoſitæ diverſæ ſententiæ.

IN officiis capiendis, cenſendis judicandiſque, quæ Græcè [1] καθήκοντα philoſophi appellant, quæri ſolet an negotio tibi dato & quid omnino faceres definito, contrà quid facere debeas, ſi eo facto videri poſſit res eventura proſperiùs, exque utilitate ejus, qui id tibi negotium mandavit; anceps quæſtio & in utramque partem à prudentibus

KAθήκοντα] *Officia, quæ conveniunt, quæ decent.* Ita Græci dicunt. Τὰ καθήκοντα ἀποτελεῖν, *officio perfungi.*

2. *Arbi-*

dentibus viris [2] arbitrata eſt: ſunt enim non pauci qui ſententiam ſuam una in parte [3] defixerint, & re ſemel [4] ſtatuta deliberataque ab eo, cujus negotium id [5] pontificiumque eſſet, nequaquam putaverint contra dictum ejus eſſe faciendum, etiam ſi repentinus aliquis caſus rem commodiùs agi poſſe polliceretur; ne, ſi ſpes fefelliſſet, culpa [6] imparentiæ & pœna indeprecabilis ſubeunda eſſet: ſi res fortè melius vertiſſet; diis quidem gratia habenda, ſed exemplum tamen intromiſſum videretur, quo bene conſulta conſilia religione mandati ſoluta corrumperentur. Alii exiſtimaverunt incommoda priùs, quæ metuenda eſſent, ſi res geſta aliter foret quàm imperatum eſt, cum emolumento ſpei penſitanda eſſe: &, ſi ea leviora minoraque; utilitas autem contrà gravior & amplior ſpe quantum poteſt

2. *Arbitrata*] Paſſive. Arbitrari proprie, inſpicere: & arbiter, inſpector: teſtis Cicero poſteriori orat. in Verrem: *cautum ſane, & ab arbitris remoto loco.* Ita Plautus quoque frequenter, aliique probati autores. Hinc arbitrium pro arbitrorum ſententia, & arbitrari dicitur, de arbitris ſententiam ferentibus. Arbitri erant judices, qui totius rei arbitrium habent teſte Feſto. Inter judicem tamen, quem formula juris incluſit, & arbitrum, qui juxta æquitatem decernit libere, neque aſtrictam ullis vinculis religionem habet, in Jure civili differentia nota. Diffuſe hac de re Juriſconſulti.

3. *Defixerint*] Firmam conſtituerint. Antiqu. Veneta *defixerunt*, ſicut & poſtea *putaverunt*.

4. *Statuta*] Conſtituta.

5. *Pontificiumque*] Licentiam ſive poteſtatem denotat. Pontifex enim qui poteſt facere. Unde etiam in ſacris Pontifex teſte Scævola apud Varronem l. 4. appellabatur, quaſi qui poſſet facere, id eſt, ſacrificare. Hoc vocabulum, *Pontificium*, etiam apud Arnobium lib. 2. & Symmachum lib. 3. Epiſt. 17. occurrit. *Pontificium fruendi* dixit Conſtantinus in Cod. Theod. ubi de maternis bonis loquitur. Correctores quidam cum hoc verbum non intelligerent pro *Pontificium*, male reſtituerunt, *potiſſimum*.

6. *Imparentiæ*] Vulgo, *impatientiæ*. Atq; ita in omnibus exemplaribus antiquis legi affirmat Badius. ipſe tamen legit *imparentiæ*, id eſt inobedientiæ. Quamvis enim *impareo* pro *non pareo* vix inveniatur, Feſtus tamen *imparentem non obedientem* eſſe dixit. Atque hinc *imparentia*. Lipſius *imparientiæ* legit & probam vocem *parientiam* ex Caſſiodoro lib. 7. Var. putat, atque ita emendat l. 1. C. qui pro ſua juriſd. Cujacius lib. 1. obſ. c. 6. ex veteribus libris. Forſan juxta Badium legi poſſet *impotentiæ*, niſi vox *impatientiæ* ita quoque hic ſumatur, quod animi impotens & impatiens fuerit, ſequi mandatum, quod mandanti inutile eſſe crederet. Vocabulum *impatientiæ* ad mandantem contorte admodum refert Maſerius, propter culpam mandatarii, & jam pœnam indeprecabilem & nullis precibu : averruncandam.

7. *Parendi*

test firma ostenderetur: tum posse adversum mandata fieri censuerunt; ne optata divinitus rei bene gerendæ occasio amitteretur. neque timendum exemplum non [7] parendi crediderunt, rationes hujuscemodi dumtaxat non adessent. cumprimis autem respiciendum putaverunt ingenium naturamque illius, [8] cuja res præceptumque esset; ne ferox, durus, indomitus, inexorabilisque sit; qualia fuerunt [9] Postumiana imperia [10] & Manliana. nam si tali [11] præceptori ratio reddenda sit, nihil faciendum esse monuerunt aliter, quàm præceptum est. Instructius deliberatiusque fore arbitramur [12] theorematium hoc de mandatis hujuscemodi obsequendis, si exemplum quoque [13] P. Crassi Muciani

7. *Parendi*] Ita in antiq. Ven. abest in Paris. Edit. ant. quæ prodiit cum Badii notis.

8. *Cuja*] Vulgo, *cui ea*.

9. *Posthumiana imperia*] Posthumium Tubertum dictatorem intelligit, qui bello Fidenati anno urbis conditæ CCCXII A. Posthumium filium, quod non suo jussu sed sponte præsidio progressus hostes fuderat, victorem securi feriri jussit, ut Valerius Maximus loquitur lib. 2. c.7. Ab hac tamen opinione dissentit Livius, qui Manlio solum Torquato hoc severitatis exemplum tribuit, quod Manliana imperia dicantur, non Posthumiana, cum tamen Posthumius tempore prior fuerit. Hic tamen conjunxit autor noster Posthumiana & Manliana imperia. Livius tamen non diffitetur ita etiam alios historicos retulisse, ideoque noluisse tacitum præterire Posthumium.

10. *Et Manliana*] Qui Latino bello, vel ut Livius, Æquorum Volscorumque, filium suum, quod provocatus à Geminio Metio duce Tusculanorum ad dimicandum se ignaro descendisset, quanquam gloriosam victoriam & speciosa spolia retulisset, abripi à lictore, & in modum hostiæ mactari jussit, ut Valerius Maximus loquitur, *satius esse credens patrem forti filio, quam patriam militari disciplina carere*. Quod tamen indignissime tulit juventus militaris, neque execrationibus in Imperatorem pepercit. Post victoriam illi in urbem redeunti, nemo ex junioribus occurrere voluit, quod indigne ferrent tantæ indolis filium tam crudeliter fuisse à patre necatum. Vide Liv. lib.8. Val. Max. lib. 2. c. 7. & lib. 9. cap. 3. & Gellium nostrum lib. 9. cap. 13.

11. *Præceptori*] Qui aliquid præcipit, injungit.

12. *Theorematium*] Badius legit, *theorema*. alii *Theorematum*. θεώρημα, speculatio, vel præceptum. Euclides ita Propositiones appellavit.

13. *P. Crassi Muciani*] De hoc Crasso ita loquitur Cicero de clar. orat. *P. Crassum valde probatum oratorem iisdem fere temporibus accepimus, qui & ingenio valuit, & studio, & habuit quasdam etiam domesticas disciplinas. Nam & cum summo illo oratore, Ser. Galba, cujus C. filio filiam suam collocaverat, affinitate se devinxerat, & cum esset P. Mucii filius, fratremque haberet P. Scævolam, domi jus civile cognoverat.* De variis Crassis, inprimis L. Crasso, qui eloquentium jurisperitissimus vocabatur, ejusdem

ciani clari ac inlustris viri apposuerimus. Is Crassus à [14] Sempronio Asellione & plerisq; aliis historiæ Romanæ scriptoribus traditur quinq; habuisse rerum bonarum maxima & præcipua; quòd esset ditissimus, quòd nobilissimus, quòd eloquentissimus, quòd jurisconsultissimus, quòd pontifex maximus. Is, quum in consulatu obtineret Asiam provinciam, & circumsidere oppugnareq; [15] Leucas oppidũ pararet, opusque esset firma atque procera trabe, qui [16] arietem faceret

ejusdemque cum Q. Scævola comparatione vide eundem Ciceronem.

14. *Sempronio Asellione*] Qui bellum Numantinum scripsit, cui ipse interfuerat. Vide Gellium nostrum lib. 2. cap. 13. Quod bellum confectum, excisaque Numantia anno urbis IↃCXXI. P. Mucio Scævola & L. Calpurnio Pisone Frugi Coss. complures Historiarum libros scripsit, nam decimum quartum ejus citat autor. Meminit ejus quoque Cicero lib. 1. de Leg. & Dionysius inter Historicorum romanorum disertissimos illum recenset.

15. *Leucas oppidum*] Leucadiam peninsulam esse dicit Plinius, in qua Leucas, quæ prius Nericum, oppidum. Acarnaniæ Epiri regiunculæ oppidum est Stephano. Leucas, & Leucates quoque Straboni, promontorium. Nericon igitur olim urbs erat Leucadiæ, quæ cum antea à mari remota esset, postea eidem admota, perfosso Isthmo & mari admisso, sicuti Scylax testatur. vide & Strabonem.

16. *Arietem*] Aries machinamentum fuit, quo muros urbium frequenti ictu feriebant, evertebantque. Ejus inventionem Plin. lib. 7. cap. 56. Epeo tribuit, existimans ab equo repertum Trojano. Ita enim scribit: *Equum, qui nunc aries dicitur, in muralibus machinis Epeum invenit ad Trojam.* Tertullianus libro de Pallio, Carthaginiensibus adscribit, secutus fortasse Vitruvium, qui ita habet libro 10. cap 24. *Primum ad oppugnationes Aries sic inventus esse memoratur: Carthaginienses ad Gades oppugnandas castra posuerant; cum autem castellum ante cepissent, id demoliri sunt conati: postquam non habuerunt ad demolitionem ferramenta, sumpserunt tignum, idque manibus sustinentes, capiteque ejus summum murum continenter pulsantes, summos lapidum ordines dejiciebant, & ita gradatim ex ordine totam munitionem dissipaverunt.* Hæc ille. Sequiori ævo quoque Cancer appellatur. Atque hæc de origine ac nomine. Rem ita descripsit Flavius Iosephus tertio Excidii: *Est*, inquit, *Aries trabs prægrandis, quæ malum navis assimulat. Is solidatur in capite gravi ferro, in arietis formam, unde & nomen assumpsit: dependet medius, funibus suspensus ex alia trabe, velut trutina; quæ trabs tignis utrimque firmis munita est & fulta. Repulsus porro magna virorum manu retrorsum, iisdemque antrorsum statim & cum impetu reflectentibus, quatit muros prominulo ferro. Neque est ulla turris tam valida, aut mœnia tam lata, quæ ut primas maxime plagas tulerint, sustinere & subsistere eas assiduas possint.* Accedat his illud Lucani

Tu quoscunque voles in planum effundere muros,
His aries actus dispergit saxa lacertis.

Et hoc Sidonii:

Nec Pharii nunc regna precor, nec ut hisce lacertis
Frangat Hydaspæas aries impactus Erythras.

Ex his Poliorceticôn autores, & qui

omnium

faceret quo muros ejus oppidi quateret: scripsit ad magistrum architectonem [17] Elatensium sociorum amicorumque populi Romani, ut ex [18] malis duobus, quos apud eos vidisset, uter major esset eum mittendum curaret. tum magister architecton, comperto quamobrem malum desideraret, non, uti jussus erat, majorem, sed, quem esse magis idoneum aptioremque faciendo arieti, facilioremque portatu existimabat, minorem misit. Crassus eum vocari jussit

omnium circumspectissime & cum cura id argumenti tractavit Clarissimus Lipsius, triplicem aut duplicem arietem facit, rudem, & à prima inventione: quem manibus lacertisque validi homines sustinentes egerint; alterum compositum, qui ex trabe altera ex transverso erecta dependerit, quo vi majore, conatu leviore libraretur, tertius fuit testudo arietaria. Quæ sane distributio licet haud improbanda, tamen quod ad compositum attinet, non satis rem exprimit, nam præter rudem, & præter dependentem, exque alia trabe, velut jugo aut trutina, ut habent verba Iosephi, funibus suspensum, etiam aries proprie compositus fuit ex pluribus trabibus inter se connexis, & laminis ac vinculis ferreis arctissime circumligatus & compaginatus. Cujus effigies Campis Transisulaniæ oppido nuper videbatur. Hinc jam intelliguntur Lucani & Ammiani Marcellini loca, quæ de ariete hunc in modum composito habentur, hactenus aliorsum, & ad priorem compositionem, minus, ut existimo, recte traducta. Lucani verba ita se habent:

- - nunc conjunctas adstringere nodis,
Instabat ferroque trabes, quo frangeret altos
Portarum postes, quateretque morantia claustra.

Ammiani hæc sunt lib. 20. ubi ait, *Arietem vetustum dissolutum fuisse, ut facilius veheretur, iterumque instructum.* Ubi primum in verbis Lucani conjunctas trabes, quæ nodis & ferro eran[t]
adstringendæ, de ariete ejusmodi, qu[i]
ex duobus aut tribus malis composit[u]
constabát, omnino acceperim. Nam &
Ammianus cum inquit, Arietem, u[t]
facilius veheretur, dissolutum iterum-
que instructum, quis non de trabe simi-
liter solutili, aut potius de trabibu[s]
eum, ut indicavimus, in modum in s[e]
compositis atque aptatis id quoqu[e]
ipsum intellexerit' *Ioh. Isac. Pontanus*

17. *Elatensium*] Alii *Molatensium*
ediderunt juxta scripturam veterum co-
dicum, nam in anterioribus legebatu[r]
excusis: *ad magistrum* ἀρχιτέκτονα
molis Atheniensium. nondum tame[n]
locus rectè habet. qui enim illi *Moleat.*
in Asia? Μωλυά) Libyci nihil, opi-
nor, huc faciunt. Scribendum aio: *a[d]*
magistrum architectonem Eleatensium
Ἐλαία urbs Asiæ Æolica: τὸ ἐθνικὸ[ν]
Ἐλαΐτης. unde Ἐλαϊτικὸς κόλπος.
Legendum ergo esset: *Elaïtensium.* no[n]
dubium est quin de his intelligat. Scri-
bebam etiam aliquando, *Elatensium*
τῶν Ἐλατιέων. Ἐλατεῖς ab Elatea, qu[æ]
urbs maxima Phocidis: sed prius ve-
rissimum. Nec dubium quin scripseri[t]
magistrum architectonem. Cur enim
Græca voce uteretur ubi Latina in usu
architecton & *architectus*? ideo legen-
dum etiam paulo post: *tum Magiste[r]*
architecton comperto quamobrem malum
desideraret. Male est: *Magister* ἀρχι-
τέκτων. *Salm.*

18. *Malis*] Trabib. vel arboribus naviũ
Iuliu[s]

sit; & quum interrogasset cur non, quem jusserat, misisset, caussis rationibusque quas dictitabat spretis, vestimenta detrahi imperavit, virgisque multum cæcidit; corrumpi atque dissolvi officium omne imperantis ratus, si quis ad id, quod facere jussus est, non obsequio debito, sed consilio non desiderato respondeat.

CAP. XIV.

Quid dixerit feceritque C. Fabricius magna vir gloria magnisque rebus gestis, sed familiæ pecuniæque inops; quum ei Samnites tamquam indigenti grave aurum donarent.

[1] JUlius Hyginus, in libro de vita, rebusque illustrium virorum sexto, legatos dicit à Samnitibus ad C. [2] Fabricium Imperatorem populi Romani venisse, & memoratis multis magnisque rebus, quæ benè ac benivolè post redditam pacem Samnitibus fecisset, obtulisse dono [3] grandem pecuniam, orasseque uti acciperet uteretur que: atque id facere Samnites dixisse, quòd viderent multa ad splendorem

JVlius Hyginus] Hic est ille, de quo Suetonius de Illustribus Grammaticis: *C. Iulius Hyginus, Augusti libertus, natione Hispanus, etsi nonnulli Alexandrinum putant, & à Cæsare Romam advectum, Alexandria capta. Studiose & avide imitatus est Cornelium Alexandrum Grammaticum græcum, quem propter antiquitatis notitiam Polyhistorem multi, quidam historiam vocabant. Præfuit Palatinæ Bibliothecæ: nec eo secius plurimos docuit, fuitque familiarissimus Ovidio Poëtæ, & Cajo Licinio, consulari historico: qui eum pauperem decessisse tradit, & liberalitate sua, quoad vixit, sustentatum.* Scripsit, ut ex Gellio nostro liquet, *de vita rebusque Illustrium Virorum.* Asconius Pedianus in Pisonianam illius quoque meminit. Alia quoque conscripsit, præter *exemplorum volumen*, quod citat Gellius l. 10. c. 18. *de Vrbibus Italicis* plenissime scripsit, ut testatur Servius in lib. 7. Æneid. multa quoque alia citantur. Hodie præter Astronomicon, & fabularum librum nihil extat.

2. *Fabricium*] Intelligit Fabricium Luscinum, quem *locupletem faciebat, non multa possidere, sed modica desiderare.* Ejusdem hoc dictum erat, *quod malebat pauper divitibus imperare, quam dives pauperibus.* Vide Val. Max. lib. 4. cap. de Abstinentia.

3. *Grandem pecuniam*] Valerius scribit decem æris, & quinque pondo argenti, totidemque servos illi missos. Quæ summa tenuis. Sed proculdubio notæ numerorum inversæ. Gemblacensis liber Ms. teste Pigio, xv. pondo argenti prodit. Contigit hoc A. V. C. CDXXC.

dorem domus atque victus [4] defieri; neque pro magnitudine dignitateque lautum [5] paratum esse: tum Fabricium planas manus ab auribus ad oculos, & infra deinceps ad nares, & ad os & ad gulam, atque inde porrò ad ventrem imum deduxisse; & legatis ita respondisse; dum illis omnibus membris, quæ attigisset, obsistere atque imperare posset, nunquam quicquam defuturum: propterea pecuniam, qua nihil sibi esset usus, ab iis, quibus eam sciret usui esse, non accipere.

4. *Defieri*] Deesse. Virg. *Lac mihi non æstate novum non frigore defit.*

5. *Paratum*] Apparatum.

CAP. XV.

Quam importunum vitium sit plenumque odii futilis inanisque loquacitas, & quàm multis in locis à principibus utriusque linguæ viris detestatione justa culpata sit.

QUi sunt leves & futiles & importuni locutores, quique nullo rerum pondere innixi verbis [1] humidis & [2] lapsantibus diffluunt; eorum orationem bene existimatum est in ore nasci, non in pectore: linguam autem debere ajunt non esse liberam nec vagam, sed vinclis de pectore imo ac de corde [3] aptis moveri & quasi gubernari. Sed enim videas quosdam sic scatere verbis sine ullo judicii negotio

HUmidis] Solent enim qui præcipites loquuntur, salivam una effutire. Pers. Sat. 1.

- - *summa delumbe saliva*
Hoc natat in labris.

Legunt quidam, *uvidis*. Uvida dicuntur proprie, quæ humorem intrinsecum habent, humida quæ extrinsecum.

2. *Lapsantibus*] Crebro vacillantibus.

3. *Aptis*] Vulgo *apertis*. Nullo sensu. Fruterius Verisi. lib. 1. cap. 19. recte legit *aptis*. Idemque testatur in veteri Ms. & satis emendato, corrupte ita legi, *ac de corde aptissimo vebi*. Hinc legendum, *aptis moveri*, satis liquet. nam geminata syllaba crebro librariorum vitio, & *mo vebi* pro *moveri* positum. *Aptis*, idem est quod alligatis, aptatis. Festus, *comprehendere antiqui vinculo, apere dicebant. Unde aptus is qui convenienter alicui junctus est.* ἅπτειν significat Græcis eodem modo nectere, ligare. hinc apio, vel apo. Voce *aptis* hac significatione usus Catullus Ep. 38. *Aptis sarcinulis & expeditis.* Ita & Cicero, Virgilius, & Lucretius loquuntur.

4. *Sed*

gotio cum ſecuritate multa & profunda, ut loquentes plerumque videantur loqui ſeſe neſcire. Ulyſſem contra Homerus virum ſapienti facundia præditum, vocem mittere ait non ex ore ſed ex 4 pectore: quod ſcilicet non ad ſonum magis habitumque vocis, quàm ad ſententiarum penitus conceptarum altitudinem pertineret: petulantiæque verborum coërcendæ vallum eſſe oppoſitum dentium luculentè dixerit, ut loquendi temeritas non cordis tantum cuſtodia, atque vigilia cohibeatur, ſed & quibuſdam quaſi excubiis in ore poſitis ſepiatur. Homerica, de quibus ſuprà dixi, hæc ſunt:

Ἀλλ' 5 ὅτε δὴ ῥ' ὄπα τε μεγάλην ἐκ στήθεος ἵει,

Τέκνον ἐμὸν, ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων;

M. Tullii quoque verba poſui, quibus ſtultam & inanem dicendi copiam graviter & vere deteſtatus eſt. *Dummodo*, inquit, *hoc conſtet, neque infantiam ejus qui rem norit, ſed eam explicare dicendo non queat, neque inſcitiam illius cui res non ſuppetat, verba non deſint, eſſe laudanda. quorum ſi alterum ſit optandum, malim equidem indiſertam prudentiam, quàm ſtultam loquacitatem.* Item in libro de Oratore primo verba hæc poſuit: *Quid enim eſt tam furioſum, quam verborum vel optimorum atque ornatiſſimorum ſonitus inanis, nulla ſubjecta ſententia nec ſcientia?* Cum primis autem 6 M. Cato atrociſſimus hujuſcemodi vitii inſectator eſt; namq; in oratione quæ inſcripta eſt, SI. SE. COELIVS. TRIB. PLEB. APPELLASSET. *Nunquam*, inquit *tacet, quem morbus tenet loquendi*, 7 *tamquam veternoſum bibendi atque dormiendi. quod ſi non conveniatis, cum convocari,*

4. *Sed ex pectore*] Verſus prior Homeri, quem modo citat autor noſter, non hoc vult miſſam vocem ex pectore, non ex ore, ſed vocem magnam ex imis pectoris penetralibus adjumento validorum laterum pronunciari.

5. Ἀλλ' ὅτε δὴ] Id eſt,

Aſt ubi jam magnam fudit de pectore vocem,

Dentis clauſtra tui vox qualis, nata, reliquit?

Prior verſus habetur Il. γ. alter Od. Ψ.

6. *M. Cato*] Vide *ſupra*.

7. *Tanquam veternoſum*] Feſtus: *Veternoſus dicitur, qui gravi premitur ſomno. Cato veternoſum hydropicum intelligi voluit, cum ait, Veternoſus quam plurimum bibit, tam maxime ſitit.* Exponit Dona-

convocari jubet; ita est cupidus orationis, ut conducat, qui auscultet: itaque auditis, non auscultatis, tanquam pharmacopolam: nam ejus verba audiuntur; verum ei se nemo committit, 7 si æger est. Idem Cato in eadem oratione eidem M. Cœlio Trib. pleb. vilitatem opprobrans non loquendi tantum, verum etiam tacendi, *Frusto*, inquit, *panis conduci potest, vel uti taceat, vel uti loquatur.* neque non meritò Homerus unum ex omnibus 8 Thersiten, ἀμετροεπῆ 9 ἀκριτόμυθον appellat: modo verba illius multa, & 10 ἄκοσμα strepentium modo graculorum similia esse dicit. quid enim est aliud 11 ἀμετροεπὴς ἐκολῴα? 12 Eupolidis quoque versus de id genus homi-

Donatus, *veternosum vetere morbo confectum.* Hic autor noster hydropem, & lethargum conjunxit, cum veternoso tribuit bibendi & dormiendi necessitatem. Non omnes autem veternosi sunt hydropici, sed plerique hydropici veternosi sunt.

7. *Si æger*] Lamb. *nisi æger.*

8. *Thersiten*] Egregie illum describit Homerus Iliad. β.

Θερσίτης ἔτι μοῦνος ἀμετροεπὴς ἐκολῴα,
Ὅς ῥ' ἔπεα φρεσὶν ᾗσιν, ἄκοσμά τε πολλά τε ᾔδη,
Μάψ, ἀτὰρ οὐ κατὰ κόσμον, ἐριζέμεναι βασιλεῦσιν,
Ἀλλ' ὅ,τι οἱ εἴσαιτο γελοίϊον Ἀργείοισιν
Ἔμμεναι. αἴσχιστος δὲ ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθε.
Φολκὸς ἔην, χωλὸς δ' ἕτερον πόδα. τὼ δέ οἱ ὤμω
Κυρτώ, ἐπὶ στῆθος συνοχωκότε. αὐτὰρ ὕπερθε,
Φοξὸς ἔην κεφαλήν, ψεδνὴ δ' ἐπενήνοθε λάχνη.

i. e. *Thersites vero solus immodice loquax tumultuabatur,*
Qui verba in mentis penetralibus multa & indecora noverat,
Frustra, sed non decebat cum regibus lites serere,
Sed quodcunque ei videbatur ridiculum Achivis (venit.
Esse: turpissimus autem vir ad Trojam
Strabus erat, claudus autem altero pede, & ipsius humeri
Curvi & in pectus contracti. Sed supra
Acutus erat capite, rari efflorescebant capilli.

Lycophron illum πιθηκόμορφον appellat. Interemptus hic postea ab Achille, cum in illum convitia jaceret, quod in Amazonum pugna Penthesilea occisa, post mortem illam Achilles deperiret, ut testatur ex Κοΐντῳ Poëta Didymus in Homerum.

9. Ἀκριτόμυθον] Ita eum vocat Ulysses, quasi dicas *vitilitigatorem.*

10. Ἄκοσμα] *Incondita,* vel *indecora.*

11. Ἀμετροεπὴς ἐκολῴα] Id est, *Sine modo loquax tumultuabatur, vel instar graculorum perstrepebat.* Κολοιὸς enim graculū vel coturnicem denotat. Κολοιᾷν instar graculorum strepere.

12 *Eupolidis*] Eupolidem laudat præter Horatium Quintilianus, qui lib.

hominibus consignatissime factus est, [13] λαλεῖν ἄριστος, ἀδυνατώτατος λέγειν. quod Sallustius noster imitari volens, *loquax*, inquit, *magis, quam facundus*. Quapropter [14] Hesiodus poëtarum prudentissimus, linguam non vulgandam, sed recondendam esse dicit, proinde ut thesaurum: ejusque esse in promendo gratiam plurimam, si modesta & parca & [15] modulata sit,

> [16] Γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος
> Φειδωλῆς· πλείστη δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης.

[17] Epicharmium quoque illud non inscite se habet,

> [18] Οὐ λέγειν δεινὸς, ἀλλὰ σιγᾶν ἀδύνατος.

Ex quo profecto hoc sumtum est;

> *Qui quum loqui non posset, tacere non poterat.*

Favorinum ego audivi dicere versus istos [19] Euripidi,

Ἀχα-

lib. 12. Instit. Orat. ita loquitur: *Antiqua illa comœdia, tum sinceram illam sermonis Attici gratiam prope sola retinet, tum fœcundissimæ libertatis: etsi est in insectandis vitiis præcipua, plurimum tamen virium etiam in cæteris partibus habet; nam & grandis, & elegans, & venusta, & nescio an ulla, post Homerum tamen, quem ut Achillem semper excipi par est, aut similior sit Oratoribus, aut ad oratores faciendos aptior. Plureis ejus autores, Aristophanes tamen & Eupolis Cratinusque præcipui.* Audi & Horat. lib. 1. Sat. 4.

> *Eupolis, atque Cratinus, Aristophanesque Poëtæ,*
> *Atque alii, quorum Comœdia prisca virorum est,*
> *Si quis erat dignus describi, quod malus aut fur,*
> *Quod mœchus foret & sicarius, aut alioqui*
> *Famosus, multa cum libertate notabant.*

Vixit Olympiade 88. ut scribit Eusebius in Chronicis. scripsit 17. fabulas. Citant eas passim autores antiqui, inprimis Athenæus, Pollux, Suidas, Stephanus. Naufragio in Hellesponto bello Laconico periit.

13. Λαλεῖν, &c.] *Blaterare optimus, dicendi minime potens.*

14. *Hesiodus*] De cujus ætate, variant enim autores, uti & Homeri, alibi agemus.

15. *Modulata*] Modica.

16. Γλώσση, &c.] Id est,

> *Linguæ thesaurus optimus mortalibus*
> *Parcæ, & modicæ gratia maxima.*

17. *Epicharmium*] Epicharmus Syracusanus Comœdiæ inventor creditur. In cujus laudem extat Theocriti Epigramma græcum, qui illum quoque invenisse Comœdiam dicit. Sicut fortasse Sophron Siculus mimos, ut Salmasius autumat. Laërtius Coum fuisse refert, & trimestrem in Siciliam pervenisse, fuisse auditorem Pythagoræ, & scripsisse de rerum natura libros. De Medicina quoque commentarios Plinius & Columella citant.

18. Οὐ λέγειν] Id est, *Non idoneus ad loquendum, & tacendi impotens.*

19. *Euripidi*] Locus est in Bacchis

vers.

Ἀχαλίνων ςομάτων,
Ἀνόμȣ τι ἀφροσύνας,
Τὸ τέλος δυςυχία,

non de iis tantum factos accipi debere, [20] qui impia aut illicita dicerent; sed vel maxime de hominibus quoque posse dici stulta & immodica blaterantibus; quorum lingua tam prodiga infrenisque sit, ut fluat semper æstuetque colluvione verborum teterrima: quod genus homines à Græcis significantissimo vocabulo λάλȣς appellatos. Valeriū [21] Probum Grammaticum illustrem, ex familiari ejus docto viro comperi, Sallustianum illud, *Satis eloquentiæ, sapientiæ parum*, brevi antequam vita decederet, sic legere cœpisse, & sic à Sallustio relictum affirmasse; *Satis loquentiæ, sapientiæ parum*, quòd *loquentia* [22] novatori verborum Sallustio maxime

vers. 385. ita autem se Latine habent: *Effrenati oris, & enormis amentiæ, finis infortunium.*

20. *Qui impia*] Nam hæc verba Euripides profert contra profanam injuriam Penthei adversus Bacchum lætitiæ datorem. Videndus est Plutarchus commentario περὶ τῆς ἀδολεσχίας. Sententiæ ibidem elegantissimæ inveniuntur de modestia vitæ & tranquillitate amplectenda, de moderatione animi præsenti sorte contenti.

21. *Probum Grammat.*] Marcus Valerius Probus ex civitate Phœniciæ Beryto oriundus. Huic Grammaticæ parti se dedit, quæ emendat antiquos autores. *Itaque*, ut Suetonius, loquitur, *multa exemplaria contracta emendare, ac distinguere & adnotare curavit, soli huic nec ulli præterea Grammatices parti deditus. Hic non tam discipulos, quam sectatores habuit. Nunquam enim ita docuit, ut Magistri personam sustineret. Vnum vel alterum, vel quum plurimos, tres aut quatuor postmeridianis horis admittere, cubansque inter longos ac vulgares sermones solebat legere quadam, idque perraro. Nimis pauca & exigua de quibusdam minutis quæstiunculis edidit. Reliquit autem non mediocrem Sylvam observationum Sermonis antiqui.* Floruit Romæ sub Nerone, ut Eusebii Chronica monent. Citat quoque Gell. noster l. 17. c. 8. commentarium *de occulta literarum significatione Epistolarum Cæsaris.* scripsit eodem Gellio teste de *Accentu quorundam Punicorum vocabulorum.* Extant *de literis antiquis* opusculum, item commentarii in Bucolica & Georgica Virgilii, *Grammaticarum Instit.* Libri duo.

22. *Novatori verborum*] In eo maxime reprehensus Sallustius, quod antiqua verba ex Catonis Originibus excerperet, unde ausus est Lenæus, teste Suetonio in ejusdem vita, eum appellare *priscorum Catonisque verborum ineruditissimum furem.* Apud Quintilianum lib. 8. c. 3. occurrit vetus Epigramma,

Et verba antiqui multùm furate Catonis,
Crispe Iugurthinæ conditor historiæ.

De Catone tamen M. Tullius ita in Bruto loquitur, *Iam vero Origines ejus quem florem aut quod lumen Eloquentiæ non*

maxime congrueret; *eloquentia* cum insipientia minime conveniret. Hujuscemodi autem loquacitatem verborumque 23 turbam magnitudine inani vastam facetissimus poëta Aristophanes insignibus vocabulis denotavit in his versibus:

> 24 Ἄνθρωπον 25 ἀγριοποιὸν, αὐθαδόστομον,
> Ἔχοντ' ἀχάλινον, ἀκρατὲς, ἀπύλωτον στόμα,
> Ἀπεριλάλητον, 26 κομποφακελορρήμονα.

Neque minus insigniter veteres quoque nostri hoc genus homines

[illegible]? Sicuti autem quædam abstrusa apud illum occurrunt vocabula, ita elegantissimus & sententiis florentissimus scriptor merito ab antiquis creditur, eumque laude omni ego superiorem judico. Quintilianus illum cum Thucydide, Herodotum cum Livio comparare non veretur. Sane scriptor est plane Atticus, & Demostheni similior, magis quam Cicero, ut recte judicavit Turnebus lib. 28. Adv. c. 22. Neque video ejus tantam brevitatem & obscuritatem esse ut plerique antiqui innuunt. Melius judicium Julii Cæs. Scaligeri, cum dicit in Orat. pro Cicerone: *A Sallustio autem brevitatem illam peti debere cum scribis; neque quid velis intelligo, neque tam vulgi animo altè conceptam, adeo persuasam, adeo decantatam in illo viro brevitatem unquam comprehendi. Nam, si, quoniam frequentibus asyndetis utitur, aut quod non longis periodis ambit argumenta rerum, properare tibi videtur, isto tibi quoque pacto brevibus atque interceptis saltibus centum milliariorum iter minus longum videbitur, quam unius modo stadii intervallum quod uno spiritu confeceris. Ac contra videmus Sallustium ipsum, cum quid semel dicendum assumpsit, adeo perstare, ut sæpenumero egredi videatur.* Novatorem hic appellat Gellius, & alibi lib. 4. c. 15. *Verborum facundiam & novandi studium cum multa prorsus invidia fuisse* affirmat. Antiquorum potius verborum affectator fuit. Quod in eo reprehendebat Asinius Pollio, teste Suetonio. Vide de hoc autore judicia Senecæ Epist. 114. & in controv. 25. lib. 5. Quintiliani lib. 2. c. 5. lib. 3. cap. 10. & lib. 4. c. 2. lib. 10. c. 1. Vell. Paterculi lib. 2. Taciti, & aliorum.

23. *Turbam, &c. vastam*] Multitudinem turbulentam, incultam, incompositam.

24. Ἄνθρωπον] Id est,

> *Virum ferocem reddentem alios, oris contumacis,*
> *Effrenis, immoderati, cujus ori nullus obex, vel janua,*
> *Futilem, ampullosis turgidum verbis.*

Vide Aristoph. in Ranis Actu 3. Scen. 2.

25. Ἀγριοποιὸν] Antiquissima Veneta legit, ἀγριωπὸν, id est, *agresti ferocia præditum.*

26. Κομποφακελορρήμονα] Exponit scholiastes Aristophanis βαθυρρήμονα, σκληρὰ καὶ συνδεδεμένα ἔπη λέγοντα. φακέλους enim esse dicit graves & colligatos lignorum fasces. Et hinc fortasse fascis. κόμπος autem inanem verborum crepitum, & vanam grandiloquentiam denotat.

27. *In verba projectos*] Editio vulgaris *provectos* non *projectos* exhibet. Ratione conjecturam illam confirmare facile, nunc veterum exemplarium testimonio confirmabo. Dicunt

homines [27] in verba projectos, locutulejos, & [28] blatterones, & [29] lingulacas dixerunt.

cunt Latini, *Projectus ad eam rem*, (& quidem in malam partem) non *provectus*. ut Tacitus: *Gens ad libidinem projectissima*. Cicero non solum *projectos ad audendum* dixit, sed etiam *projecta audacia* & *projecta cupiditas*. H. Steph.

28. *Blaterones*] Homines futiles & garrulos. *Blatire* quoque nugas agere. Sic usurpat Plautus in Amphitruone Act. 2. Sc. 1. & in Curculione Act. 3. sicut a *prope*, *propero*, ita à *blatio*, *blatero*. Non bene à pisce inutili, qui βλὰξ Græcis, unde & βλακεύειν, derivat Festus. βλὰξ autem simplicem, stupidum, fatuum quoque denotat.

29. *Lingulacas*] Vulgo, *linguaces*. De quo vocabulo dubitari non potest, quum Festus scribat *Lingulacam esse genus piscis, esse item mulierem argutatricem*. Ita enim recte legit Canterus lib. 4. cap. 28. pro *auguratrix*, vel *garrulatrix*. Nonius, *Lingulacæ locutuleiæ, à procacitate linguæ*. Aptissimam autem suæ expositioni vocem invenit Festus, quum argutatricem dixit. Ita enim Propertius,

Illa nisi totis argutat noctibus ignes.

H. Steph.

CAP. XVI.

Quod verba isthæc Quadrigarii ex Annali tertio, ibi mille hominum occiditur, *non licentia, neque de poëtarum figura, sed ratione certa & proba grammaticæ disciplinæ dicta sunt.*

[1] QUadrigarius in tertio Annalium ita scripsit: *Ibi occiditur mille hominum.* occiditur, *inquit*, non, *occiduntur*. Item [2] Lucilius in tertio Satyrarum;

Ad

QVadrigarius] De quo supra. Hæc pleraque pro suis infarciit Macrobius lib. 1. Saturn. c. 16.

2. *Lucilius*] Ita legendum, non, ut vulgo, *Lucillius*. Qui Lucium prænomine appellant, falluntur. Nam Cajum semper vocant Cicero, Quintilianus, alii. Fuit Lucilia gens duplex, patricia, & plebeia. Ex patritia ortum ex Velleio Paterculo, & Horatio recte colligitur. Horatius iniquior Lucilio, *se infra ejus censum, ingeniumque fuisse testatur*. Porphyrion vetus Horatii interpres: *Constat Lucilium majorem avunculum Pompeji magni fuisse. Etenim avia Pompeji soror Lucilii fuerat*. Acro avum magni Pompeji facit. Idque ideo, quod Luciliam matrem Pompeii, filiam Lucilii Poëtæ esse crediderit. Natus anno V.C. DCV. bello Punico tertio, Olympiade CLVIII. Suessæ Auruncorum, *unde magnus Auruncæ alumnus* à Juvenale vocatur. Neapoli mortuus anno ætatis suæ quadragesimo sexto, ut Eusebius in Chronicis testatur. Libertatem & acerbitatem summam Quintilianus ejus Satyris adscribit, quas triginta scripsit. Nam librariorum vitium, si ulterius citetur, quod ex Nonio & Charisio apparet. Satyram autem Romanam invenisse dicitur: quamvis alii Ennium ponant. Sed diversa hæc Satyra. Audi Diomedem: *Satira est carmen apud Romanos, non quidem apud Græcos, maledicum, & ad carpenda vitia hominum archaæ comœdiæ charactere*

compo-

3 *Ad portam mille, à porta est 4 sex inde Salernum.*

mille,

compositum: quale scripserunt, & Lucilius & Horatius & Persius. Sed olim carmen quod ex variis poëmatibus constabat, Satira dicebatur: quale scripserunt Pacuvius & Ennius. Manifesto separantur his verbis diversæ duæ species Satiræ: quarum nos alteram Ennianam, alteram Lucilianam indigetavimus. nam ut Ennius, quum differentem non parum ab antiquissima & omnium prima Satiram scribere instituisset, Satiræ primus auctor est habitus: ita Lucilius, cum ad carpenda hominum vitia stilum convertisset, cœpissetq; veteris comœdiæ Atheniensium licentiam in suis poëmatis usurpare: non ille quidem ἁπλῶς Satiræ: sed talis Satiræ inventor est celebratus. Horatius:

-- est Lucilius ausus
Primus in hunc operis componere carmina morem:
Detrahere & pellem nitidus qua quisque per ora,
Cederet introrsum turpis.

alibi de se & Lucilio:

Hic erat, experto frustra Varrone Atacino,
Atque quibusdam aliis, melius quod scribere possem
Inventore minor.

Alii non invenisse, sed primum excelluisse in Satira Lucilium scripserunt. Quintilianus: *Satira tota nostra est: in qua primus insignem laudem adeptus est Lucilius.* Ex iis quæ modo dicebamus Lælii conciliario. Differentia præcipua Lucilianæ Satiræ ab Enniana, non fuit in genere carminis; etsi enim miscere varia metra in eodem poëmate non videtur hic fuisse solitus Lucilius, ut de Ennio certum est: vario tamen metro usum in Satiris, reliquiæ arguunt: ex quibus clare liquet, non omnes libros Satirarum Lucilii heroico metro (quo solo usi Horatius, Persius & Juvenalis,) fuisse compositos: verum & Jambico, ac fortasse etiam alio, nonnullos. Fuit vero potissimum discrimen in materia & illius tractandæ modo. nam spectavit quidem ad doctrinam morum utraque hæc Satira: sed Lucilius multo magis quam Ennius personis adhæsit: & quia plures semper mali quam boni, in notandis objurgandisque vitiosis plurimus fuit. qua in re quoniam summa libertate erat usus, nominibusque etiam adjectis magnatum & in Rep. potentium: visus dictusque fuit, mutato genere metri & facie poëseos, priscam Atheniensium comœdiam retulisse. Comicos illos secutum fuisse Horatius ostendit, Cratinum nimirum, Eupolidem, alios, in illis versibus:

Hinc omnis pendet Lucilius hosce secutus,
Mutatis tantum pedibus, numerisque facetus.

Emunctæ naris. Nec temere Diomedes in rudi definitione Satiræ hujus verba illa posuit: *archææ comœdiæ charactere compositum.* Græci critici veterem comœdiam Atticam multis notis distinguunt à media & nova: sed omnium certissima & momenti maxima est ἡ ἄγαν καὶ ἄκρατος παῤῥησία: nimia & immoderata libertas maledicendi quibusvis, sive privatis sive magistratibus. Lucilium non multo remissiorem priscis illis comicis fuisse cachinnonem: præter fragmenta, quæ id luculente docent, locuples testis est Persius:

-- secuit Lucilius urbem,
Te Lupe, te Muti, & genuinum fregit in illis.

idem & Juvenalis. Plinius quoque hoc significat, cum scribit, *primum Lucilium condidisse stili nasum.* Stilus autem Lucilii à comœdiæ socco non alienus; humilis inquam, inaccuratus & populo accommodatus: quam ob causam Horatius, qui Lucilium imitatus, Satiras suas *pedestrem Musam* vocavit:

Quid

mille, inquit, *est*, non, *mille sunt*. 5 Varro in octavodecimo 6 Humanarum: *Ad Romuli initium 7 plus mille & centum annorum est.* 8 M. Cato in 1. Originum, *Inde est ferme mille passuum.* M. Cicero in sexta in Antonium, *Itane 9 Ianus medius in*

Quid prius illustrem Satiris Musaque pedestri?

alio loco sermones appellavit. Hæc Satyra longe diversa à Græca, secus atque nonnulli censent. Rectius cum Sillis Græcorum convenit. Vide *Casaubonum de Satyrica Poësi.*

3. *Ad portam mille*] Porta itineri longissima juxta Varronem, quod fere cunctemur, antequam ad iter nos accingamus. Atque ita exponit Turnebus: nisi dicamus portam mille passibus à domicilio abfuisse.

4. *Sex inde Salernum*] Ita & Macrobius. Vetus Editio, *exinde*, quam Turnebus sequitur, quasi Salernum vicinum fuerit portæ, atque ita exponit, quod portam egressi facile eò perveniant, quo proficisci constituerunt. Salernum enim ab urbe remotius. In antiquissima Veneta legitur: (*Salernum.*

Ad portum mille est à porta: exinde Forte legendum, *Ad portam mille est à portu, exinde Salernum*, ita ut Salernitanus portus intelligatur.

Salernum] Ptolemæo, Straboni, Appiano, Plinio Picentinorum oppidum, Colonia Romanorum teste Livio, Paterculo, & Frontino.

5. *Varro*] Cujus encomium vide apud M. Tullium Ciceronem Acad. Qu. lib. 1. Quintilianum lib. 10. c. 1. Augustinum lib. 6. de Civ. Dei cap. 2. *Qui tam multa legit, ut aliquid ei scribere vacasse miremur, tam multa scripsit, quam multa vix quenquam legere potuisse credamus.* Aug. teste.

Varro in octavodecimo] Macrobius, XVII. atque ita constanter in Mss. ubi vitium lateat difficile dictu.

6. *Humanarum*] In antiquis Edit. *Rerum humanarum.* atque ita indigetat Cicero. Locus momorabilis occurrit apud illum Ac. Qu. lib. 1. *Tum ego: sunt, inquam, ista Varro. Nam nos in nostra urbe peregrinantes, errantesque tanquam hospites, tui libri quasi domum deduxerunt, ut possemus aliquando, qui & ubi essemus agnoscere. Tu ætatem patriæ, tu descriptiones temporum, tu sacrorum jura, tu sacerdotum munera, tu domesticam, tu bellicam disciplinam, tu sedem regionum & locorum, tu omnium divinarum humanarumque rerum nomina, genera, officia, causas aperuisti: plurimumque Poëtis nostris omninoque latinis & literis luminis attulisti, & verbis, atque ipse varium & elegans omni fere numero poëma fecisti: philosophiamque multis in locis inchoasti; ad impellendum satis, ad docendum parum.* Scripsit & Historica aliaque, vide *Voss. de Histor. Lat.*

7. *Plus mille & centum*]Non hoc ita intelligendum, atque si à Varronis ætate usque ad Romuli initium fiat computatio, nam tum nondum septingenti anni elapsi essent, sed numerando à superioribus sæculis usque ad Romulum.

8. *M. Cato*] De quo supra egimus.

9. *Ianus medius*] *Ianus* quoque erat Romæ nomen loci. In regione fori Romani duo Jani erant ad arcam Fabianam, ut ait Victor, incrustati & adornati signis, superior & inferior celebris mercatorum locus & fœneratorum: apparetque, spatium inter illos duos, superiorem & inferiorem vocatum fuisse Janum medium, ut Janus summus imusque ideo appellatus sit, quod & medius esset. *Turneb. lib. 26.* 26. Ita Cornutus ad Palæmon. *Iani templum biforis in clivo Capitolino vetustissimum, crustatis marmoreis, vel è Pariis columnis vidimus: quia in medio ejus clivi summitas, Ianus summus; & imus, in extremo clivo appellatur. Locus sub*

in L. Antonii clientela est? quis unquam in illo Iano inventus est, qui L. Antonio mille nummum ferret 10 *expensum*? In his atque multis aliis, *mille*, numero singulari dictum est. neque hoc, ut quidam putant, vetustati concessum est, aut per figurarum concinnitatem admissum est: sed sic videtur ratio poscere

Sub templo, medius etiam Ianus dicitur, ubi puteal, & fœneratores incolerent. Hier. Magius miscell. 2. 12. Ego, inquit, in tanta vetustatis caligine, censuerim, Janum ab Horatio & Cicerone medium dici, quòd inter duo fora sacratus staret, ad quem tanquam celebriorem ac ratione loci commodiorem & fœneratores & mercatores convenire solerent. Marcell. Donat. ad illud Suet. in Domitian. cap. 13. *Ianos arcusque cum quadrijugis extruxit*, annotat. Nos arbitramur, per Janos intelligendas esse portas illas magnas, quæ in viarum capitibus exstrui solebant ab antiquis Romanis, unicâ tantum januâ aditum præbentes, vulgo *Portoni* dicuntur. Has pervias transitiones & Janos appellatos, quasi januas dixeris. Dion in *Nerva* ἀψῖδας appellavit, id est, fornices; quod etiam comprobamus autoritate Ovid. 2. *Fast.* scribentis:

Carmentis portæ dextro est via proxima Iano:
Ire per hanc noli, quisquis es, omen (habet.

Dixit, *omen habet*, quia hæc porta scelerata dicta fuit post cladem Fabiorum. Ovidius lib. 2. de remedio amoris:

Qui puteal Ianumque timet celeresque Calendas.

Ad hoc Turnebus lib. 6. 10. Utrum, inquit, de Jani templo, an de Jano, id est, de transitione quadam, quæ ad puteal Libonis esset intelligendum est? nihilo secius illud Horat. l. 2. Sat. 3.

- - *Postquam omnis res mea Ianum,*
Ad medium fracta est.

Nam & in fori Romani regione legimus fuisse Jani templum, & prope puteal Janos duos celebrem mercatorum locum auctore P. Victore. Ego igitur de templo non crediderim accipiendum, eorum autem alter superior dicebatur, alter inferior, eodem Victore autore. Unde & ab Horat. lib. 1. epist. 1. scriptum suspicor:

- - *Hæc Ianus summus ad imum.*

Perdocet quod est superior ad inferiorem usque, ac medium eorum spatium Janus medius dicitur, ut suspicor, ab Horatio & Cicerone lib. 2. officior. *à quibusdam viris optimis ad medium Ianum sedentibus.* Non desunt, qui tres Janos fuisse scribant. Livius lib. 41. de Fulvio Flacco Censore: *In his & cloacam circumducendam, & forum porticibus tabernisque claudendum, & Ianos tres faciendos.* verum & plures in urbe Janos esse dixit Ovid. & tum intelligendæ transitiones, vel fornicata opera & arcus marmorei, ut ex Suetonio liquet.

10. *Expensum*] Quia antiquis temporibus argentum vel æs appendebatur, ut scribit Plinius lib. 30. cap. 3. Neque enim signato nummo utebantur. Locus Plinii insignis est: *Populus Romanus ne argenteo quidem nummo ante Pyrrhum regem devictum usus est. Libralis, unde etiam nunc libella dicitur, & dipondius appendebatur assis. quare æris gravis pœna dicta est. Et adhuc expensa in rationibus dicuntur, item impendia dependere. Quin & militum stipendiorum, hoc est stipis ponderandæ pensatores, libripendes dicuntur, qua consuetudine in his emptionibus, quæ mancipii sunt, etiam nunc libra interponitur. Ferre* autem *expensum* dicitur, qui nummos alteri datos ut expensos adnotat, sicut *ferre acceptum*, qui nummos ab alio acceptos adnotat. Ita Cicero Orat. pro Roscio meminit tabellarum accepti & expensi.

11. *Sub-*

ſcere. *mille* enim non pro eo ponitur, quod Græce χίλιοι dicitur, ſed quod χιλιάς. & ſicuti una χιλιὰς & duæ χιλιάδες; ita *unum mille* & *duo millia* certa atque [10] directa ratione dicitur. quamobrem id quoque recte & probabiliter dici ſolitum, *mille denariûm in arca eſt*, & *mille equitum in exercitu eſt*. Lucilius autem, præter quod ſupra poſui, alio quoque in loco id manifeſtius demonſtrat, nam in libro quintodecimo ita dicit,

Hunc milli paſſûm qui vicerit atque duobus,
Campanus ſonipes [11] *ſubcurſor nullus ſequetur*
Majore ſpatio; ac diverſus videbitur ire.

Item alio in libro nono:

Tu milli nummûm potes uno quærere centum.

Milli paſſûm dixit, pro *mille paſſibus*, & *uno milli nummûm*, pro, *unis mille nummis*; aperteque oſtendit *mille* & vocabulum eſſe, & ſingulari numero dici, ejuſque plurativum eſſe, *millia*, & caſum etiam capere ablativum; neque cæteros caſus requiri oportere, quum ſint alia pleraque vocabula, quæ in ſingulos tantum caſus, quædam etiam quæ in nullum declinentur. quapropter nihil jam dubium eſt, quin M. Cicero in oratione, quam ſcripſit pro Milone, ita ſcriptum reliquerit: *Ante fundum Clodii, quo in fundo, propter* [12] *inſanas illas*

10. *Directa*] Recta.

11. *Subcurſor*] Equus ſuccuſſor, qui duriore gradu incedens inſeſſorem concutit. Succuſſator alibi dicitur Lucilio,

Succuſſatores tardi, rarique caballi:

quibus oppoſiti aſturcones, ſive thieldones, (*tellen* nos appellamus) quod tolutim & molliter glomeratis pedibus incedant.

12. *Inſanas ſubſtructiones*] Sicut in urbe, ita ruri laxitatis extremæ ædificia poſſidebant. Habitabant enim aulas viri illuſtres inſtar urbium. In villis velut more Perſarum regias quaſdam conſtruxiſſe Strabo autor eſt. Plin. lib. 36. cap. 15. nihil illis magis mirandum fuiſſe in toto terrarum orbe teſtatur, atque addit montes perfoſſos, valles coæquatas. Quin & maria conſtrata Salluſtius refert. De Lucullo, *quem ob injectas moles mari, & receptum ſuffoſſis montibus in terras mare, haud infacete magnus Pompejus Xerxem togatum vocare aſſueverat*, ut loquitur Paterculus, vide etiam Plin. Nat. Hiſt. l. 9. c. 54. & Varronem de Re Ruſt. c. 17. Et hæc complures privati factitabant. De Gordianorum villa audi Capitolinum. *Extat Gordianorum villa via Prænestina, ducentas columnas uno periſtilio habens, quarum 50. Caryſteæ, Claudianæ 50. Sienitides, 50. Numidicæ, pare menſura ſunt. In qua operi*

las substructiones, facile[13] *mille hominum versabatur*[14] *valentium*: non *versabantur*. quod in libris minus accurate scriptis est: alia enim ratione *mille hominum*, alia, *mille homines*, dicendum est.

Basilicæ centenariæ tres: cætera huic operi convenientia, & thermæ, quales præter urbem, nusquam in orbe terrarum.

13. *Mille hominum*] Servi, ut puto, intelliguntur. Quorum apud Romanos ingens multitudo. Athenæus scribit quosdam Romanorum 10000. aut 20000. Servos habuisse, nec ut quæstum ex iis facerent, sed ut asseclas haberent. In Badiana Paris. ubique *mile* pro mille legitur.

14. *Valentium*] Validorum.

CAP. XVII.

Quanta cum animi æquitate toleraverit Socrates uxoris ingenium intractabile: atque inibi quid M. Varro in quadam Satyra de officio mariti scripserit.

[1] XAnthippe [2] Socratis philosophi uxor morosa admodum fuisse fertur & jurgiosa: irarumque & molestiarum muliebrium per diem perque noctem [3] satagebat. Has ejus

Xantippe] De qua lege Laërtium in vita Socratis. Quamvis tamen esset morosa, mortem ejus ægerrime tulit, & ut loquitur Valerius Maximus lib. 7. c. 2. *Vxori Xantippæ inter fletum & lamentationem vociferanti innocentem eum perimi, quid ergo, inquit, (Socrates) nocenti mihi mori satius esse duxisti?* Cæterum alii referunt, Apollodorum hoc dixisse.

2. *Socratis*] Qui Apollinis judicio sapientissimus mortalium judicatus est. Anyti aliorumque odio incitatus Aristophanes in Ranis illum mordaciter laceravit. Ac postridie accusatus violatæ religionis, & quod juventutem corrumperet, damnatus ad mortem, & veneno publico necatus est, vel, ut Seneca, Ep. 81. inedia potius, quam veneno mori maluit. Plato frustra pro illius defensione orationem habuisse dicitur. Ultima ejus verba expressit Cicero lib. 1. Tusc. Qu. ex Platone. Accusatores juxta Diodorum lib. 14. postmodum ab Atheniensibus occisi. Laërtius cæteros exilio, Melitum morte fuisse multatum tradidit. Plutarchus de Invidia & Odio, impatientia odii seipsos suspendisse affirmat. Anytum ab Heracleensibus lapidibus fuisse obrutum Themist. Or. 2. testatur. Ita variant autores. Nihil scripsisse Socratem veteres dicunt. Ejus tamen epistolas edidit Leo Allatius, quæ merito suspectæ sunt.

3. *Satagebat*] Ita recte emendatum. In antiquis edit. *scatebat*. *Rerum suarum satagit*, apud Terentium aliosque probatos autores invenitur. quid sit Satagere liquet ex Domitii Afri dicto de Sura, qui multis discursantem, manus jactantem, aliis talibus intentum non agere sed satagere dixit, teste Quintiliano. *Satagere itaque molestiarum*, nihil aliud quam multa agendo sibi ipsi & aliis molestias parere. Quales homines *Satageos* appellavit Seneca Ep. 97.

4 *Alci-*

ejus intemperies in maritum [4] Alcibiades demiratus, interrogavit Socratem, quænam ratio esset, cur mulierem tam acerbam domo non exigeret. Quoniam, inquit Socrates, quum illam domi talem perpetior, insuesco & exerceor, ut ceterorum quoque foris petulantiam & injuriam facilius feram. Secundum hanc sententiam quoque Varro in [5] Satyra Menippea, quam [6] de officio mariti scripsit, *Vitium*, inquit, *uxoris aut* [7] *tollendum aut ferendum est. qui tollit vitium, uxorem commodiorem præstat. qui fert, sese meliorem facit.* Hæc verba Varronis, *tollere* & *ferre*, lepidè quidem composita sunt: sed *tollere*, apparet dictum pro, *corrigere*. Id etiam apparet, ejusmodi vitium uxoris, si corrigi non possit, ferendum esse Varronem censuisse; [8] quod ferri scilicet à viro honeste potest. vitia enim [9] flagitiis leviora sunt.

CAP.

4. *Alcibiades*] Fuit hic Socratis discipulus. Hanc autem historiam aliter narrat Diogenes Laertius: cum enim Alcibiades Socratem interrogaret, cur uxoris jurgia ferret, respondit se non minus illi malo assuetum, quasi trochlearum injucundum stridorem exaudiret. Rursum Socrates interrogans, cur ille anseres streperos aleret, respondissetq; quia mihi ova pariunt, subjecit Socrates, at Xantippe mihi liberos parit.

5. *Satyra Menippea*] Quintilianus: *Alterum illud est & prius Satiræ genus, quod non sola carminum varietate mistum condidit Terentius Varro, Vir Romanorum eruditissimus.* Secutus est Ennium qui metrorum varietate poëmata sua condierat, Varro autem etiam prosæ metra addiderat, imo latina græcis miscuerat, & philosophiam salibus & hilaritate, ut ipse loquitur in Acad. apud Ciceronem, consperserat, & fatetur se Menippum imitatum esse. Itaque Fabius dicit Varronem præcepta sapientiæ versibus tradidisse, & cum Empedocle & Lucretio componit. Menippum autem Gadarenum imitatus Cynicum, & ridiculæ impudentiæ. De quo Strabo lib. 16. & Diogenes Laërtius. Hinc & Satyra Menippea appellatur, non quod Menippus, ut voluit Probus in sextam Virgilii Eclogam, *omnigeno carmine Satiras suas expoliverit*, sed quod ridiculares sermones & carmina Variorum poëtarum contexuerit, ut ex Νεκυίᾳ Luciani, qui Menippum expressit, liquet. Audi & Gellium nostrum lib. 2. c. 18. *Servus Menippus fuit, cujus libros M. Varro in Satyris æmulatus est, quas alii Cynicas, ipse appellavit Menippeas.* Vide Casaubonum de Satyr. Poësi lib. 2. c. 2.

6. *De officio mariti*] Satyrarum Menippearum (plures enim fuerunt) multi tituli, & inscriptiones fuere, ut ex Gellio & Nonio liquet.

7. *Tollendum*] Amovendum vel justis reprehensionibus, vel maritali auctoritate.

8. *Quod ferri*] In antiq. Editt. *Quæ ferri scilicet à viro honeste possunt*, ut subintelligantur, *vitia*. quæ vox postmodum sequitur.

9. *Flagitiis*] Propter quæ divortium institui poterat, imo etiam sæpe nulla de causa factitabant veteres.

In

CAP. XVIII.

Quod M. Varro in quartodecimo Humanarum, L. Ælium magistrum suum περὶ ἐτυμολογίας disserentem falsa reprehenderit: quodque idem Varro in eodem libro furis ἔτυμον dicit falsum.

IN 1 quartodecimo Humanarum libro M. Varro doctissimum tunc civitatis hominem 2 L. Ælium errasse ostendit; quod vocabulum Græcum vetus traductum 3 in linguam Romanam, 4 proinde atque si primitùs Latinè fictum esset, resolverit in voces Latinas ratione etymologicâ falsa. Verba ipsa super ea re Varronis posuimus. *In quo L. Ælius noster litteris ornatissimus memoria nostra erravit aliquotiens. nam aliquot verborum antiquorum Græcorum, proinde atq; essent propria nostra, reddidit causas falsas. non enim leporem dicimus, ut ait, quod est levipes: sed quod est* 5 *vocabulum antiquum Græcum.*

IN *quartodecimo*] Tam in titulo, quam in ipso textu antiquissima Ven. Edit. legit, *in primo de Ratione vocabulorum libro.* In Aldina Editione in titulo, *libro de Ratione vocabulorum* XIV. In textu, *in quartodecimo rerum divinarum lib.* Badius, *in quartodecimo de Ratione vocabulorum libro.* Mosellanus, qui Aldinam Editionem sequitur, librariorum oscitantia, hæc fieri potuisse existimat, cum nihil rebus divinis conveniat cum ratione vocabulorum. Verum ex Cicerone Acad. Qu. lib. I. apparet, Varronem *omnium divinarum humanarumque rerum nomina* scripsisse. Itaque hæc convenire possunt. Hæc Editio verisimiliter posuit utrobique, *in quartodecimo Humanarum.*

2. *L. Ælium*] Ita legendum, juxta Carrionem, vulgo male *Lælium*.. Puto autem fuisse Ælium Stilonem, Grammaticum, cujus Cicero & Charisius & Nonius meminerunt; qui fuit Præceptor Varronis. Citatur quoque à Varrone L. Ælius, lib. 3. de Re Rustica, c. 12. in hac eadem materia. Ut jam nulli dubium sit, *L. Ælium* legendum esse.

3. *In Linguam Romanam, &c.*] Ita ex Buslidiano Codice emendavit Carrio. Vulgo, *pro meraco, & quasi à se primitus latine factum esset, resolvit, &c.*

4. *Proinde*] Aliter, *perinde.*

5. *Vocabulum antiquum Græcum*] Varro 4. de L. L. *Lepus, quod è Siculis quidam Græci dicunt λέποριν.* & lib. 3. de Re Rust. cap. 12. *L. Ælius putabat dictum leporem à celeritudine, quod levipes esset. Ego arbitror à Græco vocabulo antiquo, quod cum Æoles Bœotii λέποριν appellabant.* Salmasius à λέπυς derivat, atque illud à νέπυς originem deducere voluit. Æoles enim & Attici ν in λ mutare solent. νέπυς autem à celeritate pedum dicitur. Hinc quamvis pisces pedes non habeant, à celeritate in natando νέποδας Poëtæ appellant. νεῖν autem natare dicitur, vel celeriter

Græcum. multa enim vetera illorum ignorantur, quòd, pro iis alii nunc vocabulis utantur; & illorum esse plerique ignorent Græcum, quod nunc nominant ἐλλωα; 6 *puteum quod vocant* φρέαρ 7 *leporem, quod* λαγωὸν *dicunt. in quo non modò Ælii ingenium non reprehendo; sed industriam laudo.* 8 *successum enim fortunæ experientiam laus sequitur.* Hæc Varro 9 in primore libro scripsit de ratione vocabulorum scitissimè, de usu utriusque linguæ peritissimè, de ipso Ælio 10 clementissimè. sed in posteriore ejus libri parte dicit, *furem* ex eo dictum quòd veteres Romani furvum atrum appellaverint; & fures per noctem, quæ atra sit, faciliùs furentur. nonne sic videtur Varro de fure errasse, tanquam Ælius de lepore? nam quod à Græcis nunc κλέπτης dicitur, antiquiore Græca lingua φῶρ, est dictum. hinc per affinitatem litterarum qui φῶρ Græcè, Latinè fur est. Sed ea res fugeritne tunc Varronis memoriam; an contrà aptius & cohærentius putari

aliquo transcurrere. hinc νέομαι, ἀπονέομαι de celeri abitu & reditu dicuntur. Sed hæc nimis argute & contorte Salmasius.

6. *Puteum*] Vel Græcis dicebatur βυθὸς à *fundo*. vel potius quod Græci aquam πύθιον appellarent: Hesychius, πύθιον τὸ ὕδωρ. Huc pertinet illud Varronis: nisi potius quod Æoles dicebant τὸ πύθιον καὶ ποταμόν.

7. *Leporem, quod* λαγωὸν *dicunt*] Vossius putat, leporem ἀπὸ τοῦ λαγωοῦ deduci, atque γ in ρ mutari, ut ἀπὸ τοῦ ῥωγὸς rupes. à λύκος, lupus, atque ita porro. anxie hæc derivata. Græci autem λαγωὸν & δασύποδα leporem vocant. Falluntur illi qui δασύποδα putant esse cuniculum veteribus. Aliter constat ex Aristotele, Hesychio, & Polluce. vetus proverbium, δασύπους κρεῶν ἐπιθυμεῖς, quod Comicus expressit, *Lepus tute es, & pulpamentum quæris*. ultimo hoc addo, quo lepus fortasse dicitur, quasi λάπυς à celeritate pedum, λᾶ enim est ἐπιτατικὸν, & auget significationem.

8. *Successum enim fortunæ, &c.*] Id est, si quid bene succedat, fortunæ adscribendum, experientiam sive peritiam rerum, quamvis male succedat, laus tamen sequitur.

9. *In primore*] Antiqua Ven. Edit. *in primo libro*. Sed quomodo *primo libro* dicitur, cum antea decimus quartus appellatus fuerit? Aldina rectius *in primore libro*. Badiana Paris. *in primore dicti libri parte*. Primorem partem etiam dixit Cato, & autor noster lib. 16 c. 5. Itaque falluntur qui in singulari numero non dici arbitrantur. Lucretius certe *primoris nasi*, & Tacitus *primore acie* dixit.

10. *Clementissime*] Id est, admodum leniter.

11. *Furem*

tarit [11] furem à furvo, id est nigro, appellari; in hac re de viro tam excellentis doctrinæ non meum judicium est.

11. *Furem*] Nugatur Varro, & ex eo Nonius. Imo & JC. Fures φῶρες Græcis ἀπὸ τοῦ φέρειν, ab auferẽdo, quávis & nonnunquam animo furtum fiat. ut testatur Sabinus apud Gellium lib. 11. c. 19.

CAP. XIX.

Historia super libris Sibyllinis, ac de Tarquinio Superbo rege.

[1] IN antiquis annalibus memoria super [2] libris Sibyllinis hæc prodita est. Anus hospita atque incognita ad [3] Tarquinium

IN *annalibus*] Ex auctoribus qui historiam illam narrant de Sibyllinis libris Tarquinio oblatis, nemo est præter Solinum qui à Cumana Sibylla oblatos eos scripserit. Ne Sibyllam quidem fuisse, qui illos vendiderit, certo liceat pronuntiare ex iis quæ scripta super hoc reliquerunt idonei auctores. Dionysius Halicarnasseus scriptor diligentissimus ac doctissimus, γυναῖκα οὐκ ἐπιχωρίαν tantum nominat, l. 4. γυνὴ ἐς ἀφικνεῖται πρὸς τ᾽ τύραννον, οὐκ ἐπιχωρία, βίβλους ἐννέα μεστὰς Σιβυλλείων χρησμῶν ἀπεμπολῆσαι θέλουσα. Gellius: *in antiquis annalib. &c.* Nec composuisse eam anum libros Sibyllinos, ne Sibyllam quidem ipsam fuisse dicunt, tantum abest ut Cumanam dixerint. Servius: *Sibyllina responsa incertum est cujus Sibyllæ fuerint: quamquam Cumanam Virgilius dicat, Varro Erythræam esse. constat autem regnante Tarquinio quandam mulierem, quæ se Malteam diceret, obtulisse ei novem libros, in quibus dicerent fata, & remedia Romana.* Cumanam eam Sibyllam fuisse quæ libros obtulit, non dicit Servius, immo nominat aliter, *Amaltheam* fortasse, quam & ipsam inter Sibyllas retulerunt. Sibyllam quidem dicit Plinius ad Tarquinium Superbum libros attulisse, sed Cumanam non nominat. verba ejus hæc sunt lib. 13. c. 13. *Inter omnes vero convenit Sibyllam ad Tarquinium Superbum tres libros attulisse, ex quibus igni duo cremati ab ipsa, tertius cum Capitolio Sullanis temporibus.* Anum illam extraneam & incognitam, quod Sibyllinos libros attulisset, ideo fortasse, Sibyllam vocavit Plinius, Amaltheam Servius nominat, quæ & ipsa fuit Sibylla. de ea Tibullus:

> *Quicquid Amalthea, quicquid Marpessia dixit,*
> *Herophile Phœbo grata quod admonuit.*

Cæterum nomen ejus anus, quæ Sibyllinos libros attulit ad Tarquinum, in veteribus Annalibus, non erat vulgatum. Solinus qui Plinii locum illum, ut ferme omnia compilavit, de suo addidit *Cumanam*, quum Plinius *Sibyllam* tantum dixisset. Certe si de eo constitisset, quod memorat Solinus, Cumanam Sibyllam libros eos Tarquinio obtulisse, eamdemque composuisse, frustra dubitasset doctissimus Romanorum, cujus Sibyllæ essent Sibyllina Oracula. Nihil erat istic dubitandum. Virgilius, inquit, Servius, Cumanæ dat, Varro Erythrææ. At certum est eam Cumanam Virgilii usque ad Tarquinium vitam extendere non potuisse. Non igitur ea fuit quæ Tarquinio libros obtulit. Recentiorem Cumanam fuisse oportet.

portet. Si ulla tunc extitit hoc nomine Sibylla, non ea esse possit quam Sibyllina oracula poëta composuisse vult. Sed dixerit aliquis poëtæ fidem non esse arbitrandam: poëtæ esse mentiri, & fingere. illum igitur quæcunque de Sibylla Cumæa scripsit, confinxisse licentia poëtarum. Certum est Æneam in Italiam venisse; hoc non finxit, sed ex historia sumpsit. Certum est & Sibyllam quandam Cumis vaticinatam esse. neque hoc ipse commentus est. Aristoteles aliique auctores Virgilio longe antiquiores de ea scripsere. Cumis appulsum Æneam etiam constat. ne in tempore quidem fortasse fingendo ἀδείᾳ sua usus est. Et vivebat adhuc degebatque Cumis tunc Sibylla, cum eo applicuit Æneas. cætera finxit, Sibyllæ cum Ænea colloquium, eadem duce descensum ad inferos, & alia quæ libro sexto divini operis continentur. quod igitur, Sibyllina fata quæ publice asservabantur apud Romanos, Cumææ Sibyllæ tribuit, id historice fecit non poëtice, & auctores certos habuit quos sequeretur. Varro mavult Erythrææ fuisse. Rem conciliat Aristoteles qui Erythræam, Cumis vaticinia respondisse scribit, eamque ab Italicis Κυμαίαν inde esse vocatam, id est, *Cumanam. Salmas. ad Solinum.*

2. *Libris Sibyllinis*] Sibyllæ variæ fuere, & aliter numerantur à Clemente Alexandrino, Varrone, aliisque. Vide Lactantium lib. 1. & Augustinum De Civ. Dei lib. 18. c. 23. Unde vero Sibyllarum nomen promanaverit, Græci admodum nugantur. Salmasius diminutivum esse existimat, à Σιϐὴ Σιϐύλλα, sicut ab ἥρη ἥρυλλα, à σηκὸς σήκυλλα, de quo Hesychius. Quid si vox sit orientalis à סבל *Sabal* וּבסרה *Seboula* tanquam si *portatricem* dicas, sive quæ habebat incolam Pythium. Quales etiam fatidicæ fœminæ ἐγγαστριμύθοι dicuntur. Antiquissima certe Sibylla Sambethe, quæ aliis Chaldæa aut Hebræa, aliis appellata à Saba, unde Bacchus quoque oriundus & plur[...] ἐνθουσιασμένοι. Ab hac, ut loquit[...] Hermeas Philosophus scholiis in Pha[...]drum, omnes mulieres τῷ μάντεις εἶναι ἐν τῷ βίῳ dictæ fuere Sibyllæ. Sibyl[...]lina oracula, quæ hodie leguntur off[...]ciosa fraude, ut gentiles ad Christia[...]nam Religionem allicerent, conscrip[...] liquet, quibus tamen etiam antiqui Pa[...]tres ad refellendas gentes abutuntu[...] quædam tamen ex antiquis Sibyllin[...] fortasse immixta fuere. Quænam ali[...] quin apud gentiles illorum libroru[...] fuisset auctoritas? Non possum hic præ[...]terire locum illustrem apud Tertullia[...]num de Pallio, ubi in editione Bea[...] Rhenani ita legitur: *Cum inter insula[...] nulla jam Delos, harena Samos, & Siby[...]la non mendax, Æon in Atlantico Ly[...]biam aut Asiam adæquans quæriti[...] nunc.* Pamelius in sua editione secutu[...] Adrianum Turnebum, legit, *si ille*, at[...]que ad Platonem refert, primo quo[...] superius mentio facta Platonis, deinc[...] quod Plato in Timæo testetur, inge[...]tem insulam in mari Atlantico sub[...]mersam, ut & Plin. lib. 2. cap. 42. ve[...]rum constanter & Salmasii & nostru[...] satis antiquum manuscriptum *Sibylla[...]* retinet: locus vero in Sibyllinis oracu[...]lis, quæ vulgo circumferuntur hic est,

Ἔσται καὶ Σάμος ἄμμος, ἐσεῖται[...]
Δῆλος ἄδηλος

Et alibi:

Δῆλος δ' οὐκέτι δῆλος, ἄδηλα[...]
πάντα τὰ Δήλου.

quod Salmasius quoque notavit, se[...] aliis versibus: legendum autem apu[...] Tertullianum hoc modo: *Et Sibyl[...] non mendax autor* (pro *Æon*) *in Atlan[...]tico Libyam aut Asiam adæquans* (sci[...] insula) *nunc quæritur, &c.* Alibi quo[...]que Tertullianus ex Sibyllinis oracul[...] citat hæc verba, *Decima genitura homi[...]num, ex quo cataclysmus prioribus acc[...]dit, regnavit Saturnus & Titan & Ian[...]fetus* (id est, Japetus) *terræ & cœli for[...]tissimi filii.* Quod in Sibyllinis oracu[...]lis hodie ita extat,

quinium Superbum regem adiit, novem libros ferens, quos esse dicebat [4] divina oracula: eos velle venundare. Tarquinius precium percunctatus est: mulier [5] nimium immensum poposcit. rex, quasi anus ætate desiperet, derisit. tum illa focu-

Καὶ τότ' ἐν δεκάτῃ γενεῇ μερόπων ἀνθρώπων,
Ἐξ οὗπερ κατακλυσμὸς ἐπὶ προτέρους γένετ' ἄνδρας,
Καὶ βασιλεύσει Κρόνος, καὶ Τιτὰν Ἰαπετός τε,
Γαίης τέκνα φέριστα, καὶ οὐρανοῦ, ἐξεκάλεσσαν,
Ἄνθρωποι γαίης τε καὶ οὐρανοῦ οὔνομα θέντες.

Conferre hic alios Patres nostri hic non est instituti. Eusebius quoque in partes adducit, Virgilianam Eclogam, quæ ex Sibyllinis oraculis & de Christo vaticinia habere creditur. Vide Onuphrium Panvinium, & Blondellum de Sibyllis.

3. *Tarquinium Superbum*] Lactantius Tarquinium Priscum appellat. Sin tamen quinquagesima Olympiade vixerit Sibylla, ut Solinus voluit, Tarquinii Prisci ævi convenit. Sed puto supinum errorem esse Solini. Plin. tamen lib. 34. c. 5. Sibyllæ juxta rostra tres statuas fuisse dicit Tarquinius Prisci ætate. Apponi locus Lactantii dignus est: *Septimam*, inquit, *Cumanam, nomine Amalthеam, quæ ab aliis Demophile vel Herophile appellatur, eamque novem libros attulisse ad Regem Tarquinium Priscum, ac pro eo trecentos Philippeos postulasse, Regemque aspernatum pretii magnitudinem, derisisse mulieris insaniam. Illam in conspectu Regis tres combussisse, ac pro reliquis idem pretium poposcisse. Tarquinium multo magis mulierem insanire putasse. Quæ denuo tribus aliis combustis, cum in eodem pretio perseveraret, motum esse regem; ac residuis trecentis aureis emisse, quorum postea numerus sit auctus Capitolio refecto, quod ex omnibus civitatibus & Italicis & Græcis, & præcipue Erythræis coacti, allatique sunt Romam, cujuscunque Sibyllæ nomine fuerunt.* Plinius treis tantum libros regi oblatos testatur, quorum duos Sibylla combusserit, tertius tempore Syllæ Capitolio incenso perierit. Illa autem Sibylla quæ fata Romanorum scripsit, cum Erythræa quoque & Cumana confunditur à quibusdam. Servius: *Ducitur autem Varro, ut Erythræam credat scripsisse, quia post incensum Apollinis* (Capitolium debuisset dicere) *templum, in quo fuerant, apud Erythras insulam ipsa inventa sunt carmina.* Aristotel. de Admirandis, Cumæam (nonnemo tamen inter Cumæam & Cumanam distinguit. vide Lact. lib. 1.) & Erythræam eandem fuisse refert. Ovidius decem sæcula vixisse tradit, idem ex Sibyllinis refert Phlegon Trallianus de Longævis. Justinus Martyr hanc Babylone oriundam fuisse tradidit.

4. *Divina Oracula*] An de Christo prædixit? Non lubens asseveraverim. potuit tamen divinos Prophetas lectitasse, & scriptis suis inseruisse. Vide Virg. Eclog. v.

5. *Nimium immensum*] Vetus Edit. *Nimium atque immensum.* Lactantius trecentos primo Philippeos, dein aureos appellat. Aureis nummis Philippeos interpretatur, quamvis tum nondum Philippei in usu, cum ne quidem Philippus in rerum natura esset. Philippeos itaque pro valore aureorum posuit. Sed apud Romanos quoque aurei nummi tum in usu non fuere. Namque ut docet Plin. lib. 33. cap. 3 Servius primus æs signavit. Ante Pyrrhi autem ætatem nummi argentei non fuere in usu, serius aurei. De quorum

6 foculum coram cum igni apposuit, & tris libros ex noven deussit; &, ecquid reliquos sex eodem precio emere vellet regem interrogavit. sed enim Tarquinius id multò risit ma gis dixitq; anum jam proculdubio delirare. mulier ibiden statim tris libros alios exussit; atque idipsum denuo placi dè interrogavit, an tris reliquos eodem precio emat. Tar quinius ore jam serio, atque attentiore animo fit, eam con stantiam confidentiamq; non 7 insuper habendam intelligi libros tris reliquos mercatur nihilo minore precio, quàn quod erat petitum pro omnibus. Sed eam mulierem tunc Tarquinio degressam postea nusquam loci visam constiti Libri tres 8 in sacrarium conditi Sibyllini appellati. ad eos quasi ad oraculum, 9 xv. viri adeunt, quum dii immortale publicè consulendi sunt.

CA

rum valore ex pondere judicandum est. Aureus quidem juxta Hotomannum valet viginti quinque denarios, sive centum sestertios. Sed pondere variarunt aurei. Tempore Justiniani ex auri libra septuaginta duo cudebantur, qui & Solidi in Jure Civili dicuntur. Itaque ex uncia sex aurei. Tempore Aureliani quadraginta aurei libra continebantur, neque plures cudere legitimum.

6. *F culum*] Testam, vel aliud instrumentum, quo ignis continebatur.

7. *Insuper habendam*] Contemnendam, negligendam.

8. *In sacrarium*] Libri Sibyllini in delubro Junonis in arca lapidea, cella subterranea servabantur. Nam quo Servius hos libros in Apollinis tem plo fuisse scribit, errat. Sed vel mem ria lapsus est, vel ad sua tempora spexit. Augustus enim postmodu alios libros Sibyllinos condidit du bus forulis auratis sub Apollinis Pa tini basi, quin & templum illud Pala ni Apollinis idem condidit. Qu sub Juliano Imperatore etiam conf gravit, & Sibyllina carmina fere e dem incendio perierunt, ut narrat A mianus Marcellinus lib. 23. vide qu que Salmas. ad Solin. p. 78.

9. xv. *Viri*] Vide supra pag. 57.

Επιι

CAP. XX.

Quid Geometræ dicant schemata, quibusque omnia ista Latinis vocabulis appellentur.

FIgurarum, quæ σχήματα geometræ appellant, genera sunt duo; planum & solidum. hæc ipsi vocant [1] ἐπίπεδον καὶ στερεόν. *Planum* est quod in duas partis solùm lineas habet, qua latum est & qua longum: qualia sunt [2] triquetra & quadrata, quæ in [3] area fiunt, sine altitudine. *Solidum* est; quando non longitudines modò & latitudines planas numeri linearũ efficiunt, sed etiam extollunt altitudinem: quales sunt fermè [4] metæ triangulæ, [5] quas pyramidas appellant: vel

Ἐπίπεδον] Planum ex Platone quoque vertit Cicero. Superficies etiam dicitur, quæ solam longitudinem & latitudinem habet Quæ & altitudinem στερεὸν, sive solidum corpus dicitur. Euclides ita loquitur, ἐπίπεδος ἐπιφάνεια, ἥτις δ' ἴσου ταῖς ἐφ' ἑαυτῆς εὐθείαις κεῖται). Atque ut in Geometria, ita in Arithmetica quoque ἐπίπεδος καὶ στερεὸς ἀριθμὸς dicitur. Vide Aristot. Metaph. lib. 5. & Problemat. Sect. 15. cap. 3. ubi in denario numero ponitur μῆκος, ἐπίπεδον, καὶ πρῶτον σύνθετον, *longitudo, superficies, & primum compositum*, quo corpus στερεὸν intelligit.

2. *Triquetra*] Boëthius triangulos plurali numero appellat, sed Valla affirmat non esse latinum. verum & Cic. lib. 2. de Nat. Deor. & Columella lib. 5. cap. 2. utuntur.

3. *Area*] Juxta Festum proprie est locus vacuus. Ab area rusticorum, in qua frumenta triturantur, deducit Varro lib. 4. de Ling. Lat. Hinc Geometræ ponunt pro loco plano, de hac voce vide Franciscum Flor. Sabinum lib. 1. subsec. Lect. c. 9.

In Area] Colvius legit, *in arena*; quia mos olim erat Mathematicorum, cum aliquid demonstrare, describere vellent in abaco pulvere consperso suas lineas, circulos, numeros, notas virgula ducere. Hunc eruditum pulverem vocat Cicero lib. II. de Natur. Deor. Seneca Epistol. 88. *Itane in Geometriæ pulvere hærebo*. & Ep. 74. *Vtrum majorem an minorem circumscribas, ad spatium ejus pertinet non ad formam, licet alter diu manserit, alterum statim obduxeris, & in eum in quo scriptus est pulverem solveris, in eadem uterque forma fuit.* Vide Martianum Capellam lib. 4. & 7. apud quem graphica abaci pulverisque hujus descriptio. Tertullianus de Pallio doctorem numerorum *arenarium* dixit. Unde putem pulveraticum dictum mercedem agrimensorum, seu potius corollarium. Aggenus Urbicus: *Agrimensores tres aureos accipiant, absque pulveratico*. Et sic accipienda in constitutione quadam Valentiniani & Theodosii, quæ apud Frontinum. Hæc Colvius in notis in Apulejum. Verum *area* servari potest, quod vocabulum Geometris usitatum.

4. *Meta*] Fastigia acuminata. Crebra

vel qualia sunt quadrata undiq;, quæ [6] κύβους illi, [7] nos quadrantalia dicimus. κύβος enim est figura ex omni latere quadrata: *quales sunt*, inquit M. Varro, [8] *tesseræ quibus in alveolo luditur: ex quo* [9] *ipsæ quoq; appellatæ κύβοι.* [10] in numeris etiam simi-

bra ejus vocabuli mentio apud agrimensores antiquos, ut apud Frontinum & Hyginum. Heroni meta dicitur, σκόπελος, quo lapis in acumen erectus denotatur. Et talis meta quoque in circo, prope quem quadrigæ se circumagebant. Ovid. lib. 10. Metam. dixit:

- - *Metasque imitata cupressus.*

quod de cypressu fœmina intelligendum, inter marem enim & fœminam distinguunt Botanici, quarum hæc metâ in fastigium convoluta, illa vero ramos in latus spargit. Meta itaque quia esset κωνοειδὴς, etiam Pyramis & Obelus à Cedreno dicitur.

5. *Quas Pyramides vocant*] *Hæc figura apud Geometras ideo sic appellatur, quod ad ignis speciem*, τοῦ πυρὸς, *ut nos dicimus, extenuatur in conum, ut loquitur* Ammianus Marcellinus lib. 22. Pyramidis autem vocabulum forsan Ægyptiacum, quod illis *paramon*. Certe Arabes Ægyptiis vicini هرم *Haramon* Pyramidem, sicut *alharamân*, duæ Ægypti Pyramides in occidentali ripa Nili dicuntur. *Haramon* itaque Pyramis dicta, H enim sæpe in P mutatur. Ita Græci *palus*, ab ἕλος, *pubes* ab ἥβη. Ita *Haramon* Pyramis. Sicut הרמון Hebræis arcem, palatium denotat, uti ab altitudine quoque Hermon mons dictus videtur. A Pyramidibus Ægypti cæteras Pyramides dictas liquet.

6. Κύβους *ille*] Vitruvius lib. 5. in Præfat. *Cubus est corpus ex sex lateribus, æquali latitudine planitierum quadratum. Is cum est jactus, quam in partem incubuit, dum est intactus, immotam habet stabilitatem, uti sunt etiam tesseræ, quas in alveo ludentes jaciunt.* Hunc scribit Timæus Locrensis lib. de Anima mundi ex tetragono fieri, solidissimum & stabile omnino corpus, sex quidem latera, octo vero angulos habens. Ejus verba sunt: ἐκ δὲ τετραγώνων ξυνισταμένων, τὸν κύβον ἑδραῖον καὶ στάσιμον πάντῃ σῶμα, ἓξ μὲν πλευρὰς, ὀκτὼ δὲ γωνίας ἔχον. In Geometria itaque cubus inter solida numeratur, conjungit in Arithmeticis dynamum cum cubo Arnobius. Quid hoc sit statim ubi de numeris agemus, videbimus.

7. *Nos quadrantalia*] Eulogius in somnium Scip. *Octo primus cubus. κύβον Græci, nos quadrantal dicimus.*

8. *Tesseræ*] In tabula lusoria, ut olim apud veteres, sic hodie apud nos, duplex præcipue ludus ludebatur, calculorum, quos & latrunculos dicebant, & tesserarum, quem & tabulæ lusum appellabant. Martialis:

Hic mihi bisseno numeratur tessera puncto.

Duodecim enim lineis sive scriptulis tabula notata erat utrinque. Ex vario tesserarum jactu varie per scripta & lineas movebantur ac disponebantur calculi. Calculum autem reducere licitum non erat, nisi adversarius concederet. Tabulæ porro usum, hoc est, τὴν πεττείαν à Palamede inventum fuisse apud omnes constat. Quod cum dicimus, de hoc lusu debemus intelligere, qui tesseris calculisque constabat, & tabula in qua ludebatur, lineis multis distincta, per quas calculi movebantur ad tesserarum jactum. Ludus autem triginta calculis constabat, quindecim nigris & quindecim albis. Quanquam in antiquissimo Palamedis ludo uterque quinque

que tantum calculos haberet, & quinas lineas, in quibus statuebantur illi calculi. Inter illas alia quædam media ferebatur, quam sacram vocabant, ad quam qui pervenerat, ad incitas redigebatur. Neque tesseris sed solis calculis hic res agebatur, ut Hesychius testatur. Apud Romanos tamen superior modus usitatus fuit, & ab Ægyptiis originem accepisse creditur, ut Plato in Phædro scriptum reliquit. nam πεττεία hæc cursum Solis ostendebat per duodecim Zodiaci signa, ut Eustathius monet. Tabulam lusoriam marmoream in thesauro antiquarum inscriptionum ostendit Gruterus, quam tamen talem tabulam esse ignorarunt hactenus eruditi. *Tabula autem*, inquit Isidorus, *luditur pyrgo, calculis, tesserisque.* Ex pyrgo sive turricula jaciebantur tesseræ in tabulam. Præter Pyrgum etiam ψηφοβόλον Joannes Antiochensis appellavit, per quod in pyrgum tali vel tesseræ conjiciebantur. Sed plerumque solo pyrgo contenti erant aleatores. Pyrgum quoque fritillum vocavit antiquitas, quanquam pro tabula lusoria eruditi habeant. Fritillum enim instrumentum est vel vasculum, in quo tesseræ fritinniunt, id est, juxta Nonium cum sono subsiliunt, concussæque agitantur. tesseras quod attinet, antiquissimi tribus utebantur, media ætas duabus, posteriorum ærum ad tres rediit. *Salm.*

9. *Ipsæ appellatæ κύβοι*] Tesseras sive cubos à cubo denominari scribit autor noster. Alii tesserarum figuram, quæ cubi appellantur, cubo nomen dedisse existimant.

10. *In Numeris etiam*] Quomodo igitur octonarium numerum primum cubum dixêre? Apposite Plutarchus in Problem. Rom. τῶν ἀριθμῶν ἁπάντων καὶ μὲν ἐννέα πρῶτος ἐστὶ τετράγωνος, ἀπὸ περιττοῦ καὶ τελείου τῆς τριάδος, τὰ δὲ ὀκτὼ πρῶτος κύβος ἀπὸ ἀρτίας τῆς δυάδος. Dicit primum tetragonum a triade esse novem, à dyade sive binario numero cubum esse octo. Octonarium itaque primum actu cubum, ac solum intra denarium pariter parem dicimus. dixit Aristoteles in problematibus Sect. 15. decem proportionibus quatuor cubicos numeros perfici. Quod quomodo intelligendum sit, vide Septalium in eundem locum. Cæterum cubum quoque cum dynami conjungunt antiqui autores. Arnobius lib. II. *Quadragenarium istum ad te voca, & ex eo percontare non abstrusum aliquid, non involutum, non de triangulis, non de quadratis, quid sit cubus,* (ita enim legendum, vulgo *dibus*) *sesquioctavus aut sesquitertius numerus : sed quod in medio situm est, bis bina, bis terna, quam efficiant summulam quærito.* Dynamis hic est numerus binarius mysticus Pythagoreorum, ut Photius ex Nicomacho nos docet. Binarius autem initium cubi. Dynamis quoque appellatur numerus quadratus. Diophantus l. 1. def. 2. καλεῖται ὁ μὲν τετράγωνος (ἀριθμὸς) δύναμις. Hero Alexandrinus, αὐτὸς δὲ ἀριθμὸς καλεῖται πλευρὰ τοῦ τετραγώνου, ὁ δὲ τετράγωνος, δύναμις, i.e. *Ipse numerus vocatur latus quadrati, quadratus vero potentia.* Vetus autor Græcus de Numeris: τετραγωνισμὸς καλεῖται οἱ ἀριθμοὶ ἤτοι ἅπαντες. τρὶς τρεῖς, θ δύναμις. τρὶς θ. κζ κύβος. τρὶς κζ. πα δυναμοδύναμις. τρὶς πα σμγ δυναμόκυβος. τρὶς σμγ ψκθ. κυβόκυβος. Macrobius quoque & alii octonarium numerum solidum corpus efficere, primum cubum esse & perfectum asseverant. Et propter perfectionem πάντα ὀκτὼ, proverbio dixere veteres. Ideoque Photius in Nicomachi excerptis veneratos fuisse sub variis nominibus octonarium numerum testatur, quamvis variæ de illo proverbio antiquorum scriptorum sint opiniones. Audi & Macrobium ad Somn. Scip. lib. I. cap. 5. *Sed & ad ipsam cæli harmoniam, id est, concinentiam, hunc numerum magis aptum esse non dubium est, cum Sphæræ*

similiter κύβος dicitur, quum omne latus ejuſdem numeri æqualiter in ſeſe ſolvitur, ſicuti fit quum ter terna ducuntur: atque idem ipſe numerus triplicatur. Hujus numeri cubum Pythagoras [11] vim habere lunaris circuli dixit: quòd & luna orbem ſuū luſtret ſeptem [12] & viginti diebus, qui [13] numerus

ipſa octo ſint, quæ moventur. Audi & illum ibidem, *Pythagorici hunc numerum IVSTITIAM vocarunt: quia primus omnium ita ſolvitur in numeros pariter pares, hoc eſt in bis quaterna, ut nihilominus in numeros æque pariter pares diviſio quoque ipſa ſolvatur, id eſt, in bis bina bis. Cum ergo & contextio ipſius, pari æqualitate procedat & reſolutio æqualiter redeat, uſque ad monadem, quæ diviſionem Arithmetica ratione non recipit, merito propter æqualem diviſionem IVSTITIÆ nomen accepit.*

11. *Vim habere lunaris circuli*] Ternario ter multiplicato fit novem, tria novem faciunt viginti ſeptem. Novenarius autem ab impari primus quadratus. Eulogius ad Somn. Scipionis. *Eſt igitur quadratus numerus Novenarius, quia ex tribus in ſe triplicatis exoritur.* Itaque erat cubus generis imparis maſculinus. Idem Eulogius: *Vt à numero pari, qui fœmineus habetur, tribus illis limitibus duplicatis natus eſt cubus; ita tribus per naturam ter triplicatis, efficitur alius cubus generis imparis maſculinus*, quem cubum hic intelligit autor noſter, cum dicit juxta Pythagoram *vim lunaris circuli habere, quod & Luna orbem ſuum luſtret ſeptem & viginti diebus.*

12. *Septem & viginti diebus*] Luna revera totum Zodiacum menſtruo ſpatio percurrit, & diebus 29. cum dimidio fere ad ſolem redit, ipſique conjungitur. In conjunctione obſcura eſt, ſed quando inde recedit biduo poſt cum triginta fere gradibus à Sole receſſerit, in corpore ejus rotundo portio quædam lucida apparet, quæ corniculata cernitur, & à Græcis μηνοειδὴς appellatur. Progreſſa longius & jam 90. gradum, hoc eſt, quadrante circuli diſtans à Sole ſeptimo die dimidiata ſive διχότομος conſpicitur. Hinc turgeſcens quotidianis auctibus creſcente lumine, undecima jam propemodum luce ἀμφίκυρτος nominatur ac velut gibboſa apparet, donec tandem in Solis oppoſitione, quod fit luce fere 15. tota lumine plena, & pleno orbe fulgens πανσέληνος dicitur. A quo loco ad Solem redeundo quotidianis iterum decrementis minuitur, & prima & viceſima luce iterum διχότομος, deinde μηνοειδὴς iterum & denuo corniculata ſplendet, donec perfecto circulo diebus 29. fere cum dimidio cum Sole conjungatur, ad eaſdem vices reditura. Quod autem Gellius dicit 27. die curriculum ſuum finiiſſe Lunam, libro 3. cap. 10. ex Varrone 28 numerat. Cæterum notandum Lunarem menſem triplicem eſſe, περιοδικὸν, συνοδικὸν & φάσεως. Menſis periodicus eſt, cum Luna ab eodem puncto Zodiaci profecta, ad idem revertitur. quod tempus capit ſpatium $27\frac{1}{3}$ dierum, juxta Plin. lib. 1. cap. 9. & Chalcidium in Timæum Platonis. Juxta Cleomedem lib. 1. Meteor. c. 4. dies $27\frac{1}{2}$ dies 28 juxta Macrobium lib. 1. in in Somn. Scip. cap. 6. Vitruvio lib. 9. c. 4. ſunt dies 28, & una circiter hora amplius. Capellæ 27 cum beſſe. Synodicus menſis eſt, cum Luna à Sole profecta eò redit. Quod fit juxta Cenſorinum die $29\frac{1}{2}$ aliis die trigeſimo. Men-

ſis

merus ternio, qui Græcè dicitur τριάς, tantumdem efficiat in cubo. *Linea* autem à nostris dicitur quam γραμμὴν Græci vocant. eam M. Varro ita definit. *Linea est*, inquit, *longitudo quædam sine latitudine & altitudine.* 14 Euclides autem breviùs, 15 prętermissa altitudine, γραμμὴ, inquit, est μῆκος ἀπλατές: quod exprimere uno Latino verbo non queas, nisi audeas dicere *illatabile*.

CAP.

φθίνων est, qui incipit secundo die à coitu, duratque donec iterum decrescat, atque evanescat. Vide Lindebrogii notas ad Censorinum.

13. *Numerus ternio*] Ternarius numerus perfectus habetur. Aristoteles de Cœlo lib. 1. cap. 1. παρὰ δὲ ταῦτα οὐκ ἔστιν ἄλλο μέγεθος, διὰ τὸ τὰ τρία πάντα εἶναι, καὶ τὸ τρὶς πάντῃ. καθάπερ γάρ φασι καὶ οἱ Πυθαγόρειοι τὸ πᾶν, καὶ τὰ πάντα, τρισὶν ὥρισται. τελευτὴ γὰρ, μέσον, καὶ ἀρχὴ τὸν ἀριθμὸν ἔχει τὸν τοῦ παντός, id est, *Præter hæc non est alia magnitudo, quod tria sint omnia; & ter undequaque. Quemadmodum etiam Pytagorici dicunt, omne & omnia tribus determinata sunt. Finis enim, medium & principium eum numerum habent, qui est omnis.* Videndus quoque præter Marcianum Capellam, Porphyrius de vita Pythagoræ, Chalcidius in Timæum. In sacris illo numero passim usi gentiles. Imo de Diis suis dixerunt, τριχῇ δὲ πάντα δέδασται, i.e. *trifariam omnia divisa sunt.* quanquam ad fabulas suas traducant. Zoroastres hanc trinitatem aliter intelligebat. Plecho in scholiis ad Oracula magica, φησὶ δὲ περὶ Ζωροάστρου Πλούταρχος, ὡς τριχῇ τὰ ὄντα διέλοι. καὶ τῇ μὲν πρώτῃ αὐτῶν μοίρᾳ Ὡρομάζην ἐφιστῶν. τῇ δὲ ἐσχάτῃ Ἀριμάνην. μίθρην δὲ τῇ μέσῃ. Id est, *Refert autem de Zoroastre Plutarchus, quod res omnes quæ existunt, tripliciter distribuerit, & primæ quidem parti illarum Horomazen præposuerit; ultimæ autem Arimanem, mediæ mithram.* Quin & ternarius numerus juxta Pythagoræos πάντα τὰ ἀνθρώπινα συνέχει, *omnia humana complectitur.*

14. *Euclides*] Mathematicus ille celeberrimus, qui floruit tempore Ptolemæi Lagidæ, eoque regnante primus Alexandriæ docuit mathesin, ut ex Proclo Diadocho liquet. Alius fuit Euclides Socraticus, qui mathematica non scripsit, ut ex Laërtio apparet. A quo Philosopho Megarici dicti. Vide Savilium prælectione in Euclidem prima.

15. *Prætermissa altitudine*] Non mirum est ab Euclide prætermissam altitudinem, quando nulla altitudo esse potest, nisi adsit latitudo.

16. *Quod exprimere, &c.*] Hæc non esse Gellii putat Badius.

CAP. XXI.

Quòd Iulius Higinus affirmatißimè contenderit legiſſe ſe librum P. Virgilii domeſticum, in quo ſcriptum eſſet, & ora Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror, *non, quod vulgus legeret,* ſenſu torquebit amaro.

VErſus iſtos 1 ex Georgicis Virgilii plerique omnes ſic legunt:

At ſapor indicium faciet manifeſtus. & ora
Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaro.

2 Higinus autem non hercle ignobilis grammaticus, in commentariis, quæ in Virgilium fecit, 3 confirmat & perſeverat non hoc à Virgilio relictum; ſed quod ipſe invenerit in libro, qui fuerit ex domo atque familia Virgilii,

—— & ora
Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror.

neque id ſoli Higino, ſed doctis quibuſdam etiam viris 4 complacitũ. quoniam videtur abſurdè dici; *ſapor ſenſu amaro torquet*: quum ipſe, inquiunt, ſapor ſenſus ſit, non alium in ſemet ipſo ſenſum habeat: ac proinde ſit quaſi dicatur; *ſenſus ſenſu amaro torquet.* Sed enim quum Favorinus Higini commentarium legiſſet atque ei ſtatim 5 diſplicita eſſet inſolentia & inſuavitas 6 illius; *ſenſu torquebit amaro*: riſit, &, 7 Iovem lapidem, inquit, quod ſanctiſſimum jusjurandũ eſt habitum, paratus ſum ego jurare Virgilium hoc nunquam ſcripſiſſe, ſed Higinum ego dicere verum arbitror, non enim primus finxit hoc verbum Virgilius inſolenter: ſed in carmi-

EX *Georgicis*] Extat locus lib. 2. Georg. v. 246. ubi & Serv. ita legit.

2. *Hyginus*] Vide ſupra.

3. *Confirmat & perſeverat*] Stephanus legit, *affirmat & perſeverat.* Utrocunque autem modo ſcribas, eſt *perſeverat* pro vulgari *aſſeverat.* Sic autem & alibi uno compoſito pro altero nove utitur.

4. *Complacitum*] Antiqui, ut Diomedes Grammaticus teſtatur, paſſivis pro activis ſæpe abutuntur. *Complacet* tamen vix reperies pro ſimul placet.

5. *Diſplicita eſſet*] Diſplicuiſſet.

6. *Illius*] Ita in Ms. Antiquæ Editiones, *amaroris.*

7. *Per*

carminibus Lucretii inventum eſt: nec eſt aſpernatus auctoritatem poëtæ ingenio & facundia præcellentis. verba ex quarto Lucretii hæc ſunt,

[8] *Denique in os ſalſi venit humor ſæpe ſaporis,*
Cum mare verſamur propter, dilutaque contra
Quum tuimur miſceri abſynthia, [9] *tangit amaror.*

10 Non verba autem ſola, ſed verſus propè totos & locos quoque

7. *Per Iovem lapidem*] Feſtus: *Lapidem ſilicem tenebant juraturi per Iovem, hæc verba dicentes: ſi ſciens fallo, tum me Dieſpiter ſalva urbe arceque bonis ejiciat, uti ego hunc lapidem.* Putat nonnemo, Veteres Jovem lapidem appellaſſe, quod olim fuerit ejus lapideum ſimulachrum: atque ita Jovem veluti teſtem juramenti manu ſua venerabantur. Lampridius certe in vita Heliogabali, lapides quoque divos dixit. Putat tamen Salmaſius *vivos lapides* ſcribi poſſe. Græci ἐμψύχους λίθους vocabant. βαιτύλια λίθοι ἔμψυχοι Græcis, qui ſe movebant inſtinctu dæmonis. Saturno, Jovi, Soli aliis diis tales lapides ſacri, uti Photius in Bibliotheca ſua refert. Rheam Saturno lapidem pro Jove devorandum dediſſe, quem βαιτύλον appellabant, Mythologi finxerunt. Peregrino vocabulo Latini *Abadir* dicebant, quo & deum & nominatum jam lapidem appellabant. Athenienſes quoque ad Saxum jurare ſoliti. Heſychius, λιθωμόται ἐπὶ τῷ λίθῳ ὀμνύντες. Neque tantum lapidem, ſed etiam congeriem lapidum venerabantur: Theophraſtus περὶ δεισιδαιμονίας, καὶ τῶν λιπαρῶν λίθων ἐν ταῖς τριόδοις, παριὼν ἐκ τῆς ληκύθου ἔλαιον καταχεῖν. καὶ γόνατα πεσὼν καὶ προσκυνήσας ἀπαλλάττεσθαι. unde & apparet oleo delibutos fuiſſe lapides. ἑρμαῖοι illi λόφοι Græcis dicebantur, quod ſtatuas Mercurii quæ in biviis, triviis, quadriviis colebantur, jactu lapidum viatores augerent. Orientalibus populis lapides tales divino honore proſequi familiare quoque fuit. Etiam Arabes λίθον τετράγωνον adoraſſe Maximus Tyrius 38. Serm. memoriæ reliquit, de quo & Clemens in Protreptico, Euthymius Zygabenus in Panoplia, qui Veneris caput inſculptum fuiſſe affirmat, & Catecheſis Sarracenorum. Hodie Saxum adhuc nigrum in templo Meccano venerantur Mahumedani. De jactu porro lapidum ſuperſtitioſo etiam Salomon loqui videtur Prov. 26. Vide Seldenum de Diis Syris p. 350.

Iovem Lapidem] Male antiquæ Editt. *Iovem lapideum.*

8. *Denique*] Ita antiquæ editiones; verſus illi deſunt in Stephani & nupera editione. Extant hi verſus lib. 4. Lucr. Edit. Gifan. p. 115.

9. *Tangit*] Afficit

10. *Non verba, &c.*] Quod multis verſibus haud difficulter oſtendi poſſet, ſi opus eſſet. Vide Macrob. Sat. l. 6. de Lucretio non bene ſentire videtur apud Ciceronem, Quinctus frater, cum ejus *poëmata non ita multis luminibus ingenii, multæ tamen artis eſſe* refert. Neque Quinctiliani judicium lib. 10. approbatur. Ovidius multo melior judex,

Carmina ſublimis tunc ſunt peritura Lucreti,
Exitio terras cum dabit una dies.

Quin & ipſe M. Tullius hoc familiaris & amici ſui opus ob immaturam mortem

quoque Lucretii plurimos sectatum esse Virgilium videmus.

tem non satis politum, castigavit, Eusebio teste: 12 enim annis minor natu est Cicerone. Juvenis autem mente emota obiit. Cicero quoq; & Cornelius Nepos eum suis ornant laudibus. Empedoclem autem maxime secutus, qui græcis versibus de Rer. Natura scripsit, quem etiam egregiis versibus laudat,

Carmina quinetiam divini pectoris ejus
Vociferantur, & exponunt præclara reperta,
Vt vix humana videatur stirpe creatus.

De quo cum Aristoteles dicat, ὅτι καὶ Ὁμηρικὸς καὶ δεινὸς περὶ τὴν φράσιν γέγονε, μεταφορικός τε ὢν καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς περὶ ποιητικὴν ἐπιτάγμασι χρώμενος, eundem sublimibus & ingeniosis carminibus Lucretius expressit, & præter Homerum Græcosque alios etiam Ennium imitatus est, utrumque autem & Lucretium & Ennium Virgilius.

Cap. XXII.

An, qui causas defendit, rectè Latinéque dicat superesse se ei, quod defendit, & superesse, propriè quid sit.

1 IRroboravit inveteravitque falsa atque aliena verbi significatio ejus, quod dicitur; 2 *hic illi superest*; quum dicendum est, *advocatum esse quem cuipiam*, causamq; ejus defendere.

I*Rroboravit*] Invaluit. Vox non valde usitata hac significatione. Cæterum hæc verba absolute posita revera tamen activa esse possint, ut subintelligatur *se*. Sic Virgil. *Nox humida cælo præcipitat seipsam* nimirum, ut Badius recte annotavit. Et sic Scioppius in multis aliis judicat.

2. *Hic illi superest*] Ita tamen Augustus locutus est, qui munditias Sermonis etiam teste Gellio sectabatur. Suetonius in Augusto cap. 56. *Cum Asprenas Nonius arctius ei junctus causam veneficii accusante Cassio Severo, diceret: consuluit Senatum, quid officii sui putaret: cunctari enim se, ne si superesset, eriperet legibus reum, sin deesset destituere ac prædamnare amicum existimaretur.* ubi *superesse* pro defendere in judicio positum. *Superesse* quoque *rebus suis* pro consulere, prospicere, JCtis. cui contrarium insuper habere, pro negligere. vide præter Palmer. in Spicil. etiam Janum Gulielmum lib. 2. verisi. cap. 4. ubi & Ciceronis locum in hanc rem emendat. Barthius Adversar. lib. 24. c. 12. ostendit Ciceroni *superesse* quoque dictum pro *adesse* lib. 2. de Republ. & Arnobius lib. 3. *Ludentis est Deos nobis superesse custodes.* Item lib. 4. *Quis Libentium, quis Liburnum credat libidinum superesse tutelis.* Ita Paulus JC. l. 2. de Curat. furios. Ulpianus leg. 12. de Tut. & Curat. ubi *superesse* denotat *præesse* vel potius curam habere. Vitruvius eadem significatione dixit supra esse, ita enim loquitur: *Rex cum jam civitate sex lectos habuisset, nec tam cito septimum idoneum inveniret, retulit ad eos qui supra bibliothecam fuerant, & quæsiit, si quem novissent ad id expeditum.*

3. Compi-

fendere. atque id dicitur, non in 3 compitis tantùm neque in plebe 4 vulgaria, sed in 5 foro, in 6 comitio, apud 7 tribunalia. qui integrè autem locuti sunt magnam partem, *superesse*, ita dixerunt, ut eo verbo significarent superfluere & supervacare atque esse supra necessarium modum. itaque 8 M. Varro in Satyra, quæ inscripta est, *Nescis quid vesper serus vehat*, *superfuisse* dicit immodicè & intempestivè fuisse. verba ex eo libro hæc sunt: *In convivio legi nec omnia debent. & ea potissimum quæ simul sunt* 9 *βιωφελῆ*, *& delectent potius: ut id quoque*

3. *Compitis*] Compita sunt viarum concursus, item ædes sacræ in triviis vel quadriviis positæ. Philargyrius in II. Georgicorum, *compitum, ut Trebatio placet, locus ex pluribus partibus in se vel in easdem partes ex se, via atque itinere dirigens, sive is cum ara, sive sine ara, sive sub tecto, sive sub divo sit, ubi pagani agrestes buccina convocati solent certa inire consilia. Hinc & lares compitalitii & feriæ compitalitiæ.* Persii vetus interpres ad Satyr. 5. *Pertusa compita sunt loca in quadriviis quasi turres*, & addit, *merito pertusa quia per omnes quatuor partes, pateant*, & post ea, *vel compita sunt non solum in urbe loca, sed etiam viæ publicæ, ac diverticula aliquorum confinium, ubi ædiculæ consecrantur patentes.* Hinc compitalia festa, quæ sacra laribus, & vel in compitis vel in foco fiebant. Atque hæc aliis conceptiva dicuntur, quod quotannis hic dies concipitur, teste Varrone lib. 5. Dionysius lib. 4. Stativa facit, & dicit Saturnalibus successisse mense nimirum Decembri. In Calendario antiquo VI. Nonas mense Majo. *Comp.* ponuntur. An igitur bis in anno hæc sacra, & quæ antea conceptiva, postmodum stativa facta? Utique hoc dixerim. Sed ad rem. Compita igitur pro quibusvis viis ponuntur quæ concurrunt. A competendo autem dicta. Glossæ, *competit, συντρέχει*.

4. *Vulgaria*] Talibus vocibus delectatur Gellius, ita alibi dixit *ridicularius, singularius*. Vulgarii tamen vocabulum etiam Nonius ex Nævio aliisque usurpat.

5. *In foro*] Ubi conventus hominum frequens. Varia fuisse fora notum est, sed fori nomine, ubi absolute ponitur, Romanum intelligitur, quod ædificiis maxime ornatum, & frequens propter judicia. Propertius lib. 4.

Atque ubi nunc terris dicuntur jura subactis,
Stabant Romano pila Sabina foro.

Idem Forum magnum à Victore atque Ovid. 3. Fastorum appellatur, & forum vetus apud Herodianum. Hic quoque rostra fuere, & statua Marsyæ coronati, ad quam litigantes conveniebant. Horat. 1. Serm.

Deinde eo dormitum, non sollicitus mihi quod cras
Surgendum sit mane, obeundus Marsya.

E regione Marsyæ Libonis puteal, ubi fœneratores conveniebant, inter porticum Juliam, & arcum Fabianum, ut vetus interpres Persii scribit. De hoc foro aliisque vide *Georgii Fabricii Romam.*

6. *In comitio*] Quo populus conveniebat suffragiorum ferendorum causa. Pro concilio amplissimo apud Cic. 3. de Legibus accipitur.

7. *Tribunalia*] In quo edito loco curuli sellæ insidentes majores Magistratus tribubus jura dicebant. Nam ex subselliis minores magistratus, teste

que videatur non defuisse magis quàm superfuisse. Memini ego prætoris docti hominis tribunali me forte assistere, atque ibi advocatum non incelebrem sic [10] postulare, [11] ut extra causam diceret, remque quæ agebatur, non attingeret, tunc prætorem ei, cuja res erat, dixisse, advocatum eum non habere: & quum is, qui verba faciebat, reclamasset: ego illi [12] *V. Cl. supersum*: respondisse prætorem [13] festiviter; *tu plane superes, non ades.* M. autem Cicero [14] in libro, qui inscriptus est de jure civili in artem redigendo, verba hæc posuit: *Nec verò scientia juris majoribus suis* [15] *Q. Ælius Tubero defuit;*

teste Asconio Pediano, jus dicebant. formam tribunalis proposuit Vitruvius lib. 5. c. 1. hemicycli schemate. vide eundem quoque lib. 4. c. 7.

8. *M. Varro*] Quem plures satyras scripsisse alibi diximus.

9. Βιωφελῆ] Quæ vitæ conducunt. quædam hic verba ex priscis codicibus inseruit Carrio, nimirum, *defuisse magis quam.* Sed antiquæ editiones illa non habent, quas approbat Barthius Adversar. lib. 35. cap. 6. Neque enim, *inquit*, Varro quid desit considerat, sed quomodo etiam lectione is non superflua utatur, qui finem vitæ vespera qualibet metitur, quod argumentum Varronianæ satiræ fuit. verum quamvis verba quæ restituit Carrio etiam abesse possint integro sensu, tamen ejus emendationem, qua nitidior & elegantior dicendi modus occurrit, amplectendā arbitror. Vide tamen Barth. dicto loco.

10. *Postulare*] Suum vel alterius desiderium coram tribunali exponere, vel instanter aliquid petere; postulare enim est crebro poscere sicuti & causas agere. Vide tit. jur. civ. de Postuland.

11. *Vt extra causam*] Ita recte Carrio. vulgo, *ut quam causam*, nisi pro *quam quum* legendum sit. Advocati autem uti olim ita & hodie quidam inveniuntur venditores inanium verborum. Lepidissimum extat Epigramma Martialis lib. 6.

Non de vi, nec cæde, nec veneno,
Sed lis est mihi de tribus capellis:
Vicini queror has abesse furto:
Hoc judex sibi postulat probari.
Tu Cannas, Mithridaticumq; bellum,
Et perjuria Punici furoris,
Et Sullas, Mariosque, Mutiosque,
Magna voce sonas, manuque tota.
Iam dic Posthume de tribus capellis.

12. *V. Cl.*] Hic titulus melioribus temporibus Senatoribus majoribusque competebat Magistratibus, ut ex Cicerone quoque & Jure Civili liquet, ita & Proconsules & Provinciarum Præsides viri quoque Clarissimi appellantur. Cadente imperio mutati tituli, alii enim perfectissimi, alii Clarissimi, alii spectabiles, alii illustres dicebantur. Vide Alciatum lib. 3. Dispunct. cap. 4. Clarissimi spectabilibus inferiores erant, vide ut Theod. sancivit leg. 5. De Proxi. Sacr. leg. un. C. de Annona. Clarissimatus vocabulo utitur quoque Ammianus Marcellinus lib. 21.

13. *Festiviter*] Risu scilicet captato ex vocis ambiguitate, quam rationem Fabius lib. 6. inter ridicula recenset. Festivus idem qui Græcis εὐτράπελος.

14. *In libro*] Non extat.

15. *Q. Ælius Tubero*] Plures fuere Q. Ælii Tuberones. De primo ita Cicero in Bruto: *Et quoniam Stoicorum est facta mentio, Q. Ælius Tubero fuit illo tem-*

fuit; doctrina etiam superfuit, in quo loco, *superfuit* significare videtur, [16] *supra fuit* & *præstitit*, superavitque majores suos doctrina sua [17] superfluenti, tum & nimis abundanti. disciplinas enim Tubero Stoicas & dialecticas percalluerat. In libro de Rep. secundo idipsum verbum Ciceronis non temere transeundum. verba ex eo libro hæc sunt: *Non gravarer, Leli, nisi & hos velle putarem, & ipse cuperem te quoque aliquam partem hujus nostri sermonis attingere: præsertim quum heri ipse dixeris, te nobis etiam* [18] *superfuturum. verum, si id quidem fieri non potest, ne desis omnes te rogamus.* exquisitè igitur & competentè [19] Iulius Paulus dicebat, homo in nostra memoria doctissimus, *superesse* non simplici ratione dici tam Latinè, quam Græcè: Græcos [20] περιεῖναι in utramque partem ponere;

... tempore L. Paulli nepos, nullo in Oratorum numero, sed vita severus, & congruens cum ea disciplina, quam colebat, paullo etiam durior; qui quidem in triumviratu judicaverit, contra P. Africani avunculi sui testimonium, vocationem Augurs, quo minus judiciis operam dare, non habere: sed ut vita, sic oratione durus & incultus, horridus. Fuit autem ... civis & fortis, & inprimis Gracchis molestus; quod indicat Gracchi in eum Oratio. Sunt etiam in Gracchum Tuberonis. Is fuit mediocris in dicendo, doctissimus in disputando. Hic igitur intelligitur, cum Cicero eum fuisse Stoicum affirmet, & Gellius postea dicat Tuberonem disciplinas Stoicas & Dialecticas percalluisse. Quo pertinet quoque illud Ciceronis, doctissimum fuisse in disputando. Valerius Maximus lib. 7. cap. 5. L. Paulum avum, P. Africanum patruum ejus fuisse testatur. Hujus Pater Q. Tubero fuit L. Pauli filius. Alius fuisse videtur Q. Ælius Tubero, qui multa in jure scripsit, teste Pomponio in l. 2. de Orig. Jur. Atque hic idem, quem Gellius lib. 14. c. 2. citat, librumque laudat de officio Jud. *Vide Voss. de Hist. Lat.*

16. *Suprafuit*] Id est, supra majores fuit, qui doctrina & juris civilis scientia inclaruerunt. Barthius legit *superior fuit*.

17. *Superfluenti*] Hæc verba juxta Barthium glossema sapiunt, cui locum dedisse videntur quæ post verba Ciceronis sequuntur, *abundans nimis, & affluens, & exuperans*. Carrio certe merito inscitiæ hæc verba insimulat.

18. *Superfuturum*] Copiosiorem in dicendo futurum.

19. *Iulius Paulus*] Poëtam, ut arbitror, intelligit, cujus & meminit autor noster lib. 5. cap. 5. Citatur quoque Paulus Grammaticus à Charisio, qui in Cœlii Historiam, & nonnullas Comœdias Afranii scripsit. An idem sit cum eo quem Tyrium oratorem fuisse, & legationem Romæ egisse sub Hadriano refert Suidas, multum dubito. Certe alius fuit à celeberrimo Jurisconsulto, cujus opera totiens in Pandectis citantur. Neque enim temporum ratio hoc patitur, cum is sub Heliogabalo & Alexandro vixerit, itaque Gellius ejus meminisse non potuit. Et hunc græcæ originis fuisse existimat Hotomannus. Vide Cujac. lib. 21. c. 26. observ.

20. Περιεῖναι] Quod significat, præcellere, abundare.

nere; vel quòd supervacaneum esset, ac non necessarium, vel quòd abundans nimis & affluens & exsuperans. sic quoque nostros veteres *superesse* aliàs dixisse, pro [21] superfluenti & supervacuo neque admodum necessario, ita ut suprà posuimus Varronem dicere: aliàs ita, ut Cicero dixit, pro eo quòd copia quidem & facultate ceteris anteiret, supra modum tamen & largius prolixiusque flueret, quàm esset satis. Qui dicit ergo superesse ei, quem defendit, nihil istorum vult dicere: sed nescio quid aliud [22] indictum inscitumque dicit. at ne Virgilii quidem poterit auctoritate uti, qui [23] in Georgicis ita scripsit:

Primus ego in patriam mecum, modò vita supersit.

hoc enim in loco Virgilius [24] ἀκυρώτερον verbo usus videtur; quòd supersit dixit pro longinquius diutiusque adsit. illud contra ejusdem Virgilii est aliquanto probabilius:

[25] *Florenteisque secant herbas, fluviosque ministrant,*
Farraque, ne blando nequeant superesse labori.

significat enim supra laborem esse, neque opprimi à labore. An autem *superesse* dixerint veteres pro restare & perficiendæ rei [26] deesse quærebamus. nam Sallustius in significatione ista non *superesse*, sed [27] *superare* dicit. verba ejus in Iugurtha hæc sunt: *Is plerumq; seorsum à rege exercitum ductare, & omnis res exsequi solitus erat, quæ Iugurthæ fesso aut majoribus astricto superaverant.* Sed invenimus in tertio [28] Ennii annalium in hoc versu,

Inde

21. *Superfluenti*] Superfluo.

22. *Indictum*] Non solitum proprie tali significatione dici, neque enim non dictum vult dicere, quia frequenter ita locutos fuisse plerosque jam antea asseveravit.

23. *In Georgicis*] Lib. 3. sicut & sequentes versus habentur.

24. Ἀκυρώτερον] Minus proprie.

25. *Florenteisque*] Hodie in Virgilio legitur, *pubentesque*. loquitur autem ibi Poëta de admissariis equis, *& blandum laborem* ipsum coïtum appellavit.

26. *Deesse*] Vet. Edit. *adesse*.

27. *Superare*] Hanc vocis significationem tanquam novam, sicuti etiam *exercitum ductare*, annotavit Quintil lib. 10. Cicero tamen pluribus locis ita loquitur, uno exemplo contenti erimus, *de eo quod ipsis superat, aliis gratificari volunt.* lib. de Fin.

28. *Ennii*] De quo supra.

29. Quod

Inde ſibi memorat unum ſupereſſe laborem.

id eſt, reliquum eſſe & reſtare. 29 quod quidem diviſè pronunciandum eſt, ut non una pars orationis eſſe videatur, ſed duæ. Cicero autem in ſecunda Antonianarum, quod eſt reliquum, non *ſupereſſe*, ſed *reſtare* dicit. præter hæc, *ſupereſſe*, invenimus dictum pro *ſuperſtitem eſſe*. ita enim ſcriptum eſt in libro epiſtolarum 30 M. Ciceronis ad Plancum, in epiſtola Aſinii Pollionis ad Ciceronem verbis his, *Nam neque deeſſe reip. volo, neque ſupereſſe*. per quod ſignificat, ſi reſpublica emoriatur & pereat, nolle ſe vivere. in Plauti autem Aſinaria manifeſtius id ipſum ſcriptum eſt in iis verſibus, qui ſunt ejus comœdiæ primi,

Sicut tuum vis unicum gnatum tuæ
Supereſſe vitæ ſoſpitem & ſuperſtitem.

Cavenda igitur eſt non improprietas ſolùm verbi, ſed etiam pravitas omnis; 32 ſi quis ſenior advocatus adoleſcenti ſe ſupereſſe dicat.

CAP.

29. *Quod quidem, &c.*] Hæc verba gloſſema ſapiunt. Venet. antiqua, *quod quid. diviſe.* ſenſum puto, pronunciari quidem diviſe, ſed revera unam eſſe dictionem.

30. *M. Ciceronis ad Plancum, &c.*] Vulgo, *ad L. Plancum & in epiſtola M. Aſinii Pollionis*. Prænomen utrumque à quibuſdam membranis abeſt. Cn. autem Plancus, & C. Aſinius intelligendi, copula quoque delenda. Poſtremo nota, cum omnes illi epiſtolarum libri ad familiares appellentur, unumquemque tamen librum ſpeciatim certa appellatione ab aliis dignoſci, & ab ejus nomine mutuari titulum, ad quem prima libri illius eſt Epiſtola, etiamſi ad alios eodem libro non pauciores fortaſſis extent epiſtolæ. Vix enim eſt, ut credam certum numerum ſingulis libris fuiſſe appoſitum. Itaque Nonius, aliique Grammatici librum epiſtolarum Ciceronis ad Memmium, ad Hirtium, ad Cæſarem, ad alios laudant ſæpe; primum vero, ſecundum, tertium, ac deinceps nunquam. Eſt hic igitur liber epiſtolarum ad Cn. Plancum qui vulgo decimus appellatur, in eoque libro tres leguntur C. Aſinii Pollionis ad Ciceronem Epiſtolæ, in quarum poſtrema ita legitur: *Proximis literis conſilium meum expedierur, nam neque deeſſe neque ſupereſſe Reip. volo.* Non igitur inter fragmenta hæc verba reponenda fuerunt à viris eruditis, qui eorum collectioni præfuerunt. Nimirum vulgata ſcriptura corrupta, & antiquus mos librum quemque Epiſtolarum deſignandi ignoratus bonis viris impoſuit. Carrio lib. I. Emendat. c. 17.

31. *Verſibus*] Vulgo, *verbis, quæ, &c.*

32. *Pravitas omnis*] Legendum *ominis*: magna ſuperſtitio Romanorum fuit, ne quis mortis vocabulum nominaret, neu quis cum adoleſcente loquens, aut ejus res agens, verbum aliquod excidere ſibi pateretur, quod ordinem fati turbaret, hoc eſt, ut ſene ſu-

perstite minor annis excederet vitâ. Ita hoc loco malum omen est senem superesse adolescenti; hoc enim velut voto juvari aut accelerari mors juvenis putabatur. Alluditur simul ad significationem versuum Plautinorum ex Asinaria productorum, *Barthius Adv. lib.* 35. c. 6. 'n omnibus editionibus, quas vidi, legitur *omnis*, nisi quod in antiquiss Veneta *ois*, forsan pro *ominis*. Lambecius in ms. se ita invenisse affirmat Ita quoque emendavit Mercerus ad lib 1. ep. 3. Aristæneti.

Cap. XXIII.

Quis fuerit Papirius Prætextatus: quave istius causa cognoment sit, historiaque ista omnis super eodem Papirio cognitu jucunda

HIstoria de [1] Papirio Prætextato dicta scriptaque est [2] M. Catone in oratione, qua usus est ad milite contra Galbam, cum multa quidem venustate atque luce atque munditia verborum. ea Catonis verba huic prorsus commentario indidissem, si libri copia fuisset id temporis quum hæc dictavi. quòd si non virtutes dignitatesque verborum, sed rem ipsam scire quæris; fermè ad hunc modum est. Mos antea senatoribus Romæ fuit, in curiam cum [4] prætextatis filiis introire. Quum in senatu res major quæpiam consultata, eaque in diem posterum prolata est; placuitque ut hanc rem, super qua tractavissent, ne quis enunciare prius

PApyrio] Patriciam fuisse & antiquam familiam ex Cic. ep. 21. lib. 6. ad famil. constat.

2. *Catone*] Vide supra pag. 61.

3. *In curiam*] Locus intelligitur, in quo Senatores consilia agitabant. Varro lib. V. de L. L. *curiæ duorum generum, nam & ubi curarent Sacerdotes res divinas, ut curiæ veteres, & ubi senatus humanas, ut curia Hostilia, quod primus ædificavit Hostilius rex.* Erat & curia decima pars tribus. sicut enim Romulus in tres tribus Populum Romanum diviserat, ita tribus in denas partes distinguebantur, quia in eadem curia per Curiones sacra peragebantur.

4. *Prætextatis*] Prætexta puerorum (est enim etiam magistratus insigne erat toga alba purpureo prætexta limbo, quam pueri gestabant usque ad xvii annum, cum virilem togam induebant Hinc anni prætextati alibi Gellio dicuntur. Pueri itaq; bullam cū prætext gestabant. Ascon. in 3. Verr. *Simul cum prætexta etiam bulla suspendi in collo infantibus ingenuis solet aurea, libertini scortea.* βουλὴ, vel βολὴ potius, Tarentinis βόλλη, ἀναβολὴ, ἀμβόλλα, atque hinc abolla. Atque Æolismum hoc sapit. De Prætexta autem vide diffuse loquentem Aldum Manutium in Quæstis per Epistol. & præcipue Macrobium lib. 6. Saturn. qui pleraque hæc etiam ex Gellio more solito descripsit.

5. Secr

prius quàm decreta esset: mater Papirii pueri, qui cum parente suo in curia fuerat, percunctatur filium quidnam in senatu Patres egissent. puer respondit tacendum esse, neque id dici licere. mulier fit audiendi cupidior. 5 secretum rei & silentium deberi puer affirmans animum ejus ad inquirendum everberat. quærit igitur compressius violentiusque. tum puer, matre urgente, lepidi atque festivi mendacii consilium capit. actum in senatu dixit, utrum videretur utilius magisque è republica esse, unúsne ut duas uxores haberet, an ut una apud duos nupta esset. hoc illa ut audivit, animo compavescit: domo trepidans 6 egreditur: ad ceteras matronas defert quod audierat. perveniunt ad senatum postera die matrum familias caterva: lacrymantes atque obsecrantes orant una potius ut duobus nupta fieret, quàm ut uni duæ. Senatores ingredientes in curiam, quæ illa mulierum intemperies & quid sibi postulatio isthæc vellet, mirabantur. puer Papirius in medium curiæ progressus, quid mater audire institisset, quid ipse matri dixisset, rem, sicuti fuerat, denarrat. senatus fidem atque ingenium pueri 7 deosculatus consultum facit, uti posthac pueri cum patribus in curiam ne introëant, nisi ille unus Papirius: eique puero postea cognomentum, honoris gratia, inditum 8 Prætextatus: ob loquendi tacendique in ætate prætextata prudentiam.

CAP.

5. *Secretum rei*] Ita & Macrobius. Palatinus codex, ut annotaverat Gruterus in margine sui quondam Gellii, ita distinguebat: *mulier fit audiendi cupidior secretum rei: & silentium pueri animumque ejus, &c.*

6. *Egreditur*] Codex Palatinus: *Egreditur ad cæteras matronas. pervenit ad senatum*, &c.

7. *Deosculatus*] Palatinus: *Exosculatur*, i. e. blande approbat.

8. *Prætextatus*] Atque ita posteri Papirii vocati sunt. familiæ enim ejus cognomina sex fuere *Crassi*, *Cursores*, *Mathones*, *Mugilloni*, *Pæti*, *& Prætextati*. *Carbones* enim plebeii fuerunt. Vide Ant. Augustinum.

CAP. XXIV.

Tria epigrammata trium veterum poëtarum, Nævii, Plauti, Pacuvii, quæ, facta ab ipsis, sepulchris ipsorum incisa sunt.

TRium poëtarum illustrium 1 epigrammata, 2 Cn. Nævii, M. Plauti, M. Pacuvii, quæ ipsi fecerunt, & incidenda suo sepulchro reliquerunt, nobilitatis eorum gratia & venustatis, scribenda in his commentariis esse duxi. Epigramma Nævii plenum superbiæ 3 Campanæ: quod testimonium esse justum potuisset, nisi ab ipso dictum esset:

Mortalis immortalis flere 4 si foret fas:
Flerent 5 divæ Camœnæ Nævium poëtam.
6 *Itaque postquam est 7 Orcino traditus thesauro;*
Oblitei sunt Romæ loquier Latina lingua.

Epigram-

EPigrammata] Inscriptiones sepulchrales.

2. *Cn. Nævii*] Comici hujus fabulæ passim citantur ab antiquis Grammaticis Fragmenta ejus aliorumque veterum Poëtarum H. Stephanus edidit. Propter maledicentiam Scipioni Africano & Metello invisus in carcerem compactus à triumviris capitalibus, postmodum liberatus, in exilium deinde actus Uticæ obiit, ut in Chronico Eusebiano tradit Hieronymus ad Olymp. 114. Bello Punico primo interfuit, quod etiam versibus Saturniis descripsit, quod illi vitio vertit Ennius.

—— Scripsere alii rem
Versibus, quos olim Fauni vatesque canebant,
Cum neque Musarum scopulos quisquam superarat,
Nec dicti studiosus erat.

Et tamen ipse hunc imitatus est, teste Cicerone in Bruto.

3. *Campanæ*] Luxus & superbia Campanorum etiam ab aliis scriptoribus reprehenditur. Innuere autem hic autor noster videtur, Cn. Nævium Campanum fuisse.

4. *Si foret fas*] Cum res humanas cum cælestibus comparant antiqui, iræ numinum avertendæ ita loqui soliti. Virgilius Ceiri:

—— Magno, si fas est dicere, peplo,
Qualis Erichtæis olim portatur Athenis.

Ovid. Metam. 1.

Hic locus est, quem, si verbis audacia detur,
Non timeam magni dixisse palatia cæli.

Vide Barth. Adverf. lib. 34. cap. 3.

5. *Divæ Camœnæ*] Musæ carminum præsides. dictæ olim casmenæ, & carmenæ, atque hinc carmen, carmenta, & carmentalia festa.

6. *Itaque*] Acidalius legit, *itaqui*, ut versus constet.

7. *Orcino traditus thesauro*] Pro Acheronte posuit, cui Orcus, quem eundem cum Plutone vel Charonte esse volunt Grammatici, præest. Verrius apud Festum, Orcum quondam Vragum dictum esse affirmat, unde per contractionem orcus

Epigramma Plauti: quod dubitassemus an Plauti foret, nisi à M. Varrone positum fuisset in libro de poëtis primo:

8 Postquam morte datu' st Plautus, comœdia luget;
Scena est deserta. dein Risus, Ludu', Iocusque,
Et 9 numeri innumeri simul omnes collacrumarunt.

Epigramma 10 Pacuvii verecundissimum & purissimum, dignumque ejus elegantissima gravitate:

Adolescens, tamen etsi properas, hoc te saxum rogat,
Vti ad se aspicias: deinde quod scriptu' st legas.
Hic sunt poëtæ Marcei Pacuviei sita
Ossa. hoc volebam nescius ne esses. vale.

CAP.

[..]ercus appellatus sit. An nomen hoc ex Oriente non profluxerit, quibus ארקא terram denotat, dubito. Certe pleraque quæ ad inferos pertinent nomina, ex fonte illo originem traxerunt. Ita Erebus, Acheron, Hebraica nomina vel Syra sunt, quæ vesperam, vel occidentem & extrema rerum denotant. Atque hinc Poetæ qui Erebo creatam noctem [..]ingunt, νύκτα ἐρεβεννὴν dixerunt. Quod & viri eruditi alibi diffuse ostenderunt. quinetiam ipsa Græcorum sacra ex oriente petita. Vide Heinsium ad Nonnum, & Bochartum in suo Phaleg. Sed ad rem. Orcum igitur cum Plutone confudit Antiquitas, quem & Molossorum regem fuisse Aidoneum nomine, ex Eusebio Hieronymus, & Cyrillus lib. 1. adversus Julianum testantur. Sed quare Orcinus hic thesaurus appellatur? Græcis θησαυρὸς conditorium qualecunque sub terra denotat: si opes conditæ, θησαυρὸν χρημάτων appellant. Sic Plutarchus de Sollert. anim. θησαυρὸν foveam in arena appellavit, & in vita Philopoemenis carcerem quendam subterraneum. Latini favissas dixerunt. Vide Gellium nostrum lib. 2. cap. 10. Per Orcinum igitur thesaurum vel sepulchrum, vel regnum subterraneum Plutonis intelligitur.

8. *Postquam morte*] Male in antiquis editionibus quatuor hic versus ponuntur, cum tres sint heroici. Vulgo legitur *captus*, legi potest *raptus*, vel *aptus*, ab apiscor, pro adipiscor.

9. *Et numeri innumeri*] Turnebus per numeros carmina, innumeros prorsam orationem intelligit contorte admodum. Intelliguntur enim vel versus complures & vix numerabiles, vel tales qui ad prosam accedunt, & non videntur numeri, quales esse solent versus Comici, qui legibus sæpe metrorum soluti sermoni propiores sunt.

10. *Pacuvii*] Quem Ennii nepotem fuisse Eusebius ac Plinius referunt. Quanquam durior illi horridiorque stilus fuerit, prout tempora illa ferebant, gravitate tamen sententiarum, verborum pondere, & autoritate personarum clarissimum fuisse Quintilianus affirmat, & Cicero eum summopere in Tragœdiis extollit.

CAP. XXV.

Quibus verbis M. Varro inducias definierit: quæsitumque inibi curiosius, quænam ratio sit vocabuli induciarum.

DUobus modis M. Varro in libro Humanarum, qui est *de bello & pace*, *Induciæ* quid sint definit. *Induciæ*, inquit, *sunt pax castrensis paucorum dierum*. item alio in loco, *Induciæ*, inquit, *sunt* [1] *belli feriæ*. Sed lepidæ magis atque jucundæ brevitatis utraque definitio, quàm [2] plena aut proba esse videtur. nam neque pax est induciæ (bellum enim manet, pugna cessat.) Neque in solis castris, neque paucorum tantùm dierum induciæ sunt. quid enim dicemus, si induciis in mensium aliquot factis in oppida [3] ex castris concedatur? nónne tũ quoq; induciæ sunt? aut rursus quid esse dicemus, quod in primo annali [4] Quadrigarii scriptum est, [5] C. Pontium

1 B*Elli feriæ*] Vacatio à bello: feriis enim ab opere vacabant.

2. *Plena*] Forsan, *plana*.

3. *Ex castris concedatur*] Ex Ms. R. recte restituit Lambecius, *in oppida ex castris concedatur*. Quod verba præcedentia quoq; ostendunt, *neq; in solis castris*.

4. *Quadrigarii*] Vide supra pag. 31.

5. *C. Pontium Samnitem*] Hujus pater exercitum Romanum ad furcas Caudinas interclusum, non sub jugum mittendum, sed aut liberum dimittendum aut interimendum censuit. C. itaque Pontius Herennii filius contra præscriptum patris exercitum Romanum fœde sub jugum misit, obsides sexcenti Equites imperati, qui capite luerent, si pacto non staretur. Verum cum Veturius Posthumiusque Coss. Roma reversi postulante ipso Posthumio per fecialem Samnitibus dediti, eos tamen Pontius recipere noluit. Quem Papirius cum collega ita mox domuit, *ut septem millia militum sub jugum missa fuerint, prædaque ingens Luceriæ capta, receptis omnibus signis, armisque quæ ad Caudium amiserant, & quod omnia superabat gaudia equitibus recuperatis, quos pignora pacis custodiendos Luceriam Samnites dederant*, ut loquitur Liv. l. 9. Quod autem dicit autor noster *C. Pontium Samnitem à dictatore Romano sex horarum inducias petiisse*, hoc Livius non attingit. Quinetiam alii dictatori Lucio Cornelio victoriam hanc tribuunt, alii Consulum & inprimis Papirii hoc decus fuisse affirmant. Audi Livium: *Haud ferme alia mutatione subita rerum clarior victoria Populi Romani est: siquidem etiam (quod quibusdam in annalibus invenitur) Pontius Herennii filius, Samnitium Imperator, ut expiaret Consulum ignominiam, sub jugum cum cæteris est missus. Cæterum id minus miror obscurum esse de hostium duce dedito missoque sub jugum. Id magis mirabile est, ambigi, Luciusne Cornelius dictator cum L. Papirio Cursore, magistro Equitum, eas res ad Caudium, atque inde Luceriam gesserit, ultorque unicus Romanæ ignomi-*

tium Samnitem à dictatore Romano sex horarum inducias postulasse, si [5] induciæ paucorum tantùm dierum appellandæ sunt; belli autem ferias [6] festivè magis dixit quàm apertè atque definitè. Græci autem significantiùs consignantiusque cessationem istam pugnæ pactitiam ἐκεχειρίαν dixerunt, exempta una litera sonitus [7] vastioris, & subjuncta lenioris. nam quòd eo tempore non pugnetur & [8] manus cohibeantur, ἐκεχειρίαν appellarunt. Sed profectò non id fuit Varroni negotium ut inducias superstitiosè definiret, & legibus rationibusque omnibus definitionum inserviret. satis enim visum est, ejusmodi facere demonstrationem. quod genus Græci [9] τύπους magis & [10] ὑπογραφὰς, quàm [11] ὁρισμοὺς vocant. [12] Induciarum autem vocabulum qua sit ratione

ignominiæ, haud sciam an justissimo triumpho ad eam ætatem secundum Furium Camillum triumphaverit, an Consulum Papiriique præcipuum id decus sit. Sequitur hunc errorem alius error, Cursorne Papirius proximis Comitiis cum Q. Aulio Caretano iterum ob rem bene gestam Luceriæ continuato Magistratu Consul tertium creatus sit; an L. Papirius Mugillanus, & in cognomine erratum sit. Convenit jam inde per Consules reliqua belli perfecta.

5. *Induciæ paucorum dierum*] Induciæ non tantum in dies mensesve, sed in complures quoque annos extenduntur. Non itaq; simpliciter verum, quod JCtus. dicit in l. postliminium D. de captiv. *induciæ sunt, cum in breve & in præsens tempus convenit, ne se invicem lacessant.* Verum hoc intelligendum de brevibus induciis castrensibus, quas contrahebant duces exercitus. Induciæ in annos viginti, triginta, quadraginta, etiam centum, quarum apud Livium exempla, à supremo Magistratu utrinque fieri solitæ. Vide *H. Grotium.*

6. *Festive*] Eleganter.

7. *Vastioris*] Horridioris propter duplex χ. legendum enim erat ἐχεχειρία.

8. *Manus cohibeantur*] Ἐκεχειρίαν, quasi ἐχεχειρίαν dici vult autor noster, ab ἔχω & χεὶρ. Ita inducias appellavit Thucydides lib. 5. Sicut etiam pro formula induciarum ponitur, ut scribit Scholiastes Thucydidis.

9. Τύπους, &c.] Descriptiones minus exactas, & rudi Minerva propositas.

10. Ὑπογραφὰς] Delineationes primas, descriptiones.

11. Ὁρισμοὺς] Definitiones.

12. *Induciarum autem vocabulum*] Hugo Grotius lib. 3. de Jur. Bell. & Pacis cap. 21. putat veterem scripturam fuisse *Endoitia*, quod inde sive à certo tempore sit otium, apparet enim ex Gellio & Opilio veteribus per *t*, non per *c* literam hoc nomen scriptum, & quod nunc pluraliter profertur, olim haud dubie etiam singulariter. Vetus itaque scriptura fuit *Endoitia*, nam otium tunc oitium enunciabant, sicuti ex poina (nunc pœnam scribimus) punio, ex Poino Pœnus, & Punicus. Vide Servium in x. Æneidos ad vocem *mœrorum.* Neque longe abit Donatus, cum inducias dictas vult quod indies otium præbeant. Ita *Hugo Grotius.*

ne factum [13] jam diu est quod quærimus. sed ex multis quæ jam audivimus vel legimus, probabilius id, quod dicam, videtur. *Inducias* sic dictas arbitramur, quasi tu dicas *inde uti jam*. Pactum induciarum hujusmodi est, ut in diem certum non pugnetur, nihilque incommodi detur: sed ex eo die postea uti jam omnia belli jure agantur. quòd dicitur dies certus præfinitus, pactumque fit, ut ante eum diem ne pugnetur, atque is dies ubi venit inde uti jam pugnetur: iccirco ex iis, quibus dixi, vocibus, quasi per quemdam coïtum & copulam nomen induciarum connexum est. [14] Aurelius autem Opilius, in primo librorum quos Musarum inscripsit, *Induciæ*, inquit, *dicuntur, quum hostes inter sese utrimque utroque alter ad alterum impunè & sine pugna ineunt. Inde ab eo*, inquit, *nomen esse factum videtur, quasi initiæ, hoc est, initus atque* [15] *introitus*. Hoc ab Aurelio scriptum propterea non præterii, ne cui harum noctium æmulo eo tantùm nomine elegantius id videretur, tamquam id nos originem verbi requirentes fugisset.

CAP.

14. *Aurelius autem Opilius*] Qui Charisio & Festo frequens citatur, & juxta Suetonium de Illustr. Grammat. Epicurei cujusdam libertus Philosophiam primo, deinde Rhetoricam, novissime Grammaticam docuit. Ad exemplum autem Herodoti, Cephalæonis, qui Epitomen Historicam illo titulo teste Photio conscripsit, aliorumque, libros quoque suos ita indigetaverat, quod ut loquitur Suetonius, *scriptores ac poëtas sub clientela Musarum esse judicaret*.

15. *Introitus*] Legendum puto *Endoitus*. *Endoire* pro inire, hinc *Endoitiæ*, vel *indoitiæ*, vel induciæ, quod contractus de intermissione armorum iniretur. *Endu* autem & *indu* veteribus dicebatur promiscue, hinc induperator, indigena, & contra Endoperator, Endogredi. Apud Festum etiam occurrit, *Endoitium*, pro *initium*, quod multum facit ad confirmandum illud, quod jam modo produxi. Vossius putat inducias dictas, quasi Endu otia. Aldus Manutius ab inducendo; Nonnemo quod *inter duces* fieret contractus.

In

CAP. XXVI.

Quem in modum mihi Taurus Philosophus responderit percunctanti, an sapiens irasceretur.

INterrogavi in [1] diatriba [2] Taurum an sapiens irasceretur. dabat enim sæpe post quotidianas lectiones quærendi quod quis vellet potestatem. is quum graviter & copiosè de [3] morbo affectúve iræ dissеruisset, quæ & in veterum libris & in ipsius commentariis exposita sunt: [4] convertit ad me, qui interrogaveram, &, Hæc ego, inquit, super irascendo sentio. sed &, quid [5] Plutarchus noster vir doctissimus & ac prudentissimus senserit, non ab re est, ut id quoque audias. Plutarchus, inquit, servo suo, nequam homini & contumaci, sed libris disputationibusque philosophiæ aures imbutas habenti, [6] tunicam detrahi ob nescio quod delictum, [7] cædique eum loro jussit. cœperat verberari; obloquebatur non meruisse [8] ut vapulet; nihil mali, nihil sceleris admisisse. postremò vociferari inter vapulandum incipit: neque

IN diatriba] Græci per διατριβὴν vel intelligunt congressum Philosophorum disputandi causa, vel ipsum locum in quo διατρίβουσι sive seipsos exercent.

2. *Taurum*] Berytius hic fuit Philosophus, vixitq; sub A ntonino Pio, scripsit de differentia Dogmatum Platonis & Aristotelis, ut Suidas testatur. Commentaria quoque in Gorgiam Platonis citantur à Gellio nostro lib. 6. cap. 14. & hic commentaria pоstmodum appellat auctor, sed quænam intelligat dubium est.

3. *Morbo*] Stoico more loquitur: audi Ciceronem 1. Acad. *Cum antiqui perturbationem animi ex homine non tollerent, [illegible] & condolescere, & concupiscere, & extimescere, & efferri lætitiâ dicerent, sed ea contraherent in angustumque deducerent, Zeno omnibus his quasi morbis voluit carere sapientem.* Vere tamen Stoicis non tam morbi, quam morborum initia erant. Vide Senec. Ep. 75. utrum autem ira deceat sapientem, consule Arrianum lib. 1. Dissert. cap. 18. & 28.

4. *Convertit*] Vet. Edit. *convertitur*.

5. *Plutarchus noster*] Fuit enim is Tauri Præceptor.

6. *Tunicam*] Interiorem tunicam, quam vocant subuculam & indusium.

7. *Cædi loro jussit*] Magistratus virgis cædit nocentes, servos domini loris coriaceis. Falluntur itaque illi, qui lora virgulta esse putant, & quidem, ut Donatus putat, ex lauro. Lorum veteribus corium, unde & lura utrem coriaceum denotat.

8. *Vapulet*] Vet. Ed. *vapularet*.

9 *Ira-*

neque jam querimonias aut gemitus ejulatusque facere sed verba seria & objugatoria: Non ita esse Plutarchum decereт, philosophum irasci turpe esse: sæpe eum de ma 9 iracundiæ 10 edissertavisse: librum quoq; 11 περὶ ἀοργησία pulcherrimum conscripsisse; iis omnibus, quæ in eo libr scripta sunt, nequaquam convenire, quod provolutus eff susque in iram plurimis se plagis 12 mulcaret. Tum Plutar chus lente & leniter, Quid autem, inquit, verbero, nun ego tibi irasci videor? ex vultune meo, an ex voce, an e colore, an etiam ex verbis correptum esse me ira intelligis mihi quidem neque oculi opinor truces sunt, neque os tu bidum: neque immaniter clamo; neque in spumam rubo remve effervesco: neque pudenda dico aut pœnitenda: ne que omnino trepido ira & 13 gestio. hæc enim omnia, ignoras, signa esse irarum solent, & simul ad eum, qui cæ debat, conversus, interim, inquit, dum ego atque hic dispu tamus, hoc tu age. Summa autem totius sententiæ Taur hæc fuit. non idem esse existimavit ἀοργησίαν καὶ ἀναλγη σίαν; aliudque esse non iracundum animum, aliud 14 ἀνάλ γητον καὶ ἀναίσθητον. nam ut aliorum omnium, quos Latin philosophi affectus vel affectiones, Græci πάθη appellant ita

9. *Iracundiæ*] Vet. Ed. *iræ*.

10. *Edissertavisset*] Aliter *dissertavisset*. Utitur hoc vocabulo etiam Plaut. in Amphyt.

11. Περὶ ἀοργησίας] i.e. *De non irascendo*; scripsit Plutarchus librum de Ira, uti inter Latinos Seneca. Vide & Aristot. Moral. lib. 4. c. 5. & qui contra Peripateticos immerito insurgit, Lactantium de vero cultu lib. 6. c. 19.

12. *Mulcaret*] Vulgo, *multaret*. proprie teste Servio de verberibus dicitur.

13. *Gestio*] Gestu iracundiã ostento.

14. Ἀνάλγητον] Id est, *Animum doloris & sensus expertem*. Quod Stoici statuunt, secus atque Peripatetici, qui moderandos esse affectus statuunt, non extirpandos, quia natura eos hominibus insevit. Apposite Architas apud Stobæum Serm. 1. γίγνε(ται) ἐκ τ(ῶν) παθέων ἁ ἀρετὰ καὶ γενηθεῖσα πάλιν σὺν αὐτοῖς συνίστα(ται), ὥσπερ τὸ καλῶς ἡρμοσμένον ἐκ τοῦ ὀξέος καὶ βαρέως, καὶ τὸ εὔκρατον ἐκ τοῦ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ, καὶ τὸ ἰσόρροπον ἐκ τοῦ βαρέως καὶ κούφω. οὐκ ἀφελεῖν οὖν δεῖ τὰ παθέα τῆς ψυχῆς. οὔτε γὰρ ὠφέλιμον, ἀλλὰ συναρμόσασθαι ποτὶ τὸ λόγον ἔχον τῶ δέοντος καὶ τῶ μετρίω. Id est, *Nascitur ex affectibus virtus, & nata cum illis consistit. Sicut concinna modulatio ex acuto & gravi: item temperies*

ita hujus quoque motus animi, qui quum est ulciscendi causa [14] sævior, ira dicitur, non privationem esse utilem censuit, quam Græci στέρησιν dicunt: sed mediocritatem, quam μετριότητα illi appellant.

peries ex calido & frigido: iterumque æquilibrium ex ponderoso & levi. Non igitur tollere affectus oportet. Id enim inutile; sed aptare ad id quod rationem decori & mediocritatis habet.

14. *Sævior*] Aliter, *Serior*.

A. GEL-

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

Quo genere solitus sit philosophus Socrates exercere patientiam corporis: deque ejusdem viri patientia.

INter labores voluntarios & exercitia corporis, ad fortuitas patientiæ vices [1] firmandi, id quoque accepimus Socratem facere insuevisse. Stare solitus [2] Socrates dicitur, pertinaci statu, [3] perdius atque

FIrmandi] Ita in Ms. vulgo *firmamentum.* pro *firmandi* forsan, *firmandas* legendum, ut referatur ad *vices* (forte *vires*) non ad *corporis.*

2. *Socrates*] Apud Aristophanem in Nebulis similia fere invenies.

- - Καὶ μὴ κάμνεις, μήτ' ἑστὼς, μήτε βαδίζων,
Μήτε ῥιγῶν ἄχθῃ λίαν - - -
- - *Neque fatigaris vel stando multum, vel eundo*
Neque algens multum doles - -

Quos versus quoque citat Diogenes Laërtius. Cæterum quod inconnivens, immobilis iisdem in vestigiis steterit à solis ortu ad solem alterum orientem apud Laërtium non invenitur, nisi quod cum militaret tota nocte in uno habitu permansisse referat. In eo autem imitatus est Ægyptiorum Gymnosophistas, & Indorum Brachmanes, qui ad summam tolerantiam se exercebant. Vide Strabonem lib. 15. & Solinum, qui de Indorum sapientibus ita loquitur: *Philosophos habent Indi, quos Gymnosophistas vocant, qui ab exortu adusque Solis occasum contentis oculis orbem candentissimi sideris contuentur, in globo igneo rimantes secreta quædam arenisque ferventibus perpetem diem alternis pedibus insistunt.* Vide & Plin. lib. 6. Hist. Nat. Cicer. lib. 5. Tusc. Qu. Lucanum lib. 3. aliosque scriptores, & novissime Rogerium de Brachmanis, qui hodieque Bramines dicuntur, qui eosdem imo graviores labores sustentant. Sed hæc obiter. Socratis itaque laborum constantia ab autore nostro hic prædicatur. Idem in paupertate dives, divitiarum contemptor Ælian. lib. 9. cap. 29. Etiam in ipso frigore hyemis ipsam glaciem nudis calcabat pedibus, & ut loquitur Alcibiades in Platonis Symposio, ἀνυπόδητος δὲ διὰ τοῦ κρυστάλλου ῥᾷον ἐπορεύετο ἢ οἱ ἄλλοι ὑποδεδεμένοι.

3. *Perdius ac pernox*] Per totum diem ac noctem.

4. *Incon-*

atque pernox à summo lucis ortu ad Solem alterum orientem, [4] inconnivens, immobilis, iisdem in vestigiis, & ore atque oculis eumdem in locum directis cogitabundus, tamquam quodam [5] secessu [6] mentis atque animi facto à corpore. Quam rem quum Favorinus, de fortitudine ejus viri ut pleraque differens, attigisset, [7] πολλάκις, *inquit*, ἐξ ἡλίου εἰς ἥλιον εἱστήκει ἀστραβέστερος τῶν πρέμνων. [8] Temperantia quoque eum fuisse tanta traditum est, ut omnia fere vitæ suæ tempora valetudine inoffensa vixerit. in illius etiam [9] pestilentiæ vastitate, quæ, in belli [10] Peloponnesiaci principiis

4. *Inconnivens*] Non motans palpebras. Apulejus *inconnivas vigilias* dixit, *& in perpetuam lucem pupillis excubantibus*. Unde Colvius hic quoque fortasse legendum existimat, *inconnivus*, sed prior vox servanda.

5. *Secessu mentis*] Quem ἔκστασιν Græci appellant, quæ juxta Galenum vehemens melancholica motio. Nam quæ de mentis à corpore secessu scripsere veteres & recentiores, affanias esse arbitror, nisi divinæ fuerint ἐκστάσεις. Vide tamen Hippocratem lib. de Morb. Sacr. Galenum, Aristot. in lib. de Divinat. per somnium & Plutarchum de Dæmon. Socratis.

6. *Mentis*] Mens altior animi pars, rationum judicatrix, animus spiritus ipse rationalis.

7. Πολλάκις] Id est, *A Sole oriente usque ad alium solem stetit erectior stipitibus arborum.*

8. *Temperantia*] Hanc temperantiam in victu & amictu præter Platonem etiam prædicat Xenophon ἀπομνημον. & Cicero lib. 2. de Fin. *Cibi condimentum illi fuisse famem, potionis sitim* affirmat. Libanius in Apologia, ὕδωρ ἢ πίνων ἥδιον, ἢ Θάσιον οἶνον ἕτεροι. ποτὲ πεινῶν ἐσθίειν ἀντὶ Περσικῆς τρεφόμενος τραπέζης. Ideo Chrysostomus in Orat. ad Patr. infidel. illum rege Archelao beatiorem & splendidiorem fuisse affirmat.

9. *Pestilentiæ vastitate*] Diogenes Laërtius dicit tam parce ac temperate vixisse, ut quum Athenas pestis sæpenumero vastaret, ipse nunquam ægrotaverit. Loquitur autem hic autor noster de immani peste, quæ afflixit Athenienses tempore belli Peloponnesiaci. De qua vide Thucydidem lib. 2. & Poëtam Lucretium lib. 6. qui elegantissime illam describunt.

10. *Belli Peloponnesiaci*] Ex Ms. R. ita legendum esse colligitur. Vulgo legitur, *quæ in bello Peloponnesiaco inprimis, &c.* aliter, *inprime.* sin vero *inprimis* retineatur, sensus est aliis quoque pestilentiis, quæ civitatem Atheniensem afflixerant, inprimis vero bello Peloponnesiaco, à contagione illum immunem fuisse. Quod affirmat Diogenes Laërtius. Bellum hoc in Græcia longe atrocissimum, maximeque diuturnum inter Athenienses & Peloponnesios erupit Olympiade 87. cujus varia admodum fuit fortuna. Anno decimo induciæ factæ quinquaginta annorum, sed post octo annos ruptæ. Ultimo à Lacedæmoniis victis ad Ægospotamon Atheniensibus, urbe capta, ineunte anno vigesimo octavo finis bello impositus. Vide Thucydidem lib. 2. Diodor. Sic. l. 12. Plutarch. in Pericle.

11. *Inter-*

cipiis ipsam Atheniensium civitatem [11] internecino genere morbi depopulata est, is [12] parcendi moderandique rationibus dicitur & à [13] voluptatum labe cavisse, & salubritates corporis retinuisse : ut nequaquam fuerit communi [14] omnium cladi obnoxius.

11. *Internecino genere*] Quod omnes sine discrimine penitus necabat. Ita & internecinum bellum dicitur, cum de capite & fortun's decernitur. Ita interficere & interimere dicitur. *Inter* enim significat *penitus* in illis compositis.

12. *Parcendi*] Parce juxta diætam & moderate victitandi.

13. *Voluptatum labe*] Quæ corpus animumque frangunt, & debilitant.

14. *Omnium cladi:*] Hinc Lucretius,

Nec poterat quisquam reperiri, quem neque morbus,
Nec mors, nec luctus tentaret tempore tali.

CAP. II.

Quæ ratio observatioque officiorum esse debeat inter patres filiosque in discumbendo sedendoque, atque in id genus rebus domi forisque, si filii magistratus sunt & patres privati: superque ea re Tauri philosophi dissertatio, & exemplum ex historiâ Romana petitum.

AD philosophum Taurum Athenas, visendi cognoscendique ejus gratia, venerat [1] V.Cl. [2] præses [3] Cretæ

V. *Cl.*] Vide supra pag. 96.

2. *Præses*] Hoc vocabulum nonnunquam generale, & Proconsules, Legatos, Rectoresque Provinciarum complectitur l. 1. ff. de offic. Præsidis. Vide Dion. lib. 4. Speciatim ii sunt Præsides qui à Cæsare cum summo imperio in Provincias mittebantur, Proconsules à Senatu qui anno proximo consulatum gesserant, sicuti & proprætores, qui præturam administraverant, quamvis & hi nonnunquam Proconsules appellarentur; Legati non suo sed Principis nomine in diplomatibus utebantur, quia Princeps quasdam Provincias sibi reservabat, in quas Legati mittebantur. Ita Pontius Pilatus Lactantio legatus Syriæ appellabatur.

3. *Cretæ*] Nota insula in mari mediterraneo, quæ ἑκατόμπολις olim, sive centum civitates continebat. Virgil.

Creta Iovis magni medio jacet insula Ponto,
Mons Idæus ubi, & gentis cunabula nostræ,
Centum urbes habitant magnas, uberrima regna.

Strabo Curetem primum (forsan à Curetibus) dictam refert. Martianus Capella Cretem regem Curetum appellat, Martianus Heracleotes à rege indigena Crete nominatam Cretam scribit. Diodorus Ammonem à Saturno expulsum Cretam aufugisse commemorat, atque ibi filiam regis Cretam in uxorem duxisse, unde insulæ nomen. Vide Strabo-

tæ [4] provinciæ : & cum eo simul ejusdem præsidis pater. Taurus, [5] sectatoribus [6] commodum dimissis, sedebat pro cubiculi sui foribus, & cum assistentibus nobis sermocinabatur. introivit provinciæ præses & cum eo pater. assurrexit placide Taurus : & post mutuam salutationem resedit. allata mox una sella est, quæ in promptu erat : atque dum aliæ promebantur, apposita est. invitavit Taurus patrem præsidis ut sederet. atque ille ait : Sedeat hic potius, qui populi Romani magistratus est. [7] Absque præjudicio, inquit Taurus, tu interea sede, dum inspicimus quærimusque utrum conveniat, tene potius sedere qui pater es, an filium qui magistratus est. &, quum pater assedisset, appositumque esset aliud filio quoque ejus sedile, verba super ea re Taurus facit cum summa, di boni! honorum atque officiorum [8] perpensatione. Eorum verborum sententia hæc fuit: In publicis locis atque muneribus atque actionibus patrum jura cum filiorum, qui in magistratu sunt, potestatibus collata interquiescere paululum & [9] connivere : sed quum ex-

tra

Strabonem lib. 10. Plin. lib. 4. c. 12. Solinum cap. 11. De Jovis ibidem sepulchro memorabiles versus Callimachi in Hymno in Jovem :

Κρῆτες ἀεὶ ψευςαὶ, καὶ γὰρ τάφον
ὦ ἄνα σεῖο,
Κρῆτες ἐτεκτήναντο, σὺ δ' οὐ θάνες,
ἐσσὶ γὰρ αἰεί.

Id est,

Cretenses semper mendaces, nam tibi
ô Rex sepulchrum
Cretenses erexerunt. Tu autem non mortuus, semper enim existis.

4. *Provinciæ*] Devictæ armis regiones provinciæ appellantur, quæ alienis legibus & regimini obnoxiæ, atque etiam stipendiariæ & vectigales erant. Prout autem gubernabantur, vel Proconsulares, vel Proprætoriæ vel Præsidales appellabantur. Et sicut quædam Populi, quædam Principis censebantur, inprimis *validiores, & quas annuis Magistratuum imperiis regi nec facile nec tutum erat*, ut loquitur Suetonius in Augusto, ita crebro mutabantur, & quæ præcedenti anno Proconsulares dein Proprætoriæ erant, prout vel Coss. vel Prætt. in Provincias mittebantur. Sic & fiebant Præsidales, quæ fuerant Proconsulares, atq; ita vice versa. Cretam fuisse sub jure Populi Dio Cassius affirmat, hic apud autorem nostrum Præsidalis fuisse videtur: nisi dicendum Præsidis nomen hic generaliter sumi.

5. *Sectatoribus*] Discipulis, qui illum sectabantur. Sectari proprie de Philosophorum discipulis dici, Donatus affirmat.

6. *Commodum*] In tempore.

7. *Absque præjudicio*] Ea conditione, ut nihil juris decedat filio.

8. *Perpensatione*] Accurata examinatione.

9. *Connivere*] Dissimulari, intercludi. Proprie enim *connivere* oculos claudere,

tra rempubl. in domestica re atque vita sedeatur, ambuletur, in convivio quoque familiari [10] discumbatur, tum inter filium magistratum & patrem privatum publicos honores cessare: naturales & genuinos exoriri. hoc igitur, inquit, quod ad me venistis, quod colloquimur nunc, quod [11] de officiis disceptamus: privata actio est. itaque utere apud me iis honoribus prius, quibus domi quoque vestræ te uti priorem decet. Hæc atque alia in eandem sententiam Taurus

dere, atque per vices aperire. nonnunquam simpliciter pro *claudi*. Ita oculi somno dicuntur connivere.

10. *Discumbatur*] In lectulis discubitoriis. Antiquitus autem tribus potissimum lectulis in conviviis utebantur. Unde & triclinia, & tricliniares lecti appellantur: triclinia autem tam pro lectulis, quam loco cœnationis vel conclavi sumebantur. Vide Vitruv. l. 5. cap. 5. & lib. 10. cap. 6. & l. 28. D. de Serv. Urban. præd. nonnunquam duo tantum lecti erant, quod biclinium apud Plautum dicitur. Sed tribus lectulis ut plurimum utebantur. Dignior autem locus habitus ultimus medii lecti, dominus vero convivii tertii lecti primum locum premebat. Ita dominus & honestissimus convivarum seinvicem attingebant. Ita dixit Sallustius in fragmentis Sertorium Imperatorem in medio lecto inferiorem discubuisse, Perpernam dominum convivii in imo. Illustrium virorum lecti erant altiores, humiles minus honesti, quales erant Punicani apud Val. Max. lib. 7. c. 5. Hi singuli lectuli vel unum tantum capiebant, & scimpodium dicebatur, vel duos, ut ex antiquis Romæ lapidibus liquet, vel etiam plures. Fuit postmodum stibadium quoque in usu, qui erat torus continuus & semirotundus, unde & sigma vocatur, quod majusculæ græcanicæ literæ quæ eadem cum Latinâ C. figuram referret. Quod Heptaclinon, vel hexaclinon dicebatur, quia sex vel septem capere poterat convivas. Et quia erat semicirculare, hinc cornu dextrum & sinistrum illi tribuunt antiqui autores. Sinistro autem dignitate primus accumbebat, ultimus dextro extremo loco. Nonnulli tamen dextrum cornu majoris dignitatis fuisse autumant. Sed contrarium Salmasius ostendit. Discumbebant itaque in lectulis antiquitus, mulieres quidem primo sedebant, quod turpis visus est in muliere accubitus teste Isidoro lib. 20. Sed postmodum quoque accubuisse ex Valerio liquet, qui ita loquitur lib. 2. cap. 1. *Fœminæ cum viris cubantibus sedentes cœnitabant: quæ consuetudo ex hominum convictu ad divina penetravit: nam Iovis Epulo ipse in lectulum, Iuno & Minerva in sellas ad cœnam invitantur. Quod genus severitatis ætas nostra diligentius in Capitolio, quam in suis domibus servat: videlicet quia magis ad rem pertinet Dearum quam mulierum disciplina contineri.* De modo autem accumbendi apud Romanos audi Lipsium. *Accumbebant reclinata supera parte corporis in cubitum sinistrum, infera in longum porrecta ac jacente: capite leviter erecto, & dorso pulvillis modice suffulto. Primus decumbebat ad caput lecti, cujus pedes porrigebantur pone dorsum secundi: Secundus vero occiput obvertebat ad umbilicum primi pulvillo interjecto, pede jacebant ad tergum tertii, & sic deinceps tertius, sic quartus.* Vide eundem lib. 3. Antiq. Lect. F. Ursinum & Ciaconium de Triclin. & Mercurialem de Arte Gymnast. l. 1. c. 11.

11. *De*

rus graviter simul & comiter disseruit. Quid autem super hujuscemodi patris atque filii officio apud Claudium legerimus, non ab re visum est ut adscriberemus. posuimus igitur verba ipsa Quadrigarii ex annali ejus sexto transcripta: *Deinde facti consules Sempronius Gracchus iterum, Q. Fabius Maximus filius ejus,* 12 *qui priore anno erat consul. ei* 13 *consuli pater proconsul obviam* 14 *in equo vehens venit, neque descendere voluit, quod pater erat: &, quod inter eos sciebant maxima concordia convenire, lictores non ausi sunt descendere jubere.* 15 *Ubi juxta venit; tum consul ait, Descendere jube. quod postea quam lictor ille,* 16 *qui apparebat, cito intellexit, Maximum proconsulem descendere jussit. Fabius imperio paret: & filium collaudavit, quum imperium, quod populi esset, retineret.*

CAP.

11. *De officiis*] Quæ decore observari debent.

12. *Qui priori anno*] More solito, cum priori anno consul fuisset, missus erat Proconsul ad Provinciam administrandam.

13. *Consuli*] Si quis enim occurreret Consuli, equo descendere oportebat. Lictores, si sponte non faceret, equo descendere jubebant.

14. *In equo vehens*] Ita antiqui loquebantur, pro *vectus*. Ita Cicer. 1. Nat. *Qualis illa maritimus Triton pingitur natantibus invehens belluis.* Ita & Livius lib. 22. aliique.

14. *Ubi juxta venit*] Valerius Maximus ita hanc historiam commemorat lib. 2. cap. 2. *Idem præstitit ille Fabius, qui à Senatu legatus ad filium Consulem Suessam missus: postquam animadvertit eum ad officium suum extra oppidum processisse, indignatus quod ex lictoribus XI. nemo se equo descendere jussisset, plenus iræ sedere perseveravit: quod cum filius sensisset, proximo lictori, ut sibi appareret, imperavit. Cujus voci Fabius continuo obsecutus: Non ego, inquit, fili, summum imperium tuum contempsi, sed experiri volui, an scires Consulem agere: nec ignoro, quid patriæ venerationi debeatur: verum publica instituta privatis potiora judico.* Intelligitur autem Q. Fabius Verrucossus, qui, ut refert Livius, filio Consuli legatus ad Suessulam in castra venit bello Punico secundo. Quanquam enim Valerius conjungat duo exempla Fabiorum, prius de C. Fabio Rulliano, qui Fabio Gurgiti filio bello Samnitico legatus fuerat, posterius tamen de illo intelligi non potest, cum Q. Fabius Rullianus octuaginta annis major fuerit. Itaque recte colligit Pighius Q. Fabium Verrucossum intelligendum esse.

16. *Qui apparebat*] Qui præsto erat. Hinc Apparitores dicti. & munus ipsum apparitio apud Cic. Ep. 54. lib. 13. ad famil.

CAP. III.

Qua ratione verbis quibusdam vocabulisque veteres immiserint, h, litteræ spiritum.

1 HLitteram, sive illam 2 spiritum magis quam litteram dici oportet, inserebant eam veteres nostri plerisque 3 vocibus verborum firmandis roborandisque, ut sonus earum esset 4 viridior vegetiorque; atque id videntur fecisse studio & exemplo linguæ Atticæ. satis enim notum est Atticos 5 *ἰχθυὼ, ἵρον*, multa itidem alia, 6 citra morem Gentium

H *Literam*] An litera esset H, an aspiratio, dubitant quoque antiqui. Eodem enim modo scribebatur Græcis Latinisque, uti testantur Velius Longus, Terentius Scaurus, Marius Victorinus, & Priscianus. Ita HΟΔΟΙ, pro ὁδοὶ, ΠΗΙΛΟΣ, pro φίλος scribebant. Ex quibus videtur colligi revera literam fuisse. Diomedes lib. 2. ita scribit: H, inquit, *interdum consonans, interdum adspirationis creditur nota.* Sed revera potius adspirationem fuisse tam apud Græcos quam Latinos verior sententia. Vide Priscianum lib. 1. de Numero Literar. apud veteres. Inter recentiores Politianum cap. 19. Miscellan. Jov. Pontanum de Aspiratione: sicuti autem H Atticum, ita Digamma Æolicum F similis est naturæ. Halitum enim quendam refert tam in principio, quam in medio dictionis. quinetiam pro nihilo habetur, neque syllabam producit, ut in illo versu,

Ἄμμες δ' Fειρήναιο θεοὶ, τοὶ δ'
ἄμμοσαν Fαιὲν.

2. *Spiritum*] Halitum, aspirationem, quia neque labiorum motu, neque dentium auxilio opus est.

3 *Vocibus verborum firmandis*] Revera ubi extrinsecus vocalibus adscribitur, intantum non sonat, imo, nisi impetu fiat, vix auditur, consonantibus sonitum plurimum intendit. Cicero tamen de Perf. Oratore, nullum usum fuisse aspirationis in consonantibus refert.

4. *Viridior*] Florentior, majoris vigoris. Legitur quoque teste Badio, *virilior*. Sed prius retinendum.

5. Ἰχθυὼ, ἵρον] Nonnulli vertunt *piscem sacrum*, atque in illo se admodum torquet Ludovicus Cœlius lib. 7. cap. 12. Alii pro Iro, seu paupere sumunt. Scaliger ad oram Gellii sui recte adscripserat *ἰχῶρες*. *ἰχὼρ* autem tenuis humiditas dicitur, vel etiam tenuior sanguis, vel exterius pro tenui sanie ponitur. Vide Galenum, & C. Celsum lib. 5. cap. 25. Homerus Il. E. vulneratæ Veneri adscribit,

Ἰχὼρ, οἷόσπερ τε ῥέει μακάρεσσι
θεοῖσι.

Quod in Alexandro vulnere saucio, cum Jovis Ammonis filius haberi cuperet, risit Callisthenes Philosophus. Attici igitur pro *ἰχὼρ*, *ἰχὼρ* dixerunt. Catullus ridet Arium, qui has adspirationes inepte sectabatur,

Chommoda dicebat, si quando commoda vellet,
Dicere, & hinsidias Arius insidias,
Et tum mirifice sperabat se esse locutum,
Cum quantum posset, diceret Hinsidias.
Credo sic mater, sic Liber avunculus ejus,
Sic

Gentium Græciæ cæterarum, 7 inſpirantis primæ litteræ dixiſſe. ſic lachrymas, ſic ſepulchrum, ſic ahenum, ſic vehemens, ſic inchoare, ſic helluari, ſic hallucinari, ſic honera, ſic honuſtum dixerunt. in his enim verbis omnibus litteræ ſeu ſpiritus iſtius nulla ratio viſa eſt, niſi ut firmitas & vigor vocis, quaſi quibuſdam nervis additis, intenderetur. Sed quoniam, *aheni*, quoque exemplo uſi ſumus, venit nobis in memoriam 8 Fidum Optatum multi nominis Romæ grammaticum oſtendiſſe mihi librum Æneidos ſecundum, 9 mirandæ vetuſtatis, emptum in 10 Sigillariis 11 xx aureis, quem

Sic maternus avus dixerat, atq; avia.
Hoc miſſo in Syriam requierunt omnibus aures,
Audibant eadem hæc leniter & leviter.
Nec ſibi poſtilla metuebant talia verba,
Quum ſubito adfertur nuncius horribilis,
Ionios fluctus, poſtquam illic Arius iſſet,
Iam non Ionios eſſe, ſed Hionios.

6. *Citra morem gentium Græciæ*] Præcipuæ dialecti, Attica, Ionica, Dorica, Æolica. Æoles adſpirationem haud agnoſcunt, Attici delectantur.

7. *Inſpirantis*] Badius *inſpirantes* legit, in accuſativo caſu, ut ad Atticos referatur.

8. *Fidum Optatum*] Non eſſe hoc nomen Grammatici autumat C. Barthius Adverſ. lib. 35. c. 7. Veteres editiones, *fidum optatumque*, legunt. Barthius legit *fidum opinatumque*. Quod vocabulum etiam Gellio uſurpatum annotavit Andreas Alciatus lib. 8. Parergon cap. 12. plura hujus vocabuli exempla habes apud Savaronem ad lib. 1. Ep. 5. Sidonii Apollinaris. Opinati dicuntur de quibus magna opinamur. Ita Florus lib. 2. c. 7. *Opinatiſſimam Rhodon*, id eſt, celeberrimam appellavit, reſtituente quædam verba Pighio quæ in vulgatis non habentur. Verba ita ſe habent: *Rhodii nauticus populus. Nam Rhodos opinatiſſima inſula, & totius Aſiæ inſularum metropolis cum pene omnibus Cycladibus arma pertimeſcens Romana jam dudum ſe fœderatam populo illi conjunxerat, & navali bello ſolatia condonabat. Quibus à mari Conſul, &c.*

9. *Mirandæ vetuſtatis*] Virgilius anteceſſit Gellium fere trecentis annis, namque ſub Hadriano Imperatore Gellius floruit.

10. *Sigillariis*] Feſtis ſigillarium diebus, quæ ſequuntur Saturnalia. Macrobius lib. 1. cap. 10. *Saturnalia uno tantum die, id eſt, quartodecimo Calendarum ſolita celebrari: ſed poſt in triduum propagata ſigillariorum adjecta celebritas in ſeptem dies diſcurſum publicum & lætitiam religionis extendit. Nomen ex eo ſigillaribus, quod ultro citroque ſigilla, ſive imagunculas, & munuſcula alia miſſitarent.* Auſonius feſta ſigillorum appellavit. Turnebus lib. 23. c. 28. putat per ſigillaria aliquando intelligi locum hoc nomine, ubi libri aliæque res promercales venibant. Adducitque pro ſe Auſonium ad Paulum: *Pro quo ſi per ſigillaria in auctione veniret, neque Afranius nauci daret, nec Stichum ſuum Plautus offerret.* Mercatores enim venalia certis locis habebant ſigilla ſive imagunculas, aliaque munuſcula quæ ſibi invicem miſſitabant. A Sigillis autem Sigillaria appellabantur. Vide Senecam Ep. 12. & Suetonium in Claudio cap. 5. & Spartianum in Caracalla, & Hadriano.

quem ipsius Virgilii fuisse credebat: in quo duo isti versu quum ita scripti forent:

[12] *Vestibulum ante ipsum primoque in limine Pyrrhus*
Exsultat telis & [13] luce coruscus aëna.

additam supra vidimus, *h*, litteram, &, *ahena*, factum. Si in illo quoque [14] Virgilii versu in optimis libris scriptum invenimus:

Aut foliis undam tepidi dispumat aheni.

11. *XX. aureis*] Vide supra.

12. *Vestibulum ante ipsum*] De vestibulo vide Agellium lib. 16. cap. 5. ubi plura dicemus. Extant autem Virgilii hi versus lib. 2. Æneid. ✝ſ. 469.

13. *Luce aëna*] Pro aheni. Vide Macrob. lib. 5. Saturn. cap. 12. Homerus Iliad. V.

Αὐγὴ χαλκείη κορύθων ἀπολαμπομένων.

14. *Virgilii versu*] Extat lib. 1. Georg. v. 296. per *folia* ramum pampineum vel folia compaginata intelligere videtur, quibus spumam rustici auferebant: pr *tepidi* legisse videtur Servius *trepid* Audi illum: *tepidum dicitur, quia quo bullit, quasi tremere videtur.* Pro *dispumat*, apud Virgilium hodie legitur *despumat.* Et ita antiquissima Veneta editio. Willichius *despumat*, *defruta* interpretatur, sicut *defrutare vinum* dixit Columella. *Defrutum* autem dicebatur, *mustum ex duabus partibus ad tertiam decoctum*, teste Columella lib. 12 cap. 20. & 21. & juxta Marium Victorinum *defervere & decoqui* denotat.

CAP. IV.

Quam ob causam Gabius Bassus genus quoddam judicii divinationem appellari scripsit: & quam alii causam esse ejusdem vocabuli dixerint.

QUum de constituendo accusatore quæritur, judiciumque super ea re redditur, cuinam potissimum ex duobus pluribusve accusatio [1] subscriptiove in reum permittatur;

SUbscript.] *Subscribere* denotat quoque *inscribere*, quando accusator nomen suum profitetur, criminisque reum accusaturum. Ita Seneca in Apoloc. *Ducit illum ad tribunal Æaci: is lege Cornelia, quæ de Sicariis lata est, quærebat: postulat nomen ejus recipi. Edit subscriptionem, occisos Senatores XXX. Equites Romanos CCCXV, atque plures.* Ita promiscue sumitur in l. ult. D. de Priv. delict. l. ult. ff. de Furt. l. 24. D. Ad L. Corn. de Fals. l. 2. C. ad Sct. Turpil. Nonnihil tamen interest. Inscriptio est professio ipsa accusatoris se Mævio vel Titio litem criminis alicujus intentaturum esse, idque fiebat vel libello publico judici porrecto, vel querela publice deposita. Is qui inscripserat, sive publice nomen suum professus erat, subscribebat se professum esse,

mittatur; ea res atque judicum cognitio, [2] *divinatio*, appellatur. id vocabu'um quam ob causam ita factum sit quæri solet. [3] Gabius Bassus in tertio librorum quos de origine vocabulorum composuit, *Divinatio*, inquit, *judicium appellatur: quoniam divinet quodammodo judex oporteat, quam sententiam sese ferre par sit*. Nimis quidem est in verbis Gabii Bassi ratio imperfecta vel magis inops & jejuna. sed videtur eum significare velle, iccirco dici divinationem; quòd in aliis quidem causis judex ea quæ didicit, quæque argumentis vel testibus demonstrata sunt, sequi solet: in hac autem re, quum eligendus accusator est, parva admodum & exilia sunt, quibus moveri judex possit; & propterea, quinam magis ad accusandum idoneus sit, quasi divinandum est. hoc Bassus. Sed alii quidem *divinationem* esse appellatam putant, quoniam quum accusator & reus duæ res quasi cognatæ conjunctæque sint, neque utra sine altera constare possit: in hoc tamen genere causæ reus quidem jam est, sed accusator nondum est: & iccirco, quod adhuc usque deest & latet, divinatione supplendum est, quisnam sit accusator futurus.

CAP.

est, & ad talionis pœnam se obligabat, si non probasset.

2. *Divinatio*] Divinatio dicebatur, judicium de futuro, uter debeat accusare, quo judex alterum alteri quasi divinando præponit in accusando, vel quod res agéretur sine testibus & tabulis, atque ita judices veluti divinarent. Quod fiebat inprimis si inter accusatores non conveniret. Alioquin plures simul accusare poterant. Ita cum dubium esset an Cicero an vero Cæcilius accusaret Verrem, Cicero constitutus est. Multum enim interest uter accusationem instituat. Quomodo hæc divinatio fieret, vide Asconium Pædianum, Ciceronem, & JCtum Ulpianum in l. 16. ff. de Accusat.

3. *Gabius Bassus*] In antiquis. Edit. *C. Bassus*. Vide Gellium nostrum lib. 3. c. 6. Apud Macrobium legitur, *Gavius Bassus*. Itaque Scriverius putabat *Gavium* apud Gellium legendum. sicut crebro illud nomen in antiquis inscriptionibus occurrit, atque integrum permansit lib. 10. cap. 17. Noct. Att. Res tanti non est, cum *b* & *v* sæpe in se invicem commutentur.

CAP. V.

Quam lepide designateque dixerit Favorinus Philosophus, quid i[nter]sit inter Platonis & Lysiæ orationem.

FAvorinus de [1] Lysia & Platone solitus est dicere, Si e[x] Platonis, inquit, oratione verbum aliquod demas mu[ta]tesve, atque id commodissimè facias: de elegantia tantu[m] detraxeris: si ex Lysiæ: de sententia.

LYsia] Unus ex decem præstantissimis oratoribus Græciæ. Succinctus hic, subtilis, elegans, sed tenuis, cui si quid demas, sententia turbabitur. Audi Ciceronem in Oratore: *Dicat igitur Attice venustissimus ille scriptor, ac politissimus Lysias. Quis enim id possit negare? dum intelligamus hoc esse Atticum in Lysia, non quod tenuis sit atque inornatus, sed quod nihil habeat insolens aut ineptum.* Accedat Fabius Quintilianus lib. 10. *Lysias subtilis atque elegans, & quo nihil si oratori satis sit doc[e]re, quæras perfectius. Nihil enim est ina[ne], nihil accessitum: puro tamen fonti quam magno flumini propior.* vide Dio[nysii] Halicarnassæi de Lysia judicium, Plutarchum, & Photium in Bibliotheca: sicut itaque Lysias pressus, ita Plato luxuriat poëtico stilo, & demi quiden illi aliquid potest sine sententiæ diminutione, elegantia tamen & florida facundia perit.

CAP. VI.

Quibus verbis ignaviter & abjectè Virgilius usus esse dicatur; & quid iis, qui id improbè dicunt, respondeatur.

NOnnulli grammatici ætatis superioris, in quibus est [1] Cornutus Annæus, haud sanè indocti neque ignobiles, qui commentaria in Virgilium composuerunt, reprehendunt quasi incuriosè & abjecte verbum positum [2] in his versibus;

Candi-

COrnutus Annæus] Qui à Charisio aliisque etiam citatur. Vide Gell. lib. 9. cap. 10.

2. *In his versibus*] In Bucolicis Ecloga 6.

Quid loquar aut Scyllam Nisi? aut quam fama secuta est, &c.

Loquitur autem de utraque Scylla, Nisi & Phorci, *quam fama secuta est, Dulichias vexasse rates.* Quamvis forsan miscuisse fabulas Poëta videatur. Propertius quoq; lib. 4. Scyllã Nisi & Phorci confudisse videtur, cum ita loquitur:

Quid mirum in patrios Scyllam sævisse capillos,
Candidaque in sævos inguina versa canes?

Et Ovidius:

Per nos Scylla patri canos furata capillos,
Pube premit rabidos inguinibusq; canes,

Idem:

Candida succinctam latrantibus inguina monstris
[3] *Dulichias vexasse rates, & gurgite in alto*
Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis.

vexasse enim putant verbum esse leve, & tenuis ac parvi incommodi: nec tantæ atrocitati congruere, quum homines repentè à bellua immanissima rapti laniatique sint. item aliud hujuscemodi reprehendunt,

- - *Quis aut* [4] *Eurysthea durum*
Aut illaudati nescit [5] *Busiridis aras?*

illaudati parum idoneum esse verbum dicunt: neque id satis esse ad faciendum scelerati hominis detestationem: qui quòd hospites omnium gentium immolare solitus fuit, non laude [6] indignus, sed detestatione, exsecrationeq; totius generis humani dignus esset. item aliud verbum culpaverunt:

7 *Per*

Idem:
Præterita cautus Niseïde navita gaudet.

Niseïs est filia Nisi. Scyllæ itaque confunduntur, sicuti etiam poëtæ Jovi, Herculi, Theseo, quæ à pluribus ejusdem nominis gesta sunt, uni promiscue adscribunt. Alioqui Niseïdem filiam Nisi Megarensium Regis succiso paterno crine arcem Minoï prodidisse, atque ipsam in Cirin avem mutatam fingunt Poëtæ. Altera autem Scylla Phorci, & Cratæis Nymphæ filia (quam Apollonius Rhodius Hecatem quoque appellat) vel juxta Hesiodum Phorbantis & Hecates filia, in saxum marinum in Siculo freto mutata fingitur. Quia autem fluctus allisi canum latratum imitantur, hinc pubetenus canibus succinctam esse fabulantur. σκύλλος autem, uti & σκύλαξ catulum Græcis denotat. Thucydides lib. 4. per Charybdin, cui vicina Scylla, vorticosum mare, quale in Siculo freto propter angustias hodieque esse solet, intelligit. Scyllam alii triremem piraticam fuisse tradunt, quæ mare Tyrrhenum Siculumque infestaret, atque ἀπὸ τοῦ σκυλλεύειν, vel potius σκύλλειν nomen acceperit. Vide Servium ad dictum locum. & consule simul Nannium lib. 6. συμμικτ. c. 6.

3. *Dulichias*] Servius: *Dulichium insula est, ubi mons est Ithacus, in qua fertur habitasse Vlysses: eoque & ipse Dulichius, & Dulichias habuisse rates dicitur.*

4. *Euristhea durum*] Qui imperabat instinctu Iunonis Herculi, ut varia monstra conficeret, atque ita tandem periret. Vide Diodorum, & Hygin. versus extant lib. 3. Georg. initio.

5. *Busiridis*] Quem alii Phœniciæ & oræ maritimæ Præfectum, alii (inter quos Servius) Regem Ægypti fuisse dicunt, qui mactatos advenas Jovi sacrificabat. Quem Hercules clava adortus cum filio Iphidamante & præcone Chalbe interemit. Ita Strabo, Plutarchus, Diodorus, Apollonii interpres. Hujus tamen laudes scripsit Isocrates. Hunc nonnulli cum Pharaone eundem esse volunt, qui edicto truculento masculam Israëlitarum sobolem interimere conabatur.

6. *Indignus*] Vetus Edit. *Solum indignus.*

 7 *Per*

7 *Per tunicam squallentem auro latus haurit apertum.*

tamquam si non convenerit dicere, *auro squallentem:* quo-niam nitoribus splendoribusque auri squalloris illuvies s contraria. Sed de verbo, 8 *vexasse*, ita responderi posse cre do. *vexasse* grave verbum est: factumq ab eo videtur, quo est, *vehere*. in quo inest jam vis quædam alieni arbitrii. no enim sui potens est, qui vehitur. *Vexare* autem, quod ex e 9 inclinatum est, vi atque motu proculdubio 10 vastior est. nam qui fertur & raptatur atque huc atque illuc distra-hitur, is vexari propriè dicitur. sicuti 11 *taxare* pressius cre-briusque est, quàm *tangere*: unde proculdubio id inclina-tum est: & *jactare* multo fusius largiusque est, quàm *jacere* unde id verbum traductum est : & *quassare*, quàm *quatere* gravius violentiusque est : non igitur quia vulgo dici solet vexatum esse quem fumo aut vento aut 12 pulvere, propter-ea debet vis vera atque natura verbi deperire: quæ à veteri-bus, qui propriè aut signatè loquuti sunt, ita ut decuit conservata est. M. Catonis verba sunt ex oratione, quam de Achæis scripsit, *Quumque* 13 *Hannibal terram Italiam lace-raret atque vexaret. vexatam* Italiam dixit Cato ab Hanni-bale,

7. *Per tunicam*] Extat lib. x. Æneid. ỳ ſ. 314.

8. *Vexasse*] Ita fere iisdem verbis Virgilium defendit Probus apud Servium. alii volunt per tapeinosin dictum, nam nō vexavit, sed evertit rates. Similia Gellii nostri sententiæ habes apud Asconium Pædianum in Divinat. Macrob. lib. 6. cap. 8. qui iisdem fere verbis integroque capite Gellium expressit. Quinetiam Poëta ad Scyllæ etymon allusit. σκύλλειν enim vexare denotat, ut ex Philoxeni aliorumque glossis ostendit Vossius.

9. *Inclinatum est*] Derivatum est, traductum.

10. *Vastiore*] Majore. Ita etiam apud Macrobium. Vet. ed. *vehementiore*, quod glossema sapit.

11. *Taxare*] Festus: *Taxat, & taxatio, à verbo tango dicuntur.* Veteres *tago* dixerunt, pro *tango*. hinc taxare, æstimare, quod crebro tactu fieri solet.

12. *Pulvere*] Additur in vet. Edit. *laborare videmus*.

13. *Hannibal*] Testis clades ad Ticinum, Trebiam, Thrasymenum, & novissime Cannas, qua extrema clade *quadraginta millia peditum, duo millia septingenti equites, & tanta prope civium sociorumque pars cæsi.* Quæ postrema verba ita intelligenda ex quadraginta millibus æquam partem sociorum cæsam, non præter quadraginta millia civium, etiam quadraginta civium Romanorum interempta fuisse. De Annibale vide Livium, Plutarchum, aliosque Romanæ Historiæ scriptores.

14. *Savi-*

bale, quando nullum calamitatis aut [14] ſævitiæ aut immanitatis genus reperiri queat, quod in eo tempore Italia non perpeſſa ſit. M. Tullius IV. in Verrem: *Quæ ab iſto ſic ſpoliata atque direpta eſt, ut non ab hoſte aliquo, qui tamen in bello religionem & conſuetudinis jura retineret, ſed ut à barbaris prædonibus vexata eſſe videatur.* De [15] *illaudato* autem duo videntur reſponderi poſſe, unum eſt ejuſmodi: nemo quiſquam tam [16] efflictis eſt moribus, quin faciat aut dicat nonnunquam aliquid quod laudari queat. unde hic antiquiſſimus verſus [17] vicem proverbii celebratus eſt: [18] Πολλάκι καὶ κηπουρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν. [19] Sed enim qui omni in re atque omni tempore laude omni vacat, is illaudatus eſt: iſque omnium peſſimus deterrimuſq; eſt. ſicuti omnis culpæ privatio inculpatum facit, inculpatus autem [20] inſtar eſt abſolutæ virtutis; illaudatus igitur quoque finis eſt extremæ malitiæ. itaque Homerus non virtutibus appellandis, ſed vitiis detrahendis laudare ampliter ſolet. hoc enim eſt:

[21] ηὔδα μάντις ἀμύμων.
τῷ δ' [21] οὐκ ἀέκοντε πετέσθην.

& item

14. *Sævitiæ aut immanitatis*] Florus de Cannenſi clade: *Documenta cladis, cruentus aliquamdiu Aufidus; pons de cadaveribus juſſu ducis factus in torrente Vergelli, modii duo annulorum Carthaginem miſſi, dignitaſque equeſtris taxata menſura.* Pontis illius non meminit Livius, ſed Valerius Maximus lib. 9. cap. 11. quamvis corrupte legatur vulgo in *flumen Gelo.* in veteribus tamen libris Eliæ Veneti *Vergello* legi monet Colerus, atque ita reſtituit quoque Pighius. Ita apud Appianum Cornelius Lentulus Carthaginenſibus objicit captivos in fluvios conjeciſſe, ut uſum pontium præberent.

15. *Illaudato*] Qui nullis laudibus dignus eſt, qui omnibus vitiis, ut Salluſtius loquitur, coöpertus eſt.

16. *Efflictis*] Perditis moribus. Vet. Ed. *effectis.*

17. *Vicem*] Vetus Edit. *vice.*

18. Πολλάκι] *Quandoque eſt olitor valde opportuna locutus*, legitur etiam πολλάκι τοι καὶ μωρὸς ἀνὴρ, ut non de olitore ſed ſtulto loquatur. atque ita Macrobius lib. 6. Saturn. c. 7.

19. *Inſtar*] Simulachrum, effigies, figura. Suetonius in Julio Cæſare: *cujus jam etiam inſtar pro æde Veneris genitricis poſtea dedicavit.* Apuleius Florid. 11. *Pſittacus Indiæ avis eſt: inſtar illi minimo minus quam columbarum.*

91. *Sed enim, &c.*] Eraſmus putat eſſe tres ſenarios ita reſtituendos: (*tempore,*
Sed enim, qui in omni re atque in omni
Omni vacat laude, is vir illaudatus eſt,
Iſque omnium eſt, deterrimuſque ac peſſimus.

20. Ηὔδα] i.e. *Loquebatur inculpatus vates.*

12. Οὐκ

& item illud;

[22] Ἔνθ' οὐκ ἂν [23] βρίζοντα ἴδοις Ἀγαμέμνονα δῖον,
Οὐδὲ καταπτώσσοντ', οὐδ' οὐκ ἐθέλοντα μάχεσθαι.

Epicurus quoque simili modo maximam voluptatem detractionem privationemque omnis doloris definivit his verbis; [24] ὅρος τοῦ μεγέθους τῶν ἡδονῶν, ἡ παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. Eadem ratione idem Virgilius *inamabilem* dixit Stygiam paludem. nam sicut *illaudatum* κατὰ laudis στέρησιν, ita [25] *inamabilem*, [26] κατὰ amoris στέρησιν detestatus est. Altero modo *illaudatus* ita defenditur. *laudare* significat prisca lingua nominare appellareque. [27] sic in actionibus civilibus auctor laudari dicitur, quod est nominari. *illaudatus* enim est quasi *illaudabilis*, qui neque mentione aut memoria ulla dignus, neque unquam nominandus est. sicuti quondam à communi concilio Asiæ decretum est, uti nomen ejus, qui [28] templum [29] Dianæ Ephesiæ incenderat, ne quis

21. Οὐκ ἄκοντι] Id est, *non inviti volabant*. extat hoc hemistichium Οδ. γ. στ. 494.

22. Ἔνθ' οὐκ ἂν, &c.] Id est.

Tunc neque cernere erat torpentem Agamemnona divum,
Nec pavidum, nec nolentem decernere ferro.

23. Βρίζοντα] Dormitantem, νυστάζοντα. Didymus, βρίξαι κυρίως ἐστὶ μετὰ βορᾶς τροφῆς ἀπονυστάξαι. atque hinc metaphorice torpentem, negligentem, ἀμελοῦντα.

24. Ὅρος, &c.] Id est, *terminus magnitudinis voluptatum, omnis doloris privatio.* Aldina editio mutila est, cum ita scribit ὅρος τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. Frobeniani codices perperam ὑπερχαίρεσις ediderunt.

25. *Inamabilem*] Virgilii versus sunt lib. 6. Æneid.

Fata obstant, tristique palus inamabilis unda,
Alligat, & novies Styx interfusa coërcet.

Homerus Οδ. λ. ἀτερπέα χῶρον appellavit.

26. Κατὰ στέρησιν] *Secundum privationem.*

27. *Sic in Actionibus civilibus*] In Jure civili quoque laudare denotat citare, nominatim appellare, ita Pomponius in L. tenetur de Act. Empt. *Si tibi iter vendidero, ita demum auctorem me laudare poteris, si tuus fuerit fundus, qui acquirere servitutem volueris.* Ita laudare testem in Novellis Marciani appellatur. Vide & Turnebum lib. 2. Advers. cap. 11. Rationem idem reddit, quod quem quis testem nominabat, una & laudem ejus commemorabat, ne indignus testimonio dicendo videretur. Sed non opus erat hac interpretatione, nam *laudare* simpliciter pro *nominare* dicitur. Vide & Macrobium lib. 5. c. 7. & Nonium in *laudare*.

28. *Templum Dianæ Eph.*] Intelligit tem-

quis ullo in tempore nominaret. Tertium restat ex iis, quæ reprehensa sunt, quod *tunicam* 30 *squallentem auro* dixit. id autem significat copiam densitatemque auri in squamarum speciem intexti. squallere enim dictum est à squamarum crebritate asperitateque; quæ in serpentium pisciumque coriis visuntur. quam rem & alii, & hic quidem poëta locis aliquot demonstrat.

31 *Quem pellis*, inquit, *ahenis*
32 *In plumam squamis auro conserta tegebat.*

Et

templũ primũ, cujus architectus Chersiphron. Strabo τὸν δὲ νεὼν τῆς Ἀρτέμιδος πρῶτος μὲν Χερσίφρων ἠρχιτεκτόνησεν, εἶτ' ἄλλος ἐποίησε μείζω, ὡς δὲ τοῦτον Ἡρόστρατός τις ἀνέπρησεν ἄλλον ἀμείνω κατεσκεύασαν, συνεγκάντες τὸν τῶν γυναικῶν κόσμον, καὶ τὰς ἰδίας οὐσίας. διαθέμενοι δὲ καὶ τοὺς κίονας προτέρους. Quo innuit Chersiphrona primum templum construxisse, alium postea majus fecisse, ultimo post incensum templum ab Herostrato novam & meliorem templi structuram fabricatam, collatis tũ ex propriis facultatibus tum ex mundo muliebri sumptibus. Quando itaq; legimus Dinocratem architectum fuisse, non de primo, sed ultimo templo intelligendum; quod longe augustius & admirabilius fuit. An de primo, secundove, vel tertio Plinius intelligendus, dubium est. ultimum intelligendum videtur. audi illum lib. 36. c. 14. *Magnificentiæ vera admiratio extat templum Dianæ Ephesiæ ducentis viginti annis factum à tota Asia. In solo id palustri fecere, ne terræmotus sentiret, aut hiatus timeret. Rursus ne in lubrico atque instabili fundamenta tantæ molis locarentur, calcatis ea substravere carbonibus, dein velleribus lanæ. Universo templo longitudo est trecentorum quindecim pedum, latitudo ducentorum viginti: columnæ centum viginti septem à singulis regibus factæ sexaginta pedum altitudine. Ex iis triginta tres cælatæ à Scopa.* Alibi constructum hoc templum quadringentis annis dicit lib. 16. c. 40. Sed pro cccc ibi legendum arbitror ccxx. facili librariorum errore. Templum itaque primum incendit Herostratus Olympiade centesima sexta, conflagravit ea ipsa nocte qua Alexander Magnus natus est. Addam ultimo Vitruvii locum de variis architectis: *primumque ædes Ephesi Dianæ Ionico genere ab Chersiphrone Gnosio & filio ejus Metagene est instituta, quam postea Demetrius ipsius Dianæ servus & Peonius dicuntur perfecisse.* Hoc itaque templum incensum, augustius dein à Dinocrate restauratum. Vide Salmas. ad Solin. pag. 814.

29. *Dianæ Ephesiæ*] Cujus simulachrum Mucianus juxta Plinium vitigineum, alii ex hebeno esse voluerunt. Vitruvius ex cedro, sicuti & lacunaria. Xenophon ἡ Ἀναβάσ. aureum. Quæ notabilis est differentia.

30. *Squallentem auro*] Ita quoque Servius ad lib. 10. Æneid. interpretatur. Squalidum & læve sive λεῖον apud Lucretium opponuntur. Itaq; squalentem auro horrentem, rigidam intellige.

31. *Quem pellis, &c.*] Versus extant Æneid. 10. vs. 770. & sequenti. Cataphractum autem equitem ibi intelligit. Erant enim viri & equi ferro muniti. Egregie Claudianus in Rufinum de lamellis consutis:

Flexilis

Et alio loco,

Iamque adeo rutilum thoraca indutus ahenis
Horrebat squamis.

Accius 33 in Pelopidis ita scribit,

Ejus serpentis squamæ squallido auro & purpura prætextæ.

Quicquid igitur nimis 34 inculcatum 35 obsitumq; aliqua re erat, ut incuteret visentibus facie nova horrorem, id *squallere* dicebatur. sic in corporibus incultis squamosisque alta congeries sordium squallor appellatur. cujus significationis multo assiduoque usu totum id verbum ita contaminatum est, ut jam squallor de re alia nulla, quam de solis inquinamentis dici cœperit.

CAP.

Flexilis inductis hamatur lamina membris,
Horribilis visu; credas simulachra moveri
Ferrea, cognatoque viros spirare metallo,
Par vestitus equis - - -

Vide & Vegetium lib. 3. c. 22.

32. *In plumam squamis*] *In plumam*, id est, in similitudinem plumæ. Plumæ autem proprie erant in vestibus notæ rotundæ ex auro vel purpura instar plumarum intertextæ & variatæ. Ita & laminæ rotundæ vel circuli ferri plumæ dicebantur. Sed proprie de vestibus. Hinc & plumarii dicti. De arte plumandi ita Turneb. lib. IX. c. 25. *Species quædam proprie est acu pingendi; cum clavi aut patagia, aut segmenta, aut scutulæ, aut tessellæ sic aliæ aliis superassuuntur, ut plumam avium referant: unde & plumariorum & plumandi nomen ortum est per similitudinem traductum, aut cum sine assumento, acupingendo plumæ avium referuntur.* Quinetiam ad artem textoriam vel insertiones laminarum refertur. Servius: *pluma est armatura ubi in laminam se findit.* Conjungit hic poëta squamas cum pluma. De squama ita Donatus ad hunc locum: *Serpentis est & piscis, quam facit compositio naturalis. nam & ordinibus digesta est: & viarum plurimarum impressione distincta. Quicquid igitur in hanc similitudinem facit artifex, squama dicitur. Hæc fit ex minutis laminis invicem se retinentibus, & ita digestis, ut est in avibus pluma.*

33. *In Pelopidis*] Tragœdiæ hoc nomen. Et plures ejusdem à Grammaticis citantur.

34. *Inculcatum*] Quasi calcando impressum.

35. *Obsitum*] Obductum.

Primere

CAP. VII.

De officio erga patres liberorum: deque ea re ex philosophiæ libris, in quibus scriptum quæsitumque est, an semper omnibusque patris jussis obsequendum sit.

QUæri solitum est in philosophorum disceptationibus, an semper inque omnibus jussis patri parendum sit. Super ea re Græci nostrique, qui de officiis scripserunt, tres sententias esse quæ spectandæ considerandæque sint, tradiderunt; easque subtilissime dijudicaverunt. earum una est, omnibus quæ pater imperat parendum. altera est, in quibusdam parendum, quibusdam non obsequendum. tertia est, nihil necessum esse patri obsequi & parere. Hæc sententia, quoniam [1] primore adspectu nimis infamis est: super ea prius, quæ dicta sunt, dicemus. aut recte, inquiunt, imperat pater, aut perperam. si recte imperat; non quia imperat parendum, sed, quoniam id fieri jus est, faciendum est. si perperam; nequaquam scilicet faciendum, quod fieri non oportet. deinde ita concludunt, nunquam est igitur patri parendum, quæ imperat. Sed neque illam sententiam probari accepimus: argutiola quippe hæc, sicuti mox ostendemus, frivola & inanis est. neque autem illa, quam primo in loco diximus, vera & proba videri potest; [2] omnia esse, quæ pater jusserit, parendum. quid enim? si proditionem patriæ, si matris necem, si alia quædam imperarit turpia aut impia. media igitur sententia optima

PRimore] Ita & alibi autor noster loquitur, pro *primo*.

2. *Omnia esse quæ pater jusserit, parendum*] Magis Latine *parendum omnibus* dicitur. Sed Græcos hic imitatur, qui accusativo & dativo hic utuntur. Quod Priscianus quoque diligenter observavit. Philosophorum quoque Græcorum sententias dum hic exprimit Gellius noster, etiam eorum loquendi morem imitatur. Statius quoque Papinius in Achilleide ita loquitur,

- - *Non adeo parebimus omnia matri*,

ita Latine dicitur, *parendum est omnia parentibus*. Postea Gellius noster insitato quoque modo dixit, *quædam esse parendum, quædam non obsequendum*.

3. *Quam*

optima atque tutissima visa est; quædam esse parendum, quædam non obsequendum. sed ea tamen, quæ obsequi non oportet, leniter & verecunde ac sine detestatione nimia sineque opprobratione acerba reprehensionis declinanda sensim & relinquenda esse dicunt, 3 quam respuenda. conclusio vero illa qua colligitur, sicuti supradictum est, nihil patri parendum, imperfecta est, refutarique ac dilui sic potest: Omnia, quæ in rebus humanis fiunt, sicut docti censuerunt, aut honesta sunt aut turpia. quæ sua vi recta aut honesta sunt, ut fidem colere, ut patriam defendere, ut amicos diligere, ea fieri oportet sive imperet pater, sive non imperet. sed quæ his contraria, quæque turpia & omnino iniqua sunt; ea ne si imperet quidem: quæ vero in medio sunt, & à Græcis tum 4 ἀδιάφορα tum μέσα appellantur, ut in militiam ire, rus colere, honores capessere, causas defendere, 5 uxorem ducere, uti jussum proficisci, uti accersitum venire; quoniam & hæc & his similia per se ipsa neque honesta sunt neque turpia, sed, proinde ut à nobis aguntur, ita ipsis actionibus aut probanda fiunt aut reprehendenda: propterea in ejusmodi omnium rerum generibus patri parendum

3. *Quam respuenda*] Potius quam respuenda. Ita Græci sæpe μᾶλλον omittunt. Et apud Latinos Plautus, Livius, Tacitus, Tertullianus, denique Jurisconsulti crebro ita loquuntur.

4. Ἀδιάφορα] *Indifferentia & media.*

5. *Uxorem ducere*] Potest filius propter multas rationes in matrimonio imperium Patris cum omni reverentia detrectare. Multo minus pater filium filiamve ad nuptias cogere potest. Huc pertinent in Jure Civili leges l. 134. in pr. ff. de Verb. Oblig. l. 12. & 13. C. de Nupt. l. 21. & 28. ff. de Rit. Nupt. non semper itaque parendum patri qui nuptias imperat, si turpe, ut Gellius postmodum monet, futurum sit matrimonium, si genio suo adversetur, atque ita porro. Vinculum nuptiarum debet esse mutua benevolentia. Neque hic imperium admittit amor, sed pro arbitrio sumitur. Imperata ut plurimum, matrimonia litium fœcundam segetem, causasque sempiternas querelarum movent. Ita tamen ut nulla contumacia adsit, & honeste detrectet, quod negari honeste potest. Illud obiter notandum jure veteri filiæ ne quidem dissentiendi à patre potestatem fuisse integram, cujus rei exempla apud Comicos Historicosque habentur: Jure civili ne quidem dissentiendi ulla potestas erat, nisi indignis moribus aut turpem sponsum & pater elegisset l. 12. §. 1. de Sponsal.

6. Propu-

rendum esse censent; veluti si [5] uxorem ducere imperet aut causas pro reis dicere. quod enim utrumque in genere ipso per sese neque honestum neq; turpe est, iccirco, si pater jubeat, obsequendum est. quid enim? si imperet uxorem ducere infamem, [6] propudiosam, criminosam: aut pro reo [7] Catilina aliquo, aut [8] Tubulo, aut [9] P. Clodio causam dicere. non scilicet parendum. quoniam accedente aliquo turpitudinis numero desinunt esse per sese hæc media atque indifferentia. non ergo integra est propositio dicenda: aut honesta sunt quæ imperat pater aut turpia: neque [10] ὑγιὲς νόμιμον διεζευγμένον videri potest. deest enim disjunctioni isti tertium: aut neque honesta sunt neque turpia. quod si additur: potest ita concludi: nonnunquam est igitur patri parendum.

CAP.

6. *Propudiosam*] Cujus turpitudo omnibus pudorem injiceret. Festus, vel potius ex Festo Paulus: *propudium dicebant, cum maledicto nudare turpitudinem volebant, quasi porro pudendum. quidam propudium putant dici, à quo pudor & pudicitia procul sint.* Propudia hominum Græci καθάρματα appellabant juxta Scaligerum. Proprie tamen καθάρματα appellabantur homines scelerati & piaculares, exitio devoti, quique execrationibus obruti ad avertendam Deorum iram mactabantur.

7. *Catilina*] De quo vide Sallustium, & Ciceronis Orationes.

8. *Tubulo*] Antiquæ editiones *C. Bibulo*. H. Stephanus *Tubulo*. quem postrema editio sequitur. Perperam autem *C. Bibulo* ponitur, quis enim iste Bibulus tam insigniter improbus, ut inter Catilinas & Clodios meruerit censeri nam de Bibuli gente nihil tale quod meminerim ipse, vetus historia suppeditat. Scribo igitur *aut L. Tubulo*. Intelligo Tubulum illum qui paulo supra Ciceronem prætor fuit, homo tam projecte improbus, ut ejus nomen, non hominis, sed vitii esse videretur, causa erroris fuit, quod forte ἀρχέτυπον aliquod *Bubulo* habuit. LIPS. *in antiq. lect.*

9. *P. Clodio*] Qui libidinibus fœdis infamis tres sorores per incestum polluit, & muliebri veste sacra bonæ Deæ & pulvinaria stupro contaminavit. Vide Ciceronem Orat. de Harusp. Resp. & pro Milone.

10. Ὑγιὲς νόμιμον] Id est, *Sanum, legitimum, sejunctum.* Putat H. Stephanus particulam copulativam omissam hic esse. Neque enim Græci hæc adjectiva sine illa copula conjungunt, sicut Latini aliquando conjungunt. Lege igitur ὑγιὲς καὶ νόμιμον.

CAP. VIII.

Quod parum æqua reprehensio Epicuri à Plutarcho peracta sit ĩ x syllogismi disciplina.

[1] PLutarchus [2] secundo librorum, quos de Homero composuit, imperfectè atque præposterè atque inscitè syllogismo esse usum Epicurum dicit: Verbaque ipsa Epicuri ponit: [3] ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. τὸ γὰρ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ. τὸ γὰρ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. nam prætermisit, inquit, quod in prima parte sumere debuit: [4] ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις. tum deinde eodem ipso quod omiserat, quasi posito concessoque ad confirmandum aliud utitur. progredi autem hic, inquit, syllogismus nisi illo priùs posito, non potest. Vere hoc quidem Plutarchus de forma & ordine syllogismi scripsit. nam si, ut in disciplinis traditur, ita colligere & ratiocinari velis: sic dici oportet; [5] ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις. τὸ γὰρ διαλυθὲν

PLutarchus, &c.] Epicurũ Dialectices imperitum fuisse, ac putasse omnem operam in spinosis illis quæstionibus ludi notum est. Itaque artis ignoratione crebro fluctuabat, atq; id concludebat, quod neutiquam ex præmissis sequeretur. Neque hic recte Epicurum defendit Gellius, qui intellexisse non videtur, quid in eo reprehenderetur. Neque enim difficile est conjicere, ita eum à Plutarcho reprehensum, ut & ab eruditissimo Aristotelis interprete Alexandro Aphrodisiensi reprehenditur: cujus hæc sunt ex commentario in primum Topicorum: τοιοῦτος καὶ ὁ περὶ τοῦ θανάτου ὑπὸ Ἐπικούρου λόγος εἰρημένος. οὐ γὰρ ἐκ τῶν λεγομένων προτάσεων, τὸ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ, τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, συνάγεται τὸ, ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, ὡς αὐτὸς ἡγεῖται, ἀλλ' ὅτι τὸ διαλυθὲν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. ἀλλ' οὐδὲ ὁ θάνατος τὸ διαλυθέν ἐστιν, ἀλλ' ἡ διάλυσις. οὐκ ἔδωκε δὲ ὁ [illegible] τὸ διαλυθὲν, ἀναισθητεῖν. καὶ τὸ, τὴν διάλυσιν γίνεσθαι ἀναισθήτως. Vide Muretum lib. 12. Var c. 16.

2. *Secundo librorum*] Græci ita loquuntur, Latini *secundo Libro*.

3. Ο' θάνατος οὐδὲν] Id est, *Mors nihil ad nos, nam dissolutum non sentit. quod autem non sentit nihil ad nos pertinet.*

4. Ο' θάνατος] Id est, *Mors animæ & corporis dissolutio.*

5. Ο' θάνατος ψυχῆς] Id est, *Mors animæ & corporis dissolutio. Quod dissolutum est non sentit. Quod autem non sentit nihil ad nos.*

Cui-

λυθὲν ἀναισθητεῖ. τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Sed Epicurus,[6] cuicuimodi homo eſt, non inſcitia videtur partem illam ſyllogiſmi prætermiſiſſe. neque id ei negotium fuit ſyllogiſmum, tamquam in ſcholis philoſophorum cum numeris omnibus & cum ſuis finibus dicere. & profecto, quia ſeparatio animi & corporis in morte evidens eſt, non eſt ratus neceſſariam eſſe ejus admonitionem, quod omnibus prorſus erat obvium. ſicuti etiam quod concluſionem ſyllogiſmi non in fine poſuit, ſed in principio: nam id quoque non imperite factum quis non videt? apud Platonem quoque multis in locis reperias ſyllogiſmos repudiato converſoque ordine iſto, qui in docendo traditur, cum eleganti quadam reprehenſionis contentione poſitos eſſe.

6. *Cuicuimodi*] Ita & Cicero loquitur, vulgo *cujuſmodi*.

CAP. IX.

Quod Plutarchus evidenti calumnia verbum ab Epicuro dictum inſectatus ſit.

IN eodem libro idem Plutarchus eumdem Epicurum reprehendit, quod verbo uſus ſit parum proprio & alienæ ſignificationis. ita enim ſcripſit Epicurus: [1] ὅρος τοῦ μεγέθους τῶν ἡδονῶν, ἡ παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. non, inquit, παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος, ſed παντὸς τοῦ ἀλγεινοῦ dicere oportuit. detractio enim ſignificanda eſt doloris, inquit, non dolentis. Nimis minute ac prope etiam ſubfrigide Plutarchus in Epicuro accuſando [2] λέξεις θηρεῖ. [3] has enim curas vocum verborumque elegantias non modo non ſectatur Epicurus, ſed etiam inſectatur.

CAP.

Ὅρος.] Vide ſupra. p. 124.

2. Λέξεις θηρεῖ] Salmaſius emendat λεξιθηρεῖ, id eſt, verba aucupatur. Apud Epiphanium λεξιθηρεῖν ſæpe hoc ſignificatu legitur, qui & λεξίθηρας multis locis verborum aucupes appellat, & qui omnia πρὸς λέξιν accipiunt. Vide Salm. ad Solin. p. 1267.

3. *Has enim curas vocum*] Juſte tamen à Plutarcho reprehenditur. Cujus enim ſtuporis eſt confundere id quod dolorem excipit ac patitur, cum eo quod

quod dolorem facit? Neque Gellius recte defendit Epicurum, quod curas vocum, verborumque elegantias non modo non sectetur verum etiam insectetur. Hoc enim nostra nihil interest quid ille sectetur aut insectetur. Sed qui tam sæpe monuerat, diligenter videndum esse, quæ vis quæq; notio unicuique voci subjecta esset, tam negligens esse in loquendo non debuit, ut aliud sentiret, aliud diceret. Neque Epicuro esse negligenti licuit, causa ulla est cur aliis diligentibus esse non liceat. *Muret. Var. Lect. lib. 11. cap. 16.* Potest tamen quis Epicurum excusare quod usus sit figura, quam Græci ἀντιμερίαν vocant, quando pars orationis pro altera parte sumitur. *Mosell.*

CAP. X.

Quid sint favissæ Capitolinæ: & quid super eo verbo M. Varro Servio Sulpicio quærenti rescripserit.

1 SErvius Sulpicius juris civilis auctor, vir bene litteratus, scripsit ad M. Varronem: rogavitque ut rescriberet quid significaret verbum, quod in 2 censoriis libris scriptum esset. id erat verbum: *favissæ Capitolinæ.* Varro rescripsit, in memoria sibi esse, quod 3 Q. Catulus curator restituendi

SErvius Sulpicius] Præter omnes bonarum rerum disciplinas, in Jure civili eruditionis Principem hunc Cicero & Quintilianus agnoscunt. Quæstura, prætoria & consulari dignitate functus est. Consulem fuisse cum M. Marcello Florus in Epitome Liviana CVIII Dio, Plutarchus testantur, quo tempore bellum civile inter Cæsarem & Pompejum ortum est. Valerius Max. lib. 1. c. 6. cum C. Volumnio consulem fuisse refert, sicuti etiam Livius lib. 2. Statuam illi pro rostris positam, cum in Legatione ad M. Antonium vita functus esset Pomponius l. 2. de Orig. Jur. affirmat. Ejus statuæ decernendæ maxime auctor fuerat Cicero, cum inscriptione, quod propter Rempubl. mortem obiisset. Centum prope & octuaginta libros teste Pomponio scripsit. Varii in Jure civili citantur, tum etiam à Grammaticis. A. Gellius hoc loco, uti & Festus, & lib. 4. c. 1. & 4. illum laudant. Vide quoque Ciceronem libr. de Clar. Orat. & Labitti & Ant. Augustini indices legum.

2. *Censoriis libris*] Quibus cives Romani in sua tribu, classe, centuria, item facultates æstimabantur; & quia censorum munus templa, & opera publica tueri, ideo in iisdem *favissæ Capitolinæ* mentio facta. De tabulis censoriis earundemque custodia vide Dionysium Halycarnasseum.

3. *Q. Catulus, &c.*] Notandum quatuor in monte Tarpejo vel Capitolino fuisse Capitolia. Primum Tarquinius Priscus struere cœpit, sed nepoti Superbo morte præventus absolvendũ reliquit, quanquam Servium Tullium aliquid addidisse Tacitus referat. Neque tamen à Tarquinio Superbo dedicata hæc ædes. Pulsis Regibus Horatius Pulvillus consul dedicavit. Capitolium hoc Tarquiniorum ita describit Dionysius: *Situm est in alta crepidine, habetque in ambitu octo jugera, sic ut latera singula 200. fere pedum sint, exigua latitudinis & longitudinis differentia, nisi quod ista illam vincit vix pedibus quindenis.*

tuendi Capitolii dixisset : Voluisse se aream Capitolinam deprimere, ut pluribus gradibus 4 in ædem conscenderetur,

dinis. Qua parte frons ejus meridiem spectat, triplici columnarum ordine circumcingitur, ab aliis lateribus duplici. In ipso sunt tres cellæ ex ordine, à lateribus communione parietum clausæ. Media est Iovis, utrinque altera Iunonis, altera Minervæ sub eodem laqueari eodemque tecto. Centum illud templum adibatur gradibus superbe admodum. Hoc primum templum bello Syllano civili periit custodum negligentia. Alterum Sylla instruxit, verum ut ipse apud Plinium fatetur, hoc felicitati suæ defuit, quod non potuerit dedicare ; Lutatius namque Catulus, dedicavit nomenque suum inscripsit. Illud iterum arsit civili bello Vitelliano, Vespasianus reparavit iisdem vestigiis & nomen inscripsit. Quartum Domitianus restauravit. Quod ad ornatum pertinet in illo Tarquinii Capitolio ænea limina, & trium mensarum argentea vasa in cella Jovis, Jovemque in culmine cum quadrigis aureis Ædiles posuerant: item clypea inaurata. Post Carthaginem eversam laquearia inaurata fuerunt, id est, totum illud internum cœlum & cameratio. Illud Catuli fastigiatis supra tectis auro, quo fulgens præluxit Capitolium. Catulus enim primus tegulas æreas Capitolii inauravit. Sane hoc magnificum & vere splendidum fuit ; & quis ille fulgor, Sole irradiante? Fuit & ad firmitatem aptum æs, & contra ærugi-nem aut rubiginem valuit inductum aurum. Cætera donorum & ornamentorum varia, Coronæ aureæ, Victoriæ aureæ, candelabra, vasa, & quæ tu tibi subjicias. Illud omnino observandum, omnibus his detractis, ex Ægyptiaca præda alia victorem Augustum reposuisse; detractis ex SC. ut tam multis his novis & melioribus locus fieret. Id vero ipsum tempus fuit, quo una donatione in cellam Jovis Capitolini contulit 16000 pondo auri (id est, Philippicorum 1600000.) & quingenties HS. in gemmis, id est, 1250000. Philipp. Quid censes in duas alias collatum? nam & eas sua dona accepisse Dio disertim dicit. Pleraque tamen horum periere incendiis. Sub Domitiano quæ & quanta fuerint, ex Plutarchi verbis suspicemur : qui ait, in solam inaurationem privatum omnem modum excedentes opes impensas, nempe supra 12000. talentorum. Ea sunt nobis 7200000. Philippæorum, sive 7. milliones ; & quod excedit. Tanti igitur inauratio, quæ fuit non in lacunaribus solum, sed in tegulis æreis, ut illo Catuli. Nec tecta modo inaurata, sed ipsæ fores auratæ, & crassis laminis obductæ, quæ mansere ad Honorii Imperatoris ævum. Tunc in pecuniæ inopia Stilico mandasse perhibetur, ut fores in Capitolio Romano, quæ auro magni ponderis erant obductæ, laminis iis spoliarentur. Cur autem qui hoc facere jussi erant, id agerent, in parte forium scriptum repererunt : *Infelici Regi servantur.* Quod eventus docuit ; nam Stilico paulo post infeliciter periit. *Lips.*

4. *In ædem*]. Ita bene emendat Salmasius, vulgo *in eandem*. Quid enim hoc esset, *aream deprimere ut pluribus gradibus in eam conscendatur?* Area extra templum est sub dio, ut area Capitolii, area Fori Trajani, area Vulcani, area Palatina. Vetus liber habet : *In eadem conscenderetur.* Omnino scribendum in *ædem*. Hoc defuisse magnificentiæ Capitolii dicit Tacitus, quod non satis esset altum. Huic vitio seu defectui mederi voluit Catulus deprimendo aream templi, ut pluribus gradibus in ipsum templum conscenderetur, suggestusque ejus eo pacto altior appareret, & dignior fastigii magnitudine, sed prohibitus est id facere

 favissis

tur, suggestusque pro fastigii magnitudine altior fieret: sed facere id non quisse, quoniam [5] favissæ impedissent. id esse cellas quasdam & [6] cisternas, quæ in [7] area sub terra essent: ubi reponi solerent signa vetera, quæ ex eo templo collapsa essent, & alia quædam [8] religiosa [9] è donis [10] consecratis: at

favissis illis subterraneis, quæ aream occupabant. *Salmas. ad Solin. pag.* 1211.

5. *Favissæ*] Frustra laborat Varro ex Valerio Sorano, qui favissas olim flavissas dictas arbitratur, quod in his flata pecunia reconderetur. Favissæ quasi fovissæ, à fovea; Sicut Fabii postea appellati, qui Cascis Fovii. Ab antiquo fovo, vel foveo, (pro quo & faveo veteres dixere, sicut pro fovea favea) quod est cavo, fodio: fovissa, ut à vibro vibrissa, postea favissa. *Salm.* O in pinguius *a* facile mutatur. Sicut nonnulli Belgæ *a* tanquam *o* pronunciant, & vice versa. Apud Græcos Latinosque multa exempla occurrunt. Uti Dores εἴκατι pro εἴκοσι dicunt: πράτιστος pro πρώτιστος, θῶκος pro θᾶκος. Quin etiam ita sæpe in Latinis verbis occurrit, quæ derivantur à Græcis. Lancea à λόγχη, parapsis à paropsis, pasco à βόσκω, atque ita innumeris aliis. Favissæ itaque vel fovissæ, quas græci θησαυρὺς appellabant, erant foveæ vel speluncæ subterraneæ, quæ lapide imposito claudebantur. De thesauris illis ita Plutarchus in Philopœmene: οὐ μὴν ἀλλὰ κομίσαντες αὐτὸν εἰς τὸν καλούμενον θησαυρὸν, οἴκημα κατάγειον, οὔτε φῶς ἔξωθεν οὔτε θύρας ἔχον, ἀλλὰ μεγάλῳ λίθῳ περιαγομένῳ κατακλειόμενον, ἐνταῦθα κατέθεντο. Quæ verba ita expressit Livius lib. 39. ex Polybio, ex quo Plutarchus postea hauserat, *Admonent deinde quidam, esse thesaurum publicum sub terra, saxo quadrato septum, eo vinctus demittitur & saxum ingens, quo operitur machina, superimpositum est.* Varro quoque lib. 6. de Ling. Lat. eodem modo thesaurum posuit pro favissa: *Sed quod Delphis in æde foramen ad latus est quoddam thesauri specie, quod Græci ὄμφαλον dixerunt.* Vide Scalig. ad Festum & supra pag. 103. ubi de thesauro orcino egimus.

6. *Cisternas*] Hæ proprie dicuntur putei septi, quæ aquam continebant. Favissæ autem erant cellæ cisternis similes. Atque ita hic locus intelligendus: cellas enim & cisternas conjunxit auctor noster. Aliquando tamen & favissæ cisternæ templi dicebantur, in quibus aqua continebatur. Audi Festum: *Favissæ locum* (legitur quoque *lacum*) *sic appellabant, in quo aqua erat inclusa circa templa.* & addit, *sunt qui putant favissas esse in Capitolio cellis cisternisque similes, ubi reponi erant solita ea, quæ in templo vetustate facta erant inutilia.*

7. *Area*] Locus erat vacuus & purus circa Capitolium.

8. *Religiosa*] Aliter, *religiose*. generali hujus vocabuli *religiosi* appellatione etiam sacra contineri religionis nomen arguit. In jure strictius sumitur, & locum denotat, ubi mortuus sepultus aut humatus est, quæ significatio etiam apud Festum occurrit. Si *religiose* servetur, intellige rite per Pontificem dona consecrata.

9. *E donis*] Antiquæ editiones legunt, *donariis consecratis*. Per donaria putat Laurentius Valla ipsa dona quæ diis offeruntur intelligi. Secus atq; Servius qui ad illũ versum Virg. 3. Georg.

Imparibus ductos alta ad donaria currus.

ita

at deinde eadem epistola negat quidem se in litteris invenisse cur favissæ dictæ sint: sed [11] Q. Valerium Soranum solitum dicere ait, quos thesauros Græco nomine appellaremus, priscos Latinos *flavissas* dixisse: quod in eos non rude æs argentumque, sed flata signataque pecunia conderetur. conjectare igitur se detractam esse ex eo verbo secundam literam, & *favissas* esse dictas cellas quasdam & specus, quibus æditui Capitolini uterentur ad custodiendum res veteres religiosas.

ita scribit: *Donaria proprie loca sunt in quibus dona reponuntur Deorum, abusive templa. Nam ita & pulvinaria pro templis ponimus; quum sint proprie lectuli, qui sterni in templis, supervenientibus tempusque consueverunt.* Valla reprehendit immerito Servium, quanquam improprie donariorum nomine ipsa dona accipi quoque videantur, quæ diis dicata & consecrata ex tholis, parietibus aut columnis suspendebantur. Ita Macrobius lib. 3. Saturn. *Ornamenta vero sunt clypei, coronæ, atque hujusmodi donaria.* Proprie itaque sunt loca, in quibus dona Diis consecrantur. Audi quoque C. Frontonem: *Donum quod Diis datur. Inde ubi dona ponuntur donarium.* Dubitat Badius an non legendum sit *consecrata*, ut ita legatur, *& alia quædam religiose donariis consecrata.* Si *consecratis* legatur, intelligit *in donariis consecratis.*

10. *Consecratis*] Dona vel donaria rite per Pontificem consecrabantur more majorum per Pontifices. Et quia postmodum Principes Pontificum nomen assumsere, teste Dione lib. 53. inde illud quoque jus usurparunt l. 9. D. A.R. D. l. 8. de Relig. & sumpt. fun. l. ult. ut in possess. Legat. nisi hoc ita intelligendum, ut Principum auctoritate Pontifices consecrarent, sicut olim per legem Papiriam non licebat rem ullam sine injussu populi consecrare, ut testatur Cicero pro Domo. De ritu veteri consecrandi vide Alex. ab Alex. 6. Gen. Dier. cap. 14. & Connan. 3. Comm. 1.

11. *Q. Valerium Soranum*] Vide Gyraldum de Poëtis Antiqnis.

CAP. XI.

De Siccio Dentato egregio bellatore multa memoratu digna.

[1] L. Siccium Dentatum, qui trib. plebi fuit, Sp. Tarpejo, [2] A. Haterio consulibus, scriptum est in 3 libris annalibus,

L. *Siccium Dentatum*] Apud antiquos scriptores modo Siccius, modo Sicinius appellatur. Ita cum princeps editio Solini ceterique omnes scripti editique libri, Sicinium legerent, maluit Delrius *Siccium* edere, quia eum ita vocet Dionysius: quasi non & multi *Sicinium*. Ita etiam alibi legitur in omnibus Solini exemplaribus: *quantum inter milites Sicinius aut Sergius.* Valerius Maximus *Sicinium* etiam appellat. nec aliter eum antiquæ Gellii editiones indigebant, nam in novitiis reposuerunt *Siccium*. Plinii meliores

bus, plus, quam credi debeat, strenuum bellatorem fuisse nomenque ei factum ob ingentem fortitudinem: appellatumque esse Achillem Romanum. is pugnasse in hostem dicitur 4 centum & XX præliis; cicatricem 5 aversam nullam, 6 adversas quinque & XL tulisse: 7 coronis esse donatu aureis octo, obsidionali una, muralibus tribus, civicis XIV 8 torquibus tribus & LXXX. 9 armillis plus centum LX. 10 hasti

libri *Sicium* nominant duobus locis. Fulgentio de prisco sermone, ex Varrone *Situm* pro *Siccium*. Apud Festum in voce *obsidionalis* etiam vocatur *Sicinius*. & apud Ammianum Marcellinum, duobus locis. ita enim veteres libros Marcellini habere notarunt eruditi. At Plinii meliores libri *Sicium* nominant lib. 22. cap. 4. mentio apud Livium lib. 3. L. Sicii fortissimi viri, qui in Sabinis per insidias à suis obtruncatus est, fraude decemvirorum, quod in eorum invidiam sermones ad populum sereret de creandis Tribunis plebi. Hic ipse L. Sicius Dentatus At lib. 6. idem meminit L. Sicinii Tribuni plebis. Sane gens Romæ *Sicia* fuit, & *Sicinia*. Titus Sicinius Sabinus consul fuit, cum G. Aquilio Tusco. *Salm.*

2. *Haterio*] Vulgo corrupte, *A. Thermo.*

3. *Libris annalibus*] Aliter, *Annalium*. Vide Varronem & Solinum: complura quoque de illo Dionysius Halycarnasseus & Plin. lib. 22. Hist. Nat. c. 5.

4. *Centum & xx.*] Ita & Appianus. Major numerus apud Plutarchum.

5. *Aversam*] In tergo, corpore ab hostibus averso, ut fugientes solent.

6 *Adversas*] In pectore.

7. *Coronis aureis*] Militares coronæ variæ erant, quarum nobilissimas recenset Gellius lib. V. Noct. Attic. triumphalem, obsidionalem, civicam, muralem, castrensem, & navalem. De quibus suo tempore acturi sumus. Vide Vegetium, & ad illum Stewechii Annotat. item Polyb. lib. 6. Livium lib. 7. Tertullianum de Corona militis aliosque autores. Novum genus coronarum à Caligula inventum, quas ipse Solis Lunæ, siderumque specie distinxit & exploratorias appellavit, ut testatur Suetonius in ejus vita cap. 4. 5. Coronas illas aureas primus Posthumius Dictator contulit. Vide Plin. lib. 32. c. 2.

8. *Torquibus tribus & LXXX*] Valerius Maximus CLXXXIII. Sed delendus numerus centenarius ex Gellio reliquisque auctoribus. torques autem à torquendo dici videntur, quod essent circuli torti, στρεπτοί. Unde quia torques ex annulis aut catellis plexæ erant, catellæ quoque dicebantur. Erant autem juxta Vegetium Torquati duplares & simplares. Duplares dicebantur, qui ob virtutem duplas consequebantur annonas, simplares quibus una & semis annona tribuebatur.

9. *Armillis plus centum & LX.*] Ita & Valerius Maximus. Sed Fulgentius lib. de Prisco sermone CXL. posuit. Sed restituendum est CLX. facili transpositione literarum. Idem quoque singulari certamine centies & vicies pugnasse refert, prælia hic vocat auctor noster, singularia non addit. Porro quales fuerint armillæ describit Festus; *armillas ex auro quas viri militares ab Imperatoribus donati gerunt, dictas esse existimant, quod antiqui humeros cum brachiis armos vocabant. Unde arma ab his dependentia sunt vocata.* Brachialia vocata Livio lib. 37. c. 7. unde corrupte inter ornamenta mulierum Bracelettæ appellantur.

10. *Hastis*] Puris nimirum sine ferro,

ſtis duodeviginti,[11] phaleris item donatus eſt quinquies viciesque. Spolia ([12] militaria dona) habuit multijuga: in his [13] provocatoria pleraque, triumphavit cum imperatoribus ſuis triumphos novem.

CAP.

ro, quæ virtutis cauſa donabantur. Vide Feſtum in voce *haſta*, & *optionatus*. Servium & Donatum ad lib.6 Æneid. v. 760. Inſcriptiones antiquæ: DONATO. HASTIS. PURIS. V. VEXILLIS. VIII. CORONIS. MURALIBUS. II. VALLARIBUS. II. Apparet ex hoc loco etiam vexilla fuiſſe inter dona militaria. Ita Octavianus M. Agrippæ poſt navalem victoriam in Cilicia cæruleum vexillum donavit, ut teſtatur Suetonius. Item cornicula donabantur argentea. Liv. lib. 10. Veſtes quoque pretioſæ, ſaga, tunicæ, pecunia ex præda. atque ita porro.

11. *Phaleris*] Phaleræ erant ornamenta equorum in fronte. *ἀσπιδίσκους τὴν κόσμησιν τὴν κατὰ μέτωπον τῶν ἵππων* Etymologus vocavit. Græcis quoq; *φάλαρα* dicuntur: gloriabantur admodum milites talibus muneribus. Hinc in antiqua inſcriptione, DONIS. DONATO. AB. DIVO. TRAJANO. AUG. TORQUIBUS. ARMILLIS. PHALERIS. BELLO. PARTHICO. Item mentio horum donorum in nummis.

12. *Spolia*] Vulgo, *Populi*. Salmaſius Gellium corruptum eſſe arbitratur. Neque enim Populus ſed Imperator exercitus militibus, qui fortiter ſe geſſerant, illa dona diſtribuebat. Deinde de donis militaribus jam egerat autor noſter. Verba itaque illa, *militaria dona*, gloſſema ſapiunt. Salmaſius itaque ſic emendat hunc locum: *ſpolia habuit multijuga; in his provocatoria pleraque*. Ita & Valerius ſcribit: *Quatuor & triginta ſpolia ex hoſtibus retuliſſe, quorum in numero octo fuiſſe, cum quibus inſpectante utroque exercitu ex provocatione dimicaſſet*. Plinius octies ex provocatione victorem fuiſſe Siccium refert. reſtituendum itaque hic *Spolia*, quæ erant cæſorum hoſtium. Ita Salmaſius. ſed quid ſi antiqua lectio ſervetur? ita ut per multijuga dona populi intelligatur pecunia, captivi ex præda. Plinius certe ex fiſco æs, x. captivos, & xx. boves accepiſſe Siccium commemorat. Prædam illam diſtribuebat Populus, cum in ærarium publicum redacta eſſet. Illud x. ad pecuniam referendum, ut decem millibus æris à Populo donatum fuiſſe voluerit. Pro viginti ſimul bubus, Pliniani quidam libri legunt, *viginti millibus*. Unde Salmaſius totum locum ita legit, *E fiſco æris x. capti æris xx. millibus*. Veteri utique Romanorum inſtituto Dux vel Imperator in prædam poteſtatem non habebat, verum eam a quæſtoribus urbanis vendi ſolitam, pecuniamque in ærarium redigi Gellius noſter teſtatur lib. 13. c. 23. Unde & Siccius T. Romulium accuſavit, quod Æquis profligatis magnam prædam vendidiſſet. Condemnati Romulius & C. Veturius collega ejus. Vide Liv. lib. 3.

13. *Provocatoria pleraque*] Octies ex provocatione victor fuit teſte Plinio.

CAP. XII.

Considerata perpensaque lex quædam Solonis speciem habens primorem iniquæ injustæque legis, sed ad usum emolumentumque salubritatis penitus reperta.

IN legibus [1] Solonis illis antiquissimis, quæ Athenis [2] axibus ligneis incisæ sunt, quasque latas ab eo Athenienses, ut sempiternæ manerent, pœnis & [3] religionibus sanxerant, legem esse Aristoteles refert scriptam ad hanc sententiam: Si ob discordiam dissensionemque seditio atque discessio

SOlonis] Vide Plutarchum in vita Solonis, & Diogenem Laërtium.

2. *Axibus ligneis*] Plutarchus ξυλίνους ἄξονας appellat. Pollux tamen æneos sive χαλκοῦς nominat. Æreis tabulis incisas leges Diogenes Laërtius quoque tradidit. Harpocration quoque cum Plutarcho facit. Hos autem axones ligneos quadratos fuisse veteres Grammatici testantur: eidem in Prytanæo asservabantur, quorum reliquias ad suam ætatem pervenisse commemorat Plutarchus. Inter ἄξονας & κύρβεις differentiam constituunt veteres, quidam quoque confundunt. Ἄξονες quibusdam erant τετράγωνοι, sive quadranguli, κύρβεις τρίγωνοι, ut refert Harpocration ex Polemone ἐν τοῖς πρὸς Ἐρατοσθένην. Cæterum aliis ἄξονες triangulares fuere, ut ex eodem Harpocratione liquet. Ammonius Grammaticus privatorum leges ἐν ἄξοσι conscriptas fuisse affirmat, publicas, & quæ ad sacra Deorum & festa pertinebant κύρβεις continuisse. Similia & Suidas, qui tamen addit pœnas delinquentium iis comprehensas fuisse. Eosdemque lapideas stelas vel columnas fuisse ex Apollodoro de Diis, & Aristotele in Politicis probari potest. Hesychius κύρβεις τρίγωνοι στήλη ἢ ξύλινον ἄξονα appellat, ἐν οἷς παλαιὸν οἱ νόμοι κατεγέγραφοντο, Id est, *trigonam columnam, vel ligneum axonem, in quo leges olim conscribebantur.* Videndus & Plutarchus in Solone, & Aristophanis scholiastes in Aves. sed ad rem. Axibus itaque ligneis leges Atheniensium incisas fuisse commemorat hic Gellius noster. Veteres libri pro *axibus*, etiam *axeribus* legunt. Sicut antiqui quoque declinarunt. Quinetiam asseres & axeres dicuntur.

3. *Religionibus*] Religioso juramento. Solon enim adegit Senatum in leges suas jurare, & post Senatum singulos Archontes, addita pœna ut ab iis recedens Apollini Delphico statuam auream pondere sibi parem poneret. Quin & Populum Atheniensem obligavit, ut in annos centum leges servaret. Atque hæ leges tantæ auctoritatis fuere, ut ne tyrannus quidem Pisistratus eas abolere in animum induxerit suum. Et quanquam xxx. tyranni illas abolever.nt, post paucos tamen annos ejectis illis iterum restitutæ sunt, & per multa sæcula viguerunt. Et quamdiu illæ in pretio, tamdiu floruit Atheniensis Respub. vide Petitum de Leg. Attic. & A. Thysii Memor. vet. Rerumpubl. ubi de Rep. Athen. agit.

cessio populi in duas partes fieret, & ob eam causam irritatis animis utrimque arma caperentur, pugnareturque, tum qui, in eo tempore in eoque casu civilis discordiæ, non alterutræ parti sese adjunxerit, sed solitarius separatusque à communi malo civitatis secesserit, is domo, patria, fortunisque omnibus careto: 4 exsul extorrisque esto. Quum hanc legem Solonis singulari sapientia prædit legissemus: tenuit

4. *Exul extorrisque*] Plutarchus de Sera numinis vindicta, ἄτιμον sive ignominiosum vel infamem illum esse dixit, & παραλογώτατον νόμον esse affirmat. Laudat tamen in Solone hanc legem, quod instituta sit, ne sine ullo in Remp. amore privata quis publicis anteponat. Itaque iis qui pro Rep. meliora sectabantur consilia se adjungere oportebat. Hinc Lysias in Oratione, quæ est κατὰ φίλωνος δοκιμασίας, Philonem ἄτιμον probat, quod afflictis rebus defuisset Reip. cum inquilini illi legi essent obnoxii. Quod quidem in iis admitto civibus, qui auctoritate inter suos pollent, & qui non seditioni alendæ, sed fulciendæ concordiæ partem honestiorem eligunt. Sed ut passim omnes hac lege tenerentur, jure iniquum arbitror. Quid enim? homines quieti, & qui nihil rerum novarum quærunt, qui seditionibus se non immiscent, fortunarum, ut Gellius hic testatur, jacturam ideo patientur, vel extorres in exilium agentur? Et quid si justitia causæ non appareat, cui potissimum parti quis se addicere debeat? Ubi civiles discordiæ glifcunt, aliquid ex iniquo utraque pars utplurimum habet. In præcipiti civilium tumultuum fortuna est, neque melior semper pars victrix est. quid opus est in lubrica casuum se demittere? Audi Ciceronem lib. 10. Epist. ad Attic. Epist. 1. *Ego vero Solonis, popularis tui, ut puto etiam mei, legem negligam, qua capite sanxit si quis seditione non alterius utrius partis fuisset.* cum dicit Cicero *capite sanxit* non videtur intellexisse ultimum supplicium, sed exilium; ut Gellius noster. Sicut in Jure civili ita intelligitur, L. licet 103. de V.S. Ἄτιμον autem, ut supra monuimus, eum fuisse, qui legem hanc non observaret Plutarchus refert. Exules quidem ἄτιμοι censebantur. Sed non omnes ἄτιμοι sunt exules.

Extorris q.] Cassiodorus ex sententia Cæsellii, sicut etiam Nonius & Isidorus extorrem quasi exterrem dictum volunt. Cæterum longe aliter Scaliger in Varronem, quem audire operæ pretium est: *Februi genus, in quo torris ardens demergebatur in aquale: quod Græci vocabant χέρνιβα. Idque plurimi erat apud veteres, utpote cum his constare vitam humanam crederent. Adeo ut quem vita privare vellent, ei his duobus interdiceretur, eumque vocabant extorrem, tanquam torris illius & χερνίβων exortem. Itaque apud Hesychium ubi hodie vulgò legitur ἄφικτος, ἀκάθαρτος, μιαρός, malo legere ἄφιτρος, quod est ad verbum extorris. φιτρὸς enim etiam torrem seu titionem significat, ut apud Lycophronem, quanquam ἄφικτος παλαμναῖος posset videri dictus, propter Iovem ἀφίκτορα, id est, ἱκέσιον. Sed prior lectio magis placet.* Ita Scalig. Extorris igitur ille est, cui aqua & igni interdictum est. Festus; *aqua & igni interdicitur damnatis, quam accipiunt novæ nuptæ: videlicet, quia hæ duæ res humanam maxime vitam continent.*

5. Qua-

tenuit nos gravis 5 quædam in principio admiratio, requirentes quam ob causam dignos esse pœna existimaverit qui se procul à seditione & civili pugna removissent. Tum qui penitus atque alte usum ac sententiam legis inspexerat non ad augendam, sed ad 6 desinendam seditionem legem hanc esse dicebat, & res prorsum se sic habet: nam si boni omnes, qui in principio coërcendæ seditioni impares fuerint, populumque 7 partitum & amentem non deterruerint, ad alterutram partem divisi sese adjunxerint: tum eveniet, ut quum socii partis seorsum utriusque fuerint, eæque partes ab iis, ut majoris auctoritatis viris temperari ac regi cœperint, concordia per eos potissimum restitui conciliarique possit: dum & suos, apud quos sunt, regunt atque mitificant, & adversarios sanatos magis cupiunt quam perditos. Hoc idem Favorinus philosophus inter fratres quoque aut amicos dissidentes oportere fieri censebat: ut, qui in medio sunt utriusque partis benevoli, si in concordia annitenda parum auctoritatis quasi ambigui amici habuerint, tum alteri in alteram partem discedant: ac per id meritum viam sibi ad utriusque concordiam mœniant. Nunc autem pleraque, inquit, pars utriusque amici, quasi probe faciant, duo litigantes destituunt & relinquunt: deduntque eos advocatis malevolis aut avaris, qui lites animasque eorum inflamment, aut odii studio, aut lucri.

CAP.

5. *Quædam*] In Margine Gelliani codicis mei scriptum erat, *admodum.*
6. *Desinendam*] Transitive hoc vocabulo Suetonius quoque utitur in Tiberio cap. 36. *Expulit & Mathematicos, sed deprecantibus ac artem desituros promittentibus veniam dedit.*
7. *Partitum*] Aliter, *Percitum.*

Liberos

CAP. XIII.

Liberos *in multitudinis numero etiam unum filium filiamve veteres dixisse.*

ANtiqui oratores, historiæque aut carminum scriptores, etiam unum filium filiamve 1 *liberos* multitudinis numero appellarunt. id quoque nos quum in complurium veterum libris scriptum aliquotiens adverterimus, nunc quoque in libro 2 Sempronii Asellionis rerum gestarum quinto, ita positum esse offendimus. Is Asellio 3 sub P. Scipione

LIberos] Jurisconsulti illum non esse sine liberis dicunt, cui unus filius vel una filia est, quia semper plurativo numero profertur. l. 184. ff. de verb. sig. videntur tamen antiqui etiam liberum dixisse pro nato singulari numero. Ita Iustinianus locutus est *inst. de servili cognatione*, in illis verbis, *ut si quis in servitute constitutus consortio liberum vel liberos habuerit, &c.* Vide & l. 33. Cod. de inoff. test. & l. 8. § 4. C. de secund. Nupt. Quintilianus decl. 2. *Liberi ac parentis non alius mihi videtur affectus quam quo rerum natura, quo mundus ipse constrictus est.* Aurelius Victor in Nerva: *Trajanum in liberi locum & in partem imperii adoptavit.* Liberi autem proprie appellabantur, qui ex libero matrimonio nati erant. Locum Gellii expressit Donatus, in Heautontimor. Terentii, *constat*, inquit, *antiquos Oratores historiæque aut carminum scriptores, etiam unicum filium filiamque liberos multitudinis nomine appellasse.* Sicuti autem unum aliquando filium filiamve liberi denotabant, ita & nepotes, pronepotes, aliosque descendentes lex XII. tabularum complectebatur, ut ex legibus civilibus liquet.

2. *Sempronii Asellionis*] Inter disertissimos historicos eum numerat Dionys. lib. I. Antiq. Quando vixerit ex hoc loco apparet, tempore nimirum Belli Numantini, quod inchoatum est anno V. C. IↃCXIV. Q. Servilio cæpione & C. Lælio sapiente Coss. Excisa Numantia anno IↃCXXI. Hoc itaque bellum, cui ipse interfuerat, conscripsit.

3. *Sub P. Scipione*] Variæ antea fuerant Romanorum clades. Fulvius Nobilior ex Senatusc. XXX. millium exercitu contra Segidanos missus fuerat, qui contra fœdera cum Graccho percussa muris urbem munire ceperant. Segidani Fulvium Caro duce vicerunt, quo tamen occiso dissipati Numantiam se receperunt: ita contra Numantinos arma conversa, verum, ad Numantiam iterum cæsa quatuor millia Romanorum. Eadem fere Q. Pompeji fortuna fuit, atque Popilii Lænatis qui illi successerat. Sed fœda maxime strages Hostilii Mancini. Victus enim & cum exercitu XXX. millium à Numantinorum IV. millibus fugatus, & in castris suis obsessus, ignominiosā pacem facere coactus est, quam deditione Mancini irritam fecit senatus. Calpurnius dein Piso novam cladem accepit exercitu ejus oppresso. Ita sex consulares exercitus fusi fugatique. Donec Scipio Africanus, qui Carthaginem exciderat, Numantinos ad internecionem delevit. Cum enim obsessi frustra tentato

pione Africano tribunus militum ad Numantiam fuit: res-que eas, quibus gerendis ipse interfuit, conscripsit. ejus verba de 4 Tiberio Graccho tribuno plebi, quo in tempore 5 interfectus in Capitolio est, hæc sunt: *Nam Gracchus dom[o] quum proficisceretur, nunquam minus terna aut quaterna mili[a] hominum sequebantur.* atque inde infra de eodem 6 Graccho it[a]:

tato prælio, premente fame in ultimam rabiem & furorem converterentur, ferro & veneno, & subjecto undique igne seipsos interemerunt. Neque vero Scipio eos armis debellavit, sed obseptos & veluti indagine clausos fame ad incitas redegit. Florus refert triumphum fuisse tantum de nomine, neque unum Numantinum fuisse qui in catenis duceretur, verum Appianus tradidit Scipionem quinquaginta ad triumphum selectis, qui maxime efferata rabie essent, reliquos sub corona vendidisse.

4. *Tiberio Graccho*] Cujus cædes hoc tempore contigit. Vide Val. Maxim. lib. 6. cap. 2. Plutarch. in Apoph. Jure cæsus fuerit nec ne dubitatum. Scipio, cum Numantiam obsideret, de exitu Gracchi certior factus, Homericum illud protulisse dicitur,

Ὡς ἀπόλοιτο ἡ ἄλλος ὅτις τοιαῦτά γε ῥέζοι.

Quamvis autem meruerit talem exitum Gracchus, auctoritate supremæ legis hoc fieri oportuit. Verum Nasica non expectato senatus decreto, contradicente consule, in publica concione civium manus commisit. Locus huc facit Quinctiliani lib. 5. cap. 13. Instit. *Si Nasica post occisum Gracchum defendatur exemplo Halæ, à quo Melius est interfectus*, dici posse monet, *Melium regni affectatorem fuisse, à Graccho leges modo latas populares. Halam magistrum Equitum fuisse, Nasicam privatum esse.*

5. *Interfectus in Capitolio*] Valerius Maximus lib. 1. cap. 4. *T. Gracchus, cum ad res novas pararetur, auspicia domi prima luce petiit: quæ illi perquam tristia responderunt. Nam janua egressus ita pedem offendit, ut digitus ei decuteretur: tres deinde corvi in eum adversum occinentes, partem tegulæ decussam ante ipsum propulerunt. Quibus omnibus contemptis, à Scipione Nasica Pontifice maximo decussus Capitolio, fragmento subsellii ictus procubuit.* Vide & Plutarchum in Tiberio. C. Carbo P. Africanum post victoriam Numantinam domum revertentem interrogavit Scipionem, quid de morte Gracchi sentiret, cujus sororem Semproniam in matrimonio habebat, atque cum is respondisset jure cæsũ, proxima nocte interemptus fuit in suo cubiculo. Vide Valer. Maxim.

6. *Graccho*] Tiberius Gracchus cum Numantini fœderis particeps (quæstor enim Mancini consulis fuerat) apud Senatum invidia flagraret, sive æquo & bono ductus vindicare plebem in libertatem nitebatur, cum paucorum nobilium arbitrio belli domique Respub. agitaretur, plebis potestas soluta esset. Sed postmodum cupidine victoriæ nihil pensi consultique habuit, atque animo immoderato contra Nobilitatem insurrexit. Ipse sine exemplo Octavio Collegæ suo Magistratum abrogavit, cum legem agrariam promulgare per vim affectaret. Audi Florum lib. 3. cap. 14. *Sed hic, sive Mancinianæ deditionis, quia sponsor fœderis fuerat, contagium timens & inde popularis, sive æquo & bono ductus, quia depulsam agris suis plebem miseratus est, quacunque mente rem ausus ingentem. Postquam rogationis dies aderat, ingenti stipatus agmine rostra conscendit: nec deerat obvia manu*

ita scripsit: *Orare cœpit, ut se defenderent liberosque suos: eum, quem virilis sexus tum in eo tempore habebat, produci jussit, populoque commendavit prope flens.*

tota inde nobilitas, & tribuni in partibus. Sed ubi intercedentem legibus suis Cn. Octavium videt Gracchus, contra fas collegii, jus potestatis, injecta manu depulit Rostris: adeoque præsenti metu mortis exterruit, ut abdicare se Magistratu cogeretur. Sic Triumvir creatus dividendis agris (cum Cajo fratre & Appio Claudio socero) *quum ad perpetranda cœpta de comitiorum prorogari sibi vellet imperium, obvia Nobilium manu eorum quos agris moverat, cædes à foro cœpit. Inde quum in Capitolium profugisset, plebemque ad defensionem salutis suæ manu caput tangens hortaretur, præbuit speciem regni sibi & diadema poscentis, atque ita duce Scipione Nasica concitato in arma populo quasi jure oppressus est.* Ipse insepultus inter alios occisos in Tiberim à Lucretio ædili, qui ob eam causam Vespillo cognominatus fuit, projectus est. & Mucius postmodum arma à privato Scipione jure optimo sumpta fuisse defendit.

7. *Eum, quem*] Ex hoc loco probari non potest liberos pro uno filio sumi, cum plures habere potuerit.

CAP. XIV.

Quod M. *Cato in libro, qui inscriptus est,* CONTRA TIBERIVM EXSVLEM, stitisses vadimonium, *per*, i, *litteram dicit, non,* stetisses: *ejusque verbi ratio reddita.*

IN libro vetere M. Catonis, qui inscribitur, CONTRA TIBERIVM EXSVLEM, scriptum quidem sic erat, *Quid si vadimonium capite obvoluto stitisses?* Recte quidem ille *stitisses* scripsit. sed falsi & audaces emendatores, e scripto per libros, *stetisses* fecerunt, tamquam *stitisses* vanum & nihili verbum esset. quin potius ipsi nequam & nihili sunt, qui ignorant, *stitisses*, dictum à Catone, quoniam *sisteretur vadimonium*, non *staretur*.

CAP.

L*ibro*] Intelligit librum M. Porcii Catonis Censorii, cujus orationes amplius centum & quinquaginta laudat Cicero in Bruto.

3. *Vadimonium*] Vades dicuntur, qui suo periculo promittebant se aliquem in judicio stituros. Hinc vadimonium, ipsa sponsio dicitur, & vadimonium sistere, illud quod promissum erat præstare. Vades & prædes ita distinguit Ausonius, ut illi in re capitali, hi in causa civili concederentur. Ita inquit:

Qui subit in pœnam capitali judicio? vas,
Quid si lis fuerit nummaria? quis dabitur? præs.

Vide tamen Loens lib. 9. Epiphyll. c. 1.

3. *Stitisses*] Sistere est se vel alium præsentem exhibere ad præstitutum diem coram judice vel prætore. Unde & vadimonium sisti dicitur.

Omni

CAP. XV.

Quod antiquitus ætati senectæ potissimum habiti sunt ampli honores, & cur postea ad maritos & patres idem isti honores delati sunt: atque ibi quædam de capite legis Iuliæ septimo.

APud antiquissimos Romanorum neque generi neque pecuniæ præstantior honos tribui quam ætati solitus: majoresque natu à minoribus colebantur, ad deûm prope & parentum vicem. atque in omni loco, inque [1] omni specie honoris, priores potioresque habiti. à convivio quoque, ut scriptum est in antiquitatibus, seniores à minoribus domum deducebantur: eumque morem accepisse Romanos à Lacedæmoniis traditum est: apud quos, [2] Lycurgi

OMni specie honoris] Ita cum Valerius Publicola collegam sibi Lucretium Lucretiæ patrem subrogasset, illi, utpote seniori, fasces tradidit. Qui honor, ut testatur Plutarchus in publicola, semper postea senibus habitus fuit. Valerius Maximus Sp. Lucretium appellat, qui alius est à Lucretio Lucretiæ patre, cui successerat.

Omni specie honoris] Consulibus duobus creatis, cum initio fasces XXIV. præferrentur, id est, singulis XII. in voce & invidia Populi res fuit, tanquam regno non depulso, sed duplicato, ea causa Valerius instituit, ut duodecim tantum fasces conspicerentur, iique alternis mensibus apud alterum Consulem essent: ita, inquam, ut priore mense prior Consul eos haberet, secundo alter, atque ita in orbem, ut testatur Dionysius lib. 5. & Dio Cassius lib. 5. sumere autem eos prior solebat, qui major natu esset, idque obtinuisse videtur usque ad L. Juliam, quæ honorem hunc detulit numero liberorum. Interea tamen Consul ille qui sine fascibus, ne nullo insigni nosceretur, accensum habebat, & lictores (Dionysius lib. 5. initio) qui sequerentur pone cum virgis & bacillis, Suetonius in Julio c. 20. Livius, ubi de Decemviris lib. 3. *Lipsius*.

2. *Lycurgi legibus*] Vide Plutarchum in Lycurgo, & de Institutis Laconicis, & Xenophontem de Rep. Lacedæmoniorum. Audi Juvenalem Satyra XIII.

Credebant hoc grande nefas & morte piandum,
Si juvenis vetulo non assurrexit, & si
Barbato cuicunque puer, licet ipse videret,
Plura domi farra, & majoris glandis acervos.

Et Ovid. lib. 5. Fastor.

Iura dabat Populo senior, finitaque certis
Legibus est ætas unde petatur honor,
Et medius juvenum non indignantibus ipsis
Ibat, & interior si comes unus erat.

Romani autem hæc à Lacedæmoniis accepisse videntur Decemviri instituta Atheniensium & Lacedæmoniorum imitati sunt, ut Justinianus paragrapho 10. de Jur. Nat. Gent. & civili commemorat. nisi hæc antiquo Romanorum instituto adscribenda sint.

3. *Capi-*

curgi legibus, major rerum omnium honos majori ætati habebatur. Sed postquam suboles civitati necessaria visa est: & ad prolem populi frequentandam, præmiis atque invitamentis usus fuit: tum antelati quibusdam in rebus, qui uxorem quique liberos haberent, senioribus neque liberos neque uxores habentibus. sic 3 capite septimo legis Juliæ priori ex consulibus fasces sumendi potestas fit: non qui pluris annos natus est, 4 sed qui pluris liberos quàm collega aut in 5 sua potestate habet, 6 aut bello amisit. sed si par utri-

3. *Capite septimo Legis Iuliæ*] Lex Julia ab Augusto lata anno V. C. DCCXXXVI, dictaque est de maritandis ordinibus. Plures autem Leges Juliæ non à Julio Cæsare, sed ab Augusto latæ vel confirmatæ. Cæsar quidem post Africanum bellum exhausta urbe præmia multitudini liberorum proposuerat, ut Dio testatur lib. 45. Sed legem tulit Augustus, quæ & ægre introducta. Atque hæc postea Papiæ Poppææ immixta. Utriusque legis capita quoque confusa. Lex Julia & Papia sæpe vocata JCtis. Inspiciendæ leges Juris civil. l. 71. de Hæred. Inst. l. 48. in plura quoq; capita lex illa divisa fuit, ut ex Gellio nostro liquet. caput trigesimum de Ritu Nupt. l. 17. de Sponsal. quintum Legis Juliæ citat Marcianus JC. in l. 18. de Rit. Nupt.

4. *Qui pluris liberos*] Quinetiam hac lege Candidati præferebantur, in petitione Magistratus, qui plures liberos haberent, teste Tacito Annal. 2. In sorte quoque Provinciarum præferebantur. Nonnunquam & sententiam primi rogabantur l. 9. C. de Decur. Ad honores quoque citius promoveri poterant, atque anni remittebantur pro numero liberorum. Uti enim minores 25. annis honores capessere nequibant, ita liberi veniam ætatis merebantur. Hinc Ulpianus ad L. Papiam Poppæam l. 2. ff. de Minoribus ita loquitur: *Nec per liberos suos rem suam maturius à curatore incipiat, quod enim legibus cavetur, ut singuli anni per singulos liberos remittantur, ad honores pertinere Divus Severus ait, non ad rem suam recipiendam.* Ita qui quinque liberos habebat vigesimo, qui tres vigesimo secundo, atque ita deinceps pro ratione liberorum adspirare ad honores poterant. Præterea qui in urbe tres liberos incolumes habebat, vel in Italia quatuor, aut in Provinciis quinque, liberi erant à cura, tutela cæterisque personalibus muneribus l. 2. de Exc. tut. & l. 1. C. qui numero liberorum & §. 13. Inst. de Excusat. non vero à patrimonialibus muneribus, quæ rerum & possessionum onera sunt l. 2. §. 4. l. 10. & seq. de Vacat. mun. nisi sexdecim liberorum multitudo fuerit l. 5. § 2. jur. immun. Etiam nepotes proderant ex filio defuncto, ita tamen ut nepotes ex uno filio, patrem tantum universi repræsentarent, non vero singuli in capita numerarentur. Adoptivi non proderant, veruntamen emancipati; sive enim sint in potestate Patris, sive emancipati, filii tamen erant juxta naturam. Præterea damnatorum liberi plures assem accipiunt ex constitutione Divi Hadriani l. 7. de Bon. damnat. Multitudo itaque liberorum sua habebat præmia & commoda. Unde beneficio Principis jus quoque trium liberorum concedebatur iis qui nullos habebant.

5. *In sua potestate*] Emancipati tamen proderant l. 2. §. 3. de Excus. & l. 2. §. incolumes de Vacat. mun.

utrique numerus liberorum est, maritus, aut 7 qui in nume ro maritorum est, præfertur. si vero ambo & mariti & pa tres totidem liberorum sunt, tum ille pristinus honos in stauratur: & qui major natu est, prior fasces sumit. Supe his autem, qui aut cælibes ambo sunt aut parem numeru filiorum habent, aut mariti sunt & liberos non habent, n hil scriptum in lege de ætate est. solitos tamen audio, qu lege potiores essent, fasces primi mensis collegis concede re aut longe ætate prioribus, aut nobilioribus multo, au secundum consulatum ineuentibus.

6. *Aut bello amisit*] Intelligit eos qui in acie pro Rep. ceciderunt, non qui per causâ belli in præsidiis, castris, parentibus abrepti sunt, l. 18. de Excus.

7. *Qui in numero maritorum*] V sponsos intellige, vel eos, quibus ju mariti concessum est. Quod fieri quo que solitum Dio testatur lib. 60.

CAP. XVI.

Quod Casellius Vindex à Sulpicio Apollinari reprehensus est in sensus Virgiliani enarratione.

1 VIrgilii versus sunt è libro sexto,

Ille, vides, 2 *pura juvenis qui nititur hasta,*
Proxima sorte tenet lucis loca. primus ad auras
Ætherias Italo commistus sanguine surget
4 *Silvius* 5 *Albanum nomen, tua* 6 *postuma proles;*

Quem

VIrgilii] Lib. 6. Æneid. ℣s. 760. & sequentibus.

2. *Pura, &c. hasta*] *Sine ferro. nam hoc fuit præmium apud majores ejus, qui tunc primum vicisset in prælio,* ut Servius ex Varrone refert. Donatus dicit puram hastam fuisse signum pacis & non belli. De voce *pura* vide Turnebum lib. 29. Advers. c. 1.

3. *Italo commistus sanguine*] Æneas ex Lavinia Latini filia Silvium genuerat.

4. *Silvius*] Cui Ascanius sine liberis defunctus reliquit imperium.

5. *Albanum nomen*] Quia post illum Reges omnes Albani Silvii appellati sunt. Canterus tamen lib. 2. Nov. Lect. c. 10. per nomen Albanum virum seu hominem Albanum intelligit.

6. *Postuma proles*] Non adeo male Cæsellius Vindex de hoc vocabulo judicavit. Neque enim Postumus dictus videtur, quasi post humatum patrem natus, sed tanquam postremus. Namque antiqui quoque auctores *postumi* vocabulo liberos ante patris obitum natos intelligunt. Ex antiquis quoque monumentis constat *Postumum* non vero *posthumum* scribi. In manuscriptis Horatii quoque *Postume, Postume,* pro

7 *Quem tibi longævo serum Lavinia conjunx*
Educet silvis regem regumque parentem.
Vnde genus 8 *longa nostrum dominabitur Alba.*

Videbantur hæc nequaquam convenire:

Tua postuma proles, &

Quem tibi longævo serum Lavinia conjunx
Educet silvis regem.

nam si hic Silvius, ita ut in omnium fermè annalium monumentis scriptum est, post mortem patris natus est, ob eamque causam prænomen ei 9 Postumo fuit: qua ratione subjectum est?

Quem tibi longævo serum Lavinia conjunx
Educet silvis.

Hæc enim verba significare videri possunt, Ænea vivo ac jam sene, natum ei S[illegible]vium & educatum. itaq hanc sententiam esse verborum i[illegible]orum 10 Cæsellius opinatus in commentario lectionum antiquarum, *Postuma*, inquit, *proles non eum significat qui patre mortuo, sed qui postremo loco natus est. sicuti Silvius; qui Ænea jam sene, tardo seroque partu est editus.* Sed hujus historię auctorem nullum idoneum nominat. Silviũ autem post Æneæ mortem, sicuti diximus, natum multi tradi-

pro *Posthume* scribitur. Silvius itaque postrema soboles fuit Æneæ. Etsi autem hoc vocabulum ea significatione non ita usitatum fuerit, tamen Tertullianus contra Gnosticos illa voce utitur. Postumi autem qui post mortem patris nascuntur, postremo quoque editi non post humatum patrem intelliguntur, quantum ad generationem patris attinet. Vide Canter. lib. 2. Novar. cap. 10. Parrhasium Epist. 34. Et Voss. Anim. Gramm. c. 2.

7. *Quem tibi longævo*] Vel per longam ætatem incolumi, vel, ut Servius interpretatur *Deo*: additque *ævum proprie æternitatis esse, quæ non nisi in Deum venit.* Eadem fere Sulpitii Apollinaris hic sententia est. Quid si longævum intelligamus in successoribus? Neque etiam, quamvis Silvius post mortem patris natus esset, impedit Æneam longævum futurum fuisse. Quamvis enim longævus esset pater, filius tamen post mortem ejus nasci potuit. Ita vox illa *longævo*, absolute ponetur, nulla ad filium nasciturum relatione. Et Postumus quoque dici potest, si postremus et si post mortem patris in lucem editus est.

8. *Longa*] Albam longam dixit à situ, quod porrecta sit in dorso montis Albani. Liv. lib. 1.

9. *Postumo*] Vulgo, *prænomen ei impositum hoc fuit.*

10. *Cæsellius*] Citatur quoq; à Charisio lib. 1. & 2. Prisciano l. 10. sæpius.

 11. *Indi-*

tradiderunt. idcirco Apollinaris Sulpicius inter cætera, i quibus Cæsellium reprehendit, hoc quoque eius quasi er ratum animadvertit: errorisque istius hanc esse causam di xit, quòd scriptum ita sit: *Quem tibi longævo*, inquit, non *se* (significatio enim esset contra historiæ fidem) sed in lon gum jam ævum perpetuum recepto immortalique facto Anchises enim, qui hæc dicit ad filium, sciebat eum quum hominum vita discessisset, immortalem atque [11] indi getem futurum, & longo perpetuoque ævo potiturum. Ho sanè Apollinaris argute. sed aliud tamen est longum æ vum, aliud perpetuum. neque, dii longævi appellantur sed immortales.

11. *Indigetem*] Quinam sint indigetes ostendit Servius ad 12. Æneid. *Indigetes duplici ratione dicuntur, vel secundum Lucretium, quod nullius rei egeant:*
Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
vel quod nos eorum indigeamus, unde quidam omnes Deos indigetes appellari volunt. Alii patrios Deos indigetes dici debere tradunt. Alii ab invocatione indigetes dictos volunt, quod indigito est preco & invoco. Vel certe indigetes sunt dii ex hominibus facti, & dii indigetes quasi in diis agentes. Indiges igitur hic idem qu ἀφιερωθεὶς, id est, *inter Deos consecra tus.*

CAP. XVII.

Cujusmodi naturam esse quarumdam præpositionum M. Cicero animadverterit: disceptatumque ibi super eo ipso quod Cicero observaverat.

OBservatè curioseque animadvertit M. Tullius *in* & *con* præpositiones verbis aut vocabulis præpositas tunc produci atque protendi, quum litteræ sequerentur, quæ primæ sunt in *sapiente* atque *felice* · in aliis autem omnibus correptè pronunciari. Verba Ciceronis hæc sunt; *Quid verò hoc elegantius quod non sit natura, sed quodam instituto?* [1] *indoctus dicimus brevi* [2] *prima littera: insanus producta: inhumanus*

I*Ndoctus*] Vetus Editio, *inclytus*.
2. *Brevi prima litera*] Non metro, sed literæ sono, *i* enim modo tanquam *ei* diphtongus pronunciatur, vel duplex *ii*, atque longiore litera scribebatur, hoc modo PIso. In antiquis agrariis & judi-

nus brevi, infelix longa, &, ne multis, quibus in verbis ea prima litteræ sunt, quæ in sapiente atque felice, productè dicuntur: in cæteris vero omnibus breviter. itemque composuit, 3 concrepuit, confecit: consule veritatem: reprehendet. 4 refer ad auris: probabunt. quære 5 cur ita? se dicent juvari. voluptati autem aurium morigerari debet oratio. Manifesta quidem ratio suavitatis est in his vocibus, de quibus Cicero loquutus est. sed quid dicemus de præpositione, *pro*? quæ, quum produci & corripi soleat, observationem hanc tamen M. Tullii aspernata est. non enim semper producitur quum sequitur ea littera, quæ prima est in verbo *felix*: quam Cicero hanc habere vim significat, ut propter eam rem, *in* & *con* præpositiones producantur. nam 6 *proficisci* & 7 *profundere*, & *profugere*, & *profanum*, & *profestum* correptè dicimus; *proferre*, autem & *profligare*, & 8 *proficere* productè. Cur igitur ea littera, quam Cicero productionis causam facere observavit, non in omnibus consimilibus eandem vim aut rationis aut suavitatis tenet: sed aliam vocem produci facit, aliam corripi? neque verò, 9 *con*, particula tum solùm producitur quum ea littera, de qua

& judiciariis tabulis apud Ursinum *i* longum etiam per *ei* scribitur, in his vocabulis, SEINE, QUASEI, UBEI, atque ita porro; modo tanquam simplex *i* pronunciatur. Ita *e* quoque modo producitur, modo corripitur. Ita dixit auctor noster lib. 6. cap. 15. *quiescit usitate e littera correpta* dici. Et similibus aliis locis non de metro, neque de accentu loquitur, sed de literæ natura, non de syllaba. Alioqui veteribus & accentus & syllabæ longæ sæpe in pronunciatione diversa habebatur ratio, tam apud Græcos quam Latinos. Quem sonum quomodo exprimerent difficile dictu.

3. *Concrepuit*] Vulgo præponitur *consurvit*, sed contra regulam ipsius Gellii.

4. *Refer ad auris*] Consule aures tuas.

5. *Cur ita*] Vetus Editio, *cur ita sit, dicent se probe juvari.*

6. *Proficisci*] Ubi igitur vulgo apud Juvenalem Satyr. 5. legitur:

Profectura domo Sicula non mitior aula.

legendum ex Mss. *Præfectura domus.* sicut meliores nunc editiones habent.

7. *Profundere*] Anceps tamen esse videtur, sicuti & hæc vocabula *propello*, & *propulso*, quorum prima syllaba Propertio & Lucano producitur, Lucretio corripitur. Uti & *propago* anceps Virgilio.

8. *Proficere*] Ausonius tamen in Protreptico corripit:

Pellexi ut mites peterent per amœna profectus.

9 *Con particula*] Diomedes lib. 2. *Con in compositione complexa f, ut, confido, confestim, confertus, eodem modo s, ut consulo, conscendo, consono, consisto, consul, producitur. Eadem aliis literis præpo-*

qua Cicero dicit, insequitur. nam & Cato & Sallustiu *fœnoribus*, inquiunt, *coopertus* est. Prætereà *coligatus & c nexus* productè dicuntur. sed tamen videri potest in iis, qu posui, ob eam causam particula hæc produci, quoniam eli ditur ex ea *n* littera. nam detrimentum litteræ productio ne syllabæ compensatur. quod quidem etiam in eo serva tur quod est, *cogo*. neque repugnat quod, *coëgi*, correpte dicimus, non enim salva συναιρέσει dicitur à verbo, quod est, [11] *cogo*.

præposita corripitur, ut conduco, contineo, convoco, converto, comprehendo, & sic in similibus.

10. Συναιρέσει] Contractione litterarum.

11. *Cogo*] Quod dictum contractè à *coägo*, unde coëgi sine ulla συναιρέσει.

CAP. XVIII.

Quòd Phædon Socraticus servus fuit, quodque item alii complusculi servitutem servierunt.

[1] PHædon Elidensis ex [2] cohorte illa Socratica fuit; Socratique & Platoni per fuit familiaris. ejus nomini Plato illum [3] librum divinum de immortalitate animæ dedit. Is [4] Phædon servus fuit forma atq; ingenio liberali, &, ut quidam scripserunt, à lenone domino puer ad [5] merendum coactus. Eum [6] Cebes Socraticus hortante Socrate emisse dicitur,

PHædon Elidensis] Hæc eadem invenias apud Macrobium lib. I. Saturn. cap. II.

2. *Ex cohorte*] Ex collegio discipulorum Socratis.

3. *Librum divinum*] Intelligit dialogum Platonis de immortalitate animæ, cui titulus Phædon, ubi Echecrati narrat sermones à Socrate habitos eo ipso die, quo ille veneno hausto mortuus est, ostenditque quanta constantia mortis extrema contempserit, & divina de immortalitate animæ colloquia conseruerit.

4. *Is Phædon servus*] Diogenes Laërtius scribit nobili familia natum fuisse, sed captivum patria devicta infami quæstui se addicere coactum fuisse, Alcibiadem autem vel Critonem monente Socrate eum redemisse. Gellius tamen hoc Cebeti adscribit.

5. *Ad merendum*] Quæstui corpus exponendum.

6. *Cebes*] Cujus vitam lege apud Laërtium. An idem sit quem in Phædone introducit Plato, dubium est. vide & Chalcidium in Timæum Platonis, & Xenophontis ἀπομνημονεύμασι.

6. *Philo*

citur, habuisseque in philosophiæ [6] disciplinis. atque is postea [7] philosophus illustris fuit; sermonesque ejus de Socrate admodum elegantes leguntur. Alii quoque non pauci servi fuerunt qui pòst philosophi clari extiterunt. ex quibus ille [8] Menippus fuit, cujus libros M. Varro in Satyris æmulatus est: quas alii [9] Cynicas, ipse appellat Menippeas. Sed & [10] Theophrasti Peripatetici servus Pompylus, & [12] Zenonis Stoici servus, qui Perseus vocatus est, & [13] Epicuri, cui nomen [14] Mys fuit, philosophi non incelebres vixerunt. [15] Diogenes etiam Cynicus servitutem servivit: sed is ex

6. *Disciplinis*] Forsan, *discipulis*.

7. *Philosophus illustris*] Citat varios quoque ejusdem dialogos Laërtius, & ab eo Eliacos Philosophos appellatos affirmat. Præter Hesychium Milesium, Suidam, etiam Origenes contra Celsum lib. 3. de illo agit. Quædam ex Phœdone quoque citat Seneca Epist. 94.

8. *Menippus*] Cynicæ sectæ Philosophus, cujus ridicularios sermones in Satyris suis expressit Varro, vide p. 80. Hic & vita & scriptis Cynicam impudentiam secutus. Strabo utcunque illum laudare videtur lib. 16. & cum Meleagro Gadarensi componit, vituperat illum Diogenes Laërtius.

9. *Cynicas*] Ita Probus illas appellat, plerique Grammatici Menippeas. Atque ipse Varro Menippeus Athenæo & Probo dicitur.

10. *Theophrasti*] Ita ob facundiam divinam ab Aristotele appellatus, verum nomen fuit Tyrtamus. Vide Strabonem lib. 13. Diogenem Laërtium, Hesychium Illustrem, Suidam aliosque autores.

Theophrasti] Male apud Macrob. *Philostrati*. vide Laërt. in vita Theophrasti.

11. *Pompylus*] Meminit Diogenes Laërtius in vita Theophrasti, & Macrobius. Vulgo *Pompilius*.

12. *Zenonis Stoici*] Zeno Cittiæus Stoicæ sectæ auctor fuit. Alius ab eo Zeno Eleates Parmenidis discipulus, à quo secta Eleatica nomen accepit, auctorem vero habet Xenophanem Colophonium. Zeno autem vel potius secta Stoica multa communia habuit cum Cynicis & Academicis: Polemonem enim Academicum & Crateta Thebanum Cynicum, Diogenis Cynici discipulum Zeno audiverat, ut Cicero lib. 1. Acad. Qu. & Laërtius testantur. Contentiones illi magnæ cum Arcesila qui secundam Academiam constituit. Audi Ciceronem lib. 1. Acad. Qu. *Iam Polemonem audiverant assidue Zeno & Arcesilas, sed Zeno cum Arcesilam anteiret ætate, valdeque subtiliter dissereret, & peracute moveretur, corrigere conatus est.* De Stoica Philosophia vide Ciceronem in Paradoxis, Laërtium in Zenone, Epictetum, atque ad eum Simplicii scholia, & Arrianum, & Salmasii in Simplicium commentaria, Senecam, & Lipsii manuductionem.

13. *Epicuri*] De quo alibi diximus.

14. *Mys fuit*] Vulgo in quibusdam editionibus, *Irus*.

15. *Diogenes etiam Cynicus*] Fuit is Sinopensis, Antisthenis discipulus, qui Cynicæ sectæ primus auctor fuit. De Cynicismo vide Arrianum lib. 3. dissert. in Epict. c. 22. Cynici extollebant quam maxime illud vivere ex virtute, contemnebant opes, & nobilitatem, tenuiterque vitam tolerabant. Seneca libro de Brevitate vitæ cap. 4. dixit, *hominis*

is ex libertate, in servitutem [16] venum iërat: quem quu emere vellet Xeniades Corinthius, & quid is artificii n visset percunctatus: Novi, inquit Diogenes, hominibus beris imperare. tum Xeniades responsum [17] ejus demirat emit & manumisit; filiosque suos ei tradens, Accipe, i quit, liberos meos, quibus imperes. De Epicteto aute philosopho nobili, quòd is quoque servus fuit, [18] recenti est memoria, quàm ut scribi quasi oblitteratum debuer [19] Ejus Epicteti etiam de se scripti duo versus feruntur: quibu

minis naturam Stoicos vincere, Cynicos excedere. Eidem tamen verecundiæ nullum modum etiam in Venere ponebant. Hinc Cicero lib. 1. de Officiis: *Cynicorum natio tota ejicienda est. Est enim inimica verecundiæ, sine qua nihil rectum esse potest, nihil honestum.* Naturam hoc culpari putant, illicitum hoc in propatulo agere, quod clanculum licitum esset. Lactantius lib. 3. cap. 15. *Nam quid ego de Cynicis loquor? quibus in propatulo coïre cum conjugibus mos fuit. Quid mirum, si à canibus, quorum vitam imitantur, etiam vocabulum nomenque traxerunt?* Cynici itaque dicti vel à canina impudentia, vel quod scommatibus obvios quosque impeterent. Unde apud Lucianum in auctione vitarum introducuntur tanquam ὑλακτοῦντες καὶ δάκνοντες. Alii censuerunt à Cynosarge Gymnasio haud procul à portu Cynicam sectam dictam, ut Laërtius testatur. Vide & S. Empiricum lib. 1. Pyrrh. cap. 14. In cæteris multa Cynici cum Stoicis communia habuere, unde Juvenalis Sat. 13.

Et qui nec Cynicos nec Stoica dogmata legit,
A Cynicis tunica distantia.

Supellex Cynicorum erat pera, baculus, pallium. Audi Ausonium de Diogene Cynico,

Pera, polenta, tribon, baculus, scyphus, arcta supellex,
Ista fuit Cynici, sed putat hanc nimia
Namque cavis manibus cernens pota subulcum,
Cur scyphe te, dixit, gesto supervacuun

De supellectile quoque Cynicoru Plautus in Persa Act. 1. Sc. 3.

Cynica esse è gente oportet Parasitu probum
Ampullam, strigilem, scaphium, so cos, pallium,
Marsupium habeat.

Sicut & alii Philosophi ita & Cynic prolixam barbam alebant. Pers. Sat. 1

- - multum gaudere paratus,
Si Cynico barbam petulans Nonari vellat.

hinc Horatius *sapientem barbam* appellavit.

16. *Venum iërat*] Antiqua Venet Editio, *venerat*, aliter quoque in Ms. *veniebat.*

17. *Ejus demiratus*] Antiqua Edit. *ejusdem miratus.*

18. *Recentior est memoria*] Defunctus itaque erat Epictetus. Suidas illum usq ad M. Antonini tempora vixisse refert. quod pluribus argumentis non potuisse verum esse ostendit Salmasius, cum juxta computationem Lipsii ab exitu Neronis usque ad Marci principia nonaginta & amplius anni numerentur. Epictetus autem erat servus Epaphroditi, qui Neroni custos corporis erat.

19. *Ejus Epicteti*] Salmasius hæc spuria esse judicat, & ab aliquo sciolo ad-

texta

quibus latenter intelligas non omnes[20] omnimodis diis exosos esse, qui in hac vita cum ærumnarum varietate luctantur: sed esse arcanas causas, ad quas paucorum potuit pervenire curiositas.

[21] Δοῦλος Ἐπίκτητος γενόμην, καὶ σώματι πηρὸς,
Καὶ πενίην Ἶρος, καὶ φίλος ἀθανάτοις.

...ma. Neque illud distichon Epicteti esse videtur. In Anthologia Planudis adscribitur Leonidæ, qui Poëta longe antiquior fuit Epicteto. Sed Planudem fefellit, quod in vetustissimo exemplari, unde Anthologiam suam decerpsit, præcedebat Leonidæ distichon ἰσόψηφον. Ea de causa & sequens hoc in Epictetum, quia sine auctoris nomine foret, non potuit, ut erat, ἄδηλον videri, sed & auctorem invenit beneficio monachi. In illo Codice titulus his duobus versibus fuit: Ἄδηλον, εἰς Ἐπίκτητόν τινα σοφόν. *Salmas.* vide quoque p. 9. hujus editionis.

20. *Omnimodis*] In antiquis editionibus legitur, *non omnes modo diis exosos esse*, cum particula *modo* nullum hic usum habere possit, ex vetusto codice Carrio restituit, *omnimodis*. Quo vocabulo usus quoque Lucretius,

Si non omnimodis & magna parte animaï,
Privatus - - -

Atque ita H. Stephanus in editione sua expressit, fatetur tamen vocem *omnis* cum *omnimodis* non bene jungi, & forsan scribendum *non omnimodo*, sicut etiam censuit Gulielmius Verisim. lib. 3. cap. 17.

21. Δοῦλος] Id est,

Servus Epictetus sum natus, corpore claudus,
Irus pauperie, deliciæ superûm.

CAP. XIX.

Rescire *verbum quid sit, & quam habeat veram atque propriam significationem.*

VErbum *rescire* observavimus vim habere propriam quandam, non ex communi significatione cæterorum verborum, quibus eadem præpositio, *re*, imponitur: neque ut, *rescribere*, *relegere*, *restituere*, dicimus; itidem, *rescire*. nam qui factum aliquod occultius aut inopinatum insperatumque cognoscit, is dicitur proprie *rescire*. cur autem in hoc uno verbo, *re*, particula hujus sententiæ vim habeat, equidem adhuc quæro. aliter enim dictum esse, *rescivi*, aut *rescire*, apud eos, qui diligenter loquuti sunt, nondum invenimus, quàm super his rebus, quæ aut occulto consilio

 latuerint,

latuerint, aut contra spem opinionemve usu venerint. Quanquam ipsum *scire* de omnibus communiter rebus dicatur vel adversis vel prosperis vel exspectatis. 1 Nævius in Triphallo ita scripsit:

2 Si unquam quicquam filium rescivero
3 Argentum amoris causa 4 sumpse mutuum:
Extemplo illò te ducam, 5 ubi non despuas.

Claudius Quadrigarius in primo annali: *Ea Lucani ubi resciverunt, sibi per fallacias verba data esse.* idem Quadrigarius in eodem libro in re tristi & inopinata verbo isto ita utitur: *Id ubi resciverunt propinqui obsidum, quos Pontio traditos suprà demonstravimus: eorum parentes cum propinquis 6 capillo passo in viam*

NÆvius in Triphallo] Comœdia illius nominis. Baptista Pius *Ithyphallo* legit, atq; ita quoq; Ms. regium. Triphallus autem & Ityphallus cognomina Priapi. Phallus Hesychio τὸ ξύλινον αἰδοῖον ἀνδρικόν. Ita & Triphallus περὶ ἀρρενότητος inscripta fuit Menippea Varronis. Similemque comœdiam condidit Theocles Poëta Græcus teste Athenæo lib. 11. Phalli quoque in honorem Dionysii erigebantur. Vide Lucianum de Deâ Syria. Erat & festum φαλλαγωγίας in quo cuncti phallos adorabant & exosculabantur. De quo præter alios Theodoretus Orat. 1. de fide contra Græcos. Sed hæc obiter. De Nævio vide supra pag. 202. Novius aliquando male librariorum vitio cum Nævio confunditur, qui probatissimus Atellanarum scriptor vocatur Macrobio lib. 1. Saturn. c. 10.

2. *Si unquam*] Carrio legit *unquam si quicquam*, nisi hiatum his poëtis frequentem retinere videbitur.

3. *Argentum*] Melius *argenti*.

4. *Sumpse*] Vulgo, *sumpsisse*, sed ita versus non constat superfluâ Syllabâ. Ita Lucretius lib. 1. dixit *consumsè*, pro *consumsisse*. Eodem modo *cesse*, & *cresse* pro *cessisse* & *crevisse*. apud Horatium *divisse* pro *divisisse*, apud Catullum *promisse*, pro *promisisse*, atque ita porro.

5. *Ubi non despuas*] Vel intellige præcipitem illum in pistrinum aliumve locum daturum esse, ubi non despuat vel contemnat monita domini sui. Vel hic dominus servo mortem minatur. Baptista Pius & Fruterius dubitans tamen nimis quæsite locum Festi huc adducunt: *Doliola locus est in urbe sic appellatus, quia invadentibus Gallis Senonibus urbem sacra in eodem loco doliolis exposita fuerunt, qua de causa in eodem loco ne despuere quidem licebat.* Neq; enim in sacro loco servos punire fas erat, nisi terrorem injicere hac commemoratione servo dominus voluerit, ut ex illis verbis *ubi non despuas*, gravissimâ sibi pœnam imminere intelligat, ut nimirum in profundam conjiciatur speluncam (qualis locus doliola fuisse videtur) vel carceris & pistrini voraginem ac barathrum, vel denique ad furcam ligatus obstructis faucibus vel vita privatus despuere amplius nequeat.

6. *Capillo passo*] Expanso, diducto. namque à *pando*, pansum & passum dixere veteres. Vide tamen Agellium nostrum lib. 15. c. 15.

7. *Arcessi*

riam provolarunt. M. Cato in quarto Originum: *Deinde dictator jubet postridie magistrum equitum* 7 *arcessi. Mittam te, si vis, cum equitibus. Sero est, inquit magister equitum: jam rescivere.*

7. *Arcessi*] Antiq. Ven. Ed. *accersi*, quod idem significare Velius Longus testatur, nimirum *vocari*. Complures veteres inter *arcessere*, quod iis est prohibere, & *accersere*, quod vocare distinguunt.

CAP. XX.

Quæ vulgo dicuntur vivaria; *id vocabulum veteres non dixisse: & quid pro eo P. Scipio in oratione ad populum, quid postea M. Varro in libris de re rustica dixerit usurpatum.*

VIvaria, quæ nunc dicuntur sæpta quædam loca, in quibus feræ vivæ pascuntur, M. Varro in libro de re rustica tertio dicit *leporaria* appellari. Verba 1 Varronis subjeci: *Villaticæ pastionis genera sunt tria, ornithones, leporaria, piscinæ. nunc ornithones dico omnium alitum, quæ intra parietes villæ solent pasci. Leporaria te accipere volo, non ea quæ tritavi nostri dicebant, ubi* 2 *soli lepores sint: sed omnia* 3 *sæpta afficta ædificia villæ quæ sunt, & habent inclusa animalia quæ pascuntur.* is item infrà in eodem libro ita scribit: *Quum emisti fundum Tusculanum à M. Pisone, in leporario apri fuere multi. Vivaria* quæ nunc vulgus dicit, sunt quos 4 παραδείσους Græci appellant: quæ autem

1. VArronis] Paulo aliter apud Varronem lib. 3. de Re Rustica c. 3. hæc verba leguntur. *Ejus disciplinæ genera sunt tria*, pro eo, quod hic habetur, *villaticæ pastionis genera sunt tria.* Quod inde profluxisse videtur, quia apud Varronem initio capitis scriptum fuerat: *Primum dominum scientem esse oportet earum rerum, quæ in villis, circumve eam ali ac pasci possunt.* Et tamen Gellius hæc esse verba Varron. testatur.

2. *Soli*] Apud Varronem *Soliti*. Existimat Fruterius verba hæc, *ubi soliti lepores sint* significare, quibus leporariis assueverunt, & in quibus morati sunt.

3. *Septa ædificia villæ*] Varro, *septa afficta villæ.*

4. Παραδείσους] Persicam esse vocem lib. 5. memorabilium testatur Xenophon, Plutarchus in Demetrio, sicut & Pollux lib. 9. cap. 3. פרדס sive *Pardes* etiam Hebræis pomarium denotat فردوس Arabibus. Non tantum autem hortos, verum etiam septa ita appellabant, ut ex Philostrato in vita Apollonii Tyanæi liquet, qui leones, ursos, aliaque animalia iis inclusa fuisse ostendit. Græca verba ita se habent: μέλλων ὁ Δάμις πρὸς θήραν γίνεσθαι τῶν

autem *leporaria* Varro dicit, haud uſquam memini apud vetuſtiores ſcriptum, ſed quod apud 5 Scipionem omnium ætatis ſuæ 6 puriſſimè loquutum legimus *roboraria*; aliquo Romæ doctos viros dicere audivi id ſignificare, quod nos *vivaria* dicimus: appellataque eſſe à tabulis roboreis, quibus ſæpta eſſent: quod genus ſæptorum vidimus in Italia locis pleriſque. Verba ex oratione ejus contra Claudium Aſellum quinta hæc ſunt: *Vbi agros optime cultos & villas expolitiſſimas vidiſſet, in his regionibus excelſiſſimo locorum murum ſtatuere ajebat: inde corrigere viam, aliis per vineas medias, aliis per roborarium atque piſcinam, aliis per villam.* Lacus vero & ſtagna, quæ piſcibus vivis coërcentur clauſa, ſuo atque proprio nomine *piſcinas* nominaverunt. *Apiaria* quoque vulgus dicit loca, in quibus ſiti ſint alvei apum: ſed neminem eorum ferme, qui incorrupte loquuti ſunt, aut ſcripſiſſe memini aut dixiſſe. Marcus autem Varro de ruſtica tertio, 7 μελιστῶνας, inquit, *ita facere oportet, quæ quidam mellaria appellant.* ſed hoc verbum, quo Varro uſus eſt, Græcum eſt: nam μελιστῶνες 8 ita dicuntur, ut ἀμπελῶνες & δαφνῶνες.

CAP.

τ' ἐν τοῖς παραδείσοις χωρίων εἰς οὓς λίονές τε ἀπῆχειν) τοῖς βαρβάροις, καὶ ἄρκτοι, καὶ παρδάλεις.

5. *Scipionem*] Cujus ingenium & eloquentiam Cicero in Bruto ſummopere laudat, ejuſque Orationes commendat. Divinam ejus vocem appellat Porcius, ita ſcribens de Terentio:

Dum Africani voce divina inhiat avidis auribus.

Nonnulli enim ſuſpicabantur Terentium P. Scipionis & C. Lælii opera uſum, ut ex prologo Adelphorum liquet.

6. *Puriſſime*] Nam C. Lælius horridior & antiquitatis tenacior cenſebatur teſte Cicerone in Bruto, quamvis in cæteris Lælium Scipioni idem præponat.

7. Μελιστῶνας] Locus Varronis habetur lib. 3. cap. 16. atque ita hodie apud illum legitur, μελιττῶνας *ita facere oportet, quos alii* μελιτροφεῖα *appellant, eandem rem quidam mellaria.* additur vulgo, ut ἀμπελῶνες, & δαφνῶνες, nullo ſenſu, ſed in finem capitis hæc verba rejicienda ſunt.

8. *Ita dicuntur*] Eadem terminatione.

9. Ἀμπελῶνες] Id eſt, *Vineta & laureta.*

Ægina

CAP. XXI.

Super eo sidere, quod Græci ἅμαξαν, *nos* septemtriones *vocamus: ac de utriusque vocabuli ratione & origine.*

AB [1] Ægina in [2] Piræum complusculi earumdem disciplinarum sectatores Græci Romanique homines eadem in navi tramittebamus. nox fuit, & clemens mare, & [3] anni æstas, cœlumque liquide serenum. sedebamus ergo in puppi simul universi, & lucentia sidera considerabamus. tum quispiam ex iis, qui eodem in numero Græcas res eruditi erant, quid [4] ἅμαξα esset, quid [5] ἄρκτος, quid βοώτης, & quænam major ἄρκτος, & quæ minor, cur ita appellata, & quam in partem procedentis noctis spatio moverentur: & quamobrem [6] Homerus solam eam non occidere dicat, quum & quædam alia non occidant: scite ista omnia ac perite disserebat. Hîc ego ad nostros juvenes convertor, &, Quid, inquam, vos [7] opici dicitis mihi? quare quod ἅμαξαν

Æ*Gina*] Insula Peloponneso adjacens Attica distans 12. mille passibus, quam Oenopiam dictam fuisse Ovidius testatur lib. 7. Metam.
Oenopiam veteres sic appellavere, sed ipse Eacus Æginam genetricis nomine dixit. vide præter Strabonem, aliosque, inprimis Pausaniam in Corinthiacis.

2. *Piræum*] Portus hic Atheniensium tutissimus, quadringentarum navium capax, muro duorum millium passuum urbi conjunctus, cujus arctissimæ custodiæ, portu quoque claudi solito, meminit Thucydides lib. 2. olim insula fuit, inque ea constructum Munychiæ Dianæ fanum.

3. *Anni æstas*] Ita loquitur auctor noster lib. 19. c. 5. *æstate anni flagrantissima.*

4. Ἅμαξα] Plaustrum.

5. Ἄρκτος] Ursa, major scilicet, & minor.

6. *Homerus*] Extant versus Il. 2. vs. 487.

Ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἅμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν,
Ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται, καί τ' Ὠρίωνα δοκεύει,
Οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν Ὠκεανοῖο.

Id est,

Vrsamque, quam & plaustrum cognomine vocant,
Quæ ibidem vertitur & Oriona observat,
Sola autem expers est undarum Oceani.

Vide quæ hic adnotavit Didymus Scholiastes.

7. *Opici*] Rudes, imperiti, simplices more antiquo. Nomen ab Opicis antiquissimis Italiæ populis deductum, qui ad Tyrrhenum mare habitabant, ut constat ex Aristotelis l. 7. Polit. c. 10. & Dio-

ἅμαξαν Græci vocant, nos *septemtriones* vocamus? non enim satis est, quod septem stellas videmus; sed quid hoc totum, quod *septemtriones* dicimus, significet, scire, inquam, id prolixius volo. Tum quispiam ex iis, qui se ad litteras memoriasque veteres dediderant, Vulgus, inquit, grammaticorum *septemtriones* à solo numero stellarum dictum putat. *triones* enim per sese nihil significare ajunt, sed vocabuli esse supplementum: sicut in eo quod 8 *quinquatrus* dicimus, quod quinque ab idibus dierum numerus sit; *atrus* nihil significet: sed ego quidem cum L. Ælio & M. Varrone sentio, qui *triones* rustico certo vocabulo 9 boves appellatos scribunt

& Dionysio Halycarnassæo. Meminit & Thucydides, & Pausanias & Stephanus de urbibus. Ita autem rudes etiam Cato apud Plin. lib. 39. cap. 1. appellat, & Gellius noster lib. 11. c. 16. & lib. 13. cap. 9. ita & Ausonius, Symmachus aliique loquuntur.

8. *Quinquatrus*] Quod quinque ab idibus dierum numerus sit, ut Gellius hic affirmat. Audi & Varronem lib. 5. de L. L. *Quinquatrus hic dies unus à hominis errore observatur proinde ut sint quinque dictus, ab Tusculanis post diem sextum idus similiter vocatur sexatrus, & post diem septimum septimatrus, sic hic quod erat post diem quintum idus, Quinquatrus.* Similia Festus. Sosipater lib. 1. quinque dies Iduum Quinquatrus appellavit. Audi & Suetonium in Augusto: *Quinquatriis satis jucunde egimus: lusimus enim per omnes dies, forumque aleatorium calefecimus.* Ovidius de quinque his diebus, lib. 3. Fastor.

Vna dies media est, fiunt cum sacra Minervæ,
Nomina quæ à junctis quinque diebus habent,
Sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro,
Causa quod est illa nata Minerva die,
Altera tresque super strata celebrantur arena,
Ensibus exertis bellica læta dea est.

Hæc varietas inde orta est, quod initio primus dies tantum festus esset, *sicuti* etiam in Saturnalibus contigit. Festus: *Quinquatrus appellari quidam putant à numero dierum, qui fere his celebrantur, qui scilicet errant, tam Hercule, quam qui triduo Saturnalia, totidemque diebus Compitalia. Nam omnibus his singulis diebus fiunt sacra.* Et Cicero pro uno die posuisse videtur lib. 12. Epist. 25. Hoc festum vetus Kalendarium Martio mense posuit & QUINQUATRIA appellat. Celebrabatur autem 14. Kalend. April. & Minervæ dicatum, *quod eo die*, teste Festo, *ædes ejus in Aventino consecrata est*, vel quod natalis ejus esse crederetur. Ideoque hoc quoque tempore publica erant Oratorum & Poëtarum certamina teste Xiphilino. De pueris Juvenalis Satyr. x.

Eloquium ac famam Demosthenis aut Ciceronis,
Incipit optare & totis quinquatribus optat.

Erant autem quinquatrus majores & minusculæ. De majoribus jam dictum, minores colebantur Idibus Juniis. Festus: *Minusculæ quinquatrus appellantur Idus Iuniæ, quod is dies festus erat tubicinum, qui Minervam colebant.*

9. Boves

scribunt, quasi quosdam *terriones*, hoc est, arandæ colendæque terræ idoneos. itaque hoc sidus, quod à figura positúraque ipsa, quia simile plaustri videtur, antiqui Græcorum ἅμαξαν dixerunt, nostri quoque veteres à bubus junctis *septemtriones* appellarunt; id est, à septem stellis, ex quibus quasi juncti *triones* figurantur. præter hanc, inquit, opinionem, id quoque Varro addit, dubitare sese an propterea magis hæ septem stellæ *triones* appellatæ sint, quia ita sunt sitæ, ut ternæ stellæ proximæ quæque inter sese faciant trigona, id est, triquetras figuras. Ex his duabus rationibus, quas ille dixit, quod posterius est, subtilius elegantiusque visum est. intuentibus enim nobis in illud, ita propemodum res erat, ut ea forma esse triquetra videretur.

9. *Boves appellatos*] Philoxeni glossæ: *Triones*, βόες ἐργαλεῖοι. & apud Nævium, *Trionum hic moderator rusticus.*

10. *Terriones*] Vel potius *teriones*, quod terram terant. Scaliger in Varronem *Striones* prius dictos autumat, à stria, quam terram sulcando efficiunt.

CAP. XXII.

De vento Iapyge, deque aliorum ventorum vocabulis regionibusque, accepta è Favorini sermonibus.

APud mensam Favorini in convivio familiari legi solitum erat aut vetus carmen 1 melici poëtæ, aut historia partim Græcæ linguæ, alias Latinæ. Legebatur ergo tunc ibi in 2 carmine Latino ἰάπυξ ventus. quæsitũ est quis hic ventus, & quibus ex locis spiraret & quæ tam infrequentis vocabuli ratio esset: atque etiam petebamus, ut super cæterorum nominibus regionibusque ipse nos docere vellet, quia vulgo neque de appellationibus eorum, neque de finibus, neque de numero conveniret. Tum Favorinus ita

MElici] Vulgo *Meliti*. Lyricum, vel etiam quemcunque poëtam intelligit auctor noster.

2. *Carmine Latino*] Forsan Horatii, qui lib. 1. Od. 3. ejus venti meminit.

3. *Exor-*

ita fabulatus est: Satis, inquit, notum est, limites regionesq; esse cœli quatuor, *exortum*, *occasum*, *meridiem*, *septemtrionem*.3 *exortus* & *occasus* mobilia & varia sunt: *meridies septemtrionesq*; statu perpetuo stant & manent. oritur enim sol4 non indidem semper; sed aut *æquinoctialis oriens* dicitur, quum in circulo currit, qui appellatur5 ἰσονύκτιος, aut6 ἰσημερινὸς, aut 7 *solstitialis*, aut *brumalis*, quæ sunt 8 θερειναὶ τροπαὶ καὶ χειμεριναί. item cadit sol non in eundem semper locum. fit enim similiter *occasus* ejus aut *æquinoctialis*, aut *solstitialis*, aut *brumalis*, qui ventus igitur ab oriente verno, id est, æquinoctiali venit, nominatur *Eurus*, ficto vocabulo, ut isti ἐτυμολογικοὶ ajunt 9 ἀπὸ τῆς ἕω ῥέων. is alio quoque à Græcis nomine 10 ἀπηλιώτης, à Romanis nauticis 11 *Subsolanus* cogno-

3. *Exortus & occasus*] Vide & Capellam lib. 8. cap. de cursu solis Plin. lib. 2. cap. 19. Proclum cap. 19. Hypotypos. Astronom. Expressit autem hunc locum Gellii Apulejus de Mundo: *Favorinus non ignobilis sapiens hæc de ventis refert; Quatuor mundi plagas imparem habere numerum ventorum, eo quod ortus & occasus mutentur terna vice cum solis accessu. Meridies & arctos iisdem semper regionibus notatæ.* Quæ præterea apud Apulejum occurrunt, ex autore nostro petita videntur, vel à studioso ex Noctibus Atticis descripta ad marginem Apuleji, adjecta ab aliis in contextum admissa.

4. *Non indidem*] Id est, non eodem in loco.

5. Ἰσονύκτιος] i.e. *Æquinoctialis*.

6. Ἰσημέρινος] Id est, *Æquidialis*. Circulus hic æquinoctialis inter circulos magnos numeratur, qui circa centrum Sphæram ambientes, eam in duo æqualia hemisphæria secant. suntque numero sex Horizon, Meridianus, Æquinoctialis, Zodiacus, & colurus æquinoctiorum, & colurus solstitiorum. Æquinoctialis igitur est circulus magnus per motum primum, medio inter utrosque mundi polos loco, in sphæra circumscriptus. Quando autem sol illum transit in principio Arietis & Libræ producit diem æqualem nocti per totum terrarum orbem.

7. *Solstitialis*] Proprie autores probati per solstitium, æstivum, intelligunt, hybernum vix agnoscunt, sed brumam vocant. Ita Cicero, Virgilius, Horatius loquuntur. Vide Castaliorum Var. Lect. c. 17.

8. Θερειναὶ, &c.] *Æstivæ conversiones & hibernæ.* Quando Sol Cancrũ æstivo tempore, Capricornũ brumali tempore ingreditur, cursum vertit. hinc & tropicus Cancri & Capricorni appellatur.

9. Ἀπὸ τῆς ἕω ῥέων] Id est, *A sole oriente fluens*. Eandem etymologiam etiam Nonius Marcellus amplectitur.

10. Ἀπηλιώτης] Legitur quoque ἀφηλιώτης.

11. *Subsolanus*] Vitruvius Solanum vocat, qui aliis est eurus, eurum qui aliis vulturnus ab oriente hiberno, sicut apud eundem Andronicus Cyrrestes in tabula marmorea octogono ventorum posuerat, ubi eurus vulturnum refert. Vide & Varr. lib. 3. c. 5. de Re Rust.

Αἰθερ-

cognominatur. sed qui ab æstiva & solstitiali orientis meta venit, Latine *Aquilo, Boreas* Græce dicitur; eumque propterea quidam dicunt ab Homero [12] αἰθρηγενέτην appellatum. [13] Boream autem putant dictum [14] ἀπὸ τῆς βοῆς; quoniam sit violenti flatus & sonori. tertium ventum, qui ab oriente hiberno spirat, *Vulturnum* Romani vocant. eum plerique Græci mixto nomine, quod inter *Notum* & *Eurum* sit, εὐρόνοτον appellant. hi sunt igitur tres venti orientales, *Aquilo*, [15] *Vulturnus*, *Eurus*; quorum medius *Eurus* est, his oppositi & contrarii sunt alii tres occidui; [16] *Caurus*, quem solent Græci [17] ἀργέστην vocare; is adversus Aquilonem flat: item alter *Favonius*, qui Græce vocatur ζέφυρος; is

12. Αἰθρηγενέτην] *Serenum.*

13. *Boream*] Aristoteles καικίαν vocat ventum ab ortu solstitiali spirantem, quem Romani aquilonem appellabant, Andronicus & alii Græci boream. Ἀπαρκτίαν & βορέαν eundem facit Aristot. in Meteorolog. qui octo ventos tantum numerat. Auctor libri de mundo ἀπαρκτίαν quidem vocat, qui ab ipso polo venit, cui βορέαν adjungit inter solstitialem exortum & septentrionem: diversitas ex eo, quod duodecim ventos numerat, ut hinc colligi possit, opus illud non esse Aristotelis. *Salm.*

14. Ἀπὸ τῆς βοῆς] *A boatu.*

15. *Vulturnus*] Ita dictus à Vulturno Campaniæ oppido, inde spirans ab oriente hiberno Romam versus.

16. *Caurus*] Qui & Chaurus, & Chorus, & Caurus sive Corus appellatur. Vegetius λιβόνοτον interpretatur, & ad sinistram meridiani cardinis collocat. Agellius noster ex adverso Aquilonis ponit. Africum contrarium Aquiloni esse scribit Plinius, Chorum Vulturno. Horatius lib. 1. Od. 3. quoque Africum Aquiloni adversum statuere videtur:

- Nec timuit præcipitem Africum,
Decertantem Aquilonibus,
Nec tristes hyadas, nec rabiem Noti.

Itaque hi venti sæpe confunduntur. Vide Vegetium lib. 4. de Re Mil. cap. 28. Diversitas tamen sententiarum inde nata videtur, ut Salmasii verbis utar, quod in recta linea Chorus & Aquilo invicem oppositi sint adversis frontibus. Chorus ab æstivo occasu fertur, Aquilo ab æstiva & orientali meta venit. Similiter Africus & Vulturnus in altera linea sese invicem respiciunt, hic ex hiberno oriente, alter ab occasu brumali oriundus. Hunc situm eorum spectavit Favorinus, cum Vulturnum Africo, Aquilonem Choro vel Cauro contrarium spirare affirmat. Cæterũ in decussata linea Chorus Vulturno, Africus ex adverso aquiloni respondet, itaque hi venti κατὰ διάμετρον sibi maxime adversi, & à se invicem frontibus adversis longissime distant. Vide Salmas. ad Solinum p. 1245.

17. Ἀργέστην] Apuleius de Mundo Thrascian & Argestem ex eodem loco spirare innuit, quod falsum. Ex occasu enim æstivo venit ἀργέστης, Thrascias inter solstitialem occasum & septentriones positus. Emendat itaque illum

is adversus *Eurum* flat: tertius Africus, qui Græce vocatu λὶψ; is adversus *Vulturnum* flat, eæ duæ [18] regiones cœl *orientis occidentisque* inter sese adversæ sex habere vento videntur. [19] meridies autem, quoniam certo atque fixo li mite est, unum [20] meridialem ventum habet: is Latine *Auste* Græcè νότος nominatur, quoniam est nebulosus atqu humectus: νοτὶς enim Græcè *humor* nominatur. *Septem triones* autem habent ob eandem causam unum. is objectu directusque in Austrum, Latine *Septemtrionarius*, Græc ἀπαρκτίας appellatus. ex his octo ventis alii quatuor de trahunt ventos; atque id facere se dicunt Homero auctor qui solos [21] quatuor ventos noverit, *Eurum*, *Austrum*, *Aquilonem*, *Favonium*, versus Homeri sunt:

[22] Σιὼ δ' εὖρος τ' ἔπεσε, ζέφυρός τε, νότος τε δυσαὴς,
Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

à quatuor cœli partibus, [23] quas quasi primas nominavimus, oriente scilicet atque occidente latioribus atque simplicibus, non tripertitis. Partim autem sunt, qui pro octo [24] duodecim faciunt: [25] inter hos quatuor, in media loca inse-

Salmasius ad Solinum p. 1239. quem vide.

18. *Regiones cœli*] Vegetius cardines appellat, Græci κέντρα.

19. *Meridies autem, &c.*] Revera cum regiones cœli octo ventis describantur, atque antiquis quatuor fuerint Cardinales venti, intermedii etiam à meridie & septentrione participant. *Salm.*

20. *Meridialem*] Vulgò *meridionalem*, quod vix Latinum, nec enim meridies dicitur, ut septentrio. Optimus liber legit, *meridialem*. Salm.

21. *Quatuor ventos*] Imo etiam duos, septentrionalem, & australem, teste Aristot. Pol. 4. c. 4. respectu nimirum poli arctici & antarctici.

22. Σιὼδ' εὖρος τ'] Id est,

Simul eurusque notusque incidit & zephyrus vehemens,
Et boreas serenus, ingentem fluctum volvens.

23. *Quas quasi primas nominavimus*] Emendat Salmasius, *quos quasi primos nominavimus*, ita ut ad ventos referatur: Sed liquet ex contextu de Regionibus cœli autorem loqui, cum addit: *Oriente scilicet atque occidente latioribus atque simplicibus.*

24. *Duodecim*] Plures non esse ventos probare nititur Seneca lib. 4. quæst. natur. Numerus nunc admodum excrevit; & quidni ulterius subtili indagine possint numerari pro variis flexibus & inclinationibus?

25. *Inter hos quatuor*] Salmasius legit, *tertios quatuor*, uti postea *secundos quatuor* dixit Agellius.

26. *Nostri*

inſerentes, cum meridie ſeptemtriones: eadem ratione, qua ſecundi quatuor interſiti ſunt inter primores duos apud orientem occidentemque. Sunt porrò alia quædam nomina quaſi peculiarium ventorum, quæ incolæ in ſuis quiſque regionibus fecerunt, aut locorum vocabulis in quibus colunt, aut ex aliqua cauſa, quæ ad faciendum vocabulum acciderat. [26] noſtri namque Galli ventum ex ſua terra flantem, quem ſæviſſimum patiuntur, [27] *Circium* appellant, à turbine, opinor, ejus ac vertigine. Japygiæ ipſius ore proficiſcentem quaſi finibus Appuli eodem, quo ipſi ſunt, nomine [28] Japygem dicunt. eum eſſe propemodum *Caurum* exiſtimo:

26. *Noſtri namque Galli*] Verba ſunt Favorini, qui ex Gallia oriundus erat, ut teſtatur Philoſtratus in vitis Sophiſtarum.

27. *Circium appellant*] Hunc ventum confundere videtur Favorinus cum Japyge, qui idem cum Argeſte. Circius autem vel Cercius inter Argeſtem & Thraſciam medius, vel cum Thraſcia idem, ut Salmaſius monet. Circium autem Gallicum appellabant Hiſpani teſte Iſidoro, quod à parte Galliæ flaret, atque ita ſimpliciter quoq; appellavit Vitruvius. A Circo ſive turbine & vertigine dici autumat Gellius: ſicut & Nonius. Gallicã eſſe vocem arbitror, à tortuoſo impetu ita dictam, quod *Keren* hodie Belgis, & olim Gallis dicebatur, & hodie Britannis *Kyrch* impetum denotat. quamvis ſimilis ventus Auctori libri de Mundo κερκίας appellatur. Ita quoque emendavit Theophraſtum de ventis Salmaſius, ubi vulgo Δερκίας pro Κερκίας legitur, niſi cum Turnebo κιρκαν legendum ſit. Impetuoſus hic ventus & Galliæ peculiaris, compreſſus à montibus & in anguſtias circumactus Galliæ Narbonenſi ſæviſſime incumbit, turres & tecta dejicit, & quod mirum inter Pyrenæum & Gebennam maxime furit. De hoc vento ita Seneca lib. 5. Nat. qu. cap. 17. *Circio ædificia quaſſanti tamen incolæ Galli gratias agunt, tanquam ſalubritatem cœli ſui debeant ei. Divus certe Auguſtus templum illi, cum in Gallia moraretur, & vovit & fecit.* Ita & tempeſtates antiquiſſimis temporibus à Romanis ſolemni ritu conſecratæ fuere, ut Cicero lib. 3. de Nat. Deorum teſtatur. Ovid. l. 6. Faſt.

Te quoque Tempeſtas meritam delubra fatemur,
Cum pene eſt Corſis obruta claſſis aquis.

ſitus ædis fuit in via Appia extra portam Capenam. Conſecrata ædes A. ab V. C. CDXCIV. à L. Cornelio Scipione L. F. C. N. Cos. cum Corſici maris tempeſtatem evaſiſſet, ut inſcriptio vetus ad Portam Capenam oſtendit.

28. *Iapygem dicunt*] Qui idem cum Argeſte, ſive Coro, neque opus erat dubitare Favorinum. Caurum ſupra Argeſtem eſſe dixit, de Japyge dubitat, cum tamen Argeſtem & Japyga eundem eſſe ex Ariſtotele, & Auctore libri de mundo expoſitum ſit. Dicit autem Japygiæ ore (aliter, ora) proficiſci, atque hinc nomen accepiſſe. Iapygia enim & Apulia eadem: latius tamen & Tarentini etiam dicti Japyges apud Strabonem lib. 6. per os Japygiæ, Japygia promontoria intellexiſſe videtur. Japygia autem acra eſt in ipſo ore ſinus Tarentini, ut idem Strabo teſtatur, qui etiam Japygiæ Sinus ea parte appellatur.

existimo: nam est occidentalis, & [29] videtur adversus *Eurum* flare. itaque [30] Virgilius [31] Cleopatram è navali prœlio in Ægyptum fugientem vento Japyge ferri ait. [32] Equum quoque Apulum, eodem quo ventum vocabulo, *Iapygem* appellavit. Est etiam ventus nomine [33] *Cæcias*, quem Aristoteles ita flare dicit, ut nubes non procul propellat, sed ut [34] ad sese vocet, ex quo versum istum proverbialem factum ait:

--- [35] *κακὰ*

Ἐφ' ἑαυτὸν ἕλκων ὡς ὁ Καικίας νέφος.

Præter hos autem, quos dixi, sunt alii plurifariam venti commentitii suæ quisque regionis indigenæ; ut est Horatianus quoque ille [36] *Atabulus*, quos ipse quoque exsequuturus

Apuleius de mundo, qui Gellium expressit, Garganum sinum appellavit: ita enim loquitur: *Apuli* (appellant) *Iapygem ex Iapyge sinu, id est ipso Gargano venientem.* Hinc apud Gellium nostrum legendum censet Salmasius, *Iapygia sinus ore proficiscentem, qui est Garganus, Apuli eodem, quo ipsi sunt nomine, Iapygem dicunt.*

29. *Videtur adversus Eurum flare*] Atqui supra dixit Corum, qui idem cum Argeste, & Iapyge, adversus Aquilonem flare. Intricate hic loquitur Favorinus & dubito an se ipsum intellexerit, vel per Eurum Euronoton sive Vulturnum denotavit. Sed quid commune Vulturno cum Aquilone? In recta collaterali linea Caurus Aquilonem, in decussata Vulturnum respicit. Ex hac confusione respectuum intricatus hic locus. Vide quæ supra diximus.

30. *Virgilius*] Lib. 8. Æneid. ℣ſ. 709. & seq.

Illam inter cædes pallentem morte futura,
Fecerat ignipotens undis & Iapyge ferri.

31. *Cleopatram*] Vide Dionem, Plutarchum, Suetonium, aliosque.

32. *Equum quoque Apulum*] Extat versus lib. 9. Æneid. ℣ſ. 679.

- - procul Ornitus armis
Ignotis, & equo venator Iapyge fertur.

33. *Cæcias*] Καικίας Græcis. Hesychius à Caïco fl. ita appellatum refert. Ita legendum esset, *καικίας*. Atque ita se scriptum invenisse in antiquissimo codice Agellii sequenti Græco versu testatur Salmasius. Theophrastus de Ventis Apeliotem cum Cæcia nonnullos confundere refert, secus atque ipsi videtur. Et sane diversi venti Cæcias & Apeliotes. Hic ab exortu æquinoctiali, ille ab Solstitiali fluit.

34. *Ad sese vocet*] Quia spiritum reciprocat, & ad se trahit. Unde & ἀνακάμψιππος dicebatur. Vide auctorem Libelli de Mundo.

35. Κακὰ] Id est, *- - Mala*
Ad se attrahens, ut Cæcias nubem.

36. *Atabulus*] Horatianum appellat, quia Horatius Satyr. 5. lib. 1. ejus venti meminit, ita enim loquitur:

Incipit ex illo montes Apulia notos
Ostentare mihi, quos torret Atabulus.

Plin. lib. 17. c. 14. *Flatus Apuliæ proprius est Atabulus, hic si flaverit circa brumam*

turus fui: addidissemque eos, qui 37 *Etesiæ* & *Prodromi* appellantur, qui certo tempore anni, quum canis oritur, ex alia atque alia parte cœli spirant; rationesque omnium vocabulorum, quia plus paulò adbibi, effudissem, nisi multa jam prorsus omnibus vobis reticentibus verba fecissem, quasi fieret à me 38 ἀκρόασις ἐπιδεικτική. in convivio autem frequenti loqui solum unum neque honestum est, inquit, neque commodum. Hæc nobis Favorinus in eo, quo dixi, tempore apud mensam suam summa cum elegantia verborum, totiusque sermonis comitate atque gratia denarravit. sed quod ait ventum, qui ex terra Gallia flaret, *Circium* appellari, M. Cato tertio libro Originum eum ventum *Cercium* dicit, non *Circium*. nam quum de Hispanis scriberet, qui 39 citra Hiberum colunt, verba hæc posuit: *Sunt in his regionibus ferrariæ*, 40 *argenti fodinæ pulcherrimæ*,

Iapygem exurit frigore arefaciens, ut nullis fetibus postea recreari possint. Horatii vetus interpres ita dictum censet, quod τὴν ἄτην βάλλει, hoc est, nocumentum pestilentiamque inferat regionibus Apuliæ.

37. *Etesiæ & Prodromi*] Plin. lib. 2. cap. 47. *Hujus (Caniculæ) exortum diebus octo ferme Aquilones antecedunt, quos Prodromos appellant* (præcursores) *post biduum autem exortus iidem Aquilones constantius perflant diebus quadraginta, quos Etesias vocant.* Etesiæ dicti tanquam anniversarii. Vide Aristotel. Meteor. 2. & Columellam lib. 2. cap. 27. Nonnunquam & in Zephyros eodem Aristotele teste mutantur, quo respexisse videtur Gellius cum illos ex alia atque alia parte cœli flare, etsi dubitanter, dixit. Vide Aldum Manut. Quæsitis per Epist. Casaubon. ad lib. 3. Strabonis & Wouwer. de Polymat. c. 11.

38. Ἀκρόασις, &c.] *Audientia ad ostentationem comparata.* Vitruv. lib. 10. c. ult. etiam dixit *acroasin facere.*

39. *Citra Hiberum*] Iberus fluvius Hispaniæ celebris, qui Ebro hodie corrupte appellatur.

40. *Argenti fodinæ*] Ferro, argento & auro olim abundabat Hispania. Vide Diodor. Sic. lib. 5. Strabonem lib. 3. & Plinium. Maximam argenti fodinam ad novam Carthaginem fuisse, & quadraginta hominum millia continuo labore singulis diebus viginti quinque millia drachmarum Populo Romano tribuisse Strabo testatur. Vicena millia pondo argenti annis singulis Asturiam, Galliciam, & Lusitaniam exhibuisse ex aliorum fide Plinius commemorat. Phœnices, quod naves argento onustæ essent, anchoras ex eo fabricasse proditum est. Erat & χρυσῖτις ἄμμος, qui *baluca* vel *balluca* Hispanis dicebatur juxta Plinium lib. 33. c. 4. mentio quoque ejusdem in Jure civili l. 1. Cod. de Metallar. & l. 3. & seq. Codice Theodosiano, eodem titulo. De arena illa ita Plinius: *Apud nos tribus modis* (aurum invenitur) *fluminum ramentis, ut in Tago Hispaniæ, Pado Italiæ, Hebro Thraciæ, Pactolo Asiæ, Gange Indiæ:*

ma, mons 41 *ex sale mero magnus: quantum demas, tantum adcrescit. ventus Cercius, quum loquare, buccam implet: armatum hominem, plaustrum oneratum* 42 *percellit.* Quod supra autem dixi, Etesias ex alia atque alia cœli parte flare, haud scio an sequutus opinionem multorum temere dixerim. P. Nigidii in secundo librorum, quos de vento composuit, verba hæc sunt: *Etesiæ &* 43 *Austri anniversarii secundo Sole flant.* considerandum igitur est quid sit 44 *secundo Sole.*

CAP.

dia: nec ullum absolutius aurum est cursu ipso tritumq; perpolitum. Alio modo puteorum scrobibus effoditur. Puteorum quoq; Strabo meminit. Inter ramenta auri quandoq; reperiuntur grandiores massæ. De quibus & alii neoterici scriptores, atque inter illos Petrus Martyr, in descriptione utriusque Indiæ admiranda narrant.

41. *Ex sale mero*] In Hispania, ut Marinæus Siculus testatur, non tantum ex montibus sal effoditur, sed ex lacubus quoque puteisque extrahitur.

42. *Percellit*] Evertit.

43. *Austri anniversarii*] Λευκόνοτοι Aristoteli Meteor. lib. 2. cap. 5. qui stata anni tempestate quoque spirant, ut Etesiæ, & nubila detergent, serenitatemque reddunt. Horatius:

Albus ut obscuro deterget nubila cœlo
Sæpe Notus - - -

Sicuti autem Etesiæ æstate, ita Leuconoti verno tempore spirant, juxta Theophrastum; Auctor tamen libri de mundo hybernum illis tribuit tempus & melius. Sicut enim Etesiæ post solstitium flare incipiunt, ita ex adverso post brumam noti. Aristoteles Meteorol. lib. 2. cap. 5. de Etesiis ventis: γίνονται μὲν γὰρ οἱ καλούμενοι λευκόνοτοι τὴν ἀντικειμένην ὥραν, οὐχ οὕτω δὲ γίνονται συνεχεῖς. Etesiæ post solstitium, Anniversarii noti τὴν ἀντικειμένην ὥραν. Ergo post brumam. Non itaque eidem venti Etesiæ, & austri anniversarii, sed diversi imo adversi. In eo tantum conveniunt, quod anniversarii sint & stato tempore spirent. Sicuti enim à solstitio spirare auspicantur Etesiæ, quo tempore sol descendit ex septentrionali circulo, ita ab eadem plaga sunt Etesiæ. unde *flabra Aquilonum* Lucretio vocantur. Secundo itaque sole, id est, secundum cursum solis spirant. Austri quoque anniversarii secundo sole post brumam flant à meridie, quando Sol ex meridie cursu converso contra septentriones ascendit. Hæc ex Salmasio, quem vide ad Solinum pag. 1260. & 1261. Rutgersius male austros anniversarios cum Etesiis confundit, quos à meridie flare autumat. vide Var. Lect. l. 3. cap. 15.

44. *Secundo Sole*] Ita secundo Sole flare ventus dicitur, qui contra cursum solis non flat, sed à sole fertur. Ventus enim qui cum sole oritur, & à parte solis flat, & cum sole occidente cadit, is omnino secundo sole spirat. Vide Salmasium ad Solinum p. 1260. & 1261. diffuse differentem. Est igitur *secundo Sole* eodem modo dictum, quo *secundo vento.* vide Rutgers. Var. Lect. lib. 3. cap. 15.

Menandro

CAP. XXIII.

Consultatio dijudicatioque locorum facta ex comœdia Mena dri & Cæcilii, quæ Plocium *inscripta est.*

COmœdias lectitamus nostrorum poëtarum sumtas ac versas de Græcis, [1] Menandro ac [2] Posidippo aut [3] Apollodoro aut [4] Alexide, & quibusdam item aliis comicis. atqui quum legimus eas, nihil sane displicent, quin lepide quoque & venuste scriptæ [5] videantur, prorsus ut melius posse fieri nihil censeas. at enim si conferas & componas Græca ipsa, unde illa venerunt, ac singula considerate atque apte

MEnandro] Qui insignis Comœdiæ scriptor floruit Olympiade 115. compluresque fabulas edidit, quem secutus præter alios Terentius, elegantia & puritate stili nulli secundus. In Andria Menandri ejusdem nominis fabulam & simul Perinthiam expressit, sicut & Eunuchum Menandri & Colacem una fabula, Heautontimorumenon, & Adelphos in Latinam linguam vertit. Donatus in ejus vita: *Duæ ab Apollodoro translatæ esse dicuntur Comico, Hecyra & Phormio, quatuor reliquæ à Menandro.* Refert idem Donatus ex Consetio, Terentiū redeuntem è Græcia periisse in mari, cū centum & octo fabulis conversis à Menandro, alii tædio amissarum fabularum morbo implicitum periisse tradunt. C. Cæsar ideo illum dimidiatum Menandrum appellavit. Quantus autor fuerit Menander ex Quintiliano lib. 10. c. 1. liquet: *Menander*, inquit, *meo quidem judicio diligenter ad cuncta, quæ præcipimus, efficienda sufficiat. Ita omnem vitæ imaginem expressit, tanta in eo inveniendi copia, eloquendi facultas, ita est omnibus rebus & personis & affectibus accommodatus.* Cujus tanta fuit auctoritas, ut Apostolus carmen ejus citare non erubuerit. 1. Cor. c. 15. Juxta veterem interpretem Ovid. ad versum illum in Ibin: (*undis. Comicus ut liquidis periit dum nabat in Menander Comicus Atheniensis dum in Piræo nataret submersus est: de quo nobilissimæ à Græcis traduntur elegiæ, & à Callimacho Epigramma.* Tumulorum Menandri meminit Pausanias in Atticis. Obiit Olympiade 122. ut testatur Eusebius. Vide in laudem ejus præter Quintiliani locum, quem supra apposui, Plutarchum, in libello de comparatione Aristophanis & Menandri, Dionem Chrysostomum de dicendi exercitio, in Anthologia Epigramma Christodori libr. sexto, aliosque autores.

2. *Posidippo*] Ita legendum, non *Posidio*. Cujus Comœdiæ ab Athenæo, Polluce, & Harpocratione citantur. Suidas quoque ejus mentionem fecit, & triennio post Menandri obitum fabulas scripsisse affirmat.

3. *Apollodoro*] Comico ejusdem ætatis, quem Terentius in Hecyra & Phormione expressit. Apollodorus autem Gelous intelligitur. Fuere enim etiam Comici Apollodorus Carystius, & Tarsensis.

4. *Alexide*] Cujus fabulæ crebro ab Athenæo & Stobæo citantur. Victorem in scena & coronatum obiisse Plutarchus affirmat, libro, εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον.

5. *Videantur*] Aliter, *Videntur*.

apte junctis & alternis lectionibus committas; oppidò quam [6] jacere atque ſordere incipiunt, quæ Latina ſunt; ita Græcarum, quas æmulari nequiverunt, facetiis atque luminibus [7] obſoleſcunt. Nuper adeo uſus hujus rei nobis venit. Cæcilii Plocium legebamus: haud quaquam mihi & qui aderant diſplicebat. Libitum eſt Menandri quoque Plocium legere, à quo iſtam comœdiam verterat. ſed enim poſtquam in manus Menander venit, à principio ſtatim, di boni! quantum [8] ſtupere atque frigere, quantumque [9] mutare à Menandro [10] Cæcilius viſus eſt! [11] Diomedis hercle arma & Glauci non diſpari magis pretio [12] exiſtimata ſunt. acceſſerat dehinc lectio ad eum locum, in quo maritus ſenex ſuper uxore divite atq; deformi querebatur, quod ancillam ſuam, non inſcito puellam miniſterio, & facie non [15] inliberali, coactus erat venundare ſuſpectam uxori quaſi pellicem: nihil dicam ego quantum differat verſus utriuſque [14] eximius: ſit ſatis aliis ad judicium faciendum exponi. Menander ſic:

[15] Ἐπ' ἀμφοτέραν ἵν' ἐπίκληρος ἡ μέλλει καθευδήσειν

Κατε-

6. *Iacere atque ſordere*] Vera ſunt, ſi quis infantiam Romanæ poëſios cum Græcorum ingeniis comparet. Verum ubi poëſis Romana ad faſtigium pervenit, etiam Græcos nonnulli poëtæ ſuperarunt. Vide Macrobium 5. Saturn. inprimis cap. 9. & Julium Cæſarem Scaligerum in Critico.

7. *Obſoleſcunt*] Gratiam dicendi ut obſoleta amittunt.

8. *Stupere atq; frigere*] Hoc de iis dicitur, quæ parum habent artis & ingenii.

9. *Mutare*] Aliter *nutare*.

10. *Cæcilius*] Quem malum latinitatis autorem appellat Cicero lib. 7. Epiſt. ad Atticum Ep. 3.

11. *Diomedis hercle arma*] Notum eſt proverbium, χρύσεα χαλκείων. Vide Homerum Il. 6. & Horat. lib. I. Satyra 7.

12. *Exiſtimata*] Vetus editio, *æſtimata*.

13. *Inliberali*] Lipſius ex antiquo Cod. *illætabili*. male.

14. *Eximius*] Locum hunc i' legit Gulielmius, *nihil dicam quantopere differant verſus utriuſque, eximios ſit ſatis, &c.*

15. Ἐπ' ἀμφοτέραν] Id eſt,

In aurem utramque quia dotata eſt dormiet,
Magnum quoddam & egregium conficiens negotium,
Domo ejecit mœſtam, quam cupiebat,
Vt omnes intuerentur Cleobulæ faciem,
Et aſpectu fruebatur, cum eſſem ut aſinus inter ſimias.
Quid vero dicitur? ſane iſtud ita eſt, tacere volo
Noctem plurimorum malorum auctorem.

Me

Κατεργάσαϛα μέγα, καὶ περιβόητον ἔργον,
Ἐκ τ᾽ οἰκίας ἐξέβαλε τὴν λυποῦσαν, ἣν βούλετο.
Ἵν᾽ ἀποβλέπωσι πάντες εἰς τὸ Κρεωβύλης πρόσωπον,
Ἥ γ᾽ εὔγνωστος [16] εἶχέ με γυνὴ δέσποινα,
Καὶ τὴν ὄψιν ἣν ἐκτήσατο ὄνος ἐν πιθήκοις.
Τί τὸ λεγόμενον ἐστὶ; δὴ τοῦτο [17] σιωπᾶν βούλομαι
Τὴν νύκτα τὴν πολλῶν κακῶν ἀρχηγόν.
Οἴμοι Κρεωβύλην λαβεῖν ἐμὲ, καὶ δέκα τάλαντα;
[18] Γύναιον [19] οὖσαν πηχέως. εἶτ᾽ ἐστὶ τὸ φρύαγμα
Εἴπως ἀνυπόστατον. Διὰ τὸν Ὀλύμπιον,
[20] Καὶ Ἀθηνᾶν, οὐδαμῶς παιδισκάριον, θεραπευτικὸν ἢ
λέγου τάχιον. ἀπαγέσθω δέ τις ἢ ἄρ᾽ ἀντεισαγάγοι.

Cæcilius autem sic:

SEN. *Is demum miser est, qui ærumnam suam nequit*

Occul-

Me miserum, qui Creobulam duxi, & talenta decem,
Mulierculam vix cubitalem, cujus superbia
Adeo intolerabilis est. Iovem Olympium,
Et Minervam testor, nequaquam puellulam, famulamque,
Dicto citius quis abigat, vel illam reducat.

Josephus Scaliger totum hunc Menandri locum à capite ad calcem suis numeris simul & pristinæ lectioni restituit ad hunc modum.

Ἐπ᾽ ἀμφότερον νῦν ἡ 'πίκληρος ἡ καλὴ
Μέλλει καθευδήσειν· κατείργασται
μέγα
Καὶ περιβόητον ἔργον, ἐκ τῆς οἰκίας
Ἐξέβαλε τὴν λυποῦσαν, ἣν ἐβούλετο,
Ἵν᾽ ἀποβλέπωσι πάντες εἰς τὸ Κρεωβύλης
Πρόσωπον. ἥ γ᾽ εὔγνωστος οὖσ᾽ εἶχέ με
γυνὴ
Δέσποινα. καὶ τὴν ὄψιν ἣν ἐκτήσατο
Ὄνος ἐν πιθήκοις. τί τὸ λεγόμενον
ἐστι δὴ
Τοῦτ᾽; οὐ σιωπᾶν ἐστιν εἰ καὶ βούλομαι,
Οἷον τε μοι τὴν νύκτα τὴν πολλῶν
κακῶν (ἐμὲ
Ἀρχηγὸν, οἴμοι, Κρεωβύλην λαβεῖν
Καὶ δέκα τάλαντα, γύναιον οὖσαν
πηχέως. (στόλον
Εἶτ᾽ ἐστὶ τὸ φρύαγμα πῶς ἀνυπό-
Διὰ τὸν Ὀλύμπιον, καὶ Ἀθηνᾶν, οὐδα-
μῶς
Παιδισκάριον, θεραπευτικόν τε λό-
γου τάχιον (γοι.
Ἀπαγέσθω δέ τις, οὐ γραῦν εἰσα-

16. Εἶχέ] Adscriptum in margine Codicis Gelliani, ὥσ μ᾽ εἶχε.

17. Σιωπᾶν] Lege, οὐ σιωπᾶν.

18. Γύναιον] In antiqua Veneta, γυναικῶν.

19. Οὖσα] Lege οὖσαν.

20. Καὶ Ἀθηνᾶν] Deesse hic quædam videntur.

Occultare. MA. *Fere ita me uxor forma & factis facit.*
Si taceam; tamen indicium est. quæ, nisi dotem, omnia
Quæ nolis, habet; qui sapit, de me discet. qui, quasi
[20] *Ad hostes captus; libere servio, salva urbe atque arce.*
Quæ mihi quidquid placet: [21] *eo privatu' vin' me servatum?*
Dum ejus mortem inhio, egomet vivo mortuus
Inter vivos. ea me, clam se, cum mea ancilla ait
[22] *Consuetum. id me arguit. ita plorando, orando,*
Instando atque objurgando me obtudit, uti eam
Venumdarem. nunc credo inter suas æqualis
Et cognatas sermonem serit: Quæ [23] *vostrûm fuit*
[24] *Integra ætatula, quæ hoc itidem à viro*
Impetrarit suo, quod ego anus modo
Effeci, pellice ut meum privarem virum?
Hæc erunt concilia hodie. differor sermone miser.

Præter venustatem autem rerum atque verborum in duobus libris nequaquam parem, in hoc equidem soleo animum attendere; quod quæ Menander præclare & apposite & facete scripsit, ea Cæcilius nequaquam potuit, ne quidem conatus est, enarrare; sed quasi minime probanda prætermisit; & alia nescio [25] quæ mimica inculcavit, & illud Menandri de vita hominum media sumtum simplex & verum & delectabile, nescio quo pacto, omisit. idem enim ille maritus senex cum altero sene vicino colloquens, & uxoris locupletis superbiam deprecans, hæc ait:

Ἔχω

20. *Ad hostes*] Aliter, *ab hoste.*
21. *Eo privatus*] Antiqua Veneta ita legit,
Quæ mihi quicquid placet, eo privatum. forte legendum, *privatum it.*
22. *Consuetum*] Consuevisse, rem habuisse. De Passivis active sumptis vide Voss. lib. 3. de Analog. cap. 5.
23. *Vostrum*] Aliter, *nostrum*, vel, *nostrarum.*
24. *Integra ætatula*] Florenti. Ita & Suetonius dixit *ætatulæ indulgere.*
25. *Quæ mimica*] Antiqua Veneta, *quæ inimica.* Sed legendum potius, *mimica.* Cum enim Cæcilius leporem Menandri non assequeretur, sua nescio quæ levia & histrionica sequentibus carminibus illorum vicem supposuit, & Menandrum ridicule imitatus est. Vide Guiliel. 2. veris. c. pen.

26. Ἐπί-

Ἔχω δ' [26] ἐπίκληρον, Λαμία οὐκ εἴρηκά σοι
Τοῦτ' οὐχὶ, κυρίαν τῆς οἰκίας καὶ τῶν ἀγρῶν,
[29] Καὶ πάντων ἀντ' ἐκείνης ἔχομεν [30] ἀφ' ὅλων χαλεπῶν
Χαλεπώτατον, ἅπασι δ' ἀργαλέα ἐστὶν οὐκ ἐμοὶ μόνῳ,
Υἱῷ, πολὺ μᾶλλον θυγατρί. πρᾶγμα ἄμαχον λέγεις,
Εὖ οἶδα.

Cæcilius

26. Ἐπίκληρον] Id est,

Lamiam ex asse hæredem duxi, sed dixeram
Id tibi nondum, dominam domus & agrorum,
Omniumque rerum. Pro illa habemus ex universis malis
Difficillimum, quod omnibus molesta est non mihi soli,
Sed filio filiæque multo magis. Provinciam
Inexpugnabilem narras, sat scio.

Isaacus Casaubonus ita hunc locum restituit:

Ἔχω δ' ἐπίκληρον Λαμία, οὐκ εἴρηκά σοι
Τοῦτ'; Οὐχί. κυρίαν τ' οἰκίας καὶ τῶν ἀγρῶν,
Ὃ δ' ἐστὶ πάντων ὅσα ἐκ κείνης ἔχομεν
Μεγάλων τε καὶ πολλῶν χαλεπώτατον,
Ἅπασιν ἀργαλέα ἐστιν οὐκ ἐμοὶ μόνῳ,
Υἱῷ τε γὰρ πολὺ μᾶλλον, καὶ θυγατρί γε.
Πρᾶγμα ἄμαχον λέγεις, εὖ οἶδα. **

Ἐπίκληρον] Locupletem intelligit, & unicam paternarum facultatum hæredem sive illi jam obvenit, sive defunctis parentibus obveniet hæreditas. Vide Pollucem in Onomastico lib. 8. Harpocration differentiam ostendit inter ἐπίδικον, ἐπίκληρον, ἐπίπροικον, & ἐπικληρῖτιν. ἐπίκληρον vocat filiam, & unicam hæredem, quæ & ἐπικληρῖτις dicitur, ἐπίπροικον cui pars hæreditatis contigit (vel, ut alii, quæ vivente patre cū certa dote elocatur, ad differentiam ἐπικλήρου, cui tota contingit hæreditas) ἐπίδικος, quæ & aliquando ἐπίκληρος dicitur, appellabatur pupilla, de qua in judicio disputabatur, cuinam in matrimonium cedere deberet. Proximus enim cognatus vel agnatus, sibi vindicare jure poterat. Quod ex Isæo & Dinarcho probat. Magnæ hinc sæpe contentiones, si locuples esset pupilla, sin pauper, certa pecunia honeste elocare cogebatur is, qui proxime sanguine illam attingebat Vide Carolum Sigonium de Rep. Athen. & Budæum in Commentariis linguæ Græcæ. Nemo vero miretur ἐπικλήρους etiam pauperes puellas dici, sicut Harpocration in voce θῆτες ex Demosthene & Posidippo Comico probat, cum ἐπίκληροι proprie dicantur unicæ hæredes, sive sit luculenta, sive inops & afflicta hæreditas. Ideo idem auctor in voce ἐπίδικος ἐπικληρῖτιν inopem puellam vocavit, quam antea cum ἐπικλήρῳ confuderat. Ἐπίκληρον etiam Aristophanis scholiastes ἐπιπαματίδα καὶ πατροῦχον appellavit, Eustathius sequioris ævi vocabulo μόνδα nominat.

29. Καὶ πάντων] Ita quoque scriptum invenio, τῶν πατρῴων ἀντικρὺς μετὰ ὅλων τῶν, &c.

30. Ἀφ' ὅλων] Prima editio Veneta Ἀπόλλων:

Sed

Cæcilius vero hoc in loco ridiculus magis quam personæ isti, quam tractabat, aptus atque conveniens videri maluit. sic enim hæc corrupit:

SE. [31] *Sed tua morosane uxor quæso est?* MA. *Quam? rogas?*
SE. *Qui tandem?* MA. *Tædet mentionis quæ mihi,*
Vbi domum adveni ac sedi, extemplo [32] *savium*
[33] *Dat* [34] *jejuna anima.* SE. *Nihil peccat de savio.*
[35] *Vt devomas volt quod foris potaveris.*

Quid de illo quoque loco in utraque comœdia posito existimari debeat manifestum est. cujus loci hæc ferme sententia: Filia hominis pauperis in [36] pervigilio vitiata est. ea res clam patre fuit: & habebatur pro virgine. ex eo vitio gravida mensibus exactis parturit. servus bonæ frugi, quum pro foribus domus staret, & propinquare partum herili filiæ, atque omnino vitium esse oblatum ignoraret, gemitum & ploratum audit puellæ in puerperio enitentis: timet, irascitur, suspicatur, miseretur, dolet. hi omnes motus ejus, affectionesque animi, in Græca quidem comœdia mirabiliter

31. *Sed tua morosane uxor*] Janus Gulielmus Verisi. lib. 2. cap. penult. ita hos versus legit:

Sed tua morosane uxor est quæso? an rogas?
Qui tandem? pudet mentionis; quæ mihi
Vbi domum adveni, assedi, extemplo suavium
Datat jejuna anima. Nil peccat suavio,
Vt evomas vult, quod foris potaveris.

32. *Savium*] Ita veteres *suavium* appellant. Ita & vulga savia Plauto dicuntur.

33. *Dat*] In antiquis Codicibus, *datat*. Ita & Plautus in Pseudolo & Mostellaria loquitur.

24. *Iejuna anima*] Id est, anhelitu. jejunus autem stomachus sæpe fœtidos eructat vapores.

35. *Vt devomas vult*] Duo notat Cæcilius, ex fœtido mulieris anhelitu ventriculum irritari ad vomitum, dein facile egurgitare nimio potu turgentem. Ebrietatem itaque mariti culpat, mulierisque fœtidam animam utilem esse laboranti stomacho affirmat.

36. *Pervigilio*] Nocturnis sacris, quibus in honorem variorum numinum pervigilia indicebantur. Ita Cereri, Veneri, Fortunæ, aliisque numinibus pervigilia decreta. Liv. lib. 23. Suetonius in Caligula cap. 54. in Galba cap. 4. Vitellio cap. 10. Tacitus lib. 5. Histor. In primis autem Cereris & Veneris pervigilia celebrantur. Vide autorem venustissimi poëmatis, cui titulus *pervigilium Veneris*. Atque hoc tempore abutebantur crebro adolescentes ad implendam libidinem; puella itaque illa in pervigilio nocturnis sacris vitiata fuerat, nisi pervigilii nomine non sacra sed quæcunque pervigilatio intelligatur.

37. Τῆς

liter acres & illustres: apud Cæcilium autem pigra hæc omnia, & à rerum dignitate atque gratia vacua sunt. Post, ubi idem servus percunctando quod acciderat repperit, has apud Menandrum voces facit:

37 Ὦ τρὶς κακοδαίμων ὅστις ὢν πένης γαμεῖ,
Καὶ παιδοποιεῖ. ὡς ἀλόγιστός ἐστ' ἀνήρ,
Ὃς μήτε φυλακὴν τῶν ἀναγκαίων ἔχει,
38 Εἰ μήτε ἀνατειχίσῃ εἰς τὰ κοινὰ τοῦ βίου,
Ἐπαμφιέσαι δύναται τοῦτο χρήμασιν,
Ἀλλ' ἐν ἀνακαζακύπτῳ καὶ ταλαιπώρῳ βίῳ
Χειμαζόμενος, ζητῶν μὲν, ἀνιαρὸν δ' ἔχων τὸ μέρος
Ἁπάντων, ἀγαθῶν δ' οὐ δυνάμενος.
Ὑπὲρ γὰρ ἑνὸς ἀλέγων, ἅπαντας νουθετῶ.

Ad

37. Τρὶς κακοδαίμων] Ita legendum:

Ὦ τρὶς κακοδαίμων ὅστις πένης γαμεῖ,
Καὶ παιδοποιεῖθ'. ὡς ἀλόγιστός ἐστ' ἀνήρ, (ἔχει,
Ὃς μήτε φυλακὴν τῶν ἀναγκαίων
Μήτ' ἂν ἀτυχήσας εἰς τὰ λοιπὰ τοῦ βίου,
Ἐπαμφιάσαι τοῦτο δύναιτο χρήμασιν,
Ἀλλ' ἐν ἀκαλύπτῳ, καὶ ταλαιπόρῳ βίῳ,
Χειμαζόμενος ζῇ, τῶν ἀνιαρῶν ἔχων
Τὸ μέρος ἁπάντων, τῶν δ' ἀγαθῶν οὐ δυνάμενος.
Ὑπὲρ γὰρ ἑνὸς ἀλέγων, πάντας νουθετῶ. Id est,

O ter infœlix, qui pauper cum sit, uxorem ducit (filii est
Procreatque liberos, quam improbus con-
Qui neque præsidium necessariarum rerum habet,
Nec in rebus adversis ad reliquum vitæ,
Id contegere pecuniis potest:
Sed sine tegumentis in calamitosa vita,
Hibernans vivit, & molestiarum
Omnium particeps, bonorum compos esse nequit, (volo.
Vnius rationem habens, cunctos monitos

38. Εἰ μήτ' ἀνατειχίσῃ] Isaacus Casaubonus ita legit:

Εἰ καί τι γὰρ ἀτυχήσῃ εἰς τὰ κοινὰ τοῦ βίου. hoc est,

Si acciderit alicui ut incidat in gravius quoddam peccatum.

Sic accipitur ἀτυχεῖν etiam apud oratores; & evincit hanc esse sententiam sequens carmen Cæcilii ex hoc expressum & sequenti,

Nam opulento famam facile occultat factio.

Mox illud vocabulum fœde depravatum est, ἀνακαζακύπτῳ. fortasse scripserat ἀκαλύπτῳ. *destituta & nudata opibus vita.*

Deinde scribe vs. 7.

- - ἀνιαρὸν δ' ἔχων
Τὸ μέρος ἁπάντων τῶν ἀγαθῶν, οὐ δυνάμενος

Videntur autem deesse quædam ex iis quæ olim Gellius ascripserat.

39. Edu-

Ad horum autem ſinceritatem veritatemque verborum an adſpiraverit Cæcilius conſideremus. Verſus ſunt hi Cæcilii trunca quædam ex Menandro dicentis, & conſarcinantis verba tragici tumoris:

-- Is demum infortunatus eſt homo
Pauper, qui 39 educit in egeſtate liberos:
Fortuna & res eſt ut continuo pareat.
Nam opulento famam facile occultat 40 factio.

itaque, ut ſupra dixi, quum hæc Cæcilii verba ſeorſum lego, neutiquam videntur ingrata ignavaque, quum autem Græca comparo & contendo, non puto Cæcilium ſequi debuiſſe, quod aſſequi nequiret.

39. *Educit*] Educat.
40. *Factio*] Opulentiam hic teſte Nonio ſignificat, qui hunc verſum, licet corrupte, citat.

CAP. XXIV.

De vetere parſimonia, deque antiquis legibus ſumptuariis.

1 PArſimonia apud veteres Romanos & victus atque cœnarum tenuitas non domeſtica ſolum obſervatione ac diſciplina, ſed publica quoque animadverſione, legumque complurium ſanctionibus, cuſtodita eſt. Legi adeo nuper in Capitionis Atei 2 conjectaneis ſenatus decretum vetus C. Fannio & M. Valerio Meſſala Coſſ. factum; in quo jubentur Principes civitatis, qui 3 ludis Megalen-

P. *Arſimonia apud veteres Romanos*] Plinium & Plautum teſtem habemus, Populum Romanum non niſi farre & pulte per aliquot ſæcula vulgo uſum. Quod ſi nuptiæ, feſtivitas, aut lætius convivium eſſet; pro magno pauci piſciculi, & porcinæ aliquot pondo in obſonium adjecta. Similis in veſtibus frugalitas; & omnium ditium pauperumque èlana: atque ea nativi & albidi coloris, niſi quod ditiorum ſplendentes paulo magis, & nitidæ à fullonia arte eſſent. Nam ſericum, holoſericum, ipſa lintea ſero innotuerunt, & timide etiam in paucorum uſum venerunt. *Lipſ. de Magn. Rom. lib.* 4. *c.* 5. Vide & Valerium Maximum lib. 2. cap. 5. & lib. 3. c. 3. & 4.

2. *Conjectaneis*] Aliter, *Collectaneis.*

3. *Ludis Megalenſibus*] Qui in honorem matris deûm inſtituebantur pridie nonas Apriles. Quo feſto patritii mutitare ſoliti ſunt, plebs Cerealibus, ut teſtatur auctor noſter lib. 18. c. 2. atque eo tempore inter ſe epulabantur: priſcis

galensibus antiquo ritu 4 mutitarent, id est, mutua inter se-se

Cicero in Catone majore: *Primum semper habui sodales. Sodalitates autem me quæstore constitutæ sunt sacris Idææ magnæ matris acceptis: Epulabar igitur cum sodalibus omnino modice.* Et quidem mutua instituebantur convivia. Ovid. lib. 4. Fastor.

Cur vicibus factis ineant convivia, quæro,
Tum magis, indictas concelebrentque dapes?
Quod bene mutarit sedem Berecynthia, dixit,
Captant mutatis sedibus omen idem.

Dicit poëta hoc ideo factum, quod ipsa sedem suam bene mutarit Romæ in augustius domiciliũ. Goveanus Megalenses ludos diis magnis sacros fuisse frustra arbitratur, Megaliacos Idææ matri. Auctor vitæ Terentii erroris causam dedit, qui Megalenses ludos diis magnis sacros fuisse affirmat, sed contra antiquitatem. Error inde quod ludos magnos, ac Megalenses confuderit, cum ludi magni, qui & Circenses à Tarquinio Prisco instituti fuerint, qui circum maximum extruxit teste Dionysio l. 4. Megalesia, vel Megalenses à M. Junio Bruto institutos fuisse refert Livius lib. 37. ubi simul agit de ædis matris Idææ dedicatione. Quinetiam ludi magni fiebant pridie nonas Septembris, Megalenses pridie nonas Apriles Megalenses itaque ludi cum Megalesiis eidem, & in honorem matris Deûm celebrabantur. Cicero de Aruspicum responsis: *Nam quid ego de illis ludis loquar, quos in palatio nostri majores ante templum in ipso Matris conspectu Megalensibus fieri celebrareque voluerunt?* Porro Livius lib. 29. c. 14. pridie idus April. festum diem fuisse dicit, cum mater Idæa in ædem victoriæ Palatinæ transferretur, qui locus vel corruptus est, vel dicendum mutatos postmodum ludos fuisse. Spartianus certe in vita Caracallæ VIII. Idus Aprilis ipsis Megalensibus Caracallam interemptum retulit, quod satis indicat Megalensium primum diem pridie Idus Aprilis non fuisse. Quicquid sit Megalenses ludi continuos dies septem celebrabantur, uti ex veteri Kalendario apparet. Megalesia autem dicta à templo quod Pessinunte, ubi illa Dea colebatur, μεγαλήσιον teste Varron. lib. 5. de L. L. appellabatur, sicuti & μητρῷον, quia matri deûm consecratum esset. Herodianus lib. 1. scribit præferri solitum solenni pompa ante Deam, quicquid erat divitiarum, quicquid artificio admirandum, ludendi licentiam omnibus fuisse permissam usque adeo, ut etiam personas quascunque vellent induerent. Etiam Comœdiæ auctoribus ædilibus hoc tempore agebantur, ut liquet ex Terentii Comœdiis. Dies quoque sacri matri deûm Hilaria appellantur, quæ alia fuisse videntur à Megalensibus, nam teste Macrobio VIII. Kalendas Aprilis celebrabantur, nisi locus forsan corruptus sit. Nulla memoria hujus festi in Calendariis antiquis, posterioris ævi scriptores tantum mentionem faciunt, Vopiscus in Aureliano, Trebellius in Claudio, Maximus Scholiastes Dionysii Areopagitæ, Damascius apud Photium in Isidori vita, aliique. sed ad rem. Vetus Kalendarium notat hunc diem hoc modo, LUD. MATRIS MAG. In aliis LUDI MAGALESIACI. Deæ autem imago hoc festo die per urbem circum ferebatur, dum tibias inflabant & tympana pulsabant sacerdotes; imaginem ejus lapidis figura fuisse asserit Livius: *Is legatos comiter acceptos Pessinuntem in Phrygiam deduxit, sacrumque iis lapidem, quem matrem Deum dicebant, tradidit.* Qualis fuerit imago Prudentius ostendit,

Lapis nigellus evehendus essedo,
Muliebris oris clusus argento sedet:

Quem

se 5 dominia agitarent, jurare apud Consules 6 verbis conceptis non amplius in singulas cœnas sumtus esse facturos quàm centenos 8 vicenosque æris, præter olus & far & vinum; neque vino alienigena, sed patrio, usuros; neque argenti in convivio plus pondo, quam libras centum illaturos. Sed post id senatusconsultum lex 9 Fannia lata est, qua ludi

Quem dum ad lavacrum præeundo ducitis,
Pedes remotis atterentes calceis,
Almonis usque pervenitis rivulum.

Arnobius hunc lapidem dicit fuisse non magnum furvi coloris atque atri, angulis prominentibus inæqualem. Vide de sacris matris Deûm Ovidium Fastor lib. 4.

5. *Mutitarent*] H. Stephanus & Turnebus Adv. lib. 2. cap. 24. *mutuitarent* legendum putant. Mutuitare autem denotat mutua celebrare convivia, alii *mutitare* hic dici autumant, quod epulas inter se mutarent, & vicissim convivia conviviis. Durantius Cascellius lib. 2. Var. c. 2. *munitare* legit, quod priscis manducare, ut putat, denotat. Sed flocci est illa observatio, legendum vel *mutuitarent*, vel ex eo correpte *mutitarent*. Forte dicendum sacram esse vocem, ἀπὸ τοῦ μυεῖσθαι, vel μυεῖν, quod & sacra docere, initiare significat.

5. *Dominia*] Ita antiquissima Veneta Editio. Vulgo *convivia*. Dominia autem convivia hilariora quoque dicuntur, quæ à domino sive præbitore convivii nomen accepere.

6. *Verbis conceptis*] Concipere verba est formulam juramenti præscribere, juxta quæ concepta verba jurabat is, à quo juramentum exigebatur. Unde & conceptio Jurisconsultis ipsa formula appellatur.

7. *Vicenosq; æris*] Asses.

8. *Lex Fannia*] Hæc lex sumptuaria lata fuit à C. Fannio & M. Messala, Coss. Anno V. C. DLXXXIX. Juxta Macrobium ante eam lex Orchia lata fuit de convivarum numero, quam tulerat C. Orchius tribunus plebis Q. Fabio & M. Claudio Coss. Anno V. C. DLXXX. Athenæus lib. 6. diffusius legem Fanniam proponit, atque etiam à Gellio discrepat. Operæ pretium itaque fuerit verba adscribere. Ita autem inquit: ἐκέλευε δὲ ὁ νόμος τριῶν μὴ πλείονας τῶν ἔξω τῆς οἰκίας μὴ ὑποδέχεσθαι, κατ' ἀγορὰν δὲ τῶν πέντε. τοῦτο δὲ τρὶς τοῦ μηνὸς ἐγίνετο. ὀψωνεῖν δὲ πλεῖον τῶν δυοῖν δραχμῶν καὶ ἡμίσους οὐκ ἐπέτρεπε, κρέως δὲ καπνιστοῦ δεκαπέντε τάλαντα δαπανᾶν εἰς τὸν ἐνιαυτὸν ἐπεχώρει, καὶ ὅσα γῆ φέρει λάχανα καὶ ὄσπρια ἑψήματα. Id est, *Lex jubebat, ne præter domesticos convivæ plures tribus exciperentur, sin nundinæ essent quinque, atque id singulis mensibus ter tantummodo fieret. ne pluris quam duabus drachmis & dimidia obsonarent. Eadem carnis fumo inveteratæ in annum talenta quindecim absumere permisit, & olerum leguminumque, quæcunque terra gignit, decocta.* Juxta Athenæum impensis ordinariis obsonandum erat duabus drachmis & semisse, id est, decem sestertiis, sive assibus quadragenis, cum Gellius decem tantum asses adsignet. De hac lege Sammonicus Serenus teste Macrobio lib. 2. Saturnal. c. 13. ita loquitur: *Lex Fannia Augusti ingenti omnium ordinum consensu pervenit ad populum, neque eam prætores aut tribuni, ut plerasque alias, sed ex omni bonorum consilio & sententia ipsi consules pertulerunt, cum Respublica ex luxuria conviviorum majora quam credi potest detrimenta pateretur. Si quidem*

[9] ludis Romanis, item [10] ludis plebejis & [11] Saturnalibus, [12] & aliis quibuſdam diebus, in ſingulos dies centenos æris inſumi conceſſit, decemque aliis diebus in ſingulis menſibus tricenos; cæteris autem omnibus diebus denos. hanc Lucilius poëta legem ſignat, quum dicit:

– – *Fanni* [13] *centuſſiſque miſellos.*

in quo erraverunt quidam commentariorum in Lucilium ſcriptores, quod putaverunt Fannia lege perpetuos in omne dierum genus centenos æris ſtatutos. centum enim æris Fannius conſtituit, ſicuti ſupra dixi, feſtis quibuſdam diebus, eoſque ipſos dies nominavit. aliorum autem dierum omnium in ſingulos dies ſumtus incluſit intra æris alias tricenos, alias denos. [14] Lex deinde Licinia rogata eſt; quæ

dem eo res redierat, ut gula illecti plerique ingenui pueri pudicitiam & libertatem ſuam venditarent: plerique ex plebe Romana vino madidi in comitium venirent, & ebrii de Reip. ſalute conſulerent.

9. *Ludis Romanis*] Qui & Circenſes, inſtituti à Tarquinio Priſco, qui Circum maximum extruxit. Qui poſtmodum annuatim Jovi, Minervæ, ac Junoni ſacri fuere, atque pridie nonas Septembris celebrabantur, ut ex prima Ciceronis in Verrem colligitur. Vide Cæſarem Bullingerum de Circo, & Onuphrium Panvinium.

10. *Ludis plebeiis*] Scribit Aſconius Pædianus in primam Ciceronis in Verrem, eſſe ita dictos, quod eos exactis Regibus pro libertate plebis inſtituerint Romani, aut pro reconciliatione plebis poſt ſeceſſionem in montem Aventinum. Hos ædiles plebi edebant XVII. Kalendas Novembris, & quidem per triduum, ut teſtantur Veteres Faſti.

11. *Saturnalibus*] Quæ in honorem Saturni inſtituta, multiſq; ſæculis præceſſiſſe cunabula Urbis teſtatur Macrobius. Tum ludus & jocus, & libertas dominabantur, ſervis pro tempore licentia loquendi, & faciendi. Auſonius,

Aurea nunc revocet Saturni Feſta December,
Nunc tibi cum Domino ludere verna licet.

Et Horatius:

– *age, libertate Decembri*
(Quando ita majores voluerunt) utere, narra.

Celebrabantur XIV. Kal. Januarii.

12. *Et aliis quibuſdam diebus*] Feſtis, quos nimirum vel publica vel privata ſolemnitas faciebat inſignes.

13. *Centuſſiſque miſellos*] Forſan legendum, *centuſſe miſellos* vel *miſello*, quo inopia denotatur. Ita Martialis dixit:

Centum miſelli jam valete quadrantes.

Invenio quoque annotatum forſan legendum eſſe,

-- *Fanni*
Centuſſis miſcella – – –

revera enim Fannia lex centum aſſibus modum fecerat ſumptibus, ideoque feſtive Lucilius centuſſem appellaverat, miſcellam autem, quia pro dierum ratione varia, varius quoque & frugalis modus eadem lege impoſitus fuerat.

14. *Lex deinde Licinia*] Quam tulit P. Licinius Craſſus conſul cum Cn. Lentulo anno V. C. IↃCLXVI. Ante Liciniam,

quæ quum certis diebus, ſicuti Fannia, centenos æris impendi permiſiſſet, nuptiis ducenos indulſit: cæteriſque diebus ſtatuit æris tricenos; quum & [15] carnis aridæ & ſalſamenti certa pondera in ſingulos dies conſtituerit: ſi quicquam eſſet natum è terra, vite, arbore; promiſce atque indefinite largita eſt. Hujus legis [16] Lævius poëta meminit in [17] Erotopægniis. Verba Lævii hæc ſunt, quibus ſignifica-

niam, teſte Macrobio, lata fuit Lex Didia, quæ legem Fanniam poſt annos decem & octo conſecuta eſt. De qua idem Macrobius: *Ejus ferendæ duplex cauſa fuit: prima & potiſſima, ut univerſa Italia, non ſola urbs, lege ſumptuaria teneretur, Italicis æſtimantibus Fanniam legem non in ſe, ſed in ſolos urbanos cives eſſe conſcriptam. Deinde, ut non ſoli qui prandia cœnaſve majore ſumptu feciſſent, ſed etiam qui ad eas vocitati eſſent, atque omnino interfuiſſent, pœnis legis tenerentur.*

15. *Carnis aridæ*] Athenæus: Κρέως ϳ καπνιςȣ̃ δέκα πέντε τάλαντα διὰ παντὸς εἰς τ̀ ἐνιαυτὸν ἐπεχώρει. Vocat autor κρέα καπνιςὰ carnes fumo induratas vel ſalitas, Gellius aridas cum ſalſamentis junxit, & dicit certa pondera in ſingulos dies conſtituta fuiſſe. Et quod Fanniæ legi Athenæus, Liciniæ tribuit Gellius. Neque mirum, cum nomine mutato eadem fere iis legibus continerentur. Legis Liciniæ ſummā nonnihil expreſſius proponit Macrobius, nimirum, *ut Kalendis, nonis, nundinis Romanis cuique in dies ſingulos triginta duntaxat aſſes edundi cauſa conſumere liceret, cæteris vero diebus qui excepti non eſſent, ne amplius apponeretur, quam carnis aridæ pondo tria, & ſalſamentorum pondo libra, & quod ex terra, vite arboreve ſit natum.* Athenæus lege Fannia conceſſum ſcribit Patribusfamilias, ut quotannis quindecim talenta ſalitarum carnium abſumant. Quod nonnulli ita interpretantur, tanquam ſi per talenta hic libræ acciperentur: melior ſententia Caſauboni, qui per talentum intelligi juxta Græcos ſcriptores libras Romanas c x x. utique per quindecim talenta quindecim libræ intelligi nequeunt cum dicat Gellius legem Liciniam quæ eadem fere cum Fannia, carnis aridæ & ſalſamenti certa pondera in dies ſingulos conſtituiſſe, Macrobius autem apertius nominet carnis aridæ pondo tria, ſalſamentorum pondo libram. Non potuere igitur conſtitutæ eſſe quindecim libræ quotannis. Talenta igitur quindecim efficiunt millena ſexcentena pondo menſuræ Romanæ. Neque hæc nimia ſumma alicui videatur, quandoquidem ſalitarum & fumo induratarum carnium multo communior uſus erat, quam recentium. Juxta Macrobium tamen minor ſumma eſſet, nimirum mille quadringenta & ſexaginta circiter pondo, ſi quatuor libræ ſingulis diebus inſumantur. Annus enim conſtat trecentis ſexaginta quinque diebus & horis fere ſex.

16. *Lævius poëta*] Lælium Apulejus vocat, cujus eodem metri genere verſus citat. Priſcianus citat Livium ex libro ſexto Erotopægnion, ſicut etiam Auſonius in Centone Nuptiali Livium Andronicum intellexiſſe videtur: ſed recte putat Salmaſius, verum hujus poëtæ nomen fuiſſe Lævium, pro quo Lælius & Livius adulteratum in libris. De Livio tamen Andronico vide Ciceronem ad Trebatium lib. 7.

17. *Erotopægniis*] Vulgo inepte, *Crotopægniis*. Apud Auſonium tamen in Centone Nuptiali ita quoque corrupte legitur.

cat hœdum, qui ad epulas fuit allatus, dimissum, cœnamque ita, ut lex Licinia sanxisset, pomis oleribusque instructam.

Lex Licinia, inquit, *introducitur:*
[18] *Lux liquida hœdo redditur.*

Lucilius quoque legis istius meminit in his verbis: *Legem vitemus Licini.* Postea [19] L. Sylla dictator, quum legibus istis situ atque senio oblitteratis plerique in patrimoniis amplis helluarentur, & familiam pecuniamque suam [20] prandiorum

legitur. Proclivis hic lapsus fuit, uti certum est ex Prisciano & Sosipatro Grammaticis. Erotopægnia erant amatorii lusus, quam inscriptionem in suis quoque secuti carminibus Nævius & Pacuvius, ut Nonius Marcellus testatur.

18. *Lux liquida*] Id est, vita: ita dicimus lucem intueri, pro vitam degere. Lucem autem liquidam dixit, sicut aërem liquidum poëta.

19. *L. Sylla dictator*] Hæc lex Cornelia à Cornelio Sylla appellata fuit, *In qua*, ut scribit Macrobius, *non conviviorum magnificentia prohibita est, nec gulæ modus factus, verum minora precia rebus imposita: & quibus rebus dii boni! quamque exquisitis, & pene incognitis generibus deliciarum! quos illic pisces, quasque offulas nominat! & tamen precia illis minora constituit. Ausim dicere, ut vilitas edulium animos hominum ad parandas opsoniorum copias incitaret; & gulæ servire, etiam qui parvis essent facultatibus, possent. Dicam plane quod sentio. Apprime luxuriosus mihi videtur & prodigus, cui hæc tanta in epulis vel gratuita ponantur. Itaque tantò hoc seculum ad omnem continentiam promptius, ut pleraque earum rerum, quæ Syllana lege ut vulgo nota comprehenduntur, nemo nostrum vel fando compererit.* Mirum legem hanc sumptuariam Syllam tulisse, cum ipse luxu in conviviis immodico difflueret. Meminit splendidissimi epuli, quod Populo Romano exhibuit, Plutarchus in Sylla, quo magna copia ciba-riorum in amnem projiciebatur, vinumque diffundebatur quadraginta annis vetustius. Mortua quoque Metella conjuge leges sumptuarias funerum, & mox quoque conviviorum neglexit, ut idem testatur Plutarchus.

20. *Prandiorum gurgitibus*] Sicut profundi gurgites aquarum omnia absorbent, ita illi conviviis etiam splendida patrimonia decoquebant. Audi Senecam: *Quid est sumptuosa cœna flagitiosius, & equestrem censum absumente: & tricies tamen* HS *adjiciales cœnæ frugalissimis constiterunt.* Tricies HS. juxta Voss. sunt centum & quinquaginta millia caroleorum florenorum. Plinius inquit lib. 9. cap. 17. Asinium Celerem mullum piscem mediocrem (utpote cui duas pondo libras non excederet) mercatum fuisse octo millibus nummum, id est, Caroleis quadringentis. Vide etiam Macrob. lib. 3. Sat. c. 15. Quicquid luxui alendo excogitari poterat profundebatur. Neque tantum Principes & Magnates, verum & humiles, & infimæ conditionis homines. De Apicio Seneca: *Cum HS millies* (duo milliones & semis) *in culinam congessisset, are alieno oppressus rationes suas tum primum coactus inspexit, superfuturum sibi HS centies computavit, & velut in ultima fame victurus, veneno vitam finivit.* De Æsopo histrione Plinius: *Maxime insignis est in hac memoria Clodii Æsopi tragici histrionis patina, 600. HS taxata* (juxta Lipsium 15000. Philippeorum)

diorum gurgitibus proluissent, legem ad populum tulit, qu
cautum est ut [21] kalendis, idibus, nonisque, [22] diebus ludo
rum, & [23] feriis quibusdam sollemnibus [24] sestertios tri
cenos in cœnam insumere jus potestasque esset; ceteris au
tem aliis diebus omnibus non amplius ternos. Præter ha
leges [25] Æmiliam quoque legem invenimus; qua lege no
sumtu

rum) *in qua posuit aves, cantu aliquo aut sermone humano vocales, millibus sex singulas coëmptas, nulla alia inductus voluptate, nisi ut in his imitationem hominis manderet.* Et de ejus filio Horatius:

Filius Æsopi direptam ex aure Metellæ,
Scilicet ut decies solidum sorberet aceto,
Diluit insignem baccam.

Plinius singulis convivis ad sorbendum uniones dedisse refert. Sin hæc homines infimæ conditionis fecerint, quis Principes, & profusissimæ prodigalitatis M. Antonium, & Cleopatram, Caligulas, Vitellios admiretur? quid privatos, quibus ludibrio videntur fuisse divitiæ? Vide Ciacconium de Triclinio, Fulvium Ursinum in Appendice, Lipsium, & Meursium de luxu Romanorum.

21. *Kalendis*] Quæ Junoni sacræ erant, unde & ipsa Kalendaris appellata. Sicuti enim annum Jovis, ita menses Junonis esse existimarunt veteres. unde Ovidius:

Vindicat Ausonias Iunonis cura Kalendas.

Idibus erant sacra Idulia, quibus agna Idulis Jovi cædebatur. Nonarum tutela Deo carebat teste Ovidio.

22. *Diebus ludorum*] Præter ludos alios promiscuos, sacri ludi fuere Megalenses, Cereales, Florales, Martiales, Apollinares, Capitolini, Romani, Plebeji, Compitalitii, Sæculares. Vide vetus Kalendarium Romanum.

23. *Feriis*] Feriæ publicæ vel erant statæ, quod certo statutoque tempore observarentur, ut ait Festus, sicuti erant Saturnalia, Lupercalia, Agonalia, Carmentalia, vel conceptivæ, quæ quotannis in certum diem à Pontifice, vel Magistratu concipiebantur, ut Latinæ, Sementinæ, Paganalia, Compitalia. Erant quoque Imperativæ, quas pro arbitrio suo consul vel prætor indicebat, vel erant nundinæ. De Feriis audi Ciceronem de L.L. *Feriis,* inquit, *jurgia amovento, easque in famulis operibus patratis habento. Itaque ut ita cadat in annuis anfractibus, descriptum esto, certasque baccas sacerdotes publice libanto, idque certis sacrificiis & diebus. Itemque alios ad dies ubertatem lactis, fœtusque servanto: idq; ne committi possit ad eam rem ratione cursus annuos finiunto, quæque cuique divo decoræ gratæque sint hostiæ providento.* Singulis autem mensibus à Rege Sacrorum vel à Prætore feriæ proclamabantur, quibus nullum opus facere licitum erat. Vide Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 16. per solemnes autem ferias non tantum statas, quæ universo Populo communes quotannis certis ac constitutis diebus ac mensibus, & in fastis statis observationibus, ut loquitur Macrobius, annotatæ erant, atque ita solemnes dici poterant, sed quascunque receptas hic intellige, forsan etiam privatas.

24. *Sestertios tricenos*] Sestertius nummus à semisse tertio dictus, quod duos asses & semissem tertii contineret, ut Vitruvius, Festus aliiq; testantur. Fuit quarta pars denarii, qui antea decussem, postmodū XVI. asses valuit. Valebat igitur antiquitus sestertius duos asses & dimidium, postmodum quatuor asses, aucto denarii pretio. Monetâ Belgicâ sestertii triceni juxta Vossiū caroleū (qui est viginti sestertiorū) & dimidium valent.

sumtus cœnarum, sed ciborum genus & modus præfinitus est. 26 Lex deinde Antia præter sumtum æris id etiam sanxit, ut, qui magistratus esset, magistratumve capturus esset, ne quo ad cœnam, nisi ad certas personas, itaret. Postremo 27 lex Julia ad populum pervenit Cæsare Augusto imperante: qua profestis quidem diebus ducenti finiuntur; kalendis, idibus, nonis, & aliis quibusdam festivis trecenti; 28 nuptiis autem & repotiis HS. mile. Esse etiam dicit Capito Atejus edictum, 29 Divi ne Augusti, 30 an Tiberii Cæsaris, non satis commemini: quo edicto per dierum varias sollemnitates à trecentis HS. adusque duo milia 31 sumtus cœna-

valent. Hotomannus lib. de Re nummar. legit *sestertios trecenos*, ubi Agellius de festis diebus agit, ubi de aliis diebus, *tricenos*, pro *ternos*. Treceni sunt ccc. sestertii, id est, quindecim Carolei, triceni Caroleus cum dimidio. Priori certe loco summa nimis exigua est præ illius sæculi opibus. Si tamen lectio non mutetur, magna fuit illo tẽpore frugalitas.

25. *Æmiliam*] Quam tulit M. Æmilius Lepidus Cos. cum Q. Luctatio Catulo, anno V. C. IↃCXV. vide Macrob. Saturn. lib. 2. cap. 13. Cibaria hæc dicitur, quod cibis modus poneretur.

26. *Lex deinde Antia*] Post Æmiliam paucis interjectis annis lata ab Antio Restione. *Quam legem*, ut loquitur Macrobius, *quamvis esset optima, obstinatio tamen luxuria & vitiorum firma concordia nullo abrogante irritam fecit. Illud tamen memorabile de Restione latore ipsius legis fertur; eum quoad vixit foris postea non cœnasse, ne testis fieret contemptæ legis, quam ipse bono publico pertulisset.*

27. *Lex Iulia*] Complures leges, sicuti hæc lex sumptuaria, Iuliæ appellatæ, quæ tamen ab Augusto vel latæ, vel confirmatæ. Quam legem sperni, vetitaque utensilium pretia indies augeri C. Bibulus & ædiles conqueruntur apud Tacitum Annal. lib. 3. verum illorum querelas neglexit Tiberius, cum videret tot à majoribus repertas leges, etiam illas quas divus Augustus tulerat, vel oblivione vel contemptu abolitas securiorem luxum fecisse.

28. *Nuptiis & repotiis HS. mille*] In antiquis editionibus, & H. Stephani, *HS. millies*, quæ stupendæ luxuriæ summa esset, non parcimoniæ, quam leges sumptuariæ præscribunt. Scribendum *sestertii mille*, qui quinquaginta Caroleis æstimantur. Mille sestertii cum ducentis & trecentis, de quibus supra verba fecit Agellius, proportionem & convenientiam habent.

Repotiis] Repotia dicuntur, cum postridie nuptiarum apud novum Sponsum cœnatur, & ab iteratis potionibus nomen accepere. Horat.

Ille repotia, natales aliosve dierum
Festos albatus celebret.

Porphyrio diem intelligit, qui nuptias sequitur. Acro diem septimum, quo nova nupta redire solet ad parentes suos.

29. *Divi ne Augusti*] Plures leges sumptuarias Augustum tulisse, ex verbis Taciti lib. 3. Annal. colligi videtur, cum dicit: *Tot à majoribus repertæ leges, tot quas Divus Augustus tulit, illæ oblivione, hæ (quod flagitiosius) contemptu abolitæ, securiorem luxum fecere.*

30. *An Tiberii*] Vide Tacitum Annal. lib. 3. & Plinium lib. 33. c. 2.

31. *Sumptus cœnarum propagatus est*]

cœnarum propagatus est; ut his saltem finibus luxuriæ ef-
fervescentis æstus coërceretur.

est] Præter has leges mentionem facit Macrobius Antonii, qui antequam Triumvir esset, de sumptibus quoque edictum proposuit. Quod eò magis mirum, quod ad satiandam postmodum ingluviem, quicquid mari aut terra aut etiam cœlo gigneretur, natur[a] sibi esse existimaret, & cum Cleopat[ra] de expensis certaret, quæ unionem ace[to] liquefactum absumpsit, quæ centi[es] HS. æstimabatur, id est, quinquies cen[tenis] Caroleorum millibus.

CAP. XXV.

Quid Græci ἀναλογίαν, quid contrà ἀνωμαλίαν vocent.

IN Latino sermone, sicut in Græco, alii ἀναλογίαν sequendam putaverunt, alii ἀνωμαλίαν. Ἀναλογία est similium similis declinatio, quam quidam Latinè [1] proportionem vocant. Ἀνωμαλία est inæqualitas declinationum [2] consuetudinem sequens. Duo autem Græci Grammatici illustres [3] Aristarchus & Crates summa ope, ille Ἀνα-

PRoportionem vocant] Sicuti etiam Quintilianus lib. I. testatur. Varroni dicitur *veritas & ratio quæ à similitudine oritur.* Græci ἀλήθειαν vocant.

2. *Consuetudinem*] Συνήθειαν Græci indigetant, quæ nimirum analogiæ adversatur. Aliquando enim consuetudo cum analogia convenientiam habet.

3. *Aristarchus & Crates*] Analogiam ex Græcis oppugnavit Chrysippus, qui libros sex teste Varrone de Anomalia conscripsit, Diogenes Laërtius in vita Chrysippi quatuor tantum illi adsignat libros. Hunc Crates nobilis Grammaticus expressit, & contra Aristarchum, qui contrarium defendebat, librum scripsit. Est autem is Crates Mallotes, cujus Suetonius lib. de Viris Illustr. mentionem fecit. Audi illum: *Primus igitur, quantum opinamur studium Grammaticæ in urbem intulit Crates Mallotes* (Mallus autem urbi Ciliciæ) *Aristarchi æqualis, qui missus ad Senatum ab Attalo rege, inter secundum ac tertium bellum Punicum, sub ipsam Ennii mortem, quum in regione Palatii, prolapsus in cloacæ foramen, crus fregisset, per omne legationis simul & valetudinis tempus, plurimas ἀκροάσεις subinde fecit assidueque disseruit, ac nostris exemplo fuit ad imitandum.* Atque hujus discipulum fuisse Panætium ex aliorum mente refert Strabo. Crates itaque cum Aristarcho contra Analogiam certamen conseruit, & plures alii in ea materia ingenium suum ostentabant. Vide Sextum Empiricum cap. 10. adversus Grammaticos. Inter Latinos Julius Cæsar, teste Suetonio, & Terentius Varro de Analogia libros, cujus libri mutili adhuc extant, scripsere. Novissime Vossius libris quatuor de Analogia omnium industriam superavit. Quem consulere omni modo oportet.

4. *Lepus*,

Ἀναλογίαν, hic ἀνωμαλίαν defensitavit. M. Varronis ad Ciceronem de lingua Latina liber octavus nullam esse observationem similium docet, inque omnibus pæne verbis consuetudinem dominari ostendit. *Sicuti quum dicimus*, inquit, *lupus lupi, probus probi, & 4 lepus leporis: item paro paravi, 5 lavo lavi, pungo 6 pupugi, tundo tutudi; & pingo pinxi. quumque*, inquit, *à cœno & prandeo & poto, & cœnatus sum, & pransus sum, & potus sum dicamus: & ab adstringor tamen & extergeor & lavor, adstrinxi & extersi, & lavi dicimus. item quum dicamus ab Osco, Tusco, Græco; Oscè, Tuscè, Græcè: à Gallo tamen & à Mauro Gallicè & Mauricè dicimus. item à probus probe, à doctus doctè; sed à rarus non dicitur rarè, sed alii rarò dicunt, alii 7 rarenter.* Idem M. Varro in eodem libro. *Sentior*, inquit, *nemo dicit, & id per se nihil est: assentior tamen fere omnes dicunt. Sisenna unus assentio in senatu dicebat: & eum postea multi secuti, neque tamen vincere consuetudinem potuerunt.* sed idem Varro in aliis libris, multa pro ἀναλογίᾳ tuenda scripsit. Sunt igitur hi tamquam loci quidam communes contra ἀναλογίαν dicere, & item rursus pro ἀναλογίᾳ.

CAP.

4. *Lepus, leporis*] Frustra hic Analogiam desiderat Varro, quia lepus ex Siculo est λέποριs, atque ita juxta Græcam terminationem declinarunt.

5. *Lavo, lavi*] Neque hæc similia, nam lavo olim tertiæ conjugationis fuit, quod ex Plauto, Virgilio *x.* Æneid. & Horatio lib. 3. Od. 5. liquet.

6. *Pupugi, &c.*] A veteri *pugo*, unde & pugio nomen accepit. Sicuti *tutudi* à *tudo*, geminata syllaba ad modum fere augmenti Græcorum. A *tudo* tudes, Festo, id est, malleus.

7. *Rarenter*] Cæcilio, Nævio, Livio Andronico, Ennio, Catoni usitatum vocabulum. Derivatur ab inusitato *rareo*, unde raresco & rarefacio.

CAP. XXVI.

Sermones M. Frontonis & Favorini philosophi de generibus colorum, vocabulisque eorum Græcis & Latinis : atque inibi color spadix cujusmodi sit.

FAvorinus philosophus, quum ad [1] M. Frontonem consularem pedibus ægrum viseret, voluit me quoque ad eum secum ire. ac deinde, quum ibi apud Frontonem plerisque viris doctis præsentibus sermones [2] de coloribus vocabulisque eorum agitarentur, quod multiplex colorum facies, appellationes autem incertæ & exiguæ forent: Plura sunt, inquit Favorinus, in sensibus oculorum, quam in verbis vocibusque colorum discrimina. nam, ut alias eorum [3] concinnitates omittamus, simplices isti & rufi & virides colores singula quidem vocabula, multas autem species

M. *Frontonem, &c.*] Non intelligitur hic Fronto, qui ter consul fuit, & quidem tertium cum Trajano Imperatore III. consule. Plinius in Panegyrico : *Recepit etiam consulatum* (Trajanus) *ut daret, noverat moderationem hominum, noverat pudorem, qui non sustinerent tertiò consules esse, nisi cum ter consule.* Quem oratorem quoque insignem fuisse, & poëtis hortos & ædes concessisse ad recitanda poëmata ostendit Juvenalis, cum inquit:

Frontonis platani, convulsaque marmora clamant.

Verum intellige Cornelium Frontonem Rhetorem, quem cum Herode Attico inter Præceptores M. Antonini Philosophi enumerat Capitolinus. De quo idem auctor : *Sed multum ex his Frontoni detulit, cui & statuam in senatu petiit.* Quem quidem etiam consulem fecit, sed suffectum in duos menses, ut testatur Ausonius in gratiarum Actione. Et ipse Fronto apud Charisium in Epistola ad Marcum honores oblatos agnoscit. Meminit ejusdem Frontonis Capitolinus in vita Veri Imperatoris, & Macrobius lib. 5. Saturn. siccum dicendi genus illi tribuit. Hunc hic intelligi arbitror. Plures tamen fuere Frontones, quorum mentio apud Antiquos. De illo priore, qui cum Trajano consul fuit, puto loqui Josephum de Bello Jud. c. 7. qui sub Tito in obsidione Hierosolymitana meruit. Eundem fuisse tribunum Vigiliarum ex Tacito lib. 1. apparet. & huc pertinet Martialis versus, ad Frontonem,

Clarum militiæ Fronto, togæque decus.

sed de variis Frontonibus, vide Onuphrii Fastos.

2. *De coloribus*] Quæ materia torsit omnium Philosophorum ingenia, qui hoc faciunt causas rimando ut intelligendo haud quicquam intelligant. Vide Julium Cæsarem Scaligerum Exercitat. 315. & Thylesium de Coloribus, novissime Cartesium.

3. *Concinnitates*] Convenientes, elegantes & idoneas appellationes.

4. *Aliter*

cies differentes habent. Atque eam vocum inopiam in lingua magis Latina video, quam in Græca. quippe qui rufus color, à rubore quidem appellatus est: sed quum aliter rubeat ignis, 4 aliter sanguis, aliter 5 ostrum, aliter crocum; has singulas rufi varietates Latina oratio singulis propriisque vocabulis non demonstrat, omniaque ista significat una ruboris appellatione, quum tamen ex ipsis rebus vocabula colorum mutuetur; & igneum aliquid dicit, & flammeum, & sanguineum, & croceum, & ostrinum, & aureum. 6 Russus enim color & ruber nihil à colore rufi differunt: neque proprietates ejus omnes declarant, 7 ξανθὸς autem & ἐρυθρὸς

4. *Aliter sanguis*] Purpureum tamen & sanguineum colorem confudere veteres. Plinius de Tyrio colore: *Laus ei summa, color sanguinis concreti, nigricans aspectu, idem & suspectu refulgens. Unde & Homero purpureus dicitur sanguis.* Sicut autem recentiores autores blattam purpuram vocarunt, ita blatteum sanguineum denotat, vel θρόμβον αἵματος, id est, *sanguinem concretum.*

5. *Ostrum*] Sicut apud Græcos ὄστρεον, ita apud Latinos ostrum modo pro conchylio marino, modo pro sanie sive cruore, quo vestes tinguntur, sumitur. Ita & purpura ipsum piscem & saniem denotat. A qua purpureæ pretiosissimæ vestes appellantur. Plinius lib. 9. c. 36. *Purpuræ florem illum tingendis expetitum vestibus, in mediis habent faucibus. Liquoris hic minimi est, in candida vena, unde pretiosus ille bibitur, nigrantis rosæ colore sublucens. Reliquum corpus sterile. Vivas capere contendunt, quia cum vitâ succum eum evomunt. Et majoribus quidem purpuris detracta concha auferunt, minores trapetis frangunt, ita demum rorem eum excipientes Tyrii.* Audi & Vitruvium lib. 7. cap. penult. *Ea conchylia cum sunt lecta, ferramentis circa scinduntur, è quibus plagis purpurea sanies, uti lachryma profluens, excussa in mortariis terendo comparatur, & quod ex concharum marinarum testis exuritur ideo ostrum est vocatum.*

6. *Russus enim color*] Antiquissima Veneta editio, *Russus enim color & ruber nihil à vocabulo rubei differunt.* Pro *Russus* scribe *russus*. Aldina editio, sicut Badiana, pro *rubei*, *rufi* legit. Rubeus color vix dicitur, sed robeus antiquis. Varro lib. 2. de Re Rust. cap. 5. *Colore potissimus nigro, deinde robeo.* Et in antiqua inscriptione, *omnibus annis vitulo robeo & verre.* Virg. tamen ait, lib. 1. Georg.

Nunc facilis rubea texatur fiscina virga.

verum Servius virgam Rubeam ab oppido Italiæ Rubis dictam existimat.

7. Ξανθὸς] Ξάνθος ἐκλελυκὼς est luteus pallidus, quem colorem ξανθὸν proprie Dores appellabant. Atticis autem est luteus flammeus, qui & πυῤῥός. Poëta crocum ξανθόθριξα appellat, à quo color croceus, hoc est, luteus in rubrum vergens. Poetæ Latini rubrum crocum vocant:

Nec fuerant rubri cognita fila croci.

Quidam τὸ ξανθὸν supra πυῤῥὸν collocant in gradibus coloris rubri percensendis, alii infra. Favorinus apud Agellium in quibusdam editionibus (Aldi Manutii nimirum, H. Stephani, & quæ illos sequuntur) hoc ordine procedit

 cedit

θρὸς & πυῤῥὸς & φοῖνιξ habere quaſdam diſtantias color rufi videntur vel augentes eum, vel remittentes, vel miſt quadam ſpecie temperantes. Tum Fronto ad Favorinum: Non inficias, inquit, imus, quin lingua Græca, quam tu vi- dere legiſſe, prolixior fuſiorque ſit, quam noſtra. ſed in iis tamen coloribus, quibus modo dixiſti, [8] denominandis non proinde inopes ſumus, ut tibi videmur. non enim hæc ſunt ſola vocabula rufum colorem demonſtrantia, quæ tu modo dixiſti, *rufus* & *ruber*; ſed alia quoque habemus plu- ra, quam quæ [9] producta abs te Græca ſunt: fulvus enim & flavus & rubidus & [10] phœniceus & rutilus & luteus & ſpadix appellationes ſunt rufi coloris, aut acuentes eum quaſi incendentes, aut cum colore viridi miſcentes, aut ni- gro infuſcantes, aut virenti ſenſim albo illuminantes. nam phœniceus, quem tu Græcè [11] φοινικὸν dixiſti, noſter eſt, & rutilus, & [12] ſpadix phœnicei [13] συνώνυμος, qui factus Græcè

cedit in diſtantiis ſignandis rufi coloris: ξανθὸς δὲ καὶ πυῤῥὸς καὶ ἐρυθρὸς καὶ φοινικοῦς. Aliter tamen ſcribunt veteres libri, ex quorum auctoritate totus ille locus Agellii ſic diſtinguendus ac legendus: *Ruſſus enim color & rubor nihil à colore rufi differunt, neque proprietates omnes ejus declarant. Ξανθὸς autem, & ἐρυθρὸς, & πυῤῥὸς, & φοῖνιξ habere quaſdam diſtantias coloris rufi videntur.* Ut vulgo editum eſt contrarium ſenſum efficit Favorini menti. πυῤῥὸν facit vicinum φοίνικι, ita enim vocat puniceum. Heſychius φοίνικα interpretatur πυῤῥὸν. Alii πυῤῥὸν infra ξανθὸν ponunt, remittentes ac dilutiorem reddentes. *Salmaſ.* ad Solin. pag. 1155.

Ξανθὸς, &c.] Id eſt, *Flavus autem & ruber, & fulvus & puniceus.*

8. *Denominandis*] Ita Ms. Regium, ſicut etiam antiquiſſima Veneta editio: vulgò *deſignandis.*

9. *Producta*] Vetus editio, *dicta.*

10. *Phœniceus*] Rubicundus inſtar immaturæ palmulæ. Sed confunditur ſæpe cum puniceo; qui ſummum ſplendorem ruboris habet. Græci tamen utrunque colorem φοίνικα appellarunt, nonnunquam φοινικοῦν puniceum. ſanguineus color φοῖνιξ & φοίνιος, qualis purpuræ Tyriæ. A qua tincturá Phœnices dictos eruditi arbitrantur. Sed à Phœnice, qui idem cum Erythra rege ſive Edom, qui Eſavus, ita dicti. Et hinc mare Erythræum. Edom enim, Φοῖνιξ & Erythras idem denotant, nimirum rubicundum. vide Exod. 25. cap.

11. Φοινικὸν] Veteres editiones tum hic tum ſupra φοινικοῦν.

12. *Spadix*] Dioſcorides involucrum fructus palmæ, vel etiam fructum σπάθην appellat. σπάδιξ palmæ termes, ex quo fructus dependet, Polluci dicitur, imo ipſa palma Heſychio. Etiam

Græcè noster est, exuberantiam [14] splendoremque significat ruboris; quales sunt fructus palmæ arboris non admodum sole incocti, unde spadicis & phœnicei nomen est. spadica enim [15] Dorici vocant avulsum è palma termitem cum fructu. fulvus autem videtur de rufo atque viridi mixtus in aliis plus viridis, in aliis plus rufi habere: sicut [16] poëta verborum diligentissimus, [17] *fulvam aquilam* dicit & [18] *iaspidem*, [19] *fulvos galeros*, *fulvum aurum*, & *arenam fulvam* & *fulvum leonem*. sic Q. Ennius in annalibus *ære fulvo* dixit.

Item Theophrastus σπάθας palmites sive termites appellavit, unde racemi sive poma dependent. Hinc igitur spadix vel spadiceus color, Phœniceo similis. Isidorus: *dictus spadix à colore palmæ, quam Siculi spadica vocant.* Doricos appellavit Gellius. Siculi autem Dorica linguis utebantur. Philargyrus: *spadix & Phœniceus est, quales sunt fructus palmarum neque diluti nimium coloris, neque nimium pressi.* Color itaque erat leniter ruber, *quales fructus*, ut Gellius noster loquitur, *palmæ arboris non admodum sole incocti.* Colorem leucopyrrum appellat, id est, album & fuscum (lege, fulvum) Probus Grammaticus, sicuti esse solet palmæ deficiens color. Item & badius color Isidoro ἀπὸ τῆς βαΐου, quæ ramum, sive potius termitem, palmæ denotat.

13. Συνώνυμος] Cognominis.

14. *Splendoremque*] Contradicere sibi Gellius videtur, cum primo exuberantiam & splendorem coloris proponit, & deinde remissum ruborem instar immaturæ palmæ significat. Conjungere hæc non debuit, cum phœniceus color diversus sit, licet Græci uno vocabulo φοίνικα appellent, & φοινικοῦς tamen etiam puniceus dicitur, ut supra dixi.

15. *Dorici*] Salmasius legit, *Dores.* Sed veteres editiones, *Dorici.*

16. *Poëta*] Virgilius.

17. *Fulvam Aquilam*] Imitatus est Homerum, qui Il. ω. aquilam μόρφνον appellavit.

- Αἰετὸν ἧκε τελειότατον πετεηνῶν,
Μόρφνον θηρητῆρ', ὃν καὶ περκνὸν καλέουσι.

Inter aquilæ species ponit quoque Aristoteles de Hist. An. lib. 9. cap. 32. μόρφνος autem & περκνὸς dicitur obscurus, subniger, vel etiam fulvus.

18. *Iaspidem*] Extat lib. 4. Æneidos,

-- *atque illi stellatus iaspide fulva*
Ensis erat, Tyrioque ardebat murice lana.

fulvam exponit Servius *viridem.* Plinius lib. 37. c. 9. inter varia iaspidum genera, etiam fulvum commemorat. Hoc idem juxta Servium Didymus & Nicander affirmant. Neque tantum iaspis viridis invenitur, cujus vires prædicat Aëtius lib. 2. tetrabibl. cap. 18. sed purpurei, roseique, aliorumque colorum quoque reperitur: ita ut non opus sit *fulvam* exponere viridem.

19. *Fulvos galeros*] Ex Lupina pelle. Virg. 7. Æneid. ℣s. 688.

-- *fulvosque lupi de pelle galeros,*
Tegmen habet capiti --

ubi galerus pro galea poni videtur. galerus alioquin proprie sacerdotalis pileus. Servius Danielis: *Suetonius tria genera pileorum dixit, quibus sacerdotes utuntur, apicem, tutulum, galerum. Sed apicem pileum sutile, circa medium virga eminente: tutulum pileum lanatũ metæ figura: galerum pileum ex pelle hostiæ cæsæ.*

20. *A Vir-*

dixit. *flavus* contra videtur ex viridi & rufo & albo concretus, sic *flaventes comæ*, &, quod mirari quosdam video, *frondes olearum* [20] à Virgilio dicuntur *flavæ*. sic multo ante Pacuvius *aquam flavam* dixit, & *flavum pulverem*. cujus versus, quoniam sunt jucundissimi, libens commemini:

Cedo tamen pedem [21] *lymphis flavis: flavum ut pulverem*
Manibus isdem, quibus Ulyssi sæpè permulsi, abluam;
Lassitudinemque minuam manuum [22] *mollitudine.*

Rubidus autem est rufus [23] atrior & nigrore multo mixtus: [24] *luteus* contra rufus color est [25] delutior; unde ei quoque nomen esse factum videtur. Non ergo, inquit, mi Favorine, species rufi coloris plures apud Græcos, quam apud nos nominantur. Sed ne viridis quidem color pluribus ab illis,

20. *A Virgilio dicuntur flavæ*] Lib. 5. Æneid. ℣s. 309.

Omnibus hic erit unus honos: tres præmia primi
Accipient, flavaque caput nectentur oliva.

flavam olivam viridem interpretatur Servius. Æschylus quoque ξανθὴν ἐλαίαν dixit, quod posterior pars folii videatur porracei esse coloris juxta interpretem Græcum.

21. *Lymphis flavis*] Id est, *aquis flavis*, flavus color proprie est, qualis in spicis maturis: talem aliquando colorem sudo cœlo aquæ præ se ferunt, aliquando purpureum vel cæruleum. Aquilus color juxta Festum ab aquâ nomen accepit, cujus incertum esse colorem dicit.

22. *Mollitudine*] Ita Badius, & Aldus. Antiquissima Veneta, nullo sensu, *multitudine*.

23. *Atrior*] Ita in margine Gelliani Codicis adscriptum. vulgo, *atrore & nigrore*, male, atror enim & nigror idem denotant.

24. *Luteus &c. color*] Qualis in ovorum vitellis, vel maturo pomo inprimis Cydonio, vel qualis in iis qui morbo Regio laborant, unde & lutea pellis Persio Sat. 7. dicitur.

25. *Delutior*] *Dilutior* legit Salmasius, aliter, *dilucidior*. atque inde nomen accepisse voluit auctor noster. Melius est ab herba, quæ lutum dicitur, nomen accersere. Ita Maroni croceum lutum, ita Plinio, ita Vitruvio appellatur. Quo colore nuptiala vela sive flammea tingebantur. Lucanus lib. 1.

Lutea demissos velarunt flammea vultus.

Qualis herba lutum sit incertum. Isatin herbam, quæ & vitrum dicitur, quidam esse arbitrantur. Sed hæc non luteo sed cæruleo colore inficit. Vide Salmasium ad Solin. p. 254. & seq. Leonicenus de Plinii erroribus, & Ruellius Lysimachiam esse existimant. Operæ pretium est audire Vitruvium lib. 7. in fin. *Item qui non possunt chrysocolla propter caritatem uti, herba, quæ lutum* (ita legit Salmasius, vulgo *luteum*) *appellatur, cæruleum inficiunt, & utuntur viridissimo colore.* Innuere videtur luteum colorem cum cæruleo mixtum chrysocollam, quæ viridissima est, imitari. Herbam ipsam cærulo subtritam pro chrysocolla induci Plinius testatur lib. 33. cap. 5. Vide Philandrum ad caput ultimum lib. 7. Vitruvii.

26. *Quam*

illis, quam à nobis vocabulis dicitur. neque non potuit Virgilius, colorem equi significare viridem volens, cæruleum magis dicere equum 26 quam glaucum: sed maluit verbo uti notiore Græco, quam inusitato Latino. Nostris autem Latinis veteribus 27 cœsia dicta est, quæ à Græcis γλαυκῶπις, ut Nigidus ait, de colore cœli, quasi cœlia. Postquam hæc Fronto dixit, tum Favorinus scientiam rerum 28 uberem, verborumque ejus elegantiam exosculatus, Absque te, inquit, uno forsitan lingua profecto Græca longe anteisset: sed tu, mi Fronto, quod in versu Homerico est, id facis;

29 Καὶ νίκην ἐπ' ἀρετῇ ἀμφήριστον ἔθηκας.

Sed cum omnia libens audivi, quæ peritissime dixisti, tum maxime quod varietatem flavi coloris enarrasti, fecistique ut intelligerem verba illa ex annali quartodecimo Ennii amœnissima, quæ minime intelligebam:

Verrunt extemplo placide mare 30 marmore flavo:
Cæruleum 31 spumat mare 32 conferta rate pulsum.

non

26. *Quam glaucum*] Qua voce utitur Virgilius lib. 3. Georg. vers. 81.

Luxuriatque toris animosum pectus: honesti
Spadices, glaucique color, deterrimus albus.

27. *Cæsia*] Donatus, *Cæsius, glaucis oculis, quasi felis oculos habens, glaucos.* Hinc Minerva passim γλαυκῶπις appellata.

28. *Uberem,*] Copiosam.

29. Καὶ νίκην] Id est, *& victoriam de virtute ambiguam fecisti.* Non constat versus, neque Homeri talis reperitur. Ita enim se habet Ιλ. ψ. vers. 382.

Καὶ νύ κεν ἢ παρέλασσ', ἢ ἀμφήριστον ἔθηκεν.

Id est,

Et certe prævertisset, vel ambiguum fecisset certamen.

Similis versus occurrit eodem libr. vers. 527.

Τῷ κεν μιν παρέλασσ', οὐδ' ἀμφήριστον ἔθηκεν.

Vel itaque allusit Gellius ad versum Homeri, & pro νύ κεν posuit νίκην, pro παρέλασσ' ἐπ' ἀρετῇ, vel versus ex poëta restituendus est, sed vix tamen tum ad præsens negotium facit. Vide H. Stephanum ad Gellium, p. 181.

30. *Marmore flavo*] Aquas maris *marmor* appellavit, ob nitorem, splendorem. μάρμαρος autem Græcis λευκὸν denotat, ut Hesychius testatur. λευκὸν autem & λαμπρὸν denotat, quod multa luce splendeat.

31. *Spumat mare*] Nonnulli hunc versum ita legunt,

Cæruleum spumat sale conferta rate pulsum,
Per mare --

Confer.

non enim videbatur cæruleum mare cum marmore flavo convenire. Sed cum sit ita ut dixisti, flavus color viridi & albo mixtus, pulcherrime prorsus spumas virentis maris 33 flavum marmor appellavit.

Conserta, id est, connexa, collisa.

32. *Conserta*]Confertis navibus: vel lege, ut monui, *conserta*.

33. *Flavum marmor*] Aliter in antiquis editionibus, *flavo marmore*.

Cap. XXVII.

Quid T. Castricius existimaverit super Sallustii verbis & Demosthenis; quibus alter Philippum descripsit, alter Sertorium.

VErba sunt hæc gravia atque illustria de rege Philippo Demosthenis: [1] ἑώρων δ' αὐτὸν Φίλιππον, πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ ἀγὼν ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναστείας, τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκεκομμένον, τὴν κλεῖν κατεαγότα, τὴν χεῖρα, τὸ σκέλος πεπηρωμένον, πᾶν ὅτι ἂν βουληθῇ μέρος ἡ τύχη τοῦ σώματος παρελέσθαι, τοῦτο προϊέμενον, ὥστε τὸ λοιπὸν μετὰ τιμῆς καὶ δόξης ζῆν. Hæc [2] æmulari volens Sallustius de Sertorio duce in historiis ita scripsit: *Magna gloria; tribunus*

Ἑώρων] Id est, *Videbam autem ipsum Philippum, cum quo nobis de imperio & principatu certamen erat, oculo effosso, clavicula fracta, manu & crure læsum, omne denique corporis membrum, quodcunque fortuna auferre cuperet, ultro offerentem, ut vitam in cæteris honoratam & gloriosam ageret.* Philippo dextrum oculum sagitta ex muris jacta effossum, cum Methonam oppugnaret, Justinus lib. 7. in fine testatur. Plutarchus tamen in Parallelis minor. cap. 8. ab Astere Olynthio, cum oppugnaturus esset civitatem Olynthon & Methonam, oculo vulnus inflictum affirmat, dum trajicere Sandanum fluvium nitebatur. Sagitta hunc versum inscriptum habebat,

Ἀστὴρ Φιλίππῳ θανάσιμον πέμπει βέλος.

Id est,

Aster lethale Philippo mittit spiculum.

Plutarchus in Alex. c. 3. commemorat oraculo Delphico nuntiatum Philippo, ideò alterum oculum amisisse, quod per rimas ostii Jovem Ammonem conspexisset serpentis figura cum Olympiade concumbentem. Putida & fatua adulatione Philippum imitatus Clisophus oculo se privavit, ut Ælianus & Athenæus tradiderunt.

2. *Hæc æmulari volens Sallustius*] Non video quid opus sit Demosthenis imitatione hæc scripsisse Sallustium.

3. *Tribunus militum*] Vulgo *tribus milibus*, etiam in antiquissima Veneta editio-

num militum in Hispania 4 T. *Didio imperatore, magno usu, bello Marsico,* 5 *paratu militum & armorum fuit : multaque tum ductu ejus* 6 *curata, primo per ignobilitatem, deinde per invidiam scriptorum* 7 *celata sunt :* 8 *quæ eminus facie sua ostentabat, aliquot* 9 *adversis cicatricibus & effosso oculo.* 10 *quo ille dehonestamento corporis maxime lætabatur : neque illis anxius, quia reliqua* 11 *gloriosius retinebat.* De utriusque his verbis 12 T. Castricius

editione. Error inde profluxit, quod scriptum *trib.mil.* pro quo librarii substituerunt, *tribus milibus.* Sertorium autem in Hispania tribunum militum fuisse præter alios probatos auctores Plutarchus memoriæ reliquit. Ita enim loquitur in vita Sertorii : Σερτώριος μετὰ τὸν Κίμβρων καὶ Τευτόνων πόλεμον, ἐκπεμφθεὶς ὑπὸ Δειδίῳ στρατηγῷ χιλίαρχος ἐπὶ Ἰβηρίας, ἐν τῇ πόλει Κάστλωνι ἐχείμαζε Κελτιβήρων. i.e. *Sertorius post bellum Cimbricum Teutonicumque Tribunus militum in Hispaniam sub Didio Imperatore missus, hibernavit in urbe Celtiberorum Castulone.*

4. *Didio Imperatore*] Ita legendum, non, *imperante*, multo minus, *T. Didius Imperator.* neque enim in Hispania T. Didius fuit tribunus sed Sertorius, quem post Cimbricum & Teutonicum bellum à Didio Imperatore in Hispaniam missum Plutarchus testatur. In denario antiquo argenteo mentio fit T. Didii, hoc modo, T. DIDIO IMP. atque ita hic scriptum arbitror. Plutarchus στρατηγὸν appellat.

5. *Paratu*] Apparatu. Ita solet Sallustius loqui.

6. *Curata*] Ita in Ms, vulgo, *quæ rapta*, nullo fere sensu nisi *rapta* sive arrepta, id est, incuriose scripta fuisse ab ignobilibus scriptoribus velit auctor noster. Quid si totum locum ita legamus? *multaque tum ductu ejus curata, quæ raptim primo per ignobilitatem, deinde per invidiam scriptorũ celebrata sunt.* Ut innuat auctor noster, egregia ejus facinora vel ab ignobilibus scriptoribus obiter memoriæ tradita fuisse, vel per invidiam ita non celebrata fuisse, ut virtus ejus merebatur.

7. *Celata sunt*] Ita Ciacconius correxit. Et in margine Vossiani Codicis ita scriptum à Bourdelotio, qui cum duobus Regiis Mss. & uno Frederici Morelli Agellium contulerat. Justus Lipsius in Epistolicis hanc scripturam defendit, *per invidiam proscriptorum celebrata sunt.*

8. *Quæ eminus facie sua*] Ita rectè emendatum. Vulgo, *cominus faciem suam ostentabant.*

9. *Adversis cicatricibus*] Quæ adverso corpori illatæ, non à tergo.

10. *Quo ille dehonestamento*] Hoc vocabulo etiam utitur Tacitus. Apuleius in Apologia etiam *inhonestamentum* dixit, & C. Gracchi verba Isidorus lib. 2. Etymol. ita refert : *Pueritia tua adolescentiæ tuæ inhonestamentum fuit, adolescentia senectutis dedecoramentum, senectus Reip. flagitium.* Donatus in Eunuchum actu 3. scen. 2. paulo aliter hæc verba in hunc modum legit : *hæc*, id est, cicatrices, *sunt virtutis insignia, dehonestamento tamen esse corpori maxime lætabatur.*

11. *Gloriosius retinebat*] Plutarchus in vita Sertorii totum hunc locum expressit. Operæ pretium est illum audire: Τοῦ γὰρ Μαρσικοῦ πολέμου συνισταμένου στρατιώτας προσταχθὲν αὐτῷ καταλέγειν καὶ ὅπλα ποιεῖσθαι, σπουδὴν καὶ τάχος προσθεὶς τῷ ἔργῳ, παρὰ τὴν τῶν ἄλ-

cius cum pensitaret, Nonne, inquit, ultra naturæ modu humanæ est dehonestamento corporis lætari? siquidem la titia dicitur exsultatio quædam animi cum gaudio efferve tiore 13 rerum expetitarum. quanto illud sincerius & 14 m gis rationibus conveniens? 15 πᾶν ὅτι ἂν βουληθῇ μέρος ἡ τύχη τοῦ σώματος παρελέσθαι, τοῦτο προϊέμενον. Quibu verbis, inquit, ostenditur Philippus, non, ut Sertorius, co poris dehonestamento lætus, quod est, inquit, insolens & immodicum; sed, præ studio laudis & honoris, jacturarun damnorumque corporis contemptor, qui singulos artu suos fortunæ 16 producendos daret quæstu atque compen dio 17 gloriarum.

Cap

τῶν ἄλλων νέων βραδύτητα καὶ μαλακίαν, ἀνδρὸς ἐμπράκτως βιωσομένου δόξαν ἔσχεν. οὐ μὴν ὑφήκατο τῆς στρατιωτικῆς τόλμης, εἰς ἀξίωμα προεληλυθὼς ἡγεμόνος, ἀλλὰ καὶ χειρὸς ἐπιδεικνύμενος ἔργα θαυμαστὰ, καὶ τὸ σῶμα τοῖς ἀγῶσιν ἀφειδῶς ἐπιδιδοὺς, τῶν ὄψεων ἀπέβαλε τὴν ἑτέραν ἐκκοπεῖσαν. ἐπὶ τούτῳ δὲ καὶ καλλωπιζόμενος ἀεὶ διετέλει. τοὺς μὲν γὰρ ἄλλους οὐκ ἀεὶ τὰ μαρτύρια τῶν ἀριστείων περιφέρειν, ἀλλὰ καὶ ἀποτίθεσθαι στρεπτὰ, καὶ δόρατα, καὶ στεφάνους. αὐτῷ δὲ τῆς ἀνδραγαθίας παραμένειν τὰ γνωρίσματα τοὺς αὐτοὺς ἔχοντα τῆς ἀρετῆς ἅμα καὶ τῆς συμφορᾶς θεατάς. Id est, *Bello Marsico ingruente jussus delectum habere militum & arma parare, & industriam & festinationem adhibuit, supra cæterorum juvenum tarditatem & mollitiem, viri impigri sibi gloriam peperit. Neque de militari audacia deflexit, ubi ad dignitatem ducis pervenit, verum & manu admiranda opera edidit, corporique in prælus minime pepercit, alterumque oculum excisum amisit. Ob quod etiam gloriabatur perpetuo, alios non semper strenuitatis secum circumferre testimonia, sed deponere torques, hastas, coronas: sibi fortitudinis insignia permanere, quando eosdem virtutis suæ & calamitatis habeat spectatores.*

12. T. *Castricius*] Qui juxta Gellium lib. 13. c. 21. fuit *Rhetoricæ disciplinæ doctor, qui habuit Romæ locum principem declamandi ac docendi, summa vir auctoritate gravitateque, & à Divo Hadriano in mores atq; literas spectatus.*

13. *Rerum expetitarum*] Vetus editio, *eventu rerum expetitarum.*

14. *Humanis*] Venet. edit. antiqua, *humanius, magisque omnibus conveniens.*

15. Πᾶν ὅτι ἂν βουληθῇ] Id est, *Offerentem omnia membra corporis, quæcunque fortuna auferre cuperet.*

16. *Producendos*] Ita antiquissima Ven. Edit. Aldina & Badiana *prodigendos*. Adnotatum invenio in margine Codicis Gelliani, *prodendos, prodendum iret.*

17. *Gloriarum*] Gloria in plurali numero apud alios haud temere reperitur. Cicero tamen semel quod sciam usurpat: *Honorum gradus summis hominibus & infimis sunt pares, gloria dispares.*

Cum

CAP. XXVIII.

Non esse compertum cui deo rem divinam fieri oporteat, 1 quum terra movet.

QUænam esse causa videatur, quamobrem 2 terræ tremores fiant, non modò his communibus hominum sensibus opinionibusque 3 compertum non est, sed ne inter 4 physicas quidem philosophias satis constitit, 5 ventorumne

TErra movet] Antiquiss. Venet. Ed. *movetur viribus*. Carrio lib. I. Emendat. cap. II. ex antiquis auctoribus defendit priorem lectionem.

2. *Terræ tremores*] Ita Salmasius. In omnibus libris scriptum erat, *terra moveri*, unde rescripserunt *terræ motus*. Promptum erat legere *terræ tremores*. Obstare tamen Salmasio videtur, quod terræ motus generalius vocabulum tremorem pulsumque terræ tanquam species comprehendat.

3. *Compertum non est*] Badius *non est* rejicit. Hunc autem modum loquendi confirmat ex antiquis auctoribus Budæus in Annotationibus ad Pandectas, quia in particula sequenti *sed ne* negationem præcessisse satis liquet.

4. *Physicas quidem Philosophias*] Durus modus loquendi, forsan legendum, *Physicos quidem Philosophos*. Varia enim fuit ea de re philosophorum sententia. Vide Senecam lib. 6. Natur. Qu.

5. *Ventorumne vi, &c.*] Apposite Seneca: *Quæramus ergo quid sit, quod terram ab infimo moveat, quid tanti molem corporis impellat, quid sit illa valentius, quid tantum onus vi sua labefactet: cur modo tremat, modo luxata subsidat, nunc in partes divisa discedat: & alias intervallum ruinæ suæ diu servet, alias cito comprimat: nunc amnes magnitudinis notæ convertat introrsus, nunc novos exprimat: aperiat aliquando aquarum calentium venas, aliquando refrigeret, ignesque nonnunquam per aliquod ignotum antea montis aut rupis foramen emittat, aliquando notos & per secula nobiles comprimat. Mille miracula movet, faciemque mutat locis, & differt montes, subrigit plana, valles extuberat, novas in profundo insulas erigit.* Quod autem magis stupendum, nonnunquam urbes ipsas alio transportat. Ita Anonymus Grammaticus tempore Valentiniani urbem Methonen terræ motu triginta octo ulnis, sive pedibus ducentis viginti octo transpositam fuisse testatur. In Peloponneso urbes radicitus evulsæ, atque alio translatæ. Transferri non tam mirum, quam non pessundatas. Illud tamen factum in Syria & Mesopotamia sub Constãtino Copronymo, Theophanes, Cedrenus, alii affirmant. Sit fides penes auctores. Ut de terræ motu succincte quædam videamus, Aristoteles dividit inter tremorem, & pulsum, quem τρόμον & σφυγμὸν appellavit. Tremore terra concutitur juxta latitudinem ad latus dextrum vel sinistrum, pulsu secundum longitudinem sursum aut deorsum agitatur. Dividit illum Aristoteles in συστολὴν καὶ διαστολήν. Illâ erumpens spiritus magnas moles instar montium egerit, & durissima quæque perrumpere nititur, atque etiam montes alio transfert tanto impetu atque si cœlum ipsum dissiliret; hæc hiatu profundo terras, montes, ipsas urbes pagosque haurit. Pulsus rarior, frequen-

ne vi accidant specus hiatusque terræ subeuntium, 6 a
aquarum subter in terrarum cavis undantium fluctibus pu
sibusque, ita uti videntur existimasse antiquissimi Græco
rum, qui Neptunum 7 ἐννοσίγαιον καὶ σεισίχθονα appe
laverunt, 8 an cujus aliæ rei causa, 9 alteriusve dei vi ac nu
min

tior tremor esse solet. Tremor fieri solet instar agitationis cunarum, qui etiam urbes & ædificia ex imis fundamentis quatiendó nonnunquam convellit. Ita sub Tiberio duodecim Asiæ urbes una nocte prostratæ. Ita sub Herode Magno multis in Iudæa urbibus, vicis pagisque subversis 30000 millia Iudæorum horribili fato occubuerunt, ut testatur Iosephus lib. 1. de Bell. Iud. cap. 14. In montibus periculosi tremores pulsusque, qui aliquotiens abrupti vicina loca urbesque & pagos ruina tegunt, flumina eructant, ignitos rivos evomunt, ut Petrus Bembus eleganti de monte Ætna tractatu memoriæ prodidit. De variis terræ motibus consulendi Historici. Inprimis ille funestus fuit, qui contigit sub Valentiniano Imperatore, qui totum fere terrarum orbem commovit. Vide Socratem lib. 4. Histor. Eccles. cap. 3. & Ammianum Marcellinum in fin. l. 26. qui narrat ibidem, retectam maris profundi voraginem, visas in ipso pelago vallium veluti & montium vastitates, piscesque multiformes in limo hæsisse. Horribiles quoque terræ motus in urbe Bysantina describit Agathias lib. 5. Histor. Porro scribit Aristoteles 2. Meteor. c. 8. terræmotus vere & autumno potissimum fieri, quia hæc tempora sunt flatuosissima, cœlo tranquillo, & nocturno vel matutino tempore. *Præcedit quoque*, ut Plinius testatur, *comitaturque terribilis sonus, aliàs murmur simile mugitibus aut clamori humano, armorumque sonantium fragori, pro qualitate materiæ excipientis, formaque vel cavernarum vel cuniculi per quem meat, &c.* Nimirum venti sive spiritus in cavernis quadam reciprocatione luctantur, atq erumpere nituntur. Et quidem quo m gis in arctum constricti, eo validius i altum enituntur, atque celerius magn impetu erumpunt. Ventum igitur siv spiritum clausum causam terræmot Aristoteles & Theophrastus statuunt.

6. *An aquarum*] Vide Senecam lib 6. Nat. Qu. cap. 6. 7. & 8.

7. Ἐννοσίγαιον, *&c.*] Quodu trumque græcum vocabulum *terræ con cussorem* denotat. Sed non est necess de terræ motu intelligere, antiqui enim eo denotarunt, litora & terras fluctibu oceani percuti.

8. *An cujus aliæ rei causa*] Anaxagoras aliique ignem causam terræmotus esse dixere, variasque adferunt causas. Anaximenes terræ tribuit, Democritus omnes simul causas statuit. Vide Senecam lib. 6. pluribus capitibus. vide & Plutarchum de Placitis Philos. lib. 3. cap. 11. Plinium lib. 2. cap. 79. inprimis vero Aristotelem lib. 2. Meteorol. c. 7. Porro Astronomi Saturno, Jovi & Marti efficacem quoque causam terræmotus tribuunt. Saturnus enim, ut ajunt, frigidos humores cumulat, Mars calefacit, Jupiter ita temperat, ut calor & frigus inter se rixentur, & motu diverso & adverso in se mutuo agant. Eclipses quoque inprimis solis inter causas referunt, quod solis radii discutere vapores nequeant, qui non attracti in visceribus terræ postmodum tumultum faciunt. Ventis quoque humidis & frigidis, æstivo tempore, quinetiam pluvia tempestate terræ meatus ac pori constringuntur, ac postmodum calore rarefacti propter nimiam quantitatem exhalare nequeunt.

De

mine, nondum etiam, ſicut diximus, pro certo creditum. propterea veteres Romani, quum in omnibus aliis vitæ officiis, tum in conſtituendis religionibus; atque in diis immortalibus animadvertendis,[10] caſtiſſimi cautiſſimique,[11] ubi terram moviſſe ſenſerant, nunciatumve erat, ferias ejus rei cauſa edicto imperabant; ſed dei nomen, ita uti ſolet, cui ſervari ferias oporteret, ſtatuere & edicere quieſcebant; ne, alium pro alio nominando, falſa religione populum alligarent. eas ferias ſi quis [12] polluiſſet, [13] piaculoque ob hanc rem opus eſſet, hoſtiam, [14] SI. DEO. SI. DEÆ. immolabat. idque ita ex decreto pontificum obſervatum eſſe M. Varro dicit: quoniam & qua vi, & per quem deorum

De quibus videndus iterum Ariſtoteles. Terræ motum peſtis, ſterilitas, fames ut plurimum ſequuntur. Halitus enim qui longo tempore in concavitate terræ concluſi fuere putreſcunt, atque ubi erumpunt aërem terrãq; inficiunt. Ipſi quoque fontes, puteique noxium ſpiritum hauriunt. Unde legimus apud Plinium & Ciceronem Pherecydem hauſtu aquæ è puteo terræ motum prædixiſſe. Sed manum de tabula.

Aliæ rei] Pro *alius rei*. Ita & Plautus *aliæ mulieri* dixit, Cicero *unæ rei*, Priſcianus *nullæ nationi*.

9. *Alteriusve dei vi*] Alterius à Neptuno.

10. *Caſtiſſimi*] Puriſſimi, vel rituum obſervantiſſimi. Caſtus enim ſubſtantiæ etiam ritum religionis denotat. Varro Rer. Divin. lib. I. *Noſtro ritu ſunt facienda civilius, quam græco caſtu*, id eſt, ritu vel cæremonia. Nævius Bello Punico: *Res divas edicit, prædicat caſtus.*

11. *Ubi terram moviſſe ſenſerant*] Livius lib. 35. *Romæ per idem tempus duo maximi fuerunt terrores, diutior alter ſed ſegnior; terra dies & quadraginta duos movit: per totidem dies feriæ in ſollicitudine & metu fuere; in triduum ejus rei cauſa ſupplicatio habita eſt.*

12. *Polluiſſent*] Vel ſi feriis indictis conceptiſque opus aliquod fieret, vel religioſus cultus quocunque modo violatus eſſet.

13. *Piaculoque ob hanc rem opus eſſet*] Ita reſtituit Lipſius lib. 1. Elect. cap. 7. Vulgo legebatur, *piaculoque ob hanc rem remotus eſſet.*

Piaculo] Sacrificio ad expiandam deorum iram.

14. SI DEO, SI DEÆ] Ita Dii tutelares urbium evocitabantur ambiguo nomine, SI DEUS, SI DEA, quod aliter urbem capi poſſe non crederent, aut ſi poſſet, nefas æſtimarent deos habere captivos, ut loquitur Macrobius lib. I. Saturnal. cap. 9. Ita in devotionibus urbium de nomine dubitabant quarum hæc formula erat, DIS. PATER. VEIOVIS. MANES. SIVE. VOS. QUO. ALIO NOMINE. FAS. EST. NOMINARE. Neque tantum de nomine, ſed de ſexu quoque ſoliciti erant, ut teſtatur Arnobius l. 4. Quinetiam quædam ideò numina ſub utroque ſexu venerabantur. Ita Lunum & Lunam dixere, & Minerva ſub utraque ſpecie colebatur. Onomacritus in Hymnis, qui vulgò creditur Orpheus, ad Minervam ita loquitur:

Ἄρσην μὲν καὶ θῆλυς ἔφυς.

deorum dearumve terra tremeret incertum esset. sed c
[15] Lunæ motibus solisque defectibus; non minus in ej
rei causa reperienda sese exercuerunt. quippe M. Cato, v
in cognoscendis rebus multi studii, incerta tamen & inc
riosa super ea re opinatus est. Verba Catonis ex Originu
quarto hæc sunt: *Non libet scribere quod in tabula apud ponti*
cem maximum est, quotiens annona cara, quotiens Lunæ aut So
lumini caligo aut quid obstiterit. usque adeo parvifecit [16] ratio
nes veras Solis & Lunæ deficientium vel scire vel dicere.

Quid autem esset τὸ ἄῤῥεν καὶ θῆλυ ὡς τοῖς θεοῖς Hipparchus olim teste Suida explicavit.

15. *Lunæ motibus*] Vocabulum *motibus* delendum videtur. Neque enim hic quicquam ad rem pertinet.

16. *Rationes veras, &c.*] Inhibentur solis radii tempore novilunii, cum in cauda vel capite Draconis vel juxta has metas Sol positus fuerit propter interpositionem Lunæ inter aspectum nostrum & corpus solis. Atq; hæc Eclipsis solaris dicitur. Lunaris fit in plenilunio propter interpositionem terræ, quæ propter soliditatem radios solis non transmittit, & quandoquidem Luna proprium lumen non habet, sed à sole mutuatur, lumine adscititio illam privari necesse est. Thaletem Milesium primum solis Eclipses deprehendisse Diogenes Laërtius in ejus vita affirmat. Talis autem superstitio incessit gentilium animos, ut æris tinnitu l[a]boranti Lunæ succurrerent, atque eo i[n] omnibus fere sacris ὡς ἀφοσίωσ[ιν] καὶ ἀποκάθαρσιν uterentur. Macro[-]bius lib. 5. cap. 19. *Omnino autem a[d] rem divinam pleraque ænea adhiberi so[-]lita, multa indicio sunt: & in his maxi[-]me sacris, in quibus delinire aliquos, au[t] devovere aut denique exigere morbos vole[-]bant.* Quare soliti veteres deficient[e] luna æra pulsare, Plutarchus aperit libro de Facie quæ in Lunæ orbe appa[-]ret. Credebant autem Lunam veneficiis cœlo excuti. Virgilius:

Carmina vel cœlo possunt deducere Lunam.

Ridet hæc & merito Ovidius,

Et quamvis aliquis Temesæa removerit æra,
Nunquam Luna suis excutietur equis.

Vide Plutarchum in Æmilio, Liv. lib. 26.

CAP. XXIX.

Apologus Æsopi Phrygis memoratu non inutilis.

[1] ÆSopus [2] ille è Phrygia fabulator haud immeritò sapiens existimatus est; quum quæ utilia monitu, suasuque

ÆSopus ille] Qui major Pythagora floruit quadragesima Olympiade & apud Crœsum in pretio fuit, quinquagesimâ immeritò rupe à Delphensibus dejectus misere periit. Fuit hic conditione servus, natura liber, corpore deformis, ingenio præstans. Plato aliquotiens ejus mentionem fecit, osten-

ſuque erant, non ſeverè, non imperioſè præcepit & cenſuit, ut philoſophis mos eſt, ſed feſtivos delectabileſque apologos commentus, res ſalubriter ac 3 proſpicienter animadverſas, in mentes animoſque hominum cum audiendi quadam 4 illecebra 5 induit. velut hæc ejus fabula de aviculæ nidulo lepide atque jucunde præmonet, ſpem fiduciamque rerum, quas efficere quis poſſit, haud unquam in alio, ſed in ſemetipſo habendam. Avicula, inquit, eſt parva. nomen eſt caſſita. 6 habitat nidulaturque in ſegetibus, id fermè temporis, 7 ut appetit meſſis, pullis jam jam plumantibus. Ea caſſita in ſementes fortè 8 congeſſerat 9 tempeſtiviores. propterea frumentis flaveſcentibus pulli etiam tunc involucres erant. Quum igitur ipſa iret cibum pullis quæſi-

oſtenditque leges ſæpenumero eſſe adverſas, cum natura liberum Æſopum, fortuna ſervilis illum fecerit conditionis. Nimirum multi in ſervitute liberalis conditionis ſunt, multi in libertate ſervi & mancipia ſunt vitiorum, ignorantiæ, & ſuis continuo affectibus in tranſverſum abripiuntur. Vide Ariſtotelem in Polit. Vitam ejus ſcripſit Maximus Planudes.

2. *Ille è Phrygia fabulator*] Ex Amorio magnæ Phrygiæ oppido. Diſtinctionis cauſa hæc addit, namque & fuit Æſopus Mithridatis anagnoſtes, qui de laudibus Mithridatis ſcripſit, & nobilis ille Tragœdiarum actor qui tempore Ciceronis vixit, de quo Horatius, lib. 2. Epiſtol.

Quæ gravis Æſopus, quæ doctus Roſcius egit.

3. *Proſpicienter*] Aliter, *perſpicienter.*

4. *Illecebra*] Chariſius & Diomedes pluraliter tantum dici affirmant. Sed Cicero quoque ita loquitur 1. Catil. *Iam verò quanta id ullo unquam homine juventutis illecebra fuit.* & pro Milone, *Impunitatis ſpes maxima eſt illecebra peccandi.*

5. *Induit*] Vulgò, *induxit.* Seneca Epiſt. 94. *Nulla res magis animis honeſta induit, quam bonorum converſatio. Induere animum artibus*, Tacitus quoque dixit.

6. *Habitat*] Schegkius dicit in ſuo Codice reperiri *habet. Habere* antiqui dicebant pro *habitare.* Plautus in Aulularia, *Patri avoque hujus qui nunc hic habet.* Virg. Æneid. lib. 7.

Quæ loca quique habeant homines.

7. *Ut appetit*] Ubi in propinquo eſt; legitur in antiquis editionibus, *appetat.*

8. *Congeſſerat*] Ita Schegkius emendaverat ex ſuo Codice; vulgo legebatur *conceſſerat*, & apud Badium *conſederat.* Congerere autem idem eſt quod nidificare teſte Servio ad illum verſum Virgilii Ecloga 3.

- - - namque notavi
Ipſe locum, aëriæ quo congeſſere columbæ.

Congerere autem proprie eſt nidum conſtruere, unde & avium congeſtus dicitur, cum ad nidum conſtruendum feſtucas, floccos, herbas atque id generis alia congerunt. Græci συμφορεῖν & συμφορεμένους ὄρνιθας dixêrunt.

9. *Tempeſtiviores*] Citius ſolito demetendas.

 10. *Rei*

quæsitum, monet eos ut, si quid ibi [10] rei novæ fieret dic returve, animadverterent idque uti sibi, ubi rediisset, [11] nu ciarent. Dominus postea segetum illarum filium adole centem vocat: & Videsne, inquit, hæc ematuruisse, [12] manus jam postulare? iccirco die crastini, ubi primù [13] diluculabit, fac amicos adeas, & roges veniant, operan que mutuam dent, & messem hanc nobis adjuvent. Hæ ubi ille dixit, discessit. atque, ubi rediit cassita, pulli trep duli circumstrepere, orareque matrem ut statim jam pro peret, atque alium in locum sese adsportet: nam dominus inquiunt, misit qui amicos rogaret, uti luce oriente ve niant & metant. mater jubet eos à metu [14] otiosos esse. enim dominus, inquit, [15] messem ad amicos rejicit; crasti no seges non metetur. neque necesse est, hodie uti vos au feram. die igitur postero mater in pabulum volat. dominus quos rogaverat, operitur. [16] sol fervit & fit nihil: & amic nulli erant. tum ille rursum ad filium, Amici isti, inquit magnam partem cessatores sunt. quàm potius imus, & co-gnatos affinesque & vicinos nostros oramus, ut assint cras [17] tempori ad metendum? itidem hoc pulli pavefacti ma-tri nunciant. mater hortatur ut tum quoque sine metu ac sine cura sint: cognatos affinesque nullos fermè tam esse [18] obsequibiles, ut ad laborem capessendum nihil conten-tur,

10. *Rei novæ*] MS. R. *Novi*.

11. *Nunciarent*] Vetus Edit. *renun-tiarent*.

12. *Manus jam postulare*] Ad deme-tendum.

13. *Diluculabit*] Vix aliter quam in tertia persona invenitur.

14. *Otiosos*] MS. R. *animo et iosø esse*, id est, animo securo & tranquillo.

15. *Messem*] Aldina & Badiana edi-tio, *messium*.

16. *Sol fervit*] In tertia conjugatio-ne etiam dixit Virg.

- - cum litora fervere late,
Prospiceres - - -

Idem lib. 3. Georg.

Omnia tum pariter vento, nimbisque vi-debis,
Fervere - - -

Quintilianus tamen libro primo c. 6. reprehendit ideo Lucilium, & dicit *fer-vo* Latinis inauditum esse. Vide Vos-sium lib. 3. de Analog. cap. 35.

17. *Tempori*] Tempestive, in tempo-re.

18. *Obsequibiles*] Obsequiosos. Haud temere apud alios probatos auctores hoc vocabulum invenies.

tur, & statim dicto obediant. vos modò, inquit, advertite, si modo quid denuo dicetur. Alia luce orta avis in pastum profecta est. cognati & affines operam quam dare rogati sunt supersederunt. ad postremum igitur dominus filio, Valeant, inquit, amici cum propinquis. afferes prima luce falces duas. unam egomet mihi, & tu tibi capies alteram; & frumentum nosmetipsi manibus nostris cras metemus. Id ubi ex pullis dixisse dominum mater audivit; Tempus, inquit, est cedendi & abeundi. fiet nunc dubio procul, quod futurum dixit. in ipso enim jam vertitur, cuja est res; non in alio, unde petitur. atq; ita cassita [19] nidum migravit. seges à domino demessa est. Hæc quidem est Æsopi fabula de amicorum & propinquorum [20] levi plerumque & inani fiducia. sed quid aliud sanctiores libri philosophorū monent, quam ut in nobis tantum ipsis nitamur; alia autem omnia, quæ extra nos, extraq; nostrum [21] animum sunt, neque pro nostris, neque pro nobis ducamus. Hunc Æsopi apologum Q. Ennius in satyris scite admodum & venuste [22] versibus quadratis

19. *Nidum migravit*] Alio nidum transportans migravit. Insolens modus loquendi.

20. *Levi*] Additur in MS. R. *plerumque*.

21. *Animum*] MS. R. *arbitrium*.

22. *Versibus quadratis*] Id est, Octonariis sive octo pedum, qui quatuor habent combinationes, vel mensuras. Terentianus Maurus ostendit Jambicum trimetrum, duobus pedibus additis, fieri quadratum. Sicuti ex hoc versu,

Phaselus ille quem videtis hospites,

fit Octonarius sive quadratus hoc modo,

Phaselus ille quem videtis hospites Sabinus est.

Quod Octonarios quadratos appellaverint, ex Mathesi desumptum videtur, nam sicut in cubica figura anguli sunt octoni, quæ figura, sicuti alibi vidimus, quadrantal dicitur, ita & quadratos versus dixêre, atque longos. De his versibus audire operæ pretium Terentianum, quadratus jambicus quî fiat,

Sed hic trimetrus quando duplicem pedem
A capite sumet : tunc quadratus dicitur.
Idemque dictus est & octonarius.
Ergò ante versum collocabo jambicum,
Phaselus ille quem videtis hospites:
Quadratus iste talis effici potest.
Adest celer phaselus ille, quem videtis hospites.

Addit idem auctor una syllaba in principio amota fieri Trochaicum catalecticum, quinetiam ex Hipponacteo acatalectico quadratum fieri una syllaba adjecta. Rufinus in metris Terentianis Boïscum de Cysico hujus carminis repertorem tradit: Fortunatianus, *Hic*, inquit, *quia quatuor metris constat*,

dratis composuit: quorum duo postremi isti sunt, quos habere cordi & memoriæ operæ pretium esse [23] hercle puto.

Hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm;
Ne quid exspectes amicos, [24] quod tute agere possies.

quadratus dicitur. Per metra Syzygias intelligit.

23. *Hercle puto*] In versum hæc verba male quædam editiones retulerunt.

24. *Quod tute agere*] Antiquissima Veneta, *quod tu per te agere possis*. Aldina, *quod tu agere possis*, Fruterius lib. 2. Veris. cap. 8. ita emendavit.

Nequid expectes amicos', quod tute agere possies.

Notandum quoque sæpe apud Comicos vocales non absumi, quod à Græcorum Poësi traxit Romana Antiquitas. Vide Fruterium. In Badiana editione legitur, *nequicquam*.

CAP. XXX.

Quid observatum sit in undarum motibus, qui in mari alio atque alio modo fiunt, Austris flantibus Aquilonibusque.

HOc sæpenumero in undarum motu observatum est, quas Aquilones venti, quique ex eadem cœli regione [1] aër fluit, quasve faciunt in mari Austri atque Africi. nam fluctus qui flante Aquilone maximi & [2] crebrissimi excitantur,

AËr fluit] Ventum cum aëre ejusdem regionis conjungit auctor noster. Ventus tamen & aër motus differunt. Aër est tenuissimus spiritus calidus & humidus. Ventus est exhalatio crassior & concitatior, qui ubi ad mediam aëris regionem pervenit, ab aëre frigido & denso protrusus, refracto & dissultante impetu in obliquum flectitur resilitque. Nonnulli Philosophi ventum esse aërem motum censuerunt. Atque ita quoque medicorum Princeps libro de flatibus judicavit, & Theophrastus lib. de ventis idem innuere videtur. Ventus quidem movet, verberatque aërem, sed longe alius est ab aëre. Vide Aristotelem lib. 2. Meteorol. Idem tamen Philosophus problem. Sect. 23. Probl. 11. τὸ ἄνεμον σύνωσιν ἀέρος esse, id est, *ventum esse impulsum aëris ait.* Verum ibi Aristoteles aëris nomine intelligere videtur ipsam exhalationem, quæ aërem movet. Venti exhalatio talis est, ut per aërem moveatur, & una cum ipsa aër. Neque tamen omnis aër per se motus ventus est; Rectè Alexander Aphrodiseus: *Potest enim quandoque moveri ab aliquo casu plurimum quidem aëris, quem tamen nullus ventum appellabit; cum non habeat principium quoddam, & quasi fontem, à quo fluxus venti nascatur.* Ita igitur Aristoteles in Problematibus intelligendus, & Alexander quoque aërem exhalationem interpretatur. Alioqui Anaximandri contrariam opinionem Philosophus in Meteor. ex professo refutavit.

2. *Crebrißimi*] Aliter, *creberrimi*.

3. Con-

tantur, ſimul ac ventus poſuit, ſternuntur & [3] conflacceſcunt; & mox fluctus eſſe deſinunt. at non idem fit flante Auſtro vel Africo: quibus jam nihil ſpirantibus undæ tamen factæ diutius tument, & à vento quidem jamdudum tranquillæ ſunt; ſed mare eſt etiam atque etiam [4] undabundum. Ejus rei cauſa eſſe conjectatur, quòd venti à ſeptemtrionibus ex altiore cœli parte in mare incidentes deorſum in aquarum profunda quaſi præcipites deferuntur, undaſque faciunt non prorſus impulſas, ſed vi intus commotas: quæ tantiſper erutæ volvuntur, dum illius infuſi deſuper ſpiritus vis manet. Auſtri verò & Africi ad meridianum orbis circulum atque ad partem axis infimam depreſſi, inferiores & humiles, per ſuprema æquoris euntes protrudunt magis fluctus quàm eruunt: & idcirco non deſuper læſæ, ſed propulſæ in adverſum aquæ etiam deſiſtente flatu retinent aliquantiſper de priſtino pulſu impetum. id autem ipſum, quod dicimus, ex illis quoque Homericis verſibus, ſi quis non incurioſè legat, [5] adminiculari poteſt: nam de Auſtri flatibus ita ſcripſit:

[6] Ἔνθα νότος πόντοιο κλυδῶνα εἰς λάαν ὠθεῖ.

Contra autem de Borea, quem Aquilonem appellamus, alio dicit modo:

[7] Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

ab

3. *Conflacceſcunt*] Languent, quieſcunt.

4. *Vndabundum*] Fluctibus agitatum.

5 *Adminiculari*] Fulciri, adjuvari.

6. Ἔνθα, &c.] Id eſt,

Vbi Auſter maritimum fluctum in ſaxum impellit.

quæſivi hunc verſum apud Homerum, ſed fruſtra. Verſus quidem ſimilis, ſed non idem occurrit, ὀδ. γ.

Ἔνθα νότος μέγα κῦμα ποτὶ σκαιὸν ῥίον ὠθεῖ: Id eſt,

Huc auſter ingentem fluctum ad aſperum promontorium propellit.

7. Καὶ βορέης] Id eſt, *Boreas ſerenus ingentem fluctum volvens.* Extat locus ὀδ. ε. v. 295.

Σὺν δ' εὖρός τε νότος τ' ἔπεσε, ζέφυρός τε δυσαής,
Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

Quos verſus ſuo more imitatus eſt Virgilius,

Vna eurusque notusque ruunt, creberque procellis
Africus, & vaſtos volvunt ad ſidera fluctus.

ab Aquilonibus enim, qui alti supernique sunt, fluctus e
citatos quasi per prona volvi dicit : ab Austris autem ii
qui humiliores sunt, majore vi quadam propelli 7 susum, a
que rursum subjici. id enim significat verbum λάαν 8 ὤθε
sicut in alio loco λάαν ἄνω ὤθει. Id quoq; à peritissimis re
rum philosophis observatum est, Austris spirantibus mar
fieri glaucum & cæruleum, Aquilonibus obscurius atriusq
cujus rei causam, quum Aristotelis 9 libros problematum
per

7. *Susum, atque rursum*] Antiquæ editiones, *sursum atque dejici*. Antiquissima Ven. Ed. pro *atque* legebat *utque*. H. Stephanus *susum, atque rursum dejici*. *Susum* pro *sursum* dixere veteres, sicuti *prosum* loco *prorsum*. Petrus Victorius in Varronem de Re Rustica ita legi quoque in manuscriptis apud Varronem de R. R. lib. I. cap. 6. testatur : *Qui colunt deosum, magis æstate laborant, qui susum magis hyeme : Verno tempore in campestribus maturius eadem illa feruntur, quam in superioribus, & celerius hic quam illic coguntur : necnon susum quam deosum tardius feruntur ac coguntur*. *Susum* & *deosum* semper in Mss. inveniri testatur Victorius, atque *susum* quoque in Mss. Codd. Plauti legitur. Ejusdem originis *susque deque*, quod denotat *sursum & deorsum* ἄνω καὶ κάτω: hinc *susque deque habere*, negligere an quid sursum an deorsum eat.

8. Ω'θεῖ] Legendum ex Homero, ὤθεσκε. versus extat ὀδ. λ. στ. 595. ubi de Sisypho ita loquitur,

Λᾶαν ἄνω ὤθεσκε ποτὶ λόφον - -

Id est,

Lapidem sursum pellebat ad cacumen.

9. *Libros problematum*] Extat locus apud Aristotelem Sectione 26. Problem. 38. verba ita se habent, Διὰ τί ποτὲ τῶν μὲν νότου πνέοντος, ἡ θάλαττα κυανέα γίνεται; τῶν δὲ βορέου ζοφώδης; ἢ ὅτι ὁ βορέας ἧττον τὴν θάλατταν ταράττει; τὸ δὲ ἀτακτότερον ἅπαν, μέλαν φαίνεται). In ultimis verbis pro ἀτακτότερον Gellius legisse videtur ἀταρακτότερον, i. e. *quod minus turbatur, quod tranquillius est*. Si communis lectio græca (ἀτακτότερον) servetur, contrarium intelligitur, nimirum perturbatum mare nigrum videri. *Ita antiquus* interpres intelligit, qui θαλάτταν quoque κυανέαν mare nigrum interpretatur, sicuti ea *vox* nonnunquam apud Græcos auctores sumitur. Ita ultima verba ad austrum, referri deberent, qui juxta Aristotelem sequenti problemate, in fine concitatior esse solet, Aquilo autem primo impetu validior, in fine magis compositus & sedatus. Et hæc ratio quoque esse videtur, quare citius Aquilone desinente *undæ* subsidant, Austro autem remittente, diutius maria intumescant. Dubitatione quoque non caret, an *illud quod* tranquillum est, nigrum colorem mentiatur. (Sunt enim hi omnes colores apparentes) Aristoteles *utique Sect*. 23. Probl. 23. sibi contradiceret, qui tranquillam & quietam aquam albam videri affirmat, concitatam, minus albam vel *nigram*. Loquitur autem Philosophus de motione modica, si enim aquæ maris tumidi tempestatibus flagellentur, collisa & spumescens alba videtur. Atque illam rationem reddit, *quod* quieta aqua magis pellucida sit, & visum transmittat, mota autem aqua visum impediat, & retundat, *atque ita* nigra esse videatur. Sicut mare quoque

remo-

percerpsimus, notavi. *Cur Austro spirante mare cæruleum fit: Aquilone obscurius atriusque? An propterea quòd Aquilo minus mare perturbat; omne autem, quod tranquillius est, atrum esse videtur.*

immotius nigrum esse videtur. Ubi notandum est Aristotelem dicere Κυανοῦν καὶ μέλαν εἶναι. Nigrum ita & Cyaneum colorem quasi unum esse innuere videtur. Κυανέαν itaque θάλατταν mare nigrum hic interpretari quis possit, secus atque Gellius qui cæruleum vertit, nisi quod postmodum Aristoteles mare ζοφώδη, id est, tenebricosum flante Aquilone esse affirmet. Contra antiquum igitur interpretem communemque lectionem, Gellii versionem probat quoque Gaza. Quod autem ad Aristotelis locum attinet Sect. 23. Problem. 23. ubi quietam aquam albam, motam minus albam vel nigram esse affirmat, non sentit Philosophus allegato ab Agellio problemate aquam plane quietam esse nigram, sed modice motam, nigrum colorem induere. Addit enim τὸ ἀπεραγκλότερον (aliter, ἀπικτώτερον) ἅπαν μέλαν φαίνεται). *Quod minus turbatum est (vel incompositum) nigrum esse videtur.*

10. *Percerpsimus*] Carptim legimus.

A. GEL-

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER TERTIUS.

CAPUT I.

Quæsitum ac tractatum quam ob causam Sallustius avaritiam dixerit non animum modò virilem, sed corpus quoque ipsum effeminare.

HIeme jam discedente apud [1] balneas Sitias in area sub calido sole cum Favorino philosopho ambulabamus: atque ibi inter ambulandum legebatur Catilina Sallustii, quem in manu amici conspectum legi jusserat. quumque hæc verba ex eo libro lecta essent: *Avaritia pecuniæ studium habet, quam nemo sapiens concupivit. ea quasi* [2] *venenis malis imbuta corpus animumque viri-*

BAlneas Sitias] Ab auctore Sitio ita appellatæ. Innumeræ fuere privatæ. Recenset S. Rufus in urbe octingentas. Publicæ instar urbium, vel ut Ammianus loquitur, in modum provinciarum extructæ. Antoninianæ 1600 Diocletiani 3200. sellas habuerunt. Luxum in balneis etiam privatis admodum reprehendit Seneca. Unum tantum locum adducam, ne nimium diffusus sim. *Pauper*, inquit, *sibi videtur ac sordidus, nisi parietes magnis ac preciosis orbibus refulserint, nisi Alexandrina marmora Numidicis crustis distincta sint; nisi illis undique & in picturæ modum variata, circumlitio prætexatur; nisi vitro condatur camera; nisi Parius & Thasius lapis, quondam rarum in aliquo templo spectaculum, piscinas nostras circumdedit; nisi aquam argentea epitonia fuderint. Et adhuc plebeias fistulas loquor, quid cum ad ænea libertinorum pervenero? quantum statuarum, quantum columnarum est, nihil sustinentium, sed in ornamentum positarum & impensæ causa? quantum aquarum per gradus cum fragore labentium? Eo deliciarum venimus, ut nisi gemmas calcare nolimus.* Vide Fulvium Ursinum in Appendice de Triclinio, Georgium Fabricium de urbe Roma c. 17. de constructione balnearũ Vitruvium lib. 5. c. 10. & qui hunc expressit, Palladium lib. 1. cap. 11. sicuti autem hic Sitias Balneas commemorat auctor noster, ita Martialis & alias meritorias nominat, Tuccæ, Fausti, Fortunati, Grylli, Lupi, Pontici, Severi, Tigellini, atque ita porrò.

2. *Venenis malis*] *Qui venenum dicit*, inquit Cajus JC. de V. S. *adjicere debet*

virilem [2] *effeminat: ſemper infinita & inſatiabilis eſt : neque copia* [3] *neque inopia minuitur.* Tum Favorinus me adſpiciens, Quo, inquit, pacto corpus hominis avaritia effeminat? quid enim iſtuc ſit quod animum virilem ab ea effeminari dixit, videor fermè aſſequi. ſed, quonam modo corpus quoque hominis effeminet, nondum repperio. Et ego, inquam, longè jamdiu in eo ipſo quærendo fui; ac, niſi tu occupaſſes, ultro te hoc rogaſſem. Vix ego hæc dixeram cunctabundus; atque inibi quiſpiam de ſectatoribus Favorini, qui videbatur eſſe in litteris [4] veterator, Valerium, inquit, [5] Probum audivi hoc dicere; uſum eſſe Salluſtium circumloquutione quadam poëtica, &, quum dicere vellet hominem avaritia corrumpi, corpus & animum dixiſſe, quæ duæ res hominem demonſtrarent: namque homo ex anima & corpore eſt. Nunquam, inquit Favorinus, quod equidem ſcio, tam importuna tamque audaci argutia fuit noſter Probus, ut Salluſtium vel ſubtiliſſimum brevitatis artificem periphraſin poëtarum facere diceret. Erat tum nobiſcum in eodem ambulacro homo quiſpiam ſanè doctus. Is quoque à Favorino rogatus, & quid [6] haberet ſuper ea re dicere, hujuſcemodi verbis uſus eſt. Quos, inquit, avaritia minuit & corrumpit, quique ſeſe in quærenda undique pecunia dediderunt, eos pleroſque tali genere vitæ occupatos videmus; ut, ſicuti alia in his omnia præ pecunia, ita labor quoque virilis, exercendique corporis ſtudium relictui ſit: negotiis ſe plerumque umbraticis & ſellulariis quæſtibus intentos habent; in quibus omnis eorum vigor animi corporiſque elan-

bet malumne an bonum ſit. Nam & medicamenta venena ſunt.

2. *Effeminat*] Cogitationes viriles deprimit, mulieribus ſimiles reddit, quæ divitiarum maxime capiuntur deſiderio.

3. *Neque inopia*] Inopia non minui minime mirum. Meurſius legebat, *neque copia inopia minuitur.*

4. *Veterator*] Qui in uſu & experientia rerum vetus eſt & conſenuit. Neque enim ſemper in malam partem ſumitur.

5. *Probum*] Grammaticum nobilem. De quo vide pag. 72.

6. *Haberet &c. dicere*] Græciſmus. Ita Cicero, *nihil habeo ſcribere, hæc habui dicere.*

7. *Strenuo*

elanguescit, &, quod Sallustius ait, effeminatur. Tum Favorinus legi denuo verba eadem Sallustii jubet; atque, ubi lecta sunt, Quid igitur dicemus, inquit, quod multos videre est pecuniæ cupidos & eosdem cum corpore esse vegeto & valenti? tum ille ita respondit, non herclè inscitè, Quisquis est, inquit, pecuniæ cupiens, & corpore tamen est benè habito 7 ac strenuo, aliarum quoque rerum vel studio vel exercitio eum teneri necessarium est; atq; in sese colendo non æque esse parcũ. nam si avaritia sola summa omnes hominis partes affectionesque occupet, & si ad incuriam usque corporis grassetur, ut per illam unam neque virtutis neque virium, neque corporis, neque animi cura adsit; tum denique is vere dici potest effeminato esse & animo & corpore, qui neque sese, neque aliud curet, nisi pecuniam. Tum Favorinus, Aut hoc, inquit, quod dixisti probabile est, aut Sallustius odio avaritiæ plus, quam potuit, eam criminatus est.

7. *Strenuo*] Robusto, bene valenti. στρηνὴς teste Hesychio ἰσχυρὸν sive fortem denotat, unde *Strenuus* derivatur.

CAP. II.

Quemnam esse natalem diem M. Varro dicat eorum, qui ante noctis horam sextam, postve eam nati sunt: atque inibi de temporibus terminisque dierum qui civiles nominantur, & usquequaque gentium varie observantur: & praeterea quid Q. Mucius scripserit super ea muliere quam maritus non jure usurpavisset, quia rationem civilis anni non habuerit.

QUæri solitum est, qui noctis hora tertia, quartave, sive qua alia nati sunt, uter dies natalis haberi appellarique debeat, is ne quem nox ea consecuta est, an qui dies noctem consecutus est. 1 M. Varro in libro rerum humanarum,

M. *Varro*] Hæc ex Gellio Macrobius commentariis suis inseruit lib. 1. Saturn. cap. 3.

2. *Dierum observationem divisisse*] Dies

narum, quem de diebus scripsit, *Homines*, inquit, *qui ex media nocte ad proximam mediam noctem in his horis vigintiquatuor nati sunt, una die nati dicuntur.* Quibus verbis ita videtur 2 dierum observationem divisisse, ut, qui 3 post solem occasum ante mediam noctem natus sit, is ei dies natalis sit, à quo die ea nox cœperit: contra vero, qui in sex noctis horis posterioribus nascatur, eo die videri natum qui post eam noctem diluxerit. 4 Athenienses autem aliter observare

Dies alii naturales, alii civiles: Civiles 24. horis, quibus cœlum vel potius terra circumrotatur, finiebantur. Naturales dies in duodecim horas dividebantur, & pro ratione dierum horæ crescebant vel decrescebant. Cæterum antiquioribus temporibus nullus fuit horarum tam apud Græcos quam Romanos usus, nulla horologia. In duodecim tamen partes etiam Herodoti ætate dies dividebatur, verum æquinoctialis. Operæ pretium est audire Salmasium in Solinum p. 641. Ad æquinoctialis diei partes duodenario numero æqualiter dividendas, Babylonii Græcique omnes Astrologi veteres & Gnomonici rationes suas accommodarunt. Nec sane aliter fieri potuit. Et hoc ita fiebat nondum publicato horarum nomine & usu. Post eas repertas & horologia inventa, quam horæ ipsæ variarent, & pro dierum ratione modò breviores modo longiores ponerentur, Astronomi tamen Astrologiq; omnes, & Gnomonici, insuper habita horarum civili observatione, æquinoctiales solas ad usum ac rationes suas observabant Etenim cum horologia omnia tum ad cursum solis facta, horas exhiberent omnium anni mensium, ex umbrarum momentis crescentes & decrescentes, solius gnomonis æquinoctialis umbras respiciebant Gnomonici, & rationes omnes Mathematicas ad eum dirigebant. Etiam diversi regionum situs, quos varia facit inclinatio cœli, quique ex umbrarum incrementis, ac mutationibus deprehenduntur non aliter colligi solebant, nisi per umbræ æquinoctialis gnomonem, ut Vitruvius ostendit lib. 9. c. 8. Quibuscunque igitur in locis horologia describerentur, eò loci sumebant æquinoctialem umbram. Quinetiam ad dierum augmenta vel decrementa per singulos menses indicanda non aliis horis quã æquinoctialibus utuntur Veteres Calendariorum auctores. Hactenus *Salmasius*. Eodem modo clepsydris dies longiores & breviores metiebantur, duodecimque horis definiebant. Tale horarium ex aqua Romæ primus fecit P. Cornelius Nasica. Vide Censorinum de Die Natali cap. 23. Ctesibius tamen longe ante apud Græcos inventor fuit teste Vitruvio lib. 9. cap. 9. De die naturali lege Geminum pag. 79. de diebus & horis Gyraldum de annis & Mens. Hadr. Jun. de Anno. Josephum Scaligerum de Emendat. tempor. lib. 1. De Planetariis horis, & quare dies septimanæ non ex ordine planetarum numerentur, egregio Tractatu Chronologico Th. Traudenius ostendit, cujus pater & avus celeberrimi Gymnasiarchæ, teste Manutio & Lipsio, rem literariam docendo plurimũ promoverunt.

3. *Post solem occasum*] Macrobius qui Gellii eadem verba recitat, *post solis occasum*, & postmodum pro *sole occaso* similiter *solis occasu* scribit. sed auctor noster ita passim loqui solet.

4. *Athenienses*] Vide iterum Macrobium lib. 1. Sat. c. 3. & Plin. lib. 2. c 77.

vare idem Varro in eodem libro ſcripſit: eoſque à ſole occaſo ad ſolem iterum occidentem omne id medium tempus unum diem eſſe dicere; [5] Babylonios porrò aliter; à ſole enim exorto ad exortum ejuſdem incipientem totum id ſpatium unius diei nomine appellare: multos verò in terra [6] Umbria unum & eumdem diem eſſe dicere à meridie ad inſequentem meridiem. *Quod quidem*, inquit, *nimis abſurdum eſt. nam qui kalendis hora ſexta natus eſt apud Umbros, dies ejus natalis videri debebit & kalendarum dimidiatus, & qui eſt poſt kalendas dies ante horam ejuſdem diei ſextam.* Populum autem Romanum ita, uti Varro dixit, dies ſingulos annumerare [7] à media nocte uſque ad mediam proximam multis argumentis oſtenditur. Sacra ſunt Romana partim diurna, partim [8] nocturna: ſed ea, quæ [9] inter noctem fiunt,

diebus

c. 77. Ita & Judæi dies numerabant & Libyes, ut Stobæus ex Nicolao Damaſceno refert Serm. 165. ita & Germani. Tacitus de Mor. Germ. *nec dierum numerum, ut nos, ſed noctium computant. Sic conſtituunt, ſic condicunt, ut nox ducere diem videatur.* Vide Lindebrogium in vocabulario ad leges Germanicas. De Gallis idem teſtatur Cæſar lib. 6. *Galli ſe omnes à Dite patre prognatos prædicant, idque à Druidibus proditum dicunt. Ob eam cauſam ſpatia omnis temporis, non numero dierum, ſed noctium definiunt: & dies natales & menſium, & annorum initia ſic obſervant, ut noctem dies ſubſequatur.* Atque hæc ex mundi prima origine tradita gentilibus, quia tenebræ primo incumbebant terræ, antequam lux fieret. Hinc Hymnographus antiquus hymno Noctis,

Νύκτα θεῶν γενέτειραν ἀείσομαι, ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν. Id eſt,

Noctem concelebro genetricem hominumque Deûmque.

4. *Babylonios*] Vide Plin. l. 2. c. 77. & Iſidorum l. 5. Orig. c. 20. Eodem modo hodie computant Noribergenſes.

6. *In Umbria*] Umbros Liguribus vicinos ſtatuit Dionyſius Halycarn. lib. 1. Vide Cluverum in deſcriptione Italiæ.

7. *A media nocte*] Rationes ſuo more quærit Plutarchus Quæſt. Rom. 84. Inter alias hanc veriſimilem reddit, quod crediderint Romani tum inchoandum diem, *cum ſol vel in medio cœli eſt, vel in oppoſito ejus puncto. Hoc autem poſterius melius congruit. Sol enim à meridie verſus occaſum à nobis fertur: à mediæ noctis puncto verſus ortum ad nos.* De hoc more locus egregius Pauli l. 8. D. de Feriis: *More Romano dies à media nocte incipit, & ſequenti noctis media parte finitur, itaque quicquid in his viginti quatuor horis, id eſt duabus dimidiatis noctibus & luce media actum eſt, perinde eſt quaſi quavis hora lucis actum eſſet.* Vide & l. 5. D. qui teſt. fac. poſſ. & l. 1. D. de Manum. & Cujacium obſerv. 15. 32. Apud nos idem mos uſurpatur. Itali tamen horas incipiunt à Sole occidente, eaſque viginti quatuor numerant, quarum prima poſt ſolis occaſum, ultima Sole cadente.

8. *Nocturna*] Qualia Baccho ſacra, quæ teſte Servio ideo quoque Nyctelia appellantur. Quæ ſint nocturna ſacra vide Politianum 1. miſcell.

9. *Inter-*

diebus [10] addicuntur, non noctibus. quæ igitur sex posterioribus noctis horis fiunt, eo die fieri dicuntur, qui [11] proximus eam noctem illucescit. ad hoc, ritus quoque & mos auspicandi eandem esse observationem docet. nam magistratus, quando una die eis auspicandum est, & id super quo [12] auspicaverunt agendum, post mediam noctem auspicantur, & post meridiem [13] sole magno; auspicatique esse & egisse ex eodem die dicuntur. præterea tribuni plebei, quos [14] nullum diem abesse Roma licet, quum post mediam noctem proficiscuntur, & [15] post primam facem ante

9. *Inter noctem*] Lipsius legit, *intermissu*, ea forma qua *interdiu*.

10. *Addicuntur*] Vetus Editio, *adjiciuntur*.

11. *Proximus eam noctem*] Tanquam si *proximus* esset præpositio accusativum regens: ita Salustius, *Proximi Hispaniam Mauri sunt*.

12. *Auspicaverunt*] Ita antiqui loquebantur, ut ex Plauti variis locis liquet. Eodem quoque vocabulo Arnobius passim utitur. Quomodo augures, & auspices templa cœli sive regiones aspexerint, alibi dictum. Auspicia autem fiebant vel cum, vel sine obnuntiatione. Utrâque potestas agendi cum populo tollebatur, primò vel si nulla omnino signa de cœlo monstrarentur, nec obnuntiaretur quicquam, altero quum cœlesti signo viso quod publicâ calamitatem portendere videretur, obnunciaret is, qui auspicabatur, ei, qui cum populo ageret, Quod institutum lege lata P. Clodius sustulit, ut testatur Cicero pro Sextio. Vide Aldum in commentariis ad illam orationem. Scaliger in Festum inter nuntiationes, & obnuntiationes distinguit, quod nuntiationes essent Augurum, obnuntiationes Magistratus, quanquam & illæ nonnunquam confundantur. Obnuntiationis etiam meminit Arnobius l. 2. *cœlo servari aut ociosas facitis obnuntiationibus actiones?* Græci obnuntiare vocant ἀπαγορεύειν. Quænam autem concionem impediant, vel dirimant, ostendit Aristophanes in Nebulis: inprimis fulmen, pluvia, & similia negotium impediebant.

13. *Sole magno*] Id est alto, nondum occasui vicino. Lipsius Elect. lib. 2. cap. 3. legit contra fidem Mss. *Et post meridiem solem agunt*, & putat, ut dicitur *post occasum solem*, ita *post meridiem solem* dici. Inepte. *occasus* enim non substantive sed adjective soli jungitur. Vulgo legitur *& post exortum solem agunt*.

14. *Nullum diem*] Abnoctare Tribuni non poterant, quia illorum officium erat sua præsentia & intercessione injuriam Populi prohibere. Itaque januas tam noctu quam interdiu, ceu asyla miserorum, patentes habebant. Livius tamen scribit Tribunos in Siciliam missos ad P. Scipionem ex illa insula retrahendum, nisi tum nondum lex hæc lata fuerit, vel quod potius arbitror, lege soluti fuerint.

15. *Post primam facem*] Quæ erat inter vesperam, & noctem concubiā. *Ita enim noctem dividebant, ut dici novissimum tempus suprema tempestas vocaretur, inde vespera, ab hoc tempore fax, deinde concubia nox & inde intempesta, quæ non habet idoneum tempus rebus gerendis.*

O Post

ante mediam sequentem revertuntur, non dicuntur abfuisse unum diem; quando ante horam noctis sextam regressi parte aliqua illius in urbe Roma sunt. [16] Quintum quoque Mucium jurisconsultum dicere solitum [17] legi,[18] non esse usurpa-

Post mediam noctem mediæ noctis inclinatio, deinde gallicinium, inde (Veteres & Ms. libri habent *conticinium*) *conticinium, cum & galli conticescunt, & homines etiam tum quiescunt, deinde diluculum, id est, cum incipit dies dignosci, inde mane cum dies clarus est. Ita loquitur* Macrobius, *quem vide lib.* I. *Saturn. cap.* 3. *sub finem.*

16. *Q. Mucium*] Intelligit Q. Mucium Scævolam, qui juris civilis peritia, & eloquentia fuit celeberrimus, ut testatur Cicero lib. I. de Oratore. Juris scientia veluti hæreditaria fuit in Muciorum familia. Quantæ fuerit virtutis Valerius Maximus lib. 8. cap. 15. ostendit: *At ne Q. quidem,* inquit, *Scævolæ, quem L. Crassus in consulatu collegam habuit, gloria parum illustris: Qui Asiam tam sancte & tam fortiter obtinuit; ut Senatus deinceps in eam provinciam ituris Magistratibus, exemplum atque formam officii Scævolam decreto suo proponeret.* Syllanis temporibus a Mario interfectus, cum proscriptionem fugeret, aramque Vestæ amplecteretur. De quo Augustinus lib. 3. de Civitat. Dei cap. 28. *Mucius Scævola Pontifex maximus, quoniam nihil apud Romanos templo Vestæ sanctius habetur, aram ipsam amplexus occisus est, ignemque illum, qui perpetua cura Virginum semper ardebat, suo pene sanguine extinxit.* & cap. 29. *Marianis autem partibus quid sanctum cui parcerent fuit, quando Mucio civi, Senatori, Pontifici aram ipsam, ubi erant, ut ajunt, fata Romana, miseris ambienti amplexibus, non pepercerunt?* Primus Jus Civile in artem redegit libris decem & octo. Vide l. 2. de Orig. Jur. Passim quoque aliæ leges hunc citant.

17. *Legi*] Macrobius habet *lege*. Atque ita legendum videtur. Usuraria enim uxor erat sine legibus juxta Servium.

18. *Non esse usurpatam mulierem*] De uxorum usu quærendarum forma nihil à quoquam veterum auctorum literis proditum reperi. Tentari quidem certe, non incolorate posset; nec vero quid obstet, præter juris rationem qua Flaci partes tueri Cicero nisus est, video. Usu partas ac quæsitas uxores eas fuisse quæ matrimonii causa in domum absque coëmtionis solennibus deductæ toto vertente anno cum viro adsuessent: quæ post id temporis ex 12. Tab. in manu mancipioque viri fuerint, quasi usu, id est, possessione viro mancipatæ. Usum enim pro possessione veteres dicebant. Et ita 12. *Tab.* scriptum erat: *Annuus usus esto.* Unde & *usucapionis* nomen. Usum vero legitimum fuisse dominiorum quærendorum & adipiscendorum modum nemo ambigit. Et vel juris civilis auctoribus tacentibus, ejus rei unus locupletissimus esset testis Horatius, cum ait:

Si proprium & quod quis libra mercatur & ære,
Quædam, si credis consultis, mancipat usus.

Proinde quemadmodum res mobiles, vel se moventes, anno possessæ, possessoris, ex jure Quiritium, fiebant: ita mulierem quæ cum viro una matrimonii causa anno integro morata esset, ei uxorem cum re & effectu partam conciliatamq; fuisse suspicari possumus. Probabile hoc facit, quod annui hujus usus interrumpendi interpellandique gratia trinoctio perfecto à viro uxorem abnoctare lex 12. Tab. jubebat. Hoc enim de usurpatione uxorum, id est, usus earum interruptione, ex Q. Mucio Scævola Gellius & ab eo mutuatus Macrobius

[19] usurpatam mulierem, quæ kalendis Ianuariis apud virum causa matrimonii esse cœpisset, & ante diem quartum kalendas

bius prodiderunt. Cujus usurpationis quæ fuisset utilitas non video nisi in manum & mancipium viri per annuam possessionem mulier transitura fuisset. Quorsum enim, quæso, de usurpatione annui uxorum usus lege cautum fuisset, si non ejusmodi usu aliquid viro præter nudum matrimonii nomen accessisset? Nam ad uxoris inane consortium (id est, conventionis in manum viribus destitutum) consequendum, annum exspectari nihil attinebat, quod mero consensu, mutuaque voluntate, protinus conjuges nanciscebantur. Necesse est igitur amplius aliquid annuo usu maritum nactum ac consecutum fuisse. Quæ res existimandi copiam præbet, ut, quemadmodum servus venditus & traditus, neque tamen emtori mancipatus, nec in jure cessus, nec ab ipso annum possessus, in bonis tantum ejus erat; non autem, quoad horum quid intervenisset, ex jure Quiritium ejus fiebat: sic quæ nec farre nec coëmtione in manum convenisset, sed in domum duntaxat pro uxore deducta esset mulier, uxor quidem habebatur: ceterum non ante in manum viri convenisse censebatur, quam apud eum annum nulla trinoctii absentia interposita implevisset. Transacta vero annua die, tum usu viro quæsita uxor judicabatur, pro eoque erat ac si in manum solennibus verbis convenisset, utpote usu ac possessione, quod solennitati defuerat, supplente. Sed hæc ut sunt in conjectura posita, & à me investigandi tantum, non etiam adfirmandi gratia proposita, ita à lectoribus accipi & æqui bonique consuli velim. Liberum enim suum cuique de his judicium, imo vero liberã suspicionem relinquo. *Briss. de R. N.*

19. *Usurpatã &c.*] Usu fieri matrimonium dicebatur, cum tutoribus auctoribus mulier in matrimoniũ conveniebat, & cũ viro ita consuescebat, ut cum justo marito, adeo ut si usus ille intra annum non interrumperetur, pro usucapta jam haberetur. Ex verbis autem Gellii apparet, ut aliarum rerum, sic etiam uxorum usucapionem fuisse, & si uxor per annum integrum nullo interrupto usu apud virum fuisset, in manum mariti venisse, & ex tutorum potestate exisse. Usum verò si per tres noctes ab eo abfuisset, interruptum fuisse. Hoc enim Veteres *usurpari* dixerunt. Ita hæc interpretatur *Sigonius* lib. 1. de Jure civiũ Rom. c. 9. Connubia autem fiebant vel usu, vel confarreatione, vel coëmptione. Cõfarreatione, quando facto sacrificio coïbat conjugiũ, in quo eodem farre conjuges vescebantur. Vide Ulpianum c. 9. Instit. & Plin. l. 18. c. 3. farreum libum vocat Festus, quo itidem fiebat diffarreatio, sive dissolutio matrimonii. Coëmptione hoc modo fiebat matrimonium. *Veteri Romanorum lege*, ut Varro inquit, *mulieres tres ad virum asses ferre solebant, atque unum quidem quem in manu tenebant, tanquam emendi causa marito dare; alium, quem in pede habebant, in foro larium familiarium ponere, tertium in sacciperio cum condidissent, compito vicinali solebant resignare.* Ita Varro. Verum alii tradunt virum uxori, & uxorem viro, adhibitis testibus & libripende unum nummum mutuo tradidisse. Boëthius in Topicis, in coëmptione à viro & muliere mutuas interrogationes fieri solitas refert, an materfamilias vel paterfamilias esse cuperet. Affirmantibus contrahebatur matrimonium. Servius ad lib. 1. Georg. Virgilii de tribus modis connubiorum paulo aliter loquitur, quem audire operæpretium est: *Tribus modis apud veteres nuptiæ fiebant: usu; si, verbi gratia, mulier anno uno cum viro, licet sine legibus, fuisset: farre, cum per Pontif. Max. & Dialem Flaminem per fruges & molam salsam conjungebantur, unde confar-*

reatio

lendas Ianuarias sequentis [20] usurpatum isset. [21] non enim posse impleri trinoctium, quod abesse à viro usurpandi causa ex duodecim tabulis [22] deberet: quoniam tertiæ noctis posteriores sex horæ alterius anni essent, qui inciperet ex kalendis. Isthæc autem omnia de dierum temporibus & finibus ad observationem disciplinamque juris antiqui pertinentia quum in libris veterum inveniremus, non dubitabamus quin [23] Virgilius quoque id ipsum ostenderit, non exposite atque aperte, sed, ut hominem decuit poëticas res agentem, recondita & quasi operta veteris ritus significatione.

Torquet, inquit, *medios nox humida cursus:*
Et me sævus equis oriens afflavit anhelis.

his enim versibus oblique, sicuti dixi, admonere voluit diem, quem Romani civilem appellaverint, à sexta noctis hora oriri.

CAP.

reatio appellabatur; ex quibus nuptiis patrimi & matrimi nascebantur; coëmptione vero, atque in manum conventione, cum illa in filiæ locum, maritus in patris veniebat (Dionysius Halycarn. lib. 2. illud de confarreatione scribit) *ut si quis prior fuisset defunctus, locum hæreditatis justum alteri faceret.* Et mox addit, *quod quæcunque in manum convenerat, omnia protinus quæ doti dicebantur, marito serviant.*

20. *Usurpatum*] Ut usurparetur. Paullus l. 2. de Usurp. & Usuc. Usurpationem dicit esse usucapionis interruptionem, oratores autem frequentem usum appellare.

21. *Non enim posse impleri trinoctium*] Cum hæc admodum obscura sint, Mosellanus conjicit morem fuisse ex 12. tabulis, ut qui uxorem duceret, [trinoctium ab ea omni contactu abstineret, atque emenso anno idem mos repeteretur (vide de tribus diebus nuptiarum, & solenni ritu sponsam accipiendi Brissonium de Rit. Nupt. cap. 14.) Similia fere Badius. Quæ ergo IV. Calendas non abiisset media nocte, non fuisset Calendis usurpata, quod non abfuisset triduum & trinoctium integrum. Verum hæ sunt conjecturæ. Sigonius, interruptum fuisse usum, atque ita usucapi non potuisse commemorat, sicuti usucapiones non debebant interrumpi.

22. *Deberet*] Forsan legendum, *non deberet.* Atque ita Sigonii sententia perspicua foret. Sed nihil affirmo.

23. *Virgilius*] Extant versus lib. 5. Æneid. vs. 738. ubi Servius quoque Aulum Gellium citat, & Ciceronem in Auguralibus. Sicuti autem ex hoc versu etiam probat Romanos à media nocte diem inchoasse, ita affirmat Etruscos & Athenienses à sexta hora diei incipere. Si Etruscos posuit pro Umbris, verum dixit: de Atheniensibus, ut supra vidimus, aliter scribunt probati auctores, nimirum ab occasu solis diem incepisse.

Contente]

CAP. III.

De noscendis explorandisque Plauti comœdiis, quoniam promiscè veræ atque falsæ nomine ejus inscriptæ feruntur: atque ibi quod Plautus in pistrino, & Nævius in carcere fabulas scriptitarint.

VErum esse comperior, quod quosdam bene litteratos homines dicere audivi, qui plerasque Plauti comœdias curiosè atque [1] contentè lectitaverunt, non indicibus [2] Ælii nec [3] Sedigiti nec [4] Claudii nec [5] Aurelii nec [6] Accii nec [7] Manilii super his fabulis, quæ dicuntur ambiguæ, crédituros, sed ipsi Plauto moribusque ingenii atque linguæ ejus. hac enim indicii norma Varronem quoque esse usum videmus. nam præter illas unam & viginti, quæ Varronianæ vocantur; quas iccirco à ceteris segregavit, quoniam dubiosæ

COntentè] Summa attentione vel contentione. Gellianum hoc vocabulum.

2. *Ælii*] Vulgo, *Helii Sedigiti.* Apud Gellium nostrum mentio L. Ælii Stylonis Præconini lib. 2. cap. 21. lib. 5. cap. 21. & mentionem ejus fecit Suetonius de Illustr. Gramm. Ælius quoque Melissus librum de loquendi proprietate scripsit, quem citat quoque auctor noster lib. 18. c. 6. uti & Charisius. L. Ælii Galli meminit quoque Varro.

3. *Sedigiti*] Librum scripsit de Poëtis, & Vulcatius Sedigitus vocatur. vide auctorem nostrum lib. 15. cap. 24. In antiquissima Venetâ editione *Sedigiti* nomen non habetur.

4. *Claudii*] Quem citat Varro lib. 6. de LL. *Aurelius*, inquit, *scribit deliquium esse àliquido: Claudius, ab eliquato.*

5. *Aurelii*] P. Aurelium Opilium intelligere videtur, quem quoq; citavit Gellius lib. 1. c. 25. Vide Suetonium Lib. de Illustr. Gramm. cap. 6. Ubi dicit illum libellum quoque edidisse, qui inscribebatur *Pinax.* Verba Suetonii hæc sunt: *Hujus cognomen in plerisque indicibus & titulis, per unam literam scriptum animadverto; verum ipse id per duas effert in parastichide libelli, qui inscribitur Pinax.* Cæterum Aurelium quoque cum Claudio conjunxit Varro lib. 6. de L.L. sub finem.

6. *Accii*] Qui Διδασκαλικῶν libros novem teste Charisio scripsit, item παρέργων & πραγματικῶν libros, citante Nonio. Hunc alii Attium appellant, & cum Poëta confundunt, quod alibi quoque L. Accius Poëta judicium scripserit de Poëtis Homero & Hesiodo, teste Gellio nostro lib. 3. cap. 11. Actium quoque simul cum pontificalibus libris citat Varro de L. L. lib. 4. pag. 26.

7. *Nec Manilii*] Forsan Mallius intelligitur, qui à Macrobio citatur lib. 1. Sat. c. 10. Idem Manlius & Manilius apud Varronem appellatur.

biosæ non erant, sed consensu omnium Plauti esse censebantur; quasdam item alias probavit adductus stylo atque facetia sermonis Plauto congruentis: easque jam nominibus aliorum occupatas Plauto vindicavit; sicuti istam quam nuperrimè legebamus: cui est nomen, 8 *Bœotia.* nam quum in illis una & viginti non sit, & 9 esse Aquilii dicatur: nihil tamen Varro dubitavit quin Plauti foret; neque alius quisquam non infrequens Plauti lector dubitaverit, si vel hos solos versus ex ea fabula cognoverit: qui quoniam sunt, ut de illius more dicam, Plautinissimi, propterea & meminimus eos & adscripsimus. parasitus ibi esuriens hæc dicit:

Vt illum di perdant, 10 primus qui horas repperit,
Quique adeò 11 primus statuit hic solarium.

Qui

8. *Bœotia*] Translata fuit ex Antiphane, quem citat Pollux lib. 10. & Athenæus lib. 14.

9. *Esse Aquilii dicatur*] Citatur etiam à Varrone lib. 5. de L.L. Sed locus corruptus. *Accensum*, inquit, *solitum ciere Bœotia* (scilicet Comœdia) *ostendit: quam Comœdiam alii esse dicunt: hoc versu, Vbi primum accensus clamarit meridiem.* pro *alii* legendum *Aquilii.* Scaliger tamen legit *Ælii.* Alii docti Viri *M. Accii*, ut Plautus intelligatur.

10. *Primus qui horas repperit*] Censorinus: *Horarum nomen non minus annos CCC. Romæ ignoratum esse credibile est. Nam duodecim tabulis nusquam nominatas horas invenias, ut in aliis postea legibus, sed ANTE MERIDIEM.* Accensi autem clamabant quodnam diei tempus esset, antequam horologia Romæ essent. Varro lib. 5. de L. L. *Hoc idem Cosconius in Actionibus scribit, prætorem accensum solitum tum esse jubere, ubi ei videbatur esse horam tertiam* (id est, tempus illud quod postmodum hora tertia metiebantur) *inclamare horam esse tertiam, item meridiem, & horam nonam.* Plinius lib. 7. *duodecim tabulis ortus tantum & occasus nominantur, post aliquot annos adjectus & meridies, accenso Coss. id pronunciante.* Porro quod Censorinus scribit per CCC. annos nullum usum horarum fuisse, jam antea dixerat, *In horas duodecim divisum esse diem, noctemque in totidem vulgo notum est. Sed hoc credo Romæ post reperta solaria observatum.* Horologia autem cum horis quando primum Romæ in usu fuerint, non ita proclive dictu, verum quadringentos septuaginta septem annos elapsos fuisse, cum à M. Valerio horologium in foro positum, Plinius commemorat. Apud Græcos horarum & horologiorum usus non multo antecessit Alexandri Magni ætatem. Vide *Salmasium* ad Solinum pag. 651. Quando igitur auctor noster dicit, *primus qui horas repperit*, ad Romanos referendum, nisi Antiphanem ad verbum latine reddiderit Plautus, vel quisquis Bœotiæ comœdiæ auctor est.

11. *Primus statuit hic solarium*] De primo Solario Romæ ita Censorinus: *Quorum antiquissimum quod fuerit, inventu difficile est. Alii enim apud ædem Quirini primum statutum dicunt* (nimirum à L. Papyrio Cursore. Plin. lib. 7. cap. 60.) *alii in Capitolio, nonnulli ad ædem Dianæ in Aventino. Illud satis constat nullum in foro prius fuisse, quam*

Qui mihi comminuit misero articulatim diem,
Nam [12] *me puero* [13] *uterus erat solarium*
Multo omnium istorum optumum & verissimum,
Vbi ubi iste monebat [14] *esse, nisi quum nihil erat.*
Nunc etiam quod est, non est, nisi Soli lubet.
Itaque adeò jam [15] *oppletum est oppidum solariis.*
Major pars populi aridi reptant fame.

Favorinus quoque noster, quum Nervolariam Plauti legerem, quæ inter incertas est habita; & audisset ex ea comœdia versum hunc,

[16] *Stratea*, [17] *scrupedæ*, [18] *strativolæ*, *sordidæ*:

dele-

se, quam id quod M. Valerius Messalla, Catina capta ex Siciliâ advectum, ad rostra in columna posuit. Quod quum ad clima Siciliæ descriptum, ad horas Romæ non conveniret, L. Philippus censor juxta constituit. De Horologio autem Siculo verisimile est loqui hic Comicum.

12. *Me puero*] Si Plauti hæc sit comœdia, de tempore solarii positi haud difficilis conjectura, quando hic dicit auctor noster se puero nullum aliud nisi ventrem fuisse solarium. Plautus floruit scripsitque initio secundi belli Punici, anno V. C. circiter quingentesimo trigesimo quinto.

13. *Vterus*] Salmasius legit *venter*. Dicit Parasitus se puero ventrem fuisse solarium, id est, ubi esuriebat, cibum sumsisse, non quando hora imperat.

Vterus] Ita Lipsius. *Vetus* in aliis edit. & servari potest. dicit parasitus, *vetus hic erat solarium*, *hic* scilicet in stomacho vel ventre, quem manu pulsabat vel ostentabat parasitus.

14. *Esse*] Edere.

15. *Oppletum est oppidum solariis*] De Roma dici nequit. Unicum enim tum erat solarium ex Sicilia allatum. Neque ex Antiphane hoc Poëta transtulit, qui floruit nonagesima octava Olympiade, verum tum neque horæ repertæ, neq; horologiorū usus, nisi horoscopia, quæ Anaximander invenit, sine horarum usu intellexerit Comicus. Forsan Parasitus risus captandi causa hæc suo more exaggeravit. Vide Salmasium ad Solinum pag. 650.

16. *Stratea*] Ita in vulgatis Codicibus. Antiquissima Veneta nullo sensu legit, *Strata, scruppæ de strato ulvæ sordidæ*. Nonius Marcellus ex Plauti Aulularia (scribendum Nervolaria) ita hunc versum citat,

Scraptæ, scrupedæ, strictivellæ, sordidæ.

Expressisse autem Gellium liquet ex iisdem verbis, cum dicit esse *exprobrationem vitii aut deformitatis meretricum.* Festus, *Scraptæ dicebantur nugatoriæ ac despiciendæ mulieres*, quales sunt meretrices. Apud Varronem lib. 6. de L. L. legitur *Scrantiæ*, vel *Scractiæ*. Turnebus Adversar. lib. 23. cap. 18. *Scraciæ* scribendum putat, quasi *Screatiæ*, quæ tussiendo & excreando exhaustæ sunt. Itaque apud Varronem, pro *sic adsignificat*, legendum cum Scaligero & Turnebo, *siccam significat.* nam cum siccæ sunt & arentes fauces, magno & difficili strepitu & roncho velut troclea screatum trahimus. Scraciæ igitur mulieres despiciendæ instar sputi. Scracere enim τὸ χρέμπτεσθαι.

17. *Scrupedæ*] Quæ ægre incedunt, tanquam per scrupos & lapillos. Quæ ita

delectatus faceta verborum antiquitate meretricum vitia atque deformitates significantium, Vel unus hercle, inquit, hic versus Plauti esse hanc fabulam satis potest fidei fecisse. Nos quoque ipsi nuperrimè quum legeremus *Fretum*

ita ægre consisterent, veteres etiam Petreias appellabant. Ego puto melius esse ut dicamus Plautum, cum hæc ex Græco transferret, Græca quædã vocabula reservasse. Itaque scrupedas, quasi crupedas dictas, ut tritavus, stritavus &c. κρούπεδα enim, quæ & κρούπεζα Græce dicuntur sculponeæ. A quo homines duris pedibus & ligneis vocabantur κρούπεδοι & κρούπεζοι, quia κρούπεδα, inquit Hesychius, σανδάλια καὶ ὑποδήματα ξύλινα μεθ' ὧν τὰς ἐλαίας πατοῦσι. Deinde τοὺς κρουπέδους interpretans, θέλει οὖν, inquit, δηλοῦν τοὺς τραχεῖς πόδας ἔχοντας. Ita *Scaliger* in conjectaneis ad Varronem. Sed fortasse *scauripedæ* legendum, quæ pravis talis, ut loquitur Horatius, male fultæ erant, id est quæ non erant καλλίσφυροι neque εὔπεζοι. Ita arbitror Varronem emendandum, cum dicit, *scrupedã Aurelius scribit auscaripedam.* lege *scauripedam.* mox addit, *Iuventius Comicus dicebat à vermiculo piloso, qui solet esse in fronde cũ multis pedibus.* scrupea quoque, ut ex eodem Varrone liquet dicitur superstitiosa, δεισιδαίμων.

18. *Strativolæ*] Si hæc lectio servetur, innuit illas libidine fœda flagrantes stratum lectum continuo cupere, vel concubitum semper affectare. Apud Nonium, *strictivellæ* legitur. Erant quæ psilothro, pumice & volsellis crebro utebantur ad castiganda supercilia, pilosque evellendos. Vel sin ibi legendum, *strictipellæ*, sicut in nonnullis quoque Codicibus Mss. Varronis habetur, intelliguntur illæ, quæ stringunt cutem rugasque extendunt, vel quæ faciem fuco oblinere solent, & postmodum ex frequenti usu distentam rugosamque pellem nanciscuntur. Cæterum *strictabillæ* quoque legitur apud Varronem, atque hoc interpretatur Turnebus, quæ prave incedentes terram summo pede vel talo veluti stringunt. Quod usu venire iis solet, quibus pedes læsi sunt vel crura, non enim planum ponunt vestigiũ pedis, sed ejus extremo tantũ radunt solum. qui eidem ægre pedibus suis consistunt. A *stringere* fit *strictare*, à *strictando strictillare*, & *strictibillare*. hinc *strictibillæ dictæ*. Vide Turn. Adv. l. 23. c. 18. Apud Noniũ tamen *strictivelæ* legitur, pro quo Baptista Pius Annotationum suarum c. 204. legebat *scriptipellæ*. Apud Varronem olim legebatur, pro *strictibilla*, *rutabula*, sicut hodieque pro *Sordidæ*, legitur *Tantalæ*. *Rutabula* interpretantur, vietas, quæ igni semper assident versantque, sicut rutabula carbones. Quid sit rutabulum Festus docet: *Rutabulum est, quo rustici in igne proruendo panis coquendi causa utuntur.* *Tantalæ* dicuntur propter inexplebilem sitim vel potus vel pecuniæ. Turnebus tamen *tantulæ* restituere cupit. Sed ad rem. Tanta igitur varietas lectionum. Neque eædem Comœdiæ citantur. Nonius *Aulularıam* citat, vel ut vulgo legitur, *Frivolaria*, sed emendandum ex Gellio *Nervolaria*. Veteres excusi codices Varronis *Ervolariam*, nonnulli *Vidulariam* citant. Frivolaria & Vidularia sunt inter perditas Plauti Comœdias. Quid igitur de hac varietate dicendum? Forsan in variis Comœdiis eadem, ut fieri solet, verba repetita sunt. Neq; etiam Varronis verba omnia conveniunt, pro *Sordidæ* enim *Tantalæ* legitur, secus atque apud Nonium, qui retinuit ultimam Gellii vocem, quem etiam verba ejus sectando expressit.

19. *Oraculi*

tum (nomen est id comœdiæ, quam Plauti esse quidam non putant) haud quicquam dubitavimus quin Plauti foret, & omnium maxime genuina. ex qua duos hos versus exscripsimus, ut historiam quæreremus 19 oraculi arietini.

- - - nunc illud est

20 *Quod arietinum responsum magnis ludis dicitur:*

21 *Peribo, si non fecero: si faxo, vapulabo.*

Marcus

19. *Oraculi arietini*] Intelligit Jovis Ammonis Oraculum in Lybiæ desertis. Licet autem certa & infallibilia haberentur Oracula Jovis Hammonis, nihilominus verbis flexis intortisque constabant, instar arietinorum dei cornuum. Atque ideo cornibus arietinis Deum conspicuum fuisse Servius in IV. Æneidos affirmat. *Iovi*, inquit, *Hammoni templum cum simulachro cum cornibus arietinis constitutum, quod ideo fingitur, quia satis ejus involuta sunt responsa.* De modo consulendi oraculi ita Curtius: *Hunc* (scilicet umbilicum, cujus speciem imago Ammonis referebat) *cum responsum petitur, navigio aurato gestant sacerdotes; multis argenteis patris ab utroque navigii latere pendentibus. Sequuntur matronæ virginesque patrio more inconditum quoddam carmen canentes, quo propitiari Iovem credunt, ut certum edat oraculum.* Jupiter Ammon, ut observatum ab eruditis, à Chamo originem accepit, qui hoc nomine in Africa cultus. Ægyptii Ἀμμοῦν vel Ἀμοῦν appellabant, sicut ex Herodoto in Euterpe, & Plutarcho lib. de Iside & Osiride liquet. Quinetiam ipsa Libya teste Stephano de Urbibus Ammonia appellata fuit. Et mentio Ammonis Ieremiæ c. 46. ℣. 25. & Nahum. c. 3. ℣. 8. aliisque locis. Æthiopibus quoque & Arabibus cultus. Lucanus lib. 9.

Quamvis Æthiopum populis, Arabumque beatis
Gentibus atque Indis unus sit Iupiter Hammon.

20. *Quod Arietinum responsum*] Ad Jovem Hammonem referendum videtur, qui responsum tale aliquando dederit, ut quodcunque quis fecisset in malum cederet. Nisi ad cornua flexa & intorta Ammonis respexerit. Silius Italicus lib. 9.

Ac patrius flexis per tempora cornibus Ammon. Fortasse ad Jovis Hammonis Oraculum ne respexit quidem Poëta, & per arietinum responsum intelligit intortas & sophisticas tendiculas, quibus ab utraque parte quis capitur. Has Quintilianus vocat Ceratinas, tanquam si argumentationes cornutas dicas. Ita loquitur lib. 1. cap. 10. *Non quia ceratinæ aut crocodilinæ possint facere sapientem, sed quia illum ne in minimis quidem oporteat falli.* Tales captiunculas etiam Lucianus in primo νεκρικῶν dialogo, κέρατα καὶ κροκοδείλους appellavit; sicuti in Sympolio philosophorum, & in Gallo gryphorũ illorum meminit. Stoici autem, ut alibi vidimus, p. 6. captiosis illis utebantur argumentis. Diogenes Laërtius in Zenone, κερατίνου λόγου mentionem fecit, Diodorum autem illum primum invenisse affirmat in ejus vita idem Diogenes. Quædam tamen exemplaria κερατίνην ibi legunt. Idem Laertius in vitâ Euclidis Eubulidem Milesium ceratinis similibus captionibus plurimum indulsisse refert. Vide quoque Politianum cap. 54. Miscell. Arietinum igitur responsum forsan idem atque κερατίνος λόγος, intorta nimirum argumentatio.

21. *Peribo si non fecero*] Hoc oraculum

O 5

Marcus autem Varro in libro de comœdiis Plautinis primo 22 Accii verba hæc ponit: *Nam* 23 *nec Gemini, nec Leones* 24 *nec Condalium, nec Anus Plauti, nec Bis compressa, nec Bœotia unquam fuit, neq; adeò ἄγροικος*, *neque* 26 *Commorientes* *sed* 27 *M. Aquilii.* in eodem libro Varronis id quoq; scriptum est; Plautium fuisse quempiam poëtam comœdiarum, cujus quoniam fabulæ Plauti inscriptæ forent, acceptas esse quasi Plautinas, cum essent non à Plauto Plautinæ, sed à Plautio Plautianæ. Feruntur autem sub Plauti nomine comœdiæ circiter centum atque triginta. sed homo eruditissimus L. Ælius quinque & viginti esse ejus solas existimavit. non tamen dubium est, quin istæ & quæ scriptæ à Plauto non videntur, & nomini ejus addicuntur, veterum poëtarum fuerint, & ab eo retractatæ & expolitæ sint; ac propterea resipiant dictum Plautinum. Sed enim 28 Saturionem & 29 Addictum & tertiam quandam, cujus nunc mihi nomen non

lum esse cum Gellio censet Turnebus. Sed multum dubito an tale oraculum fuerit, & an non simpliciter sit intelligendum.

22. *Accii*] Vulgo legitur *actu*. Intelligit autem Accium, vel potius Attium. de quo supra egimus, qui διδασκαλικῶν libros scripsit, in quibus agebat de poëtis, eorumque fabulis. Ex quo Charisius lib. 1. hæc verba citat: *Quam varia sint genera poëmatorum, Bæbi, quamque longe distincta ab aliis, nosce.* Locum de Euripide citat quoque Nonius in *Temerius*.

23. *Nec Gemini, nec Leones*] Scribe ex Ms. *Nec Gemini Lenones*. Quam fabulam Priscianus lib. 6. citat.

24. *Nec Condalium*] Citat Varro lib. 5. de L. L.

25. Ἄγροικος] Hoc titulo inter Græcos, Philemonem & Antiphanem Comœdias scripsisse Athenæus testatur. Latine quoque *Agricus* citatur, atque ita forte hic legendum.

26. *Commorientes*] Hanc fabulam tamen Terentius in prologo Adelphorum Plauto tribuit, cum ita loquitur:

Synapothnescontes Diphili Comœdia est,
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam,
In Græca adolescens est, qui lenoni eripuit
Meretricem. In prima fabula cum Plautus locum
Reliquit integrum, cum hic locum sumsit sibi
In Adelphos, verbum de verbo expressum extulit.

Dicit Terentius Συναποθνήσκοντες Comœdiam esse Diphili, eodem nomine Alexidis quoque Comœdiam citat Athenæus.

27. *M. Aquilii*] De quo supra. Vulgo corrupte, *M. Acutici*.

28. *Saturionem*] Cujus Comœdiam Festus aliquotiens citat.

29. *Addictum*] Citat quoque illum Anonymus Virgilii interpres. Male in quibusdam Editt. *Aditum*.

30. *Molas,*

non suppetit, in pistrino eum scripsisse Varro & plerique alii memoriæ tradiderunt, quum pecunia omni, quam in operis artificum scenicorum pepererat, in mercationibus perdita, inops Romam rediisset; & ob quærendum victum ad circumagendas [30] molas, quæ trusatiles appellantur, operam pistori locasset: [31] sicuti de Nævio quoque accepimus fabulas eum in carcere duas scripsisse, Hariolum & Leontem; quum ob assiduam maledicentiam & probra in [32] principes civitatis de [33] Græcorum poëtarum more dicta, [34] in vincula Romæ à [35] triumviris conjectus esset. unde post

30. *Molas, quæ trusatiles appellantur*] Erant apud antiquos molæ asinariæ, trusatiles, vel manuales. Asinariæ ab asinis, manuales ab hominibus versabantur. Asini machinarii meminit JC. l. 12. §. 10. de Instruct. & Instr. Leg. Molæ inferior pars meta, superior catillus dicebatur, sicuti refert Paulus JC. l. 18. §. 5. de Instructo & Instrum. leg. contra tamen censent Grapaldus, Scaliger, & Salmasius. Græcis μύλη proprie inferior lapis, ὄνος sive asinus, superior, teste Hesychio. & in l. 18. §. 2. ita loquitur JC. *Asinam molendariam & molam negat Neratius instrumento fundi contineri.* Sicuti Græci molam & asinam, ita & hic distinguit Jurisconsultus. μύλον καὶ ἐπιμύλιον vocant 70. Interpretes Deut. 24. ℣. 6. Inventæ & postmodum molæ aquariæ, de quibus videndus Vitruvius lib. 10. c. 10. & Palladius lib. 1. cap. 42. Quales molæ justa flumina torrida, & quæ impetu rotas circumagere queunt, passim hodie videntur. Antiquioribus temporibus, fruges in pilis terebant. Servius ad illud Æneid. 1.

Et torrere parant flammis, & frangere saxo, inquit: *Apud majores nostros molarum non erat usus, frumenta torrebant, & ea in pilas missa pinsebant, & hoc genus erat molendi, unde & pinsores dicti sunt, qui nunc pistores appellantur.* Primo itaque siccabant & torrebant fruges, inde pilis pinsebant. Postmodum molas asini vel etiam homines circumagebant, ut saxo fruges minuerent. Atque ideo, ut arbitror, asini, dependente pane, corona sicuti & molæ cingebantur Vestalibus V. Idus Junias. (quanquam ad Priapi fabulam asini coronam referat Ovidius.) Audi ingeniosissimum poëtam lib. 6. Fastorum,

Ecce coronatis panis dependet asellis,
Et velant scabras florida serta molas,
Sola prius furnis torrebant farra coloni,
Et fornacali sunt sua sacra Deæ, (bat,
Suppositum cineri panem focus ipse para-
Strataq; erat tepido tegula quassa solo.
Inde focum servat pistor, dominamque focorum:
Et quæ pumiceas versat asella molas.

Corona asini ad formam panis fuisse videtur. Hinc Lactantius: *Apud Romanos eundem asellum Vestalibus sacris in honorem pudicitiæ conservatæ panibus coronant.* Ita *Coronas fecisse de panibus* Aurelianum Imperatorem, *& singulis quibusq; donasse* Vopiscus in ejusdem vita testatur.

31. *Nævio*] Vide supra pag. 102.

32. *In Principes civitatis*] Scipionem Africanum & Metellum.

33. *De Græcorum poëtarum more*] Intelligit Veteris Comœdiæ autores, qui summa mordacitate etiam optimos quosque lacerabant. ut ex Aristophane liquet.

34. *In vincula*] Carceri mancipatum fuisse

post à tribunis plebei exemptus est, quum in iis, quas su pr
dixi, fabulis, delicta sua & petulantias dictorum, quibu
multos ante læserat, 36 diluisset.

CAP

fuisse etiam Plautus in Milite glorioso ostendit,

Nam os columnatum Poëtæ inesse audivi barbaro,
Cui bini custodes semper totis horis accubant.

Innuit Nævium, quem Græco more barbarum, id est Latinum poetam vocat, in vincula conjectum, atque ipsum propter oris petulantiam & mordacitatem columnis carceris constrictum fuisse. Turnebus putat brachium velut columnam suffulfisse mento, dum fabulas scribebat. Alii putant vincula columnæ simul annexa & capiti fuisse. Forsan ad Mæniam columnam respicit, ubi judicia exercebantur à Triumviris. Cicero in Cluentiana de Q. Manilio Triumviro: *Ex petulanti*, inquit, *& improbo scurra in discordiis civitatis ad eam columnam, ad quam multorum sæpe conviciis, perductus erat, cum suffragiis populi pervenerat.* Meminit & alibi Cicero de Divinatione.

35. *Triumviris*] Capitalibus. Iudices vel, ut alii legunt, vindices rerum capitalium Sallustio dicuntur, creatique primum M. Curio Dentato & P. Rufino Coss., ut ex Livii lib. 9. apparet. Hi maleficii suspectos conquirebant, comprehendebantque, carceris custodes erant, damnatosque à prætore in carcere carnifici necandos tradebant. Ipsi quoque de scelere eorum, qui cum cives Romani non essent, in urbe tamen habitabant, item vilibus personis judicabant, facinorisque convictos puniebant, atque ea judicia in foro Romano ad Mæniam columnam exercebant. Eidem mulctam, sive sacramentum (ita vocabant æs quod pœnæ nomine pendebatur) exigebant, sicuti Festus nos docet in verbo *sacramentum*. Plebiscitum ibidem mutilum ita restituit Scaliger: QUEICUNQUE. PRÆTOR. POSTHAC. FACTUS. ERIT. QUEI. INTER. CEIVEIS. IOUS. DICET. TRESVIROS. CAPITALEIS. POPOLUM. ROGATO. IIQUE. TRESVIREI. CAPITALEIS. QUEICUNQUE. POSTHAC. FACTEI. ERUNT. SACRAMENTA. EXIGUNTO. JUDICANTOQUE. EODEMQUE. JOVRE. SUNTO. UTEI EX. LEGIB. PLEBEIQUE. SCITEIS. EXIGERE. JUDICARE. ESSEQUE. OPORTET. De sacramento hoc vide Varronem lib. 4. de L. L. Asconium Pædianum Verrina tertia. De Triumviris Fabr. Semest. lib. 2. cap. 6. & Ræcardum lib. 2. Variorum.

36. *Diluisset*] Postmodum tamen Metello aliisque nobilibus invisus in exilium pulsus, Uticæ obiit, ut in Chronico Eusebiano Hieronymus prodit.

In li-

CAP. IV.

Quòd P. Africano & aliis tunc viris nobilibus ante ætatem senectam barbam & genas radere moris fuit.

[1] IN libris, quos de vita P. Scipionis Africani compositos legimus, scriptum esse animadvertimus,[2] P. Scipioni Pauli f. postquam de Pœnis triumphaverat, censorque fuerat, eidem diem dictum esse ad populum à Claudio Asello tribuno plebei, [3] cui equum in censura ademerat: eumque, quum esset reus, neque barbam desisse radi, neque non [4] candida veste uti, [5] neque fuisse cultu solito reorum. Sed, quum in eo tempore Scipionem minorem quadraginta annorum fuisse constaret, [6] quod de barba rasa ita scriptum

IN *libris*] Sicuti præter alios C. Oppius scripsit de vita & rebus gestis Africani Majoris, teste Charisio. Vide & Gellium nostrum lib. 7. Noct. Att. c. 1.

2. *P. Scipioni Pauli filio*] P. Scipio Africanus Major filium à Paulo Æmilio in adoptionem acceperat, qui deinde Scipio Æmilianus & Africanus minor dictus, eò quod Africam devicit, & Carthaginem funditus deleverit.

3. *Cui equum in censura ademerat*] Magna potestas erat Censorum, quippe poterant vel Senatu aliquem ejicere, equum adimere, tribu movere, ærarios facere. In publica Equitum recensione, moris erat Equites equum suum manu ducentes ad sellam Censorum venire, sin probaretur, præterire solenni verbo jubebant, sin secus, equum adimebant, vendique jubebant.

4. *Candida veste*] Alba toga.

5. *Neque fuisse cultu solito reorum*] Rei enim sordidati mutata veste, promissis capillis Populo misericordiam movere soliti. Non itaque barbam vel capillos tondebant, non candida sed obsoleta veste ipsi & propinqui reatus tempore utebantur. Quæ itaque hic Gellius de Scipione Æmiliano, Plutarchus de Macro, Valerius Maximus de Rutilio referunt, quod nec vestem mutaverint, nec barbam promiserint, singularia sunt.

6. *Quod de barba rasa, &c.*] Antiquioribus temporibus erant intonsi Romani. Anno fere quadringentesimo quinquagesimo quarto ab urbe condita tonsores Siculos primum admisere, ut auctor est Plinius lib. 7. Natur. Histor. Ponebant autem barbam ut plurimum sub annum 21. Macrobius in somnium Scipionis, *ter septenarium numerum requiri ad barbam radendam*, affirmat. Atque ita Neronem posuisse ex Fastis & annis liquet. Cæsar Octavianus vigesimo quinto, ut Dio refert. Caligula vigesimo, ut Suetonius refert in ejus vita cap. 10. Dies hic positionis barbæ solennis habebatur, Iuvenalis Sat. 3.

Ille metit barbam, crinem hic deponit amati.

Itaque viri erant imberbes, sicuti ex numismatibus aliisque monumentis liquet. Primus Adrianus hunc morem mutavit, ut ex Xiphilino, Spartiano in Adriani vita, & nummis liquet. Ab Adriano

ſcriptum eſſet mirabamur. comperimus autem cæteros quoque in iſdem temporibus nobiles viros barbam in ejuſmodi ætate raſitaviſſe: iccircoque pleraſque imagines veterum non admodùm ſenum, ſed in medio ætatis ita factas videmus.

Adriano igitur omnes fere Imperatores barbati. Julianus ideo Antiochenſibus ludibrio erat, ſicut ejus μισοπώγων teſtatur. Juvenes autem barbatulos fuiſſe dicit Cicero. Miratur itaque Gellius barbam Scipioni jam quadragenario raſam fuiſſe. Qui vel barbam non alebant, vel radebantur, vel pſilothro aliove medicamento, pilos extirpabant.

CAP. V.

Delitiarum vitium & mollicies oculorum & corporis ab Arceſilao philoſopho cuidam opprobrata acerbè ſimul & feſtiviter.

1 PLutarchus refert Arceſilaum philoſophum vehementi verbo uſum eſſe de quodam nimis delicato divite; qui incorruptus tamen & 2 caſtus & perinteger dicebatur. nam quum vocem ejus infractam capillumque arte compoſitum & oculos ludibundos atque illecebræ voluptatiſque plenos videret: Nihil intereſt, inquit, quibus membris cinædi ſitis, poſterioribus an prioribus.

PLutarchus refert] Locus eſt in lib. præcept. San. & Sympoſiacon lib. 7. cap. 5.

2. *Caſtus & perinteger*] Antiquiſſ. Edit. *Caſtus perinteger*. Badius, *caſtitatis perintegræ*.

CAP. VI.

De vi atque natura palmæ arboris; quod lignum ex ea ponderibus impoſitis renitatur.

PEr hercle rem mirandam 1 Ariſtoteles in ſeptimo Problematum & Plutarchus in octavo Sympoſiacorum dicit. Si ſuper palmæ, inquit, arboris lignum magna pondera

ARiſtoteles] Hæc hodie deſiderantur.

2. Pro-

ra imponas, ac tam graviter urgeas oneresque, ut magnitudo oneris sustineri non queat; non deorsum palma cedit nec intra flectitur, sed adversus pondus resurgit, & sursum nititur recurvaturque. [2] propterea, inquit Plutarchus, in certaminibus palmam signum esse placuit victoriæ; quoniam ingenium ejusmodi ligni est, ut urgentibus opprimentibusque non cedat.

2. *Propterea, inquit Plutarchus*] Sympos. lib. 8. cap. 5. ubi ita loquitur: Ἴδιον δὲ παρὰ ταῦτα, καὶ μηδενὶ συμβεβηκὸς ἑτέρῳ τὸ μέλλον λέγεσθαι. φοίνικος γὰρ ξύλον ἂν ἄνωθεν ἐπιθεὶς βαρὺ πιέζῃς, οὐ κάτω θλιβόμενον ἐνδίδωσιν, ἀλλὰ κυρτοῦται πρὸς τοὐναντίον, ὥσπερ ἀνθιστάμενον τῷ βιαζομένῳ. τοῦτο δὴ καὶ περὶ τοὺς ἀθλητικοὺς ἀγῶνάς ἐστι. τοὺς μὲν γὰρ ὑπὸ ἀσθενείας καὶ μαλακίας εἴκοντας αὐτοῖς πιέζουσι κάμπτοντες, οἱ δὲ ἐρρωμένως ὑπομένοντες τὴν ἄσκησιν, οὐ μόνον τοῖς σώμασιν ἀλλὰ καὶ τοῖς φρονήμασιν ἐπαίρονται καὶ αὔξονται. Id est, *Peculiare autem præter hæc omnia est quod dicam, quod nulli aliæ arbori contingit. Palmæ lignum si superne onere imposito premas, non deorsum affligitur aut cedit, sed contra incurvatur, quasi vi renitens prementi. Eodem modo res habet in athleticis certaminibus. Qui enim ob imbecillitatem vel mollitiem cedunt, ii flectuntur atque deprimuntur: qui exercitationem fortiter sustinent, eorum non corpora tantum sed animi quoque eriguntur & augentur.* Alias quoque ibidem rationes adfert Plutarchus, inprimis quod ut folia semper durant, vigentque, ita gloria semper viget & immortalis est. De Palma vide quoque Plin. lib. 13. cap. 4. Dioscoridem lib. 1. cap. 126. Theophrastum lib. 2. de Histor. Plant. cap. 8.

CAP. VII.

Historia ex annalibus sumta de Q. Cædicio tribuno militum: verbaque ex Originibus M. Catonis apposita, quibus Cædicii virtutem cum Spartano Leonida æquiparat.

PUlchrum, dii boni! facinus Græcarumque facundiarum magniloquentia condignum, M. Cato in libris Originum de [1] Q. Cædicio tribuno militum scriptum reliquit. id

1. Q. *Cædicio*] Calpurnium Flammam appellat Florus lib. 2. c. 2. Verba ipsa audire operæ pretium est. *Trepidatum est semel circa Camerinensium saltum. Sed eximia virtute Calpurnii Flammæ tribuni militum evasimus, qui lecta trecentorum manu infestum & insessum ab hostibus tumulum occupavit, adeoque moratus hostem, dum exercitus omnis evaderet: ac hic pulcherrimo exitu, Thermopylarum, & Leonidæ famam adæquavit, hoc illustrior noster, quod expeditioni*

id profectò est ad hanc fermè sententiam. Imperator Pœnus: in terra Sicilia, bello Karthaginiensi primo, obviam Romano exercitui progreditur, colles locosque idoneos prior occupat. milites Romani, uti res nata est, in locum insinuant fraudi & perniciei obnoxium. tribunus ad consulem venit: 3 ostendit exitium de loci importunitate & hostium circumstantia. Maturum censeo, inquit, si rem servare vis, faciundum, ut 4 quadringentos aliquot milites 5 ad verrucam illam (sic enim M. Cato locum editum asperumque appellat) ire jubeas; eamque uti occupent imperes horterisque: hostes profectò ubi id viderint, fortissimus quisque & promtissimus ad occursandum pugnandumque in eos prævertentur; unoque illo negotio sese alligabunt: atque illi omnes quadringenti proculdubio obtruncabuntur. tu interea, occupatis in ea cæde hostibus, tempus exercitus ex hoc loco educendi habebis. alia nisi hæc, salutis via nulla est. consul tribuno respondit, consilium quidem fi-

dum

peditioni tantæ superfuit, & supervixit, licet nihil scripserit sanguine. Ubi posterioribus verbis Florus Leonidæ tribuit, quod Othryadæ proprium erat. Differentia itaque in nomine apud autores probatos invenitur. Hinc Frontinus lib. 4. Stratag. cap. 5. *Idem fecit sub Attilio Calatino consule is, cujus varie traditur nomen. Alii Laberium, nonnulli Q. Cædicium, plurimi Calpurnium Flammam vocitaverunt.* Vide & Plin. lib. 22. c. 6. & Livii Epitom. lib. 17. ipsumque Livium lib. 22. in Oratione Manlii Torquati.

2. *In terra Sicilia*] Ad saltus Camerinenses.

3. *Exitium*] Antiquissima Veneta, *exitum*. Si prius servetur, sensus est, ultimam perniciem propter loci importunitatem exercitui imminere. Sin *exitum* legas, liberationem ex illo loco intelligit.

4. *Quadringentos*] Livius, Florus, Frontinus, alii trecentos commemorant.

5. *Ad verrucam illam*] Reprehendit Quintilianus Catonem, quod saxeam verrucam pro saxeo colle dixerit, humili nimirum vocabulo, si ad modicam cutis asperitatem collium sublimitatem conferas. Notat Salmasius hunc tumulum non tam insessum fuisse quam circumsessum, ut Epitomes Livianæ auctor loquitur lib. 17. Itaque tumulum inter medios hostes situm fuisse arbitratur, idque ex Livio lib. 22. probat. Deturbandi igitur hostes non ex illo colle, quem non insederant, sed perruptis illorum castris, collis vacuus fuit occupandus. Ita quidem Salmasius. Sed non opus est ita argutari. Circumsessum & insessum, ut Florus loquitur collem fuisse arbitror. Et potest tumulus, ut loquitur Livius, situs fuisse inter medios hostes, & quod ipsi hostes tamen illum insiderent.

6. *Cuneos*

dum atque providens sibi viderier : sed istos, inquit, milites quadringentos ad eum locum in hostium [6] cuneos quisnam erit qui ducat? Si alium, inquit tribunus, neminem reperis; me licet ad hoc periculum utare. ego hanc tibi & reipublicæ animam do. consul tribuno gratias laudesque egit. tribunus & quadringenti ad moriendum proficiscuntur. hostes eorum audaciam demirantur : quorsum ire pergant in exspectando sunt. sed ubi apparuit ad eandem verrucam occupandam iter intendere; mittit adversum illos Imperator Karthaginiensis peditatum equitatumque, quos in exercitu viros habuit strenuissimos. Romani milites circumveniuntur; circumventi repugnant. fit prælium diu anceps. tandem superat multitudo. quadringenti omnes tum unà perfossi gladiis, [7] aut missilibus operti cadunt. consul interibi dum ea pugna fit se in locos tutos atque editos subducit. Sed quod illi tribuno duci militum quadringentorum divinitus in eo prælio usus venit, non jam nostris sed ipsius Catonis verbis subjecimus. verba Catonis : *Dii immortales tribuno militum fortunam ex virtute ejus dedere. nam ita evenit : quum saucius multifariam ibi factus esset; tum vulnus capiti nullum evenit : eumque inter mortuos defatigatum vulneribus ægreque spirantem, [8] quòd sanguen defluxerat, cognovere, eum sustulere. isque convaluit : [9] sæpéque post illa operam reipublicæ fortem atque strenuam perhibuit : illoque facto, quòd illos milites subduxit, exercitum cæterum servavit. Sed idem benefactum in quo loco ponas, nimium interest.*

6. *Cuneos*] Collectam & stipatam militum multitudinem. Quid proprie sit cuneus docet Vegetius lib. 3. cap. 19. *Cuneus dicitur multitudo peditum, quæ juncta acie, prima angustior, deinde latior procedit, & adversariorum ordines rumpit : quia à pluribus in unum locum tela mittuntur, quam rem milites nominant caput porcinum.* Isidorus nodum, & cuneum hoc modo distinguit : *Nodus*, inquit, *proprie est densa peditum multitudo, sicut turma equitum. Dictus autem nodus pro difficultate, quod vix possit resolvi. Cuneus est collecta in unum militum multitudo, &c. eo quod in unum omnes coguntur missilibus.*

7. *Aut missilibus operti*] Telorum multitudine obruti.

8. *Quod sanguen*] *Sanguen* pro *sanguis* usurparunt Veteres, Ennius, Lucretius, Varro, alii.

9. *Post illa*] Vulgo, *post illam*, scilicet *operam*.

interest. [10] *Leonidas Lacedæmonius laudatur, qui simile apu* [11] *Thermopylas fecit. propter ejus virtutes omnis Græcia gloriam atque gratiam præcipuam claritudinis inclutissimæ decoraver* [12] *monimentis, signis, statuis, elogiis, historiis, aliisque rebus gra tissimum id ejus factum habuere. at tribuno militum parva laus pr factis relicta, qui idem fecerat, atque rem servaverat.* Hanc Q Cædicii virtutem M. Cato tali suo testimonio decoravit Claudius autem Quadrigarius, annali tertio, non Cædicio nomen fuisse refert, [13] sed Valerio.

CAP

10. *Leonidas Lacedæmonius*] Vide Herodotum lib. 7. Strabonem lib. 9. Valerium Maximum lib. 2. cap. 2. Pausaniam in Laconicis. Ctesias in Excerptis nonnihil variat. Seneca Epist. 82. hunc Q. Cæditium cum Leonida quoque comparat. Audi ejus verba: *At ille Leonidas quam fortiter illos allocutus est? Sic, inquit, commilitones prandete, tanquã apud inferos cœnaturi. Non in ore crevit cibus, nõ hæsit in faucibus, non elapsus est manibus? Alacres illi & ad prandium promiserunt, & ad cœnam. Quid dux ille Romanus* (nomen tacet, quia in ejus nomine differunt auctores) *qui ad occupandum locum milites missos, cum per ingentem hostium exercitum ituri essent, sic allocutus est: Ire Commilitones illo necesse est, unde redire non est necesse.* Trecentis viris tam insigne facinus ausum fuisse Leonidam Herodotus scribit & Plutarchus in Parallelis cap. 4. uti & Cicero de Fin. 2. quingentos habet Diodorus, sexcentos Justinus. Mille autem Lacedæmonios eduxerat antea sine sociis, ut refert Diodorus. Verum in hoc conflictu trecentos tantum fuisse refert Herodotus, complures enim pugnam detrectabant.

11. *Thermopylas*] Angustæ hæ inter præruptum Græciæ montem sunt fauces sive portæ, & quia vicinæ aquæ calidæ, thermopylæ appellantur. Ita Pylæ Ciliciæ & Susidæ Curtio & Plinio dicuntur: Isocrates cum Caudinis Furcis comparat. Vide Strabonem l. 9. Appianum in Syriacis, & Livium lib. 36.

12. *Monimentis*] Sepulti illi qui ceciderant, in loco, qui ideo πολυανδρεῖον appellatus fuit, quinque quoque erectæ ibidem columnæ cum inscriptionibus. vide Strabonem lib. 2. Supra tumulum Leonidæ erectus lapideus leo, teste Herodoto. Spartanorum in columna hæc erat inscriptio,

Ω ξεῖν' ἀπάγγειλον Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῇδε
Κείμεθα τοῖς κείνων πειθόμενοι νομίμοις.

Id est,

Hospes Spartanos dic nos hic esse sepultos,
Præstantes patriis legibus obsequium.

Ex qua inscriptione liquet omnes fuisse cæsos. Aristodemum tamen & Eurytum pugnæ non interfuisse refert Herodotus, ex quibus tamen Eurytus pugnando postmodum occubuerit, Aristodemus Lacedæmonem reversus ignominia multatus fuerit.

13. *Valerio*] Ita emendavit Carrio lib. 1. Emendat. cap. 7. fretus optimorum librorum auctoritate, eodemque modo ex membranis emendat locum Frontini lib. 4. cap. 5. antiquæ tamen editiones legunt *Laberio*.

Pyrrhus

CAP. VIII.

Litteræ eximiæ consulum C. Fabricii & Æmilii ad regem Pyrrhum à Q. Claudio scriptore historiarum in memoriam data.

QUum [1] Pyrrhus rex in terra Italia esset, & [2] unam atque alteram pugnam prosperè pugnasset, [3] satisque agerent Romani, & [4] pleraque Italia ad regem descivisset: tum [5] Ambraciensis quispiam Timochares, regis Pyrrhi amicus, ad C. Fabricium consulem furtim venit, ac præmium petivit; &, si de præmio conveniret, promisit regem venenis necare: idque facile esse factu, quoniam filii sui pocula in convivio regi ministrarent. eam rem Fabricius ad senatum scripsit. senatus legatos ad regem misit; mandavitque ut de Timochare [6] nihil proderent, sed monerent uti

PYrrhus] Qui à Tarentinis in Italiam vocatus contra Romanos, vario eventu pugnavit. vide Plutarchum in Pyrrho, & Justinum lib. 18 cap. 1. & Florum lib. 1. c. 18.

2. *Vnam atque alteram pugnam*] Post primam pugnam, teste Plutarcho, hoc contigit. Quæ ab utraque parte cruenta admodum, Pyrrho periclitanti victoriam concessit: Audi Justinum: *Cujus (Pyrrhi) audito adventu, Consul Romanus Valerius Lævinus, festinans, ut prius cum eo congrederetur, quam auxilia sociorum convenirent, exercitum in aciem educit: Nec rex, tametsi numero militum inferior esset, certamini moram fecit. Sed Romanos vincentes jam, inusitata ante elephantorum forma stupere primo, mox cedere prælio coëgit; victoresque jam nova Macedonum monstra repente vicerunt. Nec hostibus incruenta victoria fuit. Nam & ipse Pyrrhus graviter vulneratus est; & magna pars militum ejus cæsa; majoremque gloriam ejus victoria quam lætitiam habuit.* Post hanc itaque pugnam Timocharis facinus erupit. Prima autem pugna contigit inter Pandosiam & Heracleam ad Sirin fluvium. Altera ad Asculum, ubi iterum victoria Pyrrho cessit.

3. *Satisque agerent Romani*] Ita legit Lipsius in Electis. Propria quædam & venusta ejus verbi notio in magna aliqua & laboriosa curâ. Vetus Lectio, *satis agerentur.* Antiquiss. Veneta, *satis angerentur*, quam pleræque editiones sequuntur.

4. *Pleraque Italia*] Post primam pugnam castra à Romanis deserta cepisse Pyrrhum testatur Plutarchus, socias civitates alienasse, agros late populatum, non plus quam triginta sex millibus ab urbe abfuisse.

5. *Ambraciensis*] Ambracia oriundus; quæ urbs in Epiro, Regia Pyrrhi, ab Ambrace rege Thesproti filio nomen accepit, quæ Herodoto, Ptolemæo, Æliano Ampracia dicitur. Ambracum diversum oppidum fuisse ab Ambracia docet Stephanus de Urbibus.

6. *Nihil proderent*] Timocharis nomen suppressum fuisse etiam Valerius Maximus affirmat lib. 6. cap. 5. Eutropius proditorem nominatum fuisse affirmat,

uti rex circmſpectiùs ageret, atque à proximorum inſidi[is] ſalutem tutaretur. hoc ita, uti diximus, in Valerii Antiat[is] hiſtoria ſcriptum eſt. Quadrigarius autem in libro terti[o] non Timocharem ſed Niciam adiſſe ad conſulem ſcri[bit]pſit; neque legatos à ſenatu miſſos ſed à conſulibus, & regem populo Romano laudes atque gratias ſcripſiſſe, captivoſque omnes, quos tum habuerit, reſtituiſſe & reddidiſſe. conſules tum fuerunt C. Fabricius & Q. Æmilius. Litteras, quas ad regem Pyrrhum ſuper ea cauſa miſerunt, Claudius Quadrigarius ſcripſit fuiſſe hoc exemplo: 7 *Conſules Romani ſalutem dicunt Pyrrho regi. Nos pro tuis injuriis continuo animo ſtrenui, commoti inimiciter, tecum bellare ſtudemus. ſed communis exempli & fidei viſum eſt, uti te ſalvum velimus; ut eſſet quem vincere poſſimus. Ad nos venit Nicias familiaris tuus, qui ſibi precium à nobis peteret, ſi te clam interfeciſſet, id nos negavimus velle; neve ob eam rem quicquam commodi exſpectaret: & ſimul viſum eſt, ut te certiorem faceremus; ne quid ejuſmodi, ſi accidiſſet, noſtro conſilio civitates putarent factum. & quòd nobis non placet precio aut præmio aut dolis pugnare. tu, niſi caves, jacebis.*

CAP.

affirmat, ſicuti hic poſtmodum Quadrigarius Niciam appellat, Cicero nomen ſubticet lib. 3. Offic. c. 22.

7. *Conſules Romani*] Epiſtolam Conſulum hoc modo citat Plutarchus. Γάϊος Φαβρίκιος καὶ Κόϊντος Αἰμύλιος ὕπατοι Ῥωμαίων Πύρρῳ βασιλεῖ χαίρειν. Οὔτε φίλων εὐτυχὴς ἔοικας εἶναι κριτὴς, οὔτε πολεμίων. Γνώσῃ δὲ τὴν πεμφθεῖσαν ἐπιστολὴν ἀναγνοὺς, ὅτι χρηστοῖς καὶ δικαίοις ἀνδράσι πολεμεῖς, ἀδίκοις δὲ καὶ κακοῖς πιστεύεις. Οὐδὲ γὰρ ταῦτα σῇ χάριτι μηνύομεν, ἀλλ' ὅπως μὴ τὸ σὸν πάθος ἡμῖν διαβολὴν ἐνέγκῃ, καὶ δόλῳ δόξωμεν, ὡς ἀρετῇ μὴ δυνάμενοι κατεργάσασθαι τὸν πόλεμον. Hoc ita Latine ſonat: *C. Fabricius, & Q. Æmilius Conſules Romani Pyrrho Regi S. Neque amicorum videris, neque hoſtium eſſe felix judex. Lectis, quæ miſſa ſunt, literis cognoſces te bonos & juſtos viros bello perſequi, contra perfidis & improbis habere fidem. Neque vero hæc nos, quo gratiam emereamur tuam, indicamus: verum ne caſus tuus calumniam nobis aſpergat, ut videamur dolo, quaſi virtute militare nequiverimus, bellum confeciſſe.* Ita Plutarchus, additque Pyrrhum intellectis inſidiis medicum puniviſſe, & Fabricio Populoque Romano gratiæ referendæ ergo gratis captivos donaſſe.

Gabius

CAP. IX.

Quis & cujusmodi fuerit, qui in proverbio fertur, equus Sejanus, & qualis color equorum sit qui spadices vocantur: deque istius vocabuli ratione.

[1] GAbius Bassus in commentariis suis, item [2] Iulius Modestus in secundo quęstionum confusarum historiam de equo Sejano tradunt dignam memoria atque admiratione. Cn. Seium quempiam scribunt fuisse; eumque habuisse equum natum [3] Argis in terra Græcia: de quo fama constans esset, tamquam de genere equorum progenitus foret, qui [4] Diomedis Thracis fuissent; quos Hercules Diomede occiso è Thracia Argos perduxisset. Eum equum fuisse dicunt magnitudine invisitata, cervice ardua, [5] colore phœniceo, [6] flora & comanti juba; omnibusque aliis equo-

GAbius Bassus] Apud Macrobium lib. I. Saturnal. legitur *Gavius Bassus*. In antiquis inscriptionibus Gavius & Gavia occurrit. Gaviam quoque gentem fuisse satis liquet, sed cognomina aliquando in prænomina mutantur. Etiam ita legitur apud Gellium nostrum lib. 10. c. 17. Noct. Att. Sed leviculum est, V enim & B sæpe in se invicem mutantur. Lactantio lib. I. *C. Bassus* vocatur; scribendum *G. Bassus*. Fulgentius quoque corrupte, *Galbius Bassus*. Carrio judicat, hunc eundem esse Gavium Bassum, qui Trajano Imperante oræ Ponticæ fuit Præfectus, quem laudat Plin. lib. 10. Epist. 22. Non rarò enim Gellius illos autores citat, qui suæ ætati æquales vel paulò superiores fuere.

2. *Iulius Modestus*] Aliquotiens illum quoque citat Macrobius lib. I. Saturnal.

3. *Argis*] Argos Hippium intelligit in Peloponneso nobilem urbem. Horat.

Aptum dicit equis Argos, ditesque Mycenas.

Homerus ἵππιον & ἱππόβοτον appellat. Strabo notat cum Ἄργος ab Homero sine adjectivo ponitur, Peloponneson intelligi, cum Ἀχαιικὸν additur, ipsam urbem. Vide Stephanum de Urbibus.

4. *Diomedis Thracis*] Qui rex Thraciæ cum equas, ut in fabulis est, humana hospitum carne pasceret, ab Hercule equis objectus est. Ovid.

Quid cum Thracis equos humano sanguine pingues,
Plenaque corporibus laceris præsepia vidi?

Vide Diodor. Sic. lib. 5.

5. *Colore Phœniceo*] De hoc colore vide quæ supra dixi pag. 186. & seqq. intelligit hic autem non dilutum puniceum colorem sive badium obscurum, sed, ut postmodum loquitur, colorem exuberantissimum instar cocci vel purpuræ. Quod merito suspectum est, an tales equi unquam fuerint reperti.

6. *Flora & comanti juba*] Aliter, *flava*. Sed in Ms. R. *flora comanti juba*, id est, juba diffusis & splendidis comis insigni.

equorum laudibus quoque longè præstitisse : sed eumdem equum tali fuisse fato sive fortuna ferunt, ut quisquis haberet eum possideretque, ut is cum omni domo, familia, fortunisque omnibus suis ad internecionem deperiret. itaque primum illum Cn. Sejum dominum ejus à M. Antonio, qui postea III. VIR. R. P. C. fuit, capitis damnatum miserando supplicio affectum esse : eodem tempore Cornelium Dolabellam consulem, in Syriam proficiscentem fama istius equi adductum Argos devertisse ; cupidineque habendi ejus exarsisse; emisseque 7 HS. centum milibus : sed 8 ipsum quoque Dolabellam in Syria bello civili obsessum atque interfectum esse : mox eumdem equum, qui Dolabellæ fuerat, C. Cassium, qui Dolabellam obsederat, abduxisse. eum Cassium postea satis notum est 9 victis partibus fusoque exercitu suo 10 miseram mortem oppetiisse : deinde Antonium post interitum Cassii, parta victoria, equum illum nobi-

insigni. *Flora* pro *florida*. Floridus autem color vegetus, multo lumine radians. Græcis λαμπρὸς vel εὐάνθης & ὀξὺς dicitur. Contrarius est color surdus Plinio. Vide Salmas. ad Solinum p. 200.

7. *HS. centum millibus*] Juxta Scioppii & Gronovii computationem fuerint scutati vel ducatones 2500. Vossius 3000. computaret, quia sestertius illi stufero fere Hollandico æstimatur, Gronovio duabus blancis Hollandicis. De Sestertiis & Re Nummaria omnium accuratissime scripsit Vir Cl. præstantissimusque & Collega amicissimus Joh. Fredericus Gronovius.

8. *Ipsum quoque Dolabellam*] Dolabella à Cassio Laodiceæ obsessus, ne vivus in hostium potestatem veniret, seipsum interfecit, ut testatur Dio lib. 47. Servi sui ictui haud segniter cervicem dedisse Vellejus Paterculus lib. 2. testatur. vide & Appianum de Bell. Civil. lib. 4.

9. *Victis partibus*] Ita & Badii editio. Antiquissima Veneta aliæque editiones *victis Parthis*. Sed quorsum hic Parthorum mentio, cum intelligat exitum Cassii in campis Philippicis bello civili? Emendat itaque Lipsius lib. 1. Elect. cap. 7. *victis partibus*. Partes sunt factiones & turbæ civiles.

10. *Miseram mortem oppetiisse*] Cassius in fugam actus Titinnium centurionem dimiserat, exploratum, *quæ esset multitudo ac vis hominum*, ut Vellejus loquitur, *quæ ad se tenderet, tardius eo nunciante, cum in vicino esset agmen cursu ad eum tendentium, neque pulvere facies aut signa denotari possent; existimans hostes esse, qui irruerent, lacerna caput circumdedit, extentamque cervicem interritus liberto præbuit*. Hic libertus vocabatur Pindarus (male apud A. Victorem legitur Pandarus) sicuti liquet ex Valerio Maximo lib. 6. c. 8. Plutarcho in Antonio, Brutoque, Appiano lib. 4. Belli Civ. & Dione lib. 47.

11. *Dete-*

nobilem Caſſii requiſiſſe; & quum eo potitus eſſet, ipſum quoque poſtea victum atque deſertum 11 deteſtabili exitio interiſſe. hinc proverbium de hominibus calamitoſis ortum, dicique ſolitum; *ille homo habet equum Sejanum.* Eadem ſententia eſt illius quoque veteris proverbii, quod ita dictum accepimus: 12 *aurum* Tholo*ſanum.* nam quum oppidum Tholoſanum in terra Gallia Q. Cæpio conſul diripuiſſet; multumque auri 13 in ejus oppidi templis fuiſſet, quiſquis ex ea direptione aurum attigit, miſero cruciabilique exitu periit. Hunc equum Gabius Baſſus vidiſſe ſe Argis refert haud credibili pulchritudine, vigoreque & 14 colore

11. *Deteſtabili exitio interiſſe*] Erat Antonio ſervus, nomine Eros, quem jam pridem hortatus fuerat, ut juſſus ipſum interficeret. Is cum id, quod olim in ſe receperat, tum præſtare juberetur, ſtricto gladio, cum Antonium videretur percuſſurus, averſo vultu ſeipſum confodit, & ad heri pedes occubuit. Tum Antonius: Bene, inquit, ô Eros, qui quod facere non voluiſti, mihi quomodo faciendum eſſet, oſtendiſti: ſimulque vulnus ſibi in ventrem ingeſſit, & in lectum ſe dimiſit. Paulo poſt Cleopatram vivere cognito, ſtatim tollendum ſe famulis præbuit: manibuſque eorum ad fores uſque domicilii, in quo ea erat, portatus eſt. Cleopatra foribus non apertis de feneſtra ſe conſpiciendam præbuit: cateniſque & funibus demiſſis, iis implicatum ipſa, & duæ, quas ſolas ſecum in munimentum receperat, mulieres attraxerunt. Qui interfuerunt, nullum eo miſerabilius ſpectaculum fuiſſe aſſerunt. Ita *Plutarchus.* Dio libro 51. oſtendit Cleopatram prodidiſſe Antonium, ſuſpicabatur enim ſi nuntium mortis ſuæ (ſepulchro autem cum duabus ancillis & eunucho ſe commiſerat) diſperſiſſet, Antonium amoris impatientia ſibi ipſi mortem acceleraturum eſſe. vide Dionem dicto l. 51. & confer cũ Plutarcho.

12. *Aurum Tholoſanum*] Juſtinus lib. 32. *Tectoſagi autem cum in antiquam patriã Tholoſam veniſſent, comprehenſique peſtifera lue eſſent, non prius ſanitatem reciperavere, quam aruſpicum reſponſis moniti, aurum argentumque bellis ſacrilegiiſque quaſitum, in Tholoſenſem lacum mergerent. Quod omne magno poſt tempore Cæpio Romanus Conſul abſtulit. Fuere autem argenti pondo centum decem millia, auri pondo quinquies decies centum millia. Quod ſacrilegium cauſa excidii Cæpioni exercituiq́; ejus poſtea fuit. Romanos quoque Cimbrici belli tumultus, velut ultor ſacræ pecuniæ inſecutus eſt.* Q. autem Servilius Cæpio conſul cum Cn. Manlio contra Cimbros in Italiam irruentes miſſus apud Rhodanum victus profligatuſque eſt. Juſſu Populi Romani bona ejus publicata, ipſe in carcere extinctus, inde tractus diſcerptuſque ad ſcalas Gemonias. Vide Livii Epit. 67. Alii exilio periiſſe tradunt.

13. *In ejus oppidi templis*] Aliter hæc refert Juſtinus lib. 32. templa autem uti auro donatitio utplurimum referta erant, ita & pecunias homines divites in templis ſecuritatis cauſa deponebant, ut ex Herodiano lib. 1. de templo Pacis apparet, quod ſub Commodo exuſtum eſt.

14. *Colore exuberantiſſimo*] Vide quæ ſupra diximus. Colvius in Apulejum legit *exuperantiſſimo.*

lore exuberantissimo. quem colorem nos, sicuti dixi, Phœniceum, Græce partim φοίνικα, alii σπάδικα appellant: quoniam palmæ termes ex arbore cum fructu avulsus spadix dicitur.

CAP. X.

Quod est quædam septenarii numeri vis & facultas, in multis naturæ rebus animadversa; de qua M. Varro in Hebdomadibus disserit copiosè.

M. Varro in primo librorum qui inscribuntur, *Hebdomades vel de Imaginibus*, septenarii numeri, quem Græci ἑβδομάδα appellant, [1] virtutes potestatesque multas variasque dicit. *is namque numerus*, inquit, [2] *septentriones majores minoresq; facit in cœlo, item*; [3] *vergilias, quas πλειάδας vocant.*

1. Virtutes potestatesque] Ad intellectum hujus capitis vide Macrobium lib. 1. in Somn. Scipionis c. 6. & Anonymum in Theologumenis Arithmeticis cap. de septenario; Philonem de Opificio mundi; Chalcidium in Timæum Platonis, M. Capellam lib. 7. Justinum Martyrem Qu. 69. Alex. Aphrodis. lib. 2. Prob. 47. Inter recentiores Petr. Bongum & Meursium de Denar. Pythagor. Pythagoras enim, Arithmetici & Musici hunc perfectum esse numerum censebant, sicuti affirmat quoque Cicero in Somnio Scipionis. Hunc numerum quoq; Virginem appellabant, quod neq; gigneret ex se alium, neque genitus esset. Oribasius in Hippocratis Aphorism. lib. 2. Aph. 22. *Septenarius numerus maxime versatur in Arithmetico numero, & criticis diebus, quia in se continet parem & imparem: & intra denarium solus neque generat, neque gineratur, cum alii aut generent aut generentur.* Similia habet Hierocles in Aurea Carmina, Philo de Mundi Opificio, aliique. Sicuti Virgo, ita & Minerva ideo appellata, ut Chalcidius in Timæum Platonis, Eulogius in Somn. Scipionis, aliique veteres testantur. Quinetiam in sacra pagina septimus dies sacer & septies septenus annus, qui jubilæus vocatur, in veneratione fuit. Et uti septimo die perfectus mundus, & ab opere suo quievit Deus atque ideo sacer fuit, ita Josephus adversus Appionem, & Philo non uni urbi, aut regioni, sed universo festum diem fuisse afffirmãt. Et Dio Cassius l. 32. morem per septenos dies computandi ab Ægyptiis ad omnes homines profluxisse testatur, & vetustissimum affirmat Herodotus lib. 2. Veneratio itaque septenarii numeri, quem & mysticum appellat D. Hieronymus, ex sacra scriptura per traditionem originem suam accepisse videtur, & ex multis scripturarum locis testimonia afferri possunt.

2. *Septentriones majores minoresque*] Ursam majorem & minorem intelligit. Hyginus: *utramque Arcton nostri septentriones vocarunt.* Ursa minor septem habet stellas, major septem clariores inter vigintiseptem.

3. *Vergilias*] Ita dictæ *à vere* juxta Festum,

vocant. facit etiam ſtellas, quas alii 4 *erraticas*, 5 *P. Nigidius errones appellat*. 6 circulos quoque ait in cœlo circum longitudinem axis ſeptem eſſe; è quis duos minimos, qui axem extimum tangunt, 7 πόλυς appellari dicit; ſed eos in ſphæra, 8 quæ κρικώτη vocatur, propter brevitatem non ineſſe. Atq; neq; ipſe Zodiacus ſeptenario numero caret. 9 nam in ſeptimo ſigno fit ſolſtitiũ à bruma; in ſeptimo bruma à ſolſtitio. in ſeptimo æquinoctium ab æquinoctio. dies deinde illos, quibus 10 halcyones hieme anni in aqua nidulantur, eos quoque

Festum, *quod extremo vere oriantur*. Has Græci πλειάδας appellarunt. Proclus tantum ſex numerat in tergo tauri, Plinius in cauda ſeptem. Quæ recepta eſt opinio.

4. *Erraticas*] Planetas intelligit.

5. *P. Nigidius*] Eſt hic P. Nigidius Figulus, qui Julii Cæſaris tempore vixit, omnium rerum ſingulari notitia excellens, quo in extinguenda Catilinæ conjuratione ſocio atque adjutore uſus eſt Cicero. Quæ autem hic citat Gellius noſter, ex libris de Sphæra proculdubio deſumpta ſunt. Servius ad 1. Georg. ex Sphæra Græcanica & Barbarica quædam citat, & complura Commentat. in Germanici Aratea. Ejus fragmenta collegit Janus Rutgerſius Var. Lect. lib. 3. cap. 16.

5. *Circulos quoque*] Vide Proclum de Sphæra, ubi agit initio de axi & polis, circuliſque.

7. Πόλυς] Polos, ſive vertices, circa quos mundi Sphæra circumagitur. Cic. 2. de Nat. Deor.

Extremuſq; adeò duplici de cardine vertex,
Dicitur eſſe polus.

Proclus de Sphæra: Ἄξων καλεῖται ἡ τοῦ κόσμου διάμετρος αὐτοῦ, περὶ ἣν στρέφεται· τὰ δὲ πέρατα τοῦ ἄξονος πόλοι λέγονται τοῦ κόσμου. τῶν δὲ πόλων ὁ μὲν λέγεται βόρειος, ὁ δὲ νότιος.

8. *Quæ κρικώτη vocatur*] Interpres Græcarum vocum Gellii *pertuſam* interpretatur. κρίκος ſignificat annulum vel circulum, hinc κρικώτη annulis vel circulis conſerta dicitur. Leontius Mechanicus Sphæram κρικωτὴν, ſive circulorum appellavit, & κρίκον quoque & ἡμικρίκιον eadem ſignificatione indigetavit. vide Cœlium Rhodiginum Lect. Antiq. lib. 5. c. 13.

9. *Nam in ſeptimo ſigno*] Ita quoque Macrobius lib. 1. in ſomnium Scipion. cap. 6. *Sol quoque ipſe, de quo vitam omnia mutuantur, ſeptimo ſigno vices ſuas variat. Nam à ſolſtitio hyemali ad æſtivum ſeptimo pervenit ſigno, & à tropico verno uſque ad autumnalem tropicum ſeptimi ſigni peragratione producitur.* Intelligendũ autem hoc ex veterum ratione computandi vel numerandi vulgo talia. Quum dicunt, *in ſeptimo ſigno fit ſolſtitium à bruma*, primum ſignum ſignificant, quo eſt ſolſtitium; poſtremum quo bruma: & viciſſim. Solſtitium fit poſtquam ſol introitum fecit in Cancrum; bruma, poſtquam in Capricornum. Sunt igitur à ſolſtitio in brumam ſigna, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpius, Sagittarius, Capricornus. Et ſic à bruma in ſolſtitium, Capricornus, Aquarius, Piſces, Aries, Taurus, Gemini, Cancer. Eodem modo poſſunt menſes numerari. Et hæc ſolennis erat antiquis conſuetudo. Sic Olympias & Græcis & Latinis dicitur pro tempore quin-

quoq; septem esse dicit. præterea scribit [11] lunæ curriculum confici integris quater septenis diebus. *nam duodetricesimo luna*, inquit, *ex quo vestigio profecta est, eodem redit*: auctoremque opinionis hujus Aristidem esse Samium: in qua re non id solum animadverti debere dicit, quod quater septenis, id est, octo & viginti diebus conficeret iter luna suum; sed quòd is numerus septenarius, si ab uno profectus dū ad semetipsum progreditur, [12] omnes, per quos progressus est, numeros comprehendat, ipsumque se addat, facit numerum octo & viginti:

quinquennii, quum revera tantummodo quadriennium complecteretur. Et contra quinque anni pro Olympiade. Seneca: *Quinta cum sacrum revocarit æstas.* Nimirum idem annus habetur quintus prioris & primus incipientis Olympiadis. Notum ex instituto Cæsaris quartum quemque annum esse bissextilem. Id *lustrum* dicit Ovidius, quæ vox Romanis propriequinque annos solidos significat, sine respectu præcedentis lustri:

Hic anni modus est: in lustrum accedere debet,
Quo consummetur partibus, una dies.

In lustrum, est, in quinque annos, in quintum quemque annum. Revera autem quartus est: Plinius de eadem intercalatione lib. 2. cap. 8. *quinis annis dies adjici*: &, *quinto anno unus intercalaris dies additur.* Sic hodieque à priscis accepto vocabulo Medici dicunt *tertianam*: Sic in fastis numeramus *tertio Calendas, Nonas, Idus*, qui alter vel secundus est ab Calendis, Nonis, Idibus. Et plura talia observari possunt. Ita recte annotavit *Cl. Gronovius.*

10. *Halcyones*] Plinius lib. 10. c. 32. *Fœtificant Halcyones bruma, qui dies Halcyonides vocantur, placido mari per eos & navigabili, Siculo maxime. Faciunt autem septem ante brumam diebus nidos, & totidem sequentibus pariunt.*

11. *Lunæ curriculum*] Vide Notas ad lib. 1. c. 20. p. 90. Audi Macrobium: *Luna octo & viginti prope diebus totius Zodiaci ambitum conficit. Nam etsi per triginta dies ad solem, à quo profecta est, remeat; solos tamen fere viginti octo in tota Zodiaci circumitione consumit: reliquis solem, qui de loco in quo eum reliquit abscesserat, comprehendit. Sol enim unum de duodecim signis integro mense metitur. Ponamus ergo sole in prima parte arietis constituto ab ipsius, ut ita dicam, orbe emersisse Lunam, quod eam nasci vocamus. Hæc post viginti octo dies & horas fere septem ad primam partem arietis redit; sed illic non invenit solem. Interea enim & ipse progressionis suæ lege, ulterius abscessit, & ideo ipsa necdum putatur eò unde profecta fuerat revertisse: quia oculi nostri tunc non à prima parte arietis, sed à sole eam senserant processisse. Hunc ergo diebus reliquis, id est duobus, plus minus consequitur; & tunc orbi ejus denuò succedens, ac denuo inde procedens rursus dicitur nasci.* vide & Josephum Scalig. lib. 1. Chron. c. 4.

12. *Omnes &c. numeros*] Etiam unitatem, quamvis non numerus, sed principium numeri sit. Nam unum, duo, tria, & quatuor faciunt decem: & quinque, sex, & septem faciunt octodecim: quæ simul octo & viginti faciunt. Hoc item obiter notandum, quod in omni supputatione quatuor prima constituunt denarium sui generis, sicuti 1. 2. 3. 4. decem, 10. 20. 30. 40. centum. 100. 200. 300. 400. mille, & ita deinceps. *Badius.*

13. *Virile*

viginti: quot dies ſunt curriculi lunaris. ad homines quoque naſcendos vim numeri iſtius porrigi pertinereque ait: *nam quum in uterum*, inquit, *mulieris genitale ſemen datum eſt; primis ſeptem diebus conglobatur coagulaturque, fitque ad capiendum figuram idoneum. poſt deinde quarta hebdomade, quod ejus* [13] *virile ſecus futurum eſt*, [14] *caput & ſpinam, quæ eſt in dorſo informatur. ſeptima autem ferè hebdomade, id eſt, nono & quadrageſimo die, totus*, inquit, *homo in utero abſolvitur.* Illam quoque vim numeri hujus obſervatam refert, quòd ante menſem ſeptimum neque maſculus neque femina ſalubriter ac [15] ſecundum naturam naſci poteſt; & quod hi, qui [16] juſtiſſime in utero ſunt, poſt ducentos octuaginta dies, poſtquam ſunt concepti, quadrageſima denique hebdomade ita naſcuntur, periculi quoque vitæ fortunarumque hominum, [17] quos climacteras Chaldæi appellant, graviſſimos

13. *Virile ſecus*] Id eſt, virilis ſexus more antiquo, vulgo *fœtus*.

14. *Caput & ſpinam*] Putat hic Varro in fœtu formando ſeptenarium quoque numerum vim & efficaciam habere, & quidem per partes formari fœtum. Variæ de generatione hominis apud antiquos fuere ſententiæ. Ariſtoteles lib. 3. de Part. Anim. cap. 4. cor primum formari arbitratur, quod hominis vitam maxime contineat. Hippon & Alcmæon caput, teſte Plutarcho lib. 5. de Plac. Phil. cap. 17. Galenus de Fœt. Form. cap. 4. ſtatuit jecur primum fœtus fundamentum eſſe. Hippocrates l. 1. περὶ Διαίτης omnia membra ſimul exiſtere affirmat, & cum eo Stoici, ut Cenſorinus teſtatur.

15. *Secundum naturam naſci poteſt*] Ante ſeptimum menſem partus vix vitalis eſſe poteſt. Septimo menſe partus maturus eſt. Vide Hippocratem lib. de ſeptim. partu, cujus auctoritate quoque utitur JC. Paulus in l. 12. ff. de Stat. Hom.

16. *Iuſtiſſime*] Juſto admodum tempore.

17. *Climacteras Chaldæi*] Κλιμακτῆρες ἀπὸ τοῦ κλίμακος, quod certis numeris, velut per ſcalarum gradus aſcendat, atque colligatur. *Scanſilem* vocat Plin. lib. 7. cap. 49. Sunt autem climactericorum duo genera: aut enim ἑβδοματικοὶ ſunt, aut ἐννεατικοί. Jul. Firm. lib. 4. cap. 14. ἑβδοματικοὶ qui numero ſeptenario conſtant. Veluti, 7. 14. 21. 28. 35. 42. 49. 56. 63. 70. 77. 84. ἐννεατικοὶ qui novenario. ut 9. 18. 27. 36. 45. 54. 63. 72. 81. In ἑβδοματικοῖς periculoſiores à nõnullis putantur, qui ternis hebdomadibus conſtant, ut 21. 42. 63. 84. Sed omnium difficillimos illos eſſe opinantur, quos complet numerus quadratus, cujuſmodi ſunt 49. & 81. quorum alter conſit ex ſepties ſeptem, alter ex novies novem. Plura de annis Climactericis lege, ſi lubet, apud Feder. Bonav. lib. 6. de Octimeſt. partu cap. 50. cum quatuor ſequentib. Marſil. Ficin. lib. 2. de triplici vita c. 20. Pet. Meſſ. lib. 1. var. lect. cap. 46. Læl. Biſciol. lib. 15. hor. ſubſec. c. 7. Levin. Lemn. lib. 2. de

vissimos quosque fieri affirmat septenariis. præter hoc modum esse dicit summū adolescendi humani corporis septem pedes. quod esse magis verum arbitramur, quàm quod
18 Herodotus, homo fabulator, in primo historiarum, inventum esse sub terra scripsit [19] Oresti corpus cubita longitudinis

de occult. nat. mirac. c. 2. *Ita scribit.* *Lindenbrog.* ad Censorinum. Per Climacteras ipsa pericula denotantur, ut ex Vettio Valente liquet. vide Salmas. de anno Climacter. De anno Climacterico sexagenario tertio agit quoque Gellius lib. 15. c. 7. quem præcipue videri periculis insignem Julius Maternus auctor est, quoniam numerus uterque septem & novem decretorii maleficique sunt, & ad vitam succidendam pollentes in unum quasi confluant. Numeros quoque nonnulli Mathematici singulis imperiis tribuunt, & quidem ad eorundem occasum, 496. annos, qui ex septuaginta septenariis annorum conficitur, ita ut ab antiquis etiam auctoribus proditum sit anno quingentesimo Resp. mutari vel everti. Plato certe lib. 8. de Rep. ubi de imperiorum mutatione agit, multa de Numeris intricate agit. Quæ abstrusa obscuritas in Proverbium abiit. Neque Proclus lib. 8. sibi interpretandum sumpsit, & Theo Smyrnæus locum hunc consulto prætegriit. Et refutavit hanc de numeris sententiam qualemcunque Aristoteles. Et utiq; hæc veterū deliria arbitror. Deus cuncta nutu suo gubernat temperatque.

18. *Herodotus homo fabulator*] Ita antiqui & recentiores complures censuerunt. Ælius Harpocration olim de ementita Historia Herodoti integrum librum scripsit teste Suida. Falsitatis quoque illum arguit Strabo lib. ult. Geograph. suæ, Josephus lib. 1. contra Appionem errore deceptum potius existimat. Vide tamen H. Stephani Apologiam pro Herodoto.

19. *Oresti corpus*] Sicut Virg. *immitis Achilli, infœlicis Vlyßi.* De tragica hac historia vel fabula, vide Euripidem in Oreste, & Sophoclem in Electra. Non opus autem erat hic Herodotum mendacii accusare, cum ex antiqua & recentiori historia vasti & proceri corporis homines fuisse dubium non sit. Multa tamen fabulis immixta. Filios Anac gigantes fuisse affirmat sacra Scriptura Num. 13. ℣ſ. 29. 34. & terra Basan Gigantum terra appellabatur, ut est Deut. 3. ℣ſ. 13. cujus lectum quoque describit ejusdem cap. ℣ſ. 11. *Ecce lectus ejus lectus ferreus, nonne in Rabboth filiorum Ammon? novem cubitorum longitudo ejus, & quatuor cubitorum latitudo ejus ad cubitum hominis.* Præterea multa alia vernilia de eodem gigante referunt Judæi, quæ referre piget tædetque. Neque veriora quæ antiqui nonnulli autores prodiderunt. Nam de inventis ossibus immanium gigantum, pleraq; haud admitti possunt. Ossa enim illa plerumque effodiuntur ex arenis, aliisque locis maritimis, quæ forsan fuerint marinarum belluarum ossa casu quodam illic obruta. Neque reperire vix liceat virum fide dignum, qui sepulchra fabrefacta suis usurpaverit oculis. Suetonius certe alibi dixit, esse Capreis immanium belluarum ferarumque membra prægrandia, quæ dicebantur gigantum ossa. Eundem errorem reperit Peirescius, cum ad illum Tuneto molarem, ut putabat, hominis dentem misisset Jo. Arcosius, ut testatur Gassendus lib. 4. in vita Peirescii Aquæsextiensis Senatoris. Videndi tamen inter antiquos Pausanias in Laconicis, & Eliacis, Philostratus Heroicorum initio, Plin. lib. 7. c. 16. Solinus cap. 1. De molari hominis dente Augustinus lib.

tudinis habens ſeptem; quæ faciunt pedes duodecim & quadrantem: niſi ſi, ut [20] Homerus opinatus eſt, [21] vaſtiora prolixioraque fuerint corpora hominum antiquorum: & nunc quaſi jam mundo ſeneſcente, rerum atque hominum decrementa ſunt. [22] dentes quoque & inprimis ſeptem menſibus &[23] ſeptenos ex utraque parte gigni ait, &[24] cadere

lib. 15. de Civ. Dei cap. 11. Joſephus lib. 5. Hiſt. Ant. c. 2. Phlegon Trallianus Mirab. c. 9. Inter recentiores vide Pigafettam de Novo orbe, ubi de freto Magellanico agit, Olaum magnum & Saxonem Grammaticum Hiſtor. Dan. lib. 17. Fazellum de Reb. Sic. Gigantes tamen fuiſſe dubium non eſſe arbitror. Vide Caſſanionem de Gigantibus. Quod autem hic auctor noſter ſcribit de Oreſte, etiam Solinus ſcribit lib. 1. *Priſcorum autem*, inquit, *teſtantur molem etiam Oreſtis ſuprema, cujus oſſa Olympiade quinquageſima & octava Tegea inventa à Spartanis oraculo monitis diſcimus impleſſe longitudinem cubitorum ſeptem.*

20. *Vt Homerus opinatus eſt*] Illo vſ.

Οἷοι νῦν βροτοί εἰσιν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων

Quod expreſſit Virgilius,

Qualia nunc hominum produxit corpora tellus.

21. *Vaſtiora, prolixioraque fuerint corpora*] Primos initio mundi homines vegetos fuiſſe, corpore & animo excelluiſſe veriſimile, ut Philo Judæus lib. de Mundi opificio oſtendit. Sed ſingulis ſæculis decreſcere homines poëtarum vel malè feriatorum hominum commentum eſt. Juvenalis:

Nam genus hoc vivo jam decreſcebat Homero,
Terra malos homines nunc educat atque puſillos.

Ita etiam Plinius cenſuit: *In plenum cuncto mortalium generi minorem in dies menſuram fieri, raroſque parentibus proceriores, conſumente ubertatem ſeminum exuſtione, in cujus vices nunc vergat ævum.* Et ſimilia quoque habet Phlegon Trallianus. Ultimis verbis ad Ecpyroſin vergere ſuam ætatem voluit Plinius. Conflagrationem enim & diluvium mundi per vices magnis ſæculorum periodis ſtatuebant Stoici, etiam Ariſtoteles lib. 1. Meteor. cap. 14. & Plato in Timæo. Magnum annum nonnulli veteres appellabant, atque inter ſe differebant annorum numero. Vide c. 18. Cenſorini, & notas Lindebrogii. Sed ad rem. *Quod ad decrementa hominum pertinet*, etiam teſte Columella, *Tremellius falſo credidit parentem omnium terram, ſicut muliebrem ſexum, anili jam ætate confectam, progenerandis eſſe fœtibus inhabilem.* Audi & Lucretium,

Iamque adeo affecta eſt ætas, effœtaque tellus,
Vix animalia parva creat, quæ cuncta creavit
Sæcla, deditque ferarum ingentia corpora partu.

Sed hæc falſa. Eadem eſt natura, neque adhuc effœta. Ineptum quoque eſt decreſcere homines, cum per ter quaterque mille annos ejuſdem fuerint ſtaturæ.

22. *Dentes quoque*] Quanquam generantur dentes in utero juxta Medicorum ſententiam, erumpunt tamen extra gingivas menſe ut plurimum ſeptimo, nonnunquam etiam ſerius poſt annum elapſum.

23. *Septenos ex utraque parte*] Non omnes enim dentes ſimul ex gingivis erumpunt. Nam alioqui ubi perfectus eſt ordo dentium, ſimul viginti octo vel triginta duo in utraque maxilla eſſe ſolent.

24. *Cadere*

re annis septimis, & genuinos annasci annis ferè bis septenis. venas etiam in hominibus,[25] vel potius arterias,[26] medicos musicos dicere ait numero moveri septenario: quod ipsi appelllant[27] τὴν διὰ τεσσάρων συμφωνίαν, quæ fit in collatione quaternarii numeri. [28] discrimina etiam periculorum in morbis majore vi fieri putant in diebus, qui conficiuntur ex numero septenarii: eosque dies omnium maximè, ita ut medici appellant, [29] κριτικοὺς ἢ κρισίμους, cuique

24. *Cadere annis septimis*] Circa septimum annum & decimum quartum solent alii prodire excidentibus prioribus, in utraque maxilla decem, quatuor incisorii, duo canini, & quatuor maxillares. Vide Solonem in eo fragmento cujus initium est,

Παῖς μὲν ἄνηβος ἐὼν ἔτι νήπιος, ἕρκος ὀδόντων,
Φύσας ἐκβάλλει πρῶτον ἐν ἑπτ' ἔτεσιν.

vide & Censorinum cap. 14.

25. *Vel potius arterias*] Non hic agit de numero arteriarum vel venarum, sed dicit septenario numero vel modo musico ipsas venas arteriasque magis subsultare.

26. *Medicos musicos*] Qui Musica Medecinam factitabant. De qua arte egit quoque Theophrastus, & Phrygio modulo levari Ischiacos scripsit. Quod ex Theophrasto refert quoque Athenæus lib. 14. cap 10. & 11. Censorinus de Die Natali cap. 14. *Plerique aliter moti, duos istos numeros subtiliter discreverunt, dicentes, septenarium ad corpus, novenarium ad animum pertinere. Hunc medicinæ corporis & Apollini tributum, illum Musis, quia morbos animi, quos appellant πάθη, Musica lenire ac sanare consueverit.*

27. *Τὴν διὰ τεσσάρων*] Id est, *per quaternariam consonantiam.* De Musica veterum, quamque vim ad affectus movendos habeat, vide Aristot. lib. 8. Pol. cap. 5. De Harmoniis quoque egit Plato lib. 3. de Republ. de consonantiis illis, vide Aristoxenum lib. 2. Harmon. Audi Martianum Capellam lib. 9. de Nuptiis Philologiæ. *Et in his alia sibi congruunt, alia discrepant, sed discrepantium nimia multitudo: convenientia per singulos tropos sunt sex, id est, διὰ τεσσάρων, quod de quatuor dicimus: διὰ πέντε, quod de quinque: διὰ πασῶν, quod ex omnibus concinit. Illud etiam quod ex omnibus & quatuor constat, vel ex omnibus, & ex quinque, vel bis ex omnibus, quod bis διὰ πασῶν dicitur. Sed illud quod διὰ τεσσάρων hoc est ex quatuor dicitur, recipit sonos quatuor, spatia tria, tonos duo semis, hemitonia quinque, diesis verò decem, & est in epitriti ratione ut sunt quatuor ad tres.* Vide musicos veteres, quos novissime edidit Meibomius. Scripsit quoque de Musica veterum Glareanus.

28. *Discrimina etiam periculorum in morbis*] Hippocrates lib. 4. de Morbis, *morbos judicari diebus imparibus* dixit. In morbis autem acutis dies septimus (nonnunquam etiam quartus pro vehementia morbi) dies criticus censebatur, quo die de salute vel periculo ægri medici judicabant.

29. *Κριτικοὺς ἢ κρισίμους*] Criticus dies est qui judicat, Κρίσιμος, id est, judicabilis, in quo de morbo vel ægro judicatur à medico. Celsus: *Est autem & alia etiam de diebus ipsis dubitatio, quoniam antiqui potissimum impares sequebantur, eosque tanquam de ægris judica-*

cuique videri,[30] primam hebdomadam & ſecundam & tertiam. Nec non id etiam eſt ad vim facultateſque ejus numeri augendas, quod, quibus inedia mori conſilium eſt, [31] ſeptimo demum die mortem oppetunt. Hæc Varro de numero ſeptenario ſcripſit admodum conquiſitè, ſed alia quoque ibidem congerit frigidiuſcula; veluti [32] ſeptem opera eſſe in orbe terrarum miranda, & [33] ſapientes item veteres ſeptem fuiſſe, [34] & curricula ludorum circenſium ſolemnia ſeptem eſſe, ad oppugnandas Thebas [35] duces ſeptem delectos. tum ibi addit ſe quoque jam [36] duodecimam annorum hebdomadam ingreſſum eſſe, & ad eum diem ſeptuaginta hebdomadas librorum conſcripſiſſe: ex quibus

judicaretur, *κρισίμους* nominabant. Alexander Aphrodiſeus l.2. Probl.47. *Καὶ τὰ νοσήματα δὲ ἀναλόγως τῷ ἑπτὰ ἀριθμῷ κρίνεται*, id eſt, *morbi quoque eodem modo numero ſeptenario judicantur*. Apollini quoque ſeptenarius numerus ſacer, ut teſtatur Proclus in Timæum lib. 3.

30. *Primam hebdomadam* &c.] Id eſt, ſeptimum diem, decimum quartum, & vigeſimum primum.

31. *Septimo demum die mortem oppetunt*] Illi qui calidioris ſicciorisque ſunt temperamenti, difficilius famem ferunt, quam qui frigidioris & humidioris. *λιμὸς* autem teſte Hippocrate *ξηραίνει τὰ σώματα*. Non eadem itaque omnium ratio, ſicuti etiam valetudine adverſa correpti diutius inediâ vitam protrahunt. Quouſque fame quis vitam protrahere poſſit, vide Levinum Lemnium de occult. Nat. mirac.

32. *Septem opera*] Vulgò hæc miracula ita numerantur, Muri Babylonici, Dianæ Epheſiæ templum, Jovis Olympici ſimulachrum, Pyramides Ægyptiæ, Mauſoleum, Coloſſus Rhodius, Cyri regia. Vide Caſſiodor. lib. 7. Variar. ſed differunt in illo autores. Vide Philonem Byzantium de ſeptem Orb. ſpectac. & Leonis Allatii Annotat.

33. *Sapientes ſeptem eſſe*] De ſeptem Sapientibus non inter ſe conveniſſe antiquos teſtatur Diogenes Laërtius. Quem vide in Thalete.

34. *Curricula &c. ſeptem*] Septies enim curſum à carceribus ad metam iterabant. Vide Onuphrium Panvinium de Ludis Circenſibus.

35. *Duces ſeptem electos*] Qui erant Adraſtus, Polynices, Tydeus, Amphiaraus, Capaneus, Hippomedon, & Parthenopæus. Cum enim Eteocles & Polynices filii Oedipi ea lege ſocietatem regni Thebani iniiſſent, ut per vices ſingulis annis imperarent, neque Eteocles anno elapſo cedere regno cuperet, Polyniceſq; ad Adraſtum Regem Argivum fugiſſet, junctis copiis Eteocli bellum illatum. Polynices & Eteocles mutuis vulneribus occumbunt. Præter Adraſtum cæteri quoque duces interfecti: Filii interfectorum, quos Epigonos vocabant, duce Alcmæone prælio victores urbem poſtmodum vacuam invadunt. Ita Diodorus Siculus Hiſt. lib. 4. c. 68. vide etiam Euripidis & Sophoclis Tragœdias.

36. *Duodecimam annorum Hebdomadam*] Id eſt, Octuageſimum quartum annum, quo hæc conſcripſerat Varro.

37. *Septua-*

quibus 37 aliquammultos, quum proscriptus esset, direptis bibliothecis suis non comparuisse.

37. *Septuaginta hebdomadas librorum*] Id est, quadringentos nonaginta libros. Divus Hieronymus scribit Origenem sex M. librorum scripsisse, quod nequaquam fuerat crediturus, nisi omnes perlegisset.

38. *Aliquammultos*] Id est, Aliquantum. vetustiss. Ed. Veneta *aliquamdiu cum proscriptus esset*. Legitur quoque, *aliquos jam diu*, vel *aliquandiu*.

CAP. XI.

Quibus & quam frivolis argumentis Accius in Didascalicis utatur: quibus docere nititur Hesiodum esse quam Homerum natu antiquiorem.

1 SUper ætate Homeri atque 2 Hesiodi non consentitur. Alii Homerum quam Hesiodum majorem natu fuisse scripse-

SVper ætate Homeri] Solinus dicit eum excessisse ex vita post Ilium captum anno ducentesimo & septuagesimo secundo. Atque in eo Cornelium Nepotem sequitur, sicuti ex Gellio nostro colligitur lib. 17. c. 21. *Ante Romam conditam, ut Cornelius Nepos in primo Chronicorum de Homero dicit, annis circiter centum & sexaginta.* Juxta Nepotem itaque fuit Homerus vel obiit post Ilium captum anno ducentesimo septuagesimo secundo. Roma condita post Ilium captum juxta Solinum anno 433. Ergo Homerus obiit ante Romam conditam annis centum sexaginta uno. Cassius in Annalibus de Homero & Hesiodo scriptum reliquerat, vixisse eos annis plus centum & sexaginta post bellum Trojanum. Atqui ducentis ac septuaginta plus annis eos vixisse oportet post bellum Trojanum, siquidem annis circiter centum & sexaginta ante urbem conditam fuere. Idcirco Lipsius corrigendum in Agellio indicabat, *plus ducentis atque sexaginta*. Sed nihil necesse. Opinio Cassii nihil commune habuit cum Nepotis sententia. Ille paulo plus quam centum & sexaginta annis post Trojam captam fuisse Homerum voluit, sic circiter annis centum & sexaginta ante Romam conditam. Huic supputationi calculum addunt & consensum omnes ferme Latini scriptores. Plinius lib. 7. cap. 16. *Iam vero ante annos prope mille vates ille Homerus non cessavit minora corpora mortalium quam prisca conqueri.* Scribebat ille anno urbis octingentesimo trigesimo. Quibus si addas centum & sexaginta annos, ante urbem conditam, quo tempore floruisse Homerus proditur, fient anni nonaginta & nongenti. Sic anni sunt, prope mille ab ætate Homeri ad Plinium. Juvenalis:

- - atque uni cedit Homero,
Propter mille annos.

Vetus scholiastes: *dinumerato tempore fortaßis ad ætatem suam, poëta dixit mille annos fluxisse ex tempore Homeri. Fuit autem Homerus annis ante urbem conditam centum sexaginta. Post Ilium captum ducentis sexaginta.* Scripta illa Satyra à Juvenale sub initium Nervæ viginti circiter annis post Plinii opus. Sic mille ac decem præter propter anni ab Homero ad Juvenalem, quo tempo-

rescripsit illam Satyram. Vellejus Paterculus in eadem sententia, qui annos fermè nongentos & quinquaginta Homerum ante ipsius ætatem floruisse tradit. Annis circiter quadraginta ante Plinium scribebat Velleius. Longe major inter Græcos scriptores discordia. Quidam eum tempore belli Trojani extitisse volunt. In his Dionysium Epici Cycli scriptorem numerat Tzetzes & Diodorum:

Ὁ κατὰ Διονύσιον ἀοιδὸς τὸν Κυκλογράφον,
Ἐπὶ τῶν δύο στρατειῶν λεγόμενος ὑπάρχειν,
Θηβαϊκῆς Ἑλληνικῆς τε τῆς κατὰ τὴν Ἑλένην.

Crates Grammaticus apud Clementem & Eusebium circa Heraclidarum descensum viguisse vult octoginta annis post Troica, quam opinionem perperam Apollodoro tribuit Tzetzes in Chiliadibus. Eratosthenes centum annis eum abfuisse scripsit à Troicis temporibus. Aristarchus centum quadraginta. Herodotus centum sexaginta octo, quod Cassius in annalibus sequutus est, qui plus centum atque sexaginta annis Homerum post bellum Trojanum vixisse notaverat. Nec enim hic numerus mutandus, ut putavit magnus Criticus. Philochorus eum à Troja submovebat annis centum octoginta. Euthymenes in Chronicis ducentis & æquævum Hesiodum faciebat. Apollodorus Atheniensis centesimo anno migrationis Ionicæ floruisse tradidit, hoc est à Trojæ excidio ducentesimo quadragesimo. Apud Hieronymum legitur CCLX. Huic calculo quidam duodecim annos adjiciunt, ut Latini ferè omnes, qui centum ac sexaginta circiter annis ante urbem conditam vixisse eum tradunt Latini itaque Apollodori sententiam secuti sunt. Alii longius multo à Troicis removent temporibus, ut Euphorion, qui Gygis ætati comparem statuebat. Gyges autem regnare occœpit ab Olympiade decima octava. Archilochus Eusebio teste in Olympiadem vigesimam tertiam Homeri florem ætatis ac famæ conjecit, idem cum Euphorione sentiens. Nonnulli nonaginta tantum annis ante primam Olympiadem ajunt fuisse, hoc est, centum quadraginta sex annos ante urbem conditam. Hujus opinionis auctorem prodit Clemens Sosibium Laconem, quæ à supputatione Latinorum quatuordecim tantum annis distat. Hanc dividiam auctorum super ætate Homeri heîc libuit brevibus æris subducere. *Salm.* ad *Solin.* pag. 866. vide quoque Vossium de Poëtis Gr. c. 2.

2. *Hesiodi*] Nec minor varietas auctorum circa Hesiodi ætatem. Si obiit ille, ut scribit Solinus, in auspiciis primæ Olympiadis, haud longe abfuisse oportet ab Homeri ætate, quem nonaginta annis ante primam Olympiadem volunt floruisse. Agellius tradit lib. 13. cap. 21. de Homero & Hesiodo inter omnes ferè auctores constare, ætatem eos egisse vel iisdem ferme temporibus, vel Homerum aliquanto antiquiorem. Sed hanc constantiam, quam prædicat Agellius, neutiquam in auctoribus deprehendo. Tam varie narrata est Homeri ætas, ut fieri non possit, quin juxta quorundam sententiam æqualis Hesiodus illi reperiatur. Qui & ipse eodem prope dissensu per varias ætates agitatus est. Vellejus centum & viginti annos distinctum ab Homeri temporibus Hesiodum esse scribit. Homerus illi, ut plerisque Latinorum, centum ac sexaginta circiter annis ante urbem conditam ævum agitabat. Sic centum & viginti annis Hesiodus posterior fuit, quadraginta tantum annis ante urbis initia fuerit, hoc est, sedecim annis ante primam Olympiadem. At Solinus obiisse eum dicit auspiciis primæ Olympiadis. Quod potest convenire. Inter Homerum & Hesiodum centum ac triginta octo annos medios fuisse idem ait. Certe inter utriusque obitum totidem annos computat, quum Homerum decessisse dicat post Trojam

ſcripſerunt; in quîs 3 Philochorus, & 4 Xenophanes. alii mi norem; in quîs L. Accius poëta & 5 Ephorus hiſtoriæ ſcri ptor

captam anno ducenteſimo ſeptuageſimo ſecundo. Ita à Trojæ captivitate ad primam Olympiadem, qua ineunte obiit Heſiodus, quadringentos ac decem annos ponit. Euſebius ſecundum quoſdam Heſiodum inclaruiſſe notat circa quartam Olympiadem. Alio loco inſignem eum habitum tradit anno ante primam Olympiadem fere trigeſimo. Alibi Homero æqualem xvi facit circa annum centeſimum ac ſexageſimum ab Ilio capto. Quæ ſententia multum ab aliis diſtat. Euthymenes in Chronicis Homerum & Heſiodum eadem ætate vixiſſe ſcripſit, annis à Troja ducentis. Triginta tantum annorum ſpatio à Caſſiana vel Agelliana hæc opinio differt. Ut ut ſit, non multum abfuiſſe opottet Heſiodum ab Olympiadis primæ temporibus vel ætatis flore vel obitu. At Homerum longe antiquiorem puto. Quum igitur Heſiodum Homero πρεσβύτερον quidam fecerint, nonnulli σύγχρονον, plures ac meliores poſteriorem tradiderunt, non plus tamen quam centum viginti. Suidas: Πορφύριος καὶ ἄλλοι πλεῖστοι νεώτερον ἑκατὸν ἐνιαυτῶν ὁρίζουσι. Porphyrium hunc allegat Euſebius in Heſiodi ætate declaranda, eumque ex illius ſententia triginta annis floruiſſe obſervat ante primam Olympiadem. Si centum annis poſterior Homero fuit, Homerus juxta Porphyrium vixerit, vigueritque circa annum ducenteſimum ſeptuageſimum ab Ilio exciſo. Quæ vulgatior & communior, ac fortaſſe etiam verior ſententia eſt, tam de Homero quam Heſiodo. Una ætate ambo vixiſſe teſtatur verſus quos tamquam Heſiodi citant veteres Grammatici:

Ἐν Δήλῳ τότε πρῶτον ἐγὼ καὶ Ὅμηρος ἀοιδοὶ,
Μέλπομεν ἐν νεαροῖς ὕμνοις ῥάψαντες ἀοιδὴν,
Φοῖβον Ἀπόλλωνα χρυσάορον, ὃν τέκε Λητώ.

Sed ſuſpicor hos verſus ſpurios & commentitios eſſe. Quod ex illis verbis colligo, ἐν νεαροῖς ὕμνοις ῥάψαντες ἀοιδὴν, quæ ῥαψῳδοὺς aperte deſignant. Atqui ῥαψῳδία non ſolum Homero, ſed etiam Heſiodo recentior. Idem ſentiendum cenſeo de illo Epigrammate quod in tripode ſcriptum eſſe, qui in monte Helicone ab Heſiodo dedicatus eſt, proditur:

Ἡσίοδος Μούσαις Ἑλικωνίσι τόνδ' ἀνέθηκε,
Ὕμνῳ νικήσας ἐν Χαλκίδι θεῖον Ὅμηρον.

Ex hoc Epigrammate non eſſe dubium affirmabat Varro, quin aliquo tempore eodem vixiſſent Homerus & Heſiodus. Multo probabilius eſt ab Heſiodi amatoribus & admiratoribus *hæc* talia conficta fuiſſe, qui palmam illi & coronam contra Homerum dare parati erant. Quæ ſi vera & genuina eſſent, cui dubium foret ambo eodem omnino tempore fuiſſe? *Salmaſ.* ad *Solin.*

3. *Philochorus*] Cujus paſſim meminerunt antiqui ſcriptores, Strabo, Plutarchus, Laërtius in Protagora, Ælianus, alii. Scripſit Hiſtoriam de Rebus Atticis, Olympiadum libros duos, & nonnulla alia.

4 *Xenophanes*] Intelligitur, ut puto, Xenophanes Colophonius, qui contra Homerum & Heſiodum Jambos, & Elegias ſcripſit. Vide Diogenem Laërtium.

5. *Ephorus*] Hiſtoricus, *Iſocratis* diſcipulus. Scripſit xxx. libr.s Hiſtoriam Græcam. Vide Diodorum Sic. lib. 4. Strabon. l. 10. & 13. Senec. *l.7. Natur.* Qu.

ptor. Marcus autem Varro, in primo de imaginibus, uter natus prior ſit parum conſtare dicit; ſed non eſſe dubium, quin aliquo tempore eodem vixerint; idque ex [6] epigrammate oſtendi, quod in tripode ſcriptum eſt, qui in monte Helicone ab Heſiodo poſitus traditur. 7 Accius autem in primo Didaſcalico levibus admodum argumentis utitur, per quę oſtendit Heſiodum natu priorem. *Quòd Homerus*, inquit, *quum in principio carminis Achillem eſſe filium Pelei diceret, quis eſſet Peleus non addidit. quam rem procul*, inquit, *dubio dixiſſet, niſi ab Heſiodo jam dictum videretur. de Cyclope itidem*, inquit, *vel maximè quòd unoculus fuit, rem tam inſignem non præteriſſet, niſi æque prioris Heſiodi carminibus vulgatum eſſet.* De patria quoque Homeri multo maximè diſſenſum eſt. alii [8] Colophonium, alii Smyrnæum, ſunt qui Athenienſem, ſunt qui Ægyptium dicant fuiſſe, Ariſtoteles tradit ex inſula Io natum. M. Varro, in libro de Imaginibus primo, Homeri imagini hoc epigramma appoſuit:

9 Ca-

Qu. qui eum *non religioſiſſimæ fidei, ſæpe decipi, ſæpe decipere* dixit. Quod & Diodorus Siculus lib. 1. affirmat, ſtylum tamen ejus lib. 5. laudat. Vide Voſſium de Hiſtor. Græc. lib. 1. c. 7.

6. *Ex epigrammate*] Vide quæ ſupra de Heſiodo annotata ſunt, ubi ipſum quoque Græcum Epigramma proponitur.

7. *Accius autem*] De cujus Didaſcalicorum libris ſupra dictum eſt.

8. *Colophonium*] Cicero pro Archia Poëta: *Homerum Colophonii civem eſſe dicunt ſuum, Chii ſuum vindicant, Salaminii repetunt, Smyrnæi vero ſuum eſſe confirmant, itaque etiam delubrum ejus in oppido dedicarunt.* Chii quoque numiſma ferierunt, in cujus poſtica parte Homeri facies erat inſculpta. Atque ibi natum Silentiarius Anthol. lib. 3. poſt Theocritum perſuadere nititur. Communis hæc fere eſt ſententia, Smyrnæum fuiſſe, hinc à Melete fluvio Smyrnam præterlabente *Meleſigenes* appellatus fuit. Ideo Meleteas Chartas Homericas appellat Tibull. l. 4. Quod Cic. de delubro Homeri dixit, Strabo quoque de Smyrna agens l. 14. teſtatur. Ἔστι δὲ καὶ βιβλιοθήκη, καὶ τὸ Ὁμήρειον, στοὰ τετράγωνος ἔχουσα νεὼν Ὁμήρου καὶ ξόανον. Id eſt, *eſt & Bibliotheca, & Homerium, ſcilicet porticus quadrata templum habens Homeri & ſimulachrum.* Æreus quoque nummus ab illo vocatur Ὁμήρειος eodem teſte. Fuere & aliæ urbes & regiones quæ illum ſibi vindicare nitebantur, Cumæ, Thebæ Ægyptiæ, Lydia, Ithaca, Creta, Babylon. Meleager Syrum fuiſſe credit. Videndi ſunt Herodotus & Plutarchus, & Pauſanias in Phocicis, & noviſſime Leo Allatius de Patria Homeri.

9 *Capella Homeri candida hæc tumulum indicat:*
10 *Quod hac Iëtæ mortuo faciunt sacra.*
11 Ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν Ὁμήρου.
Σμύρνα, Ῥόδος, Κολοφὼν, Σαλαμὶν, Ἴος, Ἄργος,
Ἀθῆναι.

CAP.

9. *Capella Homeri*] Insculpta hæc sepulchro, quod candida capra Homero Iëtæ parentarent.

10. *Quod hâc Iëtæ*] Ita Salmasius emendat, ex vetere scriptura, quam ita se habere dicit, *quod acietæ*. Antiquissima Veneta & Badiana editio, *quod ariete*. legitur quoque, *quoi ara Iëta*, &, *quoia ara rite*. Quinã autem sunt Iëtæ? Qui insulam Ion incolebant, & sepulchrũ Homeri monstrabant, ac seorsim Clymemenes matris, ut testatur Pausanias in Phocicis. Urbis quoq; Iëtis (Ἴης in recto casu appellatur) in Achaia incolæ ita appellantur. Promontorium ejusdem nominis est. Sed prior sententia vera est.

11. Ἑπτὰ πόλεις] Id est

Septem urbes certant de stirpe insignis Homeri,
Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamin, Ios, Argos, Athenæ.

12. Ἴος] Quædam editiones habent Χίος. Utrunque recte. De Io supra Aristoteles dixit. Quod Chios voluerit sibi Homerum vindicare, tum apud Ciceronem constat pro Archiâ Poëta, tum alia Epigrammata fidem faciunt. Utramque Chion & Ion proposuit Antipater lib. 4. Antholog. Epigrammate in Homerum,

Οἱ μὲν σεῦ Κολοφῶνα τιθηνήτειραν Ὅμηρε,
Οἱ δὲ καλὰν Σμύρναν, οἱ δ' ἐνέπουσι Χίον,
Οἱ δ' Ἴον, οἱ δ' ἐβόασαν εὔκλαρον Σαλαμῖνα,
Οἱ δὲ τὺ τὰν Λαπιθῶν ματέρα Θεσσαλίαν,
Ἄλλοι δ' ἄλλαν γαῖαν ἀνίαχον· εἰ δέ με Φοῖβος
Χρὴ λέξαι πινυτὰς ἄντικρυς μαντοσύνας,
Πάτρα σοὶ τελέθει μέγας οὐρανὸς, ἐκ δὲ τεκούσης
Οὐ θνατᾶς, ματρὸς δ' ἔπλεο Καλλιόπης.

Id est,

Hi quidem Colophonem tuam nutricem Homere,
Hi vero pulchram Smyrnam, hi vero dicunt Chion,
Alii vero Ion, alii dixerunt fœcundam Salamina,
Alii autem Lapitharum matrem Thessaliam,
Alii aliam terram cecinerunt; si vero mihi Phœbi
Decet dicere prudens aperte vaticinium,
Patria tibi est magnum cœlum, quæ autem te peperit,
Non est mortalis, matre enim natus es Calliope.

In

CAP. XII.

Largum atque avidum bibendi à P. Nigidio doctissimo viro novo & propemodum absurdo vocabulo bibosum *dictum.*

BIbendi avidum P. Nigidius [1] in commentariis grammaticis *bibacem* & *bibosum* dicit. *bibacem* ego, ut *edacem* à plerisque aliis dictum lego. [2] *bibosum* dictum etiam nusquam reperi, nisi apud [3] Laberium; neque aliud est quod simili inclinatu dicatur. non enim simile est, ut, *vinosus*, aut, *vitiosus*, ceteraque, quæ hoc modo dicuntur: quoniam à vocabulis, non à verbis, inclinata sunt. Laberius in mimo [4] (vel primo) qui Salinator inscriptus est, verbo hoc ita utitur:

Non mammosa, non annosa, non bibosa, non procax.

IN *commentariis Grammaticis*] Quos libros complures fuisse ex Gellio & Nonio liquet, ex quibus auctor noster lib. 10. c. 5. librum 29. citat.-Nonius in verbo *nixurit* 30. vel ut alii legunt 35. Mercerus substituit 25.

2. *Bibosum*] Clamosus tamen, quo vocabulo utitur Quintilianus & Juvenalis, à *clamo* derivari videtur, nisi ab antiquo *clamos*, pro clamore, originem capiat.

3. *Laberium*] Qui in mimis scribendis non mediocrem laudem judicio M. Tullii & aliorum consecutus est. Sæpe à Gellio, Nonio, aliisque veteribus Grammaticis citatur. Vide quæ supra lib. 1. cap. 7. p. 33. diximus.

4. *Vel primo*] Aldus legit *libro primo*, quem aliæ quædam editiones sequuntur. In Antiquis Ven. Editt. *vel primo*.

CAP. XIII.

Quod Demosthenes etiam tum adolescens, quum Platonis Philosophi discipulus foret, audito forte Callistrato rhetore in concione populi destitit à Platone, & sectatus est Callistratum.

1 HErmippus hoc scriptum reliquit, Demosthenem admodum adolescentem ventitare in academiam, Plato-

HErmippus] Qui vitas præstantium virorum scripsit, ut ex Laërtio in Thalete, Athenæo pluribus locis perspicuum est. Hunc quoque Plutarchus in Vita Demosthenis commemorat ex aliorum libris testari, Demosthenem Platonis auditorem fuisse.

Platonemque audire solitum. atque is, inquit, Demosthenes domo egressus, ut ei mos erat, quum ad Platonem pergeret, [2] complurisque populos concurrentis videret; percontatur ejus rei causam, cognoscitque currere eos auditum [3] Callistratum. is Callistratus Athenis [4] orator in republica

2. *Complurisque populos*] Suspectum hoc H. Stephano, quod complures populi in una eademque civitate esse dicantur, quamvis in unam eandemq; civitatem complures è diversis populis ac gentibus convenerint. Esto igitur (quod tamen mihi non fit verisimile) magnam hominum multitudinem tota è Græcia ad audiendum Callistratum, sicut ad audiendos celeberrimos illos antagónistas, Demosthenem & Æschinem, Athenas confluxisse: nemini tamen ita loqui licuit, meo quidem judicio. Quomodo igitur locus hic parva cum mutatione emendari poterit? scribendum: *compluresque è populo concurrentis viderit* H. Stephan. Verum non opus est eâ emendatione, cum per populos intelligat δήμους, urbs enim Atheniensis in Κώμας, χώρας in δήμους distributa fuit, ut testatur Isocrates in Areopagitico. ubi Interpres male δήμους *municipia* vertit. φρατρίας καὶ δήμους conjunxit Plato lib. 6. de leg. Δημάρχοι autem τοὺς δήμους convocabant, quando necesse erat, eandemque potestatem habebant quam antea habuerant Ναυκράροι, ut scribit Harpocration in Lexico suo, & Scholiastes Aristophanis ad hæc verba Act. 1. sc. 1. ἐν νεφέλαις, Δάκνει μὲ Δήμαρχος τις. Demarchos autem à Clisthene, Naucraros à Solone, vel etiam antea, institutos affirmat ex Aristotele de Repub. Atheniens. De Naucraris, vel ut alii scribunt, Nauclaris, etiam egit Herodotus in Terpsichore. Hesychius: Ναύκλαροι δημάρχοι ὑπηρέται. π.ες ἦ ἀφ' ἑκάστης φυλῆς δώδεκα, οἵτινες ἀφ' ἑκάστης χώρας τὰς εἰσφορὰς ἐξέλεγον. Ναυκλαρία igitur teste Polluce lib. 8. erat duodecima pars τῆς φυλῆς. Per *populos* itaque τοὺς δήμους intellexit, φυλὰς autem & δήμους distinxit Plutarchus in Pericle. φυλὴ autem erat duodecima pars civitatis, ut Demosthenes, & Æschines referunt. Quæ ipsæ singulæ in tres partes divisæ erant, ita ut triginta sex numerarentur. φυλὴ tamen & δῆμος aliquando confunduntur. De Tribubus Atheniensium vide Postellum de Rep. Atheniensium, & Ubbonem Emmium, qui recte inter φυλὰς, id est, tribus, φρατρίας, id est, curias, δήμους, populos, in quos populus universus divisus erat, distinguit, hinc φυλάρχοι, φρατριάρχοι, δημάρχοι dicebantur.

3. *Callistratum*] Varii fuere Callistrati. An hic idem sit, quem Harpocration citat, cuique opus περὶ Ἀθηνῶν tribuit, quod tamen alii Menecli Barceleo adsignabant, dubium est.

4. *Orator in Rep. fuit. illi δημαγωγοὺς appellant*] Dubitari potest juxta H. Stephanum, an omnes absque ullo discrimine, qui Athenis in Rep. Oratores essent δημαγωγοὶ vocarentur, quamvis revera populum oratione sua ducerent flecterentque. Iulius tamen Pollux per δημαγωγοὺς publicos Oratores intelligit: & Diogenes Laërtius ita Demosthenem appellat. Apud Isocratem ad Nicoclem δημαγωγεῖν denotat Populum sive Remp. moderari. Oratorum illorum in Rep. Atheniensi summam fuisse potestatem ex antiquis monumentis satis perspicuum est. Oratores itaque publici Demagogi quidem

blica fuit. illi δημαγωγοὺς appellant. visum est paulum devertere, experirique an ad digna auditu tanto properatum studio foret. venit, inquit, atque audit Callistratum nobilem illam [5] τὴν περὶ Ὠρωποῦ δίκην dicentem: atque ita motus & demulctus & captus est, ut Callistratum jam inde sectari cœperit; [6] academiam cum Platone reliquerit.

quidem etiam appellabantur, verum non omnes Demagogi erant Oratores. Namque & exercitus ductores, & qui principem in Rep. locum obtinebant, ita appellabantur, hinc Hesychius: δημαγωγὸς ἄρχων, ἐκ τοῦ τὸν δῆμον ἄγειν καὶ διοικεῖν. nonnunquam, ut idem testatur, δημαγωγεῖν idem quod ὀχλοποιεῖν, id est, *turbas movere & concitare in populo*. Vide Loënsem lib. 9. Miscell. c. 16.

5. Τὴν περὶ Ὠρωποῦ δίκην] *De Oropo causam dicentem.*

6. *Academiam cum Platone reliquerit*] Aliter hæc referuntur à Plutarcho in Demosthene. Dicit enim audito Callistrato eum disciplinis studiisque puerilibus relictis, declamationibus operam dedisse sub Isæo. Nulla mentio Academiam & Platonem reliquisse, cum postmodum Platonis auditor fuerit, multumque ex ejus floridâ facundia in dicendo profecerit.

CAP. XIV.

Dimidium librum legi, *aut*, dimidiam fabulam audivi, *aliaque ejuscemodi qui dicat, vitiosè dicere, ejusque vitii causas reddere M. Varronem: nec quemquam veterum iisce verbis ita usum esse.*

DImidium librum legi, aut *dimidiam fabulam audivi*, vel quid aliud hujusmodi, malè ac vitiosè dici existimat Varro, *oportet enim*, inquit, *dicere dimidiatum librum*, non, *dimidium. &, dimidiatam fabulam*, non, *dimidiam. contrà autem* [1] *si è sextario hemina fusa est, dimidium, non dimidiatum sextarium fusum dicendum est. & qui ex mille nummûm, quod ei debebatur, quingentos recepit, non dimidiatum recepisse dicemus, sed dimidium. at si scyphus*, inquit, *argenteus mihi cum alio commu-*

SI *è sextario hemina*] Congius capiebat sex sextarios, sextarius cotylas binas, quæ & heminæ dicuntur. Fannius,

At Cotylas, quas si placeat dixisse licebit,
Heminas. recipit geminas sextarius unus.

 2. *Scruta*]

communis in duas partes disjectus sit; dimidiatum eum dicere esse scyphum debeo non dimidium: argenti autem, quod in eo scypho inest, dimidium meum esse, non dimidiatum. disserit ac dividit subtilissimè, quid *dimidium dimidiato* intersit. & Q. Ennium scienter hoc in annalibus dixisse ait:

Sicuti si quis ferat vas vini dimidiatum.

sicuti pars, quæ deest ei vasi, non *dimidiata* dicenda est, sed *dimidia*. Omnis autem disputationis ejus, quam subtiliter quidem, sed subobscurè explicat, summa hæc est, *Dimidiatum* est quasi *dismediatum*, & in partis duas pares divisum. *dimidiatum* ergo nisi ipsum quod divisum est dici haud convenit. *dimidium* verò est non quod ipsum *dimidiatum* est, sed quæ ex *dimidiato* pars altera est. quum igitur partem libri dimidiam legisse volumus dicere, aut partem dimidiam fabulæ audisse: si *dimidiam fabulam*, aut *dimidium librum* dicimus, peccamus. totum enim ipsum quo *dimidiatum* atque divisum est, *dimidium* dicis. itaque Lucilius eadem sequutus,

Vno oculo, inquit, *pedibusque duobus dimidiatus*
Vt porcus.

& alio loco:

Quid ni? & 2 scruta quidem ut vendat scrutarius laudat.
3 Præfractam strigilem, 4 soleam improbus dimidiatam.

Jam

2. *Scruta*] Scruta sunt vilia vasa, quæ & *frivola* dicuntur, unde Plauti Comœdia *Frivolaria* nomen accepit. Sic vasa futilia plena rimarum Terentius in Eunucho usurpat, quæ Græci γρύτην sive γρυτάρια appellant. Ita quoque appellantur res viles & antiquitate deteriores factæ, ut vestes detritæ, calceamenta marcida, & id genus quisquiliæ.

3. *Præfractam*] Antiquissima Editio Veneta *perfractam*.

Præfractam strigilem] Quâ equi, vel in balneis homines stringebantur. Strigilis balnearis figuram vide apud Mercur. Artis Gymnast. lib. 1. cap. 8. hinc *strigmenta*, sordes, quæ destringuntur ex corpore. Martialis in Apophoretis curvum instrumentum fuisse scribit,

Pergamus has misit curvo distringere ferro,
Non tam sæpe teret lintea fullo tibi.

Symposius Ænigmate 86.

Rubida, curva, capax, alienis humida guttis,
Luminibus falsis auri mentita colorem,
Dedita sudori, modico succumbo labori.

Nonnulli quoque strigilem pro vase apud Plautum in Persa, & Ciceronem lib. 2. de Finibus exponunt. Strigles quoque vel potius strigiles dicuntur apud Vitruvium canaliculi depressi in

columnis,

Jam in viceſimo manifeſtius *dimidiam horam* dicere ſtudioſe fugit: ſed pro, *dimidia, dimidium* ponit in hiſce verſibus:

Tempeſtate ſua atque eodem uno tempore & horæ
Dimidio, tribus confectis dumtaxat eamdem
Et quartam.

nam quum obvium proximumque eſſet, dicere:

- - & hora
Dimidia tribus confectis:

vigilatè atque attentè verbum non probum mutavit. per quod ſatis apparet ne *horam* quidem *dimidiam* rectè dici, ſed vel *dimidiatam horam*, vel *dimidiam partem horæ*. propterea Plautus in Bacchidibus *dimidium auri* dicit non *dimidiatum aurum*. item in Aulularia *dimidium obſonii*, non, *dimidiatum obſonium* in hoc verſu:

[5] *Ei adeò obſonii hinc juſſit dimidium dari.*

In Menæchmis autem *dimidiatum diem*, non *dimidium*, in hoc verſu:

[6] *Dies quidem jam* [7] *ad umbilicum dimidiatus mortuu-ſt.*

M. Cato in libro, quem de argricultura conſcripſit: *Semen cupreſſi ſerito crebrum, ita uti linum ſeri ſolet. eo crebro terram inſternito, dimidiatum digitum. jam id bene tabula aut pedibus aut manicis complanato. dimidiatum* autem, inquit, *digitum*, non, *dimidium*. nam digiti quidem *dimidium*, digitum autem *dimidiatum* dici oportet. Item M. Cato de Carthaginienſibus ita ſcripſit: *Homines defoderunt in terram dimidiatos, ignemque*

columnis, quod canaliculis ſtrigilum ſimiles ſint. *Strigilium cava* (vulgo *ſtrigilum*) appellat Vitruvius lib. 4. cap. 4. vide eundem lib. 10. cap. 11. *Strigiles* in antiquis libris Vitruvii impreſſis ubique legebatur, ut teſtatur Budæus.

4. *Solearum*] Solea dicta quæ ſolum ſive plantam pedis tegebat. Solum enim plantam quoque dixere veteres. Lucret. lib. 1.

Avia Pieridum peragro loca nullius ante
Trita ſolo - - -

Cicero in Tuſcul. Qu. *Solorum callum* dixit. Soleis autem domi, calceis foris utebantur Romani. vide Gellium lib. 13. cap. 20.

5. *Ei adeo obſonii*] Occurrit locus in Aulularia Act. 1. Scen. VI.

6. *Dies quidem*] In Menæchmis hic locus eſt Actu 1. Sc. 2.

7. *Ad umbilicum*] Ad meridiem: umbilicus enim media pars corporis.

8. *Secus quam*] In Ms. *ſequius, quam.*

que circumposuerunt. ita interfecerunt. neque quisquam omnium, qui probè locuti sunt, his verbis 8 secus, quàm dixi, usus est.

CAP. XV.

Exstare in litteris perque hominum memorias traditum, quòd repentè multis mortem attulit gaudium ingens insperatum, interclusa anima, & vim magni novique motus non sustinente.

COgnito repentè insperato gaudio expirasse animam refert 1 Aristoteles philosophus 2 Polycritam nobilem feminam 3 Naxo insula. 4 Philippides quoque comœdiarum poëta haud ignobilis, 5 ætate jam edita, quum 6 in certamine poëtarum præter spem vicisset, & 7 lætissimè gauderet,

ARistoteles] Cujus varia quoque fuere Historica scripta. Vide Vossium de Histor. Gr. pag. 460. & 461.

2. *Polycritam*] Historiam hujus mulieris ita scribit Plutarchus de Virt. Mul. Cum bellum esset inter Milesios & Naxios, Diognetus ex munimento contra Naxiorum urbem sito, magnam abstulit prædam, mulieres quoque ac virgines liberas. Inter illas Polycritam amore captus uxoris loco habuit. Cum festus in castris Milisiorum ageretur dies, permittente Diogneto, Polycrita fratribus placentas misit, tabellamque plumbeam inseruit, qua hortabatur Naxios, ut noctu hostes vino somnoque sepultos adorirentur: Id factum occupato itaque à Naxiis Castello, multisque hostium interfectis, Diogneti salutem precibus Polycrita à civibus impetravit. Ipsa autem civibus ad portam occurrentibus, & serta offerentibus, impenseque eam laudantibus, magnitudine lætitiæ in ipsa porta exanimis concidit. Ita Naxii Historici commemorant. Verum Aristoteles, teste Plutarcho, non captam fuisse Polycritam affirmat, sed Diognetum amore ejus flagrantem cuncta illi juramento addito promisisse, quæ postularet, sin ea poti retur. Illam Delium castellum petiisse, Diognetum promissa præstitisse. Ita cum Milesiis pacem factam.

3. *Naxo*] Vulgò, *è Naxo*. Ita legit Carrio ex veteribus libris. Utrumque recte dicitur. Ita *Vinum Chio*, vel *Lesbo*, more Græco dicitur. & Plautus in Mercatore, *Hospes Zacyntho*.

4. *Philippides*] Insignis hic Comicus, cujus quædam fragmenta apud Plutarchum aliosque auctores invenias. Citat quoque ejus Comœdias aliquoties Athenæus. Hic Lysimacho familiaris fuit, multaque per eum Populus Atheniensis ab eo suscepit beneficia.

5. *Ætate jam edita*] Lipsius dure legit, *exita*, sicuti Suetonius in Claudio, *ætate progressa*. *Edita*, idem est, atque *provecta, grandæva ætate*.

6. *In certamine Poëtarum*] Ita de aliis testatur Plinius lib. 7. c. 53. *Gaudio*, inquit, *obiere præter Chilonem, de quo diximus, Sophocles & Dionysius Siciliæ tyrannus, uterque accepto tragicæ victoriæ nuntio.* Addit postmodum: *Operosissima tamen securitas mortis in M. Ofilio Hilaro ab antiquis traditur, Comœdiarum histrione. Is cum populo admodum placuisset*

deret; inter illud gaudium [8] repente mortuuus eſt. De [9] Rhodio etiam Diagora celebrata hiſtoria eſt. is Diagoras [10] tres filios adoleſcentes habuit [11] unum pugilem, [12] alterum

placuiſſet natali die ſuo, conviviumque haberet, edita cœna calidam potionem in pultario popoſcit, ſimulque perſonam ejus diei acceptam intuens, coronam è capite ſuo in eam tranſtulit, tali habitu rigens nullo ſentiente, donec accubantium proximus tepeſcere potionem admoneret.

7. *Lætiſſime gauderet*] Id eſt, effuſiſſime. gaudio placide movetur animus, lætitiâ exultat, & geſtit, ut teſtatur Cic. 4. Tuſcul.

8. *Repente mortuus eſt*] Annotatum à Medicis eſt, plures nimio gaudio, quam triſtitia mortẽ oppetere. Nimio gaudio diffluunt ſpiritus, triſtitia conſtipantur.

9. *De Rhodio etiam Diagora*] Hujus Diagoræ pugilis meminit quoque Cicero lib. 1. Tuſc. Qu. & Pindarus integra Oda VII. in Olympicis illum laudibus extollit. Quam odam aureis literis in fano Minervæ collocatam affirmat ejuſdem ſcholiaſtes.

10. *Tres filios*] Hi juxta Scholiaſtem Pindari erant Damagetus pancratiaſta, Dioreus, & Acuſilaus, quorum ſtatuæ juxta patrem in columnis erectæ erant.

11. *Unum pugilem*] Pugiles vel pugnis, (unde nomen) vel cæſtibus pugnare conſueverant. Cæſtus erat clava plumbeas pilas loris bubulis appenſas habens, ſed & laminæ nonnunquam ferreæ aut annuli connexi erant, quibus utrumque vel alterutrum brachium armabatur. Propertius lib. 3.

Nunc ligat ad cæſtum gaudentia brachia loris.

Servius: *Erat durum certamen cæſtuum rarique ſine cæde committebantur, nam ex ferro erant, & ut habilius faciliuſque manibus gererentur, pendebant ab illis lora, quibus non ſolum manus, ſed brachia, humerique alligabantur, ut etiam remiſſis digitis palmæ tamen hærerent.* Virgilius lib. 5. Æneid. Daretem & Entellum cæſtu pugnantes graphice depingit. Pollucis pugilis & Amyci Neptuno geniti pugnam deſcribit Apollonius Argon. lib. 2. & Valer. Flaccus lib. 4. Utroque autem brachio ſæpe armabantur. Virg. de Entello-

Nunc dextra ingeminans ictus nunc ille ſiniſtra.

Et ſæviſſimum erat aliquando ſpectaculum, ita ut cerebrum ac guttur facile eliderentur. Iccirco ἀμφώτιδας aurium munimenta induebant, quod aures nonnunquam amitterent, ut ex Anthologia liquet. Vide Onuphrium lib. 2. de Lud. Circ. cap. 2. Mercurialem de Arte Gymn. lib. 2. cap. 9. Aldum Manutium de Quæſit. per Epiſt lib. 1. c. 8. Turnebum lib. 14. c. 4. Male tamen cæſtum cum ceſto nonnulli confundunt. Nam à cædendo nomen accepit. Atque ita vocabantur lora, quibus pugilum brachia manuſque innectebantur, & duum generum eſſe ſuperius dixi, ita ut vel clavam referrent, quæ plumbeas pilas loris appenſas habebat, vel laminæ ferreæ inſutæ loris eſſent. Virg. 4. Æneid.

Terga boum plumbo inſuto ferroque rigebant.

12. *Alterum Pancratiaſtem*] Pancratium conſiſtebat lucta & pugilatu. Quique eo pugnabant non tantum pugnis, ſed cubitis, calce, intenſis viribus, conſerto corpore cum adverſario certabant. Quint. lib. 2. inſt. c. 4. *Sicut ille exercendi corpora peritus, non ſi docendum pancratiaſtem ſuſceperit, pugno ferire, vel calce tantum, aut nexus modo certos aliquot docebit. Sed omnia quæ ſunt ejus certaminis.* Alii itaque Quinquertiones ſive πένταθλοι, ſecus, atque Valla, Volaterranus, Hermolaus judicarunt. Contrarium liquet ex Plutarcho lib. 2. Sympoſ. c. 4. Luciano in Anacharſide, aliiſque auctoribus.

13. *Lucta-*

rum pancratiaſten, [13] tertium luctatorem: eoſque omnes vidit [14] vincere coronarique [15] eodem Olympiæ die: & quum ibi eum tres adoleſcentes amplexi, coronis ſuis in caput patris poſitis, ſaviarentur, quumque populus gratulabundus [16] flores undique in eum jaceret: ibi in ſtadio, inſpe-

13. *Luctatorem*] Luctatores omni modo corpore conſerto, brachiiſve implicitis nitebantur ſe invicem in terram proſternere. Hi nudi pudendis velatis luctabantur, & oleo injungebantur, etiam pulvere addito. Statius,

Tum medios artus alterno pulvere ſiccant.

Hoc unguentum ceroma appellabatur, quod ex oleo, pulvere, & cera mixtum erat. Pulvis ille ex variis regionibus adferebatur, inprimis in uſu Ægyptius & Puteolanus. De Ægyptio Suetonius in Nerone cap. 45. *Nam & forte accidit, ut in publica fame Alexandrina navis nuntiaretur pulverem luctatoribus aulicis attuliſſe.* vide & Plin. lib. 35. cap. 13. Hinc Coniſterion dictum apud Vitruvium, lib. 5. cap. 11. quod eo in loco pulvere & oleo aſpergerentur luctaturi, ut prehenſiones firmiores neque lubricæ eſſent. Martialis græco vocabulo hanc inſperſionem ἀφὴν appellavit lib. 7. Epigr. 66. tactum arenæ vocavit Ovidius:

Inque vicem fulva tactu flaveſcit arena.

14. *Vincere coronarique*] Victores enim ſive ὀλυμπιονῖκαι corona oleagina donabantur. Pindarus quidem de Olympia loquens ait, μᾶτερ ὦ χρυσοστεφάνων ἀέθλων ὀλυμπία, quaſi innuat certamina Olympica aureas coronas victoribus largiri. Sed per χρυσοστέφανον, καλλιστέφανον intellexit. Ita Homerus χρυσέην Ἀφροδίτην dixit, ut annotavit ſcholiaſtes. Quanquam autem hæc exigua eſſent virtutis præmia, tamen tanto apud ſuos in pretio habiti fuere, ut veluti triumphantes quadrigis in ſuas civitates inveherentur. Audi Vitruvium in præfatione l. 9. *Nobilibus Athletis, qui Olympia, Pythia, Iſthmia, Nemea viciſſent, Græcorum majores ita magnos honores conſtituerunt, uti non modo in conventu ſtantes cum palma & corona ferant laudes, ſed etiam cum revertuntur in ſuas civitates cum victoria, triumphantes quadrigis in mœnia & in patrias revehantur, è reque publica perpetua vita conſtitutis vectigalibus utantur.* Ariſtoteles merito problem. Sect. 39. quærit, cur veteres præmia certaminibus corporum conſtituerint, ſcientiæ nullus quicquam ſtatuerit. Antiquis quidem hæc obtinuere temporibus, poſterioribus etiam de eruditione inprimis poëſi certamina fuere. Vetus tamen Horatii Interpres Oda 2. lib. 4. poëtas in decantandis heroum laudibus certaſſe, victoreſque coronatos fuiſſe tradit, Herodotum quoque ſuas recitaſſe hiſtorias præſente cum patre ſuo Thucydide admodum puero, qui cum commotus illa recitatione lachrymas funderet, gratulatum patri Herodotum his verbis μακαρίζω σε τῆς εὐτεκνίας Ὄλορε, id eſt, *beatum te prædico Olore ob ſobolis felicitatem*, eique auctorem fuiſſe, ut filium bonis artibus, quarum jam amore flagraret, erudiendum curaret. Athenæus quoque ex Dicæarcho commemorat Cleomenem Olympicis ludis Empedoclis Expiationes memoriter reddidiſſe. De Neronis Muſico certamine in Olympio, ſcribit quoque Philoſtratus lib. 1. de Apollon. Tyanæo.

15. *Eodem Olympiæ die*] Quinque diebus hi ludi celebrabantur.

16. *Flores undique in eum jaceret*] Originem coronandi Etymologicum magnum inde profluxiſſe oſtendit, quod

inſpectante populo, in oſculis atque in manibus filiorum animam efflavit. Præterea in noſtris annalibus ſcriptum legimus, quâ tempeſtate [17] apud Cannas exercitus populi Romani cæſus eſt, anum matrem nuncio de morte filii allato, luctu atque mærore affectam eſſe, ſed is nuncius non verus fuit: atque is adoleſcens non diu poſt ex ea pugna in urbem rediit. anus repentè filio viſo, copia atque turba & quaſi ruina incidentis inopinati gaudii oppreſſa exanimataque eſt.

quod antiquioribus temporibus frondes in honorem victoris jacerentur, & quod illi quaſi feſſo cubile foliis insterneretur.

17. *Apud Cannas*] Valerius Maximus lib. 9. cap. 12. ad lacum Thraſymenum hoc contigiſſe commemorat. Audi Valerium: *Vix veriſimile eſt in eripiendo ſpiritu idem gaudium potuiſſe, quod fulmen: & tamen potuit. Nunciata enim clade, quæ ad lacum Thraſymenum inciderat, altera mater ſoſpiti filio ad ipſam portam facta obviam, in complexu ejus expiravit. Altera cum falſo mortis filii nuntio domi mœſta ſederet, ad primum conſpectum redeuntis exanimata eſt. Genus caſus inuſitatum: quas dolor non extinxerat, lætitia conſumpſit.* Plinius tamen lib. 8. c. 54. cum Gellio ſentit. De Cannenſi clade vide Livium lib. 22. & Florum lib. 2. c. 6.

CAP. XVI.

Temporis varietas in puerperiis mulierum quænam ſit & à medicis & à philoſophis tradita: atque inibi poëtarum quoque veterum ſuper eadem re opiniones: multaque alia auditu atque memoratu digna; verbaque ipſa Hippocratis medici ex libro illius ſumta, qui inſcriptus eſt περὶ τροφῆς.

ET medici & philoſophi illuſtres de tempore humani partus quæſiverunt: [1] πόσος ὁ τῆς τῶν ἀνθρώπων κυήσεως χρόνος. & multa opinio eſt, eaque jam pro vero recepta, poſtquam mulieris uterus conceperit ſemen, gigni hominem [2] ſeptimo [3] rarenter, nunquam octavo, ſæpe nono, ſæpius numero decimo menſe: eumque eſſe hominem gignendi

Πόσος, &c.] Id eſt, *quantum ſit hominis geſtationis in utero tempus.*

2. *Septimo*] Quod auctoritate Hippocratis probat IC. Paul. l. 12. de Stat. Hom.

3. *Rarenter*] Raro. antiquo more loquendi.

3. *In*

gnendi summum finem, decem menses non inceptos, sed exactos. idque Plautum veterem poëtam dicere videmus [3] in comœdia Cistellaria his verbis:

- - tum illa quam compresserat,
Decimo post mense exacto hic peperit filiam.

Hoc idem tradit etiam Menander poëta vetustior, humanarum opinionum vel peritissimus. Versus ejus super ea re de fabula Plocio posui:

[4] Γυνὴ κυεῖ δεκάμηνος.

Sed noster Cæcilius, quum faceret eodem nomine & ejusdem argumenti comœdiam, ac pleraque à Menandro sumeret; in mensibus tamen genitalibus nominandis, non prætermisit octavum, quem præterierat Menander. Cæcilii versus hicce sunt:

Insoletne mulier decimo mense parere?
Pol nono, etiam septimo, atque octavo.

eam rem Cæcilium non inconsideratè dixisse, neque temere à Menandro atque à multorum opinionibus descivisse M. Varro uti credamus facit. nam mense nonnunquam octavo editum esse partum in libro quartodecimo rerum divinarum scriptum reliquit. quo in libro etiam undecimo mense aliquando nasci posse hominem dicit: ejusque sententiæ, tam de octavo quam de undecimo mense, [5] Aristotelem laudat auctorem. Sed hujus de mense octavo dissensionis causa cognosci potest in [6] libro Hippocratis, qui inscriptus

3. *In Comœdia Cistellaria*] Verba hæc tertia à principio Scena inveniuntur.

4. Γυνὴ κυεῖ δεκάμηνος] Id est, *Mulier decimo mense parit.*

5. *Aristotelem laudat auctorem*] Locus hic est apud Aristotelem lib. 7. de Histor. Animal. cap. 4. Hunc locum expressit Plin. lib. 7. cap. 5. Falluntur tamen aliquando in computatione mulieres.

6. *In libro Hippocratis*] Hippocrates in Aphorismis & lib. de Octimestri partu, & περὶ Σαρκῶν negat partum octimestrem esse extra Ægyptum vitalem. Locus autem quem hic citat auctor noster, aliter in impressis libris habetur. Aristoteles tamen supra allegato loco, & lib. 4. de Generat. Anim. cap. 4. & Prob. 40. Sect. 10. octimestrem partum recipit. Plinius lib. 7. c. 5. dicit *translatitium in Ægypto esse octavo gigni & in Italia jam tales partus esse vitales, contra priscorum opiniones.*

De

scriptus est περὶ τροφῆς, ex quo libro verba hæc sunt: ἔστι δὲ καὶ οὐκ ἔστιν ὀκτάμηνος γένησις, id tam obscurè atque præcisè tamquam adversè dictum 7 Sabinus medicus, qui Hippocratem commodissimè commentatus est, his verbis enarravit: ἔστι μὲν φαινόμενα ὡς ζῶα, μετὰ τὴν ἔκτρωσιν. οὐκ ἔστι δὲ, ὡς θνήσκοντα μετὰ ταῦτα. καὶ ἔστιν οὖν φαντασίᾳ μὲν παραυτίκα ὄντα, δυνάμει δὲ οὐκ ἔστι. Antiquos autem Romanos Varro dicit non recepisse hujusmodi quasi monstruosas raritates; sed nono mense aut decimo, neque præter hos, aliis partionem mulieris secundùm naturam fieri existimasse: iccircoque eos nomina 9 Fatis tribus fecisse à pariendo

De Naxiis mulieribus idem scribit Stephanus de Urbibus. Quid de octimestri partu sentiendum sit, vide Cæl. Rhod. lib. 20. Lect. Antiq. c. 1. & l. 22. c. 13.

In libro Hippocratis qui inscriptus est περὶ τροφῆς] Liber Hippocratis περὶ τροφῆς, sive de Alimento, valde mutilus, neque hæc verba inveniuntur, quæ hic citat Gellius. Exposuerat Hippocrates varias super tempore puerperii sententias, dixeratque aliis quidem videri tempus id esse dierum CCX. qui quidem efficiunt septem menses, si quis Ægyptiorum more, quem tum fere sequebantur, tricenos dies singulis mensibus tribuat: aliis trecentorum, qui eadem ratione efficiunt decem menses, aliis denique CCXL. qui eadem ratione octo menses efficiunt. Deinde ad hanc postremam opinionem respiciens subjicit ἔστι καὶ οὐκ ἔστι. Quæ verba quid sibi velint ne Mopsus quidem aut Oedipus divinarit. Sed legendum hoc modo ex Gellio nostro, ἔστι δὲ καὶ οὐκ ἔστιν ὀκτάμηνος γένεσις, id est, *est autem & non est octimestris partus.* Atq; ita intelligendum, esse quodammodo octimestrem partum, & quodammodo non esse. Potest enim mense octavo mulier parere, sed fœtus vitalis non est. Ita *Muretus* lib. 15. Var. Lect. cap. 12.

Tamquam] Aliter, *tamque.*

7. *Sabinus medicus*] Qui antiquior Galeno, ab eodem in hoc loco citatur.

8. Ἔστι μὲν, &c.] Id est, *Videntur quidem tanquam animãtia post abortum. Non vero sunt utpote statim morientia, atque in præsens quidem apparent, potestate non existunt.* utpote confestim moritura.

9. *Fatis tribus*] Ita legit optimus liber Regiæ Bibliothecæ, ubi legitur in vulgatis: *parcis tribus.* Ammianus *partilia fata* dixit, ut Græcorum Μοίρας interpretaretur, lib. 14. De Adrastia: *Substantialis tutela generali potentia partilibus præsidens fatis.* ταῖς μοίραις, quas Græci quoque ἀπὸ τοῦ μεμερίσθαι appellatas volunt. Sed & μοῖρα idem quod μερίς. Videntur & μοιρητὴν dixisse ab eadem origine & causa. Unde μοιρήτης, *partitarius*: sicuti Livium poëtam *mortam* pro *mocra* dixisse Gellius hic testatur, ex quo Livii loco Cæsellius Parcæ unius de tribus nomen esse colligebat. Pernere hominis vitam credebantur illæ μοῖραι. Quibus ea per vim adimeretur, filo abscisso id fieri putabant, plena scilicet adhuc colo. Ideo παρὰ μοίρας θανεῖν de his proprie dici obtinebat. Adrastum, qui vivus absor-

pariendo & à nono atque decimo mense. nam [10] *Parca* inquit, *immutata litera una à partu nominata: item Nona & Decima à partus tempestivi tempore.* [11] Cæsellius autem Vindex in lectionibus suis antiquis. *Tria*, inquit, *Nomina Parcarum sunt, Nona, Decima, Morta*, & versum hunc [13] Livii antiquissimi poëtæ ponit ex Ὀδυσσείᾳ:

Quando dies adveniet, [14] quem profata Morta est?

sed

absorptus est, nentes adhuc Parcas & plenas colos deprehendisse canit Statius. Ideo raptim rumpenda fuisse stamina. Supererat illi nempe quod viveret, nisi manus fatis per vim injecta esset. At qui per se & sponte naturæ suæ moriebantur, exhausto subtemine & vacua colo decedere existimabantur, etiamsi ante diem obirent, quod longius illis filum dispensatum non esset. Sic fato suo mori is demum intelligitur, qui causa ex se nata, nec extraria aut foris arcersita, moritur. Nam caussæ mortis extraneæ & ab aliqua vi afflictæ, videntur fatum accelerare, stamen rumpere, & tempora vitæ constituta mutilare & abbreviare. Quando aliquis autem nulla alia causa aut vi extrinsecus illata decedit, tum ex sorte nascendi sua non videtur longiora vitæ tempora habuisse destinata. Ita sane *fatum* Latini & μοῖραν Græci proprie acceperunt. Præter fatum igitur censentur omnes caussæ leti violentæ & arcessitæ. Salmas. ad Solin. pag. 1120.

10. *Parca*] Tertullianus Partulam deam nominat, quæ partui præest. Locus ita se habet lib. de Anima. *Hac æstimando etiam superstitio Romanam deam finxit Alemonam alendi in utero fœtus, & nonam & decimam à sollicitioribus mensibus, & Partulam quæ partum gubernet, & Lucinam quæ producat in lucem.* Fortasse & Parta dea dicta fuerit, unde diminutive Partula appellata sit. Durior utique hæc immutatio Parcam à partu nominatam esse. Sicuti autem tres finguntur Parcæ, ita hæc speciali nomine dicta fuerit quod extra nonum decimumque mensem partui præesset.

11. *Cæsellius autem vindex*] Cœlius Rhodiginus lib. 12. cap. 13. legit, *Cæcilius Minutianus Apulejus.* Cujus mutilum quoque de Ortographia librum citat. Citatur hic Cæsellius ab auctore nostro variis locis, lib. 2. cap. 16. lib. 7. cap. 2. lib. 11. cap. 15. lib. 20. cap. 2. item Charisio, Prisciano, aliis.

12. *Morta*] Eadem quæ μοῖρα. Quæ etiam pro bona aut mala fortuna dicitur. Moera quoque & Morta ejusdem originis, à partiendo nimirum, quod Græcis μείρειν, & proprie est fatalis portio. Εἱμαρμένην Græci vocant fatum, sive concatenatam rerum omnium necessitatem, μοῖραν fatum singulare. A Morta quoque mortis nomen apud Latinos. namque & Hesychius μορτὸν, θνητὸν appellat.

13. *Livii*] Livium Andronicum merito hic antiquissimum vocat, quem primum fabulas egisse Diomedes, & Gellius noster lib. 17. c. ultimo testantur. unde hi versus,

Punico bello secundo Musa pennato gradu,
Intulit sese in bellicosam Romuli gentem feram.

Cicero in Tusculana prima: *Annis fere* CCCCXIV. *post Romam conditam Livius fabulam dedit C. Clodio, Cæci filio, M. Tuditano Coss. anno ante natum Ennium.*

14. *Quem profata Morta est*] Alii legunt *Moera*, sed ex sequentibus ita legendum constat. Notandus autem ex Tertulliano locus: *Nato*, inquit, *puero*

tota

ſed homo minimè malus Cæſellius, *Mortam*, [15] quaſi nomen accepit, quum accipere [16] quaſi Mœram deberet. Præterea ego de partu humano, præterquam quæ ſcripta in libris legi, hoc quoque veniſſe uſu Romæ comperi: Feminam bonis atque honeſtis moribus non ambigua pudicitia, in undecimo menſe, poſt mariti mortem, peperiſſe; factumque eſſe negotium propter rationem temporis, quaſi marito mortuo poſtea concepiſſet, [17] quoniam decemviri in decem menſibus gigni hominem, non in undecimo ſcripſiſſent: ſed divum Hadrianum, cauſa cognita, decreviſſe in undecimo quoque menſe partum edi poſſe: idque ipſum ejus rei decretum nos legimus. in eo decreto Hadrianus id ſtatuere ſe dicit requiſitis [18] veterum philoſophorum & medicorum ſententiis. Hodie quoque in ſatyra M. Varronis, quæ inſcribitur *teſtamentum*, legimus verba hæc: *Si quis mihi filius unus pluresve in decem menſibus* [19] *genuntur: ei ſi erunt* [20] *ὄνοι λύρας, exheredes ſunto: quod ſiquis undecimo menſe,*

καὶ

ista hebdomade proponebatur Iunoni menſa: ultima die fata ſcribenda advocabantur. Hinc Virg. Salonino nato dixit:

Talia ſæcla ſuis dixerunt currite fuſis,
Concordes ſtabili fatorum numine Parcæ.

Vide Turnebum lib. 18. Adv. c. 34.

15. *Quaſi nomen*] Scilicet mortis. Nonnulli quoque, teſte Badio, ita legerunt, *Mortam quaſi mortem accepit, cum accipere quaſi μοῖραν deberet.* Alii ſic, *mortam quaſi nomen* (ſcil. unius Parcarū) *accepit, cū accipere quaſi mortem deberet.*

16. *Quaſi Mœram*] Per μοῖραν vel unam Parcarum, vel fatalem portionem denotabant. hinc & μοιρολογεῖν, themate geniture propoſito futura prædicere. Et Mathematici ab hoc nomine μοίρας gradus ſignorum dixere. Cenſorinus de die Natali cap. 8. *ſunt autem hæ particulæ in unoquoque ſigno tricenæ, totius vero Zodiaci numero* CCCLX. *Has Græci Mœras cognominarunt, eo videlicet quod deas fatales vocant Mœras, & eæ particulæ nobis veluti fata ſunt.* Haſce μοίρας Julius Firmicus lib. 2. cap. 4. ait *eſſe infinitæ poteſtatis & licentiæ, & quæ fata hominum poteſtatis ſuæ auctoritate deſignent.*

17. *Quoniam decemviri*] In legibus XII. Tabularum.

18. *Veterum philoſophorum*] Inter quos Ariſtoteles lib. 7. de Hiſt. Animal. cap. 4. verum improbat hos partus tanquam illegitimos Ulpianus in L. ſi ab inteſtato 3. §. poſt decem D. de ſuis & legit. Hæred.

19. *Genuntur*] Antiquo modo locutus eſt, pro *gignuntur*. Ita loquuntur Varro, Lucretius, Cenſorinus, Apulejus, etiam Juriſconſulti. *Gignere* & *parere* aliquando confunduntur, ſicut ex Gellio liquet; & Plin. lib. 7. cap. 5. *Veſtilia quatuor partus enixa, Sempronium ſeptimo menſe genuit.*

20. Ὄνοι λύρας] Id eſt, *Aſini ad lyram.* Arbitrantur nonnulli natos de-

 cimo

21 *καὶ Ἀριστοτέλη, natus est ; Accio idem quod Titio jus esto apud me.* Per hoc vetus proverbium Varro significat, sicuti vulgo dici solitum erat de rebus inter se nihil distantibus, 22 *idem Accii quod Titii* : ita pari eodemque jure esse in decem mensibus natos & in undecim. quod si ita : neque ultra decimum mensem fetura mulierum 23 protolli potest : quæri oportet, cur Homerus scripserit Neptunum dixisse puellæ à se recens compressæ :

24 Χαῖρε γυνὴ φιλότητι· περιπλομένου δ' ἐνιαυτοῦ
Τέξεις ἀγλαὰ τέκν', ἐπεὶ οὐκ ἀποφώλιοι εὐναὶ
Ἀθανάτων.

Id quum ergo ad compluris grammaticos attulissem ; *partim eorum disputabant Homeri quoque ætate, 25 sicuti Romuli, annum fuisse non duodecim mensium, sed decem. alii convenisse Neptuno majestatique ejus dicebant, ut longiore

cimo mense homines esse ineptos, & obtusi ingenii.

21. Καὶ Ἀριστοτέλη] *Iuxta Aristotelem.* Sensum nonnemo horum verborum hunc esse existimat, *si decimo mense nati, asini ad lyram, id est, inepti, insulsi, quia meos negare possum, exhæredes sunto, si qui undecimo, quia plane mei non sunt, licet Aristoteles putavit undecimo gigni posse.*

22. *Idem Accii, quod Titii*] Ita JC. Cajum, Titium, Sempronium vocant.

23. *Protoll*] Prorogari.

24. Χαῖρε γυνὴ] Extant hi versus ὀδ. λ. ϛίχ. 247. atq; latine ita se habent:

Gaude mulier amore, circumvoluto autem anno
Liberos splendidos paries, quoniam non inanes concubitus
Immortalium.

pro eo quod vulgò legitur νῦν γυνὴ, vel γύναι legendum est. per φιλότητα φιλοτήσιον ἔργον intelligit.

**Partim*] i.e. *pars eorum.* Gell. l. 10. c. 13.

25. *Sicut Romuli*] Decem enim tum fuere menses. Verum Romulus annum ita primus non instituit, cum ante Romam conditam decimestrem fuisse in Latio constet, quod etiam apud alias plerunque gentes, sicut Athenis quoque in usu fuit. Ammonius Hermeas : Πρυτανεία ἡλικῶς ὁ χρόνος. Διῄρητο γὰρ παρ' Ἀθηναίοις ὁ ἐνιαυτὸς εἰς δέκα πρυτανείας, ὅσαι καὶ φυλαὶ ἦσαν, καὶ ἐπρυτάνευσαν ἑκάστη φυλὴ κατ' ἐνιαυτὸν ἅπαξ. ὅθεν καὶ τοὺς μισθοὺς, καὶ τὰ ἐνοίκια καὶ τὰς πρυτανείας κατὰ μῆνα ἐτέλουν. De Romulo audiendus & Ovidius lib. 1. Fastor.

Tempora digereret cum conditor urbis, in anno
Constituit menses quinque bis esse suo,
Scilicet arma magis, quam sidera, Romule, noras,
Curaque finitimos vincere major erat:
Est tamen & ratio, Cæsar, quæ moverit illum,
Erroremque suum quo tueatur habet.
Quod satis est, utero matris dum prodeat infans,
Hoc anno statuit temporis esse satis.

26. *Affe-*

giore tempore fetus ex eo grandesceret. alii alia quædam nugalia. sed Favorinus mihi ait περιπλομένου ἐνιαυτοῦ non confecto esse anno, sed affecto. in qua re usus verbo est non vulgariæ significationis. [26] *affecta* enim, sicuti M. Cicero & veterum elegantissimi locuti sunt, ea propriè dicebantur, quæ non ad finem ipsum, sed proximè finem progressa deductave erant. hoc verbum ad hanc sententiam in Ciceronis oratione fuit, quam dixit de provinciis consularibus. Hippocrates autem in eo libro de quo suprà scripsi, quum & numerum dierum, quibus conceptũ in utero coagulum cõformatur, & tempus ipsius partionis nono aut decimo mense definisset, neq; id tamen semper eadem esse fini dixisset, sed aliàs ociùs fieri, alias serius; hisce ad postremum verbis usus est: [27] γίνεται δὲ ἐν τούτοις καὶ πλείω καὶ ἐλάσσω καὶ ὅλου καὶ κατὰ μέρος, καὶ εἴπομεν δὲ καὶ πλείω πλειόνων, καὶ ἐλάσσω ἐλασσόνων. quibus verbis significat quod aliquando ociùs fieret, non multo tamen fieri ociùs; neque quod serius, multo serius. Memini ego Romæ accuratè hoc atque sollicitè quæsitum, negotio non rei tunc parvæ postulante, an octavo mense infans ex utero vivus editus & statim mortuus [28] jus trium liberorum supplevisset; quum abortio quibusdã, non partus, videretur mensis octavi intempestivitas. Sed quoniam de Homerico annuo partu ac de undecimo mense diximus quæ cognoveramus; visum est non prætereundum

26. *Affecta enim*] Ciceronis verba sunt: *Bellum affectum videmus, & fere, ut dicam, bene confectum.*

27. Γίνεται δὲ] Id est, *In hisce vero & plures nascuntur, & pauciores, & ex toto ac per partes, dicimus autem plures pluribus, & pauciores paucioribus.* In Hippocrate libro περὶ τροφῆς hic locus ita legitur. Γίνεται δὲ ἐν τούτοισι καὶ πλείω καὶ ἐλάσσω. Καὶ ὅλον καὶ κατὰ μέρος. οὐ πολλὸν δὲ πλείω ἢ ἐλάσσω. τὰ δ' ἐλάσσω τοσαῦτα, καὶ ὅσα ἄλλα τούτοισιν ὅμοια. Accipiunt autem Interpretes de longiore, & breviore fœtuum tempore, neque tamen multo productiore aut contractiore Quod tamen non adeo certum est, quin aliquando variet. Gellius de velociore ac tardiore partuum editione exponit. Atque hanc lectionem Galenus quoque in suos commentarios transtulit.

28. *Ius trium liberorum*] De quo alibi diximus.

eundum quod in Plinii Secundi [29] libro septimo naturalis historiæ legimus. id autem quia extra fidem esse videri potest, verba ipsius Plinii posuimus: *Massurius auctor est, L. Papirium prætorem, secundo herede lege agente, bonorum possessionem contra eum dedisse, quum mater partum se tredecim mensibus tulisse diceret, quoniam nullum certum tempus pariendi statum ei videretur.* in [30] eodem libro Plinii Secundi verba hæc scripta sunt: [31] *Oscitatio in nixu lethalis est,* [32] *sicut sternuisse à coitu abortivum.*

29. *Libro septimo*] Cap. V.
30. *In eodem libro*] Cap. VI.
31. *Oscitatio*] Quia lapsas & languidas vires ostendit, quibus integris ad enixum opus est. Quinetiam compressione spirituum nixus adjuvatur, oscitatione vires enitendi flaccescunt.

32. *Sicut sternuisse*] Quia sternutatio valido impetu corpus movet, semenque conceptum ejicit. Scribit tamen Hippocrates, *mulieri quam uteri vitia infestant, aut quæ difficulter parit, si sternutamentum superveniat, bono esse.*

CAP. XVII.

Id quoque esse à gravissimis viris memoriæ mandatum, quòd tres libros Plato Philolai Pythagorici, Aristoteles pauculos Speusippi philosophi, mercati sunt preciis fidem non capientibus.

MEmoriæ mandatum est Platonem philosophum [1] tenui admodum pecunia familiari fuisse: atque eum tamen

TEnui admodum pecunia familiari] Non videtur tum fuisse tenui re familiari, cum à Dionysio octoginta accepisset talenta. Audi Diogenem Laërtium in vita Platonis: Λέγουσι δέ τινες (ὧν ἐστὶ καὶ Σάτυρος) ὅτι Δίωνι ἐπέστειλεν εἰς Σικελίαν ὠνήσασθαι τρία βιβλία Πυθαγορικὰ παρὰ Φιλολάου μνῶν ἑκατὸν, καὶ γὰρ ἐν εὐπορίᾳ (φασὶν) ἦν παρὰ Διονυσίου λαβὼν ὑπὲρ τὰ ὀγδοήκοντα τάλαντα, ὡς καὶ Ὀνήτωρ φησὶν ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ, Εἰ χρηματιεῖται ὁ σοφός. Id est, *Ajunt quidam (ex quibus Satyrus est) Dioni illum scripsisse in Siciliam, uti tres libros Pythagoricos sibi emeret à Philolao centum minis. Erat enim satis opulentus, acceptis à Dionysio plusquam octoginta talentis, sicut etiam Onetor scribit in libro cujus est titulus, an pecuniosum oporteat esse sapientem.* Non dicit hos libros Philolaum auctorem habere, sed à Philolao emtos, quem Platonem audivisse, sicuti etiam Eurytum Pythagoricum satis constat Mixta autem Philosophia Platonis erat ex Heraclitica, Pythagorica, & Socratica, sicut idem Laërtius testatur, & Hesychius Illustrius.

2. *Decem*

tamen tris Philolai Pythagorici libros [2] decem millibus denarium mercatum. id ei precium donasse quidam scripserunt [3] amicum ejus Dionem Syracusanum. Aristotelem quoque traditum libros pauculos [4] Speusippi philosophi, post mortem ejus, emisse [5] talentis Atticis tribus. ea summa fit numi nostri [6] HS. duo & septuaginta. [7] Timon amarulentus librum maledicentissimum conscripsit, qui σίλλος inscribitur. in eo libro Platonem Philosophum, [8] quem dixe-

2. *Decem millibus denarium*] Denarii mille valent trecentos Caroleos, decem mille, tria Caroleorum millia. Summa convenit cum centum minis Laërtii.

3. *Amicum ejus Dionem*] Laërtius magnam summam octoginta talentorum ei dono dedisse Dionysium refert, nihil de Dione, nisi illi fuisse amicū, utpote cum Dionysius Platonem propter liberiora de tyrannide; verba occidere constituisset, commemorat idem auctor à Dione & Aristomene exoratum fuisse. Venditum deinde Platonem in Ægina insula, cum capitali pœna sancitum esset, si quis Atheniensium illam intravisset insulam, ab Anniceride Cyrenæo, vel ut alii, à Dione ad redimendum missam pecuniam. Extat quoque Platonis in Dionem Epigramma, quod Syracusis ejus sepulchro incisum idem Laërtius commemorat.

4. *Speusippi*] Successit in Academia Platoni, cujus soror Potona ejus mater erat. vide Laërtium in ejus vita. Extant Speusippi Ὅροι cum versione Ficini.

5. *Talentis Atticis tribus*] Talentum Atticum valet LX. minas, sive Philippeos vel Ducatones sexcentos. Tria igitur talenta fuerint 1800 Philippei. Male vir eruditus pro Atticis talentis Achaica restituit, atque in eam rem Polybium & Livium in partes vocat. vide quoque Petitum lib. I. obs. cap. 4.

6. *HS. duo & septuaginta*] Seneca, & Priscianus dixerunt talentum esse viginti quatuor sestertia, hæc sunt denarium sex millia, & ter ducta, septuaginta duo sestertia. Vide Gronovium nostrum lib. 3. de vetere pecunia cap. 3.

7. *Timon*] Cujus mordacia carmina Σίλλοι appellantur. Hesychius: σίλλος, ἔμμετρον σκῶμμα, hinc & σιλλαίνειν, *irridere*. Quam vocem Pollux lib. 2. c. 4. interpretatur ἐπὶ χλευασμῷ σείειν τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὅθεν καὶ χλευαστικὸν ποίημα σίλλος. ἰλλαίνειν etiam Hippocrati torquere oculos, & ἴλλος quoque oculum denotat, ἰλλὸς strabū. Quicquid sit, Sillorū celebris scriptor fuit Timon, sectæ Pyrrhonianæ, qui à Phlio Peloponnesi civitate Phliasius appellatus fuit. Suidas: Τίμων Φλιάσιος, καὶ αὐτὸς φιλόσοφος τῆς Πυῤῥωνος ἀγωγῆς, ὁ γράψας τοὺς καλουμένους σίλλους, ἤτοι ψόγους τῶν φιλοσόφων βιβλία γ. Id est, *Timon Phliasius, & ipse Philosophus sectæ Pyrrhoniæ, qui scripsit quos vocant Sillos, sive vituperationes Philosophorum libris tribus*. Hoc opere dicteria ac convitia in Philosophos dogmaticos maxime jaciebat. Citant illius versus Diogenes Laërtius, Sextus Empiricus, Plutarchus, Athenæus, Stephanus de urbibus, Eusebius, Clemens Alexandrinus.

8. *Quem dixeramus*] Videntur hæc glossam sapere.

dixeramus tenui admodum pecunia familiari fuiſſe, contumelioſè appellat, ’ quòd impenſo precio librum Pythagoricæ diſciplinæ emiſſet, exque eo [10] Timæum nobilem illum dialogum [12] concinnaſſet. Verſus ſuper ea re Timonis hi ſunt:

[12] Καὶ σὺ Πλάτων. καὶ γάρ σε μαθητείης πόθος ἔσχε.
Πολλῶν δ' ἀργυρίων ὀλίγην ἠλλάξαο βίβλον.
Ὅθεν ἀπαρχόμενος γράφειν ἐδιδάχθης.

9. *Quod impenſo pretio*] MS. R. teſte Lambecio, *immenſo pretio*.

10. *Timæum nobilem illum Dialogum*] In quo de principio mundi, & natura univerſi agit. Pythagoras multa à Judæis accepit teſte Clemente Alexandrino lib. 1. περὶ στρωμάτων, & Origene lib. 1. contra Celſum. Idem ex Hermippo Fl. Joſephus lib. 1. contra Appionem teſtatur. Plato autem uti Pythagoram, ita & Moſen ſecutus videtur. Unde etiam Numenio Pythagorico apud Clementem Μωϋσῆς ἀττικίζων, id eſt, Moſes atticiſſans dicitur. Nomen autem huic dialogo à Timæo Pythagorico ſcriptore, quem hic introducit Plato, unde & τιμαιογραφεῖν Sillographo dicitur, ut Proclus in principio commentariorum in Timæum teſtatur.

11. *Concinnaſſet*] Ita MS. R. id eſt poliiſſet, ornaſſet: vulgo *continuaſſet*.

12. Καὶ σὺ Πλάτων] Verſus hos ita legendos arbitratur H. Stephanus.

Καὶ σὺ Πλάτων. Καὶ γάρ σε μαθητεύειν πόθος ἔσχε.
Πολλῶν δ' ἀργυρίων ὀλίγην ἠλλάξαο βίβλον,
Ἔνθεν ἀπαρχόμενος τοιαῦτα γράφειν ἐδιδάχθης.

Id eſt,

Et tu Plato. Nam te diſcendi deſiderium cepit,
Multa autem pecunia exiguum tibi comparaſti librum,
Unde incipiens ſcribere talia didiciſti.

Ultimus verſus apud Lipſium de Stoica Philoſophia lib. 1. c. 6. ita legitur,

Ὅθεν ἀπαρχόμενος Τιμαιογράφειν ἐδιδάχθης.

Cum autem ex Timone hæc citat auctor noſter, Καὶ σὺ Πλάτων, minime ſuſpecta eſſe debent, cum enim Timon etiam alios Philoſophos carperet, per apoſtrophen utendo ellipſi ad Platonem ſermonem convertit, ut recte monuit H. Stephanus.

CAP. XVIII.

Quid ſint pedarii ſenatores, *& quam ob cauſam ita appellati: quamque habeant originem verba hæc ex edicto tralatitio conſulum:* SENATORES. QVIBVS. Q. IN. SENATV. SENTENTIAM. DICERE LICET.

NOn pauci ſunt qui opinantur *pedarios ſenatores* appellatos, qui ſententiam in ſenatu non verbis dicerent, ſed

ſed in alienam ſententiam pedibus irent. quid igitur? quum 1 ſenatuſconſultum per diſceſſionem fiebat, nonne univerſi ſenatores ſententiam pedibus ferebant? atque hæc etiam vocabuli iſtius ratio dicitur, quam Gabius Baſſus in commentariis ſuis ſcriptam reliquit. ſenatores enim dicit in veterum ætate, qui 2 curulem magiſtratum geſſiſſent, 3 curru ſolitos honoris gratia in curiam vehi. 4 in quo curru ſella eſſet, ſupra quam conſiderent; 5 quæ ob eam cauſam *curulis* appella-

Senatuſconſultum per diſceſſionem fiebat] Duplex forma erat Senatuſconſulti, vel enim ſenatores à conſule rogati ſententias dicebant, (atque hoc in cauſis graviſſimis ut plurimum obtinebat) vel per diſceſſionem, quid approbarent, indicabant. Conſul hac formula utebatur: *Qui hæc ſentitis in hanc partem, qui alia omnia in illam partem ite, quam ſentitis.* Et hoc vocant antiqui pedibus in ſententiam ire, vel in ſententiam diſcedere, vel in eandem concurrere. Apud Vopiſcum in vitâ Aureliani Imperatoris occurrit quoque alius modus ſuffragandi, quando ſententiæ manu ferebantur, *deinde*, inquit, *aliis manum porrigentibus, aliis pedibus in ſententiam abeuntibus, pleriſque verbo conſentientibus, conditum eſt Senatuſconſultum.* Ritus ille manu aſſentiendi ab Athenienſibus tranſlatus videtur, apud quos Populus per χειροτονίαν, ſive manum extendendo ſuffragia inibat, ut ex Demoſthene contra Timocratem apparet. unde χειροτονεῖν & χειροτονία pro *ſciſcere*, & *plebiſcito* ſumitur.

2. *Curulem magiſtratum*] Cui jus erat Sellæ curulis, ut Dictator, Conſul, Cenſor, Prætor, Ædilis Curulis.

3. *Curru ſolitos, &c.*] Videtur Gellius curulem Sellam à curru derivare. Quod Iſidorus appoſite firmat. *Conſules olim* (inquit) *& prætores ob longinquitatem viæ curru in forum provectos: ideoque & ſellas quæ poſt eos vehebantur, in quibus ſedentes jura redderent, curules dictas.* Verius Lipſius arbitratur à Curibus Sabinorum oppido nomen accepiſſe. Curru autem in curiam vehi L. Cæcilio Metello honoris cauſa primum conceſſum fuiſſe vetus marmor in ejus elogium ſculptum oſtendit. quod ita ſe habet: L. CÆCILIUS L. F. METELLUS PONT. MAX. COS. II. DICTATOR. MAG. EQ. XV. VIR AGRIS DANDIS. QUI PRIMUS ELEPHANTOS PRIMO PUNICO BELLO DUXIT IN TRIUMPHO, PRIMARIUS BELLATOR, OPTIMUS ORATOR, FORTISSIMUS IMPERATOR, AUSPICIO SUO MAXUMAS RES GESSIT, MAXUMO USUS HONORE, SUMMA SAPIENTIA: MAXUMUS SENATOR EX ÆQUO PECUNIAM PARTAM SINGULIS LIBERIS RELIQUIT. CLARISSUMUS IN CIVITATE FUIT. TRIBUTUM EI, UT QUOTIENS IN SENATUM IRET, CURRU VEHERETUR AD CURIAM, QUOD A CONDITO ÆVO NULLI ALII CONTIGIT.

4. *In quo curru ſella eſſet*] Iſidorus ſellas poſt illos vehi ſolitas refert.

5. *Quæ ob eam cauſam curulis appellaretur*] Forma ejus in nummis crebra expreſſa: nec diſſimilis ſellis iis, quas Hiſpanicas appellamus, & quarum in aulis uſus. Deſcribit Plutarchus in Mario, & incurvis pedibus eas fuiſſe oſtendit. Itaque in gloſſis priſcis, ſella curulis explicatur ἀγκυλόπους θρόνος βασιλικός. Illæ fuere ſublimes. Silius lib. 8.

appellaretur: sed eos senatores, qui magistratum curulem nondum ceperant, pedibus itavisse in curiam: propterea senatores nondum majoribus honoribus functos *pedarios* nominatos. Marcus autem Varro in satyra Menippea, quæ Ἱπποκύων inscripta est, equites quosdam dicit pedarios appellatos: videturque eos significare qui 6 nondum à censoribus in senatum lecti erant, senatores quidem non erant; sed quia honoribus populi usi quidem erant, in senatum veniebant & sententiæ jus habebant. nam & curulibus magistratibus functi, qui nondum à censoribus in senatum lecti erant, senatores non erant: & quia in postremis scripti erant, non rogabantur sententias, sed, quas principes dixerant, 7 in eas discedebant. Hoc significabat edictum, quo nunc quoq; consules quum senatores in curiam vocant, servandæ consuetudinis causa tralatitio utuntur. Verba edicti hæc

Hæc altas eboris decoravit honore curules.

Et Lucanus lib. 5.

Lentulus è celsa sublimis sede profatur.

Non quod sellæ ipsæ altissimæ, sed quod adjuncti plures gradus. Cassiodorus lib. 6. Epist. *Sellam curulem pro sua magnitudine multis gradibus enisus ascendit.* Ebore autem ex tectæ, vel ex ebore: ideoque Horatius lib. 1. Epist.

- - Dabit eripietque curule
Cui volet importunus ebur - -

Et Athenæus lib. 5. cap. 4. de Antiocho Rege, *sedisse eum* ait *eburnea sede Ritu Romanorum*: significans curulem. Nec aliter Græci vertunt ἐλεφάντινον θρόνον aut δίφρον. Quo exemplo etiam Vopiscus in Aureliano, *sellam eboratam* dixit. Cælatum & sculptum illud fuisse Ovidius ostendit lib. 4. de Ponto Eleg. 9.

Signa quoque in sella nossem formata curuli,
Et totum Numidæ sculptile dentis opus.

Lipsius.

6 *Nondum à censoribus*] Censorum enim munus erat singulis lustris legere Senatum, quamvis bello Punico secundo M. Fabius Buteo Dictator ex Sc. illud officium præstiterit. Ex Livio l. 23. modus legendi senatores, & quinam potissimum legerentur, apparet, qui ita loquitur. *Recitato vetere senatu, inde primum in demortuorum locum legit, qui post L. Æmilium & C. Flaminium censores curulem magistratum cepissent, necdum in senatum lecti essent, ut quisque eorum primum creatus erat: tum legit, qui Ædiles, Tribuni pl. Quæstoresve fuerant: tum ex iis qui magistratus non cepissent, qui spolia ex Romano hoste fixa domi haberent, aut civicam coronam accepissent. Ita* CLXXVII *cum ingenti approbatione omnium in senatum lectis, extemplo se magistratu abdicavit.* Verùm censorum hoc proprie munus fuit, sicuti quoque Principem Senatus legere, ut Plutarchus & Livius referunt. Sequebantur tamen ut plurimum priorum censorum judicium, mortuo autem vel senatu moto alium sublegebant.

7. *In eas discedebant*] Aliter, *descendebant.*

8. Qui

hæc ſunt: SENATORES. QVIBVS. Q. IN. SENATV. SENTENTIAM. DICERE. LICET. verſum quoque Laberii, in quo id vocabulum poſitum eſt, notari juſſimus, quem legimus in mimo, [8] qui, *Scriptura*, inſcriptus eſt:

Caput ſine lingua pedaria ſententia eſt. Hoc vocabulum à pleriſque barbarè dici animadvertimus. nam pro, *pedariis*, [9] *pedaneos*, appellant.

8. *Qui, Scriptura inſcriptus eſt*] Antiquiſſima Veneta pro *Scriptura* legit *Scriptor.* Aldus, *Scripturæ.*

9. *Pedaneos appellant*] Pedanei ſenatores non dicuntur, ſed judices, qui de levioribus cauſis cognoſcebant. l. 4. & l. fin. C. de Pedan. Judic. Theophilus χαμαιδικαστὰς appellavit, quod in imis ſubſelliis aſſiderent. vide Nov. 82. & ibi Cujacium.

CAP. XIX.

Qua ratione Gabius Baſſus ſcripſerit, parcum hominem *appellatum, & quam ejus vocabuli cauſam putarit: & contrà, quem in modum, quibuſque verbis Favorinus hanc traditionem ejus eluſerit.*

APud cœnam Favorini philoſophi quum diſcubitum fuerat, cœptuſque erat apponi cibus: ſervus aſſiſtens menſæ ejus legere inceptabat, aut Græcarum quid litterarum aut noſtratium: velut eo die, quo affui ego, legebatur Gabii Baſſi eruditi viri liber de origine verborum & vocabulorum. in quo ita ſcriptum fuit: *Parcus compoſito vocabulo dictus eſt, quaſi par arca: quoniam ſicut in arca omnia reconduntur, ejuſque cuſtodia ſervantur & continentur; ita homo tenax parvoque contentus omnia cuſtodita & recondita habet ſicuti arca. quam ob cauſam parcus, quaſi par arca nominatus eſt*; tum Favorinus ubi hæc audivit, Superſtitioſè, inquit, & nimis moleſtè atque odioſè [1] confabricatus commolituſque magis eſt originem vocabuli Gabius iſte Baſſus, quam enarravit. nam, ſi licet res dicere commentitias, cur non proba-

1. *Confabricatus eſt*] Ita loquitur Gellius, pro *confabricavit.*

probabilius videatur ut accipiamus *parcum* ob eam causam dictum, quòd pecuniam consumi atque impendi arceat & prohibeat, quasi *pecuniarcus*. Quin potius, quod simplicius, inquit, veriusque est id dicimus? [2] *Parcus* enim neque ab arca, neque ab arcendo, sed ab eo quod est *parum*, & *parvum*, denominatus est.

2. *Parcus*] Parcere etiam servare denotat. Virg. Æneid. x.

Argenti atque auri memoras quæ multa talenta

Gnatis parce tuis - -

parce, i. e. *serva*. juxta Servium. Atque ita *parcus* à parcendo dici potest, quia parci parcunt, id est, conservant res suas.

A. GEL-

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER QVARTVS.

CAPUT I.

Sermo quidam Favorini philosophi cum grammatico jactantiore factus in Socraticum modum: atque imbi in sermone dictum quibus verbis penus *à Q. Scævola definita sit.*

1 IN vestibulo 2 ædium Palatinarum omnis fere ordinum multitudo opperientes salutationem 3 Cæsaris constiterant. atque ibi, in circulo doctorum hominum, Favorino philosopho præsente, ostentabat quispiam grammaticæ 4 rei doctor 5 scholica

IN *vestibulo ædium*] Salutatores priusquam admitterentur, consistebant ante fores in vestibulis ædium. Potentiores autem hora prima & secunda matutina salutabantur. Martialis:

Prima salutantes atque altera continet hora.

Quibus vel cœnæ rectæ, vel sportulæ, sive pecunia, vel obsonia, pro officio salutationis distribuebantur. De quibus sæpe Martialis jocatur. Principum autem salutationes aliquid adorationis admixtum habuere. Suetonius in Vitellio: *Idem miri in adulando ingenii, primus C. Cæsarem adorari ut Deum instituit: cum reversus ex Syria non aliter adire ausus esset, quam capite velato, circumvertensque, deinde procumbens.* Gestus enim habitusque deos adorantium talis erat, ut velato capite, dextra manu labris admota, priore digito in erectum pollicem residente corpus dextrovorsum circumagerent, ut ex Lucretio lib. 5. Macrobio Saturn. lib. 1. cap. 8. Plutarcho Quæst. Rom. x. Apuleio lib. 4. Asini, Minutio Felice, aliisque auctoribus liquet. Hunc religiosum salutandi morem recepit quoque Diocletianus, mansitque ex parte sub insecutis Principibus.

2. *Ædium Palatinarum*] Palatium sive Palatinus mons antiqua imperii sedes, non tantum Euandri, Romuli, verum etiam ab Octavii Augusti temporibus Imperatorum, nunc suffossionibus & subterraneis meatibus totus quasi pensilis, ruinis deformis aut hortis occupatus.

3. *Cæsaris*] Adriani, ut arbitror.

4. *Doctor*] Ita Ant. Ven. Ed. vulgò *doctior.*

5. *Scholica quædam*] Scholis convenientia, σχολικὰ Græcis.

lica quædam nugalia, de generibus & casibus vocabulorum differens, cum arduis superciliis, vocisque & vultus gravitate composita, tanquam interpres & arbiter 6 Sibyllæ oraculorum: tum adspiciens ad Favorinum, quamquam ei etiam nondum satis notus esset. *Penus quoque*, inquit, *variis generibus dictum & varie declinatum est.* 7 *nam & hoc penus & hæc penus, & hujus peni & *peneris & 8 peniteris & penoris veteres dictaverunt.* 9 *mundum quoq; muliebrem Lucilius in Satyrarum sextodecimo non virili genere, ut ceteri, sed neutro appellavit his versibus:*

Legavit quidam uxori 9 mundum omne penumque.

10 *Quid mundum; quid non? nam quis dijudicet isthuc?*

atq; omnium horũ & testimoniis & exemplis constrepebat. quumq; nimis odiosè sibi placeret, intercessit placidè Favorinus, &, jam bone, inquit, magister, quicquid est nomen tibi, abundè multa docuisti, quæ quidem ignorabamus, & scire haud sanè postulabamus. quid enim refert mea, ejusque quîcum loquor, quo genere *penum* dicam, aut in quas extremas litteras declinem, si nemo id non nimis barbarè fecerit? sed hoc planè indigeo addiscere, quid sit *penus*, & quo sensu id vocabulum dicatur, ne rem cotidiani usus, tamquam qui 11 in venalibus Latinè loqui tentant, alia, quàm oportet,

6. *Sibyllæ oraculorum*] De quibus alibi diximus.

7. *Nam & hoc penus, & hæc penus*] Nonius neutrum esse negat. Sed Festus *penora* dixit, idemque ex Afranio Priscianus & Charisius testantur. Fœminino genere etiam posuit Lucilius:

Magna penus parvo spatio consumpta peribit.

Et in Pandectis titulus *de Penu legata*, legitur. *Penum* plurali numero carereait Phocas, nam *penora*, quod apud Columellã, & Festum occurrit, derivatur à *penus*. *Peni* in genitivo fit à *penum*, quo utitur quoq; Terentius in Eunucho.

**Peneris*] Vet. Ed. *Peniris & penitiris.*

8. *Peniteris*] Hoc ab inusitato nomine *penitus* derivari videtur.

9. *Mundum*] Hunc priorem versum citat quoque Nonius Marcellus. Mundum dicit Festus esse *ornatum muliebrem*, sed distinguit Ulpianus in l. 25. §. 10. ff. de Auro & Arg. Leg. ubi cum primum de ornamentis muliebribus egisset, postmodum ita loquitur: *Mundus muliebris est, quo mulier mundior fit. Continentur eo specula, unguenta, vasa unguentaria, & si qua similia dici possunt.* Crebro tamen pro quocunque ornamento muliebri mundus vel mundum sumitur.

10. *Quid mundum, quid non?*] Vetus editio Ven. *Quod mundum atque penum?*

11. *In venalibus*] In margine Vossiani

tet, voce appellem. Quæris, inquit, rem minimè obſcuram. quis adeò ignorat *penum* eſſe vinum & triticum & oleum & lentem & fabam atque hujuſcemodi cætera? Etiamne, inquit Favorinus, milium & panicum & glans & ordeum *penus* eſt? ſunt enim propemodum hæc quoque ejuſmodi. cumque ille reticens hæreret: Nolo, inquit, hoc jam labores an iſta, quæ dixi, *penus* appellentur. ſed poteſne mihi, non ſpeciem aliquam de penu dicere, ſed definire genere propoſito & differentiis appoſitis quid ſit *penus*? [12] Quæ genera & quas differentias dicas, non hercle, inquit, intelligo. Rem, inquit Favorinus, [13] planè dictam poſtulas, quod eſt difficillimum, dici planius. nam hoc quidem pervulgatum eſt, definitionem ex genere & differentia conſiſtere. [14] ſed ſi item mihi præmandere, quod ajunt, poſtulas; faciam ſane id quoque honoris tui habendi gratia. atque deinde ita exorſus eſt: Si inquit, ego te nunc rogem uti mihi dicas & quaſi circumſcribas verbis, quid *homo* ſit; non, opinor, reſpondeas hominem eſſe te atque me. hoc enim, quis homo ſit, oſtendere eſt; non, quid homo ſit, dicere. ſed ſi, inquam, peterem ut ipſum illud, quod homo eſt, definires, tum profectò mihi diceres, hominem eſſe mortale animal rationis & [15] ſcientiæ capiens; vel quo alio modo diceres, ut eum à cæteris animalibus omnibus ſeparares. proinde igitur nunc te rogo, ut, quid ſit *penus*, dicas,

ſiani Codicis *venabulis*, & pro *tentant*, *captant*.

12. *Quæ genera*] Antiquiſſ. Ven. *Quot ſint penus genera*. Ita ut Grammaticus Philoſophum non intellexiſſe videatur.

13. *Plane dictam*] Ita Lambecius emendat. Antiquiſſ. Ven. Ed. *Plane dicam. Poſtulas, quod eſt difficilius, dici planius.*

14. *Sed ſi item mihi præmandere*] Vulgo, male, *præmandare*. Apud Ciceronem lib. 2. de Oratore hujuſmodi proverbium uſurpatur, *omnia minima manſa tanquam infantibus pueris, ut ajunt nutrices, in os inſerere*. Cibum præmanſum in os inſerere idem eſt, atque rudius, craſſius planiuſque explicare rem haud difficilem, niſi ſit puer, vel rudis & imperitus. vide Eraſmum in Proverbiis.

Item mihi] Lege, *me tibi*.

15. *Et ſcientiæ capiens*] Superfluum hoc in definitione eſſe videtur, cum ſufficiat dixiſſe hominem eſſe animal rationale. *Capiens* autem dixit, pro *capax*.

16. *Philo-*

dicas, non ut aliquid ex *penu* nomines. Tum ille ostentator voce jam molli atque demissa, [16] Philosophias, inquit, ego non didici nec discere appetivi; &, si ignoro [17] an ordeum ex *penu* sit, aut quibus verbis *penus* definiatur, non ea re litteras quoque alias nescio. Scire, inquit ridens jam Favorinus, quid *penus* sit, non ex nostra magis est philosophia quam grammatica tua. meministi enim credo quæri solitum [18] quid Virgilius dixerit, [19] *penum instruere* vel *longam* vel [20] *longo ordine*. utrumq; enim profecto scis legi solitum. sed, ut faciam æquiore animo ut sis; ne illi quidem veteris juris magistri, [21] qui Sapientes appellati sunt, definisse satis recte existimantur quid sit *penus*. nam [22] Q. Scævolam, ad [23] demonstrandum *penum*, his verbis usum audio: *Penus est*, inquit, *quod esculentum aut poculentum est. quod enim ipsius patris familias, liberorum patris familias ejusque familiæ, quæ circum eum aut liberos ejus est &* [24] *opus eorum facit, causa paratum*

16. *Philosophias*] Ita loqui amat Gellius, plurali pro singulari utens.

17. *An ordeum*] Inter penum recenset Ulpianus l. 3. §. 8. de Penu legata.

18. *Quid Virgilius dixerit*] Extant versus lib. 1. Æneid. ℣s. 707.

Quinquaginta intus famulæ, quibus ordine longo (penates.
Cura penum struere, & flammis adolere

19. *Penum instruere*] *Instruere* hic legit Favorinus, apud Virgilium hodie *struere* legitur, id est juxta Servium, *ordinare, componere. Vnde & structores dicuntur ferculorum compositores.*

20. *Longo ordine*] Servius hæc ita interpretatur: *id est, dispositione secundum Tullium: qui in Oeconomicis dicit, quid ubi ponendum sit. Nec enim debent universa confundi.* Donatus ad quinquaginta famulas refert, *ad quarum curam pertinebat procuratio cellarii, & Deorum Penatum cultus: illas sine dubio vicissitudo longo ordine tangebat.* Nulla apud illos Interpretes mentio in quibusdam libris *ordine longam* legi.

21. *Qui Sapientes appellati sunt*]Pomponius JC. in l. 2. De Origine Juris, §. 37. P. Sempronium à Populo Romano sapientem appellatum refert, nec quenquam ante hunc aut post hunc hoc nomine cognominatum fuisse. Idem tamen de L. Acilio paragrapho sequenti refert, & Cicero in Lælio: *Scimus L. Acilium apud Patres nostros appellatum esse sapientem, quia prudens esse in Iure Civili putabatur.* Hinc & Iurisperiti prudentes appellantur, & Iurisprudentia Ulpiano sapientia civilis dicitur.

22. *Q. Scævolam*] De Q. Mucio Scævola vide supra pag. 210. citat quoque in hanc rem Scævolam JC. in l. 3. ff. de Penu legata, sicuti & Sabinum, qui eadem fere verba proponit, Aristonem, aliosque.

23. *Demonstrandum*] Antiq. Venet Ed. *demonstrandam*.

24. *Opus eorum*] Nam servi & famuli ad familiam pertinebant. Vet. Edit. *opus non facit*, quæ lectio si serve-

tum est, ut Mucius ait, penus videri debet. [25] *nam quæ ad edendum bibendumque in dies singulos prandii aut cœnæ caussa parantur, penus non sunt: sed ea potius, quæ hujusce generis longæ usionis gratia contrahuntur & reconduntur, ex eo quod non in promtu sint, sed intus & penitus habeantur, penus dicta sunt.* hæc ego, inquit, quum philosophiæ me dedissem, non insuper tamen habui discere: quoniam civibus Romanis Latine loquentibus rem non suo vocabulo demonstrare non minus turpe esset, quam hominem non suo nomine appellare. Sic Favorinus sermones in genus communes à rebus parvis & frigidis abducebat ad ea, quæ esset magis utile audire ac discere, non allata extrinsecus, non per ostentationem, sed indidem nata acceptaque. Præterea de penu adscribendum hoc etiam putavi, [26] Servium Sulpicium in reprehensis Scævolæ capitibus scripsisse, [27] Seio Ælio placuisse non quæ esui tantum & potui forent, sed [28] tus quoque & cereos in *penu* esse, [29] quodque esset ejus ferme rei causa comparatum.

Massu-

servetur, intelligenda juxta l. 3. §. 6. de penu legata: *Sed quod diximus, inquit, usus sui gratia paratum: accipiendum erit, & amicorum ejus, & clientium, & universorum quos circa se habet, non etiam ejus familiæ, quam neque circa se neque circa suos habet: puta si qui sunt in villis deputati, quos Q. Mucius sic definiebat, ut eorum cibaria contineri putet, qui opus non facerent. Sed materiam præbuit Servio notandi, ut textorum & textricum cibaria adjiceret contineri. Sed Mucius eos voluit significare, qui circa Patremfamilias sunt.* Familiam itaque sive famulos alienos exclusit Mucius.

25. *Nam quæ, &c. in dies singulos*] Servius: *Inter penum & cellarium hoc interest: quod cellarium est paucorum dierum; unde & in cella dicitur importatum frumentum. Penus vero temporis longi.*

26. *Servium Sulpicium*] Vide quæ diximus p. 132.

27. *Seio Ælio*] Antiq. Veneta *Saco Helio.* lege *Sexto Ælio.* De quo Cicero in Bruto: *Numeroque eodem fuit Sextus Ælius, juris quidem civilis omnium peritissimus, sed etiam ad dicendum paratus.* De quo Ennius, teste Cicerone lib. 1. de Oratore:

Egregie cordatus homo catus Ælius Sextus.

Consul fuit cum T. Quintio Flaminio, Anno V.C. DLV, cujus consulatus meminit quoque Plutarchus in Flaminio. Tantæ fuit integritatis & continentiæ, ut tantum duo pocula argenti, quæ acceperat à socero L. Paullo, devicto Rege Perseo, habuerit, ut testatur Plinius lib. 33. cap. 11. Scripsit in jure complures libros, inprimis, Jus Ælianum, Tripartita, & Commentaria, quæ, ut puto, hoc in loco intelliguntur.

28. *Tus quoque & cereos*] Ita & Sextus Cæcilius scripsit, si in domesticum usum parati fuerint. vide leg. 3. §. 9. in fine de Penu legata. Ubi S. Cæcilio tribuitur, quod Ælio Gellius adscribit, unde forsan hic supra emendandum *Sexto Cæcilio.*

29. *Quod-*

30 Maſſurius autem Sabinus, 31 in libro juris civilis ſecundo, etiam 32 quod jumentorum cauſa apparatum eſſet, quibus dominus uteretur, *penori* attributum dicit. 33 Ligna quoque & virgas & carbones, quibus conficeretur *penus*, quibuſdam ait videri eſſe in *penu*. ex his autem, 34 quæ promercalia & uſuaria in locis iſdem eſſent, ea ſola eſſe *penoris* putat, 35 quæ ſint uſui annuo.

CAP.

29. *Quodque eſſet ejus fermè rei cauſa comparatum*] Id eſt, ſine quo penus non rectè haberi poteſt. Audi Ulpianum in dictâ l. 3. §. ult: *Vaſa quoque pennaria quin contineantur, nulla dubitatio eſt. Ariſto autem ſcribit dolia non contineri. Et eſt verum ſecundum illam diſtinctionem, quam ſupra in vino fecimus. Nec frumenti, nec leguminum thecæ, arculæ forte, vel ſportæ, vel ſi qua alia ſunt, quæ horrei pennarii, vel cellæ penuariæ inſtruendæ gratia habentur, non continebuntur. Sed ea ſola continentur, ſine quibus penus haberi non rectè poteſt.*

30. *Maſſurius Sabinus*] Perſius aliique *Maſurium* appellant. Vide ſupra lib. 3. c. 16.

31. *In libro, &c. ſecundo*] *Libro* in antiquis editionibus omittitur. In Catalogo Pandectis Florentinis præpoſito numerantur Sabini tres Juris Civilis libri, ſed ex iis nulla legum capita in Digeſtorum libros relata reperiuntur.

32 *Quod jumentorum cauſa*] Ulpianus dicta l. 3. §. 7. *Simili modo & jumentorum cibaria penu continentur: ſed eorum jumentorum, quæ uſibus ipſius & amicorum deſerviunt: ceterum ſi qua jumenta agris deſerviebant vel locabantur: legato non cedere cibaria eorum.*

33. *Ligna quoque & virgas*] Q. Mucius & Ofilius negaverunt penori ineſſe, Rutilius affirmabat, ſed ea quæ non vendendi cauſa parata eſſent. vide dictam l. 3. §. 9.

34. *Quæ promercalia*] Promercalia dicuntur, quæ reſervatis iis quæ ad proprium uſum pertinent, Paterfamilias vendit. Ita Julius Cæſar, cum in Gallia fana templaque Deûm atque urbeis expilaſſet, auroque abundaret, ternis millibus nummum in libras promercale per Italiam provinciaſque divendit, ut teſtatur Suetonius in vita Cæſaris cap. 54.

35. *Quæ ſint uſui annuo*] Paulus JC. in l. 4. de Penu legata: *Item ſi quis ſolitus fructus ſuos vendere, penum legaverit, non omnia quæ & promercii cauſa habuit legaſſe videtur: ſed ea ſola, quæ in penum ſibi ſeparabat. Quod ſi promiſcue uti ſolebat, tunc quantum ad annuum uſum ei ſufficeret, familiæque ejus, cæterorumque, qui circa eum ſunt, legato cedet. Quod fere, inquit Sabinus, evenit in perſonis mercatorum, aut quotiens cella eſt olei & vini, quæ venire ſolebant in hæreditate relicta.* vide & l. 60. §. 2. de Leg. 2.

CAP. II.

Quid differat morbus & vitium, & quam vim habeant vocabula ista in edicto ædilium: & an eunuchus & steriles mulieres redhiberi possint, diversaque super ea re sententiæ.

IN edicto [1] ædilium curulium, qua parte de mancipiis vendundis cautum est, scriptum sic fuit: [2] TITVLVS. SERVORVM. SINGVLORVM. VTEI. SCRIPTVS. SIT. [3] COERATO. ITA. VTEI. INTELLEGI. RECTE. POSSIT. QVID. MORBI. VITII. VE. QVOI. Q. SIT. [4] QVIS. FVGITIVVS. ERRO. VE. SIT. [5] NOXA. VE. SOLVTVS. NON. SIT. 6 propterea quæsierunt jureconsulti veteres, quod manci-

ÆDilium Curulium] Utpote qui inter alia munera etiam rebus emendis & vendendis præessent.

2. *Titulus servorum singulorum*] Tituli, in quo virtutes & vitia servorum scribebantur, nulla mentio in verbis Æditii edicti, quæ extant in Jure civili. Verba autem in leg. 1. §. 1. eod. tit. ita concepta sunt: Ajunt ædiles: *Qui mancipia vendunt, certiores faciant emptores, quid morbi vitiique cuique sit, quis fugitivus, errove sit, noxave non solutus sit. Certiores faciant emptores*, inquit Ulpianus, quod fieri potest vel palam pronunciando, vel per titulum. Locus tamen hic detruncatus videtur à Triboniano. Hic titulus servorum collo appendebatur. Propertius lib. 4.

At quorum titulus per barbara colla pependit,
Cœlati medio cum saliere foro.

Seneca de servis loquens, *cui dominus titulum impegit.* titulus hic quoque in venalitio pingebatur. Petronius: *Ego autem spiritu non destiti totum parietem persequi. Erat autem venalitium titulis pictum.* Venalitium est locus, in quo servi vendebantur. Quinetiam mancipia creta vel signo notabantur, atque ita Scaliger hunc versum interpretatur,

Cœlati medio cum saliere foro.

Cœlati, id est signati, nisi *cretati* legendum sit. Atque ex eodem versu liquet, currere vel saltare circum adstantem coronam solitos fuisse, ut sanitate ac celeritate corporis valetudinem significarent, atque ita lectores allicerent. vide Scaligerum in lib. 4. Propertii, pag. 268. & 269. & Durantium lib. 1. Var. cap. 10. & Pignorium de Servis.

3. COERATO] Id est, *curato.* Ita apud Ausonium *cœbus* pro *cubus*, *gœrus* pro *gyrus*, ita enim apud poëtam legitur,

Octo & octoginta gœris, & super triborio
Additis ad hos priores gœros geminis orbibus.

Scaliger hic legit, *coirato.*

4. *Quis fugitivus errove sit*] De fugitivis vide l. 17. ff. de Ædil. Ed. Erro dicitur, *qui non quidem fugit, sed frequenter sine causa vagatur, & temporibus in res nugatorias consumptis serius domum redit*, l. 17. §. 14. Eod.

5 *Noxave solutus non sit*] Id est noxali judicio subjectus, ut interpretatur JC. in l. 17. §. 1. Eod. Noxis tamen solutus etiam servus dici potest, ob cujus noxam nihil debetur, vel qui nemini est obnoxius, solutus omni obligatione, quæ ex noxa contrahitur, sive noxam nullam commiserit, sive quod satisfactum sit. De Noxalibus Actionibus vide titulos Instit. & Pandectarum.

6. *Propterea*] Vulgò, *præterea.*

mancipium morbosum quodve *vitiosum* rectè diceretur : 7 quantumque *morbus* à *vitio* differret. 8 Cæcilius Sabinus, in libro quem de edicto ædilium Curulium composuit, Labeonem refert, quid esset *morbus*, hisce verbis definisse : *Morbus est habitus cujusque corporis contra naturam ; qui usum ejus facit deteriorem.* sed *morbum* aliàs in toto corpore accidere dicit, 9 aliàs in parte corporis. totius corporis *morbum* esse, 10 veluti phthisis aut febris: partis autem, veluti cæcitas aut pedis debilitas. *balbus autem*, inquit, *&* 11 *atypus vitiosi magis quàm morbosi sunt: ut equus mordax calcitro, vitiosus non morbo-*

7. *Quantumque morbus à vitio differret*] Quid sit morbus & vitium Cicero lib. 4. Tuscul. ostendit : *Morbum appellant*, inquit, *totius corporis corruptionem, ægrotationem morbum cum imbecillitate, vitium cum partes corporis inter se dissident, ex quo pravitas membrorum, distortio, deformitas.*

8. *Cæcilius Sabinus*] Legitur quoque *Cælius*. Verba fere eadem occurrunt apud Ulpianum l. 1. §. 7. ff. de Ædilitio Edicto. Verba ita se habent : *sed sciendum est morbum apud Sabinum* (omissum videtur *à Labeone*) *sic definitum esse, habitum cujusque corporis contra naturam, qui usum ejus ad id facit deteriorem, cujus causa* (hæc verba apud Gellium non habentur) *natura nobis ejus corporis sanitatem dedit. Id autem alias in toto corpore, alias in parte accidere, namque totius corporis morbus est, puta phtisis id est tabes, febris : partis, velut cæcitas* (Addit Gellius, *aut debilitas pedis*) *licet homo itaque natus sit.*

9 *Alias in parte corporis*] Morbum totius corporis esse corruptionem dixit Cicero.

10. *Veluti phthisis aut febris*] Morbi quidam totius corporis atque substantiæ sunt, ut phthisis, gangræna. Febres etiam putridæ non totius substantiæ, sed simplicis intemperiei morbi sunt.

11 . *Atypus*] Occurrit quoque illud vocabulum in l. 10. §. ult. ff. de Ædilit. Edicto. ubi ita legendum esse ex Pandectis Florentinis monet Budæus, nam vulgo *antripus* legebatur, vel etiam *atraphus*. *Athiphus* legitur in antiquissima Veneta, in Badiana *atypus*, recte. Glossæ Philoxeni, *batubus* (lege *atypus*) μογιλάλος, id est, qui ægre & impedite loquitur: μογιλάλοι Aëtio lib. 8. cap. 38. οἱ μόγις διαλέγονται. Dicuntur & ἀγκυλόγλωσσοι, nisi quod Aëtio μογιλάλοι dicantur, qui ex affectione quadam, alii qui etiam ex nativitate impeditè loquntur. Paniciatus apud Gyraldum legit *aphtha*, Egnatius *aphthicus*, id est, qui aphtis sive serpentibus oris ulceribus laboraret. Sed hoc non vitium sed morbum esse ex medicorum libris liquet. Gyraldus legebat *alphicus*, id est, qui vitiligine vel impetigine laborat. De qua ita loquitur C. Celsus : *Vitiligo quoque, quamvis per se nullum periculum adfert, tamen fœda est, & ex malo corporis habitu fit, ejus tres species sunt, alphos vocatur, ubi color albus est & fere subasper, & non continuus, ut quædam quasi guttæ dispersæ esse videantur : interdum etiam latius & cum quibusdam intermissionibus serpit, &c.* Ex quibus Celsi verbis elici quoque arbitratur, *alphon* vitium tantum non morbum esse. Utrique & JC. Trebatius in l. 6. de Æd. Ed. *impetiginosum, non esse morbosum* dixit, *si eo membro*

morbosus est. [12] *sed cui morbus est, id etiam vitiosum est: neque id tamen contra fit. potest enim, qui vitiosus est, non morbosus esse. quamobrem, quum de homine morboso ageretur, nequaquam,* inquit, *ita diceretur* : QVANTI. OB. ID. VITIVM. MINORIS. ERIT. [13] De eunucho quidem quæsitum est, an contra edictum ædilium videretur venundatus, si ignorasset emtor eum eunuchum esse. Labeonem respondisse ajunt, [14] redhiberi posse quasi morbosum: [15] sues autem feminas, si steriles essent, & venum issent, ex edicto ædilium posse agi Labeonem scripsisse. [16] de sterili autem muliere, si nativa sterilitate sit, Trebatium contra Labeonem respondisse dicunt, nam quum redhiberi eam Labeo, quasi minus sanam, putasset [17] necesse: *non oportere* ajunt Trebatium [18] ei edicto apposuisse, *si ea mulier à principio genitali sterilitate esset.* at si valetudo ejus offendisset, exque ea vitium factum esset, ut concipere fetus non posset; tum sanum non videre, & esse in causa redhibitionis. [19] de myope quoque, [20] qui *luscitiosus* Latinè

membro ubi impetigo est, æque recte utatur. Omissis aliorum divinationibus, *atypus* retinendum est. Atypi autem Budæo appellantur, qui non satis expedito plectro linguæ utuntur, neque expressa verba pronunciant. Sicuti enim ἔκτυπος *expressum*, ita ἄτυπος contrarium denotat.

12. *Sed cui morbus est*] Forsan legendum, *qui morbosus est*, primis enim editionibus leguntur sequentia verba, *is etiam vitiosus est* & quæ sequũtur de *morboso*, & *vitioso* idem cõfirmare videntur.

13. *De eunucho quidem quæsitum est*] Castratum intelligit. *Spadonem enim morbosum non esse neque vitiosum verius mihi videtur, sed sanum esse sicuti illum qui unum testiculum habet, qui etiam generare potest*, respondit JC. in l. 6. §. 2. De Ædil. Ed. verum addit lege sequenti: *Sin autem quis ita spado est, ut tam necessaria pars corporis, & penitus absit, morbosus est.* Nam, ut loquitur JC. Vlpianus in l. 128. de V. S. *Spadonum generalis appellatio est, quo nomine tam hi qui natura spadones sunt, item thlibiæ, thlasiæ, sed & si quod aliud genus spadonum est, continentur.* Distinguit itaque d. l. 6. & 7. inter spadonem, cui ex natura vitium aliquod est, atque inter castratum.

14. *Redhiberi posse*] *Redhibere est facere, ut rursus habeat venditor, quod habuerit, & quia reddendo id fiebat, redhitio est appellata, quasi redditio.* ut loquitur JC. in l. 21. ff. de Æd. Ed.

15. *Sues autem feminas*] Hæc pertinent ad secundam partem edicti, quæ agit de jumentis & pecore. vide l. 38. ff. de Æd. Ed. male hæc Gellius cum prima parte, quæ agit de servis, commiscuit.

16. *De sterili autem muliere*] Vlpianus l. 14. §. 3. ff. de Æd. *De sterili Cælius distinguere Trebatium dicit, ut si natura sterilis sit, sana sit: si vitio corporis, contra.*

17. *Necesse*] Abest à veteri editione.

Latinè appellatur, & [21] περὶ νωδοῦ dissensum est, alii enim redhiberi omnimodis debere, alii contra, nisi id vitium morbo contractum esset. eum verò, cui dens deesset, Servius redhiberi posse respondit; Labeo in causa esse redhibendi negavit. *nam & magna*, inquit, *pars dente aliquo carent: neque eo magis plerique homines morbosi sunt. & absurdum admodum est dicere, non sanos nasci homines; quoniam cum infantibus non simul dentes gignuntur.* Non prætereundum est, id quoque in libris veterum jurisperitorum scriptum esse *morbum* & *vitium* distare: [22] quòd *vitium* perpetuum, *morbus*, cum accessu discessuque sit. sed hoc si ita est: neque cæcus neque

18. *Ei edicto*] Vetus editio, *ex edicto.*

19. *De myope quoque*] Myopem cum luscitioso hic confundit auctor noster. Sed myopes juxta quosdam acute vident propinqua & noctu acutius, remota non vident. Auctor Isagoges: μύωπας δὲ λέγουσι τοὺς τὰ μὲν σύνεγγυς βλέποντας, τὰ δὲ πόρρωθεν μὴ ὁρῶντας. Ita & Aristot. Probl. Sect. 31. P. Ægineta lib. 3. c. 32. Aphrodiseus lib. 1. Prob. 74. Luscitiosi interdiu vident, non vesperi aut noctu. Plinius lib. 28. cap. 11. luscitiosos Græcis νυκτάλωπας dici testatur. Quos Galenus nocturno tempore non videre affirmat. Vlpianus JC. in l. 10. §. 4. ff. de Ædil. Ed. *Sed & νυκτάλωπα, id est, luscitiosum, morbosum esse constat, id est, ubi homo neque matutino tempore videt, neque vespertino, quod genus morbi Græci νυκταλωπίαν* (ita legendum) *appellant. Luscitionem eam quidam esse putant, ubi homo lumine adhibito nihil videt.* Contra Hippocrates lib. 2. Prædict. νυκτάλωπας noctu acutius cernere commemorat. Cæterum duplex & contrarium oculorum vitium esse videtur, quod Latini luscitionem appellant. Plinius lib. 11. cap. 37. *Multorum visus fulgore solis constat, nubilo die non cernentium nec post occasus. Alii interdiu hebetiores, noctu præter cæteros cernunt.* Myopia itaque diversa antiquis, illam quæ primo membro à Plinio ponitur, amplectuntur Varro, Nonius, apud quem corrupte μέσωπες legitur, & Vlpianus, alteram Festus Pompejus & Fulgentius Planciades.

20. *Luscitiosus*] Idem & nuscitiosus Festo appellatur, cum inquit: *Nuscitiosum Atteius Philologus ait appellari solitum, qui propter oculorum vitium parum videret, ac P. Opilius Aurelius nuscitiones esse cæcitudines nocturnas, Ælius Stilo, qui plus videret vesperi, quam meridie, nec cognosceret, nisi quod usque ad oculos admovisset.*

21. Περὶ νωδοῦ] Id est, *de edentulo.*

22. *Quod vitium perpetuum*] Ita quoque loquitur JC. in l. 101. §. pen. D. de V. S. *Verum est morbum esse temporalem corporis imbecillitatem, vitium vero perpetuum corporis impedimentum.* Et Nonius Marcellus: *Morbum à vitio prudentia veterum sic voluit separari: ut sit morbus, quum accessit, utique aut temporis aut contagii; vitium perpetua & insanabilis atque irrevocabilis causa.* Medici tamen hæc vocabula quoque confundunt. Ita Celsus lib. 3. c. 6. *Vitium levius & vehementius* pro *morbo* dixit, & lib. 7. c. 14. Atque ita Scribonius Largus passim loquitur.

23. *Furio*]

neque eunuchus morbosus est, contra Labeonis, quam suprà dixi, sententiam. verba Massurii Sabini apposui ex libro juris civilis secundo: [23] *Furiosus* [24] *mutusve, cuive quod membrum lacerum læsumque est, aut obest quominus ipse aptus sit, morbosi sunt.* [25] *qui non longè videt, tam sanus est, quam* [26] *qui tardius currit.*

23. *Furiosus*] Vide l. 9. §. 10. & 11. & l. 2. de Ædil. Ed.

24. *Mutus*] Vlpianus in l. 9. *Mutum morbosum esse Sabinus ait: morbum enim esse, sine voce effici, apparet. Sed qui graviter loquitur, morbosus non est, nec qui ἀσαφῶς, id est, obscure. Plane qui ἀσήμως, id est, sine ulla significatione loquitur, hic utique morbosus est.*

25. *Qui non longe videt*] Invenio in quodam Codice manu ádscriptum, *qui natura longe minus videt.*

26. *Qui tardius currit*] Antiquiss. Ven. Ed. *Qui tardus currit.*

CAP. III.

Quòd nullæ fuerint rei uxoriæ actiones in urbe Roma ante Carvilianum divortium: atque ibi quid sit propriè pellex: quæque ejus vocabuli ratio sit.

MEmoriæ traditum est, [1] quingentis fere annis post Romam conditam, nullas [2] rei uxoriæ neque actiones [3] neque cautiones [4] in urbe Romana aut in Latio fuisse: [5] quia profectò nihil desiderabantur, [6] nullis etiam tunc matri-

1. *QVingentis fere annis*] Lambecius legendum putat *quingentis plus fere annis*, nam si *fere* tantum ponatur, significare, *non longe minus*, quod contra ipsum Gellium est. *Fere* tamen pro *circiter* hic poni videtur. Cujacius emendat, *sexcentis fere annis*. Atque ita Tertullianus in Apolog. cap. 6. *Vbi est illa fœlicitas matrimoniorum de moribus utique prosperata, quâ per annos ferme sexcentos nulla repudium domus misit?* Valerius & Plutarchus annos numerant quingentos & viginti.

2. *Rei uxoriæ neque actiones*] Quoties nimirum post divortium de dote contentio est, juxta Boëthium in Topica Ciceronis. Ejus actionis hæc formula erat, QUANTUM ÆQUIUS MELIUS, ut Cicero lib. 3. offic. testatur. vide tit. Dig. & C. *Soluto matrim.* & l. un. C. de Rei uxor. Actione.

3. *Neque cautiones*] Cautiones dicuntur promissiones, fidejussiones, vel satisdationes.

4. *In urbe Romana*] Antiq. Edit. *in urbe Roma.*

5. *Quia profecto*] Legitur quoque, *quum profecto non desiderabantur.*

6. *Nullis etiam tunc matrimoniis divertentibus*] Dionysius Halycarnassæus lib. 2. ne quidem fuisse eam libertatem primis & antiquis temporibus testatur, ideoque tam longo temporis spatio nulla divortia fuisse.

 7. Ser-

matrimoniis divertentibus. [7] Servius quoque Sulpicius in libro, quem composuit de dotibus, tùm primùm cautiones rei uxoriæ [8] necessarias esse visas scripsit, quum [9] Sp. Carvilius, cui Ruga cognomentum fuit, vir nobilis divortium cum uxore fecit; quia liberi ex ea, corporis vitio, non gignerentur, [10] anno urbis conditæ IↃXXIII. [11] M. Attilio, P. Valerio coss. atque is Carvilius traditur uxorem, quam dimisit, egregiè dilexisse, carissimamque morum ejus gratia habuisse; [12] sed jurisjurandi religionem animo atque amori prævertisse; quod jurare à censoibus coactus erat uxorem [13] se liberûm quærendorum gratia habiturum.

Pelli-

7. *Servius quoque Sulpicius*] Vide pag. 132.

8. *Necessarias*] Recte, quia antea, uti dixi, nulla erat libertas.

9. *Sp. Carvilius*] *Carvilium*, & *Carbilium* promiscue appellat Plinius. Plutarchus à seipso valde discrepat, nam in Romulo *Sp. Servilium* appellat, idem Probl. cap. 13. *Carbilium*. In comparatione Numæ & Lycurgi Sp. Corvinum, sed legendum ibi Καρβίλιον, sicuti etiam pro *Servilium*, *Carbilium*.

10. *Anno urbis conditæ* IↃXXIII.] Valerius & Plutarchus anno V.C. IↃXX. divortium primum constituunt. Ipse autem Gellius sibi non constat. Infra enim lib. 17. cap. 21. id factum dicit anno V.C. IↃXIX. Vtrobique Lambecius erratum arbitratur, & rescribendum anno V.C. IↃXXVII. in quem annum incidit consulatus M. Atilij Reguli, & P. Valerii Flacci, ut placet Varroni, Verrio Flacco, & aliis diligentioribus temporum scriptoribus.

11. *M. Attilio P. Valerio Coss.*] Dicit hoc factum Dionysius anno post quingentesimum vicesimo, centesima tricesima septima Olympiade, M. Pomponio & C. Papyrio coss.

12. *Sed jurisjurandi*] Dionysius Halycarnassæus lib. 2. etiam testatur jurare coactum à censoribus liberorum gignendorum gratia se matrimonium colere: erat autem ei conjux sterilis. Quo tamen facto etsi necessario invisus Populo fuit. Juramenti apud Valerium Maximum nulla mentio, sed solius sterilitatis. *Repudium*, inquit, *inter uxorem & virum, à conditâ Urbe ad vicesimum & quingentesimum annum nullum intercessit. Primus autem Sp. Carvilius uxorem sterilitatis causa dimisit. Qui quanquam tolerabili ratione motus videbatur, reprehensione tamen non caruit: quia nec cupiditatem quidem liberorum conjugali fidei proponi debuisse arbitrabantur.* Gellius lib. 17. c. ult. addit, ex amicorum consilio propter sterilitatem dimissam fuisse.

13. *Se liberûm quærendorum*] Hoc in ipso matrimonio hic contigisse liquet. Initio matrimonii antiquitus hoc curabant auspices, postmodum proxenetæ veteris consuetudinis vestigia ipso nomine usurparunt. Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. *Apud antiquos non solum publice, sed etiam privatim nihil gerebatur, nisi auspicio prius sumpto: quo ex more nuptiis etiamnum auspices interponuntur. Qui quamvis auspicia petere desierint, ipso tamen nomine veteris consuetudinis vestigia usurpant.* Idem Cicero l. 2. de Divinatione refert. De liberis quærendis ita loquitur ex Varrone Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 16. *Mundus cum patet, deorum tristium atque inferûm quasi ja-*

[14] *Pellicem* autem appellatā, probrosamque habitam [15] eam, quæ juncta [16] consuetaque esset cum eo, [17] in cujus manu mancipioque alia matrimonii causa foret, hac antiquissima lege ostenditur, quam Numæ regis fuisse accepimus: [18] PELEX. [19] ASAM. IVNONIS. [20] NE. TAGITO. SI. TAGET. [21] IVNONI. [22] CRINIBOVS. DEMISSIS. [23] ARNVM. FEMINAM. CAIDITO. pellex

si janua patet, &c. propterea uxorem liberorum quærendorum causa ducere religiosum est. Huc pertinet quoque *l. Si vicinis C. de Nupt.* Vide Augustinum lib. 3. contra Julianum, & Serm. 324. & lib. 1. de Nuptiis ad Valerium Comitem. Ita quoque conjugium mulieris, quod liberorum quærendorum causa non intercessisset, improbavit Cæsar Augustus, ut testatur Val. Maxim. lib. 7. cap. 7. Et L. Papia Poppæa, viri sexagenarii, vel mulieres quinquagenariæ matrimonio arcebantur, quod generationi inhabiles crederentur. Sed Claudius de viris sexagenariis abrogavit, ut testatur Suetonius in ejusdem vita cap. 23. Justinianus l. 27. C. de Nuptiis vetuit tales nuptias impediri.

14. *Pellicem autem*] In l. 144. de Verb. signific. ita loquitur JC. *Libro Memorialium Massurius scribit pellicem apud antiquos appellatam, quæ cum uxor non esset, cum aliquo tamen vivebat, quam nunc vero nomine amicam, paulo honestiore concubinam appellari. Granius Flaccus in libro de Iure Papiriano scribit, pellicem nunc vulgo vocari, quæ cum eo, cui uxor est, corpus misceat, quosdam eam quæ uxoris loco sine nuptiis in domo sit, quam Græci παλλακὴν appellant.*

15. *Eam*] Abest a Badiana editione.

16. *Consuetaque esset*] Consuevisset, rem habuisset.

17. *In cujus manu, mancipioque*] In manu esse uxores dicuntur, & in manum mariti convenire, quotiens per coëmptionem matresfamilias fiebant. Mancipium quoque dominium vocabatur, quod per nexum acquisitum esset. Mulieres autem, quæ erant in perpetua tutela, tutorum potestate emancipabantur, atque ita in manum mariti conveniebant. Fiebat itaque per hanc emancipationem minima capitis deminutio sicut Boëthius testatur, & expresse Vlpianus: *minima capitis deminutio est, per quam libertate & civitate salva status duntaxat hominis mutatur. Quod fit adoptione, & in manum conventione.* Vide pag. 210. & seq.

18. PELEX] Antiq. Ven. Ed. *Pellex.*

19. ASAM] *Aram* antiquos etiam *asam* appellasse satis constat. Causam Macrobius ex Varrone refert lib. 3. Saturn. cap. 2. cujus hæc verba sunt: *Varro Divinarum libro quinto dicit aras primum asas dictas; quod esset necessarium à sacrificantibus eas teneri. Ansis autem teneri solere vasa, quis dubitet? Commutatione ergo literarum aras dici cœptas, ut Valesios, & Fusios dictos prius, nunc Valerios & Furios.*

20. NE. TAGITO] Antiquo more loquendi, pro NE TANGITO, uti vulgo hic legitur.

21. JUNONI] Juno enim nuptiarum præses censebatur, unde Græcis τελεία dicitur, τέλος enim nuptias quoque denotat, teste Suida & Eustathio ad lib. 2. Iliad. Eademque à variis officiis *Iuga, Domiduca*, à cingulo novæ nuptæ *Cinxia*, ab unctione qua postes oblinebantur *Vnxia* appellabatur. Hanc ridiculam in nuptiis Iunonis aliorumque numinum multitudinem ridet Augustinus lib. 6. de Civ. Dei c. 9. & Arnobius lib. 2. adversus Gentes.

22. CRINIBUS DEMISSIS] Fruterius legit, *crinibus demissis*, quod erat magnum probrum, cum in honorem

23 pellex autem quasi πάλλαξ, id est, quasi παλλακὶς: ut pleraque alia, ita hoc quoque vocabulum de Græco flexum est

rem Junonis comere capillos solitæ essent mulieres. Tibullus lib. 4. Eleg. 6.

Lota tibi est hodie, tibi se lætissima compsit,
Staret ut ante tuos conspicienda focos.

23. ARNUM FEMINAM] Veteres editiones, *agnum feminam*. ARNUS ἀπὸ τῦ ἀρνὸς, genitivo casu ex ἀρὴν derivatur. Α'ρνα autem masculino & fœminino genere græci agnum vel agnam appellabant. *Arnam* fœminino genere quoque dixit Festus: *Arnæ caput, agnæ caput.* Oves & agnas sacrificari solitas Junoni satis constat. Fulgentius de Prisco sermone: *Bæbius Macer, qui fastalia dierum scripsit, ait, Junoni eas, quæ geminas parerent oves, sacrificare, cum duobus agnis altrinsecus alligatis, quas oves ambignas.* (Ita emendandum pro *ambiguas*) *vocari, quasi ex utraque parte agnos habentes.*

24. *Pellex autem*] Ab inusitato verbo *lacere*, quo verbo Lucretius non semel utitur, *pellicere* derivatur, hinc *pellices* dictæ, quæ amatoriis verbis alienos viros ad se pellicerent. Ex eodem fonte *pellacem* Ulyssem dixit Virgilius 2. Æneid. & *pellacia* ponti Lucretio. Alii pellicem à pellendo dictam existimant, quod legitimam uxorem à marito fere pellat.

25. Πάλλαξ] Male in antiquiss. Ven. Ed. ἀσπάλλαξ. Interpres Græcarum vocum corruptum exemplar secutus inepte *talpa* vertit. Sed huic homini sæpe contigit ineptire.

26. Παλλακὶς] Adolescentula, vel etiam concubina. Hinc Hesychio ἐκπαλλακίδιοι, spurii, nothi.

CAP. IV.

Quid Servius Sulpicius in libro, qui est de dotibus, scripserit de jure atque more veterum sponsaliorum.

SPonsalia in ea parte Italiæ, [1] quæ *Latium* appellatur, hoc more atque jure solita fieri scripsit [2] Servius Sulpicius in libro, quem scripsit de dotibus: *Qui uxorem, inquit, ducturus erat, ab eo, unde ducenda erat, stipulabatur eam in matrimonium ductum iri, qui daturus erat, itidem spondebat; daturum.*

QVæ *Latium*] In margine mei Codicis adscriptum, *quod Latium.* Antiquum Latium situm erat inter Tiberim & Circeios ad quinquaginta millia passuum, ut scribit Plinius lib. 3. cap. 5. Auctis finibus, teste Servio inter Tiberim & Vulturnum. Vide Cluveri Italiam.

2. *Servius Sulpitius*] Vide pag. 132. Scripsit autem præter alia librum singularem de Dotibus, sicuti juxta Gellium testatur Neratius lib. 2. Membranarum in l. 8. D. *Causa data, causa, &c.* Ex eodem proculdubio libro sunt, quæ citantur in l. 79. *De Iur. Dot. & in l. 6. de Dote Præleg.*

3. *Daturum*] Ita ant. Ven. Ab Aldina Edit. & quibusdam aliis abest.

4. Spon-

rum. is contractus stipulationum sponsionumque dicebatur sponsalia. tum, quæ promissa erat, [4] *sponsa appellabatur; qui* [5] *spoponderat ducturum, sponsus. sed si post eas stipulationes uxor non dabatur, aut non ducebatur; qui stipulabatur ex sponsu agebat. judices cognoscebant. judex, quamobrem data acceptave non esset uxor, quærebat. si nihil justæ causæ videbatur; litem pecunia æstimabat: quantique interfuerat eam uxorem accipi aut dari, eum, qui spoponderat aut qui stipulatus erat, condemnabat.* hoc jus sponsaliorum observatum dicit Servius ad id tempus,[6] quo civitas universo

4. *Sponsa appellabatur*] Huc quoque pertinet l. 2. & 3. D. de Sponsal. primo Virgo *sperata* dicebatur, cum conventa erat conditio, *pacta*, ubi interpositæ stipulationes, *sponsa*. Arnobius lib. 4. contra Gentes: *Habent speratas, habent pactas, habent interpositis stipulationibus sponsas.* Vide Brissonium de Formulis p. 543. sponsione facta anulum ferreum sponsæ sponsus largiebatur. Ferreum anulum eumque sine gemma sua adhuc ætate sponsæ mitti solitum Plinius testatur lib. 33. c. 1. Nomen proprium, ubi nubentes in domum mariti ducebantur, non usurpabant, sed *Cajos* & *Cajas* se invicem appellabant. Auctor Epitomes lib. 10. quæ Valerio Maximo vulgò tribuitur. *Cæterum Caja usu super omnes celebrata est. Ferunt enim Cajam Cæciliam, Tarquinii Prisci regis uxorem, optimam lanificam fuisse. Et ideo institutum fuit, ut novæ nuptæ ante januam mariti interrogatæ quænam vocarentur, Cajas se esse dicerent.* Plutarchus ἐν Αἰτίοις illos qui nubentem introducerent sponso hæc verba suggessisse refert, *ubi tu Cajus, ego Caja*, id est, juxta quorundam opinionem, ubi *tu dominus, ego domina*. Idem in Problem. clamare alta voce solitam refert mulierem, *Cai Cæcili*, viro interim clamante, *Caia Cæcilia*. Quintilianus lib. 1. cap. 7. *Nam & Cajus C. littera notatur, quæ inversa mulierem declarat: quia tam Caias vocitatas esse quam Caios ex nuptialibus sacris apparet.* Vide & Ciceronem in Orat. pro Muræna. A Caia itaque Cæcilia, quæ & Tanaquil appellata, uxore Tarquinii Prisci (Plutarchus ἐν Αἰτίοις, γυναῖκα τῶν Ταρκυνίου παίδων ἑνὶ συνοικήσασαν dixit, id est, *mulierem uni liberorum Tarquinii junctam connubio*, ubi Brissonius emendat Ταρκυνίων ἑνὶ) Cajæ nubentes appellatæ. Addendus est locus Plinii lib. 8. Hist. Natur. cap. 48. *Lanam cum colo & fuso Tanaquil, quæ eadem Cæcilia vocata est, in templo Sangi durasse, prodente se, auctor est M. Varro, factamque ab ea togam regiam undulatam in æde Fortunæ, quâ Servius Tullus fuerat usus. Inde factum, ut nubentes virgines comitaretur colus comta, cum fuso & stamine.*

5. *Spoponderat*] Antiq. Veneta Ed. *sponderat*.

6. *Quo civitas universo Latio*] Civitatis jus, ferendi suffragii, & adipiscendorum magistratuum, sociis & Latinis omnibus tributum, belli Italici extinguendi causa. Vide Sigonium de Antiquo Jure Latii. Velleius Paterculus lib. 2. *Tam varia atque atrox fortuna belli Italici fuit, ut per biennium continuum duo Romani Consules, Rutilius ac deinde Cato Porcius ab hostibus occiderentur, exercitus P. R. multis in locis funderentur, utque ad saga iretur, diuque in eo habitu maneretur. Caput imperii sui Corfinium legerant, quod appellarunt Italicum. Paulatim deinde recipiendo in civitatem*

universo Latio,[7] lege Julia, data est. hæc eadem [8]Neratius scripsit, in libro, quem de nuptiis composuit.

(quod jus antea efflictim petierant) qui arma aut non ceperant aut deposuerant maturius, vires refectæ sunt. Bellum Italicum descripserunt Appianus 1. Bell. Civ. Strabo lib. 5. Livius Lib. 71. & 82. Florus, Eutropius, aliique.

7. *Lege Iulia*] Hanc legem tulit Sextus Julius Cæsar Consul cum L. Martio anno DCLXII. L. Cæsarem hujus legis auctorem esse censet Manutius, qui cum P. Rutilio consul fuit. Lex autem Julia appellata, quod Rutilio in prælio occiso', solus eam Cæsar tulisset.

8. *Neratius*] Antiquiss. Ven. male hic substituit, *Horatius*. Neratium Priscum intelligit, quem admodum familiarem fuisse Trajano constat. Membranarum, Responsorum, & Regularum libros conscripsisse ex Jure Civili liquet. Liber quidem hic de Nuptiis in Jure Civili, quod sciam, non citatur. sed huc referri posse videntur, quando Neratius l. 5. & l. 20. D. de Jur. Dotium citatur.

CAP. V.

Historia narrata de perfidia haruspicum Etruscorum: quodque ob eam rem versus hic à pueris Romæ urbe tota cantatus est; Malum consilium consultori pessimum est.

STatua Romæ [1] in comitio posita [2] Horatii Coclitis fortissimi viri [3] de cælo tacta est. [4] ob id fulgur [5] piaculis

IN comitio] Fuit comitium foro conjunctum, imo pars fori à Palatii porta incipiens, & finiens ad templum quod nunc vocatur D. Mariæ Novæ, ut Marlianus scribit Topograph. Ant. urbis lib. 3. cap. 15. & 20. quo S.P.Q.R. etiam coïre solitus fuit. Hinc Varro lib. 4. de Ling. Lat. dicit comitium inde primum nomen accepisse, quod comitiis curiatis Populus illuc conveniret. Et frequentes illic fuere statuæ.

2. *Horatii Coclitis*] Qui sustinuit solus exercitum Hetruscorum, & ponte sublicio rupto incolumis ad suos transnatavit. Vide Livium lib. 2. & Valer. lib. 3. cap. 2. Cocles autem appellatus, quod unum oculum in alio prælio amisisset. Cocles enim μονόφθαλμος

3. *De cælo tacta est*] Id est, fulmine percussa.

4. *Ob id fulgur*] Fulgur sæpe cum fulmine confunditur. Ita Plinius aliique dixerunt, *sacra fulgura terris condi*. Hinc & Fulgurales libri apud Ciceronem lib. 1. de Divinat. *Quod*, inquit, *Hetruscorum declarant aruspicini, & fulgurales, & rituales libri.* In primis celebrantur Fulgurales Tagetis libri.

5. *Piaculis luendum*] Sacrificio, vel quocunque alio modo expiandum. Variæ autem erant locorum fulguritorum expiationes. Primo ovem vel bidentem sacrificabant, unde bidental ipse locus appellatus fuit fulmine tactus & expiatus ove, ut Cornelius Fronto loquitur. Atque ille quoque consecrabatur, neque cuiquam calcare fas fuit. Præterea fulmine icta à Pontifice sub terra certis ritibus condebantur. Lucanus lib. 1.

-- At-

lis luendum, haruspices ex Etruria acciti, inimico atque hostili in populum Romanum animo, instituerant eam rem contrariis religionibus procurare. atque illam statuam suaserunt in inferiorem locum perperàm transponi, quem sol oppositu circum undique aliarum ædium nunquam illustraret. quod quum ita fieri persuasissent, delati ad populum proditique sunt; & quum de perfidia confessi essent, necati sunt: constititque eam statuam, proinde ut veræ rationes pòst compertæ monebant, in locum editum subducendam, atque ita [6] in area Volcani sublimiori loco statuendam: eaque res benè & prosperè reipubl. cessit. tunc igitur, quòd in Etruscos haruspices malè consulentes animadversum vindicatumque fuerat, versus hic scitè factus cantatusque esse à pueris urbe tota fertur.

Malum consilium consultori pessimum est.

Ea historia de haruspicibus ac de versu isto senario scripta est in [7] Annalibus Maximis libro undecimo, & in [8] Verrii Flacci libro primo rerum memoria dignarum. videtur autem hic versus de Græco illo Hesiodi versu expressus:

[9] Ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη.

CAP.

- - Aruns dispersos fulminis ignes
Colligit, & terræ mœstos cum murmure condit,
Datque locis nomen, sacris tunc admovet aris
Electa cervice marem - -

Quinetiam aliis ritibus, ut ex Gellio liquet, hæc procurabant. Neque tantum expiationes fieri solitæ, sed ex fulminibus prospera quoque vel adversa prædicebant, ut Livius lib. 42. de columnâ bello Punico posita, & fulmine discussa testatur.

6. *In area Volcani*] Vulcani templum Titum Tatium vovisse Varro & Dionysius lib. 2. testantur. Plutarchus Qu. Rom. 47. Romulum Vulcani fanum extra urbem construxisse refert.

7. *Annalibus Maximis*] Cicero l. 2. de Oratore: *Erat historia nihil aliud, nisi annalium confectio: cujus rei, memoriæque publicæ retinendæ causa, ab initio Rerum Romanarum usque ad P. Mucium, Pontificem maximum, res omnes singulorum annorum mandabat litteris Pontifex maximus, efferebatque in album, & proponebat tabulam domi, potestas ut esset Populo cognoscendi; ii qui nunc etiam Annales Maximi appellantur.* Dicit hunc morem fuisse Tullius *ab initio Rerum Romanarum*, Vopiscus tamen post Romuli excessum à Numæ imperio originem ejus arcessit. Vide *Vossium* de Histor. Lat. cap. 1.

8. *Verrii Flacci*] Sæpius à Gellio, Festo, Macrobio aliisque Grammaticis citatur. Vitam ejus describit Suetonius de Illust. Gramm.

9. Ἡ δὲ κακὴ βουλὴ] Id est, *Malum vero consilium consultori pessimum.*

Eaque

CAP. VI.

Verba veteris S. C. in quo decretum est hostiis majoribus expiandum, quòd in sacrario hastæ Martiæ movissent : atque inibi enarratum quid sint hostiæ succidaneæ : *quid item* tempora præcidanea : *quòdque Capito Ateius* ferias *quasdam* præcidaneas *appellavit.*

VT *terram movisse* nunciari solet ; [1] eaque res procuratur : ita in veteribus memoriis scriptum legimus, nunciatum esse senatui, in [2] sacrario, [3] in regia, [4] hastas Martias movisse. ejus rei causa senatusconsultum factum est M. Antonio A. Postumio coss. ejusque exemplum hoc est: QVOD. C. IVLIVS. L. F. PONTIFEX. NVNCIAVIT. IN. SACRARIO. IN. REGIA. HASTAS. MARTIAS. MOVISSE. DE. EA. RE. ITSA. CENSVERVNT. VTI. M. ANTONIVS. CONSVL. [5] HOSTIIS. MAIORIBVS. IOVI.

EAque res procuratur] Id est, certis ritibus expiatur. Proprium hoc vocabulum in prodigiorum expiatione. Cicero de Divinat. *In monstris interpretandis, procurandisque magna vis esse videtur in Aruspicum disciplina.*

2. *In sacrario*] Sacrárium est locus in quo sacra reponuntur juxta Isidorum lib. 15. cap. 5. sacer locus est qui consecratus est. Sacrarium autem etiam in privato ædificio esse potest. Vlpianus leg. 9. §. 2. de Rer. Divis. *Illud notandum est aliud esse sacrum locum, aliud sacrarium. Sacer locus est locus consecratus; sacrarium est locus, in quo sacra reponuntur : quod etiam in privato ædificio esse potest, & solent, qui liberare eum locum religione volunt, sacra inde evocare.*

3. *In regia*]Vel in Palatio, vel in Regia proprie dicta pontificum, quæ erat in sacra via non procul à Vesta. Regia Numæ antiquissimis temporibus, atque templum Vestæ juxta se posita, ut testatur Victor in descriptione urbis. Post exactos reges, reges quoq; sacrorũ, qui absolute quoq; reges dicebantur, & regio in sacris officio fungebantur, juxta Vestam habitabant, & quia ædes contiguæ erant Vestæ, eas Vestalibus donavit Augustus. Vide Dionem lib. LIV. & Festum in vocabulo, *sacram viam, &c.*

4. *Hastas Martias movisse*] Sponte vel vi divina commotas fuisse. Hasta autem Romanis & Sabinis Martis simulachrum fuit. Clemens Alexandrinus in Protreptico: Ἐν Ῥώμῃ τὸ παλαιὸν, τὸ δόρυ φησὶν γεγονέναι τοῦ Ἄρεως ξόανον Οὐάρρων ὁ συγγραφεύς. Sabini quoque Curinum Martem dixere, quod curis illis esset hasta teste Festo. Pro quibus postmodum nomina *quiris* & *Quirinus* usurpata sunt. Hinc quoque Romulus post mortem Quirinus appellatus fuit.

5. *Hostiis majoribus*] Hostiæ & victimæ sæpe confunduntur. Victimas tamen majora esse sacrificia, quam hostias Isidorus & Fronto testantur. Ita maxima victima taurus, maxima hostia ovis. Sed hic quæcunque majores in genere suo hostiæ intelliguntur, & quidem eximiæ.

6. Ro-

IOVI. ET. MARTI. ET. CÆTERIS. DIS. QVIBVS. VIDERETVR. PLACANDIS. VTI. PROCVRASSET. SATIS. HABENDVM. CENSVERVNT. SI. QVID. SVCCIDANEIS. OPVS. ESSET. 6 ROBIGVS. ACCEDERET.

Quòd *succidaneas hostias* senatus appellavit, quæri solet quid verbum id significet. in Plauti quoque comœdia, quæ Epidicus inscripta est, super eodem ipso verbo requiri audio in his versibus:

7 *Men' piacularem oportet fieri ob stultitiam tuam,*
Vt meum 8 *tergum stultitiæ tuæ subdas succidaneum?*

9 *Succidaneæ* autem *hostiæ*, dicuntur, *e*, littera per morem compositi vocabuli in, *i*, litteram commutata. nam quasi *succædaneæ* appellatæ: quoniam, si primis hostiis litatum non erat, aliæ post easdem ductæ hostiæ cædebantur. quæ, quasi prioribus jam cæsis, luendi piaculi gratia, subdebantur & succidebantur: ob id *succidaneæ* nominatæ, littera, *i*, scili-

6. ROBIGUS ACCEDERET] Intelligi hic existimant nonnulli Robigum deum, de quo Varro lib. 5. de R. R. *Quarto Robigum ac Floram, quibus propitiis neque rubigo frumenta atque arbores corrumpit, neque non tempestive florent: itaque publicæ Robigoferiæ, Robigalia; Floræ, ludi Floralia instituti.* Festus: *Robigalia dies festus VII. Calendas Majas, quia Robigo deo suo, quem putabant rubiginem avertere, sacrificabant.* De hoc Festo agit Ovidius lib. 4. Fastorum. Sed quorsum hic mentio Robigi Dei, nisi forsam S^ctum^ factum mense Aprili. VII. enim Calendas Majas fuere Robigalia. Robigus tamen Deus hic locum non habere videtur. Namque antea dictum, JOVI. MARTI. ET. CÆTERIS. DIS. QUIBUS. VIDERETUR. PLACANDIS. In margine Vossiani Codicis, ex Ms. pro ROBIGUS ACCEDERET, habebatur, ROBUS SUCCEDERET. In alio Codice inveni, ROBIUS. Robi autem boves à colore robo, quem Græci ξανθὸν appellant, Festo appellantur. In antiqua quoque inscriptione robius vitulus occurrit, quæ ita se habet: VT PRÆTOR, CUI HÆC REGIO SORTI OBVENERIT, LITATURUM SE SCIAT, ALIUSQUE QUIS MAGISTRATUS VOLCANALIBUS, X. CAL. SEPTEMB. OMNIBUS ANNIS VITULO ROBIO ET VERRE. Servius, *Multi ob hoc dictum putant, quod robus color deorum sit.*

7. *Men' piacularem*] Extant hi versus in Epidico, Actu 1. Scena 2.

8. *Tergum &c. succidaneum.*] Quod pro alterius culpa cæditur.

9. *Succidaneæ autem hostiæ*] Festus: *Succidanea hostia appellatur, quæ secundo loco cædebatur, quod quasi succideretur, dicta. Quidam à succedendo, non à succidendo dictam putant.* Ita enim Festi locus legendus videtur. Paulus: *Succidanea hostia dicebatur, quæ secundo loco cædebatur. Sic appellata est à succedendo*, vel uti etiam legitur, *à succidendo*. Servius quoque ad VIII. Æneid. *Si per marem litare non possent, succidanea dabatur femina, si autem per feminam non litassent, succidanea adhiberi non poterat.*

10. *Tactim*

ſcilicet [10] tractim pronunciata. audio enim quoſdam eam litteram in hac voce barbarè corripere. Eadem autem ratione verbi [11] *præcidaneæ* quoque hoſtiæ dicuntur, quæ ante ſacrificia ſollemnia pridie cæduntur. *porca* etiam *præcidanea* appellata, [12] quam piaculi gratia, [13] ante fruges novas captas immolari Cereri mos fuit, ſi qui [14] familiam funeſtam aut non purgaverant, aut aliter eam rem, quàm oportuerat, procuraverant. ſed porcam & hoſtias quaſdam præcidaneas, ſicuti dixi, appellari, vulgo notum eſt; *ferias præcidaneas* dici, id, opinor, à vulgo remotum eſt: propterea verba Ateii Capitonis ex quinto librorum, quos de pontificio jure compoſuit, ſcripſi. [15] *Tib. Coruncanio pontifici maximo* [16] *feriæ præcidaneæ in* [17] *atrum diem inaugurata ſunt. collegium decrevit* [18] *non habendum religioni, quin eo die feriæ præcidaneæ eſſent.*

CAP.

10. *Tractim pronunciata*] Producte, longo tractu.

11. *Præcidaneæ quoque hoſtiæ*] Præcidanea hoſtia, ut recte Scaliger, imitabatur Græcorum προτέλειαν. Præcidariam appellari debere Marius Victorinus lib. Art. Gramm. voluit. ſed utrunque recte dicitur *prædicanea*, & *præcidaria, ſuccidanea*, & *ſuccidaria.*

12. *Quam*] Aliter *quoniam.*

13. *Ante fruges novas*] Vet. Edit. *fruges novas fieri captas.*

14. *Familiam funeſtam*] Feſtus: *Præcidanea agna vocabatur, quæ ante alias cædebatur. Item porca, quæ Cereri mactabatur ab eo, qui mortuo juſta non feciſſet, id eſt, glebam non objeciſſet: quod mos erat eis facere prius, quam novas fruges guſtarent.* Similiter Marius Victorinus: *Non eſt ut emendaſtis, porca præcidanea, ſed præcidaria, quæ frugum cauſa immolatur, qui juſta defuncto non fecerunt, aut in faciendo peccarunt, his porca contrahitur, quam omnibus annis immolari oporteat, antequam novam quaſi dapem mereat de ſe capere.*

15. *Tib. Coruncanio*] Corrupte in Vett. Edit. *Ibi Cornucario.* Tib. Coruncanium laudat Pomponius in l. 2. §. 38. De Orig. Jur. & Cicer. lib. 3. de Orator.

16. *Feriæ præcidaneæ*] Quæ ſunt Ateio Capitoni feriæ præcidaneæ, Græcis ex προτέλειος ἡμέρα, ut Scaliger ad Feſtum monet, ſuccidanea, τὰ δευτερα ἀμένα. Et videntur à præcedendo nomen accepiſſe. Ita apud J^ctos^ ſuccedaneus vel ſuccidaneus uſurpatur apud Vlpianum in l. 3. in fin. ff. de Adminiſtr. tut. & in l. 4. ff. de Mag. conven.

17. *In atrum diem*] De dierum differentia vide Gellium lib. 5. c. 17. & Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 16.

18. *Non habendum religioni*] Ita loquitur quoque Cicero lib. 2. de Officiis c. 14. & paſſim probati ſcriptores.

Vale-

CAP. VII.

De epistola Valerii Probi grammatici ad Marcellum scripta super accentu nominum quorundam Pœnicorum.

1 VAlerius Probus grammaticus 2 inter suam ætatem præstanti scientia fuit. is 3 *Hannibalem* & *Hasdrubalem* & 4 *Hamilcarem* ita pronunciabat, ut 5 penultimam circumflecteret: 6 ut testis est epistola ejus scripta ad Marcellum; in qua Plautum & Ennium multosque alios veteres eo modo pronunciasse affirmat. solius tamen Ennii versum unum ponit, 7 ex libro, qui *Scipio* inscribitur. eum versum 8 quadrato numero factum subjecimus: in quo, nisi tertia syllaba de Hannibalis nomine circumflexa ponatur, numerus claudus est. versus Ennii, quem dixit, ita est:

9 *Qui propter Hannibalis copias* 10 *considerant.*

CAP.

V*Alerius Probus*] Vide pag. 72.

2. *Inter suam ætatem*] Id est, inter suæ ætatis homines.

3. *Vt testis est Epistola*] Ita antiquissima Ven. Ed. vulgò *ut est Epistola.*

4. *Hannibalem*] Ultima syllaba in Hannibal producitur, quia בעל i.e. *baal* orientalium exprimit. Atque hinc Græcorum Βῆλος, Hannibal autem Pœnis denotabat *dominum gratiæ.*

5. *Hamilcarem*] Derivari videtur à מלך & עריץ quæ *regem fortem* denotāt. Hinc & Melicartus nomen accepit, & ex Aritz Ἄρης Græcorum. sicut autem hæc propria nomina, ita & numina fuere Orientalium & Pœnorum. Ex eodem fonte Molech, & Milicus apud Sil. Italicum lib. 3. vide Seldenum De dis Syris Syntagm. c. 6. Scaligerum in Append. de Emend. Temp. De his quoque Punicis vocabulis late Aldubretus Cordubensis Libro Hispanico quem de Antiq. Hisp. edidit.

6. *Penultimam circumflecteret*] Penultima longa existente natura, & ultima brevi, necesse est penultimam circumflexo tono enunciare, id quod Latinis Græcisque commune est. Vide Voss. de Arte Gramm. lib. 2. c. 9.

7. *Ex libro qui Scipio inscribitur*] Poëma ab Ennio compositum fuisse videtur de Rebus gestis P. Cornelii Scipionis Africani. Ex quo libro trochaicos quoque versus citat Macrobius lib. 6. Saturn. cap. 2. & cap. 5. Atque ob eam rem illum honorem meruit, ut in monumento Scipionum non tantum sepeliretur, verum marmorea quoque illi erigeretur statua. Livius lib. 38. *Romæ extra portam Capenam in Scipionum monumento tres statuæ sunt, quarum duæ P. & L. Scipionum dicuntur esse, tertia poëtæ Q. Ennii.* Idem testatur Cicero pro Archia poëta, Ovid. lib. 3. de Arte amandi.

8. *Quadrato numero*] De versibus quadratis alibi diximus.

9. *Qui*] Alii legunt *quique*, vel *& qui.*

Qui propter] In marg. Cod. Voss. *Quapropter.*

10. *Considerant*] Aliter, *considerant.*

Fabri-

CAP. VIII.

Quid C. Fabricius de Cornelio Rufino homine avaro dixerit: quem quum odisset inimicusque esset, designandum tamen consulem curavit.

1 FAbricius Luſcinus magna gloria vir magniſque rebus geſtis fuit. P. Cornelius Rufinus manu quidem ſtrenuus & bellator bonus, militarique diſciplina peritus admodum fuit; ſed furax homo & avaritia acri erat. hunc Fabricius non probabat, neque amico utebatur: 2 oſuſque eum morum cauſa fuit. Sed quum in temporibus reipubl. difficillimis conſules creandi forent; & is Rufinus peteret conſulatum; competitoreſque ejus eſſent imbelles quidam & futiles: ſumma ope adniſus eſt Fabricius, uti Rufino conſulatus deferretur. eam rem pleriſque 3 ammirantibus, quòd 4 hominem avarum, cui eſſet inimiciſſimus, creari conſulem peteret, quem hoſtiliter oderat: Fabricius inquit, *Nihil eſt quod miremini; ſi malui compilari* 5 *quàm venire.* Hunc Rufinum poſtea 6 bis conſulatu & dictatura

FAbricius Luſcinus] Vulgò male etiam in antiq. Edit. *Lucinus*. *Luſcinum* etiam appellat Valerius Maximus lib. 2. c.9. Atque ita quoque in Ms. R. teſte Lambecio. Qui reſtituit quoque locum Porphyrionis ad Horatii odam 12. lib. 1.

Gratus inſigni referam Camœna,
- - Fabriciumque.

ubi interpretatur Scholiaſtes, *Fabritium Licinium*. Corrupte, *pro Luſcinum*. De hoc Fabricio vide Val. Maxim.

2. *Oſuſque eum*] Ita & Curtius, *exoſus fuit*, pro *odio habuit*. hoc veteribus familiare fuiſſe teſtatur Diomedes l. 1. Art. Gramm.

3. *Ammirantibus*] Ita in Ms. pro *Admirantibus*. uti in Vett. libris ſæpe *pro admitto, ammitto* legitur.

4. *Hominem avarum*] Locus vulgò etiam in antiq. Ven. Ed. ita legitur, *cui eſſet inimiciſſimus creari Cos. peteret, quem hoſtiliter oderat.* Alterutrum certo gloſſematis vitio inſertum eſt. In Ms. R. locus mutilus hoc modo concipiebatur: *quod hominem avarum cui eſſet inimiciſſimus creari compilet quam hoſtis vendat.* Ex quibus verborum reliquiis conjicit Lambecius ſcriptum fuiſſe: *Nihil eſt quod miremini ſi malim, ut Conſul me compilet, quam hoſtis vendat.* Sed vulgata lectio majus acumen habet.

5. *Quam venire*] Vendi ab hoſte, ſi per ignaviam alterius conſulis vincerentur Romani. Quintilianus lib. 12. Inſtit. cap. 1. ita παρεμφερέζει, *Malui à cive meo ſpoliari, quam ob hoſte venire.*

6. *Bis conſulatu*] Primum conſul fuit cum Man. Curio Dentato, ſecundo cum C. Iunio Bruto Bubulco. De Dictatura ejus vid. Liv. lib. 8. c.17.

dictatura functum censor Fabricius 7 senatu movit, ob luxuriæ notam; quod 8 decem pondo libras 9 argenti facti haberet. id autem, quod supra scripsi, Fabricium de Cornelio Rufino ita, ut in pleraq; historia est, dixisse, M. Cicero non aliis à Fabricio, sed ipsi Rufino gratias agenti, 10 quòd ejus gratias dedignatus consul esset, dictum esse refert in libro secundo de Oratore. 11 Verba Ciceronis hæc sunt: *Arguta etiam significatio est, quum parva re & sæpe verbo res obscura & latens illustratur: ut quum C. Fabricio P. Cornelius homo, ut existimatur, avarus & furax, sed egregiè fortis & bonus imperator gratias ageret, quòd se homo inimicus consulem fecisset, bello præsertim magno & gravi:* Nihil *est quo mihi gratias agas,* inquit, *si malui compilari quàm venire.*

CAP.

7. *Senatu movit*] Censorum hæc auctoritas, ut Senatorem Senatu movere possent, (quod sola præteritione fiebat tempore lustri) Equiti equum adimere, tribu movere, atque ex honestiore in minus honestam transferre, vel ærarium facere, id est, suffragii ferendi potestate privare, qui ita erat in numero civium, ut æra tantum tributi nomine penderet.

8. *Decem pondo libras*] In Antiquissima Ven. Ed. quam Aldina aliæque veteres sequuntur, corrupte legebatur, *quod decem pondo argenti factitaret.* Ita enim Gellius quoque noster loquitur lib. 17. cap. 21. ibidemque dicit caussam notæ subscriptam, quod eum comperissent Censores C. Fabricius Luscinus & Q. Æmilius Papus *cœnæ gratia decem pondo argenti facti habere.* Vide & Valerium Max. lib. 2. c. 9. & Tertullianum in Apolog. cap. 6. Porro in MS. recte legitur *decem pondo libras* usitato more loquendi veteribus, ita ut pondo accessio sit libræ, partiumque assis. Ita non tantum pondo libram, verum etiam pondo bessem vel semissem dicebant. Vide Gronovium de Pec. Vet. pag. 59. Simpliciter autem pondo libram denotat. Festus: *Centenas pondo dicebant antiqui, referentes ad libras.*

9. *Argenti facti*] Libra argenti ut centum denariis, ita quadringentis æstimabatur sestertiis.

10. *Quod ejus gratias dedignatus consul esset*] In antiquiss. Veneta legitur; *quod ejus gratiam dedignatus non esset.* quam Aldina & aliæ veteres & recentiores sequuntur. Lambecius ex vestigio veteris Scripturæ legit, *quod ejus gratia designatus consul esset.* & putat ultimam syllabam vocis *consul* à librario omissam fuisse, & postmodum pro *con*, *non* substitutum fuisse. Quod uti verisimile est, ita integra sententia *dedignatus* hic servari potest.

11. *Verba Ciceronis hæc sunt*] Eadem hodie extant apud Ciceronem lib. 2. de Orat. cap. 66. nuperæ Edit. Leid. ubi de facetiis sententiarum risuque argute captando agitur.

CAP. IX.

Quid significet propriè, religiosus, & in qua diverticula significatio vocabuli istius flexa sit, & verba Nigidii Figuli ex commentariis ejus super ea re sumta.

1 NIgidus Figulus, homo, ut ego arbitror, juxta M. Varronem doctissimus, 2 in undecimo commentariorum grammaticorum refert versum ex antiquo carmine memoria Hercle dignum:

Religentem esse oportet; religiosum nefas.

Cujus autem id carmen sit, non scribit. atque in eodem loco Nigidius, *Hoc*, inquit, *inclinamentum semper hujuscemodi verborum, ut, vinosus, mulierosus, religiosus, nummosus,* 3 *signat copiam quamdam immodicam rei, super qua dicitur. quocirca* 4 *religiosus is appellabatur, qui nimia & superstitiosa religione sese alligaverat, eâque res vitio assignabatur.* Sed præter ista, quæ Nigidius dicit, 5 alio quodam diverticulo significationis 6 *religiosus* pro 7 casto atque observanti cohibentiq; sese certis

NIgidius Figulus] Vide pag. 233.

2. *In undecimo commentariorum grammat.*] Trigesimus quoq; liber à Nonio citatur. An plures fuerint, dubium. Citat quoque Nonius Nigidium in voce *Religio*, sed male Gellium. exscripsit. Sicut autem crebro ejus verba exprimit, ita nomen ejus supprimit, forte quia recentior: sæpe tamen veterem auctorem, sed obscurum laudat. Passim quoque Gellium intelligit, cum *sapientes & prudentes* dicit.

3. *Signat*] Aliter, *significat.*

4 *Religiosus is appellabatur*] Refutat postea hanc sententiam Gellius. Putarunt nonnulli religionem à relegendo dictam. Cicero lib. 2. de Natur. Deorum: *Majores nostri religionem à superstitione separaverunt. Nam qui totos dies precabantur, & immolabant, ut sui liberi superstites essent, superstitiosi sunt appellati, quod nomen postea latius patuit. Qui autem omnia, quæ ad cultum deorum pertinerent, diligenter retractarent, & tanquam relegerent, dicti sunt religiosi ex relegendo, tanquam à deligendo deligentes, & intelligendo intelligentes. His enim verbis omnibus inest vis legendi eadem, quæ est in religioso. Ita factum est in superstitioso, & religioso alterum vitii nomen, alterum laudis.* Displicet hæc sententia Lactantio l. IV. de Ver. Sap. c. 28. vide quoque Macrobium l. 3. Sat. c. 3.

5. *Alio quodam diverticulo*] Flexione nominis à solita significatione.

6. *Religiosus pro casto*] Festus: *religiosi sunt qui facienda & vitanda discernunt*, ut citat Macrobius. Hodie apud Festum ita reperitur: *Religiosi dicuntur, qui faciendarum prætermittendarumque rerum divinarum secundum morem civitatis delectum habent, nec se superstitionibus*

certis legibus finibusque dici cœptus. simili autem modo illa quoque vocabula, ab eadem profecta origine, diversum significare videntur, *religiosi dies*, &, *religiosa delubra*. [8] *religiosi* enim *dies* dicuntur tristi omine infames impeditique: in quibus & res divinas facere & rem quampiam novam exordiri temperandum est. quos multitudo imperitorum pravè & [9] perperam *nefastos* appellant. itaque M. Cicero in [10] libro epistolarum nono ad Atticum, *Majores*, inquit, *nostri funestiorem diem esse voluerunt* [11] *Aliensis pugnæ*, [12] *quam urbis captæ*; [13] *quòd hoc malum ex illo. itaque alter religiosus etiamnunc dies*, [14] *alter in vulgus ignotus*. idem tamen M. Tullius, in oratione de accusatore constituendo, *religiosa delubra* dicit, [15] non ominosa nec tristia, sed majestatis venerationisque plena. [16] Massurius autem Sabinus, in commen-

bus implicant. Et mox apud eundem: *Religiosus est non modo Deorum sanctitatem magni æstimans, sed etiam officiosus erga homines*.

7. *Casto*] Vitæ probatæ atque integræ.

8. *Religiosi enim dies*] Dies atri, *quibus aliquid, nisi quod necesse erat, nefas habebatur facere*, teste Festo Pompejo.

9. *Perperam nefastos appellant*] Suetonio tamen & Tacito nefasti dies pro atris nonnunquam ponuntur. Neque id mirum, cum omnis ater nefastus etiam sit, sed non omnis nefastus ater, cum dies festus etiam sit nefastus, quo jus non dicebatur. Dies nefasti etiam Græcis ἀποφράδες dicuntur, qui cum ταῖς μελαίναις sive atris etiam confunduntur Dioni Cassio, Luciano, aliis. Plato lib. 6. de L. L. ὁπόσαι ἡμέραι μὲν καθαραὶ τινες ἀλλ' ἀποφράδες ὦσι. Ἀποφράδες tamen dies proprie nefasti apud Græcos scriptores, qui de rebus Romanis scribunt. Hinc Dionysius Halycarnassæus lib. 9. Antiquit. Rom. atram diem μέλαιναν καὶ ἀποφράδα dixit.

10. *Libro Epistolarum nono ad Atticum*] Epistola quarta.

11. *Aliensis pugnæ*] Allia fluvius ex Crustuminis montibus ortus in Tiberim defluit. Distabat juxta computationem Plutarchi nonaginta ab urbe stadiis. Livius ad undecimum lapidem statuit. Ad hunc fluvium postridie Idus Quinctiles tribuni militum (nam hoc anno Urbis CCCLXV. Roma non Coss. sed tribunos militares pro Coss. habebat. Vide Liv. lib. 5. c. 37.) legiones ad Alliam flumen educentes à Gallis pugna sunt victi.

12. *Quam urbis captæ*] Quod tamen postmodum insecutum est.

13. *Quod hoc malum ex illo*] Id est, quod ex malo cladis Alliensis orta calamitas urbis à Gallis occupatæ.

14. *Alter in vulgus ignotus*] Abest vocabulum *ignotus* apud Nonium, sed ex Gellio & Cicerone restituendum.

15. *Non ominosa*] Ad marginem Voss. Cod. ex Ms. *non ignominiosa*.

16. *Massurius autem Sabinus*] Macrobius Servium Sulpicium vocat. In alterutro mendum.

commentariis [17] quos de indigenis composuit, *Religiosum*, inquit, *est quod* [18] *propter sanctitatem aliquam remotum ac sepositum à nobis est verbum* [19] *à relinquendo dictum*, [20] *tanquam cærimonia à carendo.* Secundùm hanc Sabini interpretationem templa quidem ac delubra, quia [21] horum cumulus in vituperationem non cadit, ut illorum, quorum laus immodesta est, [22] *religiosa* sunt, quæ non vulgo ac temere, sed cum castitate cærimoniaque adeunda & reverenda & reformidanda sunt magis quàm invulganda. sed dies *religiosi* dicti, quos ex contraria causa, propter ominis diritatem, relinquimus. iccirco ait Terentius in Heautontimorumeno:

Tum

17. *Quos de indigenis composuit*] Justus Lipsius putat probabilius legendum esse titulum, *de indigitamentis*, qui ad religionem & sacra apte referri potest. Qualem quoque librum Granius Flaccus teste Censorino cap. 3. scripsit. Indigitamenta sunt βιβλία ἱερατικὰ in veteribus glossis, in quibus sacrorum ritus, ac deorum nomina velut catalogo comprehendebantur. Cæterum, uti probabilis hæc Lipsii emendatio, ita in Veteribus Editionibus & Mss. constanter legitur *de Indigenis*, nisi quod in Editione Parisiensi Io. Ludovici Tiletani, quæ cum Ascensianis notis prodiit anno cIↄ Iↄ xxxvi. legatur corrupte, *Ingeniis*. An de Indigenis vocabulis vel potius hominibus, qui popularium suorum ritus & vocabula optima norunt, intelligendum sit, dubium est. Potuerunt hæc historico libro inserta esse, sicut idem Fastorum & Memoriales libros conscripsit.

18 *Propter sanctitatem*] Notum est in Jure civili res sacras & sanctas ac religiosas distingui. *Sacræ res sunt*, ut Iustinianus loquitur, *quæ rite per Pontificem Deo consecratæ sunt. Res sancta, ut muri & portæ civitatis, quia pœna capitalis constituta est in eos, qui aliquid in muros deliquerint. Ideo & legum eas partes, quibus pœnas constituimus adversus eos, qui contra leges fecerint, sanctiones vocamus. Religiosum locum unusquisque sua voluntate facit, dum mortuum infert in locum suum.* Sed apud Veteres sæpe hæc confundebantur, ut ex Macrobio lib. 3. Saturn. c. 3. liquet, qui dicit *sanctum interdum idem esse quod sacrum, idemque quod religiosum; interdum aliud, nimirum quod venerabile, incorruptum, inviolatum est.* Vide Festum in voce, *Religiosus*.

19. *A relinquendo dictum*] Ita etiam ex Servii Sulpicii mente refert Macrobius lib. 3. Saturn. cap. 5. & Aggenus Urbicus de Limitibus agrorum, quia nimirum exempta sunt usibus humanis. Lactantius aliique ex Patribus à religando religionem deducunt.

20. *Tanquam cærimoniæ à carendo*] Ita quoque Macrobius eodem quem modo citavi, libro & capite. Alii à Cære Thusciæ opido, vel à Cereris sacris, qui *ceremonias* scribunt. Scaliger à *cerus*, quod antiquis *sanctum* denotat.

21. *Horum cumulus*] Cumulata laus.

22 *Religiosa sunt*] Hoc verbum, quod ab editionibus omnibus prioribus abest, recte inseruit H. Stephanus. Nullus alioquin fuerit sensus.

23. *Dissiu*

Tum, quod dem ei, rectè est. nam, nihil esse mihi, relligio est dicere.

Quòd si, ut ait Nigidius, omnia istiusmodi inclinamenta nimium ac præter modum significant, & iccirco in culpas cadunt, ut, *vinosus, mulierosus, verbosus, morosus, famosus*: cur *ingeniosus, formosus & officiosus & speciosus*, quæ pariter ab ingenio & forma & officio inclinata sunt; cur etiam [23] *disciplinosus, consiliosus, victoriosus*, quæ [24] M. Cato ita [25] effiguravit; cur item *facundiosa*, quod [26] Sempronius Asellio tertiodecimo rerum gestarum ita scripsit, *Facta sua spectari oportere; dicta non, si minus facundiosa essent*: cur, inquam, ista omnia nunquam in culpam, sed in laudem dicuntur; quamquam hæc quoque incrementum sui nimium demonstrent? an propterea, quia illis [27] quidem, quæ supra [28] posuit, adhibendus est modus quidam necessarius? nam & *gratia*, si nimia quidem atque immodica, & *mores*, si multi atque varii, & *verba*, si perpetua atque [29] infrunita & obtundentia, & *fama*, si magna & inquieta & invidiosa sit, neque laudabilia neque utilia sunt. *ingenium* autem & *officium* & *forma* & *disciplina* & *consilium* & *victoria* & *facundia*, sicut ipsæ virtutum amplitudines, nullis finibus cohibentur; sed quanto majora auctioraque sint, etiam tanto laudatiora sunt.

CAP.

23. *Disciplinosus*] Similia multa vocabula collegit Barthius Adverſ. lib. 35. cap. 9.

24. *M. Cato*] Intelligitur M. Porcius Cato Censorius. Citat Nonius in verbo *disciplinosus* Catonem de *Re militari*. Vegetius lib. 1. cap. 8. eundem citat de *Disciplina militari*.

25. *Effiguravit*] Talem figuram induxit. aliter, *affiguravit*.

26. *Sempronius Asellio*] Vide Lib. 2. Noct. Attic. cap. 13. & lib. 13. c. 20. ubi & decimumquartum lib. Histor. citat. Similiter & Charisius lib. 2.

27. *Quidem*] Abest à Parisiensi Badiana Ed .

28. *Posuit*] Vetus Editio, *posui*.

29. *Infrunita*] Insulsa, inutilia. à *fruniscor* fit *frunitus*, & *infrunitus*. In Veneta antiquissima & Paris. Bad. legitur *infinita*.

CAP. X.

Quid observatum de ordine rogandarum sententiarum in senatu, jurgiorumque in senatu C. Cæsaris Consulis & M. Catonis diem dicendo eximentis.

ANte legem, quæ nunc de senatu habendo observatur, 1 ordo rogandi sententias varius fuit. aliàs primus rogabatur, qui à censoribus princeps in senatum lectus fuerat, 2 aliàs qui designati consules erant. quidam è consulibus studio aut necessitudine aliqua adducti, quem iis visum erat, honoris gratia, extra ordinem sententiam primum rogabant. observatum tamen est quum extra ordinem fieret, ne quis quemquam, ex alio quàm ex consulari loco, sententiam primum rogaret. C. Cæsar in consulatu, quem cum M. Bibulo gessit, quatuor solos extra ordinem rogasse sententiam dicitur, ex iis quatuor principem rogabat M. Crassum. sed, 3 postquam filiam Cn. Pompejo desponderat, primum cœperat Pompejum rogare. ejus rei rationem

ORdo rogandi sententias, &c.] Dionysius Halycarnassæus multis in locis testatur, olim apud Rom. morem fuisse, ut primi seniores, deinde minores natu interrogarentur: idque ita intelligendum, ut secundum magistratuum ordinem sententiam dicerent; Consulares primo, Prætorii secundo, Ædilitii tertio, Tribunitii quarto, Quæstores quinto loco.

2. *Alias qui designati consules erant*] Post comitia consularia designati consules primo rogabantur. Cicero Philipp. v. *Qui ordo in sententiis rogandis servari solet, eundem tenebo in viris fortibus honorandis. A Bruto igitur Consule designato, more majorum exordium capiamus.* Qui autem priore loco consul designatus erat, primus rogabatur, sicut primus quoque Consul rogabat sententias. Itaque honos erat consulem priori loco creari. Ita refert Plutarchus M. Lepidum ante Q. Catulum, Cn. Pompejo adnitente, consulem esse renunciatum. Quare autem Coss. designati primi rogarentur vide Appianum Civilis Historiæ lib. 2.

3. *Postquam filiam Cn. Pompejo desponderat*] Suetonius: *suamque Iuliam Cn. Pompejo collocavit, repudiato priore sponso Servilio Cæpione, cujus vel præcipua opera paullo ante Bibulum impugnaverat. Ac post novam affinitatem, Pompejum primum rogare sententiam cœpit, cum Crassum soleret: essetque consuetudo, ut quem ordinem interrogandi sententias consul Kalendis Ianuarii instituisset, eum toto anno conservaret. Toto anno*, accipe pro tota parte anni, qua consules designati nulli erant: nam consularibus comitiis peractis, quin mutanda ratio esset, & is honos Coss. designatis ha-

4. Tiro

nem reddidisse eum senatui 4 Tiro Tullius M. Ciceronis libertus refert: itaque se ex patrono suo audisse scribit. id ipsum 5 Capito Ateius in libro, quem de officio senatorio composuit, scriptum reliquit. in eodem libro Capitonis id quoque scriptum est, *Cajus*, inquit, *Cæsar consul M. Catonem sententiam rogavit. Cato rem* [6] *quam consulebatur, quoniam non è rep. videbatur, perfici nolebat. ejus rei gratia* 7 *ducendæ, longa oratione utebatur* [8] *eximebatque dicendo diem.* 9 *erat enim*

bendus non ambigo. *Casaubon.*

4. *Tiro Tullius*] Cujus varia scripta citat Agellius, *Epistolas* lib. 7. cap. 3. lib. 10. c. 1. *Pandectas, de variis atque promiscis Quæstionibus, de usu atque oratione linguæ Latinæ*, lib. 13. c. 9. Citantur quoque ejus scripta à Plutarcho.

5. *Capito Ateius*] Hic studiis civilibus excellens Labeoni semper in juris tractatione & in Rep. gubernanda adversus fuit. Cui cum successisset Massurius Sabinus, Labeoni vero Nerva, auctæ quoque illæ fuere dissensiones. Scripsit *Commentaria ad* XII. *Tabulas. Conjectaneorum libros*, ut auctor noster refert lib. XIV. cap. VII. *De Pontificio jure* citante iterum Gellio lib. 4. cap. 6. Librum sextum Pontificalem in partes vocat Festus in voce, *Mundus*, & Macrobius lib. 7. Saturnal. cap. 13. ejusdem verba ex libro de Pontif. jure adscribit, de annulorum gestatione, eâ occasione, quod nefas esse sanciret deorum formas anulis inscribi. Ex *Collectaneorum* libris auctor quoque noster librum nonum, qui inscriptus erat, *de Publicis Iudiciis* citat lib. 4. cap. 14. & de Iure Sacrificiorum lib. x. Macrobius lib. 3. Saturn. Denique occurrit hic liber singularis de *officio Senatorio*, pro quo quædam editiones habent, *Senatoris.*

6. *Quam*] Aliter, *quæ.*

7. *Ducendæ*] Producendæ.

8. *Eximebatque dicendo diem*] Id est, diem consumebat. Post solis autem occasum S^{tum} perscribi nequibat. *Extrahere diem* dixit Valerius. Idem enim refert *invito C. Cæsare consule adversus publicanos dicendo in curia diem extraxisse.* Historiam ita scribit Plutarchus in Catone: *Hinc sublatus Cæsar aliam legem tulit de Agro Campano ferme toto pauperibus, quique tenuioris conditionis essent, dividendo, neque objecit se ei quisquam præter Catonem. Hunc ex Rostris traxit Cæsar, atque in carcerem duxit, qui nihilo magis libertatem linguæ submisit, verum intereundum de Lege disseruit, & commonuit cives ut inhiberent tales actiones. Sequutus Catonem est mœstus Senatus & optimi quique ex Populo stomachantes tacitè & indignantes. Nec latuit Cæsarem, id illos indignè ferre, sed ex ambitione expectans dum provocaret Cato, supplexque fieret, perrexit eum ducere. Quem ut perspicuè sensit nihil minus facturum, victus pudore & infamia Cæsar submisit unum ex tribunis, qui Catonem eximeret.* Plutarchus in Cæsare refert ex hâc occasione Catonem in carcerem duci jussisse Cæsarem, quod reluctaretur admodum Cæsari, ne illi Gallia cisalpina & transalpina omnis adjuncto Illyrico cum quatuor legionibus in quinquennium decernerentur. Varietas hæc notabilis. In Catone dicit ex alia causa in carcerem ductum, deinde decretum de Provinciis, prædicente Catone in arce collocari tyrannum.

9. *Erat enim jus senatori, &c.*] Hinc Tacitus Annal. lib. 13. ex persona Thraseæ, *licere Patribus, quoties jus dicendæ*

enim jus senatori, ut, sententiam rogatus, diceret antè quicquid vellet 10 *alii rei & quoad vellet. Cæsar consul* 11 *viatorem vocavit; eumque, quum finem non faceret, prehendi loquentem & in carcerem duci jußit. senatus consurrexit: prosequebatur Catonem in carcerem. hac*, inquit, *invidia facta Cæsar destitit, &* 12 *mitti Catonem jussit.*

cunda sententia accepissent, quæ vellent expromere, relationemque in ea postulare.

10. *Alii rei & quoad vellet*] Aliter, *alîus rei.*

11. *Viatorem*] Apparitorem. Columella in Præfat. lib. 1. *Illis temporibus proceres civitatis in agris morabantur, & cum consilium publicum desiderabatur, à villis arcessebantur in Senatum. Ex quo qui eos evocabant, viatores nominati sunt.* Vel etiam cives qui rusticabantur frequenter à magistratibus vocabantur. Vide Festum, in *Viatores.*

12. *Mitti*] Dimitti.

CAP. XI.

Quæ qualiaque sint, quæ Aristoxenus, quasi magis comperta, de Pythagora memoriæ commendavit. & quæ item Plutarchus eumdem in modum de eodem Pythagora scripsit.

OPinio vetus falsa 1 occupavit & convaluit, Pythagoram philosophum 2 non esitavisse ex animalibus; item abstinuisse 3 fabulo, quem κύαμον Græci appellant. ex hac opinione Callimachus poëta scripsit:

[4] Καὶ κυάμων ἄπο χεῖρας ἔχειν ἀνιῶντον ἔδεσθαι,
Κἀγὼ, Πυθαγόρας ὡς ἐκέλευε, λέγω.

Ex

1. *Occupavit*] Obtinuit.

2. *Non esitavisse ex animalibus*] Communis hæc veterum fuit sententia. Laërtius inde corporis salubritatem & mentis sagacitatem provenire statuit. Utique inter antiquos Patres Tertullianus de cibis Judaicis, & Hieronymus I. ad Jovin. carnis usum ante diluvium illicitum fuisse existimant. vide c. 1. Genes. ℣s. 29. & c. 9. ℣s. 3. multis rationibus hoc probat Menasse Ben-Israel. Qu. 9. in Genes.

3. *Fabulo*] Faba. Ita loquitur Gellius.

4. Καὶ κυάμων, &c.] Corrupte priore versu legitur ἀνιῶντον, pro quo quædam editiones ἀνιώντων. H. Stephanus legit,

Καὶ κυάμων ἀπὸ χεῖρας ἔχειν, καὶ
ἄναιμον ἔδεσθαι.

Ita sensus horum versuum futurus est:

Et fabis manus abstinere, & sanguinis
expers edere,
Etiam ego, ut jußit Pythagoras, affirmo.

Quid si legatur ἀνιῶντας ἔδεσθαι, ut molestum ac triste esse dicat fabas comedere. Posset quoque ἄμιαντον legi, ut innuat

Ex eadem item opinione M. Cicero in libro de divinatione primo, hæc verba poſuit; *Iubet igitur Plato ſic ad ſomnum proficiſci corporibus affectis, ut nihil ſit quod errorem animis perturbationemque afferat. ex quo etiam Pythagoreis interdictum putatur, ne faba veſcerentur;* [5] *quod habet* [6] *inflationem magnam is cibus* [7] *tranquillitatem mentis quærentibus* [8] *contrariam.* hæc quidem M. Cicero. ſed [9] Ariſtoxenus muſicus vir litterarum veterum diligentiſſimus, [10] Ariſtotelis philoſophi auditor, in libro, quem de Pythagora reliquit, nullo ſæpius legumento Pythagoram dicit uſum quàm fabis. quoniam is cibus & ſubduceret ſenſim alvum & lævigaret; verba [11] iſta Ariſtoxeni ſubſcripſi: [12] Πυθαγόρας δὲ τῶν ὀσπρείων μάλιστα τὸν κύαμον ἐδοκίμασε. λίαν [13] κινητικόν τε γὰρ εἶναι, καὶ διαφορητικόν. διὸ καὶ μάλιστα κέχρηται αὐτῷ. porcu-

nuat Poëta fabas attingere nefas eſſe, immedicabile autem eſſe comedere.

5. *Quod*] Aliter, *quæ res*, male.

6. *Inflationem magnam*] Dioſcorides lib. I. c. 98. dicit non tantum inflare, & concoctu difficilem eſſe, verum etiam tumultuoſa ſomnia facere. Vide & Galen. lib. I. de Alim. facult. & lib. VII. ſimpl. medicam. Plutarchus quoque Sympoſiacôn lib. 8. quæſtione decima ait, *cibos certos eſſe, qui difficiles ſomnos faciant, & animam perturbent: teſtatumque id fieri fabarum exemplo & polypodis capite, quibus abſtinere jubentur, qui divinare per ſomnos cuperent.*

7. *Tranquillitatem*] Apud Ciceronem hodie legitur, *tranquillitati mentis, quærenti vera, contrariam.* Vide Ciceronem nuperæ editionis Leidenſis p. 1157. ubi egregium ex Platone locum adducit.

8. *Contrariam*] In antiquis editt. conſtat *eſſe contrarius.* Haud probe, neque latine, & recte ex vetuſtis Codicibus reſtituit H. Stephanus.

9. *Ariſtoxenus muſicus*] Citat quoque Athenæus Δειπν. lib. 14. librum ejus τῶν Συμμίκτων Συμποτικῶν, ſive *miſcellanearum convivivalium quæſtionum.* Hujus Harmonicorum libri tres hodieque extant, nuper meliori verſione & notis à Meibomio aucti.

10. *Ariſtotelis &c. auditor*] Quem mortuum probris laceravit, quod ſcholæ ſucceſſorem reliquiſſet Theophraſtum, cum ipſe inter ejus auditores magnam gloriam eſſet conſecutus, ut teſtatur Suidas. Idem Xenophilum Pythagoricum audivit, quem hoc eodem capite familiarem Ariſtoxeni appellat auctor noſter.

11. *Iſta*] Aliter, *ipſa.*

12. Πυθαγόρας, &c.] Id eſt, *Pythagoras inter legumina fabam maxime approbavit. movendi enim & diſcutiendi vim habere. Ideoque maxime illa utebatur.*

13. Κινητικὸν] Antiquæ editiones legunt κυητικὸν, id eſt, concipiendi vim habere, vel vim genitalem promovere.

[14]porculis quoque minuſculis & hœdis tenerioribus victitaſſe idem Ariſtoxenus refert. quam rem videtur cognoviſſe ex Xenophilo Pythagorico familiari ſuo, & ex quibuſdam aliis natu majoribus, qui ab ætate Pythagoræ haud multum aberant. ac de animalibus [15] Alexis etiam poëta in comœdia, quæ Pythagoræ vita inſcribitur, docet. videtur autem de κυάμῳ non eſitato cauſam erroris fuiſſe, quia in Empedocli carmine, [16] qui diſciplinas Pythagoræ ſecutus eſt, verſus hic invenitur: Δειλοὶ

14. *Porculis quoque minuſculis*] Lactantes porculos intelligit, qui Græcis γαλαθηνοί. Abſtinuiſſe iis quam maxime juxta quorundam opinionem refert Diogenes Laërtius in vitâ Pythagoræ. Porphyrius in ejuſdem vita gallinas & teneriores porcellos ſacrificaſſe commemorat. Idem Porphyrius lib. 1. περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων. ἱστοροῦσι δέ τινες καὶ αὐτοὺς ἅπτεσθαι τῶν ἐμψύχων Πυθαγορείους, ὅτε θύοιεν θεοῖς. id eſt, *Sunt qui narrant Pythagoreos ipſos non omnino animatis abſtinuiſſe, cum ſacrificarent Diis.*

15. *Alexis*] Quem ducentas & quadraginta quinque fabulas ſcripſiſſe Suidas teſtatur. Plutarchus Præcepta quoque voluptatis ab Alexide tradita ſcribit. Platonem Philoſophum in Comœdiis traduxiſſe Diogenes Laërtius teſtatur. In Pythagoricos hi verſus citantur,

Οἱ Πυθαγορίζοντες γὰρ, ὡς ἀκούομεν,
Οὔτ' ὄψον ἐσθίουσιν, οὔτ' ἄλλο οὐδὲ ἓν
Ἐμψυχον, οἶνόν τ' οὐχὶ πίνουσιν μόνοι,
Ἐπιχαρίδης μὲν τοὺς κύνας κατεσθίει
Τῶν Πυθαγορείων εἷς, ἀποκτείνας γε μὴν
Οὐκ ἔτι γάρ ἐστιν ἔμψυχον - -

Id eſt,

Pythagorici enim, ut audimus,
Nec obſonio veſcuntur, nec alio quopiam
Animato, vinumque ſoli non bibunt.
Epicharides quidem canes devorat
Unus Pythagoricorum, occidens tamen,
Nam tum non amplius eſt animatum.

An hos verſus reſpexerit Gellius, dubito. De Alexide vide ſupra pag. 167.

16. *Qui diſciplinas Pythagoræ ſecutus eſt*] Rutgerſius legit, *Quo diſciplinas Pythagoræ ſecutus eſt. Sequi* autem interpretatur narrare, deſcribere, more Græcorum, qui ἕπεσθαι μετ' ᾠδῆς, nonnunquam dicunt ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν. Atque huc adducit illud Livii Andronici, *Inſeque Muſa virum*, & Virgilii verſus Ecloga VI.

Quid loquar aut Scyllam Niſi, aut quam fama ſecuta eſt
Dulichias vexaſſe rates - - - ..

Quinetiam *ſectiones* narrationes ac ſermones dici alibi teſtatur Auctor noſter. Empedoclem autem Pythagoræ dogmata carmine divulgaſſe, ac ob id eorum cætu prohibitum fuiſſe manifeſto tradit Laërtius. Vide Rutgerſ. lib. IV. Var. cap. XIX. Uſitata tamen lectio hic ſervari poteſt, Pythagoræ enim diſciplinas ſectatum Empedoclem ſatis conſtat. neque opus eſt hic λεπτολογεῖν.

17. Δειλοὶ, &c.] Id eſt,

Ter miſeri nolite fabas attingere dextris.

Lucianus Pythagoram apud inferos dicentem introducit, par eſſe ſcelus comedere fabas, & capita parentum. Citatur à Clemente lib. 3. Στρωμ. hic verſus,

Ἴσον

[17] Δειλοί, πάνδειλοι, κυάμων ἄπο χεῖρας [18] ἔχεσθε. opinati enim sunt plerique κύαμον legumentum vulgo dici. sed qui diligentius anquisitiusque carmina Empedocli arbitrati sunt, [19] κυάμους hoc in loco testiculos significare dicunt; eosque, more Pythagoræ opertè atque symbolicè κυάμους appellatos, quia sint [20] εἰς τὸ κυεῖν δεινοὶ καὶ αἴτιοι

Ἴσον τοι κυάμους τρώγειν, κεφαλάς τε τοκήων. Id est,

Est æquale fabas comedere, atque capita parentum.

18. Ἔχεσθε] Vet. Ed. ἰλέσθε.

19. Κυάμους *hoc in loco*] Κύαμος quoque Græcis pars illa, qua secus muliebre censetur, ἀπὸ τοῦ κύειν. Sed & κύαμον, id est, fabam pudendi fœminini formam referre ait Aristoteles apud Laert. Hinc forsan κυαμίζειν puellæ dicuntur, quæ maturæ virum appetunt. hinc Iacchus κυαμίτης (ita illum Hesychius appellat) dicebatur, à muliebris membri contrectatione, cujus Orphica meminerunt apud Clementem Alexandrinum. Gellius hic interpretatur testiculos. Certe fabam in sacris Eleusiniis nominari fas non erat, ut Pausanias testatur. Vide Salmas. ad Sol. p. 751. Cælius Rhodiginus l. 17. Antiq. Lect. cap. 17. per κυάμους ova intelligit, quod in iis sit animalium κύησις, à quibus abstinebant quoque Pythagorici teste Laërtio. Alii, inter quos Plutarchus de Educandis liberis, fabis abstinere ita interpretantur, ut magistratus fugerent, qui olim suffragiis per fabas latis in primis apud Athenienses creabantur. Fabæ illæ vel erant albæ, vel nigræ, quæ in urnam conjiciebantur. Quibus albæ extrahebantur, magistratui destinabantur. Nonnunquam & perforatæ, vel sine foramine in cadum mittebantur. Hinc Scholiastes Demosthenis: κύαμον ἐκάλουν τὸν κλῆρον καὶ ψῆφον, τὸ λαγχάνειν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ἄρχειν. ἦσαν δὲ αὗται ποτὲ μὲν τετρυπημέναι, καὶ ἄτρυποι, ποτὲ δὲ μέλαιναι καὶ λευκαί. Id est, *Cyamum vero sive fabam vocabant sortem vel suffragium, quod illis sortirentur magistratum. Erant autem illæ perforatæ, vel secus, nigræ vel albæ.* Pythagoras apud Lucianum ἱεροὺς fuisse κυάμους refert. Certe in sacris quibusdam infernalibus Romanos usos fuisse constat. Ovidius lib. v. Fastorum.

Cumque manus puræ fontana perluit unda,
Vertitur & nigras accipit ore fabas,
Aversusque jacit, sed dum jacit, Hæc ego mitto,
His inquit redimo meque meosque fabis.
Hæc novies dicit, nec respicit. Umbra putatur
Colligere, & nullo terga vidente sequi.

Festus Pompejus: *Fabam nec tangere, nec nominare diali flamini licet, quod ea putatur ad mortuos pertinere. Nam & Lemuralibus jacitur larvis, & parentalibus adhibetur sacrificiis, & in flore ejus luctus literæ apparere videntur.* Iuxta literā tamen hæc Plutarch. in Probl. (à seipso dissentiens l. περὶ τῆς παίδων ἀγωγῆς) Cicero, Laërtius, Lucianus, alii acceperunt. Ex Ægyptiorum placitis forsan hæc hausit Pythagoras. Namque Herodotus cribit, neque serere fabam, neque comedere Ægyptios, atque etiam à conspectu ejus abhorrere.

20. Εἰς τὸ κυεῖν δεινοί] Id est, *ad imprægnandum validi, atque adeò in causa sunt.*

21. Es

τιοι τοῦ κυεῖν; [21] & genituræ humanæ vim præbeant, iccircoque in Empedocli versu isto non à fabulo edendo, sed à rei venereæ [22] proluvio voluisse homines deducere. Plutarchus quoq; homo in disciplinis gravi auctoritate in primo librorum, quos de Homero cõposuit, Aristotelem philosophũ scripsit eadem ipsa de Pythagoricis scripsisse; quòd non abstinuerunt edundis animalibus, nisi pauca carne quadam. verba ipsa Plutarchi, quoniam res inopinata est, subscripsi: [23] Ἀριστοτέλης δὲ μήτρας, καὶ καρδίας, καὶ ἀκαλύφης, καὶ τοιούτων ἄλλων ἀπέχεσθαί φησι τοὺς Πυθαγορικούς. χρῆσθαι δὲ τοῖς ἄλλοις. [24] Ἀκαλύφη autem est animal marinum, quod urtica appellatur. [25] sed & piscibus nonnullis abstinere

21. *Et genituræ*] Hæ quinque voces sunt interpretis verba non Gellii, & à Bad. & Ald. Ed absunt.

22. *Proluvio*] In margine mei codicis adscriptum *prolubio*. *Proluvium* & *proluvies* immunditiem denotat. *Prolubium* cupiditatem, voluptatem: quo vocabulo etiam utitur Gellius lib. 16. cap. 19. Pythagoram Veneris temperantissimum fuisse ex Laërtio constat, qui refert quoq; illũ censuisse concubitum quocunque tempore sanitati officere, atque infirmitatem corpori conciliare.

23. Ἀριστοτέλης δὲ] Id est, *Aristoteles à vulva, corde, & urtica marina, atque id genus quibusdam aliis abstinere Pythagoricos dixit, uti vero aliis.* In dictis Pythagoræ quoque habetur *cor non comedendum*, quod tamen allegorice exponit Laërtius. Idem dicit ex Aristotele abstinuisse usu μήτρας καὶ τρίγλης. Per τρίγλην mullum intelligit H. Stephanus, Casaubonus in Athenæum apuam triglitidem, vilem pisciculum. Opera pretium est Laërtii Græca verba apponere: Παντὸς δὲ μᾶλλον ἀπηγόρευεν μήτ' ἐρυθῖνον ἐσθίειν, μήτε μελάνουρον, καρδίας τε ἀπέχεσθαι καὶ κυάμων. Ἀριστοτέλης δὲ φησὶ καὶ μήτρας καὶ τρίγλης. id est, *maxime omnium prohibuit neque Erythrinum comedere* (ita & Plinio vocatur, Aristoteli ἐρυθρῖνος à rubore. ἔρυθος tamen & ἐρυθαίνειν quoq; dicitur) *neque melanurum* (cujus meminit quoque Aristoteles & Plinius) *abstinere item à corde & cyamis. Aristoteles vero dicit etiam matrice & trigla*, Item jecinore, sicut idem Aristoteles in Deliorum Rep. teste Laërtio commemorat.

24. Ἀκαλύφη] Alii legunt ἀκαλήφη, quod ἄκαλος sit τῇ ἁφῇ, sive noxia tactu, sicuti urtica Latinis dicitur, quod uredinem capientibus infligat. Videtur autem ἀκαλήφη & plantam & piscem denotare, sicut urtica apud Latinos. Atque huc facit proverbium Pherecratis apud Athenæum lib. 3. cap. 12. ἀκαλήφαις ἐστεφανῶσθαι, id est, *urticis coronatum* esse. Cujus meminit quoque Scholiastes Aristophanis ad Comœdiam ἱππεῖς, uti & Suidas Grammaticus. De hoc pisce vide Aristot. Hist. Anim. lib. 4.

25. *Sed & piscibus nonnullis*] Athenæus lib. 7. ne gustasse quidem pisces refert. Verba ejus hæc sunt: οἱ Πυθαγορικοὶ τῶν μὲν ἄλλων ἐμψύχων μετρίως

nere Pythagoricos 26 Plutarchus in Sympoſiacis dicit: Pythagoram verò ipſum ſicuti celebre eſt 27 Euphorbum primo ſe fuiſſe dictitaſſe; ita hæc remotiora ſunt his, quæ 28 Clearchus & 29 Dicæarchus memoriæ tradiderunt, fuiſſe eum poſtea 30 Pyrandrum, deinde 31 Callicleam, deinde feminam pulchra facie 32 meretricem, cui nomen 33 fuerat 34 Alce.

CAP.

τρίως ἅπτονται, τινὰ δὲ καὶ θύοντες, ἰχθύων μόνων οὐ γεύονται τὸ παράπαν: id eſt, *Pythagorici cum modo a.iis quidem animatis veſcuntur, quædam etiam ſacrificant, ſolos omnino piſces ne guſtant quidem.* ſicuti Syri piſcibus abſtinuerunt. Ovid. 2. Faſtor.

Inde nefas ducunt, genus hoc imponere menſis,
Ne violent timidi piſcibus ora Syri.

Plutarchus περὶ δεισιδαιμονίας apua & mænide piſcibus abſtinuiſſe refert, quod Dea Syria immittere crederetur tumores, ulcera maligna, atque jecur liquefacere. Dea Syria etiam Derceto, & Atergatis vocabatur, cujus ſimulachrum ex dimidia fœmina & piſce conſtabat, ut Lucianus de Deâ Syria teſtatur.

26. *Plutarchus in Sympoſiacis*] Vide lib. 8. Qu. 8. ubi quærit, quare Pythagorici ex animalibus maxime piſces pro cibo ſint averſati.

27. *Euphorbum*] Ovid. lib. ult. Metamorph.

Ipſe ego (nam memini) Trojani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram, cui pectore quondam
Haſit in adverſo gravis haſta minoris Atridæ.

Heraclides Ponticus apud Laërtium refert dixiſſe Pythagoram, ſe aliquando fuiſſe Æthalidem, dein Euphorbum, poſtea Hermotimum, & Pyrrhum, poſt quem fuiſſe Pythagoram.

28. *Clearchus*] Hic fuit Solenſis, Ariſtotelis diſciplus, cujus libros περὶ βίων aliquotiens citat Athenæus. In quibus proculdubio de Pythagoræ quoque vita agebatur.

29. *Dicæarchus*] Meſſenius, qui præter alia etiam vitas teſte Laërtio conſcripſit.

30. *Pyrandrum*] Quem hominem aſtutum & nequam fuiſſe refert Suidas. Unde technæ Pyrandri in proverbium abiere pro verſutiſſimis fraudibus.

31. *Callicleam*] Legunt alii, *Calliclem.* Bad. Ed. *Callideam.* Ant. Ven. *Callidenam.*

32. *Meretricem*] Scortum Periclis fuiſſe Lucianus in Gallo affirmat, ubi Micyllus miratur inſolens transformationis genus, quod ſcilicet ex ſcorto prodierit Philoſophus. *Moſell.*

33. *Fuerat*] Antiq. Ven. *fuerit.* Abeſt in alia Vet. Ed.

34. *Alce*] Alii *Aſpaſiam* dictitant, inter quos Lucianus in Gallo.

Alce] Legitur quoque *Alco.*

Non

CAP. XII.

Notæ & animadversiones censoriæ in veteribus monumentis repertæ memoria dignæ.

SI quis agrum suum passus fuerat sordescere, eumque indiligenter curabat, ac neque araverat, neque purgaverat; sive quis arborem suam vineamque habuerat derelictui: [1] non id sine pœna fuit; sed erat [2] opus censorium: censoresque [3] ærarium faciebant. item si quis eques Romanus equum habere gracilentum aut parum nitidum visus erat, *impolitiæ* notabatur. id verbum significat quasi si tu dicas, *incuriæ*: [4] cujus rei utriusque auctoritates sunt: & M. Cato id sæpenumero attestatus est.

NOn id] Vetus Ed. *non is*.

2. *Opus censorium*] Dignum animadversione censorum.

3. *Ærarium faciebant*] Hæc nota ad plebeios pertinebat, quos aut tribu movebant, & ex honesta sive rustica tribu in urbanam sive minus honestam transferebant, aut ærarios faciebant, qui privati jure suffragii æra pro capite tributi nomine persolverent. Qui etiam in cæritum tabulas relati dicebantur. Vide Gellium nostrum lib. 16 cap. 3. & Asconium Pædianum in Divinat. Cic.

4. *Cujus rei utriusque*] Utriusque notæ censoriæ.

CAP. XIII.

Quod incentiones quædam tibiarum certo modo factæ ischiacis mederi poßint.

[1] PRoditum hoc plerisque est & memoriæ mandatum; [2] ischiaci quum maximè doleant, tum, si [3] modulis lenibus

PRoditum] Vetus Edit. *creditum*.

2. *Ischiaci*] Ἰσχίας morbus dicitur coxendicis. ἰσχίον coxarum vertebra. Dicuntur autem ἰσχιακοὶ, & ἰσχιαδικοί.

3. *Modulis lenibus*] Vereor, ut hæc satis fideliter relata sint. Certe quidem Theophrastus non lenibus modulis levari ischiacos scripserat: sed harmonia Phrygia, quæ omnium vehementissima est, & aptissima ad animos audientium divino quodam furore incitandos. Ideoque eam adhibebant in orgiis Bacchi & Berecynthiæ; & hoc est quod ait Catullus:

Tibicen ubi canit Phryx curvo grave calamo.

Et propterea ait Aristoteles tibiam adhiben-

nibus tibicen incinat, minui dolores. ego nuperrimè in libro Theophrasti scriptum inveni viperarum morsibus tibicinem scitè modulateque adhibitum mederi. refert etiam idem Democriti liber, qui inscribitur [4] περὶ λοιμῶν ἢ λοιμικῶν κακῶν. in quo docet [5] plurimis hominum morbis medicinam fuisse [6] incentiones tibiarum. tanta prorsus est affinitas corporibus hominum mentibusque; [7] & propterea quoque vitiis aut medelis animorum & corporum.

CAP.

hibendam esse, ἐν οἷς ἡ θεωρία κάθαρσιν μᾶλλον δύναται ἢ μάθησιν. quod non animadverterunt, qui eum Aristotelis locum interpretati sunt. Verum autem esse quod dixi de Theophrasto, constat ex his quæ sunt apud Athenæum libro XIV. Ὅτι δὲ καὶ ἰᾶται μουσικὴ Θεόφραστος ἱστόρησεν ἐν τῷ περὶ ἐνθουσιασμοῦ, ἰσχιακοὺς φάσκων ἀνόσους διατελεῖν, εἰ καταυλήσοι τις τοῦ τόπου τῇ φρυγιστὶ ἁρμονίᾳ. Sed & quod statim subjicit de morsu viperarum, vereor ne non de viperis scripserit Theophrastus, sed de iis phalangiis, quæ hodiè vulgò Tarantulæ vocantur, quarum morsus, in Apulia si negligatur, lethalis est: neque aliud mali usitatius aut exploratius remedium, quam in citharœdis & tibicinibus: quibus auditis, velut è gravi somno excitatus, qui morsus est, attonitus & extra se positus saltare ac tripudiare incipit; neque unquam desinet, dum ne illi quidem intermittant, donec delassatus, ac sudore fluens, propè exanimis concidat. Hoc quidem & certissimum & notissimum est, & à præstanti medico Matthiolo litteris proditum. *Muret. lib.* 14. *cap.* 6. Var. Lect.

4. Περὶ λοιμῶν ἢ λοιμικῶν] Id est, *de Pestilentia & malis pestilentibus*. Inepte in antiquis Editionibus legitur, ἢ λογικῶν κανῶν, in aliis κακῶν, Muretus veram lectionem hanc restituit.

5. *Plurimis hominum morbis*] Martianus Capella: *Ad affectiones animi Theophrastus tibias adhibebat. Ischiacos quis nescit expelli aulica suavitate? Xenocrates organicis modulis lymphaticos liberabat. Thaleatem Cretensem compertum est citharæ suavitate morbos ac pestilentiam fugasse. Nos phreneticos legimus ab Asclepiade, vel tibiarum vel fidicularum cantu adhibito sanatos.* De Davide, qui cithara lymphatico Sauli succurrebat, primo Samuelis cap. 17. in fin.

6. *Incentiones*] Modulationes. Vide Plin. lib. 28. c. 2. Sed pro incentione carmen appellavit: *Dixit*, inquit, *Homerus: profluvium sanguinis vulnerato femine Vlyssem inhibuisse carmine, Theophrastus ischiadicos sanari: Cato prodidit luxatis membris carmen auxiliari, M. Varro podagris.*

7. *Et propterea quoque vitiis*] Ita Aristoteles quoque judicat lib. 8. Polit. cap. 5. & Athenæus lib. 14. Δειπνοσ. cap. 5. & 6. & Hermogenes περὶ τῶν ἰδεῶν. Quintilianus: *Pythagoram accepimus, concitatos ad vim pudicæ domui inferendos juvenes, jussa mutare in spondeum modos tibicina, composuisse.* Cæterum etiam Galenus & Cœlius Aurelianus talis incentionis meminerunt.

Librum

CAP. XIV.

Narratur historia de Hostilio Mancino ædili & Mamilia meretrice: verbaque decreti tribunorum ad quos à Mamilia provocatum est.

QUum [1] librum nonum [2] Atei Capitonis Conlectaneorum legeremus, qui inscriptus est; *de judiciis publicis:* decretum tribunorum visum est gravitatis antiquæ plenum. propterea id meminimus; idque ob hanc causam & in hanc sententiam scriptum est: A. Hostilius Mancinus ædilis curulis fuit. is [3] Mamiliæ meretrici diem ad populum dixit, quod [4] de tabulato ejus noctu lapide ictus esset, vulnusque ex lapide ostendebat. Mamilia ad tribunos plebei provocavit. apud eos dixit [5] comissatorem Mancinum ad ædes suas venisse: eum sibi [6] fas recipere non fuisse in æde sua; sed quum vi irrumperet, lapidibus depulsum. tribuni decreverunt; ædilem ex eo loco jure dejectum, quo eum venire cum [7] coronario non decuisset: propterea, ne cum populo ædilis ageret, intercesserunt.

CAP.

LIbrum nonum] Badiana Ed. *lib.*4.

2. *Atei Capitonis*] De quo supra cap. x.

3. *Mamiliæ*] Vet. Ed. *Manuliæ*.

4. *D tabulato*] Ita emendat hunc locum Salmasius. Editiones omnes excepta ultima, quam hic sequimur, *de ambulacro*. Rectius *tabulato*, quæ erat plana ædium superficies, in qua etiam ambulari poterat.

5. *Comissatorem.*] Qui post cænam convivium in multam noctem protraxerat. Hoc enim proprie est *comißare*. Antiq. Ven. Ed. *comesatorem* legit.

6. *Fas*] Abest à Vett. Edit. & pro *fuisse* legunt quidam *voluisse*. P. Scriverius ita hunc locum legebat, *animum sibi recipere non fuisse in æde sua*.

7. *Coronario*] Corona. Qui enim genio indulgebant, coronis caput cingere soliti. Penes ædiles quidem popinarum, & fornicum, scortationum meretricum coërcitio, cæterum hic comissator libidinis causa eo venerat. Pro *coronario* forsan legendum, *corollario*, quo etiam corona intelligitur, ut ex Suetonii August. cap.45. & ex Plinio lib.21. liquet. Glossæ Philoxeni, *corollarium*, ἐπιστεφάνωμα. Badius & Mosellanus per *coronarium* coronarum convivalium concinnatorem intelligunt.

Quam

CAP. XV.

Defensa à culpa sententia ex historia Sallustii, 1 quam inimici ejus cum insectatione malignè reprehenderint.

ELegantia orationis Sallustii verborumque facundia & 2 novandi studium cum multa prorsus invidia fuit: multique non mediocri ingenio viri conati sunt reprehendere pleraque & obtrectare. in quibus plura inscitè aut malignè vellicant: nonnulla tamen videri possunt non indigna reprehensione. quale illud in Catilinæ historia repertum est; quod habeat eam speciem, quasi parum attentè dictum. Verba Sallustii hæc sunt, *Ac mihi quidem, tametsi haudquaquam par gloria sequatur scriptorem* 3 *& auctorem rerum, tamen in primis arduum videtur res gestas scribere, primùm quòd facta dictis exæquanda sunt: dein, quòd plerique, quæ delicta reprehenderis, malivolentia & invidia dicta putant.* 4 *ubi de magna virtute atque gloria bonorum memores; quæ sibi quisque facilia factu putat, æquo animo accipit:* 5 *suprà; veluti ficta pro falsis ducit.* Proposuit, inquiunt, dicturum causas, quamobrem videatur esse arduum res gestas scribere: atq; ibi non primum causam, sed querelas dicit. non enim causa videri debet, cur historię opus arduum sit, quid ii, qui legunt, aut iniquè interpretantur quæ scripta sunt, aut vera esse non credunt. obnoxiam quippe & objectam falsis existimationibus eam rem dicendam magis ajunt quàm arduam. quia, quod arduum est, sui operis difficultate est arduum, non opinionis alienæ erroribus. Hæc illi malivoli reprehensores dicunt; sed, *arduum*, Sallustius non pro difficili tantùm, sed pro eo quoque ponit, quod Græci δυσχερὲς aut χαλεπὸν appellant:

QVam inimici ejus] Antiq. Venet. Ed. *quam inimici antea, &c. reprehenderunt.*

2. *Novandi studium*] Vide p. 72. & 73.

3. *Auctorem*] Charisius lib. 2. legit, *actorem.*

4. *Ubi de magna*] Similia verba occurrunt apud Thucydidem lib. 2. in funebri oratione Periclis.

5. *Supra*] Vetus Edit. *Supra ea.*

6. In-

lant: quod est tum difficile tum molestum quoque & incommodum & [6] intrectabile: quorum verborum significatio à sententia Salustii suprà scripta non abhorret.

6. *Intrectabile*] Aliter, *intractabile*.

CAP. XVI.

De vocabulis quibusdam à Varrone & Nigidio contra quotidiani sermonis consuetudinem declinatis: atque inibi id genus quædam cum exemplis veterum relata.

M. Varronem & P. Nigidium, viros Romani generis [1] disertissimos, comperimus non aliter locutos esse & scripsisse, quàm [2] *senatuis*, & [3] *domuis*, & *fluctuis*: qui est [4] patrius casus, ab eo, quod est, *senatus*, *domus*, & *fluctus*. [5] hinc *senatui*, *domui*, *fluctui*, cæteraque his consimilia pariter dixisse. [6] Terentii quoque comici versus in libris veteribus itidem scriptus est:

Ejus anuis, opinor, causa, quæ est mortua.

Hanc eorum auctoritatem quidam è veteribus grammaticis ratione etiam firmare voluerunt, quòd omnis dativus singularis littera finitus, *i*, si non similis est genitivi singularis; littera addita genitivum singularem facit, ut, *patri patris*, *duci ducis*, *cædi cædis*. Quum igitur, inquiunt, in casu dandi *huic senatui*, dicamus; genitivus ex eo singularis *senatuis* est, & non *senatus*. Sed non omnes concedunt in casu dativo [7] *senatui* magis dicendum, quàm *senatu*. sicut Lucilius in eodem casu, *victu*, & *anu*, dicit, non, *victui*, & *anui*; in hisce versibus,

Quod

Disertissimos] Vett. ed. *Doctissimos*.

2. *Senatuis*] Hoc etiam teste Charisio Helenius Acro adnotavit in Adelphos Terentii.

3. *Domuis*] Ita Varro περὶ Μετάπτω. *Perrexit in interiores partes domuis*.

4. *Patrius casus*] Genitivus.

5. *Hinc*] Antiquæ Edit. *huic*.

6. *Terentii quoque comici versus*] In Heaut. Actu 2. Scena 3.

7. *Senatui magis dicendum*] Sicut à *Senatu* per contractionem *Senatus* quoque dicitur, ita etiam Veteres usurparunt *senatu* in dativo casu pro *senatui*. Atque ita in similibus nominibus. Vide Vossium de Analogia lib. 2. cap. 18.

2. Virgi-

Quod sumtum atque epulas victu præponis honesto.
& alio in loco
Anu noceo, inquit.
[8] Virgilius quoque in casu dandi *aspectu*, dicit, non *aspectui*.
-- *Teque aspectu ne subtrahe nostro.*
& in Georgicis:
Quòd nec concubitu indulgent.
[9] Cajus etiam Cæsar gravis auctor linguæ Latinæ [10] in Anticatone, *Vnius*, inquit, *arrogantiæ superbiæque, dominatuque.* item in [11] Dolabellam [12] actionis III. *ibi isti quorum in ædibus fanisque posita & honori erant & ornatu.* [13] in libris quoque analogicis omnia istiusmodi sine, *i*, littera dicenda censet.

CAP.

8. *Virgilius quoque*] Æneid. 6. & Georg. 4. Ita idem Poëta lib. I. Æneid. *Parce metu Cytherea.*

9. *Cajus Cæsar*] Nunquam aliter in Commentariis suis Cæsar loquitur. Priscianus itaque errat, qui existimat solos ita loqui poëtas. Namque & Sallustius, & Tacitus ita loquuntur.

10. *In Anticatone*] Duos libros Julius Cæsar contra Catonem scripsit, cum ægre ferret Ciceronem in libro, cui titulus est *Cato*, Catonem Uticensem suis laudibus cumulasse, quod sibi hanc laudationem opprobrio esse duceret. Vide Plutarchum in Cæsare.

11. *Dolabellam*] Quem adolescens repetundarum postulaverat, cum esset annorum XXI, ut testatur Auctor Dialogi de Oratoribus. Suetonius in Cæsare: *Cornelium Dolabellam consularem & triumphalem virum repetundarum postulavit: absolutoque Rhodum secedere statuit, & ad declinandam invidiam, & ut per otium ac requiem Apollonio Molonis, clarissimo tunc dicendi magistro operam daret.* Vide & Plutarchum in Cæsare. De hac Accusatione ita Val. Max. lib. 8. c. 9. *Divus quoque Iulius, quam cælestis numinis, tam etiam humani ingenii perfectissimum columen vim facundiæ propriæ expressit, dicendi in accusatione Cn. Dolabellæ, quem reum agit, extorqueri sibi causam optimam L. Cottæ patrocinio.*

12. *Actionis* III.] Ita Stephani & Tornesii. Editio ex Ms. in antiquis Editionibus vulgo legitur, nullo sensu, *Actionis illibuisti.*

13. *In libris quoque Analogicis*] Duos de Analogia libros Cæsar sub tempus prælii Mundensis conscripsit, teste Suetonio. Vide pag. 45.

CAP. XVII.

De natura quarumdam particularum, quæ præposita verbis intendi atque produci barbarè atque inscitè videntur, exemplis rationibusque plusculis disceptatum.

LUcilii ex undecimo versus sunt:

Scipiadæ magno improbus [1] *objiciebat* [2] *Asellus*
[3] *Lustrum, illo censore, malum infelixque fuisse.*

objiciebat, *o*, littera producta multos legere audio, idque eo facere dicunt, ut ratio numeri salva sit. idem infra:

-- & jam
Conjicere in versus dictum præconis volebam
[4] *Granî.*

in hoc quoque prima verbi præpositio ob eandem causam producitur. item quintodecimo:

[5] *Subjicit hinc humilem, &* [6] *suffertus posteriorem.*

subji-

OBjiciebat] In Vossiano Codice ex Ms. legebatur, *obiciebat.* atque ita *conicere*, *subicit*, & ita porro. Idque verum arbitror, quia addit Auctor noster, *idque eo facere dicunt, ut ratio numeri salva sit.* Salva autem ratio si duplex *i*, apponatur, ubi unum j, vim consonantis habet, quod monet postmodum Gellius.

2. *Asellus*] Hic est ille, ut arbitror, in quem apud Ciceronem l. 2. de Oratore Scipionis jocus extat. *Cum enim Asellus omneis provincias stipendia merentem se peragrasse gloriaretur, agas*, inquit Scipio, *Asellum.* Est autem Asellus cognomen familiæ ex gente Sempronia: quo etiam referri debet Sempronius Asellio Historicus, qui sub P. Scipione Africano tribunus militum fuit, & bellum Numantinum conscripsit. Vide Gell. lib. 2. cap. 13. & supra p. 141.

3. *Lustrum*] Proprie Latinis quinquennale tempus denotat. Quo tempore censores censum instituebant, & nisi funestus esset annus, lustrum condebant. Itaque census aliquando agebatur, lustrum non condebatur. Livius lib. 4. *Census actus eo anno: lustrum propter Capitolium captum, consulem occisum, condi religiosum erat.*

4. *Granî*] Ita legendum. Vulgo, *Graii.* De Granio præcone Cicero in Bruto, vel potius Atticus: *Ita*, inquit, *tacitus tribunatus (Crassi) ut nisi in eo magistratu cœnavisset apud præconem Granium, idque nobis narravisset Lucilius, tribunum plebis nescirem fuisse.* Atque huc versus referendi videntur. Namq; L. Crasso, P. Nasicæ, aliisque optimatibus asperiorem fuisse ex Cicerone quoque constat.

5. *Subjicit hinc*] In Voss. *Cod.* annotatum *subicit huic.*

6. *Suffertus*] A sufferciendo dicitur. Antiq. Ven. *suffercatus*, Badiana *suffectus. sufferti* vocabulo etiam utitur Suetonius in Vita Neronis c. 20. Alii quoque legunt juxta Maserium *suffert catus.*

7. *Apud*

subjicit, *u*, littera longa legunt; quia primam syllabam brevem esse in versu heroico non convenit. item apud Plautum in Epidico, *con*, syllabam productam pronunciant,

Age nunc jam, orna te Epidice & pallium in collum conjice.

7 Apud Virgilium quoque, *subjicit*, verbum produci à plerisque audio.

-- etiam Parnasia laurus
Parva sub ingenti matris se subjicit umbra.

Sed neque, *ob*, neque, *sub*, præpositio producendi habent naturam; neque item, *con*; nisi quum eam litteræ sequuntur, 8 quæ in verbis, *constituit*, & *confecit*, secundùm eam primæ sunt, vel quum eliditur ex ea, *n*, littera: sicut Sallustius, 9 *Facinoribus*, inquit *coopertus*. in his autem, quæ suprà posui, & metrum esse integrum potest, & præpositiones istæ possunt non barbarè protendi: secunda enim littera in his verbis per duo *ii*, non per unum scribenda est. nam verbum istud, cui suprà dictæ particulę præpositę sunt, non *icio* est sed *jacio*, & præteritum non *icit* facit sed *jecit*. idque, ubi compositum est ex *a* littera, *a* in *i* mutatur; sicuti fit in verbis *insilio* & *incipio*: atque ita vim consonantis capit. & idcirco ea syllaba productius latiusque paulò pronunciata priorem syllabam brevem esse non patitur; sed reddit eam positu longam; propterea que & numerus in versu & ratio in pronunciatu manet. hæc, quæ diximus, eo etiam conducunt, ut, quod apud Virgilium in sexto positum invenimus,

Eripe me his invicte malis, aut tu mihi terram
Injice:

sic esse, *injice*, ut supra dixi, & legendum & scribendum sciamus: nisi quis tam indocilis est, ut in hoc quoque verbo *in* præpositionem metri causa protendat: quærimus igitur

7. *Apud Virgilium*] Lib. 2. Georg.
8. *Quæ in verbis*] Id est, quando consonantes sequuntur.
9. *Facinoribus*] Antiq. Edit. malè *fœnoribus*.

tur in *obicibus*, *o*, littera qua ratione intendatur, quum id vocabulum factum sit à verbo, *obicio*; & nequaquam simile sit, quod à verbo *moveo motus*, *o*, littera longa dicitur. Equidem memini [10] Sulpicium Apollinarem, virum præstanti litterarum scientia, *obicis* & *obicibus*, *o*, littera correpta dicere; in Virgilio quoque sic eum legere;

-- qua vi maria alta tumescant
[11] *Obicibus ruptis.*

sed ita, ut diximus, *i*, litteram, quæ in vocabulo quoque gemina esse debet, paullo uberius largiusque pronunciabat. congruens igitur est ut *subices* etiam, quod proinde ut *obices* compositum est, *u*, littera brevi dici oporteat. Ennius in tragœdia, quæ Achilles inscribitur, *subices* pro aëre alto ponit, qui cœlo subjectus est; in his versibus:

Per ego deûm [12] *sublimes* [13] *subices*, [14] *humidus*
Vnde oritur imber sonitu sævo & [15] *spiritus.*

plerosque homines tamen legere audias, *u*, littera producta.

10. *Sulpicium Apollinarem*] Quem aliquoties citavit Gellius, atque idem vel ejus filius est, cujus meminit Capitolinus in Vita Pertinacis.

11. *Obicibus ruptis*] Versus extant lib. 2. Georg. v. 480. *Obicibus* autem hic pro *objicibus* ponitur consonante j, interjecta. Ita Claudianus quoque L. 1. de Rapt. Proserpinæ loquitur,

Sive quod objicibus discurrens ventus opertis.

Silius Italicus l. 4. corripit, cum inquit,

Et fidos certant obices arcessere sylvæ.

Sed tum consonans *j* omittitur, vel non subintelligitur.

12. *Sublimes*] Legitur apud Nonium Vett. Cod. *sublimas.* Ita & Accius & Sallustius apud Nonium loquuntur. Lucretius eodem modo usurpat,

At nunc per maria & terras, sublimaque cœli,
Multa modis multis varia ratione moveri,
Cernimus.

13. *Subices*] Uti *obex* dicitur ab *objiciendo*, ita *subex* à *subjiciendo*. Hinc subices dicuntur nubes teste Festo, quod Diis subjiciantur. Scaliger ad Manilium *subices* dici existimat, quod *subeant cœlestia.* Græci μετέωρος appellant. *Subire* autem apud Manilium & Plinium etiam *ascendere* denotat. Ita quoque Nonius ab altitudine dici subices affirmat, citatque Virgilii versum Ecl. IX.

Quantum vere novo viridis se subjicit alnus.

Ubi *subjicere* significat ex inferiori loco se in altum attollere. Ita Lucretius l. 1. *submittere* dixit,

- - tibi suaves Dædala tellus
Submittit flores.

Et Virg. 12. Æn. *Et corpora saltu subjiciunt in equos*, id est, sursum jaciunt.

14. *Humidus*] Festus & Nonius *humidas.*

15. *Spiritus*] Festus, *spiritu*, antiq. Ed. *strepitu.*

cta. id ipsum autem verbum M. Cato sub alia præpositione dicit, in oratione, quam de consulatu suo habuit. *Ita hos*, inquit, *fert ventus* [16] *ad priorem Pyrenæum quos projicit in altum.* & [17] Pacuvius item in Chryse: *promontorium, cujus* [18] *linguam in altam projicit.*

16. *Ad priorem Pyrenæum*] Unum ex montibus Pyrenæis primum aspectu, vel propiorem. Mosellanus intelligit Pyrenæum saltum Hispaniæ citerioris, à quo distenduntur montes Pyrenæi, qui Galliam ab Hispania separant.

17. *Pacuvius in Chryse*] Ita Ms. R. cujus fragmenta crebro à Cicerone, Varrone, Festo, Nonio citantur; vulgò *Anchise*, cujus nullus, quod sciam, meminit.

18. *Linguam*] *Lingua* Vet. Editio. Intelligit autem caput promontorii, quod in altum tenditur.

CAP. XVIII.

De Africano superiore sumta quædam ex annalibus memoratu dignissima.

SCipio Africanus antiquior quanta virtutum gloria præstiterit, quàm fuerit altus [1] animo atque magnificus, & qua sui conscientia [2] nixus; pluribus rebus quæ dixerit quæque fecerit declaratum est. ex quibus sunt hæc duo exempla ejus fiduciæ atque [3] exsuperantiæ ingentis. [4] Quum M. Nævius tribunus plebei accusaret eum ad populum; diceretque à rege Antiocho accepisse pecuniam, ut conditionibus gratiosis ac mollibus pax cum eo populi Romani nomine

1. ANimo] In Ms. *animi.*

2. *Nixus*] Vet. Edit. *subnixus.*

3. *Exsuperantiæ*] Eminentiæ. Cicero v. Tusc. *nonne omnem exuperantiam virtutis oderunt?*

4. *Quum M. Nævius*] Eandem historiam ita narrat Val. Max. lib. 3. c. 7. *Diem illi ad populum M. Nævius tribunus pleb. aut (ut quidam memorant) duo Petilii dixerant: quo ingenti frequentia in forum deductus, rostra conscendit, capitiq; suo corona triumphali imposita, Hac, inquit, Quirites, die Carthaginem magna sperantem leges vestras accipere jussi: proinde æquum est vos mecum ire in Capitolium supplicatum. Speciosissimam ejus deinde vocem æque clarus eventus secutus est: siquidem & senatum totum, & universum equestrem ordinē, & cunctam plebem Iovis maximi pulvinaria petens, comitem habuit. Restabat ut tribunus apud populum sine populo ageret, desertusque in foro cum magno calumniæ suæ ludibrio solus moraretur: cujus devitandi ruboris causa in Capitolium processit, deque accusatore Scipionis venerator est factus.* Vide etiam Livium libr. XXXVIII. c. 50. & seq. qui in indice Orationis P. Scipionis nomen M. Nævii inveniri affirmat.

 5. Memo-

mine fieret; & quædam item alia crimini daret indigna tali viro: tum Scipio pauca præfatus, quæ dignitas vitæ suæ atque gloria postulabat, 5 Memoria, inquit, *Quirites, repeto diem esse hodiernum, quo Hannibalem Pœnum imperio nostro inimicissimum, magno prœlio vici in terra Africa: pacemque & victoriam vobis peperi* 6 *insperabilem. non igitur simus adversum deos ingrati: sed censeo relinquamus nebulonem hunc; eamus* 7 *nunc protinus Jovi optimo maximo gratulatum.* id quum dixisset, avertit, & ire in Capitolium cœpit. tum concio universa, quæ ad sententiam de Scipione 8 ferendam convenerat, 9 relicto tribuno, Scipionem 10 in Capitolium comitata, atque inde ad ædes ejus, cum lætitia & gratulatione sollemni prosecuta est. Fertur etiam oratio, quæ videtur habita eo die à Scipione, &, qui dicunt eam non veram, non eunt inficias, quin hæc quidem verba fuerint, quæ dixi, Scipionis. item aliud est factum ejus præclarum, Pœtilii quidam tribuni plebei à 11 Marco, ut ajunt, Catone inimico Scipionis 12 comparati in eum atque immissi desiderabant in senatu instantissimè, ut pecuniæ Antiochenæ, 13 prædæque, quæ eo in bello capta erat, rationem redderet. fuerat enim L. Scipioni Asiatico fratri suo imperatori

5. *Memoria &c.*] Similis fere Oratio extat apud Livium.

6. *Insperabilem*] Insperatam, quæ evenerit Romanis nihil tale cogitantibus.

7. *Nunc*] Voss. Cod. *hinc*.

8. *Ferendam*] Aliter *dicendam*.

9. *Relicto tribuno*] Valerius in Capitolium quoque processisse tribunum commemorat, Livius solum relictum cum servili comitatu, & cum præcone, qui ex rostris reum citabat, affirmat.

10. *In Capitolium*] Addit Livius etiam alia Deorum templa circuiisse. Postmodum tamen Scipio iterum vocatus, cum frater L. Scipio valetudine absentiam ejus excusasset, Liternum abiit, ubi defunctus est. variant tamen auctores, teste Livio l. 38. Vide eundem cap. 56. ubi pro illo egregia Oratio occurrit Tib. Sempronii Gracchi.

11. *A. Marco &c.*] Cujus etiam extitisse Orationem de pecunia Regis Antiochi testatur Livius.

12. *Comparati*] Vel mercede vel alio quocunque modo.

13. *Prædaque*] Præda in publicis belli actibus erat Populi Romani, ejus dispensandæ arbitrium aliquod Imperatoribus belli concedebatur, ita tamen ut rationes reddere deberent, alioqui in peculatus crimen incidebant. Vide Grot. de Jur. Bell. lib. 3. cap. 6.

14. Ibi

peratori in ea provincia legatus. [14] ibi Scipio exſurgit; & prolato [15] è ſinu togæ libro, rationes in eo ſcriptas eſſe dixit omnis pecuniæ omniſque prædæ. [16] Illi tum ut palàm recitaretur, & ad ærarium deferretur. ſed enim id jam non faciam, inquit, nec meipſe afficiam contumelia. eumque librum ſtatim coram diſcidit ſuis manibus, & concerpſit; ægrè paſſus, quod cui ſalus imperii ac reip. accepta ferri deberet, [17] rationem pecuniæ prædaticiæ poſceretur.

14. *Ibi Scipio exurgit*] Livius ſcribit P. Scipionem, quum librum rationis ejus Lucium fratrem adferre juſſiſſet, *inſpectante ſenatu ſuis ipſum manibus concerpſiſſe, indignantem quod quum bis millies in ærarium detuliſſet, quadragies ratio ab ſe poſceretur.* Vide quoque Val. Max. lib. 3. cap. 7.

15. *E ſinu togæ*] Contractis togæ oris in medio fit ſinus vel capacitas. Vide tamen Turn. lib. 2. Adv. c. 26.

16. *Illi tum*] Scilicet Petilii inſtabant. Vetus Edit. *ille tum*, & ſupra pro *Petilii*, *Petilius*. Aldus legit *illa tum*, Badius *illatum*, Stephanus *allatum*.

17. *Rationem pecuniæ*] Vet. Edit. *Ab eo ratio pecuniæ prædaticiæ.*

CAP. XIX.

Quid M. Varro in logiſtorico ſcripſerit de moderando victu puerorum impubium.

PUeros impuberes compertum eſt, [1] ſi plurimo cibo nimioque ſomno uterentur, hebetiores fieri, [2] veterni uſque aut [3] eluci tarditatem; corporaque eorum improcera fieri, minuſque adoleſcere. idem plerique alii medicorum philoſophorumque, & [4] M. Varro in logiſtorico ſcripſit; quæ inſcripta eſt [5] *Capys aut de liberis educandis.*

CAP.

SI *plurimo cibo*] Vide Plutarchum de Ed. lib.

2. *Veterni*] Quo morbo qui laborant, gravi ſomno & ſtupore premuntur.

3. *Eluci*] Ita Cod. Reg. Vulgo, *advertimuſque hinc elici tarditatem*, vel, ut quidam libri, *animadvertimuſque*. Elucus autem juxta Gellium noſtrum lib. 16. cap. 12. tarditatem quandam animi ac ſtuporem denotat. A Græco, ut videtur, ἀλύκη, quod ſimilem languorem denotat. Heſychius χάσμησι appellat, quia oſcitationem comitem habet. Hinc Erotianus in Lexico: ἀλύκη, ἀπορία μετὰ χάσμης. Vide Salmaſ. ad Solinum pag. 1279.

4. *M. Varro in logiſtorico*] Veteres quædam Editt. *In longa hiſtoria.*

5. *Capys*] Legendum arbitrer *Cato*, ita Nonius pluribus locis Varronem citat, quanquam ablativo caſu *Cato*, corrupte pro *Catone*, niſi *Catus* fuerit inſcriptio, ut prudentiam in educandis liberis denotet.

CAP. XX.

Notati à censoribus, qui audientibus iis dixerant joca quadam intempestiviter. ac de ejus nota deliberatum, qui steterat forte apud eos oscitabundus.

INter censorias severitates tria hæc exempla in litteris sunt castigatissimæ disciplinæ. unum est hujusmodi. [1] Censor adigebat de [2] uxoribus sollemne jusjurandum. verba ita erant concepta: VT. TV. [3] EX. ANIMI. TVI. SENTENTIA. VXOREM. HABES. qui jurabat, cavillator quidam & [4] canalicula & nimis [5] ridicularius fuit. is locum esse sibi joci dicendi ratus, quum ita, uti mos erat, censor dixisset; ET. TV. EX. ANIMI. TVI. SENTENTIA. [6] VXOREM. HABES? *Habeo equidem*, inquit, *uxorem*, [7] *sed non ex animi tui sententia*. tum censor eum,

CEnsor adigebat] Aliter, *agebat*.

2. *Uxoribus*] Aliter, *uxore*.

3. *Ex animi tui sententia*] Hæc verba in jurejurando exigendo præmittebantur, quæ significabant, *jura bona fide ad id quod rogabo*, deinde addebant censores, *tu uxorem habes?* Cicero in Academicis: *Quam rationem etiam majorum nostrorum comprobat diligentia, qui primum ex sui* ANIMI SENTENTIA *quemque jurare voluerunt*. Hanc formulam jurisjurandi etiam proponit Eumolpus apud Petronium. Livius quoque hæc solennia verba usurpat.

4. *Canalicula*] Vulgo, *canicula*, à morsu. Sed canalicolæ dicti olim *homines forenses, quod circa canales fori consisterent*, ut Festus testatur. Plautus in Curculione:

In foro infimo boni homines, atque dites ambulant,
In medio propter canalem ostentatores meri.

Canalicula itaque dictus homo scurrilis dicacitatis. Per canales autem intelligit Salmasius cancellos tribunalis, quos Græci δρυφάκτους appellant, atque ita Festi locum interpretatur. Canalicola igitur homo forensis, dicax, qui jura cavillationibus perturbat. Vide Salmas. ad Histor. Augustam pag. 484. & ad Tertullianum de Pallio, Lipsium quoque lib. 3. Elect. cap. 2.

5 *Ridicularius*] Gaudet talibus antiquis vocabulis Auctor noster. Ita alibi *vulgarius*, *singularius*.

6. *Uxorem habes?*] Censores cum primis curam habuere rei uxoriæ, ne quis civis Romanus cœlebs & sine uxore esset, quia propagatio sobolis tum ad dignitatem, tum ad æternitatem urbis pertinebat. Cœlibatus itaque legibus coërcebatur, matrimonia privilegiis & favore publico fulciebantur. Ideoque cœlibes pœnæ nomine pendebant æs, quod *uxorium* Festo dicitur, quod primi exegisse videntur M. Furius Camillus & M. Posthumius censores anno ab V.C. CCCL. quorum memorabilia contra cœlibatum extant verba.

7. *Sed non ex animi tui sententia*] Vetus Edit. Ven. *non hercle*. Justus Lipsius legebat, *ex animi mei sententia*. Petebat Censor, ut jurans ex animi sui sententis

eum, quòd intempestive lascivisset, [8] in ærarios retulit; [9] causamque hanc joci scurrilis apud se dicti subscripsit. Altera severitas ejusdem sectæ disciplinæque est. deliberatum est de nota ejus, qui ad censores ab amico advocatus est, &, in jure stans, clarè nimis ac sonorè oscitavit. atque inibi, prope ut plecteretur, fuit; tamquam illud indicium vagi animi foret & [10] allucinantis, & fluxæ atque apertæ securitatis. sed quum ille dejerasset invitissimum sese ac repugnantem oscitatione victum, teneriq; eo vitio quod [11] *oscedo* appellatur; tum notæ jam destinatæ exemtus est. P. Scipio Africanus Pauli F. utramque historiam posuit in oratione, quam dixit in censura, quum ad majorum mores populum [12] hortaretur. item aliud refert [13] Sabinus Massurius [14] in septimo memoriali severè factum, *Censores*, inquit, P. *Scipio*

tia verum diceret, utrum cœlebs esset, vel uxorem haberet, alter verba intorquens respondit præter expectationem, se non habere uxorem, qualem ex animi sui voluntate vellet habere. Eundem vel similem saltem jocum habes apud Ciceronem lib. 2. de Orat. inter Catonem Censorem & Nasicam. Et huc respexisse videtur Auctor noster. Vide Lips. lib. 1. Var. Lect. cap. 1. si retineamus, *ex animi tui sententia*, Censorem cavillatus est, quasi pronior in uxorem suam fuerit, neque ex animi sententia illa potiri posset, vel quod illi fortunam suam invideret.

8. *In ærarios retulit*] Asconius in Divinat. *Qui plebejus erat in Caritum tabulas referebatur, & ærarius fiebat ac per hoc non erat in albo centuriæ suæ, scilicet ad hoc ut civis esset: sed tantummodo ut pro capite suo tributi nomine æra penderet.* Suffragiis itaque privabatur, ut testatur Auctor noster lib. 16. cap. 13. Vide & Strabonem lib. 5. & Horatium lib. 2. Epist. 6. Censorum munus erat, adimere senatori curiā, Equiti equum, plebei tribum, aut suffragium. Nonnunquam tamen, si gravius incideret peccatum, etiam senatores vel equites tribu moti, aut ærarii facti sunt. Vide Livium lib. 4. & lib. 44.

9. *Causamque*] His animadversionibus semper subscriptæ fuere causæ, nisi in prætetitione senatorum, cui rationem adscribi haud veteris instituti fuisse tradit Livius lib. 39.

10. *Allucinantis*] Soluti, torpidi. Nonnulli hoc nomen ab ἀλύκη derivant, buod languorem cum oscitatione denotat. Psellus de veteribus medicinæ vocabulis: ἀλύκη ἡ μετ' ἐκλύσεως ἀπορία. Ita *alucinari* scribendum esset.

11. *Oscedo*] Vitium quo sæpe oscitando os deducimus. Sereno tamen ulcera oris denotat,

Hinc oscedo fugit, cedunt quoque vulnera linguæ.

Sicuti Isidorus quoque interpretatur, lib. 4. Orig. cap. 8. Vide Turneb. Advers. pag. 314. Marcello Empirico etiam scorbutus ita appellari videtur.

12. *Hortaretur*] Aliter, *abhortaretur.*

13. *Sabinus Massurius*] Vide supra lib. 3. cap. 16.

14. *In septimo memoriali*] Quædam veteres editt. *memorali*, aliæ *memorabilium.*

Scipio Nasica & [15] M. Popillius quum equitum censum agerent: equum nimis [16] strigosum & malè habitum, sed equitem ejus [17] uberrimum & habitissimum viderunt. Et cur, inquiunt, ita est, ut tu sis quam equus curatior? quoniam, inquit, ego me curo; equum Statius meus [18] servus. visum est parum reverens esse responsum, relatusque in ærarios, ut mos est. Statius autem servile nomen fuit. plerique apud veteres servi eo nomine fuerunt. Cæcilius quoque ille comœdiarum poëta inclutus servus fuit: & propterea nomen habuit [19] *Statius.* sed postea versum est quasi [20] in cognomentum; appellatusque [21] *Cælius Statius.*

A. GEL-

lium, lege *memorialium.* Nonius eundem locum citat sed *lib.* 17. (In vulgatis tamen legitur quoque *lib.* 7.

15. *M. Popillius*] Vett. Editt. *Pompilius.*

16. *Strigosum*] Morbum hunc esse Jumentorum Nonius testatur, *qui corpora stringat aut fame aut alia vitii causa.* Intellige hic *macilentum.*

17. *Uberrimum & habitißimum*] Succi admodum plenum & pinguem.

18. *Servus*] Abest à Badiana editione & Ms. R. non male propter ea quæ sequuntur.

19. *Statius*] Is fortasse aut alius ejusdem nominis libertinus Stauro stomachanti paupertatem patris objecerat, qui quamvis patritius & nobilis, carbonariam tamen exercuisset. Ex eo natam ferunt legem Liciniam & Mutiam, auctore Scauro, Coss. latoribus, de regundis civibus, quæ bellum Italicum magna ex parte conciliavit, quod cum vix liber esset aut civis, aut ne civis quidem, tam superbe principem senatus appellasset. Turn. lib. 1. p. 109.

20. *In cognomentum*] Serius stirpis nomen factum, ut ostendit de Statio Papinio Gevartius. servi autem manumissi, vel nomen mutabant, vel patroni addebant suo.

21. *Cælius Statius*] Lege *Cæcilius Statius*, ut Editt. Vett. cujus versus in Scaurum extant apud Cic. l. 2. de Orat.

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER QVINTVS.

CAPUT I.

Quòd Musonius philosophus reprehendit improbavitque laudati philosophum differentem à vociferantibus & in laudando gestientibus.

1 MUsonium philosophum solitum dicere accepimus: quum philosophus, inquit, hortatur, monet, suadet, objurgat, aliudve quid disciplinarum disserit; tum, qui audiunt, 2 si summo & soluto pectore obvias vulgatasque laudes effutiunt; 3 si clamitant etiam, si vocum ejus festivitatibus, si modulis verborum, si quibusdam quasi 4 frequentamentis orationis moventur, exagitantur, & gestiunt; tum scias & qui dicit & qui audit frustra esse: neque illic philosophum loqui, sed tibicinem canere. 5 animus is, inquit, audientis philosophum, si, 6 quæ dicuntur, utilia ac salubria sunt & errorum atque

MVsonium philosophum] De quo Philostratus in vita Apollonii, atque ejusdem, ut puto, sunt fragmenta, quæ leguntur apud Stobæum. Alter quoque Musonius fuit Juliani tempore, cujus mentionem fecit Eunapius in vita Proæresii. vide Suidam.

2. *Si summo*] Vett. Editt. *de summo.* id est, ex intimo pectore.

3. *Si clamitant etiam*] Formulam proponit Cicero lib. 3. de Orat. BENE ET PRÆCLARE! BELLE ET PRÆCLARE! vel ut Græci, *καλῶς, σοφῶς, ἀληθῶς.* vide Plutarchum de Audit. Nonnunquam & nutu, gestu, vel manuum applausu laudabant. Quintil. lib. 5. Inst. c. 2. *At nunc*, inquit, *proni atque succincti ad omnem clausulam non exurgunt modo, verum etiam excurrunt, & cum indecora exultatione exclamant.*

4. *Frequentamentis*] Iteratis numeris, modulisque. vide supra pag. 51.

5. *Animus is*] Ad (*inquit*) quoque vocula *is* referri potest. Henric Petri & Gryphiana Editio habet, in margine, *Amicus enim.*

6. *Quæ dicuntur utilia*] Lips. in Electis, *quæ dicendo utilia.*

7. Et

atque vitiorum medicinas ferunt, laxamentum atque otium prolixè profuſèque laudandi non habet: quiſquis ille eſt qui audit, niſi ille eſt planè deperditus, inter ipſam philoſophi orationem & perhorreſcat neceſſe eſt 7 & pudeat tacitus & pœniteat & gaudeat & admiretur. varios adeò vultus diſpariſeſque ſenſus gerat; proinde ut eum conſcientiamque ejus affecerit utrarumque animi partium aut ſincerarum aut ægrarum philoſophi pertrectatio. præterea dicebat magnam laudem non abeſſe ab admiratione: admirationem autem, quæ maxima eſt, non parere verba ſed ſilentium: iccirco, inquit, 8 poëtarum ſapientiſſimus auditores illos 9 Ulyxi labores ſuos illuſtriſſimè narrantis, ubi loquendi finis factus, non exſultare nec ſtrepere nec vociferari facit, ſed conſiluiſſe univerſos dicit, quaſi attonitos & 10 obſtupidos delinimentis aurium 11 ad origines uſque vocis permanentibus.

Cap.

7. *Et pudeat tacitus & pœniteat*]Cum cætera ſint perſonalia, etiam hæc eſſe videntur. Quod raro apud idoneos auctores invenias. *Pudent* etiam occurrit apud Terentium, *pœnitent* apud Iuſtinum. vide Voſſium de Anal. lib. 3. cap. 42.

8. *Poëtarum ſapientiſſimus*] Cum Ulyſſes lib. 12. Oδ. labores ſuos recenſuiſſer, lib. ſequenti hic verſus occurrit:

Ὣς ἔφαθ', οἱ δ' ἄρα πάντες ἀκὴν
ἐγένοντο σιωπῇ.

Quod expreſſit Virg. lib. 2.
Conticuere omnes intentique ora tenebant.

9. *Ulyxi*] De talibus genitivis affatim Voſſ. de Analog. lib. 2. cap. 9.

10. *Obſtupidos*] Legitur quoque in Ms. *obſtipidos*. Pierius Valerianus in multis Ms. Variorum auctorum *obſtipuit* ſe inveniſſe teſtatur, pro *obſtupuit*. Palmerius in ſpicilegio legebat *obſtitos*, quod *attactos cœlo* apud Feſtum Cloatius & Ælius Stilo interpretantur: atque ita attonitos & obſtitos recte jungi idem Palmerius arbitratur. ſed ſerva vulgatam lectionem.

11. *Ad origines uſque vocis permanentibus*] Vett. Editt. *permanantibus*. Vult dicere delinimenta aurium ita ad linguam perveniſſe, ut præ oblectatione nimia frenum linguæ cohiberetur. Illud delinimentum κηληθμὸν Homerus appellavit, cum ſuperiori verſui, quem citavi, addit,

Κηληθμῷ δ' ἔσχοντο κατὰ μέγαρα
σκιόεντα.

Didymus κηληθμὸν, θέλξιν, τέρψιν, κήλησις γὰρ δι' ᾠδῆς τέρψις, ἢ ἡδονή. *Delinimentum* vocavit hic Gellius.

CAP. II.

Super equo Alexandri regis, qui Bucephalas appellatus est.

EQuus Alexandri regis & capite & nomine [1] *Bucephalas* fuit. emptum [2] Cares scripsit [3] talentis tredecim & [4] regi Philippo donatum: æris nostri summa est HS.CCCXII. Super hoc equo dignum memoria visum; quòd, ubi ornatus erat armatusq; ad prœlium, haud umquam inscendi sese ab alio nisi à rege passus sit. id etiam de isto equo memoratum est, quod, quum in eo insidens Alexander, [5] bello Indico, & facinora faciens fortia, in hostium cuneum non satis sibi providens immisisset, conjectis undique in Alexandrum telis, vulneribus altè in cervice atque in latere equus perfossus est: moribundus tamen ac prope jam exsanguis è mediis hostibus regem vivacissimo cursu retulit: atque, ubi eum extra tela extulerat, illico concidit, & domini jam superstitis securus, quasi cum sensus humani solatio [6] animam exspiravit. tum rex Alexander, parta ejus belli victoria, oppidum in iisdem locis condidit; atque, ob equi honores, [7] Bucephalon appellavit.

CAP.

BUcephalas] Ita & Strabo lib. 15. & Plutarchus. vulgo, *Bucephalus*.

2. *Cares*] Chares Mitilynæus intelligitur, qui Historiam Alexandri Magni conscripsit. Citatur aliquoties ab Athenæo, & Plutarcho in vita Alexandri.

3. *Talentis tredecim*] Id est, 7800. Scutatis sive Philippeis, eandem summam referunt Hs. cccxii.

4. *Regi Philippo donatum*] Philonicus Thessalus hunc equum Philippo obtulit venalem ut testatur Plutarchus in vita Alexandri.

5. *Bello Indico*] Contra Porum juxta Hydaspem fluvium. vide Curtium lib. 8. & Plutarchum in Alexandro, Diodorum Siculum lib. 17. Arrianum lib. 5.

6. *Animam expiravit*] Plutarchus in Alexandro: *Ex prælio cum Poro commisso Bucephalas mortuus est, non extemplo, sed post, ut plerique produnt sub vulnerum curatione; ut Onesicritus est auctor, ob senium labore confectus, nam triginta annorum ætate eum decessisse refert.*

7. *Bucephalon appellavit*] Salmasius legit *Bucephalen*. Straboni lib. 15. Stephano & Hesychio Βουκεφάλεια appellatur, Bucephala, vel potius Bucephale Plinio & Ptolemæo. Ita Græci dicunt Εὐρώπη, & Εὐρώπεια, Κασσιόπη & Κασσιόπεια, Καλλιόπη, Καλλιόπεια. vide Salmas. ad Solin. pag. 893.

Prota-

Cap. III.

Quæ causa, quodque initium fuisse dicatur Protagoræ ad philosophiæ litteras adeundi.

[1] PRotagoram, virum in studiis doctrinarum egregium, cujus nomen [2] Plato libro illi suo incluto inscripsit, adolescentem ajunt, victus quærendi gratia, [3] in mercedem missum; vecturasque onerum corpore suo factitavisse. quod genus Græci βαστάζοντας vocant; Latinè *bajulos* appellamus. is de proximo rure [4] in Abderam oppidum, cujus popularis fuit, [5] caudices ligni plurimos funiculo brevi circumdatos portabat. tum forte [6] Democritus civitatis ejusdem civis, homo ante alios virtutis & philosophiæ gratia venerandus, quum egrederetur extra urbem, videt eum cum illo genere oneris tam impedito ac tam [7] incohibili, facilè

PRotagoram] Hujus historiæ Laërtius meminit hunc in modum. Καὶ πρῶτος τὴν καλουμένην τύλην, ἐφ᾽ ἧς τὰ φορτία βαστάζουσιν, εὗρεν, ὥς φησιν Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ παιδείας. φορμοφόρος γὰρ ἦν, ὥς καὶ Ἐπίκουρός που φησί, καὶ τοῦτον τὸν τρόπον ἤρθη πρὸς Δημόκριτον, ξύλα δεδηκὼς ὀφθείς. id est, *& primus quidem invenit* τύλην (τύλη vel τύλος Scholiasti Aristophanis denotat clavum ligneum) *in qua onera portant, ut Aristoteles in libro de Disciplina refert. Erat enim ut commemorat Epicurus, bajulus: Atque hoc modo delatus est ad Democritum, quum ligna ligasse visus est.* Cæterum neque Plato, neque Plutarchus, neque Laërtius tam diffuse atque Gellius historiam hanc commemorant.

2. *Plato libro illi inclyto*] In dialogo, qui Protagoras, sive Sophistæ, inscribitur.

3. *In mercedem*] Vet. Ven. *mercede.*

4. *In Abderam oppidum*] Urbem Thraciæ non longe à Nessi fluminis ostio, quam Teïorum coloniam fuisse Herodotus lib. 1. testatur. Hinc forsan Eupolis apud Laërtium illum Teïum appellavit.

5. *Caudices ligni*] Caudex vel codex veteribus appellatur plurium tabularum contextus, ut testatur Seneca c. 13. de Brev. vitæ. vide & Nonium, ubi de codicariis navibus agit.

6. *Democritus*] Qui ex atomis, quibus figura & varietas innumera, coagmentata omnia tradidit, omnemque motum ab iisdem fieri. Quæ sententia quoque Epicuri fuit. Idem sentiebat atomorum vertiginem causam omnis generationis esse, ipsumque solem ex hujusmodi vertiginibus, tumorumque circumferentiis esse compositum, infinitos esse mundos. Vide Laërtium in ejus vita, Hesychium Illustrem, Valer. Maxim. lib. 8. cap. 7. Euseb. lib. 10. παρασκ. cap. 2.

7. *Incohibili*] Quod cohiberi nequibat. Pleræque tamen Vett. Editt. legunt *incoibili.*

8. *Vinctu-*

facilè atq; expeditè incedentem: & propè accedit; & [8] vincturã posituramq; ligni scitè periteq; factã considerat, petitq; ut paulũ acquiescat. quod ubi Protagoras, uti erat petitum, fecit, atq; itidem Democritus acervum illum & quasi orbem caudicum, brevi vinculo [9] comprehensum, ratione quadam quasi geometrica librari contineriq; animadvertit: interrogavit quis id lignum ita composuisset: &, quum ille à se compositum dixisset, desideravit uti solveret, ac denuo in modum eumdem collocaret. at postquam ille solvit, ac similiter composuit: tum Democritus, animi aciem sollertiamque hominis non docti demiratus, Mi adolescens, inquit, quum ingenium [10] benefaciendi habeas, sunt majora melioraque quæ facere mecum possis: abduxitque eum statim, secumque habuit, & sumtum ministravit, & philosophias docuit, & esse eum fecit, quantus postea fuit. is tamen Protagoras [11] insincerus quidem philosophus, sed [12] acerrimus sophistarum fuit; [13] pecuniam quippe ingentem quum à discipulis acciperet annuam, pollicebatur se id docere, quanam verborum industria causa infirmior, fieret fortior. quam rem Græcè ita dicebat, [14] τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν.

CAP.

8. *Vincturam*] Vett. Editt. *juncturam.*

9. *Comprehensum*] Aliter, *compressum.*

10. *Benefaciendi*] Solerter aliquid agendi.

11. *Insincerus quidem philosophus*] Hic primus relicto sincero & ingenuo philosophandi more, ad sophismata, & ineptas argutias & contortiunculas animum appulit. Exemplum ejusmodi argutiarum extat apud Auctorem nostrum lib. 5. c. 10. & Apuleium Flor. 18. Plato in Zenone testatur eum, cum annos sexaginta vixisset, gloriatum fuisse, se per quadraginta annos juventutem corrupisse. Sophisticen quoque exagitat Plato, in Dialogo cui nomen *Protagoras.* vide Laërtium in vita Protagoræ, Athenæum lib. 8. & Suidam.

12. *Acerrimus sophistarum*] Cicer. lib. 1. de Nat. Deor. *Abderites quidam Protagoras, cujus à te modo facta est mentio, sophistes temporibus illis quam maximus.*

13. *Pecuniam quippe ingentem*] Laërtius centum minas exegisse à discipulis singulis affirmat. Centum minæ valent mille scutatos sive ducatones. Singulæ enim minæ valent centum drachmas sive denarios. Hic autem primus philosophorum mercede docuit, magnasque divitias possedit, ut auctor est Plato in Zenone.

14. Τὸν ἥττω λόγον, &c.] Id est, *Inferiorem causam superiorem efficere.*

Meminit quoque τῶν λόγων Aristophanes ἐν νεφ. ✝ſ.114. & ✝ſ.881. ubi innocentiſſimo Socrati inſultat. De Gorgia Leontino refert Cicero lib. 2. de Fin. de quacunque quæſtione dicere ſolitum. *Audax*, inquit Cicero, *negotium dicerem impudens, niſi hoc inſtitutum poſtea tranſlatum ad philoſophos noſtros eſſet. Sed & illum quem nominavi, & cæteros Sophiſtas, ut è Platone intelligi poteſt, luſos videmus à Socrate.* Vide Baſilium magnum ad Libanium Sophiſtam.

CAP. IV.

De verbo, duoetviceſimo, *quod vulgo incognitum, à viris doctis multifariam in libris ſcriptum eſt.*

1 APud Sigillaria forte in libraria ego & 2 Iulius Paulus vir memoria noſtra doctiſſimus conſederamus: atque ibi 3 expoſiti erant 4 Fabii annales, bonæ atque ſinceræ vetuſtatis libri, quos venditor ſine mendis eſſe contendebat. Grammaticus autem quiſpiam de nobilioribus, ab emtore ad ſpectandos libros adhibitus, reperiſſe unum in libro mendum dicebat, ſed contrà librarius in quodvis pignus vocabat, 5 ni in una nuſpiam littera delictum eſſet. oſtendebat grammaticus ita ſcriptum in libro quarto: *Quapropter tum primum* 6 *ex plebe alter conſul factus eſt, duoetviceſimo anno, poſtquam Romam Galli ceperunt.* non, inquit, 7 *duoetviceſi-*

APud Sigillaria] Vicum intelligit Romæ, ubi ſigna & imagunculæ, ſigilla, aliæque merces, etiam libri venales exponebantur. A ſigillis illis Feſtum Sigillarium nomen accepit. De quo Feſto ejuſque origine agit Macrobius lib. 1. Sat. c. 10. & 11. vide ſupra pag. 117.

2. *Iulius Paulus*] Poëta illius temporis. addunt Vett. Editt. *Poëta.*

3. *Expoſiti erant*] Proſtabant venales.

4. *Fabii annales*] Intelligitur Q. Fabius Pictor, qui tempore Annibalis, cum bellum Punicum ultima Italiæ minaretur, vixit, & Hiſtorias ſcripſit, ſicut ex Appiano in Annibalicis, & Livio lib. 21. & Dionyſ. Halic. lib. 1. Antiq. liquet. vide ſupra pag. 60.

5. *Ni in una*] Vett. Editt. *Si in una nuſpiam.*

6. *Ex plebe alter conſul factus eſt*] L. Sextius primus ex plebe factus conſul, & collegam habuit L. Æmilium Mamercum. vide Livium lib. 6. contigit hoc anno ab V. C. 388.

7. *Duoetviceſimo*] Nonius tamen legit *duodeviceſimo.* Ubi legendum *duoetviceſimo, vel duevice ſimo.* nam *duodeviceſimus* decimum octavum denotat. Juxta Nonium autem viceſimum ſecundum ſignificat. Emendandus itaque Nonius cum exemplis, quæ adducit. Ex Gellio autem hæc mutuatum fuiſſe more ſolito non vane arbitror. Finis enim hujus capitis mutilus eſt.

8. *Rex*

vicesimo, sed, *duodevicesimo* scribi oportuit. quid enim est, *duoetvicesimo?* alio quoque loco hic ita scripsit, *mortuus est anno duoetvicesimo.* 8 *rex fuit* 9 *annos viginti & unum.*

8. *Rex fuit annos viginti & unum*] Hinc apparet, supra legendum esse, *mortuus est anno duoetvicesimo*, quomodo enim duodevicesimo anno, id est decimo octavo, mortuus est, si rex fuerit per annos viginti & unum.

9. *Annos*] Vett. Editt. *anno vigesimo primo.*

CAP. V.

Cujuscemodi joco cavillatus sit Antiochum regem Pœnus Hannibal.

1 IN libris veterum memoriarum scriptum est Hannibalem Karthaginiensem apud regem Antiochum facetissimè cavillatum esse. ea cavillatio hujuscemodi fuit. Ostendebat ei Antiochus in campo copias ingentes, quas 2 bellum populo Romano facturus comparaverat: 3 convertebatque exercitum insignibus argenteis & aureis florentem. inducebat etiam 4 currus cum falcibus, & 5 elephantos

IN *libris veterum*] Exscripsit hæc Macrob. lib. 2. cap. 2.

2. *Bellum populo Rom. facturus*] Instigante Annibale, *qui in Africa victus, profugus, & pacis impatiens, hostem populo Romano toto orbe quærebat*, ut loquitur Florus lib. 2. cap. 8.

3. *Convertebatque*] Exercitum producendo monstrabat.

4. *Currus cum falcibus*] Persarum hæc militia, qui falcatis curribus obvia quæque proterebant. vide Stewechium ad Vegetium, qui icones quoque exhibuit. De falcatis curribus ita Curtius lib. 4. *Ex summo temone hastæ præfixæ ferro eminebant. Utrinque à jugo ternos direxerant gladios, & inter radios rotarum plura spicula eminebant in adversum. Aliæ deinde falces summis rotarum orbibus hærebant, & aliæ in terram demissæ; quicquid obviam concitatis equis fuisset amputaturæ.* Contra quadrigas falcatas, tribulos aliaque machinamenta ferrea acuminata Romani spargere soliti, ut Vegetius testatur, etiam contra camelos, ut Herodianus lib. 4. Murices quoque vocant Curtius & Valerius Maximus, qui in quamcunque partem inciderint, suos protendunt aculeos, unde & dolose in terram, contra hostes, equosque conjici solebant.

5. *Elephantos cum turribus*] Quos primus Pyrrhus Epirotarum Rex in aciem duxit. turres dorsis eorum imponebantur, ex quibus milites pugnabant, tela hastasque jacientes, ut Polybius lib. 5. ostendit. Complures milites turribus imponebantur, nonnunquam sexaginta, ut à Julio Cæsare factum testatur Plin. lib. 8. cap. 7. Elephanti autem partis utriusque periculo in aciem deducebantur, eo quod hæ bestiæ in suos frequenter se converterent, teste Appiano de Bellis Punicis.

tos cum turribus; equitatumque frenis, ephippiis, [6] monilibus, phaleris præfulgentem. atque ibi rex contemplatione tanti ac tam ornati exercitus gloriabundus Hannibalem [7] adſpicit: &, Putaſne, inquit, conferri poſſe, ac ſatis eſſe credis Romanis hæc omnia? tum Pœnus eludens [8] ignaviam imbelliamque militum ejus pretioſè armatorum: Satis planè, inquit, ſatis eſſe credo Romanis hæc omnia, etiamſi avariſſimi ſunt. Nihil prorſus neque tam lepidè neque tam acerbè dici poteſt. rex de numero exercitus ſui ac de æquiparatione æſtimanda quæſierat: reſpondit Hannibal de præda.

CAP.

6. *Monilibus, phaleris*] Monile proprie ornamentum muliebre ex gemmis, quod ex collo dependet, teſte Iſidoro lib. 19. c. 31. περιτραχήλιος κόσμος Græcis dicitur. Et Virgilius lib. 1. Æneid. collo monile tribuit. Lib. 7. Æneid. ỳſ. 278. monilia cum phaleris confundit, cum inquit,

Aurea pectoribus demiſſa monilia pendent.

De phaleris vide quæ dixi p. 137. Quicquid autem fronti, maxillæ, pectori equorum ornamenti addebatur, communi vocabulo phaleras nominaſſe videntur. Fronti Suidas, maxillæ Herodotus, pectori Servius & Plinius tribuunt. Proprie autem phaleræ equorum, monilia hominum dicuntur. Phaleræ tamen etiam hominibus aliquando tribuuntur. Juvenal. Satyr. ult. *Ut læti phaleris omnes, & torquibus omnes.* Phaleræ demiſſæ ad pectus pendebant, torques collum magis ſtringebant & ambibant. Vide Lipſ. l. 5. de mil. Rom. cap. 17.

7. *Adſpicit*] Ms. Macrobianum *inſpicit.* Quod probat Scriverius ad Martialem, ad illum locum,

Inſpectum velut emptor aut laniſta.

Petronius: *anumque inſpicere diligentius cœpi.*

8. *Ignaviam imbelliamque militum*] Facile victus a Scipione Antiochi exercitus. Apparatum illius quoque deſcribit Florus lib. 2. cap. 8. *Hic rex, incredibile dictu, quibus auxiliis, quibus copiis conſederat. trecenta millia peditum, equitum, falcatorumque curruum non minor numerus. Elephantis ad hoc immenſæ magnitudinis, auro, purpura, argento, & ſuo ebore fulgentibus, aciem utrinque vallaverat. Sed hæc omnia præpedita magnitudine ſua; ad hoc imbre, qui ſubito ſuperfuſus, mira fœlicitate Perſicos arcus corruperat: primum trepidatio, mox fuga, dehinc triumphus fuerunt. victo & ſupplici pacem atque partem regni dari placuit, eo libentius, quod tam facile ceſſiſſet. Imbellia* autem hic nove pro imperitia belli ponitur.

Sed

CAP. VI.

De coronis militaribus; quæ sit earum triumphalis, *quæ* obsidionalis, *quæ* civica, *quæ* muralis, *quæ* castrensis, *quæ* navalis, *quæ* ovalis, *quæ* oleaginea.

MIlitares coronæ multifariæ sunt. quarum quæ nobilissimæ sunt; has fermè esse accepimus, *triumphalem, obsidionalem, civicam, muralem, castrensem, navalem.* est ea quoque corona quæ *ovalis* dicitur. est item postrema *oleaginea*, qua uti solent qui in prœlio non fuerunt, [1] sed triumphum procurant. [2] *Triumphales* coronæ sunt aureæ, quæ imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur. id vulgo dicitur *aurum coronarium*. hæ antiquitus [4] è lauru erant; post fieri ex auro cœptæ. [5] *Obsidionalis* est, quam ii, qui liberati sunt obsidione, dant ei duci, qui liberavit. ea corona graminea est: observarique solitum ut [6] fieret è gramine, quod in eo loco generatum esset, intra quem clausi erant, qui obsidebantur. Hanc coronam gramineam senatus populusque Romanus Q. Fabio Maximo dedit bello Pœnorum secundo; quòd urbem [7] Romanam obsidione hostium liberasset. *Civica* corona appellatur, quam civis civi, à quo serva-

SEd triumphum procurabant] Virtutis tamen causa oleagineam militibus quoque donatam Dio lib. 49. testatur. Quos auctores habuerit Gellius, quia ipse non adsignat, dici vix potest. Forsan Claudium Saturninum secutus est, quem præstantissimum in hac materia citat Tertullianus c. 5. de Corona mil.

2. *Triumphales coronæ*] Quæ à sociis & amicis gentibus mittebantur Imperatoribus, atque in triumpho præferebantur, numero frequenti. In Scipionis Asiatici triumpho aureas coronas 234. Livius numerat, Appianus in Cæsaris 2822.

3. *Aurum coronarium*] Non tantum coronæ, sed aurum postmodum ad coronas missum, etiam cum gravi exactione in aliis causis, vide tit. Cod. lib. 10. de Auro coronario. Lege Lips. de magn. Rom. lib. 2. c. 9.

4. *E lauru erant*] Propter paupertatem, ut Festus affirmat.

5. *Obsidionalis*] Castris totis obsidione liberatis, ut Plinius testatur lib. 22. cap. 5. Idem innuere videtur militem Imperatori hanc dedisse, si totus exercitus unius virtute obsidione liberatus esset. Cæterum ad alios quocunq; modo obsessos rectè hoc extenditur.

6. *Vt fieret è gramine*] *Quia*, ut loquitur Plinius, *summum victoriæ indicium erat herbam porrigere victos.*

7. *Romanam*] Vet. Ed. *Romam.*

 8. *Quer-*

ſervatus eſt in prœlio, teſtem vitæ ſalutiſque perceptæ dat. ea fit è fronde querna, quoniam cibus victuſque antiquiſſimus [8] quernus capi ſolitus [9] ſit: [10] etiam ex ilice; quod genus ſuperiori proximum eſt, ſicut ſcriptum eſt in quadam comœdia Cæcilii:

Advehuntur, inquit, *cum iligneà corona & chlamyde.*
Di voſtram fidem!

Maſſurius autem Sabinus in undecimo librorum [11] memorialium, [12] civicam coronam tum dari ſolitum dicit, quum is, qui civem ſervaverat, eodem tempore etiam hoſtem occiderat; neque locum in ea pugna reliquerat: aliter jus civicæ coronæ negat conceſſum: Tiberium tamen Cæſarem conſultum, an civicam coronam capere poſſet, qui civem in prœlio ſervaſſet & hoſtes ibidem duos interfeciſſet, ſed locum, in quo pugnabat, non retinuiſſet, eoque loco hoſtes potiti eſſent; reſcripſiſſe dicit, eum quoque civica dignum videri; quòd appareret tam iniquo loco civem ab eo ſervatum, ut etiam à fortiter pugnantibus retineri non quiverit. hac corona civica [13] L. Gellius vir cenſorius in ſenatu Ciceronem conſulem donari [14] è republica cenſuit; quod ejus opera eſſet atrociſſima illa Catilinæ conjuratio detecta

8. *Quernus*] Vet. Edit. *querceus*. Ex glandibus victitari ſolitum etiam Plinius & Gal. lib. 2. de Alim. fac. teſtantur.

9. *Sit, etiam*] Vet. Ed. *ſit etiam.*

10. *Etiam ex ilice*] Plinius: *Civica iligna primo fuit, poſtea magis placuit ex eſculo Iovi ſacra. variatumque & cum quercu eſt, ac data ubique quæ fuerat, cuſtodito tantum honore glandis.*

11. *Memorialium*] Vet. Ed. *memorabilium.*

12. *Civicam coronam tum dari ſolitum*] Leges has præſcribit Plinius lib. 16. cap. 4. *Civem ſervare, hoſtem occidere, utque eum locum, in quo ſit actum, hoſtis obtineat eo die, utque ſervatus fateatur, alias teſtes nihil proſunt, ut civis fuerit. Auxilia* (i. e. auxiliares copiæ) *quamvis Rege ſervato decus id non dant. Nec creſcit honos idem Imperatori conſervato, quoniam conditores in quocunque cive ſummum eſſe voluere. Accepta licet uti perpetuo. Ludos ineunti ſemper aſſurgi, etiam ab ſenatu in more eſt. Sedendi jus in proximo ſenatui. Vacatio munerum omnium ipſi, patrique, & avo paterno.* Cauſas cur querna daretur corona, Plurarchus Qu. Rom. 92. proponit.

13. *L. Gellius*] Qui circa annum v. c. DC. LXXXII. conſulatum geſſit cum Cn. Cornelio Lentulo, & cum eodem annis tribus poſt cenſor factus eſt. Vide Ciceronem pro Balbo, & in Verrem, Plutarchum in Craſſo, alioſque.

14. *E republica*] Vet. Ed. *à rep.*

15. *Muri*

detecta vindicataque. *Muralis* est corona, qua donatur ab imperatore qui primus murum subiit, inque oppidum hostium per vim escendit. iccirco quasi [15] muri pinnis decorata est. *Castrensis* est corona, qua donat eum imperator, qui primus hostium castra pugnans introivit. ea corona [16] insigne valli habet. *Navalis* est: qua donari solet, maritimo prœlio, qui primus in hostium navem armatus vi transilivit. ea quasi [17] navium rostris insignita est. & *muralis* autem & *castrensis* & *navalis* fieri ex auro solent. *ovalis* verò corona myrtea est. ea utebantur imperatores qui ovantes introibant urbem. [18] ovandi autem ac non triumphandi caussa est, quum aut bella non ritè indicta, neque cum justo hoste gesta sunt; aut hostium nomen humile & non idoneum est, ut servorum piratarumque: aut, deditione repente facta [19] impulverea, ut dici solet, incruentaque victoria obvenit. cui facilitati aptam esse Veneris frondem crediderunt, quòd non Martius, sed quasi Venerius quidam triumphus foret. Hanc [20] myrteam coronam M. Crassus, quum

15. *Muri pinnis*] Aut turribus.

16. *Insigne valli*] Ideo & vallaris appellata.

17. *Navium rostris*] Navalem simplicem rostris navium non distinctam fuisse arbitratur Lips. l. 5. de mil. Rom. cap. 17. aut certe aliqua nota diversam fuisse à Rostrata; Hæc enim in summo pretio, & non iis data, qui in navim aliquam transcendissent, (sæpe id factum) sed qui navale aliquod magnum decus aut victoriam magna industria peperissent. Data ducibus, & similis aliquatenus obsidionali. Classicam quæ ducibus dabatur, majoris fuisse pretii, vix dubitari potest, & raro vel vix unquam illam concessam fuisse Dio Cassius lib. 49. ostendit, cum dicit, *Agrippam corona rostrata aurea donavit, quod neque ante neque postea cuiquam contigit.* Vide & Velleium lib. 2. cap. 81. Livium Epitoma 129. Senecam lib. 3. de Benef. c. 32. Duo exempla refert Plin. lib. 16. cap. 4.

18. *Ovandi autem*] Plutarchus in Marcello ab ove nomen arcessit, quod in ovatione oves non tauri vel boves sacrificarentur, uti in triumpho fieri solitum. Et recte. Festus tamen à militari gratulantium clamore originem accepisse arbitratur, Dionysius Halycarn. ἀπὸ τῆς εὐάσης. De ovatione vide Alex. ab Alex. Gen. Dier. lib. 6. cap. 17. & Onuphrium Panvinium de Triumpho.

19. *Impulverea*] Vett. Ed. *in pulvere.* Conjectura facilis legendum, *sine pulvere*. Badius legit *impulvere*, adjective, unde alii legunt *impulverea*.

20. *Myrteam coronam*] De qua ita Plinius lib. 15. cap. 29. *Bellicis quoque se rebus inseruit: triumphansque de Sabinis Posthumius Tubertus in consulatum (qui primus omnium ovans ingressus urbem*

quum [21] bello fugitivorum confecto ovans rediret, insolenter aspernatus est: senatusque consultum faciendum per gratiam curavit, ut lauro, non myrto, coronaretur. M. Cato objecit M. Fulvio Nobiliori, quòd milites per ambitionem coronis, de causis levissimis, donasset. de qua re verba ipsa apposui Catonis. *Nam principio quis vidit corona donari quemquam, quum oppidum captum non esset: aut castra hostium non incensa essent?* Fulvius autem, in quem hoc à Catone dictum est, coronis donaverat milites, quia vallum curaverant, aut quia puteum strenuè foderant. Prætereundum non est, quod ad ovationes attinet: super quo dissensisse veteres scriptores [22] scio. partim enim scripserunt, qui [23] ovaret introire solitum [24] equo vehentem: at Sabinus Massurius pedibus ingredi ovantes dicit, sequentibus eos non militibus sed universo senatu.

CAP.

bem est, quoniam rem leviter sine cruore gesserat) myrto Veneris victricis coronatus incessit, optabilemque arborem etiam hostibus fecit. hinc postea ovantium fuit corona. A myrto quoque Venus olim Myrtea dicta, quam postmodum Murciam appellarunt. Ita Plinius eodem cap. Varro lib. 4. de L. L. Plutarchus Qu. Rom. 20. testantur. Murcia tamen etiam marcoris & desidiæ dea, de qua Arnob. lib. 14. Tertullianus lib. de Spectac. c. 8. Augustinus lib. 4. de Civ. Dei cap. 16.

21. *Bello fugitivorum*] Duce Spartaco. De hoc bello ita Velleius Paterculus lib. 2. c. 30. *Dum Sertorianum bellum in Hispania geritur, LXIV. fugitivi è ludo gladiatorio Capua profugientes, duce Spartaco, raptis ex urbe gladiis, primo Vesuvium montem petiere; mox crescente indies multitudine, gravibus variisque casibus affecere Italiam, quorum numerus in tantum adolevit, ut qua ultimo dimicavere acie, XL. millia hominum* (Eutropius LX. Appianus vero ad C. & XX. millia extendit, Orosius, Liviiq; Epit. medium tenuisse videntur) *se Romano exercitui opposuerint. Hujus patrati gloria penes M. Crassum fuit, mox Romanorum omnium principem.* Vide Florum lib. 3. c. 20. Plutarchum in Crasso, Liv. Epit. 96. Eutrop. 6. Oros. l. 5. c. 24.

22. *Scio*] In Mss. *accipio.*

23. *Ovaret*] Ms. *Ovarent*, & *solitos*.

24. *Equo vehentem*] Id est, vectum. Ita cum Lucretius Tricipitinus de Æquis & Volscis triumpharet, Veturio concessum à senatu, ut sine legionibus equo veheretur. Ita Claudius Nero bello Punico secundo eques sine militibus urbem introivit. Plerunque tamen pedites urbem ingrediebantur.

Gabius

CAP. VII.

Personæ *vocabulum quàm lepidè interpretatus sit, quamque esse vocis ejus originem dixerit Gabius Bassus.*

LEpidè mehercules & scitè 1 Gabius Bassus in libris, quos de origine vocabulorum composuit, unde appellata 2 *persona* sit interpretatur: à *personando* enim id vocabulum factum esse conjectat. *Nam caput*, inquit, *& os cooperimento personæ tectum, undique tantum vocis emittendæ via pervium, quoniam non vaga neque diffusa est, in unum tantummodò exitum collectam, coactamque vocem, & magis 3 claros canorosque sonitus facit. quoniam igitur indumentum illud oris clarescere & resonare vocem facit: ob eam causam persona dicta est, o, littera, 4 propter 5 vocabuli formam productiore.*

G*Abius*] Aliter, *C. Bassus*.
2. *Persona*] Non admittit hanc derivationem Scaliger lib. 4. de L. L. Vide Voss. lib. 2. Inst. Poët. c. 28. forsan à Græco περιζώνη, ut voluit Scaliger: ζῶσαι autem induere Græcis teste Pausania denotat. Ita ab integumento persona dici potuit.
3. *Claros canorosque*] Imo obscuriores.
4. *Propter*] Forsan legendum, *præter*.
5. *Vocabuli formam*] Derivatione literam productam esse innuit. quod in derivativis aliquoties contingit, cum in primitivis brevis sit litera, vel syllaba.

CAP. VIII.

Defensus error à Virgilii versibus, quos arguerat Iulius Higinus grammaticus: & ibidem quid sit lituus; *déque etymologia vocis ejus.*

1 I*Pse Quirinali lituo parvaque sedebat*
Succinctus 2 trabea: lævaque 3 ancile gerebat.

in

I*Pse Quirinali lituo*] Extant versus lib. 7. Æneid. vs. 187. Lituus erat incurvus baculus, quo augures cœli spatia designabant, quia manu non licebat. tali baculo uti solebat Romulus augurii peritus, sicut Plutarchus in Romulo refert. Quirinalem itaque lituum dixit, qualem postea Quirinus vel Romulus habuit, nisi Martis baculum quis intelligat, nam ante Romulum Mars Quirinus appellatus fuit. Quemcunque tamen regium baculum sive sceptrum

intel-

in his versibus errasse Virgilium Higinus scripsit, tanquam non animadverterit deesse aliquid hisce verbis:

Ipse Quirinali lituo.

nam, si nihil, inquit, deesse animadvertimus, videtur ita dictum ut fiat, *lituo & trabea succinctus*, quod est, inquit, absurdissimum. quippe quum *lituus* sit virga brevis, in parte, qua robustior est, incurva: qua augures utuntur: quonam modo *lituo succinctus* videri potest? immo ipse Higinus parum animadvertit sic hoc esse dictum, ut pleraque dici per defectionem solent. veluti quum dicitur: *M. Cicero homo magna eloquentia.* 4 & *Q. Roscius histrio summa venustate.* non plenum hoc utrumque, 5 non perfectum est: sed enim pro pleno atque perfecto auditur. ut Virgilius alio in loco 6 dixit:

7 *Victorem Buten immani corpore,*

id est, corpus immane habentem. & item alibi:

8 *In medium geminos inmani pondere* 9 *cæstus*
Projecit.

ac similiter:

-- domus sanie dapibusque cruentis,
Intus opaca, ingens.

sic igitur id quoque videri dictum debet, *Picus Quirinali lituo erat*: sicuti dicimus, 10 *statua grandi capite erat. est* autem,

erat,

intelligere hic quis potest. vide & Macrobium lib. 6. cap. 8. Saturn. qui suo more hæc ex Gellio transcripsit. Illustrat Turnebus lib. 9. c. 10. & lib. 30. cap. 5.

2. *Trabea*] Toga Regum & augurum de cocco & purpura, teste Servio. Vel erat vestis segmentata trabibus purpura expressis.

3. *Ancile*] Scutum, ita dictum vel quod ἀγκύλον sive incurvum esset, ut placuit Plutarcho in Numa, vel *ab ancisum, quod ea arma ab utraque parte incisa essent*, ut Varro loquitur. vide & Festum.

4. *Et Q. Roscius*] Male Aldus & H. Stephanus *& quasi Roscius*. Vetus Ven. *atque Roscius*. Badius *& Q. Roscius*.

5. *Non*] Vetus Ed. *neque*.

6. *Dixit*] Abest in Vett. Editt.

7. *Victorem Buten*] Virg. v. Æneid.

8. *In medium &c.*] Extat versus l. v. Æneid. ℣s. 401.

9. *Cæstus*] De Cæstibus alibi diximus. vide Mercurial. de Arte Gymnast. lib. 2. c. 9. Manut. de Quæs. per Epist. lib. 1. c. 8. Turneb. lib. 14. c. 4.

10. *Statua*] Voss. Cod. in margine, *fatua*.

11. *Ata*

erat, & *fuit*, plerumque abſunt, cum elegantia, ſine detrimento ſententiæ. Et, quoniam facta *litui* mentio eſt, non prætermittendum eſt, quod poſſe quæri animadvertimus, utrum lituus auguralis [11] à tuba, quæ *lituus* appellatur, an tuba à lituo augurum *lituus* dicta ſit, utrumque pari forma [12] & pariter incurvum eſt. ſed ſi, ut quidam putant, tuba à ſonitu lituus appellata eſt ex illo Homerico verſu, [13] Λίγξε βιὸς: neceſſe eſt ita accipi ut virga auguralis à tubæ ſimilitudine *lituus* vocetur. utitur autem vocabulo iſto Virgilius & pro tuba:

[14] *Et lituo pugnas inſignis obibat & haſta.*

11. *A tuba*] Cicero lib. 1. de Divinatione. *Romuli lituus, id eſt, incurvum & leviter à ſummo inflexum bacillum, quod ab ejus litui, quo canitur, ſimilitudine nomen invenit.*

12. *Et pariter*] Addunt quædam Ed. *in capite*, ſed refragatur vetuſtiſſima Ven. Ed.

13. Λίγξε βιὸς] Id eſt, *inſonuit arcus*. Extat locus Iliad. Δ. ẏſ. 125. λίγχω *ſono, ſtrideo*. Didymus λίγξε, ποιὸν τινα ἦχον ἀπετέλησε. Heſychius λίγξαντος interpretatur ἠχήσαντος. Sed potius à λιτὸς lituus deducitur quod tenuis, & acuti ſoni ſit. Ennius:

Inde loci lituus ſonitus effundit acutos.

14. *Et lituo*] Verſus extat Æneid. 6. ẏſ. 167.

CAP. IX.

Hiſtoria de Crœſi filio ſumta ex Herodoti libris.

[1] FIlius Crœſi regis, [2] quum jam per ætatem fari poſſet, infans erat, &, quum jam multum adoleviſſet, item nihil fari quibat. mutus [3] adeò & elinguis diu habitus eſt. quum verò in patrem ejus [4] bello magno victum, & urbe, in qua erat, capta, hoſtis gladio [5] deducto regem eſſe ignorans

FIlius Crœſi] Hunc Atym vocat Solinus cap. 7. Alium ab Aty ſtatuit Herodotus, quem jaculo interemptum ab Adraſto refert.

2. *Quum jam per ætatem*] Id eſt, cum jam ætas idonea eſſet ad loquendum: *Semeſtris tamen*, juxta Plinium, *locutus eſt Crœſi filius in crepundiis, quo prodigio, totum id concidit regnum.* Ita ante ætatem locutus, & poſtmodum mutus factus fuiſſet. Sed potuit hic alter eſſe Crœſi filius, de quo Plinius loquitur.

3. *Adeò*] Aliter, *autem*.

4. *Bello magno*] Contra Cyrum, qui Urbem Sardes Regiam Crœſi occupaverat.

5. *Deducto*] Aliter, *educto*. forſan *diducto*, ut alludat ad idem vocabulum, *diducto gladio*, & *diduxit os*.

rans invaderet: diduxit adolescens os clamare nitens,[6] eoque nisu & impetu spiritus vitium nodumque linguæ rupit, planeque & articulatè elocutus est, clamans in hostem, ne rex Crœsus occideretur. tum & hostis gladium reduxit, & rex vita donatus est, & adolescens loqui prorsum deinceps incœpit. Herodotus in historiis hujus memoriæ scriptor est: ejusque verba sunt, quæ prima dixisse filium Crœsi refert;[7] Ἄνθρωπε μὴ κτεῖνε Κροῖσον. Sed &[8] quispiam Samius athleta, nomen illi fuit Αἴγλης, quum antea non loquens fuisset, ob similem dicitur causam loqui cœpisse. nam quum in sacro certamine sortitio inter[10] ipsos & adversarios non bona fide fieret; & sortem nominis falsam subjici animadvertisset: repente in eum, qui id faciebat, sese videre, quid faceret, magnum inclamavit. atque is oris vinculo solutus, per omne inde vitæ tempus, non turbidè neque[11] adhæsè locutus est.

6. *Eoq; nisu*] Vett Ed. *eoq; nixu, atq;.*

7. Ἄνθρωπε] Id est, *O homo ne occidas Crœsum.* vide Herod. l. 1. Ven. Vet. ἄνθρωπε.

8. *Quispiam*] Pro, *quidam.*

9. Αἰγλης] Valerius Max. lib. 1. tit. de Miraculis, *Ægles Samius athleta mutus, cum ei victoriæ quam adeptus erat, titulus & præmium eriperetur, indignatione accensus vocalis evasit.*

10. *Ipsos*] Forsan, *ipsum.* per *ipsos* alioqui intelligit, qui ejusdem partes sequebantur.

11. *Adhæse*] Glossarium Gellii, quod edidit Barthius, *adhæse loqui, balbutire, male pronunciare.* Per omne itaque vitæ tempus expedite locutus est.

CAP. X.

De argumentis quæ Græcè ἀντιστρέφοντα appellantur, à nobis reciproca dici possunt.

INter vitia argumentorum longè maximum esse vitium videtur eorum, quæ ἀντιστρέφοντα Græci dicunt. ea quidam ex nostris non Hercules nimis absurdè *reciproca* appellaverunt. id autem vitium accidit hoc modo: quum argumentum propositum referri contrà convertique potest in eum à quo dictum est: & utrumque pariter valet: quale est

Ἀντιστρέφοντα] Vide Aristotelem lib. 2. Rhetor.

2. Prota-

est pervulgatum illud, quo [2] Protagoram sophistarum acerrimum usum esse ferunt adversus Euathlum discipulum suum. lis namque inter eos & controversia super pacta mercede hæc fuit: [3] Euathlus adolescens dives eloquentiæ discendæ causarumque orandi cupiens fuit. is in disciplinam Protagoræ sese dedit: daturumque promisit mercedem grandem pecuniam, quantam Protagoras petiverat: dimidiumque ejus jam tunc dedit statim prius quàm disceret: pepigitque ut reliquum dimidium daret, quo primo die causam apud judices orasset & vicisset. postea quum diutulè auditor assectatorque Protagoræ fuisset: & in studio quidem facundiæ abundè promovisset, causas tamen non reciperet: tempusque jam longum transcurreret: & facere id videretur ne reliquum mercedis daret: capit consilium Protagoras, ut tum existimabat, astutum. petere [4] instituit ex pacto mercedem: litem cum Euathlo contestatur. & quum ad judices, [5] conjiciendæ [6] consistendæque causæ gratia, [7] venissent: tum Protagoras sic exorsus est, Disce, inquit, stultissime adolescens, utroque id modo fore ut reddas quod peto, sive contra te pronunciatum erit, sive pro te. nam, si contra te lis data erit, merces mihi ex sententia debebitur, quia ego vicero: sin verò secundum

te

2. *Protagoram*] De hoc Philosopho vide supra cap. 3. Quintilianus lib. 3. Instit. Euathlum à Protagora decem millibus artem didicisse testatur. Scribit Aristoteles lib. 9. Ethic. Protagoram solitum discipulos interrogare, quanti artem æstimarent, & tantum ab iis accipere solitum. Cæterum quæ hic de Protagora & Euathlo dicuntur, alii auctores Coraci & Tisiæ tribuunt, quos artis illius inventores & principes in Sicilia fuisse testatur M. Tullius.

3. *Euathlus*] Hæc periodus abést in Badiana editione typotherarum, ut puto, incuria.

4. *Instituit*] Vet. Edit. *institit*.

5. *Conjiciendæ, &c. causæ gratia*] Conjicere causam est argumentum causæ judici strictim & per indicem breviter exponere, sive, ut Asconius loquitur, in breve cogere, antequam ipsa causa ageretur. Quod Pandectæ quoque Florentini ostendunt. videtur autem causæ conjectio ex XII. tabulis originem accepisse, in quibus ita habetur. IN. FORO. AUT. COMITIO. ANTE. MERIDIEM. CAUSAM. CONIICITO. Ita regulam quasi causæ conjectionem Sabinus appellavit l. 1. de R. I.

6. *Consistendæque*] Consistere quidem dicitur in judicio congredi, sed *causam consistere* Gellianum est, qui neutra pro activis crebro sumere solet.

7. *Venissent*] Vet. Ed. *Venisset*.

8. *Esse*

te judicatum erit; merces mihi ex pacto debebitur, quia tu viceris. ad ea respondit Euathlus: Potui, inquit, huic tuæ tam ancipiti captioni [8] esse obviam, si verba non ipse facerem, atque alio patrono uterer. [9] sed majus mihi in ista victoria prolubium est, quum te non in causa tantùm sed in argumento quoque isto vinco. Disce igitur tu quoque, magister sapientissime, [10] utroque modo fieri, uti non reddam quod petis: sive contra me pronunciatum erit, sive pro me. nam, si judices pro causa mea senserint, nihil tibi ex sententia debebitur: quia ego vicero. sin contra me pronunciaverint: nihil tibi ex pacto debebo, quia non vicero. Tum judices [11] dubiosum hoc inexplicabileque esse, quod utrimque dicebatur, rati, ne sententia sua, utramcumque in partem dicta esset, ipsa sese rescinderet, rem injudicatam reliquerunt: causamque in diem longissimam distulerunt. sic ab adolescente discipulo magister disciplinæ eloquentiæ inclutus [12] suo sibi argumento confutatus est, & captionis versutè [13] excogitatæ frustratus fuit.

8. *Esse obviam*] Vet. Ven. *isse obviam*, id est occurrere, diluere alia captione.

9. *Sed majus*] Vulgo, *sed magis*, &c. *proludium est*. rectè in Ms. R. *prolubium est*, id est, lubido, voluntas. Quo, vocabulo etiam utuntur antiqui, teste Nonio in *Prolubium*.

10. *Utroque modo fieri*] Voss. Cod. in notis Ms. legit, *fuerit*.

11. *Dubiosum*] Pro *dubio*. dixit & etiam alibi Gell. lib. 3. c. 3.

12. *Suo sibi*] In Vossiani Cod. notis *sibi* expungitur.

13. *Excogitatæ*] Quædam editiones, inter quas H. Stephani, *excogitatu*.

CAP. XI.

Biantis de re uxoria syllogismum non videri posse ἀντιστρέφοντα.

EXistimavit quidam etiam illud [1] Biantis, viri sapientis ac nobilis, responsum consimile esse atque est Protagorion illud, de quo dixi modò, antistrephon. nam quum rogatus esset à quodam Bias, deberetne uxorem ducere, an

B*iantis*] Bionis hoc dictum fuisse refert Diogenes Laërtius.

2. H'τοι

an vitam vivere cœlibem. [2] ἤτοι, inquit, καλὴν ἕξεις, ἢ αἰσχράν. καὶ εἰ καλὴν, ἕξεις κοινήν. εἰ δὲ αἰσχρὰν, ἕξεις ποινήν. ἑκάτερον δὲ οὐκ ἀγαθόν. οὐ ληπτέον ἄρα. ſic autem hoc reſponſum convertunt: [3] εἰ μὴ καλὴν ἕξω, οὐχ ἕξω ποινήν. εἰ δὲ αἰσχρὰν, οὐχ ἕξω κοινήν. γαμητέον ἄρα. ſed minime hoc eſſe videtur ἀντιστρέφον, quoniam ex altero latere converſum frigidius eſt infirmiuſque. nam Bias propoſuit non eſſe ducendam uxorem propter alterutrum incommodum, quod neceſſario patiendum erit ei qui duxerit. qui convertit autem, non ab ſe defendit incommodum quod adeſt: ſed carere ſe altero dicit quod non adeſt. ſatis eſt autem tuendæ ſententiæ, quam Bias dixit; quòd eum, qui duxit uxorem, pati neceſſe eſt ex duobus incommodis alterum, ut aut κοινὴν habeat aut ποινήν. ſed Favorinus noſter, quum facta eſſet forte mentio ſyllogiſmi iſtius, quo Bias uſus eſt, cujus prima [4] πρότασις eſt, ἤτοι καλὴν ἕξεις, ἢ αἰσχράν; non ratum id neque juſtum [5] disjunctum eſſe ait: quoniam non [6] neceſſarium eſt alterum ex duobus, quę disjunguntur, verū eſſe. quod in proloquio disjunctivo neceſſarium eſt. eminentia enim quadam ſignificari formarum turpes & pulchrę videntur. eſt autem, inquit, tertium quoque inter duo iſta, quæ disjunguntur: cujus rationem proſpectumque Bias non habuit. inter enim pulcherrimam feminam & deformiſſimam media quædam forma eſt; quæ à nimiæ pulchritudinis periculo & à

2. Ἤτοι καλὴν ἕξεις] I. e. *Aut pulchram habebis*, (Ven. Vet. pro ἕξεις legit ἄξεις.) *aut deformem. Et ſi pulchram ducas, habebis communem, ſi deformem habebis pœnam. Alterutrum autem non eſt bonum. Non ducenda igitur uxor.* Citat Hieronymus l. 1. contra Jovinianum Theophraſti librum, in quo quæritur, an ſapienti ducenda ſit uxor.

3. Εἰ μὲν καλὴν ἕξω] Ven. Vet. legit ἄξω. id eſt, *ſi quidem pulchram ducam, non habebo pœnam. ſi vero deformem, non habebo communem. Ducenda igitur uxor.*

4. Πρότασις eſt, &c.] *Propoſitio eſt, aut pulchram habebis, aut deformem.*

5. *Disjunctum*] Voſſ. C. *disjunctivum.*

6. *Neceſſarium*] Aliter, *neceſſum.*

7. *Q. En-*

& à summo deformitatis odio vacat. qualis à 7 Q. Ennio in Menalippa perquam eleganti vocabulo, *stata*, dicitur; quæ neque κοινὴ futura sit, neque ποινή. quam formam modicam & modestam Favorinus non mehercle inscitè appellabat uxoriam. Ennius autem in ista, quam dixi, tragœdia, eas ferè feminas ait incolumi pudicitia esse, quæ stata forma forent.

7. *Q. Ennio in Menalippa*] Ex hac quoque tragœdia citant versus Nonius, Priscianus lib. 10. Macrobius lib. 6. c. 4. Juvenalis Satyra VIII.

Ante pedes Domitî longum tu pone Thyestæ
Syrma, vel Antiopes, seu personam Menalippes.

Menalippe autem à Neptuno compressa, exposuit liberos in stabulo patris; Varro lib. 2. de Re Rust. cap. 5. *Hunc esse qui filios Neptuni è Menalippa servarit, ne in stabulo infantes grex boum obtereret.* Dionysius quoque Halycarnass. De Fig. Locut. & Eusebius de Præp. Euang. Euripidem similem tragœdiam scripsisse refert, in qua sapiens Menalippe egregie suam personam agebat. Ad hanc fabulam agendam gestu maxime opus fuisse Cicero l. 1. de Offic. testatur: *Qui voce freti sunt Epigonem, Medeamque, qui gestu Menalippam, Clytemnæstram eligunt.* Pro Menalippa Ennii legunt quoque nonnulli *Menalippo*, qui Tydeum occidit. Ita quoque versus Juvenalis supra citatos legit vetus ejusdem Poëtæ Scholiastes.

CAP. XII.

De nominibus deorum populi Romani Dijovis & Vejovis.

1 IN antiquis spectionibus nomina hæc deorum inesse animadvertimus, *Dijovis & 2 Vejovis.* Est autem etiam 3 ædes Vejovis Romæ inter arcem & capitolium. Eorum nominum rationem esse hanc comperi: *Iovem* Latini veteres à juvando appellavere: eumdemque alio vocabulo juncto patrem dixerunt. nam quod est in elisis aut immutatis quibusdam litteris Iupiter: id plenum atque integrum est

Iovis-

IN *antiquis spectionibus*] Vulgo *spectationibus. Spectio in auguralibus ponitur pro adspectione*, ut testatur Festus. Varro lib. 5. de L. L. *Spectare dictum à specio antiquo, quo etiam Ennius usus: Vos epulo postquam spexit. Et quod in auspiciis distributum est, qui habeant spectionem, qui non habeant.* Intelligit hic vel antiqua auguralia verba, vel inscriptiones, quæ spectando leguntur.

2. *Vejovis*] Cod. Voss. in notis *Vedejovis.* passim per totum caput.

3. *Ædes Vejovis*] A Romulo Nonis Martiis dedicata. Quæ erat in regione VIII, juxta P. Victor. vide Fastos Ovidii lib. 3. & Dion. Halic. l. 2.

4. *Aju-*

Iovispater. ſic & *Neptunuspater* conjunctè dictus eſt, & *Saturnuspater* & *Ianuspater*, & *Marspater*. hoc enim eſt, *Marspiter*. item Iovis *Diespater* appellatus eſt, id eſt, diei & lucis pater. iccircoque ſimili nomine 5 *Dijovis* dictus eſt, & 6 Lucetius: quòd nos die & luce quaſi vita ipſa afficeret & juvaret. *Lucetium* autem *Iovem* Cn. Nævius in libris belli Pœnici appellat. Quum Iovem igitur & Dijovem à juvando nominaſſent: eum quoque contrà deum, qui non juvandi poteſtatem ſed vim nocendi 7 haberet (nam deos quoſdam ut prodeſſent celebrabant, quoſdam ne obeſſent placabant) 8 *Vejovem* appellaverunt demta atque detracta juvan-

4 *A juvando*] Alii à Jova vel Jehova deducunt. Certe ab hac voce corrupte ἰάω, & ἰάζω, & ἰεύω nomen ſuū accepere, & hinc fortaſſe Græcorum ζεὺς. Iupiter autem tanquam Jovis Pater, ſicut Græcis ζεὺς πατὴρ.

5. *Dijovis*] Quaſi Deus Jovis, ut Diana quaſi Dea Jana.

6. *Lucetius*] Ita & Junò Lucetia dicta, quod lucis auctor ſit parturientes adjuvans. Feſtus: *Lucetium Iovem appellabant, quod eum lucis eſſe autorem credebant.* Gloſſæ, *Luccrius*, ζεὺς. lege *Lucetius*.

7. *Quoſdam ne obeſſent placabant*] Ita Pavori & Pallori conſtituta fana. Liv. lib. 1. c. 27. Etiam publice Febri fanum in Palatio dicatum fuit, ut teſtatur Plin. lib. 2. cap. 7. Prudentius Hamartigenia:

Par furor illorum, quos tradit fama dicatis
Conſecraſſe Deas, Febrem Scabiemque, ſacellis.

Ita Plutonem, Furias, Infernaleſque Deos placabant. Arnobius lib. 3. *Non commemorabimus hoc loco Deam Lavernam furum, Bellonas, Diſcordias, Furias, & læva illa quæ conſtituitis numina, taciturnitatis ſilentio præteribimus.* Vide & Auguſtinum lib. 4. de Civ. Dei. c. 21. Etiam tempeſtates conſecratas fuiſſe refert Cicero lib. 3. Nat. Deor.

8. *Vejovem appellaverunt*] Feſtus tamen *parvum Iovem*, id eſt, adoleſcentem interpretatur. Ovid.

Vis ea ſi verbi eſt, cur non ego Vejovis ædem,
Ædem non magni ſuſpicor eſſe Iovis?

Vetus marmor, FORTUNÆ. JOVIS PUERI PRIMIGENIÆ. ita & Jupiter in Anxure opido imberbis colebatur, & Juno Virgo, quæ Feronia dicebatur. Virg. lib. 7. Æneidos,

Circæumque jugum, queis Iupiter Anxurus arvis
Præſidet, & viridi gaudens Feronia luco.

Axurus tamen legendum Urſinus de Fam. Rom. arbitratur, quaſi ἄξυρος, ut in nummo argenteo Panſæ indigitatur, ab uno latere, JOVIS. AXUR. VIBIUS. C.F.C N. ab altero PANSA. Ipſa etiam urbs Anxur, vel potius Axur, à Jove Axuro nomen accepit, ut præter Servium etiam Acron teſtatur, ad Horatii lib. 1. Sat. v. Ovidius itaque ſuſpicatur *Iovi non magni* ſive adoleſcenti vel puero ædem illam à Romulo conſecratam. Sed Gellius hic noxium numen intelligit. Quem non tantum Vejovem, ſed etiam Vedium appellarunt. Martianus Capella de Nupt. Philol. *In eo perenni ſtrepitu colliditur*

juvandi facultate. *Ve* enim particula, quæ in aliis atque aliis vocabulis variatim per has duas litteras, cum *a*, littera media 9 immissa dicitur, duplicem significatum eumdemque inter sese diversum capit, nam & augendæ rei & minuendæ valet, sicut aliæ particulæ plurimæ; propter quod accidit ut quædam vocabula, quibus particula ista præponitur ambigua sint & 10 utroqueversum dicantur: veluti 11 *vescum* 12 *vehemens*, & 13 *vegrande*; de quibus alio in loco, uberiore tractatu facto, admonuimus: 14 *vesani* autem & *vecordes* ex una tantùm parte, quæ privativa est, quam Græci 15 στερητικὸν μόριον dicunt. Simulachum igitur dei *Vejovis*, quod est in æde, de qua suprà dixi, sagittas tenet, quæ sunt videlicet paratæ ad nocendum. quapropter eum deum plerique

liditur animarum, quam Vedius adjudicarit impietas, id est, Pluton, quem etiam Ditem Vejovemque dixere. Papias: *Vedius, Pluto, vel Orcus.* Vejovis igitur idem qui Jupiter Stygius. Ita enim Plutonem appellavit Virg. lib. 4. Æneidos:

Sacra Iovi Stygio quæ rite incepta paravi.

Inter supremum, id est, cœlestem & Stygium Jovem distinguit Arnob. lib. 2. & 3. Silius Italicus lib. 8. nigrum Jovem appellavit, cum inquit:

Nigro forte Iovi cui tertia regna laborant.

9. *Immissa*] Voss. Cod. *immista.*

10. *Vtroqueversum*] In utramque partem.

11. *Vescum*] Phylargyrius in IV. Georg. *Vescum*, inquit, *tria significat, minutum, edule, & multum.* & in 3. Georg. *Vescas, teneras & exiles. Nam vescum apud antiquos significabat macrum, & quasi quod escam non reciperet.* Festus: *Vescus, fastidiosus*: ve *enim pro pusillo utebantur. Lucretius vescum dixit edacem, cum ait,*

Nec mare quæ impendent vesco sale saxa peresa.

Idem: *Vesculi male curati & graciles homines, ve enim syllabam rei parvæ præponebant. Vnde Vejovem parvum Iovem, & vegrandem fabam minutam dicebant.* Ita & Plin. lib. 7. c. 20. *corpore vesco, sed eximiis viribus Tritanum.* Ovid. lib. 3. Fastor.

- - vegrandia farra coloni
Quæ male creverunt, parvaque vesca vocant.

Glossæ: *Vescus* ὀλιγόσιτος, ὀλιγοδεής. vide Gellium lib. 16. cap. 5.

12. *Vehemens*] Quasi vemens, à *ve* & *mente*, quod mens perturbata sit. hinc vehemens inserta aspiratione. vide supra lib. 2. Noct. Att. c. 3.

13. *Vegrande*] Auget hoc vocabulum, & minuit. Auget in illo versu Persii,

Vt ramale vetus vegrandi subere coctum.

Minuit in citatis jam versibus Ovidii. Ita Varro de Re rust. lib. 2. cap. 2. *Vegrandes & imbecillas oves* dixit. Sentit cum Gellio etiam Festus.

14. *Vesani*] Vet. Ed. *Vesanos*, & post illa verba *ex una tantum parte*, additur, *dici.*

15. Στερητικὸν μόριον] Id est, *privativam particulam.*

16. *Apolli-*

plerique [16] Apollinem esse dixerunt ; immolaturque illi, ritu [17] humano, [18] capra: ejusque animalis figmentum juxta simulachrum stat. propterea Virgilium quoque ajunt, multæ antiquitatis hominem sine ostentationis odio peritum numina læva in Georgicis [19] quoque deprecari : significantem quandam vim esse hujuscemodi deorum in lædendo magis quàm in juvando potentem. Versus Virgilii hi sunt:

[20] *In tenui labor, at tenuis non gloria, si quem*
[21] *Numina læva sinunt, auditque vocatus Apollo.*

In istis autem dis, quos placari oportet uti mala à nobis vel à frugibus natis [22] amoveantur, [23] *Averruncus quoque* habetur & [24] *Robigus.*

CAP.

16. *Apollinem*] Macrobius l. 1. Saturn. cap. 17. *Hinc est quod arcu & sagittis Apollinis simulachra decorantur, ut per sagittas intelligatur vis emissa radiorum. unde Homerus,*

Αὐτὰρ ἔπειτ' αὐτοῖσι βέλος ἐχεπευκὲς ἐφιείς.
Βάλλε - - -

Idem auctor est & publicæ sospitatis, quam creditur sol animantibus præstare temperie. Sed quia perpetuam præstat salubritatem, & pestilens ab ipso casu rarior est ; ideo Apollinis simulachra manu dextra gratias gestant, arcum cum sagittis sinistra : quod ad noxam sit pigrior; & salutem manus promptior largiatur. Alii, ut superius eodem capite loquitur, *cognominatum Apollinem putant, ὡς ἀπολλύντα τὰ ζῶα; Exanimat enim & perimit animantes, cum pestem intemperie caloris immittit.* Itaque morbo tali implicitos Ἀπολλωνοβλήτους appellabant, tanquam sagittis Dei tactos. Apollo quoque λοίμιος Lyndiis colebatur.

17. *Humano*] Forsan, *Romano.*

18. *Capra*] Ovid. lib. 3. Fastorum,
Stat quoque capra simul ; Nymphæ pavisse feruntur
Cretides : infanti lac dedit illa Iovi.

19. *Quoque*] Abest in Vett. Editt.

20. *In tenui labor*] Extat l. 4. Georg.

21. *Numina læva*] Servius tamen & Philargyrius interpretantur prospera, ut alibi, *intonuit lævum.*

22. *Amoveantur*] Codex Vossianus in margine, *amoliantur.*

23. *Averruncus*] Θεὸς ἀποτρόπαιος. *averruncare* enim significat *avertere.* ut ex Cicerone, Livio, Varrone, aliis, liquet. Legitur quoq; *arungus* in vet. edit. Ita legendum *Aruncus*, vel *Auruncus*, ut in Philoxeni Glossis. etiam *auruncare* Festo dicitur.

24. *Robigus*] Qui robiginem à segete averruncare credebatur, ut scribit Varro lib. 5. de L. L. Ejus festum Robigalia VII. Kal. Majas, quia tum fere segetes robigo occupat, ut testatur Plinius lib. 18. cap. 29. vide & Festum in *Robigalia.* Huic Deo canis & ovis extis sacrificabant. Ovid. lib. 4. Fast.

Flamen in antiquæ lucum Rubiginis ibat,
Exta canis flammis, exta daturus ovis.

Instituit hæc sacra Numa Pompilius. Lucum & ædem in regione V. ponit Panvinus, Ædem via Nomentana extra portam Catulariam. De cane cæso &

quidem lactente etiam Columella ita loquitur,

Hinc mala rubigo, virides ne torreat herbas,
Sanguine lactentis catuli placatur & extis.

Etiam cane rufa sacra faciebant Caniculæ sideri; Festus: *Catularia porta Romæ dicta est, quia non longe ab ea ad placandum Caniculæ sidus frugibus inimicum, rufæ canes immolabantur, ut fruges flavescentes ad maturitatem perducerentur.* sicut Romani, ita & Rhodii Deum habuere, qui rubiginem propelleret. Templum enim iis erat Apollinis Erythibii. Ἐρυθίβην enim rubiginem Græci appellant. Rubigo autem tum segetes lædit, cum udos imbre culmos sol ardens torret, sicuti Plutarchus de Primo frigido testatur. Contra tamen Plinius lib. 18. cap. 27. *Plerique dixere rorem inustum sole aëri, frugibus rubiginis esse causam, & carbunculi vitibus: quod ex parte falsum arbitror, omnemque uredinem frigore tantum constare, sole innoxio.*

CAP. XIII.

De officiorum gradu atque ordine moribus populi Romani observato.

SEniorum hominum & Romæ nobilium, atque in morum disciplinarumque veterum doctrina memoriaque præstantium, disceptatio quædam fuit, præsente & audiente me, de gradu atque ordine officiorum, quumque quæreretur, quibus nos ea prioribus potioribusque facere oporteret, si necesse esset in opera danda faciundoque officio alios aliis anteferre: non constabat. Conveniebat autem facilè, constabatque, ex moribus populi Romani, primum 1 juxta parentes locum tenere pupillos debere fidei tutelæque nostræ creditos, secundùm eos proximum locum 2 clientes habere, qui sese itidem in fidem patrociniumque nostrum dediderunt: tum in tertio loco esse 3 hospites: postea esse cognatos affinesque. Hujus moris observatio-

I *Vxta parentes*] Revera post patriam, parentes & liberos.

2. *Clientes*] Ex Romuli lege hoc profluxit, ut clientes à patronis in capite & fortunis protegerentur. De quorum jure vide Dion. Halyc. & Plutarchum in Romulo. Quin & Provinciales & socii se in clientelam dabant vel toti senatui, vel proceribus potentioribus.

3. *Hospites*] Hæc necessitudo non tantum erat inter privatos, sed etiam inter populos, vel singulos & civitates. Inter Eumenem Regem & Pop. Rom. publicum hospitium fuisse scribit Liv. lib. 7. cujus nota erat tessera hospitalis, & Jupiter hospitalis vindex illius necessitudinis violatæ.

4. *Testi-*

vationiſque multa ſunt teſtimonia documentaque in antiquitatibus perſcripta. ex quibus unum hoc interim, de clientibus cognatiſq;, quod præ manibus eſt, ponemus. M. Cato in oratione, quam dixit apud cenſores in Lentulum, ita ſcripſit: *Quod majores ſanctius habuere defendi pupillos, quàm clientem non fallere. adverſus cognatos pro cliente teſtatur.* [4] *teſtimonium adverſum clientem nemo dicit: patrem primùm, deinde patronum proximum nomen habere.* Maſſurius autem Sabinus, in libro juris civilis tertio, antiquiorem locum hoſpiti tribuit quàm clienti. Verba ex eo libro hæc ſunt: *In officiis apud majores ita obſervatum eſt, primùm tutelæ, deinde hoſpiti, deinde clienti, tum cognato, poſtea affini. de qua cauſa feminæ viris* [5] *potiores ſunt habitæ,* [6] *pupillarique tutelæ muliebris prælata: etiam adverſus quem* [7] *affuiſſent, ejus filii tutores relicti in eadem cauſa pupillo aderant.* Firmum atque clarum iſti teſtimonium rei perhibet auctoritas C. Cæſaris pontificis maximi: qui in oratione, quam pro Bithynis dixit, hoc principio uſus eſt, *Vel pro* [8] *hoſpitio regis Nicomedis, vel pro horum* [9] *neceſſitate quorum res agitur, defugere hoc munus M. V. non potui. nam neque hominum morte memoria deleri debet, quin*

4. *Teſtimonium adverſus clientem*] Utriſque tam patrono quam clienti hanc legem impoſuit Romulus, ut neque inter ſe accuſare, neque aut teſtimonio aut ſuffragio lædere, inimicitiaſve exercere licitum eſſet. vide Dion. Halycarn. lib. I.

5. *Potiores habitæ*] Prælatæ ſunt viris, quod magis defenſione egeant non ſecus atque pupilli.

6. *Pupillariq; tutelæ*] Vett. Editt. *pupillariſq; tutela mulieri prælata.* Stephanus ſecutus Badium legit *muliebri*, & bene. Pupillaris enim tutela muliebri præfertur propter teneram ætatem. mulieres autem jure antiquo, quamvis pupillæ non eſſent, in perpetua erant tutela.

7. *Affuiſſent*] Suppe patres. Senſus eſt: Etiam ſi patres in judicio contra aliquem ſtetiſſent, filii tutores adjuvare pupillum tenebantur. Moſellanus ita interpretatur, ſi tutores filios habuiſſent, qui accuſarent pupillos, tunc parentes tutores pupillorum, contra ſuos filios ſtabant pro pupillis, adeo ut pupilli etiam filiis præferrentur. ſi Moſellani ſententiam ſequimur, diſtinctio adhibenda eſt non poſt *affuiſſent*, ſed poſt *ejus filii*.

8. *Hoſpitio*] Quo non ſine infamia pudicitiæ uſus eſt Cæſar. Suet. in Cæſ. cap. 49.

9. *Neceſſitate*] Neceſſitudine clientelæ.

10. *M. V*] Vetus Ed. *Mumi V.nici*, lege *M. Vinici*.

11. *Opem*] Vet. Ven. Ed. *auxilium*.

a proximis retineatur : neque clientes sine summa infamia deser
possunt : quibus etiam à propinquis nostris [11] *opem ferre instituimus.*

CAP. XIV.

Quòd Appion doctus homo, qui Plistonices appellatus est, vidisse se Romæ scripsit recognitionem inter se mutuam ex vetere notitia hominis & leonis.

1 APpion, qui Plistonices appellatus est, litteris homo multis præditus, rerumque Græcarum plurima atque varia scientia fuit. ejus libri non incelebres feruntur, quibus 2 omnium fermè, quæ mirifica in Ægypto visuntur audiunturque 3 historia comprehenditur. sed in his quæ audivisse vel legisse sese dicit, fortasse à vitio studioque ostentationis fit loquacior. est enim sanè quàm in prædicandis doctrinis suis 4 venditator. hoc autem, quod in libro Ægyptiacorum quinto scripsit, neque audisse neque legisse, sed ipsum sese in urbe 5 Romana vidisse oculis suis confirmat: 6 In circo maximo, inquit, 7 venationis amplissimæ pugna populo dabatur. ejus rei, Romæ quum forte essem, spectator, inquit, fui. multæ ibi sævientes feræ, magnitudines bestiarum

APpion, *qui Plistonices appellatur*] Vulgò, *qui Polyhistor.* Plistonicæ meminit Plin. lib. 37. cap. 15. Clemens lib. 1. στρωμ. Tiberii tempore & ultra vixit, nam ab Alexandrinis ad Caligulam legatus fuit, ut Philo pro Judæis. Rerum Ægyptiacarum lib. quinque scripsit, ut testatur Tatianus Orat. ad Gentes. Etiam contra Judæos, cui respondit Josephus adversus Apionem. Legendum hic potius *Apion*, non *Appion*, ut rectè annotavit Vossius.

2. *Omnium*] Vet. Ed. *omnibus*.

3. *Historia*] V. ed. *Historiam comprehendit.*

4. *Venditator*] Jactator. nam venditantes sua plus nimio commendant. Vet. Ed. male legit, *vindicator*.

5. *Romana*] Vet. Ed. *Roma*.

6. *In circo maximo*] Ex Palatini latere meridionali, quod Aventino oppositum jacet : cujus ruinæ hodie cernuntur ab æde S. Anastasiæ, usque ad Severi septizonium. Fornices quadrupliciter altera alteri impositæ, & sedilium directæ lineæ, ut testatur Fabricius in Roma. vide Bullengerum de Circo, & Panvinum de Lud. Circ.

7. *Venationis*] Vide Onuphrium lib. 2. de Lud. & Circ. & Vopiscum in vita Probi.

8. *Toris*

ſtiarum excellentes omniumque inuſitata aut forma erat aut ferocia. ſed præter alia omnia leonum, inquit, immanitas admirationi fuit: præterque omnis ceteros unius. is unus leo corporis impetu, & vaſtitudine, terrificoque fremitu & ſonoro,[8] toris[9] comiſque cervicum[10] fluctuantibus animos oculoſque omnium in ſe convertit. introductus erat inter complures cæteros[11] ad pugnam beſtiarum[12] datus ſervus viri conſularis. ei ſervo[13] Androclus nomen fuit. hunc ille leo ubi vidit procul, repente, inquit, quaſi[14] ammirans ſtetit: ac deinde ſenſim atque placidè tamquam noſcitabundus ad hominem accedit: tum caudam more atque ritu adulantium canum clementer & blandè movet; hominiſque ſeſe corpori adjungit; cruraque ejus & manus propè jam exanimati metu lingua leniter demulcet. homo Androclus inter illa tam atrocis feræ blandimenta amiſſum animum reciperat: paulatim oculos ad contuendum leonem refert. tum, quaſi mutua recognitione facta, lætos, inquit, & gratulabundos videres[15] hominem

8. *Toris*] Tori ſunt eminentes muſculoſæ partes, quæ nervis vel toris tanquam funibus ſunt compactæ.

9. *Comiſque*] Jubis. jubati ætate leones, generoſi. Leænis nullæ teſte Plinio lib. 8. cap. 16.

10. *Fluctuantibus*] Forſan, *fluitantibus*. ad comas refertur.

11. *Ad pugnam beſtiarum*] Hæc pro ratione delicti fugitivorum pœna. Aliquando ſtigmata & notæ iis inurebantur, qui ſubverbuſtæ Feſto appellantur.

12. *Datus*] Ver. Ed. *Dacus*, quaſi ſervus è Dacia.

13. *Androclus*] Vulgo *Androdus*, Æliano etiam Ἀνδροκλῆς appellatur. vide Hiſt. lib. 7. c. 48.

14. *Ammirans*] Ita paſſim in Ms. legitur pro *admirans*.

15. *Hominem & leonem*] Similis hiſtoria, quam Seneca lib. 2. de Benef. cap. 19. refert, *Leonem*, inquit, *in amphitheatro ſpectavimus, qui unum è beſtiariis agnitum, cum quondam ejus fuiſſet magiſter, protexit ab impetu beſtiarum*. Putat Lipſius eandem eſſe hiſtoriam cum hac Gelliana. Tempora quidem conveniunt, nam Appion eodem tempore vixit, ut ex Joſepho, Plinio, aliiſq; auctoribus liquet. Sed non omnia conveniunt. Scribit Seneca, beſtiarium quondam leonis fuiſſe magiſtrum, deinde protectum ab impetu ferarum. Quæ hic paulo aliter narrantur. Extat quoque hiſtoria leonis à Juvene quodam, dum in Africa exercitum Rex Maurorum Juba duceret, ſagitta percuſſi, qui cum in ſylvam ſe recepiſſet, & anno poſt copias illuc Rex iterum traduceret, ab eodem leone juvenis ille correptus, & dilaceratus eſt. De Cretenſi puero à dracone latronibus occiſis erepto, quod illi aliquando familiaris fuiſſet, vide Ælian. Var. Hiſt. lib.

nem & leonem. ea re prorſus tam admirabili maximos populi clamores excitatos dicit, arceſſitumque à Cæſare Androclum, [16] quæſitumque cauſam cur ille atrociſſimus leonum uni [17] peperciſſet. ibi Androclus rem mirificam narrat atque ammirandam. Quum provinciam, inquit, Africam proconſulari imperio meus dominus obtineret, ego ibi iniquis ejus & cotidianis verberibus ad fugam ſum coactus; &, ut mihi à domino [18] terræ illius præſide tutiores latebræ forent, in camporum & harenarum ſolitudines conceſſi: ac, ſi defuiſſet cibus, conſilium fuit mortem aliquo pacto quærere. tum ſole, inquit, medio [19] rapido & flagrante [20] ſpecum quamdam nactus remotam latebroſamque, in eam me [21] penetro & recondo. neque multò poſt ad eamdem ſpecum venit hic leo, debili uno & cruento pede, gemitus edens & murmura dolorem cruciatumque vulneris commiſerantia: atque illic primo quidem conſpectu advenientis leonis territum ſibi & pavefactum animum dixit. ſed poſtquam introgreſſus, inquit, leo, uti re ipſa apparuit, in habitaculum illud ſuum, vidit me procul deliteſcentem, mitis & manſuetus acceſſit: ac ſublatum pedem oſtendere ac porrigere, quaſi opis petendæ gratia, viſus eſt. ibi, inquit, ego ſtipem ingentem [22] veſtigio pedis ejus hærentem [23] revelli: conceptamque ſaniem vulnere intimo expreſſi.: accuratiuſque, ſine magna jam formidine, ſiccavi penitùs atque deterſi cruorem. Ille tunc mea opera & medela levatus, pede in manibus meis poſito

lib. 13. c. 46. & Photium in Biblioth.

16. *Quæſitumque*] Aliter, *quæſitamque*, vel *quæſita ab eo cauſa.*

17. *Peperciſſet*] Vett. Ed. *parſiſſet.*

18. *Terræ illius præſide*] Confundit proconſulem cum præſide Macer JC. l. 1. ff. de Offic. proconſ. *Nomen præſidis generale eſt, eo quod & proconſules, & legati Cæſaris, & omnes Provincias regentes, licet ſenatores ſint* (legendum *non ſint*, intelligit enim equites) *præſides appellantur.*

19. *Rapido*] Legunt alii *ardido*, Priſcianus *arido.*

20. *Specum quandam*] Specus in maſculino, fœminino & neutro dicitur.

21. *Penetro*] Penitus abdo. nove dixit Gellius.

22. *Veſtigio pedis*] Ima parte pedis.

23. *Revelli*] Vett. Editt. *revulſi.*

24. *Quas*

posito recubuit & quievit. atque, ex eo die, triennium totum ego & leo in eadem specu eodemque victu viximus. nam, [24] quas venabatur feras, membra opimiora ad specum mihi suggerebat. quæ ego, ignis copiam non habens, [25] sole meridiano tosta edebam. sed ubi me, inquit, vitæ illius [26] ferinæ jam pertæsum est, leone in venatum profecto, reliqui specum: &, viam ferme tridui permensus, [27] à militibus visus apprehensusque sum, & ad dominum ex Africa Romam deductus. is me statim rei capitalis damnandum, dandumque ad bestias curavit. intelligo autem, inquit, hunc quoque leonem, me tunc separato, captum gratiam mihi nunc [28] etiam beneficii & medicinæ referre. Hæc Appion dixisse Androclum tradit: eaque omnia scripta circumlataque tabella populo declarat: atque ideo, [29] cunctis petentibus, dimissum Androclum & pœna solutum, leonemque ei suffragiis populi donatum. postea, inquit, videbamus Androclum & leonem loro tenui revinctum urbe tota circum tabernas ire: donari ære Androclum; floribus spargi leonem: omnes ferè ubique obvios dicere: *Hic est leo hospes hominis, hic est homo medicus leonis.*

24. *Quas*] Aliter, *earum, quas*.
25. *Sole meridiano tosta*] Vett. Editt. *sole meridiano torrens*. sed in Ms. *tosta*.
26. *Ferinæ*] In Cod. Voss. Annot. *ferme*.
27. *A militibus*] Militibus stationariis ea cura incumbebat fugitivos servos inquirendi & custodiendi, ut ex toto tit. ff. de servis fugitivis apparet.
28. *Etiam*] Abest à vet. ed.
29. *Cunctis petentibus*] Populi in arena præcipuum jus, & ad voluntatem ejus Domini se conformabant. pollex autem pressus signum erat favoris & liberationis, conversus contra aversi animi indicium. vide Lipsium lib. 2. Saturn. cap. 22.

CAP. XV.

Corpusne sit vox, an ἀσώματον, varias esse philisophorum sententias.

VEtus atque perpetua quæstio inter nobilissimos philosophorum agitata est: corpusne sit vox an incorpo-

 reum.

reum. hoc enim vocabulum quidam finxerunt proinde quòd Græcè dicitur ἀσώματον. Corpus autem est, quod aut efficiens est aut patiens. id Græcè [1]definitur [2] τὸ δρώμενον ἢ πάσχον σῶμά ἐστι. quam definitionem significare volens [3] Lucretius ita scripsit:

Tangere enim aut tangi nisi corpus nulla potest res.

alio quoque modo corpus esse Græci dicunt [4] τὸ τριχῆ διαστατόν. sed vocem Stoici corpus esse contendunt: [5] eamque esse dicunt ictum aëra: Plato autem non esse vocem corpus putat. non enim percussus, inquit, aër, [6] sed plaga

DEfinitur] Vett. Editt. *dicitur.*

2. Τὸ δρώμενον] Id est, *Agens aut patiens corpus est.*

3. *Lucretius*] Lib. 1.

4. Τὸ τριχῆ διαστατόν] Id est, *Trina dimensione distans.* constat enim longitudine, latitudine, & profunditate.

5. *Eamque esse dicunt ictum aëra*] Diogenes Laërtius in vita Zenonis: ἐστὶ φωνὴ ἀὴρ πεπληγμένος. Eandem definitionem Seneca lib. 2. Nat. Qu. Diomedes lib. 2. & Priscianus repetunt. Ideoque Stoici vocem corpus esse affirmabant. verba Laërtii in Zenone hæc sunt: καὶ σῶμα δ' ἐστὶν ἡ φωνὴ κατὰ τοὺς Στωϊκούς, ὥς φησιν Ἀρχέδημός τε ἐν τῇ περὶ φωνῆς, καὶ Διογένης, καὶ Ἀντίπατρος καὶ Χρύσιππος ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν φυσικῶν. Πᾶν γὰρ τὸ ποιοῦν σῶμά ἐστι· ποιεῖ δὲ ἡ φωνὴ προσιοῦσα τοῖς ἀκούουσιν ἀπὸ τῶν φωνούντων, id est, *sed & corpus est vox juxta Stoicos, ut ait Archidemus in libro de Voce, & Diogenes, & Antipater, & Chrysippus secundo Physicorum. Omne enim quod facit aliquid corpus est, facit autem vox, quæ à loquentibus ad audientes pervenit.* Idem legas apud Plutarchum lib. 4. de Placit. Philos. cap. 20. & Galenum in tractatu de Præcogn. cap. 5. & Eustathium Il. Β. Quinetiam eidem omnia esse corpora statuebant, ne accidentibus quidem exceptis, ut testatur Sextus Empiricus adversus Mathem. & Lucianus in Hermotimo.

6. *Sed plaga ipsa atque percussio*] Primus inter Philosophos, teste Laërtio, vocem πλῆξιν τοῦ ἀέρος appellavit. Facit huc locus Platonis, quem citat Plutarchus de Placitis Philos. lib. 4. c. 19. Πλάτων, inquit, τὴν φωνὴν ὁρίζεται, πνεῦμα διὰ στόματος ἀπὸ διανοίας ἠγμένον καὶ πληγὴν ὑπὸ ἀέρος δι' ὤτων καὶ ἐγκεφάλου, καὶ αἵματος μέχρι ψυχῆς διαδιδομένην, id est, *Plato vocem definit spiritum per os à cogitatione* (vel *animo*) *impulsum, & plagam ab aëre per aures ac cerebrum, & sanguinem ad animam usque traductam.* Aliud proculdubio est plaga ipsa atque percussio, quam aër percussus. Simili modo loquitur Aristoteles lib. 2. de Anim. c. 8. ὥστε ἡ πληγὴ τοῦ ἀναπνεομένου ἀέρος ὑπὸ τῆς ἐν τούτοις τοῖς μορίοις ψυχῆς πρὸς τὴν καλουμένην ἀρτηρίαν φωνή ἐστι. Inter πεπληγμένον ἀέρα & πληγὴν etiam rectè distinguit Origenes lib. 2. & 4. contra Celsum, & Nemesius de Nat. hom. c. 4. Neque illis vox corpus fuit. Concludam latinis verbis Plutarchi lib. 4. cap. 40. *Pythagoras, Plato, Aristoteles incorpoream vocem statuunt, non enim aërem*

plaga ipsa atque percussio, vox est. οὐχ ἁπλῶς πληγὴ ἀέρος ἐστὶν ἡ φωνή. πλήττει γὰρ τὸν ἀέρα καὶ δάκτυλος παραγόμενος καὶ οὐδέπω ποιεῖ φωνήν. ἀλλ' ἡ πόση πληγὴ, καὶ σφοδρὰ, καὶ πόση δὲ ὥστε ἀκουστὴν γενέσθαι. 8 Democritus ac deinde Epicurus ex 9 individuis corporibus vocem constare dicunt, eamque, ut ipsis eorum verbis utar, ῥεῦμα λόγων appellant. 10 Hos aliosque tales argutæ delectabilisque desidiæ aculeos quum audiremus, vel lectitaremus: neque in his scrupulis aut emolumentum aliquod solidum ad rationem vitæ pertinens, aut finem ullum quærendi videremus: Ennianum Neoptolemum probabamus, qui profecto ita ait;

Philo-

rem esse, sed figuram aëri hærentem & superficiem certo quodam pulsu factam esse vocem. Omnis autem superficies incorporea est. Movetur quidem cum corporibus, nullo tamen prorsus corpore constat, sicuti flexa virga superficies quidem nihil patitur, materia autem flectitur. Vox itaque non est aër ictus, sed plaga aëris & alterius corporis. Quæ ita juxta rerum naturalium peritos fieri solita. Aër à pulmonibus attractus impellitur ad laryngem, (cujus pars, quæ glottis dicitur proximum & adæquatum est organum) quæ duriuscula est, & per musculos varie aperitur, clauditurque, ibidemque collisus fit vox vel resonantia, cui edendæ inserviunt inprimis lingua, palatum, dentes, labia. vide Galenum, Aristotelem, aliosque medicos, Philosophosque veteres.

7. Οὐχ' ἁπλῶς, &c.] Id est, *non simpliciter plaga aëris vox est, nam digitus quoque adactus aërem ferit, & vocem non edit. Sed plaga magna & vehemens, & tanta ut exaudiri possit.*

8. *Democritus ac deinde Epicurus*] De quibus ita loquitur Plutarchus lib. 4. περὶ τῶν ἀρεσκ. c. 19. Ἐπίκουρος τὴν φωνὴν εἶναι, ῥεῦμα ἐκπεμπόμενον ἀπὸ τῶν φωνούντων, ἢ ἠχούντων, ἢ ψοφούντων. τοῦτο δὲ τὸ ῥεῦμα εἰς ὁμοιοσχήμονα θρύπτεσθαι θραύσματα. ὁμοιοσχήμονα δὲ λέγεται τὰ στρογγύλα τοῖς στρογγύλοις, καὶ σκαληνὰ καὶ τρίγωνα τοῖς ὁμογενέσι. τούτων δὲ ἐμπιπτόντων ταῖς ἀκοαῖς, ἀποτελεῖσθαι τὴν αἴσθησιν τῆς φωνῆς. φανερὸν δὲ τοῦτο γίγνεσθαι ἀπὸ τῶν ἀσκῶν ἐκρεόντων, καὶ τῶν ἐμφυσώντων κναφέων τοῖς ἱματίοις. Δημόκριτος καὶ τὸν ἀέρα φησὶν εἰς ὁμοιοσχήμονα θρύπτεσθαι σώματα (ὁμοιοσχήμονα δὲ λέγεται τὰ στρογγύλα τοῖς στρογγύλοις) καὶ συγκαλινδεῖσθαι τοῖς ἐκ τῆς φωνῆς θραύσμασι. Id est, *Epicurus vocem emissum esse à loquentibus profluvium, sonantibusque & strepentibus. Illam autem fluxione in conformia comminui fragmenta. Conformia vero dici teretia teretibus, & scalena scalenis, & triangula sui generis figuris. His fragmentis in aures incidentibus vocis sensum confici. Manifestum autem hoc esse in utribus effluentibus, fullonibusque vestes inflantibus. Democritus quoque aërem in corpora uniformia frangi, & cum fragmentis sive particulis vocis una volvi.*

9. *Individuis corporibus*] Atomis.

10. *Hos aliosque*] De voce tamen & visu non tantum jucunda, sed etiam utilis contemplatio est.

11. Phil-

[11] *Philosophandum est paucis. nam omnino haud placet.*

11. *Philosophandum est paucis*] Turnebus, ut senarius sit, legit:

Philosophandum est mi paucis: nam omnino haud placet.

Sed putat Vossius fuisse trochaicum quadratum istiusmodi,

Philosophari mihi est necesse: at paucis: nam omnino haud placet.

Saltem propius ita acceditur ad verba hæc Ciceronis, quæ sunt lib. 2. Tusc. Qu. *Neoptolemus quidem apud Ennium, philosophari sibi ait necesse esse:*

Sed paucis: nam omnino haut quidem placere.

Voss. ad Fragm. Ennii.

CAP. XVI.

De vi oculorum atque videndi rationibus.

1 DE videndi ratione deque cernendi natura diversas esse opiniones philosophorum animadvertimus. Stoïci causas esse videndi dicunt, radiorum ex oculis in ea quæ videri queunt, emissionem, aërisque simul intentionem. 2 Epicurus 3 autem affluere semper ex omnibus corporibus simulachra quædam corporum ipsorum, eaque sese in oculos inferre, atque ita fieri sensum videndi putat. Plato existimat genus quoddam ignis lucisque de oculis exire: idque conjunctum continuatumque vel cum luce solis vel cum alterius ignis lumine, sua vi & externa nixum, efficere, ut, quæcunque 4 offenderit illustraveritque, cernamus. sed & hic neque diutius 5 immorandum: ejusdemque illius Enniani Neoptolemi, de quo suprà scripsimus, consi-

DE *videndi ratione*] Videndus & Plutarchus lib. 4. de Plac. Philos. cap. 13. ubi veterum sententias proponit, & Galenus lib. 7. de Placitis Platonis & Hippocratis, & Macrob. lib. 7. Sat. c. 14. Non vana est eorum opinio, qui visum simul receptione specierum, & emissione radiorum oculi ad aliquod intervallum fieri existimant. Ejus sententiæ fuit Empedocles, similisque Platonis συναύγεια. vide illum in Timæo. atque ita species radiis junctæ cum ad oculum pervenerint in retina tunica demum agnoscuntur, quia ibi opaco corpore sistuntur, non primario in crystallino, ut voluit Galenus. vide Plempii Ophtalmographiam.

2. *Epicurus*] Atque etiam Democritus. vide Gassendum de Phil. Epic. part. 2. Sect. 1. cap. 11. & 12.

3. *Autem*] Abest à vet. ed.

4. *Offenderit*] In Ms. *ostenderit*.

5. *Immorandum*] Vett. Editt. *Sed & hic ea quæ differimus, imaginandum.* In Ms. R. erat, *sed hic eaque diutius imurnandum*, ex quo emendat Lambecius, *sed neque hic diutius immorandum.*

Verrius

consilio utendum est : qui degustandum ex philosophia censet, non in eam ingurgitandum.

CAP. XVII.

Quam ob causam dies primi post kalendas, nonas, idus, atri habeantur : & cur diem quoque quartum ante kalendas, vel nonas, vel idus, quasi religiosum plerique vitant.

1 VErrius Flaccus, in quarto de verborum significatione, dies, qui sunt 2 postridie kalendas, nonas, idus, quos vulgus imperitè 3 *nefastos* dicit, propter hanc causam dictos habitosque atros esse scribit. *Vrbe*, inquit, *à Gallis Senonibus reciperata, L. Atilius in senatu verba fecit, Q. Sulpicium Tribunum militum* 4 *ad Aliam adversus Gallos pugnaturum rem divinam dimicandi gratia postridie idus fecisse : tum exerci-*

VErrius Flaccus] Vide supra p. 283.

2. *Postridie Kalendas, &c.*] Ita etiam Festus, & ex Festo Paulus. Locus similis, sed paulò aliter apud Macrobium occurrit lib. I. Saturn. cap. 16. *Dies*, inquit, *postridianos ad omnia majores nostri cavendos putarunt; quos etiam atros, velut infausta appellatione damnarunt : eosdem tamen nonnulli communes velut ad emendationem nominis vocitaverunt. Horum causam Gellius Annalium libro quintodecimo, & Cassius Hemina historiarum libro secundo referunt. Anno ab Vrbe condita trecentesimo, sexagesimo tertio, à tribunis militum Virgilio Mallio, Æmilio Posthumio, collegisque eorum in senatu tractatum, quid esset propter quod totiens intra paucos annos male esset afflicta Resp.; & ex praecepto patrum L. Aquinium haruspicem in senatum venire jussum religionum requirendarum gratia dixisse, Q. Sulpicium tribunum militum, ad Aliam adversus Gallos pugnaturum, rem divinam dimicandi gratia fecisse postridie idus Quintiles; item apud Cremeram, multisque aliis temporibus & locis post sacrificium die postero celebratum male cessisse conflictum : tunc patres jussisse ut ad collegium Pontificum de his religionibus referretur: pontificesque statuisse postridie omnes Kalendas, nonas, idus atros dies habendos; ut hi dies, neque præliales, neque comitiales essent. Sed & Fabius Maximus Servilianus pontifex, in libro duodecimo negat oportere atro die parentare, quia tunc quoque Ianum Iovemque præfari necesse est, quos nominari atro die non oportet.* Augustus etiam postridie nundinas & nonas tanquam inominatos dies vitabat, vel quod illi dies non bene sibi vertissent, vel ad imitationem superioris superstitionis. vide Sueton. in Augusto cap. 92.

3. *Nefastos*] Vide supra p. 291. Nonius tamen : *Atri dies, dicuntur, quos nunc nefastos, vel posteros vocant.*

4. *Ad Aliam*] Tacitus Histor. lib. 2. *Funesti ominis loco acceptum est, quod maximum Pontificatum adeptus Vitellius de ceremoniis XV. Kal. Aug. edixisset, antiquitus infausto die Cremerensi Aliensique cladibus.* vide de ominibus infaustis Jo. Isac. Pontanum ad Macrob. p. 621.

5. *Rem*

exercitum populi Romani occidione occisum, & post diem tertium ejus diei urbem præter Capitolium captam esse: compluresque alii senatores recordari sese dixerunt, quotiens belli gerendi gratia res divina postridie kalendas, nonas, idus, à magistratu populi Romani facta esset, ejus belli proximo deinceps prœlio 5 *rem publicam malè gestam esse. tum senatus eam rem ad pontifices rejecit, ipsi, quod videretur, statuerent. pontifices decreverunt nullum his diebus sacrificium rectè futurum.* 6 Ante diem quoque quartum kalendas vel nonas vel idus, tamquam 7 ominalem diem plerique vitant. ejus observationis an religio ulla sit tradita, quæri solet. nihil super ea re scriptum invenimus: nisi quòd Q. Claudius Annalium quinto cladem pugnæ Cannensis vastissimam factam dicit 8 ante diem quartum nonas Sextilis.

5. *Rem publicam*] Ita vet. Ven. A Bad. *publicam* abest. Aliæ vett. *Reip. malam gestam*, nullo sensu. Alii legunt, *Reip. male gestum*. In Voss. Cod. pro *publicam* legitur, *populi*.

6. *Ante diem*] Eadem verba ex Gellio repetit Macrobius lib. 1. Sat. c. 16.

7. *Ominalem*] Macrobius, *inominalem*. & ita vett. edit. In Voss. Cod. ad marginem, *innominalem*.

8. *Ante diem quartum*] Id est, die quarto ante nonas Sextilis, sive Augusti. De hoc more loquendi multis agit Salmasius in Epist. lib. 1. Epist. cxxiv. *Ante diem* forsan dictum ut vitaretur ambiguitas, an ante an post Kalendas vel nonas dies intelligatur. Dicebatur quoque *in ante diem*. Priscianus lib. 18. ex Ciceronis prima Invectiva: *meministi me in ante diem duodecimum Kalendarum Novembrium dicere in senatu, fore in armis certo die, qui dies futurus esset in ante diem sextum Kalendarum Novembrium.*

CAP. XVIII.

In quid & quantum differat historia ab annalibus: superque ea re verba posita ex libro rerum gestarum Sempronii Asellionis primo.

HIstoriam ab annalibus quidam differre eo putant, quod, quum utrumque sit rerum gestarum narratio, earum tamen propriè rerum sit historia, quibus rebus gerendis interfuerit is, qui narret. eamque esse opinionem quo-

quorundam [1] Verrius Flaccus refert, in libro de significatu verborum quarto; ac se quidem dubitare super ea re dicit: posse autem videri putat nonnihil esse rationis in ea opinione, quod historia Græcè significet rerum cognitionem [2] præsentium. sed nos audire soliti sumus annales omnino id esse quod historiæ sint; historias [3] non omnino esse id quod annales sint; [4] sicuti, quod est homo, id necessario animal esse; quod est animal non id necesse est hominem esse: ita historias quidem esse ajunt rerum gestarum vel expositionem vel demonstrationem, vel quo alio nomine id dicendum est. annales verò esse quum res gestæ plurium annorum, observato cujusque anni ordine, deinceps componuntur. quum verò non per annos sed per dies singulos res gestæ scribuntur, ea historia Græco vocabulo ἐφημερὶς dicitur, cujus Latinum interpretamentum scriptum est in libro [5] Sempronii Asellionis primo: ex quo libro pluria verba adscripsimus, ut simul ibidem quid ipse inter [6] res gestas & annales [7] esse dixerit ostenderemus: *Verùm inter eos*, inquit, *qui annales relinquere voluissent, & eos qui res gestas à Romanis perscribere conati essent*, [8] *omnium rerum hoc interfuit.* [9] *annales libri tantummodò quod factum quoque anno*

V*Errius Flaccus*] Vide supra. Ejus opinionem sequitur Servius ad l. 1. Æneid.

2. *Præsentium*] Dure ad eos qui præsentes fuerint hoc refert Stephanus, ut ex textu liquet.

3. *Non omnino*] In Voss. Cod. *omnino non*.

4. *Sicuti, quod est homo,*] Sicut genus & species inter se differunt.

5. *Sempronii Asellionis*] Vide supra pag. 65.

6. *Res gestas*] Rerum gestarum historiam.

7. *Esse*] Legendum credit H. Stephanus, *interesse*, ut postea Sempronius loquitur. Alioqui *discrimen*, sive *discriminis* aut simile aliquid intelligi existimat. Sed nihil mutandum.

8. *Omnium rerum*] Badius distinguit commate post *rerum*. Stephanus, sed dure suspicatur legendum, *omnino nimirum*.

9. *Annales libri*] Cicero lib. 2. de Orat. ubi de Annalibus maximis, quibus res gestas singulorum annorum Pontifex Maximus annotabat, verba fecisset, ita de Annalibus subjungit: *Hanc similitudinem scribendi multi secuti sunt, qui sine ullis ornamentis monumenta solum temporum, hominum, locorum, gestarumque rerum reliquerunt.* Eidem, *unam dicendi laudem putabant esse brevitatem*, ut ibidem Cicero.

10. *Id*]

anno gestumve sit, [10] *id demonstrabant, id est eorum quasi qui diarium scribunt, quam Græci* ἐφημερίδα *vocant. nobis non modò* [11] *satis esse video quod factum esset id pronunciare, sed etiam quo consilio quaq; ratione gesta essent demonstrare.* Paulo pòst idem Asellio in eodem libro: *Nam neque alacriores ad rempublicam defendendam, neque segniores ad rem perperàm faciundam annales libri commovere quicquam possunt. scribere autem bellum quo initum consule, & quo modo confectum sit, & quis triumphans introïerit, &* [12] *quæ eo in bello gesta sint* [13] *iterare: non prædicare autem interea quid senatus decreverit, aut quæ lex* [14] *rogatiove lata sit, neque quibus consiliis ea gesta sint: id* [15] *fabulas pueris est narrare, non historias scribere.*

10. *Id*] F. Ursinus in vett. Codd. legi testatur, *ea nos demonstrabant.*

11. *Satis esse*] Exponit Barthius, *satius esse.* Ita Cœlius, *satis videtur, & commodum est* conjunxit apud Charisium l. 2. de tenuitate enim Annalium jam ante locutus est. *Satis* tamen servari potest. *bene est, quod satis est, satius autem melius est*, ut Priscianus loquitur.

12. *Et quæ eo in bello*] Ita restituendus locus ex Ms. vulgo in antiq. edit. *exque eo libro, quæ in bello gesta sunt prædicare, id fabulas esse prædicare ait.* Atque ita, ut supra, etiam H. Stephanus edidit.

13. *Iterare*] Antique, pro memorare, referre.

14. *Rogatiove*] Leges, plebiscita atque id generis alia decreta rogationes appellabantur, quod tribus rogarentur, *Velitis jubeatis id fieri.* Cum respondissent, *uti rogatis*, lex erat. Legitur quoque *qua rogatione.* Quod non contemnendum existimat Barthius, quia multum interest scire, qua occasione & causâ, quibus rogantibus lex perlata sit.

15. *Fabulas pueris est narrare*] Ita hyperbolice loquitur, quia illis narrationibus non augetur prudentia civilis. Fabula autem dicitur apud antiquos scriptores non tantum de fictis sed etiam veris narrationibus. Pro *pueris* in antiqua edit. Roman. anno CIↃ CCCC LXXII, *puris*, forsan legendum, *puras.*

CAP. XIX.

Quid sit adoptatio, *quid item sit* arrogatio, *quantumque inter se differant; verbaque ejus quæ qualiaque sint, qui in liberis arrogandis super ea re populum rogat.*

QUum in alienam familiam inque liberorum locum extranei sumuntur, aut per prætorem fit aut [1] per populum.

PEr populum] Jus antiquum hic proponit Auctor noster. sub principibus fiebat arrogatio principali rescripto, ut ex jure civili liquet. Sed quando per

pulum. quod per prætorem fit; adoptatio dicitur: quod per populum; arrogatio. Adoptantur autem, quum à parente, in cujus potestate sunt, 2 tertia mancipatione in 3 jure ceduntur; atque ab eo qui adoptat, apud eum 4 apud quem legis actio est, vindicantur. Arrogantur ii, qui, quum sui juris sunt, in alienam sese potestatem tradunt: ejusque rei

per populum fieri desierit, ab eruditis dubitatur. Hotomanus sub Diocl. & Max. vel circa illam ætatem abolitum ritum illum existimat. Et huc facere videntur verba Impp. in L. impuberem C. de Adopt. *Arrogatio etiam ex indulgentia principali facta perinde valet apud prætorem, vel præsidem intimata, ac si per populum jure antiquo facta esset.* Mirum est populi, non vero Principis mentionem facere Gellium, nisi antiquus mos tum adhuc in usu fuerit. Certe & Cajus in Instit. lib. 2. antiquum jus proponit, etiam Ulpianus in Fragm. tit. 8. Accedit quod curiatæ legis usum, quæ in comitiis fieret, in arrogationibus sub Imperatoribus perdurasse, ex Dionis lib. 39. & 43. Appiano lib. 3. Belli Civ. apparet. ita Tiberium, & Neronem adoptatum, ex lib. 1. Ann. & lib. 12. liquet. Quinetiam Tacitus lib. 1. hist. his verbis utitur, *si te privatus lege curiata apud Pontifices, ut moris est adoptarem.* Ita loquitur Galba ad Pisonem. Sin ritus ille adhuc in usu fuerit, ab auctoritate tamen Principum dependebat. vide *Magium*, Miscellan. lib. 4. cap. 6.

2. *Tertia mancipatione*] Abalienatio ejus rei quæ mancipi, fiebat aut nexu, aut in jure cessione. Boëthius lib. 3. in Topica Ciceronis ex Caji Institutionibus de nexu faciendo hæc citat. *Est autem mancipatio imaginaria quædam venditio, quod ipsum jus proprium Romanorum est civium, eaque res ita agitur, adhibitis non minus quam quinque testibus Rom. civibus puberibus, & præterea alio ejusdem conditionis, qui libram æneam teneat, qui vocatur libripens. Is qui mancipium accipit, æs tenens ita dicit; Hunc ego hominem ex Iure Quiritium meum esse ajo, isque mihi emptus est hoc ære, æneaque libra, deinde ære percutit libram, indeque æs dat ei, à quo mancipium accipit.* Interveniebant igitur tres mancipationes, & duæ manumissiones, ut ex l. ult. C. de Adopt. apparet. nam si filius tertia vice manumissus esset, fiebat sui juris. tertia autem mancipatione ita vendebatur, & mancipabatur adoptatori, ut ei in jure cederetur, isque illum tanquam filium suum assereret, & jure Quiritum adinstar quodammodo servi vindicaret. Mancipatio igitur hæc erat ficta venditio, olim lege Romnli vera, ut testatur Dionysius Halic. lib. 2. uno autem nummo vel duobus fiebat hæc venditio. vide Cajum lib. 1. & Theophilum lib. 1. tit. 9.

3. *In jure ceduntur*] Boëthius distinguit mancipationem, & in jure cessionem. Aliquis autem apud magistratum rem tenens ita loquebatur, *Hunc ego hominem ex Iure Quiritum meum esse ajo: deinde postquam vindicavit, prætor interrogabat eum qui cedit, an contra vindicaret, quo negante aut tacente, tunc ei qui vindicaverit, eam rem addicit, idque legis actio dicitur.* Ita ex Caji Institutionibus Boëthius. Legitur hic quoque, *tertia emancipatione ceduntur.*

4. *Apud eum apud quem legis actio est*] Legis actio est id, quod fit ex præscripto legis juxta solennem constitutumque morem: si lex igitur magistratum designaret, penes eum dicebatur esse legis actio l. 4. ff. de Adopt. l. 1. C. eod. l. 3. de offic. Proc.

rei ipsi actores fiunt. sed arrogationes non temerè nec inexploratè committuntur. nam comitia 5 arbitris etiam Pontificibus præbentur, 6 quæ *curiata* appellantur: ætasque ejus, qui arrogare vult, 7 an liberis potius gignundis idonea sit, bonaque ejus qui arrogatur ne insidiosè appetita sint, consideratur: jusque jurandum à Q. Mucio pontifice maximo conceptum dicitur, quod in arrogando juraretur. sed arrogari non potest 8 nisi jam vesticeps. arrogatio autem dicta; quia genus hoc 9 in alienam familiam transitus per populi rogationem fit. ejus rogationis verba hæc sunt: VELITIS. IVBEATIS. QVIRITES. VTI. LVCIVS. VALERIVS. LVCIO. TITIO. TAM. IVRE. LEGE. Q. FILIVS. SIBI. SIET. QVAM. SI. EX. EO. PATRE. MATRE. Q. FAMILIAS. EIVS. NATVS. ESSET. VTI. Q. EI. 10 VITÆ. NECIS. Q. IN. EO. POTESTAS. SI ET. VTI. PATRI. 11 ENDO. FILIO. EST. HÆC. ITA. VTI. DIXI. ITA. VOS. QVIRITES. ROGO. 12 Neque pupillus autem, 13 neque mulier, quæ in parentis potestate

5. *Arbitris etiam Pontificibus*] *Quæ causa cuique sit adoptionis, quæ ratio generum ac dignitatum, quæ sacrorum, quæri à Pontificum collegio solebat*, ut Cic. loquitur.

6. *Quæ curiata appellantur*] Notum est comitia alia fuisse, curiata, centuriata, & tributa. Curiata comitia expediebantur per curias, quæ triginta fuere à Romulo institutæ. vide Dionys. Halic. l. 2. & Gruchium l. 3. de Comit. Roman. 3. Aget de singulis Gellius ex professo lib. 15. cap. 27.

7. *An liberis potius, &c.*] Cicero pro domo: *Quid est jus adoptionis, Pontifices? nempe ut adoptet, qui nec jam procreare liberos poßit, & cum poßit sit expertus*: & mox, *tum ne qua calumnia, fraus aut dolus adhibeatur.* vide Cicer. Ed. Leid. pap. 460. & 461. legitur hic quoque pro *potius*, *postea*.

8. *Nisi jam vesticeps*] Pubes, qui jam pubertate vestitus est, ut Festus loquitur, sive qui major est quatuordecim annis. Contra *investis* impubes dicitur, ut ex Festo, Nonio, Macrobio, aliis perspicuum est.

9. *In alienam familiam transitus*] Arrogato vel adoptato competebat hæreditas nominis, pecuniæ, sacrorum, ut scribit Cicero pro Domo.

10. VITÆ NECISQUE] Ex lege Romuli, quæ à Decemviris confirmata. Iure novo castigare filium & corrigere tantum permissum, si vero gravius quid admisisset, ad magistratum rem deferri leges jubent. l. 3. C. de Patr. Pot. l. un. C. de Emend. prop. l. 2. ad L. Corn. de Sicar. Hæc tamen verba usque ad *filio est*, deesse in Ms. in margine antiqui Codicis adscriptum invenio.

11. *Endo*] Antique pro *in*. Vet. Ed. hic legitur, *pariendo*, male.

12. *Neque pupillus*] Vide l. 17. ff. de Adopt. Non admittitur facile pupilli adrogatio, nisi quem vel naturali cognatione, vel alioqui sanctissima affectione duci appareat *l.* 15. §. 2. & d. l. 17. eod. & l. 12. C. & §. 3. Inst. eod. Impuberum autem & pupillorum eadem ferme fuere capita.

13. *Neque mulier*] Potuit tamen postmodum ex rescripto Principis adrogari l. 21. D. de Adopt.

14. *Non*

ſtate [14] non eſt, arrogari poſſunt. quoniam & cum feminis [15] nulla comitiorum communio eſt; & tutoribus in pupillos tantam eſſe auctoritatem poteſtatemque fas non eſt, ut caput liberum fidei ſuæ commiſſum alienæ ditioni ſubjiciant. [16] Libertinos verò ab ingenuis adoptari quidem jure poſſe Maſſurius Sabinus ſcripſit. ſed id neque permitti dicit, neque permittendum eſſe umquam putat, ut homines libertini ordinis per adoptationem in [17] jura ingenuorum invadant, alioquin, ſi juris iſta [18] antiquitas ſervetur, etiam ſervus à domino per prætorem dari in adoptionem poteſt. idque ait pleroſque juris veteris auctores poſſe fieri ſcripſiſſe. Animadvertimus in oratione P. Scipionis, quam cenſor habuit ad populum de moribus, inter ea, quæ reprehendebat, quod contra majorum inſtituta fierent, id etiam eum culpaviſſe, quod [19] filius adoptivus patri adoptatori inter præmia patrum prodeſſet. Verba ex ea oratione hæc ſunt: *In alia tribu patrem, in alia filium ſuffragium ferre; filium adoptivum tàm [20] prodeſſe, quàm ſi ex ſe natum habeat; abſentes cenſeri jubere, ut ad cenſum nemini neceſſe ſit venire.*

CAP.

14. *Non eſt*] *Non* abeſt à Vet. Edit.

15. *Nulla comitiorum communio eſt*] Valer. Max. lib. 3. cap. 8. *Quid fœminæ cum concione? ſi patrius mos ſervetur, nihil.* Arrogatio autem auctore populo in comitiis fiebat. Atque in hanc rem facit l. fœminæ 2. de R. I. & extat cap. 3. lib. 8. apud Valer. Max. de Mulier. quæ cauſas egerunt.

16. *Libertinos vero*] Si arrogator liberos non habeat, l. 3. C. de Adopt.

17. *Iura ingenuorum*] Juſtinianus Imper. omnibus manumiſſis jura ingenuitatis tribuit Novell. 78.

18. *Antiquitas*] I. Lipſius in Elect. legit, *æquitas*.

19. *Filius adoptivus*] Quod etiam traditum l. 2. §. 2. de Vacat. Mun. quia beneficia patribus data propter τὴν πολυπαιδίαν. Adoptivi autem liberi non erant liberi. Emancipati itaque proderant, non adoptivi.

20. *Prodeſſe*] Vet. Ed. Ven. *procedere*, id eſt, *valere, prodeſſe*. Cato de R. R. c. 148. *Quot*, inquit, *dies per dominum mora ſuerit, quo minus vinum deguſtet, totidem dies emptori procedent*. Sed retine *prodeſſe*, ut in Ms. legitur.

CAP. XX.

Quod vocabulum Latinum Solœcismo fecerit Capitoni Sinnio: quid autem id ipsum appellaverint veteres Latini, quibusque verbis Solœcismum definierit idem Capito Sinnius.

SOlœcismus à 1 Sinnio Capitone ejuſdemque ætatis aliis imparilitas appellatus, vetuſtioribus Latinis 2 ſtribligo dicebatur, à verſura videlicet & pravitate tortuoſæ orationis, quaſi ſterobiligo quædam. quod vitium Sinnius Capito in litteris, quas ad Clodium Tuſcum dedit, hiſce verbis definit: Solœciſmus eſt, inquit, impar & inconveniens compoſitura partium orationis. Quum Græcum autem vocabulum ſit ſolœciſmus; an Attici homines, qui elegantius locuti ſunt, uſi eo ſint, quæri ſolet, ſed nos neque ſolœciſmum neque barbariſmum 3 apud Græcorum idoneos adhuc invenimus. nam ſicut βάρβαρον, ita σόλοικον dixerunt, noſtri quoque antiquiores Solœcum facile, Solœciſmum 4 haud ſcio an umquam dixerint. quod ſi ita eſt; neque in Græco neque in Latino ſolœciſmus probè dicitur.

SInnio Capitone] Cujus præter alios crebro meminit Feſtus Pompejus. Vett. editt. hic legunt, *Aſinio Capitone.*

2. *Stribligo*] Vox antiqua, qua utitur quoque verborum veterum affectator Arnobius lib. 1. στρεβλὸς Græcis *intortum, pravum* denotat, unde hoc vocabulum originem accepiſſe videtur.

3. *Apud Græcorum idoneos*] Præter Ariſtotelem uſus quoque nitidiſſimus auctor Lucianus in vit. Aut. Plutarchus Symp. 8. cap. 9.

4. *Haud ſcio an unquam*] Ipſe tamen Gellius lib. 1. c. 7. utitur. Auctor quoque Rhetor. ad Herennium lib. 4. eodem vocabulo uſus. Inferiores ætate auctores crebro uſi, inter quos Martialis, Auſonius, alii.

CAP. XXI.

Pluria *qui dicat &* compluria *&* compluries, *non barbarè dici, ſed Latinè.*

PLuria fortè quis dixit ſermocinans vir apprimè doctus, amicus meus; non Herclè 1 ſtudio oſtentandi, neque quo

1. *Studio*] Additur in Vett. Ed. *ferens*, aliæ *ferens.*

2. *Inaiſ*

quo *plura* dicendum non putaret. est enim doctrina homo seria & ad vitæ officia devincta ac nihil de verbis laborante. sed, opinor, assidua veterum scriptorum tractatione inoleverat linguæ illius vox, quam in libris sæpe offenderat. Aderat, quum ille hoc dixit, reprehensor audaculus verborum; qui perpauca eademque à vulgo protrita legerat: habebatque nonnullas disciplinæ grammaticæ inauditiunculas, partim rudes inchoatasque, partim non probas; easque 3 quasi pulverem ob oculos, quum adortus quemque fuerat, adspergebat. sicut tunc amico nostro, Barbarè, inquit, dixisti *pluria*. nam neque rationem 4 verbum hoc neque auctoritatem habet. ibi ille amicus ridens: Amabo te, inquit, vir bone, quia nunc mihi à magis seriis rebus otium est, velim doceas nos cur *pluria* sive *compluria* (nihil enim differt) non Latinè sed barbarè dixerit 6 M. Cato, Q. Claudius, Valerius Antias, 7 L. Ælius, P. Nigidius, M. Varro; quos subscriptores approbatoresque hujus verbi habemus, præter poëtarum oratorumq; veterum multam copiam. Ad quę ille nimis arroganter, Tibi, inquit, habeas auctoritates istas ex 8 Faunorum & Arobiginum sæculo

2. *Inauditiuncula*] Regulas vulgares, quas audiendo acceperat.

3. *Quasi pulverem ob oculos*] Proverbium hoc natum vel à militia veterum, quando cineres pulveresque oculis hostium objiciunt, quod fecisse Sertorium in ejusdem vita Plutarchus refert; vel ex natura petitum. Scribit Plinius lib. 10. cap. 4. de Aquilis: *Primo & secundo generi non minorum tantum quadrupedum rapina, sed etiam cum cervis prælia. multum pulverem volutatu conjectum insidens cornibus excutit in oculos pennis ora verberans, donec præcipitet in rupes.*

4. *Verbum*] Quædam Editt. etiam Gryphiana habent, *verborum*, male.

5. *Magis seriis*] Ita in Ms. Vett. Ed. *magnis seriisque.*

6. *M. Cato, &c.*] De his Auctoribus alibi actum fuit.

7. *L. Ælius*] Male Vet. Ed. *Lælius.*

8. *Faunorum & Aboriginum sæculo*] Quod ad *Faunos* attinet, antiquissimum illud & fabulosum sæculum intelligit, quo Faunus Saturni nepos Latio imperabat. Virg. 7. Æneid.

- - - Rex arva Latinus & urbes
Iam senior longa placidas in pace regebat,
Hunc Fauno & nympha genitum Laurente Marica
Accipimus, Fauno Picus pater, isque parentem
Te Saturne refert, tu sanguinis ultimus (auctor.

De Fauni Oraculo ibidem agit Poëta. Hinc Fauni & vates conjunguntur. Ennius,

 - - Scri-

sæculo repetitas: atque huic rationi respondeas. nullum enim vocabulum neutrum comparativum, numero plurativo, casu recto, ante extremam, *a*, habet, *i*, litteram; sicuti, *meliora*, *majora*, *graviora*. proinde igitur *plura* & non *pluria* dici [9] consuevit; ne contra formam perpetuam in comparativo, *i*, littera sit ante extremam, *a*. Tum ille amicus noster, quum hominem confidentem pluribus verbis non dignum existimaret, Sinnii, inquit, Capitonis doctissimi viri epistolæ sunt uno in libro multæ, opinor, positæ in [10] templo Pacis. prima epistola scripta est ad [11] Pacuvium Labeonem: cui titulus præscriptus est; PLVRIA [12] NON PLVRA DICI DEBERE. in ea epistola rationes Grammaticas posuit, per quas docet [13] *pluria* Latinum esse, *plura* barbarum. ad Capi-

- - - *Scripsere alii rem*
Versibus, quos olim Fauni vatesque canebant.

Faunus autem viris, Fauna mulieribus futura prædicebat, quæ & Fatua dicebatur. vide Arnob. lib. I. & 5. Lactant. lib. I. cap. 22. Macrob. I. Sat. cap. 12. Aborigines autem antiquissimi Italiæ populi, qui tanquam αὐτόχθονες dicti. vide Dionys. Halic. lib. I. & Cluverium in Italia.

9. *Consuevit*] Ita in Ms. Vet. Edit. *convenit*.

10. *In templo Pacis*] Templum Pacis Vespasianus Romæ consecravit, magna spe & animo, mansurum post civilia tunc quoque bella. Fuit foro proximum, ac nunc vestigia, ejus extant, & ex iis operis ipsius forma. Grande fuit, & longitudo 300 pedes attigit, latitudo 200. Igitur supra Capitolium ipsum. Hac causa merito Herodianus id appellat maximum omnium in urbe operum: additque ditissimum item fuisse, ornamentis auri & argenti excultum. Fecisse id sub initia imperii & post triumphum Vespasianum ex Iosepho discas. Magnis enim opibus in hanc rem usus, & priscorum etiam præclara omnia adhibens, picturis & statuis pulcherrimis adornavit. Omnia enim in hoc templum collata & disposita sunt, ob quæ homines videndi cupiditate antea per totum orbem vagabantur. Consonat & Plinius, qui passim pulcherrima aut rarissima operum in templo Pacis fuisse adnotat. Quod magis impressiusque refertur, ut tristius damnum cognoscatur, quod factum est templi hujus incendio sub Commodo. Tunc enim levi terræ motu prævio, sive ictu fulminis, sive igne e terra expirante, subito & improviso totum conflagravit, itemque porticus & totus ambitus: malo sane augurio, ut tunc Romani haud vane interpretabantur, periisse sibi pacem. Inter adjecta autem vel circumjecta periit & bibliotheca, quæ in ambitu ejus templi erat, quo hic respexit Gellius. *Lips. in Antiq.*

11. *Pacuvium*] In Ms. ut annotatum in Vet. Cod. *Pancinium*.

12. NON PLURA] In eodem Ms. hæc verba desunt.

13. *Pluria Latinum esse*] Priscianus lib. 7. dicit ablativos in *i*, facere pluralia in *ia*, idemque alio loco testatur antiquos *pluria* solitos fuisse dicere. Vide & Charisium lib. I. Quando *plura* vel

Capitonem igitur te dimittimus. ex eo id quoque simul disces, si modò assequi poteris quòd in ea epistola scriptum est, *pluria* sive *plura* [14] absolutum esse sive simplex; non, ut tibi videtur, [15] comparativum. Hujus opinionis Sinnianæ id quoque adjumentum est, quod, *compluries* quum dicimus, non comparativè dicimus. ab eo autem quod est, *compluria*, adverbium est factum *compluries*. id quoque quoniam minus usitatum est; versum Plauti subscripsi, ex comœdia, quæ Persa inscribitur,

Quid metuis? Metuo Hercle verò. Sensi ego compluries.

item M. Cato, in quarto Originum, eodem in loco ter hoc verbum posuit: *Compluries eorum milites mercenarii inter sese multi alteri alteros occidere; compluries multi simul ad hostes transfugere; compluries in imperatorem impetum* [16] *facere.*

A. GEL-

vel *pluria* dicuntur, ab ablativo singulari *plure* fit *plura*, à *pluri pluria*. In genitivo semper *plurium* dicitur. Donatus ad Terentii Phormionem dicit veteres dixisse, *complure*, *compluria*, &, ut credit, *plur*&*p e luria*.

14. *Absolutum esse*] Hoc non admittit Vossius de Anal. lib. 2. cap. 24. & Julius Scaliger lib. 2. de Caus. L. L. cap. 101. Ita Terentius *complures servos* comparative dixit. Aliquando tamen positive etiam poni non iverim inficias, non voce tamen sed significatione.

15. *Comparativum*] In eodem Ms. *comparatum*.

16. *Facere*] Vett. Ed. *fecere*.

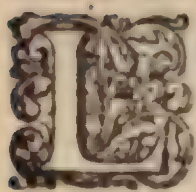
A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

[1] LIBER SEXTUS.

CAPUT I.

Quem in modum responderit Chrysippus adversus eos, qui providentiam consistere negaverunt.

2 *** homines fecisse dicatur: tantam vim esse ærumnarum & malorum. adversus ea Chrysippus quum in libro 3 περὶ προνοίας quarto dissereret, Nihil est prorsus istis, inquit, imperitius, nihil 4 insubidius, qui opinantur bona esse potuisse, si non essent ibidem mala. nam quum bona malis contraria sint; 5 utraque necessarium est, opposita

Liber Sextus] Vossianus Codex in margine testatur in Ms. quodam Librum septimum sexto præponi.

2. *Homines fecisse dicatur*] Initium est ἀκέφαλον. Ex titulo autem liquet contra providentiam disputatum fuisse, assertumque arbitror casum vel fortunam primos homines in lucem protulisse, cum tot calamitatibus & ærumnis affligantur, vel potius casu cuncta mortalium circumrotari. Veteres editiones pro *dicatur* legunt *dicitur*. In margine Vet. Cod. annotatum in Ms. legi *dicunt*. I. Bourdelotius in R. Ms. lacunam, in Morelli nullam esse affirmat.

3. Περὶ προνοίας] Id est, *De Providentia*. Horum librorum Laërtius non meminit.

4. *Insubidius*] Ita recte. vulgo, *insipidius*.

5. *Utraque necessarium*] Bona absolute sine malis considerari possunt. Cum Chrysippo tamen sentit quoq; Plato in Theæteto. Cæterum ad hunc scopulum pleriq; gentiles alliserunt, si providentia sit, unde mala. Neq; mirũ, cum sacris divinis non essent initiati. Plato tamen in Theæteto summam hominis fœlicitatem & præstantiam fuisse scribit, cum similis Deo esset, justeque viveret. Et luculente de aurea illa ætate idem in Politico scribit. Locus autem admodum memorabilis occurrit apud Plotinum. *Quod*, inquit, *istæ animæ quæ naturæ divinæ participes sunt, ita oblivioni tradiderint & Deum parentem, & agnationem suam, & seipsas, quid tandem causæ esse potest?* *Profecto*, respondet ipse, *initium mali temeritas & audacia, quia voluerunt sese emancipare, & sui juris esse: itaque libertate ad licentiam abusæ, adversam plane viam elegerunt, adeoque alienæ factæ sunt à Deo.* Et Proclus

posita inter sese & quasi mutuo, adverso quæque fulta nisu, consistere. nullum adeò contrarium sine contrario altero. quo enim pacto justitiæ sensus esse posset, nisi essent injuriæ? aut quid aliud justitia est, quàm injustitiæ [6] privatio? quid item fortitudo intelligi posset, nisi ex ignaviæ oppositione? quid continentia nisi ex intemperantiæ? quo item modo prudentia esset, nisi foret contra imprudentia? proinde, inquit, homines stulti cur non hoc etiam desiderant ut veritas sit & non sit mendacium, namque itidem sunt bona & mala, felicitas & [7] infortunitas, dolor & voluptas. alterum enim ex altero, [8] sicuti Plato ait, verticibus

clus in lib. de Anim. ita scribit de Animæ integritate: *Si integra mansisset apud Deum, ut Plotinus volebat, rationem ipsam, quæ animæ tanquam radius, illibatam servasset, ac proinde omnes ejus actiones ita direxisset, ut peccato obnoxii facti non essemus.* Etiam Poëtæ tanquam per nebulas quædam de prima origine malorum proposuerant. Quid aliud figmento de Pandora ejusque pyxide denotarunt, quam mulieris primum lapsum? Ex pyxide enim illa omne mali, miseriæ, morbi, mortisque genus primum in mundum invectum esse scribunt, ut ex Hesiod. lib. 1. ἔργ. apparet. Eodem pertinet furtum Promethei, cum ignem cœlo eripuisse fingitur. Unde Horat. lib. 1. Carm. od. 3. *Audax Iapeti genus, Ignem fraude mala gentibus intulit. Post ignem ætheria domo subductam Macies & nova febrium terris incubuit cohors, Semotique prius tarda necessitas Lethi corripuit gradum.*

6. *Privatio*] Nulla bona definitio est per privationem vel negationem, juxta Aristotelem.

7. *Infortunitas*] Gellianum hoc & insolens vocabulum pro *infœlicitate* ponitur.

8. *Sicuti Plato ait*] Locus Platonis talis est in Phædone: ὡς ἄτοπον (ἔφη) ὦ ἄνδρες, ἔοικε εἶναί τι τοῦτο, ὃ καλοῦσι οἱ ἄνθρωποι ἡδύ. ὡς θαυμασίως πέφυκε πρὸς τὸ δοκοῦν ἐναντίον εἶναι, τὸ λυπηρόν. τῷ ἅμα μὲν αὐτὼ μὴ θέλειν παραγίνεσθαι τῷ ἀνθρώπῳ. ἐὰν δέ τις διώκῃ τὸ ἕτερον καὶ λαμβάνῃ, σχεδόν τι ἀναγκάζεσθαι ἀεὶ λαμβάνειν καὶ τὸ ἕτερον, ὥσπερ ἐκ μιᾶς κορυφῆς ἡμμένω δύ' ὄντε. καί μοι δοκεῖ (ἔφη) εἰ ἐνενόησεν αὐτὰ Αἴσωπος, μῦθον ἂν συνθεῖναι, ὡς ὁ θεὸς βουλόμενος αὐτὰ διαλλάξαι πολεμοῦντα, ἐπειδὴ οὐκ ἐδύνατο, συνῆψεν εἰς ταὐτὸν αὐτῶν τὰς κορυφάς, καὶ διὰ ταῦτα ᾧ ἂν τὸ ἕτερον παραγένηται, ἐπακολουθεῖ ὕστερον καὶ τὸ ἕτερον. i. e. *quam absurda, (inquit) ô viri, videtur hæc res esse, quam homines voluptatem appellant, & quam mire se naturaliter habet ad dolorem, qui contrarius esse videtur. quippe cum simul homini adesse nolint. Si quis autem prosequatur capiatque unum, etiam alterum capere semper cogitur, quasi ambo ex eodem vertice connexa. Et mihi videtur, (inquit) si hæc cogitasset Æsopus, fabulam facturum fuisse, videlicet Deum ipsum, cum hæc inter se pugnantia vellet conciliare, quandoquidem non poterat, in unum eorum vertices*

bus inter se contrariis 9 deligatum est, 10 sustuleris unum; abstuleris utrumque. Idem Chrysippus in eodem libro tractat consideratque, dignumque esse id quæri putat, 11 εἰ αἱ τῶν ἀνθρώπων νόσοι κατὰ φύσιν γίνονται. id est, naturane ipsa rerum vel providentia 12 quæ compagem hanc mundi 13 & genus hominum fecit, morbos quoque & 14 debilitates & ægri-

conjunxisse. Ideoque cui unum adest, eidem statim adfuturum persequelam alterum esse.

9. *Deligatum*] Ita Aldus, & Badius. Vett. Editt. *deliquatum*. male.

10. *Sustuleris*] Aliter, *si tuleris*.

11. Εἰ αἱ τῶν ἀνθρώπων νόσοι] Id est *An hominum morbi juxta naturam sint.*

12. *Quæ compagem hanc mundi*] Deum mundum hunc condidisse saniores Philosophi (Aristoteles tamen aliter censuit) & Poëtæ crediderunt. Ita Thales Milesius, ita Anaxagoras, cujus hæc egregia sunt verba: πάντα χρήματα ἦν ὁμοῦ πεφυρμένα. ὁ νοῦς δ' αὐτὰ διῇρε, καὶ διεκόσμησε, καὶ ἐκ τῆς ἀταξίας εἰς τάξιν ἤγαγε, id est, *cuncta simul erant, at mens ea discrevit ornavitque, & quæ confusa erant, ordinavit.* Phœnicum de mundi origine sententiam sacris literis fere consonam proponit Eusebius lib. 1. Præp. Eu. cap. x. vide quoque Diodorum Siculum lib. 1. In primis videndus Plato in Timæo. Egregius hic locus occurrit Porphyrii in Timæum: *Opifex*, inquit, *ille universi, suo solo esse, quod & intelligere est, universo substantiam suppeditavit, individuus videlicet ipse dividuo huic mundo. Cui enim mirum esse debeat, quod res incorporea corporeas producat, cum ex tenuissimo semine animal ingens, quod ex tot, tantis, tam variis partibus coagmentatum est, prodeat & crescat? Etsi enim semen exile est, ratio sane seminalis minime exilis, quæ tam magna facit, nec rursus magna, quæ vel in minimis particulis conspiciatur, seseque exerat. At seminalis hæc ratio materia indiget, Ratio divina non item, quæ nullius indiga omnia facit & fabricat: & licet omnia producat, moveatque, in sua nihilominus materia permanet.* Plutarchus quoque Sympos. 8. probl. 1. Platonem explicans, Deum ait mundi esse Patrem, non emissione seminis, sed alia quadam vi genitabili materiæ inserta. Dicunt autem Poëtæ amorem omnia condidisse. Hinc Orpheus vel quicunque hymnorum auctor est:

Πρεσβύτατόν τε καὶ αὐτοτελῆ πολύμητιν ἔρωτα,
Ὅσσα τ' ἔφυσεν ἅπαντα, διέκρινε τ' ἄλλα ἀπ' ἄλλου.

Id est:

Et antiquissimum ac ex se perfectum solertem amorem,
Quique produxit omnia, & secrevit alia (ab aliis.

Eusebius ex Phœnicum theologia lib. 1. scribit spiritum amore suorum principiorum tactum, factamque inde mixtionem, huic nexui nomen factũ Cupidinis. Moses quoq; spiritus meminit, & in voce מרחפת amoris significatio est. Inter Poëtas Latinos legendus hac de re maxime Ovidius, inter Græcos Hesiodus, & Aristophanes in Avibus.

13. *Et genus hominum fecit*] Varias & ridiculas opiniones veterum de hominum origine proposuit Censorinus de Die Natali. Proxime ad veritatem accessit Zeno Cittieus, Stoicæ sectæ conditor. Vide & Ciceronem lib. 1. de Nat. Deor. & Aristotelem lib. 3. de Gen. Anim. c. ult. inprimis Ovidium lib. 1. Metamorph.

14. *Debilitates*] Ἀσθενείας Græci dicunt.

15. Se-

ægritudines corporum, quas patiuntur homines, fecerit. existimat autem non fuisse hoc principale naturæ consilium, ut faceret homines morbis obnoxios. numquam enim hoc convenisse naturæ auctori parentique rerum omnium bonarum. sed quum multa, inquit, atque magna gigneret pareretq; aptissima & utilissima: alia quoque simul agnata sunt incommoda iis ipsis, quæ faciebat, cohærentia: eaque non per naturam, sed per [15] sequelas quasdam necessarias facta dicit, quod ipse appellat, κατὰ παρακολούθησιν. sicut, inquit, quum corpora hominum natura fingeret, ratio subtilior & utilitas ipsa operis postulavit, ut [16] tenuissimis [17] minutisque ossiculis caput compingeret. sed hanc utilitatem rei majoris alia quædam incommoditas extrinsecus consecuta est: ut fieret caput tenuiter munitum, & ictibus offensionibusq; parvis fragile. proinde morbi quoque & ægritudines partæ sunt, dum salus paritur. sic Hercle, inquit, dum virtus hominibus per consilium naturæ gignitur, vitia [18] ibidem per affinitatem contrariam nata sunt.

15. *Sequelas*] Naturæ corruptæ primæva transgressione.
16. *Tenuissimis*] Cranium tamen satis crassum est, cum ubique fere duplex sit. Vide Lactant. de Opif. Dei c. 8.
17. *Minutisque*] Legitur quoque, *munitisque* in. Vos. Cod.
18. *Ibidem*] Aliter, *itidem*.

CAP. II.

Quo itidem modo & vim necessitatemque fati constituerit, & esse tamen in nobis consilii, judiciique nostri arbitrium confirmaverit.

FAtum, quod Græci πεπρωμένην, vel εἱμαρμένην vocant, ad hanc ferme sententiam Chrysippus Stoicæ princeps philosophiæ definit: *Fatum* est, inquit, sempiterna quædam & indeclinabilis series rerum & catena, volvens semetipsa sese & implicans per æternos consequentiæ ordines, ex quibus apta connexaque est. ipsa autem verba Chry-

Chrysippi, quantum valui memoria, adscripsi; ut, si cui meum istud interpretamentum videbitur esse obscurius, ad ipsius verba animadvertat. In libro enim περὶ προνοίας quarto 1 εἱμαρμένην esse dicit φυσικήν σύνταξιν τῶν ὅλων ἐξ ἀϊδίου τῶν ἑτέρων τοῖς ἑτέροις ἐπακολουθούντων, καὶ μετὰ πολὺ μὲν οὖν ἀπαραβάτου οὔσης τῆς τοιαύτης συμπλοκῆς. aliarum autem opinionum disciplinarumque auctores huic definitioni ita obstrepunt. si Chrysippus, inquiunt, fato putat omnia moveri & regi, nec declinari transscendique posse 2 agmina fati & volumina: peccata quoque hominum & delicta 3 non sustentanda 4 neque condicenda sunt ipsis

Εἱμαρμένην] Id est, *Fatum esse naturalem compositionem universorum, ab æterno, mutuo sese consequentium immutabili & inviolabili hac complicatione.* Pro καὶ μετὰ πολὺ μὲν οὖν, ut veteres editiones habent, inter quas princeps Veneta, quæ prodiit ann. cIↄ cccc LXXVII, antiquior editio, anni LXXII, cui Gaza operam suam tribuit, legit ἣ μὲν οὖν, quam & Veneta anni cIↄ Iↄ IX. & aliæ quædam sequuntur. Iustus Lipsius legit ἀμεταπωτόλου. Vocat fatum naturalem compositionem à naturæ summo moderatore insitam, quam & λόγον appellabant, à quo & mundum conditum asserebant. Tertullianus adversus gentes: *Apud vestros quoque sapientes λόγον, id est, sermonem atque rationem constat artificem videri universitatis. Hunc enim Zeno determinat factitatorem, qui cuncta dispositione formaverit.* Similia scribit Amelius Platonicus, citatque Iohannem Euangelistam, quem barbarum appellat, cujus verba adducit Eusebius Præpar. Eu. lib. XI. cap. XIX. & Cyrillus lib. VIII. contra Julianum. Stobæus in Physicis εἱμαρμένην vocat, λόγον, καθ' ὃν τὰ μὲν γεγονότα γέγονε, τὰ δὲ γινόμενα γίνεται, τὰ δὲ γενησόμενα γενήσεται, id est, *rationem per quam facta, sunt facta, fiunt, quæ fiunt, fient quæ fient.* Fatum quoque vocatur necessitas eorum quæ hic fiunt, serie & connexione immutabili, quia Deus est immutabilis. Recte enim Seneca, Quæst nat. *Imminutio majestatis sit & confessio erroris mutanda fecisse. Necesse est ei eadem placere, cui nisi optima placere non possunt.* & ibidem, *Nec Deus ob hoc minus liber aut potens est: ipse enim est necessitas sua.* Vide præter Ciceronem, Senecam, Plutarchum, Epictetum, & Simplicii in illum commentaria, Alexandrum Aphrodisiensem de Fato, *Lipsium* de Physiol. Stoic. lib. I. c. 12.

2. *Agmina*] *Actus, ductus*. ut Macrobius interpretatur lib. 6. cap. 4.

3. *Non sustentanda*] Ita Vett. Editt. præter Aldinam, quam Gryphius sequitur, quæ habet, *non subsistenda, neque inducenda.* R. M. teste Bourdelotio, habet quoque *inducenda*. Forsan pro *subsistenda* scribendum, *succensenda*, vel *subscribenda*, id est, attribuenda, imputanda.

4. *Neque condicenda*] *Condicere* proprie est Festo, *dicendo denuntiare*, veteribus Græcis συντάσσεσθαι μετὰ παραγγελίας. *Condictio est in diem certum ejus rei, quæ agitur, denunciatio*, Festo itidem auctore. ita & *condicere cœnam.* Cice-

ipsis voluntatibusque eorum; sed necessitati cuidam & instantiæ, quæ oritur ex fato; omnium quæ sit rerum domina & arbitra; per quam necesse sit fieri quicquid futurum est: & propterea nocentium pœnas legibus iniquè constitutas, si homines ad maleficia non sponte veniunt, sed fato trahuntur. contra ea Chrysippus 5 tenuiter multa & argutè disserit. sed omnium fere, quæ super ea re scripsit, sententia hujuscemodi est: Quamquam ita sit, inquit,[6] ut ratione quadam principali necessariò coacta atque connexa sint fato omnia; ingenia tamen ipsa mentium nostrarum proinde sunt fato obnoxia, ut proprietas eorum est ipsa & qualitas. nam si sunt per naturam primitus salubriter utiliterq; ficta; omnem illā vim, quę de fato extrinsecus ingruit, inoffensiùs tractabiliusq; transmittunt. sin verò sunt aspera & inscita & rudia, nullisque artium bonarum adminiculis fulta: etiam si parvo sive nullo fatalis incommodi conflictu urgeantur; sua tamen 7 scævitate & voluntario impetu in assidua delicta & in errores ruunt. idque ipsum ut ea ratione fiat naturalis illa & necessaria rerum consequentia efficit, quæ fatum vocatur. est enim genere ipso quasi fatale & consequens, ut mala ingenia peccatis & erroribus non vacent. hujus deinde rei exemplo non hercle nimis alienè neque illepidè utitur. sicut, inquit, 8 lapidem cylindrum si per spatia terræ

prona

Ciceroni & Suetonio in Tiberio dicitur pro *denunciare se adfuturum. Peccata igitur*, dicit Auctor noster, *non condicenda ipsis voluntatibusque eorum*, id est non iis culpa peccatorum communi consensu indicenda, adscribenda est.

5. *Tenuiter*] Id est, *subtiliter.*

6. *Ratione quadam*] Vet. Ed. *Ratione quadam necessaria principali & coacta.*

7. *Scævitate*] H. Steph. *lævitate.*

Scævitate] Perversa voluntate, vel fortuna.

8. *Lapidem cylindrum*] Cylindrus lapis est oblongus & teres, instar columnæ, quo rustici obvoluto areas æquare solent, ut ex Virg. 2. Georg. Catone, aliisque rei rusticæ auctoribus constat. Eandem sententiā & simile exemplum cylindri proponit Cicero de Fato: *Ut igitur*, inquit, *qui protrusit cylindrum, dedit ei principium motionis, volubilitatem autem non dedit: sic visum objectum imprimet illud quidem & speciem suam quasi signabit in animo, sed assensio nostra erit in potestate: eaque, quemadmodum in cylindro dictum est, extrinsecus pulsa, quod reliquum est suapte vi & natura movebitur.* Vide & Plutarchum de Fato, & de Repugnantiis Stoicorum.

9. *Deru-*

prona atque 9 deruta jacias, causam quidem ei & initium præcipitantiæ feceris; mox tamen ille præceps volvitur, non quia tu id jam facis, sed quoniam ita sese modus ejus & formæ volubilitas habet: sic ordo & ratio & necessitas fati genera ipsa & principia causarum movet; impetus verò consiliorum mentiumque nostrarum actionesque ipsas, 10 voluntas cujusq; propria & animorum ingenia moderantur. Infert deinde verba hæc, his, quæ dixit, congruentia.

11 Διὸ ὑπὸ τῶν Πυθαγορείων οὕτως εἴρηται,
Γνώσῃ δ' ἀνθρώπους αὐθαίρετα πήματ' ἔχοντας.

ὡς τῶν βλαβῶν ἑκάστοις παρ' αὐτοῖς γινομένων, καὶ καθ' ὁρμὴν αὐτῶν, ἁμαρτανόντων τι καὶ βλαπτομένων, καὶ κατὰ τὴν αὐτῶν διάνοιαν καὶ πρόθεσιν. Propterea negat oportere ferri audirique homines aut nequam aut ignavos & nocentes & audaces: qui, quum in culpa & in maleficio revicti sunt, perfugiunt ad fati necessitatem, tamquam in aliquod 12 fani asylum, &, quæ pessimè fecerunt, ea non suæ temeritati, sed fato esse attribuenda dicunt. primus autem Homerus sapientissimus & antiquissimus poëtarum dixit in hisce versibus:

Ω πό-

9. *Deruta*] Vet. Ed. *dirupta*, forsan *abrupta*.

10. *Voluntas cuiusque propria*] Extat luculenta Chrysostomi Oratio, ὅτι οὐδεὶς βλάπτεται εἰ μὴ ὑφ' ἑαυτοῦ, id est, *quod nemo lædatur, nisi à seipso.* Neque vero necessitas est respectu hominis, quod aliquid fiat, vel futurum sit, neque Deus voluntatem humanam cogit. Videndus est Augustinus, qui luculente ea de re disputat.

11. Διὸ ὑπὸ τῶν Πυθαγορείων] Id est, *Quare à Pythagoricis sic dictum est,*
Cernas esse homini quæsitos sponte dolores.
quia scilicet noxia cuique de semet adveniant, peccentque homines sui appetitus motione, lædanturque suapte sententia, & proposito. Vide *Hieroclem* ad aurea carmina Pythagoræ, & de providentia sive fato.

12. *Fani*] Aliter, *fati*.
Fani asylum] Asylum fere templum erat, cui consecrationis lege concessum fuit, ut inde rei ad supplicium rapi non possent. Quæ loca apud Romanos aucta. De quorum frequentia, præcipue si rei ad statuas Principis fugissent, querela est apud Tacitum.

13. Ω πό-

13 Ὢ πόποι, οἷον δή νυ θεοὺς βροτοὶ αἰτιόωνται.
Ἐξ ἡμέων γὰρ φασὶ κάκ' ἔμμεναι. οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ
Σφῇσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον ἄλγε' ἔχουσιν.

itaque M. Cicero in libro, quem de fato conſcripſit, quum quæſtionem iſtam diceret obſcuriſſimam eſſe & implicatiſſimam, Chryſippum quoque philoſophum non expediſſe ſe in ea refert, his verbis: 14 *Chryſippus æſtuans laboranſque, quonam pacto explicet & fato omnia fieri, & eſſe aliquid in nobis, intricatur hoc modo.*

CAP.

13. Ὢ πόποι,] Id eſt,

Dîs facere invidiam mortalis culpa laborans
Clamitat à nobis naſci mala, cum tamen ipſi
Per ſcelus accerſant ſupra ſibi fata dolores.

Extant hi verſus Ὀδ. α. στ. 23. De Laubus Homeri vide Plutarchum.

14. *Chryſippus æſtuans*] Cicero cum oſtendiſſet & eos qui concedebant anteire viſa, nec tamen fato fieri aſſenſiones, quod proxima illa & continens cauſa non moveat aſſenſionem, & Chryſippum patefacta & explicata ſententia ſua ad eundem exitum venire, & illos non re ſed verbis duntaxat diſſidere: rationem ſubjunxit, qua hujusmodi Philoſophorum ratiocinatio poſſet examinari, quam eſſe obſcuriſſimam & implicatiſſimam, & à qua neque Epicurus neque Chryſippus ipſe ſeſe potuerint expedire, teſtabatur: tandem concludebat his verbis, *Hoc modo hanc cauſam diſceptari oportet: non ab atomis errantibus, & de via declinantibus auxilium petere.* Sed locus ille verbis aliquot, & fortaſſe ſententiis (quid enim his in rebus certi quid afferre ſe poſſe aſſeverabit?), locus, inquam, vacuefactus eſt. Hoc tamen liquet verbis illis: *Hoc modo hanc cauſam diſceptari oportet*, alia fuiſſe adjuncta, adeoque cum his connexa, quæ exiſtant apud Gellium, & in fragmentorum numerum à viris doctis, malo dilectu, ſint relata. Scripſit Cicero: *Chryſippus æſtuans laboranſque, quonam pacto explicet & fato fieri omnia, & eſſe aliquid in nobis intricatum. Hoc modo hanc cauſam diſceptari oportet, non ab atomis errantibus, & de via declinantibus auxilium petere.* Scilicet arbitror aut poſtrema iſta verba è Noctibus Atticis excidiſſe, quod ſæpenumero extremis illarum capitibus accidiſſe docuimus, aut voces duas, *hoc modo*, quæ mihi hujus obſervationis indicium fecerunt, ab alio fuiſſe adjecta, ut ſequentis orationis deſignarent initium. Certe & eo apud Ciceronem loco hæc reponenda ſunt, & Gellius vel hoc vel illo pacto corrigendus. Ita *Carrio lib. 1. Em. cap. 13.*

Tubero

CAP. III.

Historia sumta ex libris Tuberonis de serpente inusitatæ longitudinis.

1 TUbero in historiis scriptum reliquit, bello primo Pœnico Attilium Regulum consulem, in Africa, castris apud 2 Bagradam flumen positis, prœlium grande atque acre fecisse adversus unum serpentem illic stabulantem, inusitatæ immanitatis; eumque, magna totius exercitus 4 conflictione, 5 ballistis atque catapultis diu oppugnatum: ejusque interfecti corium longum pedes centum & viginti Romam misisse.

CAP.

TVbero] L. Ælius Tubero, Quincti Ciceronis in Asia Legatus, de quo M. Tullius ad Quinctum fratrem lib. 1. Ep. Citant & laudant quoque illum Dionys. Halicarn. lib. 1. Antiq. Rom. Livius, Charisius, Nonius, alii.

2. *Bagradam flumen*] Fluvius hic præter uticam labebatur, quæ sexaginta stadiis ab Carthagine distabat.

3. *Adversus unum serpentem*] De quo Valerius Maximus hunc in modum: *Quæ quia supra usitatam rationem excedentia attigimus, serpentis quoque à T. Livio curiose pariter, ac facunde relata fiat mentio.* (Hæc narratio Livii intercidit) *Is enim ait in Africa apud Bagradam flumen, tantæ magnitudinis anguem fuisse, ut Attilii Reguli exercitum usu amnis prohiberet, multisque militibus ingenti ore correptis, compluribus caudæ voluminibus elisis, cum telorum jactu perforari nequiret, ad ultimum ballistarum tormentis undique petitum, silicum crebris & ponderosis verberibus procubuisse, omnibusque cohortibus & legionibus ipsa Carthagine visum terribiliorem. Atque etiam cruore suo gurgitibus imbutis, corporisque jacentis pestifero afflatu vicina regione polluta, Romana inde summovisse castra. Dicit belluæ etiam corium* CXX. *pedes longum, in urbem missum.* Vide & Plinium lib. 8. cap. 15. & Silium Italicum l. 6.

4. *Illic*] Vet. Ed. *in illis locis.*

5. *Conflictione*] Vet. Ed. *conflictatione.*

6. *Ballistis & catapultis*] Ballista lapides & saxa jaciebat, aliquando ad trecenta pondo, catapulta tela, quamquam hæc non semel confundantur. Tormenta autem hæc funibus vel potius nervis intendebantur. Vide Ammianum Marcellinum has machinas describentem lib. 23. & Justum Lips. lib. 3. Poliorcet. cap. 2. & 3. & Stewechii annotationes ad Vegetium.

Est

CAP. IV.

Quid idem Tubero novæ historiæ de Attilio Regulo à Karthaginiensibus capto litteris mandaverit, quid etiam Tuditanus super eodem Regulo scripserit.

QUod satis celebre 1 est de Attilio Regulo; id nuperrimè legimus scriptum in 2 Tuditani libris: 3 Regulum captum, ad ea quæ in senatu Romæ dixit, suadens ne captivi cum Karthaginiensibus permutarentur, id quoque addidisse; venenum sibi Karthaginienses dedisse non 4 præsenta-

ESt] Abest à Vet. Ed.

2. *Tuditani libris*] Hic est C. Sempronius Tuditanus, qui consul fuit cum M. Aquilio anno Urbis IↃC XXIV. Scripsit commentariorum libros, quorum meminit Plinius lib. 13. c. 13. & Gellius noster lib. 13. c. 14. Asconius quoque in Oratione pro Cornelio, & Macrobius lib. 1. c. 13. & 16.

3. *Regulum captum*] Post gravissimas Carthaginiensibus clades illatas, insidiis Asdrubalis & Xantippi Lacedæmoniorum ducis captus fuit. Vide Val. Maxim. lib. 1. cap. 1. Historia ita se habet: Cum magnis cladibus fracti Carthaginienses, iniquas pacis ineundæ conditiones à M. Attilio propositas repudiarent, Xantippum Spartanum accersiverunt, militari peritia inclytum. Contemptus hostis & temeritas magnam cladem Regulo intulit, quam ab elephantis acceptam Polybius lib. 1. auctor est. Frontinus lib. 3. Stratag. peritiæ Xantippi in construenda acie adscribit. Appianus victoris antea M. Attilii confidentiam & temeritatem accusat, dum æstuoso die, calore solis & siti confectum exercitum, armis gravibus fatigatum, iniquissimo loco contra hostem duceret, addit ex triginta millibus paucos evasisse, reliquos fœde cæsos vel cum Imperatore captos fuisse. Cum Floro concludam, qui floride ita loquitur: *Sed omnium victor Regulus, quum terrorem nominis sui late circumtulisset; quumque magnam vim juventutis, ducesque ipsos cecidisset, aut haberet in vinculis; classemque ingenti præda onustam, & triumpho gravem in Urbem præmisisset, jam ipsam belli caput Carthaginem urgebat obsidio, ipsisque portis inhærebat. Hic paulum circumacta fortuna est, tantum ut plura essent Romanæ virtutis insignia, cujus fere magnitudo calamitatibus approbatur. Nam conversis ad externa auxilia hostibus, quum Xanthippum illis ducem Lacedæmon misisset, à viro militiæ peritissimo vincimur. Tum fœda clade Romanisque usu incognita vivus in manus hostium venit Imperator. Sed ille quidem par tantæ calamitati fuit. Nam nec Punico carcere infractus est, nec legatione suscepta, quippe diversa, quam hostes mandaverant censuit, ne pax fieret, ne commutatio captivorum reciperetur. Sed nec illo voluntario ad hostes suos reditu, nec ultimo sive carceris, sive crucis supplicio deformata majestas, imo his omnibus admirabilior, quid aliud quam victus de victoribus, atque etiam quia Carthago non cesserat, de fortuna triumphavit?* Vide quoque Silium Italicum lib. 6. & C. Nepotem de Vir. Ill. cap. 40.

4. *Præsentarium*] Aliter, *præsentaneum*.

ſentarium, ſed ejuſmodi quod mortem in diem proferret; eo conſilio, ut viveret quidem tantiſper quoad fieret permutatio; poſt autem graſſante ſenſim veneno [5] cor tabeſceret. Eumdem Regulum Tubero in hiſtoriis rediiſſe Karthaginem, [6] noviſque exemplorum modis excruciatum à Pœnis dicit. *In atras*, inquit, *&* [7] *profundas tenebras eum claudebant; ac diu pòſt, ubi erat viſus ſol ardentiſſimus, repente educebant, & adverſus* [8] *ictus ſolis oppoſitum* [9] *continebant, atque intendere in cœlum oculos cogebant. palpebras quoque ejus, ne connivere poſſet, ſurſum ac deorſum* [10] *diductas inſuebant.* Tuditanus autem ſomno diu prohibitum atq; ita vita privatum refert. idque ubi Romæ cognitum eſt, nobiliſſimos Pœnorum captivos liberis Reguli à ſenatu deditos, & ab iis in [11] armario muricibus præfixo deſtitutos, eademque inſomnia cruciatos interiiſſe.

5. *Cor tabeſceret*] In Voſſ. Cod. annotatum, in Ms. eſſe *contabeſceret*.

6. *Noviſque exemplorum modis*] De ſupplicio Reguli variant inter ſe ſcriptores antiqui. Cicero in Oratione contra Piſonem machinæ illigatum fuiſſe ſcribit, & reſectis palpebris vigilando enecatum. Eam machinam Appianus caveam vocat, aculeis intus extantibus, necubi ſine corporis laceratione proclinare poſſet. Florus lib. 2. cap. 2. ſupplicio crucis affectum ſcribit, cæteri omnes inſomnia, etſi alio atque alio modo.

7. *Profundas*] Vet. Ed. Ven. *profundiſſimas*.

8. *Ictus*] Ms. *ictum*.

9. *Continebant*] Hæc deſunt Cod. Reg.

10. *Diductas*] Ms. *ductas*.

11. *Armario muricibus præfixo*] Interiori receſſu vel machina aculeatis ſtimulis præfixa, inſtar muricis piſcis, cui ſunt aculei plures habentes cuſpides. Vide Plin. lib. 9. c. 33.

CAP. V.

Quòd Alfenus juriſconſultus in verbis veteribus interpretandis erraverit.

[1] ALfenus juriſconſultus, Servii Sulpicii diſcipulus, rerumque antiquarum non incurioſus, in libro [2] Digeſto-

ALfenus Juriſconſultus] Intelligitur P. Alfenus Varus, qui inter decem Servii Sulpitii diſcipulos Cæſaris ætate numeratur à Pomponio in l. 2. §. 44. De Orig. Iuris. Quem plurimum autoritatis habuiſſe, conſulemque fuiſſe idem refert. Citatur quoque aliquotiens in Iure civili, ut in l. *ut Alfenus* 87. de

gestorum trigesimo & quarto, 3 Conjectaneorum autem secundo, *In fœdere*, inquit, *quod inter populum Romanum & Karthaginienses factum est, scriptum invenitur, ut Karthaginienses quotquot annis populo Romano darent certum pondus argenti 4 puri puti. quæsitumque est quid esset argentum purum putum. respondi ego*, inquit, *esse purum putum valde purum: sicut novum novicium dicimus & proprium propicium, augere atque intendere volentes novi & proprii significationem.* Hoc ubi legimus, mirabamur eamdem affinitatem visam esse Alfeno *puri* & *puti*, quæ sit *novi* & *novicii*. nam si esset *puricium*, tum sanè videretur dici, quasi *novicium*. id etiam mirum fuit, quòd *novicium* per augendi figuram dictum existimavit; quum sit *novicium* non quod magis novum sit, sed quod à *novo* dictum inclinatumque sit. his ergo assentimus, qui *putum* esse dicunt

87. de V. S. & l. 29. §. 2. ff. de legat. 3. l. 2. §. item Varus 5. ff. de aqua & aq. pluv. arc. l. 5. §. 3. de Rei vindic. similibusque legibus.

2. *Digestorum trigesimo & quarto*] Scripsit Digestorum libros quadraginta, quos Paulus in Epitomen redegisse videtur, ut ex inscriptione l. 30. & 31. *D. Locati*, similibusque legibus liquet.

3. *Conjectaneorum autem secundo*] Quædam Editt. habent, *conlectaneorum*. Ex Servio præceptore suo quædam collegisse videtur, ut ex l. 65. §. 8. ff. pro Socio, & l. 77. de V. S. elici posse videtur.

4. *Puri puti*] Purgati & excocti. Varro lib. 4. de L. L. *Putare valet purum facere: ideo antiqui purum putum appellarunt.* & Festus: *imputatum nondum purgatum, putum enim est purum, unde putare vites dicimus, hoc est, detrahere, quæ impedimento sunt ad fructum.* Alfenus Iurisconsultus pusulatum argentum in l. 3. Locat. appellavit. Pro *putum* dixisse etiam videntur veteres *pusum*, hinc *pusulum*, & *pusulatum*. Suetonio in Nerone & Martiali lib. 7. Epigr. *pustulatum*, vel *postulatum* dicitur. Atque ita in l. 31. *postulatum* legit Alciatus 6. Parerg. 4. sed male interpretatur ita dictum esse, quod postularetur, ut in circo victoribus daretur. *postulatum*, & *pustulatum* idem est literarum *o* & *u* promiscua mutatione. idemque *pusulatum* dicitur. Vossius existimat, *putum* pro excocto & expurgato dici, *pusulatum* autem vel *pustulatum* poni pro recenti & adhuc ex novitate aspero nummo, instar pustularum: alii, quod multiplici coctione tubercula collegerit, qualia nimirum vi ignis excitantur. *Pusula* quoque ignis sacer, & *pusulosa ovis* Columellæ dicitur. Plinius lib. 26. cap. 8. *Est enim tam ferventis naturæ, ut per se extra corpori impositum pusulas ignium modo faciat, & pro caustico in usu sit.* Vide Turnebum lib. XXIV. Advers. c. 2. Sed ad rem. Argentum igitur purum putum, quod excoctum, purgatum est. Purum tamen etiam dicitur, cui signa detracta erant atque emblemata, vel quod sine ullis crustulis atque emblematis erat. Vide Fr. Luisinum lib. 1. Parerg. cap. 2.

dicunt à *putando* dictum; & ob eam causam prima syllaba brevi pronunciant, non longa: uti existimasse 5 Alfenum videtur, qui à *puro* id esse factum scripsit. *putare* autem veteres dixerunt, vacantia ex quaque re ac non necessaria aut etiam obstantia & aliena auferre & excidere, &, quod esse utile ac sine vitio videretur, relinquere. sic namq; arbores & vites, & sic etiam rationes *putari* dictum. verbū quoq; ipsum *puto*, quod declarandæ sententię nostrę causa dicimus, non signat profectò aliud quàm id agere nos in re dubia obscuraque, ut, decisis amputatisq; falsis opinionibus, quod videatur esse verum & integrum & incorruptum, retineamus. argentum ergo in Karthaginiensi fœdere *putum* dictum esse, quasi *exputatum*, excoctumque, omnique aliena materia carens omnibusque ex eo vitiis detractis emaculatum & candefactum. scriptum est autem *purum putum* non in Karthaginiensi solùm fœdere, sed tum in multis aliis veterum libris, tum in Q. quoque Ennii tragœdia, quæ inscribitur *Alexander* & in satyra M. Varronis, quæ inscripta est 6 Δὶς παῖδες οἱ γέροντες.

5. *Alfenum*] Vet Ed. *Alfenus*.
6. Δὶς παῖδες] Id est, *Bis pueri senes*. Meminit Erasmus in adagiis.

CAP. VI.

Temerè inepteque reprehensum esse à Iulio Higino Vergilium, quod præpetes *Dædali* pennas *dixit: atque inibi quid sint* aves præpetes, *& quid illæ sint aves, quas Nigidius* inferas *appellavit.*

1 *DÆdalus, ut fama est, fugiens Minoïa regna*
Præpetibus pennis ausus se credere 2 *cœlo.*

In his Vergilii versibus reprehendit Higinus, *præpetibus pennis*,

DÆ*dalus, ut fama est*] Extant versus Æneid. 6.
2. *Cœlo*] Vet. Edit. hunc versum addit, *Insuetum pariter gelidas enavit ad Arctos.*

pennis, quaſi impropriè & inſcitè dictum. nam *præpetes*, inquit, *aves* ab auguribus appellantur, quæ aut [3] opportunè prævolant, aut idoneas ſedes capiunt. non apte igitur uſum verbo augurali exiſtimavit in Dædali volatu nihil ad augurum diſciplinam pertinente. ſed Higinus nimis Herclè ineptus eſt, quum quid *præpetes* eſſent ſe ſcire ratus eſt: Vergilium autem & [4] Cn. Mattium doctum virum ignoraſſe, qui in [5] ſeptimo Iliadis, victoriam volucrem, præpetem appellavit hoc verſu:

Dum [6] det vincenti [7] præpes [8] victoria palmam.

Cur autem non Q. quoque Ennium reprehendit, qui in annalibus, non pennas Dædali præpetes, ſed longè diverſius, inquit;

-- Quid

Brunduſium pulchro præcinctum [9] præpete portu?

&, ſi vim potius naturamque verbi conſideraſſet, neque id ſolùm quod augures dicerent, inſpexiſſet; veniam prorſus poëtis daret ſimilitudine ac tranſlatione verborum non ſignificatione [10] propria utentibus. nam quoniam [11] non ipſæ

3. *Opportune*] Proſpere.

4. *Cn. Mattium*] Male in Vett. Editt. legitur *Trimatium*. Eſt autem Mattius ille qui & mimijambos exemplo Herodoti λογομίμους ſcripſit, & Iliada Homeri tranſtulit, ut Livius Andronicus, qui ducentis aliquot annis antea Odyſſeam Homeri latine verterat. Fuit & doctiſſimus, & C. Cæſaris amiciſſimus. Hujus nomen varie depravatum eſt apud Veteres Grammaticos. Apud Macrobium *Attilius*, apud Nonium *Craſſus*, apud Priſcianum *Nimius Coſſus*, apud Diomedem *Cn. Atticus* appellatur. Ita *Scaliger* ad Varronem p. 15. Citat Cn. Mattium quoque Gellius noſter lib. 9. *cap.* 14.

5. *Septimo Iliadis*] Ita legendum, non, ut veteres editiones, *ſecundo*. Expreſſit enim verſum Homeri Il. η.

-- εἰσόκε δαίμων
Ἄμμι διακρίνῃ, δώῃ δ' ἑτέροισί γε νίκην.

6. *Det*] Vet. Ed. *dat.*

7. *Vincenti*] Ms. *vincendi.*

8. *Præpes victoria*] Celer, alata.

9. *Præpete portu*] Ad quem facilis & fauſta navigatio.

10. *Propria*] Abeſt à Vet. Edit.

11. *Non ipſæ tantum aves*] Servius ita loquitur ad verſum ſupra poſitum PRÆPETIBUS PENNIS, *vel velocibus, vel felicibus. Præpetes autem dictæ quod priora petant, vel ſummi volatus* (videtur alludere ad τὸ πέτασθαι, quod volare Græcis denotat) *vel quæ præpetit volatum, vel quæ ſecundum auſpicium facit, & quidam præpetes tradunt non tantum aves dici, ſed etiam locos quos capiunt, quod idonei*

ſæ tantùm aves quæ proſperiùs prævolant, ſed etiam loci, quos capiunt, qui idonei feliceſque ſunt, *præpetes* appellantur; idcirco Dædali pennas *præpetes* dixit; quoniam ex locis in quibus periculum metuebat in loca tutiora pervenerat. *locos* porrò *præpetes* & augures appellant; & Ennius in [12] annalium primo dixit,

[13] *Præpetibus hilares ſeſe pulchriſque locis dant.*

avibus autem *præpetibus* contrarias [14] aves *inferas* appellari [15] Nigidius Figulus in libro primo augurii privati ita dicit, *Diſcrepat dextra ſiniſtra*, [16] *præpes infera*, ex quo eſt conjectare *præpetes* appellatas, quæ altius ſublimiùſque volitent: quum differre à *præpetibus* Nigidius *inferas* dixerit. Adoleſcens ego Romæ, tum quum etiam ad grammaticos itarem, audivi Apollinarem Sulpicium, quem in primis ſectabar, quum de [17] jure augurio quæreretur, & mentio *præpetum avium* facta eſſet, [18] Erucio Claro [19] præfecto urbi dice-

idonei feliceſque ſunt, unde bene Dædali pennas præpetes, quia de locis, in quibus periculum metuebat, in loca tutiora pervenit. His ultimis verbis Servius Gellium expreſſit.

12. *Annalium primo*] Ita in Vet. Ven. Edit. & Ms. invenio, in quibuſdam Editt. additur, *non ut Virgilius.*

12. *Præpetibus*] Verſus conſtat, vel per cæſuram, Ita Virg. Æneid. 4. *Pectoribus inhians.* vel quod *h* pro litera habeatur.

14. *Aves inferas*] Servius Danielis ad III. Æneid. *Sed præpetes aut ſuperiora petunt, & præpetes vocantur, aut inferiora, & dicuntur inferæ.* Aves itaque quæ fœlix præ ſe augurium alte volando ferebant præpetes dictæ. Infœlices quoque *inebræ* dictæ, ut teſtatur Servius P. Danielis ab lib. 3. Æneidos. Feſtus: *inebræ aves, quæ in augurio aliquid fieri prohibent. Et prorſus omnia inebra appellantur, quæ tardant vel morantur agentem.*

Nigidius Figulus] De hoc ita Cicero de univerſ. *Fuit enim, inquit, ille tum cæteris artibus, quæ quidem dignæ libero eſſent, ornatus omnibus, tum acer inveſtigator ac diligens earum rerum, quæ à natura involutæ videbantur. Denique ſic judico poſt illos nobiles Pythagoricos, quorum doctrina extincta eſt quodammodo, cum aliquot ſæculis in Italia, Siciliaque floruiſſet, hunc extitiſſe qui illam renovarit.* Vide p. 233.

16. *Præpes infera*] Vet. Ven. Ed. habet, *præpetibus inferæ.*

17. *Iure augurio*] Ita & alibi locutus eſt. Aliter *augurum.*

18. *Erucio Claro*] Nominatur etiam in Pandectis l. 3. §. 2. de Off. Præf. Vig. Sed is alius ab iſto (fortaſſe ejus proles) qui ſub Antonino vixit, nec urbi ſed vigiliis præfuit. *Lipſ.* Elect. lib. 2. cap. 2.

Erucio Claro] Ita reſtituendum ex ipſo Gellio lib. 13. c. 16. & Plinii Epiſtolis. In antiquis editionibus legitur *è L. Claro.*

19. *Præfecto urbi*] Præfectus urbi, ſub

dicere; *praepetes* sibi videri esse alites, quas Homerus τανυπτέρυγας appellaverit: quoniam istas potissimum augures spectarent, quae ingentibus alis patulae atque porrectae praevolarent. Atque ibi hos Homeri versus dixit,

20 Τύνη δ' οἰωνοῖσι τανυπτερύγεσσι κελεύεις
Πείθεσθαι, τῶν οὔτι μετατρέπομ' οὐδ' ἀλεγίζω.

sub regibus & Coss., quando domo profecti, ne urbs sine imperio esset, eam pro tempore moderabatur. Sub Imperatoribus perpetua erat potestas & quicquid criminis intra urbem, vel intra centesimum lapidem admissum erat, ad illum pertinebat. Vide tit. ff. de Offic. Praef. urb. & Tacit. l. 6. Annal.

20. Τύνη δ' οἰωνοῖσι] Id est,
Tu vero avibus alas-expandentibus jubes
Obedire, ego vero minime illas moror, vel curo.
Extant hi versus Iliad. μ. v. 257.

CAP. VII.

De Acca Larentia & Caja Tarratia, deque origine sacerdotii fratrum Arvalium.

ACcae Larentiae & Cajae Tarratiae, sive illa 1 Fufetia est, nomina in antiquis annalibus celebria sunt, earum alterae post mortem, Tarratiae autem vivae amplissimi honores à populo Romano habiti sunt, & 2 Tarratiam quidem virginem Vestae fuisse lex Horatia testis est, quae super ea ad populum lata, qua lege ei plurimi honores fiunt, inter quos jus quoque testimonii dicendi tribuitur; 3 *testabilisque* una omnium feminarum ut sit datur. Id verbum est ipsius legis Horatiae. Contrarium est in XII tabulis scriptum. 4 IMPROBUS. INTESTABILIS. QUE. ESTO. praeterea

FUfetia] Aliter, *Sufetia*.

2. *Tarratiam quidem virginem*] Plutarchus in Publicola Tarquiniam appellat, quae vicinum campo Martio fundum Marti dedicaverit, ideoque magnos illam consecutam honores fuisse, inter quos fuerit testimonii dictio, quam inter mulieres sola obtinuit. nuit.

3. *Testabilis*] Idonea ad testimonium dicendum. Alioquin Vestales quoque minorennes, simul atque sacerdotium ingressae erant, testamentum condere poterant, ut testatur Plutarchus.

4. IMPROBUS INTESTABILISQUE ESTO] Turnebus Adv. lib. 38. cap. 14. summotis alienis quibusdam & subditiis verbis hanc legem ita legi debere arbitratur: *Qui si erit antestatus, libripensve fuerit,*

terea [5] si quadraginta annos nata sacerdotio abire ac nubere voluisset, jus ei potestasque exaugurandi atque nubendi facta est, munificentiæ & beneficii gratia, [6] quòd campum Tiberinum sive Martium populo Romano condonasset. [7] sed Acca Larentia corpus [8] in vulgus dabat, pecuniamque

fuerit: non testimonium fateatur, improbus intestabilisque esto. Nescio unde hæc priora verba textui Turnebus inserat, multo minus, quæ verba summota velit, tanquam subdititia & aliena. Nihil hic suppositium apparet, omnesque editiones eodem modo se habent. Intestabilis autem ille est, *qui lege jubetur, ne ejus testimonium recipiatur, neve ipsi dicatur testimonium*, ut Cajus J.C. loquitur.

5. *Si quadraginta annos*] Quale hoc privilegium, cum per triginta annos Vestales Virgines ministerio tantum sacratæ essent? Audi Dionysium: *tempus tricennale manere eas oportet, castas & a nuptiis vacuas, sacra ex more facientes. Quo tempore decem annos discere debent, decem sacris operari, decem docere.* Eadem alibi divisio in Plutarcho. Atqui Labeo Antistius scripsit, *minorem quam annos sex, majorem quam annos decem natam, capi fas non esse.* Ita Vestales annos trigesimo quarto, vel ad summum quadragesimo potuerunt nubere. Quonam modo hæc conciliantur? Primis temporibus Virginitas perpetua fuisse videtur. Hinc Livius de Ilia dixit, *perpetua virginitate spem partus ei ademptam.* Neque etiam eadem terminatio annorum Albæ, unde oriundum hoc sacerdotium: quinquaginta enim anni destinati: nam quod apud Dionysium πεντηκοντῦς χρόνον legitur, legendum πεντηκονταέτους. vide *Lipsium* de Vestal. c. 5. & 5.

6 *Quod campum Tiberinum sive Martium*] *Pulsis Regibus bona Tarquinii diripienda plebi tradiderunt, domum regiam & atrium solo æquaverunt. Amœnissimam campi Martii partem possidebat Tarquinius, quam Marti consecraverunt,* ut loquitur Plutarchus in Publicola. Vicinum autem illi alium fundum Tarquinia dedicavit. Non itaque Tarratia, vel Tarquinia (quam tamen vocem apud Plutarchum corruptam arbitror) totum campum Martium Populo Romano donavit, si vera sint quæ Plutarchus refert.

7. *Sed Acca Larentia*] Audi Macrobium lib. 1. Saturn. cap. x. *Decimo Kalendas* (Decembris) *feriæ sunt Iovis, quæ appellantur Larentinalia, de quibus, quia fabulari libet, hæ fere opiniones sunt. Ferunt enim regnante Anco, æditinum Herculis per ferias otiantem, Deum tesseris provocasse, ipso utriusque manum tenente; adjecta conditione, ut victus cœna scortoque multaretur. Victore itaque Hercule illum Accam Larentiam per id tempus nobilissimum scortum intra ædem conclusisse cum cœna; eamque postero die distulisse rumorem, quod post concubitum Dei accepisset munus; nec commodum primæ occasionis, cum se domum reciperet, offerendæ aspernaretur. Evenisse itaque ut egressa templo mox à Carucio capto ejus pulchritudine compellaretur, cujus voluntatem secuta assumptaque nuptiis, post obitum viri omnium bonorum ejus facta compos, cum decederet, Populum Romanum nuncupavit heredem. Et ideo ab Anco in Velabro loco celeberrimo urbis sepulta est: ac sollemne sacrificium eidem constitutum, quo diis manibus ejus per flaminem sacrificaretur, Iovique feriæ consecratæ, quia æstimaverunt antiqui animas à Iove dari, & rursus post mortem eidem reddi. Cato ait Larentiam meretricio quæstu locupletatam post excessum suum Populo Romano agros Turacem, Semurium*

cuniamque emeruerat ex eo quæstu uberem. ea testamento, ut in Antiatis historia scriptum est, Romulum regem, ut quidam alii tradiderunt, populum Romanum bonis suis hæredem fecit. ob id meritum 9 à flamine Quirinali sacrificium ei publicè fit: & dies è nomine ejus in fastos additus Sed Sabinus Massurius in primo Memorialium secutus quosdam historiæ scriptores Accam Larentiam Romuli nutricem fuisse dicit. *Ea*, inquit, *mulier ex duodecim filiis maribus unum morte amisit, in illius locum Romulus Accæ Larentiæ sese filium dedit; seque & ceteros ejus filios fratres arvales appellavit. ex eo tempore* 10 *collegium mansit fratrum arvalium numero duodecim. cujus sacerdotii insigne est* 11 *spicea corona & albæ infula.*

CAP.

murium, Lutirium, & Solinium reliquisse, & ideo sepulchri magnificentia, & annuæ parentationis honore dignatam. Macer historiarum libro primo, Faustuli conjugem Accam Larentiam Romuli & Remi nutricem fuisse confirmat. Hanc regnante Romulo Carucio cuidam Tusco diviti denuptam, auctamque hæreditate viri, quam post Romulo, quem educasset reliquit: & ab eo parentalia diemque festum causa pietatis statutum. Plutarchus in Romulo non *Larentiam.* Sed *Laurentiã* appellat, atq; ex una duas facit, priorem fuisse nutricem Romuli, & huic sacra fieri per flaminem Martialem mense Aprili, atq; hinc festum Laurentialia dici. Alteram fuisse Tarrutio nuptam, & Populo pleraque bona legasse, deniq; ex hominum conspectu ablatam, eo in loco, quo prior esset humata. Huic igitur sacra facta fuerint mense Decembri, sicut Ovidius quoque testatur, & in Vetere Calendario habetur. Notandum primo Macrobium emendandum ex Plutarcho, qui pro *Carutio Tarrutium* scribit. *Tarrutius* enim nomen proprium, qui & *Tarruntius*, & *Tarratius* dicitur. Unde & *Tarratia* supra nomen accepit. Deinde *Laurentia*, non *Larentia* Plutarcho dicitur, & Festum *Laurentalia*. Ita etiam Ovid. l. 3. Fastor.

Vester honos veniet, cum Laurentalia dicam,
Acceptus Geniis illa December habet.

Festus tamen habet *Larentalia: Larentalia*, inquit, *conjugis Fausti nutricis Romuli & Remi Larentiæ, festa.*

8. *In vulgus dabat,*] Vulgabat.

9. *Flamine Quirinali*] Id est, *Martio*, sicut Plutarchus testatur; Mars enim & Quirinus confunduntur. Flaminis tamen Quirinalis in honorem Romuli à Numa instituti mentio quoque est apud Livium, alios.

10. *Collegium mansit fratrum, &c*] Quorum officium erat Cereri & Baccho pro vini & segetis ubertate sacra facere. Hinc hostiæ ambarvales, quæ rei divinæ causa ter circum arva ducebantur.

11. *Spicea corona & albæ, &c.*] Quæ Cereri quoq; acceptæ. Ovid. l. 4. Fastor.

Tum demum, vultumque Ceres animumque recepit,
Imposuitque suæ spicea serta comæ.

Et mox.

Alba decent Cererem: vestes Cerealibus albas,
Sumite: nunc pulli velleris usus abest.

Colores cuique numini proprios enumerat Tertullianus de Pallio. *Insulæ autem sunt*, juxta Festum, *filamenta lanea, quibus sacerdotes, & hostiæ, templaque velabantur.*

Cap. VIII.

Notata quædam de Alexandro & de P. Scipione memoratu digna.

1 APpion Græcus homo, qui Plistonices est appellatus, facili atque alacri facundia fuit. is quum de Alexandri regis laudibus scriberet, Victi, inquit, hostis uxorem facie incluta mulierem 2 vetuit in conspectum suum deduci: ut eam ne oculis suis quidem contingeret. Lepida igitur quæstio agitari potest, utrum videri continentiorem par sit, Publiumne Africanum superiorem, qui, Karthagine ampla civitate in Hispania expugnata, virginem 3 tempestivam, forma egregia, 4 nobilis viri Hispani filiam captam 5 perductamque ad se patri inviolatam reddidit; an regem Alexandrum, qui Darii regis uxorem eamdemque ejusdem sororem prœlio magno captam, quam esse audiebat exsuperanti forma, videre noluit, perducique ad sese prohibuit. sed hanc utramque declamatiunculam super Alexandro & Scipione celebraverint, quibus abundè & ingenii & otii & verborum est. nos satis habebimus, quod ex historia est, id dicere; Scipionem istum verone an falso incertum; fama tamen, quum esset adolescens, haud sincera fuisse, & propemodum constitisse hosce versus à Cn. Nævio poëta in eum scriptos esse;

Etiam qui res magnas manu sæpe gessit gloriose;
Cujus facta viva nunc vigent; qui apud gentes solus
Præstat: eum suus pater cum pallio 6 *uno ab amica abduxit.*

His

A *Apion*] Vide supra lib. 5. c. 14.
2. *Vetuit*] Matrem uxorem, & filias in ejus conspectum venisse Q. Curtius & Justinus referunt.
3. *Tempestivam*] Nubilem.
4. *Nobilis viri Hispani filiam*] *Nobilißimo gentis Indibili desponsam accersitis parentibus & sponso inviolatam tradidit. Aurum quoque quod pro redemptione puellæ allatum erat, summæ dotis adjecit. Qua continentia ac munificentia Indibilis obligatus, Celtiberorum animos Romanis applicando, meritis ejus gratiam debitam retulit*, ut loquitur *Val. Max. lib. 4. c. 3.* Pro *Hispani*, in Ms. citato in antiquo Codice, *Hispaniæ*.
5. *Perductamq;*] Aliter *productamq;*.
6. *Vno*] Aliter, *una*.

7. Ab

His ego verſibus credo adductum Valerium Antiatem adverſum cæteros omnes ſcriptores de Scipionis moribus ſenſiſſe ; & eam puellam captivam non redditam patri ſcripſiſſe, contrà quàm nos ſuprà diximus, ſed retentam à Scipione atque in deliciis amoribuſque ab eo uſurpatam.

7. *Abduxit*] In Ms. *deduxit*.

Cap. IX.

Locus exemtus ex annalibus L. Piſonis hiſtoriæ & orationis lepidiſſimæ.

Quod res videbatur memoratu digna, quam feciſſe 1 Cn. Flavium Annii filium ædilem curulem 2 L. Piſo 3 in tertio annali ſcripſit, eaque res perquam 4 purè & venuſte narrata à Piſone: locum iſtum totum huc ex Piſonis annali tranſpoſuimus. *Cn*, inquit, *Flavius patre libertino natus 5 ſcriptum faciebat: iſque in eo tempore ædili curuli 6 apparebat,*

Cn. *Flavium*] Ita etiam Cicero Ep. ad Att. 6. & Plinius. Livius C. Flavium Cn. filium appellat. Locum corruptum arbitror. Cauſam hanc, cur ædilis Curulis factus fuerit, ita refert Plin. lib. 33. cap. 1. *Hic namque publicatis diebus faſtis, quos populus à paucis principum quotidie petebat, tantam gratiam plebis adeptus eſt, alioquin libertino patre genitus, & ipſe Appii Caci ſcriba, cujus hortatu exceperat eos dies conſultando aſsidue ſagaci ingenio, promulgaveratque ut Ædilis curulis crearetur cum Q. Anicio Præneſtino, qui paucis ante annis hoſtis fuiſſet, & præteritis C. Petilio & Domitio, quorum patres conſules fuerant. Additum Flavio, ut ſimul tribunus plebis eſſet. Quo facto tanta ſenatus indignatione exarſit, ut anulos ab eo abjectos fuiſſe in antiquiſsimis reperiatur Annalibus.* Ita Plinius. Livius innuit non ante ædilitatem ſed in ipſa civile jus repoſitum in penetralibus pontificum evulgaſſe, faſtoſque circa forum in albo propoſuiſſe, ut quando lege agi poſſet ſciretur. Idem ſcribit ſumma nobilium invidia concordiæ ædem dicaſſe. Addit idem, *Tantumque Flavii comitia indignitatis habuerunt, ut plerique nobilium annulos aureos & phaleras deponerent.*

2. *L. Piſo*] Hic eſt L. Calpurnius Piſo, cognomento Frugi, ut Verrina V. Tuſcul. III. & Oratione pro Fonteio à Cicerone appellatur: idemque cognomen in nummis reperitur. Paſſim ejus meminerunt Dionyſius Halycarn. Plutarchus, Plinius, Cenſorinus, Arnobius, Lactantius, Macrobius, alii.

3. *In tertio annali*] Scilicet, *libro*.

4. *Pure & venuſte*] Annales exiliter ſcriptos fuiſſe refert Tullius. Gravem tamen auctorem eſſe ſcribit Plinius lib. 2. Hiſt. Nat. cap. 53. ſimpliciſſima ſuavitate & rei & orationis illum uſum fuiſſe ſcribit Gellius noſter lib. 11. cap. 14.

5. *Scriptum faciebat*] Id eſt, ſcribæ munus

parebat, quo tempore ædiles subrogantur: eumque 7 pro tribu ædilem curulem renunciaverunt. at ædilis, qui comitia habebat, 8 negat accipere, neque sibi placere, qui scriptum faceret, eum ædilem fieri. Cn. Flavius Annii filius dicitur 9 tabulas posuisse; 10 scriptu sese abdicasse: isque ædilis curulis factus est. idem Cn. Flavius Annii filius dicitur 11 ad collegam venisse visere ægrotum: & , in conclave postquam introivit, adolescentes ibi complures nobiles sedebant contemnentes eum: 12 assurgere ei nemo voluit. Cnæus Flavius Annii filius ædilis id arrisit. 13 sellam curulem jussit sibi afferri, eam in limine apposuit, ne quis illorum exire posset: utique ii omnes inviti viderent sese in sella curuli sedentem.

munus exercebat. Ita & Livius sub finem lib. 9. loquitur. Scribæ autem dicti, qui rationes publicas scribebant in tabulis, & mercenarii erant. Ideo dicit Livius, *quum appareret ædilibus, fierique se pro tribu ædilem videret, neque accipi nomen, quod scriptum faceret; tabulam posuisse, & jurasse se scriptum non facturum.*

6. *Apparebat*] Tanquam minister publicus. unde & Apparitores dicti. Cicero pro Cluentio: *Quid sibi autem illi scribæ, quid lictores, quid cæteri, quos apparere vides, volunt?* Viles erant apud Romanos scribæ, & vel servi vel liberti, contra atque apud Græcos, ut C. Nepos in Eumene testatur. Sicuti autem scribæ privati erant & publici, ita hi erant honestioris conditionis. Vide Barth. Adv. 50. cap. 1.

7. *Pro tribu*] Ita antiquissimæ editiones. Aldina, Badiana, & Gryphiana legunt, *primæ tribus.*

8. *Negat accipere*] Nomen, sive ejus nullam rationem habiturum. Quorum petitio justa legitimaque videbatur, eorum nomina ab eo qui comitiis præerat, accipiebantur, eorumque ratio habebatur: quorum illegitima petitio, eorum nomina non accipiebantur, & licet suffragiis Populi renunciarentur, se non admissurum comitii Præses testabatur. Nomen autem Flavii non accipiebatur, quod esset scriba, qui ad majores dignitates aspirare nequibat, ut ostendit Cujacius ad Tit. de Orig. Jur.

9. *Tabulas posuisse*] Putat Barthius tabulas semper in promptu habuisse. *Tabellas* in Ms. legitur.

10. *Scriptu sese abdicasse*] Scribatus muneri renunciasse.

CAP. X.

Historia super Euclide Socratico; cujus exemplo Taurus philosophus adhortari adolescentes suos solitus est ad philosophiam gnaviter sectandam.

1 PHilosophus Taurus, vir memoria nostra in disciplina Platonica celebratus, cum aliis bonis multis salubribusque

PHilosophus Taurus] Cujus & commentaria in Gorgiam Platonis auctor noster infra cap. 14. citat. Scripsit idem de differentiis Platonis & Aristotelis

busque exemplis hortabatur ad philosophiam capessendam, tum vel maximè ista re animos juvenum [2] expergebat, [3] Euclidem quam dicebat Socraticum factitavisse. *Decreto*, inquit, *suo Athenienses caverant, ut,* [4] *qui Megaris civis esset, si intulisse Athenas pedem prehensus esset, ut ea res ei homini* [5] *capitalis esset, tanto Athenienses*, inquit, *odio flagrabant finitimorum hominum Megarensium. tum Euclides, qui* [6] *indidem* [7] *Megaris erat, quique* [8] *ante id decretum & esse Athenis & audire Socratem consueverat, postquam id decretum sanxerunt, sub noctem,* [9] *quum advesperasceret, tunica longa muliebri indutus &* [10] *pallio versi-*

telis, de corporeis & incorporeis, & alia complura, teste Suida.

2. *Expergebat*] Antique dixit, pro expergefaciebat. Exempla in eam rem ex antiquis auctoribus adducit Nonius. Hinc etiam *expergitus* Varro lib. 6. de L. L. Lucretius lib. 3. aliique Veteres dixerunt.

3. *Euclidem, &c. Socraticum*] Hujus historiæ apud Laërtium nulla mentio. Fuit autẽ Euclides Socratis discipulus, & alius à Mathematico, qui floruit temporibus Ptolemæi Lagidæ & primus Mathesin Alexandriæ docuit, ut Proclus Diadochus 2. Commentar. testatur, hoc est xc. annis post Euclidem hunc Megarensem. Meminit quidem Valerius Maximus lib. 8. c. 12. Platonem quosdam ad *Euclidem Geometram* misisse, sed mendum ibi latet, & recte. Mitalerius in Ed. sua restituit, *Eudoxum Geometram*. Ita legendum ostendit Plutarchus de Deo Socratis, qui in Geometrica quæstione Eudoxi Cnidii Platonis discipuli meminit. Euclidem hunc nostrum extremæ Socratis disputationi interfuisse Plato in Phædone testatur. Hic, cum Megarensis esset, Megaricorum sectam constituit, uti Cic l. 2. Tusc. Qu. & Strabo testantur lib. 9. Qui & ἐριστικοὶ vocantur. Alii tamen Zenonem Eristicæ sectæ faciunt auctorem.

4. *Qui Megaris civis esset*] Ita Græci plurali numero appellant. Plinius Megaram vocavit. Ea civitas sita erat in Hellade post Isthmum ad oram Corinthiaci maris. Vide Stephanum de Urbibus. Pro *Megaris* autem legitur quoque *Megarensis*.

5. *Capitalis*] Carrio in membranis correctum invenit, *capital*.

6. *Indidem*] Ex eodem loco. Ita Cicero, Nepos, alii loquuntur. Ita Vett. Editt. vulgo, *indiem*.

7. *Megaris erat*] Quidam teste Laërtio illum Γελῷον fuisse voluerunt, ex Gela Siciliæ oppido oriundum.

8. *Ante*] Vet. Ed. *etiam ante*.

9. *Quum advesperasceret*] Ita melius in membranis legi testatur Carrio. vulgo, *priusquam advesperasceret*. Forsan ita legi potest, *sub noctem primam, quum advesperasceret*.

10. *Pallio versicolore*] Tale pallium etiam *recinium* vocatur. Festus : *Recinium omne vestimentum quadratum ii qui duodecim* (sc. leges) *interpretati sunt, esse dixerunt, vel togam qua mulieres utebantur, prætextam clavo purpureo*. Ricinium igitur pro toga vel pallio erat mulieribus. toga erat rotunda, pallium autem quadratum, sub quo tunicam gestabant. Vide *Salmas.* ad Histor. Aug. p. 389. & seq.

11. *Rici*

versicolore amictus, & caput [11] *rica velatus è domo sua Megaris Athenas ad Socratem commeabat; ut vel noctis aliquo tempore consiliorum sermonumque ejus fieret particeps: rursusque sub lucem milia passuum paulo amplius viginti, eadem veste illa* [12] *tectus redibat. At nunc*, inquit, *videre est philosophos ultro currere, ut doceant, ad fores* [13] *juvenum divitum; eosque ibi sedere atque operiri prope ad meridiem, donec discipuli* [14] *nocturnum omne vinum edormiant.*

11. *Rica velatus*] Vulgo, *& ora velatus. Rica autem est palliolum, ad usum capitis factum*, ut Festus loquitur. *Ricæ* itaque sunt *parua ricinia* ad caput velandum.

12. *Tectus*] Aliter, *intectus.*

13. *Iuvenum divitum*] Vide Lucianum περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων.

14. *Nocturnum omne vinum*] Quia vino madidi nocturno post cœnam tempore fuerant.

CAP. XI.

Verba ex oratione Q. Metelli Numidici, quæ libuit meminisse, ad officium gravitatis dignitatisque vitæ decentia.

CUm inquinatissimis hominibus non esse convicio decertandum, neque in maledictis adversus impudentes & improbos [1] velitandum, quia tantisper similis & compar eorum fias, dum paria & consimilia dicas atque audias, non minus ex oratione [2] Q. Metelli Numidici sapientis viri cognosci potest, quam ex libris & disciplinis philosophorum. verba hæc sunt Metelli adversus Cn. Manlium tribunum plebei, à quo apud populum in concione lacessitus jactatusque fuerat dictis petulantibus. *Nunc*

VElitandum] In Ms. quodam *volutandum*. male.

2. *Q. Metelli Numidici*] Hic est Q. Cæcilius Metellus, Vir magni animi, qui in exilium abire maluit, quam in legem Saturnini jurare. De hoc luculente loquuntur Cicero in Orat. post reditum ad Quirites, & in Senatu, pro Cornelio Balbo, pro Sestio, in Pisonem, de Claris oratoribus, & in Epist. ad Lentulum. Epitome Livii 66. Paterculus lib. 1. Auctor de Viris Illustr. cap. 62. (qui illum Smyrnæ exulasse scribit, Livius & Plutarchus, Rhodi) Val. Max. lib. 3. cap. 8. & lib. 4. cap. 1. Orosius lib. 5. cap. 15. & 17. Appianus Bellor. Civ. lib. 1. & Plutarchus in Mario & Lucullo.

3. *Dicti-*

Nunc quod ad illum attinet, Quirites, quoniam se ampliorem putat esse, si se mihi inimicum 3 dictitaverit, quem ego mihi neque amicum recipio neque inimicum 4 respicio, in eum ego non sum plura dicturus. nam eum indignissimum arbitror, cui à viris bonis benedicatur; tum ne idoneum quidem, cui à probis maledicatur. nam si in eo tempore hujuscemodi homunculum nomines, in quo pœnire non possis; majore honore quàm contumelia afficias.

3. *Dictitaverit*] vulgo, *dictaverit*.
4. *Respicio*] Quidam Codices non habent hanc vocem.

CAP. XII.

Quòd neque testamentum, *sicuti Servius Sulpicius existimavit: neque* sacellum, *sicuti* C. Trebatius, *duplicia verba sunt, sed à* testatione *alterum productum, alterum à sacro diminutum.*

1 SErvius Sulpicius jureconsultus, vir ætatis suæ doctissimus, in libro 2 de sacris detestandis secundo, qua ratione adductus testamentum verbum esse duplex scripserit, non reperio. nam compositum esse dixit à mentis contestatione. quid igitur *calceamentum*, quid *paludamentum*, quid *pavimentum*, quid *vestimentum*, quid alia mille per hujuscemodi formam producta; etiamne ista omnia composita dicemus? Obrepsisse autem videtur Servio, vel si quis alius est qui id prior dixit, falsa quidem, sed non abhorrens, neque

SErvius Sulpicius] Vide quæ diximus pag. 132.

2. *De sacris detestandis*] Ita in Veteribus excusis & calamo exaratis codicibus. Vulgo legebatur, *Libro de Testamentis secundo*. Sed quid hic intelligitur per sacra detestanda? Notandum veteri Jure Pontificio contineri, ut sacra privata conserventur, ac deinceps familiis prodantur. Hæredes itaque bonorum, etiam erant sacrorum. Introducti postmodum modi, quibus peractis fraus legi fieret, quibus sacra perimerentur. Id autem fiebat aut per emancipationem per æs & libram adhibito libripende, aut alio genere imaginariæ venditionis, quæ vocabatur coëmptio, adhibitis senibus coëmptionalibus, qui asse Cajano, hoc est nummo sestertio ter accepto, & rursus reddito hæredem absolverent, ut Cicero pro Murena testatur. aut denique perimebantur sacra detestatione, quæ solemnibus verbis calatis comitiis celebrabantur, ut refert Gellius noster lib. 15.

3. Quasi

neque inconcinna; quasi mentis quædam in hoc vocabulo significatio. sicut hercle 4 C. quoque Trebatio eadem concinnitas obrepsit. nam in libro 5 de religionibus secundo, *Sacellum est*, inquit, *locus parvus deo sacratus cum ara.* deinde addit verba hæc: *Sacellum ex duobus verbis arbitror compositum sacri & cella; quasi sacra cella.* hoc quidem scripsit Trebatius, sed quis ignorat *sacellum* & simplex verbum esse, & non ex *sacro* & *cella* 6 copulatum, sed ex *sacro* diminutum?

3. *Quasi mentis quædam*] Hanc allusionem tantum esse nemo non videt. Similes allusiones inveniuntur l. 1. in pr. de Acquir. Poss. l. 1. de Novat. l. 3. de Damn. inf. l. 35. §. 1. de Mort. caus. don. l. 2. §. 2. de Reb. cred. Immerito itaque in Justinianum invehitur Valla lib. 6. Eleg. c. 36. Goeddæus in l. Nomen 164. de Verb. sign.

4. *C. quoque Trebatio*] Qui tempore Julii Cæsaris & Augusti floruit, Ciceroni admodum familiaris, ut Epistolæ ejus ad Trebatium, & Topica ostendunt. In Jure Civili suo tempore principatum obtinuit, maximamque auctoritatem obtinuit, ita ut Augustus illum aliosque sapientes de Codicillorum usu consuluerit, ut apparet ex pr. tit. Inst. de Codicillis. Vocatur autem C. Trebatius Testa, diversus à Trebatio Sergiano, cujus mentio est in 2. 5. ff. de Hær. petit.

5. *De Religionibus*] Citatur quoque à Macrob. lib. 1. Sat. cap. 16. & lib. 3. cap. 3. & cap. 5. Atque ad hos libros pertinere quoque videtur l. 14. §. 11. de Relig. & sumpt. sunt.

6. *Copulatum*] Vetus Edit. *compositum.*

CAP. XIII.

De quæstiunculis apud Taurum philosophum in convivio agitatis, quæ symposiaca vocantur.

FActitatum observatumque hoc Athenis est ab iis, qui erant philosopho Tauro junctiores. quum domum suam nos vocaret, ne omnino, ut dicitur, 1 immunes & 2 asymboli veniremus, conjectabamus ad cœnulam non 3 cupedias ciborum sed argutias quæstionum. Vnusquisque igitur nostrûm commentus paratusque ibat quod quæ-

IMmunes] Muneris expertes.

2. *Asymboli*] Qui nihil in commune conferunt. Utitur Terentius in Phormione. Symbola proprie est quando communi sumptu cœnaturi pecuniam conjectant, ut alibi loquitur Gellius. Græcum est συμβολὴ ἀπὸ τοῦ συμβάλλειν. Symbolum pro annulo, arrha, vel tessera ponitur, ejus qui convivium exhibet. Sed ad alias quascunque tesseras extenditur.

3. *Cupedias*] Lautiores cibos.

4. *Edundi*]

quæreret: eratque initium loquendi, 4 edundi finis. Quærebantur autem non gravia nec 5 reverenda, sed ἐνθυμήματα quædam lepida & minuta & florentem vino animum lacessentia. quale hoc ferme est subtilitatis ludicræ, quod dicam. Quæsitum est, quando 7 moriens moreretur; quum jam in morte esset, an tum etiam quum in vita foret: & quando surgens surgeret; quum jam staret, an tum etiam 8 quum sederet: &, qui artem disceret, quando artifex fieret; quum jam esset, an tum quum etiam non esset. utrum enim horum dicas; absurdè atque ridiculè dixeris: multoque absurdius 9 esse videbitur, si aut utrumque esse dicas aut neutrum. sed ea omnia quum captiones esse quidam fatiles & inanes dicerent: Nolite, inquit Taurus, hæc quasi nugarum aliquem ludum aspernari. gravissimi philosophorum super hac re serio quæsiverunt: & alii moriendi verbum atque momentum manente adhuc vita dici atque fieri putaverunt; alii nihil in eo tempore vitæ reliquerunt; totumque illud, quod mori dicitur, morti vindicaverunt. item de cæteris similibus in diversa tempora & in contrarias sententias discesserunt. Sed Plato, inquit, noster neque vitæ id tempus neque morti dedit; idemque in omni consimilium rerum disceptatione fecit. vidit quippe utrumque esse pugnans: neque posse ex duobus contrariis, altero manente alterum constitui: quæstionemque fieri per diversorum inter sese finium mortis & vi-

4. *Edundi*] Ita Vet. Ven. Editio. vulgo, *eundique*.

5 *Reverenda*] Aliter, *verenda*.

6. Ἐνθυμήματα] Enthymemata, præter syllogismos imperfectos, denotant quoque quicquid animo commentamur.

7. *Moriens moreretur*] Eo fit temporis puncto, quod inter mortem & vitam medium est. Vide S. Empir. Pyrrh. Hypot. lib. 3. cap. de Gen. & Cor.

8. *Quum sederet*] Eos qui motum negabant, vel potius nihilo magis esse quam non esse, dicebant, solitos hoc quæstionum genere uti, discimus ex eo, quod Herophilus medicus Diodoro Philosopho dixit, quum luxato humero ad ipsum venisset ut curaretur: *Aut in quo erat loco humerus existens excidit, aut in quo non erat: at neque in quo erat, nec in quo non erat: Non ergo excidit.* Vide *Stephanum in Præfat.*

9. *Esse*] Abest à Vett. Editt.

& vitæ cohærentiam: & idcirco peperit ipse expressitque aliud quoddam novum in confinio tempus; quod verbis propriis atque integris 10 τὴν ἐξαίφνης φύσιν appellavit: idque ipsum ita, uti dico, inquit, in libro cui Parmenides titulus est, scriptum ab eo reperietis: τὸ γὰρ ἐξαίφνης τοιοῦτόν τι ἔοικε σημαίνειν, ὡς ἐξ ἐκείνου μεταβάλλον εἰς ἑκάτερον. 12 tales apud Taurum symbolæ, taliaque erant secundarum mensarum, ut ipse dicere solitus erat, 13 τραγήματα.

10. Τὴν ἐξαίφνης φύσιν] Id est, *repentinam naturam*, vel quæ occulto venit.

11. Τὸ γὰρ ἐξαίφνης] Id est, *repentinum tale quid significare videtur, tanquam ex illo in aliud se* (subito) *mutans*.

12. *Tales apud Taurum symbolæ*] Aliter, *talia Symbola*. male. Symbolum & symbolam aliud esse supra diximus.

13. Τραγήματα] Id est, *bellaria*.

CAP. XIV.

Pœniendis peccatis tres esse rationes à Philosophis attributas, & quamobrem Plato tantum duarum ex his meminerit.

Pœniendis peccatis tres esse debere causas existimatum est. una est, quæ, 1 νουθεσία, vel κόλασις, vel παραίνεσις dicitur; quum pœna adhibetur castigandi atque emendandi gratia, ut is, qui fortuito deliquit, attentior fiat 2 correctiorque: altera est, quam ii, qui vocabula ista curiosius diviserunt, 3 τιμωρίαν 4 appellant. ea causa animadvertendi

Νουθεσία, &c.] Mirum est quod autor noster νουθεσίαν, & παραίνεσιν, quæ vocabula proprie admonitionem & adhortationem denotant, punitioni, quæ κόλασις dicitur, intermisceat, quum nihilo magis hæc cum illis quicquam commune habeant, quam verba cum verberibus habere dici possunt. Vide *Steph. in Præfat.*

2. *Correctiorque*] In Vet. quoque Edit. legitur, *correctior*. forsan *correctus*.

3. Τιμωρίαν *appellant*] Proprie dicitur respectu punientis, maxime magistratus, κόλασις respectu pœnas luentis. A dignitate & conservatione honoris, Gellius dici putat: Sed τιμὴ Græcis non tantum honorem, sed pœnam, & ultionem quoque denotat. Plato lib. 5. de LL. & in Protagora ac Gorgia κόλασιν & τιμωρίαν confundit. Aristoteles autem in Rhetor. ad Theodectem 1. distinguit eo modo atque dixi: Διαφέρει δὲ, inquit, τιμωρία καὶ κόλασις, ἡ μὲν γὰρ κόλασις πάσχοντος ἕνεκα ἐστίν. ἡ δὲ τιμωρία

advertendi est, quum dignitas auctoritasque ejus, in quem est peccatum, tuenda est, ne prætermissa animadversio contemtum ejus pariat & honorem 5 levet: idcircoque id ei vocabulum à conservatione honoris factum putant. tertia ratio 6 vindicandi est, quæ 7 παράδειγμα à Græcis nominatur, quum 8 pœnitio propter exemplum est necessaria: ut cæteri similibus à peccatis, quæ prohiberi publicitus interest, metu cognitæ pœnæ deterreantur. idcirco veteres quoque nostri exempla pro maximis gravissimisque pœnis dicebant. quando igitur aut spes magna est, ut is, qui peccavit, citra pœnam ipse sese ultro corrigat: aut spes contrà nulla est emendari eum posse & corrigi: aut jacturam dignitatis, in quam peccatum est, metui non necessum est: aut non id peccatum est, cujus exemplo necessario metu 9 succurrendum sit: tum, quicquid ita delictum est, non sanè dignum esse imponendæ pœnæ studium visum est. 10 Has tres ulciscendi rationes & philosophi alii pluri-

μωρία τοῦ ποιοῦντος, ἵνα πληρωθῇ. Servius τιμωρίαν ἀπὸ τῆς τιμῆς, id est, pretio derivat. Ita Virg. lib. 12. loquitur,

Illum Tydides alio pro talibus ausis
Afficit pretio.

Terentius: *Ego ob stultitiam pretium fero.* τιμὴ utique etiam pro τιμωρίᾳ ponitur. τιμωρία ἀπὸ τοῦ τιμήορος & τιμωρὸς deducitur, quasi τὸ τιμῆς τοὺς καιροὺς ὁρᾶν, id est, *pœnæ infligendæ & vindictæ occasiones observans.*

4. *Appellant*] In Ms. *appellabant.*

5. *Levet*] Aliter, *Elevat.*

6. *Vindicandi*] Vet. Ed. *Vindictæ.*

7. Παράδειγμα] Quod exempli causa publice populo ostendebatur. Apposite ex Eusebio Philosopho Stobæus hæc adfert: ἀγνοεῖ δὲ τὸ μέγιστον, ὅτι οὐδὲ ὁ θάνατος αὐτὸς παρὰ τῶν πρώτως δικαιωσάντων, οὐχ ὡς κακὸν ἐπετιμήθη, ἀλλ' ὡς ἔσχατον, καὶ ἐν φαρμάκου λόγῳ, κατὰ τῶν οὐ δυναμένων τῆς κακίας ἐλευθερωθῆναι. ὅπως ἐπειδὴ οὐχ οἷά τε ἦν ἄλλως, τούτῳ γε οὖν τῷ τρόπῳ ἀπολυθέντες τοῦ ἐνταῦθα δεσμοῦ, αὐτῇ πορίσωνται φυγήν. Id est, *Ignorat vero quod maximum est, quod nec ipsa mors ab iis qui prima jura constituerunt, quasi malum aliquod impositum, decretumque sit: sed ut extremum, & medicinæ loco, adversus eos qui malitia liberari non possent. ut quoniam alia ratio non esset, hac via saltem, absoluti vinculis, eam effugerent.*

8. *Pœnitio*] Antique pro *punitione* dixit. sic *moeros* pro *muros* & alia passim posuerunt veteres.

9. *Succurrendum sit*] Vett. Editt. legunt *sanciendum sit.* sed tum legendum, *exemplum.*

10. *Has tres ulciscendi rationes*] Seneca lib. 1. de Clem. cap. 22. *Transeamus ad alienas injurias: in quibus vindicandis hæc tria lex secuta est, quæ Prin-*

plurifariam, & noster Taurus in primo commentariorum, quos in Gorgiam Platonis composuit, scriptas reliquit. Plato autem ipse verbis apertis [11] duas solas esse pœniendi causas dicit: unam, quam primo loco propter corrigendum: alteram, quam in tertio propter exempli metum posuimus. Verba sunt hæc Platonis in Gorgia: [12] προσήκει δὲ παντὶ, τῷ ἐν τιμωρίᾳ ὄντι ὑπ' ἄλλου ὀρθῶς τιμωρουμένῳ ἢ βελτίονι γίνεσθαι, καὶ ὀνίνασθαι, ἢ παράδειγμά τι τοῖς ἄλλοις γίνεσθαι, ἵνα ἄλλοι ὁρῶντες πάσχοντα ἃ ἂν πάσχοι, φοβούμενοι βελτίους γίνωνται. in hisce verbis, facile intelligas τιμωρίαν Platonem dixisse, non ut suprà scripsi quosdam dicere, sed ita ut promiscuè dici solet, pro omni pœnitione. an ne autem quasi omnino parvam & contemtu dignam præterierit pœnæ sumendæ causam propter tuendam læsi hominis auctoritatem, an magis, quasi ei, quam dicebat, rei non necessariam prætermiserit, quum de pœnis, non in vita, neq; inter homines, sed post vitæ tempus [14] capiendis scriberet, ego [15] in medium relinquo. Cap.

ceps quoque sequi debet: aut ut eum, quem punit, emendet; aut ut pœna ejus cæteros meliores reddat; aut ut sublatis malis cæteri securiores vivant.

11. *Duas solas*] Primam etiam Plato in Protagora εὐθύνην appellavit.

12. Προσήκει δὲ παντὶ] Id est, *convenit autem omnem, qui punitur, ab eo qui recte punit, aut meliorem fieri, atque utilitatem percipere, aut exemplum omnibus aliis esse, ut alii videntes alium pati, metuentes meliores existant.* Similis locus est apud eundem Platonem in Protagora: οὐδεὶς γὰρ κολάζει τοὺς ἀδικοῦντας πρὸς τοῦτο τὸν νοῦν ἔχων, καὶ τούτου ἕνεκα, ὅστις ὥσπερ θηρίον ἀλογίστως τιμωρεῖται. ὁ δὲ μετὰ λόγου ἐπιχειρῶν κολάζειν, οὐ τοῦ παρεληλυθότος ἕνεκα ἀδικήματος τιμωρεῖται, (οὐ γὰρ ἂν τὸ πραχθὲν ἀγένητον θείη) ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος χάριν, ἵνα μὴ αὖθις ἀδικήσῃ, μήτε αὐτὸς οὗτος μήτε ἄλλος ὁ τοῦτον ἰδὼν κολασθέντα. i.e. *Nemo enim sapiens injuste agentes punit, vel ejus causa quod injuste egerit, qui tanquam bellua sine ratione punit. Qui autem cum ratione conatur punire, non præteriti criminis causa pœnam infligit (neque enim quod factum est, infectum reddere potest) sed futuri causa, ne iterum ipse peccet, neque alius qui illum punitum viderit.* Eodem modo de Legibus XI. loquitur. Vide quoque Senecam lib. I. de Ira cap. 15. qui Platonem quoque citat, Eundem de Clem. lib. I. c. 22. & Lactant. de Ira Dei c. 18.

13. Βελτίονι] Aliter, βελτίονα.

14. *Capiendis*] In Ms. quodam *capiendum*.

15. *In medium relinquo*] Ita dicunt probati Auctores, *in memoriam habere, in potestatem habere, in possessionem esse*, ut Terentius, Cicero, & JC. loquuntur.

Quiescit

CAP. XV.

De verbo, quiescо, *an* e *littera corripi an produci debeat.*

AMicus noster homo multi studii atque in bonarum disciplinarum opere frequens, verbum, 1 *quiescit*, usitatè, *e*, littera correpta dixit. alter item amicus homo in doctrinis, 2 quasi in præstigiis, mirificus, communiumque vocum respuens nimis & fastidiens, barbarè eum dixisse opinatus est; quoniam producere debuisset non corripere. nam, *quiescit* ita oportere dici prædicavit, ut *calescit*, *nitescit*, *stupescit*, atque alia hujuscemodi multa. id etiam addebat, quod, *quies*, *e*, 3 producta, non brevi diceretur. noster autem, qua est omnium rerum verecunda mediocritate, 4 ne si Ælii quidem, 5 Cincii, & 6 Satyri dicendum ita censuissent, obsecuturum sese fuisse ait contra perpetuam Latinæ linguæ consuetudinem: neque se tam 7 insignitè locuturum,

Q*Viescit*, *usitate*, e, *littera correpta dixit*] Non voluit hoc auctor noster secundā in *quiescit* corripi, quæ positione longa est, vel primam syllabam acui, cum accentus non meminerit, sed hoc tantum, *e*, exiliter sonare. Vocales enim istæ nunc tenius exiliusque, nunc crassius productiusque ad imitationem Græcorum à Romanis efferebantur. Vide *Vossium* de arte Grammat. p. 61.

2. *Quasi in præstigiis*] Quando manuum celeritate quædam ita esse videntur, quæ non sunt. Præstringitur itaque & eluditur acies oculorum à præstigiatoribus, qui mirifica ostentant.

3. *Producta*] Vet. Ed. *producto*.

4. *Ne si Ælii quidem*] Intelligitur L. Ælius Stilo Præconinus, cujus meminit Gellius lib. 2. cap. 21. lib. 3. cap. 3. lib. 5. cap. 21. Fuit Varronis magister. crebra apud antiquos auctores ejus mentio. Apud Fabium & in antiquioribus Plinii Codd. pro *Stilo* corrupte *Stolo* legitur.

5. *Cincii*] L. Cincii Alimenti meminit quoque Gellius lib. 16. cap. 4. & Macrobius lib. 1. cap. 12. Idem esse, videtur, qui lib. 2. cap. 9. in suasione legis Fanniæ citatur.

6. *Satyri*] Non hic Fauni, ut supra locutus est, antiqui Italiæ populi, intelliguntur. In Ms. quodam, *Sanre*, unde *Santræ* legendum, cujus mentio in Terentii vita, quæ Tranquillum non Donatum auctorem habet: item apud Terentium Scaurum in Orthographia, & passim apud Festum, qui & una in *Nuptiarum* verbo nominat tres hosce, quos Gellius conjunxit. Eorundem etiam libro primo, sed locis distinctis, meminit Charisius. Ita *Voss.* de Arte Gramm. lib. 1. c. 5.

7. *Insignite*] Vulgo, *insigniter*. Ita & Cicero loquitur lib. 2. de Oratore, & Plautus passim. Gryphius legit *insite*, typographorum, ut puto, errore, pro *inscite*. Notandum tamen *insignite* in pejorem quandoque partem accipi. Ita

cuturum, absona inauditaque ut diceret: litteras autem super hac re fecit inter exercitia quædam ludicra: &, *quiesco*, non esse his simile, quæ suprà posui, nec à *quiete* dictum, sed ab eo *quietem*; 8 Græcæque vocis ἔσχον καὶ ἔσκον Ionicè à verbo ἔσχω ἴσχω & modum & originem verbum illud habere demonstravit: rationibusque haud sanè frigidis, docuit, *quiesco*, *e*, littera longa dici 9 non convenire.

insignite & *insignitus* à Plauto sæpe usurpatur.

8. *Græcæque vocis*] Ridicula hæc derivatio. *Quiesco* dictum à *quieo*, quod forsan deducitur à κέω, *cubo*, unde κεῖμαι.

9. *Non convenire*] In antiquis Editt. verba seq. capitis extremis his verbis conjunguntur hoc modo: *ut diceret ejusmodi quispiam*, &c. Initium seq. capitis est, *quum in Lycio*, &c. In Mss. *ut diceret* non habebatur. Unde recte conjecit Carrio lib. 2. Em. cap. 8. inchoandum esse sequens caput, hoc modo, *Ejusmodi*, &c. nam aliquotiens nonnulla eorum capitum verba, quæ primore loco debebant collocari, vel capiti proxime præcedenti cohæserunt, vel in aliud longe caput sunt translata, ut ostendit quoque Lips. in Antiq. lib. 1. cap. 10.

CAP. XVI.

Notatum verbum, deprecor, *à poëta Catullo inusitatè quidem, sed aptè positum & propriè, deque ratione ejus verbi, exemplisque veterum scriptorum.*

1 EJusmodi quispiam qui tumultuariis & inconditis linguæ exercitationibus ad famam se facundiæ permiserat, neque orationis Latinæ 2 usurpationes veras didicerat, quum 3 in Lycio forte vespera ambularemus, ludo ibi & voluptati nobis fuit. nam quum esset verbum, *deprecor*, doctiusculè positum in Catulli carmine; quia id ignorabat, frigidissimos versus esse dicebat, omnium quidem meo judicio venustissimos, quos subscripsi:

Les-

EJusmodi quispiam] Hæc verba usque ad *quum in Lycio* superiori capiti annexa erant, etiam in antiquis editionibus. Locum hunc ita restituit Carrio.

2. *Usurpationes veras*] Ita in membranis legi testatur Carrio lib. 2. Em. c. 8. In antiquis tamen editionibus legitur, *modos usurpationes ve ullas*.

3. *In Lycio*] Gymnasium hoc illustre Athenis fuit, quod Theopompus à Pisistrato, Philochorus à Pericle conditum refert, ut testatur Harpocration. *Lyceum*, & *Lycium* dicitur, ἀπὸ τοῦ λυκείου. Forsan ita dictum quod Apollini Lycio sacrum esset.

4. *Quo*

Lesbia mî dicit semper malè, nec tacet umquam
De me Lesbia: me dispeream nisi amat.
4 *Quo signo? quasi non totidem mox deprecer illi*
Assiduè: verùm dispeream nisi amo.

Deprecor hoc in loco vir bonus ita dictum esse 5 putabat, ut plerumque à vulgo dicitur: quod significat valde precor & oro & supplico. in quo, *de*, præpositio ad augendum & cumulandum valet. quod si ita esset; frigidi sanè versus forent. nunc enim contrà omnino est. nam, *de*, præpositio, quoniam est anceps, in uno eodemque verbo diversitatem significationis capit: 6 sic enim, *deprecor*, à Catullo dictum est, quasi detestor, vel exsecror, vel depello, vel abominor. contrà autem valet, quum Cicero pro P. Sylla ita dicit: *Quàm multorum hic vitam à Sylla deprecatus.* item in dissuasione legis agrariæ: *Si quid deliquero; nullæ sunt* 7 *imagines quæ me à vobis deprecentur.* Sed neque solus Catullus ita isto verbo usus est, pleni adeò sunt libri veterum similis in hoc verbo significationis, ex quibus unum & alterum, quæ suppe-

4. *Quo signo*] In Veteribus Gellianis exemplaribus, quorum descriptionem penes se habuit Iosephus Scaliger, ita hi versus leguntur. Vulgo legebatur, *Cui ego quasi eadem.*

5. *Putabat*] Vet. Ed. *putat.*

6. *Sic enim, deprecor, à Catullo dictum*] *Deprecari* hic significat, amoliri in caput ejus. Nam quum aliquis male imprecaretur, qui audiebat, ἀφοσιούμενος respondebat: *Quod quidem ætati tuæ atque capiti vertat.* Quicquid igitur imprecabatur Catullo Lesbia, id omne à se in ejus caput imprecabundus amoliebatur. Precari ne tibi accidat, hoc est deprecari proprie. Itaque recte veteres Latini dicebant deprecari à capite & fortunis suis malam rem, aut periculum. ac verbum id Græcis est ἀφοσιοῦσθαι. Conati sunt quidam Gellium super hujus epigrammatis enarratione reprehendere. Sed næ ipsi frustra sunt. Non animadverterunt Catullum totidem verbis eadem convicia in caput Lesbiæ regerere. Itaque id plane est *deprecari à se alicui*, *deprecari à se in aliquem.* Nam nusquam factum, ut *deprecor* simpliciter sit *imprecor.* Neque Lesbia, quæ prima convitiatur Catullo, potest videri proprie deprecari Catullo. Id enim non patitur Latini sermonis castitas. Sed Catullus, qui non vult hæc convitia in se cadere, religione ac superstitione vulgari ea in eam regerit. Idque, ut dixi, palam est deprecari. Ita *Scaliger ad Catullum p.* 109. Carpit tamen immerito Catullum Valla, de quo vide Floridum Sabin. lib. 1. Lect. Succis. cap. 8.

7. *Imagines*] In antiq. Ed. *virgines.*

8. *Q. Ennius in Erechteo*] Præter Gellium citant hanc tragœdiam Macrob. lib. 6. c. 4. Festus, Nonius in *Deprecor.*

suppetierant, apposui. 8 Q. Ennius in Erechtheo non longè secus dixit quam Catullus:

9 *Quibus nunc*, inquit, *ærumna mea libertatem paro,*
Quibus servitutem mea miseria deprecor?

10 significat abigo & amolior, vel prece 11 adhibita, vel quo alio modo. item Ennius in 12 Ctesiphonte:

Ego quum meæ vitæ parcam; letum inimico deprecor.

Cicero in libro 13 sexto de republica ita scripsit: *Quod quidem eo fuit majus,* 14 *qui quum causa pari collegæ essent, non modò invidia pari non erant, sed etiam Claudii invidiam* 16 *Gracchi caritas deprecabatur.* hic quoque item non est valde precabatur, sed quasi propulsabat 17 & defendebat invidiam. quod Græci 18 propinqua significatione 19 παραιτοῦμαι dicunt. Item pro A. Licinio 20 consimiliter Cicero verbo isto utitur. *Quid*, inquit, *huic homini facias? nonne concedas interdum ut excusatione* 21 *summæ stultitiæ, summæ improbitatis odium deprecetur?* item in Verrem actionis secundæ 22 primo; *Nunc verò quid faciat Hortensius? avaritiæne crimina frugalitatis laudibus deprecetur? an hominem flagitiosissimum, libidinosissimum, nequissimumque defendat?* Sic igitur Catullus eadem se facere dicit, quærens veniam quòd & malediceret ei palàm, respueretque & recusaret detestareturque assiduè; & tamen eam penitus deperiret.

CAP.

9. *Quibus nunc, &c.*] Verba sunt Colophoniæ, cum pater Erichthonius ex sortibus pro Atheniensibus sacrificaturus esset. Vide Hyginum fab. CCXXXVIII.

10. *Significat*] In Ms. *signat.*

11. *Adhibita*] Vet. Ed. *addita.*

12. *Ctesiphonte*] Legendum *Cresphonte*, cujus fabulæ aliquoties meminit Nonius, aliique.

13. *Sexto*] Vett. Ed. *quinto.*

14. *Qui*] Vet. Ed. *quia.*

15. *Non modo invidia*] Citat hæc verba quoque Nonius in *deprecor.*

16. *Gracchi caritas*] Uterque & Tib. & C. Gracchus accepti fuere populo ob agrarias leges. Sed uterque postmodum occisus.

17. *Et defendebat*] In quodam Ms. hæc absunt.

18. *Propinqua*] In Ms. *propria.*

19. Παραιτοῦμαι] Id est, deprecor, vel depello, removeo veluti deprecando.

20. *Consimiliter*] Vet. Ed. *similiter.*

21. *Summæ*] Ita Vet. Ed. A quibusdam Editt. abest.

22. *Primo*] Vet. Ed. *proœmio.*

Pisistra-

CAP. XVII.

Quis omnium primus libros publicè præbuerit legendos; quantusque numerus fuerit Athenis ante clades Persicas librorum in bibliothecis publicorum.

LIbros Athenis disciplinarum Liberalium publicè ad legendum præbendos primus posuisse dicitur 1 Pisistratus tyrannus: deinceps studiosius accuratiusque ipsi Athenienses auxerunt: sed omnem illam postea librorum copiam Xerxes Athenarum potitus, 2 urbe ipsa 3 præter arcem

PIsistratus] Atheniensium tyrannus, ingenio & facundia pollens, quique studia literarum plurimum fovit. De quo præter Plutarchum in Solone, vide Diodor. Sic. lib. 13. Herod. lib. 1. Valerium Maximum lib. 1. c. 3. & lib. 8. c. 9. Ælianum lib. 8. c. 16. Huic autem Homerum correctum & digestum debemus, ut testantur Cicero lib. 3. de Oratore, Ælianus Var. Hist. l. 13. c. 14. Pausanias in Achaicis, Libanius in Panegyrico Juliani. Diogenes tamen Laërtius refert Solonem magis Homerum illustrasse, quam Pisistratum, ideo quod primus jusserit Homeri poësin ordine debito ἐξ ὑποβολῆς alternis recitare, ita ut ubi unus desiisset, alter auspicaretur, sicque unum Poësios Homericæ conflaretur corpus. Plato tamen in Hipparcho non Soloni illud sed filio ejus Hipparcho tribuit. Pisistratus itaque confusos libros Homeri digessit, ut nunc habemus, Solon vel Hipparchus illustriorem fecere recitando alternatim.

2. *Vrbe ipsa*] Deserta nimirum & vacua civitate. Infirmos tamen affectæque ætatis multos relictos fuisse scribit Plutarchus. Ab iis qui armis inepti essent, arcem ligno munitam, ut oraculo satisfacerent, tradit Pausanias in Atticis. Cui & Herodotus astipulatur, pauperesque relictos affirmat.

3. *Præter, &c.*] Herodotus tamen l. 8 magno molimine obsessã incensamq; fuisse testatur, cujus hæc verba subjeci: *Hos Persæ castris ex adverso arcis positis, in prominenti colle, quem Areopagum Athenienses vocant, hunc in modum obsederunt; sagittas stupa circumdatas ubi incenderant emittebant in illorum vallum. Athenienses, quanquam obsessi, & ad ultimum malorum deducti, etiam incenso vallo, tamen resistebant: ac ne verba quidem Pisistratidarum conditionem deditionis offerentium admittebant, & cum alia ad repugnandum excogitarunt, tum vero hoc, quod in barbaros portis subeuntes devolverunt saxa molaria: adeo ut Xerxes perdiu inops consilii fuerit, quod eos expugnare non posset. Tandem ex difficultatibus accessus quidam apparuit Barbaris. Necesse enim erat secundum oraculum, omnem Atticam quæ in continente est, subjici Persis. Igitur à fronte arcis, à tergo autem portarum & ascensus, qua parte nemo excubabat, quaque nemo credebat quempiam hominum ascensurum, hac parte, etsi loco prærupto, quidam conscenderunt, juxta templum Aglauriæ filiæ Cecropis. Quos ubi in arcem ascendisse viderunt Athenienses, partim è muro se præcipitaverunt, atque extincti sunt, partim in ædem refugerunt. At Persæ qui ascenderant, primum ad portas contendunt, eisque patefactis supplices truci-*

arcem incensa abstulit asportavitque in Persas. hos porrò libros universos multis post tempestatibus 4 Seleucus rex, qui Nicanor appellatus, referendos Athenas curavit. ingens postea numerus librorum in Ægypto 5 à Ptolemæis regibus vel conquisitus vel 6 confectus est ad milia fermè voluminum septingenta: sed ea omnia 7 bello priore Alexandrino, 8 dum diripitur ea civitas, non spontè neque 9 opera consulta, sed à militibus forte auxiliariis 10 incensa sunt.

A GEL-

trucidant: atque ubi omnium stragem fecerunt, direpto templo arcem incendunt. Inter cæsos, etiam sacerdotes refert Auctor de Vir. Ill.

4. *Seleucus Rex*] De quo vide Appianum in Syriacis.

5. *A Ptolemæis Regibus*] Audi Vitruvium in Præfatione lib. 7. *Reges Attalici magnis Philologiæ dulcedinibus inducti cum egregiam Bibliothecam Pergami ad communem delectationem instituissent, tunc item Ptolemæus* (Philadelphus) *infinito zelo cupiditatisque incitatus studio, non minoribus industriis ad eundem modum contenderat Alexandriæ comparare.* Magnam quoque in libris comparandis inter illos Reges fuisse contentionem affirmat Galenus in lib. Hippocr. de Natura Humana. Vicit tamen Ptolemæus. Nam in Pergamensi Bibliotheca fuere ducenta librorum millia, ut testatur Plutarchus in vita M. Antonii: in Alexandrina autem Bibliotheca septingenta ferme millia fuere juxta Gellium nostrum & Ammianum, juxta Josephum quingenta, quadringenta juxta Senecam. Meminerunt quoque ejus Eusebius lib. 8. de Præpar. Euang. Ammianus lib. 22. Epiphanius in lib. de Ponder. duas ait publicas fuisse Alexandriæ bibliothecas, primam in Bruchio, à Ptolemæo Philadelpho constructam, secundam longo post tempore ædificatam fuisse in Serapeo, quæ & prioris soror dicebatur. In hac Bibliotheca, cui Philadelphi tempore præfectus erat Demetrius Phalereus, Variarum gentium libri, vel sua lingua vel conversi continebantur, sicuti vetus testamentum à 70. interpretibus Ptolemæo auctore translatum fuit in linguam græcam. Primus igitur Ptolemæus Philadelphus bibliothecam hanc erexit, auxere admodum sequentes Reges.

6. *Confectus*] Comparatus.

7. *Bello priore Alexandrino*] Bello civili Pompeiano, cum Cæsar in ipsa Urbe Alexandria bellum cum incolis gereret, & tuitionis suæ causa ignem in naves misisset, qui vicina navalibus ipsamque bibliothecam corripuit.

8. *Dum diripitur ea civitas*] Hoc apud Dionem & Plutarchum non habetur.

9. *Opera consulta*] Ex industria.

10. *Incensa sunt*] Periere juxta Senecam quadringenta millia librorum. Forsan igitur non tota Bibliotheca conflagravit, vel cum duæ fuerint, una tantum. Periit Olympiade CLXXXII. cum vix CCXXIV. annos stetisset.

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER SEPTIMUS.

CAPUT I.

Admiranda quædam de P. Africano superiore ex annalibus sumta.

1 QVOD de Olympiade Philippi regis uxore Alexandri matre, in historia Græca scriptum est; idem de P. Scipionis quoque matre, qui prior Africanus appellatus est, memoriæ datum est. nam & 2 C. Oppius & 3 Iulius Higinus, aliique, qui de vita & rebus Africani scripserunt, matrem ejus diu sterilem existimatam 4 tradunt; Publium quoque Scipionem, cum quo nupta erat, liberos desperavisse. postea in cubiculo atque in lecto 5 mulieris, quum absente marito cubans sola obdormisset, visum repente juxta eam cubare 6 ingentem anguem; eumque, iis qui viderant territis & clamantibus, elapsum inveniri non quisse: idipsum P. Scipionem ad haruspices retulisse: eos, sacrificio facto, respondisse fore ut liberi 7 generentur: neque multis diebus 8 postquàm

QVod de Olympiade] Justinus lib. 9. *Namque mater ejus* (Alexandri) *Olympias confessa viro suo Philippo fuerat, Alexandrum non ex eo se, sed ex serpente ingentis magnitudinis concepisse.* Idem refert Plutarchus in vita Alexandri, eandemque lymphatico ritu serpentes mansuefactos circumtulisse.

2. *C. Oppius*] Qui vitas Illustrium virorum scripsisse videtur. Plutarchus citat eum de vita Pompeii; vitam Marii Plin. lib 11. Hist. Nat. c. 45. Eundem de Vitâ Cassii citat Charisius.

3. *Iulius Higinus*] Vide supra p. 67.

4. *Tradunt*] In Ms. quodam, *cedunt*.

5. *Mulieris*] Quædam Edit. non habent hanc vocem.

6. *Ingentem anguem*] Ab Ægyptiis, Phœnicibus, Græcis, Romanis numinis vice serpens cultus fuit. An à primo impostore Adami & Evæ? Certe in antiquis Græcorum mysteriis acclamatum εὖα, & simul monstratus serpens. Meminere Hesychius, Clemens in Protreptico, Plutarchus Alexandro, Chalcidius ad Timæum.

7. *Generentur*] Vett. Ed. *gignerentur*.

8. *Post*,

quàm ille anguis in lecto visus est, mulierem [9] cœpisse concepti fetus signa atque sensum pati: exinde [10] mense decimo peperisse; natumque esse hunc [11] P. Scipionem Africanum, qui Hannibalem & Karthaginienses in Africa bello Pœnico secundo vicit. Sed & eum [12] impendio magis ex rebus gestis quàm ex illo ostento virum esse virtutis divinæ creditum est. Id etiam dicere haud piget, quod idem illi, quos suprà nominavi, [13] litteris mandaverint Scipionem hunc Africanum solitavisse noctis extremo, prius quam [14] dilucularet, in capitolium ventitare, ac jubere aperiri [15] cellam Iovis, atque ibi solùm diu demorari quasi consultantem de republica cum Iove; ædituosque ejus templi sæpe esse demiratos, quòd solùm id temporis in capitolium ingredientem canes semper in alios sævientes neque [16] latrarent eum neque incurrerent. Has vulgi de Scipione opiniones confirmare atque approbare videbantur dicta factaque ejus pleraque [17] admiranda. ex quibus est unum hujus-

8. *Postquam*] Vet. Edit. *posteaquam.*

9. *Cœpisse*] Vet. Edit. & Ms. *concepisse.*

10. *Mense decimo*] Nono impleto.

11. *P. Scipionem Africanum*] Qui in Africam profectus cum ipsas Carthaginis portas obsidione quateret, Annibalem inhærentem atque incubantem Italiæ extorsit, prælioque secundo vicit. vide Livium lib. 30.

12. *Impendio*] Supra modum, impense.

13. *Litteris mandaverint*] Auctor de Viris Illustr. *P. Scipio ex virtutibus cognominatus Africanus, Iovis filius creditus: nam antequam conciperetur serpens in lecto matris ejus apparuit. Et ipsi parvulo draco circumfusus nihil nocuit. In Capitolium intempesta nocte eunti, nunquam canes allatrarunt. Nec hic quicquam prius cæpit, quam in cella Iovis diutissime sedisset, quasi divinam mentem accepisset.* Vide & Livium lib. 26. & Plutarchum in Scipione.

14. *Dilucularet*] Diluculum appeteret. Ita auctor noster locutus quoque est lib. 2. c. 19.

15. *Cellam Iovis*] De hoc Capitolio Tarquinii, quod bello civili Syllano exarsit, ita loquitur Dionysius Halycarnassæus: *Situm est in alta crepidine habetque in ambitu octo jugera, sic ut latera singula 200. fere pedum sint, exigua latitudinis & longitudinis differentia, nisi quod ista illam vincit vix pedibus quindenis. Qua parte frons ejus meridiem spectat, triplici columnarum ordine circumcingitur, ab aliis lateribus duplici. In ipso sunt tres cellæ ex ordine, à lateribus communione parietum clausæ. Media est Iovis, utrimque altera Iunonis, altera Minervæ sub eodem laqueari eodemque tecto.*

16. *Latrarent eum*] Forsan, *in eum.*

17. *Admiranda*] Ms. *ammiranda.*

18. *Asti-

hujuſcemodi. [18] Aſſidebat oppugnabatque [19] oppidum in Hiſpania, [20] ſitu, mœnibus, defenſoribus validum & mœnitum, re etiam cibaria copioſum: nullaque ejus potiundi ſpes erat, & quodam die jus in caſtris ſedens dicebat: atque ex eo loco id oppidum procul videbatur. tum è militibus, qui in jure apud eum ſtabant, interrogavit quiſpiam ex more in quem diem locumque [21] vadimonium promitti juberet. & Scipio manum ad ipſam oppidi, quod obſidebatur, arcem protendens, Perendie, inquit, ſeſe ſiſtant illo in loco: atque ita factum. die tertio, in quem vadari juſſerat, oppidum captum eſt: eodemque die in arce ejus oppidi jus dixit.

18. *Aſſidebat*] Obſidebat, vel prope urbem caſtra poſuerat.
19. *Oppidum in Hiſpania*] Cujus nomen Badium fuiſſe teſtatur Valerius Maximus.
20. *Situ*] Ms. *ſitum*.
21. *Vadimonium*] Sponſionem ſe ſiſtendi in judicio conſtituto die.
22. *Vadari juſſerat*] Vadimonium ſtatui & promitti.

CAP. II.

De Cæſellii Vindicis pudendo errore; quem offendimus in libris ejus, quos inſcripſit Antiquarum Lectionum.

TUrpe erratum offendimus in illis celebratiſſimis commentariis Lectionum antiquarum [1] Cæſellii Vindicis, hominis Herclè [2] pleraque haud indiligentis. quod erratum multos fugit, quamquam multa in Cæſellio reprehendendo etiam per calumnias rimarentur. ſcripſit autem Cæſellius Q. Ennium in [3] tertiodecimo libro annalium, *cor*, dixiſſe maſculino genere. verba Cæſellii ſubjecta ſunt: *Maſculino genere*, cor, *ut multa alia enunciavit Ennius. nam in tertiodecimo annali, quem cor, dixit.* adſcripſit deinde verſus Ennii duos:

Han-

CÆſellii Vindicis] De quo alibi diximus lib. 3. c. 16.
2. *Pleraque*] Notus Græciſmus. τὰ πολλὰ, intelligitur κτ.
3. *Tertiodecimo*] Aliter *in* XII. & ita in Ms. quodam.

4. *Cum*

Hannibal audaci 4 *cum pectore* 5 *dehortatur*
Ne bellum faciam : 6 *quem credidit esse meum cor ?*

Antiochus est, qui hoc dicit, Asiæ rex. is admiratur & permovetur, quòd Hannibal Karthaginiensis 7 bellum se facere populo Romano volentem dehortetur. hos autem versus Cæsellius sic accipit, tamquam si Antiochus sic dicat: Hannibal me, ne bellum geram, dehortatur. quod quum facit, æquale cor putat habere me ei. quàm stultum esse me credit, quum id mihi persuadere vult ? hoc Cæsellius quidem, sed aliud longè Ennius. nam tres versus sunt, non duo, ad hanc Ennii sententiam pertinentes. ex quibus tertium versum Cæsellius non respexit:

Hannibal audaci cum pectore dehortatur,
Ne bellum faciam: quem credit esse meum cor
Suasorem summum & studiosum robore belli.

horum versuum sensus atque ordo sic opinor est : Hannibal ille audentissimus atque fortissimus, quem ego credidi (hoc enim est, 8 *cor meum credidit*: 9 proinde atque diceret, quem ego stultus homo credidi) fore summum suasorem ad bellandum, is me dehortatur, dissuadetque ne bellum faciam. Cæsellius autem forte 10 ῥαθυμότερον ῥαφῇ ista verbo-

4. *Cum*] Vet. Edit. *dum*.

5. *Dehortatur*] Nonius legit *de me hortatur*, id est, *me dehortatur*; & ita quoque habent Ms. Codices Nonii, tmesi figura, quæ Lucilio ita erat familiaris, ut Ausonius Epistola ad Theonem illi domesticam esse dixerit.

6. *Quem credidit esse meum cor?*] Ita & Nonius cum Cæsellio judicat.

7. *Bellum se facere, &c. volentem dehortetur*] Auctor fuerat Annibal non in Græcia sed in Italia sedem belli ponere, quippe Romanos vinci non nisi suis armis posse. Vide Justinum lib. 31. c. 5. Ita quoque Livius lib. 34. c. 59. *Sententia Annibalis una atque eadem semper erat, ut in Italia bellum gereretur. Italiam & commeatus & militem præbituram externo hosti. Si nihil ibi moveatur, liceatque populo Romano viribus & copiis Italiæ extra Italiam bellum gerere, neque regem neque gentem ullam parem Romanis fore.* De colloquiis Antiochi cum Annibale & de bello Romanis inferendo, legendus quoque Polybius & Appianus.

8. *Cor meum credidit*] Id est, ego credidi. simili modo & Græci & Latini loquuntur, ἲς Πριάμοιο *vis Priami*, pro Priamo. Ita Horatius *Virtus Scipiadæ & mitis sapientia Læli* pro Scipiade, & Lælio. Ita *Error Ulyssis* pro ipso Ulysse apud eundem. Atque ita in aliis.

9. *Proinde*] Vet. Ed. *perinde*.

10. Ῥαθυμότερον] Id est, *negligen-*

verborum captus *quem cor* dictum putavit, & *quem* accentu acuto legit, quasi ad cor referatur, non ad Hannibalem. sed non fugit me, si aliquis sit tam inconditus, sic posse defendi *cor* Cæsellii masculinum, ut videatur tertius versus separatim atque divise legendus. proinde quasi præcisis interruptisque verbis exclamet Antiochus; *suasorem summum!* sed non dignum est eis, qui hoc dixerint, responderi.

gentius junctura ista verborum captus.

11. *Accentu acuto*] Ita pronunciabant in interrogationibus, in relativis utebantur gravi.

CAP. III.

Quid Tullius Tiro Ciceronis libertus reprehenderit in M. Catonis oratione, quam pro Rhodiensibus in senatu dixit; & quid ad ea, quæ reprehenderat, responderimus.

1 CIvitas Rhodiensis & insulæ oportunitate & 2 operum nobilitate & 3 navigandi sollertia navalibusque victoriis

CIvitas *Rhodiensis*] Strabo lib. 14. dicit hanc urbem portubus, viis, muris, & reliqua structura tantum antecellere alias, ut nullam ei æqualem nedum præstantiorem dicere possimus. Locus hic dignus adscribi. Θαυμαστὴ δὲ καὶ ἡ εὐνομία, καὶ ἡ ἐπιμέλεια πρός τε τὴν ἄλλην πολιτείαν, καὶ τὰ ναυτικά, ἀφ' ἧς ἐθαλασσοκράτησε πολὺν χρόνον καὶ τὰ λῃστήρια καθεῖλεν, καὶ Ῥωμαίοις ἐγένετο φίλη, καὶ τῶν βασιλέων τοῖς φιλορωμαίοις τε καὶ φιλέλλησιν, ἀφ' ὧν αὐτόνομός τε διετέλεσε, καὶ πολλοῖς ἀναθήμασιν ἐκοσμήθη, id est, *Admiranda vero etiam est præclara legum constitutio, diligensque cura tum reliquarum Reip. partium, tum maxime rerum navalium, quo factum, ut multo tempore mari dominata sit, ac prædones sustulerit, & Romanorum, regumque qui cum Romanis & Græcis amicitiam coluere, fuerit amica: quorum gratia & mansit libera, & multis donariis ornari meruit.*

2. *Operum nobilitate*] Inter quæ celeberrimus fuit colossus, de quo Plinius: *Ante omnes autem in admiratione fuit solis Colossus Rhodi, quem fecerat Chares Lindius Lysippi supradicti discipulus. Septuaginta cubitorum altitudinis fuit. Hoc simulachrum post quinquagesimum sextum annum terræmotu prostratum, sed jacens quoque miraculo est. Majores sunt digiti, quam pleræque statuæ.* Simonides Epigr. in colossum lib. 4. Ἀνθολ. hujus colossi auctorem fuisse Lachetem refert, nisi corrigendus est locus. Sicuti & Festus emendandus est qui Caleto artifice formatum scribit. Testis ipse artifex, qui nomen suum Colosso subscripsit hoc modo:

Τὸν ἐν Ῥόδῳ κολοσσὸν ἑπτάκις δέκα
Χάρης ἐποίει πηχέων ὁ Λίνδιος.

De terræ motu, quo cecidit colossus, vide Polybium lib. 5.

3. *Et navigandi sollertia*] Hinc & leges

ctoriis celebrata est. ea Rhodiensis civitas, quum amica atque socia populi Romani foret, Persa 4 tunc Philippi filio Macedonum rege, cum quo bellum populo Romano fuit, amico usa est: connixique sunt Rhodienses 5 legationibus Romam sæpe missis, id bellum inter eos componere. sed, ubi ista pacificatio 6 perpetrari nequivit, verba à plerisque Rhodiensibus in concionibus eorum ad populum facta sunt, ut, si pax non fieret, Rhodienses regem adversus populum Romanum adjutarent. sed nullum super ea re publicum decretum factum est. At 7 ubi Perses victus captusque est: Rhodienses pertimuere ob ea, quæ compluries in cœtibus populi acta dictaque erant: legatosque Romam miserunt, qui temeritatem quorundam popularium suorum deprecarentur, & fidem consiliumque publicum expurgarent. legati postquam Romam venerunt, & in

ges nauticæ Rhodiorum fuere celeberrimæ, adeò quidem ut leges nauticæ apud JC. Romanos Rhodiæ appellentur. Vide tit. Dig. ad L. Rhodiam de jactu. Et Basil. lib. 53. tit. 8. Harmenopulus legum nauticarum, quæ non interciderunt, vetustissimas appellat, atque à Tiberii usque tempore in mores Romanorum receptas fuisse.

4. *Tunc*] Vet. Ed. *tamen.*

5. *Legationibus Romam sæpe missis*] Satis superbe legatione usi. Dicebant enim se ad Regem etiam legatos misisse: per quos stetisset, quo minus belli finis fieret, adversus eos, quid sibi faciendum esset, Rhodios consideraturos esse, ut testatur Liv. lib. 44. c. 14. Indecoræ erant illæ minæ. Quinetiam Perseo Regi addictiores esse videbantur, immemores beneficii Romanorum, quando devicto Antiocho Syriæ Rege Lyciam & Cariam usque ad Mæandrum fl. præter Telmessum Rhodiis dederant, ut idem testatur Livius.

6. *Perpetrari*] Forsan, *impetrari.*

7. *Ubi Perses victus captusque est*] A Paulo Æmilio. Cæsa ultimo prælio ad viginti millia hominum, ad sex millia, qui Pidnam ex acie profugerant, vivi in potestatem pervenerunt, & vagi è fuga quinq; hominũ millia capta. Ex victoribus ceciderunt non plus centum, vulnerati aliquanto plures. Perses ipse prælio non interfuit, neque tum captus, sed ubi in Samothracem aufugisset, Octavio, qui illuc à Consule missus erat, se tradidit. In triumphum ductus ante currum victoris catenatus documentum humanorum casuum dedit. Aliqui tamen in Samothracia insomniis occisum referunt. Sallustius in Fragmentis: *Persen deinde Philippi filium post multa & varia certamina apud Samothraças Deos acceptum in fidem, callidi, & repertores perfidiæ, quia pacto vitã dederant, insomniis occidère.* Aliqui in carcere periisse dicunt, alii triumphi ignominiãm morte prævenisse. Varias opiniones proponit Plutarchus. De bello hocidem videndus est in P. Æmilio, Livius lib. 41. & seq. Florus lib. 2. c. 12. Paterculus lib. 1. cap. 9. Pausanias in Achaicis.

8. *Sup-*

& in senatum intromissi sunt, verbisque [8] suppliciter pro causa sua factis [9] è curia excesserunt: sententiæ rogari cœptæ, quumque [10] partim senatorum de Rhodiensibus quererentur, maleque eos animatos fuisse dicerent, bellumque eò illis faciundum censerent: tum M. Cato exsurgit: & optimos fidissimosque socios, [11] quorum opibus diripiendis possidendisque non pauci ex summatibus viris intenti [12] infestique erant, [13] defensum conservatumque pergit: orationemque inclutam dicit, quæ & seorsum fertur, inscriptaque est pro Rhodiensibus; & [14] in quinto Originum libro scripta est. [15] Tiro autem Tullius M. Ciceronis libertus sanè quidem fuit ingenio homo eleganti, & haud quaquam rerum litterarumque veterum indoctus: eoque ab ineunte ætate liberaliter instituto [16] adminiculatore & quasi

8. *Suppliciter*] In quodam Ms. *simpliciter*.

9. *E curia*] Idem Ms. *securi*.

10. *Partim senatorum*] Pro *pars senatorum*. Elegans locutio.

11. *Quorum opibus diripiendis*] Sallustius in Catilinar. *Bello Macedonico, quod cum Rege Perse gessimus, Rhodiorum civitas magna atque magnifica, quæ populi R. opibus creverat, infida atque adversa nobis fuit, sed postquam bello confecto, de Rhodiis consultum est, majores nostri, ne quis divitiarum magis quam injuriæ bellum ceptum diceret, impunite eos dimisere.*

12. *Infestique*] Vet. Ed. *infensique*.

13. *Defensum conservatumque*] Sunt hæc supina.

14. *In quinto Originum libro*] Aliquotiens Orationes Catonis Originum libris insertas fuisse perspicuum est. Epitome Livii lib. 49. *Cum L. Scribonius, tribunus plebis rogationem promulgasset, ut Lusitani, qui in fidem populo Rom. dediti, à Sergio Galba in Galliam venissent, in libertate restituerentur, M. Cato acerrime suasit. Extat oratio annalibus ejus inclusa.* Origines Annales appellavit. Historias appellat Cornelius Nepos, nam libro tantum secundo & tertio origines Italicarum urbium explicabantur. Locus est in fragmento lib. posterioris de vitis Excell. Imper. ubi simul quid Originum libris contineretur, demonstratur. *Senex historias scribere instituit, quarum sunt libri septem. Primus continet res gestas Regum populi Romani. Secundus & tertius, unde quæque civitas orta sit Italica: ob quam rem omnes* ORIGINES *videtur appellasse. In quarto autem bellum Punicum primum: in quinto secundum. Atque hæc omnia capitulatim sint dicta. Reliqua bella pari modo persecutus est, usque ad præturam Servii Galbæ, qui diripuit Lusitanos. Atque horum bellorum duces non nominavit, sed sine nominibus res notavit. In iisdem exposuit, quæ in Italia, Hispaniisque viderentur admiranda. In quibus multa industria & diligentia comparet, multa doctrina.* Citatur & laudatur Cato à Val. Max. lib. 8. c. 7. Plinio lib. 7. c. 27. Dionysio Halyc. lib. 1. Antiq. Rom. vitam ejus descripsit Plutarchus.

15. *Tiro autem Tullius*] Vide supra pag. 29.

16. *Adminiculatore*] Adjutore. Effuse eum laudat Cicero, & in quadam Epistola studiorum suorum regulam appellat.

quaſi [17] adminiſtro in ſtudiis litterarum Cicero uſus eſt. ſed profectò plus auſus eſt, quàm ut tolerari ignoſcique poſſit. namque epiſtolam conſcripſit [18] ad Q. Axium familiarem patroni ſui confidenter & nimis [19] calidè, in qua ſibimet viſus eſt orationem iſtam pro Rhodienſibus acri ſubtilique ingenio & judicio percenſuiſſe. ex ea epiſtola libitum forte nobis eſt reprehenſiones ejus quaſdam attingere; majore ſcilicet venia reprehenſuri Tironem, quàm tum ille [20] reprehendit Catonem. culpavit autem primum hoc, quòd Cato inerudité & [21] *ἀναγώγως*, ut ipſe ait, principio nimis inſolenti nimiſq; acri & objurgatorio uſus ſit: quum vereri ſeſe oſtendit, ne Patres, gaudio atque lætitia rerum geſtarum proſpere de ſtatu mentis ſuæ deturbati, non ſatis [22] conſiperent; neque ad rectè intelligendum conſulendumque eſſent idonei. *In principiis autem,* inquit, *patroni, qui pro reis dicunt, conciliare ſibi & complacare judices debent: ſenſuſque eorum exſpectatione cauſæ ſuſpenſos [23] rigenteſq; honorificis verecundiſque ſententiis commulcere; non injuriis atque imperioſis minationibus [24] confutare.* ipſum deinde principium appoſuit; cujus verba hæc ſunt: *Scio ſolere pleriſque hominibus rebus ſecundis [25] atque prolixis atque proſperis animum excelle-*

appellat. Redegit utique Tiro fere omnes Ciceronis libros in ordinem.

17. *Adminiſtro*] Vet. Ed. *adminiſtratore.*

18. *Ad Q. Axium*] Axii meminit quoque Cicero apud Suetonium in Cæſare cap. 9. hoc modo. *De hac ſignificare videtur & Cicero in quadam ad Axium epiſtola referens, Cæſarem in conſulatu confirmaſſe regnum, de quo ædilis cogitaverat.* pro *Axium* vulgo legebatur *Atticum*, ſecus atque eſt in Ms.

19. *Calide*] Vet. Ed. *callide.*

20. *Reprehendit*] Vet. Ed. *reprehenderit.*

21. *Ἀναγώγως*] Id eſt, ſine inductione, vel ſequela.

22. *Conſiperent*] Annotatum in margine Vet. Cod. invenio, *conſiſterent*; in Ms. quodam, *conciperent.*

Conſiperent] Verbum antiquis uſitatum, ut *adſipio, præſipio.* Viſum aliter imperitis, qui idem verbum in Livio non concoxerunt lib. 1. *Romani ex arce hoſtium urbem cernentes, cum alia atque alia parte nova aliqua clades oriretur, non ſolum mentibus conſipere, ſed ne auribus quidem atque oculis ſatis conſtare poterant.* Nam vulgo ubique leges, *concipere.* Lipſ. lib. 1. Elect. cap. 7.

23. *Rigenteſque*] Rigidos, ſeveros, qui haud facile à ſententia ſua flecti poſſunt.

24. *Confutare*] Vet. Ed. *confricare.*

25. *Atque prolixis*] In quodam Ms. deſunt hæc verba.

26. *Excel-*

[26] *excellere, superbiam atque* [27] *ferociam augescere atque crescere, quod mihi nunc magnæ curæ est, quia hæc res tam secundè processit, ne quid in consulendo adversi eveniat, quod nostras secundas res* [28] *confutet: neve hæc lætitia nimis luxuriose eveniat. adversæ res se domant & docent quid opus sit facto.* [29] *secundæ res* [30] *lætitia transvorsum trudere solent à rectè consulendo atque intelligendo. quo majore opere edico suadeoque, uti hæc res aliquot dies proferatur, dum ex tanto gaudio in* [31] *potestatem nostram redeamus.* quæ deinde Cato juxta dicit, *ea,* inquit, *confessionem faciunt non defensionem. neque propulsationem translationemve criminis habent, sed cum pluribus aliis communicationem. quod scilicet nihil ad purgandum est. atque etiam,* inquit, *insuper profitetur Rhodienses, qui accusabantur quòd adversus populum Romanum regi magis cupierint faverintque, id eos cupisse atque favisse utilitatis suæ gratia: ne Romani, Persa quoque rege victo, ad superbiam ferociamque & immodicum modum insolescerent.* eaque ipsa verba ponit, ita uti infrà scriptum est. *Atque ego quidem arbitror Rhodienses noluisse nos ita depugnare, uti depugnatum est: neque regem Persen vicisse,* [32] *non Rhodienses id modò voluere, sed multos populos ac multas nationes idem* [33] *noluisse arbitror. atq; haud scio an partim eorum fuerint, qui non nostræ contumeliæ causa id noluerint evenire: sed enim id metuêre, si nemo esset homo quem vereremur,* [34] *& quicquid luberet faceremus: ne sub solo imperio nostro in servitute nostra essent. libertatis suæ causa in ea sententia fuisse arbitror. atque Rhodienses tamen Persen publicè numquam adjuvere. cogitate* [35] *quanto nos privatim cautius facimus.*

26. *Excellere*] Excellentem Vet. Ed.

27. *Ferociam*] Vet. Ed. *ferocitatem.*

28. *Confutet*] Vet. Ed. *confricet.*

29. *Secundæ res*] Ita Sempronius Gracchus priore victoria exultans ab Annibale tandem fœde victus est, ut testatur Livius

30. *Lætitia*] Deest in quodam Ms.

31. *In potestatem nostram redeamus*] Qui enim immoderato gaudio exultat, impotens sui non advertit quid agat, sed totus fixus & occupatus in gaudio nullam aliarum rerum curam gerit.

32. *Non*] Ms. *nos.*

33. *Noluisse*] Vet. Ed. *voluisse.*

34. *Et quicquid*] Vet. Ed. *quia quid luberet.*

35. *Quanto nos privatim cautius facimus*] Ita emendat Justus Lipsius lib. I. Elect. cap. 7. Vulgò *nos nostri nativi,* atque ita etiam in antiquis optimis editionibus habetur. *Nostri* itaque delet

 Lipsius,

facimus. nam unusquisque nostrûm, si quis adversus rem suam quid fieri arbitratur, summa vi contrà nititur, ne adversus eam fiat. quod illi tamen perpessi. Sed, quod ad principium reprehensum attinet; scire oportuit Tironem defensos esse Rhodienses à Catone, sed ut à senatore & consulari & censorio viro, [36] id, quod [37] optimum esse publicum existimabat, suadente; [38] non ut à patrono causam pro reis dicente. alia namque principia conducunt reos apud judices defendenti, & clementiam misericordiamque undique indaganti; alia, quum senatus de republica consulitur, viro auctoritate præstanti sententiis quorumdam iniquissimis permoto, & pro [39] utilitatibus publicis ac pro salute sociorum graviter ac liberè indignanti simul ac dolenti. quippe rectè & utiliter in disciplinis rhetorum præcipitur, judices de capite alieno deque causa ad sese non pertinenti cogcognituros, ex qua præter officium judicandi nihil ad eos simul periculi vel emolumenti redundaturum est, conciliandos esse ac [40] propitiandos laudabiliter ac placabiliter & leniter existimationi salutique ejus qui apud eos accusatus est. at quum dignitas & fides & utilitas omnium communis agitur, ob eamque rem aut suadendum quid ut fiat, [41] aut fieri jam cœpto differendum

Lipsius, & putat ex repetitione primæ voculæ *Nos* redundare. Quid si legamus, *nos* (senatores) *& nostri nativi*, id est indigenæ. vel *nostri nati vi*, nam postmodum additur, *summa vi contra nititur.* Sed nihil affirmo. In edit. Parisf. Tiletani, quæ prodiit an. MDXXXVI. cum Badii Ascensii Annotationibus, *Nos consternati vi cautius facimus.* Pro *nativi* legitur quoque *Latini*. Ita *Nostri* tamen abundat.

36. *Id quod*] Aliter, *quod quidem.*

37. *Optimum esse publicum*] Id est, publico utilissimum.

38. *Non ut à patrono*] Ita in Ms. in antiquis tamen editionibus additur, *solet.*

39. *Utilitatibus publicis*]Quia Rhodii potentia & auctoritate præstabant, contra illos bellum decernere non utile erat Romanis. *Rhodii*, inquit Livius lib. 42. *maximi ad omnia momenti habebantur, quia non favere tantum, sed adjuvare etiam viribus suis bellum poterant.* Alios nimirum facile ad arma concitassent, atque ita grave bellum exarsisset. Expediebat autem Rhodios amicos habere.

40. *Propitiandos*] Propitios reddendos. Utitur hoc vocabulo Curtius, Suetonius, Plinius, alii. Male itaque novum hoc vocabulum esse dixit Mosellanus.

41. *Aut fieri jam cœpto*] Id est, *cum fieri jam aliquid cœptum est.*

42. Inge-

dū est: tum qui se in hujusmodi principiis occupat ut benivolos benignosque sibi auditores paret, otiosam operam in non necessariis verbis sumit. jamdudum enim negotia periculaque ipsa rerum communia consiliis eos capiendis conciliant: & ipsi potius sibi exposcunt consultoris benivolentiam. Sed quod ait confessum Catonem noluisse Rhodienses ita depugnari uti depugnatum est, neque regem Persen à populo Romano vinci, atque id eum dixisse non Rhodienses modò, sed multas quoque alias nationes voluisse, sed id nihil ad purgandum extenuandumve crimen valere: jam hoc primùm Tiro improbè mentitur. verba ponit Catonis: & aliis tamen eum verbis calumniatur. non enim Cato confitetur Rhodienses noluisse victoriam esse populi Romani, sed sese arbitrari dixit id eos noluisse quod erat proculdubio suæ opinionis professio, non Rhodiensium culpæ confessio. in qua re, ut meum quidem judicium est, non culpa tantùm vacat, sed dignus quoque laude admirationeque est; quum & [42] ingenuè & religiosè dicere visus est contra Rhodienses quod sentiebat, & parta sibi veritatis fide ipsum illud tamen, quod contrarium putabatur, flexit & transtulit: ut eos idcirco vel maximè æquum esset acceptiores carioresque fieri populo Romano, quòd quum & utiles illi essent & vellent regi esse factum, nihil tamen adjuvandi ejus gratia [43] fecerint. postea verba hæc ex eadem oratione ponit: *Ea nunc derepente tanta nos beneficia ultro citroque, tantam amicitiam* [44] *relinquemus? quod illos dicimus* [45] *voluisse facere, id nos priores facere occupabimus?* hoc, inquit, enthymema [46] nequam & vitiosum est. responderi enim potuit, occupabimus certè: nam, si non occupaverimus, opprimemur, incidendumque erit in insidias à quibus ante nos

42. *Ingenue &*] Hæc verba in quibusdam editionibus desunt.
43. *Fecerint*] Aliter, *facerent*.
44. *Relinquemus*] Aliter, *relinquimus*.
45. *Voluisse*] Aliter etiam in quodam Ms. *noluisse*.
46. *Nequam*] Id est nihili, aut nequaquam ad rem faciens.

 47. *Poë-*

nos non caverimus. rectè, inquit, hoc vitio dat Lucilius 47 poëtæ 48 Euripidi; quod, quum Polyphontes rex propterea se interfecisse fratrem diceret, quòd ipse ante consilium de nece ejus cepisset, 49 Merope fratris uxor hisce eum verbis eluserit:

Εἰ γάρ σ' ἔμελλεν, ὡς σὺ φῄς, κτείνειν πόσις,
Χρὴ καὶ σὲ μέλλειν, ὡς χρόνος διῆλθεν παρῆν.

At hoc enim, inquit, plane stultitiæ plenum est eo consilio atq; 51 ea fini facere 52 nolle aliquid, uti nunquam id facias quod velis. sed videlicet Tiro animum non advertit non esse in omnibus rebus cavendis eamdem causam: neq; humanæ vitę negotia & actiones & officia vel occupandi vel differendi, vel etiam ulciscendi, vel cavendi similia esse pugnæ gladiatoriæ. nam gladiatori, composito ad pugnandum, pugnæ hæc præposita sors est, 53 aut occidere si occupaverit, aut occumbere si cessaverit. hominum autem vita non tam iniquis, neque tam indomitis necessitatibus circumscripta est, ut idcirco prior injuriam facere debeas, quam, nisi se-

47. *Poëtæ*] Vet. Ed. *Poëta.*

48. *Euripidi*] Ex qua Tragœdia non constat, quia complures perierunt; scripsit enim fabulas, ut quidam, 75, (ut alii 82.) vel etiam plures teste Suida.

49. *Merope fratris uxor*] Scribit Apollodorus lib. 2. Biblioth. Cresphontem non multo post susceptum imperium Messenæ interfectum fuisse, cum duobus filiis, Polyphontem simul cum imperio Meropen invitam duxisse, hunc iterum à filio Meropes Ægypto occisum, ac paternum imperium recuperasse. Quædam Editt. habent *Ærope*, quæ fuit Catrei Cretensis filia, Atrei uxor, ut Lycophronis interpres testatur.

50. Εἰ γάρ σ' ἔμελλεν] Id est,

Si enim, ut dicis, te occisurus erat, meus maritus,
In futurum hoc te facere oportuit, quando utique tempus adveniebat.

temporis autem tractu ira cadit.

51. *Ea fini*] Eo fine. ἀρχαϊκῶς. Virg. quoque lib. 4. Æn. ita loquitur.

52. *Nolle*] Aliter *velle.*

53. *Aut occidere si occupaverit*] Quanquam enim læsus vulneratusque arma submittat, nullum tamen jus adversario liberandi. Hoc jus soli populo vel Principi competebat. Itaque gladiatores imminentem sibi certam necem omni molimine avertere nitebantur, quia incerta erat missio. Nonnunquam etiam sine missione dabantur gladiatores, quod idem erat, atque ad certam mortem dari, nisi vincas. Augustus hoc decreto prohibuit gladiatores sine missione edi, nonnulli enim munerarii in certam mortem omnes dabant; imo non-

si feceris, pati possis. quod tantum aberat [54] à populo Romano occupare, ut sæpe etiam in sese factas injurias ulcisci neglexerit. post deinde usum esse Catonem dicit in eadem oratione argumentis parum honestis & nimis audacibus, ac non viri ejus, qualis fuit, sed vafris ac [55] fallaciosis, [56] & quasi Græcorum sophistarum sollertiis. nam, *quum objiceretur*, inquit, *Rhodiensibus quod bellum populo Romano facere voluissent*, [57] *nec negavit pœne, & ignosci poposcit, quia id non fecissent & si maximè voluissent: induxisseque eum dicit quam dialectici epagogen appellant, non rem admodum insidiosam & sophisticam, neque ad veritates magis quàm ad captiones repertam, quum conatus sit exemplis decipientibus colligere confirmareque*, [58]*neminem, qui male facere voluit, plecti æquum esse, nisi, quod factum voluit, etiam fecerit*. verba autem ex ea oratione M. Catonis hæc sunt: *Qui acerrimè adversus eos dicit, ita dicit: hostes voluisse fieri. Et quis tandem est nostrum, qui quod ad sese attinet, æquum censeat* [59] *quempiam pœnas dare ob eam rem, quòd arguitur male facere voluisse? nemo opinor: nam ego, quod ad me attinet, nolim*. deinde paulo infra [60]ita dicit: *Quid nunc? & quæ tandem lex est tam acerba, quæ dicat: Si quis illud facere voluerit, mille nummi* [61] *dimidium familiæ multa esto: Si quis* [62] *plus quingenta jugera*

nonnunquam percussos jacentesque repeti jubebant, & cadavera ictibus dissipari, ne simulata morte eluderent. Vide *Lips.* de Gladiat.

54. *A populo Romano*] Vet. Ed. *popul. Rom. mansuetudine.*

55. *Fallaciosis*] Ita etiam Apulejus lib. 8. loquitur: *Promissioni fallaciosæ mulieris oppressus succubuit Thrasillus.* legitur quoque male in Ms. quodam *flagitiosis.*

56. *Et quasi Græcorum sophistarum*] Sophistæ antea Philosophiæ Professores appellabantur, sed cum ostentationis & quæstus causa philosophiam prostituerent, in pejorem partem accepti sunt, ut testatur Cicero l. 2. Acad. Qu. quinetiam qui contortis argutiis alios circumvenire nitebantur, sive fuerint philosophi, sive Rhetores, ita dicuntur, quos traducit Plato in Protagora.

57 *Nec negavit pœne*] Justus Lipsius legebat, *nec negavit plene, sed ignosci.* Veteres Editt. *negavit pene.*

58. *Neminem qui male facere voluit*] Ita apud JC. dicitur voluntatis pœnam neminem pati, quod tamen in crimine læsæ majestatis aliter obtinet. Neque hæc regula, ubi Reip. salus agitur, firma est. Satius enim est volentem hostilia facere, quamvis nondum fecerit, præoccupare.

59. *Quempiam*] Aliter *quenquam*, in quodam Ms. abest.

60. *Ita*] Abest à Vet. Ed.

61. *Dimidium familiæ*] Familiæ nomen

jugera habere voluerit: tanta pœna esto. [63] *Si quis majorem pecudum numerum habere voluerit: tantum* [64] *damni esto. atqui nos omnia plura habere* [65] *volumus, & id nobis impune est.* postea ita dicit: *Sed si honorem non æquum est* [66] *haberi ob eam rem, quod bene facere voluisse quis dicit neque fecit tamen: Rhodiensibus male erit, non quod male fecerunt, sed quia voluisse* [67] *dicuntur?* His argumentis Tiro Tullius M. Catonem contendere & [68] conficere dicit Rhodiensibus quoque impune esse debere, quod hostes quidem esse populi Romani voluissent, etsi maximè non fuissent. dissimulari autem non posse ait quin paria & consimilia non sint plus quingenta jugera habere velle, quod plebiscito colonis prohibitum fuit, & bellum injustum atque impium populo Romano facere velle: neque

men aliquando & personas & res continet. Hinc familiæ emptor dicitur, ut ex Ulpiano Inst. tit. 26. & Quinctiliano declam. 308. liquet.

62. *Plus quingenta jugera*] Licinius Stolo legem tulerat, qua cavebatur pœna x. M. æris, ne quis plus quingenta jugera possideret. Qua lege ipse Stolo primus condemnatus fuit, *quod mille jugerum agri cum filio possideret, emancipandoque filium fraudem legi fecisset*, ut loquitur Livius lib. 7. in fin. cap. 17. meminerunt hujus legis Varro l. 1. de R. R. Columella lib. 1. de R. R. cap. 3. sed mendum incumbit illis verbis: *Criminosum tamen senatori fuit, supra quinquaginta jugera possedisse.* Pro *quinquaginta* legendū *quingenta*. Emendandus quoque est C. Nepos de Vir. Ill. c. 20. qui *centum jugera* habet, pro quingenta, *centum & quinquaginta* Stolonem possedisse dicit, ubi legendum, *cum jugera quingenta haberet, & altera.* Vide quoque Appianum de Bell. Civ. lib. 1. Gellium nostrum lib. 20. cap. 1. Val. Max. lib. 8. cap. 6. Vellejum lib. 2. Plinium lib. 18. cap. 3. Plutarchum in Camillo & Gracchis. Eandem legem quoque confirmavit Gracchus, ut ex Velleio liquet, & Plutarcho. In mendo itaque cubat Siculus Flaccus de conditione agrorum: *Gracchus* (inquit) *legem tulit, ne quis in Italia amplius, quam ducenta jugera possideret.* Pro ducenta legendum, *quingenta.* Quæ mensura autem esset jugeri, ostendit Plinius lib. 18. cap. 3. *Iugerum vocabatur, quod uno jugo boum in die exarari posset: Actus, in quo boves agerentur, cum aratur uno impetu justo. Hic erat* CXX. *pedum, duplicatusque in longitudinem jugerum faciebat.* Eodem modo Columella lib. 5. cap. 1. Continuit itaque jugerum ducentos & quadraginta pedes; dimidium in latitudine ex dimensione Quintiliani.

63. *Si quis majorem pecudum numerum*] Eadem lege Licinia cavebatur, ne quis plura quam centum pecoris majoris capita, quingenta minoris possideret.

64. *Damni*] In Ms. quodam *damnum.*

65. *Volumus*] Aliter, *voluimus.*

66. *Haberi*] Vet. Ed. *habere.*

67. *Dicuntur*] Additur in Voss. C. ex Ms. *facere.*

68. *Conficere*] In Ms. Voss. C. *confiteri.*

69. *Quam*

neque item inficiari posse, quin alia causa in præmio sit, alia in pœnis. nam beneficia, inquit, promissa opperiri oportet, neque antè remunerari, quam facta sint: injurias autem imminentes præcavisse justum est, [69] quàm exspectavisse. summa enim professio stultitiæ, inquit, est non ire obviam sceleribus cogitatis, sed manere opperirique, ut, quum admissa & perpetrata fuerint, tum denique, ubi quæ facta sunt infecta fieri non possunt, pœniantur. hæc Tiro in Catonem non minus frigidè sane quàm inaniter. Sed enim Cato non nudam neque solitariam nec improtectam hanc [70] epagogen facit: sed multis eam [71] modis præfulcit, multisque aliis argumentis convelat: &, quia non Rhodiensibus magis quàm reipublicæ [72] consultabat, nihil sibi dictu factuque in ea re turpe duxit, quin omnium sententiarum via servatum ire socios niteretur. ac primùm ea non incallidè conquisivit, quæ non jure naturæ aut jure gentium fieri prohibentur, sed jure legum rei alicujus medendæ aut temporis causa jussarum: sicut est de numero pecoris & de modo agri præfinito aut ejusmodi [73] aliquo. in quibus rebus, quod prohibitum [74] est fieri, per leges quidem non licet: velle id tamen facere, si liceat inhonestum non est. atque eas res contulit [75] seorsum, miscuitque cum eo quod neque facere neque velle per sese honestum est; tum deinde, ne disparilitas collationis evidens fieret, pluribus id [76] propugnaculis defensat: neq; tenues istas & enucleatas voluntatū in rebus illicitis reprehensiones, qualia in philosophorum otio disputantur, magni facit, sed id solùm ex

69. *Quam*] Vet. Ed. *magis, quam.* Sed aliter in Ms.

70. *Epagogen*] In Vet. Cod. Græcis literis legitur, ἐπαγωγὴν, id est, *Inductionem.*

71. *Modis*] In Ms. quodam *moenitis.*

72. *Consultabat*] Vet. Ed. *consulebat.*

73. *Aliquo*] Additur Voss. C. ex Ms. *modo.*

74. *Est*] Abest à Vet. Ed.

75. *Seorsum*] In Cod. Voss. ex Ms. legitur, *sensim.*

76. *Propugnaculis*] Id est, pluribus argumentis, quæ vice propugnaculorum erant.

 77. *Ex*]

[77] ex ſumma ope nititur, ut cauſa Rhodienſium, quorum amicitiam retineri ex republica fuit, aut æqua judicaretur, aut quidem certè ignoſcenda: atque interim neque feciſſe Rhodienſes bellum neque facere voluiſſe dicit: interim autem facta ſola cenſenda dicit atque in judicium vocanda, ſed voluntates nudas inaneſque neque legibus neque pœnis fieri obnoxias: interdum autem, quaſi deliquiſſe eos concedat, ignoſci poſtulat, & [78] ignoſcentias utiles eſſe rebus humanis docet: ac niſi ignoſcant, metus in republica rerum novarum movet: ſed enim contrà, [79] ſi ignoſcatur, conſervatum iri oſtendit populi Romani magnitudinem. ſuperbiæ quoque crimen, quod tunc præter cetera in ſenatu Rhodienſibus objectum erat, mirifica & prope divina reſponſionis figura eluſit & eluit. verba adeò ipſa ponemus Catonis: quoniam Tiro ea prætermiſit. *Rhodienſes ſuperbos eſſe ajunt, id objectantes quod mihi à liberis meis minimè dici velim. ſint ſanè ſuperbi. quid id ad nos attinet; idne iraſcimini ſi quis ſuperbior eſt quàm nos?* nihil prorſus hac compellatione dici poteſt neque gravius neque munitius adverſus homines ſuperbiſſimos facta, qui ſuperbiã in ſeſe amarent, in aliis reprehenderent. præterea animadvertere eſt in tota iſta Catonis oratione omnia diſciplinarum rhetoricarum arma atque ſubſidia mota eſſe: ſed non [80] proinde ut in de [81] curſibus ludicris aut ſimulachris prœliorum voluptariis fieri

77. *Ex*] Deeſt in Voſſ. Cod. Ms.

78. *Ignoſcentias*] Gellianum vocabulum hoc eſt.

79. *Si ignoſcatur*] Recte Salluſtius ad Cæſarem ait: *Qui clementia & benignitate imperium temperavere, his candida & læta omnia fuerunt, etiam hoſtes æquiores, quam aliis cives.* Audi & Senecam in Octavia:

Pulchrum eminere eſt inter illuſtres viros,
Conſulere Patriæ, parcere afflictis, fera
Cæde abſtinere, tempus atque iræ dare,
Orbi quietem, ſæculo pacem ſuo,
Hæc ſumma virtus, petitur hac cælum via.

80. *Proinde*] Aliter, *perinde.*

81. *Decurſibus indictis*] In Ms. *diſcurſibus.* Ludicra ſpectacula tam pedeſtria quam equeſtria intelligit, quibus adjungit prælia voluptaria. Suetonius in Domitiano: *Spectacula magnifica aſſidue & ſumptuoſa edidit, non in Amphitheatro modo, verum & in circo: ubi præter ſollennes bigarum quadrigarumque curſus, prælium duplex etiam equeſtre ac pedeſtre commiſit, atque in amphitheatro navale quoque. Nam venationes, gladiatoreſque*

fieri videmus: non, inquam diſtinctè nimis nimiſque comptè atque modulatè res acta eſt. ſed quaſi in ancipiti certamine, quum [82] ſparſa acies eſt, multis locis Marte vario pugnatur: ſic in iſta tum cauſa Cato, quum ſuperbia illa Rhodienſium famoſiſſima multorum odio atque invidia flagraret, omnibus promiſcè tuendi atque propugnandi modis uſus eſt: & nunc ut optimè meritos commendat: nunc, tanquam ſi innocentes [83] purgaret, ne bona divitiæque eorum expetantur, objurgat: nunc etiam quaſi ſit erratum deprecatur: nunc ut neceſſarios reipublicæ oſtentat: nunc clementiæ, nunc manſuetudinis majorum, nunc utilitatis publicæ commonefacit. eaque omnia diſtinctiùs numeroſiuſque ac comptiùs fortaſſe an dici potuerunt: fortiùs atque vividiùs potuiſſe dici non videntur. iniquè igitur Tiro Tullius, qui ex omnibus facultatibus tam opulentæ orationis [84] aptis inter ſeſe & cohærentibus parvum quippiam [85] nudumque ſumſit, quod obtrectaret: tamquam non dignum M. Catone fuerit, quod delictorum non perpetratorum voluntates [86] tantum non cenſuerit pœniendas. Commodiùs autem [87] erectiuſque de his meis verbis, quibus Tullio Tironi reſpondi modò, [88] exiſtimabit judiciumque faciet, qui & orationem ipſam Catonis totam acceperit in manus, & epiſtolam Tironis ad Axium ſcriptam requirere & legere curaverit. ita enim nos ſinceriùs exploratiuſque vel corrigere poterit vel probare.

CAP.

vireſque & noctibus ad lychnuchos: nec virorum modo pugnas, ſed & fœminarum. Talia ſpectacula & alii Imperatores dedere.

82. *Sparſa*] Diſperſa.

83. *Purgaret*] Vet. Ed. *purgat.*

84. *Aptis*] Connexis, ab apiſcor. Vulgo, ut etiam alibi, *apertis.*

85. *Nudumque*] Scriverius in ſuo codice adnotaverat, *nodumque in ſirpo.*

86. *Tantum*] Ita in Ms. abeſt in Vet. Ed.

87. *Erectiuſque*] Melius, ſicuti qui ſe erigunt, melius cuncta inſpiciunt. Scriverius legebat, *correctiuſque.*

88. *Exiſtimabit*] Vet. Ed. *æſtimabit.*

CAP. IV.

Cujusmodi servos & quam ob causam Cælius Sabinus juris civilis auctor pileatos *venundari solitos scripserit, & quæ mancipia sub corona more majorum venierint; atque id ipsum,* 1 sub corona, *quid sit.*

2 PIleatos servos 3 venum solitos ire 4 quorum nomine venditor nihil præstaret, Cælius 5 Sabinus jurisperitus scriptum

SVb corona] Additur in Vet. Ed. *venire.*

2. *Pileatos servos*] Si hoc insigni venderentur servi, venditor vitium aut morbum non præstabat, vel quia hoc signo liberali ingenio, fide, & animo sine vitio esse credebantur, vel quia sive boni sive mali essent, venditor ita vendebat emptoris periculo. Cæteri servi aperto capite venibant, & tantum concedebatur pileus, quum libertate donarentur. Hinc *ad pileum vocare* est manumittere & asserere in libertatem. Cum autem pileum acciperent, radebantur. Ita apud Plautum in Amphitruone Sosia: *Vt ego hodie raso capite calvus capiam pileum.* Plutarchus in T.Q. Flaminio, *καθάπερ ἔθος ἐστὶ τοῖς οἰκέταις, ὅταν ἐλευθερωθῶσι, ξύρεσθαι τὰς κεφαλὰς, καὶ πιλία φορεῖν,* id est, *Sicuti mos est servis quando in libertatem asseruntur radi capite, & pilea gestare.* cur autem raderentur ostendit Nonius: *Qui,* inquit, *liberi fiebant, ea causa calvi erant, quod tempestatem servitutis videbantur effugere, ut naufragio liberati solent.* De naufragis idem testatur Lucianus in Hermotimo, & Artemidorus lib. 1. cap. 23. Atque hoc teste Servio fiebat in templo Feroniæ, quæ erat libertorum dea. Quanquam autem pileus libertatis insigne erat, non tamen Romani cives utebantur. Nam ut plurimum aperto capite incedebant, idque hoc argumento probatur, quod nummi omnes veteres statuæque sunt sine tegmine. Ita gratissimum Julio Cæsari fuit jus laureæ gestandæ ad occultandum calvitium. Si pilei fuissent in usu, quid opus laurea? In sacris tamen, ludis, Saturnalibus, peregrinatione, vel militia etiam tegumento vel pileo usi, vel etiam ægri capiti firmando. Ovid.

Arguat & macies animum, nec turpe putaris,
Pileolum nitidis imposuisse comis.

vel senes debiliores, quod ex Varrone colligi videtur. In manumissionibus itaque potissimum pileus in usu. In morte Neronis plebs pileata, teste Suetonio, per totam urbem discurrit. Quorsum tum pileata, si pilei fuissent in usu? Audi Sext. Aurelium: *Omnis Roma adeo interitu Neronis exultavit, ut plebs induta pileis manumissionum, tanquam sævo domino exempta triumpharet.* Si pileis autem non usi promiscue Romani, cur consule adventante equo desilire, caput aperire moris fuit? Hoc intelligendum putat Lipsius, quòd lacinia togæ caput tectum fuerit. Vide eundem *Lipsium* lib. de Amphitheatro cap. 20. Pilei autem sine margine erant, petasi marginati. Atque eos ex ovium pellibus densos ac villosos fuisse affirmat Athenæus lib. 5. Δειπνοσ.

3. *Venum solitos ire*] Vendi solitos.

4. *Quorum nomine venditor nihil præstaret*] Id est, si vitia servorum non indi-

ſcriptum reliquit. cujus rei cauſam eſſe ait, quod hujuſmodi conditionis mancipia [6] inſignia eſſe in vendundo deberent, ut emtores errare & capi non poſſent; neque lex vendundi opperienda eſſet: ſed oculis jam perciperent quodnam eſſet mancipiorum genus. *ſicuti*, inquit, *antiquitus mancipia jure belli capta coronis [7] induta [8] veniebant, & iccirco dicebantur ſub corona venire. namque ut ea corona ſignum erat captivorum venalium, ita pileus impoſitus demonſtrabat ejuſmodi ſervos venum dari, quorum nomine emtori venditor nihil præſtaret.* eſt autem alia rationis hujus opinio, cur dici ſolitum ſit captivos ſub corona venundari, quòd milites, cuſtodiæ cauſa, captivorum venalium greges circumſtarent: eaque circumſtatio militum corona appellata ſit. ſed id magis verum eſſe [9] quod ſupra dixi, Cato quoque in libro, quem compoſuit de re militari, docet. verba ſunt hæc Catonis: *Ut populus ſua opera potius ob rem benè geſtam coronatus ſupplicatum eat, quàm re malè geſta coronatus veniat.*

indicaſſet, nullam cautionem faceret de vitio vel morbo ſervi, neque redhibitio locum haberet. Vide in Jure Civili tit. ff. de Ædilit. Edict.

5. *Cælius Sabinus*] *Cæcilius* lib. 4. c. 4. Att. Noct. appellatur. Sed *Cælius* emendandum eſt, ſicut quidam codices legunt. Succeſſit hic in diſciplina Juris Caſſio Longino, plurimumque Veſpaſiani temporibus potuit. Scripſit librum de Edicto Ædil. Cur. ideoque ſub eodem titulo aliquotiens in Jure Civili citatur. Quæ autem hic citantur, ex eodem libro deprompta videntur, quia de venditione ſervorum agit, quæ pertinet quoque ad ædilitium edictum.

6. *Inſignia*] Non puto intelligi excellentia, ſed ſigno quodam conſpicua.

7. *Induta*] Aliter, *inducta*. male.

8. *Veniebant*] Sub haſta præconibus proclamantibus. Hinc & *haſta* aliquando pro auctione ſive ſubhaſtatione ponitur.

9. *Quod ſupra dixi*] Nimirum coronas capitibus venalium impoſitas fuiſſe. Quod Tertullianus quoque cap. 7. de Coronâ militis teſtatur.

CAP. V.

Hiſtoria de Polo hiſtrione memoratu digna.

1 HIſtrio in terra Græcia fuit fama celebri: qui geſtus & vocis claritudine & venuſtate cæteris anteſtabat. nomen

HIſtrio] Scenicus. Hiſtriones autem non omnino inter turpes habitos ſcribit Macrob. l. 2. Saturn. c. 10. vide tamen Auguſtinum lib. 1. de C. D. c. 32. & lib.

nomen fuiſſe ajunt Polum. tragœdias poëtarum nobilium ſcitè atq; aſſeveratè actitavit. is Polus unice amatum filium morte amiſit. eum luctum quum ſatis viſus eſt eluxiſſe, rediit ad quæſtum artis. in eo tempore Athenis [3] Electram Sophoclis acturus geſtare [4] urnam quaſi cum Oreſtis oſſibus debebat. Ita compoſitum fabulæ argumentum eſt, ut veluti fratris reliquias ferens Electra comploret [5] commiſeraturque interitum ejus qui per vim exſtinctus [6] exiſtimatur. igitur Polus lugubri habitu Electræ indutus oſſa atque urnam à ſepulchro tulit filii, [7] & quaſi Oreſti amplexus opplevit omnia non ſimulachris neque imitamentis, ſed luctu atque lamentis veris & ſpirantibus. itaque quum agi fabula videretur, dolor [8] accitus eſt.

CAP.

& lib. 2. c. 8. & tit. ff. de His qui not. inf.

2. *Geſtus*] Aliter, *geſtu*.

3. *Electram Sophoclis*] Electra in Sophoclis tragœdia mortem fratris Oreſtis deplorat. Vide Sophoclem in Electra & Euripidem in Oreſte. De Sophoclis autem laude multa admodum ſcripſit Cicero in lib. de Senect.

4. *Vrnam*] Sepulchralem, in qua mortuorum oſſa & cineres recondebantur. Græci non ſemper corpora defunctorum cremabant, condere ea ſoliti erant πυέλοις, ex lapide ut plurimum factis, cui natura eſt corpora cito abſumere. Qualis erat Aſſius lapis, qui ideo σαρκόφαγος appellatur. De quo videndus Plinius & Dioſcorides. Græci πύελον, σορὸν & κιβωτὸν appellarunt, ſive arcam mortualem: τεῦχος ſive vas appellat Sophocles in Electra. Vide Salmaſ. in Solinum pag. 1203. & ſeqq. qui tamen fallitur, cum Græcos cadavera non cremaſſe dixit. Utique pro ratione temporum etiam concremata fuere cadavera. Ita matrem Oreſtis crematam ſcribit Euripides in Oreſte; idemque ex aliis probatis auctoribus oſtendi poteſt.

5. *Commiſeraturque*] Vetus Edit. *commiſereaturque*, quædam Ed. *commiſereturque*.

6. *Exiſtimatur*] Ita Vet. Ed. Badiana legit, *exiſtimabatur*: neque enim extinctus erat, ſed Oreſtes ipſe, qui Ægiſtum ſibi necem molientem fugiens, in Phocidem ſe receperat & poſt XII. annos Argos reverſus, ignotus Electræ ſorori, eidem urnam tanquam mortui Oreſtis tradidit, quæ in lachrymas acerbas effuſa, tandem Oreſte ſe prodente, fratrem agnovit. Sophocles in Electra pathetice admodum hoc deſcribit.

7. *Et quaſi Oreſti*] Id eſt, quaſi Oreſtis oſſa amplexus. Legitur quoque *in Oreſtis amplexu*.

8. *Accitus eſt*] Ita in Ms. Vett. Editt. legunt, *actitatus eſt*. Forſan, *actus eſt*.

CAP. VI.

Quid de quorundam sensuum naturali defectione Aristoteles scripserit.

EX quinque his sensibus quos animantibus natura tribuit, visu, auditu, gustu, tactu, odoratu, quos 1 Græci 2 ὄψιν, ἀκοὴν, γεῦσιν, ἁφὴν, ὄσφρησιν appellant, quædam animalium alia alio carent; & aut cæca natura gignuntur aut 3 inora 4 inauritave. nullum autem gigni animal Aristoteles dicit, quod aut gustus sensu careat aut tactus. verba ex libro ejus, quem 5 περὶ μνήμης composuit, hæc sunt: τὴν δὲ ἁφὴν καὶ τὴν γεῦσιν πάντα ἔχει, πλὴν ἐπὶ τῶν ἀτελῆ ζώων.

GRæci] Additur in Vett. Editt. αἰσθήσεις.

2. Ὄψιν] Id est, *visum, auditum, gustum, tactum, odoratum.*

3. *Inora*] Legendum, *inodora*, ex Nonio, ut Badiana quoque Parisiensis editio habet. Quænam enim animantia sine ore, aut quod ori simile est, & per consequens (quod tamen Gellius negat) sine gustu? nisi quis Plinio credat, qui lib. 7. cap. 2. Astomos Indiæ populos affirmat, qui oris expertes, odore per nares victitant.

4. *Inauritave*] Legendum ex Nonio, *inauditave*: *Inauditum*, inquit, Nonius, *quod non audiat, in veteribus prudentibus lectum.* (Ita Gellium inprimis sine nomine indigetat:) *Quædam animalium aliud alio carent, aut* (apud Nonium vox *cæca* excidit) *à natura gignuntur, aut inodora, aut inaudita.*

5. Περὶ μνήμης] Id est, de *Memoria.*

6. Τὴν δὲ ἁφὴν] *Sensum & gustum omnia animalia habent, præter imperfecta.* Locus hic vel similis occurrit apud Aristotelem in lib. de Somn. & vig. & lib. 2. de Anima. Non invenio lib. περὶ μνήμης.

CAP. VII.

An, affatim, quasi admodum prima acuta pronunciandum sit, & quædam itidem non incuriose tractata super aliarum vocum accentibus.

1 ANnianus poëta, præter ingenii amœnitates literarum quoque veterum & rationum in litteris oppido quam

1. *Annianus poëta*] Ejus mentio quoque lib. 9. c. 10.

2. *Pro-*

quam peritus fuit: & sermocinabatur mira quapiam & scita suavitate. is *affatim*, ut *admodum*, prima acuta non media pronunciabat, atque ita veteres locutos censebat. itaque se audiente [2] Probum Grammaticum hos versus in Plauti Cistellaria, legisse dicit:

Potin' es tu homo facinus facere strenuum?
Aliorum est affatim qui faciant. sane ego
Me volo fortem perhiberier virum.

causamque esse huic accentui dicebat, quod *affatim*, non essent duæ partes orationis, sed utraque pars in unam vocem coaluisset; sicuti in eo quoque, quod *exadversum* dicimus, secundam syllabam debere acui existimabat; quoniam una non duæ essent orationis partes: atque ita oportere apud Terentium legi dicebat in his versibus:

In quo hæc discebat ludo exadversum loco
Tonstrina erat quædam.

addebat etiam quod, *ad*, [3] præverbium tum ferme acueretur, quum significaret ἐπίτασιν quam [4] intentionem nos dicimus, sicuti *adfabre* & *admodum* & *adprobe* dicuntur. cætera quidem satis commode Annianus. sed [5] hanc particulam, [6] *ad*, quam semper, quum intentionem significaret, acui putavit, non id perpetuum videtur: nam &, *adpotus* [7] quum dicimus & *adprimus* & *adprime*; intentio his in verbis demonstratur: neque tamen, *ad*, particula satis commode accentu acuto pronunciatur. *adprobus* tamen, quod significat *valde probus*, non inficias eo quin prima syllaba acui debeat. Cæcilius in comœdia, quæ inscribitur TRIUMPHUS, vocabulo isto utitur:

Hierocles hospes est mihi adolescens adprobus.

num

2. *Probum Grammaticum*] De quo alibi diximus.
3. *Præverbium*] Vett. Editt. habent *proverbium*. *Præverbium* autem dicitur, cum particula *ad* per compositionem præponitur verbo, id est, parti dictionis.
4. *Intentionem*] Quoties incrementum notat, & augendi vim habet.
5. *Hanc*] Vet. Ed. Bad. *Quod hanc*.
6. *Ad quam*] In quodam Ms. hæc desunt.
7. *Quum dicimus*] Deest in quodã Ms.

8. *Non*

num igitur in istis vocibus, quas 8 non acui diximus, ea causa est quod syllaba insequitur 9 natura longior, quæ 10 non fermè patitur acui priorem in vocabulis syllabarum plurium quàm duarum? *Adprimum* autem *longe primum* L. Livius in Odyssea dicit in hoc versu:

Ibi denique vir summus adprimus Patroclus.

idem Livius in Odyssea *præmodum* dicit, quasi *admodum*. *Parcentes*, inquit, *præmodum*. quod significat *supra modum*; dictumque est quasi *præter modum*: in quo scilicet prima syllaba acui debuit.

8. *Non*] Aliter, *nos*.

9. *Natura longior*] Eam syllabam natura longam dicimus, quæ aut diphthongum, aut vocalem longam habet. Diomedes lib. 2. & Priscianus hanc accentuum rationem habent. In trisyllabis & tetrasyllabis & deinceps, secunda ab ultima observanda est. Hæc si natura longior fuerit, inflectitur, ut *Romanus. Cethegus*. Si vero positione longa fuerit, acuitur penultima, ut *Catullus, Metellus*. Si autem brevis fuerit, prima servabit acutum. Si itaque sequens syllaba sit natura lōgior, priorem syllabam in trisyllabis non acui voluit Gellius. Secus dicendum, si positione longa sit. Ita in *exinde* & *siquando* primam acuebant. Servius in VI. Æn. Exinde *una pars orationis est, & in tertia à fine accentum habet, licet penultima longa sit*. Donatus in Eunuchum Act. V. sc. I. Siquando *& prima syllaba acui potest, & media*. Cæterum notandum est, ut alibi quoque diximus, simul & accentus & longæ sequentis syllabæ rationem habuisse Veteres.

10. *Non ferme*] Dubitat tamen de natura longæ Gellius, quia noverat aliam accentus, aliam syllabæ productæ haberi rationem. Ultimis autem duabus longis tertiam ab ultima acui nec Latinus nec Græcus sermo patitur.

11. *Livius in Odyssea*] Vide pag. 256.

CAP. VIII.

Res ultra fidem tradita super amatore delfino & puero amato.

1 DElfinos 2 Venerios esse & amasios non modò historiæ veteres, sed recentes quoque memoriæ declarant.

DElfinos] Amores erga pueros describit quoque Athenæus lib. 13. Ideoque in emblematis & nummis ac statuis Veterum exhibetur Delphin alato cupidine frenatus, vel qui dorso ejus insidet. Quod Delfini amore homines prosequantur, refert quoque Aristoteles lib. IX. Hist. anim. c. 48. Nota historia vel potius fabula, quam refert Herodotus lib. I. de De Arione Methymnæo, qui cum in mare prosiliisset, à Delfino Tænarum in Laconiam transvectus est. Complures tales narrationes proponit Plinius lib. 9. cap. 8. vide etiam Plutarchum de Compar. Anim. Ælianum lib. 6. cap. 15. Athenæum

rant. 3 nam & sub Cæsaribus, in Puteolano mari, ut 4 Appion scriptum reliquit, & aliquot sæculis ante 5 apud Naupactum, 6 ut Theophrastus tradidit, amatores flagrantissimi 7 quidam delfinorum cogniti compertique sunt. 8 neque ii amaverunt, 9 quod sunt ipsi genus; sed pueros forma liberali in naviculis fortè aut in vadis litorum conspectos miris & humanis modis 10 arserunt. Verba subscripsi Appionis eruditi viri ex Ægyptiacorum libro quinto: quibus delfini amantis & pueri non abhorrentis consuetudines, lusus, gestationes, 11 aurigationes refert; eaque omnia sese ipsum multosq; alios vidisse dicit. 12 καὶ αὐτὸς δ᾽ οὖν εἶδον περὶ Δικαιαρχίαν δελφῖνα ἐρῶντα παιδὸς, καὶ πρὸς παιδικὴν ἐπτοημένον φωνήν. ἀτὰρ οὖν καὶ προσηνηχόμενος ὁ ἰχθὺς ἀνεδέχετο τὸν παῖδα ἐπὶ τῶν νώτων, 13 καὶ τὰς

næum 7. Δειπνοσ. Merito hæc suspecta Julio Cæsari Scaligero in Comm. ad Aristot. hist. de Anim. Hinc Delfinos occidere, multo minus vesci grande nefas habitum apud Græcos, & Oppianus in Ἁλιευτ. parricidio comparat. Huc pertinet illud Athenæi l. 13. Cœranum à piscatoribus vitam & libertatem Delfini pecunia redemisse.

2. *Venerios esse*] Ms. *esse venereos.*

3. *Nam & sub Cæsaribus*] Plinius lib. 9. c. 8. *Divo Augusto principe Lucrinum lacum invectus pauperis cujusdam puerum ex Bajano Puteolos in ludum literarium itantem, cum meridiano immorans appellatum eum Simonis nomine, sæpius fragmentis panis, quem ob id ferebat, allexisset, miro amore dilexit. Pigeret referre, ni res Mecænatis, & Flavii Alfii multorumque esset literis mandata. Quocunque diei tempore inclamatus à puero, quamvis occultus atque abditus, ex imo advolabat, pastusque è manu præbebat ascensuro dorsum, pennæ aculeos velut vagina condens: receptumque Puteolos per magnum æquor in ludum ferebat, simili modo revehens pluribus annis, donec morbo extincto puero, subinde ad conjunctum locum ventitans, tristis & mœrenti similis, (quod nemo dubitaret) desiderio expiravit.*

4. *Appion*] Vide supra p. 342.

5. *Apud Naupactum*] Quod Ætoliæ oppidum est Straboni lib. 9. & Stephano de Urbibus.

6. *Ut Theophrastus tradidit*] Eundem quoque citat Plinius. Verisimile autem hæc scripsisse ἐν τῷ Ἐρωτικῷ, quem librum simili in materia citat Athenæus lib. 13.

7. *Quidam delfinorum*] Vett. Ed. *Delfinorum quidam*. Bad. *Delfini.*

8. *Neque ii*] Ms. *neque hi.*

9. *Quod sunt ipsi genus*] Cujus generis ipsi sunt.

10. *Arserunt*] Deperierunt, impatienter amarunt. Activum quoque verbum est apud Virg. Ecl. 2. *Corydon ardebat Alexin.* more Græcorum, quibus αἴθειν & neutrum & activum est.

11. *Aurigationes*] Pueri, qui tanquam auriga dorso insidens delfinum moderabatur.

12. Καὶ αὐτὸς δ᾽ οὖν εἶδον] Id est, *& ipse quidem vidi juxta Dicæarchiam* (ita

τὰς ἀκάνθας περιστέλλων, ἵνα μὴ τὸν ποθούμενον χρῶτα ἀμύξειε, καὶ ἱππηδὸν περιβεβηκότα μέχρι διακοσίων ἀνῆγε σταδίων. ἐξεχεῖτο δ' ἄρα ἡ Ῥώμη καὶ πᾶσα ἡ Ἰταλία θεασομένη ἰχθὺν [14] νηχόμενον ὑπὸ ἔρωτος. Ad hæc [15] adjicit rem non minus mirandam. Poſtea, inquit, idem ille puer delfino [16] amœnus morbo affectus obiit ſuum diem. at ille amans; ubi ſæpe ad litus ſolitum adnavit, & puer qui in primo vado adventum ejus opperiri conſueverat, nuſquam fuit; deſiderio tabuit exanimatuſque eſt; & in littore jacens, inventus ab his qui rem cognoverant, in ſui pueri ſepulchro humatus eſt.

(ita appellabatur civitas Campaniæ Puteoli, ut teſtantur Strabo, Pauſanias, Stephanus, qui eam quoque Dicæam vocat) *delphinum puerum amantem, & ad pueri vocem amoris œſtro percuſſum acciri. Piſcis igitur adnatans puerum tergu ſuſcipiebat, & pinnæ aculeos cohibens, ne dilectum ſibi corpus laceraret, & illum qui more equi ejus dorſum aſcenderat ad ſtadia ducenta* (ſtadium continet centum viginti quinq; paſſus auctore Plin. lib. 2. c. 24. De ſtadii tamen diverſitate vide ſupra pag. 2. & 3.) *deferebat. Roma igitur omniſque Italia eo confluebat, ut videret ex amore natantem piſcem.*

13. Τὰς ἀκάνθας] Plinius hunc locum expreſſit, cum dicit, *pinnæ aculeos velut vagina condens.* Tales tamen aculeos in tergo Delphini non ineſſe Rondeletius, qui plurimos conſpexit, teſtatur lib. 16. cap. 8. de Piſcibus.

14. Νηχόμενον] Caſaubonus mavult νικώμενον.

15. *Adjicit*] In Ms. quodam *adducit*.

16. *Amœnus*] *Qui ad ſe amandum allicit*, juxta Feſtum. In Ms. quodam, ut annotatum à viro docto in Cod. antiquo, legitur *amatus*.

CAP. IX.

Peposci & memordi, pepugi, & ſpepondi, & cecurri *pleroſque veterum dixiſſe, non uti poſtea receptum eſt dicere, per* o, *aut per* u, *litteram in prima ſyllaba poſitam, ſed per*, e, *atque id Græcæ rationis exemplo dixiſſe: præterea notatum, quòd viri non indocti neque ignobiles, à verbo* deſcendo, *non* deſcendi, *ſed* deſcendidi *dixerunt.*

P*opoſci, momordi, pupugi, cucurri*, probabiliter dici videntur: atque ita nunc omnes fermè doctiores hujuſcemodi verbis utuntur. ſed Q. Ennius in Satyris, [1] *memorderit,*

derit, dixit per, *e*, litteram, non *momorderit*. *Meum*, inquit, *non est; at si me canis memoderit.* Item [2] Laberius in [3] Gallis: *De integro patrimonio meo centum milia nummûm* [4] *memordi.* Item idem Laberius in Coloratore: [5] *Itaque* [6] *levi pruna percoctus simul sub dentes mulieris veni, bis ter memordit.* item P. Nigidius de animalibus libro secundo: *Serpens si memordit*, [7] *gallina deligitur & opponitur.* item Plautus in Aulularia: *admemordit hominem.* sed idem Plautus in Trigeminis non *præmordisse*, neque *præmemordisse* dixit, sed *præmorsisse*.

Ni fugissem, inquit, *medium, credo, præmorsisset.*

[8] Item Atta in Conciliatrice: *Vrsum se memordisse autumat.* *Peposci* quoque non *poposci* Valerius Antias libro Annalium quadragesimo quinto scriptum reliquit. *Denique Licinius tribunus*

MEmorderit] Eadem habet Nonius, *in memordi.* Sed Gellium nunquam nominat.

2. *Laberius*] Vide supra p. 33. & p. 245.

3. *In Gallis*] Apud Nonium legitur, *Callis.*

4. *Memordi.*] Absumpsi.

5. *Itaque levi*] In Aldina, Badiana, Gryphiana Editione, & Mss. uti versus hic leguntur, ita monet Barth. Adv. l. 8. c. 18. versus senarios jambicos restituendos,

- - - itaque levi
Pruna percoctus simul sub dentes mulieris
Veni, bis ter memordit - -

6. *Levi*] Ms. *leni.*

7. *Gallina deligitur, & opponitur*] Serpentium morsibus opitulari testantur rerum naturalium scriptores, si gallinæ vivæ discerptæ, calentesque sufficiantur. Plinius de gallinaceis idem tradit, cum dicit lib. 29. c. 4. *Carnibus gallinaceorum, ita ut tepeant avulsæ, appositis, venena serpentium domantur, item cerebro in vino poto.* Adversus venenatarum bestiarum morsus gallinarum cerebellum in vino epotum valere Dioscorides quoque tradidit lib. 2. c. 2. Quinetiam ipsa ova: Plinius lib. 39. c. 3. *Adversus ictus serpentium ova cocta trita que, adjecto nasturtio illinuntur.*

8. *Item Atta*] Vet. Edit. habent, *Accius*, atque ita corrupte quoque apud Nonium legitur. In Mss. *Atta.* Intelligitur Quinctius Atta Poëta. Festus: *Attæ appellantur, qui propter vitium crurum aut pedum plantis insistunt, & attingunt magis terram, quam ambulant. Quod cognomen Quinctio Poëtæ adhæsit.* meminit quoque ejus Horatius lib. 2. Epistol. 1.

Recte necne crocum floresque perambulat Attæ
Fabula, si dubitem: clament periisse pudorem
Cuncti pene patres.

Hunc poëtam togatas docuisse monuit nos Porphyrio. Vide *Carrionem* lib. 1. Em. c. 14.

9. *Perduellionis*] Qui hostili animo in Remp. aut Imperatorem esset, perduellionis judicio tenebatur. Atque hoc crimen morte non extinguitur, distinguiturque à crimine majestatis l. ult.

tribunus plebei 9 *perduellionis ei diem dixit, & comitiis diem à* 10 *Q. Martio prætore popoſcit.* Pepugero æque 11 Atta in Ædilitia dicit: *Sed ſi pepugero metuet.* Ælium quoque Tuberonem libro ad C. Oppium ſcripto 12 *occecurrerit* dixiſſe Probus annotavit, & hæc ejus verba appoſuit. *ſi generalis ſpecies occecurrit.* Idem Probus Valerium Antiatem libro hiſtoriarum duodecimo *ſpeponderant* ſcripſiſſe annotavit; verbaque ejus hæc poſuit: 13 *Tib. Gracchus, qui quæſtor* 14 *C. Mancino in Hiſpania fuerat, & ceteri qui pacem ſpeſponderant.* 15 Ratio dictionum hæc eſſe videri poteſt: quoniam Græci in quadam ſpecie præteriti temporis, quod παρακείμενον appellant, ſecundam verbi litteram in, *e*, 17 plerumque vertunt, 18 γράφω γέγραφα, ποιῶ πεποίηκα, λαλῶ λελάληκα, κρατῶ κεκράτηκα, λούω λέλουκα. Sic ergo *mordeo memordi, poſco popoſci, tendo tetendi, tango tetigi, pungo pepugi, ſpondeo ſpepondi, curro cecurri, tollo tetuli* facit. ſic & M. Tullius & 19 C. Cæſar *mordeo memordi, pungo pepugi, ſpondeo ſpeſpondi,*

l. ult. ff. ad L. Jul. Maj. Perduelles enim & duelles Veteribus hoſtes dicebantur. Illorum autem cauſa qui perduellionis accuſabantur, non apud Prætorem coram tribunali, ſed à Populo Rom. comitiis centuriatis cognoſcebatur. Vide Orat. Cic. pro Rabirio, & Val. Max. lib. 6. cap. 5.

10. *Q. Martio*] Vet. Ed. *M. Marcio.*

11. *Atta in Ædilicia*] Ita illum quoque citat Diomedes lib. 3. ſed corrupte ibi *Attius* legitur. Citat quoque Macrobius lib. 2. Sat. c. 14. Attam in *ſupplicatione.* Nonius in *Aquis caldis, Epigrammatis, Lucubratione.*

12. *Occecurrerit*] Vet. Ed. *occecurrit.*

13. *Tib. Gracchus*] Tib. Gracchi clariſſimi atque eminentiſſimi viri filius P. Africani ex filia nepos, quo quæſtore & auctore turpiſſimum fœdus Numantinum in Hiſpania ictum fuerat.

14. *C. Mancino*] Hoſtilio, conſuli. De quo Cicero lib. 3. offic. *C. Mancinum, ut Numantinis, quibuſcum ſine ſenatus auctoritate fœdus fecerat, dederetur, rogationem ſuaſit eam, quam L. Furius Sex. Atilius, ferebant. Qua accepta, eſt hoſtibus deditus.* Hanc ſponſionem proculdubio hic intelligit Auctor noſter. Vide Florum lib. 2. cap. 18. Velleium Paterculum lib. 2. cap. 2. Appianum in Ibericis.

15. *Ratio dictionum*] Vet. Ed. *iſtarum dictionum.*

16. Παρακείμενον] Id eſt, *Præteritum perfectum.*

17. *Plerumque vertunt*] Niſi à vocali in indicativo verbum incipiat. Priſcianus dicit lib. 9. nihil eſſe apud Græcos in Arte Gramm. quod non idem in lingua latina obſervatum ſit. Sed de eo merito dubitatur.

18. Γράφω] Id eſt, *ſcribo ſcripſi, facio feci, loquor locutus ſum, teneo tenui, lavo lavi.*

19. *C. Cæſar*] Forſan in lib. de Analogia hoc monuit.

spondi, dixerunt. Præterea inveni à verbo *scindo* simili ratione non *sciderat* sed *sesciderat* dictum esse. [20] L. Attius in Sotadicorum libro primo *sesciderat* dixit. Verba hæc sunt: *Non ergo aquila ita, uti prædicant,* [21] *scesciderat pectus.* [22] Ennius quoque & Valerius Antias, in libro historiarum [23] septuagesimo quinto, verba hæc scripsit: *Deinde funere locato ad forum descendidit.* [24] Laberius quoque in Catullario ita scripsit:

Ego mirabar quomodo mammæ mihi descendiderant.

20. *L. Attius in Sotadicorum libro primo*] Vett. Editt. habent *Accius.* Forsan hic legendum *Didascalicorum*, ut Accius intelligatur, cujus meminit Gellius vel quisquis Auctor est titulorum lib. 3. cap. 11. Qui libri Indices appellantur ab Auctore nostro lib. 3. cap. 3. Accius itaque vel potius Attius Διδασκαλικὰ scripsit, quibus de Poëtis eorumque fabulis judicium & censura instituebatur. Libri illi scripti prosa oratione, non versibus, quibus illa claudere frustra eruditi tentarunt. In eo autem imitatus est veteres Græcos, qui libros quoque Διδασκαλικῶν scripserunt, cujusmodi fuere Aristotelis, Dicæarchi, Aristophanis grammatici, Callimachi, Eratosthenis, Aristarchi. Vide Casaubonum ad Athenæum lib. 6. c. 7. Didascalicorum Attii libros citant quoque Charisius & Nonius. Si tamen placet *Sotadicorum libros* legi (ut in Vett. Codd. & Mss. legitur, sine quibus nihil temere mutandum) vel obscœni fuere libri, quibus Sotadem, impurum scriptorem, imitatus est, qui primus cepit κιναιδολογεῖν, ut Strabo loquitur lib. 14. Cujus nimiam quoque maledicendi pruriginem, etiam ipsi Ptolemæo Philadelpho (quæ causa illi mortis fuerit) reprehendit Athenæus lib. 14. Vel Sotadeo metro libros suos scripsit, de quo metro ita scripsit Fortunatianus in fragmento: *Primus spondeus, secundus perijambus, tertius spondeus, quartus perijambus, quintus tribrachys, sextus item tribrachys, ultimus spondeus. Et quod magis mirum videri potest, totus Sotadeus numerus è trochæis potest constare pedibus, & duo habet Ithyphallica metra, & unum trochæum pedem.* Alii aliter de Sotadeo Ionico scribunt. Sotades autem & prosa, ut ex Athenæo liquet, & vorsa oratione scripsit, ut Suidas testatur. Quocunque igitur modo Sotaden imitatus est Attius.

21. *Scesciderat*] Aliter, *sesciderat.*

22. *Ennius quoque*] Credo huic loco deesse quædam verba.

23. *Septuagesimo quinto*] In quodam Ms. LXXXV.

24. *Laberius*] In Ms. quodam, *Valerius.*

CAP. X.

Ususcapio *& copulate & recto vocabuli casu dicitur, ita* pignoriscapio *conjuncte & eadem vocabuli forma dictum est.*

UT hæc *ususcapio* dicitur copulato vocabulo, *a*, [1] littera in eo tractim pronunciata; ita *pignoriscapio* junctæ sunt

ſunt partes, & producte dicebatur. verba Catonis ſunt ex primo epiſtolicarum quæſtionum: *Pignoriſcapio ob æs militare, quod æs* [2] *à tribuno ærario miles accipere debebat, vocabulum ſeorſum fit.* per quod [3] ſatis dilucet [4] hanc *capionem* poſſe dici, quaſi hanc *captionem*: & in uſu & in pignore.

A *Littera*] Quæ alias brevis eſt.

2. *A tribuno ærario*] Pædianus Verrina tertia: *Pecunia attributa eſt, quæ in ſtipendium militum de ærario à tribunis ærarii adnumerari quæſtori ſolet.* Meminit quoque Varro lib. 4. de L. L. Cicero lib. 3. de L. L. inter minores magiſtratus enumerare videtur, quales erant quæſtores, tribuni militum, & ærarii, atque ita porro. Tribuni autem ærarii in Porcia Baſilica, non è tribunali aut curuli ſella, ſed è ſubſelliis, quia minores erant magiſtratus, jus dicebant.

3. *Satis*] Abeſt à Vet. Ed.

4. *Hanc capionem*] Familiare hoc in legibus & edictis. Sic *pignoris capio* dicitur in l. ult. C. Theodoſ. de Pignor. l. 15. §. 3. ff. de Re Jud. *Dominii capio* in l. 18. §. 1. ff. de Damn. infect. integer quoq; titulus in Jure civili, in ff. de mortis cauſa donat. & capionibus.

CAP. XI.

Neque levitatem *neque* nequitiam *ea ſignificatione eſſe, qua in vulgi ſermonibus dicuntur.*

[1] LEvitatem plerumque nunc pro inconſtantia & mutabilitate dici audio, & *nequitiam* pro ſolertia aſtutiaque. ſed veterum hominum qui proprie atque integre locuti ſunt, *leves* dixerunt, quos vulgo nunc viles & nullo honore dignos dicimus; & *levitatem* appellaverunt proinde quaſi [2] *vilitatem*; & *nequam* hominem [3] nulli rei neque frugis bonæ; quod genus Græci fere [4] ἄζωτον ἢ ἀκόλαστον ἢ ἀχρεῖον

LEvitatem] Levitas gravitati opponitur vel proprie vel translate. Pro inconſtantia & mutabilitate etiam Cicero utitur in Miloniana: *Resiſtere & levitati multitudinis & perditorum temeritati.* Quæ ſit illa levitas, Pro domo ſua oſtendit: *Quod in imperita multitudine eſt vitioſiſſimum varietas & inconſtantia, & crebra tanquam tempeſtatum ſic ſententiarum commutatio.*

2. *Vilitatem*] Vetus Edit. *lenitatem.*

3. *Nulli*] Vet. Ed. *nihili neque rei.*

4. Ἄσωτον] Id eſt, *perditum* (qui ſervari nequit) *aut incaſtigabilem, aut nullius frugi, aut improbum, aut male moratum, aut ſceleſtum.* ἄσωτος etiam dicitur, qui per ſe ſuaque opera perit, luxu & ganeæ ſtudio perditus. vide Ariſtot. lib. 4. cap. 1. ἀκόλαστον *incaſtigabilem* verti, & tum opponitur κεκολασμένῳ, quem Latini *caſtigatum* appellant. Ita quoque dicitur intemperans, laſcivus, libidinoſus. Heſychius ἀκόλαστον interpretatur

ἀχρεῖον ἢ ἄχρηστον ἢ κακότροπον ἢ μιαρὸν dicunt. Qui exempla horum verborum requirit, ne in libris nimis remotis quærat, inveniet ea in M. Tullii [5] secunda Antonianarum, nam quum genus quoddam sordidissimum vitæ atque victus M. Antonii idem demonstraturus esset, quod in caupona delitesceret, quod ad vesperum perpotaret, quod ore involuto iter faceret ne cognosceretur; hæc & alia ejusmodi quum in eum dicturus esset, *Videte*, inquit, *hominis levitatem.* tamquam prorsus ista dedecora hoc vitio in homine notarentur. at postea, quum in eumdem Antonium probra quædam alia ludibriosa & turpia ingessisset, ad extremum hoc addidit: *O hominem nequam! nihil enim magis proprie possum dicere.* Sed ex eo loco M. Tullii verba complusula libuit ponere. *At videte levitatem hominis, quum [6] hora diei decima fere [7] ad Saxa rubra venisset, [8] delituit in quadam cauponula: atque ibi se [9] occulens perpotavit ad vesperum: [10] inde*

pretatur θρασεῖα, κακὸν, ἀσελγέα, ὑβριστικόν. Quod autem Gellius voci *nequam* putat respondere ἄσωτον, ἀκόλαστον, μιαρόν; H. Stephanus jure dubitat, an illa vox tantam ignominiam, vel etiam scelus in se recipiat. Notandum igitur vocem *nequam* proprie *inutilem*, *nullius frugi* denotare. Caper extremo libro de Orthographia, *Nequam non malum significat, sed inutilem.* Vide quoque Varronem lib. 9. de L. L. & Festum. Verum ad libidines amatorias & gravia etiam postmodum crimina & flagitia traductum illud vocabulum, uti ex Ciceronis Philippica secunda, aliisque probatis auctoribus liquet.

5. *Secunda Antonianarum*] Philippica secunda.

6. *Hora diei decima*] Id est, duabus horis ante occasum solis. Dies enim apud Romanos in duodecim semper horas dividebatur, quæ prout dies longiores vel contractiores erant, contrahebantur. Horæ, ut dies, longissimæ fuere tempore solstitii æstivi, brevissimæ bruma.

7. *Ad Saxa rubra*] Quæ sita erant inter urbem & Vejos, ut Livius lib. 2. testatur. λίθους ἐρυθροὺς Strabo appellat lib. 5. Lapidicinas rubras vocat Vitruvius lib. 2. c. 7.

8. *Delituit*] Revera ut cognosceret, quid in urbe ageretur. Nunciatum enim erat Cæsarem interfectum.

9. *Occulens*] In Cicerone legitur, *occultans.*

10. *Inde cisio*] Cisium erat vehiculi biroti genus, quo utebantur ad iter velociter conficiendnm. M. Tullius in Oratione pro Roscio Amerino: *Decem horis nocturnis sex & quinquaginta millia passuum cisiis pervolavit.* Ausonius Epistola 8.

Cornipedes rapiant imposta petorrita mulæ:
Vel cisio trijugi, si placet, insilias.

A cisio cisiarius dictus ipse rhedarius vel auriga. Ulpianus in l. 13. ff. locati: *Item quæritur, si cisiarius dum cæte-*

ros

de cisio celeriter ad urbem advectus domum venit [11] *ore involuto. Ianitor rogat, Quis tu?* [12] *A Marco tabellarius. confestim ad eum, cujus causa venerat, deducitur: eique epistolam tradit: quam illa quum legeret flens (erat enim scripta amatorie: caput autem litterarum hoc erat: sibi* [13] *cum illa mima posthac nihil futurum: omnem se amorem abjecisse illius, atque* [14] *in hanc transfudisse) quum mulier fleret uberius: homo misericors ferre non potuit: caput aperuit:* [15] *in collum invasit. O hominem nequam! nihil enim magis proprie possum dicere.* [16] *ergo ut te catamitum, nec opinato quum ostendisses, præter spem mulier aspiceret, idcirco* [17] *urbem terrore nocturno, Italiam* [18] *multorum dierum metu perturbasti?* consimiliter Q. quoque Claudius in primo annalium, *nequitiam* appellavit luxum vitæ prodigum effusumque in hisce verbis: *Persuadenti cuidam adolescenti Lucano, qui apprime summo genere gnatus erat, sed luxuria & nequitia pecuniam magnam consumserat.* M. Varro in libris de lingua Latina. *Vt ex non & volo*, inquit, *nolo fit: sic ex ne & quicquam, media extrita syllaba, compositum est, nequam.* P. Africanus pro se contra Tib.[19] Asellum de multa ad populum: *Omnia mala, probra, flagitia, quæ homines faciunt, in duabus rebus sunt, malitia atque nequitia. utrum defendis, malitiam, an nequitiam, an utrumque simul? si nequitiam defendere vis; licet, sed tu in uno scorto majorem pecuniam absumsisti quam quanti omne instrumentum*

vos transire contendit, cisium evertit, & servum quassavit vel occidit, puto ex locato in eum esse actionem. De Cisio & aliis generibus vehiculorum, vide Corasium 3. Miscell. 20. Male Matutantius in Ciceronem hic legit, *cassiâ*, & viam Cassiam intelligit, cujus & marmor antiquum meminit.

11. *Ore*] Apud Ciceronem hodie legitur, *capite*.

12. *A Marco*] Antonio.

13. *Cum illa mima*] Volumnia.

14. *In hanc*] Fulviam.

15. *In collum invasit*] Injecit se in amplexum mulieris.

16. *Ergo ut te catamitum*] Effœminatum, impudicum. Proprie Catamitus juxta Servium, puer meritorius, nonnunquam & ipse Ganymedes ita appellatur.

17. *Vrbem terrore nocturno*] Rumor enim falsus de cæde Cæsaris sparsus erat, & nocturnus Antonii in urbem introitus trepidationem auxerat.

18. *Italiam multorum dierum metu*] Creditum enim Cæsarem occisum, quod ex medio itinere Antonius subito domum reversus esset.

19. *Asellum*] Vet. Ed. *Asellium*.

20. *In censum dedicavisti*] Casaubonus

strumentum fundi Sabini [20] *in censum dedicavisti.* [21] *ni hoc ita est :* [22] *qui spondet mille nummûm ? sed tu plus tertia parte pecunia paterna perdidisti atque absumsisti in flagitiis. ni hoc ita est : qui spondet mille nummûm ? non vis nequitiam. age malitiam saltem* [23] *defendas. sed tu* [24] *verbis conceptis conjuravisti sciens* [22] *sciente animo tuo : ni hoc ita est : qui spondet mille nummûm ?*

nus conjicit legendum , *in censu indicavisti.* Indicare idem quod Græcis τιμᾶν. *Dedicare* tamen præter *consecrare*, etiam significat *attribuere* ; Festus : *dedicare est proprie dando deferre. In censum* itaque *dedicavisti*, idem est atque , *in æstimationem attribuisti.*

21. *Ni hoc ita est*] Vet. Ed. *si hoc ita est.*

22. *Qui spondet mille nummûm*] Id est, quis pro te cautionem faciet mille nummum , te à nequitia & malitia purum esse ? *Qui* pro *quis*, ita etiam Virg. *Nec qui sim quæris Alexi.*

23. *Defendas*] Vet. Ed. *defende.*

24. *Verbis conceptis conjuravisti*] Cum jusjurandum publice præstandum erat , adhibebantur qui præjurationes facerent , id est conceptis verbis ante alios jurarent, post quos ille , à quo juramentum exigebatur , in eadem verba jurabat. Et hinc Gellius hic dicit, *conjuravisti.* Vet. tamen Ed. legit, *jurasti.*

25. *Sciente animo tuo*] EX ANIMI SUI SENTENTIA, prout res se habebat, jurare profitebantur.

CAP. XII.

De tunicis chiridotis : quod earum usum P. Africanus Sulpicio Gallo objecit.

[1] TUnicis uti virum prolixis ultra brachia & usque in primores manus ac prope in digitos, Romæ atque omni in Latio indecorum fuit. eas tunicas Græco vocabulo nostri [2] chiridotas appellaverunt : feminisque solis vestem longe lateque diffusam [3] decoram existimaverunt, ad ulnas

T*Unicis*] Augustinus lib. 3. de Doctrin. Christiana : *talares ac manicatas tunicas habere apud Romanos flagitium erat.* Cicero in Catilinam : *manicatis ac talaribus tunicis.* Prolixis illis & manicatis tunicis Barbaros usos fuisse Herodianus non uno in loco indicat. Persas prolixis atque usque ad manus ac prope digitos usos scribit Strabo lib. 15. Geogr.

2. *Chiridotas*] Manuleatas. Græci χειριδωτοὺς appellant. χειρῖδες sunt manicæ. καρπωτοὺς etiam Græci vocant, quod usque ad καρπὸν manus pertingant. Apud Capitolinum in Pertinace legitur quoque in antiqua editione, *Chirodita*, quod referre patet χειροδυτὰ quod illæ manicæ manum quoque induerent. Δύειν enim Græcis *induere.*

3. *Decoram existimaverunt*] Ita Gryphius edidit. Ascensius legebat *indecere,*

ulnas cruraque adversus oculos protegenda. Viri autem Romani 4 primo quidem sine tunicis toga sola amicti fuerunt: 5 postea substrictas & breves tunicas citra humerum desinentes habebant, quod genus Græci dicunt ἐξωμίδας. Hac antiquitate inductus P. Africanus Pauli F. vir omnibus bonis artibus atque omni virtute præditus, P. Sulpicio Gallo, homini delicato, inter pleraque alia quæ objectabat, id quoque probro dedit: quod tunicis uteretur manus totas operientibus. verba sunt hæc Scipionis: *Nam qui cotidie unguentatus adversum speculum ornetur, cujus supercilia radantur, qui barba volsa feminibusque 7 subvolsis ambulet, qui in conviviis adolescentulus cum amatore, cum chiridota tunica 8 interior accubuerit, qui non modo vinosus sed 9 virosus quoque sit:*

cere, uti & Aldus. *Indecere* idem est, quod *valde decere*. Steph. leg. *decoram*; vetustissimæ tamen editiones legũt constanter *indecoram*, id est *valde decoram*, ab *indecet*, in quo vocabulo *in* est ἐπιτατικὸν.

4. *Primo quidem sine tunicis*] Pædianus: *Cato prætor judicium, quia æstate agebatur, sine tunica exercuit, campestri sub toga cinctus. In forum quoque sic descenderat, jusque dicebat: idque repererat ex vetere consuetudine, secundum quam & Romuli ætatis statuæ in Capitolio, & in rostris Camilli fuerunt togatæ sine tunicis.*

5. *Postea substrictas*] Tunicatum sine toga apparere in publico, vilissimæ sortis erat indicium. Hinc apud Horatium, Tacitum, alios *tunicatus populus* pro infima plebe ponitur. tunicas igitur sub toga gestabant, easque cinctas, præcipue viri, sub tunicis autem interulæ sive subuculæ lineæ habebantur, quas cingi non fuit moris, quia breviores & strictiores erant, atque pressius corpori adhærebant. Varro apud Nonium: *postquam duas tunicas habere ceperunt, instituerunt vocare subuculam & indusium.* Vide Bayfium de Re Vestiaria, & Oct. Ferrarium lib. 3. c. 8. De Re Vest. & Aldum in quæsitis per epistolam.

6. Ἐξωμίδας] Quasi dicas, *exhumerales.*

7. *Subvolsis*] Non rasis sed extractis pilis circa femur vel pubem.

8. *Interior*] Vett. Editt. *inferior*, hoc est ultimo loco lecti accubitorii. Et is qui ad pedes, dicebatur inferior accumbere. De quo Lips. ad Tac. Ann. lib. II. Aliquando quidem inferior locus in medio lecto, si plures lecti strati essent, honoratissimus locus erat, ut ex Sallustii fragmentis apparet, cum dicit: *Igitur discubuere, Sertorius inferior in medio, &c.* Erat tamen revera ultimus locus lecti, sed quia is locus proximus erat convivii domino, qui in primo tertii discumbebat, ideo juxta Plutarchum medii lecti locus ultimus tribuebatur convivarum dignissimo. Rectius legitur *interior*, qui honoratior locus amasio debebatur. Nam qui interiores, supra alios accumbebant, quod in stibadiis sive in toro continuo ac semirotundo semper usitatum erat. *Interior* quoque ad obscœna referri potest. Ita Julius Cæsar sponda interior lecticæ Nicomedis dicebatur.

9. *Virosus*] Virorum appetens, sive agendo

sit: eumne quisquam dubitet, quin idem fecerit quod cinædi facere solent? 10 Virgilius quoque tunicas hujusmodi, quasi femineas ac probrosas criminatur:

Et tunicæ, inquit, *manicas,* 11 *& habent redimicula mitræ.*

Quintus quoque 12 Ennius Karthaginiensium tunicatam juventutem, non videtur sine probro dixisse.

agendo, sive patiendo. Neque enim puto hic *virosum* (à *virus*) fœtidum significare, nisi quis Venere pollutum, contamina tum intelligat.

10. *Virgilius*] Lib. 9. Æneid.

11. *Et habent redimicula mitræ*] Servius in hunc locum: *Pilea virorum sunt, mitræ fœminarum, quas calanticas dicunt. Mitra autem proprie Lydorum fuit,* ut Mæonia mentum mitra, *quem habitum imitati sunt Trojani. Alii mitras meretricum esse voluerunt, quod hic est tanquam effœminatis objectum.* Pro *mitra* in quibusdam exemplaribus legitur, *vittas.*

12. *Ennius*] Vide Nonium in v. *tunica.*

CAP. XIII.

Quem classicum *dicat M. Cato, quem* infra classem.

1 C*Lassici* dicebantur non omnes qui in classibus erant, sed primæ tantum classis homines, qui 2 centum & viginti quinque milia æris ampliusve censi erant. *infra classem* autem appellabantur secundæ classis cæterarumque omnium classium, qui 3 minore summa æris, quam supra dixi, censebantur. Hoc eo strictim notavi; quoniam in M. Ca-

C*Lassici dicebantur*] Servius Tullius in sex classes populum divisit, ut numerat Dionysius. Apud Gellium nostrum lib. 10. cap. 28. Tubero tantum quinque recenset, nulla classis ultimæ habita ratione, quam Livius centuriam appellare videtur. In hac ultima classe homines proletarii erant & capite censi. Proletarii mille & quingenta æris in censum deferebant, at capite censi aut nullo aut minori saltem quam proletarii ære censebantur. Accurate de his classibus Dionysius Halycarnassæus & Livius lib. 1. egerunt. Ex his classibus centum & nonaginta tres centuriæ erant & quia primæ classis LXXX. erant centuriæ, (quavis de numero centuriarum inter se non conveniant) XII. equitum, & sex aliæ, & fabrum duæ simul centum, cæteras classes & centurias suis superabant suffragiis. Itaque primæ classis cives primæ erant auctoritatis.

2. *Centum & viginti quinque millia æris*] Livius: *Ex iis qui centum millium æris, aut majorem censum haberent, LXXX. confecit centurias, quadragenas seniorum ac juniorum. Centum millia æris* sunt tria millia florenorum Hollandicorum.

3. *Minore summa æris*] Secunda enim classis, ut refert Livius lib. 1. intra centum usque ad quinque & septuaginta millium censum instituta, tertia classis in

4 M. Catonis oratione, 5 qua Voconiam legem suasit, quæri solet quid sit *classicus*, *quid infra classem*.

CAP.

in quinquaginta millia censebatur, quarta classis in viginti quinque millia, quinta classis in undecim millia. Cæteri erant proletarii, vel capite censi.

4. *M. Catonis*] Vide Ciceronem de Senectute. Legitur in Vet. Ed. *Ciceronis*. male.

5. *Qua Voconiam legem suasit*] Tulit hanc legem Q. Voconius Saxa tribunus plebis Anno V. C. DCCXCIV. *qui post eos censores census esset, ne quis hæredem virginem, mulieremve faceret*, ut testatur Cicero I. in Verrem c. 42. Lege quoque Voconia cautum ; (nam plura ejus erant capita,) ne plus cuiquam legaretur, quam ad hæredem hæredesve pertineret, ut monet Theophilus in Instit. Ad tit. de Leg. Falc. Cæterum quomodo conciliari possunt, quæ ex Cicerone, Asconio, Augustino proferuntur, lege Voconia sancitum fuisse, *Ne quis Virginem vel mulierem hæredem faceret, ac ne quidem unicam filiam*, cum Dio lib. 56. de mulieribus dicat, Voconia lege iis licitum non fuisse plus quam *δύο καὶ ἥμισυ μυριάδας κληρονομεῖν*, id est, *ultra 25. millia sestertium hæreditate capere*. Verum sciendum, antiqua lege Voconia, quæ lata inter secundum & tertium bellum Punicum, teste Augustino lib. 3. de Civ. Dei c. 21. omnes mulieres à successione hæreditatis remotas fuisse. Epitome Livii lib. 41. *Q. Voconius Saxa tribunus plebis legem tulit, ne quis hæredem mulierem instituerct.* Sed cum ea lex nimis rigida paulatim in desuetudinem abiisset, accessit (ut puto) postmodum interpretatio prudentum, qua nimius rigor temperatus est. Primò qui census non erat hæredem filiam relinquere poterat. Audi Ciceronem I. in Verrem : *P. Annius Asellus mortuus est, C. Sacerdote prætore. Is cum haberet unicam filiam, neque census esset : quod eum natura hortabatur, lex nulla prohibebat, fecit, ut filiam bonis suis hæredem institueret. Heres erat filia : faciebant omnia cum pupilla, legis æquitas, voluntas patris, edicta prætorum, consuetudo juris ejus, quod erat tum, cum Asellus mortuus est.* Idem Cicero in eadem oratione : *Nam post te prætorem multi testamenta eodem modo fecerunt. In his nuper Annia. Ea de multorum propinquorum sententia, pecuniosa mulier, quod censa non erat, testamento fecit hæredem filiam.* Censi itaque mulieres hæredes relinquere non poterant. Census autem dicebatur qui centum millia sestertium possidebat, teste Asconio Pædiano. *Nam more veterum*, ut idem refert, *censi dicebantur qui centum millia professione detulissent. Hujusmodi adeo facultates census vocabantur.* Forsan autem de solis censis sive divitibus locuta est lex Voconia, nam dicit Cicero *lex nulla prohibebat*, sed adversatur, quod postmodum dicat, *legis æquitas, consuetudo juris*. Quod autem ad Dionis locum attinet, dicit lege Voconia cautum (per interpretationem hoc additum arbitror) ut mulieres non plus quam 25. millia sestertium hæreditate caperent, hoc ita interpretatur Hotomannus, ne qui census esset, id est centum millia sestertium possideret, instituere posset virginem sive mulierem, supra quadrantem suorum bonorum. Nescio autem quare locum Dionis, Xylander ita verterit, qui ita se habet : *τῶν τε γυναικῶν τισὶ καὶ παρὰ τὸν Οὐοκώνειον νόμον, καθ' ὃν οὐδενὸς ὑπὲρ δύο ἥμισυ μυριάδας οὐσίας κληρονομεῖν ἐξῆν, συνεχώρησε τοῦτο ποιεῖν* ; versio talis est, *Quumque lege Voconia mulieribus prohiberetur, ne qua majorem centum millibus nummum hæreditatem possent adire, ea quoque lege quasdam solvit.* Nulla mentio est apud Dionem centum millium, sed viginti quinque. Denique ex interpretatione legis

legis Voconiæ *Fœminæ ad hæreditates legitimas ultra consanguineas successiones non admittebantur*, ut scribit Paulus lib. 4. sent. 8. vide & §. 3. Instit. de Legit. Agnat. success.

CAP. XIV.

De tribus dicendi generibus: ac de tribus philosophis qui ab Atheniensibus ad senatum Romanum legati missi sunt.

ET in carmine & in soluta oratione genera dicendi probabilia sunt tria, quæ Græci 1 χαρακτῆρας vocant, nominaque eis fecerunt 2 apponi, ἁδρὸν, ἰσχνὸν, μέσον. nos, quem primum posuimus, 3 *uberem* vocamus, secundum *gracilem*, tertium *mediocrem*. *uberi* dignitas atque amplitudo est: *gracili* venustas & subtilitas: *medius* in confinio est utriusque modi particeps. His singulis orationis virtutibus vitia agnata sunt pari numero: quæ earum modum & habitum simulachris falsis ementiuntur. sic plerumque sufflati atque tumidi fallunt pro uberibus, squallentes & jejuni dicti pro gracilibus, 4 incerti & ambigui pro mediocribus. vera autem & propria hujuscemodi formarum exempla in Latina lingua M. Varro esse dicit ubertatis 5 Pacuvium, gracilitatis 6 Lucilium, mediocritatis 7 Terentium, sed ea ipsa genera dicendi 8 jam antiquitus tradita ab Homero

XAρακτῆρας] Formas. De illis characteribus vide Demetrium Phalereum, & Longinum de sublimi dicendi genere.

2. *Apponi*] H. Stephanus ex conjectura, *apposita*. Deest in Bad. Ed.

3. *Uberem vocamus*] Diversitas hæc stili etiam temporibus inservire debet.

4. *Incerti*] Aliter *inferti*, vel *infecti*, id est, tincti, immixti.

5. *Pacuvium*] Vide supra p. 103.

6. *Lucilium*] Quem lutulentum & incomposito pede decurrere scribit Horatius lib. 1. Sermon. Sat. IV.

7. *Terentium*] Cujus nitorem & castitatem sermonis omnes docti magni faciunt, lenem & *sedatis vocibus* usum Cæsar, & Cicero, citante Donato, ita in carmine testatur:

Tu quoque qui solus lecto sermone, Terenti,
Conversum expressumque Latina voce Menandrum
In medio populi sedatis versibus effers,
Quicquid come loquens ac omnia dulcia dicens.

8. *Iam antiquitus tradita*] Ausonius quoque illos heroas ita conjunxit in *Profess. Burdig.* Epigr. 22. de Urbico loquens,

Priscos Heroas ut & olim
Carmine Homeri commemoratos

Fando

mero sunt tria in tribus; magnificum in Ulyxe & 9 ubertum, subtile in Menelao & cohibitum, mixtum moderatumque in Nestore. 10 animadversa eadem tripertita varietas est in tribus philosophis, 11 quos Athenienses Romam ad senatum pop. Q. R. legaverant impetratum, uti multam remitterent, quam fecerant 12 propter Oropi vastationem. ea multa fuerat 13 talentûm fere quingentûm. erant isti philosophi 14 Carneades ex Academia, 15 Diogenes Stoicus, 16 Critolaus Peripateticus: & in senatum quidem introducti interprete usi sunt 17 C. Acilio senatore: sed ante ipsi seorsum quoque quisque 18 ostentandi gratia magno conventu hominum dissertaverunt. tum admirationi fuisse ajunt 19 Rutilius & 20 Polybius philosophorum trium

Fando referres:
Dulcem in paucis, ut Plisthenidem,
Et torrentem, ceu Dulichii
Ninguida dicta:
Et mellitæ nectare vocis
Dulcia fatis verba canentem
Nestora regem.

9. *Vbertum*] Vet. Ed. *uber est.*

10. *Animadversa*] In Voss. codice habetur, in Ms. hæc distincta fuisse tanquam ex alio cap.

11. *Quos Athenienses*] Expressit hæc verba non nominato Gellio Macrobius lib. 1. Saturn. c. 15.

12. *Propter Oropi vastationem*] Oropus Bœotiæ urbs Ptolemæo, Thucydidi lib. 8. Stephano de urbibus.

13. *Talentûm fere quingentum*] Plene talenta quingenta numerat Plutarchus. Valent illa Philippeos, sive ducatones 300000. sive novem vasa auri.

14. *Carneades ex Academia*] Qui tertiæ Academiæ auctor. Sextus Empiricus Pyrrhon. Hypotypos. lib. 1. c. 33. *Academiæ autem fuerunt, ut ajunt, plures tribus. Vna quidem eaque antiquissima Platonis: secunda & media Arcesilæ, qui fuit auditor Polemonis: tertia & nova Carneadis & Clitomachi. Sunt qui his addant quartam Philonis, & Charmidæ. Sunt qui etiam quintam adjiciant Antiochi.* Vide de Carneade Ciceronem lib. 4. Acad. Qu. & Plutarchum contra Coloten.

15. *Diogenes Stoicus*] Cognomento Babylonius, (Laërtius natum fuisse Seleuciæ, sed ob loci vicinitatem Babylonium dictum fuisse refert) Chrysippi auditor. Vide de eo Ciceronem lib. 4. Tusc. Qu. Citat quoque eum Seneca lib. 3. de Ira c. 38. Fragmenta ejus quoque sæpius in Stobæo citantur, quæ ingenio & sapientia eum polluisse ostendunt.

16. *Critolaus Peripateticus*] Ejus nullam in hac legatione mentionem facit Plutarchus. Ejusdem Critolai meminit Gellius lib. 9. c. 5. An idem sit cum Critolao historico, quem citat quoque Gellius noster lib. 9. c. 9. dubium est.

17. *C. Acilio*] Ita Plutarchus, vulgo, *Cæcilio.* Macrobius *Cælio.*

18. *Ostentandi gratia*] Carneades primo pro justitia, dein contra eam disseruit. Itaque Cato tales legatos quamprimum dimittendos censuit. Vide Plutarchum in Catone, Quintil. lib. 5. c. 1. Plin. lib. 7. cap. 30.

19. *Rutilius*] Est hic P. Rutilius Rufus,

trium sui cujusque generis facundiam. violenta, inquiunt, & rapida Carneades dicebat, scita & teretia Critolaus, modesta Diogenes & sobria. unumquodque autem [21] genus, ut diximus, quum caste pudiceque ornatur, fit illustrius: quum fucatur, atque prælinitur, fit [22] præstigiosum.

sus, qui tum de vita sua, tum Numantini belli historiam scripsit. Laudat eum Livius, Vellejus, Valerius Maximus, Plutarchus, alii.

20. *Polybius*] Qui civili prudentia, & scientia militari inclytus ipsis rebus interfuit, quas scripsit; Scipionis enim Africani Æmiliani in Africa comes fuit. Scripsit libros XL. sed quinque primi salvi tantum & incolumes ad nos pervenerunt. Ex cæteris tantum excerpta habemus. Vide *Voss.* de Histor. Græcis.

21. *Genus*] Addit H. Steph. *eorum quæ.*

22. *Præstigiosum*] Vanum, instar præstigiarum. Scriverius legebat *pertricosum.*

CAP. XV.

Quam severe moribus majorum in fures vindicatum sit, & quid scripserit Mucius Scævola super eo quod servandum datum [1] commodatumve esset.

[2] LAbeo, in libro de duodecim tabulis secundo, acria & severa judicia de furtis habita esse apud veteres scripsit: idque Brutum solitum dicere, furti [3] damnatum esse, qui jumentum aliorsum duxerat quam quo utendum acceperat; item qui longius produxerat, quam quem in locum petierat. itaque [4] Q. Scævola in librorum, quos de jure civili composuit, sextodecimo verba hæc posuit: [5] *Quod cui servandum datum est, si id usus est: sive, quod utendum acceperit ad aliam rem atque [6] acceperit, usus est: furti se obligavit.*

CAP.

COmmodatumve] Vulgo, *commendatumve.*

2. *Labeo*] Vide pag. 54.

3. *Damnatum*] In codice quodam annotatum, *damnatem*, & in seqq. *dixit, accepit, produxit, petiit* pro *duxerat*, &c.

4. *Q. Scævola*] Vide supra p. 210.

5. *Quod cui servandum datum est*] Ita quoque in jure Iustinianeo habetur. l. 40. & 54. & 76. ff. de Furt. l. 7. C. eod. l. 5. §. 8. ff. commodati & §. 6. Inst. de Obligat. quæ ex Del. nasc.

6. *Acceperit*] Vet. Ed. *accepit.*

CAP. XVI.

Locus exſcriptus ex ſatyra M. Varronis, quæ περὶ ἐδεσμάτων inſcripta eſt, de peregrinis ciborum generibus: & appoſiti verſus Euripidi, quibus delicatorum hominum luxuriantem gulam confutavit.

VArro in Satyra, quam [1] περὶ ἐδεσμάτων inſcripſit, lepide admodum & ſcite factis verſibus cœnarum ciborumque exquiſitas delitias comprehendit. nam pleraque id genus, quæ helluones iſti terra & mari conquirunt, expoſuit, incluſitque in numeros ſenarios. & ipſos quidem verſus, cui otium erit, in libro, quo dixi, poſitos legat. genera autem nominaque edulium [2] & domicilia ciborum omnibus aliis præſtantia, quæ profunda ingluvies veſtigavit, quæ Varro opprobrans exſecutus eſt, hæc ſunt ferme, quantum nobis memoriæ eſt. [3] Pavus è Samo, [4] Phrygia attagena

QVam περὶ ἐδεσμάτων, &c.] Id eſt, *de eduliis*. Hanc Satyram citat quoq; Auctor noſter l. 15. Sicuti Ennius etiam ἰχθυοφαγητικὰ vel potius ἡδυφαγητικὰ verſibus ſcripſit (vulgo corrupte apud Apuleium *ædes Phagitica* legitur.) Ita Archeſtratus ἡδυπαθείαν verſibus conſcripſit, quem imitatus Ennius, cujus verſus apud Apuleium leguntur.

2. *Et domicilia*] Sedes, regiones, ubi præ cæteris delicati cibi reperiuntur.

3. *Pavus è Samo*] Varro lib. 3. de Re Ruſt. cap. 6. *Pavonum greges transmarini eſſe dicuntur in inſulis Sami in luco Iunonis.* Ubi primum natos & nutritos, atque hinc in alias regiones tranſlatos refert Athenæus lib. 14. Δείπνοσ. Ideoque in numiſmate Samio pavo inſculptus erat, & Junoni ideo ſacri pavones Addit eodem capite Varro: *Primus hos Q. Hortenſius augurali adjitiali cœna poſuiſſe dicitur. quod protinus factum tam luxurioſi quam ſeveri* (Macrobius lib. 2. Sat. cap. 9. legit *tam luxurioſe quam ſevere*. Popma in Varronem legit, *luxurioſi quam ſeveri* deleto *tam.*) *viri boni laudabant. Quem cito ſecuti multi, extulerunt eorum pretia, ita ut ova eorum denariis veneant quinis, ipſi facile quinquagenis: grex centenarius facile quadragena millia ſeſtertia ut reddat: ut quidem Albutius ajebat, ſi in ſingulos ternos exigeret pullos, perfici ſexagena poſſe.* Similia de Hortenſio ſcribit Plin. lib. 10. cap 20. & Ælianus lib. 5. de Animal. c. 21. qui ſcribit ideo eundem κελιδῆνας ſive καταχορθῶσαι, *in jus vocatum, vel condemnatum fuiſſe.* Sed hac de re nulla apud alios Auctores mentio eſt. Scribunt quoque Varro & Plinius M. Aufidium Lurconem primum ſaginaſſe, & ex eo quæſtu reditus ſeſtertium ſexaginta M. habuiſſe. Cum tanto itaque pretio emerentur, in deliciis erant apud Romanos. Quam ſtultitiam ridet Horatius lib. 2. Sat. 2.

attagena, 5 grues Melicæ, 6 hædus ex Ambracia, 7 pelamis Chalcedonia, 8 muræna Tartessia, 9 aselli Pessinuntii, ostrea

Vix tamen eripiam posito pavone velis quin
Hoc potius, quam gallina tergere palatum,
Corruptus vanis rerum, quia veneat auro
Rara avis, & picta pandat spectacula cauda.
Tanquam ad rem attineat quicquam; num vesceris ista,
Quam laudas pluma, coctove num adest honor idem?

Utique caro ejus dura, difficilis concoctu, ut testatur Galen. lib. 3. de Alim. fac. cap. 19.

4. *Phrygia attagena*] Horatius Ionicum attagenem (attagen autem & attagena dicitur) maxime laudat, & Martialis in Xeniis Ep. 61.

Inter sapores fertur alitum primus,
Ionicarum gustus attagenarum.

Sed Ionia non adeo distatà Phrygia, atque inde forsan in Ioniam delatæ. Cum rusticula sive scolopace quidam confundunt.

5. *Grues Melicæ*] Ex Melo insula advectæ, quæ sita inter Cretam & Sunium Achaiæ promontorium. Grues autem mensis Romanorum appositas fuisse testatur Plin. lib. 10. c. 23. & Horatius l. 2. Sat. ult. Marsilius Cagnatus lib. 1. Obs. c. 18 legi hic posse arbitratur, *capræ Melicæ.* sed lectio vetus servanda.

6. *Hædus ex Ambracia*] Ambracia Epiri oppidum est in Græcia: pulcherrimos tamen hædos & maximos idem Varro lib. 3. de R. R. cap. 3. in Media insula nasci scribit. *Melon* insulam intelligere videtur.

7. *Pelamis Chalcedonia*] Pelamides vocantur thynni nondum adulti, teste Aristotele lib. 6. Hist. Anim. cap. 16. & qui Aristotelem expressit Plinio l. 9. cap. 15. Verba Plinii hæc sunt: *Cordyla appellatur partus, qui fœtus redeuntes in mare autumno comitatur. Limosæ vero à luto* (πηλοῦ) *pelamides incipiunt vocari, & cum annuum excessere tempus thynni.* In Ponto autem maxime & circa Byzantium stabulabãtur, juxta Chalcedonem rariores teste eodem Plinio. πηλαμὺς per υ scribendum esse monet Hesychius. Pelamydes autem in particulas consectæ condiri solitæ. Juvenalis Sat. 7.

- - - Siccus petasunculus, & vas
Pelamydum - - -

ubi vetus interpres: *Vocabulum est piscium salsorum.* Pelamis itaque Chalcedonia maxime probatur, quæ capitur prope Chalcedonem Urbem, quæ sita erat ad Bosphorum Thracium.

8. *Muræna Tartessia*] Juxta freti Hispanici angustias, ubi sita fuit Tartessus, quæ & postmodum Carteia appellata fuit teste Livio lib. 8. Decad. 3. & Strabone lib. 3. Geogr. Tartessiæ murænæ etiam meminit Aristophanes in Βατράχοις. Siculas tamen murænas etiam Varro laudat apud Macrobium l. 2. Saturn. cap. 11. De quibus ita Juvenalis Satyr. v.

Virroni muræna datur, quæ maxima venit
Gurgite de Siculo - - -

Quin & ex ipso freto Siculo ad piscinas magnatum traducebantur alebanturque. Quantopere delectati fuerint eo pisce Romani, Licinii nomen, cui murænæ nomen adhæsit, testatur. Vide Macrobium dicto loco, & Columellam, & Varronem, qui cap. ult. lib. 3. de piscinis Hirtii & murænarum frequentia incredibilia narrat. Quomodo hi pisces appararentur, docet Apicius lib. 10. Rei Cul. cap. 2. De murænis quoque ex Theophrasto de Piscibus egit Athenæus lib. 7. & cum anguillis & & viperis cognationem quandam habere ostendit.

9. *Aselli Pessinuntii*] Hi ὄνοι, ὀνίσκοι Græcis dicuntur, ut Oppianus lib. 1.

ἁλι-

[10] oſtrea Tarentina, [11] pectunculus Chius, [12] elops Rhodius, [13] ſcari Cilices, [14] nuces Thaſiæ, [15] palma Ægyptia, [16] glans Hiberica. hanc autem [17] peragrantis gulæ & in ſuccos inſuetos inquirentis induſtriam atque has undiquevorſum indagines cupediarum majore deteſtatione dignas cenſebimus, ſi verſus Euripidi recordemur, quibus utebatur ſæpiſſime Chryſippus philoſophus, tamquam edendi irritationes quaſdam repertas eſſe, non per uſum vitæ neceſſarium,

ἁλιευτ. docet: quorum ſpecies ſunt callariæ, & bacchi, de quibus Plin. lib. 9. cap. 7. *Callariæ minores & bacchi, qui non niſi in alto capiuntur, ideoque prælati minoribus.* Speciem aſelli, qui callarias appellatur, putant nonnulli eſſe Belgarum *Schelviſch*, bacchum autem *Cabeljau.* Sed difficilis eſt veterum piſcium cum noſtris comparatio. Vide de hoc piſce Athenæum lib. 7. Aſelli itaque Peſſinuntii ab Urbe Peſſinunte (olim Phrygiæ, poſtmodum Galatiæ oppido teſte Marcellino lib. 26.) nomen ſuum accepere.

10. *Oſtrea Tarentina*] Bajana laudat Auſonius ad Theonem:

Oſtrea Bajanis certantia, quæ Medulorum,
Dulcibus in ſtagnis reflui maris æſtus opimat.

Oſtreorum quoque vivaria in Bajano inveniſſe Sergium Oratam ſcribit Plinius lib. 9. c. 54. Etiam Brundiſina & Britannica ibidem commemorat. Juvenalis Sat. IV.

- - Circeis nata forent an
Lucrinum ad Saxum, Rutupinove edita fundo,
Oſtrea callebat primo deprendere morſu.

11. *Pectunculus Chius*] Pectines & pectunculos videtur diſtinguere Plinius. eos inter ὀστρακόδερμα recenſet Ariſtot. de Hiſt. Anim. lib. 9. cap. ult. vide etiam Athenæum lib. 3. Tarentinos laudat Horatius,

Pectinibus patulis jactat ſe molle Tarentum.

12. *Elops Rhodius*] Idem refert Varro lib. 2. de R. R. c. 6. & Plinius l. 9. cap. 54. Columella lib. 8. c. 16. Pamphylio pelago non alibi naſci ſcribit.

13 *Scari Cilices*] Macrobius lib. 2. Sat. cap. 12. *Nec contenta illa ingluvies fuit maris ſui copiis, nam Octavius* (Optatus Plinio dicitur) *præfectus claſſis ſciens ſcarum adeo Italicis litoribus ignotum, ut nec nomen Latinum ejus piſcis habeamus, incredibilem ſcarorum multitudinem vivariis navibus huc advectam inter Hoſtiam & Campaniæ litus in mare ſparſit; miroque ac novo exemplo piſces in mari, tanquam in terra fruges aliquas ſeminavit: idemque tanquam ſumma in hoc utilitatis publicæ verteretur, quinquennio dedit operam, ut ſi quis inter alios piſces ſcarum forte cepiſſet, incolumem confeſtim & inviolatum mari redderet.* Inter piſces principatum tenet teſte Galeno. Carpathio mari, cui Cilicium vicinum, frequens. A quo hic *Cilices ſcari* dicuntur.

14. *Nuces Thaſiæ*] Amygdala eſſe dicit Macrobius lib. 2. c. 14. Verius nuces avellanas intelligi. Thaſiæ dicuntur à Thaſo inſula maris Ægæi Thraciæ proxima.

15. *Palma Ægyptia*] Præſtantiſſimam naſci in Judæa in valle Hierichunte, ubi ſylva palmeto & opobalſamo diſtinguebatur, Galenus teſtatur.

16. *Glans Hiberica*] In quodam Ms. *Hernica.* corrupte.

17. *Peragrantis*] Mari terraque perquirentis.

cessarium, sed per luxum animi parata atque facilia fastidientis, per improbam satietatis lasciviam. versus Euripidi adscribendos putavi:

[18] Ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι, πλὴν [19] δυεῖν μόνον,
Δήμητρος ἀκτῆς, πώματός θ' ὑδρηχόου;
Ἅτινα πάρεστι καὶ πέφυχ' ἡμᾶς τρέφειν,
Ὧν οὐκ ἀπαρκεῖ πλησμονή, τρυφῇ δέ τοι
Ἄλλων ἐδεστῶν μηχανὰς θηρώμεθα.

18. Ἐπεὶ τί δεῖ] Id est,
Nam quid mortalibus opus nisi his duobus modo,
Cereris fructu, & aquam fundente poculo?
Quæ præsto sunt & nata ut nos nutriant,
Quorum nunquam suppetit satietas, luxu vero
Aliorum edulium adminicula venamur.
In vetustis Editt. Ven. legitur in fine, τρυφῇ δέ τοι ἄλλων ἐδεσμάτων θηρώμεθα, in alia Vet. Ed. pro ἐδεσμάτων legitur ἐδεστῶν.

18. Δυεῖν] Ita Vett. Cod. lege δυοῖν.

CAP. XVII.

Sermo habitus cum grammatico insolentiarum & imperitiarum pleno de significatione vocabuli, quod est obnoxius; *deque ejus vocis origine.*

PErcunctabar Romæ quempiam grammaticum primæ in docendo celebritatis, non herclè experiundi vel tentandi gratia, sed discendi magis studio & cupidine, quid significaret *obnoxius*, quæque ejus vocabuli origo ac ratio esset, atque ille adspicit me illudens levitatem quæstionis [1] parvitatemque: Obscuram, inquit, sane rem quæris, multaque prorsus vigilia indagandam. quis adeo tam linguæ Latinæ ignarus est, [2] qui nesciat eum dici [3] *obnoxium*, cui quid ab eo, cui esse obnoxius dicitur, incommodari & noceri

PArvitatemque] Vilitatem. Ita loquitur quoque Valer. Max. in prologo.

2. *Qui nesciat*] In Ms. *quin sciat.*

3. *Obnoxium*] Festus; *Obnoxius is proprie dicitur, qui pœnæ obligatus est ob delictum,* sive noxam & noxiam. Translate pro quocunque obligato & devincto sumitur.

noceri poteſt [4] ei, qui habeat aliquem noxæ, id eſt, culpæ ſuæ conſcium? Quin potius, inquit, hæc mittis nugalia, & affers ea quæ digna quæri tractarique ſint; tum vero ego permotus, agendum jam [5] oblique, ut cum homine ſtulto, exiſtimavi: Et cætera, inquam, vir doctiſſime, & graviora remotioraque ſi dicere & ſcire debuero, quando mihi uſus venerit, tum quæram ex te atque diſcam, ſed enim quia dixi ſæpe *obnoxius*, & quid dicerem neſcivi; didici ex te & ſcire nunc cœpi, quod non ego omnium ſolus, ut tibi ſum viſus, ignoravi; ſed, ut res eſt, Plautus homo linguæ atque elegantiæ in verbis Latinæ princeps, quid eſſet *obnoxius*, neſcivit. verſus enim eſt Sticho illius ita ſcriptus:

[6] *Nunc ego hercle perii plane*, [7] *non obnoxie.*

quod minime congruit cum iſta, quam me docuiſti, ſignificatione. compoſuit enim Plautus tamquam duo inter ſe contraria *plane* & *obnoxie*; quod à tua ſignificatione longe abeſt. at ille grammaticus ſatis ridicule, quaſi *obnoxius & obnoxie* non declinatione ſola, ſed re atque ſententiâ differrent, Ego, inquit, dixi quid eſſet *obnoxius*, non quid *obnoxie*. At tunc ego [8] admirans inſolentis hominis inſcitiam, Mittamus, inquam, ſicuti vis, quod Plautus *obnoxie* dixit, ſi id eſſe nimis remotum putas: atque illud quoque prætermittamus quod Salluſtius in Catilina ſcribit, *Minari etiam ferro* [9] *ni ſibi obnoxia foret*: &, quod videtur [10] notius, pervulgatiuſq; eſſe, id me doce. verſus enim Virgilii ſunt notiſſimi:

Nam

4. *Ei*] Vet. Ed. *eive.* aliter &c.

5. *Oblique*] Qui ſimulans tanquam illi cederet, reſponſum tamen illudebat.

6. *Nunc ego*] Verſus apud Plautum in Sticho Act. 3. Sc. 2. ita legitur:
Perii Hercle vero plane, nihil obnoxie.

7 *Non obnoxie*] Obnoxie perire dicitur, qui non plane nec funditus perit, ſed ita punitur ut ob delictum alteri ſit obnoxius, atque ita ab illo pendeat eique ſubjectus ſit. Acidalius interpretatur *clementer*, ita ut per quem peris illi obnoxius ſis, gratiamque ei debeas. Vide Notas nuperas ad Plautum p. 995. Badius interpretatur *non ficte*, vel ſimulate. ſicuti obnoxii ſæpe obſequia præſtant ſimulato animo.

8. *Admirans*] Ms. *ammirans*. vet. Ed. *admiratus*.

9. *Ni ſibi obnoxia foret*] Obnoxia hic idem eſt atque morem gerens, ſicut obnoxii ſolent.

1. *Nootius*] Ita Lambecius. vulgo *vobis*.

 11. *Ob-*

Nam neque tunc astris acies obtusa videri,
Nec fratris radiis [11] *obnoxia surgere luna,*

quod tu ais, *culpa sua conscium*; alio quoque loco Virgilius verbo isto utitur, à tua sententia diverse his versibus:

- - juvat arva videre
Non rastris hominum, [12] *non ulli obnoxia curæ.*

cura enim prodesse arvis solet, nõ nocere, quod tu de *obnoxio* dixisti. Jam vero illud etiã Q. Ennii quo pacto congruere tecum potest, quod scribit [13] in *Phœnice* in hisce versibus?

[14] *Sed virum vera virtute vivere animatum addecet,*
Forti-

11. *Obnoxia surgere luna*] Extant hi versus 1. Georg. ℣ſ. 395. & seq. Luna fratris radiis obnoxia dicitur, quia Solis vario aspectu varie illustratur (quando itaque ante conjunctionem cum sole μηνοειδὴς videtur, non est obnoxia solis radiis,) *Obnoxia* itaque est quæ se submittit, sive quæ solis radios accipit; epithetum itaque illud, *obtusa*, quod superiori versu occurrit, repetendum est de Luna.

12. *Non ulli obnoxia curæ*] Non subjecta ulli labori, vel curæ, vel ut Servius loquitur, *nihil labori nostro debentia.* Locus est 2. Georg. ℣ſ. 438. & seq.

13. *In Phœnice*] Citant hanc quoque Tragœdiam Nonius & Charisius lib. 2.

14 *Sed virum vera virtute*] In cunctis vett. libb. secundo versu legitur, *Adjecit fortiter, eumque innoxium vocare.* Unde præstantissimus Scriverius acute conjectabat ex glossemate hæc irrepsisse, ubi scriptum fuerit, adjecit FORTITER, *cum innoxium vocaret*, hoc est cum non obnoxium vocaret. Et forte *vocaret* ex *notaret* postea inolevit. Hoc glossemate furcillato; item ex *purum & firmum* altero ejecto, tanquam ab hæsitante scriba nato, sic idem Ennii versus in senarios redigebat:

- - Sed virum vera virtute vivere
Animatum fortiter adversu' adversarios
Ea liberta'st, qui pectus firmum gestitat;
Res aliæ obnoxiæ nocte in obscura latent.

vel si συνίζησις in *obnoxiæ* displicet,

Obnoxiæ res aliæ in obscuro latent.

ut τὸ nocte repetitum sit ex *obnoxiæ* Et sane vel hæc vera sunt; vel saltem *innoxius* factum est ex *obnoxius*. quod quia de hoc agitur, ad oram fuerit adjectum, unde *innoxius* in textum sit receptum. Quo uno observato non difficile fuerit, hinc facere Trochaicos quadratos:

Sed virum vera virtute vivere animatum addecet,
Fortiterque cum (vel ὀρχηστικῶς *eumque fortiter*) *vacare adversus adversarios.*
Ea libertas est, qui pectus purum & firmum gestitat,
Aliæ res obnoxiæ nocte in obscura latent.

Hiatum vero versu extremo suppleo hoc pacto:

Aliæ res obnoxiæ hosti nocte in obscura latent.

Nam cum ductus literarum in *hosti* non multum abeat à sequenti voce *nocte*: similitudo ea occasionem dare potuerit oscitanti librario alterum prætereundi. Ita *Vossius* in notis ad fragmenta Ennii. Ultimo versu pro *obnoxiæ* Acidalius legebat, *obnoxiosæ*. Obnoxiosus est multum obnoxius; quo vocabulo etiam Plautus in Epidico, & Trinummo utitur.

Fortiterque innoxium vacare adversus adversarios.
Ea liberta'st, qui pectus purum & firmum gestitat,
Aliæ res obnoxiæ nocte in obscura latent.

at ille oscitans & allucinanti similis, Nunc, inquit, mihi operæ non est. quum otium erit, revises ad me atque disces quid in verbo isto & Virgilius & Sallustius & Plautus & Ennius senserint. & nebulo quidem ille, ubi hoc dixit, digressus est. Si quis autem volet non originem solam verbi istius, sed significationem quoque ejus varietatemque recensere; ut hoc etiam Plautinum spectet, adscripsi versus [14]ex Asinaria:

[15] *Maxumas opimitates gaudio effertissimas*
Suis heris ille una mecum pariet gnatoque & patri;
[16] *Adeo ut ætatem ambo ambobus nobis sint obnoxii*
Nostro devincti beneficio.

Qua vero ille grammaticus finitione usus est, ea videtur in verbo tam multiplici unam tantummodo usurpationem ejus notasse: quæ quidem congruit cum significatu quo Cæcilius usus est in Chrysio in his versibus:

-- *Quamquam ego mercede huc conductus tua*
Advenio, ne tibi me esse ob eam rem obnoxium
Reare: [17]*audibis male si male* [18] *dixis mihi.*

CAP.

14. *Ex Asinaria*] Extant hi versus Act. 2. Sc. 2. vs. 16.

15. *Maxumas opimitates*] Abundantiam, res secundas. Addit *effertissimas* à farciendo, qui enim farciunt aves, opimas reddunt. In Vet. Edit. corrupte legitur *optimitas*, in alia Vet. *optimas*.

16. *Adeo ut ætatem*] Ita legendum. Vett. Edit. habent, *adeo ut ætate*. Badiana Paris. *Devota ut ætate*.

17. *Audibis male*] Antique, sicut apud Plautum *sepelibis*, *sentibis*.

18. *Dixis*] Vett. Editt. *dicis*.

CAP. XVIII.

De observata custoditaque apud Romanos jurisjurandi sanctimonia: atque inibi de decem captivis, quos Hannibal Romam dejurio ab iis accepto legavit.

IUsjurandum apud Romanos inviolate sanctequé habitum servatumque id & moribus [1] legibusque multis ostenditur; & hoc, quod dicemus, rei non tenue argumentum esse potest. [2] Prœlio Cannensi Hannibal Karthaginiensium imperator ex captivis nostris electos decem Romam misit, mandavitque eis pactusque est, ut, si populo Romano videretur, permutatio fieret captivorum; & pro iis, quos alteri plures acciperent, dari argenti [3] pondo libram S. Hos priusquam proficiscerentur, [4] jusjurandum adegit, redituros esse in castra Pœnica si Romani captivos non permutarent. veniunt Romam decem captivi. mandatum Pœni imperatoris in senatu exponunt. permutatio senatui non placita. parentes, cognati, affinesque captivorum amplexi eos, [5] postliminio in patriam redisse dicebant; statumque eorum

LEgibusque multis ostenditur] Intelligit partim leges XII. tabularum, partim alias Juris civilis. Cicero II. de L. L. *perjurii pœna divina exitium: humana, dedecus.* Olim tamen qui juratus falsum testimonium dixerat, saxo Tarpeio dejiciebatur. Idem Cicero III. Offic. *Nullum vinculum ad astringendam fidem jurejurando majores arctius esse voluerunt, id indicant leges in* XII. *tabulis, indicant sacra, indicant fœdera, quibus etiam cum hoste devincitur fides: indicant notationes animadversionesque Censorum, qui nulla de re diligentius, quam de Iurejurando judicabant.* Postquam Censura esse desiit, extra ordinem vindicari cœptum perjurium. Vindicari ostendunt leges in Jure civili, l. 13. §. ult. l. 28. §. ult. ff. de Jurej. l. 22. C. de Dolo, l. 21. C. de Transact. l. 13. C. de Test. l. penult. C. de Dignitat. similibusque legibus.

2. *Prælio*] Post prælium. Val. l. 2. c. 2.

3. *Pondo libram S.*] Vet. Ed. *darent a. p. l. scilicet & selibram.* Quæ ultima glossam sapiunt. Pondo autem est accessio libræ, vel etiam partium assis. Plautus in Menæchmis: *atque huic ut addas auri tu pondo unciam.* Libra pondo nihil aliud est, quam libra pendendo vel ad pendendum. vide Gronovium de Pec. Vet. p. 58. & seq.

4. *Iusjurandum adegit*] Vett. Editt. *jurejurando adegit.* Suspicetur quis scriptum *ad jusjurandum adegit.* Sed serva lectionem in textu. Ita locutus est Gellius lib. 4. c. ult. & lib. 16. c. 4.

5. *Postliminio in patriam redisse*] Post- hostium

eorum integrum incolumemque esse: ac, ne ad hostes redire vellent, orabant. tum octo ex iis postliminium justum non esse sibi responderunt; quoniam 5 dejurio vincti forent; statimque, uti jurati erant, ad Hannibalem profecti sunt. duo reliqui Romæ manserunt; solutosque esse sese ac liberatos religione dicebant; quoniam, quum egressi castra hostium fuissent, commenticio consilio regressi eodem die, tamquam si ob aliquam fortuitam caussam issent, 6 atque ita jurejurando satisfacto 7 rursum injurati abissent. hæc eorum fraudulenta calliditas tam esse turpis 8 existimata est, ut contemti vulgo 9 dispretique sint, censoresque eos postea omnium notarum & damnis & ignominiis affecerint; quoniam, quod 10 facturos dejuraverant, non fecissent. 11 Cornelius autem Nepos, in libro exemplorum quinto,

liminio reversus dicitur, cum quis ex hostium loco fines suos intraverit, ut respondit JC. Paulus in l. 19. §. 3. eod.

5 *Dejurio*] Juramento. Dejerare etiam Terentius dixit, pro sancte jurare per deum immortalem.

6. *Atque ita*] Vet. Editio, *itaque*.

7. *Rursum injurati abissent*] Cicero lib. 1. de Offic. c. 13. de uno hoc scribit. Locus totus dignus qui apponatur. *Secundo autem Punico bello, post Cannensem pugnam, quos decem Hannibal Romam adstrictos misit jurejurando se redituros esse, nisi de redimendis iis, qui capti erant, impetrassent: eos omneis censores, quoad quisque eorum vixit, qui pejerassent, in ærariis reliquerunt: nec minus illum, qui juris jurandi fraude culpam invenerat. Cum enim Hannibalis permissu exisset de castris, rediit paulo post, quod se oblitum nescio quid diceret. Deinde egressus è castris jurejurando se solutum putabat, & erat verbis re non erat. Semper autem in fide, quid senseris, non quid dixeris, cogitandum.* Teste eodem Cic. lib. 3. de Offic. c. 32. de decem illis captivis non omnes uno modo scripsere. *Polybius*, inquit, *bonus auctor in primis scribit, ex decem nobilissimis, qui tum erant missi, novem revertisse à senatu re non impetrata: unum ex decem qui paulo post, quam egressus erat è castris redisset, quasi aliquid esset oblitus, Romæ remansisse. Reditu enim in castra liberatum se esse jurejurando arbitrabatur: non recte. Fraus enim adstringit, non dissolvit perjurium. Fuit igitur stulta calliditas perverse imitata prudentiam. Itaque decrevit senatus, ut ille veterator, & callidus, vinctus ad Annibalem duceretur.*

8. *Existimata*] Vet. Ed. *æstimata*.

9. *Dispretique sint*] Antiquæ editiones legunt *discerpti*, quod interpretatur Mosellanus, convitiis & probris lacerati, neque enim discerptos interfectosque ex Livio lib. 23. & Gellio liquet. Lipsius legebat *dispretique*, vel *despretique*; *Despernere* enim apud Festum significat *valde spernere*. Quid si *despectique*, vel *desertique* legamus?

10. *Facturos*] Vet. Ed. *se facturos*.

11. *Cornelius autem Nepos in libro Exemplorum quinto*] Citantur quoque hi libri à Charisio lib. 1. Vixit Nepos Julii Cæsaris tempore, & amicus fuit Ciceronis, ut Gellius noster testatur lib. 15. c. 28.

quinto, id quoque litteris mandavit, multis in senatu placuisse ut ii, qui redire nollent, datis custodibus ad Hannibalem deducerentur, sed eam sententiam numero plurium, quibus id non videretur, superatam: eos tamen, qui ad Hannibalem non redissent, usque adeo [12] intestabiles invisosque fuisse, ut tædium vitæ ceperint, necemque sibi consciverint.

15. c. 28. Præter vitas Illustrium virorum, etiam Chronica scripsit tribus libris, ad quæ referendi versus Catulli,

Quoi dono lepidum novum libellum,
Arida modo pumice expolitum?
Corneli tibi, namque tu solebas
Meas esse aliquid putare nugas,
Iam tum, quum ausus es unus Italorum,
Omne ævum tribus explicare chartis,
Doctis, Iuppiter, & laboriosis.

12. *Intestabiles*] Post hæc verba in margine Seriveriani Codicis hæc tanquam Gelliana adscripta sunt: *Cum se contemni, deserique ab omnibus animadverterent, lucem ulterius intueri non sustinuerunt.* Hæc, ut puto, ex glossa hic inserta.

Intestabiles] Infames, dicendi testimonii incapaces. Cajus JC. in l. 26. ff. Qui test. fac. poss. *Cum lege quis intestabilis videtur esse, eo pertinet, ne ejus testimonium recipiatur, & eo amplius (ut quidam putant) neve ipsi dicatur testimonium.* Porphyrio ad Horatii verba lib. 2. serm. Satyr. 3. *intestabilis & sacer esto*, ita loquitur: *Antiqui illos quos ad testimonium admitti nolebant intestabiles vocabant: detestabiles, quorum testimonium malum, & execrandum esset.*

CAP. XIX.

Historia ex annalibus sumta de Tib. Sempronio Graccho patre Gracchorum tribuno plebei: atque tribunorum plebis decreta cum ipsis verbis relata.

PUlchrum atque liberale atque magnanimum factum Tib. Sempronii Gracchi [1] in exemplis repositum est. id exemplum [2] hujuscemodi est: L. Scipioni Asiatico P. Scipionis Africani superioris [3] fratri [4] C. Minucius Augurinus

IN exemplis] Forte legendum, *in exemplis Nepotis positum est.*

2. *Hujuscemodi*] Ita vet. ed. aliter, *hujusmodi.*

3. *Fratri*] Additur in vett. editt. *cui.* Aliter, *cum.*

4. *C. Minucius Augurinus*] Reum factum L. Scipionem apud Q. Terentium Culleonem prætorem refert Livius lib. 38. Condemnatus, *quo commodiar pax Antiocho daretur, Scipionem sex millia pondo auri, quadringenta octoginta argenti plus accepisse, quam in ærarium retulerit.* Judicio à Q. Terentio perfecto, cum prædes non daret Scipio, *atque contenderet omnem quam accepisset*

pecuniam

rinus tribunus plebei multam irrogavit: eumque ob eam causam 5 prædes poscebat. Scipio Africanus fratris nomine 6 ad collegium tribunorum provocabat; petebatque ut virum consularem triumphalemque à collegæ vi defenderent. 7 octo tribuni, cognita causa, decreverunt. ejus decreti verba quæ posui, ex annalium monumentis exscripta sunt. QUOD. P. SCIPIO. AFRICANUS. POSTULAVIT. PRO. L. SCIPIONE. ASIATICO. FRATRE. QUUM. CONTRA. LEGES. CONTRA. Q. MOREM. MAJORUM. TRIBUNUS. PLEBEI. 8 HOMINIBUS. ACCITIS. PER. VIM. 9 INAUSPICATO. SENTENTIAM. DE. EO. TULERIT. MULTAM. Q. NULLO. EXEMPLO. IRROGARIT. 10 PRÆDES. Q. OB. EAM. REM. DARE. COGAT. AUT. SI. NON. DET. IN. VINCULA. DUCI. JUBEAT. UT. EUM. A. COLLEGÆ. VI. PROHIBEAMUS. ET. QUOD. CONTRA. COLLEGA. POSTULAVIT. NE. SIBI. INTERCEDAMUS. QUO. MINUS. SUAPTE. POTESTATE. UTI. LICEAT. 11 D. E. R. NOSTRUM. SENTENTIA. OMNIUM. DATA. EST. SI. L. CORNELIVS

pecuniam in ærario esse, nec se quicquam publici habere, in vincula duci cœptus est, ut loquitur Livius, & tunc luculentam orationem habuisse dicitur P. Scipio, etsi alii illum, cum in vincula fratrem duci videret, repulisse à corpore ejus viatorem memoriæ reliquerint, & tribunis retinentibus magis pie quam civiliter vim fecisse, ut ex quorundam relatu commemorat Livius: & hoc est quod dicit Seneca ad Polyb. c. 32. *Eodem enim die, quo viatoris manibus fratrem abstulerat, tribuno quoque plebis privatus intercessit. Tribuno plebis* dixit cum alii dicant *tribunis*. Et recte monet Lipsius se non videre causam, cur *eodem die* dixerit, cum hoc eodem facto & statim contigerit. Forsan igitur cum *tribuno intercessisse* dicit, intelligit C. Minucium, qui fratri multam irrogaverat, & prædes popoſcerat, & in vincula ducere affectaverat. A quo Africanus, ut hic Gellius testatur, proculdubio eodem die ad collegium tribunorum provocaverat.

5. *Prædes*] Sponsores in causa publica. Festus: *Præs est is qui se obligat populo, interrogatusque à magistratu, si præs sit, ille respondet præs.* Scaliger pro *præs sit*, legit *præsest*, id est præsens est, & se sponsorem exhibet. Sed Varro dicit à præstando dictum.

6. *Ad collegium tribunorum provocabat*] Primo luculentam orationem habuit, & deinde tribunos in auxilium vocavit. Tribuni cum in consilium secessissent, reliqui omnes præter Gracchum pronunciarunt; prætori non intercedere tribunos, quo minus sua potestate uteretur, ut testatur Livius.

7. *Octo tribuni*] Decem numero cum essent, ex iis C. Minucius multam irrogaverat juxta Gellium, atque ita non numeratur inter alios, Gracchus resistebat. Atque ita revera fuere octo.

8. HOMINIBUS] Ita vet. edit. aliter, *omnibus*.

9. INAUSPICATO] Nihil enim publice privatimque, nisi auspicato gerebatur. Extat lex vetus Romuli, NE QUID INAUGURATO GERUNTO. *Inauspicato* etiam sumitur, pro inconsulto, temerarie.

10. PRÆDES.] Vet. ed. addit, EUM.

11. *D. E. R.*] Id est, DE EA RE.

12. *Pre-*

NELIUS. SCIPIO. ASIATICUS. COLLEGÆ. ARBITRATU. PRÆDES. DABIT. COLLEGÆ. NE. EUM. IN. VINCULA. DUCAT. INTERCEDEMUS. SI. EJUS. ARBITRATU. PRÆDES. NON. DABIT. QUO. MINUS. COLLEGA. SUA. POTESTATE. UTATUR. NON. INTERCEDEMUS. Post hoc decretum, quum Augurinus tribunus plebei L.Scipionem prædes non dantem [12] prehendi & in carcerem duci jussisset; tum Tib. Sempronius Gracchus trib. pl. pater Tiberii atque Caii Gracchorum, quum P. Scipioni Africano inimicus gravis ob plerasque in republica dissensiones esset, juravit palam in amicitiam inque gratiam se cum P. Africano non redisse; atque ita decretum ex tabula recitavit. ejus decreti verba hæc sunt: [13] CUM. L. CORNELIUS. SCIPIO. ASIATICUS. TRIUMPHANS. HOSTIUM. DUCES. [14] IN. CARCEREM. CONJECTAVERIT. ALIENUM. VIDETUR. ESSE. [15] DIGNITATE. REIPUBLICÆ. IN. EUM. LOCUM. IMPERATOREM. POPULI. ROMANI. DUCI. IN. QUEM. LOCUM. AB. EO. CONJECTI. SUNT. DUCES. HOSTIUM. ITA. Q. L. CORNELIUM. SCIPIONEM. ASIATICUM. [16] A. COLLEGÆ. VI. PROHIBEO. Valerius autem Antias, contra hanc decretorum memoriam, contraque auctoritates veterum annalium; post Africani mortem intercessio-

12. *Prehendi & in carcerem duci*] Tribunis jus competebat intercedendi, idque & solenni verbo fiebat, VETO. si quis resisteret, per viatorem prehendi & in carcerem abripi poterat, ita ut consules quoque prehendi atque in vincula duci sæpe jusserint. Factum hoc à prætore Q. Terentio dicit Livius, Val. Maximus à consule.

13. CUM L. CORNELIUS SCIPIO] Verba decreti Tiberii Gracchi ita recitat Livius lib. 38. c. 60. *Quo minus ex bonis L. Scipionis quod judicatum sit, redigatur se non intercedere prætori. L. Scipionem (qui regem opulentissimum orbis terrarum devicerit, imperium populi Romani propagaverit in ultimos terrarum fines; regem Eumenem, Rhodios, alias tot urbes Asiæ devinxerit Populi Romani beneficiis, plurimos duces hostium in triumpho ductos carcere incluserit) non passurum inter hostes populi Romani L. Scipionem in carcere & vinculis esse, mittique eum se jubere.* Livius tamen superius eadem fere verba Gellii habet, nimirum *jurasse, sibi inimicitias cum Scipionibus, quæ fuissent, manere, nec se gratiæ quærendæ causa quicquam facere. Sed in quem carcerem reges & Imperatores hostium ducentem vidisset P. Africanum, in eum se fratrem ejus non duci passurum.*

14. IN CARCEREM CONJECTAVERIT] De P. Scipione Africano hoc refert Gracchus apud Livium. Sed Valer. l. 4. c. 1. L. quoque Scipionem appellat.

15. DIGNITATE] Vet. Cod. A. DIGNITATE.

16. A COLLEGÆ VI PROHIBIO] Intercessio valida erat etiam inter tribunos ipsos, adeo ut uno ex collegio vetante, irritæ essent reliquorum omnium actiones.

17. Sed

tercessionem istam pro Scipione Asiatico factam esse à Tib. Graccho dixit: neque multam irrogatam Scipioni; 17 sed damnatum eum peculatus ob Antiochenam pecuniam, quia prædes non daret, in carcerem duci cœptum, atque ita intercedente Graccho exemptum.

17. *Sed damnatum*] Vid. Livium lib. 38.

CAP. XX.

Quod Virgilius ob aquam à Nolanis sibi non permissam sustulit è versu suo, Nola, *& posuit*, Ora: *atque ibi quædam alia de consonantia litterarum jucunda.*

SCriptum in quodam commentario reperi versus istos à Virgilio ita primum esse recitatos atque editos:

1 Talem dives arat Capua & 2 vicina Vesevo
Nola jugo:

postea Virgilium 3 petiisse à Nolanis aquam uti duceret in propinquum rus; Nolanos beneficium petitum non fecisse: 4 poëtam offensum nomen urbis eorum, quasi ex hominum memoria, sic ex carmine suo derasisse, *ora*que pro *Nola* mutasse: atque ita reliquisse:

- - - & vicina Vesevo.
Ora jugo.

ea

TAlem dives arat, &c.] Extat hic versus lib. 2. Georg. ℣s. 224. Divitem Capuam dixit vel propter divitias & luxum, vel propter ubertatem agrorum.

2. *Vicina Vesevo*] Vesevus mons Campaniæ incendiis nobilis.

3. *Petiisse*] Additur in quodam Ms. *beneficium*.

4. *Poëtam offensum*] Servius ad lib. 8. Æneid. ad hunc versum,

Et quos maliferæ despectant mœnia Abellæ,

legi quoque testatur, *mœnia Bellæ*. Et addit: *Multi Nolam volunt intelligi: & dicunt iratum Virgilium nomen ejus mutasse propter sibi negatum hospitium: & ita aperte noluisse dicere, sed ostendere per periphrasin. Nam illic Punica mala nascuntur. ut nunc* Bella *pro* Nola *posuerit. Alii volunt accipi ut sit Synalœpha, & legatur* Mœnia Abellæ. Aliter itaque Servius hæc narrat, verum Philargyrus ad citatum supra versum *vicina Vesevo Ora jugo*, ita inquit, *Et hoc emendavit ipse qui Nolam posuerat. Nam postea offensus à Nolanis, qui eidem aquam negaverant*, Ora *pro* Nola *posuit*.

5. Nam

ea res verane an falsa sit non laboro, quin tamen melius suaviusque ad auris sit, quam *Nola, Ora*, dubium id non est. 5 nam vocalis in priore versu extrema eademque in sequenti prima canoro simul atque 6 jucundo hiatu tractim sonat. est adeo invenire apud nobiles poëtas hujuscemodi 7 suavitatis multa, 8 quæ apparet navata esse, non fortuita: sed præter cæteros omnis apud Homerum plurima. uno quippe in loco tales tamque hiantes sonitus in assiduis vocibus pluris facit.

9 Ἡ δ' ἑτέρη θέρεϊ προρέει εἰκυῖα χαλάζῃ
Ἢ χιόνι ψυχρῇ ἢ ἐξ ὕδατος κρυστάλλῳ.

atque item alio loco:

10 Λᾶαν ἄνω ὤθεσκε ποτὶ λόφον.

Catullus quoque elegantissimus poëtarum in hisce versibus:

11 *Minister vetuli puer falerni*

Ingere

5. *Nam vocalis*] Nonnunquam vocalium concursus, ad elegantiam vel magnificentiam facit. Quod ex Cicerone & Virgil. liquet. Ita Poëta dixit *Ilio alto* & alibi, *Insulæ in Ionio magno*. Idem in Thucydide, Platone, Demosthene, Herodoto, Homero passim invenies.

6. *Iucundo hiatu*] Hiante enim & diducto ore fit illa pronunciatio, quando illa est concursio vocalium.

7. *Suavitatis*] Ita in Ms. vet. edit. *suavitate*.

8. *Quæ apparet*] Vet. Ed. *quæ appareat*, & pro *navata* i.e. elaborata, vulgo *novata*.

9. Ἡ δ' ἑτέρη] Id est, (*dini*,
Alter (fons) *æstate defluit similis gran-*
Vel nivi frigidæ, vel ex aqua (concreto) *crystallo*.
Extant versus Il. χ. ☧ſ. 150. & 151.

10. Λᾶαν ἄνω ὤθεσκε] Id est,
Lapidem sursum pellebat ad cacumen.
Extat οδ. λ. ☧ſ. 595. ubi de Sisypho loquitur Poëta.

11. *Minister veluti*] Vetere vino delectabantur antiquitus Romani. De Surrentino vino illud ante annum vigesimum adhuc crudum esse, testatur Galenus lib. 1. de Antidot. cap. 8. Ita enim loquitur: *De Surrentino autem quid me dicere opus est? quod omnes jam sciunt, ante annum ferme vigesimum adhuc crudum esse, vigesimo enim tandem anno viget, potuique aptum diu perseverat, nec facile amarescit præstantiaque cum Falerno contendit.* Sed nullum erat vinum, quod ætate Falernum vinceret. De Falerno Opimiano refert Plinius lib. 14. cap. 4. in ducentesimum annum durasse. Illud autem nascebatur vel in Falerno agro, vel in Massico monte vicino, qui etiam Falernus dicebatur. Philargyrus ad verba Virgilii lib. 2. Georg. --- *Bacchi Massicus humor*, ita dicit, *Vinum à montibus Falernis, qui Massici dicuntur.* Hoc vinum nigrum erat. Martialis, *Candida nigrescunt vetulo crystalla Falerno.*

12. *Cali-*

Ingere mi [12] *calices amariores,*
[13] *Vt lex Postumiæ jubet magistræ*
[14] *Ebriosa acina* [15] *ebriosioris*;

quum, *ebrioso*, dicere posset, &, quod erat usitatius, *acinum* in neutro genere appellare: amans tamen hiatus illius Homerici suavitatem, *ebriosa*, dixit propter [16] consequentis litteræ concentum. qui *ebrios* autem Catullum dixisse putant aut *ebriosos* (nam id quoque temere scriptum invenitur) in libros scilicet de corruptis exemplaribus factos inciderunt.

12. *Calices amariores*] Manifesto *amariores* pro meraciores intelligit, alludens ad Homericum, ζωρότερον ἢ κέραιρε. Quod diverse à veteribus exponi solitum cognosces ex Plutarcho. Martialis autem aliter etiam exponit:
Hic scyphus est, in quo misceri jussit amicis,
Largius Æacides vividiusque merum.
hic largius & vividius est ζωρότερον. *Ita Scaliger in Castig. in Catullum.* Verum *amariores* etiam interpretari quis posset, pro *vetustiores*. Plinius lib. 14. cap. 4. de vino Falerno: *Etenim hæc natura vinorum in vetustate est, nec potari per se queunt, si non pervincat aqua, usque ad amaritudinem carie indomita.* Vina itaque amara præ vetustate aqua ita diluebantur, ut sentiri amaritudo non posset. *Calices* itaque *amariores*, sunt minus aqua dilutæ.

13. *Vt lex Postumiæ*] In conviviis regna vini sortiebantur, ut ex Horat. lib. 1. Od. 4. liquet. Symposiarchæ illi, modum bibendi statuebant. Qui magistri, arbitri conviviorum dicebantur; modiperatores Varroni apud Nonium. An autem hic legem publicam, quæ ita appellata forsan à Postumio, qui ædem Cereri & Libero & Liberæ vovit, Cassius dedicavit, teste Dionys. lib. 9. an potius Postumiam mulierem convivii magistram intelligit? De talibus conviviorum præfectis vide Arianum lib. 1. Dissert. Epicteti, & Lucianum in Saturnal. Plutarchum in Apophtegm. & Gellium nostrum lib. 15. c. 2.

14. *Ebriosa acina*] Vett. Editt. *Ebriosæ acinæ.* Et forsan ita legendum, cum in vett. edd. in seqq. *Ebriosi* legatur pro *Ebrioso.* Acinæ autem ebriosæ dicuntur quod medio succi uvarum hæsitent.

15. *Ebriosioris*] In Coloniensi editione Gymnici legitur *ebriosiores*, ut ad *calices* referatur.

16. *Consequentis*] In Ms. quodam *insequentis.*

CAP. XXI.

Quoad vivet, *&*, quoad morietur, *cur id ipsum temporis significent, quum ex duobus sint facta contrariis.*

QVoad vivet quum dicitur, item *quoad morietur*, videntur quidem duæ res dici contrariæ: sed idem atque unum

unum tempus utraque verba demonſtrant. item quum dicitur *quoad ſenatus habebitur*, & *quoad ſenatus dimittetur*: tametſi *haberi* atque *dimitti* contraria ſunt: unum atque id ipſum tamen utroque in verbo oſtenditur. tempora enim duo quum inter ſe oppoſita ſunt atque ita cohærentia, ut alterius finis cum alterius initio miſceatur: non refert utrum per extremitatem prioris, an per initium ſequentis locus ipſe confinis demonſtretur.

CAP. XXII.

Quod cenſores equum adimere ſoliti ſint equitibus corpulentis & præpinguibus; quæſitumque utrum ea res cum ignominia, an incolumi dignitate equitum facta ſit.

NImis pingui homini & corpulento cenſores [1] equum adimere ſolitos, ſcilicet minus idoneum ratos eſſe cum tanti corporis pondere ad faciendum equitis munus. non enim pœna id fuit, ut quidam exiſtimant: [2] ſed munus ſine ignominia remittebatur. tamen [3] Cato in oratione, quam *de ſacrificio commiſſo* ſcripſit, objicit hanc rem criminoſius, uti magis videri poſſit cum ignominia fuiſſe. quod ſi ita accipias: id profecto exiſtimandum eſt, non omnino inculpatum neque indeſidem viſum eſſe, [4] cujus corpus in tam immodicum modum luxuriaſſet [5] exuberaſſetque.

A. GEL-

F *Quum adimere ſolitos*] Locus hic interpolatus. De Cenſorum poteſtate alibi actum fuit. vide lib. 5. c. 12. & alibi.

2. *Sed munus*] Equeſtre.

3. *Cato*] M. Porcium Catonem varias Orationes ſcripſiſſe alibi diximus.

4. *Cujus*] Aliter, *cui*.

5. *Exuberaſſetque*] Forſan, *exſuperaſſetque*. Scriverius delet.

CAP.

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER OCTAVUS.

[1] CAP. I.

Commentario octavo hæc insunt.

[2] HEsterna noctu, *recténe an cum vitio dicatur: & quænam super istis verbis grammatica traditio sit: item quòd decemviri in* XII. *tabulis* nox *pro* noctu *dixerunt.*

CAP. II.

Quæ mihi decem verba ediderit Favorinus, quæ usurpentur quidem à Græcis, sed sunt adulterina & barbara: quæ item à me totidem acceperit, quæ ex medio communique usu Latine loquentium minime Latina sint, neque in veterum libris reperiantur.

CAP. III.

Quem in modum & quàm severè increpuerit audientibus nobis [3] *Peregrinus philosophus adolescentem Romanum ex equestri familia stantem segnem apud se &* [4] *assiduè oscitantem.*

CAP.

CAP. I.] Hæc capita in vett. editt. hic non inseruntur, absunt quoque in Ms. Morelli.

2. *Hesterna noctu*] Proculdubio Macrobius lib. I. Saturn. cap. 4. descripsit sequentia ex Gellio, Auctore non nominato, ut solet. Verba ejus hæc sunt: *Ennius enim, nisi cui videtur inter nostræ ætatis politiores munditias respuendus, noctu concubia dixit his versibus:*

Qua Galli furtim noctu summa arcis adorti
Mœnia concubia, vigilesque repente cruentant.

quo in loco animadvertendum est, non solum quod noctu concubia, *sed quod etiam* qua noctu *dixerit. Et hoc posuit in Annalium septimo. in quorum tertio clarius dixit:*

Hac noctu filo pendebit Etruria tota.

Claudius quoque Quadrigarius annali tertio: Senatus autem de noctu convenire, noctu multa domum dimitti. *Non esse ab re puto hoc in loco id quoque admonere, quod Decemviri in* XII. *tabulis inusitate* nox *pro* noctu *dixerunt. Verba hæc sunt:* SEI. NOX. FURTUM. FACTUM. ESIT. SEI. IM. OCCISIT. IOURE. CAISUS. ESTO. *In quibus verbis id etiam notandum est, quod ab eo quod est,* is, *non* eum *casu accusativo, sed* im *dixerunt.* Hæc omnia ex Gellio forsan etiam iisdem verbis excerpsit Macrobius. *Noctu* itaque ac *diu* (quæ Quintiliano lib. I. c. 4. adverbia sunt) veri sunt ablativi.

3. *Peregrinus Philosophus*] De quo Gell. lib. 12. c. 11. Lucian. in ejus vita. Ammian. lib. 29. M. Tyrius Orat. 37. Pausan. lib. 2. Eliac.

Cap. IV.

5 *Quòd Herodotus scriptor historiæ memoratissimus parum verè dixerit unam solámque pinum arborum omnium cæsam numquam denuo ex îsdem radicibus pullulare, & quòd idem de aqua pluviali & nive rem non satis exploratam pro comperta posuerit.*

Cap. V.

Quid illud sit quod Virgilius 6 cœlum stare pulvere, *& quod Lucilius* pectus sentibus stare *dixit.*

Cap. VI.

Quum post offensiunculas in gratiam redeatur, expostulationes fieri mutuas minimè utile esse: superque ea re & sermo Tauri expositus, & verba ex 7 *Theophrasti libro sumta: & quid M. quoque Cicero de amore amicitiæ senserit cum ipsius verbis additum.*

Cap. VII.

Ex Aristotelis libro, qui περὶ τῆς μνήμης *inscriptus est, cognita accepta-*

4. *Assidue oscitantem*] Ex hoc capite fragmentum subdoror apud Nonium in *Halucinare*.

5. *Quod Herodotus*] Verba Herodoti sunt lib. 6. Historiarum. Illud tamen & piceæ, & cupresso aliisque arboribus contingit, nisi fortasse cognationem inter has arbores esse voluerit, atque ideo pinus nomine appellaverit. Inter pinum certe & piceam magna convenientia. Pinus proprie Græcis πίτυς, picea πεύκη dicitur. Etiam aliquando confunduntur. Ita Theophrastus lib. 3. cap. 10. de plantarum Historia, ubi περὶ τῆς πεύκης agit, pinum intellexit. Namq; illi σρόβιλον assignat sive nucem pineam, quæ ab Hippocrate & Aëtio κόκκαλος appellatur, ab aliis quoque κῶνος ut auctor est Galenus lib. 7. de Comp. med. sec. loc. cap. 1. Pini quoque quædam maritimæ breves nuces edunt instar cupressi, non tamen rotundas sed acuminatas. Ita ut has arbores confudisse videatur Herodotus. Sicuti etiam larix & abies quandam cognationem habent.

6. *Cœlum stare pulvere*] Habes hoc apud Virg. lib. 12. Æneid.

Et sævus campis magis ac magis horror
Crebrescit, propiusque malum est: jam pulvere cœlum
Stare vident.

Servius in Virgilium, Acro & Porphyrio, antiquissimi Horatii interpretes, exponunt *plenum esse*, *coöperiri*. Ita quoque intelligendum illud Lucilii *pectus sentibus stare*, id est, *plenum esse*, vel etiam *horrere*. Vide Nonium in *stare*, qui etiam quædam ex Gellio mutuatus videtur.

7. *Theophrasti libro*] περὶ τῆς φιλίας. Citat eum quoque Gellius noster lib. 1. c. 3. Atque ex illo libro quædam adducit Plutarchus in Catone minore, & Hieronymus in Oseam proœmio l. 3.

8. *De*

acceptaque[8] *de natura & habitu memoriæ: atque inibi alia quædam* 9 *de exuberantia aut interitu ejus*[10] *lecta auditaque.*

CAP. VIII.

Quid mihi usu venerit interpretari & quasi effingere volenti[11] *locos quosdam Platonicos Latina oratione.*

CAP. IX.

[12] *Quòd Theophrastus philosophus omnium suæ ætatis facundissimus verba pauca ad populum Atheniensem facturus deturbatus verecundia obticuerit,*[13] *quodque idem hoc Demostheni, apud Philippum regem verba facienti evenerit.*

CAP. X.

Qualis mihi fuerit in oppido[14] *Eleusine disceptatio cum grammatico quodam*[15] *præstigioso tempora verborum & meditamenta puerilia*

8. *De natura & habitu memoriæ*] Præter librum Aristotel. de Memoria, & Rem. vide quoque lib. 2. de Anim. c. 4. & lib. 1. de Hist. an. c. 2. Memoria etiam bestiis, sola reminiscentia homini tribuitur.

9. *De exuberantia aut interitu ejus*] De admiranda memoria lege Plinium lib. 7. c. 24. Fabium lib. 11. c. 2. Senecam Patrem initio controversiarum, qui de se refert se eo ordine atque recitata essent duo millia nominum reddidisse. Similia narrat de Simplicio quodam Augustinus lib. 4. cap. 7. de Anima. Lege miram historiam apud Muretum Var. Lect. lib 3. c. 1. De interitu memoriæ vide Plin. lib. 7. qui de Messalla Corvino commemorat nominis sui oblitum fuisse. Similia itaque vel eadem narravit hic, ut arbitror, Gellius.

10. *Lecta auditaque*] Forsan legendum, *lectu audituque digna.*

11. *Locos*] Aliter, *jocos.*

12. *Quod Theophrastus*] Apud Diogenem Laërtium in vitâ ejus nihil tale invenio.

13. *Quodque idem hoc Demostheni*] Nihil hac de re apud Plutarchum in Demosthene, sed hoc commemoratur, cum decem legati missi essent ab Atheniensibus ad Philippum, atque inter illos esset Demosthenes, Regem ad Orationem Demosthenis accurate respondisse. Idem Ciceroni contigit, ut Appianus meminit lib. 2. de Bell. Civ. & Plutarchus in Cicer. dixit, accessisse eum ad dicendum trepidum, ac multis in caussis medio ardore & statu orationis vix tandem horrere & tremere desiisse.

14. *Eleusine*] Non, ut putat nonnemo, partem urbis Atheniensis intelligit, quam quadrurbem fuisse Festus affirmat: *Quadrurbem*, inquit, *Athenas Attius appellavit, quod scilicet ex quatuor urbibus in unam domicilia contulerunt, Braurone, Eleusine, Pireæo, Sunio.* Duodecim in unam contraxisse Theseum scribit Strabo lib. 9. Eleusinem hanc Atticæ urbem fuisse Cereri consecratam, ex Mela, Ptolemæo, aliis notum est.

15. *Præstigioso*] Vano ostentatore, instat

puerilia ignorante; remotarum autem quæstionum nebulas & [16] formidines [17] capiendis imperitorum animis ostentante.

CAP. XI.

[18] *Quam festivè responderit Xantippa uxori Socrates petenti ut per [19] Dionysia largiore sumtu [20] cœnitarent.*

CAP. XII.

Quid significet in veterum libris scriptum, [21] plerique omnes; *& quòd ea verba accepta à Græcis videntur.*

CAP.

instar illorum, qui præstigiis populum ludunt. Non opus est itaque ut hic laboret H. Stephanus.

16. *Formidines*] Intelligit captiosa argumenta. Formido enim erat linea variis plumis pennisque avium conserta, quæ ad retia ponebatur, & sic genus omne ferarum inducebat. Seneca lib. 2. c. 12. de Ira; *Nec mirum, cum maximos ferarum greges linea pennis distincta contineat, & in insidias agat, ab ipso effectu dicta Formido.* Hanc aperte describit Nemesianus:

Linea quinetiam magnos circumdare saltus
Quæ possit, volucresque metu concludere prædas,
Digerat innexas non una ex alite plumas:
Namque ursos, magnosque sues, cervosque fugaces
Terrificant, linique vetant transcendere septum.

Et Seneca lib. 1. de Clementia: *sic feras lineis & pinna conclusas contine, easdem à tergo eques telis incessat; tentabunt fugam per ipsa quæ fugerant, proculcabuntque formidinem.* Usus quoque Apuleius in Apolog. Oppianus lib. 4. de Venat. δειμαλέην μήρινθον, id est, *lineam formidolosam*, & δεῖμα πολύχροον, *formidinem multicolorem* appellat. Formido autem à formis, sive imaginibus vel picturis & terriculamentis ferum nomen accepisse videtur. Vide Colv. ad Apuleium p. 258. & Turneb. lib. 5. Adv. c. 5.

17. *Capiendis imperitorum animis*] Vet. Ed. *ad capiendos imperitorum animos.*

18. *Quam festive*] In Ed. Ven. I. de Tridino cap. 10. & 11. male confunduntur.

19. *Per Dionysia*] Festis enim diebus præcipue Liberi patris majori impensa genio indulgebant. Immania hæc sacra vocat Arnobius lib. 5. *Bacchanalia*, inquit, *etiam prætermittamus immania, quibus nomen Omophagys græcum est: in quibus furore mentito, & sequestrata pectoris sanitate, circumplicatis vos anguibus, atque ut vos plenos dei numine ac majestate doceatis, caprorum reclamantium viscera cruentatis oribus dissipatis.* De serpentibus, quibus se incingebant, etiam Catullus de Nuptiis Thetidis & Pelei,

Pars sese tortis serpentibus incingebat,

Euripides in Bacchis, Plutarchus in Alexandro, Clemens in Protreptico. Alia quoque ibidem festa Dionysia refert Arnobius, in memoriam ejus quod Liber discerptus fuerit à Titanibus, frustatim in ollam conjectus ut coqueretur, qui à Jove fulmine in tartara fuerint conjecti.

20 *Cœnitarent*] Vet. Ed. *cœnitaret.*

21. *Plerique omnes*] Si plerique, quomodo omnes? Idem est, *atque ferme omnes.* I. Scaliger lib. 7. de Re Poët. cap.

CAP. XIII.

[21] Quopsones *quod homines Afri dicunt, non esse verbum Pœnicum, sed Græcum.*

CAP. XIV.

Lepidissima altercatio Favorini philosophi adversus quemdam intempestivum de ambiguitate verborum disserentem, atque inibi verba quædam ex Nævio poëta & [22] Cn. Gellio non usitatè collocata: atque ibidem à P. Nigidio origines vocabulorum explorata.

CAP. XV.

Quibus modis [23] ignominiatus [24] tractatusque sit à [25] C. Cæsare Laberius poëta: atque inibi appositi versus super eadem re ejusdem Laberii.

A. GEL-

cap. ult. ita interpretatur: *quomodo dicimus* sex septem *subintellecta disjunctiva* VEL, *item* plus minus, *pro* plus vel minus: *sic & dicimus* plerique omnes, *pro* vel plerique, vel fortasse omnes. sed *plerus* quoq; pro *plenus* sumitur à græco πλήρης. Ita esset, *plene omnes.*

21. *Quopsones*] Corruptum vocabulum. pleræque editiones veteres legunt *Qpsones*, nullo sensu. Scaliger invenit in libro scripto Bituricensi *Eupsones*, pro quo legit *Eudones*, pag. 32. ad Fragm. Em. temp. à Punico *Haudoni*, quod denotat χαῖρε κύριε. Forsan *Eudones* videtur dictum, pro *Adonis*. Æolica dialectus α crebro mutat in αυ, ut νὰός, ναυὸς, ἀὴρ, ἀυὴρ αὐ vero in εὐ quoque mutatur. Forsan igitur *Eudones* pro *Adonis* Afris dicebatur. Quod Græcum putavit esse Gellius, cum revera Syriacum vel Phœnicium sit. Intelligi tamen forsan potest ἀϊδωνεὺς, qui idem atque ἄδης teste Hesychio. Sed hæ sunt conjecturæ.

22. *Cn. Gellio*] Vet. Ed. legit, *Cn. Gallo.* Forsan legendum *Cæcilio.*

23. *Ignominiatus*] Stephanus qui hæc capita Gellii non esse contendit (quo jure alibi videbimus) putat Gellium dicturum fuisse, *quibus ignominiæ modis tractatus sit*, vel *quam ignominiose tractatus sit.* Forsan pro *ignominiatus* legendum *ignominia notatus.*

24. *Tractatus*] Forsan *taxatus. Taxare*, inquit Festus, *idem est quod conviciis tangere.*

25. *A C. Cæsare*] Quid hoc capite comprehenderetur ostendit Macrobius lib. 2. Sat. cap. 7. cum enim Laberius invitus in scenam à C. Cæsare productus esset, ut ipse ageret mimos quos scriptitabat, mordaciter in Cæsarem invectus est, inprimis his versibus:

Porro Quirites! libertatem perdimus.

& paulo post adjecit,

Necesse est multos timeat, quem multi timent.

cum Laberius à P. Syro victus esset, Cæsar arridens hoc modo pronũciavit,

Favente tibi me victus es Laberi à Syro.

Quod Laberius sequenti versu ultus est, quibus innuebat Cæsari non fore perpetuam tyrannidem, nec Publium Cæsaris favorem semper experturum, quamvis de se ipso loqui videretur. Versus tales sunt:

Non possunt primi esse omnes omni in tempore.
Summum ad gradum cum claritatis veneris,
Consistes ægre; & quum descendas, decides.
Cecidi ego. cadet qui sequitur. laus est publica.

Vide & Gellium nostrum lib. 17. c. 14.

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

[1] LIBER NONUS.

CAP. I.

Quamobrem Q. Claudius Quadrigarius in duodevicesimo annali scripserit rectiores certioresque ictus fieri si sursum quid mittas, quam si deorsum.

Q. [2] Claudius in undevicesimo annali, quum oppidum [3] à Metello proconsule oppugnari, contra ab oppidanis desuper è muris propugnari describeret, ita scripsit; *Sagittarius cum funditore utrimque summo studio* [4] *spargunt fortissimè. sed sagittam atque lapidem deorsum an sursum mittas hoc interest, nam neutrum potest* [5] *deorsum versum rectè mitti; sed sursum utrumque optimè. quare*

LIBER NONUS] In Ms. Morelli & in antiquiss. Venet. titulus est LIBER OCTAVUS. In membranis Giselini liber x. est: sicuti in Cod. Tornæsiano. In Gisel. membr. post x. incipit XII. In Voss. Cod. annotatum in quodam Ms. haberi XIIII. novem autem primi desunt, in toto corpore habentur lib. 23.

2. *Q. Claudius*] Quadrigarius. vide supra p. 31. & alibi.

3. *A Metello*] An Metellus Numidicus, an alius intelligatur, dubium est. De Numidico vide p. 382.

4. *Spargunt fortissime*] Sagittas ex arcubus, lapides vel glandes ex fundis, qui summo cum impetu mittebantur. De Funditoribus sive Balearibus ita loquitur Diodorus Siculus lib. 6. *In prælio lapides multo majores quam reliqui, jactant robuste, ut aliquo tormento lapis missus videatur. In urbium expugnatione lapidum jactu eos, qui desuper ex propugnaculis tuentur mœnia vulnerant. In pugna vero scuta, galeas, omneque armorum genus confringunt.* Spargere itaque vel de sparsione sagittarum lapidumque intelligi potest, (quod peculiare hic vocabulum) vel de ipsis sagittariis & funditoribus. Ennius, *Postquam defessi sunt stantes, spargere sese*, pro dispergere, diffundere.

5. *Deorsum versum*] Loquitur de sagittis & lapidibus, quæ arcu, ballista fundaque jaciuntur, secus si quis pila hastasque vel lapides manu torqueat, tum enim ex superiori loco major vis atque impetus est, inprimis si non longe perpendiculi linea absit. Hinc Tac. l. 17. *ingerunt*, inquit, *desuper Othoniani pila, librato magis ac certo ictu, adversus temere subeuntes.*

quare milites Metelli sauciabantur [6] *multo minus, & quod maximè opus erat* [7] *à pinnis* [8] *hostis defendebant* [9] *facillimè.* Percunctabar ego [10] Antonium Iulianum rhetorem cur hoc ita usu veniret, quod Quadrigarius dixisset, ut contigui magis directioresque ictus fiant, si vel lapidem vel sagittam sursum versus jacias quam deorsum: quum proclivior faciliorque jactus sit ex supernis in infima, quam ex infimis in superna. tum Iulianus comprobato genere quæstionis, *Quod de sagitta*, inquit, *& lapide dixit, hoc de omni fere missili* [11] *telo dici potest. facilior autem jactus est, sicuti dixisti, si desuper jacias, si quid jacere tantum velis non ferire. sed quum modus & impetus jactus impetrandus dirigendusque est: tum, si in prona jacias, moderatio atque ratio mittentis præcipitantia ipsa & pondere cadentis teli corrumpitur. at* [12] *si in editiora mittas, & ad percutiendum supernè aliquid, manum & oculos* [13] *conlines: quo* [14] *modus à te datus* [15] *tulerit, eo telum ibit, quod jeceris.* Ad hanc ferme sententiam Iulianus super istis Q. Claudii verbis nobiscum sermocinatus est. Quod autem [16] ait idem Q. Claudius: *à pinnis hostis defendebant facillimè*; animadvertendum est, usum esse eum verbo *defendebant*, non ex vulgari consuetudine, sed admodum proprie & Latine. nam

subeuntes. Livius lib. 7. Dec. I. *Præter virtutem, locus quoque superior adjuvit, ut pila omnia hastæque, non tanquam ex æquo missa vana, quod plerunque fit caderent, sed omnia librata ponderibus figerentur.* Et lib. 10. dec. 3. *Pœni vana pleraque, utpote supino jactu, tela in locum superiorem mittebant. Gravior ac pondere libratior superne ex onerariis ictus erat.* Ita interpretatur hunc locum Hier. Magius lib. 2. Var. c. 16. Sed superiora loca de ictibus & fixionibus telorum propinquis intelligi possunt.

6. *Multo minus*] Erant ergo inferiori loco.

7. *A pinnis*] Acuminibus murorum, vel fastigiis.

8. *Hostis*] Vet. Ed. *hostes*. sensus est, quod facillime hostes à mœnibus & muris depellerent. *Defendere* pro *arcere* etiam Propertius & alii utuntur.

9. *Facillime*] In Bad. Par. Ed. additur, *funditores*.

10. *Antonium Iulianum*] Vide pag. 17.

11. *Telo*] Abest, teste Lipsio, à Giselini codice.

12. *Si in editiora*] Ita V. Ed. vulgo *in* abest.

13. *Conlines*] Aliter, *collimes*, Gis. cod. *conlinies*. Ed. Vet. Ven. *conniveas*.

14. *Modo*] Badius legit *motus*. *modus* hic significat *librationem*.

15. *Tulerit*] Ita Gis. cod. Vet. Ed. *fuerit*.

16. *Ait idem*] In Ms. *ait tandem*.

 17. E'μπο-

nam *defendere*, & *offendere*, inter sese adversa sunt, quorum alterum significat [17] ἐμποδὼν ἔχειν, alterum, ἐκ ποδῶν ποιεῖσθαι. quod hoc in loco à Q. Claudio dicitur.

17. Ἐμποδὼν ἔχειν] Auctior aliquanto verbis Giselini scripta lectio, ἐμποδὼν ἔχειν, id est, *incurrere in aliquid & incidere*, alterum ἐκποδὼν (melius ἐκ ποδῶν) id est, *avertere atque depellere*. nec hærebis, quin hæc interpretatio ab ipso Agellio sit. *Lips.* lib. 4. Epist. Qu. Ep. 8.

18. Ποιεῖσθαι] In cod. Torn. ποιεῖν.

CAP. II.

Quibus verbis notarit Herodes Atticus falso quempiam cultu amictuque nomen habitumque philosophi ementientem.

AD [1] Herodem Atticum, consularem virum ingenioque amœno & Græca facundia celebrem, adiit, nobis præsentibus, palliatus quispiam & crinitus, barbaque propè ad pubem usque porrecta; ac petiit æs sibi dari [2] εἰς ἄρτους. tum Herodes interrogat; quis homo esset. atque ille, vultu sonituque vocis objurgatorio, philosophum sese esse dicit; & mirari quoque addit cur quærendum putasset quod videret. Video, inquit Herodes, [4] barbam & pallium; philosophum nondum video. quæso autem te, cum bona venia dicas mihi, quibus nos uti posse argumentis existimas, ut esse te philosophum [5] noscitemus? Interibi quum aliquot

HErodem Atticum] Vide lib. 1. c. 2.

2. Εἰς ἄρτους] *Ad panes*. Vulgo additur, *emendos scilicet*. quod glossema esse recte monuit Lipsius, atque abesse à membranis Giselini.

3. *Quis homo esset*] Cod. Torn. *quisnam esset*.

4. *Barbam & pallium*] Promittere barbam & pallio detrito uti Philosophorum erat vanũ insigne. Barbam ideo *sapientem* appellavit Horat. l. 2. Sat. 3.

- - tempore quo me
Solatus jussit sapientem pascere barbam.

Hinc philosophi barbati magistri dicebantur;

- - barbatum hæc crede magistrum
Dicere, sorbitio tollit quem dira cicuta.

Inde apud Græcos proverbium, ἐκ πώγωνος σοφοί. palliastrum autem detritum, ut plurimum erat, vel *scissile*, ut Apuleius lib. 1. Met. Socrati tribuit. vide Aristophanem ἐν Νεφέλ. imprimis Lucianum de Auct. vit. qui tale palliolum τριβώνιον πολύθυρον appellavit. τὸ διπλοῦν τοῦ τρίβωνος appellat Laërtius in Antisthene. Huc refer quoque l. 8. C. de Prof. & Med. & Apuleium in Flor.

5. *Noscitemus*] Cognoscamus.

aliquot ex his, qui cum Herode erant, erraticum hominem esse dicerent & * nulli rei, incolamque esse sordentium
6 ganearum; ac, nisi accipiat quod petit, convicio turpi solitum incessere: ibi Herodes, *Demus*, inquit, *huic aliquid æris,*
7 *cuicuimodi est; tamquam homines, non tamquam homini.* & jussit dari precium panis trigintadierum. tum nos adspiciens qui eum sectabamur, 8 *Musonius*, inquit, 9 *æruscanti cuipiam id genus, & philosophum sese ostentanti dari jussit mille nummum, &, quum plerique dicerent nebulonem esse hominem, malum & maliciosum, & nulla re bona dignum: tum Musonium subridentem dixisse ajunt; ἄξιος οὖν ἐστὶν ἀργυρίου. sed hoc potius*, inquit, *dolori mihi & ægritudini est, quod istiusmodi animalia spurca atque* [11] *probra nomen usurpant sanctissimum, & philosophi appellantur. majores autem mei Athenienses nomina juvenum fortissimorum* [12] *Harmodii & Aristogitonis, qui libertatis reciperandæ gratia* [13] *Hippiam tyrannum interficere adorsi erant, ne*

numquam

* *Nulli rei*] Vulgo *nullius rei.*

6. *Ganearum*] Tabernarum, lupanarium.

7. *Cuicuimodi*] Ita recte, vulgo, *cujusmodi.* utitur Cicero pro Roscio; & alii.

8. *Musonius*] Philosophus Stoicus, cujus prolixa fragmenta a Stobæo citantur. Fuit familiaris Apollonio Tyanæo, & sub Nerone periit. vide Suidam.

9. *Æruscanti*] Ita Ascensiana Par. edit. & posteriores, vett. editt. *circumstanti.* æruscare autem est, stipem & æra undique colligere, Græcis dicuntur χαλκολογεῖν, & æruscatores χαλκολόγοι, qui cibum quæstumque ex mendaciis captabant, ut loquitur Auctor noster lib. 14. c. 1.

10. Ἄξιος οὖν ἐστὶν ἀργυρίου] Id est, *dignus igitur est argento.* Dignus argento, ut ita illum confestim dimittamus, vel innuit tacite pecuniæ possessionem sæpe indignis contribui. Forsan alludit ad servos ἀργυρωνήτους, qui pretio comparantur.

11. *Probra*] Ita membranæ Gisel. & vetus edit. aliter, *probrosa.* ut Terentius hominem scelestum *scelus* appellat, ita hic Gellius homines probrosos & conviciis dignos *probra* appellat.

12. *Harmodii & Aristogitonis*] Qui Hipparchum filium Pisistrati occiderunt Panathenæorum tempore. Ipsi ambo à satellitibus occisi, plerique alii torti & supplicio affecti. Eisdemque postmodum tanquam libertatis auctoribus statuæ erectæ, ut Pausanias testatur, & Plinius lib. 34. c. 4 qui eodem anno hoc contigisse dicit, quo Romæ pulsi sunt Reges. Vide & Gellium nostrum lib. 17. c. 21.

13. *Hippiam tyrannum*] *Hipparchum* voluit dicere. Nam post Hipparchi cædem (quem tamen moderatum, & eruditum fuisse scribit Plato in Dial. de Lucri cupid. secus atque Diodorus qui violentum & sui impotentem fuisse dicit.) Hippias tres annos tyrannidem obtinuit, & quarto pulsus ad Darium confugit, anno vicesimo ante

umquam servis indere liceret [14] *decreto publico sanxerunt. quoniam nefas ducerent nomina libertati patriæ devota servili contagio pollui. cur ergo nos patimur nomen philosophiæ illustrißimum in hominibus deterrimis exsordescere? simili autem,* inquit, *exemplo ex contraria specie antiquos Romanorum audio* [15] *prænomina patriciorum quorumdam male de republica meritorum, & ob eam causam capite damnatorum, censuisse ne cui ejusdem gentis patricio inderentur: ut* [16] *vocabula quoque eorum defamata atque demortua cum ipsis viderentur.*

CAP.

Marathoniam pugnam, ut ait Thucydides. Pisistratidarum autem tyrannis extincta est Alcmæonidarum opera, & auxilio Lacedæmoniorum. Vide Thucydidem lib. 6. Herod. lib. 5. & 6. sed Gellius dicit *adorsos* fuisse Hippiam interficere, ita ut innuere videatur in animo habuisse sed frustra. Hipparchum itaque occiderunt conjurati. Heraclides lib. de Polit. per errorem eũ cæsum refert, cum fratrem juniorem Thessalum interimere cuperent: Hipparchum enim longe commodiorem duobus fratribus fuisse. Longe aliter hæc narrat Iustinus, cujus verba audire operæ pretium est: *Post ejus mortem* (Pisistrati) *Diocles alter ex filiis, per vim stuprata virgine, à fratre puellæ interficitur. Alter, Hippias nomine, cum imperium paternum teneret, interfectorem fratris comprehendi jubet: qui cum per tormenta conscios cædis nominare cogeretur, omnes amicos tyranni nominavit: quibus interfectis quærenti tyranno, an adhuc aliqui conscii essent; neminem ait superesse, quem amplius mori gestiat, quam ipsum tyrannum. Qua voce ejusdem se tyranni victorem, post vindictã pudicitiæ sororis ostendit. Hujus virtute cum admonita civitas libertatis esset, tandem Hippias regno pulsus in exilium agitur: qui profectus in Persas, ducem se Dario, inferenti Atheniensibus bellum, sicuti supra significatum est, adversus patriam suam offert.* Vide *Meursium* in Pisistrato.

14. *Decreto publico*] Græci dicerent, ἐψηφίσαντο.

15. *Prænomina patriciorum quorumdam*] Suetonius in vita Tiberii cap. 1. de gente Claudia: *cum prænominibus cognominibusque variis distingueretur, Lucii prænomen consensu repudiavit, postquam è duobus gentilibus præditis eo, alter latrocinii, cædis alter convictus est.* Ita decreto cautũ fuit, ne quis gentis Manliæ M. Manlius vocaretur Liv. lib. 6. Festus in *Manliæ gentis* &c. Dio lib. 51. *Edicto* (inquit) *cautum, ne quis ex eâ familia M. prænomen & ferret.* De L. Tarquinio Collatino qui propter nomen Tarquinii invisus erat, & urbe pullus, vide Liv. lib. 2.

16. *Vocabula*] Nomina: ita non semel Tacitus loquitur.

Amyn-

CAP. III.

Epistola Philippi Regis ad Aristotelem philosophum super Alexandro recens nato.

PHilippus [1] Amyntæ filius, [2] terræ Macedoniæ rex, cujus virtute industriaque 3 Macetæ locupletissimo imperio aucti gentium nationumque multarum potiri cœperant, & cujus vim atque arma toti Græciæ [4] cavenda metuendaque [5] inclutæ illæ Demosthenis orationes concionesque [6] vocificant. is Philippus, quum in omni fere tempore negotiis belli victoriisque 7 affectus exercitusque esset, 8 à liberali tamen Musa & à studiis humanitatis nunquam

AMyntæ filius] Scaliger in Auson. Lect. lib. I. c. 23. ex veteri scriptura *filius* omittit græco more, qui dicerent τῷ Ἀμύντου.

2. *Terræ Macedoniæ*] Scaliger legit, *terræ Macetiæ*.

3. *Macetæ*] Ita recte. vulgo *Macedones*. Macedoniæ partem Μακετίαν appellatam fuisse scribunt Stephanus de urbibus & Hesychius,& inde totam regionem nomen accepisse Eustathius in Dionysium Periegetem. Macetæ itaque Macedones sunt. Quos arbitrantur nonnulli cum כתים in sacra scriptura eosdem esse. Sicut enim à Javan ἰάωνες dicti,qui & Iones,ita à Cethim filio Javan Cetheos dictos. Utique Machab. I. habetur *Alexandrum egressum terra Cethim*. Citium quoque Macedoniæ urbs Liv. l.42. & *Citius* mons Macedoniæ. Xenoph.de Ven. Vide *Bochartum* in suo Phaleg.

4. *Cavenda metuendaque*]H.Stephanus credit legendum *metuenda cavendaque* : quum cavemus ab iis quæ jam metuimus. Quædam editt. habent *& cujus vim atque arma toti Græciæ cavendam metuendamque*.Quod cum Latinum non esset, aliæ editt. legunt, *cujus arma atque vim&c.* Sed nomina illa non transponenda, ut ex Vett. exemplaribus liquet.

5. *Inclutæ illæ Demosthenis orationes*] Vide Philippicas Demosthenis, sicuti etiam passim servitutem Græciæ imminere à Philippo ostendit, qui ab eodem πανοῦργος *veterator* dictus est Olynth. I. in pr. Philippus autem ad Chæroneam urbem Bœotiæ victor, Græciæ dominus evasit. Vide Diodorum Siculum lib. 16.c. 87. Plutarchum in Alexandro cap. 14. ac Demosthene c. 26. Strabonem lib. 9. Pausaniam in Achaïcis, & Bœoticis.

6. *Vocificant*] Ita membranæ Giselini teste Lipsio. Vet. Edit. *notificant*. Usus hoc quoque vocabulo Varro de R. R. libr. 3. *Itaque insectantes à se ejiciunt fucos : quos vocificantes plures persequuntur etiam paucæ*. ita autem dictum, ut *rumificant*. forsan tamen scriptum *vociferant* pro *vociferantur*. sciendum tamen *notificant* etiam Latinum esse. Ovid. lib. I. Eleg. 2.

Atque modum pœnæ notificare velis.

7. *Affectus*] Occupatus, nove.

8. *A liberali tamen Musa*] Demosthenes ipse Philippum *hominum eloquentissi-*

quam abſuit; 9 quin lepide comiterque pleraque & faceret & diceret. feruntur adeo libri [10] epiſtolarum ejus munditiæ & venuſtatis & prudentiæ plenarum. velut ſunt illæ litteræ, quibus Ariſtoteli philoſopho natum eſſe ſibi Alexandrum nunciavit. ea epiſtola, quoniam curæ diligentiæque in liberorum diſciplinas hortamentum eſt, exſcribenda viſa eſt ad [11] commovendos parentum animos. exponenda igitur eſt ad hanc ferme ſententiam. Philippus Ariſtoteli ſalutem dicit. Filium mihi genitum ſcito. quod equidem dîs habeo gratiam: non proinde quia natus eſt, quam pro eo quod eum naſci contigit temporibus vitæ tuæ. ſpero enim fore ut [12] ut eductus eruditusque abs te dignus exſiſtat & nobis & rerum iſtarum [13] ſuſceptione. ipſius autem Philippi verba hæc ſunt: Φίλιππος Ἀριστοτέλει χαίρειν. Ἴσθι μοὶ γεγονότα υἱόν. πολλὴν οὖν τοῖς θεοῖς χάριν ἔχω, οὐχ οὕτως ἐπὶ τῇ γενέσει τοῦ παιδὸς, ὡς ἐπὶ τῷ κατὰ τὴν σὴν ἡλικίαν αὐτὸν γεγονέναι. ἐλπίζω γὰρ, αὐτὸν ὑπὸ σοῦ τραφέντα καὶ παιδευθέντα, ἄξιον ἔσεσθαι καὶ ἡμῶν καὶ τῆς τῶν πραγμάτων διαδοχῆς.

CAP.

quentiſſimum appellat in Orat. de Falſ. Legat. & Polyænus Stratag. lib. 4. non minores eum res oratione quam prælio confeciſſe ſcribit, & pluris æſtimaſſe verbis quam armis partas victorias. Juſtinus lib. 9. c. 8. *Inter hæc eloquentia & inſignis oratio, acuminis & ſollertiæ plena, ut nec ornatui facilitas, nec facilitati inventionum deeſſet ornatus.*

9. *Quin lepide comiterque*] Juſtinus: *Blandus pariter & inſidioſus alloquio; qui plura promitteret, quam præſtaret: in ſeria & jocos artifex.*

10. *Epiſtolarum*] Extant apud Demoſthenem variæ Epiſtolæ Philippi ad S.P.Q. Athenienſem. Una prolixa eſt, qua bellum Athenienſibus indicit: ad quam Epiſtolam Orationem habuit Demoſthenes.

11. *Commovendos*] Ms. *commovendum.*

12. *Ut eductus*] Educatus. Plato lib. de Leg. educationem arcem & caput eſſe omnis virtutis affirmat. vide Plutarchum de Educ. Liber.

13. *Suſceptione*] Ita membranæ Giſelini, aliter *ſucceſſione.* melius reſpondet *ſuſceptio* vocabulo Græco διαδοχῇ.

Brun-

CAP. IV.

De barbararum gentium prodigiosis miraculis, deque diris & exitiosis fascinationibus, atque inibi de feminis repente versis in mares.

QUum è Græcia in Italiam rediremus, & [1] Brundusium iremus; egressique è navi in terram in [2] portu illo incluto spatiaremur, quem Q. Ennius remotiore paulum, sed admodum scito vocabulo [3] *præpetem* appellavit: fasces librorum venalium expositos vidimus. atque ego avide statim pergo ad libros. erant autem isti omnes libri Græci miraculorum fabularumque pleni: res inauditæ, [4] incredulæ; scriptores veteres non parvæ auctoritatis [5] Aristeas Proconnesius & [6] Isigonus Nicæensis & [7] Ctesias & [8] Onesicritus

BRundusium iremus] Oppidum hoc est Calabriæ, ad mare Adriaticum, unde facilis in Græciam, & ex Græcia in Italiam transitus.

2. *Portu illo inclyto*] Portū hunc ita describit Strabo l. 6. Καὶ εὐλίμενον μᾶλλον τὸ Βρεντέσιον, ἑνὶ γὰρ στόματι πολλοὶ κλείονται λιμένες ἄκλυστοι, πολλῶν κόλπων ἀπολαμβανομένων ἐντὸς, ὥστε ἐοικέναι κέρασιν ἐλάφου τὸ σχῆμα. ἀφ' οὗ καὶ τοὔνομα. σὺν γὰρ τῇ πόλει κεφαλῇ μάλιστα ἐλάφου προσέοικεν ὁ τόπος. Id est, *Adhæc Brundusium portum habet* (quam Tarentum) *commodiorem. Quippe multi includuntur uno ostio portus, ab omnibus fluctibus tuti; intus receptis intra fauces multis finibus; ita uti eorum forma cornibus cervinis similis sit, locus enim cum ipsa urbe maxime cervini capitis speciem habet.* Lucanus lib. 5.

- - curvique tenens Minoïa tecta
Brundusii, clausas ventis brumalibus undas
Invenit, & pavidas hiberno sidere classis.

3. *Præpetem*] De quo alibi dictum est lib. & cap. 6.

4. *Incredulæ*] Quæ à nullo facile credi possent. forsan legendū, *incredibiles.*

5. *Aristeas Proconnesius*] Vixit tempore Cyri & Crœsi, & carmine scripsit historiam hyperboreorum Arimasporum, ut testatur Herodotus lib. 4. & Strabo lib. 13. Quales fabulas scripserit ex Plinio lib. 7. Nat. Hist. c. 2. liquet. Quin & fabulosa de ipso Aristea comminiscuntur veteres. vide Apoll. in Histor. Mirab. 2. Maximum Tyrium dissert. 22. & 28. Origenem contra Celsum lib. 3. alios.

6. *Isigonus Nicæensis*] Plinius lib. 7. Hist. Nat. cap. 2. quædam etiam ex illo citat, quæ hic quoque commemorat Gellius.

7. *Ctesias*] Vixit tempore Cyri junioris, & Artaxerxem sanavit, ut Diodorus Siculus lib. 2. testatur. Quæ scripserit Photius ita indicat: *Ctesiæ Cnidii Persica libris viginti tribus continentur: sed in sex prioribus res Assyriorum, & quæcunque res Persicas præcessere tractat: à septimo autem libro de Persicis rebus*

ſicritus & 9 Polyſtephanus & 10 Hegeſias. ipſa autem volumina ex diutino ſitu ſquallebant, & habitu adſpectuque tætro erant. acceſſi tamen, percunctatuſque precium ſum: &, adductus mira atque inſperata 11 vilitate, libros 12 plurimos ære pauco emo; eoſque omnes duabus proximis noctibus curſim tranſeo: atque in legendo carpſi exinde quædam & notavi mirabilia & ſcriptoribus fere noſtris intentata; eaque his commentariis adſperſi: ut, qui eos lectitabit, is ne rudis omnino & 13 ἀνήκοος in iſtiuſmodi rerum 14 auditiones reperiatur. erant igitur in illis libris ſcripta hujuſcemodi: Scythas illos penitiſſimos, qui ſub ipſis ſeptemtrionibus ætatem agunt, corporibus hominum veſci ejuſque victus alimento vitam ducere & ἀνθρωποφάγους nominari: item eſſe homines ſub eadem regione cœli unum oculum in frontis medio habentes, qui appellantur 16 Arimaſpi; qua fuiſſe facie 17 Cyclopas poëtæ ferunt: alios

bus agit: ac in ſeptimo, octavo, nono, decimo, undecimo, duodecimo, & decimo tertio, quæ ad Cyrum, & Cambyſem, & magnum illum Darium & Xerxem ſpectant, commemorat. Idem Photius pleraque Herodoto contraria ſcripſiſſe teſtatur, illumque fabularum ſcriptorem appellaſſe. Sed ipſe nihil minus eſt quam ἀξιόπιστος, ut affirmat Ariſtoteles lib. 8. Hiſt. Anim. c. 28. Ita ut mirum ſit Diodorum Siculum illum ſecutum fuiſſe. Præter hæc etiam Indica ſcripſit, ut ex Photii Excerptis liquet. Vide *Voßium* de Hiſt. Gr. lib. 1. c. 5.

8. *Oneſicritus*] Qui res Alexandri magni, cujus comes erat, fabuloſe ſcripſit. Mentionem quoque ejus facit Arrianus lib. 6. de Exped. Alex. Strabo, Plutarchus in Alexandro.

9. *Polyſtephanus*] Meminit quoque ejus ſcholiaſtes Apollonii lib. 1. Phyloſtephanus apud Serv. forte idem.

10. *Hegeſias*] De quo Cicero in Bruto, & Dionyſius Halic. περὶ Συνθέσ. ὀνομ. Strabo lib. 14. ſub Ptolemæo Lago, & Philadelpho vixit.

11. *Vilitate*] Vulgo, *utilitate*.

12. *Plurimos*] Giſelini membranæ, *multos*.

13. Ἀνήκοος] Auditus expers.

14. *Auditiones*] Ita in ſcriptis, vulgo, *Auditionibus*, Græci ἀκροάσεις appellant.

15. Ἀνθρωποφάγους] Hominum devoratores. Ex Iſigono idem ſcribit Plinius lib. 7. Hiſt. Nat. c. 2. *Priores Anthropophagos, quos ad ſeptentriones eſſe diximus, dierum decem itinere ſupra Boryſthenem amnem, oßibus humanorum capitum bibere, cutibuſque cum capillo pro mantilibus ante pectora uti, prodidit Iſigonus Nicaenſis.* De Anthropophagis ſcribit quoque Herodotus in Melpomene, de Scotis Hieronymus idem commemorat. In novo orbe complures tales Populi reperiuntur.

16. *Arimaſpi*] Quos Æſchylus ideo μονώπας vocavit. Ipſum quoque Arimaſporum

alios item esse homines, apud eamdem cœli plagam,[18] singulariæ velocitatis; [19] vestigia pedum habentes [20] retro porrecta, non, ut cæterorum hominum, prospectantia: præterea traditum esse memoratumque in ultima quadam terra, quæ [21] Albania dicitur, gigni homines,[22] qui in pueritia canescant, & [23] plus cernant oculis per noctem, quam inter

masporum nomen ex re illis inditum putant. Scythica enim lingua *ari* unum esse: *maspon* oculum. Sed quibus curæ fuit veritatem rerum diligentius indagare, eam gentem arcu & sagittis excelluisse memorant, quas cum dirigerent, alterumque, ut fit, oculum clauderent, adsiduique in eo studio essent, dicti sunt uno tantum oculo uti. Fortassis etiam, quod ei rei à pueris adsuefierent, alterius oculi orbe erant contractiore: versaque paulatim, ut sæpe accidit, in naturam consuetudine patrum similes filii nascebantur: quæque in patribus deformitas ex oculorum inæqualitate ἐπίκτητος & adventitia, eadem in filiis innata atque insita erat. Ita certe de quibusdam in Asia populis gravis auctor Hippocrates narrat; cum apud eos pulchrum haberetur, oblongo capite esse: ob idque nutrices recens editorum infantium tenella capita manibus contrectando ac comprimendo, globosam & orbicularem figuram corrumperent, eaque fastigiarent, ac fasciis etiam adstricta in acumen crescere cogerēt, paulatim studium in naturam vertisse, ut omnes in gente oblongis capitibus nascerentur; ex eoque Macrocephalos vocari. Ita scribit *Muretus* Var. Lect. lib. 12. c. 8.

17. *Cyclopes*] Quos fingunt Poëtæ oculum in fronte habuisse, & Siciliam incoluisse. Addit Plinius *& Lastrigonas.*

18. *Singularia*] Ita Gellius loquitur pro *singularis.* Turpil. *Homo unica natura & singularia.* Ita *peculiariæ res* dicuntur apud Ulpianum in l. 4 §. fin. ff. de Doli Except.

19. *Vestigia*] Plantas pedum.

20. *Retro porrecta*] Plinius, *aversis crura plantis, eximiæ velocitatis, passim cum feris vagantes.*

21. *Albania*] Quæ erat regio Scythiæ ad mare Hyrcanum. Pomponius Mela lib. 3. c. 5. *Intus sunt ad Caspium sinum Caspii, & Amazones, sed quas Sauromatidas appellant: ad Hyrcanum Albani, & Moschi, & Hyriani.*

22. *Qui in pueritia canescant*] Non temerarium est, quod in Ms. legitur, *in puetia.* Ne errorem suspiceris, in margine repetita vox est. Et id ejus libri olim scriptor solitus in rarioribus vocibus. *Lips.* forsan scribendum *puertia.* Quod autem dicitur, *in pueritia canescere*, forte illi ita visi quod albicantibus vel subflavis comis essent, quod lixivio quoq; olim, sicut etiam nunc, Batavos Germanque effecisse ostendit Martialis lib. 8. Epig. 33. & lib. 14. Ep. 26. ubi dicit,

Caustica Teutonicos accendit spuma capillos.

Porro idem ex Isigono tradit Plinius his verbis: *Idem in Albania gigni quosdam glauca oculorum acie, à pueritia statim canos, qui noctu plus quam interdiu cernant.* Nimirum qui glaucis oculis prædìti, instar felium, splendore suo aërem tenebricosum nocte illustrant. per *aciem* autem non pupillam oculi, sed iridem intelligit Salmasius. Pupilla, sive κόρη omnibus animalibus nigra. Iris est circulus qui pupillam ambit, & diversos colores induit. Vide *Salmas.* ad Solinum p. 190.

23. *Plus cernant oculis*] De glaucis oculis idem refert Aristoteles lib. 5. de Gen. Anim. cap. 1.

24. *Bory-*

inter diem: item esse compertum & creditum, Sauromatas, qui ultra [24] Borysthenem fluvium [25] longe colunt, cibum capere semper diebus tertiis, medio abstinere. id etiam in isdem libris scriptum offendimus, quod postea quoque in libro [26] Plinii Secundi naturalis historiæ septimo legi; esse quasdam in terra Africa hominum familias [27] voce atque lingua effascinantium. qui si impensius forte laudaverint pulchras arbores, segetes lætiores, infantes amœniores, egregios equos, pecudes [28] pastu atque cultu opimas; emoriantur repente hæc omnia nulli [29] aliæ causæ obnoxia: oculis quoque exitialem fascinationem fieri in isdem libris scriptum est: traditurque esse homines in [30] Illyriis, qui interimant videndo, quos diutius irati viderint; eosque ipsos mares feminasque, qui visu tam [31] nocenti sunt, [32] pupulas in singulis oculis binas habere. item esse in

24. *Borysthenem*] Fluvius hic est Sarmatiæ Europææ Ptolemæo.

25. *Longe colunt*] Id est, *habitant*. Plinius dicit *itinere dierum x supra Borysthenem.*

26. *Plinii Secundi*] Extat locus lib. 7. Hist. Nat. c. 2. his verbis: *In eadem Africa familias quasdam effascinantium Isigonus & Nymphodorus tradunt, quarũ laudatione intereant probata* (πρόβατα *sive oves intelligit, an potius* probata, *id est laudata*) *arescant arbores, emoriantur infantes. Esse ejusdem generis in Triballis & Illyriis adjicit Isigonus, qui visu quoque effascinent, interimantque, quos diutius intueantur, iratis præcipue oculis; quod eorum malum facilius sentire puberes. Notabilius esse quod pupillas binas in singulis oculis habeant.*

27. *Voce atque lingua effascinantium*] Qua, sicuti etiam visu, vel tactu fiebat effascinatio vel incantatio. Si quæ autem impensius laudarentur fascino obnoxia credebantur: Virgilius,

Aut si ultra placitum laudarit, baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

Qui itaque alium laudabant, addebant *præfiscini*, *vel præfiscine*, id est, sine fascino; ut testarentur non se fascinandi sed laudandi animo, sine ullo livore, candideque loqui. Qui tamen laudabatur, ei credebant nihil laudationem nocituram, si amuleto quodam præmunitus esset. Præterea superstitio veterum finitum numerum obnoxium fascino credebat; unde Catullus Epigr. 7.

Tam te basia multa basiare
Vesano satis & super Catullo est:
Quæ nec pernumerare curiosi
Possint, nec mala fascinare lingua.

Quod uti vitarent, *præfiscini* verbum addebant, quo omnem invidiam amolirentur.

28. *Pastu atque cultu opimas*] Membranæ Lipsii, *partu atque cultu optimas.*

29. *Aliæ*] Pro *Alii.*

30. *Illyriis*] Quorum regio ad dextrum latus maris Adriatici extenditur.

31. *Nocenti*] Legitur quoque *nocentes.*

32. *Pupulas in singulis oculis binas*] vet. Ven. ed. *pupillas*. hi græcis Διχόϱαι tam viri quam mulieres à gemina pupula

in montibus terræ Indiæ homines [33] caninis capitibus & latrantibus; eosque vesci avium & ferarum venatibus: atque esse item alia apud ultimas orientis terras miracula homines, qui [34] monocoli [35] appellantur, singulis cruribus [36] saltuatim currentes [37] vivacissimæ pernicitatis: quosdam etiam esse [38] nullis cervicibus, oculos in humeris habentes. jam vero egreditur omnem modum admirationis, quod idem illi scriptores gentem esse ajunt, apud extrema Indiæ, corporibus hirtis [39] & avium ritu plumantibus, nullo

pula ita dicebantur, non ideo autem ita dicti, quod in eorum oculis congeminaret istud breve punctum, quo tuemur: sed quod iridem ipsam duplici colore haberent. nam exterior iridis circulus qui album contingit in illis niger erat, & ejusdem coloris cujus pupilla. hinc duplicem habere pupillam crediti. Hi sunt, quos Διαςυρέκους etiam vocatos scribit Hesychius. Nam τὴν ἅλω nigram habent, hoc est, extimum iridis circulum, iridem ipsam cæsiam, aut alio colore, pupulam nigram. *Salmas.* ad Solinum p. 190. & 191.

33. *Caninis capitibus & latrantibus*] Plinius lib. 7. cap. 2. *In multis autem montibus genus hominum capitibus caninis ferarum pellibus velari, pro voce latratum edere, unguibus armatum venatu & aucupio pasci. Horum supra centum viginti millia fuisse prodente se, Ctesias scribit.* De his Cynocephalis Ctesias in Indicis apud Photium ita scribit: καὶ συνιᾶσι μὲν παρ' ἐκείνων λεγόμενα, αὐτοὶ δὲ οὐ δύνανται διαλέγεσθαι, id est, *Ipsi, quæ alii loquuntur, intelligunt, ipsi loqui nesciunt.* Eidem Ἡμίκυνες Apollonio dicuntur.

34. *Monocoli*] Κῶλα vocantur crura, hinc μονόκωλα δένδρα, quæ unico tantum stipite & trunco à terra attolluntur. Et μονόκωλα ædificia, quæ plura membra adjuncta non habent, sed singulari structura surgunt. Vide *Salmas.* ad Solin. p. 1006. & ad Hist. Aug. p. 118. Legitur quoque hic & apud Plinium Monosceloi. Sed tum scribendum esset μονοσκελεῖς. Etiam corrupte *Monomeri* dicuntur in optima Ed. Ven. And. Catharensis cIↄcccccLXXVII. Eosdem dicit Plinius *Sciopodas vocari, quod in majori æstu humi jacentes resupini, umbra se pedum protegant.*

35. *Appellantur*] Cod. Torn. *appellentur.*

36. *Saltuatim*] Saltu, aut saltando.

37. *Vivacissima*] Admodum vegetæ.

38. *Nullis cervicibus*] Idem scribit Plinius. Sed hæc ad monstra referenda. Vide Fortunium Licetum de Monstris. Hugo tamen Grotius lib. 4. Histor. in fine ita loquitur: *Quædam horum tamen, & quod certiori testimonio firmatur, capite truncos homines, qui vultus in pectore gerant, aut esse, aut colli brevitate erectisque humeris tales videri, haud pertinaciter refellam, satis gnarus, ut alibi ignium intemperie, ita vi frigoris nimia peccare naturam.*

39. *Et avium ritu plumantibus*] Plinius ita scribit: *Ad extremos fines Indiæ ab oriente circa fontem Gangis, Astomorum gentem sine ore, corpore toto hirtam vestiri frondium lanugine, halitu tantum viventem, & odore, quem naribus trahant. Nullum illis cibum, nullumque potum, tantum radicum florumque varios odores & sylvestrium malorum* (Strabo addit ἐκπλῶν χρέων)

lo [40] cibatu vescentem, sed spiritu florum naribus hausto victitantem: [41] Pygmæos quoque haud longe ab his nasci; quorum qui longissimi sint, non longiores esse quam pedes [42] duo & quadrantem. Hæc atque alia istiusmodi plura legimus. sed, quum ea scriberemus, tenuit nos non idoneæ scripturæ tædium nihil ad ornandum juvandumque usum vitæ pertinentis. libitum tamen est in loco hoc miraculorum notare id etiam, quod [43] Plinius Secundus vir in temporibus ætatis suæ, ingenii dignitatisque gratia, auctoritate magna præditus, non audisse neque legisse, sed scire sese atque vidisse in libro naturalis historiæ septimo scripsit. [44] Verba igitur, quæ infra posui, ipsius sunt, ex eo libro sumta: quæ [45] profecto faciunt ut neque respuenda, [46] neque ridenda sit notissima illa veterum poëtarum [47] de Cænide & Cæneo cantilena. *Ex feminis*, inquit, *mutari in mares non est fabulosum. invenimus in annalibus Q. Licinio Crasso, C. Cassio Longino Consulibus,* [48] *C. Asinii puerum factum ex virgine*

quæ secum portant longiori itinere, ne desit olfactus: graviore paulo odore exanimari. Uti hæc fabulosa, ita odore nonnihil vitam posse protrahi ex Medicis constat. Quod autem dicit Auctor noster, *avium ritu plumantibus*, de ipso corpore intelligere ridiculum, nam hodie quoque videntur induti ornatique veste plumanti serica.

40. *Cibatu*] Cibo. ita Plinius quoque loquitur.

41. *Pygmæos quoque*] Fabula de Pygmæis, quos Plinius in India, Mela in confinio Troglodyticæ & Æthiopiæ, alii in Scythia ponunt, inde nata videtur, quod summus calor solis, & summum frigus corpora exigua & contorta generat. Strabo lib. 17. Geogr. affirmat, in interiori Æthiopia omnia fere animalia exigua nasci, atque hinc natam de Pygmæis fabulam. Ita ad septentrionem extremum contorta & brevia corpora Samoiedæ habent. Vide Arist. lib. 9. Anim. & lib. 2. de Gen anim. circa finem, & Sect. 10. Probl. qui rationem reddit unde nani, pumiliones, contortisq; membris homines nascantur. vide quoque *Bartholin.* de Pygmæis.

42. *Duo*] C. Torn. *duos*.

43. *Plinius Secundus*] Extant sequentia verba lib. 7. c. 4.

44. *Verba igitur*] Addit C. Torn. *hæc*.

45. *Profecto*] C. Torn. *prospecta*.

46. *Neque ridenda*] Ita ex membr. hæc verba, quæ vulgo aberant, restituit Lipsius. In Vet. Ven. Ed. ita quoque legitur.

47. *De Cænide & Cæneo*] Cænis compressa à Neptuno ab illo hoc obtinuit, ut in virum mutaretur, & invulnerabilis esset. vide Ovid. 12. Metamorph. & Virg. Æneid. 6. Apollonii interpretem & Eustathium in lib. 1. Iliad.

48. *C. Asinii*] In Aldina & Ascensiana Ed. abest. Schedæ Lipsii *C. Asini*. C. Tor. *C. Asini*. Alii *Casini*, non male. Locum enim denotat. *Casinum* autem vel potius *Casinum* Novi Latii seu Volsci agri

gine sub parentibus; jussuque haruspicum 49 *deportatum in insulam desertam.* 50 *Licinius Mucianus prodidit visum esse à se* 51 *Argis Arescontem, cui nomen Arescusa fuisset; nupsisse etiam; mox barbam & virilitatem provenisse uxoremque duxisse: ejusdem sortis &* 52 *Smyrnæ puerum à se visum. ipse in Africa vidi mutatum in marem die nuptiarum* 53 *L. Cossicium civem* 54 *Thysdritanum: vivebatque quum proderem hæc.* Idem Plinius eodem in libro verba hæc scripsit: *Gignuntur homines utriusque sexus;* 55 *quos hermaphroditos vocamus, olim androgynos vocatos & in prodigiis habitos, nunc vero* 56 *in deliciis.*

agri oppidum, cujus meminerunt Cicero, Cato de R.R. Columella, Plinius, alii.

49. *Deportatum in insulam*] Julius Obsequens libello de Prodigiis variis locis dicit, hermaphroditos aruspicum præcepto in mare deportari, undisque submergi solitos. vide Jac. Durantium Variarum lib. 1. c. 3.

50. *Licinius Mucianus*] Meminit ejus Plinius variis in locis, Tacitus 2. Hist. Suetonius in Vespas. c. 6. & c. 13.

51. *Argis*] Civitas hæc Peloponnesi, non procul à Mycenis.

52. *Smyrnæ*] Urbs hæc Ioniæ, vide Strabonem lib. 14.

53. *L. Cossicium*] Aliud igitur nomen fœminæ.

54. *Thysdritanum*] Θύσδρος oppidum Africæ Ptolemæo. Meminit quoque Plinius lib. 5. c. 4.

55. *Quos hermaphroditos vocamus*] Vide Bauhinum l. 2. De Hermaphrod. & monstros. part. nat.

56. *In deliciis*] Propter teneriorem habitum.

CAP. V.

Diversæ nobilium philosophorum sententiæ de genere ac natura voluptatis; verbaque Hieroclis philosophi quibus decreta Epicuri insectatus est.

DE voluptate veteres philosophi diversas sententias dixerunt. 1 Epicurus voluptatem summum bonum esse

EPicurus &c.] Vulgaris est opinio Epicurum in voluptate corporis summum bonum constituisse. Cæterum Diogenes Laërtius non tantum ostendit temperanter vixisse, verum etiam virtutibus nobilem fuisse. Qualem autem voluptatem intelligat, ipse Epicurus Epistola ad Menœcea demonstrat his verbis: τούτων δὲ πάντων ἀρχὴ καὶ τὸ μέγιστον ἀγαθὸν φρόνησις, διὸ καὶ φιλοσοφίας τιμιώτερον ὑπάρχει φρόνησις, ἐξ ἧς αἱ λοιπαὶ πεφύκασιν ἀρεταί, διδάσκουσα ὡς οὐκ ἔστιν ἡδέως ζῆν ἄνευ τοῦ φρονίμως, καὶ καλῶς καὶ δικαίως ἄνευ τοῦ ἡδέως, συμπεφύκασι γὰρ αἱ ἀρεταὶ τῷ ζῆν ἡδέως· καὶ τὸ ζῆν ἡδέως, τούτων

ἐστὶν

esse ponit; eam tamen ita definit: 2 *σαρκὸς εὐσταθὲς κατάστημα.* 3 Antisthenes Socraticus summum malum dicit. ejus namque hoc verbum est: 4 *μανείην μᾶλλον ἢ ἡσθείην.* 5 Speusippus 6 vetusque omnis academia voluptatem & dolorem duo mala dicunt esse opposita inter sese; bonum autem esse quod utriusque medium foret. 7 Zeno censuit volu-

ἐστὶν ἀγαθόν. Id est, *Horum vero omnium initium est idemque maximum bonum prudentia. Quocirca & Philosophia præstat prudentia, ex qua una reliquæ omnes natæ sunt virtutes, quibus docemur, non posse nos jucunde vivere nisi prudenter & honeste; nec rursus juste, nisi jucunde vivamus. Sunt enim jucundæ vitæ virtutes innatæ, neque ab his jucunda vita separari potest.* Quinetiam antea invectus fuit ipse Epicurus in eos, qui imperite existimabant voluptatis nomine ἀσωτίαν se intelligere. Ipse quoque temperantiam commendat, multumque ad sanitatem conducere, & ad vitæ munia exercenda impigrum reddere affirmat. Quo respexit Horatius, imo ipsa verba Epicuri expressit,

-- Quin corpus onustum
Hesternis vitiis animum quoque prægravat una,
Atque affigit humo divinæ particulam auræ:
Alter ubi dicto citius curata sopori
Membra dedit, vegetus præscripta ad munia surgit.

vide quoque Ciceronem lib. 2. de Fin. Stobæum de Epicuro Serm. xv. & xvii. Porphyrium lib. 1. de Abstin. ab Animat. Hanc sententiam Epicuri de voluptate exprimit quoque Cicero sub persona Torquati lib. 1. de Finibus, *Clamat Epicurus, is quem vos voluptatibus deditum esse dicitis, non posse jucunde vivi, nisi sapienter, honeste, justeque vivatur; nec sapienter, honeste, juste, nisi jucunde.* Vide Senecam lib. 4. de Benef. c. 2. & c. 10. & seqq. de Vita Beata, & Ciceronem lib. 3. de Offic. c. 33. Distinguit quoque Lactantius Epicuri sententiam ab Aristippi, cum lib. 3. de Fals. Sap. cap. 7. ita scribit, *Epicurus summum bonum in voluptate animi esse censet, Aristippus in voluptate corporis.* Si voluptatem qualemcunque intellexit Epicurus, ut plerique volunt, vide quæ contra eos, qui voluptatem bonorum finem statuunt, scripsit Aristoteles 10. Moralium.

2. Σαρκὸς] Id est *corporis* (vel carnis) *firmam constitutionem.* Eodem fere modo Metrodorus perfecte putabat beatum esse, *cui corpus bene constitutum esset, & sit exploratum semper futurum*, ut Cic. 2. Tusc. & 2. de Fin. & l. 3. Offic. testatur vid Plut. lib. ὅτι οὐδὲ ζῆν ἐστιν ἡδέως κατ' Ἐπίκουρον.

3. *Antisthenes*] Vide Diogenem Laërtium in vita Antisthenis.

4. Μανείην μᾶλλον ἢ ἡσθείην] Id est, *insanirem potius, quam voluptatem captarem.* Idem refert Laërtius in vita Antisthenis, Sextus Empiricus lib. 10. adversus Mathem. Theodoretus serm. 12. de Virtute Activa.

5. *Speusippus*] Platonis discipulus, de quo vide Laërtium.

6. *Vetusque omnis Academia*] Platonis philosophia mixta fuit ex Heraclitica, Pythagorica, & Socratica, atque hæc secta vetus appellabatur Academia. vide Laërtium in vita Platonis, Apuleium de Dogm. Plat.

7. *Zeno censuit voluptatem esse indifferens, id est, neutrum*] Cicero 3. de Fin. *Indifferentium alia æstimabilia esse, alia contra, alia neutrum. Quæ æstimanda, eorum in aliis satis esse causæ, quamobrem*

voluptatem esse indifferens, id est, neutrum, neque bonum neque malum; quod ipse Græco vocabulo ἀδιάφορον appellavit. [8] Critolaus Peripateticus & malum esse voluptatem ait, & multa alia mala parere ex sese, injurias, desidias, obliviones, ignavias. [9] Plato ante hos omnis ita varie & multiformiter de voluptate disseruit; ut cunctæ istæ sententiæ, quas supra posui, videantur [10] ex sermonum ejus fontibus profluxisse: nam proinde unaquaque utitur, ut & ipsius voluptatis natura fert, quæ est multiplex, & causarum, quas tractat, rerumque, quas efficere [11] vult, ratio desiderat. [12] Taurus autem noster, quotiens facta mentio Epicuri [13] esset, in ore atque in lingua habebat verba hæc Hiero-

ob rem quibusdam anteponerentur: ut in valetudine, integritate sensuum, vacuitate doloris, divitiis, gloria, alia autem non esse ejusmodi. Itemque eorum, quæ nulla æstimatione digna essent, partim satis habere causæ, quare rejicerentur: ut dolorem, morbum, sensuum amissionem: partim non. Atque hinc exortum esse illud, quod Zeno προηγμένον, *contraque quod* ἀποπροηγμένον *appellavit.* προηγμένα *præposita,* ἀποπροηγμένα *rejecta* idem Cicero appellat 1. Acad. *Præposita* autem vel potius *præcipua* dicit esse Sextus Empiricus; *quæ satis habent dignitatis, rejecta quæ satis indignitatis.* vide Gellium nostrum lib. 12. c. 5.

8. *Critolaus Peripateticus*] Aristonis Cei discipulus, cujus meminit quoque supra Auctor noster lib. 7. c. 14.

9. *Plato*] Voluptatem non esse summum bonum ostendit in Philebo, ὡς ἡδονὴ κτῆμα οὐκ ἐστὶ πρῶτον οὐδ' αὖ δεύτερον, *ita ut voluptas neque possessio sit prima neque secunda.* Quinetiam dolores voluptatibus immisceri ibidem demonstrat, sicuti etiam in Phædone. In eo Epicurum aliquo modo sequitur, quod vera voluptas prudentis sit. Lib 9. de Rep. ita loquitur, οὐδὲ παναληθὴς ἐστὶν ἡ τῶν ἄλλων ἡδονὴ, πλὴν τῆς τοῦ φρονίμου, οὐδὲ καθαρὰ ἀλλ' ἐσκιαγραφημένη τις, ὡς ἐγὼ δοκῶ μοι τῶν σοφῶν τινὸς ἀκηκοέναι, id est, *neque omnino vera est aliorum voluptas, præterquam prudentis, neque syncera sed umbratilis atque inanis, ut ego à sapientum quodam mihi audivisse videor.* Cum Antisthene & Critolao. Idem dicit nihil voluptate ejusque exultatione immoderatius inveniri posse, ut in fine Philebi loquitur. De corporeis autem potissimum tum voluptatibus loquitur. Cum Speusippo medium quoddam inter voluptatem & dolorem ponit lib. 7. de legibus. Ipsi autem Platoni summa fœlicitas ὁμοίωσις τῷ θεῷ κατὰ τὸ δυνατὸν, id est, *assimilari Deo, quantum fieri potest.* atque hinc illi nascitur gaudium firmum & stabile. vide Apuleium de Dogm. Plat. & de Philosophia.

10. *Ex sermonum ejus fontibus*] Ex quibusdam antiquioribus Plato ipse desumpsit.

11. *Vult*] Ms. *volet.*

12. *Taurus autem noster*] Quem commentaria in Gorgiam Platonis scripsisse testatur Auctor noster lib. 6. c. 14.

13. *Esset*] C. Torn. *erat.*

 14. *Hæc*

14 Hieroclis Stoici, viri sancti & gravis. 15 ἡδονῆς πέλος πόρνης δόγμα, οὐκ ἔστιν 16 πορνεῖα, οὐδὲν πόρνης δόγμα.

14. *Hæc Hieroclis*] Hic idem est, qui in aurea Pythagoræ carmina (revera Lysidis Pythagorici sunt, qui Epaminondam, teste C. Nepote & Diogene Laërtio, instituit) commentarium aureum edidit, & quamvis Stoicus Pythagoreorum sententiam optime expressit.

15. Ἡδονῆς πέλος] Id est, *voluptatis finis meretricis dogma, si non sint lupanaria nullum meretricis dogma.* In Annotationibus Ms. viri eruditi invenio, pro πόρνης, πορνείης, pro πορνεῖα, πορνείη, iterū pro πόρνης, πορνείης. Pro ἡδονῆς legit H. Steph. ἡ δονή. Pro οὐκ ἔστιν in Vet. Editt. legitur ἀπέστω, id est, *absit scortatio.*

Ἡδονῆς] Commune in editionibus omnibus mendum esse arbitror in prima voce ἡδονῆς, & scribendum ἡ δονή. Præterea non placet hic, οὐκ ἐστιν, nisi particulam ὅπου, aut οὗ, quæ facilius omitti ante οὐκ potuit, ei præfigamus, ut dicat, *ubi non sunt lupanaria.* Quinetiam magis mihi arrideat οὐδὲν, ut totus ita locus legatur. ἡδονὴ πέλος. πόρνης δόγμα. οὐκ ἔστω πορνεῖα, οὐδὲ πόρνης δόγμα. Hoc sensu: *Voluptas finis: hoc meretricis est dogma. Non sint lupanaria, nec meretricis dogma erit.* Aut legendo, οὗ οὐκ ἐστι πορνεῖα, *ubi non sunt lupanaria.* Sed quoniam vox, qua lupanaria significantur πορνεῖα à πόρνη derivatur, majori venustate græce dicuntur. Nisi pro *meretrice lupam* quis dicat. Verum sive οὐδὲν sive οὐδὲ legas (quod malo) subaudiendem erit ἔσται post δόγμα. Ita autem accipiendum est quod Taurus hic proponit, ac si illud Epicuri effatum, *voluptatem finem esse*, non Philosopho sed meretrice dignum sit. *H. Steph.* in Specim. Em. in Gell. p. 17. Interpretatus est vulgatus interpres πορνεῖα *venerem*, videtur πορνείη legisse.

16. Πορνεῖα] C. Torn. ἀσέβεια.

CAP. VI.

Verbum, quod est ab ago, *frequentativum, in prima syllaba quonam sit modulo pronunciandum.*

AB eo quod est, *ago*, &, *egi*, verba sunt quæ appellant grammatici frequentativa, *actito*, &, *actitavi.* hæc quosdam non sane indoctos viros audio ita pronunciare, ut primam in his litteram 1 corripiant: rationemque dicunt quoniam in verbo principali quod est, *ago*, prima littera breviter pronunciatur. cur igitur ab eo quod est *edo*, & *ungo*, in quibus verbis prima littera breviter dicitur, 2 *esito*, & *unctito*,

CORRIPIANT] Notum est positione longam esse primam syllabam in *actito*, sed modo exilius pronunciabatur, modo productius tanquam A A geminatum.

2. *Esito, & unctito*] Duplici E, & V, acce-

unctito, quæ ſunt eorum frequentativa, prima littera longa promimus? & contra, *dictito*, ab eo verbo quod eſt, *dico*, correpte dicimus? num ergo potius *actito & actitavi* producenda ſunt? quoniam frequentativa ferme omnia eodem modo in prima ſyllaba dicuntur, quo participia præteriti temporis ex his verbis unde ea profecta ſunt in eadem ſyllaba pronunciantur; ſicut *lego*, *lectus*, *lectito*, 3 facit; *ungo*, *unctus*, *unctito*; *ſcribo*, *ſcriptus*, *ſcriptito*; 4 *moveo*, *motus*, *motito*: *pendeo*, *penſus*, *penſito*; *edo*, *eſus*, *eſito*: *dico* autem, *dictus*, *dictito* facit: *gero*, *geſtus*, *geſtito*: *veho*, *vectus*, *vectito*: *rapio*, *raptus*, *raptito*: *capio*, *captus*, *captito*: *facio*, *factus*, *factito*. ſic igitur, *actito*, producte in prima ſyllaba pronunciandum: quoniam ex eo fit quod eſt, *ago*, & *actus*.

accedente ad υ Græcorum, *unctito* tanquam *ounctito*. In ſcribendo geminare quoque vocales ſolebant Antiqui, poſtmodum adjecto apice, vel ſublato longitudinem vel brevitatem denotabant. Nævium & Andronicum geminaſſe vocales ſcribit Marius Victorinus lib. 1. De Ortograph. ſed pro I longo, Ei uſurpaſſe. De adjiciendo apice, ubi neceſſe eſt, ſcribit Quinctilianus lib. 1. cap. de Orthographia. Si quis plura volet, vide Lipſium de Linguæ Lat. Pron. & Voſſium de Arte Gramm. l. 1. c. 12. & lib. 2. c. item 12.

3. *Facit*] Cod. Torn. ponit poſt *lectus*.

4. *Moveo, motus*] Ita in ſchedis Giſelini, vulgo peſſime, *moneo, monitus, monito*, quis enim *monito* legit?

CAP. VII.

De converſione foliorum in arbore olea, brumali & ſolſtitiali die, deque fidibus iis temporibus ictu alieno ſonantibus.

VOlgo & ſcriptum & creditum eſt [1] folia olearum arborum [2] brumali & ſolſtitiali die converti; & quæ pars

FOlia olearum] Verti folia quarundam arborum ſolſtitio æſtivo etiam Theophraſtus ſcripſit lib. 1. Hiſt. Plant. cap. 16. Ita enim loquitur: ἴδιον γὰρ τὸ τῆς ἐλαίας, καὶ τὸ τῆς φιλύρας, καὶ τῆς πτελέας, καὶ τῆς λεύκης συμβαῖνον· στρέφειν γὰρ δοκοῦσι τὰ ὕπτια μετὰ τροπὰς θερινάς. Καὶ τούτῳ γνωρίζουσιν, ὅτι γεγένηνται τροπαί. Id eſt, *Illud ſane peculiare, quod oleæ, tiliæ, ulmo, populo evenire videtur. Vertunt enim* (foliorum) *partes ſupinas mox poſt ſolſtitium æſtivum: eoque argumento ſolſtitium confectum intelligunt.*

2. *Brumali*] De æſtivo refert Theophraſtus. Cæterum oleæ ſunt inter illas arbores quæ perpetua coma virent etiam

pars eorum fuerat inferior atque occultior, eam 3 supra fieri atque exponi ad oculos & ad solem. quod nobis quoque semel atque iterum experiri volentibus ita esse propemodum visum est. sed de fidibus rarius dictu & mirabilius est. quam rem & alii docti viri & 4 Suetonius etiam Tranquillus in libro ludicræ historiæ primo satis compertam esse, satisque super ea constare affirmat; 5 nervias 6 in fidibus brumali die 7 alias digitis pelli, 8 alias sonare.

CAP.

etiam hyberno tempore, propter λιπαρότητα, ut Theophrast. scribit.

3. *Supra fieri*] Aliter *supraferri*. Alii legunt *superferri*. Lipsius è Giselini schedis legit *superfieri*, à *superfio*. Ita Lucretius dixit *confieri* à *confio*,

Ne forte ex homine & veterino semine equorum
Confieri credas centauros posse, nec esse.

Virg. lib 4. Æneid.

- - Nunc qua ratione quod instat
Confieri possit, paucis adverte, docebo.

4. *Suetonius etiam Tranquillus*] Ludicram historiam uti scripsit, ita Παιδιᾶς Ἑλλήνων ejus partem putat fuisse Vossius, quas Tzetzes citat Chiliade VI. Hist. LXXXV. uti & Suidas. Forsan tamen hæc Historia pars est ejus operis, quod scripsit De Romanorum spectaculis & certaminibus, teste Suida.

5. *Nervias*] Nonius: NERVI *masculini sunt, sicuti plerunque*: NERVIA *Foemininum apud doctos lectum est sæpe. Verum Varro ὄνος λύρας: scientia doceat, quemadmodum in psalterio extendamus nervias.*

6. *In fidibus*] Instrumento Musico. Alioqui & pro ipsis chordis ponuntur. A Græco autem σφιδὴ *fides*. Hesychius, σφιδὴ, χορδή:

7. *Alias digitis pelli*] Id est, *pulsari*. An voluit digitis pulsatas quiescere, alias sonare, an potius simul sonare? quod ex confinio fieri potest. Neque enim de diversis instrumentis eum loqui arbitror, ut uno tacto, aliud juxta positum resonet.

8. *Alias sonare*] Quam quæ digitis tactæ sunt. Chordas tamen vel nervos aliquando sponte sonare à musicis annotatum est. Si ratio naturalis sit, aëris qualitas nonnunquam laxat vel intendit chordas. Si intendantur chordæ, bruma frigido tempore ex intensione chordæ vocales fieri possunt. Etiam arte mechanica vocales chordæ factæ, ut stato tempore sonitum ederent. Ita quæ de Memnonis statua dicuntur, Mechanico artificio tribuit interpres Juvenalis nondum editus ad illum versum,

Dimidio Magicæ resonant ubi Memnone chordæ.

ita loquitur: *Statua Memnonis filii Auroræ ita arte quadam mechanica composita, ut humana voce regem & solem salutaret. Postea rex Cambyses volens hanc rem cognoscere, dimidiam partem abscidit, & sic postea solem tantum non regem salutabat.* Strabo tamen lib. 17. dubitat de impostura, uti sæpe in sacris Gentilium factitatum. Nonnulli magica arte id fieri solitum affirmant. Sed multa arte magica fieri putantur, quæ naturalibus nituntur rationibus. Vide tamen Plinium lib. 36. c. 7. Tacitum 2. Annal. Pausaniam in Atticis, Veterem interpretem Juvenalis à Pithæo editum. De sonitu dissentiunt ipsi Autores. Locus veteris interpretis humanam vocem tribuit, Strabo sonitum πληγῆς οὐ μεγάλης, Plinius crepitum, Pausanias quotidie sub ortum solis sonum edere, qualem vel citharæ vel liræ nervi, si forte dum tenduntur, rumpantur

tur. Ita quoque Juvenalis, & ad eum Vetus interpres Pythæi, *Memnonis* inquit, *ex ære statua cytharam tenens*, *certis horis canebat.* Sed hæc ex occasione obiter dicta sunto.

CAP. VIII.

Necessum esse, qui multa habeat, multis indigere, deque ea re Favorini philosophi cum brevitate eleganti sententia.

VErum est profecto, quod observato rerum usu sapientes viri dixerunt, [1] multis egere, qui multa habeat; magnamque indigentiam nasci non ex inopia magna, sed ex magna copia. multa enim desiderari ad multa, quæ habeas, tuenda. quisquis igitur multa habens cavere atque prospicere velit ne quid egeat, neve quid desit, jactura opus esse non quæstu; & minus habendum esse ut minus desit. Hanc sententiam memini à Favorino inter ingentes omnium clamores [2] detornatam inclusamque verbis his paucissimis, [3] τὸν γὰρ μυρίων καὶ πεντακισχιλίων [4] χλαμύδων

MVltis egere qui multa habeat] Avaritia nimirum *semper infinita, insatiabilis est, neque copia neque inopia minuitur*, ut loquitur Sallustius. Et prodigalitas quoque avaritiam comitem habet. In paupertate itaque aliquando divitiæ, in divitiis paupertas. Qui recte & honeste divitiis utitur, omne punctum tulit. Vide Sallustium in Catilina & Senecam.

2. *Detornatam*] Tanquam torno politam. Vett. Editt habent *exornatam*.

3. Τὸν γὰρ μυρίων] Id est, *Illum enim, qui decem millibus vel quinque millibus chlamydum indiget, pluribus illum non indigere fieri non potest. Cum enim plus quam habeam ego, detrahens ex iis quæ habeo, contentus sum illis quæ habeo.* Alludit forsan Favorinus ad trecentas purpureas chlamydes, quas Lucullus prætori magnificos ludos edenti & tantum centum poscenti commodavit, teste Plutarch. in Lucullo. De eodem paulo aliter Horatius:

- - Clamydes Lucullus (ut ajunt)
Si posset centum scenæ probare rogatus,
Qui possum tot ait? tamen & quæram & quot habebo
(quinque Mittam. post paulo scribit sibi millia
Esse domi chlamydum: partem vel tolleret omnes.

Quibus subjungitur hoc epiphonema,

Exilis domus est, ubi non & multa supersunt,
Et dominum fallunt, & prosunt furibus.

Plutarchus quoque ejusdem Epiphonematis mentionem facit, scribit enim, εἰς ὃ καὶ Φλάκκος ὁ ποιητὴς ἐπιπεφώνηκεν, ὡς οὐ νομίζει πλοῦτον, οὗ μὴ τὰ παρορώμενα καὶ λανθάνοντα πλείονα τῶν φαινομένων ἐστί. Quæ tamen ab eo non omnino ita dicuntur. Nam paulo aliud est dicere, Non existimare esse divitias, ubi quæ negliguntur, & latent, plura non sunt iis quæ conspiciuntur: quam quod legimus apud Flaccum, Exilem domum esse, ubi non supervacanea sunt

δων δεόμενον οὐκ ἔστι μὴ πλειόνων δεῖσθαι, οἷς γὰρ ἔχει προσδεόμενος, ἀφελὼν ὧν ἔχω, [6] ἀρκοῦμαι οἷς ἔχω.

ſunt multa, & quum dominum lateant, furibus ſunt utilia. Sed quis apud Plutarchum putandus eſt ſubaudiri nominativus cum verbo νομίζει? potius certe de Lucullo quam de Horatio cum intellexiſſe arbitror: ideoque νομίζοι lubentius ſcripſerim. *H. Stephanus* in Specim. Emend. ad Gell. p. 173.

4. Χλαμύδων] Chlamydes tunicis ſuperindui ſolebant. Nonnunquam pro paludamento ponuntur. Heſychius: Χλαμὺς πορφυρᾶ ἢ χιτών.

5. Οἷς γὰρ] Οἷς περ vel οἷς ἄρα legendum conjicit H. Stephanus.

6. Ἀρκοῦμαι] Qui ſuis contentus eſt, dives eſt. *Tam deeſt avaro quod habet, quam quod non habet*, inquit Mimographus. Pulchra ſunt Epicuri verba apud Stobæum: Ἐπίκουρος ὁ Γαργήττιος κέκραγε λέγων, ᾧ ὀλίγον οὐχ ἱκανὸν τούτῳ γε οὐδὲν ἱκανόν, ἔλεγε δὲ ἑτοίμως ἔχειν, καὶ τῷ Διῒ ὑπὲρ εὐδαιμονίας ἀγωνίζεσθαι, μᾶζαν ἔχων καὶ ὕδωρ, id eſt, *Epicurus Gargettius exclamat dicens: cui parum non ſufficit, ei nihil ſufficit, additque paratum ſe cum Iove de fœlicitate certare, ſi polentam habeat & aquam.* Quod expreſſit Seneca Epiſtol. 110. *Habeamus aquam, habeamus polentam, Iovi ipſi de fœlicitate controverſiam faciamus.* vide ſupra Gellium noſtrum lib. 7. c. 16.

CAP. IX.

Quis modus ſit [1] *verba vertendi in Græcas ſententias;* [2] *deque his Homeri verſibus, quos Virgilius vertiſſe aut bene apteque aut improſpere exiſtimatus eſt.*

QUando ex poëmatis Græcis vertendæ, [3] imitandæque ſunt inſignes ſententiæ, non ſemper ajunt enitendum ut omnia omnino verba in eum, in quem dicta ſunt, modum vertamus. [4] perdunt enim gratiam pleraque, ſi quaſi

VErba vertendi in Græcas ſententias] Stephanus judicat dici à titulorum Auctore per Poëticam hypallagen & ellipſin adjectivi, cum illo ſubſtantivo *verba* jungendi: tanquam nimirum ſignificare voluerit, *quis modus ſit vertendi Græcas ſententias in Latina verba.*

2. *Deque his Homeri verſibus*] Non opus eſt, ut Stephanus putat, ut de omnibus, ſed quibuſdam Homeri verſibus intelligatur.

3. *Imitandæque*] Ita ſched. Giſelini, vulgo *mutandæque*. Serva *imitandæque* paſſionis ſignificatione. vel lege juxta H. Steph. *imitandæve*. nam non idem eſt *vertere* & *imitari*. Et Virgilius partim interpres fuit, partim imitator.

4. *Perdunt enim gratiam pleraque*] Horat. de Arte Poët.

Nec verbum verbo curabis reddere fidus
Interpres: nec deſilies imitator in arctum,
Unde pedem proferre pudor vetet, aut operis lex.

5. Quum

si quasi invita & recusantia violentius transferantur. scitè ergo & considerate Virgilius, 5 quum aut Homeri aut Hesiodi 6 aut Apollonii 7 aut Parthenii aut 8 Callimachi aut Theocriti aut quorumdam aliorum locos effingeret, partim reliquit, alia expressit. Sicuti nuperrime apud mensam quum legerentur utraque simul Bucolica Theocriti & Virgilii animadvertimus reliquisse Virgilium, quod Græcum quidem mire quam suave est, verti autem neque debuit neque potuit. sed enim quod substituit, pro eo quod omiserat, non abest quin jucundius lepidiusque sit:

Βάλ-

5. *Quum aut Homeri*] Plures imitatus est Virgilius, in Bucolicis passim Theocritum, in Georgicis Hesiodum, & quod ad tempestatis serenitatisque signa attinet Arati Phænomena. In Æneide Homerum & Apollonium Rhodium, etiam quod ad *eversionem Trojæ* attinet, *cum Sinone suo*, ut Macrobius loquitur lib. 5. Sat. c. 2. *& equo ligneo cæterisque omnibus quæ librum secundum faciunt, à Pisandro pæne ad verbũ transscripsit, qui inter Græcos Poëtas eminet opere, quod à nuptiis Iovis & Iunonis incipiens, universas historias, quæ mediis omnibus seculis usq; ad ætatem ipsius Pisandri contigerunt, in unam seriem coactas redegerit, & unum ex diversis hiatibus temporum corpus effecerit. In quo opere inter historias cæteras interitus quoque Trojæ hunc in modum relatus est. Quæ fideliter Maro interpretando, fabricatus est sibi Iliacæ urbis ruinam.* Præter hos inter Græcos quoque Callimachum, & Pindarum, Euripidem, aliosq; imitatus est: Ennio & Lucretio nonnunquam integros versus eripuit. De Virgilii Poësi vide Macrobium l. 4. 5. 6. Saturn. atque inter recentiores Jul. Cæs. Scal. Poët. lib. 5. qui cæteros omnes superare ingenio & judicio Virgilium ostendit. Virgilium collatione scriptorum Græcorum illustravit singulari libro Ursinus.

6. *Aut Apollonii*] In Argonauticis. Medeæ amores, qui occurrunt lib. 3. Argon. sub persona Didonis imitatus Virgilius, uti & alia nonnulla. Sed quantum superaverit Apollonium vide Scalig. Poët. l. 5. c. 6.

7. *Aut Parthenii*] Parthenium Nicænum, ut voluit Vossius, imitatus est. Fuit enim & alter Chius, teste Suida. Parthenii versum à Virgilio expressum producit Auctor noster l. 13. cap. 25. Ejusdem Μεταμορφώσεις, quas Plutarchus citat, Ovidium imitatum fuisse, vero simile est. Parthenium quoque in pretio habuit Tiberius. Audi Suetonium in vita Tiberii: *Fecit & græca poëmata, imitatus Euphorionem, & Rhianum, & Parthenium, quibus Poëtis admodum delectatus, scripta eorum & imagines publicis bibliothecis inter veteres & præcipuos auctores dedicavit.* Quorum poëtarum etiam meminit Cicero II. de Divinat. item III. Tuscul. meminit quoque Parthenii Probus in Eclog. III. Virgilii, & Artemidorus lib. IV. Ὀνειροκρ. Lilius tamen Gyraldus in Dial. de Poët. Virgilium Parthenium Chium imitatum fuisse existimat, qui, ut creditum, ex Homeri posteris unus fuit, & de patre suo Thestore scripsit, & alia nonnulla amatoria: quæ tamen alteri Parthenio nonnulli adscribunt.

8. *Callimachi*] Complura prosa & vorsa oratione scripsit, teste Suida. Inter

[9] Βάλλει καὶ μάλοισι τὸν αἰπόλον ἁ Κλεαρίστα
Τὰς αἶγας παρελῶντα, καὶ ἁδύ τι ποππυλιάσδει.

[10] *Malo me Galatea petit, lasciva puella:*
Et fugit ad salices, & se cupit ante videri.

illud quoque alio in loco animadvertimus cautè omissum, quod est in Græco versu dulcissimum.

[11] Τίτυρ' ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε, βόσκε τὰς αἶγας,
Καὶ ποτὶ τὰν κράναν ἄγε Τίτυρε· καὶ τὸν ἐνόρχαν
Τὸν Λιβυκὸν [12] Κνάκωνα φυλάσσεο, μή τυ κορύψῃ.

quo enim pacto diceret, τὸ καλὸν πεφιλαμένε, verba hercle non translaticia, sed cujusdam nativæ dulcedinis. [13] hoc igitur

ter quæ Αἴτια libri fabularum pleni, & qui res à memoria remotissimas continebant. Propertius *somnia Callimachi* appellat. Finxerat enim somniando se Musarum cœtui interfuisse, atque ab iis res obscuras & intricatas percepisse. vide Anthol. lib. 1. Ep 65. & lib. 3. 25. Virgilius hæc & alia quæ non extant imitatus videtur. sicuti autem teste Strabone lib. 1. Callimachus Homerum imitatus est, ita Callimachum Virgilius.

9. Βάλλει] Id est,
Ferit & malis caprarium Clearista
Capras prætereagentem, & suave aliquid admurmurat.
extat εἰδυλ. έ.

10. *Malo me Galatea*] Elegantissimi hi versus habentur Eclog. III. Exprimit Poeta lasciviam, cum petit malis: virginem, cum fugit: muliebre ingenium, cum cupit se videri.

11. Τίτυρ' ἐμὶν, &c.] Extat εἰδ. γ. i.e.
O Tityre mihi admodum amate, pasce capellas
Et ad fontem duc Tityre, & illum coleatum hircum
Libycum Cnaconа caveto, ne te cornu feriat.

12. Κνάκωνα] Hirci nomen proprium. Hesychio κνακὸν, λευκὸν, πυῤῥὸν, *album* vel *fulvum* denotat. Scholiastes Theocriti *album* quoque interpretatur, ἀπὸ τῆς κνήκης τοῦ σπέρματος λευκοῦ ὄντος. granum carthami intelligit, quod sane album est. κνὰξ Hesychio quoque est γάλα sive lac, unde lacteus color κνακὸς. Sed quomodo Hesychius dixit κνακὸν *album*, *rufum*. quia semen cneci album, flos luteus vel croceus. Hesychius: κνηκὸν (quod Dorice κνακὸν) τὸ κιῤῥίζον χρῶμα ἐπὶ τοῦ ἄνθους, ὅτε δὲ ἐπὶ καρπῷ τὸ λευκόν. Κνακίας, interpretatur quoque Hesychius, ψάρος ἵππος, qui albas maculas in nigro vel fulvo habet. Dioscorides utique fructum κνήκου (vulgo male scribitur κνίκου) dicit album & rufum, vel quod color maculis sparsus sit, vel quod pallidus rufus. Hircus itaque forsan maculis albis & rufis vel nigris mixtus fuit: atque inde nomen accepit. De Cneco vide Theophrastum lib. 6. cap. 4. de Histor. Plant. De colore lege Salmas. in Plin. Exercit. pag. 895. & 896.

13. *Hoc igitur reliquit*] Non defuit igitur linguæ, sed ab ea defectus est. At quod supplevit, quanta cum gratia? Nam sane hoc ipsum τὸ καλὸν ne ceteræ

igitur reliquit, & cetera vertit non infestiviter: [14] nisi quod caprum dixit, quem Theocritus ἐνόρχαν appellavit. auctore enim M. Varrone is demum Latine caper dicitur qui excastratus est.

[15] *Tityre dum redeo, brevis est via, pasce capellas:*
Et potum pastas age Tityre: & inter agendum,
Occursare capro (cornu ferit ille) caveto.

Et quoniam de transferendis sententiis loquor, memini audisse me ex [16] Valerii Probi discipulis, docti hominis & in [17] intelligendis pensitandisque veteribus scriptis bene callidi, solitum eum dicere, nihil quicquam tam [18] improspere Virgilium ex Homero vertisse, quam versus hos amœnissimos, quos de Nausicaa Homerus fecit.

[19] Οἵη δ' Ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεος ἰοχέαιρα,
Ἢ κατὰ Τηΰγετον περιμήκετον, ἢ Ἐρύμανθον,
Τερπομένη κάπροισι, καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισι,
Τῇ δέ θ' ἅμα νύμφαι, κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο,
Ἀγρο-

terræ quidem ejusdem Græciæ nationes sua lingua queant explicare. Sed & *pastas* dixit, longe quam ille efficacius, quas potum ducat. Est enim pecus minime siticulosum. Et repetitio *pascendi* in *pastas* elegans est. Ita Jul. Cæs. Scaliger lib. 5. de Art. Poët. cap. 5.

14. *Nisi quod caprum dixit*] Caprum pro castrato, ut plerique, ita Martialis dixit, *Dum jugulas hircum factus es ipse caper.* Virgilius tamen ita loquitur etiam alibi, *Vir gregis ipse caper.* Vetus autem interpres Theocriti tam ἐνόρχαν, quam ἰνόρχαν legisse videtur, cum inter scholia addat, ἡμιζωμίαν. Ita forsan Virgilius legit. ἡμιζωμίας est, cui unus testis exectus est. Sed vir doctus in Adversariis pro ἡμιτομίαν legit τὸν μὴ τομίαν.

15. *Tityre dum redeo*] Extant hi versus Ecloga IX. ℣. 23. & seqq.

16. *Valerii Probi*] De quo alibi diximus.

17. *Intelligendis*] Cod. Torn. *legendis.*

18. *Improspere*] Forsan, *præpostere.*

19. Οἵη δ' Ἄρτεμις] Id est,

Qualis autem Diana incedit per montem sagittis gaudens,
Aut per Taygetum arduum, aut Erymanthum,
Sese oblectans capris, & velocibus cervis,
Simul cum illâ nymphæ filiæ Iovis Ægiochi
Agrestes ludunt, gaudet vero mente Latona.
Omnes vero ipsa capite supereminet, atque fronte.
Facilis vero cognitu est. pulchræ vero omnes.

Taygetus hic mons Laconicæ, *Erymanthus* Arcadiæ, ut notum est. Extant autem versus Οδ. γ.

20. Ῥεῖα

Ἀγρονόμοι παίζουσι· γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ·
Πασάων δ' ὑπὲρ ἥγε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα·
[20] ῥεῖα δ' [21] ἀριγνώτη πέλεται· καλαὶ δέ τε πᾶσαι.
Qualis [22] *in Eurotæ ripis aut per juga Cynthi*
Exercet Diana choros; quam mille secutæ
Hinc atque hinc glomerantur [23] *Oreades. illa pharetram*
Fert humero; gradiensque deas supereminet omnis.
[24] *Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.*

Primum omnium [25] id visum esse [26] dicebant Probo, quod apud Homerum [27] quidem virgo Nausicaa ludibunda inter familiares puellas in locis solis recte atque commode confertur cum Diana venante in jugis montium inter agrestes deas; nequaquam autem conveniens Virgilium fecisse, [28] quoniam Dido in urbe media ingrediens inter Tyrios Principes, cultu atque incessu serio, *instans operi*, sicut ipse ait, [30] *regnisque futuris*, nihil ejus similitudinis capere [31] posset, [32] quæ lusibus atque venatibus Dianæ [33] congruit: rum

20. Ῥεῖα] Post hunc versum in Vett. Editt. hic versus additur:
Ὣς ἥ γ' ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἀδμής.
Id est,
Sic illa inter ancillas excellebat Virgo indomita.

21. Ἀριγνώτη] Scholiastes, *μεγάλως γνωστὴ καὶ φοβερά.*

22. *Qualis in Eurotæ ripis*] Extant versus Æneid. I. ℣s. 502.

In Eurotæ ripis] Fluvii Laconicæ, sicuti *Cynthus* mons Deli.

23. *Oreades*] Nymphæ montium, sicuti Dryades sylvarum, fontium Napeæ, vel Naiades, maris Nereides.

24. *Latonæ*] Post hunc versum in Vett. Editt. adjecti hi versus,
Talis erat Dido, talem se læta ferebat
Per medios: instans operi, regnisq; futuris.

25. *Id visum*] Ita Gis. Ms. Vett. Ed. *diversum. Divisu* in alio Ms. In margine mei C. adnotatum, *mirum id visum esse.*

26. *Dicebant Probo*] Germana hæc veritas. Refert enim hic Gellius audita à Probi discipulis. Vett. Editt. habent corrupte, *dicebat Probus.*

27. *Quidem*] Aliter, *quadam.*

28. *Quoniam Dido in urbe*] Personæ comparantur, non loca. Neque etiam in comparationibus omnis similitudo requiritur.

29. *Inter Tyrios Principes*] Virgilius dicit, *Iuvenum stipante caterva.* Atque ad hoc tantum sequentem comparationem pertinere dicit Servius.

30. *Regnisque futuris*] Carthaginiensium.

31. *Posset.*] C. Torn. *possit.*

32. *Quæ lusibus atq; venatibus Dianæ*] Dianam Homerus non describit venantem, verum dicit sagittarum jactu & capreis atq; cervis delectari. Si enim esset in venatione, quare nymphas colludentes introducit? Infelix venatio, ubi fabulæ & lusus feras fugitant.

33. *Congruit*] C. Torn. *congruat.*

34. *Aper-*

tum postea quod Homerus studia atque oblectamenta in venando Dianæ honeste [34] aperteque dicit; Virgilius autem, [35] quum de venatu deæ nihil dixisset, [36] pharetram [37] tantum facit eam ferre [38] in humero, [39] tamquam si onus & sarcinam: atque illud impense Probum esse demiratum in Virgilio dicebant, quod Homerica quidem [40] Λητὼ [41] gaudium gaudeat [42] genuinum & intimum, atque in ipso penetrali cordis & animæ vigens ([43] siquidem non aliud est γέγηθε δέ τε φρένα Λητὼ) ipse autem imitari hoc volens gaudia fecerit pigra & levia & cunctantia & quasi in summo pectore [44] supernantia. nescire enim sese quid significaret aliud, [45] *pertentat*. præter ista omnia, [46] florem ipsius totius loci Virgilium videri omisisse; quod hunc Homeri versum exigue secutus sit;

Ῥεῖα

34. *Aperteque*] Aliter, *apteque*.

35. *Quum de venatu deæ nihil dixisset*] Neque Homerus hoc fecit, uti dixi. Et satius erat de venatione tacere; cum ad comparationem nihil attineret. Quinetiam, ubi dicit Poëta, *Exercet Diana choros*, recte ad illum locum ita observavit Servius: *Hoc non ad comparationem pertinet: sed est poëticæ descriptionis evagatio; quod chori nec personis hic, nec locis congruunt. Saltantium enim & cantantium dicuntur.*

36. *Pharetram tantum*] Recte, quia & Dianæ & Apollinis erat gestamen. Nymphæ ad latus gerebant, sicuti soli Dii ἀμφηρεφέα, alii vero non, sed detectam. Vide de his omnibus cum judicio differentem Jul. Cæs. Scaligerum lib. 5. Art. Poët. qui Criticus vocatur, cap. 3. Quin etiam pharetra Tyriarum virginum insigne, ut Virgilius hoc versu testatur,

Virginibus Tyriis mos est gestare pharetram.

37. *Tantum*] Vett. Editt. *tamen*.

38. *In humero*] In Cod. Torn. deest.

39. *Tamquam si onus & sarcinam*] MS. *tamquam sit onus & sarcina*.

40. Λητὼ] Latona.

41. *Gaudium gaudeat*] Ita etiam Catullus, & Terentius loquuntur, Græci dicunt χαίρειν χαράν.

42. *Genuinum*] Verum, solidum, nativum.

43. *Siquidem non aliud est*] Non video tam ingens hic denotari gaudium.

44. *Supernantia*] Supernatantia. In margine Cod. Voss. legitur *superemínentia*.

45. *Pertentant*] Servius interpretatur, *vehementer tentant*, *Alibi*, inquit, *leviter*, *ut*, blanda vicissim gaudia pertentant mentem. *Sunt enim multa quæ pro locis intelliguntur, ut impotens, & satis, & minus, & nihil potens, significat.* Quinetiam gaudia tacitum pectus pertentabant, quæ vehementem affectum ostendunt, nimia enim lætitia vocis usum adimit, & taciturnitatem parit.

46. *Florem*] Præstantissimum florentissimumque locum.

Florem ipsius totius loci] Non ab re videtur omisisse illum versum, quia proposito non inserviebat. Licet enim Deæ conveniat, non tamen continuo fœminæ, & viduæ, & fugitivæ, & sollicitæ.

47. *Una*

Ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται· καλαὶ δέ τε πᾶσαι.
quando nulla major cumulatiorque pulchritudinis laus dici potuerit, quam quod una inter omnis pulchras excelleret, [46] una facile ex omnibus nosceretur.

47. *Vna facile*] Dixit tamen Virgilius: *gradiensque deas supereminet omnes*, quo expressit, ἀριγνώτη πέλει.

CAP. X.

Quod Annaus Cornutus versus Virgilii, quibus Veneris & Vulcani concubitum pudice operteque dixit, reprehensione spurca & odiosa inquinavit.

[1] ANnianus poëta & plerique cum eo [2] ejusdem Musæ viri summis assiduisque laudibus hos Virgilii versus ferebant; quibus Volcanum & Venerem junctos mixtosque jure conjugii, rem lege naturæ operiendam [3] verecunda quadam tralatione verborum quum ostenderet demonstraretque, protexit, [4] sic enim scripsit:

- - ea verba locutus
Optatos dedit amplexus; placidumque petivit
[5] *Conjugis infusus gremio per membra soporem.*

minus autem difficile esse arbitrabantur in istiusmodi re dicenda verbis uti uno atque altero brevi tenuique eam signo demonstrantibus, sicuti Homerus dixit: [6] παρθενίην ζώνην

ANnianus poëta] Vide lib. 7. cap. 7. & lib. 20. cap. 8. Inter cætera Fescenninos quoque versus scripsit.

2. *Ejusdem Musæ*] Ejusdem scientiæ.

3. *Verecunda quadam tralatione*] Ita Euripides Priamum ἀροτῆρα τέκνων & φυτουργὸν appellavit, & Hesiodus passim de concubitu dixit, μιχθεὶς ἐν φιλότητι. Plautus, *fundum arare*.

4. *Sic enim scripsit*] Æneid. VIII. ℣. 404. & seqq.

5. *Conjugis infusus gremio*] Ad hunc locum ita Servius. *Hoc est, ante concubuit, & sic quievit. Probus vero & Carminius propter sensum cacephaton*, infusum *legunt, ut sit sensus, Dormiit cum conjuge dormiente, id est, petiit soporem infusum, etiam conjugis è gremio. Alii* infusus *legunt, ut significetur coïsse illos, & sic sopitos, & volunt esse emphasin coitus, nam* infusum gremio soporem *nihil esse dicunt: multi autem cacephaton accipiunt; ne duo epitheta videantur*, placidum *&* infusum. *Alii figurate accipiunt*, placidum per membra, *pro eo quod est placidum membris.*

6. Παρθενικὴν] Παρθενίην apud

ζώνlω 7 & λέκτροιο θεσμὸν, & ἔργα φιλοτήσια.

Τὼ μὲν δ᾽ ἐν τρητοῖσι καλδύνασθεν λεχέεσσιν.

tot vero & tam evidentibus ac tamen non [10] prætextatis; sed

Homerum legitur ὀδ. λ. versu 244. Ita autem loquitur Poëta:

Λῦσε ᾗ παρθενίlω ζώνlω, κατὰ δ᾽ ὕπνον ἔχευεν,

Solvit autem virginalem zonam, somnumque superinfudit.

Dicitur autem Græcis zona solvi iis quibus virginitas minuitur, nonnunquam etiam de parientibus, quam Dianæ λυσιζώνῳ consecrabant, ut testatur Apollonii scholiastes. Apud Romanos, ut Festus loquitur, *cingulo nova nupta præcingebatur, quod vir in lecto solvebat, factum ex lana ovis, ut sicut illa in glomos sublata conjuncta inter se sit, sic vir suus secum cinctus vinctusque esset. Hoc Herculaneo nodo vinctum vir solvit, ominis gratia, ut ille fœlix sit in suscipiendis liberis, ut fuit Hercules, qui LXX liberos reliquit.* Virginali autem Deæ virgines zonam solvebant, ut testatur Varro apud Augustin. De Civ. lib. 4. cap. 11.

7. Καὶ λέκτροιο θεσμὸν] Occurrit hic versus ὀδ. ψ, ῡ. 295.

οἱ μὲν ἔπειτα

Ἀσπάσιοι λέκτροιο παλαιοῦ θεσμὸν ἵκοντο.

- - Hi quidem postea

Mutuo se amplectentes veteris lecti legem repetiverunt.

Obiter notandum, quod Aristarchus & Aristophanes, ut scholiastes refert, hic Odysseæ finem statuerunt, secus atq; in vulgatis hodie reperitur exemplaribus.

8. Ἔργα φιλοτήσια] Occurrit apud Homerum Ὀδ. θ. ῡ. 245.

Αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ᾽ ἐτέλεσσε θεὸς φιλοτήσια ἔργα,

Id est,

Cæterum postquam perfecit Deus amatoria opera.

9. Τὼ μὲν δ᾽ ἐν τρητοῖσι] Ita ex Vett. Editt. & ipso Homero Iliad. λ. versu 448. emendandus est hic versus. Vulgo legitur,

Τὸν μὲν ἄρ᾽ ἐν τρητοῖσι κατευνάσαντ᾽ ἐν λεχέεσσι.

Apud Homerum legitur,

Τὼ μὲν δ᾽ ἐν τρητοῖσι κατεύνασθεν λεχέεσσι, Id est,

Et hi quidem in pertusis cubarunt lectis. τρητοῖσι interpretatur scholiastes, τετρυπημένοις πρὸς τὴν τῶν σχοινίων δέσιν, id est, *perforatis ad funium ligaturam.* Sed forsan ad rem Veneream trahendum est.

10. *Prætextatis*] Obscœnis. Verba prætextata dici à prætextatis fabulis existimat Turnebus, in quibus fœdissima & turpissima dicta erant & argumenta. Verum Josephus Scaliger prætextatas fabulas inter tragœdias recenset, easque dicit gravissimis personis, & cothurno, non socco idoneas esse. Nullus itaque hic locus fuerit verbis obscœnis & ludicris. Sed Donatus ad prologum Adelphorum conjungit fabulam *tabernariam, prætextam, crepidatam,* & *Attellanam.* Festus aliam proponit interpretationem his verbis: *Prætextatum* (legitur quoque *prætextum*) *sermonem quidam putant dici, quod prætextatis nefas sit obscœno verbo uti. Alii, quod nubentibus depositis prætextis à multitudine puerorum obscœna clamentur.* Posterius magis placet. Pueri enim in nuptiis Fescenninas locutiones & obscœnos jocos jactabant, & ipsi quoque prætextati erant. Unde forsan prætextata verba dicta sunt. De Fescennines versibus vide Festum, & Livium libro septimo, qui Glyconiis similes fuisse commemorat. Dicit Festus *depositis prætextis à multitudine puerorum obscœna clamari.* Notandum quod virgines

ſed puris honeſtiſque verbis venerandum illud concubii pudici ſecretum neminem quemquam alium dixiſſe. ſed 11 Annæus Cornutus, homo ſane pleraque alia non indoctus neque imprudens, in ſecundo tamen librorum, quos de figuris ſententiarum compoſuit, egregiam totius iſtius verecundiæ laudem inſulſa nimis & odioſa ſcrutatione violavit. nam quum genus hoc figuræ probaſſet, & ſatis circumſpecte factos eſſe verſus dixiſſet: 12 *membra* tamen, inquit, paulo incautius nominavit.

nes nuptiarum tempore prætextam deponerent, quam Fortunæ Virginali offerebant. Hinc Arnobius: *Virginum togulas Fortunam defertis ad Virginalem.*

11. *Annæus Cornutus*] Vide ſupra p. 120.

12. *Membra*] Pudenda intellexit Probus; ſicut poëtæ nonnunquam appellant. Unde illud in Priapeiis:

Sed ruber hortorum cuſtos membroſior æquo.

Sed poëta Virgilius imitatus eſt Lucretium,

Nunc quibus ille modis ſomnus per membra quietem
Irrigat - - -

CAP. XI.

De Valerio Corvino, & unde Corvinus.

1 De M. Valerio, qui Corvinus appellatus eſt, ob auxilium propugnationemque corvi alitis, haud quiſquam eſt nobilium ſcriptorum qui ſecus dixerit. ea res prorſus admiranda ſic profecto eſt in libris annalibus memorata. Adoleſcens 2 tali genere editus, Furio, & Appio conſulibus fit tribunus militaris. atque in eo tempore copiæ Gallorum ingentes 3 agrum Pomptinum inſederant: inſtrue-

DE *M. Valerio*] Vulgo, *Maximo*. male. ſcribit eandem hiſtoriam Livius lib. 7. & Valer. lib. 8. c. 15.

2. *Tali genere editus*] Reſpicit ad initium capitis *M. Valerio*, atque hinc ex tali genere editū refert. Antiquiſſimam Valeriam gentem cum Tatio rege Romam veniſſe tradit Dionyſius lib. 4. De Valerio Publicola vide Plutarchum in ejus vita. Quidam hic legunt *Italo genere*. male. Juſtus Lipſius putabat non eſſe hæc verba Agellii, ſed antiqui cujuſpiam Annalium ſcriptoris, cujus nomen omiſſum ſit. Itaque cum antea parentes nominaſſet Valerii & decora gentis, ſubjecit, *tali genere*, nimirum quale memoratum.

3. *Agrum Pomptinum*] Aliter, *Pontinus*. A干Pometia dicitur *Pometinus*, *Pomtinus*, vel *Pomptinus*, & quia *m* ante *t* faci-

instruebanturque acies 4 à consulibus de vi ac multitudine hostium 5 satis agentibus. dux interea Gallorum, vasta & ardua proceritate, armisque auro præfulgentibus, 6 grandia ingrediens & manu telum reciprocans incedebat: perque contemtum & superbiam circumspiciens despiciensque omnia, venire jubet & congredi, si quis pugnare secum ex omni Romano exercitu auderet. tum Valerius tribunus, cæteris inter metum pudoremque ambiguis, impetrato prius à consulibus ut in Gallum tam 7 immaniter arrogantem pugnare sese permitterent, progreditur intrepide modesteque obviam: & congrediuntur, & consistunt, & conserebantur jam manus; atque ibi 8 vis quædam divina fit. corvus repente improvisus advolat, & super galeam tribuni insistit, atque inde in adversarii os atque oculos pugnare incipit, 9 insilibat, obturbabat, unguibus manum laniabat,

t facile liquescit, *Pontinus*. Unde & Pontinus ager dicitur, sicuti etiam ejusdem nominis paludes. Volscorum Pomentinorum campum appellat Strabo lib. 5. & fuit illa maxima planities ad Tarracinam usque, ubi Pomtinæ erant paludes.

4. *A consulibus*] Deest *à* in Gis. membr. atque interpunctio fit, post *acies*.

5. *Satis agentibus*] Ita Ms. Giselini & vet. Ven. Ed. aliter *satagentibus*. *Satis agentibus*, id est, satis laborantibus.

6. *Grandia ingrediens*] Ita Vet. Ed. Ven. anni CIↃ CCCC LXXVII, quæ vice Ms. esse potest, & Ms. Giselin. vulgo *gratia dimicandi*. *Grandia ingredi* græcanicum est. Homerus dixit μακρὰ βιβάς, & Ammianus *grandia incedens*. Vide Lips. lib. 2. Ep. Q. Ep. 16.

7. *Immaniter*] Ms. *inaniter*.

8. *Vis quædam divina*] Livius: *Minus insigne certamen humanum numine interposito Deorum factum. namque conserenti jam manum Romano corvus repente in galea consedit, in hostem versus; quod primo ut augurium cælo dimissum, lætus accepit tribunus. precatus deinde; Si divus, si diva esset, qui sibi præpetem misisset, volens propitius adesset. Dictum mirabile, tenuit non solum ales captam semel sedem, sed quotiescunque certamen initum est, levans se alis, os oculosque hostis rostro & unguibus appetiit: donec territum prodigii talis visu, oculisque simul ac mente turbatum, Valerius obtruncat. Corvus è conspectu elatus clam orientem petiit.* Corvus, uti notum, erat inauspicata avis, ideoque Gallo huic funesta fuit. De Ciceronis interitu, insidente corvorum agmine in antennæ cornibus, cum Cicero navi in Formianum aufugeret, vide Plutarchum in vita Ciceronis, qui addit in prætorii fenestris corvos quoque insedisse, togamque, & stragulum quo opertus erat Cicero, cum se quieti dedisset, rostro paulatim corvum à facie detraxisse. Vide & Appianum lib. 5. Bell. civ. Sed hæc obiter.

9. *Insilibat*] Ita Gis. membr. vulgo *insibilat*, *obturbat*.

niabat, & prospectum [10] alis arcebat; atque, ubi satis sævierat, revolabat in galeam tribuni. sic tribunus, spectante utroque exercitu, & sua virtute nisus & opera alitis [11] propugnatus, ducem hostium ferocissimum vicit interfecitque; atque ob hanc causam cognomen habuit *Corvinus*. [12] id factum est [13] anno quadringentesimo quinto post Romam conditam. [14] Statuam Corvino isti divus Augustus in [15] foro suo statuendam curavit. in ejus statuæ capite corvi simulachrum est rei pugnæque, [16] quam diximus, monumentum.

10. *Alis*] Gisel. Cod. *alias*.

11. *Propugnatus*] Ita Vet. Ed. Ven. & Ms. Gis. vulgo *propugnantis*.

12. *Id factum*] A superiori verbo statim post initium capitis, *Adolescens*, usque ad hunc locum putabat Scriverius esse verba Quadrigarii, qui pugnam Manlii Torquati simili modo infra c. 13. descripsit.

13. *Anno*] Aliter, *annis* CCCCV.

14. *Statuam*] In porticibus, quæ ad latera fori erant, statuæ erectæ Regum, ducumque Romanorum triumphali effigie. Suetonius in Augusto cap. 31. *Proximum à dîs immortalibus honorem memoriæ ducum præstitit, qui imperium Populi R. ex minimo maximum reddidissent. Itaque & opera cujusque manentibus titulis præstituit: & statuas omnium triumphali effigie in utraque fori sui porticu dedicavit. Professus est edicto, commentum id se, ut illorum velut ad exemplar, & ipse dum viveret, & insequentium ætatum Principes exigerentur à civibus.* Inter illas igitur statuas etiam hæc Corvini fuit.

15. *In foro suo*] Augustus forum tertium præter Romanum & Julium constituit, in quo & Martis Victoris templum dedicatum. Ovidius,

Ultor ad ipse suos cœlo descendit honores
Templaque in Augusto conspicienda foro.

Inter urbis maxima opera recenset Plinius. Restitutum postea ab Hadriano est, teste Spartiano.

16. *Quam*] Gis. Ms. *ut*.

CAP. XII.

De verbis quæ in utramque partem significatione reciproca & adversa dicuntur.

UT *formidolosus* dici potest & qui formidat & qui formidatur, ut *invidiosus*, & qui invidet & cui invidetur; ut *suspiciosus* & qui suspicatur & qui suspectus est; ut *ambitiosus* & qui ambit & qui ambitur; ut item *gratiosus* & qui adhibet gratias & qui admittit; ut *laboriosus* & qui laborat & qui labori est; ut pleraque alia hujuscemodi in utramque partem

partem dicuntur: ita *infestus* ancipiti quoque significatione est. nam & is *infestus* appellatur, qui malum infert cuipiam: & contra, cui aliunde impendet malum, is quoque *infestus* dicitur. sed quod prius posui profecto exemplis non indiget. sic adeo multi loquuntur, ut *infestum* dicant inimicum atque adversum. alterum autem illud 1 ignorabilius obscuriusque est. quis enim 2 è medio facile dixerit, *infestum* esse, cui alter infestus est? & veteres plerique ita dixerunt; & M. Tullius in oratione, quam pro 3 Cn. Planco scripsit, 4 vocabulo hoc sic usus est: *Dolebam*, inquit, *judices, & acerbe ferebam, si hujus salus ob eam ipsam causam esset infestior, quod is meam salutem atque vitam sua benivolentia, præsidio custodiaque texisset*. Nos igitur de origine & ratione verbi quærebamus, atque ita in 5 Nigidianis 6 scriptum invenimus. *Infestum à festinando dictum. nam qui instat*, inquit, *alicui, eumque properans urget, opprimereque eum studet festinatque: aut contra de alicujus periculo & exitio festinatur: is uterque infestus dicitur, ab instantia atque imminentia fraudis, quam vel facturus cuipiam vel passurus est*. Ne quis autem de *suspicioso*, quod supra posuimus, & de *formidoloso* in eam partem, quæ minus usitata est, exemplum requirat; inveniet de *suspicioso*, apud 7 M. Catonem de re Floria, ita scriptum: *Sed nisi qui palam*

1 *Ignorabilius*] Vet. Ed. *ignobilius*.

2. *E medio*] Aliter, *in medio*.

3. *Cn. Planco*] Cod. Torn. *Plancio*. Extant hæc verba apud Ciceronem in principio Orationis.

4. *Vocabulo hoc sic usus est*] Citat quoque Nonius eundem locum.

5. *In Nigidianis*] Citat quoque Nigidiū Nonius hoc modo: *infesti proprietatem hanc esse Nigidius voluit, quasi nimium festinantis ad scelus, vel fraudem.*

6. *Scriptum invenimus*] Vett. Editt. legunt, *invenimus commentariis scriptum*. *Commentaria* aliquotiens citat Gellius, ut lib. 15. c. 3. & l. 17. c. 13. aliisque in locis.

7. *M. Catonem de re Floria*] Cato enim contra Floralia, atque eorundem obscœnitatem librum scripsit, postquam semel theatro abiisset. De his ludis ita scribit Lactantius lib. 1. de Fals. Relig. *Celebrantur ergo illi ludi cum omni lascivia convenientes memoriæ meretricis. Nam præter verborum licentiam, quibus obscœnitas omnis effunditur; exuuntur etiam vestibus populo flagitante meretrices; quæ tunc mimarum funguntur officio, & in conspectu populi usque ad satietatem impudicorum luminum cum pudendis motibus detinentur.* Arnob. l. 7. *Existimatur se tractari honorifice Flora, si suis in ludis flagitiosas conspexerit res agi, & migratum ab lupanaribus in theatra.* Hanc Floram propudiosam meretricem

palam corpore pecuniam quæreret, aut se lenoni locavisset, [8] *& si fabulosus & suspiciosus fuisset; vim in corpus liberum non æquum censuere afferri. suspiciosum* enim Cato hoc in loco suspectum significat, non suspicantem. *formidolosum* autem, qui formidatur, Sallustius in Catilina ita dicit. *Igitur talibus viris non labos insolitus, non locus ullus asper aut arduus erat, non armatus hostis formidolosus.* Item [9] C. Calvus in poëmatis, *laboriosus*, dicit, non, ut vulgo dicitur, qui laborat, sed in quo laboratur:

Durum, inquit, *rus* [10] *fugis &* [11] *laboriosum.*

Eadem ratione [12] Laberius quoque in Sororibus,

Æcastor, inquit, *multum somniculosum* : & [13] Cinna in poëmatis:

Somni-

tricem fuisse testantur Plutarchus, Minutius, Augustinus. vide quoque Ovidium lib. 5. Fastor. & Valerium lib. 2. cap. 10. *Res* itaque *Floria* esse videtur, quæ ad Floram vel Florim pertinet. Flora enim etiam Dea Floris appellatur Ovidio. Eadem & ἀρχαικῶς Flaura nominata. Ita vilem contemptamque meretriculam denotant. φλαῦρος enim Græcis *malam*, *vilem* significat. ut φλαῦρον ἔπος Sophocli dicitur: Ita non à floribus sed ἀπὸ τοῦ φλαυρότητος dicta fuerit. Apud Lactantium lib. 1. de Fals. Rel. cap. 20. pro *Faulam* emenda *Flauram*. Ita *Florum* quoque & *Flaurum* veteres dicebant. Vide Sueton. in Vespas. c. 22.

8. *Et si fabulosus*] Ita se habet novissima editio Gellii, nescio an vitio typothetæ. In omnibus, quas vidi, editionibus, legitur *famulosus*. legendũ *famosus*. Neque enim servilis conditionis homo intelligitur, cum inter liberos homines recenseat, dicit enim auctor noster, *vim in corpus liberum non æquum censuere afferri*. Inter alios autem excipit *famulosum*. Scribo itaque *famosum*. nisi *fabulosum*, pro *scenico* sumas, qui infamis habebatur. vide tit. D. de His qui not. inf.

9. *C. Calvus*] Poëta lascivus, ingenio pollens, familiaris admodum Catullo, adeo ut cum Catullo nominetur ab Horatio,

Nil præter Calvum & doctus cantare Catullum.

Ejus versus in mortem Quinctiliæ laudat Catullus, & Propertius lib. 2. Eleg. Alius fuit Calvus orator, cujus Seneca & Quinctilianus meminerunt, quem quidam omnibus anteponere oratoribus non dubitarunt.

10. *Fugis &*] Cod. Torn. *fugi sed.*

11. *Laboriosum*] Ita Catullus Nepotis *chartas doctas & laboriosas* appellat.

12. *Laberius quoque in Sororibus*] Citat quoque Nonius in verbo *somniculosus*. Sed interpretatur barbare, *quo ad somnos vacet*, forsan scribendum *vocet*. Nam hîc ille est, qui somnum conciliat, καρωτικός. Et juxta Mercerum in Annotationibus ad Nonium forsan legi debit, *Ecastor mustum somniculosum.* Verba sunt mulieris quæ mustum ebiberat.

13. *Cinna in Poëmatis*] Hic tanto in pretio fuit Virgilio, ut se longe inferiorem illo in Bucolicis Eclog. 9. statuat.

Nam neque adhuc Vario videor, nec dicere Cinna

Digna

14 *Somniculosam ut Pœnus aspidem Psyllus.*

15 *Metus* æque & *injuria*, atque alia quædam id genus, sic utroqueversum dici possunt. nam *metus* hostium recte dicitur, & quum timent hostes & quum timentur. itaque Sallustius in historia prima, *metum Pompeji* dixit, non quod Pompejus metueret (quod est usitatius) sed quod metueretur. Verba hæc Sallustii sunt: 16 *Id bellum excitabat metus Pompeji victoris Hiempsalem in regnum restituentis.* Item alio in loco: *Postquam remoto metu Punico* 17 *simultates exercere vacuum fuit.* *Injurias* itidem dicimus tam illorum qui

Digna, sed argutos interstrepere anser olores.

Præter Epigrammata edidit opus elaboratum, sed obscurum, *Smyrnam* nomine, in quo poliendo novem integros annos impenderat. Extat in ejusdem Smyrnam Epigramma Catulli.

14. *Somniculosam ut Pœnus aspidem*] Aspides Ægypto & Libyæ propriæ letalem somnum inducunt. Tres erant species, χερσαῖαι, χελιδόνιαι, & πτυάδες. Χερσαῖαι dictæ, quod in mediterraneis victitarent, Chelidoniæ quod fuscæ essent instar hirundinum, Ptyades quod sputo inficerent. Omnes veneno suo somniferæ erant, & hinc ὑπνάλεαι dictæ, Ita Aspidis morsu tanquam somno soluta fuit Cleopatra. Vide Nicandrum in Theriacis, Galenum, Aëtium lib. 13. Plin. lib. 8. c. 23. Quinetiam ipsis aspidibus somnus injiciebatur. Virg. 7. Æn.

Vipereo generi & graviter spirantibus hydris
Spargere qui somnos cantuque manuque solebat.

Somniculosam itaque etiam referri potest ad aspidem somno sopitam, vel quod ipsæ semper oculis sopore plenis sint, ut testatur Nicander.

Pœnus aspidem Psyllus] Psylli Africæ populi supra Garamantes, quorum regionem postea Nasamones habitarunt teste Herodoto. Nicander eos circa Syrtes posuit. Plinius lib. 7. cap. 2. de his similibusque populis ita loquitur: *Crates Pergamenus in Hellesponto circa Parium genus hominum fuisse tradit, quos Ophiogenes vocant, serpentum ictus contactu levare solitos, & manu imposita, venena extrahere corpori. Varro etiam nunc esse paucos ibi, quorum salivæ contra ictus serpentum medeantur. Similis & in Africa gens Psyllorum fuit, ut Agatharchides scribit, à Psyllo rege dicta, cujus sepulchrum in parte Syrtium majorum est. Horum corpori ingenitum fuit virus exitiale serpentibus, ut cujus odore sopirent eas. Mos vero liberos genitos protinus objiciendi sævissimis earum, eoque genere pudicitiam conjugum experiendi, non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus.* Varronis locum ex lib. 1. Rer. Hum. adducit quoque Priscianus. Etiam suctu Psyllos extrahere venenum Plinius dicit lib. 28. cap. 3. & Dio lib. 53. ubi de Cleopatræ morte agit. Vide quoque Strabonem lib. 13. & lib. 17. qui incantatione hoc factum arbitratur. Sicuti idem de Marsis hoc testatur Silius lib. 7. & Virg. lib. 7. Æn.

15. *Metus*] Cod. Torn. *metus quoque*.

16. *Id bellum*] Extat in fragmentis lib. 1. Histor.

17. *Simultates*] In margine mei Cod. adscriptum, *milites*.

qui patiuntur, quam qui faciunt. quarum dictionum exempla sunt facilia inventu. illud etiam dictum à Virgilio eamdem habet formam communicatæ ultro & citro significationis:

18 *Et vulnere*, inquit, *tardus Ulyxi.*

quum diceret vulnus, non quod accepisset Ulyxes, sed quod dedisset. *Nescius* quoque dicitur tam is qui nescitur, quam qui nescit. sed super eo *qui nescit* frequens hujus vocabuli usus est: infrequens autem de eo est, *quod nescitur. ignarus* æque utroquevorsum dicitur, non tantum qui ignorat, sed & qui ignoratur. Plautus in Rudente:

19 *Quæ in locis nesciis nescia spe sumus.* Sallustius:
More humanæ cupidinis 20 *ignara visundi.* Virgilius:
21 *Ignarum* 22 *Laurens habet ora* 23 *Mimanta.*

CAP.

18. *Et vulnere*] Extat lib. 2. Æneid. vers. 436.

19. *Quæ in locis nesciis, &c.*] Id est, in locis ignotis dubia & incerta spe sumus. Extat Scena 5. Actus 1. in Rudente apud Plautum. vulgo etiam in antiquis editionibus legebatur nullo sensu, *Quæ incolis nescius, nescias pessimus.* Vide & Nonium in *Nescium.* Eodem modo *nescia tributa* dixit Tac. Annal. 1. in Orat. Arminii ad Cheruscos, pro *ignota* vel *quæ ignorantur.* & Virgil. Æn. 4. *liquitque volatile ferrum nescius*, teste Servio: nisi quis ibi accipiat pro ignorante, namque aufugientes cervas venator telis impetens, unam ex iis nescius id est ignorans vulnerare potest, quia frondibus sagittam immissam existimat. Vide tamen Servium ad Virg. p. 477. Ed. Leid.

20. *Ignara visundi*] Id est, ignota explorandi & inspiciendi. Hæc quoque ex Gellio transscripsit Nonius in verbo *ignarum.* Extat locus in Sallustii Bello Jugurth. pag. Edit. nostræ 364. qui antea corrupte se habebat, *more ingenii humani cupido difficilia faciundi.* Ita vocabulo *ignari* usus quoque est Tacitus; *per occulta & vigilibus ignara.* Ovid. 7. Metamorph.

Iamque aderat Theseus proles ignara parenti

21. *Ignarum*] Extat versus lib. 10. vers. 709.

22. *Laurens habet ora*] A Laurento oppido Laurentes agri appellati. Tibullus lib. 2. Eleg. 5.

Impiger Ænea, volitantis frater amoris,
Troica qui profugis sacra vehis ratibus,
Iam tibi Laurenteis aßignat Iupiter agros,
Iam vocat erranteis hospita terra deos,

Aurelius Victor in libro de Orig. gent. Rom. *Inde ad Italiæ oram quæ ab arbusto ejusdem generis Laurens appellata est, Latino regnante pervectus Æneas.* Vide *Cluver.* Italiæ antiquæ lib. 3. pag. 883. & seqq.

23. *Mimanta*] Servius legit *Minanta.*

T. Mau-

CAP. XIII.

Verba ex historia Claudii Quadrigarii: quibus Manlii Torquati nobilis adolescentis & hostis Galli provocatoris pugnam depinxit.

1 T. Manlius summo loco natus 2 adprimeque nobilis fuit. ei Manlio cognomentum factum est Torquato. causam cognomenti fuisse accepimus torquis ex auro 3 induvias, quam ex hoste, quem occiderat, detractam induit. sed 4 quid hostis & quod genus & quam formidandæ vastitatis, & quantum insolens provocator, & 5 cuimodi fuerit 6 pugna decertatum, 7 Q. Claudius primo annalium purissime atque illustrissime simplicique & incomta orationis antiquæ suavitate descripsit. quem locum ex eo libro Favorinus philosophus quum legeret, non minoribus quati, afficique animum suum motibus pulsibusque dicebat, quam si ipse coram depugnantes eos spectaret. Verba Q. Claudii, quibus pugna ista depicta est, adscripsi. *Quum interim Gallus quidam* 8 *nudus*, 9 *præter scutum & gladios duos*, 10 *torque atque armillis decoratus processit: qui & viribus & magnitudine & adolescentia simulque virtute cæteris* 11 *antistabat. is maxi-*

T. *Manlius*] Vide luculentam narrationem Livii lib. 7. c. 10. & Ciceronem lib. 3. de Offic. & lib. 1. & 2. de Fin.

2. *Adprimeque nobilis*] Duplex alioquin fuit Manlia gens, patricia, & plebeia, ut ex Cic. Philipp. 1. apparet.

3. *Induvias*] Indumenta. sicut *exuvias* vocat spolia.

4. *Quid hostis*] Vulgo *quis*. male.

5. *Cuimodi*] Ita Gisel. membr. vulgo, *cujusmodi*.

7. *Q. Claudius*] Quadrigarius. De quo alibi diximus.

8. *Nudus*] Non loricatus.

9. *Præter scutum & gladios duos*] Scuta ingentia Germanis Gallisq; longi & graves gladii, quibus cæsim pugnabant. videntur ex hoc loco duos gladios gestasse, alterum longiorem & graviorem, alterum leviorem instar pugionum, sicuti hodieque effigies comitum Hollandiæ conspiciuntur. Etiam Romanis suo tempore hoc in usu fuisse affirmat Josephus lib. 3. Excidii.

10. *Torque atque armillis*] Livius: *Versicolori veste, pictisque & auro cælatis refulgens armis.*

11. *Antistabat*] Aliter, *antestabat.* Lucret. lib. 5. & Catullus ita loquuntur.

is maximè prœlio commoto 12 *atque utrisque summo studio pugnantibus manu significare cœpit, utrinque quiescerent* 13 *pugna. facta* 14 *pausa est. extemplo silentio facto* 15 *cum voce maxima* 16 *conclamat,* 17 *si qui secum depugnare vellet, uti prodiret. nemo audebat propter magnitudinem atque immanitatem* 18 *facies. deinde Gallus* 19 *irridere atque* 20 *linguam exertare. id subito perdolitum est cuidam T. Manlio summo genere nato, tantum flagitium civitati* 21 *accidere, ex tanto exercitu neminem prodire. is, ut dico, processit: neque passus est virtutem Romanam ab Gallo turpiter spoliari,* 22 *scuto pedestri &* 23 *gladio Hispanico cinctus contra*

12. *Atque utrisque*] Membranæ Giselini, teste Lipsio, *utris*, ἀρχαϊκῶς, pro *utrisque*. *Que* enim non tam conjunctio, quam syllabica adjectio, ut Priscianus l. XIV. testatur. Ita & *pleris* dixerunt pro *plerisque*. Lipsius quoque in Vet. Cod. apud Livium lib. 26. invenisse testatur, *utros pariter frustrata est*, pro *utrosque*.

13. *Pugna*] Ita Carrio emendat ex libro Buslidiano. vulgo *pugnare*, *pugnæ facta pausa est*. quæ videntur esse à glossemate. Vulgata tamen lectio etiam tolerari potest.

14. *Pausa*] Quies.

15. *Cum voce*] Vulgo, *eum voce*.

16. *Conclamat*] Carrio & Lipsius legunt, *inclamat*.

17. *Si qui*] Carrio legit, *si quis*.

18. *Facies*] Ita Apuleius Metam. lib. 6. *potest in asino meo latere aliquid, vel vultus hominis, vel facies Deorum*, pro *faciei*. Vide sequens c. 14.

19. *Irridere*] Vulgo additur *cœpit*, sed abest à Giselini membranis.

20. *Linguam exertare*] Aliter *lingua exerrare*, quod est juxta Lipsium linguam extra os projectam per irrisum reciprocare. Retine *exertare*, ita Livius quoque *exerere* dixit.

21. *Accidere*] Carrio legit, *accedere*.

22. *Scuto pedestri*] Aliud enim equestre scutum erat, Manlius autem eques pedestri prælio scutum mutavit.

23. *Gladio Hispanico*] Vetus liber, ut Carrio testatur, *gladio Spanico constitit contra Gallum*. *Hispania* etiam *Spania* veteribus dicitur. Ita in membranis Justini, & in optimis Q. Curtii exemplaribus legi testatur Bongarsius. Sed apud alios quoque ita scriptum invenitur. Qualis fuerit gladius Hispanicus vel Spanicus docet Polybius lib. 6. ἅμα δὲ τῷ θυρεῷ μάχαιραν, ταύτην δὲ περὶ τὸ δεξιὸν φέρει μηρὸν, καλοῦσι δὲ αὐτὴν Ἰβηρικήν. Ἔχει δὲ αὐτὴ κέντημα διάφορον, καὶ καταφορὰν ἐξ ἀμφοῖν τοῖν μεροῖν βιαίαν, διὰ τὸ τὸν ὀβελίσκον αὐτῆς ἰσχυρὸν καὶ μόνιμον εἶναι. id est, *una cum scuto gladium, quem gestat ad dextrum femur, Hispaniensem vocant, habetque mucronem eximium, & ictum utrinque validum, quoniam lamina ejus firma est & stabilis.* Hispanicum ensem hic intelligit Auctor noster, non quod revera tum temporis tales gladii in usu essent (neque enim tum noti Hispani) sed quod ad instar illorum, qui postea Hispanici dicti sunt, fabricati essent. Hisce punctim & cæsim pugnabant. tanta firmitas eorum erat, ut galeas dividerent teste Seneca lib. 5. de Benef. Vide Lipsium l. 3. de Mil. Rom. Dial. 3.

23. *Con-*

contra Gallum constituit. metu magno ea 23 *congressio* 24 *in ipso ponte, utroque exercitu inspectante, facta est. ita, ut ante dixi, constiterunt:* 25 *Gallus sua disciplina* 26 *scuto projecto* 27 *cantabundus: Manlius animo magis quam arte confisus* 28 *scutum scuto percussit, atque statum Galli conturbavit. dum se Gallus iterum eodem pacto constituere* 29 *studet: Manlius iterum scutum scuto percutit:* 30 *atque de loco hominem iterum* 31 *dejecit: eo pacto ei sub Gallicum gladium successit, atque Hispanico pectus* 32 *hausit: dein continuo humerum dexterum eodem* 33 *concessu incidit, neque recessit usquam donec subvertit, ne Gallus impetum* 34 *icti haberet. ubi eum evertit:* 35 *caput præcadit: torquem detraxit, eamque sanguinolentam* 36 *sibi in collum imponit, quo ex facto ipse posterique ejus* 37 *Torquati sunt cognominati.* Ab hoc T. Manlio, cujus hanc pugnam Quadrigarius descripsit, imperia

23. *Congressio*] Legit Carrio, *eam congressionem*, &c. *Factum est* ex Vetere libro, sed serva solitam lectionem.

24. *In ipso ponte*] Ad Anienem fluviũ.

25. *Gallus sua disciplina*] Id est, suo more, uti ipse didicerat. Livius: *Gallus velut moles superne imminens projecto læva scuto in advenientis arma hostis, vanum cæsim cum ingenti sonitu hostem dejecit. Romanus mucrone surrecto, quum scutum scuto imum perculisset, totoq; corpore interior periculo vulneris factus, insinuasset se inter corpus armaque, uno alte roque subinde ictu ventrem atque inguina hausit, & in spacium ingens ruentem porrexit hostem. Jacentis inde corpus ab omni alia vexatione intactum, uno torque spoliavit: quem respersum cruore, collo circumdedit.*

26. *Scuto projecto*] Objecto, immisso. vide Livii superiorem locum.

27. *Cantabundus*] Alii legunt *cunctabundus*, vel *cautabundus*. Acidalius, *captabundus*, sed retine usitatam lectionem. Livius lib. 7. etiam de cantu, exultatione, armorumque vana agitatione loquitur.

28. *Scutum scuto percussit*] Servius in 11. Æneid. *Qui scripserunt de Arte militari, dicunt summum genus esse dimicandi, quoties calcato umbone adversarii, se in hostilem clypeum erigit miles, & ita contra stantis vulnerat terga.*

29. *Studet*] Vet. liber *studeret*.

30. *Atque de loco*] Ita Carrio. vulgo, *de loco certo*.

31. *Dejecit*] Carrio, *deicit*, Vet. Cod. *projecit*.

32. *Hausit*] Confodit, ita & Livius in hac historia loquitur.

33. *Concessu*] Ita Lipsius, Vet. codex *concussu*, quid si *congressu* legatur, inveni quoque *cæstu*, forsan *cæsu*, vel *concæsu*.

34. *Icti*] Ictus. Vet. Cod. teste Carrione *istius*. forsan legendum, *ictuis*.

35. *Præcadit*] Aliter, *præcidit*.

36. *Sibi in collum imponit*] Ita Vetus codex, *eumque sanguinolentum sibi imponit*. sed refragatur Nonius in verbo *torquem*.

37. *Torquati*] Per militares facetias T. Manlius Torquati nomen accepit, *Dictator coronam auream addidit donum, mirisque pro concione eam pugnam laudibus tulit*, ut testatur Livius lib. 7.

38. *Man-*

peria & aspera & immitia 38 Manliana dicta sunt: quoniam postea, 39 bello adversum Latinos quum esset consul, filium suum securi percussit; qui speculatum ab eo missus, 40 ne pugnaret interdicto, hostem, à quo provocatus fuerat, occiderat.

38. *Manliana*] Vide supra Auctorem nostrum lib. 1. c. 13. & quæ ibi annotata, pag. 64.

39. *Bello adversum Latinos*] Ita etiam Livius, Valerius, Auctor de Vir. Ill. Orosius lib. 4. scribunt. Sallust. & Dionysius Antiq. l. 4. bello Gallico illud contigisse referunt. Plutarch. hoc anno contra Samnites à Torquato pugnatum refert, contra historiæ fidem. Etiam confusio in prænomine. Nam Sallustius pro Tito A. Manlium appellat. Frontinus lib. 4. Stratag. cap. 1. Manlium postea *Imperiosi* cognomen accepisse affirmat. Sed fallitur. Hic enim fuit L. Manlius Titi pater, qui ab ostentatione sævitiæ ita dictus, ut testatur Liv. l. 7. & Seneca l. 3. de Benef. c. 37. Idem fragmenta vetustissimorum marmorum Romæ effossa satis indicant.

40. *Ne pugnaret*] Hæc absunt in Ms. & Cod. Tornes.

CAP. XIV.

Quod idem Quadrigarius, hujus facies *patrio casu probe & Latine dixit: & quædam alia apposita de similium vocabulorum declinationibus.*

QUod autem supra scriptum est in Q. Claudii verbis, *propter magnitudinem atque immanitatem facies*: id nos aliquot veteribus libris inspectis exploravimus; atque ita esse, ut scriptum est, comperimus. sic enim pleraque ætas veterum declinavit, *hæc facies*, *hujus facies*, quod nunc propter rationem grammaticam *faciei* dicitur. corruptos autem quosdam libros reperi, in quibus, *faciei* scriptum est, illo, quod ante scriptum erat, oblitterato. 2 meminimus & in 3 Tiburti bibliotheca invenire nos in eodem Claudii libro

H*Ujus facies*] Ita in aliis quoque vocabulis similis terminationis sæpe legitur. Lucretius lib. 4.

Et stimuli subsunt, qui instigant lædere id ipsum
Quodcunque est, rabies unde illæ hæc germina surgunt.

2. *Meminimus, &c. invenire*] Valla hunc modum loquendi ridet. Agrœtius antiquus Grammaticus *memini* cum præsenti infinitivo non præterito scribendum auctoritate veterum auctorum probat.

3. *In Tiburti bibliotheca*] Meminit Auctor ejusdem Bibliothecæ lib. 19. c. 5. dicitque in Herculis templo fuisse. Vide-

bro ſcriptum utrumque, *facies & facii.* ſed, *facies*, in [4] ordine ſcriptum fuit, & contra per *ii* geminum, [5] *facii.* neque id abeſſe à quadam conſuetudine priſca exiſtimavimus. nam & ab eo quod eſt *hic dies* tam *hujus dii*, & ab eo quod eſt *hæc fames* tam *hujus famii* dixerunt. Q. Ennius in ſextodecimo annali *dies* ſcripſit pro *diei* in hoc verſu:

[6] *Poſtrema longinqua dies* [7] *confecerit ætas.*

Ciceronem quoque affirmat [8] Cæſellius in oratione, quam pro [9] P. Seſtio fecit, *dies* ſcripſiſſe, pro *diei.* quod ego impenſa opera conquiſitis veteribus libris pluſculis ita, ut Cæſellius ait, ſcriptum inveni. verba ſunt hæc Marci Tulli: *Equites vero daturos illius* [10] *dies pœnas.* quocirca factum hercle eſt, ut facile iis credam, qui ſcripſerunt [11] idiographum librũ Virgilii ſeſe inſpexiſſe, in quo ita ſcriptum eſt:

[12] *Libra dies* [13] *ſomnique pares ubi fecerit horas.*

id eſt, *Libra diei ſomnique.* ſed ſicut hoc in loco *dies* à Virgilio ſcriptum videtur: ita in illo verſu [14] nihil dubium eſt, quin *dii* ſcripſerit pro, *diei*:

[15] *Munera lætitiamque dii* - -

quod

Videtur publica fuiſſe, forſan Adriani, qui eo ſeceſſu lætabatur. Vide *Lipſium* lib. de Biblioth. c. 8.

4. *Ordine*] Giſanius legit *ordinem.*

5. *Facis*] Quod à *facie*i deductum videtur. Ab iis quæ in *es* terminantur, quadruplex fuit genitivus, in *es*, *ei*, *ii*, & *e*. Ita dixerunt, *dies*, *diei*, *dii*, & *die*, ut late oſtendit Voſſius lib. 2. de Analog. cap. 19.

6. *Poſtremæ*] Alii legunt *poſtreme*, alii *poſtrema.*

7. *Confecerit*] Vet. Ed. *quum fecerit.*

8. *Cæſellius*] De Cæſellio vindice vide lib. 3. c. 16. p. 256.

9. *P. Seſtio*] Apud Ciceronem legitur *pro P. Sextio.* in Ms. pleriſque *Seſtio.* Sed quia hic plebeius *Sextio* ſcribendum Puteanus arbitratur. Seſtia enim gens patricia, teſte Livio.

10. *Illius dies pœnas*] Putat Stephanus Cæſellium & Gellium uſos fuiſſe corruptis codicibus, vel quod Cicero referat non ſua ſed conſulis ἀρχαΐζοντος verba, vide cap. 12. Or. Ciceronis, Ed. Leid. p. 496.

11. *Idiographum*] Propria manu ſcriptum.

12. *Libra dies*] Extat hic verſus Georg. 1. ỷſ. 208. Hodie legitur, *libra die*, neque hujus genitivi Servius meminit. Quin & Priſcianus ita legit. Neque in antiquis Codicibus, etiam Ms. Bibliothecæ Leidenſis aliter legitur. Quidam etiam *dii* pro *diei* hic legerunt, teſte Chariſio.

13. *Somnique*] Noctem intelligit, quam ſomno metitur. Sub libra autem ut notum, æquinoctium eſt autumnale.

14. *Nihil*] C. Torn. *non.*

15. *Munera lætitiamque dii*] Extat hemiſtichium lib. 1. Æneid. ỷſ. 640.

Servius

quod imperitiores, *dei*, legunt ab insolentia scilicet vocis istius abhorrentes. sic autem *dies dii* à veteribus declinatum est; ut [16] *fames fami, pernicies pernicii, progenies progenii, luxuries luxurii*, *acies acii*. Marcus enim [17] Cato in oratione, quam de bello Karthaginiensi composuit, ita scripsit: *Pueri atque mulieres extrudebantur fami causa.* Lucilius [18] in quintodecimo: *Rugosum atque fami plenum.* [19] Sisenna in historiarum libro sexto: *Romanos inferendæ pernicii causa venisse.* [20] Pacuvius in Paullo:

Pater supreme nostræ progenii patris.

[21] Cn. Matius in Iliadis XXI.

[22] *Altera pars acii* [23] *vitassent fluminis undas.*

idem Matius in [24] tertio & vicesimo,

An

Servius quoque dicit nonnullos *dii*, multos *die* pro *diei* legisse, sicuti in aliquot Maronis Codd. Mss. hodieque legitur, sed ipse legit *Dei*, id est Liberi patris, quo vinum denotat. Esculenta miserat Dido, quidni & potulenta? Scripserat ante Virg (tit

Nec minus interea sociis ad littora mit-
Viginti tauros, magnorum horrentia centum
Terga suum, pingueis centum cum matribus agnos.

An hoc unius diei sociis erit apparatum convivium? Et quidem sine vino? Vide Parrhasium Ep. 33. Corradus putat hæc omnia à Didone missa, ut Neptuno sacrificarent: quæ res munera lætitiamque *Deo*, id est, Neptuno afferat.

16. *Fames fami*] Fames etiam fuit quinctæ declinationis, hinc *famei* & contracte *fami*. Ita progenies, *progeniei*, & *progenii*. Eodem modo in aliis.

17. *Cato*] Fuere Orationes Annalibus ejus insertæ, ut alibi dictum est: neque enim ex professo historiam de Bello Carthaginiensi scripsit, ut Colerus judicat ex eo, quod Nonius illum de *Bello Carthaginiensi* citat. In Epitome Livii lib. 49 luculentus ea de re locus, *Extat oratio annalibus ejus inclusa.*

18. *In quinto decimo*] Cod. Torn. XII.

19. *Sisenna*] Designat L. Cornelium Sisennam, qui Historias conscripsit, & in iis res Syllanas. De eo ita Salustius de Bello Iugurthino judicat: *L. Sisenna optime & diligentissime omnium, qui eas res dixere, persecutus, parum mihi libero ore locutus videtur.* Meminit ejus quoque Cicero in Bruto & in primo de LL. cum laude. Velleius Paterculus l. 2. bello Numantino juvenem fuisse dicit. Ejus filius Cn. Cornelius Sisenna habetur in argenteis denariis cum inscriptione, CN. CORNEL. L. F. SISENA, unico N antique, ut testatur Ursinus.

20. *Pacuvius in Paullo*] Citat Pacuvii versum quoque Nonius in verbo PROGENII.

21. *Cn. Matius*] Vide supra lib. 6. cap. 6. pag. 373.

22. *Altera pars acii*] Desumptus versus ex Iliad. XXI. initio, ubi dicit partem copiarum Xanthum fluvium vitasse ἧπερ οἱ ἄλλοι ἀτυζόμενοι φοβέοντο, id est, *qua alii turbati fugerant.*

23. *Vitassent*] Ita in Ms. aliter *vitasset.*

24. *Tertio & vicesimo*] Cod. Torn. XIII.

25. *An*

[25] *An maneat specii simulachrum in morte silentum.*

C. Gracchus de legibus promulgatis; *Ea luxurii causa ajunt institui.* & ibidem infra ita scriptum est: *Non* [26] *est ea luxuries quæ necessario parentur vitæ causa.* per quod apparet eum, ab eo quod est *luxuries luxurii* patrio casu dixisse. Marcus quoque Tullius [27] in oratione, qua Sex. Roscium defendit, *pernicii*, scriptum reliquit. verba hæc sunt: *Quorum nihil pernicii causa divino consilio, sed vi ipsa & magnitudine rerum factum putamus.* aut *facies* ergo in casu patrio, aut *facii* Quadrigarium scripsisse [28] existimandum est. *facie* autem in nullo veteri libro scriptum reperi. In casu autem dandi, qui purissime locuti sunt, non *faciei*, uti nunc dicitur, sed *facie* dixerunt. Lucilius in Satyris:

[29] *Primum*, inquit, *facie quod* [30] *honestatis accedit.*

Idem Lucilius in libro septimo:

Qui te [31] *diligat, ætatis facieque tuæ se*
Fautorem ostendat, fore amicum polliceatur.

sunt [32] tamen non pauci qui utrubique *facii* legant. sed [33] C. Cæsar in libro de analogia secundo, *hujus die*, & *hujus specie*, dicendum putat. ego quoque in Iugurtha Sallustii summæ fidei & reverendæ vetustatis libro, *die*, casu patrio scriptum inveni. verba hæc ita erant: *Vix decima parte die reliqua.* non enim puto argutiolam istam recipiendam, ut, *die*, dictum quasi, *ex die*, existimemus.

CAP.

25. *An maneat specii*] Versus desumptus ex Homero Il. ψ.

Ὢ πόποι, ἦ ῥά τις ἐστὶ καὶ εἰν Ἀΐδαο δόμοισι
ψυχὴ καὶ εἴδωλον - -

Vide Scaligerum ad Varronem p. 150. ubi plura loca Mattii cum Homericis comparat.

26. *Est ea luxuries*] Aliter, *ea esse luxurii*.

27. *In oratione*] Extant hæc verba cap. 45. ejusdem orat.

28. *Existimandum est*] In quodam Ms. *existimamus*.

29. *Primum*] Ita cum Scaligero hunc versum emenda,

- - *Primum facie quod honestas*
Accedit - - -

30. *Honestatis*] Legi quoque potest, *honistæ* C. Torn. *honestæ satis*.

31. *Diligat*] Vet. Cod. *diligit*.

32. *Tamen*] Aliter, *autem*.

33. *C. Cæsar*] Vide lib. I. cap. 10. pag. 45.

Cum

CAP. XV.

De genere controversiæ quod Græce ἄπορον appellatur.

[1] CUm Antonio Juliano rhetore,[2] per feriarum tempus æstivarum, decedere [3] ex urbis æstu volentes Neapolim concesseramus. atque ibi erat adolescens tunc quispiam ex ditioribus cum utriusque linguæ magistris meditans & exercens ad causas Romæ orandas, eloquentiæ Latinæ facultatem. atque is rogat Julianum uti sese audiat declamantem. it auditum Julianus, imusque nos cum eo. simul introit adolescens; & præfatur arrogantius & elatius quam [4] ætati ejus [5] decebat; ac deinde jubet exponi controver-

CUm *Antonio Iuliano*] Vide supra.

2. *Per feriarum tempus æstivarum*] Julio & ex parte Augusto mensibus judiciariæ res & lites cessabant. Plinius Junior lib. 8. Epist. 21. *Vt qui jam nunc adsuescerent, & ab otiosis, & in triclinio audiri. Iulio mense, quo maxime lites interquiescunt.* De utroque mense Seneca Apocolynth. ubi intempestivam Claudii diligentiam irridens, quod etiam tempore messis judiciis non abstinuisset, eum ad Herculem loquentem introducit: *Nam si memoria repetis, ego eram, qui ante templum tuum jus dicebam totis diebus mense Iulio & Augusto.* Duplices autem feriæ erant messis & vindemiarum, ut ex l. 1. ff. de Feriis apparet. Audi & Papinium lib. 4. Sylvarum ad Marcellum:

Certe jam Latiæ non miscent jurgia leges
Et pacem piger annus habet, messisque reversæ
Dimisere forum. Nec jam tibi turba reorum
Vestibulo, querulique rogant exire clientes.
Cessat centeni moderati judicis hasta.

Nec tantum in foro, sed etiam scholis. Augustinus lib. 9. cap. 2. *Et opportune tum paucissimi dies supererant ad vindemiales ferias, & statui tolerare illos, ut solenniter abscederem.* Quod Cyprianus quoque Epist. 2. ad Donatum testatur. Distinguebantur igitur messium & vindemiarum feriæ ut ex l. 2. C. de Feriis liquet: *A die octavo*, inquit Theodosius, *Calendarum Iulii usque in Calendas Augusti messis feria concedatur: & à Kalendis Augusti, usque in decimum Kalendarum Septembris agendarum causarum tribuatur licentia. A decimo autem Kalendarum Septembris usque in idus Octobris vindemialis feria concedatur.* Per ferias itaque æstivas messivæ potissimum hic intelliguntur, quia illæ æstati, vindemiales magis autumno competebant. vide Suet. in Cæs. c. 40. Hoc autem tempore deliciis Campaniæ Romanis uti familiare fuit, unde hic Gellius dicit Neapolin se concessisse.

3. *Ex urbis*] Vet. Ven. Ed. *ex urbe.*

4. *Ætati ejus decebat*] Ita & Terentius loquitur in Adelph. act. 3. sc. 4. & act. 5. sc. 8. Ad quem locum ita Donatus: *Antiqui, si addebant statim verbum Facere, nos decet facere dicebant: si non addebant, Nobis decet, dicebant.* Ita quoque Plautus, & Sallustius, Livius, aliique loquuntur.

Latine

troversias. aderat ibi nobiscum Juliani sectator, juvenis promtus, & 6 proficiens, & 7 offendens jam in eo quod ille apud Juliani aures 8 in præcipiti stare & subitaria dictione periculum sui facere audebat. exponit igitur tentamenti gratia controversiam parum consistentem, quod genus Græci ἄπορον vocant; Latine autem id non nimis incommode *inexplicabile* dici potest; ea controversia fuit hujuscemodi: *De reo septem judices cognoscant; eaque sententia sit rata, quam plures in eo numero dixerint. Quum septem judices cognovissent; duo censuerunt reum exsilio multandum, duo alii pecunia, tres reliqui capite pœniendum. petitur ad supplicium ex sententia trium judicum: 9 & contra dicit.* hac ille audita nec considerata, neque aliis, ut proponerentur, exspectatis, incipit statim mira celeritate in eamdem hanc controversiam principia nescio quæ dicere, 10 & involucra sensuum verborumque 11 volumina vocumque turbas fundere; cæteris 12 omnibus 13 ex cohorte ejus, qui audire eum soliti erant, 14 clamore magno exsultantibus; Juliano autem male ac misere

Latine itaque eo modo loquebantur, neque opus est ut quis dicat hellenismum esse.

5. *Decebat*] Vulgo male, *dicebat*.

6. *Proficiens*] Qui jam multum in studiis profecerat.

7. *Offendens*] Vet. Ed. *ostendens*.

Offendens] Activum pro passivo, id est, *offensus*.

8. *In præcipiti*] Ex quo facilis cum ignominia lapsus.

9. *Et contra dicit*] Bene contradicit, quia quatuor eorum sententiæ vincebant, quæ non ultimo supplicio afficiendum judicaverant, etsi diversa pœna.

10. *Et involucra*] Ambigua.

11. *Volumina*] Volubilitatem linguæ notat.

12. *Omnibus*] In quodam Ms. *hominibus*.

13. *Ex cohorte ejus*] Tralatio sumpta vel à rustica vel militari cohorte. Studiosa cohors Horatio quoque lib. I. vide supra p. 42.

14. *Clamore magno exultantibus*]. Tales acclamationes usitatæ usque ad adulationem. Philostratus in Alexandro Seleucensi: εὐσταλὴς δὲ οὕτω τοῖς Ἀθηναίοις ἔδοξε, ὡς καὶ βόμβον διελθεῖν, αὐτοῦ ἔτι σιωπῶντος, ἐπαινεσάντων αὐτοῦ τὸ εὔσχημον, id est, *Ita bene compositus Atheniensibus videbatur, uti & bombo sive acclamatione etiam tacentem illum exciperent, laudantes decoram ejus staturam.* Themistius Euphrades initio orationis, cui titulus *Sophista*: ἆρα οἴεσθέ με ὦ ἄνδρες ἐπιδεῶς ἔχοντα ἔτι κρότου τε καὶ θορύβων, ὧν δαψιλῶς μοι εἰώθατε χορηγεῖν ἑκάστοτε, ὅταν λέγω. id est: *putatisne igitur, ô viri, me adhuc indigere vestro plausu vel acclamationibus, quibus me copiose etiam exultando*

misere rubente & sudante. sed ubi deblateratis [15] versuum multis milibus finem aliquando fecit, egressique inde sumus: amici familiaresque ejus Julianum prosecuti quidnam existimaret percunctati sunt. atque ibi Julianus festivissime, *Nolite quærere*, inquit, *quid sentiam: adolescens hic* [16] *sine controversia disertus est.*

tando semper soletis excipere, quando verba ad vos habeo. Plaudendi quoque & acclamandi etiam ars fuit apud Romanos, ita ut concentum quendam ederent. vide Plinium initio Panegyr. Tacitum Annal. 16. Suetonium in Nerone cap. 20.

15. *Versuum multis millibus*] Notum est versum in prosa quoque dici, nihilque aliud esse quam lineam versam, tum enim vertitur stilus, & novam incipit. Hinc Justinianus titulo de Confirm. Digest. §. 1. dicit *opus in centum quinquaginta pene millia versuum* consummatum fuisse.

16. *Sine controversia*] Controversia dicitur, quando causa in utramque partem disputatur, ut ex Seneca liquet. Nulla igitur hic fuit controversia, quandoquidem hic adolescens alios, ut proponerent, non expectaverat. Disertus itaque erat sine adversario. Hinc jocus ex ambiguitate loquendi in illis verbis SINE CONTROVERSIA. Ascensius itaque non bene exponit, *nisi tam inepte tam controversiam declamasset disertus haberi posset.* Alii SINE CONTROVERSIA interpretantur tanquam res ita esset explorata, ut in re vix dubia vel controversa magno molimine disertus videri vellet. Sed profecto res ita perspicua non erat, ut in declamationem venire non posset, cum adversarius arguere posset tres esse divisiones sententiarum, in duabus prioribus singulis duo tantum esse suffragia, in tertia tria. Vide tamen Titium lib. 1. controv. & contra illum Yvonem Villiomarum (sub ficto nomine Scaligerum) lib. 1. cap. 1. & 2. ubi Titium reprehendit, quod putaverit ἄπορον aliquando dici, quod nullam dubitandi causam habeat, quod expeditum sit.

CAP. XVI.

Quod Plinium Secundum hominem non indoctum fugerit, latueritque vitium argumenti, quod ἀντιστρέφον Græci dicunt.

PLinius Secundus existimatus est esse ætatis suæ doctissimus. Is libros reliquit, [1] quos *Studiosorum* inscripsit; haud medius fidius usquequaque aspernandos. in his libris multa varie ad oblectandas eruditorum hominum auris ponit. refert etiam plerasque sententias, quas, in declamandis

1. QUos *studiosorum inscripsit*] Plinius Junior, in Epistol. in qua de libris Avunculi agit: *Studiosi tres, in sex volumina propter amplitudinem divisi, quibus oratorem ab incunabulis instituit & perficit.*

mandis controversiis, lepide arguteque dictas putat. ſicut hanc quoque ſententiam ponit ex hujuſcemodi controverſia. *Vir fortis præmio, quod optaverit, donetur. Qui fortiter fecerat, petit alterius uxorem in matrimonium & accepit. is deinde,* 2 *cuja uxor fuerat; fortiter fecit. repetit eamdem. contra dicitur.* Eleganter, inquit, & probabiliter ex parte poſterioris viri fortis uxorem ſibi reddi poſtulantis, hoc dictum eſt. 3 *Si placet lex; redde:* 4 *ſi non placet; redde.* Fugit autem Plinium ſententiolam iſtam, quam putàvit eſſe argutiſſimam, vitio non carere, quod Græce 5 *ἀντιστρέφον* dicitur. & eſt vitium inſidioſum & ſub falſa 6 lemmatis ſpecie latens, nihilo enim minus converti ex contrario idipſum adverſus eumdem poteſt: atque ita à priore illo viro forte dici. 7 *Si placet lex, non reddo:* 8 *ſi non placet, non reddo.*

A. GEL-

2. *Cuja*] Aliter, *cujus ea.*

3. *Si placet lex: redde*] Uxorem, quam tu legis hujus beneficio obtines, quamque ego nunc iterum forti facinore merui.

4. *Si non placet*] Quia nullo jure uxorem meam vindicare potuiſti.

5. Ἀντιστρέφον] Id eſt, *reciprocum.*

6. *Lemmatis*] Ita in Ms. Vett. Edd. male *laudis.*

7. *Si placet lex, non reddo*] Quia legis voluntate acquiſivi.

8. *Si non placet*] Quia jure antea quæſitam mihi retineo, nunc vero lex non placet, ut reſtituam. Sic enim lex multis modis eſſet eluſoria. Sententia enim legis fuit, ut qui fortiter fecit, alterius uxorem ſibi vindicet in perpetuum. Sed Plinius contra Agellium defendi poteſt. Ἀντιστρέφον hoc eſt, *Si placet lex, non reddo: ſi non placet, non reddo.* Non reddo, quia lege eam vindicavi: cæterum reſponderi poteſt, quod eadem lex alteri fortiter ſe gerenti lata quoque eſt; idem igitur illi competit beneficium. Quod ſi non placeat lex, nullo jure obtinuiſti, reſtitui itaque debet.

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

[1] LIBER DECIMUS.

Cap. I.

Tertiumne consul *an* tertio *dici*, *oporteat* : *& quonam modo Cn. Pompejus, quum in theatro, quod erat dedicaturus, honores suos inscriberet, quæstionem ancipitem istius verbi de consilio Ciceronis vitaverit.*

FAmiliari meo cuipiam litteras Athenis Romam misi. in his scriptum fuit me illi jam *tertium* scripsisse. is ad me rescripsit, petivitque ut rationem [2] redderem, cur *tertium*, ac non *tertio* scripsissem. Id etiam adscripsit, ut eâdem quid super illo quoque mihi videretur, facerem se certiorem; *tertiumne consul & quartum*, an *tertio & quarto* dicendum esset: quoniam Romæ doctum virum dicere audisset *tertio & quarto consul*, non *tertium quartumque*: idque in principio libri [3] Cœlium scripsisse; & Q. Claudium in libro [4] undevicesimo C. *Marium*, *crea-*

LIBER DECIMUS] In scedis Ms. *Liber* XI. *incipit*. unde suspicatur Lipsius è prioribus librum unum periisse. Idem post finem libri noni in Giselini membranis legi dicit, *Liber* X. *explicit*, *incipit* XII. *feliciter*. additum & tetrastichon hoc modo,

C. Aurelii Romuli,

Cecropias noctes, doctorū exempla virorū
Donat habere mihi nobilis Eustochius.
Vivat & æternum lætus bona tempora ducat,
Qui sic dilecto tanta docenda dedit.

Hoc tetrastichon etiam in Cod. Torn. & vetustis editionibus habetur.

2. *Redderem*] Vulgo, *dicerem*.

3. *Cœlium*] Intelligit Cœlium Antipatrum historicum, qui de bello Punico scripsit, ut testatur Cicero in Oratore. Mentionem ejus quoque fecerunt Cicero in Bruto, & lib. 1. de Divinat. Vellejus Paterculus, Livius, Valerius Maximus, Festus, Charisius, Servius, Nonius, Priscianus, Philargyrius, alii.

4. *Vndevicesimo*] Annotatum in margine Scriveriani Codicis ex Ms. *duodevigesimo*.

creatum ſeptimo conſulem, dixiſſe. Ad hæc ego reſcripſi nihil amplius, quam verba M. Varronis hominis, opinor, quam fuit Claudius cum Cœlio, doctioris. quibus verbis utrumque, de quo ad me ſcripſerat, decideretur. nam & Varro ſatis aperte quid dici oporteret edocuit; & ego adverſus eum, qui doctus eſſe dicebatur, litem meam facere abſens nolui. Verba M. Varronis, ex libro diſciplinarum 5 IV. hæc ſunt: 6 *Aliud eſt quarto prætorem fieri & quartum: quod quarto locum adſignificat ac tres ante factos: quartum tempus adſignificat & ter ante factum. igitur Ennius recte:* 7 *quod ſcripſit*:

Quintus pater quartum fit conſul:

& Pompejus timide: quod 8 *in theatro, ne adſcriberet, conſul tertium aut tertio, extremas litteras non ſcripſit.* Quod de Pompejo Varro breviter & ſubobſcure dixit, 9 Tiro Tullius Ciceronis libertus in epiſtola quadam enarratius ſcripſit ad hunc ferme modum: *Quum Pompejus*, inquit, 10 *ædem Victoriæ*

5. *IV.*] Cod. Torneſ. *quinto.*

6. *Aliud eſt quarto*] Romæ tamen hæc antiqua inſcriptio legitur: P. DECIUS. DECII. F. PRIMO. COS. DE. SAMNITIBUS. TRIUMPHANS. SPOLIA. EX. HIS. CONSECRAVIT. ITERUM. ET. TERTIO. COS. Vide Laur. Vallam lib. 3. Eleg. c. 59. & H. Magium Miſc. 3. c. 9.

7. *Quod ſcripſit*] Vett. Editt. *conſcripſit.* Ita legi poteſt: Ennius recte cum ſcripſit: *Quintu' pater quartum fit conſul.*

8. *In theatro*] Conſtruxit Pompejus celebre theatrum, de quo videndus eſt Dio, ſed interpretatur Tiro quale illud ſit, de quo hic agit.

9. *Tiro Tullius*] De quo alibi dictum.

10. *Ædem Victoriæ*] Non Victoriæ ſed Minervæ delubro manubias ex victoriis reportatas dedicavit, ut teſtatur Plinius lib. 7. c. 26. In quo etiam fuit breviarium rerum à Pompejo magno geſtarum. Sed forſan inde error, quod proculdubio in eodem delubro Victoriæ ſtatuam auream vel argenteam conſecravit. Ita Curiam Iuliam in honorem Iulii poſt triumphos ſuos Auguſtus dedicavit, in eaque Victoriæ ſtatuam poſuit. Ita Victoriæ ſimulachrum aureum ad cccxx. pondo ab Hierone Siciliæ rege gratulationis ergo miſſum in Jovis Capitolini templo poſitum fuit. Hæc ita concilianda videntur, niſi ædes Victoriæ theatro Pompejano, quod Dio deſcribit, contigua fuerit; Ædis tamen nulla mentio eſt apud Dionem. Forſan ædicula fuit, qualem etiam Victoriæ virgini M. Porcius Cato bello Hiſpanienſi vovit, & biennio poſt dedicavit, ut teſtatur Liv. lib. 34. Verum iterum obſtat theatro ſuperimpoſitum templum Veneris. Locus inſignis eſt apud Tertullianum lib. de Spectac. cap. x. *Pompejus magnus ſolo theatro ſuo minor, cum illam arcem omnium turpitudinum extruxiſſet, veritus quandoque memoriæ ſuæ cenſoriam animadverſionem, Veneris ædem ſuperpoſuit, & ad dedicationem*

ria dedicaturus foret, cujus gradus [11] *vicem theatri essent, nomenque ejus &* [12] *honores inscriberentur : quæri cœptum est, utrum* consul tertio *inscribendum esset, an* tertium. *eam rem Pompejus* [13] *exquisitißime retulit ad doctissimos civitatis. quumque* [14] *dissentiretur : & pars* tertio, *alii* tertium *scribendum contenderent ; rogavit,* inquit, *Ciceronem Pompejus, ut, quod ei rectius videretur, scribi juberet : tum Ciceronem judicare de viris doctis veritum esse : ne, quorum* [15] *opiniones improbasset, ipsos videretur improbasse. persuasit igitur Pompejo, ut neque* tertium *neque* tertio *scriberetur : sed ad secundum usque* T, *fierent* [16] *litteræ : ut verbo non perscripto res quidem demonstraretur : sed* [17] *dictio tamen ambigua verbi lateret.* Id autem quod & Varro & Tiro dixerunt; in [18] eodem nunc theatro non est ita scriptum.

dicationem edicto populum vocans, non theatrum sed Veneris templum nuncupavit, cui subjecimus, inquit, gradus spectaculorum (Notate hæc verba, quia Tiro de gradibus ædis Victoriæ idem refert.) *Ita damnatum, & damnandum opus templi titulo prætexuit.*

11. *Vicem*] Vet. Ed. *Vice.*

12. *Honores inscriberentur*] Plinius supra dicto lib. 7. qualis fuerit inscriptio ostendit : *Hos,* inquit, *honores urbi tribuit in delubro Minervæ; quod ex manubiis dicabat. Cn. Pompejus Magnus Imp. bello* XXX. *annorum confecto, fusis, fugatis, occisis, in ditionem acceptis hominum viciesſemel centenis* LXXXIII. M. *depressis aut captis* DCCXLVI. *oppidis, castellis* MDXXXVII. *in fidem receptis terris à Mæotis lacu ad Rubrum mare subactis, votum merito Minervæ. Hoc est breviarium ejus ab oriente. Triumphi vero quem duxit ad tertium Calendas Octobres M. Messala M. Pisone Consulibus, præfatio hæc fuit : Cum oram maritimam à prædonibus liberasset, & imperium maris Populo Romano restituisset, ex Asia, Ponto, Armenia, Paphlagonia, Cappadocia, Cilicia, Syria, Scythis, Judæis, Albanis, Iberia, insula Creta, Bastarnis, & super hæc de regibus Mithridate atque Tigrane triumphavit.* Pro *inscriberentur* Vett. Ed. male habent *inscriberet.*

13. *Exquisitißime*] In Scriv. Cod. annotatum, *exquisiturus.*

14. *Dissentiretur*] Aliter, *dissentirent.*

15. *Opiniones*] Cod. Torn. *opinionem.*

16. *Litteræ*] Additur in Veteribus Editionibus, *tert.* scribe TERT.

17. *Dictio*] Pronunciatio.

18. *Eodem nunc theatro*] Non igitur hic videtur idem cum celeberrimo theatro Pompejii, quod fortuito igne exustum fuisse scribit Tacitus Annal. I. & Seneca ad Marciam cap. XXII. verum idem à Cæsaribus refectum. A Tiberio imperfectum relictum, à Caligula absolutum. Suet. in Tiber. c. 48. & in Calig. c. 21. Iterum incensum restituit Claudius. Suet. in Claud. c. 21.

19. *Scena*] Theatri pars, quæ inter duo ejus cornua extenditur. Hic erant personarum habitacula, vel latibula. Vide Vitruvium lib. 5. cap. 8. Pollucem lib. 4. c. 19. Cassiodorum lib. 4. Variarum, cap. ult. & Servium ad III. Georg. ad hunc versum,

Vel scena ut versis discedat frontibus – –

Ausonius quoque *scenas domorum*, vocavit *corpora ædificiorum*, ut Salmasius adnotavit. Sed hic frons theatri adver-

sa

ptum. nam quum multis annis postea [19] scena, quæ prociderat, refecta esset; numerus tertii consulatus, non, uti initio, [20] primoribus litteris; sed [21] tribus tantum lineolis incisis significatus est. In M. autem Catonis [22] quarta Origine ita [23] scriptum est, *Carthaginienses sextum de fœdere decessere.* id verbum significat quinquies ante eos fecisse contra fœdus, & tum sextum. Græci quoque in significandis hujuscemodi rerum numeris, τρίτον & τέταρτον dicunt, quod congruit cum eo quod Latine dicitur, *tertium quartumque.*

sa intelligitur. Servius ad illa verba Virgilii lib. I. Æn. Tum sylvis scena coruscis. *Scena inumbratio & dicta scena* ἀπὸ τῆς σκιᾶς. *Apud antiquos enim scena parietem non habuit: sed de frondibus umbracula quærebant. Postea tabulata cœperunt in modum parietis. Scena autem pars theatri adversa spectantibus, in qua sunt regia.* Aulas regias & hospitalia appellat Vitruvius lib. 5. c. 7. *Ipsæ*, inquit, *scenæ suas habent rationes explicatas, ita ut mediæ valvæ ornatus habeant aulæ regiæ, dextra ac sinistra hospitalia.*

20. *Primoribus*] Ita in Ms. vulgo, *prioribus.*

21. *Tribus tantum lineolis*] Hoc modo, III. Quæ lineolæ quoque in veteribus editionibus adducuntur.

22. *Quarta Origine*] Lege, *quarto Originum.* In Vett. Ed. habetur *quarte Origine.* corrupte.

23. *Scriptum est.*] Cod. Torn. *perscriptum est.*

CAP. II.

Quid Aristoteles de numero puerperii memoriæ mandaverit.

ARistoteles philosophus memoriæ tradidit [1] mulierem in Ægypto uno partu quinque enixam pueros; cumque

MUlierem in Ægypto] Vide Aristotelem lib. 4. de Gen. Anim. c. 4. & 5. & lib. 7. de Hist. anim. c. 4. ubi de fœcunditate mulierum agit. Locus insignis est Pauli JC. in l. 3. ff. si pars Hæred. Pet., qui ita loquitur: *Ideo nam* (lege *tam*) *multa de hujusmodi re, tam varia, tam incredibilia creduntur, ut fabulis adnumerentur. Nam traditum est & quatuor pariter puellas à matrefamilias natas esse. Alioquin tradidere non leves auctores quinquies quaternos enixam Peloponnesi* (legendum Peloponesi) *multas Ægypti uno utero septenos. Sed & tergeminos Senatores cinctos vidimus Horatios* (*Cincios* legit Cujacius, & *vidimus Horatios* delet, quia Paulus illos videre nequivit) *sed & Lælius scribit vidisse se in palatio mulierem liberam* (Serapiam nomine) *quæ ab Alexandria producta est, ut Hadriano ostenderetur, cum quinque liberis, ex quibus quatuor eodem tempore enixa* (inquit) *dicebatur, quintum post diem quadragesimum.* Cajus JC. in l. 7. §. 1. ff. de Reb. dubiis idem paulo aliter narrat, mulierem, quæ Serapias appellabatur, uno fœtu quinque liberos enixam. idem quoque refert Julianus in l. 36. ff. de Solut.

eumque esse finem dixit multijugæ hominum 2 partionis; 3 neque plures unquam simul genitos compertum. hunc autem esse numerum ait rarissimum. sed &, divo Augusto imperante, qui temporum ejus historiam scripserunt, ancillam Cæsaris Augusti 4 in agro Laurente peperisse quinque pueros dicunt; eosque pauculos dies vixisse: matrem quoque eorum, non multo post quam peperit, mortuam; monumentumque ei factum, jussu Augusti, in 5 via Laurentina; inque eo scriptum esse numerum puerperii ejus, de quo diximus.

CAP.

2. *Partionis*] Ἀρχαικῶς, pro *partus*. Ita & Plautus loquitur.

3. *Neque plures unquam simul genitos*] Rationem addit ex Aristotele Julianus JC. d. l. 36. *Nam*, inquit, *Aristoteles scripsit quinque nasci posse, quia vulvæ mulierum totidem receptacula habere possunt*. Quod tamen non memini ab Aristotele proditum. Contra numerum locorum expresse agit lib. 4. de Gen. Anim. c. 4. Revera uterus unam cavitatem habet, & quæ de septem cellulis à nonnullis prodita, jam dudum ab Anatomicis explosa sunt Fœtuum multitudo seminis quantitati vel qualitati imputanda. Placenta uterina sola multis fœtibus sufficit, & totidem funiculos sustinet divisis locis, quot sunt embryones, ut testatur in historia simili depinxisse Beslerum Bartholinus. Sed ad rem. Julianus itaque Aristoteli falsam sententiam tribuit. Quod plures autem philosophus nunquam genitos fuisse scribit, contrarium sed rarissime contingit, ut de Ægyptiis mulieribus supra retulit Paulus JC. idemque ex Trogo refert Solinus. Quamvis etiam illud dubitatione non caret. Quæ de prodigiosis partubus Albertus tradidit, fabulis propiora sunt: quæ de Margarita comitis Hollandiæ filia vulgo tradita, ficta esse ex collatione temporum ostendit Petrus Scriverius in Antiquit. Batav.

4. *In agro Laurente*] Vide supra.

5. *Via Laurentina*] Quæ ad Laurentum ducit. Legitur quoque *Laurentia*. In Scriveriano Cod. adnotatum invenio *Lavicana*. Quod si ex Ms. sit, forsan scribendum *Lavinia*. Urbs enim Laurentum, etiam Lavinium dictum, & Lauro-Lavinium, ut Servius testatur ad lib. 1. Æneid. Virg. ipso initio. Incolæ LAURENTES LAVINATES sæpe in antiquis inscriptionibus appellantur. Via itaque Laurentina etiam Lavinia dici potuit. Si *Lavicana* servetur, quod non puto, est hæc via, quæ intra Esquilinum & Cœlium, per Esquilinam, ut inquit Strabo, portam exiens, vel ut alii Næviam, deducebat ad Lavicanum oppidum. Quicquid sit, melior scriptura est *via Laurentina*, inprimis quia illa mulier in Laurente agro enixa est.

C. Grac-

CAP. III.

Locorum quorumdam illustrium collatio contentioque facta ex orationibus C. Gracchi & M. Ciceronis & M. Catonis.

FOrtis ac vehemens orator existimatur esse [1] C. Gracchus, nemo id negat. sed quod nonnullis videtur severior, acrior, ampliorque esse M. Tullio; ferri id quî potest? Legebamus adeo nuper orationem Gracchi de legibus promulgatis, in qua M. Marium & quosdam ex municipiis Italicis honestos viros virgis per injuriam cæsos à magistratibus populi Romani, quanta maxima invidia potest, conqueritur. Verba hæc sunt, quæ super ea re fecit. *Nuper [2] Teanum Sidicinum consul venit, [3] uxor edixit se in [4] balneis virilibus lavari velle. quæstori Sidicino à M. Mario datum est negotium, uti balneis exigerentur qui lavabantur. uxor renunciat viro parum cito sibi balneas traditas esse, & parum lautas fuisse; idcirco*

C. *Gracchus*] Cicero de Clar. Orat. *Sed ecce in manibus vir & præstantissimo ingenio, & flagranti studio, & doctus à puero, C. Gracchus. Noli enim putare, quemquam, Brute, pleniorem & uberiorem ad dicendum fuisse. Et ille, sic prorsus, inquit, existimo; atque istum de superioribus pæne solum lego. Immo plane, inquam, Brute, legas censeo. Damnum enim illius immaturo interitu res Romanæ, Latinæque literæ fecerunt. Utinam non tam fratri pietatem, quam patriæ præstare voluisset, quam ille facile tali ingenio, diutius si vixisset, vel paternam esset vel avitam gloriam consequutus! Eloquentia quidem nescio an habuisset parem neminem; grandis est verbis, sapiens sententiis, genere toto gravis: manus extrema non accessit operibus ejus: præclare inchoata multa, perfecta non plane. Legendus, inquam, & hic Orator, Brute, si quisquam alius, juventuti. non enim solum acuere, sed etiam alere ingenium potest.* Ita autem gestu, oculis, voce agebat, ut de cæde fratris agens etiam inimici ejus lachrymas tenere non possent, teste eodem Cicerone. Vide quoque Auctorem nostrum supra lib. I. cap. XI.

2. *Teanum Sidicinum*] Campaniæ in Italia oppidum. Sidicinum cognomine dictum à populis Sidicinis, qui ea loca incoluere, & ad discrimen Teani in Apulia. Nobile & illustre quondam fuit oppidum, ut testatur Strabo lib. 5. Colonia quoque illuc deducta à Cæsare Augusto, ut refert Frontinus in libro de Coloniis.

3. *Uxor edixit*] Ita in Ms. Vet. Ed. *uxorem dixit.* Cod. Tor. *uxor ejus dixit.*

4. *Balneis virilibus*] Virilia enim à muliebribus distincta nonnunquam pariete interjecto, ut pudor viris mulieribusque constaret, atque parsimoniæ causa duplex tale balneum igne calefaciebant. Vide quæ fuse scripsit Fulvius Ursinus in appendice de Triclinio.

idcirco palus [5] *destitutus est in foro: eoque adductus suæ civitatis nobilissimus homo M. Marius. vestimenta detracta sunt,* [6] *virgis cæsus est.* [7] *Caleni, ubi id audierunt, edixerunt ne quis in balneis lavisse vellet, quum magistratus Romanus ibi esset.* [8] *Ferentini ob eamdem causam prætor noster quæstores arripi jussit, alter se de muro dejecit: alter prehensus & virgis cæsus est.* in tam atroci re, ac tam misera atque mœsta injuriæ publicæ contestatione, & quid est quod aut ampliter insigniterque, aut lacrymose atque miseranter, aut multa copiosaque invidia, gravique & penetrabili querimonia dixerit? brevitas sane & venustas & mundities orationis est, qualis haberi ferme in comœdiarum festivitatibus solet. Item Gracchus alio in loco ita dicit; *Quanta libido quantaque intemperantia sit hominum adulescentium, unum exemplum vobis ostendam. his annis paucis* [9] *ex Asia missus est, qui per id tempus magistratum non ceperat, homo adulescens pro legato.* [10] *is in lectica ferebatur. ei obviam bubulcus* [11] *de plebe Venusina advenit, & per jocum, quum igno-*

5. *Destitutus*] Aliter, *defixus*.

6. *Virgis cæsus est*] Quod servile habitum, ut habetur in l. 10. ff. de Pœnis l. 7. §. 2. l. 9. §. pen. & l. ult. ff. de Injur. Humiliores quandoque fustibus subjiciebantur, d. l. 10. & l. 28. §. non omnes ff. de Pœnis. nonnunquam tamen teste Polybio lib. 6. ξυλοκοπία capitalis erat, ita ut hac pœna condemnati usque ad mortem cæderentur, qua de re etiam Porphyrio scribit in Horatii lib. 2. Epist. 1. & Cornutus in Pers. Satyr 1. Dio etiam Antigonum Judææ regem, cui successor Herodes datus est, ab Antonio ita punitum refert, ut palo alligatus flagris cæderetur atque obtruncaretur. Lege Porcia cautum, ne quis magistratus civem Romanum virgis cæderet, necaretve, sed damnato exilium permitteret: cum antea nudorum cervix insereretur furcæ, corpus vero ad necem cæderetur. Liv. lib. 10. *Lex Porcia*, inquit Cicero pro Rabirio, *libertatem civium lictori eripuit, virgas enim ab omnium civium Romanorum corpore amovit.*

7. *Caleni*] Cales civitas propinqua Teano Sidicino, ut Ptolemæus & Strabo ostendunt.

8. *Ferentini*] Hujus oppidi meminit quoque Strabo lib. 5. in mediterraneis Etruriæ, & Horat. lib. 1. Epist. 17. ubi vetus scoliastes: *Ferentinum: Alii municipium volunt viæ Labicanæ ad XLVIII lapidem; alii Ferentinum, quod est in Tuscis.*

9. *Ex Asia*] Justus Lipsius legit indubitanter, *in Asiam*.

10. *Is in lectica vehebatur*] Ut lecticis viri veherentur, Asia devicta primum invaluisse videtur, nullumque antiquiorem lecticæ usum esse ex hoc loco arbitratur Lipsius l. 1. Elect. c. 19.

11. *De plebe Venusina*] Venusia oppidum in confinio Lucaniæ & Apuliæ. ipse Horatius Venusinus de eo ita loquitur,

- - sequor hunc, Lucanus an Apulus anceps,
Nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus.

Plinius

ignoraret qui ferretur, rogavit [12] *num mortuum ferrent. ubi id audivit; lecticam jussit deponi:* [13] *struppis* [14] *quibus lectica deligata erat, usque adeo verberari jussit, dum animam efflavit.* Hæc quidem oratio super tam violento atque crudeli facinore nihil profecto abest à cotidianis sermonibus. At, quum in simili causa, apud M. Tullium cives Romani innocentes viri, contra jus [15] contraque leges, virgis cæduntur aut [16] supplicio extremo necantur, quæ ibi tunc miseratio? quæ comploratio? quæ totius rei sub oculos subjectio? quod & quale invidiæ atque acerbitatis [17] fretum effervescit? animum hercle meum, quum illa M. Ciceronis lego, imago quædam & sonus verberum & vocum & ejulationum circumplectitur. Velut sunt ista quæ de C. Verre dicit: quæ nos, ut in præsens potuimus, quantum memoria suppeditabat, adscripsimus. *Ipse inflammatus scelere & furore in forum venit. ardebant oculi. toto ex ore crudelitas* [18] *eminebat. exspectabant omnes, quo tandem progressurus aut quidnam acturus esset: quum repente hominem proripi atque foro medio nudari*

Plinius tamen & Ptolemæus Apuliæ tribuunt, Strabo Samnitibus.

12. *Num mortuum ferrent*] Lectica enim mortui efferebantur, si honestiores essent. Vide Lipsium lib. 1. Elect. cap. 19.

13. *Struppis*] Isidorus lib. 19. c. 4. *Struppi vincula loro vel lino facta, quibus remi ad scalmos alligantur.* τροπὺς vocavit Homerus οδ. δ. Glossæ Philoxeni, *Stropus* (ita emendandum pro *Strepus*) τροπωτὴρ. Etiam in glossis *Struppus* appellatur. Omnes tamen, quas hactenus vidi, editiones, præter ultimam, hic habent *Stuppis*. Quæ lectio non male quoq; se habet. στύππη Græcis dicitur, vel στυππεῖον Polluci, qui fieri ait ἐκ λίνυ καὶ καννάβεως. Ex Cannabi autem robustissimos funes parari uti nostratibus notum est, ita Dioscorides lib. 3. c. 148. testatur. In glossis quoque Cyrilli καννάβάριος, *Stupparius*, dicitur.

14. *Quibus lectica deligata erat*] Vincula igitur illa eximi poterant. Asseres quos lecticarii ferebant, lecticæ illigati erant. Vide tamen Lipsium lib. 1. El.

15. *Contraque leges*] Contra legem Porciam, de qua supra diximus, & Semproniam.

16. *Supplicio extremo*] *Extimo* in M.S.R. quod pro *extremo* quoque apud Festum sumitur. Sed retine vulgatam lectionem.

17. *Fretum effervescit*] Apposite. Fretum enim teste Varrone à fervendo dictum, *à similitudine ferventis aquæ, quod in fretum sæpe concurrat æstus atque effervescat.* Ita *fretum ætatis* Lucretius dixit pro juvenili ætate.

18. *Eminebat*] Vett. Editt. *emanabat.* alitèr, *emicabat.*

19. *Nuda*

[19] *nudari ac deligari & virgas* [20] *expediri jubet*. Jam hæc medius fidius sola verba, *nudari ac deligari & virgas expediri jubet*, tanti [21] motus horrorisque sunt, ut non narrari, quæ gesta sunt, sed rem geri prorsus videas. Gracchus autem non querentis neque implorantis, sed nunciantis vicem: *Palus*, inquit, *in foro destitutus est. vestimenta detracta sunt, virgis cæsus est*. sed enim M. Cicero præclare, cum diutina repræsentatione, non cæsus est, *sed cædebatur*, inquit, *virgis in medio foro* [22] *Messanæ civis Romanus: quum interea nullus gemitus, nulla vox illius miseri inter dolorem* [23] *crepitumque plagarum audiebatur, nisi hæc:* [24] *Civis Romanus sum. hac commemoratione civitatis omnia verbera depulsurum, cruciatumque à corpore dejecturum arbitrabatur*. complorationem deinde tam acerbæ rei, & odium in Verrem detestationemque apud civis Romanos [25] incense atque acriter atque inflammanter facit, quum hæc dicit: *ô nomen dulce libertatis! ô jus eximium nostræ civitatis!* [26] *ô lex Porcia legesque Semproniæ! ô gravi-*

19. *Nudari, &c.*] In Ms. *nudare, deligare, expedire*

20. *Expediri*] Proferri. Citat Nonius in *Expedire*. Addit his Cicero l. 5. in Verrem. *Clamabat ille miser se civem esse Romanum municipem Cossanum: meruisse se cum L. Pretio, splendidissimo Equite Romano, qui Panormi negotiaretur: ex quo Verres scire posset. Tum iste se comperisse ait, eum speculandi causa in Sicilia ab ducibus fugitivorum esse missum: cujus rei neque index, neque vestigium aliquod, neque suspicio cuiquam esset ulla. Deinde jubet hominem undique corripi, vehementissimeque verberari.*

21. *Motus*] Aliter *metus*. In quodam Ms. *motus, terrorisque*.

22. *Messanæ*] Civitas hæc Siciliæ ad Fretum Mamertinum.

23. *Crepitumque*] Aliter, *strepitumque*.

24. *Civis Romanus sum*] Qui juxta leges verberibus non erat obnoxius. Illorum verborum auxilio D. Paulus verberum injuriam deprecatus est, ut Lucas in Actis Apostolorum cap. 22. scribit. vide & Suetonium in Galba cap. 9. & Ciceronem v. in Verrem, unde hic locus desumptus est.

25. *Incense*] H. Stephanus ex conjectura legit, *intente*. forsan legendum, *impense*.

26. *O lex Porcia legesque Semproniæ*] De lege Porcia supra egimus, legem autem Semproniam tulit M. Sempronius tribunus plebis, ne de capite civis Romani injussu Populi judicaretur; qui indicta causa in civem Romanum animadvertisset, de eo Populi quæstio constitueretur: quod propter P. Popillium latum est. Cicero pro Rabirio, pro Cluentio, De Leg. 3. C. quoque Gracchus legem tulit, ne de capite civium Romanorum, injussu Pop. Rom. judicaretur. Plutarch. in Gracchis. Legem quoque antea Valerius Publicola scripsit, ut Dionysius Antiq. lib. 5. & Livius lib. 2. testantur, quæ eum qui provocasset, virgis

graviter desiderata & aliquando reddita plebi Romanæ [27] *tribunicia potestas! huccine tandem hæc omnia reciderunt, ut civis Romanus in provincia populi Romani, in oppido fœderatorum, ab eo, qui beneficio populi Romani* [28] *fasces ac securis haberet, deligatus in foro virgis cæderetur? quid quum* [29]*ignes ardentesq; laminæ cæteriq; cruciatus admovebantur? si te* [30] *acerba illius imploratio & vox miserabilis non* [31] *leniebat: ne civium quidem Romanorum, qui tum aderant, fletu gemituq; maximo commovebare* ? hæc M. Tullius atrociter, graviter, copiose apteque miseratus est. sed si quis est tam agresti aure ac tam [32] hispida, quem lux ista & amœnitas orationis, verborumque [33] modificatio parum delectat; amat autem priora idcirco, quod incompta & brevia & non operosa, sed nativa quadam suavitate sunt, quodque in his umbra & color quasi [34] opacæ vetustatis est: is, si quid judicii habet, consideret in causa pari M. Ca-

gis cædi, securique necari vetuit, sed cum plus paucorum opes, quam libertas plebis possent, sæpius ab eadem familia renovata, sed si quis adversus eam fecisset, nihil ultra quam improbe factum adjectum est. Quod vinculum legis non satis validum pœnam non irrogavit, donec pro tergo civium Lex Porcia gravem pœnam sanxit, ut Livius commemorat lib. 10. c. 9.

27. *Tribunicia potestas*] Opposita hæc potestas contra vim & potentiam magistratuum, ne plebes ab iis opprimeretur. Tribuni itaque oppressos juvabant, eripiebant, iniqua decreta aut jussa Patrum, vel magistratuum rescindebant. Intercessionis maxima erat auctoritas, quæ peragi solenni verbo solita, VETO. vide Valer. lib. 4. c. 5. Ciceronem lib. 3. de LL. Plutarchum in Coriolano, Livium lib. 6.

28. *Fasces ac securis*] Prætores lictores habebant cum sex fascibus (Verres autem, de quo agit Cicero, prætor Siciliæ erat.) Erant autem fasces isti fasciculi virgarum, quibus erat obligata securis, ita ut ferrum in summo extaret; quemadmodum ex picturis veteribus liquet. videndus Plutarchus in Probl.

29. *Ignes ardentesque laminæ*] Quibus misere reos cruciabant, vel etiam enecabant. Prudentius in Hymno Vincentii inter tormenta *ungulas, & stridentem flammis laminam* recenset. Aliquando palo alligatis lamina ardens picem in membra stillabat. Vide Juvenalem Satyr. 1. Porro ex Cicerone liquet hunc hominem in crucem actum. De his qui in cruce vel palo ustulati vide Lips. de Cruce lib. 3. c. 10.

30. *Si te acerba illius imploratio*] Male quidam legunt, *improbatio.* Rei innocentes fidem Populi, fidem Quiritium, ut illis succurrerent, implorabant. Fidem implorare nihil aliud quam auxilium in hac loquendi formula denotat, ut testatur Donatus in Andriam Terentii Act. 4. Sc. 3.

31. *Leniebat*] Apud Ciceronem legitur, *inhibebat.*

32. *Hispida*] Horrida, aspera.

33. *Modificatio*] Numerositas.

34. *Opaca*] Tenebricosæ.

35. De

M. Catonis, hominis antiquioris, orationem: ad cujus vim & copiam Gracchus nec adſpiravit. intelliget, opinor, Catonem contentum eloquentia ætatis ſuæ non fuiſſe; & id jam tum facere voluiſſe, quod Cicero poſtea perfecit. In eo namque libro, qui [35] de *falſis pugnis* [36] inſcriptus eſt, ita de Q. Thermo conqueſtus eſt: *Dixit à decemviris parum ſibi bene cibaria curata eſſe. juſſit veſtimenta detrahi, atque flagro cædi. decemviros Bruttiani verberavere. vidêre multi mortales. quis hanc contumeliam, quis hoc imperium, quis hanc ſervitutem ferre poteſt? nemo hoc rex auſus eſt facere; eane fieri bonis bono genere gnatis boni conſulitis?* [37] *ubi ſocietas? ubi fides majorum? inſignitas injurias, plagas, verbera, vibices,* [38] *eos dolores atque carnificinas, per dedecus atque maximam contumeliam, inſpectantibus popularibus ſuis atque multis mortalibus, te facere auſum eſſe? ſed quantum luctum, quantum gemitum, quid lacrumarum, quantum fletum factum audivi? ſervi injurias nimis ægre ferunt. quid illos bono genere gnatos, magna virtute præditos, opinamini animi habuiſſe atque habituros dum viverent?* Quod Cato dixit, [39] *Bruttiani verberavere*: ne qui fortaſſe de Bruttianis

35. *De falſis pugnis*] Recte. Ita & Nonius citat in *Vibices*. Putant nonnulli legendum *pœnis*, quia in eo fragmento ſævitiæ ac pœnarum mentio fit. Sed falluntur. vide Ioſ. Mercerum ad Tacitum pagina extrema.

36. *Inſcriptus*] Aliter, *ſcriptus eſt*.

37. *Vbi ſocietas*] Citat hæc quoque Nonius in *Vibices*.

38. *Eos dolores*] Apud Nonium Merceri *eis dolores*. Vulgati libri, *vis, dolores*. quod Mercerus verum eſſe credit. *Vis* in plurativo numero Salluſtius in Jugurtha utitur, *quibus pro magnitudine imperii vis & injurias omnis curæ eſſe decet.*

39. *Bruttiani*] In Ms. Schegkii, *Brettiani* more græco. Præter hanc rationem, quam Gellius adfert, Strabo lib. 6. à Lucanis Brutios, ſive ut ille loquitur, Βρεττίους, quod *deſertores* denotat, appellatos fuiſſe ſcribit. Fuerant enim paſtores Lucanorum, qui ab illis defecerant. Notabilis quoque locus apud Diodorum Siculum lib. 16: *Quum ſummum Athenis magiſtratum obtineret Elpinus, & Romæ conſulatum gererent M. Popilius Lænas & Cn. Manlius Imperioſus, olympias vero ageretur* CVI; *in Italia multitudo quædam hominum miſcellaneorum (plerique enim erant ſervi fugitivi) ex variis undique locis circa Lucaniã confluxit. Hi primum vitam prædatoriam inſtituebant, mox excubiarum agreſtium & incurſionum conſuetudine, rerum bellicarum exercitationem uſumque ſibi compararunt.* Paulo poſt: *Et quia plerique fuerant ſervi, Brettii dicti ſunt. Incolarum enim ſermone ita fugitivi appellantur.* Non mirum itaque Bruttianos pro ſervis & miniſtris crudelitatis poni, cum ipſa vox Bruttiorum ſervum denotet.

tianis requirat: id significat. Quum Hannibal Pœnus cum exercitu in Italia esset, & aliquot pugnas populus Romanus adversas pugnavisset; primi totius Italiæ Bruttii ad Hannibalem desciverunt. id Romani ægre passi, postquam Hannibal Italia decessit superatique Pœni sunt, Bruttios ignominiæ causa non milites scribebant, nec pro sociis habebant, sed magistratibus in provincias euntibus parere & præministrare, servorum vicem, jusserunt. itaque hi sequebantur magistratus, tamquam in scenicis fabulis qui dicebantur [40] lorarii; &, quos erant jussi, vinciebant aut verberabant. quod autem ex Bruttiis erant, appellati sunt *Bruttiani*.

ret. Vide tamen Justinum, lib. XXIII, qui à Brutia muliere nomen deducit. Gellio autem astipulatur etiam Festus, cum ita loquitur: *Brutiani dicebantur, qui officia servilia magistratibus præstabant: eo quod hi primum Annibali se tradiderant, & cum eo perseveraverunt, usque dum recederet de Italia:* Strabo quoque in fine libri quinti, eandem ob caussam Picentes, Lucanos, Bruttios factos esse cursores publicos & tabularios affirmat. Fulgentius dicit Gerones quoque Bruttianos dictos. De Servis publicis vide Pignorium de Servis p. 30. & seqq.

40. *Lorarii*] Qui dominorum jussu servos imperia detrectantes, vel segniter obeuntes loris & flagellis excipiebant.

CAP. IV.

Quod P. Nigidius argutissime docuit nomina non positiva esse, sed naturalia.

NOmina verbaque non positu fortuito, sed quadam vi [1] ratione naturæ facta esse [2] P. Nigidius in grammaticis

RAtione naturæ facta esse*] Videndus est Plato in Cratylo, ubi accurate pro utraque parte disputat. Cratylus utique, qui κτ̀ συνθήκην ab hominibus vocabula constituta arbitratur, addit tamen primigenia nomina quædam extare, quæ à priscis autoribus instituta, quæ potentia majore quam humana, cæterorum vocabulorum fundamentum sint. Inde tamen vocabulorum tantam perturbationem fuisse, ut longis annorum spatiis obfuscata, vix ac ne vix quidem agnoscantur primorum illorum vocabulorum vestigia. Quæ sacræ scripturæ aliquo modo conveniunt. Namq; ad Adamo juxta rerum naturam imposita vocabula inprimis primogenia. Eademq; post confusionem Babylonicam valde turbata sunt, ut vix vestigia nisi in primogenia lingua agnoscantur.

2. P. Nigi-

cis commentariis docet; rem sane in philosophiæ dissertationibus celebrem. quæri enim solitum apud philosophos, 3 φύσει τὰ ὀνόματα sint, ἢ θέσει. in eam rem multa argumenta dicit, cur videri possint verba esse naturalia magis quam arbitraria. ex quibus hoc visum est lepidum & festivum. 4 *Vos*, inquit, *quum dicimus: motu quodam oris conveniente cum ipsius verbi demonstratione utimur, & labias sensim primo-*

2. *P. Nigidius*] Levi prorsus & futili argumento usus est P. Nigidius, ut doceret nomina & verba naturalem quandam significandi vim habere, non quæ eis hominum arbitratu, quasique conventione quadam imposita esset. Scripsit enim id percipi posse ex vocibus, *Ego*, *Tu*, *Mihi*, *Tibi*, *Nos & Vos*, itemque ex græcis provocabulis quæ idem valerent. Nam *Ego*, *Nos*, *Mihi*, neque profuso intentoque flatu vocis, neque projectis labiis pronunciari, sed & spiritu & labiis quasi inter nosmet ipsos adductis atque compressis. At cum *Tu*, *Tibi*, *Vos*, dicimus, labias sensim primores emoveri, ac spiritum atque animam porro versum & ad eos quibus cum loqueremur, intendi. Dignum sane argumentum, quod ex multis seligeretur à Gellio, eique præter cætera lepidum & festivum videtur. Existimo autem illud, qualecumque est, è Chrysippi fontibus haustum ac derivatum fuisse. qui cum superiorem animi partem, id est, τὸ ἡγεμονικὸν, in corde, non in cerebro, esse contenderet: vel ex eo id colligi posse dicebat, quod cum dicimus, *Ego*, natura ipsa duce, & ita quodam modo cogente natura ipsius litteræ quæ ejus vocis princeps est, mentum deorsum ad pectus, & ad cor movemus: ut quasi nutu ostendamus eam partem qua præcipue sumus id quod sumus: *Mens enim cujusque*, ait Cicero, *is est quisque*. Addebat illud quoque, naturale esse, ut de nobis loquentes, nosque ipsos ostendere volentes, digitum indicem ad pectus referamus, non ad caput. Ex quo effici, ut natura ipsa quodammodo docere videatur, præcipuæ partis, & ejus quæ hominem constituit, non in capite, sed in corde, sedem ac domicilium esse. Quoniam autem videbat Chrysippus, promptam ac paratam esse ἔνστασιν adversus illud prius argumentum ex voce ἐκεῖνος, cujus idem esset principium, quod τὸ ἐγώ: subjecerat pulchram sane & ingeniosam dissolutionem. neq; enim tantum priorem syllabam vocis *Ego* ita conformatam esse, ut eam qui proferret, nutu se, id est pectus suum, ostenderet: verum & posteriorem, id est syllabam *go*, nihil habere, ut ipse loquebatur, apostematicon, id est, quo quidquam extra nos positum indicaretur. At vocem ἐκεῖνος incipere quidem ab eadem syllaba; sed sequi statim syllabam κεῖ: in qua inesset vis quædam significandi aliquid à nobis sejunctum ac separatum. Hæc tam ingeniose fatua vix à summis viris dicta crederemus, nisi ex Varrone didicissemus, nihil a quoquam ægroto somniari posse tam stultum, quod non aliquis Philosophorum serio dixerit. Ita scribit *Muretus* l. 13. Var. Lect. c. 2. Galenus quoque ridet illud Chrysippi argumentum l. 2. de Plac. Hipp. & Plat. c. 2 Frigidos itaq; Chrysippi syllogismos suo merito vocat Lucianus in Icaro-Menippo.

3. Φύσει τὰ ὀνόματα] *An natura nomina sint, an ex impositione.*

4. *Vos*, inquit,] Apud Græcos ἡμεῖς & ὑμεῖς spiritu aspero & projecto pronunciatur.

5. *Qui-*

primores emovemus, ac spiritum atque animam porro versum & ad eos, 5 quibuscum sermocinamur, intendimus. at contra quum dicimus, nos; neque profuso intentoque flatu vocis, neque projectis labris pronunciamus: sed & spiritum 6 & labias quasi intra nosmetipsos coërcemus. hoc fit idem & in eo quod dicimus, tu & ego, & tibi & mihi. nam sicuti, quum adnuimus & abnuimus, motus quidam ille vel capitis vel oculorum à natura rei, quam significat, non abhorret: ita in his vocibus quasi gestus quidam oris & spiritus naturalis est. eadem ratio est in Græcis quoque vocibus, quam esse in nostris animadvertimus.

5. *Quibuscum sermocinamur*] H. Stephanus legit, *quibus consermocinamur.*

6. *Labias*] Ita præter Lucilium Plautus quoque in Sticho loquitur.

CAP. V.

Avarus *simplexne vocabulum sit, an compositum & duplex, sicut P. Nigidio videtur.*

A*Varus* non simplex vocabulum, sed junctum copulatumque esse Nigidius dicit in commentariorum undetricesimo. 1 *Avarus enim,* inquit, *appellatur qui avidus æris est. sed in ea copula,* e, inquit, *littera detrita est. item* 2 *locupletem dictum* ait *ex compositis vocibus, qui* 3 *pleraque loca, hoc est, qui multas possessiones* 4 *teneret,* sed probabilius id firmiusque est, quod de *locuplete* dixit. nam de *avaro* ambigitur. cur enim non videri possit ab uno solum verbo inclinatum, 5 quod est *aveo*: eademque 6 fictura, qua est 7 *amarus*? 8 de quo 9 nihil dici potest quin duplex non sit.

CAP.

A*Varus*] Apud Isidorum lib. 10. dicitur *avarus*, quasi *avidus auri*, extrito *u*. Sed tum melius diceretur *avidus æris*, quia post percussionem nummi in ære primum non in auro veterum facultates consistebant.

2 *Locupletem*] *Locuples dicebatur à copia locorum*, ut Fronto loquitur. vel potius *plenus locorum*, *locus* agrum denotat, *ples* abundantem, ab inusitato *pleo*, unde *impleo, repleo.* Hanc derivationem etiam probat Plinius lib. 18. c. 3. & Isidorus lib. 10.

3. *Pleraque*] In Scriveriano Cod. annotatum *plurima.*

4. *Teneret*] Vett. Cod. *tenet.*

5. *Quod est* aveo] Probat hanc sententiam Vetus Interpres Horatii ad Satyr. 1. lib. 1. *Aveo*, significat, *cupio*, & hinc *avidus*, & *avarus.*

6. *Fictura*] Alii legunt, *factura*.

7. *Amarus*] Non quadrat, quia non est nomen verbale. *Amarus* autem ab Hebræo מר deducitur. Chaldæi & Arabes מרר dicunt. Hinc *amarus*, imo ipsum quoque *mare*, quod amarum est.

8. *De quo nihil dici potest*] Quasi dicat, quod simplex esse negari non potest.

9. *Nihil*] In Ms. quodam omittitur.

CAP. VI.

Multam dictam esse ab Ædilibus plebei Appii Cæci filiæ mulieri nobili, quod locuta esset petulantius.

NOn in facta modo, sed in voces etiam petulantiores publice 1 Romæ vindicatum est. ita enim debere esse visa est Romanæ disciplinæ dignitas inviolabilis. 2 Appii namq; illius Cæci filia à ludis, quos spectaverat, exiens turba undiq; confluentis fluctuantisq; populi jactata est: atq; inde egressa quum se male habitam diceret; *Quid me nunc factum esset*, inquit, *quantoque artius pressiusque conflictata essem*, 3 *si P. Claudius frater meus navali prælio classem navium* 4 *cum ingenti civium numero non perdidisset? certe quidem majore nunc copia populi oppressa intercidissem.* 5 *sed utinam*, inquit, *revi-*

ROmæ] Abest à Cod. Tornes. & Vett. Editt.

2. *Appii namque illius Cæci*] Cum Cineas Romam missus esset legatus à Pyrrho, ut pacis conditiones cum Senatu iniret, ea lege ut Pyrrhus in urbem reciperetur, Appius Cæcus & senex jussit se in Senatum deferri, & sua oratione obtinuit, ne Pyrrhus reciperetur. Extat Appii Oratio apud Plutarchum in Pyrrho.

3. *Si P. Claudius frater*] P. Claudius Pulcher contempta religione, cum cavea liberati pulli non pascerentur, atque hoc inauspicatum esset, mergi eos in aquam jussit, quando esse nollent. Prælio navali juxta Siciliam cum Adherbale habito, XCIII. navales ab hostibus captæ, ipse vix cum XXX. navibus fuga elapsus. Estque à Romanis condemnatus, quod temeritate ipsius cladem acceptam esse satis constaret, ut Cicero & Polybius, qui hanc cladem luculente describit lib. I. testantur. Valerius tamen lib. 8. imbre dissolutis comitiis evasisse testatur.

4. *Cum ingenti civium numero*] Ex XCIII. captis navibus paucos evasisse Polybius testatur.

5. *Sed utinam &c. reviviscat frater*] Suetonius in Tiberio: *Extant & fæminarum exempla diversa æque: siquidem gentis utriusque utraque Claudia fuit, & quæ navem cum sacris matris deum Idææ obhærentem Tiberino vado extraxit, precata propalam, ut ita demum sequeretur, si sibi pudicitia constaret: & quæ novo more judicium majestatis apud populum mulier subiit, quod in conferta multitudine ægre procedente carpento, palam optaverit, ut frater suus Pulcher revivisceret atque iterum classem amitteret, quo minor turba Romæ foret*. Valer. Maxim. lib. 8. cap. I. addit optasse, *ut frater sæpius con-sul*

revivifcat frater, aliamque classem in Siciliam ducat: atque istam multitudinem perditum eat, quæ me male nunc miseram convexavit. Ob hæc mulieris verba tam improba ac tam incivilia, C. Fundanus & Tib. Sempronius 6 Ædiles plebei multam dixerunt ei 7 æris gravis viginti quinque milia. Id factum esse dicit 8 Capito Ateius in commentario de judiciis publicis, bello Pœnico primo, 9 Fabio Licino & Otacilio Crasso consulibus.

CAP.

sul factus, infelici ductu nimis magnam urbis frequentiam minueret. vide & Liv. Epit. lib. 19.

6. *Ædiles plebei*] Qui simul cum Tribunis plebis instituti A°. V. CCLXXI. atque erant iisdem tanquam administri & adjutores, ut tradit Dionysius lib. 6. Eidem tanquam minuti censores multas quoque indicebant.

7. *Æris gravis viginti quinque milia*] Budæus & Scaliger per *æs grave* rude atque informe intelligunt, quos rejicit Salmasius, atque idem de M. Usur. c. 6. extra controversiam esse ait, quamdiu asses fuere librarii, *grave æs* non alia notione acceptum fuisse, quam de ære signato; ubi vero imminutum assium pondus fuit, & illi lege Papiria ad semunciam redacti, *æris gravis* appellationem non nisi de infecto & rudi usurpatam. At ego maxime controversum existimo, quod illi extra controversiam est. Nam dum as libram pondo fuit, quæ ratio potuerit excogitare aut utilem ac necessariam reddere *gravis æris* appellationem nullus video: unius enim generis erat, quicquid erat: & quia grave erat omne, ideo nullum, quod *grave* diceretur. Nondum extiterat nomisma, quod minori pondere accederet ad idem pretium, à quo ut appellando discerneretur, alterum grave nuncupandum erat. Tum demum opus fuit distinctione nominis, postquam aliud æs pondere levius eadem æstimatione cœpit usitari. Adeo ut vocabulum pœne non fuerit, nisi ex quo res fuit, hoc est esse desiit. Ergo dum libralis as fuit, ignorabatur discrimen & nomen æris gravis: at circumscripto asse, *grave æs* & de signato & de rudi prout res tulit, pro pecunia accipi facile concedam. Ita scribit *Gronovius de Pecunia Veteri lib. 3. c. 15.* Addit in fine capitis: Aut cogitemus factum Romæ, quod fit hodieque apud Suecones. Sunt nummi ærei; sunt etiam massæ grandes quadratæ, in quatuor oris & medio alterius lateris signatæ. Ita credi possit usum nummorum non statim sustulisse usum massarum. Æs grave tum dixerint Romani & massas hujusmodi signatas, postquam nummi pondus imminutum est. Sed illarum massarum pretium crevit pro ratione nummi: *Ita Vir Clarissimus & amicissimus Collega Gronovius.* Quandoquidem autem hanc historiã contigisse refert Ateius bello Punico primo, adduci hic debet locus Plinii l. 33. c. 3. ubi ita loquitur: *Libræ autem pondus æris imminutum bello Punico primo, cum impensis Respublica non sufficeret, constitutumque ut asses sextantario pondere ferirentur. Ita quinque partes factæ lucri, dissolutumque æs alienum.* Ita asse sextantario facto, proculdubio adhuc asses librales extiterunt, qui *gravis æris* dicebantur. Quinetiam massa xx. librarum, quæ prius valuerat vicenos æris, tum cxx. asses valuit & appensa est. Eadem ratio in asse unciario. Primis autẽ illis temporibus, quanquã leviori pondere asses feririentur, proculdubio graves tamen non statim aboliti. vel igitur de talibus assibus, vel massis æreis intelligendus hic locus.

8. *Capito Atejus*] Vide l. 8. c. 10. p. 295.

9. *Fabio Licino*] Vett. Editt. Fabio Licinio & T. Acilio Crasso Coss.

CAP. VII.

Fluminum, quæ 1 ultra imperium Romanum fluunt prima magnitudine esse Nilum, secunda Histrum, proxima Rhodanum, sicuti M. Varronem memini scribere.

OMnium fluminum quæ in maria, qua imperium Romanum est, fluunt, quam Græci 2 τὴν ἔσω θάλασσαν appellant, 3 maximum esse Nilum consentitur: proxima magnitudine esse 4 Histrum scripsit Sallustius. Varro autem quum de parte orbis, quæ Europa dicitur, dissereret,

1. *Ultra*] Ex textu elici potest *intra* scribendum, nisi titulus, quod aliquoties contingit, non respondeat textui. Nilus tamen, & Danubius etiam extra limites imperii Romani ex parte fluunt, Rhodanus intra limites. Sed ita intelligendum est, flumina hæc ultra imperium fluere in mare, qua imperium Romanum est.

2. Τὴν ἔσω θάλασσαν] Mare internum sive mediterraneum.

3. *Maximum esse Nilum*] Longitudine, & latitudine. Volunt nonnulli à fonte usque ad exitum in mare conficere secundum directum cursum 35. gradus majoris circuli, id est, miliaria Germanica quingenta viginti quinque, & multo plura si obliquitatem alvei spectes. Nam Diodorus Siculus insulas septingentas circuire testatur. Latitudo Nili & Danubii fere eadem, ubi amplissima est, miliaris nimirum unius Germanici. De Nilo videndus, Herodotus, Diodorus, Strabo, Ammianus, Aristides in Ægyptiaca, Heliodorus in Æthiopicis, Philostratus, alii. Vide Wendelinum de Admir. Nili cap. 4.

4. *Histrum*] Istrum vel potius Histrum cum Nilo comparat Herodotus in Euterpe. Quinetiam vetus scriptor apud Suidam cataractas quoque in Istro esse ait, sicut in Nilo, scopulos quosdam instar montium, qui aquarum cursum impediunt. Aristides in Ægypt. 36 fere cataractas esse testatur. Uti Nilus septem ostiis in mare internum, ita Danubius, qui idem cum Istro, in Pontum Euxinum sex ostiis, ut Plinius, ut Ammianus septem se effundit. Plin. lib. 4. c. 12. *Ortus hic Germaniæ jugis montis Abnobæ, ex adverso Raurici Galliæ oppidi, multis ultra Alpes millibus, ac per innumeras lapsus gentes, Danubii nomine, immenso aquarum auctu, & unde primum Illyricum alluit Hister appellatur, sexaginta amnibus receptis, medio ferme numero eorum navigabili, in Pontum vastis sex fluminibus evolvitur.* Ausonius quoque Nilo secundum fuisse dicit Epigr. 3.

Illyricis regnator aquis, tibi Nile secundus
Danubius lætum profero fonte caput.

Vide quoque Ovidium lib. 4. de Ponto, Eleg. 10. Arrianus lib. 1. de Gest. Alex. & Ptolemæus hunc fluvium totius Europæ maximum esse scribunt. Profunditas ejus quibusdam in locis ducentorum pedum. Unde Horatius Danubium *profundum* dixit. Quod de Nilo incertum est. Scribit autem Appianus ad Savi fluminis & Danubii confluentem, superiorem partem Danubium, inferiorum Istrum vocari. Strabo lib. 7. usque

ret, 5 in tribus primis ejus terræ fluminibus 6 Rhodanum esse ponit. per quod videtur eum facere Histro æmulum. Histrus enim quoque in Europa fluit.

que ad Cataractas Danubium, à Cataractis usque ad Pontum Istrum vocari commemorat, Plinius, ubi primum Illyricum alluit.

5. *In tribus primis*] Inter quæ Rhenus, Danubiusque.

6. *Rhodanum*] Fluvium Galliæ celeberrimum, quem eleganter describit Ammianus Marcellinus lib. 15. *A Pœninis*, inquit, *Alpibus effusiore copia fontium Rhodanus fluens, & proclivi impetu ad planiora degrediens, proprio agmine ripas occultat, & paludi sese ingurgitat nomine Lemanno, eamque intermeans nusquam aquis miscetur externis: sed altrinsecus summitates undæ præterlabens segnioris, quæritans exitus, viam sibi impetu veloci molitur. Unde sine jactura rerum per Sabaudiam* (*ita emendat Valesius pro eo, quod vulgo habebatur*, densa paludium) *& Sequanos, longeque progressus Viennensem latere sinistro perstringit, dextro Lugdunensem: & emensus spatia flexuosa, Ararim, (quem Sauconnam appellant) inter Germaniam primam fluentem suum in nomen adsciscit. Qui locus exordium est Galliarum. Exindeque non millenis passibus, sed leucis itinera metiuntur. Hinc Rhodanus aquis advenis locupletior, vehit grandissimas naves, ventorum flatu jactari sæpius adsuetas, finitisque intervallis, quæ ei natura præscripsit, spumeus Gallico mari concorporatur, per patulum sinum, quem vocant ad gradus, ab Arelate octavo decimo ferme lapide disparatum.* Plinius tria ejus ostia numerat. Ptolemæus & Polybius duo. Quinque Timæus, quem reprehendit Polybius. Vide Melam lib. 2. c. 5. Strabonem lib. 4. Polyb. lib. 3. Hodie Arari mixtus violentus & impetuosus & juxta ostia diffusus in mare mediterraneum se præcipitat, sed Istro longe minor est.

CAP. VIII.

Inter ignominias militares, quibus milites coërcebantur, fuisse sanguinis dimissionem, & quænam esse videatur causa hujuscemodi castigationis.

1 FUit hæc quoque antiquitus militaris animadversio, jubere ignominiæ causa militi venam solvi & sanguinem dimitti, cujus rei ratio in litteris veteribus, quas equidem invenire potui, non extant. sed opinor factum hoc primitus in militibus stupentis animi atque à naturali habitu declinantis: ut non tam pœna quam medicina videretur. postea tamen ob pleraque alia delicta idem factitatum esse credo per consuetudinem; 2 quasi minus sani viderentur omnes qui delinquerent.

CAP.

F*Uit hæc quoque*] Ex Plinio adducit Ioannes Sarisburiensis lib. 6. c. 12.

2. *Quasi minus sani viderentur*] Hæc ratio subtilior. Muretus putat potius

id factum, ut sanguinem, quem cum gloria fundere pro patria noluerant; eum cum ignominia amitterent. Verum Lipsius hoc improbat, cum etiam in furto sanguinis missio in usu fuerit; nam Frontinus lib. 4. Stratag. ita loquitur, *M. Cato memoriæ prodidit in furto comprehensis, inter commilitones dextras esse præcisas, si lentius* (legendum, *lenius*) *animadvertere voluissent in principes, sanguinem missum.* Justus Lipsius lib. 5. de Milit. Rom. dial. 18. primo emendat pro *in principes*, *in principiis*, nam in illo loco castrorum pleræque pœnæ exactæ. Stewechius in Notis ad Frontinum vulgata verba servanda autumat, & principes putat vel principales milites gregariis ac contubernalibus opponi. Sed ad rem. Mureti itaque sententiam improbat Lipsius. Quis enim, inquit, in furto castigato, sanguis pro patria fundendus fuit? Sed pro Mureto responderi posset originem hanc pœnæ fuisse, sed postmodum ad alia delicta tralatitiam factam esse. Etiam alia quoque ratio addi potest, ut illi, qui in hostili sanguine fundendo parci, vel meticulosi fuissent, suum sanguinem amitterent. Potuit interea quoque esse nota meritæ mortis, ut Lipsius censet, sed clementer condonatæ, cujus species erat sanguinis missio modica.

CAP. IX.

Quibus modis quoque habitu acies Romana instrui solita sit, quæque earum instructionum sint vocabula.

VOcabula sunt militaria, quibus instructa certo modo acies appellari solet, 1 *frons*, 2 *subsidia*, 3 *cuneus*, 4 *orbis*, 5 *globus*, 6 *forfices*, 7 *serra*, 8 *ala*, 9 *turres*. hæc & quædam item alia invenire est in libris eorum qui de militari disciplina scripse-

FRons] Initium aciei. Cato de Re militari apud Nonium: *Una depugnatio est fronte longo, quadro exercitu.* Quæ verba Vegetius quoque usurpat lib. 3. c. 20.

2. *Subsidia*] Auxiliares copiæ. Ita socii ad utrumque cornu legionibus subsidio erant, quinetiam legiones secundariæ aut tertiariæ primariis. Nec legiones tantum, verum cohortes sic substitutæ.

3. *Cuneus*] Literæ Δ assimilabatur. Angusta in fronte acies paulatim se pandens in maximam longitudinem desinebat. *Caput quoque porcinum* appellarunt. Vegetius lib. 3. de Re Mil. cap. 19. *Cuneus dicitur multitudo peditum, quæ juncta acie prima angustior, deinde latior procedit, & adversariorum ordines rumpit: quia à pluribus in unum locum tela mittuntur, quam rem milites appellant caput porcinum.* Videndus quoque Agathias lib. 2. & Ammianus l. 17.

4. *Orbis*] Quod orbicularis esset figuræ, dictus.

5. *Globus*] *Qui* juxta Vegetium *à sua acie separatus vago superventu incursat inimicos.* figura quoque rotunda & globosa fuisse videtur.

6. *Forfices*] Vel *forcipes* contrarii erant cunei figuræ.

7. *Serra*] Paulus ex Festo, *Serra præliari dicitur cum assidue acceditur, recediturque, neque ullo tempore consistitur.* ad modum nimirum agitatæ serræ.

8. *Ala*] Vegetius l. 2. c. 1. *Equitum alæ dicuntur ab eo, quod ad similitudinem alarum ab utraque parte protegant acies.*

9. *Turres*] Ordo militum in quadro, instar turris.

Annu-

ſcripſerunt. tralata autem ſunt ab ipſis rebus, quæ ita proprie nominantur: earumque rerum in acie inſtruenda ſui cujuſque vocabuli imagines oſtenduntur.

CAP. X.

Quæ ejus rei cauſa ſit quod & Græci veteres & Romani annulum in eo digito geſtaverunt, qui eſt in manu ſiniſtra minimo proximus.

VEteres Græcos [1] annulum habuiſſe in digito accepimus ſiniſtræ manus, qui minimo eſt proximus. Romanos quoque homines ajunt ſic plerumque annulis [2] uſitatos. cauſam eſſe hujus rei [3] Appion in libris Ægyptiacis hanc dicit: quod inſectis apertiſque humanis corporibus, ut mos in Ægypto fuit, quas Græci ἀνατομὰς appellant, [4] repertum eſt [5] nervum quemdam tenuiſſimum ab eo uno digito, de quo diximus, ad cor hominis pergere ac pervenire: propterea non inſcitum viſum eſſe eum potiſſimum digitum tali honore decorandum, qui continens & quaſi connexus eſſe cum principatu cordis videretur.

ANnulum] Vide Kirchmannum de Annulis & Gorlæi Dactyliothecam.

2. *Uſitatos*] Uſos. itá & alibi loquitur.

3. *Appion*] De quo alibi diximus.

4. *Repertum*] Aliter, *apertum, compertum.*

5. *Nervum quendam*] Sunt hæ ineptiæ. Idem ſcribit Macrobius lib. 7. Sat. cap. 13. Addit ex ſacerdotum Ægyptiorum relatu, *complicatum ſenarium numerum digitus iſte demonſtrat qui omnifariam plenus, perfectus, atque divinus eſt.* Ibidem Ateius Capito ſcribit, uſum annulorum exemptum dextræ, quæ multum negotiorum gerit, ne crebro motu pretioſi lapides frangerentur, & in digito illo, qui minus officii gerit, conſtitutum eſſe.

CAP. XI.

Verbum, mature *quid ſignificet, quæque vocis ejus ratio ſit; & quod eo verbo vulgus hominum improprie utitur: atque inibi quod* præcox *declinatum* præcocis *facit, non* præcoquis.

M*Ature* nunc ſignificat *propere* & *cito*, contra ipſius verbi ſententiam. aliud enim eſt *mature* quam quod dicitur

citur *propere*, propterea P. Nigidius homo in omnium bonarum artium disciplinis egregius, [1] *Mature*, inquit, *est quod neque citius est neque serius: sed medium quiddam & temperatum est.* bene atque proprie Nigidius. nam & in frugibus & in pomis *matura* dicuntur quæ neque cruda & immitia sunt, neque caduca & [2] decocta, sed tempore suo adulta maturaque. quoniam autem id, quod non segniter fiebat, *mature* fieri dicebatur, progressa plurimum verbi significatio est; & non jam quod non segnius, sed quod festinatius fit, id fieri *mature* dicitur; quando ea, quæ præter sui temporis modum properata sunt, *immatura* verius dicantur. Illud vero Nigidianum rei atque verbi temperamentum divus Augustus duobus Græcis verbis elegantissime exprimebat. [3] namque & dicere in sermonibus & scribere in epistolis solitum esse ajunt, [4] σπεῦδε βραδέως. per quod monebat, ut ad rem agendam simul adhiberetur [5] & industriæ celeritas & diligentiæ tarditas. ex quibus duobus contrariis fit *maturitas*. Virgilius quoque, si quis animum attendat, duo ista verba *properare* & *maturare* tamquam plane contraria scitissime separavit in hisce versibus:

Frigi-

MAture] Idem ex Nigidio citant Servius ad illud Georg. I. *Maturare Datur* Macrobius lib. 6. Saturn. c. 8. iisdem fere, quibus Gellius verbis. & libellus vetus Grammat. de differentiis.

2. *Decocta*] Putrida. In quodam Cod. annotatum, *decoqua*.

3. *Namque &*] Cod. Torn. *nam &*.

4. Σπεῦδε βραδέως] Id est, *festina lente*. Hoc dictum Augustus nummis quoque expressit, cum Terminum fulmini conjunxit. Addidit Augustus hunc quoque versum,

Ἀσφαλὴς γάρ ἐστ᾽ ἀμείνων, ἢ θρασὺς στρατηλάτης.

Versus Trochaicus est ex Euripidis Phœnissis. *tutiora* enim, ut in adagiis loquitur Erasmus, *quæ lentis consiliis providentur, quam quæ calidis consiliis properantur*. Hæc autem verba σπεῦδε βραδέως non sunt cum sequenti versu conjungenda, ut putavit Erasmus. Vide H. Steph. Schediasm. lib. 4. c. 3. in supplem. tom. 5. facis Criticæ.

5. *Et industriæ celeritas, &c.*] Hæc duo nomina *industriæ & diligentiæ* non solum dandi sed & gignendi casus esse possunt. Ut celeritas industriæ sit, quam adfert industria (quum omnia eo celerius fiant, quo majori ad ea facienda industria utimur) itidemque tarditas diligentiæ intelligatur, quam poscit diligentia: quoniam quo quid diligentius accuratiusque fit, eo etiam fieri tardius consuevit. Alioqui industria & diligentia à Cicerone lib. I. de Orat. conjunguntur. *H. Stephanus* in Schediasm.

6. *Frigi-*

6 Frigidus agricolam siquando continet imber,
Multa forent, quæ mox cœlo properanda sereno,
Maturare datur

elegantissime ista duo verba divisit. namque in 7 præparatu rei rusticæ per tempestates 8 pluvias, quoniam otium est, maturari potest': per 9 serenas, quoniam tempus instat, 10 properari necessum est. Quum significandum autem est coactius quid factum & festinatius; tum rectiùs *præmature* factum id dicitur quam *mature*. sicut 11 Afranius dixit 12 in togata, 13 cui titulus nomen est:

Appetis dominatum demens præmature præcocem.

in quo versu animadvertendum est, quod *præcocem* inquit, non *præcoquem*. est enim casus ejus rectus 14 non *præcoquis*, sed *præcox*.

CAP.

6. *Frigidus agricolam*] Extant hi versus lib. 1. Georg. ℣s. 259. & seqq. Ad quem locum Servius: *Ordo est, Multa maturare datur & diligenter facere: quæ velis cœlo sereno properanter facere, non diligenter poteris facere, dum festinas & tardius ad laborem redibis. Oportet ergo, ut dum domi resides ea quæ tibi præparare potes, & necessaria vides, parare studeas: ut cum fuerit serenitas data, statim ad laborem prodeas.* Citat idem mox Catonem, & (quod no a) Aul. Gellium.

7. *Præparatu*] Vett. Editt. *properatu*. male. Vetus codex juxta Scaligerum legebat *præperatu*. Sic in cõpositis à *paro*, dicitur *propero*, *impero*, quasi *mando*, *ut quis paret*. *repero*, pro reparo, quæ tamen vocabula à *paro* originem sumũt.

8. *Pluvias*] Vulgo, *pluviasque*. Sed referendum ad *tempestates*.

9. *Serenas*] Scilicet, tempestates.

10. *Properari necessum est*] Forsan hic quædam desunt, ut illa ex Catone, quæ apud Servium inveniuntur.

11. *Afranius*] Qui iisdem temporibus in urbe floruit, quibus Terentius & Sext. Cæcilius in senium vergebant: peracutus in fabulis fuit, & disertus teste Cicerone in Bruto. Ausonius illum quoque facundum appellat hoc versu,

Quam toga facundi scenis agitavit Afranî.

Menandrum *potissimum imitatus est, unde Horatius in Epist. ad Augustum,

Dicitur Afranî toga convenisse Menandro.

Quod etiam Macrobius, Acron & Porphyrio testantur. Plures ejus fabulæ ab antiquis Grammaticis citantur. Vide Gyraldum & Crinitum de Poët. Vet.

12. *In togata*] Fabulæ togatæ à veste Romanorum ita dictæ, sicuti palliatæ Græcis, prætextatæ à prætextis magistratuum.

13. *Cui titulus nomen est*] Bad. Edit. Nόμος. in margine mei Codicis adscriptum *Nomius*. Forsan nomen Fabulæ fuit *Titulus*, vel *Tutulus*, id est, *miles*. Festus: *Tituli milites appellantur, quasi tutuli, quod patriam tuerentur.*

14. Non *præcoquis*] Ita tamen etiam in recto casu dicitur apud Nonium, qui ita ex Novio, vel Nævio, hæc verba adducit; *Huic puellæ præcoquis libido inest.* *Præcoquus* quoque Columellæ, & Martiali dicitur.

CAP. XII.

De portentis fabularum quæ Plinius Secundus indignissime in Democritum philosophum confert : ibidem de simulacro volucri columbæ.

1 LIbrum esse Democriti nobilissimi philosophorum de vi & natura chamæleontis, eumque se legisse Plinius Secundus in naturalis historiæ vicesimo octavo refert; multaque vana atque intoleranda auribus deinde quasi à Democrito scripta tradit, ex quibus pauca hæc inviti meminimus, quia pertæsum est. 2 Accipitrem avium 3 rapidissimum à chamæleonte humi reptante, & si eum forte supervolet, detrahi & cadere vi quadam in terram; cæterisque

LIbrum esse Democriti] Hunc librum *de vita & natura Chamæleontis* non recenset Diogenes Laërtius inter ejus opera. Cæterum in fine ejus vitæ ita dicit τὰ δ' ἄλλα ὅσα τινὲς ἀναφέρουσιν εἰς αὐτὸν, τὰ μὲν ἐκ τῶν αὐτοῦ διεσκεύασται, τὰ δ' ὁμολογουμένως ἐστὶν ἀλλότρια, id est, *Alia autem quæcunque nonnulli illi tribuunt, quædam ex illius libris composita sunt, quædam omnium consensu aliena sunt.* Plinius quoque lib. 30. *Fides illis fasque omne deest adeo, ut illi qui cætera in viro illo probant, hæc ejus opera inficientur.* Columella l. 7. de Re Rustic. Doli Mendesii commentaria sub nomine Democriti falso prodita affirmat. Vitruvius lib. 9 c. 3. dicit Democritum selectorum libros scripsisse, quæ ipse expertus fuerat vera esse. Ita enim loquitur : *Admiror etiam Democriti de Rerum Natura Volumina, & ejus commentarium, quod inscribitur* χειροτονητῶν (Salmasius emendat χειροκμήτων. Plinius lib. 24. cap. 17. corrupte *Chirocineta* appellavit) *in quo etiam utebatur annulo signans cera ex milto* (Salm. legit molli) *quæ esset expertus.* Democritus itaque multa annotaverat, quæ nondum approbaverat, quædam expertus erat, atque ea annulo signare solitus erat. Illa itaque falsa & incredibilia ex iis esse potuerunt, quæ nondum expertus erat. Hæc si non sufficiant, addi illud potest magicis & Chymicis artibus imbutū fuisse Democritum, quibus alia dici videntur, alia occultantur, & à solis mystis intelligūtur. Utique de Chymia scripsisse tituli quidam librorū apud Diogenem Laërtium testantur, uti sunt περὶ χυμῶν, quo titulo liber qui nunc Hippocrati adscribitur, fortasse fuerit Democriti. Item περὶ τῶν διαφερόντων ῥυσμῶν, περὶ ἀμειψιρυσμιῶν, Sive de *Fluxuum permutationibus*, περὶ τῶν ἱερῶν γραμμάτων, (χημεία intelligi videtur, quam Lexicon vetus ejusdem artis ἱερὰν καὶ θείαν τέχνην appellat.) Idem Democritus lapidem in smaragdum mutare poterat, ut testatur Seneca Epist. 90.

2. *Accipitrem, &c.*] Vet. Ed. *accipitrem avem rapidissimam.*

3. *Rapidissimum*] Celerrimum, non, ut quidā hic exponit, rapinis deditum. Vide

riſque [4] avibus laniandum ſponte ſua objicere ſeſe & dedere. item aliud ultra humanam fidem. caput [5] & collum chamæleontis ſi uratur ligno, quod appellatur [6] *robur*, imbres & tonitrus fieri derepente; idque ipſum uſu venire ſi jecur ejuſdem animalis [7] in ſummis tegulis uratur. item aliud, quod hercle an ponerem dubitavi, ita eſt deridiculæ vanitatis: niſi idcirco plane poſui, quod oportuit nos dicere quid de iſtiuſmodi admirationum fallaci illecebra ſentiremus, qua pleraque capiuntur & ad perniciem elabuntur ingenia maxime ſollertia; eaque potiſſimum quæ diſcendi cupidiora ſunt. ſed redeo ad Plinium. ſiniſtrum pedem ait [8] chamæleontis [9] ferro ex igni calefacto torreri cum herba, quæ appellatur eodem nomine [10] chamæleontis, & utrumque macerari unguento, colligique in modum [11] paſtilli, atque in vas mitti ligneum, & eum, qui id vas ferat, etiam ſi is in medio palam verſetur, à nullo videri poſſe. His portentis atque præſtigiis à Plinio Secundo ſcriptis non dignum eſſe cognomen Democriti puto. Vel illud quale eſt, quod idem Plinius [12] in decimo libro Democritum ſcripſiſſe aſſeverat? aves quaſdam eſſe certis vocabulis; & earum avium confuſo ſanguine gigni ſerpentem; cum ſi quis ederit, [13] linguas avium & colloquia interpretaturum.

Vide Plin. lib. 10. c. 8.

4. *Avibus*] Plinius habet, *animalibus*.

5. *Et collum*] Plinius, *guttur*.

6. *Robur*] Plinius, *Roboreis lignis*.

7. *In ſummis tegulis*] Plinius, *tegulis*, tantum.

8. *Chamæleontis*] Plinius lib. 8. cap. 32. figura & magnitudine lacertæ eſſe, contra lib. 28. c. 8. crocodilo ſimilem eſſe dixit. Verum teſte Herodoto lib. 2. Iones etiam ita lacertam vocant. Qui dicit eas morari ἐν αἱμασιῇσι, ſub pampino Tertullianus de Pallio. Vide Salmaſ. ad Solinum p. 873. & ſeqq. Diffuſe de chamæleonte egit Ariſtot. lib. 2. c. 14. de Hiſt. Anim.

9. *Ferro, &c.*] Plinius, *torreri in furno*.

10. *Chamæleontis*] De hac planta vide Theophraſtum de Plantis, lib. 9. c. 13. & Dioſcoridem lib. 3. c. 8. & 9.

11. *Paſtilli*] Globuli vel pilulæ ex unguento Horatio dicuntur. Inter arida medicamenta recenſet Celſus lib. 5. c. 17. ἀρτίσκοι, ſive exigui panes Græcis dicuntur, qui vel rotundi, vel oblongi. Vide Salmaſ. ad Solinum pag. 1332. & ſeq.

12. *In decimo libro*] Cap. 49 & lib. 28. c. 4.

13. *Linguas avium*] Vide Plutarchum περὶ τοῦ λόγου τῶν ἀλόγων.

14. *Archy-*

taturum. Multa autem videntur ab hominibus istis male sollertibus hujuscemodi commenta in Democriti nomen data nobilitatis auctoritatisque ejus perfugio utentibus. Sed id quod [14] Archytam Pythagoricum commentum esse atque fecisse traditur, neque minus admirabile neque tamen vanum æque videri debet. nam & plerique [15] nobilium Græcorum & Favorinus philosophus memoriarum veterum [16] exsequentissimus affirmatissime scripserunt, [17] simulachrum columbæ è ligno ab Archyta ratione quadam [18] disciplinaque mechanica factum volasse. ita erat scilicet

14. *Archytam Pythagoricum*] Cujus vitam descripsit Diogenes Laërtius, & paucis Hesychius Illustrius. Inter antiquos scripsit quoque ejus vitam Aristoxenus, quam laudat Athenæus lib. 12. eodemque capite. Ad quem etiam extant duæ Platonis Epistolæ. Nulla ejus scripta citat Laertius. Citat tamen τὸ Ἁρμονικὸν Nicomachus lib. 1 de Arithmetic. & περὶ Παντὸς Simplicius in Præfat. ad Prædic. Aristotelis, quædam etiam alia Stobæus. Ejusdem librum de Agricultura (quamvis alium esse censeat Laërtius) citat Varro de R. R. lib. & c. 1. & Columella lib. 1. cap. 1. Fuit idem præstantissimus Geometra atque in ea arte cubum primus invenit, ut in Republ. Plato affirmat. Meminit ejus quoque Horatius lib. 1. Ode 28.

Te maris & terræ numeroque carentis arenæ
Mensorem cohibent Archyta,
Pulveris exigui prope litus parva Matinum
Munera, nec quicquam tibi prodest
Aërias tentasse domos, animoque rotundum
Percurrisse polum morituro.

Inter claros Mathematicos nominat quoque illum Proclus ad 1. Euclidis.

15. *Nobilium*] Scilicet, scriptorum.

16. *Exequentissimus*] Qui presse memorias Veterum sectatur, vel potius verbis exprimit. *Exequi verbis* etiam Cicero dixit pro *exprimere*.

17. *Simulachrum columbæ*] Simile quid de Jannelio Turriano, qui cum Carolo V. post depositum imperium in solitudine agebat, narrat Strada lib. 1. hunc in modum: *Et verobic* (Turrianus) *inprimis fuit qui in Hieronymiano secessu, novis quotidie machinationibus, Caroli mentem, talium rerum avidam oblectabat. Nam sæpe à prandio armatas hominum & equorum icunculas induxit in mensam, alias tympana pulsantes, tubis alias occinentes, ac nonnullas ex eis sceroculas infestis sese hastulis incursãtes. Interdum ligneos passerculos emisit cubiculo volantes revolantesque, cœnobiarcha, qui tum forte aderat, præstigias subverente.* Aristoteles lib. 1. de Anima testatur à Dædalo ligneam Venerem fabricatam, quæ argento vivo infuso moveretur. Vulcani tripodes sponte se movisse scribit Homerus Il. 1. vs. 375. tales passim in fanis gentilium arte mechanica statuæ inveniebantur, sicut ipse quoque testatur Plutarchus.

18. *Disciplinaque mechanica*] Diogenes Laërtius in ejus vita: οὗτος πρῶτος τὰ μηχανικὰ ταῖς μηχανικαῖς προσχρησάμενος ἀρχαῖς ἐμεθώδευσε, καὶ πρῶτος κίνησιν ὀργανικὴν διαγράμματι γεωμετρικῷ προσήγαγε, διὰ τῆς τομῆς τοῦ ἡμικυλίνδρου δύο μέ-

σας

scilicet libramentis suspensum & aura spiritus inclusa atque occulta concitum. Libet hercle, super re tam abhorrenti à fide, ipsius Favorini verba ponere: 19 Ἀρχύτας Ταραντῖνος, φιλόσοφος ἅμα καὶ μηχανικὸς ὤν, ἐποίησε περιστερὰν ξυλίνην, πετομένην· ἥτις εἴποτε καθίσειεν, οὐκέτι ἀνίστατο. μέχρι γὰρ τούτου.

τὰς ἀνάλογον λαβεῖν ζητῶν εἰς τὸν τοῦ κύβου διπλασιασμὸν, καὶ γεωμετρίᾳ πρῶτος κύβον εὗρεν, ὥς φησι Πλάτων ἐν πολιτείᾳ. Id est, *Hic primus mechanicam artem mechanicis utens principiis methodice tradidit, & primus motum organicum geometrico diagrammate usus induxit: dimidii cylindri sectione duas medias proportione studens sumere ad cubi duplicationem. Et in Geometria primus cubum invenit, ut in Republ. Plato affirmat.*

19. Ἀρχύτας Ταραντῖνος,] Id est, *Archytas Tarentinus, Philosophus simul & mechanicus, fabricavit columbam ligneam volantem. Quæ si aliquando consideret, non iterum exurgebat. Eo enim usque volabat.*

CAP. XIII.

Cum partim hominum, *qua ratione veteres dixerint.*

1 PArtim *hominum venerunt*, plerumque dicitur quod significat *pars hominum venit*, id est, *quidam homines*. nam *partim*, hoc in loco adverbium est: neque in casus inclinatur, sicuti *cum partim hominum*, dici potest: id est, *cum quibusdam hominibus*, & quasi cum quadam parte hominum. M. Cato in oratione 2 de re Floria ita scripsit: *Ibi pro scorto fuit, in cubiculum 3 surrectitavit è convivio, cum partim illorum jam sæpe ad eumdem modum erat.* Imperitiores autem *cum parti* legunt, tamquam declinatum sit, quasi vocabulum, non dictum quasi adverbium. sed 4 Q. Claudius in vicesimo

PArtim *hominum*] Ita etiam Cicero loquitur lib. 2. de Orator. *Sed eorum partim in pompa, partim in acie illustres esse voluerunt.* Ita etiam loquitur lib. 2. de Offic. Usurpatur autem pro eo nominis casu, quem significatio & sensus requirit. Videtur esse accusativus antiquus, & subintelligi *ad*, vel *quod ad partem.*

2. *De Re Floria*] Vide lib. 9. c. 12.

3. *Surrectitavit*] Crebo surrexit. Badiana & aliæ quædam editt. habent *subreptitavit*, id est, frequenter & clam irrepsit, ut Veneri se dederet.

4. *Q. Claudius*] Quadrigarius scilicet, de quo aliquoties diximus.

5. *Enim*

mo primo annali insolentius paulo hac figura est ita usus. 5 *Enim cum partim copiis hominum* 6 *adolescentem placentem sibi.* itemque Claudii in vicesimo tertio annali verba hæc sunt: *Sed idcirco me fecisse, quod utrum negligentia partim magistratuum, an avaritia, an calamitate populi Romani evenisse dicam nescio.*

5. *Enim cum*] Vett. Editt. *Eum enim eum.*

6. *Adolescentem*] Cod. Torn. *adolescentum.* Vett. Ed. *adolescentium.*

CAP. XIV.

Injuria mihi factum itur, *quali verborum ordine Cato dixerit.*

AUdio, *illi injuriam factum iri*, audio *contumeliam dictum iri*, vulgo quoque ita dici, vulgo & istam esse verborum figuram jam in medio loquendi usu: idcircoque exemplis supersedeo. sed *contumelia illi*, vel *injuria factum itur*, paulo est remotius: exemplum igitur ponemus. M. Cato pro se contra C. Cassium. *Atque evenit ita, Quirites, uti in hac contumelia,* 1 *quæ mihi per hujusce petulantiam factum itur,* rei

QVæ &c. factum iter] Grosippus, vel potius Gaspar Scioppius arbitratur locum Catonis esse corruptum; legendumque esse, *contumeliam, quam mihi factum itur.* Sed repugnant doctissimo viro hæc Gellii verba, quæ ibidem legas: *Sicut* contumeliam *factum iri significat, iri ad contumeliam faciendam, id est, operam dari quo fiat: ita* contumelia *mihi factũ itur* casu *tantum immutato idem dicit.* Quid inde apertius, quam accusativũ mutari in nominativum: & ita jam Gellii tempore habuisse codices Catonis: & Gellio nullam fuisse mendæ suspicionem? Hoc argumentum tanti puto, ut, si usu veniat, multo cum Catone, quam aliter loqui malim. Sed rationem obtendit vir ille eruditus: ut, juxta quem, *itur factum*, integre sit, *iter* vel *via itur ad factum contumeliam*, sive, *ad faciendum contumeliam.* Nempe non satis distinguit inter nativum sermonem, & consuetudinem quæ sæpe à nativo recedit. Primo, *ire factum* notabat ire iter seu *viam ad factum*, sive, *ut quid fiat.* Sed quia quando itur, ut quid fiat, illud ob quod itur, effici soleat: eo κατὰ μετάληψιν, *ire factum*, cœpit sumi pro *facere*, & *iri factum*, pro *fieri.* Itaque *ire factum contumeliam*, notat, *facere contumeliam*, verum *contumelia itur factum*, idem est, ac contumelia fit. Ita loquitur *Vossius* libro de constructione cap. 54. Vide quoque Carrionem lib. 2. Antiq. Lect. cap. 1. *Factum* autem hic supinum, vel potius cum Scioppio, qui nulla supina statuit, substantivum, & subintelligitur *ad* præpositum. *Factum* id est *ad factum*, vel *factionem*, sive *ad faciendum.*

Flamini

rei quoque publicæ medius fidius miserear, Quirites. ſicut autem, *contumeliam factum iri*, ſignificat iri ad contumeliam faciendam, id eſt: operam dari quo fiat; ita *contumelia mihi factum itur*, caſu tantum immutato idem dicit.

CAP. XV.

De flaminis Dialis deque flaminicæ cærimoniis: verbaque ex edicto prætoris apposita, quibus dicit non coacturum se ad jurandum, neque virgines Vestæ neque Dialem.

CÆrimoniæ impoſitæ [1] flamini Diali multæ, item [2] caſtus multiplices, quos in libris, qui de ſacerdotibus publicis compoſiti ſunt, item in [3] Fabii Pictoris librorum primo [4] ſcriptos legimus. unde hæc ferme ſunt quæ commemi-

FLamini Diali] Id eſt, *Ioviali.* Inde & *ſub Dio* dicunt, id eſt, *ſub Iove.* Eſt & Δῖιον templum Iovis. Feſto quoque *dium fulmen*, pro fulmine diurno, quod attribuebant Iovi, ut nocturnum Summano. Flaminem autem Feſtus dici putat quaſi filaminem; ita enim loquitur: *Flamen Dialis dictus, quod filo aſſidue veletur; indeque appellatur flamen, quaſi filamen. Dialis autem appellatur à Dio, à quo vita dari putatur hominibus.* Ita & Priſcianus de Flamine lib. 4. Filamen quoque pro flamine legitur in antiqua inſcriptione hoc modo: DIVÆ. AUGUSTÆ. ALBINUS. ALB. F. FILAMEN. DIVÆ. AUG. PROVINCIÆ. LUSITA. quia nimirum, ut loquitur Varro lib. 4. de L. L. *Flamines in Latio capite velato erant ſemper, ac caput velatum habebant filo.* Filum autem erat velamentum lanæ. Inſignis eſt ea de re Servii locus in lib. 8. Æneid. *Flamines in capite pileum habebant, in quo erat brevis virga deſuper habens lanæ aliquid. Quod cum per æſtus portare non poſſent, filo tantum capita religare cœperunt. Nam nudis penitus eos capitibus incedere nefas fuerat. Unde à filo quo utebantur flamines ſunt dicti, quaſi filamines. Verum feſtis diebus filo depoſito pilea neceſſe erat accipere, quæ ſecundum alios ad oſtendendam ſacerdotii eminentiam ſunt reperta.* Alii à flameo, quod erat velamentum capitis, flamines dictos voluerunt.

2. *Caſtus*] Vulgo, *caſus.* Editt. Vett. legunt *cantus.* Iuſtus Lipſius primo legebat *caſtus*, & bene. Poſtmodum mutavit ſententiam, & *cautus* approbavit, quam propriæ ſignificationis vocem eſſe affirmat, & eo nomine accepit, quicquid in ſacris cavendum, & religionis gratia vitandum aut omittendum ſit. Sed *caſtus* omnino legendum. *Caſtus* enim iidem ſunt in ſacris, qui ritus. Varro lib. 1. Rerum Hum. apud Nonium, *Noſtro ritu ſunt faciunda civilius, quam græco caſtu.* *Caſtus*, idem quod Græcis ἁγνεία. *In caſto cæius conſiſtere* apud Feſtum, eſt ἁγνεύειν Δήμητρι, Cereri operari. Vide Scaligerum in Feſtum, & Varronem. Rituum illorum quorundam cauſas reddit Plutarchus in Quæſt. Rom.

3. *Fabii Pictoris*] Vide pag. 60.

4. *Scriptos*] In quodam Ms. non habetur.

5. Eque

meminimus. 5 *Equo Dialem flaminem vehi religio est: 6 classem procinctam extra pomœrium*, id est, *exercitum armatum, videre. idcirco 7 rarenter flamen Dialis 8 creatus consul est, quum bella consulibus mandabantur. 9 item jurare Dialem fas numquam est. item annulo uti 10 nisi pervio cassoque fas non est. 11 ignem è flaminia, id est, flaminis Dialis domo, 12 nisi in sacrum efferri jus non est. vinctum, si ædes ejus introierit, solvi necessum est: 13 & vincula per impluvium in tegulas subduci, atque inde foras in viam dimitti. 14 nodum in apice 15 neque in cinctu neque alia*

5. *Equo*] Addit Plutarchus in Qu. Rom. 40. non potuisse plus tribus noctibus Urbe abesse, neque pileum vel apicem usquam deponere.

Equo Dialem] Festus dicit, *hoc ideo fieri, ne si longius digrederetur, sacra negligerentur.* Aliam habet rationem Plinius lib. 28. cum dicit: *Equinum vel damnatur inter venena, ideoque flamini sacrorum equum attingere non licet, cum Romæ publicis sacris equus etiam immoletur.*

6. *Classem procinctam*] Festus quoque interpretatur *exercitum instructum.*

7. *Rarentur*] Pro *raro*, ἀρχαϊκῶς.

8. *Creatus consul est*] Plutarchus dicit Quæst. Rom. ult. non licitum fuisse flamini Diali magistratum suscipere vel ambire.

9. *Item jurare Dialem*] Reddit rationes Plutarchus Qu. Rom. XLIV. vel quia sacrorum antistiti fides habenda, vel contra quod sit publicum perjurii periculum. vel quod jusjurandum in execrationem perjurii desinit, quæ tristis est & diri ominis. Unde dira imprecari aliis sacerdotes per leges non possunt.

10. *Nisi pervio cassoque*] Id est patulo & vacuo, sine ulla gemma vel lapide.

11. *Ignem è flaminia*] Ex flaminis domo. à *Flamen* fit *flaminius*, unde *flaminius Camillus, flaminius lictor, flaminiæ ædes.* ubi itaque apud Ovidium vulgo legitur,

Ipse ego Flaminiam poscentem februa vidi,
Februa poscenti pinea virga data est.

pro *Flaminiam*, Scaliger legit, *flaminiâ*. In Editione Neapolis legitur *Flaminicam* id est flaminis conjugem. Per *Flaminiam* ibi intelligi quoq; potest *sacerdotula, quæ Diali praministrabat, eaque patrimis & matrimis.* (aliter legitur *patrima & matrima*) id est, *patrem matremque adhuc vivos habebat*, ut loquitur Festus.

12. *Nisi in sacrum*] Ita emendavit Lipsius. vulgo, *nisi sacrum*. Festus: *ignem ex domo flaminia nisi divinæ rei gratia efferri jus non est.*

13. *Et vincula*] Idem Plutarchus refert Qu. Rom. CXI.

14. *Nodum in apice*] Ita Vett. Editt. & recte. Quædam Editt. male, *neque in apice*. nusquam enim vinctus Dialis, nisi in apice. Festus ex Titio: *Offendices ait esse Titius nodos, quibus apex retineatur, & remittatur. At Veranius Choriola existimat, quæ sunt in loris apicis, quibus apex retineatur & remittatur, quæ ab offendendo dicuntur. Nam cum ad mentum perventum est, offendit mentum.* Idem: *Apex, qui est Sacerdotum insigne, dictus est ab eo, quod comprehendere antiqui vinculo, apere dicebant.* Et rursus: *Apiculum filum, quo flamines velatum apicem gerunt.* Qualis fuerit apex ita scribit Servius ad II. Æneid. *Apex proprie dicitur in summo flaminis pileo*

alia in parte ullum habet. si quis ad verberandum ducatur, si ad pedes ejus supplex procubuerit, eo die 16 verberari piaculum est. capillum Dialis, nisi qui liber homo est, non 17 detonset. 18 capram 19 & carnem incoctam, 20 & ederam 21 & fabam neque tangere Diali

pileo virga lanata: hoc est, in cujus extremitate modica lana est. Nonnunquam tamen pro integro pileo sumitur. Servius Danielis: *Sytonius (L. Suetonius) tria genera pileorum dixit, quibus sacerdotes utuntur, apicem, tutulum, galerum. Sed apicem, pileum sutile, circa medium virga eminente: tutulum, pileum lanatum, galerum pileum ex pelle hostiæ cæsæ.* Vide Rubenium lib. 2. Elect. cap. 25.

15. *Neque in cinctu*] Varro dicit cinctum viris, cingulum mulieribus proprium fuisse, & à cingendo dictum. Erat vestis infra pectus corpus comprehendens subligaculo similis. Cinctu autem Gabino etiam Pontifices & Sacerdotes utebantur, cum belli causa sacris operarentur, vel ceremonia quadam sacra defungerentur. *Gabinus autem cinctus*, teste Servio, *erat toga sic in tergum rejecta, ut una ejus lacinia revocata hominem cingat.*

16. *Verberari*] Vel alio supplicio affici juxta Plutarchum Qu. Rom. cxi.

17. *Detonset*] Detondeat.

18. *Capram*] An quod insalubris caro & gravis odoris? ut testatur Hippocrates lib. 4. de Victus ratione in acutis, & Galenus lib. 3. de Alim. Fac. c. 1. qui dicit præter succi malitiam accedere & acrimoniam. Quippe est animal natura sua admodum calidum, unde & gravis odor ex illo continuo exspirat. Accedit quod Hippocrates libro de Morbo sacro comitiali morbo infestam ejus carnem esse affirmat. Quinetiam Veteres existimabant capras nunquam integra sanitate frui. Unde Varro lib. 2. de R. R. c. 3. dicit: *capras sanas nemo promittit, nunquam enim sine febre sunt.* Pro cibo quoque utuntur helleboro & cicuta, ex quibus caro malitiam trahit. Lucretius lib. 4.

Præterea nobis veratrum est acre venenum,
At capris adipes & coturnicibus auget.

Idem lib. 5.

Quippe videre licet pinguescere sæpe cicuta
Barbigeras pecudes, homini quæ est acre venenum.

Plutarchus quæstione Rom. cxi. ideo dicit flamini Diali non solum caprinam edere, sed tangere aut nominare nefas fuisse, vel quod ab animali luxurioso & fœtido abhorrerent, vel quod morbosum timerent, vel quod comitiali morbo obnoxium crederent, atque vererentur ne contagio ad illos perveniret. Idem Plutarchus scribit canis quoque contactu & nominatione abstinuisse flaminem Dialem. Quod hic Gellius prætermisit. Canem enim immundum censebat Antiquitas, ideoque nulli cœlitum immolabatur. Feralis quoque canum ululatus censetur, ideoque Hecatæ sacri.

19. *Et carnem incoctam*] Quia cruda caro ingrata diis censebatur in sacrificiis. quod sacra quoque pagina innuit. Vide Levitici cap. 2. & 3. Plutarchus Qu. Rom. 110. rationes quoque adfert, vel quod crudarum carnium esu ita interdicitur, vel quod cruda caro aspectui adversetur.

20. *Et ederam*] Rationem reddit Plutarchus in Qu. Rom. vel quod sterilis sit & inutilis hominibus, imbecillaque, eaque de causa aliis innitatur; atque umbra & virore suo noxia sit, vel quod ipsa edera assumpta mentem turbet. unde & fanaticæ mulieres in Bacchicis sacris illa utebantur, quòd furorem inducere crederetur. Utique juxta Theophrastum lib. 3. de Plantis c. 18. hederæ amplexus non tantum arbores omnes

Diali mos est neque nominare. propagines è vitibus altius pratentos 22 *non succidet. pedes lecti, in quo cubat,* 23 *luto tenui circumlitos esse oportet: & de eo lecto trinoctium continuum non decubat: neque in eo lecto cubare alium fas est, neque apud ejus lecti fulcrum* 24 *capsulam esse* 25 *cum strue atque ferto oportet.* 26 *unguium*

omnes infestat, verum etiam enecat alimenta exhauriendo. Scribit quoque Dioscorides lib. 2. c. 175. nigræ hederæ succum vel corymbos sepotos corpus debilitare, mentemque alienare.

21. *Et fabam*] Propter hanc causam, ut scribit Festus Pompejus, *quod ea putatur ad mortuos pertinere. Nam & Lemuralibus jacitur larvis, & parentalibus adhibetur sacrificiis, & in flore ejus luctus literæ apparere videntur.* Lemuralibus, quæ per trinoctium fiebant mense Majo, lemures sive larvæ ejici nigris fabis credebantur. Ovidius Fast. lib. 5.

Cumque manus pure fontana perluit unda,
Vertitur & nigras accipit ore fabas:
Aversusque jacit, sed dum jacit, hæc ego mitto,
His, inquit, redimo meque meosq́ lares.
Hæc novies dicit, nec respicit, umbra putatur
Colligere, & nullo terga vidente sequi.
Rursus aquam tangit Nemesæaque concrepat æra,
Et rogat ut tectis exeat umbra suis,
Cum dixit novies, manes exite paterni,
Respicit, & pure sacra peracta putat.

Fabas quoque *parentalibus sacrificiis* adhiberi solitas Festus affirmat. Parentalia autem erant epulæ in funeribus parentum aut propinquorum celebrari solitæ. Plinius lib. 18. c. 12. *Quin & prisco ritu fabacia* (Turnebus legit *fabata*) *suæ religionis diis in sacro est prævalens pulmentari cibo, & hebetare sensus existimata, insomnia quoque facere: ob hoc Pythagorica sententia damnata, vel (ut alii tradidere) quoniam mortuorum animæ sunt in ea: qua de causa parentando utique assumitur.* Herodotus lib. 2. scripsit Ægyptios à fabis abstinuisse, sacerdotibus vero ne aspicere quidem licitum fuisse, quod arbitrarentur haud mundum esse illud edulium. Unde certe, vel a Pythagora accepisse videntur Romani. Acro scholiastes in libro 2. Sat. VI. ad illum versum, *O quando faba Pythagoræ cognata*, inquit, *Pythagoras legumen omne negaverat comedendũ, præcipue fabam veluti parentum colueat, nam colorem ejus dicebat veluti humano sanguine infectum.* quinetiam idem dicit Pythagoram fabis abstinuisse, *quod viridis in pyxide ærea servata vertitur in sanguinem*, item, *quod cocta sanguinis humorem ex se emitteret.* Cæterum de Pythagoræ hoc instituto alibi diffuse dictum fuit.

22. *Non succidet*] Interpretatur Lipsius, *non succedet*. Non enim vetatur succidere propagines vitium, sed subire, sicuti ex Plutarcho in Quæst. Rom. Qu. 112. liquet. Quo significare voluerunt, nefas esse flaminem inebriari.

23. *Luto tenui*] An in signum originis humanæ, quæ juxta gentiles quoque, Homerum, Hesiodum, Ovidium terræ debetur, & in eam resolvetur. Euripides in Phoenissis:

Ὅθεν δ' ἕκαστον εἰς τὸ σῶμα ἀφίκετο,
Ἐνταῦθα δ' ἀπῆλθε, πνεῦμα μὲν πρὸς αἰθέρα,
Τὸ σῶμα δ' εἰς γῆν.

Id est,

Unde quidque in corpus pervenit,
Eo iterum abit, spiritus quidem cœlo,
Corpusque terræ.

24. *Capsulam*] Vet. C. *capsam*.

25. *Cum strue atque ferto*] Vulgo, *ferro*.

guium Dialis & capilli segmina 27 *subter arborem felicem terra operiuntur.* 28 *Dialis cotidie festatus est. sine apice sub divo esse licitum non est: sub tecto* 29 *uti liceret, non pridem à pontificibus constitutum.* Massurius Sabinus scripsit, & alia talia quædam remissa: gratiamque aliquot cærimoniarum factam dicit: 30 *farinam fermento imbutam attingere ei fas non est. tunicam intimam, nisi in locis tectis,* 31 *non exuit, ne sub cælo, tamquam sub*

ro. male. Strues est genus libi, cujus in solo tracta farinacea multa, velut toruli aut digiti, ordine structa & serie conjuncta ponebantur: velut in sphærita sphæræ vel globuli multi in solo placentæ ponebantur. *Fertum à ferendo* interpretatur Verrius: quod ad sacrum ferretur. Alii *ferctum* dicunt, ut libi genus sit quod intus aliqua re farciebatur. ita *Turnebus* lib. 14. Adversf. c. 18. *Ferctum* & *forctum* Salmasio *bonum* dicitur, ab eodemque fonte dicit ita libum appellari, quod bonum esset, χρηστόν. Hinc παγχρηστα quoque liba vocata. In antiqua inscriptione legitur, PORCAM. ET. AGNAM. STRUIBUS. ET. FERTIS.

26. *Unguium Dialis*] Quia hi inter immunda censentur.

27. *Subter arborem felicem*] Vulgo *siliquam.* male. Arbores quæ fructum nigrum, vel nigram baccam ferunt inter infelices olim habitæ. Tarquitius Priscus in Ostentario Arborario, apud Macrobium lib. 2. Sat. c. 16. *Arbores quæ inferum Deorum avertentiumque in tutela sunt, eas infelices nominat. alternum sanguinem* (pro *alternum*, legit Pontanus, *Alaternum*, cujus meminit Plinius lib. 16. c. 26. & Columella lib. 7. cap. 6. pro *sanguinem*, *salicem* legit Meursius) *filicem, ficum atram, quæque baccam nigram, nigrosque fructus ferunt, itemque aquifolium, pyrum sylvaticum, ruscum, rubum, sentesque.* vel etiam quæ spinas gerunt, quibus infesta sunt folia, vel rami: uti aquifolium vel pyrum sylvaticum, quæ aculeata sunt. Ideo ilex quæ aculeos non habet inter felices censetur. Ita *Salmasius* ad Solinum p. 525. & p. 962. Cæteræ itaque arbores felices censentur. Plinius quoque infelices arbores appellat, & quæ religione damnatæ sunt, *quæ neque seruntur, neque fructum ferunt.* De felicibus arboribus ita Veranius de verbis Pontificalibus apud Macrobium: *Felices arbores putantur esse, quercus, æsculus, ilex, suber, fagus, corylus, sorbus, ficus alba, pirus, malus, vitis, prunus, cornus, lotus.*

28. *Dialis cotidie festatus est*] Quidam legunt *testatus*, quod quocunque loco decedat, non moriatur intestatus. Turnebus legit *feriatus*. H. Stephanus *fertatus*, id est, fertis instructus. Nisi legendum sit *fertarius*. Utique qui liba afferebant strufertarii dicebantur. Festus: *Ferctum genus libi dictum, quod crebrius ad sacra ferebatur, nec sine strue altero genere libi, quæ qui adferebant, strufertarii appellabantur.*

29. *Uti liceret*] Aliter, *utiliter.*

30. *Farinam fermento imbutam*] Quia fermentum corruptum est, & cum acore putrescit, & si nimium sit, farinam plane acidam reddit & corrumpit, ut testatur Plutarchus Qu. Rom. 109. Farina nimirum aqua subigitur, priusquam addatur sal, & quia non perfecte coquitur, putrescit, caloremque & acrimoniam à putredine concipit, ut & alia quæ putrescunt omnia. Simul autem & tenuitatem partium & aciditatem acquirit, quemadmodum acetum putrescente vino, tale evadit. Hinc quoque Deus interdixit in lege fermenti usum, quia dulcedinem massæ perdit,

sub oculis Iovis, nudus sit. super flaminem Dialem in convivio, 32 nisi rex sacrificulus, haud quisquam alius accumbit. uxorem si amisit, 33 flaminio decedit. 34 matrimonium flaminis nisi morte 35 dirimi non est jus. 36 locum, in quo bustum est, numquam ingreditur. 37 mortuum numquam attingit. 38 funus tamen ex-

sequi

perdit, & eam disponit ad putredinem. De voluntario munere, quod Deo ex inanimatis offerebatur, non debere inesse fermentum Levitici secundo capite scribitur. Secus tamen lege divina in Eucharisticis sacrificiis obtinebat, ut habetur cap. 7. ℣ſ. 3. Sicuti etiam in primitiarum oblationibus, c. 23. ℣ſ. 17. quo capite etiam de Azymorum festis diebus septem agitur.

31. *Non exuit*] Neque etiam poterat inungi tanquam in conspectu Iovis. Vide Plutarchum Qu. Rom. 40.

32. *Nisi rex sacrificulus*] Qui regibus ejectis creatus, ad exemplum Atheniensium, & quia Reges sacra quædam publica obibant, nomen regium retinuit. Aliquando absolute Rex appellabatur, ut ex Varrone & Tullio liquet. Causam institutionis habes apud Dionysium lib. v. Omnibus autem ille sacris præerat, & nulli cedebat præterquam Pontifici. Livius lib. 2. *Regem sacrificulum creant: id sacerdotium Pontifici subjecere, ne additus nomini honos aliquid libertati, cujus tunc prima erat cura, officeret.* Ejus Uxor in antiqua inscriptione REGINA SACRORUM appellatur. Notandum quoque illud est, Regi sacrorum neque magistratum gerere, neq; orationem ad populum habere licitum fuisse: sacris tantū inserviebant. Quinetiā à majoribus tradito, ritu ante comitium Rex sacrorum postquam rem divinam fecisset, fuga sese inde è foro abripiebat, ut testatur Pluta. Q. Ro. 63.

33. *Flaminio*] Sacerdotio suo. Rationes adfert Plutarchus Qu. Roman. 50. vel quod mutilata & imperfecta esset familia, vel quod in plerisque sacris rebus obeundis uxor adesset, neque ea absente peragi eas fas esset.

34. *Matrimonium*] Non erat itaque licitum repudium vel divortium, quia in sacris uxores adesse oportebat, ut testatur Plutarchus. Farreatis quoque nuptiis eos in matrimonium convenire necesse erat teste Servio.

35. *Dirimi*] Vet. Cod. *dirumpi.*

36. *Locum, in quo bustum est*] Festus: *Bustum proprie dicitur locus, in quo mortuus est combustus & sepultus, diciturque bustum quasi bene ustum. Ubi vero combustus quis tantummodo, alibi vero est sepultus, is locus ab urendo ustrina vocatur. Sed modo bustum, eò, quod sepelitur, sepulchra vocamus.* Festus hic per bustum locum intellexit in quo cadaver combustum est. Sed Gellius hic noster bustum à loco distinguit, & intelligit combustum cadaver. Ita & Servius ad xi. Æneid. *Pyra est lignorum congeries, rogus cum jam ardere cœperit dicitur, bustum vero jam exustum vocatur.* Per bustum tamen etiam sepulchrum intelligi potest.

37. *Mortuum nunquam attingit*] Ita etiam Deus immortalis Iudæorum populo præcepit Levitici cap. 21. ℣ſ. 11. neque juxta ritus funeris causa in luctu aut atra veste esse poterat, ut semper purus preces concipere aut immolare posset, ut Philo de Monarchia tradidit. Τὸ θνησιμαίων ἀπέχεσθαι, id est, *abstinere morticiniis* inter Pythagoræ præcepta posuit Hierocles, & Porphyrius Epistola ad Abnebonem & Ælianus lib. iv. Porphyrius 2. de Abstinentia: καὶ οἱ τῶν τῇδε ἱερεῖς καὶ ἱερογνώμονες καὶ τάφων ἀπέχεσθαι κελεύουσιν αὐτοῖς, καὶ ἀνδρῶν ἀνοσίων καὶ ἐμμηνῶν, καὶ συνουσιῶν καὶ θέας ἤδη αἰσχρᾶς καὶ πενθικῆς. Servius ad III. Æneid. *moris Romani*

fuerat

sequi non est religio. Eadem ferme cærimoniæ sunt, quas 39 *flaminicas Diales seorsum ajunt observitare. veluti est; quod* 40 *venenato*

fuerat ramum cupressi ante domum funestam poni, ne quisquam Pontifex per ignorantiam pollueretur. Similia scribit Servius ad lib. 4. Æneid. ad hæc verba, *Et fronde coronat funerea.* Plinius lib. 16. cap. 33. *Cupressus Diti sacra, & ideo funebri signo ad domos posita.* Festus: *Cupressi mortuorum domibus ponebantur ideo, quia hujus generis arbor excisa non renascitur, sicut ex mortuo nihil jam est sperandum, quam ob causam in tutela Ditis patris esse putabatur.* Præterea cautum est, ne sacerdos ejus domum ingrediatur, in qua ante quintum diem funus fuerit, ut Servius in Ms. Fuldensi ad lib. 1. Æneidos scribit. Imo ne tibias quidem funebres audire licitum fuit, teste Festo. Polluti autem funere minime sacrificare poterant. Ex jure quoque Pontificio exceptionem proponit Servius ad lib. 6. Æneid. *Cum Pontificibus*, inquit, *nefas esset cadaver videre, tamen magis nefas visum fuerit, si insepultum relinquerent.* Idem Hebræorum magistri scribunt in lege vetante 237.

58. *Funus tamen exequi*] Id neque jure Divino licitum nisi in parentibus & propinquis. Levit. cap. 21. ℣. 1. & seq. & ℣. 10. Quinetiam omnes qui funus prosecuti fuerant, aqua aspersi purgabantur. Quod de Græcis Pollux, Hesychius, & Aristophanis scholiastes testantur. De Romanis Festus: *Funus prosecuti redeuntes ignem supergrediebantur, aqua aspersi: quod purgationis genus vocabant suffitionem.* Etiam ipsæ statuæ Deorum in viis positæ panno velabantur, si funus præteriret.

39. *Flaminicas Diales*] Quæ univiræ esse debebant. Tertullianus Exhortatione ad castitatem: *Monogamia apud Ethnicos in summo honore est, ut & virginibus legitime nubentibus univira pronuba adhibeatur, & sic auspicii initium est. Item in quibusdam Solemnibus, & auspiciis, ut prior sit univiræ locus. Certe Flaminica non nisi univira est, quæ & Flaminis lex est.* Trebellius Pollio de Calpurnia Titi conjuge: *Fuit sancta & venerabilis femina de genere Cesonianorum*, (ita legendum, non *Censorinorum*) *id est, Pisonum, quam majores nostri univiram sacerdotem inter sacratissimas feminas adorarunt.* Demosthenes in Neæram de uxore Regis sacrorum apud Athenienses ita loquitur: τὴν δὲ γυναῖκα αὐτοῦ (Δῆμος) νόμον ἔθετο ἀστὴν εἶναι, καὶ μὴ ἐπιμεμιγμένην ἑτέρῳ ἀνδρὶ, ἀλλὰ παρθένον γαμεῖν. id est, *uxorem autem ejus* (Populus) *lege constituit civem esse, & quæ alteri viro se non miscuerit, sed virgo nupserit*, etiam virginitatis intactæ esse debebat, ut in sacra pagina quoque constitutum Lev. c. 21. ℣. 13. Neque licitum Flaminicis sandalia ex morticino corio gestare. Festus: *Mortuæ pecudis corio calceos aut soleas fieri Flaminicis nefas habetur; sed & occisæ alioqui, aut immolatæ, quoniam sua morte extincta omnia tunc sunt.*

Flaminicas] Vett. Editt. *Flaminicas sacerdotissas Dialis.*

40. *Venenato operitur*] Vulgo male legebatur, *bene nato.* Venenatum erat pallium Flaminicæ, quod flameo colore venenatum, sive tinctum erat. Venenum pro colore dixit Virgilius in Eclogis,

Alba nec Assyrio fucatur lana veneno.

Et apud Gellium nostrum lib. 20. c. 8. Cn. Matius *venenare* dixit, pro colore imbuere. Quale autem hoc pallium fuerit Flaminicæ, docet Servius ad lib. 4. Æneidos ℣. 36.

Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo.

Veteri, inquit, *ceremoniarum jure præceptum est, ut Flaminica venenato operta sit. Operta autem cum dicitur, pallium significatur. Venenatum autem infectum.*

41. *In*

penato operitur, & quod 41 *in rica* 42 *surculum de arbore felici habet:* 43 *& quod scalas, nisi quæ Græcæ appellantur, eas* 44 *escendere eis plus tribus gradibus religiosum est: atque etiam quum it* 45 *ad Argeos* 46 *quod neque comit caput neque capillum depectit.* Verba prætoris ex edicto perpetuo de flamine Diali & de sacerdote Vestæ adscripsi. SACERDOIEM. VESTALEM.

41. *Inrica*] Vulgo, *virica.* L. Frutezius lib. 3. c. 11. in Ms. Lovaniensi *in rica* se invenisse testatur. Festus: *Rica & riculæ vocantur parva ricinia, ut palliola ad usum capitis facta. Granius quidem ait esse muliebre cingulum capitis, quo pro vitta Flaminica redimiatur.*

42. *Surculum de arbore felici habet*] Intelligit arculum, de quo Servius ad lib. 4. Æneid. *Arculum est virga ex malo Punico incurvata, quæ fit quasi corona, & ima summaque inter se alligatur vinculo laneo, albo, quam in sacrificiis certis regina* (loquitur de Didone) *in capite habebat: Flaminica autem Dialis in omni sacrificatione uti debebat.* Quod autem dicit *virgam* esse ex *malo Punico incurvatam*, Gellius hic ex quacunque *arbore felici* affirmat. Quod verius arbitror. Pro *felici*, Scaliger legit *filiqua.*

43. *Et quod scalas*] Ita emendavit Scaliger, vulgo legebatur, *Et quod scalas, quæ Græce κλίμακες appellantur,* vel in antiq. Ven. Ed. *Græcæ.* κλίμακες irreptitium esse videtur, ex glossa, cum græce legeret, & putaret vocabulum Græcum intelligi. Ita tamen etiam legi potest, *nisi quæ Græcæ κλίμακες appellantur*, ut de quibusdam græcis scalis intelligatur. Ad interpretationem hujus loci egregie facit fragmentum Servii: *Apud veteres Flaminicam scalas plus tribus gradibus nisi Græcas scandere non licebat, ne ulla pars pedum ejus, crurumve subter conspiceretur. Eoque nec pluribus gradibus, sed tribus, ut in ascensu duplices nisus non paterentur extolli vestem, aut nudari crura. nam ideo & Græcæ scalæ dicuntur, quia ita fabricantur, ut omni ex parte compagine tabularum clausa sint, ne adspectum ad partem aliquam corporis admittant.* Vide *Scaligerum* ad Festum pag. 72.

44. *Escendere*] Ita Varro, Sallustius, Livius, quoque loquuntur.

45. *Ad Argeos*] Meminerunt Varro, Festus, Ovidius, & Plutarchus. Audi primo Festum: *Argea* (lege *Argei*) *loca Romæ appellantur, quod in his sepulti essent quidam Argivorum illustres viri.* Glossarium ἀφίδρυμα interpretatur, id est, aram cum simulachro. *Argeos quoque*, ut Varro ait, *vocabant scirpeas effigies, quæ per virgines Vestales annis singulis jaciebantur in Tiberin.* Fuere autem plura Argeorum sacraria, ut Varro lib. 4. de L. L. docet hunc in modum: *Reliqua urbis loca olim discreta, ut Argeorum sacraria in septem & viginti partes urbis sunt disposita.* Livius lib. 1. *Multa alia sacrificia, locaque sacris faciundis, quæ Argeos Pontifices vocant, dedicavit.* XV. autem & XVI. Kalendas Apriles sacra in Argeis peracta.

46. *Quod neque comit caput*] Hoc tempore Flaminicæ Diali vetitus concubitus, ungues ferro secare, crinem depectere, sicuti etiam mense Junio cum ædes Vestæ purgatur. Ovidius l. 6. Fast.

Donec ab Iliacâ placidus purgamina Vestâ
Detulerit flavis in mare Tibris aquis:
Non mihi detonso crinem depectere buxo,
Non ungues ferro subsecuisse licet:
Non tetigisse virum, quamvis Iovis ille sacerdos,
Quamvis perpetuâ sit mihi lege datus.

47. Juras

LEM. ET. FLAMINEM. DIALEM. IN. OMNI. MEA. IVRISDICTIONE. 47 IVRARE. NON. COGAM. Verba M. Varronis ex secundo rerum divinarum super flamine Diali hæc sunt: *Is solus* 48 *album habet galerum; vel quod maximus est, vel quod Jovi immolata hostia* 49 *alba fieri oporteat.*

47. JURARE NON COGAM] Atque hæc ratio inter alias fuit, quare magistratu fungi Flamen Dialis non posset, quia magistratus in leges jurare cogebatur.

48. *Album habet galerum*] Paulus in Epitoma Festi: *Albogalerus à galea nominatus. Est enim pileum capitis, quo Flamines Diales utebantur. Fiebat enim ex hostia alba Jovi cæsa, cui adjungebatur virgula oleagina.* Vide & Servium.

49. *Alba*] Vett. Editt. *albato.*

CAP. XVI.

Quos errores Iulius Higinus in sexto Virgilii animadverterit in historia Romana erratos.

REprehendit 1 Higinus Virgilium, correcturumque eum fuisse existimat, quod in libro sexto scriptum est. Palinurus est apud inferos petens ab Ænea ut suum corpus requirendum & sepeliendum curet. is hoc dicit:

2 *Eripe me his, invicte, malis: 3 aut tu mihi terram*
Injice, namque potes, 4 portusque require Velinos.

quo, inquit, modo aut Palinurus novisse & nominare potuit portus Velinos, aut Æneas ex eo nomine locum invenire, quum Velia oppidum, à quo portum, qui in eo loco est, Velinum dixit, Servio Tullio Romæ regnante, post annum

Higinus] Vide lib. 1. c. 14. Præter illa autem quæ ibi commemoravi, notandum commentarios illum in Virgilium scripsisse, uti ex hoc loco & lib. 1. c. 6. liquet. lib. quoque 16. c. 6. sicut etiam ex Microbio lib. 6. Saturn. cap. 9.

2. *Eripe me his*] Extant hi versus lib. 6. Æneid. vs. 365. & seq.

3. *Aut tu mihi terram*] *Terræ injectio secundum Pontificalem ritum poterat fieri & circa cadaver, & circa absentium corpora quibusdam solemnibus sacris,* ut scribit Servius. Horatius, *injecto ter pulvere curras.*

4. *Portusque Velinos*] Turnebus interpretatur *palustres.* Nam Servius Veliam inde dicit nomen accepisse, quod paludes græcis τὰ ἕλη dicuntur. Ita excusat Virgil. Turnebus. Quid si portus ab amne similis nominis ita dictus sit, à quo postea ipsa urbs Velia appellata sit? Utique Strabo lib. 6. dicit quosdam urbis nomen ab Elete fluvio vel à fonte

5 annum amplius sexcentesimum, quam Æneas in Italiam venit, conditum in agro Lucano & eo nomine appellatum est? nam qui 6 ab Harpalo, inquit, regis Cyri præfecto 7 ex terra Phocide 8 fugati sunt, alii Veliam, 9 partim Massiliam

Hele deducere. Quinetiam multa permittenda sunt Poëtis, neque tam anxie examinanda, cum in ea volentes incidant, non rerum ignorantia decepti. Vide quoque Rutgers. lib. 3. Var. c. 2.

5. *Annum amplius sexcentesimum*] Chronologi, inter quos Bucholcerus, scribunt Tarquinium Priscum Romanorum Regem occisum à morte Æneæ anno sexcentesimo. Æneæ adventus in Italiam statuitur anno ante Romam conditam 425. Regnatum à Regibus per 243. annos. Nam Servius quadraginta quatuor annos regnavit, Tarquinus viginti quinque. Manent igitur usque ad Servium 175. anni. Junge ab Æneæ adventu in Italiam 425. annos cum annis 175. fient sexcenti anni. Verùm non convenient anni, si Velleium Paterculum sequamur, qui Romam conditam refert post Trojam captam annis CDXXXVII. quibus si addantur anni regii usque ad Servium 175, duodecim plures erunt anni. Dionysius Halycarnasseus 7. Olympiadis anno primo post Ilium captum anno 433. conditam Romam scribit. Ita plures fuerint anni octo. De Catoniana & Varroniana computatione, urbisque Romæ natalibus vide Scaligerum lib. 5. de Emend. temp. & Onuphrium Panvinium Commentar. in Fastos.

6. *Ab Harpalo, regis Cyri præfecto*] Harpalum quoq; Ammianus Marcellinus, & Solinus, aliiq; appellant: Herodotus, Strabo, Pausanias. aliiq; Harpagum. Strabo lib. 6. φησὶ δ᾽ Ἀντίοχος, Φωκαίας ἁλούσης ὑφ᾽ Ἁρπάγου, τοῦ Κύρου στρατηγοῦ, τοὺς δυναμένους ἐμβάντας εἰς τὰ σκάφη πανοικίους, πλεῦσαι πρῶτον εἰς Κύρνον, καὶ Μασσαλίαν μετὰ Κρεοντιάδου. ἀποκρουσθέντας δὲ τὴν Ἐλέαν κτίσαι. Ἔνιοι δὲ τοὔνομα ἀπὸ ποταμοῦ Ἐλέητος. id est, *Tradit Antiochus capta Phocæa ab Harpago præfecto exercitus Cyri, cives locupletiores totis cum familiis naves conscendisse; primumque cum Creontiade ad Corsicam atque Massiliam appulisse: inde quum expellerentur Eleam condidisse. Quidam nomen ab Elete amne deducunt.* Historiam hanc pluribus refert Herodotus lib. 1. ubi dicit relicta Cyrno sive Corsica insula, ubi per quinquennium habitaverant Phocænsium exules, eosdem prælio navali à Tyrrhenis & Carthageniensibus debilitatos Rhegium profugisse, atque ibi urbem Hyelam condidisse. Hyela eadem quæ & Elea, & Velia appellatur. Apud Strabonem corrupte Βύλη pro Ὑέλη, vel Βήλη legitur.

7. *Ex terra Phocide*] Non videtur Gellius distinguere inter Phocenses & Phocænses. Phocis Græciæ regio, cujus metropolis Delphi, Phocæi aut Phocænses dicti à Phocæa urbe Ioniæ. Dicere itaque debuerat Gellius terra vel potius urbe Phocæa vel Phocænsi. Similis error apud Justinum lib. 42. ubi *Phocenses* quoque appellat, quos Phocænses debuerat nominare. Phocensium regionem dicit esse sterilem, uti revera erat, sed Phocænsium in Asia terra longe erat fertilissima, atque ubertate luxuriabat. Confudit itaque Phocenses & Phocænses. Recte dixit scholiastes Thucydidis ad lib. 1. Φωκεῖς οἱ τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ Φωκίδος πόλεως. Φωκαεῖς οἱ τῆς Ἰωνίας ἀπὸ Φωκαίας πόλεως Ἴωνες ὄντες, id est, *Phocenses Græciæ populi, ab urbe Phocide dicti, Phocænses Ioniæ à Phocæa urbe, cum sint Iones.*

8. *Fugati*] Urbe ab Harpago capta præ-

ſiliam condider unt. inſcitiſſime igitur petit ut Æneas portum Velinum requirat, quum id nomen eo tempore fuerit nuſquam gentium. neque ſimile, inquit, illud videri debet, quod eſt in primo carmine;

Italiam fato profugus Lavinaque venit
Litora.

& æque

præſidiarium militem poſtmodum obtruncarunt, & ſaxo mari immerſo juramento ſe invicem obſtrinxerunt non prius de Patria repetenda cogitaturos, quam ſaxum ex imis vadis ſupernataſſet. Plerique tamen reverſi, cæteri claſſe Cyrnum, poſtmodum Rhegium appulerunt. Vide Herodotum lib. I.

9. *Partim Maßiliam*] De Maſſiliæ origine aliter ſentit Ariſtot. de Politia Maſſilienſi, qui ante Cyri tempora à mercatoribus conditã refert, ut teſtatur Harpocration in Μασσαλία. Juſtinus huc quoque referendus, cujus notabilem locum ex lib. 43. c. 3. hic inſerere viſum fuit: *Temporibus Tarquinii regis* (Priſci, ut Euſebius teſtatur in Chronicis) *ex Aſia Phocenſium juventus, oſtio Tiberis invecta, amicitiam cum Romanis junxit: inde in ultimos Galliæ ſinus navibus profecta, Maßiliam inter Ligures & feras gentes Gallorum condidit: magnaſque res, ſive dum armis ſe adverſus Gallicam feritatem tuentur, ſive dum ultro laceſſunt, à quibus fuerant antea laceſſiti, geſſerunt. Namque Phocenſes exiguitate ac macie terræ coacti, ſtudioſius mare quam terras exercere piſcando, mercando, plerumque etiam latrociniis maris, quod illis temporibus gloriæ habebatur, vitam tolerabant. Itaque in ultimam Oceani oram procedere auſi, in ſinum Gallicum oſtio Rhodani amnis devenere. Cujus loci amœnitate capti, reverſi domum referentes quæ viderant, plures ſollicitavere. Duces claßis Simos & Protis fuere. Itaque regem Segobrigeorum,* (Nanum appellat Athenæus) *Nannum nomine in cujus finibus urbem condere geſtiebant, amicitiam petentes conveniunt. Forte eo die Rex occupatus in apparatu nuptiarum Gyptis* (Athenæus lib. 13. *Pertam* appellat) *filiæ erat: quam more gentis electo inter epulas genero, nuptum tradere illic parabat. Itaque cum ad nuptias invitati omnes proceßiſſent, rogantur etiam Græci hoſpites ad convivium. Introducta deinde virgo, cum juberetur à Patre aquam porrigere ei, quem virum eligeret, tunc omißis omnibus ad Græcos converſa aquam Proti porrigit, qui factus ex hoſpite gener, locum condendæ urbis à ſocero accepit.* Athenæus non Protin, ſed Euxenum appellat, filium autem ejus & Pettæ, quæ & mutato nomine Ariſtoxena appellata, Protin dicit fuiſſe. Sed veriſimile arbitror Protin patrem à benigno hoſpitio poſtmodum fuiſſe appellatum Euxenum, cujus filius ejuſdem nominis fuerit. Neque dicit aquam porrexiſſe Regis filiam, novo hoſpiti, ſed phialam κεκερασμένην, id eſt vino & aqua mixtam, ſive caſu, ſive aliam ob cauſam Proti conceſſiſſe. Donari autem phiala ſponſum à ſponſa moris fuiſſe videtur, cum matrimonium divites contraherent. Atque hoc ritu virgines ſponſum eligebant. Vide de Odatide Homartæ regis filiæ nuptiis eundem Athenæum lib. 13. Porro Olympiade 45. hanc coloniam contigiſſe Marcianus Heracleota ex Timæo ſcribit, & Solinus, qui duas de origine Maſſiliæ ſententias confudit, cum ſcribit, *Phocenſes quondam fugati Perſarum adventu Maßiliam urbem Olympiade 45. condiderunt.* Hoc contigit 57. Olympiade, cum fugati ſunt, nam Olympiade 45 nondum inſtitutum erat Perſarum imperium. De Maſſiliæ laudibus, vide Ciceronem, Strabonem l. 3. Tacitum, Valerium Maximum, alios.

& æque in ſexto libro:

[11] *Chalcidicaque levis tandem ſuperadſtitit arce.*

quoniam poëtæ ipſi quædam [12] κατὰ πρόληψιν hiſtoriæ dicere ex ſua perſona concedi ſolet, quæ facta ipſe poſtea ſcire potuit: ſicut Virgilius ſcivit de Lavinio oppido & de [13] colonia Chalcidicenſi. ſed Palinurus quî potuit, inquit, ſcire ea quæ poſt annos ſexcentos facta ſunt? niſi quis eum [14] divinaſſe apud inferos putat, proinde ut animæ defunctorum ſolent. ſed & ſi ita accipias, quamquam non ita dicitur, Æneas tamen, qui non divinabat, quo pacto potuit requirere portum Velinum, cui nomen tunc, ſicuti diximus, nullum uſquam fuit? item hoc quoque in eodem libro reprehendit, & correcturum [15] eſſe Virgilium putat [16] niſi mors occupaſſet. nam quum Theſea, inquit, inter eos nominaſſet, qui ad inferos adiſſent ac rediſſent; dixiſſetque,

– – [17] *Quid Theſea, magnum*
Quid memorem Alcidem? & mi genus ab Iove ſummo eſt.

poſtea tamen infert:

[18] – – *ſedet, æternumque ſedebit*
Infelix Theſeus.

[19] quî autem, inquit, fieri poteſt, ut æternum apud inferos ſedeat,

In Chronologicis, Scaligerum in Animadv. in Euſeb.

10. *Lavinaque venit Litora*] Servius Danielis hic nullam prolepſim agnoſcit. Ita enim loquitur: *Hæc civitas tria habuit nomina: nam primum Lavinium dictum eſt à Lavinio Latini fratre. Poſtea Laurentum à lauro inventa à Latino; dum adepto imperio poſt mortem fratris civitatem augeret. Poſt Lavinium à Lavinia uxore Æneæ.* Alii tamen Lavinium ab Ænea conditum referunt.

11. *Chalcidicaq;*] Extant ✝ſ. l. 6. ✝ſ. 17.

12. Κατὰ πρόληψιν] Id eſt, *per anticipationem.*

13. *Colonia Chalcidicenſi*] Intelligit Cumas. Cumani enim à Chalcide Euboica originem trahunt, ut teſtantur Livius lib. 8. Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 7. Vellejus lib. 1. Strabo l. 5.

14. *Divinaſſe*] Prædixiſſe.

15. *Eſſe*] Aliter, *fuiſſe.*

16. *Niſi mors occupaſſet*] Nam Æneidem imperfectam reliquit, & vulgatũ eſt ultima voluntate caviſſe, ut concremaretur, ſed Auguſtum reſtitiſſe.

17. *Quid Theſea*] Extant verſus lib. 6. Æneid. ✝ſ. 122. & ſeq.

18. *Sedet, æternumque ſedebit*] Extat verſus eodem lib. ✝ſ. 617. & ſeq.

19. *Quî autem, inquit, fieri poteſt*] Quidam hos verſus ita conciliant, Theſeum Herculis ope vivum liberatum fuiſſe, defunctum propter filium injuſte cæſum cruciatum. Brodæus lib. 1. Miſcell. pro *infelix Theſeus*, legit *Teres*, ſed

ſedeat, quem ſupra cum iis commemorat, qui deſcenderint illuc, atque inde rurſum evaſerint; præſertim quum ita ſit fabula de Theſeo atque ſi Hercules eum evellerit [20] de petra, & in lucem ad ſuperos eduxerit. Item in his verſibus erraſſe Virgilium dixit:

[21] *Eruet ille Argos* [22] *Agamemnoniaſque Mycenas,*
Ipſumque Æaciden, genus armipotentis Achilli;
Vltus avos Trojæ, [23] *templa & temerata Minervæ.*

confudit, inquit, & perſonas diverſas & tempora. nam neque eodem tempore neque per eoſdem homines cum Achæis & cum Pyrrho bellatum eſt. [24] Pyrrhus enim, quem dicit

ſed contra fidem exemplarium. Vide quoque Titium lib. I. controv. cap. II. De Fabula autem Theſei ſcribit Plutarchus in Ejuſdem vitâ, Aïdoneum Moloſſorum regem Theſea ſervaſſe captivum, donec eum Hercules liberaret. Idem ſcribunt Euſebius ex Philochoro in Atthidis libro ſecundo, Hieronymus & Cyrillus lib. I. contra Julianum Apoſtatam. Porro notanda quoque verba Servii ad illum locum Virgilii, SEDET ÆTERNUMQUE SEDEBIT INFELIX THESEUS. Ita autem dicit: *Contra opinionem. Nam fertur ab Hercule eſſe liberatus quo tempore eum ita abſtraxit, ut illic corporis relinqueret partem.* (Ad quod extremum alludere putat Cælius Virgilium.) *Frequenter enim variant fabulas poëtæ. Hippolytum Virgilius liberatum ab inferis dicit, Horatius contra. Neque enim Diana pudicum liberat Hippolytum.*

20. *De petra*] Pauſanias in Phocicis & Apollonii interpres ſcribunt Panyaſin poëtam ceciniſſe Theſeo & Pirithoo ita ſaxum adnatum fuiſſe, ut inde avelli nequirent, quod ingens ſaxum eis loco ſedis & vinculorum eſſet. Addit Apollonii & Homeri interpres Herculem ſumma vi ab immobili ſaxo Theſeum detraxiſſe, Pirithoum nulla vi potuiſſe. Quo reſpexit Horatius,

Nec lethæa valet Theſeus abrumpere charo
Vincula Pirithoo - - -

Videndi ſunt Diodorus Siculus, Pauſanias, Plutarchus, & Apollodorus.

21. *Eruet ille Argos*] Verſus extant Æneid. 6. ℣ſ. 38. & ſeqq.

22. *Agamemnoniaſque Mycenas*] Quibus Agamemnon imperabat. Nam Mycenarum regno etiam Argivum adjecerat, & quicquid eſt regionis uſq; ad Corinthum & Sicyonem poſſidebat, ut teſtatur Strabo lib. 8. Poſtmodum Mycenæ ab Argivis funditus everſæ ſunt. Quæ itaque hic dicit Autor noſter de Argivo, id eſt, Achaico bello intelligenda. Mycenæ enim olim & Argos ſub Agamemnonis imperio fuere.

23. *Et temerata*] C. Tor. *intemerata.*

Templa & temerata Minervæ] Virgilius lib. 2. Æneid.

Fatale aggreſſi ſacrato avellere templo
Palladiũ, cæſis ſummæ cuſtodibus arcis,
Corripuere ſacram effigiem, manibuſque cruentis
Virgineas auſi divæ contingere vittas.

Et poſtmodum,

Ecce trahebatur paſſis Priameïa Virgo
Crinibus à templo Caſſandra, adytiſque Minervæ.

24. *Pyrrhus enim, quem dicit Æaciden*] Per Æacidem quoque Pyrrhum Epirotarum regem hic intelligit Servius. Alii Perſen intelligunt qui à Paulo Æmilio ductus in triumphum, quo capto Macedoniæ imperium finem accepit.

dicit Æaciden, 25 de Epiro in Italiam transgressus 26 cum Romanis depugnavit adversus 27 M. Curium 28 in eo bello ducem. 29 Argium autem bellum, id est, Achaïcum, multis post annis à L. Mummio Imperatore gestum est. potest, inquit, igitur medius eximi versus, qui de Pyrrho importune immissus est. quem Virgilius proculdubio exempturus, inquit, fuit.

CAP.

cepit. Perses ad Achillem genus ducebat, de quo Propertius,

Et Persen proavi referentem pectus Achilli,
Quique tuas proavus fregit Achille domos.

Silius quoque de Philippo, patre istius Persæ ita loquitur,

Hic gente egregius, veterisque ab origine regni,
Æacidum sceptris, proavoque tumebat Achille.

Non confudisse autem Virgilium personas diversas, diversaque tempora ostendere nititur Pontanus in Animadv. ad Gellium. Quando enim primo Poëta dicit,

Ille triumphatâ Capitolia ad alta Corintho,
Victor aget currum, cæsis insignis Achivis.

Mummium significat, qui cognominatus est Achaïcus. Postea cum dicit IPSUMQUE ÆACIDEM, Persem intelligit, qui ad Achillem genus referebat, quem Paulus devicit & Macedonum imperium delevit, atque ita Trojæ ruinas ultus est. Male tamen Pontanus ad Paulum refert quæ de Argis & Mycenis à Poëta dicuntur. Hæc enim ad L. Mummium melius referuntur, qui captâ Corintho totam Græciam tributariam fecit, & in Provinciam redegit, ut testatur Pausanias in Achaicis lib 7. & Strabo, lib. 8. Quæ cum ita sint, etiam Epirus, ubi Æacidæ regnabant, eandem sortem obtinuit. Versus itaque hos omnes ad L. Mummium referri posse arbitror. Per *Æacidem* enim non Pyrrhum, non Persem, sed regnum Epiroticum intelligo.

25. *De Epiro*] Est hæc regio Græciæ versus Adriaticum mare. Vide Strabonem lib. 8.

26. *Cum Romanis pugnavit*] Primo prælio victor, duobus sequentibus victus, vide Plutarchum in Pyrrho, & Florum lib. I. c. 18.

27. *Curium*] Qui consul prælio Pyrrhum devicit. Vett. Editt. legunt *Manium Curium.* De aliis hujus belli vario tempore ducibus, Albano, quem Florus Lævinum appellat, Fabricio, & Æmilio Coss. vide Plutarchum in Pyrrho.

28. *In eo*] Ms. quoddam *eodem.*

29. *Argium autem bellum*] Argivos & Achæos confundit Homerus, ut Strabo lib. 8. ostendit. Vett. Editt. pro *Argium* legunt *Argivum.*

Lumi-

CAP. XVII.

Quam ob causam & quali modo Democritus philosophus [1] luminibus oculorum sese privaverit, super ea re versus Laberii pure admodum & venuste facti.

DEmocritum philosophum in monumentis historiæ Græcæ scriptum est, virum præter alios venerandum, auctoritateque antiqua præditum, luminibus oculorum sua sponte se privasse; [2] quia existimaret cogitationes commentationesque animi sui in contemplandis naturæ rationibus vegetiores & exactiores fore, si eas videndi illecebris & oculorum impedimentis liberasset: id factum ejus modumque ipsum, quo cæcitatem [3] facile sollertia subtilissima [4] conscivit, [5] Laberius poëta in mimo, quem scripsit [6] Restionem, versibus quidem satis munde atque graphice factis descripsit; sed causam voluntariæ cæcitatis finxit aliam: vertitque in eam rem quam tum agebat, non inconcinniter. est enim persona, quæ hæc apud Laberium dicit, divitis avari & parci sumtum plurimum [7] asotiamque adolescentis [8] viri deplorantis. Versus Laberiani sunt:

Demo-

LVminibus oculorum] Falsum hoc esse dicit Plutarchus περὶ πολυπραγμοσύνης. Cic. l 5. Tusc dubitat an verum sit, necne. Neque Laertius neque Hesychius Illustrius in vita Democriti meminerunt. Hieronymus tamen 127. cap. contra Jovinianum tractatu 2. eo quoque respexit, cum dicit: *Quosdam legimus effodisse sibi oculos, ne per eorum visum seu usum à contemplatione Philosophiæ avocarentur.*

2. *Quia existimaret cogitationes*] Aliter Tertullianus in Apologet: *Democritus*, inquit, *oculis se privavit, quod mulieres sine cupiditate intueri non posset.*

3. *Facile*] Nimio & ignito splendore, quem assiduo obtutu aspiciebat.

4. *Conscivit*] Male emendat H. Stephanus *concivit*. *Conscivit* à *conscisco* derivatur, quod significat decernere, vel κατὰ μετάληψιν, exequi, quod decreveris. Ita apud Ciceronem & alios *consciscere mortem dicitur*.

5. *Laberius poëta*] Vide supra p. 33. & 245.

6. *Restionem*] Citat quoque ejusdem nominis poëma Gellius noster lib. 16. cap. 7. Vett. Editt. male legunt, *Rectiorem*.

7. *Asotiamque*] Vett. Editt. habent ἀσωτίαν τε, & adduntur interpretis verba, id est, *luxumque & propinationem*.

8. *Viri*] Vett. Editt. recte, *filii*. Si *viri* retineatur, Græcismus est, qui ἄνδρα γέροντα, vel νέον dicunt.

9. *Demo-*

9 Democritus [10] Abderites phyſicus philoſophus
[11] Clypeum conſtituit [12] contra exortum Hyperionis,
[13] Oculos effodere ut poſſet ſplendore æreo.
[14] Ita radiis ſolis aciem effodit luminis,
Malis bene eſſe ne videret civibus.
Sic ego fulgentis [15] ſplendorem pecuniæ
[16] Volo [17] elucificare [18] exitum ætati meæ;
Ne in re bona [19] eſſe videam nequam filium.

9. *Democritus Abderites*] Ita reſtituit hos verſus H. Stephanus, cum in aliis editionibus confuſe admodum legerentur. Turnebus lib. 14. Adverſ. cap. 18. verſum 6. & ſeq. ita legebat,
Sic ego ſplendore fulgentis pecuniæ
Volo elucificare exitum ætatis meæ.
Idem lib. 28. cap. 32. pro *elucificare* legit, *luſcificare*, id eſt, cæcare.

10. *Abderites*] Abdera urbs Thraciæ Teïorum colonia, ut Herodot. lib. 1. ſcribit.

11. *Clypeum conſtituit*] Plutarchus appellat ἐσοπτρα πυρωθέντα, atque ex eorum refractione cæcitatem juxta quoſdam ſibi conciliaſſe ait. Vitra utique concava & ſpecula ſoli oppoſita facile ignem concipiunt. Pelvis quoque ærea ſplendicans radiis ſolis objecta ſi firmo obtutu aſpiciatur, noxia oculis & cæcitatem inducere poteſt: ſicuti hiſtoriæ referunt, eos qui ex tenebris ſubito ſplendorem lucis & ſolis aſpiciunt, videndi uſum amiſiſſe.

12. *Contra exortum Hyperionis*] Clypeum ſoli oppoſitum. Hyperiona Cœli & Telluris filium fabulatur Apollodorus, Solis patrem Diodorus, quod primus ſolis, lunæ, aliorumque aſtrorum motus cum cura obſervaverit. Hinc Hyperiona Solem appellant Poëtæ, vel quod ſupra nos incedat, ut nomen Græcum indicat.

13. *Oculos effodere*] Potius dicendum fuerat, *viſu privare.* neque enim oculi effoſſi fuere, ſed acies viſus imminuta, & perdita.

14. *Itaradiis ſolis*] Lambinus legebat, *Radiis ſolis ſibi.*

15. *Splendorem*] Nonius, *ſplendore.* Vett. Editt. *ſplendore in pecuniam.* Lambinus legebat, *ſplendore fulgentis pec.*

16. *Volo*] Cod. Torn. *velo.*

17. *Elucificaꝛe*] Luce privare. Citat quoque hunc locum proculdubio ex Gellio Nonius. Vett. Editt. legunt *lucificare.*

18. *Exitum*] Id eſt, finem ætatis meæ.

19. *Ʇſſe videam*] Lamb. *videam eſſe.*

CAP. XVIII.

Hiſtoria de Artemiſia, deque eo certamine quod apud Mauſoli ſepulchrum à ſcriptoribus inclutis decertatum eſt.

1 ARtemiſia Mauſolum virum amaſſe fertur ſupra omnis amorum fabulas, ultraque affectionis humanæ fidem.

A*Rtemiſia*] Strabo lib. 14. Hecatomnui filiam fuiſſe dicit, ſororem uxoremque Mauſoli, qui inter fratres major natu in imperio ſucceſſit, & ſine
prole

fidem. Mausolus autem fuit, [2] ut M. Tullius ait, rex terræ Cariæ; ut quidam Græcarum historiarum scriptores, provinciæ Græciæ præfectus. [4] satrapen Græci vocant. is Mausolus ubi fato perfunctus inter lamenta & manus uxoris funere magnifico sepultus est; Artemisia luctu atque desiderio mariti flagrans uxor ossa cineremque ejus mixta odoribus contusaque in faciem pulveris aquæ indidit, [5] ebibitque: multaque alia violenti amoris indicia fecisse dicitur. molita quoque est ingenti impetu operis, conservandæ mariti [6] memoriæ, [7] sepulcrum illud memoratissimum, digna-

prole decedens id uxori reliquit, illa præ desiderio mariti tabe mortua fuit. Alia itaque est Artemisia Cariæ regina, cujus mentionem facit Herodotus lib. 7. in expeditione Xerxis Persarum regis, quæ post mariti obitum, filiique pupilli imperium administrans, nulla adacta necessitate, sed generoso spiritu in militiam concessit, & quinque instructas naves in hanc expeditionem contulit. Hæc enim nostra Alexandri tempore vixit, ut ex Strabone liquet.

2. *Ut M. Tullius*] Lib. 3. Tuscul. Qu. cap. 31. etiam Pausanias lib. 8. Halicarnassi regem appellat, item Vitruvius lib. 2. c. 8.

3. *Græciæ*] Forte *Cariæ*. Lipsius legendum putat, *Provinciæ Præfectus*, vel *Provinciæ à Rege Præfectus*. in Cod. Torn. legitur *Græcæ*, quod Casaubonus interpretatur de Asiaticis Græcis, non iis qui in Græcia. Alioquin Græcia nunquam à Rege Persarum in provinciam redacta fuit.

4. *Satrapen Græci vocant*] Græcis literis σατράπην Cod. Torn. legit, revera autem Persæ ita vocarunt, à quibus Græci hoc vocabulum accepere, ut ex Herodoto, Isocrate in Panegyrico, Hesychio & aliis liquet. Quod autem Mausolum non Cariæ regem, sed Satrapen fuisse quidam memoriæ tradiderunt, forsan inde natum videtur, quod Pyxodarus frater Mausoli, cum ad regnum pervenisset, res Persicas amplectens, Satrapam accersivit ad societatem regni, qui mortuo Pyxodaro regionem illam possedit, & Adam filiam Pyxodari in uxorem duxerat, atque Halicarnassi, ubi regia sedes erat, obsidionem, cum Alexander eam cingeret, ad tempus aliquod sustinuit. Vide Strabonem lib. 14.

5. *Ebibitque*] Hæc Theopompus refert. Suidas illam phtisi obiisse scribit. idem testatur Strabo lib. 14. Val. Max. lib. 4. cap. 6. de hoc insolenti amore ita scribit: *Quid de illo inclyto tumulo loquare, cum ipsa Mausoli vivum ac spirans sepulchrum fieri concupierit, eorum testimonio, qui illam extincti ossa potione aspersa bibisse tradunt.*

6. *Memoriæ*] Vett. Editt. addunt, *causa*. Secus in Ms.

7. *Sepulchrum illud memoratissimum*] De Mausoleo ejusque artificibus ita loquitur Plinius lib. 36. cap. 5. *Scopas habuit æmulos eadem ætate Bryaxin, & Timotheum, & Leocharem, de quibus simul dicendum est, quoniam simul cælavere Mausoleum. Sepulchrum hoc est ab uxore Artemisia factum Mausolo Cariæ regulo, qui obiit Olympiadis centesimæ anno secundo. Opus id ut esset inter septem miracula, maxime artifices fecere: patet ab austro & septentrione sexagenos ternos pedes, brevius à frontibus, toto circuitu pedes quadringentos XI. attollitur in altitudinem*

dignatumque numerari [8] inter septem omnium terrarum spectacula. id monumentum Artemisia quum [9] Dis Manibus Mausoli dicaret; [10] ἀγῶνα, laudibus ejus dicundis, facit; ponitque præmia pecuniæ aliarumque rerum bonarum amplissima. ad eas laudes decertandas venisse dicuntur viri nobiles ingenio atque lingua [11] præstabili [12] Theopompus, [13] Theodectes, [14] Naucrites. sunt etiam qui [15] Isocratem ipsum cum iis certavisse memoriæ mandaverint. sed eo certamine vicisse [16] Theopompum judicatum est. is fuit Isocratis discipulus. exstat nunc quoq; [17] Theodecti

tudinem XXV *cubitis: cingitur columnis* XXXVI. *Ab oriente cælavit Scopas, à septentrione Bryaxis, à meridie Timotheus, ab occasu Leochares. Priusque quam peragerent, regina Artemisia, quæ mariti memoriæ id opus extruxerat, obiit. Non tamen recesserunt, nisi absoluto jam, id gloriæ ipsorum artisque monimentum judicantes: hodieque certant manus. Accessit & quintus artifex. Namque super pteron pyramis altitudine inferiorem æquavit,* XXIV *gradibus in metæ cacumen se contrahens. In summo est quadriga marmorea, quam fecit Pythis.* Vide quoque Pausaniam lib. 8. Vitruvium lib. 2. cap. 8. & interpretes ad illum versum Martialis,

Aëre nec vacuo pendentia Mausoléa.

8. *Inter septem omnium terrarum spectacula*] Vide Leonem Allatium in Notis ad Philonis Byzantii lib. de VII. orbis spectaculis.

9. *Dis Manibus*] Vett. Editt. legunt *Diis M. Sacris* Manusc. *Dis manibus sacris*. forsan D. M. S. Isidorus lib. 8. cap. ult. *Manes dicunt Deos mortuorum, quorum potestatem inter Lunam & terram asserunt.* Sed proprie sic vocantur *animæ defunctorum*. Vide tamen Festum, Servium ad III. Æneid. & Apuleium lib. de Deo Socratis.

10. Α'γῶνα] Id est, *certamen*, quod additur in quibusdam Editt. sed interpretis verba sunt.

11. *Præstabili*] Mavult ita loqui Gellius, quam *præstanti*.

12. *Theopompus*] Qui tempore Philippi & Alexandri Magni vixit. Varias exemplo Isocratis præceptoris sui scripsit orationes, inter quas ἐπιτάφιον ἐπὶ Μαυσώλῳ commemorat Anonymus descriptione Olympiadum ad Olymp. CIII. annum I. Fuit idem insignis historicus. vide *Vossium* de Histor. Græc. lib. I. c. 7.

13. *Theodectes*] Cui cognomen *Phaselites*, qui Platonem, Isocratem, & Aristotelem audivit, & funebrem quoque orationem in laudem Mausoli habuit, & postmodum ab arte oratoria ad scribendas tragœdias se accinxit.

14. *Naucrites*] Suidas Naucratem Erythræum & in Isocrate idem Erythræum Naucratitem appellat, quo innuere videtur eum ex Naucrati Urbe Ægypti juxta Strabonem oriundum fuisse. Idem commentarium in Homerum scripsit, ut testantur Stephanus de Urbibus, & Eustathius.

15. *Isocratem ipsum*] Scribit hoc Suidas non de Isocrate Atheniensi, sed Apolloniate, qui erat Ampolæ philosophi filius, & majoris Isocratis discipulus, Platonis quoque assiduus auditor, qui Orationes quoq; nonnullas edidit.

16. *Theopompum*] Theodectem victorem fuisse refert Suidas, quosdam tamen victoriam Theopompo tribuere.

17. *Theo-*

decti tragœdia, quæ inscribitur, Mausolus: in qua eum magis quam in prosa placuisse 18 Higinus in exemplis refert.

17. *Theodecti tragœdia*] Tragœdias juxta Suidam quinquaginta scripsit. Meminit ejus quoque Aristoteles in Ethicis, & Eustathius. Quintilianus eum ita memoria excelluisse scribit, ut semel auditos versus & quidem multos protinus reddere solitus esset. Videndus & Plutarchus in Alexandro.

18. *Higinus in exemplis*] Vide quæ de illo diximus lib. 1. c. 14.

CAP. XIX.

Non purgari 1 neque lavari peccatum, dum prætenditur peccatorum, quæ alii quoque peccaverunt, similitudo.

2 INcessebat quempiam 3 Taurus philosophus severa atq; vehementi objurgatione adolescentem 4 à rhetoribus & à facundiæ studio ad disciplinas philosophiæ transgressum. quod factum 5 quidem esse ab eo diceret 6 inhoneste & improbe. at ille non ibat inficias 7 fecisse, sed id solitum esse fieri defendebat; turpitudinemque delicti exemplorum usu 8 & consuetudinis venia 9 deprecabatur. atque ibi Taurus isto ipso defensionis genere irritatior, Homo, inquit, stulte & nihili, si te à malis exemplis auctoritates & rationes philosophiæ non abducunt; ne illius quidem Demosthenis

NEque lavari] Cod. Torn. *levari*. ubi & post *similitudo*, hæc adduntur, *atque inibi verba ex oratione super ea re Demosthenis*. Sicuti etiam in Editt. vett. habetur.

2. *Incessebat*] *Incessere* proprie est *invadere*, quod *ab incedo* derivatum.

3. *Taurus Philosophus*] Hujus mentio in Chronico Eusebii. Vide Gellium nostrum lib. 6. cap. 10. & 14.

4. *A Rhetoribus & à facundiæ studio*] In Ms. quodam hæc verba non habentur. verumtamen retine.

5. *Quidem*] Vett. Editt. *quiddam*.

6. *Inhoneste & improbe*] Taurus ipse Philosophiam professus hic non studium philosophiæ, quæ res sanctissima est, reprehendit, sed vitium juventutis desultoriæ, quæ vel fastidio vel opinatæ sapientiæ præsumptione, quæ Platoni δοξοσοφία dicitur, ad alia festinat.

7. *Fecisse*] In quodam Ms. abest.

8. *Et consuetudinis venia*] Legitur quoque, *consuetudine veniam*.

9. *Deprecabatur*] Id est, excusabat, expurgabat, aut ne vera turpitudo existimaretur, verbis contendebat. Gellius alibi dixit *deprecari* etiam significare *depellere*. & Quint. lib. 3. *deprecationem esse* dixit *depulsionem*.

mosthenis vestri sententiæ tibi in mentem venit? quæ, quia lepidis & venustis vocum modis [10] vincta est, [11] quasi quædam cantilena rhetorica, facilius adhærere memoriæ tuæ potuit. nam si me, inquit, non fallit, quod quidem [12] in primore pueritia legerim, verba hæc sunt Demosthenis, adversus eum, qui, ut tu nunc facis, peccatis alienis exemtum purgatumque ibat. [13] σὺ δὲ μὴ λέγε, ὡς γέγονεν οὕτω πολλάκις· ἀλλ' ὡς προσήκει γίγνεσθαι. οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπράχθη, σὺ δὲ τοῦτο ἐμιμήσω, διὰ τοῦτο ἀποφύγοις ἂν δικαίως· ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἁλίσκοιο. ὥσπερ γὰρ [14] εἴ τις ἐκείνων προήλω, σὺ τάδ' οὐκ ἂν ἔγραψας, οὕτως, ἂν [15] σὺ νῦν ἁλῷς, ἄλλος οὐ γράψει. Sic Taurus omni suasionum admonitionumque genere utens sectatores suos ad rationes bonæ inculpatæque indolis ducebat.

10. *Vincta*] In quodam Ms. *juncta*.

11. *Quasi quædam cantilena*] Numerus Rhetoricus.

12. *In primore*] Vett. Editt. *primori*.

13. Σὺ δὲ μὴ λέγε] Id est, *Tu igitur ne dicas hoc, sæpe esse factum, sed illud decuisse ita fieri. Neque enim si quid aliter aliquando, quam leges jubent, factum est, idque tu imitatus es, propterea jure absolvèris. Ut enim si quis illorum olim damnatus esset, tu ista non scripsisses* (loquitur Demosthenes de decreto sine auctoritate senatus promulgato) *ita si tu nunc pœnas dederis, alius non scribet.* Extant hæc verba initio orationis adversus Androtionem.

14. Εἰ τὶς ἐκείνων προήλω] Vett. Editt. εἰ τὶς ἑάλω.

15. Ἂν σὺ νῦν ἁλῷς,] In Demosthene hodie legitur ἂν σὺ νῦν δίκην δῷς.

CAP. XX.

Quid sit rogatio, *quid* lex, *quid* plebiscitum, *quid* privilegium, *& quantum ista [1] omnia differant.*

QUæri audio, quid *lex* sit, quid *plebiscitum*, quid *rogatio*, quid *privilegium*. [2] At ejus Capito publici privatique juris peritissimus, quid *lex* esset, hisce verbis definivit. *Lex*, inquit, *est generale jussum populi* [3] *aut plebis* [4] *rogante magistratu.*

OMnia] In quodam Ms. *nomina*.

2. *Atejus Capito*] De quo alibi dictum, inprimis lib. 4. c. 10.

3. *Aut plebis*] Hoc proprie erat plebiscitum.

tu. Ea definitio si probe facta est; neque de imperio Cn. Pompeji, neque de reditu M. Ciceronis, neque de cæde P. Clodii quæstio, neque alia id genus populi plebisve jussa, *leges* vocari possunt. non sunt enim generalia jussa; neque de universis civibus, sed de singulis concepta: quocirca privilegia potius vocari debent. quia veteres *priva* dixerunt, quæ nos *singula* dicimus. quo verbo Lucilius in primo satyrarum libro usus est.

- - 5 abdomina thynni
Advenientibus priva dabo 6 cephalæaque carne.

Plebem

biscitum. Tribunitiis autem rogationibus initio pars tantum civium, non populus adstringebatur. Primi L. Valerius & M. Horatius consules, legem centuriatis comitiis tulerunt, ut quod tributim plebs jussisset, populum teneret. Id factum anno ab V. C. 304. secessione secunda in Aventinum. Idem confirmatum anno 367. à Q. Hortensio dictatore. Hinc *plebiscita lege Hortensia lata non minus valere quam leges ceperunt*, ut Justinianus loquitur.

4. *Rogante magistratu*] In proprie dictis legibus rogabant populum centuriatis aut curiatis comitiis magistratus illi penes quos erant majora Reip. auspicia, ut puta consul, dictator, prætor. Si populus approbasset, lex ferebatur. Plebiscita tributis comitiis ferebantur, Tribuno plebem rogante.

5. *Abdomina thynni*] Vulgo *thynnia.* Nonius quoque in verbo *privum* hos versus ita citat,

Ad cœnam adducam, & primum his abdomina thynni
Advenientibu' priva dabo - - -

Thynnariæ piscationis meminit quoque Ulpianus JC in l. 13. ff. *Commun. Præd.* Ex thynnis autem salsamenta fiebant, inter quæ celebriora *ὡραῖα* Græcis, & *μελάνδρυα* & *κύβια* dicebantur. Primam speciem salsamenti Plautus quoque *Horæum* appellat in Captivis actu IV. sc. 2. quod ex thynnis nondum adultis, qui & pelamydes dicuntur, tempore verno fiebat. Hesychius. *ὡραῖον ὁ τάριχος, κατὰ τὸ ἔαρ συντιθέμενος*, id est, *salsamentum, quod circa ver conficitur.* Vide Apicium lib. 10. c. 5. De Melandryis ita scribit Plinius libro nono cap. 15. *Thynni membratim cæsi, cervice & abdomine commendantur atque clidio, recenti duntaxat, & tum quoque gravi ructu; cætera parte plenis pulpamentis sale adservantur. Melandrua vocantur, cæsis quernis assulis similes.* Oribasius quoque ita dicta melandrya scribit, quod similitudinem cum nigricātibus quercus radicibus haberēt. *Elacatena* quoque Festo dicuntur, nisi locus corruptus sit. *Κύβια* erant salsamenta in quadrum, sive tesseræ modum secta. Plinius lib. 32. cap. 11. ipsum piscem cum salsamento confundit, etiam Festus *cybium* piscem appellat, *caudam & frusta cybii* dixit Martialis lib. 11. Ep. 28. & 32. vide quoque supra p. 434.

6. *Cephalæaque carne*] Ita Ms. Vett. Editt. *cephalæamque carnem.* Unde Turnebus legebat *carnem & cephaleam.* Alibi *Atarnæ* legit à Mysiæ oppido, atque ita in Ms. Gellio se invenisse testatur lib. 21. Adv. c. 21. Ita & Ennius in Phagesiis apud Apuleium dixit, *calvaria pinguia Atarnæ.* Colvius in notis ad Apuleium ibi legit, *Atarne*, ut cete, piscis genus. Cod. Tornes. legit *Acarne.* Apud Plinium certe lib. 32. c. 10.

Plebem autem Capito in eadem definitione seorsum à populo divisit: quoniam in populo omnis pars civitatis omnesque ejus ordines contineantur. plebes vero ea dicitur, in qua gentes civium 7 patriciæ non insunt. *plebiscitum* igitur est, secundum eum Capitonem, lex quam plebes, non populus, accipit. sed totius hujus rei jurisque, sive quum populus, sive quum plebes rogatur, sive quod ad universos pertinet, caput ipsum & origo & quasi fons *rogatio* est. ista enim omnia vocabula 8 censentur *rogationis* principali genere & nomine continenturque. nam, nisi populus aut plebes rogetur, nullum plebis aut populi jussum fieri potest. Sed quamquam hæc ita sunt, in veteribus tamen scriptis non magnam vocabulorum illorum differentiam esse animadvertimus. nam & *plebiscita* & *privilegia* translato nomine *leges* appellaverunt; eademque omnia confuso & indistincto vocabulo 9 *rogationes* dixerunt. Sallustius quoque proprietatum in verbis retinentissimus consuetudini

Acarne inter pisces marinos numerantur, pro *Atarne*, vel *atarna*. Glossæ veteres Ἀτάρνα ἰχθύς γένος. Ἀχάρναξ quoque λάβραξ Hesychio. Salmasius utique ad Solinum etiam apud Apuleium legit, *calvaria, pinguis acarne*. Sin autem *cephalææque carne* legamus, per *cephalæa* intelligit salsamenta, quæ ex carne (piscibus enim etiam caro tribuitur) cephali piscis conficiebantur. Cephali autem ex genere mugilum sunt, quorum species enumerat Athenæus lib 7. & ex eo docte proponit Julius Cæsar Scaliger in comm. ad Aristot. de Hist. Anim. lib. 2. cap. 16. Per *cephalæa* Turnebus intelligit salsamenta ex thynni capite. *Atarnæ* autem erant cetaria. Vel intellige per *cephaleaque Acarnæ*, salsamenta ex capite piscis *acarne*, vel *Acarnæ*.

7. *Patriciæ non insunt*] Justinianus inquit: *Plebis autem appellatione sine patriciis & senatoribus cæteri cives significantur*. Sed hoc referendum videtur ad illa tempora, cum patriciis solis honores & dignitates paterent. Ex quo autem tempore plebi aditus ad magistratus etiam senatum esse cœpit, senatores plebeiis opponi desierunt. Patricii genere semper à plebeiis distincti fuere, quanquam ordine tenus plebeii quoque aliquando in senatu erant. Nobiles ab Asconio Pediano etiam inter plebeios recensentur, quorum tamen parentes curuli aliquo magistratu functi erant.

8. *Censentur*] In Cod. Torn. additur hoc loco *continenturque*.

9. *Rogationes*] Rogabatur Populus hoc modo, VELITIS, JUBEATIS, QUIRITES. Festus: ROGAT, *i.e. consulit Populum, vel petit ab eo, ut id sciscat, quod ferat, unde nos quoque in consuetudine habemus pro petere, & orare*. Si legem probaret Populus, formula tali utebatur, UTI ROGAS IUBEO, si improbarent, ANTIQUO. vide Brissonium de Formulis lib. 2. p. 129. & seqq.

Obser-

dini concessit; & *privilegium*, quod de Cn. Pompeji reditu ferebatur, *legem* appellavit. verba ex secunda ejus historia hæc sunt. *Nam Sullam consulem de reditu ejus legem ferentem ex composito* TR. PL. C. *Herennius prohibuerat.*

CAP. XXI.

Quam ob causam M. Cicero his omnino verbis, novissime *&*, novissimus, [1] *observantissime vitarit.*

NOn paucis verbis, quorum frequens usus est nunc & fuit, M. Ciceronem noluisse uti manifestum est, quod ea non probaret. velut est & *novissimus* & *novissime*. nam quum & M. Cato & Sallustius & alii quoque ætatis ejusdem verbo isto promisce [2] usitati sunt; multi etiam non indocti viri in libris id suis scripserint: [3] abstinuisse eo tamen tamquam non Latino videtur; quoniam qui doctissimus eorum temporum fuerat [4] L. Ælius Stilo ut novo & improbo verbo uti vitaverat. [5] propterea quid M. quoque Varro de ista voce existimaverit verbis ipsis ex libro de lingua Latina ad Ciceronem [6] sexto demonstrandum putavi: [7] *Quod extremum*, inquit, *dicebatur, dici novissimum cœptum vulgo. quod mea memoria* [8] *ut Ælius*, [9] *sic senes alii*, [10] *quod nimium*

OBservantissime] Vett. Editt. *observatissime*.

2. *Usitati sunt*] Crebro usi. Ita & alibi loquitur.

3. *Abstinuisse eo*] Ita tamen Cicero loquitur in Oratore, Epistola ad Octavium, & pro Roscio Comœdo. Cæsar quoque de Bello Gallico, Quintilianus, aliique probati auctores crebro usi.

4. *L. Ælius Stilo*] Ita Ms. Bituricens. teste Cujacio Observat. lib. 3. cap. 36. vulgo *Ælius illo*. De hoc vide supra lib. 2. cap. 21. lib. 3. cap. 3. & lib. 5. c 21. Fuit hic magister Varronis. Non intelligitur hic Ælius Gallus; qui libros de Verborum significatione scripsit, quamquam in quibusdam editionibus loco citato ex Varrone Ælii Galli nomen occurrat, ut mox videbimus.

5. *Propterea quid*] Ita Ms. Buslid. teste Carrione. Vett. Editt. ita habent: *Propterea id M. quoque Varronis ex libro de Lingua Latina* VI. *demonstrandum putavi.*

6. *Sexto*] Ita Ms. & Vett. Editt. inter quas princeps Veneta. Hodie lib. quincto apud Varronem hæc leguntur.

7. *Quod extremum*] Apud Varronem hodie legitur, *à quo etiam extremum novissimum quoque dici cœptum volgò*. In Ms. Bituricensi Cujacii: *quod extremum dicebant, dici novissimum cœptum vulgò.*

8. *Ut Ælius*] *Ut* hic irreptitium est, quia

nimium novum verbum esset, vitabant. cujus origo ut à vetere vetustius ac veterrimum: sic à novo declinatum novius 11 *& novissimum.*

quia librarii in corruptum Varronis codicem inciderant, ubi legebatur *sic senes*, pro quo *Sisenna* lego.

Ælius] In optimæ notæ Varronianis editionibus etiam Scaligeriana legitur, *Ælius Gallus*. Carrio putat depravatum esse Varronis locum, atque ex eo Agellium nostrum, inprimis quia Buslidianus Codex ita habet & Bituricensis Cujacii *Ælius Tilo* pro *Stilo*, & vocem illam *Gallus* à glossemate primum in Varronis, deinde in Gellii libros invasisse, ideoque esse ejiciendam. Quin etiam doctissimum Turnebum fugit ratio, qui Ælium Gallum Varronis esse magistrum existimarit, cum id in Stilonem magis convenire Carrio ostenderit. In Vett. quoque editionibus nulla *Galli* mentio, sed *Lælius* pro *L. Ælius* simpliciter vocatur. Cæterum si quis obnixe *Ælium Gallum*, retinere velit, præcipue quia in vetustis Varronis editionibus ita legitur, etiam in vetustissima Veneta, anni 1496. notandum Ælii Galli mentionem quoque fieri apud Festum in *postliminium*, idemque hunc in verbo *tribunitia* lib. 12. de Verb. signif. citat, & Gellius noster l. 16. c. 5. ejusdem meminit, quamvis ibi corrupte *Cæcilius Gallus* legatur. Citatur quoque in codice Florentino l. 57. D. de Verb. sign. hoc modo, *Ælius Gallus lib. 1. de Verbor. quæ ad jus pertinent signif.* Eodem referri possunt *l. 19. ff. de Usur.* & l. 77. *de V. S.* Non est hic idem, ut arbitror, cum Ælio Gallo, cujus expeditionem in Arabiam descripsit Strabo lib. 16. quem putat Casaubonus Poëtam fuisse Virgilio familiarem. Verum ea de re hic disputandi locus non est. Vide tamen Servium ad Eclogam ultimam Virgilii. Cæterum uti dixi, potius hic locus de L. Ælio Stilone intelligendus, sicuti ex Bituricensi codice liquet, ubi *Tilo* pro *Stilo* legitur. De quo insignis locus Ciceronis in Bruto: *Fuit is vir omnino egregius, & eques Romanus cum primis honestus, idemque eruditissimus & græcis literis & latinis, antiquitatisque nostræ & in inventis rebus & actis, scriptorumque veterum literate peritus, quam scientiam Varro noster acceptam ab illo, auctamque per sese, vir ingenio præstans, omnique doctrina pluribus & illustrioribus literis explicavit.*

9. *Senes alii*] Apud Varronem legitur, *senes aliquot*. Ita quoque Biturig. & Buslid. MSS. forsan pro *sic senes alii*, legendum *Sisenna, alii*. Sisennam alibi quoque Varro laudat.

10. *Quod nimium novum verbum*] Varro: *Nimium novum verbum quod esset.*

11. *Et novissimum*] Addit Varro, *quod extremum.*

CAP. XXII.

Locus exemtus ex Platonis libro, qui inscribitur Gorgias, *de falsa philosophiæ probris; quibus philosophos temere incessunt, qui emolumenta veræ philosophiæ ignorant.*

PLato veritatis homo amicissimus, ejusque omnibus exhibendæ promtissimus, quæ omnino dici possint in desides

ſides iſtos ignavoſque, qui obtento philoſophiæ nomine inutile otium & linguæ vitæque tenebras ſequuntur, ex perſona quidem non gravi, neque idonea, vere tamen ingenueq; dixit. nam etſi Callicles, quem dicere hæc facit, veræ philoſophiæ ignarus, inhoneſta indignaque in philoſophos confert: proinde tamen accipienda ſunt quæ dicuntur, ut nos ſenſim [1] moveri intelligamus, ne ipſi quoque culpationes hujuſcemodi mereamur, neve inerti inanique deſidia cultum & ſtudium philoſophiæ [2] mentiamur. Verba ipſa ſuper hac re Platonis ex [3] libro, qui appellatur Gorgias, ſcripſi: quoniam vertere ea conſilium non fuit: quum ad proprietates eorum nequaquam poſſit Latina oratio adſpirare, ac multo minus etiam mea. [4] Φιλοσοφία γάρ τοι ἐστὶν,

MOveri] Aliter, *moneri*.

2. *Mentiamur*] Lucianus quoque illos inſectatur in Nigrino.

3. *Libro*] Ita dialogum appellat.

4. Φιλοσοφία γάρ τοι ἐστὶν, &c.] Id eſt, *Nam philoſophia quidem, ô Socrates, gratioſa res eſt, & venuſta, ſi quis illam moderate in adoleſcentia attingat. Sin autem ſupra modum tempus in ea contriverit, hominum eſt corruptela. Quamvis enim bono à natura ingenio ſit præditus, tamen ſi diutius per ætatem jam provectam philoſophetur, neceſſario omnium rerum imperitus evadet: quarum omnino clarum, bonum, excellentem virum habere peritiam oportet. Nam & legum civilium & verborum, quibus in conſuetudine cætuque hominum tam publice quam privatim uti decet, voluptatum præterea cupiditatumque humanarum, &, ut breviter comprehendam, morum prorſus fiunt ignari. Quocirca quoties ad aliquam rem gerendam vel publicam vel privatam ſe conferant, l[...]bentur ridiculi, quem[...]admodum & civiles viri, ſi in veſtras exercitationes diſputationeſque deſcendant. Evenit enim illud Euripidis,*

Qua in re clarus quiſque eſt, ad eam
properat,
Et diei partem illi plurimam impartit,
Ut ipſe ſeipſum ſuperet præſtantia.

ubi vero inferior ſit, inde fugit illudque vituperat: aliud vero laudat, quadam ſui ipſius benevolentia exiſtimans ſeipſum ita laudare. Verum præſtare arbitror amborum participem fieri, philoſophiæ quidem quatenus diſciplinæ gratia deceat. Nec turpe quidem eſt adoleſcenti philoſophari. Sed cum grandior natu philoſophiæ adhuc incumbit, res eſt, Socrates, valde ridicula. Equidem ſimiliter affectus ſum erga illos, qui philoſophiæ dant operam, atque illos qui balbutiunt ac ludunt. Quoties enim aſpicio puellum, cui decorum adhuc eſt loqui ita balbutientem ludentemque, delector: feſtivumque & liberale mihi videtur, puerilemque decere ætatem. Quoties vero puerum audio verba expeditius exprimentem, moleſtum quiddam mihi oboritur, aureſque offendit meas: atque ſervile quippiam præ ſe ferre videtur. Cæterum quum virum quis audit balbutientem, vel videt ludentem, ridiculum id quidem, à viroque alienum, ac dignum plagis apparet. Idem igitur erga philoſophantes mihi evenit. In adoleſcente enim philoſophiam dum cerno, valde delector, decenſque judico, atque ingenuum eſſe hominem hunc exiſtimo,

ἐστιν, ὦ Σώκρατες, χάριεν, ἄν τις αὐτοῦ μετρίως ἅψηται ἐν τῇ ἡλικίᾳ, ἐὰν δὲ περαιτέρω τοῦ δέοντος ἐνδιατρίψῃ, διαφθορὰ τῶν ἀνθρώπων. ἐὰν γὰρ καὶ πάνυ εὐφυὴς ᾖ, καὶ πόρρω τῆς ἡλικίας φιλοσοφῇ, ἀνάγκη πάντων ἄπειρον γεγονέναι ἐστὶν, ὧν χρὴ ἔμπειρον εἶναι τὸν μέλλοντα, καλὸν κἀγαθὸν καὶ εὐδόκιμον ἔσεσθαι ἄνδρα. καὶ γὰρ τῶν νόμων ἄπειροι γίγνονται τῶν κατὰ τὴν πόλιν, καὶ τῶν λόγων, οἷς δεῖ χρώμενον ὁμιλεῖν ἐν τοῖς συμβολαίοις τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, καὶ τῶν ἡδονῶν τε καὶ ἐπιθυμιῶν τῶν ἀνθρωπείων.

stimo, eum vero qui non philosophetur, illiberalem, nec unquam præclarum aliquid ac generosum de se præstiturum. Sed quando grandiorem natu philosophantem animadverto; nequedum studia ejusmodi deserentem, verberibus jam hunc virum, Socrates, indigere censeo. Quippe quod, quemadmodum modo dicebam, huic accidat homini, ut etiamsi generosa natura præditus sit, tamen iners atque ignavus evadat, fugiat mediam civitatem, forensesque consuetudines, in quibus Poëta inquit viros fieri præstantissimos; abscondatque sese cum tribus vel quatuor pueris, & in angulis susurrando vitam ducat, nihil unquam liberale aut magnificum prolaturus. Erga te autem, Socrates, bene atque amice affectus sum. Itaque idem mihi erga te, quod & Zetho erga Amphionem apud Euripidem, cujus modo mentionem feci, accidisse arbitror. Talia enim nunc mihi quadam adversus te dicere venit in mentem: qualia adversus fratrem ille dicit. Profecto ea, Socrates, negligis, quæ curæ esse tibi conveniebat, atque adeo generosæ mentis præstantia specie quadam puerili conformas, utpote qui nec in judiciis consultationibusque, si usus poscat, verba recte facere, neque conveniens quicquam probabileque eligere, nec aliis prompte consulere possis. Quare amice Socrates ne mihi succenseas. Benevolentia enim erga te mea ad hæc proferenda nunc me adducit. Nonne turpe ducis sic comparatum te esse, quemadmodum arbitror & te & alios omnes, qui philosophiam diutius persequuntur? Nempe si te nunc quis, aut alium è cœtu vestro quempiam comprehendat, inque carcerem trahat, atque te, injuriam quamvis nullam inferas, inferre tamen accuset: certe quid ageres, non haberes, sed vacillares oscitaresque defensionis tuæ prorsus ignarus: Proinde adductus in judicium vel ab ignavo abjectoque accusatore, ultimo supplicio, modo illi placeret, afficerere. Iam vero quomodo id ad sapientiam spectat, Socrates, si qua ars ingenuæ mentis nacta virum, reddit deteriorem, adeo ut nec ipse sibi opem ferre valeat, nec ex gravissimis periculis se aut alium quemquam servare, sed inimicorum rapinis exponat cunctas facultates, ipse inscite sine ullo honore in urbe vivitet? Iam vero ejusmodi virum, etsi dictu sit agrestius, licet super genam impune pulsare. Quamobrem bone vir me audi, ac jam in vanis versari argutiis desine: decora rerum gerendarum exerce officia, atque ea, ex quibus sapere videaris: ista vero arguta sive deliramenta appellari oportet, sive nugas,

Unde vacuæ habitādæ tibi domus sunt,

aliis relinque. Deniq; imitare non eos, qui hæc exigua captant, sed eos, quibus victus & gloria, & alia bona adsunt complurima.

Neque

πείων, καὶ συλλήβδην, τῶν ἠθῶν παντάπασιν ἄπειροι γίγνονται· ἐπειδὰν οὖν ἔλθωσιν εἰς τινα ἰδίαν ἢ πολιτικὴν πρᾶξιν, καταγέλαστοι γίγνονται. ὥσπερ γε, οἶμαι, οἱ πολιτικοὶ, ἐπειδὰν αὖ εἰς τὰς ὑμετέρας διατριβὰς ἔλθωσι καὶ τοὺς λόγους, καταγέλαστοί εἰσι· συμβαίνει γὰρ τὸ τοῦ Εὐριπίδου·

Λαμπρός τ' ἐστὶν ἕκαστος ἐν τούτῳ, κἀπὶ τοῦτ' ἐπείγεται
Νέμων τὸ πλεῖστον ἡμέρας τούτῳ μέρος,
Ἵν' αὐτὸς αὑτοῦ τυγχάνῃ βέλτιστος ὤν.

ὅπου δ' ἂν φαῦλος ᾖ, ἐντεῦθεν φεύγει καὶ λοιδορεῖ τοῦτο. τὸ δ' ἕτερον ἐπαινεῖ, εὐνοίᾳ τῇ ἑαυτοῦ, ἡγούμενος οὕτως αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπαινεῖν. ἀλλ' οἶμαι τὸ ὀρθότατόν ἐστιν, ἀμφοτέρων μετασχεῖν. φιλοσοφίας μὲν ὅσον παιδείας χάριν, καλὸν μετέχειν, καὶ οὐκ αἰσχρὸν μειρακίῳ ὄντι φιλοσοφεῖν· ἐπειδὰν δὲ ἤδη πρεσβύτερος ὢν ἄνθρωπος ἔτι φιλοσοφεῖ, καταγέλαστον, ὦ Σώκρατες, τὸ χρῆμα γίγνεται. καὶ ἔγωγε ὁμοιότατον πάσχω πρὸς τοὺς φιλοσοφοῦντας, ὥσπερ πρὸς τοὺς ψελλιζομένους καὶ παίζοντας· ὅταν μὲν γὰρ παιδίον ἴδω ᾧ ἔτι προσήκει διαλέγεσθαι, οὕτω ψελλιζόμενον καὶ παῖζον, χαίρω τε, καὶ χαρίεν μοι φαίνεται καὶ ἐλευθέριον καὶ πρέπον τῇ τοῦ παιδίου ἡλικίᾳ· ὅταν δὲ σαφῶς διαλεγομένου παιδαρίου ἀκούσω, πικρόν τι μοι δοκεῖ χρῆμα εἶναι, καὶ ἀνιᾷ μου τὰ ὦτα, καί μοι δοκεῖ δουλοπρεπές τι εἶναι· ὅταν δὲ ἀνδρὸς ἀκούσῃ τις ψελλιζομένου, ἢ παίζοντα ὁρᾷ, καταγέλαστον φαίνεται, καὶ ἄνανδρον, καὶ πληγῶν ἄξιον. ταυτὸν οὖν ἔγωγε τοῦτο πάσχω καὶ πρὸς τοὺς φιλοσοφοῦντας· παρὰ νέῳ μὲν γὰρ μειρακίῳ ὁρῶν φιλοσοφίαν, ἄγαμαι, καὶ πρέπειν μοι δοκεῖ, καὶ ἡγοῦμαι ἐλεύθερόν τινα εἶναι τοῦτον τὸν ἄνθρωπον· τὸν δὲ μὴ φιλοσοφοῦντα, ἀνελεύθερον, καὶ οὐδέποτε οὐδενὸς ἀξιώσοντα ἑαυτὸν, οὔτε καλοῦ, οὔτε γενναίου πράγματος· ὅταν δὲ δὴ πρεσβύτερον ἴδω ἔτι

φιλοσοφοῦντα, καὶ μὴ ἀπαλλαττόμενον, πληγῶν μοι δοκεῖ ἤδη δεῖσθαι, ὦ Σώκρατες, οὗτος ὁ ἀνήρ. ὃ γὰρ νῦν δὴ ἔλεγον, ὑπάρχει τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ, κἂν πάνυ εὐφυὴς ᾖ, ἀνάνδρῳ γενέσθαι, φεύγοντι τὰ μέσα τῆς πόλεως, καὶ τὰς ἀγορὰς, ἐν αἷς ἔφη ὁ ποιητὴς τοὺς ἄνδρας ἀριπρεπεῖς γίγνεσθαι. καταδεδυκότι δὲ, τὸν λοιπὸν βίον βιῶναι μετὰ μειρακίων, ἐν γωνίᾳ τριῶν ἢ τεττάρων ψιθυρίζοντα, ἐλεύθερον δὲ καὶ μέγα καὶ ἱκανὸν μηδέποτε φθέγξασθαι. ἐγὼ δὲ, ὦ Σώκρατες, πρός σε ἐπιεικῶς ἔχω καὶ φιλικῶς. κινδυνεύω οὖν πεπονθέναι νῦν, ὅπερ ὁ Ζῆθος πρὸς τὸν Ἀμφίονα ὁ Εὐριπίδου, οὗπερ ἐμνήσθην. καὶ γὰρ ἐμοὶ τοιαῦτ' ἄττα ἐπέρχεται πρός σε λέγειν, οἷάπερ ἐκεῖνος πρὸς τὸν ἀδελφὸν· ὅτι ἀμελεῖς ὦ Σώκρατες, ὧν δεῖ σε ἐπιμελεῖσθαι, καὶ φύσιν ψυχῆς ὧδε γενναίαν μειρακιώδει τινὶ διαπρέπεις μορφώματι. καὶ οὔτ' ἂν δίκης βουλαῖσι προσθεῖο ἂν ὀρθῶς λόγον, οὔτ' εἰκὸς καὶ πιθανὸν ἂν λάβοις, οὔθ' ὑπὲρ ἄλλου νεανικὸν βούλευμα βουλεύσαιο. καίτοι, ὦ φίλε Σώκρατες (καί μοι μηδὲν ἀχθεσθῇς· εὐνοίᾳ γὰρ ἐρῶ τῇ σῇ) οὐκ αἰσχρὸν δοκεῖ σοι εἶναι οὕτως ἔχειν, ὡς ἐγὼ σὲ οἶμαι ἔχειν, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς πόρρω ἀεὶ φιλοσοφίας ἐλαύνοντας; νῦν γὰρ εἴ τις σοῦ λαβόμενος, ἢ ἄλλου ὁτουοῦν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπάγοι, φάσκων ἀδικεῖν, μηδὲν ἀδικοῦντα, οἶσθ' ὅτι οὐκ ἂν ἔχοις ὅ, τι χρήσαιο σαυτῷ, ἀλλ' ἰλιγγιῴης ἂν καὶ χασμῷο, οὐκ ἔχων ὅ, τι εἴποις; καὶ εἰς τὸ δικαστήριον ἀναβὰς, κατηγόρου τυχὼν πάνυ φαύλου καὶ μοχθηροῦ, ἀποθάνοις ἂν, εἰ βούλοιτό σοι θανάτου τιμᾶσθαι. καίτοι πῶς σοφὸν τοῦτο ἐστὶν, ὦ Σώκρατες, εἴ τις εὐφυᾶ λαβοῦσα τέχνη φῶτα, ἔθηκε χείρονα, μήτε αὐτὸν αὑτῷ δυνάμενον βοηθεῖν, μηδ' ἐκσῶσαι ἐκ τῶν μεγίστων κινδύνων, μήτε ἑαυτὸν, μήτε ἄλλον μηδένα, ὑπὸ δὲ τῶν ἐχθρῶν

περισυ-

περισυλᾶσθαι πᾶσαν τὴν οὐσίαν· ἀτεχνῶς δὲ ἄτιμον ζῆν ἐν τῇ πόλει. τὸν δὲ τοιοῦτον (εἴ τι καὶ ἀγροικότερον εἰρῆσθαι ἔξεστιν) ἐπὶ κόρρης τύπτοντα, μὴ διδόναι δίκην. ἀλλ' ὦ 'γαθὲ ἐμοὶ πείθου, παῦσαι δ' ἐλέγχων· πραγμάτων δ' εὐμουσίαν ἄσκει· καὶ ἄσκει ὁπόθεν δόξεις φρονεῖν, ἄλλοις τὰ κομψὰ ταῦτ' ἀφεὶς, εἴτε ληρήματα χρὴ φάναι εἶναι, εἴτε φλυαρίας,

Ἐξ ὧν κενοῖσιν ἐγκατοικήσεις δόμοις·

ζηλῶν οὐκ ἐλέγχοντας ἄνδρας τὰ μικρὰ ταῦτα, ἀλλ' οἷς ἔστι καὶ βίος, καὶ δόξα, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀγαθά.
Hæc Plato ſub perſona quidem, ſicuti dixit, non proba, ſed cum ſenſu tamen intelligentiæque communis fide, & cum quadam indiſſimulabili veritate diſſeruit; non de illa ſcilicet philoſophia, quæ virtutum omnium diſciplina eſt, quæque in publicis ſimul & privatis officiis excellit, civitateſque & rempublicam, ſi nihil prohibeat, conſtanter & fortiter & peritè adminiſtrat; ſed de iſta futuli atque puerili meditatione argutiarum, nihil ad vitam neque tuendam neque ordinandam promovente: in qua id genus homines conſeneſcunt male feriati; quos philoſophos eſſe & vulgus putat, & is putabat, ex cujus perſona hæc dicta ſunt.

CAP. XXIII.

Verba ex oratione M. Catonis de mulierum veterum victu & moribus: atque inibi, quod fuerat jus marito in adulterio uxorem deprehenſam necare.

QUi de victu atque cultu populi Romani ſcripſerunt, mulieres Romæ atque in Latio ætatem [1] abſtemias egiſſe,

[1] *Abſtemias egiſſe*] Dionyſius lib. 2. Antiq. cap. 26. refert Romuli lege mulierum graviſſimum crimen habitum, non tantum ſi pudicitiam maculaſſent, verum etiam ſi vinum bibiſſent, quod crederet temulentia mulieres ad nefarias accendi libidines. De hujuſmodi autem criminibus mariti cum cognatis cognoſcebant, & pœnam infligebant ſuo arbitrio. Vide & Valer. Max.

egisse, hoc est, vino semper, 2 quod temetum prisca lingua appellatur, abstinuisse dicunt: institutumque ut 3 cognatis osculum ferrent 4 reprehendendi caussa, ut odor indicium faceret si bibissent. bibere autem solitas ferunt 5 loream, 6 passam, 7 murinam, 8 & quæ id genus sapiant, 9 potu dulcia. atque hæc quidem, in his, quibus dixi, libris pervolgata sunt.

Max. lib. 2. cap. 1. Idem Valerius lib. 6. cap. 3. scribit Egnatium Metellum uxorem, quod vinum bibisset, fustim intermisse. *Idque factum*, inquit, *non accusatore tantum, sed etiam reprehensore caruit; unoquoque existimante, optimo illam exemplo violatæ sobrietatis pœnas pependisse.* Factum hoc Egnatio Mecennio adscribit Plinius lib. 14. cap. 13. Quod propter disciplinam verecundiæ, carerent temeto omnes mulieres, scribit quoque Cicero lib. 4. de Rep. Varro lib. 1. de vita Populi Rom. citante Nonio. Vide quoque Plinium lib. 14. cap. 13. Athenæum lib. 1 . Plutarchum Qu. Rom. 6. Arnobium lib. 2. Tertullianum in Apolog. cap. 6. Apud Athenæum Polybius lib. 6. scribit non potuisse fallere mulieres, quæ vinum bibissent tum propter osculandi morem, tum quod cellæ vinariæ iis non committerentur.

2. *Quod temetum prisca lingua appellatur*] Glossæ Cyrilli, οἶνον παλαιὸν interpretantur. Etiam Hebræi vinum grave חמר appellant. Vox TEMETI in antiqua lege Romuli occurrebat.

3. *Ut cognatis*] Dicit Athenæus ad consobrinos usque hoc in usu fuisse. Affinibus quoque & propinquis idem jus scribit fuisse Arnobius lib. 2. & Tertull. Apol. cap. 6.

Cognatis] Vel ipsi propinqui mulieri osculum impertiebant.

4. *Reprehendendi*] Forsan, *deprehendendi*. reprehensio hic locū non habet.

5. *Loream*] Vett. Editt. scribunt *lauream*. Varro *loram*, qui de illa ita loquitur lib. 1. de R. R. c. 54. *Quæ calcatæ uvæ erant, earum scapi cum folliculis subjiciendi sub prelum, ut si quid reliqui habeant musti, exprimatur in eundem lacum. Cum desiit sub prelo fluere, quidam circumcidunt extrema, & rursus premunt, & rursus eum expressum, circumsicitium appellant, ac seorsum, quod expressum est, servant, quod resipit ferrum. Expressi acinorum folliculi in dolia conjiciuntur, eoque aqua additur. Ea vocatur lora, quod lota acina ac pro vino operariis datur hyeme.* Vide & Columellam lib. 12. c. 40. & Plinium lib. 14. c. 10.

6. *Passam*] Vett. Editt. *passum*. Varro lib. 1. de Vita Pop. Rom. apud Nonium *Passum nominabant, si in vindemia uvam diutius coctam legerent, eamque passi essent in sole aduri.* Nonius: *Passum dicitur genus liquoris, quod ex uva passa cogitur.* Meminit quoque JC. *passi* l. 9. D. *De Tritico, vino vel oleo legato.* & l. ult. §. 1. eod. Quomodo fieret, docet Athenæus: τοῦτο μὲν ποιεῖ) ἐκ τῆς ἀσταφίδος, καὶ ἐστι παραπλήσιος πινόμενος τῷ Αἰγοσθενεῖ τῷ γλυκεῖ καὶ τῷ Κρητικῷ, id est, *quod ex uva passa fit, gustu simile vino dulci Ægosthenensi*, (Ægosthenam Megaridis oppidum esse scribit Xenophon, Pausanias, & Stephanus de urbibus) *& Cretico.* Quod innuit quoque Juvenalis Sat. XIV.

Qui gaudet pingue antiquæ de litore Cretæ
Passum & municipes Iovis advexisse lagenas.

De Passi confectione vide quoque Columellam lib. 12. c. 39.

7. *Murinam*] Μυῤῥίνην οἶνον dicebant Græci unguento temperatum, vel cui

ta sunt. sed M. Cato non solum [10] existimatas, sed multatas quoque à judice mulieres refert non minus, [11] si vinum in se, quam si probrum & adulterium admisissent. verba M. Catonis adscripsi, ex oratione quæ inscribitur, DE DOTE, in qua id quoque [12] scriptum est, in adulterio uxores deprehensas jus fuisse maritis necare.[13] *Vir*, inquit, [14] *quum divortium fecit: mulieri judex pro censore est. imperium, quod videtur, habet. si quid perverse tetréque factum est a muliere, multatur: si vinum bibit, si cum alieno viro probri quid fecit, condemnatur.* De jure autem occidendi ita scriptum. *In adulterio uxorem tuam si* [15] *deprehendisses*, [16] *sine judicio impune necares.*

cui superfundebant unguentum, τῷ μύρῳ κεκραμένον. Quin & μύῤῥινης scribebant, geminatione solenni caninæ literæ. *Salmas.* Videndus quoque Adrianus Junius lib. 5. Animadv. cap. 19. Errat itaque Plinius, qui Murrinum interpretatur murra conditum. Sed sic vinum esset amarum. Potio autem hæc dulcis, ideoque nectar Græcis dicitur, teste Festo, qui murratum tamen vinum cum myrrino confudit. Scaliger in Theophrastum de causis plantarum lib. 6. c. 9. ex myrti baccis confectum voluit. Sed Hesychius & Pollux οἶνον μύρῳ κεκραμένον fuisse docent. ultimo Festus præter alia dicit: *Quidam id dici putant ex genere uvæ, murrina nomine.*

8. *Et quæ id genus sapiant*] Vett. editt. pro *sapiant* legunt *epotant*. Alii, *optant*: forsan legendum, *sapam & quæ id genus potu dulcia*. Ms. *sapiam*. Sapa autem sumitur pro musto ad mediam partem decocto, ut Nonius scribit, vel ad tertiam partem, ut Plinius testatur lib. 23. cap. 2.

9. *Potu dulcia*] Quæ non tam facile inebriant. Vide Aristot. Sect. 3. Probl. Qu. 12. 13. & 27.

10. *Existimatas*] Referendum ad sequentia, *quam si probrum & adulterium admisissent.*

11. *Si vinum in se*] Ita Vett. Editt. concinnius, quam si vulgatam lectionem sequamur, *vinum bibissent. Admittere in se vinum, & admittere adulterium*, lepida, ut Lipsius loquitur, vocis alternatio est.

12. *Scriptum*] Aliter, *inscriptum*. male.

13. *Vir &c. judex pro censore est*] Sententia plana ut sit, ita intellige virum quamdiu cum uxore est, quodvis imperium & jus habere in uxorem, & cum in virorum mores aut censor, aut judex inquirat, mulieribus contra solum maritum & judicem esse & censorem. Ita *Lipsius* lib. 1. Var. Lect. c. 13.

14. *Quum divortium fecit*] Lipsius legit ex conjectura, *nisi quum divortium fecit*, Neque enim vir cum divortium fecit, potestatem in uxorem quam habuit retinet.

15. *Deprehendisses*] Ita in Ms. Vett. Editt. *prehendisses*.

16. *Sine judicio impune necares*] Ex lege Romuli maritus uxorem in adulterio deprehensam occidere impune potuit. Secundum jus civile Justinianæum marito adulterum non adulteram occidere licet, & quidem cum distinctione legis. Verba ita se habent in l. 24. ff. Ad L. Jul. de Adult. *Marito quoque adulterum uxoris suæ occidere permittitur, sed non quemlibet, ut patri.*

Nam

cares. illa te [17] *si adulterares, digito non auderet contingere; neque jus est.*

Nam hac lege cavetur, ut liceat viro deprehensum domu suæ, non etiam soceri, in adulterio uxoris occidere eum, qui leno fuerit, quive artem ludicram ante fecerit, in scenam saltandi cantandique causa prodierit, judiciove publico damnatus, neque in integrum restitutus erit, quive libertus ejus mariti uxorisve patris, matris, filii, filiæ, utrius eorum fuerit. Uxorem autem statim dimittere jubetur §. 1. d. l. 24. Patri autem jus est occidendi adulterum cum filia, quam in potestate habet l. 20. ff. eod.

17. *Si adulterares*] Buslidianus codex teste Carrione habet hæc auctius, *si adulterares, sive tua adulteria audiret.* An hæc verba Catonis sint, merito dubitatur: ex margine glossatoris librariorum culpa in textum irrepsisse arbitror.

CAP. XXIV.

Die pristini, die crastini & die quarti, & die quinti, *qui elegantius locuti sunt, non ut ea vulgo dicuntur nunc.*

[1] D*Ie quarto* & *die quinto*, quod Græci [2] εἰς τετάρτην καὶ εἰς πέμπτην dicunt, ab eruditis nunc quoque dici audio: & qui aliter dicit, pro rudi atque indocto despicitur: sed M. Tullii ætas ac supra eam non, opinor, ita dixerunt. *die quinte* enim & *die quinti* [3] pro adverbio [4] copulate dictum est, & secunda in eo syllaba correpta. [5] Divus etiam Augustus linguæ Latinæ non nescius, [6] munditiarum patris

D*Ie quarto*] Hæc omnia nonnihil mutato ordine exscripsit Macrobius lib. 1. Sat. c. 4.

2. Εἰς τετάρτην καὶ πέμπτην] Id est, *in quartum vel quinctum diem.*

3. *Pro adverbio*] Ita quoque Macrobius. Nisi quis velit ablativum esse, atque antiquos in quibusdam E vel I pro O posuisse.

4. *Copulate dictum est*] Macrobius habet, *copulative.* Et simul innuit ita legi, *diequinte*, & *diequinti*, quod ex sequentibus ejusdem verbis liquet: *Indicium est quod syllaba secunda corripitur, quæ natura producitur, cum solum dicitur die.*

5. *Divus etiam Augustus*] De quo ita Suetonius in ejus vita c. 86. *Genus eloquendi secutus est elegans & temperatum: vitatis sententiarum ineptiis, atque inconcinnitate, & reconditorum verborum, ut ipse dicit fœtoribus. Præcipuamque curam duxit, sensum animi quam apertissime exprimere.* Tacitus: *Augusti prompta ac profluens, quæ deceret principem, eloquentia fuit.* Gellius noster lib. 15. c. 7. elegantiam orationis, neque morosam, neque anxiam sed simplicem facilemque laudat. In Vett. Editt. post *Augustus* legitur *memoriarum veterum exequentissimus.*

6. *Munditiarum*] Cod. Torn. *munditiarumque.*

7. *Patris*]

7 patris sui in sermonibus sectator, in epistolis plurifariam significatione ista dierum non aliter usus est. 8 is autem erit, perpetuæ veterum consuetudinis demonstrandæ 9 gratia verba sollemnia prætoris ponere: quibus more majorum 10 ferias concipere solet, quæ appellantur compitalia. ea verba hæc sunt. 11 DIE. NONI. POPOLO. ROMANO. 12 QVIRITIBVS. COMPITALIA. ERVNT. QVANDO. CONCEPTA. FVERINT. 13 NEFAS. *die noni* prætor dicit, non *die nono*. Neque prætor solum, sed pleraque omnis vetustas

7. *Patris*] Julii Cæsaris, qui per testamentum illum adoptavit. Vide Vellejum lib. 2. c. 59.

8. *Is autem*] Badiana Parif. Ed. *jus autem*. Atque ita legit quoque Meursius ad Macrobium. Acidalius ad Vellejum legit, *satis autem erit*.

9. *Gratia*] Delet Acidalius.

10. *Ferias concipere solet, quæ appellantur compitalia*] Hæc sacra fiebant Laribus publice in compitis, privatim in foco, Cato de R. R. *rem divinā nisi compitalibus in compito, aut in foco, ne faciat*. Erant hæ feriæ inter conceptivas, *quæ quotannis à magistratibus vel sacerdotibus cōcipiebantur in dies certos vel incertos*, ut scribit Macrob. l. 1. Sat. c. 16. Varro lib. 5. de L. L. *Compitalia dies adtributus laribus, ut alibi: ideo ubi viæ competunt tum in compitis sacrificatur; quotannis hic dies concipitur.* Ausonius,

Et nunquam certis redeuntia festa diebus.

videtur tamen Dionys. lib. 4. Antiquit. stativa ponere, quandoquidem Saturnalibus, quæ per aliquot dies ad XVI. Kal. Januarias celebrabantur, scribit compitalia successisse. Sed audiamus horum sacrorum originem ex ipso Dionysio. *Servius Tullius per omnia compita jussit à vicinia laribus propitiis sacella exstrui, & lege statuit, ut quotannis sacrificia illis fierent, singulis familiis liba conferentibus. Quem diem festum Romani ad mea usque tempora constanter celebrabant, paucis post Saturnalia diebus cum primis venerandum & magnificum, à compitis Compitalia eum vocantes. Illi enim στενωποὺς compita appellant, & servant antiquum ritum in sacris, quia sacrificia & rem divinam Laribus per servos faciunt, omni servitutis indicio per hæc tempora adempto.* Compitalia igitur erant Laribus sacra, quos vulgus itinerum deos esse arbitrabatur, ut loquitur Arnobius lib. 3. atque varias refert de Laribus opiniones. Namque uti viarum ita tectorum domuumque custodes erant, nonnunquam & pro geniis vel animabus mortuorum usurpantur. Etiam Præstites vocabantur, qui curam hominum, locorum, urbium curam habebant. Itaque singulis hominibus genii attribuebantur. Martianus Capella: *Specialis singulis mortalibus genius admovetur, quem & præstitem quod præsit gerundis omnibus vocaverunt.* Hinc & CÆSARUM GENIIS aræ consecratæ. Generales vocabantur, qui regna, urbes, populos curant. Sed ad rem. Compitalia itaque Laribus sacra, atque in quovis compito, vel larario duo aderant Deorum signa. Vide Ovidium lib. 5. Fastor. ỷs. 34. & seqq.

11. DIE NONI] Vett. Editt. copulate DIENONI.

12. QUIRITIBUS] Annotatum quoque invenio, QUIRITUM.

13. NEFAS] Aliquid hic subintelligitur, alio die præter constitutum compitalia habere, forsan vel opus facere, aut simile quid.

14. *Ver-*

ſtas ſic locuta eſt. Venit ecce illius [14] verſus Pomponiani in mentem, qui eſt [15] ex Atellana, [16] quæ Mævia [17] ſcribitur:

[18] *Dies hic ſextus, quum nihil egi: die* [19] *quarte moriar fame.* ſuppetit etiam [20] Cœlianum illud ex libro hiſtoriarum ſecundo: *Si vis mihi equitatum dare, & ipſe cum cætero exercitu me ſequi; die quinti Romæ in Capitolium, curabo tibi cœna ſit coɛta.* & hiſtoriam autem & verbum hoc ſumſit Cœlius ex Origine M. Catonis; [21] in quo ita ſcriptum eſt: *Igitur dictatorem Karthaginienſium magiſter equitum monuit: Mitte mecum Romam equitatum. die quinti* [22] *in Capitolium tibi cœna coɛta erit.* Extremam iſtius vocis ſyllabam tum per *e*, tum per *i*, ſcriptam legi. nam ſane quam conſuetum iis veteribus fuerat litteris his plerumque uti indifferenter; ſicuti [24] *præfiſcini* & *præfiſcine, proclivi* & *proclive.* atque alia item multa hoc genus varie dixerunt: *die priſtini* quoque eodem modo dicebatur: quod ſignificabat *die priſtino*, id eſt priore: quod vulgo *pridie* dicitur, converſo compoſitionis ordine, quaſi *priſtino die.* atque item ſimili figura *die craſtini* dicebatur. id

14. *Verſus Pomponiani*] L. Pomponii meminit quoque Vellejus Paterculus l. 2. cap. 9. dicitque illum *novitate inventi à ſe operis commendabilem* fuiſſe. Intelligit autem Atellanarum ſcriptorem, de quo Euſebius: *L. Pomponius Bononienſis Attellanarum ſcriptor clarus habetur.*

15. *Ex Atellana*] Quod leviſſimum & mordax fabularum genus ab Atellis Campaniæ opido nomen accipit. Vide Livium lib. 7. & Tacitum lib. 3. Annal.

16. *Quæ Mævia*] Vett. Edit. male, *quæ Metui aſcribitur.* Sed Macrobius habet *Mevia* pro *Mævia.*

17. *Scribitur*] Lege, *inſcribitur.*

18. *Dies hic ſextus*] Forſan hic legendum *dies hic tertius*, & pro *egi*, *edi.* Ita dies quartus congruit. vel ita interpretari quis poteſt, *die abhinc quarto moriar fame.* Notandum autem in hoc verſu *dies* & *die* κατὰ συνίζησιν efferendum, cum ſit trochaïcus.

19. *Quarte*] C. Torn. *quarti.*

20. *Cœlianum illud*] In Codice vetere Macrobii male poſitum erat, *Cæcillianum.* Cœlius Antipater hiſtoricus intelligitur. Laudat eum Cicero lib. 1. de Oratore. Sed de eo alibi dictum eſt.

21. *In quo*] Ms. *in qua.*

22. *In Capitolium*] Recte. in Vett. Edit. *Capitolio*

23. *Præfiſcini*] Vulgo, *priſtini*, & *priſtine*, verum ex Macrobio legendum *præfiſcini* & *præfiſcine.* Præfiſcini aliquid fieri dicitur, cum dicto aut facto faſcino occurrebatur.

24. *Furium*]In margine Codici mei, *Furnium.*

id erat, *crastino die.* sacerdotes quoque populi Romani quum condicunt in diem tertium, diem perendini dicunt, sed ut plerique *die pristini*, ita M. Cato in oratione contra [24] Furium, *die proximi*, dixit. *quarto* autem [25] Cn. Matius, homo impense doctus, in mimijambis pro eo dicit, quod *nudiusquartus* nos dicimus; in his versibus:

Nuper die quarto ut recordor, [26] *& certe*
Aquarium [27] *urceum unicum domi fregit.*

Hoc igitur intererit, ut *die quarti* quidem de præterito dicamus: *die* autem *quarto* de futuro.

25. *Cn. Matius*] Vide supra lib. 6. cap. 6. & lib. 9. cap. 14.

26. *Et certe*] Levinejus legit *exerte*. legi quoque potest *excetra*, ut de muliere improba loquatur, quæ instar hydræ vel viperæ sit. Ita loquitur quoque Plautus in Casina Act. 3. Scena 5. atque aliis in locis. Livius *Excetræ delinimenta & veneficia* dixit. Potest tamen retineri vulgata lectio, ita ut ante initiū versus aliud quid dictū fuerit, cui postmodum respondeat illud, *& certe.*

27. *Urceum*] Græcis ὑρχη teste Polluce lib. 6. c. 2.

CAP. XXV.

Telorum & jaculorum gladiorumque atque inibi navium quoque vocabula, quæ scripta in veterum libris reperiuntur.

TElorum, jaculorum, gladiorumque vocabula, quæ in historiis veteribus scripta sunt, item navigiorum genera & nomina libitum forte nobis est sedentibus in rheda conquirere: [1] iisque vicem aliarum ineptiarum vacantem stupentemque animum occupare: quæ tum igitur suppetierant, hæc sunt; *hasta*, [2] *pilum*, [3] *phalarica*, [4] *semiphalarica*, *soli-*

I *Isque vicem*] Vulgo, *neque itidem.* Lipsius, *inq; vicem.* C. Tor. *neq; idem.*

2. *Pilum*] *Quod ferro triangulo, unciarum novem, hastili pedum quinque & semis: & scutatos pedites, & loricatos equites sæpe transverberabat.* Veget. de R. M. l. 2. c. 15. Vide Lips. de Mil. Ro. l. 3.

3. *Phalarica*] De qua ita Livius l. 21. *Falarica erat missile telum, hastili oblongo, & cætera tereti, præterquam ad extremum, unde ferrum extabat: id sicut in pilo quadratum stuppa circumligabant, linebantque pice. Ferrum autem tres in longum pedes habebat, ut cum armis transfigere corpus posset.* Ex turribus locisque editis, quas prisci falas appellabant, unde nomen, ardentes hæ hastæ mitti solebant, imo ex balista aliquando summo impetu jaciebantur. Hinc Lucanus,

Hunc aut tortilibus vibrata phalarica nervis
Obruat - - -

Uti igitur alia mānu mittebatur, alia ex tormentis, quæ muralis Servio dicitur, ita hic posterior intelligi videtur. Vide Servium ad lib. 9. Æneid. ℣ſ. 705. Fe-

5 soliferrea, 6 gesa, 7 lancea, 8 spari, 9 rumices, trifaces, 10 tragulæ, 11 frameæ, 12 mesanculæ, 13 cateiæ, 14 rumpiæ, 15 scorpii, sibina,

stum, Nonium, Isidorum, Stewechium ad Vegetium lib. 4. cap. 18. & Lipsium lib. 5. Poliorc. cap. 5.

4. *Semiphalarica*] Talis ab Isidoro cubitalis describitur, quam manu jaculabantur.

5. *Soliferrea*] Ita tela quædam dicta, quod ex solo ferro essent. Festus ex Verrio: *Sollum Osce totum & solidum significat. Vnde tela quædam solliferrea vocantur tota ferrea.* Sollum autem unico quoque *l* scribebant; unde etiam Solitaurilia dicta.

6. *Gesa*] Grandiora & longe ferientia hæc tela fuisse ex Festo, Diodoro, Suida probari potest. Hispanica hæc jacula Athenæus, plerique Gallica fuisse affirmant. Pro *gesa* plerique antiqui auctores *gæsa* scribunt. Hesychius γαισὸς appellat. Legitur quoque *Gesæa*.

7. *Lancea*] *Est hasta* juxta Isidorum, *quæ in medio habet amentum.*

8. *Spari*] Festus: *Spara parvissimi generis jacula ab eo quod spargantur dicta.* Gallicum fuisse telum videtur, & quidem rusticum. Belgis utique *sparre* adhuc sudem denotat.

9. *Rumices, trifaces*] Ita emendat Lipsius. vulgo erat *rumegestri, faces*, vel *falces*. Dividi debent voces quæ turpiter cohæserant. *Rumex*, teste Festo *erat genus teli, simile spari Gallici.* Idem, *Trifax telum longitudine trium cubitorum, quod catapulta mittitur.* Turnebus legit *runæ*, *cestri*. *Runa* enim species teli apud Festum, *cestrus* etiam telum, Hesychio κεσϱὸς dicitur. Meminit quoque Livius lib. 12. Turnebus verutum exponit. Legi quoque posset *rumices*, *cestri*, ut duæ syllabæ *ces* in unum coaluerint librariorum vitio.

10. *Tragulæ*] Sunt tela, quæ vel manu vel etiam tormentis mittebantur, ac plerumq; ita atrociter sauciabāt, ut corpus simul scutumque transverberarent. Qui è tormentis ejaculabantur, tragularii dicti Vegetio lib. 2. c. 15. Tragula autem ubi corpori infixa, quomodo extrahi deberet, dubium erat: ac plerumque non tam retrahenda erat metu magni doloris & profusionis sanguinis, quam hinc vel illinc decidenda, ut è vulnere sic cum minore noxa recipi posset. Ita Turneb. lib. Adv. 7. cap. 12. Hamatum hoc telum fuisse suspicatur Lipsius Poliorc. lib. 4. c. 4.

11. *Frameæ*] Telum hoc erat Gallicum vel Germanicum. Tacitus de Morib. Germ. *Hastas vel ipsorum vocabulo frameas gerunt angusto & brevi ferro, sed ita acri & ad usum habili, ut eodem telo prout ratio poscit, vel cominus vel eminus pugnent.* Frameam tamen Isidorus gladium ex utraque parte acutum fuisse dicit. Reliquiæ nominis manent in Germanica & Belgica lingua, quando instrumentum acutum etsi in alium usum *priem* appellamus.

12. *Mesanculæ*] Legendum *mesancula*, μεσάγκυλον Græcis amentatum jaculum. Corrupte apud Festum legitur, *mesanculum*, ut Turnebus docuit.

13. *Cateiæ*] Servius ad hunc versum Virgilii lib. 7. Æneid. ℣ſ. 741.

Teutonico ritu soliti torquere cateias.

Cateiæ tela Gallica sunt, unde & Teutonicum ritum dixit. (Gallos itaq; cum Teutonis confundit.) *Cateiam quidam asserunt, teli genus esse tale quale aclides sunt, ex materia quam maxime lenta, cubiti longitudine, tota fere clavis ferreis illigata, quam in hostem jaculantes, lineis quibus eam adnexuerant, reciprocam faciebant. Cateiæ autem lingua Theotisca hastæ dicuntur.* Vide quoque Isidorum lib. 18. c. 7. in voce *clava*. Similia Græcis erant instrumenta, quæ vocantur Herodoto ῥόπαλα ξύλων τετυλωμένα σιδήρῳ, id est, *clavæ ligneæ ferro munitæ.*

14. *Rumpiæ*] Dicitur quoque hoc telum ῥομφαία Græcis. quod Hesychio & pro

16 *sibina*, 17 *sicilices*, 18 *veruta*, *enses*, *sicæ*, *machæræ*, 19 *spatæ*, *lingulæ*, *pugiones*, 20 *clunaculæ*. de *lingula*, quoniam est minus frequens, & pro gladio, & pro hastili ponitur. Proprie erat hastilis genus, cujus ferrum ligno æquale erat. Valerius Flaccus lib. 6. Argon.

Æquaque, nec ferro brevior nec romphea ligno.

Isidorus lib. 18. Orig. cap. 6. *gladium ex utraque parte acutum fuisse* dicit.

15. *Scorpii*] Scorpio modo pro tormento modo pro telo sumitur. Vegetius de R. M. lib. 4. c. 22. *Scorpiones dicebant, quas nunc manubalistas vocant: ideo sic nuncupati, quod parvis subtilibusque spiculis inferant mortem.* Tertullianus in Scorpiaco lib. I. *Bellicam machinam, & retractu tela vegetantem de scorpio nominant. Id spiculum & fistula est, patula tenuitate in vulnus, & virus, qua figit, effundit.* Veneno itaque spiculum tinctum fuisse innuit. Erant autem hæ machinæ, & pro ratione tela, majores, minoresve, ut ex Cæsare & Hirtio de Bello Africano, Livio lib. 26. Polybio in obsidione Syracusarum, Vitruvio lib. I. c. 5. & l. 10. c. I. liquet. Ita vero vocabantur, ut Heroni placuit, vel quod forma hujus machinæ scorpium referret, vel quod uti scorpii caudæ ictu, ita tela, quæ & scorpii vocantur, spiculis parvis mortē afferrēt. A sparsione tamē telorum dici scorpio potuit, σκορπίζειν enim Græcis denotat *spargere*. Ammianus Marcellinus l. 23. scorpionem cum onagro confundit, quod longe aliā machinam fuisse constat, nisi pro temporū diversitate etiā nomina mutata fuerint.

16. *Sibyna*] Ita recte emendat Turnebus. vulgò legebatur *sibones*. Hesychius Σιβύνη ὅπλον δόρατι παραπλήσιον. Festus: *Sibynam appellant Illyrici telum venabuli simile.* Ennius,

Illyrici restant sibynis telisque fodentes.

17. *Sicilices*] Ita habetur in Badiana editione, sicuti Turnebus quoque emendat. Vulgò legebatur, *silices*. Erant autem hastæ spiculis latis præditæ. Festus hunc Ennii versum citat,

Incedit veles vulgò sicilicibus latis.

Ad quem locum ita Scaliger: *Glossarium, sicila, σμίλα, ἀκρόνηλιον, sicilum ξυςὸν σκυτέως. Sicila, σμίλη χαρτοτόμος. Est vox magnæ Græciæ, eo nomine intelligebant, quicquid secandi vim habet. Inde Sicilia dicta, quia ab Italia absecta. Inde sicilire prata.* Utroque igitur modo legi potest, vel *sicilices*, vel *siciles*, ut quædam editiones habent.

18. *Veruta*] Festus: *Veruta, pila dicuntur, quæ veluti verua habent præfixa.* Meminerunt Livius, Silius, Plinius, Ammianus, alii. Plauto quoque in Bacchide Act. 4. Scena 8. *Veruina* dicitur. Habebat spiculum tenue & oblongum, quibus adversarios perforabant. Græcis σαυνία appellantur. Vide Lipsium lib. 4. Poliorcet. cap. 4.

19. *Spatæ*] Isidorus dicit esse gladium ab utraque parte acutum. Diodorus lib. 5. de Gallis, *pro gladiis spathas gerunt prælongas ex catenis ferreis aut æneis ad dextrum latus dependentes.* Josephus tamen lib. I. Excid. Romanam militiam Vespasiano imperante explicavit, & de duplici gladio ita loquitur: *Pedites utrinque gladium gestant, longiorem quidem illum ad sinistrum latus: nam qui ad dextrum est, palmi fere duodecim digitorum mensum non excedit.* Vegetius lib. 2. cap. 15. gladios majores *spathas*, minores *semispathas* appellat. Bullis quoque insignis erat baltheus. Sidonius Panegyr. ad Anthemium.

- - - bullis hostilibus asper (*sem.*
Applicat à lævâ fulgentem balteus en-

Tales ostenduntur apud nos Comitum Hollandiæ icones. nam *spatha* vox Gallica est & nostras. Vulgo ligo nobis *spade* dicitur, sed veteri Teutonica lingua etiam gladiū prælongum denotat.

20. *Clunaculæ*] Aliter, *climacula*. Sed recte

frequens, admonendum existimo, lingulam veteres dixisse gladiolum oblongum in speciem linguæ factum, cujus meminit Nævius [21] in tragœdia Hesiona. Versum Nævii apposui:

Sine mihi gerere morem [22] *videar*, [23] *haud lingua; verum lingula.*

item *rumpia* genus teli est Thracæ nationis: positumque hoc vocabulum in Q. Ennii annalium quartodecimo. Navium autem, quas reminisci tunc potuimus, appellationes hæ sunt: [24] *gauli*, [25] *corbitæ*, [26] *caudiceæ*, [27] *longæ*, [28] *hippagines*,

recte Turnebus *clunaculum* emendavit, Festus scribit ita *cultrum sanguinarium dictum* (quo nimirum lanii, & popæ ad jugulanda pecora assiduo utebantur) *vel quia clunes hostiarum dividit, vel quia ad clunes dependet.* Pro *sanguinarium* legit Scaliger *saginarium.*

21. *In tragœdia &c.*] Varro sub finem l.6. eandem tragœdiã, sed *Esionam*, eundemq; hunc locũ citat, sed paucula desunt, quæ hic ex Gellio restitui possunt.

22. *Videar*] Forsan, *utar haud lingua.*

23. *Haud*] Abest à Vett. Ed. & c. Tor.

24. *Gauli*] Festus: *Gaulus genus navigii penè rotundum.* Hesychius: Γαῦλοι τὰ ποιμενικὰ τοῦ γάλακτος ἀγγεῖα, καὶ τὰ Φοινικὰ πλοῖα. Idem Hesychius, Pollux, & Suidas inter vasa reponunt, Plautus in Rudente Act. v. Sc. 2. inter pocula. Varinus prædatorii navigii speciem esse dicit, quæ & liburnica vocatur. Dixi ex Hesychio Phœnicia navigia ita appellari. Hinc Callimachus poëta,

Κυπρόθι Σιδόνιός με κατήγαγεν
ἐνθάδε γαῦλος.

Utique Hebræis גלה lecythus est, vel ut Judæi docent, erat vas amplum concavum & rotundum in formam lenticularem. Vide Zachar. 4. ℣s. 2. & 3. גלה sive *gole* etiam *discedentem in aliam regionem*, *vagum* denotat. Vide 2. Sam. 15. ℣s. 14. Hinc navis dici potuit, quæ maria sulcat, in alias regiones discedit, vel etiam quod per aquas vagetur. Etiam גל & Chaldæis, גלה aquarum scaturiginem denotat.

25. *Corbitæ*] Festus: *Corbitæ dicuntur naves onerariæ grandes & tardæ quod in malo earum summo pro signo corbes solerent suspenderre.* Hoc itaque illarum navium erat παράσημον. vulgo male *corvita* legitur facili mutatione literarum. Ita in Pandectis Florentinis *veneficium* pro *beneficio* legitur.

26. *Caudiceæ*] Intelligit caudicarias naves, quæ per Tiberim ex antiqua consuetudine commeatus subvehebant, dictæ à plurium tabularum contextu, quæ caudices vel codices appellabantur. Vide Senecam de Brev. vitæ c. 23. Festum & Nonium.

27. *Longæ*] Ante longarum navium usum rotundis utebantur. Ideoque & pluribus nomina à rotundis vasis imposita, quales erant γαυλοὶ, κάνθαροι, κύμβαι, κελέβαι, & alia id genus. Prima navis longa, ut plerique volunt, ab Jasone inventa. Vide Plinium lib. 7. cap. 56. & Herodotum lib. 1. hæc erat πεντηκόντορος, quinquaginta enim remiges, viginti quinque ab utraque parte habuit. Eadem erat μονήρης, sive μονόκροτος, sive uniremis. Hinc biremes, triremes, atque ita porro fabricatæ, quæ Græcis διήρεις,

nes, 29 *cercuri*, 30 *celoces*, vel, ut Græci dicunt, 31 *celetes*, 32 *lembi*, 33 *oriæ*, 34 *lenunculi*, 35 *actuariæ*, quas Græci 36 ἐπικώπους vocant vel 37 ἐπιβάτιδας, 38 *prosumiæ*, vel *geseo-*

ρεις, vel δίκροτοι, τριήρεις dicuntur, quæ nimirum duplici, vel triplici remotum ordine navigabat. Vide *Salm.* ad Jus Att. & Rom. p. 657. & seqq.

28. *Hippagines*] Naves, teste Festo, *quibus equi vehuntur, quas Græci ἱππαγωγοὺς dicunt*, Livius quoque easdem *hippagogas naves* appellavit.

29. *Cercuri*] Naves Asiaticæ prægrandes ita dicuntur, vel à Corcyra, quæ etiam Κέρκυρα dicitur, quod Corcyreorũ illud inventum crederetur, vel quod caudata & longa admodum navis esset. Κέρκος enim Græcis caudam denotat. Utique etiam κέρκουρος appellatur, κέρκος autem & οὐρὰ utrunque caudam denotat. Etiam Syriaca lingua retinuit *Carcura*. קרי Syris trabem, tignum denotat, δοκὸν interpretantur LXX. Δόκησις autem Hesychio contignatio. hinc ex trabibus & tignis compaginata navis geminata syllaba *carcura* forsan dicitur. Syri etiam aliis vocabulis barbaris in novo testamento utuntur. Potius itaque dicendum Syros à Græcis mutuatos esse קרקורה pro σκάφη sumitur Act. 27. ℣. 16. 30. & 32.

30. *Celoces*] Sunt navigia brevia, dicta à celeritudine, ut voluit Nonius. Sed potius à græco κέλητες derivatur. Quorum meminit Thucydides lib. 1. & 4. Polybius lib. 5. aliique.

31. *Celetes*] Κέλητες, vel κελήτια. meminit Pollux, Xenophon, Appianus.

32 *Lembi*] Lembus est exigua navis piscatoria. λέμβος apud Hesychium exigui navigii genus. quod apud Livium & Polybium etiam ad bellicos usus destinatum erat.

33. *Oriæ*] Oria navicula piscatoria, ut docent Nonius & Fulgentius. Alii legunt *boria*. Plinio in Epist. *Oraria* naves dicuntur ab oris legendis. Vett. Editt. legunt *oxiæ* vel ὠκεῖαι.

34. *Lenunculi*] Lenis genus vasis, sicut Græcis ληνὸς *lacus torcularis*. Hinc Bacchus ληναῖος dicitur. Ab hujus similitudine etiam *lenis* navigii genus apud Martialem. & hinc diminutive lenunculus. Male hic vulgo legitur, *remunculi* vel juxta Vet. Ed. *remieculi*.

35. *Actuariæ*] Omnes simplices sive μονήρεις naves quæ infra longarum magnitudinem erãt, & πεντηκοντόρων, *actuariæ* vocabantur, id est, κωπήρεις, vel ἐπίκωποι, ut τριακόντοροι, εἰκόσοροι, & quæcunque remis agerentur. nam inde appellatæ. Actus est ἐλασία. Agere quippe est ἐλαύνειν, quod proprie dicitur de navigio, quod remis agitur. Minimæ longarum fuere πεντηκόντοροι, ac maximæ actuariarum τριακόντοροι. Quæ citra εἰκοσόρους, quæ vicenis remis agebantur, omnes minores *actuariæ* à numero scalmorum vocari consueverant, usque ad δίκωποι, quæ ab uno remige duobus simul remis agebatur. Distinguuntur quoque *actuariæ* ab *onerariis*, quod hæ præcipue apud Romanos remis carerent. Nam Græcanicæ ὁλκάδες, ut plurimum actuariæ fuerunt. *Salmas.* ad Jus Att. & Rom. p. 727. & seqq.

36. Ἐπικώπους] Id est, *remigio instructas*. Ita emendat Salmasius De Jure Attico p. 738. Apud Plutarchum & Thucydidem navis κωπήρης occurrit, quod nomen à remis quoque appellatur. Vett. Editiones habent ἰσίποδας, id est, *quæ velo ferebantur*. Brodæus legit, ἀνέμπλους. Utitur hac voce quoque Thucydides lib. 6. pro navi quæ præmittitur, sicuti ipsa vox indicat. Mentio quoque

39 *gescoretæ*, vel 40 *boriolæ*, 41 *stlatæ*, 42 *scaphæ*, 43 *pontones*, *acatia*,

que ejus apud Xenoph. lib. 5. Ἐλλω. & Pollucem Grammaticum.

37. Ἐπιβάτιδας] Ita emendat Salmasius. Vett. Editt. ἐπιπάρειδας. Turnebus legit ἐπακτρίδες, quæ erant naviculæ piscatoriæ, quæ & ἁλιάδες Hesychio dicuntur. ἐπακτρεῖς eidem piscatores & venatores dicuntur. Nonnulli, teste Gyraldo, legerunt ἐπιπαραλίους, quod scilicet propter littora agantur. Annotatum quoque invenio legi, ἐπακτροκέλητες βαρεῖς. ἐπακτροκέλης Hesychio εἶδος πλοίου. nimirum ex celete & epactride compositum. Ἐπιβάτιδας vectorias, vel conductitias appellare quis posset. ἐπιβάτης enim est qui sua vel conductitia nave utitur. ἐπίβαθρον, naulum apud Homerum ὀδ. ο. ἐπιβατηγοὶ dicuntur in l. 1. §. 12. D. de Exercit. Act. Ubi JC. ita loquitur: *quædam enim naves onerariæ, quædam, ut ipsi dicunt, ἐπιβατηγοὶ sunt. Et plerosque mandare scio ut vectores recipiant: & sic certa regione & certo mari negotietur, ut eæ sunt naves, quæ Brundusium à Cassiopa* (est ille portus Epiri Straboni lib. 7. & Ptolemæo) *vel à Dyrrachio vectores trajiciunt ad onera inhabiles.* Emendat autem hic Salmasius ἐπιβατίδας, pro ἐπακτρίδας (quid si ἐπακτίδας quis legat, quæ & πόρθμεις vel πορθμεῖα dicuntur. Atque hæ erant κωπήρεις, & per consequens actuariæ. Hesychius: πορθμεὺς κωπηλάτης) quia ἐπακτρίδες significant naves piscatorias, quæ proprie inter actuarias non recensentur. Turnebi tamen lectio in totum rejicienda non est, cum à Vett. Codd. minus declinet. Neque semper in illis navigiis, accurate proprietas nominum servatur.

38. *Prosumiæ*] Festus: *Prosumia genus navigii speculatorium parvum.* Scaliger putat antiquis fuisse *Protumiam*, pro *portumiam*, à Græco πορθμεῖον. Isidorus utique *portemiam genus syriacæ naviculæ* fuisse dicit, *latam & sine carina.* Vossius dictam putat, quod ante sumerentur speculandi ergo.

39. *Gescoretæ*] Scribit Sipontinus prosumiam à Brutiis inventã fuisse, quæ alio nomine gescoreta appellatur. Turnebus legit *gestoriæ*. Ut enim à Plauto in Mercatore sc. 1. dicitur *navis geraria*: *gestoria* quoque à gerendo nomen habebit, ut *vectoria* à *vehendo*. Vide illum lib. 19. Adv. cap. ult.]

40. *Horiolæ*] Parvæ horiæ, vel, ut alii legunt, *oriæ*.

41. *Stlatæ*] Stlata erat navis piratica. Caper de Orthographia: *Stlatariis sine litera c scribendum est, à stlata rate piratica.* In antiquo lexico scriptum extat, stlata πειρατικοῦ σκάφους εἶδος, *Turneb.* lib. 19. Adversar. c. ult. *Stlata* juxta Festum ἀρχαϊκῶς pro *lata*. Ejus hæc sunt verba: *Stlata genus navigii latum magis, quam altum, & à latitudine sic appellatum, sed ea consuetudine, qua stlocum pro locum, & stlitem pro lite dicebant.* Vett. Editt. hic legunt *catta*. Quarum nulla, quod sciam, apud Veteres mentio. nam catti sequioris ævi machinæ bellicæ erant, quarum meminit Vegetius lib. 4. c. 15. ubi pro *causias* quidam legunt *cattos*.

42. *Scaphæ*] Naviculæ, quæ alias majores sequuntur, dictæ à concavitate alvei, qui rotundus est. Itaque & alia concava ita dicuntur, ἀπὸ τοῦ σκάπτειν, id est *excavando*. Athenæus ideo lib. 4. scaphia inter vasa potoria numerat. vas concavum apud Plutarchum in Numa ita quoque appellatur. Nimirum à vasis naves complures nomen acceperunt.

43. *Pontones*] Genus Gallicarum navium esse dicit Julius Cæsar l. 3. de Bell. Gall. Erant autem naves trajiciendis fluminibus idoneæ, *tardæ & graves, quæ non nisi remigio moveri poterant*, ut

loqui-

44 *acatiæ*, 45 *hemioliæ*, 46 *phaseli*, 47 *parones*, 48 *myoparones*, 49 *lintres*, 50 *caupuli*, 51 *camaræ*, 52 *placidæ*, 53 *cydarum*, 54 *ratariæ*,

loquitur Isidorus. Belgæ hodie *ponten* adhuc appellant. Quidam navigium tabulatum interpretantur conjunctum duobus lintribus, quo putant referri debere Ausonii versum,

Lintribus in geminis constratus ponto sit, an pons?

unde apparet pontonem dictum à ponte, quod in trajiciendo pontis instar esset.

44. *Acatiæ*] Vulgo *Nuctuciæ*, forsan quod essent noctilucæ. Nonnemo *Naxiurgæ* à Naxo insula. Turnebus emendat *acatia*. Cujus navigii meminit quoque Plutarchus, qui eo nomine Cæsaris navem appellat, qua apud Pharum Alexandriæ enatavit. Suidas acacion ait esse genus piscatoriæ navis. Acation autem deminutivum est ab acatus, sive ἄκατος, de quo Ausonius,

Acatis, phaselis, lintribus, stlatis, rate.

Procopius l. 3. forsan corrupte *Achatam* appellavit.

45. *Hemioliæ*] Aliter, *mediæ* & *madiæ*. *Midion* quoque navem in *Myoparo* appellat Festus cum inquit: *Myoparo genus navigii ex duobus dissimilibus formatum. Nam & midion & paron per se sunt.* Nisi hic pro *midion myon* legendum sit. Turnebus legit, *hemioliæ*. Hesychius, Ἡμιολία ἡ ἀλιευτικὸς ναῦς τὸ ἡμισυ τῆς κεφαλαίας. Et mox addit, ἡμιόλιον, πλοῖον μικρὸν. Occurrit quoque hæc vox apud Polybium & Appianum. Piraticam esse navem scribit Suidas. Sed quare hæ naves hemioliæ dicuntur? Hemiolius Mathematicis est ea proportio quæ Latinis sesquialtera vocatur. Hic numerus totum ejusque dimidium comprehendit. Ut si numerus senarius sit totum, hemiolius erit novenarius. Hinc hemioliæ dictæ naves. Sed cũ qua navi comparatæ? Putat Salmasius cum εἰκοσόρῳ, quæ maxime usitata, cujus ἡμιολία fuerit τριακόντορος, quæ ita à numero remorum appellata: quia tricenarius numerus ἡμιόλιος est vicenarii. Vide *Salmas.* ad Jus Att. & Rom. p. 702. & seqq.

46. *Phaseli*] Quidam phaselum navem esse oblongam scribunt, quali stagnante Nilo Ægyptii utebantur. Straboni & Appiano navigii genus est, mistam habens formam ex oneraria & longa triremi, quod tam remis, quam velis agi poterat. Unde Catullus:

Phaselus ille, quem videtis hospites,
Ait fuisse navium celerrimus,
Neque ullius natantis impetum trabis
Nequisse præterire, sive palmulis
Opus foret volare, sive linteo.

Navigium hoc esse Campanum scribit Nonius.

47. *Parones*] Hos dictos scribit Suidas ab insula Paro, cui Interpres Aristophanis astipulatur. Quid si Gallica vel potius Germanica sit vox? Nam Parones sive Varones à navigando dictos vetus Lexicon belgicum testatur. *Vaeren* enim navigare. *Paro* autem teste Isidoro erat navis piratica.

48. *Myoparones*] Turnebus dictas putat a Myunte urbe maritima Ioniæ, & Paro insula. Scaliger μυῶνες dictas existimat à forma quod essent oblongæ & angustæ. Ita myobarbus erat angustus & oblongus Liberi patris cantharus. Mures enim & mustellæ longo corpore sunt. Sed hæ tantum sunt conjecturæ. Navim piraticam esse scribit Nonius.

49. *Lintres*] Sunt naviculæ ad flumina trajicienda ex arbore excavatæ. Plinius *monoxylas lintres* vocavit.

50. *Caupuli*] Quidam legunt *capuli* vel à forma *capuli*, vel à capiendo. Vett. Editt. habent *caupulica*. Isidorus: *Lembus navicula brevis, quæ alia appellatione*

ria, 55 *catascopium.*

ne dicitur & cymba, & caupolus, & lintris. Quod Lipsius observavit lib. 1. Elect. cap. 7. Utitur quoque Hegesippus lib. 2. ubi de Rheno ita loquitur: *Itaque jam non copolis Germanorum, sed Romanorum liburnis impletur.* Turnebus hic legit *cydali.* Quod navigii nomen extat apud Pollucem.

51. *Camaræ*] Legebatur vulgò, *caupulica, mareplacidæ.* Ultima syllaba in *caupulica* referenda ad sequentem vocem hunc in modum *caupuli, camaræ, placidæ.* De camaris sive cameris (utroque enim modo scribitur) ita Tacitus lib. 3. Histor. *Quin & Barbari contemptius vagabantur, fabricatis repente navibus, quas cameras vocant, artis lateribus, lata alvo, sine vinculo æris aut ferri connexa, & tumido mari prout fluctus attollitur, summa navium tabulis augent, donec in modum tecti claudantur. Sic inter undas volvuntur pari utrinque prora & mutabili remigio, quando hinc vel illinc appellere indiscretum & innoxium est. Camara* proprie fornicem & testudinem ac hemisphærium denotat. Vide Vitruvium lib. 7. c. 3. Et forsan vox nostras, quia ita cubicula camerata vocamus. Ab hac curva imagine etiam naves nomen accepere. Strabo in descriptione oræ Bosphorianæ cum acatiis confundit.

52. *Placidæ*] Vulgò *mareplacidæ.* Quam vocem putat primo quidem Turnebus Gellium ex verbis Sallustii lib. 3. Hist. male intellecto accepisse. Locus ita se habet apud Nonium: *Et forte in navigando cohors una grandi fasello vecta à cæteris deerravit, marique placido à duobus prædonum Myaparonibus circumventa.* Suspicatur itaque Turnebus pro *mariplacido* Gellium legisse *mareplacidam* pro navi, sed postmodum retractat, & librariorum vitio adscribit, emendatque *phylacides.* Idem dicit naves illas sui inventi & commenti esse à custodia navalis exercitus. φυλακίδος tamen ναὸς mentio apud Xenophontem, Diodorum, & Appianum.

53. *Cydarum*] *Cydali* & *cydari* mentio apud Hesychium.

54. *Ratariæ*] A ratibus nomen accepisse videntur. Erant autem tales juxta Festum *tigna inter se colligata, quæ per aquam aguntur: quo quidem vocabulo interdum etiam naves significantur. Eodem nomine significarunt remos.* Varro IV. de L. L. *Ratis dicta navis longa, propter remos, quod hi cum per aquam sublati dextra & sinistra duas partes efficere videntur, rarescant.*

55. *Catascopium*] Exploratoriam sive speculatoriam navem intelligit. Plutarchus in Catone vocat κατασκοπικὸν πλοῖον. Catascopum vocat Hirtius de Bello Afric. Isidorus lib. 19. cap. 1. *Scapha, quæ κατάσκοπος, navigium quod speculatorium dicitur.*

CAP. XXVI.

Inscite ab Asinio Pollione reprehensum Sallustium quod transfretationem transgressum *dixerit, &* transgressos *qui* transfretassent.

1 ASinio Pollioni in quadam epistola, quam ad Plancum scripsit, 2 & quibusdam aliis 3 C. Sallustii iniquis

ASinio Pollioni] Vide lib. 1. cap. 22. Hic librum scripsit quo Sallustii scripta reprehendit. Hujus vitam lege apud Vossium de Historicis Latinis lib. 1. c. 17.

quis dignum nota visum est, quod in primo historiarum maris transitum 4 transmissumque navibus factum, *transgressum* appellavit; eosque, qui fretum transmiserant, quos *transfretasse* dici solitum est, *transgressos* dixit. verba ipsa Sallustii posuit: *Itaque Sertorius levi præsidio relicto*, 5 *in Mauritania* 6 *nactus obscuram noctem, æstu secundo* 7 *furtim aut celeritate vitare prælium in transgressu conatus est.* ac deinde infra ita scripsit: *Transgressos omnis* 8 *recipit mons* 9 *præceptus à Lusita-*

1. c. 17. Hujus nomini princeps poëtarum Virgilius Eclogam IV. inscripsit.

2. *Et quibusdam aliis*] Suetonius de Lenæo Grammatico scribit: *Tanto amore erga patroni memoriam extitit, ut Sallustium Historicum, quod eum* (Pompejum) *oris improbi, animo inverecundo scripsisset, acerbissima Satyra laceraverit, lastaurum & lurconem & nebulonem popinonemque appellans, & vita scriptisque monstrosum, præterea priscorum, Catonisque verborum ineruditissimum furem.* Audi quoque de Livio Annæum Senecam: *Titus autem Livius tam iniquus Sallustio fuit, ut hanc ipsam sententiam, & tanquam translatam, & tanquam corruptam, dum transferretur, objiceret Sallustio. Nec amore Thucydidis facit, ut illum præferat; sed laudat quem non timet: & facilius putat posse à se Sallustium vinci, si ante à Thucydide vincatur.* Vide quoque Senecam Epist. 114. & Gellium nostrum lib. 1. cap. 15. & lib. 4. cap. 15.

3. *Sallustii*] Stephanus legit *Sallustio.* Vett. Editt. habent *C. Sallustius inique dignus nota visus est.*

4. *Transmissumque*] Trajectum. Ita Cæsar lib. 5. quoque usurpavit. Cicero *transmissionis* vocabulo utitur.

5. *In Mauritania*] Lipsius Epistol. Qu. lib. 4. legit *in Mauritaniam* & præsidium relictum Carthagine nova putat, non in Mauritania. Ex Plutarcho liquet de historia, qui narrat Sertorium cum tribus millibus militum confugisse Carthaginem Novam, atque ibi conscensis navibus in Mauritaniam trajecisse. Sed ad Sallustii sententiam vox requiritur. Vulgata in Agellio lectio concipitur, *furtim aut celeritate.* Quid si legamus *furtim abiit, celeritate vitare prælium in transgressu conatus* postrema voce inducta. Certe *avit* pro *abit* tralaticius error. Ita *Lipsius.*

6. *Nactus obscuram noctem*] Citatur hic quoque locus à Nonio, sed corrupte. Ita autem loquitur. *Transgressus à pedum gradu proprie dicitur, sed auctoritas vetustati liberiorem usum loquendi dedit, ut Sallustius Histor. lib. 1. & de his qui navigassent, & de ipsis navibus eo verbo uti voluit, in quibus gradus non sit desertio:* (scribendum juxta Mercerum *in quibus gradus non sit*, de Sertorio) *Nactus obscuram noctem æstu secundo* (locus mutilus, atque ex Gellio restituendus) *ac inde qui* (lege ex Gellio, ac inde infra) *transgressus omnis recipit mons præceptus à Lusitanis.* Duo itaque exempla coaluerunt in unum, omissis aliquot vocibus.

7. *Furtim aut celeritate*] Quidam legunt, *furtivaque celeritate.* Achilles Statius, *furtim acceleri rate.* forsan *furtiva celoce.* Lipsius *furtim abiit.*

8. *Recipit mons*] In vulgatis fragmentis additur mons Ballera, quæ fuerit in Mauritania, si superiorem Lipsii lectionem admittamus, sin secus, Hispaniæ. Servius Ms. Fuldensis hunc montem *Belloiam* vocat, pro quo Putschius restituit *Belona*, cujus meminit Stephanus.

9. *Præceptus*] Antea captus, insessus.

ſitanis. hoc igitur & minus proprie & nullo gravi auctore dictum ajunt. nam *tranſgreſſus*, inquit, à tranſgrediendo [10] dicitur, idque ipſum ab ingreſſu & à pedum gradu appellatum. idcirco verbum, *tranſgredi*, convenire non putavit neque volantibus neque ſerpentibus neque navigantibus: ſed his ſolis qui gradiuntur & pedibus iter emetiuntur. propterea negant apud ſcriptorem idoneum aut navium *tranſgreſſum* reperiri poſſe, aut pro transfretatione *tranſgreſſum.* ſed quæro ego cur non, ſicuti *curſus* navium recte dici ſolent, ita *tranſgreſſus* etiam navibus factus dici poſſit? præſertim quum brevitas [11] tam anguſti freti, qui terram Africam Hiſpaniamque interfluit, elegantiſſime tranſgreſſionis vocabulo quaſi paucorum graduum ſpatium definita ſit. Qui auctoritatem autem requirunt, & negant dictum ingredi tranſgredive in navigantibus; volo uti reſpondeant, quantum exiſtiment intereſſe, ingredi atque ambulare. Atqui Cato in libro de re ruſtica, *Fundus*, inquit, *eo in loco habendus eſt; ut & oppidum prope amplum ſit, & mare aut amnis, qua naves ambulant.* Appetitas porro hujuſcemodi tranſlationes habitaſque eſſe pro honeſtamentis orationis [12] Lucretius quoque teſtimonium in hac eadem voce dicit. in quarto enim libro clamorem per arterias & per fauces gradientem dicit, quod eſt nimio confidentius, quam illud de navibus Salluſtianum. verſus Lucretii hi ſunt:

[13] *Præterea radit vox fauces ſæpe, facitque*
Aſperiora foras gradiens [14] *arteria clamor.*

propterea,

Ita invenit in Ms. Nonio Junius, ita in Buſlid. Ms. Agellio Carrio. Eodemque modo Vett. Editt. atque inter eas princeps Veneta anni cIↄ cccc LXXVII. Vulgo in quibuſdam editionibus legitur *receptus.*

10. *Dicitur*] Cod. Torn. *dicuntur.*

11. *Tam anguſti freti*] Hoc oſtium maris mediterranei ubi maxime anguſtum eſt circiter LXX. ſtadiorum eſt juxta Strabonem lib. 2.

12. *Lucretius*] Citat hunc quoque locum Nonius ex Gellio. Extant verſus lib. 4. vſ. 25. In Vett. editionibus duo hi præcedentes verſus adduntur,

Corpoream quoque enim vocem conſtare fatendum eſt,
Et ſonitum, quoniam poſſint impellere ſenſus.

13. *Præterea*] Vett. Editt. *Præterradit enim.*

14. *Arteria*] Neutro genere dixit, cum tamen

propterea, Sallustius in eodem libro non eos solum, qui navibus veherentur, sed & scaphas quoque nantes progressas dicit. Verba ipsa de scaphis posui: 15 *Earum aliæ paululum progressæ nimio simul & incerto onere, quum pavor corpora agitaverat, deprimebantur.*

tamen Græcis ἀρτηρία sit fœminini generis. Dicit autem Lucretius asperam arteriam asperiorem fieri clamore, id est raucedinem comparari, dum nimio impetu vocis fauces cum arteria raduntur. Quinetiam exiccatur nimiis clamoribus. arteriam enim asperam modice humidam esse oportet, ad vocem simul cum aliis organis formandam.

15. *Earum aliæ*] Citat hunc quoque locum Nonius. Ms. Buslid. *eadem.*

CAP. XXVII.

Historia de populo Romano deque populo Pœnico, quod pari propemodum vigore fuerint æmuli.

IN litteris veteribus exstat, quod par fuit quondam vigor & acritudo amplitudoque populi Romani atque Pœni, neque immerito æstimatum. nam cum aliis quidem populis de uniuscujusque reipublicæ, cum Pœnis autem de omnium terrarum imperio decertatum. ejus rei specimen est in illo utriusque populi verbo factum, 1 quod 2 Q. Fabius imperator Romanus dedit ad Karthaginienses epistolam, 3 ubi scriptum fuit populum Romanum misisse ad eos 4 hastam 5 & caduceum signa duo belli aut pacis: ex quis utrum

QVod] Vett. Editt. *quum.*

2. *Q. Fabius*] Livius lib. 21. cap. 18. scribit post Saguntinam calamitatem missos Carthaginem Legatos, inter quos princeps fuerit Q. Fabius, ad percunctandum, publicone consilio Annibal Saguntum oppugnasset. Post tergiversationem, *Romanus*, ait Livius, *sinu ex toga facto, hic, inquit, vobis bellum & pacem portamus; utrum placet sumite: sub hanc vocem haud minus ferociter, daret utrum vellet, succlamatum est. Et quum is iterum sinu effuso bellum dare dixisset, accipere se omnes responderunt, & quibus acciperent animis, iisdem se gesturos.* Paulo aliter Florus lib. 2. cap. 6 *Tergiversantibus Pœnis dux legationis, quæ, inquit, mora est? Fabius. In hoc ego sinu bellum pacemque porto, utrum eligitis? Succlamantibus bellum* (in eo differt Livius à Floro) *Bellum igitur, inquit, accipite, & excusso in media curia togæ gremio, non sine horrore, quasi plane sinu bellum ferret, effudit.* Vide quoque Polybium lib. 3. Appianum de Bello Hispan.

3. *Vbi*] Aliter, *ibi.*

4. *Hastam*] Hasta post solennes ritus in agrum hostilem à Feciali emittebatur, atque hoc publici belli initium erat.

utrum vellent eligerent; quod elegissent, id unum ut esse missum existimarent. Karthaginienses responderunt neutrum sese eligere: sed posse qui attulissent utrum mallent relinquere; quod reliquissent, id sibi pro 6 lecto futurum. Marcus autem Varro non hastam ipsam neque ipsum caduceum missa dicit, sed 7 duas tesserulas: in quarum altera caduceum, in altera hastæ simulacra fuerunt incisa.

CAP.

erat. Vide Dionysium Halyc. lib. 2. & Livium lib. 1. Servius ad lib. 9. Æneid. pag. Edit. Leid. 773. *Cum* (Romani) *volebant bellum indicere, Pater patratus, hoc est, princeps fecialium proficiscebatur ad hostium fines, & præfatus quædam solemnia clara voce dicebat se bellum indicere propter certas causas, aut quia socios læserant, aut quia nec abrepta animalia, nec obnoxios redderent. Et hæc clarigatio dicebatur à claritate vocis. Post quam clarigationem, hasta in eorum finem missa, indicabatur jam pugnæ principium. Post tertium autem & tricesimum diem quam res repetissent ab hostibus, Feciales hastam mittebant.* Et postmodum: *Varro in Caleno ita ait, Duces cum primum hostilem agrum introitum ierant, ominis causa prius hastam in eum agrum mittebant, ut castris locum caperent.*

5. *Et caduceum*] Græcis κηρύκειον dicitur, pacis & concordiæ indicium. Plin. lib. 29. cap. 3. *Hic*, inquit, *complexus anguium, & efferatorum concordia, causa videtur esse, quare exteræ gentes caduceū in pacis argumentum circumdata effigie anguium fecerint.* De forma caducei ita loquitur Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 19. *In Mercurio solem coli etiam ex caduceo claret, quod Ægyptii in specie draconum maris & fœminæ conjunctorum figuraverunt Mercurio consecrandum. Hi dracones parte media voluminis sui invicem nodo, quem vocant Herculis, obligantur; primæque partes eorum reflexæ in circulum pressis osculis ambitum circuli jungunt: & postmodum caudæ revocantur ad capulum caducei; ornanturque alis ex eadem capuli parte nascentibus.* Vide & Servium ad VI. & VIII. Æneid. Proprie tamen caduceo utebantur exteræ gentes. Romanis verbenæ vel sagmina erant in usu. De quibus ita loquitur JC. Marcianus in l. 8. ff. de Rer. Divis. *Sunt autem sagmina quædam herbæ, quas Legati Populi Romani ferre solent, ne quis eos violaret, sicut Legati Græcorum ferunt ea quæ vocantur cerycia.* Videndus Plinius lib. 22. c. 2. & Festus Pompejus in *Sagmina*.

6. *Lecto*] Aliter, *electo*.

7. *Duas tesserulas*] De duabus tesseris paulo aliter narrat Pomponius JC. in l. 2. §. 37. de Orig. Jur. Ita autem loquitur: *Deinde Q. Mucius* (quidam *Fabium* legunt, sed nihil temere mutandum censet Andreas Alciatus Par. 4. c. 17.) *quia ad Carthaginienses missus legatus, cum essent duæ tesseræ positæ, una pacis, altera belli, arbitrio sibi dato utram vellet referret Romam; utramque sustulit, & ait Carthaginienses petere debere utram mallent accipere.*

De

CAP. XXVIII.

[1] *De ætatum finibus* pueritiæ, juventæ, senectæ, *ex Tuberonis historia sumtum.*

[2] C. Tubero historiarum primo scripsit Servium Tullium, regem populi Romani, quum illas [3] quinque classes [4] juniorum, [5] census faciendi gratia, instituerет, pueros esse existimasse, qui minores essent annis septemdecim: atque inde [6] ab anno septimodecimo, quod idoneos jam esse reipublicæ arbitraretur, milites scripsisse: eosque [7] ad annum quadragesimum sextum juniores, supraque eum

DE *ætatum*] Quædam editt. habent *ætatium*. Ita & Velleius lib. 2. loquitur. Ita *civitatium, hæreditatium, facultatium*, apud probatos auctores atq; etiam JC. in Digestis invenitur. Vide *Vossium* lib. 2. de Anal. cap. 14.

2. *C. Tubero*] Vide lib. 6. c. 3. p. 368. Singulæ classes habebant suas centurias seniorum & juniorum.

3. *Quinque classes*] Vide supra l. 7. c. 13. potius *sex classes* dicendum fuerat.

4. *Iuniorum*] Forsan hoc irreptitium, vel legendum *seniorum & juniorum*. Nam utrique in classibus erant.

5. *Census faciendi gratia*] Atq; ita capita civium numerata, opesq; æstimatæ, pro diversa opum uniuscujusq; & ætatis, & artium officiorumque ratione. Vide Livium & Dionysiū Halycarnassæum l. 1.

6. *Ab anno septimodecimo*] Non minus. Ita affirmant, qui de Veteri militia inter antiquos scripserūt. Vegetius tamen *incipientem pubertatem ad delectum cogendam* scribit. Videtur tamen annū 17 intelligere. quia plena pubertas erat anno 18. ut JC. definiunt. Nisi præparationem ad militiam intelligat. Quia autem ambitio postea intervenit, ut quidā ante illud tempus millitiæ ad scriberentur, quo postmodum citius ad honores & tribunatus venirent, Gracchi lex postea cavit & interdixit, *juniorem annis septem & decem militem non legi.* Vide *Lipsium* lib. 1. de Mil. Rom. cap. 2. Apparet itaque minores 17. annis ante Gracchi legem aliquando militasse forte sub bella Punica accisis patriæ rebus. Qua de re vide Liv. lib. 25. & Plutarchum in Gracchis.

7. *Ad annum quadragesimum sextum*] Alii diserte annum quinquagesimum statuunt. Ita Seneca de Brev. vitæ cap. ult. & Fabius lib. 9. Inst. Livius libr. 42. Lipsius putat ita conciliari posse, si quis miles casu aut morbo stipendia sua non implevisset militem cogi potuisse usque ad annum quinquagesimum. Iste igitur quinquagesimus plene liberabat, sive facta stipendia, sive infecta. Notabilis quoque locus Macrobii lib. 1. cap. 6. in Somn. Scip. *Nonnullarum Rerumpublicarum is mos est, ut post sextam hebdomadem ad militiam nemo cogatur, in pluribus detur remissio post septimam.* Sexta hebdomas quadragesimus secundus annus est, & tangere Athenienses videtur: septima quadragesimus nonus, & ad Romanos pertinet. Ita *Lipsius* de Militia Rom. lib. 1. c. 2. Censorinus de Die Natali cap. 14. ex Varrone dicit, *in tertio gradu qui erant* (in quinque enim gradus ætatem divldit) *usque 45 annos juvenes appellatos eò quod Remp. in re militari possunt juvare.*

8. *Indi-*

eum annum seniores appellasse. Eam rem propterea notavit, ut discrimina quæ fuerint 8 judicio moribusque majorum 9 pueritiæ, juventæ, senectæ, ex ista censione Servii Tullii prudentissimi regis noscerentur.

8. *Indicio*] Vett. Editt. *indicio*.
9. *Pueritiæ, juventæ, &c.*] De Ætatis gradibus juxta Varronem, Hippocratem, Solonem, Staseam Peripateticum, vide Censorinum c. 14. & Pollucem. lib. 2.

CAP. XXIX.

Quod particula, atque, *non complexiva tantum sit, sed vim habeat plusculam variamque.*

1 ATque particula, à grammaticis quidem conjunctio esse dicitur connexiva : & plerumque sane conjungit verba & connectit : sed interdum alias quasdam potestates habet non satis notas, nisi in veterum litterarum tractatione atque cura exercitis. nam & pro adverbio valet, quum dicimus; *aliter ego feci atque tu*: significat enim; *aliter quam tu*, & gemina si fiet, auget intenditque rem, de qua agitur: ut animadvertimus in Q. Ennii annalibus, nisi memoria in hoc versu 2 labor:

3 *Atque atque accedit muros Romana juventus.*

Cui significationi contrarium est, quod itidem à veteribus dictum est; *deque*. & præterea pro alio quoque adverbio dicitur, id est, *statim*. quod in his Virgilii versibus existimatur obscure & 4 insequenter particula ista posita esse.

sic

ATque particula] Eadem ex Gellio Nonius scribit.
2. *Labor*] Forsan scribendum, *labat*.
3. *Atque atque*] Nonius interpretatur, *festine, intrepidanter*.
4. *Insequenter*] Aliter, *infrequenter*.

5. *Atque*

- - - - *sic omnia fatis*
In pejus ruere, ac retro sublapsa referri,
Non aliter quam qui adverso vix flumine lembum
Remigiis subigit, si brachia forte remisit,
Atque illum in præceps prono rapit alveus amni.

A. GEL-

5. *Atque illum*] Servius quoque exponit, *statim*. Versus hi extant libr. I. Georg. ✝ſ. 200. & seqq. Ita in legibus XII. tabularum, SI. IN. IUS. VOCET. ATQUE. EAT. Quod idem est, atque si lex dicat, *Si quis alterum in jus vocat, atque vocatus vocantem statim sequitur.*

A. GELLII COMMENTARIUS.

[1] LIBER UNDECIMUS.

[2] CAP. I.

De origine vocabuli terræ Italiæ, deque ea multa quæ ſuprema *appellatur, deque ejus nominis ratione: ac de lege Ateria. & quibus verbis antiquitus multa minima dici ſolita ſit.*

TImæus in hiſtoriis, quas oratione Græca de rebus populi Romani compoſuit, & M. Varro in antiquitatibus rerum humanarum, terram Italiam de Græco vocabulo appellatam ſcripſerunt; quoniam boves Græca vetere lingua 3 ἰταλοὶ vocitati ſunt, quorum in Italia magna copia fuerit: 4 bucetaque in ea terra gigni paſcique ſolita ſint 5 complurima: conje-

LIBER UNDECIMUS] In principe Ven. Edit. anni 1477. hic legitur DECIMUS, contra in quodam Ms. Explicit lib. 11. Incipit 12.

2. *Timæus*] Scripſit hic Ἰταλικὰ & Σικελικὰ libris 8. Item de Romanorum bello cum Pyrrho commentarium edidit. Laudat eum Cicero libro de Oratore: *Poſt*, inquit, *Calliſthenem Timæus longe eruditiſſimus, & rerum copia, & ſententiarum varietate, & ipſa compoſitione verborum non impolitus, magnam eloquentiam ad ſcribendum attulit.* Timæum tamen parum fidei mereri teſtatur Polybius lib. 12. Immodicum fuiſſe in reprehenſione aliorum Diodorus Siculus lib. 5. oſtendit, & dum in eo totus eſt, ſterilem in dicendo fieri commemorat Longinus περὶ ὕψους. Vide Voſſium de Hiſtor. Græc. lib. 1. cap. 12.

3. Ἰταλοὶ *vocitati ſunt*] Varro de Re Ruſtica lib. 2. cap. 5. *Nam bos in pecuaria maxima debet eſſe auctoritate: præſertim in Italia; quæ à bubus nomen habere ſit exiſtimata. Græcia enim antiqua, ut ſcribit Timæus, tauros vocabat* Ἰταλούς. *A quorum multitudine & pulchritudine & fœtu vitulorum Italiam dixerunt.* Ita & Feſtus: *Italia dicta quod magnos Italos, hoc eſt, boves habeat. Vituli enim itali ſunt dicti.* Heſychius ἰταλὸν taurum interpretatur, ſicut & Columella in præfatione lib. 6. Alii ab Italo rege vel duce nomen accepiſſe referunt, inter quos Ariſtoteles Πολιτειῶν lib. 7. c. 10. Dionyſius Halycarnaſſeus lib. 1. Thucydides lib. 6.

4. *Bucetaque*] Sunt loca, ubi boves paſcuntur, & armenta. Alii tamen legunt, *bucera*, quod denotat *armenta, cornutos boves.* Quod non eſt rejiciendum, quia ſequitur, *gigni paſcique.* Vide tamen Scaligerum ad Varronem p. 184.

5. *Complurima*] Alii legunt, *complura.*

6. *In ſin-*

ctare autem possumus ob eandem causam, quod Italia tunc esset armentosissima, multam, quæ appellatur *suprema*, institutam [6] in singulos [7] duarum ovium, boum triginta: pro copia scilicet boum, proque ovium penuria. sed quum ejusmodi multa pecoris armentique à magistratibus dicta erat, [8] addicebantur boves ovesque aliàs precii parvi aliàs majoris: eaque res faciebat inæqualem multæ pœnitionem. idcirco postea [9] lege Ateria constituti sunt in oves singulas [10] æris deni, in boves æris centeni. *Minima* multa est ovis unius. *Suprema* multa est ejus numeri, cujus diximus: ultra quem multam dicere in singulos jus non est; & propterea *suprema* appellatur, id est, summa & maxima. quando igitur nunc quoque à magistratibus populi Romani more majorum multa dicitur vel minima vel suprema; observari solet ut [11] *oves* genere virili appellentur: atque ita M. Varro verba hæc legitima, quibus minima multa diceretur,

6. *In singulos*] *In singulos dies*. Cod. Torn.

7. *Duarum ovium, boum triginta*] Festus: *Peculatus furtum publicum dici cœptus est à pecore, quia ab eo initium ejus cœpit; Siquidem ante æs aut argentum signatum ob delicta pœna gravissima erat duarum ovium & triginta boum. Eam legem* (vel, *ea lege*) *sanxerunt T. Menenius Lanatus & Sestius Capitolinus consules*.

8. *Addicebantur*] Aliter perperam, *adigebantur*.

9. *Lege Ateria*] Aliter etiam in Vett. Editt. corrupte, *Aterina*. Hanc legem tulere Sp. Tarpejus Montanus Capitolinus, & A. Aterius Coss. anno ab v.c. 298. Aterii nomen corruptum apud Plinium lib.7. c.28. & Dionysium qui *A. Terminium* vocat. Diodorus Ἀστήριον pro Ἀτέριον. *Aterium* habet Capitolinus lapis. Hac lege cautum ut omnibus magistratibus mulctæ indicendæ jus esset, cum antea solis Consulibus id liceret: ita tamen ne vel duas oves, vel triginta boves excederet, bos autem centusse, ovis decusse æstimaretur. Vide Dionysium Halycarnasseum, qui tamen triginta oves & duos boves enumerat. Secus atque apud Gellium & Festum habetur. nisi hic transpositio facta. Dionysius quoque in Coss. nomine à Festo abit, sicut & Livius lib.4. Plutarchus in Publicola dicit, multam fuisse quinque boum , & duarum pecudum. sed hæc non fuisse summa multa videtur: contumacibus tantum qui non paruissent Coss. constituta. Hæc lex quoque Tarpeia ab altero consule vocabatur.

10. *Æris deni, &c.*] Festus: *Quæ pecudes, postquam ære signato uti cepit Populus Rom. Tarpeia lege cautum fuit, ut bos centussibus, ovis decussibus æstimarentur*.

11. *Oves genere virili*] Ita & Nonius ex Varrone Rerum Humanarum lib. XXIII. duo exempla adfert. Ultimum ex Gellio, qui idem citat, desumptum videtur. Quinetiam si mulcta indicta esset boum oviumque, oves

ceretur, concepit: [12] *M. Terentius quando citatus neque respondit neque excusatus est,* [13] *ego ei unum ovem multam dico.* ac nisi eo genere diceretur, negaverunt justam videri multam. Vocabulum autem ipsum *multa* idem M. Varro [14] uno & vicesimo rerum humanarum [15] non Latinum, sed Sabinum esse dicit; idque ad suam memoriam mansisse ait in lingua [16] Samnitium, qui sunt à Sabinis orti. sed turba grammaticorum novitia *κατ' ἀντίφρασιν*, ut quædam alia, hoc quoque dici tradiderunt. Quum autem usus & mos sermonum is sit, ut ita & nunc loquamur, ut plerique veterum locuti sunt, *multam dixit*, &, *multa dicta est*: non esse ab re putavi notare, quod M. Cato aliter dixit. nam in quarto Originum, verba hæc sunt: *Imperator noster, si quis extra ordinem depugnatum ivit, ei multam facit.* potest autem videri [17] consulta elegantia [18] mutasse verbum, quum in castris & [19] in exercitu multa fieret; non in comitio nec ad populum diceretur.

Cap.

semper præponebantur teste Plinio lib. 18. cap. 3. Vide & lib. 33. cap. 1.

12. *M. Terentius*] Vett. Editt. *Marco Terentio.*

13. *Ego ei*] Omittit Brissonius, *ei.*

14. *In uno & vicesimo*] Vetus Cod. *undevigesimo.*

15. *Non Latinum sed Sabinum*] Alibi tamen lib. 4. de L. L. *singulas appellatas esse multas* dicit, *quod olim unum dicebant multa. Itaque cum in dolium aut culeum unum addunt rustici, dicunt etiam nunc multa.* Verum Scaliger *multa* ibi interpretatur *numera*, Idemque voluit multare proprie in auctionibus esse *τὸ πλειστηριάζειν.* Sed dubito an hæc vera sint. *Multa* vel *mulcta* pœna videtur esse, quæ à re rustica originem accepit, quod pœnæ loco mensura vel vas emulcti lactis solveretur. Atque hinc ad pœnas postmodum pecuniarias translatum arbitror. Vel *mulcta* dicta, quod ea invitis extorqueatur, emulgeaturque.

16. *Samnitium, qui sunt à Sabinis orti*] Idem Varro refert de L. L. lib. 6. & Strabo lib. 5. ita loquitur: *Sabinorum antiquissima est gens, & indigena, ab his originem duxere Samnites.*

17. *Consulta elegantia*] Badius legit, *consultò elegantiæ vitasse verbum* aut *elegans verbum.*

18. *Mutasse*] Aliter, *Vitasse*, in Ms. *visitassi*, forsan *vitiasse.*

19. *In exercitu multa fieret*] Si multam non solverent milites, pignus capiebant tribuni, & dicebatur juxta Festum *Censio hastaria.* Privabatur parte armorum miles, eaque pecunia debebat luere. Vide Lipsium lib. 5. De Mil. Rom. cap. 18.

Eligans

CAP. II.

Quod eligantia *apud antiquiores non de amœniore ingenio, sed de nitidiore cultu atque victu dicebatur, eaque in vitio ponebatur.*

[1] E*Ligans* homo non dicebatur cum laude: sed id fere verbum ad ætatem M. Catonis vitii, non laudis, fuit. est namque hoc animadvertere, cum in quibusdam aliis tum in libro [2] Catonis, qui inscriptus est, [3] Carmen de moribus. Ex quo libro verba hæc sunt, *Avaritiam omnia vitia habere putabant; sumtuosus, cupidus, eligans, [4] irritus qui habebatur, is laudabatur.* ex quibus verbis apparet *eligantem* dictum antiquitus, [5] non ob ingenii eligantiam, sed qui nimis lecto amœnoque cultu victuque esset. postea *eligans* reprehendi quidem desiit: sed laude nulla [6] dignabatur, nisi [7] cujus eligantia erat moderatissima. Sic [8] M. Tullius [9] L. Crasso & Q. Scævolæ non meram eligantiam, sed [10] multam parsimonia mistam laudi dedit, *Crassus*, inquit, *erat* [11] *parcissimus eligantium; Scævola* [12] *parcorum eligantissimus.* præterea ex eodem libro Catonis hæc etiam sparsim & intercise commeminimus. *Vestiri*, inquit, *in foro honestè mos*

E*Ligans homo*[1]] Ita Cicero Clodium notat: *Tu elegans, tu solus urbanus, quem decet muliebris ornatus, quem incessus psaltriæ; qui levare vultum, qui mollire vocem potes.*

2. *Catonis*] Deest in Cod. Torn.

3. *Carmen de moribus*] Effatum, de moribus emendandis prosa scriptum, ut liquet. Præcepta & edicta legum & sanctionum carmina quoque vocabantur. Hinc Liv. *Lex horrendi carminis erat.*

4. *Irritus*] Homo nauci, inutilis. Legitur quoque *inritus*, sicut etiam in veteribus monumentis invenitur.

5. *Non ob ingenii elegantiam*] Vett. Editt. *Non ab ingenii eligantia.*

6. *Dignabatur*] Dignus habebatur. passive.

7. *Cujus eligantia erat moderatissima*] Ita Cornelius Nepos de Attico loquitur: *Elegans, non magnificus, splendidus, non sumtuosus, omni diligentia munditiem, non affluentiam affectabat.*

8. *M. Tullius*] Extat ille locus in libro de claris oratoribus, sive Bruto pag. 138. Ed. Leid.

9. *L. Crasso & Q. Scævola*] Quorum egregiam comparationem habes in eodem libro.

10. *Multam*] Vett. Editt. *multa.*

11. *Parcissimus elegantium*] Id est, qui inter elegantes minimum est elegans & proxime ad parcos accedit. *Bad.*

12. *Parcorum elegantissimus*] Qui minimum parcus, proxime ad elegantes accedit.

mos erat: domi quod satis erat. [13] *equos carius quam coquos emebant.* [14] *poeticae artis honos non erat. si quis in ea re studebat, aut sese* [15] *ad convivia applicabat,* [16] *grassator vocabatur.* Illa quoque ex eodem libro præclaræ veritatis sententia est: *Nam vita,* inquit, *humana prope uti ferrum est; si exerceas, conteritur: si non exerceas, tamen rubigo interficit. item homines exercendo videmus conteri. si nihil exerceas; inertia atque torpedo plus detrimenti facit, quam* [17] *exercitio.*

13. *Eques carius quam coquos emebant*] Plinius lib. 9. in contumeliam Rom. juventutis inquit: *coquos carius emunt quam equos.*

14. *Poëticæ artis honos non erat*] Quippe illa principio in Urbe contemptui habita. Quocirca minime mirari oportet, si M. Fulvio Nobiliori vitio datum est, quod is consul cum esset in Ætoliam provinciam Q. Ennium secum duxisset. Factum tamen est, ut paulo post principes etiam viri, aucto imperio, domi forisque pace adepta, ad hanc studiorum partem animum inclinarint, summoque cultu atque honore illos habuerint, qui carmine absolvendo viderentur admodum excellere. Ita *Crinitus* in Præfatione libri de Poëtis, qui videndus est.

14. *Ad convivia applicabat*] Male Barthius legit *convicia.* Vide Casaubonum ad Theophrasti characterem περὶ κολακείας.

15. *Grassator vocabatur*] *Grassari* juxta Festum *antiquis erat adulari.* Ideo nimirum quod parasiti & adulatores grassentur per plateas ad captandam alienam mensam. Quam artem famelici quidam Poëtæ non negligebant, divinamque scientiam prostituebant.

CAP. III.

Qualis quantaque sit, pro, *particulæ varietas deque exemplis ejus varietatis.*

QUando [1] ab arbitriis negotiisque otium est, & motandi corporis gratia aut spatiamur aut vectamur: quærere nonnunquam apud memetipsum soleo res ejusmodi, parvas quidem minutasque & hominibus non bene eruditis

AB *arbitriis*] Fuit enim Gellius lectus inter judices. Arbitri autem & judices quomodo differant, videndi JCC libri. Festo *arbitrium* dicitur, *sententia, quæ ab arbitro dicitur.* Arbitrium quoque ponitur pro arbitri judicisque officio circa ea quæ in judicio versantur, formulaque non continentur. Ita *arbitrium judicis* in l. 24. §. pen. & ult. D. Solut. matrim. aliisque legibus dicitur. Proprie *arbiter* veteribus tanquam inspector, *arbitrium* inspectio dicebatur. Hinc *arbitrium* pro arbitrorum sententia ponitur. Aliter hic quoque legebatur *arbitris.*

2. In

eruditis aspernabiles; sed ad veterum scripta penitus noscenda & ad scientiam linguæ Latinæ cum primis necessarias: velut est, quod forte nuper [2] in Prænestino recessu vespertina ambulatione solus ambulans considerabam; quantaque esset particularum quarumdam in oratione Latina varietas. quod genus est præpositio, *pro*. aliter enim dici videbam, *pontifices* [3] *pro collegio decrevisse*; aliter, *quempiam testem introductum* [4] *pro testimonio dixisse*; aliter M. Catonem in Originum quarto, *prælium factum depugnatumque* [5] *pro castris*, scripsisse: & item in quinto, *urbis, insulasque omnis* [6] *agro pro Illyrio esse*: aliter etiam dici, [7] *pro æde Castoris*: aliter, [8] *pro rostris*: aliter, [9] *pro tribunali*: aliter [10] *pro concione*: atque aliter, *tribunum plebis* [11] *pro potestate intercessisse*. sed has omnis dictiones, qui aut omnino similes & pares, aut usque quaque diversas existimaret, errare arbitrabar. nam varietatem istam ejusdem quidem fontis & capitis, non ejusdem tamen esse finis putabam. Quod profecto facile intelliget, si quis adhibeat ad meditationem suam intentionem, & habeat veteris orationis usum atque notitiam celebriorem.

CAP.

2. *In Prænestino recessu*] Quo propter aëris temperiem æstivo tempore secedere soliti. Horatius l. 3. Carm. oda 4.

- - *seu mihi frigidum*
Præneste, seu Tibur supinum,
Seu liquidæ placuere Baiæ.

Prænestem *gelidam* quoque appellavit Juvenalis Sat. 3.

3. *Pro collegio*] Ex sententia & utilitate collegii.

4. *Pro testimonio*] Loco testimonii.

5. *Pro castris*] Vel ante castra, vel pro defensione castrorum.

6. *Pro agro Illyrio*] In favorem Illyriorum causæ, & defensionem.

Pro agro Illyrio] Vett. Editt. legunt *pro pago Illyrico*. Utique Plinius *pagum* non semel sumit pro magna gente. Itaque præter vulgarem significationem, qua κώμην, seu vicum denotat, etiam sumitur de *regione tota* aut præfectura. Glossæ: Pagus, τοπαρχία, χώρα, νόμος.

7. *Pro æde Castoris*] Ante ædem Castoris.

8. *Pro rostris*] Vel in conspectu rostrorum, vel in ipso suggesto, quod ex rostris navium Antiatium in foro juxta curiam Hostiliam extructum erat, in quo magistratus jus dicebant, leges ferebant concionesque habebant ad Populum.

9. *Pro tribunali*] Coram vel in tribunali.

10. *Pro concione*] In conspectu populi convocati ad audiendam orationem.

11. *Pro potestate*] Juxta potestatem aut ex officio ejus.

CAP. IV.

Quem in modum Q. Ennius versus Euripidi æmulatus sit.

EUripidi versus sunt in Hecuba, verbis, sententia, brevitate insignes illustresque. Hecuba est ad Ulyxem dicens:

[1] Τὸ δ' ἀξίωμα κἂν κακῶς λέγῃ τὸ σὸν,
[2] Πείσει. λόγος γὰρ ἔκ τ' ἀδοξούντων ἰὼν,
Κἀκ τῶν δοκούντων, αὐτὸς οὐ ταυτὸν σθένει.

Hos versus Q. Ennius, quum eam tragœdiam verteret, non sane incommode æmulatus est, versus totidem Enniani hi sunt:

Hæc tu etsi perverse dices, facile Achivos flexeris:
Nam quum opulenti loquuntur pariter atque ignobiles:
Eadem dicta, eademque oratio æqua non æque valet.

bene, sicuti dixi, Ennius: sed ignobiles tamen & opulenti [3] ἀντὶ ἀδοξούντων & δοκούντων satisfacere sententiæ non videntur. nam neque omnes ignobiles [4] ἀδοξοῦσι; [5] neque omnes opulenti [5] εὐδοξοῦσι.

CAP.

Τὸ δ' ἀξίωμα, &c] Hos versus ita reddit Interpres, quisquis ille est, Græcorum vocabulorum Gellii,

Auctoritas vero, etsi male dicat, tua
Persuadebit. Nam ab inexistimatis proficiscens oratio
Et ab existimatis, eadem haudquaquam tantundem valet.

Hac versione tanquam Gellii (quod miror) utitur Salmasius ad Historiam Augustam p. 300. Versiones illæ antiquis editionibus inseruntur, sed nihil minus quam Gellianæ sunt. Extant hi versus in tragœdia Euripidis Hecuba ✝ſ. 293. & seqq.

2. Πείσει] Cod. Torn. νικᾷ.

3. Ἀντὶ ἀδοξούντων καὶ δοκούντων] Ἀδοξούντων interpretatur Scholiastes ἀτίμων, id est, *non honoratorum*, δοκούντων, ἐνδόξων καὶ ἐντίμων, id est, *celebrium, honoratorum.*

4. Ἀδοξοῦσι] *Inglorii sunt.*

5. *Neque omnes ignobiles*] Per *Ignobiles* Ennius obscuros intellexisse videtur, per *opulentos* splendidos, illustres, quia illi ut plurimum rerum potiuntur, illustresque habentur.

5. Εὐδοξοῦσι] *In bona existimatione sunt.*

De

CAP. V.

[1] De Pyrrhoniis philosophis quædam, deque Academicis strictim notata, deque inter eos differentia.

[2] QUos Pyrrhonios philosophos vocamus, ii Græco cognomento [3] σκεπτικοὶ appellātur. id ferme significat quasi quæsitores & consideratores: [4] nihil enim decernunt, nihil constituunt; sed in quærendo semper considerandoq; sunt, quidnam sit omnium rerum de quo decerni constituique possit. ac [5] ne videre quoque plane quicquam neque

DE *Pyrrhoniis*] Vulgo male *Pyrrhonibus*.

2. *Quos Pyrrhonios philosophos vocamus*] Vide Diogenem Laërtium in Vita Pyrrhonis, Sextum Empiricum, Hesychium Illustrium, Lucianum in Auctione Vitarum.

3. Σκεπτικοὶ] Aliter, σκεκληταὶ, nullo sensu, pro quo Stephanus reponit σκεπληταὶ, sed dubitat tamē an hoc recipiendum sit, quia tale vocabulū apud Autores non occurrat, & novum sit tale verbale à σκέπλομαι· σκεπτικοὶ habent Vett. Editt. Quod servandum, cum infra quoque idem vocabulum occurrat.

4. *Nihil enim decernunt*] Diogenes Laërtius in vitâ Pyrrhonis: Διετέλουν δὲ οἱ Σκεπτικοὶ τὰ τῶν αἱρέσεων δόγματα πάντα ἀνατρέποντες, αὐτοὶ δ' οὐδὲν ἀποφαίνοντες δογματικῶς. ἕως δὲ τοῦ προφέρεσθαι τὰ τῶν ἄλλων, καὶ διηγεῖσθαι, μηδὲν ὁρίζοντες, μηδὲ αὐτὸ τοῦτο. ὥστε καὶ τὸ μὴ ὁρίζειν ἀνῄρουν, λέγοντες, οἷον οὐδὲν ὁρίζομεν (ἐπεὶ ὥριζον ἄν) προφερόμεθα δὲ (φασὶ) τὰς ἀποφάσεις εἰς μήνυσιν τῆς ἀπροπτωσίας. ὡς εἰ καὶ νεύσαντας τοῦτο, ἐνεδέχετο δηλῶσαι. διὰ τῆς οὖν, οὐδὲν ὁρίζομεν, φωνῆς, τὸ τῆς ἀρρεψίας πάθος δηλοῦται. Id est, *Sceptici igitur in eo perseverabant, ut omnia sectarum dogmata everterent, ipsi autem nihil dogmatice proferrent, adeo quidem ut aliorum dogmata proferrent, explicarentque, nihil ipsi definientes, & ne illud ipsum quidem. Ipsum itaque illud, nihil definire, tollebant, dicentes quod nihil definirent. Alioqui enim definirent. Sed enuntiationes, inquiunt, producimus, ut indicemus nos à priori lapsu immunes esse. Ita ut hoc innuentes, declarare contingeret. Per illam itaque enunciationem, (nihil definimus) affectus inclinationis in nullam partem denotatur.* Sexti quoque Empirici Pyrrhon. Hypotypos. I. 23. ὁρίζειν δὲ εἶναι νομίζομεν, &c. id est, *Definire esse putamus, non simpliciter dicere aliquid, sed rem incertam pronuntiare cum assensu. Ita enim nihil definire Scepticus forsitan reperietur, ne hoc quidem*, NIHIL DEFINIO. *Non enim est dogmatica opinio, id est, quod incertæ rei assentiamur, sed vox nostræ affectionis index. Cum ergo dicit Scepticus*, NIHIL DEFINIO, *hoc dicit, ego nunc ita affectus sum, ut nihil eorum, quæ sub hanc quæstionem cadunt, ponam dogmatice aut tollam. Hoc autem ait dicens quid sibi appareat de rebus præpositis, non enunciative cum persuasione pronuntians, sed actionem suam exprimens.*

5. *Ne videre quidem plane quicquam*]

 Talem

que audire sese putant; sed ita pati afficique quasi videant vel audiant. eaque ipsa, quæ affectiones istas in sese efficiant, qualia & cujusmodi sint, cunctantur atque [6] insistunt; omniumque rerum fidem veritatemque mixtis confusisque signis veri atque falsi ita [7] inprensibilem videri ajunt, [8] ut quisquis homo est non præceps neque judicii sui prodigus, his uti verbis debeat, quibus auctorem Philosophiæ istius Pyrrhonem esse usum tradunt, [9] οὐ μᾶλλον οὕτως ἔχει τόδε ἢ ἐκείνως ἢ οὐδετέρως· judicia enim rei cujusque & sinceras proprietates negant posse nosci & percipi; idque ipsum docere atque ostendere multis modis

Talem quoque sententiam fuisse Empedoclis scribit M. Tullius in Lucullo: *Et tamen isti Physici raro admodum cum hærent aliquo loco exclamant, quasi mente concitati? Empedocles quidem ut interdum mihi furere videatur, abstrusa esse omnia, nihil nos sentire, nihil cernere: nihil quale sit posse reperiri.*

6. *Insistunt*] Translatio sumpta à viatoribus, qui ubi ad bivium aliquod pervenerint, incerti, qua progrediantur, diu cunctantur & insistunt. Ita *Mosellanus*.

7. *Inprensibilem*] Vett. Editt. habent, *incomprehensibilem*.

8. *Vt quisquis*] Ita Badius recte legit. Vett. Editt. habent, *ut quisque*.

9. Οὐ μᾶλλον] Id est, *Non magis hoc modo se habet, quam illo, vel neutro.* Hanc sententiam ita expressit Aristocles apud Eusebium lib. 14. Præpar. Euang. τὰ πράγματα ἐπίσης ἀδιάφορα, καὶ ἀστάθμητα καὶ ἀνεπίκριτα, διὰ τοῦτο μήτε τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν, μήτε τὰς δόξας ἀληθεύειν, ἢ ψεύδεσθαι. διὰ τοῦτο οὖν μήτε πιστεύειν αὐταῖς δεῖν, ἀλλ' ἀδοξάστους, καὶ ἀκλινεῖς, καὶ ἀκραδάντους εἶναι, περὶ ἑνὸς ἑκάστου λέγοντας, ὅτι οὐ μᾶλλον ἢ οὐκ ἔστιν, ἢ καὶ ἔστι, καὶ οὐκ ἔστιν, οὔτ' οὐκ ἔστιν. id est, *Res ex æquo indifferentes, incertas, injudicabiles. Propterea nec sensus nostros, nec rationes verum aut falsum dicere. Iccirco iis haud credi oportere. Sed opinationis expertes esse debere, & sine inclinatione, sine motione: de unaquaque re dicentes, non magis est, quam non est, item Est, Non est, Neque non est.* Dogmatici Scepticos stultos esse affirmabant. Videndus est Epictetus apud Arrianum lib. 1. c. 5. & lib. 11. cap. 20. In nullis rebus sensibus (quod fatuum erat) credidisse quidam affirmant, ita ut ne quidem à periculis sibi Pyrrho caveret, uti Laërtius scribit. Addit tamen idem: Αἰνεσίδημος δέ φησι φιλοσοφεῖν μὲν αὐτὸν κατὰ τὸν τῆς ἐποχῆς λόγον, μὴ μέντοιγε ἀπροοράτως ἕκαστα πράττειν. id est, *Ænesidemus vero dicit, cum quidem philosophatum juxta rationem assensus retentioni convenientem, non tamen imprudenter gessisse singula.* Quinetiam Pyrrhonii in omnibus tales non fuere, uti illos traducunt Dogmatici, sicuti liquet ex Laërtio. Audi ex illo Pyrrhoniorum sententiam: *Nam & quod dies sit, quod sit generatio, quodque vivamus, & cætera in hunc modum, quæ in vita nostra manifesta sunt, scimus: cæterum in iis quæ Dogmatici afferunt, ea ratione comprehendere dicentes, veluti de incertis neutiquam consentimus, solas vero passiones agnoscimus.*

10. Πυρ-

dis conantur, super qua re Favorinus quoque subtilissime argutissimeque decem libros composuit, quos [10] πυῤῥωνείων τρόπων inscribit. Vetus autem quæstio & à multis scriptoribus Græcis tractata est, [11] in quid & quantum Pyrrhonios & Academicos philosophos intersit. [12] utrique enim σκεπτικοὶ, ἐφεκτικοὶ, ἀπορητικοὶ dicuntur; quoniam utrique nihil affirmant, nihilque comprehendi putant. sed ex omnibus rebus proinde visa fieri dicunt, quas [13] φαντασίας appellant: non ut rerum ipsarum natura est, sed affectio animi corporisve est eorum, ad quos ea visa perveniunt. Itaque omnes omnino res, quæ sensus [14] omnium movent, [15] τῶν πρός τι esse dicunt. id verbum significat, nihil esse quicquam quod ex sese constet, nec quod habeat vim propriam & naturam, sed omnia prorsum ad aliquid referri: taliaque videri esse, qualis sit eorum species dum videntur, qualiaque apud sensus nostros, quo pervenerunt, [16] creantur: non apud sese, unde profecta sunt. Quum hæc autem consimiliter tam Pyrrhonii dicant quam Academici, [17] differre tamen inter sese & propter alia

10. Πυῤῥωνείων τρόπων] Id est, *Pyrrhoniorum modorum*. Decem τόπους Pyrrhoniorum proposuit Laertius. Quos & τρόπους appellabant. Sextus Empiricus Hypotyp. I. cap. 14. Παραδίδονται τοίνυν συνήθως παρὰ τοῖς ἀρχαιοτέροις Σκεπτικοῖς τρόποι, δι' ὧν ἡ ἐποχὴ συνάγεσθαι δοκεῖ, δέκα τὸν ἀριθμὸν, οὓς καὶ λόγους καὶ τόπους συνωνύμως καλοῦσιν Favorinus itaque juxta decem τρόπους vel τόπους decem libros scripsit. Quos λόγους appellat Philostratus in ejus vita, eosque impense laudat. Pyrrhoniæ sectæ Favorinum valde addictum fuisse affirmat Galenus contra Academicos.

11. *In quid*] Vett. Editt. *an quid.*

12. *Utrique enim σκεπτικοὶ*] Σκεπτικοὶ quia post longam inquisitionem ἐπέχουσι, sive *judicium suspendunt.* ἐφεκτικοὶ ἐπέχοντες sive *assensum retinentes.* Ἀπορητικοὶ, *dubitantes.*

13. Φαντασίας] *Imaginationes.*

14. *Omnium*] Vett. Editt. *hominum.*

15. Τῶν πρὸς τί] Relatorum.

16. *Creantur*] In quodem Ms. *procreantur.*

17. *Differre tamen inter sese*] Præter Gellianam, hanc quoque differentiam ponit Sextus, quod Arcesilas diceret ἐποχὴν esse bonam, assensionem malam, idque secundum naturam, Pyrrho οὐ κατὰ φύσιν ἀλλὰ κατὰ τὸ φαινόμενον. Academici quoque modestiores erant, & accuratiores. Cicero in Lucullo. *Non enim sumus ii, quibus nihil verum*

alia quædam, & vel maxime propterea existimati sunt, quod [18] Academici quidem ipsum illud nihil posse comprehendi, quasi comprehendunt, & nihil posse decerni, quasi decernunt: Pyrrhonii ne id quidem ullo pacto videri verum dicunt, quod nihil esse verum videtur.

esse videatur; sed qui veris falsa quædam adjuncta esse dicamus, tanta similitudine, ut nulla insit certa judicandi & discernendi nota. Confunduntur itaque sæpe cum Pyrrhoniis, sicut & Pyrrhoniis Dogmatici falsa imposuerunt. Vide Clar. Hornium l.3.c.20. Hist. Philos.

18. *Academici*] Vide Ciceronem in Quæstion. Acad. Augustinum lib. 8. de C. D. cap. 9. & 10. & ibi L. Vivem. Intelliguntur autem sectatores Novæ Academiæ.

CAP. VI.

Quod mulieres Romæ per Herculem non juraverunt, neque viri per Castorem.

IN veteribus scriptis neque mulieres Romanæ per Herculem [1] dejurant; neque viri per Castorem. sed cur illæ non juraverint Herculem, non obscurum est. nam [2] Herculaneo sacrificio abstinent. cur autem viri Castorem jurantes non appellaverint, non facile dictu est. Nusquam igitur scriptum invenire est apud idoneos quidem scriptores, [3] aut *mehercle* feminam dicere, aut *mecastor* virum. *Ædepol* autem, quod jusjurandum per Pollucem est, & viro

DEjurant] Vett. editiones, *dejerant.* Forsan per Herculem non jurabant fœminæ, quod muliebri fraude occisus, Castor & Pollux quod à viris interfecti. Vide Apollodorum in Biblioth. lib. 7.

2. *Herculaneo sacrificio abstinent*] Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 12. *Unde & mulieres in Italiâ sacro Herculis non licet interesse: quia Herculi cum boves Geryonis per Italiæ agros duceret, sitienti respondit mulier, aquam se non posse præstare, quod feminarum Deæ celebrarentur dies, nec ex eo apparatu viros gustare fas esset: propter quod Hercules facturus sacrum detestatus est præsentiam feminarum, & Potitio ac Pinario sacrorum custodibus jussit, ne mulierem interesse permitterent.* Hinc Hercules apud Propertium lib 4. c. 10.

Maxima, quæ gregibus devota est ara repertis;
Ara per has, inquit, Maxima facta manus,
Hæc nullis unquam pateat veneranda puellis,
Herculis eximii ne sit inulta sitis.

3. *Aut* mehercle] Vett. Editt. *mehercules.* Crebro tamen ita loquitur Apuleius, cum mulieres introducit loquentes.

4. *Asse-*

& viro & feminæ commune eſt. Sed M. Varro 4 aſſeverat antiquiſſimos viros neque per Caſtorem neque per Pollucem 5 dejurare ſolitos; ſed id jusjurandum fuiſſe tantum feminarum 6 ex initiis Eleuſiniis acceptum : paulatim tamen, inſcitia antiquitatis, viros dicere 7 *ædepol* cœpiſſe; factumque eſſe ita dicendi morem : ſed *mecaſtor* à viro dici, in nullo vetere ſcripto inveniri.

4. *Aſſeverat*] Vett. Editt. *aſſeverare.*

5. *Dejurare*] Vett. Editt. *dejerare.*

6. *Ex initiis Eleuſiniis*] Id eſt, Myſteriis ſive ſacris Eleuſiniis, quæ in honorem Cereris inſtituta. In quibus fœminæ ſolæ ſacra faciebant. Initiabantur non promiſcue omnes ſed innocentes. Lampridius in Alexandro : *Juſſitque quemadmodum in Eleuſiniis ſacris dicitur, ut nemo ingrediatur, niſi qui ſe innocentem noverit.* Ideo, ut innocentiam probaret, ingreſſus ſacrarium M. Antoninus Philoſophus, qui illis ſacris ἐμυήθη, ut Dio loquitur, ſive initiatus. Neque enim facile initiabantur. Hercules repulſam tulit teſte Pauſania.

7. *Ædepol*] Id eſt, Per ædem Pollucis. Etiam viri apud Comicos ita jurant.

CAP. VII.

Verbis antiquiſſimis relictiſque jam & deſitis minimè utendum.

VErbis uti aut nimis obſoletis 1 exculcatiſque, aut inſolentibus novitatiſque duræ & illepidæ, par eſſe delictum videtur : ſed moleſtius equidem culpatiuſque eſſe arbitror, verba nova, incognita, inaudita dicere, quam invulgata & ſordentia. Nova autem videri dico etiam ea, quæ ſunt inuſitata & deſita, tametſi ſunt vetuſta. Eſt adeo id vitium plerumque feræ eruditionis, quam Græci 2 ὀψιμαθίαν appellant; ut, quod numquam didiceris, diu ignoraveris, quum id ſcire aliquando cœperis; magnifacias 3 quo in loco cumque & quacumque in re dicere : veluti Romæ, nobis præſentibus, vetus celebratuſque homo in cauſis,

1. E*Xculcatiſque*] Antiquitate protritis, & quæ amplius in uſu nō ſunt.

2. Ὀψιμαθίαν] Idem, quod hic Agellius, ſcribit Galenus lib. 2. de differ. pulſ. vide quæ notat Caſaubonus ad Theophr. characteres.

3. *Quo in loco cumque*] Quocunque in loco. Tmeſis hæc etiam uſurpata Ciceroni, pro Seſtio, *Quod judicium cumque ſubierat.*

4. *Apud*

causis, sed repentina & quasi tumultuaria doctrina praeditus, quum [4] apud praefectum urbi verba faceret, & dicere vellet inopia quendam miseroque victu vivere & furfureum panem esitare, vinumque [5] eructum & foetidum potare. *Hic*, inquit, *eques Romanus apludam edit, & floces bibit.* Adspexerunt omnes qui aderant alius alium, primo tristiores turbato & [6] requirente voltu, quidnam illud utriusque verbi foret, [7] post inde, quasi nescio quid Tusce aut Gallice dixisset, universi riserunt. Legerat autem ille [8] *apludam* veteres rusticos frumenti furfurem dixisse; idque [9] à Plauto in comoedia, si ea Plauti est, quae [10] Astraba inscripta est, positum esse. [11] Item *floces* audierat prisca voce significare vini faecem è vinaceis expressam, sicuti [12] fraces ex oleis: idque apud Caecilium [13] in Polumenis legerat, eaque sibi duo verba ad orationum ornamenta servaverat.

Alter

4. *Apud praefectum urbi*] Qui jura quoque civibus reddebat, cujus potestatem valde auxit Caesar Augustus, ejusdemque auctoritas postea in immensum crevit. Vide Pomponium de Origine Juris.

5. *Eructum*] Vapidum ab inusitato *erugo*, quod derivatur à Graeco, ἐρεύγομαι.

6. *Requirente voltu*] Ambiguo, dubio.

7. *Post inde*] Vett. Editt. *post deinde*.

8. *Apludam*] Plinius lib. 28. c. 10. *Milii & panici & sisamae apludam vocant, purgamenta; alii aliis nominibus.* Festus: *Apluda est genus minutissimae paleae frumenti, sive panici, de qua Naevius*: Non hercle apluda est hodie, quam tu nequior. *Sunt qui apludam sorbitionis liquidissimum putent genus; quod flatu dejiciatur, & quasi adplaudatur.* Exscripsit Nonius hunc locum Gellii more solito, in verbo *apluda*.

9. *A Plauto*] Badiana editio legit, *Pacuvio*.

10. *Astraba*] Varro & Festus Pompeius eā inter genuinas Plauti recēsent.

11. *Item floces*] Aliter, *flocces*. Eadem refert Nonius. Turnebus lib. 19. Advers. cap. 23. ait, floces vocari fecem, quia ei insunt flocci quidam & panni. Unde Persius Sat. v.

Pannosam fecem morientis sorbet aceti.

12. *Fraces*] Occurrit quoque illud vocabulum apud Columellam, Vitruvium, Plinium. In quibusdam tamen Codd. legitur *frages*. quas putat Turnebus dictas à frangendo, quia sint fragmenta & reliquiae olearum trapeto fractarum. In glossis, *frax* τρυγία ἐλαίου. Nonius: *fracescere, tanquam friari, & putrefieri vetustate.* Varro lib. 1. de R. R. *Olea lecta si nimium diu fuerit in acervis, caldore fracescit, & oleum foetidum fit.*

13. *In Polumenis*]Est graecus titulus, ἐν πωλουμένοις. Vett. Editt. legunt, *in polymenis*. Forsan legendum, *in Philumena*. Quae Caecilii Comoedia aliquoties à Grammaticis laudata. Nonius in FACTIO. Caecilius Filumena: *Eorum famam occultabat factio.*

14. *Api-*

Alter quoque à lectionibus id genus paucis [14] apirocalus, quum adversarius caussam differri postularet, Rogo prætor, inquit, subveni, succurre: quonam usque nos *bovinator* hic demoratur? Atque id voce magna ter quaterque inclamavit; *bovinator est.* Commurmuratio fieri cœpta est à plerisque, qui aderant, quasi monstrum verbi admirantibus. At ille jactans & gestiens, Non enim Lucilium, inquit, legistis, [15] qui tergiversatorem *bovinatorem* dicit. Est autem in Lucilii undecimo versus hic:

[16] *Est tricosus, bovinatorque ore improbus* [17] *duro.*

14. *Apirocalus*] Vett. Editt. græce scribunt ἀπειρόκαλος. Quod denotat *decori rudem & imperitum, ineptum.*

15. *Qui tergiversatorem bovinatorem dicit*] *Bovinatoris* vocabulum proprie ex agricultura desumptum, poniturque pro *bove strigante*, id est, qui unico ductu sulcum non trahit, sed interquiescit, quod macilento plerumque vel ægro fieri solitum. Hinc per metaphoram *bovinatores* pro *tergiversatoribus*, vel ut Nonius addit, *malitiosis* dicuntur. Isidorus *bovinatores inconstantes* appellat. Festus dicit *bovinari* esse *conviciari.* Glossæ Philoxeni, *Bovinatores*, θορυβοποιοὶ, θρύλλον ποιοῦντες, ἢ παρενοχλῶ.

16. *Est tricosus*] Vett. Edit. legunt, *hic strigosus*, Scaliger, *hicce strigosus. Striga* in re rustica dicitur sulcus, qui continuo ductu peragebatur. Hoc vocant *protelo ducere.* Boves autem strigant, cum in opere intermittunt, & quiescunt. *Tricosus* tamen hic quoque legi potest. Glossæ Philoxeni: *Tricosus*, ἀχρεῖος, ἔκλυτος, λαγνὼν, ἀηδής. *Triconem* quoq; appellavit Lucilius. *Tricæ* sũt *impedimenta & implicationes* juxta Nonium. In his versibus *s* eliditur, & syllabam corripit, ideòque nonnulli literam hanc tanquam vacuam abjiciunt.

17. *Duro*] Pertinaci, impudenti.

CAP. VIII.

Quid senserit dixeritque M. Cato de Albino: qui homo Romanus Græca oratione res Romanas, venia sibi ante ejus imperitia petita, composuit.

IUste venusteque admodum reprehendisse dicitur A. Albinum M. Cato. [1] Albinus, qui cum L. Lucullo consul fuit,

A*lbinus*] A. Posthumius Albinus, qui cum L. Licinio Lucullo consul fuit anno ab V.C Iↄ CII. Literatum illum & disertum fuisse scribit Cicero in Bruto. Hæc eadem ex Gellio repetit iisdem fere verbis Macrobius in princ. Saturnalium. Plutarchus in Catone addit *veniam ei debere dari, si Amphictyonum decreto id scripsisset.*

2. Ora-

fuit, res Romanas 2 oratione Græca ſcriptitavit. In ejus hiſtoriæ principio ſcriptum eſt ad hanc ſententiam : Neminem ſuccenſere ſibi convenire, ſi quid in his libris parum compoſite aut minus eleganter ſcriptum foret. nam ſum, inquit, homo Romanus, natus in Latio. 3 Græca oratio à nobis alieniſſima eſt. ideoque veniam gratiamque malæ exiſtimationis, ſi quid eſſet erratum, poſtulavit. Eam quum legiſſet M. Cato; Næ tu, inquit, Aule, nimium nugator es, quum maluiſti culpam deprecari, quam culpa vacare. nam petere veniam ſolemus, aut quum imprudentes erravimus, 4 aut quum compulſi peccavimus. 5 Tibi, inquit, oro te, quis perpulit, ut id committeres, quod priuſquam faceres, peteres ut ignoſceretur? Scriptum eſt hoc in libro 6 Cornelii Nepotis de illuſtribus 7 viris.

2. *Oratione Græca ſcriptavit*] Non ſine exemplo aliorum. Ita teſte Floro in Epitoma Livii lib. 53. *C. Iulius Senator Græce res Romanas ſcripſit.* De Cn. Aufidio Cicero Tuſcul. v. *Pueris nobis Cn. Aufidius, prætorius, & in Senatu ſententiam dicebat, nec amicis deliberantibus deerat & Græcam ſcribebat hiſtoriam.* Etiam L. Lucullus bellum Marſicum græce ſcripſit, ut teſtatur Plutarchus in Lucullo, & Cicero lib. I. Epiſtol. 16. ad Atticum. Ipſe quoque Cicero de Conſulatu ſuo græce ſcripſit & T. Pomponius Atticus de eadem materia, ut ex Cicerone liquet.

3. *Græca oratio*] Macrobius, *eloquium Græcum*.

4. *Aut quum compulſi*] Macrobius, *Aut quum noxam imperio compellantis commiſimus*.

5. *Tibi*] *Te* legit Macrobius, & rectius, niſi *tibi* referendum ad *ignoſceretur*.

6. *Cornelii Nepotis*] Locus hic non occurrit apud Nepotem, forſan in vita Catonis ſcripſit, nam tota vita Catonis hodie non extat, hoc quod reliquum eſt, pars tantum eſſe videtur.

7. *Viris*] Additur in C. Torn. XIII.

Cap. IX.

Hiſtoria de legatis Mileti & Demoſthene rhetore in libris Critolai reperta.

1 CRitolaus ſcripſit legatos 2 Mileto publicæ rei cauſa veniſſe Athenas, 3 fortaſſe an auxilii petendi gratia; tum

CRitolaus ſcripſit] Critolaï Peripatetici meminit Gellius lib. 7. c. 14. & lib. 9. cap. 5. An idem ſit cum Hiſtorico dubium eſt. Præter alia Hiſtoricus

tum qui pro ſeſe verba facerent, quos viſum erat, advocaviſſe; advocatos, uti erat mandatum, verba pro Mileſiis ad populum feciſſe. 4 Demoſthenem Mileſiorum poſtulatis acriter reſpondiſſe, neque Mileſios auxilio dignos, neque ex republica id eſſe contendiſſe: rem in poſterum diem prolatam; legatos ad Demoſthenem veniſſe; magnoque opere oraſſe, uti contra ne diceret: eum pecuniam petiviſſe: & quantam petiverat abſtuliſſe: poſtridie, quum res agi denuo cœpta eſſet, Demoſthenem lana multa collum cerviceſque circumvolutum ad populum prodiſſe, & dixiſſe 5 ſe ſynanchen pati; eo contra Mileſios loqui non quire: tum è populo unum exclamaſſe, non ſynanchen, quod Demoſthenes pateretur, ſed 6 argyranchen eſſe. Ipſe etiam Demoſthenes, ut idem Critolaus refert, non id poſtea concelavit: quin gloriæ quoque hoc ſibi aſſignavit. nam quum interrogaſſet, 7 Ariſtodemum actorem fabularum, quantum mercedis, uti ageret, accepiſſet: & Ariſtodemus talentum reſpondiſſet: At ego plus, inquit, accepi ut tacerem.

CAP.

ticus ſcripſit Res Epiroticas, ut liquet ex Plutarcho in Parallelis cap. 6. Citat quoque eundem Feſtus in verbo *Salios*.

2. *Mileto*] Civitate Ioniæ. Herod. lib. 1. in confinio Ioniæ & Cariæ poſuit, Ptolemæus in Caria. male.

3. *Fortaſſe an*] Vulgo etiam in Vett. Editt. legitur, *fortaſſe an dixerit*. male. Illud *dixerit* expungendum eſt. *Fortaſſe an* adverbium eſt, pro *forſan*. Ita Varro aliique veteres loquuntur, crebro Apuleius, & Tertullianus. *Scaliger* in Varronem pag. 240. Interpoſitum itaque verbum ab iis, quibus vox *fortaſſe an* ignota. Henricus Petri in ſua Baſilienſi edit. in margine annotavit, in antiquo libro deeſſe hæc tria verba, *fortaſſe an dixerit*.

5. *Se ſynanchen pati*] Synanche anginæ ſpecies, quum interni faucium muſculi inflammati ſunt. Alia eſt Κυνάγχη, de qua videndus Aëtius.

6. *Argyranchen*]In veteribus Editt. græcis literis συνάγχην, & ἀργυράγχην, legitur, quaſi *argenti anginam* quis dicat.

7. *Ariſtodemum*] Meminerunt Tragici poëtæ Cicero, Auguſtinus de Civ. Dei, Lucianus, alii. Auguſtinus lib. 2. de Civ. Dei ita loquitur: *Ariſtodemum tragicum auctorem maximum de rebus pacis ac belli legatum ad Philippum Athenienſes ſæpe miſerunt. Actorem fabularum* hic appellat Gellius.

Legem

CAP. X.

Quod C. Gracchus in oratione sua historiam supra scriptam Demadi rhetori, non Demostheni attribuit: verbaque ipsius C. Gracchi relata.

QUod in capite superiore à Critolao scriptum esse diximus super Demosthene: id C. Gracchus in oratione, qua [1] legem Aufeiam dissuasit, [2] in Demadem contulit

LEgem Aufeiam] Legis *Aufeia* nec nomen nec materies alibi exstat usquam. Suspectum tamen ipsum nomen, quum nulla ejus gentis inter Romanas occurrant vestigia. Sed ut minimum recedamus à veteribus scriptis, *Saufejam* legere possumus: ea enim gens & ex Cicerone & ex nummis & ex lapidibus antiquis est celeberrima. Pighius vel potius And. Schottus in Annalibus anno V. C. DCXXX, quo C. Sempronius Gracchus tribunus plebis fuit, ponit ei collegam *Aufejum*, qui hanc legem tulerit, atque ipsam legem ita format: *Vti. Nicomedes. Bithyniæ. Mithradates. Ponti. reges. Cappadociam. Ariarathis. socii. regis. occisi. hæredibus. restituant, &c.* Atqui verba Gracchi apud Gellium sunt, qui suadeant hanc rogationem, eos à Mithradate præmium expectare. Nimirum Mithradates præmium dabit illi, qui eum coget decedere Cappadocia. Vides τὸ ἄτοπον. Haud dubie complexa fuit aliquid ea rogatio, quo de ambigeretur inter Nicomedem & Mithradatem; disceptator autem esset Senatus populusque Romanus: & eâ formulâ fuit, ut quod in ea expressum erat, id nollet Nicomedes, valde autem vellet Mithradates. Fortasse aliquid lucis in re credita suppeditabit Iustinus lib. 38. quo illi vel alter etiam quidem usi sunt, sed arripuerunt id, in quo nullum Senatus populique Romani arbitrium exspectaverunt reges. Exstincta scelere Mithradatis Ariaratharum Cappadociæ regum familia, possessoque regno per Ponticum, timens malum vicinum Nicomedes subornavit puerum, cui adesset προσῶπον μὲν εἶδος ἄξιον τυραννίδος, (quasi Ariarathes ille Mithridatis affinis sororius, quem cum duobus filiis pulcher affinis avunculusque sustulerat, tres, non duos tantum, filios genuisset) qui Romam profectus à populo Romano quasi paternum atque avitum regnum Cappadociæ peteret. Contra Mithradates misit Romam Gordium, qui Senatui asseveraret, (ita enim legendum apud Iustinum: *Romam mittit, qui asseveret.* non *assereret*, quod hac significatione Latinum non est) puerum Ariarathen, cui ipse regnum tradidisse videri volebat, ut justo hæredi, (erat autem ipsius filius, cui ludendi causa vocabulum solenne Cappadocum regibus imposuerat) esse eo Ariarathe genitum, qui fidissimus fuisset socius populi Romani, ac pro ejus imperio fortiter pugnans bello Aristonici occubuisset, fratrem illorum, quos dominandi libidine occiderat pessima mater, ut est apud Justinum lib. 37. Hoc eleganter idem vocat *studium regum aliena regna falsis nominibus furantium.* Atque huic contentioni, comparata pecunia à Pontico legato videtur sese interposuisse ille quicumque Saufejus, & tulisse ad populum, ut ille Ariarathes, qui jam esset in possessione regni, pro vero agnosceretur, & beneficio Populi Romani

tulit verbis hisce: *Nam, vos, Quirites, si velitis sapientia atque virtute uti, & si quaeritis; neminem nostrum invenietis sine pretio huc prodire. omnes nos qui verba facimus, aliquid petimus: neque ullius rei caussa quisquam ad vos prodit, nisi ut aliquid auferat. ego ipse, qui apud vos verba facio, uti vectigalia vestra augeatis, quo facilius vestra commoda & remp. administrare possitis, non gratis prodeo: verum peto à vobis non pecuniam, sed bonam existimationem atque honorem. qui prodeunt dissuasuri, ne hanc legem accipiatis, petunt non honorem à vobis, verum à* 3 *Nicomede pecuniam. qui suadent ut accipiatis, hi quoque petunt non à vobis bonam existimationem, verum à* 4 *Mithridate* 5 *rei familiaris suae precium & praemium. qui autem ex eodem loco atque ordine* 6 *placent, hi vel acerrimi sunt: nam ab omnibus precium accipiunt, & omnis fallunt. Vos, quum putatis eos ab his rebus remotos esse, impertitis bonam existimationem. Legationes autem à regibus, quum putant eos sua causa reticere, sumptus atque pecunias maximas praebent: uti in terra Graecia, quo in tempore* 7 *tragoedus gloriae sibi ducebat,* 8 *talentum magnum ob unam fabulam*

mani confirmaretur. Quae rogatio ne acciperetur, dissuasores itidem pecunia data comparaverunt, qui cum puero Romam missi erant, Nicomedis legati. Gracchus autem nitebatur, ut Cappadocia exstinctis veris regibus, una cum Lycaonia & Cilicia, quas de regno Pergameno ei contribuerant Romani, in formulam provinciae redigeretur, & sic Populi Romani vectigalia augerentur. Aut si Cappadocibus libertatem reliquit, (quemadmodum postea primo senatus) Lycaoniam certe Ciliciamque repeti partemque Provinciae Asiae reddi voluit. *Gronovius.*

2. *In Demadem*] Qui fuit Orator Atheniensis Demosthenis adversarius, quem quidam, ut Plutarchus testatur, majorem Demosthene Oratorem fuisse commemorant. Ab Antipatro corruptus, postmodum tamen à Cassandro interfectus est, proditionisque poenas dedit. Vide Plutarchum in Demosthene & Phocione.

3. *Nicomede*] Bithyniae Rege.

4. *Mithridate*] Rege Ponti.

5. *Rei familiaris suae*] Aliter, *familiaritatis suae.*

6. *Placent*] Ita quoque Ms. sed omnino legendum, *tacent.* Forsan Gracchus more antiquo scripserat, *ordines tacent. Gronov.*

7. *Tragoedus*] Aristodemus.

8. *Talentum magnum*] Atticum intelligit, quod constat sexaginta minis, sive sex millibus drachmarum Atticarum, unde Rhemnius Fannius:

Cecropium superest post haec docuisse talentum
Sexaginta minas, seu vis sex millia drachmas,
Quod summum doctis perhibetur pondus Athenis.

Summum igitur hoc pondus fuit Athenis.

fabulam datum esse: homo eloquentissimus civitatis suæ Demades ei respondisse dicitur: Mirum tibi videtur, si tu loquendo talentum [9] *acquisivisti? ego, ut tacerem, decem talenta à Rege accepi. Idem nunc isti precia maxima ob tacendum accipiunt.*

nis. Nullum itaque majus fuit, uti Priscianus statuit, quem docte refutat Vir Celeberrimus D. Gronovius Libr. de Pecun. Vet. Magnum autem dixere talentum, Romani, quod aliud minoris æstimationis esset, ut Neapolitanum, Rheginum, Siculum. Plautus quidem in Rudente talentum magnum vocat centum & viginti minarum, sed hoc erat Ægyptiacum, vel Cyrenæum. Drama enim erat Cyrenis.

9. *Acquisivisti*] Aliter, *quæsisti*.

CAP. XI.

Verba P. Nigidii, quibus differre dicit mentiri *&* mendacium dicere.

VErba sunt hæc ipsa [1] P. Nigidii, hominis in studiis bonarum artium præcellentis: quem M. Cicero ingenii doctrinarumque nomine summe reveritus est. *Inter* [2] *mendacium dicere & mentiri distat. qui mentitur,* [3] *ipse non fallitur,* [4] *sed alterum fallere conatur: qui mendacium dicit, ipse fallitur.* Item hoc addidit: *Qui mentitur,* inquit, *fallit,* [5] *quantum in se est:* item hoc quoque super eadem re dicit: *Vir bonus,* inquit, *præstare debet, ne mentiatur: prudens ne mendacium dicat: alterum* [6] *incidit in hominem, alterum non.* Varie mehercle & lepide

P. *Nigidii*] Vide supra p. 233. & p. 273.

2. *Mendacium dicere*] Neque hæc distinctio bona. Quia si suum mendacium dicat, mentitur. Si aliorum mendacium divulgat, & putat se verum dicere, non mentitur. Appuleius in Apolog tali casu *falli* dixit. Potest tamen etiam qui mentitur falli, quando putat se mentiri, & verum dicit. Ille enim non quidem opere sed voluntate mentitur. Atque hoc etiam casu non fallit alium.

3. *Ipse non fallitur*] Nonius legit, *ipse non falsus.*

4. *Sed alterum*] *Sed* abest à Cod. Tornes. *Alterum* igitur non incidit in homines, sed fit κατὰ προαίρεσιν. Quod hominis improbi est.

5. *Quantum in se*] Post hæc verba I. Bourdelotius, qui Agellium cum duobus Mss. Reg. Biblioth. & unico F. Morelli contulit, ex Ms. hæc verba addit, *at qui mendacium dicit ipse non fallit, quantum in se est.*

6. *Incidit in hominem*] Corrupte legitur apud Nonium, *indicet in homine.* Egregie Polybius lib. 12. Δύο μὲν τρόπους ἔφαμεν εἶναι ψευδοῦς, ἕνα μὲν τὸν κατ' ἄγνοιαν, ἕτερον δὲ τὸν κατὰ προαίρεσιν,

lepide Nigidius tot sententias in eamdem rem, quasi aliud atque aliud diceret, 7 disparavit.

ρεσιν, καὶ τοῦτο δεῖν τοῖς μὲν κατ' ἄγνοιαν παραπλαίουσι τῆς ἀληθείας διδόναι συγγνώμην. τοῖς δὲ κατὰ προαίρεσιν, ἀπαραλλάκτως ἔχειν.

In hominem] Etiam probum. vel alterum alicui per imprudentiam fieri potest.

7. *Disparavit*] Aliter, *disperavit*.

CAP. XII.

Quod Chrysippus philosophus omne verbum ambiguum dubiumque esse dicit; Diodorus contra nullum verbum ambiguum esse putat.

1 CHrysippus ait omne verbum ambiguum natura esse, quoniam ex eodem duo vel plura 2 accipi possunt. 3 Diodorus autem, cui Crono cognomentum fuit, *Nullum*, inquit, *verbum est ambiguum : nec quisquam ambiguum dicit aut sentit; nec aliud dici videri debet, quàm quod se dicere sentit is, qui dicit. at quum ego*, inquit, 4 *aliter sensi, tu aliud accepisti : obscure magis dictum quam ambigue videri potest. ambigui enim verbi natura illa esse debuit, ut qui id diceret, duo vel plura diceret. nemo autem duo vel plura dicit, qui se sentit unum dicere.*

CAP.

CHrysippus] Qui quidem περὶ Ἀμφιβολιῶν duos libros, teste Laërtio conscripsit. Huc respexit Quintilianus lib. 7. cap. 10. de Ambiguo, cum inquit : *Amphibologiæ species sunt innumerabiles, adeo ut philosophorum quibusdam nullum videatur esse verbum quod non plura significet, genera admodum pauca.*

2. *Accipi*] Intelligi.

3. *Diodorus autem*] Fuit Apollonii Croni discipulus, unde primo Apollonii, deinde Croni nomen accepit, ut testatur Strabo lib. 14. lib. 17. qui ut διαλεκτικώτατος Sexto Empirico lib. 1. Adversus Mathematicos c. ult. dicitur, ita filias quoque ejus eadem arte polluisse affirmat Clemens Alexandrinus Stromat. 4. vide Diogenem Laërtium in Ejus vita.

4. *Aliter sensi*] Cod. Torn. *aliud*.

CAP. XIII.

Quid T. Castricius de verbis deque sententia quadam C. Gracchi existimaverit, quodque esse eam sine ullo sensus emolumento docuerit.

1 APud T. Castricium disciplinæ rhetoricæ doctorem, gravi atque firmo judicio viri, legebatur oratio C. Gracchi in P. Popilium. in ejus orationis principio collocata verba sunt accuratius modulatiusque, quam veterum oratorum consuetudo fert. ea verba sicuti dixi composita hæc sunt: *Quæ vos cupide per hosce annos appetistis atque voluistis, ea si* 2 *temere repudiaritis, abesse non potest,* 3 *quin aut olim cupide appetisse, aut nunc temere repudiasse dicamini.* Cursus igitur hic & sonus rotundæ volubilisque sententiæ eximie nos & unice delectabat, tanto id magis, quod jam tunc C. Graccho viro illustri & severo ejusmodi compositionem fuisse cordi videbamus. sed enim, quum eadem ipsa verba sæpius petentibus nobis lectitarentur, admoniti à Castricio sumus ut consideraremus, quæ vis quodve 4 emolumentum ejus sententiæ foret; neque pateremur ut aures nostræ cadentis apte orationis modis 5 eblanditæ animum quoque

APud T. Castricium] Qui sub divo Adriano vixit, & apud eundem in honore fuit. Vide Auctorem nostrum lib. 13. cap. 21. Spartianus in vitâ Adriani familiares habuisse Philosophos, Rhetores, & aliarum scientiarum peritos dixit, sed præ cæteris Castricium nō appellat. *In summa,* inquit, *familiaritate Epictetum & Heliodorum philosophos & (ne nominatim de omnibus dicam) grammaticos, Rhetores, musicos, geometras, pictores, astrologos habuit, præ cæteris (ut multi asserunt) eminente Favorino.* Videndus Philostratus in Favorino.

2. *Temere*] Suppositium hoc vocabulum esse quidam judicant.

3. *Quin aut olim cupide appetisse*] Legi posse existimat H. Stephanus pro *cupide, nimis cupide.* Ita superiora quoque bene se haberent. Qui enim aliquid cupide appetit, reprehensione dignus non est: sed is demum qui nimis cupide quid appetit, & postea temere repudiat.

4. *Emolumentum*] H. Stephanus legit, *momentum.* Sicut postmodum quoque Gellius illo vocabulo utitur, cum dicit, *in quibus verbis omne momentum rei est.* In titulo tamen capitis etiam *emolumentum* legitur. Quædam Editt. habent *monumentum.*

5. *Eblanditæ*] Blanditiis captæ, delinitæ.

6. *Cupi-*

quoque nobis voluptate inani perfunderent. quumque nos admonitione ista attentiores fecisset; Inspicite, inquit, penitus, quid efficiant verba hæc; dicatque mihi quæso aliquis vestrûm, an sit ulla hujusce sententiæ aut gravitas aut gratia: *Quæ vos cupide per hosce annos appetistis atque voluistis; ea temere si repudiaritis, abesse non potest, quin aut olim cupide appetisse, aut nunc temere repudiasse dicamini.* Cui enim omnium hominum in mentem non venit id profecto usu venire, ut quod cupide appetieris, cupide appetisse, &, quod temere repudiaveris, temere repudiasse dicaris? at si opinor, inquit, ita scriptum esset: *Quæ vos per hosce annos appetistis atque voluistis, ea nunc si repudiaritis, abesse non potest, quin aut olim* [6] *cupide appetisse, aut nunc temere repudiasse dicamini.* si, inquit, ita diceretur, gravior scilicet solidiorque fieret sententia; & acciperet aliquid justæ in audiendo exspectationis. nunc autem verba hæc, *cupide* & *temere*, in quibus verbis omne momentum rei est, non in concludenda sententia tantum dicuntur; sed supra quoque [7] nondum desiderata ponuntur: &, quæ nasci oririque ex ipsa rei conceptione debebant, ante omnino, quam res postulat, dicuntur. nam qui ita dicit: si hoc feceris, cupide fecisse diceris: rem dicit sensus alicujus ratione collectam & confectam, qui vero ita dicit: si cupide feceris, cupide fecisse diceris: non longe secus dicit, atque si diceret, si cupide feceris, cupide feceris. Hæc ego, inquit, admonui, non ut C. Graccho vitio darem (dii enim mentem meliorem mihi: nam, si quicquam in tam fortis facundiæ viro vitii vel erroris esse dici potest, id omne & auctoritas ejus exhausit, & vetustas consumsit) sed uti caveretis, ne vos facile perstringeret modu-

6. *Cupide appetisse*] Sin ea adverbia *cupide* & *temere* auferantur principio, non video quomodo ponantur in conclusione. Nam fieri potuit, ut neque cupide prius appetierint atque voluerint, neque postea temere repudiarint, mutatis scilicet rebus & circumstantiis. Ita *Badius*.

7. *Nondum*] In margine mei Codicis emendatum, *modum*. Sed *nondum desiderata* dicuntur verba, quibus uti nondum necesse erat, ut ex sequentibus liquet.

 8. *Gresi-*

modulatus aliquis currentis facundiæ ſonitus: atque ut vim ipſam rerum virtutemque verborum prius penſitaretis: &, ſi quidem gravis atque integra & ſincera ſententia diceretur, tum, ſi ita videretur, [8] greſſibus quoque ipſis orationis [9] & geſtibus plauderetis: ſi vero frigidi & leves & futiles ſenſus in verba apte numeroſeq; poſita includerentur: non eſſe id ſecus crederetis, quam cum [10] homines inſigni deformitate [11] ad facienda ridicula imitantur hiſtriones & geſtiunt.

8. *Greßibus quoque ipſis orationis*] Id eſt, modo procedentis orationis.

9. *Et geſtibus*] Vett. Editt. *&* omittunt, quam lectionem quoque expreſſit H. Stephanus: ut ſenſus ſit, quod greſſibus orationis geſtibus applauderent.

10. *Homines*] Aliter legitur, *hominibus*.

11. *Ad facienda ridicula*] In margine mei Codicis adnotatum invenio, *ac facie deridicula*.

CAP. XIV.

Sobria & pulcherrima Romuli regis reſponſio circa vini uſum.

SImpliciſſima ſuavitate & rei & orationis [1] L. Piſo Frugi uſus eſt in primo annali, quum de Romuli regis vita atque victu ſcriberet: ea verba, quæ ſcripſit, hæc ſunt: *Eumdem Romulum dicunt ad cœnam vocatum, ibi non multum bibiſſe, quia poſtridie negotium haberet. ei dicunt: Romule, ſi iſtuc omnes homines faciant, vinum vilius ſit. is reſpondit:* [2] *imo vero carum, ſi quantum quiſque volet, bibat: nam ego bibi quantum volui.*

CAP.

L. *Piſo Frugi*] Vide pag. 379. Annales ejus exiliter ſcriptos fuiſſe teſtatur Cicero in Bruto.

2. *Imo vero carum*] Recte dixit. Multi enim, ſi pro libitu biberent, large genio indulgerent. Sed quoſdam nunc inopia cohibet, quoſdam parcimonia, vel avaritia. Badius infringere hanc rationem Romuli nititur: ſi enim, inquit, omnes feciſſent, quod ille, vilius vinum fuiſſet, quia parum bibiſſent. Sed hoc non voluit Romulus, ſed uti omnes pro lubidine biberent.

Laberius

CAP. XV.

De ludibundo *&* errabundo, *atque id genus verborum productionibus: & quod Laberius sic* amorabundam *dixit, ut dicitur* ludibunda *&* errabunda: *atque ibi, quod Sisenna per hujuscemodi verbum nova figura usus est.*

1 LAberius 2 in *lacu Averno* mulierem amantem verbo inusitatius facto, 3 *amorabundam* dixit. id verbum 4 Cæsellius Vindex in commentario lectionum antiquarum ex figura scriptum dixit, qua *ludibunda*, *ridibunda*, & *errabunda* dicitur, *ludens* & *ridens* & *errans*. 5 Terentius autem Scaurus, divi Hadriani temporibus grammaticus vel nobilissimus, inter alia quæ de Cæsellii erroribus composuit, in hoc quoque verbo errasse eum scripsit; quod idem esse putaverit, *ludens* & *ludibunda*, *ridens* & *ridibunda*, *errans* & *errabunda*. *nam ludibunda*, inquit, *& ridibunda, & errabunda ea dicitur, quæ ludentem vel ridentem vel errantem* 6 *agit aut simulat.*

LAberius] Vide pag. 33. & 245. & Macrobium lib. 2. Sat. cap. 7.

2. *In lacu Averno*] Titulus hic libri, vel fabulæ, dictus à noto lacu Campaniæ, Plutoni sacro.

3. *Amorabundam*] Hoc vocabulum frustra apud alios antiquos auctores reperies. Denotat amoribus deditam. Ita alibi dicit Gellius *saltabundus*, *cunctabundus*, *indignabundus*, etiam *mare undabundum* lib. 2. cap. 30. apud Tacitum *concionabundus*. Sed hæc à verbis derivantur. Ita dicendum foret ab inusitato *amorari*, *amorabundam* derivari.

4. *Cæsellius vindex*] Meminit ejus Auctor noster lib. 2. cap. 16. lib. 3. cap. 16. lib. 7. cap. 2. aliisque locis.

5. *Terentius autem Scaurus*] Cujus præter alios sæpe meminit Diomedes: vixit hic, ut Auctor noster testatur, temporibus Adriani. Pater fuit Scauri Grammatici, qui præceptor fuit Ælii Veri, ut scribit Capitolinus in Veri vita. Libri veteres tamen ibi præferunt, non *Scaurum*, sed *Scaurinum*. Qui Scaurinus Scauri filius fuit, atque alium filium habuit, nomine Scaurinum, præceptorem Alexandri Severi, ut Lampridius memoriæ reliquit.

6. *Agit aut simulat*] Priscianus libro quarto ita inquit: *in bundus desinentia similitudinem habere significant: ut vitabundus, similis vitanti, prædabundus similis prædanti, moribundus similis morienti, errabundus, similis erranti, furibundus similis furenti.* Et paulo post: *Excipitur alternitatis causa, Rubicundus, quod in penultima syllaba pro b, c habuit, ne sit absonum, si rubibundus dicatur.* Similia tum alibi tum decimo Æneidos Servius scribit, cum dicit, *moribunda, morienti similis.* Vide Laurentium Vallam lib. 1. Eleg. cap. 9.

lat. Sed qua ratione Scaurus adductus sit, ut Cæsellium in eo reprehenderet, non hercle reperiebamus. non est enim dubium, quin hæc genere ipso duntaxat idem significent, quod ea demonstrant, à quibus producuntur. quid esset autem ludentem agere vel imitari, [7] non intelligere videri maluimus, quam insimulare eum tamquam ipsum minus intelligentem. Quin magis Scaurum oportuit commentaria Cæsellii criminantem, & hoc ab eo præteritum requirere, quod non dixerit, an quid & quantulum differret à *ludibundo ludens*, & *ridibundo ridens*, & *errabundo errans*, cæteraque eorum similia; an à principalibus verbis paulum aliquid distarent, & quam omnino vim haberet particula hæc extrema ejusmodi vocabulis addita. hoc enim fuit potius requirendum in istiusmodi figuræ tractatu, sicuti requiri solet in *vinolento* & *lutulento* & *turbulento* vacuáne & inanis sit ista hæc [10] productio, cujusmodi sunt, quæ [11] παραγωγὰς Græci dicunt; an extrema illa particula habeat aliquid suæ propriæ significationis. Quum reprehensionem autem illam Scauri notaremus, in memoriam nobis rediit, quod Sisenna in quarto historiarum ejusdem figuræ verbo ita usus est: *Populabundus*, inquit, *agros ad oppidum pervenit.* quod scilicet significat, quum agros popularetur; non, ut Scaurus in consimilibus verbis ait, quum populantem ageret vel quum imitaretur. Sed inquirentibus nobis, quænam ratio & origo esset hujuscemodi figuræ, *populabundus*, & *errabundus*, & *lætabundus*, & *ludibundus*, multorumque aliorum id genus verborum, [13] εὐεπιβόλως hercle, [14] Apollinaris noster

7. *Non intelligere*] Utique tamen non difficile hoc intellectu.

8. *Principalibus*] Vett. Editt. habent *participialibus*.

9. *Lutulento*] Vett. Editt. habent, *luculento*.

10. *Productio*] Extrema terminatio.

11. Παραγωγὰς] Interpres Græcarum vocum Gellii, vertit *deductiones*, *derivationes*. Potius verte *terminationes*, cum aliquid fini vocabuli additur.

12. *Sisenna*] Vid. pag. 494. prætorius fuit, ut ex Corneliana Ciceronis & Asconio liquet. Sæpe ejus Historia citatur à Nonio.

13. Εὐεπιβόλως] *Rectè*, *ingeniosè*. Aliter ἐπιβόλως.

14. *Apollinaris noster*] Sulpitius Apolli-

noster sibi videri ait, particulam istam postremam, in quam verba talia exeunt, 15 vim & copiam & quasi abundantiam rei, cujus id verbum esset, demonstrare; ut *lætabundus* is dicatur qui abunde lætus sit, & *errabundus* qui longo atque abundanti errore sit: cæteraque omnia ex ea figura ita dici ostendit, ut productio hæc & extremitas largam & fluentem vim & copiam declararet.

pollinaris Grammaticus. Atque hic idem est, qui Pertinacis postmodum præceptor fuit. nec enim potest ejus esse filius. Pertinax enim sub Marco nomen habuit, & sub eodem Sulpitius fuit magni nominis.

15. *Vim & copiam*] Idem hæc nomina significant, quod participia verborum frequentativorum, quando ea in usu non sunt.

CAP. XVI.

1 *Quod Græcorum quorumdam verborum, difficillima est in Latinam linguam mutatio, velut quod Græce dicitur* πολυπραγμοσύνη.

ADjecimus sæpe animum ad vocabula rerum non paucissima, quæ neque singulis verbis, ut à Græcis, neque, si maxime pluribus eas res verbis dicamus, tam dilucide tamque apte demonstrari Latina oratione possunt, quam Græci ea dicunt 2 privis vocibus. Nuper etiam quum allatus esset ad nos Plutarchi liber, & 3 ejus libri indicem legissemus, qui erat 4 περὶ πολυπραγμοσύνης; percunctanti cuipiam, qui & litterarum & vocum Græcarum expers

QVod] Forsan, *quo*.

2. *Privis vocibus*] Singulis vocibus, vel uno verbo

3. *Ejus libri indicem*] Titulum. Alioqui aliud proprie *index*, aliud *titulus*, quamvis multi confundant. Titulus est ἐπιγραφὴ totius operis, qui uno plerunque vocabulo absolvitur, & in fronte inscribitur. Index est series materiarum per ordinem digesta. vide *Salm.* in Prolegomenis ad Solinum. Quia autem Plutarchi operibus plures libri continentur, etiam eorum tituli sive indices conspiciebantur.

4. Περὶ πολυπραγμοσύνης] Est hoc sollicitudo de multis negotiis nihil ad nos pertinentibus. Qui tali vitio laborant, ardeliones Latinis vocantur, qui omnibus negotiis se immiscent, & omnia agunt, nihilque perficiunt. Vide Martialis lib. 2. Epigr. 7. & lib. 4. Epigram. 79.

pers fuit, cujusnam liber, & qua de re scriptus esset; nomen quidem scriptoris statim diximus: rem, de qua scriptum fuit, dicturi hæsimus. ac tum quidem primo, quia non satis commode opinabar interpretaturum esse, si dicerem librum scriptum esse de negotiositate, aliud institui apud me exquirere, quod, ut dicitur, verbum de verbo expressum esset. nihil erat prorsus, quod aut meminissem legere me: aut, si etiam vellem fingere, quod non insigniter asperum absurdumque esset, si ex multitudine & negotio verbum unum compingerem: sicuti 5 *multijuga* dicimus & 6 *multicolora* & *multiformia*. sed non minus illepide ita diceretur, quam si interpretari voce una velis 7 πολυφιλίαν, aut πολυτροπίαν, aut πολυσαρκίαν. quamobrem quum diutule tacitus in cogitando fuissem: respondi tandem, non videri mihi significari eam rem posse uno nomine: & idcirco juncta oratione, quid vellet Græcum id verbum, pararam dicere. ad multas igitur res adgressio, earumque omnium rerum actio, πολυπραγμοσύνη, inquam, Græce dicitur: de qua hunc librum compositum esse inscriptio ista indicat. 8 Tum ille opicus verbis meis inchoatis & inconditis adductus, 9 virtutem esse πολυπραγμοσύνην, Hortatur, inquit, nos profecto nescio quis hic Plutarchus ad negotia capessenda & ad res obeundas plurimas cum industria & celeritate: nomenque ipsius virtutis, de qua loquuturus esset, libro ipsi, sicuti dicis, non incommode præscripsit. minime, inquam, vero. neque enim ista omnino virtus est, cujus Græco nomine argumentum hoc libri demonstratur: neque id, quod tu opinare, aut ego me dicere

5. *Multijuga*] Vett. Editt. *multijugia*.

6. *Multicolora*] Vett. Editt. *multicoloria*.

7. Πολυφιλίαν *&c.*] Uno verbo quis vertere possit, *socialitatem* (nisi *amicitiam multifariam* dicere oporteat) *versutiam*, vel si ita loqui fas sit, *versatilitatem* & *corpulentiam*.

8. *Tum ille opicus*] Rudis, imperitus. Vide lib. 2. cap. 21. pag. 157. Vett. Ed. habent *opicis verbis*.

9. *Virtutem*] Vett. Editt. *virtutem quidem*. C. Torn. *virtutemque*.

10. *A varia*

cere ſentio aut Plutarchus facit. deterret enim nos hoc quidem in libro, quam poteſt maxime, 10 à varia promiſcaque & non neceſſaria rerum cujuſcemodi plurimarum & cogitatione & petitione. ſed hujus, inquam, tui erroris culpam eſſe intelligo in mea ſcilicet infacundia, qui ne pluribus quidem verbis potuerim non obſcuriſſime dicere, quod à Græcis perfectiſſime uno verbo & planiſſime dicitur,

10. *A varia*] Primæ Vett. Editt. legunt, *ab avaritia*.

CAP. XVII.

Quid ſignificet in veteribus prætorum edictis quod flumina retanda publice redemta habent.

EDicta veterum prætorum, ſedentibus forte nobis 1 in bibliotheca templi Trajani, & aliud quid requirentibus, quum in manus incidiſſent, legere atque cognoſcere libitum eſt. Tum in quodam edicto antiquiore ita ſcriptum invenimus; QVI. FLVMINA. RETANDA. PVBLICE. 2 REDEMTA. HABENT. SI. QVIS. EORVM. AD. ME. EDVCTVS. FVERIT. QVI. DICATVR. QVOD. EVM. EX. LEGE. LOCA-

IN *bibliotheca templi Trajani*] Juxta forum Trajani templum fuiſſe & equum æneum admirabilem Victor oſtendit. Hæc eadem à gentili Principis nomine *Ulpia* Vopiſco appellatur. Arbitratur Lipſius primo in foro Trajani ſitam fuiſſe, deinde in collem viminalem tranſlatam atque Thermas Diocletiani exornaſſe. Vopiſcus in Probo: *Uſus autem ſum præcipue libris ex Bibliotheca Ulpia, ætate mea Thermis Diocletianis.* Idem eadem Bibliotheca in vita Taciti Imperatoris: *Ac ne quis me Græcorum alicui vel Latinorum exiſtimet temere credidiſſe, habet bibliotheca Ulpia in Armario ſexto librum Elephantinum, in quo hoc Sc. perſcriptum eſt: cui Tacitus ipſe manu ſua ſubſcripſit.* Elephantini libri erant Elephanto ſive ebore ſectili. Eboreorum codicum meminit quoque Ulpianus lege 52. D. de Legat. 3. Scaliger tamen putat ex omentis Elephantorum compoſitos fuiſſe. Meminit quoque Vopiſcus in Aureliano antiquorum linteorum librorum in eadem bibliotheca. *Et ſi his*, inquit, *contentus non fueris, lectites græcos, linteos etiam libros requiras, quos Ulpia tibi bibliotheca, cum volueris, miniſtrabit.* De varia materia, qua ſcribebatur, vide ſupra citatam l. 52. De Leg. 3. & Symmachum lib. 4. Epiſt. 34.

2. REDEMPTA HABENT] Redimere hic accipitur pro certo precio opus aliquod perficiendum ſuſcipere.

3. *Gavii*]

LOCATIONIS. FACERE. OPORTVERIT. NON. FECISSE. *Retanda* igitur quid esset quærebatur. dixit ibi quispiam nobiscum sedens amicus meus, in libro se 3 Gavii de origine vocabulorum 4 septimo legisse 5 *retas* vocari arbores, quæ aut ex ripis fluminum 6 eminerent, aut in alveis eorum exstarent, appellatasque esse à retibus, quod prætereuntes naves impedirent & quasi 7 irretirent: idcircoque sese arbitrari 8 *retanda* flumina locari solita esse, id est, purganda: ne quid aut moræ aut periculi navibus in ea virgulta incidentibus fieret.

3. *Gavii*] Intelligit Gabium (Macrobius nominat Gavium) Bassum. vide lib. 2. cap. 4. p. 119. Vett. Editt. habent *Caji*.

4. *Septimo*] Delet Bourdelotius ex Ms. IV. videtur legi in C. Torn. quamvis sæpe ita scribit V. ut affine sit duobus II. Itaque legi potest VII.

5. *Retas vocari arbores*] Nulla harum arborum, apud alios antiquos auctores, quod sciam mentio. Qualescunque autem arbores vel frutices intelligit, quæ ex ripis eminent, vel etiam virgulta, & arundines in ripis provenientes. Belgæ nostri *ritas* adhuc hodie aquaticas arundines vocant.

6. *Eminerent*] Primæ Vett. Editt. *corruerent*.

7. *Irretirent*] Vett. Editt. *retinerent*.

8. *Retanda flumina*] *Retanda* à reti ita appellantur, non quod retæ vel virgulta *prætereuntes naves impedirent*, vel *irretirent*, ut Gellius noster loquitur, atque iis flumina purgarentur, sed quod reti ipsæ illuvies & virgulta navigationem impedientia ex fluminibus extraherentur, ipsique alvei fluminum purgarentur.

CAP. XVIII.

Qua pœna Draco Atheniensis in legibus, quas populo Atheniensi scripsit, fures affecerit, & qua postea Solon, & qua item X. viri nostri, qui XII. tabulas scripserunt. atque inibi adscriptum, quod apud Ægyptios furta licita & permissa sunt, apud Lacedæmonios autem cum studio quoque affectata & pro exercitio utili celebrata: ac præterea M. Catonis de pœniendis furtis digna memoria sententia.

1 DRaco Atheniensis vir bonus multaque esse prudentia existimatus est: jurisque divini & humani peritus fuit.

DRaco *Atheniensis*] *Qui noxas fere omnes capitali prosecutus est supplicio, ita ut desides & otii damnati morte mulctarentur, ac qui olus surripuerat, vel poma,*

fuit. is Draco leges, quibus Athenienses uterentur, primus omnium tulit, in illis legibus furem, cujus modi cumque furti, supplicio capitis pœniendum esse, & alia pleraque nimis severe censuit sanxitque. Ejus igitur leges, quoniam videbantur impendio acerbiores, non decreto jussoque, sed 2 tacito illiteratoque Atheniensium consensu oblitteratæ sunt. Postea 3 legibus aliis mitioribus à Solone compositis usi sunt. is Solo 4 ex septem illis inclutis sapientibus fuit.

pœna, in hos non secus atque in sacrilegos consuleretur. Unde postmodum lepide ait Demades sanguine Draconem non atramento scripsisse leges. Ita *Plutarchus* scribit in Solone. Interrogatus Draco cur omnia fere supplicia capitali prosecutus esset supplicio, respondit, τὰ μὲν μικρὰ ἀδικήματα θανάτου ἄξια νομίζειν, τοῖς δὲ μεγάλοις οὐκ ἔχειν μείζονα ζημίαν.

2. *Tacito &c. Atheniensium consensu*] Scribit tamen Plutarchus in Solone, Solonem Draconis leges ob asperitatem & atrocitatem cunctas rescidisse, præterquam quæ latæ essent de Sicariis.

3. *Legibus aliis mitioribus*] Quædam tamen etiam duriores fuerunt, nam Solonis quoque lex fuit, ut ex Demosthenis Timocratea liquet, si quis supra quinquaginta drachmas furtum fecisset ad undecimviros raperetur, & morte multaretur. si quis item ex gymnasiis vestem vel etiam rem minimam surripuisset, aut ex balneo vel portu, quod excedat decem drachmarum æstimationem, capitale erat. item manifesti saccularii eadem pœna afficiebantur, ut Xenophon lib. 1. Ἀπομνημ. & Æschines contra Ctesiph. testantur. Si quis tolleret, quod non posuerat, capitale erat, ut testatur Diogenes Laërtius his verbis, ἃ μὴ ἔθου μὴ ἀνέλου. εἰ δὲ μὴ θάνατος ἡ ζημία. In via nimirum publica. Similem tamen legem etiam Judæis tribuit Josephus in Antiq. Jud. gravemque pœnam fuisse affirmat. Præterea aliæ quoque leges duriores fuerunt, ut illa, *si quis oculum alterius excusserit, duobus oculis privator.* Ad cujus legis iniquitatem respexit quoq; Aristoteles lib. 1. Rhetor. cap. 7. Ebrietas quoque unius ex Archontibus capitalis erat. Si quis alterutri parti in seditione civitatis se non adjunxisset, ille in exilium mittebatur, ut Gellius noster lib. 2. c. 12. testatur. ἄτιμον, id est, *infamen* fuisse scribit Plutarchus, capitalem pœnam sancitam Cicero affirmat. vide supra p. 132.

4. *Ex septem illis inclytis sapientibus fuit*] Septem Græciæ sapientes fuerunt, ille, Solon Atheniensis, Chilo Lacedæmonius, Cleobulus Lindius, Thales Milesius, Bias Prienæus, Pittacus Mitylenæus, Periander Corinthius. Vide Ausonium in Ludo septem sapientum. Ille de Solone ita loquitur:

De more Græco prodeo in scenam Solon
Septem sapientum fama cui palmam dedit,
Sed fama non est judicii severitas.
Neque me esse primum vestrum aut imum existimo:
Æqualitas quod ordinem nescit pati.
Recte olim ineptum Delphicus lusit Deus
Quærentem, quisnam primus Sapientum foret:
Ut in orbe tereti nomina eorum inscriberet,
Ne primus esset, ne vel imus quispiam.
&c.

5. *Dupli*

fuit. is sua lege in fures, non, ut Draco antea, mortis, sed 5 dupli pœna vindicandum existimavit. Decemviri autem nostri, qui post reges exactos leges, quibus populus Romanus uteretur, in duodecim tabulis scripserunt, neque pari severitate in pœniendis omnium generum furibus, neque remissa nimis lenitate usi sunt. Nam furem, qui manifesto furto prensus esset, tum demum occidi permiserunt, si aut, quum faceret furtum, 6 nox esset, aut interdiu telo se, quum prenderetur, defenderet. Ex cæteris autem manifestis furibus liberos verberari 7 addiciq; jusserunt ei, cui factum furtum esset, si modo id luci fecissent, neque se telo defendissent: servos item furti manifesti prensos verberibus affici

5. *Dupli pœna*] Quædam Editt. *duplici*. Cæterum hoc quoque addendum est ex Demosthene adversum Timocratem, dupli teneri furem si recepisset dominus, decupli autem, si non receperit, & si Eliasti videatūr, condemnari posse, ut per quinque dies & noctes compedibus stringatur. Verba Demosthenis hæc sunt. ὅτι ἐάν τις ἀπολέσῃ, ἐὰν μὲν αὐτὸ λάβῃ, τὴν διπλασίαν καταδικάζειν; ἐὰν δὲ μὴ, τὴν δεκαπλασίαν πρὸς τοῖς ἐπιτιμίοις, δεδέσθαι δ' ἐν τῇ ποδοκάκῃ τὸν πόδα πένθ' ἡμέρας, καὶ νύκτας ἴσας, ἐὰν προστιμήσῃ ἡ Ἡλιαία. Quid sit autem ποδοκάκη docet Hesychius & Harpocration, nimirum ξύλον ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ. Etiam fures, qui dupli condemnabantur, vinculis stringebantur ignominiæ causa teste eodem Demosthene.

6. *Nox esset*] Verba ipsius legis de fure nocturno prodidit Macrobius ista: SEI. NOX. FURTUM. FACTUM. ESIT. SEI. IM. SUCCISIT. IOURE. CAISUS. ESTO. De fure diurno & nocturno ita loquitur JC. Cajus in l. 4. §. 1. D. ad L. Aquil. *Lex XII. tab. furem noctu deprehensum occidere permittit, ut tamen id ipsum cum clamore testificetur: interdiu autem deprehensum permittit occidere, si is telo se defendat; ut tamen æque cnm clamore testificetur*. Sacra pagina voluit furem nocturnum in effossione ædium deprehensum impune occidi posse, diurnum nequaquam Exod. 22 ℣s. 2. & 3. Vocem tamen, במחתרת, quam *infossionem*, vertunt plerique, alii vertunt *cum perfossorio instrumento*, (vel etiam qualecunque telum intelligi potest) quomodo & locum Ierem. 2. ℣s. 4. doctissimi Hebræorum intelligunt. De distinctione nocturni & diurni furis, & quænam potissimum ratio fuerit apud Hebræos, Athenienses, Romanos, vide Hugonem Grotium lib. 2. de Jur. Bell. & pac. cap. 1. §. 12.

7. *Addicique jusserunt*] In servitutem. Jure Hebræo si reus rependere nequiret, in servitutem quoque abripiebatur Exod. 22. ℣s. 3. Servitus hæc erat sexennalis, nisi antea labore suo tantum Domino acquisivisset, quantum res ipsa sublata valuisset, propter mulctæ enim debitum in servitute retineri nequibat. Mulieres autem in servitutem non addicebantur. Josephus lib. 16. Antiq. Iud.

8. *E saxo*

affici & [8] è saxo præcipitari, sed pueros impuberes prætoris arbitratu verberari voluerunt, noxamque ab his factam sarciri. ea quoque furta, [10] quæ per lancem liciumque concepta essent, proinde ac si manifesta forent, vindicaverunt. Sed nunc [11] à lege illa decemvirali discessum est. nam si qui super manifesto furto [12] jure & ordine experiri velit: actio

8. *E saxo præcipitari*] E saxo Tarpeio. Appian. tamē l. 3. de Bel. Civili liberos homines tali supplicio affectos scribit.

9. *Sed pueros impuberes*] Ita respondit quoque Ulpianus in l. 23. D. de Furtis: *Impuberem furtum facere posse si jam doli capax sit, Iulianus libro vicesimo secundo digestorum scripsit. Item posse cum impubere damni injuria agi, quia id furtum ab impubere fit. Sed modum esse adhibendum ait. Nam in infantes id non cadere nos putamus, cum impubere culpa capace, Aquilia agi posse.* Respondit quoque Paulus in l. 108. de R. I. *Fere in omnibus pœnalibus judiciis, & ætati, & imprudentiæ succurritur.*

10. *Quæ per lancem liciumque concepta sunt*] Audi Festum Grammaticum: *Lance & licio dicebatur apud antiquos; quia qui furtum ibat quærere in domo aliena, licio cinctus intrabat, lancemque ante oculos tenebat propter matrum familiæ, aut virginum præsentiam.* Hunc autem morem Romani ab Atheniensibus accepere. Apud quos, qui res furtivas quærebant, nudi cincticulo amicti ædes suspectas intrabant, cum prius Deos essent contestati se inveniendi spe quærere; si invenissent, is apud quem, quærebatur, multabatur. Rationem reddit Scholiastes Aristophanis in nubibus, quare nudi ædes ingrederentur, ne quid forte vestibus conditum inferrent, dominoque ædium falsum crimen objectare possent. Verba græca ita se habent, ἔθος ἦν τοὺς εἰσιόντας εἰς οἰκίαν τινὸς ἐπὶ τῷ ἐρευνῆσαι, γυμνοὺς εἰσιέναι, ἵνα μή τι ὑπὸ τὰ ἱμάτια κρύψαντες λάθωσι, ἢ ἵνα μή τι ὑπὸ ἔχθρας λάθωσιν ὑποβαλόντες τὸ ζητούμενον, καὶ ζημίας αἴτιοι τούτῳ γένωνται): Plato quoque lib. 12. de L. L. affirmat. ἀζώστους ἢ χιτωνίσκον ἔχοντας alterius ædes debere intrare. χιτωνίσκον veteres Romani vocant licium. Lance autem ante oculos utebantur, quia non licebat viro externo intrare γυναικωνίτιδας, ne corrumpendi fœminas potius quam furti concipiendi causa ingressus videretur. *Concepti* autem, ut Paulus testatur 2. Sent. 31. *is tenetur, apud quem furtum quæsitum & inventum est.* Item, *concepti is agere potest, qui rem concepit & invenit.*

11. *A lege illa Decemvirali discessum est*] Prætores pœnam furti manifesti in pecuniariam quadrupli mutarunt; dupli in fures non manifestos intactam reliquerunt; tunc postmodum non tantum civiliter sed etiam criminaliter atque extra ordinem furti agi cæptum fuit, & pœna arbitrio illius qui jurisdictioni præerat relinquebatur. Constitutum quoque ne licitum esset furem nocturnum vel diurnum occidere, nisi se telo defenderet parcique ei sine periculo non posset, ut habetur l. 9. D. Ad L. Cornel. de Sicar. Quod aliter & cum distinctione leg. 12. Tab. obtinebat. Novissima hinc constitutio lata à Justiniano Nov. 134. cap. ult. qua tamen pœna ipsa res non continetur quam persequi dominus potest. §. 14. de Oblig. quæ ex del. & §. 18. de Act.

12. *Iure & ordine*] Civiliter & ordinario modo, non criminaliter & extraordinarie.

13. *Manife-*

actio in quadruplum datur. 13 *manifestum* autem *furtum est*, 14 ut ait Massurius, *quod deprehenditur dum fit. faciendi finis est quum perlatum est, quo ferri cœperat.* furti concepti, item oblati, tripli pœna est. sed 15 quod sit *oblatum*, quod *conceptum* 16 & pleraq; alia ad eam rem, ex egregiis veterum moribus accepta, neque inutilia cognitu neque injucunda qui legere volet, inveniet Sabini librum, cui titulus est, *de furtis.* in quo id quoque scriptum est, quod vulgo inopinatum est, non hominum tantum neque rerum moventium, quæ 17 efferri occulte & surripi possunt, 18 sed fundi quoque & ædium fieri furtum: condemnatum quoque furti colonum, qui fundo, quem conduxerat, vendito, possessione ejus dominum intervertisset atque id etiam, quod magis inopinabile est, Sabinus dicit furem esse hominis judicatum, qui 19 quum fugitivus præter oculos forte domini iret, obtentu togæ, tamquam se amiciens ne videretur à domino obstitisset. Aliis deinde furtis omnibus, quæ nec manifesta appellantur, pœnam imposuerunt dupli. Id etiam memini legere me in libro 20 Aristonis jureconsulti, haud quaquam indocti viri: 21 apud veteres Ægyptios, quod genus hominum

13. *Manifestum autem furtum*] Recte & succincte Massurius definivit. vide l. 2. & seqq. D. de Furt. & §. 3. Inst. de obligat. quæ ex Del. nasc.

14. *Ut ait Massurius*] Sabinus, quem aliquoties Auctor noster alibi citavit.

15. *Quod sit oblatum, quod conceptum*] Justinianus de oblato Inst. de Oblig. quæ ex del. §. 4. ita loquitur: *Oblatum furtum dicitur, cum res furtiva ab aliquo tibi oblata sit, eaque apud te concepta sit; utique si ea mente tibi data fuerit, ut apud te potius, quam apud eum qui dedit conciperetur. nam tibi, apud quem concepta sit, propria adversus eum, qui obtulit, quamvis is fur non sit, constituta est actio, quæ appellatur oblati.*

16. *Et pleraque alia*] Sicut erat *furtum prohibitum*, quando quis furtum apud se testibus præsentibus investigari prohibebat. item *furtum non exhibitum* quando quis rem furtivam apud se quæsitam & inventam non exhibebat. Utraque hæc actio pendebat ex furto concepto.

17. *Efferri*] Cod. Torn. *auferri.* & ita quoque Vett. Editt.

19. *Quum fugitivus*] Furti enim tenentur cujus ope & consilio furtum factum est. Vide l. 52. §. 13. D. & §. 11. Inst. de Furt. ubi similes casus proponuntur. Sabinus tali casu etiam in factum dari actionem posse affirmat. l. 27. §. 21. Ad L. Aquiliam.

20. *Aristonis jureconsulti*] Hic aliquotiens in Pandectis citatur. Qualis fuerit doctrinæ, & virtutis, Elogium luculentum Plinii ostendit Epist. lib. 8.

21. *Apud veteres Ægyptios*] Tolerabantur apud eos furta, sed certa conditione.

minum constat & 22 in artibus reperiendis sollertes exstitisse, & in 23 cognitione rerum indaganda sagaces, furta omnia fuisse licita & impœnita. Apud Lacedæmonios quoque, sobrios illos & acres viros, cujus rei non adeò ut Ægyptiis fides longinqua est, 24 non pauci neque ignobiles scriptores, qui de moribus legibusque eorum memorias condiderunt, jus atque usum fuisse furandi dicunt, idque à juventute eorum, 25 non ob turpia lucra, neque ad sumtum libidini præbendum, comparandamve opulentiam, sed 26 pro exercitio disciplinaque rei bellicæ factitatum: quòd & furandi sollertia & assuetudo acueret firmaretque animos adolescentium, & ad insidiarum astus & ad vigilandi tole-

tione. Lege enim cautum ut, qui furtis operam dare cupiunt, apud principem furum nomen suum profiterentur, atque ad illum cuncta furto surrepta deferrent; Si quis autem furto quædam amisisset, indicabat illi præposito, atque sua facile recuperabat, ita tamen ut quadrantem bonorum æstimatorum persolveret. Vide Diodorum Siculum lib. 1. Biblioth. c. 80.

22. *In artibus reperiendis solertes*] Sapientia Veterum Ægyptiorum maxima parte versabatur in Hieroglyphicis & Mathematicis disciplinis. Geometriæ illis inventio, cum inundatione Nili limites agrorum difficulter distingui possent, illis tribuitur. Artapanus apud Eusebium 9 πρ. ευ. inter alia etiam literas accepisse à Mose tradidit. A dextra certe ad sinistram scripsisse etiam Herodotus lib. 2. testatur, duplicesq; habuisse literas, sacras & vulgares.

23. *Cognitione*] Aliter, *cogitatione*.

24. *Non pauci neque ignobiles scriptores*] Inter quos Xenophon de Rep. Lacedæmoniorum, qui tamen refert deprehensos ad aram Dianæ Orthiæ graviter cæsos fuisse. Videndus quoque est Pausanias in Laconicis. Plutarchus in Lycurgo de pueris & adolescentibus, quibus præerant majores natu Irenes dicti, ita scribit: *Ferunt furto partim ex hortis, partim in virorũ convivia astute & caute irrepentes. Deprehensus multa verbera flagello excipit, quod solutus in furando & iners videatur. Furantur etiam quæcunque possunt cibaria.* (Etiam triticũ juxta Xenophontem, ex quo cibaria conficiuntur) *insidiari cum solertia dormientibus meditantes, aut solutiorem custodiam agentibus comperto verbera & fames pro piaculo sunt.* Verbera autem tam patienter ferebant, uti sine doloris signis inter plagas nonnunquam expirarent, furta itaque nullius pretii erant, cum nullus apud Lacedæmonios divitiarum usus esset, & in victu & cultu æqualitas omnium esset. Deprehensis quoque præsens pœna erat. Vide quæ in memorab. nostris Vet. Rerump. de Rep. Lacedæmoniorum, atque etiam Ægyptiorum diximus.

25. *Non ob*] Cod. Torn. *non ad.*

26. *Pro exercitio disciplinaque*] Tota Respubl. Laconum ad rem militarem erat composita; at major laus censebatur furtim & per dolum hostem superare quam aperto marte; majorem etiam victimam immelatã ab eo qui per dolum victor fuisset, scribit Plutarchus in Marcello. Hæc itaque privata astutiæ militaris judicabant esse præludia.

tolerantiam & obrependi celeritatem. Sed enim M. Cato in oratione, quam de præda militibus dividunda scripsit, [27] vehementiùs & illustribus verbis de impunitate peculatus atque licentia conqueritur. ea verba, quoniam nobis impensè placuerunt, adscripsimus. *Fures*, inquit, *privatorum furtorum in nervo atque in compedibus ætatem agunt: fures publici in auro atque in purpura.* Quàm castè autem ac religiosè à prudentissimis viris quid esset *furtum* definitum sit, prætereundum non puto: ne quis eum solum furem esse putet, qui occultè tollit, aut clàm surripit. Verba sunt Sabini ex libro juris civilis secundo: [28] *Qui alienam rem attrectavit, quum id se invito domino facere judicare deberet, furti tenetur.* Item alio capite. *Qui* [29] *alienum jacens lucri faciundi causa sustulit, furti obstringitur, sive scit cujus sit, sive nescit.* Hæc quidem sic in eo, quo nunc dixi, Sabinus scripsit de rebus furti faciendi causa attrectatis. Sed meminisse debemus, secundùm ea, quæ supra scripsi, furtum sine ulla quoque attrectatione fieri posse, [30] sola mente atque animo, ut furtum fiat, annitente. quocirca ne id quidem Sabinus dubitare se ait, quin dominus furti sit condemnandus, qui servo suo, uti furtum faceret, [31] imperavit.

A. GEL-

27. *Vehementius*] Cod. Torn. & Vett. Editt. *vehementibus*.

28. *Qui alienam rem attrectavit*] Nonnunquam qui alterius bona contrectavit, animo amovendi, etsi nondum ablatio facta, furtum committit, l. vulgaris 21. §. 8. D. de Furtis. Furtum etiam committit, qui rem sibi utendam datam in alium vertit usum, quam dominus illi concessit. §. 6. Instit. De oblig. quæ ex del.

29. *Alienum jacens*] Vett. Editt. male *tacens*. Intelligit, quod alter perdiderat, vel ut postea auferret in via vel alibi posuerat. Qui tale quid invenerat, indicare debebat *invenisse se illud & illud, redditurum ei, qui desideraret.* Verba hæc eadem occurrunt apud Ulpianum libro quadragesimo primo ad Sabinum, à quo mutuatus fuisse videtur. in l. *falsus creditor* 43. §. *qui alienum* 4. D. de Furt. Solonis similem legem capitalem fuisse scribit Laërtius in Solone, ut supra diximus.

30. *Sola mente atque animo*] Contra Sabini sententiam facit, quod Jure Justinianæo furtum non fiat verbis, aut scriptura, solove simplici consilio aut cogitatione furti faciendi l. 1. §. 1. l. 52. §. 19. ff. de Furt.

31. *Imperavit*] Vide l. qui servo 36. §. 1. D. de Furt. In fine hujus capitis in quodam Ms. legitur EXPLICIT lib. XII.

Nobi-

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER DVODECIMVS.

CAP. I.

Dissertatio Favorini philosophi, qua suasit nobili feminæ, ut liberos, quos peperisset, non nutricum adhibitarum, sed suo sibi lacte aleret.

NUnciatum quondam est Favorino philosopho, nobis præsentibus, uxorem auditoris, sectatorisque sui paululum ante enixam: auctumque eum esse nato filio. Eamus, inquit, & puerperam visum & patri gratulatum. Is erat loci senatorii ex familia [1] nobiliore. Imus unà, qui tum aderamus: prosecutique eum sumus ad domum quò pergebat; & cum eo simul introgressi sumus. Tum in primis ædibus complexus hominem congratulatusque assedit; atque [2] ubi percunctatus est, quàm diutinum puerperium & quàm laboriosi nixus fuissent: [3] puellamque defessam labore ac vigilia somnum capere cognovit; fabulari instituit prolixiùs. Et nihil, inquit, dubito quin filium lacte suo nutritura sit. Sed quum mater puellæ parcendum esse ei diceret, [4] adhibendasque

1. N*obiliore*] Vel patricia, vel simpliciter nobili. Neque enim omnes nobiles vel senatorii ordinis erant patricii. Vide supra p. 548.

2. *Vbi percunctatus est*] Aliter, *ibi percontatus est*. Aldina editio omittit *ibi*.

3. *Puellam*] Mulierem adhuc juvenculam. post *puellam* legit Stephanus, *ubi*, vel *postquam*.

4. *Abhibendasque puero nutrices*] Melius diceretur, *adhibendam nutricem*. Non enim pluribus opus est. Nisi præter nutricem intelligat auctor noster alias famulas, quæ in divitum ædibus infantibus inserviunt. Quibusdam autem casibus etiam nutrices eligendæ, si nimirum mulieres exuccæ sint inhabiles vel adversa valetudine præditæ. Quales autem eligendæ sint quod ad mores attinet, audi Quintilianum lib. 1. Inst. *Ante omnia*, inquit, *non sit vitiosus sermo nutricibus, quas, si fieri posset, sapientes Chrysippus optavit, certe, quantum*

dasque puero nutrices, ne ad dolores, quos in enitendo tulisset, munus quoque nutricationis grave ac difficile accederet: Oro te, inquit, mulier, sine eam [5] totam integram esse matrem filii sui. quod est enim hoc contra naturam imperfectum atque dimidiatum matris genus, peperisse, ac statim ab sese abjecisse? aluisse in utero sanguine suo nescio quid, quod non videret: non alere nunc suo lacte [6] quod videat, jam viventem, jam hominem, jam matris officia implorantem? an tu quoque, inquit, putas naturam feminis [7] mammarum ubera quasi quosdam [8] nævulos venustiores, non liberûm alendorum, sed ornandi pectoris causa dedisse? sic enim, quod à vobis scilicet abest, pleræque istæ prodigiosæ mulieres fontem illum sanctissimum corporis, generis humani educatorem, [9] arefacere & exstinguere [10] cum periculo quoque aversi corruptique lactis laborant;

quantum res pateretur, optimas eligi voluit. Et morum quidem in his haud dubie prior ratio est, recte tamen etiam loquantur. Has primum audiet puer, harum verba effingere imitando conabitur. Quod ad medicinam attinet, & quale lac sit optimum, vide Oribasii librum quintum cap. 2. *De Nutrice eligenda*, & c. 3. *de lacte nutricis*. Vide quoque inter *Theanus Epistolas*, ultimam.

5. *Totam integram*] Badius legit *totam integramque*.

6. *Quod videat*]Legi quoque potest, *quem videat*.

7. *Mammarum ubera*] Recte Plutarchus de lib. Educ. dixit: *Ipsa natura docet mulieribus lactandam atque alendam esse suam prolem: ideo enim cuivis animali parienti alimentum lactis suppeditavit: planeque sapiens est providentia, quæ gemina mulieribus ubera dedit; ut etsi gemellos parerent, uterque haberet alimenti sui fontem.* Quinetiam majore cura atque affectu animi liberos matres alunt quam nutrices mercenariæ, ut Plut. addit.

Mammarum ubera] Per ubera hic intelligere videtur ipsas papillas. Mammæ alioqui & ubera confunduntur. Græcis tamen οὖθαρ proprie bestiis tribuitur, à quo *uber* nomen accepit. Horatius quoque distinxit, cum dicit, *Et mammæ putres, equina quales ubera.* H. Steph. ex conjectura legit *tubera*, juxta illud Apuleii, *ubi uber, ibi tuber.*

8. *Nævulos*] Nævum Onomasticon vetus interpretatur ὑπερσάρκιον, id est, *aliquid super carnem excrescens.* Quo modo mammæ *nævi* dici possunt, ut papillæ *nævuli*. H. Stephanus ex conjectura legit, *torulos*.

9. *Arefacere & extinguere*]Exiccant præsentem post partum copiam lactis, atque medicamentis inhibent novum lactis proventum, naturæ vim facientes.

10. *Cum periculo quoque aversi corruptique lactis*] *Aversi*, id est, *inhibiti*, atque hinc postmodum *corrupti*. Lac retentum putrescit, ubertate atque affluentia, vel in grumos concrescit, mamillæ rubore suffusæ obdurescunt, & inflammantur, vel exulcerantur.

11. Ut

borant; tamquam pulchritudinis ſibi inſignia devenuſtet. quod quidem faciunt eadem vecordia, qua quibuſdam commenticiis fraudibus nituntur, [11] ut fetus quoque ipſi in corpore ſuo concepti aboriantur; ne [12] æquor illud ventris [13] irrugetur, [14] ac de gravitate oneris & labore partus fatiſcat. quod quum ſit publica deteſtatione communique odio dignum, in ipſis hominem primordiis, dum fingitur, dum animatur, inter ipſas artificis naturæ manus [15] interfectum ire: quantulum hinc abeſt, jam perfectum, jam genitum, jam filium proprii atque conſueti atque [16] cogniti ſanguinis alimonia privare? Sed nihil intereſt, (hoc enim dicitur,) dum alatur & vivat, cujus id lacte fiat. cur igitur iſte, qui hoc dicit, ſi in capeſſendis naturæ ſenſibus tam obſurduit, non id quoque nihil intereſſe putat, cujus in corpore cujuſque ex ſanguine concretus homo & coalitus ſit? an [17] quia ſpiritu multo & calore exalbuit, non idem ſanguis

11. *Vt fetus quoque ipſi in corpore ſuo concepti aboriantur*] *Aboriantur* paſſive dixit. Hoc tamen crimen modo exilio modo etiam capite punitur. l. 4. D. de Extraord. crim. l. 8. ff. ad L. Corn. de Sicar. & l. 38. de Pœnis. Si fœtus ſit ἀπεικονισμένος in humanam ſpeciem, & vitalis. Semen quoque recens conceptum, artibus quibuſdam nefariis abigere ſolitæ inhoneſtæ fœminæ. Quod tamen crimen merito exagitat Tertullianus in Apolog. qui ita loquitur: *Etiam conceptum utero, dum adhuc ſanguis in hominem deliberatur, diſſolvere non licet. Homicidii feſtinatio eſt, prohibere naſci, nec refert natam quis eripiat animam, an naſcentem deturbet, homo eſt, & qui futurus eſt, & fructus hominis in ſemine eſt.* Videndus quoque Auguſtin. Qu. 86. in Exodum, & Theodoretus Qu. 48.

12. *Æquor*] Æqualitas ventris extenſa, rugarum expers, qualis in virginibus, vel mulieribus, quæ nondum pepererunt, eſſe ſolet.

13. *Irrugetur*] Ita Ovidius:

Scilicet ut careat rugarum crimine venter,
Sternatur pugnæ triſtis arena tuæ.

14. *Ac de gravitate oneris*] Quædam exemplaria *de* omittunt. Sed eodem modo dicitur, ut *laſſus de via*. Stephan.

15. *Interfectum ire*] Ignorantia veteris ſermonis quædam editiones habent, *interfectum iri*.

16. *Cogniti*] H. Steph. ex conjectura legit, *congeniti*. quod vox *cogniti* ſupervacua.

17. *Quia*] Aliter, *qui à*.

An qui à ſpiritu multo & calore exalbuit] Venæ nimirum quæ ab utero ſanguinem ad mammas deferunt, copia ſanguinis turgent, & calore ſuo ſpirituque coctionem juvant. Inprimis, ut Galenus teſtatur, glandulosa illa corpora adipe circumfuſa, & vaſorum myriadibus intertexta ad generationem lactis faciunt, quæ moderato & æquabili coctione perficitur.

guis est nunc in uberibus, qui in utero fuit? nonne hac quoque in re sollertia naturæ evidens est, quod postquam sanguis ille opifex in penetralibus suis omne corpus hominis tinxit, adventante jam partus tempore,[18] in supernas se partis profert, ad fovenda vitæ atque lucis rudimenta præsto est, & recens natis [19] notum & familiarem victum offert? Quamobrem non frustrà creditum est, sicuti valeat ad fingendas corporis atque animi similitudines vis & natura seminis, non secus ad eamdem rem lactis quoque ingenia & proprietates valere. neque in hominibus id solùm, sed in pecudibus quoque animadversum. nam si ovium lacte hœdi aut caprarum agni alantur; constat fermè in his lanam duriorem, in illis capillum gigni teneriorem. in arboribus etiam & frugibus major plerumque vis & potestas est,

18. *In supernas se partis profert*] Mammarum & uteri mirabilis est societas, & ab utero sanguis profluit ad mammas, quæ substantia spongiarum instar rarissima est, & copiosi humoris capax: glandulosa quoque adsunt corpora, in quibus vis est γαλακτοποιητική. Cum autem moveri cœperit fœtus, lactis indicia jam tum fiunt. Quomodo autem lac tum generetur, & in superiores partes se proferat, docet Hippocrates lib. de Natura Pueri: Δι' ἀνάγκην, inquit, δὲ τοιήνδε γίνεται τὸ γάλα, ὁκόταν αἱ μῆτραι ὀγκηραὶ ἐοῦσαι ὑπὸ τοῦ παιδίου, πιέζωσι τὴν κοιλίην τῆς γυναικὸς, τῆς δὲ ὁκόταν πλήρεος ἐούσης ὁ πιεσμὸς γένηται, ἀποπηδᾷ τὸ πιότατον ἀπό τε τῶν βρωτῶν καὶ τῶν ποτῶν ἔξω, εἰς τὸ ἐπίπλοον, καὶ τὴν σάρκα. ὥσπερ δέρμα εἴ τις ἀλείψειεν ἐλαίῳ πολλῷ, καὶ ἐάσῃ ἀναπιεῖν, καὶ ἐπὴν ἀναπίῃ πιέζῃ τὸ δέρμα, διαπηδώη ἂν πιεζομένου τοῦ δέρματος, ἔξω τὸ ἔλαιον. οὕτω δὲ καὶ τῆς κοιλίης τὸ πιαρὸν ἐν αὐτῇ ἐχούσης ἀπὸ τῶν βρωτῶν καὶ τῶν ποτῶν πιεζομένης ὑπὸ τῶν μητρέων διαπηδᾷ τὸ πῖαρ εἰς τὸ ἐπίπλοον καὶ ἐς τὴν σάρκα. κἂν ἀραιόσαρκος ἔῃ ἡ γυνὴ, θᾶσσον αἰσθάνεται τῆς διαπηδήσιος, ἢν δὲ μὴ, ὕστερον. Id est, *Lac autem propterea necessario gignitur, cum uterus fœtu intumescens, mulieris ventrem comprimit, si eo pleno compreßio illa contingat, quod in cibo & potu est pinguißimum, foras in omentum & carnem prosilit. Ac veluti si corium copiosu oleo perunctum quis imbibi sinat, & ubi imbibit, corium ipsum premat, oleum utique exilierit foras ex corio compresso: sic etiam si venter pinguitudinem in se habeat à cibis & potibus, comprimaturque ab uteris, pinguitudo prosilit in omentum & carnem. Et si raræ carnis mulier fuerit, citius percipit ejus persultationem, si non, posterius.* Similis locus occurrit apud Hippocrat. lib. 1. Γυναικείων, & lib. περὶ Ἀδένων.

Profert] C. Torn. *perfert*.

19. *Notum & familiarem victum*] Eodem autem victu & sanguine uti, tenellis infantibus salubre est.

20. *De-*

est, ad earum indolem vel [20] detrectandam vel augendam, aquarum atque terrarum quæ alunt, quàm ipsius quod jacitur seminis. ac sæpè videas arborem lætam & nitentem in locum alium transpositam, deterioris terræ succo, deperisse. Quæ, malùm, igitur ratio est, nobilitatem istam nati modò hominis, corpusque & animum [21] bene ingeniatis primordiis inchoatum insitivo degenerique alimento lactis alieni corrumpere? præsertim si ista, quam ad præbendum lactem adhibebitis, aut [22] serva aut servilis est, [23] ut plerumque solet, externæ atque barbaræ nationis, si improba, si informis, si impudica, si temulenta est. nam plerumque sine discrimine, quæcumque id temporis lactens est, adhiberi solet. Patimurne igitur infantem hunc nostrum pernicioso contagio infici; & spiritum ducere in animum atque in corpus suum ex corpore & animo deterrimo? id herclè ipsum est, quod sæpenumerò miramur quosdam pudicarum mulierum liberos parentum suorum neque corporibus neque animis similes exsistere. scitè igitur & peritè noster Maro, quod quum versus illos Homeri [24] consectaretur.

-- [25] οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ ἦν ἱππότα Πηλεὺς
Οὐδὲ Θέτις μήτηρ· γλαυκὴ δέ σ' ἔτικτε θάλασσα,
Πέτραι τ' ἠλίβατοι, ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής.

non partionem solam, tamquam ille quem sequebatur, sed

20. *Detrectandam*] Vet. Cod. *detractandam*. H. Stephanus ex conjectura, *deterendam*.

21. *Bene ingeniatis*] Ita primæ Editt. atque inter illas princeps Veneta. H. Stephanus tanquam suam emendationem obtrudit. Gellius autem, ut fuit novator, vel hoc vocabulum finxit, vel ab alio fictum usurpavit, participii specie, cujus tamen nullum verbum est.

22. *Serva aut servilis*] Tam apud Græcos, atque Romanos hoc ferme usitatum fuisse comœdiæ docent.

23. *Ut plerumque*] Vett. Editt. *& ut*.

24. *Consectaretur*] Sequeretur, imitaretur.

25. Οὐκ ἄρα σοί γε] Id est,

--*Non igitur tibi pater erat equitator Peleus,*
Neque Thetis mater: glaucum autem te genuit mare,
Et rupes ardua, quia tibi mens est crudelis.

Hunc locum ex Gellio expressit Macrobius lib. 5. Saturn. cap. 11. Sunt autem

[26] sed alituram quoque feram & sævam criminatus est: addidit enim hos de suo:

[27] Hyrcanæque admôrunt [28] ubera tigres.

quoniam videlicet in moribus [29] inolescendis magnam ferè partem ingenium altricis & natura lactis tenet: quæ jam à principio imbuta paterni seminis concretione, ex matris etiam corpore & animo recentem indolem configurat. & præter hæc autem, quis illud etiam negligere aspernarique possit, quòd quæ partus suos deserunt ablegantque à sese, & aliis nutriendos dedunt, vinculum illud coagulumque animi atque amoris, quo parentes cum filiis natura consociat, interscindunt, aut certè quidem [30] diluunt, deteruntque. nam ubi infantis aliorsum dati facta ex oculis amolitio est; vigor ille maternæ flagrantiæ sensim atque paulatim restinguitur: omnisque impatientissimæ sollicitudinis strepitus consilescit. neque multo minor [31] amandati ad nutricem aliam filii, quàm morte amissi oblivio est. ipsius quoque infantis affectio animi, amoris, consuetudinis, in ea sola, unde alitur, occupatur, & proinde, ut in expositis usu

tem verba Phœnicis objurgantis Achillem ob animum præfractum & inexorabilem.

26. *Sed alituram quoque*] Macrobius, *sed educationem quoque nutricationis tanquam bellualem & asperam criminatur.* Sed vide illum, qui duo Gellii loca eisdem fere verbis expressit.

27. *Hyrcanæque*] Versus integri extant apud Virgil. lib.4. Æneid. ubi Dido in Æneam ita invehitur:

Nec tibi Diva parens, generis nec Dardanus auctor
Perfide; sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus; Hyrcanæque admorunt ubera tigres.

Ita passim poëtæ loquuntur. Catullus in Nuptiis Pelei & Thetidis ita Ariadnem introducit loquentē ad Theseum:

Quænam te genuit sola sub rupe leæna?
Quod mare conceptum spumantibus expuit undis?
Quæ Syrtis, quæ Scylla vorax, quæ vasta Charybdis.

28. *Vbera*] Forsan per ubera fœcundam penum mammarum intellexit. Ita Græci οὖθαρ ἀρούρης dixerunt, Virgilius *uber glebæ.*

29. *Inolescendis*] Inserendis. Gellius seq. cap. 5. dixit, *Natura, quæ nos genuit, induit nobis inolevitque, in ipsis statim principiis quibus nati sumus.*

30. *Diluunt*] Extenuant, dum nutrici magis quam matri amor communicatur.

31. *Amandati*] Aliter, *amendati.* C. Torn. *commendati.*

32. *Vllum*

usu venit, matris quæ genuit neque sensum 32 ullum neque desiderium capit. ac propterea oblitteratis & abolitis nativæ pietatis elementis, quicquid ita educati liberi amare patrem atque matrem videntur, magnam fere partem non naturalis ille amor est, sed civilis & opinabilis. Hæc Favorinum dicentem audivi Græca oratione: cujus sententias, communis utilitatis gratia, quantum meminisse potui, retuli. amœnitates verò & copias ubertatesque verborum Latina omnis facundia vix quidem indipisci potuerit; mea 33 tenuitas nequaquam.

32. *Ullum*] Ita C. Torn. & Vett. Editt. vulgo *illum*.

33. *Tenuitas*] Vett. Cod. non habent. Sed, *mea nequaquam*. Ita quoque loquitur lib. 10. c. 32.

CAP. II.

Quòd Annæus Seneca judicans de Q. Ennio, déque M. Tullio, levi futilique judicio fuit.

1 DE Annæo Seneca partim existimant ut de 2 scriptore minimè utili; cujus libros attingere nullum precium

DE *Annæo Seneca*] Indignis modis Senecam excipit Gellius qui ingenio, & facundia, & sententiarum gravitate conspicuus est, ut late ostendit Lipsius Præfatione commentariorum in Senecam. Nimirum ideo Gellius ita ab hoc scriptore aversus, quod stilo diversus esset. Hæc causa repudii. Materia sublimis suo veluti cothurno turget, fortis, valida in dicendo. Neque tamen stilus (fatendum est) ubique probus, multum enim à puro & antiquo inprimis Ciceroniano deflectit. Ipse Lipsius magnus Senecæ sectator non omnia ejus laudat. *Ego*, inquit, *Senecam universũ admiratione magis, quam laude prosequendum arbitror: in partibus aliquid esse quod censeas aut cui succenseas, non nego. Sane decidit interdum aut à se mutat. Ut in jocis & dictis quam ineptus alibi sive affectatus est? in laudibus aut vituperiis sine modo? Exordia aut transitus longinqua aut comica? incuria etiam in historiis? inquisitiones aut dissertationes in philosophia, sed & philologia tenues? sunt enim ista sed pauca, & meliorum statim interventu pensantur.* Quintilianus lib. 10. Orat. cap. 1. circa finem multo modestius Gellio nostro de eo loquitur, etsi propter stylum non admodum Senecæ addictus. Locum etsi prolixiorem hic adjungere visum est. Ita autem loquitur: *Ex industria Senecam in omni genere eloquentiæ distuli, propter vulgatam falsò de me opinionem, qua damnare eum & invisum quoque habere sum creditus. Quod accidit mihi, dum corruptum & omnibus vitiis fractum dicendi genus revocare ad severiora judicia contendo. Tum autem*

cium operæ sit: quòd oratio ejus [3] vulgaris videatur & protrita; res atque sententiæ aut ut inepto inanique impetu sint, aut ut levi & quasi dicaci [4] argutia; eruditio autem [5] vernacula & plebeja, nihilque ex veterum scriptis habens neque gratiæ neque dignitatis, alii verò eligantiæ quidem in verbis parum esse non inficias eunt; sed & rerum, quas dicat, scientiam doctrinamque ei non deesse dicunt, & in vitiis morum objurgandis severitatem gravitatemque non invenustam. Mihi de omni ejus ingenio deque omni scripto judicium censuramque facere [6] non necessum est: sed quod de M. Cicerone, & Q. Ennio & P. Virgilio judicavit,

solus hic fere in manibus adolescentium fuit. Quem non equidem omnino conabar excutere, sed potioribus præferri non sinebam, quos ille non destiterat incessere, cum diversi sibi conscius generis, placere se in dicendo posse iis, quibus illi placerent, diffideret. Amabant autem eum magis, quam imitabantur: tantumque ab illo defluebant, quantum ille ab antiquis descenderat. Foret enim optandum pares, aut saltem proximos illi viro fieri. Sed placebat propter sola vitia, & ad ea se quisque dirigebat effingenda, quæ poterat: deinde cum se jactaret, eodem modo dicere, Senecam infamabat. Cujus & multæ alioqui & magnæ virtutes fuerunt, ingenium facile & copiosum, plurimum studii, multarum rerum cognitio: in qua tamen aliquando ab iis, quibus inquirenda quædam mandabat, deceptus est. Tractavit etiam fere omnem studiorum materiam. Nam & orationes ejus, & poemata, & dialogi feruntur. In philosophia parum diligens, egregius tamen vitiorum insectator fuit. Multa in eo claræque sententiæ, multa etiam morum gratia legenda; sed in eloquendo corrupta pleraque atque eo perniciosissima, quod abundant dulcibus vitiis. Velles enim suo ingenio dixisse, alieno judicio. Nam si aliqua contempsisset, si parum concupisset, si non omnia sua amasset, si rerum pondera minutissimis sententiis non fregisset: consensu potius eruditorum quam puerorum amore comprobaretur: verum sic quoque tam robustis & severiore genere satis firmatis legendus, vel ideo, quod exercere potest utrinque judicium. Multa enim (ut dixi) probanda in eo, multa etiam admiranda sunt: eligere modo curæ sit: quod utinam ipse fecisset. Digna enim fuit illa natura, quæ meliora vellet, quæ quod voluit, effecit. Genus itaque dicendi non probat Quintilianus, sed ita vituperat, ut summam pene tribuat laudem, teste Erasmo.

2. *Scriptore minime utili*] Sinistrum hoc ineptissimi cujusdam tenebrionis judicium hic recenset Auctor noster, non in omnibus approbat.

3. *Vulgaris videatur & protrita*] Judicium hoc ineptum. Melius Tacitus Annal. lib. 13. *Quanquam oratio composita à Seneca multum cultus præferret, ut fuit illi viro ingenium amœnum & temporis illius auribus accommodatum.*

4. *Argutia*] In eo Stoicos imitatur, qui etiam λεπτολογοῦσι.

5. *Vernacula*] Domestica, vulgari, quæ inter vernas, familiamque domi usitata est.

6. *Non necessum est*] Ita frequenter Autor noster loquitur, interdum quoque Donatus.

7. In

vit, ea res cuimodi ſit, ad conſiderandum ponemus. 7 in libro enim viceſimoſecundo Epiſtolarum moralium, quas ad Lucilium compoſuit, deridiculos verſus Q. Ennium de Cethego antiquo viro feciſſe hos dicit:

-- 8 Dictus ollis popularibus olim
Qui tum vivebant homines atque ævum agitabant,
9 Flos delibatus populi, 10 & ſuada medulla.

ac deinde ſcribit de eiſdem verſibus verba hæc: *Admiror eloquentiſſimos viros & deditos Ennio pro optimis ridicula laudaſſe. Cicero certè inter bonos ejus verſus & hoc refert.* atque id etiam de Cicerone dicit: *Non miror*, inquit, *fuiſſe qui hos verſus ſcriberet; quum fuerit qui laudaret: niſi forte Cicero ſummus orator agebat cauſam ſuam, & volebat hos verſus videri bonos* poſtea hoc etiam addidit inſulſiſſimè: *Apud ipſum quoque*, inquit, *Ciceronem invenies etiam in proſa oratione quadam; ex quibus intelligas illum non perdidiſſe operam, quòd Ennium legit.* ponit deinde quæ apud Ciceronem reprehendat, quaſi Ennia-

7. *In libro viceſimo ſecundo*] Quæro, nec invenio. Vulgo etiam Epiſtolæ per libros non diſtinguuntur. In quibuſdam tamen MSſ. dividi Opſopœus & Gruterus teſtantur. Innuere idem ipſe Seneca videtur Ep. 33.

8. *Dictus ollis*] Extant quoque hi verſus apud Ciceronem in Bruto.

9. *Flos delibatus populi*] Cicero: *Probe vero. Vt enim hominis decus, ingenium, ſic ingenii ipſius lumen eſt eloquentia, qua virum excellentem præclare tum illi homines florem populi eſſe dixerunt.* Sicuti autem Græci ἄωτον dicunt (ſic enim Theocritus, Argonautas θεῖον ἄωτον ἡρώων appellat, & Pindarus athletam quendam ἄωτος patriæ ſuæ dixit) ita Ennius Græcos imitatus *florem delibatum populi* dixit. Ἄωτον autem, vel ἄωτος, in maſculino genere, ut Heſychius poſuit, nihil aliud eſt quam ἀπάνθισμα τῶν ἀνθῶν, & ἀωτεύειν decerpere vel delibare florem denotat. *Flos itaq; delibatus* populi juxta Ciceronem eſt flore exquiſito eloquentiæ excellens. Ita apud Euſtathium dicitur ἄκρον ἄωτον ἐν λόγοις, id eſt, ἐν τοῖς λόγοις οἷον ἀνθῶν. Legitur quoque hic verſus, *flos illibatus*, vel *delibutus*.

10. *Et ſuada medulla*] Ita Vett. Editt. Cicero legit *ſuadæque medulla*, atque ita interpretatur in Bruto. Πειθὼ *quam vocant Græci, cujus effector eſt orator, hanc Suadam appellavit Ennius. Ejus autem Cethegum medullam fuiſſe vult, ut, quam deam in Periclis labris ſcripſit Eupolis ſeßitaviſſe, hujus hic medullam noſtrum oratorem fuiſſe dixerit. At hic Cethegus Coſ. cum P. Tuditano fuit bello Punico ſecundo.* Badius etiam legit *ſuada medulla*, & putat appoſitionem eſſe, & emphatice appellatam non qualemcunque medullam, ſed ſuadam. medulla autem cum ſit intimum corporis, & in penitiſſimis oſſibus conditum, pro optima quaque re accipitur. Medulla ergo

Enniana; quòd ita scripserit in libris de republica: *Ut* [11] *Menelao Laconi quædam fuit* [12] *suaviloquens jucunditas*, & quod [13] alio in loco dixerit, *breviloquentiam in dicendo colat.* atque ibi homo nugator Ciceronis errores deprecatur: &, *Non fuit*, inquit, *Ciceronis hoc vitium, sed temporis. necesse erat hæc dici, quum* [14] *illa legerentur.* deinde adscribit Ciceronem hæc ipsa interposuisse ad effugiendam infamiam nimis [15] lasciviæ orationis & nitidæ. De Virgilio quoque eodem in loco verba hæc ponit: [16] *Virgilius quoque noster non ex alia causa duros quosdam versus & enormes & aliquid* [17] *supra mensuram trahentis interposuit, quàm ut Ennianus populus agnosceret in novo carmine aliquid antiquitatis.* Sed jam verborum Senecæ piget. hæc tamen [18] & inepti & [19] insubidi hominis joca non præteribo. *Quidam sunt*, inquit, *tam magni sensus Q. Ennii, ut, licet scripti sint* [20] *inter hircosos, possint tamen inter* [21] *unguentatos placere.* &, quum reprehendisset versus quos suprà de Cethego posuimus, *Qui hujuscemodi*, inquit, *versus amant*,

ergo suada, vel quæ optima, vel quæ altissima insideat, & ad medullam usque penetret. Vide quoque Polit. Misc.

11. *Menelao Laconi*] Regi Lacedæmonis. De quo Homerus Iλ. γ. ϛίς. 213. & seqq. ita loquitur,

Ἤτοι μὲν Μενέλαος ἐπιτροχάδην
ἀγόρευε,
Παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως.
ἐπεὶ οὐ πολύμυθος
Οὐδ' ἀμαρτοεπής. Id est,

Certe quidem Menelaus succincte loquebatur.
Pauca quidem sed valde acute, neque erat multorum verborum,
Neque in verbis peccans - - -

12. *Suaviloquens jucunditas*] Ita nimirum Ennius quoque locutus est citante Cicerone in Bruto,

Additur orator Cornelius' suaviloquenti
Ore Cethegus Marcus' Tuditano collega.

Suaviloquentiam ibidem dixit Cicero.

13. *Alio in loco*] Lib. 5. de Repub. Lib. quoque 7. ad Atticum Epist. 19. *breviloquentem* se esse dixit.

14. *Illa*] Enniana.

15. *Lasciva*] Floridæ, cōptæ. Quintil. *Ne recentis hujus lasciviæ flosculis capti, voluptate quadam prava deliniantur.*

16. *Virgilius quoque noster*] Qui Ennium quoque imitatus est. Vide Macrob. lib. 6. Saturn. cap. 1. 2. & 3. & seqq. Seneca Virgilium cum laude citat Epist. 21. sine contemptu meminit Ep. 59. cum laude Ep. 95.

17. *Supra mensuram*] Sunt in Virgilio quidam versus hypermetri, & ἀκέφαλοι, quos si supervixisset emēdasset.

18. *Et*] Abest à C. Torn.

19. *Insubidi*] Aliter *insipidi*. Gellius etiam alibi *subidis* dixit, lib. 19. c. 12. & *insubidi* lib. 1. c. 2. Atque ita in membranis teste Carrione.

20. *Inter hircosos*] Male olentes, & veteres agresses Romanos.

21. *Unguentatos*] Delicatos & deliciis diffluentes.

22. *Liquat*

amant, [22] *liqueat tibi eosdem admirari & [23] Soterici lectos.* Dignus sanè Seneca videatur lectione ac studio adolescentium, qui honorem coloremque veteris orationis [24] Soterici lectis compararit, quasi minimæ scilicet gratiæ, & relictis jam contemtisque. audias tamen commemorari ac referri [25] pauca quædam quæ idem ipse Seneca bene dixerit. quale est illud, quod in hominem avarum & avidum & pecuniæ sitientem dixit. *Quid enim refert quantum habeas? multo illud plus est quod non habes.* bene hoc sanè, bene. sed adolescentium indolem non tam juvant quæ bene dicta sunt, quàm inficiunt quæ pessimè; multoque magis, si & plura [26] tanto quæ deteriora sunt, & quædam in his non [27] pro enthymemate aliquo rei parvæ ac simplicis, sed in re ancipite pro consilio dicuntur.

22. *Liqueat tibi*] Vett. Editt. *liceat sibi.*

23. *Soterici lectos*] Turnebus putat *Soterici lectos* vocatos ab artificis nomine, rudes, impolitos, inelegantes, antiquos. Sicuti Archiaci lecti ab Archia nomen acceperunt. Tales erant Tuberonis lecti lignei. vide Senec. Epist. 95. Val. Max. lib. 7. c. 5. Ciceronem pro Muræna.

24. *Soterici*] In principe Ven. Ed. legitur *Sotheri*, superius autem *Sotherici*.

25. *Pauca quædam*] Imo pleraque. Judicium hic tuum, Gelli, desidero.

26. *Tanto*] Vett. Editt. non habent hanc vocem. Sed ita legunt, *si & plura sint, quæ deteriora sunt.* C. Tornes. *multoque tanto magis.*

27. *Pro enthymemate*] Vett. Editt. legunt græce συθυμήματι, id est, *commentatione*, vel *commento*, ut Quintilianus interpretatur, quod mentis actio omnis atque sententia, enthymema nominetur.

CAP. III.

Lictoris *vocabulum qua ratione conceptum ortumque sit, & super eo diversa sententia Valgii Rufi & Tullii Ciceronis.*

[1] VAlgius Rufus in secundo librorum, quos inscripsit de rebus per epistolam quæsitis, [2] lictorem dicit à ligando

VAlgius Rufus] Citat eum Charisius, & Festus in *Secus*.

2. *Lictorem dicit à ligando appellatum esse*] Festus dictum putat à *ligandis fascibus*. Nonius quoque Gellium suo more sequitur, ostenditque morem antiquum ligandorum qui castigandi essent ex M. Tullio. Nonius ita loquitur: *Lictoris proprietatem à ligando dictam vetustas putat. Ita enim antiquitus carnificis*

gando appellatum esse. quod, quum magistratus P. R. virgis queimpiam verberari jussissent, crura ejus & manus ligari vincirique à viatore solita sint; isque, qui [3] ex collegio viatorum officium ligandi haberet, lictor sit appellatus: utiturque ad eam rem testimonio M. Tullii, verbaque ejus refert ex oratione, quæ dicta est pro C. Rabirio. [4] *Lictor*, inquit, *colliga manus*. Hæc ita Valgius. & nos sanè cum illo sentimus. sed [5] Tiro Tullius M. Ciceronis libertus *lictorem* vel [6] à *limo* vel à *licio* dictum scripsit. [7] *licio enim transverso*, [8] *quod limum appellatur, qui magistratibus*, inquit, *præministrabant cincti erant*. Si quis autem est, qui propterea putat probabilius esse, quod Tiro dixit, quoniam prima syllaba in lictore, sicuti in licio producta est, & in eo verbo, quod est ligo,

nificis officium fungebatur. Lipsius legit, *Isti enim a. c. o. fungebantur*. Antiquitus enim carnifices Romæ non fuere, sed eorum vicem præstabant lictores. cum Nonio quoque facit pleraque Grammaticorum pars. Lictores autem dicti à supino inusitato *lictum*. veteres enim dicebant, ligo, ligui, lictum, ut frico, fricui, frictum, plico, plicui, plictum.

3. *Ex collegio veatorum*] Ministri magistratibus erant lictores, viatores, accensi, scribæ, statores, præcones. Viatorum itaque hic generale vocabulum. Vide Lipsium lib. I. Elect. c. 23.

4. *Lictor, colliga manus*] Ita carmen hoc allegat quoque Livius lib. I. Apud Ciceronem, *I Lictor*.

5. *Tiro Tullius*] Vide supra p. 29.

6. *A limo*] Hoc ab hæsitante librario additum putat Mercerus in Nonium, quia postmodum, ubi iterum mentio fit Tironis, *licii* tantum, non *limi* meminit. Et absurdum ex primæ syllabæ similitudine *lictorem* appellatum. Vett. Editt. pro limo habent *lino*. Quo faciunt veteres Lucani glossæ: *lictor est, qui viam facit magistratibus in populo. Dictus à lino, quod album linum, propter insigne circa caput habebat.*

7. *Licio enim transverso*] Licium est proprie filum obliquum quo stamina utrinque ligantur. Ab hoc licio, quo ministri publici cincti erant, dicta *furta per lancem & licium*, ut alibi diximus.

8. *Quod limum appellatur*] Vett. Ed. corrupte habent *linium*. Isidorus: *Limus est cinctus, quem publici habent servi: ita dictus, quia transversas habet purpuras, & limas.* Iterum: *transversa omnia antiqui lima dicebant. Hinc & limus vocabulum accepit, cingulum quo servi publici cingebantur obliqua purpura.* Idem refert Aggenus Urbicus, *limum esse cingulum, ideo quod purpuram transversam habeat*. Ita scriptores Gromatici limitem in agris à *limo* sive transverso deducunt. Servius in Virgilii illud:

Velati lino, & verbena tempora vincti.

Ubi ait, *Caper & Hyginus, hoc loco dicunt lectionem esse corruptam. Nam Virgilium ita reliquisse confirmant, Velati limo. Limus autem est vestis, qua ab umbilico usque ad pedes teguntur pudibunda pomparum. Hæc autem vestis in extremo sui purpuram limam id est flexuosam habet, unde & nomen accepit. Nam obliquum limum dicimus.* Hinc etiam apud Arnobium lib. 4. *Limi Dii*, obliquitatum curatores dicuntur.

9. *A vi-*

ligo, correpta est: nihil ad rem istuc pertinet. nam sic ut à ligando lictor, & à legendo lector, & 9 à vivendo victor, & tuendo tutor, & struendo structor, productis quæ corripiebantur vocalibus dicta sunt.

9. *A vivendo victor*] Badius legit, *à vehendo vector. Vivo* alioqui longum. | Vett. primæ Editt. legunt, *à vincendo victor.* male.

CAP. IV.

Versus accepti ex Ennii septimo annalium, quibus depingitur finiturque ingenium, comitasque hominis minoris erga amicum superiorem.

DEscriptum definitumque est à Q. Ennio, in annali septimo, graphice admodum sciteque, sub historia 1 Gemini Servilii, 2 viri nobilis, quo ingenio, qua comitate, qua modestia, qua fide, qua linguæ parsimonia, qua loquendi opportunitate, quanta rerum antiquarum morumque veterum ac novorum scientia, quantaque servandi tuendique secreti religione, qualibus denique ad 3 mœniendas vitæ molestias fomentis, levamentis, solatiis, amicum esse conveniat hominis genere & fortuna superioris. Eos ego versus non minus frequenti assiduoque memoratu dignos puto, quàm philosophorum de officiis decreta. ad hoc color quidam vetustatis in his versibus tam reverendus est, suavitas tam 4 impromisca tamque à fuco omni remota est, ut, mea quidem sententia, pro antiquis sacratisque amicitiæ legibus observandi, tenendi, colendique sint. quapropter adscribendos eos existimavi, si quis jam statim desideraret:

Hacce

GEmini Servilii] Alba diruta hanc gentem à Tullo Romam transvectam, & in patriciorum ordinem allectam fuisse testantur Livius lib. I. & Dionys. Halyc. lib. 2. Præter varia cognomenta etiam hoc Gemini fuit.

2. *Viri nobilis*] Nam in nummis antiquis tam nobiles quam plebeiæ ejusdem nominis familiæ reperiuntur.

3. *Mœniendas*] Lege *minuendas* juxta principem Ven. Edit. & quæ illam sequuntur.

4. *Impromisca*] Aliter, *impromiscua*, id est, haud vulgaris.

¶. Hec

[5] *Haecce loquutus vocat,* [6] *qui cum bene sæpè libenter*
Mensam sermonesque suos rerumque suarum
Comiter impertit : [7] *magnam quum lassus diei*
Partem fuuisset, de summis rebus gerundis,
Consilio, [8] *indu foro lato, sanctoque senatu,*
Cui res audacter magnas parvasque jocumque
[9] *Eloqueretur,* [10] *cuncta malusque & quæ bona dictu*
Evomeret si qui vellet, tutoque locaret.
[11] *Quo cum multa volup, ac gaudia clamque palamque.*
[12] *Ingenium cui nulla malum sententia suadet*
[13] *Vt faceret* [14] *facinus* [15] *levis,* [16] *haud malus, doctus, fidelis,*
Suavis

5. *Haecce loquutus*] Ita princeps Veneta Edit. vulgo *Hac eloquutus.*

6. *Quicum*] Aliter, *quo quum.*

7. *Magnam quum lassus diei*] Justus Lipsius ita legit, *magna quum lassus diei parti fuuisset. lassus*, pro quo Vaticani quatuor habent *lapsus*. Muretus quoque in veteri libro diserte se *lassus* invenisse testatur. Princeps Veneta,

- - magna cum lapsa diei
Pars foret, è summis rebus, parvisque regundis
Parti fuisset : de parvis summisque gerendis.

Alteruter versus ὑποβολιμαῖος esse videtur. Nisi quis hic distingui arbitretur *res regundas*, & *gerendas*. Badius legit,

- - magna cum lapsa dies jam
Parte fuisset, de summis parvisque gerendis.

Turneb. hic legit, *de summis rebus secundis*. Lipsius legit *parti* pro *parte* more antiquo, *fuuisset* pro *fuisset*, geminatione literæ productũ, ut *habuuerit fuuerit* apud Plautum, *fluuida* apud Lucretium, *luuit* apud Lucilium. Non improbat tamen Lipsius propositam hic in textu lectionem. Ego hanc quoque lectionem non rejiciendam arbitror,

- - magna cum lapsa dies jam
Parte foret, summis rebus parvisque gerundis.

8. *Indu foro*] In foro ἀρχαικῶς metri causa, ita Lucretius *indugredi*, pro *ingredi*, *induperator* apud Juvenalem pro *imperator*.

9. *Eloqueretur*] Sic libri antiqui habebant. Vulgo, *eloqueret*, quod tamen etiam in principe Ven. Ed. reperitur.

10. *Cuncta*] Aliter, *tincta malisque.* Veneta : *quæ sincta malis.*

11. *Quo cum multa volup*] Lipsius juxta Vaticanos libros legit, *Qui cum multa volutat g.* Sed vulgatam tamen lectionem non rejicit. *Volup* κατ' ἀποκοπὴν pro *volupe*, atque ita eliso *e* versus constat. *Volupe* autem pro *voluptate* ponitur. Vocabulo *volup* etiam utitur Plautus Asinaria Act. 5. sc. 3. *Hem senex si quid clam uxore sua animo fuit volup.* Antiqui quoque *facul* pro *facile* dicebant.

12. *Ingenium*] Id est, tale erat. Lipsius legit, *Ingenio*, vel *ingenuo.*

13. *Vt faceret facinus*] Vulgo hi versus ita legebantur,

Vt faceret facinus, lenis, tamen haud malus, idem
Doctus, fidelis, suavis, homo facundus, suoque

Conten-

Suavis homo, 17 *facundus, suo contentus, beatus,*
18 *Scitus, secunda loquens in tempore, commodus,* 19 *verbûm*
Paucûm, multa tenens antiqua sepulta, vetustas
Quæ facit, & mores veteresque novosque tenentem.
20 *Multarum veterum* 21 *legum Divumque hominumque*
Prudentem; 22 *qui dicta loquive tacereve posset,*
Hunc inter pugnas compellat 23 *Servilius sic.*

24 L. Ælium Stilonem dicere solitum ferunt Q. Ennium de semet-

Contentus, scitus atque beatus, secunda loquens in
Tempore, commodus, & verborum vir paucorum.
Multa tenens antiqua, sepulta & sæpe vetustas,
Quæ facit & mores veteresque novosque tenentem.

Hos versus turpiter palantes ita ad ordines retraxit Lipsius auctoribus libris,

Vt faceret facinus levis aut malus: doctus, fidelis, (*beatus,*
Suavis homo, facundus, suo contentus,
Scitus, secunda loquens in tempore, commodus, verbûm
Paucûm, multa tenens antiqua, sepulta, vetusta:
Quæ faciunt mores veteresque novosque tenentem.

Dicit autem Lipsius in libris, quibus ille usus est omnia solutæ orationis more præscripta fuisse, eo tamen verborum ordine, quem religiose servaverit. Pro illo tantum quod in libris habebatur *verborum paucorum*, ut versus constaret, restituit *verbum paucum.* Ex conjectura quoque pro *Quæ facit*, idem scripsit, *Quæ faciunt.* In hac editione servavimus, *vetustas Quæ facit.* Sensu bono. Atque ita quoque legit Turnebus auctore antiquo lib. 38. Adv. c. 23. Vulgati pro arbitrio additis, ademptis, inculcatis vocibus sic turbant, ut versuum illorum, nec pes, nec caput appareat. *Lipsius* lib. 2. Elect. cap. 22.

14. *Facinus*] Malum, quia & bonum dicitur.

15. *Levis*] Inconstans.

16. *Haud malus*] Lipsius, *aut malus.*

17. *Facundus*] In his omnibus litera *s* vim amittit. vide Priscianum lib. & Diomed. lib. I.

18. *Scitus*] Badius qui vulgatum versum retinet, putat hic non tantum *s* absumi, sed sequente vocali totam syllabam. Ita in Virg. versibus quos tamen mutaverunt,

- - molli suffultus hyacyntho,

& in illo versu,

Inter se coiisse viros & decernere ferro.

ubi Seneca legit, *cernere.* Alibi, *Hic specus horrendus, & sævi spiracula Ditis,* ubi Servius legit, *horrendum.*

19. *Verbûm paucûm*] Pro vulgato, *verborum paucorum.* cujus generis multa Cicero in Oratore commemorat.

20. *Multarum*] Ita Lipsius emendat, vulgo *multorum.*

21. *Legum*] Vett. Editt. *legis*, & tum legendum, *multorum.*

22. *Qui dicta*] Ita Lipsius. Vett. Ed. *qui multa.*

23. *Servilius*] In antiquis tamen marmoribus legitur *Serveilius.* Ita apud Silium Italicum sæpe produci reperies. Etiam Claudianus lib. I. in Eutropium hoc versu:

Indomitos curru Servilius egit Isauros.

Corruptum igitur magistellorum imperitia putat Douza ad Lucilium, atque ita restituendum,

24. *L. Ælium*] T. Cod. Torn. & Gifanii. etiam Veneta, quæ corrupte legit *Scillonem.*

ſemetipſo hæc ſcripſiſſe; picturamque iſtam morum & ingenii ipſius Ennii factam eſſe.

CAP. V.

Sermo Tauri philoſophi de modo atque ratione tolerandi doloris ſecundum Stoicorum decreta.

QUum [1] Delphos [2] ad Pythia conventumque totius fermè Græciæ viſendum philoſophus [3] Taurus iret; noſque ei comites eſſemus; inque eo itinere [4] Lebadiam veniſſemus, quod eſt oppidum [5] antiquum in terra Bœotia: affertur ibi ad Taurum, amicum ejus quempiam nobilem in Stoica diſciplina philoſophum ægra valetudine oppreſſum decumbere. tunc omiſſo itinere, [6] quod alioquin maturandum erat, & relictis vehiculis, pergit eum properè [7] videre; noſque de more quem in locum cumque iret ſequuti ſumus. & ubi ad ædes, in quîs ille ægrotus erat, perveni-

DElphos] Phocidis urbem, ubi celeberrimum illud Apollinis Oraculum, de quo vide Pauſaniam, Strabonem lib. 9. Diodorum Siculum lib. 16. qui originem quoque Delphici Oraculi deſcribit. Gentiles ſpiritui terræ fatidico poteſtatem hanc tribuebant, quo vetuſtate abolito deſiiſſe Oraculum voluit Plutarchus de Defect. Orac. quod jam multo ante Cicero dixerat lib. 2. de Divin. Dio auctor eſt ſolutum illud fuiſſe Oraculum hominibus ad hiatum jugulatis, unde ſacer prodibat ſpiritus. Sed adventu Chriſti abolita Oracula. Quod Porphyrius graviter queritur apud Euſebium lib. 5. de Præpar. Euangel.

2. *Ad Pythia*] Quæ in honorem Apollinis Pythii inſtituta, quem fingunt Mythologi Serpentem Pythonem intermiſſe. Strabo lib. 9. Sceleratum hominem fuiſſe cognomento Draconem autumat. פתן *feten* ſerpentem Hebræis denotat. A quo forſan Python appellatus eſt. Macrobius & Plutarchus in Problem. hæc phyſice interpretantur, qui conſulendi ſunt. Victores in his ludis lauru donabantur. Lucianus tamen lib. de Gymnaſiis μῆλα τῶ ἱερῶν τῶ Ἀπόλλωνος præmium fuiſſe docet. Atque etiam Archias in Epig. εἰς τοὺς τέσσαρας ἀγῶνας. Sed Brodæus per μῆλα intelligit Delphicam laurum, quæ maximis baccis pomorum inſtar atque è viridi rubentibus eſſet.

3. *Taurus*] De quo alibi dictum eſt.

4. *Lebadiam*] Eſt hæc urbs Bœotiæ non procul à Chæronea, & Orchomeno. Meminit Pauſanias, Ptolemæus, Plinius.

5. *Antiquum*] Vett. Editt. *Atticum*, male.

6. *Quod alioquin*] Ita Stephanus princeps Ven. Editt. *quod alio*. Badius *quo alio*. *quo* ſcilicet itinere.

7. *Videre*] Forte *viſere*.

8. *Alvi*]

venimus; videmus hominem doloribus cruciatibusque [8] alvi, quod [9] Græci colon dicunt, & febri simul [10] adrapida afflictari; gemitusque ex eo compressos erumpere; spiritusque & anhelitus è pectore ejus evadere, non dolorem magis indicantes, quàm pugnam adversum dolorem. post deinde quum Taurus & medicos accersisset, colloqutusque de facienda medela esset; & eum ipsum ad retinendam patientiam testimonio tolerantiæ, quam videbat, perhibito stabilisset; egressique [11] inde ad vehicula & ad comites rediremus: Vidistis, inquit Taurus, non sanè jucundum spectaculum, sed cognitu tamen utile, congredientes compugnantesque philosophum & dolorem. faciebat vis illa & natura morbi, quod erat suum, distractionem cruciatumque membrorum; faciebat contrà ratio & natura animi, quod erat æquè suum: perpetiebatur & cohibebat coërcebatque intra sese violentias effrenati doloris. nullos ejulatus, nullas complorationes, ne ullas quidem voces indecoras edebat: signa tamen quædam, sicut vidistis, exsistebant virtutis & corporis de possessione hominis pugnantium. Tum è sectatoribus Tauri juvenis in disciplinis philosophiæ non ignavus, Si tanta, inquit, doloris acerbitas est, ut contra voluntatem contraque judicium animi nitatur, invitumque hominem cogat ad gemendum confitendumque de malo morbi sævientis, cur dolor apud Stoïcos indifferens esse dicitur, non malum? cur deinde aut Stoïcus homo cogi aliquid potest, aut dolor cogere, quum & do-

8. *Alvi*] Ita Carrio & Stephanus: vulgo *allabi*.

9. *Græci colon dicunt*] Κῶλον Græcis intestinum crassum, morbus autem gravissimusque dolor κωλικὴ ὀδύνη appellatur. Quædam Editt. hic legunt χωλὸν forsan χόλον, qui bilem quoque denotat qua jecur intumescit & accenditur. χολὰς quoque Hesychio intestinum dicitur. Forsan itaque hic morbus ex bilis effervescentia fuit. Forsan χολικὴ legendum, ut Galenus lib. I. de Loc. Aff.

10. *Adrapida*] Aliter *rapida*. Forsan *arida*.

11. *Inde*] Ita C. Torn. Aliter, *deinde*.

 12. *Stoi-*

& dolorem Stoïci nihil cogere, & ſapientem nihil cogi poſſe dicant? Ad ea Taurus vultu jam propemodum lætiore, (delectatus enim videbatur illecebra quæſtionis:) Si jam amicus, inquit, hic noſter meliùs valeret, gemitus ejuſmodi neceſſarios à calumnia defendiſſet, & hanc, opinor, tibi quæſtionem diſſolviſſet: me autem ſcis cum Stoïcis non bene convenire, vel cum [12] Stoïca potiùs diſciplina. eſt enim [13] pleraque & ſibi & nobis incongruens: ſicut libro, quem ſuper ea re compoſuimus, declaratur. ſed, ut tibi à me mos geratur, dicam ego indoctiùs, ut ajunt, [14] & apertiùs; quæ fuiſſe dicturum puto [15] ſinuoſiùs atque ſolertiùs ſi quis nunc adeſſet Stoïcorum. (noſti enim, credo, verbum illud vetus & pervulgatum, [16] ἀμαθέστερόν πως εἰπὲ, καὶ σαφέστερον [17] λέγε.) atque hinc exorſus de dolore atque de gemitu Stoïci ægrotantis ita diſſeruit. Natura, inquit, omnium rerum, quæ nos genuit, induit nobis [18] inolevitque in ipſis ſtatim principiis, quibus nati ſumus, amorem noſtri & caritatem: ita prorſus ut nihil quicquam eſſet carius [19] penſiuſque nobis, quàm noſmetipſi. atque hoc eſſe

12. *Stoica potius diſciplina*] Abeſt à Cod. Torn. forſan legendum *Stoa*. Ita poſtea, *Ex eadem porticu*.

13. *Pleraque & ſibi & nobis incongruens*] Vide lib. Plutarchi περὶ Στωϊκῶν ἐναντιῶν. & lib. ὅτι παραδοξότερα οἱ Στωϊκοὶ τῶν ποιητῶν λέγουσι. Vide quoque Paradoxa Ciceronis, & Lipſii Stoicam philoſophiam lib. 3.

14. *Et apertius*] Stephanus poſt hæc verba parentheſin facit, & ponit hæc verba *noſti enim &c.* Et tum clauſa parentheſi ſcribit, *quæ fuiſſe dicturum puto*. Ita enim apta membrorum junctura erit: quæ non eſſet, ſi facta illius ſinuoſitatis Stoici ſermonis mentione, ſubjungeret, quod illam improbat, & illi repugnat proverbium. Ita *Stephan.*

15. *Sinuoſius*] Involutius, ſubtilius ex Stoicæ diſciplinæ intimis penetralibus.

16. Ἀμαθέστερον] Id eſt, *Indoctius quodammodo loquere, ſed apertius.*

17. Λέγε] Omitti poteſt hoc verbum, ſicuti apud Ariſtophanem ἐν Βατράχοις Act. 5. ſc. 4. ubi Dionyſius Æſchylum & Euripidem inter ſe committit. atque Euripidi dicit,

Ἀμαθέστερόν πως εἰπὲ, καὶ σαφέστερον.

Atque ex hoc loco parœmia illa nata videtur. Scholiaſtes tamen dicit ab Ariſtophane hoc dictum fuiſſe juxta proverbium, σαφέστερόν μοι κ' ἀμαθέστερον φράσον. Quod in idem incidit. Originem hujus proverbii nimis longe petit Eraſmus.

18. *Inolevitque*] Inſevit.

19. *Penſiuſque*] Magis æſtimatum, precio-

esse fundamentum rata est conservandæ hominum perpetuitatis, si unusquisque nostrum, simul atque editus in lucem foret, harum prius rerum sensum affectionemque caperet, quæ à veteribus philosophis [20] τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν appellata sunt; ut omnibus scilicet corporis sui commodis gauderet, ab incommodis omnibus abhorreret. postea per incrementa ætatis exorta è seminibus suis ratio est & utendi consilii reputatio, & honestatis utilitatisque veræ contemplatio subtiliorque & [21] exploratior commodorum delectus: atque ita præ cæteris omnibus enituit & præfulsit decori & honesti dignitas? ac, si ei retinendæ obtinendæve incommodum extrinsecus aliquod obstaret, contemtum est. neque aliud esse verè & simpliciter bonum nisi honestum, aliud quicquam malum nisi quod turpe esset, existimatum est. reliqua omnia, quæ in medio forent, ac neque honesta essent neque turpia, neque bona esse neque mala decretum est. productiones tamen & [22] relationes suis quæque momentis distinctæ divisæque sunt, quæ [23] προηγούμενα καὶ ἀποπροηγούμενα ipsi vocant, propterea

pretiosius. Quia quæ maximi facimus, sæpe nobis pensa sunt.

20. Τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν] i. e. *prima secundum naturam.* Quibus præcipua & potissima intelliguntur. Hinc Chrysippus apud Lucianum interrogatus, quid facturus esset, si ad summum virtutis fastigium pervenisset, respondet, περὶ τὰ πρῶτα φύσιν καταγηράσομαι.

21. *Exploratior*] Stephanus legit, *exploratio.*

22. *Relationes*) H. Stephanus legebat *rejectiones*, vel *remotiones.*

23. Προηγούμενα] *Primaria* vel *præcipua, & minus præcipua, secundaria.* Vocantur hæc apud Laërtium, & Stobæum προηγμένα, & ἀποπροηγμένα, Cicero vocat *producta*, sive *promota*, vel juxta sensũ *præposita*, sive *præcipua*; alia *rejecta*, quæ minoris pretii. Apposite Laërtius προηγμένα appellat, τὰ ἀξίαν ἔχοντα, ἀποπροηγμένα τὰ ἀναξίαν, id est, *producta sunt, quæ æstimationem, rejecta quæ non habent.* Vide supra p. 10. & p. 469. Προηγμένα itaque & ἀποπροηγμένα reponenda hic sunt. Quid sit προηγμένον Cicero lib. 3. de Fin. ita ostendit, *Vt enim*, inquit, *nemo dicit in regia, regem ipsum quasi productum esse ad dignitatem* (*id enim est* προηγμένον, *sed eos, qui in aliquo honore sint, quorum ordo proxime accedit, ut secundus sit ad regium principatum: sic in vita, non ea quæ primario loco sunt, sed ea quæ secundum locum obtinent,* προηγμένα *id est producta nominentur.* Addit quoque illis: *Quæ vel ita appellemus* (*id erit verbum è verbo*) *vel promota: velut illa, remota. Vel* (*ut*

pterea voluptas quoque & dolor, quod ad finem ipsum bene beatéque vivendi pertinet, & in mediis relicta, & neque in bonis neque in malis judicata sunt. Sed enim quoniam his primis sensibus doloris voluptatisque, ante consilii & rationis exortum, recens natus homo imbutus est; & voluptati [24] quidem natura conciliatus, à dolore autem quasi [25] ab gravi quodam inimico abjunctus alienatusque est: iccirco affectiones istas primitus penitusque inditas ratio pòst addita convellere [26] ab stirpe atque exstinguere vix potest. pugnat autem cum his semper: [27] exsultantis eas opprimit obteritque, & parere sibi atque obedire cogit. itaque vidistis philosophum ratione decreti sui nixum cum petulantia morbi dolorisque [28] exsultantia colluctantem, nihil cedentem, nihil confitentem, neque, ut plerique dolentes solent: [29] hejulantem atque lamentantem, ac miserum sese & infelicem appellantem, sed acres tantum anhelitus & robustos gemitus edentem, signa atque indicia non victi neque oppressi à dolore, sed vincere eum atque opprimere enitentis. sed haud scio, inquit, an dicat aliquis ipsum illud quòd pugnat, quòd gemit, si malum dolor non est, cur necesse est gemere & pugnare? quia enim omnia, quæ non sunt mala, molestia quoque omni non carent; sed sunt pleraque noxa quidem magna & pernicie privata, quia non sunt turpia; contra naturæ tamen mansuetudinem lenitatemque opposita sunt, & infesta, per [30] obscuram quandam

(ut dudum diximus) præposita, vel præcipua: & illa, rejecta. Re enim intellecta, in verborum usum faciles esse debemus. Quoniam autem omne quod est bonum, primum locum tenere dicimus, necesse est nec bonum esse nec malum hoc quod præpositum vel præcipuum appellamus. Quæ postrema cum Gellianis conveniunt. Vide quoq; S. Empiricum 3. Hypotyp. 24. & Lucianum ἐν Βίων πρᾶσ.

24. *Quidem*] Vett. Edit. *quidam*.

25. *Ab gravi*] Vet. Ed. *à gravi*.

26. *Ab stirpe*] Ita inquit Stephanus antiquos Codices habere. An Mss. intelligat nescio. Certe omnes Vett. Ed. habent *obstirpare*. Forsan legendum *extirpare*. In margine tamen mei Cod. ita Ms. legi adnotatur.

27. *Exsultantis*] Cod. Torn. *& exultantes*.

28. *Exsultantia*] Violenta eruptione.

29. *Hejulantem*] Aliter, *ejulantem*.

30. *Obscuram*] Cod. Torn. *inobscuram*.

31. *Cun-*

dam & necessariam ipsius naturæ consequentiam. hæc ergo vir sapiens tolerare & 31 cunctari potest; non admittere omnino in sensum sui non potest. 32 ἀναλγησία enim atque 33 ἀπάθεια non meo tantùm, inquit, 34 sed quorumdam etiam ex eadem porticu prudentiorum hominum, sicuti 35 Panætii gravis atque docti viri judicio improbata abjectaque est. Sed cur contra voluntatem suam gemitus facere cogitur philosophus Stoïcus, quem nihil cogi posse dicunt? nihil sanè potest cogi vir sapiens, quum est rationi obtinendæ locus. quum verò natura cogit, ratio quoque à natura data cogitur. quære etiam, si videtur, cur alicujus manu ob oculos suos repentè agitata invitus conniveat; cur fulgente cœlo à luminis jactu non sua sponte & caput & oculos declinet; cur tonitru vehementius facto sensim pave-

31. *Cunctari*] Morari, expectare dum desævierint. Vett. Editt. legunt *contari*. Utroque modo scribi hanc vocem testatur Donatus in Hec. act. 1. sc. 2. Uti & Verrius apud Festum. Quod tamen Festus improbat, qui ita loquitur: *Percunctatio pro interrogatione dicta videtur ex nautico usu, qui conto pertentant cognoscuntq; navigantes aquæ altitudinem. Ob quam causam ait Verrius etiam secundam Syllabam per O solere scribi. Mihi id falsum videtur, nam est illa percunctatio, quod is, qui curiose quid interrogat, per cunctas res it; ut recte per u literam scribatur.* Quod de *percunctari* hic dicitur, idem de *cunctari* dicendum.

32. Ἀναλγησία] Id est, *indolentia.* Vide quæ de dolorum & cruciatuum patientia apud Stoicos, diximus p. 7.

33. Ἀπάθεια] Id est, *affectuum vacuitas.*

34. *Sed quorundam etiam*] Audi Senecam Ep. 57. *Quædam sunt, quæ nulla virtus effugere potest. Admonet illam natura mortalitatis suæ. Itaque & vultum adducet ad tristitiam, & inhorrescet ad subita, & caligabit si vastam altitudinem in crepidine ejus constitutus despexerit. Non est hic timor, sed naturalis affectio inexpugnabilis Rationi.* Et alibi juxta Stoicorum sententiam Epist. 71. *Non educo sapientem ex hominum numero, nec dolores ab illo sicuti ab aliqua rupe nullum sensum admittente submoveo. Memini ex duabus partibus illum esse compositum. Altera est irrationalis: hæc mordetur, uritur, dolet. Altera rationalis: hæc inconcussas opiniones habet, intrepida & indomita.* Affectus proprie Stoicis erant excursiones cum impetu, sive ὁρμῇ. Ubi intra modum erant, non affectus, sed præludia illorum. Quæ exuere non est hominis. Vide Auctorem nostrum lib. 19. c. 1.

35. *Panætii*] Cujus meminit quoque summa cum laude Gellius noster lib. 13. c. 26. Fuit patriâ Rhodius Mallotis Grammatici discipulus, teste Strabone lib. 14. Hujus libros de officiis vel potius περὶ καθήκοντος, quales etiam ante eum Cleanthes & Chrysippus scripserat, imitatus est Cicero, qui in Lucullo *Stoicorum prope princeps* dicitur.

pavescat; cur [36] sternumentis quatiatur; cur aut in ardoribus solis æstuet, aut in pruinis immanibus obrigescat. Hæc etenim, & pleraque alia non voluntas nec consilium nec ratio moderatur; sed naturæ necessitatisque decreta sunt. fortitudo autem non ea est, quæ contra naturam, monstri vicem, nititur, ultraque modum ejus egreditur, [37] aut stupore animi aut immanitate aut quadam misera & necessaria in perpetiendis doloribus exercitatione: qualem fuisse accepimus ferum quemdam [38] in ludo Cæsaris gladiatorem; qui, quum vulnera ejus [39] à medicis [40] exsicabantur, ridere solitus fuit: sed ea vera & proba fortitudo est, quam majores nostri scientiam esse dixerunt rerum tolerandarum & non tolerandarum. per quod apparet esse quædam intolerabilia, quibus fortes viri aut obeundis abhorreant, aut sustinendis. Quum hæc Taurus dixisset, videreturque in eamdem rem plura etiam dicturus, perventum est ad vehicula, & conscendimus.

CAP.

36. *Sternumentis*] Vet. Ed. *sternutamentis*.

37. *Aut stupore animi aut immanitate*] Hanc diversitatem Apathiæ ostendit Laërtius, cum dicit: φασὶ δὲ καὶ ἀπαθῆ εἶναι τὸν σοφὸν, διὰ τὸ ἀνέμπτωτον εἶναι. εἶναι δὲ καὶ ἄλλον ἀπαθῆ τὸν φαῦλον, ἐν ἴσῳ λεγόμενον τῷ σκληρῷ καὶ ἀτρέπτῳ. Id est: *Ajunt vero* (Stoici) *affectuum expertem esse sapientem, ideo quia est stabilis & à lapsu remotus. Ajunt & stultum esse apathem, quod valet, ac si dicas, durum atque immobilem.*

38. *In ludo Cæsaris*] In quo Cæsaris gladiatores exercebantur, & alebantur, quibus præerant præfecti & lanistæ. Tales quoque alii ludi complures. P. Victor & marmora prisca meminerunt *Ludi Gallici, Dacici, Magni, Mamertini, Matutini.*

39. *A medicis*] Singulis ludis erant medici, partim ut valetudinem curarent, partim ut vulnera sanarent. Chirurgos tamen hic, qui medicorum nomine apud antiquos veniunt, intelligere videtur.

40. *Exsicabuntur*] Vett. Editt. habent, *exsecabantur*, alia *exiccabantur*.

De

CAP. VI.

[1] *De ænigmate.*

QUæ Græci dicunt ænigmata, hoc genus quidam è nostris veteribus [2] ſirpos appellaverunt: quale eſt quod nuper invenimus per herclè antiquum, perque lepidum, tribus verſibus ſenariis compoſitum ænigma: quod reliquimus inenarratum, ut legentium conjecturas inquirendo acueremus. Verſus tres hi ſunt:

[3] Semel minuſne, an bis [4] minus, non ſat ſcio:
An utrumque eorum, ut quondam audivi [5] dicier,
[6] Iovi ipſi regi noluit concedere.

Hoc

DE *ænigmate*] Ita Carrio emendavit. Vett. Editt. legunt: *Quod Græci ænigma dicunt, Latini antiqui autores ſcirpos appellarunt.*

2. *Sirpos appellaverunt*] *Scirpus* vel *ſirpus* ænigma hic denotat, & nomen accepit non à *ſirpo* junco enodi, ſed à naſſa piſcatoria ex ſcirpis contexta. Poteſt tamen per ſirpum intelligi omne πλέγμα ex junctis viminibus contextum. Crinitus lib. 9. c. ult. hic legebat *ſcrupos*, ſed hic locum habere non poteſt, cum *ſcrupus* & *ſcrupulus* proprie lapillum denotat, qui pedem offendit, metaphorice quicquid animo moleſtum eſt, quibus omnibus ænigmatis vox non reſpondet.

3. *Semel minuſne*] Intelligit terminum, qui Iovi, ut cæteri Dii, cedere noluit cum Capitolium exaugurraretur. Ovid. lib. 2. Faſtor.

Quid? nova cum fierent Capitolia, nempe Deorum
Cuncta Iovi ceſſit turba, locumq; dedit.
Terminus (ut memorant Veteres) inventus in æde
Reſtitit: & magno cum Iove templa tenet.
Nunc quoque ſe ſupra ne quid niſi ſidera cernat,
Exiguum templi tecta foramen habent.

Locus quoque luculentus eſt apud Lactantium lib. I. de falſ. Religion. cap. 20. *Quid qui lapidem colunt informem, atque rudem cui nomen eſt Terminus? Hic eſt, quem pro Iove Saturnus dicitur devoraſſe: nec immerito illi honos tribuitur. Nam cum Tarquinius Capitolium facere vellet; eoque in loco multorum Deorum ſacella eſſent: conſuluit eos per auguria; utrum Iovi cedere, & cedentibus cæteris, ſolus terminus manſit. Unde illum Poëta* Capitoli immobile ſaxum *vocat. Iam ex hoc ipſo quam magnus Iupiter invenitur, cui non ceſſit lapis, ea fortaſſe fiducia, quod illum de paternis faucibus liberaverat. Facto itaque Capitolio ſupra ipſum Terminum foramen eſt in tecto relictum: ut, quia non ceſſerat; libero cœlo frueretur. quo ne ipſi quidem fruebantur, qui lapidem frui putaverunt. Et huic ergo publice ſupplicatur, quaſi cuſtodi finium Deo: qui non tantum lapis, ſed etiam ſtipes interdum eſt.* Auguſtinus de Civ. Dei lib. 4. c. 23. ſcribit tres Deos Jovi cedere noluiſſe *Terminum, Martem, & Iuventam.* Vide Liv. lib. I. Huic Deo nihil primo animatum offerrebatur, ſed ſola liba, pultes, & primitiæ frugum, ut teſtatur Plutarchus in Vita Numæ, & capite 14. Probl. Rom. Sed poſtmodum etiam animata cæſa hoſtia

Hoc qui nolet diutius apud ſeſe quærere, inveniet quid ſit in M. Varronis de ſermone Latino ad Marcellum 7 libro ſecundo.

oblata ſunt, ut ex Ovidio lib. 2. Faſtor. conſtat. Vide de Termini ſacris Juſtum Rycquium de Capitol. Rom. cap. 14. VII. Kalendas Martias erant feſta Terminalia. Sacra autem præter alia loca acta in via Laurentina intra quintum & ſextum ab Urbe lapidem, quo illi eſſent antiqui agri Romani fines, ut teſtatur Strabo lib 5. Locus ita ſe habet: μεταξὺ γοῦν τοῦ πέμπτου καὶ τοῦ ἕκτου λίθου τῶν τὰ μίλια διασημαινόντων τῆς ῥώμης καλεῖται τόπος Φῆστοι. τοῦτον δ' ὅριον ἀποφαίνουσι τῆς τότε ῥωμαίων γῆς. οἵ θ' ἱερομνήμονες θυσίαν ἐπιτελοῦσιν, ἐνταῦθά τε καὶ ἐν ἄλλοις τόποις πλείοσιν, ὡς ὁρίοις αὐθημερὸν, ἣν καλοῦσιν, Ἀμβαρουΐαν. Id eſt, *Sane inter quintum & ſextum ab Vrbe lapidem locus eſt Feſti: hunc tradunt eo tempore finem agri Romani fuiſſe, & hodieque ibi aliiſque in locis, qui limites ſint, ſacerdotes ſacrificium peragunt, quod appellatur Ambarvalia.* Ovidius lib. 2. Faſtor. tertium ab urbe lapidem fuiſſe dicit. Barthius Adv. lib. 16. c. 22. hos verſus ita legebat:

Semel minus? Non. Biſminus? non. Sat ſcio.
An utrumque? verum; ut quondam audivi dicier,
Iovi ipſi regi noluit concedere.

Ita & trimetri ſua ſibi conſtant lege, & acumen repetitis interrogatiunculis. Alioquin frigidum reſponſum. Poteſt tamen ita intelligi, ut ſemel, bis, imo ter Iovi minus ſit, & noluerit tamen Iovi cedere.

4. *Minus*] Additur in aliis, *ſit.*

5. *Dicier*] Vett. Editt. hic habent *ipſi.*

6. *Iovi ipſi*] Vett. Edd. habent *Dicier Iovi.*

7. *Libro ſecundo*] Ex his libris ad Marcellum citant quædam Soſipater, Chariſius, alii.

CAP. VII.

Quam ob cauſam Cn. Dolabella proconſul ream mulierem veneficii conſitentemque ad Areopagitas rejecerit.

AD Cn. Dolabellam proconſulari imperio provinciam Aſiam obtinentem deducta mulier Smyrnæa eſt. eadem mulier virum & filium eodem tempore venenis clàm datis [1] vita interfecerat: atque id feciſſe ſe confitebatur: dicebatque habuiſſe ſe faciendi cauſam, quoniam idem illi maritus & filius alterum filium mulieris ex viro priore genitum adoleſcentem optimum & innocentiſſimum

VIta interfecerat] Vita privaverat, ita Plautus quoque loquitur in Trucul. Act. 2. Sc. c. 6. ℣ſ. 37.

Salve, qui me interfeciſti pene vita & lumine.

tissimum exceptum insidiis occidissent. idque ita esse factum controversia non erat. Dolabella [2] retulit ad consilium. nemo quisquam ex consilio sententiam ferre in causa tam ancipiti audebat; quòd confessum veneficium, quo maritus & filius necati forent, non admittendum impœnitum videbatur, & digna tamen pœna in homines sceleratos vindicatum fuisset. Dolabella eam rem Athenas [3] ad Areopagitas, ut ad judices graviores exercitatioresque, rejecit. Areopagitæ cognita causa accusatorem mulieris, & ipsam, quæ accusabatur, centesimo anno adesse jusserunt. sic neque absolutum mulieris veneficium est, quod per leges non licuit; neque nocens damnata pœnitaque, quæ

2. *Retulit ad consilium*] Valerius Maximus lib. 8. cap. de Publ. Iudic. nihil de concilio refert, sed Dolabellam neque punire neque absolvere sustinuisse.

3. *Ad Areopagitas*] Areopagitæ judicium exercebant de capitalibus criminibus. Laudat Plutarchus in Solone hunc conventum, tanquam ἐπίσκοπον πάντων, καὶ φύλακα τῶν νόμων. Quod & Cicero lib. 1. de Officiis affirmat. Isocrates in Areopagitico scripsit eosdem ἐπιμελητὰς εὐκοσμίας, tanquam censores publicos. In hoc collegio antequam actio intenderetur, cogebatur actor & reus gravissimo juramento se obstringere, & bis inde causam orare. Scabella erant duo argentea, unum contumeliæ, alterum impudentiæ, in quibus rei & actores insidebant teste Pausania lib. 1. Judices noctu (ut Lucianus ait) & sub dio summo cum silentio audiebant causas, adempta affectuum conciliandorum potestate, ἄνευ προοιμίων καὶ παθῶν, ne à vero judicum animus deflecteret, ut est apud Hermogenem. Sententiæ ferebantur per calculos dissimiles ab ara desumptos, qui tacite in sitellam immittebantur. Hoc celeberrimum collegium non à Solone constitutum fuisse, ut Cicero lib. 1. de Officiis, & Plutarchus etsi dubitanter voluit, Aristotel. lib. 2. Polit. ostendit. Quinetiam abunde hoc demonstrat Lex Solonis, quæ citante Plutarcho, ita se habet: Ἀτίμων ὅσοι ἄτιμοι ἦσαν πρὶν ἢ Σόλωνα ἄρξαι, ἐπιτίμους εἶναι, πλὴν ὅσοι ἐξ Ἀρείου πάγου, ἢ ὅσοι ἐκ τῶν Ἐφετῶν, ἢ ἐκ πρυτανείου καταδικασθέντες ὑπὸ τῶν βασιλέων ἐπὶ φόνῳ ἢ σφαγαῖσιν, ἢ ἐπὶ τυραννίδι ἔφυγον, ὅτε θεσμὸς ἐφάνη ὅδε. Id est, *Quicunque infamia notati erant ante Solonis magistratum eis honores capere liceat, præterquam qui ab Areopago, aut ab Ephetis, aut in prytanæo homicidii aut jugulationum, aut appetitæ tyrannidis damnati à regibus exulabant, tum cum ea lex est lata.* Ex quibus verbis etiam videri ante Solonem constitutum hunc magistratum Plutarchus innuit. Solon itaque potius videtur hoc collegium in melius redegisse, firmiusque effecisse. Vide quoque *Meursium* de Areopago.

4. *Quæ digna venia fuit*] Nequaquam. Potuit enim ad magistratum deferre crimen mariti & filii, ut juste à magistratu punirentur. Neque enim mulieris erat privatam vindictam sumere.

5. *Maxi-*

4 quæ digna venia fuit. Scripta hæc historia est in libro Valerii 5 Maximi factorum & dictorum memorabilium 6 octavo.

5. *Maximi*] In quodam Ms. *Maximi* non habetur.

6. *Octavo*] Cod. Torn. *nono.* male. Libro hodie octavo cap. 3. invenitur.

CAP. VIII.

Reditiones in gratiam nobilium virorum memoratu digna.

1 P. Africanus superior & Tib. Gracchus, Tib. & C. Gracchorum pater, rerum gestarum magnitudine, honorum atque vitæ dignitate illustres viri dissenserunt sæpenumerò de republica; & ea, sive qua alia re, non amici fuerunt. ea simultas quum diu mansisset, & solemni die 2 Jovi libaretur, atque ob id sacrificium senatus in Capitolio epularetur; fors fuit, ut apud eamdem mensam duo illi junctim locarentut. tum, quasi dis immortalibus arbitris in convivio Iovis optimi maximi dexteras eorum conducentibus, repentè amicissimi facti: neque solùm amicitia incepta, sed affinitas simul instituta. nam P. Scipio 3 filiam virginem habens jam viro maturam, ibi tunc eodem inloco despondit eam Tib. Graccho; quem probaverat elegeratque exploratissimo judicii tempore, dum inimicus est. 4 Æmilius

P. *Africanus superior*] Scipionem majorem intelligit. Hoc exemplum quoque habetur apud Plutarchum in Gracchis, Livium lib. 38. Valerium Maxim. lib. 4. c. 2.

2. *Iovi libaretur*] Vett. Editt. habent, *Iovi epulum libaretur.*

3. *Convivio Iovis*] Quod solenne festum erat mense Novembri, juxta Vet. Cal. Constantini. *Iovis epulo*, inquit Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. *ipse in lectulum, Iuno & Minerva in sellas ad cœnam invitantur.* Cœnam dialem appellat Seneca.

4. *Filiam virginem*] Filiam minorem natu Corneliam nomine. Livius lib. 38. scribit parum constare inter auctores, utrum post mortem patris desponsata fuerit & nupserit filia Africani Graccho, nec ne. Addit aliam fuisse opinionem, cum Gracchus L. Scipionem, qui in vincula ducebatur, exemisset, senatum eo die forsan cœnantem in Capitolio, petiisse ab Africano, ut inter Epulas Graccho filiam desponderet. Quod haud difficulter impetratum fuit.

5. *Æmilius quoque Lepidus*] Valerius Maximus lib. 4. c 1. *M. Æmilius Lepidus bis consul, & Pontifex Max. splendorique*

milius quoque Lepidus & Fulvius Flaccus, nobili genere amplissimisque honoribus & summo loco in civitate præditi; odio inter sese gravi & simultate diutina conflictati sunt. postea populus eos simul censores facit. atque illi, ubi voce præconis renunciati sunt, ibidem 5 in campo statim, nondum dimissa concione, ultro uterque & pari voluntate conjuncti complexique sunt: exque eo die & in ipsa censura & postea jugi concordia fidissimè amplissiméque vixerunt.

dorique honorum par gravitate vitæ diutinas ac vehementes inimicitias cum Fulvio Flacco ejusdem amplitudinis viro gessit. Quas, ut simul censores renuntiati sunt, in campo deposuit: existimans non oportere eos privatis odiis dissidere, qui publice summa juncti essent potestate. Id judicium animi ejus & præsens ætas comprobavit, & nobis veteres Annalium scriptores laudandum tradiderunt.

6. *In campo*] Martio.

CAP. IX.

Quæ dicantur vocabula ancipitia, & quòd honoris *quoque vocabulum ancipiti sententia fuerit.*

1 EST plurifariam videre atque animadvertere in veteribus scriptis pleraque vocabula, quæ nunc in sermonibus volgi unam certamque rem demonstrent, ita fuisse media & communia, ut significare & capere possent duas inter se res contrarias: ex quibus quædam satis nota sunt, ut 2 *tempestas*, 3 *valetudo*, 4 *facinus*, 5 *dolus*, 6 *gratia*, 7 *industria*. hæc

EST plurifariam videre] Talem modum loquendi poëtis tantum permittit Valla. Sed Gellius noster ita quoque loquitur lib. 13. c. 11. *Vina quoque dulciora est invenire.*

2. *Tempestas*] Quæ pro procella sumitur, & aliquando pro sereno tempore. Cæsar lib. 4. de Bell. Gall. *Nactus idoneam ad navigandum tempestatem, tertia fere vigilia solvit.*

3. *Valetudo*] Quo vocabulo & sanitas & morbus denotatur.

4. *Facinus*] Bonum & malum factum.

5. *Dolus*] Festus: *Doli vocabulo nunc tantum in malis utimur, apud antiquos autem in bonis utebantur, hinc etiam dicimus sine dolo malo: nimirum quia solebat dici & bonus.* Vide quoque titulum ff. de Dolo malo, & l. 1. §. 3. eod.

6. *Gratia*] Ita Terentius in Phorm. *bonam & malam gratiam* dixit.

7. *Industria*] Etiam ad mala refertur.

8. *Viro-*

hæc enim fere jam volgatum eſt ancipitia eſſe, & [8] utroqueverſus dici poſſe. [9] *periculum* etiam, & [10] *venenum*, & [11] *contagium*, non, uti nunc dicuntur, pro malis [12] tantùm dicta eſſe, multum exemplorum hujuſmodi reperias. ſed *honorem* quoque mediam vocem fuiſſe, & ita appellatum ut etiam [13] *malus honos* diceretur, & ſignificaret *injuriam*, id profectò rariſſimum eſt. [14] Quintus autem Metellus Numidicus in oratione, quam [15] de triumpho ſuo dixit, his verbis uſus eſt: *Qua in re quanto univerſi me unum antiſtatis; tanto vobis quàm mihi majorem injuriam atque* [16] *contumeliam facit, Quirites: & quanto probi injuriam faciliùs accipiunt, quàm*

8. *Vtroqueverſus*] In utramque partem.

9. *Periculum*] Sumitur pro diſcrimine & experimento.

10. *Venenum*] Cajus libr. quarto ad legem duodecim tabularum, ſive l. 236. de V. S. *Qui venenum dicit, adjicere debet, utrum malum, an bonum. nam & medicamenta venena ſunt: quia eo nomine omne continetur, quod adhibitum naturam ejus cui adhibitum eſſet, mutat: cum id quod nos venenum appellamus, Græci φάρμακον dicunt. Apud illos quoque tam medicamenta, quam quæ nocent, hoc nomine continentur. Vnde adjectione alterius nomine diſtinctio fit. Admonet nos ſummus apud eos poëtarum Homerus, nam ſic ait,*

Φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δ' ὑγρά.

Vide quoque l. 3. ad L. Corn. de Sicar. & l. 35. §. 2. de contrah. empt.

11. *Contagium*] Quod à contingendo dictum. Poſtmodo dictum de eo quod contingendo polluit.

12. *Tantum*] Stephanus legit *tandem*.

13. *Malus honos*] Ita Euripides in Helena act. 1. αἰσχρὸν κλέος dixit, & contra in Phœniſſis κάλλιστον ὄνειδος, quod tamen plerumque in pejorem partem accipitur. *Muret.* lib. 6. Var. Lect. c. 18.

14. *Quintus autem Metellus Numidicus*] Hic eſt, qui contra Iugurtham bellum geſſit, de quo videndus Salluſtius, quem Velleius *nulli ſecundum ſui ſæculi* appellavit. Inter claros quoque Oratores lib. 2. recenſet. Quia in Saturnini leges jurare noluit, in exilium Rhodum abiit, ut Livius Epit. 69. & Plutarchus teſtantur. Auctor de Viris Illuſt. Smyrnam exulaſſe refert, & Claudia lege revocatum fuiſſe. Pro *Claudia* Viri eruditi monent legendum *Calidia*. Q. enim Calidius tribunus plebis de revocando Metello legem tulit, ut conſtat ex Oratione Ciceronis pro Planco, & Val. Maxim. lib. 5. cap. 2.

15. *De triumpho ſuo*] Velleius Paterculus: *Metelli tamen & triumphus fuit clariſſimus, & meritum; virtutique cognomen Numidici inditum.* Vide Sigonium comm. in Faſt. & triumph. Rom. ad annum DCXLIV.

16. *Contumeliam facit*] Hoc loquendi genus in Antonio Cicero reprehenderat. Sed & apud Plautum & Terentium crebra illius rei exempla ſunt. Neque tamen injuria notaverat Antonium Cicero: quod vulgo creditur. Nam Antonius ita dixerat, *facere contumeliam*, ut facere damnum, aut facere jacturam dicimus. Quomodo nunquam quiſquam, opinor, præter illum locutus invenietur. *Muret.* lib. 6. Var. L. c. 18.

17. *Quam*

quàm alteri tradunt; tanto ille vobis [17] *quàm mihi pejorem honorem habuit. nam me injuriam ferre, vos facere vult, Quirites: ut hîc conqueſtio, iſtic vituperatio relinquatur.* [18] *honorem*, inquit, *pejorem vobis habuit*, [19] *quàm mihi.* cujus verbi ſententia eſt, quam ipſe quoque ſuprà dicit: *majore vos affecit injuria & contumelia quàm me.* Præter hujus autem verbi notionem adſcribendam eſſe hanc ſententiam ex oratione Q. Metelli exiſtimavi, ut definiremus Socratis eſſe decretum, [20] Κάκιον εἶναι τὸ ἀδικεῖν, ἢ τὸ ἀδικεῖσθαι.

17. *Quam mihi*] Vett. Editt. *quam gratiam mihi.*

18. *Honorem pejorem*] Ita quoque interpretari quis poſſet, *ſub ſpecie honoris pejori vos affecit injuria.* Ita *honos* non foret anceps vocabulum.

19. *Quam mihi*] Vett. Editt. legunt, *quam gratiam mihi.*

20. Κάκιον] Id eſt, *pejus eſſe injuria afficere, quam affici.* Eodem fere modo loquitur Socrates apud Platonem in Gorgia: οὐ νόμῳ ἄρα μόνῳ ἐστὶν αἴσχιον τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι, οὐδὲ δίκαιον τὸ ἴσον ἔχειν ἀλλὰ καὶ φύσει. Id eſt, *Non ergo lege ſola, & turpius eſt facere injuriam quam pati, & juſtum eſt æquitatem ſervare: ſed etiam ipſa natura.*

CAP. X.

Quòd æditimus *verbum Latinum ſit.*

Æ*Ditimus* verbum Latinum eſt & vetus, [1] ea forma dictum, qua *finitimus* & *legitimus.* ſed pro eo à pleriſque nunc *æditus* dicitur nova & commentitia uſurpatione; [2] quaſi à tuendis ædibus appellatus. Satis hoc eſſe potuit admonendi gratia dixiſſe, [3] præter agreſtes quoſdam & indomitos certatores, qui niſi auctoritatibus adhibitis non comprimuntur. M. Varro, in libro ſecundo ad Marcellum de

E*A forma*] Ita quoque apud Ciceronem in Topicis Servius Sulpitius loquitur.

2. *Quaſi à tuendis ædibus*] Varro lib. 6. de L.L. *Tueri duo ſignificat, unum ab aſpectu, alterum à curando & tutela: ut cum dicimus, bellum tueor, & tueri villam. A quo etiam quidam dicunt illum, qui curat ædes ſacras æditumum non æditumum. Sed tamen hoc ipſum ab eadem productum eſt origine.* Feſtus, & Soſipater diſtinguunt inter *æditumum*, quem ædis *intimum* vocant, & *æditumm* quem *ſacræ ædis tuitorem*, ſive curatorem appellant.

3. *Præter agreſtes*] Vett. Editt. & C. Torn. legunt, *propter.*

4. *Lavini*

de Latino ſermone, *æditumum* dici oportere cenſet, magis quàm *æditumm*; quòd alterum ſit recenti novitate fictum, alterum antiqua origine incorruptum. 4 Lævius quoque, ut opinor, in Proteſilaodamia *clauſtritumum* dixit, qui clauſtris januæ præeſſent; eadem ſcilicet figura, qua *æditumum* dici videbat qui ædibus præeſt. In Verrem M. Tullii in exemplaribus fideliſſimis ita inveni ſcriptum, *æditumi cuſtodeſque maturè ſentiunt.* in libris autem hoc 5 vulgariis, *æditui*, ſcriptum eſt. 6 Pomponii fabula Attellana eſt, quæ ita inſcripta eſt, 7 *Æditumus*; in qua hic verſus eſt:

Qui poſtquam tibi appareo atque 8 *æditumor in templo tuo.*

Titus autem 9 Lucretius in carmine ſuo, pro *æditum*, *æditumtes* appellat.

4. *Lævius quoque*] Vide ſupra p. 178. corrupte hic crebro citatur *Livius*, & Nævius. Vide Scaligerum in Auſonium pag. 163. Vett. Editt. habent *Levinius*. Aldus, *Livius*. male, meliores & antiqui Codd. *Lævium* agnoſcunt, ut monet Fulv. Urſinus.

5. *Vulgariis*, Aliter, *vulgatis*.

6. *Pomponii*] Vide ſupra p. 560.

7. *Æditumus*] Nonius citat in *Æditumo*.

8. *Æditumor*] Nonius legit *æditnor*.

9. *Lucretius*] Lib. ultimo. In Vett. Editt. verſus quoque addantur illi,

- - onerataque paſſim
Cuncta cadaveribus cæleſtum templa manebant,
Hoſpitibus loca quæ complerant æditentes.

CAP. XI.

Errare iſtos, qui ſpe & fiducia latendi peccent; quum latebra peccati perpetua nulla ſit: & ſuper ea re Peregrini philoſophi ſermo ex Sophocli poëta ſententia.

PHiloſophum nomine 1 Peregrinum, cui poſtea cognomentum Proteus factum eſt, virum gravem atque conſtantem vidimus, quum Athenis eſſemus, diverſantem in quodam

PEregrinum] Vide ſupra p. 449. Huic cognomen erat Proteus, & cum imitari Herculis mortem cuperet, in conſpectu totius Græciæ ſe in rogum immiſit, Olympiade 236. ut Lucianus in ejus vita & Philoſtratus lib. 2. de Vit. Sophiſtarum in Herode teſtantur. Oriundus fuit ex oppido Helleſponti Pario, teſte Luciano: eique mortuo ſtatuam in foro erexerunt Pariani, ex quo oracula reddi credebantur, ut ait Athenagoras in Legatione pro Chriſtianis.

2. *Audi-*

quodam tugurio extra urbem. quumque ad eum frequenter ventitaremus, multa herclè dicere eum utiliter & honestè audivimus. in quibus id fuit, quod præcipuum [2] auditum meminimus. Virum quidem sapientem non peccaturum esse dicebat, etiamsi peccasse eum [3] dii atque homines ignoraturi [4] forent. non enim pœnæ aut infamiæ metu non esse [5] peccandum, sed [6] justi honestique studio & officio. si qui tamen non essent [7] tali ingenio vel disciplina præditi, uti se vi sua ac sponte facilè à peccando tenerent; eos omnis tunc peccare procliviùs existimabat, quum latere posse id peccatum putarent; impunitatemque ex ea latebra sperarent. at si sciant, inquit, homines nihil omnium rerum diutiùs posse celari, [8] repressiùs pudentiusque peccabitur. propterea versus istos Sophocli prudentissimi poëtarum in ore esse habendos dicebat:

[9] Πρὸς ταῦτα κρύπτε μηδὲν ὡς ὁ πάνθ' ὁρῶν
Καὶ πάντ' ἀκούων, πάντ' ἀναπτύσσει χρόνος.

Alius quidam veterum poëtarum, cujus nomen mihi nunc memoriæ non est, Veritatem Temporis filiam esse dixit.

CAP.

2. *Auditum*] Vett. Editt. habent *auditu*.

3 *Dii atque homines ignoraturi forent*] Ita & loquitur Cicero lib. 3. de Offic. *Satis nobis, si modo in Philosophia aliquid profecimus, persuasum esse debet, si omnes Deos hominesque celare possimus, nihil tamen avare, nihil injuste, nihil libidinose, nihil incontinenter esse faciendum.* Atque adeo, quamvis lateat homines scelus, præterquam quod ἔχει θεὸς ἔκδικον ὄμμα, etiam *ipsius sceleris in scelere supplicium est*, ut loquitur Seneca.

4. *Forent*] In Ms. *essent*.

5. *Peccandum*] C. Torn. addit *censebat*.

6. *Justi honestique*] More græco loquitur, qui simili modo τὸ δίκαιον & τὸ πρέπον dixerunt. Huc faciunt versus Horatii,

Oderunt peccare boni virtutis amore,
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

7. *Tali*] Cod. Torn. *tali vel*.

8. *Repressius*] Vett. Editt. habent, *suppressius*.

9. Πρὸς ταῦτα] Id est,

Adhæc nihil occulta, quandoquidem omnia videns
Et omnia audiens, cuncta revelat tempus.

CAP. XII.

Faceta responsio M. Ciceronis amolientis à se crimen manifesti mendacii.

HÆc quoque disciplina rhetorica est, callidè & cum astu res criminosas citra periculum confiteri; ut si objectum sit turpe aliquid, quod negari non queat, responsione joculari eludas, & rem facias risu magis dignam quàm crimine. sicut fecisse Ciceronem scriptum est, quum id, quod inficiari non poterat, urbano facetoque dicto diluit. nam quum emere vellet [1] in palatio domum, & pecuniam in præsens non haberet; [2] à P. Sulla, qui tum reus erat, mutuum [3] sestertium viciens tacite accepit. ea res tamen, priusquam emeret, prodita est, & in vulgus exivit: objectumque ei est, quòd pecuniam, domus emendæ causa, à reo accepisset. tum Cicero, inopinata opprobratione permotus, accepisse se negavit, ac domum quoque se emturum negavit: atque adeò, inquit, verum sit accepisse me pecuniam, si domum emero. sed quum postea emisset, & hoc mendacium in senatu ei ab inimicis objiceretur, risit satis; [4] atque inter ridendum, [5] ἀκοινονόητοι, inquit, homines estis, quum ignoratis prudentis & cauti patrisfamilias esse, quod emere velit, emturum sese negare, propter competitores emtionis.

IN *palatio*] In Palatino monte. Notum est septem fuisse montes Romæ, Palatinum, Capitolinum, Aventinum, Cælium, Esquilinum, Viminalem, & Quirinalem.

2. *A P. Sulla*] Extat Oratio Ciceronis vicesimaquinta pro P. Sylla, quem L. Torquatus accusabat tanquam conjurationis Catilinariæ participem.

3. *Sestertium viciens*] Ducatonum millia 50.

4. *Atque inter ridendum*] De aliis jocis Ciceronis vide Macrob. lib. 2. Sat. c. 3.

5. Ἀκοινονόητοι] Id est, *communis sensus expertes.* vel lege, ἀκοινώνητοι, ut in Vett. Editt. primis habetur, id est, *rigidi, austeri, cum quibus nulla possit esse rerum vel verborum communio.* Ita Cicero quoque ad Atticum loquitur. *Stephanus.*

CAP. XIII.

Intra kalendas *quum dicitur, quid significet, utrum* ante kalendas, *an* kalendis, *an utrumque: atque inibi quid sit in oratione M. Tullii,* intra Oceanum, *&* intra montem Taurum, *& in quadam epistola,* intra modum.

QUum Romæ à Consulibus judex extra ordinem datus pronunciare intra Kalendas jussus essem; [1] Apollinarem Sulpicium doctum hominem percunctatus sum an his verbis, *intra kalendas*, ipsæ quoque kalendæ [2] tenerentur: dixique ei me videlicet [3] datum, kalendasque mihi [4] prodictas, ut intra eum diem pronunciarem. Cur, inquit, hoc me potiùs rogas, quàm ex istis aliquem peritis studiosisque [5] juris, quos adhibere in consilium judicaturi soletis? tum illi ego ita respondi: Si aut de vetere, inquam, jure, aut recepto, aut controverso & ambiguo, aut novo & constituto discendum esset; issem planè [6] sciscitatum [7] ad istos quos dicis. sed quum verborum Latinorum sententia, usus, ratio exploranda sit; [8] scævus profectò & cæcus animi forem, si quum haberem tui copiam, issem magis ad alium quàm ad te. Audi igitur, inquit, de ratione verbi quid existimem. sed eo tamen pacto,

APollinarem Sulpicium] Hujus alibi quoque meminit Gellius. Vide supra pag. 310.

2. *Tenerentur*] Simplici pro composito utitur, nimirum *continerentur*.

3. *Datum*] Additur in Vet. Ed. *indicem*.

4. *Prodictas*] Quædam editt. etiam veteres male habent *productas*. prodicere enim diem, idem est atque *prodere*. Prodictio enim proditio est quæ in præsens valet. Vide *Scalig.* ad Festum pag. 153.

5. *Iuris*] Stephanus *viris*, quod nullo jure præponit Barthius. Brissonius *studiosos juris* retinet. Atque ita quoque JC. loquuntur in l. 1. ff. de Offic. Assess. l. 4. ff. de Extraord. Cognit. & l. 9. §. 4. ff. de Pœnis. Quo nomine JC. denotantur. Apud Suetonium in Nerone cap. 32. ita quoque scribendum. vulgo enim habebatur *studiosis viris*. De variis JC. nominibus vide Cujacium lib. 7. Observ. cap. 25.

6. *Sciscitatum*] Ita recte. aliter, *scitatum*. Ita Virg. lib. 2. Æneid. locutus, *scitatum oracula Phœbi*.

7. *Ad istos*] C. Torn. *ab istis*.

8. *Scævus*] A Græco σκαιὸς, vulgo *sævus*. Alii, *lævus*. Ut Virg. *Si mens non læva fuisset*.

pacto, ut id facias, non quod ego de proprietate vocis disseruero, sed quod in ea re omnium pluriumve consensu observari cognoveris: non enim verborum tantùm communium veræ atque propriæ significationes longiore usu mutantur; sed legum quoque ipsarum jussa consensu tacito oblitterantur. Tum deinde disseruit, me & plerisque aliis audientibus, in hunc ferme modum: Quum dies, inquit, ita præfinita est, ut judex intra kalendas pronunciet: occupavit jam hæc omnis opinio, non esse dubium quin ante kalendas jure pronuncietur. & id tantùm ambigi video, quod tu quæris, an kalendis quoque jure pronuncietur. ipsum autem verbum sic proculdubio natum est, atque ita sese habet; ut, quum dicitur, *intra kalendas*, non alius accipi dies debeat quàm solæ kalendæ. nam tres istæ voces, *intra*, *citra*, *ultra*, quibus certi locorum fines demonstrantur, singularibus apud veteres syllabis appellabantur, *in*, *cis*, *uls*. hæ deinde particulæ, quoniam parvo exiguoque sonitu obscurius premebantur, addita est tribus omnibus eadem syllaba: & quod dicebatur, *cis Tiberim*, & *uls Tiberim*, dici cœptum est; *citra Tiberim*, & *ultra Tiberim*: item quod erat *in*, accedente eadem syllaba, *intra* factum est. sunt ergo hæc omnia quasi contermina junctis inter se finibus cohærentia, *intra oppidum*, *ultra oppidum*, *citra oppidum*. ex quibus *intra*, sicuti dixi, *in* significat. nam qui dicit *intra oppidum*, *intra cubiculum*, *intra ferias*, non dicit aliud quàm *in oppido*, *in cubiculo*, *in feriis*. *intra kalendas*: igitur non *ante kalendas*, sed *in kalendas*, id est, eo ipso die quo kalendæ sunt. itaque, secundùm verbi ipsius rationem, qui jussus est *intra kalendas* pronunciare, nisi kalendis pronunciet, contra jussum vocis facit. nam, si ante id fiat, non *intra* pronunciat, sed *citra*. nescio quo autem pacto recepta volgò interpretatio est absurdissima, ut *intra kalendas* significare videatur etiam *citra kalendas* vel *ante kalendas*: nihil enim ferme interest. atque insuper dubitatur,

tur, an *ante kalendas* quoque pronunciari possit: quando neque ultra neque citra, sed, quod inter hæc medium est, *intra kalendas*, id est, *kalendis* pronunciandum sit. sed nimirum consuetudo vicit: quæ quum omnium domina rerum, tum maximè verborum est. Ea omnia quum Apollinaris scitè perquam atque enucleatè disputavisset: tum ego hæc dixi: Cordi, inquam, mihi fuit, priusquam ad te irem, quærere, explorareque quonam modo veteres nostri particula ista, qua de agitur, usi sint. atque ita invenimus Tullium in tertia in Verrem scripsisse. *Est autem modò locus intra Oceanum jam nullus, neque tam longinquus, neque tam reconditus, quo non per hac tempora nostrorum hominum libido iniquitasque pervaserit. intra Oceanum* dicit, contra rationem tuam. non enim vult, opinor, dicere *in oceano*. terras enim demonstrat omnis, quæ oceano ambiuntur, ad quas à nostris hominibus adiri potest, quæ sunt *citra oceanum*, non, *in oceano*. neque enim videri potest insulas significare nescio quas, quæ penitus esse intra æquora ipsa oceani dicuntur. tunc Sulpicius Apollinaris renidens, Non mehercle inargutè, inquit, nec incallidè opposuisti hoc Tullianum. sed Cicero *intra oceanum*, non, ut tu interpretare, *citra oceanum* dixit. Quid enim potest dici *citra oceanum* esse, quum undique oceanus circumscribat omnis terras & ambiat? nam *citra* quod est, id *extra* est. qui autem potest *intra* esse dici quod *extra* est? sed si ex una tantùm parte orbis oceanus foret: *citra oceanum* esse dici posset, vel *ante oceanum*: quum verò omnis terras omnifariam & undiqueversum circumfluat, nihil citra eum est: sed, undarum illius ambitu terris omnibus convallatis, in medio ejus sunt omnia, quæ intra oras ejus inclusa sunt. sicuti herclè sol non citra cœlum vertitur, sed in cœlo & intra cœlum. Hæc tunc Apollinaris scitè acutéque dicere visus est. sed postea in libro M. Tullii epistolarum 9 ad Ser. Sulpicium sic dictum esse invenimus, *intra modum*

9. *Ad Ser. Sulpicium*] Extat locus Epistola 4.

10. *Terra*

modum, ut *intra kalendas* dicunt, qui dicere *citra kalendas* volunt. verba hæc Ciceronis sunt, quæ apposui: *Sed tamen quoniam effugi ejus offensionem, qui fortasse arbitraretur me hanc rem publicam non putare, si perpetuò tacerem: modicè hoc faciam aut etiam intra modum, ut & illius voluntati & meis studiis serviam.* *modicè* dixerat, id est, cum modo æquo & pari. deinde, quasi hoc displiceret & corrigere id vellet, *aut etiam intra modum.* per quod ostendit minus sese id facturum esse, quàm quod fieri modicè videretur: id est, non ad ipsum modum, sed retro paululum & citra modum. In oratione etiam, quam pro P. Sestio scripsit, *intra montem Taurum*, sic dicit, ut non significet *in monte Tauro*, sed *usque ad montem Taurum cum ipso monte*. verba sunt hæc ipsius M. Tullii, ex ea, quam dixi, oratione: *Antiochum magnum illum majores nostri magna belli contentione* [10] *terra marique superatum* [11] *intra montem Taurum regnare jusserunt: Asiam, qua illum multarunt, Attalo, ut is in ea regnaret, condonarunt.* *intra montem*, inquit, *Taurum regnare jusserunt*. quod non proinde est, ut, *intra cubiculum*, dicimus: nisi videri potest id esse, *intra montem*, quod est *intra regiones* quæ Tauri montis objectu sepa-

10. *Terra marique*] Regem Antiochum Magnum luxuria diffluentem, cum in Europam bellum transferret, & sedem belli in Eubœa insula posuisset, Acilius Glabrio consul in insula aggressus, ipso statim adventus sui nuncio coëgit ab insula fugere. *Tum præcipitem*, ut loquitur Florus, *apud Thermopylas assecutus, ne ibi quidem fiducia loci resistentem mari ac terra cedere coëgit, statim & è vestigio itur in Syriam. Classis regia Polyxenidæ. Annibalique commissa. nam rex prælium nec spectare poterat. igitur & duce Æmilio Regillo, adremigantibus Rhodiis tota laceratur.* Polyxenidas ad Mionesum promontorium navali prælio victus est, tredecim navibus captis, XXVIII. aut incensis aut depressis. Regillus post navalem victoriam Ephesum, quo se regia classis subduxerat, directis ante portum navibus, confessionem ultimam concessi maris hosti extorsit. Florus aliique eidem prælio Annibalem interfuisse referunt, sed Appianus in Syriacis ab iis dissentit. Postmodum quoque ingenti prælio terrestri à Scipione victus. Cujus prælii circa Magnesiam, quæ ad Sipylum montem est, instructi, commissique luculenta extat descriptio apud Livium lib. 37. Vide & Appianum in Syriacis, & Justinum lib. 31.

11. *Intra montem Taurum*] Pacis leges Antiocho oblatæ, ut Europa abstineret Asiaque omni, quæ cis Taurum montem est, decederet, pro impensis in bellum factis XV. M. Talentorum. Vide Livium dicto lib. 37. c. 45.

12. *Qui*

separantur. nam sicuti qui *intra cubiculum* est, is non in cubiculi parietibus, sed intra parietes est, quibus cubiculum includitur, qui tamen ipsi quoque parietes in cubiculo sunt: ita, qui regnat intra montem Taurum, non solùm in monte Tauro regnat, sed in his etiam regionibus quæ Tauro monte clauduntur. Num igitur secundùm istam verborum M. Tullii similitudinem, [12] qui jubetur *intra kalendas* pronunciare, is & *ante kalendas*, & *ipsis kalendis* jure pronunciare potest? neque id fit quasi privilegio quodam insitæ consuetudinis, sed certa rationis observatione: quoniam omne tempus, quod kalendarum die includitur, intra kalendas esse rectè dicitur.

12. *Qui jubetur intra calendas pronunciare*] Vide hac de re l. 133. de V. S. & l. 1. §. 9. ff. de success. edict.

CAP. XIV.

Saltem *particula quam vim habeat & quam originem.*

1 SAltem particula quam haberet principem significationem, quæque vocis istius origo esset, quærebamus. ita enim primitus factam esse apparet, 2 ut non videatur, sicuti quædam supplementa orationis, temere & inconditè 3 assumta. atque erat qui diceret legisse se in grammaticis commentariis P. Nigidii, *saltem* ex eo dictum, quod esset, si aliter:

SAltem] Ita scribendum, non *saltim*, ut contendit J. Gulielmius lib. 1. Verisimil. cap. x. Neque enim, ut à supinis *raptu*, *cursu*, *sensu*, *recessu*, *captim*, *cursim*, *sensim*, *recessim*, descendit, ad eum plane modum à *saltu*, *saltim*. Et errat in eo, quod Prisciani auctoritatem hic adducit. Ille equidem *saltim* à *saltu*, sed in aliâ planè significatione, *saltuatim* nimirum, deducit. Veteres enim Grammatici, ut hic ex Auctore nostro liquet, undecunque potius in hac significatione, quam à *saltu* hujus vocabuli originem deduxere. Sed & hodie quamplurimum non tantum à vulgo, verum etiam viris doctissimis in hujus adverbii significatione erratur, dum illud usurpant pro *solum*, sive *tantummodo*. Veteribus enim *saltem* semper significat τὸ ἔσχατον, sive *minimum*. Adi sis Vossium in de Vitiis serm. lib. 1. c. xxxv.

2. *Ut non videatur*] Sic MSS. vulgo, etiam in Vett. Edd. *ut qua videatur*. Malè.

3. *Assumta*] Vet. Ed. *assumptæ*.

 3. *Aber-*

ter: idque ipsum dici solitum per defectionem: nam plenam esse sententiam, *si aliter non potest*. sed id nos in iisdem commentariis Nigidii, quum eos non, opinor, incuriose legissemus, nusquam invenimus. videntur autem verba ista, *si aliter non potest*, à significatione quidem voculæ hujus, de qua quærimus, [4] non aberrare. sed tot verba tamen in paucissimas litteras cludere [5] improbæ cujusdam subtilitatis est. Fuit etiam qui diceret homo in libris [6] atque litteris assiduus, *saltem* sibi dictum videri *u* littera media [7] extrita. [8] *salutem* enim ante dictum, quod nos *saltem* diceremus. nam quum alia quædam petita & non impetrata sunt; tum solemnus, inquit, [9] quasi extremum aliquid petituri, quod negari minimè debeat, dicere; *hoc saltem fieri aut dari oportere*: tanquam salutem postremo petentes, quam impetrari certè & obtineri sit æquissimum. sed hoc itidem non illepidè quidem fictum, nimis tamen esse videtur commenticium; censuimus igitur amplius quærendum.

Cap.

4. *Aberrare*] Vet. Edd. & C. Torn. *abhorrere*.

5. *Improbæ cujusdam subtilitatis*] Id est, pertinacis, indefessæ. Ut apud Virgilium, *labor omnia vincit improbus*.

6. *Atque litteris*] Cod. Torn. *atque in litteris*. uti & Vett. Edd.

7. *Extrita*] Cod. Torn. *trita*. haud bene.

8. *Salutem enim ante dictum*] Sic Servius ad lib. IV. Æneid. ℣. 327. *Saltem*, inquit, *sermo tractus à captivis, qui cum frequentius ab hostibus caperentur, dicebant, sublatis omnibus*; salutem concede. *Inde per synæresin hic natus est sermo, ut in contemptu rerum multarum petituri aliquid*, saltem *dicamus*; *Quasi quod negari minime debeat, cum extremum aliquid petitur, inde necessitate additur*, saltem, *veluti salutem postremo poscentes*; *vel salutem, si aliter non potest*. Ubi postrema verba legenda censeo, *vel saltem*, (subaudi, inde dictum) *si aliter non potest*. quemadmodum paullò ante Auctor noster.

9. *Quasi extremum aliquid petituri*,] Donatus ad illud Terentii Andr. Act. 2. sc. 2. *Ut aliquot saltem prodat dies*, notat, *Saltem, desperatis rebus solam petentes salutem hoc verbo utimur*. Idem in Adolph. Terentii. *Saltem*, inquit, est ἔσχατον. *natum est autem à captivis*, Saltem, *qui nihil aliud præter salutem à victore petunt*.

CAP. XV.

Quòd Sisenna in libris historiarum adverbiis hujuscemodi sæpenumero usus est, cælatim, vellicatim, saltuatim.

QUum lectitaremus historiam Sisennæ assiduè, hujuscemodi figuræ adverbia in oratione ejus animadvertimus: cuimodi sunt hæc, *cursim, properatim, celatim,* 1 *vellicatim, saltuatim.* ex quibus duo prima, quia sunt notiora, exemplis non indigebant. reliqua in historiarum sexto sic scripta sunt: 2 *Quam maximè celatim poterat, in insidiis suos disponit.* item alio in loco: *Nos una æstate in Asia & Græcia litteris gesta idcirco litteris continentia mandavimus, ne vellicatim aut saltuatim scribendo lectorum animos impediremus.*

VEllicatim] Vet. Editt. *Velitatim,* & ita quoque infra.

2. *Quam maxime celatim*] Nonius hunc Sisennæ locum paullo aliter refert. *Quo magis celeratim insidiis suos disponit.* Et videtur *celeratim* melius dici, quam *celatim.* Cæterum si quis hujus generis plura adverbia desiderat, adeat Voss lib. 4. de Analog. c. 19. & 20. Et Cl. Dausq. in Antiq. Nov. Latii Orthograph. Vol. I. Tract. 3. cap. 4. sect. 2.

S s 5 Fuit

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER TERTIUSDECIMUS.

CAP. I.

Inquisitio verborum istorum M. Tullii curiosior, quæ [1] *fuit in primo Antonianarum libro* : Multa autem impendere videntur præter naturam etiam, prætérque fatum: *tractatúmque an idem duo ista significent*, fatum, *atque* natura, *an diversum.*

M. CICERO in primo Antonianarum ita scriptum reliquit: *Hunc igitur ut sequerer properavi,*[2] *quem præsentes non sunt sequuti: non ut proficerem aliquid; neque enim sperabam id, nec præstare poteram; sed ut si quid mihi humanitus accidisset (multa autem impendere videntur præter naturam etiam prætérque fatum) hujus diei vocem testem reipublicæ relinquerem meæ perpetuæ erga se voluntatis. præter naturam,* inquit, *præterque fatum.*3 an utrumque

J.O. COMMENT. SELECT. AD. A.G.

FVit] V. C. C. *sunt.*

2. *Quem*] V. C. C. *quæ.*

3. *An utrumque idem valere voluerit, Fatum atque naturam*] Sic Adrianus Turnebus lib. 13. Adversar. c. 9. nihil diversi Fati & Naturæ nomine significari putat; sed unum idemque declarari; mortemque naturalem, mortem esse fatalem, cum ætate quis confecta extrema senectute moritur; mortem vero immaturam, quæ gladio infertur, nec fatalem esse, nec naturalem. Id autem intelligi posse ex Oratione Ciceronis pro Cœlio, cujus in peroratione hæc habentur verba: *Nolite judices aut hunc jam natura ipsa occidentem, velle maturius extingui vulnere vestro, quam suo fato*: Ubi diserte morti naturali & fatali opponitur mors vulnere illata, vel pœnâ irrogata. Sic Alexander Aphrodiensis palam non tam fatetur, quam profitetur & clamat fatum & naturam idem esse hisce verbis: λείπεται ἄρα τὴν εἱμαρμένην μηδὲν ἄλλο, ἢ τὴν οἰκείαν εἶναι φύσιν ἑκάστου. Et mox: αὕτη γὰρ εἱμαρμένη τε καὶ φύσις ἡ αὐτή. Iterum: ταυτὸν ἂν εἴη τὸ κατὰ φύσιν τὸ καθ' εἱμαρμένην. Rursus: φανερῶς δὲ Θεόφραστος δείκνυσι ταυτὸν ὂν τὸ

que idem valere voluerit, *fatum* atque *naturam*, & duas res 4καθ' ἑνὸς ὑποκειμένου posuerit, an vero diviserit separaritque, ut alios casus natura ferre videatur, alios fatum, considerandum equidem puto: atque id maximè requirendum, qua ratione dixerit accidere multa humanitùs posse præter fatum: quando sic ratio & ordo 5 & insuperabilis quædam necessitas fati constituitur; ut omnia intra fatum claudenda sint. nisi illud sanè Homeri sequutus est;

6 Μὴ καὶ ὑπὲρ μοῖραν δόμον ἄϊδος εἰσαφίκηαι.

Nihil autem dubium est, quin violentam & inopinatam mortem significaverit: quæ quidem potest rectè videri 7 accidere

τὸ καθ' εἱμαρμένην τοῦ κατὰ φύσιν, ἐν τῷ καλλιθείει.

4. Καθ' ἑνὸς ὑποκειμένου] Id est, *Pro uno subjecto*. In V.C.C. legitur ἀνθ' ἑνὸς ὑποκειμένου, πεπρωμένην καὶ φύσιν, & interpretatio ipsi contextui inserta, *pro uno subjecto fatum & naturam*; sed postrema verba haud dubie è Glossemate sunt.

5. *Et insuperabilis quædam necessitas fati constituitur*] Loquitur ex Stoicorum mente; quibus Fatum est sempiterna quædam & indeclinabilis series rerum & catena, volvens semetipsa sese & implicans per æternos consequentiæ ordines, ex quibus apta connexaque est, quemadmodum id definit Auctor noster ex sententia Chrysippi Philosophiæ Stoicæ principis supra lib. 6. cap. 2. ubi vide quæ aliarum opinionum disciplinarumque auctores huic sententiæ objiciunt; & ibidem notata. Adde sis Vossium in de Idololatr. Orig. & progress. lib. 2. c. 45. & quatuor seqq. ubi de Fato cum Gentili tum Christiano egregie & prolixe disserit; Uberius enim ut hanc materiam hic discutiamus instituti nostri ratio haud permittit.

6. Μὴ καὶ ὑπὲρ μοῖραν, &c.] Id est: *Ne & præter fatum domum Plutonis ingrediaris*. Exstat Iliad. 5. vs. 336.

7. *Accidere præter naturam*] Mors omnis violenta præter naturam præterque fatum accidit; idque mortis genus luctuosissimum Plinius Junior vocat lib. 1. epist. quæ non ex Natura nec Fatalis videtur. Unde Aristoteles mortis duo esse genera docet περὶ ἀναπνοῆς his verbis: θάνατος δ' ἐστὶν ὁ μὲν βίαιος, ὁ δὲ κατὰ φύσιν, βίαιος μὲν ὅταν ἡ ἀρχὴ ἔξωθεν ᾖ, κατὰ φύσιν δὲ ὅταν ἐν αὐτῷ. *Mors*, inquit, *aut violenta est, aut secundum naturam. Violenta, cum principium vel causa est extrinsecus; secundum naturam, cum ea est intrinsecus*. Mors itaque violenta est, & præter naturam, quæ vel ex morbo, vel vulnere inflicto accidit; secundum vero naturam, quando quis senio confectus fato cedit: Plato in Timæo: θάνατος ὁ μὲν κατὰ νόσους καὶ τραύματα γιγνόμενος ἀλγεινὸς καὶ βίαιος, ὁ δὲ μετὰ γήρως ἰὼν ἐπὶ τέλος κατὰ φύσιν, ἀπονώτατος τῶν θανάτων. Huc etiam faciunt, quæ Servius notat ad illud Virg. lib. 4. Æneid.

Vixi & quem dederat cursum fortuna peregi.

Ubi inquit: *Non natura, neque fatum. Tribus enim humana natura continetur*: Natura, *cui ultra centum & viginti solstitiales annos concessum non est*. Fato, *cui*

cidere præter naturam. ſed cur id quoq; genus mortis [8] extra fatum poſuerit, neque operis hujus eſt explorare, neque temporis. illud tamen non prætermittendum eſt, quòd Virgilius quoque idipſum quod Cicero de fato opinatus eſt, quum hoc in quarto libro dixit de Eliſa, quæ mortem per vim potita eſt;

9 *Nam quia nec fato, merita nec morte peribat.*

tam-

cui nonaginta anni, hoc eſt tres Saturni curſus exitium creant: niſi forte aliarum ſtellarum benignitas etiam tertium ejus ſuperet curſum. Fortuna, *id eſt caſu qui ad omnia pertinet quæ extrinſecus ſunt, ut ad ruinam, incendia, naufragia, venena. Bene ergo dixit* Fortuna: *Cicero in Philippicis*: Multa mihi imminere videbantur præter naturam, præterque fatum: *id eſt, gladii Antonii ex caſu.*

8. *Extra fatum poſuerit*] Extra vel præter fatum, ut ſupra jam monitum, mori quis dicitur, cum ex cauſſa violenta & foris arceſſita aliquis vitam finierit. Hinc Petronius ancillam illam Matronæ Epheſinæ, quæ inedia & mœrore animam è corpore expellere videbatur, ſic eam alloquentem introducit: *Quid proderit hoc tibi, ſi ſoluta inedia fueris? Si te vivam ſepelieris, ſi antequam fata poſcant, indemnatum ſpiritum effuderis?* Contra fato ſuo is moritur, qui cauſa ex ſe nata, nec extraria aut foris arceſſita vitam cum morte commutaverit. Quo pertinet illud Senecæ Tragici in Hercule Oetæo Act. 1.

Quota pars moritur tempore Fati.

& Taciti lib. 2. Annal. de rege Archelao: *Finem vitæ ſponte an Fato implevit.*

9. *Nam quia nec fato*] Eſt vſ. 695. lib. 4. Æneid. Ubi Servius multa involvit, nec tamen evolvit, & longe à ſcopo aberrat; ſimpliciſſima vero & rectiſſima eſt Salmaſii hujus loci expoſitio, quæ exſtat Exercit. Plinian. ad Solin. p. 1119. ubi ait, Græcis aliud eſſe πρὸ ὥρας, aliud πρὸ μοίρας θανεῖν. πρὸ ὥρας dicitur de iis, qui obeunt in juventute, πρὸ μοίρας de illis qui violento exitu decedunt. Πρὸ μοίρας & πρὸ ὥρας διαφέρει. πρὸ μοίρας γὰρ ὁ βιαίως ἀποθανών. πρὸ ὥρας δὲ ὁ ἐν νεότητι. Hinc in Magicis ſacris differentia τῶν βιαιοθανάτων & τῶν ἀώρων. Tertullianus de Anima: *Aut optimum eſt hic retineri ſecundum Aôros, aut peſſimum ſecundum Biæothanatos, ut ipſis jam vocabulis utar, quibus auctrix opinionum iſtarum Magia ſonat.* Ahori interdum diverſi Biæothanatis, ut qui moriuntur juvenes, ſed fato ſuo & ſponte naturæ. Eſt ubi Biæothanati quidem ſunt, qui pereunt, non tamen Ahori, ut quos in decrepita ætate vis aliqua eliſit. Aliquando etiam in eundem hominem concurrit & violenta mors & immatura, ut ſimul ἄωροι ſint & βιαιοθάνατοι. Tales haberi debent, quos in juventa ætate ſævus & immaturus finis exhauſit. Utrumque in Didone Virgilius expreſſit, & βιαιοθάνατον ſimul & ἄωρον periiſſe indicat. *Sed quia nec fato* πρὸ μοίρας, *Sed miſera ante diem*, πρὸ ὥρας. Tertium addidit: *merita nec morte peribat.* Innocentem & nullo crimine commiſſo manus ſibi intuliſſe ſignificans. Nam plerique aut propter crimina ſua ſupplicio publice afficiuntur, aut ipſi letum ſibi conſciſcunt metu gravioris pœnæ, quam ſe meruiſſe conſcii ſunt. Ex eo genere βιαιοθανάτων non fuiſſe Didonem oſtendit.

10. Ὑπὲρ

tamquam in faciendo fine vitæ, quæ violenta sunt, non videantur è fato venire. Demosthenis autem, viri prudentia pari atque facundia præditi, verba idem ferè significantia de natura atque fato M. Cicero sequutus videtur. ita enim scriptum est in oratione illa egregia, cui titulus est, [10] ὑπὲρ στεφάνου. [11] Ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι μόνον γεγενῆσθαι νομίζων, τὸν τῆς εἱμαρμένης καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον περιμένει. ὁ δὲ καὶ τῇ πατρίδι, ὑπὲρ τοῦ μὴ ταύτην ἐπιδεῖν δουλεύουσαν, ἀποθνήσκειν ἐθελήσει. Quod Cicero fatum atque naturam videtur dixisse, id multo ante Demosthenes [12] τὸν πεπρωμένον καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον appellavit. Αὐτόματος enim θάνατος, quasi naturalis & fatalis, nulla extrinsecus vi coactus venit.

10. Ὑπὲρ στεφάνου] V. C. περὶ στεφάνου, id est, *De Coronâ* sibi ablata à Ctesiphonte, quem Demosthenis honorem Æschines pulcherrimis actionibus frustra oppugnavit, nam victus tandem & factione & eloquentia insuperabili Demosthenis, in Rhodum abiit exulatum. M.

11. Ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι μόνον, &c.] Id est, *Nam qui parentibus tantum se natum putat, fatalem atque sponte sua mortem exspectat. Qui vero etiam patriæ, ob id, ne in servitutem redactam illam videat, occumbere præoptabit.*

12. Τὸν πεπρωμένον καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον] Id est, *Fatalem & sponte sua mortem.* Idem est, quod Latinis dicitur, *suâ morte mori.* Suetonius in Julio Cæsare circa finem de percussoribus Cæsaris: *Percussorum autem fere neque triennio quisquam amplius supervixit, neque suâ morte defunctus est.* Ita Seneca Epistol. ad Lucilium: *Bella res est suâ morte mori.* Jul. Firmicus Astronom. lib. 8. cap. 19. *Erit longævus, in senecta felix & qui sua morte morietur.* Eodem modo & Græci locuti sunt. Eusebius de Præpar. Euang. lib. 1. οὐ γὰρ θνήσκει ἰδίῳ θανάτῳ, εἰ μὴ βίᾳ τινὶ πληγὲν τοῦτο τὸ ζῷον. Epiphanius lib. 1. ἐὰν μή τις λεγέτω περὶ τοῦ Ἄβελ. οὐ γὰρ θανάτῳ ἰδίῳ τέθνηκεν. Ita Ptolemæus lib. 4. Tetrabibli ἰδίοις τελευτῶν θανάτοις & βιαίοις opponit invicem.

CAP. II.

Super poëtarum Pacuvii & Accii colloquio familiari in oppido Tarentino.

QUibus otium & studium fuit vitas atque ætates doctorum hominum quærere ac memoriæ tradere, de M. Pa-

M. Pacuvio & L. Accio tragicis poëtis historiam scripserunt hujuscemodi. [1] Quum Pacuvius, inquiunt, grandi jam ætate & morbo corporis diutino affectus, Tarentum ex urbe Roma concessisset, Accius tunc [2] haud parvo junior proficiscens in Asiam, quum in oppidum venisset, [3] devertit ad Pacuvium: comiterque invitatus, plusculisque ab eo diebus retentus, tragœdiam suam, cui *Atreus* nomen est, desideranti legit. tum Pacuvium dixisse ajunt, [4] sonora quidem esse, quæ scripsisset, & grandia: sed videri ea tamen sibi duriora paulum & acerbiora. Ita est, inquit Accius, uti dicis. neque id sanè me pœnitet: [5] meliora enim fore spero quæ deinceps scribam. nam [6] quod in pomis est, itidem,

QVum Pacuvius grandi jam ætate] Quippe qui Accio quinquaginta annis major erat. Cicero in Bruto: *Attius iisdem Ædilibus ait se & Pacuvium docuisse fabulam, cum ille octuaginta, ipse triginta annos natus esset.* De Pacuvio sic Hieronymus in Chronico: *Olymp.* CLVI. *an.* III. *Pacuvius Brundusinus, Tragædiarum scriptor clarus habetur: Vixitque Romæ quoad picturam exercuit, ac fabulas vendidit. Deinde Tarentum transgressus prope nonagenarius diem obiit.*

2. *Haud parvo junior*] Nota τὸ *parvo* adverbialiter positum.

3. *Devertit ad Pacuvium*] V. C. C. *divertit.* Cæterum de Accio sic Hieronymus in Chronico, num. MDCCCLXXVIII. *Olymp.* CLX. *Lucius Accius Tragædiarum scriptor clarus habetur, natus Mancino, & Serrano Coss. parentibus libertinis: & seni jam Pacuvio Tarenti sua scripta recitavit, à quo & fundus Accianus juxta Pisaurum dicitur, quia illuc inter colonos fuerat ex Urbe deductus.* Familiaris fuit D. Julio Bruto Callaico, qui A. V. IↃCXXII. Popillio Lænate, & P. Rutilio Coss. de Lusitanis & Callaicis triumphavit, & templorum ac monumentorum aditus, quæ ex manubiis consecraverat, Accii carminibus exornavit: ut est apud Ciceronem Orat. pro Archia & Bruto, item Val. Maximum lib. 8. c. 14.

4. *Sonora quidem esse & grandia*] Pertinet huc Quintiliani summi ingeniorum æstimatoris de Pacuvio & Accio judicium quod exstat Instit. Orat. lib. 10. c. 1. hisce verbis: *Tragædiæ scriptores, Accius atque Pacuvius clarissimi, gravitate sententiarum, verborum pondere & auctoritate personarum. Cæterum nitor & summa in excolendis operibus manus, magis videri potest temporibus, quam ipsis defuisse. Virium tamen Accio plus tribuitur; Pacuvium videri doctiorem, qui esse docti affectant, volunt.*

5. *Meliora*] Legendum forte *melliora*, ut ad Pacuvii verba *duriora & acerbiora* Accius responsionem accommodaverit.

6. *Quod in pomis est*] Quod hic de pomis, ab aliis similiter ad vinum translatum, & cum eo hominum ingenia comparata. Seneca Epist. 36. *Ariston ajebat malle se adolescentem tristem, quam hilarem & amabilem turbæ. Vinum enim fieri bonum, quod recens durum & asperum visum est: non pati ætatem, quod in dolio placuit.* Similiter Alexis Comicus apud Athenæum, lib. 2. Deipnosoph.

Ο᾽ μγιο-

dem, inquit, esse ajunt in ingeniis: quæ dura & acerba nascuntur, pòst fiunt mitia & jucunda. sed quæ gignuntur statim vieta & mollia,[7] atque in principio sunt uvida; non matura mox fiunt, sed putria. relinquendum igitur visum est in ingenio quod dies atque ætas mitificet.

Ὁμοιότατος ἄνθρωπος οἴνῳ τὴν φύσιν
Τρόπον τιν' ἐστί. τὸν γὰρ οἶνον τὸν νέον
Πολλή γ' ἀνάγκη, καὶ τὸν ἄνδρ' ἀποζέσαι
Πρώτιστον, ἀφυβρίσαι κ' ἀπανθῆσαι πάλιν
Σκληρὸν γενέσθαι, παρακμάσαντα δ' ὧν λέγω
Τούτων ἁπάντων, ἀπαρυθέντα τὴν ἄνω
Ταύτην ἄνοιαν ἐπιπολάζουσαν ποτὲ
Πότιμον γενέσθαι, καὶ καταστῆναι πάλιν,
Ἡδὺν θ' ἅπασι τοὐπίλοιπον διατελεῖν.

Hoc est:

Est natura homo vino simillimus
Quodam modo: nam vinum sicuti novum
Necesse defervere est, sic prorsus & hominem.
Ac primum quidem velut florescentem aliis esse injurium,
Post durum fieri: hæc autem quæ dico omnia
Vigere cum desierint, atque ille exhauserit
Stultitiam amentem, quæ superne innatat,
Velut potus fit idoneus, ætatem nactus bonam:
Ac in reliquum tempus degit gratus omnibus.

Sive horum carminum sententiam mavis expressam verbis I. Lipsii:

Similis Vir est Vino indole atque moribus.
Nam musteum illud & novum cum conditur
Deferveat primum est opus: sic & virum,
Cum juvenis est, exæstuare; hinc sobrium
Mox effici, & severitate præditum:
Mitem inde fieri, & esse in ævi reliquũ.

7. *Atque in principio sunt uvida*] V.V.C.C. *atque à principio sunt vivida.* quanquam τὸ *uvida* rectius.

CAP. III.

An vocabula hæc, necessitudo *&* necessitas, *differenti significatione sint.*

RIsu prorsus atque ludo res digna est, quum plerique grammaticorum asseverant *necessitudinem* & *necessitatem* [1] mutare longè, longeque differre: ideo quòd [2] *necessitas* sit

M*Vtare longe, longeque differre*] In Codice Scriveriano annotatum reperio. Lego, *mutare, longe longeque differre.* Tornæsian. Codex & V.C.C. ad hunc modum, *mutare longe differreque.* In Tornæs. edit. *mutare longe, longeque differre.* Quam scripturam interpungendam censeo.

2. *Neces-*

sit vis quæpiam premens & cogens : *necessitudo* autem dicatur jus quoddam & vinculum religiosæ conjunctionis ; idque unum solitarium significet. sicut autem nihil quicquam interest *suavitudo* dicas an *suavitas*, *sanctitudo* an *sanctitas*, *acerbitudo* an *acerbitas*, *acritudo*, an, quod Accius in Neoptolemo scripsit, *acritas* : ita nihil rationis dici potest, 3 quî *necessitudo* & *necessitas* separentur. itaque in libris veterum vulgò reperias *necessitudinem* dici, pro eo quod necessum est. 4 sed *necessitas* sanè pro jure officioque observantiæ affinitatisque infrequens est : quamquam, qui ob hoc ipsum jus 5 affinitatis familiaritatisve conjuncti sunt, 6 necessarii dicuntur. rêpperi tamen in oratione C. Cæsaris, 7 qua Plautiam

2. *Necessitas sit vis quæpiam premens &c.*] Sic Cornelius Fronto : *Necessitas immutabilis res est, ut mori necessitatis est. Necessitudo, vel sanguinis vel meritorum.* Sosipater Charisius: *Necessitas imperii, Necessitudo sanguinis conjunctio. _ Sallustius tamen Necessitudinem sæpe pro necessitate ponit, nec unquam Necessitatem pro necessitudine, aut ipse aut quisquam Veterum.* In quo tamen falsus est Sosipater ; Cicero enim & Cæsar *necessitatem* pro *necessitudine* dixerunt.

3. *Quî*] V. E. *quin*. male. M.S. *quur*.

4. *Sed necessitas sane pro jure, officioque observantiæ &c.*] Usus & ea significatione Cicero pro Sulla : *Si nostram in accusatione suâ necessitatem, familiaritatemque violasset.*

5. *Affinitatisque*] V.C. *affinitatisve*.

6. *Necessarii dicuntur.*] Festus : *Necessarii sunt, ut Gallus Ælius ait, qui aut cognati, aut affines sunt, in quos necessaria officia conferuntur præter cæteros* Nonius *necessarios* interpretatur *affines*, cum inquit ; *Necessitas, affinitas*, unde & *hoc jureconjuncti necessarii appellantur.* Sed non *solos affines*, verum etiam *cognatos* hoc nomine denotari, satis manifestum ex hoc loco Valerii Maximi lib. 2. c. 1. *Convivium solemne majores instituerunt, idque Charistia appellaverunt, cui præter cognatos & affines nemo interponebatur : ut si qua inter necessarios querela esset orta, apud sacra mensæ, & inter hilaritatem animorum, fautoribus concordiæ adhibitis tolleretur.* Marcellus necessarios ab amicis & propinquis distinguit, quasi arctiore quadam benevolentia devinctos, lib. 4. Epistol. Famil. 2. ad Ciceronem : *In summa paucitate amicorum, propinquorum, ac necessariorum qui vere meæ saluti faverent, te cupidissimum mei, singularemque mihi benevolentiam præstitisse cognovi.* In Glossis Philoxeni est : *Necessarius*, Οἰκεῖος, Ἀναγκαῖος, nempe ut est in Glossis gr. lat. quæ vulgo Cyrilli dicuntur, Οἰκεῖος, ὁ συγγενής, *Necessarius*. Onomasticon Vetus lat. gr. *Necessarii*, οἱ προσήκοντες.

7. *Quæ Plautiam rogationem suasit*] De hac Oratione loquitur haud dubie Suetonius in Jul. Cæsare : *L. etiam Cinnæ uxoris fratri, & qui cum eo civili discordia Lepidum secuti, post necem consulis ad Sertorium confugerant, reditum in civitatem rogatione Plotia confecit, habuitque & ipse super ea re concionem.* In *Plautia* lege vel *Plotia* variatum, quemadmodum veteres in Claudio & Clodio ;

tiam rogationem ſuaſit, *neceſſitatem* dictam pro *neceſſitudine*, id eſt, jure affinitatis. verba hæc ſunt: *Equidem mihi videor pro noſtra neceſſitate non labore, non opera, non induſtria defuiſſe.* Hoc ego ſcripſi de utriuſque vocabuli indifferentia, admonitus fortè verbi iſtius, quum legerem 8 Sempronii Aſellionis veteris ſcriptoris quartum ex hiſtoria librum. in quo de P. Africano Pauli filio ita ſcriptum eſt: *Nam ſe patrem ſuum audiſſe dicere L. Æmilium Paulum, 9 nimis bonum imperatorem ſignis collatis non decertare, niſi ſumma neceſſitudo aut ſumma ei occaſio data eſſet.*

CAP.

dio; aurata & orata; aula & olla, plauſtro & ploſtro. Legis Plautiæ de Vi mentio in l. *non ſolum*, §. *ſi Dominus*. *D. de Uſucapion.* & §. *furtivæ* Inſtitut. *De Uſucap.* Fuit & altera lex Plautia de Judiciis, quam, ut Aſconius Pædianus ſcribit, adjuvantibus nobilibus tulit M. Plautius Silanus Tribun. Pleb. Cn. Pompejo Strabone, L. Porcio Catone Coſſ. anno ſecundo belli Italici, ut Tribus ſingulæ, quinos denos ſuffragio crearent, qui eo anno judicarent, (antea enim equeſter ordo in Judiciis dominabatur,) ex eoque factum eſſe, ut Senatores quoque in eo numero eſſent, & quidam etiam è plebe. Ad neutram tamen harum legum Oratio Cæſaris de rogatione Plautia referenda videtur, ſed potius privilegium fuit, quod pro L. Cinna obtinere voluerit. Et ita κυρίως, Auctor noſter rogationem Plautiam, quemadmodum & Suetonius, vocat; ea enim eſt differentia inter Rogationem & legem, quod hæc ad omnes homines, illa vero ad quoſdam vel etiam unum tantùmodo pertineat. Feſtus: *Rogatio eſt, cum populus conſulitur de uno pluribusve hominibus, quod non ad omnes pertineat, & de una pluribusve rebus, de quibus, non omnibus, ſanciatur. Nam quod in omnes homines, resve populus ſcivit, lex appellatur. Itaque Gallus Ælius ait, inter legem & rogationem hoc intereſt. Rogatio eſt genus legis; quæ lex, non continuo ea rogatio eſt. rogatio non poteſt non eſſe lex, ſi modo juſtis comitiis rogata eſt.*

8. *Sempronii Aſellionis*] Vide ſupra pag. 65. & p. 141. & ibi notatis, adde Sempronium haud paullo poſt exciſam Numantiam hiſtoriam ſuam demum edidiſſe; quippe qui ſcripſerit poſt Cœlium Antipatrum; ut manifeſtum ex Cicerone in primo de LL. *Succeſſere huic Cœlio belli, Clodius, Aſellio: nihil ad Cœlium: ſed potius ad antiquorum languorem & inſcitiam.*

9. *Nimis bonum Imperatorem ſignis collatis non decertare*] Antiquæ Edd. Venetæ: *Non nimis bonum imperatorem ſignis collatis decertare.* Sed Urſiniani Codd. habent: *minus b. i. ſ. c. d.* Badius legit, *minus b. imp. ſ. c. decertare*, & *minus* refert ad *decertare* non ad *imperatorem*. Ut ſenſus ſit, eum quicunque bonus ſit Imperator, minus, id eſt, non decertare ſignis collatis, niſi ſumma neceſſitudo aut ſumma ei data eſſet occaſio.

CAP. IV.

Olympiadis Alexandri matris comis ac prudens ad filium Alexandrum rescriptio.

IN plerisque monumentis rerum ab Alexandro gestarum, & paulo antè in libro M. Varronis, qui inscriptus est *Orestes, vel de insania*, Olympiadem Philippi uxorem festivissimè rescripsisse legimus Alexandro filio. nam quum is ad matrem ita scripsisset : [1] REX. ALEXANDER. IOVIS. HAMMONIS. FILIVS. OLYMPIADI. MATRI. SALVTEM. DICIT. [2] Olympias ei rescripsit ad hanc sententiam: *Amabo*, inquit, *mi fili, quiescas: neque deferas me neque criminere adversum Iunonem. malum mihi* [3] *prorsum illa magnum dabit, quum tu me litteris tuis pellicem illi esse confiteris.* Ea mulieris scitæ atque prudentis erga ferocem filium comitas sensim & comiter admonuisse eum visa est; deponendam esse opinionem vanam, quam ille ingentibus victoriis & adulantium blandimentis & rebus supra fidem prosperis imbiberat, genitum esse sese de Jove.

CAP.

REx *Alexander Iovis Hammonis filius*] De Alexandro Curtius lib. 8. *Iovis filium non dici tantum se, sed etiam credi volebat, tanquam perinde animis imperare posset, ac linguis.* Unde autem ipsi hæc persuasio venerit docet idem Curtius lib. 4. ubi narrat maximum natu è sacerdotibus Jovis Hammonis, Alexandrum adeuntem *filium* appellasse, hocque nomen illi parentem Jovem reddere affirmasse, Alexandrum vero dixisse, se id & accipere & agnoscere. Justinus vero lib. 11. scribit subornatum ab Alexandro sacerdotem regi volenti respondisse ; similia fere habet Plutarchus in Alexandro, qui & addit: videri nonnullis id errorem Antistitis fuisse, qui Græcæ linguæ non satis peritus, cum Alexandrum blande παιδίον *filiolum* appellare vellet , sic dixit, παῖ Διός, *fili Iovis*. Idem habet & Eustathius in Dionysii Alexandrini περιήγησιν, ℣ſ. 212.

2. *Olympias ei rescripsit*] Epistolæ cujusdam Olympiadis meminit J. Pollux Onomast. lib. 7. c. 9.

3. *Prorsum*] Pal. Cod. *prosum*.

CAP. V.

De Aristotele, Theophrasto, & Menedemo philosophis, deque eleganti verecundia Aristotelis successorem diatribæ suæ eligentis.

ARistoteles philosophus annos jam ferè natus duo & sexaginta, corpore ægro affectóque, [1] ac spe vitæ tenui fuit. tunc omnis ejus sectatorum cohors ad eum accedit, orantes obsecrantésq; ut ipse deligeret loci sui [2] & magisterii successorem; quo, post summum ejus diem, [3] proinde ut ipso, uterentur ad studia doctrinarum complenda excolendáque, quibus ab eo imbuti fuissent. Erant tunc in ejus ludo boni multi, sed præcipui duo, [4] Theophrastus & [5] Menedemus. [6] ingenio hi atque doctrinis cæteros præstabant.

AC *spe vitæ*] V.C.C. *ac spe vitaque.* Ms. *ac spe vitæque.*

2. *Et magisterii*] Magisterium hic pro magistri dignitate ponitur. Onomasticon Vetus : *magisterium*, ἀρχή. Nominis id etiam occurrit apud Cassiodorum Variar. lib. I. epist. 12. *Sume igitur Magisterii infulas dignitatis.* Sic enim V.C.C. ubi vulgo est *magisteriæ*; quod etiam tamen ferri possit. Sic & Variar. lib. 3. epist. 12. *Implens etiam doctrina, quam susceperat Magisterii dignitatem.* J. Saresberiens. lib. 8. De Nug. Curial. cap. 21. de Juliano Imp. ait eum viros congregasse *circa palatia, qui circumamicti pallio, magis habitu, quam magisterio pandebantur.*

3. *Proinde*] V. CC. *perinde.*

4. *Theophrastus*] De quo insignis locus Strabonis lib. 13. Τύρταμος δ' ἐκαλεῖτο πρότερον ὁ Θεόφραστος, μετωνόμασε δ' αὐτὸν Ἀριστοτέλης Θεόφραστον· ἅμα μὲν φεύγων τὴν τοῦ προτέρου ὀνόματος κακοφωνίαν, ἅμα δὲ τὸν τῆς φράσεως αὐτοῦ ζῆλον ἐπισημαινόμενος. ἅπαντας γὰρ λογίους ἐποίησε τοὺς μαθητὰς Ἀριστοτέλης, λογιώτατον δὲ Θεόφραστον. *Theophrastus prius vocabatur Tyrtamus: sed Aristoteles hoc ei nomen fecit, simul ut prioris asperitatem fugeret, simul ut dictionis Theophrasteæ præstantiam commendaret tanquam divinæ. Omnes enim discipulos facundos, hunc facundissimum reddidit Aristoteles.* Idem de hoc Tyrtami nomine habes apud Diogenem Laërtium, Hesychium Illustrem, Suidam, aliosq;.

5. *Menedemus*] Omnino hic legendum *Eudemus*; quemadmodum viris doctissimis jam monitum. Menedemi enim Peripatetici vix ab alio auctore & alio loco ulla fit mentio; Eudemi vero plurima apud varios scriptores & honorificentissima; & semper Alexander, aliique ex optimis interpretibus, Theophrastum & Eudemum, ut Aristotelis sodales, & ejusdem cum ipso sententiæ, prædicant, & adducunt. Ab hoc Eudemo nomen habent Ethica Eudemia, quæ vulgo Aristoteli tribuuntur; sive ipse eorum auctor sit, si-

bant alter ex insula Lesbo fuit, Menedemus autem Rhodo. Aristoteles respondit facturum esse quod vellent, quum id sibi foret tempestivum. postea brevi tempore quum idem illi, qui de magistro 7 destinando petierant, præsentes essent; vinum ait, quod 8 tum biberet, non esse id ex valetudine sua, sed insalubre esse atq; asperum; ac propterea quæri debere 9 exoticum vel Rhodium aliquod, vel Lesbium. id sibi utrumque 10 ut curarent, petivit; 11 usurúmq; eo dixit, quod sese magis juvisset. 12 eunt, curant, inveniunt, adferunt. tum Aristoteles Rhodium petit, degustat. Firmum, inquit, hercle vinum & jucundum. petit mox Lesbium: quo item degustato, Utrumque, inquit, oppidò bonum, sed 13 ἡδίων ὁ λέσβιος. id ubi dixit, nemini fuit dubium, quin, lepi-

ve ei Aristoteles ista dedicaverit; quorum tamen prius Jonsio verisimilius videtur. Scripsit etiam æmulatione Theophrasti condiscipuli, qui juxta Laërtium lib. 5. exaravit ἀστρολογικῆς ἱστορίας δ΄. & ἀριθμητικῶν ά. Eudemus hic ἱστορίαν περὶ τῶν ἀστρολογουμένων, teste eodem Laërtio lib. 1. Thalete, vel ἀστρολογικὰς ἱστορίας, ut vult Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromat. quod opus Astrologorum vitas & inventa, ipsiusque Astrologiæ ortum & progressum continuit. Laudat etiam Simplicius ad lib. 1. φυσ. ἀκροασ. comment. XII. Geometricas historias hujus Eudemi. & ibidem comment. XXVI. Ejus lib. 1. φυσικῶν. ac lib. 3. comment. XXVIII. item lib. 4. comment. CXVI. liber secundus & tertius φυσικῶν citatur. Scripsit quoque hic Eudemus, ut & Theophrastus atque Phanias, ad Aristotelis æmulationem Categorias, libros de Interpretatione, & Analytica, aliaque, de quibus, ut & de multis quibus idem Eudemi nomen fuerit, vide plura apud Jonsium de Scriptor. Histor. Philosoph. lib. 1. c. 15.

6. *Ingenio hi*] V. C. C. *ingenio ii.*

7. *Destinando*] V. C. C. *designando.*

8. *Quod tum biberet*] Ms. *quod imbiberet.*

9. *Exoticum*] Peregrinum. quo sensu Apulejus lib. 1. Milesiar. Prudentius in Psychomachia, Ennodius in Panegyrico, Isidorus lib. 19. cap. 22. Cassiodor. Variar. lib. 9. Ep. 23. Sic Plautus Mostellaria: *Olere unguenta exotica.*

10. *Vt curarent*] Ms. *ut ei curarent.*

11. *Vsurumqueeo*] Ms. *usurumq; ex eo.*

12. *Eunt*] Quid si legas, *quærunt.*

13. Ἡδίων ὁ λέσβιος] Id est, *Suavius Lesbium.* Ac sane Vinum Lesbium Veteribus commendatissimum, magnoque in pretio erat. Clearchus apud Athenæum lib. 1. Deipnos.

- - λεσβίου πόματος
Οὐκ ἔστιν ἄλλος οἶνος ἡδίων πιεῖν.

Id est,

Lesbio vino potui suavius aliud nullũ est.

Apud eundem Archestratos Deipnologus, varia vinorum generosorum genera recensens, omnibus aliis Lesbium præfert, cum sic concludat:

Ἀλλ' οὐδέν τ' ἄλλ' ἐστὶν ἁπλῶς πρὸς
λέσβιον οἶνον.

Id est.

Vno sed verbo nihil hæc ad Lesbia vina.

Neque

lepidè simul & verecundè, successorem illa voce sibi, non vinum delegisset. is erat è Lesbo Theophrastus, suavitate homo insigni linguæ pariter atque vitæ. itaque non diu pòst, Aristotele vita defuncto, ad Theophrastum omnes concesserunt.

CAP. VI.

Quid veteres Latini dixerunt quas Græci προσῳδίας *appellant; & item quod vocabulum* barbarismi *non usurpaverint neque Romani antiquiores,* [1] *neque Attici.*

[2] QUas Græci προσῳδίας dicunt, eas veteres docti tum notas vocum, tum moderamenta, tum accentiunculas, tùm [3] voculationes appellabant. quod nunc autem barbarè quem loqui dicimus, id vitium sermonis non barba-

NEque Attici] Hæc postrema verba nova erunt ei, qui caput prius quam ejus titulum leget: cum in capite nulla prorsus Atticorum fiat mentio. Sed sive Gellii hæc sit adjectio, sive potius Pseudogellii, quod ea continet verum an falsum esse dicemus? Equidem minime dubito, quin & Attici antiquiores βαρβαρίζειν dixerint, nõ eam tantum significationis formam sequendo, quam habent μηδίζειν, ἀττικίζειν: verum & cum significare volebant *Barbare loqui.* an etiam & hujus verbale βαρβαρισμὸς jam tum in usu esset, ambigi posse scio: quod multa verbalia non eodem quo ipsa verba tempore usurpari cœperunt. Sed vocem, cujus usum recepta in aliis sermonis forma permittebat (neque enim dubium est, quin μηδισμὸν, & ἀττικισμὸν & λακωνισμὸν illi quoque veteres Attici dixerint) pro usurpata habere possemus etiamsi nullo id testimonio probari posset. *H. Steph.*

2. Προσῳδίας] *Accentus.* Quænam vero Græcis sint προσῳδίαι late dicet Sextus Empiricus lib. I. advers. Mathem. cap. 5. Sic autem Diomedes accentum describit lib. 2. *Accentus est Acuta, vel Gravis, vel Inflexa orationis elatio, vocisve intentio, vel inclinatio, acuto, aut inflexo sono regens verba. Nam ut nulla vox sine vocali, ita sine accentu nulla.* De accentibus libros magnos scripsere Apollonius & Herodianus inter Græcos, inter Latinos Censorinus, ut testatur Priscianus lib. 15. qui & ipse librum de Accentibus consignavit, ubi & Accentum describit, quod sit *certa lex & regula ad levandam & deprimendam syllabam uniuscujusque particulæ orationis, qui fit ad similitudinem elementorum literarum atque syllabarum.* Adde sis Vossium de Art. Gram. lib. 2. cap. 7.

3. *Voculationes*] Hac voce etiam utitur Nigidius infra h. l. cap. 24. Apud Martianum Capellam lib. 3. cap. *de fastigio*, accentus quoque *fastigia* vocantur, idem vocat *cacumina, tonos* & *sonos.* Sic & Diomedes lib. 2. *fastigia* appellat, item Beda lib. de metris.

barbarum esse, sed rusticum, & cum eo vitio loquentes rusticè loqui dictitabant. P. Nigidius, in commentariis grammaticis, *Rusticus fit sermo*, inquit, *si adspires perperam.* itaque id vocabulum, quod dicitur vulgo [4] barbarismus, qui ante divi Augusti ætatem purè atque integrè loquuti sunt an dixerint, nondum equidem inveni.

4. *Barbarismus*] Ab Hesychio definitur παρὰ τὸν τόνον διάλεκτος, i.e. *à vero tono declinans loquendi ratio.* Eustathio dicitur, *peccatum pronunciationis circa voces, aut tonos, seu accentus, sicut soloecismus circa syntaxin.* Suidas nimis generaliter Barbarismum dicit esse vitiosa dicta præter consuetudinem clarorum Græcorum, λέξιν παρὰ τὸ ἔθος τῶν εὐδοκιμούντων ἑλλήνων.

CAP. VII.

Diversum de natura leonum dixisse Homerum in carminibus, & Herodotum in historiis.

LEænas inter omnem vitam semel parere, eoque uno partu nunquam edere plures quàm unum, Herodotus in tertia historia scriptum reliquit. verba ex eo libro hæc sunt: [1] ἡ δὲ δὴ λέαινα, ἐὸν ἰσχυρότατον καὶ θρασύτατον, ἅπαξ ἐν τῷ βίῳ τίκτει ἕν. τίκτουσα γὰρ συνεκβάλλει τῷ τέκνῳ τὰς μήτρας. Homerus autem leones (sic enim feminas quoque virili genere appellat, quod grammatici [2] ἐπίκοινον vocant) pluris gignere atque educare catulos dicit. versus, quibus hoc apertè demonstrat, hi sunt:

[3] Εἱστήκει ὥς τίς τε λέων περὶ οἷσι τέκεσσιν,

Ὧ ῥά

1. Ἡ δὲ δὴ λέαινα &c.] i.e. *Quum autem animalium acerrimum sit leæna & audacissimum, semel omnino in vita & unum parit. Enitendo enim simul cum fœtu pariter matricem projicit.* Hoc autem verisimile est Herodotum ab Ægyptiis accepisse; nam & Orus Apollo in Hieroglyphicis narrat, leænam quia non pariat bis, apud Ægyptios symbolum esse mulieris semel tantum enixæ. Quam opinionem etiam secutus est B. Basilius Hexaem. homil. 11.

2. Ἐπίκοινον] *Promiscuum.*

3. Εἱστήκει] Id est,

Stetit, sicut aliquis leo circa suos catulos,
Cui quidem catulos ducenti occurrerint in sylva
Viri venatores - - -

Exstat locus ✠ſ. 133. Iliad. ϱ.

4. Πυκνὰ

Ὧ ῥά τε νήπι' ἄγοντι συναντήσωνται ἐν ὕλῃ
Ἄνδρες ἐπακτῆρες.

Item alio in loco idem significat:

[4] Πυκνὰ μάλα στενάχων· ὥσπερ λὶς ἠϋγένειος
Ὧ ῥαθ' ὑπὸ σκύμνους ἐλαφηβόλος ἅρπασιν ἀνὴρ
Ὕλης ἐκ πυκινῆς.

Ea nos dissensio atque diversitas quum agitaret inclutissimi poëtarum & historicorum nobilissimi, placuit libros Aristotelis philosophi inspici, [5] quos de animalibus exquisitissimè composuit. in quibus, quod super ista re scriptum invenimus, cum ipsius Aristotelis verbis, in his commentariis scribemus. verba Aristotelis hæc sunt ex libro de historia animalium sexto:

[6] Λέων δ' ὅτι μὲν ὀχεύει ὄπισθεν, καὶ ἔστιν ὀπισθουρητικὸν, εἴρηται,

4. Πυκνὰ μάλα.] Id est,
Crebro admodum suspicans, sicut leo pulchre jubatus,
Cuique catulos venaticus surripuerit vir
Sylva ex densa.
Exsta: v. 318. Iliad. σ.

5. *Quos de animalibus exquisitissime composuit*] Qua diligentia hi libri de Animalibus ab Aristotele compositi, sic tradit Plinius lib. 8. cap. 16. *Alexandro Magno rege inflammato cupidine animalium naturas noscendi, delegataque hac commentatione Aristoteli, summo in omni doctrina viro, aliquot millia hominum in totius Asiæ Græciæque tractu parere jussa, omnium quos venatus, aucupia, piscatusque alebant: quibusque vivaria, armenta, alvearia, piscinæ, aviaria in cura erant, ne quid usquam gentium ignoraretur ab eo; quos percontando quinquaginta ferme volumina illa præclara de animalibus condidit.* Ubi postea Plinius ex Aristotele de Leonum, Leænarumque naturâ subjungit.

6. Λέων δ' ὅτι μὲν ὀχεύει ὄπισθεν, &c.] Id est, *Leonem aversum coire retroque urinam reddere, jam dictum est, coit paritque non quovis tempore, quamquam quotannis: parit autem vere. Binos fere parit, neque plures senis: interdum etiam unum. Nam quæ narratur fabula, leænam parientem ejicere matricem, delira est; sed composita ex eo fuit, quod animal hoc rarum est. Idcirco qui fabulam confinxit, caussam ignoravit. Rarum igitur leonum genus est: rarisque gignitur locis. Sed tota Europa inter Acheloum & Nessum duntaxat fluvios. Ipsa quoque leæna parit pusilla omnino, adeo ut altero ætatis mense vix ingrediantur. Terra Syriæ leænæ quinquies pariunt: primum quinos: post deinde uno pauciores; postremo nullum, sed effœtæ agitant. Caret leæna juba; solus habet mas. Mutat dentes leo quatuor eos tantum, qui canini appellantur, duos superiores, totidem inferiores; idque ætatis suæ mense sexto.* Est cap. 31. lib. 6. de Histor. Animal. quod hic Aristoteles de terræ Syriæ leænis narrat, id de universis pronunciat lib. 6. de Generat. Animal. c. 21. sequitur vero Plinius Hist. Nat. lib. 8.

εἴρηται πρότερον· ὀχεύει δὲ καὶ τίκτει οὐ πᾶσαν ὥραν, καθ' ἕκαστον μέντοι τὸν ἐνιαυτόν. τίκτει μὲν οὖν τοῦ ἔαρος. τίκτει δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δύο. τὰ μέντοι πλεῖστα ἕξ. τίκτει δ' ἐνίοτε καὶ ἕν. ὁ δὲ λεχθεὶς μῦθος περὶ τοῦ ἐκβάλλειν τὰς ὑστέρας τίκτοντα, ληρώδης ἐστί· συνετέθη δὲ ἐκ τοῦ σπανίους εἶναι τοὺς λέοντας. ἀποροῦντος τὴν αἰτίαν τοῦ τὸν μῦθον συνθέντος. σπάνιον γὰρ τὸ γένος τὸ τῶν λεόντων ἐστὶ, καὶ οὐκ ἐν πολλῷ γίγνεται τόπῳ· ἀλλὰ τῆς Εὐρώπης ἁπάσης ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ Ἀχελώου καὶ τοῦ Νέσσου ποταμοῦ· τίκτει δὲ ὁ λέων πάνυ μικρὰ, οὕτως ὥστε δίμηνα ὄντα μόλις βαδίζειν. οἱ δ' ἐν Συρίᾳ λέοντες τίκτουσι πεντάκις. τὸ πρῶτον πέντε. εἶτα ἀεὶ ἑνὶ ἐλάττονα. μετὰ δὲ ταῦτα οὐκ ἔτι οὐδὲν τίκτουσιν, ἀλλ' ἄγονοι διατελοῦσιν. οὐκ ἔχει δὲ ἡ λέαινα χαίτην, ἀλλ' ὁ ἄρρην λέων. βάλλει δὲ ὁ λέων τοὺς κυνόδοντας καλουμένους τέτταρας μόνους, δύο μὲν ἄνωθεν, δύο δὲ κάτωθεν· βάλλει δὲ ἑξάμηνος ὢν τὴν ἡλικίαν.

cap. 16. ut & Ælianus lib. 4. de Animalib. cap. 34. Nec aliter Oppianus initio lib. 5. de Venatione, & Philostratus lib. 1. de vita Apollonii c. 16. De Leonum natura præter eos, qui ex professo de Animalibus scripsere, multa tradit etiam Vossius lib. 3. de Idolol. cap. 52. & 53.

CAP. VIII.

Quòd Afranius poëta prudenter & lepidè sapientiam filiam esse Vsus & Memoriæ dixit.

1 EXimiè hoc atque verissime 2 Afranius poëta 3 de gignenda comparandaque sapientia opinatus est: quod eam

Eximie] Sic Ms & V. C. C. vulgo *maxime*. male.

2. *Afranius Poëta*] Quibus temporibus Afranius floruerit supra p. 521. notatum. De eo Velleji Paterculi est lib. 1. *Dulcesque Latini sermonis facetiæ per Cæcilium, Terentiumq; & Afranium, suppari ætate floruerunt.*

3. *De gignenda comparandaque sapientia*] Prudentia potius dicenda filia Usus & Memoriæ. Sapientia enim meditationibus crebris & contemplatione maxime acquiritur; Usu vero rerum periculisque subeundis Prudentia comparatur. Ita enim hasce virtutes distare nemini non notum, è lib. 6. Ethico-

eam filiam esse Usus & Memoriæ dixit. eo namque argumento demonstrat, qui sapiens esse rerum humanarum velit, non libris solis neque disciplinis rhetoricis dialecticisque opus esse; sed oportere eum versari quoque exercerique 4 in rebus cominus noscendis periclitandisque: eaque omnia acta & eventa firmiter meminisse: & 5 proinde sapere ac consulere ex his, 6 quæ pericula ipsa rerum docuerint, non quæ libri tantum 7 ac magistri per quasdam inanitates verborum & imaginum, tanquam in mimo aut in somnio, 8 dictitaverint. Versus Afranii, sunt in togata, cui Sellæ nomen est:

Usus me genuit, mater peperit Memoria.
Sophiam vocant me Graii, vos Sapientiam.

Item versus est in eamdem ferme sententiam Pacuvii, quem Macedo philosophus vir bonus, familaris meus, 9 scribi debere censebat pro foribus omnium templorum.

Ego

Ethicor. ad Nicomach. Improprie itaque Afranius Sapientiam dixit, cum Prudentiam filiam Usus & Memoriæ dicere debuisset.

4. *In rebus cominus noscendis*] Ms. *in rebus communibus cominus noscendis*, ita notatum in margine Vossiani codicis. Lambecius ex Ms. Reg. *in rebus communibus noscendis*. & Res communes explicat τὰ πᾶσι κοινῶς συμβαίνειν εἰωθότα. Quemadmodum communes sensus, Deus communis, & communes literæ apud Phædrum, Ausonium, Tertullianum. In eo autem fallitur quod putet vocem *cominus* sensui plane hîc contrariam esse; & rectius legi posse *in rebus eminus noscendis*; id est πόῤῥωθεν seu ex longinquo. *Cominus* enim ut huic loco optime, ita *eminus* nullo modo convenire potest. Nempe eum, qui prudens & sapiens rerum humanarum esse velit, debere se rebus ipsis tractandis immiscere, periculaque ipsa subire, & ita cominus actione ipsa, & usu prudentiam acquirere. Sic Euphrates Philosophus apud Plinium lib. I. epist. 10. *affirmabat esse Philosophiæ & quidem pulcherrimam partem, agere negotium publicum, cognoscere, judicare, promere & exercere justitiam, quæque ipsi doceant in usu habere.*

5. *Proinde*] Sic Ms. vulgo *perinde.*

6. *Quæ pericula ipsa rerum*] Ms. *quæ pericula ipsarum rerum.*

7. *Ac magistri*] V. C. C. *aut magistri.*

8. *Dictitaverint*] V. C C. *delectaverint.* quod Stephanus accipit pro delectando dixerint, sive delectabiliter dixerint. Lipsius in Electis leg. *dictaverint*, & errorem natum esse dicit ex priscâ scripturâ *deictaverint.*

9. *Scribi debere censebat pro foribus omnium templorum*] Hunc A. Gellii locum expressit J. Salisberiens. lib. 4. De Nug. Curial. c. 6. *Unde & Philosophi veteres imaginem Sapientiæ pro foribus omnium templorum pingi, & hæc verba scribi debere censuerunt:*

Usus me genuit, perperit Memoria

Sophiam

[10] *Ego odi homines ignava opera & philosopha sententia.* nihil enim fieri posse indignius [11] neque intolerantius dicebat, quàm quod homines ignavi ac desides, [12] operti barba & pallio, [13] mores & emolumenta philosophiæ in linguæ verborumque artes converterent; & vitia facundissimè accusarent [14] intercutibus ipsi vitiis madentes.

CAP.

Sophiam me vocant Graji, vos Sapientiam.

Et hæc item: Ego odi homines stultos, & ignava opera, & Philosophicas sententias.

10. *Ego odi homines, &c.*] Sic Alexander M. Callisthenem Philosophum natum ex consobrina Aristotelis, cum eum adorare & divinis honoribus prosequi recusaret, in caveam jussit includi, & spectandum circumduci ac tandem interfici, addens: Μισῶ σοφιστὴν ὅστις οὐχ αὑτῷ σοφός. *Odi sapientistam sibi qui non sapit.*

11. *Neque intolerantius*] Alium fateor *intolerabilius* fuisse dicturum: sed si *res incredula*, pro Res incredibiles dicere sibi permisit, hoc etiam sibi permisisse credibile est. Nævium saltem auctorem habere se dicere potuit ad illud *intolerantius* quod attinet, nam lib. 19. c. 7. eum *intolerantibus curis*, pro *intolerandis* dixisse scribit. *H. Steph.*

12. *Operti barba, & pallio*] Insigne Philosophorum, crinem barbamque promittere, & pallio uti prælongo, de quo jam supra p. 152. quædam notata; iis adde Senecam epist. 5. & 43. Firmic. Astronom. lib. 7. cap. 6. Artemidor. lib. 1. c. 19. & 32. Tertullian. de Pallio. Lactant. lib. 5. cap. 2. Apulej. 1. Floridor. *Item pallio cadavera operiri & philosophos amiciri.* Capitolinus in Antonino Philosopho: *Nam duodecimum annum ingressus, habitum Philosophi sumpsit, & deinceps tolerantiam, cum studeret in pallio & humi cubaret.* J. Saresberiens. lib. 8. de Nug. curial. cap. 21. ait Julianum Imperatorem viros congregasse *circa palatia qui circumamicti pallio, magis habitu, quam magisterio pandebantur.* Insignis vero est Luciani locus in Icaro Menippo in hujusmodi Philosophos, qui tantum barba & pallio conspicui, & Agellio illustrando aptissimus, unde quædam hic adscribere non dedignabor. Γένος γάρ τι ἀνθρώπων ἐστὶν, οὐ πρὸ πολλοῦ τῷ βίῳ ἐπιπολάζον, ἀργὸν, φιλόνεικον, &c. sed locus quia nimis longus est, Latine tantum eum adscribam; sic itaq; inquit: *Est, genus hominum quod non ita pridem in vita exstare cæpit, iners, contentiosum, gloriæ avidum, iracundum, gulosum, stultũ, fastuosum, contumeliosum: & ut Homeri verbis dicam, Telluris inutile pondus. Isti igitur in sectas divisi ac variis rationum labyrinthis excogitatis, alii sese Stoicos appellant, alii Academicos, alii Epicureos, alii Peripateticos, aliisq; vocabulis his multo magis ridiculis. Deinde cum illud virtutis nomen venerandum induerint, tum adductis in altum superciliis, promissaque barba, fucato habitu obambulant, detestandos mores circumferentes, simillimi istis tragœdiarum actoribus quibus si personas stolamque illam auro sparsam detraxeris, reliquum est ridiculum, nempe homunculus septem denariis ad agonem conductus.* Vide sis & reliqua quæ sequuntur, nimia enim sunt, & quæ huc transcribi nequeant.

13. *Mores*] Sic omnes Mss. & V.C.C. H. Stephan. ex conjectura legit *honores.*

14. *Intercutibus ipsi vitiis madentes*] Sic V. C.C. in Vossiano Codice in margine notatum in quodam Ms. pro *madentes* haberi *incidentes.* quod ex scripto-

scriptoris vitium puto. H. Stephan. ex conjectura legit *scatentes*. Sed nihil mutandum. hoc enim modo & Martialis *artibus madidus* dixit lib. 1. Epigram. 40.

Si quis Cecropiæ madidus, Latiæque Minervæ
Artibus, & vera simplicitate bonus.

Cæterum Mosellanus putat *intercutibus vitiis madentes* per translationem dici ab hominibus, qui hydropisin patiuntur, quem morbum Latini nonnunquam aquam intercutem appellare solent; quod quidem ferri possit; sed quid si quis suspicetur, magis reconditum quid hîc loci latitare, & *intercutibus vitiis madentes* dici, quemadmodum olim Cato, ut Priscianus lib. 6. testatur, dixit *intercutibus stupris obstinatos*, ac unum idemque vitium innui. Notum enim ex Festo, *intercutitos* dici mares stuprum passos, quos & *inter cutem flagitatos* antiquis appellatos scribit; & hoc genus hominum, quod Macedo hîc apud Gellium describit, ab hoc vitiorum genere haud adeo abhorruisse, nisi potius ipsis perquam familiare fuerit, etiam non minus notum est.

CAP IX.

Quid Tullius Tiro in commmentariis scripserit de Suculis & Hyadibus, quæ sunt stellarum vocabula.

1 TUllius Tiro M. Ciceronis alumnus & libertus, adjutorque in literis studiorum ejus fuit. is libros compluris de usu atque ratione linguæ Latinæ, item de variis atque 2 promiscis quæstionibus composuit. in his esse præcipui videntur, quos Græco titulo 3 πανδέκτας inscripsit, tamquam omne rerum atque doctrinarum genus continentis. ibi de his stellis, quæ appellantur suculæ, hoc scriptum est: *Adeò*, inquit, *veteres Romani literas Græcas nescierunt, & rudes Græcæ linguæ fuerunt; ut stellas, quæ in capite Tauri*

T*Ullius Tiro*] Vide supra p. 29.

2. *Promiscis*] V. C. *promiscuis*.

3. Πανδέκτας] Id est, *Rerum omnium receptacula*. Hujusmodi inscriptionum festivitates ad exemplum Plinii in Præfatione suâ ad Vespasianum, salse deridet Auctor noster supra Præfatione in Noctes Atticas. Dorothæi Pandectæ citantur à Clemente Alexandrino lib. 1. Stromat. Horum exemplo Veteres Jurisconsulti, Volumina jus continentia Digestorum, & Justinianus Imperator, sive, quibus id commiserat, Volumen quod omnes legum disputationes & decisiones continet, Pandectarum nomine vocavêre; quâ de re Imperator l. 20. §. omnia igitur. C. de Vet. Jur. enucleando, ita loquitur. *Nomen libris L. imposuimus Digestorum seu Pandectarum, qui omnes disputationes & decisiones in se habent legitimas, & quod fuit undique collectum hoc in sinus receperunt, in centum quinquaginta pene millia versuum totum opus consummantes.*

4. Pro-

*Tauri sunt,*4 *propterea suculas appellarint, quod eas Græci* ὑάδας *vocant; tamquam id verbum Latinum Græci verbi interpretamentum sit. quia Græce* ὗες, *sues Latinè dicantur. sed* ὑάδες inquit οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν, *ita ut nostri* 5 *opici putaverunt, sed ab eo, quod est* ὕειν, *appellantur. nam & quum oriuntur & quum occidunt, tempestates pluvias largosque imbres cient. pluere autem & Græca lingua* ὕειν *dicitur.* Hæc quidem Tiro in Pandectis, sed

4. *Propterea Suculas appellarint, &c.*] Eodem modo & ante Tironem patronus ejus M. Cicero cascos illos reprehendit lib. 2. de Nat. Deor. *Tauri caput*, inquit, *stellis conspersum est frequentibus; Has Græci stellas Hyadas vocitare suerunt à pluendo.* ὕειν *enim est pluere; nostri imperite Suculas, quasi à suibus essent, non ab imbribus nominatæ.* Et post eum Plinius Histor. natural. lib. 27. cap. 26. *Nimborum argumento Hyadas appellantibus Græcis has stellas; quod nostri à similitudine cognominis, Græci propter sues impositum arbitrantes, imperitiâ appellavere Suculas.* Sed & *Succulæ* dici possunt ἀπὸ τοῦ ὕειν, *pluere*, quia ortu suo cosmico pluvias & succos inducunt. Germanici interpreti, qui C. Bassus nonnullis audit, etiam placet stellas hasce Græcis Hyadas dictas, quia in modum literæ *υ* positæ sunt; vel etiam quia natæ ex Atlante & Hya Oceani filia, Hyantem fratrem ab apro vel leone in venatu occisum flentes pietatis & solatii causa in cœlum translatæ sint. Harum nomina, ut tradit Hyginus Astronom. Poëtic. & Cicero de natura Deor. lib. 2. fuere: *Ambrosia, Eudora, Phæsyle, Coronis, Polyxo, Phileto,* seu *Phæo, Thyene.* Septem itaque numero sunt hæ stellæ Hyades, in capite Tauri, quarum duæ in eductione cornuum, & quinque in facie ponuntur. De his Ovidius lib. 5. Fast.

Ora micant Tauri septem radiantia flammis
Navita, quas Hyadas Græcus ab imbre vocat.

Alii cum Hesiodo duas istas in cornuum eductione omittentes, quinque tantum Hyadas statuunt, sic ab eo hisce versibus nominatas:

- - νύμφαις χαρίτεσσιν ὁμοῖαι,
Φαισύλη, ἠδὲ Κορωνὶς, ἐϋστέφανός τε Κλείεια,
Φαιώ θ' ἱμερόεσσα, καὶ Εὐδώρη τανύπεπλος.

Harum autem maxima in austrino Tauri oculo, Romanis *Palilicium* dicitur, quod ortus ejus conveniret cum Palillis, hoc est, Pastorum feriis, Palis deæ in honorem, pro pecoris partu, institutis, ut habet Varro lib. 5. de L. L. & Ovidius lib. 4. Fastor. Arabes *Aldebaran* vocant, quod idem plane denotat ac Græcis λαμπαδίας, uti ab eis eadem hæc stella nominatur. Aben Ezra ait Amos c. 5. ℣. 8. eandem propter claritatem Ebraice vocari אורים, id est ὑπόκιρρον, quemadmodum Ptolemæo dicitur.

5. *Opici*] Hoc verbo etiam usus est auctor noster supra lib. 2. cap. 21. & lib. 11. cap. 16. ubi vide notata. in Vet. Edd. est *rupici*, unde quidam rupices reposuere; Ms. ad marginem Vossiani Codicis notata lectio habet *rustici*. Sed proba est lectio contextus nostri. Scaurus de Orthographia: *Ita satis per se posita, aspirationem sui declararet, nisi opicus legat.* id est agrestis & imperitus; unde Ausonio de Professorib. c. 25. *opicæ chartæ*, Sidonio Apollinari lib. 8. epist. 3. *opica translatio.*

6. *A nobis*

ſed enim veteres noſtri non uſque eo rupices & agreſtes fuerunt, ut ſtellas hyadas idcirco ſuculas nominarent, quod ὕες Latine ſues dicantur: ſed ut quod Græci ὑπὲρ, nos ſuper dicimus, quod illi ὕπτιος, nos ſupinus; quod ὑφορβὸς, nos ſubulcus; quod item illi ὕπνος, nos primo *ſypnus*, deinde per *y* Græcæ Latinæque literæ cognationem *ſomnus*: ſic quod ab illis ὑάδες, [6] à nobis primo ſyades, deinde ſuculæ appellatæ. Stellæ autem iſtæ non in capite Tauri ſunt, ut Tiro dicit (nullum enim videtur præter eas ſtellas Tauri caput) [7] ſed hæ ita circulo, [8] qui Zodiacus dicitur, ſitæ locatæque ſunt; ut ex earum poſitu ſpecies quædam & ſimulacrum eſſe videatur Tauri capitis: ſicuti cæteræ partes & reliqua imago Tauri conformata & quaſi depicta eſt locis regionibuſque earum ſtellarum, [9] quas Græci πλειάδας, nos vergilias vocamus.

CAP.

6. *A nobis primo ſyades*, &c.] Dum veteres illos & caſcos Agellius quovis modo defendere ab imperitiâ contra Tironem nititur, turpiſſime ſemetipſum hic proſtituit, cum nihil præter nugas nugaciſſimas in mediū proferat.

7. *Sed hæ*] Ms. *ſed eædem*.

8. *Qui Zodiacus dicitur*] Zodiacus in cœlo ſive etiam in globo cœleſti, dicitur circulus maximus, qui deſcriptus ex polis diſtantibus à polis mundi grad. $23\frac{1}{2}$ numeratus in Coluro ſolſtitiorum, ſecat Æquatorem, ſecaturque viciſſim ab ipſo in duas æquales medietates. oblique tamen, ita ut Zodiacus ſit ad Æquatorem inclinatus, unaq; medietas vergat ad ſeptētrionem, & polum arcticum; altera ad auſtrum, & polum antarcticum; punctum vero medium utriuſque medietatis, recedat tantum ab Æquatore quantum poli Zodiaci à polis mundi, nempe grad. $23\frac{1}{2}$. Ζωδιακὸν Arabes *Almantica* ſeu *Nitas* vocāt, quod Baltheū ſive ζωστῆρα denotat. Ebræis dicitur חשב אפורת חגלגל *opus Phrygionarium*, hoc eſt *Faſcia*, ſeu *limbus textilis*. Arato eſt μίτρα, & ἠελίοιο κέλευθος. Proclo, λοξὸς κύκλος. Lucano

- - *varii mutator Circulus anni.*

Aliis *ſignifer*, ἀγαλματοποιὸς, ζωγράφος; *Sigillarius*; item ζωδίων περιπόλησις, & τὸ δωδεκατημόριον. Duodecim enim ſigna ſive conſtellationes continet, quorum nomina vulgato hoc diſticho exprimuntur:

Sunt, Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
Libraque, Scorpius, Arcitenens, Caper, Amphora, Piſces.

9. *Quas Græci πλειάδας, nos vergilias vocamus*] Videtur Auctor noſter velle, quaſi in reliqua Tauri imagine nullæ exſtarent ſtellæ, præter Pleiades, ſive vergilias vocatas. Quod omnino falſum. Pleiadum enim ſidus in dorſo Tauri ſitum, & vulgo ſeptem ſtellis conſtare dicitur, quanquam ſex tantummodo oculis conſpicuæ. Unde Ovidius lib. 4. Faſtor.

Pleia-

Pleiades incipiunt humeros relevare paternos

Quæ septem dici, sex tamen esse solent. Græcis πλειάδες dictæ à πλεῖν, id est *navigare*, quia ab ortu eorum verno navigationis tempus ut plurimum incipere solet. In fabulis etiam finguntur Atlantis ex Pleione Nympha, aliis Hesperidâ fratre Atlantis Hespero prognatâ, filiæ; unde & à Patre quibusdam *Atlantides*, à matre vero *Hesperides* appellantur. Singularum nomina hæc feruntur esse: *Asterope*, *Alcyone*, *Celæno*, *Maja*, *Electra*, *Taygeta*, *Merope*. Has inter Electra fingitur post Trojæ excidium noluisse amplius cum aliis choreas ducere, ideoque latitare ac vix apparere; Alii apud Hyginum dicunt eam quæ latet esse Meropen, quia Sisypho homini mortali nupsit, cum Diis immortalibus reliquæ nupserint; quod & habes apud Ovidium lib. 4. Fastorum. Cæterum in Pleiadum sidere post Telescopium inventum, & eo spectatæ non tantum sex, septemve, verum plures quam quadraginta stellæ Galilæo visæ, ut ipse narrat in Nuncio Siderio; postea etiam per majora Telescopia plures quinquaginta aliis & mihi quoque apparuere.

CAP. X.

Quod sororis *etymon esse dixerit Labeo Antistius & quod* fratris *Nigidius.*

1 LAbeo Antistius juris quidem civilis disciplinam principali studio exercuit, & consulentibus de jure publice responsitavit; cæterarum quoque bonarum artium non expers fuit: & in grammaticam sese atque dialecticam literasque antiquiores altioresque penetraverat; Latinarumque vocum origines rationesq; percalluerat: eaq; præcipue scientia

LAbeo *Antistius*] De hoc veterum Jurisconsultorum Principe vide quæ supra p. 54. notata sunt. Sæpius in hisce commentariis A. Gellius Labeonis meminit, sed nusquam tam egregio & merito suo elogio addito, uti hoc loco, ubi eum quidem juris civilis disciplinam principali studio exercuisse scribit, cæterarum vero bonarum artium non expertem fuisse, sed in eas penetravisse, Latinarumque vocum origines rationesque percalluisse; eaque præcipue scientia ad enodandos plerosque juris laqueos usum fuisse; Quod iis, qui vero Jurisconsulti & non forensis tabulæ nomine beari velint exemplo esse debet, ne humaniorum literarum studia negligant, sed eas cum curâ & diligentiâ accuratâ pertractent; non minima enim verborum vim & significationem recte nosse, Jurisprudentiæ pars est. Nam, ut ait Plato in Gorgiâ, ὃς ἂν τὰ ὀνόματα εἰδῇ, εἴσεται καὶ τὰ πράγματα, *qui rerum nomina norit, etiam ipsas res facile pernoscet*. non minus vere ac Socrates olim, teste Epicteto, τὴν τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψιν, nominum contemplationem, eruditionis principium dixit. Et hinc etiam Justinianus Digestorum libris suo jussu compositis, Titulum de *Verborum significatione* addendum curavit; quem qui & capita sub eo contenta exacte evolverit, eum haud exiguum jam in solidâ Juris scientiâ progressum fecisse, negandum non est.

ſcientia ad enodandos pleroſque juris laqueos utebatur. Sunt adeo libri poſt mortem ejus editi, qui *poſteriores* inſcribuntur; quorum librorum tres continui triceſimus octavus & triceſimus nonus & quadrageſimus pleni ſunt id genus rerum ad enarrandam & illuſtrandam linguam Latinam conducentium. Præterea in libris, quos ad Prætoris edictum ſcripſit, multa poſuit partim lepide atque argute reperta: ſicuti hoc eſt, quod in quarto ad edictum libro ſcriptum legimus; [2] *Soror*, inquit, *appellata eſt, quod quaſi ſeorſum naſcitur, ſeparaturque ab ea domo in qua nata eſt, & in aliam familiam tranſgreditur.* Fratris autem vocabulum P. Nigidius, homo impenſe doctus, non minus arguto ſubtilique ἐτύμῳ interpretatur, [3] *Frater*, inquit, *eſt dictus quaſi fere alter.*

2. *Soror appellata eſt quod quaſi ſeorſum naſcitur*] Non ſolum ingenioſa, ſed & Juri Civili accommodatiſſima eſt hæc *ſororis* etymologia à Labeone excogitata; quam & Nonius Marcellus ex eo profert in *Soror.* Sic in l. 195. in fin. D. de Verb. ſignif. *mulier* dicitur *ſuæ familiæ & caput & finis.* Voſſius ἀναλογίαν jubere dicit, ut *Soror* potius deducatur, à *ſero*, ſive qua ſeminandi notionem habet, quia *ex eodem ſemine ducta* eſt, ut Iſidorus eam deſcribit lib. 9. cap. 6. ſive potius qua ſignificat *necto*, ut ſoror idem ſit ac *adnexa*, quomodo & Græcis *patrueles*, *conſobrini* & *amitini* dicuntur ἀνεψιοὶ & ἀνάψιοι. Vide eum in Etymolog.

3. *Frater quaſi fere alter*] Ita & Nonius ex Nigidio, ſive potius, ut quamplurima alia, ex Auctore noſtro, deſcripſit. Potius tamen *frater* eſt ab Æolico φρέτηρ pro φράτωρ, quod etymon una cum illo Nigidii, apud Feſtum legere eſt; idque etiam ſequitur J. C. Scaliger de Cauſſis L. L. cap. 26. Vid. & Voſſii Etymolog. L. L.

CAP. XI.

Quem M. Varro aptum juſtumque eſſe numerum convivarum exiſtimarit: ac de menſis ſecundis & bellariis.

LEpidiſſimus liber eſt M. Varronis ex ſatyris Menippæis, qui inſcribitur, [1] NESCIS. QVID. VESPER. SERVS.

VE-

NEſcis quid ſerus veſper vehat] Proverbialis locutio, qua admonemur, ne præſentium rerum temere inſoleſcamus, cum plane neſcii ac incerti ſimus, quemadmodum

– *diem clauſo componet veſper Olympo.*

Hinc Livius Decad. V. lib. 5. *In ſecundis rebus nihil quemquam ſuperbe ac violenter*

VEHAT. in quo disserit de apto convivarum numero, deque ipsius convivii habitu cultuque. dicit autem convivarum numerum incipere oportere [2] à Gratiarum numero, & progredi ad Musarum; id est, proficisci à tribus, consistere in novem: ut, quum paucissimi convivæ sunt, non pauciores sint quam tres; quum plurimi, non plures quam novem. *nam multos*, inquit, *esse non convenit, quod turba plerumque est turbulenta.* [3] *** & Romæ*, inquit, *constat, sed & Athenis, nusquam,*

lenter consulere decet, nec præsenti credere fortunæ, cum quid vesper vehat, incertum sit. Tracta autem videtur ab agricolis, quibus in more tempus vesperum magna cura observare, ut ex eo ventorum, nubili vel serenitatis signa colligant. Quo respexit Virgilius lib. 1. Georgic.

Denique quid serus vesper vehat, unde serenas
Ventus agat nubes, quid cogitet humidus Auster.

2. *A Gratiarum numero, &c.*] Hunc locum etiam Auctoris nostri simia Macrobius exscripsit Saturn. lib. 1. cap. 7. Ubi Euangelus, *Varronis*, inquit, *librum vobis arbitror non ignotum ex Satyris Menippæis, qui inscribitur:* NESCIS QUID VESPER VEHAT, *in quo convivarum numerum hac lege definit, ut neque minor quam Gratiarum sit, neque quam Musarum numerosior*, & subjicit; *Hic video, excepto rege convivii, tot vos esse quot Musæ sunt. quid ergo perfecto numero quæritis adjiciendos.* Vettius vero Euangelo respondens; *Hoc*, inquit, *nobis præsentia vestra præstabit, ut & Musas impleamus & Gratias.* Duodecim itaque convivas adesse vult. Capitolinus in *Vero* scribit eum primum fuisse in cujus convivio duodecim accubuerint, cum vetus verbum esset: *Septem convivium, novem vero, convicium*: Sed, ut notat ibi Casaubonus, Capitolinus facile voce *primum* abstinuisset, si ei in mentem venisset famosissima illa Octavii juvenis cœna δωδεκάθεος, in qua duodecim convivæ, duodecim Deorum nomine & specie; quam haud dubie Verus æmulari voluit. Dictum illud, cujus meminit Capitolinus, expressit etiam Ausonius in Ephemeride:

Quinque advocavi, sex enim convivium
Cum rege justum, si super, convicium.

Quin & Archestratus, Poëta Syracusanus, apud Athenæum Deipnosoph. lib. 1. convivas esse aut tres, aut quatuor, aut non plures quinque vult, alias futurum conventum manipularium & raptu viventium.

Ἔστωσαν δ' ἢ τρεῖς ἢ τέτταρες οἱ ξυνάπαντες,
Ἢ τῶν πέντε γε, μὴ πλείους. ἤδη γὰρ ἂν εἴη
Μισθοφόρων ἁρπαξιβίων σκηνὴ στρατιωτῶν.

3. *Et Romæ*, inquit, *constat, sed & Athenis, nusquam aut cubat*] Sic secuti ultimam viri docti editionem edendum curavimus, quamvis nullus fere sensus ex verbis hisce mutilis erui possit. Veteres omnes Editiones constanter habent, *Et Romæ quidem constat, sed & Athenis; nusquam autem plures cubant.* Quod quamvis sensum admittat, haud tamen usq; quaque verum est; nisi Varronem respexisse dicamus ad id, quod utplurimum fieri solebat, nempe ut triclinium sterneretur, tres scilicet lecti discubitorii, in quorum unoquoque tres convivæ ad mensam accumbebant, quanquam nonnunquam quaterni etiam in singulis lectis collocati, unde Horatius lib. 1. Sat. 4.

Sæpe

quam, aut cubat. * * *Ipsum deinde convivium constat*, inquit, *ex rebus quatuor; & tum demque omnibus suis numeris absolutum est. si belli homunculi collecti sunt,* 4 *si lectus locus,* 5 *si tempus lectum, si apparatus non neglectus, nec loquaces autem*, inquit, *convivas, nec mutos legere oportet.* 6 *quia eloquentia in foro & apud*

Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos.

Quod tamen sordidi hominis aliquomodo erat, & Cicero ut sordidissimum in Pisone notat, cum solitum quinos aut plures in uno lecto stipare, in acerbissima illa Oratione, quam contra illum habuit, hisce verbis: *Græci stipati quini in lectis, sæpe plures, ipse solus.* Si enim convivarum numerus major erat, quam novem, tum tribus lectis adhuc unus, vel plures adhibendi, pro numero scil. convivarum. Antiqui autem non solũ tres lectos stratos, quibus ad mensam accumbebant, tricliniũ dixere, sed etiam τρίκλινον οἶκον, locum scilicet ipsum, in quo tres lecti sternerentur, ita appellavere; Sic Cicero, Vitruvius, Quintilianus, Valerius Maximus, Suetonius, Phædrus, alii triclinium pro conclavi & cœnatione ipsa usurparunt; Et fallitur Servius ad lib. 1. Æneid. cum errare dicit eos, qui triclinium dicunt ipsam basilicam vel cœnationem. Verum, ut ad auctorem nostrum redeam, in margine Vossiani Codicis notatum, in Ms. quodam legi, *nusquam autem cubat.* omisso τῷ *plures.*

4. *Si lectus locus*] Cod. Tornes. *si electus locus.*

5. *Si tempus lectum*] Hoc est, quod tempore celebretur, & nec maturius ineatur, neque in longum & multam noctem protrahatur. Cave autem cum Turnebo Adversar. lib. 6. c. 16. hic intelligas convivia Tempestiva; hæc enim, ut bene Lipsius ad Tacitum lib. 14. Annal. docuit, sic dicta, quod maturius & ante horam solitam inciperent; quæ vero in longum & in multam noctem protraherentur, ea Intempestiva convivia appellata. Salmasius vero ad Historiam Augustam, negat ulla unquam fuisse intempestiva convivia, aut ita dici potuisse; & ubicunque fit mentio intempestivorum, id fieri vitio librariorum, & tempestiva reponi debere. Non enim minus moris fuisse, tempestiva convivia ut temporius iniri, si & serius finiri; adeo quidem ut etiam in multam noctem protraherentur, & usque ad galli cantum. Contra Bulengerus lib. 1. de Conviv. cap. 24. durum putat interpolare omnes veteres Auctores, qui intempestiva convivia commemorant; deinde non incommode dici potuisse intempestiva, quæ de nocte fierent; quemadmodum tempestiva, quæ de die, & ad noctem usque, non ultra, producerentur, quia non suo tempore fierent. Sic ut tempestiva convivia dici non potuerint, quæ post decimam horam, aut undecimam inciperent, & totam noctem ad initium sequentis diei extraherentur. Tardius enim quam oportuit, non temporius inita erant Denique si tempestivum est quod fit ante legitimum tempus, quod fit post tempus legitimum, intempestivum erit. Sane quanquam intempestiva cõvivia rarius occurrant apud Veteres Auctores, qui sæpius tempestivorum meminere, ubique tamen istorum loca in mendo cubare, facilius dici, quàm probari, nedum demonstrari potest; præsertim cum non incommodam interpretationem admittant.

6. *Quia eloquentia in foro*] Eo enim loco receptum facunde causas orare & eloquenter eloqui. Unde Arnobius lib. 1. advers. gent. *Pompa ista sermonis, & ora-*

apud subsellia, silentium vero non in convivio, sed in cubiculo esse debet. 7 Sermones igitur id temporis habendos censet non super rebus anxiis aut tortuosis, sed jucundos atque invitabiles & cum quadam illecebra & voluptate utiles; ex quibus ingenium nostrum venustius fiat & amœnius. *Quod profecto,* inquit, *eveniet, si de id genus rebus ad communem vitæ usum pertinentibus confabulemur, de quibus in foro atque in negotiis agendis loqui non est otium.* 8 *dominum autem,* inquit, *convivii esse oportet non tam lautum, quam sine sordibus: &* 9 *in convivio legi non omnia debent, sed ea potissimum quæ simul sint* βιωφε-

& oratio missa per regulas, concionibus, litibus, foro, justitiisque servetur, deturque. Item Cyprianus Epist. 2. lib. 2. *In judicii contentione pro rostris opulenta facundia volubili ambitione jactetur.*

7. *Sermones igitur id temporis habendos, &c.*] Ejusmodi sermones Plutarchus vocat λόγους συμποσιακοὺς, *sermones convivales*; & ἐπὶ κύλικι ζητήσεις, *quæstiones inter vina.* Athenæus lib. 1. ἐπικυλικείους λόγους, Pollux lib. 6. cap. 18. ζητήματα κυλίκεια. Diogenes Laërtius in Arcesilao, ἐπικυλικεία ἐξηγήσεις. Theodectes, μνημόνια, quasi sermones memoriæ commendandos. Huc pertinent Plutarchi συμποσιακῶν, & Athenæi Δειπνοσοφιστῶν libri. item Apulei Convivales quæstiones & ludicra, quorum antiqui crebro meminerunt; horum etiam exemplum habemus in Macrobii Saturnalibus.

8. *Dominum autem convivii*] Quem nimirum Latini Convivatorem appellant, utpote qui amicos aut hospites convivio excipit, Horatio dicitur Parochus & herus lib. 2. Sat. 8.

- - - vertere pallor
Tum parochi faciem nil sic metuentis, ut acres
Potores. - - -
- - Sub hoc herus, hæc gravida, inquit, Capta est murena.

Græcis vocatur ὁ συνιστὰς συμπόσιον *qui exstruit convivium,* & ἑστιάτωρ, *qui dat epulum*; item συμποσίου ἄρχων, συμποσιάρχης, ἑστιοῦχος, qui domo & mensa excipit. Martiali lib. 12 Epigr. 48. dicitur *Cœnarum magister*; quanquam alias proprie *magister convivii* dicatur, qui *Arbiter bibendi,* item *Rex convivii,* unde *Magisteria & Regna vini.* Hic Magister sive Rex convivii talorum jactu creatus, certas bibendi leges præscribebat, quas observare singulos oportebat, cum ad eos circumlata potio perveniret; item quantum quisque vini & quomodo temperatum sumere deberet. Vide Plutarch. Problem. 4. lib. 1. Sympos.

9. *In convivio legi non omnia debent*] Moris enim erat aliquid sive ex Poëta, sive Historico inter cœnandum legere, cujus exemplum habemus non unum in Auctore nostro, ut lib. 2. cap. 22. & lib. 3. cap. 19. item lib. 19. cap 7. Cornelius Nepos de Pomponio Attico in ejus Vita: *Nemo in convivio ejus aliud acroama audivit, quam anagnosten; quod nos quidem jucundissimum arbitramur. Neque unquam sine aliqua lectione apud eum cœnatum est.* Sic Plinius Junior de Avunculo suo, lib. 3. epist. 5. *Mox quasi alio die studebat in cœnæ tempus: super hanc liber legebatur, adnotabatur, & quidem cursim.* Idem de semetipso lib. 9. epist. 36. *Cœnanti mihi sic*

[10] *βιωφελῆ & delectent.* neque non de secundis quoque mensis cujusmodi esse eas oporteat præcipit. his enim verbis utitur: [11] *Bellaria*, inquit, *ea maxime sunt mellita*, [12] *quæ mellita non sunt.* [13] *πέμμασιν enim* [14] *cum πέψει societas infida.* Quod Varro hoc in loco dixit, *bellaria*, ne quis forte in ista voce hæreat; significat id vocabulum [15] omne mensæ

sic cum uxore vel paucis, liber legitur.

10. Βιωφελῆ] Id est, *Vitæ utilitatibus conducentia.*

11. *Bellaria*] Festus: *Bellarium & bellaria, res bellas appellabant.* Ita enim legendum ex Scaligeri emendatione. Glossæ Philoxeni: *Bellaria*, τραγήματα. Et Onomasticon Vetus: *Bellaria*, τραγάλια. Eadem ratione & Græci *Bellaria* quia *bella* sunt, appellant ὡραῖα. ὡραῖος enim *bellus* ac *pulcer*. Plauto dicuntur *res bellissimæ*. Apuleius Milesiar. lib. 10. *mellita edulia* vocat, & paullò post id genus inter, *Crustula, lucunculos, hamos, lacertulos, & complura scitamenta mellita.* Unde & qui ejusmodi cupedias & edulia condita conficiebat *Pistor Dulciarius* dictus. Glossæ Cyrilli: γλυκισοποιός, *Dulciarius*. Item *Placentarius*. Eædem Glossæ: πλακουντάριος, *Placentarius, Dulciarius*. Firmicus Astron. lib. 8. *Faciet pistores dulciarios, conditores.* Senecæ Epistola 56. dicuntur *Libarii, & crustularii.* Afranius apud Nonium in *Lucuns* vocat *Scriblitarium*,

Pistori nubat, cur non Scriblitario,
Ut mittat fratris filio lucunculos.

In Prologo Pœnuli *Scriblitæ* dicuntur. Glossæ Philoxeni *Scriblita*, Ἔγχυτος, Πλακοῦς.

12. *Quæ mellita non sunt*] Varro itaque Bellaria ista melle condita, & dulciaria, ut stomacho noxia & concoctionem impedientia, non probat; & dicit bellaria ista maxime mellita, hoc est salubria esse, quæ mellita non sunt, ut sunt Poma sive mala, nuces, amygdalæ, pistaciæ, & id genus alia, quæ naturâ parente, non arte producta, aut condita.

13. Πέμμασιν] *Placentis.*

14. *Cum πέψει*] *Cum concoctione.*

15. *Omne mensæ secundæ genus*] Secunda mensæ & *mensa pomorum* dicta, quia veteribus ex pomis, qua voce omnia τὰ τῆς ὀπώρας comprehendebant. Unde Horatio Satyr. 3. lib. 1. *ab ovo usque ad mala*: ab initio cœnæ usque ad finem. Antiquus Scholiastes Horatii à Torrentio ad lib. 4. Od. 5. adductus: *Antiquorum consuetudo fuit, ut sublata prima mensa, poneretur secunda; atque in ea positis pomis, infusoque vino Dîs libaretur.* His consona scribit Servius in illud lib. 1. Æneid.

Postquam prima quies epulis mensæque remotæ.

Nam *Romanorum*, inquit, *exsequitur morem, quorum duæ erant mensæ, una epularum, altera pomorum.* Ælius Lampridius de Alexandro Severo: *Pomis vehementer indulsit, ita ut secunda mensa illi sæpius poneretur; unde etiam jocus extitit, Non secundam mensam Alexandrum habere, sed secundum.* Pomorum nomine & cætera comprehensa, ostendit illud Martialis lib. 2. epigr. 74.

Mensæ munera si voles secundæ,
Marcentes tibi porrigentur uvæ,
Et nomen pyra quæ ferunt Syrorum.

Et Horatii lib. 2. Sat. 2.

- - Tum pensilis uva secundas
Ornabat mensas, & nux cum duplice ficu.

 16. *Quæ*

mensæ secundæ genus. nam [16] quæ πέμματα Græci aut τραγήματα dixerunt, ea veteres nostri bellaria appellaverunt. vina quoque dulciora est invenire comœdiis antiquioribus hoc nomine appellata: [17] dictaque esse ea Liberi.

16. *Quæ πέμματα Græci aut τραγήματα dixerunt*] Aliud tamen, ut observat *Salmasius* ad Solinum, proprie πέμμα, aliud τράγημα. Pemma compositum quid & coctum, unde & nomen. Τράγημα simplex & sic siccatum, ut uvæ passæ, caricæ, palmulæ & similia. Hierophilus etiam coptas sive placentas τραγημάτων appellatione complectitur, & sic etiam πέμμα esset; sane Galli inde *Tragea* sua *Des Dragées* nominarunt. Δραγγαία scribitur apud medicos Græco-barbaros, & compositio est pluribus rebus constans. Hierophilus in libro πῶς ὀφείλει διαιτᾶσθαι ἄνθρωπος ἐν ἑκάστῳ μηνὶ sub nomine τραγημάτων tantum comprehendit Amygdalas, pistacia, nuces minutas, palmulas, sive dactylos siccos & quæ ex his conficiebantur, coptas, sive placentas, ut modo diximus. Ita quoque Alexander Trallianus lib. 7. apud Mycespium, Ἀντίδοτος διὰ τραγημάτων componitur ex uvis passis, nucleis pineis, semine cucumeris, myrtis, semine apii, & palmulis. Et inde τραγήματα vocata quæ post cœnam data partim siti redintegrandæ, partim ad oris suavitatem faciendam, sed sicca fere & dulcia.

17. *Dictaque esse ea Liberi*] Vett. Ed. omnes, & Cod. Tornes. item Macrobius Saturnal. l. c. ubi Gellii verba refert habent: *Dictaque esse ea Liberi bellaria.*

CAP. XII.

Tribunos plebis prensionem *habere*, vocationem *non habere.*

IN quadam epistola Atei Capitonis scriptum legimus Labeonem Antistium legum atque morum populi Romani jurisque civilis doctum apprime fuisse. *Sed agitabat,* inquit, *hominem libertas quædam nimia atque vecors; usque eo ut Divo Augusto jam principe & rempublicam obtinente, ratum tamen pensumque nihil haberet, nisi quod justum sanctumque esse in Romanis antiquitatibus legisset.* ac deinde narrat quid idem Labeo per viatorem à tribunis plebi vocatus responderit. *Quum à muliere,* inquit, *quadam* [1] *tribuni plebis adversum eum aditi,*

TRibuni plebis] Horum origo à seditione. Cum enim plebs in nova libertate varie premi à Patribus videretur, anno V. C. CCLX. secessit in montem sacrum, nec reduci in urbem potuit, nisi ut proprium hunc Magistratum haberet, Juris sui vindicem & custodem. Creati autem initio duo; mox tres

aditi,[2] *Gellianum ad eum misissent, ut veniret & mulieri responderet: jussit eum, qui missus erat, redire, & tribunis dicere,*[3] *jus eos non habere neque se, neque alium quemquam vocandi. quoniam moribus majorum tribuni plebis*[4] *prensionem haberent, vocationem non haberent. posse igitur eos venire & prendi se jubere: sed vocandi absentem jus non habere.* Quum hoc in ea Capitonis epistola legissemus: idipsum postea in M. Varronis rerum humanarum uno & vicesimo libro enarratius scriptum invenimus: verbaque ipsa super ea re Varronis adscripsimus.[5] *In magistratu,* inquit, *habent alii vocationem, alii prensionem, alii neutrum. vocationem: ut consules & cæteri qui habent imperium. prensionem: ut tribuni plebis & alii qui habent*[6] *viatorem.*

tres adjecti, denique ann. V.C. CCCXVII. iterum quinque additi, decemque in universum facti, bini scilicet ex singulis classibus, atque ita cautum est, ut postea crearentur. Quia autem per plebem & pro plebe creati, hoc quoque mansit, ut tantum ex plebe, nisi quod semel patritios duos cooptatos legere sit apud Livium l. 3. imo fere ex infima plebe, usque dum lata lex, ut crearentur tantum è Senatu, id est, ut nemo fieret Tribunus plebis, nisi qui antea Senator fuisset; Senator tamen plebeius. Quod an à Syllâ, an vero ab alio factum sit, constare negat Appianus lib. 1. bellor. civil.

2. *Gellianum ad eum misissent*] Fuit hic Gellianus haud dubie viator Tribunitius, sic dictus ab incerto quodam Gellio, more Romano, quo servi publici à nobilissimis civium denominabantur.

3. *Ius eos non habere &c.*] Siquidem, ut Paulus *l. ult. D. de jurisd.* auctor est, supra jurisdictionem suam jus dicere volenti, impune non paretur. Tribunos autem jus vocandi non habuisse, firmari etiam potest auctoritate Lælii Felicis vetustissimi scriptoris, qui lib. 1. ad Quint. Mutium scribit: *Tribuni neque advocant patritios, neque ad eos referre ulla de re possunt.*

4. *Prensionem haberent*] Hoc adeo verum est, ut & Consules à Tribunis in vincula duci potuerint. Sic Dio lib. 37. testatur, Metellum Consulem à L. Flavio Tribuno in carcerem ductum esse. Item Livius lib. 9. Censorem Appium à Publ. Sempronio Tribuno prehendi & in vincula duci jussum esse.

5. *In magistratu habent alii vocationem*] Magistratus alii Majores, alii Minores; idque sensu duplici. Aut enim Majores Minoresve Magistratus dicuntur, qui auspicia majora minorave habent, de quibus Auctor noster infra h. l. cap. 14. aut quorum potestas imperiumve majus minusve. Sic Majores erant, qui lictorem viatoremque habebant; iique omnes erant præter Ædiles & Quæstores. Minores, qui nec lictorem nec viatorem habebant.

6. *Viatorem*] Festus: *Viatores appellantur, qui magistratibus apparent, eo quia initio omnium tribuum, cum agri in propinquo erant urbis, atque assidue homines rusticabantur, crebrior opera eorum erat in via quam urbe: quod ex agris plerumque homines vocabantur à magistratibus, & frequens eorum erat ab agris ad urbem via.* Quibus consentit Columella in præfat. lib. 1. *Illis temporibus proceres civita-*

rem. neque vocationem, neque prensionem: ut quæstores & cæteri, qui 7 *neq; lictorem habent neq; viatorem. qui vocationem habent, idem prendere, tenere, abducere possunt. & hæc omnia sive adsunt quos vocant, sive acciri jusserunt. tribuni plebis vocationem habent nullam. neque minus multi imperiti, perinde atque haberent, ea sunt usi. nam quidam non modo privatum, sed etiam consulem in rostra vocari jusserunt. ego triumvir vocatus à P. Porcio tribuno plebis non ivi auctoribus principibus: & vetus jus tenui, item tribunus quum essem, vocari neminem jussi, neque vocatum à collega parere invitum.* Hujus ego juris, quod M. Varro tradit, Labeonem arbitror vana tunc fiducia, quum privatus esset, vocatum à tribunis non isse. quæ, malùm, autem ratio fuit vocantibus nolle obsequi: quos confiteare jus habere prendendi? nam jure prendi qui potest, etiam in vincula duci potest. Sed quærentibus nobis quam ob causam tribuni, qui haberent summam coërcendi potestatem, jus vocandi non habuerint: quod tribuni antiquitus creati videntur non juri dicundo, nec causis querelisque de absentibus noscendis, 8 sed intercessionibus faciendis quibus præsentes fuissent: ut injuria quæ coram fieret, arceretur: ac pro-

civitatum in agris morabantur, & cum consilium publicum desiderabatur, à villis arcessebantur ad Senatum. Ex quo qui eos vocabant Viatores nominati sunt. Brevius Cicero in Catone Majore: *A villa in Senatum arcessebantur Curius & cæteri senes; ex quo qui eos arcessebant, Viatores nominati sint.*

7. *Neque lictorem*] De lictoribus vide supra lib. 12. cap. 3.

8. *Sed intercessionibus faciendis*] Officium quippe Tribunorum erat commoda plebis adversus Patricios tueri & injuriam omnem intercessione sua prohibere. Hæc autem peragi solita uno & solemni verbo VETO. Livius lib. 4. *Paxo*, inquit, *ne juvet vox ista*, VETO; *qua nunc concinente collegas nostros tam læti auditis.* Ejus vero intercessionis tanta vis, ut privati Magistratusque omnes parerent; qui non fecisset, vel per viatorem Tribunicium in carcerem abriperetur, vel die dicta apud populum accusaretur, ut violator sacrosanctæ potestatis. Tales enim habebantur. Qua de re leges veteres exstant apud Dionysium Halicarnass. lib. 6. in fine, & lib. 7. circa medium. Item Cicero Orat. pro Sextio hoc amplius notat, eam fuisse sanctitatem Tribunatus, ut non modo contra vim & ferrum, sed etiam contra verba & interfationem legibus sacratis sint armati. Intercessio autem Tribunorum valida etiam erat inter ipsos Tribunos, adeo ut uno ex collegis vetante, cæterorum irritæ essent actiones.

ac propterea 9 jus abnoctandi ademtum: quoniam, ut vim fieri vetarent, assiduitate eorum & præsentium oculis opus erat.

9. *Ius abnoctandi*] Sic MSS. Vulgati: *Ius ad se vocandi.* Quod huic loco non quadrat. Tribunos enim integrum diem Roma abesse non licuisse, refert etiam Auctor noster supra lib. 3. c. 2. Imo, ut Dio ait lib. 37. Tribuni nec ullam horam abesse ab urbe legitime poterant. Vel, ut magis arcte Appianus lib. 2. Civil. mœnia egredi iis non licuit; quippe quorum januæ nocte dieque patere deberent, ut parati semper essent ad desideria & querelas miserorum excipiendas, ut refert Plutarchus in Problematis. Hinc Livius lib. 9. scribit: *Imperium penes Consules, penes Tribunos auxilium esse.*

CAP. XIII.

Quod in libris Humanarum M. Varronis scriptum est, ædiles & quæstores populi Romani in jus a privato ad prætorem vocari posse.

QUum ex angulis secretisque librorum ac magistrorum in medium jam hominum & in lucem fori prodissem, quæsitum esse memini 1 in plerisque Romæ stationibus jus publice docentium aut respondentium, 2 an quæstor

1. IN *plerisque Romæ stationibus*] Stationes simpliciter omnia sunt loca, ubi homines frequenter consistere audiendi aut confabulandi gratia solent, quales porticus, forum, officina Plinius lib. 1. Epist. ad Senecam. *Plerique in stationibus sedent tempusque audiendo fabulas terunt.* Sic stationes hic sunt loca ubi Advocati de Jure consulentibus responsuri convenire solebant. Vetus Scholiastes Juvenalis ad illud Sat. VII.

Figantur virides, scalarum gloria, palmæ

Notat: *Scalæ, armariola Advocatorum, vel ut quidam casæ & stationes.*

2. *An quæstor P. R.*] Varro lib. 4. de L. L. *Quæstores à quærendo, qui conquirerent publicas pecunias & maleficia.* Ex his apparet Quæstorum duo fuisse genera; alii, qui pecuniæ publicæ, alii, qui rebus capitalibus præerant; quorum hi antiquissimi in urbe, & sub ipsis regibus instituti, etiam *quæstores parricidii* dicti. Festus: *quæstores dicebantur, quod quærerent de rebus capitalibus, unde qui talia quærunt, quæstores parricidii appellantur.* Isti demum libera republica creati anno V. C. CCLXIX, ut ex Dionysio lib. 8. & Livio lib. 3. videre est. Hi *quæstores Urbani*, & quæstores ærarii dicti, quia præerant ærario, quod in æde Saturni erat. Horum officium erat, Ærarium curare, ejusque pecunias expensas & acceptas in tabulas referre: tributa exigere: prædam ex hostibus captam vendere; signa militaria quæ erant ex auro vel argento, in ærario adservare, & consulibus in bella ituris mittere: Imperatores triumphaturos jurejurando adstringere, recte Senatui de numero hostium occisorum & amissorum civium esse perscriptum;

ſtor populi Romani ad prætorem in jus vocari poſſet. id autem non ex otioſa quæſtione 3 agitabatur: ſed uſus forte natæ rei ita erat, ut vocandus eſſet in jus quæſtor. Non pauci igitur exiſtimabant jus vocationis in eum prætori non eſſe: quoniam magiſtratus populi Romani procul dubio eſſet: & neque vocari, neque, ſi venire nollet, capi 4 aut prendi, ſalva ipſius magiſtratus majeſtate, poſſet. Sed ego, qui tum aſſiduus in libris M. Varronis fui, quum hoc quæri dubitarique animadvertiſſem; protuli unum & viceſimum rerum humanarum, in quo ita ſcriptum fuit: *Qui poteſtatem neque vocationis populi viritim habent, neque prenſionis, eos magiſtratus à privato in jus quoque vocari eſt poteſtas. M. Lævinus 5 ædilis curulis à privato ad prætorem in jus eſt eductus. nunc ſtipati ſervis publicis non modo prendi non poſſunt ſed etiam ultro ſummovent populum.* Hoc Varro in ea libri parte de ædilibus. 6 ſupra autem in eodem libro quæſtores neque vocationem habere, neque prenſionem dicit. utraque igitur libri parte recitata in Varronis omnes ſententiam conceſſerunt; quæſtorque in jus ad prætorem vocatus eſt.

CAP.

Præterea legatos exterarum gentium, qui Romam venerant, excipere, deducere, iis hoſpitium curare, eorum, cum ægrotarent, curam gerere; mortuoſque publico ſumptu ſepelire. Denique decreto Auguſti Senatuſconſulta iis aſſervanda tradita, quod ante munus erat Ædilium & Tribunorum. Erat & *quæſtor provincialis* ſic dictus, quia una cum proconſule vel proprætore in provinciam exibat; cujus munus erat ſtipendium à vectigalibus populis, captivam pecuniam ab Imperatoribus accipere; viaticum quoque & ſtipendium legatis, cohorti prætorii, & exercitui ſuppeditare; item à publicanis ex re frumentaria, portoriis, aliiſque exigere vectigalia, Romamque in ærarium referre.

3. *Agitabatur*] Ms. *agebatur*.

4. *Aut prendi*] V. C. *atque prendi*.

5. *Ædilis curulis*] Quo nomine diſtinguebantur ab Ædilibus plebis, quoniam hi tantum in ſubſelliis ſedebant, iſti vero ſella Curuli honoris cauſa utebantur. Unde & *Ædilitas major* dicitur; eſtque Polybio *illuſtriſſimus juventutis principatus*. Ciceroni, *ad honoris amplioris gradum primus aſcenſus*. Ornamenta ejus M. Tullius ſeptimo accuſationum libro hujuſmodi refert fuiſſe, antiquior in ſenatu dicendi locus, toga prætexta, ſella curulis, jus imaginis ad memoriam poſteritatemque prodendam.

6. *Supra autem in eodem libro &c.*] Varronis locus quem hic indicat Agellius, ab ipſo etiam nobis ſervatus eſt, & exſtat capite præcedenti.

Pome-

CAP. XIV.
Quid sit pomerium.

POmerium quid esset, augures P. R. qui libros de auspiciis scripserunt, istiusmodi sententia definierunt: 1 *Pomerium est locus* 2 *intra agrum effatum per totius urbis circuitum pone muros regionibus certis determinatus, qui facit finem urbani auspicii.* Antiquissimum autem pomerium, quod à Romulo institutum est, 3 Palatini montis radicibus 4 terminabatur.

POmerium] Pomerium est locus tam intra quam extra urbis murum, quem antiqui in condendis urbibus augurato consecrabant, neque in eo ullum fieri ædificium fieri patiebantur. De eo sic Livius lib. 1. ubi de Serv. Tullio: *Aggere*, inquit, *fossis, & muro circumdat urbem. Item pomerium profert, Pomerium verbi vim solum intuentes, postmerium interpretantur esse. Est autem magis circa murum locus, quem in condendis urbibus quondam Etrusci, qua murum ducturi erant, certis circa terminis inaugurato consecrabant, ut neque interiore parte ædificia mœnibus continuarentur, quæ nunc vulgo etiam conjungunt, & extrinsecus puri aliquid ab humano cultu pateret soli. Hoc spatium quod neque habitari, neque arari fas erat, non magis quod post murum esset, quam quod murus post id, Pomerium Romani appellarunt. Et in urbis incremento semper quantum mœnia processura erant, tantum termini ii consecrati proferebantur.* De ritu condendarum Urbium vide Varronem lib. 4. de L. L. ubi & addit, *Principium, quod erat post murum, Pomerium dictum, ejusque ambitu auspicia urbana finiuntur.* Intra quos igitur fines in urbe auguria captabantur, eos ab auguribus effari determinarique moris erat, nec nisi de eorum consilio eos poni mutarique licebat, idque spatium omne quod ab auguribus per circuitum urbis designatum erat ad urbana auspicia captanda, pomerium dicebatur.

2. *Intra agrum effatum*] Servius ad lib. 6. Æneid. ✝ſ. 197. sic notat: *Effata sunt augurum preces. Unde ager post pomeria, ubi captabantur auguria, dicebatur effatus.* Et Varro lib. 5. de L. L. *Effata dicuntur, quod augures finem auspiciorum cœlestium extra urbem agris sunt effati.* Ager itaque effatus erat qui statim post pomerium situs, & intra quem auspicia determinabantur. *Effari* enim *effata* verba Auguralia fuere. *Hinc*, ut Varro ibidem addit, *effari templa dicuntur ab Auguribus*; unde Cicero de legib. lib. 2. *Urbemque ad agros & templa liberata & effata habento.* Et lib. 13. Epist. ad Atticum: *Orat Lepidus ut veniam (opinor Augures nihil habere) ad templum effandum.* Sic Livius lib. 10. *Sed fanum tantum, id est locus templo effatus, sacratus fuerat.* Festus dicit *templum esse locum ita effatum, aut ita septum, ut una parte pateat, angulosque habeat adfixos ad terram.* Vide eum in *Minora templa*, & ibi à Scaligero notata.

3. *Palatini montis*] Hic mons alias Palatium dictus fuit, cujus nominis causæ variæ ab auctoribus referuntur. Vid. Varro lib. 4. de L. L. Festus in verbo *Palatium*, Solinus. Vix alius locus scriptis ita celebratus fuit, atque hic mons. Primum enim à Romulo, deinde

batur. sed id pomeriū pro incrementis reipublicæ aliquotiens 5 prolatum est,& multos editosque collis circumplexum est. habebat autem jus proferendi pomerii, qui populum R. 6 agro de hostibus capto auxerat. Propterea quęsitum est, ac nunc etiam in quæstione est, quam ob causam 7 ex septem urbis montibus, quum cæteri sex intra pomerium sint, 8 Aventinus solum, quæ pars non longinqua nec infrequens est, extra pomerium sit: neque id 9 Ser. Tullius rex, neq; 10 Sulla, qui proferendi 11 pomerii titulum quæsivit,

inde à Tullo Hostilio est habitatus; fuitque in hoc monte sedes imperii Romani, domusque Augustana. Ab Augusto enim omnes Romani Imperatores in Palatio habitaverunt. Et quia Imperii sedes in eo constituta fuit, cujusvis Principis aula aut splendidi hominis domus, Palatium dicitur.

4. *Terminabatur*] Romulus itaque cum Urbem conderet, solum Palatium pomerio inclusit. Sic enim ille apud Livium: *Iupiter*, inquit, *tuis jussus avibus hic in Palatino prima Urbi fundamenta jeci.* Tacitus lib 12. de terminis mœnium loquens: *per ima montis Palatini* ait. Idemque est apud Valer. Max. *Urbem condere sub monte Palatino.* Sic Messala: *Palatino in monte, auspicato parva mœnia ponunt.*

5. *Prolatum est*] Tacitus lib. 12. Annal. *Mox pro fortuna imperium auctum est.* Quando autem & à quibus regibus id factum, docent Antiquitatum Romanarum scriptores, cæteros inter egregie Onuphrius Panuinus Reipubl. Roman. Commentar. lib. 1. & Donatus in Roma Vet. & Nov. lib. 1. c. 5.

6. *Agro de hostibus capto auxerat*] Tacitus Annal. lib. 12. de Claudio: *Et pomerium urbis auxit Cæsar more prisco; quo iis, qui protulere imperium, etiam terminos urbis propagare datur.* Vopiscus in Aureliano: *His actis cum videret posse fieri, ut aliquid tale iterum, quale sub Gallieno evenerat, proveniret; nec tamen pomerio addidit. Pomerio autem nemini Principum licet addere nisi ei, qui agri Barbarici aliqua parte Romanam rempublicam auxerit.* Sic enim hic locus cum Salmasio legendus.

7. *Ex septem Urbis montibus*] Horum nomina: Palatinus, Capitolinus, Quirinalis, Cœlius, Esquilinus, Viminalis, Aventinus.

8. *Aventinus solum*] Ancus Marcius tamen, cum ab ea parte urbem non satis munitam animadverteret, montem Aventinum muris fossaque communivit, atque ædificiis occupavit, ut testantur Livius, Dionysius, Plinius, Strabo, alii.

9. *Ser. Tullius*] Livius lib. 1. gesta ejus describens: *Ad eam*, inquit, *multitudinem urbs quoque amplificanda visa est. Addidit igitur Servius duos colles, Quirinalem Viminalemque. inde deinceps auget Esquilias, ibique ipse, ut loco dignitas fieret, habitat; aggere, fossis, & muro circumdat urbem; ita pomerium profert.* Dionysius autem lib. 4. & Strabo lib. 5. duos tantum colles à rege Ser. Tullio additos scribunt Viminalem nempe & Esquilias. Sed Sextus Aurel. Victor de Vir. Illustr. & Eutropius Livii sententiam sequuntur, qui tres colles ab eo additos scribunt Quirinalem, Viminalem & Esquilias; adduntque aggeres fossasque fecisse.

10. *Sylla*] A L. Sylla quoque pomerium prolatum Auctor est Tacitus Annal. lib. 12. *Nec tamen Duces Romani quanquam magnis nationibus subactis*

ſivit, neq; poſtea [12] Divus Iulius, quum pomerium proferret, intra effatos urbis fines incluſerint. hujus rei Meſſala aliquot cauſas videri ſcribit. ſed præter eas omnes ipſe unam probat, quod in eo monte [13] Remus urbis condendæ gratia auſpicaverit, aveſque irritas habuerit, ſuperatuſque in auſpicio à Romulo ſit. *iccirco*, inquit, *omnes, qui pomerium protulerunt, montem iſtum excluſerunt, quaſi* [14] *avibus obſcœnis ominoſum.* Sed de Aventino monte prætermittendum non putavi, quod non pridem ego in Elidis grammatici veteris commentario offendi: in quo ſcriptum erat, Aventinum antea ſicuti diximus, extra pomerium excluſum, poſt auctore

actis Ius proferendi pomerii uſurparunt, niſi L. Sylla & D. Auguſtus. Verius autem Sylla titulum proferendi pomerii quæſivit, quam habuit; ille enim Popul. Romani territorium non auxit, ſed ab hoſtibus antea occupatum recuperavit. Qua autem parte Sylla muros produxerit, pomeriique terminos ampliarit, incertum. Onuphrius putat Syllam eam urbis partem, quæ eſt verſus hortos Salluſtianos, portaſque Collinam & Viminalem ampliaſſe. Donatus etiam probabile exiſtimat Syllam ad portam Collinam produxiſſe pomerium; quanquam nullum hujus rei ſit veſtigium apud Auctores veteres.

11. *Pomerii*] Ms. *pomerium.*

12. *D. Iulius*] De Julio Cæſare etiam ſic Dion Caſſius lib. 43. Ταῦτά τε ἐποίει, καὶ νόμους εἰσέφερε, τό, τε πωμήριον ἐπὶ πλεῖον ἐπεξήγαγε. *Hæc fecit, ac leges præterea tulit, pomeriumque auxit.* Quod & deinde repetit in Oratione, quam in Cæſaris funere habuit Antonius: Ὁ καὶ τὸ πωμήριον αὐτῆς (τῆς πολέως) ἐπαυξήσας, ἐν τῷ βουλευτηρίῳ κατεσφαγείς, &c. Meminit & Cicero lib. 13. ad Attic. epiſt. 20. *De urbe augenda quid ſit promulgatum non intellexi: id ſane ſcire velim.* Et Epiſtol. 33. *Caſu ſermo à Capitone de urbe augenda.* & paullo poſt: *iſta lex perferretur, vult enim Cæſar.* Dionyſius Cæſarem uti & Syllam omittit; Tacitus quidem Syllæ, Auguſti & Claudii, Cæſaris vero nullam facit mentionem in verbis ex Annal. lib. 12. paullo ante adductis. Silet quoque de eo Suetonius, ex quo etiam Cæſarem non tam urbem auxiſſe, quam augere voluiſſe, haurire licet: *Nam*, inquit, *de ornanda inſtruendaque urbe plura ac majora indies deſtinabat. Talia agentem atque meditantem mors prævenit.*

13. *Remus urbis condendi gratia*] Seneca de Brevitate vitæ cap. 4. *Hoc*, inquit, *ſcire magis prodeſt, quam Aventinum montem extra pomerium eſſe, propter alteram ex duabus cauſis; aut quod plebes eo ſeceſſiſſet, aut quod Remo auſpicante illo loco aves non addixiſſent.*

14. *Avibus obſcœnis*] Mali ſcilicet ominis. Feſtus in *Oſcum*: *Apud antiquos fere omines obſcœna dicta ſunt, quæ mali omnis habebantur, ut illa Virgilii teſtimonio ſint, ut ſuperiorum auctorum referre non ſit neceſſe, cum ait Harpyas, obſcœnos volucres: & obſcœnamque famem.*

15. *D. Clau-*

ctore [15] D. Claudio receptum, & intra pomerii fines observatum.

15. *D. Claudio receptum*] Ex hoc loco explicandus Tacitus Annal. lib. 12. ubi de Claudio quod pomerium protulerit, scribens, tandem concludit: *Et quos Claudius terminos posuerit facile cognitu & publicis actis præscriptum.* Terminos enim intelligit, quos hic Gellius indicat, Aventinum nempe montem intra pomerii fines receptum. Quod nisi ex hoc loco constaret, non tam facile nobis cognoscere liceret. De Claudio autem vetus item inscriptio apud Gruterum testatur.

TI. CLAUDIUS
DRUSI F. CAISAR.
AUG. GERMANICUS
PONT. MAX. TRIB. POT.
VIIII. IMP. XVI. COSS. IIII.
CENSOR. P. P.
AUCTIS. POPULI. ROMANI
FINIBUS. POMERIUM
AMPLIAVIT. TERMINAVITQ.

Ampliavit vero post Britanniam Romano imperio adjectam.

CAP. XV.

Verba ex libro Messalæ auguris, quibus docet qui sint minores magistratus, *&* consulem prætoremque *collegas esse; quædam alia de* auspiciis. *item verba ejusdem Messalæ* [1] *differentis, aliud esse* ad populum loqui, *aliud* cum populo agere; *& qui magistratus à quibus avocent comitiatum.*

[2] IN edicto consulum, quo edicunt [3] qui dies comitiis centuriatis futurus sit, scribitur ex vetere forma perpetua; NE. QUIS. MAGISTRATUS. MINOR. [4] DE. COELO. SERVASSE. VELIT. quæri igitur solet, qui sint magistratus minores. super hac re meis verbis nihil opus fuit: quoniam

Differentis] Haud utique differit Messala, aliud esse *ad populum loqui*, aliud *cum populo agere*; neque scribit Gellius Messalam de hoc differere, sed id ex verbis ejus manifestum esse. *H. Steph.*

2. *In edicto Consulum*] Consules enim Comitia habituri edicta proponebant; quibus dies Comitiis habendis denuntiabatur. Unde Livius lib. 26. *Diem Comitiis consules edixerunt.* Et lib. 27. *Ipse Comitia in quem diem primum potuit edixit.* Item lib. 37. *M. Fulvius prætor literas mittit ad Consulem, Senatui placere Romam reverti, & ex itinere præmittere Edictum, quo Comitia creandis Consulibus ediceret. Paruit his literis Consul & præmisso Edicto Romam venit.*

3. *Qui*] Cod. Torn. & Vett. Codd. *quis.*

4. *De cœlo servasse*] Non licuisse per leges Comitiis de cœlo servare, & si qui servasset, non Comitiis habitis, sed priusquam haberentur, nuntiare debuisse scribit Cicero Philip. II. *Quisquā ne divinare potest quid vitii in auspiciis futurum sit, nisi qui de cœlo servare constituit? quod neque licet Comitiis per leges, & si qui servavit, non habitis comitiis, sed priusquam habeantur, debet nuntiare.*

5. Reti-

niam liber Meſſalæ auguris de auſpiciis primus, quum hoc ſcriberemus, forte adfuit. propterea ex eo libro, verba ipſius Meſſalæ ſubſcripſimus. *Patriciorum auſpicia in duas ſunt diviſa poteſtates. maxima ſunt, conſulum, prætorum, cenſorum, neque tamen eorum omnium inter ſe eadem, aut ejuſdem poteſtatis : ideo quòd collegæ non ſunt cenſores conſulum aut prætorum ; prætores conſulum ſunt. ideoque neque conſules aut prætores cenſoribus, neque cenſores conſulibus aut prætoribus turbant aut* 5 *retinent auſpicia. at cenſores inter ſe; rurſus prætores conſuleſque inter ſe, & vitiant & obtinent. prætor, etſi* 6 *collega conſulis eſt, neque prætorem, neque conſulem jure rogare poteſt, ut quidem nos à ſuperioribus accepimus, aut ante hæc tempora ſervatum eſt : & ut in commentario tertiodecimo* 7 *C. Tuditani patet, quia imperium minus prætor, majus habet conſul : & à minore imperio majus aut major collega rogari jure non poteſt. prætores nos his temporibus prætore creante veterum auctoritatem ſumus ſequuti neq; iis comitiis in auſpicio fuimus.* 8 *Cenſores æquè non eodem rogantur auſpicio atq; conſules & prætores. reliquorum magiſtratuum minora ſunt auſpicia: ideo illi minores, hi majores magiſtratus*

5. *Retinent*] Retinere ſive obtinere auſpicia dicuntur, quibus auſpicato magiſtratus addicuntur ; turbare, quorum cauſa repetenda auſpicia ſunt ; vitiare, quibus abdicunt aves magiſtratus. Senſus vero totius hujus loci eſt, quod una conſpicione, una cortumione (ſunt verba augurum propria, ut ex Varrone lib. 6. de L. L. notum) de prætoribus & conſulibus haberi auſpicia majora potuerint, non utique de cenſoribus & conſulibus ſimul, non de prætoribus & cenſoribus ſimul.

6. *Collega conſulis*] Prætores collegas Conſulum nuncupatos, atque ita rogatos teſtis etiam eſt Cicero lib. 9. Epiſt. ad Attic. *Prætores autem*, inquit, *ita rogentur, ut collegæ conſulum ſint, quorum majus eſt imperium.* Hinc Livius lib. 7. *Prætorem quidem etiam jura reddentem, & collegam conſulibus atque iiſdem auſpiciis creatum.* Itaque hoc jus collegæ non pertinuit ad æqualitatem imperii, ſed ad jus auſpicii, quia prætor eodem creatus auſpicio.

7. *C. Tuditani*] Hujus & meminit ſupra lib. 6. cap. 4. ubi vide notata. Quæcunque veteres ex Commentariis Tuditani laudant, ea fere univerſa ad res geſtas pertinent. Ejus elogium habes apud Ciceronem in Bruto : *Cajuſque Tuditanus, cum omni vita, atque victu excultus, tum ejus elegans eſt habitum etiam orationis genus.*

8. *Cenſores æque non eodem*, *&c.*] Iiſdem igitur majoribus auſpiciis cum conſulibus aut prætoribus rogari cenſores nequeunt, ſed diverſa opus habent conſpicione & diverſa cortumione.

9. *Tribu-*

gistratus appellantur. Minoribus creandis magistratibus[9] *tributis comitiis magistratus, sed justius curiata datur lege. majores centuriatis comitiis fiunt.* Ex his omnibus verbis Messalæ manifestum fit & qui sint magistratus minores, & quamobrem [10]minores appellentur. sed & collegam esse prætorem consuli docet, quòd eodem auspicio creantur. Majora autem dicuntur auspicia habere; quia eorum auspicia [11] magis rata sunt quàm aliorum. Idem Messala in eodem libro de minoribus magistratibus ita scribit: *Consul ab omnibus magistratibus* [12]*& comitiatum & concionem avocare potest. prætor & comitiatum & concionem usquequaque avocare potest, nisi à consule. minores magistratus nusquam nec comitiatum nec concionem avocare possunt. ea re, qui eorum primus vocat ad comitiatum, is rectè agit: quia bifariam cum populo agi non potest. nec avocare alius alii posset, si concionem habere* [13] *vellet, uti ne cum populo agant: quamvis multi magistratus simul concionem habere possunt.* Ex his verbis Messalæ manifestum est, aliud esse cum populo agere, aliud concionem habere. nam [14] cum populo agere est rogare quid populum [15] quod suffragiis suis aut jubeat aut vetet; [16] concionem autem habere, est verba facere ad populum sine ulla rogatione.

CAP.

9. *Tributis comitiis*] Comitia tributa sunt, cum ex regionibus & locis suffragium feratur; curiata, cum ex generibus omnium; centuriata, cum ex censu & ætate. Vide Auctorem nostrum lib 15. cap. 26.

10. *Minores*] Ms. ad marg. Voss. Cod. *majores.*

11. *Magis rata sunt*] Fiebant enim majori templo & solennitate, atque inde magis rata censebantur.

12. *Et Comitiatum & concionem avocare*] Comitiatum avocare, est impedire ne comitia habeantur. Avocare vero concionem est concionem à magistratu, qui eum advocavit, abducere. Quid autem sit concio, docet Festus: *Concio significat conventum, non tamen alium, quam eum, qui à magistratu, vel à sacerdote publico per præconem convocatur.*

13. *Vellet*] Sic Ms. & Vett. Edd. vulgo *volunt.* male. & mox legendum, *uti cum populo agant.* ablato τῷ *ne*, quod sensum turbat.

14. *Cum populo agere*] Apud Festum habes: *Cum populo agere, est populum ad Concilium aut Comitia vocare.*

15. *Quod*] Cod. Torn. *quid.*

16. *Concionem autem habere*] Quamvis concionem habere etiam significet verba habere ad populum, tamen Gellium errasse puto in verbis Messalæ explicandis, & potius concionem habere cum Festo explicarem, conventum habere; idque manifeste Messalæ verba indicant, *nec alius alii avocare posset, si concio-*

concionem habere vellet. hoc eſt, conventum, ſive concilium. Dixit enim è minoribus magiſtratibus qui primus ad comitiatum vocat, eum recte agere; bifariam vero, hoc eſt, & in Comitiis & in concilio ſive concione ſimul agi cum populo à minore magiſtratu non poſſe; cum populo enim agitur, cum populus ad concilium, (hoc eſt, conventum aut concionem) aut Comitia vocatur, ut modo ex Feſto diximus. Nihil itaque aliud in verbis Meſſalæ eſt, cum populo agere, quam concionem habere. Et libenter A. Gellium rogarem, cum Meſſala dicat multos magiſtratus ſimul concionem habere poſſe, an id ſignificet, multos ſimul verba facere poſſe ad populum.

CAP. XVI.

Humanitatem *non id ſignificare quod vulgus putat; ſed eo vocabulo, qui ſinceriter locuti ſunt, magis propriè eſſe uſos.*

QUi verba Latina fecerunt, quique his probè uſi ſunt, [1] *humanitatem* non id eſſe voluerunt quod volgus exiſtimat, quodque à Græcis φιλανθρωπία dicitur, & ſignificat dexteritatem quamdam benevolentiamque erga omnis homines promiſcam: ſed *humanitatem* appellaverunt id propemodùm quod Græci παιδείαν vocant; nos eruditionem [2] inſtitutionemque in bonas artis dicimus: quas qui ſinceriter cupiunt appetuntque, hi ſunt vel maximè humaniſſimi. hujus enim ſcientiæ cura & diſciplina ex univerſis animantibus uni homini data eſt; iccircóque humanitas appellata eſt. ſic igitur eo verbo veteres eſſe uſos, & cumprimis M. Varronem [3] Marcumq; Tullium, omnes ferme libri declarant. quamobrem ſatis habui unũ interim exemplum promere. itaque verba poſui Varronis è libro rerum humanarũ primo, cujus principium hoc eſt: *Praxiteles, qui propter artifi-*

HVmanitatem] Hæc Nonius ſuo more etiam à Gellio mutuatus eſt: *Humanitatem non ſolum, uti nunc conſuetudine perſuaſum eſt de benivolentia, dexteritate & in quoſque comitate veteres dicendam putavere, quam Græci* φιλανθρωπίαν vocant: *ſed honeſtorum ſtudiorum & artium appetitum, quod nulli animantium generi abſque hominibus conceſſa ſit.*

2. *Inſtitutionemque in bonas artes dicimus*] Wowerius de Polymathia c. xi. refert veteres libros habere: *Inſtitutionemque qua bonas artes didicimus.*

3. *M. Tullium*] Sic inter alia Orat. pro Archia: *Quibus ætas puerilis ad humanitatem informari ſolet.* & lib. 5. de Finibus. *Sed animi cultus illi erat quaſi quidam humanitatis cibus.*

Et eſſam]

artificium egregium nemini est paulum modò humaniori ignotus. *Humaniori*, inquit, non ita, ut volgo dicitur, facili & tractabili & benivolo, tametsi rudis literarum sit, (hoc enim cum sententia nequaquam convenit;) sed eruditiori doctiorique, qui Praxitelem, quid fuerit, & ex libris, & ex historia cognoverit.

CAP. XVII.

Quid apud M. Catonem significent verba hæc inter os [1] & offam.

ORatio est M. Catonis Censorii, de ædilibus vitio creatis. ex ea oratione verba hæc sunt: *Nunc ita ajunt, in segetibus, in herbis bona frumenta esse. nolite ibi nimiam spem habere. sæpe audivi, [2] inter os atque offam multa intervenire posse, [3] verumverò inter offam atque herbam, ibi vero longum intervallum est.* [4] Erucius Clarus, qui præfectus urbi & bis Consul fuit, vir morum & literarum veterum studiosissimus, ad Sulpicium Apollinarem scripsit hominem memoriæ nostræ doctissimum, quærere sese & petere, ut sibi rescriberet, quænam esset eorum verborum sententia, tum Apolli-

ET *offam*] Cod. Torn. & V.C. *atque offam*.

2. *Inter os atque offam*] Proverbium hoc Latini à cibis sumendis sumpsere, quemadmodum Græci illud infra a potu. Olim enim Romani victitabant offis, sive pulte, ut notum ex Plinio Histor. Natural. lib. 18. cap. 8. Valer. Maximo lib. 2. cap. 5. Offa enim & pultem significat & quicquid in modum pultis redactum. Virgil. lib. 6. Æneid.

Melle soporatam & medicatam frugibus offam.

Itaque *inter os & offam* perinde est ac si dicas, inter os & cibum.

3. *Verumvero inter*] Vett. Edd. *verum inter*.

4. *Erucius Clarus*] Cassiodorus hunc ad A. V. C. IↃCCCLXX. inter Coss. ordinarios refert, quanquam suffectum tantum fuisse argumento est, ut bene observat Onuphrius Comment. in lib. 2. Fastor. 1. quod à Fastis Græcis & libro Cuspiniani omittatur. Erucii Clari viri consularis mentio quoque est apud Plinium in Epistolis, Dionem in Trajano, Æl. Spartianum in Hadriano. Secundi ejus Consulatus meminit Vetus inscriptio ab Onuphrio ad A.V.C. IↃCCXXCVII. adducta.

MISSUS. AB. IMP. HADRIANO. AUG
SERVIANO. III. ET. VIBIO. VERO
COS. BRAVA. M. ERUCIO. CLARO. II.
COS. IN. FR. P. XX. IN. AGRO. P. XX.

5. Παρ9ι-

Apollinaris, nobis præsentibus, (nam id temporis ego adolescens Romæ sectabar eum discendi gratia,) rescripsit Claro, ut viro erudito, brevissimè; vetus esse proverbium *inter os & offam* idem significans quod Græcus ille [5] παροιμιώδης versus:

[6] Πολλὰ μεταξὺ πίλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου.

5. Παροιμιώδης] Id est, *Proverbio tritus*.

6. Πολλὰ μεταξὺ πίλει, &c.] Stephanus emendat, πέλει. quod rectum est, & ita versum jam omnium fere in ore est.

Multa cadunt inter calicem supremaque labra.

Proverbium etiam hoc expressit Lycophron in Cassandra:

Ἔγνω δ' ὁ τλήμων σὺν κακῷ μαθὼν ἴτος,
Ὡς πολλὰ χειλέως καὶ διπαστρείων ποτῶν
Μέσσω κυλίνδει μοῖρα παμμήτωρ βροτῶν.

Id est,

Cognovit vero miser cum damno discens,
Multa inter labrum & poculentas potiones
Gubernatricem volvere Parcam mortalium.

De origine hujus Proverbii ex Aristotele differit Dydimus ad Odyss. XXII. Vid. & Apollonii Scholiastes ad ϒς. 188. lib. I. Argon. & Erasmus in Adagiis.

CAP. XVIII.

Platonem tribuere Euripidi, Sophocli versum; & inveniri versus verbis isdem, aut paucis syllabis immutatis, apud diversos poëtas temporibus variis natos.

VErsus est notæ [1] venustatis senarius:

[2] Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσίᾳ.

eum

V Enustatis] Vett. Editt. *vetustatis*.

2. Σοφοὶ, &c.] Id est,

Sapientes fiunt tyranni Sapientum consortio.

Sententia hæc, quasi minus commode dicta, taxatur à Themistio Oration. XVI. quæ & φιλάδελφος inscribitur, hisce verbis. Εὐριπίδης μὲν, inquit, ἢ ὅστις δήποτε ἐστὶν, ὁ ποιητὴς, Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν συνουσίᾳ, οὐκ ἦν, οἶμαι, πυκνῆς διανοίας· οὐ γὰρ ἄν ποτε οὕτως ὑπέλαβε τυραννίδι φιλοσοφίαν, οὐδὲ τὰ ἀλλοτριώτατα ὁμόφυλα ἀρετὴν ὑπάρχειν καὶ μοχθηρίαν, ἀλλ' ὥσπερ οἱ μελαγχολῶντες ἀποκλείουσι τοὺς θεραπεύοντας οὐκ ἀπὸ σοφίας τυράννους οὐ σοφούς) hoc est,

Euripides, sive quisquis is fuerit poëta, qui illud protulit,
Sapiunt tyranni sapientum consortio,

haud

eum versum; Plato in Theæteto Euripidi esse dicit. quod quidem nos admodum miramur. nam scriptum eum legimus in tragœdia Sophocli, quæ inscripta est [4] Αἴας Λοκρός.
5 prior autem natus fuit Sophocles quàm Euripides. sed etiam ille versus non minus notus:

6 Γέρων γέροντα παιδαγωγήσω σ' ἐγώ.

& in

haud sagaci satis mente mihi videtur exstitisse; alioqui nunquam fuisset opinatus, posse esse philosophiam tyrannidi gratam, aut consociari potuisse, quæ sunt à se invicem alienissima, improbitatem & virtutem. Sicut enim melancholia laborantes abigunt medentes, ita sapientiam tyrannis neutiquam admittit. Verum ad hujus dicti Auctorem excusandum sufficit, quod τοῦ τυράννου appellatio, licet in partem sequiorem jam sumatur, temporibus illis satis honesta haberetur, atque ipsis regibus & principibus quibusvis attribueretur. Eustathius ad Iliad. α. Ὁ τύραννος, τὸ βασιλικόν ποτε ὄνομα, βλασφημεῖται νῦν. Et ad Odyss. σ. Ἡ τύραννος λέξις ἐπ' ἀγαθῷ ἐλέγετο. τοῖς γὰρ ἐννόμοις βασιλεῦσι ἦν καὶ αὕτη. Sic & Auctor Etymologici magni: Τύραννον οἱ ἀρχαῖοι καὶ ἐπὶ βασιλέως ἔταττον. ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ τὸν τύραννον, βασιλέα ἔλεγον. Itaque τύραννος in hoc versu est Rex legitimus, non Tyrannus, ut vulgo accipitur. atque sic sensus ejus verissimus est. Ad hanc mentem Seneca Epistol. CVIII. *Qui in solem venit, licet non in hoc venerit, colorabitur; Qui in unguentaria taberna resederunt, & paullo diutius commorati sunt, odorem secum loci trahunt. & qui apud philosophum fuerunt, traxerint aliquid necesse est, quod prodesset etiam negligentibus.*

3. *Plato in Theateto*] Labitur hic Gellius. Non enim in Theæteto Plato, verum in Theage, & lib. 8. de Repub. hunc senarium adducit, & Euripidi tribuit; quem & sequitur Joan. Stobæus Collect. Tom. 2. tit. 48. Reprehendit vero Platonem Aristides Rhetor in Apologia pro quatuor-viris, ubi Sophoclis esse ait.

4. Αἴας ὁ Λοκρὸς] Id est, *Aiax Locrensis.* Periit hæc Sophoclis Tragœdia, alia enim fuit ab ea quæ hodie exstat, & *Ajax Lorarius*, sive Αἴας Μαστιγοφόρος inscribitur. Auctor hypotheseos Græcæ Ajacis Lorarii: ἐν οἷς ἐστὶ καὶ κριός τις ἔξοχος, ὃν ᾤετο εἶναι Ὀδυσσέα· ὃν δήσας ἐμαστίγωσεν. ὅθεν καὶ τῇ ἐπιγραφῇ πρόσκειται Μαστιγοφόρος· ἢ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ Λοκροῦ Αἴαντος. id est, *In quibus eximia quadam magnitudine aries est, quem Vlyssem esse suspicans ligatum flagellat; unde Titulus huic Tragœdiæ inditus est Ajax Lorarius, aut ad differentiam Ajacis Locri.*

5. *Prior autem natus fuit Sophocles quam Euripides*] Floruere tamen eodem tempore, nempe Olympiade LXXVII. ut est apud Eusebium in Chronicis. Et Olympiad. LXXXVII. an. I. Euripides Phœnissis editis cum Euphorione certavit & Sophocle, ut Anonymus Olympiadum scriptor testatur. Idem ait eos obiisse Olympiad. XCII. anno III. Eusebius vero in Chronico obitum eorum refert ad Olympiad. ejusdem an. I. Chronicon Alexandrinum ad Olymp. XCIII. an. III. Alii volunt Sophoclem superstitem Euripidi fuisse, ut Apulejus; & Suidas eum demum sexennium post Euripidem obiisse scribit.

6. Γέρων γέροντα, &c.] Id est, *Senex senem ut puerum ducam te ego.*

7. *Cui*

& in tragœdia Sophocli ſcriptus eſt, 7 cui titulus eſt φυλεΐδες, & 8 in Bacchis Euripidi. id quoque animadvertimus apud Æſchylum 9 ἐν τῷ πυρφόρῳ προμηθεῖ; & apud Euripidem in tragœdia, quę inſcripta eſt 10 Ἰνῶ, eumdem eſſe verſum abſque paucis ſyllabis. Æſchylus ſic:

11 Σιγῶν θ' ὅπου δεῖ καὶ λέγων τὰ καίρια.

Euripides autem ſic:

12 Σιγᾶν θ' ὅπου δεῖ καὶ λέγειν ἀσφαλές.

Fuit autem 13 Æſchylus non brevi antiquior.

7. *Cui titulus φυλεΐδες*] Vet. Edit. φυλοκτήτης. Caſaubonus ad Athenæum lib. 8. Græcum negat eſſe φυλεΐδες; & potius dicendum φυλόπιδες, aut πυλάιδες; ſed neutrum admittit, & verum eſſe cenſet φθιώτιδες. Videtur enim ſibi in Græcorum commentariis reperiſſe alicubi Sophoclis *Phthiotas*, aut *Phthiotidas*. Quid ſi legatur hoc loco Αἰχμαλωτίδες, *Captivæ*? cujus fabulæ paſſim mentio apud Veteres, ut Heſychium, Etymologici Auctorem, Stephanum de Urbibus, & Ariſtophanis Scholiaſten ad Ranas.

8. *In Bacchis Euripidi*] Eſt vſ. 193.

9. Ἐν τῷ φυρφόρῳ προμηθεῖ] Id eſt. *In ignigero Prometheo*.

10. Ἰνῶ] *Ino*. Fabulam autem hoc nomine Euripidem ſcripſiſſe liquet etiam ex Hygino, apud quem lib. Fabul. capitis IV. lemma eſt, *Ino Euripidis*. Cujus argumentum haud dubie iſto capite traditur.

11. Σιγῶν θ' ὅπου, &c.] Id eſt, *Silens ubi opus eſt, & opportuna loquens*.

12. Σιγᾶν θ' ὅπου, &c.] Steph. legit,

Σιγᾶν θ' ὅπου δεῖ καὶ λέγειν τὸ ἀσφαλές.

Id eſt,

Silere ubi opus eſt, & tuto loqui.

13. *Æſchylus non brevi antiquior*] Claruit Æſchylus, ut ait Euſebius in Chronicis, Olympiad. LXXI. an. I. Quod & confirmat Auctor noſter infra lib. 17. cap. 21. ubi dicit eum celebrem fuiſſe circa Marathoniæ pugnæ tempora; qua in pugna ipſe etiam fortiter pugnavit; quemadmodum habet Suidas. Ante Euripidem itaque, qui claruit demum Olympiad. LXXVII. plus minus XXVIII. annis floruit Æſchylus.

CAP. XIX.

De genere atque nominibus familiæ Porciæ.

QUum 1 in domus Tiberianæ bibliotheca ſederemus ego & Apollinaris Sulpicius, & quidam alii mihi aut illi

IN *domus Tiberianæ bibliotheca*] Ms. ad marginem Voſſ. Cod. legit, *in domo Tiberianæ bibliothecæ*. In domo tamen Tiberiana, ſic Palatii pars dicta à Ti-

illi familiares; prolatus forte liber est ita inscriptus: M. CATONIS NEPOTIS. tum quæri cœptum est, quisnam is fuisset *M. Cato Nepos*. atque ibi adolescens quispiam, quod ex ejus sermonibus conjectare potui, non abhorrens à litteris; Hic, inquit, est M. Cato, non cognomento Nepos, sed M. Catonis Censorii ex filio nepos, qui pater fuit M. Catonis prætorii viri, qui bello civili Uticæ necem sibi gladio manu sua conscivit. de cujus vita liber est M. Ciceronis, qui inscribitur, *Laus Catonis*: quem in eodem libro idem Cicero pronepotem fuisse dicit M. Catonis Censorii. ejus igitur, quem Cicero laudavit, pater hic fuit M. Cato: cujus orationes feruntur inscriptæ, M. Catonis Nepotis. tum Apollinaris, ut mos ejus in reprehendendo fuit, placidè admodum leniterque; Laudo, inquit, te, mi fili, quod in tantula ætate, etiam si hunc M. Catonem, de quo nunc quæritur, quis fuerit ignoras; auditiuncula tamen quadam de Catonis familia aspersus es. non unus autem, sed complures M. illius Catonis Censorii nepotes fuerunt, geniti non eodem patre. duos enim 2 M. ille Cato, qui &

à Tiberio Cæsare, qui eam habitavit, aut etiam forte struxit, fuit Bibliotheca instructa; cujus etiam meminit Vopiscus in Vita Probi, ubi testatur, *usum e præcipue è libris ex Bibliotheca Vlpia; item ex domo Tiberiana*.

2. *M. ille Cajo*] Qui Censorius appellatus est, Auctor Porciæ gentis plebeiæ, Tusculo municipio oriundus, in Romanam civitatem susceptus. De quo sic Cicero lib. 2. L. L. *Vt ille Cato*, inquit, *cum esset Tusculi natus, in populi Romani civitatem susceptus est: itaque cum ortu Tusculanus esset, civitate Romanus, habuit alteram loci patriam, alteram juris*. Hujus vitam descripsit Plutarchus in Catone majore. Exstat & de eo Fragmentum Cornelii Nepotis. Stemma vero Catonianum, ut hoc loco à Sulpicio Apollinari deducitur, huc redit.

M. PORCIUS CATO
Censorius.

M. CATO M. F. *Prætor designatus*.	M. CATO M. F. *Salonianus*.
M. CATO M. F. M. N. *Orator & Consul in Africa mortuus*.	L. CATO. & M. CATO M. F. M. N. *Tribunus plebis*.
M. CATO M. F. M. N. M. PN. *Ædilis Curulis & Prætor*.	M. CATO. M. F. M. N. M. PN. *Prætor, Vticensis*.

orator & censor fuit, filios habuit & matribus diversos, & ætatibus longè dispares. nam jam adolescente altero, matre ejus amissa, ipse quoque jam multum senex, Salonii clientis sui filiam virginem duxit in matrimonium, ex qua natus est ei M. Cato Salonianus: hoc enim illi cognomentum fuit à Salonio patre matris datum. ex majore autem Catonis filio, qui prætor designatus patre vivo mortuus est, & [3] egregios de juris [4] disciplina libros reliquit, nascitur hic, de quo quæritur, M. Cato M. filius, M. nepos. is satis vehemens orator fuit; multasque orationes ad exemplum avi scriptas reliquit, & consul cum Q. Marcio Rege fuit: [5] inque eo consulatu, in Africam profectus, in ea provincia mortem obiit. sed is non ita, ut dixisti, M. Catonis prætorii viri, qui se Uticæ occidit, & quem Cicero laudavit, pater fuit: nec, quia hic nepos Catonis Censorii, ille autem pronepos fuit, propterea necessum est patrem [6] hunc fuisse. hic enim nepos, cujus hæc modò prolata oratio est, filium quidem majorem Catonem habuit: sed non eum qui Uticæ periit; sed qui, quum ædilis curulis & prætor fuisset; in Galliam Narbonensem profectus, ibi vita functus est. ex altero autem viro Censorii filio longè natu minore, quem Salonianum esse appellatum dixi, duo nati sunt

3. *Egregios de juris disciplina libros reliquit*] Horum adhuc quædam fragmenta in juris nostri libris hodie reperiuntur. Sic hujus Catonis regula est illa, quæ *Catoniana* dicitur in *l.* 41. §. 1. *D. de legat.* 1. & toto tit. D. *de Reg. Catoniana.* quæ & à Marciano in *l.* 86. §. *ult. D. de cond. & demonst.* Catoniana sententia appellatur, & à Juliano simpliciter Regula juris; *l.* 17. *D. quand. dies leg. ced* qua cautum, ut legatum quod non valeret, si testamenti facti tempore testator decessisset, quandocunque is decedat, non valeat. Ejus etiam est, quod de eo, cui digitus de manu aut de pede præcisus est, pro morboso habendo traditur in *l.* 10. §. 1 *D. de Ædit. Edict.* Et istud *l.* 44. *pr. D. soluto matrim.* de actione salva mulieri manente, licet socer genero succedat. Exstat præterea celebris ejus de dividuis & individuis stipulationibus disputatio in *l.* 4. *D de Verb. Oblig.* Ad hunc quoque pertinet quod est de mense intercalari pro additicio habendo in *l.* 98. *D. de V. S.* item istud, quod de liberatione servi refertur à Domino adoptati in §. *ult. Inst. de adopt.*

4. *Disciplina*] Ms. *disciplinis.*

5. *Inque eo consulatu*] Cod. Tornæl. *in quo consulatu.*

6. *Hunc fuisse*] V. C. *hunc ei fuisse.*

 7. *M. Ca-*

ſunt L. Cato & M. Cato. is M. Cato tribunus plebis fuit; & præturam petens mortem obiit: exque eo natus eſt [7] M. Cato prætorius, qui ſe bello civili Uticæ interemit, de cujus vita laudibuſque quum M. Tullius ſcriberet, pronepotem eum Catonis Cenſorii dixit fuiſſe. videtis igitur hanc partem familiæ, quæ ex minore Catonis filio progenita eſt, non ſolùm generis ipſius tramitibus, ſed temporum quoque ſpatio differre; nam quia ille Salonianus in extrema patris ætate, ſicuti dixi, natus fuit; prognati quoque ab eo aliquanto poſteriores fuerunt, quàm qui à majore fratre ejus geniti erant. hanc temporum differentiam facile animadverteris ex hac ipſa oratione, quum eam legeris. Hæc Sulpicius Apollinaris audientibus nobis dixit. quæ poſtea ita eſſe, uti dixerat, cognovimus, quum & laudationes funebres & librum commentarium de familia Porcia legeremus.

7. *M. Cato prætorius qui ſe bello civili Uticæ interemit*] Hujus quoque Vita à Plutarcho deſcripta habetur in Catone Minore.

CAP. XX.

Quod à ſcriptoribus elegantiſſimis major ratio habita ſit ſonitus vocum atque verborum jucundioris, quæ à Græcis εὐφωνία dicitur, quam regulæ diſciplinæſque, quæ à grammaticis reperta eſt,

INterrogatus eſt Probus Valerius (quod ex familiari ejus [1] quondam comperi) *has* ne *urbis*, an *has urbes* &, *hanc turrem*, an *hanc turrim*, dici oporteret, *Si aut verſum*, inquit, *pangis, aut orationem ſolutam ſtruis: atque ea verba tibi dicenda ſunt, non finitiones illas prærancidas neque* [2] *fætutinas* gram-

QVondam] Cod. Tornæſ. & Vett. Editt. *quodam.*

2. *Fætutinas*] Apud Apulejum in Apologia habes: *In fætutinis & olenticetis ſuis jaceat.* Sic Nonius *Moletrina* eodem modo dici ait, ut *ferratrina, fætutina.*

4. *Sed*

grammaticas spectaveris, 3 *sed aurem tuam interroga, quo quid loco conveniat dicere. quod illa suaserit, id profecto erit rectissimum.* Tum is, qui quæsierat, quonam modo, inquit, vis aurem meam interrogem? & Probum ait respondisse, quo suam Virgilius percunctatus est, qui diversis in locis *urbes* & *urbis* dixit arbitrio consilioque usus auris. nam in primo Georgicōn, quem ego, inquit, librum manu ipsius
4 correctum legi, *urbis* per *i* litteram scripsit, verba è versibus ejus hæc sunt:

5 *urbis ne invisere Cæsar,*
Terrarumque velis curam.

verte enim, & muta, ut *urbes* dicas, 6 insubidius nescio quid facies & pinguius. contrà in tertio Æneidos *urbes* dixit per *e* litteram.

7 *Centum urbes habitant magnas.*

Hîc item muta, ut *urbis* dicas: nimis exilis vox erit & exsanguis. tanta quippe juncturæ differentia est in consonantia vocum proximarum. præterea idem Virgilius *turrim*
8 dicit, non *turrem*, & *securim*, non *securem*,

9 *Turrim in præcipiti stantem.* &
10 *Incertam excussit cervice securim.*

quæ sunt, opinor, jucundioris gracilitatis, quàm si suo utrumque loco per *e* litteram dicas. At ille, qui interrogaverat,

3. *Sed aurem tuam interroga*] Euphoniæ enim semper habenda ratio. *Nam*, inquit Marius Victorinus in Orthographia, *ut color oculorum judicio, sapor palati, odor narium dignoscitur, ita sonus aurium judicio subjectus est.* Sic Cicero in Oratore, ubi Euphoniam in scribendo dicendoque commendans, subjicit: *Consule veritatem, reprehendet: refer ad aures, probabunt. Quære, cur? ita se dicent juvari. Voluptati ergo aurium morigerari debet oratio.*

4. *Correctum*] Cod. Tornæs. & Vett. Edd. *collectum*.

5. *Vrbis ne, &c.*] Exstat Georg. l. 1. vs. 25. & 26.

6. *Insubidius*] Vett. Editt. *insipidius*. Verum & supra lib. 12. cap. 2. Gellius ait *insubidi hominis*, & lib. 1. cap. 2. *insubide*. ubi vide Notas.

7. *Centum urbes*] Exstat Æneid. lib. 3. vs. 106.

8. *Dicit*] Vet. C. *dixit*.

9. *Turrim in, &c.*] Exstat Æneid. lib. 2. vs. 460.

10. *Incertam, &c.*] Exstat Æneid. lib. 2. vs. 224.

verat, rudis profectò & aure agresti homo, Cur, inquit, aliud alio in loco potius rectiusque esse dicas, non sanè intelligo. Tum Probus jam commotior, Noli, inquit, igitur laborare, utrum istorum debeas dicere, *urbis* an *urbes*. nam quum id genus sis, quod video, ut sine jactura tui pecces, nihil perdes, utrum dixeris. His tum verbis Probus & hac fini, hominem dimisit, ut mos ejus fuit erga indociles, propè inclementer. Nos autem aliud quoque postea consimiliter à Virgilio duplici modo scriptum invenimus nam & *tres & tris* posuit, eodem in loco, ea judicii subtilitate, ut si aliter dixeris mutaverisque, & aliquid tamen auris habeas, sentias suavitatem sonitus [11] claudere. versus ex decimo hi sunt:

[12] *Tres quoque Threicios Boreæ de gente suprema,*
Et tris quos Idas pater & patria Ismara mittit.

tres illic, *tris* hîc. [13] pensicula utrumque & modulare: reperies suo quodque in loco sonare aptissimè. sed in illo quoque itidem Virgilii versu,

[14] *Hæc finis Priami fatorum,*

[15] simul ut & *hic finis* dicas, durum atque absonum erit, respuentque aures, quod mutaveris. sicut illud contrà ejusdem Virgilii in süavius facias, si mutes:

[16] *Quem das finem, rex magne, laborum?* nam si ita dicas, *Quam das finem*; injucundum nescio quo pacto & laxiorem vocis sonum feceris. Ennius item *rectos cupressos* dixit contra receptum vocabuli genus hoc versu:

Capi-

11. *Claudere*] Sic Ms. recte. Vet. Ed. *dividere*. male. Noster supra lib. 1. cap. 7. *At si explicuit diceret, imperfecto & debili numero verborum sonus clauderet*. id est, claudicaret.

12. *Tres quoque*] Est ℣ſ. 350. & 351.

13. *Pensicula utrumque & modulare*] Sic Stephan. recte emendavit. Vett. Edd. habent *Utrumque pensiculate, modulateque reperies, &c.* Quædam, *pensicula utrunque & moderare: rep. &c.* Al. *Pensicula utrumque moderate, reper.* Unde proba lectio quam expressimus.

14. *Hæc finis*] Exstat lib. 2. Æneid. ℣ſ. 554.

15. *Simul ut, &c.*] Lege cum Mercero ad Nonium: *Si mutes ut* hic finis *dicas*, &c.

16. *Quem das*] Exstat Æneid. lib. 1. ℣ſ. 245.

17. Ca-

[17] *Capitibus nutantis pinos rectosque cupressos.*

firmior ei, credo, & [18] viridior sonus esse vocis visus est *rectos* dicere *cupressos*, quam *rectas*. contrà verò idem Ennius in annali duodevicesimo [19] *aëre fulva* dixit, non *fulvo*; non ob id solùm quòd Homerus [20] ἠέρα βαθεῖαν dicit; sed quod hic sonus, opinor, [21] vocabilior est visus & amœnior. sicuti etiam M. Ciceroni mollius [22] teretiusque visum, in quinta in Verrem, *fretu*, scribere, quàm, *freto perangusto*, inquit, *fretu divisa*. erat enim crassius [23] vastiusque *perangusto freto*, dicere. itidem in secunda, simili usus modulamine, *manifesto peccatu*, inquit, non *peccato*. hoc enim scriptum in uno atque in altero antiquissimæ fidei libro Tironiano reperi. verba sunt Ciceronis hæc: *Nemo ita vivebat, ut nulla ejus vitæ pars summæ turpitudinis esset expers: nemo ita in manifesto peccatu tenebatur, ut quum impudens fuisset in facto, tum impudentior videretur si negaret.* Hujus autem vocis quum elegantior hoc in loco sonus est, tum ratio certa & probata est. Hic enim *peccatus*, quasi *peccatio*, rectè Latineque dicitur: sicut, hic *incestus*, non qui admisit, sed quod admissum est, & *tributus* quod *tributum* nos dicimus, à plerisque veterum dicta sunt. hic quoque *allegatus*, & hic *arbitratus*, pro *allegatione*, proque *arbitratione* dicuntur. qua ratione servata, *arbitratu* & *allegatu meo* dicimus. Sic igitur *in manifesto peccatu*, dixit, ut, *in manifesto incestu*, veteres dixerunt. non quia Latinum esset, *peccato*, dicere: sed quia in loco isto positum subtilius ad aurem molliusque est. Lucretius æquè auribus serviens *funem* feminino genere appellavit, in hisce versibus,

17. *Capitibus, &c.*] Hunc Ennii versum adducit quoque Nonius in voce *Cupressus*.

18. *Viridior*] Validior, quid si legas *vividior*?

19. *Aëre fulva, non fulvo*] Ex hoc loco scribendum supra l. 2. c. 26. *Sic Q. Ennius in Annalibus* aëre fulva *dixit*.

20. Ἠέρα βαθεῖαν] Id est, *caliginem, & nebulam profundam*

21. *Vocabilior*] Sic C. Tornæs. & Vett. Edd. Al. *vocalior*. Quædam etiam, *hoc habilior*. Unde aliqui fecere *cohabilior*. Quid si legas *notabilior*?

22. *Teretiusque*] Ms. *rectiusque*.

23. *Vastiusque*] Ms. *vetustiusque*.

[24] *Haud, ut opinor, enim mortalia ſacla ſupernè*
Aurea de cœlo demiſit funis in arva.

quum dicere uſitatius manente numero poſſet:

Aureus è cœlo demiſit funis in arva.

Sacerdotes quoque feminas [25] M. Cicero *antiſtitas*, dicit, non, ſecundùm grammaticam legem, *antiſtites*. nam quum inſolentias verborum à veteribus dictorum plerumque reſpueret, hujus tamen verbi in ea parte ſonitu delectatus, [26] *Sacerdotes*, inquit, *Cereris atque illius fani antiſtitæ.* uſque adeò in quibuſdam neque rationem verbi neque conſuetudinem, ſed ſolam aurem ſecuti ſunt ſuis verba modulis penſitantem. *Quod qui non ſentiunt*, inquit idem ipſe M. Cicero, quum de numeroſa & apta oratione diſſereret, *quas auris habeant aut quid in his hominis ſimile ſit, neſcio.* Illud verò cumprimis apud Homerum veteres grammatici annotaverunt; quòd quum dixiſſet quodam in loco [27] κολοιούς τε ψῆράς τε, alio in loco non [28] ψηρῶν τε, ſed ψαρῶν dixit.

[29] Τῶν δ' ὥς τε ψαρῶν νέφος ἔρχεται ἠὲ κολοιῶν,

ſequutus non communem, ſed propriam in quoque vocis ſitu jucunditatem: nam ſi alterum in alterius loco ponas, utrumque feceris ſonitu inſuave.

CAP.

24. *Haud, ut opinor*] Exſtat lib. 2. ſub finem.

25. *M. Cicero antiſtitas*] Sic & Attius Aſtianacte:
Utinam unicam ibi antiſtitam arcitenens ſuam
Tutetur - - -
Et Corn. Severus:
Stabat apud ſacras antiſtita numinis aras.
Plauti quoque eſt in Rudente, *Venerisque antiſtitæ.*

26. *Sacerdotes, &c.*] Eſt ex lib. 4. Ciceronis in Verrem.

27. Κολοιούς τε] Id eſt, *Graculoſque ſturnoſque.* Exſtat Ἰλιάδ. π. ϛίχ. 583.

28. Ψηρῶν τε] *Sturnorum.*

29. Τῶν δ' ὥς τε ψαρῶν] Id eſt,
Horum ut de ſturnis it nubes, graculisve.
Exſtat Ἰλιάδ. ρ. ϛίχ. 755.

Tuni-

CAP. XXI.

Verba T. Castricii rhetoris ad discipulos adolescentes de vestitu atque calceatu non decoro.

T. Castricius rhetoricæ diciplinæ doctor, qui habuit Romæ locum principem declamandi ac docendi, summa vir auctoritate gravitateque, & à divo Hadriano in mores atq; litteras spectatus, quum me præsente (usus sum enim eo magistro) discipulos quosdam suos senatores vidisset die feriato 1 tunicis 2 & lacernis indutos & gallicis calceatos; *Equidem*, inquit, *maluissem vos* 3 *togatos esse*. 4 *pigitum*

1. *Tunicis*] Tunica, Græcis χιτὼν dicta, vestimentum erat interius, cui toga aut pallium, aut alia superior vestis induceretur. Quamvis vero hoc nomine commune olim fuerit tam fœminis, quam viris vestimentum; proprie tamen tunica virorum fuit, stola vero fœminarum. Romanorum antiquissimi, ut Auctor noster supra lib. 8. cap. 12. testatur, sine tunicis sola toga amicti fuerunt. Statim tamen post Romuli ætatem tunicarum usum Romanis notum fuisse vult Ferrarius de Re Vestiaria lib. 3. cap. 1. quem vide sis.

2. *Et lacernis*] Primus Lacernarum usus in militia; & Lacerna proprie vestimentum militare initio fuit, idemque quod chlamys, unde Græcis scriptoribus Μανδύας, χλαμὺς, & ἐφεστρὶς dicitur. Artemidorus lib. 2. c. 3. χλαμὺς δὲ ἣν ἔνιοι μανδύην, οἱ δὲ ἐφεστρίδα, οἱ δὲ βήρελον καλοῦσι Hesychio Μανδύας est εἶδος ἱματίου περσῶν πολεμικὸν, *Vestimentum militare Persicum*. Interpres Vetus Persii ad Satyram 1. notat: *Lacerna pallium fimbriatum, quo olim soli milites utebantur.* Paulatim vero per bella Triumvirorum civilia, togis depositis, Lacernarum usus in Urbe in earum locum successit. Fuit autem Lacerna amiculum sive pallium laneum apertum, quod loco togæ superinducebatur tunicæ, nectebaturque fibula, vel in humero, vel ad pectus. Figuras lacernatas ex Columna Trajana depromptas habes expressas apud Ferrarium de Re Vestiaria P. 2 lib. 1. cap. 3. Nonnunquam tamen & Lacernæ ipsis togis injiciebantur, arcendi frigoris causâ, vel imbri defendendo. Unde Juvenalis Satyr. IX.

- - Pingues aliquando lacernas
Munimenta togæ, duri, crassique coloris
Et male percussas textoris pectine Galli
Accipimus: - - -

Ubi vetus Interpres notat. *Pingues, ut ostendat grossas ac per hoc pluviales, quæ muniant à pluvia, non quæ ornent.* Postea etiam lacernarum usus passim & omni tempore sive sudo, sive nebuloso, apud Senatores, equites, & plebem ipsam receptus. Quod vel in Senatoribus ex verbis Castricii apparet, cum dicit, *sed si hic vester hujusmodi vestitus* (Lacernarum nempe) *de multo jam usu ignoscibilis est.*

3. *Togatos esse*] Togam enim proprie uti antiquissimum ita & decentissimum Romanorum gestamen fuisse, nemo est qui ignoret. Quæ autem ejus fuerit forma, varie olim à variis disputatum;

tum est, cinctos saltem esse & penulatos? sed si hic vester hujuscemodi

tatum; verior eorum opinio, qui volunt togam fuisse vestimentum clausum & rotundum, quodque uno injectu corpus involveret; ita tamen ut in superiori ora ad cervices laxe pateret, tum ut dextrum brachium exereretur, tum ut clavi in tunica Equitum & Senatorum apparerent; & ita quidem superior togæ pars patebat, ut antiquissimis temporibus manus tantum usque ad cubitum exiaret, postea totum brachium humerusque educeretur. Sinistrum vero brachium sub ipsa toga extensum infimam ipsius oram, quæ & lacinia dicta, in rugas plicasque contractam allevabat ad pectus læva manu extante. idque in antiquis statuis togatis, veterumque nummis videre est; quæ & exhibentur à Ferrario P. 1. lib. 1. cap. 1.

4. *Pigitum est, cinctos saltem esse & penulatos?*] Sic hæc periodus distinguenda; nam per interrogationis modum Castricius Senatores discipulos suos increpat, an eos piguerit, cum soleis, sive gallicis, non calceis uterentur, cinctos etiam & penulatos foras prodire? hoc enim signum foret, eos quasi iter paulo post facturos. Penula enim vestimentū erat viatorium, quod supra tunicam acciperetur, pluviæ vel frigoris arcendi gratia. Nonius: *Penula est vestis, quam supra tunicam accipimus.* Nam cum peregre irent Romani, in itinere penulas semper sumebant. Hinc Cicero in Epist. ad Atticum lib. 13. Epistol. 33. *De Varrone loquebamur: Lupus in fabula. Venit ad me, & quidem id temporis, ut retinendus esset. Sed ego ita egi, ut non scinderem penulam, memini enim tui, & multi erant, nosque imparati. paullo post C. Capito cum C. Carinate. Horum ego vix attigi penulam, & tamen remanserunt.* Idem pro Milone: *Quid minus promptum ad pugnam, quam penula irretitus, rheda impeditus, uxore pæne constrictus.* Penulæ itaque primum extra Urbem tantum & pluviæ vel frigori arcendo adhibitæ. Postea tamen sub Imperatoribus nimirum, penulæ etiam intra Urbem eandem ob causam gestatæ. Idque haurire licet ex Juvenalis Sat. v. ubi salutator inquit:

Scilicet hoc fuerat propter quod sæpe relicta
Conjuge per montem adversum gelidasque cucurri
Esquilias, fremeret læva cum grandine vernus
Iuppiter, & multo stillaret penula nimbo.

Atque hinc jocus Galbæ apud Quintilianum lib. 6. cap. 3. *Penulam roganti, Non possum inquit commodare; domi maneo: cum cœnaculum ejus perplueret.* Idem, ut paullò post Fabius narrat, *Penulam roganti respondit, Non pluit? non est opus tibi. si pluit, ipse utar.* Lampridius in Alexandro Severo tradit, eum primum permisisse, ut Senatores intra Urbem frigoris causa penulis uterentur, cum antea id vestimenti genus pluviale tantum, aut itinerarium fuisset. Itaque quod hic Castricius dicit de Senatoribus sub Hadriano, eos saltem quando mallent gallicis, quam calceis uti, cinctos etiam & penulatos esse debuisse; id explicandum cum Ferrario de Re Vest. P. 2. lib. 2. cap. 3. eum voluisse, tanquam magis decorum esset (cum penula vestis viatoria esset, & soleæ cum ea gestarentur, non cum lacernis, aut toga,) si penulati incessissent, quasi iter paullo post facturi. Quemadmodum indecens nunc videretur, si quis ocreatus cum calcaribus & longa veste per urbem incederet, nequaquam si accinctus & penulatus. Ideo autem cinctos dixit, non solum, quia omnes iter facturi præcipue in equo altius cincti; sed cum tunicæ senatorum, sive laticlaviæ sub toga & lacerna non cingerentur, iter facturi, præcipue equo, necesse habebant longiores tunicas cingulo suspendere; ne longitudo illa expeditis & equitaturis incommoda esset.

di vestitus de multo jam usu ignoscibilis est: 5 *soleatos tamen vos populi Romani senatores per urbis vias ingredi nequaquam decorum est, non hercle vobis minus,* 6 *quàm illi tum fuit, cui hoc M. Tullius pro turpi crimine objectavit:* Hæc me audiente Castricius, & quædam alia ad eam rem conducentia Romanè & severè dixit. plerique autem ex iis, qui audiverant, requirebant, cur soleatos dixisset, 7 qui gallicas, non soleas, haberent.

esset. & ideo cincturam cum penula conjunxit; non quod penulæ omnes cinctæ, sed quod tunica sub penula cingeretur & suspenderetur, ut recte ibidem contra Salmasium observat Ferrarius. Quod ad penulatum figuram attinet, verisimilius est cum Ferrario existimare, penulas lacernis breviores fuisse, vestimentum scilicet viatorium, equitanti accommodatum, lecticariis, cursoribus & id genus hominibus aptum; magnumque in eo totumque discrimen fuisse, quod lacernæ apertæ & quæ fibula necterentur, penulæ vero clausæ fuerint, rotundæ, quæque togæ instar corpori injicerentur, illudque ambirent; nisi quod strictiores essent ac breviores; præterea cum in toga dextrum brachium per summam oram exereretur, penula utroque brachio subduceretur. Quemadmodum id videre est in figuris penulatis à Ferrario P. 2. lib. 2. cap. 7. expressis.

5. *Soleatos tamen vos, &c.*] Soleis enim domi, calceis vero foris utebantur Romani; calceos itaque Senatores gestare debuisse vult Castritius. Simili modo Asinius ad Ciceronem lib. 10. Epist. 32. inter alia, quæ Balbo vitio vertit, hoc dicit, quod *nudis pedibus* is qui quæstor erat, obambularit in maxima hominum multitudine, qui ad spectaculum gladiatorium confluebant. In eo autem veterum calceos à caligis, gallicis, soleis, crepidisque diversos fuisse, ex Auctoribus notum est, quod calcei totum pedem & dimidium crus, sive mediam tibiarum partem circumcirca velarent, caligæ vero, soleæque ac gallicæ pedis plantam tantummodo tegerent. Apparet itaque ex hoc loco, quod, etiamsi togarum usus desiisset, in earumque locum lacernæ gestarentur, calcei nihilominus adhibiti & retenti fuerint; quia maxime indecorum videretur, ita nudis pedibus per Urbem incedere: denique Senatorum insigne, quod erat lunula in calceis eorum, in soleis spectari non poterat. Culpat itaque Castritius in Senatoribus, quod contra morem & decus magni ordinis gallicis, sive soleis incederent. Solearum etiam usus proprius fuit fœminarum, & ita quidem proprius, ut si quando contingeret virum soleis in publico uti, id ei probro verteretur. Ut modo de Balbo notatum; & inde Cicero Act. 4. in Verrem: *Stetit*, inquit, *soleatus Prætor populi Romani cum pallio purpureo, tunicaque talari.* Verum extra Urbem, ruri & iter facientibus, calceis depositis, soleis uti etiam viris moris fuit. De soleis plura videsis apud Balduinum in De Calceo Antiquo cap. XI.

6. *Quam illi*] M. Antoniũ intelligit.

7. *Qui gallicas*] Ut crepidæ Græcorum, ita Gallicæ Gallorum proprium calceamentum fuere; atque inde in Latium & Italiam id solearum genus delatum, nomenque ex gente unde venerant iis datum à Romanis, Gallicasque dictas. Sunt qui Gallicas volunt esse id calcei genus, quod Gallis vocatur *Galloches*. & pedes à frigore atque humore munit; verum si veterum gallicæ

rent. sed Castricius profectò scitè atque incorruptè loquutus est. omnia enim fermè id genus quibus plantarum calces tantùm infimę teguntur, cætera prope nuda & teretibus habenis vincta sunt, soleas dixerunt: nonnunquam voce Græca crepidulas. *Gallicas* autem verbum esse opinor novum, non diu ante ætatem M. Ciceronis usurpari cœptum. itaque ab eo ipso positum est in secunda Antonianarum. 8 *Cum gallicis*, inquit, *& lacerna cucurristi.* neque 9 crepidas & crepidulas prima syllaba correpta id genus calcea-

gallicæ soleis & crepidis similes fuere, ut auctor noster eas describit, multum sane quoad formam abiêre ab hodiernis gallicis; hæ enim superiorem pedum partem operiunt, istæ vero, ut soleæ & crepidæ, superiorem illam partem apertam habebant. Balduinus hoc tamen discriminis Gallicas inter crepidasque fuisse, quod gallicarum soleæ olim, ut & nunc, è ligno fuerint, crepidarum vero duplici triplicique corio simul compacto constiterint. atque harum imaginem hodie adhuc apparere in Capucinorum soleis, illarum in Fulliensium sandaliis exstare. Vide ipsius Calceum Antiq. cap. 14.

8. *Cum gallicis & lacerna cucurristi*] In omnibus libris Ciceronis vulgo, sed & in MSS. legitur, *Cum caligis & lacerna cucurristi*; Verum Viri docti moti hisce A. Gellii verbis, apud Ciceronem reposuere, *Cum Gallicis*, *&c.* Nigronius tamen Dissertatione De Caliga, & Ferrarius De Re Vestiaria P. 2. lib. 2. cap. 1. vulgatam & MSS. Ciceronis lectionem defendunt. Non enim ideo notatum Antonium à Cicerone, quod in itinere toga & calceis usus non sit. nam id præter morem omnium, qui penulati & solcati iter faciebant, in Urbis ingressu togam & calceos sumebant; quod in eadem Oratione de se Cicero testatur: *Nam quod quærebas, quomodo rediissem, primum luce, non tenebris, deinde cum calceis & toga, nullis nec caligis nec lacerna.* Sed reprehendit Cicero Antonium, quod pro penula lacernam & caligas, militare indumentum ac calceamentum sumpsisset, & ad augendam rei invidiam eo habitu non modo in itinere, sed cum peteret Consulatum per Galliæ Municipia, ac Colonias incessisset, in quibus more Romano homines togati versarentur; subjicit enim: *Ex omnibus flagitiis nullum turpius vidi, nullum audivi, quam quod qui Consulatum peteres, is per Municipia Coloniasque Galliæ cum caligis & lacerna cucurristi.* Cum enim Gallicæ eædem ac soleæ sive crepidæ fuerint, quarum usus in itinere depositis calceis receptus, certe non hanc ob causam notari potuit Antonius si communi pedum tegmine itineris causa usus sit, sed quod militare calceamentum cum veste militari induerit. Hinc Nigronius putat Agellium in corruptos Ciceronis codices incidisse, qui *gallicis* pro caligis habuere; quod & facile fieri potuit, quippe qui vixerit sub Hadriano, qui anno minimum post Ciceronis mortem centesimo & sexagesimo factus est Imperator.

9. *Crepidas & crepidulas*] Sic dictæ à Græco κρηπὶς, cujus obliquum κρηπῖδος, quod crepitum denotat, unde Latinorum crepida; Balduinus in De Calceo Antiquo cap. 11. soleas inter crepidasque antiquorum leve hoc discrimen fuisse putat, quod soleæ simpliciores

calceamentum appellaverunt, quod Græci κρηπῖδας vocant, ejusque calceamenti sutores crepidarios dixerunt. Sempronius Asellio in libro rerum gestarum quartodecimo, *Crepidarium*, inquit, *cultellum rogavit à crepidario sutore.*

ciores essent, crepidæ vero crassiores, in quibus nimirum duæ saltem simplices soleæ simul essent compactæ, unde & crepitum, ubi inter incedendum premuntur, majorem edunt. Hinc etiam *argutæ* Catullo dictæ, hoc est, crepantes & stridulæ, cum ait:

Arguta constitit in solea.

Ubi vult soleam pro crepida poni. Crepidæ namque crepitum sive stridorem ex eo proprium, quod plures soleæ simul compactæ magis stridere debeant, cum incessu premuntur, quam cum unica illa sit atque singularis.

CAP. XXII.

Comprecationes, quæ ritu Romano fiunt diis, exposita sunt in libris sacerdotum; inter quas Marti Nerienem tribuunt; & quid Neriene *seu* Nerio *nomen importet.*

COmprecationes deûm immortalium, 1 quæ ritu Romano fiunt, expositæ sunt 2 in libris sacerdotum populi Romani & in plerisque antiquis orationibus. In iis scriptum est; *Luam Saturni*, 4 *Salaciam Neptuni*, 5 *Horam Quirini*,

QVæ ritu Romano fiunt] Sic Mss. at Vett. Edd. *q. r. R. diis fiunt.*

2. *In libris Sacerdotum*] Qui libri proprie *Indigitamenta* dicti. unde in Glossis veterib. *Indigitamenta*, ἱερατικὰ βιβλία. Sic autem dicebantur, quia in iis varia essent Deorum cognomina, ac sacrificiorum fastorumque ritus velut catalogo comprehenderentur, & quasi digito indicarentur. Alii volunt *indigitare*, unde *Indigitamenta*, significare *invocare*. & videtur in ea significatione esse apud Macrobium lib. I. Satur. cap. 17. cum ait: *Namque virgines Vestales ita indigitant*, APOLLO MEDICE, APOLLO PÆAN.

3. *Luam Saturni*] Sic libri vetustissimi; in Ms. quodam est *Lacam*, unde Vett. Edd. omnes habent *Laciam*. Turnebus Adversar. lib. 19. cap. 11. vetusta hæc dearum nomina ex ultima antiquitate, & priscis pontificum libris si qui extarent eruenda censet, cum iis vero careamus, ex conjectura *Laciam* scribi debere suspicatur, à Latio, quod è latebra & fuga Saturni nomen habuit; ut eo nomine Saturni filia vel uxor intelligatur, Latii dea, quæ eadem ac Ops fuerit; quamvis alii sint, qui velint Laciam Saturni uxorem, fuisse ab illiciendo nomen consecutam. Rectius tamen idem Turnebus censet *Luam* hic legi debere, ut in antiquissimis libris extat, & Saturni vel uxorem vel filiam intelligendam. Sane *Luam matrem*, deam, quæ *luebat*, hoc est, *purgabat* à Romanis cultam fuisse ex Veterum monumentis constat. *Lua* enim idem, ac *purgatrix*; & nomen à luendo, expiandoque sortita esse videtur, ac præfuisse

rini,[6] *Iurites Quirini*,[7] *Najam Volcani*;[8] *Heriem Iunonis*, [9] *Molas*

præfuisse lustrationibus & lustris. Unde & ei ad lustrandam expiandamque hominum cædem & stragem, hostium arma spoliaque incendebantur, ut Livius lib. 8. testatur. *Armorum magna vis tum inter cæsa corpora hostium, tum in castris inventa est. Ea Luæ matri dare se Consul dixit.* Et lib. 45. de Paulo Cos. post Macedoniam subactam: *Edito ludicro omnis generis clypeisque æris in naves impositis, cætera omnis generis arma cumulata in ingentem acervum, precatus Martem Minervamque Luamq; matrem, & cæteros deos, quibus spolia hostium dicare jus fasque est, ipse imperator face subdita succendit: deinde circumstantes tribuni militum pro se quisque ignes conjecerunt.* Lua mater forsan dicta, quia Saturni uxor, unde & Deorum mater, quæ alias Cybele, & Magna Deûm mater appellata.

4. *Salaciam*] Salaciam quidam putant Neptuni uxorem fuisse, eandemq; quæ Poëtis Amphitrite vocatur. Glossæ Vet. *Salacia*, Ἀμφιτρίτη, νηρηΐς. sic dicta à salo, quod salum moveret. Paulus ex Festo: *Salaciam dicebant deam aquæ, quam putabant salum ciere, hoc est, mare movere.* Augustinus de Civit. Dei lib. 7. cap. 22. ex Varrone scribit, *Venilia, unda quæ ad littus venit: Salacia, unda quæ ad salum redit.* Vide sis Ios. Scaligerum in Appendice ad Conject. in Varronem.

5. *Horam Quirini*] Nonius Marcellus: *Hora, Iuventutis Dea. Ennius Annal. lib.* 1.

Teque Quirine pater veneror, Horamque Quirini.

Sic Merula apud Ennium legit, ut sibi constet; in Nonio vero scribit, *Hora, Iuventas Dea.* de qua videndus Augustinus de Civitate Dei lib. 4. cap. 11. & cap. 23. uti & lib. 4. cap. 1. & Livius lib. 5. & lib. 36. Turnebus Horam Romuli uxorem fuisse vult; sed ut Romulo in deos relato, nomen mutatum est, sic etiam uxori ejus Hersiliæ in cœlestium concilium repositæ, Horæ nomen impositum, ut Romulo Quirini. Unde autem Quirini nomen Romulo inhæserit, variant scriptores. Quidam sic appellatum volunt ab hasta, quæ Sabinorum voce *Quiris* sive *Curis* dicta; alii à Curibus opulentissima Sabinorum urbe; nonnulli sic dictum volunt à Civibus, qui post Tatium in regni societatem assumptum *Quirites* nuncupati. Videndi Ovidius lib. 1. Fastor. Festus in voce *Curis*. Varro lib. 4. de L. L. Isidorus Etymol. lib. 9. c. 2. Servius ad illud 1. Æneid. *Remo cum fratre Quirinus jura dabant.* Qui etiam sic nominatum conjicit, quod Κοίρανος Græcis dicatur, qui Rex Latinis. Alii adhuc à Marte qui Romuli pater, Quirinus Varroni dicitur lib. 4. de L.L. Servio ad lib. 5. 1. Æneid. aliis. Adde sis Merulam ad Ennii Annal. lib. 1. & Vossium de Idololatr. lib. 1. c. 12.

6. *Iurites Quirini*] Ms. *Vrites Quiritii*. Vett. Edd. *Iurites Quiritii*. Turnebus legendum censet *Curitis Quiritii*. Quia Juno *Curitis* ab hasta vocata. Festus: *Curitem Iunonem appellabant, quia eandem ferre hastam putabant.* Hinc, ut idem Festus habet, *Curiales mensæ, in quibus immolabatur Iunoni, quæ Curis est appellata.* Ut Quiritus nomen Dei sit, cujus in matrimonio esset Juno quædam *Curitis*. Junonis enim nomen multis deabus tributum. Alii, ut in contextu nostro *Quirini* legunt; quod eodem redit; sive enim *Quiritius*, sive *Quirinus* legatur, haud dubie deus aliquis belli præses designatur, cum Mars etiam Quirinus vocetur. In Lexico Veteri est, *Quirinus*, Ἐνυάλιος. Sed & *Iurites* à jure dearum nomen habere possunt, quæ *Quiritii* vel *Quirini* filiæ fuerint. Mosellanus vocabulum *urites* quoquomodo à jurisjurandi religione derivatum putat, quod videlicet prisci Romani etiam jurijurando peculiarem quan-

las Martis [10] *Nerienemque Martis.* ex quibus id quod postremum posui, sic plerosque dicere audio, ut primam in eo syllabam producant, quo Græci modo dicunt [11] νηρεΐδας: sed qui [12] probe loquuti sunt, primam [13] correptam dixerunt, tertiam produxerunt. est enim rectus casus vocabuli ejus, sicut in libris veterum scriptum est, *Nerio.* quamquam M. Varro in satyra Menippæa, quæ inscribitur [14] σκιαμαχία, non *Nerio* sed *Nerienis* vocative dicit in his versibus:

[15] *Ted Anna Perenna,* [16] *Panda,* [17] *te Lato,* [18] *Pales,*

Nerie-

quandam præfecerint deam; quæ futura esset ultrix jurisjurandi, si quis pejeraverat.

7. *Najam*] Sic Stephanus primum edidit. Cod. Tornæs. & Vett. Edd. habent *Majam.* Ms. lectio ad marginem Vossiani Codicis notata *Manum.* Quæ quid sibi velit mihi ignotum. Ad Majam quod attinet, illustratur ab istis, quæ habentur apud Macrobium Saturnal. lib. I. c. 12. *Cincius mensem* (Majum) *nominatum putat à Maja, quam Vulcani dicit uxorem; argumentoque utitur, quod flamen Vulcanalis Kalendis Majis huic deæ rem divinam facit; sed Piso uxorem Vulcani Majestam, non Majam dicit vocari.* Cincius cum Majam Vulcani uxorem appellarit, ex Pontificalibus indigitamentis id haud dubie hausit; & inde etiam firmari potest *Majam* hic legendum esse.

8. *Heriem Iunonis*] Sic Ms. Edit. Roman. *Herien.* Al. Vett. Edd. *Nerien.* Et hinc Turnebus *Nerienem Iunonis* legendum existimat, ut Nerio Iunonis Curitis filia habeatur, ut & Mars Nerienis maritus.

9. *Molas Martis*] Turnebus Molas Martis filias esse putat, deasque indigitari censet de nomine molarum, quod Mars, ut molis fruges, sic bellis homines frangat, ac comminuat. Mosellanus vero Molas deas à molimine, hoc est solicitis conatibus ipsius belli apparandi Veteribus intellectas opinatur. Mars enim Latinis pro bello. Virgilius:

Ære ciere viros, Martemque accendere cantu.

10. *Nerienemque Martis*] Sic Mss. At Vett. Edd. *Nerienem quoque Martis.*

11. Νηρεΐδας] *Nereidas.*

12. *Probe*] Cod. Tornæs. & V. C. *proprie.*

13. *Correptam*] Cod. Torn. & V. C. *correptim.*

14. Σκιαμαχία] Id est, *Vmbratilis pugna.* Vett. Edd. addunt, vel κριομαχία, id est, *Arietum pugna.*

15. *Ted' Anna Perenna, &c.*] Ita hos versus emendavit L. Carrio Antiq. Lect. lib. I. cap. I. cum vulgo, etiam in Vett. Edd. haberetur,

Theanna & Peranna, Pranda, Celato, Pales
Nerienes, Minerva, Fortuna ac Ceres.

Scaliger vero primum versum ita legit,

Te Anna & Peranna, Panda καὶ Λατώ, *Pales.*

In Scriveriano Codice notatum reperio:

Te Anna, te Peranna, te Latona, te Pales,
Nerienes & Minerva, Fortuna ac Ceres.

Sunt qui legunt:

Θεία *Anna, Peranna, Panda,* καὶ Λατώ, *Pales.*

A. Popma ad Varronis Fragmenta ita legendum censet:

Y y Te

Te Anna, Perenna, Panda, καὶ Λατῶ, Pales.

Sed rectissima videtur Carrionis emendatio, quam edidimus *Ted' Anna Perenna, &c.* D. insertum ad explendum hiatum; & *Anna Perenna*, non vero *Anna & Perenna*, sive, *te Peranna*, quasi duæ diversæ essent deæ, cum una eademque sit, quæ imploratur, *Anna Perenna* vocata. *Ted' Anna Perenna* autem dictum, ut bene observat Scaliger, more implorantium deos, qui ἐλλειπτικῶς fere id faciunt, ut *Dii vostram fidem*, & Plautus, *Tuam fidem Venus Noctuvigila*; item Satyra Varronis, *Herculis tuam fidem*. Cæterum *Anna Perenna* colebatur ad initium anni veteris, id est, Idibus Martii, qua annare perennareque commode liceret, ut scribit Macrobius Saturnal. lib. I. cap. 12. Hinc Ovidius lib. 3. Fastor.

Nec mihi parva fides annos hinc esse priores,
Anna quod hoc cœpta est mense Perenna coli.

Et mox:

Idibus est Annæ festum geniale Perennæ,
Non procul à ripis advena Tybri tuis.

Quæ autem fuerit hæc Anna Perenna varie traditum scribit ibidem Ovidius. Quidam enim eam fuisse volebant Didonis sororem hoc nomine appellatam, quæ deinde pro Dea coli cæperit. Alii hanc Annam Perennam Lunam esse putarunt, quæ Anna vocaretur, quod annus ex mensibus, quos Lunæ motu metimur, constet. Alii vero eam Themin, alii Io, alii etiam unam ex Atlantidibus, fuisse existimarunt. Ita enim Ovidius:

Sunt quibus hæc Luna est, quæ mensibus impleat annum,
Pars Themin, Inachiam pars putat esse bovem. (cant,
Invenies qui te Nymphen Atlantida di-
Teque Iovi primos Anna dedisse cibos.

Postremo etiam hanc opinionem adducit, quod Anna hæc fuerit vetula quædam Bovillana, quæ plebem pavit, cum in montem Aventinum secessisset; eamque ob causam plebs pace cum Patribus facta, statuerit, ut perenne nomen ejus coleretur, ipsaque Anna Perenna appellaretur. Unde sic concludit:

Pace domi factâ signum posuere Quirites,
Quod sibi desertis illa ferebat opem.

16. *Panda*] Sic enim, non *Pranda* legendum. In Glossis Philoxeni est, *Panda*, εἰρήνης θεός, sic Panda erit *pacis Dea*. Dictam autem Pandam, à pandendis sive aperiendis portis, arbitratur Turnebus. Quia Pacis tempore Urbium panderentur portæ. Aliam tamen sententiam adfert Arnobius lib. 4. advers. Gentes, qui & *Panticam* appellatam scribit: *Quod Tito Tatio Capitolinum ut capiat collem, viam pandere atque aperire permissum est, Dea Panda est appellata, vel Pantica.* Apud Varronem lib. I. De Vita Pop. Rom. Ælius hanc Deam eandem putat cum Cerere, dictamque à pane dando. Varronis verba nobis servavit Nonius in verbo *Pandere*, ubi refert: *Hanc deam Ælius putat esse Cererem; sed quod in asylum qui confugisset, panis daretur, esse nomen fictum à pane dando Pandere, quod est aperire.* Verum *pando* non est à *panem do*; & more suo ludit Varro cum Ælii sententiam in medium adferat, eamque probare videatur. Neque Panda est Ceres, cum aperte ipse Varro in hisce versibus eam à Cerere diversam faciat. Scaliger Conjectan. in Varronem *Empandam* eam in Paganalibus sacris vocatam scribit, eamque sic dictam putat à latitudine; idcirco εὐρύστερνος.

17. *Te Lato*] Vulgo *Celato*, unde Docti homines fecere καὶ Λατῶ. Turnebus hoc velut carie læsum existimans, reponit *Latona*. Addit tamen suspicione non carere Varronem Græce locutum, utpote ipsi haud insolens, eumque scripsisse, *Te Lato* Dorice pro *te* Λητώ. Quod verissimum autumo; & sic Latonam Apollinis & Dianæ matrem Græcis nominari vix quisquam est, qui non norit.

18. *Pa-*

[19] *Nerienes, & Minerva, Fortuna, ac Ceres.*

ex quo nominandi quoque casum eumdem fieri necessum est. sed *Nerio* à veteribus sic declinatur, quasi Anio. nam proinde ut *Anienem*, sic *Nerienem* dixerunt tertia syllaba producta. id autem sive *Nerio* sive *Nerienes* est, Sabinum verbum est, eoque significatur virtus & fortitudo. itaque ex Claudiis, quos à Sabinis oriundos accepimus, qui erat egregia atque præstanti fortitudine [20] *Nero* appellatus est. sed id Sabini [21] accepisse à Græcis videntur, qui vincula & firmamenta membrorum *Neura* dicunt. unde nos quoque Latinè *nervos* appellamus. *Nerio* igitur Martis vis & potentia & majestas quædam esse Martis demonstratur. Plautus autem in Truculento conjugem esse Nerienem Martis dicit; atque id sub persona militis in hoc versu:

[22] *Mars peregre adveniens salutat Nerienem uxorem suam.*

Super

18. *Pales*] Quæ Dea pastorum & pecoris, cujus festa Palilia, vel Parilia XI. Kal. Majas celebrata. Festus: *Pales dicebatur dea pastorum, cujus festa Palilia dicebantur, vel ut alii volunt dicta Parilia, quoniam pro partu pecorum eidem sacra fiebant.* Ovidius lib. 4. Fastor.

- - - Palilia poscor,

Non poscor frustra, si favet alma Pales.

Arnobius lib. 2. advers. gentes: *Armentorum & pecorum gregibus Pales præsunt Inousque custodes.* Servius vero ad III. Georg. de ea sic scribit: *Pales Dea est pabuli: quam alii Vestam, alii matrem Deûm vocant. Hanc Virgilius genere fœminino appellat. Alii, inter quos Varro, masculino genere, ut hic Pales. Huic sacra solvuntur* XI. *Kal. Majas, die, quæ Palilia vocatur.*

19. *Nerienes & Minerva*] Ita recte etiam habet Ascensiana editio, male vero Stephanus omisit copulam &; quod & fecit Vet. Ed. Romana. Carrioni plus venustati habere videtur, si legatur,

Te Nerienes, Minerva, Fortuna ac Ceres.

Quod, ut modo notatum, more implorantium deos factum.

20. *Nero*] Suetonius de Tiberio. *Inter cognomina autem & Neronis assumpsit, quo significatur lingua Sabinorum fortis & strenuus.* Hinc in Glossis *Nero*, ἀνδρεῖος explicatur. Dicitur quasi νεύρων, hoc est, *nervosus ac compactis viribus.*

21. *Accepisse à Græcis videtur*] Vetus enim Sabinorum lingua non alia fuit ac Græca, ut etiam notavit Casaubonus ad Suetonium. Græci vero vocant hominem bonis lacertis νευρώδη. Hinc Dicæarchus in Clementis Protreptico Herculem describit χαζίαν, νευρώδη, μέλανα. Et νευρῶν verbum artis gymnasticæ, pro robustum reddere ac validum. quo sensu eo utitur Chrysostomus in posteriorem ad Corinthios, εἰς τὸ ἑτέρους ἀλείφειν παιδεύει καὶ νευρῶν. Utrumq; verbum ἀλείφειν & νευρῶν proprie de gymnastis.

22. *Mars*] Exstat Trucul. Act. 2. Sc. 6.

Super ea re audivi non incelebrem hominem dicere, nimis comicè Plautum imperito & incondito militi falſam novamque opinionem tribuiſſe. ut Nerienem conjugem eſſe Martis putaret. Sed id peritè magis quam comice dictum intelliget, qui leget [23] Cn. Gellii annalem tertium, in quo ſcriptum eſt, Herſiliam, cum apud T. Tatium verba faceret pacemque oraret, ita precatam eſſe; [24] *Neria Martis te obſecro, pacem dare, uti liceat* [25] *nuptiis propriis proſperis uti, quod de tui conjugis conſilio contigit, uti nos itidem integras raperent, unde liberos ſibi,* [26] *ſuis poſteris, patriæ pararent. De tui*, inquit, *conjugis conſilio*, Martem ſcilicet ſignificans, per [27] quod apparet non eſſe id poëticè à Plauto dictum; ſed eam quoque traditionem fuiſſe, ut Nerio à quibuſdam uxor eſſe Martis diceretur. Inibi autem animadvertendum eſt, quod Gellius *Neria* dicit per *a* litteram, non *Nerio*, neque *Nerienes*. præter Plautum etiam, præterque Gellium [28] Licinius Imbrex vetus comœdiarum ſcriptor in fabula quæ Neæra inſcripta eſt, ita ſcripſit:

Nolo

23. *Cn. Gellii*] Fit & hujus mentio ſupra in lemmate cap. 14. lib. 7. & infra lib. 18. cap. 12. ubi vulgo *Cn. Vellius*, ſcribendum *Cn. Gellius*, ut aliis jam monitum. Vetus hic Romanæ hiſtoriæ ſcriptor laudatus etiam Dionyſio Halicarnaſſeo lib. 2. Macrobio Saturnal. lib. 1. cap. 16. & lib. 3. cap. 17. Vopiſco in Probo, Chariſio ſæpius, aliiſque. Vide Voſſium de Hiſtor. Latin. lib. 1. cap. 8.

24. *Neria Martis*] Scilicet, uxor.

35. *Nuptiis propriis*] Poteſt hoc intelligi, quemadmodum dicitur *propria uxor*, cum uxor non ad tempus ſed in perpetuam vitæ conſuetudinem ducatur. Sed & nihil vetat, quin æque bene, niſi forſan melius, legi poſſet: *nuptiis propitiis*.

26. *Suis poſteris*] Cod. Tornæſ. & Vett. Codd. *& ſuis poſteris*.

27. *Quod apparet*] Cod. Tornæſ. *Quod ab re non apparet.*

28. *Licinius Imbrex*] Feſtus: *Imbrex, nomen cujuſdam Comici.* Citat & eum Feſtus in voce *Obſtitum*, ubi hunc ejus verſum adducit;

Reſupina obſtito capitulo ſibi ventum facere cuniculâ.

Ubi pro *cuniculâ* reponendum *tuniculâ*, vel forſan *ſubuculâ*. Voſſius in de Poëtis Latinis dubitat, num hic idem ſit cum Licinio Tegula, qui floruit anno V.C. IↃ LIV. quo anno carmen ſcripſit à ter novenis virginibus decantandum, ut teſtatur Livius lib. 21. Cum Imbrex ſit incurvum genus tegulæ: Unde Plautus Moſtell. Act. 2 Sc. 4. *Quod meas confregiſti imbrices & tegulas.* Quaſi dicat imbrices & tegularum alias. Verum de hoc Comico adhuc infra alicubi ad Auctorem noſtrum dicendum erit.

29. *Quum*

Nolo ego Nearum te vocent, sed Nerienem;

[29] *Quum quidem Marti es in connubium data.*

[30]ita se numerus hujusce versus habet, ut tertia in eo nomine syllaba, contrà quàm suprà dictum est, corripienda sit. cujus [31] sonitus quanta apud veteres indifferentia sit, notius est, quàm ut plura in id verba sumenda sint: Ennius autem in primo annali in hoc versu;

[32] *Nerienem Mavortis & Herclem*,

si, quod minimè solet, numerum servavit; primam syllabam intendit, tertiam corripuit. Ac ne hic quidem prætermittendum puto, cuicuimodi est, quod in commentario quodam [33] Servii Claudii scriptum invenimus, *Nerio* dictum quasi *Neirio*, hoc est, sine ira & cum placiditate: ut eo nomine mitem tranquillumque fieri Martem precemur. *ne* enim particula, ut apud Græcos, ita plerumque in Latina quoque lingua privativa est.

CAP.

29. *Quum quidem, &c.*] Vossius, ne in jambico prima sede sit trochæus, pro *cum quidem*, mavult *Quandoquidem*, & ne sic sede tertia sit trochæus, trajectis vocibus legit *es Marti*. Vel hoc pacto:

Quandoquidem in connubium Marti es data.

30. *Ita se*] Cod. Tornæs. *Ita autem se numerus*. Vet. Cod.

Ita autem senarii numerus, &c.

31. *Sonitus*] Ms. *sonus*.

32. *Nerienem Mavortis & Herclem, &c.*] In Vett. Codd. sic legitur:

Nerienem Mavortis.

Et herclè, nisi, quod minime solet numerum servare, primam Syllabam tetendit.

33. *Servii Claudii*] Cod. Torn. *S. Cladii*, sed haud dubie legendum *Clodii*, quod idem est ac *Claudii*, & sic etiam à Plinio appellatur. Meminit hujus Cicero Epistola ad Atticum: *L. Papyrius Pætus Vir bonus amatorque nostri mihi libros eos, quos Servius Claudius reliquit, donavit*. Item in Epistola ad Pætum: *Vt Servius frater tuus, quem literatissimum fuisse judico, facile diceret, hic versus Plauti non est, hic est; quod tritas haberet aures notandis generibus poëtarum*. Fit & ejus mentio apud Suetonium lib. de Illustr. Grammat.

CAP. XXIII.

M. Catonis consularis & censorii pulcherrima exprobratio contra philosophantes nomine & non re.

1 M. Cato, consularis & censorius, publicis jam privatisque opulentus rebus, villas suas inexcultas & rudes, [2] ne tectorio quidem prælitas fuisse dicit; ad annum usq; ætatis suæ septuagesimum. atq; ibi postea his verbis utitur: *Neq; mihi*, inquit *ædificatio, neq;* [4] *vasum,* [5] *neq; vestimentum*

M. *Cato, consularis & censorius*] Sic de eodem supra lib. 7. c. 3. *A Senatore & consulari & censorio viro.* Censoris titulus postponitur consulari; hoc vero neque temere fit, neque quod Consul fuerit antequam censor, sed ex censuræ dignitate, quam Plutarchus in Catone Majore vocat κορυφὴν τῆς τιμῆς ἁπάσης, καὶ τρόπον τινὰ τῆς πολιτείας ἁπάσης ἐπιτελείωσιν, *Fastigium quoddam omnium honorum & quodammodo omnium in republica actionum consummationem.*

2. *Ne tectorio quidem prælitas*] Sic & Plutarchus in ejus Vitâ. Τῶν δὲ ἐπαύλεων αὐτοῦ μηδεμίαν εἶναι κεκονιαμένην. *Nullam villam suam tectorio inductam* sc. ait Cato. Tectorium vero vocabatur, quod parietibus & solo ornatus gratiâ superinduci solebat; sic dictum *à tegendo*, quia eo parietes & solum loricarent, ut loquitur Varro lib. 1. de R. R. Constabat autem tectorium opere albario, arenato, & marmorato. *Albarium* fiebat ex gypso aut pura calce; *Arenatum* ex arena cum calce; *Marmoratum* ex marmore tuso & arena. Hinc Plinius lib. 35. *Tectorium nisi ter arenato & bis marmorato inductum est, non satis splendorem habet.* Inductio tectorii *trullissatio*, dicebatur, quia fiebat *trullâ*. Plura de his videsis apud Vitruvium lib. 7. cap. 3. & quæ ibi Philander notavit.

3. *Ad annum usque ætatis suæ septuagesimum*] Plutarchus in Catone Majore: Εἰκότως ἐθαύμαζον τὸν Κάτωνα, τοὺς μὲν ἄλλους ὑπὸ τῶν πόνων θραυομένους, καὶ μαλασσομένους, καὶ ὑπὸ τῶν ἡδονῶν, ὁρῶντες, ἐκεῖνον δὲ ὑπὸ ἀμφοῖν ἀήττητον, οὐ μόνον ἕως ἔτι νέος καὶ φιλότιμος ἦν, ἀλλὰ καὶ γέροντα καὶ πολιὸν ἤδη, μετὰ ὑπατείαν καὶ θρίαμβον Id est, *Erat merito Cato in admiratione, cum alios laboribus fatiscentes & flaccescentes cernerent deliciis, illum vero ab utrisque invictum non tantum in flore ætatis & dum honores peteret, sed senem etiam &, canum post consulatum & triumphum.*

4. *Vasum*] Sic enim Veteres loquebantur, pro quo postea *Vas* dictum. Cledonius de Arte Grammatica: *Antiqui rectius dicebant vasum, quomodo scamnum.* Dubius veluti Marcianus Capella lib. 3. ait: *Vasum an vas dici debeat, quæritur.* Admittit istud & Charisius Instit. Gram. lib. 1. Apud Plautum Trucul. Act. 1. Sc. 1. est *Vasum argenteum.* Hoc autem nomine non solum continentur, quæ edendi bibendique causa parantur, sed etiam quæ ejusmodi *vasa* sustinent, ac generatim res omnes mobiles, domusque instru-

tum ullum est manupretiosum,[6] *neque pretiosus servus neque ancilla est. si quid est,* inquit,[7] *quod utar; utor.*[8] *si non est, egeo. suum cuique per me uti atque frui licet.* tum deinde addit: *Vitio vertunt, quia multa egeo. at egeo illis quia nequeunt egere.* Hęc mera veritas Tusculani hominis, egere se multis rebus, & nihil tamen cupere dicentis, plus herclè promovet ad exhortandam parsimoniam, sustinendamque inopiam, quam Græcæ

instrumenta: unde *vasa conclamare* veteres dicebant, cum milites alio diversuri jubebantur *res suas*, hoc est, *sarcinas*, colligere. Unde & vox *convasare*, ut apud Terentium Phorm. *aliquid convasassem.*

5. *Neque vestimentum ullum est manupretiosum*] Ita cum Stephano lego unica voce *manupretiosum*, eodem modo quo *manupretium* conjunctè dicitur. In V. C. est, quemadmodum & in vulgatis, *n. v. u. est in manu pretiosum.* Cæterum de Catonis frugalitate in vestibus servata testatur & Plutarchus: ἐσθῆτα μὲν γὰρ οὐδέποτε φησὶ φορέσαι πολυτελεστέραν ἑκατὸν δραχμῶν. *Nam vestem quidem nunquam se induisse ait* (Cato,) *quæ pluris esset centum denariis.*

6. *Neque pretiosus servus*] Idem Plutarchus ait eum οὐδένα δὲ πώποτε πρίασθαι δοῦλον ὑπὲρ τὰς χιλίας δραχμὰς καὶ πεντακοσίας, ὡς ἂν οὐ τρυφερῶν οὐδ' ὡραίων ἀλλ' ἐργατικῶν καὶ στερεῶν, οἷον ἱπποκόμων καὶ βοηλατῶν δεόμενος, *Mancipium nunquam plus mille quingentis emisse denariis, quod nec molles nec formosos, verum operosos & valentes, ut equisones & bubulcos, quæreret.* Ubi & subjicit eum putasse cum consenuissent, eos venundandos, neque alendos inutiles; quo nomine merito Plutarchus Catonem reprehendit, istudque attribuit moribus ejus nimium austeris, quod homi- ... cum homine extra quæstum nullum ... eret esse consortium.

7. *Quod utar*] Vett. Cod. *quo utar.*

8. *Si non est, egeo. suum cuique, &c.*] Ita Stephanus legendum censet, & τὸ *egeo* explicat, quemadmodum Galli dicunt *je m'en passe.* In Vett. Codd. legitur: *Si non est, ego sum, cuique per me uti atque frui licet.* Unde amicus Stephani faciebat, *Si non est, ego sum, cui se semper uti atque frui licet.* Ad cujus conjecturæ illustrationem faciunt verba Senecæ ex Epist. 119. ad Lucilium: *Quoties aliquid inveni non expecto donec dicas, In commune. Ipse mihi dico. Quid sit, quod invenerim quæris? Sinum laxa: merum lucrum est. Docebo quo modo fieri dives celerrime possis: quod valde cupis audire. Nec immerito: ad maximas te divitias compendiario ducam. Opus erit tamen tibi creditore, ut negotiari possis: Æs alienum facias oportet: sed nolo per intercessorem mutueris, nolo proxenetæ nomen tuum jactent. Paratum tibi creditorem dabo Catonianum illud, à te mutuum sumes. Quantulumcumque est, satis erit si quidquid deerit, id à nobis petierimus. Nihil enim interest, mi Lucili, utrum non desideres, an habeas.* Nequaquam tamen Stephanus sibi persuadere potest ex eo ipso Catonis loco hæc sumpta esse, quem Gellius nobis adfert; verum ex alio ejusdem argumenti. Nam & Plutarchus in M. Catonis vita scribit eum parvi non fecisse, non egere rebus supervacaneis: καὶ τὸ μὴ δεῖσθαι τῶν περιττῶν, μᾶλλον ἢ τὸ κεκτῆσθαι θαυμάζων, *Qui magis duceret gloriosum non indigere magnificis rebus, quam illas possidere.*

Græcæ istorum præstigiæ philosophari sese dicentium, umbrasque verborum inanes fingentium; qui se nihil habere, & nihil tamen egere, ac nihil cupere dicunt, 9 quum & habendo & egendo & cupiendo ardeant.

9. *Quum & habendo & egendo & cupiendo ardeant*] Stephanus tollit postremam copulam, ac legit: *cum & habendo & egendo, cupiendo ardeant.* Id est, cum cupiditate ardeant non minus cum habent, quam cum egent. Cæterum Barthius Adversar. lib. 2. cap. 12. & lib. 49. cap. 3. verba quædam nescio ex quo codice tanquam A. Gellii in medium adducit, quæ postremis hisce commentarii vice fungi possint. Hujusmodi autem sunt: *Nam si divites potentesque sunt illi, qui se Philosophos dicunt, truculenti tyrannidem exercent; si egent nihil non agunt, adulantur divitibus, mentiuntur, captant cœnas & ta ia. Cupiendo vero ardent maxime, cum nihil illis satis sit.* Si hæc verba Barthius in quodam A. Gellii Codice invenerit, proculdubio pro glossemate præcedentibus à descriptoris manu adjecta fuere. Vide sis tamen Barthium locis allegatis, ubi plurima in hanc sententiam congessit.

CAP. XXIV.

Quæsitum tractatumque quid sint manubiæ : *atque inibi dicta quædam de ratione utendi verbis pluribus idem significantibus.*

1 IN fastigiis 2 fori Trajani simulacra sunt sita circumundique inaurata equorum atque signorum militarium: subscriptumque est, 3 EX MANUBIEIS. Quærebat Favorinus,

IN *fastigiis*] Porticum nimirum, quarum plurimæ, ut & columnæ adeo in altum exstructæ, ut inde Ammiano Marcellino dicantur *gigantæi contextus.* Sane Cochlis Columna, quæ in medio fori Trajani sita fuit, hodieque adhuc apparet, alta est, ut habet P. Victor, pedes CXXVIII. & verosimile est ad eam altitudinem, aut non longe infra, ipsas Porticus fuisse, in quarum fastigiis simulacra sita erant inaurata equorum atque signorum militarium.

2. *Fori Trajani*] Inter cætera Cæsarum opera Forum Trajani maxime fuit admirandum, ut testatur Cassiodorus: *Trajani,* inquit, *forum vel sub assiduitate videre, miraculum est.* Et Ammianus Marcellinus de Constantio Imperatore: *Cum*, inquit, *ad Trajani forum venisset, singularem sub omni cælo structuram ut opinamur etiam numinum assensione mirabilem, hærebat attonitus per gigantæos contextus circumferens mentem, nec relatu effabiles, nec rursus mortalibus appetendos*; id est imitandos, aut tentandos. Ædificavit vero Trajanus hoc forum post bellum Dacicum per Apolodorum insignem Architectum, postea ab Hadriano livore quodam occisum.

3. EX MANUBIEIS] Dacicis nimirum; Nam, ut modo dictum, Forum hoc à Trajano post Daciam subactam exstructum, & ex pecuniâ, quæ ex venditione prædæ in bello Dacico manucaptæ percepta esset, in eo arcus triumphales

nus, quum in area fori ambularet, & amicum suum consulem operiretur causas pro tribunali cognoscentem, nosque tunc eum sectaremur: quærebat, inquam, quid nobis videretur significare propriè *manubiarum* illa inscriptio. Tum quispiam, qui cum eo erat, homo in studiis doctrinæ multi atque celebrati nominis: *Ex manubiis*, inquit, significat *ex præda*; 4 *manubiæ* enim dicuntur præda, quæ manu capta est. Etiamsi, inquit Favorinus, opera mihi princeps & prope omnis

phales ob superatos Dacos & Sarmatas, porticus amplissimis excelsisque opere Corinthiaco columnis magnis epistiliis adjunctis, ut gigantum potius quam cæterorum hominum moles crederentur, statua ipsius Trajani in medio porticus atrio columnis altissimis superposita, præ cæteris vero in foro medio Cochlis columna marmorea erecta altitudine pe d. cxxviii. De qua sic Dion Cassius in Trajano: *In foro, suo, ingentem columnam statuit, sive ut ea pro sepulchro esset, sive in ostentationem ejus operis, quod ille circa forum egit. Clivus surgebat, quem effossa quoque versus terra ita complanavit, ut undique columna conspiceretur, forumque deinde in areæ modum æquatum mansit.* Hujus columnæ delineationem, quemadmodum hodie adhuc superest, æri incisam, edidit A. Ciacconius, addiditque simulachrorum in ejus extimâ superficie insculptorū, quæ historiam utriusq; belli Dacici continent, explicationem. Inscriptio vero columnæ hujusmodi est:

SENATVS. POPVLVSQVE. ROMANVS
IMP. CÆSARI. DIVI. NERVÆ. F. NERVÆ
TRAJANO. AVG. GERM. DACICO
PONTIF. MAXIMO. TRI. POT. XVII. IMP. VI.
COS. VI. P. P. AD. DECLARANDUM
QVANTÆ. ALTITVDINI. MONS ET
LOCVS. TANTIS. EX. COLLIBVS. SIT. EGESTVS.

Ex hac inscriptione apparet Columnam rebus Dacicis insculptam, non, ut vult Dio, à Trajano ipso, sed à Senatu Populoque Romano Trajano esse erectam. Quod & verum est; Nam Trajano bellis Asiaticis implicito, S. P. Q. R. hanc Columnam Trajano dicavit; ipse vero morte præventus eam exstructam non vidit, sed cineres ejus in urbem relati, intra auream pilam in ejusdem fuere summitate reconditi.

4. *Manubiæ, præda quæ manu capta est*] Ita & Nonius: *Manubiæ, manus exuviæ.* Isidorus *Manubiæ, eo quod manibus detrahuntur.* Asconius Pædianus in III. contra Verrem Auctor est, Veteres manubias dixisse spolia quæsita de vivo hoste nobili per deditionem. Suetonius simpliciter pro qualicunque rapina usurpare videtur nec ab hoste solum, sed etiam à cive petita: *Sero*, inquit, *ad manubias conversus est, cum de confiscationibus nullo jure subnixis mentionem faceret.* Noster infra vult manubias esse pecuniam vel ex hoste captam, vel ex præda vendita redactam. Et hæc videtur manubiarum propriissima significatio; atque sic manubiæ dicentur, quia ea pecunia est ex spoliis, quæ manu hosti sint detracta. P. Nannius in Miscellaneis lib. 3. cap. 3. arbitratur *manubias* sic dictas vel a *manu & vi*, vel à Græco *βία*, ut hybrida sit dictio.

omnis in litteris disciplinisque Græcis sumta est: non usque eo tamen infrequens sum vocum Latinarum, quas [5] subsicivo aut tumultuario studio colo, ut hanc ignorem interpretationem vulgariam, quòd esse dicantur manubiæ præda. sed quæro an M. Tullius, verborum homo diligentissimus, in oratione quam dixit de lege agraria kalendis Ianuariis contra Rullum, inani & illepida geminatione junxerit *manubias* & *prædam*, si duo hæc verba idem significant, neque ulla re aliqua dissident. atque, ut erat Favorinus egregia vel divina quadam memoria, verba ipsa M. Tullii statim dixit. ea nos adscribimus hic, *Prædam, manubias*, [6] *sectionem, castra denique Cn. Pompeji sedente imperatore*

decem-

5. *Subsicivo*] V. C. *Succisivo.* Sed melius scribitur *Subsicivo*, prout legitur in antiqua inscriptione Domitiani, quæ est pag. CIↃ LXXXI. n. II. apud Gruterum. Subsicivum autem dicitur, quod subsecatur, sive succiditur, de re aliqua latenter demitur, ut subsicivæ horæ, quas ordinariis negotiis veluti clam subtrahimus. Vox autem proprie est agrimensorum, qui *subsicivum* dicebant *quod superest extra lineam normalem*, hoc est, eam quæ latus quadrati claudit. Limitatio enim agri redigebatur ad quadraturam. Siculus Flaccus: *Subsicivorum vero genera sunt duo: unum est quod à subsecante linea mensuræ quadratum excedit: alterum est autem, quod in mediis centuriis relinquitur. Evenit hoc ideo quoniam militi veteranoque cultura assignatur. Si quid enim amari & incerti soli est, id assignatione non datur.* Unde etiam cognoscimus in agris nempe *subscivum* dici, quod nulli assignaretur: atque inde hæc vox quoque ad alias res translata, præcipue ad horas istas, quas nulli certo studio dicamus.

6. *Sectionem*] Id est, Redemptionem, ut bene observat Salmasius in De M. U. Et sic Cæsar lib. 2. de bello Gallico: *Postridie ejus diei, refractis portis, cum jam defenderet nemo, atque intromissis militibus nostris sectionem ejus oppidi universam vendidit. Ab his qui emerant capitum numerus relatus est millium* LIII. Ut *oppidi sectionem venditam* Cæsar dicit, ita & *prædæ sectionem* Cicero lib. 1. de Inventione: *Hoc commode reprehenditur, si dici potest ex hostibus equus est captus, cujus prædæ sectio non venierit.* Et similiter hoc loco sectio, erit redemptio prædæ, sive spoliorum hostibus detractorum; quemadmodum & bonorum damnati proscriptive universorum redemptio, *sectio* appellabatur; unde & sector erat prædæ vel bonorum damnati universorum redemptor. Asconius: *Sector est æstimator ac redemptor bonorum damnati atque proscripti.* Æstimat quanti sint, & redimit ab his qui sectionem vendunt, ut quod pactum est, eis reddat in pecunia, quod in rebus aut jure earum persequendarum accepit. In Festo legimus: *Sectio, persecutio juris.* Unde *sectores* dictos ait, *qui bona sua persequuntur.* Ad quem locum Festi, notat Scaliger verbis illis Verrii non satis declarari quid sit *Sector*, neque ab auctore Glossarii qui *βιωνίαν* interpretatur. Secus tamen videtur Salmasio, qui ab utroque recte id factum dicit, ut nihil melius. Nam *Sectio* non potest melius Græce reddi, quam *βιω-*

νία.

decemviri vendent. & infrà itidem duo hæc simul junctim posita dixit: *Ex præda, ex manubiis,* 7 *ex auro coronario.* ac deinde ad eum convertit, qui manubias esse prædam dixerat: &, videturne tibi, inquit, utroque in loco M. Cicero duobus verbis idem, sicuti tu putas, significantibus ineptè & frigidè esse usus? ac tali loco dignus, quali apud Aristophanem facetissimum comicorum Euripides Æschylum insectatus est? quum ait,

8 Δὶς ταυτὸν ἡμῖν εἶπεν ὁ σοφὸς Αἰσχύλος.
Ἥκω γὰρ εἰς γῆν φησὶ καὶ κατέρχομαι.
Ἥκω δὲ ταυτόν ἐστι τῷ κατέρχομαι.
Νὴ τὸν Δί', ὥσπερ εἴ τις εἴποι γείτονι,
Χρῆσον σὺ μάκτραν, εἰ δὲ βούλει κάρδοπον.

Nequaquam verò inquit ille, talia videntur, quale est 9 μάκτρα & κάρδοπος; quæ à poëtis vel oratoribus Græcis nostrisque celebrandæ & ornandæ rei gratia 10 duobus

...να. Et Festus cum ex Verrio Sectionem exponit persecutionem juris, ea expositione etiam quid esset, optime declaravit. Qui redemerant sectionem vel prædæ, vel omnium bonorum damnati aut proscripti, cum universa ejus bona, quacunque in re aut jure consisterent, accepissent, ubicunque essent reperiunda, ea persequebantur. Hi litigabant sæpe cum cognitoribus aut procuratoribus proscripti, contendentibus hoc vel illud ad sectionem non pertinere, quæ aut creditoribus essent oppignerata aut dotis nomine obligata, vel quacunque alia de causa in bonis ejus cujus sectionem redemisset, non esse numeranda, sed inde detrahenda.

7. *Ex auro coronario*] Aurum coronarium supra lib. 5. cap. 6. Auctor noster dixit esse *coronas aureas quæ Imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur.* Origo ejus ut socii & amici victori Imperatori coronas aureas offerrent; postea etiam invaluit ut pro coronis aurum, vel pecunia offerreretur. Patet autem ex Cod. Theodos. lib. 12. tit. 13. postremis temporibus moris fuisse, ut ex universi imperii curiis & Satrapiis vel amore proprio, vel indulgentiarum lætitia, vel ob res prospere gestas aurum coronarium mitteretur Imperatori.

8. Δὶς ταυτὸν ἡμῖν, &c.] Id est,
Bis idem nobis dixit sapiens hic Æschylus,
Venio enim ad terram, inquit, & accedo postliminio,
Ast venio idem est quod accedo postliminio.
Ita per Iovem, ac si quis vicino dixerit,
Commoda tu mactram. vel, si libet, arcam panariam.

Exstant hi versus apud Aristophanem in Ranis Act. 5. Sc. 1.

9. Μάκτρα & κάρδοπος] *Mactra & arca panaria.*

10. *Duobus eadem pluribusve nominibus*] Hujus ταυτότητος exempla pulcherrima collegit Vossius lib. 5. Institut. Orator. cap. 3. §. 10.

11. De

bus eadem pluribusve nominibus frequentantur. Quid igitur, inquit Favorinus, valet hæc repetitio instauratioque ejusdem rei sub alio nomine, in *manubiis* & in *præda*? num ornat, ut alioqui solet, orationem? num eam modulatiorem aptioremque reddit? num onerandi vel exprobrandi criminis caussa exaggerationem aliquam speciosam facit? sicuti in libro ejusdem M. Tullii, qui de constituendo accusatore est, una eademq; res pluribus verbis vehementer atque atrociter dicitur: *Sicilia tota, si una voce loqueretur, hoc diceret, quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, sedibus,* 11 *delubris fuit.* nam quum urbes totas semel dixisset; sedes delubraque addidit, quæ sunt ipsa quoque in urbibus. item in eodem libro simili modo. *Siciliam*, inquit, *provinciam C. Verres per triennium depopulatus esse, Siculorum civitates vastasse, domos exinanisse, fana spoliasse dicitur.* Hæc, quid videtur, quum Siciliam provinciam dixerit, atque etiam insuper civitates addiderit; domos etiam & fana, quæ infrà posuit, comprehendisset, verba hæc item multa atque varia, *depopulatus esse, vastasse, exinanisse, spoliasse*, nonne unam & eamdem vim in sese habent? sanè. sed quia cum dignitate orationis & cum gravi verborum copia dicuntur, quamquam eadem ferè sint & una sententia cooriantur, plura tamen esse existimantur: quoniam & aures & animum sæpius feriunt. hoc ornatus genus, in crimine uno vocibus multis atque sævis exstruendo, ille jam tunc M. Cato antiquissimus in orationibus suis celebravit. sicuti in illa, quæ inscri-

11 *Delubris*] Varro lib. 7. Rer. Divinar. *Delubrum*, ait, *alios æstimare, in quo præter ædem sit area assumpta Deûm causa, ut est in circo Flaminio Iovis Statoris: alios in quo loco Dei simulacrum dedicatum est.* & adjecit: *sicut locum in quo figerent candelam candelabrum appellatur, ita in quo ponerent Deum nominatum delubrum.* Hæc Varronis verba nobis servata sunt à Macrobio lib. 3. Saturnal. cap. 4. qui & addit: *His à Varrone præscriptis intelligere possumus id potissimum ab eo probatum, quod ex sua consuetudine in ultimo posuit, ut à dei dedicato simulacro delubrum cœperit nominari. Virgilius tamen utramque rationem diligenter est exsecutus.* Vide & reliqua quæ sequuntur, uti & Servium ad istud lib. 3. Æneid.

Principio delubra adeunt, pacemque per aras
Exquirunt. - - -

inscripta est: *De decem hominibus*: quum Thermum accusavit, quòd decem liberos homines eodem tempore interfecisset: hisce verbis eamdem omnibus rem significantibus usus est. quæ, quoniã sunt eloquentiæ Latinæ tunc primùm exorientis lumina quædam sublustria, libitum est ea mihi [12] ἀπομνημονεύειν. *Tuum nefariũ facinus pejore facinore operire postulas.* [13] *succidias humanas facis. tantas trucidationes facis, decem funera facis. decem capita libera interficis. decem hominib9 vitam eripis, indictâ causa, injudicatis, indemnatis.* item M. Cato in orationis principio, quam dixit in senatu pro Rhodiensibus, quum vellet res nimis prosperas dicere, tribus vocabulis idem sentientibus dixit. verba ejus hæc sunt: *Scio solere plerisque hominibus in rebus secundis, atque prolixis, atque prosperis animum excellere, atque superbiam, atque ferociam augescere.* Itidem Cato, ex Originum septimo, [14] in oratione quam contra Servium Galbam dixit, compluribus vocabulis super eadem re usus est: [15] *Multa me dehortata sunt huc prodire, anni, ætas, vox, vires, senectus, verumenimverò quum tantam*

12. Ἀπομνημονεύειν] *Commemorare.*

13. *Succidias*] Succidia propriè est pars suilla, salita & fumo durata, ac in quotidianos usus in carnario servata. Varro l. 2. de R. R. c. 4. *Quis enim*, inquit, *fundum colit nostrum, quin sues habeat, & qui non audierit patres nostros dicere, ignavum & sumptuosum esse, qui succidiam in carnario suspenderit potius ab laniario, quam ex domestico fundo.* Succidia autem dicta, quia in usum aliquid quotidie inde succiditur. Papias: *Succidia, carnes porcorũ in usum reposita: à succidendo sic dicta.* unde succidiam describens Petronius ait: *Sincipitis vetustissima particula mille plagis dolata.* id est, cui sæpius particula abscissa est. Sed ad alias quoque res unde aliquid succidi potest, transfertur. unde Cicero in Catone hortum *alteram succidiam* appellat. Sic Cato cum Thermum dicit *succidias humanas facere*, id facinoris perpetrati exaggerandi causâ facit, quasi dicat Thermum hominibus instar succidiæ usum fuisse, unde sæpius aliquid succiditur.

14. *In oratione contra Servium Galbam*] Hanc orationem quam in Origines suas retulit contra Servium Galbam, qui Prætor diripuit Lusitanos, Cato habuit ætatis anno LXXXV. eo ipso, quo è vita excessit, ut testantur Cicero in Bruto, Plinius, Vellejus Paterculus. Lapsus itaque Plutarchus, qui dicit Catonem Servium Galbam accusasse, cum natus erat annos XC.

15. *Multa me dehortata*] Hoc Orationis initium imitatur Sallustius in Jugurtha: *Multa me dehortantur à vobis.*

16. Ἐκτο-

tam rem publicam agier arbitrarer. ſed ante omnis apud Homerũ ejuſdem rei atq; ſententiæ luculenta exaggeratio eſt.

[16] Ἕκτορα δ' ἐκ βελέων ὕπαγε Ζεὺς ἔκ τε κονίης
Ἔκ τ' ἀνδροκτασίης, ἔκ θ' αἵματος, ἔκ τε κυδοιμοῦ;

item in alio verſu.

[17] Ὑσμῖναί τε, μάχαι τε, φόνοι τ', ἀνδροκτασίαι τε.

nam quum omnia iſta utrubique multa & continua nomina nihil plus demonſtrent quàm prœlium, hujus tamen rei varia facies delectabiliter ac decorè multis variiſq; verbis dèpicta eſt. neque non illa quoque apud eumdem poëtam una in duobus verbis ſententia cum egregia ratione repetita eſt. Idæus enim, quum inter Ajacem & Hectorem decertantes armis intercederet, his ad eos verbis uſus eſt:

[18] Μηκέτι παῖδε φίλω πολεμίζετε μηδὲ μάχεσθε.

in quo verſu non oportet videri alterum verbum, idem quod ſuperius ſignificans, ſupplendi numeri cauſa extrinſecus additum & conſarcinatum. eſt enim hoc inane admodum & futile, ſed quum in juvenibus gloriæ ſtudio flagrantibus pervicaciã ferociamq; & cupidinem pugnæ leniter tamen ac blandè objurgaret: atrocitatem rei & culpam perſeverandi bis idem dicendo, alio verbo auxit, inculcavitque, duplexque eadem compellatio admonitionem facit inſtantiorem. ne illa quidem ejuſdem ſignificationis repetitio ignava & frigida videri debet:

[19] Μνηστῆρες δ' ἄρα Τηλεμάχῳ θάνατόν τε μόρον τε
ἤρτυον. - - -

quod

16. Ἕκτορα δ' ἐκ βελέων, &c.] Id eſt.

Hectorem autem extra tela ſubduxit Iupiter, extraque pulverem,
Extraque cædem, extraque ſanguinem, extraque tumultum.

Exſtat Ἰλιαδ. λ. ✝ſ. 163.

17. Ὑσμῖναί τε, &c.] Id eſt,

Prœliaque, pugnæque, cædeſque, homicidiaque.

Exſtat Ὀδυσ. λ. ✝ſ. 611.

18. Μηκέτι παῖδε, &c.] Id eſt,

Ne amplius filii dilecti bellate, neque pugnetis.

Exſtat Ἰλιαδ. η. ✝ſ. 279.

19. Μνηστῆρες, &c.] Id eſt,

Proci autem Telemacho interitum mortemque
Parabant - - -

Exſtat Ὀδυσ. υ. ✝ſ. 241.

20. θάνα-

quod bis idem[20] θάνατον καὶ μόρον dixerit. indignitas enim moliendæ tam acerbæ tamque injustæ necis miranda mortis iteratione defleta est. Cæterum quis tam obtuso ingenio est, quin intelligat,

[21] Βάσκ' ἴθι οὖλε Ὄνειρε, καὶ

Βάσκ' ἴθ' Ἶρι ταχεῖα,

verba duo idem significantia non frustrà posita esse [22] ἐκ παραλλήλου, ut quidam putant, sed hortamentum esse acre imperatæ celeritatis. Verba quoque illa Marci Ciceronis in L. Pisonem trigemina, [23] etiam si duræ auris hominibus non placent, non venustatem modò numeris quæsiverunt, sed figuram simulationemque oris pluribus simul vocibus verberaverunt. *Vultus denique*, inquit, *totus, qui sermo quidam tacitus mentis est, hic in fraudem homines impulit; hic eos quibus erat ignotus decepit, fefellit, induxit.* quid igitur? simile est, inquit, apud eumdem *in præda* & *manubiis*? nihil profectò istiusmodi. nam neque ornatius fit additis manubiis; neque exaggeratius modulatiusve: sed aliud omnino *præda* est, ut in libris rerum verborumque veterum scriptum est, aliud *manubiæ*. nam *præda* dicitur corpora ipsa rerum, quæ capta sunt: *manubiæ* verò appellatæ sunt pecunia à quæstore ex venditione prædæ redacta. utrumque ergo dixit M. Tullius, cumulandæ invidiæ gratia, decemviros ablaturos, persequuturosque & prædam quæ nondum esset venundata,

20. θάνατον καὶ μόρον] *Interitum & mortem.*

21. Βάσκ', ἴθι, &c.] Id est,

Vade, i somnium perniciosum.

Exstat Ἰλιάδ. β. vs. 8. sequitur βάσκ' ἴθι, &c. quod est,

Vade, i Iri celer.

Exstat Ἰλιάδ. θ. vs. 399.

22. Ἐκ παραλλήλου] *Ex geminatione.*

23. *Etiamsi duræ auris hominibus*] Elegans loquendi modus, quoties de ingenio sive judicio alicujus sermo est. Noster hoc libro cap. 19. *Rudis & aure agresti homo.* Sic Martialis lib. 6. epigr. 1. de suo libello ad lectorem, *quem si terseris aure diligenti*, & eod. lib. Epigr. 82.

Cujus nequitias, jocosque novit
Aurem qui modo non habet Batavam.

Ita Persius Sat. 1. *Vaporata lector mihi ferveat aure.* Dixit *aurem vaporatam* pro lectore studioso, frequenti & fervido. Idem Sat. v. *purgatas aures* pro *animo.*

24. *Cura*

ta, & pecuniam quæ ex venditione prædæ percepta esset. Itaq; hæc inscriptio, quam videtis, EX MANVBIEIS, non res corporaque ipsa prædæ demonstrat (nihil enim captum est horũ à Trajano ex hostibus;) sed facta esse hæc cpaõrataq; ex manubiis, id est, ex pecunia prędaticia declarat. *manubiæ* enim sunt, sicuti jam dixi, non præda, sed pecunia per quæstorem populi Romani ex præda vendita contracta. Quod per quæstorem autem dixi, intelligi nunc oportet præfectum ærario significari. nam 24 cura ærarii à quæstoribus ad præfectos ærarii tralata est. Est tamen non nusquam invenire ita scripsisse quosdam non ignobiles scriptores, ut aut temerè aut incuriosè *prædam* pro *manubiis*, & *manubias* pro *præda* posuerint: aut tropica quadam figura mutationem vocabuli fecerint. quod facere concessum est scitè id periteque facientibus. sed enim, qui propriè atque signatè loquuti sunt, sicuti hoc in loco M. Tullius, *manubias* pecuniam dixerunt.

CAP.

24. *Cura ærarii à quæstoribus ad præfectos ærarii tralata est*] Quod à Nerone primum constitutum videtur. Ille enim ad Præfectos curam tabularum publicarum à quæstoribus transtulit, ut testatur Tacitus lib. 13. Annal. Varie autem administratum est ærarium, & illius sæpius magistratus mutati. Sub libera enim republica primum quæstoribus mandata est illius cura, ut notum ex Pomponio in *l* 2. §. *deinde. D. de Origine Iuris*. Deinde à Julio Cæsare duobus Ædilibus commissum est ærarium, ut ait Dio lib. 43. Rediit tamen modico tempore iterum ad quæstores, & ab iis Augustus ærarii curam ad Prætorios Prætoresve transmisit, teste Suetonio in Augusto. Deinde quæstoribus iterum ejus cura à Claudio cõmissa, ut idem Suetonius in Claudio narrat. Postea Nero Prætura præfunctos & experientia probatos delegit, curamque tabularum pecuniarumque publicarum à quæstoribus ad Præfectos transtulit, ut modo ex Tacito diximus. qui tamen lib. 20. Annal. Vespasiano imperante à Prætoribus denuo ærarium tractatum fuisse scribit. Quare Augusti tempore ærarium à prætoribus, Claudii à quæstoribus, Neronis à Præfectis, Vespasiani à Prætoribus iterum tractatum. Præfectos deinde iterum à Trajano & ab Hadriano restitutos ex Favorini apud Auctorem nostrum verbis clarum est, & ex veteri Inscriptione, qua Plinio Præfectura ærarii à Trajano delata est.

C. PLINIVS. C. F. C. N.
CÆCILIVS. SECVNDVS
PRÆF. ÆRARI. SATVRNI
PRÆF
ÆRARI. MILIT.

Adde sis Brisson. Antiqu. Jur. lib. 3. cap. 19. & Guther. de Offic. Dom. August. lib. 3. cap. 32.

IN

CAP. XXV.

Verba P. Nigidii, quibus dicit in nomine, Valeri, *in casu vocandi primam syllabam acuendam esse: & item alia ex ejusdem verbis ad rectam scripturam pertinentia.*

P. Nigidii verba sunt ex commentariorum grammaticorum vicesimoquarto, hominis in disciplinis doctrinarum omnium præcellentis. *Deinde*, inquit, *voculatio quî poterit servari, si non sciemus in nominibus, ut Valeri, utrum interrogandi an vocandi sint? nam interrogandi secunda syllaba superiore tono est quam prima: deinde novissima dejicitur, at* [1] *in casu vocandi summo tono est prima; deinde gradatim descendunt.* sic quidem P. Nigidius dici præcipit. sed si quis nunc Valerium appellans, in casu vocandi, secundùm id præceptum Nigidii acuerit primam, non aberit quin rideatur. Summum autem tonum προσῳδίαν acutam dicit: & quem *accentum* nos dicimus, *voculationem* appellat: & *casum interrogandi* eum dicit, quem nunc nos *genitivum* dicimus. id quoque in eodem libro Nigidiano animadvertimus. *Si hujus*, inquit, *amici vel hujus magni scribas, unum, i, facito extremam. sin verò hi magnei, hi amicei, casu multitudinis, recto tum ante,* [2] *i, scribendum erit, e, atque idipsum facies in similibus. item si hujus terrai scribas: i littera sit extrema. si huic terræ; per, e, scribendum est. item qui scribit mei studiosus; per, e, &, i, scribat.* at quum

IN *casu vocandi summo tono est prima*] Sic ex Nigidii mente pronuntiandum esset *Váleri*. Neq; hæc opinio probabilitate sua caruit, quia vel in compositis vel in passis syncopen accentus retroagitur. Prævaluit tamen, ut Auctor noster jam suo tempore factū scribit, ut penultima acueretur *Valéri*. & ratio est, quia vocativi syllaba media, est nominativi antepenultima, quæ cum evadit secunda in vocativo, eadem accentu notatur. Priscianus l. 7. ait *perfecti vocativi accentus* in talibus servari. Perfectum vero vocativum intelligit integrum more veteri *Valérie*. *Si enim, non esset abscissio*, inquit, *debuerunt ejusmodi vocativi, i. e. qui in i desinentes penultimam correptam habent, antepenultimam acuere, ut Virgili', Mercuri; quod minime licet: nam penultimam acuimus.*

2. *I scribendum erit ante e*] Vide sis hac de re Lipsium De recta Pronunciat. L. L. cap. 8.

quum mi : tum per i unum ſcribendum eſt, non per e : quia dandi caſus eſt. hæc nos auctoritate doctiſſimi hominis adducti, propter eos qui harum quoque rerum ſcientiam quærunt, non prætermittenda exiſtimavimus.

CAP. XXVI.

De verſibus, quos Virgilius ſectatus videtur Homeri ac Parthenii.

1 PArthenii poëtæ verſus eſt :

2 Γλαύκῳ καὶ Νηρεῖ καὶ Εἰναλίῳ Μελικέρτῃ.

eum verſum Virgilius æmulatus eſt. itaque fecit duobus vocabulis venuſtè immutatis parem:

3 *Glauco & Panopeæ & Inoo Melicertæ.*

ſed illi Homerico non ſanè re parem neque ſimilem fecit. eſſe enim videtur Homeri ſimplicior & ſincerior, Virgilii autem 4 νεωτερικώτερος, & quodam quaſi ferrumine immiſſo fucatior:

Ταῦ-

P*Arthenii poëtæ*] Floruit hic Parthenius temporibus Ptolemæi Auletæ, (qui regnare cœpit Olymp. CLXXIV. an. II.) ſive initio principatus Auguſti; fuitque Poëta ἐρωτικὸς, utpote qui amatorio argumento ſe inprimis oblectaret, & Virgilii in Græcis præceptor, ut legimus apud Macrobium lib. 5. Saturn. cap. 17. Exſtat & hodie elegantiſſimus ejus libellus περὶ ἐρωτικῶν παθημάτων, *De amatoriis affectionibus*. Ex Suida cognoſcimus eum belli Mithridatici tempore captum fuiſſe; poſteaque ob eruditionem manumiſſum; ac perveniſſe uſque ad tempora Tiberii Cæſaris; quod Voſſius intelligit non de tempore, quo Tiberius imperare, ſed quo florere cœpit, ut cum Rhætos & Vindelicos vicit. Scripſit & Μεταμορφώσεις, ut Plutarchus & Euſtathius tradunt, item Suidas in Νέστωρ. Plura de Parthenio vide apud Voſſium lib. 2. cap. 1. de Hiſtor. Græc. & de Poët. Latin. cap. 8.

2. Γλαύκῳ, *&c.*] Vett. C. C. legunt,

Γλαύκῳ καὶ Νηρ{ καὶ εἰναλίῳ Μελικέρτῃ.

Id eſt,

Glauco, Nereique atque maris genio Melicertæ.

Apud Macrobium vero lib. 5. Saturn. cap. 17. ſic legitur,

Γλαύκῳ καὶ Νηρεῖ καὶ Ἰνώῳ Μελικέρτῃ.

Ubi τὸ Ἰνώῳ videmus, quod etiam Virgilius expreſſit. Quod tamen non convenit cum verbis Auctoris noſtri, qui dicit eum hunc verſum æmulatum duobus vocabulis immutatis.

3. *Glauco, &c.*] Exſtat lib. 1. Georg. ✓ſ. 337.

4. Νεωτερικώτερος] Id eſt, *audacior & juvenilior*.

5. Ταῦ-

[5] Ταῦρον δ' Ἀλφειῷ, ταῦρον δὲ Ποσειδάωνι.
[6] *Taurum Neptuno, taurum tibi* [7] *pulcher Apollo.*

5. Ταῦρον δ' Ἀλφειῷ] Id est, *Taurum autem Alpheo & Neptuno quoque taurum.* Exstat Ἰλιαδ'. λ. ℣ſ. 727.

6. *Taurum Neptuno*] Exſtat lib. 3. Æneid. ℣ſ. 128.

7. *Pulcher Apollo*] Familiare hoc poëtis, cum Deos Deaſque alloquantur, eos pulchritudinis elogio honorare. Sic Ovidius lib. 15. Metamorph. Æſculapium pulcherrimum, & lib. 5. Triſt. Eleg. 4. Bacchum pulcherrimum, item lib. 4. Faſtor. Venerem pulcherrimam ſalutat. Similiter Horatius lib. 1. epiſt. 16.

- - *pulchra Laverna*
Da mihi fallere, da juſto ſanctoque videri.

Et paſſim hujus generis exempla reperire eſt.

CAP. XXVII.

De ſententia Panætii philoſophi, quam ſcripſit in libro de officiis ſecundo; qua hortatur ut homines ad cavendas injurias in omni loco intenti paratique ſint.

LEgebatur [1] Panætii philoſophi liber de officiis ſecundus, ex tribus illis inclutis libris, quos M. Tullius magno cum ſtudio maximoque opere æmulatus eſt. [2] ibi ſcriptum eſt, cùm multa alia ad bonam frugem ducentia, tum vel maximè, quòd eſſe hærereque in animo debet. id autem eſt ad hanc fermè ſententiam: Vita, inquit, hominum, qui ætatem in medio rerum agunt, ac ſibi ſuiſque eſſe uſui volunt, [3] negotia periculaq; ex improviſo aſſidua & prope quotidiana fert. [4] ad ea cavenda atque declinanda proinde eſſe oportet animo ſemper prompto atque intento, ut ſunt athletarum, [5] qui pancratiæ vocantur. nam ſicuti illi ad certandum vocati projectis alte brachiis conſiſtunt, caputque & os

PAnætii] Vide notata ſupra p. 631.

2. *Ibi ſcriptum eſt, &c.*] Stephanus inter locos ob orationis ſtructuram ſuſpectos, non dubitat hunc futurum eſſe, ubi verbo perſonali verbi impersonalis uſus dari videtur. Rectius itaque leges, *ibi ſcripta ſunt.*

3. *Negotia periculaque ex improviſo aſſidua & prope quotidiana fert*] Seneca ad Marciam cap. 16. *Plena & infeſtis variis caſibus vita eſt, à quibus nulli longa pax, vix induciæ ſunt.*

4. *Ad ea cavenda, &c.*] Sic Apulejus Mileſiar. lib. xi. ait *Cauto circumſpectu vitam quæ variis caſibus ſubjacet eſſe muniendam.*

5. *Qui pancratiæ vocantur*] Melius leges *qui pancratiaſtæ vocantur.* Pancratiaſtes,

& os suum manibus oppositis quasi vallo præmœniunt; membraque eorum omnia, priusquam pugna mota est, aut ad vitandos ictus cauta sunt, aut ad faciendos parata: ita animus atque mens viri prudentis, adversus vim & petulantias injuriarum omni in loco atque in tempore prospiciens, debet esse erecta, ardua,[6] septa solidè, expedita, numquam connivens, nusquam aciem suam flectens, consilia, cogitationesque contra fortunæ verbera, contraque insidias iniquorum, quasi brachia & manus [7] protendens; ne qua in re adversa & repentina incursio imparatis improtectisque nobis oboriatur.

tiastes enim inter athletas dicebatur, qui luctator simul & pugil esset; quippe cum alii pugiles, alii luctatores forent, is qui utroque valebat, pugilatu nimirum & lucta, pancratiastes vocabatur. Unde & Plutarchus Sympos. lib. 2. cap. 4. Pancratium certamen esse scribit mixtum ex pugilatu & lucta. ὅτι γὰρ μέμικται τὸ παγκράτιον ἔκ τε πυγμῆς καὶ πάλης, δῆλον. Et sane συνθετὸν ἐκ πυγμῆς καὶ πάλης ἦν τὸ παγκράτιον, notante Nicephora Gregora apud Synesium περὶ ἐνυπνίων in fine, ἐξῆν γὰρ τῷ παγκρατιάζειν ἐθέλοντι οὐ μόνοις τοῖς νόμοις τῆς πάλης, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῆς πυγμῆς χρῆσθαι πρὸς τὸ νικῆσαι. Sic Aristoteles lib. 1. Rhetoricor. cap. 5. Ὁ δυνάμενος θλίβειν καὶ κατέχειν, παλαιστικός. ὁ δὲ ὦσαι τῇ πληγῇ, πληκτικός. ὁ δὲ ἀμφοτέροις τούτοις παγκρατιαστικός. Id est, *qui potest premere ac fortiter tenere ad luctam est idoneus, at qui ictu longe à se repellere, ad pugilatum, qui vero utrumque, ad pancratium.* Meminit pancratii Ulpianus *l. 7. §. 3. D. ad leg. Aquil.* Ubi Budæus in Annotat. priorib. Pancratium dictum vult, quod advocatis omnibus corporis viribus, omniumque nervorum contentione transigitur; quo loco plura vide, uti & P. Fabr. Agonist. lib. 1. c. 9. & Mercurial. de Art. Gymnast. lib. 2. c. 9.

6. *Septa solide*] V. C. *septa, solida.*

7. *Protendens*] V. C. *prætendens.*

CAP. XXVIII.

Quod Quadrigarius, cum multis mortalibus *dixit*: *ad quid & quantum differret si dixisset*, cum multis hominibus.

VErba sunt Claudii Quadrigarii ex annalium ejus tertiodecimo: *Concione dimissa* [1] *Metellus in Capitolium venit*

MEtellus] Sunt qui volunt esse Q. Metellum Macedonicum, fortunatissimum & honoratissimum, qui Consul, Censor, Augur, triumphalis, & duo-

nit cum mortalibus multis. inde domum proficiſcitur. tota civitas eum reduxit. Quum is liber eaque verba M. Frontoni, nobis ei ac pleriſque aliis aſſidentibus, legerentur; & cuidam haud ſanè viro indocto videretur *multis mortalibus*, pro *hominibus multis*, ineptè frigideque in hiſtoria, nimiſque id poëtice dixiſſe: tum Fronto illi, cui hoc videbatur, [2] Ain' tu, inquit, aliarum homo rerum judicii elegantiſſimi, *mortalibus multis* ineptum tibi videri & frigidum? nihil autem arbitrare cauſæ fuiſſe, quòd vir modeſtus atque puri ac propè quotidani ſermonis *mortalibus* maluit, quàm *hominibus* dicere? eamdemque credis futuram fuiſſe multitudinis demonſtrationem, ſi *cum multis hominibus*, ac non, *cum multis mortalibus* diceret. Ego quidem, inquit, ſic exiſtimo, niſi ſi me ſcriptoris iſtius omniſque antiquæ orationis amor atque veneratio cœco eſſe judicio facit, longè [3] atque longè eſſe amplius, prolixius, fortius, in ſignificanda totius propè civitatis multitudine, *mortales* quàm *homines* dixiſſe. namque multorum hominum appellatio intra modicum quoq; numerum cohiberi atque includi poteſt, *multi* autem *mortales* neſcio quo pacto & quodam ſenſu inenarrabili omne fere genus quod in civitate eſt, & ordinum, & ætatium, & ſexus, comprehendunt. quod ſcilicet Quadrigarius, ita ut res erat, ingentem atque promiſcam multitudinem volens oſtendere, *cum multis mortalibus Metellum in Capitolium veniſſe* dixit, [4] ἐμφατικώτερον, quàm ſi cum multis hominibus dixiſſet. Ea nos omnia, quæ Fronto dixit, quum ita, ut par erat, non approbantes tantùm, ſed admirantes quoque audiremus, Videte tamen, inquit, ne exiſtimetis ſemper atque in omni loco, *mortales multos*, pro *multis hominibus*, eſſe dicendum, ne planè fiat Græcum illud de Varronis ſatyra pro-

& duobus luſtris princeps Senatus, filios & nepotes habuit conſulares & triumphales multos. de quo præter cæteros Vellejus Paterculus lib. 1. & Plinius Natural. Hiſt. lib. 13. cap. 13.

2. *Ain' tu*] V. C. *An tu* & poſt *frigidum*, additur *dicis*?

3. *Atque longe*] Cod. Tor. *longeque*.

4. Ε'μφατικώτερον] *Expreſſius*.

5. τὸ

proverbium 5 τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον. Hoc judicium Frontonis, etiam de parvis minutisque vocabulis, non prætermittendum putavi: ne nos fortè fugeret lateretque subtilior hujuscemodi verborum consideratio.

5. Τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον] Id est, *In lente unguentum*. In V.C. est τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μῦθον, id est, *In lente fabulam*, quod nihili est; & viris doctissimis jam pridem monitum omnino hic legendum τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον, *in lente unguentum*. subaudi, infundis. Quod dicitur, cum quippiam non suo loco ac tempore adhibetur. Quemadmodum videlicet lenticulæ vili legumini inepte quis admiscuerit unguentum, hoc est, oleum odoratum. Idem usurparit Cicero in Epistola quadam ad Atticum lib. I. *Legati sunt, Q. Metellus Creticus, & L. Flaccus*, τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον *Lentulus Clodiæ filius*. Exstat & apud Aristotelem in lib. de Sensu & sensili: Ἀληθὲς γὰρ ὅπερ Εὐριπίδην εἶπε σκώπτων Στράτις, ὅταν φακῆν ἕψητε, μὴ ἐπιχεῖν μύρον. Id est, *Nam verum est, quod ait Stratis, Euripidem taxans, ubi lenticula coquitur, non debere unguentum infundere*. Citatur & ab Athenæo l. 4. Deipnosoph. ubi & additur exstare apud Varronem, compluresque Latinorum eo proverbio usos. Plura vide apud Erasmum in Adagiis.

CAP. XXIX.

Non hactenus esse faciem, *qua vulgò dicitur.*

Animadvertere est pleraq; verborum Latinorum ex ea significatione, in qua nata sunt, decessisse vel in aliam longè vel in proximã, eamq; decessionem factam esse consuetudine & inscitia temere dicentiũ, quæ cuimodi sint, non didicerint. sicuti quidam faciem esse hominis putant os tantũ & oculos & genas, quod Græci πρόσωπον dicunt: 1 quando facies sit forma omnis, & modus, & factura quædam corporis totius, à faciendo dicta, ut ab aspectu species, & à fingendo figura. itaque Pacuvius in tragœdia, quæ Niptra inscribitur, *faciem* dixit *hominis*, pro corporis longitudine.

Ætate, inquit, *integra, feroci ingenio, facie procera virum.*

Non solùm autem in hominum corporibus, sed etiam in rerum

QVando facies sit forma omnis, &c.] Hunc locum more suo descripsit Nonius in *faciem*, ubi tamen legendum *faciem totius corporis formam, non tantum* πρόσωπον, *id est, os, posuit prudens antiquitas*. ut etiam monuit Mercerus.

2. In

rerum cujusquemodi aliarum, facies dicitur; nam montis & cœli & maris facies, si tempestivè dicatur, probè dicitur. Sallustii verba sunt ex historia secunda: *Sardinia in Africo mari facie vestigii humani in Orientem quàm in Occidentem latior prominet.* Ecce autem id quoque in mentem venit, quod etiam Plautus [2] in Pœnulo *faciem*, pro totius corporis colorisque habitu dixit. verba Plauti hæc sunt:

Sed earum nutrix qua sit facie, mihi expedi.
Statura haud magna, [3] corpore aquilo 'st. ipsa ea 'st.
Specie venusta, ore parvo atque oculis pernigris.
Formam quidem herclè verbis depinxti probè.

Præterea memini Quadrigarium [4] in undecimo *faciem* pro statura totiusque corporis figura dixisse.

2. *In Pœnulo*] Exst. Act. 5. Sc. 2.

3. *Corpore aquilo 'st*] Id est, *subnigro.* Festus: *Aquilus color ab aqua est nominatus. Nam cum antiqui duos omnino naturales nossent, id est, album & nigrum: intervenerit autem is quoque, qui ita neutri similis est, ut tamen ab utroque proprietatem trahat: potissimum ab aqua eum denominarunt, cujus incertus est color.* In Glossis Philoxeni est *Aquilum*, Μέλαν, ὡς Λυκίλλιος. Nigrum interpretatur, quia quod subnigrum est, etiam nigrum vocari solet. Sic Homerus aquam nigram vocat Odyss. 5. sub finem,

- - Καὶ μέλαν ὕδωρ
Πιστῶσιν.

Et Virgilius:

Qua niger humectat flaventia culta Galesus.

Nigra autem vel subnigra dicitur aqua, non quod talis sit, sed quod ob profunditatem talis appareat.

4. *In undecimo*] Mercerus ad Nonium hic legendum censet *in primo.* & locum intelligit ex Manlii pugna cum Gallo, quem Auctor noster adducit lib. 9. cap. 13. *Nemo audebat propter magnitudinem atque immanitatem facies.*

CAP. XXX.

Quid sit in satyra M. Varronis, caninum prandium.

LAudabat venditabatque se nuper quispiam in libraria sedens, homo ineptè gloriosus, tamquam unus esset sub omni cœlo satyrarum M. Varronis enarrator; [1] quas partim Cynicas, alii Menippeas appellant. & jaciebat inde quædam non

QVas partim Cynicas, alii Menippeas] De Satyris Varronianis vide supra pag. 80.

non admodum difficilia: ad queconjicienda adſpirare poſſe neminem dicebat. Tum forte eum ego librum, ex iſdem ſatyris ferebam, qui [2] ὑδροχρύων inſcriptus eſt. propius igitur acceſſi: & Noſti, inquam, magiſter, [3] verbum illud ſcilicet è Græcia vetus; Muſicam, quæ ſit abſcondita, eam eſſe nulli rei? oro te legas hos verſus pauculos, & proverbii iſtius, quod in his verſibus eſt, ſententiam dicas mihi. lege, inquit, tu mihi potius, quæ non intelligis; ut ea tibi ego enarrem. Quonam, inquam, pacto legere ego poſſum, quæ non aſſequor: [4] indiſtincta namque fient & confuſa quæ legero, & tuam

2. Ὑδροχρύων] Vett. Editt. ὕδωρ κρυόν, id eſt, *aqua rigens*. Videtur autem Varro hac Satyra inſectatus homines delicatiores, qui in potu utebantur aqua gelida & refrigerata. Veteribus enim in uſu aquam varia atque exquiſita arte, maxime nivibus refrigerare, ut ex Athenæo lib. 3. Deipnoſoph. conſtat. Unde Martialis:

Non potare nivem, ſed aquam potare rigentem,
De nive, commenta eſt ingenioſa ſitis.

3. *Verbum illud ſcilicet è Græciâ vetus; Muſicam, &c.*] Ita ex Ms. R. emendavit Lambecius, cum antea legeretur, *verbum illud ſcilicet vetus: Egregiam Muſicam.* τὸ *egregiam* huic loco male convenire facile animadvertit, qui verba hæc paulò accuratius penſitet, & cum Græcis unde expreſſa ſunt, conferat. Ideo & H. Stephanus legi maluit *v. s. ſ. egregie vetus: Muſicam.* Sed omnino legendum cum Lambecio & Ms. R. *è Græcia vetus: Muſicam, &c.* Græcis enim quondam celebratum adagium: οὐδὲν ὄφελος ἀπορρήτου καὶ ἀφανοῦς τῆς μουσικῆς, à quibus id poſtea Latini mutarunt. Ita Suetonius in Nerone: *Subinde*, inquit, *inter familiares Græcum proverbium* jactans: *Occultæ muſicæ nullum eſſe reſpectum.* Facile autem pro, *è Græcia*, *egregiam* ſubſtituere fuit; præſertim cum paulo durius videatur, *verbum è Græcia vetus*, pro, *vetus Græcorum proverbium.*

4. *Indiſtincta namque fient & confuſa, quæ legero*] Veteres enim interpunctionum notas, ſive ſigna ad partes ſententiæ diſtinguendas non adhibebant, atque inde difficilis oriebatur lectio, cum niſi exercitatis vix liqueret, ubi aut vox ſuſtineri, aut ſuſpendi, aut deponi deberet. Idque luculenter ex hoc Auctoris noſtri loco manifeſtum. Hinc etiam lectionem primæ eruditionis partem facit Quintilianus lib. 1. c. 8. *Supereſt Lectio, in qua puer, ut ſciat ubi ſuſpendere ſpiritum debeat, quo loco verſum diſtinguere, ubi claudatur ſenſus, unde incipiat; quando attollenda vel ſubmittenda ſit vox; quid quoque flexu, quid lentius, celerius, concitatius, lenius dicendum, demonſtrari niſi in opere ipſo poteſt. Unum eſt igitur, quod in hac parte præcipiam: Ut omnia iſta facere poſſit, intelligat.* Verba quidem ſingula interpoſito puncto à ſe invicem Romani diſparare ſolebant partim ad ornatum, partim ne coaleſcerent. De his intelligendus Cicero Orat. pro Murænâ, ubi Juriſperitos vellicat: *Dignitas in tam tenui ſcientia quæ poteſt eſſe? res enim ſunt parvæ, prope in ſingulis literis atque interpunctionibus verborum occupatæ.* Sed id imprimis in Veterum Inſcriptionibus, quæ hodie adhuc ſuperſtites, apparet, ubi ſingulæ voces puncto

à ſe

& tuam quoque impedient intentionem. Tunc aliis etiam, qui ibi aderant, compluribus idem comprobantibus desiderantibusque, accepit à me librum veterem, fidei spectatæ, lucu[illegible]tè scriptum. accepit autem inconstantissimo vultu & m[illegible]tissimo. [5] sed quid deinde dicam? non audeo herclè postulare, ut id credatur mihi. pueri in ludo rudes, si eum librum accepissent, non ii magis in legendo diridiculi fuissent; ita & sententias intercidebat, & verba corruptè pronunciabat. reddit igitur mihi librum multis jam ridentibus;

à se invicem separatæ. Secus ac Græci Veteres solebant, qui continuo nexu, absque ulla separationis nota voces scribebant. Unde Seneca Epistola XL. ubi de celeritate orationis: *In Græcis hanc licentiam tuleris: nos etiam cum scribimus, interpungere consuevimus*; singula scilicet verba à se invicem, ut verborum ille fluxus aliquomodo sistatur. Has *librariorum notas* Cicero appellat lib. 3. de Oratore: *Inspirationis non defatigationis nostræ neque Librariorum Notis, sed verborum & sententiarum modo interpunctas Clausulas in orationibus esse voluerunt.* Librariorum notæ sunt puncta post singula verba. Verborum & sententiarum modo intelligit quidem partitionem sive divisionem in Commata, Cola, Periodos, non quod signis appositis ista distinguerentur, sed quod tantum legendo observari deberent. Et sic paullò post: *Clausulas atque interpuncta verborum animæ interclusio atque angustiæ spiritus attulerunt.* Postea tamen, sed quo tempore incertum, etiam notæ inventæ & appositæ, quibus Commata, Cola & Periodi discernerentur; quæ *Posituræ* atq; etiam peculiariter *Distinctiones* Latine, θέσεις sive στιγμαὶ Græce dictæ. Diomedes lib. 2. de Pronuntiatione: *Lectioni Posituras accedere vel Distinctiones oportet, quas Græci θέσεις* (adde & στιγμάς) vocant. Sic Isidorus lib. I. Orig. c. 19. *Positura est figura ad distinguendos sensus per Cola & Commata & Periodos: quæ dum ordine suo apponitur, sensum nobis lectionis ostendit.* Postquam autem viri docti distinguere cœperunt, solis & singulis punctis diverso situ locatis, singulas partes notabant; Comma videlicet puncto ad medium litteræ, ubi sermo suspenditur; & hæc Media distinctio; Colon puncto ad imum litteræ, ubi sermo suspenditur; & hæc subdistinctio; Periodum, puncto ad caput litteræ sive supra versum, ubi sermo deponitur; & hæc plena distinctio. Quæ omnia clara sunt ex verbis hisce Donati, licet ordinem invertat: *Tres sunt Posituræ vel Distinctiones, quas θέσεις Græci vocant: Distinctio, Subdistinctio, Media distinctio. Distinctio est, ubi finitur plena sententia: hujus punctum ad summam literam ponimus. Subdistinctio est, ubi non multum superest de sententiâ, quod tum necessario separatum, mox inferendum sit: hujus punctum ad imam literam ponimus. Media est, ubi fere tantum de sententia superest, quantum jam diximus, cum tamen respirandum sit: hujus punctum ad mediam ponimus.* Hic quidem distinguendi modus olim obtinuit, ut ex aliis veterum Grammaticorum locis quoque, si opus foret, probari facile posset. Hodie variâ puncti locatione missâ, aliis signis, figurâ, non positione discretis, quæque neminem fugiunt, in interpunctionibus nostris utimur.

bus; & Vides, inquit, oculos meos ægros assiduisque lucubrationibus prope jam perditos? vix ipsos litterarum apices potui comprendere: quum valebo ab oculis, revise ad me, & librum istum tibi totum legam. Rectè, inquam, sit oculis magister tuis. sed, in quo illis nihil opus est, id, rogo te, dicas mihi. *caninum prandium* in hoc loco, quem legisti, quid significat? atque ille egregius nebulo, quasi difficili quæstione perterritus, exsurgit statim: & abiens, Non, inquit, parvam rem quæris. talia ego gratis non doceo. Ejus autem loci, in quo id proverbium est, verba hæc sunt: *Non vides apud* [6] *Mnestheum scribi tria genera esse vini,* [7] *nigrum, album, medium, quod vocant κιῤῥόν; novum, vetus, medium. & efficere* [8] *nigrum vires, album urinam,* [9] *medium πέψιν?*

5. *Sed quid deinde dicam? &c.*] Melius erit, si cum Pricæo ad Apuleji Apologiam legas ac distinguas, *Sed quod deinde dicam non modo audeo hercle postulare, ut id credatur mihi.*

6. *Mnestheum*] Mnesthei, ut nobilis medici, meminit Plinius in Indice lib. 21. & aliquot sequentibus, ubi ejus *de Coronis* librum citat; & haud dubie hic idem est ac Mnesitheus medicus Atheniensis, quem Galenus *lib. 1. θεραπ. ad Glauconem* ait, virum fuisse, tum in reliquis omnibus, quæ ad artem spectant, abunde doctum, tum quanam methodo artem medicam exercere oporteat, nulli peritia secundum. Hujus libros περὶ ἐδεστῶν, *De Eduliis*, aliquoties commemorat Athenæus in Deipnosoph. unde suspicor excerpta esse, quæ hic Varro de Vini tribus generibus, nigro, albo, & medio tradit. Ex iis etiam quædam excerpsit Galenus *lib. 2. de Alim. facultat.* & quæ Mnesitheus de facultatibus partium in plantis nimis generaliter scripserat, adhibita censurâ correxit & confutavit. Ejus quoque epistolæ περὶ κωθωνισμοῦ meminit Athenæus l. XI. Sed & apud Pausaniam in Atticis Mnesithei mentio exstat.

7. *Nigrum, album, medium, quod vocant κιῤῥόν, &c.*] Sic quidem in omnibus libris, præterquam in Badianâ editione, ubi legitur: *Nigrum, album, melinum, quod vocant κιῤῥόν; & novum, vetus, medium; & efficere nigrum vires, album urinam, melinum πέψιν; novum refrigerare, vetus calefacere, medium verò esse prandium caninum?* Nam cum Servius ad III. Georg. *gilvum* colorem interpretetur *melinum*, Badius ex Maserio tradit vinum κιῤῥόν, quod est, *gilvum*, melius hic appellari posse *melinum*, & forte Gellium sic scripsisse; ut sic vinorum discretio à coloribus habeatur. Aliud autem esse quod additur, *novum, vetus, medium.* In cujus sententiam & ipse Badius secedit; & sane aut *melinum* legendum, aut *medium* pro vino κιῤῥῷ sive *gilvo* capiendum, cum & ipse Varro hoc modo interpretetur.

8. *Nigrum vires*] Sic omnino legendum, cum Vet. Ed. Veneta A. CIↃ IↃ IX. & Aldina A. CIↃ IↃ XV, item Ascensiana, quod & Mosellanus vidit. Male in Vet. Edit. Rom. quod & H. Stephanus, & Vir Doctissimus in ultima, quam procuravit, editione, retinuêre, est

[10] *πέψιν? novum refrigerare*, [11] *vetus calefacere*, [12] *medium esse*

est, *Nigrum vinum*. Nam ipsissima Menesithei verba, quæ Varro innuit, exstant apud Athenæum lib. I. Deipnosoph. ubi legere est: Μνησίθεος δ' ὁ Ἀθηναῖος φησὶν, ὁ μέλας οἶνος ἐστὶ θρεπτικώτατος, ὁ δὲ λευκὸς, οὐρητικώτατος καὶ λεπτότατος, ὁ δὲ κιῤῥὸς, ξηρὸς, καὶ τῶν σιτίων πεπτικώτερος. Id est, *Nigrum vinum, inquit Mnesitheus Atheniensis, nutrit copiosissime: album tenuissimum est, urinasque ciet valentissime: gilvum potenter siccat & imprimis est utile concoctioni.* Quæ ipsissima sunt cum Varronianis hisce, & illustrantur quoque ex istis, quæ Athenæus ibidem paulo ante habet: Τῶν οἴνων ὁ μὲν λευκὸς, ὁ δὲ κιῤῥὸς, ὁ δὲ μέλας. καὶ ὁ μὲν λευκὸς λεπτότατος τῇ φύσει, οὐρητικὸς, πεπτικός τε ὤν, τὴν κεφαλὴν ποιεῖ διάπυρον. ἀναφερὴς γὰρ ὁ οἶνος. ὁ δὲ μέλας, ὁ μὴ γλυκάζων, τροφιμώτατος, συπτικός. ὁ δὲ γλυκάζων, καὶ τῶν λευκῶν, καὶ τῶν κιῤῥῶν τροφιμώτατος. Id est, *Vinum aliud album, aliud gilvum, aliud nigrum. Et album quidem, quod natura tenuissimum & calidum, urinas movet, concoctionem juvat, sed quoniam superiora petit, igneo calore caput ferit: nigrum expers dulcedinis, adstringit & alit plurimum: quod vero subdulce est, copiosius alimentum suppeditat, quam ullum ex albis, vel gilvis.* De vino nigro idem Athenæus eodem libro antea dixerat: Ἐπαινῶν δὲ Ὅμηρος τὸν μέλανα οἶνον, πολλάκις αὐτὸν καὶ αἴθοπα καλεῖ, δυναμικώτατος γάρ ἐστι, καὶ μένων ἐν ταῖς ἕξεσι τῶν πινόντων πλεῖστον χρόνον. Id est, *Vinum autem nigrum cum Homerus laudat, sæpiuscule id vocat* αἴθοπα, *id est, vel atrum, vel urens. Alendi enim corporis vim maximam habet, diutissimeque in eorum habitu permanet qui biberunt.*

9. *Medium πέψιν*] Sive hic *melinum* cum Maserio & Badio legas, sive τὸ *medium*, quod omnes Codd. habent, retinere malis, necesse est, intelligas *vinum gilvum*, quod concoctionem juvare modo ex verbis Mnesithei apud Athenæum vidimus; cujus & ista sunt eodem lib. I. Ὁ δὲ λευκὸς οἶνος, ἀσθενὴς καὶ λεπτός. ὁ δὲ κιῤῥὸς πέπτει ῥᾶον, ξηραντικώτερος ὤν. Id est, *Vinum quidem album imbecillum est ac tenue; Gilvum vero siccat valentius, & magis concoctionem juvat.*

10. Πέψιν] *Concoctionem.*

11. *Vetus calefacere*] De veteris vini virtutibus sic Athenæus lib. I. Ὁ παλαιὸς οἶνος οὐ πρὸς ἡδονὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὑγείαν προσφορώτερος· πέσσει τε γὰρ μᾶλλον τὰ σιτία, καὶ λεπτομερὴς ὢν εὐανάδοτός ἐστι. δύναμιν δὲ τοῖς σώμασιν ἐμποιεῖ, τὸ αἷμα τε ἐνερευθὲς καὶ εὐανάδοτον κατασκευάζει, καὶ τοὺς ὕπνους ἀταράχους παρέχει. Id est, *Vinum vetus non ad voluptatem solum, sed ad bonam valetudinem conducibilius est, quoniam cibum magis coquit, & ob partium tenuitatem facile digeritur, vires corporis auget, sanguinem rubrum & commode fluentem gignit, placidumque somnum conciliat.* Hinc vinum vetus maxime in pretio. & toties ejus mentio apud Auctores. Seneca de Vita Beata: *Cur apud te vinum ætate tua vetustius bibitur?* Et lib. 4. Nat. quæst. *Quoniam non contenti vina fundere veterana & per sapores ætatesque ire.* Notum istud Petronii: *Allatæ sunt amphoræ vitreæ diligenter, gypsatæ, quarum in cervicibus Pittacia erant affixa cum hoc titulo, Falernum Opimianum annorum centum.* Παλαιὸς autem, ut bene observat Casaubonus ad Athenæum, de vino dicitur duobus modis, vel cum diu asservatum est, quod κεχρονισμένος vocatur;

esse prandium caninum? quid significet, *prandium caninum*, rem leviculam diu & anxiè quæsivimus. prandium autem abstemium, in quo nihil vini potatur, caninum dicitur. quoniam canis vino caret. quum igitur medium vinum appellasset, quod neque novum esset neque vetus, & plerumque homines ita loquantur, ut omne vinum aut novum esse dicant, aut vetus: nullam vim habere significavit neque novi, neque

tur: vel cum veteris vini qualitatem quoquo modo est assecutum. Galenus lib. I. De antidotis: Καλῦσιν οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ παλαιοῦσθαι τὸ μεταβάλλειν ἑτοίμως εἰς τὴν ποιότητα τῶν παλαιουμένων. Vires autem & colorem acquirere vinum senescendo ex modo dictis, & ex medicorum libris notissimum est. Inde natum est vetus dictum, atque ut loquitur Galenus ὁ περιφερόμενος λόγος, Πάντα τ' ἄλλα γηρᾷ τῷ χρόνῳ πλὴν οἴνου, *Omnia alia senescunt tempore, excepto vino.*

12. *Medium esse prandium caninum*] Medium hoc loco non capiendum de vino gilvo, quod modo concoctioni inservire dixit, verum de vino medio inter vetus & novum; scilicet quod non sit vetus, neque nimis novum, sed intermedium, & de utroque quasi participans. Cujusmodi vinum Varro dicit esse *prandium caninum*, quod Auctor noster interpretatur, prandium abstemium, in quo nihil vini potatur; & caninum dici, quoniam canis vinum non bibit. Vinum autem medium pro vino non habendum, quia neque calefacit, neque refrigerat. Quæ interpretatio, ut mitissime dicam, nimis frigida mihi videtur; Et aliis etiam jam animadversum, Gellium in hujus proverbii explicatione lapsum, neque Varronis mentem assequutum. Quos inter J. Baptista Pius ad l. 5. Lucretii, ubi multa quidem, nec tamen feliciora profert, aitque prandium caninum significaro aliquem effectum, qui per vinum medium fieret, & intelligit famem caninam, quam vino medio sedari dicit. Sed hæc nihili sunt. Si Varronis Satyra, unde hoc fragmentum desumptum, integra hodie exstaret, posset vel ex ea, vel forsan etiam ex reliquis ejusdem libris deperditis, si superstites forent, lux quæpiam fœnerari, unde hæ tenebræ pellerentur. Verum cum iis careamus & mihi in præsenti nihil melius occurrat, præterquam quod Phil. Carolo in Animadversionibus visum, ejus conjecturam hic subjiciam. Ut autem planum faciat Agellii expositionem se ipsam proruere, ait, siquidem vinum medium dicendum erit prandium caninum, quia non calefacit, quæ veri vini indoles est, multo magis vinum novum fore prandium caninum, quia frigefacit, quod ei cum aqua, quæ canum potio, commune est. Adhæc constare, vina media omnium maxime inflammare, & in eo à canum potu longissime distare; quod etiam cauponibus non ignotum, qui hoc potissimum vini genere rusticos & urbanam plebem solent invitare. Unde ipsi videtur hoc velle Varronem: Vinum novum frigefacere; vinum vetus moderate calefacere; medium vero prorsus incendere, & inflammare capita potantium; ut inter se *rixas* agitare, & concertare soleant *more canum*, quibus hoc familiare. Ut vel ex eo apparet, quod Sallustius & B. Hieronymus *caninam facundiam* pro rabiosa maledicentia & studio contentionis usurparunt. Meliora docturus beneficium apud me ponet.

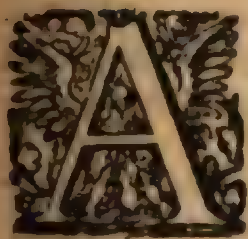
neque veteris, quòd medium esset; iccircò pro vino non habendum; quia neque refrigeraret, neque calefaceret. *refrigerare* id dicit, quod Græcè *ἀναψύξαι* dicitur.

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER QVARTVSDECIMVS.

CAP. I.

Dissertatio Favorini philosophi adversus eos, qui Chaldæi appellantur, & ex cœtu motibusque siderum & stellarum fata se hominum dicturos pollicentur.

ADVERSUM istos, [1] qui sese Chaldæos seu genethliacos appellant, ac de motu deque positu stellarum dicere posse, quæ futura sunt, profitentur, audivimus quondam Favorinum philo-

QVi sese Chaldæos] Cicero de Divinat. lib. 2. *Chaldæi non ex artis*, inquit, *sed ex generis vocabulo nominati, diuturna observatione siderum, scientiam putantur effecisse, ut prædici posset, quid cuique eventurum, & quo quisque fato natus esset.* Hi sunt, quos vulgo *Astrologos*, & *Indiciarios*, eorumque vanam professionem *Astrologiam* ἀποτελεσματικὴν, sive *Indiciariam* appellamus. Augustino lib. 4 cap. 1. 4. & 7. Confess. *Planetarii* dicuntur. Olim etiam vulgò, at malè *Mathematici* generali nimis & ipsis minime convenienti nomine, dicti. Noster supra lib. 1. cap. 9. *Vulgus autem, quos gentilitio vocabulo Chaldæos dicere oportet, Mathematicos dicit.* D. Augustinus lib. 2. de Doctrina Christ. cap. 21. *Qui Genethliaci propter dierum natalium considerationes, nunc autem vulgo Mathematici vocantur.* Quo nomine ut magis specioso & ipsi Chaldæi sese jactarunt, ut testatur Sext. Empiricus lib. 5. advers. Mathemat. ubi ait se isto libro scripturum non adversus Astronomiam, ἀλλὰ πρὸς γενεαλογίαν, ἣν σεμνοτέροις κοσμοῦντες ὀνόμασιν οἱ Χαλδαῖοι, Μαθηματικοὺς καὶ Ἀστρολόγους σφᾶς αὐτοὺς ἀναγορεύουσιν, *Sed adversus genealogiam, quam Chaldæi magnificis ornantes nominibus, seipsos Mathematicos appellant & Astrologos.* Hinc etiam in Cod. Theod. & Justinian. *Tit. de Maleficis & Mathematicis*; & Impp. *in l.* 5. ad omnem ambiguitatem vitandam *Chaldæos* & *Mathematicos* conjungunt, & omnem divinandi curiositatem ista lege perpe-

tuo

philosophum Romæ Græcè disserentem ³egregia atque illustri oratione. exercendine autem, anne ostentandi gratia ingenii, ³ an quòd ita serio judicatóque existimaret, non habeo

tuo silere jubent. Vocantur etiam *Babylonii* Julio Firmico lib. 2. Astron. cap. 3. unde & *numeri Babylonii* apud Horatium lib. 1. Od. 2. - *Nec Babylonios tentaris numeros.* Cæterum etsi Chaldæorum nomen plerumque male audiit, utpote quo homines divinandi ex astris artem profitentes designarētur, tamen inter ipsos Chaldæos etiam fuisse, qui hanc artem minime probarunt, sed ut vanam & suspectam haberent, luculenter testatur Strabo lib. 16. Geograph. ubi inquit: Ἀφώριστο δ' ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ κατοικία τοῖς ἐπιχωρίοις φιλοσόφοις, τοῖς Χαλδαίοις προσαγορευομένοις, οἳ περὶ ἀστρονομίαν εἰσὶ τὸ πλέον. προσποιοῦνται δέ τινες καὶ γενεθλιαλογεῖν, οὓς οὐ καταδέχονται οἱ ἕτεροι. Id est, *Constituta est habitatio peculiaris in Babylonia philosophis indigenis, plurimum astronomiam tractantibus qui Chaldæi appellantur. Sunt ex iis qui è natalibus hominum eventura iis vaticinari se profiteantur; sed à cæteris non probantur.* Ex quibus liquet Chaldæos ab ultima antiquitate Philosophiæ rerumque naturalium contemplationi deditos fuisse; præsertim singularem & præcipuam operam Astronomiæ seu corporum motuumque cœlestium observationi impendisse; eosque inter quosdam fuisse qui in Astrologicis prædictionibus totum studium ponerent; hos autem à cæteris improbatos fuisse.

2. *Egregia atque illustri oratione*] Merito egregia atque illustris hæc Favorini adversus Chaldæos oratio dicenda, ac nescio an in tota antiquitate similis reperiatur, ubi adeo succinctè, ac nervose, argumentorumque pondere futilissimæ hujus artis fundamenta evertantur. Quod etiam inter veteres fecit Cicero ex Panætio l. 2. De Divin. & Sextus Empiricus lib. 5. adversus Mathematicos. Recentiores varii quoque Astrologiam oppugnare & expugnare tentarunt. Præ cæteris eminent Hieronymus Savanorola in Opere eximio adversus divinatricem Astrologiam, J. Picus Mirandulanus libr. 12. Disputat. in Astrologiam, Alexander de Angelis lib. 5. advers. Astrologos, Sixtinus ab Hemminga in Astrologiâ refutatâ, Georg. Ragusejus lib. 1. De Divinatione, & tandem Eruditissimus & Philosophorum suæ ætatis nemini secundus P. Gassendus in Physic. lib. 6. Sect. 2. ubi de siderum effectibus agit. Nos ad sequentia Auctoris nostra verba, eorumque majorem elucidationem hincinde quædam delibabimus.

3. *An quod ita serio judicatoque existimaret*] Ego sane non dubito, quin Favorinus serio causam hanc peregerit, non autem exercendi ingenii, aut inanis ostentationis, vel gloriolæ captandæ gratia. Equidem & quamplurimos Philosophos ante ipsum apud Græcos Chaldæorum artem ut vanam mirifice contempsisse, vel ex hoc Ciceronis loco lib. 2. de Divinat. constat: *Eudoxus Platonis auditor in Astrologia* (Astronomiam quam nunc vocamus ubique in hisce Ciceronis verbis intellige. Olim enim Astrologiæ nomine etiam ipsa Astronomia vocata, quæ postea distingui cœpit) *judicio doctissimorum hominum facile princeps sic opinatur, id, quod scriptum reliquit, Chaldæis in prædictione & in notatione cujusque vitæ ex natali die minime esse credendum. Nominat etiam Panætius, qui unus è Stoicis Astrologorum Prædicta rejecit, Archelaum & Cassandrum, summos Astrologos illius ætatis, qua erat ipse, cum in cæteris*

habeo dicere. capita autem locorum argumentorumque quibus usus est, quod ejus meminisse potui, egressus ibi ex auditione properè annotavi. eaque fuerunt ad hanc fermè sententiam. 4 Disciplinam istam Chaldæorum tantæ vetustatis non esse, quantæ videri volunt: neque eos principes ejus auctoresque esse, quos ipsi ferant: sed id præstigiarum atque offuciarum genus commentos esse homines [5] ærus-catores,

teris. Astrologiæ partibus excellerent, hoc prædictionis genus non usos. Scylax Halycarnassens familiaris Panætii excellens in Astrologia, idemque in regenda sua civitate princeps, totum hoc Chaldaicum prædicendi genus repudiavit.

4. *Disciplinam istam Chaldæorum tantæ vetustatis non esse*] Vett. Edd. habent *tantæ venustatis*, quod & Nannius lib. 1. Miscell. cap. 7. explicat *tantæ auctoritatis*. Sed rectissimum est *tantæ vetustatis non est.* Jactarunt quippe Chaldæi ad expeditionem Alexandri in Asiam, elapsa esse annorum quadringenta & septuaginta duo millia, ex quo sidera observarunt, ut est apud Diodorum Siculum lib. 2. Unde Cicero Panætii auctoritatem secutus lib. 2. de Divinat. de Chaldæis: *Nam quod ajunt quadringenta & septuaginta millia annorum in periclitandis, experiundisque pueris, quicunque essent nati, Babylonios posuisse, fallunt. Si enim esset factitatum, non esset desitum: neminem autem habemus auctorum, qui aut fieri dicat, aut factum sciat.* Id autem Chaldæi fecisse videntur in æmulationem Ægyptiorum, qui quinquaginta annorum millia numerabant, ex quo siderum observationibus vacarent, & gloriabantur, Chaldæos sui esse coloniam, ut refert Diodorus Siculus lib. 1. Hoc autem Chaldæi pernegabant. Sed quam vana hæc fuerit jactatio, cætera ut omittam, vel ex eo constat, quod Simplicius in l. 2. de cœlo, comm. XLVI. scribit Chaldæos non plures annos edidisse Callistheni de vetustate gentis percontanti, quam mille nongentos & tres, ad usque Babylonem ab Alexandro captam. Quos annos si retro numeres, non multum ultra Abrahami Patriarchæ tempora, excurrent. Denique Hipparchus & Ptolemæus Astronomiæ principes, nullas veterum Observationes Siderum afferunt, quam quæ sub rege Nabuchodonosore apud Ægyptios, Assyriosve factæ fuerint. Quam vero etiam crassæ fuerint Chaldæorum veterum & Ægyptiorum de rebus cœlestibus observationes nemo nescit, qui mathematicorum libros salutaverit. Fuere enim antiqui isti solummodo studiosi cognoscendi motus tam Solis, quam Lunæ, ob prædictionem Eclipseôn; non item aliorum Planetarum motus; ut vel ex eo constat, quod vel Hipparchus nihil ex ipsis habuit, unde eorum motus redigeret in Tabulas; primusque Ptolemæus ex observationibus Hipparchi & suis confecit Tabulas. Atque hinc, cum ignorarent Planetarum loca in Zodiaco, manifestum est observari non potuisse, quis foret cujusque Planetæ in quovis Zodiaci loco effectus; Quod tamen ad placita eorum servanda fieri debuit. Verum de hisce uberius disserendi non est hic locus.

5. *Æruscatores*] Festus: *Æruscare, æra undique, id est pecunias colligere.* Apud Auctorem nostrum supra lib. 9. cap. 2. est *Æruscans*, pro eo qui stipem undique colligit. Dicitur & *Æsculator*, Græcis χαλκολόγος, ut est in Glossis Cyrilli: χαλκολόγος, *Nummularius, Æsculator.* Eædem Glossæ & *Æsculor* interpretantur χαλκολογῶ. Hoc facientes

catores, & cibum quæstumque ex mendaciis captantes: atque [6] quoniam viderent terrena quædam inter homines sita [7] cœlestium rerum sensu atque ductu moveri; quale est quod oceanus quasi lunę comes cum ea simul senescit adolescitque; hinc videlicet sibi argumentũ ad persuadendum paravisse, ut crederemus omnia rerum humanarum & parva & maxima, [8] tamquam stellis atq; sideribus evincta, duci & regi.

tes hic dicuntur *Æruscatores*, & id genus hominum optime hic describitur, cibum quæstumque ex mendaciis captare; utpote qui planorum instar hinc inde vagantes, prædicendique artem jactantes, perinde circa hominum fortunas, eventaque pronunciarent, indeque lucrum captarent, ac jam facit circumforaneum vileque genus hominum, quos vulgò Bohemos & Ægyptios vocant.

6. *Quoniam viderent terrena quædam inter homines sita cœlestium rerum sensu atque ductu moveri, &c.*] Hoc unum ex præcipuis argumentum est, quo Astrologi arti suæ fidem conciliare nituntur. Quoniam enim omnibus est in confesso Sidera non mera esse signa, sed causas quoque Physicas plurimorum effectuum. Solem nimirum esse causam lucis & caloris; accessuque & recessu suo inducere seriem ac vicissitudinem tempestatum anni; inservire procreationi plantarum & animalium; excitare vapores & exhalationes ex Terra, unde nubes, pluvia, ventus, aliaque id genus. Lunam plurimum posse in res humidas, ac in mare potissimum, quippe cujus fluxus & refluxus ad ejus motum sese contemperat. Eandem etiam implere & vacuare conchylia, ossaque animalium. Denique dari Influentias, quibus tam hæc duo, quam cætera Astra vires exserunt in hæc inferiora; cum enim Astra otiosa esse non valeant, & effectus sint, qui ad causas alias quam ad sidera revocari nequeant, ut Crises morborum & inæqualitates tempestatum, quæ nempe, cum aliunde Sol æquali sibi semper motu cursum suum peragere nobis videatur, eædem tamen singulis annis non eodem modo sese habeant, sed nunc calidiores, nunc humidiores, &c. Hæc inquam, licet omnibus fere in confesso sint, non tamen inde inferre licet, quemadmodum Astrologi faciunt, omnia rerum humanarum & parva & maxima, tanquam stellis & sideribus evincta, ut Auctor noster loquitur, duci atque regi. Nulla enim experientia vel ratione hæc, ut superiora, probari possunt. Non enim, ut experientiâ constat Solem tempestates varias inducere, implere Lunam conchylia, & quæ sunt hujusmodi alia; ita etiam experientiâ eâdem probari potest, simile quippiam de Zodiaci signis, gradibusque; De Saturno, Jove, Marte, cæterisque sideribus; cum ne minimus quidem effectus ex ulla observatione ostendi possit, qui ad unum signum sidusve potius quam ad aliud, aut ad aliam causam referri debeat. Neque ratio hic magis prodest, cum hæc experientia nitatur; experientia vero hic nulla sit, deducique ad summum possit, unumquodque sidus, cum sit lucidum, pro suæ lucis modulo lucere, calefacere, & si quid ex hujusmodi luce caloreque promanare possit.

7. *Cœlestium rerum sensu atque ductu*] Joseph. Scaliger ad Manilium legendum ait *censu*.

8. *Tanquam stellis atque sideribus evincta, duci & regi.*] Sane non mirum est, eos, qui primi ex divinatione lucrum quæsivêre, Cœlo Artem, quam venditabant, adscripsisse; cum nullum velamen

regi. esse autem nimis quàm ineptum absurdumque; ut, quoniam æstus oceani cum lunæ curriculo congruit, negotium quoque alicujus, quod ei forte de aquæ ductu cum rivalibus, aut de communi pariete cum vicino apud judicem est, ut exstimemus id negotium quasi habena quadam de cœlo vinctum gubernari. quod & si vi & ratione quapiam divina fieri potest; nequaquam id tamen censebat in tam brevi exiguoque vitæ spatio, quantovis hominis ingenio comprehendi posse & percipi; sed conjectari pauca quædam, verbo ipsius utar, 9 παχυμερέστερον 10 nullo scientiæ fundo concepta, sed fusa & vaga & arbitraria: qualis longinqua oculorũ acies est per intervalla media caligantium. tolli enim, quod maximè inter deos atque homines differt, si homines quoque res omneis pòst futuras prænoscerent. ipsam deinde siderum stellarumque observationem, quam esse

velamen apud credulum vulgus, animosque futurarum cognoscendarum rerum avidos obtendi possit speciosius, quam ea, quæ in hisce inferioribus fiant, ex planetarum varia discessione, conjunctione, oppositione contingere. Isti autem hinc cætera sua commenta fabricârunt.

9. Παχυμερέστερον] Id est, *crassius & pinguiori Minerva.*

10. *Nullo scientiæ fundo concepta, sed fusa, & vaga, & arbitraria*] Omnino ita est. Si quis enim tantummodo generalia ista fundamenta, ac veluti prima principia, quibus prædictiones Astrologicæ nituntur, enumerare velit, statim deprehendet non modo quam sint incerta, sed etiam quam futilia, atque omnia mera esse figmenta, utpote ex mero arbitrio & sorte, ac nulla, aut vanissima occasione excogitata. Quid enim aliud sunt, quæ Astrologi referunt de vi & efficacia imaginum cœlestium pro libitu fictarum? De distinctione Signorum non solum in Verna, Æstiva, Autumnalia, Hyemalia; item in Borealia & Australia; Ascendentia, & Descendentia; in Cardinalia, Media & Communia; in Conjuncta, Dispuncta, &c. sed & in Ignea, Terrea, Aëria, & Aquea, unde quatuor signorum decantatissimi Trigoni? Quid aliud sunt, quod alia signa fecere Humana, alia Ferina, alia Masculina & Divina, alia Fœminina & Nocturna? Rursus alia Fœcunda, alia Sterilia, alia Mediocria, alia fœlicium ingeniorum, alia stupidorum? Denique quod alia distinxere in Audientia & Videntia, alia in Formosa & Difformia; alia in Obesa & Macilenta; in Ruminantia & Non-ruminantia, & id genus nugarum reliqua? Nonne eodem redeunt, quæ de Planetarum inter se Aspectibus, ex iisque alios esse beneficos, alios maleficos referunt? item quæ de XII. domorum Dispositione, earumque inter se distinctione in Cardines, Succedentes, & Cadentes, &c.? Hæc simpliciter atque obiter enumerasse sufficit, ut quam futili & stramineo fundamento nitantur, facile quivis animadvertere possit.

esse originem scientiæ suæ prædicarent, haudquaquam putabat liquide consistere. nam si principes Chaldæi, qui in patentibus campis colebant, stellarum motus & vias & discessiones [11] & cœtus intuentes, quid ex iis efficeretur observaverunt; procedat, inquit, hæc sanè disciplina, sed sub ea modo inclinatione cœli, sub qua tunc Chaldæi fuerunt: non enim potest, inquit, ratio Chaldæorum observationis manere, [12] si quis eâ uti velit sub diversis cœli regionibus. nam quanta, inquit, partium circulorumque cœli ex devergentia & convexionibus mundi varietas sit, quis non videt? eædem igitur stellæ, per quas omnia divina humanaque [13] ferri, agi contendunt, [14] sicuti non usquequaque pruinas aut

11. *Et cœtus*] Intelligit Planetarum conjunctiones, quæ Græcis *συνόδοι* dicuntur; de quibus paulo post uberius dicendum.

12. *Si quis ea uti velit in diversis cœli regionibus.*] Verissimum hoc est; quod, etiamsi concedatur Chaldæos aut Ægyptios habuisse principia Astrologica certitudinis alicujus, ea tamen in cæteris regionibus usui esse non possint. Si qui enim apud horum Antœcos, Antipodasve habitaverint, plane opposita iis, quæ Chaldæi & Ægyptii de hac arte tradiderint, observanda erunt; sic ut tota illa machinatio penitus ruat. Similiter si qui ad Æquatorem, seu in medio Zonæ torridæ constiterint, eis omnia temperata & mixta ex eorum regulis accipienda erunt. Ita qui in minore majoreve recessu ab Æquatore, intermediis scilicet locis inter Æquatorem & Polos degerint, iis omnia debent variari; & ita paullatim immutari, ut vel contraria futura sint, vel prorsus nulla. Sic qui sub Polis vitam egerint, ubi nulla pars oriens, nulla est occidens; ubi Zodiaci & Fixarum idem semper est status; ubi Planetæ singuli per totam suam periodum, tantum semel oriuntur & occidunt; iis plane Chaldæorum Astrologia tota perit. Hinc omnino necessarium fit, Astrologiam omnem, si quæ sit, uniuscujusque loci specialem esse, nullam vero generalem. Ut proinde mirum hodiernos Astrologos in nostris etiam regionibus adeo remotis, & ferre ex decretis Chaldæorum judicia, & putare ea quæ hîc observantur, esse iis conformia, quæ illic observata fuerint. Quasi vero Chaldæi, apud quos tanta cœli clementia, quasi etiam Ægyptii, apud quos tam rarò pluit, observare ea potuerint, ex quibus nobis traderent præcepta prædicendi ex siderum positura pluvias, & totam hanc inconstantiam & perturbationem regionum nostrarum. Sed nihil horum minus, & præcepta ab iis tradita, ut ex modo dictis manifestum, ad nos aliasque ab iis remotas regiones pertinere nequeunt.

13. *Ferri, agi contendunt*] Vett. Edd. *fieri contendunt.* Unde quidam leg. *cieri contendunt.*

14. *Sicuti non usquequaque pruinas aut calores cient, &c.*] Id autem inde fit, quod actionis siderum conditio generalis & indifferens sit, nullatenus autem specialis determinataque ex se ad unum potius effectum, quam ad alium. Quod verò hîc potiùs, quàm ille effectus sequatur, id fit quasi ex accidenti, & ex

aut calores cient; sed mutant & variant, tempestatesque eodem in tempore alibi placidas, alibi violentas movent: cur non eventa quoque rerum ac negotiorum alia efficiunt in Chaldæis, alia in Gætulis, alia apud Danubium, alia apud Nilum? Per autem, inquit, inconsequens, ipsum quidem corpus & habitum tam profundi aëris sub alio atque alio cœli curvamine non eumdem manere; in hominũ autem negotiis stellas istas opinari idem semper ostendere, si eas ex quacumq; terra conspexeris. præterea mirabatur id cuiquam 15 pro percepto liquere, stellas istas, quas à Chaldæis & Babyloniis sive Ægyptiis observatas ferunt, (16 quas multi

& ex adjunctione concursuque specialis ac determinatæ causæ. Verbi gratia, Solus quidem effectus est, Terram generatim calefacere suis radiis; sed quod hic potius Ver quam Autumnus, Æstas quam Hyems vigeat, ipsa Terra suo situ & dispositione specialis est causa. Idque vel ex eo manifestum, quod eodem tempore citra ultraque Æquatorem tempestates oppositæ sint, cum tamen Sol semper idem maneat, eodemque modo calorem diffundat. Quod enim Sol, dum nobis est æstas, radios in nos mittat, & magis perpendiculares, & diuturniore tempore, causa est idem situs, quo erga ipsum sumus, ut tempore eodem Antœcis, Antipodibusque nostris, apud quos est Hyems, situs, quo ad eundem se habent, causa est, cur ipsis & magis obliquos & breviore tempore radios mittat. Cæterum enim ipse Sol suam constanter pergit viam, & ex accidenti ipsi est, quod tempore eodem, dum nos calemus, illi frigeant, dum nos frigemus, illi caleant. Quod etiam locum habet in variatione earundem Tempestatum eadem in Regione contingentium, quæ adhuc minus Solem, ut causam specialem agnoscit. Dum enim media Hyeme, dies aliquot sæpe intercedunt ejusce teporis, quo glacies nivesque solvantur; media etiam Æstate intercedunt aliquot ejusce algoris, quo diploides, ut per Hyemem, assumendæ sint, in causa profecto Sol esse non potest, per quem unicum, & Terræ etiam situ adhibito, si res constaret, calor sensim unoque tenore à Bruma in Solstitium incresceret; ac sensim unoque tenore decresceret à Solstitio in Brumam. Causa igitur hujus varietatis non ex Sole petenda est, sed ex speciali dispositione, qua se per illos dies specialis illa Regio habet, in qua fieri extra ordinem calorem, frigusve contingit.

15. *Pro percepto liquere*] Sic omnino legendum. Vulgo non bene *pro præcepto liquere*. Idque ex Cicerone de Fato manifestum, ubi inquit: *Etenim si divinatio, quibusnam à perceptis artis proficiscitur? Percepta appello, quæ dicuntur Græce θεωρήματα. Non enim credo nullo percepto aut cæteros artifices versari in suo munere, aut eos qui Divinatione utuntur futura prædicere. Sunt igitur Astrologorum percepta hujusmodi, &c.* Percepta igitur sunt observata, notata, spectata præcepta, & addidit Cicero vocabulum Græcum, Mathematicis usurpatum, ad ambiguitatem vitandam; cum alioquin voce *percepti* etiam pro quavis comprehensione & perceptione utatur. *Pro percepto* igitur *liquere* est pro spectato, certo, & de quo dubitari non debeat, habere.

 16. *Quas*

16. *Quas multi erraticas, Nigidius errones vocat*] Et Græca voce, licet etiam Latina civitate donata, *Planetas.* Septem autem antiquitus tantum cognitos, nemo est qui ignorat. Hos Veteres Astrologi in tres sectas, Chaldaicam nimirum, Ægyptiacam & Græcam divisi pro Diis colebant; & inde originem traxit, quicquid viriũ in rebus humanis regundis iis adscripserint. Ut autem viderentur nunc hunc nunc aliũ effectum habere, pro varia scilicet eorum positura, ideo & variæ ad libidinem, & absque ullo in rerum natura fundamento Dignitates excogitatæ, & Planetis attributæ, Astrologis vero vocatæ, Domus, Exaltatio, Triplicitas, Terminus, Facies. Et Domum quidem appellant locum naturæ cujuscunq; planetæ maxime congruentem, ubi scilicet planeta majorem vim ac potestatem exercet. Ex duodecim vero domibus Soli & Lunæ singulis unam tantũmodo domum, sive Zodiaci signum, Soli scilicet Leonem, Lunę vero Cancrũ assignarunt. Ex reliquis autem quinque Planetis, ut decem domuũ numerus apte distribueretur, unicuiq; binas concessēre. Hinc ex Astrologorum Doctrina, ut in propriis domibus Planetæ maximam vim habere, ita in Signis oppositis vehementer debilitari, damnumque maximum pati dicuntur, ut Sol in Aquario, Luna in Capricorno, & ita de reliquis. Secundam dignitatem vocant Altitudinem sive exaltationem; qua dum planeta præditus est, quasi quodammodo exultat, cum reperiatur in signo, ad propriam vim exercendam idoneo; tuncque in aëre cæterisque rebus manifestas mutationes facit atque producit. Sic Solis exaltationem esse dicunt in Ariete, Lunæ in Tauro, Saturni in Libra, Jovis in Cancro, Martis in Capricorno, Veneris in Piscibus, Mercurii in Virgine; idque iis rationibus fulcire conantur, quas apud ipsos si tanti aliquis faciat, videre poterit. Triplicitas autem, quam tertiam dignitatem, & trigonum etiam dicunt, est trium signorum copulatio trino aspectu sese aspicientium: in quibus unum est mobile, alterum fixum, reliquum commune. Hinc trigoni ignei, aërii, aquei & terrei apud eos inventio. Termini, seu fines planetarum ex eorum sententia, sunt certi gradus signorum, in quibus planetæ dignitatem quandam, & quasi prærogativam habere dicuntur. Sic exemplo Ægyptiorum, major pars Astrologorum Signi Arietis gradum VI. Jovi adscribunt, Veneri XII. Mercurio XX. Marti XXV. Saturno XXX. atque ita in reliquis signis. Facies, quæ ultima Planetarum dignitas, dicta, quod, cum signum quodlibet triginta gradibus constet, illud in tres partes præcipuas diviserint, quas decanos, seu facies appellarunt, eisdemque distinctos dominos præfecerunt. Primi igitur decem gradus Arietis tribuuntur Marti, sequentes decem Soli, decem postremi Veneri: decem primi Tauri Mercurio, & sic consequenter. Jam de Planetarum Aspectibus quæ non fingunt? quorum alios beneficos, alios maxime maleficos volunt esse; cum revera Planetarum aspectus nihil aliud sint, quam eorundem radiationes aut ad se ipsos, aut ad aliquas cœli partes, nihil boni, nihil mali portendentes. Quæ enim ratio, quod Conjunctionem planetarum fingant natura sua indifferentem, & modo bonam, modo malam esse, prout scilicet planetæ modo boni, modo mali sint, qui conjunguntur; utcunque autem se habeat, esse omnium radiationum robustissimam? Quare Sextilem aspectum fingunt imperfectæ amicitiæ, ac vires valde debiles habere? Quare Quadratum aspectum mediocriter malum, & ita mediocrem agendi vim habere? Trinum vero optimum esse Aspectum, atque perfectæ amicitiæ, æqualis autem potentiæ cum quadrato? Oppositionem denique maxime noxiam radiationem, hoc est, inimicitiæ perfectæ, atque post conjunctionem omnium validissimam? Hæc omnia, quæ ex multis similibus nugis breviter tantum recensen-

censenda duximus, nemo sanus ullum fundamentum in rerum natura, rectâque ratione habere unquam dixerit, sed mera esse figmenta, pro lubitu & Astrologorum mero arbitrio excogitata, plebisque fallendæ & hominum futura noscendi avidorum, gratia assumpta; ut, dum nihil revera prædicere valeant, verba saltem hominibus ipsos consulentibus dent, & mira dixisse videantur, cum meris ambagibus & tortuoso verborum flexamine nihil nisi nugas effutiant.

Nec majoris momenti sũt, quæ Astrologi de Effectibus Cometarum in hisce inferioribus in medium proferunt: quos alii ut causas, alii tantum ut signa & Indices malorum in terris contingentium considerant. Quasi annorum sterilitates, pestes, bellorum clades, Regnorum eversiones, Principum mortes, &c. Cometarum apparitione vel indicarentur, vel etiam efficerentur. Sic quidem Manilius lib. I. Astronom.

Quin & bella canunt ignes, subitosque tumultus
Et clandestinis surgentia fraudibus arma,
Civiles etiam motus cognataque bella, &c.

Unde & illud Claudiani nullius non in ore:

Et nunquam cælo spectatum impune Cometam.

Et Lucani:

- - - crinemque timendi
Sideris, & terris mutantem regna Cometen.

Et id genus similia. Hæc quidem satis speciose ita pretenderentur, si hujusmodi mala nunquam contingerent nisi cometis præeuntibus; nunc vero, sive cometæ præcesserint, sive non, hæc omnia eodem modo se habent, & semper alicubi terrarum aut anni steriles sunt, vel pestis grassatur, aut bella geruntur, aut Regna evertuntur, Principes quovis tempore moriuntur; sic ut non magis hujusmodi in Cometas quando apparuerint, referenda sint, quam vel ad Solem vel ad Lunam singulis diebus nobis orientes & occidentes. Et mirum, adhuc hodie in tanta bonarum literarum & scientiarum luce, homines, qui etiam supra vulgus sapere sibi videntur, reperiri, qui hujusmodi nugis & quisquiliis capiuntur, aliisque, præsertim rudi plebeculæ omnibus viribus & quovis modo persuadere conantur. Sane istud in vulgo, quod ad Cometarum apparitiones, præjudiciis istis, quod scilicet mala portendant, imbuto, stupere assolet, non ita mirandum; sed dolendum magis & deplorandum, superstitionem hanc in animis eorum foveri ab istis etiam, à quibus potius radicitus evelli deberet. Quod & non semel vidimus & audivimus, cum nuperrimi duo isti Cometæ sibi invicem nõ longo intervallo succedentes, in hominum conspectum venirent: quorum alter anno superiori circa finem mensis Novembris, aut initium Decembr. primum apparuit, & usq; ad finem Februarii hujus anni CIↃIↃCLXV. ab oculis Telescopio melioris notæ instructis conspici potuit; alter vero paullò pòst mense Aprili horis matutinis ante Solis exortum tandiu visus, donec sub radiis solaribus, ad quem motu proprio tendebat, evanesceret. Et sunt, qui Disquisitiones, ut appellant, Philosophicas de Cometis edidêre, & subnectunt Prognosticum Astrologicum generale, ubi primum Cometam Saturnium fuisse supponunt, atque exinde ingens aliquod malum, puta bellum aut pestem prænunciari; quia vero cauda ejus ad breve tempus non visa, malum etiam ad breve tempus cessaturum prænotari, donec resumptis viribus redintegretur. Quia item cauda iterum apparens admodum brevis fuit, & obscurior atque paulatim deficiens, hinc sequens malum obortum non adeo magnum fore, & paulatim assopitum iri spem dari; & id genus similia, quæ ipsi longius diducunt, nobis vero maximo tædio non repetenda. Istud autem non omittendum, quod apparitione illius Cometæ, qui mense Aprili conspectus

fuit, dicant confirmari omnia ista mala, quæ priori apparitione præsagita fuerint, eademque non tantum certo, verum etiam cito eventura novo hoc cœlesti spectaculo denunciari, ac iram Dei non extinctam sed accensam magis, & peccatis nostris inflammatam esse. Scilicet homines isti Deo ter optimo Maximo à consiliis fuêre, ipsisque revelatum, quid hic vel ille Cometa designet. Mirum autem ipsis non similiter revelatum, Cometam hunc alium omnino fuisse à priori illo, qui mense Decembri & sequentibus illuxit; cum ipsi sibi haud absque ratione arbitrari videantur, hunc Cometam eundem esse cum præcedenti; ex itineris scilicet ipsius ductu; quasi hic Cometa in eodem circulo magno viam suam persequutus fuisset, quem primus inierat. Qui sane stupendus, ac puerilis est error, & minime ferendus in homine, qui, ut sibi videtur, Astronomiæ gnarus, & tribus diebus, 10. scilicet, 11. & 13. Aprilis ejus observationi invigilârit. Cum Cometa hic omnino contrariam viam à præcedenti instituerit; quippe cujus motus proprius fuerit secundum seriem signorum ab Occidente in Orientem, primi vero motus ab Oriente in Occidentem contra signorum seriem. Ex eo autem magis adhuc manifestum, quã aptus fuerit hic homo observationibus faciendis, cum Cometa hic à die 10. April. ad d. 13. ad minimum 13. gradibus in Orientem versus Solem interim promotus fuerit, unde & tandem Heliacè occiderit. Ipse autem existimarit contrario motu versus Occidentem eundem iter instituisse. Hinc omnino funditus ruunt, & pro nugis habenda, quæcunque ille in medium adferat, & quasi ex tripode dictet, quare scilicet tamdiu Cometa occultatus, & ab oculis nostris subreptus fuerit, ac tandem denuo in conspectum nostrum redierit. Sed hæc missa faciamus.

Est autem & aliud genus hominum, qui quidem ullas Astrologorum prædictiones de Cometis nullatenus admittere volunt, sed & pariter adversus eos, qui Cometas nihil omnino prænunciare dicunt, declamando pulmones exercent; ipsi vero novum prognosticandi genus, quod *prognosticum Theologicum* appellant, invenêre. Hoc vero in eo consistit. Non ausint quidem affirmare, Cometas hanc, vel illam calamitatem in specie huic, vel illi singulari regioni, vel homini, &c. minari, sed tamen contendunt eos in genere gravia quædam mala hominibus denunciare; hominesque ex apparitione & visu eorum magis debere ad pietatem & timorem Dei, judiciorumque ipsius excitari. Verum enim vero, non majori fundamento isti nituntur, quam priores illi, quos ipsimet rejiciunt. Unde enim ipsis constat, Cometas in genere graves quasdam calamitates in hisce inferioribus prænunciare? Experientiam clamant, & varia exempla congerunt, quæ hinc inde post Cometarum apparitiones contigêre. Quasi vero post Cometas in rebus humanis aliquid novi acciderit, cujus simile non etiam visum fuisset, licet nulli Cometæ præluxerint? Potestne ulla ratio à sanâ mente excogitari, quare, exempli gratiâ, bellum, quod alicubi terrarum post Cometæ apparitionem exoriatur, potius in Cometam, ut ejus præsagium & indicium, referendum, quam in quamvis aliam rem? Quid enim Cometæ cum rebus humanis, quæ modo bene, modo male se habent, sive Cometa præfuerit, sive abfuerit? ipse interim, cum apparet, viam suam persequitur, donec iterum ex hominum oculis elabatur; res vero humanæ nihilo secius inde se habent. An non pro superstitioso, ne dicam stulto habendus foret, qui pestem, quæ modo Londini in Angliâ grassatur, in Cometarum apparitionem referre vellet, cum ante annum in hisce oris non minorem stragem exercuerit, etiamsi nullus Cometa visus fuerit? Sed dicunt, se nihil in specie determinare, verum Cometas tantum esse signa gravium calamitatum in genere; neque statuere nullum in

multi *erraticas*, Nigidius *errones* vocat) non esse plures quam volgo dicerentur. posse enim fieri existimabat,
17 ut & alii quidam planetes pari potestate essent, sine quibus recta atque perpetua observatio perfici non quiret; neque tamen cernere homines possint, propter exsuperantiam vel splendoris vel altitudinis. Nam & quædam, inquit, side-

in hoc mundo grave aut publicum malum evenire, quod ante per Cometas non denunciaretur, sed tantum nullum, aut fere nullum Cometam apparere, qui gravium & publicarum calamitatum præambulum & nuncium non præstet. Sed omnino hoc superstitiosum est, Cometas apparentes considerare ut signa futurarum calamitatum, cum quovis tempore & nunquam non hujusmodi calamitates alicubi terrarum contingant. Quare denique potius Cometa calamitatum publicarum index erit, quam vel Sol aut Luna, omnes omnino publicas calamitates antecedentes & subsequentes? Numquid quod Sol & Luna quotidie appareant, Cometæ vero raro videantur, ideo ad horum apparitionem ut spectaculum insolitum vulgus magis stupere solet, & si quæ publica mala postea accidant, in Cometas, ut horum signa & indicia, referre? Nolle, nec posse dicere hanc vel illam Calamitatem à Cometis præsignificari, & tamen totis viribus contendere eos publicarum Calamitatum esse nuncios, istud utique merum subterfugium est, & hominis duræ cervicis indicium, quique quovis modo conceptas semel à se opiniones etiam apud alios prævalere velit. Nisi forsan ipsis propositum, terrorem panicum plebeiorum animis magis magisq; sub specioso pietatis excitandæ prætextu incutere; cum tamen superstitio potius appellanda sit. Vera sane pietas hisce fomentis adminiculisque, &, ut mitissime dicam, piis hujusmodi fraudibus non eget. Caveant autem imposterum ne statim pro Epicureis, Sadducæis, Libertinis, & id genus odiosis nominibus traducant viros & solidiori doctrina, & moribus, addo & vitæ integritate, longe ipsis præstantiores, & quibus merito suspecta sunt, quæcunq; de Cometarum prognosticationibus in medium adferuntur. Verum istud hujusmodi hominibus in more positum est, ut, dum rationibus destituuntur, ad convicia, quasi ad sacram anchoram, confugiant, iisque cæteros, qui fanaticis ipsorum placitis subscribere & obsequi nolint, mox apud plebem proscindant, & virulentis denominationibus aggravent. Cum autem pietatis prætextu commenta sua velare norint, facilè rudi plebeculæ ultra nasum vix sapienti, & in externis hærenti imponere possunt. Quod vero multa etiam testimonia Auctorum congerant, eaque pro universali populorum & sapientum consensu circa Cometarũ prognosticationem venditent, eo sane causam suam haud multo apud cordatos meliorem reddunt. Nemo enim inter eos est, qui ignorat veterem hunc & late sparsum esse errorem, ideoque ex hominum animis potius eximendum, quam ulterius propagandum censent. Hanc Digressiunculam de Cometis nihil adversi in rebus humanis denuntiantibus, sub calamo nobis ex occasione verborum Auctoris nostri natam, candidus lector æqui bonique consulat, rogamus. dum quæ de Cometarum natura & generatione, quæ materia admodum abstrusa & intricata, varieq; à variis discussa est, nostra sit sententia, cõmodiori loco reservemus.

17. *Vt & alii quidam planetes essent*] Quod nostris temporibus omnino ita

sidera è quibusdam terris conspiciuntur, earumque terrarum hominibus nota sunt: [18] sed eadem ipsa ex alia omni terra non videntur, & sunt aliis omnino [19] ignotissima; [20] atque, ut demus, inquit, & has tantummodò stellas, & ex una parte terræ observari debuisse: quæ tandem finis observationis istius fuit, & quæ tempora satis esse visa sunt ad percipiendum, quid præmonstraret [21] aut cœtus stellarum

repertum. Præter septem enim Planetas antiquis cognitos, alii etiam per Tubum opticum detecti. Sic Galilæus primum animadvertit quatuor planetas, qui certis temporibus periodum suam circa Jovem absolvunt; unde & Jovis Satellites dicti, à Galilæo vero Sidera Medicea appellata. Sic postea à Nobiliss. Hugenio planeta quidam prope Saturnum detectus, quique instar Lunæ sedecim dierum spacio Saturnum circumiret, Periodumque absolveret. Ita ut hodie duodecim numero planetæ computentur. Idem Hugenius & Saturnū annulo circumvinctum esse primus egregio suo Telescopio pervidit. Quis vero Astrologorum, cum cæteris planetis tantos effectus in hisce inferioribus adscribant, asserere ausit hosce noviter detectos planetas omnino otiosos fuisse, antequam detegerentur? nec eorum planetarum, circa quos volvuntur, viribus aut obfuisse, aut etiam opem tulisse, variasque in eorum operationibus mutationes induxisse, pro majori scilicet, vel minori ad eos accessu, vel ab eis discessu. Sed ea de re nemo Veterum unquam cogitavit. Unde & J.B Morinus, qui Veterum Chaldæorum & Ægyptiorum Astrologiam falsitatis & vanitatis plenam fuisse convincere conatur, ut scilicet Novam suam, quam Astrologiam Gallicam vocat, melioribus fulcimentis subnixam & stabilitam esse persuadere possit, quædam etiam de viribus & effectibus quatuor Jovis Satellitum adjicere voluit. Ait enim necesse esse Jovis influentias aliquomodo variari pro vario scilicet horum Satellitum circa eum situ. De Lunulâ vero circa Saturnum ipsi similiter silendum fuit, utpote quam ignoraret in rerum natura esse. Alias haud dubie quædam etiam commenta de ea effutiisset. Sed quam stramineis fulcris, hæc quoque Nova Morini Astrologia sustentetur, vel ex iis cuivis patere potest, quæ Gassendus refert, Morinum post diuturnum, sollicitum, affectatumque examen Natalitii Thematis de morbis morteque Gassendi secure atque impudenter pronunciasse; quæ omnia contrario modo evenêre. Liquet id denique ex Epistolâ Petri Maridati Senatorii Ordinis Viri ad Gassendum, à quô etiam publicata; ubi Morini deliria, & hallucinationes Astrologicæ circa Nativitatem ipsius Maridati salse deridentur, & merito exploduntur.

18. *Sed eadem ipsa ex alia omnino terra non videntur*] Sic sidera circa polum Antarcticum nobis inconspicua sunt, quemadmodum & degentibus tot gradibus ultra Æquatorem versus Austrum, sidera circa polum nostrum conspici nequeant.

19. *Ignotissima*] Sic Ed. Vett. Steph. vero *ignarissima*.

20. *Atque, ut demus*] Sic optime Stephanus emendavit, cum legeretur *atque videmus*. in quibusdam etiam *atque ut videmus*. Quorum neutrum sententiæ congruit.

21. *Aut cœtus stellarum, aut circumitus, aut transitus*] Hoc est, quod Græcis diceretur τῶν ἀστέρων σύνοδοι, ἢ περιο-

rum, aut circumitus, aut transitus; nam si isto modo cœpta fieri observatio est, [22] ut animadverteretur quo habitu, quaque forma, quaque positura stellarum aliquis nasceretur: tum deinceps ab ineunte vita, fortuna ejus, & mores, & ingenium, & circumstantia rerum negotiorumque, & ad postremum finis etiam vitæ [23] exspectaretur; eaque omnia, ut usu venerant, litteris mandarentur; ac postea longis temporibus, [24] quum ipsę illę eodem in loco, eodemq; habitu forent, eadem cæteris quoque eventura existimarentur, qui

ἔφοδοι, ἢ ἐπεμβάσεις. Per stellarum enim cœtus, conjunctiones planetarum intelliguntur; per circumitus, eorum revolutiones, uti per transitus eorum à se invicem prætergressiones; quando scilicet planeta post conjunctionem cum alio planeta, vel stella, ab eo demum secedit.

22. *Vt animadverteretur, quo habitu, quaque forma, &c.*] Ad loci hujus illustrationem faciunt, quæ habet Sextus Empiricus circa finem lib. 5. adversus Mathemat. Ait enim, cum Chaldæi dicant humanæ vitæ differentias se observasse ex stellarum inter se habitudinibus, ex eo sequi, quod si firma & stabilis futura sit prædictio, oporteat eandem stellarum inter se habitudinem non semel observasse in vita alicujus, sed in secundi iterum, & in tertii, tertio: ut ex eo quod in omnibus pares sint eventorum & effectorum exitus discatur, quod, cum stellæ iterum acceperint hanc figurarum conformationem, hoc sit omnino eventurum. Quoniam autem eadem astrorum figuræ conformatio post longa demum, ut ipsimet Chaldæi ajunt, tempora cernatur, nempe post novies mille nongentos & septuaginta & septem annos, magni anni facta restitutione, hinc manifestum, tam multis seculis non pervenisse hominum observationem ad unius hominis ortum; atque eo magis, quod non semel, sed sæpe, mundi interitus, ut quidam ex illis dixerunt, cum intercipiat, aut terræ sigillatim & per partes mutatio penitus aboleat continuationem historicæ traditionis. Hæc ex Sexti Empirici mente, quæ cum illis Favorini verbis, mox sequentibus, congruunt, nempe innumerabilem illum annorum numerum in causa esse, *ut neque ullus observationis tenor, neque memoriæ ulla effigies litterarum tanto ævo potuerint edurare.*

23. *Exspectaretur*] Cod. Torn. & Vet. Ed. *spectaretur.*

24. *Cum ipsa illæ eodem in loco eodemque habitu forent, &c.*] Vulgatus quidem error veterum Astrologorum fuit, quod existimarint fore aliquando, ut ad eadem loca ita omnia sidera restituantur, ut similis omnino cœli dispositio, & cœlestium omnium inter se positus habitudoque inveniatur, atque olim etiam fuerit; unde putarint illud eventurum, ut sint etiam res eædem apud nos, quæ olim fuerint. Sed omnino impossibile est, ut eadem unquam cœli & siderum redeat positio, quæ aliàs fuerit, tam ob motum Fixarum in ortum specialem, quam ob singulares multiplicesque, qui Planetis competunt. Unde manifestum, quod observata semel aëris mutatio in quapiam siderum positura, nunquam observari iterato potuerit in simili positurâ. Vanum itaque est, quod Astrologi jactent placita sua constituta esse ex diuturna & sæpius repetita observatione.

qui eodem illo tempore nati fuissent; si isto, inquit, modo observari cœptum est, & ex ea observatione composita quædam disciplina est; nullo id pacto potest procedere. dicant enim [25] quot tandem annis, vel potius quot sæculis orbis hic observationis perfici quiverit. [26] constare quidem inter astrologos dicebat, stellas ipsas quas *erraticas* dicerent, quæ esse omnium rerum fatales viderentur, infinito prope & innumerabili numero annorum ad eumdem locum, [27] quum eodem habitu simul omnes profectæ sunt, regredi; ut neque ullus observationis tenor, neque memoriæ ulla effigies litterarum tanto ævo potuerint edurare. atque illud etiam cuimodi esset considerandum putabat; quòd aliud stellarum agmen foret, [28] quo primum tempore con-

25. *Quot tandem annis vel potius quot sæculis*] Verissimum enim est eandem cœli constitutionem ne bis quidem redire etiam post sæcula, non tantum centum, non mille, sed prorsus innumerabilia; imo, ut modo diximus, impossibile esse, ut id unquam imposterum contingat. Nullum itaque Chaldæorum decretum, quod tamen fieri debuerit si placitis eorum standum, ex pluribus consimilibusque experimentis constitui potuerit; cum ipsis non licuerit idem simileve experimentum ne bis quidem peragere.

26. *Constare quidem*] Cod. Tornæs. & Vett. *constare quippe*.

27. *Quum eodem habitu simul omnes profectæ sunt, regredi*] Vett. Codd. *Cum eodem hab. s. o. unde prof. sunt, regredi.*

28. *Quo primum tempore conciperetur homo*] Hoc ideò dicit, quod sint Astrologi, quos inter Princeps eorum Ptolemæus lib. III. Apotelesmat. qui in horoscopo constituendo, quod Chaldaicæ artis principium & fundamentum est, plus etiam conceptui, quam genituræ tribuant. Quam autem vanum hoc sit, liquet ex Sexto Empirico lib. 5. adversf. Mathem. ubi ait, Ortum eorum qui cadunt sub considerationem, aut sumi debere ab ipso initio, aut à dejectione seminis & conceptione, aut à partu. A seminis verò dejectione & conceptione id nequaquam fieri posse, cum ejus tempus exacte comprehendi non possit. Neque enim possumus dicere, an simul cum dejectione seminis facta fuerit conceptio, nec ne. Potest enim hoc fieri vel statim, vel post aliquod tempus. Qui verò ignorant quanto tempore hoc fiat, nunquam perfectè comprehendere possunt conceptum. Nam cum semen quidem aliquando rectà jaciatur, & in ipsos locos matricis incurrat, aliquando verò sparsim incidat, & in ipsâ matrice non possit in unum locum cogi; ideo ignoratur quando fiat primum, quando secundum: & quantum temporis consumatur in illâ conceptione, & quantum in hâc. Ea autem si ignorentur, periit etiam accurata & exacta comprehensio conceptionis. Præterea sicut in reliquis partibus corporis in partium operationibus differunt inter se mulieres, ita etiam verosimile est eas differre in operatione uteri: utpote quod aliæ quidem citius, aliæ verò tardius

re conciperetur homo in utero matris, aliud postea quum in decem mensibus proximis 29 in lucem ederetur. quærebatque, quî conveniret diversam super eodem fieri demonstrationem: si, ut ipsi putarent, alius atq; alius earumdem stellarum situs atque ductus alias atque alias fortunas daret. sed & nuptiarum tempore, ex quibus liberi quærerentur, atque ipso etiam illo maris atque feminæ coitu, jam decla-

dius concipiant. Neque verò à ratione alienum est, quod mulieres sibi ipsis comparatæ nunc quidem videantur facilius, nunc verò difficilius, aut non omninò concipere. Hoc autem cum ita se habeat, plane fieri non potest, ut accuratè exacteque dicatur, quando semen dejectum sit retentum; ut ex eo tempore ortus horoscopum constituant Chaldæi. Sed nec dici potest, quod tempus conceptus comprehendi possit per aliqua signa: ut ex eo, quod post coitum exsiccati sint sinus mulie-bres: obstructum autem fortè fuerit os matricis, cessaveritque menstrua purgatio, ac pica advenerit. Nam primum quidem hæc quoque omnia signa communiter accidunt iis, quæ non conceperunt. Deinde etiamsi non accidant communiter, ea demum conceptum significant post aliquot dies elapsos, non autem plenè & proximum, & qui situs est in ipsius horæ puncto. Ad dignoscendum verò vitæ discrimen opus habent Chaldæi, non tempore quod in aliqua extendatur latitudine, sed quod planè sit in ipso articulo. Ex his perspicuum est, fieri non posse, ut ex conceptu constituatur horoscopus.

29. *In lucem ederetur.*] Inprimis Astrologorum filii fata, omina, seu quicquid in vita eventurum est, pendere volunt ab eo momento, quo infans in lucem editur. Nempe contendunt Sidera ac septem præsertim Planetas, ubicumque sint eo temporis puncto, quo quis nascitur; ita in ipsum agere, conferreque in unum radios, ut necessitatem ipsi imprimant tantum & non amplius, nec minus, vivendi; moriendi hoc genere mortis; conjugem ducendi tali tempore; naufragium certo die faciendi; certo alio excipiendi vulneris; isto ineundi carcerem; illo cadendi à lite, alio incidendi in morbum; atque ita de cæteris, quæ innumera accidunt in vita. Quis verò mortalium sana mente concipere potest, quomodo à septem illis Astris fiat impressio adeo multiplex, adeo singularis, adeo certa? præsertim cum eodem momento & quolibet alio, infantes innumeri ubique Terrarum nascantur. Quasi scilicet Planetæ sic agere possent in singulos, ut ex innumeris quæ in vita accidere possunt, omnia illis eventura, pari distinctione, præcisione, certitudineque definirent. Adde quod hæc omnia peragi, destinarique debeant unico temporis momento, & tam in fœtum morbidum quam in sanum, si eodem tempore, eademque in urbe edantur in lucem; idque sive planetæ fuerint supra horizontem, sive infra. Ideo & Astrologi ad Thema Cœleste erigendum requirunt ipsum temporis momentum, quo infans editur in lucem. Quam autem difficile sit designare momentum, quo quis primum nascitur vel inde constat, quod nemo unquam nisi cum morâ & successione partium in lucem editus sit. Alio enim momento caput, alio cor aut jecur, alio denique pedes nascuntur. Ut si ad unum horum attendatur, alterum necesse sit vel sua fata nondum habere, vel etiam jam præterlapsa esse. At non solum

declarari oportere dicebat, certo quodam & necessario stellarum ordine, quales qualique fortuna homines gignerentur: ac multo etiam antè, quàm pater ipse atque mater nascerentur, ex eorũ genitura debuisse jam tunc prospici, quinam olim futuri essent, quos ii creaturi forent; & suprà longè atque longè per infinitum: ut, si disciplina ista fundamento aliquo veritatis nixa est, centesimo usque abhinc sæculo, vel magis primo cœli atque mundi exordio, atque inde jam deinceps, continua significatione, quotiens generis auctores ejusdem homines nascerentur, stellæ istæ præmonstrare debuerint, qualis qualique fato futurus sit, quisquis hodie natus est. Quo autem, inquit, pacto credi potest, uniuscujusque stellarum formæ & positionis sortem atque fortunam uni omnino homini certam destinatamque esse: 30 eamque formam, post longissima sæculorum spatia, restitui, si vitæ fortunarumq; ejusdem hominis judi-

lum ipsum momentum, verum etiam ipsa hora qua quis nascitur vix exactè scitur: vulgaribus enim horologiis in his non fidendum, cum sæpissimè fallant; Sed & Solaria & hydraulica à Ptolemæo Quadripar. lib. III. cap. 2. improbantur, qui & ideo censet tempus non posse exactè nisi Astrolabio explorari: verum & in Astrolabii usu non una fallacia committi potest; ut omittam, quod ex mille nativitatibus, de quibus Astrologi pronunciant, ne quidem unica detur, cujus tempore observator adstiterit, qui Astrolabio horam captarit. Quam crassus autem fuerit modus, quo Chaldæi observationes suas instituere solerent, videre est apud Sextum Empiricum lib. V. advers. Mathem. cum inquit: *Noctu sedebat Chaldæus in sublimi quodam montis vertice, in stellas intendens; alius parturienti assidebat, donec peperisset; ac statim partu edito, alteri id significabat disci beneficio; is verò audiens observabat signum, quod tum oriebatur; interdiu autem attendebat ad motus Solis.* &c. Ubi in sequentibus Empiricus demonstrat quam fallax & incerta fuerit hæc observandi ratio. Sic ut ex hisce, quamvis brevissime diductis, cuivis facile constare possit, Astrologos non magis exactam & exquisitam cognitionem adipisci posse de temporis puncto, quo infans in lucem editus sit, quam quo momento in utero materno conceptus fuerit. Atque adeo liquet quam fallacissimis principiis ipsimet artem suam superstruxerint; unde & meritò Favorinus paullò infra, *peto* inquit, *respondeant, cursum illum temporis transvolantis, qui vix cogitatione animi comprehendi potest, quonam pacto aut consulto assequi queant, aut ipsi perspicere & deprehendere? cum in tam præcipiti dierum noctiumque vertigine minima momenta ingentes dicant facere mutationes.*

30. *Eamqueformam*] Scaliger legit *eamqueformaturam.*

31. *In-*

31 judicia, in tam brevibus intervallis, per ſingulos majorum ejus gradus, perque infinitum ſucceſſionum ordinem, tam ſæpe ac tam multipliciter eadem ipſa non eâdem ſtellarum facie denotantur? quod ſi id fieri poteſt: eaque diverſitas atque varietas admittitur per omnis antiquitatis gradus, ad ſignificanda eorum hominum, qui poſt naſcentur, exordia: imparilitas hæc turbat obſervationem, omniſque ratio diſciplinæ confunditur. jam verò id minimè ferendum cenſebat, quod non modò caſus eventaque quæ evenirent extrinſecus, ſed conſilia quoque hominum ipſa & arbitria, & varias voluntates appetitioneſque & declinationes, & fortuitos repentinoſque in leviſſimis rebus animorum impetus receſſiuſque, moveri agitarique deſuper è cœlo putarent: tanquam quod fortè ire in balneas volueris, ac deinde nolueris, atque id rurſum volueris, non ex aliqua diſpari variaque animi agitatione, ſed neceſſaria quadam errantium ſiderum reciprocatione contigerit: ut plane homines non, quod dicitur [32] λογικὰ ζῶα, ſed ludicra & ridenda quædam [33] νευρόσπαστα eſſe videantur, ſi nihil

31. *Iudicia*] Cod. Torn. & Vet. Edd. habent *indicia*.

32. *Λογικὰ ζῶα*] *Animalia rationalia.*

33. Νευρόσπαστα] Id eſt, *nervis tracta*, ſive *fidiculis mota*. Vulgo legebatur νδυρόβατα, & νδυρόβαφα, antequam Cælius Rhodiginus rectiſſimè id mutaverat in νευρόσπαστα. Quo nomine Græci vocant ſimulacra quædam, ſive ſtatuas cubitales palmareſve humanam ſtaturam præferentes, quarum vel ſingula vel univerſa membra certis nervis & fidiculis occultis ita moventur & trahuntur, ut vivere, moveri atque adeo obambulare videantur, humanaſque actiones ferè omnes præter ſermonem repreſentent. Ad cujuſmodi ſimulacra Horatius alludens Sat. VIII. lib. II. inquit:

Tu mihi qui imperitas, aliis ſervis miſer, atque
Duceris ut nervis alienis mobile lignum.

Hujuſmodi ſimulacra neuroſpaſta ſcribit Herodotus in Euterpe, excogitata in Dionyſii ſacris in Ægypto, atque à mulieribus vicatim circumferri ſolita. Aντὶ δὲ φαλλῶν ἄλλα σφὶ ἐστὶ ἐξευρημένα ὅσον τε πηχυαῖα ἀγάλματα νευρόσπαστα, τὰ περιφορέουσι κατὰ κώμας αἱ γυναῖκες. Meminit horum & Lucianus De Dea Syria: Φαλλοὺς Ἕλληνες τῷ Διονύσῳ ἐγείρουσιν, ἐπὶ τοῖς καὶ τοιόνδε τι φέρουσι. ἄνδρας μικροὺς ἐκ ξύλου πεποιημένους, μεγάλα αἰδοῖα ἔχοντας. καλέεται δὲ τάδε νευρόσπαστα. In Gloſſis Philoxeni *Sigillaria*

nihil sua sponte, nihil arbitratu suo faciunt: sed ducentibus stellis & aurigantibus. ac si inquit, potuisset prædici affirmanter, Pyrrhusne rex, an M. Curius prælio victurus esset? cur tandem non de alea quoque, ac de calculis & alveolo audent dicere, 34 quinam ibi ludentium vincat? an videlicet magna sciunt, parva nesciunt: & minora majoribus imperceptiora sunt? sed si magnitudines rerum sibi vindicant: magisque esse perspicuas, & facilius comprehendi posse dicunt: Volo, inquit, mihi respondeant, quid in hac totius mundi contemplatione, præstantis naturæ operi-

ria vocantur. *Sigillaria*, Νευρόσπαστα. sic enim ibi legendum, non ut vulgò, *Sigillarii*, Νευρόσπαστοι. Vitruvius *Signa* vel *sigilla* vocat, Suetonius etiam *Icunculas*. Sic Macrobius lib. I. cap. X. ubi *Sigillariorum celebritatem Saturnalibus adjectam* dixerat, subjicit cap. XI. *Quasi verò Sapiens quisquam sigillaria, quæ lusum adhuc reptanti infantiæ oscillis fictilibus præbent tentat officio religionis asscribere.* Arnobius advers. gent. lib. VI. *Deos esse Sigillaria ipsa censetis.* Idem & *Sigilliola* vocat eod. lib. *In Sigilliolis parvulis contrahere se Deos, & alieni ad corporis similitudinem coarctari.* Hinc & Tertulliano advers. Valentin. cap. XVIII. *Ductus Sigillarius*, cum inquit: *A qua occulto nihil sentiens, & velut sigillario extrinsecus ductu, in omnem operationem movebatur.* Item *motus sigillarius* eidem de Anima c. VI. *Velut Sigillario motu superficiem intus agitante.* Legimus etiam apud Imper. Marc. Antoninum lib. VIII. de se ipso Σιγιλλάρια νευροσπαστούμενα, id est, *sigilla verticillis mota.* qui & sæpius verbo νευροσπαστεῖσθαι utitur, pro *motu alieno*, neurospastorum more, non sua sponte, *moveri.* Cæterum qui hujusmodi ἀγάλματα νευρόσπαστα vulgo olim exhibere solebant, inde etiam νευροσπάσται vocabantur. Ut liquet ex Aristotele de Mundo, ubi & elegans horum simulacrorum descriptio additur, καὶ οἱ νευροσπάσται μίαν μήρινθον ἐπισπασάμενοι, ποιοῦσι καὶ αὐχένα κινεῖσθαι καὶ χεῖρα τοῦ ζώου, καὶ ὦμον καὶ ὀφθαλμὸν, ἔστι δ' ὅτε πάντα τὰ μέρη, μετά τινος εὐρυθμίας. Quæ verba Apuleio sic redduntur: *Etiam illi, qui in ligneolis hominum figuris gestus movent, quando filum membri, quod agitari solet, traxerint, torquebitur cervix, nutabit caput, oculi vibrabunt, manus ad ministerium præsto erunt; nec invenuste totus videbitur vivere.* Sed & ejusmodi figuras argenteas pro ditioribus confici solitas constat ex hisce Petronii verbis: *Potantibus ergo & accuratissimas nobis lauticias mirantibus, larvam argenteam attulit servus sic aptam, ut articuli ejus vertebræque locatæ in omnem partem flecterentur. Hanc cum super mensam semel iterumque abjecisset & catenatio mobilis aliquot figuras exprimeret.* &c.

34. *Quinam ibi ludentium vincat?*] Cod. Torn. *Quisnam ibi ludentium vincatur?* Fuere tamen inter Astrologos, qui, ut in rebus cunctis ita etiam in ludis fortunam omnem ab astris pendere existimarunt. Putant enim eos omnes qui in suis Nativitatibus Partem Fortunæ, Partem substantiæ & earum Dominos, atq; rursus Jovem & planetas si qui fuerunt in secunda domo, ejusque guberna-

operibus, in tam parvis atque brevibus negotiis fortunisque hominum magnum putent; atque id velim etiam, inquit, ut respondeant: si tam parvum atque rapidum est momentum temporis, in quo homo nascens fatum accipit, ut in eodem illo puncto sub eodem circulo cœli plures simul ad eamdem competentiam nasci non queant: & 35 si iccirco gemini quoque non eadem vitæ sorte sunt, quoniam non eodem temporis puncto editi sunt; peto, inquit, respondeant, cursum illũ temporis transvolantis, qui vix cogitatione animi comprehendi potest, quonam pacto aut consulto assequi queant, aut ipsi perspicere & deprehendere: quum in tam pręcipiti dierum noctiumque vertigine minima momenta ingentes facere dicant mutationes. ad postremum autem, & quid esset, quod adversum hoc dici posset, requi-

bernatores recte dispositos atque in dignitatibus constitutos habuerint, in rebus omnibus atque adeo in Ludis fortunatos maxime futuros. Alii etiam Characteres in annulis & cœlestes imagines insculpi volunt, quasi illæ vim habeant præcipuam ludos prosperos reddendi. Messallach etiam ridiculus est in Electione facienda, aitque eum lucraturum esse, qui alea ludere incipiat, Luna Veneris aut Mercurii conjunctionem petente, aut eorundem hexagonâ vel trigonâ radiatione affecta, dum tamen ita sedeat, ut facies ejus contra Lunæ faciem posita sit. Sed hoc nemini mirum videbitur, qui non ignorat, quomodo Arabes etiam Veterum Chaldæorum & Ægyptiorum in Astrologia Vanitates longè longeque ampliarunt.

35. *Si idcirco gemini quoque non eadem vitæ sorte sunt*, &c.] Id utique omnem fidem superat, cum ex duobus Geminis unus continenter nascitur post alium, Cœli posituram sic variari in contiguis prope momentis, ut fata hisce infantibus dissimillime imprimantur. Nec sufficit, quod dicant Cœli posituram ob pernicitatem motus, non posse statim non summè variari, idque declarent, quemadmodum Nigidius solebat, exemplo rotæ figuli; Ipse enim, ut est apud Augustinum de Civit. Dei lib. v. cap. 111. dum rotam figuli vi quanta potuit intorsisset, currente illa bis numero de atramento tanquam uno ejus loco, summa celeritate percussit: deinde inventa sunt signa quæ fixerat, desistente motu, non parvo intervallo in rotæ illius extremitate distantia. Sic etiam volebat geminorum alterum ab altero in tanta cœli rapacitate, quæcunque dissimillima perhibentur in eorum moribus casibusque, distare, etiamsi alter post alterum tanta celeritate nasceretur. Sed, ut ibidem optime respondit Augustinus, hoc figmentum fragilius est, quam vasa illa, quæ rotatione illa finguntur. Cœlestis enim motus citissimus licet, quatenus tamen ab hominibus observari potest, lentissimus est; unde & cœli Situs nisi intra tempus aliquod sensibiliter non variat, quippe qui spatio viginti quatuor horarum unicam duntaxat circumitionem conficiat; secus ac rota figuli,

quirebat; quod homines utriusque sexus omnium ætatium, diversis stellarum motibus in vitam editi, regionibus, sub quibus geniti sunt, longè distantibus, omnes tamen isti, aut hiantibus terris, aut labentibus tectis, aut opidorum expugnationibus, aut eadem in navi fluctu obruti, 36 eodem genere mortis, eodemque ictu temporis universi simul interirent. quod scilicet, inquit, numquam eveniret, si momenta nascendi singulis attributa suas unumquodque leges haberent. quod si quædam, inquit, in hominum morte atque vita etiam diversis temporibus editorum, per stellarum pares quosdam postea conventus, paria nonnulla & consimilia posse dicunt obtingere: cur non aliquando possint omnia quoque paria usu venire; ut exsistant per hujuscemodi stellarum concursiones, & similitudines Socratæ simul & Antisthenæ, & Platones multi, genere, forma, inge-

li, quæ imperceptibili tempore. ita ut nulla sit proportio inter arcum Cœli, quo distant duo proximorum momentorum positus, & arcum rotæ, quo duo continentes ictus; si uterque ad congruum sibi circulum comparetur.

36. *Eodem genere mortis, eodemque ictu temporis universi simul interirent.*] Unico hoc argumento, quæcumque Astrologi de hominum sub diversa constellatione natorum, diversis factis comminiscuntur, funditus ruunt; & omnes provoco, quicumque vanissimæ huic arti adhuc adhærent, ut nodum hunc plusquam Gordium, si possint, absque futili elusione solvant. Ut vero magis aliquomodo hoc diducatur & illustretur, non erit inutile ex Sexto Empirico sequentia addere, ubi inquit, si qui ortus sui idem habent thema, in eadem effecta & eventa in vita incidunt, omnino etiam necesse esse, ut qui diversos habent ortus, diversi evadant ac differentes. Quod est falsum. Videmus enim multos, qui & ætate & corporis forma differunt, & permultis aliis proprietatum affectionibus, similem habuisse vitæ finem: & vel in bello cecidisse, vel oppressos esse ruinâ ædium, vel naufragio submersas. Quibus, si viverent, quemadmodum prædixisset Chaldæus futurum vitæ exitum, operæ pretium est dubitare. Si enim qui natus est sub aculeo sagittæ Sagittarii, ex ratione mathematica interficietur: quomodo tot Barbarorum millia adversus Græcos decertantia Marathone simul interfecta sunt? Non enim erat idem in omnibus horoscopus. Et rursus; si qui natus est sub situlâ Aquarii, naufragium patietur; quomodo qui revertebantur à Trojâ, submersi sunt in freto Euboeæ? Neque enim fieri potest, ut omnes, qui multum inter se differebant, nati sint sub situlâ Aquarii. Neque verò licet dicere, quod sæpe propter unum, cui fuit in fatis ut periret in mari, omnes qui erant in navi, simul pereant. Cur enim hujus fatum vincit fata omnium, & non propter unum, cui erat in fatis ut moreretur in terra, omnes conservantur? Hujus rei sane nulla ratio reddi potest; & alterum æque

ingenio, moribus, vita omni & morte pari? quod nequaquam, inquit, prorsus fieri potest. non igitur hac causa probe uti queunt, adversum hominum impares ortus, interitus pares. Illud autem condonare se iis dicebat, quòd non id quoque requireret, si vitæ mortisque hominum rerumque humanarum omnium tempus & ratio & causa in cœlo & apud stellas foret, 37 quid de muscis aut vermiculis aut echinis, multisque aliis minutissimis terra marique animantibus dicerent? an ista quoque isdem, quibus homines, legibus nascerentur, isdemque itidem exstinguerentur: ut aut ranunculis quoque & culicibus nascendi fata sint de cœlestium siderum motibus attributa; aut, si id non putarent, nulla ratio videretur, cur ea siderum vis in hominibus valeret, deficeret in cæteris. Hæc nos sicca & incondita & propemodum jejuna oratione attigimus. at Favorinus, ut hominis ingenium fuit, 38 aut, quæ est Græcæ facundiæ copia

æque bene dici & urgeri potest, atque primum. Cessant itaque Astrologi hujusmodi subterfugiis & elusionibus fidem arti suæ conciliare velle.

37. *Quid de muscis, &c. multisque aliis minutissimis terra marique animantibus dicerent*] Illustrantur hæc quoque Sexti Empirici verbis advers. Astrolog. Ἄλλος δέ τις ἀπορήσει, inquit, καὶ περὶ τῶν ἀλόγων ζώων. εἰ γὰρ παρὰ τοὺς συσχηματισμοὺς τῶν ἀστέρων τὰ κατὰ τὸν βίον ἀποτελέσματα πέφυκεν ἐκβαίνειν, ἐχρῆν ἐν τῷ αὐτῷ τούτῳ τοῦ ζῳδίου μοιρίῳ, κάνθωνος ἅμα καὶ ἀνθρώπου γεννηθέντων, τὴν αὐτὴν ἐν ἀμφοτέροις ἀκολουθεῖν τῶν βίων ἔκβασιν, καὶ μὴ τὸν μὲν ἄνθρωπον, πολλάκις ἐπιφανῶς πολιτευσάμενον, περισπούδαστον εἶναι τοῖς δήμοις· τὸν δὲ κάνθωνα διὰ παντὸς ἀχθοφορεῖν, ἢ εἰς μύλωνας ἀπάγεσθαι. τοίνυν οὐκ ἔστι πρὸς τὰς τῶν ἀστέρων κινήσεις διοικεῖσθαι τὸν βίον· ἢ εἴπερ ἐστὶν εὔλογον, ἡμῖν πάντως ἀκατάληπτον. Hoc est; *Dubitavit vero etiam quispiam alius de brutis animantibus. Si enim vitæ eventa & effecta ex stellarum figurarum conformationibus: cum in eadem parte signi simul nati sunt asinus & homo, oportet in utrisque eundem sequi vitæ exitum: & non hominem, cum sæpe præclare gesserit rempublicam, honorari à populis, eisque esse curæ; asinum vero perpetuo ferre onera, aut abduci ad molendinum. Non potest ergo esse, ut vita administretur ex motu astrorum, aut si est consentaneum, id vero à nobis minime potest comprehendi.* Sane si homines tantum considerarent sortem cæterorum animalium, quæ, cum eisdem temporibus, quibus homines plerumque nascantur, fata tamen habeant dissimillima, nihilo secius spectantibus astris, vanissimæ artis fundamentis quamplurimum derogarent.

38. *Aut, quæ est Gr.*] Cod. Torn. *utque est Gr.* & ita Vett. Edd. nisi quod non

copia simul & venustas, latius ea & amœniùs & splendidiùs & profluentiùs exsequebatur, atque identidem commonebat, ut caveremus, ne quà nobis isti sycophantæ ad faciendam fidem irreperent, quòd viderentur quædam interdum vera effutire aut spargere. non enim comprensa, inquit, neque definita neque percepta dicunt; 39 sed lubrica atque ambagiosa conjectatione nitentes inter falsa atque vera pedetentim, quasi per tenebras ingredientes, eunt: 40 & aut multa tentando incidunt repentè imprudentes in veritatem: 41 aut ipsorum, qui eos consulunt, multa credulitate ducente, perveniunt callidè ad ea quæ vera

non habeant *est*.

39. *Sed lubricâ atque ambagiosâ conjectatione nitentes &c.*] Astrologi enim artem suam concinnarunt ex rebus tam multis, tamque variis, ut quicquid demum eveniat, ostendere possint quodpiam placitum, juxta quod illud evenerit. Deinde generatim semper & indefinite quantum possunt, quædam enunciant, quæ non possunt fere non evenire, aut non putari saltem non evenisse; cumque ambigue plerumque, Oraculorum more, loquantur, quicquid evenerit, id ex eorum prædictione fuisse persuadere volunt. Ad particularia vix descendunt; aut si id nonnunquam faciant, adeo astute id conditione adjectâ enunciant; ut, si forte haud ita, ut prædixerint, evenerit, conditionem in causa fuisse arguere possint. Monet denique Cardanus prædictionem ex oblata Genitura non instituendam, antequam edocti fuerint sexum, familiam, regionem, mores, aliaque id genus; quibus instructis & perspectis, non mirum est, eos nonnunquam incidere in multa, quæ non ex artis placitis, sed naturali sagacitate esse futura suspicentur. Cum etiam in vitâ hominum semper mala sint mista bonis, illi autem fere de morte, periculo, calamitate, favore, dignitate, aliisque similibus rebus prædictiones instituant; quis mortalium est, cui non quippiam tale evenire soleat?

40. *Et aut multa tentando, &c.*] Nemo enim, ut est in veteri Proverbio, est, qui totum diem jaculans non aliquando scopum feriat. Sic Astrologi cum tam multa & varia effutiant, nonnunquam etiam casu in veritatem incidunt. Sed eò non magis fidem merentur, quam vetulæ, quæ aliquando etiam vera casu prædicunt. Nec obstat, quod in his manifestus casus sit, Astrologi vero ex Artis suæ præscriptis agant; cum ea sunt præscripta, quæ non nisi casu vel ad lubitum conficta sint, & ex quibus quomodocunque immutentur, perinde futura prædici possint.

41. *Aut ipsorum qui eos consulunt, multa credulitate ducente*] Consulentium ignorantia & exinde credulitas sæpissime in causa est, ut si quid ipsis ab Astrologis prædictum fuerit, postea vero simile quippiam ipsis acciderit, id accipiant quasi cœlitus ipsis denunciatum, & nisi satis fallantur ab aliis, opem ferant ipsi, ut se ipsos fallant. Quod non tantum locum habet in hominibus è media plebe, sed & sæpissime accidit in eminentissimæ Dignitatis hominibus, nisi vel præstantia doctrinæ, vel proba institutio, vel experientia & eruditio eos æquiores horum rerum Judices fecerit.

vera ſunt: & iccirco videntur 42 in præteritis rebus quàm in futuris veritatem faciliùs imitari. iſta tamen omnia, quæ aut temerè aut aſtutè vera dicant, præ cæteris, inquit, quæ mentiuntur, 43 pars ea non eſt milleſima. Præter hæc autem, quæ dicentem Favorinum audivimus, multa etiam memini poëtarum veterum teſtimonia; quibus hujuſcemodi ambages fallacioſæ confutantur. ex quibus eſt Pacuvianum illud:

Nam ſi qui, quæ eventura ſunt, provideant;
Æquiparent Iovi.

item Accianum illud;

Nihil, inquit, *credo auguribus*, *qui aures verbis* 44 *divitant*
Alienas, ſuas ut auro locupletent domos.

Idem Favorinus, deterrere volens ac depellere adoleſcentes à genethliacis iſtis & quibuſdam aliis id genus, qui prodigioſis artibus 45 futura omnia dicturos ſe pollicentur, 46 nullo pacto adeundos eſſe, conſulendoſque hujuſcemodi argumentis concludebat. Aut adverſa, inquit, eventura dicunt, aut proſpera. ſi dicunt proſpera, & fallunt, miſer fies fruſtra exſpectando. ſi adverſa dicunt, & mentiuntur, miſer fies fruſtra timendo. ſin vera reſpondent, eaque

42. *In præteritis rebus*] In iſtis enim vafricies & fallacia Aſtrologorum plurimum poteſt. Nam cum de præteritis eſt dicendum, ut oſtendatur talia eveniſſe, qualia aſtra ſignificabant, nihil eis deeſt ad irretiendos animos imperitorum. Quoniam nulla eſt ſiderum poſitio, nulla genitura, in qua proſperæ & adverſæ ſignificationis multiplex conſtellatio non inveniatur. Sic ut quicquid tandem acciderit, id ex cœli poſitura hoc vel tali modo & non alio accidere debuiſſe, apud harum rerum credulos jactare non deſinant.

43. *Pars ea non eſt milleſima*] Ipſe Cardanus, quem Aſtrologiæ addictiſſimum fuiſſe nemo ignorat, tamen lib. de Iudic. cap. 6. confitetur, Ex quadraginta rebus quas Aſtrologi prædicunt, vix evenire decem. Et in lib 1. Quadrip. cap. 2. text. 13. veritas ipſa ab eo extorſit, ut Marliani illud dictum commendaret. *Si vis divinare; contrarium ad unguem dicito ejus quod Aſtrologi aut pollicentur aut minitantur.* Quamvis enim id ipſe accipiat de Aſtrologis oſcitantibus; non minus tamen verum eſt de illis, qui & diligentiſſimi inter eos audiunt, cum non minus cæteris in prædictionibus ſuis hallucinentur.

44. *Divitant*] Divites faciunt; ſic Nonius interpretatur, & adducit hunc Accii locum ex Aſtyanacte, & Turpilii Thraſyleone: -- *Dii me divitant.*

45. *Futura omnia*] Melius legeris *futura omina.*

eaque sunt non prospera: jam inde ex animo miser fies, antequam è fato fias. si felicia promittunt, eaque eventura sunt: tum planè duo erunt incommoda: & exspectatio te 47 spe suspensum fatigabit: & futurum gaudii fructum spes tibi jam 48 præfloraverit. nullo igitur pacto utendum est istiusmodi hominibus res futuras præsagientibus.

CAP.

46. *Nullo pacto adeundos esse consulendosque*] Omnino ipse sibi malum consulit, qui non modo advertit mentem, sed aurem quoque vel obiter prædictionibus Astrologicis præbet. Quippe tametsi eæ sint inanes, & in eo etiam quis laboret, ut nugas esse meras putet; proclive est tamen, ut ob generalem vulgi persuasionem fidem habeat aliquam, & sibi ipsi accersat malum. Si prænunciata enim mors fuerit, ea cogitatio dum mentem subit, apprehensionem molestam facit, paritque ægritudinem; & si levis alioquin morbus intervenerit, is pathemate animi augetur, creatque mortis periculum, quod aliàs non foret timendum. Si prænunciatus sinister casus; ea quoque prædictio & mentem divexat, & causa sæpe est, ut depellendo casui eæ præcautiones adhibeantur, quæ ipsum, alioquin minime eventurum, inducant. Si prænunciata aut vita longa, aut fortunæ felicitas, tum vel audenter ea fiunt, vel negligenter ea prætereuntur, ex quibus vita, alioquin futura longa decurtetur; aut fortuna, felix futura, infausta reddatur; & pro concepta inani spe, gestienteque lætitiâ, gravis succedat calamitas. Optimum itaque est in omnibus se committere Divinæ Providentiæ, & ad omnem fortunam comparatum esse. Unde præclare Horatius lib. I. Carm.

Tu ne quæsieris, scire nefas, quem mihi, quem tibi
Finem Dii dederint, Leuconoë, nec Babylonios
Tentaris numeros, ut melius quicquid erit pati
Seu plures hyemes, seu tribuit Iuppiter ultimam, &c.

Hac certe ratione quæ bona adveniunt, jucundiora sunt: quæ mala, tolerabiliora; ac illud saltem efficitur, ut si futuri simus miseri, saltem ante tempus miseri non simus.

47. *Spe*] Vet. Ed. *Spei.*

48. *Præfloraverit*] Cod. Torn. *præflorabit.* Vett. Edd. *defloraverit.* Stephanus *Deflorare* factum vult ad exemplum Græci ἀκανθίζειν. *Præflorare* autem accipiendo pro *prædeflorare*, esse προακανθίζειν. Et ea significatione utitur Plinius Junior in Panegyrico. *Quanquam non ambitio magis quam livor & malignitas videri potest, omnes annos possidere, summumque illud purpuræ decus non nisi præcerptum præfloratumque transmittere.*

A præ-

CAP. II.

Quem in modum disseruerit Favorinus consultus à me super officio judicis.

QUo primùm tempore [1] à prætoribus lectus in judices sum, ut judicia, quæ appellantur privata, susciperem; libros utriusque linguæ de officio judicis scriptos conquisivi, ut homo adolescens à poëtarum fabulis & à rhetorum epilogis ad judicandas lites vocatus, rem judiciariam, quoniam vocis, ut dicitur, vivæ penuria erat, ex mutis, quod ajunt, magistris cognoscerem. atque [2] in rerum

A *Prætoribus lectus in Iudices sum*] Hoc est, in Album judicum selectorum relatus. Erat enim olim Album, in quod referebantur, quos Prætor, vel cæteri magistratus, dirimendis privatis controversiis operam dare volebant. Unde Seneca de Benefic. lib. 3. *Non potest ad hæc Iudex sumi ex turba Selectorum, quem census in album & equestris hæreditas misit.* Et Plinius in Præfatione: *Quid te Iudicem facis? cum hanc operam condicerem, non eras in hoc albo.* Ex hoc albo à Prætoribus sumi solebant, qui de privatis litigatorum causas secundum jus civile & propositam actionis formulam cognoscerent, & sententiam ferrent. Selecti hi judices in Decurias duas tempore Jul. Cæsaris distributi; Tertiam Decuriam post mortem Cæsaris adjecisse Antonium, notum ex Cicerone Philipp. v. & x. ubi & eam graviter exagitat. His tribus quartam adjunxit Augustus ex inferiori censu, quæ Ducennariorum vocaretur, judicaretque de levioribus summis, ut scribit Suetonius. Deinde & quintam Decuriam adjecit C. Caligula; cum vero Equites precarentur & adjici sextam, à Servio Galba id eis negatum, ut testatur idem Suetonius in eorum Vitis.

2. *In rerum quidem diffisionibus*] Primus sic reposuit Angelus Politianus Miscellan. cap. 41. cum antea male legeretur *defimtionibus*; in quibusdam etiam *diffusionibus*. Ut & infra hoc cap. *diem diffundi.* quod etiam Budæus Annotat. ad Pandect. ut probum contra Politianum defendit, & *diffundere diem* id esse, aut olim fuisse, ait, quod nos rem in crastinum continuatam dicimus, vel remissam. Sed omnino scribendum *diffisionibus*, & infra, *diem diffindi*, ut viri doctissimi postmodum edidêre. *Diffindere* enim verbum proprium Jurisconsultis Veteribus in eâ significatione, pro rem differre & in aliud tempus rejicere; & Budæum Livii corruptus locus ex lib. 9. fefellit, ubi nunc ex optimis libris legitur: *Papyrius Dictator Iun. Bubulcum magistrum equitum dixit, atque ei legem Curiatam de imperio ferenti, triste omen diem diffidit.* ipse verò *diffudit* legerat. Sic in Pandectis Florent. *Si quis cautionib. in jud. sist. caus. fact. l. 2. §. 3.* Ulpianus: Lex XII. *tabularum, Si judex vel alteruter ex litigatoribus morbo sontico impediretur jubet diem esse diffisum.* Eodem modo Horatius lib. 2. Sat. 1. *Nihil hic diffindere possum.* Et hinc etiam apud Festum in verbo *Reus*, in fragmento ex Numæ legum tabulâ secundâ quidam legendum censent, *Si quid ho-*

rum quidem diffissionibus 3 comperendinationibusque, & aliis quibusdam legitimis ritibus, ex ipsa 4 lege Iulia & ex 5 Sabini Massurii & quorumdam aliorum jurisperitorum commentariis commoniti & adminiculati sumus. in his autem, quæ exsistere solent, negotiorum ambagibus, & in ancipiti rationum diversarum circumstantia, nihil quicquam nos hujuscemodi libri juverunt. nam, & si consilia judicibus ex præsentium causarum statu capienda sunt, generalia tamen quædam præmonita & præcepta sunt, quibus ante causam præmœniri judex, præpararique ad incertos

rum fuat unum judici, arbitróve, reóve, dies diffisus esto. ubi vulgò legitur *diffensus*; quod tamen J. Gothofredus in Glossario ad Leg. XII. Tabul. retinuit, & explicat, *dilatus, prolatus.*

3. *Comperendinationibusque*] Id est, prolationibus in perendinum, hoc est, tertium diem. Comperendinatio enim erat secunda actio, & sic dicta, quod perendino die ageretur. In eâ vero contra fiebat atque in prima actione; Ibi enim accusator priori loco dicebat, defensor posteriore; in comperendinatione autem priores dicendi partes erant Defensoris, posteriores vero Actoris: Cicero III. in Verrem: *Adimo comperendinatum*, (id est, comperendinationem) *quod habet in se lex molestissimum, bis ut causa dicatur. Comperendinatio propter accusatorem magis, quam propter defensorem est instituta, aut non magis propter illum, quam propter hunc. Si enim numerum dicendi consideres, ex æquo res est; si ordinem, Accusator est prior & ultimus. Nam simul atque Accusator dixerit, respondit prima actione Defensor, & Defensionem tanquam duplicem in medio positam obruit ultimus Accusator.* Et alibi: *Ergo cum prima actione accusatus sit ac defensus Verres, nunc velut defensus iterum, sic enim mos erat in altera actione, accusatur ad ultimum rursus oratione perpetua.* De comperendinatione quid proprie sit Variorum opiniones recenset Asconius Pædianus, III. in Verrem, sed adeo mendose apud eum leguntur, ut vix sani aliquid inde exsculpere liceat. Videri etiam potest Budæus Annotat. in Pandect. Tit. de Origin. Jur.

4. *Lege Iulia*] Intellige Legem Juliam Judiciariam, quam C. Julius Cæsar tulit. Is enim, ut scribit Suetonius, Judicia ad duo genera Judicum redegit, Equestris ordinis ac Senatorii; Tribunos ærarios, quod erat tertium, sustulit. Multa præterea hujus legis capita fuere, de ipsorum judicum ætate, dignitate, & conditione, de forma & consuetudine judiciorum publicorum & privatorum. Mentio ejus fieri videtur à Callistrato *l.* 41. *D. de recept. arbitr.* ab Ulpian. *l.* 2. §. 1. *D. de judic.* à Paulo *l.* 4. *D. de testib.* à Modestino *l. un. D. de leg. Iul. ambitus.*

5. *Sabini Massurii*] Hujus celeberrimi Jurisconsulti non semel meminit Auctor noster. neque ullius mentio adeo crebra in Juris nostris libris occurrit atque Sabini. Floruit tempore Tiberii, à quo jam grandis natu & fere annorum quinquaginta in equestrem ordinem receptus est; primusque fuit, qui ex auctoritate à Tiberio sibi concessa, populo de jure publice respondit, ut narrat Pomponius *D. de Orig. Iur.* Notum illud Persii Sat. v.

Excepto si quid Masuri rubrica notavit.

6. *Scien-*

tos casus fururarum difficultatium debeat, sicut illa mihi tunc accidit inexplicabilis reperiendæ 6 scientiæ ambiguitas. Petebatur apud me pecunia, quæ dicebatur data numerataque. sed qui petebat, 7 neque tabulis neque testibus id factum docebat: & argumentis admodum exilibus nitebatur. sed eum constabat virum esse 8 ferme bonum, notæque & expertæ fidei, & vitæ inculpatissimæ: multaque & illustria exempla probitatis sinceritatisque ejus expromebantur. illum autem, unde petebatur, hominem esse non bonæ rei, vitaque turpi & sordida, convictumque vulgò in mendaciis, plenumque esse perfidiarum & fraudum ostendebatur. is tamen, cum suis multis patronis 9 clamitabat probari apud me debere pecuniam datam consuetis modis, 10 *expensi latione*, 11 *mensæ rationibus*, 12 *chirographi exhibitione*,

6. *Scientiæ ambiguitas*] Vett. Editt. *Sententiæ ambiguitas*. Quæ lectio Stephano magis arridet. Neque enim Gellius hærebat in subselliis sedens circa illa generalia præmonita & præcepta, quibus ante causam præmuniri judex, præpararique ad incertos casus futurarum difficultatum debet, sed in reperiendo quod pronunciaret, sed in reperienda sententia, quam ex boni & prudentis judicis officio ferre possit.

7. *Neque tabulis, neque testibus id factum docebat*] Tabularum appellatione Gellius Chirographa & Syngraphas designare videtur. Vel etiam cum Salmasio capere possis, quod Gellius per tabulas non tantum Chirographarias Syngrapharíasque intellexerit, verum etiam expensi tabulas & scripturam mensæ, quæ in tabulas quoque ab argentario sive mensario regerebatur, in quibus rationes suas perscribere solitus erat. Sicut Auctor noster omnes tunc solemnes debiti, si negaretur, probandi à creditore modos his duobus verbis *tabulis testibusque* complexus sit, omnes nimirum, quos speciatim mox diducit & explicat, scilicet expensi lationem, mensæ rationes, chirographi exhibitionem, tabularum obsignationem, testiumque intercessionem.

8. *Ferme bonum*] Id est, facile bonum, ut explicat Badius, quemadmodum in illo Terentii: *Fidelem haud ferme mulieri invenias virum*, id est, non facile. Posses etiam hic legere *famæ bonæ*, vel *famâ bonum*.

9. *Clamitabat*] Ut Rabulæ forenses solent, quibus in more positum vociferationibus forum implere magnisque clamoribus ad ravim usque judicum aures obtundere. Unde & Proclamatores & Clamatores Cicero eos vocat lib. 1. de Oratore. *Non enim Causidicum nescio quem, neque Proclamatorem, neque Rabulam hoc sermone nostro conquirimus.* & lib. 3. de Orat. de Pericle: *At non hunc Clamator aliquis ad clepsydram latrare docuerat.* Latratores etiam Quintilianus appellat lib. 12. Inst. Orator. *Super omnia perit illa, quæ plurimum Oratori & auctoritatis & fidei adfert, modestia, si à viro bono in Rabulam, Latratoremque convertitur.*

10. *Expensi latione*] Asconius Pædianus: *Expensum ferre est scribere te pecuniam*

ne,[13] *tabularum obsignatione*,[14] *testium intercessione*. ex quibus omnibus si nulla re probaretur, dimitti jam se oportere, & adversarium [15] de calumnia damnari. quod de utriusque

autem

cuniam dedisse. Quæ vero ratio fuerit credendi per Expensilationem & exinde debitum probandi, brevissime & optime explicavit Salmasius in de M.U. Nempe, qui pecuniam quam mutuam dabant, domo numerabant ex arca sua, nomen illius, cui eam dederant, in tabulis suis perscribebant, & summam debiti. Tabulæ illæ etsi domesticæ in judicio prolatæ fidem tunc faciebant ad debitum probandum. *Expensi latio* dicebatur, quia creditor in tabulis suis scribebat nomen debitoris, cui expensam illam crediti summam ferebat, quam dedisset mutuam. Cum debitum illud receperat, tum acceptum in iisdem tabulis ferebat. Inde *expensi* & *accepti tabulæ* illæ dicebantur. Hæc mutui contrahendi obligatio erat, quæ *nominibus* olim fieri dicebatur.

11. *Mensæ rationibus*] Solemnis etiam pecuniæ datæ numeratæque probatio per Mensæ rationes fiebat. Cum nimirum creditores pecuniam quam ibant creditum ex arca sua non numerarent, sed per argentariũ sive trapezitam suorum nomine id fieri curarent; ista pecunia ex mensa dari dicebatur, sive ex mensæ scripturâ. Trapezita, qui eorum nomine eam numeraverat, in rationes suas referebat se nomine & mandato, verbi gratiâ, Sempronii Titio tantam pecuniam numerasse. Si jam Titius, cui hoc modo pecunia credita, eam inficiaretur sibi datam numeratamve, tum Sempronius rationibus mensæ id factum probare poterat.

12. *Chirographi exhibitione*] Chirographum privata erat scriptura, manu debitoris propria conscripta, dataque creditori, quâ fatebatur se mutuum accepisse, & promittebat se redditurum. Sic ut Chirographo simpliciter caveret debitor pecuniam, quam acceperat, reddendam. Creditor itaque chirographi exhibitione debitum sibi persequi & probare poterat.

13. *Tabularum obsignatione*] Per tabularum obsignationem intelligit syngraphas obsignatas. Syngraphæ enim in tabulis à tabellione publico scriptæ, à testibus subscribi & obsignari solebant, & ab utroque contrahentium apud amicum, vel apud mensarium aliquem, quorum publica erat fides, deponi, ut si quid controversiæ inter ipsos oriretur, ad tabularum scripturam reverti & inde litem dirimire possent. Et in eo maxime distabant Syngraphæ à Chirographorum tabulis, quod hæ tantum propria debitoris manu scribi, nullis testibus adhibitis, neque obsignari solitæ; istæ vero à testibus subscribi, obsignari, & apud communem amicum deponi solerent. Unde per has tabulas, quæ obsignabantur, longe validius fidem suam obstringere censebatur debendi reus, quam chirographo, aut domestico alio privatoque instrumento. Hæc omnia latius diducuntur à Maximo Salmasio in De M.U. c. 10. & 11. quem videsis.

14. *Testium intercessione*] Solebat nimirum aliquando etiam pecunia mutua dari solis testibus præsentibus absque ulla scriptura; cujusmodi debitum, si inficiaretur, testium intercessione probandum erat.

15. *De calumnia damnari*] Quasi temere & dolose peteret, quod sibi non deberetur. Calumniator enim in jure dicitur, non tantum qui falsa crimina intendit, verum etiam qui temere alicui controversiam movet, &, ut Paulus lib. 1. Recept. Sent. tit. v. ait, qui sciens prudensque negotium alicui per fraudem comparat. Hujus pœna olim jure veteri erat, ut in partem decimam

litis

autem vita atque factis diceretur, frustra id fieri atque dici. rem enim de petenda pecunia apud judicem privatum agi, non apud censores de moribus. Tunc ibi amici mei, quos rogaveram in consilium, viri exercitati atque in patrociniis & in operis fori celebres, semperque se circumundique distrahentibus causis festinantes, [16] non sedendum diutius, ac nihil esse dubium dicebant, quin absolvendus foret, quem accepisse pecuniam nulla probatione sollemni docebatur. sed enim ego homines quum considerabam, alterum fidei, alterum probri plenum, spurcissimæque vitæ ac deformatissimæ, nequaquam adduci potui ad absolvendum. [17] jussi igitur diem diffindi, atque inde [18] à subselliis pergo ire ad Favorinum philosophum, quem in eo tempore Romæ plurimum sectabar, atque ei de causa ac [19] de omnibus quæ apud me dicta fuerant, ut res erat, narro omnia ac peto, ut & ipsum illud in quo hærebam, & cætera etiam quæ observanda mihi forent in officio judicis, faceret me, ut earum rerum essem prudentior. tum Favorinus, religione illa cunctationis & solicitudinis nostræ comprobatâ, id quidem, inquit, super quo nunc deliberas, videri potest specie tenui parvaque esse, sed si de omni quoq; officio judicis præire tibi me vis: nequaquã est vel loci hujus, vel

litis mulctaretur, & impensas solveret, ac interdum infamis fieret, quod nimirum violasset jusjurandum, quod conceperat de calumnia, *l. ult. Cod. Hermog. De calumniat.* postea constituta pœna quadrupli ejus pecuniæ quam calumniator acceperat, intra annum, simpli vero post annum, *l. 1. D. de calumniator.*

16. *Non sedendum diutius*] Sedere enim Judices dicuntur, cum causas cognoscunt. Livius lib. 9. *Sedeo miserrimus pater judex inter duos filios.* Cicero pro Rabirio Postumo: *Vos in A. Gabinium judices sedistis.* Apulejus Apologia: *Quod si modo judices de ista causa sederent.*

17. *Jussi igitur diem diffindi*] Sic legendum jam supra assertum.

18. *A subselliis*] Quæ propria erant sedilia minorum magistratuum, ut Quæstorum, Tribunorum, triumvirorum, judicum pedaneorum, & hujusmodi minora judicia exercentium, qui non in sellis curulibus, nec tribunalibus, ut Consules, Prætores, Proconsules & cæteri majores Magistratus, qui jurisdictionem cum imperio habent, sed in subselliis considebant. Suetonius in Claudio: *De majore negotio acturus in Curia, medius inter Consulum sellas Tribunitio subsellio sedebat.*

19. *De omnibus*] Cod. Tornæs. & Vett. Cod. *de hominibus.*

vel temporis. est enim disceptatio ista multijugæ & sinuosæ quæstionis, multaque & anxia cura & circumspicientia indigens. namque, ut pauca tibi nunc quæstionum capita attingam, jam omnium primum hoc de judicis officio quæritur, si judex forte id sciat, super qua re apud eum litigatur, eaque res uni ei, prius quàm agi cœpta aut in judicium deducta sit, ex alio quodam negotio casuque alio quo cognita liquidò & comperta sit; neque id tamen in agenda causa probatur: 20 oporteatne eum secundum ea, quæ sciens venit judicare, an secundùm ea, quæ aguntur? id etiam, inquit, quæri solet, an deceat atque conveniat judici causa jam cognita, si facultas esse videatur componendi negotii, officio paulisper judicis dilato, communis amici & quasi pacificatoris partes recipere? atque illud amplius ambigi ac dubitari scio, debeatne judex inter cognoscendum ea, 21 quæ dicto quæsitoque opus est, dicere & quærere, etiam

20. *Oporteatne eum secundum ea quæ sciens venit judicare, an secundum ea quæ aguntur?*] Et adhuc hodie tam veteres, quam Juniores Jurisconsulti in partes abeunt in hac Controversia decidenda, utrum, cum aliud actis probatum reperiatur, aliud judex ipse privatim secum sciat, Judex secundum acta & probata, an vero secundum propriam suam scientiam judicare debeat? Pro hac opinione est Martinus antiquus Glossator, qui conscientiam judicis privatam existimat anteponendam esse actis & probatis; ejusquè sententiam ex recentioribus Jurisconsultis etiam sequuntur Corasius *lib.* 4. *Miscell. c.* 20. Francis. Balduinus ad *tit. Inst. de Offic. Iudic.* Oldendorpius lib. *De Æquit. & Iure cap.* 13. Ferdinand. Vasquius *lib.* 4. *Illustr. Controvers. cap.* 15. Hotomannus *Quæst. Illustr.* 20. Ioannes vero etiam antiquus Glossator contrariam tuetur opinionem, & judicem ex actis & probatis censet judicare debere, non ex conscientia sua privata; & hujus sententia plurimorum Interpretum calculo est recepta, quam sequuntur ex recentioribus Jurisconsultis Alciatus in *c.* 1. *n.* 33. *ext. de off. ordinar.* Clarus in §. *fin. q.* 8. *in fin. & q.* 66. *n.* 2. Cravetta in Tract. *de Antiq. tempor. p.* 1. §. 8. *n.* 11. Menochius lib. 1. *arbitr. quæst.* 24. *n.* 2. Covarruvias *lib.* 1. *Var. Resol. cap.* 1. Rebuffus *in repet. l. quod jussit. n.* 7. *D. de re judic.* Charondas *lib.* 1. *Verisimil. cap.* 3. Cujacius *lib.* 12. *Observ.* 19. alii. quæ sententia etiam mihi verior videtur.

21. *Quæ dicto quæsitoque opus est*] Loquendi modus, ut in Sallustiano illo præcepto: *Consulto & ubi consulueris, mature facto opus est.* Cod. Tornæs. leg. *dicto quæstuque.* At aliæ, ut & Stephani Editio habent: *Quæ dictio quæstio opus est.* Quod Stephanus ait forsan videri posse aliquid commune habere cum Plautina hac phrasi:
Sed quid tibi nos mendice homo tactio est.
Vulgatam tamen lectionem, quam edidimus, Stephanus etiam præfert.

22. *Cele-*

etiam si, cujus ea dici quærique interest, neque dicat neque postulet? patrocinari enim prorsus hoc esse ajunt, non judicare. præter hæc, super ea quoque re dissentitur, an ex usu, exq; officio sit judicis, rem causamque, de qua cognoscit, interloquutionibus suis ita exprimere consignareque, ut ante sententiæ tempus ex his, quæ apud eum in præsens confusè varieque dicuntur, proinde, ut quoquo in loco ac tempore movetur, signa & judicia faciat motus atque sensus sui? nam qui judices, inquit, acres atque [22] celebres videntur, non aliter existimant rem, qua de agitur, indagari comprehendique posse, nisi is, qui judicat, crebris interrogationibus necessariisque interloquutionibus & suos sensus aperiat, & litigantium deprehendat. contrà autem, qui sedatiores & graviores putantur, negant judicem debere ante sententiam, dum causa utrimque agitatur, quotiens aliqua re proposita motus est, totiens significare quid sentiat. eventurum enim ajunt, ut, quia pro varietate propositionum argumentorumque alius atque alius motus animi patiendus est, aliter atque aliter eadem in causa, eodemque in tempore sentire & interloqui videatur. sed de his, inquit, & cæteris hujuscemodi judicialis officii tractatibus, & nos posthac, quum erit otium, dicere quid sentiamus conabimur, & præcepta [23] Ælii Tuberonis super officio judicis, quæ nuperrimè legi, recensebimus. quod autem ad pecuniam pertinet, quam apud judicem peti dixisti; suadeo herclè tibi, utare M. Catonis prudentissimi viri consilio: qui in oratione, quam pro L. Turio contra Cn. Gellium dixit, ita esse à majoribus memoriæ traditum observatumque ait, ut si, quod inter duos actum est, neque tabulis neque testibus planum fieri possit: tum apud judicem, qui de ea re cognosceret, uter ex iis vir melior esset quære-

22. *Celebres*] Cod. Tornæs. & Ald. Edit. *celeres*. Quasi *judices acres & celeres*, atque *sedationes & graviores*, ut re, ita & verbis magis oppositi videantur.

23. *Ælii Tuberonis*] Vide Notas supra p. 96. & 97.

24. *Intra-*

quæreretur: &, si pares essent, seu boni pariter seu mali, tum illi, unde petitur, crederetur, ac secundùm eum judicaretur. in hac autem causa, de qua tu ambigis, optimus est qui petit, unde petitur deterrimus; & res est inter duos acta sine testibus: eas igitur & credas ei qui petit: condemnesque eum de quo petitur: quoniam, sicuti dicis, duo pares non sunt: & qui petit, melior est. Hoc quidem mihi tum Favorinus, ut virum philosophum decuit, suasit. sed majus ego altiusque id esse existimavi, quàm quod meæ ætati & mediocritati conveniret, ut cognovisse & condemnasse de moribus nō de probationibus rei gestæ viderer: ut absolverem tamen, inducere in animum non quivi; & propterea [24] juravi mihi [25] non liquere: atque ita judicato illo solutus sum. Verba ex oratione M. Catonis, cujus commeminit Favorinus, hæc sunt. [26] *Atque ego à majoribus memoria*

24. *Iuravi mihi non liquere*] Stephani editio habet: *Iuravi nihil non liquere*. male omnino. Illud autem *Iuravi* ex more priscorum judiciorum est, ubi jurati judices sententiam dicebant. Cicero lib. 2. de Finib. *Addebat etiam se in legem Voconiam juratum, contra eam facere non audere.* Salvianus Epistol. 4. *Laturi sententiam judices, qui nihil se nisi ex veritatis officio pronunciaturos esse juraverant; excludere tamen misericordiam nec post Sacramenta potuerunt.*

25. *Non liquere*] Idque more & exemplo majorum factum, cujus meminit & Cicero in Cluentiana: *Homines*, inquit, *sapientes ex veteri illa judiciorum disciplina, qui neque absolvere hominem nocentissimum possint, neque eum, de quo orta esset suspicio, pecunia oppugnatum re incognita condemnare nollent:* NON LIQUERE, *dixerunt*. Ejus nota erat NL. ut Condemnationis C. & Absolutionis A. Asconius Pædianus III. in Verrem: *Inter comperendinationem & ampliationem hoc interest, quod comperendinatio ex una tantum re dabatur, cum causam judex non intelligeret. & omnino, si videbatur judicibus bona causa, absolvebant reum: si mala, non statim damnabant, sed hac excusatione parcebant. Nam cum condemnandi nota esset C littera, absolvendi A; ampliandi signum* NL *dabant, quo significabant* NON LIQUERE: *unde Ampliatio nascebatur.*

26. *Atque ego à majoribus memoria sic accepi, &c.*] Salmasius de M. U. cap. XI. versus finem hæc Catonis verba emendatiora, quam vulgo leguntur, adfert, hoc modo: *Atque ego à majoribus memoria sic accepi, si quis quid alter ab altero peterent, sive ambo pares essent, sive boni, sive mali essent, quod duo res gessissent, ubi testes non interessent, illi unde petitur potius credendum esse.* Ubi etiam totam hanc quæstionem latius discutit & contra Favorini sententiam pronunciat; cum ex his Catonis verbis non sequatur, quod judex viro bono non probanti debitum, quod à viro malo petit, pecuniam, qua de agitur, adjudicare debeat. Nam quæ Cato hic dicit, non faciunt contra legem debiti non exigendi, quod contractum esse nulla solemni ac legibus recepta probatione

moria sic accepi: si quis quid alter ab altero peterent, si ambo pares essent, sive boni sive mali essent, quod duo [27] *res gessissent uti testes non interessent,* [28] *illi unde petitur ei potiùs credendum esse. nunc si sponsionem fecisset Gellius cum Turio,* NI. VIR. MELIOR. ESSET. GELLIUS QUAM. TURIUS, *nemo, opinor, tam insanus esset, qui judicaret meliorem esse Gellium quàm Turium. si non melior Gellius est Turio, potius oportet credi unde petitur.*

batione constet. Quæ lex generalis est de omnibus, sive bonis contra bonos, malisque adversus malos petentibus, sive etiam bonus à malo petat, aut malus à bono. Et tanto certe magis tenere lex debet, si malæ fidei homo & mendaciorum fraudumque plenus pecuniam petat ab homine se longe meliore, quam ei à se creditam sine probatione alleget. Hoc autem argumento plane usus est Cato in hac oratione, ut ostenderet Turium nihil dare oportere Gellio, quia nullam præstaret probationem, quò aliquid sibi deberi à Gellio doceret. Quo casu, etiamsi probitate pares essent, nihil à Turio Gellius auferre debet. Nunc cum tanto pejor habeatur Turio Gellius, quis judicet huic potius, qui deterior est, & qui petit, quam meliori, unde petitur, credendum esse? Sed quid si melior Gellius Turio judicatus esset? an æquum fuisset secundum eum judicare petentem ab altero, qui minus probus, quam ipse foret? Hoc quidem Cato aperte non dicit; sed Favorinus id per consequentiam sequi voluit. Quid vero mali ex hac consequentia approbata & receptà consecuturum sit, abunde ibidem à Salmasio deducitur, quo lectorem avidum ablegamus.

27. *Res gessissent*] Hoc est, contraxissent. Rei enim appellatio ad omnem contractum & obligationem pertinet, ut ait Ulpianus *l.* 6. *D. de V. S.*] Rutgersus lib. 5. Var. Lect. cap. 16. legit, *quod duo rei gessissent.* id est, tam credendi, quam debendi reus.

28. *Illi unde petitur*] Reus debendi, à quo nimirum pecunia in judicio tanquam debita petebatur, Veteribus etiam vocabatur, *Unde petitur.* Cicero de Oratore lib. I. *Postulabam ut illi Unde petitur, vetus atque usitata exceptio daretur, cujus pecuniæ dies fuisset.* Et lib. 7. ad Famil. Epist. XI. *Ego omnibus Unde petitur hoc consilii dederim, ut à singulis interregibus binas advocationes postulent.*

CAP. III.

An æmuli offensique inter sese fuerint Xenophon & Plato.

QUi de Xenophontis Platonisque vita & moribus pleraque omnia exquisitissimè scripsere, [1] non afuisse ab eis

NOn *abfuisse ab eis motus quosdam tacitos & occultos simultatis, &c.*] Hujus rei, quod scilicet Plato & Xenephon æmuli offensique inter sese fuerint, multo plura & accuratiora argumenta habet Athenæus lib. XI. Deipnosoph. Item Eusebius de Præparat. Euangel. lib. 14. Laertius in Xenephontis vita id accidisse ait, quod Xenophon vocatus fuerit *Musa Attica,* propter dulcedinem orationis. Ἐκαλεῖτο δὲ (Ξενοφῶν) καὶ Ἀττικὴ μοῦσα γλυκό-

eis motus quosdam tacitos & occultos simultatis æmulationisque mutuæ putaverunt : & ejus rei argumenta quædam conjectatoria ex eorum scriptis protulerunt. ea sunt profectò hujuscemodi : quòd [2] neque à Platone in tot numero

γλυκύτητι τῆς ἑρμηνείας· ὅθεν καὶ πρὸς ἀλλήλους ζηλοτύπως εἶχον αὐτός τε καὶ Πλάτων, ὡς ἐν τῷ περὶ Πλάτωνος λέξομεν. *Vocatus est autem Xenophon Attica Musa propter dulcedinem orationis. Qua ex re tum ipse, tum Plato, alter alteri obtrectaverunt; quemadmodum in Platone dicemus.* In Platonis autem vitâ hæc inter alia sunt Laertii verba : Ἔοικε δὲ καὶ Ξενοφῶν πρὸς αὐτὸν ἔχειν οὐκ εὐμενῶς. ὥσπερ γοῦν διαφιλονεικοῦντες, τὰ ὅμοια γεγράφασι, Συμπόσιον, Σωκράτους ἀπολογίαν, τὰ Ἠθικὰ ἀπομνημονεύματα. εἶθ' ὁ μὲν, πολιτείαν. ὁ δὲ, Κύρου παιδείαν. *Videtur & Xenophon in eum* (Platonem) *animo non optimo fuisse. quocirca tanquam æmuli, ita similia ambo scripserunt, Symposium, Socratis apologiam, Moralia commentaria; atque is quidem Politiam, ille vero Cyri pædiam.* Æmulatio autem, imo animus inimicus Xenephontis in Platonem satis etiam apparet ex fragmento epistolæ Xenophonteæ ad Æschinem Socraticum, ubi non obscure Platoni vitio vertitur, quod à Socratis Philosophia deficiens, ut inconstans in Italiam ad Pythagoricos, & in Ægyptum ad sacerdotes abierit, hisce verbis : τὸ δὲ καλὸν ἄρα Αἰγύπτου ἠράσθησαν, καὶ τῆς Πυθαγόρου τερατώδους σοφίας, ὧν τὸ περιττὸν καὶ μὴ μόνιμον ἐπὶ Σωκράτην ἤλεγξεν ἔρως τυραννίδος, καὶ ἀντὶ διαίτης λιτῆς, Σικελιώτης γαστρὸς ἀμέτρου τράπεζα. Id est, *Illi vero egregii viri, Ægypti & prodigiosæ Pythagoræ sapientiæ amore capti sunt, quorum supervacaneum & inconstans erga Socratem studium, tyrannidis amor redarguit, & Sicula ventris immoderati mensa frugalitati victus antepofita.* Postremis verbis objectat Platoni, quod in Sicilia familiaris fuerit Dionysio Juniori, quasi id ab eo factum foret ob mensam parasiticam, non vero ut Dionysium meliorem redderet; sed hoc etiam ab aliis Platoni exprobatum fuisse ex Laertio constat. Platonem vero hisce verbis denotari à Xenophonte, olim notavit quoque Eusebius lib. 14. de Præpar. Euangel. ubi hujus epistolæ fragmentum nobis servavit; quemadmodum & Theodoretus de Curation. Græcar. Affection. Serm. II. ubi post hæc verba adducta, subjicit : Τοιαῦτα περὶ τοῦ Πλάτωνος ὁ Ξενοφῶν ἔγραψεν, ὅτι τῆς Σωκράτους διδασκαλίας ὑπεριδὼν, τὴν τερατώδη Πυθαγόρου σοφίαν ἐζήλωσε, καὶ Διονυσίῳ τῷ Σικελίας τυράννῳ ξυνὼν, Συρακουσίας ἀπολαύων χλιδῆς. ἔφη δὲ αὐτὸν καὶ τῆς τῶν Αἰγυπτίων ἐρασθῆναι σοφίας. Id est, *Hæc sunt quæ de Platone Xenophon scripsit; eum videlicet posthabita Socratis disciplina, monstrosam Pythagoræ sapientiam appetiisse, apudque Dionysium Siciliæ tyrannum, Syracusanis se oblectasse deliciis. Eundem quoque testatur Ægyptiorum sapientiam adamasse.*

2. *Neque à Platone*] Sic Athenæus lib. XI. Κἀν τῷ περὶ ψυχῆς δὲ ὁ Πλάτων καταλεγόμενος ἕκαστον τῶν παρατυχόντων οὐδὲ κατὰ μικρὸν τοῦ Ξενοφῶντος μέμνηται. Id est, *Præterea libro suo de Anima,* (Phædonem designat) *Plato eos qui adfuerunt omnes sigillatim commemorans, ne verbum quidem fecit de Xenophonte.*

4. *Neque*

mero libris mentio usquam facta sit Xenophontis, 3 neque item contrà ab eo in suis libris Platonis; quamquam uterque, ac maximè Plato, complurium Socratis sectatorum in sermonibus, quos scripsit, commeminerit. id etiam esse non sinceræ neque amicæ voluntatis indicium crediderunt, quòd Xenophon incluto illi operi Platonis, quod de optimo statu reipublicæ civitatisque administrandæ scriptum est, lectis ex eo duobus ferè libris, qui primi in volgus exierant, opposuit contra 4 scripsitque diversum regiæ administrationis genus, quod παιδείας Κύρου inscriptum est. eo facto scriptoque ejus usque adeò permotum esse Platonem ferunt, ut 5 quodam in libro, mentione Cyri regis

3. *Neque item contra ab eo in suis libris Platonis*] Falsum est, quod hic scribit Gellius, Xenephontem Platonis nusquam meminisse; ejus enim mentionem fecit lib. 3. ἀπομνημονευμάτων; quod jam olim notavit Laërtius in Platone, ubi de æmulatione Platonis & Xenophontis agens, scribit: Ἀμφότεροί τε Σωκράτην μνημονεύοντες, ἀλλήλων οὐδαμοῦ, πλὴν Ξενοφῶν Πλάτωνος ἐν τρίτῳ τῶν ἀπομνημονευμάτων. Id est, *Vterque autem de Socrate memorantes, alter de altero mentionem nullam fecit, nisi quod Xenephon in tertio Memorabilium de Platone.* Xenophontis autem verba hæc sunt: Γλαύκωνα δὲ τὸν Ἀρίστωνος, ὅτ' ἐπιχείρει δημηγορεῖν, ἐπιθυμῶν προστατεύειν τῆς πόλεως, οὐδέπω εἴκοσι ἔτη γεγονὼς, ὄντων ἄλλων οἰκείων καὶ φίλων, οὐδεὶς ἐδύνατο παῦσαι, ἑλκόμενόν τε ἀπὸ τοῦ βήματος, καὶ καταγέλαστον ὄντα. Σωκράτης δὲ εὔνους ὢν αὐτῷ διά τε Χαρμίδην τὸν Γλαύκωνος, καὶ διὰ Πλάτωνα, μόνος ἔπαυσεν. Id est, *Glauconem Aristonis filium, cum is necdum viginti natus annos oratoris usurpare munus, ac præses esse civitatis cuperet, nemo ab hoc instituto poterat abducere; quamquam alios & propinquos & amicos haberet, ac de tribuli detraheretur, planeque ridiculus esset. Hunc Socrates, qui ei bene cuperet ob Charmidem Glauconis filium, & ob Platonem, solus ab hoc instituto avertit.* Sed & inter Socraticorum Epistolas à Leone Allatio primum in lucem protractas, Xenephontis habetur epistola, ubi Platonis mentio fit. Sic enim Epistol. 15. quæ Xenophontis nomen præfert: Ἤδη δέ μοι καὶ Πλάτωνος περιέπεσε σύγγραμμα τοιοῦτον, ὅπου τοὔνομα ἦν τοῦ Σωκράτους, καὶ διάλεξίς τις οὐ φαύλη πρός τινας. Id est, *Iam mihi Platonis etiam non dissimilis commentarius, in quo nomen Socratis, colloquiumque non ingratum, cum quibusdam in manus venit.* In sequentibus etiam hujus epistolæ non obscura æmulationis indicia in Platonem habentur.

4. *Scripsitque*] Cod. Tornæs. & Vett. Edd. *conscripsitque*.

5. *Quodam in libro*] Libro nimirum tertio de Legibus, ubi Plato hunc in modum de Cyro scribit: Μαντεύομαι δὴ νῦν περί γε Κύρου, τὰ μὲν ἄλλ' αὐτὸν στρατηγόν τε ἀγαθὸν εἶναι καὶ φιλόπο-

gis habita, retractandi levandique ejus operis gratia, virum quidem Cyrum gnavum & strenuũ fuisse dixerit. παιδείας δ' οὐκ ὀρθῶς ἧφθαι τὸ παράπαν. hæc enim verba sunt de Cyro Platonis. præterea putant id quoque ad ista, quæ dixi, accedere: quòd Xenophon in libris, quos dictorum atque factorum Socratis commentarios composuit, [6] negat

φιλόπολιν, παιδείας δὲ ὀρθῆς οὐδὲ ἧφθαι τὸ παράπαν, οἰκονομίᾳ δ' οὐδεν τὸν νοῦν προσεσχηκέναι. Id est, *Ita igitur de Cyro vaticinor, in cæteris quidem ipsum & ducem bonum, & civilis vitæ amicum fuisse; rectam vero disciplinam nullo pacto attigisse, nec ad rei familiaris administrationem animum unquam applicuisse.* Quod etiam de Platone notat Laërtius in ejus vita: Καὶ ἐν τοῖς νόμοις ὁ Πλάτων πλάσμα φησὶν εἶναι τὴν παιδείαν αὐτοῦ· μὴ γὰρ εἶναι Κῦρον τοιοῦτον. *Atque etiam in Legibus Plato ejus Pædiam commentitiam esse ait; neque enim Cyrum talem fuisse.* Unde & liquet Cyri pædiam non ad historiæ veritatem, quod tamen nonnulli volunt, scriptam fuisse. Et ita etiam Cicero ad Quintum fratrem scribens, ait: *Cyrus ille à Xenophonte non ad historiæ fidem scriptus est, sed ad effigiem justi imperii.* Quod & confirmat Ausonius in Gratiarum Actione ad Gratianum: *Vellem*, inquit, *si rerum natura pateretur Xenophon Attice, in ævum nostrum venires: tu qui ad Cyri virtutes exsequendas votum potius, quam historiam commodâsti, cum diceres non qualis esset, sed qualis esse deberet.* In eadem sententia esse etiam videtur Hermogen. l. 2. de form. Orat. ubi de Xenophonte. Τὸ μέντοι περὶ τὸν Ἀβραδάτην καὶ τὴν Πάνθειαν πᾶν ἦθός τε καὶ πάθος πολλὰς ἔχει τὰς ἡδονὰς μυθικῶς πλασθέν. *Illa autem quæ narrat de Abradata & Panthia* (de his vero agit Xenophon in Cyri pædia lib. 6. & 7.) *moribus & affectibus multam habent suavitatem & delectationem fabulose confictam.* Et ita quoque sentiunt è Junioribus viri Doctissimi, Ludovicus Vives lib. 5. de tradendis Disciplinis, Josephus Scaliger in Prolegomenis præstantissimi operis De Emendatione temporum, Sethus Calvisius in Isagoge Chronologica cap. 21. G. Vossius de Histor. Græc. lib. 1. cap. 5. aliique.

6. *Negat Socratem de cœli atque naturæ caussis rationibusque unquam disputavisse*] Designat Gellius locum Xenophontis, qui satis longus exstat lib. 1. Memorabilium, ubi inquit: Οὐδεὶς δὲ πώποτε Σωκράτους οὐδὲν ἀσεβὲς, οὐδὲ ἀνόσιον, οὔτε πράττοντος εἶδεν, οὔτε λέγοντος ἤκουσεν. οὐδὲ γὰρ περὶ τῆς τῶν πάντων φύσεως, ᾗπερ τῶν ἄλλων οἱ πλεῖστοι διελέγετο, σκοπῶν ὅπως ὁ καλούμενος ὑπὸ τῶν σοφιστῶν κόσμος ἔφυ, καὶ τίσιν ἀνάγκαις ἕκαστα γίνεται τῶν οὐρανίων. ἀλλὰ καὶ τοὺς φροντίζοντας τὰ τοιαῦτα μωραίνοντας ἐπεδείκνυε, &c. Id est, *Nemo vero unquam Socratem impii quidquam aut nefandi vel designare vidit, vel audivit dicere. Nec enim de rerum omnium natura sic disserebat, uti complures alii; nimirum considerans, quo pacto is, qui à professoribus sapientiæ mundus appellatur, ortus sit: quibusque de caussis necessariis singulæ res cœlestes fiant. Imo eos qui his rebus occuparentur, fatuos esse demonstrabat.* Videsis & reliqua quæ sequuntur. Pertinent vero huc etiam, quæ idem Xenophon lib. 4. Memorabil. de Socrate narrat, quatenus ipse Geometriæ, Astronomiæ Rerumque naturalium

gat Socratem de cœli atque naturæ causis rationibusque umquam disputavisse: ac ne disciplinas quidem cæteras, quæ *μαθήματα* Græci appellant, 7 quæ ad bene beatéque viven-

ralium studio operam dandam censuerit, ubi inter alia inquit: Ὅλως δὲ τῶν οὐρανίων, ᾗ ἕκαστα ὁ θεὸς μηχανᾶται, φροντιστὴν γίγνεσθαι ἀπέτρεπεν. οὔτε γὰρ εὑρετὰ ἀνθρώποις αὐτὰ ἐνόμιζεν εἶναι, οὔτε χαρίζεσθαι θεοῖς ἂν ἡγεῖτο τὸν ζητοῦντα, ἃ ἐκεῖνοι σαφηνίσαι οὐκ ἐβουλήθησαν. *Denique in universum dehortabatur, ne quis studium & operam in res cœlestes impenderet, quo scilicet artificio Deus omnia moliatur. Nec enim illa posse ab hominibus inveniri putabat, nec diis eum rem facere gratam arbitrabatur, qui quæ illi manifesta esse noluissent, inquireret.* Sed & idem Xenophon in epistolâ ad Æschinem scribit: Πότε γὰρ, ὦ Αἰσχίνη, Σωκράτους ἀκήκοέ τις οὐρανίων πέρι λέγοντος, ἢ γραμμὰς εἰς ἐπανόρθωσιν παραινοῦντος μανθάνειν; μουσικὴν μὲν γὰρ ἴσμεν αὐτὸν μέχρι ὤτων συνιέντα, διετέλει δὲ ἑκάστοτε αὐτοῖς λέγων τί καλὸν, καὶ τί ἀνδρεία τε, καὶ δικαιοσύνη, καὶ αἱ ἄλλαι ἀρεταί. ἀνθρώπινα γὰρ αὐτὰ ἀγαθὰ ἐκάλει, τὰ δ' ἄλλα ἢ ἀδύνατον ἀνθρώποις ἁλῶναι ἔφασκεν, ἢ μύθων εἶναι συγγενῆ, μετ' ὀφρύος σοφιστῶν παίγνια διεξιόντων. Id est, *Nam quando audivit quisquam, ô Æschines, Socratem de rebus cœlestibus disserentem, vel ad lineas ac figuras emendandæ vitæ gratiâ discendas hortantem? Musicam enim scimus ipsum intellexisse non ultra judicium aurium. Quin semper aliquid egregii suis dicere non desinebat, quid esset fortitudo, quid justitia, quid virtutes cæteræ. Vocabat autem hæc bona humana, cætera vero vel homines assequi non posse, vel fabulis esse cognata dicebat, qualia superciliosi sapientiæ professores ridicula commemorarent.*

Nonnunquam tamen & Socratem de rebus naturalibus disseruisse, Laërtius ex ipso Xenophonte, quamvis contrarium scribat, sibi videri ait: Δοκεῖ δέ μοι καὶ περὶ τῶν φυσικῶν ὁ Σωκράτης διειλέχθαι· ὅπου γε καὶ περὶ προνοίας τινὰ διαλέγεται, καθά φησι καὶ Ξενοφῶν, καίτοι περὶ μόνων τῶν ἠθικῶν ποιεῖσθαι τοὺς λόγους αὐτὸν εἰπών. *Sed mihi videtur Socrates de rebus etiam naturalibus disseruisse. Siquidem, ut est apud Xenophontem, de Providentia quædam disputat, quamvis eũ affirmet de his solum quæ ad mores pertinẽt, verba facere.*

7. *Quæ ad bene beateque vivendum non pergerent*] Majorem lucem hæc accipiunt ab istis Ciceronis, qui lib. I. Tuscul. Quæstion. inquit: *Socrates mihi videtur, id quod constat inter omnes, primus à rebus occultis, & ab ipsâ naturâ involutis, in quibus omnes ante eum Philosophi occupati fuerunt, avocavisse Philosophiam, & ad vitam communem adduxisse, ut de virtutibus & vitiis, omninoque de bonis rebus & malis quæreret, cœlestia autem aut procul à nostra cognitione censeret, vel si maxime cognata essent, nihil tamen ad bene vivendum conferre.* Et lib. 5. *Socrates autem primus Philosophiam devocavit è cœlo & in urbibus collocavit, & in domos etiam introduxit, & coëgit de vita & moribus rebusque bonis & malis quærere.* Atque hinc est, quod Diogenes Laërtius in Socrate aiat Demetrium Byzantium scripsisse, Socratem γνόντα τὴν φυσικὴν θεωρίαν μηδὲν εἶναι πρὸς ἡμᾶς, τὰ ἠθικὰ φιλοσοφεῖν, ἐπί τε τῶν ἐργαστηρίων καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ· κἀκεῖνα δὲ φάσκειν ζητεῖν,

Ὅττι τοι ἐν μεγάροισι κακόν τε
ἀγαθόν τε τέτυκται.

vivendum non [8] pergerent, aut attigisse aut comprobasse: iccircoque turpiter eos mentiri dicit [9] qui dissertationes istiusmodi Socrati attribuerent. hoc autem, inquiunt, Xenophon quum scripsit, Platonem videlicet notavit: in cujus libris Socrates de physica & musica & geometria disserit. Sed enim de viris optimis & gravissimis si credendum hoc aut suspicandum fuit: [10] causam equidem esse arbitror non obtrectationis, nec invidiæ, neque de gloriâ majore pariendâ certationis: hæc enim procul à moribus philosophiæ absunt, in quibus illi duo omnium judicio excelluerunt. quæ igitur est opinionis istius ratio? hæc profecto

Cum naturæ contemplationem nihil nobis prodesse cognovisset, de moribus & in officinis & in foro philosophatum esse; eaque se quærere dixisse,

Quod tibi in domibus malum bonumve est.

Pertinent huc quoque illa Sexti Empirici lib. 7. advers. Mathemat. Οἱ δὲ ἀπὸ τῶν ἠθικῶν κατῆρξαντο, ὡς ἀναγκαιοτέρων, καὶ πρὸς εὐδαιμονίαν ἐπιστώτων· καθὸ καὶ ὁ Σωκράτης παρήγγελλε μηδὲν ἄλλο ζητεῖν εἰ μὴ

Ὅ,ττι τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται.

Alii autem cœperunt ab iis, quæ pertinent ad mores, ut quæ sint magis necessaria, & pertinennt ad beatitudinem. Quamobrem præcipiebat quoque Socrates nihil aliud quærere, præterquam

Quod sit in ædibus, illud sitne bonumne Anne malum.

Et lib. 10. advers. Mathem. Τὴν ἠθικὴν θεωρίαν σύμφωνον σχεδὸν ἅπαντες ὑπειλήφασι, περὶ τὴν τῶν ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν διάκρισιν γίνεσθαι, καθὸ καὶ ὁ πρῶτος αὐτὴν δόξας κεκινηκέναι Σωκράτης παρήγγελλεν, ὡς ἀναγκαιότατον ζητεῖν,

Ὅ,ττι τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται,

Id est, *Morum contemplationem omnes fere uno consensu existimant versari in bonis & malis discernendis, ut quitam primus visus est movisse Socrates, præcepit quærere, tanquam maxime necessarium,*

Ædibus in nostris quæ prava aut recta gerantur.

8. *Pergerent*] Vett. Cod. *pertinerent.*

9. *Qui dissertationes hujusmodi Socrati attribuerent*] Faciunt huc, quæ habet Laërtius in Platone: Φασὶ δὲ καὶ Σωκράτην ἀκούσαντα τὸν Λύσιν ἀναγινώσκοντος Πλάτωνος, Ἡράκλεις, εἰπεῖν, ὡς πολλά μου καταψεύδεθ' ὁ νεανίσκος; οὐκ ὀλίγα γὰρ ὧν οὐκ εἴρηκε Σωκράτης, γέγραφεν ἀνήρ. *Ferunt etiam Socratem, cum Platonem Lysim recitantem audisset, Proh Hercules, exclamavisse, quam multa de me adolescentulus mentitur? non pauca enim quæ Socrates nunquam dixit, vir ille litteris mandavit.*

10. *Causam equidem arbitror non obtrectationis, nec invidiæ, &c.*] Quamvis Gellius hîc, quæcunque veteres de Platonis & Xenophontis æmulatione, offensoque inter sese animo, tradiderunt, in meliorem partem interpretari, eaque elevare conetur; tamen ex ante notatis nimis quam manifestum est, eos invidiæ & æmulandi, imo obtrectandi studio invicem laborasse.

11. *Fav-*

ctò est, æquiperatio ipsa plerumque & parilitas virtutum inter sese consimilium, etiam si contentionis studium & voluntas abest, speciem tamen æmulationis creat. nam quum ingenia quædam magna duorum pluriumve in ejusdem rei studio illustrium, aut pari sunt fama, aut proxima: oritur apud diversos [11] fautores eorum industriæ laudisque æstimandæ contentio. tum posteà ex alieno certamine ad eos quoque ipsos contagium certationis adspirat. cursusque eorum [12] ad eamdem virtutis calcem pergentium, quando est compar vel ambiguus, in æmulandi suspiciones non suo, sed faventium studio delabitur. proinde igitur & Xenophon & Plato, Socraticæ amœnitatis duo lumina, certare æmularique inter sese existimati sunt; quia de iis apud alios, uter esset exsuperantior, certabatur; & quia duæ eminentiæ, quum simul junctæ, in arduum nituntur, simulacrum quoddam contentionis æmulæ pariunt.

11. *Fautores*] Cod. Tornæs. *favisores*. forsan scripsit *favitores*, quemadmodum Plautus loqui amat.

12. *Ad eandem virtutis calcem*] Sic quidem omnes libri. Melius tamen erit, si legas, *ad eundem virtutis callem*, vel, *ad eundem virtutis collem*.

CAP. IV.

Quod aptè Chrysippus & graficè imaginem Iustitiæ [1] modulis coloribusque verborum depinxit.

CONdignè mehercle & condecorè Chrysippus in librorum, qui inscribuntur [2] περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς, primo,

1. *Modulis coloribusque verborum depinxit*] Merito Stephanus ait, Titulorum Auctorem, dum Chrysippum aliis quam Gellii verbis laudare vult, laudem ei minime convenientem tribuere. Modulos enim verborum sive orationis Chrysippum minime sectatum esse; itaque ad hunc modum titulum reformandum: *Vultus justitiæ severis atque venerandis verborum coloribus à Chrysippo depictus.*

2. Περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς] Id est, *De honesto & voluptate.* Meminit & horum Diogenes Laërtius in Catalogo Librorum à Chrysippo conscriptorum, circa finem, ubi decem eos fuisse ait. περὶ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἡδονῆς πρὸς Ἀριστοκρέοντα, ι. Fit eorum quoque mentio ab Athenæo lib. 3. cap. 12. lib. 9.

primo, os & oculos Iustitiæ, [3] vultumque ejus severis atque venerandis verborum coloribus depinxit. facit quippe imaginem Justitiæ, fierique solitam esse dicit [4] à pictoribus rhetoribusque antiquioribus, ad hunc fermè modum: *forma atque* [5] *filo virginali; aspectu vehementi & formidabili; luminibus oculorum acribus: neque humilis neque atrocis, sed reverendæ cujusdam tristitiæ dignitate.* ex imaginis autem istius significatione intelligi voluit, judicem, qui [6] Justitiæ antistes est, oportere esse gravem, sanctum, severum, incorruptum, inadulabilem, contraque improbos nocentesque immisericordem atque inexorabilem, erectumque & arduum ac potentem, vi & majestate æquitatis veritatisque terrificum. verba ipsa Chrysippi de justitia scripta hæc sunt: [7] Παρθένος δὲ εἶναι λέγεται κατὰ σύμβολον τοῦ ἀδιάφθορος εἶναι,

cap. 4. & lib. 14. cap. 2. Quartum citat lib. 13. cap. 2. & quintum lib. 8. cap. 2. Sed & idem Athenæus lib. 4. c. 15. Chrysippum citat περὶ τοῦ καλοῦ; uti & Plutarchus de Contradic. Stoicorum; atque etiam Laërtius in Zenone Zittico. Quem librum non alium forte ab hoc libro περὶ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἡδονῆς, haud vane suspicatur, quem honoris causa hîc nomino, Vir politissimi ingenii, Ægid. Menagius in elegantissimis doctissimisque suis Observationibus ad Diogenem Laërtium p. 203.

3. *Vultumque ejus severis, &c.*] Stephanus legit *Vultumque ejus totum s.*

4. *A pictoribus rhetoribusque*] Plane assentior Luc. Joan. Scoppæ, qui lib. 2. Collect. cap. 10. hoc loco legit *à pictoribus sculptoribusque.* Pictores enim longe melius conjunguntur cum sculptoribus, quam cum rhetoribus. Ut omittam, quod descriptio imaginis, quam de Justitia facit Chrysippus, omnino hanc conjecturam confirmet.

5. *Filo virginali*] Id est, lineamento virginis. Filum enim idem est, quod lineamentum. Græcis χαρακτὴρ, περιγραφὴ εἴδους. Eodem modo Plautus dixit, *satis scitum filum mulieris.* pro forma & figura mulieris. Sic Lucretius lib. 2.

Debent nimirum non omnibus omnia prorsum
Esse pari filo, similique affecta figura.

6. *Iustitiæ antistes*] Eodem modo Jurisconsulti ab Ulpiano *Sacerdotes Iustitiæ* vocantur, quasi sacra illius Deæ administrantes, & quod debeant esse non tantum consulti Juris, sed Justitiæ. Sic Cicero in Philipp. VIII. S. Sulpitium prædicat, quod non magis Jurisconsultus, quam Justitiæ fuerit.

7. Παρθένος δὲ εἶναι λέγεται, &c.] Hoc est, *Dicitur autem virgo esse, quod indicium est, eam esse incorruptam, improbis nunquam concedere, non orationem suavem, non precationem, non adulationem, non denique quicquam aliud pati. Quas ob res merito tristis etiam ac contracta fronte pingitur, vultu gravi, aspectu contento & torvo, ut injustis terrorem incutiat, justis fiduciam præbeat: quando hujusmodi facies justis grata, injustis molesta est.*

8. Ω'ς

εἶναι, καὶ μηδαμῶς ἐνδιδόναι τοῖς κακούργοις, μηδὲ προσίεσθαι, μήτε τοὺς ἐπιεικεῖς λόγους, μήτε παραίτησιν καὶ δέησιν, μήτε κολακείαν, μήτε ἄλλο μηδὲν τῶν τοιούτων. οἷς ἀκολούθως καὶ σκυθρωπὴ γράφεται, καὶ συνεστηκὸς ἔχουσα τὸ πρόσωπον καὶ ἔντονον, καὶ δεδορκὸς βλέπουσα, ὥστε τοῖς μὲν ἀδίκοις φόβον ἐμποιεῖν, τοῖς δὲ δικαίοις θάρσος. τοῖς μὲν [8] ὡς πρὸς φίλους ὄντος τοῦ τοιούτου προσώπου, τοῖς δὲ ἑτέροις προσάντους.

Hæc verba Chrysippi eo etiam magis ponenda existimavi, ut promta ad considerandum judicandumque sint: quoniam legentibus ea nobis 9 delicatores quidam disciplinarum philosophi Sævitiæ imaginem istam esse, non Iustitiæ, dixerunt.

8. Ὡς πρὸς φίλους] Lege cum H. Stephano ὡς προσφιλοῦς. ut opponatur, quod sequitur, τοῦ προσάντους, ubi etiam particulam ὡς repetendam putat, ὡς προσάντους.

9. *Delicatiores*] Stephan. leg. *delicatiorum quidam disciplinarum Philosophi.*

Cap. V.

Lis atque contentio grammaticorum Romæ illustrium enarrata super casu vocativo vocabuli quod est, egregius.

DEfessus ego quondam diutina commentatione, laxandi levandique animi gratia, [1] in Agrippæ campo deambulabam: atque ibi duos forte grammaticos conspicatus non parvi in urbe Roma nominis, certationi eorũ acerrimæ adfui; quum alter in casu vocativo, *vir egregi*, dicendum contenderet, alter *vir egregie*. ratio autem ejus, qui *egregi* oportere dici censebat, hujuscemodi fuit: Quæcumque inquit,

IN *Agrippæ campo*] Qui erat in septimâ regione Urbis, Viâ Latâ dicta, ut est apud P. Victorem De Regionibus Urb. Rom. Hunc Agrippæ campum, porticu exceptâ, Augustus publici juris fecit, teste Dione Cassio lib. 55. Τό τε πεδίον τὸ Ἀγριππεῖον, πλὴν τῆς στοᾶς, καὶ τὸ Διριβιτώριον αὐτὸς ὁ Αὔγουστος ἐδημοσίωσε.

inquit, nomina ſeu vocabula recto caſu numero ſingulari, *us* ſyllaba finiuntur, in quibus ante ultimam ſyllabam poſita eſt, *i*, litera: ea omnia caſu vocativo, *i*, litera terminantur, ut *Cœlius Cœli*, *modius modi*, *tertius terti*, *Accius Acci*, *Titius Titi*, & ſimilia omnia. ſic igitur *egregius*, quoniam, *us* ſyllaba in caſu nominandi finitur, eamque ſyllabam præcedit *i* litera, habere debebit in caſu vocandi *i* literam extremam; & iccirco *egregi*, non *egregie* rectius dicetur. nam *divus* & *rivus* & *clivus*, & ſimilia nomina, *us* ſyllaba terminantur, ſed ea quæ per duo *u* ſcribenda eſt, propter cujus ſyllabæ ſonum declarandum reperta erat nova litera, [2] quæ digamma appellabatur. hoc ubi ille alter audivit: ô, inquit, egregie grammatice, vel, ſi id mavis, [3] egregiiſſime, dic, oro te, *inſcius* & *impius* & *ſobrius* & *ebrius* & *proprius* & *propitius* & *anxius* & *contrarius*, quæ *us* ſyllaba finiuntur, quibus ante ultimam ſyllabam, *i* litera eſt, quem caſum vocandi habent? me enim pudor & verecundia tenet pronunciare ea ſecundùm tuam definitionem. ſed quum ille pauliſper oppoſitu horum vocabulorum commotus reticuiſſet, & mox tamen ſe collegiſſet; eamdemque illam, quam definierat, regulam retineret & propugnaret; diceretque & *proprium* & *propitium* & *anxium* & *contrarium* itidem in caſu vocativo dicendum. ut & *adverſarius* & *extrarius* diceretur: *inſcium* quoque & *impium* & *ebrium* & *ſobrium* inſolentius quidem paulo,

2. *Quæ digamma appellabatur*] Romani digamma Æolicum quod figuram F præferebat, pro V conſona uſurparunt. Δίγαμμα autem dictum, ut Fabius, Diomedes, Priſcianus, alii, volunt, non à poteſtate, quæ plane diverſa hîc eſt ac in gamma, ſed à Charactere; quia apud Græcos conſtet duobus gamma, quorum unum alteri impoſitum, haud ſecus ac fit apud Latinos in F. Claudius vero Imperator hanc figuram invertit, & V conſonans per Ⅎ expreſſit. Unde in Vett. Lapidd. DIℲAI, AMPLIAℲIT, TERMINAℲITQVE, aliaque hujuſmodi.

3. *Egregiiſſime*] Ad exemplum Pacuvii, qui in Medo dixit: *Mulier egregiiſſimâ formâ.* Ejus comparativo uſus Lucretius lib. 4.

Nam nihil egregiu' ſt, quam res diſcernere apertas
A dubiis - - -

Imo & ipſe Juvenalis Sat. x.

Egregius cœnat, meliuſque miſerrimus horum.

Ubi *egregius* pro *egregijus* poni & teſtatur Priſcianus, & ipſa ſententia clamat.

lo, ſed rectius per *i* litteram, non per *e* in caſu eodem pronunciandum; eaque inter eos contentio longius duceretur: non arbitratus ego operæprecium eſſe eadem iſta hæc diutius audire, clamantes compugnanteſque illos reliqui.

CAP. VI.

Cuimodi ſint quæ ſpeciem doctrinarum habeant: ſed neque delectent neque utilia ſint; atque inibi de vocabulis ſingularum urbium regionumque immutatis.

HOmo nobis familiaris, in litterarum cultu non ignobilis magnamque ætatis partem in libris verſatus, Adjutum, inquit, ornatumq; volo ire Noctes tuas. & ſimul dat mihi librum grandi volumine doctrinis omnigenis, ut ipſe dicebat, præſcatentem; quem ſibi elaboratum eſſe ait ex multis & variis & remotis lectionibus: ut ex eo ſumerem quantum liberet rerum memoria dignarum. accipio cupidus & libens: tamquam ſi [1] copiæcornum nactus eſſem: & recondo me penitus, ut ſine arbitris legam. at quæ ibi ſcripta erant, prò Iupiter, mera miracula! quo nomine fuerit, qui primus Grammaticus appellatus eſt; & [2] quot fuerint Pythagoræ nobiles, quot Hippocratæ, & [3] cuimodi Homerus fuiſſe dicat [4] in Ulixis domo ἀδιρλῶες; quam ob

COpiæcornum] Vett. Edd. *copiæ cornu*, & ita notatum in margine Cod. Tornæſ. cum in ipſo contextu deletum eſſet *m*. Cæterum ad hujus capitis illuſtrationem videri poteſt Senecæ Epiſt. 88. ubi ſimiles Grammaticorum nugas recenſet, & explodit.

2. *Quot fuerint Pythagoræ, &c.*] Reperiuntur viginti octo in Antiquorum monumentis, quibus Pythagoræ nomen fuit, & referuntur à Jonſio lib. 4. verſus finem De Scriptorib. Hiſt. Philoſ. Sic & viginti circiter Hippocrates Veteribus noti ſunt.

3. *Cuimodi*] Cod. Torn. & Vett. Edd. *cujuſmodi*.

4. *In Vlixis domo ἀδιρῆνες*] Vett. Edd. habent Σειρῆνες, *Sirenes*. Quod Petr. Victorius Variar. Lect. l. 35. c. 16. huic loco non convenire ait; ſe vero in libro calamo exarato, & ſatis fideli reperiſſe Α᾽δυρῆνες; unde poſtea alii fecere Α᾽διρῆνες, quorum neutrum tamen uſquam apud Homerum exſtat. J. Caſaubonus totum hunc fœde corruptum locum ita corrigit: *Cuimodi Homerus fuiſſe dicat in Vlixis domo ὀρσοθύρην; & quam ob cauſam, &c.* atque hoc res ipſa poſtulare videtur. Nam referendum eſt ad illum Homeri locum Ο᾽δυσ. χ.

Ο᾽ρσοθύρη δέ τις ἔσκεν ἐϋδμήτῳ ἐνὶ τοίχῳ.

Qui locus quam varie ſit expoſitus à

ob causam Telemachus cubans junctim sibi cubantem Pisistratum non manu attigerit, sed pedis ictu excitarit; & Euryclia Telemachum quo genere claustri incluserit; & quapropter idem poëta rosam non norit, oleum ex rosa norit;[5] atque illud etiam scriptum fuit, quæ nomina fuerint sociorum Ulixis, qui à Scylla rapti laceratique sunt; utrum [6] ἐν τῇ ἔσω θαλάσσῃ Ulixes erraverit [7] κατ' Ἀρίσταρχον, an [8] ἐν τῇ ἔξω κατὰ Κράτητα. id etiam istic scriptum fuit, qui sint apud Homerum versus [9] ἰσόψηφοι, & quorum ibi nomi-

Veteribus Criticis, ex Eustathio, Hesychio, aliisque patet. Sed & hanc emendationem etiam confirmare videtur Vetus ille Codex, in quo legitur ἀδυξῆνες per υ. quod hoc modo minus malum foret. Vix etiam dubium est, quin principium hujus vocis ὀρσοθύρην um præcedenti *domo* fuerit confusum, & τὸ ες ad finem fuisse adjectum ex illo *&*, quod ad sequentem quæstionem pertinebat.

5. *Atque illud etiam ibi scriptum fuit, &c.*] Huc faciunt, quæ de hujusmodi Grammaticorum & otiosorum hominum nugis exstant apud Senecam Epistola 88. *Hoc quidem me quærere, utrum major ætate fuerit Homerus an Hesiodus, non magis ad rem pertinet, quam scire an minor Hecuba fuerit, quam Helena, & quare tam male tulerit ætatem. Quid, inquam, annos Patrocli & Achillis inquirere, ad rem existimas pertinere? Quæris Vlysses ubi erraverit, potius, quam efficias, ne nos semper erremus? Non vacat audire, utrum inter Italiam & Siciliam jactatus sit, an extra notum nobis orbem: neque enim potuit in tam angusto error esse tam longus.* Et paullo post: *Quid inquiris, an Penelopa impudica fuerit, an verba seculo suo dederit, an Vlyssem illum esse, quem videbat, antequam sciret, suspicata sit.* Et magis inferius: *Quatuor millia librorum Didymus grammaticus scripsit: miser, si tam multa supervacua legisset. In his libris de patriâ Homeri quæritur, in his de Ænea matre verâ: in his libidinosior Anacreon, an ebriosior vixerit: in his an Sappho publica fuerit: & alia, quæ erant dediscenda, si scires.*

6. Ἐν τῇ ἔσω θαλάσσῃ] Id est, *in interiori mari.*

7. Κατὰ Ἀρίσταρχον] *Iuxta Aristarchum.*

8. Ἐν τῇ ἔξω κατὰ Κράτητα] *In exteriore juxta Cratetem.*

9. Ἰσόψηφοι] Qui versus Græcis dicantur Ἰσόψηφοι notat Muretus Var. Lect. lib. 14. cap. 13. Nimirum quorum versuum omnes literæ pro numeris acceptæ eundem numerum efficerent ac constituerent, eos versus ἰσοψήφους vocabant. Cujusmodi etiam exemplum in duobus nominibus in Epigrammate Græco ex lib. 2. Anthologias, adfert, quod si tanti videatur, apud ipsum vide sis; pudet enim his nugis diutius immorari. In eorum tamen gratiam, qui hisce, similibusve adhuc delectantur, adscribam quæ in Vossiano quodam Codice ad marginem notata reperio; nimirum, Ex MS. reg. num. cIↄ ccccxcIIX. p. 102. ἐν τοῖς ὁμηρικοῖς στίχοις εὑρίσκονται τοιαῦτα ἰσόψηφα.

Ἀλλ'

nominum [10] παραστιχὶς reperiatur, & [12] quis adeò versus sit qui per singula vocabula singulis syllabis increscat; ac deinde qua ratione dixerit singulas pecudes in singulos annos [12] terna parere; & ex quinque operimentis, quibus Achillis clupeus mœnitus est, quod factum ex auro est, summum sit an medium; & præterea quibus urbibus regionibusque vocabula jam mutata sint, quod Bœotia ante appellata fuerit [13] Aonia, quod Ægyptus Aëria, quòd Creta eodem quoque nomine Aëria dicta est, quòd Attice Ἀκτὴ, quòd Corinthus Ephyre, quòd Macedonia Ἠμαθία, quòd Thessalia Αἱμονία, quòd [14] Tyros Sarra, quòd Thracia antè

Ἀλλ' ἀναχασσάμενος λίθον εἵλετο χειρὶ παχείῃ,
Κείμενον ἐν πεδίῳ, μέλανα, τρηχύν τε, μέγαν τε. } Exst. Ιλ. η. ψ́. 264.
Μή με πρὶν σίτοιο κελεύετε μηδὲ ποτῆτος,
Ἄσασθαι φίλον ἦτορ ἐπεί μ' ἄχος ἱκάνει. } Exst. Ιλ. τ. ψ́. 306.
Ὄρσας ἀργαλέους ἀνέμους καὶ κύματα μακρά,
Ἥ που ἀνάρσιοι ἄνδρες ἐδηλήσαντ' ἐπὶ χέρσου. } Exst. Od. ω. ψ́. 110.

Isopsepha nomina dicuntur, quæ suis literis ad numeri notam, quam unaquæque refert, æstimatis eandem pæne summam efficiant, sive δίστιχα fuerint, ut in Epigram. 61. lib. 6. cap. 12. sive μονόστιχα, ut in hisce Homericis; ubi nimirum prioris distichi uterque versus refert numer. 3498. secundi 2848. postremum vero claudicat. primus enim versus habet 3102. alter 3436. forte mendum in priori; cui facile addideris τ 300. si ita legas,

Ὄρσας ἀργαλέας τ' ἀνέμους καὶ κύματα μακρά.

10. Παραστιχὶς] Id est, *continua series*. Muretus ait, Eustathium notare à primis litteris quinq; primorum versuum ultimi libri Iliados effici nomen λεύκη. atque ibi etiam tradere, Veteres hujusmodi quæstiunculis lusitare solitos esse, quales aliquot ponit & explicat.

11. *Quis adeo versus sit, &c.*] Muretus non dubitat, quin illum significet è lib. 3. Iliados.

Ὦ μάκαρ Ἀτρείδη μοιρηγενὲς ὀλβιοδαίμον.

12. *Terna parere*] Quâ ratione dicat Homerus singulas pecudes in Africa in singulos annos terna parere, explicat Eustathius in quartum Odysseæ. Quem si tanti putaveris, adire poteris.

13. *Aonia*] Bœotiam olim Æoniam dictam testatur & Stephanus de Urbib. in Ἄονες. Sic Callimachum & Dionysium Ἄονιον pro Thebano posuisse scribit Eustathius. Dicti etiam Bœotii Ectines à Lycophrone; Cembyces & Hyanses à Strabone lib. 7.

14. *Tyros Sarra*] Sic & Festus, & ex eo Paulus, Tyrum olim Sarram dictam scribunt. Unde Ennius in Fragmentis, *Pœnos Sarra oriundos*, id est, Tyro. & hinc apud Poëtas *Sarranum* sæpius pro *Tyrio* reperitur. Servius ad lib. 4. Georg. *Quæ nunc Tyrus dicitur, olim Sarra vocabatur, à pisce quodam qui illic abundat, quem lingua sua Sar appellant.* Notum est Sarræ nomen diduci ex Hebræo צור *Tsor*

tè Sithon dicta ſit, quod Seſton Ποσειδώνειον. Hæc atque item alia multa iſtiuſmodi ſcripta in eo libro fuerunt. quem quum ſtatim properans redderem, [15] ὄναιό σου, inquam, doctiſſime virorum, ταύτης τῆς πολυμαθίας; & librum hunc opulentiſſimum recipe nihil prorſus ad noſtras [16] paupertinas litteras congruentem. nam meæ Noctes, quas inſtructum ornatumque [17] iſti, de uno maximè illo verſu Homeri quærunt, quem Socrates præ omnibus ſemper rebus ſibi eſſe cordi dicebat,

[18] Ὅ,ττι τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται.

Tſor, quo nomine Tyrum appellant Sacri Scriptores. Quod vero de piſce *Sar* Servius notat, non extat ullibi gentium, ut bene Bochartus obſervat, qui & Servium memoriæ lapſum vult Geograph. Sacr. P. 2. lib. 2. cap. 10.

15. Ὄναιό σου ταύτης τῆς πολυμαθίας] Id eſt, *Proficiat*, ſive, *bene ſit tibi hujus multijugæ doctrinæ gratiâ*.

16. *Paupertinas literas*] Id eſt, humiles & ſteriles. Sic apud Sidonium Apollinarem lib. 3. Epiſt. 7. *paupertini ſermonis* & lib. 7. Epiſt. ult. *paupertinus receſſus*. Ubi ſimiles loquendi modos Savaro obſervat.

17. *Iſti*] Ivisti.

18. Ὅ,ττι τοι &c.] Id eſt, *Quodcunque tibi in domibus malumque bonumque accidiſſet*. Exſt. Ὀδ. δ. ϛίχ. 391. Quem verſum & Socrati ſæpius in ore fuiſſe teſtantur Diogenes Laërtius in ejus vitâ, & Sextus Empiricus adverſ. Mathematicos. quorum verba ſupra ad cap. 3. adduximus.

CAP. VII.

Quòd Marcus Varro Cn. Pompejo conſuli primum deſignato commentarium dedit, quem appellavit iſagogicum, de officio ſenatus habendi.

CN. Pompejus conſul primùm cum M. Craſſo deſignatus eſt. eum magiſtratum Pompejus quum initurus foret, quoniam, per militiæ tempora, ſenatus habendi conſulendique, rerum etiam expers urbanarum fuit, M. Varronem familiarem ſuum rogavit, uti commentarium faceret [1] εἰσαγωγικὸν, (ſic enim Varro ipſe appellat,) ex quo diſceret quid facere dicereque deberet, quum [2] ſenatum

Εἰσαγωγικὸν] Id eſt, *Introductorium*.

2. *Senatum conſuleret*] Conſuli Senatus dicebatur, ubi de eo, quod Conſul retulerat, Senatorum ſententiæ ordine

tum consuleret. Eum librum commentarium, quem super ea re Pompejo fecerat, perisse Varro ait in literis quas ad Oppianum dedit: quæ sunt in libro epistolicarum quæstionum quarto. in quibus literis, quoniam quæ ante scripserat non comparebant, docet rursum multa ad eam rem ducentia. primùm ibi ponit qui fuerint, per quos more majorum senatus haberi soleret; eosque nominat 3 *Dictatorem*, 4 *Consulem*, 5 *Prætores*, 6 *Tribunos plebi*, 7 *Interregem*, *Præfe-*

dine rogabantur. Livius lib. 2. *Eam rem Consules rati, ut erat, perniciosam, ad Patres referunt, sed delatam consulere ordine non licuit.* Et mox: *Prius itaque quam ultima experirentur, Senatum iterum consulere placuit.*

3. *Dictatorem*] Quia jus Dictaturæ summum erat, & libera potestas; nec Dictator nisi periculosissimis reipublicæ temporibus creabatur; ideo & jus habendi senatus habebat, quod proprie ad eum magistratum spectabat, qui summam in Urbe potestatem gerebat. Unde Livius: *Q. Fabius Maximus Dictator, quo die magistratum init, vocato senatu, pervicit ut decemviri libros Sibyllinos adire juberentur.*

4. *Consulem*] Cod. Tornæs. & Vett. Edd. *Consules.* Consulum munus proprium fuisse, Senatum convocare ex eo manifestum, quod neque superior magistratus, neque par Consulibus in Urbe erat; neque opus est multis hoc Veterum testimoniis confirmari, cum ubique occurrant Sic Livius lib. 8. *Cum repentino tumultu coacti consules Senatum vocarent.* Sallustius in Catilina: *Consul convocato senatu, refert quod de iis fieri placeat, qui in custodias traditi erant.*

5. *Prætores*] Notandum Prætores jus convocandi senatum duntaxat habuisse eo tempore, quo Consules Urbe abessent. Nam absentibus consulibus consulare munus sustinebatur ab eo, qui dignitate proximus erat. Is vero erat Prætor. Unde Livius lib. 22. *P. Furius Philus, M. Pomponius prætores in curiam Hostiliam senatum vocaverunt.* Cicero pro Plancio: *Placuit nobis ut statim ad Cornutum prætorem Urbanum litteras deferremus, qui quod consules aberant, consulare munus sustinebat more majorum. Senatus est continuo convocatus.* Notandum etiam hoc discriminis inter Consules & Prætores fuisse, quod Consules quacunque de re volebant senatum convocare poterant, Prætores autem nunquam, nisi ad rem novam. Honestius enim visum est, vetera in Consulum adventum reservari, neque in eorum absentiâ tractari; at nova, quia moram non paterentur, sed præsenti consilio opus haberent, ei magistratui, cui in absentiâ consulum Senatus cogendi jus erat, qualis Prætor urbanus, tractari concedebantur.

6. *Tribunos plebi*] Tribuni plebis M. Valerio & Sp. Virginio Coss. senatus convocandi jus sibi usurpare cœperunt, ut testatur Dionysius Halicarnass. l. 10. Τῷ δ' ἑξῆς ἔτει Μάρκου Οὐαλερίου καὶ Σπ. Οὐεργινίου τὴν ὑπατείαν ἐχόντων, στρατιὰ μὲν ὑπερόριος οὐδεμία ἐξῆλθε Ῥωμαίων, πολιτικὰ δὲ προσκρούσματα τοῖς δημάρχοις πρὸς τοὺς ὑπάτους συνέστη πάλιν, ἐξ ὧν ἔχοιεν οἱ δήμαρχοι περισπάσαντές τι τῆς ὑπατικῆς δυναστείας. τὸν μὲν γὰρ ἔμπροσθεν χρόνον ἐκκλησίας μόνον ἦσαν οἱ δήμαρχοι κύριοι, βουλὴν δὲ συναγαγεῖν ἢ γνώμην ἀγορεύειν οὐκ ἐξῆν

8 *Præfectum urbi*: neque alii, præter hos, jus fuisse dixit facere senatusconsultum; quotiensque usu venisset, ut omnes isti magistratus eodem tempore Romæ essent, tum quo supra ordine scripti essent, qui eorum prior aliis esset, ei potissimum senatus consulendi jus fuisse. addit deinde, extraordinario jure 9 *Tribunos* quoque *militares*, qui pro *consulibus* fuissent, item 10 *Decemviros*, quibus imperium consulare

αὐτοῖς, ἀλλ' ἦν τῶν ὑπάτων τοῦτο τὸ γέρας. οἱ δὲ τότε δήμαρχοι πρῶτοι συγκαλεῖν ἐπεβάλλοντο τὴν βουλὴν, Ἰκιλλίου τὴν πεῖραν εἰσηγησαμένου, ὃς ἡγεῖτο μὲν τοῦ ἀρχείου, δραστήριος δέ τις ἦν ἀνὴρ καὶ Ῥωμαίοις εἰπεῖν οὐκ ἀδύνατος. Id est, *Anno sequenti M. Valerio, Sp. Virginio Coss. nullum Romanis bellum externum fuit; sed domi contentiones recruduerunt inter tribunos & consules; quâ conflictatione tribuni consulari potestati nonnihil detraxerunt. Nam antea concionum duntaxat jus penes tribunos erat, senatum convocandi aut sententiam dicere eis non licebat; sed consulum is honos fuit; hujus anni tribuni primi senatum convocare aggressi sunt auctore Icilio, qui ejus collegii princeps erat, vir gravis & pollens Romanâ facundiâ.* Sed Tribunos Consulibus etiam in Urbe præsentibus Senatum suâ auctoritate convocasse, ex Cicerone constare potest, qui in principio lib. 3. de Oratore scribit, vocatu Drusi tribuni pleb. non solum Senatum, sed & consulem Philippum in curiam venisse. Sic ut Tribuni quando aliquid innovare vellent, aut in novo aliquo tumultu, Senatum suâ auctoritate cogerent.

7. *Interregem*] Non solum Interrex dictus, qui interregni tempore medius inter duos Reges creabatur, verum etiam exactis regibus, interregni nomenclatio & interregis ad alios etiam magistratus translata; quando nimirum aliquis in locum magistratus sufficiebatur, tanquam interrex. Quoties enim comitia à Consulibus, aut morbo, aut bello aut seditione impeditis, haberi non poterant, si Dictatorem dici non placuisset: Interrex prodebatur; qui cum quinque diebus quod Interregni tempus erat, hoc magistratu functus fuisset, alteri imperium tradebat. Hujus officium erat, omnia ea obire, quæ vel Regum vel Consulum fuissent, itaque & Senatum convocare.

8. *Præfectum Urbi*] Hic sub Regibus & Consulibus quoque quoties abessent, ad præsidium Urbis relictus, imperium summum habebat, præsidia ad tuendam urbem disponebat, jura civibus reddebat, senatumque convocabat.

9. *Tribunos quoque militares, qui pro consulibus fuissent*] Tribuni militum consulari potestate primum creati anno U. C. CCCX. Rempublicam pro Consulibus complures annos administrarunt, nimirum ad annum ab U. C. CCCLXXXVIII. Penes hos eadem, quæ apud Consules jura & insignia erant.

10. *Decemviros*] Hos primum creatos anno U. C. CCCII. Livius lib. 3. & Solinus tradunt, M. Varro autem anno CCCIII. idque factum in annum unum legum Reipublicæ scribendarum causâ; & eâ lege, ut à Decemviris provocare non liceret, neve quis alius eo anno magistratus esset. Decimo die, ut est apud Livium, jus populo singuli reddebant; eoque die penes præfectum juris fasces duodecim erant: collegis novem singuli accensi apparebant. Notatu etiam digna sunt verba Dionysii Halicarnassei lib. 10. Τῷ δ' ἑξῆς ἔτει παρα-

λαβόντ

lare tum esset, item [11] *Triumviros reipublicæ constituendæ* causa creatos, jus consulendi senatum habuisse. postea scripsit de intercessionibus: dixitque intercedendi, ne senatusconsultum fieret, [12] jus fuisse iis solis, qui eadem potestate, qua ii, qui

λαβόντες οἱ δέκα νομοθέται τὰ πράγματα, πολιτείας κόσμον τοιόνδε τινὰ καθιστάνται. εἷς μὲν αὐτῶν τάς τε ῥάβδους καὶ τὰ λοιπὰ πράγματα τῆς ὑπατικῆς εἶχεν ἐξουσίας, ὃς βουλήν τε συνεκάλει, καὶ δόγματα ἐπεκύρου, καὶ τὰ ἄλλα ἔπραττεν ὅσα ἡγεμόνι προσῆκεν. οἱ δὲ ἄλλοι, συστέλλοντες ἐπὶ τὸ δημοτικώτερον τὸ τῆς ἐξουσίας ἐπίφθονον, ὀλίγῳ τινὶ διήλλαττον ὀφθῆναι τῶν πολλῶν· εἶτα αὖθις ἕτερος αὐτῶν ἐπὶ τὴν ἐξουσίαν καθίστατο. καὶ τοῦτο ἐκ περινομῆς ἐγένετο παραλλάξ, ἐπὶ ἐνιαυτοῦ τὴν ἡγεμονίαν παραλαμβάνοντες εἰς συγκείμενόν τινα ἡμερῶν ἀριθμόν. Id est, *Itaque sequenti anno Decemviri assumptis civitatis gubernaculis, talem Reipublicæ formam constituerunt: Penes unum illorum fasces erant & reliqua consularis potestatis insignia. Is Senatum convocabat, decreta confirmabat, ceteraque prætoris munia exsequebatur; reliqui ad minuendam potestatis invidiam non multum à privatis differebant habitu. deinde alius in potestatem succedebat servatis vicibus, atque ita annuum imperium administrabatur, stato quodam dierum numero.* Hæc autem Reipublicæ mutatio minus insignis, ut ait Livius, quia non diuturna fuit; intra triennium enim Decemviri & instituti sunt & sublati. Primi & Patricii & Consulares omnes fuere, ex posterioribus vero tres plebei; propter tyrannidem affectatam consensu populi magistratu abire coacti sunt.

11. *Triumviros reipublicæ constituendæ*] Triumviratus Reipublicæ constituendæ origo ab Augusti, Antonii & M. Lepidi fœdere, post J. Cæsaris necem, inito; qui Imperium sive potius Tyrannidem occupare conantes, sese Triumviros Reipublicæ constituendæ appellavêre; hoc nomine culpam prætexentes, atque sub eo omnia magistratus jura & insignia ad se trahentes; ita ut eorum nutui & auspiciis omnis Respublica niteretur.

12. *Ius intercedendi fuisse iis solis, qui eadem potestate, &c. majoreve essent*] Unde Cicero lib. 3. de Legib. *Ni potestas par majorvè prohibessit SC. perscripta servanto.* Non itaque cuivis è Senatoribus intercedendi jus erat, sed iis tantum, qui aut magistratus majores erant, aut Tribuni plebis. His enim etsi minorum magistratuum nomine censerentur, maxima tamen fuit potestas, intercedendique jus summum, editâ solemni voce, VETO. Verum quotiescunque Senatusconsulta intercessionibus impediebantur, aut mora iis fiebat, id quod patres decreverant Senatus Auctoritas dicebatur, eaque perscribi solebat. Cælius lib. 8. Epistol. Famil. ad Ciceronem: *Si quis huic SC. intercesserit, senatui placere auctoritatem perscribi, & de ea re ad Senatum populumque referri.* Et mox: *Si quis huic SC. intercessisset, Senatui placere auctoritatem perscribi, & de ea re placere ad hunc ordinem referri.* Auctoritatum perscribendarum rationem habes apud Dionem Cassium lib. 55. Ἐβουλεύοντο μὲν, inquit, καὶ ἥ γε γνώμη συνεγράφετο, οὐ μέντοι καὶ τέλος τι ὡς κεκυρωμένη ἐλάμβανεν, ἀλλ᾽ Αὐκτώριτας ἐγίγνετο. ὅπως φανερὸν τὸ βούλημα αὐτῶν ᾖ· τοιοῦτον γάρ τι ἡ δύναμις τοῦ ὀνόματος τούτου δηλοῖ. Τὸ

δ᾽ αὐ-

ii, qui senatusconsultum facere vellent, majoréve essent. tum adscripsit de locis, in quibus senatusconsultum fieri jure posset; docuitque confirmavitque, 13 nisi in loco per augures constituto, quod templum appellaretur, senatusconsultum factum esset, justum id non fuisse. propterea & 14 in curia Hostilia, & 15 in Pompeja, & post 16 in Iulia, quum

δι' αὐτὸ τοῦτο καὶ εἴποτε, &c. ἢ ἐναντιωθέντων τινῶν δημάρχων, τὸ μὲν δόγμα οὐκ ἠδυνήθη γενέσθαι, τὴν δὲ δὴ γνώμην σφῶν οὐχ ὑπέμενον ἀποκρυφθῆναι, ἐνομίζετο. Id est, *Consilium quidem capiebant, & quod statuissent, id perscribebatur: non tamen Senatusconsulti vim obtinebat, sed Auctoritas Senatus dicebatur, ut quæ sententia eorum fuerat, manifestum fieret. Nam id vis nominis hujus significat. Idemque hoc etiam observatum est, cum &c. aut tribuni plebis aliqui intercessissent. Nam hic quoque cum Senatusconsultum fieri nequiret, tamen sententiam suam, quam Senatus nolebat esse occultam, edicebat.*

13. *Nisi in loco per augures constituto, quod templum appellaretur*] Habebatur Senatus in locis per auguria constitutis, id est, aut in curiis inauguratis, aut in deorum templis. Unde Cicero pro Milone, Curiam templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilii publici appellat. Hinc apud Lampridium in Severo legimus: *Cum Senatus frequens in Curiam hoc est ædem Concordiæ, templumque inauguratum convenisset.* Templum inauguratum addit, quia Romæ erant plures Concordiæ ædes, sed non omnes inauguratæ erant. hæc fuit in Liviæ porticu. Præter Concordiæ templum, maxime in Veterum monumentis celebrantur propter Senatus consilia, ædes Jovis Statoris, Jovis Capitolini, Apollinis, Martis, Bellonæ, Vulcani, Castoris, Telluris, Virtutis, & Fidei. Inter Curias etiam inauguratas, Curia Calabra, Curia Hostilia, Curja ad portam Capenam, item Pompeia, Julia, Octavia. Erat autem utrobique religio par, neque enim minus sacræ curiæ, utpote inauguratæ, quam deorum templa. Imo Veteres eum locum, ubi Senatus convenire soleret, sive in curia, sive in templo, indifferenter curiæ nomine insigniunt. Festus refert, Nicostratum in libro De Senatu habendo, memoriæ prodidisse, quod olim tantum tria Senacula, ubi Senatus haberetur, fuerint. Unum, ubi postea ædes Concordiæ fuit, inter Capitolium & forum; alterum ad portam Capenam, tertium vero in æde Bellonæ, in quo exterarum nationum legatis, quos in urbem admittere nolebant, Senatus dabatur.

14. *In curia Hostilia*] Hanc curiam, ut ex nomine patet, & à Varrone lib. 4. de L. L. Livioque lib. 1. ac aliis traditum, Tullius Hostilius in urbe exstruxit, & consultandi locum Senatoribus esse voluit, cum antea Senatus haberetur extra urbem in Vulcani templo ex Romuli instituto. Postea Curia ista incendio periit, ex eo, quod Clodii à Milone interfecti corpus à plebe in eam perlatum, ibique rogo ex subselliis exstructo, una cum ipsa curiâ combustum. Verum statim à Fausto Syllæ filio, ut testatur Dion Cassius lib. 40. refecta est, ejusque nomine appellata; cum & prius Sylla pater curiam eandem Hostiliam novo ædificiorum genere exornaverat. Unde Cicero lib. 5. de Finibus: *Equidem curiam nostram, Hostiliam dico, non hanc novam, quæ mihi minor esse videtur, postea quam est major, intuens.* Refert autem Dio lib. 43. eandem hanc Curiam denuo dirutam

quum profana ea loca fuissent, templa esse per augures constituta; ut in iis senatusconsulta more majorũ justa fieri possent. inter quæ id quoque scriptum reliquit: 17 non omnis ædes sacras, templa esse, ac 18 ne ædem quidẽ Vestæ, templum esse. hæc deinceps dicit, senatusconsultum ante exortum aut post occasum solem factum 19 ratum non fuisse: 20 opus etiam

tam esse, sub prætextu quidem, quod Felicitati fanum in ea area inædificandum visum esset, re ipsa autem ob hanc causam, ut ne & hoc monumentum Syllani nominis exstaret; ac nova curia, quam Senatus decreto Jul. Cæsar exstruxisset, Julia vocaretur. Deinde vero Hirtio & Pansa Coss. Urbe multis & terribilibus prodigiis perculsâ, SC. factum de antiqua illa curiâ reficienda, veterique nomine Hostilia vocanda, ut idem Dio narrat lib. 45.

15. *In Pompeja*] Hanc à Pompejo Magno dedicatam & ornamenti causa theatro adjectam ex Plutarcho in Cæsare & Bruto constat. In hac autem Senatum ludorum diebus convenire solitum scribit Appianus lib. 2.

16. *In Iulia*] Hæc, quæ erat prope Comitium, in locum curiæ Hostiliæ successit, quam quidem ut Jul. Cæsar construeret, SC. decretum fuerat, sed à Triumviris demum condita est, & ab Augusto, qui sibi unus Imperium Cæsaris, Lepido & Antonio debellatis, vendicaverat, dedicata. ut refert Dio lib. 47. & lib. 51.

17. *Non omnis ædes sacras, templa esse*] Huc faciunt quæ Varro habet l. 6. de L. L. *quod addit templa ut sint dextra; ajunt sancta esse, qui glossas scripserunt: id est falsum; nam curia Hostilia templum est, & sanctum non est: sed hoc ut putarent ædem sacram esse templum, & sanctum esse; quod in urbe Roma pleræque ædes sacræ, sunt templa, eadem sancta.* Olim enim, ut optime Scaliger ex eodem Varrone lib. 4. de L. L. ad Festum observat, leges ædium in ædibus ipsis in postico earum ponebantur; quæ inter alia continebant, utrum ædes illa esset templum, nec ne. Hinc Festus in *Opima spolia* ex Scaligeri emendatione: *Hujus ædis lex nulla extat, neque templum habeat, nec ne, scitur.* Apponebantur etiam leges dedicationis, quibus ipsæ ædes sacræ fiebant, neque sine exauguratione transferri poterant. Hinc Plinius ad Trajanum: *Dispice ergo, Domine, an putes ædem, cui nulla lex dicta est, salva religione posse transferri.*

18. *Ne ædem quidem Vestæ templum esse*] Lucem hæc quoque fœnerantur ab istis, quæ Servius lib. 7. Æneid.

Centum Oratores Augusta ad mœnia regis
Ire jubet. - - -

notat: *Augusta ad mœnia, Augurio consecrata. Hinc paullo post illud est.* Tectum augustum ingens. *Et nisi in augusto loco consilium Senatus habere non poterat. Vnde templum Vestæ non fuit augurio consecratum, ne illuc conveniret Senatus, ubi erant virgines. Nam hæc fuerat regia Numæ Pompilii. In atrium sane Vestæ conveniebatur, quod fuerat à templo remotum.*

19. *Ratum non fuisse*] Hinc est, quod in Philipp. III. Cicero Antonio consuli objicit de Senatusconsulto vespertino, hisce verbis: *Quam misera fuga? quam fœda? quam turpis? Præclara tamen Senatusconsulta illo ipso die vespertina?* Neque hic obstat, quod legamus apud Dionysium Halicarnass. lib. 9. anno ab U. C. CCXC. Senatusconsultum noctu factum esse; illud enim non ex consuetudine, sed ex necessitate fuit, quia res tum urgebat, & procrastinandi locus non erat, cum per equites cum literis

etiam censorium fecisse existimatos, per quos eo tempore senatusconsultum factum esset. docet deinde inibi multa, 21 quibus diebus habere senatum jus non sit: 22 immolareque

teris nunciatum esset Sp. Furium consulem cum exercitu ab Æquis & Volscis obsideri. Quibus circa mediam noctem acceptis, collega Postumius patres per aliquot præcones domibus excitas in curiam convocat: factumque est SC. antequam clara illuxisset dies, T. Quintium ter consulatu functum cum robore peditum equitumque proconsulari potestate ornatum, recta in hostem pergere: alterum consulum A. Postumium contractis cæteris copiis, quæ tam cito cogi non poterant, cum primum fieri posset, illum subsequi.

20. *Opus etiam censorium fecisse existimatos*] Hoc est, Censores in eos, qui Senatum vel ante Solis ortum, vel post ejus occasum convenire faciebant, habere, quod punire & animadvertere deberent. Opus censorium, quod censura & animadversione dignum.

21. *Quibus diebus habere senatum jus sit*] Ut erant Dies, qui Comitiales dicebantur, in quibus nempe comitia habebantur, & cum populo agebatur. Festus: *Comitiales dies appellabant, cum in comitio conveniebant.* Istis autem diebus senatum habere jus non fuisse, liquet ex Cicerone ad Q. Fratrem scribente: *Comitialibus diebus, qui sequuntur Quirinalia, Appius interpretatur non impediri se lege Pupia, quo minus habeat senatum.* Item ex Cæsare lib. 1. De Bell. Civil. *Qua ex die consulatum iniit Lentulus, biduo excepto comitiali, de Imperio Cæsaris & de amplissimis viris tribunis plebis gravissime in senatu acerbissimeque decernitur.* Quandò itaque comitia haberentur, senatus convocari non poterat; nisi forte incidisset res gravior, quæ senatus desideraret cognitionem; tum enim eodem etiam die post comitia senatum coactum legimus. Sic Livius lib. 38. *Senatus deinde concilio plebis dimisso haberi est captus.* Et lib. 48. *Consul dimissis comitiis senatum vocavit, censuerunt frequentes ad populum cum Flacco agendum.* Eamque ob causam Comitia ex SC. nonnunquam dilata. Cicero pro Muræna: *His rebus finitis, meministis fieri SC. referente me, ne postero die comitia haberentur, ut de his rebus in senatu agere possemus.* Sed & atris & religiosis diebus, senatus non conveniebat, nisi summa necessitate urgente, ut testatur Dio lib. 45. Αὔλου δὲ δὴ Ἱρτίου μετὰ Γαΐου Οὐιβίου ὑπατεύσαντος βουλή τε ἐγένετο, καὶ γνῶμαι ἐπὶ τρεῖς ἐφεξῆς ἡμέρας, ἀπ᾽ αὐτῆς τῆς νεομηνίας ἀρξάμεναι, προετέθησαν. ἔτι γὰρ τοῦ πολέμου ἐν χερσὶν ὄντος, καὶ ἐκ τεράτων, ἃ πλεῖστα καὶ ἐξαισιώτατα ἐγεγόνει, ταρασσόμενοι, οὐδὲ τῆς ἀποφράδος, τὸ μὴ ἐν ἐκείναις βουλεύσαί τε τῶν συμφερόντων σφίσιν, ἀπέσχοντο. Id est, *A. Hirtio C. Vibio Coss. Kalendis Ianuariis senatus est habitus, perque dies tres, facto à Kalendis initio, deliberatum; ita enim perturbati erant instante bello prodigiisque, quæ multa & terribilia acciderant, ut ne quidem atris diebus consultationem de salute sua intermitterent.* Solemnes autem dies, quibus senatus convenire solebat, erant omnes Kalendæ, Idus, Nonæ, quorum frequens mentio in Veterum monumentis, eosque inter maxime insignes Kal. Ianuarii, & antea Idus Martii, aliique, quibus Consules ex instituto majorum magistratum inibant. Unde Livius lib. 26. refert M. Marcellum cum Id. Mart. consulatum iniisset, senatum eo die moris tantam causa habuisse, professum se nihil absente collega neque de Republica, neque de Provinciis acturum

eque hostiam prius, auspicarique debere, qui senatum habiturus esset: 23 de rebusque divinis prius quàm humanis 24 ad senatum referendum esse: tum porrò referri oportere aut

cturum. Et Ovidius lib. 4. de Kalend. an.

Curia te excipiet, patresque ex more vocati
Intendent aures ad tua verba suas.

22. *Immolareque hostiam prius, auspicarique debere*] Quod & testatur Appianus lib. 2. de Bello Civili: Ubi de Cæsaris victima senatum ingressuri: Ἔθος δ' ἐςὶ τοῖς ἄρχουσιν ἐς τὴν βουλὴν ἐσιοῦσιν, οἰωνίζεσθαι προσιοῦσι· καὶ πάλιν τῶν ἱερῶν ἦν τῷ Καίσαρι τὸ μὲν πρῶτον ἄνευ καρδίας, ἢ ὡς ἕτεροι λέγουσιν, ἡ κεφαλὴ τοῖς σπλάγχνοις ἔλειπε. Id est, *Est vero mos magistratibus senatum ingressuris prius uti haruspicina: & rursum in Cæsaris victima cor, velut alii dicunt, caput extorum deficiebat.* Unde Livius lib. 22. *Ita rebus divinis peractis, de bello, reque publica Dictator retulit.* Et lib. 24. *Perpetratis quæ ad pacem Deûm pertinebant, de republ. belloque gerendo, & quantum copiarum, & ubi quaque essent, Coss. ad senatum retulerunt.* Item lib. 31. *Secundum rem divinam, precationemque de republ. deque provinciis senatum consulerent.* Sed & postea Augustus decrevit, ut & senatores thure & mero supplicarent illi Deo, in cujus templo senatus haberetur. Suetonius in ejus Vita: *Quo autem lecti probatique & religiosius, & minori molestia senatorio munere fungerentur, sanxit, ut priusquam consideret quisquam, thure & mero supplicaret apud aram ejus Dei, in cujus templo coiretur.* Cujus etiam meminit Dio lib. 54. Μετὰ δὲ τοῦτο ὁ Αὔγουστος, ἐπιμελητής τε καὶ ἐπανορθωτὴς τῶν τρόπων ἐς ἕτερα πέντε ἔτη αἱρεθεὶς, θυμιᾶν τε τοὺς βουλευτὰς ἐν τῷ συνεδρίῳ, ὁσάκις ἂν ἕδρα αὐτοῖ, ἢ καὶ τὴν ἄφιξιν πρὸς ἑαυτὸν ποιεῖσθαι, τὸ μὲν, ἵνα θεοσεβῶσι, τὸ δὲ, ἵνα ἀπονητὶ συνίωσιν, ἐκέλευσε. Id est, *Post hæc Augustus, in alind quinquennium magister correctorque morum constitutus, jussit, ut senatores, quoties in curiam convenire, aut accedere deberent, suffitum adolerent, partim ut se religiose gererent, partim ut eo cum minore molestia convenirent.*

23. *De rebusque divinis*] Omnia enim quæ ad Religionem, cultumque deorum publicum pertinerent, Senatus decreto stabilita erant, cum & maxima pars juris divini amplissimi ordinis fidei, potestati & voluntati permissa esset. Hinc est, quod Tertullianus refert, nullum Deum Romæ cultum, nisi qui SC. adscitus esset. Inde etiam est, quod apud Dionem lib. 39. legimus, nunquam ullum Sibyllinum carmen vulgatum, nisi id Senatus decrevisset. Οὐ, γὰρ ἔξεστιν οὐδὲν τῶν Σιβυλλείων, εἰ μὴ ἡ βουλὴ ψηφίσαιτο, ἐς τὸ πλῆθος ἐξαγγέλλεσθαι. De Religione autem rebusque divinis referre dicebantur Consules, cum prodigiis & ostentis nunciatis, de iis quæ ad pacem Deorum, & ad avertendas eorum iras pertinebant, vel quæ librorum Sibyllinorum monitu fieri debebant, Senatum consulerent. Livius lib. 22. de prodigiis & ostentis quæ ex pluribus simul locis nunciata erant: *His*, inquit, *sicut erant nunciata, expositis, auctoribusque in Curiam introductis, Consul de Religione patres consuluit.* Sic Cicero Epist. 1. ad Lentul. de Marcellino Cos. *Quod instituit referre de religione & sæpe jam retulit, ab eo deduci non potest.*

24. *Ad senatum referendum esse*] Ad senatum autem referebant non solum Consules, vel alii magistratus, qui se-

 natum

aut 25 infinitè de republica, 26 aut de singulis rebus finitè: senatusque consultum fieri duobus modis: 27 aut per discessionem,

natum habebant, sed etiam omnes ii, quibus senatum convocandi jus erat; sicut eodem die diversos magistratus de rebus diversis ad senatum nonnunquam retulisse legamus. Ut apud Ciceronem Philipp. VII. in principio: *Parvis de rebus, sed forsan necessariis consulimur, P. C. de Appia via, & de Moneta, Consul; de Lupercis tribunus pleb. refert.* Ad Consulum etiam relationem tribunis concessum erat aliquid addere, & de eadem re prout ipsis videretur, patres consulere. Sic in Epist. 2. lib. I. ad Lentulum, Cicero scribit, Lupum tribunum plebis retulisse, ut Pompejus Ptolemæum in regnum reduceret, cum Consules retulissent, utrum reducendus esset, & si reducendus, à quo. Apud Tacitum etiam legimus lib. I. Annal. consulis relationi tribunum plebis intercedere potuisse: *Scaurus dixerat*, inquit, *spem esse, ex eo non irritas fore senatus preces, quod relationi consulum jure tribunitiæ potestatis non intercessisset.* Consulum tamen honor præcipuus fuit, quod, si quid alii magistratus consulibus invitis ad senatum referrent, vetare possent, utpote qui maximam referendi potestatem haberent. Quo jure etiam superior collega suo videtur fuisse alter consulum, penes quem fasces erant; primo scilicet magistratus mense è duobus consulibus is, qui priori loco creatus erat consul; penes eum enim fasces erant, ideoque primo mense, hoc est, Januario & senatum habebat, & referebat, & sententias rogabat. Unde Livius lib. 9. *Valerius*, inquit, *Corvinus interrex consules creavit Q. Publilium Philonem & L. Papyrium Cursorem iterum; qui cum eo quo creati sunt die, magistratum iniissent, solemnibusque sanctis perfectis, de pace Caudina retulissent. Publilius, penes quem fasces erant, Dic Spuri Postumi, inquit.* Sed & ambos consules communiter retulisse liquet ex eodem Livio lib. 36. *Consulum de provinciis communis relatio fuit.* Quod & in tribunis, aliisque magistratibus observatum, ut aliquando totius collegii una fuerit relatio, aliquando vero simul aliquot, sæpe separatim unusquisque ex iis suo nomine relationem fecerit.

25. *Aut infinite de Republica*] De Republica referre dicebantur Consules, de eo, cum generatim sive infinite, quod ad statum publicum & salutem communem pertinebat, referebant. Livius lib. 24. *Perpetratis quæ ad pacem Deûm pertinebant, de Republica belloque gerendo, & quantum copiarum & ubi quaque essent Coss. ad Senatum retulerunt.* Et lib. 38. *Itaque Consulibus novis, quo die de provinciis & de Republica retulerunt, senatus utrisque Ligures provinciam decrevit.* Sic Cæsar lib. I. de Bello Civil. *Referunt Coss. de Republica in civitate.* & hujusmodi exempla infinita apud Auctores occurrunt.

26. *Aut de singulis rebus finite*] Quod si Consules proprio motu non facerent, sed relatione sua generali de Republica, res referrent adeo diversas, ut non idem de omnibus decernendum Senatoribus videretur, tum petere solebant, ut relatio divideretur, deque singulis rebus separatim consulerentur. Cujus exemplum habemus apud Livium lib. 8. cum Camillus consul de Latinis ad senatum retulisset, ac oratione sua varia & diversa complexus esset, *Principes Senatus*, inquit Livius, *relationem consulis laudare; sed cum aliorum causa alia esset, ita expediri posse consilium, dicere, ut pro merito cujusque statueretur. Si de singulis nominatim referrent populis. Relatum igitur de singulis, decretumque.*

27. *Aut per discessionem*] Senatusconsultum per Discessionem fiebat, cum

ſionem,[28] ſi conſentitur: aut, ſi res dubia eſſet, per ſingulorum ſententias exquiſitas: ſingulos autem debere conſuli gradatim; incipique à conſulari gradu. ex quo gradu ſemper quidem antea [29] primum rogari ſolitum, qui [30] princeps in ſena-

cum non rogatis neque dictis ſententiis, ſed relatione à Conſulibus factâ, ſtatim Senatores in hanc vel illam partem diſcederent; atque ita pedibus ſententiam ferrent. Unde & pedibus in ſententiam ire dicebantur, quod fiebat ut plurimum, cum de rebus haud adeo magni momenti, aut non ita dubiis ageretur. Atque hujuſmodi Senatusconſultum per diſceſſionem factum proprie appellabatur; Iſtudque à Varrone hîc deſignatur. Sic autem dicebatur, ad differentiam alterius Senatusconſulti, quod fiebat exquiſitis ſingulorum ſenatorum ſententiis: Nam etſi & ipſum diſceſſione Senatorum fiebat, tamen ſimpliciter Senatuſconſultum dicebatur: quam loquendi formulam, ut optime Manutius in De Senatu Romano obſervavit, non videtur Auctor noſter agnoviſſe, cum in fine hujus capitis exiſtimat Tuberonem à Varrone diſſentire; quia ſcilicet Varro dixerat Senatuſconſultum duobus modis fieri, aut per diſceſſionem, ſi conſentiretur: aut ſi res dubia eſſet, per ſingulorum ſententias exquiſitas: Tubero autem, nullum Senatuſconſultum fieri poſſe non diſceſſione factâ; quia in omnibus Senatuſconſultis, etiam in iis quæ per relationem fierent, diſceſſio eſſet neceſſaria. in quo neuter aberravit à vero; neque, ut putat Gellius, Varronis ſententiæ repugnat id, quod ſcripſit Tubero. Non enim dixit Varro, alia Senatuſconſulta per diſceſſionem ſine ſententiis fieri ſolita, alia per ſententias ſine diſceſſione; ſed hoc ſignificavit, alia per diſceſſionem omiſſis ſententiis, alia vero ſententiis exquiſitis per diſceſſionem tamen facta. & cum dixit, per ſingulorum ſententias exquiſitas, ideo non addidit per diſceſſionem, quia nullum Senatuſconſultum ſine diſceſſione fieri poſſe notiſſimum erat: itaque omiſit ut ſupervacaneum & obſcurum nemini, niſi ſi quis Romanarum rerum plane rudis eſſet.

28. *Si conſentitur*] Cod. Tornæſ. & Vett. Edd. *conſentiretur.*

29. *Primum rogari ſolitum*] Auctor noſter ſupra lib. 4. cap. 10. *Ordo rogandi ſententias varius fuit, alias primus rogabatur, qui à cenſoribus princeps in ſenatum lectus fuerat; alias qui deſignati conſules erant. Quidam è conſulibus ſtudio aut neceſſitudine aliqua adducti, quem iis viſum erat honoris gratia, extra ordinem ſententiam primum rogabant, obſervatum tamen eſt cum extra ordinem fieret, ne quis quemquam, ex alio quam ex conſulari loco, ſententiam primum rogaret.* Qui locus & ibidem notata huic noſtro faculam accendunt.

30. *Princeps in ſenatum lectus*] Quem in recitando ſenatu cenſor primum legerat, Princeps Senatus dicebatur, & inter ſenatores dignitate longe præſtabat; imo, teſte Zonara, Princeps Senatus dignitate omnes magiſtratus anteibat, etſi nec imperium nec poteſtatem haberet. Unde & Veteres cum aliquem honoris cauſa nominare vellent; Is, ſi principem in ſenatu locum judicio cenſoris habuerat, non ab ullo potius magiſtratu quam ab hoc titulo denotabatur: quia magiſtratus à multis obtineri poſſet, in Principem vero ſenatus nemo legi poſſet, niſi qui & magiſtratum ita geſſiſſet, & omnia quæcunque ſummo cive digna ſunt, ita in omni vita præſtitiſſet, ut ei in civitate non modo non anteferri, ſed nec comparari jure quiſquam videretur. cujus exemplum non unum apud Ciceronem exſtat. Cæterum ante ſecundum bellum Puni-

ſenatum lectus eſſet: tum autem, quum hæc ſcriberet, novum morem inſtitutum refert, per ambitionem gratiamque, ut is primus rogaretur, quem rogare vellet, qui haberet ſenatum, dum is tamen ex gradu conſulari eſſet. præter hæc
31 de pignore quoque capiendo diſſerit, deque multâ dicendâ ſenatori, qui, quum in ſenatum venire deberet, non adeſſet. Hæc & alia quædam id genus in libro, quo ſupra dixi, M. Varro epiſtola ad Oppianum ſcripta exſequutus eſt. Sed quòd ait ſenatuſconſultum duobus modis fieri ſolere, aut conquiſitis ſententiis, aut per diſceſſionem: 32 parum convenire videtur cum eo, quod Atejus Capito in conjectaneis

cum, Princeps Senatus legebatur is, qui ex cenſoriis vetuſtiſſimus eſſet; quod qua occaſione poſtea mutatum, ita ut etiam conſul aliquando in ſenatûs principem lectus fuerit, narrat Livius lib. 27. *Senatus lectionem contentio inter cenſores de principe legendo, tenuit. Sempronii lectio erat; cæterum Cornelius morem traditum à patribus ſequendum ajebat; ut qui primus cenſor ex iis qui viverent, fuiſſet, eum principem legerent: is F. Manlius Torquatus erat. Sempronius, cui Dii ſortem legendi dediſſent, ei jus liberum eoſdem dediſſe Deos. Se id ſuo arbitrio facturum: lecturumque Q. Fabium Maximum, quem tum principem Romanæ civitatis eſſe, vel Annibale judice dicturus eſſet. Cum diu certatum eſſet verbis, concedente collega, lectus à Sempronio princeps in ſenatu Q. Fabius Maximus Conſul.* Hinc etiam manavit conſuetudo, ut in legendo principe, non qui inter cenſores primus eſſet, obſervaretur, ſed è cenſoribus legeretur is, qui ſapientiæ laude, rerumque geſtarum gloria maxime inter omnes emineret.

31. *De pignore capiendo diſſerit*] Pœna enim legibus conſtituta erat, qua ſenatores qui abſque juſta cauſa ſenatu abeſſent, afficerentur; nam multa iis dicebatur, & antequam hæc ſolverentur, pignora capiebantur. Hinc Cicero in Philipp. *Quis unquam tanto damno ſenatorem coëgit? aut quid eſt ultra pignus & multam?* Et Livius lib. 3. *Poſtquam citati non conveniebant, dimiſſi circa domos apparitores ad pignora capienda, ſciſcitandumque, num conſulto detrectarent?* Quæ pignora etiam vendi ſolita, ſi multa in condictum tempus non ſolveretur, haurire licet ex Cicerone in prœmio l. 3. de Oratore, ubi Craſſum ſic loquentem introducit. *An tu cum omnem auctoritatem univerſi ordinis pro pignore putares, eamque in conſpectu populi Romani concideres, me his pignoribus exiſtimas poſſe terreri? non tibi illa ſunt cædenda, ſi Craſſum vis coercere.* Cædere antiquo verbo dixit, pro eo, quod eſt auctione diſtrahere. Cæterum ſumma, quam pendere deberent ſenatores, qui in ſenatum venire nolebant, lege haud dubie definita fuit; unde & Dio lib. 55. tradit Auguſtum has multas auxiſſe; καὶ τὰ ζημιώματα, de Auguſti conſtitutis circa ſenatorium ordinem agens, inquit, τοῖς μὲν δὲ εὔλογόν τινα αἰτίαν τῆς συνεδρείας ἀπολειπομένοις ἐπηύξησεν, *Multamque eorum, qui nullam ob juſtam cauſam in ſenatum non veniſſent, adauxit.*

32. *Parum convenire*] Imo optime Varronem cum Atejo Capitone ſive Tuberone hac in re convenire, paullo ante demonſtratum eſt.

jectaneis scriptum reliquit. nam in libro ducentesimo quinquagesimo nono Tuberonem dicere ait, nullum senatusconsultum fieri posse non discessione facta. quia in omnibus senatusconsultis, etiam in iis quæ per relationem fierent, discessio esset necessaria; idque ipse Capito verum esse affirmat. sed de hac omni re alio in loco plenius accuratiusque nos memini scribere.

CAP. VIII.

Quæsitum esse dissensumque, an præfectus Latinarum causa creatus, jus senatus convocandi, consulendique habeat.

PRæfectum urbi[1] Latinarum causa relictum senatum habere posse [2] Iunius negat. quoniam ne senator quidem sit; neque jus habeat sententiæ dicendæ, quum ex ea ætate præfectus fiat, [3] quæ non sit senatoria. Marcus autem Varro

LAtinarum causa] Feriarum scilicet. Erant autem Latinæ feriæ inter conceptivas annales, quæ concipiebantur à consulibus vel Pontificibus quotannis, non certis diebus aut mensibus; sic dictæ à Latinis populis. Varro lib. 5. de L. L. *Latinæ feriæ dies conceptivus dictus à Lateineis populeis, quibus ex Albano monte ex sacreis carnem petere fuit jus cum Romaneis; à quibus Lateineis Latinæ dictæ.* Originem & rationem harum feriarum intelligere licet ex Dionysio Halicarnasseo lib. 4. ubi satis abunde de iis agit. Ad Feriarum Latinarum rationem etiam pertinet, quod consules non ante exire paludati in Provincias consueverint, quam ferias Latinas indixissent, atque iis in monte Albano cum Latinarum civitatum Magistratibus operam dedissent; & si forte ante ferias Latinas Urbe profecti fuissent, quod res ipsis male cederent, ut notat Dion Cassius lib. 46. Cum autem Consules hisce feriis operam darent, moris erat, ut interim aliquis ex prima nobilitate Urbi præficeretur, qui Præfectus Urbi Latinarum causa dicebatur, de quo Auctor noster hic ait, quæsitum fuisse, an jus senatum convocandi haberet? Hisce autem feriis unum diem dicaverat Tarquinius Superbus, qui harum primus auctor; exactis vero regibus, alter additus est; ac demum anno ab U. C. CCLX. composita, quæ diu civitatem turbaverat de plebeio Consulatu, seditione, tertius, ut est apud Dionysium Halicarnasseum lib. 6. circa finem.

2. *Iunius*] Sic optime ex veteribus libris emendavit L. Carrio Emendat. lib. 1. cap. 19. cum vulgo male legeretur *Mutius*. Intelligitur autem Junius Gracchanus, cujus meminêre Varro lib. 5. de L. L. Censorinus de Die Natali, & Ulpianus *l. un. D. de offic. quæst.* qui ex ejus libro septimo De Potestatibus quædam refert. Et ad hos libros De Potestatibus etiam pertinere quæ Gellius hîc adducit, si quis cum Carrione existimet, non longe aberrabit.

3. *Quæ non sit senatoria*] Olim quidem senatores à Romulo lectos à senectute sic dictos ex Festo notum est. Postea autem & Juniores in Senatum lectos,

ro in quarto epistolicarum quæstionum, & Atejus Capito in Conjectaneorum ducentesimo quinquagesimonono, jus esse præfecto senatus habendi dicunt: deque ea re assensum esse Capitonem Tuberoni contra sententiam Iunii refert. *nam & tribunis*, inquit, *plebis senatus habendi jus erat*, 4 *quamquam senatores non essent, ante Atinium plebiscitum.*

A. GEL-

lectos, ex Historiarum monumentis constat; quænam tamen fuerit ætas senatoria dubium est. Onuphrius in Commentario primo Fastorum, putat SC. factum fuisse eo tempore, quo Papirio Prætextato è Senatorum filiis soli in curiam venire permissum, ne cui minori XXV. annis in curiam aditus pateret. Sed verior videtur conjectura Sigonii, qui lib. 2. De antiq. Jur. Civil. Roman. c. 2. annum senatorium eum, qui sequeretur quæsturam, fuisse suspicatur; quæsturæ autem capiendæ legitimus annus fuit XXVII. Nititurque hæc conjectura auctoritate Valerii Maximi, ubi scribit: *P. Crasso Q. Fabius narravit, quod in curia erat actum, memor eum triennio ante quæstorem factum, ignarusque nondum eum à censoribus in ordinem senatorum electus.* Item Ciceronis in Philippicis, qui de Octaviani præmiis disserens ita censet: *C. Cæsarem C. F. pontificem propr. senatorem esse, sententiamque loco prætorio dicere, ejusque rationem, quacunque appetet, ita haberi prout haberi legi liceret, si anno superiore quæstor fuisset.* Sed quanquam XXVII. anno quæstor aliquis fieri potuerit, vix tamen quæsturam quisquam hac ætate gessit, vel si gessisset, rarò in sequentem annum lustrum incidebat; ideoque forsan neminem ante 30. annum in senatorium ordinem lectum, haud absque ratione quis suspicaretur.

4. *Quanquam senatores non essent ante Atinium plebiscitum*] Simpliciter videtur intelligendum, quod Tribuni plebis inter Senatores non haberentur, antequam id Atinio plebiscito cautum fuerat. Lipsius tamen Elector. lib. 2. cap. 13. dubitat, num hoc plebiscito cautum, ut nemo Tribunus nisi Senator esset. Sed durior hæc omnino interpretatio. Quamquam enim sub extremis temporibus liberæ reipublicæ cautum fuerit, ne quis Tribunus fieret, nisi senator, id est, ne jus quidem haberet petendi Tribunatus, nisi jam ante è patribus, ut manifestum ex Suetonio de Augusto: *Et quo constantius cætera exsequeretur, in locum Tribuni plebi demortui candidatum se ostendit, quanquam Patricius, necdum Senator.* Ubi ut impedimentum ad Tribunatum Augusto ponit, quod non fuerit senator. Hoc tamen non tam ab Atinio, qui è plebe, quam alio quodam, è patriciis constitutum videtur; utpote quo Tribunitia potestas à plebe etiam infima ad Senatum translata, plebisque potentia hoc modo enervata fuerit. Appianus lib. 1. Bell. Civil. dubitat, num à Sylla hoc factum, hisce verbis: Τὴν δὲ τῶν δημάρχων ἀρχὴν ἴσα καὶ ἀνεῖλεν, ἀσθενεστάτην ἀποφήνας, καὶ νόμῳ κωλύσας μηδεμίαν ἄλλην τὸν δήμαρχον ἀρχὴν ἔτι ἄρχειν. καὶ οὐκ ἔχω σαφῶς εἰπεῖν, εἰ Σύλλας αὐτὴν, καθὰ νῦν ἐστιν, ἐς τὴν βουλὴν ἀπὸ τοῦ δήμου μετένεγκεν. Id est, *Tribuniciam potestatem fere sustulit, enervatam eam prorsus relinquens, lege latâ, ne quis qui Tribunus fuisset, alium ullum caperet magistratum. Nec liquido possim dicere, an Sylla hunc magistratum, uti nunc est à plebe transtulerit ad Senatum.* In quam partem magis etiam Lipsius inclinat.

Eum

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER QVINTVSDECIMVS.

CAP. I.

Quod in Q. Claudii annalibus scriptum est, lignum alumine oblitum non ardere.

DECLAMAVERAT Antonius Iulianus rhetor præterquam semper aliàs, tum verò nimium quantum delectabiliter & feliciter. sunt enim fermè scholasticæ istæ declamationes ejusdem hominis ejusdemque facundiæ, non ejusdem tamen quotidie felicitatis. nos ergo familiares ejus circumfusi undique
1 eum prosequebamur domum : quum deinde subeuntes
2 montem Cispium conspicimus 3 insulam quamdam occupatam

E*Um prosequebamur domum*] Moris enim erat, ut Rhetores post declamationem feliciter peractam speciosissimâ comitantium catervà domum reducerentur. Sic Libanius in Progymnasm. ait eos consuevisse παραπέμπεσθαι ἀπὸ τοῦ βήματος λαμπρότερον, *honestissimo comitio reduci post actiones gloriosas.* Cujus etiam exemplum præter auctorem nostrum, habemus apud Eunapium, qui de Sophista Proæresio post celeberrimam declamationem summo cum applausu auditorum habitam, inquit : Ὁ δὲ ἀνθύπατος καὶ δορυφορῶν μετὰ πάντων ἢ τῆς δυνάμεων, ἐκ τοῦ θεάτρου παρέπεμψε, *Proconsul vero cum omni satellitio sive copiis suis comitatum è theatro honorifice deduxit.*

2. *Montem Cispium*] Festus: *Cispius mons in urbe Esquilinæ regionis, de nomine cujusdam hominis dictus.* Esquiliæ enim duo montes habiti, ut ait Varro lib. 4. de L. L. quorum nomina Cispius & Oppius fuêre. Festus in *Septimontio*, ex Varrone Rer. human. lib. 8. *Oppius*, inquit, *appellatus est ab Opita Oppio Tusculano, qui cum præsidio Tusculanorum missus ad Romam tuendam, dum Tullus Hostilius Vejos oppugnaret, consederat in Carinis, & ibi castra habuerat. Similiter Cispius, à Levo Cispio Anagnino, qui ejusdem rei causa eam partem Esquiliarum, quæ jacet ad vicum Patricium versus, in quâ regione est ædes Mephitis, tutus est.* Idem Varro loco modo indicato de L. L. *Esquiliæ duo montes habiti, quod pars Cispius, mons suo antiquo nomine etiam nunc in sacreis appellatur. In sacreis Argeorum scriptum* est

cupatam igni, multis arduisque tabulatis editam; & propinqua jam omnia flagrare vasto incendio. tum quispiam ibi ex comitibus Iuliani, Magni, inquit, redditus urbanorum prædiorum; sed pericula sunt longè maxima. si quid autem posset remedii 4 fore, ut ne tam assiduè domus Romæ arderent, venum herclè dedissem res rusticas, & urbicas emissem. Atqui illi Iulianus læta, ut mos ejus fuit, inter fabulandum venustate, Si annalem, inquit, undevicesimum Q. Claudii legisses optimi & sincerissimi scriptoris, docuisset te profectò Archelaus regis Mithridati præfectus, quâ medelâ, quaque sollertiâ ignem defenderes; ut ne ulla tua ædificatio è ligno, correpta atque insinuata flammis, arderet. 5 Percontatus ego sum, quid esset illud mirum Quadrigarii. Repetit: in eo igitur libro scriptum inveni; Quum oppugnaret L. Sulla in terra Attica 6 Piræeum; & contrà Archelaus regis Mithridati præfectus ex eo oppido

est sic, Oppius mons princeps lucum Esquilinum, &c. Cispius mons septicepsos apud ædem Iunonis Lucinæ, ubi æditimus habere solet.

3 *Insulam*] Id est, domum; nam & insula laxiori significatione pro quavis domo apud probatos Auctores reperiri nemini paullò humaniori ignotum est. Petronius Satyr. *Vos mehercules, ne mercedem cellæ daretis, fugere nocte in publicum voluistis; sed non impune. Iam enim faxo sciatis, non viduæ hanc insulam esse, sed M. Mancii.* Sicque hac voce utitur Martialis Epigram. 37. lib. 4. Seneca de Benefic. lib. 6. cap. 16. Ulpianus *l. si solitam*, §. *solutam. D. de pign. actione.* Quamvis etiam hoc loco insulam capere possis pro domo, quæ non erat juncta communibus parietibus cum vicinis; hujusmodi enim domus magis proprie insulæ dictæ, à similitudine insularum in aquâ. Festus: *Insulæ dictæ proprie* (sic legendum) *quæ non junguntur communibus parietibus cum vicinis, circuituque publico aut privato cinguntur: à similitudine videlicet earum terrarum, quæ fluminibus ac mari eminent, suntque in salo positæ.* Ita *insulæ* voce usus Cicero pro Cœlio, Vitruvius lib. 1. cap. 6. Suetonius in Nerone, &c. Hinc etiam *Insularius* dictus servus, qui insulas, hoc est domos separatas, vel alias quascunque custodit. Sic Petronius: *Interim coctores, insulariique mulcant inclusum, & alius veru extis stridentibus plenum in oculos ejus intentat.* similiter in *l.* 16. §. 1. *D. de Usu & habit.* & *l. ult. D. de off. præf. vigil.*

4. *Fore*] Quid si legas *ferri*?

5. *Percontatus ego sum, quid esset illud mirum Quadrigarii? Repetit: in eo, &c.*] Sic MSS. & Vett. Edd. Rom. & Venet. In Stephani editione, aliisque quibusdam legitur: *Percontatus ego sum quid esset? librum Quadrigarii petit. in eo, &c.*

6. *Piræeum*] Piræeus Atheniensium portus, cujus murus ex ingenti cæso lapide quadrato, ἐκ λίθου μεγάλου τε καὶ τετραγώνου, ut ait Appianus de bello

do propugnaret, turrim ligneam defendendi gratia structam, quum ex omni latere circumplexa igni foret, ardere non quisse, quòd alumine ab Archelao oblita fuisset. Verba Quadrigarii ex eo libro hæc sunt: 7 *Tum Sulla conatus est, & tempore magno eduxit copias, ut Archelai turrim unam, quam ille interposuit, ligneam incenderet. venit. accessit. ligna subdidit. submovit Græcos. ignem admovit. satis sunt diu conati. numquam quiverunt incendere: ita Archelaus omnem materiam obleverat* 8 *alumine. quod Sulla atque milites mirabantur; & postquam non succendit, reduxit copias.*

CAP.

lo Mithridat. nec cæmento ullo aut luto, verum ferro ac plumbo junctus. Thucydides lib. I. Ἐντὸς δὲ οὔτε χάλιξ, οὔτε πηλὸς ἦν, ἀλλὰ ξυνῳκοδομημένοι μεγάλοι λίθοι, καὶ ἐντομῇ ἐγγώνιοι σιδήρῳ πρὸς ἀλλήλους τὰ ἔξωθεν καὶ μολύβδῳ δεδεμένοι. Eâ autem latitudine hic erat murus, ut duo plaustra sibi obvia sine offensione mutuâ sese invicem prætergredi possent. Thucydides libro citato: Καὶ ᾠκοδόμησαν τῇ ἐκείνου γνώμῃ τὸ πάχος τοῦ τείχους, ὅπερ νῦν ἔτι δῆλόν ἐστι περὶ τὸν Πειραιᾶ. δύο γὰρ ἅμαξαι ἐναντίαι ἀλλήλαις τοὺς λίθους ἐπῆγον. Altitudo ejus etiam ad quadraginta cubitos procedebat. Appianus loco citato: ἐπὶ τὸν Πειραιᾶ κατῆθεν, καταπεκλεισμένων εἰς τὰ τείχη τῶν πολεμίων. ὕψος δ' ἦν τὰ τείχη πηχέων τεσσαράκοντα μάλιστα. Hujus muri partem cum magno militũ labore Sulla cuniculis subruisset, Archelaus verò Mithridatis præfectus novas iterum intus munitiones erexisset, ita ut oppugnantium & defendentium mutua clade cum longo tempore traheretur obsidio; Sulla totum impetum in Athenas convertit; ubi fames tanta fuit, ut medimnus tritici veniret mille drachmis, lora, calceos, vasaque aquis macerata in alimentum verterent; nec deessent, qui cadaveribus ad vitam sustentandam abstinerent; quibus calamitatibus fractas Athenas tandem Sulla Kalend. Martiis expugnavit. Urbe capta, Arystion tyrannus in arce, quo confugerat, obsessus, tandem aquæ penuria pressus, dedidit se. Nec multo post Piræeus, quem Archelaus tenebat, in Sullæ potestatem venit. Vide Plutarchum in Sulla, Appianum De Bello Mithridat. Florum lib. 3. cap. 5. Velleium Paterculum lib. 2. cap. 22. & Pausaniam in Atticis.

7. *Tum Sulla conatus est, & tempore magno eduxit copias*] Vitium hisce Quadrigarii verbis subesse, facile deprehendi potest. Unde Lipsius olim legebat, *& opere magno eduxit copias.* Lambecius vero in Lucubrationibus Gellianis legendum censet: *Cum Sulla conatus esset magno tempore, eduxit copias, ut &c.* Ut sensus sit: Postquam Sulla diu frustra tentavit eminus expugnare Archelaum, eduxit copias, &c.

8. *Alumine*] Robertus Titius in Loc. Controvers. olim hic reponere tentabat *albumine*; quo nomine merito ab Yvone Villiomaro, hoc est, Josepho Scaligero castigatur. Cæterum modus alumine illinendi machinas bellicas adversus ignem concipiendum, etsi Syllæ tempore Romanis nondum innotuisse videatur, postea tamen ipsis satis familiarem fuisse liquet ex Ammiano Marcellino lib. 20. ubi inquit: *Machinas*

chinas Romanorum Persæ exurere vi magnâ nitebantur, & assidue malleolos, & incendiaria tela torquentes laborabant incassum; eâ re quod humectis scortis & centonibus erant opertæ materiæ plures, aliæ unctæ alumine diligenter, ut ignis per eas laberetur innoxius.

CAP. II.

Quòd Plato in libris, quos de legibus composuit, largiores lætioresque in conviviis invitatiunculas vini non inutiles esse existimaverit.

EX insula Creta quispiam ætatem Athenis agens Platonicum se esse philosophum dicebat & viderier gestibat. erat autêm nihili homo & nugator, atque in Græcæ facundiæ gloria jactabundus, & præterea vini libidine, adusque ludibria ebriosus. is in conviviis juvenum, quæ agitare Athenis [1] hebdomadibus lunæ sollemne nobis fuit, simulatque modus epulis factus, & utiles delectabilesq; sermones cœperant; tũ silentio ad audiendũ petito, loqui cœptabat: atque id genus vili & incondita verborum caterva hortabatur omnes ad bibendum, idque se facere ex decreto Platonico prædicabat; tamquã Plato in libris, quos de legibus cõposuit, [2] laudes ebrietatis copiosissimè scripsisset, utilemque esse eã bonis ac fortibus viris censuisset. ac simul inter ejus-

HEbdomadibus Lunæ] Ἑβδόμη festum erat publicum Athenis, quod septimo quoque die Lunæ celebrabant in honorem Apollinis, cui dies ille sacer. Suidas: Ἡμέρας τινὲς ἐνομίζοντο Ἀθήνησι θεοῖς τισίν. οἷον νεμηνία, καὶ ἑβδόμη Ἀπόλλωνος. Natalis enim Apollinis dies iste habebatur. Hesiodus Ἡμέραις:

- - καὶ ἑβδόμη, ἱερὸν ἦμαρ,
Τῇ γὰρ Ἀπόλλωνα χρυσάορα γείνατο Λητώ.

Perspicuè Eustathius ad Odyss. ψ'. Ἀπόλλωνος ἱερὰ πᾶσα νεμηνία, καθὰ δὲ ἡ τοῦ ἀπολλωνιακοῦ μηνὸς ἑβδόμη, ὡς γενέθλιος Ἀπόλλωνος. Festum autem hoc celebrabant Athenienses Laurum gestantes, canistrumq; coronantes, ac hymnum Deo canentes, ut testis est Proclus in Hesiodi Ἡμέρας. Καὶ Ἀθηναῖοι ταύτην (τὴν ἑβδόμην) ὡς Ἀπολλωνιακὴν τιμῶσι δαφνηφοροῦντες, καὶ τὸ κανοῦν ἐπιστέφοντες, καὶ ὑμνοῦντες τὸν θεόν. Et tunc temporis etiam convivia agitari à juvenibus solemne fuisse, ex Auctoris hoc nostri loco manifestum.

2. *Laudes*] Cod. Tornæs. *leges*.

3. *Inci-*

ejusmodi orationem crebris & ingentibus poculis omne ingenium ingurgitabat; fomitem esse quemdam dicens & [3] incitabulum ingenii virtutisque, si mens & corpus hominis vino flagraret. Sed enim Plato, in primo & secundo de legibus, non, ut ille nebulo opinabatur, ebrietatem istam turpissimam, quæ labefacere & imminuere hominum mentes solet, laudavit; sed hanc largiòrem paulò jucundioremque vini invitationem, quæ fieret sub quibusdam quasi [4] arbitris & magistris conviviorum sobriis, non improbavit. nam & modicis honestisque inter bibendum remissionibus refici, integrarique animos ad instauranda sobrietatis officia existimavit, reddique eos sensim lætiores, atque ad intentiones rursum capiendas fieri habiliores: & simul, si qui penitus in iis affectionum cupiditatumque errores inessent, quos [5] aliqui pudor reverens concelaret, ea omnia sine gravi periculo, libertate per vinum data, detegi, & ad corrigendum medendumque fieri opportuniora. atque hoc etiam Plato ibidem dicit, non defugiendas esse neque respuendas hujusmodi [6] exercitationes adversum propulsandam vini violentiam; [7] neque ullum umquam continentem

3. *Incitabulum ingenii*] Apud Macrobium, qui integrum hoc caput, ut plurima alia ex Auctore nostro descripsit, lib. 2. Saturn. cap. 8. legitur *ignitabulum ingenii*.

4. *Arbitris & magistris conviviorum*] De his vide quæ supra notata sunt p. 447. *b*. & p. 674. *b*.

5. *Aliqui*] Vett. Edd. *aliquis*. Sic Cod. Tornæs. suprapositum habet *s* in fine dictionis. forsan *alioqui*.

6. *Exercitationes*] Ita quoque legit Macrobius. At Lipsius lib. 1. Elector. cap. 7. melius censet, si legatur *exerrationes*. Et eleganter sic appellari ait mentis illos errores & quasi alucinationes ante plenam ebrietatem. Exerrandi autem verbo usum & Quadrigarium, *Deinde Gallus irridere cœpit, atque lingua exerrare.* Item Statium lib. 6. Thebaid.

Flectitur in gyros, dexterque exerrat Arion.

7. *Neque ullum unquam continentem prorsum, &c.*] Platonis locus, quem Gellius hîc innuit, haud dubie hic est lib. 1. de Legib. Τί δ' ὅταν ἐπιχειρῶμεν τινὰ φοβερὸν ποιεῖν μετὰ δίκης, ἆρ' οὐκ ἀναισχυντίᾳ ξυμβάλλοντας αὐτὸν καὶ προσγυμνάζοντας, νικᾶν δεῖ ποιεῖν διαμαχόμενον αὐτῷ ταῖς ἡδοναῖς, &c. Sed locus longior est, itaque Latine tantum, eum ex interpretatione Ficini adscribam: *Quem vero ut timeat, quæ timenda sunt, cum profecto debemus rebus ad impudentiam declinantibus tentare, in pugna contra voluptates domesticas,*

tem prorsum ac temperantem satis fideliter visum esse, cujus vita virtusq; non inter ipsa errorum pericula & in mediis voluptatum illecebris explorata sit. nam cui [8] libentiæ gratiæque omnes conviviorum incognitæ sint, quique illarum omnino expers sit; si eum fortè ad participandas ejusmodi voluptates aut voluntas tulerit, aut casus induxerit, aut necessitas compulerit, deleniri plerumque & capi; neque mentem animumque ejus consistere, sed vi quadam nova ictum labascere. congrediendum igitur censuit, & tamquam in acie quadam cum voluptariis rebus, cumque ista vini licentia comminus decernendum: ut adversum eas non fuga simus tuti nec absentia; sed vigore animi & constanti præsentia, moderatoque usu temperantiam continentiamque tueamur, & calefacto simul refotóque animo, si quid in eo vel frigidæ tristitiæ, vel torpentis verecundiæ fuerit, deluamus.

CAP.

eas, aut anteactæ vitæ institutum exercere, & ad victoriam cohortari, atque ita vincentem vere fortem reddere. Qui vero nec periculum sui fecerit ullum, neque in his certaminibus exercitatus fuerit, ne mediam quidem virium suarum partem ad virtutem habebit. Temperans autem quomodo erit perfecte, nisi voluptatibus atque cupiditatibus plurimis ad impudentiam & injuriam compellentibus fortiter repugnaverit, ac ratione opereque & arte tam jocosis quam seriis in rebus devicerit? An temperans erit, inquam, qui nihil hujusmodi erit perpessus? Reliqua huc facientia videsis apud ipsum Platonem lib. 1. & lib. 2. de Legibus.

8. *Libentiæ*] Libentiæ, sive lubentiæ, ut bene J. Guilielmius observat, hîc sunt conviviorum lauticiæ, & quæ ultro citro reciprocant invitationes. Apulejus De Asino aureo lib. 1. *Lectulo refoveo, cibo satio, poculo mulceo; jam ad lubentiam proclivis est joci & scitum est cavillum.* Estque hæc conviviorum vox propria, cum fronte jam exporrecta jocandi & sese exhilarandi cuique lubido est. Unde Terentius Adelphis:

Hilarem ac lubentem fac te in nati nuptiis.

Hinc & *lubentes* pro lætis & hilaris, & ipsa hilaritas *lubentia* dicitur Plauto Asinaria, Act. 2. Sc. 2.

Ubi nunc Libanum requiram. aut familiarem filium,
Ut ego illos lubentiores faciam quam lubentia est.

Et Sticho, Act. 2. Sc. 2.

Itaque onustum pectus porto lætitia lubentiaque.

CAP. III.

Quid M. Cicero de particula ista senserit scripseritque quæ præposita est verbis aufugio *&* aufero. *& an in verbo* autumo *eadem ista hæc præpositio esse videri debeat.*

LEgimus librum Ciceronis, qui inscriptus est Orator. in eo libro Cicero, quum dixisset verba hæc, *aufugio*, & *aufero*, composita quidem esse ex præpositione *ab*, & ex verbis, *fugio*, & *fero*; sed eam præpositionem, quo fieret vox pronunciatu audituque lenior, versam mutatamque esse in *au* syllabam; cœptumque esse dici *aufugio* & *aufero*, pro *absugio* & *absero*: quum hæc, inquam, ita dixisset; tum postea ibidem super eadem particula ita scripsit: *Hæc*, inquit, *præpositio, præter hæc duo verba, nullo alio in verbo reperitur.* Invenimus autem in commentario Nigidiano verbum, *autumo*, compositum ex *ab* præpositione & verbo *æstumo*; dictumque intercise, *autumo*, quasi *abæstumo*, quod significaret *totum æstumo*, tamquam *abnumero*. sed, quod sit cum honore multo dictum P. Nigidii hominis eruditissimi, audacius hoc argutiusque esse videtur, quàm verius. *autumo* enim non id solùm significat,[1] sed & *dico* & *opinor* & *censeo*. cum quibus verbis præpositio ista neque cohærentia vocis, neque significatione sententiæ convenit, præterea [2] vir acerrimæ in studio litterarum licentiæ [3] M. Tullius non sola

SEd & dico] Ita & Nonius : *Autumare est dicere.* Quod confirmat exemplis è Pacuvio in Peribæa : *Flexis non falsa autumare dictio Delphis solet.* Item Hermionâ : *Quid benefaciam ei, patris cujus opera te esse ultum autumat.* Lucilio lib. 28. *Socratium quid ante tyranno misisse Aristippum autumat.* Et Plauto Amphytr *Nisi hoc ita factum est, perinde ut factum esse autumo.* Sic in Glossis Philoxeni : *Autumat*, λέγει; *Autumator*, Ο᾽νομαστής.

2. *Vir acerrimæ in studio literarum licentiæ*] Quanquam omnes sic libri habeant, tamen illud *licentiæ* huic loco minime convenire nemo non animadvertere potest: Itaq; multo melius cum Valente Acidalio in Lect. Vellej. leges: *Vir acerrimæ in studio literarum diligentiæ.* Quæ lectio sese satis commendat.

3. *M. Tullius non sola esse hæc duo verba dixisset*] Ciceronis locus, quem denotat Gellius, exstat in Oratore ad Brutum : *Quid si etiam absugit, turpe visum*

sola esse hæc duo verba dixisset, si reperiri posset ullum tertium. Sed illud magis inspici quærique dignum est, versáne sit, & mutata *ab*, præpositio in *au*, syllabam propter lenitatem vocis, an potius *au*, particula sua sit propria origine, & proinde, ut pleræque aliæ præpositiones à Græcis, ita hæc quoque inde accepta sit: sicuti est in illo versu Homeri:

[4] Αὖ ἔρυσαν μὲν πρῶτα καὶ ἔσφαξαν καὶ ἔδειραν.

visum est: & absfer noluerunt? quæ præpositio præter hæc duo verba, nullo alio in verbo reperitur.

4. Αὖ ἔρυσαν, &c.] Id est,

Retrotraxerunt quidem primum & jugularunt & excoriarunt.

Exstat Iliad. ά ὗς. 459. In Vett. Edd. adduntur & ista ex Iliad. ι. ὗς. 41. Ἀβρομοι αὐίαχοι, Id est, *Valde strepentes, valde resonantes.* Sic enim Eustathius ista interpretatur: Δηλοῖ δὲ τὸ ἄβρομοι, αὐίαχοι, τὸ ἅμα βρόμῳ, ἅμα ἰαχῇ, Id est, *cum fremitu & clamore.* Dum vero ista hic ex Homero Gellius adducit, nimium literionem, atque Grammaticis nugis nimis sese addictum fatetur.

CAP. IV,

Historia de Ventidio Basso ignobili homine; quem primum de Parthis triumphasse memoriæ traditum est.

IN sermonibus nuper fuit seniorum hominum & eruditorum, multos in vetere memoria altissimum dignitatis gradum ascendisse ignobilissimos prius homines & despicatissimos. Nihil adeò de quoquam tantæ admirationi fuit, quantæ fuerunt, quæ [1] de Ventidio Basso scripta sunt. eum Picen-

VEntidio Basso] De eodem ita Valerius Maximus lib. 6. cap. 9. *Asculo capto*, inquit, *Cn. Pompejus Magni pater P. Ventidium ætate impuberem in triumpho suo populi oculis subjecit. Hic est Ventidius, qui postea Romæ ex Parthis & per Parthos de Crassi manibus in hostili solo miserabiliter jacentibus triumphum dixit. Itaque qui captivus carcerem exhorruit, victor Capitolium felicitate celebravit. In eodem etiam illud eximium, quod eodem anno Prætor & consul est factus.* Unde Juvenalis Satyr. 7.

Si fortuna volet, fies de rhetore consul,
Si volet hæc eadem, fies de consule rhetor.
Ventidius quid enim? quid Tullius? anne aliud quam
Sidus, & occulti miranda potentia fati?
Servis regna dabunt, captivis jura triumphum.

Ubi Vetus Scholiastes: *Ventidius ex mulione Cæsaris Dictatoris, ut Tullius in Epistolis, & in Philippicis loquitur, opitulante*

Picentem fuisse, genere & loco humili; & matrem ejus à Pompejo Strabone Pompeji magni patre bello sociali, quo Asculanos subegit, captam cum ipso esse; mox triumphante Pompejo Strabone, eum quoque puerum inter cæteros ante currum imperatoris sinu matris vectum esse; post, quum adolevisset, victum sibi ægrè quæsisse, eumque sordidè invenisse 2 comparandis mulis & vehiculis, quæ magistratibus, 3 qui sortiti provincias forent 4 præbenda publi-

tulante Antonio & Augusto, usque eo profectus est, ut ei crederetur Parthicum bellum. Sic enim ibi legendum. Vide sis Dionem Cassium lib.48. & lib.49. Plutarchum in Antonio.

2. *Comparandis mulis, &c.*] Quid si legas *confricandis*, vel *curandis mulis; & vehicula magistratibus, qui sortiti provincias forent, præbenda, publice conduxisse.* Sane τὸ *confricandis* vel *curandis* ex infra dictis confirmatur.

3. *Qui sortiti provincias forent*] Notum est, senatum, postquam ad eum de provinciis relatio facta esset, jussisse provincias prætorias prætores sortiri, consules vero consulares, sive sortiri, sive inter se comparari; aut etiam, quamvis rarius, nonnunquam ipsum senatum, utrisque pro suo judicio nominatim singulas extra sortem decernere solitum. Cujus rei acervum testimoniorum apud Livium habemus, unum vel alterum tantummodo adducemus: Sic lib. 27. *Consulatum ineunt C. Claudius Nero & M. Livius, qui quia jam designati provincias sortiti erant, prætores sortiri jusserunt.* Alibi: *Decreverunt patres, ut consules inter se compararent, sortirenturve provincias.* Item: *Scipio & Crassus, ut consulatum inierunt, nominatæ consulibus provinciæ sunt. Sicilia Scipioni extra sortem, concedente collega, Bruttii Crasso evenerunt.* Et lib. 37. *Tum de consulum C. Lælii, & L. Scipionis provinciis cæptum est agi: ambo Græciam cupiebant. multum Lælius in senatu poterat. is, cum senatus aut sortiri, aut comparari inter se consules jussisset, elegantius facturos dixit, si judicio patrum, quam si sorti eam rem permisissent, &c.*

4. *Præbenda publice conduxisset*] Magistratibus in Provincias proficiscentibus de viatico, ut vestibus, vasibus, vehiculis, mulis, tabernaculis, & id genus reliquis instrumentis de publico prospici solebat. Unde Cicero lib.4. in Verrem: *Majores nostri*, inquit, *neminem, qui cum potestate aut legatione in provinciam esset profectus, tam amentem fore putarunt, ut emeret argentum; dabatur enim de publico: aut vestem; præbebatur enim legibus: mancipium putaverunt; quo & omnes utimur, & non præbetur à populo. Sanxerunt, ne quis emeret mancipium, nisi in demortui locum.* Vide Livium lib.42. ubi ait neminem ante L. Postumium Consulem in itinere faciundo ullis unquam sociis, aut provincialibus in ulla re oneri, aut sumptui fuisse; quia magistratus mulis tabernaculisque, & omni alio instrumento militari ornabantur. Hæc autem instrumenta locari solebant, & à redemptoribus publice conduci; quemadmodum hic Gellius Ventidium Bassum ab initio fecisse comemorat; qui ἐργολάβος, & præbendorum manceps fuit. Postea Augustus sublatâ locatione publica, pecuniam ejus loco dari constituit, ut auctor est Suetonius in ejus Vita. *Auctor*, inquit, *& aliarum rerum fuit, in queis, ne acta senatus publicarentur: ne magistratus deposito honore statim in provincias*

publicè conduxiſſet; in iſto quæſtu notum eſſe cæpiſſe C. Cæſari, & cum eo profectum eſſe in Gallias: tum quia in ea provincia ſatis naviter verſatus eſſet, deinceps civili bello mandata ſibi pleraque impigrè & ſtrenuè feciſſet, non modò in amicitiam Cæſaris, ſed ex ea in ampliſſimum quoque ordinem perveniſſe: mox tribunum quoque plebi, ac deinde prætorem creatum, atque in eo tempore judicatum eſſe à ſenatu hoſtem cum M. Antonio: pòſt verò conjunctis partibus, non priſtinam tantùm dignitatem reciperaſſe, ſed & pontificatum, ac deinde conſulatum quoque adeptum eſſe: eamque rem tam intoleranter tuliſſe populum Romanum, qui Ventidium Baſſum meminerat curandis mulis victitaſſe, ut vulgò per viàs urbis verſiculi proſcriberentur:

Concurrite omnes augures, haruſpices:
Portentum inuſitatum conflatum eſt recens.
Nam mulos qui fricabat, conſul factus eſt.

Eumdem Baſſum Suetonius Tranquillus præpoſitum eſſe à M. Antonio provinciis orientalibus, 5 Parthoſque in Syriam

cias mitterentur: ut proconſulibus ad mulos & tabernacula, quæ publice locari ſolebant, certa pecunia conſtitueretur. Idem teſtatur de Auguſto Dion Caſſius lib. 54. Ubi & ſubjicit: τὸ μὲν γὰρ πάλαι ἐργολαβοῦντές τινες παρὰ τοῦ δημοσίου πάντα σφίσι τὰ πρὸς τὴν ἀρχὴν φέροντα παρεῖχον. Quæ verba ab omnibus interpretibus male accepta, rectiſſime Caſaubonus hoc modo vertenda cenſet: *Nam olim quidem erant qui præbenda* ituris in provincias *publice redimerent, & quicquid iis muneris ſui cauſa opus eſſet, exhiberent.*

5. *Parthoſque in Syriam irrumpentes*] Sub ductu Pacori Parthorum regis filii: qua de re ſic Plutarchus in Antonio: Ἐν τούτῳ δὲ Πάκορον τὸν βασιλέως παῖδα μεγάλῳ στρατῷ Πάρθων αὖθις ἐπὶ Συρίαν ἐλαύνοντα, συμβαλὼν Οὐεντίδιος ἐν τῇ Κυρρηστικῇ τρέπεται, καὶ διαφθείρει παμπόλλους, ἐν πρώτοις Πακόρου πεσόντος. τοῦτο τὸ ἔργον ἐν τοῖς ἀοιδιμωτάτοις γενόμενον, Ῥωμαίοις τε τῶν κατὰ Κράσσον ἀτυχημάτων ἔκπλεω ποινὴν παρέσχε, καὶ Πάρθους αὖθις εἴσω Μηδίας καὶ Μεσοποταμίας συνέστειλε, τρισὶ μάχαις ἐφεξῆς κατὰ κράτος ἡττημένους. Id eſt, *Interea Pacorum Parthorum regis filium ingenti exercitu Parthico iterum Syriam invadentem Ventidius ſignis collatis in Cyrrheſtica fudit, multoſque concidit. Inter primos cecidit Pacorus. Hoc factum, quod in celebratiſſimis fuit, abunde vindicavit populi Romani acceptas ſub Craſſo clades, Parthoſque denuo intra Mediam & Meſopotamiam redegit tribus ordine certaminibus profligatos.* Vide & Dionem Caſſium lib. 49.

6. *Eum*

riam introrumpentis tribus ab eo prœliis fusos scribit, [6] eumque primum omnium de Parthis triumphasse, & morte obita [7] publico funere sepultum esse.

6. *Eumque primum omnium de Parthis triumphasse*] Ita & Dio l. 49. Καὶ συνέβη γε τῷ Οὐεντιδίῳ μόνῳ τά τε νικητήρια ἑορτάσαι, ὥσπερ καὶ μόνος ἐνίκησεν, καὶ δόξαν ἀπό τε τούτου καὶ ἐκ τοῦ παραλόγου ἅμα τῆς τύχης μείζω λαβεῖν· ἐν γὰρ τοῖς τοῦ Πομπηίου τοῦ Στράβωνος ἐπινικίοις πομπεύσας ποτὲ μετὰ τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων, αὐτὸς ἐπινίκια τῶν Πάρθων πρῶτος Ῥωμαίων ἤγαγε. Id est, *Sed ut Ventidius solus vicerat, ita solus quoque de Parthis triumphavit, eaque res & insolitus fortunæ casus auxêre gloriam Ventidii: quippe olim in triumpho Pompeji Strabonis cum aliis captivis ductus, primus postea temporis inter Romanos de Parthis triumphum duxit.* Similiter Plutarchus in Antonio: Οὗτος (Οὐεντίδιος) ἀπὸ Πάρθων ἄχρι δεῦρο τεθριάμβευκε μόνος, ἀνὴρ γενόμενος μὲν ἀφανής, ἀπολαύσας δὲ τῆς Ἀντωνίου φιλίας, τὸ λαβεῖν ἀφορμὰς πράξεων μεγάλων. Hoc est, *Hic* (Ventidius) *de Parthis ad hanc memoriam triumphavit solus: vir obscuro loco natus, sed per amicitiam Antonii magnarum rerum gerendarum accepit materiam.*

7. *Publico funere sepultum*] Hoc est, ob cujus mortem justitium indictum & publicus luctus, sumptusque ex ærario publico facti. Cujusmodi funere efferri pro eximio habebatur honore; quem Senatus aut imperatores Viris illustribus, & bene de se, aut Republica meritis, solebant decernere. Tacitus Annal. 6. de Pisone: *Dein Piso viginti per annos pariter probatus, publico funere ex decreto Senatus celebratus est.* Suetonius in Vitellio: *Defunctum Senatus publico funere honoravit.* Quod Græci δημοσίᾳ θάπτειν & δημοσίᾳ ταφῇ τιμεῖν appellant. Sic Dio lib. 48. De Sphæro Cæsaris Augusti pædagogo & liberto: Σφαῖρον ὁ Καῖσαρ παιδαγωγόν τε καὶ ἐλεύθερον αὐτοῦ γενόμενον δημοσίᾳ ἔταψε. Et de Pisone Idem Dio lib. 8. Τόν τε Πείσωνα τὸν πολίαρχον τελευτήσαντα δημοσίᾳ ταφῇ ἐτίμησεν, ὅπερ που καὶ ἄλλοις ἐχαρίζετο.

CAP. V.

Verbum profligo *à plerisque dici impropriè insciteque.*

SIcut alia verba pleraque, ignoratione & inscitia improbè dicentium, quæ non intelligant, deflexa ac depravata sunt à ratione recta & consuetudine; ita hujus quoque verbi, quod est, *profligo*, significatio versa & corrupta est. nam quum ab affligendo, & ad perniciem interitumque deducendo inclinatum id tractumque sit, semperque eo

verbo, qui [1] diligenter loquuti sunt, ita usi sint, ut *profligare* dicerent *prodigere* & *deperdere*, *profligatasque* res quasi *profictas* & *perditas* appellarint: nunc audio ædificia & templa & alia ferè multa, quæ propè absoluta affectaque sunt, *in profligato esse* dici; ipsaque jam esse profligata. Quapropter urbanissimè respondisse prætorem non indoctum virum Barvasculo cuidam ex advocatorum turbâ Sulpicius Apollinaris in quadam epistola scriptum reliquit. nam quum ille, inquit, rabula audaculus ita postulasset, verbaque ita fecisset; Omnia, vir clarissime, negotia, de quibus te cogniturum esse hodie dixisti, diligentia & velocitate tua [2] profligata sunt; unum id solum relictum est, de quo, rogo, audias: tum prætor satis ridiculè, An illa, [3] inquit, negotia de quibus jam cognovisse me dicis, profligata sint, equidem nescio. hoc autem negotium quod in te incidit, proculdubio, sive id audiam sive non audiam, [4] profligatum est. Quod significare autem volunt, qui *profligatum* dicunt: ii qui Latinè loquuti sunt, [5] non *profligatum*, sed *adfectum*, dixerunt. sicut M. Cicero in oratione, quam habuit de provinciis consularibus. ejus verba hæc sunt: *Bellum adfectum videmus, &, vere ut dicam, pene confectum.* item infrà: *Nam ipse Cæsar quid est quòd in ea provincia commorari velit, nisi ut ea, quæ per eum adfecta sunt, perfecta reipublicæ tradat?* idem Cicero in Oeconomico: *Quum verò adfecta jam prope æstate uvas à sole mitescere tempus est.*

CAP.

Diligenter] Forsan scripserat *eleganter*. Sed & *diligenter* probum est, quemadmodum Macrobius lib. 6. c. 7. *Quod cum Virgilius anxie semper diligens fuerit in verbis.*

2. *Profligata sunt*] Pæne absoluta sunt.

3. *Inquit*] Abest à Cod. Tornæs. & Vett. Edd.

4. *Profligatum est*] Deperditum est; quia malum nactum erat patronum, sive advocatum.

5. *Non profligatum, sed affectum dixerunt*] Falleris utique Gelli; nam & qui probe & Latine locuti sunt, *profligatum* pro *adfectum* dixêre. Sic M. Cicero Tusculan. Quæst. lib. 5. *Profligata jam & pæne ad exitum deducta quæstio est.* Augustus item in Ancyrano lapide: CEPTA. PROFLIGATAQVE. OPERA. A. PATRE. MEO. PERFECI. Et Tacitus Histor. lib. 2. *Profligaverat bellum Judaicum Vespasianus, oppugnatione Hierosolymorum reliquâ.* Id est, prope absolverat.

CAP. VI.

In libro M. Ciceronis de gloria secundo, manifestum erratum in ea parte, in qua scriptum est super Hectore & Ajace.

IN libro M. Tullii, qui est secundus [1] de Gloria, manifestus error est non magnæ rei, quem errorem esse possit cognoscere non aliquis eruditorum, sed qui tantùm legerit [2] Ὁμήρου τὸ η. quamobrem non tam id mirabamur errasse in ea re M. Tullium, quam non esse animadversum hoc postea, correctumque, vel ab ipso, vel à Tirone liberto ejus, diligentissimo homine, & librorum patroni sui studiosissimo. ita enim scriptum in eo libro est: *Apud eumdem poëtam Ajax cum Hectore congrediens de pugnandi causa agit, ut sepeliatur, si sit fortè victus; declaratque se velle, ut suum tumulum multis etiam pòst sæculis prætereuntes sic loquantur:*

[3] Hic situs est vitæ jampridem lumina linquens,
Qui quondam Hectoreo perculsus concidit ense.
Fabitur hæc aliquis. mea semper gloria vivet.

Hujus autem sententiæ versus, quos Cicero in linguam Latinam vertit, non Ajax apud Homerum dicit, neque Ajax agit ut sepeliatur; sed Hector dicit, & [4] Hector de sepultura agit, priusquam sciat, an Ajax secum depugnandi causa congressurus sit.

CAP.

DE *Gloria*] Meminit ipse Cicero librorum suorum de Honore & Gloria. Apud Græcos etiam Cleanthes & Sphærus de Gloria scripserunt, ut est apud Diog. Laërtium.

2. Ὁμήρου τὸ η] Homeri lib. 7. sc. Iliadis.

3. *Hic situs est, &c.*] Homeri versus lib. 7. Iliad. quos Cicero interpretatur, hi sunt:

Ἀνδρὸς μὲν τόδε σῆμα πάλαι κατατεθνηῶτος,
Ὅν ποτ' ἀριστεύοντα κατέκτανε φαίδιμος Ἕκτωρ.
Ὥς ποτέ τις ἐρέει· τὸ δ' ἐμὸν κλέος οὔποτ' ὀλεῖται.

Ad verbum:

Viri quidem hoc monumentum jam diu defuncti:
Quem olim præstantem fortitudine interfecit illustris Hector.
Sic olim aliquis dicet: mea gloria nunquam peribit.

4. *Hector de sepultura agit*] Ejus scilicet, cum quo pugnaturus esset.

CAP. VII.

Observatum esse in senibus, quòd annum ferè ætatis tertium & sexagesimum agant aut laboribus, aut interitu, aut clade aliqua insignitum: atque inibi super eadem observatione exemplum appositum epistolæ divi Augusti ad Cajum filium.

OBservatum in multa hominum memoria, expertumque est in senioribus plerisque omnibus, 1 sexagesimum

Sexagesimum tertium vitæ annum cum periculo & clade aliqua venire &c. eum ætatis annum appellant κλιμακτηρικόν] Plerique Veterum etiam antiquariorum & Philologorum, ut optime observavit Magnus Salmasius in opere eximio De Annis Climactericis, ignorarunt, quid esset Climacter, vel annus Climactericus. Et sic quoque Gellius noster, qui unicum tantum videtur admittere annum Climactericum, nempe sexagesimum tertium; quasi hic solus ætatis in vita hominis annus dictus fuerit ab antiquis κλιμακτηρικὸς, cum potius nullus annus vitæ sit, qui non alicui habeatur Climactericus. Omnis enim annus, quando vitæ tenor prospere incedens aliquo interrumpitur infortunio, Climactericus dicendus. Sic ut pericula vitæ fortunarumque, quæ extrinsecus accidunt, in Climacteris annis eveniant, & Climactericos eos faciant. Per κλιμακτῆρας enim ipsa pericula denotantur, ut ex Vettio Valente constat. Et sic quoque Auctor noster ex Varrone supra lib. 3. cap. 10. *Pericula quoque vitæ fortunarumque hominum, quæ Climacteras Chaldæi appellant, gravißima quæque fieri affirmat septenariis.* Sic enim in Vett. Codd. legitur, quod perperam postea, etiam in hac editione, mutatum. Sic quod quis patitur mutationis ab externis accidentibus discriminum & periculorum variis ex causis ac rebus contingentium, ut sunt accusationes, delationes, insidiæ, peregrinationes periculosæ, damna, vulnera, cædes, patrimonii amissiones, dignitatum privationes, morbi, mortes, luctus, incendia, naufragia, ruinæ, condemnationes, & id genus calamitatum, ea omnia per Climactericam ἀγωγὴν, sive legem, in vitam invehuntur, & *Climacteres* vocantur unumquodque eorum, quæ modo recensuimus. Hinc etiam falsa apparet recentiorum Medicorum & Philosophorum opinio, qui non putarunt alios fuisse cognitos Climactericos, præter Septenarios & Novenarios annos, quos Græci ἑβδομαδικοὺς & ἐννεαδικοὺς vocant. Nam, ut omittam à ratione omnino alienum esse, homini cuipiam per septimum quemque vitæ annum, aut novenum subinde redeuntem hujusmodi, qualia ante memoravimus, solere contingere, ut aliquid simile singulis septem annis formidare necesse habeat, manifestis argumentis Salmasius probat J. Firmicum lib. 4. Astronom. cap. 14. quatuor Climacterum genera facere, nempe Hebdomadicos, Enneadicos, qui Hebdomadici simul sunt & Enneadici, & eos, qui neque Hebdomadici sunt, neque Enneadici. *Si enim*, inquit Firmicus, *septem ac novem anni qui Hebdomadici à Græcis & Enneadici appellantur, gravia semper hominibus indicunt pericula, quid annus faciet sexagesimus tertius, qui utriusque numeri*

mum tertium vitæ annum cum periculo & clade aliqua venire,

meri multiplicatam & invicem sibi obligatam perficit summam? Annus itaque sexagesimus tertius Hebdomadicus simul est & Enneadicus. Alii ex mente Firmici sunt simpliciter Hebdomadici; hi nempe, qui per omne vitæ tempus septenis periodis multiplicati currunt. Alii Enneadici, qui per novenos circuitus procedunt. Alii, qui ex neutrius numeri summis perficiuntur recurrentibus. Quos intellexit Firmicus in verbis, quæ modo adductis paullò antecedunt, prout eorum scriptura quæ vulgò corruptissima, in antiquissimo libro Bibliothecæ Regiæ à Salmasio reperta est. *Extra cæteros Climacteras*, (vulgò legitur *Inter cæteros diametros* nullo plane sensu) *etiam septimi & noni per omne vitæ tempus multiplicata ratione currentes naturali quadam & latenti ratione variis hominem periculorum discriminibus semper afficiunt.* Præter cæteros Climacteras, eos notat maxime esse periculosos, qui septeni & noni per omne vitæ tempus multiplicata ratione currunt. Ergo alios etiam Climacteras agnovit, qui nec septenarii sunt, nec novenarii. Vettius quoque Valens in* Anthologiis Astrologicis diversa duo habet capita, unum *περὶ κλιμακτῆρος ἑβδομαδικοῦ καὶ ἐννεαδικοῦ ἀγωγῆς*, quo agit de Hebdomadico & Enneadico Climactere; alterum *περὶ κλιμακτήρων*, quo in genere tractat de omnibus Climactericis, qui non sunt Hebdomadici neque Enneadici. Cæterum male etiam vulgo accipiuntur Climacteres Hebdomadici pro septenis annis multiplicata ratione per omne vitæ spacium currentibus: quemadmodum & Enneadici pro novenis ita multiplicatis per novem annorum recurrentes periodos; quo in errore inter veteres Latinos præter Varronem, Censorinum, Gellium nostrum quod minus mirum, etiam ipse fuit Firmicus; qui, ut ex citatis verbis manifestum, Græcorum Mathematicorum *ἑβδομαδικοὺς* & *ἐννεαδικοὺς* ita interpretatus est; cum Græci illi longe alios esse *ἑβδομαδικοὺς*, & *ἐννεαδικοὺς* intellexerunt, & longe aliter computarunt. Quod manifestum ex Vettio Valente, eo capite, quo tractat *περὶ ἑβδομαδικοῦ καὶ ἐννεαδικοῦ ἀγωγῆς*. Ibi enim quadragesimum quintum annum facit Hebdomadicum, quem non esse septenarium res ipsa indicat. Quadragesimus quippe secundus vere septenarius est, ex sexies septenis compositus. Vettius vero Valens eo loci quadragesimum quintum ex libris Regis Petosiris esse Hebdomadicum, hoc modo declarat. Ægyptii qui initium anni faciebant ab ortu caniculæ, inde tempus numerabant usque diem ad nativitatis ejus, cujus Climacter erat inveniendus Hebdomadicus. Summam vero dierum quinquaginta & duorum cum septima parte diei, toties eximebant ex numero dierum collecto ab ortu caniculæ ad genituræ diem, quoties id fieri posset. Residuos deinde dies toties multiplicabant, quoties exemissent quinquaginta & duorum dierum summam cum septimâ. Ex his sic multiplicatis numerum Climacteris Hebdomadici colligebant. Exempli gratia, sit numerus dierum collectus ab exortu caniculæ usque ad diem nativitatis, ducentorum & viginti. Eximantur hinc quater quinquaginta duo dies & septima. Numerus inde resultans erit ducentorum & octo cum quatuor septimis. Residui sunt undecim dies, & tres septimæ. Quæ si quater in se ducantur, efficiunt annum Hebdomadicum Climactericum, annum nimirum quadragesimum quintum; qui non est septenarius eâ notione, qua vulgo accipitur, cum non ex septenis periodis componatur. In hac autem supputatione tot eximuntur dies ex summa dierum, quæ intercedit inter caniculæ ortum & genituræ diem,

nire, aut corporis morbique gravioris, 2 aut vitæ interitus, aut animi ægritudinis. propterea, qui rerum verborumque istius-

diem, quot in annum septimanæ incurrunt; cum in anno quinquaginta duæ septimanæ sint. & septies quinquaginta duo dies cum unius diei parte septima, reddunt CCCLV. dies, id est, annum integrum vertentem. Sic ut non ab annis septenariis, vel per septenos circuitus gradatim consurgentibus hebdomadicus Climacter nomen hauserit, sed ab anni septimanis, quæ *Hebdomades* dicuntur, sic appellatus sit. Quæ omnia ex sententiâ Vettii Valentis latius diducuntur à Salmasio in De annis Climactericis, quo lectorem remittimus; nos enim hic littora tantum legimus; non quasi omnia probaremus, quæ attulimus, sed ut vanissimæ hujus artis, quæ non majorem fidem meretur, quam ipsa Astrologia Judiciaria, cui tota innititur, specimen hic, quasi per transennam, exhiberemus.

2. *Aut vitæ interitus*] Annus, in quo quis mortem oppetat, non proprie dici potest Climactericus, sed potius fatalis. Climactericus autem tantum dicitur, quo quis vitæ aliquod periculum vix quidem ac cum magna difficultate, sed tamen evadit. Nullus enim est Climacter letalis; & vox illa tantum significat periculum & discrimen vitæ, non ipsam mortem. Aliud enim mors, aliud periculum mortis. In discrimen capitis quis adductus, non tamen perdit, sed à perdendo parum abfuit, est κλιμακτὴρ; si amittat, plus aliquid est, quam periculum, vel κλιμακτήρ. Sic Ptolemæus ἀναίρεσιν à Climactere separat, quia nimirum κλιμακτὴρ non est ex naturæ suæ vi ac proprietate nominis ἀναιρετικὸς, neque θανατικὸς. Nam l. 3. cap. de modis Aphesis, opponit tanquã res diversas θανάτους & κλιμακτῆρας μεγάλους καὶ ἐπισφαλεῖς. A Scholiaste quoque ejus Anonymo ad eum locum duo tantum statuuntur Climacterum genera, unus παροδικὸς & qui cito transeat, alter χαλεπὸς & δυσεκπάλακτος *gravis & vix evitabilis*. Is est, qui Ptolemæo μεγάλης & ἐπισφαλὴς dicitur. Utrumque ἀπὸ τοῦ θανάτου Scholiastes discernit. Qui & alio quodam loco notat: κακωθεὶς ὁ ἀφέτης ἰσχυρὸς ἔσται καὶ ποιήσεται τὴν ἀναίρεσιν, ἀγαθωθεὶς δὲ σώζει καὶ ἀντὶ ἀναιρέσεως ποιήσει τὸν κλιμακτῆρα. *Apheta afflictus, omnino interremptionem faciet, bene affectus, servat, & pro peremptione Climacterem dabit.* Climacter itaque vitam servat, non adimit. Sed & Vettius Valens non semel θανάτους & κλιμακτῆρας diversos facit, ut in istis verbis, τοὺς ἰδίων κλιμακτῆρας ἢ θανάτους, *propinquorum pericula & mortes.* Alibi quoque genituræ exemplum adducit, quæ usque ad annum sexagesimum secundum πολλοὺς κλιμακτῆρας ἔσχε, *multos Climacteras habuit*, hoc est, multa discrimina vitæ incurrit; multi enim fatales sive letales anni vel dies in unum hominem cadere nequeunt. Nemini itaque annus, vel dies, quo finit vitam, Climactericus est, sed is duntaxat, quo vitæ aliquod discrimen vix, ac cum magna difficultate evadit. Quantumlibet enim δυσεκπάλακτος sit Climacter & vitatu difficilis, modo tamen evitetur, pro Climacterico censendus est ille annus vel dies. Si quis vero in eo fatis concesserit, non est proprie Climactericus, sed fatalis. Hæc ex veterum sententiâ juxta Salmasium, hic annotare visum contra recentiores illos, qui annum Climactericum & fatalem male confundunt. Quod & Auctor noster fecit, qui annum sexagesimum tertium, etiam cũ vitæ interitu conjunctum, pro Climacterico habet. Verum de hoc anno mox adhuc quædã notanda venient.

3. Librum

istiusmodi studio tenentur, eum ætatis annum appellant κλιμακληρικόν. Nocte quoque ista proxima superiore, quum librum epistolarum divi Augusti, quas ad Cajum nepotem suum scripsit, legeremus; duceremurque eligantia orationis neque morosa neque anxia, sed facili hercle & simplici: idipsum in quadam epistola super eodem anno scriptum offendimus: ejusque epistolæ exemplum hoc est: [4] VIII. Kalend. Octobr. *Have mi Cai,* [5] *meus ocellus jucundissimus: quem semper medius fidius desidero quum à me abes; sed præcipuè diebus talibus,* [6] *qualis est hodiernus, oculi mei requirunt meum Cajum: quem, ubicumque hoc die fuisti, spero lætum & benevalentem celebrasse quartum & sexagesimum natalem meum. nam, ut vides,* [7] κλιμακτῆρα *communem seniorum*

3. *Librum epistolarum divi Augusti*] Præter Epistolas Augustum etiam alia varia conscripsisse ex Suetonio in ejus vita, aliisque constat; quorum omnium quæ supersunt fragmenta & reliquias collegit, disposuit, & notis illustravit J. Rutgersius lib. 2. Variar. Lect. c. 19.

4. *VIII. Kalend. Octobr.*] Lege *IX. Kalend. Octobr.* ut bene Vett. Cod. Nam scripsit hanc epistolam ipso natali suo Augustus; is vero non in VIII. sed in IX. Kalend. Octobr. incidit, ut ex Suetonio notum.

5. *Meus ocellus jucundissimus*] Vett. Codd. leg. *meus Asellius jucundissimus*; unde τὸ *ocellus* factum. Notum illud Catulli,

Ni te plus oculis meis amarem.

Scriverio placuit olim: *mea salus jucundissima.*

6. *Qualis est hodiernus*] Natalis nimirum.

7. Κλιμακτῆρα *communem seniorum omnium tertium & sexagesimum evasimus*] Videtur hic Augustus, ut optime Salmasius notavit, confudisse annum sexagesimum tertium Climactericum, cum anno sexagesimo tertio fatali, cum dicat se evasisse annum sexagesimum tertium, quem appellat *Communem omnium seniorum* κλιμακτῆρα. Atqui annus sexagesimus tertius cum alicui est Climactericus, magnum quidem in eo vitæ periculum imminet, fatalis autem & θανατηφόρος non est. Cum vero alicui θανατηφόρος est hic annus, eo ipso non est Climactericus. Verum quidem est, hoc anno ætatis quam plurimos senes, imò maximam eorum partem extingui; sed illis tum hic annus non est Climactericus, verum fatalis & θανατικός. Hinc & ἀνδροκλᾶς, & ἀνδροκλάστης dictus est, quia plures frangat, quam quisquam alius. Apud Vettium Valentem Critodemus in Catalogo annorum Climactericorum de hoc anno notat, quod sit χαλεπὸς καὶ θανατηφόρος *periculosus & mortem inferens.* χαλεπὸς ad Climacterem pertinet θανατηφόρος ad anni ipsius qualitatem & naturam, quâ plures extinguuntur. Aliis igitur annus sexagesimus tertius Climactericus est, & quidem maxime periculosus, aliis vero fatalis, utpote in quo plurimi è vitâ abeunt. Sed quibus est fatalis & vitæ ultimus, iisdem non est Climactericus.

rum omnium tertium & sexagesimum annum evasimus. deos autem oro, ut, [8] *quantum mihi superest temporis, id salvis vobis traducere liceat in statu reipublicæ felicissimo* [9] ἀνδραγαθούντων ὑμῶν καὶ διαδεχομένων *stationem meam.*

Dupliciter itaque considerandus sexagesimus tertius annus, aut tanquam unus Climacterum maxime periculosorum, aut tanquam annus communiter fatalis plurimis senibus. Non enim hæc sunt confundenda; quemadmodum hic Augustus ex vulgari scilicet opinione fecisse videtur. Est vero annus sexagesimus tertius quam plurimis fatalis, quia qui ad id ætatis pervenere, jam videntur mortis maturitatem adepti; ita ut quædam quasi vitæ meta legitima in illo anno posita sit, qua plurimi senes maturi quasi morti fiunt. Ut enim fœtus in utero ut plurimum ad exeundum maturus fit nono mense, unde mensis ille longe majori hominum parti est natalis, etsi quidam etiam septimo, nonnulli rariores decimo, alii rarissimi etiam undecimo mense in lucem edantur; sic etiam communior vivendi finis videtur esse annus sexagesimus tertius, & maximæ senum parti fatalis; utpote qui jam ad hominis editi maturitatem pervenisse videantur; & rariores sint qui terminum istum transcendant.

8. *Quantum mihi*] Cod. Tornæs. *mihi quantumcunque.*

9. Ἀνδραγαθούντων ὑμῶν, &c.] Id est, *Fortiter ac viriliter agentibus vobis & suscipientibus*, quod sequitur scilicet, stationem meam.

CAP. VIII.

Locus ex oratione Favorini veteris oratoris de cœnarum atque luxuriæ [1] *obprobratione,* [2] *qua usus est quum legem Liciniam de sumtu minuendo suasit.*

QUum legeremus orationem veterem Favorini non indiserti viri: quam orationem totam, ut meminisse possemus, [3] odio hercle istiusmodi sumtus atque victus, perdi-

OBprobratione] Al. *exprobratione.*

2. *Qua usus est cum legem Liciniam de sumptu minuendo suasit*] Horum verborum ne umbram quidem in ipso capite habemus. Mirum autem est, nisi Gellius harum inscriptionum auctor, unde Librarii ista hauserint; neque enim Favorinus Legem Liciniam de sumptu suasit. Sed nomen istud forte mendo non caret in ipso capite; ideo & olim Pithœus Fannii nomen pro Favorini reponendum censebat. Sane notum est C. Fannium auctorem fuisse legis sumptuariæ, quæ suo nomine Fannia appellata, de qua vide notas sup. pag. 176.

3. *Odio hercle istiusmodi sumptus*] Sic recte Vetustiss. Roman. & Venet. Edd. Cum aliæ, *odio esse hercle istiusmodi sumptus*. Non ita bene. Et τὸ *esse* superfluum esse, & sensum turbare jam olim Badius monuit, ac ideo in editione suâ sustulit.

4. Fin

perdidicimus. verba hæc, quæ appoſuimus, Favorini ſunt. *Præfecti popinæ atque luxuriæ negant cœnam lautam eſſe, niſi, quum libentiſſimè edis, tum auferatur, & alia eſca melior atque amplior ſuccenturietur. is nunc* 4 *flos cœnæ habetur inter iſtos, quibus ſumtus & faſtidium pro facetiis procedit: qui negant ullam avem præter* 5 *ficedulam totam comeſſe oportere; cæterarum avium atque altilium, niſi tantum apponatur, ut* 6 *à cluniculis inferiori parte ſaturi fiant, convivium putant inopia ſordere: ſuperiorem partem avium atque altilium qui edunt,* 7 *eos palatum non*

4. *Flos cœnæ*] Solemne optimis Auctoribus id quod optimum & maxime decorum cujuſque rei, *florem* appellare. Sic *flos vini* apud Plautum pro vino generoſiſſimo; *Flos flammæ*, & *Flos nardi* apud Lucretium. *Flos populi*, apud Ennium,

Flos illibatus populi, Suadæque medulla.

Et ſexcenta hujuſmodi paſſim occurrunt.

5. *Ficedulam totam*] In ſummis enim deliciis ficedulæ habitæ. & cum à ſemetipſis fatui fere forent ſaporis, piper iis addebatur. Martialis libr. 13. Epigr. 5.

Cerea quæ patulo lucet ficedula lumbo
Cum tibi forte datur, ſi ſapis adde piper.

Unde apud Petronium in Trimalcionis lautiſſimi hominis cœnâ Encolpion ait: *Perſecutus putamen manu, pinguiſſimam ficedulam inveni piperato vitello piperatum.* Quam Petronius *pinguiſſimam*, Martialis *Ceream* vocat, ob pinguitudinem toto corpore flaveſcentem. Nomen accepit, quia ficuum uſu pinguis fit. Varro lib. 4. de L. L. *Ficedulæ & Miliariæ à cibo: quod altera fico, altera milio fiant pingues.* Similiter Iſidorus lib. 12. cap. 7. Unde Martialis in Xeniis, Epigr. 49. cujus lemma *Ficedula*.

Cum me ficus alat, cum paſcar dulcibus uvis,
Cur potius nomen non dedit uva mihi.

Ideo & ficuum tempore venari ficedulas ex Alexandro Myndio ſcribit Athenæus lib. 2. Deipnoſoph. Apud Suetonium legimus Aſellium Sabinum HS. ducentis à Tiberio Cæſare donatum, quod in Dialogo quodam inſtituerit certamen inter boletos, ficedulas, oſtreas & turdos.

6. *A cluniculis*] Unde Martialis lib. 3. Epigr. 60.

Cereus immodicis turtur te clunibus implet.

7. *Eos palatum non habere*] Hoc eſt, eos ſaporis ſenſu privatos eſſe. Palatum enim ut ſaporis ſedes quibuſdam conſideratur; unde Latinis crebro uſurpatur palatus pro delicatiori guſtu. Sic Cicero lib. 2. de Finib. *Non ſequitur ut cui cor ſapiat, ei non ſapiat palatus.* Quintilianus lib. 1. cap. 2. ægre fert, quod ante palatus puerorum, quam os inſtituitur. Unde Horatii illud notiſſimum:

Tres mihi convivæ prope diſſentire videntur
Poſcentes vario multum diverſa palato.

Ab his vero ſecedit Lactantius, qui putat eos falli, qui palato ſaporis ſenſum ineſſe velint. Sic enim lib. de Opific. Dei, cap. 10. *Nam quod attinet*, inquit, *ad ſaporem capiendum, fallitur quiſquis hunc ſenſum palato ineſſe arbitratur. Lingua enim eſt qua ſapores ſentiuntur.* Quod haud dubie hauſit ab Ariſtotele, qui lib. 1. De Hiſtor. Animal. in oris deſcriptione ſoli linguæ ſaporis ſenſum tribuere videtur, hiſce verbis: Τὸ δ' ἐντὸς ϛόμα σιαγόνων καὶ χειλῶν, τοῦ-

non habere: [8] *si proportione luxuria pergit crescere; quid relinquetur, nisi ut delibari sibi cœnas jubeant, ne edendo defatigentur?* [9] *quando stratus auro, argento,* [10] *purpura, amplior* [11] *aliquot hominibus, quàm diis immortalibus adornatur.*

CAP.

τῷ μέρει, τὸ μὲν ἀνώτερον. τὸ δὲ, φάρυγξ. τὸ δ' αἰσθητικὸν χυμοῦ, γλῶττα, ἡ δ' αἴσθησις, ἐν τῷ ἄκρῳ, ἐὰν δὲ ἐπὶ τοῦ πλάτει ἐπιτεθῇ, ἧττον. Id est, *Quod intra maxillas ac labia continetur, os est. Cujus partes palatum, & fauces, & gustus instrumentum lingua: in mucrone potissimum: nam lata pars minus sentit.* Ad quæ verba Vir summus J. Cæsar Scaliger notat: *Gustus sedem in lingua cæteris animalibus Plinius tradit: homini etiam in palato. De palato hic Aristoteles nihil. At nos id experti sumus: Plinio vero quis dixit in palato non esse cæteris animalibus? Nam sale non solum linguam equis, verum etiam palatum fricamus ad gustum acuendum.* Gustus itaque sedes tam palatus, quam lingua.

8. *Si proportione luxuria pergit crescere, &c.*] Ita hunc locum Jos. Scaliger & L. Carrio correxere; cum in vulgatis antea legeretur: *Si proportione crescit, & debere epulas crescere. Videte quid relinquitur: nisi ut delibari sibi cœnas jubeant, ne edendo defatigentur.* Unde Scriverius in suo codice olim faciebat, *Si proportione crescente luxuriâ, debeant epulæ crescere, videte quid relinq.* &c. Sensus vero totius loci est, ut bene notavit Scaliger; Si, inquit Favorinus, triclinia certant templis Deorum immortalium: quid relinquitur, nisi ut sibi è patellâ libari dapes jubeant, ut Diis immortalibus, & Laribus Penatibus solet.

9. *Quando stratus auro, argento, &c.*] Hoc est, quod Manilius Astron. lib. 5. ait:

Hæc fuerat quondam Divis concessa figura:
Nunc jam luxuriæ pars est. Triclinia templis
Concertant, tectique auro jam vescimur auro.

Quorum sensus, notante Scaligero, Ædes Deorum olim duntaxat bracteatæ & deauratæ erant, nunc vero & triclinia nostra; tectique aureis lacunaribus vescimur auro cavo; è vasis nimirum, quibus cibum sumimus, aureis. Cæterum de lectis & tricliniis aureis argenteisque Plinius lib. 33. cap. 2. ubi & primum eorum laudat Auctorem. *Lectos vero mulierum jam pridem totos operiri argento, & triclinia quædam, quibus argentum addidisse primus traditur Carvilius Pollio eques Romanus, non ut operiret, aut Deliacâ specie faceret, sed Punicana. Idem & aureos fecit.* De Julio Cæsare narrat Suetonius, cum *in aureo lecto veste purpureâ decubuisse.* E solido etiam argento postea factos constat ex Lampridio in Heliogabalo: *Solido argento factos habuit lectos & tricliniares & cubiculares.* Unde Ulpianus l. 19. D. de aur. arg. leg. ait; *Lectum plane argenteum, vel si quæ alia suppellex argentea sit, argenti appellatione non continetur.*

10. *Purpurâ*] Id est, purpureâ stragulâ, vel veste coopertus lectus. Ut in illis Suetonii de Julio Cæsare: *In aureo lecto veste purpureâ decubuisse.*

11. *Aliquot hominibus*] Quibusdam hominibus. Alii legunt *aliqua* & referunt ad purpuram. *purpura amplior aliqua hominibus, quam Diis immortalibus adornatur.*

CAP. IX.

Quòd Cæcilius poëta frontem *genere virili, non poëticè, sed cum probatione & cum analogia appellavit.*

VErè ac disertè [1] Cæcilius hoc [2] Subditivo scripsit :

[3] Nam hi sunt inimici pessumi fronte hilaro,
Corde tristi : quos neque ut apprendas, [4] neque ut mittas scias.

hos ego versus, quum de quodam istiusmodi homine sermones essent, in circulo fortè juvenum eruditorum dixi. tum de grammaticorum volgo quispiam nobiscum ibi assistens non sanè ignobilis, Quanta, inquit, licentia audaciaque Cæcilius hic fuit, quum [5] *fronte hilaro*, non *fronte*

CÆcilius] Inclytus Comœdiarum Poëta, ut à Gellio vocatur lib. 4. cap. 20. ubi & ait *Statii* cognomen habuisse. Floruit temporibus Ennii. Hieronymus in Chronico ex Tranquillo : Olymp. CL. an. II. *Statius Cæcilius Comœdiarum scriptor clarus habetur, natione Insuber Gallus, & Ennii primum contubernalis. Quidam Mediolanensem ferunt. Mortuus est anno post mortem Ennii & juxta Ianiculum sepultus.* Eum malè Latinè locutum scribit Cicero in Bruto : *Mitto C. Lælium, P. Scipionem. Ætatis illius ista fuit laus, tanquam innocentiæ, sic Latine loquendi : non omnium tamen : nam illorum æquales Cæcilium & Pacuvium male locutos videmus.*

2. *Subditivo*] Cod. Tornæs. *in Subditivo.* Hæc fabula eadem cum Hypobolimæo. Quasdam enim Fabularum Cæcilius nominibus Latinis inscripsit, ut *Fallaciam, Exsulem,* &c. quasdam Græcis, ut *Asotum, Hymnidem, &c.* quasdam mixto ab utroque titulo, ut *Hypobolimæam rastrariam* ; vel etiam utroque, ut *Obolostatem* ac *Fœneratorem* ; *Hypobolimæum* & *Subditivum* ; quemadmodum Plautus *Phasma* & *Mostellariam, Astrabam* & *Clitellariam.* Alioquin Plauti Epigraphæ omnes Latinæ, uti & Titinnii & Afranii; Terentii contra & Turpilii omnes Græcæ ; quarum nomina vide apud Mercerum ad Nonium in voce *frontem.*

3. *Nam hi sunt inimici pessumi, &c.*] Huc faciunt illa Augustini lib. 19. De Civit. Dei cap. 5. ex Tullio de Amicitiâ : *Nulla sunt occultiores insidiæ, quam hæ, quæ latent in simulatione officii, aut in aliquo necessitudinis nomine. Nam eum, qui palam est adversarius, facile cavendo vitare possis. Hoc vero occultum, intestinum, ac domesticum malum, non solum existit, verum etiam opprimit, antequam prospicere atque explorare potueris.*

4. *Neque ut mittas scias*] Apud Nonium in voce *frontem*, ubi hos Cæcilii versus quoque adducit, est, *neque vitare scias.*

5. *Fronte hilaro, non fronte hilara dixit*] Nonius. *Frontem fœminino genere Virgilius ait : Et frontem obscœnam rugis arat. Masculino Titinnius Setina : Quasi Hermaphroditus fimbriatum frontem gestas. Pacuvius : Fronte suppressa, innato fronte, vultu turpido.* Ubi præter Cæcilii exemplum, & alia ex Catone & Plauto adducit.

6. *Aucto-*

te hilara dixit, & tam immanem solœcismũ nihil veritus est? immo, inquã, potius nos & quàm audaces & quàm licentes sumus, qui frontem improbè indocteque non virili genere dicimus, quum & ratio proportionis, quæ analogia appellatur, & veterum 6 auctoritas non *hanc*, sed *hunc frontem* debere dici suadeant. quippe M. Cato quinto Originum ita scripsit: *Postridie signis collatis, æquo fronte, peditatu, equitibus atque 7 alis cum hostium legionibus pugnavit. recto* quoque *fronte* idem Cato eodem in libro dicit. At ille semidoctus grammaticus; Missas, inquit, auctoritates facias: quas quidem ut habeas, posse fieri puto; sed rationem dic, quam non habes. atque ego his ejus verbis, ut tum ferebat 8 ætas, irritatior, Audi, inquam, mi magister, rationem falsam quidem, sed quam redarguere falsam esse, tu non queas. Omnia, inquam, vocabula tribus litteris finita, quibus *frons* finitur, generis masculini sunt, si in genitivo quoque casu eadem syllaba finitur: ut, *mons*, *fons*, *pons*, *frons*. at ille contrà renidens, Audi, inquit, discipule, plura alia consimilia, quæ non sint generis masculini. petebant ibi omnes, ut vel unum statim diceret; sed quum homo voltum intorqueret, & non hisceret, & colores mutaret: tum ego intercessi; & Vade, inquam, nunc, & habeto ad requirendum 9 triginta dies: postquam inveneris, repetes nos. atque ita hominem nulli rei ad indagandum vocabulum, quo rescinderet finitionem fictam, dimisimus.

CAP.

6. *Auctoritas*] Cod. Tornæs. *Auctoritates*.

7. *Alis*] Male vulgo *aliis*. Notum enim, Alas dictas exercitus equitum ordines, qui circum legionis dextra sinistraque, tanquam alæ in avium corporibus, locabantur.

8. *Ætas*] Juvenilis nimirum.

9. *Triginta dies*] Alludit ad triginta dies æris confessi; de quibus in XII. Tabulis. Vide infra cap. 13. & lib. 20. cap. 1.

CAP. X.

De voluntario & admirando interitu virginum Milesiarum.

PLutarchus in librorum, quos [1] περὶ ψυχῆς inscripsit, primo, quum de morbis dissereret in animos hominum incidentibus, virgines dixit Milesii nominis, fere quot tum in ea civitate erant, repentè, [2] sine ulla evidenti causa, voluntatem cœpisse obeundæ mortis; ac deinde plurimas vitam suspendio amisisse. id quum accideret in dies crebrius, neque animis earum mori perseverantium medicina adhiberi quiret; decrevisse Milesios, ut virgines, quæ corporibus suspensis demortuæ forent, eæ omnes nudæ cum eodem laqueo, quî essent præ vinctæ, efferrentur: post id decretum virgines voluntariam mortem non petisse, pudore solo deterritas tam inhonesti funeris.

CAP.

ΠΕρὶ ψυχῆς] Id est, *De anima.* Horum librorum meminit & Auctor noster supra lib. 1. cap. 3. Historia autem hæc adhuc hodie habetur apud Plutarchum lib. De Virtutibus Mulierum.

2. *Sine ulla evidenti causa*] Plutarchus De Virtut. Mulierum ait, quasdam putasse aërem veneno infectum in causa fuisse: Verba ejus, Τὰς Μιλησίων ποτὲ παρθένους δεινὸν πάθος, καὶ ἀλλόκοτον κατέσχεν, ἐκ δή τινος αἰτίας ἀδήλου. μάλιστα δ' εἰκάζετο κρᾶσιν ἐκστατικὴν καὶ φαρμακώδη λαβὼν ὁ ἀὴρ, τροπὴν αὐταῖς καὶ παραφορὰν τῆς διανοίας ἐνεργάσασθαι. Id est, *Milesias virgines quodam tempore atrox animi & absurda incessit perturbatio. qua de causa, incertum: nisi quod putabatur aëris temperies veneno infecta & ad insaniam excitandam parata, mutationem istam animorum atque alienationem effecisse.* Sunt, qui putent virgines hasce Milesias laborasse furore uterino; Hippocrates enim περὶ παρθενίων, hoc morbo affectas nonnunquam ob oppressionem, quæ circa cor est, suffocationem sibi parare, seseque strangulare scribit, vel etiam in puteos desilire ac præcipitare; existimantes hoc ut præstantissimum remedium, omnemque utilitatem excedere; sic ut voluptas quædam mortis tanquam boni cujusdam expetendæ eas incedat.

Seva-

Cap. XI.

Verba senatusconsulti, de exigendis urbe Roma philosophis: item verba edicti Censorum, quo improbati & coërciti sunt qui disciplinam rhetoricam instituere & exercere Romæ cœperant.

C. Fannio Strabone, M. Valerio Messala coss. 1 senatusconsultum de philosophis & de rhetoribus 2 Latinis factum est. M. POMPONIUS. PRÆTOR. SENATUM. CONSULUIT. 3 QUOD. VERBA. FACTA. SUNT. DE. PHI-

Senatusconsultum de philosophis, &c.] Exstat hoc Senatusconsultum, uti & quod mox sequitur Edictum Censorium, etiam apud Suetonium in principio libri De Claris Rhetorib. unde utrumque ab Auctore nostro desumptum videtur. Factum vero hoc Senatusconsultum Anno III. Olympiadis CLIV. ab U. C. anno IↃ X CII. quo Philosophi simul & Rhetores Urbe pelluntur. Viro summo J. Casaubono videtur, quod circa hæc tempora Philosophiæ & Rhetoricæ studia magnum Romæ & in Italiâ ceperint incrementum, per illos mille Achæos exules, quos Senatus è patriâ accitos post bellum Persei in urbe, aut per Italiam per multos annos detinuit. Non enim dubium, in tantâ multitudine hominum Græcorum, qui præcipuas in urbibus suis dignitates obtinuerant, plures fuisse doctos literas, & studiis Philosophiæ imbutos. Existimat igitur istos, cum & ignavo otio torperent, & rebus necessariis, ut solent exules, plurimum carerent, ad Philosophiæ studia conversos, multis Romanorum ad simile propositum hortatores extitisse, atque huic Senatusconsulto occasionem præbuisse. Quæ conjectura fundamento suo non caret. Meminit & hujus Senatusconsulti Athenæus lib. 13. ubi Sophistas vocat uno verbo, qui in Senatusconsulto philosophi & rhetores appellantur. Ῥωμαῖοι, inquit, οἱ πάντα ἄριστοι ἐξέβαλον τοὺς σοφιστὰς τῆς Ῥώμης, ὡς διαφθείροντας τοὺς νέους, οὓς ἔπειτα οὐκ οἶδ᾽ ὅπως κατεδέξαντο. *Romani omnium omnibus in rebus præstantissimi atque optimi, Sophistas, quod Juvenes corrumperent, ejecerunt urbe: quâ vero de causâ postea receperint, me latet.* Hinc & Seneca Consolatione ad Helviam: *Apicius in eâ urbe, ex qua aliquando philosophi, velut corruptores juventutis, abire jussi sunt,* &c.

2. *Latinis*] Hæc vox suspecta est Stephano Pighio Annal. lib. 12. cum nec Suetonius, nec ipsum SC. ejus meminerit. ideoque putat forte suppositam, ut magis tritam, ab indocto librario pro voce *Inquilinis*. Nam M. Pomponius Prætor de extraneorum scholis adventiciis ad Senatum retulit; unde & vix dubium est, licet SC. verba non exprimant quam jurisdictionem is in Urbe obtinuerit, quin jurisdictio peregrina ejus provincia fuerit.

3. Quod. verba. facta. sunt.] Solemnia hæc verba in Senatusconsultorum initiis adhibita: Sic apud Ciceronem lib. 6. in Verrem: *Id adeo ipso SC. cognoscite. Nam principium sententiæ perscribi solet, Recita:* QUOD VERBA FACTA SUNT *de S. Peduceo. Dicit qui primi suaserint, decernitur. Refertur deinde de Verre; dic quæso, quomodo?* QUOD VERBA

PHILOSOPHIS. ET. DE. RHETORIBUS. DE. EA. RE. ITA. CENSUERUNT. UTI. M. POMPONIUS. PRÆTOR. ANIMADVERTERET. COERARET. Q. 4 UTI. EI. E. REPUBLICA. FIDE. QUE. SUA. VIDERETUR. UTI. ROMÆ. NE. ESSENT. 5 Aliquot deinde annis post id senatusconsultum Cn. Domitius Ænobarbus & 6 L. Licinius Crassus Censores de coërcendis rhetoribus Latinis ita edixerunt: 7 RENUNCIATUM. EST. NOBIS. ESSE. HOMINES. QUI. NOVUM. GENUS. DISCIPLINÆ. INSTITUERUNT. AD. QUOS IUVENTUS. IN. LUDUM. CONVENIAT. EOS. SIBI. NOMEN. IMPOSUISSE. LATINOS. RHETORAS. IBI. HOMINES. ADULESCENTULOS. DIES. TOTOS. DESIDERE. MAJORES. NOSTRI. QUÆ. LIBEROS.

VERBA FACTA SUNT *de C. Verre*. Verba enim fecisse dicebantur Consules vel alii de eo, quod ad Senatum retulerant; idque etiam manifestum ex iis, quæ à Frontino lib. 2. de Aquæductibus, & à Cœlio lib. 8. Epist. Famil. & ex Opimiano SC. quod à Cicerone 8. Philipp. citatur, uti & ex SC. Vellejano, & De petitione hereditatis, quæ in Pandectis referuntur. Ut solemnia verba autem hæc singularibus literis scribi solebant. hoc modo Q.V.F.S. quemadmodum & illa *De ea re ita censuerunt*. D.E.R.I.C.

4. UTI. EI. E. REPUBLICA. FIDE. QUE. SUA. VIDERETUR.] Hæc etiam solemnis formula SC. quando aliquid negotii magistratibus à Senatu dabatur. Cicero v. Philipp. *Senatui placere uti C. Pansa, Hirtius Coss. designati, cum magistratum inissent, si eis videretur, primo quoque tempore ad hunc ordinem referrent, ita uti è Republica fideque sua videretur.* Plura ejusmodi exempla videsis apud Brissonium De Formulis.

5. *Aliquot deinde annis post*] Annis nimirum septuaginta duobus. Factum enim hoc Censorium Edictum anno ab U.C. IↃCLXII. Nam hoc Urbis anno Censores fuere Licinius Crassus & Domitius, ut est apud Plinium in principio lib. 17. Hist. Natur. Pighius vero ex Fastis Capitolinis in Annalibus hos Censores refert ad annum U. C. IↃCLXI. C. Claudio Pulchro, Marco Perpenna Coss.

6. *L. Licinius Crassus*] Hic est Crassus ille Orator, qui hujus sui Edicti mentionem facit apud Ciceronem l. 3. de Oratore: *Rerum est magna silva*, inquit, *quam cum Græci jam non tenerent, ob eamque causam juventus nostra dedisceret pene discendo: etiam Latini (si Diis placet) hoc biennio magistri dicendi exstiterunt, quos ego Censor edicto meo sustuleram; non quo, ut nescio quos dicere ajebant, acui ingenia adolescentium nollem; sed contra ingenia obtundi, nolui corroborari imprudentiam.* Hujus etiam Edicti meminit Vipsanius Messalla apud auctorem Dialogi De Caus. corruptæ Eloquentiæ, hisce verbis: *At nunc adulescentuli nostri deducuntur in scenas scholasticorum, qui rhetores vocantur: quos paullo ante Ciceronis tempora exstitisse, nec placuisse majoribus nostris ex eo manifestum est, quod L. Crasso & Domitio censoribus cludere, ut ait Cicero, ludum imprudentiæ jussi sunt.*

7. RENUNCIATUM. EST. NOBIS] Renunciare, nunciare, verba facere, referre, solemnia sunt verba in hoc genere, quorum exempla apud Auctores passim occurrunt; & copia jam olim à Brissonio collecta in De Formulis.

NOBIS

ROS. SVOS. DISCERE. ET. QVOS. IN. LUDOS. ITARE. VELLENT. INSTITVERVNT. HÆC. NOVA. QVÆ. PRÆTER. CONSVETVDINEM. AC. MOREM. MAJORVM. FIVNT. NE. QVE. PLACENT. NE. QUE. RECTA. VIDENTVR. QVA. PROPTER. ET. HIS. QVI. EOS. LVDOS. HABENT. ET. HIS. QVI. EO. VENIRE. CONSVERVNT. VISVM. EST. FACIVNDVM. VT. OSTENDEREMVS. NOSTRAM. SENTENTIAM. NOBIS. 8 NON. PLACERE. Neque illis solùm temporibus nimis rudibus, necdum Græca 9 doctrina expolitis, philosophi ex urbe Roma pulsi sunt. 10 verum etiam

8. NOBIS. NON. PLACERE] Hæc verba sententiæ solemnia: ut & his contraria illa *Senatui populoque placere.*

9. *Doctrina*] Cod. Torn. *disciplina.*

10. *Verum etiam Domitiano imperante*] Suetonius in ejus vita: *Iunium Rusticum* (interemit) *quod Pæti Thraseæ & Helvidii Prisci laudes edidisset, appellassetque sanctissimos viros: cujus criminis occasione, Philosophos omnes urbe Italiaque submovit.* Nota est Sulpiciæ Poëtriæ Satyra De Edicto Domitiani, quo Philosophos urbe exegit. Pertinent huc etiam illa Philostrati è lib. 7. De Vita Apollonii Tyanæi, ubi De Domitiano sermo: Ὅθεν ἠκρωτηριάσθη μὲν ἡ βουλὴ τοὺς εὐδοκιμωτάτους. φιλοσοφία δὲ οὕτω τι ἐξέπληξεν, ὡς ἀποβαλόντες τὸ σχῆμα, οἱ μὲν, ἀποδρᾶναι σφῶν ἐς τὴν Κελτῶν ἑσπέραν, οἱ δὲ ἐς τὰ ἔρημα Λιβύης τε, καὶ Σκυθίας. Id est, *Quapropter senatus membra sunt amputata, optimis quibusque viris ab eo interfectis. Philosophia autem adeo perterrita est, ut habitu mutato philosophi, partim in Hispaniam, partim in Libyæ, Scythiæque deserta confugerent.* Eusebius in Chronico bis à Domitiano Philosophos pulsos notat ad Olympiad. CCXVI. ann. IV. & Olympiad. CCXVIII. an. III. Cæterum & à Græcis ipsis olim non semel Philosophi Urbibus ejecti. Sic Theophrasti tempore Philosophos Athenis lege Sophoclis Amphiclidæ filii pulsos scribit Laërtius in Theophrasto: Τοιοῦτος δὲ ὤν, ὅμως ἀπεδήμησε πρὸς ὀλίγον καὶ οὗτος, καὶ πάντες οἱ λοιποὶ φιλόσοφοι, Σοφοκλέους τοῦ Ἀμφικλείδου νόμον εἰσενεγκόντος, Μηδένα τῶν φιλοσόφων σχολῆς ἀφηγεῖσθαι, ἂν μὴ τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ δόξῃ· εἰ δὲ μή, θάνατον εἶναι τὴν ζημίαν. *Cum esset hujusmodi* Theophrastus, *tamen secessit ad tempus & ipse & philosophi reliqui: quippe Sophocles Amphiclidæ F. legem tulerat, ut ne quis Philosophorum præesset scholæ, nisi id Senatus aut plebs decrevisset: qui secus faceret, capitale esset.* De hac etiam Pollux lib. 9. c. 5. Ἔστι δὲ νόμος Ἀττικὸς, κατὰ τῶν φιλοσοφούντων γραφεὶς, ὃν Σοφοκλῆς Ἀμφικλείδου Σουνιεὺς εἶπεν. ἐν ᾧ τινα κατ' αὐτῶν προειπὼν ἐπήγαγεν, μὴ ἐξεῖναι μηδενὶ τῶν σοφιστῶν διατριβὴν κατασκευάζεσθαι. *Est & Lex quædam Attica contra Philosophos scripta, quam Sophocles Amphiclidis filius Sunieus tulit, qua contra illos statuit, non licere cuiquam Sophistarum, scholam instituere.* Meminit & hujus legis Athenæus lib. 13. Sic Philosophos è regione sua ejecit Anthiochus, ut testatur idem Athenæus lib. 12. ut & Lysimachus, teste eodem lib. 13. Epicureos exulare jusserunt Messenii, ut scribit idem Athenæus lib. cit. 12. & Ælianus

Hist.

etiam Domitiano imperante senatusconsulto ejecti, atque urbe & Italia interdicti sunt. qua tempestate [11] Epictetus quoque philosophus propter id senatusconsultum Nicopolin Roma decessit.

Hist. Variar. lib.9.cap.12. item Sextus Empiricus adversus Mathemat. lib.2. Philosophos etiam ejecere Thebani, Spartiates, & Argivi, ut testis Tertullianus in Apologetico. *Inde & à quibusdam quoque ejecta philosophia, à Thebanis dico, à Spartiatis, & Argivis, dum ad nostra contaminantur.*

11. *Epictetus*] De hoc supra p. 9. & p. 152. quædam notata. Adde sis Lipsium Manuduct. ad Philosoph. Stoic. lib. 1. Diss. 19.

CAP. XII.

Locus ex oratione Gracchi de parsimonia, ac de pudicitia sua memoratissimus.

C. Gracchus, quum ex Sardinia rediit, [1] orationem ad populum in concione habuit. ea verba hæc sunt: *Versatus sum*, inquit, *in provincia quomodo ex usu vestro existimabam esse, non quomodo ambitioni meæ conducere arbitrabar. nulla apud me fuit popina:* [2] *neque pueri eximia facie stabant. sed in convivio liberi vestri modestiùs erant, quàm* [3] *apud principia.*

ORationem ad populum in concione habuit] Quâ occasione hæc oratio à C. Graccho habita fuerit, discimus ex Plutarcho in ejus Vita. Nimirum cum C. Gracchus Proquæstore in Sardinia cum L. Aurelio Procos. esset, existimaretque quod inimicorum optimatum opera in eum finem Aurelio Procos. prorogatum, misso supplemento, imperium fuisset, ut ipse cogeretur etiam diutius in provincia manere Proquæstore & ab Urbe abesse, ipse sua sponte relicto Procos. nec exspectato successore, contra morem majorum provincia decessit, atque Romam ad Tribunatum plebis petendum perrexit. Itaque præter exspectationem Romæ conspectus, amicis pariter ac inimicis materiam reprehensionis adversum se præbuit. Cum denique hanc ob causam apud Censores ipsi dies dictus fuerat, oratione hac gravi non solum apud ipsos, verum etiam apud populum in concione semet ipsum excusavit, se nihil contra leges fecisse contendens. Citatur etiam C. Gracchi Oratio ad Censores à Charisio lib. 1. Grammatic.

2. *Neque pueri eximia facie stabant*] Stare proprie dicebatur de iis, qui ad mensam ministrabant, ut pocillatores. Hinc Ausonius de Ganymede:

Stat Iovis ad cyathum, generat quem Dardanius Tros.

Suetonius in Cæsare: *Sed C. Memmius etiam ad cyathum & vinum Nicomedi stetisse objecit illi cum reliquis obsoletis.* Seneca lib. 3. de Beneficiis cap. 27. *Servus quum cœnanti ad pedes steterat, narrat quæ inter cœnam ebrius dixisset.*

3. *Apud principia*] Sic primus hunc locum ex optimo codice Ms correxit Petr. Victorius Var. Lect. lib. 3. cap. 5.

 cum

pia. pòst deinde hæc dicit : *Ita versatus sum in provincia, ut nemo possit verè dicere assem aut eo plus in muneribus me accepisse ; aut mea opera quemquam sumtum fecisse.* 4 *biennium enim fui in provincia : si ulla meretrix domum meam introivit, aut cujusquam servulus propter me solicitus est,* 5 *omnium natorum postremissimum nequissimumque existimatote. quum à servis eorum tam castè me habuerim, inde poteritis considerare, quomodo me putetis cum liberis vixisse.* Atque ibi ex intervallo, *Itaque*, inquit, *Quirites, quum Romam profectus sum,* 6 *zonas, quas plenas argenti extuli, eas ex provincia inanes retuli. alii vini amphoras quas plenas tulerunt, eas argento* 7 *plenas domum reportaverunt.*

CAP.

cum vulgò legeretur *apud Principem.* Principia autem, ut hic accipitur, erat locus in castris, ubi Tribuni jus dicere solebant, quare, ut ait Polybius lib. 6. maxima semper hominum frequentia celebrabatur. Livius lib. 37. *Ibi in principiis sermo inter Tribunos militum secretus oritur ; inde ad aures ipsius Æmilii pervenit.* Et lib. 38. *Milites Tribunos jura reddere in principiis sinebant.* Sic apud Florum lib. 3. c. 10. *Itaque tantus gentis novæ terror in castris, ut testamenta passim & in principiis scriberentur.* Adde *l.* 4. *officium. D. de re militari.* Aliàs etiam principia ipsos principes, seu principales milites significant ; interdum etiam ipsum ordinem principalium ; unde apud Terentium ille :

-- *Hic ego tropest principia, inde omnibus signum dabo.*

Et ita sæpissime apud Livium, Tacitum, Sallustium, alios.

4. *Biennium enim fui in provincia*] Tò *enim* abest à Cod. Tornæs. Cæterum Gracchus hic dicit se biennium fuisse in provincia ; quod omnino verum esse & Annales testantur. Plutarchus tamen eum triennio Quæstorem fuisse tradit. Lipsius olim Antiq. Lect. lib. 5. c. 4. putabat, aut hic *triennium*, aut apud Plutarchum *biennium* reponendum. Sed Pighius in Annalibus existimat Plutarchum etiam annum quo Gracchus provinciam reliquit, & Tribunatum petiit, ejus quæsturæ adjicere.

5. *Omnium natorum*] Id est, omnium qui unquam, aut usquam nati. Ita Lipsius in Electis hunc locum primus correxit, cum vulgò legeretur *omnium nationum*, Haud bene.

6. *Zonas quas plenas argenti extuli, &c.*] Sic idem Gracchus apud Plutarchum : Μόνος δὲ τῶν στρατευσαμένων πλῆρες τὸ βαλλάντιον εἰσενηνοχέναι, τοὺς δ' ἄλλους ἐκπιόντας ὃν εἰσήνεγκαν οἶνον, ἀργυρίου καὶ χρυσίου μεστοὺς δεῦρο τοὺς ἀμφορεῖς ἥκειν κομίζοντας. *Solum ex militibus zonam se quam in provinciam plenam intulisset, exportasse inanem : cæteros exhausto quod importaverant vino, auro & argento domum plenas amphoras retulisse.* Notum autem milites olim in bellum ituros pecuniam in zonis gestasse. Unde Spartianus in Pescennio Nigro : *Idem jussit, ne in zonis milites ad bellum aureos, vel argenteos nummos portarent, sed publice commendarent, recepturos post prælia, quod dederant.* Cujus rationem reddit Lampridius in Alexandro : *Miles non timet nisi vestitus, armatus, calceatus, satur, & habens aliquid in zona.*

7. *Plenas*] Cod. Tornæs. *repletas.*

CAP. XIII.

De verbis inopinatis, quæ utroque versum dicuntur, & à grammaticis communia vocantur.

UTor, & *vereor*, & *hortor*, & *consolor*, communia verba sunt, ac dici utroque versus possunt: *vereor te* & *vereor abs te*, id est, tu me vereris. *Vtor te* & *utor abs te*, id est, tu me uteris. *hortor te* & *hortor abs te*, id est, tu me hortaris. *consolor te* & *consolor abs te*, id est, tu me consolaris. *testor* quoque & *interpretor* significatione reciproca dicuntur. Sunt autem verba hæc omnia ex altera parte inusitata; & an dicta sint in eam quoque partem quæri solet. Afranius, in Consobrinis:

1 *Hem isto parentum est vita vilis liberis:*
Vbi malunt metui, quàm vereri se ab suis.

hîc *vereri* ex ea parte dictum est, quę est non usitatior.2 Novius 3 in Ligartaca verbum, quod est, *utitur*, ex contraria parte

HEm *isto parentum*, &c.] Versus hosce laborare, dudum est, quod Viri Doctissimi animadvertêre; Muretus Var. Lection. lib. 7. cap. 4. hoc modo emendandos censet:

Horumce parentum est vita bilis liberis,
Qui malunt metui, quam vereri se à suis.

Et interpretatur de parentibus nimis severis in liberos, quorum vita liberis bilis sit, id est, amara, & odiosa, ita ut eorum mortem exoptent. Vulgo legebatur *vitabilis* unica voce, quæ nihili est. Lipsius vero Mureti emendationem haud probans, quia non putet Latinum esse, Ejus vita mihi bilis est; ideoque vitium contigisse existimat, eò quod B & V. tam in scripturâ, quam pronuntiatione sæpè olim confusa fuerint. Unius igitur literæ mutatione locum sic restituendum putat.

Horumce parentum est vita vilis liberis,
Qui malunt metui, &c.

Quomodo etiã Cicero locutus est Oratione in Catilinã: *Quorum est tibi videlicet auctoritas cara, vita vilissima*. Et hoc modo sensus satis commodus efficitur.

2. *Novius*] Sæpius hujus mentio fit apud Nonium Marcellum, qui complura ex eo exempla adducit. Fuit Atellanarum scriptor, claruitque circa tempora Pomponii itidem Atellanarum scriptoris, ut haurire est ex Macrobio lib. I. Saturn. cap. 10. *Mummius post Novium & Pomponium, diu jacentem artem Atellanicam suscitavit*. Floruit itaque Novius circa Olymp. CLXXIII. si Pomponii tempore vixerit. De hujus enim ætate sic Eusebius in Chronico Olymp. CLXXIII. ann. I. *Pomponius Atellanarum scriptor clarus habetur*.

3. *In Ligatarca*.] Vett. Edd. *in Ligararta*. Cod. Tornæs. *in Ligataria*. Ascens. & Gr. legunt: *in Ligararta Licinaria*. In Ms. Reg. est *in Ligarchia Liganaria*. Unde Lambecius hic legendum censet *Novius in Lignaria*. Cum hujus nomi-

parte dicit. *Quia supellex multa, quæ non utitur, emitur tamen*: id est, quæ usui non est. M. Cato in quinta Origine, *Exercitum*, inquit, *suum* [4] *pransum paratum cohortatum eduxit foras atque instruxit*. *Consolor* quoque in partem alteram, præterquam dici solitum est, scriptum invenimus in epistola Q. Metelli: quam quum in exsilio esset, ad Cn. & ad L. Domitios dedit. *At quum animum*, inquit, *vestrum erga me video: vehementer consolor: fides virtusque vestra mihi ante oculos versatur*. *Testata* itidem & *interpretata* eadem ratione dixit M. Tullius in primo libro de divinatione: ut *testor interpretorque* verba communia videri debeant. Sallustius quoque eodem modo, *Dilargitis proscriptorum bonis*, dicit; tamquam verbum *largior* sit ex verbis communibus. *Veritum* autem, sicut *puditum* & *pigitum*, non personaliter per infinitum modum dictum esse, non à vetustioribus tantùm videmus, sed à M. quoque Tullio in secundo de Finibus. *Primum*, inquit, *Aristippi Cyrenaicorumque omnium, quos non est veritum in ea voluptate, quæ maxima dulcedine sensum moveret, summum bonum ponere*. *Dignor* quoque, & *veneror*, & *confiteor*, & *testor* habita sunt in verbis communibus. sic illa in Virgilio dicta sunt:

[5] *Conjugio Anchisa Veneris dignate superbo.* &:
[6] *Cursusque dabis venerata secundos.*

Confessi autem æris, de quo facta confessio est, in XII.

tabulis

nominis fabulam Novianam citet Priscianus lib. 5. quamvis ibi perperam pro *Novius*, legatur *Nævius*, quomodo sæpius erratum in nomine hujus Poëtæ.

4. *Pransum paratum*] Pransi ac parati milites dicebantur duci ad pugnam, cum curatis corporibus & expediti in aciem ducerentur; unde postea in proverbium abiit *Pransus paratus*, pro homine qui paratus est ad omnem casum, rebusque suis semper intentus. Hinc & olim Varro hoc nomine Satyram quandam inscripsit, eoque utitur in Flexibulis: *Quare, ô Marce, pransum ac paratum esse hoc minimè oportet.* Huic contrarium est, & diversum sensum habet *Pransus potus*; quod dicitur de homine dissoluto & temere, negligenterque res suas agente. Unde Cicero pro Milone: *Adde inscitiam pransi poti oscitantis ducis*. Plautus Menæchm. *Prandi ac potavi, scortum accubui*. Martialis lib. 4 Epigr. 90. *Prandeo, poto, cano, ludo, &c.*

5. *Conjugio Anchisa*, &c.] Exstat lib. 3. Æneid. ✝ſ. 399.

6. *Cursusque dabit*] Exstat lib. 3. Æneid. ✝ſ. 385.

7. Æris

tabulis ſcriptum eſt, his verbis: 7 ÆRIS. CONFESSI. 8 DEBITI. QUE. IUDICATIS. 9 TRIGINTA. DIES. IUSTI. SUNTO. item ex iſdem tabulis quoque eſt: 10 QUI. SE. SIERIT. TESTARIER. LI-

7. ÆRIS. CONFESSI, &c.] Hujus Fragmenti ex Legibus XII. Tabularum optimus interpres eſt ipſe Gellius infra lib. 20. cap. 1. ubi inquit: *Confeſſi æris ac debiti judicatis triginta dies ſunt dati, conquirendæ pecuniæ cauſa, quam diſſolverent: eoſque dies Decemviri Iuſtos appellaverunt, velut quoddam juſtitium* (vel, ut vetuſtiſſimus habet liber, *juſtidium*) *id eſt, juris inter reos* (ſic lego, non *eos*, ut vulgo) *quaſi interſtitionem quandam & ceſſationem, quibus diebus nihil cum his jure agi poſſet.* Cæterum *Æris* nomine hic intelligitur quævis pecunia debita, imò etiam quævis res, quæ pecuniâ æſtimatur. Neminem vero, niſi plane hoſpes ſit in his rebus, fugit, Romanos primũ ære rudi & gravi, quod in rebus contrahendis, & in ſolutionibus ſolebant appendere, deinde etiam ſignato ſeu nota publica percuſſo uſos fuiſſe. Notandum etiam hoc loco, Confeſſos eodem loco haberi à Decemviris cum judicatis, ſive condemnatis. Quod & in juris noſtri libris tralatitium eſt. Sic enim Ulpianus in *l.* 56. *in fin. D. de re judic.* inquit. *In jure confeſſi pro judicatis habentur.* Similiter Paulus *in l.* 1. *& l.* 3. *D. de confeſſ.* & idem Ulpianus in *l.* 6. §. 2. *D. eod.* Item Imp. Antoninus in *l. un. C. de confeſſis* reſcribit, *Confeſſos in jure pro judicatis haberi placet.* Cui conſentiunt Impp. Diocletianus & Maximilianus in *l.* 4. *C. de repud. & abſtin. hæredit.* Hinc etiam qui fatentur debere, & qui ex re judicata neceſſe habent reddere, conjunguntur in Reſcripto Divi Pii, quod refert Calliſtratus in *l.* 21. *D. de re judic.*

8. DEBITIQUE. JUDICATIS] Infra lib. 20. cap. 1. *Debitique jure judicatis.*

9. TRIGINTA. DIES. IUSTI. SUNTO.] Id eſt, ſunto illis, qui debitum vel confeſſi ſunt, vel etiam jure condemnati, triginta dies juſti ad conficiendam pecuniam; interim vero in jus ne vocantor, ſed jura pro illis ſtent ac ſileant. Hi quidem erant juſti dies privatis dati, quod ad exemplum videtur factum eorum, qui publice Juſti dicebantur, quando ſcilicet in tota urbe juris erant feriæ. Sic Juſti dies dicebantur triginta, cum exercitus eſſet imperatus, & vexillum in arce poſitum, ut ſcribit Feſtus; quibus diebus non licebat etiam hoſtem laceſſere. Alii erant *Præliares dies*, quibus licebat cum hoſte confligere. Idem Feſtus: *Præliares dies appellantur, quibus fas eſt bello hoſtem laceſſere: erant enim quædam feriæ publicæ, quibus nefas fuit id facere.* Per *ferias publicas* Juſtos intelligit dies. Sed & *Præliares dies*, quibus in arce vexillum proponebatur ad imperandum exercitum, *juſtos* appellatos ſcribit Macrobius, lib. 1. Saturn. cap. 16. *Præliares*, inquit, *dies ab juſtis non ſegregaverim. Siquidem juſti ſunt continui triginta dies, quibus exercitu imperato vexillum rufi coloris in arce poſitum eſt.* Recte autem ex ſententia Salmaſii in De M. U. Macrobius præliares dies ab juſtis non ſegregandos putat, quia quacunque de cauſa jura Romæ ceſſarent, illi dies *juſti* appellati, quod in iis jus ſtaret, ceſſaretque. Inde à juſtis diebus *Iuſtidium* (ſic enim vetuſtiſſimus liber apud Gellium ſcribit, quod vulgò *juſtitium*) appellatum, hoc eſt, tempus vel ſpatium juſtorum dierum, vel unus etiam juſtus dies, quo jure agi non licebat.

10. QUI. SE. SIERIT. TESTARIER] Salmaſius ad Jus Atticum ex vetuſtiſſimis libris certiſſimâ, ut ait, conjecturâ, hujus legis verba ita ſcribenda cenſet. *Qui ſe am ſirit teſtarier, libripensve fieri, ni*

11 LIBRIPENS. VE. FVERIT. 12 NI. TESTIMONIUM.

ri, ni testimonium fari iatur, improbus intestabilisque esto. More enim illius seculi vulgato per transpositionem scriptum, *Qui se am sirit testarier.* Ut hujus capitis sensus sit, qui se siverit testem fieri, non potest testimonium defugere, & nisi veniat ad testimonium dicendum in judicio cum citetur ab eo, à quo amtestatus est, improbus intestabilisque sit. Amtestatio enim ipsa non erat testimonii dictio, sed qui amtestabatur aliquem, cum sibi testem destinabat & præparabat, tactâ & vulsâ auriculâ, quasi admonens testem eum sibi esse futurum. Unde & apud Latinos *aurem vellere* pro admonere. Hinc vetus Interpres Horatii hæc verba amtestantis aliquem fuisse dicit, *memento quod tu in illa causa mihi testis eris.* Idem ibi adnotat, prius dixisse solitum qui amtestabatur ac testem faciebat, *licet ne amtestari?* nisi responderet ille, qui testis destinabatur, *licet*, invitum non licebat testem facere. Si autem *licet* respondisset, ac se sivisset amtestari, non poterat postea testimonium defugere, nisi improbus intestabilisque haberi vellet. Ex modo diductis liquet, quantum errent, qui hanc legem ad *Testimonii denunciationem* referunt; quasi qui denunciati testimonium detrectant, improbi intestabilesque esse hac lege declarentur. Cum lex loquatur de eo, qui, cū se jam sivisset amtestari, id est, cum jam ut testis rei vel actui alicui, item velut libripens adhibitus fuisset, postea testimonium ferre de eo, cui interfuit, detrectat. Quæ actio Græcis δίκη λειπομαρτυρίας dicitur. Non minus etiam errant, qui putant hoc legis caput pertinuisse ad causam formamque testamenti, quod per æs & libram fiebat.

11. LIBRIPENS VE. FUERIT] Glossæ Philoxeni: *Libripens*; ζυγοστάτης. In omnibus olim contractibus ex Leg. XII. Tabul. Romæ libripens adhibitus, hoc est, qui libram æneam tenebat, quam emptor rauduscu lo, sive ære gravi feriebat; tumque res in contractum diducta, mancipio nexuque ejus fieri dicebatur; unde in XII. Tabul. erat: *Hanc ego rem ex jure Quiritium meam esse ajo, eaque mihi empta esto hoc ære aneaque libra.* Et: *Raudusculo libram ferito.* Sæculo Decemvirali libra in contractibus Romæ dominabatur, quia eâ opus erat, ut stipem sive æs grave adpenderent; sed & postmodum recepto jam usu pecuniæ signatæ sive numeratæ, libræ tamen usus permansit, ut constat ex Plinio lib. 33. Hist. Natural. cap. 3. cujus verba inter alia: *Quin & militum stipendiorum, hoc est stipis ponderandæ pensatores, Libripendes dicuntur; qua consuetudine in his emptionibus, quæ mancipi sunt, etiam nunc libra interponitur.*

12. NI. TESTIMONIUM. FARIATUR] Cujacius hic olim reponebat, *Si in testimonium feriatur*, id est, pulsetur, cogatur, ἀναγκάζηται. Hotomanno autem pro *fariatur*, corrigi placuit *fateatur*. Quomodo & legit Turnebus Adversar. lib. 13. cap. 26. qui & ait non male *ferat* hic legi posse. Quorum nullum Salmasio arridet, qui hic scriptum fuisse contendit, ut jam antea diximus, *Ni testimonium fari iatur*, id est, ni testimonium eat dicere; ἀρχαϊκῶς *iatur*, pro *eat*, ut aliâ lege *ni itur*, pro *ni it*. Et apud Priscianum lib 8. *Fitur*, pro *fit*, & *fiebatur*, pro *fiebat*. *Testimonium fari*, est testimonium dicere. In ipso enim amtestandi actu non dicebat testimonium is, qui testis fiebat, sed testis destinabatur, testimonium paullo post in judicio dicturus de eo, quod actum esset. Qui hoc non faceret postquam se testem fieri, sive *amtestari* passus esset, *testimonium defugere* dicebatur. Non enim testimonium defugit, qui non vult testis fieri, nec se sinit amtestari, sed qui postea testimonium in judicio dicere recusat, postquam se testem fieri per-

MONIUM. FARIATUR. [13] IMPROBUS. [14] INTESTABILIS. QUE. ESTO.

ri permisit. Hujusmodi autem homo improbus intestabilisque hac lege declaratur.

13. IMPROBUS] Hoc nominis hîc gravem & atrocem habet significationem; denotat enim hominem, quem Jurisconsulti nostri aliàs dicunt *infamem*, vel *infamia notatum*. Sic in lege Valeriâ olim *improbefactum* in hac significatione fuisse videtur, pro facinore nempe infamiâ & notâ censoriâ digno, & ex quo quis infamis intestabilisque fiat. Quamvis Livius, ubi ejus legis verba refert, per *improbe factum* intelligere tantum videatur, quasi Lex Valeria nihil aliud vellet, quam malum factum. Sic enim lib. 10. *Valeria* Lex, inquit, *cum eum, qui provocasset* (ad populum scil.) *virgis cædi, securique necari vetuisset: si quis adversus ea fecisset, nihil ultra, quam improbefactum, adjecit. Id (qui tum pudor hominum erat) visum credo vinculum satis validum legis: nunc vix serio ita minetur quisquam*, &c. Sed vix dubium, quin in lege Valeriâ æque ac in XII. tabulis *improbus*, pro *infami* positum fuerit.

14. INTESTABILIS. QUE. ESTO] Ad hujus lucem faciunt illa Caji in *l.* 26. *D. qui testam. fac. poss.* ubi inquit: *Cum lege quis intestabilis jubetur esse, eo pertinet, ne ejus testimonium recipiatur; & eo amplius, ut quidam putant, neve ipsi dicatur testimonium.* Similiter Ulpianus in *l.* 18. §. 1. *D. eod. Si quis ob carmen famosum damnetur, SC. expressum est, ut intestabilis sit. ergo nec testamentum facere poterit, nec ad testamentum adhiberi.* Vide & *l.* 21. *D. de testib.* item *l.* 5. §. *ult. D. de injuriis.* in quibus legibus etiam exstat vox *Intestabilis*; quam & uno & altero loco habent Glossæ Philoxeni, ubi Græce redditur *Intestabilis*, per ista verba, ἀπηγορευμένος, ἄτιμος, μὴ προσδεκτὸς εἰς μαρτυρίας; item ἀτελὴς, ἀμάρτυρος. Hinc itaque factum, ut intestabilis homo, pro inviso, scelerato, flagitioso, & execrabili haberetur. Unde Plautus Curcul. Act. I. Sc. I. *Semper caveto, ne sis intestabilis.* Horatius lib. 2. Satyr. 3. *Is intestabilis & sacer esto.* Item Sallustius in Orat. Lepidi ad populum. *Neque se aliter tutum putat, quam si pejor, atque intestabilior metu vestro fuerit.* Huic contrarium est nomen *Testabilis* apud Auctorem nostrum supra lib. 6. cap. 7. ubi de lege Horatiâ agit.

CAP. XIV.

Quòd Metellus Numidicus figuram orationis novam [1] ex orationibus Græcis mutuatus est.

APud [2] Q. Metellum Numidicum, in libro accusationis in Valerium Messalam tertio, novè dictum esse annotavimus. verba ex oratione ejus hæc sunt: [3] *Quum se*

EX *orationibus Græcis*] Dura locutio, pro *ex lingua Græca*. & vix credibile hoc modo Gellium locutum ait Stephanus.

2. *Metellum Numidicum*] De quo vide notata supra p. 648.

3. *Quum se sciret*] Cod. Tornæs. & Vett. Edd. *quum sese sciret.*

 4. *Penu-*

se sciret in tantum crimen venisse, atque socios ad senatum questum flentes venisse, sese 4 *pecunias maximas exactos esse.* 5 *pecunias*, inquit, *maximas exactos*, pro eo quod est, *pecunias à se maximas exactas.* Id nobis videbatur Græca figura dictum. Græci enim dicunt, εἰσεπράξατό με ἀργύριον: id significat, *exegit me pecuniam.* quod si id dici potest; etiam *exactus esse aliqui pecuniam* dici potest. Cæciliusque eadem figura 6 in Hypobolimæo Æschino usus videtur;

Ego illud 7 *minus nihilo exigor portorium:*

Id est; *nihilominus exigitur de me portorium.*

4. *Pecunias maximas exactos esse*] Græcorum more etiam Turnebo Adversar. lib. 12. cap. 17. videtur locutum esse Cœlium lib. 8. famil. Epistol. 20. *Ne quod furore Paulini ademptus esset bonis.* Sic enim constituendam putat scripturam, non *ademptus*. Ac si Græce diceretur εἰ περ ἀγαθῶν ἀφῃρημένος εἴη. Quemadmodum & Plautus in Trinummo. Act. 2. Sc. 4.

Quas sponsione pronuper tu exactus es.

5. *Pecunias, inquit, maximas exactos, &c.*] Vulgo legebatur: *Pecunias se maximas exactos, id nobis videbatur Græca figura dictum.* Pro quo Carrio Antiq. Lect. lib. 3. cap. 17. primus reposuit: *Se maximas exactos pecunias, pro eo quod est, pecunias maximas à se exactas; id nobis videbatur Græca figura dictum.*

6. *In Hypobolimæo Æschino*] Apud Festum in voce *Noxia* citatur Cæcilius in *Hypobolimæo Chærestrato.* quæ alia est ab hac fabula, cui distinctionis causâ titulus inscriptus *Hypobolimæus Æschinus.* Scripserat & aliam adhuc fabulam idem Cæcilius, cui titulus *Hypobolimæa Rastraria.* cujus Nonius sæpius mentionem facit. Alia adhuc erat fabula, quæ simpliciter *Hypobolimæus*, sive *subditivus* inscripta. cujus Auctor noster meminit supra h. l. cap. 9.

7. *Minus nihilo*] Sic optime omnes Codd. & Vett. Edd. quas vidi, habent. L. Carrio Antiq. Lect. lib. 3. cap. 17. ut hoc modo corrigat, ineptè profert: *Ego illud minus nihil exigor pecuniam.*

CAP. XV.

Passis velis, & passis manibus *dixisse veteres,* 1 *non à verbo suo, quod est* patior; *sed ab alieno, quod est* pandor.

AB eo quod est, *pando*, *passum* veteres dixerunt, 2 non, *pansum*, & cum præpositione, *expassum*, non *expansum*. Cæci-

NOn à verbo suo, quod est Patior, &c.] Rectè notat Stephanus, si verba huic capiti præfixa, essent Gellii, eum omnino ridicule & absurde loqui dicendum. Si enim constat, participium istud *passis*, cum de velis & manibus dicitur, habere suum verbum *Patior*, quid venit in mentem veteribus, ut, cum

Cæcilius 3 in Synaristosis:

4 *Heri verò prospexe eumce ex tegulis:*
5 *Hæc nunciasse, & flammeum expassum domi.*

6 capillo quoque esse mulier *passo* dicitur, quasi porrecto & expanso, & *paßis* manibus & velis *paßis* dicimus, quod significat diductis atque distentis. itaque Plautus 7 in Milite glorioso, *a* littera in *e* mutata, per compositi vocabuli morem, *dispeßis* dicit, pro eo quod est, *dispassis*:

Credo ego isthoc exemplo tibi esse eundum actutum extra portam,
Dispessis manibus patibulum quum habebis.

CAP.

cum hoc scirent, eo tamen participio ita uterentur, ut suo verbo nullum jus in ipsum esse vellent, verum id in alienum verbum transferrent? Participium autem *passus*, cum de velis & manibus dicitur, non est à *pando*, ut ab alieno, sed omnino, ut à suo & genuino verbo.

2. *Non pansum*] Errat Gellius, uti & Servius in Æneid. lib. I. dum à *pando* veteribus *pansum* dictum negant. Ex *pansus* enim, ut G. Scioppius in Grammatica Philosophica notat, factum fuit *passus*. *Dispansus* autem dixit Lucretius lib. I. *Vestes dispansæ in sole serescunt.* *Pansum* vero dictum à *pando* eodem modo, ut à *scando*, *scansum*, à *tundo*, *tunsum*. Quamvis receptius fuerit *passum* dici. unde *passo velo* apud Plautum; apud Virgilium, *Crinibus passis*, apud Ennium & Cæsarem *paßis palmis* pro manibus expansis. Plautus etiam, ut mox notat Auctor noster, *dispessus* dixit, pro *dispassus*.

3. *In Synaristosis*] Hoc nomine fabulam è Græcis etiam scripsit Crates, teste Julio Polluce Onomast. lib. 6. cap. 17. item Menander, qui Synaristusas edidit, ut testatur Plinius lib. 23. cap. ult.

4. *Heri vero prospexe, &c.*] Cod. Tornæs. *prospexisse*. Et ita etiam Nonius in verbo *passum*, ubi hocce Cæcilii exemplum adducit hoc modo:

Heri vero prospexisse eum se ex tegulis,
Hæc nuntiasse, & flammeum expassum domi.

5. *Hæc nunciasse*] Cod. Tornæs. & Vett. Edd. *Hæc nuntiasset*.

6. *Capillo quoque passo*] Disperso & soluto. Habitus mulierum lugubris. Petronius de Matrona Ephesina: *Hæc cum virum extulisset, non contenta vulgari more funus paßis prosequi crinibus, &c.* Sic Terentius Heautontimor. Act. 2. Sc. 3. puellæ describens lugubrem habitum inquit:

Capillus passus, prolixus, circum caput
Rejectus negligenter.

Et sexcenta similia passim apud Auctores occurrunt. Adde his Plutarchum in quæstion. Roman. ubi inquit, Cur filiæ cum parentes efferuntur, sint γυμνοῖς ταῖς κεφαλαῖς, καὶ ταῖς κόμαις λελυμέναις; *Intectis capitibus & crinibus paßis?*

7. *In Milite glorioso*] Exstat Act. 2. Sc. 4. vs. 6. & 7.

CAP. XVI.

De novo genere interitus Crotoniensis Milonis.

1 MIlo Crotoniensis athleta illustris, quem in chronicis scriptum est 2 olympiade quinquagesima coronatum esse, exitum habuit vitæ miserandum 3 & mirandum. quum jam natu grandis artem athleticam desisset, iterque faceret fortè solus in locis Italiæ silvestribus: quercum vidit proxime viam patulis in parte media 4 rimis

MIlo Crotoniensis] Hunc Milonis casum similiter describit Valerius Maximus lib. 9. cap. 12. *Milo Crotoniates*, inquit, *cum iter faciens quercum in agro cuneis adactis fissam vidisset; fretus viribus, accessit ad eam, insertisque manibus divellere conatus est: quas arbos excussis cuneis in suam naturam revocata compressit, eumque cum tot gymnicis palmis lacerandum feris præbuit.* Adde his Ovidium in Ibin, Strabonem lib. 6. Suidam.

2. *Olympiade quinquagesima*] Ita recte à Viris doctissimis restitutum, cum antea legeretur in omnibus Codd. *Olympiade primâ*. quod falsissimum. Sed error inde natus, quod scriptum erat *Olympiade L*, quæ litera accepta pro I. & prima pro quinquagesima facta. L enim & I sæpissime in veteribus libris figura confunduntur, ita ut vix inter sese discerni possint. Quod hic de Milonis ex Olympico certamine luctæ coronâ reportatâ Auctor noster tradit, id capiendum de primo ejus certamine; quod factum quo tempore Tarquinius Priscus Romæ regnaverit; is vero obiit initio Olympiadis quinquagesimæ primæ; ante ejus autem obitum Milonem jam inclarescere cæpisse scribit Solinus: *Milon porro*, inquit, *Tarquinii Prisci temporibus eminuit.* In aliis libris est *Tarquinii Superbi.* quæ diversitas, ut optime notat Salmasius, manavit ex geminatæ editionis, quam fecerat ipse Solinus, diversa lectione. Regnum autem iniit Tarquinius Superbus anno IV. Olympiad. LXI. In veteri Ὀλυμπιονικῶν ἀναγραφῇ notatur, Milonem sexies luctam vicisse Olympiad. LXII. ubi & aliæ Milonis victoriæ recensentur: *Μίλων Κροτωνιάτης πάλην, ὃς νικᾷ Ὀλύμπια ἑξάκις, Πύθια ἑξάκις, Ἴσθμια δεκάκις, Νέμεα ἐνάκις.* Ex quibus manifestum eo tempore Milonem sexies Olympico certamine coronatum fuisse; itaque ejus nomen tum celeberrimum evasisse. Igitur sub Tarquinio Prisco, hoc est. Olympiad. L. Milo primum inclarescere cæpit, sub Tarquinio vero Superbo, id est, Olympiad. LXII. celeberrimus undique fuit, utpote qui sexies Olympicorum certaminum palmas reportasset.

3. *Et mirandum*] Quamvis hoc omnes libri habeant, Glossema tamen sapere haud absque ratione videtur.

4. *Rimis*] Sic primus, quod sciam, reposuit G. Ranchinus Variar. Lect. lib. 1. cap. 5. cum in omnibus libris legeretur *ramis*. haud bene. Nam *rimis* legendum, ut omittam, quod Valerius dicit, *quercum cuneis adactis fissam*, evincit sententia, & verba illa, quæ sequuntur, *immissis in cavernas arboris digitis*, id est, in rimas. His similia videtur locutus

mis hiantem. tum, experiri, credo, etiam tunc volens, an ullæ ſibi reliquæ vires adeſſent, immiſſis in cavernas arboris digitis, diducere & reſcindere quercum conatus eſt, ac mediam quidem partem diſcidit, divellitque. quercus autem in duas diducta partes, quum ille, quaſi perfecto quod erat connixus, manus laxaſſet, ceſſante vi rediit in naturam; manibuſque ejus retentis incluſiſque ſtricta denuo & cohæſa, dilacerandum hominem feris præbuit.

cutus Apulejus lib. 9. Metamorphoſ. *Hoc tibi dolium*, inquit, *nimis vetuſtum eſt, & multifariam rimis hiantibus caſſum.* Et lib. 10. *Clauſis ex more foribus per quandam medicam cavernulam rimantur me paſſim expoſitis epulis inhærentem.* Ubi cavernula, nihil aliud, quam rima.

5. *Ac mediam quidem partem diſcidit, divellitque*] Lege cum Ranchino, *Ac mediam quidem diſcidit, divellitque*, id eſt arborem, evulſa illa vocula *partem*, quæ verum gloſſema videtur.

CAP. XVII.

Quam ob cauſam nobiles pueri Athenienſium tibiis canere deſierint, quum patrium iſtum morem canendi haberent.

1 ALcibiades Athenienſis quum apud avunculum Periclen puer artibus ac diſciplinis liberalibus erudiretur; & arceſſi Pericles Antigenidam tibicinem juſſiſſet, ut eum canere tibiis, quod honeſtiſſimum tum videbatur, doceret: traditas ſibi tibias, quum ad os adhibuiſſet, inflaſſetque; pudefactus oris deformitate abjecit infregitque. ea

ALcibiades Athenienſis, quum &c. artibus ac diſciplinis liberalibus erudiretur, &c.] Sic Plutarchus in Alcibiadis Vita: ἐπεὶ δὲ εἰς τὸ μανθάνειν ἧκε, τοῖς μὲν ἄλλοις ὑπήκουε διδασκάλοις ἐπιεικῶς, τὸ δὲ αὐλεῖν ἔφευγεν ὡς ἀγεννὲς, καὶ ἀνελεύθερον. Id eſt, *Poſtquam ſe ad diſciplinas tranſtulit. aliis quidem obtemperavit magiſtris æquo animo, tibia autem canere refugiebat.* Ubi & rationem ſubjicit, quod plectri quidem & lyræ uſus nihil neq; ex habitu, neque ex forma ingenuo digna depravaret, vultus vero ejus qui tibias ore inflat, vix à familiariſſimis dignoſci poſſet. Quod Cytharæ etiam uſus colloquium, neç concentum tolleret, tibia vero os obturaret & interſepiret, adeoque vocem & ſermonem auferret. Dicere itaque Alcibiades ſoleret, tibiâ canere debere Thebanorum filios, quippe qui diſſerere non noſſent; Athenienſes vero ſequi debere Minervæ & Apollinis exemplum, quorum illa quidem abjecerat tibiam, hic vero tibicinem etiam excoriaverat.

2. Ea

2 ea res quum percrebuisset; omnium tum Atheniensium consensu, disciplina tibiis canendi desita est. scriptum hoc est in commentario 3 Pamphilæ nono & vicesimo.

2. *Ea res cum percrebuisset.*]Similiter Plutarchus: ταχὺ διῆλθεν ὁ λόγος εἰς τοὺς παῖδας, ὡς εὖ ποιῶν ὁ Ἀλκιβιάδης βδελύττεται τὴν αὐλητικὴν, καὶ χλευάζοι τοὺς μανθάνοντας. ὅθεν ἐξέπεσεν κομιδῇ τῶν ἐλευθέρων διατριβῶν, καὶ προεπηλακίσθη παντάπασιν ὁ αὐλός. Id est, *Statim dilata est inter pueros fama, merito Alcibiadem fastidire tibiam, & ejus studiosos deridere; unde ex oblectamentis liberalibus plane fuit explosa & prorsus irrisa tibia.*

3. *Pamphilæ*]Vixit hæc tempore Neronis, genere Epidauria, ut scribit Suidas; & filia fuit Soteridis; nupta vero Socratidi. Scripsit Historiar. libros 33. & Epitomen Ctesiæ lib. 3. ac epitomas alias historicorum, aliorumque scriptorum plurimorum. Quos libros etiam à quibusdam Soteridi adscriptos, dicit Suidas in voce Σότηρις; ubi & sui oblitus Phamphilam non filiam, sed uxorem Soteridis fuisse ait. Photius autem Tmem. VIII. Pamphilam genere Ægypriam fuisse scribit; ac conscripsisse perutiles octo libros Historiæ Miscellæ, quibus congesserat, quæ vel ex marito audisset, vel ex viris eruditis, qui mariti, quicum tredecim annis nupta fuerit, ædes frequentassent: vel quæ ipsa etiam observâsset. Sed quamvis Photius non plures quam VIII. ejus libros viderit, verosimilius tamen est, quemadmodum Suidas ait, Pamphilam libros 33. conscripsisse, cum & Auctor noster hic ejus citet Commentarium vigesimum nonum; & Laertius qui hujus Pamphilæ sæpius meminit, ut in Pittaco, in Periandro, in Socrate, Thalete, Chilone, Cleobulo, &c. etiam in Platone quædam ex lib. 25. afferat, item in Theophrasto ejus lib. 30. mentionem faciat. Vide Vossium de Histor. Græc. lib. 2. cap. 7.

Cap. XVIII.

Quod pugna belli civilis victoriaque C. Cæsaris, quam vicit in Parsalicis campis, nunciata prædictaque est per 1 cujusdam remigis vaticinium eodem ipso die in Italia Patavii.

QUo C. Cæsar & Cn. Pompejus die per civile bellum signis collatis in Thessalia conflixerunt, res accidit Patavii in Transpadana Italia memorari digna. 2 Cornelius

CUjusdam remigis] Nescio unde illud *remigis* primum hic irrepserit; cum omnes Vett. Codd. & Editt. habeant *cujusdam Cornelii sacerdotis*; quod sane cum Auctore nostro congruit.

2. *Cornelius quidam sacerdos, &c.*] Hanc historiam, sive fabulam mavis, Plutarchus in J. Cæsare, ex deperditis T. Livii libris, hoc modo narrat: Ἐν δὲ Παταβίῳ, Γάϊος, Κορνήλιος, ἀνὴρ εὐδόκιμος ἐπὶ μαντικῇ, &c. Quia enim longior est locus, Latine tantum eum referam; sic itaque sonat: *Patavii C. Cornelius auguralis scientiæ peritus, Livii Historici civis & familiaris,*

lius quidam sacerdos, & loco nobilis, & sacerdotii religionibus venerandus, & castitate vitæ sanctus, repentè mota mente conspicere se procul dixit; pugnam acerrimam pugnari; ac deinde cedere alios, alios urgere, cædem, fugam, tela volantia, instaurationem pugnæ, impressionem, gemitus, vulnera, proinde ut si ipse in prœlio versaretur, coram videre sese vociferatus est; ac postea subito exclamavit, Cæsarem vicisse. Ea Cornelii sacerdotis hariolatio levis tum quidem visa est & vecors: magnæ mox admirationi fuit: quod non modò pugnæ dies, quæ in Thessalia pugnata est, neque prœlii exitus, qui erat prædictus, idem fuit: sed omnes quoque pugnandi reciprocæ vices, & ipsa exercituum duorum conflictatio vaticinantis motu, atque verbis repræsentata est.

rius, sub idem forte tempus operam dabat auspicio. Hic primum, ut Livius auctor est, tempus prælii cognovit, præsentibusque geri ait nunc rem, & prælium duces committere. Ubi iterum aves inspexit, advertitque signa, fanaticus exiliit clamans, Vincis Cæsar. Obstupescentibus illis qui aderant, detractâ capiti coronâ, juravit non prius se reposituram eam, quam artes esset ipsa adstipulata. Hoc Livius verum esse affirmat. Hujus etiam rei ita meminit Lucanus lib. 7.

Euganeo, sive vera fides memorantibus, Augur:
Colle sedens, Aponus terris ubi fumifer exit,
Atque Antenorei dispergitur unda Timavi,
Venit summa dies, geritur res maxima, dixit:
Impia concurrunt Pompeji & Cæsaris arma.

3. *Pugnam acerrimam pugnari*] Sic Lucilius apud Donatum ad Eunuch. Act. 5. Sc. 2. & Adelph. Act. 5. Sc. 3. & 4. *Vicimus, ô Socii, & magnam pugnavimus pugnam.* Plautus in Pseudolo Act. 1. Sc. 5.

Priusquam istam pugnam pugnabo, ego etiam prius
Dabo aliam pugnam claram & commemorabilem.

Nec absimiliter Boëthius lib. 1. de Consol. Philos. Pros. 3. *Nonne apud Veteres quoque ante Platonis nostri ætatem, magnum sæpe certamen cum stultitiæ temeritate certavimus?*

4. *Proinde ut si ipse*] F. Perinde ac si ipse.

CAP. XIX.

Verba M. Varronis memoria digna, ex satyra quæ inscribitur, [1] περὶ ἐδεσμάτων.

NOn paucissimi sunt, in quos potest convenire id quod M. Varro dicit, in satyra quæ inscribitur περὶ ἐδεσμάτων. verba hæc sunt: *Si, quantum operæ sumpsisti, ut tuus pistor bonum faceret panem, ejus duodecimam philosophiæ dedisses; ipse bonus jampridem esses factus. nunc, illum qui norunt, volunt emere* [2] *milibus centum; te, qui novit,* [3] *nemo centussis.*

CAP.

ΠΕρὶ ἐδεσμάτων] *De Eduliis.*

2. *Milibus centum*] Subintellige *æris*, vel si mavis *sestertium*. Videtur Varro hic alludere ad civium censum maximum, qui primis temporibus Urbis fuerat centum millia æris. Sic Livius lib. 1. *Prima classis eorum fuit, qui centum millium æris, aut majorem censum haberent.* Postea vero census maximus tot millia sestertium fuisse videtur; quod haurire licet ex illis Asconii Pediani ad lib. 1. Ciceronis in Verrem, ubi Ciceronis verba de P. Annio Asello, *neque census esset*, ita exponit: *Neque centum millia sestertium possideret. Nam more veteri Censi dicebantur*, inquit, *qui centum millia professione detulissent. hujusmodi adeo facultates census vocabantur.*

3. *Nemo centussis*] Sic MSS. & Vett. Edd. in aliis postea repositum *centussi*. Perperam, ut notat Vir Summus, neque absque honore nominandus, Gronovius, in consummatissimo Opere de Pecunia Veteri lib. 1. cap. 8. Nam *emere centussis* per ellipsin dicitur, pro emere ære, vel pondere centussis. Ibidem eodem modo antiquam lectionem reponit apud Statium in Risu Saturnalico:

Noster purpureus novusque charta,
Et binis decoratus umbilicis
Præter me mihi constitit decussis.

Ubi viri docti similiter scripserāt *decussi*. Simili ellipsi Latine dici *valere quinquessis, decussis*, &c. nempe æs vel pondus, similesque loquendi modos ab eodem Viro Summo exemplis adductis ibidem latius probatos vide sis. Cæterum Centussis erat nummus æreorum omnium maximus, pretii & ponderis centum assium. Varro lib. 4. de L. L. *Centussis, à centum assibus, quo majus Æris vocabulum non est.*

CAP. XX.

Notata quædam de Euripidis poëtæ genere, vita, moribus, deque ejusdem fine vitæ.

[1] EUripidis poëtæ matrem [2] Theopompus agrestia olera vendentem victum quæsisse dicit. patri autem ejus nato illo responsum est à Chaldæis, eum puerum, quum adolevisset, victorem in certaminibus fore. id ei puero fatum esse. pater interpretatus athletam debere esse, roborato exercitatoque filii sui corpore, Olympiam certaturum eum inter athletas pueros deduxit. ac primo quidem in certamen [3] per ambiguam ætatem receptus non est. pòst [4] Eleusinio & [5] Thesæo certamine pugnavit, & coronatus

EUripidis poëtæ matrem] Sic Valerius Maximus lib. 3. cap. 4. *Quam matrem Euripides, aut quem patrem Demosthenes habuerit; ipsorum quoque seculo ignotum fuit: alterius autem matrem olera, alterius patrem cultellos venditasse omnium pæne doctorum literæ loquuntur.* Caute addit *pæne* Valerius. Suidas enim à Philochoro demonstratum ait Euripidis matrem non fuisse olerum venditricem, verum ex valde nobilibus: Οὐκ ἀληθὲς δὲ, inquit Suidas, ὡς λαχανόπωλις ἦν ἡ μήτηρ αὐτοῦ· καὶ γὰρ τῶν σφόδρα εὐγενῶν ἐτύγχανεν, ὡς ἀποδείκνυσι Φιλόχορος.

2. *Theopompus*] Insignis hic Historicus, cognomento Chius, claruit circa Olymp. XCIV. ut est apud Anonymum ἐν Ὀλυμπιάδων ἀναγραφῇ. iisdem temporibus quo in Persia Artaxerexes Ochus, in Macedonia Philippus Amyntæ filius, & Alexandri Magni pater regnarent. Fuit Isocratis discipulus, cosque inter, ut ait Dionysius Halicarn. Epist. ad Pompejum, omnium clarissimus. Multa ac varii argumenti scripsit; sed præ cæteris nomen comparavit Historia conscribendâ, quam duplicem consignavit, præclari utramque argumenti. Una enim partem posteriorem belli Peloponnesiaci continebat, altera vero agebat de rebus à Philippo gestis, ut idem testatur Dionysius. Hujus Philippicæ historiæ fuere libri 58. ut scribit Diodorus Siculus Biblioth. lib. 16. & Photius in Biblioth. Plura de Theompompo vide sis apud Magnum Vossium in De Histor. Græc. lib. I. c. 7.

3. *Per ambiguam ætatem*] Hoc vult, Euripidem inter athletas pueros in certamen non receptum fuisse, quia jam pubertatem attigisset. Puberes ambiguæ ætatis existimati, quia non amplius pueri, neque dum viri; solis autem viris (quo nomine etiam juvenes intelligebantur, sed qui plenam pubertatem attigissent, atque adeo militarem ætatem, quæ a septimo & decimo anno inchoabatur) aut pueris impuberibus ad certamen gymnicum aditus patebat in antiquâ Græciâ. Quod latius à P. Fabro diductum vide Agonist. lib. 3. c. 3.

4. *Eleusinio*] In Eleusiniis sacris in honorem Cereris Eleusinæ celebratis, majoribus quidem mense Boëdromione,

natus est. mox, à corporis cura ad excolendi animi studium transgressus, 6 auditor fuit physici Anaxagoræ & 7 Prodici rhetoris, in morali autem philosophia Socratis, tragœ-

ne, minoribus vero Anthesterione mense, vigesimo primo mensis die, qui erat Mysteriorum septimus; certamen haberi solebat; cujus hic meminit Gellius; cum ait Euripidem in eo coronatum fuisse. Loquitur de hoc certamine Aristides in Panathenaicâ, ubi & antiquissimum totius Græciæ fuisse dicit: Ἐνδοξότατοι πάντων οἱ κατὰ τὴν Ἑλλάδα ἀγῶνες. καὶ μὲν τούτων πρεσβύτατος ὁ τῶν παναθηναίων. εἰ δὲ βούλει, ὁ τῶν Ἐλευσινίων. Id est, *Celeberrima judicantur Græciæ certamina: horum antiquissimum est Panathenæum, aut potius Eleusinium.* Item in Eleusinia: Μυηθῆναι δὲ ξένων πρώτους Ἡρακλέα, καὶ Διοσκούρους. ἀγῶνα τε γυμνικὸν ἀχθῆναι πρῶτον Ἐλευσῖνι τῆς Ἀττικῆς, καὶ τὸ ἆθλον εἶναι τοῦ καρποῦ τοῦ φανέντος. Id est, *Primos autem hospitum Herculem ac Dioscuros initiatos fuisse, primum quoque gymnicum certamen peractum esse, cum quidem ex frugibus recens natis constaret præmium.* Præmium, quod ex frugibus recens natis constare dicit Aristides, hordeum erat, quod victori dabatur: Sic Scholiastes Pindari Olymp. Od. IX. Ἄγεται δὲ αὐτόθι, (de Eleusine loquitur) ἀγὼν Κόρης, καὶ Δήμητρος, ὃς καλεῖται Ἐλευσίνια ἢ ἐπίαθλον, κριθαί. Et Etymologici Magni Auctor in Ἐλευσὶς ex emendatione Meursii: Ἐλευσίνια, ἑορτή. ἐν τοῖς νικῶσι τὰ Ἐλευσίνια ἆθλον ἐδίδοτο, κριθαί.

5. *Theseo*] Festum in honorem Thesei Athenis institutum, Θήσεια dictum. Hesychius: Θήσεια, ἑορτὴ Ἀθήνησι. Celebrabantur vero Thesæa octavo mensis die. Scholiastes Aristophanis Pluto: Ταῖς ὀγδόαις τὰ Θήσεια ἦγετο. Suidas: Ἡμέραι τινὲς ἐνομίζοντο Ἀθήνησι θεοῖς τισίν. οἷον νουμηνία, καὶ ἑβδόμη Ἀπόλλωνι· τετάρτη Ἑρμῇ· ὀγδόη Θησεῖ. *Dies quidam Athenis sacri sunt Diis quibusdam, ut mensis primus & septimus Apollini; quartus Mercurio; octavus Theseo.* Unde & sacrificium ipsi factum Ὀγδόδιον dictum. Hesychius: Ὀγδόδιον, θυσία παρὰ Ἀθηναίοις, τελουμένη Θησεῖ.

6. *Auditor fuit Physici Anaxagoræ, &c.*] De Euripidis præceptoribus similiter Suidas: Γέγονε δὲ τὰ πρῶτα ζωγράφος. εἶτα μαθητὴς Προδίκου μὲν ἐν τοῖς ῥητορικοῖς. Σωκράτους δὲ ἐν τοῖς ἠθικοῖς καὶ φιλοσόφοις. διήκουσε δὲ καὶ Ἀναξαγόρου τοῦ Κλαζομενίου. *Fuit autem initio pictor; deinde Prodici quidem in Rhetoricis discipulus, Socratis vero in doctrina de Moribus & rebus philosophicis auditor. Frequenter etiam Anaxagoram Clazomenium audivit.*

7. *Prodici rhetoris*] Hunc à καλλιλογίᾳ commendat Maximus Tyrius Dissert. VII. Tanti vero ejus Declamationes habitæ fuere, ut singuli, qui eas audire voluerint, quinquaginta drachmas, hoc est, quatuor coronatos Gallicos, & præterea duos regales Hispanicos, pendere consueverint. Unde Suida de eo: Πρῶτος οὗτος, τὴν πεντηκοντάδραχμον ἐπίδειξιν ἐποιήσατο. *Hic vero primus quinquaginta drachmis declamationem fecit.* Hujus rei etiam meminit Aristoteles lib. 3. Rhetor. cap. 14. Et Plato, qui eandem rem memorat in Cratylo, eâ causâ πεντηκοντάδραχμον ἐπίδειξιν appellat. Celeberri-

8 tragœdiam ſcribere natus annos duodeviginti adortus eſt. 9 Philochorus refert in inſula Salamine ſpeluncam eſſe tetram & horridam, quam nos vidimus, 10 in qua Euripides tragœdias ſcriptitarit. mulieres ferè omnes in majorem modum exoſus fuiſſe dicitur. ſive quòd natura abhorruit à mulierum cœtu, ſive quòd duas ſimul uxores habuerat, 11 quum id decreto ab Athenienſibus facto jus eſſet;

lebérrimum autem ejus nomen reddit commentum illud, quo introducit mulieres duas Herculem adoleſcentem, exquiſita oratione, alteram ad virtutis, alteram ad voluptatis viam pellicentes. De quo ſic Suidas: Φέρεται καὶ βιβλίον Προδίκου, ἐπιγραφόμενον Ὧραι. ἐν ᾧ πεποίηκε τὸν Ἡρακλέα τῇ ἀρετῇ καὶ τῇ κακίᾳ συντυγχάνοντα, καὶ καλούσας ἑκατέρας ἐπὶ τὰ ἤθη αὐτῶν, καὶ προσκλῖναι τῇ ἀρετῇ τὸν Ἡρακλέα, καὶ τοὺς ἐκείνης ἱδρῶτας προκρῖναι τῶν προσκαίρων τῆς κακίας ἡδονῶν. Id eſt, *Exſtat & Prodici liber inſcriptus Horæ, in quo facit Herculem cũ Virtute & Vitioſitate colloquentem. Cum autem eum ad ſuos mores utraque vocans alliceret, ait Herculem ad Virtutem acceſſiſſe, & illius ſudores antepoſuiſſe Vitioſitatis voluptatibus, ad modicũ tempus tantũ durantibus.*

8. *Tragœdiam ſcribere*] Quod quâ occaſione ab Euripide inceptum, ſic narrat Suidas: Ἐπὶ τραγῳδίαν δὲ ἐτράπη, τὸν Ἀναξαγόραν ἰδὼν ὑποστάντα κινδύνους δι᾽ ἅπερ εἰσῆξε δόγματα. *Animum vero ad tragœdiam ſcribendum appulit, cum vidiſſet Anaxagoram pericula ſubiiſſe & in diſcrimen capitis veniſſe propter dogmata quæ introduxerat.*

9. *Philochorus*] Magni nominis hîc fuit hiſtoricus, qui floruit tempore Ptolemæi Philopatoris, variiſque ſcriptis inſignis, ut teſtis eſt Suidas. Ea inter excelluêre De Atticâ libri 17. quibus complexus fuerat res geſtas Athenienſium, eorumque reges, & prætores, uſque ad tempora Antiochi Θεοῦ. Scripſit & ſpeciatim de Euripide, teſte eodem Suida, ex quo libro forte hauſta, quæ Gellius de eo hic tradit. Plura de Philochoro qui deſideras, adi Voſſium de Hiſtor. Græc. lib. 1. cap. 18. & Jonſium de Scriptorib. Hiſt. Philoſ. lib. 2. c. 9.

10. *In qua Euripides tragœdias ſcriptitarit*] Infra lib. 17. cap. 4. Auctor noſter ex Varrone tradit, Euripidem cum quinque & ſeptuaginta tragœdias ſcripſerit, in quinque ſolum viciſſe, ſæpiuſque eum victum à poëtis etiam ignaviſſimis. Qua de re etiam ita Suidas: Δράματα δὲ αὐτοῦ κατὰ μέν τινας οε΄. κατὰ δὲ ἄλλους ϙβ΄, σώζονται δὲ οζ΄. νίκας δὲ εἷλε τε΄. ὡς μὲν τεσσαρας περιών. τὴν δὲ μίαν μετὰ τελευτήν, ἐπιδειξαμένου τὸ δρᾶμα τοῦ ἀδελφιδοῦ αὐτοῦ Εὐριπίδου. Id eſt, *Fabulæ vero ipſius, ut quidam aiunt, fuere ſeptuaginta ſeptem, ut alii, nonaginta duæ. Exſtant autem ſeptuaginta ſeptem. Victorias quinque eſt adeptus. Quatuor quidem ſuperſtes; unam vero poſt obitum, actore fabulæ Euripide, fratris ipſius filio.* Euripidem eſſe poëtarum τραγικώτατον ait Ariſtoteles in Arte Poëticâ.

11. *Decreto ab Athenienſibus facto*] Decretum hocce Athenienſium, quod qui vellet duas ſimul uxores ducere poſſet, factum ob raritatem hominum, quibus civitas exhauſta eſſet, ſic enim Athenæus lib. 13. Deipnoſoph. ubi refert Socrati duas ſimul uxores in matrimonio fuiſſe, Xantippem & Mirtonem Ariſtidis alicujus filiam; nec tamen

 men

esset; quarum matrimonii pertædebat. Ejus odii in mulieres Aristophanes quoque meminit [12] ἐν ταῖς προτέραις θεσμοφοριαζούσαις, in his versibus:

[13] Νῦν οὖν ἁπάσαισι παραινῶ καὶ λέγω,
Τοῦτον κολάσαι τὸν ἄνδρα πολλῶν οὕνεκα.
Ἄγρια γὰρ ὑμᾶς, ὦ γυναῖκες, δρᾷ κακὰ,
Ἅτ' ἐν ἀγρίοισι λαχάνοις αὐτὸς τραφείς.

14 Alexander autem Ætolus hos de Euripide versus composuit:

Ὁ δ'

men id Socrati vitio datum ab ejus reprehensoribus, quoniam ex decreto Atheniensium ob hominum penuriam, cui libuisset, duas uxores habere tum liceret. εἰ μὴ ἄρα συγκεχωρημένον κατὰ ψήφισμα τοῦτο ἐγένετο, τότε διὰ σπάνιν ἀνθρώπων, ὡς ἐξεῖναι καὶ δύο ἔχειν γυναῖκας τὸν βουλόμενον. Quod & confirmat Diog. Laërtius in Socrate: Ἔνιοι δὲ καὶ ἀμφοτέρας ἔχειν ὁμοῦ, ὧν ἐστι Σάτυρός τε καὶ Ἱερώνυμος ὁ Ῥόδιος. Φασὶ γὰρ βουληθέντας Ἀθηναίους, διὰ τὸ λειπανδρεῖν, συναυξῆσαι τὸ πλῆθος, ψηφίσασθαι, γαμεῖν μὲν ἀστὴν μίαν· παιδοποιεῖσθαι δὲ καὶ ἐξ ἑτέρας. ὅθεν τοῦτο ποιῆσαι καὶ Σωκράτην. Id est, *Nonnulli ambas simul habuisse tradunt, ex quibus Satyrus est, & Hieronymus Rhodius. Nam Athenienses cum civitatem viris exhaustam procreatione liberorum augere vellent, decrevisse referunt, ut urbanam quidem unam uxorem cives ducerent, liceret autem & ex altera procreare liberos, idque tum & Socratem fecisse.* Ad præceptoris autem sui exemplum etiam Euripides simul duas uxores domum duxisse videtur. Suidas tamen Euripidem non tam eas simul, quam secundam post primam repudiatam duxisse scribit, ubi & ejus mores recenset hisce verbis: Σκυθρωπὸς δὲ ἦν τὸ ἦθος, καὶ ἀμειδής, καὶ φεύγων τὰς συνουσίας· ὅθεν καὶ μισογύνης ἐδοξάσθη, ἔγημε δὲ ὅμως πρῶτον μὲν Χοιρίλην θυγατέρα Μνησιλόχου, ἐξ ἧς ἔσχε Μνησίλοχον, καὶ Μνησαρχίδην, καὶ Εὐριπίδην. ἀπωσάμενος δὲ ταύτην, ἔσχε καὶ δευτέραν, καὶ ταύτης ὁμοίως ἀκολάστου πειραθείς. Id est, *Fuit autem homo severis moribus præditus, & tristis, & qui mulierum congressum fugiebat. Unde etiam osor mulierum est habitus. Nihilominus tamen uxorem duxit, primum quidem Charinam, Mnesilochi filiam, ex qua Mnesilochum, & Mnesarchidem, & Euripidem habuit. Hac vero repudiata, habuit & alteram, quam æque impudicam est expertus.*

12. Ἐν ταῖς προτέραις θεσμοφοριαζούσαις] *In prioribus Thesmophoriazusis.*

13. Νῦν οὖν ἁπάσαισι, &c.] Id est,
Omnes igitur nunc admoneo & dico
Virum hunccine ulcisci multis de causis:
Agrestia enim vobis, matronæ, facit mala,
Utpote qui in agrestibus oleribus enutritus sit.

14. *Alexander autem Ætolus*] Hic est Alexander Ætolus Grammaticus, Poëta tragicus, qui Ptolemæi Philadelphi temporibus floruit, unde & à Suida & Hephæstionis Scholiaste altero, in se-

ptem

[15] Ὁ δ' Ἀναξαγόρου τρόφιμος ἀρχαίου
Στρυφνὸς μὲν ἔμοιγε ἔοικε προσειπεῖν,
Καὶ μισογέλως, καὶ τωθάζειν οὐδὲ παρ' οἶνον
Μιμαθηκώς· ἀλλ' ὅ, τι καὶ γράψαι, τοῦτ' ἂν
Μέλιτος καὶ σειρήνων ἐτετεύχει.

Is, quum in Macedonia apud Archelaum regem esset, uteretur que eo rex familiariter: rediens nocte ab ujus cœnâ, [16] canibus à quodam æmulo immissis dilaceratus est: & ex his vulneribus mors secuta est. sepulcrum autem ejus & memoriam Macedones eo dignati sunt honore, ut in gloriæ quoque loco prædicarent; [17] οὔποτε σὸν μνῆμα Εὐρι-

πίδης

ptem tragicorum Pleiade reponitur. Præter hosce ejus versus ab Auctore nostro hic citatos, tres alios etiam ejus versus refert Strabo lib. 12. quos ipsos iterum recenset lib. 14. Parthenius vero Eroticôn cap. 4. ex ejus Apolline elegantissimum adducit carmen.

15. Ὁ δὲ Ἀναξαγόρου] Id est,

At Anaxagoræ alumnus veteris ille
Durus quidem mihi videtur ad salutandum,
Et ridendi exosus, & jocari ne ad vinum quidem
Consuetus; verum quicquid scripserit, id
A melle & Sirenibus profluit.

16. *Canibus à quodam æmulo immissis, &c.*] De hoc vulgato mortis genere, quo Euripidem periisse volunt, dubitasse videtur Pausanias in Atticis. Sic enim scribit: Εἰσὶ δὲ τάφοι κατὰ τὴν ὁδὸν γνωριμώτατοι Μενάνδρου τοῦ Διοπείθους, καὶ μνῆμα Εὐριπίδου κενόν. τέθαπται δὲ Εὐριπίδης ἐν Μακεδονίᾳ παρὰ τὸν βασιλέα ἐλθὼν Ἀρχέλαον. ὁ δέ οἱ τοῦ θανάτου τρόπος, πολλοῖς γάρ ἐστιν εἰρημένος, ἐχέτω κατὰ λέγουσι. Id est, *Viæ* (quæ ex Piræeo ducit ad urbem) *adjuncta sunt virorum minime ignotorum sepulcra, Menandri Diopilis filii & Euripidis, atque hoc quidem honorarium. Nam Euripides cum in Macedoniam ad Archelaum profectus esset, illic sepultus est. Mortis vero genus quale à multis vulgatum est, tale per me fuerit.* Unde & Suidas in Euripidis morte referenda variat: Ἐτελεύτησε δὲ ὑπὸ ἐπιβουλῆς Ἀρριδαίου τοῦ Μακεδόνος, καὶ Κρατεύα τοῦ Θετταλοῦ, ποιητῶν ὄντων, καὶ φθονησάντων αὐτῷ, πεισάντων τὸν τοῦ βασιλέως οἰκέτην κύνας ἐπαφεῖναι αὐτῷ. Οἱ δὲ ἱστόρησαν οὐχ ὑπὸ κυνῶν, ἀλλ' ὑπὸ γυναικῶν νύκτωρ διασπασθῆναι, πορευόμενον ἀωρὶ πρὸς Κράτερον τὸν ἐρώμενον Ἀρχελάου. καὶ γὰρ σχεῖν αὐτὸν καὶ περὶ τοὺς τοιούτους ἔρωτας. Οἱ δὲ πρὸς τὴν γαμετὴν Νικοδήμου τοῦ Ἀρεθουσίου. Id est, *Obiit autem sublatus insidiis Arrhidæi Macedonis, & Crateva Thessali, qui Poëtæ erant, ac ipsi invidebant, & Regis servo persuaserant, ut canes in ipsum immitteret. Alii vero non à canibus, sed à mulieribus noctu laceratum fuisse tradunt, dum intempesta nocte ad Craterum Archelai delicias iret. Nam illum & hujusmodi amoribus addictum ferunt. Alii vero cum iret ad uxorem Nicodemi Arethusii.*

17. Οὔποτε σὸν μνῆμα, &c.] Id est,

πίδης ὤλετο πῦ, quod egregius poëta 18 morte obita sepultus in eorum terra foret. quamobrem quum legati ad eos ab Atheniensibus missi petissent, ut ossa Athenas in terram illius patriam permitterent transferri; maximo consensu Macedones in ea re deneganda perstiterunt.

Nunquam memoria tua, Euripides, peribit.

18. *Morte obita*] Obiit Euripides, teste Suida, Olympiade XCIII. cum vixisset annos LXXV. ossaque ipsius ab rege Archelao Pellam translata sunt.

CAP. XXI.

Quòd à poëtis Iovis filii prudentissimi 1 humanissimique, Neptuni autem ferocissimi & inhumanissimi traduntur.

PRæstantissimos virtute, prudentia, viribus, Iovis filios poëtæ appellaverunt, ut 2 Æacum & 3 Minoa & Sarpedona; ferocissimos & immanes & alienos ab omni humanitate, 4 tamquam è mari genitos, Neptuni filios dixerunt, 5 Cyclopa & 6 Cercyona & 8 Scyrona & 7 Læstrygonas.

CAP.

HVmanissimique] Hanc vocem de suo adjecisse πλανογράφον putat Stephanus; quasi necesse esse existimarit, cum Neptuni filii dicerentur *inhumanissimi*, Jovis filios contra dici *humanissimos*; quod Gellius tamen non dicit.

2. *Æacum*] Fuit Jovis filius ex Ægina Asopi filia, ut scribit Hyginus Mytholog. cap. CLV.

3. *Minoa & Sarpedona*] Fuere Jovis filii ex Europa Atlantis filia procreati, ut ibidem Hyginus refert.

4. *Tanquam è mari genitos*] Hujus rationem reddit Phornutus de Deor. Natur. Διὰ δὲ τὴν θεωρουμένην βίαν περὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντας τοὺς βιαίους καὶ μεγαλεπιβούλους γινομένους, ὡς τὸν Κύκλωπα, καὶ τοὺς Λαιστρυγόνας, καὶ τοὺς Ἀλωίδας, Ποσειδῶνος ἐμύθευσαν ἐκγόνους εἶναι. Id est, *Ob violentiam autem in mari conspectam, omnes quoque violentos & præfractos homines, ut Cyclopem, & Læstrygonas, & Aloidas, Neptuno prognatos esse fabulantur.*

5. *Cyclopa*] Polyphemum Neptuni filium.

6. *Cercyona*] Hyginus in Fabul. cap. 158. Cercyonem Vulcani filium facit. Forte hic legendum *Bergiona*, ut est apud Melam lib. 2. cap. 5.

7. *Scyrona*] Hunc hospites in mare præcipitare solitum Theseus eodem mortis genere affecit: Hyginus Fabul. cap. 38.

8. *Læstrygonas*] J. Schegkius in Præmissis Epistol. 6. ad H. Stephanum, ex Ms. profert *Læstrygonas atque Thesea.* quod an legitime sit, non disputat, sed aliorum judicio permittit, etiamsi Theseus

seus ob fortitudinem etiam pro Neptuni filio habitus fuerit. Cæterum Læstrygones olim dicti genus hominũ in Sicilia immane, ferox, utpote quod ferino more humana carne vesci solitum, ut testatur Plinius lib. 7. Hist. Natur. cap. 2.]. Tzetzes in Lycophronem: Λαιστρυγόνες, οἱ νῦν Λεοντῖνοι. Εἰσὶ δὲ ἐν Σικελίᾳ, ὡς ληροῦσι, ὑπάρχοντες ἀνθρωποφάγοι. *Læstrygones, qui nunc Leontini. Sunt autem in Siciliâ, ut nugantur, qui vescuntur humana carne.*

CAP. XXII.

Historia de Sertorio duce, deque astu ejus commentitiisque simulamentis, quibus ad barbaros milites continendos conciliandosque sibi utebatur.

1 SErtorius vir acer, egregiusque dux, & tuendi regendique exercitus peritus fuit. is, in temporibus difficillimis, & mentiebatur ad milites si mendacium prodesset; & literas compositas pro veris legebat, & somnium simulabat, & falsas religiones conferebat, si quid istæ res eum apud militum animos adjutabant. illud adeò Sertorii nobile est. 2 cerva alba eximiæ pulchritudinis & vivacissimæ

SErtorius vir acer, &c.] Hujus vitam egregiè describit Plutarchus in Parallelis, ubi cætera inter de ejus moribus hunc in modum differit: Λέγεται δὲ ὁ Σερτώριος οὔτε ὑφ' ἡδονῆς, οὔτε ὑπὸ δέους εὐάλωτος γενέσθαι. φύσει δὲ ἀνέκπληκτος ὢν παρὰ τὰ δεινὰ, καὶ μέτριος εὐτυχίαν ἐνεγκεῖν. καὶ πρὸς μὲν εὐθυμαχίαν οὐδενὸς ἀτολμότερος τῶν καθ' ἑαυτὸν ἡγεμόνων. Ὅσα δὲ κλωπείας ἐν πολέμοις ἔργα καὶ πλεονεξίας, περὶ τόπους ὀχυροὺς καὶ διαβάσεις τάχους δεομένας, ἀπάτης τε καὶ ψευδῶν ἐν δέοντι σοφιστὴς δεινότατος. ἐν δὲ ταῖς τιμαῖς τῶν ἀνδραγαθημάτων δαψιλὴς φαινόμενος, περὶ τὰς τιμωρίας ἐμετρίαζεν τῶν ἁμαρτημάτων. Id est, *Perhibetur Sertorius neque lætitiæ, neque timori patuisse, fuisse natura in periculis imperterritus, & secundam fortunam moderate tulisse, ad dimicandum signis collatis nemo sui temporis ducum timidior: ubi vero in bello quid præcipiendum esset ex occulto, aut præoccupanda loca munita, aut transeundum cum celeritate, aut cum dolo & impostura, artifex in loco astutissimus. In tribuendis ob præclara facta honoribus prolixus exstitit, & in suppliciis ob delicta exigendis moderatus.* Paullo post etiam addit: Ἔστι δὲ ἃ καὶ σοφιστικῶς αὐτὸς εἰς ἀπάτην καὶ κήλησιν ἐμηχανᾶτο. *Quædam autem etiam ipse vafre ad imposturam & illecebras est commentus.*

2. *Cerva alba, &c.*] Plutarchus, postquam dixerat Sertorium etiam ad imposturas usque quædam commentatum fuisse, hanc de cervâ albâ narrationem, ut insigne specimen, subjicit, quam etiamsi aliquomodo longior sit, Latine tamen hic transcribere non defugiemus; ea vero hujusmodi est: *Spanus vir*

mæ celeritatis à Lusitano ei quodam dono data est. hanc sibi oblatam divinitus, & 3 instinctam 4 Dianæ numine colloqui

vir popularis ex iis qui degebant ruri, incidens in cervam, quæ recens pepererat & venatorem fugiebat, non est illam assequutus, sed hinnulum coloris raritate obstupefactus (totus enim candidus erat) insequutus cepit. Agebat forte illic in locis Sertorius. Cui, cum quicquid sibi ex venatione, aut ex agri fœtibus offerretur muneris, exciperet comiter, & benigne remuneraret se colentes, donavit ille hinnulum, & accepit eum Sertorius. Fuit hic ei primum modice gratus: quem cum tempore cicurasset & domasset adeo ut audiret vocantem, & pergentem aliquo sequeretur, turbamque & strepitum omnem ferret castrensem, traxit rem paullatim in religionem, donum Dianæ cervam ferens, multaque arcana jactabat ab ea se edoceri. Quippe barbaros sciebat natura in superstitionem esse proclives. Attexebat ille insuper talia. Cum incurrisse hostes occulte rescivisset aliquò in provinciam suam, aut oppidum ad defectionem sollicitasse, cervam fingebat se in somnis allocutam monuisse, ut paratas haberet copias. Aliàs intellectâ legatorum suorum victoriâ, nuntium abscondebat, ac cervam producebat ob faustum nuntium coronatam, gratulari jubens & Diis honorem habere, quod brevi aliquid essent audituri boni. Ita mansuefactus est ubique obsequentioribus, quod arbitrarentur non ab hominis se consiliis peregrini, sed regi à Deo, &c.

3. *Instinctam*] Al. *instructam.* haud ita bene.

4. *Dianæ numine colloqui secum, &c.*] Hoc stratagemate usus Sertorius, ad exemplũ aliorum, qui ut majori auctoritate & reverentiâ imperium & leges suæ à populo reciperentur, fingebant divinitus eas sibi traditas, & quicquid populo præscriberent, id divini numinis jussu & instinctu facere, adeo ut sub religionis specie superstitionem ipsam foverent. Hac arte Leges suas tradidere Lycurgus Lacedæmoniis, Solon Atheniensibus, Minos Cretensibus. De quorum postremo Nicolaus Damascenus ita scribit: Κρῆτες πρῶτοι Ἑλλήνων νόμους ἔσχον Μίνωος θεμένου, ὃς καὶ πρῶτος ἐθαλασσοκράτησεν. προσεποιεῖτο δὲ Μίνως παρὰ τοῦ Διὸς αὐτοὺς μεμαθηκέναι, δι' ἐννέα ἐτῶν εἰς τὸ ὄρος φοιτῶν, ἐν ᾧ Διὸς ἄντρον ἐλέγετο, κἀκεῖθεν ἀεί τινας νόμους φέρων. Id est, *Cretenses primi inter Græcos leges habuerunt à Minoë Rege conditas, qui & primus maris imperio potitus est. Fingebat autem Minos se ab ipso Iove didicisse, quod per annos novem ad montem quendam commearet, ubi antrum Iovis sacrum erat; à quo reversus semper leges aliquas Cretensibus afferebat.* De Lycurgo vero scribit Polybius Histor. lib. 10. cum simulasse ex Pythiæ consilio omnia agere; ubi & similitudenem aliquam inter Scipionem Africanum, qui in somnis se moneri fingebat de iis, quæ agenda forent, & Lycurgum fuisse, tradit. Verba ejus ex interpretatione J. Casauboni, nam ut Græce transcribam nimia sunt, sic sonant: *Enimvero mihi videtur Scipio & natura & genere institutorum similitudinem aliquam cum Lycurgo Lacedæmoniorum Legum latore habuisse. Nam neque de Lycurgo par est existimare, ipsum adeo fuisse superstitiosum, ut in constituenda Spartanorum Republicâ Pythiæ per omnia adhæreret; neque Scipio existimari debet, cum patriæ suæ tantum imperium pararet, è somniis quibusdam, aut ominibus pependisse. Sed cum viderent ambo, plerosque mortalium neque ea temere admittere, quæ abhorrent à communibus opinionibus; neque res arduas & periculo junctas audere aggredi, nisi spes aliqua læti exitus ab aliquo deorum fuerit ostensa: & Lycurgus quoties aliquid aggrediebatur, sententiæ suæ auctoritatem oraculi à Pythia*

loqui secum, monereque, & docere, quæ utilia factu essent, persuadere omnibus instituit: ac, si quid durius videbatur quod imperandum militibus foret, à cerva sese monitum prædicabat. id quum dixerat: universi, tamquam si deo, libentes parebant. Ea cerva quodam die, 5 quum incursio esset hostium nunciata, festinatione ac tumultu consternata 6 in fugam se prorupit, atque in palude proxima delituit; & postea requisita perisse credita est. neque multis diebus pòst, inventam esse cervam Sertorio nunciatur. tum qui nunciaverat jussit tacere: ac, ne cui palam diceret,

thia editi adjiciendo, ut facilius reciperentur, & plus fidei invenirent sua consilia efficiebat: & Publ. item Scipio, in multitudinis animis hanc persuasionem alens, quasi divinitus monitâ mente ageret cuncta, eos quibus imperabat confidentiores, atq; paratiores adversus omnia formidolosa & terribilia incepta reddebat. Sic notum est, Numam Pompilium secundum Romanorum Regem, ut populo Romano sacra, cærimonias, modum colendi Deos ex suo præscripto persuaderet, consuetudinem se habere cum Nympha sive Dea Egeria finxisse, quasi omnia ista ejus monitu faceret. Omnes enim isti norant, Religionis magnum esse imperium in hominum animos; hominemque absque religione esse instar equi sine fræno, qui nullo modo regi possit. Religionem vero, etiamsi falsa sit, dummodo vera credatur, animorum ferociam domare, libidines coërcere, subditos Principum imperio obsequentes efficere. Quod & impostor ille Muhammedes in magnæ generis humani partis exitium non nisi nimis noverat, dum Alcoranum suum ex ore Angeli Gabrielis se recepisse fingeret, atq; ejus monitu omnia se gerere mentiretur. Alia omninò res fuit in Prophetâ Mose, qui Leges ab ipsomet Deo Tabulis inscriptas, populo Judaico tradendas, in monte Sinaï accepit.

5. *Quum incursio esset hostium nunciata, &c.*] Sic MSS. & Vett. Edd. In Edit. Stephani est: *Cum incursu esset hostium nuntiata festinatio, tumultu consternata in fugam sese prorupit.*

6. *In fugam se prorupit, &c.*] Plutarchus, ubi prælium inter Sertorium & Pompejum commissum narrat, subjicit: *At erat Sertorius majorem in modum perculsus, quod nusquam compareret cerva. Mira enim adversus barbaros orbatus erat machina, qui tunc vel maxime confirmandi erant. Mox tamen nocte quidam forte errantes offendunt eam, & à colore agnitam capiunt. Quibus Sertorius, ut ad eum delatum est, grandem summam, si id non vulgassent, ostendit se daturum. Cervam autem cum paucis diebus occultâsset, processit in concionem vultu admodum remisso, barbarorum præfectis rem lætissimam in somnis sibi à Deo exponens prænuntiatam. Hinc tribunal conscendit. Dum adeuntibus vacat, cerva à custodientibus eam in propinquo dimissa est. Quæ cernens Sertorium, cursu hilaris ad tribunal fertur, assistensque caput genibus ejus imponit, dextramque ore, quod facere etiam ante solebat, attrectat. Quam demulcente vicissim in speciem Sertorio, manantibus quoque nonnihil lacrymis, stupor primum defixit spectatores, deinde plausu & acclamatione ut sanctum virum Sertorium & diis charum ad tabernaculum ejus prosequuti sunt, & bonâ spe erecti.*

diceret, interminatus est: præcepitque, ut eam postero die repentè in eum locum, in quo ipse cum amicis esset, immitteret: admissis deinde amicis postridie, 7 visum sibi esse ait in quiete cervam, quæ perisset, ad se reverti, &, ut prius consuerat, quod opus esset facto, prædicare. tum Sertorio, quod imperaverat, significante, cerva emissa in cubiculum Sertorii introrupit, clamor factus, & orta admiratio est: eaque hominum barbarorum credulitas Sertorio in magnis rebus magno usui fuit. Memoriæ proditum est, ex iis nationibus, quæ cum Sertorio faciebant, quum multis prœliis superatus esset, neminem unquam ab eo descivisse: quamquam id genus hominum esset 8 mobilissimum.

7. *Visum sibi ait in quiete*] Ita Petronius: *Videbatur mihi secundum quietem Priapus dicere.* Similiter Cæcilius apud Minucium Felicem in Octavio: *Etiam per quietem Deos videmus.*

8. *Mobililissimum*] Ut Horatius de plebe Romana Od. 1.

Hunc, si mobilium turba Quiritium,
Certat tergeminis tollere honoribus.

Et Cicero Orat. pro Roscio: *Quem hominem? levem? imo gravissimum: mobilem? imo constantissimum.* Et Cæsar lib. 3. de Bello Gall. *Itaque cum intelligerent, omnes fere Gallos novis rebus studere, & ad bellum mobiliter, celeriterque excitari.*

CAP. XXIII.

De ætatibus historicorum nobilium Hellanici, Herodoti, Thucydidis.

HEllanicus, Herodotus, Thucydides, historiæ scriptores in iisdem temporibus fere 1 laude ingenti floruerunt, & non nimis longè distantibus fuerunt ætatibus. nam 2 Hellanicus initio belli Peloponnesiaci fuisse quinque & sexa-

L*Aude ingenti*] Quid si legas *laude ingenii*?

2. *Hellanicus initio belli Peloponnesiaci*] Bellum Peloponnesiacum cæpit anno secundo Olympiad. LXXXVII. Si itaque tum temporis Hellanicus Mitylenæus Historicus, fuerit annorum sexaginta quinque, necesse est natalem ejus incidere in annum primum Olympiad. LXXI. Eusebius in Chronico ad Olympiad. LXX. notat: *Hellanicus Historiographus, & Democritus Philosophus, & Heraclitus cognomento Tenebrosus, & Anaxagoras Physici clari habentur.* Hoc modo Hellanicus floruerit IV. annis ante ejus natalem. quod omnino absurdum.

sexaginta annos natus videtur, 3 Herodotus tres & quinquaginta, 4 Thucydides quadraginta. scriptum hoc libro undecimo 5 Pamphilæ.

dum. Lapsus itaque hic, ut alias non semel Eusebius, in temporis assignatione. Scripserat Hellanicus librum de antiquissimis gentium principibus, primisque urbium conditoribus; quem κτίσεις ἐθνῶν καὶ πόλεων inscripserat. Edidit etiam Deucaliona, item Troica, aliaque, quorum mentio apud Veteres exstat. Alius fuit ab hoc Hellanico Mitylinæo ejusdem nominis Hellanicus, cognomento Milesius, itidem Historicus, ut Suidas tradit. De utroque plura, qui desideras, vide Voss. de Histor. Græc. lib. 1. cap. 1. & lib. 4. cap. 5.

3. *Herodotus tres & quinquaginta*] Duodecim itaque annis minor Hellanico fuit Herodotus; quippe cujus natalis incidit in annum primum Olymp. LXXIV. quatuor annis ante transitum Xerxis in Europam, qui contigit ann. 1. Olymp. LXXV. annis vero octo post pugnam Marathoniam, quippe quæ acciderit anno 1. Olymp. LXXII. Neminem ex Historicis Græcis qui hodie exstant, Herodoto antiquiorem habemus. Historiam suam novem libris complexus est, quos Musarū nominibus inscripsit.

4. *Thucydides quadraginta*] Natus itaque Thucydides annis tredecim ante Herodotum; annis autem viginti quinque ante Hellanicum. Sic ut annus ejus natalis inciderit in annum secundum Olympiad. LXXVI. Scripsit Peloponnesiorum cum Atheniensibus bellum octo libris, ut hodie quidem Historia ejus divisa est.

5. *Pamphilæ*] De hâc vide quæ notavimus ad cap. 17. hujus libri.

CAP. XXIV.

Quid Vulcatius Sedigitus in libro, quem de poëtis scripsit, de comicis Latinis judicarit.

1 SEdigitus in libro, quem scripsit de poëtis, quid de iis sentiat, qui comœdias fecerunt, & quem ex omnibus præstare cæteris putet, ac deinceps quo quemque in loco & honore ponat, his versibus suis demonstrat:

Multos incertos certare hanc rem vidimus,
Palmam poëtæ comico cui deferant.
Eum meo judicio errorem dissolvam tibi:
Vt contra si quis sentiat nihil sentiat.
2 *Cæcilio palmam Statio do comico.*

Plautus

SEdigitus in libro quem de Poëtis scripsit, quid de iis sentiat] Putidum hoc & insulsum Volcatii Sedigiti de Latinis Comicis, judicium, dudum est, quod à Viris doctissimis explosum est, eosque inter à J. Rutgersio Var. Lect. lib. 4. cap. 19.

2. *Cæcilio palmam Statio do comico*]

3 *Plautus secundus facilè exsuperat cæteros.*
4 *Dein Nævius, qui fervet, pretium tertium est:*
5 *Si erit, quod quarto detur, dabitur Licinio.*
6 *Post insequi Licinium facio Attilium.*

In

Unde Statii cognomen Cæcilio adhæserit, docet Auctor noster supra lib. 4. cap. 20. Cæcilio Sedigitus palmam tribuit inter Comicos; facilius id fortasse factum quam decuit: quamvis enim de eo, cujus nulla exstant scripta, judicari nihil possit, non parvi tamen Ciceronis judicium faciendum est, qui nunc *malum* eum *Latinitatis Auctorem esse*, nunc *malè locutum* dicit. Verum Acidalius Divinat. in Plaut. cap. 1. putat Sedegitum non tam sermonis puri, quam argumenti rationem habuisse; quo nomine etiam Cæcilio palmam tribuit Varro apud Nonium: *In argumento Cæcilius poscit palmam, in Ethesia Terentius, in sermonibus Plautus.* Sic Horatius etiam Cæcilium gravitate dicit vincere.

3. *Plautus secundus*] Ex Varronis sententia in sermonibus Plautus princeps, ut modò vidimus. Acidalius putat Sedigitum non inepte Plauto secundum locum dedisse, ut Cæcilio primum, ab argumento scilicet: ut rerum argumentorumque omnium prima, verborum deinde sermonisque secunda ratio habeatur. Neque id diffitendum; quamvis enim Terentius sermonis puritate multis parasangis Plautum superet; argumentorum tamen varietate & rerum copia itidem Terentius à Plauto vincitur.

4. *Dein Nævius, qui fervet, pretium tertium est*] Sic in ultima editione edidit Vir doctissimus. Cum vulgo erat, ut & in Cod. Tornæs. & Vett. Edd.

Dein Nævius qui fervet pretio in tertio est.

Stephanus vero ediderat,

Dein Nævius qui fervet pretium tertiu' est.

Valenti autem Acidalio legere placet:

Dein Nævius, si quis erit, pretio in tertio est.

Quod sensum non incommodum admittit. Legere etiam possis, quemadmodum Gryphius olim edidit:

Dein Nævius, qui fervet, pretio in tertio est

Cæterum Nævium Comicum bello Punico stipendia fecisse, ejusque belli Historiam conscripsisse, ac fabulas apud populum dedisse anno U. C. IↃXIX. constat ex Auctore nostro infra lib. 17. cap. 21.

5. *Si erit, quod quarto detur, dabitur Licinio*] Ita legendus hic versus è Ms. Vett. Edd. habent:

Si quid quarto detur, dabitur Licinio.

Melius sane, quam eo modo, quo Stephanus edidit:

Si erit, quod quarto; dabitur Licinio.

Quem etiam secutus erat Vir Doctissimus in postremâ editione. Intelligitur autem hic Licinius Imbrex, de quo jam supra ad lib. 13. cap. 22. quædam notavimus. Meminit hujus Licinii etiam Cicero lib. 1. de Finib. & libb. de Divinatione.

6. *Post insequi Licinium facio Attilium*] Hic omninò Sedigiti judicium claudicat, qui Terentio præponit Attilium, quem Cicero lib. 14. ad Attic. Epist. 23. *vocat durissimum Poëtam*; Licinius etiam ferreum nuncupavit, eodem Cicerone teste lib. 1. de Finib. his verbis: *A quibus tamen dissentio, ut cum Sophocles vel optime scripsit Electram, tamen malè conversam Attilii mihi legendam putem: de quo Licinius:*

Ferreum scriptorem opinor; verum scriptorem tamen

Ut legendus sit. - - -

Ex quibus Ciceronis verbis liquet Attilium Sophoclis Electram Latine reddidisse,

7 *In sexto sequitur hos loco Terentius.*
8 *Turpilius septimum,* 9 *Trabea octavum obtinet.*
Nono loco esse facilè facio 10 *Luscium.*
Decimum addo causa antiquitatis 11 *Ennium.*

CAP.

didisse, quamvis malè. Hujus etiam meminit Suetonius in Jul. Cæsare, ubi ait in C. Julii Cæsaris funerationis processu, inter ludos cantata esse quædam ad miserationem & invidiam cædis ejus accommodata, *ex Pacuvii Armorum Iudicio, & ex Electra Attilii, alia ad similem sententiam.* ubi male Casaubonus *Attii* nomen pro *Attilii* reponit. Videtur tamen Attilius circa eadem tempora ac Attius vixisse, nimirum circa annum U. C. Iↄ cxxii. Volcatius hic Attilium inter Comicos recenset; quamvis Sophoclis Electram Tragœdiam verterit; quia quæ ex suopte ingenio scripserit comici argumenti fuerint; unde & fragmenta illa, quæ Cicero, Varro, Macrobius ex eo adducunt, desumpta esse videntur.

7. *In sexto sequitur hos loco Terentius*] Cod. Tornæs. & Vett. Edd. *consequitur.* Omninò vix ferri potest hîc Sedegiti Censura, qui sexto demum loco Terentium in Comicorum ordine collocat. Cum Terentium tantopere veneratà sit Antiquitas, ut optimus & ipse Comicus Afranius ullum ei conferri, nedum præponi, vetet. Mirum etiam, ne quidem ullam Afranii mentionem à Volcatio fieri, quem optimus Censorum Horatius ipse Menandro conferre non dubitat. Unde Vellejus Paterculus eum juxta Terentium & Cæcilium ponit lib. I. *Dulcesque Latini sermonis facetiæ,* inquit, *per Cæcilium, Terentiumque & Afranium, suppari ætate floruerunt.* Et Quintilianus lib. 10. Instit. Orator. cap. I. Afranium in Togatis excellere scribit. Ex his etiam constare potest, quanti hoc Sedigiti judicium faciendum.

8. *Turpilius septimum*] Floruit hic Sextus Turpilius temporibus Terentii; & mortuus est admodum senex Sinuessæ Olymp. CLXIX. ut scribit Hieronymus in Chronicis. Terentium amasse fertur Turpilius, iisdemque ludis aliquando utriusque fabulas actitatas. Ejus Thrasyleontem, Fugitivos, ac Leucadiam, item Demetrium, quem ex Alexide transtulit, laudant inter Veteres Varro, Festus, Nonius, alii.

9. *Trabea octavum obtinet*] Iisdem etiam temporibus atque Attilius, Trabea quoque Comicus floruisse videtur. Meminit hujus Cicero lib. 2. de Finibus: *Nam & ille,* inquit, *apud Trabeam voluptatem animi Lætitiam nimiam dicit.* In libris etiam Tusculanar. Quæstionum multos Trabeæ versus Cicero adfert.

10. *Luscium*] Quem hic nono loco adducit Sedigitus Luscium, fuit Terentio æqualis; inter fabulas ejus Thesaurus memoratur, cujus argumentum Donatus in Eunucho recitat.

11. *Ennium*] Natus hic anno U. C. Iↄxiv. C. Mamilio Turrino & Q. Valerio Falcone Coss. Obiit vero septuagenarius, Q. Marcio Philippo & Cn. Servilio Cæpione Coss. ut scribit Cicero in Bruto & de Senectute. Præter Annalium libros plures insuper scripsit comœdias & tragœdias; quam ob caussam ei propter antiquitatem decimum inter Comicos hîc locum dat Sedigitus.

CN.

Cap. XXV.

De verbis quibusdam novis, quæ in Cn. Mattii mimiambis offenderamus.

1 CN. Mattius vir eruditus in mimiambis suis non absurde neque absonè finxit, 2 *recentatur*, pro eo quod Græci dicunt 3 *ἀνανεοῦται*. Versus, in quibus hoc verbum est, hi sunt:

Iamjam albicascit Phœbus, & recentatur
Commune lumen hominibus, voluptásque.

Idem Mattius in isdem mimiambis 4 *edulcare* dicit. quod est, dulcius reddere, in his versibus:

Quapropter edulcare convenit vitam;
Curasque acerbas sensibus gubernare.

Cap.

Cn. *Mattius*] Vide notas ad lib. 6. cap. 6. p. 373. Sæpius hujus Mattii Auctor noster meminit, ut & Varro, Macrobius, Nonius, Priscianus. De eodem etiam est illud Terentiani Mauri.

Hoc mimijàmbos Mattius dedit metro,
Nam vatem eundem est Attico thymo tinctum,
Pari lepöre consecutus & metro.

Quibus verbis docet Terentianus Maurus Cn. Mattium Mimijambos suos scripsisse Scazonte Hipponacteo, atque ideo assecutum Hipponactem græcum poëtam & lepore & metro. Quod & facile constare potest consideranti ea, quæ Veteres ex Cn. Mattio adferunt, ut Gellius hoc loco, & infra lib. 20. c. 9.

2. *Recentatur*] Nonius: *Recentari honeste positum pro renovari, quod est Græcè ἀνανεοῦσθαι*. Atque idem citat Mattii exemplum, quod ex nostro hausit.

3. Ἀνανεοῦται] Id est, *denuo nascitur, atque iterum fit recens.*

4. *Edulcare*] Sic Nonius *Edulcare, pro dulcius facere*, & Mattii verba adducit, quæ ex Gellio descripsit. Simili modo *Obdulcare* dixit Cæl. Aurelianus tardar. passion. lib. 3. cap. 1. *Cætera coquentes, atque obdulcantes sale & oleo ægris offerrunt.* Utitur & Ambrosius lib. 5. Hexam. cap. 21. de melle: *Nec salum voluptati, sed etiam saluti est: Fauces obdulcat, & curat vulnera.* Sic *Indulcare* est apud Tertullianum advers. Judæos cap. 13. *Hoc enim lignum tum in sacramento erat, quo Moses aquam amaram indulcavit.*

Λόγος

CAP. XXVI.

Quibus verbis Aristoteles philosophus definierit syllogismum: ejusque definitionis interpretamentum verbis Latinis factum.

ARistoteles quid syllogismus esset his verbis definivit: λόγος ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει διὰ τῶν κειμένων. ejus definitionis non videbatur habere incommodè interpretatio facta hoc modo: *Syllogismus est oratio, in qua consensis quibusdam & concessis, aliud quid, quàm quæ concessa sunt, per ea quæ concessa sunt, necessario conficitur.*

Λόγος ἐν ᾧ τεθέντων, &c.] Ad verbum: *Oratio in qua positis quibusdam aliud quid à positis necessario consequitur, per ea quæ posita sunt.*

CAP. XXVII.

Quid sint comitia calata, *quid* curiata, *quid* centuriata, *quid* tributa, *quid* concilium; *atque inibi quædam ejusmodi.*

IN libro Lælii Felicis ad 1 Q. Mucium primo scriptum est, Labeonem scribere, 2 *Calata Comitia* esse, quæ 3 pro collegio pontificum habentur aut 4 Regis Sacrorum, 5 aut Flami-

Q. *Mucium*] Sc. Scævolam Jurisconsultum, de quo supra p. 210.

2. *Calata Comitia.*] Primum omnia *Comitia Calata* dicta, hoc est, convocata; posteà verò cum in desuetudinem hoc verbum abiisset, retentum est nomen Calatorum Comitiorum in his tantum, quæ pro collegio Pontificum habebantur, aut Regis sacrorum, aut flaminum inaugurandorum causa, de quibus hic Labeo; vel etiam quæ testamentorum condendorum causa fiebant, idque religionis cujusdam & antiquitatis ratione. De quibus Gellius mox subjicit. Cæterum ad hujus capitis pleniorem intelligentiam, Antiquitatum Romanarum Scriptores Onuphrius Panuinus, Sigonius, J. Perionius, Rosinus consulendi; præ cæteris verò Nic. Grucchius, qui totum Comitiorum Romanorum negotium tribus libris doctissime & fusissime complexus est. Nobis tantum hîc littora legere animus est.

3. *Pro collegio Pontificum*] Id est, à Collegio, vel apud Collegium Pontificum.

4. *Aut Regis sacrorum*] Sic omnes Vett. Edd. In Editione Stephani, aliisque ejus editionem secutis, deest τὸ *sacrorum*, nescio an Ms. cujusdam auctoritate id factum. Forte Stephanus id

Flaminum inaugurandorum causa. eorum autem alia esse curiata, alia centuriata. curiata per lictorem curiatim calari, id est, convocari: centuriata per cornicinem. isdem comitiis, quæ calata appellari diximus, [6] sacrorum detestatio & testamenta fieri solebant. tria enim genera testamentorum fuisse accepimus, [7] unum, quod calatis comitiis in populi concione fieret: [8] alterum in procinctu, quum viri ad prœlium faciendum in aciem vocabantur: [9] tertium per familiæ

id pro glossemate habuit; ut qui satis notum putaret de rege sacrorum hic sermonem esse, cum de flaminibus inaugurandis sequeretur. Nos tamen non dubitavimus veterem lectionem postliminio reducere. Notum autem Regem sacrorum, sive Sacrificulum apud Romanos dictum, qui in Sacerdotum ordine primus esset & maximus, & in ipsis inaugurationis conviviis solus supra omnes accumberet, ut scribit Festus in verbo *Ordo sacerdotum*. Qua de causa vero primum creatus, docet Livius lib. 2. *Regibus exactis & partâ libertate rerum deinde divinarum habita cura, & quia quædam publica sacra per ipsos reges factitata erant, nec ubi regum desiderium esset, Regem Sacrificulum creant. Id sacerdotium Pontifici subjecere, ne additus nomini honos aliquid libertati, cujus nunc prima erat cura, afficeret.* Quod & tradit Dionysius Halicarnass. lib. 4.

5. *Aut Flaminum*] Ut Dialis, Quirinalis, Martialis, Vulcanalis, Furinalis, aliorumque. Singuli enim Dii suos habuere Flamines cognominatos, ut scribit Varro lib. 4. de LL. De Flaminibus vide notata supra p. 56.

6. *Sacrorum detestatio*] Supra lib. 6. cap. 12. Gellius refert Serv. Sulpitium Jurisconsultum librum conscripsisse *De Sacris Detestandis*. Ubi vide notata pag. 383.

7. *Unum, quod Calatis comitiis*] Quæ hic de testamentorum faciendorum tribus apud Veteres usitatis modis breviter traduntur, haud aliunde meliorem lucem capere possunt, quam ab iis, quæ scribit Theophilus in Paraphrasi *Institut. lib. 2. tit. 10. De testamentis.* Sic autem de testamento quod Calatis Comitiis dicebatur, verba ejus Latine sonant: *Testamentum Calatis comitiis tempore pacis fiebat bis in anno hunc in modum. Præco universam circumibat civitatem conclamans, & totus populus congregabatur, & ita qui volebat teste populo testamentum scribebat. Inde Calatis comitiis dictum est. Calare enim vocare est. Comitia autem, congregatio populi. Quoniam igitur vocati congregabantur, appellatum est testamentum Calatis comitiis.*

8. *Alterum in procinctu*] Subjicit ibidem Theophilus: *Procinctum vero testamentum est, quod fiebat, cum in prælium essent exituri: nomenque ab habitu in quo testamenta faciebat, sortitum est. Procinctus enim dicitur, qui accinctus est & paratus ad confligendum cum hoste. Nam cum in incerto esset, an redituri essent, testamento prius facto in prælium exibant.*

9. *Tertium per familiæ emancipationem*] Quomodo tertium hoc testamentorum genus, quod per *æs & libram* dicebatur, introductum sit, loco citato in sequentibus tradit Theophilus hisce verbis. *Porro cum hæ duæ tantum species,* testamentorum sc. Calatis comitiis & in Procinctu, *in usu essent, eveniebat, ut nonnulli repentina morte sublati, intestati morerentur; neque enim Calatis comitiis testa-*

miliæ emancipationem, cui æs & libra adhiberetur. In eodem Lælii Felicis libro hæc scripta sunt : *Is qui non universum populum, sed partem aliquam adesse jubet,* [10] *non comitia, sed concilium edicere debet. tribuni autem neque advocant patricios, neque ad eos referre ulla de re possunt : ita ne leges quidem propriè, sed plebiscita appellantur quæ tribunis plebis ferentibus accepta sunt.* [11] *quibus rogationibus antè patricii non tenebantur,* donec

testabantur, quia nondum instaret tempus; neque item in Procinctu, quia bellum non esset. Deinde & illud mali ominis videbatur, sano quempiam & valente corpore testamentum facere. Ob hæc igitur tertia species inventa est, quæ dicebatur per Æs & Libram. Fiebat enim per emancipationem. Porro emancipatio est imaginaria venditio. In hunc vero modum vendebatur. Quinque aderant testes & Libripens, cives Romani, hique puberes. Atque his præsentibus, is qui successor defuncti erat futurus, patrimonium morituri emebat, verba quædam dicens solemnia, quæ nunc frustra sit referre : & imaginarii pretii nomine, nummum rerum domino dabat; appellabaturque is qui emebat, Familiæ Emptor. Deinde ordinabat moriens, quid post mortem suam fieri vellet, dicebat enim familiæ emptori, sive hæredi : Huic volo dari fundum, illi domum, alii centum solidos. *Hoc verò testamenti genere invento, priora illa Calatis comitiis & in Procinctu jam longo tempore in desuetudinem abierant. Sed & tertium genus per Æs & Libram, paulatim sperni cæperat. Nam, cum idem familiæ emptor esset, & hæres, pro certo habens is se hæredem futurum, in dominum hæreditatis insidias comparabat: unde complures pro veteri more familiæ emptorem adhibebant : qui imaginaria emptione patrimonium morituri emeret : sed testator seorsum in tabulis aut chartis, quem sibi hæredem esse vellet, scribebat.*

10. *Non Comitia, sed concilium*] Hoc Comitiorum & concilii discrimen videtur observare Cicero lib. 2. De Legib. *Quid enim majus est*, inquit, *si de jure quærimus, quam posse à summis imperiis & summis potestatibus comitiatus, & concilia vel instituta obnunciare, vel habita rescindere.* Et post reditum in Senatu : *Tribunus pl. tulit, ne obnunciare concilio, aut comitiis liceret.* Livius tamen indifferenter Comitiorum & concilii nomine in eadem re utitur. Sic lib. 3. *Indicti die cum excusaretur solum vertisse exilii causâ, nihilominus Virginio Comitia habente, collegæ appellati demisêre concilium.* Item lib. ubi agit de judicio Manlii, quod centuriatis comitiis peractum fuit, inquit : *In lucum Petilinum concilium populi indictum est.* Quod & alibi Livius non semel facit : ex quibus apparet Livium non ita anxiè observasse illam comitiorum & concilii differentiam, quam hic Lælius Felix ponit. Verum Lælius hic Comitiorum & Concilii nomen in maximè propriâ significatione unumquodque accepit. Ut Comitia dicantur universi populi conventus ad aliquid suffragiis suis decernendum. Concilia vero partis populi conventus ad aliquid jubendum. Cujus generis erant, quæ à Tribunis plebis indicebantur comitia. Habebant enim jus vocandæ plebis non universi populi. Itaque Tribuni pl. verius Concilia, quam Comitia habere dicebantur.

11. *Quibus rogationibus antea patricii non tenebantur, donec Q. Hortensius dictator*] Ante Hortensium tamen jam anno ab U.C. CCCIV, secessione secundâ in Aventinum, L. Valerius & M. Hora-

donec Q. Hortensius dictator eam legem tulit, ut eo jure, quod plebes statuisset, omnes Quirites tenerentur. Idem in eodem libro hoc scriptum est: [12] *Quum ex generibus hominum suffragium feratur, curiata comitia esse.* [13] *quum ex censu & ætate, centu-*

Horatius Coss. cũ veluti in controverso jure esset, tenerenturne patres plebiscitis, legem centuriatis comitiis tulerunt, ut quod tributim plebes jussisset, populum teneret, ut constat ex Livio lib. 3. Hanc legem postea confirmavit Q. Hortensius Dictator, lege lata, quæ suo nomine Hortensia dicta; quod factum anno U. C. CCCLXVII. cum plebes tertiò secessisset in Janiculum. Denique idem iterum statutum à Dictatore Q. Publilio, anno U. C. CCCCXIII. Vide Liv. lib. 8. Florum in Epitome IX.

12. *Quum ex generibus hominum suffragium feratur, curiata comitia esse*] Curiata Comitia erant, in quibus populus curiatim suffragium dicebat; hoc est, in quibus populi per curias divisi sententia rogabatur, ut quod plures curiæ statuissent, id jussum populi esse diceretur. Hæc omnium Comitiorum antiquissima fuere, ita ut primis illis temporibus omnia, quæ populi suffragiis fierent, non nisi Comitiis Curiatis fierent. Fiebant vero hæc Comitia intra pomerium, & ut plurimum in foro in loco, qui inde *Comitium* dictus, ut testis est Varro lib. 4. de L. L. Et post ejectos reges duabus potissimum rationibus Curiata Comitia habebantur: una fuit legum ferendarum, altera verò Sacerdotum quorundam creandorum. Differebant à Tributis, quod in his simul vocentur, qui ejusdem regionis sunt, ut quisque suam dicat sententiam; in Curiatis verò singuli vocentur, qui ejusdem curiæ sunt. Itaque si contigisset quosdam, qui nomina professi erant in aliqua curia, domicilium mutare & in alterius curiæ locum commigrare, hi non cum iis, inter quos primum nomen suum professi erant, ad comitia curiata, sed cum vicinis suis ejusdem regionis, sive tribus, ad tributa Comitia vocabantur. Aliud adhuc discrimen, idque non parvum, legimus apud Dionysium Halicarnass. libr. 10. Τὶς δὲ τούτων διαφορὰ τῶν ἀρχαιρεσιῶν, ἐγὼ σημανῶ. τὰς μὲν φρατριακὰς τὰς ψηφηφορίας ἔδει, προβουλευσαμένης τῆς βουλῆς, καὶ τοῦ πλήθου, κατὰ φρατρίας τὰς ψήφους ἐξενέγκαντος, καὶ μετὰ ἀμφότερα ταῦτα τῶν παρὰ τοῦ δαιμονίου σημείων τε καὶ οἰωνῶν μηδὲν ἐναντιωθέντων, τότε κυρίας εἶναι. τὰς δὲ φυλετικὰς μήτε προβουλεύματος γινομένου, μήτε τῶν ἱερῶν, καὶ οἰωνοσκόπων ἐπιθεσπισάντων, ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τελεσθείσας ὑπὸ τῶν φυλετῶν τέλος ἔχειν. Id est, *Quæ sit horum Comitiorum differentia, ego indicabo. Curiata suffragia tum demum rata habebantur, ubi & Senatusconsultum præcessisset, num ad populum id promulgari oporteret, suffragiis curiatim collectis, nulloque vitio ex auguriis vel ostentis adnunciato: Tributa vero suffragia sine Senatusconsulto, vel sacerdotum vel augurum approbatu fiebant, oportebatque ea intra unum diem confici.*

13. *Quum ex censu & ætate, Centuriata*] Ut à curiis Curiata, ita à centuriis Comitia Centuriata dicta, quia in iis populus per classium centurias suffragium ferebat. Primum hæc instituta fuere à Servio Tullio, qui populum in classes & centurias distribuit, ut refert Livius lib. 1. & adhuc melius Dionysius Halycarnass. lib. 4. & lib. 9. Ubi in causa Marcii Coriolani primum tributa comitia habita narrans, horum differentiam à comitiis centuriatis describit, quibusque modis suffragia in centu-

centuriata: 14 *quum ex regionibus & locis, tributa. centuriata autem*

centuriatis comitiis colligi solerent omnium optime declarat. Cujus verba, etsi ampliora, Latine tamen hîc inserere non pigebit: *Antiquis temporibus*, inquit, *cum suffragium populus initurus esset de re quapiam ex Senatus permissu, Consules ipsi cogebant Centuriata Comitia, sacris quibusdam adhibitis, ut lex dictat. Quin nonnulla etiam ad hæc nostra tempora observantur. Coibat autem multitudo ad Martium, qui ante urbem est, campum, ordinibus instructis, sub centurionibus & signis, tanquam in expeditione. Neque omnes sumptis calculis suffragium ferebant, sed singuli per suas centurias, cum evocati à consulibus essent. Cæterum, cum sint in universum centum & nonaginta tres centuriæ, eæque distinctæ in sex classes: prima classis vocabatur; & calculum promerebant qui erant maximi census, & qui primum locum in acie obtinebant. in quibus erant equitum septemdecim centuriæ, peditum vero octoginta. Secunda classis suffragium ferebat minoris patrimonii, & qui proximo ordine in acie consistebant, & quibus non eadem arma cum principibus, sed minora fuêre: ejus classis numerus in viginti centurias distinguebatur. His duæ tribus ex fabris lignariis, ferrariisque adjunctæ erant, aliisque, qui bellica instrumenta conficiunt. Qui verò è tertiâ classe vocabantur, centurias explebant viginti: iidem & censu & ordine infra secundanas subsidebant, nec eadem arma cum illis gestabant. Iam qui post istos arcessebantur, minori censu æstimati sunt: locusque illis & in bello tutior, & levior armatura; divisi erant & isti in viginti centurias, sed addebantur ipsis duæ centuriæ buccinatorum & tubicinum. Qui verò in quinta classe, tenui isti admodum pecuniâ censi; quibus arma erant pila & fundæ. hi in acie locum non habebant, sed nudi & expediti gravis armaturæ legionibus commilitio associabantur, ipsi quoque in triginta centurias distributi. Pauperrimi autem civium, reliquis omnibus numero non inferiores, ultimas vices suffragandi nanciscebantur, in unam omnes centuriam conjecti. Isti erant & liberi à dilectibus, & à tributis immunes, atque ideo in ferendis suffragiis minimæ auctoritatis. Si igitur in primis centuriis equitum & peditum, quibus in acie primus locus attribuebatur, ejusdem sententiæ fuissent omnes illæ septem & nonaginta centuriæ, finem suam habebat suffragatio, neque deinceps reliquis sex & nonaginta centuriis calculi permittebantur. Sin minus, secunda classis duarum & viginti centuriarum vocabatur, ac tertia deinde. Idque ordine procedebat; donec idem decerneretur à septem & nonaginta centuriis. Et pleræque controversiæ primis calationibus decidebantur, ut extremorum operam non requirerent. Raro autem negotium ita anceps incidebat, ut ad tenuissimorum suffragia progrederetur. Et hic erat quasi finis, dissectis in duas partes, pari numero, centum & nonaginta tribus centuriis, cum ultimum suffragium illis superduceret, ac in alteram partem pondere numeri inclinaretur.* Hactenus Dionysius; ex quibus perspicuum, Centuriata Comitia fuisse, quibus populus per classium centurias divisus suffragium ferebat, ita ut suffragia colligerentur centuriatim, & quod plures centuriæ jussissent, id ratum haberetur. Fiebant autem illa tribus potissimum de caussis, quarum Una erat creandorum magistratuum; altera legum ferendarum, tertia, judicii exercendi causâ.

14. *Quum ex regionibus & locis tributa*] Ut à curiis, Curiata, à centuriis, Centuriata, ita à tribubus Tributa Comitia nomen accepêre; quibus non solum tributim divisus populus suffragium ferret, sed etiam quid plures tribus juberent, aut vetarent, spectaretur. Hæc primum, ut scribit Dionysius Halicarnass. lib. 7. habita fuere in judicio Martii Coriolani, contra patriciorum senten-

autem comitia intra pomerium fieri nefas esse; quia exercitum extra urbem imperari oporteat; intra urbem imperari jus non sit: propterea centuriata in campo Martio haberi, [15] *exercitumque imperari præsidii causa solitum: quoniam populus esset in suffragiis ferendis occupatus.*

CAP.

sententiam, qui centuriata comitia postulabant. *Tribuni vero*, inquit, *convocabant multitudinem ad tributa comitia, loca fori restibus circumvincientes, in quibus singulæ per se tribus consisterent. Ac tum primum concio viritim suffragium datura, hoc est, Tributa Comitia, habita fuit, magnopere patriciis adversantibus, ne hoc fieret, postulantibusque centuriata comitia ex more patrio.* Hisce Dionysius subjicit, quæ modo de centuriatis comitiis ex eo retulimus, ac postea addit: *Qui igitur partes tuebantur Martii, comitia centuriata pro censu habenda calari postulabant, persuasi facile ex prima calatione à septem & nonaginta centuriis hominum absolutum iri: sin minus, à secunda saltem, vel tertia. Verum id ipsum spectantes Tribuni, tributa comitia cogi malebant, & eorum judicio hanc litem decerni, ne pauperes deteriori conditione quam divites essent, neve tribules pejori loco, quam milites consisterent, aut rejectis ad ultimam calationem, excluderetur plebs à pari jure suffragiorum, sed æquales in suffragando, similesque inter se omnes & ejusdem auctoritatis, una calatione per tribus calculos ferrent. Visique sunt justiora quam alteri petere, cum pro universi populi, non pro paucorum sententiis judicium populi peragi oportere censerent, & in injuriis publicis cognitionem ad omnes pertinere contenderent.* Atque hoc modo tributa comitia primum introducta sunt, cum omnia ante, in quibus populi desiderabatur suffragium, curiatis, aut centuriatis comitiis peragi solerent. Quatuor autem de causis potissimum tributa comitia habita fuere; primum, ad creandos minores magistratus; deinde ad sacerdotes collegiorum cooptandos; tertiò, ad leges ferendas; postremum, quæ eorum etiam origo fuit, judiciorum causâ.

15. *Exercitumque imperari præsidii causa solitum*] Imperare exercitum hic nequaquam est rogare, ut optime jam pridem Doctissimus *Gronovius* contra J. Gutherium in libris *De Jure Pontificio*, observavit lib. 1. Observat. cap. 1. an vellent juberent Quirites arma præsidii causa capi, sed convocare populum dispositum per centurias, & sub signis partem in campum Martium ducere ad suffragia ferenda, partem præsidii causa locare in Janiculo. Denique, ut ex Varrone lib. 4. de L.L. constat, imperare exercitum est mittere accensum circum muros, ut vocet in licium Quirites, hoc est, Populum Romanum Quiritium convocet ad Comitia Centuriata. Deinde locare, non quidem omnes centurias, sed tamen bonam partem cum armis in arce, ut ibi excubarent, dum cæteri suffragia inirent. Moris enim fuit in omnibus Comitiis Centuriatis, ut in arce poneretur præsidium adversus subitam hostium vim, quæ urbe vacuâ, profectoque ad suffragandum exercitu urbano, ingruere forte posset. Idque est, quod hic dicit Lælius Felix, *exercitum imperari præsidii causa solitum: quoniam populus esset in suffragiis ferendis occupatus.*

Corn.

CAP. XXVIII.

Quòd erravit Cornelius Nepos, quum scripsit Ciceronem tres & viginti annos natum, causam pro Sex. Roscio dixisse.

[1] CORnelius Nepos & rerum memoriæ non indiligens, & M. Ciceronis, ut qui maximè, amicus familiaris fuit. atque is tamen [2] in primo librorum, quos de vita illius composuit, errasse videtur; quum eum scripsit tres & viginti annos natum, primam causam judicii publici egisse, Sextumque Roscium parricidii reum defendisse. dinumeratis quippe annis [3] à Q. Cæpione & Q. Serrano, quibus Consulibus ante diem III. nonas Ianuarias M. Cicero natus est, [4] ad M. Tullium & Cn. Dolabellam, quibus consulibus causam privatam pro Quintio apud Aquilium Gallum judicem dixit, [5] sex & viginti anni reperiuntur. neque dubium est, quin post annum, quàm pro Quinto dixerat, Sex. Roscium reum parricidii defenderit, [6] annos jam septem

CORn. Nepos] Vide supra p. 441.

2. *In primo librorum, quos de Vita illius*] Ex hoc opere etiam fragmentum adducit Hieronymus Epistol. ad Pammachium. Cætera inter etiam scripsit Corn. Nepos Vitam Terentii, teste Suetonio in Vita Terentii, item Vitam T. Pomponii Attici, quæ hodie adhuc exstat, & Vitam Catonis: De quo tamen ad finem ejus Vitæ dicit se rogatu T. Pomp. Attici singulari volumine uberius egisse; quod temporum injuria nobis invidit.

3. *A Q. Cæpione & Q. Serrano*] Consules hi fuere an. ab U.C. IↃCXLVII.

4. *Ad M. Tullium & Cn. Dolabellam*] Qui Consules fuere anno ab U.C. IↃCLXXII.

5. *Sex & viginti anni reperiuntur*] Sic Eusebius in Chronico, anno IV. Olymp. CLXXIV. *Vicesimo sexto anno ætatis Cicero Quintium defendit.* hoc est, cum ageret annum vigesimum sextum. Quintii causam egit Cicero post Idus Martias M. Tullio Decula & Cn. Dolabella Coss.

6. *Annos jam septem & viginti natus*] Fallitur Gellius in supputatione annorum. Neque enim Cicero jam septem & viginti annos natus, verum vigesimum septimum agens, ideoque viginti sex tantum natus, pro Sexto Roscio dixit. Totidem enim sunt anni à Q. Cæpione & Q. Serrano, quibus Coss. ante diem III. Januar. Non. natus est Cicero, ad L. Sullam Felicem & Q. Metellum Pium, Coss. quibus Roscium defenderit. His enim Coss. ante diem III. Non. Januar. Cicero viginti sex annos absolvit. Sic ut non viginti septem annos natus dici potuerit, si nondum hos absolvisset, sed tantum viginti sex annos natus, quamdiu vigesimum septimum adhuc ageret. Dixit igitur anno ætatis vigesimo septimo, jam natus annos viginti sex. Et hoc est, quod

septem atque viginti natus, 7 L. Sulla Felice Q. Metello Pio consulibus. in qua re etiam 8 Fenestellam errasse 9 Pedianus Asconius animadvertit, 10 quòd eum scripserit sexto vicesimo ætatis anno pro Sex. Roscio dixisse. Longior autem Nepotis, quàm Fenestellæ error est; nisi quis vult in animum inducere, 11 studio amoris & amicitiæ adductum, amplificandæ admirationis gratia, 12 quadriennium suppressisse:

quod Quintilianus lib. 12. cap. 6. scribit, Ciceronem sex & viginti annos natum pro Roscio dixisse. Gellius itaque uno anno Ciceronis ætatem male auget, ut Fenestella, quemadmodum mox dicemus, uno anno minus ejus ætatem facit.

7. *L. Sulla Felice & Q. Metello Pio Coss.*] Anno ab U. C. IↃ C LXXIII.

8. *Fenestellam*] Floruit Fenestella Augustæo ævo. Obitus ejus notatur ab Hieronymo in Chronico Eusebiano ad annum M M XXXVI. qui in sextum Tiberii Cæsaris incidit: *Fenestella Historiarum scriptor & Carminum, septuagenarius moritur, sepeliturque Cumis.* Notat & Plinius lib. 33. cap. 9. *Repositoriis argentum addi sua memoria cœptum, Fenestella dicit, qui obiit novissimo Tiberii Cæsaris principatu.* Scripserat Annalium libros, qui periêre; item Archaica, quorum meminit Fulgentius lib. 3. Mythol. Circumfertur vulgo Libellus de Magistratibus Romanis, sub nomine Fenestellæ, sed istum ab Andrea Dominico Flocco conscriptum, dudum est quod Viri Doctissimi demonstrarunt. Non semel Fenestellæ Veteres mentionem faciunt, ut Seneca Epist. CVII. Suetonius in Vita Terentii, Censorinus, Plinius, Macrobius, Priscianus, Lactantius, alii. Meminit & ejus Ulpianus *l.* 1. *D. de Off. Quæst.*

9. *Pedianus Asconius*] Hic sub Vespasiano floruit; quemadmodum videre est ex Chronico Eusebiano ad annum M M X C I. qui est Vespasiani septimus: *Q. Asconius Pedianus, scriptor historicus, clarus habetur, qui LXXII. ætatis suæ anno captus luminibus, XII. postea annis in summo omnium honore consenescit.* Hunc etiam auctorem esse Commentariorum in Ciceronis Orationes, qui hodie exstant, contra Scaligeri sententiam, existimat Vossius lib. 1. De Hist. Latin. cap. 27.

10. *Studio amoris*] Cod. Tornæs. *Nepotem studio amoris.*

11. *Quod eum scripserit sexto vicesimo ætatis anno pro S. Roscio dixisse*] Jure Fenestella ab Asconio Pediano reprehensus est. Non enim sexto & vicesimo ætatis anno, sed viginti sex annos natus, ut modo diximus, Cicero causam pro Roscio egit. Vigesimum enim sextum annum Cicero absolverat ante diem III. Non. Januar. L. Sulla Felice & Q. Metello Coss. ideoque vigesimum septimum annum agens, sive vigesimo septimo ætatis anno Roscium parricidii reū defendit. Uno itaque anno minus dixit Fenestella, cum sexto & vigesimo ætatis anno pro Roscio dixisse scripserit; quemadmodum Gellium, cum septem & viginti annos natum putaverit, uno anno Ciceronis ætatem male auxisse, modò diximus.

12. *Quadriennium suppressisse*] Peccat denuo hic Gellius, cum dicit Corn. Nepotem, qui scripserat Ciceronem tres & viginti annos natum S. Roscium parricidii reum defendisse, quadriennium suppressisse. Neque enim quadriennium, sed tantum triennium aberrat. Ex Nepotis enim sententia Cicero vigesimum quartum ætatis annum agens pro Roscio dixit, cum revera vigesimum septimum egerit annum. Trien-

pressisse: ut M. Cicero orationem florentem dixisse pro Roscio admodum adolescens videretur. Illud adeò ab utriusque oratoris studiosis animadversum & scriptum est; quòd Demosthenes & Cicero pari ætate illustrissimas orationes in causis dixerint, alter [13] κτ̀ Ἀνδροτίωνος καὶ κτ̀ Τιμοκράτους septem & viginti annos natus, alter anno minor pro P. Quintio, septimoque & vicesimo pro Sex. Roscio. vixerunt quoque non nimis numerum annorum diversum, [14] alter tres & sexaginta annos: Demosthenes sexaginta.

Triennii itaque solum, non quadriennii discrimen, ut Gellius putavit.

13. Κατὰ Ἀνδροτίωνος καὶ κτ̀ Τιμοκράτους] *In Androtionem & Timocratem.*

14. *Alter tres & sexaginta annos*] Occisus est Cicero Antonii jussu, anno U.C. Iↄ ccx. C. Vibio Pansâ & A Hirtio Coss. VII. Idus, ut testimonio Tironis liberti scribit Auctor Dialogi De Caus. corrupt. Eloquent. quod intelligendum de VII. Id. Decemb. quoniam Triumviri inierunt V. Kalend. Decemb. ejusdem anni, ut est in lapide Coloriano. Vixit igitur Cicero annos LXIII. menses VI. dies V. sive annos LXIV. minus XXVI. diebus.

CAP. XXIX.

Quali figura orationis & quàm nova L. Piso annalium scriptor usus sit.

DUæ istæ in loquendo figuræ notæ satis usitatæque sunt, *Mihi nomen est Iuli*, &, *mihi nomen est Iulii.* tertiam figuram novam hercle reperi apud [1] Pisonem in secundo annalium. verba Pisonis hæc sunt. *L. Tarquinium collegam suum,* [2] *quia Tarquinium nomen esset, metuere*: eumque *orat uti sua voluntate Romam contendat. quia Tarquinium*, inquit, *nomen*

PIsonem] Intelligit L. Calpurnium Pisonem, cui cognomen Frugi, propter frugalitatem, etiam optimis illis temporibus, cum nemo invenire nequam posset, soli tamen tributum, ut scribit Cicero Orat. pro M. Fonteio. Consul fuit cum P. Mucio Scævola anno U. C. Iↄxx. quo anno Tib. Gracchus occisus est, teste eodem Cicerone Verrina VI. Idem & Censor fuit cum Q. Cæcilio Metello Balearico anno U. C. Iↄxxxiii. Annalium libros scripsit, quorum sæpius Veteres meminêre. Vide Vossium de Historicis Latin. lib. I. cap. 6.

2. *Quia Tarquinium nomen esset*] Eodem

nomen esset, hoc proinde est, tamquam si ego dicam, [3] *mihi nomen est Iulium.*

Eodem modo Livius lib. 1. *Cui parentes Ascanium dedere nomen.* Et *L. Tarquinium priscum dixere nomen.* Virgilius lib. 3. Æneid.

Æneadasque meo nomen de nomine fingo. Quasi dicat, impono illis nomen Æneados.

3. *Mihi nomen est Iulium*] In hoc loquendi modo *Iulium* est adjectivum recti casus. Ideoque barbare loqui, qui inde dicunt, *Est mihi nomen Petrum*, ait Vossius in de Arte Gramm. lib. 7. c. 34. Servius tamen ad 1. Æneid. notat: *Dicimus autem, &, nomen est mihi Cicero, ut*, Hecyræ est huic nomen fabulæ, *&, Ciceronis, ut Sallust.* Cui nomen oblivionis condiderant. *&, Ciceroni, ut*, Cui Romulo cognomen erat. *&, Ciceronem, ut*, Æneadasque meo nomen de nomine fingo. *Melius tamen est dativo uti.*

CAP. XXX.

Vehiculum, quod petorritum *appellatur, cujatis lingua vocabulum sit, Græca an Gallica.*

QUi ab alio genere vitæ detriti jam & [1] retorridi ad litterarum disciplinas seriùs adeunt, si fortè idem sunt garruli natura & subargutuli, oppidò quàm fiunt in litterarum ostentatione inepti & frivoli. quod genus profectò ille homo est, qui de *petorritis* nuper argutissimas nugas dixit. nam quum quæreretur, [2] *petorritum* quali forma vehiculum,

RETorridi] Id est, vigore & virili succo exhausti, inque senium vergentes. Posses etiam cum Salmasio ad Historiam Augustam, *retorridos* hic accipere pro exercitatis, & longo rerum usu edoctis; quod senibus familiare; quippe qui plerumque experientia & rerum usu valent. Hos enim Latini *retorridos* dicunt, quemadmodum & Græci τρίβακας & τρίβωνας. Sic Phædrus murem vetulum, ut multarum rerum peritum, & experientiâ callidum factum, *retorridum* vocat:

Aliquot sequutis venit & retorridus,
Qui sæpe laqueos & muscipula effugerat.

Eodem modo & *recoctus* dicitur de homine exercitato, & multo rerum usu detrito. Sic Horatius:

- - plerumque recoctus
Scriba ex quinqueviro - -

Ubi Acro notat: *Recocti dicuntur scribæ, qui sæpius proconsulibus ad provincias missi, exercitatiores facti sunt usu ipso & frequentia.*

2. *Petorritum*] Gallicum id origine esse testatur & Quintilianus lib. 1. c. 5. *Plurima Gallica valuerunt: ut rheda & petorritum: quorum altero Cicero tamen: altero Horatius utitur.* Horatii locus est lib. 1. Sat. 6.

- - plures calones atque caballi
Pascendi: ducenda petorrita - -

Utitur & hac voce Ausonius Epist. 8.

Corni-

culum, cujatisque linguæ vocabulum esset: & faciem vehiculi ementitus est longè alienam falsamque, & vocabulum Græcum esse dixit; atque id significare volucres rotas interpretatus est: commutataque una littera *petorritum* esse dictum volebat, quasi *petorotum*. scriptum etiam hoc esse à Valerio Probo contendit. Ego quum Probi multos admodum commentationum libros anquisierim, neque scriptum in his inveni, nec usquam alioqui Probum scripsisse credo. *petorritum* enim est non ex Græcâ dimidiatum, sed totum transalpibus. nam est vox Gallica. id scriptum est in libro M. Varronis quartodecimo rerum divinarum. quo in loco Varro, quum de petorrito dixisset, esse id verbum Gallicum; 3 *lanceam* quoque dixit, non Latinum, sed Hispanicum verbum esse.

Cornipedes rapiant imposita petorrita muli.

Et Epistol. 14:

Canteri monco male nota petorrita vites.

3. *Lanceam*] Hispanicam esse vocem tradit hic Varro. Sed & ipsum teli genus Hispanicum fuisse, ex Hispania in Italiam cum nomine delatum haud dubium est. Imo non Hispanis solis, sed omnibus pariter Celtis & rem & nomen quondam fuisse communia, exinde haud vane diduci potest, quod Sisenna apud Nonium, id teli genus Suevis, Germanicæ genti, tribuat: *Gallia materibus, Suevi lanceis configunt.* Et Diodorus Siculus lib. 5. Germanis simul ac Gallis: Προβάλλονται δὲ λόγχας, ἃς ἐκεῖνοι λογκίας καλοῦσι. *Hastas jaciunt, quas ipsi Lanceas appellant.* Hodieque adhuc nobis id teli genus *lance* dicitur, unde *Landtsknecht*, quasi dicas lancearium militem.

CAP. XXXI.

Quæ verba legaverint Rhodii ad hostium ducem Demetrium, quum ab eo obsiderentur, super illa incluta Ialysi imagine.

1 RHodum insulam celebritatis antiquissimæ, oppidumque in ea pulcherrimum ornatissimumque, obsidebat oppugnabatque 2 Demetrius dux ætatis suæ inclutus: cui à pe-

RHodum] Vide supra ad lib. 7. c. 3. p. 399.

2. *Demetrius*] Hujus vitam eleganter à Plutarcho descriptam habemus in Parallelis. Cæterum causam quare Demetrius Rhodiis bellum intulerit, ait Plutarchus fuisse, quod socii forent Ptolemæi Ægyptiorum regis: Ἐπο-

à peritia disciplinaque faciendi obsidii, [3] machinarumque sollertia ad capienda oppida repertarúm, [4] cognomentum [5] πολιορκητής fuit. tum ibi in obsidione illa ædes quasdam publicè factas, quæ extra urbis muros cum parvo præsidio erant, aggredi & vastare atque absumere igni parabat. in his ædibus erat memoratissima illa [6] imago Ialysi, Protogenis manu facta illustris pictoris; cujus operis pulchritudinem præstantiamque ira percitus Rhodiis invidebat. mittunt Rhodii ad Demetrium legatos , cum his verbis: Quæ,

λέμησε δὲ Ῥοδίοις, inquit, Πτολεμαίου συμμάχοις οὖσι, καὶ τὴν μεγίστην ἑλέπολιν τοῖς τείχεσι προσήγαγεν. Hujus obsidii meminit & Vitruvius lib. 10. in fine.

3. *Machinarumque solertia*] Plutarchus scribit Demetrium fuisse ducem in exercitu instruendo quam tractando meliorem , quod omnia ad usum suppetere vellet affluenter, essetque in classe machinamentisque splendide parandis, atque in iis cum voluptate commentandis nimis quam curiosus. Neque enim ingenii sui præstantiam, otiumque suum ad ludicra & futilia applicuit aliorum regum more, verum vulgaria ipsius opificia , regia erant, gravitatemque ratio fabricæ habebat; una cum artificio & solertia celsitudinem quandam mentis & magnanimitatem auctoris repræsentantibus operibus, ut non ingenio tantum & opulentia; verum etiam manu regia viderentur digna.

4. *Cognomentum* πολιορκητὴς *fuit*] Quod & testatur Plutarchus: Unde Vitruvius lib. 10. *Rex Demetrius, qui propter animi pertinaciam Poliorcetes est appellatus*.

5. Πολιορκητὴς] *Urbium expugnator.*

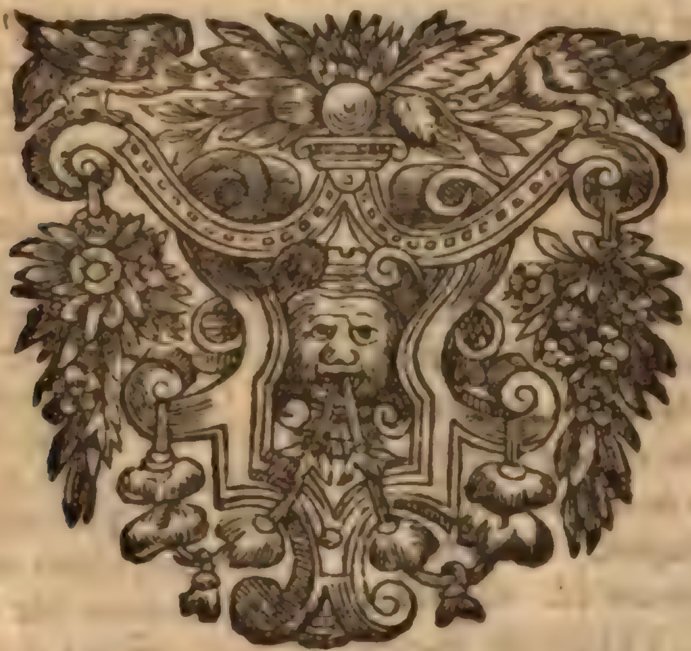
6. *Imago Ialysi , Protogenis manu facta*] Plutarchus imaginem non jam factam, sed affectam à Protogene fuisse scribit, eamque jam in potestatem Demetrii pervenisse. Ἔτυχε γὰρ, inquit, αὐτοῖς ὁ Καύνιος Πρωτογένης γράφων τὴν περὶ τὸν Ἰάλυσον διάθεσιν, καὶ τὸν πίνακα μικρὸν ἀπολείποντα τοῦ τέλος ἔχειν, ἔν τινι τῶν προαστείων ἔλαβεν ὁ Δημήτριος. πεμψάντων δὲ κήρυκα τῶν Ῥοδίων, καὶ δεομένων φείσασθαι καὶ μὴ διαφθεῖραι τὸ ἔργον, ἀποκρίνασθαι, τὰς τοῦ πατρὸς εἰκόνας ἐμπρῆσαι μᾶλλον, ἢ τέχνης πόνον τοσοῦτον. ἑπτὰ γὰρ ἔτεσι συντελέσαι λέγεται τὴν γραφὴν ὁ Πρωτογένης. *Nam forte pingebat eis Caunius Protogenes Ialysi figuram , tabulamque ceperat Demetrius in uno ex suburbiis pene absolutam. Mittentibus caduceatorem & deprecantibus eum Rhodiis , picturæ ut parceret , neque eam violaret , patris respondit se prius simulacra concrematurum , quam tantos artis sudores. Septem enim annis explevisse Protogenes picturam hanc memoratur.* Addit Plutarchus hac imagine ab Apelle conspectâ, eum usque adeo obstupuisse , ut vox faucibus hæserit ; ac tandem dixisse, ingentem laborem & inclytum opus esse ; defici tamen gratiis, ob quas picturæ suæ cœlum attingerent. Addit denique tabulam hanc una cum aliis postea Romam congestam, ibi incendio esse absumptam.

7. Hæc

Quæ, malùm, inquiunt, ratio est, ut tu imaginem istam velis incendio ædium facto disperdere? nam si nos omnes superaveris, & oppidum hoc totum ceperis, imagine quoque illa integra & incolumi per victoriam potieris. sin verò nos vincere obsidendo nequiveris; petimus, consideres, ne turpe tibi sit, quia non potueris bello Rhodios vincere, bellum cùm Protogene mortuo gessisse. 7 hoc ubi ex legatis audivit, oppugnatione desita, & imagini & civitati pepercit.

A. GEL-

7. *Hoc ubi ex legatis audivit, oppugnatione desitâ, & imagini & civitati pepercit*] Hoc unde Gellius hauserit, equidem nescio. Sane Plutarchus non propter hanc legationem, sed quod Rhodii strenue se defenderent, Demetrium velamentum quæsisse, ut ab obsidione desisteret, ideoque Atheniensibus intercedentibus, inter Demetrium & Rhodios fœdus ictum hac lege, ut socii Antigoni & Demetrii Rhodii præterquam contra Ptolemæum essent. Hæc enim ejus verba: Τῶν δὲ Ῥοδίων κατεξανισαμένων τοῦ πολέμου, δεομένου προφάσεως τὸν Δημήτριον Ἀθηναῖοι παραγενόμενοι διήλλαξαν, ἐπὶ τῷ συμμαχεῖν Ῥοδίους Ἀντιγόνῳ καὶ Δημητρίῳ, πλὴν ἐπὶ Πτολεμαῖον. Vitruvius etiam lib. 10. ait Demetrium cum classe sua discessisse, cum vidisset magnam suam machinam Helepolim, sapientiâ & arte Diogneti Rhodiensium Architecti inutilem redditam.

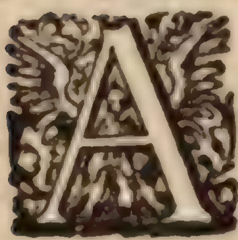

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER DECIMUSSEXTUS.

CAP. I.

Verba Musonii philosophi Græca, digna atque utilia audiri observarique, ejusdemque utilitatis sententia à M. Catone multis ante annis Numantiæ ad equites dicta.

ADOLESCENTULI quum etiam tum in scholis essemus, [1] ἐνθυμημάτιον hoc Græcum, quod apposui, dictum esse [2] à Musonio philosopho audiebamus, & quoniam verè atque luculentè

'Ενθυμημάτιον] *Commentaciunculam.*

2. *A Musonio philosopho*] Est hic Musonius Rufus Tyrrhenus, qui *equestris ordinis studium Philosophiæ & placita Stoicorum æmulatus*, ut loquitur de eo Tacitus lib. 3. Histor. qui & eum laudat Annal. XIV. & XV. sub Nerone, sub quo eum floruisse & Suidas scribit, additque eum propter nimiam dicendi libertatem à Nerone occisum esse. in quo falsus est. Neque enim Musonius à Nerone occisus, verũ in exiliũ actus est. Xiphilinus l. 62. ex Dione, ubi de conjuratione in Neronem, subjicit: Ῥοῦφος μέντοι Μουσώνιος ὁ φιλόσοφος ἐπὶ τούτοις ἐφυγαδεύθη. *His de causis Musonius Rufus Philosophus in exilium missus est.* Anonymus Ὀλυμπ. ἀναγρ. ad Olymp. CCXI. annum II. Θρασέας καὶ Σωρανὸς ὑπὸ Νέρωνος ἐθανατώθησαν, Μουσώνιος ὁ φιλόσοφος ἐξωρίσθη. *Thraseas & Soranus à Nerone morte affecti sunt, Musonius autem Philosophus exulatus.* Subjicit & postea Suidas Musonium Munitionum præfectum à Nerone exulare jussum, quem hoc modo alium videtur facere à Musonio Rufo Stoico; quod & magno Scaligero videtur. Verum optime colligit Jonsius de Scriptor. Histor. Philosoph. lib. 3. cap. 7. ex Taciti Annal. XIV. ubi de Plauto morte à missis percussoribus afficiendo scribit, eum hoc nuncio nihil permotum, dudum enim ei *doctores sapientiæ Ceranum Græci, Musonium Thusci generis, constantiam opperiendæ mortis pro incerta & trepida vita suasisse.* Optime, inquam, colligit Jonsius ex his verbis, Musonium Stoicum illum Philosophum, & Musonium Thuscum sive Tyrrhenum munitionum præfectum, unum eundemque fuisse; quandoquidem hic Musonius Stoicus esse cognoscitur è consilio de morte constanter ferenda. Revocatus vero ab exilio

culentè dictum, verbisque est brevibus & rotundis vinctum, perquam libenter memineramus : [3] ἄν τι πράξῃς καλὸν μετὰ πόνου, ὁ μὲν πόνος οἴχεται, τὸ δὲ καλὸν μένει. ἄν τι ποιήσῃς αἰσχρὸν μετὰ ἡδονῆς, τὸ μὲν ἡδὺ οἴχεται, τὸ δὲ αἰσχρὸν μένει. postea istam ipsam sententiam in Catonis oratione, quam dixit Numantiæ apud equites, positam legimus : quæ etsi laxioribus paulò longioribusque verbis comprehensa est, præquam illud Græcum quod diximus; quoniam tamen [4] priore tempore, antiquiorque est, venerabilior videri debet. verba ex oratione hæc sunt : *Cogitate cum animis vestris, si quid vos per laborem rectè feceritis : labor ille à vobis citò recedet, bene factum à vobis, dum vivitis, non abscedet. sed siqua per voluptatem nequiter feceritis : voluptas citò abibit, nequiter factum illud apud vos semper manebit.*

exilio est Musonius per Vespasianum Imp. sub eo enim Romæ fuit, ut constat ex Tacito Histor. lib. 4. Xiphilino & Zonara. Plura de Musonio, aliisque quibus idem fuit nomen, vide sis apud Jonsium loco citato.

3. Ἄν τι πράξῃς καλὸν, &c.] Id est, *Si cum labore honeste quippiam egeris, labor abit, honestum manet. Si cum voluptate turpe feceris quippiam; quod suave est, abit, quod turpe est, manet.*

4. *Priore tempore, antiquiorque est*] Malim, *prior tempore, antiquiorque est.*

CAP. II.

Cuimodi sit lex apud dialecticos percontandi disserendique, & quæ sit ejus legis reprehensio.

LEgem esse ajunt [1] disciplinæ dialecticæ, si de quapiam re quæratur disputeturque, atque ibi quid rogare,

DIsciplinæ dialecticæ] Dialecticæ vox olim generatim à quibusdam, præsertim Stoicis, pro tota disserendi, & argumentandi arte accepta, ita ut sub Dialectica & Τοπικὴν & Ἀποδεικτικὴν comprehenderent. Et διαλέγεσθαι, unde Dialectica dicitur, illis idem sit, ac λόγῳ χρῆσθαι, id est, *ratione uti, ratiocinari, differere, disputare, argumentari*, quæ omnia eodem redeunt. Peripatetici tamen Dialectices vocem non tam generaliter accepere, sed tantum ea usi sunt pro ea Logices parte, quæ docet ex probabilibus argumentari, ita ut Τοπικὴν sub ea tantum intelligant. Ita enim Aristoteles veteresque Peripatetici ejus Interpretes. Cæterum totum hoc caput adeo bonarum rerum sterile est, ut nihil in eo dignum reperiatur, quod nos amplius morari debeat.

Quasi

re, ut respondeas: tum, ne amplius quid dicas, quàm id solum, quod es rogatus, aut ajas, aut neges, eamque legem qui non servent, & aut plus, aut aliter, quàm sunt rogati, respondeant, existimantur rudes indoctique esse, disputandique morem atque rationem non tenere. Hoc quidem, quod dicunt, in plerisque disputationibus procul dubio fieri oportet. indefinitus namque inexplicabilisq; sermo fiet, nisi interrogationibus responsionibusque simplicibus fuerit determinatus. sed enim esse quædam videntur, in quibus si breviter & ad id, quod rogatus fueris, respondeas, capiare. nam si quis his verbis interroget: postulo uti respondeas, *desierisne facere adulterium, an non?* utrumcumque dialectica lege responderis, sive ajas, sive neges, hærebis in captione, tamquam si te dicas adulterum. sed quod minus est in interrogatione, id est addendum. nam qui facere non desinit, non id necessario etiam fecit; falsa igitur est species istius captionis: & nequaquam procedere ad id potest, ut colligi concludique possit eum facere adulterium, qui se negaverit facere desisse. quid autem legis istius propugnatores in illa captiuncula facient, in qua hærere eos necessum est, si nihil amplius, quàm quod interrogati erunt, responderint? nam, si ita ego istorum aliquem rogem; *Quicquid non perdidisti, habeasne, an non habeas?* postulo ut ajas, aut neges: utrumcumque breviter responderit, capietur. nam si non habere se negaverit, quod non perdidit: colligetur oculos eum non habere, quos non perdidit. sin verò habere se dixerit: colligetur eum habere cornua, quæ non perdidit, rectiùs igitur cautiusque ita respondebitur: quicquid habui, id habeo, si id non perdidi. sed hujuscemodi responsio non fit ex ea lege, quam diximus. plus enim quàm quod rogatus est, respondet. & propterea id quoque ad eam legem addi solet, non esse captiosis interrogationibus respondendum.

CAP. III.

Quanam ratione effici dixerit Erasistratus medicus, si cibus fortè deerit, ut tolerari aliquantisper inedia poßit & tolerari fames, verbaque ipsa Erasistrati super ea re scripta.

CUm Favorino Romæ dies plerumque totos eramus: tenebatque animos nostros homo fandi dulcissimus. atque eum quoquo iret, [1] quasi ex lingua prorsum ejus capti prosequebamur: ita sermonibus usquequaque amœnissimis demulcebat. tum ad quemdam ægrum quum isset visere: nosque cum eo una introissemus: multaque ad medicos, qui tum fortè istic erant, valetudinis ejus gratia, oratione Græca dixisset: Ac ne hoc quidem, inquit, mirum videri debet, quod, quum antehac semper edundi fuerit appetens, nunc, post imperatam [2] inediam tridui, omnis ejus appetitio pristina elanguerit. nam quod [3] Erasistratus scriptum, inquit, reliquit, propemodum verum est: esuri-

QVasi ex lingua prorsum ejus capti] Sic quidem omnes libri; Multo melius autem cum Stephano leges, *quasi ex lingua ejus prorsum apti*, Id est juncti, five vincti. ἐκ τῆς αὐτοῦ γλώσσης δεδεμένοι. Vide notas supra lib. 1. cap. 15. p. 68.

2. *Inediam tridui*] Varia exempla eorum qui diu inediam pertulerint, collegit Lilius Gyraldus Dialogismo XVII. in Thesaur. Crit. Tom. II. pag. 426. Faciunt huc etiam libri copiosissimi Fort. Liceti, De his qui diu sine alimento vivunt.

3. *Erasistratus*] Hic Aristotelis Stagiritæ è filia nepos, Chrysippi Medici discipulus, & Stratonis Medici præceptor, vixit temporibus Ptolemæi Philadelphi, ut testis Eusebius in Chronicis. Dictus *Iuliates*, itidem *Ceus*, quia natus in Iulide Ceæ Insulæ urbe, teste Suida. Qui & addit hunc esse qui Antiochum regem ex amore Stratonices ægrum sanavit. Manu enim cordi admota, ex palpitatione, quoties Stratonicem fortuito prætereuntem videret, amorem deprehendit. Vide & Plinium lib. 29. Hist. Nat. cap. 1. Senecam lib. 6. Epit. Declam. Controv. VII. Val. Maximum lib. 5. cap. 7. Galenum lib. De præcogn. ad Postumum cap. 6. alios. Scripsit idem Galenus librum contra hujus sectatores Erasistrateos, in quo citat Erasistrati libros De Febribus, De Passionibus ventris, περὶ παρέσεων, De Resolutionibus, De Podogrâ, ὑγιεινῶν διαιρετικῶν. Sepultus est, juxta Mycalen montem, è regione Sami, ut ait Suidas. Unde forte est, quod Julianus Imp. Μισοπώγ. Erasistratum Samium appellet, sepulturæ locum pro nativitatis, memoriæ lapsu falso accipiens.

4 *Esuri-*

4 esuritionem faciunt inanes patentesque intestinorum fibræ, & cava intus ventris ac stomachi vacua & hiantia: quæ ubi aut cibo complentur, aut inanitate diutina contrahuntur & connivent; tunc loco, in quem cibus capitur, vel stipato vel adducto, voluntas capiendi ejus, desiderandique restinguitur. Scythas quoque, ait eumdem Erasistratum dicere, quum sit usus ut famem longius tolerent, fasciis ventrem strictissimè circumligare. ea ventris compressione esuritionem posse depelli, creditum est. Hæc tum Favorinus, multaque istiusmodi alia affabilissimè dicebat. Nos autem postea, quum librum forte Erasistrati legeremus [5] διαιρέσεων primum, id ipsum in eo libro, quod Favorinum audiebamus dicere, scriptum offendimus. verba Erasistrati ad eam rem pertinentia hac sunt: [6] ἐλογιζόμεθα οὖν παρὰ τὴν ἰσχυρὰν σύμπτωσιν τῆς κοιλίας εἶναι τὴν σφόδρα ἀσιτίαν· καὶ γὰρ τοῖς ἐπιπλέον ἀσιτοῦσι κατὰ περιαίρεσιν, ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις ἡ πεῖνα παρακολουθεῖ· ὕστερον δὲ οὐκέτι. deinde paulum infra, [7] εἰθισμένοι δέ εἰσι καὶ οἱ σκύθαι ὅταν διά τινα καιρὸν ἀναγκάζονται ἄσιτοι εἶναι, ζώναις πλατείαις τὴν κοιλίαν διασφίγγειν, ὡς τῆς πείνης αὐτοὺς ἧττον ἐνοχλούσης. σχεδὸν δὲ καὶ ὅταν πλήρης ἡ κοιλία ᾖ, διὰ τὸ κένωμα ἐν αὐτῇ μηδὲν εἶναι, διὰ τοῦτο οὐ πεινῶσιν. ὅταν δὲ σφόδρα συμπεπτωκυῖα ᾖ, κένωμα οὐκ ἔχει. In eodem libro Erasistratus

4. *Esuritionem*] Catullus:
Omnium pater esuritionum.
Martialis:
Post hæc omnia forte si movebit
Bacchus, quam solet esuritionem.
Unde & *Esuritor* eidem Martiali lib. 3. Epigr. XIV.
Romam petebat esuritor Tatius.

5. Διαιρέσεων] *Divisionum.*

6. Ἐλογιζόμεθα οὖν, &c.] Id est, *Cogitabamus itaque propter nimiam ventris compressionem summam esse inediam: nam & ii qui sponte abstinent cibo, primis temporibus afficiuntur, post autem minus.*

7. Εἰθισμένοι δέ εἰσι, &c.] Id est, *Consueverunt etiam Scythæ, si quando cujuspiam rei causa inediam ferre coguntur, latioribus fasciis ventrem cohibere, quasi ita fames minus eos infestet. Ventre autem fere pleno, quia nulla in eo sit inanitas, fit, ne esuriant. Dum autem venter compressus admodum est, caret inanitate.*

8. Βούλι-

tus vim quamdam famis non tolerabilem, quam Græci [8] βούλιμον appellant, in diebus frigidissimis multo faciliùs accidere ait, [9] quàm quum serenum atque placidum est: atque ejus rei causas, cur is morbus in eo plerumque tempore [10] oriatur, [11] nondum sibi esse compertas dicit. Verba quibus id dicit hæc sunt: [12] ἄπορον δὲ καὶ δεόμενον ἐπισκέψεως,

8. Βούλιμον] Hoc morbi genus ita describit Galenus Definit. Medic. Βούλιμός ἐστι διάθεσις καθ' ἣν ἐπιζήτησις ἐκ μικρῶν διαλειμμάτων γίνεται τροφῆς. ἐκλύονται δὲ καὶ καταπίπλουσι, καὶ ἀχροοῦσι καὶ καταψύχονται τὰ ἄκρα, θλίβονταί τε τὸν στόμαχον, καὶ σφυγμὸς ἐπ' αὐτῶν ἀμυδρὸς γίνεται. Id est, Βούλιμος est *affectus, in quo per exigua intervalla cibus exquiritur. Qui ita affecti sunt, exsolvuntur, concidunt, decolores fiunt, & extrema refrigerantur, stomachus angitur, pulsusque languidus efficitur.* Ab Alexandro etiam Tralliano lib. 8. c. 6. hoc modo describitur: Ὁ βούλιμος καλούμενος ὡς τοὔνομα δηλοῖ, μέγας ἐστὶ λιμός. γίνεται δὲ, ὡς ὁ λόγος ὑποδείκνυσιν, ἀπὸ ἀμέτρου θερμότητος καὶ ἀσθενείας τοῦ στόματος τοῦ γαστρός. ὅθεν εἰ μὴ προσφέροιντο τροφὴν ἀμέτρως λειποθυμοῦσι καὶ πίπλουσι. Id est, Βούλιμος *dictus, ut etiam nomen Græce indicat, magna est fames. Fit autem, ut ratio subindicat, ab immoderato oris ventriculi calore, & imbecillitate: unde nisi alimentum immodice assumant ægri, animo deficiunt, conciduntque.*

9. *Quam quum serenum, atque placidum est*] Male hic Gellius Erasistrati verba ἐν ταῖς εὐδίαις, pro tempore sereno accepit; quasi frigus & serenum tempus ab Erasistrato sibi invicem opponerentur; cum εὐδία ibi non *serenitatem*, verum *teporem* designet, ut optime jam olim ab H. Magio Miscell. lib. 2. cap. 1. animadversum. Quamvis enim εὐδία etiam pro serenitate nonnunquam accipiatur, in eâ tamen significatione hic locum habere nequit, sed reddenda est per *teporem*. Quâ significatione quoque eâ utitur Hippocrates Aphorism. XII. part. III. cum inquit: ἢν δὲ νότιος ὁ χειμὼν καὶ ἔπομβρος, καὶ εὔδιος γένηται, τὸ δὲ ἔαρ αὐχμηρὸν καὶ βόρειον, αἱ μὲν γυναῖκες, &c. Hoc est, *Si vero hyems Austrina, pluvialis & tepida fuerit; ver autem siccum & Aquilonium, mulieres quidem, &c.* Et sic quoque optime ab Erasistrato tempus frigidissimum tepidiori opponitur.

10. *Oriatur*] Et homines afficiat.

11. *Nondum sibi compertas esse ait*] Hujus rei tamen rationem saltem verisimilem vel Erasistratus, vel etiam Gellius petere potuit ex Aristotele, qui Problemate IX. Section. VIII. quærit quam ob causam bulimus temporibus frigidis & hyeme magis incidat, quam æstate? Id vero asserit evenire, quod hyberno tempore calor ad interiora retractus validius operetur, magisque alimenta aut assumpta, aut inexistentia absumat; quibus absumptis bulimum produci ait. Huc enim redeunt, quæ aliquomodo fusius Aristoteles ibi diducit.

12. Ἄπορον δὲ, &c.] Id est, *Dubium autem est, indigensque considerationis, cum in hoc, tum in cæteris famelicis, quare frigidis temporibus magis quam tepidis, hujusmodi casus incidat.*

Cincius

σκέψεως, καὶ ἐπὶ τούτου καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν βουλιμιώντων, διατί ἐν τοῖς ψύχεσι μᾶλλον τὸ σύμπτωμα τοῦτο γίνεται ἢ ἐν ταῖς εὐδίαις.

CAP. IV.

Quo ritu, quibusque verbis fecialis populi Romani bellum indicere solitus sit his, quibus populus Romanus bellum fieri jusserat: & item in qua verba conceptum fuerit jusjurandum de furtis militaribus sanciendis & uti milites scripti intra prædictum diem in loco certo frequentarent, causis quibusdam exceptis, propter quas id jusjurandum remitti æquum esset.

1 CIncius, in libro tertio de re militari, 2 fecialem populi Romani 3 bellum indicentem hostibus, 4 telumque

CIncius] Cincii nomen semel iterumque exstat apud Macrobium in Saturnalib. ubi eum citat De Fastis, item in Suasione Legis Fanniæ. Haud dubie idem est, cujus de Re militari libros Gellius hic adducit; è quorum tertio, quinto & sexto nisi Gellius unum alterumve fragmentum nobis servasset, idem plane fatum Cincius habuisset cum quam plurimis aliis scriptoribus Strategeticis & Tacticis antiquis, quà Græcis quà Latinis, quorum præter nudum nomen hinc inde apud quosdam laudatum, nihil nobis hodie temporis & fortunæ injurià relictum est. Omnium qui de Re Militari, sive Tacticis, aliquid scriptis consignarunt, cum Antiquorum deperditorum, tum eorum, qui adhuc supersunt, tam in Bibliothecis latentium, quam editorum, ut & Recentiorum ad sua usque tempora, Catalogum, judicio suo hinc inde de ipsis addito, collegit & inseruit Libris suis De Studio Militari, Librorum iste suæ ætatis Helluo Doctissimus G. Naudæus lib. 2. cap. 4. §. 6. & seqq.

2. *Fecialem*] Collegium Fecialium, qui bellis præessent, à *Numa institutum* esse scribit *Dionysius Halicarnassæus* lib. 2. cum eorum leges & jura ab Æquicolis sive Ardeatibus esset mutuatus. Livius vero lib. 1. & Sextus Aurelius Victor de Viris Illustrib. Ancum Marcium hoc fecisse scribunt, jusque quo Feciales uterentur, ab antiqua gente Æquicolis descriptum. Eligebantur Feciales ex familiis nobilissimis, eoque sacerdotio perpetuo fungebantur. Viginti numero fuisse innuere videtur Varro lib. 3. de Vita populi Romani, cum inquit: *Si cujus legati violati essent, qui id fecissent, quamvis nobiles essent, ut dederentur civitati statuerunt, Fecialesque viginti, qui de his rebus cognoscerent, judicarent, & statuerunt & constituerunt.* Horum munus erat amplissimum; sed quemadmodum legere est apud Dionysium Halicarnass. lib. 2. huc potissimum spectabat: Nimirum ut darent operam, ne Romani ulli fœderatæ civitati injustum bellum inferrent; quod si prior aliqua contra fœderis conditiones aliquid commisisset, Legatos ipsi Feciales agebant, & verbis primum res repetebant, quod si postulata

que in agrum eorum jacientem, his verbis uti scripsit: QVOD. POPULVS. HERMVNDVLVS. HOMINES. QVE. POPVLI. HERMVNDVLI. ADVERSVS. POPVLVM. ROMANVM. BELLVM. FECERE. DELIQVERVNT. QVE. QVOD. Q. POPVLVS. ROMANVS. CVM. POPVLO. HERMVNDVLO. HOMINIBVS. Q. HERMVNDVLIS. BELLVM. JVSSIT. OB. EAM. REM. EGO. POPVLVS. QVE. ROMANVS. POPVLO. HERMVNDVLO. HOMINIBVS. QUE. HERMUNDVLIS. BELLUM. INDICO. FACIO. QUE. Item, in libro ejusdem Cincii de re militari quinto, ita scriptum est, 5 *Quum dilectus antiquitus fieret, & milites scriberentur,* 6 *jusjurandum*

lata facere negligerent, bellum indicebant. Iidem si qui populi illatam sibi à populo Romano injuriam querebantur, causas eorum cognoscebant, sontesque comperto crimine læsis dedebant; judicabant itidem de Legatorum injuriis; dabantque operam, ut servarentur fœderum conditiones; pacem conficiebant; aut si parum legitime facta videretur, irritam reddebant; denique si quid Imperatores contra jusjurandum peccavissent, de eo cognoscebant, expiabantque. Hinc est quod Cicero lib. 2. de Legib. hanc legem sanxit: *Fœderum pacis, belli, induciarum, oratores Feciales judicesque sunto.*

3. *Bellum indicentem hostibus*] Belli per Fecialem indicendi modum, formulamque in eo usitatam habemus & apud Livium lib. 1. Ubi postquam narrasset, quæ præmitti solemnia solerent, antequam bellum per Fecialem indiceretur, subjicit: *Inde ordine alii rogabantur: quandoque pars major eorum qui aderant, in eandem sententiam ibant, bellum erat consensu fieri solitum: ut Fecialis, hastam ferratam, aut sanguineam præustam ad fines eorum ferret, & non minus tribus puberibus præsentibus diceret: Quod populi priscorum Latinorum, hominesque prisci Latini adversus populum Romanum Quiritium fecerunt, deliquerunt: Quod populus Romanus Quiritium bellum cum priscis Latinis jussit esse, Senatusque populi Romani Quiritium censuit, consensit, conscivit, ut bellum cum priscis Latinis fieret: ob eam rem ego, populusque Romanus populis priscorum Latinorum, hominibusque priscis Latinis bellum indico, facioque. Id ubi dixisset, hastam in fines eorum immittebat.*

4. *Telumque in agrum eorum jacientem*] Hastam scilicet sanguineam, ut ait Livius. Ad quam hastæ jaciendæ consuetudinem, ut Servius notat, respexit Virgilius lib. 9.

En, ait, & jaculum intorquens immittit in auras
Principium pugnæ. - - -

Hastam autem sanguineam, de qua Livius, quidam ita putant appellatam, quod è sanguineo frutice, vel ex arbore sanguinea esset, & quia coloris esset cruenti, idcirco eâ ad bellū indicendum Feciales usos. Turnebus vero Adversar. lib. 9. cap. 17. putat eam hastam, cujuscunque demum ligni hastile haberet, sanguine fuisse cruentatam, ut cruentum atroxque bellum minaretur. Quo faciunt illa Ammiani Marcellini lib. 19. de Persis Amidam obsidentibus: *Vix ubi Grumbates hastam infectam sanguine, ritu, patrio nostrique more conjecerat fecialis, armis exercitus concrepans, involat in muros.*

5. *Quum dilectus antiquitus fieret*] In delectu militum faciendo, Consules stante Republica, dimissis per loca præco-

jurandum eos Tribunus militaris adigebat, in verba hæc: IN. MAGISTRATV. C. LAELII. C. FILII. CONSVLIS. L. CORNELII. P. FILII. CONSVLIS. IN. EXERCITV. DECEM. QVE. MILIA. PASSVVM. PROPE. 7 FVRTVM. NON. FACIES. DOLO. MALO. 8 SOLVS. NEQUE. CUM. PLURIBVS. PLVRIS. NVMMI. ARGENTEI. INDIES. SINGULOS. 9 EXTRAQVE. HASTAM. HASTILE. 10 LIGNA. NAPVM. PABU-

præconibus, diem edicebant, quo Romani omnes qui in urbe, quive in agris erant militaris ætatis, Romæ adessent. Is dies ubi advenerat, universa multitudo in Capitolium, aut in forum, aut in Campum Martium convenire solebat. Ibi consules in tribunali positis sellis, & quatuor legionum Tribuni, singuli seorsim sedentes, delectum habebant, ut latius hæc diducit Polybius lib. 6. & ejus ductum sequens Lipsius De Militia Rom. lib. 1. Dialog. 3.

6. *Iusjurandum eos Tribunus militaris adigebat*] Hoc jusjurandum quod Gellius hic præpostero ordine refert, non statim post dilectum, verum demum in castris præstabatur. De eo sic Polybius: Μετὰ δὲ τὴν στρατοπεδείαν συναθροισθέντες οἱ χιλίαρχοι, τοὺς ἐκ τοῦ στρατοπέδου πάντας ἐλευθέρους ὁμοῦ καὶ δούλους ὁρκίζουσι, καθ᾽ ἕνα ποιούμενοι τὸν ὁρκισμόν. ὁ δὲ ὅρκος ἐστὶν. ΜΗΔΕΝ ΕΚ ΤΗΣ ΠΑΡΕΜΒΟΛΗΣ ΚΛΕΨΕΙΝ· ΑΛΛΑ ΚΑΝ ΕΥΡΗ ΤΙΣ, ΤΟΥΤ᾽ ΑΝΟΙΣΕΙΝ ΕΠΙ ΤΟΥΣ ΧΙΛΙΑΡΧΟΥΣ. Id est, *Peracta metatione castrorum, conveniunt in unum Tribuni, & ab omnibus qui in legione quaque sunt liberi aut servi, jusjurandum exigunt, viritim singulis jurantibus. Quod tale est:* NIHIL. E. CASTRIS. SE. FURATURUM. VERUM. ETSI. QUID. FORTE. ALIQUIS. INVENERIT. AD. TRIBUNOS. RELATURUM. Jurisjurandi summam tantum Polybius adfert. Distinctius vero illud, & solemnia ejus verba habemus hic ex Cincio ab Auctore nostro relata.

7. FURTUM. NON. FACIES] De pœna furti in castris commissi sic Polybius: Ξυλοκοπεῖται δὲ ὁ κλέψας τι τῶν ἐκ τοῦ στρατοπέδου. *Fuste autem percutitur, qui aliquid furto abstulit è castris.* Quod ultimum fuit supplicium, *fustuarium* Latinis dictum; quod Polybius ξυλοκοπίαν reddens, ejus pœnam fuisse scribit, quando Tribunus fustem capiens condemnatum leviter tangeret & delibaret, quo facto, omnes qui in castris erant, ferientes alius *fustibus*, alius lapidibus, illum in ipsis castris occiderent. Hujs rei exemplum etiam narrat Suetonius in Tiberio, & Spartianus in Pescennino.

8. SOLUS. NEQUE. CUM. PLURIBUS.] Hanc jusjurandi formulam, ut bene notavit Lambecius, Romani ab Atheniensibus mutuarunt. Apud eos enim Ephebi, ubi vigesimo anno Civium albo inscribebantur, ita sub dio jurabant, ut refert Jul. Pollux Onomast. lib. 8. cap. 9. §. 25. οὐ καταισχυνῶ τὰ ὅπλα, οὐδὲ καταλείψω τὸν παραστάτην, ᾧ ἂν τύχω, ἀμυνῶ δὲ καὶ ὑπὲρ ἱερῶν καὶ ὁσίων, ΚΑΙ ΜΟΝΟΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΠΟΛΛΩΝ. *Arma non dehonestabo, nec adstantem quisquis is fuerit, socium relinquam: pugnabo quoque pro aris & focis* ET. SOLUS. ET. CUM. PLURIBUS. Et paullò post: καὶ ἄν τις ἀναιρῇ τοὺς θεσμοὺς οὐκ ἐπιτρέψω, ἢ μὴ πείθηται, ἀμυνῶ δὲ ΚΑΙ ΜΟΝΟΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΠΑΝΤΩΝ. *Et si quis leges receptas sustulerit, nisi comprobaverit, non permittam.* tuebor denique ET. SOLUS. ET. CUM. RELIQUIS. OMNIBUS.

9. EXTRAQUE. HASTAM. HASTILE. &c.]

PABULUM. UTREM. FOLLEM. FACULAM. SI. QUID. IBI. INVENERIS. SUSTULERIS. VE. QUOD. TUUM. NON. ERIT. QUOD. PLURIS. NUMMI. ARGENTEI. ERIT. UTI. TU. AD. C. LÆLIUM. C. FILIUM. CONSULEM. L. VE. CORNELIUM. P. FILIUM. CONSULEM. [11] SIVE. QUEM. AD. UTRUM. EORUM. JUS. ERIT. PROFERES. AUT. PROFITEBERE. IN. TRIDUO. PROXIMO. QUICQUID. INVENERIS. SUSTULERIS. VE. SINE. DOLO. MALO. AUT. DOMINO. SUO. CUIUM. ID. CENSEBIS. ESSE. REDDES. UTI. QUOD. RECTUM. FACTUM. ESSE. VOLES. [12] Militibus autem scriptis dies præfinieba-

&c.] Hoc est, si quid præter hastam, hastile, ligna, &c. inveneris, quod tuum non erit, illud, &c.

10. LIGNA. NAPUM. PABULUM] Recte ita Stephanus primus edidit, ex Vett. Codd. qui habent *Ligna pompabulum.* Unde Lipsius haud dubie lib. 5. de Milit. Roman. Dial. xv. ubi Cincii verba adducit, fecerit *ligna, pomum, pabulum.* Sed *napum* potius legendum; quia Syllaba *na* in principio vocis, omissa à Librariis, quod eadem præcedentem vocem clauserit; Istud autem sæpius contingere in MSS. notum est, & exemplis demonstrat Scioppius in De Arte Critica.

11. SIVE. QUEM. AD. UTRUM. EORUM. IUS. ERIT.] Recte hunc locũ Viri Doct. sic legendum censuere. cum vulgo legeretur: *sive ad quem eorum jusserit.* In Vett. vero Edd. *Sive ad quem uter eorum jusserit.* Unde Scriverius in suo codice ad marginem faciebat: *sive ad quem alteruter eorum jusserit.* Verum rectum est *jus erit.* Quemadmodum & apud Varronem lib. 5. de L. L. pro *ut jussit vinum legere*, rectius legendum censet R. Fornerius Rer. quotid. lib. 4. cap. 18. *ut jus sit vinum legere.* Et hoc modo suæ ætatis Jurisconsultorum literatissimus J. Gothofredus ad Leg. xii. Tabul. Ovidii locum lib. 5. Fastorum emendat:

Adde quod Edictis, pompa qui funeris irent,
Artifices solos jus erat esse decem.

Ubi vulgo *Ædilis*, & *jusserat.* Sed *Edicta* vocat Ovidius leges xii. Tabularum, quemadmodum etiam Plinius lib. 11. cap. 37. *Interdictum* xii. *Tabular.* Sensus Ovidii est: *Edictis jus tantum fuisse decem Tibicines funeri adhibere.* In xii. autem Tabul. erat Lex. *Decem Tibicinibus foris efferre jus esto.* Atque hæc obiter.

12. *Militibus autem scriptis dies præfiniebatur, &c.*] Melius cum doctissimo R. Schelio in Dissertationibus De Re Militari, post Notas ad Hygini Gromatici Librum de Castrametatione à se editum, adjectis, cap. 1. hic apud Gellium legas, ac distinguas hoc modo: *Militibus autem scriptis dies præfiniebatur, quo die adessent, & ut citanti Consuli responderant, deinde ita concipiebatur jusjurandum, ut adessent, his additis exceptionibus, &c.* Agit enim hic Gellius, licet præpostero ordine, ut supra monitum, ubi jusjurandum quod tempore postremum, & in ipsis castris præstitum de furto non committendo, primum adduxit, agit hic, inquam, de jurejurando, in quod adigebantur milites vel in ipso delectu, vel utique statim post delectum, priusquam dies præfineretur quo adessent; tum enim jurabant *Conventuros se jussu consulum,* quoties consules vellent. Militibus enim scriptis primum dies dicebatur ad conveniendum, tum delectu facto jusjurandum exigebatur se conventuros quocuncunque die & quoties consules vellent. Hinc apud Livium lib. 3. L. Quintius Cincinatus inquit: *Nobis vero nihil*

finiebatur; quo die adessent: & ut citanti consuli responderent. deinde ita concipiebatur jusjurandum, ut adessent, [13] his additis exceptionibus; nisi harumce quæ causa erit, [14] *funus familiare*, [15] *feriæve denicales, quæ non ejus rei causa in eum diem collatæ sint, quo is eo die minus ibi esset, morbus sonticus, auspiciumve quod sine piaculo præterire non liceat*, [16] *sacrificiumve*

nihil delectu opus est, cum quo tempore P. Valerius ad recipiendum Capitolium arma plebi dedit, omnes in verba juraverint, conventuros se jussu consulis, nec injussu abituros. Edicimus itaque omnes, qui in verba jurastis crastina die armati ad lacum Regillum adsitis. Cum itaque Gellius dicit *& ut citanti consuli responderant, deinde ita concipiebatur jusjurandum, &c.* Sensus est, postquam milites ad nomen respondissent, & nomen dedissent, tum eos ad jusjurandum adactos, ut jussu consulum semper & quotiescunque ipsis necessum videretur, adessent.

13. *His additis exceptionibus*] Quæ etiam posteriori militia diligenter examinari solebant, an scilicet ex justa causa miles non adfuerit. Unde Arrius Menander Digestis De Re Militari: *Examinantur autem causæ semper emansionis, cur & ubi fuerit, & quid egerit, & datur venia valetudini, affectioni parentum & affinium, & si servum fugientem persecutus est, vel si qua hujusmodi causa.*

14. *Funus familiare*] Justa absentiæ excusatio erat funeris familiaris procuratio; quando scilicet aliquis ex familia ejus qui militiæ nomen dedisset, fatis concesserat; cujus si eo die efferendum esset funus, miles conscriptus id prosequi & ducere poterat. Officium enim hujusmodi non sine impia fraude negligi posse credebatur.

15. *Feriæve denicales*] Vett. Edd. omnes male hic legunt, *Feriæ vindemiales Kalendæque*. Aldina: *Feriæ denicales Kalendæque*. Et sic quoque Cod. Tornæs. In H. Stephani editione legitur: *Feriæve devicales*. nisi mendum sit pro *denicales*. Quod tamen vocabuli monstrum aliæ editiones post Stephanicam retinuêre. Scriverius in suo Codice notaverat, forte legendum: *Feriæve denique aliæ, quæ non ejus rei causa in eum diem conjectæ sunt*. Sed rectissimum est *Feriæve denicales*. Feriis enim Denicalibus familia funere polluta quibusdam cærimoniis purgabatur. Festus: *Denicales feriæ colebantur, cum hominis mortui causa familia purgabatur.* De his etiam Cicero lib. 2. de Legib. *Nec vero tam Denicales, quæ à nece appellatæ sunt, quia resident mortui, quam cæterorum cœlestium quieti dies, feriæ nominarentur, nisi majores eos, qui ex hac vita migrassent, in deorum numero esse voluissent. Eas in eos dies conferre jus, quibus nec ipsius, neque publicæ feriæ sunt.* Ex quibus postremis verbis etiam manifestum, Denicales ferias statas non fuisse, cum Cicero dicat eas conferendas in eos dies, quibus nec privatæ ejusdem familiæ feriæ sint, nec ullæ publicæ. Per triduum celebratas idem docet Cicero paullo post: *Contra censuit habendas triduum ferias.* Quam religiose vero hæ feriæ cultæ, constare potest ex iis, quæ tradit Columella, quod ne quidem mulos iis jungere licuerit. Sic enim lib. 2. cap. 22. *Nos apud Pontifices legimus feriis tantum Denicalibus mulos jungere non licere, cæteris licere.* Non mirum itaque earum celebrationem etiam justam excusandi causam militi præbuisse, si die condicto non adfuisset.

16. *Sacrificiumve anniversarium*] Sacrificia anniversaria, ἀμφιετηρίδες, vel θυσίαι ἐτήσιοι, erant, quæ omnibus,

ve anniversarium quod rectè fieri non posset, nisi ipsus eo die ibi sit; vis hostisve, 17 *status condictusve dies cum hoste: si cui eorum harumce quæ causa erit, tum se postridie quam per eas causas licebit, eo die venturum, adjuturumque eum, qui eum pagum, vicum, opidumve delegerit.* item in eodem libro verba hæc sunt: *Miles quum die, qui prædictus est, aberat, neque excusatus erat*, 18 *infrequens dabatur.* item in libro sexto hoc scriptum est: 19 *Ala dictæ exercitus equitum ordines; quod circum legiones dextra sinistraque tamquam alæ in avium corporibus locabantur.* 20 *in legione sunt centuriæ sexaginta, manipuli triginta, cohortes decem.*

CAP.

bus, & singulis annis peragebantur; Horum alia Verna, alia Autumnalia, alia vero Æstiva, alia Hiemalia; quorum Nomina in Veteri Kalendario Romano videre est.

17. *Status condictusve dies cum hoste*] In leg. XII. Tabul. erat: SI. STATUS. CONDICTUS. DIES. INTERCEDIT. CUM. HOSTE. ITO. Qui vero Status dies dicatur, explicat Festus: *Status dies vocatur, qui judicii causa est constitutus cum peregrino. ejus enim generis ab antiquis hostes appellabantur. quod erant pari jure cum populo Romano; atque hostire ponebatur pro æquare.* Plautus in Curculione:

Si status condictus cum hoste intercedit dies,
Tamen est eundum.

Decemviri quidem in XII. Tabulis *statum condictum diem* συζύγως ἀλλήλοις conjunxêre, fuit tamen aliquomodo discrimen, ut jam olim observavit Marcilius. *Status* enim dies à Prætore statuebatur; *condictus* vero ab ipsis litigatoribus sive reis sibi invicem denunciabatur in jure.

18. *Infrequens dabatur*] Lege cum Lipsio Antiq. lect. lib. 5. cap. 4. *infrequens dicebatur.* Sic Festus: *Infrequens appellabatur miles, qui abest, absuitve à signis.* Allusit Plautus in Truculento:

Ubi nihil det, pro infrequente eum mittas militia domum.

19. *Alæ dictæ exercitus equitum ordines*] Servius ad lib. 4. Æneid. ℣. 121. *Dum trepidant alæ* notat: *Alæ: Equites: ob hoc alæ dicti, quia tegunt pedites alarum vice.* Et lib. 9. Æneid. ℣. 604. *Ala Camilla.* Id est, *Equitatus. Alæ autem dicuntur equites, quod alarum vice pedestrem exercitum tegunt.*

20. *In legione sunt centuriæ sexaginta*] Militum in legione numerus non idem fuit omnibus temporibus. Romulus enim legionem trium millium scripsit; postea utplurimum status fixusque numerus quaternum millium & ducentorum peditum fuit; qui deinde sub Cæsaribus auctus ad quinum & demum senum millium peditum. Sed ut Veteris recentiorisque Romanæ militiæ discrimen, & quantum in ea mutatum, quasi uno sub conspectu discerni facilius possit, Tabulam sequentem, quam olim, cum Sal nasii De Re Militari Romanorum Librum, sive potius ἀποσπασμάτιον, ubi quam plurima à Viris etiam Doctissimis antehac in Militiâ Romana, quia hæc tempora non bene distinxerant, mirum in modum intricata, feliciter evolvit, legeremus, inde excerpsimus, subjungere placuit:

* In hac Tabulâ litera A Legionem Polybii tempore, B Legionem sub Cæsaribus denotat. Horum autem omnium explicationem & diductionem latius videre poteris apud ipsum Salmasium lib. cit. cap. 2. & 3.

CAP. V.

Vestibulum quid significet; deque ejus vocabuli rationibus.

PLeraque sunt vocabula, quibus volgò utimur, neque tamen liquidò scimus, quid ea propriè atque verè significent: sed incompertam & volgariam traditionem rei non exploratæ sequuti, videmur magis dicere quod volumus, quàm dicimus, sicuti est *vestibulum*, verbum in sermonibus celebre atque obvium: non omnibus tamen, qui illo facilè utuntur, satis spectatum. animadverti enim quosdam haudquaquam indoctos viros opinari, *vestibulum* esse partem domus [1] primorem, quam vulgus atrium vocat. Cæci-

PRimorem] Quamvis rarius in singulari reperiatur; dixit tamen & Cato *primorem partem*, uti & Lucretius lib. 7. *nasi primoris*; item Tacitus alicubi *primori acie*.

2. Cæci-

2 Cæcilius Gallus, in libro de significatione verborum, quæ ad jus civile pertinent, secundo, *vestibulum esse dicit, non in ipsis ædibus, neque partem ædium, sed locum ante januam domus vacuum; per quem à via aditus accessusque ad ædis est,* 3 *quum dextrâ sinistrâque inter januam tectaque, quæ sunt viæ juncta, spatium relinquitur; atque ipsa janua procul à via est, areâ vacanti intersitâ.* 4 Quæ porrò huic vocabulo ratio sit, quæri multum

2. *Cæcilius Gallus*] Sic quidem etiam Macrobius lib. 6. Saturnal. cap. 8. ubi integrum hoc Gellii caput transscripsit. Verum utrobique legendum *C. Ælius Gallus*, quem Libros De Verborum significatione scripsisse constat. Meminit ejus Festus in voce *postliminium*, & in *tribunicia*, ubi lib. 12. de Verb. signif. citat. Adducitur etiam in Pandectis Florentinis *l. 57. D. de Verb. signif.* hoc modo: *Ælius Gallus lib. 1. de Verbor. quæ ad jus pertinent signif.*

3. *Quum dextra sinistraque inter januam tectaque, &c.*] Sic Vett. Codd. Quorum lectionem hic revocandam duximus. In Editione Stephanica est: *Cum dextra sinistraque januam tecta sunt viæ juncta; atque ipsa janua procul via est area vacanti intersita.* Quod vix sensum admittit. Unde & Vir Doctus in postrema sua editione fecerat: *Cum dextra sinistraque januarum tecta sunt viæ juncta, atq; ipsa janua procul via est a. v. i.* Haud multo melius. Sed proba est antiquorum Codd. lectio. Macrobius lib. 6. Satur. c. 8. Gellii verba exscribens horum partem omisit. Statim enim post *per quem de via aditus accessusque ad fores ædium fit*; subjungit, *Ipsa enim janua procul à via fiebat, areâ intersita, quæ vacaret.*

4. *Quæ porro huic vocabulo ratio sit*] Cujusmodi *vestibulum* originis ex Sulpicii Apollinaris sententia sit, ex Gellio discimus. Aliam vero adducit Ovidius lib. 6. Fastor. & *Vestibulum* à *Vesta* dictum ait, quia nimirum ignis, qui est in Vestæ potestate, in vestibulo antiquitus accenderetur. Verba ejus:

At focus à flammis, & quod fovet omnia dictus
Qui tamen in primis ædibus ante fuit.
Hinc quoque vestibulum dici reor: inde precando
Dicimus, ô Vesta, quæ loca prima tenes.

In eadem sententiâ est Servius ad Æneid. 2. ℣s. 469. quanquam is & aliud ἔτυμον adferat, cum inquit: *Vestibulum est prima janua; dictum vel quia januam vestiat: vel quoniam Vestæ consecratum est. Unde nubentes puellæ limen non tangunt. Lucanus:*

Translataque vetat contingere limina plantâ.

Singula enim domus sacrata sunt diis: ut Culina, penatibus. Idem Servius ad Æneid. 6. ℣s. 273. notat: *Vestibulum, ut Varro dicit, non habet proprietatem, sed fit pro captu ingenii. Nam Vestibulum, ut supra diximus, dictum ab eo, quod januam vestiat. Alii dicunt à Vesta dictum per imminutionem. Nam Vestæ limen est conservatum. Alii dicunt ab eo, quod nullus ibi stet. In limine enim solus est transitus; quomodo vesanus dicitur non sanus: sic vestibulum, quasi non stabulum.* Similiter apud Nonium Marcellum legis: *Vestibula quidam putant sub ea proprietate distincta, quod in primis ingressibus & in spatiis domorum Vestæ, hoc est, aræ ac foci solcant haberi.* Subjicit postea Apollinaris sententiam Nonius, quam ex Gellio descripsit. Qui itaque à *Vesta* vestibulum dictum velint, isti *vestibulum* pro primore ædium parte, quam *atrium* dixêre, accipiunt. Ibi enim focus antiquitus exstruebatur,

multum ſolet. ſed quæ ſcripta legi, ea ferme omnia inconcinna atque abſurda viſa ſunt. quod Sulpicium autem Apollinarem memini dicere virum eliganti ſcientia ornatum, hujuſcemodi eſt. *ve* particula, ſicuti quædam alia, tum intentionem ſignificat, tum minutionem. nam *vetus*, *vehemens*, alterum ab ætatis magnitudine compoſitum eliſumque eſt, alterum à mentis vi atque impetu dicitur. *veſcum* autem, quod ex *ve* particula & *eſca* copulatum eſt, utriuſque diverſæ ſignificationis vim capit. aliter enim 5 Lucretius *veſcum ſalem* dicit ex edendi intentione: aliter 6 Lucilius *veſcum* appellat cum edendi faſtidio. qui domos igitur amplas antiquitus faciebant, locum ante januam vacuum relinquebant, qui inter fores domus & viam medius eſſet. in eo loco 7 qui dominum ejus domus 8 ſalutatum venerant,

qui Veſtæ ſacer erat; atque inde locus ipſe *veſtibulum* dictus. Gellius vero hoc capite *veſtibulum* ab *atrio* diverſum facit. Quemadmodum etiam Vitruvius lib. 5. cap. 7. *His qui communi ſunt fortuna, non neceſſaria magnifica veſtibula, nec tablina, neque atria, quod hi aliis officia præſtant ambiundo, quæ ab aliis ambiuntur.* Sic itaque veſtibulum erit locus, quem Græci πρόδομον & πρόθυρον appellant. Gloſſæ Veteres: *Veſtibulum* προπύλαιον, item πρόθυρον. Galli hodiè dicunt *Baſſecour.* Voſſius in Etymologico propter Veterum de veſtibuli voce diſſenſum, ſuſpicatur, antiquitus cum eſſent Romuleæ caſæ, idem fuiſſe *atrium* & *veſtibulum*: poſtea autem cum luxuries creviſſet, non in atrio, ſed areâ inter viam & domum interjectâ, homines priuſquam admitterentur, conſiſtere ſolere: indeq; *atrii* & *veſtibuli* voces fuiſſe diſtinctas; quanquam diu fuerit, ut multi re quoque immutata, veterem retinerent loquendi conſuetudinem.

5. *Lucretius*] Lib. 1. vſ. 326.

Nec mane quæ impendent veſco ſale ſaxa peresa.

Gellio adſentit Feſtus ubi ſcribit: *Lucretius Veſcum dixit edacem.*

6. *Lucilius veſcum appellat cum edendi faſtidio*] Lucilii verba nobis ſervavit Nonius Marcellus: *Veſcum, minutum, obſcurum.* Lucilius lib. 26. *Quam faſtidioſum ac veſcum cum faſtidio vivere.* Ubi & addit ex Virgilio Georg. lib. 3. *Nec veſcas ſalicum frondes.* Item ex Afranio in Sororibus: *At puer eſt veſcis imbecillus viribus.* Sic Feſtus: *Veſcus, faſtidioſus; ve enim pro puſillo utebantur.*

7. *Qui dominum ejus domus ſalutatum venerant*] Nonius Marcellus: *Invenitur etiam apud Veteres doctos veſtibula ob eam ſignificantiam dicta, quod in his locis ad ſalutandos dominos domorum quicunque veniſſent, ſtare ſoleant, dum introeundi daretur copia, atque ob hanc conſtitionem & quaſi ſtabulationem primos ingreſſus domus veſtibula nominatos.*

8. *Salutatum venerant*] Salutatores Romæ paſſim divitum & potentiorum limina obiiſſe, & matutinum *Ave* portaſſe vulgatum eſt. Unde Martialis lib. 1. *Et matutinum portat ineptus Ave.* Quo alludit Virgilius lib. 2. Georgic.

- - *Ingen-*

rant, priusquam admitterentur, consistebant: & neque in via stabant, neque intra ædis erant. ab illa ergo grandis loci [9] constitione, & quasi quadam stabulatione, vestibula appellata sunt; spatia, sicut diximus, grandia ante fores ædium relicta: in quibus starent, qui venissent, priusquam in domum intromitterentur. Meminisse autem [10] debemus id vocabulum non semper [11] à veteribus propriè, sed per quasdam translationes, esse dictum: quæ tamen ita sunt factæ, ut [12] ab ista, de qua diximus, proprietate non longè desciverint: sicut illud in sexto [13] Virgilii:

Vestibulum ante ipsum, primisque in faucibus orci,
Luctus & ultrices posuere cubilia curæ.

- - - *Ingentem foribus domus alta superbis*
Mane salutantum latis vomit ædibus undam.

De his Seneca lib. 6. de benef. cap. 34. *Ad quemcunque istorum veneris, quorum salutatio urbem concutit, scito, etiamsi animadverteris obsessos ingenti frequentia vicos, & commeantium in utramque partem catervis itinerum compressa, tamen venire te in locum hominibus plenum, amicis vacuum. in pectore amicus, non in atrio quæritur.* Officiosæ hujus salutationis hora fuit antelucana. Iuvenalis Satyr. 3.

Quod porro officium, ne nobis blandiar, aut quod
Pauperis hic meritum, si curet nocte togatus
Currere, cum Prætor lictorem impellat, & ire
Præcipitem jubeat, dudum vigilantibus (orbis,
Ne prior Albinam, & Modiam collega salutet?

Et Satyra 5.

- - *habet Trebius propter quod rumpere somnum*
Debeat, & ligulas dimittere sollicitus, ne
Tota salutatrix jam turba peregerit orbem
Sideribus dubiis, aut illo tempore, quo se
Frigida circumagunt pigri Sarraca Bootæ.

9. *Constitione*] Rectè ita Vett. Codd. quemadmodum jam olim à Turnebo etiam apud Nonium repositum. Male posteriores apud Gellium, quomodo & apud Macrobium factum, edidere *consistione*.

10. *Debemus*] Cod. Tornæs. & Vet. Ed. *debebimus*.

11. *A Veteribus*] Cod. Tornæs. *à Veteribus scriptoribus*.

12. *Ab ista, de qua diximus, proprietate*] Proprietatem vocat τὸ ἔτυμον vocis *Vestibulum*. Qua in significatione sæpissime hac voce utitur Nonius Marcellus, qui & primum sui operis caput, in quo nihil fere nisi vocum origines tractat, inscripsit *De proprietate Sermonum*, ut optime notavit Mercerus. Similiter Apulejus in fine libri de Mundo dixit: *Hæc illis conditio ex nominum eorundem proprietate contingit, ut sit Atropos præteriti temporis fatum, &c.* Et Isidorus lib. 15. c. 2. *Plateæ, perpetuæ ac latiores civitatum viæ, juxta proprietatem linguæ Græcæ à latitudine nuncupatæ.* Idem lib. 16. cap. 17. *Thesaurus juxta Græcam proprietatem* ἀπὸ τοῦ θέσεως.

13. *Virgilii*] Lib. 6. Æned. ℣. 273. 274.

non enim veſtibulum priorem partem domus infernæ eſſe dicit. quod obrepere poteſt tamquam ſi ita dicatur. ſed loca duo demonſtrat extra orci fores, veſtibulum & fauces: ex quibus & veſtibulum appellat ante ipſam quaſi domum, & ante ipſa orci penetralia: fauces autem vocat iter anguſtum, per quod ad veſtibulum adiretur.

CAP. VI.

Hoſtiæ, *quæ dicuntur* bidentes, *quid, & quam ob cauſam ita appellatæ ſunt: ſuperque ea re P. Nigidii & Iulii Higini ſententiæ.*

REdeuntes Græcia, Brunduſium navem advertimus. ibi quiſpiam linguæ Latinæ litterator, Româ à Brunduſinis accerſitus, experiundum ſeſe volgo dabat; imus ad eum nos quoque oblectamenti gratia. erat enim *feſſus* atque languens animus de æſtu maris. legebat barbarè inſciteque [1] Virgilii ſeptimum, in quo libro hic verſus eſt:

Centum lanigeras mactabat rite bidentis:

& jubebat rogare ſe, ſi quis quid omnium rerum vellet dicere. tum ego indocti hominis confidentiam demiratus, Doceſne, inquam, nos, magiſter, cur *bidentes* dicantur? *bidentes*, inquit, oves appellatæ: iccircoque *lanigeras* dixit, ut oves planiùs demonſtraret. poſthac, inquam, videbimus an oves ſolæ, ut ais, bidentes dicantur: & an [2] Pomponius Atellanarum poëta in Gallis Tranſalpinis erraverit, quum hoc ſcripſit:

Mars

VIrgilii] Lib. 7. Æneid. ỷſ. 94.

2. *Pomponius Atellanarum poëta*] Quando vixerit indicat Hieronymus in Chronico Euſebiano Olymp. CLXXIII. ann. I. *L. Pomponius Bononienſis Atellanarum ſcriptor clarus habetur.* Meminit ejus Macrobius Saturnal. lib. I. cap. 10. *Mummius poſt Novium & Pomponium diu jacentem artem Atellanicam ſuſcitavit.* De eo etiam loquitur Vellejus Paterculus lib. 2. cap. 9. *Sane*, inquit, *non ignoramus eadem ætate, qua Siſenna, Rutilius & Quadrigarius hiſtorici floruere, fuiſſe Pomponium, ſenſibus celebrem, verbis rudem, & novitate inventi à ſe operis commendabilem.* Cætera inter ſcripſit fabulam Adelphos; ut è Græcis fecerat Menander, è Latinis autem ad ejus exemplum Terentius.

3. Redie-

Mars tibi voveo facturum, si umquam 3 *redierit, bidenti verre.* sed nunc ego à te rogavi, ecquam scias esse hujusce vocabuli rationem. atque ille nihil contatus sed nimium quantum audacter, Oves, inquit, bidentes dictæ, quòd duos tantùm dentes habeant. Ubi terrarum, quæso te, inquam, duos solos per naturam dentes habere ovem vidisti? ostentum enim est, & piaculis factis procurandum. tum ille permotus mihi & irritatus: Quære, inquit, ea potiùs quæ ex Grammatico quærenda sunt. nam de ovium dentibus opiliones 4 percontantur. facetias nebulonis hominis risi & reliqui. Publius autem Nigidius, in libro quem de extis composuit, bidentes appellari ait, non oves solas, sed omnes bimas hostias. neque tamen dixit aperiùs cur *bidentes*: sed, quod ultro existimabamus, id scriptum invenimus in commentariis quibusdam ad jus pontificium pertinentibus, *bidennes* primò dictas, *d* littera immissa, 5 quasi *biennes*: tum longo usu loquendi corruptam vocem esse, & ex *bidennibus bidentes* factum: quoniam id videbatur esse dictu facilius leniusque. Higinus tamen Julius, qui jus pontificium

3. *Redierit*] Apud Macrobium, qui Saturnal. lib. 6. cap. 9. verbotenus penè hoc è Gellio descripsit, legitur, *rediero.*

4. *Percontantur*] Macrobius, *percunctator.*

5. *Quasi biennes*] Servius ad lib. 4. Æneid. *Bidentes autem*, inquit, *dictæ sunt quasi biennes: quia neque minores, neque majores licebat hostias dare*: Sic vetus Horatii Interpres ad lib. 3. od. XXIII. bidentes interpretatur *oves bimas*. Bidentes etiam sic dici quasi *biennes* ab ætate, vult quoque Nonius Marcellus, & Macrobius ex Auctore nostro. Sed verior eorum videtur opinio, qui *bidentes* à *dentibus* dictas velint. Nam, ut notat Scaliger in Conjectan. ad Varronem, si *bidens* dicta est quasi *biens*, non *bidentis*, sed *bidennis* vel *biennis* dicendum foret. A dentibus autem esse apparet etiam in *Ambidens*. De quo Festus: *Ambidens, sive bidens ovis appellabatur, quæ superioribus & inferioribus est dentibus.* Bidentes itaque erant hostiæ quæ & cornigeræ essent, & duos dentes eminulos haberent, in qua sententia etiam ex Veteribus quamplurimos fuisse, mox videbimus. Hinc vero Hesychius: Κεράιδες, τῶν προβάτων τὰ θήλεα τὰ ἔνδον ὀδόντας ἔχοντα. His vero si carerent ineptæ erant ad sacrificia, & ἀτέλειοι. Necesse itaque erat in hostia, ut haberet duos dentes longiores aliis, unde bidens appellata; quemadmodum & in tauro τελείῳ requirebatur, ut diversa haberet & patentia cornua, cujusmodi boves *Patales* dicuntur Plauto in Truculento.

6. *In*

cium non videtur ignorasse, 6 in quarto librorum, quos de Virgilio fecit, appellari 7 *bidentes* scripsit hostias, quæ per ætatem duos dentes altiores haberent. verba illius ipsa posui: *Quæ bidens est*, inquit, *hostia, oportet habeat dentes octo, sed ex his duo ceteris altiores, per quos appareat ex minore ætate in majorem transcendisse.* Hæc Higini opinio an vera sit, non argumentis, sed oculis judicari potest.

6. *In quarto*] Apud Macrobium est *in quinto.*

7. *Bidentes scripsit hostias qui per ætatem duos dentes altiores haberent*] Hisce subscribit Festus, qui etiam *bidentes* exponit *hostias quæ duos dentes cæteris longiores haberent.* Similiter Servius ad lib. 4. Æneid. statim post verba modo citata subjicit: *Sunt etiam in ovibus duo eminentiores dentes inter octo, qui non nisi circa bimatum apparent: nec in omnibus, sed in his quæ sunt apta sacrificiis inveniuntur.* Idem ad lib. 6. Æneid. *Bidentes*, inquit, *oves sunt circa bimatum, habentes duos dentes eminentiores; quæ erant apta sacrificiis.* Sic quoque Acron Vetus Horatii Scholiast. l. 3. Od. 23. *Bidentes proprie dicuntur oves, quæ duos annos habent, sic vocatæ ab eminentioribus dentibus, qui circiter duos annos nascuntur.* Et Isidorus lib. 22. c. 1. *Ex ovibus quasdam bidentes vocant, eo quod inter octo dentes, duos altiores habent: quas maxime Gentiles in sacrificium offerebant.* Atque hoc modo capienda illa Philoxeni in Glossis: *Bidentes: ἐπὶ τῶν προβάτων, διὰ τὸ διόδοντα αὐτὰ εἶναι.* Intelligenda enim sunt non simpliciter de duobus dentibus, sed de duobus dentibus longioribus, & extra cæteros eminentibus.

CAP. VII.

Quòd Laberius verba pleraque licentius petulantiusque finxit: quod multis item verbis utitur, de quibus an sint Latina quæri solet.

1 LAberius in mimis, quos scriptitavit, oppidò quam verba finxit prælicenter. nam & 2 *mendicimonium* dicit,

LAberius] Floruit Decius Laberius Olympiad. CLXXXI. anno III. sive U. C. anno I D CC. Fuitque Mimographus, & Eques Romanus; adeo vero Jul. Cæsar eo delectatus est, ut eum in suorum ludorum fine annulo aureo & quingentis sestertiis donaverit, atque è vestigio è scenâ per orchestram in quartumdecimum ordinem ad spectandum transmiserit, ut referunt Suetonius & Macrobius in Saturnal. Admodum dicax fuit, ita ut nemini, ne quidem ipsi Cæsari in Mimis suis pepercerit. Scommata ejus in Ciceronem, imo in ipsum Cæsarem, exstant apud Macrobium. Hinc est, quod Cicero in epistolâ ad Trebatium, quæ habetur l. 7. Epistol. Famil. ait, si non augeat rem suam apud Cæsarem, satius esse ut Romam revertatur, ne vacuo rediens rideatur

cit, & *mœchimonium*; & 3 *adulterionem, adulteritatemque* pro *adulterio*; & *depudicavit*, pro *stupravit*; & *abluvium* pro *diluvio*; &, quod in mimo ponit, quem *Cophinum* scripsit *manuatus est*, pro *furatus est*; item 4 in *Fullone furem*, *manuarium* appellat:

Manuari, inquit, *pudorem perdidisti.*

multaque alia hujuscemodi nova; neque non obsoleta quoque, & maculantia ex sordidiore vulgi usu ponit: quale est in Staminariis,

Tollet

deatur à Laberio & Valerio. *Si te cito retuleris*, inquit, *sermo nullus erit: sin frustra diutius abfueris, non modo Laberium, sed etiam sodalem nostrum Valerium pertimesco.* In Mimis tamen victus fuit à P. Syro omnes provocante & superante, quos inter etiam Laberius fuit. Utriusque versus hac de re habentur apud Macrobium Saturnal. lib. 2. cap. 6. Obitum ejus notat Hieronymus in Chronico Euseb. ad Olymp. CLXXIV. anno II. *Laberius Mimorum scriptor decimo mense post C. Iulii Cæsaris interitum Puteolis moritur.*

2 *Mendicimonium*] Nonius Marcellus: *Mendicimonium & Mœchimonium. Laberius in libro quem Cropium inscripsit: in eo verba hæc inveniet, qui doctrinæ studium putaverit adhibendum. In eo quoque libro Manuatus, quod est furatus, inveniet.* Quæ haud dubie ex Gellio nostro hausit. Ideoque, ut monuit quoque Mercerus, scribendum apud Nonium *Cophinum*, non *Cropium*. Qui & in eo lapsus est, quod omnia ex isto mimo esse putaverit, cum Gellius ex eo non aliud adducat, quam *Manuatus*.

3. *Adulterionem*] Idem Nonius: *Adulterionem, pro adultero. Laberius Caprino; quem si quis legere voluerit ibi inveniet, & fidem nostram sua diligentia juvabit.* Legendum cum Junio & Mercero *Cophino*. Descripsit enim Nonius, ut assolet, ex Gellio, & putavit *adulterionem*, quemadmodum & fecerat in *mendicimonium*, ut modo diximus, esse ex *Cophino*. in quo similiter lapsus est.

4. *Fullone*] Hoc nomine etiam fabulam conscripsit Titinnius, quæ passim à Nonio citatur. quod non mirum, cum fullonum olim Romæ magna copia, unde & crebra eorum mentio in Juris nostri libris. Cum enim togis albis utplurimum Romani uterentur, quæ facile sordes contraherent, qui nitidiori cultui studiosi, eos statim fulloni poliendas, curandasque tradebant. Officium enim fullonis est *polire, curare, lavare*. His enim verbis Jurisconsulti nostri utuntur, ut constat ex *l.* 31. *D. Loc. conduct. l.* 48. §. 4. *l.* 82. *D. de furt. l.* 2. *D. de cond. sin. caus.* Et in institut. *de locat. conduct.* §. 1. *Quæ de causa si fulloni polienda curandave vestimenta quis dederit.* Poliebantur autem & lavabantur cretâ, idque quo modo & ordine fieri deberet, lege Metella Fullonibus dicta, præscriptum erat, ut refert Plinius lib. 35 cap. 17. ubi & poliendi modum tradit, ex quo partim Isidorus transcripsit lib. 16. c. 1. *Creta cimolia candida est. à Cimæa Italia insula dicta: quarum altera vestimentorum preciosos colores emollit, & confricato sulfure quodam nitore exhilarat: altera gemmis nitorem præstat.* Sordes itaque cretâ elutæ, nitorque & candor vestibus inductus. Hinc Titinnius Fullonibus à Nonio Marcello in *argutari*: *Terra hæc est non aqua, ubi tu argutari pedibus, cretam dum compescis, vestimentaque lavas.* Ubi *argutari pedibus* dixit eleganter,

Tollet bona fide vos Orcus nudas 5 *in Catonium.* & 6 *elutriare lintea*, & *lavandria* dicit, quæ ad lavandum sint data, & *coicior*, inquit, *in fullonicam. Ecquid properas? ecquid precurris Caldonia?* item in Restione, *calabarriunculos* dicit, quos vulgus *calabarriones*: item in Compitalibus, *malas malaxa-*

ganter, quia fullones pedibus vestimenta subagitare & comprimere solebant.

5. *In Catonium*] Sic optime Vett. Codd. quod recte primus, quod sciam, Beroaldus in lib. 6. Apuleji explicavit, dixitque *catonium* denotare inferorum locum, ut *in catonium* sit *εἰς τὸ κατώνιον*, *ad inferos*. Catonium itaque voce mere Græcâ dictum *κατώνιον*, & locum inferum significat, vel inferos. Quæ explicatio etiam probata Viris Maximis Salmasio, & Vossio. Voce catonii etiam usus Cicero lib. 7. ad Famil. Epist. 35. *Sed heus tu manum de tabula: magister adest citius quam putaramus. Vereor ne in Catonium Catonos.* quomodo legit Beroaldus, sive ut ex veteri scriptura P. Victorius, Lambinus & Salmasius legendũ censent, *Vereor ne in Catonium Catoninos.* Quasi dicat, Metuo ne Cæsar me, teque qui Catonem extollimus, ut Catonianarum partium homines, in catonium, hoc est ad inferos agat præcipites; sive, ut Virgilius ait, *ad Orcum demittat.* Quæ sententia & Vossio impense placet. Meursius in Auctuario Philologico cap. 34. apud Laberium, legit *Caronium*, id est *Charonium*, *χαρώνιον*; quomodo & ante Meursium jam legerat Jac. Nic. Loensis Epiphyllid. lib. 3. cap. 5. atque etiam in Ascensiana editione expressum est. Nam *Caron* dixere Veteres pro *Charon*. Vetus poëta,

Quoniam Caron eas faciebat nuptias.

Ubi *Caron* est *Orcus*. Glossæ Græcolat. *χάρων*, *Orcus*. Ita *Caronium* erit locus iste, cujus fines *Orci cancros* appellat Appulejus. Sed elegantior, ut optime Vossius notat, fit *παρονομασία*, si *Catonium* retineamus. Turnebus tamen lib. 1. Adversar. c. 28. apud Laberium & Ciceronem legendum censet *catomum*; & *catomum* censet esse *vinculum* sive *catenam*. Quoad lectionem assentitur Turnebo Jos. Scaliger ad Manilium, qui etiam utrobique legit *catomum*; verum aliter & longe melius rectiusque explicat *catomum* factum esse ex Græco *κατ' ὦμον*, proprieque sic dici *commissuram cervicum cum humeris*; unde, cum in veterum Martyrologiis sæpius occurrat, *catomis cædi*, id esse vult, in cervice cædi plumbatis: quod fieri solitum ex Prudentii hisce versibus constat:

Tundatur, inquit, terga crebris ictibus,
Plumboque cervix verberata extuberet.

Sic in vetusto Martyrologio xiv. Kal. Decemb. *Catomo eum suspendi ac verberari*, Scaliger explicat *Cervice seu capite deorsum suspendi*, *κατωφερῆ κρέμασθαι*. Hæc quidem satis bene. Quod vero ad hæc *catoma*, quæ cervices significant, etiam trahat hæc Laberii verba, & *tollet nudas in Catomium* interpretetur *γυμνὰς κατωφερῆ ὑμᾶς στήσεται*, sive ut Plautus dixisset, *nudas capite sistet.* in eo lapsus est, cum & interpretatio & lectio *catomium* Laberii loco non conveniat, ut jam pridem Viris summis Salmasio ad Hist. August. & Vossio in Etymolog. notatum. Nihil itaque hic mutandum, sed retinendum *in Catonium*, & explicandum *ad inferos*.

6. *Elutriare lintea*] Haud dubie pro *eluere lintea*, hoc est *lavare, sordibus purgare.* In Veteri Onomastico: Elutrio, *διαχέω*. Sic *elutriare* idem erit quod *diffundere*, hoc est *de vase in vas fundere.* Quæ significatio, quomodo hic apud Laberium locum habere possit, non video.

7. *Malaxa-*

[7] *malaxavi.* Item in [8] Cacomemmone.

Hic est, inquit, *ille* [9] *gurdus*, *quem ego*
Me abbinc duos menses ex Africa
Venientem excepisse tibi narravi.

item in mimo qui inscribitur [10] *Natal*, [11] *cippum* dicit & [12] *obbam*, & [13] *camellam*, & *pictacium* & *capitium*, *induis*, inquit, [14] *capitium tunica pictacium.* præterea in [15] Anna Perrenna,

7. *Malaxavi*] Id est, *mollivi*. Malaxo enim significat *mollire*, *subigere*. à Græco μαλάσσω, ejusdem significationis. hinc & μάλαγμα *malagma* pro fomento, quo apostemata molliuntur, ac matura redduntur. Unde & *commalaxare* pro *maturefacere*, notante Nonio Marcello, dixit Varro in Flexabulis, sive περὶ ἐπαρχιῶν. *Nec docere adiaphoron esse, quod philosophiâ commalaxarem eâ patrem, neque irato mihi habenas dedi unquam, neque cupiditas non imposuit frenos.*

8. *Cacomemmone*] Cod. Tornæs. *Cacomnemone.* Vet. Ed. *Cacomemnone.*

9. *Gurdus*] Id est, stultus. Quintilianus lib. 1. cap. 5. *Et gurdos, quos pro stolidis vulgus accipit, ex Hispania duxisse originem audivi.* Hodieque ea vox adhuc Hispanis in usu. *Gordo* enim ipsis significat *pinguem*. pro *stolido* autem usurpatum more Græcorum, quibus παχὺς dicitur proprie *pinguis*, & per translationem *stupidus*.

10. *Natal*] Vet. Ed. *Nata*, *L. cippum*. Al. *Nacca L. Cippum*. Unde Læv. Torentius ad Horat. lib. 1. Sat. 6. totum hunc locum legit: *Qui inscribitur Nata* vel *Natta*, *Alcippum dicit & Obbam.* Et *Natta* dicit inscribi mimum hunc, ut modo citatus *Restio*. *Natta* enim celebre Pinariorum cognomen, ut *Restio* Antiorum erat cognomen.

11. *Cippum*] Cippus hic haud dubie positum à Laberio pro ποδοκάκη, sive ποδοστράβη, hoc est, instrumento quo servorum & captivorum pedes distringebantur. sic dictus à *capiendis pedibus*. Alioquin Cippus Horatio, Persio, aliis, etiam denotat *columnam cum inscriptione* erectam ad conservandam memoriam. Quo nomine & monumenta sepulchralia vocari possunt.

12. *Obbam*] Nonius Marcellus: *Obba, poculi genus vel ligneum, vel ex sparto.* Citatque Varronem in, *Est modus matulæ: Dolia atque apothecas tricliniares, melicas, calenas, obbas & Cumanos calices.* Item in Epistol. ad Marullium: *Verum meridie, an vesperi libentius ad obbam accedas, locus actus, adventus declaravit.* Legimus etiam in Glossis Philoxeni: *Obva* (l. *obba*) ἄμβιξ, ἐν ᾧ τοῖς νεκροῖς σπένδουσι. Usus & ea voce, quanquam in alia significatione ac Nonius & Philoxenus explicant, Persius Sat. 5.

- - tibi torta cannabe fulto
Cœna sit in transtro, Vejentanumque rubellum
Exhalet vapidâ læsum pice sessilis obbâ.

Denotat enim apud Persium *vas vinarium*, idque amplum & capacissimum.

13. *Camellam*] Camella dictum vas eximiæ artis, in quo mundus & jocalia uxoris erant, quod quoniam nuptialia munera soceri generis mittere lege prohibebantur, opertum in nuptiis ferebant. Usus & ea voce Ovidius Fastorum lib. 3.

Dum licet apposita velut in cratere camella
Lac niveum potes, purpureamque sapam.

14. *Capitium tunica pictacium*] Capitium Nonius accipit pro capitis tegumento. Varro tamen lib. 4. de L.L. id ponit

renna, *gubernium* pro *gubernatore*, 16 *planum* pro *sycophanta*. & 17 *nanum* pro *pumilione* dicit. quamquam *planum* pro *sycophanta* M. quoque Cicero in oratione scriptum reliquit, quam 18 pro Cluentio dixit. atque item in mimo, qui *Saturnalia* inscriptus est, 19 *botulum* pro *farcimine* appellat, & homi-

ponit pro muliebri tegumento, quo illæ pectus vinciebant, atque ita dictum à capiendo, id est comprehendendo, non vero à capite: *Capitium*, *inquit*, *ab eo quod pectus capit*, *id est*, *ut antiqui dicebant*, *induta comprehendit*. Idem lib. 3. de Vit. Pop. Rom. *Neque id ab orbita matrumfamilias instituti*, *quod eæ pectore & lacertis essent apertis*, *nec capitia habebant*. Hinc Ulpianus, *l. 27. D. de aur. & arg. leg.* *Muliebria sunt*, inquit, *veluti stolæ*, *pallia*, *capitia*, *zonæ*. Capitium autem *pictacium* hic apud Laberiū explico *capitium pictum*, i. e. figuris exornatum, sive intextū, & variegatum, quemadmodum dicebatur *toga picta*.

15. *In Anna Perenna*] Hujus nominis fabulam Laberii citat & Nonius Marcellus in *collabella*. Vett. Edd. pro *in Anna Perenna*, hîc habent *manua pro annua*. Quod quidam melius se habere dicunt, quam, ut postea editum, *Anna Perenna*. Veterem enim lectionem, etsi mendo non careat, viam tamen monstrare dicunt, quo ad veram lectionem perveniri possit. Scribunt itaque, *Praterea manua pro annuas*. Adduntque Gellium hoc velle, *Mannare* verbum noviter factum fictumque à Laberio, pro *Annuere*. Manu enim vulgò & innuimus & annuimus alio alioque schemate. atque hinc natum Laberio verbum *mannare*. Ita ad oram Veteris Codicis manu Viri cujusdam doctissimi annotatum inveni. Quamvis non omnia probem.

16. *Planum pro Sycophanta*] Præter Ciceronem, quem Gellius voce *plani* pro sycophanta usum agnoscit, eodem modo usurpat & Horatius lib. 1. Epistol. 8. -- *Fracto crure planum*. Itemque Petronius: *Notavit me miles*, *sive ille planus sit*, *sive nocturnus grassator*. Similiter loquitur Arnobius lib. 2. *Aliisque institoribus atque planis*. Haud itaque nimia licentia Laberius *planum* in hac significatione dixit. Glossar. Vetus, *planos* interpretatur *erraticos*, *erroneos*, *seductores*. In Glossis etiam Philoxeni legimus *Planum*, *fallacem*, ἀπὸ τοῦ πλανῶν. *Planus* itaque pro impostore, est à Græco πλάνος.

17. *Nanum*] *Auctor noster infra* lib. 19. cap. 13. refert Frontoni, qui credebat *nanos* esse verbum sordidum & barbarum, Apollinarem respondisse: *Et quidem hoc in consuetudine imperiti vulgi frequens*, *sed barbarum non est*, *censeturque lingua Græcæ origine*: νάνους *enim Græci vocaverunt brevi atque humili corpore homines paulum supra terram extantes*. Unde *Nanis* nomen sit, docere conatur & Festus his verbis: *Nanum*, inquit, *Græci vas aquarium dicunt humile*, & *concavum*, *quod vulgo vocant situlam barbatam*, *unde nani pumiliones appellantur*. Sed *nanus* omnino est à Græco νάνος, quod idem notat. Scholiastes Aristophanis εἰς εἰρήνην: Νάνοι γὰρ λέγονται οἱ κολοβοὶ τῶν ἀνθρώπων. οἱ δὲ κολοβοὶ τῶν ἵππων, γίννοι λέγονται.

18. *Cluentio*] Hisce verbis: *Hic ille planus improbissimus*, *quæstu judiciario pastus*.

19. *Botulus*] Festus: *Botulus genus farciminis*, *propter connexionem à bolis sic appellatur*. Idem enim est quod lucanica carnis suillæ bolis fartæ. Unde in Glossis Philoxeni *Botulus* exponitur φύσκος. Utitur & hac voce Tertullianus Apologetic. cap. 9. *Denique in-*

ter

hominem[20] *levennam* pro *levi*. item in Necyomantia,[21] *cocionem* pervulgatè dicit,[22] quem veteres *arulatorem* dixerunt.

ter tentamenta Christianorum, botulos etiam cruore distentos admovetis. Item adversus Psychicos cap. I. *Exteriores & interiores botuli Psychicorum.* Hujus diminutivum est *botellus* apud Martialem lib. 5. Epigr. 79. & Sidonium Apollinar. lib. 8. Epist. 2. item apud Apicium de Re Culinaria lib. 2. c. 5. ubi & ejus apparandi modum docet.

20. *Levennam*] Ita L. Carrio Antiq. Lect. lib. I. cap. 6. primus reposuit, cum vulgo legeretur *leucuuam*, sive *leenam*.

21. *Cocionem pervulgate dicit*] Usus tamen & eâ voce Plautus in Asinaria Act. I. sc. 3.

Vetus est, Nihili Cocio est. Scis cujus? non dico amplius.

In Glossis Philoxeni: *Cocio*, redditur μετάβολος. It. *Cociatura*, μεταβλητική. In iisdem & *Cociatria* legitur, sive ut Scaliger mavult, *Cociatrina*. Festus *Coctiones* vocat. *Coctiones dicti videntur*, inquit, *à cunctatione, quod in emendis vendendisque mercibus tarde perveniant ad justi pretii finem. Itaque apud antiquos prima syllaba per* u *literam scribebatur.* A veteribus itaque *Cuctio* qui postea *Coctio*, & *Cocio*. *Cuctio*, vero sive *Coctio* à *cunctatione* sic dicitur, quasi *cunctio* sive *cuctio*, pro quo postea *coctio*, & elisa litera t, *cocio* dixere, quod Scaligero ad Festum placet. Turnebus Advers. lib. 13. cap. 14. *coctionem* à *coquendo* dictum vult; eundemque *arulatorem* vocari ab *arula*, hoc est, *foculo*, in quo *coquit*. Idque confirmare tentat è Glossis Philoxeni, in quibus *Arulator* redditur ἑψέτης. Sed hac de re statim dicemus. Meursius Auctar. Philolog. cap. 34. Festi originationem non probans, *Arrulatores* & *Cociones* dictos putat divites tenaces, quod pecuniam quam debebant, quia lente solvebant, quodammodo apud se elixarent & coquerent: mallentque arra latâ tricones esse maximi, cum interim præ avaritia, ut Plautinus ille Euclio, ollas domi nummis refertas haberent. Scomma itaque in eos jactum, ita coquere pecuniam in istis suis ollis, veluti coqui cibos.. Hinc etiam *Auricoctores* vocatos vult. Quemadmodum in iisdem Glossis: *Auricoctor* χρυσεψέτης. Salmasius etiam hac in re variat, in De Usuris enim Festi veriloquium probans, *cociones* ideo sic dictos, quod cunctarentur in pretio mercibus faciendo; atque Latinis *Cociones*, proprie eos esse, quos Græci καπήλους & μεταβόλους dixere. Homines enim hujusmodi, qui totos dies in foro rerum venalium consistebant ementes vendentesque quaslibet tenues merces, & ex iis lucrum captantes. Ubi *cocionum* vocem ter Petronio restituit, apud quem vulgo *conciones* male, pro *cociones* legitur. In Confutatione vero Thesium De Mutuo contra Wissenbachium, *Arillatores* etiam *Cociones* vulgariter dictos vult à coquendo, id est, ἑψῆσαι, ut *cocus* & *cocina*. quod statim melius intelligetur.

22. *Quem veteres Arulatorem dixerunt*] Cod. Tornæs. *Arillatorem*. Festus: *Arilator, qui etiam cocio appellatur, dictus videtur à voce Græca, qua est* ἆρε, *id est, tolle, quia sequitur merces, ex quibus quid cadens possit tollere.* Scaliger mavult *Arrilator*, & putat non ab *ara*, sed ab *arra* ita dictum. Et Arrilatorem esse, qui empturiens data arra sibi postulat credi. Quod & Meursio placuisse vidimus, qui *Arrulatores* vocatos ab arra censet, qui etsi opulēti essent, tamen tricones essent maximi, arraq; data reliquum persolvere tergiversarentur. In optimis tamen Glossis scribitur *Arillator*, & explicatur, Ἑψέτης, βωμολόχος, πραγματευτής. Item in Glossis Isidori *Arilator, Cocio*, μεταβολεύς. Unde & Salmasius contra Wissenbachium

runt. verba Laberii hæc ſunt: *Duas uxores; hoc herclè plus negotii eſt, inquit Cocio: ſed ædilis viderit.* ſed enim in mimo, quem inſcripſit *Alexandream*, eodem quidem modo quo vulgus, ſed probè Latinéque uſus eſt Græco vocabulo. *emplaſtrum* enim dixit [23] ὀυδετέρως, non genere feminino, ut iſti novicii ſemidocti. verba ex eo mimo appoſui:

Quid eſt jusjurandum? emplaſtrum æris alieni.

chium vix dubium eſſe putat, quin ita dictus ſit à diminutivo *aræ*. Nam *Arulator* eſt ab *arula*; & alio diminutivo, etiam *arillator* ab *arilla*. Hinc & optimus ille Gloſſarum Auctor βωμολόχον Græcè reddidit. Græcos autem Grammaticos ait, βωμολόχους exponere, de genere quodam hominum ſordido, vili & abjecto, qui lucelli gratia, quidvis facere ac pati ſuſtinerent: εὐτελεῖς τινες ἄνθρωποι, καὶ ταπεινοὶ, πᾶν ὁτιοῦν ὑπομένοντες ἐπὶ κέρδει. Aſſidebant enim aris, & carnes victimarum, quas domum referre ex ara jus erat, emebant, quas coctas poſtea pauperioribus venderent. Inde autem ad alios minutos lucelli ſectatores tranſlatum eſſe, qui quaslibet tenues merces emebant, ut ſcruta & alia quæcunque vilia mercimonia, ut illa poſſent carius revendere. Atque hinc etiam *Cociones* vulgariter dictos à coquendo, id eſt, ἕψεται, ut *cocus* & *cocina*, qui veteri verbo Latino *arillatores* dicerentur.

23. Οὐδετέρως] *Neutro.*

CAP. VIII.

Quid ſignificet, & quid à noſtris appellatum ſit, quod ἀξίωμα dialectici dicunt: & quædam alia, quæ prima in diſciplina dialectica traduntur.

QUum in diſciplinas dialecticas induci atq; imbui vellemus; neceſſum fuit adire atque cognoſcere quas vocant dialectici [1] εἰσαγωγὰς, tum quia in primo [2] περὶ ἀξιωμάτων diſcendum, quæ M. Varro aliàs *profata*, aliàs *proloquia* appellat, commentarium de proloquiis; L. Ælii docti

Εἰσαγωγὰς] *Introductiones.*

2. Περὶ ἀξιωμάτων] *Pronunciatorum.*

3. *L. Ælii*] Ita recte L. Carrio Antiq. Lect. lib. 1. cap. 8. repoſuit, cum vulgo legeretur *Lælii*. Intelligitur hic autem L. Ælius Stilo, quemadmodum plenè vocatur ſupra lib. 10. cap. 21. cujus meminit & Suetonius in De Illuſtrib. Grammaticis, & ſæpius Feſtus Pompejus. L. Ælius ſimpliciter etiam vocatur à noſtro ſupra lib. 2. cap. 21. lib. 3. cap. 3. lib. 5. c. 21. item lib. 10. cap. 21. ubi vide notata.

docti hominis, qui magister Varronis fuit, studiose quæsivimus: eumque 4 in Pacis bibliotheca repertum legimus; sed in eo nihil edocenter, neque ad instituendum explanatè scriptum est: fecisseque videtur eum librum Ælius 5 sui magis admonendi, quàm aliorum docendi gratia. redimus igitur necessariò ad Græcos libros: ex quibus accepimus 6 ἀξίωμα definitum esse his verbis, λεκτὸν αὐτοτελὲς ἀποφαντὸν

4. *In Pacis bibliotheca*] In Bibliotheca Pacis Templo adjunctâ. Quod templum à Vespasiano ædificatum, ut notum ex Suetonio, *pulcherrimum operum quæ unquam*, ut Plinius loquitur lib. 36. cap. 15. Qui procul dubio etiam Bibliotheca adjuncta illud exornare voluit. Meminit hujus Bibliothecæ etiam Galenus *lib. 1. de Compos. Medicam.*

5. *Sui magis admonendi, quam aliorum docendi gratiâ*] Insolitus loquendi modus. Melius foret, *quam alios docendi gratia*. Supra noster in Præfatione: *Ut ea non docendi magis, quam admonendi gratia scripta existiment*. Verba hæc etiam jungit Quintilianus lib. 4. cap. 1. *Hic est admonendus Iudex, illic docendus*. Item Appulejus Apolog. *Dicam igitur quam brevissime potero: etenim admonendus es mihi, non docendus.*

6. Ἀξίωμα *definitum esse his verbis* λεκτὸν αὐτοτελὲς, *&c.*] Hoc est, *Axioma est dictum per se absolutum, enuntiabile quantum ex semetipso*. Definitur hic Axioma ex sententiâ Stoicorum, quibus ἀξίωμα significat omnem enunciationem tam probabilem quam necessariam; sive rem perfectam, quæ quantum in ipsa est, enunciari potest. Ita enim Laërtius in Zenone: Ἀξίωμα δέ ἐστιν ὅ ἐστι, ἀληθὲς ἢ ψεῦδος, ἢ πρᾶγμα αὐτοτελὲς, ἀποφαντὸν ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ. Sic ut Stoicis ἀξίωμα idem sit, quod πρότασις, & ἀπόφασις. Quod etiam manifeste indicat Proclus in II. ad Euclidem, ubi de differentia inter ὑποθέσεις, αἰτήματα & ἀξιώματα ex sententia Aristotelis agit: πολλάκις δὲ, inquit, καὶ ταῦτα πάντα καλοῦσιν ὑποθέσεις. ὥσπερ οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς ἀξίωμα πᾶσαν ἀπόφασιν ἁπλῆν. ὥστε κατὰ μὲν τούτους καὶ αἱ ὑποθέσεις, ἀξιώματα. Item Ammonius in procemio ad librum Aristotelis περὶ ἑρμηνείας: τὸν δὲ ἀποφαντικὸν λόγον ἀξίωμα καλοῦσιν οἱ Στωικοί. Atq; in hac significatione ἀξίωμα semper accipitur apud Ciceronem: unde & Tusculanar. Quæstion. lib. 4. illud definit ex mente Stoicorum: *Id ergo est pronunciatum, quod aut verum, aut falsum esse dicitur*. Hic ἀξίωμα Cicero reddit *pronunciatum*, ut notavit Gellius; In Lucullo *effatum* appellat; in libro de Fato *enunciationem*. Ἀξιώματος voce ex Stoicorum mente utitur quoque Plutarchus in Quæstionibus Platonicis; Quæstion. VII. & ultimâ. Longe vero aliter usurpat Aristoteles, & qui eum sequuntur, Peripatetici, item Mathematici. Iis enim ἀξίωμα est principium certum & notum, quod à quovis homine rationis compote, primo conceptu intelligitur: qualia sunt communia illa principia disciplinarum, à Græcis vocata κοιναὶ ἔννοιαι, id est, *communes notiones*. Ut, *Totum est majus sua parte. Si ab æqualibus æqualia demas, quæ relinquuntur, æqualia erunt.* & id genus alia. Hujusmodi vero communes animi conceptiones Stoici προλήψεις vocabant: quasi diceres *præsum-*

φαντὸν ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ. hoc ego supersedi vertere, quia novis & inconditis vocibus utendum fuit, quas pati aures per insolentiam vix possent. Sed M. Varro, in libro de lingua Latina ad Ciceronem quarto vicesimo, expeditissimè ita finit: *Proloquium est sententia in qua nihil desideratur.* erit autem planius, quid istud sit, si exemplum ejus dixerimus. ἀξίωμα igitur, sive id proloquium dicere placet, hujusmodi est: *Hannibal Pœnus fuit: Scipio Numantiam delevit: Milo cædis damatus est: neque bonum est voluptas neque malum*: & omnino quicquid ita dicitur plena atque perfecta verborum sententia, ut id necesse sit aut verum aut falsum esse, id à dialecticis ἀξίωμα appellatum est, à M. Varrone, sicuti dixi, *proloquium*.[7] à M. autem Cicerone *pronunciatum*. quo ille tamen vocabulo tantisper uti se attestatus est, *quoad melius*, inquit, *invenero*. Sed quod Græci συνημμένον ἀξίωμα dicunt, id alii nostrorum *adjunctum*, alii *connexum* dixerunt. id connexum tale est: *si Plato ambulat, Plato movetur. si dies est, Sol super terras est.* Item quod illi συμπεπλεγμένον, nos vel *conjunctum*, vel *copulatum* dicimus, quod est ejuscemodi: *P. Scipio Pauli filius & bis consul fuit, & triumphavit, & censura functus est, & collega in censura*

præsumptiones, quæ animum sui natura & certitudine quasi præoccupassent. Sic apud Arrianum in Dissertation. Epicteti cap. 22. περὶ τῶν προλήψεων, ubi eas ita describit: προλήψεις κοιναὶ πᾶσιν ἀνθρώποις εἰσὶ, καὶ πρόληψις προλήψει οὐ μάχεται. *Præsumptiones communes omnibus insunt hominibus; præsumptioque præsumptioni non repugnat.* Et pro exemplo subjicit, ὅτι τὸ ἀγαθὸν συμφέρον ἐστὶ καὶ αἱρετὸν, *Quod bonum est, idem conducibile esse & persequendum.* Quanquam & Simplicius ad Epicteti Enchiridion testetur, Stoicos ἀξιώματος voce usos esse pro *principio evidenti*, & *secundum communes notiones vero.* Ita enim scribit cap. 58. ἤτοι ἡμέρα ἐστὶν, ἢ νύξ ἐστιν, ὡς ἀξίωμα τουτέστιν, ὡς ἐναργῶς· καὶ κατὰ τὰς ἐννοίας ἀληθὲς παραλαμβάνετε. πάντα γὰρ ἀξιώματα ἐκάλουν οἱ Στωϊκοί. Hujus rei utique singularis testis est Simplicius, itaque quanti faciendus, aliis considerandum relinquo.

7. *A M. autem Cicerone pronunciatum*] Locus quem Gellius innuit, exstat lib. I. Tusculan. Quæstion. ubi Cicero; *An tu*, inquit, *Dialecticis ne imbutus quidem es? Inprimis enim hoc traditur, Omne pronunciatum (sic enim mihi in præsentia occurrit, ut appellarem ἀξίωμα: utar post alio si invenero melius, &c.)*

8. Παρ-

censura L. Mummii fuit. In omni autem conjuncto si unum est mendaciũ, etiam si cætera vera sunt, totum esse mendacium dicitur. nam si ad ea omnia, quæ de Scipione illo vera dixi, addidero, *& Hannibalem in Africa superavit*, quod est falsum: universa quoq; illa, quæ conjunctè dicta sunt, propter hoc unum quod falsum accesserit, quia simul dicentur, vera nõ erunt. est item aliud, quod Gręci διεζευγμένον ἀξίωμα, nos *disjunctum* dicimus. id hujuscemodi est: *Aut malum est voluptas, aut bonum: aut neque bonum, neque malum est.* Omnia autem, quæ disjunguntur, pugnantia esse inter sese oportet: eorumque opposita, (ἀντικείμενα Græci dicunt,) ea quoque ipsa inter sese adversa esse: ex omnibus quæ disjunguntur unum esse verum debet, falsa cætera. quòd si aut nihil omnium verum, aut omnia plurave quàm unum vera erunt, aut quæ disjuncta sunt, non pugnabunt, aut quæ opposita eorum sunt, contraria inter sese non erunt; tunc id disjunctum mendacium est; & appellatur [8] παραδιεζευγμένον. sicuti hoc est, in quo quæ opposita, non sunt contraria. *Aut curris, aut ambulas, aut stas.* nam ipsa quidem inter sese adversa sunt: sed opposita eorum non pugnant. *non ambulare* enim, & *non stare*, & *non currere* contraria inter sese non sunt: quoniam contraria ea dicuntur, quæ simul vera esse non queunt. possis enim simul eodemque tempore neque ambulare, neque stare, neque currere. sed hoc breve ex dialectica libamentum dedisse nunc satis erit: atque id solùm addendum admonendumque est, quòd hujus disciplinæ studium atque cognitio [9] in principiis quidem tetra & aspernabilis insuavisque esse & incivilis videri solet: sed, ubi aliquantum processeris, tum denique & emolu-

8. Παραδιεζευγμένον] *Vitiose disjunctum.*

9. *In principiis quidem tetra & aspernabilis, &c.*] Quod hic Gellius de Dialectica addiscenda, idem refert infra h. l. cap. 18. Varronem de disciplinis Mathematicis dixisse. Nempe, *Voluptas vel utilitas talium disciplinarum in postprincipiis exsistit, cum perfectæ absolutæque sunt; in principiis vero ipsis ineptæ & insuaves videntur.*

emolumentum ejus in animo tuo dilucebit, & sequetur quædam discendi voluptas insatiabilis; cui sane nisi modum feceris, periculum non mediocre erit, ne, ut plerique alii, tu quoque in illis dialecticæ gyris atque mæandris, tamquam apud Sirenios scopulos consenescas.

CAP. IX.

Quid significet verbum in libris veterum creberrimè positum: susque deque.

SUsque deque fero, aut *susque deque habeo* (his enim omnibus modis dicitur) verbum est ex hominum doctorum sermonibus: in poëmatis quoque & in epistolis veterum scriptum est plurifariam: sed facilius reperias, qui id verbum ostentent, quàm qui intelligant. ita plerique *nostrûm*, quæ remotiora verba invenimus, dicere ea properamus, non discere. Significat autem *susque deque ferre*, animo æquo esse & quod accidit non magni pendere, atque interdum negligere & contemnere: & propemodum id valet, quod dicitur Græce [1] ἀδιαφορεῖν. Laberius in Compitalibus:

Nunc tu lentus es: nunc tu susque deque fers.
Mater familias tua [2] *in lecto adverso sedet.*
Servos sextantis verbis nefariis utitur.

M. Var-

Ἀδιαφορεῖν] *Indifferens esse.*

2. *In lecto adverso sedet*] Lectus adversus quis antiquis esset, primus omnium Joseph. Scaliger ad Festum docuit. Matronæ nimirum Romanæ simul ac in mariti manum convenerant, lectum ante januam sibi in atrio sternebant, qui dicebatur lectus adversus. Asconius Pædianus in Milonianâ: *Deinde omni vi janua expugnata, & imagines majorum dejecerunt, & lectulum adversum uxoris Corneliæ, cujus castitas pro exemplo habita est, fregerunt: itemque telas, quæ ex veteri more in atrio texebantur, diruerunt.* Unde & Propertius:

Seu tamen adversum mutarit janua lectum,
Sederit aut nostro cauta noverca toro.

Hoc est, si alia uxor superinducatur, quæ adversum lectum nostrum mutet, id est sibi, non mihi sternat. Unaquæque enim matrona domi sibi lectum adversum in atrio sternebat. Quo in lecto fœtæ cubabant dicis causa. Quod etiam his versibus ex Scaligeri sententia La-

berius

M. Varro in Sisenna, vel de historia [3] *Quod si non horum omnium similia essent principia, ac postprincipia; susque deque esset.* Lucilius in tertio:

4 *Verùm hæc ludus ibi susque omnia deque fuerunt:*
5 *Susque & deque fuere, inquam, omnia ludus jocusque:*
Illud opus durum, ut Setinum accessimus [6] *finem:*
[7] Αἰγίλιποι *montes, Ætnæ omnes, asperi Athones.*

CAP.

berius indicare vult; utpote quorum sensus sit, Uxor tua fœta de more in adverso lecto sedet, adstantibus improbissimis servulis, neque suspicaris de stupro. Quare & ultimum versum legit:

Servis sex tantis, vernulis nefariis.

Et τὸ *utitur* refert ad sequentia. *Utitur M. Varro.* Quemadmodum & quidam libri legunt. Scriverius vero in suo Codice legendum notaverat:

Servus sex ante vernulus nefarios
Fututor. - -

Alii etiam legunt:

Servus exhaustis nervis nefarius utitur.

Verum cum Vetustissimi libri constanter habeant, ut edidimus, puto Laberium per *servum sextantis*, intelligere *servum duorum assium*, hoc est, servum nequissimum & hominem nihili. Quasi dicat, servus improbus nequissimusque in præsentia uxoris tuæ verbis nefariis, hoc est, obscænis & castis auribus indignis utitur, tuque istud nihil moraris.

3. *Quod si non horum omnium*] L. Carrio Antiq. Lect. lib. 2. cap. 15. ex Buslidiano Codice legit: *Quod si non omnino similia essent principia, & postprincipia: susque deque esset.* In vulgatis deerat τὸ *ac postprincipia.* Quomodo tamen legendum, indicant & Varronis ista infra h. l. cap. 18. ubi *principia* & *postprincipia* similiter conjungit.

4. *Verum hæc ludus ibi*] Al. *Verum hic ludus ubi &c.*

5. *Susque & deque fuere*] Franciscus Duza ad Lucilii fragmenta legit, *susque hæc deque fuere.*

6. *Finem*] Forte, *fines.*

7. Αἰγίλιποι *mortes*] Veram hanc hujus loci scripturam primus eruit Theodorus Canterus Var. Lect. lib. 2. c. 8. cum in MSS. legeretur αἰπίλιποι, quæ vox nihili, unius literæ mutatione in veram lectionem αἰγίλιποι restituitur. Quod ex Homero plusquam satis probatur, quippe apud quem sæpius legitur: ἤτι καὶ αἰγίλιπος πέτρης, cum loquitur de scopulo aliquo prærupto, & rupe adeo altâ, ut præ altitudine à capris relinquatur. Describens itaque Lucilius lib. 3. Satyrarum iter suum, quod Romæ fecit Capuam, & inde ad fretum usque Siciliense, ut notat Porphyrion in Horat. lib. 1. Sat. v. his versibus indicare vult totum iter ad Setinorum, qui populi sunt in Campania, usque fines viatoribus tam fuisse commodum, ut etiam ludendo, connugando, & festivis jocis indulgendo fuerit peractum. Ubi vero ad Setinorum agros perventum est, ibi fuisse opus durum, ibi laborem. Nam exinde viam fuisse instar altissimorum montium, ita ut omnes Ætnæ & asperi Athones viderentur. In vulgatis Gellii libris pessime antea exstabat: ἐπὶ τὸ λοιπὸν *ut ajunt montes Ætnæ omnes atque asperi Athones.*

CAP. X.

Quid sint proletarii, *quid* capitecensi, *quid item sit in* XII. *tabulis* assiduus, *& quæ ejus vocabuli ratio sit.*

OTium erat quodam die Romæ in foro à negotiis, & læta quædam celebritas feriarum: legebaturque in consessu fortè complurium [1] Ennii liber ex annalibus. in eo libro versus hi fuerunt:

Proletarius publicitus scutisque, [2] feroque
Ornatur ferro: muros, urbemque, forumque
Excubiis [3] curant.

tum ibi quæri cœptum est quid esset *proletarius*. atque ego, adspiciens quempiam in eo circulo jus civile callentem familiarem meum, rogabam, ut id verbum nobis enarraret. &, quum ille se juris, non rei grammaticæ, peritum esse respondisset: Eò maximè, inquam, te dicere hoc oportet, quando, ut prædicas, peritus juris es. nam Q. Ennius verbum hoc ex duodecim tabulis vestris accepit: in quibus, si rectè commemini, ita scriptum est. [4] ASSIDUO. [5] VINDEX. ASSIDUUS. ESTO. [6] PROLETARIO. QUOI.

ENnii liber ex annalibus] Vett. Codd. *Ennii liber ex Annalibus tertius.* Ad quem Annalium Ennii librum etiam Merula in sua editione hosce versus retulit. Stephanus primus libri numerum omisit.

2. *Feroque Ornatur ferro*] Ut hic *ferum ferrum*, sic Lucretius lib. 2. dixit *feraferri corpora.* Et eodem libro paulo ante *fera tela.*

3. *Curant*] Vett. Codd. *curat.*

4. ASSIDUO. VINDEX. ASSIDUUS. ESTO] Fit & hujus legis mentio à Cicerone in Topicis. Item à Varrone lib. I. De Vita Pop. Roman. cujus verba apud Nonium in *Proletaris*, vulgò intricatiora, hoc modo legenda censeo: *Quibus erat pecuniæ satis, aßiduos; contrarios, proletarios. Aßiduum neminem vindicem nisi aßiduum esse voluerunt.* Tangit eam quoque Fabius lib. 5. cap. 10.

5. VINDEX] Optime omnium Festus: *Vindex*, inquit, *ab eo quod vindicat, quo minus is qui prensus est, ab aliquo teneatur.* Hinc in Glossis Philoxeni, *Vindex*, Ἔκδικος. Vindex itaque speciatim appellatus, qui cum cuipiam esset injecta manus, ut ad prætorem judicemve duceretur, eum liberabat. Male illi, qui *Vindicem* cum *Vade* confundunt. Vindex enim reum ab in jus eundi necessitate liberabat. *Vas* autem, ut statim latius dicemus, ad judicium vocatum, seu reum certo die affuturum promittebat.

6. PROLETARIO. QUOI. QUIS. VOLET. VINDEX. ESTO.] Sic MSS. Alii leg. *Proletario*

QUOI. QUIS. VOLET. VINDEX. ESTO. petimus igitur, ne annalem nunc Q. Ennii, ſed duodecim tabulas legi arbitrêre ; & quid ſit in ea lege *proletarius*, ſi vis, interpretere. Ego verò, inquit ille, dicere atque interpretari hoc deberem, ſi jus Faunorum & Aboriginum didiciſſem. Sed enim quum *proletarii, & aſſidui, &* 7 *ſanates, &* 8 *vades,*

letario civi quivis volet vindex eſto. ſive *civi cuivis*, ut Turnebus, quod eodem redit. Illud *civi* tamen conſtanter Mſſ. rejiciunt. *Quoiquis* autem antique pro *quiſquis* ſive *quivis*, ut etiam *cuicui* pro *quiqui*, ſive quicunque. Sententia itaque legis eſt, Homini aſſiduo, ſive locupleti, ſolum aſſiduum ſive locupletem fieri poſſe vindicem; at proletario ac nullius claſſis homini quiſquis velit, hoc eſt, non aſſiduum tantum, utpote meliorem, ſed etiam proletarium tanquam parem. Secus tamen Viro maximo in De Fœnere Trapezitico, videtur, qui non putat veriſimile acceptum proletarium proletarii vindicem. Ideoque verba Legis reſcribit: *Proletario civi, qui ſolvet, vindex eſto.* Quaſi qui proletario vindex eſſe voluerit, ſtatim ſolvere debuerit, ut eum vindicaret in jure. Hanc Salmaſii ſententiam Juriſconſultorum ſui temporis Doctiſſimus J. Gothoſtedus in Not. ad Leg. XII. Tabul. non admittit; ſed putat ex legis mente quemlibet pro proletario admiſſum, quod proletarius aſſiduum invenire facile non poſſet. Denique ad mentem revocandum, multa in Leg. XII Tabul. in plebis gratiam ſancita fuiſſe.

7. *Sanates*] Lex in XII. Tabulis erat FORCTI. SANATI. QUE. IDEM. IUS. ESTO. Qui autem ſic dicti fuerint, declarat Feſtus in Epitomâ: *Sanates dicti ſunt, qui ſupra infraque Romam habitaverunt, quod nomen his fuit, quia cum defeciſſent à Romanis, brevi poſt redierunt in amicitiam quaſi ſanata mente. Itaque in duodecim cautum eſt, ut idem juris eſſet Sanatibus quod Forctibus, id eſt bonis, & qui nunquam defecerant à Romanis.* Sic quidem Feſtus in Epitomà, ſive potius Paulus ex eo. Ipſe vero Feſtus ſequentia ex Scaligeri mente in hanc propemodũ ſententiam adjecerat: *Sulpicius autem Sanates & Opilius ajunt dici inferioris loci gentes, ut Tiburtes, & alios, qui cum populo Tiburtino habitarent in agro Tiburti, id eſt omnes peregrinos, inferiorisque loci. Itaque ſcriptum eſſe in* XII. Nexo ſolutoque Forcti Sanatique idem jus eſto, *id eſt, bono Romano, idem & peregrino qui & inferiori loco eſt. Sunt qui intelligunt colonias, quæ ſunt deductæ in Priſcos Latinos à Tarquinio Priſco, quas integerit ſecundum mare infra Romam in civitates Latinorum, eoſque Sanatis, propterea quod præter opinionem eos pacaviſſet, ſanaviſſetque & cum eis paciſci potuiſſet, nominavit, ut auctores ſunt Cincius lib. 2. de Officio Iuriſconſulti, M. Valerius Meſſala in* XII. *explanatione. Idem tamen in eo libro, quem de dictis involute inſcribit, Forctis & Sanatis ait duas gentis finitimas mari, de quibus legem hanc inſcriptam eſſe videri. Uti duæ maritimæ gentis eodem cum P. R. haberentur jure. Neque alios quam Forctes & Sanates legem hanc ſignificare exiſtimat hoc intellectu. Multi ſunt, quibus id quod pluribus placuit, diſpliceat: & aliter in* XII. Sanati, Forcti *interpretentur: hoc eſt ſanati, inſani.*

8. *Vades*] Varro lib. 5. de L. L. *Vas appellatus, qui pro alieno vadimonium promittebat. Conſuetudo erat, cum reus parum eſſet idoneus in tertiis rebus, ut pro ſe alterum daret.* Paulus ex Feſto *Vadem* interpretatur *ſponſorem datum in re capitali.* Quam differentiam etiam Auſonius inter *vadem* & *prædem* ponit:

des, & [9] subvades, [10] & vigintiquinque asses, [11] & taliones, furto-

Quis subit in pœnam capitali judicio? Vas.
Quid si lis fuerit nummaria, quis dabitur? Præs.

In capitali judicio *Vas* quasi sponsor mortis habitus. Quæ enim pœna manebat reum, si non sisteretur, sponsor sistendi se eodem supplicio obnoxium reddebat. Hujusmodi *Vas sistendi* & *Vas mortis* Ciceroni dicitur, quemadmodum & Græcis ἐγγυητὴς θανάτου appellatur. Non solum autem in re capitali, sed etiam in judiciis privatis hi Vades dari soliti, qui sponsores erant, vel fidejussores sistendi aliquem in judicio. Magnus Salmasius in De Modo Usur. cap. 16. contendit, *Vadem* proprie esse, qui citatus in judicium, ire debet, ὁ βάς. Esse enim reum principalem, qui sese ad diem dictam sistere judicio tenetur, & ire, vel vadere, quo est vocatus. Quem vero sponsorem pro se dat, ut, nisi eat ipse, pœnam, qui pro eo fidejussit, vicem ejus subeat, eum etiam *Vadem* appellatum, quasi qui pro vade promiserit, eum iturum in judicium. Sic ergo cum *vas* ὁ βάς, vere esset ille, qui vocatus in jus vadere deberet, illum, qui exhibiturum se eum judicio cavebat, quasi vadendi, & in jus eundi pro alio sponsor, *vadis* quoque nomen nactum esse, quia pro vade caveret. Hinc *vadimonium promittere* hic sponsor dicebatur, hoc est, *itionem in jus pro alio*. Atque hoc etiam verbum *vadari* ostendit, quod non solum spondere est, & vadem se pro alio constituere, sed etiam in jus vocare & denunciare alicui, ut in jus eat, diem illi dicere, ut sit *Vas*, hoc est, in jus ambulet. Hinc in Glossis Philoxeni, *Vadatur* redditur, κατηγγυᾶται, & μετὰ παραγγελίας συντίθεται. Quibus utraque significatio attingitur. Nam μετὰ παραγγελίας συντίθεσθαι est constituere alicui diem cum denunciatione, qua in jus ire debeat. Sic Plautus in Aulularia,

Ut sibi liceret milvum vadarier,

Id est, in jus vocare, diem milvo dicere. Inde & *vadimonium* duas quoque res significat, ipsam ἐμφάνειαν *exhibitionem*, sive *in jus itionem*, & ἐμφανείας ἐγγύην *exhibitionis sponsionem*. Sic *vadimonium facere* dicitur is, qui sese sistit judicio & exhibet, non qui sponsionem facit. *Vadimonium* vero *præstare* dicitur is, qui pro alio sponsionem in judicio sistendi facit. Vadimonium quippe præstare est, quod Græci dicunt ἐγγύην δοῦναι, ἱκανοδοσίαν δοῦναι. Ita Cornelius Nepos in Vita Attici de Fulvia Antonii: *Nunquam illa vadimonium præstitit.* At in illa loquutione *Vadimonium facere*, nemo potest vadimonium pro sponsione & ἐγγύῃ interpretari. Omnium optime hoc discrimen ostendit Seneca in libro De Brevit. Vitæ his verbis: *Quantum vadimonia sua atque aliena occupent.* Ubi *sua vadimonia* sunt ἡ ἰδία ἐμφάνεια, quibus suo nomine in jus quis ire citatus debet. At *aliena* ἡ ἐμφανείας ἐγγύη, quibus alium promittit aliquis se exhibiturum. Plura in hanc sententiam videsis apud Salmasium loco indicato.

9. *Subvades*] Subvades, ut optime Salmasius De Mod. Usur. dicto cap. 16. observat, sunt vadum vades, hoc est, qui spondent pro ipsis vadibus. Ut *subprædes* erant qui pro ipsis prædibus fidejubebant. Hi *sequentes*, vel *secundi fidejussores*, ut hi pro quibus intercedebant, *primi* & *principales*. Ita in *l.* 28. *D. de fidejussor. Præterea si quæratur an solvendo sit principalis fidejussor, etiam vires sequentis fidejussoris ei adroganda sunt.* Ille *vas* vel *præs*: hic sequens vel secundus fidejussor, antiquo sermone *subvas* & *subpræs*. Si vadimonium promitteret fidejussor, qui pro eo iterum fidejussor existeret, *subvadis* nomine appellabatur olim. At vero *subvadum* nomen

12 *furtorumque quæstio cum lance & licio* evanuerint,[13] omnisque

nomen tam antiqua res fuerit, ut quidem ineptus ille tergiversator hic apud Auctorem nostrum persuadere vult, qui illud cum omni antiquitate duodecim tabularum evanuisse dicit, merito dubitat Salmasius. Nam cum *vadum* appellatio ab optimis quibusque auctoribus usurpata legatur, qui ætatem illam non multum antecessêre, ut Augusti ævo & adhuc inferiori, quo *vades* noti erant pro sponsoribus in judicio sistendi, quid obstabit, quo minus *subvades* nominari tum potuerint, qui vadibus existebant vades? Sic *Subnero* Tertulliano, quasi secundus Nero de crudelitate, ut *Submarius* Ciceroni, secundus Marius, præ similitutidine morum. Ergo & *subvades* secundi vades. Gellii tamen temporibus *subvadum*, ut & *vadum* vox ab usu recessisse & in foro minus frequentata videtur, cum generali potius nomine *sponsores* vel *fidejussores* appellarentur.

10. *Et viginti quinque assis*] Intelligit pœnam injuriæ levioris, ex Leg. XII. Tabularum, in quibus scriptum erat, SI. INJURIAM. FAXIT. ALTERI. VIGINTI. QUINQUE. ÆRIS. POENÆ. SUNTO. ut restatur Auctor noster infra lib. 20. cap. 1. ubi & narrat Favorinum Philosophum adversus Sext. Cæcilium Jurisconsultum, hanc pœnam ut minus levem exagitasse hisce verbis: *Quis erit tam inops, quem ab injuriæ faciendæ lubidine viginti quinque asses deterreant? Itaque cum eam legem Q. Labeo quoque vester in libris quos ad* XII. *tabulas conscripsit, non probaret, Quidam*, inquit, *L. Veratius fuit, egregie homo improbus atque immani vecordia, is pro delectamento habebat, os hominis liberi manus suæ palma verberare. eum servus sequebatur crumenam plenam assium portitans: &, quemcunque depalmaverat, numerari statim secundum duodecim tabulas viginti & quinque asses jubebat. Propterea*, inquit, *prætores postea hanc pœnam abolescere & relinqui censuerunt; injuriisque æstimandis Recuperatores se daturos edixerunt.* Cui Cæcilium etiam respondisse refert: *Decemviros non omnino omnes injurias isto pauco ære XXV. assium diluisse: tametsi & hæc ipsa paucitas assium grave pondus æris fuerit, quod librariis assibus in ea tempestate populus uteretur. Atrociores vero injurias impensiori damno vindicatas, quibusdam etiam talionis pœna opposita.*

11. *Et taliones*] Talionis Lex hujusmodi in XII. Tabulis erat: SI. MEMBRUM. RUPIT. NI. CUM. EO. PACIT. TALIO. ESTO. Hanc quoque legem infra lib. 22. cap. 1. Favorinus reprehendit, ob ulciscendi acerbitatem, & exsequutionis difficultatem; cui etiam Cæcilius suo more respondet, Decemvirosque in talionis pœna in atrocioribus injuriis statuenda defendit. Priscianus lib. 6. ex Catonis lib. 4. Originum locum profert, ad hujus legis interpretationem singularem: *Si quis membrum rupit, aut os fregit, talione proximus cognatus ulciscitur.* Imper. in Cod. Theodosian. *lib.* 9. *tit.* 3. *de exhib. vel transmitt. reis l.* 3. appellatur *pœna reciproci*. Theophilus *Instit. De injur.* vocat ποινοπάθειαν. Talionis pœnam legibus Mosaicis etiam obtinuisse, *ut dens pro dente, oculus pro oculo, &c.* notum est. Aristoteles lib. 5. Ethicor. scribit Rhadamanto etiam placuisse, ut quod quis alteri fecisset, ipse pateretur. quod tamen Aristoteli non adeo probatur. Hujus XII. Tabul. legis meminit etiam Justinianus in *Instit. De injur. §. pœna.*

12. *Furtorumque quæstio cum lance & licio*] De Furto per lancem & licium quæsito, vide notata supra p. 607.

13. *Omnisque illa duodecim tabularum antiquitas, nisi in legis actionibus centumviralium causarum lege Æbutia lata*] Ex hisce verbis Antonius Augustinus lib. de Legibus, Centumviralia judicia lege Æbutia constituta esse existimat, quod etsi verba ipsa non exprimant, putat tamen utrumque & de centumvirali

que illa duodecim tabularum antiquitas, nisi in legis actionibus centumviralium causarum, lege Æbutia lata, consopita sit: studium scientiamque ego præstare debeo juris & legum, vocumque earum, quibus utimur. Tum forte quadam Julium Paulum, poëtam memoriæ nostræ doctissimum, prætereuntem conspeximus. is à nobis salutatus, rogatusque, uti de sententia, deque ratione istius vocabuli nos doceret, Qui in plebe, inquit, Romana tenuissimi pauperrimi-

tumvirali judicio, & de Legis actionibus XII. Tabul. nisi earum causarum, quæ apud Centumviros essent agendæ, abrogandis fuisse cautum. Paulus vero Manutius in De Legib. Roman. simpliciter lege Æbutiâ XII. Tabulas correctas fuisse putat. Cui accedit Hotomanus lib. de Legib. qui Æbutium Tribunum plebis de tollendis legum actionibus XII. Tabularum legem rogasse scribit. Ant. autem Augustino subscribit Sibr. Siccama lib. 1. cap. 8. De Centumvir. judicio. Neque id factum absque ratione verisimili. Cum enim ejus temporis historia, quo consentaneum est Centumviros esse institutos, apud Livium temporum injuria deperdita sit, aliique ejus rei speciatim non meminerint, constet vero Æbutiorum familiam eo tempore & postea diu varios magistratus gessisse, putat ille Æbutium Tribunum pleb. legem de Centumviris populum rogasse, idque factum ipsius judicio Anno U.C. IↃXIII Q. Lutatio Cercone A. Manlio Coss. aut paulo post. Centumviri enim ex triginta quinque tribus electi sunt, ut ex Festo constat. Tribuum vero numerus demum anno U. C. IↃXIII. ad XXXV. pervenit, ut docet Florus Epitom. XIX. Igitur non ante, sed vel eo ipso anno, vel paulo post, Centumvirale judicium constitutum. Stephanus quoque Pighius in Annalibus, Centumvirale judicium lege Æbutiâ existimat institutum esse, sed refert ad annum U. C. IↃXX. Q. Fabio Maximo, M. Pomponio Coss.

Ex Gellii enim verbis videtur sibi colligere Æbutiam legem latam esse, cum centumvirale judicium institueretur: & eâdem XII. Tabularum leges de jure privato imprimis fuisse correctas & reformatas, actionibus quibusdam certis & solemnibus, ut Pomponius *D. de Orig. Iuris* tradit, *compositis ad illius sæculi statum, & ad novi judicii exercitium accommodatis, quibus inter se homines disceptarent, ne populus ut vellet* ex legum tabulis XII. actiones diutius varie institueret. Nam cum anno præcedenti, quo tribus ad numerum XXXV. suppletas diximus, novus Prætor qui inter cives & peregrinos jus diceret, priori urbano Romæ adjectus esset, accessit non diu post insuper centumvirale judicium, ne in civitate potenti & in dies augescente justitia deesset. Quod & Pomponius *D. de Orig. jur.* non dissimulat, qui post duos Prætores urbanum & peregrinum, centumviros litibus judicandis constitutos fuisse tradit. Quemadmodum igitur eodem quasi tempore, sic eâdem quoque de causâ, Prætorem alterum peregrinum, & centumviros Romæ creatos ex jam dictis liquet; ille quidem, ut collegam urbanum Prætorem judiciorum onere sublevaret; hi autem, ut sublevarent utrumque, crescente simul cum ipsâ Republica atque Imperio in tanta civitate, litium & causarum multitudine, privatis civibus apud exteras nationes & longinquis in regionibus negotiari incipientibus.

perrimique erant, [14] neque amplius quàm mille quingentum æris in censum deferebant, [15] *proletarii* appellati sunt. qui verò nullo, aut perquam parvo ære censebantur, *capitecensi* vocabantur. extremus autem census capitecensorum æris fuit [16] trecenti septuaginta quinque. Sed quoniam [17] res pecuniaque familiaris obsidis vicem, pignorisque esse apud rempublicam videbatur; amorisque in patriam fides

14. *Neque amplius, quam mille quingentum æris in censum deferebant*] Falsum est, ut optime notavit Salmasius De Fœn. Trapezit. quod hic Jul. Paulus, ait tantulam summam, ut est mille quingentum æris, quæ efficiunt in auro illius ævi, tres aureos cum tribus aurei quartis, in censum delatā fuisse. Nemo enim, qui minus quā quinquaginta aureos in bonis haberet, aliquid in censū deferre solebat, quia nec in ulla classe erat. Minimus quippe census ultimæ & quintæ classis fuit eorum, qui duodecim millibus æris & quingentis censebantur. Infra hunc censum positi omnes extra classes fuere, & capite, non ære, censebantur. Et quamvis inter hos etiam quidam gradus fuerint, ut inter divites, ita ut alii aliis aliquanto plus in substantia habuerint, omnes tamen *Proletarios* & *Capitecensos* eosdem dictos esse vult Salmasius, non, ut Paulus hic, hoc discrimine separatos *Proletarios* & *Capitecensos*, quasi hi pauperiores essent, illi minus. Unde & ridiculum esse ait, quod statim hic subjicitur: *Qui mille, aut perquam parvo ære censebantur, capitecensi vocabantur. Extremus autem census capitecensorum, æris fuit trecenti septuaginta quinque.* Si enim capite censi dicebantur, nullo ære censos constat. Et quid miserius istis hominibus, in quorum substantia tota nihil amplius esset, quam trecenti & septuaginta quinque asses, id est, triginta septem drachmæ cum dimidia, sive aureus unus cum vix dimidio?

15. *Proletarii*] Nonius: *Proletarii cives dicebantur, qui in plebe tenuissima erant, & non amplius quam mille & quingentos æris in censum deferebant.* Quæ ex Auctore nostro more suo descripsit, & eundem errorem erravit, cum Proletarios dixit mille quingentos æris in censum detulisse. Alio loco meliorem Auctorem Nonius secutus scribit: *Proletarii dicti sunt plebei, qui nihil Reipubl. exhibeant, sed tantum prolem sufficiant.* Proletarios autem & capitecensos pro eodem hominum genere, ex infimâ scilicet plebe, ut modo juxta Salmasii sententiam notavimus, Romæ habitos, constat etiam ex Festo, quamvis verba ejus à Paulo truncata sint, ubi inquit: *Proletarium censum dictum, quod ex his civitas constet, quasi prolis progenie.* Sic enim lego. Ex infima itaque plebe *Capitecensi* dicti, qui nihil præter caput suum in censum deferebant. Iidem cum prolem Reip. progignerent, *Proletarii* inde dicebantur; & non amplius â capitis censione, sed prosperiore vocabulo â munere, officioque prolis edendæ appellabantur.

16. *Trecenti septuaginta quinque*] Sic Cod. Tornæs. & Vett. Edd. Stephanica vero editio habet CCCLXXX.

17. *Res, pecuniaque familiaris*] Legendum forte, *Res, pecunia, atque familia.* Ut statim de capitecensis, *quia familia pecuniaque his aut tenuis.* Pecunia enim familiaque junctim posita pro tota hominum substantia sæpius apud Auctores occurrit, & non semel etiam apud nostrum.

fides quædam in ea, firmamentumque erat; [18] neque proletarii, neque capitecensi milites, nisi in tumultu maximo, scribebantur; quia familia pecuniaque his, aut tenuis, aut nulla esset. proletariorum tamen ordo honestior aliquanto, & re, & nomine, quàm capitecensorum fuit: nam & asperis reipublicæ temporibus, quum juventutis inopia esset, in militiam tumultuariam legebantur, [19] armaque iis sumtu publico præbebantur: & non capitis censione, sed prosperiore vocabulo à munere, officioque prolis edendæ appellati sunt. quod, quum [20] re familiari parva minus possent rempublicam juvare, subolis tamen gignendæ copiâ civitatem frequentarent. Capitecensos autem primus C. Marius, ut quidam ferunt, bello Cimbrico difficillimis reipublicæ temporibus, vel potius, ut Sallustius ait, bello Jugurthino, milites scripsisse traditur. quum id factum antè in nulla memoria exstaret. [21] ASSIDUUS, *in duodecim tabulis*,

18. *Neque proletarii, neque capitecensi milites*] His similes fuere qui apud Atticos θῆτες dicebantur. Ab omnibus enim reipublicæ oneribus & tributionibus erant immunes, & à militia etiam vacationem habebant. Sic Harpocration: Θῆτες οἱ ἀπογράπτοι ἐλέγοντο. οὗτοι δὲ οὐδεμίας μετεῖχον ἀρχῆς, ὡς καὶ Ἀριστοτέλης δηλοῖ ἐν Ἀθηναίων πολιτείᾳ. ὅτι δὲ οὐκ ἐστρατεύοντο εἴρηκε καὶ Ἀριστοφάνης. Similia tradunt Plutarchus in Solone, & Vetus Scholiastes Aristophanis ἐν ἱππεῦσι pag. 326. Edit. Colon. Allobrog. anni 1607.

19. *Armaque iis sumptu publico præbebantur*] Hoc est quod Ennius scribit:
Proletarius publicitus scutisque feroque
Ornatur ferro. - -
Additque
- - *muros, urbemque forumque*
Excubiis curant - -
Quibus notat Proletarios milites etiam scriptos, muros duntaxat custodiisse & urbem. Neque enim, in aciem id genus hominum educebant, aut cæteris legionibus immiscebant, sed in urbe retinebant sub oculis & cura seniorum: Post Marium tamen & Capitecensi vulgo in militiam scripti, cæterisque militibus permixti.

20. *Re familiari parvâ*] Similiter hic legendum censeo, *Re familiaque parva.*

21. ASSIDUUS *in* XII. *tab. pro locuplete, &c.*] Festus *Adsiduus* per d scribit: *Adsiduus dicitur*, inquit, *qui in ea re quam frequenter agit, quasi consedisse videatur: alii adsiduum locupletem, quasi multorum assium dictum putarunt; alii eum qui sumptu proprio militabat, ab asse dando vocatum existimarunt.* Quem scribendi modum Sosipater Charisius reprehendit lib. I. *Adsiduus quidam per d scribunt, quasi sit à sedendo figuratum, sed errant. Nam cum à Servio Tullio populus in quinque classes esset divisus, ut tributum, prout quisque possideret, inferret; ditiores, qui asses dabant, Assidui dicti sunt; & quoniam soli in negotiis publicis

tabulis, pro locuplete & facilè facienti dictus, aut ab assibus, id est, ære dando, quum id tempora reipublicæ postularent: aut à muneris pro familiari copia faciendi assiduitate. verba autem Sallustii in historia Jugurthina [22] de C. Mario consule, & de capitecensis hæc sunt: *Ipse interea milites scribere, non more majorum, nec ex classibus sed ut lubido cujusque erat, capitecensos plerosque. id factum alii inopia bonorum, alii per ambitionem consulis memorabant, quòd ab eo genere celebratusque, auctusque erat: & homini potentiam quærenti egentissimus quisque oportunissimus.*

publicis frequentes aderant, eos qui frequentes assunt, Assiduos, ab assibus dixerunt. Sane rectius assiduus cum pro locuplete ponitur, sic dictus ab assibus dandis, quia *asses duit*, hoc est, *det*.

22. *De C. Mario consule & de capitecensis.*] De eàdem re Plutarchus in Mario: Ἀναγορευθεὶς δὲ λαμπρῶς, εὐθὺς ἐστρατολόγει παρὰ τὸν νόμον καὶ τὴν συνήθειαν, πολὺν τὸν ἄπορον καὶ φαῦλον καταγράφων, τῶν πρόσθεν ἡγεμόνων οὐ προσδεχομένων τοὺς τοιούτους, ἀλλ' ὥσπερ ἄλλο τι τῶν καλῶν, τὰ ὅπλα μετὰ τιμῆς τοῖς ἀξίοις νεμόντων, ἐνέχυρον τὴν οὐσίαν ἑκάστου τιθέναι δοκοῦντος. Id est, *Consul declaratus splendide, statim delectum habuit præter legem & morem, plurimos è pauperibus & servili genere conscribens: cum anteà Duces hos tales non susciperent, sed arma quoque, ut aliud aliquid honestorum, non nisi honestis dignisque darent, cum quisque velut pignus rem familiamque opponere videretur.*

CAP. XI.

Historia ex Herodoti libris sumta de Psyllorum interitu, qui in syrtibus Africanis colebant.

GEns in Italia Marsorum orta esse fertur à Circæ filio: propterea [1] Marsis hominibus, quorum dumtaxat familiæ

1. M*arsis hominibus*] Plinius libr. 8. cap. 2. ubi de Psyllorum vi contra serpentum ictus dixerat, subjungit: *Simile & in Italia Marsorum genus durat, quos à Circes filio ortos servant, & ideo inesse iis vim naturalem eam.* Et lib. 28. cap. 3. *Quorundam hominum tota corpora prosunt, ut ex his familiis, quæ sunt terrori serpentibus, tactu ipso levant percussos, suctuve humido. Quorum è genere sunt Psylli, Marsique & qui Ophiogenes vocantur in insula Paro.* Glossæ Philoxeni: *Marsæ*: Ἀσπιδοθῆραι, Ὀφιοδιῶκται. Aliæ Glossæ Cyrillo adscriptæ: Ὀφιοδιώκτης, *Marsio.* leg. *Marsus.* Hinc J. Firmicus lib. 1. Astronom. cap. 6 *Marsi erunt, qui pestiferos angues, sopitis & accubatis aculeis opprimant.* Adde ejusdem libri cap. 16. &

25. Item

miliæ cum externis cognationibus nondum etiam permixtæ, corruptæque ſunt, vi quadam genitali datum eſt, ut ſerpentium virulentorum domitores ſint, & [2] incentionibus, herbarumque ſuccis faciant medelarum miracula. Hac eadem vi præditos eſſe quoſdam videmus; [3] qui *Pſylli* vocantur: quorum ſuper nomine & genere quum in veteribus litteris quæſiſſem; [4] in quarto denique Herodoti libro fabulam de Pſyllis hanc invenimus. Pſyllos quondam fuiſſe in terra Africa conterminos Naſamonibus: Auſtrumque in finibus eorum quodam in tempore perquam validum ac diutinum flaviſſe: eo flatu aquam omnem in locis, in quibus colebant, exaruiſſe: Pſyllos re aquaria defectos, eam injuriam graviter Auſtro ſuccenſuiſſe; decretumque feciſſe, uti armis ſumtis ad Auſtrum, proinde quaſi ad hoſtem, jure belli, res repetitum proficiſcerentur: atque ita profectis ventum Auſtrum magno ſpiritus agmine veniſſe obviam; eoſque univerſos, cum omnibus copiis armiſque, cumulis montibuſque harenarum ſupervectis,

25. Item lib. 4. cap. 7. Res ſatis vulgata, nec opus, ut diutius inhæreamus.

2. *Incentionibus*] Incantationibus. Nam Marſos etiam cantaminibus uſos tradit Lucilius Satyr. lib. 20.

Iam diſrumpetur medius, jam ut Marſus colubros
Diſrumpit cantu, venas cum extenderit omnes.

Inde etiam ex Pomponii Piſtoribus.

Mirum ni hæc Marſa eſt, in colubros callet canticulam.

Idem de Marſis tradunt Virgilius lib. 7. Æneid. & Silius Ital. lib. 7.

3. *Qui Pſylli vocantur*] De Pſyllis vide quæ ſupra notata ſunt pag. 487.

4. *In quarto denique Herodoti libro*] Herodoti verba hæc ſunt: Νασαμῶσι δὲ προσόμουροί εἰσι Ψύλλοι· οὗτοι ἐξαπολώλασι τρόπῳ τοιῷδε· ὁ νότος σφι πνέων ἄνεμος τὰ ἔλυτρα τῶν ὑδάτων ἐξηύηνε, ἡ δὲ χώρη σφι πᾶσα ἐντὸς ἐοῦσα τῆς Σύρτιος, ἦν ἄνυδρος, οἱ δὲ βουλευσάμενοι κοινῷ λόγῳ, ἐστράτευον ἐπὶ τὸν νότον (λέγω δὲ ταῦτα τὰ λέγουσι Λίβυες) καὶ ἐπείτε ἐγίνοντο ἐν τῇ ψάμμῳ, πνεύσας ὁ νότος κατέχωσέ σφεας, ἐξαπολομένων δὲ τούτων, ἔχουσι τὴν χώρην οἱ Νασάμωνες. Id eſt, *Naſamonibus confines ſunt Pſylli, qui hunc in modum interciderunt: Auſter eis omnia receptacula aquarum areſecerat: erat autem omnis eorum regio, quæ intra Syrtim eſt, aquarum inops. Ob id iſti publico colloquio atque conſilio expeditionem fecere adverſus auſtrum, (quæ Libyes memorant refero) hi, cum ad arenas veniſſent, auſter ſpirans illic obruit. Pſyllis extinctis, eorum terram Naſamones obtinent.*

5. *Ad*

ctis, operuisse: eo facto Psyllos 5 ad unum omnis interisse: itaque eorum fines à Nasamonibus occupatos.

5. *Ad unum omnis interisse*] Sic noster supra lib. 3. cap. 7. *Quadringenti omnes ad unum perfossi gladiis, aut missilibus operti, cadunt.* Sic enim ibi lego, non ut vulgo editum, *omnes tum una perfossi*, &c. Eodem modo Ammianus Marcellinus lib. 31. *Trucidassetque omnes ad unum, ni &c.* Idem lib. 14. *Periissent ad unum, ni &c.* Item Sextus Aurel. Victor de Viris Illustrib. *Ad unum occisione perierunt.* Appulejus Metamorphos. lib. 4. *Statimque custodes, qui prope sopiti quiescebant, mox ad unum omnes etiam janitorem ipsum gladio conficit.*

CAP. XII.

De his vocabulis, quæ Cloatius Verus aut satis commodè, aut nimis absurdè & illepidè ad origines linguæ Græcæ redigit.

CLoatius Verus in libris, quos inscripsit *Verborum à Græcis tractorum*, non pauca herclè dicit curiosè & sagaciter conquisita, neque non tamen quædam futilia & frivola. *Errare*, inquit, *dictum est* 1 ἀπὸ τοῦ ἔῤῥειν; versumque infert Homeri, in quo id verbum est:

2 ἔῤῥ' ἐκ νήσου θᾶσσον ἐλέγχιστε ζωόντων.

Item 3 *alucinari* factum scripsit, ex eo, quod dicitur Græcè ἀλύειν

Ἀπὸ τοῦ ἔῤῥειν] *A vagando*, sive *ægre eundo*. Verbum ἔῤῥω, usurpatur, imprimis, cum quis in malam rem ire jubetur. Ut Homerus in versu sequenti.

2. Ἔῤῥ' ἐκ νήσου, &c.] Id est, *Abeas ocius ex insulâ pessime viventium.* Exst. Ὀδυσσ. κ'. ϛ. 72.

3. *Alucinari factum scripsit ex eo quod dicitur ἀλύειν*] Glossæ Philoxeni: *Alucinatur*, ἀλύει. Nonius scribit cum aspiratione *halucinare*, & interpretatur *aberrare, & non consistere atque dissolvi, & obstupefieri atque tardari*; atque ita hoc verbo Veteres usos ait, subjicitque exemplum, quod proculdubio ab Auctore nostro, tacito ejus nomine, ut solet, hausit: *Et assiduo oscitantem vidit, atque illius quidem delicatissimas mentis & corporis halucinationes.* Vestigium horum verborum exstat in lemmate cap. 3. lib. 8. *Alucinari* tamen scribunt omnes libri Veteres, ut testatur Salmasius in Plinianis Exercitation. quod etiam non, ut Cloatius Verus hic apud Gellium, factum putat ab ἀλύειν, verum ex ἀλύκη. Psellus de antiquis Medicinæ vocabulis: Ἀλύκη, ἡ μετ' ἐκλύσεως ἀπορία. Erotianus in Lexico: Ἀλύκη, ἀπορία μετὰ χάσμης. Unde & Hesychius ἀλύκην per χάσμησιν exponit. Quia scilicet frequentes oscitationes oboriuntur eis, qui simili tenentur languore & anxietate animi. Sic Gellius supra l. 7. c. 17. *At ille oscitans & alucinanti similis.* Et lib. 4. cap. 20. De Oscitatione, eam esse dicit, *indicium*

ἀλύειν, 4 unde *elucum* quoque esse dictum putat, *a* littera in *e*, versa, tarditatem quamdam animi & stuporem, qui alucinantibus plerumque usu venit. Item *fascinum* appellat, quasi 5 *βάσκανον*, & *fascinare* esse quasi 6 *βασκαίνειν*. commo-

vagi animi & alucinantis. Aliter Fulgentius de prisco Sermone: *Alucinari, dicitur vana somniare: tractum ab allucitis, quos nos κώνωπας dicimus, sicut Petronius Arbiter asserit:: Nam centum vernales me allucitæ molestabant.* Octavius Pantagathus, ut in Ortographia scribit Aldus, id olim deducebat à præverbio *à* & *luce*, ut proprie sit *à luce aberrare*. Quemadmodum veteres *oblucinare* dixerint, pro *errare*. Festus: *Oblucinasse dicebant antiqui, mente errasse, quasi in luco deorum alicui occurrisse.* Quamquam videmus Festum aliam hujus vocis originem adducere. Magnus Vossius in Etymologico adsentitur iis, qui *alucinari* à *luce* derivant. Nec tamen arbitratur, tam esse *à luce aberro*, quam ad lucem offendo. Eoque scribendum putat *allucinari*, quasi *adlucinari*. Vt de iis dicatur, qui luce oculos præstringuente, minus vident. Quemadmodum illis usu venire solet, qui contra claram Solis lucem direxêre pertinaciùs oculos, vel è locis tenebricosis in apricum devenerint.

4. *Vnde elucum quoque esse dictum putat*] Varie de hac voce Festus: *Elucus significat languidum ac semisomnum, vel ut alii volunt, alucinatorem, & nugarum amatorem. Sive halonem, id est, hesterno vino languentem, quem ἕωλον vocant Græci* Alio loco: *Helucus, ab hiatu & oscitatione dictus.* Salmasio in Plinianis placet *Elucus* esse ex Græco ἠλυγός. Tardumque & hebetem significare propriè, vel tarditatem & stuporem. Ἠλυγὰ ὄρη apud veterem Poëtam, τὰ ἐν σκότῳ κατεχόμενα. Hinc Ἠλυγὸς, homo *Elucus*, ὁ ἐπισκιασμένος, tarditate & stupore obsessus. Sed *Elucum* etiam pro ipso affectu sumitur, quem Gellius definit *tarditatem animi & stuporem, qui alucinantibus plerumque usu venit.* Et sane *Elucum* proprie videtur stupor esse animi ex hesterno vino, sive crapulâ procedens. Quo stupore affectum Græci ἕωλον appellant. Atque ita usus Tertullianus lib. de Corona militis: *Liberum, eundem apud Ægyptios Osirin, Harpocration industria hederatum argumentatur, quod hederæ natura sit, cerebrum ab eluco defensare.* Quasi dicat, hederam conducere, ne quis ex hesterno vino capitis dolorem sentiat. Ἑωλοκρασία Græcis dicitur, quia caussa ejus τὸ ἕωλον κρᾶμα; ubi ἕωλον est χθεζινὸν, *hesternum, pridianum*. Hesychius: Ἑωλοκρασία, χθεσινὴ μέθη. Hac significatione etiam Apulejus in Apolog. *Crassus ipse ubi gentium est? an Alexandriam tædio domus remeavit? an parietes suos detergit? an quod verius est, ex crapula eluco attentatur?*

5. Βάσκανον] *Invidum.*

6. Βασκαίνειν] *Invidere.* Βασκαίνω vero dicitur, quasi φάεσι καίνω, hoc est *oculis* vel *adspectu occido*, ut scribit Auctor Etymologici Magni, item Theocriti Scholiastes. Oculis autem *fascinandi* vim inesse veteres credidisse, constat ex Virgilio Eclog. 3.

His certe neque amor caussa est, vix ossibus hærent.
Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

Item ex illis Plinii lib. 7. cap. 2. *In eadem Africa familias quasdam effascinantium Isigonus & Nymphodorus tradunt, quarum laudatione intereant probata, arescant arbores, emoriantur infantes. Esse ejusdem generis in Triballis & Illyriis adjicit Isigonus, qui visa quoque effascinent, interimantque, quos diutius intueantur,*

commodè hæc ſanè omnia, & 7 conducenter. Sed in libro quarto, *Fenerator*, inquit, *appellatus eſt, quaſi* φαινεράτωρ, 8 ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι ἐπὶ τὸ χρηστότερον, *quoniam id genus hominum ſpeciem oſtentent humanitatis, & commodi eſſe videantur inopibus nummos deſiderantibus*: idque dixiſſe ait 9 Hypſicratem quempiam grammaticum; cujus libri ſanè nobiles ſunt ſuper his, quæ à Græcis accepta ſunt. ſive hoc autem ipſe Cloatius, ſive neſcio qui alius nebulo effutivit: nil poteſt dici inſulſius. *fenerator* enim, 10 uti M. Varro in libro tertio de ſermone Latino ſcripſit, *à fenore eſt nominatus.* 11 *fenus autem dictum à fetu, & quaſi à fetura quadam pecuniæ parientis*

tueantur, iratis præcipue oculis.

7. *Conducenter*] Editio Aldina, *Condecenter.* haud male.

8. Ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι, *&c.*] Id eſt, *Ab apparendo ad id, quod melius ac benignius eſt.*

9. *Hypſicratem*] Citatur hic etiam à Varrone lib. 4. de L. L. item à Feſto in voce *aurum*, ubi male vulgo *Hippocrates* editum: legendum enim, ut monuit J. Scaliger, *Hypſicrates*, qui de Romanis vocibus ſcripſit, quæ à veteri linguâ Græcâ derivantur. Alius ab hoc videtur Hypſicrates Amiſenus Hiſtoricus, cujus mentio apud Lucianum in Macrobiis.

10. *Uti*] Cod. Torn. & V. Edd. *ſicuti.*

11. *Fenus autem dictum à fetu*] Varroni ſubſcribit Feſtus: *Fenus*, inquit, *appellatur naturalis terræ fetus; ob quam cauſam & nummorum fetus, fenus eſt vocatum, & de eâ re leges fenebres. Fenus & feneratores, & lex de credita pecuniâ, Fenebris, à fetu dicta; quod crediti nummi alios pariant, ut apud Græcos eadem res* τόκος *dicitur. Fenum quoque pratorum ab hac cauſſa eſt appellatum, quando id ipſum manens quotannis novum parit.* Eadem eſt ſententia Nonii Marcelli: *Fenus*, inquit, *ab eo dictum eſt, quod pecuniam pariat increſcenti tempore, quaſi fetus aut fetura. Nam & Græcè* τόκος *dicitur,* ἀπὸ τοῦ τίκτειν. Ubi & ſubjicit eundem Varronis locum, quem Gellius adducit, idemque de Catone ſcribit; quæ more ſuo ex Gellio deſumpſit. Salmaſio vero de Uſuris cap. 2. ineptum falſumque etymum videtur *fenus* à *fetu.* Nec dubium ait eſſe, quin à Græco originem duxerit, unde res ipſa traducta eſt. Græcis enim ποῖνος idem eſt, quod ποινή. Ex ποῖνος igitur natum illud Latinis *fœnus*, ut *Fidus* ex Æolico πιτὸς, & *fides* ex πίστις. Cæterum ποινὴ vel ποῖνος Græcis non ſolum pœnam vel multam notat, aut pecuniam quâ depeciſcebatur is, qui aliquem occiderat, cum cognatis vel affinibus mortui, ſed etiam quod in mercedem ac pretium, præmiumque vel compenſationem cujuſlibet rei dabatur. *Fœnus* itaque è Græco antiquo ποῖνος venit, quæ eſt merces, vel pretium, vel etiam pœna. Idcirco autem ſic proprie appellarunt pecuniam creditam eâ conditione, ut pro ejus uſu medii temporis, quamdiu maneret apud accipientem, ſolveretur aliquid mercedis nomine, quæ eſt uſura. Voſſius autem in Etymologico putat verius eſſe, quod *fenus* ſit ab obſoleto *feo*: unde & *fetus*, *fecundus*, *femina*, *femur* alibi deducit.

partentis, atque increscentis. iccirco & M. Catonem & ceteros ætatis ejus *feneratorem*, sine *a* littera pronunciasse tradit, sicuti *fetus* ipse & *fecunditas* appellata.

CAP. XIII.

Quid sit municipium, *& quid à* colonia *differat*, *& quid sint* municipes, *quæque sit ejus vocabuli ratio ac proprietas: atque inibi, quòd divus Hadrianus in senatu de jure atque vocabulo* municipum *verba fecit.*

MUnicipes & *municipia*, verba sunt dictu facilia & usu obvia; & neutiquam reperias, qui hæc dicit, quin scire se planè putet quid dicat: sed profecto aliud est, [1] aliud dicitur: quotus enim ferè nostrûm est, qui, quum [2] ex coloniâ ex populo Romano sit, non & se *municipem* esse, & populares suos *municipes* [3] esse dicat? quod est à ratione & à veritate longè aversum. sic adeò & *municipia* quid, & quo jure sint, quantumque à *colonia* differant, ignoramus: existimamusque meliore conditione esse *colonias*, quàm *municipia*. de cujus opinionis tam promiscæ erroribus [4] D. Hadrianus, in oratione quam [5] de Italicensibus, [6] unde ipse ortus

ALiud dicitur] Cod. Torn. & Vet. Ed. *atque aliter dicitur.*

2. *Ex colonia ex populo Romano*] Cod. Tornæs. & Vet. Ed. *Ex colonia populi Romani.*

3. *Esse dicat*] Cod. Tornæs. *sibi esse dicat.*

4. *D. Hadrianus in Oratione*] Citatur D. Hadrianus Orationum XII. à Charisio lib. 2. Scripsit etiam sermonum libros, quorum primum idem Charisius eodem libro laudat.

5. *De Italicensibus*] Italicenses dicti ab Italica Urbe à Scipionibus in Hispania condita. Stephanus de Urbibus: Ἰταλικὴ πόλις Ἰβηρίας, τὸ ἐθνικὸν Ἰταλικήσιος. De eadem Ptolemæus Geograph lib. 2. cap. 6. *Iuxta Lusitaniam tenent Turditani urbes plurimas, in quibus Lælia, & Italica, & Gallica ad Lusitaniam spectat, utraque in ultimis Hispaniarum sita.* Condidit autem Scipio hanc urbem, cum rebus in Hispania compositis, de reditu in Italiam cogitans omnes Italos vulneribus affectos in una urbe collocavit, quam de ipsorum patria Italicam appellavit, ut Auctor Appianus Alexandrinus in Ibericis.

6. *Vnde ipse ortus fuit*] Unde scilicet D. Hadrianus originem duxit. Non quod in Italica natus fuerit, ut male scribunt Eutropius, & Hieronymus in Chronico Eusebiano. Origo quippe Imperatoris Hadriani vetustior à Picentibus, posterior ab Hispaniensibus manat;

ortus fuit, in senatu habuit, peritissimè disseruit: mirarique se ostendit, quòd & ipsi Italicenses, & quædam item alia municipia antiqua, in quibus Uticenses nominat, quum suis moribus legibusque uti possent, in jus coloniarum mutare gestiverint. Prænestinos autem refert maximo opere à Tiberio imperatore petisse orasseque, ut ex colonia in municipii statum redigerentur: idque illis Tiberium pro referenda gratia tribuisse, quòd in eorum finibus, sub ipso opido, ex capitali morbo revaluisset. 7 *Municipes* ergo sunt cives,

manat; siquidem Hadria ortos majores suos, apud Italicam, Scipionum temporibus, resedisse in libris vitæ suæ Hadrianus ipse commemoraverat, ut scribit Spartianus in ejus vita. Majores itaque Hadriani fuere Italicenses, ipse vero natus est Romæ IX. Cal. Febr. Vespasiano septies & Tito quinquies Coss.

7. *Municipes ergo sunt cives Romani ex municipiis*] Festus: *Municipes erant, qui ex aliis civitatibus Romam venissent, quibus non licebat magistratum capere, sed tantum muneris partem. At Servius filius ajebat initio fuisse, qui eâ conditione cives Romani fuissent, ut semper Rempublicam separatim à populo Romano haberent, Cumanos videlicet, Acerranos, Atellanos, qui æque cives Romani erant, & in legione merebant, sed dignitates non capiebant.* Idem paulo post: *Municipium id genus hominum dicitur, qui cum Romam venissent, neque cives Romani essent, participes tamen fuerunt omnium rerum ad munus fungendum unà cum civibus Romanis, præterquam de suffragio ferendo, aut magistratu capiendo; sicut fuerunt Fundani, Formiani, Cumani, Acerrani, Lanuvini, Tusculani, qui post aliquot annos cives Rom. effecti sunt. Alio modo cum id genus hominum definitur, quorum civitas universa in civitatem Romanam venit, ut Aricini, Cærites, Anagnini. Tertiò, cum id genus hominum definitur, qui ad civitatem Romanam ita venerunt, uti municipia essent sua cujusque civitatis, & coloniæ, ut Tiburtes, Prænestini, Pisani, Arpinates, Nolani, Bononienses, Placentini, Nepesini, Sutrini, Lucenses.* Ex his Festi verbis videmus, *Municipes* non semper eodem modo acceptos. Illud interim constat, Municipes ex eo nominatos, quod jus adepti essent cum populo Romano munera capiendi. Unde & Ulpianus, municipes proprie dictos ait, *qui in civitatem Romanam accepti, munerum participes fierent*; Item Paulus dicit, *municipes appellatos, quod munera civilia caperent.* Munera vero nihil aliud sunt, quam officiorum civilium jura. Municipes itaque fuere homines juris civium Romanorum participes, & municipium oppidum jure civium Romanorum donatum. Cæterum notandum etiam, Municipes non semper ejusdem fuisse juris. Nam primis temporibus civitas aliis cum suffragio, aliis vero sine suffragii jure data fuit; quibus autem cum suffragio data erat, ii Romanis vivebant legibus, ac habebant jus Romæ petendi magistratus; quibus vero sine suffragio data erat civitas, ii suis vivebant legibus, neque Romæ ad dignitates admittebantur. Postea exæquatum est municipiorum jus, omnibusque suffragii ferendi potestas delata. Tandem etiam hæc conditio mutata, quod municipes suæ libertatis amantes, vivere mallent Romanis soluti legibus. Atque de hoc postremo municipum genere, Gellii verba capienda, quippe quod suo tempore potissimum obtinuit. Hinc etiam *Municipalis*

ves Romani ex municipiis, legibus suis & suo jure utentes,
8 muneris tantùm cum populo Romano honorarii participes, à quo munere capessendo appellati videntur, nullis aliis necessitatibus, neq; ulla populi Romani lege adstricti,
9 ni, inquam, populus eorum fundus factus est. primos autem

nicipalis lex, sic dicta, quod fuerit proprium cujusque municipii jus constitutum: quo cives ante adeptam Romanam civitatem utebantur.

8. *Muneris tantum cum pop. Roman. honorarii participes*] Per munus honorarium hic non intelligitur Magistratus petendi jus, sed quidam tantum dignitatis gradus; quod nempe honoris causâ in civitatem Romanam accepti, cives Romani dicerentur, & in legione, tanquam cives Romani, non in auxiliis, ut socii, militarent. hoc est, quod Festus dixit in verbis adductis, *quod æquè cives Romani erant, & in legione merebant, sed dignitates non capiebant.*

9. *Ni, inquam, populus eorum fundus factus est*] Vulgo, *Cum nunquam populos eor. f. f. esset.* At MSS. *Nunquam populus eorum fundus factus est.* Vnde nihil facilius quam legere, ut jam olim edidit Stephanus, *Ni, inquam, pop. &c.* Populus autem fundus factus hoc loco dicitur, qui jura & leges Romanorum adscivit, & in se recepit. Hoc itaque vult Gellius, Municipes nimirum suis legibus municipalibus vivere, nisi populus eorum, hoc est, tota civitas juri Quiritium sese subjecisset, ac secundum id se victurum in se recepisset; tum enim ea lege municipes teneri, quia populus eorum fundus factus esset, hoc est, leges Romanas adscivisset, approbassetque. Sic Cicero Oratione pro L. Cornelio Balbo, ubi quis populus fundus esse dicatur, explicat. *Totum hoc,* inquit, *in ea fuit positum semper ratione, atque sententia, ut cum jussisset populus Rom. aliquid, si id adscivissent socii populi ac Latini, & si ea lex, quam nos haberemus, eadem in populo aliquo tanquam in fundo resedisset: ut tum eadem lege is populus teneretur.* Et paulò post: *Innumerabiles leges de civili jure sunt latæ, quas Latini voluerunt, adsciverunt. ipsa denique Iulia, qua lege civitas est sociis & Latinis data, qui fundi populi facti non essent, civitatem non haberent. in quo magna contentio Heracliensium & Neapolitanorum fuit, cum magna pars in iis civitatibus, juris sui libertatem civitati anteferret.* Additque, *Hæc vis est istius & juris & verbi, ut fundi populi, beneficio nostro, non suo jure fiant, cum aliquid populus Romanus jussit, id si est ejusmodi, ut quibusdam populis sive fœderatis, sive liberis permittendum esse videatur, ut statuant ipsi, non de nostris, sed de suis rebus, quo jure uti velint: tum utrum fundi facti sint, an non, quærendum esse videatur.* Hotomanus Observat. lib. 2. cap. 19. existimat Ciceronem in hac Oratione non tam explicare voluisse, quis *populus fundus factus* proprie diceretur, quam causæ ac tempori inservire. Nam, ut Festus scribit, *Populus fundus dicitur esse rei quam alienat, id est, auctor.* Eodem modo Plautus in Trinummo dixit: *Ei rei fundus pater sit*, id est, auctor. Vnde manifestum, fundum populum fieri, qui auctor fit; ut fundus sit auctor. Contra tamen, & recte quidem meo judicio, Turnebus Adversar. lib. 4. cap. 12. contendit Ciceronem vere sincereque hoc argumentum tractasse, sine ulla captione verborum, fraudeque. Nam etsi *fundus factus* latius patet, ac auctoritatem omnem significat, tamen in legibus & ea re, de qua agebatur, de populo dicebatur in eam rationem atque sententiam, ut si quid juris Romæ sancitum esset, id si socii approbarent & adsciscerent, ea lege tenerentur, & fundi facti dicerentur. Atque in hac significatione

tem municipes sine suffragii jure [10] Cærites esse factos accepimus: concessumque illis, [11] ut civitatis Romanæ honorem

catione hæc verba hîc apud Gellium intelligenda sunt. Neque enim significare possunt, quemadmodum Hotomanus vult, Municipes, hoc est, singulos cives ex municipio ortos legibus Romanis non esse adstrictos, nisi populus eorum ejus rei auctor esset. neque licere quemquam ex sua civitate in aliam sese dare absque sui populi consensu. Nam Cicero in eadem Oratione negat in mutanda civitate opus esse populi auctoritate, cum ita cuique sua constet libertas, ut ex urbe, cujus est civis, demigret, alioque domicilium sedemque conferat & collocet: & si in civitatem aliquam adsciscatur, ei se dicare possit, relicto nativo solo; quod idem juris Romanis esse comparatum. Si quis enim Roma relicta, se alicui civitati dicasset, eum civitate mutatum fore sine populi Romani suffragio, & auctoritate, hujusque rei populum Romanum fundum fieri non oportere: *Sed cum est illud*, inquit, *imperitissime dictum de populis fundis, quod commune est liberorum populorum, non proprium fœderatorum: ex quo intelligi necesse est, aut neminem ex sociis civem fieri posse, aut etiam posse ex fœderatis: tum vero jus omne noster ignorat: quod est, judices, non solum in legibus publicis positum, sed etiam in privatorum voluntate. Iure enim nostro neque mutare civitatem quisquam invitus potest, neque, si velit mutare, non potest, modo adsciscatur ab eâ civitate, cujus esse se civitatis velit: ut si Gaditani sciverint nominatim de aliquo cive Romano, ut sit is civis Gaditanus, magna potestas sit huic nostro civi mutandæ civitatis, ne fœdere impediatur, quo minus ex Cive Romano civis Gaditanus esse possit.* Ex quibus etiã verbis manifestum, Ciceronem quidem non negare *populum fundum factum*, etiam pro, *auctorem fieri* dici. Ita de accusatore Balbi inquit: *Negat ex fœderato populo quemquam potuisse, nisi is populus fundus factus esset, in hanc civitatem venire.* Id est, nisi populus auctor fuisset. Et paulò post: *Quid enim potuit dici imperitius, quam fœderatos populos fieri fundos oportere? id est, auctores.* Sed negat Cicero in eâ significatione ibi locum habere posse, subjicitque rationem, unde hoc genus dicendi, *populus fundus factus est*, originem traxerit, verbis istis, quæ modo adduximus, nimirum, quod, cum populus aliquis legem quandam Romanorum adscivit & approbavit, videatur in eo populo, ut in fundo resedisse: proinde quasi lex urbem Romam in qua lata est, pro civitate habeat: populum illum, à quo est adscita, pro fundo quodam suo, ut in eo sedem ponat. Hinc autem per translationem ea dicendi ratio auctoritatem significare cœpit.

10. *Cærites*] Si dicti à *Care*, nobilissimo Etruriæ opido, olim etiam *Agylla* dicta à Pelasgis, à quibus condita fertur, ut ait Strabo lib. 5. Stephanus de Urbibus: Ἄγυλλα, πόλις Τυῤῥηνίας. Λυκόφρων,

Ἄγυλλαν Αὐσονῖτιν εἰσεκώμασεν.

Ἔστι δὲ κτίσμα τῶν ἐκ Θετταλίας Πελασγῶν, μετωνομάσθη δὲ Καῖρε.

11. *Vt civitatis Romanæ quidem honorem caperent, &c.*] Hoc est, ut beneficii loco jure civitatis populi Rom. donarentur; sic tamen, ut ad dignitates capiendas non admitterentur. Quo nomine Romani à Strabone taxantur, quasi ipsi Cæritanos, non ut à se benefactis suis meriti essent, tractassent. Sic enim lib. 5. ubi de Etruscorum claritate egerat, subjicit: Καὶ ἔτι τὰ τοῖς Καιρετανοῖς πραχθέντα· καὶ γὰρ τοὺς ἑλόντας τὴν Ῥώμην Γαλάτας κατεπολέμησαν, ἐπιοῦσιν ἐπιθέμενοι κατὰ Σαβίνους· καὶ ἅπερ ἑκόντων ἔλαβον

rem quidem caperent, sed negotiis tamen atque oneribus vacarent, [12] pro sacris bello Gallico receptis, custoditisque. [13] hinc tabulæ Cærites appellatæ, versa vice, in quas censores referri jubebant, quos notæ causa suffragiis privabant. Sed [14] *Coloniarum* alia necessitudo est: non enim veniunt

Ῥωμαίων ἐκεῖνοι λάφυρα, ἄκοντας ἀφείλοντο· πρὸς δὲ τούτοις, τοὺς καταφυγόντας παρ' αὐτοὺς ἐκ τῆς Ῥώμης ἔσωσαν, καὶ τὸ ἀθάνατον πῦρ, καὶ τὰς τῆς Ἑστίας ἱερείας. Οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι διὰ τοὺς τότε φαύλως διοικοῦντας τὴν πόλιν, οὐχ ἱκανῶς ἀπομνημονεῦσαι τὴν χάριν αὐτοῖς δοκοῦσι· πολιτείαν γὰρ δόντες, οὐκ ἀνέγραψαν εἰς τοὺς πολίτας· ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς μὴ μετέχοντας τῆς ἰσονομίας, εἰς τὰς δέλτους ἐξώριζον τὰς Καιρετανῶν. Id est, *Quibus addi potest Caritanorum facinus. Hi enim Gallos, qui Romam ceperant, debellaverunt, adorti eos in Sabinis: invitisque eam extorserunt prædam, quam illi volentibus Romanis abstulerant. Præterea Romanos qui Cæri confugerant, & æternum ignem, ac Vestales virgines conservaverunt. Ac videntur mihi Romani propter eos, qui tum urbem male administrabant, non satis memores beneficii accepti se exhibuisse. Cum enim eis jus civitatis darent, inter cives tamen nomina eorum non retulerunt. quin & alios, qui æquali jure cum civibus reliquis non fruerentur, in Cæritum tabulas rejiciebant.*

12. *Pro sacris bello Gallico susceptis*] Livius lib. 5. Post Gallos Roma pulsos, Senatusconsultum factum ait, quo inter alia decretum: *Cum Cæritibus publice hospitium fieret, quod sacra populi Romani ac sacerdotes recepissent, beneficioque ejus populi non intermissus honos Deûm immortalium esset.*

13. *Hinc tabulæ Cæritum appellatæ, versa vice*] In quas scilicet referebantur non qui beneficii loco, ut ante Cærites; sed qui ignominiæ causa moti tribu, suffragiis privabantur. In Cæritum tabulas autem referebantur plebei. Censores enim, ut scribit Asconius Pedianus in Divinat. Ciceron. cives sic notabant, *Ut qui senator esset, ejiceretur senatu; qui eques Romanus, equum publicum perderet. Qui plebejus, in Cæritum tabulas referretur, & ærarius fieret, ac per hoc non esset in albo centuriæ suæ; sed ad hoc esset civis tantum, ut pro capite suo tributi nomine æra penderet.* Hinc apud Horatium lib. 1. epist. 6. *Cærite cera digni.* Glossæ Philoxeni: *Cærites:* Δέλτοι, ἐν αἷς τὰς ἐγγραφὰς ἀπετίθεντο.

14. *Coloniarum*] Coloniæ quid, & unde sint, declarat Servius ad illud lib. 1. Æneid.

- - *Tyrii tenuere coloni.*

Sane Veteres colonias ita definiunt. Colonia est cœtus eorum hominum, qui universi deducti sunt in locum certum ædificiis munitum, quem certo jure obtinerent. Alii: Colonia est, quæ Græce ἀποικία *vocatur, dicta autem est à colendo. Est autem pars civium aut sociorum, missa ubi Rempublicam habeant ex consensu suæ civitatis, aut publico ejus populi, unde profecta est, consilio. Hæ autem coloniæ sunt, quæ ex consensu publico, non ex secessione, sunt conditæ.* Sex autem potissimũ apud Romanos causæ coloniorũ deducendarum reperiuntur fuisse; Vel enim id fiebat ad priores populos à se devictos coërcendos; vel ad hostium incursus repellendos; vel seditionis sedandæ causâ; vel stirpis augendæ; vel plebis urbanæ exhauriendæ; vel denique præmiis milites veteranos afficiendi caussâ. unde milita-

veniunt extrinsecus in civitatem, nec suis radicibus nituntur: sed ex civitate quasi propagatæ sunt: & jura institutaque omnia populi Romani, non sui arbitrii habent. quæ tamen conditio, quum sit magis obnoxia & minus libera: potior tamen & præstabilior existimatur, propter amplitudinem, majestatemque populi Romani, cujus istæ coloniæ quasi effigies parvæ, simulacraque esse quædam videntur: & simul quia obscura oblitterataque sunt municipiorum jura, quibus uti jam per innotitiam non queunt.

militares coloniæ appellatæ. De Coloniis plura qui desideras, vide accuratissimè differentem Marcum Velserum l.4. & 5. Rer. Augustan. Vindelicarum.

CAP. XIV.

Quòd M. Cato differre dixit festinare *&* properare, *& quàm incommodè Verrius Flaccus vim verbi quod est,* festinat, *interpretatus sit.*

[1] FEstinare & *properare* idem significare, atque in eamdem rem dici videntur. sed M. Cato id differre existimat: eaq; hoc modo divisa. verba sunt ipsius ex oratione, quam de suis virtutibus habuit: *Aliud est properare, aliud festinare. qui unum quid mature transigit, is properat: qui multa simul incipit, neque perficit, is festinat.* Verrius Flaccus rationem dicere volens differentiæ hujus, *Festinat*, inquit, *à fando dicitur: quoniam isti* [2] *ignaviores, qui nihil perficere possunt, plus verborum*

FEstinare, &c.] Nonius Marcellus, *Festinare & properare veteres voluerunt habere distantiam.* Ubi Catonis exemplum ex Gellio peritum subjicit, additque: *Verum utrorumque verborum ratio sub hac significantia proxima est veritati; ut sit sæpe animi properare studiose ad res aliquas contendentis; festinare corporis necessitatibus obsequentis.* Virgilius lib. 4.

Et mediis properas Aquilonibus ire per altum.

Idem Æneid. lib. 2. (tur

Festinate viri, nam quæ tam sera moratur Segnities.

Aliter Cornel. Fronto lib. de Differ. voc. *Qui properat, apparet non esse fessus. Qui festinat, videtur esse defatigatus.* Sed hæ Grammaticorum argutiæ Veterum auctoritate facile refelli possunt, qui utroque verbo utuntur pro *accelerare*, nisi quod *festinare* videatur motum & celeritatem majorem exprimere.

2. *Ignaviores*] Lipsius Elect. lib. 2. cap.

rum quàm operæ habent: ſed id nimis coactum atque abſurdum videtur. neq; tanti momenti eſſe poteſt prima in utroque verbo littera, ut propter eam unam tam diverſa verba, *feſtinare*, & *fari*, eadem videri debeant. commodius autem propiuſque viſum eſt, *feſtinare*, eſſe quaſi feſſum eſſe. nam qui multis ſimul rebus properandis defeſſus eſt, is jam non properat, ſed feſtinat.

cap. 3. reponit *ignaviones.* quod formatum putat, ut Optiones, Volones, Edones, Geriones, Geſtiones; à veteri verbo *ignavire*, quo Accius uſus eſt, notante Nonio.

CAP. XV.

Quòd Theophraſtus mirum de perdicibus ſcriptum reliquit, & quid Theopompus de leporibus.

1 THeophraſtus, philoſophorum peritiſſimus, omnes in Paphlagonia perdices bina corda habere dicit; 2 Theopompus in Biſaltia lepores bina jecora.

CAP.

THeophraſtus] Scripſit Theophraſtus inter alia multa, etiam ſeptem Libros De Animalibus, ut teſtatur Laërtius in ejus vitâ. Unde haud dubie hauſta, quæ Gellius hic ex eo de Perdicibus Paphlagoniæ tradit. Quod & facit Ælianus De Animalib. lib. 10. c. 35. Παφλαγόνων δὲ ἄρα περδίκων διπλῆν ὁρᾶσθαι καὶ καρδίαν Θεόφραστός πού φασιν. *Paphlagoniæ perdicum cor geminum reperiri Theophraſtus alicubi prodidit.* Et lib. 11. cap. ult. Πέρδικες οἱ Παφλαγόνες δικάρδιοί εἰσιν, ὥσπερ οὖν Θεόφραστος λέγει. *Perdices, ut ſcribit Theophraſtus, in Paphlagonia cor geminum habent.*

2. *Theopompus in Biſaltia*] Idem ex eo teſtatur Ælianus de Animal. lib. 5. cap. 27. Τοὺς ἐν τοῖς Βισάλταις λαγὼς διπλᾶ τὰ ἥπατα ἔχειν Θεόπομπος λέγει. *In Biſaltia duplex jecur habere lepores Theopompus ait.* Et lib. 11. cap. ult. Θεόπομπος τοὺς ἐν Βισαλτίᾳ λαγὼς, διπλᾶ ἥπατα ἔχειν ἑκάστους φησίν. *In Biſaltiâ Theopompus ait, ſingulos lepores duplex habere jecur.* Putem hoc à Theopompo ſcriptum fuiſſe in eo libro, quem *Thaumaſia* inſcripſerat, cujus meminit D. Laërtius in Epimenide & Pherecyde. Item Servius ad Eclog. VI. Virgilii.

Agrip-

CAP. XVI.

Agrippas *à partus ægri & improsperi vitio appellatos; deque his deabus, quæ vocantur* Prosa *&* Postverta.

QUorum in nascendo non caput, sed pedes primi exstiterant (qui partus difficillimus ægerrimusque habetur) [1] Agrippæ appellati vocabulo [2] ab ægritudine & pedibus conficto. Esse autem pueros in utero Varro dicit; capite infimo nixos, sursum pedibus elatis; non ut hominis natura est, sed ut arboris. nam pedes cruraque, arboris appellat ramos; caput, stirpem atque caudicem. *quando igitur,* inquit, *contra naturam forte conversi in pedes: brachiis plerumque diductis retineri solent: ægriusque tunc mulieres enituntur. hujus periculi deprecandi gratia aræ statutæ sunt Romæ duabus Carmen-*

AGrippæ appellati] Glossæ Philoxeni: *Agrippa*, Ὁ ἐπὶ πόδας γεννηθείς. Plinius lib. 7. cap. 8. *In pedes procidere nascentem, contra naturam est. quo argumento eos appellavere Agrippas, ut ægre partos.*

2. *Ab ægritudine & pedibus conficto*] Legendum cum Salmasio ad Solinum: *ab ægritudine partus conficto.* Ridiculum enim est illud de pedibus, cum Agrippam non ab ægritudine pedum, sed ab ægro partu dictum voluerint, ut modo ex Plinio vidimus. Et Gellium etiam sic scripsisse indicat lemma capitis: *Agrippas à partus ægri & improsperi vitio appellatos.* Et sic quoque Nonius, qui pleraque ex Gellio nostro describere solet: *Agrippæ, qui cum labore matris eduntur; hoc est, per pedes contra naturam, non per caput. Quasi ab ægro partu.* Sed, ut bene ibidem notavit Salmasius, suavissime somniarunt Veteres illi, quamquam doctissimi homines, qui *Agrippam* quasi ægre partū dici putaverint, cum vocabulum sit mere Græcum ὁ Ἀγρίππας. Ita Sosipater Grammaticus Ἀγρίππαν inter nomina mere Græca recenset: *Sed tum primi ordinis, cum genitivum Græcum habuerint per ου: ut ὁ Αἰνείας Αἰνείου, hujus Æneæ: ὁ Ἀγρίππας τοῦ Ἀγρίππου, hujus Agrippæ.* Sic τοῦ Ἀγρίππας, ut nominis Græci meminit alicubi Vetus Theocriti Scholiastes. Latini itaque hoc nomen, ut alia multa, à Græcis desumpsere; quod primum illis prænomen, postea vero cognomen fuit.

3. *Capite infimo nixos*] Si Varro intellexerit toto gestationis tempore fœtum in utero materno capite deorsum, pedibusque sursum elatis situm esse, lapsus est. Ut plurimum enim fœtus in utero situs est capite prono, naso inter genua versus caput elevata recondito, ut videre est in Schemate II. Tab. XXIX. Anatomiæ Reformatæ Bartholini l. 1. cap. ult. Instante vero partus tempore, infans jam perfectus ruptis ex impetu membranis, laxatoque exinde utero, in caput deorsum rotatur, ingredientemque aërem persequitur, sicque tandem in partu naturali capite primum foras, in lucem exit, & nascitur.

4. Una

Carmentibus: quarum[4] *una*[5] *Postverta nominata est*,[6] *Prosa altera; à recti perversique partus & potestate & nomine.*

4. *Una*] Cod. Tornæs. & Vet. Edit. *altera*.

5. *Postverta*] In Lapide Veteri reperto apud Lingones sub capite Mercurii & Mulieris:

DEO. MERCURIO. ET. POSTVERTE. C. ANTIUS. TITI FILIUS. EX. VOTO.

Exstat in Corp. Inscript. apud Gruterum pag. 50. n. 9. Alio tamen sensu atque Varro, scribit Ovidius in Fastis lib. 1.

Porrima placantur, Postvertaque, sive sorores,
Sive fugæ comites, Manali diva, tuæ.
Altera, quod porro fuerat, cecinisse putatur,
Altera venturum postmodo quicquid erat.

Sic Macrobius lib. 1. cap. 7. Ubi de Jano ait: *Qui & præterita nosset & futura prospiceret, sicut Antevorta & Postvorta divinitatis scilicet aptissima comites apud Romanos coluntur.*

6. *Prosa*] Al. *Prorsa*. Sed eodem redit, sive *Prorsa*, sive *Prosa* legatur. Quemadmodum dicitur *prorsus* & *prosus*. Ennius:

Prosus rusus (pro rursus) reciprocat fluctus firam.

Apud Plautum etiam in Milite legimus:

Prosus Athenas protinus abibo tecum.

Sic in antiquissimis MSS. Plauti Codd. legitur *susum* pro *sursum*. Denique apud Festum est *prorsi limites* pro *directi ad orientem*. In Glossis etiam est *prorsa tunica*, cui opponitur *inversa*. *Prorsus* itaquè vel *prosus* est rectus, unde *Prosa Dea*, quæ recto sive naturali partui præsidet; hujusmodi scilicet partui, quando infans primum capite in lucem editur. Uti *Dea Postverta*, sive *Postvorta* præposteris partubus præesse dicetur.

CAP. XVII.

Qua ratio vocabuli sit agri Vaticani.

ET agrum Vaticanum, & ejusdem agri deum præsidem, appellatum acceperamus à vaticiniis, quæ vi, atque instinctu ejus dei, in eo agro fieri solita essent. sed præter hanc causam M. Varro, in libris divinarum, aliam esse tradit istius nominis rationem. *nam*[1] *sicut Ajus*, inquit, *deus appellatus*,

Sicut *Ajus*] Nimirum *Locutius*. Livius lib. 5. *Expiandæ etiam vocis nocturnæ, quæ nuncia cladis ante bellum Gallicum audita neglectaque esset, mentio illata, jussumque templum in Novâ viâ Ajo Locutio fieri.* Meminit ejus rei & Cicero lib. 1. De Divinat. *Non multo ante urbem captam exaudita vox est à luco Vestæ, qui à Palatii radice in Novam viam devexus est, ut muri, & portæ reficerentur: futurum esse, nisi provisum esset, ut Roma caperetur. Quod neglectum, cum caveri poterat, post acceptam illam maximam cladem explicatum est: ara enim* AIO LOQUENTI, *quam septam videmus, adversus eum lucum consecrata est.* Plutarchus libro de Fortun. Roman. eandem historiam narrans, dicit templum constru-

latus, araque ei statuta est, quæ est infima Nova via, quòd in eo loco divinitus vox edita erat: ita [2] *Vaticanus deus nominatus, penes quem essent vocis humanæ initia. quoniam pueri, simul atque parti sunt, eam primam vocem edunt, quæ prima in Vaticano syllaba est: idcircoque* vagire *dicitur exprimente verbo sonum vocis recentis.*

constructum esse in honorem φήμης & κληδόνος *Famæ & Ominis.*

2. *Vaticanus*] Augustinus De Civ. Dei lib. 4. cap. 11. *Ipse in vagitu os aperiat, & vocetur Deus Vaticanus.* Sic enim ibi cum antiquissimis libris legendum, non, ut vulgò, *Vagitanus.* Quemadmodum & dict. lib. cap. 8. *Aut Vaticano, qui infantum vagitibus præsidet.*

CAP. XVIII.

Lepida quædam memoratu & cognitu de parte geometriæ, quæ ὀπτικὴ *appellatur,* & *item alia quæ* κανονικὴ, *& tertia itidem, quæ dicitur* μετρική.

[1] PArs quædam Geometriæ [2] ὀπτικὴ appellatur, quæ ad oculos pertinet: pars altera, quæ ad auris, [3] κανονικὴ voca-

PArs *quædam Geometriæ* Ὀπτικὴ *appellatur*] Geometriæ voce hic Gellius generatim pro Matheseos uti videtur, cum dicit Ὀπτικὴν & Κανονικὴν Geometriæ esse partes. Alioquin notum est, Arithmeticam & Geometriam proprie constituere disciplinas mere Mathematicas, sive puras: Opticam vero & Canonicam esse partes Matheseos mixtæ. Hoc autem modo consideratur Optica, ut Geometriæ ὑπάλληλος, sive *subordinata.* Sicut enim Geometria agit de lineis, angulis, superficiebus &c. in abstracto consideratis, ita Optica, quia ejus est prospectus rationem reddere, in visionis & illuminationis radiis lineas, angulos, superficies, pyramidas, conos, axes, aliaque quæ ad Geometriæ objectum pertinent, considerat, iisque utitur ad demonstranda ea, quæ circa visorios radios accidunt.

2. Ὀπτικὴ] Vulgo redditur *Perspectiva,* melius vero diceretur *Adspectiva.* Dividitur autem Optica utplurimum in tres partes, pro triplici radiorum profusione; in *Opticam* scilicet proprie sic dictam, quæ agit de visione & illuminatione, quæ simpliciter per rectos radios fit; in *Catoptricam*, quæ tractat de radio repercusso, sive reflexo in κατόπτροις, sive speculis; ac denique in *Dioptricam*, quæ considerat visionem & illuminationem per radios refractos, propterea quod transeant per medium raritate & densitate differens, velut partim per aërem, partim per aquam, vel etiam per lentem convexam aut concavam, ut fit in Tubis Opticis.

3. Κανονικὴ *vocatur*] Latine dici possit *Regularis.* Sed Latini etiam Græcam vocem retinuere. Unde Vitruvius lib.

vocatur, qua musici, ut fundamento artis suæ utuntur. Utraque harum spatiis & intervallis linearum, & ratione numerorum constat. Ὀπτικὴ facit 4 multa demiranda id genus,

lib. I. cap. I. *Musicen autem sciat oportet, uti Canonicam rationem & Mathematicam notam habeat.* Nititur enim Musica θεωρητικὴ partim Canonicâ ratione, partim Mathematicâ. Postea autem Harmonice dicta, quæ prius dicebatur Canonica. Quare autem prius sic vocaretur, explicat Porphyrius in Harmonicis ex Ptolemaide Cyrenaicâ, clarissima fœmina, ipsissimet ejus verbis, ubi alia inter: Ἡ οὖν Κανονικὴ πραγματεία κατά τινας μᾶλλον ἐστὶ καθόλου; Κατὰ τοὺς Πυθαγορικούς. ἣν γὰρ νῦν Ἁρμονικὴν λέγομεν, ἐκεῖνοι Κανονικὴν ὠνόμαζον. Ἀπὸ τίνος Κανονικὴν αὐτὴν λέγομεν; Οὐχ, ὡς ἔνιοι νομίζουσι, ἀπὸ τοῦ κανόνος ὀργάνου παρωνομασθεῖσαν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς εὐθύτητος, ὡς διὰ ταύτης τῆς πραγματείας τὸ ὀρθὸν τοῦ λόγου εὑρόντος. Id est, *Canonicum ergo studium secundum quos generalius est? Iuxta Pythagoricos. Quam enim nunc Harmonicam vocamus, Canonicam illi dicebant. Cur vero illam Canonicam appellamus? Non, ut aliquibus visum fuit, à canone instrumento; sed à rectitudine. Siquidem ratio id, quod est rectum, repetit utendo canonibus, sive regulis harmonicis.* Ut autem Optica Geometriæ, ita Canonica sive Musica Arithmeticæ ὑπάλληλος, sive *subordinata est.* Quod & Auctor noster innuere videtur, cum addit: *Utraque harum spatiis & intervallis linearum, & ratione numerorum constat.* Prius enim ad Opticam, posterius ad Canonicam referendum.

4. *Multa demiranda*] Sane stupenda plane & miranda sunt, quæ Optices beneficio tam in cœlo quam in terris fiunt; Catoptrices præsertim, & Dioptrices ope. Ex hujus enim præceptis Tubus Opticus constructus hodie nobis multa admiratione summâ dignissima in cœlo detexit, quæ veteribus omnino ignota fuere. Nam ejus ope cognoscimus maculas & faculas in Sole; Lunam quasi alium terrenum orbem esse nostro persimilem, ejusque superficiem esse inæqualem, terrâ & aquâ distinctam, ac quasi montibus attolli, vallibusque deprimi; Venerem Lunæ instar, nunc plenam esse, nunc in cornua abire; Mercurium etiam reliquorum planetarum instar à Sole lumen accipere, & modo in orbem, modo semiplenum sese conspiciendum præbere. Circa Jovem *quatuor deprehendimus planetas, qui tanquam totidem* Lunæ certis periodis & intervallis ejus circuitum faciunt. Ipsum etiam Jovis corpus quasi fasciis quibusdam cingi; earumque situm mutari, prout scilicet ipse Jupiter super centrum suum rotetur. Eodem modo Lunulam quandam Saturnum sedecim dierum spatio circumire, ejusque corpus annulo circumcinctum esse; atque exinde pro vario ad Solem Terramque nostram situ, modo ansatum, modo rotundum, nonnunquam etiam linea recta ad utrumque latus extensâ apparere. Per Telescopium denique Viam lacteam, quod jam olim Democritus suspicatus fuerat, scimus nihil esse, nisi congregationem densam stellarum minutarum, quemadmodum & sunt stellæ nebulosæ vulgo sic dictæ, quæ ita constipatæ ex minutis stellulis, albedinem quandam, nebulæ instar, repræsentent. In terris etiã speculorũ ope multa miranda præstari à gnaris Optices possunt. Eorum enim compositione pro uno centum apparere facimus; vel ut videatur homo in aëre suspensus capite deorsum pedibusque sursum versis ambulare, aut etiam per aërem volare; deni-

nus, 5 ut in speculo uno imagines unius rei plures appareant: item, 6 ut speculum in loco certo positum, 7 nihil imagi-

denique ut manes ab inferis videamur suscitare, vel spectrum aliquod per cubiculum incedens exhibere, & alia id genus infinita præstemus, ad quæ artis hujus ignari attoniti, mente oculisque in terram defixis obstupescere soleant.

5. *Vt in speculo uno &c.*] Ad quod præstandum opus est speculo concavo; ejus enim ope idem objectum potest habere in speculo duas, tres, quatuorve imagines. Quod demonstratur à Vitellione lib. 8. Opticæ, Proposit. 25. 26. 40. & 41. ex Alhazeno, & ex utroque Auctor Perspectivæ Communis lib. 2. Proposit. 46. 47. & 48. Hujusque rei Praxin exhibet Maginus lib. De Phænomen. Speculi Concavi Sphærici, c. 13. Ratio vero est, quia potest ita collocari objectum & oculus, ut à pluribus punctis speculi reflexio fiat ad oculum. *Alioquin fiunt & specula quædam*, ut ait Seneca lib. 1. Nat. quæst. cap. 5. *ex multis minutisque composita: quibus si unum ostenderis hominem, populus apparet, unaquaque parte faciem suam exprimente.* Sed de ejusmodi speculo non capiendus hic Gellius; quamvis quæcunque breviter hic de speculis tangit magis quam explicat, historice potius id faciat quam philosophice, ut & facit Apulejus in Apologia, licet aliquo modo accuratius, distinctiusque nostro; utpote qui pro diversâ speculorum formâ diversos eorum effectus recenseat, hisce verbis: *Videnturne vobis debere Philosophi hæc omnia vestigare & inquirere, & cuncta specula vel uda vel suda soli videre? Quibus præter ista quæ dixi, etiam illa ratiocinatio necessaria est, cur in planis quidem speculis ferme pares obtutus & imagines videantur; in tumidis vero & globosis omnia defectiora: at contra in cavis auctiora: ubi & cur læva cum dextris permutentur: quando se imago eodem speculo tum recondat penitus, tum foras exerat: cur cava specula, si exadversum soli retineantur, appositum fomitem accendant? quî fiat, ut arcus in nubibus, varii & duo soles æmula similitudine visantur? Alia præterea ejusmodi plurima, quæ tractat volumine ingenti Archimedes Syracusanus, vir in omni quidem Geometria multum ante alios admirabili subtilitate, sed haud sciam, an propter hæc vel maxime memorandus, quod inspexerat speculum sæpe & diligenter.* Inter Archimedis opera superest adhuc hodie libellus de speculis ustoriis parabolicis.

6. *Vt speculum in loco certo positum nihil imaginet*] Hoc itidem ope speculi concavi præstari potest. Omne enim objectum existens in centro speculi concavi videri nequit, quoniam radii ab eo perpendiculariter cadunt super superficiem speculi, atque ita in se ipsos redeunt, neque ad ullum aliud punctum declinant extra centrum. Cum igitur oculus sit extra centrum, non potest videre id, quod est in centro. Hinc etiam sequitur, oculum existentem in centro speculi concavi sphærici, nihil præter se ipsum videre. Similiter oculus existens in semidiametro speculi concavi sphærici, nihil eorum videt, quæ in illo semidiametro continentur. Quorum omnium demonstrationem habes apud Ioannem Pisanum Perspectiv. Commun. lib. 2. Proposit. 40. 41. & 42.

7. *Nihil imaginet*] Nullam reddat imaginem. Glossæ Vett. Εἰκονίζω, *Imaginor*. Hoc modo usus Apulejus Apologia; *Atque ita quod extra tangunt ac visant, id intra speculum imaginentur.* Sidonius Apollinaris lib. 2. Epistol. 2. *In hanc ergo piscinam &c. sex fistulæ prominentes leonum simulatis capitibus effundunt, quæ temere ingressis veras dentium crates, meros oculorum furores, certas cervicum jubas imaginabuntur.* Lactant. l. 5. c. 14. *Sed terram digitis suis imaginatam metuant & adorent.*

8. *Item,*

imaginet, aliorsum translatum, faciat imagines. 8 item, si rectus speculum spectes, imago fiat tua hujusmodi, ut caput deorsum videatur, pedes sursum. reddit etiam causas ea disciplina, cur istæ quoque visiones fallant; 9 ut, quæ in aqua conspiciuntur, majora ad oculos fiant; quæ procul ab oculis sunt, minora. 10 Κανονικὴ autem longitudines & altitudines vocis emetitur. longior mensura vocis 11 ῥυθμὸς dici-

8. *Item, si rectus speculum spectes &c.*] Hoc est, si speculum jaceat in plano horizontali, tuque juxta speculum erectus stans in illud inspicias, videbis imaginem tuam capite deorsum, pedibus sursum versis. Idem continget, si speculum sit elevatum supra planum horizontale, sive supra caput tuum, in illud inspicienti imago tuo eversa tibi apparebit. Idque semper fit in speculis planis & convexis; in concavis vero speculis ita collocatis aliquando eversa, aliquando erecta, seu in proprio situ imago apparet. Quibus autem casibus alterutrum contingat demonstratur ab Euclide in Catoptric. Proposit. 2. & Vitellione lib. 8. Optic. Proposit. 52. Ista vero Mathematico stilo sic enunciari solent. In cavis speculis sphæricis, Altitudines & Profunditates, aliquando apparent eversæ, aliquando vero ut re ipsa se habent; in planis autem & convexis speculis, hujusmodi Altitudines & Profunditates semper apparent eversæ. Si enim, verbi gratia, speculum concavum sphæricum jaceat in plano horizontali, ita ut concavitas sursum vergat, & in eodem plano erectum sit perpendiculariter objectum quodcunque, ex. gr. baculus; dicitur hujusmodi objectum respectu speculi, Altitudo, seu Sublimitas. Si vero idem speculum sit elevatum supra planum horizontale, ita ut concavitas deorsum tendat, & in eodem plano erectum sit objectum perpendiculariter, dicitur hujusmodi objectum respectu speculi, Profunditas.

9. *Ut quæ in aquâ conspiciuntur, majora ad oculos fiant*] Hoc idcirco accidit, quia aqua densior est aëre, ideoque radii refringuntur. In Dioptricis vero demonstratur, Rerum in medio densiore existentium imaginem & majorem, & propinquiorem apparere. Contra, si in medio rariore res, quam oculus existat, imago & remotior & minor apparet.

10. Κανονικὴ *autem longitudines & altitudines vocis emetitur*] Hoc modo ad Musicam non parum conferet Geometria; cum ejus sit quantitatem metiri. Sed & Geometriam Musicæ inservire, videre est ex toni & hemitonii leimatici ἀνατομῇ, sive *sectione*; in quâ multum sudabit Arithmeticus; Geometræ vero ex doctrinâ de magnitudinum dimensione, facile negotium ex voto succedet.

11. Ῥυθμὸς] *Modus, Numerus.* Est vero Rhythmica Musicæ pars, quæ in in voce considerat τὴν ταχύτητα, καὶ βραδύτητα, *celeritatem & tarditatem.* Numerat enim syllabas, easque ad aurium judicium examinat non habitâ ratione quantitatis, ut facit Μετρικὴ. Agit autem Rhythmica de quinque rebus. I. De primis temporibus, sive quæ primo sensu apprehenduntur. II. De generibus rhythmicis, pedumque differentiis. III. De celeritate, aut tarditate temporum. IV. De mutatione rhythmorum. V. De facultate efficiendi rhythmos, quæ ῥυθμοποιΐα dicitur.

12. Μέλος

dicitur, altior [12] μέλος. [13] Est & alia species Κανονικῆς, quæ appellatur [14] μετρικὴ: per quam syllabarum longarum & brevium & mediocrium junctura, & modus congruens cum principiis Geometriæ, aurium mensurâ examinatur. *Sed hæc*, inquit M. Varro, *aut omnino non discimus: aut prius desistimus, quàm intelligamus, cur discenda sint. voluptas autem*, inquit, *vel utilitas talium diciplinarum* [15] *in postprincipiis exsistit, quum perfectæ absolutæque sunt: in principiis verò ipsis, ineptæ & insuaves videntur.*

CAP.

12. Μέλος] *Modulatio, Cantus.* Per Μέλος Gellius hic indicare videtur eam Musices partem, quæ Veteribus Harmonica dicitur, quæque in sonis perpendit acutum & grave. Sic enim Ptolemæus: Ἁρμονική δύναμίς ἐστι καταληπτικὴ τῶν ἐν τοῖς ψόφοις περὶ τὸ ὀξὺ, καὶ βαρὺ διαφορῶν. *Harmonica est facultas apprehendens sonorum differentias ratione acuminis & gravitatis.* Hæc in Musices scientiâ ordine prima erat, & elementa in primis complectebatur, ejusque septem erant partes. I. De Sonis. II. De intervallis. III. De Systematis. IV. De Generibus. V. De Tonis. VI. De Commutationibus. VII. De ipsa cantus Compositione. De quibus videndi Antiquæ Musicæ Auctores à Meibomio junctim editi.

13. *Est & alia species* Κανονικῆς] Sic reposuimus ex Ms. Cod. Tornæi. & Vett. Edd. Malè Stephanus ediderat, quod & alii post eum retinuére, *Est & alia species Geometriæ*. Metrica enim species est Canonicæ sive Musicæ, non Geometriæ. Nec obstat, quod in titulo hujus capitis est, *& tertia itidem, quæ dicitur* μετρική. Inscriptiones enim istæ non tam à Gellio, quam sciolo quodam nugatore appositæ sunt.

14. Μετρικὴ] *Dimensio.* Hæc tertia Musices pars Metrica dicta, quæ circa syllabarum quantitates versabatur, despiciebatque utrum breves vel longæ essent. Agebat vero de quinque hisce rebus. I. De Elementis, sive literis. II. De Syllabis. III. De Pedibus. IV. De Metris. V. De Poëmatis.

15. *In postprincipiis exististit*] Hac voce etiam alibi usus Varro, ut in Sisenna, vel de Historia: *Quod si non horum omnium similia essent principia, ac postprincipia.* Et lib. 3. de R. R. *Quare unde velis me incipere, Axi dic. Ille, Ego vero, inquit, à postprincipiis, ut in castris, hoc est, ab his potius temporibus, quam superioribus.* Sic enim recte hunc locum legit Scaliger, ubi & Varroniana hæc ex Gellio adducit. Est autem proverbialis loquendi modus à castris desumptus, à postprincipiis incipere, in postprincipiis stare, in postprincipiis esse, cujus usus ex hisce Varronis verbis percipitur.

CAP. XIX.

Sumta historia ex Herodoti libro super fidicine Arione.

CEleri admodum & [1] cohibili oratione, vocumque filo tereti & candido fabulam scripsit [2] Herodotus super fidicine illo Arione. Vetus, inquit, & nobilis Ario cantator fidibus fuit. is loco & opido Methymnæus, terra atque insula omni Lesbius fuit. [3] Eum Arionem rex Corinthi Periander amicum amatumq; habuit artis gratia. is inde à rege proficiscitur terras inclutas, Siciliam atq; Italiam visere. ubi eò venit, aurisque omnium, mentisque in utriusque terræ urbibus demulsit: in quæstibus istic & voluptatibus, amoribusque hominum fuit. Is tum posteà, grandi pecunia & re bona multa copiosus, Corinthum instituit *redire*. navem igitur & navitas, ut notiores amicioresque *sibi*, Corinthios delegit. sed eo Corinthios homine accepto, *na*vique in altum provecta, prædæ pecuniæque cupidos cepisse consilium de necando Arione. tum illum ibi, pernicie intellecta, pecuniam cęteraque sua, ut haberent, dedisse: vitam modò sibi ut parcerent, oravisse. navitas precum ejus harum commiseritum esse illactenus; ut ei necem afferre

per

COhibili oratione] Glossæ Philoxeni: *Cohibilis, Facilis*, Εὐχερής. Supra noster lib. 7. c. 14. *Genus dicendi subtile & cohibitum.* Appulejus Apolog. *Ordinatius & cohibilius eadem Græce & Latine adnitar conscribere.*

2. *Herodotus*] Narrat hanc de Arione fabulam Herodotus lib. 1. Quod & facit Hyginus Fab. CXCIV. & Servius ad Virgilium Eclog. 8. licet paulò aliter. Sed & quæ corruptiora apud Servium éxstant, ex Gellio suppleri & corrigi possent.

3. *Eum Arionem rex Corinthi Periander amicum amatumque habuit*] Periander iste Cypseli filius fuit, ut constat ex Herodoto. adiit vero Principatum Olympiad. XXXIX. anno I. Sic enim Anonymus in Descript. Olympiad. ad istum annum: Περίανδρος, Κυψέλου πατρὸς ἀποθανόντος, τὴν Κορινθίων ἀρχὴν διεδέξατο. Quod & ipsum indicare vult Diog. Laërtius in ejus Vita, ubi ait eum floruisse circa Olympiadem XXXVIII. ac regnasse annis deinde LX. Ἤκμαζε δὲ περὶ τὴν τριακοστὴν ὀγδόην Ὀλυμπιάδα, καὶ ἐτυράννησεν ἔτη ποσαράκοντα. Atque ita Suidas: Περίανδρος, Κυψέλου, Κορίνθιος. τῶν ζ΄ σοφῶν. γεγονὼς κατὰ τὴν λή Ὀλυμπιάδα.

4. Quid

per vim ſuis manibus temperarent; ſed imperaviſſe, ut jam ſtatim coram deſiliret præceps in mare. Homo, inquit, ibi territus, ſpe omni vitæ perditâ, id unum poſtea oravit; ut, prius quàm mortem oppeteret, induere permitterent ſua ſibi omnia indumenta, & fides capere, & canere carmen caſus illius ſui conſolabile. feros & immanes navitas prolubium tamen audiendi ſubit. quod oraverat, impetrat. atque ibi mox de more cinctus, amictus, ornatus, ſtanſque in ſummæ puppis foro, carmen, 4 quod Orthium dicitur, voce ſublatiſſima cantavit. Ad poſtrema cantus, cũ fidibus ornatuque omni, ſicut ſtabat canebatque, jecit ſeſe procul in profundum. navitæ, haudquaquam dubitantes quin periſſet, curſum quem facere cœperant, tenuerunt. ſed novum, & mirum, & pium facinus contigit. 5 Delphinum repentè inter undas adnaviſſe, fluitantique ſeſe homini ſubdidiſſe, & dorſo ſuper fluctus edito vectaviſſe; incolumique eum corpore & ornatu Tænarum in terram Laconicam devexiſſe. tum Arionem prorſus ex eo loco Corinthum petiviſſe: talemque Periandro regi, qualis Delphino vectus fuerat, inopinanti ſeſe obtuliſſe: eique rem, ſicuti acciderat, narraviſſe. regem iſthæc parum crediſiſſe: Arionem, quaſi falleret, cuſtodiri juſſiſſe: navitas requiſitos, able-

4. *Quod Orthium dicitur*] Carmen Orthium, ſive Orthius modus, talis erat modus qui ad accendendos animos, exigendoſque trepidos in prælio efficax eſſet & accomodatus: videlicet intenſus, ſonorus & claſſicus. Sic Euſtachius ad Ἰλιάδ. λ' Τοιοῦτος γὰρ παρὰ τοῖς μουσικοῖς ὄρθιος νόμος, ἤγουν τρόπος ἐκεῖνος εἰς τὸν πόλεμον ἐρεθιστικός. Τιμόθεος οὖν ᾄσας τοιοῦτον ἄρειος Ἀλέξανδρον ἔπλησεν, ὡς εἰς τὰ ὅπλα εὐθὺς ἐκεῖνον ἀναπηδῆσαι. Et Scholiaſtes Vetus Ariſtophanis in Acharnenſibus: Ὄρθιος νόμος καλούμενος, διὰ τὸ εἶναι εὔτονον, καὶ ἀνατεταμένον ἔχειν ὡς δὲ λαλοῖ καὶ Ὅμηρος,

Ἔνθα στᾶσ' ἤϋσε θεὰ μέγα τε δεινόν τε,
Ὄρθι' Ἀχαιοῖσιν, μέγα δὲ σθένος ἔμβαλ' ἑκάστῳ.

Suidas: Ὄρθιον νόμον καὶ τροχαῖον. τοὺς δύο νόμους ἀπὸ τῶν ῥυθμῶν, ὠνόμασε Τέρπανδρος. ἀνατεταμένοι δὲ ἦσαν καὶ εὔτονοι. Ubi & idem exemplum ex Homero adducit.

5. *Delphinum*] Delphinos muſicâ mulceri ſcribit etiam Solinus cap. 12. ubi præter Arionis alia & exempla refert.

Mmm 2 6. *Simo-*

ablegato Arione, dissimulanter interrogasse, ecquid audissent in iis locis, unde venissent, super Arione? eos dixisse hominem, quum inde irent, in terra Italia fuisse: eumque illic bene agitare, & studiis delectationibusque urbium florere; atque in gratia pecuniaque magnâ opulentum, fortunatumque esse. tum inter hæc eorum verba Arionem cum fidibus & indumentis, cum quibus se in salum ejaculaverat, exstitisse: navitas stupefactos convictosque, ire inficias non quisse: eam fabulam dicere Lesbios & Corinhios: atque esse fabulæ argumentum, quòd [6] simulacra duo ænea ad Tænarum viserentur, delphinus vehens, & homo insidens.

A. GEL-

6. *Simulacra duo ænea ad Tænarum viserentur*] Solinus Polyhist. cap. 7. *Est & Tænaron promontorium adversum Africæ, in quo fanum est Methymnæi Arionis, quem Delphino eo advectum imago testis est, ad effigiem casus & veri operis expressa ære.*

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER DECIMUSSEPTIMUS.

CAP. I.

Quòd Gallus Asinius, & Largius Licinius sententiam Ciceronis reprehenderunt ex oratione, quam dixit pro M. Cœlio: & quid adversus homines stolidissimos, pro eadem sententia, verè dignéque dici possit.

VT QUIDAM fuerunt monstra hominum, qui de diis immortalibus impias falsasque opiniones prodiderunt: ita nonnulli tam prodigiosi tamque vecordes exstiterunt (in quibus sunt 1 Gallus Asinius & Largius Licinius, cujus liber etiam fertur infando titulo, 2 Ciceromastix) ut scribere ausi sint M. Cicero-

1. *Gallus Asinius*] Hic filius fuit Pollionis Asinii, librosque scripsit De Comparatione patris & Ciceronis, in quibus patrem Ciceroni longe præferebat. Quâ de re ita Plinius lib. 7. Epistol. *Cum libros Galli legerem, quibus ipse parenti ausus de Cicerone dare palmam decusque.* Adversus hos Asinii Galli libros Claudius Cæsar Apologetici instar defensionem Ciceronis conscripsit. Ita Suetonius in Claudio. *Composuit & De Vita sua octo Volumina, magis inepte quam eleganter. Item Ciceronis Defensionem adversus Asinii Galli libros satis eruditam.* Asinii Pollionis & Asinii Galli, qui Ciceronem ambo insectati sunt, indeque eruditionis & eloquentiæ gloriam quæsierunt, sæpius meminit Seneca pater Declamat. & Controversar. libris. Item Quintilianus Instit. Orat. De morte Galli Asinii sub Tiberio ita Tacitus lib. 6. Annal. *Iisdem consulibus Asinii Galli mors vulgatur, quem egestate cibi peremtum haud dubium; sponte vel necessitate, incertum. Consultusque Cæsar, an sepeliri sineret? non erubuit permittere, ultroque incusare casus, qui reum abstulissent antequam coram convinceretur: scilicet medio triennio defuerat tempus subeundi judicium consulari seni, tot consularium parenti.* Dio lib. 58. narrat Asinium Gallum eodem die & convivam Tiberii fuisse, & eo subornante damnatum. Eusebius quoque in Chronicis scribit, *Asinium Gallum diris suppliciis mactatum anno ante T. Livii mortem.*

2. *Ciceromastix*] Præter Gallum Asinium, & Largum Licinium, de qui-

ceronem parum integrè atque, impropriè atque, inconsideratè loquutum. atque alia quidem, quæ reprehenderunt, neque dictu, neque auditu digna sunt. sed enim in hoc, in quo sibimet ipsi præter cætera esse visi sunt verborum pensitatores subtilissimi, cedò, quale id sit consideremus. M. Cicero pro M. Cœlio ita scripsit: *Nam quod objectum est de pudicitia; quodque omnium accusatorum non criminibus, sed vocibus, maledictisque celebratum est: id numquam tam acerbè feret M. Cœlius,* 3 *ut eum pæniteat non deformem esse natum.* non existimant verbo proprio esse usum, quòd ait, *pæniteat*; atque id propè ineptum etiam esse dicunt. nam *pænitere*, inquiunt, tum dicere solemus, quum, quæ ipsi fecimus, aut quæ de nostra voluntate, nostroque consilio facta sunt, ea nobis pòst incipiunt displicere; sententiamque in iis nostram demutamus. neminem autem rectè ita loqui, *pænitere sese quòd natus sit*, aut *pænitere quòd mortalis sit*, aut *quòd ex offenso fortè, vulneratoque corpore dolorem sentiat*: quando istiusmodi rerum, nec consilium sit nostrum, nec arbitrium: sed ea ingratiis nostris vi, ac necessitate naturæ nobis accidant.4 sic hercle, inquiunt, nón voluntarium fuit M. Cœlio, quali forma nasceretur; cujus eum dixit non pænitere. tamquam in ea causa res esset, ut rationem caperet pœnitendi. Est hæc quidem, quam dicunt, verbi hujusce sententia; & *pænitere*, nisi in voluntariis rebus, nón probè dicitur; tametsi antiquiores verbo ipso alio quoque modo usitati sunt; & *pænitet* ab eo, quòd est *pænè*, & à *pænuria* dixerunt: sed

bus hic Gellius, aliorum etiam multorum iniquiora judicia expertus est Cicero, eorumque absque causa justa reprehensionem effugere nequivit. Quod & testatur Ammianus Marcellinus lib. 22. *Herodianus aliique scriptores nobilium in literis studiorum, inter quos Chalenterus emicuit, multiplicis scientiæ captu memorabilis, qui in illis sex libris, ubi nonnunquam imperfectè Tullium reprehendit, sillographos imitatus, scriptores maledicos, judicia doctarum aurium incusat.*

3. *Vt eum pæniteat non deformem esse natum*] Ad Ciceronis exemplum verbo *pænitere* etiam de eadem re usus Apulejus Metamorph. lib. 4. *Iam faxo hujus etiam illicitæ formositatis pæniteat.*

4. *Sic*] Cod. Tornæs. & Vett. Edd. *sicut.*

Lau-

ſed id aliorſum pertinet, atque alio in loco dicetur. Nunc autem ſub hac eadem ſignificatione, quæ volgò nota eſt, non modò ineptum hoc non eſt, quod M. Cicero dixit; ſed feſtiviſſimum adeò & facetiſſimum eſt. nam quum adverſarii, & obtrectatores M. Cœlii, quoniam erat pulcro corpore, formam ejus & faciem in ſuſpiciones impudicitiæ accerſerent: illudens Cicero tam abſurdam criminationem, quòd formam, quam natura fecerat, vitio darent; eodem ipſo errore, quem illudebat, ſciens uſus eſt: & *non pænitet*, inquit, *M. Cœlium non deformem eſſe natum*: ut vel hac ipſa re, quod ita dicebat, opprobraret adverſariis ac per facetias oſtentaret: facere eos deridiculum, quod proinde Cœlio formam crimini darent, quaſi arbitrium ejus fuiſſet, quali forma naſceretur.

CAP. II.

Verba quædam ex Q. Claudii annalium primo curſim in legendo notata.

QUum librum veteris ſcriptoris legebamus; conabamur poſtea memoriæ vegetandæ gratiâ indipiſci animo ac recenſere, quæ in eo libro ſcripta eſſent in utraſque exiſtimationes, 1 laudis aut culpæ adnotamentis digna: erat-

1 LAudis, *vel culpæ adnotamentis digna*] Solebant enim Veteres inter legendum ad libri oram Notas quaſdam appingere, quibus indicarent, quæ ipſis loca notatu & obſervatione digna, vel etiam corrupta, aut vitioſa, aut etiam improbanda viderentur. Laudis nomine hic Laudabilia Gellius denotat, quorum nota duplex L. apud Latinos fuiſſe videtur. Unde apud Paullum Diaconum in Notis Liter. L L. *Laudabiles loci.* Alibi etiam eſt L. SENT. *Laudabilis ſententia.* Græci notam literæ X. apponebant, quæ ſignificabat χρηςὸν, ſive χρήσιμον. Unde Diogenes Laërtius in Platone: Χ περιεστιγμένον πρὸς τὰς ἐκλογὰς τῆς καλλιγραφίας λαμβάνεται). Et Caſſiodorus I. De Divin. Lection. *Ticonius Donatiſta in eodem volumine quædam non reſpuenda ſubjunxit, quædam vero venenoſa dogmata ſuri permiſcuit. Cui tantum in bonis dictis Chreſimon, in malis Achreſton, quantum tranſiens valui aperire, ut arbitror, competenter adfixi.* Ἄχρηστον quod Græci adſcribebant ad ea, quæ improbabant, Gellius *culpæ adnotamenta* vocat. Ut enim *laudis* nomine Laudabilia, ita *culpa* contraria ſignificat. Sic Auſonius Ludo Sept. Sapient.

eratque hoc ſane quam utile exercitium ad conciliandas nobis, ubi veniſſet uſus, verborum ſententiarumque elegantium recordationes. velut hæc verba,[2] ex Q. Claudii primo annali, quæ meminiſſe potui, notavi; quem librum legimus biduo proximo ſuperiore. *Arma*, inquit, *plerique abjiciunt: atque* [3] *inermi illatebrant ſeſe.* Ibi [4] *inlatebrant*, verbum poëticum viſum eſt, ſed non abſurdum, neque aſperum. *Ea*, inquit, *dum fiunt, Latini, ſubnixo animo.* [5] *ſubnixo*, quaſi ſublimi & ſuprà nixo, verbum bene ſignificans, & non fortuitum: demonſtratque animi altitudinem, fiduciamque. quoniam, quibus innitimur, iis quaſi erigimur, attollimurque. *Domus*, inquit, *ſuas quemque ire jubet: & ſua omnia fruniſci.* [6] *fruniſci* rarius quidem fuit in ætate M. Tullii, ac deinceps,

Palmas non culpas eſſe putabo meas.
Idem ad Theodoſium Imperat.
Inque tuis culpis tu tibi da veniam.
Horatius De Arte Poëticâ.
Vir bonus & prudens verſus reprendet inerteis,
Culpabit duros, incomtis allinet atrum
Tranſverſo calamo ſignum - -
Arguet ambigue dictum, mutanda notabit,
Fiet Ariſtarchus - -

Ubi Acro: *Notam culpæ ſignificat. Nam notare verſum male formatum dicimus.* Unde & Gellius infra lib. 19. cap. 10. *deculpatum verbum* dicit, pro rejectitio, & culpæ notis compuncto ac damnato. Culpæ nota utplurimum erat *Obelus*. Iſidorus Origin. lib. 1. cap. 20. *Obelus id eſt, virgula jacens, apponitur in verbis aut ſententiis ſuperflue iteratis, ſive ubi lectio aliqua falſitate notata eſt, ut quaſi ſagitta jugulet ſupervacua, & falſa jugulet.* Unde Quintilianus *virgulam cenſoriam* vocat. Sed ad eandem rem etiam litera θ adhibita. Sidonius Apollinaris:
Iſti qui valet exarationi
Diſtinctum, bonus, applicare Theta.
Perſius Sat. 4.
Et potis es vitio nigrum præfigere Theta.
Quod ad exemplum judicum factum videtur, qui, ut notat ibidem Vetus Perſii Scholiaſtes, *literam θῆτα apponunt, ad eorum nomina, quos ſupplicio afficiunt.* De hujuſmodi ſimilibuſque Veterum Notis plura vide ſis apud Wouwerum De Polymathia cap. 17. & Th. Reineſium Variar. Lect. lib. 3. cap. 7.

2. *Ex Q. Claudii*] Quadrigarii ſcilicet. De quo ſupra pag. 31.

3. *Inermi*] Pro *inermes*. Nonius Marcellus: *Inermis pro inermibus*: Salluſtius in Jugurth. *Neque quemquam dicere, qui manus armaverit, ab inermis pedibus auxilium petere.* Siſenna Hiſtor. lib. 3. *Pleriſque inermis in caſtra confugiunt.*

4. *Inlatebrant*] Nonius Marcellus: *Illatebrare à latebris honeſtiſſime dictum.* & addit Claudii exemplum, quod more ſuo è Gellio deſcripſit. Male autem *Cœlii* nomen pro *Claudii*, in Nonii libris legitur.

5. *Subnixo*] Nonius Marcellus: *Subnixum, ſublime, hoc eſt ſuſum nixum, Cœlius* (Lege *Claudius* ex Gellio noſtro) *Annali lib. 1. Et Latini ſubnixo animo ex victoria inerti cōnſilium ineunt.*

6. *Fruniſci*] Nonius Marcellus: *Fruniſci pro frui.* Lucilius lib. 18. - - *Æque fruniſcor ego ac tu.* ſubjicit poſtea idem exemplum ex Claudio lib. 1. quem iterum

ceps, infrà rarissimum: dubitatumque est ab imperitis antiquitatis, an Latinum foret: non modò autem Latinum, sed jucundius, amœniusque etiam verbum est *fruniscor*, quàm *fruor*: & ut *fatiscor* à *fateor*: ita *fruniscor* factum est à *fruor*. 7 Q. Metellus Numidicus, qui castè pureque lingua usus Latina videtur, in epistola, quam exsul ad Domitios misit, ita scripsit: *Illi verò omni jure, atque honestate interdicti:* 8 *ego, neque aqua, neque igni careo: & summa gloria fruniscor.* 9 Novius in Atellana, quæ Parcus inscripta est, hoc verbo ita utitur:

Quod magnopere quæsiverunt, id frunisci non queunt.
Qui non 10 *parsit, apud se frunitus est.*

Et

rum malè *Cœlium* vocat; item ex Novio. ubi legendum: *Novius Parco*. Quod libri juvãt, qui habent *parco*. ut monuit quoque Mercerus. *Frunisci* etiam dixit Plautus Rudente Act. IV. Sc. *Heus mane:*

Hinc tu, nisi malum, frunisci nil potes.

Sic enim ibi Veteres libri: pro quo male in vulgatis *fruisci*. Usus & eo Cato, ut indicat Festus: *Fruniscor & frunitum dixit Cato, nosque cum adhuc dicimus infrunitum, certum est antiquos dixisse frunitum.*

7. *Q. Metellus Numidicus*] Vide notata supra ad lib. 6. cap. 11. pag. 382.

8. *Ego neque aqua neque igni careo*] Hoc est, licet mihi Romæ aqua & igni interdictum sit, neutrius tamen copia in loco, ubi dego, mihi deest. Ut enim veteri jure Quiritium civi Romano vita adimi non poterat: quod Cæsar apud Sallustium in conjuratione Catilinaria elegantissime persequitur; ita etiam eodem jure nemo invitus civitatem, aut libertatem amittebat, ut notum ex Ciceronis Oration. pro Balbo, pro Cæcinna, & pro Domo suâ. Ne tamen delicta impunita relinquerentur, ratio à Romanis excogitata; qua noxii cives, salvis majorum suorum constitutionibus, civitate pellerentur. Itaque aqua & igni eis interdixerunt, ut his subsidiis, quibus vita humana continetur, destituti, in alias terras migrare, seque in aliam civitatem conferre cogerentur, in quam recepti Romanam civitatem amittebant; quia nemo duarum civitatum civis esse poterat, ut testatur Cicero pro Balbo & Cornelius Nepos in Vita Attici. Nominatim etiam in ipsa interdictione comprehendebatur, ne liceret eos, quibus aqua & igni interdictum erat, tecto excipere; & lege Juliâ De Vi publica & privata tenebatur, qui eos recepissent, celassent, tenuissent, teste Paulo Sentent. lib. 5. tit. 26. Hac itaque ratione Romani noxios suos cives, non palam, sed vi ipsa è civitate expellebant, ut scribit Pomponius *leg. fin. D. delegationib.* Permansit autem Romæ aquæ & ignis interdictio, usque ad Augustum Imperatorem, qui deportationem primus in Rempublicam introduxit. Primus enim, ut scribit Dio lib. 56. constituit, *μηδένα πυρὸς καὶ ὕδατος εἰρχθέντα ἐν ἠπείρῳ διατρίβειν.* atque hoc modo deportatio in locum aquæ & ignis interdictionis successit, ut est in *l. 2. §. 1. D. de pœnis. l. 3. D. ad leg. Jul. pecul. l. pen. D. de Var. & extraord. cogn.*

9. *Novius*] Vide quæ de eo diximus supra ad lib. 15. cap. 13. p. 819.

10. *Parsit*] Cod. Torn. *sparsit.*

11. *Copian-*

Et Romani, inquit, *multis armis, & magno commeatu, prædaque ingenti* [11] *copiantur. copiari* verbum castrense est: nec facilè id reperias apud civilium causarum oratores: ex eademque figura est, qua *lignantur*, & *pabulantur*, & *aquantur*. *Sole*, inquit, *occaso*. *Sole occaso*, non insuavi venustate est, si quis aurem habeat non sordidam, nec proculcatam. in duodecim autem tabulis verbum hoc ita scriptum est: [12] ANTE.

11. *Copiantur*] Id est, *Augentur*: Nonius Marcellus: *Copiatur, à copia honeste positum, ut lignantur, & pabulantur, & aquantur, Cælius* (Lege denuò *Claudius*) *lib.* 1. *Armis & magno commeatu, & præda ingenti copiantur. Virg. Georg. lib.* 3. *Sub mœnibus urbis aquantur.* Copiari autem verbum castrense sic formatum à *copia*, quod pro annonâ & alimentis Veteres accipiunt. Valerius Maximus lib. 5. cap. 1. *Censuitque ut domus ei Romæ quam optima conduceretur, & copiæ non solum ipsi, sed etiam comitibus ejus publice præberentur.* Sic Cassiodorus Variar. lib. 5. Epistol. 18. de Præfecto annonæ. *Is certe debet esse gloriosus, qui ad copiam populi Romani probatur electus.* Unde & in Vet. Inscriptione mentio fit Præfecturæ cujusdam *A Copiis militaribus.*

12. ANTE. MERIDIEM. CAUSAM. CONSCITO.] Sic cum Vett. libb. hanc Legis XII Tabul. particulam legimus. Et ita quoque est apud Auctorem ad Herennium lib. 2. ubi etiam aliquomodo plenior exstat: hoc modo: NI. PAGUNT. IN COMITIO. AUT. IN. FORO. ANTE. MERIDIEM. CAUSAM. CONSCITO. Alii pro *causam conscito*, hic legunt *causam conjicito*, vel *causam conjiciunto*, quemadmodum & ediderat Stephanus. Verum id neutiquam hic locum habere potest, cum non de *causæ conjectione*, verum de *causæ cognitione* verba hæc capienda sint. *Causam* itaque *conscito*, idem est, ac *causam cognoscito*, scilicet, tu Prætor, sive judex; quam interpretationem & in scriptis quibusdam Codd. ad Herennium ad marginem adjectam se invenisse testatur Hotomannus Antiquitat. Roman. lib. 3. Et sic in Glossis Cyrilli: συγγιγνώσκω, σύνοιδα. *Conscio.* Apud Philoxenum vero in Glossis est, *Consciscit*, συγγιγνώσκει. Unde & quidam in XII. Tabul. legunt *consciscito*. Verum rectius est, & genuinum XII. Tabularum verbum *conscito*, ut optime observat J. Gothofredus, non *consciscito*, non etiam, ut Rævardus vult, *gnoscito*; ac multo adhuc minus *conjicito*, vel *conjiciunto*. *Conscire* enim *causam* dicebatur Prætor, cum de causa apud se acta cognoscebat. *Conjicere* vero *causam* quid sit, docet Asconius Pedianus hisce verbis: *Cum, inquit, ad jus ventum esset, antequam causa ageretur, litigatores quasi per indicem rem exponebant: idque dicebatur* Causæ conjectio, *quasi causæ in breve coactio.* Litigatores itaque causam conjiciebant, Prætor vero causam consciebat. Atque adeo verba hæc *causam conscito*, non ad litigatores; sed ad Prætorem ipsum jus dicentem referenda sunt; idque etiam manifestum ex iis, quæ sequuntur: QUOM. PERORANT. AMBO. PRÆSENTES. item, STLITEM. ADDICITO. Nã omnino necesse est, alios esse, qui postulant, sive perorant, alium vero, qui, postulantibus aliis, de causa cognoscat, & iis addicat. Sententia itaque Legis est, ut Prætor ante meridiem, cum actor & reus perorassent, id est, causam dixissent, de causa cognosceret. Unde constat eos falli, qui *Causæ conjectionem* ex hâc Lege XII. Tabular. originem accepisse existimarunt; quod & faciunt Notæ supra ad l. 5. c. 10. p. 333.

13. ME-

.TE. 13 MERIDIEM. CAUSAM. CONSCITO. QUOM. PERORANT. AMBO. PRÆSENTES. 14 POST. MERIDIEM. PRÆSENTI. STLITEM. ADDICITO. 15 SOL. OCCASUS. SUPREMA. TEM-

13. MERIDIEM] *Meridiei* mentionem in XII. Tabul. factam disertis verbis hic habemus apud Gellium, & Auctorem ad Herennium lib. 2. item Censorinum De Die Natali cap. 22. ubi inquit: *Horarum nomen non minus annos* CCC. *Romæ ignoratum esse credibile est: Nam* XII. *Tabulis nusquam nominatas horas invenies; ut in aliis postea Legibus: sed* ANTE MERIDIEM: *eo videlicet, quod partes diei, bifariam tum divisi, meridies dividebat.* Quod autem Censorinus hic de horis, id ipsum testatur Plinius de *Meridie*, scilicet in XII. Tabulis non inveniri. Ita enim scribit lib. 7. c. 60. *Duodecim Tabulis Ortus tantum & Occasus nominantur. Post aliquot annos adjectus est & Meridies, accenso Consulum id pronunciante, cum Curio inter Rostra & Græcostasin prospexisset talem solem.* (sc. Meridianum) Quæ in speciem contraria hoc modo cum J. Gothofredo concilianda existimo. Nimirum, Lucem diei in Leg. XII. Tabul. in duas quidem partes πιχώμερίσηςι distinctam sic fuisse, ut una *Ante meridiem*: altera, *post meridiem* diceretur: *Meridiem* tamen ipsam in XII. Tabulis specialim designatum non fuisse; quia eo tempore, cum Leges XII. Tabularum conscriberentur, nondum observatum fuisset exacte momentum illud, quod medium diem divideret.

14. POST. MERIDIEM. PRÆSENTI. STLITEM. ADDICITO.] Jubetur Prætor hac lege *Litem præsenti addicere*, hoc est, præsenti actionem dare, litigandique potestatem facere; non autem, ut aliqui volunt, absentem causæ damno propter absentiam multare, eamque præsenti adjudicare. Per solam itaque absentiam neminem causâ cadere volebant Decemviri, cum constituerent Prætorem *post meridiem præsenti litem addicere*; sed hanc absentis pœnam statuebant, quod, cum regulariter, judicium, non nisi actore & reo præsentibus, constitui soleret, hoc tamen casu, post meridiem nimirum, etiam ei, qui solus præsens erat, actionem Prætor daret, atque litigandi potestatem faceret.

15. SOL. OCCASUS. SUPREMA. TEMPESTAS. ESTO.] Ad hujus capitis illustrationem faciunt illa Varronis lib. 5. de L. L. *Suprema, summum diei: id à superrimo* (sc. dictum) *Hoc tempus* XII. *Tabulæ dicunt* OCCASUM. ESSE. SOLIS. *Sed postea Lex Plætoria id quoque tempus jubet esse supremum, quo Prætor in comitio* supremam *pronunciavit populo.* Et lib. 6. de L. L. *Supremum à superrimo dictum. Itaque in* XII. *Tabulis*, SOLIS. OCCASU. DIES. SUPREMA. TEMPESTAS. ESTO. *Libri Augurum pro tempore*, tempestatem *dicunt, id est supremum Augurii tempus.* Addesis Festum in *V. supremum* & Macrobium lib. 1. Saturnal. cap. 13. in fine. Sed & Censorinus De Die Natali cap. ult. inquit: *Plurimi supremam post occasum Solis esse existimant: quia in* XII. *Tabulis scriptum est sic:* SOL. OCCASUS. SUPREMA. TEMPESTAS. ESTO. *Sed postea M. Plætorius Trib. plebis SC. tulit, in quo scriptum est: Prætor Urbanus qui nunc est, quique posthac fiet, duos lictores apud se habeto, isque usque ad supremam jus inter cives dicito.* Lex itaque XII. Tabul. vult sole occidente, supremum, sive ultimum judiciorum terminum esse, judiciaque tum dissolvi; ad solem vero occasum usque Prætorem jus reddere debere. Inter Leges Atticas, unde caput hoc desumptum, ad verbum etiam hujusmodi erat: Ο

ΗΛΙΟΣ

TEMPESTAS. ESTO. *Nos*, inquit, *in medium relinquemus.* vulgus *in medio* dicit. Nam vitium esse isthuc putant: &, si dicas in medium ponere, id esse solœcum putant. sed probabilius, significantiusque sic dici videbitur, si quis ea verba non incuriose introspiciat. Græcè quoque θεῖναι εἰς μέσον, vitium id non est. *Postquam nunciatum est*, inquit, *ut pugnatum esset in Gallos: id civitas graviter tulit. in Gallos* mundius, subtiliusque est, quàm *cum Gallis*, aut *contra Gallos*. nam pinguiora hæc, [16] absolutioraque sunt. *Simul*, inquit, *forma, factis, eloquentia, dignitate, acrimonia, confidentia pariter præcellebat:* [17] *ut facilè intelligeretur magnum viaticum ex se, atque in se ad rempublicam evertendam habere.* [18] *magnum viaticum* pro magna facultate, & paratu magno, novè positum est: videturque Græcos sequutus, qui ἐφόδιον, à sumtu viæ ad aliarum quoque rerum apparatus traducunt: ac sæpe ἐφοδίαζου pro eo dicunt, quod est, *institue & instrue*. Nam M. inquit, *Manlius, quem Capitolium servasse à Gallis suprà ostendi, cujusque operam cum M. Furio Dictatore* apud

ΗΛΙΟΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΟΡΩΝ ΕΣΧΑΤΗ ΩΡΑ ΕΣΤΩ. Unde Musonius apud Stobæum Serm. I. De capitali Socratis judicio agens, inquit, Καὶ τριῶν ἡμερῶν αὐτῷ δοθεισῶν τῇ πρώτῃ ἔπιεν, καὶ οὐ περιέμεινεν τῆς τρίτης ἡμέρας ΤΗΝ ΕΣΧΑΤΗΝ ΩΡΑΝ περιτηρεῖν, εἰ ἐστὶν ΗΛΙΟΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΟΡΩΝ, ἀλλ' εὐθαρσῶς τῇ πρώτῃ. Id est *Ac triduo ei* (Socrati) *concesso, primo bibit, & noluit tertii diei horam supremam exspectare, donec Sol juga montium transcenderet*, (hoc est, donec Sol occideret) *sed animose primo die bibit.*

16. *Absolutioraque sunt*] Cod. Torn. & Vett. Edd. *Obsoletioraque sunt.*

17. *Ut facile intelligeretur magnum viaticum ex se atque in se ad rempublicam evertendam habere*] Ita primus L. Carrio lib. 2. Antiq. Lect. cap. 15. ex libro Buslidiano restituit. cum in vulgatis post *magnum viaticum*, illa, *ex se atque in se &c.* non haberentur.

18. *Magnum viaticum*] Viaticum pro peculio & facultatibus militis dixit etiam Suetonius in Julio: *Ingresso civile bellum centuriones cujusque legionis singulos equites è viatico suo obtulerunt.* Uti & Horatius lib. 2. Epist. 2.

- - *Luculli miles collecta viatica multis Ærumnis* &c.

Sic Ulpianus *l. 17. D. de reb. cred.* inquit: *Si filius familias viaticum suum mutuum dederit.* Quanquam ibi in propria significatione accipi videatur, cum additur, *cum studiorum causa Romæ ageret*, &c. Ejus diminutivo *viaticulum* usus idem Ulpianus *l. 18. in fin. D. de judic.* Item Apulejus lib. 7. Metamorph.

19. Τεμί-

apud Gallos cumprimè fortem, atque exsuperabilem respublica sensit, is & genere, & vi, & virtute bellica nemini concedebat. apprimè crebrius est: *cumprimè* rarius, traductumque ex eo est, quod *cumprimis* dicebant, pro eo, quod est, *in primis*. *Nihil sibi*, inquit, *divitias opus esse*. nos *divitiis* dicimus. sed vitium hoc orationis nullum est, ac ne id quidem est, quod figura dici solet. recta enim ista hæc oratio est: & veteres complusculè ita dixerunt. nec ratio dici potest, cur rectius sit *divitiis opus esse*, quàm *divitias*: nisi si qui grammaticorum nova instituta, ut [19] τεμένων ἱερὰ, observant. *Nam hæc*, inquit, *maximè versatur deorum iniquitas, quòd deteriores sunt incolumiores: neque optimum quemquam inter nos sinunt diurnare.* inusitatè dixit [20] *diurnare*, pro, *diu vivere*. sed ex ea [21] figuratione est, qua dicimus [22] *perennare*. *Cum his*, inquit, *consermonabatur*. *sermonari* rusticius videtur, sed rectius; [23] *sermocinari* crebrius est, sed corruptius. *Sese*, inquit, *ne id quoque, quod tum suaderet, facturum esse. ne id quoque*, dixit, pro, *ne id quidem*: infrequens nunc in loquendo, sed in libris veterum creberrimum. *Tanta*, inquit, *sanctitudo fani est, ut num-*

19. Τεμένων ἱερὰ] Id est, *Templorum sacra.*

20. *Diurnare*] Nonius Marcellus: *Diurnare, honestum verbum pro diu vivere, ut apud veterem prudentem auctoritatis incognitæ: Neque optimum quemquam inter nos sinunt diurnare.* Descripsit more suo ex Gellio, quem etiam non semel intelligit per veterem prudentem auctoritatis incognitæ. Admodum vero supinus fuit Nonius, ut monuit etiam Mercerus, cum non animadvertit exemplum adductum esse ex Claudii Annali primo, quem non incognitæ auctoritatis esse alibi sæpius agnovit, præsertim in iis, quæ ex hoc eodem Gellii capite transcripsit; quanquam apud Nonium, ut ante jam diximus, male *Cœlius* pro *Claudio* legatur.

21. *Figuratione*] Ita Liber Buslidianus, ut testatur Carrio Antiquar. Lect. lib. 3. cap. 3. vulgo, *figurâ*.

22. *Perennare*] Hoc verbum Plauto familiare. Columella de R. R. lib. 1. cap. ult. *Ut & obsequantur ejus imperiis & diutius perennent boves non confecti vexatione simul operum, verberumque.* Et lib. 2. cap. 9. *Ita reposita perennant diutius quam cætera.* Item lib. 22. c. 20. *Ea res si non in totum perennat, certe usque in alteram vindemiam plerumque vini saporem servat.* Sic Ovidius de Arte:

Arte perennat amor.

Tertullianus De Resurrect. *Constat non tantum ossa durare, sed & dentes incorruptos perennare.* & alibi non semel.

23. *Sermocinari*] Utitur & Sidonius Apollinaris lib. 2. Epistol. 9. *Diversa censentes sermocinabamur.* Et lib. 4. Epistol. 3. *Cui tamen sermocinari Latialiter cordi est.*

24. *Du-*

numquam quisquam violare sit ausus. sanctitas quoque & *sanctimonia* non minus Latinè dicuntur: sed nescio quid majoris dignitatis est verbum *sanctitudo* : sicuti M. Cato in L. Veturium [24] *duritudinem*, quàm [25] *duriciam* dicere gravius putabat. *Qui illius*, inquit, *impudentiam norat & duritudinem. Quum tantus*, inquit, *arrabo penes Samnites populi Romani esset.* [26] *arrabonem* dixit, *sexcentos obsides*: & id maluit, quàm pignus dicere: quoniam vis hujus vocabuli in ea sententia gravior, acriorque est. sed nunc arrabo in sordidis verbis haberi cœptus : [27] ac multo videtur rectius *arra*; quamquam *arra* quoque veteres sæpe dixerunt. [28] *Et couplures*, inquit, *in laboribus*

24. *Duritudinem*] Nonius Marcellus: *Duritudo, pro duritia. Cato in Veturium: Qui illius, inquit, imprudentiam & duritudinem.* Lege *impudentiam*, ut hic apud Gellium.

25. *Duriciam*] Vett. Codd. *duriciem.*

26. *Arrabonem*] Usus & Plautus Milit. Act. 4. Sc. 1.

Hunc arrabonem amoris primum à me accipe.

Item Terentius Heaut. Act. 3. Sc. 3.

Ea relicta est arraboni huic pro argento.

Ubi Eugraphius notat *arrabonem* poni pro *pignore*. Est autem *arrabo* à Græco ἀῤῥαβών. Varro lib. 4. De L. L. *Arrabo sic dicta, ut reliquum reddatur. hoc verbum à Græco* ἀῤῥαβών. Etymologici Magni Auctor : Ἀῤῥαβὼν, ἡ ταῖς ὠναῖς περὶ τῶν ὠνουμένων διδομένη πρώτη καταβολὴ ὑπὲρ ἀσφαλείας. Ἀῤῥαβὼν autem videtur esse ab Hebræo עֵרָבוֹן quod *pignus* denotat, ab ערב *spondere*, ἐγγυᾷν.

27. *Ac multo videtur rectius arra*] Sic recte Vett. Codd. Male correctores ediderant : *ac multo videtur sordidius arra.* Vox autem *arra* sæpius in Juris nostri libris occurrit. Reperitur & apud Plinium, & Jul. Capitolinum in Maximino Juniore. Quæ inter *arram* & *pignus* differentia sit, explicare conatur Isidorus Origin. lib. 5. cap. 26. *Interest in loquendi usu inter pignus & arram. Nam pignus est, quod datur propter rem creditam, quæ dum redditur, statim pignus aufertur. Arra vero est primum quod pro re bonæ fidei contractu empta ex parte datur*, & *postea completur. Est enim arra complenda, non auferenda : unde qui habet arram, non reddit, sicut pignus sed desiderat plenitudinem.*

28. *Et complures, inquit, in laboribus miserrimas vitas exegerunt: at hic nimiis in otiis consumtus*] Sic optime huic loco genuinam lectionem è vestigiis Vett. Codd. restituit Lambecius in Lucubrationibus Gellianis. In Vett. enim Edd. post vocem *dixerint* interpunctum est, quemadmodum & nos edidimus ; ac postea incipit nova ἐκλογὴ ex Claudii Annalibus in hunc modum concepta, *Et compluries*, inquit, *in laboribus miserrimas vitas exegerunt* ; *& hic motus in otiis*, inquit, *consumtus est.* Hæc cum non intelligerent Correctores, temere & verba & sensum veteris scripturæ mutarunt. Hoc enim modo legitur in Stephanicâ editione : *Quanquam arra quoque veteres sæpe dixerint, & compluriens Laberius. Miserrimas, inquit, vitas exegerunt, & hic mimus in otiis, inquit consumptus est.* Ex *laboribus*, fecerunt *Laberius*, quo nihil absurdius fingi potest.

boribus miserrimas vitas exegerunt: at hic nimiis in otiis consumtus est. eligantia utrubique ex multitudine numeri quæsita est. *Cominius*, inquit, *quà escenderat, descendit, atque verba Gallis dedit.* verba Cominium dedisse Gallis dicit, qui nihil quicquam cuiquam dixerat: neque eum Galli, qui Capitolium obsidebant, escendentem viderant. sed *verba dedit*, haud secus posuit, quàm si tu dicas, *latuit, atque obrepsit. Convalles*, inquit, *& arboreta magna erant.* 29 *arboreta*, ignobilius verbum est, *arbusta* celebratius. *Putabant*, inquit, *eos qui in arce erant, inter se commutationes & consilia facere. commutationes*, id est, collationes, communicationesque, inusitatè dixit; sed non hercle inscitè, nec ineleganter. 30 Hæc ego non pauca interim super eo libro, quorum memoria post lectionem suppetierat, mihi notavi.

CAP.

est. Interpungendum enim post *dixerint*, cum veteribus libris. Et verba sequentia sunt ex Quadrigarii Annalibus, quæ Gellius excerpsit. Licet enim illa aliquomodo mendosa sint in Vett. Codd. nihilominus integritatis suæ satis luculenta vestigia indicant. Nec dubitandum, quin veram & genuinam lectionem Lambecius eruerit; quam idcirco & in contextum Gellianum recipiendam judicavimus. Quippe quæ approbetur ab iis, quæ ipse Gellius Glossematis loco addit. *Eligantia*, inquit, *utrubique ex multitudinis numero quæsita est.* Multitudinis numerum dicit, quem vulgo pluralem vocant, & respicit ad ista verba, *in laboribus*, & *in otiis*; quæ duo elegantissime hoc loco à Quadrigario sibi invicem opposita sunt.

29. *Arboreta*] In Glossario Gelliano, cujus particula à G. Barthio Adversarior. lib. 8. cap. 16. edita, *Arboretum* explicatur, *Seminarium.*

30. *Hæc ego &c. quorum memoria post lectionem suppetierat, mihi notavi*] Sic distinguo, non ut vulgo, *Hæc ego &c. q. m. p. l. suppetierat mihi, notavi.* Elegans enim loquendi modus *notare sibi.* Quomodo non semel loquitur Petronius: *Non notavi mihi Ascylti fugam.* Et, *Notavit sibi ad lunam tonsorem.* Item: *Proxima nocte cum miles notasset sibi & lumen inter monumenta clarius fulgens.* Hic autem finis capitis secundi, ut primus, quod sciam, monuit J. Lipsius lib. 1. Antiq. Lect. cap. 10. & caput tertium sequens incipiendum à verbis *In sermonibus &c.* quæ antea in vulgatis male usque ad verbum *agitabamus*, huic capiti secundo adjecta erant.

Sparti

Cap. III.

Verba M. Varronis ex libro quinto & vicesimo Humanarum, quibus contra opinionem vulgariam interpretatus est Homeri versum.

IN sermonibus fortè, quos de temporibus rerum ad usus hominum repertarum agitabamus, adolescens quispiam non indoctus, [1] *sparti* quoque usum in terra Græcia diu incognitum fuisse dixit: multisque post Ilium captum tempestatibus ex terra Hispania advectum. Riserunt hoc ad illudendum ex his, qui ibi aderant, unus atque alter, malè homines litterati; quod genus [2] ἀγοραίους Græci appellant: atque eum, qui id dixerat, librum legisse Homeri ajebant, cui versus hic fortè deesset:

[3] Καὶ δὴ δοῦρα σέσηπε νεῶν καὶ σπάρτα λέλυνται.

Tum

Sparti] De *Sparto* multis agit Salmasius ad Solinum pag. 261. & seqq. qui videndus. Breviter tamen notandum, à Veteribus Græcis σπαρτὸν usurpatum de herbis omnibus ad vitilia, nexilia & textilia aptis, ut sunt *linum, cannabis, junci, genistæ*, aliaque id genus. Quod vel ex Dioscoride patet, ubi σπαρτίον describens ait: Σπαρτίον θάμνος ἐστὶ φέρων ῥάβδους μακρὰς, ἀφύλλους, στερεὰς, δυσκλάστους, αἷς τὰς ἀμπέλους δεσμεύουσι, φέρει δὲ λοβοὺς ὥσπερ φασήλους, ἐν οἷς σπερμάτια φακοειδῆ, ἄνθος μήλινον ὥσπερ λευκοΐου. Hæc genistæ descriptio est, ea enim vitibus ligandis apta est. Latini vero *spartum* vocabant solam herbam Hispanicam, ex qua funes necterent. Hujusmodi funes ex Hispanico sparto designat Horatius Epodôn libro, cum ait:

Ibericis peruste funibus latus.

Sed & Græci postquam herbæ Hispanicæ notitiam habuere, eam etiam σπαρτὸν appellavere; quia quicquid vinculorum usum haberet, & ad nexus aptum esset, σπαρτὸν vocabant.

2. Α᾽γοραίους] Id est, *Viles, mercenarios, circumforaneos.*

3. Καὶ δὴ δοῦρα, &c.] Id est,

Atque adeo navium ligna putrefacta sunt, & sparta dissoluta.

Exst. Iliad. β ψ. 135. Hunc Homeri versum præ oculis habens Plinius lib. 24. cap. 9. ubi de genista: *Dubito*, inquit, *an hæc sit, quam Græci auctores sparton appellavêre, cum ex ea lina piscatoria apud eos factitari docuerim, & nunquid hanc designaverit Homerus, cum navium sparta dissoluta dixit. Nondum enim in usu fuisse Africanum, vel Hispanum spartum, certum est: & cum fierent sutiles naves, lino tamen, non sparto unquam sutas.* Et lib. 19. ubi de lino: *Hinc fuisse & navium armamenta apud eundem* (Homerum sc.) *interpretantur eruditiores: quoniam cum sparta dixerit, significaverit*

Tum ille prorsum irritatus, Non, inquit, meo libro versus, sed vobis plane magister defuit, si creditis in eo versu *sparta* id significare, quod nos *spartum* dicimus. Majorem illi risum subjiciunt: neque id destiterunt, nisi liber ab eo prolatus esset M. Varronis vicesimus quintus Humanarum. in quo de isto Homeri verbo à Varrone ita scriptum est: *Ego sparta apud Homerum* [4] *non plus spartum significare puto, quàm* [5] *σπάρτους, qui dicuntur in agro Thebano nati. in Græcia sparti copia modò cœpit esse ex Hispania.* [6] *neque ea ipsa facultate usi Liburni. sed hi plerasque naves loris suebant: Græci magis cannabo & stupa,* [7] *cæterisque sativis rebus, à quibus σπάρτα appella-*

caverit sata. Lapsus autem in eo Plinius cum suis eruditioribus, ut bene notavit Salmasius, quod τὰ σπάρτα apud Homerum intellexerit de *armamentis navium*, hoc est, de funibus & rudentibus navium. *Armamenta* enim, sive ὅπλα, sunt funes vel rudentes nautici. Hesychius: ὅπλα, τὰ τῆς νεὼς σχοίνια. Non enim de armamentis navium, aut rudentibus, τὰ σπάρτα Homerus dixit; sed τὰ ῥάμματα intellexit, quibus sutæ & condensatæ naves. Sutiles enim tum fiebant naves. Sic Hesychius τὰ σπάρτα interpretatur ῥάμματα. Verba ejus: Σπάρτα, σχοίνια, ῥάμματα. Et versum illum Homericum explicat σπαρτίου ῥάμματος. Per *Sparta* itaque *dissoluta* Homerus intellexit *suturas navium dissolutas*, sive ῥάμματα, quibus naves sutæ. Atque hoc modo etiam Doctissimus Romanorum Varro τὰ σπάρτα apud Homerum accepit, ut ex iis quæ Gellius hoc capite nobis servavit, manifestum est.

4. *Non plus Spartum significare puto*] Spartum scilicet Hispanicum, quod Romani solum hoc nomine vocabant.

5. Σπάρτους] Per *Spartos* hic Varro designat Cadmeos fratres, qui è dentium interfecti à Cadmo draconis satu nati erant, de quibus Ovidius Metamorph. lib. 3. & Apollodorus Bibliothec. lib. 3. ubi & addit eos exinde *Spartos* dictos: Κάδμος κτείνει τὸν δράκοντα, καὶ τῆς Ἀθηνᾶς ὑποθεμένης τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ σπείρει. τούτων δὲ σπαρέντων ἀνέτειλαν ἐκ γῆς ἄνδρες ἔνοπλοι, οὓς ἐκάλεσαν Σπάρτους. Ammianus Marcellinus lib. 19. Fabulæ originem indicat, ubi scribit: *Terrigenas illos non finibus terræ emersos, sed exuberanti pernicitate credimus natos: qui quoniam inopini per varia visebantur, Sparti vocitati, humo extitisse, vetustate ut cætera fabulosius extollente, sunt æstimati.*

6. *Neque ea ipsa facultate usi Liburni*] Hoc est, Neque ipsi Liburni qui olim re nautica & Piratica claruêre, sparto Hispanico, sed plerumque naves suas loris suebant; cæteri vero Græci sutilium navium ῥάμματα non ex lino tantum, sed ex cannabo & stuppa, cæterisque sativis rebus, in quibus & linum, factitabant.

7. *Cæterisque sativis rebus, à quibus σπάρτα appellabant*] Sic Plinius lib. 19. in verbis paullò ante adductis: *Quoniam cum sparta dixerit, significaverit sata.* Verum, ut optime observavit Salmasius, tralatitius hic error omnium fere olim eruditorum, præsertim Latinorum

appellabant. Quod quum ita Varro dicat; dubito hercle, an posterior syllaba in eo verbo, quod apud Homerum est, acuenda sit: nisi quia voces hujusmodi, quum ex communi significatione in rei certæ proprietatem concedunt, diversitate accentuum separantur.

norum, qui τὰ σπάρτα in Homeri versu *sata*, sive *sativa* interpretabantur, aut certe funes ex rebus sativis factos, ut lino, cannabe, & cæteris hujusmodi. Cum tamen Græci σπαρτὸν & σπάρτην passim appellarint quemcunque funem etiam ex juncis & genistis, quæ tamen non feruntur, sed sponte proveniunt, factum. Similiter Latini ad exemplum Græcorum, herbam illam Hispanicam faciendis funibus aptam, quæ serebatur, *spartum* dixêre. Sed sciendum est, σπαρτὸν, quando pro fune ex quacunque materiâ, etiam sponte proveniente, facto accipitur, non venire à verbo σπείρειν in ea significatione, qua accipitur pro *seminare*, sed potius, qua significat *nectere*. Quemadmodum & Latinorum *sero*, quod ipsum est a σπείρω, duplicem habet significationem, unam, qua notat *semino*, alteram, quâ *necto*: Sic à σπείρω pro *sero*, est σπαρτὸν, *satum*; à σπείρω verò pro *necto*, erit σπαρτὸν, pro *eo*, *unde aliquid fit ad nectendum ligandumque*. Unde Homerus σπάρτα νηῶν appellavit funiculos è lino vel cannabe, quibus suebantur naves, non quod è sativis herbis necterentur. Nam σπείρειν est ῥάπτειν, & partes inter se condensare & jungere.

CAP. IV.

Quid Menander poëta Philemoni poëtæ dixerit, à quo sæpe indignè in certaminibus comœdiarum superatus est: & quòd sæpissimè Euripides in tragœdia ab ignobilibus poëtis victus est.

1 MEnander à [2] Philemone, nequaquam pari scriptore, in certaminibus comœdiarum; ambitu, gratiaque, & fa-

MEnander] Vide quæ supra de eo notata sunt lib. 2. c. 23. p. 167.

2. *Philemone*] Floruit quidem iisdem temporibus Philemon atque Menander, sed ætate tamen paulò major fuit. Patrem habuit Damonem, qui claruit sub Alexandro Magno, Olymp. cxi. uti Philemon sub Antigono rege. Suidas eum Syracusanum facit, at Strabo Pompeiopoli Ciliciæ urbe natum refert. Appulejus in Floridis mediæ Comœdiæ Poëtam facit, ubi etiam memoratu digna quædam de ipso refert: *Poëta fuit hic Philemon*, inquit, *mediæ Comœdiæ scriptor. Fabulas cum Menandro in scena dictavit, certavitque cum eo: fortasse impar, certe æmulus. Namque eum etiam vicit sæpenumero, pudet dicere. Reperias tamen apud ipsum multos sales, argumenta lepide inflexa, agnatos lucide explicatos, personas rebus competentes, sententias vitæ congruentes: joca non infra soccum, seria non usque ad cothurnum. Raræ apud illum corruptelæ: & uti errores, concessi amores. Nec eo minus & leno perjurus, & amator fervidus, & ser-*

& factionibus ſæpenumerò vincebatur. eum quum fortè habuiſſet obviam, Quæſo, inquit, Philemo, bona venia dic mihi: quum me vincis, non erubeſcis? Euripidem quoque M. Varro ait, quum quinque & ſeptuaginta tragœdias ſcripſerit,[4] in quinque ſolis viciſſe, quum eum ſæpe vincerent [5] aliqui poëtæ ignaviſſimi. Menandrum autem alii centum octo, partim centum novem comœdias reliquiſſe ferunt. Sed [6] Apollodori ſcriptoris celebratiſſimi hos de Menan-

& ſervulus callidus, & amica illudens, & uxor inhibens, & mater indulgens, & patruus objurgator, & ſodalis opitulator, & miles prœliator: ſed & paraſiti edaces, & parentes tenaces, & meretrices procaces. Hiſce laudibus diu in arte Comœdica nobilis, &c. De eo etiam eſt illud Fabii Quintiliani lib. 10. Inſtit. Orat. cap. 1. *Habent tamen alii quoque Comici, ſi cum venia legantur, quædam quæ poſſis decerpere: & præcipue Philemon, qui ut pravis ſui temporis judiciis Menandro ſæpe prælatus eſt, ita conſenſu omnium meruit credi ſecundus.* Varias conſcripſit fabulas, eaſque inter unam, quam Ἔμπορος inſcripſerat, ad cujus imitationem Plautus fecit ſuam nomine *Mercator.* Ut ipſe teſtatur in Prologo:

Græcè hæc vocatur Emporos Philemonis.
Eadem Latinè Mercator Marci Accii.

Grandis ætate demum obiit Philemon, & nonagintta ſeptem, vel, ut alii, novem annos vixiſſe dicitur. Mire de ejus morte variant Veteres, ut videre eſt apud L. Gyralduin De Poëtar. Hiſtor. Dialog. VII.

3. *Ambitu, gratiaque*] Sic apud Petronium: *Ego, inquit, Poëta ſum, &, ut ſpero, non humilis ſpiritus, ſi modo coronis aliquid credendum eſt, quas etiam ad imperitos deferre gratia ſolet.*

4. *In quinque ſolis viciſſe*] Quod & teſtatur Suidas de Euripide: Δράματα δὲ αὐτοῦ κατὰ μὲν τινας οε΄. κατὰ δὲ ἄλλους ϟβ΄. σώζονται δὲ οζ΄. νίκας δὲ εἷλε ε΄. τὰς μὲν τέσσαρας περιών. τὴν δὲ μίαν μετὰ τελευτὴν, ἐπιδειξαμένου τὸ δρᾶμα τοῦ ἀδελφιδοῦ αὐτοῦ Εὐριπίδου. Id eſt, *Fabulæ vero ipſius, ut quidam ajunt, fuere ſeptuaginta quinque, ut alii, nonaginta duæ. Exſtant autem ſeptuaginta ſeptem. Victorias quinque eſt adeptus. Quatuor quidem ſuperſtes; unam vero poſt obitum, actore fabulæ Euripide, fratris ipſius filio.* Alii Euripidem quindecies viciſſe tradunt. Unde & Iſ. Caſaubonus olim hic apud Gellium legebat: *in quindecim ſolis viciſſe.* Quia Græci ſcriptores teſtantur Euripidem νίκας νικῆσαι πεντεκαίδεκα.

5. *Aliqui*] Cod. Tornæſ. & Vett. Edd. *aliquot.*

6. *Apollodori*] Fuit hic Apollodorus Athenienſis Aſclepiadæ filius Grammaticus, Panætii Rhodii Philoſophi, & Ariſtarchi Grammatici diſcipulus, inventor verſuum, qui τραγιάμβων nomine vocantur, ut auctor eſt Suidas. Vixit autem ſub Ptolemæo Euergete ſecundo. Ejus Chronica etiam non ſemel citantur à Diogene Laërtio, ut in Empedocle: Ἀπολλόδωρος δὲ ὁ γραμματικὸς ἐν τοῖς χρονικοῖς φησίν. Item in Thalete, Ariſtotele, Zenone, & alibi. Nec non à Diodoro Siculo Bibliothec. lib. 3. Luciano in Macrobiis, Clemente Alexandrino lib. 1. Στρωμ. multiſque aliis. Hujus ſunt, qui hodie adhuc ſuperſtites, Bibliothecæ, ſive De Deorum origine

Menandro versus legimus, in libro qui Chronica inscriptus est:

[7] Κηφισιεὺς ὢν ἐκ τοῦ Διοπείθους πατρὸς,
Πρὸς τοῖσιν ἑκατὸν πέντε γράψας δράματα
Ἐξέλιπε, πεντήκοντα καὶ δυοῖν ἐτῶν.

Ex istis tamen centum & quinque omnibus, solis eum octo vicisse idem Apollodorus eodem in libro scripsit.

gine libri tres; qui olim longe plures fuerint; cum librum decimum quartum citet Macrobius lib. 1: Saturnal. cap. 17. & decimum septimum Stephanus de Urbibus in Ἀγκάς. Plura de Apollodoro videsis apud Vossium De Histor. Græc. lib. 1. cap. 21. & Jonsium De Scriptorib. Histor. Philos. lib. 2. cap. 15.

7. Κηφισιεὺς ὢν, &c.] Id est,
Cephisiens genere ex Diopete patre,
Quinque & centum cum scripsisset fabulas,
Fato est defunctus, annos natus duo & quinquaginta.
Græcos versus edidimus, quemadmodum eos olim correxit Doctissimus I. Casaubonus.

CAP. V.

Nequaquam esse verum, quod minutis quibusdam rhetoricæ artificibus videatur, M. Ciceronem in libro, quem de amicitia scripsit, vitioso argumento usum, ἀμφισβητούμενον ἀντὶ ὁμολογουμένου posuisse, totumque id consideratius tractatum, exploratumque.

M. Cicero in dialogo, cui titulus est Lælius, vel, de amicitia, docere volens, amicitiam non spe, exspectationeque utilitatis, neque precii, mercedisque causa colendam; sed, quo ipsa per sese plena virtutis, honestatisque sit, expetendam diligendamque esse, etiamsi nihil opis, nihilque emolumenti ex eâ percipi queat: hac sententiâ, atque his verbis usus est; eaque dicere facit C. Lælium sapientem virum, qui P. Africani amicissimus. *Quid enim Africanus indigens mei? nec ego quidem illius. sed ego admiratione quadam virtutis ejus, ille vicissim opinione fortasse nonnulla, quam de meis moribus habebat, me dilexit. auxit benivolentiam consuetudo. sed quamquam utilitates multæ & magnæ consequutæ sunt;*

ta sunt; non sunt tamen ab earum spe causæ diligendi profectæ. ut enim benefici liberalesque sumus, non ut exigamus gratiam: (neque enim beneficium feneramur, sed naturâ propensi ad liberalitatem sumus:) sic amicitiam non spe mercedis adducti, sed quòd omnis ejus fructus in ipso amore inest, expetendam putamus. Hoc quum legeretur in cœtu fortè hominum doctorum, rhetoricus quidam sophista utriusque linguæ callens, haud sanè ignobilis, ex istis acutulis & minutis doctoribus, [1] qui τεχνικοὶ appellantur, atque in disserendo tamen non impiger, usum esse existimabat argumento M. Tullium non probo, neque apodictico, sed ejusdem quæstionis, cujus esset ea ipsa res, de qua quæreretur, verbisque id vitium Græcis appellabat, quod accepisset [2] ἀμφισβητούμενον ἀντὶ ὁμολογουμένου. nam *beneficos*, inquit, & *liberales* sumsit ad confirmandum id, quod de amicitia dicebat: quum ipsum illud & soleat quæri, & debeat, quisquis liberaliter & benignè facit, qua mente, quove consilio benignus, liberalisque sit? utrum, quia mutuam gratiam speret, & eum, in quem benignus sit, [3] ad parem gratiam provocet,

QVi τεχνικοὶ *appellantur*] Quasi dicas, *Artificiales*. Maximus Victorinus lib. I. de Grammat. Technicos interpretatur *artium traditores*. A mediæ ætatis scriptoribus Latinis *Artigraphi* nominantur, ut sæpius facit Albinus Flaccus Alcuinus lib. De Sept. Artib. *Technicos* Gellius vocat minutos istos doctores, qui totam Philosophiæ & Eloquentiæ Artem per præcepta, in compendium redacta, & libellos exiguos se tradere profitebantur. De quibus etiam Quintilianus lib. 2. cap. 14. *Nolo*, inquit, *si juvenes satis instructos, si quem ex his, qui breves plerumque circumferuntur, artis libellum edidicerunt, & veluti decretis Technicorum tutos putent.* Græci tamen Τεχνικῶν vocem in laude ponunt. Sic Eunapius in Juliano: Ἦσαν μὲν γὰρ καὶ κατ' αὐτὸν ἕτεροί τινες περιψαύοντες τοῦ καλοῦ. καὶ πρὸς τὴν ἐκείνου δόξαν διαιρόμενοι, Ἀψίνης τε ὁ ἐκ Λακεδαίμονος, δόξαν ἔχων Τεχνικοῦ τινός. Id est, *Erant eodem tempore alii nonnulli, qui honestatis amore accensi, ad illius gloriam aspirantes animos erigebant, quos inter & Apsines Lacædemonius Technici,* (sive, ut vertit Hadrian. Junius, *professoris artium liberalium*) *nomen adeptus*. Sic in Platone οἱ περὶ τοὺς λόγους τεχνικοὶ, *dicendi artifices*. Tzetzes quoque Chiliad. II. Rhetorum Technicorum eloquentiam & in dicendo vim laudans, ait:

Δεῖξαι ῥητόρων βουληθεὶς τῶν Τεχνικῶν τὸ σθένος.

2. Ἀμφισβητούμενον, &c.] Id est, *Dubium pro confesso & certo.*

cet, quod facere plerique omnes videntur? an quia natura ſit benivolus, benignitaſque eum per ſeſe ipſa, & liberalitas, delectet ſine ulla recipiendæ gratiæ procuratione? quod eſt omnium ferme rariſſimum. argumenta autem cenſebat aut probabilia eſſe debere, aut perſpicua & minime controverſa; idque apodixin vocari dicebat, quum ea, quæ dubia aut obſcura ſunt, per ea, quæ ambigua non ſunt, illuſtrantur. atque, ut oſtenderet beneficos liberaleſque, ad id, quod de amicitia quæreretur, quaſi argumentum, exemplumve ſumi non oportere. Eodem, inquit, ſimulacro, eademque rationis imagine, amicitia invicem pro argumento ſumi poteſt; ſi quis affirmet homines beneficos, liberaleſque eſſe debere, non ſpe aliquâ compendii, ſed amore & ſtudio honeſtatis. poterit enim conſimiliter ita dicere. namque, ut amicitiam non ſpe utilitatis amplectimur; Sic benefici, liberaleſque non gratiæ reciperandæ ſtudio eſſe debemus. poterit ſanè, inquit, ita dicere: ſed neque amicitia liberalitati, neque liberalitas amicitiæ præbere argumentum poteſt, quum de utroque pariter quæratur. Hæc ille rhetoricus artifex dicere quibuſdam videbatur peritè & ſcienter. ſed † videlicet eum vocabula rerum vera ignoraviſſe. nam beneficum & liberalem Cicero appellat, ita ut philoſophi appellandum eſſe cenſent, non eum qui, ut ipſe ait, beneficia feneratur; ſed qui benignè facit, nulla tacita ratione ad utilitates ſuas redundante. non ergo obſcuro, neque ambiguo argumento uſus eſt, ſed certo atque perſpicuo. ſiquidem qui verè beneficus, liberaliſque eſt, qua mente benè, aut liberaliter faciat, non quæritur. aliis enim longè nominibus appellandus eſt, ſi, quum talia faciat, ſui potiùs quàm alterius juvandi cauſâ facit. proceſſiſſet autem argutatori iſti fortaſſean reprehenſio, ſi Cicero ita dixiſſet: *Vt enim beneficè liberaliterque facimus,*

3. *Ad parem gratiam provocet*] Cod. Tornæſ. & Vett. Edd. *ad parem curam ſui provocet.*

4. *Videlicet*] Vett. Codd. *videre licet.*

5. *Ho-*

cimus, non ut exigamus gratiam. videretur enim beneficè facere, etiam in non beneficum cadere posse, si id per aliquam circumstantiam fieret, non per ipsam perpetuæ benignitatis constantiam. sed quum beneficos, liberalesque dixerit; neque aliusmodi isti sunt, quàm cujus esse eos suprà diximus, inlutis, quod ajunt, pedibus & verbis reprehendit doctissimi 5 hominis orationem.

5. *Hominis*] Cod. Tornæs. *viri*.

CAP. VI.

Falsum esse, quod Verrius Flaccus in secundo librorum, quos de obscuris M. Catonis composuit, de servo recepticio *scriptum reliquit.*

1 M. Cato Voconiam legem suadens verbis hisce usus est: 2 *Principio 3 vobis mulier magnam dotem 4 attulit. tum magnam pecuniam recipit, quam in viri potestatem non committit. eam pecuniam viro mutuam dat. postea, ubi irata facta est, servum recepticium sectari, atque flagitare virum jubet.* Quærebatur, *servus recepticius* quid esset. libri statim quæsiti, allatique sunt Verrii Flacci de obscuris Catonis. In libro secundo scriptum inventum est, 5 *recepticium servum*, dici nequam

M. *Cato Voconiam legem suadens*] Orationem hanc, qua legem Voconiam suasit contra mulierum impotentiam, habuit Cato, Cæpione & Philippo Coss. cum esset quinque & sexaginta annos natus, ut ipse apud Ciceronem De Senectute prædicat. Cæterum de Lege Voconia videsis quæ supra lib. 7. cap. 13. p. 429. notata sunt; sed iis omninò adde, quæ infra ad lib. 20. cap. 1. dicemus.

2. *Principio vobis mulier magnam dotem attulit*] Hæc Catonis verba Apulejus exprimere videtur Apologiâ: *Dixère, me grandem dotem mox in principio conjunctionis nostræ mulieri amanti, &c. extorsisse.*

3. *Vobis*] Vet. Cod. *nobis*.

4. *Attulit*] Id est, adfert, ut explicat Sosipater lib. 3. Grammat. *Sustuli, ejus perfecti instans sustulo est; atque dicebant antiqui, Magnam dotem ad nos attollit. Cato: Magnam dotem attulit; quod geminum est. Dotem attollit, id est adfert. Dotem attulit, & dotem attollit.*

5. *Recepticium servum*] Nonius Marcellus: *Recepticium servum quidam ab ea proprietate dictum volunt, ut si nequam & nihili sit, qui venundatus, ob aliquod vitium, aut maleficium à distractore recipiatur. Sed vera hæc est ejus nominis interpretatio, quem in data dote, aut donatione*

quam & nulli precii; qui, quum venum esset datus, redhibitus ob aliquod vitium, receptusque sit. propterea, inquit, servus ejusmodi sectari maritum [6] & flagitare pecuniam jubebatur; ut eo ipso dolor major & contumelia gravior viro fieret, quòd eum servus nihili petendæ pecuniæ caussa compellaret. Cum pace autem, cumque venia istorum, si qui sunt, qui Verrii Flacci auctoritate capiuntur, dictum hoc sit. *recepticius* enim *servus* in ea re, quam dicit Cato, aliud omninò est, quam Verrius scripsit. atque id cuivis facile intellectu est. Res enim proculdubio sic est: Quando mulier dotem marito dabat, tum quæ ex suis bonis retinebat, neque ad virum tramittebat, ea *recipere* dicebatur. [7] sicuti nunc quoque in venditionibus recipi dicuntur, quæ excipiuntur, neque veneunt. quo verbo Plautus quoque [8] in Trinummo usus est, in hoc versu:

Posticulum hoc recepit, quum ædis vendidit.

id est; quum ædis vendidit, particulam quandam, quæ post eas ædis erat, non vendidit, sed retinuit. Ipse etiam Cato mulierem demonstrare locupletem volens, *Mulier,* inquit, *& magnam dotem dat, & magnam pecuniam recipit*: hoc est, & magnam dotem dat, & magnam pecuniam retinet. ex ea igitur re familiari, quā sibi dote data retinuit, pecuniam viro mutuam dat. eam pecuniam quum viro fortè irata repetere

natione quis exceperit, quod est propriè, receperit, &c. quæ verbotenus ex Gellio nostro descripsit; quamvis aliquomodo corrupta apud Nonium exstent, & facile ex Auctore nostro emendari possint.

6. *Et flagitare pecuniam jubebatur*] Glossæ Philoxeni: *Flagitaverit*, μετὰ βοῆς ἀπαιτήσῃ. hoc est, *cum clamore exposcit.* Proprius ejus verbi usus, quando ab obæratis pecunia credita reposcitur. Sic Plautus in Pseudolo:

-- Si non dabis,
Clamore magno & multum flagitabere.

Idem Casina:

Ducite ex animo curam atque æs alienum,
Nec quis formidet flagitatorem suum.

Hinc etiam Lactantius De Opif. Dei cap. 3. *Magnisque clamoribus conditionem pristinam flagitant.*

7. *Sicuti nunc quoque in venditionibus recipi dicuntur, quæ excipiuntur*] Ita genuinam lectionem ex Codice Tornæsiano restituendam curavimus. Male in vulgatis erat, *Sicuti nunc quoque in venditionibus, quæ excipiuntur.*

8. *In Trinummo.*] Exst. Act. 1. Sc. 2. ÿs. 157.

De

tere instituit; apponit flagitatorem *servum recepticium*, hoc est, proprium suum, quem cum pecunia reliqua receperat, neque dederat doti, sed retinuerat. non enim servo mariti imperare hoc mulierem fas erat; sed proprio suo. Plura dicere, quibus hoc nostrum tuear, supersedeo: ipsa enim sunt per sese evidentia, & quod à Verrio dicitur, & à nobis. Quod utrum ergo videbitur cuique verius, eo utatur.

CAP. VII.

Verba hæc ex Atinia lege, QUOD. SUBREPTUM. ERIT. EJUS. REI. ÆTERNA. AUCTORITAS. ESTO. *P. Nigidio & Q. Scævolæ visa esse non minus* [1] *de præterito, quàm de futuro cavisse.*

LEgis veteris Atiniæ sunt: [2] QUOD. SUBREPTUM ERIT. EIUS. REI. [3] ÆTERNA. AUCTORITAS. ESTO. Quis aliud putet in hisce verbis, quàm de tempore tantùm futuro legem loqui? sed Q. Scævola [4] patrem suum, & Brutum, & Ma-

DE *præterito*] Cod. Tornæs. in Vett. Edd. *De præterito furto.*

2. QUOD. SUBREPTUM. ERIT. &c.] Sic ante legem Atiniam in XII. Tabulis Lex conscripta erat: REI. FURTIVÆ. ÆTERNA. AUCTORITAS. ESTO. Hoc est, Res furtiva nunquam potest usucapi, sed semper manet penes eum, cujus fuit tempore furti facti, nec ullius temporis quamvis longissimi, possessione ei adimi, aut alteri acquiri potest. Latius autem aliquomodo se extendit Lex Atinia, quam Lex XII. Tabul. latior quippe *subrepti*, quam *furtivi* significatio; nam & res per uxorem amotas comprehendit. Præter Gellium Legis Atiniæ De Usucapione meminit & Justinianus §. *furtivæ Institut. De Usucap.* & Paulus *l. 4. D. eod.* ubi & refert exceptionem in Lege Atiniâ additam, quâ furti vitium elueretur, si nimirum res furtiva in potestatem ejus, cui surrepta erat, reverteretur. Hoc autem quomodo accipiendum ibidem explicat Paulus hisce verbis: *Quod autem dicit Lex Atinia, ut res furtiva non usucapiatur, nisi in potestatem ejus, cui surrepta est, revertatur, sic acceptum est, ut in domini potestatem debeat reverti.* Idem Paulus in *l. sequitur. §. quod autem D. eod.* scribit: *In lege Atinia in potestatem domini rem furtivam venisse videri, si ejus vindicandi potestatem habuerit, Sabinus & Cassius ajunt.*

3. ÆTERNA. AUCTORITAS. ESTO.] Id est, Jus perpetuo persequendæ rei. Modus loquendi è XII. Tabulis desumptus, in quibus sæpius hæc verba occurrunt. Ut *Adversus hostem æterna auctoritas esto.* Item, *Fori bustive æterna auctoritas esto*; Et, *Intra quinque pedes æterna auctoritas esto*, &c.

4. *Patrem suum*] Q. Mucium Scævolam. Idem enim nomen patri & filio fuit. Verba autem Q. Mucii, quæ Gellius innuit, referuntur, haud dubie à Pom-

& Manilium, viros apprimè doctos, quæsisse ait, dubitasseque, utrumne in postfacta modò furta lex valeret, an etiam in antefacta? quoniam SUBREPTUM. ERIT. utrumque tempus videretur ostendere, tam præteritum, quàm futurum. itaque P. Nigidius civitatis Romanæ doctissimus, super dubitatione hac eorum scripsit in tertio vicesimo grammaticorum commentariorum: atque ipse quoque idem putat incertam esse temporis demonstrationem. sed angustè perquam, & obscurè disserit; ut signa rerum ponere videas, ad subsidium magis memoriæ suæ, quàm ad legentium disciplinam. Videbatur tamen hoc dicere; verbum *esse* & *erit*, quando per sese ponuntur, habent atque retinent tempus suum. quum verò præterito [5] jugantur; vim temporis sui amittunt, & in præteritum contendunt. quum enim dico [6] *in campo est*, [7] *in comitio est*: tempus instans significo. item quum dico, *in campo erit*: tempus futurum demonstro. at quum dico, *factum est*, *scriptum est*, *subreptum est*; quamquam *est*, verbum temporis sit præsentis: confunditur tamen cum præterito, & præsens esse desinit. sic igitur, inquit, etiam istud, quod in lege est; si dividas, separesque duo verba hæc *subreptum*, & *erit*, ut sic audias *subreptum*, tamquam *certamen erit*, aut, *sacrificium erit*, tum videbitur lex in post futurum loqui. si verò copulatè permixteq; dictum intelligas, ut *subreptum erit*, non duo, sed unum verbum sit, idque [8] unitâ patiendi declinatione sit: tum hoc verbo non minus præteritum tempus ostenditur, quàm futurum.

CAP.

à Pomponio lib. 26. ad Q. Mucium, & habentur in *l.* 123. *D. de V. S. Verbum, Erit, interdum etiam præteritum, nec solum futurum tempus demonstrat.* Quod Pomponius etiam aliquot exemplis confirmat.

5. *Iugantur*] Cod. Tornæs. & Vett. Edd. *junguntur.*

6. *In campo est*] Intellige campum Martium.

7. *In comitio est*] Comitium locus Romæ in foro, ubi comitia habebantur.

8. *Vnita*] Vett. Edd. *unica.*

Aula

CAP. VIII.

In sermonibus apud mensam Tauri philosophi quæri agitarique hujusmodi solita; cur oleum sæpe & facilè, vina rarius congelascant, acetum haud ferè umquam, & quòd aquæ fluviorum fontiumque durentur, mare gelu non duretur.

PHilosophus Taurus accipiebat nos Athenis cœna plerumq; ad id diei, ubi jam vesperaverat. id enim est tempus isthic cœnandi frequens. ejus cœnæ fundus & fundamentum omne erat [1] aula una: [2] lentis Ægyptiæ, & cucurbitæ inibi minutim cæsæ. Ea quodam die ubi paratis & exspectantibus nobis allata atq; imposita mensæ est; puerũ jubet Taurus oleum in aulam indere. erat is puer genere Atticus ad annos maxime natus octo, festivissimis ætatis & gentis argutiis scatens. [3] guttum Samium oretenus imprudens inanem, tamquam si inesset oleum, affert, convertitque eum; &, ut solitum est, circumegit per omnem partem aulæ

A*Vla*] Festus: *Aulas antiqui dicebant, quas nos dicimus ollas: quia nullam literam geminabant. Itaque aulicoqua exta, quæ in aulis coquebantur, dicebant, id est, elixa.* Aulæ voce sæpius utitur Plautus, cætera inter in Captivis dixit *frangere aulas in caput.* Hinc etiam *Aulularia* Plauti, dicta ab aulâ Euclionis auro referta. Apud Festum etiam est: *Auxilla, olla parvula.* Jos. Scaliger ad Varronem ab *aula* etiam *aular* dictum vult, pro *ollæ operculo*, eadem ratione, qua dicitur *puteal*, pro *putei operculo.* Unde apud Varronem lib. 3. de R. R. cap. 15. legit: *In tenebris cum aular impositum est, fiunt pingues glires.*

2. *Lentis Ægyptiæ & cucurbitæ*] Cœnæ frugalis, tenuisque ac plane Philosophicæ indicium. Utplurimum enim Philosophi in victu leguminibus vescebantur, quæ inter lentes, fabæ, pisa, siliquæ, & similia. Unde Persius de Philosophorum victu:

-- Siliquis & grandi pasta polenta.

3. *Guttum Samium*] E terrâ Samiâ factum. De *gutti* voce sic Varro lib. 4. de L. L. *Quo vinum dabant, ut minutatim funderent, à guttis guttum appellarunt: & quo sumebant minutatim, à sumendo simpulum nominavêre.* Guttus itaque dictum vasis genus, quod vinum eo funderent guttatim. Græcis dicitur ἐπίχυσις, qua voce etiam usus Plautus Rudente, Act. V. Sc. 11. Ex Varronis etiam verbis manifestum, *guttum* & *simpulum* ita differre, ut *epichysis* & *cyathus*. Ex *epichysi* enim & *gutto*, fundebant *guttatim* in *cyathum*, sive *simpulum*, unde vinum ore hauriebant. Sic ut Latini *guttum* & *simpulum* dicant, quæ Græci ἐπίχυσιν & κύαθον appellent. Ex Gellio autem apparet, Guttum non tantum ad vinum effundendum, sed etiam ad alios liquores conservandos & guttatim ex eo effundendos adhibitum fuisse, ut hoc loco oleum.

læ manum, nullum inde ibat oleum. adſpicit puer guttum atrocibus oculis ſtomachabundus, & concuſſum vehementiùs iterum in aulam vertit. idque quum omnes ſenſim atque ſummiſſim rideremus, tum puer Græcè, & id quidem perquam Atticè, [4] *μὴ γελᾶτε*, inquit, *ἔνι τ' ἔλαιον, ἀλλ' ἴστε οἵα φρίκη περὶ τὸν ὄρθρον γέγονε σήμερον· κεκρυστάλλωται.* [5] Verbero, inquit ridens Taurus, nonne is curriculo, atque oleum petis? ſed quum puer foras emtum iſſet; nihil ipſe iſta mora offenſior, Aula, inquit, oleo indiget; &, ut video, intolerandùm fervit. cohibeamus manus: atque interea, quoniam puer nunc admonuit ſolere oleum congelaſcere, conſideremus, cur oleum quidem ſæpe & facilè [6] ſtet; [7] vina rarenter congelaſcant? atque adſpicit me,

oleum. *Gutturnium* ex Gloſſis Philoxeni, idem videtur vaſis genus atque *guttus*. Interpretantur enim *Gutturnium*, *Εἶδος σκεύους ὀστρακίνου.*

4. *Μὴ γελᾶτε*, &c.] Id eſt, *Ne ridete, ineſt oleum, verum vos neſcitis qualis matutino diluculo hodie rigor fuerit; itaque congelatum eſt.*

5. *Verbero, nonne is curriculo?*] Servorum enim eſt, feſtinatim dominorum juſſa exſequi. Eodem modo hac voce uſus Appulejus Metamorph. lib. 10. *Juſſi de meis aliquem curriculo tabernam promptam afferre.* Et in Apologiâ: *Miſimus qui cum curriculo advehat.* Ibidem paullo poſt: *Juſſi curriculo iret aliquis, & ex hoſpitio meo Mercuriolum afferret.*

6. *Stet*] Verbum hoc abeſt in Ms. Reg. notante Lambecio: Legiturque hoc modo: *Conſideremus cur oleum quidem ſæpe & facile: ſed vina rarenter congelaſcant.* Atque ita aptiùs ipſi hic locus cohærere videtur; & majòrem vim habere particula *quidem*, quam, ut otioſam, H. Stephanus extrà ſuam editionem eliminavit. *Stare* tamen non minus bene hic locum habere poteſt, atque paullo inferius, ubi Gellius ait: *Mare Scythicum gelu ſtringi atque conſiſtere.* Putavit igitur Taurus oleum etiam congelaſcere. Quo nomine à Mureto Variar. Lect. lib. 13. cap. 11. caſtigatur; oleum enim frigore quidem craſceſcere, ſed nunquam congelaſcere. Unde & Heracleo in Iliad. Ψ. nunquam ait conglaciare oleum propter calorem, qui ei admiſtus eſt: *τὸ ἔλαιον*, inquit, *οὐκ ἀποκρυσταλλοῦται, πολὺ ἔχον ἐν αὐτῷ τὸ θερμόν.* Quod & Taurus ex Ariſtotele diſcere potuiſſet, ille enim lib. 4. Meteorologic. docet: *οὔτε ὑπὸ ψυχροῦ πήγνυται τὸ ἔλαιον, οὔτε ὑπὸ πυρὸς, ἀλλὰ ὑπ' ἀμφοῖν παχύνεται.* propterea quod aëris plenum ſit: ex quo etiam fieri, ut aquæ innatet; quod etiam tradit lib. 2. de Generat. Animal. *ἐν τοῖς ψύχεσι δὲ καὶ πάγοις παχύνεται τὸ ἔλαιον, πήγνυται δ' οὔ. διὰ μὲν γὰρ θερμότητος οὐ πήγνυται.* Oleum itaque frigore denſius & craſſius quidem fit, nunquam autem congelaſcit, ſive *κεκρυστάλλωται*; quo verbo puer Atticus hic utitur; & ſuper quo verbo univerſa diſputatio hic inſtituta. Unde manifeſtum Taurum imperite

me, & jubet quid ſentiam dicere. Tum ego reſpondi, conjectare me, vinum icicirco minus citò coaleſcere, 8 quòd ſemina quædam caldoris in ſeſe haberet; eſſetque natura ignitius: 9 ob eamque rem dictum eſſe ab Homero αἴθοπα οἶνον, non, ut alii putarent, propter colorem. Eſt quidem, inquit Taurus, ita ut dicis, nam fermè convenit, vinum

perite πάγυσμον olei κρυστάλλωσιν appellaſſe, ut ait Yvo Villiomarus, hoc eſt, Joſephus Scaliger Animadverſ. in Loc. Controverſ. Rob. Titii lib. 6. cap. 7. ubi Titius Taurum à Mureto male correptum ſcripſerat; quaſi Taurus non exiſtimarit oleum κρυσταλλοῦσθαι, verum mitigaſſet hoc verbum, & quod congelaſcere primum dixerat, id poſtea ſtare, concreſcere dixiſſet. Hoc vero eodem redit; nam quod congelaſcit, id ſtat, conſiſtit, & concretum eſt. Et quæritur hic diſertim, cur oleum ſæpe ſtet, vinum autem rarenter? Omnis autem dubitandi ratio tollitur, ſi vera eſt lectio, quam ſupra ex Ms. Reg. adduximus: *Cur oleum quidem ſæpe & facile, ſed vina rarenter congelaſcant.*

7. *Vina rarenter congelaſcant*] Bene additum *rarenter*; ergo nonnunquam vinum etiam congelaſcit ex ſententia Tauri; quod in frigidioribus regionibus perquam frequens eſt. Unde & Virgilius de Vinis congelatis in Scythia lib. 3. Georgic. dixit:

- - Cæduntque ſecuribus humida vina.

Et Ovidius lib. 3. Triſt.

Nudaque conſiſtunt formam ſervantia teſtæ
Vina, nec hauſta meri, ſed data fruſta bibunt.

Ubi loquitur de immoderato frigore in tractibus Ponti. Sic Xenophon lib. 7. de Expedit. Cyri, de populis Thynnis: ἦν δὲ χιὼν πολλή, καὶ ψῦχος οὕτως, ὥστε τὸ ὕδωρ, ὃ ἐφέροντο ἐπὶ δεῖπνον, ἐπήγνυτο, καὶ ὁ οἶνος ἐν τοῖς ἀγγείοις. Id eſt, *Iacebat nix ingens & tantum frigus erat, ut etiam aqua ad cœnam allata, & vinum ipſum in vaſis congelaſceret.* Plinius tamen lib. 14. Hiſt. Natur. Vini naturam non gelaſcere, ſed ad frigus ſtupere tantum ſcribit.

8. *Quod ſemina quædam caldoris in ſeſe haberet*] Semina caldoris appellat, quæ Democritus, Epicurus, aliique ejus ſectæ Atomos caloris dicerent. Epicurus enim corpora calida certas quaſdam Atomos continere ait, quæ ſua mole, figura ac motu ſenſum caloris creant. Carteſius diceret, vinum eo rarius quam aquam congelaſcere, quia vini particulæ a materia ſubtiliſſima majori vehementia moveantur, & agitentur, quam quidem eadem ſubtiliſſima materia aquæ particulas concutiat; unde cum non tantum habeat roboris in particulis aquæ commovendis, ac quidem habet in vini particulis inflectendis & agitandis, facilius multo aquæ particulæ confuſim & ſine ordine unæ aliis impoſitæ ſiſtuntur, atque ita corpus durum, glaciem nimirum, conſtituunt.

9. *Ob eamque rem dictum eſſe ab Homero* αἴθοπα οἶνον] Id eſt, *Vinum urens*, ſive *calidum* ex mente Gellii. Athenæus lib. 1. Deipnoſoph. ubi de virtutibus vini nigri agit, inquit: Ἐπαινῶν δ' Ὅμηρος τὸν μέλανα οἶνον, πολλάκις αὐτὸν καὶ αἴθοπα καλεῖ, δυναμικώτατος γάρ ἐστι, καὶ μένων ἐν ταῖς ἕξεσι τῶν πινόντων πλεῖστον χρόνον. Id eſt, *Vinum autem nigrum cum Homerus laudat, ſæpicule id vocat* αἴθοπα, *id eſt, vel atrum, vel urens. At nigri enim corporis vim maximam habet, diutiſſimeque in eorum habitu permanet, qui biberunt.*

10. *Atque*

vinum, ubi potum est, calefacere corpora. sed non secus quoq; oleum calorificum est: neque minorem vim in corporibus calefactandis habet. ad hoc, si ista hæc, quæ calidiora sunt, difficiliùs gelu coguntur; congruens est ut, quæ frigidiora sunt, facilè cogantur. acetum autem omnium maximè frigorificum est: [10] atque id nunquam tamen concrescit. num igitur magis causa oleo coaguli celerioris in levitate est? faciliora enim ad coëundum videntur, quæ levatiora levioraque sunt. præterea id quoque ait quæri dignum: cur fluviorum & fontium aquæ gelu durentur: [11] mare omne incongelabile sit? tametsi [12] Herodotus, inquit, historiæ scriptor contra omnium ferme, qui hæc quæsiverunt, opinionem, scribit, mare Bosphoricum, quod Cimmerium appellatur, earumque partium mare omne, quod Scythicum dicitur, gelu stringi & consistere. Dum

10. *Atque id nunquam tamen concrescit*] Acetum nunquam concrescere, sive gelu constringi, falsissimum est. Nam in locis frigidioribus versus alterutrum polum, tempore hyemis acetum non minus atque vinum congelascere, certissimum est.

11. *Mare omne incongelabile sit*] Taurum Philosophum à veritate rei hic aberrare, nemo nostrum est, qui nesciat. Nam ipsum Oceanum in hisce etiam oris quãdo durior hyems frigusq; acrius existat, circa littora gelu stringi & consistere novimus. Ex Diariis etiam nauticis eorum, qui versus Polum nostrum navigationes instituére, scimus mare propter glaciem ibi impervium ut plurimum esse.

12. *Herodotus*] Locus quem innuit, exstat apud Herodotum lib. 4. Ubi Scythiam describens, cætera inter inquit: Πᾶσα χώρη οὕτω δή τι ἐστί ἔνθα τοὺς μὲν ὀκτὼ τῶν μηνῶν ἀφόρητος οἷος γίνεται κρυμός. ἐν τοῖσι ὕδωρ ἐκχέας, πηλὸν οὐ ποιήσεις· πῦρ δὲ ἀνακαίων, ποιήσεις πηλόν. ἡ δὲ θάλασσα πήγνυται, καὶ ὁ Βόσπορος πᾶς ὁ Κιμμέριος· καὶ ἐπὶ τοῦ κρυστάλλου οἱ ἐντὸς τάφρου Σκύθαι κατοικημένοι στρατεύονται. καὶ τὰς ἁμάξας ἐπελαύνουσι πέρην ἐς τοὺς Ἰνδούς. Hoc est, *Omnis autem quam dixi regio, adeo infestatur hyberna sævitia, ut octo mensibus tolerari non poßit: tale illic gelu est. Quibus si aquam effundas, lutum non facies: facies autem si illic ignem accenderis. Ibidem quoq; mare glaciatur, & omnis Cimmerius Bosphorus: super quam glaciem omnes, qui intra fossam incolunt, Scythæ exercitus ducunt, & plaustra agunt trans mare usq; ad Indos.* Quod Herodotus hic de mari Scythico & Bosphoro Cimmerio gelu constricto scribit, omnino veritati consonum est; & nugatur Gellius, sive potius Taurus Philosophus, cujus verba hic referuntur, cum dicat id ab Herodoto factum contra omnium fermè opinionem.

Dum hæc Taurus: interea puer venerat & aula deferbuerat: tempusque esse cœperat edendi & tacendi.

CAP. IX.

De notis literarum, quæ in C. Cæsaris epistolis reperiuntur, deque aliis clamdestinis litteris ex vetere historia petitis: & quid scytale sit Laconica.

LIbri sunt epistolarum C. Cæsaris ad C. Oppium & Balbum Cornelium, qui res ejus absentis curabant. [1] in his epistolis, quibusdam in locis inveniuntur [2] litteræ singu-

IN *his epistolis*] De hoc literarum in epistolis Cæsaris transmutato situ Suetonius in Jul. Cæsare: *Exstant epistolæ ejus ad familiares domesticis de rebus. In quibus si qua occultius quædam perferenda erant, per notas scripsit, id est, sic structo literarum ordine, ut nullum verbum effici posset. Quæ si quis investigare vellet, quartam elementorum literam D pro A, & deinde reliquam commutet.* Meminit ejus rei quoque Dio lib. 40. ubi de Cæsare scribit: Εἰώθεις δὲ καὶ ἄλλως, ὁπότε τι δι' ἀπορρήτων τινὶ ἐπιστέλλῃ, τὸ τέταρτον ἀεὶ στοιχεῖον ἀντὶ τοῦ καθήκοντος ἀντιγράφειν, ὅπως ἀνάγνωστα τοῖς πολλοῖς ᾖ τὰ γραφόμενα. Id est, *Consueverat alioquin, si quid secreti cuipiam per literas significaret, quartum semper elementum in scribendo pro eo, quod scribi debebat, sumere, ne obvia literarum lectio cuivis esset.* Similem scribendi modum ab Augusto usurpatum idem testatur Suetonius in ejus Vita: *Quoties per notam scribit B pro A, C pro B, ac deinde eadem ratione sequentes literas ponit.* Item Dio lib. 51. Ἐπέστελλε δὲ καὶ ἐκείνοις καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς φίλοις, ὁπότε τι δέοιτο δι' ἀπορρήτων σφίσι δηλῶσαι, τὸ δεύτερον ἀεὶ στοιχεῖον τοῦ ῥήματος προσήκοντος ἀντ' ἐκείνου ἀντιγράφων. Id est, *Si quid vel iis, vel aliis suis necessariis scriberet, quo res eis erant significandæ modo quodam secreto, proxime sequentem semper literam pro ea, quæ exarari deberet, ponebat.* Sed totum hoc artificium occulte scribendi per literarum transpositionem, facillime à quovis sagaciori deprehendi potest, ut vix pro arcano quodam id haberi debeat; imò Jul. Cæsar Scaliger Exercitat. CCCXXVII. contra Cardanum, merum id vocat delirium & imposturam. Sagaciores multo fuêre Recentiores in excogitandis variis occulte scribendi modis, eosque inter aliquos, qui à nemine, nisi ab arcani conscio, ad quem epistola perscripta est, detegi possint; imo etiam hujusmodi, ut quis arcanum animi suum conceptum per epistolam absenti artificii conscio manifestare possit, sine ullâ secreti latentis suspicione, si forte epistola intercepta fuerit. De quibus videndus Illustrissimus Gustavus Selenus in Cryptographiâ, & Gasparus Schottus in Scholâ Steganographicâ, anno præcedenti in lucem editâ.

2. *Literæ singulariæ*] Literæ singulæ: Festus: *Nota nunc significat signum, nunc literas singulas, aut binas.* Notæ itaque & literæ. Et quod dicitur in *l. 6. §. ult. D. de bonor. poss. Notas, literas non esse,* intelligendum de scripturâ integrâ; Justinianus in Pandectarum Proœmio

Sigla

singulariæ sine coagmentis syllabarum; quas tu putes positas incondite. nam verba ex his litteris confici nulla possunt. erat autem conventum inter eos clamdestinum de commutando situ litterarum; ut in scripto quidem alia aliæ locum & nomen teneret, sed in legendo locus cuique suus & potestas restitueretur: 3 quænam vero pro qua scriberetur, ante iis, sicuti dixi, complacebat, qui hanc scribendi latebram parabant. Est adeo 4 Probi Grammatici commentarius satis curiose factus de occultâ litterarum significatione epistolarum C. Cæsaris scriptarum. Lacedæmonii autem veteres, quum dissimulare & occultare litteras publice ad imperatores suos missas volebant, ne, si ab hostibus exceptæ forent, consilia sua noscerentur, 5 epistolas

Sigla vocat, eorumque usum in juris libris vetat sub pœnâ falsi: *Eandem autem pœnam falsitatis constituimus adversus eos, qui impósterum leges nostras per Siglorum obscuritates ausi fuerint conscribere. Omnia enim, id est, & nomina Prudentum, & titulos, & librorum numeros per consequentias literarum volumus, non per Sigla manifestari Ita ut qui talem librum sibi paraverit, in quo Sigla posita sunt, in qualemcunque locum libri, vel voluminis, sciat inutilis se esse codicis dominum. Neque enim licentiam aperimus ex tali codice in judicium aliquid tale recitare, qui in quacunque sui parte Siglorum habet malitias.*

3. *Quænam vero pro*] Cod. Tornæs. & Vet. Edd. *quænam vero litera pro &c.*

4. *Probi Grammatici Commentarius*] Commentarius iste omnino alius fuit à Libello Valerii Probi adhuc superstitẽ, *De Notis Romanorum*, quo explicat Literarum Notas, quibus Romani Veteres in publicis monumentis ut plurimum uterentur. Hoc vero Commentario, cujus hic Gellius mentionem facit, ea tantum explicaverat, quæ brevibus Notis & singulariis literis exarata, & studio occultata in C. Cæsaris Epistolis essent. Qui scribendi mos Cæsari peculiaris erat in epistolis; cum ceteræ *Notæ* usus essent communis; utpote in Legibus, Senatusconsultis, Plebiscitis, Edictis, Iudiciis, Testamentis, Conventionibus, aliisque similibus, adhiberi solitæ.

5. *Epistolas id genus mittebant. Surculi duo erant teretes, &c.*] Quæcunque hic Gellius de Stytale Lacedæmoniorũ tradit, videtur descripsisse ex Plutarcho in Lysandro. Accurate etiã eadem de re Suidas hisce verbis: Σκυτάλη, ἐπιστολὴ Λακωνική. ἦν δὲ ἡ σκυτάλη ξύλον ἐξεσμένον, ἐπιμηκές. δύο δὲ παρὰ Λακεδαιμονίοις σκυτάλαι. καὶ τὴν μὲν μίαν, κατεῖχον οἱ ἔφοροι τῶν Λακεδαιμονίων. τὴν δὲ ἑτέραν, τῷ ἐκπεμπομένῳ παρ' αὐτῶν στρατηγῷ παρεῖχον. καὶ, ὁπότε ἐβούλοντό τι ἐπιστεῖλαι αὐτῷ, φέροντες ἱμάντα λευκὸν, περιεῖλουν τὴν σκυτάλην, καὶ ἐπὶ τοῦ ἱμάντος ἔγραφον. καὶ ἀνελίττοντες, παρεῖχον τὸν ἱμάντα τῷ ἀποφέροντι. τοῦτο δὲ ἐποίουν, ἵνα μὴ μανθάνωσιν οἱ ἀποφέροντες τὸ δηλούμενον ἐν αὐτῷ. ὁ δὲ στρατηγὸς, δεχόμενος τὸν ἱμάντα τῇ ἑαυτοῦ σκυτάλῃ περιείλιττε.

las id genus factas mittebant. Surculi duo erant teretes, oblonguli, pari crassamento, 6 ejusdemq; longitudinis, derasi atque ornati consimiliter, unus Imperatori in bellum proficiscenti dabatur: alterum domi magistratus cum jure, atque cum signo habebant. quando usus venerat litterarum secretiorum, circum eum surculum lorum modicæ tenuitatis, longum autem quantum rei satis erat, complicabant, volumine rotundo & simplici; ita ut oræ adjunctæ undique & cohærentes lori, quod plicabatur, coirent. litteras deinde in eo loro per transversas juncturarum oras, versibus à summo

περιείλιττε, καὶ ἐγίνωσκεν οὕτω τὰ γεγραμμένα. Id est, *Scytale, epistola Laconica. Scytale vero, erat lignum politum, oblongum. Duas autem Scytalas habebant Lacedæmonii & alteram quidem, ipsi eorum ephori tenebant; alteram vero, duci suo, quem emittebant, dabant. Ac quoties aliquid mandatum ei cupiebant, afferebant lorum, quo Scytalem involvebant, & in loro scribebant: lorum autem revolventes, tradebant ablaturo. Ideo autem id faciebant, ne, qui ferrent, scirent, quidnam ipso indicarent. dux vero, postquam lorum accepisset, suæ Scytalæ circumvolvens, quæ inscripta, cognoscebat.* Breviter etiam Ausonius ad Paulinum Epist. 23.

Vel Lacedæmoniam scytalen imitare, libelli
Segmina Pergamei, tereti circumdato ligno
Perpetuo inscribens versu: qui deinde solutus
Non respondentes sparso dedit ordine formas:
Donec consimilis ligni replicetur in orbem.

Videndi quoque Joannes Tzetzes Var. Histor. Chil. 9. cap. 258. Vetus Scholiastes Pindari ad Olymp. Od. VI. item Demetrius Triclinius ad eandem Pindari Odam. uti & Scholiastes Aristophanis ad Aves. qui omnes etiam cum cura de Scytale Lacedæmonum agunt.

6. *Ejusdemq; longitudinis*] Quæ vero fuerit longitudo, nemo Veterum præter Demetrium Triclinium ad Pindari Olymp. Od. VI. tradit, qui scribit scytalen trium aut quatuor cubitorum longitudinem habuisse: Ὅτε πρός τινα πόλιν, inquit, οἱ Λάκωνες στρατηγὸν ἔπεμπον, βουλόμενοι δηλῶσαί τι αὐτῷ τῶν ἀπορρήτων, οὐκ ἐπίστευον χάρτῃ, ἀλλὰ τοιοῦτό τι ἐποίουν. τορεύοντες ξύλον στρογγύλον, τριῶν, ἢ τεττάρων, πήχεων, καὶ τέμνοντες εἰς δύο, τὸ μὲν ἓν τῷ ἐκπεμπομένῳ στρατηγῷ ἐδίδουν, θάτερον δὲ αὐτοὶ κατεῖχον. Id est, *Cum ad urbem aliquam Lacedæmonii ducem mitterent, aliquid arcani ipsis indicare cupientes, chartæ minime credebant, sed ad istum modum agebant. torno elaborantes lignum rotundum, trium aut quatuor cubitorum, & in duo dissecantes, partem unam huic, quem emittebant, alteram ipsi retinebant.* Scholiastes quoque ad eandem Pindari Odam, dicit lignum fuisse nigrum. Ἡ δὲ σκυτάλη, τοιοῦτόν ἐστι. Λάκωνες, κήρυκας διαπεμπόμενοι, ξύλον μελαίνοντες, περιειλίσσουσι λευκῷ ἱμάντι, &c. *Scytale vero talis est. Lacedæmonii præcones passim mittentes, ligno, nigro colore tincto, circumvolvebant loro albo.*

summo ad imum proficiscentibus, inscribebant: id lorum litteris ita perscriptis revolutum ex surculo imperatori commenti 7 illius conscio mittebant: resolutio autem lori litteras truncas atque mutilas reddebat; membraque earum & apices in partis diversissimas spargebat. propterea si id lorum in manus hostium inciderat; nihil quicquam conjectari ex eo scripto quibat. sed ubi ille, ad quem erat missum, acceperat; surculo compari, quem habebat, capite ad finem, proinde, ut debere fieri sciebat, circumplicabât: atque ita litteræ per ambitum eumdem surculi coalescentes rursum coibant; integramque & incorruptam epistolam, & facilem legi præstabant. 8 hoc genus epistolæ Lacedæmonii Σκυτάλην appellant. Legebamus id quoque in vetere historia rerum Pœnicarum, virum indidem quempiam illustrem (sive ille Hasdrubal, sive quis alius est, non retineo) epistolam scriptam super rebus arcanis hoc modo abscondisse. 9 pugillaria nova, nondum etiam cerâ illita,

7. *Illius*] Cod. Tornæs. *istius*.

8. *Hoc genus epistolæ Lacedæmonii Σκυτάλην appellant*] Scytale Lacedæmonum baculi habuit formam. Unde Etymologici Magni Auctor: Ἡ σκυτάλη παρὰ Λακεδαιμονίοις, ἐπὶ βακτηρίας τίθεται. *Scytale apud Lacedæmonios pro baculo ponitur.* Item Hesychius, Σκυτάλαι, βακτηρίαι. *Scytalæ, baculi.* Ejusque usum breviter describit, ut & facit Etymologici Auctor, cujus verba: Ἔθος δὲ Λακεδαιμονίοις χρῆσθαι σκυτάλῃ ἀντὶ τῶν γραμματείων. *Solent vero Lacedæmonii Scytalâ uti pro tabellis.* Item Athenæus lib. 10. Λευκῷ ἱμάντι περιειλοῦντες τὴν σκυτάλην οἱ Λάκωνες, ἔγραφον ἃ ἐβούλοντο. *Candido loro Scytalem circumvolventes Lacedæmonii, scribebant quæ vellent.* Ubi & Achæo Erythriensi ait vocatam fuisse *Cyrbim Spartanam*, quod factum inquit Junius Animadvers. lib. 4. cap. 14. quia, uti in κύρβεσι, publicis videlicet tabulis, Leges exaratæ erant; ita in Scytale, præcepta ad Duces & Imperatores militiæ scribebantur, *Spartanam* vero à civitate. Sed merito ridet hanc artem Jul. Cæsar Scaliger, & Exercitat. CCCXXVII. ad Cardanum, vocat *Laconica nugalia*. Facillime enim quicquid in hujusmodi loro perscriptum erat, à quovis sagaciori, etiamsi ipsam scytalem non haberet, deprehendi potuit & quivis hodie, qui hoc scribendi modo uti vellet, damno suo facile experiretur, arcanum suum detectum iri.

9. *Pugillaria nova, nondum etiam cerâ illita*] In tabulis ligneis cerâ oblitis Veteres olim scripsisse notum est, unde *cerei pugillares*; sic dicti, quia stilo in his pungendo scribebatur. Hujus singulari *pugillar* utitur Ausonius: *Bipatens pugillar expedi*. Pugillarium autem materia olim varia. Fiebant enim è buxo,

ta, accepiſſe; litteras in lignum inciſiſſe; poſtea tabulas, uti ſolitum eſt, cerâ conleviſſe: eaſque tabulas tamquam non ſcriptas, cui [10] futurum id prædixerat, miſiſſe; eum deinde ceram deraſiſſe, litteraſque incolumes ligno inciſas legiſſe. Eſt & alia [11] in monumentis rerum Græcarum profunda quædam, & inopinabilis latebra barbarico aſtu excogitata. Hiſtiæus nomine fuit, loco natus in terra Aſia non ignobili. Aſiam tunc tenebat imperio rex Darius. is Hiſtiæus, quum in Perſis apud Darium eſſet, Ariſtagoræ cuipiam res quaſdam occultas nunciare furtivo ſcripto volebat. comminiſcitur opertum hoc litterarum admirandum. ſervo ſuo diu oculos ægros habenti capillum ex capite omni, tamquam medendi gratiâ, deradit, caputq; ejus leve [12] in litterarum formas compungit. his litteris, quæ voluerat, perſcripſit. hominem poſtea, quoad capillus adoleſceret, domo continuit. ubi id factum eſt; ire ad Ariſtagoram jubet. & quum ad eum, inquit, veneris, mandaſſe me dicito, ut caput

buxo; unde πυξίον, è citro, ebore, laminis membraneis, &c. De *Pugillaribus citreis*, ſive è citri ligno factis, Martialis lib. 14.

Secta niſi in tenues eſſemus ligna tabellas,
Eſſemus Libyci nobile dentis opus.

Idem de *eburneis* ibidem Epigr. v.

Languida ne triſtes obſcurent lumina ceræ,
Nigra tibi niveum litera pingat ebur.

Et de *membraneis* ibidem Epigr. VII.

Eſſe putas ceras, licet hæc membrana vocetur,
Delebis, quoties ſcripta notare velis.

10. *Futurum*] Cod. Tornæſ. *factu-rum.*

11. *In monumentis rerum Græcarum*] Exſtat hæc hiſtoria de Hiſtiæo apud Herodotum, qui lib. 5. ita ſcribit: Συνέπιπτε γὰρ καὶ τὸν ἐστιγμένον τὴν κεφαλὴν ἀπῖχθαι ἐκ Σούσων παρ' Ἱστιαίου, σημαίνοντα ἀπίστασθαι Ἀρισταγόρην ἀπὸ βασιλῆος. ὁ γὰρ Ἱστιαῖος βουλόμενος, &c. Sed longior eſt locus, ideoque Latine tantum apponam: Sic autem ſonat: *Contigit enim è Suſis ab Hiſtiæo venire quendam compunctis notis capite, quibus Hiſtiæus Ariſtagoram commonefaciebat, ut ab rege deficeret. Id namque volens Hiſtiæus Ariſtagoræ indicare, quia alia ratione non poterat, utpote itineribus cuſtoditis, fideliſſimo è ſervis caput eraſit, literaſque impreſſit, & hominem retinens quoad capilli renaſcerentur, ubi illi renati eſſent, raptiſſime hominem demiſit Miletum, nihil aliud mandans, niſi, ut cum Miletum perveniſſet, juberet Ariſtagoram eraſo ſuo capite inſpicere.*

12. *In formas literarum compungit*] Hoc eſt, literas ſtigmatitias impreſſit, ſive literas ſtigmate capiti ejus inuſſit. Quod Herodotus dixerat ἔστιξε. & Suſis veniſſe quendam τὸν ἐστιγμένον τὴν κεφαλήν.

put tuum, sicut nuper egomet feci, deradat. servus, ut imperatum erat, ad Aristagoram venit, mandatumque domini affert. atque ille id non esse frustra ratus, quod erat mandatum, fecit. ita litteræ perlatæ sunt.

CAP. X.

Quid de versibus Virgilii Favorinus existimarit, quibus in describenda flagrantia montis Ætnæ Pindarum poëtam sequutus est: collataque ab eo super eadem re utriusque carmina & dijudicata.

FAvorinum philosophum, quũ in hospitis sui Antiatem villam æstu anni concessisset, nosque ad eum videndum Româ venissemus, memini super [1] Pindaro poëta & Virgilio in hunc ferè modum disserere. Amici, inquit, familiaresque P. Virgilii in his, quæ de ingenio moribusque ejus memoriæ tradiderunt, dicere eum solitum ferunt; parere se versus more atque ritu ursino. namque, [2] ut illa bestia fetum

1. P*Indaro*] Floruit Pindarus, ut scribit Eusebius in Chronico, Olympiad. LXXVI. quo tempore etiam Æschylus in scenâ Tragœdiis suis viguit. Suidas Pindarum claruisse ait Olympiad. LXV. Sed addit, sub expeditione Xerxis; hæc vero incidit in Olympiad. LXXV. Ideoque non male Gyraldus putat Pindarum Olymp. LXV. natum fuisse, atque Xerxe expeditionem faciente, eum XL. annum egisse. Thebanus fuit ac discipulus Myrtidas poëtriæ. De eo Quintilianus lib. 10. Inst. Orat. *Novem Lyricorum longe Pindarus princeps, spiritu, magnificentia, sententiis, figuris; beatissimus rerum verborumque copiâ, & velut quodam eloquentiæ flumine.* Non solum autem Lyricus fuit poëta & Dithyrambicus: verum etiam tragœdiis scribendis operam impendit. Varia quoque Epigrammata fecit, & alia, quæ temporis injuria perierunt.

2. *Ut illa bestia fetum ederet ineffigiatum informemque, &c.*] Pervulgata hæc apud Veteres fuit opinio, ursas parere massam rudem, membrisque indistinctis informem, quam postea lambendo figurarent perficerentque, ut videre est apud Aristotelem lib. 6. Hist. Animal. cap. 30. Horum Apollinem in Hieroglyph. lib. 2. cap. 83. Plinium lib. 8. cap. 36. & ex eo Solinum cap. 29. Ælianum lib. 2. de Animalib. c. 19. aliosque. Sed fabulosa hæc opinio inde ortum duxisse videtur, quia ursæ pariant catulos suos crassissimis secundinis involutos, qui hoc modo contecti informis carnis speciem præferunt; hasce autem secundinas mater dentibus rumpere & avellere solet, fœtumque suum à sordibus lambendo purgare; quod & aliis animalibus in more est. Sic Dalechampius ad Plinii locum indicatum notat, se in utero gravidæ ursæ à venatoribus captæ & exenteratæ, omnibus suis membris distinctos catulos formatos

fetum ederet 3 ineffigiatum informemque, lambendoque id posteà, quod ita edidisset, conformaret & fingeret; proinde ingenii quoque sui partus recentes rudi esse facie & imperfecta: sed deinceps tractando, colendoque reddere iis se oris & vultus lineamenta. Hoc virum judicii subtilissimi ingenuè atque verè dixisse, res, inquit, judicium facit. nam, quæ reliquit perfecta expolitaque, quibusque imposuit census, atque dilectus sui supremam manum, omni poëticæ venustatis laude florent: sed quæ procrastinatà sunt ab eo, ut pòst recenserentur, & absolvi, quoniam mors præverterat, nequiverunt: nequaquam poëtarum elegantissimi nomine atque judicio digna sunt. itaque, quum, morbo oppressus, adventare mortem videret; 4 petivit, oravitque à suis amicissimis impense, ut Æneida, quam nondum satis elimasset, abolerent. in his autem, inquit, quæ videntur retractari, & corrigi debuisse, is maximè locus est, qui de monte Ætna factus est. 5 nam quum Pindari veteris poëtæ carmen,

tos vidisse. Quod & de se testatur Jul. Cæsar Scaliger De Subtilitate Exercitat. VI. Sect. XV. ubi scribit: *Quid hujus fabulæ auctoribus fidei sit habendum, ex hac historia cognosces. In nostris Alpibus venatores fœtam ursam cepêre. dissectâ eâ, fœtus plane formatus intus inventus.*

3. *Ineffigiatum*] Hoc verbi etiam utitur Ammianus Marcellinus lib. 26. *Aureos scilicet nummos effigiatos in vultum principis.* Item Apulejus lib. 1. Floridor. circa initium: *Vel truncus dolomine effigiatus.* Et lib. 2. Florid. *Magna etiam vis æris, vario effigiatu, veterrimo & spectabili opere.* Ut & Sidonius Apollinaris lib. 6. Epist. 12. Minucius Felix in Octavio. Prudentius περὶ στεφάνων. Augustinus De Civ. Dei lib. 8. Lactantius, aliique.

4. *Petivit, oravitque à suis amicissimis impense, ut Æneida, quam nondum satis elimasset, abolerent*] Hujus rei meminit quoque Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 24. Ac varia etiam exstant Epigrammata in Catalectis Veterum Poëtarum à Scaligero editis, quæ Scholastici Veteres eâ de re confecêre. Alia inter est C. Sulpitii Apollinaris Grammatici in Æneidem Virgilianam Epigramma, ad cujus imitationem cætera ab aliis facta sunt.

Jusserat hæc rapidis aboleri carmina flammis
Virgilius, Phrygium quæ cecinêre ducem.
Tucca vetat, Varusque simul, tum maxime Cæsar
Non sinis, & Latiæ consulis historiæ.
Infelix alio cecidit prope Pergamon igni,
Et pene est alio Troja cremata rogo.

De eadem re exstat etiam sub nomine Augusti Cæsaris, Veteris Poëtæ Scholastici Carmen, cujus initium:

Ergone supremis potuit vox improba verbis
Tam dirum mandare nefas? ergo ibit in ignes

carmen, quod de natura atque flagrantia montis ejus compositum est, æmulari vellet: ejusmodi sententias & verba molitus est, ut Pindaro quoque ipso, qui nimis opimâ, pinguique esse facundiâ existimatus est, insolentior hoc quidem in loco, tumidiorque sit. atque uti vosmetipsos, inquit, ejus quod dico, arbitros faciam, 6 carmen Pindari; quod est super monte Ætna, quantulum est mihi memoriæ, dicam.

7 Τᾶς ἐρεύγονται μὲν ἀπλά-
του πυρὸς ἁγνόταται
Ἐκ μυχῶν παγαί. ποταμοὶ
Δ' ἁμέραισιν μὲν προχέοντι ῥόον καπνοῦ
Αἴθων,

Magnaque doctiloqui morietur Musa Maronis?
Ah scelus indignum. - - -

Et quæ sequuntur in ipsâ Collectione videnda.

5. *Nam quum Pindari veteris poëtæ carmen, &c. æmulari vellet*] Totum hunc locum ex Gellio more suo descripsit Macrobius lib. 5. Saturnal. c.17. & Virgilium Pindari de Ætnâ descriptionem imitatum quidem esse, verū haud exæquasse vult. Joan. Jov. Pontanus verò in Dialogo Antonio pluribus contendit, Pindarum à Virgilio in Ætnæ montis descriptione superatum; & irridet Favorinum, & omnes eos, qui dicunt Virgilium voluisse montis Ætnæ flagrantiam ad Pindari imitationem exsequi, eosque censet delirare & cæcutire; cum nemo tam aversi aut parvi sit ingenii, qui non palam videat Virgilium in versibus sequentibus se totum à Pindarica enarratione avertisse, ut nec verbis nec tralatione, qua ille utitur, parte aliqua similis esse velit; quæ omnia uberiori orationis flumine à Pontano tractata dicto loco invenies. Huic adstipulatur etiam Turnebus lib. 20. Adversar. cap. 18. ubi ait Virgilium à Gellio & Macrobio injuria in versibus, quos de Ætna scripsit, reprehendi; neque ex Pindaro eos esse imitatos, cum Virgilius de eo nihil tum cogitaverit. sed potius rei fidem, & Lucretii lib. 6. descriptionem secutus sit. Si quis autem non maligne æstimare velit, multis partibus in Ætnæ descriptione Virgilium Pindaro anteponet, utpote qui tantum miraculum, tantumque prodigium orationis gravitate non videtur æquare.

6. *Carmen Pindari*] Carmina sequentia exstant apud Pindarum in Pythior. Oda 1.

7. Τᾶς ἐρεύγον], &c.] Id est,

Cujus eructantur inacces-
si ignis liquidissimi
ex cavernis fontes: fluviique
interdiu quidem profundunt fluxum fumi
candentem: noctu vero saxa
pumicea evoluta flamma in profundum defert maris æquor cum fragore.
Illa autem Vulcani bestia gurgites
horrendissimos eje-
ctat: prodigium quidem mirabile aspectu: miranda vero etiam res ab iis, qui illas transierunt, and.tu.

8. Ἐρπε-

Αἴθων᾽. ἀλλ᾽ ἐν ὄρφναισι πέτρας
Φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ ἐς βαθεῖ-
αν φέρει πόντου πλάκα σὺν παλάγῳ·
Κεῖνο δ᾽ Ἁφαίστοιο κρουνὸς [8] ἑρπετὸν
Δεινοτάτους ἀναπέμ-
πει· τέρας μὲν θαυμάσιον προσιδέ-
σθαι, θαῦμα δὲ καὶ παριόν-
των ἀκοῦσαι.

Audite nunc, inquit, 9 Virgilii versus, quos inchoasse eum verius dixerim, quàm fecisse.

Portus ab accessu ventorum immotus, & ingens
Ipse; sed horrificis juxta tonat Ætna ruinis,
Interdumque atram prorumpit ad æthera nubem,
Turbine fumantem piceo, & candente favilla,
10 *Attollitque globos flammarum, & sidera lambit.*
Interdum scopulos, avulsaque viscera montis

Erigit

8. Ἑρπετὸν] Ad verbum *reptile.* ut etiam vulgo apud Pindarum redditur. Sed sæpe τὸ ἑρπετὸν pro *quacunque bestia* aut *bruto* accipitur, ut apud Homerum Ὀδυσσ. δ'. Ὅσσ᾽ ἐπὶ γαῖαν ἑρπετὰ γίνονται) Et sic quoque apud Pindarum hoc loco capiendum. Quod quidem de Typhone intelligunt; quasi Pindarus Typhonem *Vulcani bestiam* appellaret. Sed potius cum Heraldo in Animadversionib. ad Arnob. lib. 3. τὸ Ἁφαίστοιο ἑρπετὸν exponendum de ipso igne, quem Pindarus appellat *Vulcani bestiam*; quia ignis dicitur vorare, tanquam truculenta aliqua bestia. Unde Arnobius lib. 3. advers. Gentes. *In tutela Vulcani est ignis, & materies ejus in illius regimine constituta est: & cur ædes frequentissime sacras, atque urbium portiones ad cinerem patitur flammarum voracitate collabi?*

9. *Virgilii versus*] Exst. Æneid. lib. 3. ※ſ.570. & seqq. Cæterum de Ætna, præterquam quod ab aliis Poëtis Latinis est scriptum, exstat elegantissimum Carmen Cornelii Severi inter Catalecta Veterum Poëtarum, cujus meminit Seneca Epistola ad Lucilium, ubi eum hortatur, cum esset in Sicilia, ut sibi de Ætna scribat, hisce verbis: *Solemnem omnibus poëtis locum attingas: quem quo minus Ovidius tractaret, nihil obstitit, quod jam Virgilius impleverat. Ne Severum quidem Cornelium uterque deterruit.*

10. *Attollitque globos flammarum*] Huc videtur respexisse Ausonius in Solone, cum inquit:

Quin flamma totum se per ambitum dabat,
Volvens in altum fumidos æstu globos.

Sic Zeno Veronensis De Daniele Sermon. 1. ubi loquitur de tribus pueris in fornace ardenti illæsis, ait; *Inter tetros undantis incendii globos.*

 11. Inter-

Erigit eructans, liquefactaque saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundoque exaestuat imo.

Iam principio, inquit, Pindarus veritati magis obsequutus, id dixit, quod res erat, quodque istic usu veniebat, quodque oculis videbatur, [11] interdiu fumare Ætnam, noctu flammigare. Virgilius autem, dum in strepitu sonituque verborum conquirendo laborat, utrumque tempus, nullâ discretione factâ [12] confundit. [13] atque ille Græcus quidem, fontes imitus ignis eructare, & fluere amnis fumi, & flammarum fulva & tortuosa volumina in plagas maris ferre, [14] quasi quosdam igneos angues, luculentè dixit. at hic noster, atram nubem turbine piceo, & favilla fumantem, [15] ῥόον καπνοῦ αἴθωνα interpretari volens, crassè & immodicè

11. *Interdiu fumare Ætnam, noctu flammigare*] Ita & Strabo l. 6. de Ætna: Νύκτωρ μὲν οὖν καὶ φέγγη φαίνεται λαμπρὰ ἐκ τῆς κορυφῆς, μεθ' ἡμέραν δὲ καπνῷ καὶ ἀχλύϊ κατέχεται. *Noctu quidem clari etiam à vertice fulgores eduntur; interdiu vero fumo & caligine obtinetur.*

12. *Confundit*] Cod. Tornæs. *confudit.*

13. *Atque ille Græcus quidem, fontes imitus ignis eructare*] Ita rectissime, meo judicio, hunc locum olim correxit J. Lipsius Elect. lib. 2. cap. 3. cum in vulgatis legatur: *atque ille Græcos quidem fontes imitatus ignis eructare.* Quomodo etiam vulgo editum est apud Macrobium lib. 5. Saturnal. cap. 17. Sed quis juxta vulgatam hanc lectionem dicitur *Græcos fontes imitatus?* Virgilius enim hic intelligi nequit, cum nusquam in ejus versibus legatur, quod hic subjicitur. Multo minus de Pindaro dici potest, eum imitari Græcos fontes; neque enim convenienter Græcus dicetur imitari Græcos. Imo ne sermo quidem ipse *Imitari Græcos fontes* satis lautus, Latinusque est; Nam eos nemo sane imitatur, sed sumit ex iis, haurit, delibat, ut bene ibi disputat Lipsius. Omnino itaque cum ipso legendum, ut edidimus: *Atque ille Græcus quidem, fontes imitus ignis eructare, &c. luculente dixit.* Scripsit autem Gellius *imitus*, ut Stirpitus, Radicitus, Medullitus, & ad verbum reddidit Græca illa Pindari: τοῦ πυρὸς ἁγνόταται ἐκ μυχῶν παγαί.

14. *Quasi quosdam igneos angues*] Hæc similiter Lipsii est emendatio, quam priori statim subjunxit. Vulgo apud nostrum, uti & apud Macrobium, intricatissime legitur, *quasi quosdam igneos amnes.* Sed legendum est *igneos angues.* Quod bene Lipsius ait facere interpretandis illis Pindari: ἀφαίστοιο ἑρπετόν. Imagine quidem audaci & vere poëticâ, sed quæ ipsi tamen arridet.

15. Ῥόον καπνοῦ αἴθωνα] Id est, *fluxum fumi calidum*, sive, *candentem.* Quod vero addat Favorinus Virgilium hoc interpretari voluisse istis verbis:

Turbine fumantem piceo, & candente
favilla.

In eo sane, ut in totâ hac de re ejus Dissertatione, labitur, cum Virgilius potius præ oculis habuerit illa Lucretii lib. 6.

Fundi-

dicè congessit; globos quoque flammarum, quod ille[16] κρουνοὺς dixerat, duriter & [17] ἀκύρως transtulit. item quod ait, *sidera lambit*; vacanter hoc etiam, inquit, accumulavit & inaniter. neque non id quoque inenarrabile esse ait, & propemodum insensibile; quod *nubem atram fumare* dixit *turbine piceo*, & *favilla candente*. non enim fumare, inquit, solent, neque atra esse, quæ sunt candentia: nisi si *candente* dixit pervolgatè & impropriè, pro ferventi favilla, non pro ignea & relucenti. nam *candens* scilicet est à candore dictum, non à calore. 18 quod saxa autem & scopulos eructari & erigi, eosdemque ipsos statim liquefieri, & gemere, atque glomerari sub auras dixit; hoc inquit, nec à Pindaro scriptum, 19 nec umquam fando auditum; & omnium, quæ monstra dicuntur, monstrosissimum est.

CAP.

Funditque ardorem longe, longeque favillam
Differt, & crassa volvit caligine fumum.

16. Κρουνοὺς] *Fluenta.*

17. Ἀκύρως] *Improprie.*

18. *Quod saxa autem & scopulos eructari, &c. dixit, hoc nec à Pindaro scriptum, nec unquam fando auditum*] Esto, hoc à Pindaro non esse scriptum, an inde sequitur, ut ais, nec nunquam fando auditum esse? Atqui ante Virgilium etiam Lucretius scripserat lib. 6.

Extruditque simul mirando pondere saxa.

Et mox:

Atque efflare foras: ideoque extollere flammas,
Saxaque subjectare, & arenæ tollere nimbos.

Et neutrum etiam à rei veritate abiisse, indicant ista Strabonis l. 6. Geograph. ubi de monte Ætna inquit: Καὶ ποτὲ μὲν ῥύακας ἀναπέμπονται. ποτὲ δὲ φλόγας καὶ λιγνῦς, ἄλλοτε δὲ καὶ μύδρους ἀναφυσῶνται. Id est, *Et aliquando flammas & fuliginem, interdum etiam massas exsufflat.* Hinc impudentia & inscitia Grammaticastrorum, nimis quam manifestatur, dum temere in Virgilio reprehendunt, quæ ipse majori cum veritate dixerit, quam aut Favorinus, aut Gellius, qui hæc memoriæ consignavit, scivêre.

19. *Nec fando unquam auditum*] Sic Plautus Amphitr.

- - Quæcunque neque fieri
Possunt, nec fando unquam accepit quisquam.

Apulejus Apolog. *Quis unquam fando audivit*: Quod etiam alibi non semel apud eum occurrit.

CAP. XI.

Quod Plutarchus in libris symposiacis opinionem Platonis de habitu atque natura stomachi fistulæque ejus, quæ τραχεῖα dicitur, adversum Erasistratum medicum tutatus est auctoritate adhibita antiqui medici Hippocratis.

ET [1] Plutarchus & alii quidam docti viri reprehensum esse ab [2] Erasistrato nobili medico Platonem scripsere: [3] quod potum dixit defluere ad pulmonem, eoque satis humectato demanare per eum, quia sit rimosior, & confluere inde in vesicam: errorisque istius fuisse [4] Alcæum ducem, qui in poëmatis suis scriberet:

Τέγ-

PLutarchus] Lib. 7. Symposiac. Quæst. 1.

2. *Erasistrato*] De quo vide quæ supra notavimus lib. 16. cap. 3. p. 861.

3. *Quod potum dixit defluere ad pulmonem*] Platonis locus, qui innuitur, exstat apud eum in Timæo, ubi de hominis formatione differens, alia inter Pulmonum officium hisce verbis describit: Τὴν δὲ πνεύμονος ἰδέαν ἐνεφύτευσαν· πρῶτον μὲν μαλακὴν καὶ ἄναιμον, εἶτα σήραγγας ἐντὸς ἔχουσαν οἷον σπόγγου κατατετρημένας· ἵνα τό, τε πνεῦμα καὶ τὸ πόμα δεχομένη, ψύχουσα, ἀναπνοὴν καὶ ῥαστώνην ἐν τῷ καύματι παρέχοι. *Pulmonis speciem inseruerunt; primum quidem & mollis & exsanguis, deinde ita constituti, ut fistulis quibusdam, veluti spongia, intus diduceretur: ut, dum spiritum & potum reciperet, & recreatione quadam recrearetur, æstum illum respiratione & quiete restingueret.*

4. *Alcæum*] Alcæus Mytilinæus Lyricus Poëta, ut scribit Herodotus lib. 5. vixit temporibus Periandri, qui inter septem Sapientes numeratur; & cum altero etiam eorum, Pittaco nimirum, inimicitias gessit, qui floruit Olymp. XLII teste Diogene Laërtio in ejus vitâ, Anonymo in Descriptione Olymp. Suida in Pittacus; unde etiam Eusebius in Chronicis Alcæum Poëtam claruisse scribit Olympiad. XLIV. an. II. De Alcæo Quintiliani exstat testimonium lib. 10. cap. 1. *Alcæus in parte operis aureo plectro merito donatur, quoniam tyrannos insectatus est: multum etiam moribus confert: in eloquendo quoque brevis & magnificus & diligens, Homero similis. Sed & in lusus & in amores descendit, majoribus tamen aptior.* Quam operis partem respexit quoque Horatius lib. II. Od. XIII.

Et te sonantem plenius aureo
Alcæe plectro, dura navis,
Dura fugæ mala, dura belli.

Hæc autem ejus Poëmatum pars fuit, quæ ad domesticas seditiones & tyrannos, quos insectabatur, spectabat, ut testatur Strabo lib. 15. Unde & Horatius lib. 4. Od. IX. *Alcæi minaces* vocat *Camenas*. Vir fuit omnino gravis & severus, quique patriam & foris, contra Athenienses, & domi contra tyrannorum oppressionem, armis, non minus, quam carminibus strenue defendere

conatus

[5] Τέγγε πνεύμονας οἴνῳ· τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται.

ipsum autem Erasistratum dicere, duas esse quasi canaliculas quasdam, vel fistulas; easque ab oris faucibus proficisci deorsum: [6] per earumque alteram deduci, delabique [7] in stomachum esculenta omnia & poculenta: ex eoque ferri in ventriculum,[8] qui Græcè appellatur ἡ κάτω κοιλία; atque

conatus est. *Alcaico carmini*, quo genere potissimum utitur Horatius, nomen dedit, & Lyricorum prope princeps habitus; sic, ut in arte modulandorum carminum præ cæteris excelluisse Alcæum Veteres testentur.

5. Τέγγε πνεύμονας οἴνῳ] Id est, *Madefacito pulmones vino; astrum enim nunc exoritur.* Ita autem recte Stephanus in sua editione hunc Alcæi locum restituit; cum antea in omnibus editionibus corrupte legeretur:

Τόντε πνεύμονα οἴνῳ· τὸ γὰρ ἄκρον περιτέλλεται.

Quam depravationem etiam Interpres Gellii secutus, verterat: *Pulmonem vino, summum enim contrahitur.*

6. *Per earumque alteram deduci, &c.*] Quæ nimirum proprio nomine *Oesophagus* dicitur. Οἰσοφάγος enim proprie dicitur hæc pars, per quam ἡ τροφὴ πορεύεται εἰς τὴν κοιλίαν, καθάπερ εἰς τι ταμεῖον κοινὸν ἁπάντων μορίων, *cibus proficiscitur in ventriculum, tanquam in penum cunctis partibus*, ut loquitur Aristoteles lib. 3. De Part. Anim. cap. 3. & Galenus lib. 4. De Usu part. cap. 1. Latinis *gulæ* nomine venit; quanquam etiam *stomachi* vocem, pro *gula*, sive œsophago ponant, ut statim dicetur.

7. *In stomachum*] Per *stomachum* Gellius hic videtur intelligere superiorem ventriculi partem, sive ipsum osculum ventriculi. Proprie quidem στόμαχος vocatur ἁπάσης κοιλίας ὁ προτεταγμένος αὐχὴν στενὸς, οἷον ἰσθμός τις, *quodcunque collum angustum, isthmi instar, cuicunque cavitati seu ventri præpositum*, ut loquitur Galenus lib. 4. de Usu part. c. 1. Deinde etiam ad œsophagum sive gulam hæc vox defluxit. postea quoque ad ventriculi osculum, quod καρδίαν veteres dixêre, nomen hoc translatum Galeni ætate, ut idem ibidem scribit. Item l. 2. De loc. affect. Τὸ στόμα τῆς κοιλίας καταχρώμενοι προσαγορεύουσι στόμαχον οὐχ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἰατρῶν οἱ δοκιμώτατοι. Id est, *Ventriculi os, vocabulo abutentes stomachum nominant non plebeii tantum, verum etiam ex Medicis probatissimi quique.* Stomachum autem pro œsophago sive gula accipi Latinis, liquet ex Corn. Celso lib. 4. cap. 1. & 4. Quomodo etiam usurpatur à Cicerone lib. 2. de Natur. Deor. hisce verbis: *Linguam autem ad radices ejus hærens excipit stomachus, quo primum illabuntur ea, quæ accepta sunt ore, &c.*

8. *Qui Græce appellatur* ἡ κάτω κοιλία] Ventriculum Gellius dicit Græce appellari κάτω κοιλίαν, quod intelligendum de inferiori ventriculi parte, in qua alimentorum digestio, concoctioque fit; Hanc enim κάτω κοιλίην, ut superiorem ejus partem, sive ipsius osculum τὴν ἄνω κοιλίην vocat etiam Hippocrates Aphorism. xxix. lib. 6. Epidem. Sect. v. Quam etiam ventriculi partem per *stomachi* vocem Gellius paulo ante denotare videtur. Obiter interim notandum, quam singularis in vocibus eligendis & usurpandis Gellius noster videri amat. Nam

que ibi subigi, digerique: ac deinde aridiora ex his 9 recrementa in alvum convenire, 10 quod Græcè κῶλον dicitur, humidiora per renes in vesicam. per alteram autem fistulam, 11 quæ Græcè nominatur τραχεῖα ἀρτηρία, 12 spiritum

Nam ἡ κάτω κοιλία rarissime, & nescio, an alibi præter quâ loco annotato, ab Hippocrate, pro ventriculo, ut plurimum vero pro inferiori ventre, sive alvo ponitur; quemadmodum etiam τῆς ἄνω κοιλίας nomine sæpius ventriculum, in quem cibi recipiuntur; nonnunquam tamen quoque thoracem ipsum veteres intellexerunt. Quod manifestum ex verbis Galeni Com. IV. in lib. de rat. vict. in morb. acut. ubi & alias harum vocum significationes recenset: Τούτων οὕτως εὐλόγως εἰρημένων, inquit, ἐπισκεπτέον τίνα λέγει τὴν ἄνω κοιλίαν. ἐνίοτε μὲν γὰρ οἱ παλαιοὶ τὸν θώρακα τὴν ἄνω κοιλίαν ὀνομάζοντες, τὸ μετὰ τὸ διάφραγμα πᾶν τῆς τροφῆς ἀγγεῖον, κάτω κοιλίαν προσαγορεύουσιν, ἐνίοτε δὲ ἄνω κοιλίαν ὀνομάζοντες, εἰς ἣν καταπίνομεν τὰ σιτία, ποτὲ μὲν μετ' αὐτὴν ἅπαντα. κοιλίαν μὲν οὖν καλοῦσι κάτω. ἐνίοτε δὲ μόνα τὰ παχέα τῶν ἐντέρων. εἰσὶ δὲ οἱ κῶλον μόνον ὀνομάζουσι τὴν κάτω κοιλίαν, Id est, *His ita & non sine ratione enunciatis, videndum est, quemnam superiorem ventrem* (τὴν ἄνω κοιλίαν) *vocet. Interdum enim Veteres thoracem ventris superioris nomine appellantes, quod post septum transversum est alimenti vas universum, ventrem inferiorem* (τὴν κάτω κοιλίαν) *nominant. Interdum autem ventrem superiorem appellantes in quem cibum deglutimus, nonnunquam quidem quæ ab eo sunt omnia, ventrem tamen inferiorem vocant. Interdum quoq; sola crassa intestina. Sunt etiam nonnulli, qui colon solum inferiorem ventrem nominant.* Plura qui de his vocibus τῆς ἄνω κοιλίας & κάτω κοιλίας, earumq; vario in scriptis veterum, præsertim Hippocraticis, usu desideras, vide sis A. Foësii Oeconomiam Hippocratis in voce κοιλία.

9. *Recrementa*] Sic quidem omnes libri. Macrobius tamen, qui lib. 7. Saturnal. cap. 15. quamplurima verbotenus ex hoc capite descripsit, videtur legisse *retrimenta*.

10. *Quod Græce κῶλον dicitur*] Sic habent Vett. Codd. & ita quoque Macrobius loco modo citato. In Stephanica editione legitur κοιλόν. Quod etiam aliæ editiones postea retinuêre. Quid autem hæc vox significet, fateor me ignorare, cum ne Græcam quidem putem. Κοῖλον quidem dicitur de quacunque cavitate; unde & κοῖλα dicuntur cavitates sub oculis sitæ; & κοῖλον etiam accipitur pro cavitate in imâ pedis plantâ; sed qui κοιλόν dixerit pro *alvo*, neminem inveniri puto. Itaque κῶλον cum Vett. Codd. & Macrobii auctoritate revocandum duximus. Κῶλον quidem proprie dicitur Intestinum magnum, sive crassum, ordine à ventriculo quintum, inter cæcum & rectum medium; quod *Colon* dicitur propter summam corporis amplitudinem: unde & ab Hippocrate lib. 6. Epid. Sect. IV. Aphoris. III. ἔντερον *intestinum* simpliciter dicitur; Sed ob eandem causam καὶ κάτω κοιλίαν ὀνομάζουσί τινες, *etiam inferiorem ventrem nominarunt quidam*, ut testatur Oribasius in Excerptis anat. Gal. c. 19. & Ruffus Ephesius lib. 2. cap. 11. Unde & Galenus in verbis modo adductis inquit: Εἰσὶ δὲ οἱ τὸ κῶλον μόνον ὀνομά-

tum à ſummo ore in pulmonem, atque inde rurſum in os, & in naris, commeare; perque eamdem viam vocis quoque fieri meatum: ac, ne potus [13] cibuſque aridior, quem oporteret in ſtomachum ire, procideret ex ore, labereturque in eam fiſtulam, per quam ſpiritus reciprocatur, eâque offenſione intercluderetur animæ via; interpoſitam eſſe arte quadam & ope naturæ inde apud duo iſta foramina, quæ dicitur [14] ἐπιγλωττὶς, quaſi clauſtra quædam mobilia, conni-

ὀνομάζουσι τὴν κάτω κοιλίαν: *Sunt etiam nonnulli, qui Colon ſolum inferiorem ventrem nominant.* Et ſic Gellius, qui paullo ante nimio ſtudio ventriculum, τὴν κάτω κοιλίαν à Græcis appellari ſcripſerat, eodem modo etiam *alvum* à Græcis κῶλον dici, non minori affectatione hîc notavit.

11. *Quæ Græce nominatur* τραχεῖα ἀρτηρία] Latine *Arteria aſpera*; propterea quod ex partibus cartaliginoſis, quæ βρόγχια appellantur, duris & aſperis magna ex parte conſtituta ſit. Olim ſimpliciter *Arteria* dicebatur; poſtquā vero *arteriæ* nomen ad venas pulſatiles, quæ prius æque atque aliæ, venæ appellabantur, translatum eſt, fiſtula hæc ſive canicula, quæ à faucibus oris ad pulmones deſcendit, dici cœpit ἀρτηρία cum additione τραχείας, *aſpera*, ut ſcribit Galenus lib. 6. de Comp. med. ſec. loc. cap. 1. Hæc ab Hippocrate Fragm. περὶ ἀνατομ. hoc modo deſcribitur. Ἀρτηρίη ἐξ ἑκατέρου φάρυγγος τὴν ἔκφυσιν ποιουμένη ἐς ἄκρον πνεύμονος τελευτᾷ, κρίκοις ξυγκειμένη ὁμοιοστρόφοις τῆς περιηγέων ἁπτομένη καθ' ἐπίπεδον ἀλλήλων. Hoc eſt, *Arteria ab utriſque faucibus facto exordio in ſummum pulmonem deſinit, ex annulis compacta conſimilibus, talibuſque apta, qui undiquaque inter ſe ſuperficie tenus ſint colligati.* Annuli autem iſti, quos Celſus *circulos* appellat, ex quibus arteria aſpera conſtat, non ſunt integri, ſed formam litteræ C referunt; hoc eſt, ſunt paulo plus quam ſemicirculares. Celſus lib. 4. cap. 1. aliam ſimilitudinem adfert. *Conſtat*, inquit, *ex circulis quibuſdam compoſitis ad imaginem earum vertebrarum, quæ in ſpina ſunt.* Galenus etiam lib. 7. De Uſu part. cap. 3. eos ὀστράκοις τοῦ καράβου *teſtulis locuſtæ* comparavit.

12. *Spiritum à ſummo ore in pulmonem, atque inde rurſum in os, &c.*] Hoc eſt, quod Ariſtoteles lib. 3. De Part. anim. cap. 3. & lib. de Reſpir. cap. 7. dixit, εἶναί τινα κοινὸν οἷον αὐλὸν, δι' οὗ μεθιέναι τὸ πνεῦμα κατὰ τὰς ἀρτηρίας, εἰς τὰς σύριγγας. *Pulmonem eſſe quandam communem quaſi porticum, in qua ultro citroque commeat aër per arterias in fiſtulas.* Et lib. 1. Hiſtor. Animal. cap. 16. φυσωμένης τῆς ἀρτηρίας διαδίδωσιν εἰς τὰ κοῖλα τοῦ πνεύμονος τὸ πνεῦμα. *Inflata arteria diſtribuit ſpiritum in cava pulmonis.* Ut autem commodius hoc munere aſpera arteria fungi poſſet, compoſita eſt ex ſubſtantia cartilaginea, adeo ſolida, ἵνα ἀσύμπτωτος μένῃ, *ne concidat in ſe ipſam*, ut non inconcinne loquitur Auctor Introductionis apud Galenum.

13. *Cibuſque*] Macrobius: *cibusve.*

14. Ἐπιγλωττὶς] *Minor lingua* Plinio & Celſo dicitur. Gaza *ligulam* vertit, quia linguæ formam refert. Licet verius ἐπιγλωττὶς dicatur, quia laryngis, quæ eſt aſperæ arteriæ caput, operculum-

conniventia vicissim & resurgentia: eamque ἐπιγλωττίδα inter edendum bibendumq; operire atque protegere τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, ne quid ex esca potuve incideret in illud quasi æstuantis animæ iter; ac propterea nihil humoris influere in pulmonem ore ipso arteriæ commœnito. Hæc Erasistratus medicus adversus Platonem. Sed Plutarchus [15] in libro Symposiacorum,[16] auctorem Platonis sententiæ Hippo-

culumve, rimæ incumbit. Laryngem enim Galenus γλωττίδα appellat. Ἐπιγλωττὶς autem est membrana cartilaginosa, oblonga, rotunda, laryngis meatui incumbens, ne quod transglutimus, in laryngem aut pulmones transmittatur, tum etiam, ut aërem à pulmonibus vi & impetu pulsum percutiat ad vocis modulationem. Substantia ejus cartilago est, eaque prætenuis; quia necesse est eam crebro attolli, deprimique. Quo enim tempore animal respirat, attollitur, ut viam aëri faciat: cum autem quidvis transglutit, in laryngem deprimitur, ne id in pulmones decidat. Quod enim transglutitur, primo quidem quasi ipsius radici incidens, post autem dorso inversum inclinare ipsam cogit & collabi. Nam cartilago hæc inspirantibus nobis & exspirantibus semper hiat, neque unquam sponte, sed solo alimenti pondere deprimitur; quamvis non adeo exquisite obturetur in deglutione; quin potiuncula quædam potus per rimam in arteriam asperam delabatur, ut mox pluribus dicemus.

15. *In libro Symposiacorum*] Lib. 7. Quæst. 1.

16. *Auctorem Platonis sententiæ Hippocratem dicit fuisse*] Sane Hippocrates in libello περὶ καρδίας apertissimis verbis scribit portionem quandam potus ferri in pulmones per arteriam asperam. Locus quia longior est, ut Græce transscribatur, Latine huc redit: *Cor humiditatem tantam habet*, inquit, *quanta maxima ad æstuantis medelam facit. Hoc humidum cor in serum vertit, pulmonis potum elambendo ebibens, assumens & consumens. Nam cum quis bibit, maximam partem in ventrem demittit. Gula enim velut infundibulum & potus copiam, & quæcunque expetimus excipit. Bibit autem & in guttur & arteriam, verum quasi ex mamma sugens* (πτίον δὲ οἷον, vel, ut alii, ἧττον δὲ, *minus vero*) *& quantum latere possit per rimam illapsum. Epiglottis enim operculum exactum ne permiserit quidem aliquid amplioris potus penetrare.* (πῶμα γὰρ ἀτρεκὲς ἡ ἐπιγλωσσὶς οὐκ ἂν διηθοίη μεῖζον ποτοῦ οὐδέν.) *Cujus rei hoc est indicium: Si quis enim aquam cæruleo colore tinctam valde sitienti bibendam dederit, præsertim sui, (hoc enim pecus neque curam adhibet, & immundum est) deinde adhuc bibenti jugulum secuerit, hunc potu coloratum reperiet. Verum non cuivis hanc manuum actionem aggredi datur. Non igitur nobis fides est detrahenda de potu, quod in hominis guttur & pulmonem feratur.* Verum idem Hippocrates contrariam videtur tueri sententiam lib. 4. de Morbis, ubi multis rationibus & argumentis, iisque validissimis, eos convellit, qui potum in pulmonem ferri contendebant. Sed utraque hæc opinio facile conciliari potest ex iis, quæ tradit Galenus lib. 8. De Placitis Hippocratis & Platonis, ubi inquit: *Si Plato potum omnem in pulmonem ferri existimat, merito accusandus est: quippe qui apertissimam rem ignoret. Si vero portionem aliquam potus per asperam arteriam in pulmonem*

[17] Hippocratem dicit fuisse: idemque esse opinatos & [18] Philistiona Locrum & [19] Dioxippum Hippocraticum, vete-

monem derrare arbitratur; probabile quidpiam dicit. Ubi etiam Hippocratis argumenta ex lib. 4. De Morbis Galenus solvit, hac adhibita distinctione. *Si multa potio* ἀθρόως, *hoc est, confertim in pulmones influat, ut spirationis vias occupet, tussim excitabit, vocem intercipiet, & difficilem spirationem pariet; quod si sensim per latera arteriæ asperæ in pulmonem feratur, nec tussim, nec ullum irritationis sensum excitabit.* Hanc autem esse Hippocratis sententiam: Libello enim περὶ καρδίας, portionem tantum potus in pulmonem deferri putat. at lib. 4. De Morb. eos refellit, qui universum potum in pulmones defluere asseverabant.

17. *Hippocratem*] Natus Hippocrates, quem tota posteritas merito pro Medicorum principe habet, Olympiad. LXXX. an. I. Parentibus Heraclide & Praxitheâ. fuitque discipulus Herodici, qui sub Artaxerxe Longimano claruit, & Διαιτητικὴν invenit. De eo Plinius lib. 7. cap. 37. ubi agit de iis, qui in artibus excelluêre: *Hippocrates venitnit Medicinâ: qui venientem ab Illyriis pestilentiam prædixit, & discipulos ad auxiliandum circa urbes dimisit: quod ob meritum honores illi, quos Herculi, decrevit Græcia.* Hunc *omnis medicinæ parentem* vocat Cornelius Celsus. Notum etiam est quam magnifice de eo Macrobius dicat: *Hippocrates, qui tam fallere, quam falli, nescit.* Hinc est, quod ejus sententias ut, Dei vocem habendas esse, Galenus scribat lib. I. De Usu partium cap. 9. Filios etiam duos reliquit magni nominis Medicos, Thessalum & Draconem.

18. *Philistiona Locrum*] Præter Plutarchum in Symposiacis, qui Philistionem Locrum vocat pervetustum hominem, & qui arte medica magnam sibi gloriam paravit, unde Gellius sua describsit. Philistionis veteris medici meminit Plinius lib. 20. cap. 12. qui non alius ab hoc Philistione Locrensi videtur; uti & ille, qui ab Athenæo lib. 12. cap. 3. inter ὀψαρτυτικῶν Scriptores recensetur. Nec ab hoc Philistione Locro diversus est Philistio Siculus Medicus, quo in medicina præceptore usus est Eudoxus Cnidius, ut auctor est Callimachus in Tabulis, teste Diogene Laërtio in Eudoxo. Floruit itaque temporibus Philippi Amyntæ filii, Regis Macedoniæ, circa Olympiad. CVI. Tribuitur huic Liber *De Diæta*, qui vulgò inter Hippocratis Opera exstat.

19. *Dioxippum Hippocraticum*] Sic etiam disertim hujus medici nomen exstat apud Plutarchum. Nusquam autem alibi, quod sciam, inter Veteres medicos Hippocratis discipulos, Dioxippus nominatur, sed Dexippus quidam Cous, qui Hippocratis discipulus fuit. Ita Galenus De optima Secta ad Thrasybulum cap. II. Ἀπολλώνιος δὲ καὶ Δέξιππος οἱ Ἱπποκράτους ἀκρατεῖς, οὐχ ὅπως οἶνον, ἀλλ' οὐδὲ ὕδωρ ἐδίδοσαν. *Appollonius vero & Dexippus, Hippocratis discipuli, ne aquam indulgebant, nedum vinum.* De eo etiam Suidas: Δέξιππος, Κῷος ἰατρὸς, Ἱπποκράτους μαθητὴς, ὃς μεταπεμφθεὶς ὑπὸ Ἑκατόμνου τοῦ Καρῶν βασιλέως, ἰάσατο αὐτοῦ τοὺς παῖδας ἀπογνωσθέντας Μαύσωλον καὶ Πιξώδαρον, ἐπὶ ὑποσχέσει ἰάσασθαι, τοῦ παῦσαι τὸν πρὸς Κᾶρας (leg. Κῴους) τότε αὐτῷ συνεστῶτα πόλεμον. Id est, *Dexippus Cous, medicus, Hippocratis discipulus, qui arcessitus ab Hecatomno Carum Rege, ut ipsius filios desperatis morbis laborantes, curaret, eos ea conditione sanavit, ut bellum, quod tum adversus Caras* (leg. *Côos*; verisimile enim

veteres medicos & nobiles: atque illam, de qua Erasistratus dixerit,[20] ἐπιγλωττίδα non iccirco in eo loco constitutam, ne quid ex potu influeret in arteriam (nam pulmoni quoque fovendo, rigandoque utiles, necessariosque humores videri) sed oppositam quasi moderatricem quamdam, arbitramque prohibendi [21] admittendive, quod ex salutis usu foret: uti edulia quidem omnia defenderet ab arteria, depelleretque in stomachi viam: potum autem partiretur inter stomachum & pulmonem; &, quod ex eo admitti in pulmonem per arteriam deberet, non rapidum id, neque universum, sed quadam quasi obice sustentatum, ac repressum sensim paulatimque tramitteret: atque omnem reliquum in alteram stomachi fistulam derivaret.

CAP.

nim est, voluisse Dexippum bellum à patria suâ amoliri) *gerebat*, *deponeret*. Sed omnino Dioxippus hic apud Plutarchum & Gellium, non alius videtur, ac Dexippus Cous, ut à Galeno & Suida, aliisque vocatur. Scripsit autem Dexippus Cous librum de Re Medica unum, & duos De Præcognitionibus, ut idem Suidas auctor est.

20. Ἐπιγλωττίδα *non iccirco in eo loco constitutam, ut quid, &c.*] Hac de re ex Dioxippo, sive potius Dexippo, ita Plutarchus: Ἥγε μὴν πολυτίμητος ἐπιγλωττὶς οὐκ ἔλαθε τὸν Διώξιππον, ἀλλὰ περὶ ταύτην φησὶ τὸ ὑγρὸν ἐν τῇ καταπόσει διαχεόμενον, εἰς τὴν ἀρτηρίαν ἐπιῤῥεῖν, &c. Hoc est, *Neque vero illam tanto honore dignatam epiglottidem ignoravit Dexippus, sed ad eam ait humorem in deglutiendo secerni, in arteriamque delabi, devolvente se in stomachum cibo: & in arteriam sane esculentorum nihil incidere: stomachum una cum sicco nutrimento etiam aliquam humidi partem admixtam excipere. Est vero hoc probabile. Nam epiglottidem ait arteriæ præpositam esse veluti sepimentum & penu, ut sensim paulatimque potum percolet, ne subito, confertimvé infusus spiritum opprimat aut turbet, &c.*

21. *Admittendivé*] Sic omnino hîc legendum cum Acidalio in Lection. Vellejan. Nam & statim sequitur, *quod ex eo admitti in pulmonem deberet*. Male in vulgatis omnibus antea editum, *admiscendivé*.

Quas

CAP. XII.

De materiis infamibus, quas Græci ἀδόξους appellant, à Favorino exercendi gratia disputatis.

INfames materias, sive quis mavult dicere inopinabiles, [1] quas Græci ἀδόξους ὑποθέσεις appellant, & veteres adorti sunt, [2] non sophistæ solum, sed philosophi quoque: [3] & noster Favorinus oppidò quàm libens in eas materias dice-

QUas Græci ἀδόξους ὑποθέσεις appellant] Vel etiam ἀτόπους ὑποθέσεις, aut, ut quidã vocant, παραδόξους. quamquã Tzetzes Chil. XI. inter laudes ἀδόξους & παραδόξους subtiliter distinguat; & ἄδοξον ἐγκώμιον dicat esse πορνείας, ἢ μέθης, *Si quis flagitiosum libidinis genus, aut ebrietatem commendet* Παράδοξον δ' ἐγκώμιον εἶναι, ὃ παρὰ τὴν ὑπόληψιν καὶ δόξαν, καὶ τὴν γνώμην τῶν ἁπάντων λέγεται, εἴτε καὶ τῶν πλειόνων. Ὡς τὸ πενίαν ἐπαινεῖν, θάνατον, ἢ φαλάκραν. *Paradoxum vero encomium esse, quod præter suspicionem, opinionem & sententiam omnium aut plurimorũ dicitur, veluti paupertatem laudare, mortem, calvitium, &c.* Sæpius tamen hæc duo confunduntur, & sub eodem τῶν ἀδόξων nomine comprehenduntur.

2. *Non Sophistæ solum*] Sophistarum quippe ea laudandi ratio propria fuit. Unde Philostratus lib. I. De Vit. Sophistar. in Dione: Τὸν δὲ Εὐβοέα καὶ τὸν τοῦ ψιττακοῦ ἔπαινον, καὶ ὁπόσα οὐχ ὑπὲρ μεγάλων ἐσπούδασται τῷ Δίωνι, μὴ μικρὰ ἡγώμεθα, ἀλλὰ σοφιστικά. Σοφιστοῦ γὰρ τὸ καὶ ὑπὲρ τούτων σπουδάζειν. *Quod autem ad Euboicum & Psittaci laudem attinet, cæteraque quæ de minus rebus seriis sunt à Dione conscripta, ne quis levia aut parva censeat, sed Sophistæ potius accommodata. Sophistæ siquidem ea quoque studiose tractanda sunt.* De hoc hominum genere loquitur Isocrates in Helenæ Laudatione in ipso initio: Εἰσί τινες οἳ μέγα φρονοῦσιν, ἢν ὑπόθεσιν ἄτοπον καὶ παράδοξον ποιησάμενοι, περὶ ταύτης ἀνεκτῶς εἰπεῖν δυνηθῶσι. Id est, *Sunt qui sibi valde placeant, si argumentum absurdum & à communi opinione remotum aggressi, de eo tolerabiliter dicere possint.* Additque paulo post hujus instituti auctores fuisse, & præ cæteris in hoc dicendi genere excelluisse Protagoram, Gorgiam, Zenonem, Melissum Sophistarum Coriphæos, qui res omnium opinione incredibiles sibi defendendas tuendasque existimarunt, aut etiam refutãdas, quæ ab omni tempore receptæ, majorumque sententiis stabilitæ essent.

3. *Et noster Favorinus*] Inde haud dubie est, quod Philostratus Favorinum lib. I. De Vit. Sophist. inter Sophistas recenseat, ejusque vitam incipiat hisce verbis: Καὶ Φαβωρῖνον τὸν φιλόσοφον ἡ εὐγλωττία ἐν σοφισταῖς ἐκήρυττεν. *Et Favorinum Philosophum eloquentia inter Sophistas prædicavit.* Paulo post etiam, ubi de rixâ inter Palæmonem & Favorinum, subjicit: Τοῖς μὲν οὖν σοφιστὴν τὸν Φαβωρῖνον καλοῦσιν, ἀπόχρη ἐς ἀπόδειξιν καὶ αὐτὸ τὸ σοφιστῇ διενεχθῆναι αὐτόν. *Favorinum ergo Sophistam*

dicebat, [4] vel ingenio expergificando ratus idoneas, vel exercendis argutiis, vel edomandis usu difficultatibus. sicuti, [5] quum Thersitæ laudes quæsivit, &, quum febrim quartis diebus recurrentem laudavit, lepida sanè multa, & non facilia inventu, in utramque causam dixit, eaque scripta in libris reliquit. [6] sed in febris laudibus testem etiam Plato-

phistam appellantibus, satis est ad hoc probandum, quod cum aliquo Sophista certaverit.

4. *Vel ingenio expergificando ratus idoneas, &c.*] Causis ab Aulo Gellio enumeratis addere potes, quod Sophistæ ut plurimum hujusmodi materias pertractandas susciperent ostentationis causâ, ut scilicet de re natura sua exili, & ob improbitatem aut tenuitatem non satis ad dicendum idoneâ, eloquentiæ & ingenii suæ vires ostenderent, speciosâ & ad pompam elaborata oratione. Unde Ennodius lib. 1. epist. 6. de Fausto, qui Cornum, materiam, ut ipse existimabat, illaudabilem & absurdam, magnis laudibus evexerat: *Tanti*, inquit, *fuit divitias facundiæ in rebus laude carentibus ostentare.* Quo faciunt etiam ista Sidonii Apollinaris lib. 8. Epist. 10. ubi inquit: *Nam moris est eloquentibus viris, ingeniorum facultatem, negotiorum probare difficultatibus, & illic stilum peritum quasi quendam fœcundi pectoris vomerem figere, ubi materiæ sterilis argumentum, velut arida cespitis macri gleba jejunat.* Id autem facere solebant Sophistæ, ut persuaderent omnibus, ὡς ἐκ περὶ πονηρῶν πραγμάτων ἔχουσί τι λέγειν, περὶ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ῥᾳδίως εὐπορήσουσι, *Se, cum de rebus adeo improbatis verba suppeterent, ad res præclaras probatasque exponendas luculenta oratione facile abundaturos*, ut loquitur Isocrates Orat. de Laud. Helenæ.

5. *Quum Thersitæ laudes quæsiverit*] Quem Homerus Iliad. 6. sic describit:

- - Αἴσχιστος δὲ ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλ-
θε,
Φολκὸς ἔην, χωλὸς δ' ἕτερον πό-
δα, τὼ δέ οἱ ὤμω
Κυρτὼ, ἐπὶ στῆθος συνοχωκότε· αὐ-
τὰρ ὕπερθε,
Φοξὸς ἔην κεφαλὴν, ψεδνὴ δ' ἐπε-
νήνοθε λάχνη.

Id est:

- - *Turpissimus autem vir ad Trojam venit,*
Strabo erat, claudus altero pede, & ipsius humeri
Curvi & in pectus contracti, cæterum desuper
Acutus erat capite, raráque conspersus lanugine.

Ut autem Favorinus *Thersitem* & *Febrem quartanam* laudaverit, sic quam plurimi inter Veteres hujusmodi materias infames, & inopinabiles pertractarunt, propriasque laudes in iis copiose atque accurate adornandis, quæsivere. Sic Gorgias omnibus orationis copiis probare conatus fuit: *Nihil esse in rerum natura, quod vere sit.* Dio Prusæus *Psittacum* miris laudibus extulit; Polycrates *Mures*; Lucianus *Muscam*; Synesius *Calvitium*; Aristophanes *Paupertatem*; Alcidamas *Mortem*; Pittacus, unus ex septem sapientibus *Molam*; Michael Psellus *Pulicem*: Polymates, & Isocrates *Busiridem*; Eliensis quidam adolescens *Podagram*, *Surditatem*, *Cæcitatem*, ut refert Philostratus in Vitâ Apollonii lib. 4. cap. 9. alii alias id genus materias. Ad quorum exemplum inter Recentiores quidam fecere *Moriæ* Encomium, alii lusere in laudibus *Asini*, *Pediculi*, *Ovi*, *Entis rationis*, &c.

6. *Sed in febris laudibus testem etiam Plato-*

Platonem produxit: quem ſcripſiſſe ait, qui quartanam paſſus convaluerit, vireſque integras reciperaverit, fidelius, conſtantiuſque poſteà valiturum: atque inibi in iſdem laudibus, non hercle hac ſententiola invenuſtè luſit. verſus, inquit, eſt longo hominum ævo probatus:

[7] Ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ.

eo verſu ſignificatur, non omni die bene eſſe poſſe, ſed iſto bene, atque alio malè. quod quum ita ſit, inquit: ut in rebus humanis bene, aut male, vice alternâ ſit: hæc biduo medio intervallata febris, quanto eſt fortunatior, in quâ eſt [8] μία μητρυιὰ, δύο μητέρες?

Platonem produxit, &c.] Non occurrit hodie, quod ſciam, in ſcriptis Platonis, quæ exſtant, hujuſmodi locus, ubi dicat, Eos qui ex febri quartana convaluerint, poſtea ſaniores, validioreſque exiſtere. Qui vitam Platonis conſcripſere, dicunt quidem Platonem ob Academiæ habitationem paſſum eſſe quartanam febrem menſes decem atque octo: ſed ſobrietate & diligentia ſua vires poſt febrem validiores, quam antea recuperaſſe. Et hinc forte eſt, quod Cicero ad Tironem lib. ult. ad Famil. Epiſt. 10. ſcribat: *Sed quando in quartanam converſa eſt vis morbi, ſpero te diligentia adhibita etiam firmiorem fore.*

7. Ἄλλοτε μητρυιὴ, &c.] Id eſt, *Ipſa dies quandoque noverca, quandoque mater eſt.*

8. Μία μητρυιὰ, *&c.*] *Una noverca, duæ matres.*

CAP. XIII.

Quin, paricula, quot qualeſque varietates ſignificationis habeat, & quam ſæpe in veterum ſcriptis obſcura ſit.

QUin, particula, quam Grammatici conjunctionem appellant, variis modis, ſententiiſque connectere orationem videtur. aliter enim dici putatur, quum quaſi increpantes, vel interrogantes, vel exhortantes dicimus: *quin venis? quin legis? quin fugis?* aliter, quum ita confirmamus: *Non dubium eſt, quin M. Tullius omnium ſit eloquentiſſimus.* aliter autem, quum ſic componimus: quod quaſi priori videtur contrarium: *Non iccirco cauſas Iſocrates non defendit, quin id utile eſſe, & honeſtum exiſtimarit:* à quo illa ſignificatio non abhorret, quæ eſt in tertia Origine M. Catonis: *Haud eos,*

inquit, *eo postremum scribo, quin populi & boni & strenui sient.* In secunda quoque Origine M. Cato non longè secus hâc particula usus est. *Neque satis*, inquit, *habuit quòd eam in occulto vitiaverat, quin ejus famam prostitueret.* Præterea animadvertimus Quadrigarium in octavo Annalium particula ista usum esse obscurissimè. ipsius verba posuimus. *Romam venit. vix superat*, [1] *quin triumphus decernatur.* item in sexto Annali ejusdem verba hæc sunt: *Pæne factum est, quin castra relinquerent, atque cederent hosti.* Non me autem præterit, dicere aliquem posse [2] de summo pectore, nihil esse in his verbis negotii. nam, *quin*, utrobique positum pro, *ut*: planissimumque esse, si ita dicas: *Romam venit, vix superat ut triumphus decernatur.* item alio in loco: *Pæne factum est, ut castra relinquerent atque cederent hosti.* sed utantur sanè, qui tam expediti sunt, perfugiis commutationum in verbis, quæ non intelliguntur: utantur tamen, ubi id facere poterunt verecundiùs; hanc verò particulam, de qua dicimus, nisi quis didicerit [3] compositam copulatamque esse, neque vim tantùm conjungendi habere, sed certa quadam significatione factam: numquam profectò rationes, ac varietates istius comprehensurus est. quod quia longioris dissertationis est, poterit, cui otium est, reperire hoc in P. Nigidii commentariis, quos Grammaticos inscripsit.

CAP.

QVin triumphus decernatur] Hoc loco *quin* videtur significare *ut non.* Ita ut sensus sit :, Venit Imperator Romam, ubi vix auctoritate suà evincere atque superare poterat, ut sibi triumphus non decerneretur.

2. *De summo pectore*] Id est, Incogitanter ; sive, Re minime profundius cogitatâ & pensiculatâ.

3. *Compositam*] Est enim *quin* compositum ex *qui* & *ne* pro *non*, & dicitur *quin* κατ᾽ ἀποκοπὴν pro *quine.*

Publi-

CAP. XIV.

Sententiæ ex Publii mimis selectæ lepidiores.

1 PUblius Mimos scriptitavit: dignusque habitus est, 2 qui suppar Laberio judicaretur. C. autem; Cæsarem ita

PUblius] Fuit natione Syrus, qua ratione Publius Syrus dictus. Floruit cum Laberio, minor licet ætate, sub Julio Cæsare. Qua de re sic Hieronymus in Chronico Eusebiano ad Olympiad. CLXXXIV. ann. II. *Laberius Mimorum scriptor decimo mense post C. Iulii Cæsaris interitum, Puteolis moritur. Publius Mimographus natione Syrus, Romæ scenam tenet.* Multis de ejus salibus & ingenio agit Macrobius lib. 2. Saturnal. cap. 7. cætera inter inquit: *Publius natione Syrus, cum puer ad patronum domini esset adductus, promeruit eum non minus salibus & ingenio, quam forma. Nam forte cum ille servum suum hydropicum jacentem in area vidisset, increpuissetque* quid in sole faceret? *respondit*, Aquam calefacit. *Ioculari deinde super cœna exorta quæstione*, quodnam esset molestius otium? *aliud alio opinante, ille*, Podagrici pedes, *dixit.* Additque Macrobius, Publium ob hæc & alia manumissum postea & majori cura eruditum, ad mimos componendos se contulisse, unde & in Cæsaris notitiam pervenerit, à quo & postmodum in pretio habitus.

2. *Qui suppar Laberio judicaretur*] Sic disertim Ms. Reg. ut testatur Lambecius. Vulgo erat, *qui super Laberio judicaretur*, Haud ita bene. Ignoratio remotioris vocabuli corruptioni causam præbuit. Sensus est, Publium Syrum, propter Mimos suos, tanto in honore fuisse, ut non suppar tantum Laberio judicaretur, sed à Cæsare, qui Laberii arrogantiâ & maledicentiâ offendebatur, ipsi etiam præferretur. Quomodo autem Laberius etiam à Publio Syro in mimis peragendis omnes provocante, victus est, narrat idem Macrobius lib. 2. cap. 7. *Productus* (Publius) *Romæ per Cæsaris Ludos omnes qui tunc scripta & operas suas in scenam locaverant, provocavit, ut singuli secum posita materia pro tempore contenderent: nec ullo recusante superavit omnes; in quîs & Laberium: unde Cæsar arridens hoc modo pronunciavit:*

Favente tibi me victus es Laberi à Syro?

Statimque Publio palmam, & Laberio annulum aureum cum quingentis sestertiis dedit. tunc Publius ad Laberium recedentem ait:

Quicum contendisti scriptor, hunc spectator sublevа.

Sed & Laberius sequenti statim commissione, mimo novo interjecit hos versus:

Non possunt primi esse omnes in tempore.
Summum ad gradum cum claritatis veneris;
Consistes ægre, & quam descendas, decides.
Cecidi ego, cadet qui sequitur. Laus est publica.

3. *Cæsarem ita Laberii maledicentia & arrogantia offendebat*] De Laberio vide quæ notavimus supra ad lib. 16. cap. 7. pag. 876. Macrobius lib. 2. Saturnal. cap. 7. causam reddens, quare Cæsar quem Laberio favorem ante exhibuerat, in Publium transtulerit, postquam dixerat Laberium asperæ libertatis equitem Romanum à Cæsare quingentis millibus invitatum, sive potius coactum, ut prodiret in scenam, & ipse ageret Mimos, quos scriptitabat, ut etiam ipse Laberius in prologo conquestus fuerat, subjicit: *In ipsa quoque actione subinde se qua poterat ulciscebatur, inducto habitu Syri: qui velut flagris cæsus, præripientiq; se similis, exclamabat:*

ita Laberii maledicentia & arrogantia offendebat, ut acceptiores & probatiores sibi esse Publii, quam Laberii Mimos prædicaret. hujus Publii sententiæ feruntur pleræque lepidæ, [4] & ad communem sermonum usum commendatissimæ. ex quibus sunt istæ singulis versibus circumscriptæ: quas libitum hercle est adscribere:

Malum est consilium, quod mutari non potest.
5 *Beneficium dando accepit, qui digno dedit.*
Feras, non culpes, quod [6] *vitari non potest.*
Cui plus licet, quàm par est, plus vult, quàm licet.
Comes facundus in via pro vehiculo est.
7 *Frugalitas inserta est rumoris boni.*

Here-

Porro Quirites libertatem perdimus.
Et paulo post adjecit:
Necesse est multos timeat, quem multi timent.

Quo dicto universitas populi ad solum Cæsarem oculos & ora convertit, notantes impotentiam ejus hac dicacitate lapidatam. Ob hæc in Publium vertit favorem.

4. *Et ad communem sermonum usum commendatissimæ*] Ita edidit H. Stephanus. Vett. Codd. habent *commodatissimæ*. Et ita quoque videtur legisse Macrobius lib. 2. Saturnal. c. 7. ubi hunc locum ex Gellio nostro transcripsit, habet enim *accommodatissimæ*. Verissimum autem esse, quod hic Gellius de Publii Mimis scribit, præterquam quod ex Mimorum Reliquiis hodie adhuc superstitum, facile cuivis apparere possit, haud abs re erit utriusque Senecæ, Patris & Filii de iis unum vel alterum testimonium adjungere: Ille enim Controversiar. lib. 3. Controv. XVIII. inquit: *Cassius Severus, summus Publii amator ajebat non illius hoc vitium esse, sed illorum, qui illum ex parte, qua transire deberent, imitarentur: mitterent ea quæ apud eum melius essent dicta, quam apud quemquam Comicum, Tragicumque, aut Romanum aut Græcum.* Filius vero lib. 1. De tranquillit. cap. 11. *Numquam me in bona re*, inquit, *mali pudebit auctoris. Publius Tragicis Comicisque vehementior ingeniis, quoties mimicas ineptias & verba ad summam caveam spectantia reliquit, inter multa alia cothurno, non tantum sipario fortiora, & hoc ait:*

Cuivis potest accidere, quod cuiquam potest.

Idem Epistolâ VIII. *Quam multa Poëtæ dicunt, quæ à Philosophis aut dicta sunt aut dicenda? Non attingam Tragicos, aut Togatas nostras: habent enim hæ quoque aliquid severitatis, & sunt inter comœdias & tragœdias mediæ: quantum disertissimorum versuum inter Mimos jacet? quam multa Publii non excalceatis, sed cothurnatis dicenda sunt? &c.*

5. *Beneficium dando accepit, qui digno dedit*] Ita hunc versum etiam citat Macrobius. Membranæ verò Mss. olim in Ecclesiæ Frisingensis Bibliothecâ asservatæ, ex quibus beneficio M. Velseri optima Mimijamborum Publii Editio procurata, paulo aliter legunt:

Beneficium dando accipit, qui digno dedit.

6. *Vitari*] Macrobius, & Mss. Frising. *mutari*.

7. *Frugalitas inserta est rumoris boni*] Ita

8 *Heredis fletus sub persona risus est.*
Furor fit læsa sæpius patientia.
9 *Improbe Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit.*
Ita amicum habeas, posse ut fieri [10] *hunc inimicum putes.*
Veterem ferendo injuriam [11] *vites novam.*
Numquam [12] *periclum sine periclo vincitur.*

Nimium

Ita recte primus J. Scaliger ad Manilium ex lectione Ms. Vetustiss. Gellianorum Excerptorum reposuit; cum vulgo inepto aut plane nullo sensu legeretur,

Frugalitas miseria est rumoris boni.

Inserta autem, ut ibidem optime Scaliger interpretatur, ad verbum est quod Græcis dicitur ἔμβλημα. Sic ut Publius Syrus τὸ ἔμβλημα, quod Tiberii temporibus ne quidem constabat, quomodo Latine diceretur, ut ex Suetonio cognoscimus, jam plusquam sexaginta annis antea *insertam* verterat. Sed & *inserta* dici potest, quæ aliter *instita* dicitur, ut quoque ad Publii Mimos idem Scaliger animadvertit. Quomodo utrumque erit ab eadem origine: Græce: πάρυφος ὤα τοῦ ἱματίου. Ut instita non est tota vestis, sed sequela & ornamentum: ita Frugalitas non omnino causa est rumoris boni, sed accessit ornamentum illi. Quæ sententia plane Publianæ elegantiæ est. Sic Tertullianus lib. De Idololatria, literaturam profanam insertam prædicationis Idololatriæ vocat: *Si fidelis*, inquit, *literas doceat insertas Idolorum prædicationis.* Ita recte corrigit Scaliger pro *prædicatione*. Idem Tertullianus eodem libro *insignia, dignitatum insertas* dixit, hisce verbis: *Cæterum purpura vel cætera insignia, dignitatum insertæ, dignitati & potestatibus Idololatriæ ab initio dicata.* Insignia & purpuram vocat insertas dignitatum, quasi dicas ornamenta, ut est instita vesti, aut emblema annulo. Tam enim inserta potest esse instita, quam emblema. Unde & Scaliger utroque modo hunc versum Græce interpretatus est. Pro emblemate enim ita versum concipit:

Ἔμβλημα φειδὼ καλὸν εὐκλείας ἔφυ.

Pro instita verò hoc modo:

Αὐτὴ δ' ἰδίαιζα πάρυφος ἐς εὐδοξίας.

8. *Heredis fletus*] Ita hunc versum citat & Macrobius. In Ms. tamen Frisingensi legitur:

Hæres fictus sub persona risus est.

Quod vix sensum admittit. Prout vero hic citatur, eleganter significat, Fletum hæredis esse risum personatum, id est, dissimulatum. Gaudet enim, etiamsi fleat.

9. *Improbe Neptunum accusat*] Ita unico versu hæc legenda; non ut vulgo, quasi τὸ *improbe* pars foret versus præcedentis. Est enim Trochaicus tetrameter; cujus hic sensus: Qui semel periculum expertus iterum exponit se periculo, imprudenter accusat fortunam.

10. *Hunc*] Particula hæc abest apud Macrobium. In Scaligeriana Mimorum editione hic versus legitur hoc modo:

Ita habeas amicum, posse ut fieri inimicum putes.

Ut sit Trochaicus. In Ms. vero Frising. est:

Ita amicum habeas, posse ut facile fieri putes hunc inimicum.

11. *Vites*] Apud Macrobium est *invitas*. Sensu non minus probo. & ita forte scripserat Publius, cum in Ms. Frising. aperte sit:

Veterem ferendo injuriam invites novam.

12. *Periclum sine periclo*] Ita & Macrobius. In Codice Frisingensi est, *N. periculum sine periculo v.*

13. *Veri-*

Nimium altercando [13] *veritas amittitur.*
Pars beneficii est, quod petitur [14] *si bellè neges.*

13. *Veritas amittitur*] Sic quoque Macrobius. At Ms. Frisingens. legit. *Veritas evertitur.*

14. *Si bellè neges*] Ita etiam Ms. Frisingens. apud Macrobium autem legitur, *si citò neges.*

CAP. XV.

Quòd Carneades Academicus elleboro stomachum purgavit, scripturus adversus Zenonis Stoici decreta: deque natura, medeláque ellebori candidi & nigri.

1 CArneades Academicus,2 scripturus adversum Stoici 3 Zenonis libros, superiora corporis elleboro candi-

CArneades Academicus] Hic novæ, sive tertiæ Academiæ fuit auctor, ut tradunt Cicero, Clemens Alexandrinus, Sextus Empiricus, alii; quamvis Diogenes Laërtius Lacydem Arcesilæ discipulum & successorem novæ faciat Academiæ auctorem. Vir exstitit, si quis alius, studiosissimus, magnamque gloriam præsertim in morali Philosophia est assecutus, ut testatur idem Laërtius in ejus Vita; ubi & scribit, eum, cum Stoicorum libros & Chrysippi diligentissime legisset, adversus ea bene disputasse. Quod ipsi ita ex sententia successit, ut crebro diceret, *Nisi Chrysippus fuisset, ego non fuissem.* Hujus tamen rei quam de Carneade hic Gellius tradit, Laërtius non meminit. Sed fit quoque ejus mentio apud Plinium lib. 25. Histor. Natural. cap. 5. Valerium Maximum lib. 8 cap. 7. & Fulgentium lib. 1. Mythologic. Idem tamen Fulgentius in Virgiliana Continentia, Chrysippo Elleborum tribuit: *Ego vero Chrysippi ellebori rancidulo acore postposito.* Quod haud dubie hauserat ex Petronio, qui similiter scribit: *Chrysippus, ut ad inventionem sufficeret, ter elleboro animum detersit.* Idem de Chrysippo tradunt Tertullianus de Anima cap. 6. & Hieronymus Comment. 1. in Epist. ad Galatas. Sed perperam, ut opinor, Chrysippo quoque tribuitur, quod solummodo ad Carneadem pertinet.

2. *Scripturus*] Nihil tamen hic Carneades scripsit, ut testantur Plutarchus & Laërtius. Animum itaque tantum ad scribendum induxit; nihil autem absolvit. Valerius etiam Maximus lib. 8. cap. 7. eum non scribere, sed disputare voluisse ait.

3. *Zenonis*] Carneadem elleborum sumpsisse responsurum Zenonis libris, scribit quoque Plinius lib. 25. cap. 5. Valerius vero Maximus non Zenonis, verum Chrysippi causâ id ab eo factitatum tradit lib. 7. c. 7. *Idem cum Chrysippo disputaturus, elleboro se ante purgabat, ad exprimendum ingenium suum attentius & illius refellendum acrius.* Sed utrumque esse potest; cum Laërtius Carneadem Chrysippi cæterorumque Stoicorum libros diligenter lectitasse, atque eis contradixisse scribat. Per Zenonem autem, cujus mentio hic à Gellio fit, non tam videtur intelligendus Zeno Cittieus, Stoicorum princeps, quam Zeno quidam Tarsensis, sive, ut alii volunt, Sidonius, Dioscoridis filius, Chrysippi Salensis, sive Tarsensis discipulus & successor, ut testis Suidas in Ζήνων. & cujus etiam meminit Laër-

candido purgavit; ne quid ex corruptis in ſtomacho humoribus ad domicilia uſque animi redundaret, & inſtantiam, vigoremque mentis labefaceret. tanta curâ, tantoque apparatu ſui vir ingenio præſtanti ad refellenda, quæ ſcripſerat Zeno, aggreſſus. id quum in hiſtoria Græca legiſſem, quod *elleboro candido* ſcriptum erat, quid eſſet quæſivi. tum comperi duas ſpecies ellebori eſſe 4 diſcerniculo coloris inſignes, 5 candidi & nigri. eos autem colores non in

Laërtius in Vita Zenonis. Quamvis, ſi quis de Zenone Cittieo Gellium & Plinium capere malit, non multum repugnaturus ſim.

4. *Diſcerniculo coloris inſignes*] Modus loquendi Gellio peculiaris, pro, diverſo colore præditas, ſive, quæ diverſo colore diſcernuntur. *Diſcerniculum* enim proprie dicebatur acus, qua mulieres capillos ſuos diſcernebant. Varro lib. 4. de L. L. *Diſcerniculum, acus, quæ capillos mulierum ante frontem dividit.* Eadem & *diſcriminalis* vocata, item *diſcriminale*; & lapſus Iſidorus, qui *diſcriminale* ab acu diſtinguit.

5. *Candidi & nigri. eos autem colores non in ſemine ellebori, neque in virgulis, ſed in radice dinoſci*] Mirum hic Gellium, nullas quod ad formam & colorem differentias inter Elleborum candidum & nigrum, niſi à radice deſumptas proponere; cum tamen ſi inquiſiverit, ut dicit, apud Græcos, facile ipſi occurrere potuit, non omnes in eadem, quam hic adfert, fuiſſe ſententia; ſed alios in diverſam abiiſſe. Quod manifeſtum ex Theophraſto, qui lib. 9. Hiſtor. Plantar. cap. 11. de utroque elleboro diverſam ex aliorum ſententiâ, deſcriptionem tradit hiſce verbis: Ὁ δὲ ἐλλέβορος ὅτε μέλας καὶ λευκὸς, ὥσπερ ὁμώνυμοι φαίνονται. περὶ δὲ τῆς ὄψεως διαφωνοῦσιν. οἱ μὲν γὰρ ὁμοίους εἶναι, πλὴν τοῦ χρώματος μόνον διαφέρειν. τὴν δὲ ῥίζαν τοῦ μὲν λευκὴν, τοῦ δὲ μέλαιναν. οἱ δὲ τοῦ μέλανος τὸ φύλλον δαφνῶδες, τοῦ δὲ λευκοῦ, πρασῶδες, τὰς δὲ ῥίζας ὁμοίας, πλὴν τῶν χρωμάτων. οἱ δ᾽ ἀνομοίας λέγοντες, τοιάνδε φασὶν εἶναι τὴν μορφήν. τοῦ μέλανος μὲν καυλὸν ἀνθερικώδη ἢ ὅμοιον τῷ τοῦ νάρθηκος βραχὺν σφόδρα. φύλλον δὲ πλατανόσχιστον μῆκος ἔχον σύμμηκες. εὐθὺς δ᾽ ἐκ τῆς ῥίζης ἠρτημένον τε καὶ ἐπιγειόφυλλον. πολύρριζον δ᾽ εὖ μάλα ταῖς λεπταῖς καὶ χρησίμοις. Sic hunc Theophraſti locum cum viris doctiſſimis legendum cenſeo, cujus ſenſus Latine huc redit: *Elleborus vero niger & candidus, veluti æquivoce dici videntur; ſed de facie varia eſt ſententia. Alii enim ſimiles eſſe ajunt, præterquam quod colore inter ſe differant, alterius nempe radicem eſſe candidam, alterius nigram. Alii folium nigri, lauri colore, candidi porraceo ſcribunt, radices autem ſimiles, colore excepto. Qui vero diſſimiles dicunt, hujuſmodi formam eſſe tradunt. Nigri quidem caulem eſſe aſphodeli aut ferulæ ſimilem ſed valde brevem, folium platani modo fiſſum, ſtatim à radice pendens, & humi ſparſum, radices multas prætenues atque utiles.* Albi ellebori porro deſcriptionem nō adjunxit Theophraſtus; & nigri quoque delineatio valde etiam confuſa in vulgatis exſtat. De utroque elleboro breviter etiam Plin. l. 25. Hiſt. Natur. c. 5. ubi facta mentione de ellebori genere, quod Melampodiū dicitur, addit: *Quamobrem de omnibus ejus generibus*

in semine ellebori, neque in virgulis, sed in radice dinosci. 6 candido stomachum & ventrem superiorem vomitionibus purgari, 7 nigro alvum, quæ inferior vocatur, dilui: utriusque

neribus dici simul convenit. Primo duo sunt, candidum & nigrum. Hoc radicibus tantum intelligi tradunt pleriq;. Alii folia nigri, platani similia, sed minora nigrioraque, & pluribus divisuris scissa: albi, betæ insipientis. Hæc quoque nigriora, & canalium dorso rubescentia. utraque caule palmi ferulaceo, bulborum tunicis convoluto, radice vibratâ caparum modo. Exactior vero ellebori albi delineatio habetur apud Dioscoridem lib. 4. cap. 150. Ἐλλέβορος λευκὸς φύλλα ἔχει τοῖς τοῦ ἀρνογλώσσου, ἢ σεύτλου ἀγρίου, βραχύτερα δὲ καὶ μελάντερα καὶ τῇ ῥάχει ἐρυθρά· καυλὸν, παλαιφλοζόμενον ὅτε ἄρχεται ξηραίνεσθαι· ῥίζαι δ' ὕπεισι πολλαὶ, λεπταὶ, ἀπὸ κεφαλίου μικροῦ καὶ ἐπιμήκους, ὥσπερεὶ κρομμύου, συμπεφυκυῖαι. Φύεται ἐν ὀρεινοῖς τόποις καὶ τραχέσι. Id est, *Elleborus albus folia fert plantaginis aut betæ sylvestris similia, sed breviora, nigriora, & dorso rubescentia: caulem palmi altitudine, concavum: qui quidem tunicas quibus convolvitur abdicat, cum arescere incipit. Radices subjacent numerosæ, tenues ac fibratæ, ab exiguo & oblongo capitulo ceu cæpa exeuntes, eidemque annexæ. Nascitur in locis montosis & asperis.* Capite quoque sequenti ejusdem libri, Dioscorides descriptionem facit ellebori nigri, sed quæ in quamplurimis abit à delineatione ellebori nigri, quam ante ex Theophrasto adduximus. Sic enim inquit: Ἐλλέβορος μέλας, &c. ἔχει τὰ φύλλα χλωρὰ, πλατάνῳ προσεμφερῆ, ἐλάττονα δὲ, πρὸς τὰ τοῦ σφονδυλίου καὶ πολυσχιδέστερα καὶ μελάντερα, καὶ ὑποτράχεα. καυλὸς βραχύς· ἄνθη δὲ λευκὰ, ἐμπόρφυρα, τῷ δὲ σχήματι βοτρυώδη· καὶ ἐν αὐτῷ καρπὸς κνίκῳ ὅμοιος, ὃν καὶ αὐτὸν καλοῦσιν οἱ ἐν Ἀντικύρᾳ σησαμοειδῆ· χρώμενοι πρὸς τὰς καθάρσεις αὐτῷ· ῥίζαι δ' ὕπεισι λεπταὶ, μέλαιναι, οἱονεὶ ἀπό τινος κεφαλίου κρομμυώδους ἠρτημέναι, ὧν καὶ ἡ χρῆσις· φύεται ἐν τραχέσι καὶ γεωλόφοις καὶ κατάξηροις τόποις. Id est, *Veratrum nigrum folia habet viridia platani similia, sed minora, foliis spondilii proxima, pluribus divisuris scissa, nigriora & subaspera, caulis brevis; flores candidi, purpurascentes, figura racemosi: semen intus cnici, quod & Anticyræi sesamoides vocant, & in purgationes adhibent. Radices subsunt tenues, nigræ velut è capitulo quodam cæpæ simili dependentes, quarum etiam usus est. Nascitur in asperis, editioribus, sitientibusque locis.* Hæc quidem ellebori nigri descriptio multum diversa est à vulgari elleboro; quod uberius examinare, non est hujus loci. Vulgare autem veratrum magis convenit cum Theophrasti delineatione; quâ de re videndi rerum Botanicarum Scriptores.

6. *Candido stomachum & ventrem superiorem vomitionibus purgari*] Ita Plinius lib. 25. cap. 5. *Candidum autem vomitione, causasque morborum extrahit, quondam terribile. postea tam promiscuum, ut plerique studiorum gratia, ad pervidenda acrius, quæ commentabantur, sæpius sumitaverint.* Inter cæteras ellebori candidi virtutes, quas Dioscorides l. 4 c. 150. recenset, de eo quoq; scribit: Καθαίρει δὲ δι' ἐμέτων, χυμοὺς ποικίλους. *Vomitionibus autem purgat humores varii coloris extrahens.*

7. *Nigro alvum, quæ inferior vocatur, dilui*]. Idem tradit Dioscorides lib. 4. cap. 151. Καθαίρει δὲ τὴν κάτω κοιλίαν,

que hanc esse vim, ut humores noxios, in quibus causæ morborum sunt, extrahant. 8 esse autem periculum, ne inter causas morborum, omni corporum via patefacta, ea quoque ipsa, in quibus causa vivendi est, exinaniantur: amissoque omni naturalis alimoniæ fundamento homo exhaustus intereat. Sed elleborum sumi posse tutissimè in insula Anticyra 9 Plinius Secundus, in libris Naturalis Historiæ,

κοιλίαν, ἄγων φλέγμα καὶ χολήν· καθ' ἑαυτὸν ἢ μετὰ σκαμμωνίας διδόμενος καὶ ἁλῶν, ∠ α΄ ἢ τριωβόλου ὁλκῆς. *Purgat vero per inferna, trahitque pituitam & bilem, datum per se, aut cum scammonia & sale, drachma una, seu obolis tribus.* Et Plinius libro citato: *Nigrum externum vocant, alii polorrizon, purgat per inferna.* Idem paulo post: *Trahit alvum, & bilem, pituitasque.*

8. *Esse autem periculum, &c.*] Utriusque Ellebori præsertim vero albi assumptionem etiamsi variis morbis medendis prodesse possit, esse tamen magno cum periculo conjunctam, nisi summâ cautione & curâ detur; testatur Plinius lib. 25. c. 5. *Album optimum, quod celerrime movet sternutamenta, sed multum terribilius nigro, præcipue si quis apparatum potatorum apud antiquos legat, contra horrores, strangulatus, intempestivas somni vires, singultus infinitos, aut sternutamenta, stomachi dissolutiones, tardiores vomitus aut longiores, exiguos aut nimios. Quippe alia dari soliti, quæ concitarent vomitiones, ipsumque elleborum extraherent medicamentis & clysteribus, sæpe etiam sanguine venis emisso. Iam vero & cum prospere cedat, terribili visu variis coloribus vomitionum, & post vomitiones observatione alvi, balnearum dispensatione, totius corporis curâ, antecedente omnia hæc magno terrore famæ.* Additque Veterum hoc fuisse vitium, quod propter hos metus parcius darent, cum elleborum celerius erumpat, quo largius sumitur.

9. *Plinius Secundus in libris Naturalis Historiæ*] Tradit hoc Plinius citato jam sæpius lib. 25. cap. 5. *Drusum quoque apud nos*, inquit, *tribunorum popularium clarissimum, cui ante omnes plebs stans plausit, optimates vero bellum Marsicum imputavere, constat hoc medicamento liberatum comitiali morbo in Anticyra insula, ibi enim tutissime sumitur, quoniam sesamoides admiscent.* Plinii hæc verba capienda de elleboro nigro; quamvis ipse hoc Livii Drusi exemplum statim subjungat exemplo Carneadis, qui elleborum album assumpserat. Alioquin Plinius ipse erravit, si putaverit Drusum quoque elleborum album haussisse. Album enim non nascitur in Anticyra. Sed paucis tantum in locis provenit, ut ipse Plinius ibidem, & ante eum Theophrastus Hist. Plant. lib. 9. c. 11. testatur. Nigrum vero ubique nascitur; sed præsertim probatur, quod in Helicone & Anticyrâ invenitur. Dioscorides lib. 4. cap. 151. Φύεται ἐν τραχέσι καὶ γεωλόφοις καὶ καταξήροις τόποις. καὶ ἄριστος ὁ ἐκ τῶν τοιούτων λαμβανόμενος χωρίων, οἷός ἐστιν ὁ ἐξ Ἀντικύρας. καὶ γὰρ ὁ μέλας καὶ κάλλιστος ἐν αὐτῇ γίνεται. Id est, *In asperis, editioribus, siccentibusque locis enascitur. Optimum quod ex locis hujusmodi petitur, quale quod ex Anticyrâ: nigrum enim ibi probatissimum gignitur.* Hinc est, quod Anticyram pro elleboro veteres dixerint, quia optimum ibi inveniretur. Persius Sat. IV.

Anticyras melior sorbere meracas.

Horatius lib. De Arte Poëtica.

Si

riæ, scripsit: propterea Livium Drusum, qui tribunus plebis fuit, quum morbum, qui comitialis dicitur, pateretur, Anticyram navigasse, & in ea insulâ elleborum bibisse ait; atque ita morbo liberatum. Præterea scriptum legimus, Gallos in venatibus tinguere elleboro sagittas: quod his ictæ exanimatæ feræ teneriores ad epulas fiant: sed propter ellebori contagium, vulnera ex sagittis facta circumcidere latius dicuntur.

Si tribus Anticyris caput insanabile nunquam
Tonsteri Licino commiserit. - -.

Plutarchus lib. De cohibenda Irâ: καὶ τὴν μανίαν αὐτὴ καθ' αὐτὴν ἡ Ἀντίκυρα θεραπεύει. *Et insaniam ipsa per se sanat Anticyra.* Sic Stephanus, sive potius Hermolaus Bizantius De Urbibus, narrat Anticyrensem quendam fuisse, qui Herculem elleboro dato, liberarit ab insania: Ἀντίκυραι. πόλεις δύο, ἡ μία Φωκίδος, ὡς Δημήτριος ὁ Καλλατιανὸς, ἡ δὲ ἐν Μαλιεῦσιν, ὡς Ἀπολλόδωρος. ἐνταῦθά φασι τὸν ἐλλέβορον φύεσθαι τὸν ἀστεῖον. ἦν δὲ καὶ ἀνήρ τις Ἀντικυρεὺς, ὅν τινά φασιν ἐλλεβορίσαι τὸν Ἡρακλέα μετὰ τὴν μανίαν.

10. *Gallos in venatibus*] Scribit hoc quoque Plinius eodem loco: *Galli sagittas in venatu elloboro tingunt, circumcisoque vulnere teneriorem sentire carnem affirmant.*

CAP. XVI.

Anates Ponticas vim habere venenis detergendis potentem: atque inibi de Mithridati regis in id genus medicamenti sollertia.

ANates Ponticas dicitur edundis vulgò venenis victitare. scriptum etiam [1] à Lenæo Cn. Pompeji liberto, Mithri-

A *Lenæo*] Meminit hujus quoque Suetonius lib. De Illustr. Grammat. ubi ait, Lenæum Pompejò Magno in omnibus pene expeditionibus comitem fuisse. eo vero ac filiis ejus defunctis, scholâ se sustentavisse, atque docuisse in Carinis ad Telluris ædem, in quâ regione Pompejorum domus fuerat. Gratis autem manumissum fuisse ob ingenium & doctrinam, cum antea puer adhuc catenis surreptus, in patriam refugisset, perceptisque liberalibus disciplinis pretium domino suo retulisset. Hunc inter primos fuisse, qui apud Romanos de Re Medica quædam scriptis mandaverint, testatur Plinius l. 25. c. 2. Jussu enim Pompeji Magni, qui debellato Mithridate, omni ejus regiâ prædâ potitus, ea, quæ Mithridates de herbarum viribus & usu commentatus fuerat, in Latinum sermonem transtulit; quo primum tempore hæc scientia ad Romanos pervenit.

2. Medi-

Mithridatem illum Ponti regem [2] medicinæ rei & remediorum id genus sollertem fuisse: [3] solitumque earum sanguinem miscere medicamentis, quæ digerendis venenis valent: eumque sanguinem vel potentissimum esse in ea confectione: [4] ipsum autem regem, assiduo talium medelarum usu, à clamdestinis epularum insidiis cavisse: quin & scientem quoque ultro tentandi gratia venenum rabidum & velox sæpenumerò hausisse: atque id tamen sine noxâ fuisse. quamobrem postea, [5] quum prœlio victus in ultima regni refugisset, & mori decrevisset, venena violentissima festinandæ necis gratiâ frustrà expertus, [6] suo se ipse

2. *Medicinæ rei*] Pro, *Medicæ rei:* Modus loquendi Gellianus. Sic infra lib. 18. cap. 10. inquit, *Medicinæ disciplinæ libros attigi.*

3. *Solitumque earum sanguinem miscere medicamentis*] Plinius lib. 25. Histor. Natur. cap. 2. de Mithridate: *Illius inventum autumant, sanguinem anatum Ponticarum miscere antidotis; quoniam veneno viverent.* De anatum Ponticarum sanguine idem Plinius lib. 29. c. 5. inquit: *Coagulum quoque agninum adversus omnia mala medicamenta pollet; item sanguis anatum Ponticarum. Itaque & spissatus servatur, vinoque diluitur. Quidam fœminæ anatis efficaciorem putant.* Sanguinem anatum utilissime in antidotis misceri scribit quoque Dioscorides lib. 2. cap. 97. Meminit & ejus Scribonius Largus Composit. Medic. CLXXXVII.

4. *Ipsum autem regem assiduo talium medelarum usu, &c.*] Idem Plinius loco citato lib. 25. *Mithridates maximus sua ætate regum, quem debellavit Pompejus, omnium ante se genitorum diligentissimus vitæ fuisse argumentis, præterque famâ intelligitur. Uni ei excogitatum quotidie venenum bibere præsumptis remediis, ut consuetudine ipsa innoxium fieret.*

5. *Quum prælio victus*] Quod contigit ab U. C. anno IↃCXCI. ut constat ex Appiano in Mithridaticis. Dione lib. 36. Plutarcho in Pompejo. Floro lib. 3. cap. 5. aliisque.

6. *Suo se ipse gladio transegit*] De Mithridatis morte variant Auctores. Dion Cassius lib. 36. scribit quidem Mithridatem post venenum frustra assumptum semet gladio suo ipsum vulnerasse, sed propter imbecillitatem ipsius, vulnus non adeo penetrasse, ut lethale fuerit, ideoque ab iis, quos in filium emiserat, lanceis & gladiis esse occisum. Appianus etiam in Mithridaticis ait, eum militem Bituitum nomine, ad se interimendum invitasse. Sextus vero Aurelius Victor De Viris Illustribus scribit, Mithridatem immissum percussorem Gallum, auctoritate vultus territum, revocasse, & in cædem suam manum trepidantis adjuvisse. Lucanus etiam innuere videtur, quosdam fuisse, qui scripserint Mithridatem acutissimo veneno extinctum, quorum opinionem & ipse secutus lib. 1. De Bello Pharsalico, ubi inquit:

Post Cilicasque vagos, & lapsi Pontica regis
Prælia barbarico vix consummata veneno.

7. *Hujus*

ipse gladio transegit. 7 hujus regis antidotus celebratissima est, quæ Mithridatios vocatur.

7. *Hujus regis antidotus celebratissima est, quæ Mithridatios vocatur*] Mithridatis antidoti plures apud Galenum lib. 2. De Antidotis cap. 1. 2. & 9. formulæ inter se diversæ habentur. A quibus etiam abeunt formulæ, quæ exstant apud Celsum lib. 5. cap. 23. & Scribonium Largum Composit. CLXX. Plane itidem diversam habet Plinius lib. 23. cap. 7. ubi scribit: *In sanctuariis Mithridatis maximi regis devicti Cn. Pompejus invenit in peculiari commentario ipsius manu compositionem antidoti è duabus nucibus siccis, item ficis totidem, & rutæ foliis viginti simul tritis, addito salis grano. Et qui hoc jejunus sumat, nullum venenum nociturum illo die.* Plinio in descriptione antidoti consentit Serenus Sammonicus cap. 60.

Antidotos vero multis Mithridatica fertur
Consociata modis, sed Magnus scrinia regis
Cum caperet victor, vilem deprehendit in illis
Synthesin, & vulgata satis medicamina risit.
Bis denas rutæ frondes, salis & breve granum
Juglandesque duas totidem cum corpore ficus.
Hæc oriente die parco conspersa Lyæo
Sumebat. - - -

Satis hæc compositio vilis est, ut ait Sammonicus; & vix homine plebejo nedum rege digna. Plane etiam fallacem esse, scribit Joan. Rhodius in Notis ad Scribonium Largum, se observasse, cum pestis Anno CIↃ IↃCXXXI. universam prope Italiam, sed imprimis Patavinam urbem diris modis vastaret.

CAP. XVII.

Mithridatem Ponti regem quinque & viginti gentium linguis loquutum, Quintumque Ennium tria corda habere sese dixisse, quod tres linguas percalluisset, Græcam, Oscam, Latinam.

Q. Ennius tria corda habere sese dicebat, quod loqui Græcè, & Oscè, & Latinè sciret. Mithridates autem Ponti atque Bithyniæ rex inclutus, qui à Cn. Pompejo bello superatus est, 1 duarum & viginti gentium, quas sub

D*Uarum & viginti gentium linguas percalluit, &c.*] Sic omnes Vett. Codd. In Stephanica editione est: *Quinque & viginti g. l.* Unde vero illud hauserit, mihi ignotum. Sane & alii non nisi viginti & duarum gentium linguas Mithridatem calluisse scribunt. Ita Plinius lib. 7. Hist. Natur. cap. 24. *Mithridates duarum & viginti gentium rex, totidem linguis jura dixit, pro concione singulas sine interprete affatus.* Item lib. 25. cap. 2. *Illum solum mortalium viginti duabus linguis locutum certum est, nec de subjectis gentibus ullum hominem per interpretem appellatum ab eo annis LVI. quibus regnavit.* Idem testatur & Solinus cap. 7. qui Plinium exscripsit; quod & Gellius hoc capite, quemadmodum & duobus proxime præcedentibus, haud dubie fecerit.

Notio-

ſub ditione habuit, linguas percalluit: earumque omnium gentium viris haud umquam per interpretem colloquutus eſt: ſed ut quemque ab eo appellari uſus fuit, proinde lingua & oratione ipſius, non minus ſcitè, quam ſi gentilis ejus eſſet, locutus eſt.

CAP. XVIII.

Quod M. Varro C. Salluſtium hiſtoriæ ſcriptorem deprehenſum ab Annio Milone in adulterio ſcribit, & loris cæſum pecuniaque data dimiſſum.

M. Varro in litteris atque vita, fide homo multâ & gravis, in libro, quem ſcripſit *Pius, aut de Pace,* C. Salluſtium ſcriptorem ſeriæ illius & ſeveræ orationis, in cujus hiſtoria [1] notiones cenſorias fieri atque exerceri videmus, [2] in adulterio deprenſum ab Annio Milone [3] loris bene cæſum dicit, & quum dediſſet [4] pecuniam, dimiſſum.

CAP.

Notiones cenſorias] Sic quidem omnes libri. Verum haud dubie legendum *notas*, vel *notationes cenſorias*. ut jam pridem, & primus quidem, quod ſciam, monuit Guiliel. Ranchinus Variar. Lection lib. 1. cap. 5.

2. *In adulterio deprehenſum*] Salluſtium Hiſtoricum ſtupris & adulteriis infamem fuiſſe, Veteres non ſemel teſtantur; unde & Auctor Orationis invectivæ in Salluſtium, quæ vulgo Ciceroni adſcribitur, ait eum ob ſtupra & adulteria ſenatu fuiſſe motum ab Appio Claudio Pulchro, & L. Calpurnio Piſone Cenſoribus. quod accidit anno U. C. IↃCCIII. L. Æmilio Paullo & C. Claudio Marcello Coſſ. ut vult Pighius in Annalibus. Suetonius etiam lib. de claris Grammaticis, ſcribit Salluſtium à Pompejo Lenæo, Magni liberto, Satyra laceratum, & *laſtaurum*, & *lurconem* & *nebulonem popinonemque* appellatum, & vita ſcriptiſque monſtroſum. Hinc etiam eſt quod Lactantius lib. 2. Inſtit. Divin. dicat: *Quod quidem non fugit hominem nequam Salluſtium, qui ait: Sed omnis noſtra vis in animo & corpore ſita eſt; animi imperio, corporis ſervitio magis utimur. Recte ſi ita vixiſſet ut locutus eſt. Servivit enim fœdiſſimis voluptatibus; ſuamque ipſe ſententiam vitæ improbitate diſſolvit.*

3. *Loris bene cæſum*] Petronius: *Lorum de perâ ſolvit & me cæpit non perfunctorie verberare.*

4. *Pecuniam*] Quid ſi legas, *& cum dediſſet pœnam*? ut ad modo dictum, *loris bene cæſum* reſpiciat.

Factis

CAP. XIX.

Quid Epictetus philosophus dicere solitus sit hominibus nequam & impuris disciplinas philosophiæ studiose tractantibus, & quæ duo verba observanda præceperit omnium rerum longè salubria.

FAvorinum ego audivi dicere Epictetum philosophum dixisse, plerosque istos, qui philosophari videntur, philosophos esse hujuscemodi ἄνευ τοῦ πράττειν, μέχρι τοῦ λέγειν. id significat,[1] factis procul, verbis tenus. jam illud est vehementius, quod [2] Arrianus solitum eum dictitare [3] in libris, quos de Dissertationibus ejus composuit, scriptum

FActis procul, verbis tenus*] Huc pertinent, quæ habet Arrianus Dissertat. Epictet. lib. 2. cap. 19. cuius inscriptio: Πρὸς τοὺς μέχρι λόγου μόνον ἀναλαμβάνοντας τὰ τῶν φιλοσόφων. *Ad eos qui verbo tenus duntaxat se pro Philosophis gerunt.*

2. *Arrianum*] De quo vide quæ supra notata ad lib. 1. cap. 2. pag. 9. & iis adde breve hoc, quod de Arriano habet elogium Photius in Bibliotheca: Οὗτος ὁ Ἀρριανὸς, φιλόσοφος μὲν τῶν τὴν ἐπιστήμην, εἷς τῶν ὁμιλητῶν Ἐπικτήτου, κατὰ δὲ τοὺς χρόνους Ἀδριανοῦ, καὶ Ἀντωνίνου τοῦ πίου, καὶ Μάρκου τοῦ Ἀντωνίνου ἐγνωρίζετο. ἐπωνόμαζον δὲ αὐτὸν Ξενοφῶντα νέον. διὰ δὲ τὸ τῆς παιδείας ἐπίσημον, ἄλλας τε πολιτικὰς ἀρχὰς ἐπιστεύθη, καὶ εἰς τὸ τῶν ὑπάτων ἀνέβη τέλος. Id est, *Hic Arrianus professione Philosophus, unus, ex Epicteti familiaribus, Adriani, & Antonini Pii, & Marci Antonini Impp. temporibus viguit, & ob singularem doctrinam novi Xenophontis cognomen adeptus, cum alios in republica magistratus gessit, tum ad ipsum quoque consulatum aliquando pervenit.*

3. *In libris, quos de Dissertationibus ejus composuit*] Dissertationum libri, quorū hic Gellius meminit, haud dubie iidem sunt, quos Simplicius in Procemio Comment. ad Epicteti Enchiridion Διατριβῶν nomine vocat, in quibus ait Arrianum de vita & morte Epicuri egisse prolixis libris. Qui omnino alii fuere ab iis, qui hodie exstant & vulgo inscribuntur Ἀρριανοῦ Ἐπίκτητος; ipse vero Arrianus in Præfatione ad L. Gellium Λόγους τοῦ Ἐπικτήτου appellat. Cum in iis nihil fere habeatur, quod ad vitam & mortem Epicteti pertineat. Sententia vero hæc Epicteti, quam Gellius hic subjicit, ad vitam Epicteti omnino spectare videtur; neque hodie quod sciam, in libris Arriani superstitibus occurrit. Quorum etiam quatuor duntaxat supersunt, cum olim duodecim fuerint; quemadmodum etiam Διατριβῶν libri octo ab Arriano conscripti fuerint, ut testatur Photius in Bibliotheca, ubi de Arriano inquit: Ἔγραψε δὲ βιβλία καὶ ἕτερα. τῶν μὲν Διατριβῶν Ἐπικτήτου τοῦ διδασκάλου ὅσα ἴσμεν βιβλία ὀκτώ. τῶν δὲ Ὁμιλιῶν τοῦ αὐτοῦ Ἐπικτή-

ptum reliquit. Nam quum, inquit, animadverterat hominem pudore amiſſo, importuna induſtria, corruptis moribus audacem, confidentem linguâ, cæteraque omnia præterquam animum procurantem, iſtiuſmodi, inquit, hominem, quum viderat ſtudia quoque & diſciplinas philoſophiæ contrectare, & 4 phyſica 5 adire, & meditari dialectica, multaque id genus theoremata 6 ſuſpicari ſciſcitarique, inclamabat deûm atque hominum fidem, ac plerumque inter clamandum his eum verbis increpabat: 7 ἄνθρωπε, ποῦ βάλλεις; σκέψαι εἰ κεκάθαρται τὸ ἀγγεῖον, ἂν γὰρ τὴν οἴησιν αὐτὰ βάλλῃς, ἀπώλετο. ἢν σαπῇ, ἢ οὖρον, ἢ ὄξος γένοιτο ἄν, ἢ τι τούτων χεῖρον. nihil profecto his verbis gravius, nihil verius: quibus declarabat maximus philoſophorum litteras, atque doctrinas philoſophiæ, quum in hominem falſum, atque degenerum influxiſſent, verti, mutari, corrumpi, &, quod ipſe [8] κυνικώτερον, urinam fieri, aut ſi quid eſt urina ſpurcius. Præterea idem ille Epictetus, quod ex eodem Favorino audivimus, ſolitus dicere eſt, duo eſſe vitia multo omnium graviſſima ac tæterrima, intolerantiam

πικτήτου βιβλία δώδεκα. *Scripſit & alia volumina: Diſſertationum Epicteti præceptoris, quos novimus, Libros octo; Sermonum vero ipſius Epicteti Libros duodecim.* Ὁμιλιῶν libros vocat Photius, quos Auctor noſter infra lib. 19. cap. 1. Διαλέξεων appellat, ubi & quædam ex quinto libro adducit. Supra etiam lib. 1. cap. 2. Diſſertationum Epicteti ab Ariano digeſtarum nomine eoſdem vocavit. Quas ſi quis melioribus rationibus atque ego habeam, inſtructus, etiam hoc loco ab Auctore noſtro deſignari putet, poſtquam mihi de iis conſtiterit, lubenter pedibus in ſententiam ejus diſceſſurus ſum.

4. *Phyſica*] Cod. Tornæſ. *Phyſicam*; & paulo poſt *Dialecticam*.

5. *Adire*] Quid ſi legeres, *Et phyſica audere*?

6. *Suſpicari*] Leges fortaſſe rectius, *ruſpari*, quod eſt, *ſcrutari*, ut Nonius exponit, ſive, *ſtudioſe quærere*. Quomodo eo uſus Accius in Nyctegreſia, & Meleagro, ut ex Nonio liquet; item Apulejus in Apologiâ, & Tertullianus de Pallio cap. 2.

7. Ἄνθρωπε, ποῦ βάλλεις; &c.] Id eſt, *Mi homo, ubinam mittis? conſidera numquid purgatum vas ſit? Nam ſi ad inanem opinionem ea immittas, prorſum interierint. Sin computreſcant, in urinam, aut acetum convertentur; aut ſi quid iis ipſis eſt deterius.*

8. Κυνικώτερον] *Magis cynicum.* hoc eſt, *multo acerbius.*

tolerantiam & incontinentiam; quum aut injurias, quæ ſunt ferendæ, non toleramus, neque ferimus; aut à quibus rebus voluptatibuſque nos tenere debemus, non tenemus. itaque, inquit, ſi quis hæc duo verba cordi habeat; eaque ſibi imperando, atque obſervando curet: is erit pleraque impeccabilis: vitamque vivet tranquilliſſimam. verba duo hæc dicebat [9] ἀνέχου καὶ ἀπέχου.

9. Α'νέχου καὶ ἀπέχου] *Suſtine & abſtine.*

Cap. XX.

[1] ***Verba ſumta ex ſympoſio Platonis numeris coagmentiſque verborum ſcitè, modulatè, apteque exercendi gratia in Latinam orationem verſa.***

SYmpoſium Platonis apud philoſophum Taurum legebatur. verba illa Pauſaniæ inter convivas amorem vice ſua laudantis: ea verba ita prorſum amavimus, ut meminiſſe etiam ſtuduerimus. ſunt adeò, quæ meminimus, verba hæc: [2] πᾶσα γὰρ πρᾶξις ὧδε ἔχει. αὐτὴ ἐφ' ἑαυτῆς πραττομένη, οὔτε καλὴ, οὔτε αἰσχρά· οἷον νῦν ἡμεῖς ποιοῦμεν ἢ πίνειν, ἢ ᾄδειν, ἢ διαλέγεσθαι. οὐκ ἔστι τούτων αὐτὸ καθ' αὑτὸ, καλὸν οὐδὲν, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει, ὡς ἂν πραχθῇ, τοιοῦτον ἀπέβη. καλῶς μὲν γὰρ πραττόμενον καὶ ὀρθῶς, καλὸν γίγνεται. μὴ ὀρθῶς δὲ, αἰσχρόν. οὕτω δὴ καὶ τὸ ἐρᾶν, καὶ ὁ ἔρως, οὐ πᾶς ἐστὶ καλὸς, οὐδὲ ἄξιος ἐγκωμιάζεσθαι, ἀλλ' ὁ καλῶς προτρέπων ἐρᾶν.

Hæc

VErba &c. *ſcite, modulate, apteque exercendi gratia in Latinam orationem verſa*] Titulus hic omnino arrogantiſſimus eſt, nec modeſtiæ, quam Gellius alibi, & in ipſo etiam hoc capite, in Græcis vertendis adhibere ſolet, minime conveniens. Quod ſatis evincit, ut Henricus Stephanus quoque animadvertit, inſcriptionem hanc huic capiti potius à ſciolo quodam, quam ab ipſo Gellio, eſſe præfixam.

2. Πᾶσα γὰρ πρᾶξις ὧδε ἔχει, &c.] Hoc eſt, *Omnis enim actio ſic ſeſe habet. Nam ipſa quantum in ſemetipſa agitur, neque honeſta, neque turpis eſt: quemadmodum ſunt quæ nunc nos ipſi facimus, aut bibere, aut cantare, aut diſputare. Non enim eſt horum honeſtum per ſeipſum quicquam,*

Hæc verba ubi lecta sunt; [3] atque ibi Taurus mihi, Heus, inquit, tu rhetorisce (sic enim me in principio recens in diatribam acceptum appellitabat, existimans eloquentiæ unius extundendæ gratiâ Athenas venisse) videsne inquit, [4] ἐνθύμημα crebrum, & coruscum, & convexum, brevibusque, & rotundis numeris, cum quadam æquabili circumactione devinctum? habesne nobis dicere in libris rhetorum vestrorum tam aptè, tamque modulatè compositam orationem? sed hos, inquit, tamen numeros censeo videas [5] ὁδοῦ πάρεργον. ad ipsa enim Platonis penetralia, ipsarumque rerum pondera, & dignitates pergendum est; non ad vocularum ejus amœnitatem, nec ad verborum venustates deversitandum. Hæc admonitio Tauri, de orationis Platonicæ modulis, non modò non repressit, sed instinxit etiam nos ad elegantiam Græcæ orationis verbis Latinis affectandam: atque uti quædam animalium parva & vilia ad imitandum sunt, quas res cumque audierint, viderintve, petulantia; proinde nos ea, quæ in Platonis oratione demiramur, non æmulari quidem: [6] sed lineas, umbrasque facere [7] quæsivimus, & ausi sumus. velut ipsum hoc est, quod ex illis isdem verbis ejus effinximus: *Omne, inquit, omnino factum sic sese habet. neque turpe est quantum in eo est, neque honestum: velut est, quas facimus nunc ipsi res, bibere, cantare, disserere; nihil namque horum ipsum ex sese honestum est.* [8] *quale quum fieret modo factum est, tale existitit. si rectè, honesteque*

quicquam, sed in actione, ut quidem est actum, ejusmodi evenit. Nam honeste gestum & recte, honestum fit, contra vero, turpe. Eodem modo & amare ipsum, & amor, non omnis quidem honestus est, neque commendatione dignus; verum is, qui amare honeste nos adhortatur.

3. *Atque ibi Taurus mihi*] *Atque* hoc loco est, statim. Vid. supra lib. 10. cap. ultim.

4. Ἐνθύμημα] *Commentum.*

5. Ὁδοῦ πάρεργον] *Obiter.*

6. *Sed lineas umbrasque facere quæsivimus*] H. Stephanus verosimile putat Gellium scripsisse, *sed lineas umbrasque eorum facere quæsivimus*. Id est, ea delineare & adumbrare.

7. *Quæsivimus &*] Has duas voces non habet Cod. Tornæs. nec Vett. Edd.

8. *Quale quum fieret modo factum est*] Stephano multo magis placet: *Sed quali, quum fieret, modo factum est.*

 9. Sic

vesteque factum est: tum honestum sit: sin parum rectè: turpe sit. 9 sic amor non honestus omnis, neque omnis laude dignus. 10 sed qui facit nos, ut honestè amemus.

9. *Sic amor non honestus omnis*] Cod. Tornæs. & Vett. Edd. *sic amare, sic amor n. h. e.*

10. *Sed qui facit*] Stephanus reponit, *sed qui commonefacit*, quod respondet Platonis verbo ὁ προτρέπων. Quod neutiquam per verbum simplex *facit*, reddi potest.

Cap. XXI.

Quibus temporibus post Romam conditam Græci, Romanique illustres viri floruerint ante secundum bellum Carthaginiensium.

UT conspectum quemdam ætatum antiquissimarum, item virorum illustrium, qui in his ætatibus nati fuissent, haberemus; ne in sermonibus fortè inconspectum aliquid, super ætate, atque vita clarorum hominum, temerè diceremus; sicuti sophista ille [1] ἀπαίδευτος, qui publicè nuper disserens Carneadem philosophum à rege Alexandro Philippi filio pecuniâ donatum, & Panætium Stoïcum cum superiore Africano vixisse dixit: Ut ab istiusmodi, inquam, temporum, ætatumque erroribus caveremus, excerpebamus ex libris, qui Chronici appellantur, quibus temporibus floruissent Græci simul atque Romani viri, qui vel ingenio, vel imperio nobiles insignesque [2] post conditam Romam fuissent; ante secundum bellum

1. Ἀπαίδευτος] *Ineruditus.*

2. *Post Romam conditam*]. Ex variis de Urbis Romæ conditu sententiis, quas Onuphrius Panuinus Commentar. in lib. I. Fastor. accuratissime in suas classes distribuit, atque recensuit, duæ potissimum hoc tempore celebres sunt. Quarum altera tribui solet Verrio Flacco, & vulgo dicitur Capitolinorum Fastorum, quæ Romam conditam statuit anno IV. Olymp. VI. Altera vero Varronis est, ut auctor Plutarchus in Romulo, quæque longe plurimos sectatores habuit, atque hodie adhuc habet, & Urbis Palilia constituit in annum III. exeuntem Olymp. VI. Est & tertia sententia, quæ Urbis annum natalem confert in ann. I. exeuntem Olympiad. VII. quæ Græcos præsertim assertores habuit Eratosthenem scilicet Cyrenæum, Apollodorum, Polybium, Dionysium Halicarnass. Diodorum

lum Carthaginiensium: easque nunc excerptiones nostras variis, diversisque in locis factas, cursim digessimus. neque enim id nobis negotium fuit, ut acri, atque subtili cura excellentium in utraque gente hominum [4] συγχρονισμοὺς componeremus, sed ut Noctes istæ quadamtenus his quoque historiæ flosculis leviter injectis aspergerentur. satis autem visum est in hoc commentario de temporibus paucorum hominum dicere: ex quorum ætatibus de pluribus quoque, quos non nominaremus, haud difficilis conjectura fieri posset. incipiemus igitur à Solone claro: quoniam [5] de Homero & Hesiodo inter omnes ferè scriptores constitit, ætatem eos egisse vel isdem ferè temporibus, vel Homerum aliquanto antiquiorem: utrumque tamen ante Romam conditam vixisse, [6] Silviis Albæ regnantibus, annis post

dorum Siculum, Anonymum in Descript. Olympiad. Inter Latinos etiam M. Catonem, Q. Catulum Lutatium, C. Sempronium, Corn. Nepotem, alios; quorum etiam sententiam sequitur Stephan. Vinand. Pighius in Consummatissimo Annalium Romanorum Opere. Instituti & loci ratio non permittit, ut hasce sententias uberius discutiamus: verum de iis prolixius tractantes vide sis Onuphrium lib. allegato, J. Scaligerum De Emendat. Temp. l. 5. ac denique Dionys. Petavium lib. 9. De Doctrinâ Tempor. c. 45. &c. Nos in sequentibus aut Varronis calculũ, aut Capitolinos Fastos ut plurimũ sequimur.

3. *Ante secundum bellum Carthaginiensium*] Quod cœpit anno ab U. C. IↃXXXV. P. Cornelio Scipione, & T. Sempronio Longo Coss. ut Pighius in Annalibus; quos tamen, ut & hujus belli initium alii ad annum sequentem referunt. Decimo vero septimo demum anno exitũ habuit Coss. T. Claudio Nerone, M. Servilio Gemino ann. U. C. IↃLI. vel ut alii an. U. C. IↃLCII.

4. Συγχρονισμοὺς] *Congruentia tempora.*

5. *De Homero & Hesiodo*] De utriusque horum ætate ex Variorum sententia egit Auctor noster supra lib. 3. c. 11. ubi vide, quæ notata sunt. Quam variè autem Veteres ipsi in Homeri ætate designandâ variaverint, ex unico Eusebii testimonio manifestũ reddi potest, qui in Chronico ad num. IↃCCCCVIII. scribit: *Homerus secundum quorundam opinionem his fuisse temporibus judicatur. Quanta autem de eo apud Veteres dissonantia fuerit, manifestum esse poterit ex sequentibus. Quidam enim, ex quibus Crates, ante descensum Heraclidarum ponunt. Eratosthenes post centesimum annum Trojanæ captivitatis. Aristarchus Ionica migratione, sive post annos centum. Philochorus migrationis Ionicæ tempore, sub Archippo Atheniensium magistratu, & post captam Trojam anno CLXXX. Apollodorus Atheniensis CCLX. anno eversionis Ilii. Exstiterunt alii, qui modico ante quam Olympiades inciperet, id est CCCC. retro annis à Trojanâ captivitate, eum fuisse putant; licet Archilochus vicesimam tertiam Olympiadem & quingentesimam Trojanæ eversionis supputet.*

6. *Silviis Albæ regnantibus*] Albâ

post bellum Trojanum, ut 7 Cassius in primo annalium de Homero atque Hesiodo scriptum reliquit, 8 plus centum atque sexaginta, ante Romam autem conditam, ut Cornelius Nepos in primo Chronicorum de Homero dixit, annis circiter centum & sexaginta. 9 Solonem ergo accepimus unum

scilicet Silvio, Æneæ Silvii filio; ad cujus annum regni sextum, sive num. Eusebian. IↃ ccccxcvi. Hieronymus in Chronico Eusebiano scribit: *Quidam Homerum & Hesiodum his temporibus fuisse scribunt.* in quo sequitur sententiam Cassii, ut bene ibi notavit Scaliger. Nam anni c l x. cum numero IↃcccxxxv, in quo Troja capta, compositi, efficiunt numerum IↃ ccccxcv. qui numerus uno anno minor superiori est, ad quem Hieronymus dixit quosdam scripsisse, Homerum & Hesiodum vixisse. Quod nullius est momenti, cum etiam ipse Cassius annis plus centum & sexaginta, post bellum Trojanum, Homerum & Hesiodum floruisse scripserit.

7. *Cassius*] Intelligitur L. Cassius Hemina, qui floruit ludis secularibus quartis C. Cornelio Lentulo, & L. Mummio Achaico Coss. anno V. C. IↃcviii. ut testis est Censorinus de Die Natali cap. 17. nec confundendus cum Cassio Severo, qui sub Augusto & Tiberio vixit, ut aliqui faciunt: quos bene notat Vossius lib. 1. De hist. Latin. cap. 7. & cap. 21. Scripsit noster Annalium libros quatuor, qui omnes temporum injuria periêre, exceptis fragmentis quibusdam hinc inde in Veterum libris adductis.

8. *Plus centum atque sexaginta*] Lipsius in Notis ad Vellejum Paterculum hic corrigendum censet, *Plus ducentis atque sexaginta* scil. annis post bellum Trojanum, ut hoc modo conveniat cum sententia Cornelii Nepotis, qui in primo Chronicorum, ut statim sequitur, de Homero dixit, eum vixisse annis circiter centum & sexaginta ante Romam conditam. Sed, ut optime Salmasius ad Solinum notavit, hic annorum numerus apud Cassium non est mutandus; cum opinio Cassii nihil commune habeat, cum sententia Nepotis. Sed uterque alios sequutus est auctores: Cassius enim paullo plus quam centum & sexaginta annos post Trojam captam Homerum vixisse voluit: Nepos vero annis centum & sexaginta ante Romam conditam. Nepotis supputationi calculum addere & consensum omnes ferme Latinos scriptores, uberius supra pag. 240. & 241. ex Salmasio annotatum est.

9. *Solonem ergo accepimus, &c. leges scripsisse Atheniensium*] Omnes Auctores consentiunt Solonem hoc præstitisse Olympiade quadragesima sextâ: quamvis alii alium ejus designent annum. Anonymus enim in Descriptione Olympiad. annum ponit tertium. Quod etiam confirmat Diogenes Laërtius in Solone, ubi dicit eum floruisse circa Olympiad. xlvi. ejusquê anno iii. Archontem Atheniensium fuisse: atque eo tempore leges suas constituisse: quod verissimum est. Eusebius vero in Chronico ejusdem Olympiad. anno ii. Solonem leges suas scripsisse vult: *Solon*, inquit, *Draconis legibus antiquatis, extra eas, quæ ad sanguinem pertinebant, jura sua constituit.* Qui id etiam factum notat anno regni Tarquinii Prisci vigesimo quarto, non vero trigesimo tertio, ut Gellius scribit. Et sane, cum Tarquinius Priscus secundum Hieronymum in Chronico Eusebiano Romæ regnum adierit Olympiad. xl. an. iii. vel, ut alii volunt, Olymp. xli. an. ii. sive anno U. C. cxxxix. Solon vero leges suas tulerit Olympiad. xlvi. necessario inde sequitur, id non ultra vigesimum

unum ex illo nobili numero sapientum, leges scripsisse Athenienſium, 10 Tarquinio Prisco Romæ regnante; anno regni ejus tricesimo tertio. 11 Servio autem Tullo regnante, 12 Pisistratus Athenis tyrannus fuit, 13 Solone antè in exilium

ſimum quartum regni Tarquinii Prisci factum fuisse. Lapsus itaque hoc loco Gellius παραχρονισμῷ novem aut decem annorum: nisi forte quis dicat in Codicibus Gellii numerum mendosum XXXIII. pro XXIII. irrepsisse. ideoque ita rescribendum.

10. *Tarquinio Prisco Romæ regnante*] Quo tempore hic regnum adierit, optime notat Dionysius Halicarnasseus lib. 3. Παραλαμβάνει τὴν βασιλείαν ἐνιαυτῷ δευτέρῳ μάλιστα τῆς μιᾶς καὶ τεσσαρακοστῆς Ὀλυμπιάδος ὁ Ταρκύνιος, ἣν ἐνίκα στάδιον Κλεωνίδας ὁ Θηβαῖος, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἡνιοχίδου. Id est, *Regnum accepit Tarquinius anno secundo primæ & quadragesimæ Olympiadis, quâ victor stadio erat Cleonidas Thebanus, Archonte Athenis Heniochidâ.* Regnavit vero annis XXXVII. vel, ut alii, ann. XXXVIII.

11. *Servio autem Tullo regnante*] Servius Tullus Tarquinii Prisci gener, post ejus cædem, regnare cœpit anno IV. Olympiad. L. Archonte Athenis Archestratide, ut scribit Dionysius Halicarnass. l. 4. qui est annus U. C. CLXXVI. secundum Fastos Capitolinos: ex Varronis verò calculo ann. U. C. CLXXVII. Regnum summa cum laude administravit per annos XLIV. donec ipsi generi sui Tarquinii ac filiæ execrando parricidio vita erepta est.

12. *Pisistratus Athenis tyrannus fuit*] Tyrannidem Pisistratus invasit Olympiad. L. anno I. ut est apud Anonymum in Descriptione Olympiad. Illud autem certum, quod eo tempore, quo Pisistratus tyrannidem arriperet, Athenis Archon Comias fuerit, ut in Vita Solonis docet Plutarchus: Ἐπὶ Κωμίου ἤρξατο τυραννεῖν Πεισίστρατος. *Archonte Comiâ Pisistratus cœpit dominari.* Petavius in Paralipomenis Librorum de Doctr. Temporum, Pisistratum tyrannidem primum Athenis arripuisse vult ann. I. Olympiad. LV. ad quem annum etiam Comiam Archontem refert: ac Anonymi Olympiad. Scriptoris auctoritatem elevare conatur. Quem, si tanti rem putaveris, adi sis: Nobis enim uberius eam discutere hic, nec vacat, nec lubet.

13. *Solone ante in exilium voluntarium profecto*] Solonem Athenis abiisse postquam Pisistratus Tyrannidem occupaverat, testatur etiam Diogenes Laërtius in ejus Vita: Ἤδη δὲ αὐτοῦ (Πεισιστράτου) κρατοῦντος οὐ πείθων, ἔθηκε τὰ ὅπλα πρὸ τοῦ στρατηγίου, καὶ εἰπὼν, καὶ ἔργῳ, Ὦ πατρὶς, βεβοήθηκά σοι καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ, ἀπέπλευσεν εἰς Αἴγυπτον καὶ εἰς Κύπρον. I. e. *Sed cū Pisistrato jam dominante nemini persuaderet, arma ante Prætorium deponens, & inquiens: O Patria & verbo & re opem tibi tuli, in Ægyptum atque in Cyprum navigavit.* Quamquam Laërtius in eo fallat, quod putaverit Solonem Pisistrato dominante demum in Ægyptum navigasse: cum omnino Solon hanc peregrinationem susceperit, postquam leges condidisset, ut robur iis post absentiâ decennalem compararet, ut ex Plutarcho in Solone, quoque observavit Meursius in Solonis Vita. Sic etiam non videtur verosimile, quod Plutarchus de Solone scribit, cum scilicet Athenis mansisse, etiam post occupatam à Pisistrato tyrannidem, quamvis amici ejus suaderent, ut abiret: quod etiam legere est apud Ælianum Var. Histor. lib. 8. cap. 16. Sed præter Gellii & Diogenis Laërtii testimonium contrarium, illud ipsum etiam

lium voluntarium profecto : 14 quoniam id ei prædicenti non creditum est. 15 Postea Pythagoras Samius in Italiam venit

etiam evinci potest ex Epistolis, quæ leguntur apud Laërtium, tam nomine ipsius Pisistrati ad Solonem datis, quibus eum ad reditum in patriam invitat: quam Solonis nomine ad Pisistratum Responsione, quâ reditum suum excusat, utpote qui, eo dominante, sibi honestus esse non posset. Quamvis enim hasce epistolas non à Pisistrato ipso, nec Solone conscriptas existimem, sed ipsorum nomine confictas, liquet tamen ex iis, Veteres in eâ fuisse opinione, Solonem sub Pisistrati tyrannide Athenis non commoratum fuisse. Optime etiam Meursius in Solone observat, tum demum Solonem profectionem in Lydiam ad Crœsum instituisse, ut tradit Diogenes Laërtius. Secus atque facit Plutarchus, & eo prior quoque Herodotus : qui in eo errant, quod commemorent Crœsum à Solone aditum, postquam confirmandis legibus in decennium peregre abiisset, quod neutiquam fieri potuit. Cum, ut antea etiam notatum, Solon leges suas scripserit Olympiade XLVI. Crœsus vero regnare demum cœperit Olympiad. LIV. anno II. ut testatur Eusebius in Chronico.

14. *Quoniam id ei prædicenti non creditum est*] Quomodo Solon Pisistrati Tyrannidem præviderit, atque prædixerit, narrat Laërtius in ejus Vita: Ἄïξας γὰρ (ὁ Σόλων) εἰς τὴν ἐκκλησίαν μετὰ δόρατος καὶ ἀσπίδος, προεῖπεν αὐτοῖς τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Πεισιστράτου· καὶ οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ βοηθεῖν ἕτοιμος εἶναι, λέγων ταῦτα, Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τῶν μὲν σοφώτερος, τῶν δὲ ἀνδρειότερός εἰμι. σοφώτερος μὲν τῶν ἀπάτην Πεισιστράτου μὴ συνιέντων· ἀνδρειότερος δὲ τῶν ἐπισταμένων μὲν, διὰ δέος δὲ σιωπώντων. Id est, *Cum enim Solon in concionem quandam cum hasta clypeoque prosiliisset, non solum Pisistrati conatum prædixit, sed & se ad resistendum paratum esse ostendit his verbis : Ego quidem, Athenienses, quibusdam sapientior, quibusdam vero fortior sum : sapientior his, qui Pisistrati dolum non intelligunt : his autem fortior, qui intelligunt quidem, sed ob metum tamen silent.* Atque hinc est quod Valerius Maximus lib. 5. cap. 3. de Solone dicit : *Pisistrati tyrannidem primus vidit orientem : & solus armis opprimi palam dictitare ausus est.* Addit autem Laërtius, senatum, qui Pisistrato favebat, Solonem pro insano habuisse : Solonem vero dixisse :

Δείξει δὴ μανίην μὲν ἐμὴν βαιὸς χρόνος ἀστοῖς,
Δείξει, ἀληθείης ἐς μέσον ἐρχομένης.
Id est,
Ostendet furorem meum breve tempus civibus,
Ostendet, veritate in medium procedente.

Subjicit quoque Laërtius Elegiam Solonis, qua Pisistrati tyrannidem prædixerit, quæ talis erat :

Ἐκ νεφέλης φέρεται χιόνος μένος ἠδὲ χαλάζης,
Βροντὴ δ' ἐκ λαμπρῆς γίνεται ἀστεροπῆς.
Ἀνδρῶν δ' ἐκ μεγάλων πόλις ὄλλυται. ἐς δὲ μονάρχου
Δῆμος ἄιδρις ἐὼν δουλοσύνην ἔπεσεν. Id est,
Ex nebula fertur nivis vis, grandinisque
Tonitrusque ex splendido generatur fulgure.
Viris autem ex magnis urbs perit, & in Monarchæ
Populus insciens servitutem concidit.

15. *Postea Pythagoras Samius in Italiam venit*] Jamblichus De Vita Pythagoræ scribit, Eum venisse in Italiam

venit, 16 Tarquinii filio regnum obtinente: cui cognomentum

κατὰ τὴν Ὀλυμπιάδα τὴν δευτέραν ἐπὶ ταῖς ἑξήκοντα, *circa Olympiadem sexagesimam secundam.* Quod an ita se habuerit, mox videbimus. Caussam vero, quare in Italiam Pythagoras profectus fuerit, refert Laërtius in ejus Vitâ, hanc fuisse, quod post longam peregrinationem in patriam reversus, eam à Polycratis tyrannide oppressam offendisset. Εἶτα ἐπανῆλθεν εἰς Σάμον, καὶ εὑρὼν τὴν πατρίδα τυραννουμένην ὑπὸ Πολυκράτους, ἀπῆρεν εἰς Κρότονα τῆς Ἰταλίας. Cui consentit Malchus, sive Porphyrius De Vitâ Pythagoræ. Μετὰ δὲ ταῦτα τῆς Πολυκράτους τυραννίδος Σαμίους καταλαβούσης, οὐ πρέπον ἡγούμενος ὁ Πυθαγόρας ἐν τοιαύτῃ πολιτείᾳ βιοῦν ἄνδρα φιλόσοφον, διενοήθη εἰς Ἰταλίαν ἀπαίρειν. Id est, *Postea autem cum Samii Polycratis tyrannide oppressi tenerentur, Pythagoras indecorum sibi viro philosopho arbitratus, in ejusmodi republica vivere, in Italiam cogitare cœpit.* Alii Sylosontem Polycratis fratrem & successorem (quem Strabo lib. 14. adeo sæviter regnasse scribit, ut plurimi Samum desererent) ajunt non potuisse ferre. Quod rei veritati propius accedere videtur. Si enim Pythagoras, ut idem scribit Jamblichus, viginti duos annos in Ægypto versatus sit; atque eo ibi commorante, à Polycrate jam dominante Ægyptiorum Regi Amasidi per literas commendatus sit, ut refert Laërtius; non potuit sane Pythagoras circa Olympiadem LXII. in Italiam abire, quippe quo tempore primum Polycrates dominari cœperit. Syloson vero post Polycratis necem, Sami Principatum à Dario Persarum rege, dono accepit Olympiad. LXVI. anno IV. qui fuit annus U. C. CCXLI. quo tempore adhuc Romæ Tarquinius Superbus regnabat; atque ita Pythagoras sub Tarquinio in Italiam pervenisse potuit, ut vult Auctor noster. At Solinus sub Bruto demum Consule Pythagoram Italiam adiisse scribit cap. 16. *In Samo*, inquit, *nihil nobilius, quam Pythagoras civis, qui mox offensus fastu tyrannico, relictâ domo patriâ, Bruto Consule, qui reges Urbe exegit, Italiam advectus est.* Sic Cicero Tusculan. Quæstion. lib. 4. scribit Pythagoram fuisse in Italia iisdem temporibus, quibus L. Brutus patriam liberavit. Quicquid sit de Pythagoræ in Italiam adventu, an fuerit scilicet sub extremis regni Tarquinii Superbi temporibus, an vero, illo exacto, sub Bruti demum Consulatu; istud certissimum est, Pythagoram Italiam non adiisse circa Olympiadem LXII. ut voluit Jamblichus, vel, quod eodem redit, paulo post initium regni Polycratis, ut Diogenes Laërtius, & Malchus in Vitâ Pythagoræ innuere videntur.

16. *Tarquinio filio regnum obtinente: cui cognomentum Superbus*] Regnum invasit Tarquinius Superbus occiso Servio Tullo Rege socero suo, ut refert Dionysius Halicarnasseus lib. 4. Olympiad. LXI. an. IV. hoc est anno ab U. C. CCXX. ut habent Fasti Capitolini, Varroniano vero ann. U. C. CCXXI. Idem Dionysius scribit Tarquinium Ἕως εἰκοστοῦ, ἢ πέμπτου προαγαγεῖν τὴν ἀρχὴν *regnum perduxisse usque ad vigesimum quintum annum*, hoc est, ut ego cum D. Petavio lib. 10. De Doctrinâ Temp. cap. 21. interpretor, cum annos XXIV. solidos explevisse, & an. XXV. libasse. qui est ann. U. C. CCLXV. Varron. & incidit in Olympiad. LXVII. annum III. exeuntem. Cujus U. C. anni a. d. VI. Kalend. Martii, ut habet Vetus Kalendarium; vel, ut alii volunt, a. d. IX. Kalend. Jun. Tarquinius cum uxore & liberis exulare jussus; eo, quod filius ejus major natu Sex. Tarquinius pudicissimæ matronæ Lucretiæ per vim stuprum intulisset. atque ita regium nomen

tum Superbus fuit. 17 isdemque temporibus occisus est Athenis ab Harmodio & Aristogitone Hipparchus Pisistrati filius, 18 Hippiæ tyranni frater. 19 Archilochum autem Nepos Cornelius tradit, 20 Tullo Hostilio Romæ regnante, jam tum fuisse poëmatis clarum & nobilem. 21 Ducentesimo

men Romæ abolitum, ac Libertate restitutâ Consules introducti. Sic ut Regifugii fuerit annus U.C.CCXLV. Varronianus a. d. VI. Kal. Mart. vel a. d. IX. Kal. Jun. quo primi Consules creati L. Junius Brutus & L. Tarquinius Collatinus.

17. *Isdem temporibus occisus est Athenis ab Harmodio & Aristogitone Hipparchus Pisistrati filius*] Quod contigit festo Panathenæorum Olymp. LXVI. anno IV. hoc est, an. U. C. CCXLI. Vide sis Notas supra ad lib. 9. c. 2. pag. 457. & 458.

18. *Hippiæ tyranni frater*] Qui etiam anno quarto post Hipparchi cædem Athenis ejectus est, hoc est, anno III. Olympiad. LXVII. sive an. U.C.CCXLIV.

19. *Archilochum*] Scilicet, Parium. Hunc Eusebius in Chronicis insignem fuisse scribit circa annum II. Olymp. XXIX. qui secundum eum est annus undecimus regni Tullii Hostilii Romanorum Regis tertii. Tatianus vero contra Græcos, & Cyrillus lib. I. contra Julianum, Archilochum referunt ad Olymp. XXIII. Sed & Herodotus eum Candaulis & Gygis temporibus fuisse scribit, quorum etiam Historiam Jambicis eum complexum esse tradit Priscianus. Verum hæc facile conciliari possunt, neque adeo longe abeunt, atque facit Anonymus in Descript. Olympiadum, qui Archilochum nunc refert ad annum I. Olympiad. XV. nunc ad an. I. Olympiad. XVIII. & an. III. Olympiad. XIX. Sed & juxta Clementem Alexandrinum lib. I. Στρωματ. cujus opinionem sequitur Petavius, Archilochus floruit circa Olymp. XX. Fuit quidem Archilochus in cæteris Poëta generosus & eximius, sed nimium maledicus, & in versibus suis adeo obscænus, ut Lacædemonii libros ejus extra suam urbem ejecerint; unde Valerius Maximus ait, Maximum Poëtam, aut certe summo proximum, quia domum sibi invisam obscœnis maledictis laceraverat, carminum exilio multatum. Plura de Archilocho qui desideras, vide sis apud Lil. Gyraldum De Poëtar. Historia Dialog. IX.

20. *Tullo Hostilio Romæ regnante*] Universæ civitatis consensu delatum sibi ultro in honorem virtutis regnum suscepit Tullus Hostilius tertius Romanorum Rex anno Varroniano U. C. LXXXIII. Olympiad. XXVII. anno II. ut scribit Dionysius Halicarnasseus lib. 3. Regnavit autem annos XXXII. ac de cœlo tactus, cum uxore familiâque periit anno U. C. CXVI.

21. *Ducentesimo deinde & sexagesimo anno post Romam conditam, &c.*] Sic quoque Sulpitius Severus Histor. Sacr. lib. 2. *Hic (Darius) ante quadriennium quam decederet, apud Marathonem pugnavit, celeberrimo Græcis Romanisque historiis prælio. Id gestum post Romam conditam anno fere ducentesimo & sexagesimo; Macerino & Augurino, Coss.* In tabulis tamen Capitolinis Consules hi referuntur ad ann. U. C. CCLXI. Anonymus in Descriptione Olymp. Marathoniam pugnam refert ad an. I. Olympiad. LXXII. quo Athènis Archon fuit Diognetus. Dionysius etiam lib. 5. auctor est, Prælium Atheniensium ad Marathonem accidisse sedecim annis post mortem L. Bruti Romanorum primi consulis. Ὕστερον δὲ καὶ τὰ Μαραθώνια καὶ τῆς Βρούτου ταφῆς, ἑκκαίδεκα ἀπὸ

tesimo deinde & sexagesimo anno post Romam conditam, aut non longè amplius, victos esse ab Atheniensibus Persas memoriæ traditum est, [22] pugnam illam inclutam Marathoniam, Miltiade duce: qui post eam victoriam [23] damnatus à populo Atheniensi in vinculis publicis mortem obiit. [24] tum Æschylus Athenis tragœdiarum poëta celebris fuit. [25] Romæ autem istis fermè temporibus tribunos

ἀπὸ τούτων πρώτων ἤρξαντο οἱ ἐπαινοι λέγεσθαι τοῖς ἀποθνησκομένοις, ἑκκαίδεκα ἔτεσιν. Quod eodem redit. Nam Bruti Regum exactoris mors incidit in Olympiad. LXVIII. annum I. cui annorum numero si sedecim annos addas, reperies ann. I. Olymp. LXXII. qui potest esse annus CCLX. ab U. C. si sententiam Eratosthenis & ipsius Dionysii sequamur, qui, ut supra monuimus, Romam conditam statuunt anno I. Olympiad. VII. à quo si deinceps ducentos sexaginta annos numeres, habebis Olympiad. LXXII. ann. I. Ad quem etiam annum Marathoniam pugnam contigisse scribit Eusebius in Chronicis. Scaliger Marathoniam cladem refert ad ann. II. Olymp. LXXII. Hujus vero adversarius Petavius lib. 10. de Doctr. Tempor. ad sequentem, sive ann. III. Olympiad. LXXII. qui ipsi, ex Varroniano calculo, est annus U. C. CCLXIV.

22. *Pugnam illam inclytam Marathoniam*] De Marathonia illa pugnâ celeberrimâ vide Herodotum lib. 6. Pausaniam lib. 1. & lib. 4. Cornelium Nepotem in Miltiade, Justinum lib. 2. alios.

23. *Damnatus à populo Atheniensi, &c.*] Causam apud alios legimus, eo, quod Miltiades, Parum insulam, quam obsidebat, terrore falso ingruentis Persarum exercitus, deseruisset, totidemque navibus, atque erat profectus Athenas rediisset. Quare proditionis accusatus à Xantippo Ariphronis filio, quod, cum Parum expugnare posset, à rege corruptus, infectis rebus à pugna discessisset. Causâ cognita, capitis quidem absolutus est, verum quinquaginta talentis, hoc est, aureorum triginta millibus multatus est. Hanc pecuniam cum solvere in præsentia non posset, in vincula publica conjectus est, ibique diem obiit supremum. Addit Nepos, Parium crimen Miltiadi objectum, prætextum tantum fuisse damnationis; veram autem ejus causam fuisse, quod Athenienses extimescebant, ne Miltiades summâ in Urbe auctoritate pollens, Pisistrati in morem, tyrannidem in suos cives affectaret, atque tandem etiam exerceret; ideoque eum innoxium maluisse plecti, quam se diutius esse in timore.

24 *Tum Æschylus Athenis tragœdiarum poëta celebris fuit*] Pugnavit enim fortiter & ipse Æschylus in Marathonia pugna, ut est apud Suidam, & Scholiastem in ejus Vitâ. Unde & Eusebius in Chronicis eum claruisse scribit ad annum I. Olympiad. LXXI. Ex Pausania etiam in Atticis discimus, ipsum Æschylum paulo ante obitum, cum Carmen quoddam suum de Marathonia pugna ederet, in ipso Operis fronte suum & patriæ nomen inscripsisse: Καὶ ὡς τῆς ἀνδρείας μάρτυρας ἔχοι τὸ Μαραθώνιον ἄλσος, καὶ Μήδων τοὺς ἐς αὐτὸ ἀποβάντας. *Et ut fortitudinis suæ testes citasse Marathoniū saltum, & Persas, qui illuc descenderunt.* De Æschylo plura qui desideras, vide Gyrald. Histor. Poëtar. Dialog. VI.

25. *Romæ autem istis fermè temporibus*

nos [26] & ædiles tum primùm per seditionem sibi plebes crevavit; [27] ac non diu pòst Cn. Marcius Coriolanus, [28] exagitatus, vexatusq; à tribunis plebi, [29] ad Vulscos, qui tum

bus tribunos, &c.] Quod factum alii volunt anno U. C. CCLX. alii an. U. C. CCLXI. Cum plebs Rom. ob fœnebrem pecuniam, qua premebatur à patribus graviter dissentiens, seditione factâ in Sacrum montem cum armis secessisset, atque ibidem trans Anienem amnem castra posuisset, inde reducta patribusque placata per Menenium Agrippam, virum facundum & plebi carum, hac conditione, & lege etiam latâ senatu permittente, ut plebs suos haberet annuos magistratus sacrosanctos, Tribunos plebis vocatos, quibus auxilii latio adversum Consules, magistratus quosve, atque universam nobilitatem esset; néve cui patrum hunc magistratum capere liceret. Creati primum duo Tribuni, a. d. IV. Eid. Decembr. quibus mox tres adjecti; denique an. U.C. CCXCVII. iterum quinque additi, decemque in universum facti; qui deinde numerus in Republica permansit. Vide Livium lib. 2. Dionys. Halicarnass. lib. 6.

26. *Et ædiles*] Plebeia ædilitas Patricios excludens eodem quidem anno cum tribunatu plebi introducta, non tamen simul cum tribunis in monte Sacro creati ædiles, ut scribit Dionysius Halicarnass. sed postea reconciliatis jam ordinibus, creatisque dudum tribunis, plebs à senatu petiit, ut sibi permitteret, binos è suo corpore singulis annis creare, qui tribunis subministrarent; quique eas causas judicarent, quas ipsi eis committerent, unde etiam primum judices dicti; postea vero ab ædium cura, in quibus omnia sua scita plebs deferebat, ædiles appellati sunt; ut testatur Varro, & Pomponius *D. de Orig. Iur.*

27. *Coriolanus*] Cognomen hoc ipsi datum, quod Volscis prælio profligatis, captisque Longulâ, & Polufcâ eorum oppidis, præcipuâ Cn. Marcii virtute Corioli munitissima urbs vi expugnata est; ejus enim solius operâ victoriam cum in prælio, tum in urbis expugnatione obtinuerunt Romani; unde Coriolanus dictus est. Vide Livium, Dionysium Halicarnass. Plutarchum in ejus Vita, Valerium Maximum lib. 4. c. 3. alios.

28. *Exagitatus vexatusque à tribunis pl.*] Hic primus è patriciis fuit, in quem tribunitia potestas judicium senatui extorsit. Tribuni enim Cn. Marcio Coriolano perduellionis diem ad populum dixere, quod de tribunorum potestate abolenda in senatu disseruisset, neque prius frumentum è Siciliâ populo dividendum censuisset anno U. C. CCLXII. vel, ut alii, an. CCLXIII. M. Minucio Augurino & A. Sempronio Atratino Coss. Cum ipse liberius resisteret, per ministros ædiles comprehendere & saxo Tarpejo dejicere conati sunt; sed obstante omni nobilitate, ac senatu prohibiti, tandem de ejus capite plebem primis tributis comitiis in suffragia vocârunt, atque absentem, ut Livius lib. 2. tradit, exilio multarunt. Adde Dionys. Halicarnass. & Plutarch. in Coriolano.

29. *Ad Vulscos, qui tum hostes erant*] Coriolanus exilio damnatus ad Volscos abiit, minitans patriæ hostilesque spiritus gerens; ut autem honesta belli à Volscis inferendi populo Romano caussa quæreretur, astuto ejus consilio & Tulli Attii, cujus hospitio utebatur, factum, ut, cum Romæ sub Coss. C. Julio & P. Pinario Rufo, Ludi magni magnificentissime instaurarentur, atque ad eos magna vis hominum ex vicinis civitatibus confluxisset, Volscorum sola juventus, quæ frequentissime advenerat, ignominiose à Consulibus, tanquam insidias moliretur, Urbe expulsa fuerit.

tum hostes erant, à republicâ descivit; bellumque populo Romano fecit. [30] Pòst deinde paucis annis Xerxes rex ab Atheniensibus, & pleraque Græciâ, Themistocle duce, navali prœlio, [31] quod ad Salamina factum est, victus, fugatusque est. [32] atque inde anno ferè quarto, Menenio Agrip-

fuerit. Quâ injuria irritati Volscorum populi omnes, ipso Tullo auctore, ac Coriolano duce, in Romanum agrum irrumpunt, Circeos profecti, colonos Romanos expulêre, captisque Satrico, Longulâ, Poluscâ, Coriolis, Novellâ, Labicis, Lavinio, aliisque nonnullis Latini nominis & Romanæ ditionis oppidis; tandem adversus Romam ipsam Coriolanus castra movit, & ad quartum ab Urbe lapidem posuit, eam hostibus infestissimis in excidium daturus, nisi matris Veturiæ, uxoris Volumniæ ac mulierum Romanarum obviam in castra prodeuntium precibus ad misericordiam commotus, earumque comploratione fractus fuisset. Unde legiones ex agro Romano movit. Quæ res etiam ipsi tantam apud Volscos invidiam creavit, ut non diu postea ab eis occideretur, quod factum Sp. Nautio & Sex. Furio Coss. ann. U. C. CCLXV. vel, ut alii, ann. U. C. CCLXVI. Videndi Auctores modo citati.

30. *Post deinde paucis annis Xerxes Rex ab Atheniensibus, &c.*] Decem scilicet annis post Marathoniam pugnam certatum est ad Salaminem, ut testis est Thucydides lib. 1. Si itaque Marathonia pugna inciderit in an. I. Olympiad. LXXII. sive ann. U. C. CCLX. ut Gellius paullo ante dixit, & nos etiam ex Eratosthenis opinione ibidem firmare conati sumus, necesse est, ut Salaminia pugna incidat in annum III. Olymp. LXXIV. sive ann. U. C. CCLXX. Alium tamen calculum hic videtur sequi Gellius in designando anno pugnæ Salaminiæ, cum mox addat, anno fere inde quarto Fabios apud Cremeram cæsos; Sicut ex ipsius sententiâ prælium ad Salamina factum fuerit ann. U. C. CCLXXII. ut statim melius intelligetur. Ex Recentiorum vero quorundam opinione, qui Marathoniam pugnam collocant in ann. III. Olympiad. LXXII. qui ipsis ex Varroniano calculo est ann. U.C. CCLXIV. pugna ad Salamina peracta erit ann. I. Olympiad. LXXV. & an. U. C. CCLXXIV. Et sane verior hæc sententia, quæ ann. I. Olympiad. LXXV. Xerxem ad Salamina superatum vult, quo tempore Athenis Archon fuit Callias, ut scribit ad hunc annum Anonymus in Descript. Olympiad. qui Archonte Calliâ Xerxem in Græciam trajecisse, Atticam vastasse, Athenas incendisse, atque inde prælio ad Salamina victum notat, hisce verbis: Διάβασις Ξέρξου εἰς Ἑλλάδα. Ξέρξης εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐμβαλὼν, τὴν μὲν χώραν ἐδῄωσε, τὰς δὲ Ἀθήνας κατέσκαψε, καὶ τοὺς ναοὺς ἐνέπρησεν. ἡ ἐπὶ Σαλαμῖνι ναυμαχία. Quod facile etiam esset aliorum testimoniis confirmare.

31. *Quod ad Salamina factum est*] De hoc navali ad Salamina inter Persas Græcosque commisso prælio, vide Herodotum lib. 8. Justinum l. 2. Cornel. Nepotem in Themistocle, Ælianum lib. 13. Var. Histor. cap. 3. alios.

32. *Atque inde anno fere quarto Menenio Agrippa, M. Horatio Pulvillo Coss.*] In Fastis Capitolinis ad ann. U. C. CCLXXVI. nominantur Consules C. Horatius Pulvillus & F. Menenius Agrippæ F. Atque ita horum Coss. nomina apud Gellium reponenda censet Pighius in Annalibus, *Menenio Agrippæ F. C. Horatio Pulvillo.* Consentiunt Livius & Dionysius Halicarnass. qui C. Horatium Marci ejus, qui Capitolium dedicavit, & T. Menenium, Agrippæ Mene-

Agrippa, M. Horatio Pulvillo consulibus, bello Veiente, apud fluvium Cremeram, ab his 33 sex & trecenti patricii Fabii cum familiis suis, universi ab hostibus circumventi, perierunt. 34 Juxta ea tempora Empedocles Agrigentinus

Menenii, qui plebem patribus reconciliavit, filios fuisse scribunt. Gellius vero hoc loco à librariis corruptus, qui ignorarunt, quod Agrippa in Meneniis prænomen esset. Ex horum itaque Consulatu, qui ad ann. U. C. CCLXXVI. in Fastis Capitolinis collocantur, apparet, quod modo indicabamus, Gellium existimasse pugnam Salaminiam contigisse anno U. C. CCLXXII. qui quarto inde anno hos consules fuisse dicit; sub quorum consulatu, sex & trecentos patricios Fabios cum familiis suis apud Cremeram à Vejentibus cæsos esse scribit. Quod rectissime ab eo factum. nam hisce Coss. cladem hanc Romani passi sunt. Qui Varronianum U. C. calculum sequuntur, Consules hosce fuisse volunt anno U. C. CCLXXVII. qui ipsis est ann. IV. Olymp. LXXV. Prochronismo duodecim annorum hinc recedit Eusebius in Chronicis, qui Fabios à Vejentibus cæsos notat ad ann. IV. Olymp. LXXII. Contra Anonymus in Descript. Olymp. Parachronismo quinque annorum serius hanc cladem accidisse scribit. nimirum ann[illegible]. Olymp. LXXVII. ubi ejus verba: Ῥωμαίοις πρὸς Οὐεΐεντας ἐνστάντος πολέμου περὶ τὸν Κρεμέραν, Ῥωμαίων ἡττηθέντων, οἱ τριακόσιοι Φάβιοι, συγγενεῖς ἀλλήλων ὄντες, ἔπεσον. Quod ex ipsius sententia incideret in an. U. C. CCLXXXI. Romam enim ipse conditam scribit ad ann. I. Olymp. VII. ut supra monitum.

33. *Sex & trecenti patricii Fabii, &c.*] Romanis adversus Vejentes bellum gerentibus, familia Fabiorum illustris, hostes sibi privato nomine debellandos poposcit; & profecti CCCVI. patricii, assumptis clientibus, ac duce Fabio Vibulano proconsule, ad Cremeram fluvium castra posuêre; cum vero sæpius hostes fudissent, crebrâ victoriâ incautiores facti, ab insidiis hostium circumventi sunt. Vejentes enim ad dolos conversi pecora ex adverso in conspectu eorum posuerunt, ad quæ progressi Fabii, & in insidias delapsi, ad unum omnes cum proconsule Fabio Kæsone Vibulano, & ejus fratre Marco legato, occisi sunt. Unus autem ex ea gente domi relictus propter impuberem ætatem, genus Fabiorum postea propagavit. Historiam latius narrant Livius & Dionysius. Hic dies, quo clades hæc accepta, à populo Romano inter atros & nefastos relatus est. Ovidius lib. 2. Fastor.

Hæc fuit illa dies, in qua Vejentibus arvis
Tercentum Fabii, ter cecidère duo.

Et paulò post:

Una dies Fabios ad bellum miserat omnes,
Ad bellum missos abstulit una dies.

Portam etiam, qua profecti erant, Sceleratam dictam scribit Florus lib. I. cap. 12. ubi hanc historiam breviter recenset: *Cæsi apud Cremeram trecenti, patricius exercitus; & scelerato signatur nomine, quæ proficiscentes porta demisit. Unus ex ea gente propter impuberem ætatem domi relictus, genus propagavit ad Q. Fabium Maximum, qui Annibalem mora fregit.* Hoc est, quod Ovidius dict. lib. 2. Fastor. ait.

Nam puer impubes, & adhuc inutilis armis
Unus de Fabia gente relictus erat.
Scilicet ut posses olim, tu Maxime, nasci;
Cui res cunctando restituenda foret.

34. *Juxta ea tempora Empedocles Agrigentinus &c. floruit*] Floruit Olymp. LXXXIV. ut testatur Diogenes Laërtius in

nus in philosophiæ naturalis studio floruit. 35 Romæ autem per eas tempestates Decemviros legibus scribundis creatos constitit; tabulasque ab his primò decem conscriptas, 36 mox alias duas additas. 37 Bellum deinde in terrâ Græ-

in ejus Vitâ: Ἤκμαζε δὲ κατὰ τὴν τετάρτην καὶ ὀγδοηκοστὴν Ὀλυμπιάδα. Anonymus etiam in Descript. Olymp. ad I. Olymp. LXXXIV. Μέλισσος Σάμιος, ὁ φιλόσοφος, Πρωταγόρας, καὶ Ἐμπεδοκλῆς, ἤκμαζον. Gellius autem Empedoclem floruisse scribit circa ea tempora, quibus cæsi apud Cremeram trecenti sex Fabii, quod juxta Varronis calculum fuisse diximus an. U.C. CCLXXVII. sive ann. IV. Olymp. LXXV. Quæ est differentia triginta sex annorum ab eo tempore, quo Empedoclem claruisse scribunt Laërtius & Anonymus. Ab his iterum abit Eusebius in Chronicis, qui ad ann. IV. Olymp. LXXX. Empedoclem & Parmenidem in Physicis excelluisse notat. Quod tamen facile cum Laërtio conciliari potest, utpote qui scribat Empedoclem ad summam pervenisse ætatem. Poëta fuit Physicus, & Medicus, quem de Rerum natura, & De Medicina libros versibus heroicis conscripsisse testatur Laërtius. Mirum in modum Lucretius lib. I. Empedoclem extollit; ubi de eo, & Sicilia, patria ejus, sic scribit:

Nil tamen hoc habuisse viro præclarius in se,
Nec sanctum magis & mirum, clarumque videtur,
Carmina quin etiam divini pectoris ejus
Vociferantur, & exponunt præclara reperta,
Ut vix humana videatur stirpe creatus.

Fragmenta quædam Empedoclis collecta sunt ab Henrico Stephano in Poësi Philosophicâ; quæ & auctiora fieri possent iis versibus, quos Philostratus lib. I. De Vita Apollonii cap. I. & Pachymerius Commentariis in Aristotelem ex eo adducunt.

35. *Romæ autem per eas tempestates Decemviros legibus scribundis creatos constitit*] Infra lib. 20. cap. I. Sextus Cæcilius apud Gellium, anno CCC. post Romam conditam tabulas decemvirales compositas & scriptas dicit. Sicque etiam Eusebius in Chronicis trecentesimo anno ab U. C. Decemviros creatos scribit. Biennio isti abeunt, alios forte Annales secuti, nisi numeri corrupti sint, à Fastis Capitolinis, qui Decemviros collocant creatos anno U.C. CCCII. quibus suffragatur Livius lib. 3. *Anno trecentesimo altero*, inquit, *quam condita Roma erat, iterum mutatur forma civitatis ab Coss. ad Decemviros.* Et ita quoque Solinus cap. 2. Item Eutropius lib. I. *Anno trecentesimo & altero ab Urbe condita, imperium consulare cessavit; & pro duobus Consulibus, Decem facti sunt, qui summam potestatem haberent, Decemviri nominati.* Hic juxta Varronem, est ann. U. C. CCCIII. qui incidit in ann. II. Olymp. LXXXII.

36. *Mox alias duas additas*] Quod factum anno proxime sequenti; cum iterum Decemviri creati ad supplendas eas leges, quæ propter brevitatem temporis adhuc deesse videbantur, ut tradunt Livius lib. 3. & Dionysius lib. 10. sub finem. Qua de re etiam Pomponius libro singulari Enchiridii *l.* 2. §. 4. *D. de Orig. Iur.* ubi postquam dixerat decem primum tabulas à Decemviris conscriptas fuisse, subjicit: *Qui ipsi* (Decemviri) *animadverterunt aliquid deesse: istis primis legibus: ideoque sequenti anno alias duas ad easdem tabulas adjecerunt, & ita ex accidentia appellatæ sunt Leges* XII. *Tabularum.* Has autem duas legum tabulas, quas prioribus adjecerunt Decemviri, non pertulerunt, ut moris erat, Centuriatis Comitiis; cum

Græciâ maximum Peloponnesiacum, 38 quod Thucydides memoriæ mandavit, cœptum est circa annum ferè, post conditam Romam, trecentesimum, vicesimum tertium. qua tempestate 39 Olus Postumius Tubertus dictator Romæ fuit, 40 qui filium suum, 41 quod contra suum dictum

cum jam ipsi omnia pro libidine agere inciperent. Postquam vero Decemviri imperium abdicare coacti essent, Consules Duodecim tabulas Legum æreas ante rostra publicaverunt, ut latius narrant Livius lib. 3. & Dionysius lib. 11.

37. *Bellum deinde in terrâ Græciâ maximum Peloponnesiacum*] Quod cœpit ann. II Olymp. LXXXVII. quo tempore Athenis Archon erat Pythodorus, ut scribit Thucydides lib. 2. Gellius id cœpisse scribit an. U.C. CCCXXIII. in quo sequitur Varronis calculum. Duravit vero XXVII. annis & VI. mensibus amplius; hoc est, ad Olymp. XCIV. ann. I. sive ann. U. C CCCL. quo tempore post VI. mensium obsidionem Athenis à Lysandro captis, Munichionis XVI. hoc est, Aprilis circiter XVIII. triginta Tyranni constituti. Occasionem belli Pericles Atheniensium dux præbuit, ne rationem redderet septingentorum millium talentorum, quæ in Propylæis Arcis Atheniensium ædificandis consumpserat, dum in alios etiam usus pecuniam publicam converterat; ideoque ne repetundarum reus peteretur, omnia permiscuit.

38. *Quod Thucydides memoriæ mandavit*] Complexus quidem Thucydides suis libris Historiam XXVII. annorum; quot annis Peloponnesiacum bellum duravit; totum tamen illud non descripsit; sed altius exorsus, nimirum à bello inter Corinthios & Corcyræos; quod octennio Peloponnesiacum antecessit, Peloponnesiaci belli descriptionem ad primi & vigesimi anni æstatem perduxit, ut ipse in historiæ fine testatur. Hodie ejus Historia octo libris dividitur; olim autem illud opus, ut testis Marcellinus in ejus Vitâ, à nonnullis in lib. 13. atque ab aliis aliter distribui solebat. Ἰστέον δὲ, inquit, ὅτι τὴν πραγματείαν αὐτοῦ οἱ μὲν κατέτεμον εἰς τρεισκαίδεκα ἱστορίας, ἄλλοι δὲ ἄλλως. ὅμως δὲ ἡ πλείστη καὶ ἡ κοινὴ κεκράτηκε, τὸ μέχρι τῶν ὀκτὼ διῃρῆσθαι τὴν πραγματείαν, ὡς καὶ ἐπέκρινεν ὁ Ἀσκληπιός. *Secundum autem est totam Thucydidis historiam, à quibusdam in XIII. libros divisam fuisse, ab aliis aliter. Frequens tamen & communis usus obtinuit, ut totum hoc opus in octo tantum libros divideretur, quod & Asclepius suo judicio comprobavit.* Quæ vero in Thucydidis historiâ desiderantur, ea supplevit Xenophon lib. 7. qui Ἑλληνικῶν inscribuntur; quibus partim reliqua belli Peloponnesiaci continuavit, partim ea conscripsit, quæ deinceps variis in Græciæ locis acciderunt.

39. *Olus Postumius Tubertus*] Malè in Vet. Ed. & vulgatis est *Torquatus*, pro *Tubertus*. Qui hoc anno Romæ Dictator à senatu invitis consulibus dictus fuit, ad bellum contra Volscos & Æquos gerendum, quos etiam in Algido ad internecionem fere delevit, ut scribit Livius lib. 4. Errorem induxit historia ipsa, quæ eadem de duobus refertur, Postumio videlicet Tuberto & Manlio Torquato.

40. *Qui filium suum*] Idem de Postumio Tuberto tradit Diodorus Siculus lib. 12 ubi ait, Postumium Dictatorem in castris filium victorem securi percussisse, quod suo injussu præsidio decedens, cum hoste pugnasset. Secus tamen Livius l. 4. qui soli Manlio Torquato, unde & Manliana imperia dicta, hanc severitatem asscribit; De A. Postumio

ctum in hostem pugnaverat, securi necavit. hostes tum populi Romani fuerant [42] Fidenates. itaque inter hæc tempora nobiles, celebresque erant [43] Sophocles, ac deinde [44] Euripides tragici poetæ, & [45] Hippocrates medicus, & De-

stumio autem id ab aliis quoque memoratum, ait ibidem Livius. Valerius quoque Maximus lib. 2. cap. 7. de utroque illud refert, & Postumium & Manlium in proprios animadvertisse filios scribit.

41. *Quod contra suum dictum*] Melius forte leges, *Quod contra suum edictum.*

42. *Fidenates*] Bello Fidenati Gellius hoc accidisse vult; cum tamen alii bello contra Æquos & Volscos in Algido, quibus cæsis Postumius Dictator triumphavit, id contigisse referant. Livius lib. 4. Diodor. Sicul. lib. 12.

43. *Sophocles*] Natus est Sophocles Olympiad. LXXI. ann. II. Archonte Athenis Philippo, ut est apud Anonymum in Descript. Olympiad. & Sophoclis Scholiaste in ejus Vitâ. qui est ann. U. C. CCLIX. Alii ejus natalem rejiciunt in Olympiad. LXXIII. ut idem testatur Anonymus. Inclarescere cœpit Olympiad. LXXVII. ac floruit etiam Olympiad LXXXV. ann. IV. ut ait Eusebius in Chronicis. Qui & obitum ejus refert ad Olymp. XCII. an. I. Quamvis Diodorus Siculus lib. 13. & Anonymus in Descript. Olympiad. eum obiisse scribant ejusdem Olympiadis anno III. Chronicon vero Alexandrinum demum Olymp. XCIII. an. III. ut ita pervenerit ad nonagesimum ætatis annum.

44. *Ac deinde Euripides*] Aliquot annis enim junior Sophocle Euripides fuit. Anonymus in Descript. Olymp. ejus natalem refert ad Olympiad. LXXV. ann. I. Ut etiam facit Diogenes Laërtius in Vita Socratis: Καὶ Εὐριπίδης, ὃς καὶ τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς ἑβδομηκοστῆς πέμπτης Ὀλυμπιάδος ἐγένετο, ἐπὶ Καλλιάδου. *Et Euripides, qui natus est anno primo Olympiadis septuagesimæ quintæ, Archonte Calliade.* Idem testatur Thomas Magister in ejus Vitâ, & Suidas in Εὐριπίδης. Hic autem ann. I. Olympiad. LXXV. incidit in an. U. C. CCLXXIV. Quod si ita se habeat, verum non potest esse, quod scribit Eusebius in Chronicis, nimirum Euripidem una cum Sophocle jam floruisse Olympiad. LXXVII. hoc est, ann. V. C. CCLXXXII. Imo Auctor Vitæ Sophoclis, Euripidem demum Olymp. LXXVII. ann. II. natum scribit, atque Sophocle XXIV. annis juniorem facit. Quicquid sit, aliquo tamen tempore simul Euripides & Sophocles floruere. Nam Olympiad. LXXXVII. anno I. hoc est, anno V. C. CCCXII. Euripides Phœnissis editis cum Euphorione certavit & Sophocle, ut testis est Anonymus in Description. Olympiad. Qui & ait eos eodem anno, videlicet ann. III. Olympiad. XCII. obiisse. Diodorus autem Siculus ex Apollodoro Chronographo refert Euripidem cum Sophocle mortuum eodem ann. III. Olympiad. XCIII. qui incidit in ann. V. C. CCCXLVIII. Vide supra pag. 696.

45. *Hippocrates*] Soranus in Vitâ Hippocratis ejus natalem refert ad an. I. Olympiad. LXXX. Γεννηθεὶς, ὥς φησιν Ἰσόμαχος, ἐν τῷ πρώτῳ περὶ τῆς Ἱπποκράτους αἱρέσεως, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ὀγδοηκοστῆς Ὀλυμπιάδος. qui est ann. V. C. CCXCVIII. Eusebius vero in Chronicis Hippocratem jam floruisse scribit circa Olymp. LXXXVI. In ejus ætatis annis maxime variatur. Alii enim Hippocratem vixisse volunt annos XC. alii LXXXV. alii

45 & Democritus philosophus: quibus, 47 Socrates Atheniensis natu quidem posterior fuit; sed quibusdam temporibus

vero annos CIV. quidam etiam annos CVIIII. ut Soranus testatur in ejus Vitâ: ubi & refert eum obiisse eodem anno, quo Democritus: Ἐτελεύτα δὲ (ὁ Ἱπποκράτης) παρὰ Λαρισσαίοις, ὅτε καὶ Δημόκριτος φέρεται τελευτήσας. Καὶ οἱ μὲν ἐννενήκοντα ἐτῶν, οἱ δὲ, π΄. φασίν. ἄλλοι, ϙδ΄. τινὲς, ϙθ΄. Quomodo autem circa obitum Democriti Veteres etiam varient, mox indicabimus.

46. *Et Democritus Philosophus*] De hujus anno natali non una exstat Veterum opinio, apud Diogenem Laërtium in ejus Vitâ. Quidam enim Democritum XL. annis juniorem faciunt Anaxagorâ. Anaxagoras autem ex quorundam sententia, annum agebat vigesimum, quo tempore Xerxes trajiciebat in Græciam, hoc est, ann. I. Olymp. LXXV. hoc modo Democritus nasci debuit Olympiad. LXXX. ann. I. hoc est, ann. V. C. CCXCIV. Quo tempore eum etiam natum scripsit Apollodorus in Chronicis, ut est apud eundem Laërtium. Hoc tamen nullo modo fieri potuit, si verum est, quod idem scribit Laërtius, Democritum Librum, quem μικρὸν Διάκοσμον inscripserat, composuisse annis IↃCCXXX. post Trojam captam, hoc est, Olymp. LXXXI. an. IV. Vero similior itaque est Thrasylli opinio, quam Laërtius refert, qui Democritum natum scripsit an. III. Olymp. LXXVII. qui incidit in an. V. C. CCLXXXIV ita ut Democritus anno uno major Socrate fuerit. Dicet aliquis forte hinc sequi, Democritum librum modo dictum conscribere debuisse, cum esset tantum annorum XV. Sed fieri facile potuit, ut ipse Trojæ excidium aliquot annis ulterius removerit. Nec minus varianr Auctores in ejus mortis anno assignando. Anonymus enim in Descript. Olymp. eum obiisse scribit ann. I. Olymp. XCIV. cum esset C. aut CIV. annorum. Quod ad ætatem Democriti CIV. ann. idem de eo testatur Lucianus, & Phlegon Trallianus in Longævis. Apud Laërtium etiam legimus ex Hipparchi sententia, eum vixisse CIX. annos. Diodorus vero Siculus lib. 14. eum quidem mortuum eodem anno dicit, atque Anonymus, sed tantum aunos XC. vixisse. Eusebius autem in Chronicis Democriti mortem refert in ann. IV. ejusdem Olymp. XCIV. His accedat Chronicon Alexandrinum, ubi Democritus obiisse dicitur ann. II. Olympiad. CV. Hujus Auctor excessu laborare videtur, uti cæteri defectu. Si enim ex probabiliori Thrasylli sententia natalem Democriti constituamus in ann. III. Olymp LXXVI. atque eum, utpote quem Veteres inter Longævos recensent, centesimum ætatis annum excessisse, &, uti etiam plurimorum est sententia, vixisse annos CIV. obitus ejus incidet in ann. III. Olymp. CIII. hoc est, ann. V. C. CCCLXXXVIII. Si itaque eodem anno atque Democritus, obierit Hippocrates, ut modo vidimus ex Sorano in ejus Vitâ, oportet Hippocratem tum fuisse plus minus annorum XCIV. atque ita pro πέ. apud Soranum reponendum censerem ϙέ. Sin autem Democritus vixerit annos CIX. ut voluit Hipparchus, ejus annus mortalis erit Olympiad. CV. ann. I. quod tempus proxime convenit cum Chronico Alexandrino; atque ita etiam fieri potuit, ut Hippocrates vixerit circiter C. annos, uti quosdam statuisse Soranus etiam testatur.

47. *Quibus Socrates Atheniensis natu quidem posterior fuit*] Si Gellius Socratem etiam Hippocrate juniorem esse putaverit, in eo falsus est; novem enim ad minimum annis ante Hippocratem natus est Socrates; nimirum ann. IV. Olympiad. LXXVII. ut ex Apollodori Chroni-

ribus isdem vixerunt. Jam deinde, [48] Tribunis militaribus consulari imperio rempublicam Romæ regentibus, [49] ad annum ferè conditæ urbis trecentesimum quadragesimum septimum, triginta illi tyranni præpositi sunt à Lacedæmoniis Atheniensibus; & [50] in Siciliâ Dionysius superior tyrannidem tenuit, [51] paucisque annis pòst, Socrates Athe-

Chronicis refert Laërtius in Socrate: Ἐγεννήθη δὲ (ὁ Σωκράτης) καθά φησιν Ἀπολλόδωρος ἐν τοῖς χρονικοῖς, ἐπὶ Ἀφεψίωνος, ἐν τῷ τετάρτῳ ἔτει τῆς ἑβδομηκοστῆς ἑβδόμης Ὀλυμπιάδος. Θαργηλιῶνος ἕκτῃ, ὅτε καθαίρουσι τὴν πόλιν Ἀθηναῖοι. Id est, *Natus est autem Socrates, ut ait Apollodorus in Chronicis, Apsephione Archonte, anno quarto septimæ & septuagesimæ Olympiados, sextâ Thargelionis, quâ die Athenienses urbem purgant.* Socratis itaque natalis incidit in an. V. C. CCLXXXV. Alii etiam, ut scribit Anonymus in Descript. Olympiad. Socratis annum natalem rejiciunt in an. IV. Olymp. LXXIV. Sed verior est Apollodori sententia; ut paulo post ex ætatis anno, quo Socrates veneno exstinctus est, videbimus.

43. *Tribunis militaribus consulari imperio Remp. Romæ regentibus*] Tribuni militum consulari potestate primum creati sunt an. V. C. CCCIX. ut vult auctor Capitolinorum Fastorum, vel an. V.C. CCCX. ut Livius l. 4. & alii tradunt. In quorum locum tamen tertio post mense Consules suffecti sunt. Iterum creati ann. V. C. CCCXVI. uti & anno V. C. CCCXXI. & CCCXXII. variisque postea annis modo Consules, modo Tribuni militares consulari potestate & insignibus præditi, Rempublicam administravêre; donec an. V. C. CCCLX. ut habent Fasti Capitolini, sive ex Varronis calculo, ann. V. C. CCCLXI. postquam per annos XV. continuos à Tribunis militaribus Consulum loco Romæ regnatum esset, denuo ex Senatusconsulto consulare imperium revocaretur, & duobus sequentibus annis Duo Consules iterum crearentur. Postea iterum per Tribunos militares consulari imperio Respublica administrata usque ad ann. V. C. CCCLXXXVIII. Varronianum; quo primum altero Consulum è plebe creari cœpto, deinceps imperium ad Consules rediit.

49. *Ad annum fere* C.V. CCCXLVII. *triginta illi tyranni præpositi sunt à Lacedæmoniis Atheniensibus*] Alios hic sequitur Annales Gellius, atque supra fecit, ubi scribit Bellum Peloponnesiacum cœpisse ann. V. C. CCCXXIII. ubi Varronem secutus est. Istud autem duravit XXVII. annis amplius, hoc est, ad ann. V. C. CCCL. qui est an. I. Olymp. XCIV. quo demum tempore Athenis à Lysandro captis, & Thebanis Urbem diruendam censentibus, eam tamen servari placuit, Rectoribus triginta constitutis; qui summa potestate præditi, tyrannidem postea in cives exercuêre. Quos inter Theramenes cæteris moderatior, à Collegis accusatus, cicutam bibere cogitur. Vide Xenophontem Ἑλληνικῶν lib. 2. Meminit etiam Cicero lib. I. Tuscul. quæst.

50. *In Siciliâ Dionysius*] Hic tyrannidem occupavit circa annum ultimum belli Peloponnesiaci. Nam Dionysius Halicarnasseus lib. 7. initio scribit, Archonte Callia, ann. III. Olymp. XCIII. hoc est, ann. V. C. CCCXLVIII. Dionysium Syracusis tyrannidem invasisse; eodem autem astu, quo Pisistratus Athenis, primum Satellites, mox tyrannidem obtinuit. Vide Diodorum Siculum l. 13. Xenophontem Ἑλλην. l. 2.

51. *Paucisque annis post Socrates &c.* ve-

Athenis capitis damnatus est, & in carcere veneno necatus. 52 ea ferè tempestate Romæ M. Furius Camillus Dictator fuit, & Vejos cepit. ac pòst non longo tempore bellum Senonicum fuit. 53 tum Galli Romam, præter Capitolium,

&c. veneno necatus] Quod accidit ann. V. C. CCCLIV. sive ann. I. Olymp. XCV. Archonte Lache, ut testatur Diodorus Siculus lib. 13. ad hunc annum, ubi de Socrate scribit: Ἀθήνησι δὲ Σωκράτης ὁ φιλόσοφος, ὑπ᾽ Ἀνύτου καὶ Μελίτου κατηγορηθεὶς ἐπ᾽ ἀσεβείᾳ, καὶ φθορᾷ τῶν νέων, θανάτῳ κατεδικάσθη, καὶ πιὼν κώνειον ἐτελεύτησε. Id est, *Tum Athenis Socrates Philosophus, ab Anyto & Melito impietatis in Deos, & corruptæ juventutis accusatus, capite damnatur, & haustâ cicutâ, periit.* Erat autem Socrates, cum mortem obiret, natus annos LXX. ut scribit Laërtius ex Demetrio Phalereo in Socratis Vitâ: Ἐτελεύτησε δὲ τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς ἐνενηκοστῆς πέμπτης Ὀλυμπιάδος, γεγονὼς ἐτῶν ἑβδομήκοντα. Idem in Vitâ Xenophontis ejusdem Olympiadis designat annum primum, ut mortalem Socrati, cum de Xenophonte refert: Ἤκμαζε δὲ κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς τετάρτης καὶ ἐνενηκοστῆς Ὀλυμπιάδος, καὶ ἀναβέβηκε σὺν Κύρῳ ἐπὶ ἄρχοντος Ξεναινέτου, ἑνὶ πρότερον ἔτει τῆς Σωκράτους τελευτῆς. Id est, *Floruit anno IV. Olympiad. XCIV. & cum Cyro profectus est, Xenænetο Archonte, anno uno antequam Socrates mortem obiret.* Eodem anno Socratem obiisse, cicutâ haustâ, scribit Anonymus in Descriptione Olympiad. Σωκράτης, πιὼν κώνειον, ἐτελεύτησε. Socrates autem tum temporis erat annorum LXX. ergo non potuit nasci ann. IV. Olymp. LXXIV. quem tamen, ut natalem Socratis, eundem Anonymum referre, supra monuimus; sed demum an. IV. Olympiad. LXXVII. ut ex Apollodoro Laërtius testatur.

52. *Eâ ferè tempestate M. Furius Camillus Dictator fuit*] Anno nimirum V. C. CCCLXIII. Varroniano, rebus male à Tribunis militum Consulari potestate in Faliscis gestis, unde magnus Romæ terror, & in castris ad Vejos, ad excidium illius urbis, servandæque patriæ fatalis dux M. Furius Camillus Dictator dictus est. Qui post fusos Faliscos & Capinates, majore mole Vejos aggressus, urbem opulentissimam cepit, & in prædam dedit. Vide Livium lib. 5. & Plutarchum in Vitâ Camilli.

53. *Tum Galli Romam præter Capitolium, ceperunt*] De anno, quo Roma à Gallis capta, non una exstat Veterum & Recentiorum opinio. Dionysius Halicarnassesus lib. I. Romam captam censet ann. I. Olymp. XCVIII. Archonte Pyrrhione, vel Pyrgione; qui est annus V. C. CCCLXVI. ex Varronis calculo. Polybius vero lib. I. Urbis Romanæ ἅλωσιν conjicere videtur in annum sequentem. Scaliger lib. 5. De Emendatione Tempor. annum captæ Urbis definit esse Period. Jul. an. 4325. qui est ann. V. C. Varronianus CCCLXV. à Palilibus vero Catonianis CCCLXIV. Quem tamen in sua argumentatione Paralogismum committere, demonstrat Petavius De Doctrina Tempor. lib. 10. cap. 30. & verum tempus captæ Urbis designat Period. Jul. an. 4324. Olymp. XCVII. ann. III. ineuntem, Archonte Demostrato; ann. V. C. CCCLXIV. ex Varronis calculo, Capitolinorum vero Fastorum ann. V. C. CCCLXIII. Qui omnino verus captæ Urbis annus est. Nam extra controversiam est, Romam à Gallis occupatam fuisse eo anno, quo Tribuni

pitolium, ceperunt. [54] neque multò postea Eudoxus Astrologus in terrâ Græciâ nobilitatus est: [55] Lacedæmoniique ab

Tribuni militum Consulari potestate fuere cum totidem aliis; Fabii tres fratres, qui Gallorum irruptioni caussam dederant, ut legere est apud Livium lib. 5. Horum vero Tribunatus incidit in annum Varronianum CCCLXIV. Qui est à Regifugio, sive Consulatus annus CXX. secus ac putavit Halicarnassæus, & ex eo Scaliger, qui CXXI. Consulatu Urbem captam volunt; cum reverâ Consulatu CXX. capta sit; quemadmodum id à Petavio dicto loco uberius probatur.

54. *Neque multò postea Eudoxus Astrologus*] Floruit Eudoxus Cnidius Olympiad. CIII. an. I. ut scribit Anonymus in Descript. Olympiad. Item Diogenes Laërtius ex Apollodoro, in Eudoxo: Ὁ δ' αὐτὸς (Ἀπολλόδωρος) φησὶ τὸν Κνίδιον Εὔδοξον ἀκμάσαι κατὰ τὴν γ' καὶ ρ' Ὀλυμπιάδα. *Ipse vero Apollodorus ait Eudoxum Cnidium floruisse circa centesimam & tertiam Olympiadem.* Sic enim recte legitur in Stephanicâ editione. In Romanâ vero Aldobrandini pro γ' καὶ ρ', habetur γ' καὶ ο. Quasi Eudoxus floruisset Olympiade LXXIII. Quod fieri non potuit, cum teste eodem Laërtio, & Cicerone lib. 2. De divinat. Platonis auditor fuerit, qui demum an. I. Olympiad. LXXXVIII. natus est. Eusebius in Chronicis scribit, nunc ad an. III. Olymp. LXXXIX. *Eudoxus Cnidius clarus habetur.* nunc, alios secutus Auctores, ad an. I. Olympiad. XCVII. *Eudoxus Astrologus agnoscitur.* Inter utrumque numerum est intervallum XXX. annorum. Neuter tamen numerus cum rei veritate convenire videtur. Nam Diogenes Laërtius testatur, Eudoxum ætatis anno XXIII. Socraticorum famâ pellectum, Athenas profectum, ibique duobus mensibus commoratum; mox in patriam reversum, atque collectâ ab amicis pecuniâ, in Ægyptum navigasse, cum commendatitiis ab Agesilao ad Nectanabin, Ægyptiorum regem. Hic autem regnâre cœpit ann. II. Olymp. XCVIII. Sic ut Eudoxus ante istud tempus vix famam aliquam habere potuerit. Nam in Ægypto à Sacerdotibus astrorum doctrinâ imbutus est; ibique Octaëteridem conscripsit. Quare Eudoxus inclarescere demum potuit circa Olymp. XCIX. hoc est, an. V. C. CCCLXX. cum autem obierit ætatis anno LIII. majus adhuc nomen habere cœpit circa Olympiad. CIII. sive an. V. C. CCCLXXXVI. ut est apud Anonymum & Laërtium. Gellius tamen, qui Eudoxum non multo post Romã ἅλωσιν nobilitatum scribit, etiam jam circa Olymp. XCIX. eum claruisse innuere videtur. Insignis omnino fuit Geometra; & Astrologus. Unde de ipso Cicero lib. 2. de Divinat. *Eudoxus, Platonis auditor, in Astrologiâ, judicio doctissimorum hominum facile princeps.* Et hinc etiam Cæsaris illa gloriatio apud Lucanum lib. 10.

Nec meus Eudoxi vincetur fastibus annus.

Suidas etiam in Εὔδοξος, καὶ ἦν περὶ ἀστρολογίαν ὑπερφυής. Observavit enim in Asia, Sicilia & Italia φάσεις ἀπλανῶν καὶ ἐπισημασίας. Planetarum quoque motum ab occasu in ortum, Democriti tempore Græcis nondum comprehensum fuisse, & ab Eudoxo primum in Græciam delatum scribit Seneca lib. 7. Natural. Quæst. cap. 3. Sic Plutarchus narrat Eudoxum & Archytam primos ὀργανικὴν sive *machinalem scientiam* tradidisse; & propterea in eos graviter invectum esse Platonem, ὡς ἀπολλύντας καὶ διαφθείροντας τὸ γεωμετρίας ἀγαθόν, *ut qui Geometriæ bonum perderent & corrumpe-*

ab Atheniensibus apud Corinthum superati, duce Phormione: & [56] M. Manlius Romæ, qui Gallos in obsidione Capitolii obrepentis per ardua depulerat, convictus est consilium de regno occupando inisse; damnatusque capitis, saxo Tarpejo, ut M. Varro ait, præceps datus; ut Cornelius autem Nepos scriptum reliquit, verberando necatus est. eoq; ipso anno, [57] qui erat post reciperatam urbem septimus, [58] Aristotelem Philosophum natum esse, memoriæ mandatum est. aliquot deinde annis post [59] bellum Senonicum

rumperent. Plato enim Mathesi purâ tantum delectabatur.

55. *Lacedæmoniique ab Atheniensibus apud Corinthum superati, duce Phormione*] Notabilis Gellii παραχρονισμὸς, qui hanc Lacedæmoniorum cladem collocat post Romam à Gallis captam, hoc est, post an. III. Olympiad. XCVII. sive an. V. C. CCCLXIV. cum reverâ Lacedæmonii ab Atheniensibus, duce Phormione, navali prælio prope Corinthum profligati sint anno tertio belli Peloponnesiaci, qui fuit ann. IV. Olympiad. LXXXVII. sive ann. V. C. CCCXXV. Hoc enim anno Phormio Atheniensium Dux, Lacedæmonios navali prælio bis vicit: semel circa Rhium, ubi XLVIII. naves Lacedæmoniorum oppugnat, ac XII. αὐτάνδρους capit; quos deinde novâ navium accessione auctos rursus aggreditur, sed ambigua victoriâ recedit; mox vero ipse Phormio XX. navibus auctus, Lacedæmonios in fugam conjecit Corinthum usque, ut tradit Diodorus Sicul. lib. 12. & Thucydides lib. 2.

56. *M. Manlius Romæ &c. saxo Tarpejo præceps datus*] Historiam late narrat Livius lib. 5. ubi scribit M. Manlium Capitolinum perduellionis, & affectati regni reum à Tribunis pleb. factum ad populum, eundemque convictum in Comitiis centuriatis in Petelino luco extra portam Flumentanam, unde conspectus in Capitolium non esset, condemnatum, ab ipsis postea de Saxo Tarpejo dejectum; ita ut locus idem in uno homine & eximiæ gloriæ, & pœnæ ultimæ fuerit. Factum hoc an. V. C. CCCLXX. an. I. Olympiad. XCIX. Meminêre ejus rei quoque Plutarchus in Camillo, Valerius Maxim. lib. 6. cap. 3. Sext. Aurel. Victor De Viris Illustrib. aliique.

57. *Qui erat post reciperatam urbem septimus*] Recuperata enim Roma, ductu & auspiciis Furii Camilli Dictatoris eodem anno, quo à Gallis capta erat, nimirum an. V. C. CCCLXIV. Vide Livium lib. 5.

58. *Aristotelem Philosophum natum esse*] Natus est Aristoteles, ut ex Apollodori Chronicis, tradit Laërtius in ejus Vita, ann. I. Olympiad. XCIX. φησὶ δ' Ἀπολλόδωρος ἐν Χρονικοῖς, γεννηθῆναι μὲν τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς ἐννάτης καὶ ἐννενηκοστῆς Ὀλυμπιάδος. Item Dionysius Halicarnass. in Epistola ad Ammæum, qui & Archontem Athenis fuisse Diotrephem ait: Ἐγεννήθη δὲ (ὁ Ἀριστοτέλης) κατὰ τὴν ἐννενηκοστὴν καὶ ἐννάτην Ὀλυμπιάδα, Διοτρεφοῦς Ἀθήνησιν ἄρχοντος. De Aristotelis anno natali idem testatur Suidas. Hic vero est ann. V. C. CCCLXX. quem Gellius post Romam recuperatam vocat septimum.

59. *Bellum Senonicum*] Sic etiam supra bellum Gallicum appellavit. quia à Seno-

nonicum, 60 Thebani Lacedæmonios duce Epaminonda, apud Leuctra superaverunt: 61 ac brevi pôst tempore, in urbe Roma, lege Licinii Stolonis consules creari etiam ex plebe cœpti, quum antea jus non esset, nisi ex patriciis gentibus, fieri consules. 62 Circa annum deinde urbis conditæ quadringentesimum Philippus, Amyntæ filius, Alexandri pater, regnum Macedoniæ adeptus est: 63 inque eo tempore Alexander natus est: paucisque inde annis

Senonibus, gente Gallicâ illatum.

60. *Thebani Lacedæmonios, duce Epaminonda, apud Leuctra superaverunt*] Lacedæmonii, duce Cleombroto, à Thebanis numero lõge paucioribus, duce Epaminonda, apud Leuctra Bœotiæ, victi & ingenti clade affecti sunt, cæso etiam ipso Cleombroto an. II. Olymp. CII. Archonte Phrasiclide, ut refert Diodorus Siculus lib. 15. & Anonymus in Descript. Olympiad. ubi ad ejusdem Olympiadis annum notat: Ἡ περὶ Λεῦκτρα μάχη, ἐν ᾗ Κλεόμβροτος ὁ Λακεδαιμονίων βασιλεὺς ἀνῃρέθη. qui est an. V. C. CCCLXXXIII. Varronianus. Cæterum de Leuctricâ pugnâ præter Diodorum, vide etiam Xenophontem Ἑλληνικ. lib. 6. Plutarchum in Pelopida, Pausaniam in Bœoticis. Meminit ejus etiam Strabo lib. 9. hisce verbis: Τὰ δὲ Λεῦκτρά ἐστιν, ὅπου Λακεδαιμονίους μεγάλῃ μάχῃ νικήσας Ἐπαμεινώνδας, ἀρχὴν εὕρετο τῆς καταλύσεως αὐτῶν. οὐκέτι γὰρ ἐξ ἐκείνου τὴν τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονίαν ἀναλαβεῖν ἴσχυσαν, ἣν εἶχον πρότερον. Id est, *Leuctra sunt, ubi Epaminondas superatis magno prælio Lacedæmoniis, eorum potentiæ enervandæ exordium reperit. Nunquam enim ab eo tempore Spartani recuperare principatum potuere, quem in Græcos habuerant.*

61. *Ac brevi post tempore in urbe Româ &c. consules etiam creari ex plebe cœpti*] Quod factum, post atrocem seditionem, ingentiaq; certamina, quibus L. Sextius & C. Licinius tribuni pleb. pro plebeio consulatu pugnassent, an. V. C. CCCLXXXVIII. Varroniano; & primus de plebe Consul factus L. Sextius princeps seditionis, & cujus lege partus erat, ut loquitur Livius lib. 7. Qui etiam videndus in fine lib. 6. & Plutarchus in Camillo.

62. *Circa annum deinde urbis conditæ CCCC. Philippus &c. regnum Macedoniæ adeptus est*] Nimis secure hic Gellius numerum annorum expressit. Neque enim Philippus Amyntæ F. circa ann. V. C. CCCC. Macedoniæ regnum adeptus, verum ann. II. Olympiad. CV. fratri Perdiccæ ab Illyriis occiso in Macedoniæ regno successit, ut auctor Diodorus Siculus lib. 16. Qui incidit in ann. V. C. CCCXCV. Varronianum: quo anno etiam Athenienses ad Methonem in prælio vicit. Circa annum vero V. C. à Gellio nominatum, sive Olympiad. CVI. Philippus, re feliciter ubique gestâ, ac variis gentibus devictis, & imperio suo subjugatis, amplissimum sibi regnum acquisiverat, stabiliveratque.

63. *Inque eo tempore Alexander natus est*] Natus est Alexander M. an. I. Olympiad. CVI. die VI. mensis Hecatombæonis, qua die templum Dianæ ab Herostrato incensum conflagravit, ut scribit Plutarchus in Alexandro, & Diodorus Sicul. lib. 16. Item Anonymus in Descript. Olympiad. ad ejusdem Olymp. annum Qui secundum Varronem est ann. V. C. CCCXCVIII.

nis pòst [64] Plato Philosophus ad Dionysium Siciliæ tyrannum posteriorem profectus est. post inde aliquanto tempore [65] Philippus apud Chæroneam prœlio magno Athenienses vincit. [66] tum Demosthenes orator ex eo prœlio salutem

64. *Plato Philosophus ad Dionysium Siciliæ tyrannum posteriorem profectus est*] Iterum hic Gellius παραχρονισμὸν aliquot annorum committit, cum scribit Platonem paucis post Alexandrum M. natum annis in Siciliam ad Dionysium juniorem profectum esse. Quod omnino fieri nequivit. Nam ante Alexandrum natum jam Plato tertium ex Siciliâ in patriam redierat. Ter enim Platonem in Siciliam navigasse scribit Diogenes Laërtius in ejus Vitâ; primò, ut insulam & montis Ætnæ crateras viseret, quo tempore à Dionysio majore Siciliæ tyranno adeo male habitus est, ut eum etiam venum dederit. quemadmodum etiam testatur Plutarchus in Dione, & Diodorus Siculus lib. 15. Quod accidit circa an. III. Olympiad. XCVIII. hoc est, ann. V. C. CCCLXVIII. Quo tempore Plato jam quadragesimum annum ætatis excesserat, ut ipse testatur in Epistolâ septimâ. Secundo autem profectus est ad Dionysium Juniorem *αἰτῶν γῆν καὶ ἀνθρώπους τοὺς κατὰ τὴν πολιτείαν αὐτοῦ ζησομένους, locum atque homines postulans in Republica à se instituta victuros*, quod Dionysium quidem promisisse, non tamen præstitisse idem ait Laërtius. Itaque in patriam rediens, quamvis ægre à Dionysio dimissus, postea tertiâ vice Syracusas profectus, Dionis Dionysio reconciliandi causâ, ab utroque iterum iterumque arcessitus. Sed re infectâ denuo in patriam rediit sospes. Paulo vero post Platonis discessum, Dio clàm collectis copiis, in Siciliam navigans Dionysium Syracusis expulit, ac libertatem Syracusanis restituit. Quod factum an. IV. Olympiad. CV. ut est apud Diodorum Sicul. lib. 16. Qui est ann. V. C. CCCXCVII. uno anno antequam Alexander M. natus erat. Plato vero ejusdem Olympiadis an. I. reversus videtur; quippe qui in Epist. VII. scribat, se paulo post suum ex Siciliâ reditum, in Peloponneso Dionem offendisse ludos spectantem Olympiacos. Ultra annum vero Platonem apud Dionysium Syracusis hæsisse, ex eadem Epistolâ Platonis facile colligi potest; ita ut Plato circa ætatis annum septuagesimum, tertiam hanc in Siciliam profectionem suscepisse videatur; Post reditum vero suum adhuc vixit ad an. IV. Olympiad. CVIII. sive V. C. an. CCCCVI. quo anno natus annos LXXXI. mortuus est, ut est apud Laërtium in ejus Vitâ.

65. *Philippus apud Chæroneam prœlio magno Athenienses vincit*] Reportata hæc Victoria à Philippo apud Chæroneam Bœötiæ, fusis Atheniensibus cum eorum sociis Bœotis, an. III. Olymp. CX. ut scribit Diodorus Siculus lib. 16. qui incidit in Varron. an. V. C. CCCCXVI. Hujus pugnæ meminit etiam Strabo lib. 9. Χαιρώνεια δ' ἐστὶν Ὀρχομενοῦ πλησίον, ὅπου Φίλιππος ὁ Ἀμύντου μεγάλῃ μάχῃ νικήσας Ἀθηναίους τε καὶ Βοιωτοὺς καὶ Κορινθίους, κατέστη τῆς Ἑλλάδος κύριος. *Chæronea Orchomeno vicina est, ibi Philippus Amyntæ filius magno prœlio devictis Atheniensibus & Bœotis & Corinthiis, dominus Græciæ factus est.* Vide & Pausaniam in Atticis.

66. *Tum Demosthenes &c. salutem fugâ quæsivit*] Hanc Demosthenis fugam narrat etiam Plutarchus in ejus Vitâ: Ἐν τῇ μάχῃ, inquit, καλὸν οὐδὲν ὁμολογούμενον ἔργον οἷς εἶπεν ἀποδειξάμενος, ᾤχετο τὴν τάξιν ἀπο-

δρὰς

ſalutem fugâ quæſivit: quumque id ei, quòd fugerat, probroſè objiceretur; verſu illo notiſſimo eluſit:

67 Ἀνὴρ, inquit, ὁ φεύγων, καὶ πάλιν μαχήσεται.

68 poſtea Philippus ex inſidiis occiditur; 69 & Alexander regnum adeptus ad ſubigendos Perſas 70 in Aſiam, atque in

δρὰς αἴσχιστα καὶ τὰ ὅπλα ῥίψας, οὐδὲ τὴν ἐπιγραφὴν τῆς ἀσπίδος, ὡς ἔλεγε Πυθέας, αἰσχυνθεὶς, ἐπιγεγραμμένης γράμμασι χρυσοῖς, ΑΓΑΘΗ ΤΥΧΗ. Id eſt, *In conflictu nihil præclare, vel quod dictis ejus reſponderet, edidit: ſed cepit fugam turpiſſime deſerto ordine & armis abjectis, nec inſcriptionem, ut dixit Pythias, veritus clypei, cui fuit literis inſcriptum aureis*, BONA FORTUNA.

67. Ἀνὴρ ὁ φεύγων, *&c.*] Id eſt, *Vir fugiens rurſus pugnabit*, vel *pugnare poteſt*.

68. *Poſtea Philippus ex inſidiis occiditur*] Interfectus eſt Philippus Alexandri M. pater Ægis Macedoniæ inter ludos à Pauſania, qui ultionem hoc modo à Philippo de ſummâ injuriâ ſibi ab Attalo factâ, & à rege, apud quē ſæpius Attalum accuſaverat, inſuperhabitâ, ſumpſit, cum regnaſſet annos XXIV. ut teſtatur Diodorus Siculus lib. 16. ubi id contigiſſe tradit an. I. Olymp. CXI. Archonte Pythodoro, quem Anonymus in Olympiad. Deſcriptione etiam Pythodemum vocat, ubi & ad ejuſdem Olympiadis annum I. notat: Φίλιππος ὁ Μακεδὼν ἀναιρεῖται ὑπὸ Παυσανίου, βασιλεύσας ἔτη κδʹ. Uti & facit Arrianus l. I. De Expedit. Alexan. Λέγεται δὲ Φίλιππος μὲν τελευτῆσαι ἐπὶ ἄρχοντος Πυθοδήμου Ἀθήνησι. Quomodo autem Philippus à Pauſania occiſus breviter ex Trogo narrat Juſtinus lib. 9. *Ad ludorum*, inquit, *ſpectaculum Philippus cum ſine cuſtodibus, medius inter duos Alexandros, filium generumque, contenderet, Pauſanias nobilis ex Macedonibus adoleſcens, nemini ſuſpectus, occupatis anguſtiis, Philippum in tranſitu obtruncat: diemque lætitiæ deſtinatum, fœdum luctu funeris facit.* Paulò poſt etiam ſubjicit: *Creditum eſt etiam immiſſum ab Olympiade matre Alexandri fuiſſe; nec ipſum Alexandrum ignarum paternæ cædis exſtitiſſe.* Cui conſentit Plutarchus in Vita Alexandri, ubi ſcribit maximam criminis partem apud Olympiadem hæſiſſe, quod Pauſaniam irâ flagrantem adhortata eſſet, & ſtimulaſſet; neque immunem à calumniâ Alexandrum fuiſſe. Annus autem I. Olympiad. CXI. quo Philippus occiſus, incidit in Varronianum V. C. ann. CCCCXVIII.

69. *Et Alexander regnum adeptus*] Philippo mortuo eodem anno ſucceſſit Alexander M. ejus filius annos circiter viginti natus, qui cædis paternæ conſcios ad tumulum ejus occidi juſſit. Vide Diodor. Sicul. lib. 16.

70. *In Aſiam atq; in Orientem tranſgreſſus*] Anno III. Olympiad. CXI. Archonte Cteſicle, qui eſt Varron. ann. V. C. CCCCXX. Alexander ad Helleſpontum cum exercitu progreſſus, ex Europâ in Aſiam copias trajecit, videlicet Peditum XXX. M. Equitum vero IV. M. & D. eodemque anno Darii exercitum ad Granicum amnem in majori Phrygiâ primum profligavit, ut latius tradunt Diodor. Siculus lib. 17. & Arrianus lib. 1. De Expedit. Alexand. Breviter etiam ad ejuſdem Olymp. an. III. Anonymus in Olymp. Deſcript. notat: Ἀλέξανδρος διαβὰς ἐς τὴν Ἀσίαν τοὺς Σατράπας βασιλέως ἐνίκησε περὶ τὸν ἐν Φρυγίᾳ Γρανικὸν ποταμόν.

in Orientem transgressus est. [71] alter autem Alexander, cui cognomentum Molosso fuit, in Italiam venit, bellum populo Romano facturus. jam enim fama, virtusque felicitatis Romanæ apud exteras gentes enitescere incœptabat. sed prius, quàm bellum faceret, [72] vita decessit. Eum Molossum, quum in Italiam transiret, dixisse accepimus, se quidem ad Romanos ire, quasi in ἀνδρωνῖτιν; Macedonem isse ad Persas, quasi in γυναικωνῖτιν. postea Macedo Alexander plerâque parte orientali subactâ, [73] quum annos undecim

71. *Alter autem Alexander &c. in Italiam venit*] Fuit avunculus Alexandri Magni, frater quippe Olympiadis, & Rex Epiri. Hic in Italiam à Tarentinis, auxilia adversus Bruttios deprecantibus, sollicitatus, ita cupide profectus fuerat, veluti in divisione Orbis terrarum, Alexandro Olympiadis sororis suæ filio Oriens, sibi Occidens sorte contigisset, ut scribit Justinus lib. 12. Livius lib. 8. constare scribit, hunc Alexandrum in Italiam classem appulisse, T. Manlio Torquato III. & P. Decio Mure Coss. qui fuit an. V. C. CCCCXIV. sive an. I. Olympiad. CX. Itaque septem annis ante Alexandri Magni in Asiam trajectionem. Plutarchus quoque lib. De Fortunâ Romanor. prope finem, Alexandri Molossi expeditionem priorem facit, cum scribit Alexandrum M. etiam de expeditione in Italiam suscipiendâ cogitasse, sub prætextu, quod Alexander Molossus apud Pandosiam à Bruttiis & Lucanis esset occisus, re verâ autem gloriæ stimulo & imperii æmulatione adversus Romanos agitatum. Hoc modo verum esse nequit, quod Gellius de Alexandro Molosso mox subjicit, eum scilicet dixisse, cum in Italiam transiret; *se quidem ad Romanos ire, quasi in* ἀνδρωνῖτιν; *Macedonem isse ad Persas, quasi in* γυναικωνῖτιν. Cum eo tempore Alexander M. nondum in Asiam trajecisset.

72. *Vita decessit*] A Lucanis scilicet & Bruttiis, quibuscum bellum gerebat, ad flumen Acheronta occisus. Quod accidit an. V. C. CCCCXXVIII. C. Pætelio, L. Papinio Mugillano Coss. ut est apud Livium lib. 8. Vide & Justinum lib. 12.

73. *Quum annos undecim regnavisset obiit mortis diem*] Arrianus lib. 8. ex Aristobulo scribit Alexandrum M. decessisse Olymp. CXIV. Archonte Athenis Hegesia; vixisse annos XXXII. menses VIII. regnasse XII. annos menses octo. Et sic etiam Auctor Olympiad. de ejus regni annis ad ann. I. Olymp. CXIV. notat: Ἀλέξανδρος ἐν Βαβυλῶνι ἐτελεύτησε, βασιλεύσας ιβʹ, καὶ μῆνας ζ. Diodorus vero Siculus Alexandrum regnasse ait ἔτη δώδεκα καὶ μῆνας ἑπτὰ, *annos duodecim & menses septem*. Sane Alexandrum obiisse Olympiade CXIV. omnes fateri testatur Josephus contra Appionem: Ἀλέξανδρον δὲ τεθνάναι πάντες ὁμολογοῦσιν ἐπὶ τῆς ἑκατοστῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης Ὀλυμπιάδος. Ab anno autem primo Olympiad. CXI. quo regnare cœpit Alexander, ad ann. I. Olymp. CXIV. quo fatis concessit, anni sunt integri XII. Lapsus itaque Gellius προχρονισμῷ unius anni; nisi forte dicendum, mendosum numerum XI. pro XII. irrepsisse. Mortis autem Alexandri an. I. Olymp. CXIV. incidit in ann. V. C. CCCCXXX. Varron.

74. *Aristo-*

undecim regnavisset, obiit mortis diem. neque ita longè pòst 74 Aristoteles philosophus, 75 & pòst aliquanto Demosthenes vitâ functi sunt: isdemque fermè tempestatibus populus Romanus gravi, ac diutino Samnitium bello conflictatus est: consulesque Tib. Veturius & Sp. Postumius 76 in locis iniquis apud Caudium, à Samnitibus circumvallati, 77 ac sub jugum missi, 78 turpi fœdere facto discesse-

74. *Aristoteles Philosophus*] Obiit Aristoteles in Chalcide an. III. Olymp. CXIV. qui est an. V. C. CCCCXXXII. cum ageret annum ætatis LXIII. ut ex Apollodori Chronicis refert Laërtius in ejus Vitâ: Εἶτα ἀπῆρεν (φησὶ δ' Ἀπολλόδωρος) εἰς Χαλκίδα τῷ τρίτῳ ἔτει τῆς δεκάτης καὶ τετάρτης καὶ ἑκατοστῆς Ὀλυμπιάδος, καὶ τελευτῆσαι ἐτῶν τριῶν που καὶ ἑξήκοντα, νόσῳ. *Deinde refert Apollodorus, eum Chalcidem profectum esse anno tertio centesimæ & quartædecimæ Olympiadis, ac ætatis an. sexagesimo tertio morbo extinctũ esse.* Idem ad ejusdem Olympiadis ann. III. notat Anonymus in Olympiad. Descriptione: Ἀριστοτέλης ἀπάρας εἰς Χαλκίδα ἐτελεύτησεν ἐτῶν τριῶν που καὶ ἑξήκοντα. In mortis genere variant Auctores. Nam Suidas in, Ἀριστοτέλης, scribit eum aconito hausto obiisse: Ἀπέθανεν ἀκόνιτον πιὼν ἐν Χαλκίδι, διότι ἐκαλεῖτο πρὸς εὐθύνας, ἐπειδὴ ἔγραψε παιᾶνα εἰς Ἑρμείαν τὸν εὐνοῦχον. Id est, *Mortuus est Chalcide, cum aconitum bibisset, quod in judicium vocaretur, propter Hymnum quem in Hermiam Eunuchum composuerat.* Cui assentitur Hesychius Milesius in De Viris Illustrib. Eustachius vero in Dionysii Periegesin notat Aristotelem in Eubœâ circa Euripum obiisse.

75. *Et post aliquanto Demosthenes*] Idem Anonymus Demosthenem mortuum esse refert anno post Aristotelem videlicet an IV. Olymp. CXIV. Archonte Apollodoro. Laërtius tamen in Vitâ Aristotelis, Demosthenem, ex Apollodoro in Chronicis, obiisse scribit in Calabriâ, eodem anno, quo Aristoteles decessit, Archonte Athenis Philocle. Quod veritati magis accedit, cum & Plutarchus in Vitâ Demosthenis scribat, Demosthenem veneno sibi mortem conscivisse, in insulâ Calauriâ; quò fugerat eodem anno, quo Athenienses à victore Antipatro pacis conditiones accipere coacti, & præsidium Munichiæ impositum est. Hoc vero contigit an. III. Olymp. CXIV. Cæterum de Demosthenis morte vide & Pausaniam in Atticis, Strabonem lib. 8. Plinium lib. 33. cap. I.

76. *In locis iniquis apud Caudium*] Ad Caudinas scilicet furculas. Temeritate enim & imperitiâ T. Veturii, & Sp. Postumii Coss. Romanæ legiones in eum locum deductæ, & Samnitum præsidiis circumsessæ, turpem, sed necessariam pacem facere coactæ sunt. Nam ibidem totus, antequam demitteretur, exercitus, una cum Consulibus, legatis, tribunis militum, à Samnitibus, duce C. Pontio, sub jugum missus est; ut late, & eleganter hanc historiam narrat Livius lib. 9. in principio. Contigit an. V. C. CCCCXXXIII. secundum Fastos Capitolinos, ex Varronis autem calculo an. V. C. CCCCXXXIV.

77. *Ac sub jugum missi*] Mos usitatus in Romanâ militiâ, quoties hostes ipsi traditis armis deditionem facerent, eos sub jugum mittere. Hoc autem quomodo fieret, declarat Festus: *Jugum, sub quo victi*

discesserunt; ob eamque causam populi jussu 79 Samnitibus per Feciales dediti, recepti non sunt. Post annum deinde urbis conditæ quadringentesimum ferè & septuagesimum 80 bellum cum rege Pyrrho sumtum est. Ea tempestate 81 Epicurus Atheniensis, & 82 Zeno Cittiensis philosophi celebres

victi transibant, hoc modo fiebat: fixis duabus hastis super eas ligabatur tertia; sub iis victos discinctos transire cogebant. Et postea: *Sub jugum mitti dicuntur hostes victi, ereptis omnibus armis, telisque, cum hastis defixis duabus in terra, tertiaque ad summum earum deligata, ipsi eam jubentur transire.* Eleganter etiam de eo Dionysius Halicarnasseus lib. 3. Ἔστι δὲ Ῥωμαίοις νόμιμον, ὅταν πολεμίων παραδιδόντων τὰ ὅπλα γίνωνται κύριοι, δύο καταπήξειν ξύλα ὀρθὰ, καὶ τρίτον ἐφαρμόττειν αὐτοῖς ἄνωθεν πλάγιον, ἔπειθ' ὑπάγειν τοὺς αἰχμαλώτους ὑπὸ ταῦτα, καὶ διελθόντας ἀπολύειν ἐλευθέρους ἐπὶ τὰ σφέτερα. τοῦτο καλεῖται παρ' αὐτοῖς ζυγόν. Id est, *Est autem Romanis mos, quoties hostes traditis armis deditionem faciunt, duo tigna recta humi defigere, iisque tertium transversum superimponere, captivosque sub ista tigna ductos transmittere, atque liberos ad sua demittere. Hoc ipsi jugum vocant.*

78. *Turpi fœdere facto*] Livius lib. 9. negat, pacem Caudinam fœdere icto factam esse. *Consules*, inquit, *profecti ad Pontium in colloquium, cum de fœdere victor agitaret, negarunt injussu populi fœdus fieri posse: non sine fecialibus, cærimoniaque alià solemni. Itaque non, ut vulgo credunt, Claudiusque etiam scribit, fœdere pax Caudina, sed per sponsionem facta est.* Additque ibidem: *Quid enim aut sponsoribus in fœdere opus esset, aut obsidibus, ubi precatione res transigitur?* Per quem populum fiat, quo minus legibus dictis stetur, ut eum ita Jupiter feriat, quemadmodum à Fecialibus porcus feriatur? *Spoponderunt Consules, Legati, Quæstores, Tribuni militum: nominaque omnium, qui spoponderunt, exstant: ubi si ex fœdere acta res esset, prætérquam duorum Fecialium non exstarent; & propter necessariam fœderis dilationem obsides etiam sexcenti equites imperati, qui capite luerent, si pacto non staretur.* Lapsus itaque Gellius, qui cum vulgo putaverit, pacem Caudinam fœdere factam fuisse.

79. *Samnitibus per Feciales dediti, recepti non sunt*] Quod factum L. Papirio Cursore, Q. Publilio Philone Coss. anno sequenti, quo Tib. Veturius & Sp. Postumius Consules superioris anni, cum Legatis, Quæstoribus, Tribunis militum, qui coacti ad furculas Caudinas turpem pacem pro populo Romano spoponderant, ex Senatusconsulto, vincti, nudique Samnitibus per Fecialem Arvinam A. Cornelium, coram tribunali C. Pontii Samnitium Ducis, dediti sunt; à Samnitibus autem non recepti; ut prolixe & pulchré omnino narrat Livius lib. 9.

80. *Bellum cum rege Pyrrho sumtum est*] Non accuratum annorum numerum expressit Gellius, ut alias quoque non semel fecit, quo bellum cum Pyrrho Epirotarum rege cæptum est. Ex Fastis enim Capitolinis fuit is annus V. C. CCCCLXXIII. Varronis vero ann. V. C. CCCCLXXIV. quo Pyrrhus Epirotarum Rex à Tarentinis in auxilium vocatus, venit cum exercitu, atque elephantis in Italiam. De cujus belli successu vide Plutarchum in Pyrrho, Justinum lib. 18. Pausaniam in Atticis, alios.

81. *Epicurus Atheniensis*] Natus est Epicurus, ut tradit Laertius in ejus Vi-

tâ

celebres erant: eodemque tempore C. Fabricius Luscinus, & Q. Æmilius Papus 83 censores Romæ fuerunt; & 84 P. Cornelium Rufinum, qui bis consul, & dictator fuerat, senatu moverunt: causamque isti notæ subscripserunt, quod eum comperissent argenti facti cœnæ gratiâ decem pondo libras habere. Anno deinde post Romam conditam quadringentesimo ferme nonagesimo, consulibus Appio Claudio, cui cognomentum Caudex fuit, Appii illius Cæ-

ci

tâ, ex Apollodori Chronicis, ann III. Olympiad. CIX. Archonte Sosigene: Ἐγεννήθη δέ, κατά φησιν Ἀπολλόδωρος ἐν Χρονικοῖς, κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἐνάτης καὶ ἑκατοστῆς Ὀλυμπιάδος, ἐπὶ Σωσιγένους ἄρχοντος. Ad ejusdem Olympiadis annum III. Epicuri natalem refert Anonymus in Olympiad. Descript. qui est Varronianus ann. V. C. CCCCXII. Obiit vero annos natus septuaginta duos, ann. II. Olympiad. CXXVII. Archonte Pytharato, teste eodem Anonymo: Ἐπίκουρος ἐτελεύτησε, γεγονὼς ἔτη οβʹ. Unde Cicero de Fato: *Moriétur Epicurus*, inquit, *cum duo & septuaginta annos vixerit, Archonte Pytharato, neque tamen erant causæ fatales, cur ita accideret.* Quomodo omnino etiam legendum apud Laërtium in Vitâ Epicuri, ut habent Codd. Regii teste eruditissimo Menagio, & jam olim quoque monuerat J. Casaubonus ad Theophrasti Characteres, & ad ipsum Laertium, hoc nimirum modo: Ἔπειτα ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας μετελθεῖν καὶ τελευτῆσαι κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἑβδόμης καὶ εἰκοστῆς καὶ ἑκατοστῆς Ὀλυμπιάδος ἐπὶ Πυθαράτου, ἔτη βιώσαντα δύο πρὸς τοῖς ἑβδομήκοντα. Id est, *Indeque se Athenas contulisse fertur annoque secundo centesimæ & vigesimæ septimæ Olympiadis, Archonte Pytharato mortem obiisse, cum duos & septuaginta annos vixisset.* Hic autem an. II. Olymp. CCXXVII. incidit in Varronianum V. C. annum CCCCLXXXIII. Ita, ut recte Gellius Epicurum floruisse scribat circa ann. V. C. CCCCLXX. multum vero falli Eusebium in Chronicis constet, qui florentem jam Epicurum facit Olymp. CXIII. quo tempore Philosophiam vixdum attigerat, ut ex Laertio discimus.

82. *Zena Cittiensis*] Zenonem Citticum, Stoicæ sectæ principem, Suidas floruisse scribit sub Antigono Gonata Olympiad. CXX. Verum cum Antigonus Gonata demum regnare cœperit Olymp. CXXV. haud dubie apud Suidam in numero ρʹ καὶ κʹ, erratum est; & reponendum ρʹ καὶ κεʹ, vel, κςʹ, hoc est Olymp. CXXV. vel CXXVI. ut ita Zeno floruisse dicatur intra an. V. C. CCCCLXX. & CCCCLXXX. Mortem ejus refert Eusebius in Chronicis ad ann. I. Olymp. CXXIX. qui est Varron. an. V. C. CCCCXC. Apud Laërtium in ejus Vitâ legimus, Zenonem octo & nonaginta annos sine morbo & semper sanum vixisse.

83. *Censores Romæ fuere*] Anno nimirum V. C. CCCCLXXVIII. secundum Fastos Capitolinos; Varroniano autem CCCCLXXIX. C. Fabricius Luscinus, Q. Æmilius Papus Censores lustrum Romæ fecerunt XXXIII. Censa sunt civium capita CCLXXI. M. cum CCXXIV. ut habet Epitome Liviana lib. 14.

84. *P. Cornelium Rufinum &c. senatu moverunt*] Vide supra lib. 4. cap. 8: & quæ ibi notata sunt.

85. *Bellum*

ci fratre, & M. Fulvio Flacco [85] bellum adversum Pœnos primum cœptum est. [86] neque diu post Callimachus poëta Cyrenensis Alexandriæ apud Ptolemæum regem celebratus est. annis deinde posteà paulò pluribus quàm viginti, [87] pace cum Pœnis factâ, consulibus Claudio Centone Appii Cæci filio & M. Sempronio Tuditano, [88] primus omnium

85. *Bellum adversum Pœnos primum cœptum est*] Sequitur hic Gellius Varronis calculum, cum ait primi Belli Punici initium fuisse anno V. C. CCCXC. In Fastis enim Capitolinis est ann. V. C. CCCCLXXXIX. Causam & originem, uti & successum hujus belli latius legere poteris apud Polybium lib. I. Zonaram lib. 2. & L. Florum lib. 2. alios. Duravit per XXIII. annos, ad ann. V. C. IↃXIII. Varron. sive Olymp. CXXXIV. ann. IV. quo anno Q. Lutatio Cerco, A. Manlio Torquato II. Coss. pax Carthaginiensibus data est, his legibus, ut Pœni insulis omnibus cederent, quæ inter Italiam & Africam jacerent; CIↃCIↃCC. talenta penderent in annos viginti, aliaque præstarent, quæ vide sis apud citatos modo Auctores.

86. *Neque diu post Callimachus poëta*] Floruit itaque Callimachus secundum Gellium Olympiad. CXXIX. an. I. hic enim est ann. V. C. CCCCXC. Suidas autem in Καλλίμαχος, cum jam floruisse scribit sub Ptolemæo Philadelpho, hoc est, circiter Olympiad. CXXV. pervenisse autem usque ad Ptolemæum Euergetem, qui regnare cœpit ann. II. Olympiad. CXXVII. Ἐπὶ δὲ τῶν χρόνων ἦν Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου. πρὶν δὲ συσταθῆ τῷ βασιλεῖ, γράμματα ἐδίδασκεν ἐν Ἐλευσῖνι κωμοδρίῳ τῆς Ἀλεξανδρείας. καὶ παρέτεινε μέχρι τοῦ Εὐεργέτου κληθέντος Πτολεμαίου. Ὀλυμπιὰς δὲ ἦν ρκζʹ. ἧς κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος ὁ Εὐεργέτης Πτολεμαῖος ἤρξατο τῆς βασιλείας. Id est, *Fuit autem temporibus Ptolemæi Philadelphi. Antequam autem regi commendaretur, literas docuit in Eleusine viculo Alexandriæ. Et ætatem extendit usque ad Ptolemæum Euergeten. Erat vero Olympias* CXXVII. *cujus anno* II. *Ptolemæus Euergetes regnare cœpit.* Hinc etiam Anonymus in Olymp. Descript. ad ejusdem Olymp. CXXVII. an. II. notat: Πτολεμαῖος ὁ Εὐεργέτης τὴν Αἰγυπτίων βασιλείαν παραλαμβάνει. Καλλίμαχος Βάττου καὶ Μεσάτμας ἤκμαζεν. Scribit quoque Suidas Callimachum adeo accuratum fuisse, ut quovis carminum genere poëmata scripserit, oratione solutâ plurima composuerit; ultra vero octingenta volumina ab ipso conscripta esse. Ex quibus paucula tantum hodie supersunt.

87. *Pace cum Pœnis factâ*] Anno, ut diximus, V. C. IↃXIII.

88. *Primus omnium L. Livius poëta fabulas Romæ docere cœpit*] Consulatus Claudii Centonis & M. Sempronii Tuditani incidit in an. V. C. IↃXIV. quo Livium Andronicum primum Romæ fabulas dedisse, testis etiam Cicero Tusculan. Quæst. lib. I. *Serius poëticam nos accepimus*, inquit, *annis enim fere quingentis & quatuordecim post Romam conditam Livius fabulam dedit, C. Claudio Cæci filio, M. Tuditano Consulibus, anno ante natum Ennium.* Idem Cicero in Bruto: *Livianæ fabulæ non satis dignæ, quæ iterum legantur. atque hic est Livius, qui primus fabulam C. Clodio Cæci filio & M. Tuditano Coss. docuit, anno ipso antequam natus Ennius: post Romam conditam autem quarto decimo & quingentesimo,*

omnium L. Livius poëta fabulas docere Romæ cœpit, 89 post Sophoclis & Euripidis mortem annis plus ferè centum & sexaginta, 90 post Menandri annis circiter quinquaginta duobus. Claudium & Tuditanum Consules sequuntur

gentesimo, ut hic (Pomponius Atticus in Annalibus) *ait, quem nos sequimur.* Annus itaque quo L. vius Andronicus primus Romæ fabulam dedit, erat primus post bellum primum Punicum, finitum, sive ann. I. Olympiad. cxxxv.

89. *Post Sophoclis & Euripidis mortem annis plus fere centum & sexaginta*] Si CLX. annos deducas ab ann. V. C. IↃXIV. obitus Sophoclis & Euripidis incidet in an. V. C. CCCLIV. sive ann. I. Olympiad. xcv. supra autem p. 993. ex Diodoro Siculo diximus eos obiisse eodem ann. III. Olymp. XCIII. sive an. V. C. CCCXLVIII. sed fortasse Gellius eos sequitur, qui Sophoclem sexennio post Euripidem decessisse volunt, ut etiam supra pag. 690. notatum.

90. *Post Menandri annis circiter quinquaginta duobus*] Deductis itaque ann. LII. ab an. U.C. IↃXIV. mortalis Menandri erit an. V. C. CCCCLXII. sive an. I. Olympiad. cxxII. Biennio tamen post Menandrum obiisse, colligi posse videtur ex Veteri Inscriptione, quæ Romæ exstat, & vulgata est in Corpore Gruteriano pag. 1027. n. 2. ubi scribitur, Menandrum obiisse anno ætatis quinquagesimo secundo, Archonte Philippo, natum autem fuisse sub Archonte Sosigene.

ΜΕΝΑΝΔΡΟϹ. ΔΙΟΠΕΙΘΟΥϹ
ΚΗΦΙϹΙΕΥϹ. ΕΓΕΝΝΗΘΗ.
ΑΡΧΟΝΤΟϹ. ϹΩϹΙΓΕΝΟΥϹ
ΕΤΕΛΕΥΤΗϹΕΝ. ΕΤΩΝ. Ν'
ΚΑΙ. Β'. ΕΠΙ. ΑΡΧΟΝΤΟϹ
ΦΙΛΙΠΠΟΥ. ΚΑΤΑ. ΤΟ. Β'.
ΚΑΙ. Λ' ΕΤΟϹ. ΤΗϹ. ΠΤΟΛΕΜΑΙ
ΟΥ. ΤΟΥ. ϹΩΤΗΡΟϹ. ΒΑϹΙΛΕΙΑϹ.

Id est, *Menandrus Diophitis F. populo Cephisieus, natus est Archonte Sosigene. Obiit annorum duum & quinquaginta, Archonte Philippo, anno altero & trigesimo regni Ptolemæi Soteris.* Sosigenes vero Archon Athenis fuit ann. III. Olymp. CIX. sive an. V. C. CCCCXII. quibus si addas annos quinquaginta duos, habebis an. III. Olymp. CXXII. sive ann. V. C. CCCCLXIV. quod vero additur in Inscriptione, Menandrũ obiisse an. XXXII. Ptolemæi Soteris, istud sane non convenit cum prioribus sed potius cum Gellio. Nam annus XXXII. Ptolemæi Soteris incidit in annum I. Olymp. CXXII. sive ann. V. C. CCCCLXII. siquidem regni ipsius anni computantur à morte Alexandri Magni an. I. Olymp. CXIV. sive an. V. C. CCCCXXX. In alterutro itaque erratum, vel in annis ætatis Menandri, vel in annis Regni Ptolemæi Soteris, sive Lagidæ assignandis. In Prolegomenis tamen Aristophanis totidem anni Menandro tribuuntur τελευτᾷ δ' ἐν Ἀθήναις ἐτῶν ὑπάρχων νβ'. Anonymus autem Olympiadum Scriptor Menandri mortem refert ad ann. II. Olymp. CXXIII. quo Archontem Philippum, sive eundem, quem Inscriptio Vetus habet, iterum, sive alium cognominem facit, Menandro vero L. tantum annos tribuit: Μένανδρος Διοπείθους Κηφισιεὺς κωμῳδοποιὸς ἐτελεύτησεν ἐτῶν ν'. Sed multum fallitur, nec sibimet ipse constat Anonymus; cum enim Menandri natalem faciat an. III. Olympiad. CIX. Archonte Sosigene; si inde numeres quinquaginta annos, habebis an. I. Olymp. CXXII.

quuntur 91 Q. Valerius & C. Mamilius: quibus natum esse Q. Ennium poëtam M. Varro, in primo de poëtis libro, scripsit: eumque 92 quum septimum & sexagesimum annum ageret, duodecimum Annalem scripsisse; idque ipsum Ennium in eodem libro dicere. Anno deinde post Romam conditam 93 quingentesimo undevicesimo, Sp. Carvilius

Quod convenit cum Gellio, & an. XXXII. regni Ptolemæi, quo Menandrum mortuum esse Vetus ait Inscriptio. Ab his uno anno iterum abit Eusebius in Chronicis, qui Menandri mortem refert ad ann. IV. Olympiad. CXXI. sive ann. V. C. CCCCLXI.

91. *Q. Valerius & C. Mamilius*] Sic alterius horum Consulum nomen legendum, nō ut vulgo, *C. Manilius*. Consules enim Romæ fuere C. Mamilius Turius, Q. Valerius Falto ann. V. C. IↃXXIV. secundum Fastos Capitolinos, sive Varron. an. V. C. IↃXV. Quo anno Ennium natum esse etiam ex Cicerone, Tusc. Quæst. lib. 1. & Bruto: in verbis paulo ante adductis, manifestum est.

92. *Quum septimum & sexagesimum annum ageret, duodecimum Annalem scripsisse*] Qui fuit Varroni ann. V. C. IↃLXXXII. Cæterum pro *duodecimum Annalem*, ut omnes habent Libri, P. Merula in Commentariis ad Ennium lib. 18. legendum censet, *duodevigesimum Annalem*, cui assentitur Vossius lib. 1. cap. 2. De Histor. Latinis, quasi Gellius dicat, extremam Annalium partem, quæ ex Vargunteji divisione librum 18. constitit, demum ab Ennio conscriptam esse, triennio ante obitum suum. Ennium autem libros 18. Annalium conscripsisse, designare videtur Diomedes lib. 3. ubi in Putschiana editione legitur: *Epos Latinum primus digne scripsit is, qui res Romanorum XVIII. complexus est libris, qui & Annales inscribuntur, quod singulorum fere annorum actus contineant; sicut publici Annales, quos Pontifices, Scribæque conficiunt de Romanis, quod Romanorum res gestas declarant.* In aliis etiam Codd. apud Diomedem, teste Merula, ipsum *Ennii* nomen expressum invenitur, hoc modo: *digne scripsit Ennius, is, qui &c.* Vide sis etiam Vossium dict. lib. 1. De Histor. Latin. cap. 2.

93. *Quingentesimo undevicesimo*] Supra lib. 4. cap. 3. Gellius scribit divortium à Sp. Carvilio cum uxore factum ann. V. C. IↃXXIII. M. Attilio & P. Valerio Coss. unde annorum numerus hoc loco reponendus. Sed Consulum nomina male apposuit; Nam an. V. C. IↃXXIII. non M. Attilius & P. Valerius, sed M. Pomponius Matho & C. Papyrius Maso Consules fuêre, ut ex Fastis manifestum. Atque sub hisce Consulibus primum divortium Romæ factum fuisse, testatur etiam Dionysius Halicarnasseus lib. 2. ubi de Romuli legibus matrimonialibus agens, inquit: Ὁμολογεῖται γοῦν ἐν ἔτεσιν εἴκοσι καὶ πεντακοσίοις μηδεὶς ἐν Ῥώμῃ διαλυθῆναι γάμος. κατὰ δὲ τὴν ἑβδόμην ἐπὶ ταῖς τριάκοντα καὶ ἑκατὸν Ὀλυμπιάσιν, ὑπατευόντων Μάρκου Πομπωνίου, καὶ Γαΐου Παπυρίου, πρῶτος ἀπολῦσαι λέγεται τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα Σπόριος Καρβίλιος ἀνὴρ οὐκ ἀφανής, ἀναγκαζόμενος ὑπὸ τῶν τιμητῶν ὀμόσαι τέκνων ἕνεκα γυναικὶ μὴ συνοικεῖν. ἦν δ' αὐτῷ στεῖρα ἡ γυνή: Id est, *Constat enim per* IↃXX *annos Romæ nullum accidisse divortium. Septimâ demum supra centesimam & trigesimam Olympiade, M. Pomponio, C. Papyrio Consulibus, primus dicitur*

vilius Ruga primus Romæ de amicorum sententiâ divortium cum uxore fecit, 94 quod sterilis esset, jurassetque apud Censores 95 uxorem se liberûm quærendorum causa habere. 96 eodemque anno C. Nævius Poëta fabulas apud Populum dedit; quem M. Varro, in libro de Poëtis primo, stipendia fecisse ait bello Pœnico primo; idque ipsum Nævium dicere 97 in eo carmine, quod de eodem bello scripsit.

citur uxorem dimisisse Sp. Carvilius, vir non obscurus, coactus à Censoribus jurare, liberorum causa se conjugem non retinere; erat enim sterilis. Olympias autem CXXXVII. incidit in ann. U. C. IↃXXII. ex Fastis Capitolinis; qui eosdem Coss. hoc anno habent, quos Dionysius recenset. Hic autem ex Varronis calculo est an. U. C. IↃXXIII. quo divortium primum Carvilium fecisse Gellius supra scripsit. Itaque Consulum nomina apud Gellium lib. 4. cap. 3. non autem annorum U. C. numerus utrobique mutandus in annum U. C. IↃXXVII. quo Consules fuêre M. Attilius & P. Valerius, ut voluit Lambecius; sub illis enim Coss. nulli Romæ Censores fuêre; à quibus tamen Sp. Carvilius jurare coactus fuit. Cæterum ad totum hunc de Carvilii divortio locum illustrandum faciunt, quæ supra pag. 278. notata sunt.

94. *Quod sterilis esset*] Cod. Tornæs. *quod sterila esset.*

95. *Uxorem se liberûm quærendorum causa habere*] Solemnem hanc legitimi conjugii formulam, ut observavit quoque Lambecius, elegantissime Græce reddit Aristinætus: ἐπ' ἀϱότῳ παίδων γνησίων γαμετὴν ἄγειν. Damascius in Vitâ Isidori: γυναῖκα παιδοποιὸν ἄγειν. Pythagoras in Symbolis: γυναικὶ πλησιάζειν ἐπὶ τεκνοποιΐᾳ.

96. *Eodemque anno C. Nævius Poëta fabulas apud populum dedit*] Nævius itaque sexennio post primum bellum Punicum finitum, quod desiit ann. V. C. IↃXII. fabulas dedit; quinquennio autem post Livium Andronicum, quem primum an. V. C. IↃXIV. Romæ fabulas dedisse Gellius paulo ante dixit. Diu itaque ante Ennium floruit Nævius; utpote quo mortuo Ennius demum clarescere cœperit; & à quo in Annalibus multa desumpserit, ut testis est Cicero in Bruto. Mortuus vero est Nævius an. V. C. IↃL. Varron. M. Cornelio Cethego & P. Sempronio Tuditano Coss. ut ibidem testatur Cicero: *At hic Cethegus Consul cum P. Tuditano fuit bello Punico secundo. Quæstorque his Coss. M. Cato. modo plane annis* CXL. *ante me consulem.* Et mox. *His Consulibus, ut in veteribus Commentariis scriptum est, Nævius est mortuus. Quanquam Varro noster, diligentissimus investigator antiquitatis, putat in hoc erratum, vitamque Nævii producit longius. Nam Plautus, P. Claudio, L. Porcio viginti annis post illos, quos ante dixi, Coss. mortuus est, Catone Censore.* Eusebius autem in Chronicis Nævii mortem refert ad an. II. Olympiad. CXLIV. qui foret annus V. C. IↃLI. Sic ut uno tantum anno à Veteribus abeat Commentariis, de quibus Cicero loquitur. Epitaphium, quod ipse Nævius sibi scripserat, relatum est supra ab Auctore nostro lib. I. cap. 24.

97. *In eo carmine, quod de eodem bello scripsit*] Versibus Bellum istud à Nævio conscriptum fuit Saturniis dictis, ut testatur Festus: *Versus antiquissimi, quibus Faunus fata cecinisse hominibus videtur, Saturnii appellantur; quibus & à Nævio bellum Punicum conscriptum est.* Hoc bellum unico volumine & continenti scripturâ Nævius scripserat: Cajus

 jus

scripsit.[98] Porcius autem Licinius seriùs Poëticam Romæ cœpisse dicit in his versibus:

> [99] *Pœnico bello secundo Musa pinnato gradu*
> *Intulit se bellicosam in Romuli gentem feram.*

[100] ac deinde annis ferè pòst quindecim bellum adversus Pœnos sumtum est: atque non nimium longe [101] M. Cato Orator in civitate, [102] & Plautus Poëta in scena floruerunt.

jus autem Octavius Lampadio divisit in libros septem, ut Suetonius inquit lib. de Illustr. Grammat.

98. *Porcius autem Licinius*] Hujus meminit & infra Auctor noster lib. 19. cap. 9. ubi quosdam ejus versus adducit. Nobili prosapia apud Romanos ortum putat Gyraldus de Historia Poëtarum Dialog. x. Torrentius vero Comment. ad Horatium, Libertum à Porciorum aliquo manumissum. Quicquid sit, saltem constat Porc. Licinium variis scriptis, præsertim Epigrammatis conscribendis excelluisse; Post bellum etiam Punicum secundum floruisse, satis manifestum ex disticho sequenti; quo autem anno V. C. natus sit, vel decesserit, cum Veteres sileant, mihi incompertum.

99. *Pœnico bello secundo, &c.*] Etsi enim rudia quædam initia Poëseos Latinæ fuerint mox à primo bello Punico, ut ex iis fabulis, quas Livius Andronicus, & haud longe post eum Cn. Nævius populo dedisse constat, videtur tamen Porcius Licinius ob illustre incrementum, quod mox sumpserit bello Punico secundo, eo præsertim tempore ejus initium statuere. Quo etiam respexit Horatius lib. 2. Epist. 1. ubi de populo Romano scribit:

> *Serus enim Græcis admovit acumina chartis,*
> *Et post Punica bella quietus, quærere cœpit,*
> *Quid Sophocles & Thespis & Æschylus utile ferrent.*

100. *Ac deinde annis fere post quindecim bellum adversus Pœnos sumptum est*] Ex Fastis Capitolinis belli Punici secundi initium fuit an. V. C. IↃ xxxv. secundum Varronem autem ann. V. C. IↃ xxxvi. P. Cornelio Scipione, Ti. Sempronio Longo Coss. Pax Carthaginiensibus data an. V. C. IↃ LIII. Varroniano, Cn. Cornelio Lentulo, P. Ælio Pæto Coss.

101. *M. Cato Orator*] Intelligitur Cato Major, qui & Censorius dicitur, cujus Vitam Plutarchus conscripsit. De eo enim Plinius lib. 7. cap. 27. scribit: *Tres summas in homine res præstitisse existimatus est, optimus Orator, optimus Imperator, optimus Senator.* Unde & apud Justinum lib. 33. eodem modo, quo apud Gellium hic, *Cato Orator*, pro Majore, aut Censorio legitur. Catonem autem Majorem hoc loco intelligi vel inde manifestum, quod natus an. V. C. IↃ xx. ut colligi potest ex Cicerone De Senectute, ubi ipse Cato se natum dicit sex annos, postquam Livius Andronicus fabulam primum docuisset, Centone Tuditanoque Coss. florere cœperit bello Punico secundo, in quo sub Fabio Maximo militaverit. Vixit autem usque ad bellum Punicum tertium, quod cœpit an. V. C. IↃ cv. L. Marcio Censorino & M. Manilio Coss. ejusq; persuasione potissimum factum, quod Romani incitati Carthaginiensibus bellum indixerint.

102. *Plautus Poëta in scenâ*] Annum, quo Plautus fatis concesserit, indicat Cicero in Bruto: *Plautus P. Claudio, L. Porcio, viginti annis post illos* (Cethegum & Tuditanum) *quos ante dixi, Coss. mortuus*

runt. 103 iſdemque temporibus 104 Diogenes Stoïcus, & 105 Carneades Academicus, & 106 Critolaus Peripateticus ab

mortuus eſt. Horum conſulatus incidit in annum V. C. IↃLXX. ſive ann. I. Olympiad. CXLIX. Lapſus itaque Hieronymus in Chronico Euſebiano ὡϱοχϱονισμῷ XVI. annorum, qui anno I. Olympiad. CXLV. ſcribit: *Plautus ex Vmbria Sarſinas Romæ moritur, qui propter annonæ difficultatem ad molas manuarias piſtorem ſe locaverat. Ibi quoties ab opere vacaſſet, ſcribere fabulas ſolitus ac vendere.* Is foret ann. V. C. IↃLIV. quo Conſules erant P. Sulpitius Galba & C. Aurelius Cotta.

103. *Iſdemque temporibus Diogenes Stoicus & Carneades &c. legati ſunt*] De celebri hac Athenienſium legatione ad S. P. Q. R. etiam Auctor noſter ſupra lib. 7. c. 14. egit. Plutarchus in Catonis Vita ſcribit hanc trium celeberrimorum virorum legationem è Græciâ Romam adveniſſe Catone valde ſene. Annum deſignat Cicero in Lucullo, ſive Academ. Quæſt. lib. 4. ubi ex Clitomacho Carneadis diſcipulo, eam confert in Conſules P. Cornelium Scipionem, & M. Marcellum, cum A. Albinus Prætor Romæ eſſet, qui fuit annus Varronianus V. C. IↃXCIX. hoc eſt ann. II. Olympiad. CLVI. Falſus itaque Gellius, qui iſtam legationem contigiſſe vult ſub bellum Punicum ſecundum, ante Ennii mortem; cum Ennius diem obierit an. V. C. IↃLXXXV.

104. *Diogenes Stoicus*] De quo Athenæus lib. 5. Deipnoſoph. cap. 13. ita ſcribit: Διογένης Ἐπικούρειος, ἕξιν ἔχων ἱκανὴν ἐν οἷς μετεχειρίζετο λόγοις, τὸ μὲν γένος ἦν ἐκ Σελευκείας τῆς ἐν Βαβυλῶνι ἀναδοχῆς δ' ἐτύγχανε παρὰ τοῦ βασιλέως καίτοι τοῖς ἀπὸ τῆς στοᾶς λόγοις χαίροντι. Id eſt, *Diogenes Epicureus ſatis promptus atque diſertus, cum de re quapiam diſputaret, qui genus ducebat è Seleuciâ Babyloniæ vicina, acceptus gratusque* (Alexandro Syriæ) *regi fuit, quamvis Stoicorum placitis gauderet.* Subjicit poſtea Athenæus, hunc Diogenem, mandato Antiochi, qui Alexandro in regno ſucceſſit, cum ejus virulentam maledicentiam pati non poſſet, occiſum eſſe. Regnare autem cœpit Antiochus ann. IV. Olymp. CLVIII. Itaque non diu poſt Diogenes Babylonius occiſus. Vixit autem annos LXXXVIII. ut teſtatur Lucianus in Macrobiis. Si itaque ponamus Diogenem occiſum Olympiad. CLIX. hoc eſt, circiter an. V. C. IↃCX. annos fuit natus Diogenes LXXVII. quo tempore legationem cum Carneade & Critolao obierit.

105. *Carneades Academicus*] Scribit Laërtius in ejus Vita ex Apollodori Chronicis, Carneadem diſceſſiſſe ann. IV. Olympiad. CLXII. Φησὶ δὲ Ἀπολλόδωρος ἐν Χρονικοῖς ἀπελθεῖν αὐτὸν ἐξ ἀνθρώπων ἔτει τετάρτῳ τῆς δευτέρας καὶ ἑξηκοστῆς καὶ ἑκατοστῆς Ὀλυμπιάδος, βιώσαντα ἔτη πέντε πρὸς τοῖς ὀγδοήκοντα. *Refert Apollodorus in Chronicis, eum rebus humanis exceſſiſſe Olympiadis centeſimæ ſexageſimæ ſecundæ anno quarto, cum vixiſſet annos octoginta quinque.* Antea dixerat Laërtius moriente Carneade, defectionem Lunæ factam; quod & teſtatur Anonymus in Olympiad. Deſcript. qui ad an. IV. Olympiad. CLXII. notat: Ἔκλειψις σελήνης, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ Καρνεάδης ὁ φιλόσοφος τὸν βίον μετήλλαξε. De Lunæ eclipſi idem tradit Suidas in Καρνεάδης. Mortuus itaque Carneades ann. IV. Olympiad. CLXII. qui eſt an. V. C. IↃCXXV. Varron. cum vixiſſet annos LXXXV. ut præter Laërtium, etiam ſcribit Lucianus in Macrobiis. Cicero lib. 4. Academ. quæſtion. ait Carneadem vixiſſe annos XC. ut & facit Valerius Maximus lib. 8. cap. 7.

 ſed

ab Atheniensibus, ad senatum populi Romani, [107] negotii publici gratia, legati sunt. [108] neque magno intervallo postea Q. Ennius, [109] & juxta Cæcilius, & [110] Terentius, ac

sed haud dubie numero rotundo, nec adeo accurato, uterque usus est, ut quidem fecit Apollodorus in Chronicis. Petavius tamen in Miscellan. Exercit. post Juliani Imper. Opera, cap. 8. ex Cicerone demonstrare conatur, Carneadem adhuc in vivis fuisse ann. V. C. IↃCLII. sive ann. III. Olymp. CLXIX. cui iterum assentiri nequit, sed hac in re Apollodori potius, quam Ciceronis testimonium sequendum, contendit Jonsius De Scriptor. Hist. Philos. lib. 2. c. 14. cui & nos calculum adjicimus.

106. *Critolaus Peripateticus*] Hunc quoque Lucianus inter Longævos ponit, & vixisse scribit ultra LXXXII. annos. Quo vero anno V. C. obierit, incertum. Crassus apud Ciceronem lib. 1. de Oratore, ait, se, cum Quæstor ex Macedoniâ venisset Athenas, inter cæteros viros celebres, etiam Critolaum Peripateticum vidisse. Quæsturâ autem functus est Crassus circa annum V. C. IↃCL. Si itaque tum temporis adhuc vixerit Critolaus; necesse est, ut legationis tempore tantum fuerit annorum circiter XXX. Quod autem Crassus Critolaum Athenis viderit, dubio non carere, merito scribit Jonsius dicto lib. 2. cap. 14. quem vide sis.

105. *Negotii publici gratiâ*] Supra lib. 7. cap. 14. Auctor noster causam expressit, nempe, ut Atheniensibus multa quingentorum talentorum ob Oropii vastationem indicta remitteretur. Altius totum hoc negotium repetit Pausanias in Achaicis, sive lib. 7. ubi narrat, cum Athenienses egestate potius, quam liberâ voluntate impulsi, (utpote qui Macedonico bello rebus accisis, Græcorum jam prope egentissimi essent,) sociam civitatem Oropum diripuissent, ab Oropiis Romanum Senatum appellatum; Senatum vero Romanum cum injuriam factam illis censuisset, Sicyonios jussisse ab Atheniensibus multam petere, quanti scilicet illatam Oropiis injuriam ipsi æstimassent. Sycionios autem diem judicii non obeuntibus Atheniensibus, multam illis quingentum talentorum irrogâsse; eam vero Athenienses pendere recusantes ad S. P. Q. R. provocâsse; quod factum hac illustri legatione; quæ tantum valuit, ut Senatus Romani Decreto ea multa ad centum duntaxat talenta redacta fuerit. Vide & Plutarchum in Catone Majore.

108. *Neque magno intervallo postea Ennius*] Falsissimum hoc. Nam Ennium jam XIV. annis ante hanc legationem diem suum obiisse, manifestum ex Cicerone in Bruto, & De Senectute, ubi scribit, eum mortuum Q. Marcio Philippo & Cn. Servilio Cæpione Coss. hoc est, ann. V C. IↃLXXXV. sive ann. IV. Olymp. CLII. Hieronymus tamen in Chronico Eusebiano mortem Ennii refert uno anno post, ac Cicero fecit, nempe ad Olympiad. CLIII. an. 1. ubi notat: *Ennius Poëta septuagenario major articulari morbo periit: sepultusque in Scipionis monumento, viâ Appiâ, intra primum ab Vrbe milliarium. Quidam ossa ejus Rudiam ex Ianiculo translata affirmant.*

109. *Et juxta Cæcilius*] Quando Cæcilius floruerit, ac fatis concesserit, scribit Hieronymus ex Tranquillo, in Chronico Eusebiano, ad an. II. Olymp. CL. *Statius Cæcilius Comœdiarum scriptor clarus habetur, natione Insuber Gallus, & Ennii primum contubernalis. Quidam Mediolanensem ferunt. Mortuus est anno post Ennii mortem, & juxta Ianiculum sepultus.* Cæcilius itaque XIII. annis ante Atheniensium legationem jam mortuus erat.

110. *Teren-*

ac subinde & [111] Pacuvius, & Pacuvio jam sene [112] Accius, clariorq; tunc in poëmatis eorum obtrectandis [113] Lucilius fuit. sed progressi longiùs sumus: quum finem proposuerimus annotatiunculis istis bellum Pœnorum secundum.

A. GEL-

110. *Terentius*] Floruit Terentius medio tempore inter bellum Punicum secundum ac tertium. Obitus annum notat Hieronymus in Chronico ad an. III. Olympiad. CLV. *Publius Terentius Afer Comœdiarum scriptor ob ingenium & formam libertate donatus in Arcadiâ moritur, qui primam Andriam antequam Ædilibus venderet, Cæcilio* (leg. *Acilio*. Nam Andria Terentii acta est an. V. C. IↃ LXXXVIII. Cæcilius autem jam decesserat an. V. C. IↃ LXXXVI. anno scilicet post mortem Ennii, ut modo vidimus) *multum se miranti legit*. Is vero est annus V.C. IↃ XCVI. Triennio ita mors Terentii ante legationem Carneadis & sociorum accidit.

111. *Pacuvius*] Celebris fuit anno V.C. IↃ C. sive ann. III. Olymp. CLVI. ut scribit ad eum annum Hieronymus in Chronico: *Pacuvius Brundusinus, Tragœdiarum scriptor, clarus habetur: vixitque Romæ quoad picturam exercuit, ac fabulas vendidit. Deinde Tarentum transgressus prope nonagenarius dum obiit*. Vixit autem adhuc anno V. C. IↃ CXXV. M. Aquilio & C. Sempronio Tuditano Coss. Sub horum enim consulatu Romæ fabula ejus *Orestes* inscripta acta fuit; de quâ Cicero in De Amicitiâ.

112. *Accius*] Claruit anno V. C. IↃ CXV. sive Olymp. CLX. an. II. ut idem scribit Hieronymus in Chronico ad hunc annum: *Lucius Accius Tragœdiarum scriptor clarus habetur, natus Mancino & Serrano Coss.* (hoc est ann. V.C. IↃ LXXXIV. Varron.) *parentibus libertinis: & seni Pacuvio Tarenti sua scripta recitavit; à quo & fundus Accianus juxta Pisaurum dicitur, quia illuc fuerat ex Vrbe deductus*.

113. *Lucilius*] Natus Lucilius Olympiad. CLVIII. an. I. ut est apud Hieronymum in Chronico, hoc est, anno V. C. IↃ CVI. Sp. Postumio Albino, L. Calpurnio Pisone Coss. Obitus annum & locum idem refert Hieronymus ad an. II. Olymp. CLXIX. *Cajus Lucilius Satyrarum Scriptor Neapoli moritur, ac publico funere effertur, anno ætatis* XLVI. hoc est, anno V. C. IↃ CLI. C. Mario, & L. Aurelio Oreste Coss.

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER DECIMUSOCTAVUS.

CAP. I.

Disputationes à Philosopho Stoïco, & contrà à Peripatetico, arbitro Favorino, factæ: quæsitumque inter eos, quantum in perficienda vita beata virtus valeret; quantumque esset in iis, quæ dicuntur extranea.

FAMILIARES Favorini erant duo quidam non incelebres in urbe Roma Philosophi. eorum fuit unus Peripateticæ disciplinæ sectator, alter Stoïcæ. his quondam ego acriter, atque contentè pro suis utrinque decretis propugnantibus, quum essemus una omnes Ostiæ cum Favorino, interfui. ambulabamus autem in littore, quum jam advesperasceret, [1] æstate anni novi. atque ibi Stoïcus censebat & [2] vitam beatam

ÆState anni novi] Recte observat Turnebus Adversarior. lib. 23. cap. 8. Novum annum non uno modo dici apud Veteres; nonnunquam enim initium anni intelligitur, ut novum ver, nova æstas, veris & æstatis initium. Sic Ovidius Fastor.

Dic, age, frigoribus quare novus incipit annus.

Nonnunquam etiam novus annus est pars illa anni, quæ novas fruges, novosque fructus parit. Tibullus lib. I. Eleg. I.

Et quodcunque mihi pomum novus educat annus.

Ita forte Gellius *æstatem novi anni* dixit, quod æstas novas fruges adferat. Sic Servius ad illud Virgilii Æneid. lib. 7.

Vel cum sole novo densæ torrentur aristæ,

notat: *Prima æstatis parte. Nam proprie Sol novus est* VIII. *Kalend. Ian. sed tunc non sunt aristæ.* Alioquin & Romani annum vel Solem novum appellabant primum annum alicujus novi Imperatoris, vel Consulis primum diem, quo magistratum inierat. Seneca Apocolocynthes. *Quid factum sit in cœlo ante diem* III. *Id. Octob. Asinio Marcello, Acilio Aviola Coss. anno novo, initio seculi felicissimi, volo memoriæ tradere.* Sic Statius de XVII. Consulatu Domitiani lib. 4. Sylv. v.

- Insignemque aperit Germanicus annum
Atque oritur cum Sole novo.

Q. Sym-

beatam hominum virtute animi solâ, & miseriam summam malitiâ solâ posse effici, etiamsi cætera bona omnia, quæ corporalia & externa appellarentur, virtuti deessent, malitiæ adessent. Ille contrà Peripateticus, miseram quidem vitam vitiis animi & malitiâ solâ fieri concedebat, 3 sed ad complendos omnes vitæ beatæ numeros virtutem solam nequaquam satis esse existimabat. quoniam & corporis integritas, sanitasque, & honestus modus formæ, 4 & pecunia familiaris, & bona existimatio, cæteraque omnia corporis

Q. Symmachus lib. I. Epist. 22. *Deinde gaudeo cum te consulem novus annus exspectat.* Sidonius Apollinaris Carmine II. in principio:

Et effulgens trabealis mole metalli,
Annum pande novum, Consul vetus.

2. *Vitam beatam hominum virtute animi solâ &c. effici*] Stoicorum enim, Zenonis, Cleanthis, aliorumque sequacium sententia fuit, solam virtutem sic sufficere ad beatam vitam, ut etiam Aristo præ aliis existimarit, habitâ virtute, nihil interesse, an optime valeas, an gravissime ægrotes; cæterisque rebus ad vitam tolerandam necessariis abundes, an vero omnium adeo egentissimus sis, ut nihil eorũ suppetat. Secundum Stoicos enim beate vivere, nihil aliud est, quam vivere secundum virtutem, seu, quod idem est, secundum naturam.

3. *Sed ad complendos omnes beatæ vitæ numeros virtutem solam nequaquam satis esse existimabat*] Hanc Aristotelis, & Peripateticorum esse opinionem notum ex lib. I. Ethic. cap. 3. ubi Aristoteles primas quidem contemplationi & Virtuti defert, negat autem eum posse dici felicem, qui in maximis doloribus calamitatibusque versetur, & Vitæ beatæ congruere putat, ut quis opibus, liberis, & amicis floreat. Sane, quicquid etiam à superciliosis & rigidioribus quibusdam Magistris, Censuram sibi in omnes absque suffragio frustra arrogantibus, dici & incassum in contrarium adferri soleat, omnino, ut paucis totam rem complectar, ad bene beateque, & cũ animi tranquillitate vivendum, necesse est, ut quis gerat mentem sanam in corpore sano, non deficiente crumenâ. A quibus non abeunt illa Scleriæ apud Stobæum Serm. CI.

Ὑγιαίνειν μὲν ἄριστον ἀνδρὶ θνητῷ·
Δεύτερον δὲ φυὰν καλὸν γενέσθαι.
Τρίτον δὲ πλουτεῖν ἀδόλως, εἶτα
Τέταρτον, ἡβᾶν μετὰ τῶν φίλων.

Id est,

Optima quidem est sanitas viro mortali,
Deinde bonum ingenium:
Tertio divitiæ sine dolo partæ:
Postremo vigens ætas inter amicos.

Notum etiam omnium ore celebratum Epigramma Martialis lib. 10. Epig. 47.

Vitam quæ faciunt beatiorem,
Iucundissime Martialis, hæc sunt:
Res non parta labore, sed relicta;
Non ingratus ager, focus perennis:
Lis nunquam, toga rara, mens quieta;
Vires ingenuæ, salubre corpus;
Convictus facilis, sine arte mensa:
Nox non ebria, sed soluta curis.
Non tristis thorus, at tamen pudicus:
Somnus, qui faciat breves tenebras:
Quod sis, esse velis, nihilque malis:
Summum nec metuas diem, nec optes.

4. *Et pecunia familiaris*] Pridem monuit Salmasius ad Solinum hic legi debere, *& pecunia, familiaque.* Vide notas supra pag. 893. Alibi etiam Auctor noster: *Quod quisque familiæ pecuniæque habebat, in medium dabant.*

poris & fortunæ bona necessariò viderentur perficiendæ beatæ vitæ. Reclamabat hoc in loco Stoïcus, &, tamquam duas ille res diversas poneret, mirabatur: quòd, quum essent malitia & virtus duo contraria, vita misera & beata quoque æquè contraria: non servaret in utrisque vim & naturam contrarii: & ad miseriam quidem vitæ conficiendam satis valere malitiam solam putaret, ad præstandam verò vitam beatam non satis virtutem solam esse diceret. atque id maxime dissidere, neque convenire dicebat, quòd, qui profiteretur vitam nullo pacto beatam effici posse, si virtus sola abesset; idem contrà negaret beatam fieri vitam, quum sola virtus adesset: & quem daret habèretque virtuti absenti honorem, eumdem petenti atque præsenti adimeret. Tum Peripateticus perquam herclè festivè, Rogo te, inquit, cum bona venia respondeas, an existimes esse [5] vini amphoram, quum abest ab eâ unus [6] congius? Hoc ubi accepit Stoïcus: Minime, inquit, vini

amphora

5. *Vini amphoram*] Amphora mensura erat liquidorum, *Quadrantal* Veteribus dicta, capiens urnas duas, sextarios octo & quadraginta, congios octo, &c. ut ex hisce Volusii Metiani videre est: *Quadrantal, quod nunc plerique amphoram vocant, habet urnas duas modios tres, semodios sex, congios octo, sextarios quadraginta octo, heminas nonaginta sex, quartarios centum nonaginta duos, Cyathos quingentos septuaginta sex.* Sic Festus: *Quadrantal vocabant antiqui, quam Græci amphoram dicunt: quod vas pedis quadrati octo & quadraginta capit sextarios.* Et Julius Africanus in Fragmento περὶ μέτρων: Ὁ τοῦ οἴνου ἀμφορεὺς, ὃν καὶ μετρητὴν λέγουσι πολλοὶ, ἡμιαμφόρια μὲν δύο, ἃ καλοῦσι κάδδους ὀνόματι κοινῷ, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι οὔρνας· ὥστε τὸν ἀμφορέα εἶναι ξεστῶν μη'. Id est, *Amphora vini, quam & metretum multi vocant, continet semiamphoras duas, quas cados communi nomine appellant, Romani vero urnas dicunt, ita ut amphora sit sextariorum* 48.

6. *Congius*] Congius Romanus, mensura liquidorum, erat octava pars amphoræ, & senos quaquaversum habebat pollices Romanos, capiebatque sextarios Rom. sex, ac pendebat libras Romanas novem, si oleo: decem, si vino: tredecim & semis, si melle impleretur. Unde Cato de R. R. cap. 57. *Mense quinto, sexto, septimo & octavo bibant servi in dies sextarium unum, in menses congios quinque.* Si enim singulis diebus sextarius unus hauriatur, triginta diebus sive mensis spatio, congios quinque, hoc est, sextarios triginta efficient. Apud Plinium lib. 14. Histor. Natural. cap. 22. de strenuis bibonibus legere est, qui bicongii & tricongii dicerentur, ut de Ciceronis filio, qui binos congios simul haurire soleret; & de Novellio Torquato, qui spectante Tiberio Imp. uno impetu tres congios evacuâsset.

4. Et

amphora dici potest, ex quâ abest congius. hoc ubi accepit Peripateticus, Vnus igitur, inquit, congius amphoram facere dici debebit: quoniam, quum deest ille unus, non fit vini amphora; & quum accessit, fit amphora. quòd si id dicere absurdum est, uno congio solo fieri amphoram: itidem absurdum est, una solâ virtute vitam fieri beatam dicere: quoniam, quum virtus abest, beata esse vita numquam potest. Tum Favorinus adspiciens Peripateticum, Est quidem, inquit, argutiola hæc, quâ de congio vini usus es, exposita in libris: sed, ut scis, captio magis lepida, quàm probum, aut simile argumentum videri debet. congius enim, quum deest, efficiet quidem, ne sit justæ mensuræ amphora: sed quum accedit 7 & adjicitur, non ille unus facit amphoram, sed supplet. virtûs autem, ut isti dicunt, non accessio, neque supplementum, sed sola ipsa vitæ beatæ instar est: & propterea, vitam beatam ipsa sola una, quum adest, facit. Hæc atque alia quædam minuta magis & nodosa, tamquam apud arbitrum Favorinum, in suam uterque sententiam conferebant. sed quum jam prima fax noctis; & densiores esse tenebræ cœpissent, prosequuti Favorinum in domum, ad quam devertebat, discessimus.

7. *Et adjicitur*] Cod. Tornæs. & Vett. Edd. *& additur.*

CAP. II.

Cujusmodi quæstionum certationibus Saturnalicia ludicra Athenis agitare soliti sumus; atque inibi inspersa quædam sophismata, & ænigmata oblectatoria.

1 SAturnalia Athenis agitabamus hilarè prorsum & modestè, non, ut dicitur, remittentes animum, (nam remittere,

SAturnalia *Athenis agitabamus*] In Græciâ enim æque ac Romæ Saturnalia, Græcis Κρόνια appellata, in Saturni honorem celebrabantur. Scholiastes Aristophanis in Nebulis: Ἐστὶ δὲ Κρόνια παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἑορτή, τὰ παρὰ Ῥωμαίοις καλούμενα Σατουρνάλια. *Cronia apud Græcos festum, quod* apud

mittere, inquit Musonius; animum, quasi amittere est) sed demulcentes eum paulum atq; laxantes, jucundis honestisque sermonum illectationibus. Conveniebamus autem ad eamdem cœnam compluſculi, qui Romani in Græciam veneramus, quique 2 easdem auditiones, eosdemque doctores colebamus. tum qui cœnulam ordine suo curabat, præmium solvendæ quæstionis ponebat librum veteris scriptoris vel Græcum, vel Latinum, & 3 coronam è lauro plexam; totidemque res quærebat, quot homines istic eramus, quumque eas omnis exposuerat, rem locumque dicendi sors dabat. quæstio igitur soluta corona & præmio donabatur; non soluta autem tramittebatur ad eum, qui sortitò successerat. idque in orbem vice pari servabatur. si nemo

apud Romanos Saturnalia vocatur. Unde Suidas: Κρόνια, ἑορτὴ ἀγομένη Κρόνῳ καὶ τῇ μητρὶ τῶν θεῶν. Macrobius etiam lib. 1. Saturnal. cap. 4. ex Verrio Flacco refert: *Saturnaliorum dies apud Græcos quoque festi habentur.* Idem Macrobius eod. lib. 1. cap. 7. ex Annalibus L. Accii hosce versus adducit, quibus solemnia tum peragi solita, describit:

Maxima pars Grajum Saturno & maxime Athenæ
Conficiunt sacra, quæ Cronia esse iterantur ab illis
Eumque diem celebrant: per agros urbesque fere omnes
Exercent epulis læti: famulosque procurant
Quisque suos: nostrique itidem & mos traditur illinc
Iste, ut cum dominis famuli epulentur ibidem.

2. *Easdem auditiones*] Hoc sensu Seneca Pater lib. 9. Controverſ. III. *Cassius Severus ab auditione ejus cum rediret, interrogatus quomodo dixisset, respondit, Malè.* Item Filius Epist. 108. *Auditionem Philosophorum, lectionemque ad propositum beatæ vitæ trahendam.* Græci ἀκρόασιν appellant. Polybius Legat. 122. Ἰσοκράτης γραμματικὸς, τῶν τὰς ἀκροάσεις ποιουμένων. Unde & Suetonius De Illust. Gramm. *Primus in urbem intulit studium Grammatices Crates Mallotes, Aristarchi æqualis, qui missus ad senatum ab Attalo rege inter secundum & tertium bellum Punicum, plurimas ἀκροάσεις subinde fecit; assidueque disseruit.*

3. *Coronam è lauro plexam*] Intellige coronam ex integrâ fronde lauri plexam; Hujusmodi enim coronæ, quas ex integris frondibus & intonsis veteres nectebant, *plectiles*, vel *nexiles* dicebantur. Unde apud Plautum Bacchid. Act. 1. Sc. 2. *Corona plectilis*, ad differentiam earum, quas ex mero folio funiculis suebant, quæ *tonsiles* vel *tonsæ* appellatæ, ideo quod ex foliis detonsis textæ essent, ut bene observat Salmasius ad Solinum, ex Servio ad istum Virgilii versum,

Ipse caput tonsæ foliis ornatus olivæ.

Quem Servius recte de corona tonsili interpretatur. *Tonsæ*, inquit, *olivæ, minutis foliis compositæ. Habiturum se autem coronam tonsilem dixit.* De Coronis porro

nemo dissolvebat quæstionis ejus nodum, præmium ipsum & corona deo, cujus id festum erat, dicabatur. quærebantur autem res hujuscemodi, aut sententia Poëtæ veteris lepidè obscura non anxiè, aut historiæ antiquioris requisitio, aut [4] decreti cujuspiam ex Philosophia perperam invulgati purgatio, aut captionis sophisticæ solutio, aut inopinati, rariorisque verbi indagatio, aut tempus item in verbo perspicuo obscurissimum. itaque nuper [5] quæsita esse memini numero septem, quorum prima fuit enarratio horum versuum, qui sunt in Satyris Q. Ennii uno multifariam verbo concinniter implicati. quorum exemplum hoc est;

[6] Nam qui lepidè postulat, alterum frustrari,
Quem frustratur, frustra eum dicit frustra esse.
Nam qui sese frustrari quem frustra sentit,
Qui frustratur, is frustra est; si non, ille est frustra.

Secunda quæstio fuit, quonam modo audiri atque accipi deberet, [7] quod Plato in civitate, quam in libris suis condidit,

didit,

porro antiquorum, earumque apud Veteres usu, exstat Opus insigne Caroli Paschalii.

4. *Decreti cujuspiam ex Philosophiâ*] Sic supra lib. 12. cap. 4. 5. & 9. alibique sententias Philosophorum *Decreta* appellat Gellius. Græci γνώμας & δόγματα vocant. Quintilianus lib. 8. cap. 5. *Sententiæ vocantur, quas Græci γνώμας appellant.* Appulejus lib. 1. de Dogmate Platonis: *Quæ autem consulta, quæ δόγματα Græce licet dici, ad utilitatem hominum, vivendique & intelligendi & loquendi rationem extulerit, hinc ordiemur.*

5. *Quæsita esse numero septem*] Quia scilicet septem aderant convivæ; qui legitimus convivarum numerus olim habebatur. Vide Notas supra pag. 672.

6. *Nam qui lepide postulat alterum frustrari*] Jos. Castalio in Variis Lectionib. cap. 23. refert M. Ant. Muretum hosce Ennii versus sic solitum explicare: Qui vult alium lepide fallere, dicere non debet errare ac falli eum, quem ipse fallere cogitat. Nam, ubi quis sentit frustra alium operam dare, ut se fallat, tum nisi is, cui dolus tenditur, fallitur, is ipse frustra est, qui eum frustrari volebat, hoc est, ipse fallitur, qui fallere volebat. Nam *Frustrari*, est fallere; *Frustra esse*, falli, ac decipi. Valens vero Acidalius Divinat. & Interpretat. in Amphytrion. Plauti cap. 2. Ennii versus hunc in modum rescribendos putat:

Qui se lepide postulat alterum frustrari,
Quem frustratur, frustra eum dicit frustra esse.
Nam qui sese frustrari quem frustra sentit,
Qui frustratur, is frustra est, non ille est frustra.

7. *Quod Plato in civitate &c. κοινὰς τὰς γυναῖκας esse censuit*] Cod. Tornæs. post γυναῖκας addit, *id est, communes*

esse

didit, *κοινὰς τὰς γυναῖκας* esse censuit; [8] & præmia viris fortibus, summisque bellatoribus posuit saviationes puerorum & puellarum? Tertio in loco hoc quæsitum est; in quibus verbis captionum istarum fraus esset, & quo pacto distingui resolvique possent? *Quod non perdidisti, habes: cornua non perdidisti: habes igitur cornua.* item altera captio: *Quod ego sum, id tu non es: homo igitur tu non es.* Quæsitum id quoque ibi est, quæ esset hujus quoque sophismatis resolutio? *Quum mentior, & mentiri me dico, mentior, an verum dico?* Postea quæstio ista hæc fuit: *Quam ob causam patricii* [10] *Megalensibus* [11] *mutitare soliti sint, plebes* [12] *Cerealibus?* Secundum

esse mulieres censuit. Quomodo autem Plato in Republicâ suâ, *κοινὰς τὰς γυναῖκας mulieres communes esse* censuit, ipse late explicat lib. 5. De Republicâ.

8. *Et præmia viris fortibus, summisque bellatoribus posuit saviationes, &c.*] Platonis locum è libro 5. de Republica præ oculis habuisse videtur, ubi inquit: Καὶ τοῖς ἀγαθοῖς γέ που τῶν νέων ἐν πολέμῳ, ἢ ἄλλοθί που, γέρα δοτέοι καὶ ἆθλα ἄλλα τε, καὶ ἀφθονεστέρα ἡ ἐξουσία τῆς τῶν γυναικῶν ξυγκοιμήσεως, ἵνα καὶ ἅμα μετὰ προφάσεως ὡς πλεῖστοι τῶν παίδων ἐκ τῶν τοιούτων σπείρωνται. Id est, *Et illis qui inter juvenes præstantiores sunt in rebus sive militaribus, sive aliis quibusdam, munera ac præmia danda sunt, & talia permulta, quin & uberior mulieribus congrediendi licentia, ut ex hac simul occasione filii plures, quam ex aliis, ex his serantur.*

9. *Quod non perdidisti, habes*] Vide supra lib. 16. c. 2. Hujusmodi Captiones *Ceratinas* vocat Quintilianus lib. 1. Exemplo Græcorum, qui *κερατίνην, κερατίδας*, item *κεράτινον λόγον* & *κέρατας* appellant, à cornibus scilicet, quæ materia syllogismi; frequens olim in ore erat Chrysippi, ut est apud Laërtium hoc modo: Εἴ τι οὐκ ἀπέβαλες, τοῦτο ἔχεις, Κέρατα δ' οὐκ ἀπέβαλες· κέρατα ἄρα ἔχεις. Quod ad verbum Gellius hic vertit; ut & fecit Seneca Epistol. 49. ubi *acutam delicationem* appellat.

10. *Megalensibus*] De Ludis Megalensibus vide notata supra ad lib. 2. cap. 24. pag. 174. & 175.

11. *Mutitare soliti sint*] Id est, mutua inter sese dominia, sive convivia agitare soliti sint, ut Auctor noster ipse supra lib. 2. cap. 24. interpretatus est, ubi vide notas p. 176. Causam addit Ovidius lib. 4. Fastor. quod Magna Deum Mater, ex Pessinunte Phrygiæ Romam accita & transportata, sedem bene mutavisset, & inde patricios vicissim mutua inire convivia; sic enim inquit:

Cur vicibus factis ineant convivia, quæro,
Tum magis, indictas concelebrentque dapes?
Quod bene mutarit sedem Berecynthia, dixit,
Captant mutatis sedibus omen idem.

12. *Cerealibus*] Ludi Cereales in honorem Cereris instituti, & celebrati à pridie Idus Aprilis per dies octo in Circo, proximo post Circenses die, ut indicat Ovidius lib. 4. Fastor.

Proxima victricem cum Romam inspexerit Eos

cundum ea quæsitum hoc est; verbum *verant*, quod significat, *vera dicunt*, quisnam veterum Poëtarum dixerit? Sexta quæstio fuit, asphodelum [13] cujusmodi herba sit, quod Hesiodus in isto versu posuerit:

[14] Νήπιοι ἐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς,
Οὐδ' ὅσον [15] ἐν μαλάχῃ τε [16] καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.

& quid

Et dederit Phœbo stella fugata locum.
Circus erit pompâ celeber, numeroque Deorum
Primaque ventosis palma petetur equis,
Hinc Cereris ludi: non est opus indice causâ
Sponte Deæ munus, promeritumque patet, &c.

Cur autem Cerealibus plebes, ut patritii Megalensibus, mutua agitare convivia solerent, cum nusquam, quod sciam, causam ejus rei Veteres promant, præstat eam silentio involvere, quam temere divinando aliis forte risum præbere. Quod fecit olim Mosellanus, qui ad hunc locum notavit, eam non admodum remotam esse; quod magnos magna deceant, parvos autem parva & rustica. Sic Patricius ordo, ut honestissimus in civitate, ita Megalensia maximorum Deorum festa; Plebs vero, ut infima est inter cives, ita quoque rusticæ Deæ sibi vindicaverit festa. In quibus verbis non unus est error, præsertim quod existimaverit ludos Megalenses in honorem magnorum Deorum institutos, cum tantum Magnæ Deûm Matri fiebant, ut recte notatum supra pag. 175.

13. *Cujusmodi herba sit*] Sic Cod. Tornæs. & Vett. Edd. in Ms. Reg. legitur, *cujusmodi herbarum sit*. In Stephanicâ editione est, *cujusmodi verbum sit*. Haud ita bene.

14. Νήπιοι ἐδ' ἴσασιν, &c.]Hunc primum Hesiodi versum & Cod. Torn. & Vett. Edd. habent. Male istum omisit Stephanus in suâ editione. Ambo vero exstant apud Hesiodum Ἔργων & Ἡμερῶν ꝟs. 40. & 41. eorumque sensus est,

Stulti neque sciunt, quanto plus dimidium sit toto;
Neque quam magnum in malva & asphodelo bonum.

Ad quem locum videndi Interpretes Græci Moschopulus, Proclus, Tzetzes ab Heinsio olim junctim editi, qui primum versum, ubi Hesiodus *dimidium plus esse toto* dicit, explicant, quod intellexerit, dimidium jure acquisitum, multo præstare toto, quod quis dolo malo, sive injusto modo nactus fuerit: τὸ ἥμισυ τὸ μετὰ δικαιοσύνης, πλέον εἶναι τοῦ ὅλου μετὰ ἀδικίας. Secundo autem versu Hesiodus frugalitatem & temperantiam in cibis commendat; summamq; voluptatem in victu simplicissimo ac tenuissimo, malvâ nimirum & asphodelo, sitam esse innuens. Vide omnino quæ olim ad hunc Hesiodi versum notavit Vir postea Summus, tum adhuc juvenis, Heinsius.

15. Ἐν μαλάχῃ] Malva alia sylvestris, alia sativa; utriusque differentiam tradit Plinius lib. 20. Hist. Natur. cap. 21. *In magnis laudibus malva est utraque & sativa & sylvestris. Duo genera earum, amplitudine folii discernuntur. Majorem Græci molochen vocant in sativis; alteram ab emolliendo ventre dictam putant malachen. E sylvestribus cui grande folium, & radices albæ Althea vocatur, &c.* De malva vide etiam Dioscoridem lib. 2. cap. 144.

16. Καὶ

& quid item Hesiodus se dicere sentiat, quum dimidium plus esse toto dicit? Postrema quæstionum omnium hæc fuit: *scripserim, venerim, legerim*, cujus temporis verba sint, præteriti, an futuri, an utriusque? Hæc ubi ordine, quo dixi, proposita, atque, singulis sorte ductis, disputata, explanataque sunt: libris, coronisque omnes donati sumus; nisi ob unam quæstionem, quæ fuit de verbo *verant*. nemo enim tum commeminerat dictum esse à Q. Ennio id verbum in decimotertio Annalium in isto versu:

Satin' vates verant ætate in agunda?

Corona igitur hujus quæstionis deo feriarum istarum Saturno data est.

16. Καὶ ἀσφοδέλῳ] Asphodeli descriptionem habes apud Dioscoridem lib. 2. cap. 199. Ἀσφόδελος φυτὸν τοῖς πλείστοις γνώριμον, φύλλα ἔχων πράσῳ μεγάλῳ ὅμοια, καυλὸν δὲ λεῖον, ἔχοντα ἐπ᾽ ἄκρου ἄνθος καλούμενον ἀνθέρικον· ῥίζαι δὲ ὕπεισιν ἐπιμήκεις, στρογγύλαι, βαλάνοις ὅμοιαι, δριμεῖαι κατὰ τὴν γεῦσιν, καὶ δύναμιν θερμαντικαί. Id est, *Asphodelus planta est, plerisque omnibus cognita, foliis magni porri, caule vero levi, ferente in cacumine florem, quem Anthericon appellant. Radices subjacent rotundæ, teretes, glandibus similes, gustu acres, & calefaciendi vi præditæ.* De asphodelo porro vide quæ habet Plinius lib. 22. cap. 17. & cap. 22. ubi & hujus versus meminit, quod & facit Galenus lib. 2. de alimentor. facultat. cap. 65. & Athenæus lib. 2. cap. 18. aliique inter Veteres.

CAP. III.

Quid Æschines rhetor in oratione, qua Timarchum de impudicitia accusavit, Lacedæmonios statuisse dixerit super sententia probatissima, quam improbatissimus homo dixisset.

1 ÆSchines vel acerrimus, prudentissimusque oratorum, qui apud conciones Atheniensium floruerunt,
2 in oratione illa sævâ, criminosaque & virulentâ, quâ Timarchum

ÆSchines] Hujus Vitam breviter descripsit Plutarchus inter Decem Rhetores. Perpetuus Antagonista Demosthenis fuit, cujus tamen eloquentiæ vi & factionibus in Republicâ victus, Rhodum exulatum abire coactus est, ubi sustendandæ vitæ causâ ludum literarium aperuit. Deinde Samum profectus, atque in insulâ degens, non multo post obiit.

2. In

marchum de impudicitia graviter, insigniterque accusavit, nobile & illustre consilium Lacedæmoniis dedisse dicit virum indidem civitatis ejusdem principem, virtute atque ætate magna præditum. Populus, inquit, Lacedæmonius de summa republica sua, quidnam esset utile & honestum, deliberabat: tum exsurgit, sententiæ dicendæ gratiâ, homo quispiam turpitudine pristinæ vitæ defamatissimus, sed lingua tunc atque facundia 3 nimium quantum præstabilis. consilium, quod dabat, quoque oportere fieri suadebat, acceptum ab universis & complacitum est: futurumque erat ex ejus sententiâ populi decretum. ibi unus ex illo principum ordine, quos Lacedæmonii, ætatis dignitatisque majestate tamquam arbitros & magistros disciplinæ publicæ verebantur, commoto, irritatoque animo exsilit: &, 4 Quænam, inquit, Lacedæmonii ratio, aut quæ tandem spes erit, urbem hanc & hanc rempublicam salvam, inexpugnabilemque esse diutius posse, si hujuscemodi anteactæ vitæ hominibus consiliariis utemur? quod si proba ista hæc & honesta sententia est; quæso vos, non sinamus eamdem dehonestari turpissimi auctoris contagio. atque ubi hoc dixit, 5 elegit virum fortitudine, atque justitiâ præter

2. *In oratione illa, &c. qua Timarchum*] Quæ hodie adhuc superest, & habetur impressa inter Opera Demosthenis & Æschinis in Editione Francofurtensi, p. 260. & seqq. E tribus orationibus, quas publicas Æschines habuit, hæc ordine prima fuit, ut testatur Apollonius in Vitâ Æschinis.

3 *Nimium quantum*] Cod. Tornæs. & Vett. Edd. *nimium quanto*, Æschines in ipsa oratione dicit εἰς ὑπερβολὴν; Scribit enim consilium hujusmodi fuisse datum ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς βεβιωκότος μὲν αἰσχρῶς, λέγειν δ' εἰς ὑπερβολὴν δυνατοῦ.

4. *Quænam, inquit, Lacedæmonii ratio, &c.*] Æschines in Oratione ipsâ postquam obiter dixerat, Senum cognomine summum apud Lacedæmonios Magistratum honestari, subjicit: Τούτων εἷς, ὥς λέγεται, παρελθὼν, ἰσχυρῶς ἐπέπληξε τοῖς Λακεδαιμονίοις, καί τι τοιοῦτο κατ' αὐτῶν ἐβλασφήμησεν, ὡς οὐ πολὺν χρόνον τὴν Σπάρτην ἀπόρθητον οἰκήσουσι, τοιούτοις ἐν ταῖς ἐκκλησίαις συμβούλοις χρώμενοι. Id est, *Horum igitur unus prodiisse fertur, & acriter objurgasse Lacedæmonios, ac tale quoddam in eos maledictum jecisse: non diu. Spartam fore ab hostili violentiâ incolumem, si talibus in concione suasoribus uterentur.*

5. *Elegit virum fortitudine, &c.*] Verba.

ter alios præstantem, sed inopi linguâ & infacundum; jussitque eum, consensu petituque omnium, eamdem illam sententiam diserti viri cuicuimodi posset verbis dicere: ut nulla prioris mentione habitâ, scitum atque decretum populi ex ejus unius nomine fieret, quod ipsum denuo dixerat. atque ita, ut suaserat prudentissimus senex, factum est. sic bona sententia mansit; turpis auctor mutatus est.

ba Æschinis sunt: Ἅμα δὲ παρακαλέσας ἄλλον τινὰ τῶν Λακεδαιμονίων ἄνδρα, λέγειν μὲν οὐκ εὐφυᾶ, τὰ δὲ κατὰ πόλεμον λαμπρὸν, καὶ πρὸς δικαιοσύνην καὶ ἐγκράτειαν διαφέροντα, ἐπίταξεν αὐτῷ τὰς αὐτὰς εἰπεῖν γνώμας, ὅπως ὅπως ἂν δύνηται, ἃς εἶπεν ὁ πρότερος ῥήτωρ. Id est, *Simul autem arcessens alium quendam Lacedæmoniorum, virum haud sane disertum, sed rebus bello gestis illustrem, justitiaque & continentia præstantem; ac jussit, ut easdem sententias, quas prior ille orator dixisset, prout posset, utcunque repeteret.*

CAP. IV.

Quod Sulpicius Apollinaris prædicantem quemdam à sese uno Sallustii historias intelligi illusit, quæstione proposita, quid verba ista apud Sallustium significarent: perincertum stolidior, an vanior.

QUum jam adolescentuli Romæ 1 prætextam & puerilem togam mutassemus; magistrosque jam nobismetipsi exploratiores quæreremus: 2 in Sandaliario forte apud

PRætextum] Vide Notas supra p. 100.

2. *In Sandaliario*] Scilicet vico; erat enim Romæ vicus *Sandaliarius* dictus; sive etiam *Sandaliarium*, ut hic vocat Gellius, & Galenus lib. περὶ τῶν προγινώσκειν. Mentio hujus vici in Veteri Inscriptione:

D. M.
M. AFRANI. HELIODORI
MAGISTRI. VICI
SANDALIARII
M. AFRANIUS. IMMOL
PATRONO. FEC.

In alia etiam Inscriptione legere vicum hunc fuisse in IV. Urbis regione:

SEX. FONTEIVS. Ↄ. L. ROPHIMVS
CN. POMPEIVS. CN. L. NICEPHOR
MAG. VICI
SANDALIARI. REG
IIII. ANNI. XVIII.
D. D.

Quod & confirmat P. Victor, qui templum *Apollinis Sandaliarii* in IV. Urbis regione ponit. Ab hoc vero vico *Apollo Sandaliarius* dictus, cui templum ab Augusto exstructum docet Suetonius in ejus Vitâ: *Pretiosissima deorum simulacra mercatus, vicatim dedicabat; ut Apollinem Sandaliarium, & Iovem Tragœdum, aliaque.*

3. *Apud*

3 apud librarios fuimus; quum ibi in multorum hominum cœtu Apollinaris Sulpicius, vir in memoria nostra præter alios doctus, jactatorem quempiam, & venditatorem Sallustianæ lectionis irrisit, illusitque genere illo facetissimæ dissimulationis, qua Socrates ad sophistas utebatur. nam quum ille se unum & unicum doctorem esse, enarratoremque Sallustii diceret; neque primam tantùm cutem, ac speciem sententiarum, sed sanguinem quoque ipsum, ac medullam verborum ejus eruere, atque introspicere penitus prædicaret: tum Apollinaris amplecti, venerarique se doctrinas illius dicens, Per, inquit, magister optime, exoptatus mihi nunc venis cum sanguine & medullâ Sallustii verborum. hesterno enim die quærebatur ex me, quidnam verba ejus hæc in quarto historiarum libro de Cn. Lentulo scripta significent? de quo incertum fuisse ait, stolidiorne esset, an vanior? eaque ipsa verba, uti sunt à Sallustio scripta, dixit: *At* 4 *Cn. Lentulus patriciæ gentis, collega ejus, cui cognomentum Clodiano fuit, perincertum stolidior an vanior, legem de pecuniâ, quam Sulla emtoribus bonorum remiserat, exigendâ promulgavit.* quæsitum ergo ex se Apollinaris, neque id se dissolvere potuisse asseverabat, quid esset *vanior*, & quid *stolidior*? quoniam Sallustius sic ea separasse, atque opposuisse inter se videretur, tamquam diversa ac dissimilia, nec ejusdem utraque vitii forent: ac propterea petebat, uti se doceret significationes utriusque vocis & origines. Tum ille rictu oris 5 labearumque ductu contemni à se osten-

3. *Apud Librarios*] Qui nimirum libros describebant, & vendebant. Unde in Glossis: Βιβλιογράφος, *Librarius.* Βιβλιοπώλης, *Libellio.* Palladius De R. R. Præfatione libri de insitione: *Quod volumina hæc ruris colendi serius quam jusseras scripta sunt, librarii segnior manus fecit.* Hinc & in Vett. Inscriptionib. *Scribæ librarii* dicuntur. Et Vetus Horatii Interpres in De Arte Poëtica ex Suetonio notat: *Scriptor, librarius, bibliopola.* De Librariis & Scribis plura vide apud Barthium Adversar. lib. 50. cap. 1. & Wouwerum De Polymathia cap. 6.

4. *Cn. Lentulus*] Cn. Lentulus Clodianus, consul fuit cum P. Licinio Crasso anno U. C. IↃCLVI. ut habent Fasti Capitolini.

5. *Labeárumque ductu*] Sic Stephanus edidit è Mss. *vulgo labiorumque ductu.*

ostendens, & rem, de qua quæreretur, & hominem ipsum, qui quæreret, Priscorum, inquit, & remotorum ego verborum medullas & sanguinem, sicuti dixi, perspicere & elicere soleo: non istorum, quæ proculcata vulgo, & protrita sunt. ipso illo quippe Cn. Lentulo stolidior est & vanior, qui ignorat ejusdem stultitiæ esse vanitatem & stoliditatem. sed ubi hoc dixit, media ipsa sermonum reliquit: & abire cœpit. nos deinde eum tenebamus, urgebamusque, & cum primis Apollinaris, ut de vocabulorum istorum vel differentia, vel, si ei ita videretur, similitudine pleniùs, apertiusque dissereret: & ut ne sibi invideret discere volenti orabat. atque ita ille, se jam planè illudi ratus, negotium sibi esse causatur, & digreditur. nos autem posteà ex Apollinari didicimus 6 *vanos* propriè dici, non, ut vulgus diceret, desipientes, aut hebetes, aut ineptos, sed, ut veterum doctissimi dixissent, mendaces & infidos, & 7 levia inaniaq; pro gravibus & veris astutissimè componentes: stolidos autem

ctu. Possis etiam legere *labiarumque ductu.* ut supra lib. 10. cap. 4. ubi ex Nigidio *labias* adfert. Cæterum labiarum ductu aliquem contemnere, idem valet, quod irridere; quod Plautus *labiis ductare* dixit. *Labiis dum ductant eum.* Græci eodem modo, ἐπὶ τοῦ τὰ χείλη διαστρέφειν. Hesychius: διαμυλλαίνειν, χλευάζειν. ἐπὶ τοῦ τὰ χείλη διαστρέφειν. Vide Salmasium ad Histor. August. Scriptor. p. 283.

6. *Vanos proprie dici, &c. mendaces, & infidos*] Sic Nonius Marcellus: *Vanum est mendax.* & adducit ex Virgilii Æneid. lib. I.

Ni frustra augurium vani docuêre parentes.

Item ex Cicerone, lib. I. De Offic. *Nihil enim proficiant, nisi admodum mentiantur; nec vero est quicqnam turpius vanitate.* Et Quæstion. Tuscul. lib. 3. *Tum ita variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, & opinioni confirmatæ natura ipsa cedat.* Ita Servius ad illud Virgilii lib. 2. Æneid.

-- Nec si miserum Fortuna Sinonem
Finxit: vanum etiam mendacemque improba finget.

Interpretatur *Vanum*, *fallacem & qui etiam sine utilitate mentitur. Mendacem vero, qui tantum ad decipiendum.* Sic Arnobius adversus Gentes lib. I. *Vanos, mendaces, stolidos* conjunxit.

7. *Leviaque & inania &c. astutissime componentes*] Vanos tamen dici, non qui astutissime tantum mendacia componunt, sed etiam qui pro ingenitâ mentiendi voluptate, sine proposito sæpius mentiuntur; ac pro levibus, inconsideratis & simplicibus nonnunquam accipi, arguit locus Sallustii in Conjurat. Catilinæ, ubi Q. Curii mores describens, ait: *Huic homini non minor vanitas, quam audacia; neque reticere quæ audierat; neque suamet ipse scelera occultare, prorsus neque dicere, neque facere quicquam pensi habebat.*

8. Μοχθη-

autem vocari non tam ſtultos & excordes, quàm tetros,& moleſtos,& illepidos,quos Græci [8] μοχθηρὺς ϗ φορτικὺς dicerent. etyma quoque harum vocum,& origines ſcriptas eſſe dicebat in libris Nigidianis. 9 quos requiſitos ego, & repertos cum primarum ſignificationum exemplis, ut commentariis harum Noctium inferrem, notavi, [10] & intuliſſe jam me aliquo in loco commentationibus iſtis exiſtimo.

8. Μοχθηρὺς ϗ φορτικὺς] Id eſt, *Improbos & graves.* Henr. Stephanus concludit Gellium μοχθηρῶς feciſſe; ſi ita ſcripſerit, ut hic legitur, tetros & moleſtos, atque illepidos à Græcis μοχθηρὺς & φορτικὺς vocari, quod μοχθηρὺς cum φορτικὺς junxerit; magiſque veriſimile ſibi fieri, ὀχληρὺς cum φορτικὺς junxiſſe. quamvis nec *tetros*, nec *illepidos* ſatis apta ne horum quidem interpretatio ſit.

9. *Quos requiſitos ego & repertos*] Rutgerſius Variat. Lect. l. 3. c. 16. ubi Nigidii Figuli Reliquias, quæ exſtant, collegit, digeſſit, & emendavit, hoc loco legendum cenſet: *quas requiſitas ego & repertas*, ſcilicet *Origines*.

10. *Et intuliſſe me jam aliquo in loco*] Forte Gellius id fecerat lib. 8 cap. 14. ubi ex lemmate apparet, eum ex Nigidio Origines quaſdam retuliſſe.

CAP. V.

Quòd Q. Ennius in ſeptimo annali quadrupes eques, *ac non,* quadrupes equus, *ut legunt multi, ſcriptum reliquit.*

CUm Antonio Juliano rhetore, [1] viro hercle bono & facundiæ florentis, complures adoleſcentes familiares ejus Puteolis [2] æſtivarum ludum & jocum in litteris amœnioribus,& in voluptatibus pudicis, honeſtiſq; agitabamus. atque ibi tunc Juliano nunciatur [3] ἀναγνώςlw quemdam, non indoctum hominem, voce admodum ſcitâ & ca-

VIro hercle bono & facundiæ florentis]Sic Antonium Julianum Gellius vocat, cum dicere vult, eum perfectum fuiſſe Oratorem. Ut Quintilianus lib. 12. cap. 1. *Sit ergo nobis Orator, quem inſtituimus, & qui à M. Catone definitur, Vir bonus dicendi peritus.* Et paulo poſt: *Neque enim tantum id dico, eum qui ſit Orator, virum bonum eſſe oportere, ſed ne futurum quidem Oratorem, niſi virum bonum.* Hinc Rutilius Numatianus Itinerar. lib. 1.

Hic docuit qualem poſcat facundia ſidem,
Vt bonus eſſe velit, quiſque diſertus erit.

2. *Æſtivarum ludum*] Cod. Tornæſ. legit, *æſtivarum feriarum ludum.*

& canorâ Ennii Annales legere ad populum in theatro. Eamus, inquit, auditum nescio quem istum Ennianistam. hoc enim se ille nomine appellari volebat. Quem quum jam 4 inter ingentes clamores legentem invenissemus (legebat autem librum ex Annalibus Ennii septimum) hos eum primùm versus perperam pronunciantem audivimus:

Denique vi magna quadrupes equus, atque elephanti
Projiciunt sese.

5 neque posteà multis versibus additis, celebrantibus eum, laudantibusque omnibus, discessit. Tum Julianus egrediens è theatro, Quid vobis, inquit, de hoc anagnosta, & de quadrupede equo videtur? sic enim profectò legit:

Denique vi magna quadrupes equus, atque elephanti
Projiciunt sese.

ecquid putatis, si magistrum, prælectoremque habuisset 6 alicujus æris, *quadrupes equus*, dicturum fuisse, ac non *quadrupes eques*? quod ab Ennio ita scriptum, relictumque esse, nemo unus litterarum veterum diligens dubitavit. quumque aliquot eorum, qui aderant, *quadrupes equus*, apud suum quisque grammaticum legisse se dicerent; & mirarentur quidnam esset, *quadrupes eques*? Vellem vos, inquit, optimi juvenes, tam accuratè Q. Ennium legisse, quàm P. Virgilius

3. Ἀναγνώστην] *Prælectorem.*

4. *Inter ingentes clamores*] Hoc est, inter ingentes acclamationes, applaususque, & laudationes. Ut Cicero lib. 1. in Epist. ad Atticum licet ὑπερβολικῶς inquit: *Clamores tanti fuerunt, ut ego eo brevior sim, quod usque istinc exauditos putem.* Sic Plinius lib. 2. Epistol. 19. *Infinitos clamores commoveri* ait. Quintilianus lib. 4. cap. 2. *omnia tumultu, ac vociferatione concutere.* & lib. 11. c. 3. *immodicas laudationum moras* vocat. Unde & Eunapius in Proæresio τὸ θέατρον βοῶν ῥηγνύμενον, *consessum clamoribus disrumpi* scribit.

5. *Neque postea multis versibus additis &c. discessit*] Quia scilicet pauci versus restabant ex libro septimo Annalium Ennii; ad cujus umbilicum fere pervenerat Anagnostes; quod vel liquet ex Fragmentis, quæ ex lib. 7. Annal. Ennii à P. Merula collecta sunt, & collocata, quemadmodum Historiæ series requirebat.

6. *Alicujus æris*] Id est, alicujus pretii. Sunt tamen qui legendum censent, *alicujus oris.*

7. In

gilius legerat: qui hunc ejus versum sequutus 7 in Georgicis suis, *equitem* pro *equo* posuit his in versibus:

Frena Pelethronii Lapithæ gyrosque dedêre
Impositi dorso,[8] *atque equitem docuêre sub armis*
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.

in quo loco, *equitem*, si quis modò non inscitè, inepteque argutior sit, nihil potest accipi aliud, nisi *equum*. pleraque enim veterum ætas & hominem equo insidentem, & equum, qui insideretur, *equitem* dixerunt. propterea *equitare* etiam, quod verbum è vocabulo equitis inclinatum est, & homo equo utens, & equus sub homine gradiens dicebatur. 9 Lucilius adeò vir adprimè linguæ Latinæ sciens, *equum equitare* dicit his versibus;

10 *Quîs hinc currere equum nos atque equitare videmus,*
His equitat curritque: oculis equitare videmus;
Ergo oculis equitat.

Sed enim contentus, inquit, ego his non fui: & ut non turbidæ fidei nec ambiguæ, 11 sed ut puræ liquentisque esset, *equus* ne, an *eques*, Ennius scriptum reliquisset? librum summæ atque reverendæ vetustatis, quem ferè constabat 12 Lampadionis manu emendatum, studio precioque multo

7. *In Georgicis*] Lib. 3. vs. 115. & seqq.

8. *Atque equitem docuêre*] Ubi & Junius Philargyrus notat: *Hic Equitem, sine dubio equum dicit, maxime cum inferat, Insultare solo.* Similiter ibidem Servius. *Equitem*, ait, *id est, equum. Nam pro equo rectorem posuit.* Vide & Macrobium l. 6. Saturn. c. 9. ubi plurima more suo ex Auctore nostro transscripsit.

9. *Lucilius &c. equum equitare dicit*] Hinc & Nonius Marcellus: *Equitare quoque Lucilius equum dicit, cum sit hominis equum insidentis.*

10. *Quîs hinc currere equum, &c.*] Dixit Lucilius in Sophistas, ut olim F. Duzæ indicavit Jos. Scaliger; Quasi diceret, Tu vides currere equum tuis oculis, ergo tuis oculis currit.

11. *Sed ut puræ liquentisque esset*] Ita optime restituit Lipsius Elector. lib. 1. cap. 21. cum vulgo legeretur, *sed ut pure liquentiusque esset.* Liquentem enim & puram fidem Julianus opponit turbidæ; prorsus proprie. Liquens autem & pura fides, id est, clara & certa.

12. *Lampadionis manu emendatum*] Haud dubie idem est, cujus meminit Suetonius lib. De Illustr. Grammat. & Cajum Octavium Lampadionem vocat, quem scribit Nævii Bellum Punicum in septem libros divisisse, ut postea factum à Q. Vargonteio in Annalibus Ennii. Sed ex hoc Gellii loco manifestum, Veteres existimasse Lampadionem corrigendis Ennii Annalibus etiam manum admovisse.

to unius versus inspiciendi gratiâ conduxi: &, *eques*, non, *equus*, scriptum in eo versu inveni. Hæc tum nobis Julianus, & multa alia erudite simul & affabiliter dixit. sed eadem ipsa post etiam in pervolgatis commentariis scripta offendimus.

CAP. VI.

Quòd Ælius Melissus, in libro cui titulum fecit, de loquendi proprietate, *quem, quum ederet*, cornum *esse* copiæ *dicebat, rem scripsit neque dictu, neque auditu dignam: quum differre* matronam *&* matremfamilias *existimavit differentiâ longè vanissimâ.*

1 ÆLius Melissus in nostrâ memoriâ fuit Romæ summi quidem loci inter grammaticos & temporis: sed majore in litteris erat jactantiâ & [2] σοφιστείᾳ, quàm operâ. is præter alia, quæ scripsit compluria, librum composuit, ut tum videbatur, quum est editus, [3] doctrinæ inclutæ. ei libro titulus est ingentis cujusdam illecebræ ad legendum scriptus. quippe est, *De loquendi proprietate*; quis adeò existimet loqui se rectè, atque propriè posse, nisi illas Melissi proprietates perdidicerit? ex eo libro hæc verba sunt: *Matrona est, quæ semel peperit: quæ sæpius, materfamilias: sicuti sus, quæ semel peperit, porcetra; quæ sæpius, scropha.* Utrum autem hoc de matrona, ac de matrefamilias Melissus excogitaverit ipse, & conjectaverit: an scriptum ab alio quo legerit? hariolis profecto est opus. nam de porcetra habet sanè auctorem Pomponium in Atellanâ, quæ hoc eodem voca-

Ælius Melissus in nostrâ memoriâ] Vixit itaque hic Ælius Melissus temporibus Gellii. Lenæi Melissi meminit Suetonius De Illustr. Grammat. cap. 3. & cap. 21. Caji Melissi, quem Mæcenati gratum acceptumque fuisse ait; à quo etiam Augusto insinuatum, eoque delegante curam ordinandarum bibliothecarum in Octaviæ porticu suscepisse scribit. Hunc proculdubio inter majores suos habuit Ælius Melissus, cujus mentionem facit Gellius.

2. Σοφιστείᾳ] *Inani sapientia.*

3. *Doctrinæ inclutæ*] Scripsit forsan *doctrina multa.*

4. Mano-

vocabulo inſcripta eſt. ſed matronam non eſſe appellatam, niſi quæ ſemel peperit, neque matremfamilias, niſi quæ ſæpius, nullis veterum ſcriptorum auctoritatibus confirmari poteſt. enimverò illud impendiò probabalius eſt, quod idonei vocum antiquarum enarratores tradiderunt, 4 matronam dictam eſſe propriè, quæ in matrimonium cum viro conveniſſet, quoad in eo matrimonio maneret, etiam ſi liberi nondum nati forent: dictamque eſſe ita à matris nomine non adepto jam, ſed cum ſpe & omine mox apiſcendi. unde ipſum quoque matrimonium dicitur. 5 matrem autem familias appellatam eſſe eam ſolam, quæ in mariti manu mancipioque, aut in ejus, in cujus maritus, manu mancipioque eſſet. quoniam non in matrimonium tantùm, ſed in familiam quoque mariti, & in ſui heredis locum veniſſet.

CAP.

4. *Matronam dictam eſſe proprie, quæ in matrimonium cum viro conveniſſet, &c.*] Sic & Servius ad Virgil. Æneid. lib. II. notat, *rectius Matronam dici, quæ in matrimonio cum viro convenerit, & in eo matrimonio manſerit, etiamſi liberi nondum nati fuerint, dictam matris nomine, ſpe atque omine; unde & matrimonium dictum.* Matronas itaque hic Gellius dicit, quas Cicero in Topicis *uxores* ſimpliciter vocat; quæ ſcilicet in matrimonium conveniſſent; quo denotabant eam uxorem, non concubinam fieri, & in matrimonium, non in concubinatum datam. Unde Plautus Trinummo:

Sed ut inops infamis ne ſim, ne mihi hanc famam differant
Me germanam meam ſororem in concubinatum tibi
Sic ſine dote dediſſe magis, quam in matrimonium.

Feſtus autem ſcribit *Matronas eas eſſe, quibus ſtolas habendi jus erat.* Sic ut matronæ dicerentur notæ auctoritatis, ſpectatæque vitæ, & pudicitiæ fœminæ. Ut apud Livium lib. 10. *Ut nulla niſi ſpectatæ pudicitiæ matrona, & quæ uni viro nupta eſſet, jus ſacrificandi haberet.*

5. *Matrem autem familias, &c. quæ in mariti manu mancipioque, &c.*] Similiter Servius ad dict. Æneid, lib. II. ſcribit: *Matrem familias eam eſſe, quæ in mariti manu mancipioque, aut in cujus maritus manu mancipioque eſſet: quomodo in familiam quoque mariti, & ſui heredis locum veniſſet.* Sic enim apud Servium legendum: In manum vero mariti mulier veniebat per coëmptionem. Unde Boëthius ad Topica Ciceronis inquit: *Matresfamilias erant, quæ ducebantur per coëmptionem.* Et Servius ibidem ſubjicit: *Alii matresfamilias dicunt illas, quæ in matrimonium* (lege, *in manum*) *per coëmptionem convenerunt. nam per quandam juris ſolemnitatem in familiam migrant mariti.* Quomodo id autem fieri ſolebat, notatum eſt ſupra pag. 211.

Cap. VII.

1 *Quem in modum Favorinus tractaverit intempestivum quemdam de verborum ambiguitatibus quærentem : atque ibi quot significationes capiat* concio.

DOmitio homini docto, celebrique in urbe Roma Grammatico; cui cognomentum Insano factum est, quoniam erat naturâ intractabilior & morosior. ei Domitio Favorinus noster quum forte 2 apud fanum Carmentis obviam venisset; atque ego cum Favorino essem: Quæso, inquit, te, magister, dicas mihi, num erravi; quod, quum vellem 3 δημηγορίας Latinè dicere, conciones dixi? dubito quippe & requiro, an veterum eorum, qui electiùs loquuti sunt: pro verbis & oratione dixerit quis concionem? tum Domitius voce atque vultu atrociore, Nulla, inquit, prorsus bonæ salutis spes reliqua est; quum vos quoque Philosopohorum illustrissimi nihil jam aliud, quàm verba, auctoritatesque verborum cordi habeatis. mittam autem librum tibi, in quo id reperias, quod quæris. ego enim Grammaticus vitæ jam, atque morum disciplinas quæro: vos Philosophi mera estis, ut M. Cato ait, 4 mortuaria Glossaria. namque

QVem in modum Favorinus tractaverit, &c.] Titulus hic est spurius, imo omnino mendax & repugnans iis, quæ à Gellio dicuntur, ut optime notavit Stephanus: neque enim Domitius homo doctus, & celeber Romæ Grammaticus de verborum ambiguitatibus quærebat, sed ipse Favorinus ipsi quæstionem movebat de *concionum* appellatione: ideoque potius rescribendum: *Quem in modum Domitius Grammaticus Favorinum tractaverit, &c.*

2. *Apud fanum Carmentis*] Quod fuit in parte infimâ montis Capitolini versus Tiberim, ubi prius fuerat habitaculum Carmentæ matris Evandri: postea vero Carmentis fanum, & porta Carmentalis ibi exstructa. Ita Solinus: *Pars infima Capitolini montis habitaculum Carmentæ fuit, ubi & Carmentale fanum est, à quo Carmentalis portæ nomen est.* Unde & P. Victor in VIII. urbis Regione ponit *Templum Carmentale, alias Carmentæ.*

3. Δημηγορίας] *Actiones ad populum.*

4. *Mortuaria Glossaria*] Al. *mortualia Glossaria*, quod eodem redit. Sic Plautus Asinaria Act. 4. Sc. 1.

Hæc non sunt nugæ, non enim mortualia. Ubi Plautus ponit pro *Næniis* sive *carminibus præficarum*. Nævius vestimenta, quæ in luctu sumuntur, *mortualia* appellat.

Pallis

[5] namque colligitis lexidia, res tetras, & inanes, & frivolas, tamquam mulierum voces, [6] Præficarum. atque utinam,

Pallis petagiis, crocotis, malacis, mortualibus.

Et recte omnia, quæ ad mortuos pertinent, *mortualia* dici possunt. Unde & Cato hic *mortuaria Glossaria* vocat, quæ mortuorum nomina perscripta habebant. ut fieri solebat in limine conditoriorum, in quibus mortui condebantur, ut colligere licet ex Epistolâ LXI. Senecæ, ubi, quod alii *conditorium*, ipse *conditivum* appellat: *Qui latitant & torpent*, inquit, *sic in domo sunt quomodo in conditivo. horum licet in limine ipso nomen marmori inscribas, mortem suam antecesserunt.* Eleganter vero Cato, per translationem Philosophos appellavit *mortuaria Glossaria*, acriter eos pungens, quasi ipsi non aliter, atque conditorii limen, nomina tantum mortua præ se ferrent, neque vivere se ulla re præclarâ testarentur: ut notavit alicubi Meursius lib. De Funere: vel etiam cum Turnebo Adversar. lib. 23. cap. 8. intelligere possis, quasi Cato innuere vellet, eos tantum esse loquaces, & inanes verborum funditatores, præficisque similes, quæ in mortuos næniam argutam, & nugacem canere solebant.

5. *Namque colligitis lexidia, res tetras, & inanes*] Sic ex Carrionis mente edidit primum Stephanus: cum in vulgatis antea legeretur: *nam qui collegisti & lectitasti res tetras & inanes, &c.* quæ lectio nihili est. Scaliger vero in Conjectaneis ad Varronem, ubi hunc Gellii locum adducit, se legisse indicat: *nam qui collegistis & lectitastis res tetras & inanes, &c.* Aliquomodo quidem melius: Carrionis vero emendatio præferenda. Scriverius in suo Codice notaverat, veram hujus loci lectionem sibi videri: *Vos Philosophi, mera estis, ut M. Cato ait, mortualia Glossaria, vanaque colligitis lexidia, res tetras, & inanes &c.* ad quam eruendam Carrio ipsi præiverat.

6. *Præficarum*] Festus: *Præficæ dicuntur mulieres ad lamentandum mortuum conductæ, quæ dant cæteris modum plangendi, quasi in hoc ipsum præfectæ.* Sic & Nonius Marcellus: *Præficæ dicebantur apud Veteres, quæ adhiberi solent funeri, mercede conductæ, ut & flerent, & fortia facta laudarent.* Unde & in Glossis Philoxeni: *Præfica*, Ἡ πρὸ τῆς κλίνης ἐν τῇ ἐκφορᾷ κοπτομένη. θρηνῳδὸς ἐπὶ ἐκφορὰν. Declarat & Lucilius lib. 22. in verbis à Nonio adductis:

- - - Mercede quæ
Conductæ flent alieno in funere Præficæ
Multo, & capillos scindunt, & clamant magis.

Quos etiam respexit Nævius in Freto:

- - - hæc quidem
Mehercle, opinor, Præfica est, sic mortuum
Collaudat.

Præficarum autem appellationem non diutius quam ad bellum usq; Punicum secundum durasse scribit Varro l. 4. De Vita P. R. *Ibi à muliere, quæ optima voce esset, Pergama laudatur: deinde Næniam cantari solitam ad tibias & fides eorum, qui ludis Troicis cursitassent. Hæc mulier olim vocitata fuit Præfica usque ad secundum Pœnicum bellum.* Sic optime Scaliger hunc locum olim restituit. Proprie autem Varro dixit, *Næniam cantari ad tibias solitam*: ita enim peculiari nomine vocabatur carmen illud, quod à Præficis ad tibias cantari solebat. Præ multis, qui è Veteribus istud notarunt, unus sufficiat Nonius Marcellus: *Nænia, ineptum & inconditum carmen, quod adducta mulier, quæ Præfica diceretur, his, quibus propinqui non essent, mortuis exhiberet.* Ubi tamen Nonius fallitur; nam etiam Præfica in funere eorum, quibus propinqui essent, Næniam cantare solebat.

nam, inquit, muti omnes homines essemus! minus improbitas instrumenti haberet. Quumque digressi essemus: Non tempestivè, inquit Favorinus, hunc hominem accessimus. videtur enim mihi [7] ἐπισημαίνεσθαι. scitote, inquit, tamen intemperiem istam, quæ [8] μελαγχολία dicitur, non parvis, nec abjectis ingeniis accidere; [9] ἀλλὰ εἶναι σχεδόν τι τὸ πάθος τοῦτο ἡρωϊκὸν; & veritates plerumque fortiter dicere, sed respectum non habere [10] μήτε καιροῦ, μήτε μέτρου. vel ipsum quale hoc existimatis, quod nunc de philosophis dixit? nonne, si id [11] Antisthenes, aut [12] Diogenes dixisset,

7. Ε'πισημαίνεσθαι] Sic quidem recte ediderat Stephanus, cum in vulgatis legeretur ἐπιμαίνεσθαι, hoc est, *insanire*; haud tamen bene idem Stephanus in Emendationibus ad Gellium, τὸ ἐπισημαίνεσθαι explicat, quasi Favorinus intellexerit, Domitium Grammaticum sermone uti, qui aliquid portendat, & male ominosus sit. Melius multo Salmasius in Exercitationibus Plinianis ad Solinum, ubi observat eodem modo, quo Febrium accessiones ἐπισημασίαι dicuntur, ut in Glossis: *Accessio*, ἐπισημασία; ita & in furoris morbo, cum post dilucidum intervallum insania redit, ἐπισημασία. In hac vero significatione Favorinus hic verbo ἐπισημαίνεσθαι utitur. Domitius enim iste, de quo loquitur, homo fuit melancholicus & insanus. Qui istâ intemperie laborant, aliquando habent intervalla, quibus sunt remissiores, aliquando morbus iis recrudescit. Ε'πισημαίνεσθαι dicuntur, qui in accessu sunt morbi, quos insania rursus percipit. Dicebat igitur Favorinus, haud tempestive Domitium accessisse, utpote qui jam inciperet ἐπισημαίνεσθαι, hoc est, qui jam esset in ipso articulo τῆς ἐπισημασίας.

8. Μελαγχολία] *Atra bilis.*

9. Α'λλὰ εἶναι σχεδόν τι, &c.] Id est, *Sed affectionem fere hanc heroicam esse.* Hæc enim est sententia Aristotelis, quam copiosius tractat Sect. xxx. Problemate I. ubi rationem reddere conatur, quam ob causam Homines, qui vel ingenio excelluerunt, aut in Philosophia, aut in civili scientiâ, aut in Poësi, aut in actionibus, melancholici fuerint? Vbi etiam videndus Septalius in Commentariis, cui addesis Cœlium Rhodiginum lib. 17. Antiquar. Lect. cap. 5.

10. Μήτε καιροῦ, μήτε μέτρου] *Neque temporis, neque modi.*

11. *Antisthenes*] Hujus vitam descriptam habemus à Diogene Laërtio lib. 6. Auditor fuit Socratis, quem, cum in Piræo habitaret, quotidie quadraginta stadiis confectis, adire solebat. Cynicæ sectæ intium dedit, quippe cujus Princeps & Auctor fuerit. Hujus esse dictum refert Laërtius, cum aliquando audiisset Platonem sibi male dicere, Βασιλικὸν, καλῶς ποιοῦντα κακῶς ἀκούειν, *Regium est bene facere, & male audire.*

12. *Diogenes*] Hunc Antisthenis auditorem fuisse, tradit Laërtius in Diogene: qui & addit, Diogenem pertinacia & assiduitate suâ tantum effecisse, ut Antisthenes, qui neminem recipere volebat, eum admittere coactus fuerit. Cum enim Antisthenes etiam baculo aliquando adhibito capiti ejus intentaret, ipse caput subjiciens, Παῖε, εἶπεν, οὐ γὰρ

dixisset, dignum memoria visum esset? Misit autem paulò post Favorino librum quem promiserat: Verrii, opinor, Flacci erat. in quo scripta ad hoc genus quæstionis pertinentia hæc fuerunt: *senatum* dici & pro loco, & pro hominibus; *civitatem* & pro loco, & pro opido, & pro jure quoque omnium, & pro hominum multitudine: *tribus* quoque & [13] *decurias* dici & pro loco, & pro jure, & pro hominibus. *concionem* autem tria significare, locum, & verba, suggestumq; unde verba fierent. sicut M. Tullius, in Oratione, quæ scripta est contra concionem Q. Metelli, [14] *Escendi*, inquit, *in concionem: concursus est populi factus.* sicut idem M. Tullius in Oratore ait: *Conciones sæpe exclamare vidi, quum aptè verba cecidissent. etenim exspectant aures, ut verbis colligetur sententia.* [15] item significare cœtum populi assistentis, item orationem ipsam, quæ ad populum diceretur, exempla in eo libro scripta non erant: sed nos postea Favorino desideranti harum omnium significationum monumenta, & apud Ciceronem, sicuti suprà scripsi, & apud eligantissimos veterum reperta exhibuimus. Id autem quod potissimum expetebat, *concionem* esse dictam [16] pro verbis & oratione, docui titulo Tulliani libri, qui à M. Cicerone inscriptus est: *Contra concionem Q. Metelli.* quo nihil

ὂ γὸ εὑρήσεις ὄ τω σκληρὸν ξύλον ᾧ με ἀπείρξεις; ἕως ἄν τι φαίνῃ λέγων. Id est, *Cade*, inquit, *nec enim lignum tam durum invenies, quo me arceas, donec aliquid dicas.* Atque ex eo tempore Diogenes Antisthenem audivit. Refert quoque Laërtius ex Demetrio, Diogenem eadem die Corinthi mortuum, qua Alexander Magnus Babyloniæ fatis concessit.

13. *Decurias*] Legendum forte, *curias.*

14. *Escendi*] Sic in Veteribus puræ & liquentis fidei membranis reperiri testatur L. Carrio Emendat. lib. I. cap. 5. ubi & plurima hujus generis exempla exhibet. In vulgatis antea erat *ascendi.*

15. *Item significare cœtum populi assistentis*] Ut in verbis Ciceronis modo adductis: *Conciones sæpe exclamare vidi*, hoc est, cœtum. Idem Cicero Attico lib. 15. Epistol. I. *Brutus noster misit ad me orationem suam habitam in concione Capitolina.* hoc est, in cœtu hominum, qui in Capitolio aderant.

16. *Pro verbis & oratione*] Sic etiam ipse Gellius usus supra lib. 9. cap. 3. *Inclutæ illæ Demosthenis orationes concionesque, &c.*

hil profectò significatur aliud, quàm ipsa, quæ à Metello dicta est, oratio.

CAP. VIII.

Ὁμοιοτέλευτα, & ὁμοιόπτωτα; atque alia id genus, quæ ornamenta orationis putantur, inepta esse & puerilia, Lucilii quoque versibus declarari.

1 ὉΜοιοτέλευτα, καὶ ἰσοκατάληκτα, καὶ πάρισα, καὶ ὁμοιόπτωτα, cæteraque hujusmodi scitamenta, quæ isti [2] ἀπειρόκαλοι, qui se Isocratios videri volunt, in collocandis verbis immodicè faciunt, & rancidè quàm sint [3] insubida, & inertia, & puerilia, facetissimè hercle significat in quinto Satyrarum Lucilius. nam ubi est cum amico conquestus, quod ad se ægrotum non viseret: hæc ibidem addit festiviter:

Quo me habeam pacto: [4] tametsi non quæris, docebo:
Quando in eo numero [5] mânsti, [6] quo in maxima nunc est
Pars hominum, ut periisse velis, quem nolueris, quum
[7] *Visere debueris.* [8] *hoc*, NOLVERIS, *&* DEBVERIS, *te*
Si minus delectat quod [9] *ἄτεχνον Isocratium est:* Ὀ- -

χλη-

Ὁμοιοτέλευτα, & ἰσοκατάληκτα, *&c.*] Hoc est, *Similiter finientia, & æqualiter desinentia, & comparia, & similiter cadentia.*

2. Ἀπειρόκαλοι] *Inepti*, sive mavis, *Infruniti, Opici*, ut alibi Gellius loquitur.

3. *Insubida*] Al. *insipida*.

4. *Tametsi non quæris, docebo*] J. Duza pater, notante ejus filio Francisco, olim legebat, ut versus constaret: *tamen etsi haud quæri' docebo.* pro tametsi. Ut Catullus:

Quæ tamen etsi uno non est contenta Catullo.

5. *Mânsti*] Pro *mansisti*; Ita optime Nannius correxit lib. 4. Miscell. c. 26. ubi, vulgo erat *mansi*. Male omnino.

6. *Quo in maxima nunc est*] Vulgo:

- - Quo in maxima non est
Pars hominum - -

Unde Nannius dicto loco legit,

- - quo maxima non est
Pars hominum - -

Sententiam vero Luciliani carminis hanc esse arbitratur. Quo me pacto habeam, tametsi non quæris, docebo, quoniam in eo numero hominum non es, in quo plerique, ut eum quem debent adjuvare, cùm nolunt, periisse cupiant; ut morte interveniente ipsi à pudore amici destituti liberentur.

7. *Visere debueris*] Τὸ *visere* abest in quibusdam Edd.

8. *Hæc*

χληρῶδεςque simul totum ac συμμειρακιῶδες :
Non operam perdo. Si tu hic.

8. *Hoc Nolueris & Debueris te*] Franciscus Duza ad Lucilium legit: *hoc Nol' & Debueris te*, more Enniano decurtatis verbis. Nimirum ut, si τὸ *visere* retineatur, hoc modo versus sibi constare possit.

9. Ἄπιχνον] Sic omnes quidem libri. Scaliger vero in Ausonianis Lectionib. lib. 2. cap. 4. legit: τεχνίον *Isocratium est*. Fr. Duza: *Isocrateum est*. Nannius:

- - - Isocratium
Ὀχληρῶδεςque simul - -

Ut prima syllaba in ὀχληρῶδες ad hunc *priorem* versum pertineat. Quod tamen etiam fieri potest legendo, ut hic editum,

- - Isocratium est ὀ' - -
χληρῶδεςque simul - -

Si penultima syllaba in *Isocratium* absorbeatur in *est*; pronunciando *Isocrati' est ὀχληρῶδεςque, &c.* Scaliger tamen dicto loco post

- - τέχνιον Isocratium est.

Sequentem versum sic legendum censet:

Ληρῶδεςque si mitu, tum συμμειρακιῶδες.

CAP. IX.

Quid significet apud M. Catonem verbum, insecendo. *quodque* insecendo *potius legendum sit, quàm, quod plerique existimant*, insequendo.

1 IN libro vetere, in quo erat oratio M. Catonis 2 de Ptolemæo contra Thermum, sic scriptum fuit: *Sed si omnia dolo fecit: omnia avaritiæ atque pecuniæ causa fecit*; 3 ejusmodi

IN *libro vetere, &c.*] Principium, & maxima pars hujus capitis in vulgatis editionibus deerat, antequam Guil. Canterus Novar. Lection. lib. 2. c. 6. ex Ms. Buslidiano codice suppleverat. Unde & Stephanus in suâ editione id adjunxit.

2. *De Ptolemæo*] Intelligitur Ptolemæus minor, cui cognomen Euergetes II. sive Physcon fuit; septimus Ægypti Rex, & successor Philometoris fratris. Vide Justinum lib. 38. Strabonem lib. ult. Athenæum lib. 4. & lib. 12. qui testes sunt, Ptolemæum hunc tyrannum fuisse crudelissimum.

3. *Ejusmodi scelera nefaria*] Hæc Ptolemæi minoris scelera recenset Justinus lib. 38. *Infestus omnibus*, inquit, *statim ubi Alexandriam ingressus est; fautores pueri trucidari jussit: ipsum quoque die nuptiarum, quibus matrem ejus in matrimonium recipiebat, inter apparatus epularum, & solemnia religionum, in complexu matris interficit, atque ita torum sororis cæde filii ejus cruentus ascendit. Post quod non mitior in populares, qui eum in regnum vocaverant.* Et paulò post: *Accersitum maximum deinde à Cyrenis filium, ne eum Alexandrini contra se regem crearent, interficit. tunc populus statuas & imagines ejus detrahit: quod factum studio sororis existimans, filium, quem ex eâ susceperat, interficit, corpus in membra divisum, & in cistâ positum, matri*

modi scelera nefaria, 4 *quæ neque insecendo, neque legendo audivimus:* 5 *supplicium pro factis dare oportet.* 6 *Insecendo* quid esset quæri cœptum? Tum, ex his qui aderant, 7 alter litterator fuit, alter litteras sciens, hi duo inter sese dissentiebant, & grammaticus quidem contendebat. *insequendo* enim scribi, inquit, debet, non, *insecendo.* 8 quoniam *insequens* significat: dictumque est *inseque*, quasi, perge dicere, & insequere. itaque ab Ennio scriptum in his versibus:

Inseque Musa, manu Romanorum induperator
Quod quisque in bello gessit cum rege Philippo.

alter autem ille eruditior nihil mendosum, sed rectè, atque integrè scriptum esse perseverabat: & Velio Longo non homini indocto fidem esse habendam: qui in commentario, quod fecisset de usu antiquę loquutionis, scripserit, non *inseque* legendum apud Ennium, sed *insece*: ideoque à veteribus, quas narrationes dicimus, 9 *sectiones* esse appellatas: Varronem quoque versum hunc 10 Plauti de Menæchmis,

Hæc

matri die natali ejus inter epulas ferri curat.

4. *Quæ neque insecendo, neque legendo audivimus*] Sic hunc locum cum viris doctissimis legendum censemus. Guil. Canterus edidit: *quæ neque fanda, neque legenda audivimus.* Sed addit pro *fanda*, forte *insecenda*; nisi quædam Catonis hic desint. In H. Stephani, & Tornæsiana editione legitur, *quæ neque insecenda fanda, neque legenda audivimus.* Sed optime divinavit Canterus *insecenda* pro *fanda* reponendum. *Fanda* enim irrepsit ex glossemate. Omnino autem legendum cum Rutgersio Variar. Lect. lib. 4. cap. 19. & Ausonio Popma in Fragmentis Catonianis, quomodo etiam sibi videri notaverat in suo Codice Scriverius; quemadmodum edidimus, *quæ neque insecendo, neque legendo audivimus.*

5. *Supplicium pro factis dare oportet*] Ita edidit Canterus & alii post eum. Scriverius ad oram sui codicis legendum censet: *Supplicium profecto iis dari oportet.*

6. *Insecendo quid esset*] Ita ex verbis Catonis hoc loco, uti & infra reponendum; ubi aliæ habent editiones, *insecenda.*

7. *Alter literator fuit, alter literas sciens*] In Ms. unde totum hunc Gellii locum eruit Canterus, additum erat, *id est, alterum* (leg. Canter. *alter*) *docens, doctus alter.* Sed optime factum à Stephano, qui hæc verba ut præcedentium glossema, è sua editione jam eliminare fecit.

8. *Quoniam insequens significat*] Legit Canterus: *quod in inseque significatur, dictumque est inseque.*

9. *Insectiones*] Sic Ms. Alii hic *sectiones* reponendum censent. Ut *sectiones* dicantur *narrationes*, quia hæ sectæ & di-

Hæc nihilo mihi videntur esse, sectius quàm somnia,

sic enarrasse: nihilo magis narranda esse, quàm si ea essent somnia. hæc illi inter se certabant. Ego arbitror & à M. Catone *insecendo*, & à Q. Ennio [11] *insece* scriptum, sine *u*, littera. offendi enim in bibliothecâ Patrensi librum [12] veræ vetustatis Livii Andronici, qui inscriptus est Ὀδύσσεια, in quo erat versus primus, cum hoc verbo, sine *u*, littera,

Virum mihi Camœna insece versutum;

factus ex illo [13] Homeri versu:

Ἄνδρα μοὶ ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον.

illi igitur ætatis, & fidei magnæ libro credo, nam quod in versu Plautino est, *sectius quàm somnia*; nihil in alteram partem plus argumenti habet. Etiamsi veteres autem non *inseque*, sed *insece* dixerunt, credo quia erat levius, leniusque: tamen ejusdem sententiæ verbum videtur. nam & *sequo*, & [14] *sequor*, & item *secta*, & *sectio* consuetudine loquendi differunt: sed qui penitùs inspexerit, origo & ratio utriusque una est. doctores quoque, & interpretes vocum Græcarum,[15] Ἄνδρα μοι ἔννεπε Μοῦσα. καὶ, ἔσπετε νῦν μοι, Μοῦσαι; dictum putant, quod Latinè *inseque* dicitur. namque in altero,

& distinctæ, ordineque suo distributæ. Verum *insectiones* retinendum, tota disputationis series Gellii satis evincit.

10. *Plauti de Menæchmis*] Exst. Act. v. Sc. VII. In Plautino versu in Buslidiano codice erat *sectius*. ut notat Canterus; apud Plautum tamen in editis habetur *secius*.

11. *Insece*] Insecere, est dicere, narrare. Nihil autem refert scribas, *inseque*, an *insece*. Sic ex Festo Paulus : *Inseque apud Ennium*, *dic*. Et in Glossis Philoxeni *Inseque*, εἰπέ. Veteres enim promiscue scribebant, *hujusque* & *hujusce*. Unde eadem *Fortuna huiusce diei* apud Plinium lib. 34. & *Fortuna hujusque diei* apud Ciceronem lib. 8. de Legib. Ut & apud Victorem De Reg. Urb. in Reg. x. *Vicus hujusque diei Fort. ad.* Item *cujusque*, & *cujusce*. similiter *inseque* & *insece*. Quæ vetus ponunciatio, sive usus, Grammaticis postea causam præbuit hæc subtilius distinguendi.

12. *Veræ vetustatis*] G. Canterus legit *miræ vetustatis*. Alii : *meræ vetustatis*. Sed *veræ vetustatis* à librario lineolà super inductâ forte scriptum, pro *venerandæ*.

13. *Homeri versu*] In initio scilicet Ὀδυσσ. Deerat vulgo hic versus; quem rectè primus inseruit ex Ms. L. Carrio Antiq. Lect. lib. 3. cap. 17.

14. *Et sequor, & item secta, &c.*] Ab hisce verbis demum ante G. Canteri supplementum, hoc caput incipiebat.

15. Ἄνδρα μοι, *&c.*] *Dic mihi Musa virum.*

16. Ἐσπε-

altero, *n*, geminum, in altero, *p*, esse tralatum dicunt. sed etiam ipsum illud ἔπη, quod significat verba, aut versus, non aliunde esse dictum tradunt, quàm [17] ἀπὸ τοῦ ἕπεσθαι καὶ εἰπεῖν. eadem ergo ratione antiqui nostri narrationes, sermonesque, *insectiones* appellitaverunt.

16. Ἔσπετε νῦν μοι, Μοῦσαι] *Pandite nunc Musæ mihi.*

17. Ἀπὸ τοῦ ἕπεσθαι, &c.] *Ab eo quod est sequi, & dicere.*

CAP. X.

Errare istos, qui in exploranda febri pulsus venarum pertentari putant, non arteriarum.

IN Herodis [1] C. V. villam, quæ est in agro Attico, loco qui appellatur [2] Cephisiæ, aquis, & lucis, & nemoribus frequentem, [3] æstu anni medio, concesseram. ibi [4] alvo mihi citâ & accedente febri rapidâ decubueram. Eò Calvisius Taurus philosophus, & alii quidam sectatores ejus, quum Athenis visendi mei gratiâ venissent: medicus, qui tum in his locis repertus, assidebat mihi, narrare Tauro cœperat, quid incommodi paterer: & quibus modulis, [5] quibusque intervallis accederet febris, decederetque, tum in eo sermone, quum jam me [6] sinceriore corpusculo factum

C. V.] Id est, Consularis viri; Vide lib. 1. cap. 2. & lib. 19. c. 12.

2. *Cephisiæ*] Κηφισία, tractus circa Athenas, ubi fuit Herodis Attici V. C. Villa, ut notat Gellius hoc loco, & supra lib. 1. cap. 2. item Philostratus in Vita Herodis Sophistæ. Cephisiadum templum hoc tractu describit Diogenes Laërtius in Vita Platonis. Dicebatur à Cephiso fluvio Atticæ, qui circa Athenas in mare labebatur. Vide & notata supra pag. 5.

3. *Æstu anni medio*] Id est, mediâ æstate: summo calore dominante. Sic supra lib. 1. cap. 2. *æstu anni, & sidere autumni flagrantissimo.* Item lib. 17. cap. 10. *Quum in hospitio sui Antiatem villam æstu anni concessisset.* Similiter lib. 19. cap. 5. *æstate anni flagrantissima* dixit.

4. *Alvo mihi cita*] Id est, profluvio alvi laboranti. Sic infra etiam lib. 19. cap. 4. *alvum citam* dixit; item *alvum pronam atque præcipitem.* Scribonius Largus Composit. CXI. *alvum citatam*; quomodo & loquitur Cornel. Celsus De Re Medicâ lib. 1. cap. 6. qui & alibi *alvum citam* dixit.

5. *Quibusque intervallis accederet febris*] Seneca Epist. 78. *Intervalla morbos tolerabiles faciunt.*

6. *Sinceriore corpusculo*] Id est, sine febre.

ctum diceret, Potes, inquit Tauro, tu quoque idipsum comprehendere ἐὰν ἅψῃ αὐτοῦ τῆς φλεβός; quod nostris verbis profecto ita dicitur, *si attigeris venam illius.* Hanc loquendi imperitiam, 7 quod venam pro arteriâ dixisset, quum in eo docti homines, qui cum Tauro erant, tamquam in minimè utili medico offendissent, atque id murmure & vultu ostenderent: tum ibi Taurus, ut mos ejus fuit, satis leniter. Certi, inquit, sumus, vir bone, non ignorare te, quid vena appelletur, quid arteria; quod venæ quidem suapte vi immobiles sint, & sanguinis tantùm demittendi gratiâ explorentur; arteriæ autem motu atque pulsu suo habitum & modum febrium demonstrent: sed, ut video, pervolgatè magis quàm inscitè loquutus es. non enim

febre. Ita Scribonius Largus Composit. CXIII. *Datur unus jejuno ante meridiem, alter in noctem ex aquâ, si febres erunt: ex vino Signino, si sincere corpus erit.* Hoc Celsus lib. 3. cap. 4. *ex toto integrum esse* dixit: & ibidem paulo ante: *cum jam bene venæ conquieverunt.*

7. *Quod venam pro arteriâ dixisset*] Gellii quidem ætate peritiores Medici hanc differentiã observâsse inter venam & arteriam, ex Galeno & aliis manifestum est. Sed ab antiquissimis temporibus tam *venas*, quam *arterias* τοῦ φλέβος nomine designatas, disertis verbis testatur Rufus Ephesius lib. de formâ humanâ: Τὰς δὲ ἀρτηρίας τὸ ἀρχαιότατον φλέβας ὀνόμαζον, καὶ σφύζειν ὁπότε λέγοιεν τὰς φλέβας, ἀρτηρίας ἐβούλοντο καλεῖν· ἀρτηρίαν γὰρ τὸ σφύζειν ἔργον. Id est, *Iam inde ab antiquissimis temporibus arterias venas nominarunt: Ut cum dicebant venas pulsare, arterias innuere volebant. Arteriarum enim opus, pulsare.* Et ita sæpius Hippocratem usitatâ antiquis notione, φλεβῶν nomine arterias comprehendere non uno loco testatur Galenus, præsertim vero Comm. VI. in lib. 6. Epidem. Ὁμολογούντων ἁπάντων τῶν ἐξηγησαμένων τὰ Ἱπποκράτεια βιβλία φλέβας οὐχ ὑπὸ τούτου μόνου, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων παλαιῶν ὀνομάζεσθαι καὶ τὰς ἀρτηρίας. Id est, *Cum fateantur omnes qui Hippocratis libros exposuerunt, venas non ab hoc solo, sed à multis antiquis arterias appellari.* Latini quoque vetustiores indifferenter venam pro arteriâ posuêrunt. Lucilius lib. 26. *Neque priusquam venam hominis tetigit, & præcordia.* Sic Cicero de Fato: *Si cui venæ sic moventur, is febrem habet, & is febrem non habet.* Et lib. 2. De Natur. Deor. *venas micare* dixit. Item Celsus in Procemio *venas spiritui accommodatas* pro arteriis ponit. Et lib. 2. cap. 3. *Periculosissimum est, si venæ quoque ibi vehementer agitantur.* & alibi non semel: quomodo & alii inter Veteres loqui solent. Haud itaque adeo pervolgate, aut inscite Medicus iste loquebatur: ut quidem Taurus eum fecisse vult. Vide Foësium in Oeconom. Hippocr. in φλέβες, & J. N. Loënf. Epiphillid. lib. 4. cap. 22. Coel. Rhodigin. Antiq. Lect. lib. 3. cap. 14.

enim te solùm, sed alios quoque itidem errantis audivi venam pro arteriâ dicere. fac igitur, ut experiamur eligantiorem esse te in medendo, quàm in dicendo; & cum diis bene volentibus opera tuâ sistas hunc nobis sanum atque validum quàm citissimè. Hoc ego postea quum in medico reprehensum esse meminissem; exstimavi non medico soli, sed omnibus quoque hominibus liberis, liberaliterque institutis turpe esse, ne ea quidem cognovisse ad notitiam corporis nostri pertinentia, quæ non altiùs, occultiusque remota sunt; & quæ natura nobis tuendæ valetudinis caussa, & in promtu esse, & in propatulo voluerit: ac propterea, quantum temporis habui 8 subsicivi, medicinæ quoque libros attigi, quos arbitrabar esse idoneos ad docendum, & ex his, cùm alia pleraque ab isto humanitatis usu non aliena, tum de venis quoque & arteriis didicisse videor ad hunc fermè modum: vena est conceptaculum sanguinis, quod ἀγγεῖον medici vocant, mixti confusique cum spiritu naturali; in quo plus sanguinis est, minus spiritûs. arteria est conceptaculum spiritus naturalis mixti confusique cum sanguine: 9 in quo plus spiritûs est, minus sanguinis. Σφυγμὸς autem est intentio motus, & remissio in corde & in arteriâ naturalis, non arbitraria. à medicis autem veteribus oratione Græcâ ita definitus est: 10 Σφυγμός ἐστιν διαστολὴ καὶ συστολὴ ἀδιαίρετος ἀρτηρίας καὶ καρδίας.

CAP.

8. *Subsicivi*] Vide Notas supra p. 714.

9. *In quo plus spiritus est, minus sanguinis*] Ad hanc mentem capienda illa J. Pollucis in Onomastico, ubi scribit Ἀρτηρίαι δέ εἰσιν ὁδοὶ πνεύματος, ὡς φλέβες, αἵματος. *Arteriæ sunt viæ spiritus, ut venæ, sanguinis.* Nam & arteriæ sanguinem continent & vehunt, sed magis spirituosum, quam qui per venas ducitur.

10. Σφυγμός, *&c.*] Id est, *Pulsus est disparatio & contractio involuntaria arteriæ & cordis.* Recepimus hic indubitatam H. Stephani emendationem, qui ἀπροαίρετος reposuit, pro ἀδιαίρετος; quod in vulgatis legebatur; sed neutiquam huic loco convenire poterat. Quid enim esset ἀδιαίρετος, *indivisibilis*, cum Gellius ipse dicat intentio & remissio naturalis, non arbitraria? hoc enim est ἀπροαίρετος, sive *involuntaria.* Ab Ægineta autem lib.

lib. 2. cap. 11. pulſus ita definitur: Σφυγμὸς, κίνησίς ἐστι καρδίας καὶ ἀρτηριῶν κατὰ διαστολὴν καὶ συστολὴν γιγνομένη, Id eſt, *Pulſus, motus eſt quo cor & arteriæ attolluntur, ſubmittunturque*. Apud Gellium etiam in Vett. Edd. poſt καὶ καρδίας, alia adhuc additur definitio hiſce verbis: Σφυγμός ἐστι παλμὸς ἢ ζέσις φλεβὸς, ἢ ἀρτηρίας. Id eſt, *Pulſus eſt palpitatio aut fervor venæ, vel arteriæ*. Sed omnino ſpuria eſt, & rem minime gentium declarat.

CAP. XI.

Verba ex carminibus Furii Antiatis inſcitè à Cæſellio Vindice reprehenſa, verſuſque ipſi, in quibus ea verba ſunt, ſubſcripti.

NOn hercle idem ſentio cum 1 Cæſellio Vindice grammatico, ut mea opinio eſt, haud quaquam inerudito. verum hoc tamen petulanter inſcitéque: quod 2 Furium veterem Poëtam dedecorâſſe linguam Latinam ſcripſit hujuſcemodi vocum fictionibus, quæ mihi quidem neque abhorrere à poëtica facultate viſa ſunt, neque dictu, profatuque ipſo tetræ, aut inſuaves eſſe: ſicuti ſunt quædam alia ab illuſtribus poëtis ficta durè & rancidè. quæ reprehendit autem Cæſellius Furiana, hæc ſunt: quod terram in lutum verſam 3 *luteſcere* dixerit; & tenebras in noctis modum factas 4 *nocteſcere*; & priſtinas reciperare vires 5 *vireſcere*; & quod ventus mare cæruleum criſpicans nite-

CÆſellio Vindice] Sæpius ab Auctore noſtro & aliis citatur, ut notatum ſupra ad lib. 3. cap. 16.

2. *Furium veterem Poëtam*] Intelligitur A. Furius Antias, ut ex lemmate capitis apparet. Floruit autem circa Olympiad. CLXIX. ann. III. hoc eſt, ab V. C. an. IↃCLII. Q. Lutatii Catuli familiaris, ut manifeſtum ex verbis Ciceronis in Bruto: *Ex eo libro, quem* (Q. Catulus) *de conſulatu, & rebus geſtis ſuis conſcriptum miſit ad A. Furium Poëtam familiarem ſuum*. Q. autem Lutatius Catulus, quem & Poëtam fuiſſe liquet ex verſibus quos Auctor noſter infra lib. 19. cap. 9. ex eo adducit, Conſul fuit cum C. Mario IV. anno V. C. modo dicto. Eſt vero hic Furius diverſus à M. Furio Bibaculo, quem Hieronymus in Chronico Euſebiano Cremonæ natum ſcribit Olympiad. CLXIX. an. II.

3. *Luteſcere*] Nonius Marcellus: *Luteſcit, honeſte dictum in Poëmatis, tametſi auctoritatis ſit ignobilis. Sanguine diluitur tellus, cava terra luteſcit*. Ex Gellio deſcripſit, ad quem reſpiciens auctoritatis ignobilis vocat; cum alias Nonius non ſemel Furium nominatim laudaverit.

4. *Nocteſcere*] Nonius Marcellus: *Nocteſcere, cæcari. Furius Poëmatis etſi auctoritatis incertæ*. Ubi Furii verſum ex Gellio ſubjicit.

5. *Vireſcere*] Idem Nonius: *Vireſcit, majorum virium fit*. Furius Poëmatis: *Increſcunt animi, vireſcit vulnere virtus*.

nitefacit, 6 *purpurat* dixerit: & opulentum fieri 7 *opulescere.* Versus autem ipsos ex poëmatis Furianis, in quibus hæc verba sunt, subdidi:

Sanguine diluitur tellus. cava terra lutescit.
Omnia noctescunt tenebris caliginis atræ.
Increscunt animi. virescit vulnere virtus.
8 *Hic fulica levis volitat super æquora classis:*
Spiritus Eurorum viridis quum purpurat undas,
Quo magis in patriis poßint opulescere campis.

Ita hic versus apud Nonium legitur; quemadmodum etiam in Vett. Codd. apud Gellium. Quamvis, cum in quibusdam libris legatur *virescunt*, Carrio olim apud Gellium reposuerit *virescunt vulnere vires.* Minus recte, ut bene ad Nonium animadvertit optimus Mercerus.

6. *Purpurat*] Quomodo, notante Nonio Marcello, Cicero dixit *purpurascit* Acad. lib. 2. *Quid mare nonne cæruleum? at ejus unda cum est pulsa remis, purpurascit.*

7. *Opulescere*] Nonius Marcellus: *Opulescere, ab opulento dictum decore. Furius Poëmatis: quo magis in comptis possint opulescere campis.* Sic Nonius hunc versum citat, sed ibi haud dubie pro *in comptis*, ex Gellio restituendũ *in patriis.*

8. *Hîc fulica*] Cod. Tornæs. & Vet. Edd. *Sicut fulica*; quod cum versus non patiatur, quidam inde fecêre, *Sicut hiulca*, &c. Sed *fulica* habent omnes libri. In Stephan. Ed. est, ut edidimus, *Hîc fulica.* Notum autem fulicam esse avem aquaticam, quæ præcipue mari stagnisque amplioribus gaudet. Eam tempestate imminente in siccum se recipere, ac clariore voce clangere, nautasque admonere ferunt. Unde Virgilius lib. 1. Georgicor.

Iam sibi cum curvis male temperat unda carinis,
Cum medio celeri revolant ex æquore mergi
Clamoremque ferunt ad littora, cumque marinæ
In sicco ludunt fulicæ. - - -

Et Plinius lib. 18. cap. 35. *Loligo volitans, conchæ adhærescentes, echini adhærescentes sese, aut arena saburrantes, tempestatis signa sunt: Ranæ quoque ultra solitum vocales, & fulicæ matutino clangore.* Cicero lib. 2. De Divinat. *raucam fulicem* eadem significatione dixit.

CAP. XII.

Morem istum veteribus nostris fuisse, verba patiendi *mutare, ac vertere in* agendi *modum.*

ID quoque habitum est in oratione faciendâ eligantiæ genus, ut pro verbis habentibus patiendi figuram, agentia ponerent; ac deinde hæc vice inter se mutuâ verterent. Juven-

1 Juventius in comœdiâ.

2 *Pallium*, inquit, *face ut splendeat*.

nonne hoc impendio venuſtius, gratiuſque eſt, quàm ſi diceret, *ne maculetur*? Plautus etiam non diſſimiliter,

Quid eſt hoc? rugat pallium. amictus non ſum commodè.

itidem Plautus, *pulveret*, dicit, quod non pulvere impleat, ſed quod ipſum pulveris plenum ſit:

-- *Exi*

Juventius in Comœdiâ] Ita optime hujus Comici nomen J. Rutgerſius Var. Lect. lib. 4. cap. 19. repoſuit, & poſt eum G. Barthius Adverſar. lib. 21. cap. 5. quoque, pro eo, quod vulgo legebatur, *Terentius in Comœdiâ*; quaſi ſequens exemplum è Terentio, ubi nuſquam exſtat, adduceretur. Sed Veteres libri, ut Cod. Tornæſ. & alii, referunt, *Iuventus in Comœdia*. Unde nihil certius, quam *Iuventius* hoc loco reponendum. Fuit autem Juventius inter Veteres Comicos olim clarus, etſi nunc longinquitate temporum obſcurus. Meminit ejus Varro lib. 5. de L.L. ubi hoſce ejus verſus citat:

- - *Gaudia*
Sua ſi omnes homines conferant unum in locum,
Tamen mea exſuperet lætitia. - -

Uti & lib. 6. ubi de eo ita inquit: *Scrupedam Aurelius ſcribit, quaſi Scauripedam. Iuventius Comicus dicebat à vermiculo piloſo, qui ſolet eſſe in fronde cum multis pedibus.* E Juventio etiam Chariſius lib. 2. hæc verba adfert:

- - *Caput ei teſtatim deſregero.*

Nil itaque mirum, quod Gellius etiam hoc capite ejus auctoritate utatur.

2. *Pallium*, inquit, *face ut ſplendeat*] Mirum in modum hic verſus in Vett. lib. variat; & ut vulgo editur, nihil minus, quam quod Gellius vult, probare videtur. In Vett. Edd. eſt:

Pallium, inquit, *Flacci ut ſplendeat.*

In Cod. Tornæſ.

Pallium, inquit, *S. flocci ut ſplendeat.*

Ita etiam quidam Codex Giſanii, niſi quod pro *ſplendeat* male habebat *ſplendean.* Alius item Giſanii liber referebat:

Pallium, inquit, *flocci ut ſplendida nunc.*

Sed cum Gellius hoc loco probare velit, *ne maculet* agendi forma à Juventio venuſtius multo dictum eſſe, quam ſi dixiſſet patiendi modo *ne maculetur*, recte à viris doctiſſimis obſervatum eſt, duas iſtas voces neceſſario adjungendas. Valens itaque Acidalius ad Velleium ita hunc verſum legit:

Pallium face ut ne maculet.

Rutgerſius vero Var. Lect. lib. 4. c. 19. reſcribit:

Pallium, Philoti, ut ſplendeat, ne maculet.

Et duas voculas, *inquit S.* ejicit, tanquam à malâ manu. Nam cum dixiſſet Gellius, *Iuventius in Comœdia*, annotaſſe vult lectorem, *inquit ſcilicet.* Hoc enim τὸ S. valere è Probi literarum Notis manifeſtum. Pro *flocci* reſcribit *Filoti*, ut Comicæ mulieris nomen. quod etiam habetur apud Terentium in Hecyrâ. Scriverius ad oram ſuis Codicis legendum cenſet:

Pallium, inquit, *ne maculet, ut ſplendeat volo.*

Denique G. Barthius Adverſar. lib. 31. cap. 5. legit:

Pallium ne inquinet, flocci ut ſplendeat.

Et τὸ *ne inquinet* ἀντὶ *ne inquinetur* poſitum ait, quod Gellius mox exponit appoſito deteriore *ne maculetur.* Quicquid ſit de variis horum emendationibus, iſtud ſaltem conſtat, Juventii verſum, ut vulgo editur, minime cum Gellianis verbis convenire.

- - - Exi tu Dave,
Age, sparge: mundum esse hoc vestibulum volo.
Venus ventura est nostra. 3 *non hoc pulveret.*

4 in Asinaria quoque *contemples* dicit, pro *contempleris.*

Meum caput contemples, si quidem è re consultas tua.

5 Cn. Gellius in annalibus: *Postquam tempestas sedavit, Atherbal taurum immolavit.* M. Cato in Originibus, *Eodem convenæ complures ex agro accessitavere. eo res eorum* 6 *auxit.* Varro in libris, quos ad Marcellum de lingua Latina fecit: *In priore verbo graves prosodiæ, quæ fuerunt, manent. reliquæ mutant. mutant,* inquit eligantissimè, pro, *mutantur.* Potest etiam id quoque ab eodem Varrone in v I I. Divinarum similiter dictum videri: *Inter duas filias regum quid mutet, inter Antigonam & Tulliam est animum advertere.* Verba autem patiendi pro agentibus in omnibus fermè veterum scriptis, reperiuntur: ex quibus sunt pauca ista, quæ nunc meminimus. *Muneror te,* pro, *munero:* & *significor,* pro, *significo:* & *sacrificor,* pro *sacrifico:* & *assentior,* pro, *assentio:* & *feneror,* pro, *fenero:* & *pigneror,* pro *pignero:* & alia istiusmodi pleraque, 7 proinde ut in legendo fuerint obvia, notabuntur.

CAP.

3. *Non hoc pulveret*] V. Cod. *nolo hoc pulveret.*

4. *In Asinaria*] Act. III. Sc. I. vs. 35. Idem Plautus Amphitr. Act. I. Sc. I. vs. 285.

Certe ædepol, quom illum contemplo, & formam cognosco meam.

Vide Nonium Marcellum in *Contempla.*

5. *Cn. Gellius*] Sic omnino hujus Historici nomen hoc loco rescribendum jam pridem viris doctissimis monitum. cum vulgo etiam in Stephanicà editione legeretur *Cn. Vellius,* qui nusquam reperitur. Cn. Gellii vero Annalium scriptoris mentionem non semel cum ab Auctore nostro, tum ab aliis fieri, jam supra pag. 708 notatum.

6. *Auxit*] Pro, *auctæ sunt.*

7. *Proinde*] Cod. Tornæs. *quæ proinde.*

CAP. XIII.

Quali talione Diogenes philosophus usus sit pertentatus à dialectico quodam sophismatio impudenti.

1 SAturnalibus Athenis aleâ quadam festivâ & honestâ lusitabamus hujuscemodi. ubi conveneramus complusculi ejusdem studii homines, 2 ad lavandi tempus captiones, quæ sophismata appellantur, mente agitabamus; easque quasi 3 talos, 4 aut tesserulas in medium vice suâ quis-

SAturnalibus Athenis] Vide Notata ad initium cap. 2. hujus libri.

2. *Ad lavandi tempus*] Hoc est, ad horam consuetam, quâ balneum petebatur. Quam cum temporis discrimine Romæ observatam indicat Plinius Junior lib. 3. Epist. 1. de Spurinâ loquens: *Ubi hora balnei nunciata est, (est autem hieme nona, æstate octava) in sole si caret vento, ambulat nudus, &c. Lotus accubat.* De octavâ Martialis lib. 1. Epigr. 48.

Nunciat octavam Phariæ sua turba juvencæ
Et pilata redit jamque subitque cohors.
Temperat hæc thermas, nimios prior hora vapores
Halat. - - -

De nonâ Tertullianus libr. adversus Psychicos: *Apud quasdam vero colonias præterea, annuo ritu, saccis veluti & cinere conspersi, idolis suis invidiam supplices objiciunt; balnea & tabernacula in nonam usque eluduntur.* Horâ itaque octavâ, & nonâ, alterâ æstate, alterâ hyeme balneum peti consueverat. De lavandi tempore generatim Vitruvius lib. 5. Architect. cap. 10. inquit: *Tempus lavandi à meridiano ad vesperam est constitutum.*

3. *Talos*] Talis olim Veteres ludere solebant, hoc modo: quatuor talis in fritillum conjectis, eoque concusso super tabulam fundebant. Felicissimus erat jactus, quando omnes quatuor tali diversum ostendebant latus, qui *Veneris* jactus dicebatur. De quo Martialis lib. 14. Epigr. 12.

Quum steterit vultu nullus tibi talus eodem,
Munera me dices magna dedisse tibi.

Item Lucianus in Amoribus: Καὶ βαλὼν μὲν ἐπὶ σκοποῦ μάλιστα δ' εἴποτε τὴν θεὸν αὐτὴν εὐβολήσειε, μηδενὸς ἀστραγάλου πεσόντος ἴσῳ σχήματι, προσεκύνει, τῆς ἐπιθυμίας τεύξεσθαι νομίζων. Id est, *Ac quoties jecerat id quod intendebat, maxime si quando Deam ipsam* (Venerem) *feliciore jactu sortitus erat, nullo tali pari figura cadente, adorabat eam, sperans se id esse consecuturum, quod expetebat.* Contra infelicissimus jactus habebatur tam in talis, quam in tesseris, qui *Canis* dicebatur, cum semper numis suis ludentes mulctaret, unde & *damnosi Canes* sæpius ab Auctoribus appellati. Propertius lib. 4. Eleg. 9.

Me quoque per talos Venerem quærente secundos,
Semper damnosi subsiliere Canes.

Canis autem dicebatur quoties in aliquo laterum superiorum *unio* prodibat. Quatuor talorum enim latera numeros aut puncta sic disposita habebant, ut quæ in duobus lateribus essent, juncta semper efficerent septem. hoc nimirum modo:

Quâ

quisque jaciebamus. captionis solutæ, aut parum intellectæ, præmium, pœnave erat 5 nummus sestertius unus. hoc ære collecto, 6 quasi manuario, cœnula curabatur omnibus, qui eum lusum luseramus. erant autem captiones ad hoc ferè exemplum; tametsi Latina oratione non satis scitè, ac pænè etiam illepidè exponuntur, *quod nix est, hoc grando non est; nix autem alba est: grando igitur alba non est.* item aliud non dissimile: *quod homo est, hoc non est equus: homo autem animal est: equus igitur animal non est.* Dicere ergo debebat, qui ad sophisma diluendum ac refellendum ritu aleatorio vocatus erat, in quâ parte, quoque in verbo captio foret; quid dari, concedique non oporteret. nisi dixerat, nummo singulo multabatur. ea multa cœnam juvabat.

1 ———— 6.
3 ———— 4.

Qui *Senionem*, qui & *Canis* dicebatur, jecerat, nummum ex acervo lucrabatur. Hinc Persius Satyra III.

- - *Quid dexter Senio ferret.*
Scire erat in voto: damnosa Canicula quantum
Raderet. - - -

Nisi aliter ex Lusus lege convenerat, ut fecerat Augustus, in cujus epistolâ ad Tiberium apud Suetonium legimus: *Inter cœnam lusimus γεροντικῶς & heri & hodie. Talis enim jactatis, ut quisque Canem aut Senionem miserat, in singulos talos singulos denarios, in medium conferebat, quos tollebat universos, qui Venerem jecerat.* Ubi tam *Senionis*, quam *Canis* jactus damnosus erat. Sed alioquin etiam, si quis *Senionem* cum *Cane* jecisset, infelix is jactus habebatur. Ut colligere licet ex Martiali in Xeniis. lib. 13. Epigr. præliminari, ubi inquit:

Senio nec nostrum cum Cane quassat ebur.

Quod si talus post jactum ostenderet partem pronam, aut supinam, sive puncta 3. aut 4. medius is habebatur jactus, hoc est, nec damnosus, nec lucrosus.

4. *Aut tesserulas*] De tesserarum ludo vide notata supra pag. 88. & 89.

5. *Nummus sestertius unus*] Nummus erat argenteus, olim duobus cum semisse, postea quatuor valens assibus; Vide Notas supra pag. 180. & 181.

6. *Quasi manuario*] Æs manuarium hîc Gellius vocat pecuniam, quasi ex pluribus manibus collectam. ut optime olim observavit I. Casaubonus ad Suetonium. In talorum enim ludo jactus ipse, proprie *manus* dicebatur. Quamvis *manus* etiam dicta pecunia, quam conferebat quisque post jactum infelicem. Ut facit Augustus in epistolâ ad Tiberium, quam exhibet Suetonius: *Nam si quas manus remisi cuique, exegissem; aut retinuissem, quod cuique donavi, vicissim vel quinquaginta millia.* Ubi *manus* est pecunia, quam quisque collusorum post infeliciorem jactum conferre teneretur, quam Augustus se remisisse dicit. Æs manuarium itaque hoc loco est, pecunia illa ex præmio solutæ, pœnave parum intellectæ captionis, quasi ex totidem manibus, sive jactibus collecta.

7. Ex

vabat. libet autem dicere, quàm facetè Diogenes sophisma id genus, quod suprà dixi, à quodam dialectico 7 ex Platonis diatribâ per contumeliam propositum, remuneratus sit. nam quum ita rogasset dialecticus: 8 *quod ego sum, id tu non es*, & Diogenes annuisset: atque ille addidisset; *homo autem ego sum*: quum id quoque assensus esset, & contrà dialecticus ita conclusisset; *homo igitur tu non es*: hoc quidem, inquit Diogenes, falsum est, &, si verum id fieri vis, à me incipe.

7. *Ex Platonis Diatribâ*] Hoc est, ex Platonis scholâ.

8. *Quod ego sum, &c.*] De hujusmodi captionibus videsis notata supra ad cap. 2. hujus libri.

CAP. XIV.

Quid sit numerus hemiolios, *quid* epitritos: *& quòd vocabula ista non facile nostri ausi sunt vertere in linguam Latinam.*

FIguræ quædam numerorum, quas Græci certis nominibus appellant, vocabula in lingua Latina non habent. sed qui de numeris Latinè scripserunt, Græca ipsa dixerunt. fingere autem nostra, quoniam id absurdè futurum erat, noluerunt. 1 quale enim fieri nomen posset hemiolio numero, 2 aut epitrito? est autem *hemiolios*, 3 qui numerum aliquem in sese habet, dimidiumque ejus: ut tres ad duo: quin-

QVale enim fieri nomen posset hemiolio?] Vitruvius tamen, qui sub Jul. Cæsare vixit, ἡμιόλιον Latine jam verterat *sesquialterum*. Sic enim lib. 3. cap. 1. *Dimidia adjecta* (supra sex) *cum facta sunt novem, sesquialterum, qui* ἡμιόλιος *appellatur*. Sic in Glossis Philoxeni: *Sesqualtera*, ἡμιολία.

2. *Aut epitrito?*] Idem Vitruvius & ἐπίτριτον Latine reddidit *tertiarium*. Ita enim ante verba modo adducta inquit: *Cum facta sunt octo, quod est tertia adjecta, tertiarium, qui* ἐπίτριτος *dicitur*. Ubi Salmasius De M. V. in antiquissimo codice pro *tertiarium* se reperisse dicit, *adtertiarium*, hoc modo: *Cum facta sunt octo, tertiâ adjectâ, adtertiarium*. Sic Vitruvius ad verbum reddere voluisse videtur vocem Græcam, Latinâ à se confictâ; ut ἐπίτριτος sit *adtertiarius*, qui totum habet & adhuc tertiam ejus partem. Veteres Glossæ ἐπίτριτον reddidêre *sesquitertium*.

3. *Qui numerum aliquem in sese habet*] Cod. Torn. & Vett. Edd. *qui numerum aliquem totum in sese habet*.

quindecim ad decem; triginta ad vigniti. *epitritos* est, qui habet totum aliquem numerum & ejusdem partem tertiam: ut quatuor ad tres; duodecim ad novem; quadraginta ad triginta. hæc autem notare, meminisseque non esse abs re visum est: quoniam, vocabula ista numerorum nisi intelliguntur, rationes quædam subtilissimæ in libris philosophorum scriptæ percipi non queunt.

CAP. XV.

Quòd M. Varro in [1] *herois versibus observaverit rem nimis anxiæ & curiosæ observationis.*

IN longis versibus, qui hexametri vocantur, item in senariis, animadverterunt Metrici duos primos pedes, item extremos duos, habere posse singulos integras partes orationis, [2] medios haud umquam posse: sed constare eos semper ex verbis aut divisis, aut mixtis, atque confusis. Marcus etiam Varro, in libris Disciplinarum, scripsit observasse [3] se in versu hexametro: quòd omnimodo quintus semipes verbum finiret: & quòd priores quinque semipedes æquè magnam vim haberent in efficiendo versu atque alii posteriores septem: idque ipsum ratione quâdam geometricâ fieri disserit.

A. GEL-

HErois] Vet. Cod. *heroicis*.

2. *Medios haud unquam posse*] Hoc est, tertiũ pedem in versibus hexametris non posse habere integram orationis partem quod tamen falsum esse, nec à Poëtarum Principe Homero, aliisque observari, aliquot exemplis adductis, evincere studet Muretus Var. Lect. lib. II. cap. 6. uti etiam facit in eo, quod Gellius de Varrone refert, eum scilicet *observasse in versu hexametro, quod omnimodo semipes verbum finiret*. Gellium vero, sive potius veterum Metricorum legem, & Varronem defendere conatur Jos. Castalio Observat. in Criticos Dec. VIII. cap. 5. Utrumque qui tanti rem putaveris, videsis Lector.

3. *Se*] Abest à Vett. Edd. Cod. vero Tornæs. habet *sese*.

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER DECIMVSNONUS.

CAP. I.

Responsio cujusdam philosophi interrogati quam ob causam maris tempestate palluerat.

1 NAVIGABAMUS à [2] Cassiopeiâ ad [3] Brundisium, [4] mare Ionium violentum, & vastum, & jactabundum. nox deinde, quæ diem primum sequuta est, in eâ ferè totâ ventus à latere sæviens navem undis compleverat. tum posteà complorantibus nostris omnibus, [5] atque in sentina satis agentibus, dies quidem tandem illuxit: sed nihil de periculo, [6] neque de sævitia amissum, quin turbines etiam crebriores,

NAvigabamus] Cum nimirum Gellius è Græciâ in Italiam rediret. Vide lib. 9. cap. 4.

2. *Caßiopeiâ*] Cassiopeia regionis nomen est in Epiro apud Ptolemæum, in quâ urbs dicta Cassiope, uti & promontorium ejusdem nominis; unde haud dubie Gellius navigationem instituerit.

3. *Brundisium*] Vide Notas ad l. 9. c. 4.

4. *Mare Iönium*] Proprie vocat Iönium mare, quod inter Epirum & Italiam interjacet; ubi nimirum sinus Hadriaticus desinit, & mare Mediterraneum incipit.

5. *Atque in sentina agentibus*] Sic quidem omnes libri; nec mutat Carrio in Stephanicâ editione. Sunt qui legant: *atque in sentina se angentibus*. Propius veræ lectioni accedere videtur Scaliger ad Festum, ubi refert, *atque sentinantibus*, id est, periculum vitantibus. Ita Festus, & ex eo Paulus: *Sentinare, satagere, dictum à sentinâ navis, quam quis ut aqua liberet, evacuare contendit. Itaque sentinare, subtiliter periculum vitare. Cæcilius in Æthirone: Cum Mercurio capit consilium, postquam sentinat satis.* Unde hic apud Gellium *sentinare* manifesto est, periculum vitare. Proprie tamen, ut ibidem notat Scaliger, *sentinare* est satagere ad sentinam. Unde sentinatores, quibus cura sentinæ delegata in navi. Paulinus ad Macarium de naufragio: *Vnum ex omni numero nautarum senem sentinando deputat.* Item: *Quid huic, quæso, obfuit seni persona sentinatoris & in nautis vilißima.*

6. *Neque de sævitia amissum*] Cod. Tor-

mittere, inquit Musonius; animum, quasi amittere est) sed demulcentes eum paulum atq; laxantes, jucundis honestisque sermonum illectationibus. Conveniebamus autem ad eamdem cœnam complusculi, qui Romani in Græciam veneramus, quique 2 easdem auditiones, eosdemque doctores colebamus. tum qui cœnulam ordine suo curabat, præmium solvendæ quæstionis ponebat librum veteris scriptoris vel Græcum, vel Latinum, & 3 coronam è lauro plexam; totidemque res quærebat, quot homines istic eramus, quumque eas omnis exposuerat, rem locumque dicendi sors dabat. quæstio igitur soluta corona & præmio donabatur; non soluta autem tramittebatur ad eum, qui sortitò successerat. idque in orbem vice pari servabatur. si nemo

apud Romanos Saturnalia vocatur. Unde Suidas: Κρόνια, ἑορτὴ ἀγομένη Κρόνῳ παρὰ τῇ μητρὶ τῶν θεῶν. Macrobius etiam lib. I. Saturnal. cap. 4. ex Verrio Flacco refert: *Saturnaliorum dies apud Græcos quoque festi habentur.* Idem Macrobius eod. lib. I. cap. 7. ex Annalibus L. Accii hosce versus adducit, quibus solemnia tum peragi solita, describit:

Maxima pars Grajum Saturno & maxime Athenæ
Conficiunt sacra, quæ Cronia esse iterantur ab illis
Eumque diem celebrant: per agros urbesque fere omnes
Exercent epulis læti: famulosque procurant
Quisque suos: nostrique itidem & mos traditur illinc
Iste, ut cum dominis famuli epulentur ibidem.

2. *Easdem auditiones*] Hoc sensu Seneca Pater lib. 9. Controvers. III. *Cassium Severus ab auditione ejus cum rediret, interrogatus quomodo dixisset, respondit, Malè.* Item Filius Epist. 108. *Auditionem Philosophorum, lectionemque ad propositum beatæ vitæ trahendam.* Græci ἀκρόασιν appellant. Polybius Legat. 122. Κράτης γραμματικὸς, τῶν τὰς ἀκροάσεις ποιουμένων. Unde & Suetonius De Illust. Gramm. *Primus in urbem intulit studium Grammatices Crates Mallotes, Aristarchi æqualis, qui missus ad senatum ab Attalo rege inter secundum & tertium bellum Punicum, plurimas* ἀκροάσεις *subinde fecit; assidueque disseruit.*

3. *Coronam è lauro plexam*] Intellige coronam ex integrâ fronde lauri plexam; Hujusmodi enim coronæ, quas ex integris frondibus & intonsis veteres nectebant, *plectiles*, vel *nexiles* dicebantur. Unde apud Plautum Bacchid. Act. I. Sc. 2. *Corona plectilis*, ad differentiam earum, quas ex mero folio funiculis suebant, quæ *tonsiles* vel *tonsæ* appellatæ, ideo quod ex foliis detonsis textæ essent, ut bene observat Salmasius ad Solinum, ex Servio ad istum Virgilii versum,

Ipse caput tonsæ foliis ornatus olivæ.

Quem Servius recte de corona tonsili interpretatur. *Tonsæ*, inquit, *olivæ, minutis foliis compositæ. Habiturum se autem coronam tonsilem dixit.* De Coronis porro

nemo diſſolvebat quæſtionis ejus nodum, præmium ipſum & corona deo, cujus id feſtum erat, dicabatur. quærebantur autem res hujuſcemodi, aut ſententia Poëtæ veteris lepidè obſcura non anxiè, aut hiſtoriæ antiquioris requiſitio, aut 4 decreti cujuſpiam ex Philoſophia perperam invulgati purgatio, aut captionis ſophiſticæ ſolutio, aut inopinati, rariorisque verbi indagatio, aut tempus item in verbo perſpicuo obſcuriſſimum. itaque nuper 5 quæſita eſſe memini numero ſeptem, quorum prima fuit enarratio horum verſuum, qui ſunt in Satyris Q. Ennii uno multifariam verbo concinniter implicati. quorum exemplum hoc eſt;

6 *Nam qui lepidè poſtulat, alterum fruſtrari,*
Quem fruſtratur, fruſtra eum dicit fruſtra eſſe.
Nam qui ſeſe fruſtrari quem fruſtra ſentit,
Qui fruſtratur, is fruſtra eſt; ſi non, ille eſt fruſtra.

Secunda quæſtio fuit, quonam modo audiri atque accipi deberet, 7 quod Plato in civitate, quam in libris ſuis condidit,

porro antiquorum, earumque apud Veteres uſu, exſtat Opus inſigne Caroli Paſchalii.

4. *Decreti cujuſpiam ex Philoſophiâ*] Sic ſupra lib. 12. cap. 4. 5. & 9. alibique ſententias Philoſophorum *Decreta* appellat Gellius. Græci *γνώμας* & *δόγματα* vocant. Quintilianus lib. 8. cap. 5. *Sententiæ vocantur, quas Græci γνώμας appellant.* Appulejus lib. 1. de Dogmate Platonis: *Quæ autem conſulta, quæ δόγματα Græce licet dici, ad utilitatem hominum, vivendique & intelligendi & loquendi rationem extulerit, hinc ordiémur.*

5. *Quæſita eſſe numero ſeptem*] Quia ſcilicet ſeptem aderant convivæ; qui legitimus convivarum numerus olim habebatur. Vide Notas ſupra pag. 672.

6. *Nam qui lepide poſtulat alterum fruſtrari*] Joſ. Caſtalio in Variis Lectionib. cap. 23. refert M. Ant. Muretum hoſce Ennii verſus ſic ſolitum explicare: Qui vult alium lepide fallere, dicere non debet errare ac falli eum, quem ipſe fallere cogitat. Nam, ubi quis ſentit fruſtra alium operam dare, ut ſe fallat, tum niſi is, cui dolus tenditur, fallitur, is ipſe fruſtra eſt, qui eum fruſtrari volebat, hoc eſt, ipſe fallitur, qui fallere volebat. Nam *Fruſtrari*, eſt fallere; *Fruſtra eſſe*, falli, ac decipi. Valens vero Acidalius Divinat. & Interpretat. in Amphytrion. Plauti cap. 2. Ennii verſus hunc in modum reſcribendos putat:

Qui ſe lepide poſtulat alterum fruſtrari,
Quem fruſtratur, fruſtra eum dicit fruſtra eſſe.
Nam qui ſeſe fruſtrari quem fruſtra ſentit,
Qui fruſtratur, is fruſtra eſt, non ille eſt fruſtra.

7. *Quod Plato in civitate &c. κοινὰς τὰς γυναῖκας eſſe cenſuit*] Cod. Tornæſ. poſt *γυναῖκας* addit, *id eſt, communes eſſe*

didit, *κοινὰς τὰς γυναῖκας* esse censuit; 8. & præmia viris fortibus, summisque bellatoribus posuit saviationes puerorum & puellarum? Tertio in loco hoc quæsitum est; in quibus verbis captionum istarum fraus esset, & quo pacto distingui resolvique possent? *Quod non perdidisti, habes: cornua non perdidisti: habes igitur cornua.* item altera captio: *Quod ego sum, id tu non es: homo igitur tu non es.* Quæsitum id quoque ibi est, quæ esset hujus quoque sophismatis resolutio? *Quum mentior, & mentiri me dico, mentior, an verum dico?* Postea quæstio ista hæc fuit: *Quam ob causam patricii* 10 *Megalensibus* [11] *mutitare soliti sint, plebes* [12] *Cerealibus?* Secundum

esse mulieres censuit. Quomodo autem Plato in Republicâ suâ, *κοινὰς τὰς γυναῖκας mulieres communes esse* censuit, ipse late explicat lib. 5. De Republicâ.

8. *Et præmia viris fortibus, summisque bellatoribus posuit saviationes, &c.*] Platonis locum è libro 5. de Republica præ oculis habuisse videtur, ubi inquit: Καὶ τοῖς ἀγαθοῖς γέπε τῶν νέων ἐν πολέμῳ, ἢ ἄλλοθί πε, γέρα δοτέον καὶ ἆθλα ἄλλα τε, καὶ ἀφθονεστέρα ἡ ἐξουσία τῆς τῶν γυναικῶν ξυγκοιμήσεως, ἵνα καὶ ἅμα μετὰ προφάσεως ὡς πλεῖστοι τῶν παίδων ἐκ τῶν τοιούτων σπείρωνται. Id est, *Et illis qui inter juvenes præstantiores sunt in rebus sive militaribus, sive aliis quibusdam, munera ac præmia danda sunt, & talia permulta, quin & uberior mulieribus congrediendi licentia, ut ex hac simul occasione filii plures, quam ex aliis, ex his ferantur.*

9. *Quod non perdidisti, habes*] Vide supra lib. 16. c. 2. Hujusmodi Captiones *Ceratinas* vocat Quintilianus lib. 1. Exemplo Græcorum, qui *κερατίνην*, *κερατίδας*, item *κερατίνον λόγον* & *κέρατα* appellant, à cornibus scilicet, quæ materia syllogismi; frequens olim in ore erat Chrysippi, ut est apud Laërtium hoc modo: Εἴτι σὺ οὐκ ἀπέλαβες, τοῦτο ἔχεις, Κέρατα δὲ σὺ οὐκ ἀπέλαβες· κέρατα ἄρα ἔχεις. Quod ad verbum Gellius hic vertit; ut & fecit Seneca Epistol. 49. ubi *acutam delicationem* appellat.

10. *Megalensibus*] De Ludis Megalensibus vide notata supra ad lib. 2. cap. 24. pag. 174. & 175.

11. *Mutitare soliti sint*] Id est, mutua inter sese dominia, sive convivia agitare soliti sint, ut Auctor noster ipse supra lib. 2. cap. 24. interpretatus est, ubi vide notas p. 176. Causam addit Ovidius lib. 4. Fastor. quod Magna Deum Mater, ex Pessinunte Phrygiæ Romam accita & transportata, sedem bene mutavisset, & inde patricios vicissim mutua inire convivia; sic enim inquit:

Cur vicibus factis ineant convivia, quæro,
Tum magis, indictas concelebrentque dapes?
Quod bene mutarit sedem Berecynthia, dixit,
Captant mutatis sedibus omen idem.

12. *Cerealibus*] Ludi Cereales in honorem Cereris instituti, & celebrati à pridie Idus Aprilis per dies octo in Circo, proximo post Circenses die, ut indicat Ovidius lib. 4. Fastor.

Proxima victricem cum Romam inspexerit Eos

Et

cundum ea quæsitum hoc est; verbum *verant*, quod significat, *vera dicunt*, quisnam veterum Poëtarum dixerit? Sexta quæstio fuit, asphodelum [13] cujusmodi herba sit, quod Hesiodus in isto versu posuerit:

[14] Νήπιοι ὐδ᾽ ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς,
Οὐδ᾽ ὅσον [15] ἐν μαλάχῃ τε [16] καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ᾽ ὄνειαρ.

& quid

Et dederit Phœbo stella fugata locum.
Circus erit pompâ celeber, numeroque Deorum
Primaque ventosis palma petetur equis,
Hinc Cereris ludi: non est opus indice causâ
Sponte Deæ munus, promeritumque patet, &c.

Cur autem Cerealibus plebes, ut patritii Megalensibus, mutua agitare convivia solerent, cum nusquam, quod sciam, causam ejus rei Veteres promant, præstat eam silentio involvere, quam temere divinando aliis forte risum præbere. Quod fecit olim Mosellanus, qui ad hunc locum notavit, eam non admodum remotam esse; quod magnos magna deceant, parvos autem parva & rustica. Sic Patricius ordo, ut honestissimus in civitate, ita Megalensia maximorum Deorum festa; Plebs vero, ut infima est inter cives, ita quoque rusticæ Deæ sibi vindicaverit festa. In quibus verbis non unus est error, præsertim quod existimaverit ludos Megalenses in honorem magnorum Deorum institutos, cum tantum Magnæ Deûm Matri fiebant, ut recte notatum supra pag. 175.

13. *Cujusmodi herba sit*] Sic Cod. Tornæs. & Vett. Edd. in Ms. Reg. legitur, *cujusmodi herbarum sit*. In Stephanicâ editione est, *cujusmodi verbum sit*. Haud ita bene.

14. Νήπιοι ὐδ᾽ ἴσασιν, &c.] Hunc primum Hesiodi versum & Cod. Torn. & Vett. Edd. habent. Male istum omisit Stephanus in suâ editione. Ambo vero exstant apud Hesiodum Ἔργων & Ἡμέρων ὑς. 40. & 41. eorumque sensus est,

Stulti neque sciunt, quanto plus dimidium sit toto;
Neque quam magnum in malva & asphodelo bonum.

Ad quem locum videndi Interpretes Græci Moschopulus, Proclus, Tzetzes ab Heinsio olim junctim editi, qui primum versum, ubi Hesiodus *dimidium plus esse toto* dicit, explicant, quod intellexerit, dimidium jure acquisitum, multo præstare toto, quod quis dolo malo, sive injusto modo nactus fuerit: τὸ ἥμισυ τὸ μετὰ δικαιοσύνης, πλέον εἶναι τοῦ ὅλου μετὰ ἀδικίας. Secundo autem versu Hesiodus frugalitatem & temperantiam in cibis commendat; summamq; voluptatem in victu simplicissimo ac tenuissimo, malvâ nimirum & asphodelo, sitam esse innuens. Vide omnino quæ olim ad hunc Hesiodi versum notavit Vir postea Summus, tum adhuc juvenis, Heinsius.

15. Ἐν μαλάχῃ] Malva alia sylvestris, alia sativa; utriusque differentiam tradit Plinius lib. 20. Hist. Natur. cap. 21. *In magnis laudibus malva est utraque & sativa & sylvestris. Duo genera earum, amplitudine folii discernuntur. Majorem Graci molochen vocant in sativis; alteram ab emolliendo ventre dictam putant malachen. E sylvestribus cui grande folium, & radices albæ Althea vocatur, &c.* De malva vide etiam Dioscoridem lib. 2. cap. 144.

16. Καὶ

& quid item Hesiodus se dicere sentiat, quum dimidium plus esse toto dicit? Postrema quæstionum omnium hæc fuit: *scripserim, venerim, legerim*, cujus temporis verba sint, præteriti, an futuri, an utriusque? Hæc ubi ordine, quo dixi, proposita, atque, singulis sorte ductis, disputata, explanataque sunt: libris, coronisque omnes donati sumus; nisi ob unam quæstionem, quæ fuit de verbo *verant*. nemo enim tum commeminerat dictum esse à Q. Ennio id verbum in decimotertio Annalium in isto versu:

Satin' vates verant ætate in agunda?

Corona igitur hujus quæstionis deo feriarum istarum Saturno data est.

16. Καὶ ἀσφοδέλῳ] Asphodeli descriptionem habes apud Dioscoridem lib. 2. cap. 199. Ἀσφόδελος φυτὸν τοῖς πλείστοις γνώριμον, φύλλα ἔχων πράσῳ μεγάλῳ ὅμοια, καυλὸν δὲ λεῖον, ἔχοντα ἐπ' ἄκρου ἄνθος καλούμενον ἀνθέρικον· ῥίζαι δὲ ὕπεισιν ἐπιμήκεις, στρογγύλαι, βαλάνοις ὅμοιαι, δριμεῖαι κατὰ τὴν γεῦσιν, καὶ δύναμιν θερμαντικαί. Id est, *Asphodelus planta est, plerisque omnibus cognita, foliis magni porri, caule vero levi, ferente in cacumine florem, quem Anthericon appellant. Radices subjacent rotundæ, teretes, glandibus similes, gustu acres, & calefaciendi vi præditæ.* De asphodelo porro vide quæ habet Plinius lib. 22. cap. 17. & cap. 22. ubi & hujus versus meminit, quod & facit Galenus lib. 2. de alimentor. facultat. cap. 65. & Athenæus lib. 2. cap. 18. aliique inter Veteres.

CAP. III.

Quid Æschines rhetor in oratione, qua Timarchum de impudicitia accusavit, Lacedæmonios statuisse dixerit super sententia probatissima, quam improbatissimus homo dixisset.

1 ÆSchines vel acerrimus, prudentissimusque oratorum, qui apud conciones Atheniensium floruerunt,
2 in oratione illa sævâ, criminosaque & virulentâ, quâ Timarchum

ÆSchines] Hujus Vitam breviter descripsit Plutarchus inter Decem Rhetores. Perpetuus Antagonista Demosthenis fuit, cujus tamen eloquentiæ vi & factionibus in Republicâ victus, Rhodum exulatum abire coactus est, ubi sustendandæ vitæ causâ ludum literarium aperuit. Deinde Samum profectus, atque in insulâ degens, non multo post obiit.

marchum de impudicitia graviter, insigniterque accusavit, nobile & illustre consilium Lacedæmoniis dedisse dicit virum indidem civitatis ejusdem principem, virtute atque ætate magna præditum. Populus, inquit, Lacedæmonius de summa republica sua, quidnam esset utile & honestum, deliberabat: tum exsurgit, sententiæ dicendæ gratiâ, homo quispiam turpitudine pristinæ vitæ defamatissimus, sed lingua tunc atque facundia 3 nimium quantum præstabilis. consilium, quod dabat, quoque oportere fieri suadebat, acceptum ab universis & complacitum est: futurumque erat ex ejus sententiâ populi decretum. ibi unus ex illo principum ordine, quos Lacedæmonii, ætatis dignitatisque majestate tamquam arbitros & magistros disciplinæ publicæ verebantur, commoto, irritatoque animo exsilit: &, 4 Quænam, inquit, Lacedæmonii ratio, aut quæ tandem spes erit, urbem hanc & hanc rempublicam salvam, inexpugnabilemque esse diutius posse, si hujuscemodi anteactæ vitæ hominibus consiliariis utemur? quod si proba ista hæc & honesta sententia est; quæso vos, non sinamus eamdem dehonestari turpissimi auctoris contagio. atque ubi hoc dixit, 5 elegit virum fortitudine, atque justitiâ præter

2. *In oratione illa, &c. qua Timarchum*] Quæ hodie adhuc superest, & habetur impressa inter Opera Demosthenis & Æschinis in Editione Francofurtensi, p. 260. & seqq. E tribus orationibus, quas publicas Æschines habuit, hæc ordine prima fuit, ut testatur Apollonius in Vitâ Æschinis.

3 *Nimium quantum*] Cod. Tornæs. & Vett. Edd. *nimium quanto*. Æschines in ipsa oratione dicit εἰς ὑπερβολὴν; Scribit enim consilium hujusmodi fuisse datum ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς βεβιωκότος μὲν αἰσχρῶς, λέγειν δ' εἰς ὑπερβολὴν δυνατοῦ.

4. *Quænam, inquit, Lacedæmonii ratio, &c.*] Æschines in Oratione ipsâ postquam obiter dixerat, Senum cognomine summum apud Lacedæmonios Magistratum honestari, subjicit: Τούτων εἷς, ὥς λέγεται, παρελθὼν, ἰσχυρῶς ἐπέπληξε τοῖς Λακεδαιμονίοις, καί τι τοιοῦτο κατ' αὐτῶν ἐβλασφήμησεν, ὡς οὐ πολὺν χρόνον τὴν Σπάρτην ἀπόρθητον οἰκήσουσι, τοιούτοις ἐν ταῖς ἐκκλησίαις συμβούλοις χρώμενοι. Id est, *Horum igitur unus prodiisse fertur, & acriter objurgasse Lacedæmonios, ac tale quoddam in eos maledictum jecisse: non diu Spartam fore ab hostili violentiâ incolumem, si talibus in concione suasoribus uterentur.*

5. *Elegit virum fortitudine, &c.*] Verba

ter alios præstantem, sed inopi linguâ & infacundum; jussitque eum, consensu petituque omnium, eamdem illam sententiam diserti viri cuicuimodi posset verbis dicere: ut nulla prioris mentione habitâ, scitum atque decretum populi ex ejus unius nomine fieret, quod ipsum denuo dixerat. atque ita, ut suaserat prudentissimus senex, factum est. sic bona sententia mansit; turpis auctor mutatus est.

ba Æschinis sunt: Ἅμα δὲ παρακαλέσας ἄλλον τινὰ τῶν Λακεδαιμονίων ἄνδρα, λέγειν μὲν οὐκ εὐφυᾶ, τὰ δὲ κατὰ πόλεμον λαμπρὸν, καὶ πρὸς δικαιοσύνην καὶ ἐγκράτειαν διαφέροντα, ἐπέταξεν αὐτῷ τὰς αὐτὰς εἰπεῖν γνώμας, οὕτως ὅπως ἂν δύνηται, ἃς εἶπεν ὁ πρότερος ῥήτωρ. Id est, *Simul autem arcessens alium quendam Lacedæmoniorum, virum haud sane disertum, sed rebus bello gestis illustrem, justitiaque & continentia præstantem; ac jussit, ut easdem sententias, quas prior ille orator dixisset, prout posset, utcunque repeteret.*

CAP. IV.

Quod Sulpicius Apollinaris prædicantem quemdam à sese uno Sallustii historias intelligi illusit, quæstione proposita, quid verba ista apud Sallustium significarent: perincertum stolidior, an vanior.

QUum jam adolescentuli Romæ 1 prætextam & puerilem togam mutassemus; magistrosque jam nobismetipsi exploratiores quæreremus: 2 in Sandaliario forte apud

PRætextam] Vide Notas supra p. 100.

2. *In Sandaliario*] Scilicet *vico*; erat enim Romæ vicus *Sandaliaris* dictus; sive etiam *Sandaliarium*, ut hic vocat Gellius, & Galenus lib. περὶ τῶν προγινωσκειν. Mentio hujus vici in Veteri Inscriptione:

D. M.
M. AFRANI. HELIODORI
MAGISTRI. VICI
SANDALIARII
M. AFRANIUS. IMMOL
PATRONO. FEC.

In alia etiam Inscriptione legere vicum hunc fuisse in IV. Urbis regione:

SEX. FONTEIVS. Ↄ. L. ROPHIMVS
CN. POMPEIVS. CN. L. NICEPHOR
MAG. VICI
SANDALIARI. REG
IIII. ANNI. XVIII.
D. D.

Quod & confirmat P. Victor, qui templum *Apollinis Sandaliarii* in IV. Urbis regione ponit. Ab hoc vero vico *Apollo Sandaliarius* dictus, cui templum ab Augusto exstructum docet Suetonius in ejus Vitâ: *Pretiosissima deorum simulacra mercatus, vicatim dedicabat; ut Apollinem Sandaliarium, & Iovem Tragœdum, aliaque.*

3. *Apud*

3 apud librarios fuimus; quum ibi in multorum hominum cœtu Apollinaris Sulpicius, vir in memoria noſtra præter alios doctus, jactatorem quempiam, & venditatorem Salluſtianæ lectionis irriſit, illuſitque genere illo facetiſſimæ diſſimulationis, qua Socrates ad ſophiſtas utebatur. nam quum ille ſe unum & unicum doctorem eſſe, enarratoremque Salluſtii diceret; neque primam tantùm cutem, ac ſpeciem ſententiarum, ſed ſanguinem quoque ipſum, ac medullam verborum ejus eruere, atque introſpicere penitus prædicaret: tum Apollinaris amplecti, venerarique ſe doctrinas illius dicens, Per, inquit, magiſter optime, exoptatus mihi nunc venis cum ſanguine & medullâ Salluſtii verborum. heſterno enim die quærebatur ex me, quidnam verba ejus hæc in quarto hiſtoriarum libro de Cn. Lentulo ſcripta ſignificent? de quo incertum fuiſſe ait, ſtolidiorne eſſet, an vanior? eaque ipſa verba, uti ſunt à Salluſtio ſcripta, dixit: *At* 4 *Cn. Lentulus patriciæ gentis, collega ejus, cui cognomentum Clodiano fuit, perincertum ſtolidior an vanior, legem de pecuniâ, quam Sulla emtoribus bonorum remiſerat, exigendâ promulgavit.* quæſitum ergo ex ſe Apollinaris, neque id ſe diſſolvere potuiſſe aſſeverabat, quid eſſet *vanior*, & quid *ſtolidior*? quoniam Salluſtius ſic ea ſeparaſſe, atque oppoſuiſſe inter ſe videretur, tamquam diverſa ac diſſimilia, nec ejuſdem utraque vitii forent: ac propterea petebat, uti ſe doceret ſignificationes utriuſque vocis & origines. Tum ille rictu oris 5 labearumque ductu contemni à ſe oſten-

3. *Apud Librarios*] Qui nimirum libros deſcribebant, & vendebant. Unde in Gloſſis: Βιβλιογράφος, *Librarius*. Βιβλιοπώλης, *Libellio*. Palladius De R. R. Præfatione libri de inſitione: *Quod volumina hæc ruris colendi ſerius quam juſſeras ſcripta ſunt, librarii ſegnior manus fecit.* Hinc & in Vett. Inſcriptionib. *Scribæ librarii* dicuntur. Et Vetus Horatii Interpres in De Arte Poëtica ex Suetonio notat: *Scriptor, librarius, bibliopola.* De Librariis & Scribis plura vide apud Barthium Adverſar. lib. 50. cap. 1. & Wouwerum De Polymathia cap. 6.

4. *Cn. Lentulus*] Cn. Lentulus Clodianus, conſul fuit cum P. Licinio Craſſo anno U. C. IↃCLVI. ut habent Faſti Capitolini.

5. *Labearumque ductu*] Sic Stephanus edidit è Mſſ. *vulgo labiorumque ductu.*

oſtendens, & rem, de qua quæreretur, & hominem ipſum, qui quæreret, Priſcorum, inquit, & remotorum ego verborum medullas & ſanguinem, ſicuti dixi, perſpicere & elicere ſoleo: non iſtorum, quæ proculcata vulgo, & protrita ſunt. ipſo illo quippe Cn. Lentulo ſtolidior eſt & vanior, qui ignorat ejuſdem ſtultitiæ eſſe vanitatem & ſtoliditatem. ſed ubi hoc dixit, media ipſa ſermonum reliquit: & abire cœpit. nos deinde eum tenebamus, urgebamuſque, & cum primis Apollinaris, ut de vocabulorum iſtorum vel differentia, vel, ſi ei ita videretur, ſimilitudine pleniùs, apertiuſque diſſereret: & ut ne ſibi invideret diſcere volenti orabat. atque ita ille, ſe jam planè illudi ratus, negotium ſibi eſſe cauſatur, & digreditur. nos autem poſteà ex Apollinari didicimus 6 *vanos* propriè dici, non, ut vulgus diceret, deſipientes, aut hebetes, aut ineptos, ſed, ut veterum doctiſſimi dixiſſent, mendaces & infidos, & 7 levia inaniaq; pro gravibus & veris aſtutiſſimè componentes: ſtolidos autem

ctu. Poſſis etiam legere *labiarumque ductu.* ut ſupra lib. 10. cap. 4. ubi ex Nigidio *labias* adfert. Cæterum labiarum ductu aliquem contemnere, idem valet, quod irridere; quod Plautus *labiis ductare* dixit. *Labiis dum ductant eum.* Græci eodem modo, ἐπὶ τοῦ τὰ χείλη διαστρέφειν. Heſychius: διαμυλλαίνειν, χλευάζειν. ἐπὶ τοῦ τὰ χείλη διαστρέφειν. Vide Salmaſium ad Hiſtor. Auguſt. Scriptor. p. 283.

6. *Vanos propriè dici, &c. mendaces, & infidos*] Sic Nonius Marcellus: *Vanum eſt mendax.* & adducit ex Virgilii Æneid. lib. 1.

Ni fruſtra augurium vani docuêre parentes.

Item ex Cicerone, lib. 1. De Offic. *Nihil enim proficiant, niſi admodum mentiantur; nec vero eſt quicquam turpius vanitate.* Et Quæſtion. Tuſcul. lib. 3. *Tum ita variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, & opinioni confirmatæ natura ipſa cedat.* Ita Servius ad illud Virgilii lib. 2. Æneid.

-- Nec ſi miſerum Fortuna Sinonem
Finxit: vanum etiam mendacemque improba finget.

Interpretatur *Vanum, fallacem & qui etiam ſine utilitate mentitur. Mendacem vero, qui tantum ad decipiendum.* Sic Arnobius adverſus Gentes lib. 1. *Vanos, mendaces, ſtolidos* conjunxit.

7. *Leviaque & inania &c. aſtutiſſime componentes*] Vanos tamen dici, non qui aſtutiſſime tantum mendacia componunt, ſed etiam qui pro ingenitâ mentiendi voluptate, ſine propoſito ſæpius mentiuntur; ac pro levibus, inconſideratis & ſimplicibus nonnunquam accipi, arguit locus Salluſtii in Conjurat. Catilinæ, ubi Q. Curii mores deſcribens, ait: *Huic homini non minor vanitas, quam audacia; neque reticere quæ audierat; neque ſuamet ipſe ſcelera occultare, prorſus neque dicere, neque facere quicquam penſi habebat.*

autem vocari non tam ſtultos & excordes, quàm tetros,& moleſtos,& illepidos, quos Græci [8] μοχθηρὺς ϰ̀ φορτικὺς dicerent. etyma quoque harum vocum,& origines ſcriptas eſſe dicebat in libris Nigidianis. 9 quos requiſitos ego, & repertos cum primarum ſignificationum exemplis, ut commentariis harum Noctium inferrem, notavi, [10] & intuliſſe jam me aliquo in loco commentationibus iſtis exiſtimo.

8. Μοχθηρὺς ϰ̀ φορτικὺς] Id eſt, *Improbos & graves.* Henr. Stephanus concludit Gellium μοχθηρῶς feciſſe; ſi ita ſcripſerit, ut hic legitur, tetros & moleſtos, atque illepidos à Græcis μοχθηρὺς & φορτικὺς vocari, quod μοχθηρὺς cum φορτικὺς junxerit; magiſque veriſimile ſibi fieri, ὀχληρὺς cum φορτικὺς junxiſſe. quamvis nec *tetros*, nec *illepidos* ſatis apta ne horum quidem interpretatio ſit.

9. *Quos requiſitos ego & repertos*] Rutgerſius Variar. Lect. l. 3. c. 16. ubi Nigidii Figuli Reliquias, quæ exſtant, collegit, digeſſit,& emendavit, hoc loco legendum cenſet: *quas requiſitas ego & repertas*, ſcilicet *Origines*.

10. *Et intuliſſe me jam aliquo in loco*] Forte Gellius id fecerat lib. 8 cap. 14. ubi ex lemmate apparet, eum ex Nigidio Origines quaſdam retuliſſe.

CAP. V.

Quòd Q. Ennius in ſeptimo annali quadrupes eques, *ac non*, quadrupes equus, *ut legunt multi, ſcriptum reliquit.*

CUm Antonio Juliano rhetore, [1] viro hercle bono & facundiæ florentis, complures adoleſcentes familiares ejus Puteolis [2] æſtivarum ludum & jocum in litteris amœnioribus,& in voluptatibus pudicis, honeſtiſq; agitabamus. atque ibi tunc Juliano nunciatur [3] ἀναγνώςlω quemdam, non indoctum hominem, voce admodum ſcitâ & ca-

VIro hercle bono & facundiæ florentis]Sic Antonium Julianum Gellius vocat, cum dicere vult, eum perfectum fuiſſe Oratorem. Ut Quintilianus lib.12. cap. 1. *Sit ergo nobis Orator, quem inſtituimus,& qui à M. Catone definitur, Vir bonus dicendi peritus.* Et paulo poſt: *Neque enim tantum id dico, eum qui ſit Orator, virum bonum eſſe oportere, ſed ne futurum quidem Oratorem, niſi virum bonum.* Hinc Rutilius Numatianus Itinerar. lib. 1.

Hic docuit qualem poſcat facundia ſedem,
Ut bonus eſſe velit, quiſque diſertus erit.

2. *Æſtivarum ludum*] Cod. Tornæſ. legit, *æſtivarum feriarum ludum.*

& canorâ Ennii Annales legere ad populum in theatro. Eamus, inquit, auditum nescio quem istum Ennianistam. hoc enim se ille nomine appellari volebat. Quem quum jam inter ingentes clamores legentem invenissemus (legebat autem librum ex Annalibus Ennii septimum) hos eum primùm versus perperam pronunciantem audivimus :

Denique vi magna quadrupes equus, atque elephanti
Projiciunt sese.

5 neque posteà multis versibus additis, celebrantibus eum, laudantibusque omnibus, discessit. Tum Julianus egrediens è theatro, Quid vobis, inquit, de hoc anagnosta, & de quadrupede equo videtur? sic enim profectò legit :

Denique vi magna quadrupes equus, atque elephanti
Projiciunt sese.

ecquid putatis, si magistrum, prælectoremque habuisset
6 alicujus æris, *quadrupes equus*, dicturum fuisse, ac non *quadrupes eques*? quod ab Ennio ita scriptum, relictumque esse, nemo unus litterarum veterum diligens dubitavit. quumque aliquot eorum, qui aderant, *quadrupes equus*, apud suum quisque grammaticum legisse se dicerent ; & mirarentur quidnam esset, *quadrupes eques*? Vellem vos, inquit, optimi juvenes, tam accuratè Q. Ennium legisse, quàm P. Virgilius

3. Ἀναγνώστην] *Prælectorem.*

4. *Inter ingentes clamores*] Hoc est, inter ingentes acclamationes, applaususque & laudationes. Ut Cicero lib. 1. in Epist. ad Atticum licet ὑπερβολικῶς inquit: *Clamores tanti fuerunt, ut ego eo brevior sim, quod usque istinc exauditos putem.* Sic Plinius lib. 2. Epistol. 19. *Infinitos clamores commoveri* ait. Quintilianus lib. 4. cap. 2. *omnia tumultu, ac vociferatione concutere.* & lib. 11. c. 3. *immodicas laudationum moras* vocat. Unde & Eunapius in Proæresio τὸ θέατρον βοῶν ῥήγνυσθαι, *consessum clamoribus disrumpi* scribit.

5. *Neque postea multis versibus additis &c. discessit*] Quia scilicet pauci versus restabant ex libro septimo Annalium Ennii ; ad cujus umbilicum fere pervenerat Anagnostes; quod vel liquet ex Fragmentis, quæ ex lib. 7. Annal. Ennii à P. Merula collecta sunt, & collocata, quemadmodum Historiæ series requirebat.

6. *Alicujus æris*] Id est, alicujus pretii. Sunt tamen qui legendum censent, *alicujus oris.*

7. In

gilius legerat: qui hunc ejus versum sequutus 7 in Georgicis suis, *equitem* pro *equo* posuit his in versibus:

Frana Pelethronii Lapithæ gyrosque dedêre
Impositi dorso,[8] *atque equitem docuêre sub armis*
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.

in quo loco, *equitem*, si quis modò non inscitè, inepteque argutior sit, nihil potest accipi aliud, nisi *equum*. pleraque enim veterum ætas & hominem equo insidentem, & equum, qui insideretur, *equitem* dixerunt. propterea *equitare* etiam, quod verbum è vocabulo equitis inclinatum est, & homo equo utens, & equus sub homine gradiens dicebatur. 9 Lucilius adeò vir adprimè linguæ Latinæ sciens, *equum equitare* dicit his versibus;

10 *Quîs hinc currere equum nos atque equitare videmus,*
His equitat curritque: oculis equitare videmus;
Ergo oculis equitat.

Sed enim contentus, inquit, ego his non fui: & ut non turbidæ fidei nec ambiguæ, 11 sed ut puræ liquentisque esset, *equus* ne, an *eques*, Ennius scriptum reliquisset? librum summæ atque reverendæ vetustatis, quem ferè constabat 12 Lampadionis manu emendatum, studio precioque multo

7. *In Georgicis*] Lib. 3. vs. 115. & seqq.

8. *Atque equitem docuêre*] Ubi & Junius Philargyrus notat: *Hic Equitem, sine dubio equum dicit, maxime cum inferat, Insultare solo.* Similiter ibidem Servius. *Equitem*, ait, *id est, equum. Nam pro equo rectorem posuit.* Vide & Macrobium l. 6. Saturn. c. 9. ubi plurima more suo ex Auctore nostro transscripsit.

9. *Lucilius &c. equum equitare dicit*] Hinc & Nonius Marcellus: *Equitare quoque Lucilius equum dicit, cum sit hominis equum insidentis.*

10. *Quîs hinc currere equum, &c.*] Dixit Lucilius in Sophistas, ut olim F. Duzæ indicavit Jos. Scaliger; Quasi diceret, Tu vides currere equum tuis oculis, ergo tuis oculis currit.

11. *Sed ut puræ liquentisque esset*] Ita optime restituit Lipsius Elector. lib. 1. cap. 21. cum vulgo legeretur, *sed ut pure liquentiusque esset.* Liquentem enim & puram fidem Julianus opponit turbidæ; prorsus proprie. Liquens autem & pura fides, id est, clara & certa.

12. *Lampadionis manu emendatum*] Haud dubie idem est, cujus meminit Suetonius lib. De Illustr. Grammat. & Cajum Octavium Lampadionem vocat, quem scribit Nævii Bellum Punicum in septem libros divisisse, ut postea factum à Q. Vargonteio in Annalibus Ennii. Sed ex hoc Gellii loco manifestum, Veteres existimasse Lampadionem corrigendis Ennii Annalibus etiam manum admovisse.

to unius versus inspiciendi gratiâ conduxi: &, *eques*, non, *equus*, scriptum in eo versu inveni. Hæc tum nobis Julianus, & multa alia erudite simul & affabiliter dixit. sed eadem ipsa post etiam in pervolgatis commentariis scripta offendimus.

CAP. VI.

Quòd Ælius Melissus, in libro cui titulum fecit, de loquendi proprietate, *quem, quum ederet,* cornum *esse* copiæ *dicebat, rem scripsit neque dictu, neque auditu dignam: quum differre* matronam & matremfamilias *existimavit differentiâ longè vanissimâ.*

1 ÆLius Melissus in nostrâ memoriâ fuit Romæ summi quidem loci inter grammaticos & temporis: sed majore in litteris erat jactantiâ & [2] σοφιστείᾳ, quàm operâ. is præter alia, quæ scripsit compluria, librum composuit, ut tum videbatur, quum est editus, [3] doctrinæ inclutæ. ei libro titulus est ingentis cujusdam illecebræ ad legendum scriptus. quippe est, *De loquendi proprietate*; quis adeò existimet loqui se rectè, atque propriè posse, nisi illas Melissi proprietates perdidicerit? ex eo libro hæc verba sunt: *Matrona est, quæ semel peperit: quæ sæpius, materfamilias: sicuti sus, quæ semel peperit, porcetra; quæ sæpius, scropha.* Utrum autem hoc de matrona, ac de matrefamilias Melissus excogitaverit ipse, & conjectaverit: an scriptum ab alio quo legerit? hariolis profecto est opus. nam de porcetra habet sanè auctorem Pomponium in Atellanâ, quæ hoc eodem voca-

Æ*Lius Melissus in nostrâ memoriâ*] 1 Vixit itaque hic Ælius Melissus temporibus Gellii. Lenæi Melissi meminit Suetonius De Illustr. Grammat. cap. 3. & cap. 21. Caji Melissi, quem Mæcenati gratum acceptumque fuisse ait; à quo etiam Augusto insinuatum, eoque delegante curam ordinandarum bibliothecarum in Octaviæ porticu suscepisse scribit. Hunc proculdubio inter majores suos habuit Ælius Melissus, cujus mentionem facit Gellius.

2. Σοφιστείᾳ] *Inani sapientia.*

3. *Doctrinæ inclutæ*] Scripsit forsan *doctrina multa.*

4. *Mano-*

vocabulo inscripta est. sed matronam non esse appellatam, nisi quæ semel peperit, neque matremfamilias, nisi quæ sæpius, nullis veterum scriptorum auctoritatibus confirmari potest. enimverò illud impendiò probabalius est, quod idonei vocum antiquarum enarratores tradiderunt, 4 matronam dictam esse propriè, quæ in matrimonium cum viro convenisset, quoad in eo matrimonio maneret, etiam si liberi nondum nati forent: dictamque esse ita à matris nomine non adepto jam, sed cum spe & omine mox apiscendi. unde ipsum quoque matrimonium dicitur. 5 matrem autem familias appellatam esse eam solam, quæ in mariti manu mancipioque, aut in ejus, in cujus maritus, manu mancipioque esset. quoniam non in matrimonium tantùm, sed in familiam quoque mariti, & in sui heredis locum venisset.

Cap.

4. *Matronam dictam esse proprie, quæ in matrimonium cum viro convenisset, &c.*] Sic & Servius ad Virgil. Æneid. lib. II. notat, *rectius Matronam dici, quæ in matrimonio cum viro convenerit, & in eo matrimonio manserit, etiamsi liberi nondum nati fuerint, dictam matris nomine, spe atque omine; unde & matrimonium dictum.* Matronas itaque hic Gellius dicit, quas Cicero in Topicis *uxores* simpliciter vocat; quæ scilicet in matrimonium convenissent; quo denotabant eam uxorem, non concubinam fieri, & in matrimonium, non in concubinatum datam. Unde Plautus Trinummo:

Sed ut inops infamis ne sim, ne mihi hanc famam differant
Me germanam meam sororem in concubinatum tibi
Sic sine dote dedisse magis, quam in matrimonium.

Festus autem scribit *Matronas eas esse, quibus stolas habendi jus erat.* Sic ut matronæ dicerentur notæ auctoritatis, spectatæque vitæ, & pudicitiæ fœminæ. Ut apud Livium lib. 10. *Vt nulla nisi spectatæ pudicitiæ matrona, & quæ uni viro nupta esset, jus sacrificandi haberet.*

5. *Matrem autem familias, &c. quæ in mariti manu mancipioque, &c.*] Similiter Servius ad dict. Æneid, lib. II. scribit: *Matrem familias eam esse, quæ in mariti manu mancipioque, aut in cujus maritus manu mancipioque esset: quomodo in familiam quoque mariti, & sui heredis locum venisset.* Sic enim apud Servium legendum: In manum vero mariti mulier veniebat per coëmptionem. Unde Boëthius ad Topica Ciceronis inquit: *Matresfamilias erant, quæ ducebantur per coëmptionem.* Et Servius ibidem subjicit: *Alii matresfamilias dicunt illas, quæ in matrimonium* (lege, *in manum*) *per coëmptionem convenerunt. nam per quandam juris solemnitatem in familiam migrant mariti.* Quomodo id autem fieri solebat, notatum est supra pag. 211.

CAP. VII.

1 *Quem in modum Favorinus tractaverit intempestivum quemdam de verborum ambiguitatibus quærentem : atque ibi quot significationes capiat* concio.

DOmitio homini docto, celebrique in urbe Roma Grammatico; cui cognomentum Insano factum est, quoniam erat naturâ intractabilior & morosior. ei Domitio Favorinus noster quum forte 2 apud fanum Carmentis obviam venisset; atque ego cum Favorino essem: Quæso, inquit, te, magister, dicas mihi, num erravi; quod, quum vellem 3 δημηγορίας Latinè dicere, conciones dixi? dubito quippe & requiro, an veterum eorum, qui electiùs loquuti sunt: pro verbis & oratione dixerit quis concionem? tum Domitius voce atque vultu atrociore, Nulla, inquit, prorsus bonæ salutis spes reliqua est; quum vos quoque Philosopohorum illustrissimi nihil jam aliud, quàm verba, auctoritatesque verborum cordi habeatis. mittam autem librum tibi, in quo id reperias, quod quæris. ego enim Grammaticus vitæ jam, atque morum disciplinas quæro: vos Philosophi mera estis, ut M. Cato ait, 4 mortuaria Glossaria. namque

QVem in modum Favorinus tractaverit, &c.] Titulus hic est spurius, imo omnino mendax & repugnans iis, quæ à Gellio dicuntur, ut optime notavit Stephanus: neque enim Domitius homo doctus, & celeber Romæ Grammaticus de verborum ambiguitatibus quærebat, sed ipse Favorinus ipsi quæstionem movebat de *concionum* appellatione: ideoque potius rescribendum: *Quem in modum Domitius Grammaticus Favorinum tractaverit, &c.*

2. *Apud fanum Carmentis*] Quod fuit in parte infimâ montis Capitolini versus Tiberim, ubi prius fuerat habitaculum Carmentæ matris Evandri: postea vero Carmentis fanum, & porta Carmentalis ibi exstructa. Ita Solinus: *Pars infima Capitolini montis habitaculum Carmentæ fuit, ubi & Carmentale fanum est, à quo Carmentalis portæ nomen est.* Unde & P. Victor in VIII. urbis Regione ponit *Templum Carmentale, alias Carmentæ.*

3. Δημηγορίας] *Actiones ad populum.*

4. *Mortuaria Glossaria*] Al. *mortualia Glossaria.* quod eodem redit. Sic Plautus Asinaria Act. 4. Sc. 1.

Hæc non sunt nugæ, non enim mortualia. Ubi Plautus ponit pro *Næniis* sive *carminibus præficarum.* Nævius vestimenta, quæ in luctu sumuntur, *mortualia* appellat.

Pallis

5 namque colligitis lexidia, res tetras, & inanes, & frivolas, tamquam mulierum voces, 6 Præficarum. atque utinam,

Pallis petagiis, crocotis, malacis, mortualibus.

Et recte omnia, quæ ad mortuos pertinent, *mortualia* dici possunt. Unde & Cato hic *mortuaria Glossaria* vocat, quæ mortuorum nomina perscripta habebant. ut fieri solebat in limine conditoriorum, in quibus mortui condebantur, ut colligere licet ex Epistolâ LXI. Senecæ, ubi, quod alii *conditorium*, ipse *conditivum* appellat: *Qui latitant & torpent*, inquit, *sic in domo sunt quomodo in conditivo. horum licet in limine ipso nomen marmori inscribas, mortem suam antecesserunt.* Eleganter vero Cato, per translationem Philosophos appellavit *mortuaria Glossaria*, acriter eos pungens, quasi ipsi non aliter, atque conditorii limen, nomina tantum mortua præ se ferrent, neque vivere se ulla re præclarâ testarentur: ut notavit alicubi Meursius lib. De Funere: vel etiam cum Turnebo Adversar. lib. 23. cap. 8. intelligere possis, quasi Cato innuere vellet, eos tantum esse loquaces, & inanes verborum funditatores, præficisque similes, quæ in mortuos næniam argutam, & nugacem canere solebant.

5. *Namque colligitis lexidia, res tetras, & inanes*] Sic ex Carrionis mente edidit primum Stephanus: cum in vulgatis antea legeretur: *nam qui collegisti & lectitasti res tetras & inanes, &c.* quæ lectio nihili est. Scaliger vero in Conjectaneis ad Varronem, ubi hunc Gellii locum adducit, se legisse indicat: *nam qui collegistis & lectitastis res tetras & inanes, &c.* Aliquomodo quidem melius: Carrionis vero emendatio præferenda. Scriverius in suo Codice notaverat, veram hujus loci lectionem sibi videri: *Vos Philosophi, mera estis, ut M. Cato ait, mortualia Glossaria, vanaque colligitis lexidia, res tetras, & inanes &c.* ad quam eruendam Carrio ipsi præiverat.

6. *Præficarum*] Festus: *Præficæ dicuntur mulieres ad lamentandum mortuum conductæ, quæ dant cæteris modum plangendi, quasi in hoc ipsum præfectæ.* Sic & Nonius Marcellus: *Præficæ dicebantur apud Veteres, quæ adhiberi solent funeri, mercede conductæ, ut & flerent, & fortia facta laudarent.* Unde & in Glossis Philoxeni: *Præfica*, Ἡ πρὸ τῆς κλίνης ἐν τῇ ἐκφορᾷ κοπτομένη. θρηνῳδὸς ἐπ' ἐκφορῶν. Declarat & Lucilius lib. 22. in verbis à Nonio adductis:

- - - Mercede quæ
Conductæ flent alieno in funere Præficæ
Multo, & capillos scindunt, & clamant magis.

Quos etiam respexit Nævius in Freto:

- - - hæc quidem
Mehercle, opinor, Præfica est, sic mortuum
Collaudat.

Præficarum autem appellationem non diutius quam ad bellum usq; Punicum secundum durasse scribit Varro l. 4. De Vita P. R. *Ibi à muliere, quæ optima voce esset, Pergama laudatur: deinde Næniam cantari solitam ad tibias & fides eorum, qui ludis Troicis cursitassent. Hæc mulier olim vocitata fuit Præfica usque ad secundum Pœnicum bellum.* Sic optime Scaliger hunc locum olim restituit. Proprie autem Varro dixit, *Næniam cantari ad tibias solitam*: ita enim peculiari nomine vocabatur carmen illud, quod à Præficis ad tibias cantari solebat. Præ multis, qui è Veteribus istud notarunt, unus sufficiat Nonius Marcellus: *Nænia, ineptum & inconditum carmen, quod adducta mulier, quæ Præfica diceretur, his, quibus propinqui non essent, mortuis exhiberet.* Ubi tamen Nonius fallitur; nam etiam Præfica in funere eorum, quibus propinqui essent, Næniam cantare solebat.

 7. E'πον-

hil profectò significatur aliud, quàm ipsa, quæ à Metello dicta est, oratio.

CAP. VIII.

Ὁμοιοτέλευτα, καὶ ὁμοιόπτωτα; atque alia id genus, quæ ornamenta orationis putantur, inepta esse & puerilia, Lucilii quoque versibus declarari.

1 Ὁμοιοτέλευτα, καὶ ἰσοκατάληκτα, καὶ πάρισα, καὶ ὁμοιόπτωτα, cæteraque hujusmodi scitamenta, quæ isti [2] ἀπειρόκαλοι, qui se Isocratios videri volunt, in collocandis verbis immodicè faciunt, & rancidè quàm sint 3 insubida, & inertia, & puerilia, facetissimè hercle significat in quinto Satyrarum Lucilius. nam ubi est cum amico conquestus, quod ad se ægrotum non viseret: hæc ibidem addit festiviter:

Quo me habeam pacto : 4 tametsi non quæris, docebo :
Quando in eo numero 5 mânsti, 6 quo in maxima nunc est
Pars hominum, ut periisse velis, quem nolueris, quum
7 Visere debueris. 8 hoc, NOLVERIS, *&* DEBVERIS, *te*
Si minus delectat quod 9 ἄτεχνον Isocratium est: Ὁ - -

χλη-

Ὁμοιοτέλευτα, καὶ ἰσοκατάληκτα, &c.] Hoc est, *Similiter finientia, & æqualiter desinentia, & comparia, & similiter cadentia.*

2. Ἀπειρόκαλοι] *Inepti,* sive mavis, *Infruniti, Opici*, ut alibi Gellius loquitur.

3. *Insubida*] Al. *insipida.*

4. *Tametsi non quæris, docebo*] J. Duza pater, notante ejus filio Francisco, olim legebat, ut versus constaret: *tamen etsi haud quæri' docebo.* pro tametsi. Ut Catullus :

Quæ tamen etsi uno non est contenta Catullo.

5. *Mânsti*] Pro *mansisti*; Ita optime Nannius correxit lib. 4. Miscell. c. 26. ubi vulgo erat *mansi*. Male omnino.

6. *Quo in maxima nunc est*] Vulgo :

- - Quo in maxima non est
Pars hominum - -

Unde Nannius dicto loco legit,

- - quo maxima non est
Pars hominum - -

Sententiam vero Luciliani carminis hanc esse arbitratur. Quo me pacto habeam, tametsi non quæris, docebo, quoniam in eo numero hominum non es, in quo plerique, ut eum quem debent adjuvare, cum nolunt, periisse cupiant; ut morte interveniente ipsi à pudore amici destituti liberentur.

7. *Visere debueris*] Τὸ *visere* abest in quibusdam Edd.

8. *Hoc*

χληρῶδεςque simul totum ac συμμειρακιῶδες :
Non operam perdo. Si tu hic.

8. *Hoc Nolueris & Debueris te*] Franciscus Duza ad Lucilium legit: *hoc Nol' & Debueris te*, more Enniano decurtatis verbis. Nimirum ut, si τὸ *visere* retineatur, hoc modo versus sibi constare possit.

9. Ἄτεχνον] Sic omnes quidem libri. Scaliger vero in Ausonianis Lectionib. lib. 2. cap. 4. legit: τεχνίον *Isocratium est*. Fr. Duza: *Isocrataeum est*. Nannius:

- - - *Isocratium*
Ὀχληρῶδεςque simul - -

Ut prima syllaba in ὀχληρῶδες ad hunc *priorem* versum pertineat. Quod tamen etiam fieri potest legendo, ut hic editum,

- - *Isocratium est ὀ' - -*
χληρῶδεςque simul - -

Si penultima syllaba in *Isocratium* absorbeatur in *est*; pronunciando *Isocrati' est ὀχληρῶδεςque, &c.* Scaliger tamen dicto loco post

- - τέχνιον *Isocratium est.*

Sequentem versum sic legendum censet:

Ληρῶδεςque si mitu, tum συμμειρακιῶδες.

CAP. IX.

Quid significet apud M. Catonem verbum, insecendo. *quodque* insecendo *potius legendum sit, quàm, quod plerique existimant*, insequendo.

1 IN libro vetere, in quo erat oratio M. Catonis 2 de Ptolemæo contra Thermum, sic scriptum fuit: *Sed si omnia dolo fecit: omnia avaritiæ atque pecuniæ causa fecit*; 3 ejusmodi

IN *libro vetere, &c.*] Principium, & maxima pars hujus capitis in vulgatis editionibus deerat, antequam Guil. Canterus Novar. Lection. lib. 2. c. 6. ex Ms. Buslidiano codice suppleverat. Unde & Stephanus in suâ editione id adjunxit.

2. *De Ptolemæo*] Intelligitur Ptolemæus minor, cui cognomen Euergetes II. sive Physcon fuit; septimus Ægypti Rex, & successor Philometoris fratris. Vide Justinum lib. 38. Strabonem lib. ult. Athenæum lib. 4. & lib. 12. qui testes sunt, Ptolemæum hunc tyrannum fuisse crudelissimum.

3. *Ejusmodi scelera nefaria*] Hæc Ptolemæi minoris scelera recenset Justinus lib. 38. *Infestus omnibus*, inquit, *statim ubi Alexandriam ingressus est; fautores pueri trucidari jussit: ipsum quoque die nuptiarum, quibus matrem ejus in matrimonium recipiebat, inter apparatus epularum, & solemnia religionum, in complexu matris interficit, atque ita torum sororis cæde filii ejus cruentus ascendit. Post quod non mitior in populares, qui eum in regnum vocaverant.* Et paulò post: *Accersitum maximum deinde à Cyrenis filium, ne eum Alexandrini contra se regem crearent, interficit. tunc populus statuas & imagines ejus detrahit: quod factum studio sororis existimans, filium, quem ex eâ susceperat, interficit, corpus in membra divisum, & in cistâ positum,* matri

modi scelera nefaria, 4 *quæ neque insecendo, neque legendo audivimus*: 5 *supplicium pro factis dare oportet.* 6 *Insecendo* quid esset quæri cœptum? Tum, ex his qui aderant, 7 alter litterator fuit, alter litteras sciens, hi duo inter sese dissentiebant, & grammaticus quidem contendebat. *insequendo* enim scribi, inquit, debet, non, *insecendo.* 8 quoniam *insequens* significat: dictumque est *inseque*, quasi, perge dicere, & insequere. itaque ab Ennio scriptum in his versibus:

Inseque Musa, manu Romanorum induperator
Quod quisque in bello gessit cum rege Philippo.

alter autem ille eruditior nihil mendosum, sed rectè, atque integrè scriptum esse perseverabat: & Velio Longo non homini indocto fidem esse habendam: qui in commentario, quod fecisset de usu antiquę loquutionis, scripserit, non *inseque* legendum apud Ennium, sed *insece*: ideoque à veteribus, quas narrationes dicimus, 9 *sectiones* esse appellatas: Varronem quoque versum hunc 10 Plauti de Menæchmis,

Hæc

matri die natali ejus inter epulas ferri curat.

4. *Quæ neque insecendo, neque legendo audivimus*] Sic hunc locum cum viris doctissimis legendum censemus. Guil. Canterus edidit: *quæ neque fanda, neque legenda audivimus.* Sed addit pro *fanda*, forte *insecenda*; nisi quædam Catonis hic desint. In H. Stephani, & Tornæsiana editione legitur, *quæ neque insecenda fanda, neque legenda audivimus.* Sed optime divinavit Canterus *insecenda* pro *fanda* reponendum. *Fanda* enim irrepsit ex glossemate. Omnino autem legendum cum Rutgersio Variar. Lect. lib. 4. cap. 19. & Ausonio Popma in Fragmentis Catonianis, quomodo etiam sibi videri notaverat in suo Codice Scriverius; quemadmodum edidimus, *quæ neque insecendo, neque legendo audivimus.*

5. *Supplicium pro factis dare oportet*] Ita edidit Canterus & alii post eum. Scriverius ad oram sui codicis legendum censet: *Supplicium profecto iis dari oportet.*

6. *Insecendo quid esset*] Ita ex verbis Catonis hoc loco, uti & infra reponendum; ubi aliæ habent editiones, *insecenda.*

7. *Alter litterator fuit, alter literas sciens*] In Ms. unde totum hunc Gellii locum eruit Canterus, additum erat, *id est, alterum* (leg. Canter. *alter*) *docens, doctus alter.* Sed optime factum à Stephano, qui hæc verba ut præcedentium glossema, è sua editione jam eliminare fecit.

8. *Quoniam insequens significat*] Legit Canterus: *quod in inseque significatur, dictumque est inseque.*

9. *Insectiones*] Sic Ms. Alii hic *sectiones* reponendum censent. Ut *sectiones* dicantur *narrationes*, quia hæ sectæ & di-

Hæc nihilo mihi videntur esse, sectius quàm somnia,
sic enarrasse: nihilo magis narranda esse, quàm si ea essent somnia. hæc illi inter se certabant. Ego arbitror & à M. Catone *insecendo*, & à Q. Ennio [11] *insece* scriptum, sine *u*, littera. offendi enim in bibliothecâ Patrensi librum [12] veræ vetustatis Livii Andronici, qui inscriptus est Ὀδύσσεια, in quo erat versus primus, cum hoc verbo, sine *u*, littera,

Virum mihi Camœna insece versutum;

factus ex illo [13] Homeri versu:

Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον.

illi igitur ætatis, & fidei magnæ libro credo, nam quod in versu Plautino est, *sectius quàm somnia*; nihil in alteram partem plus argumenti habet. Etiamsi veteres autem non *inseque*, sed *insece* dixerunt, credo quia erat levius, leniusque: tamen ejusdem sententiæ verbum videtur. nam & *sequo*, & [14] *sequor*, & item *secta*, & *sectio* consuetudine loquendi differunt: sed qui penitùs inspexerit, origo & ratio utriusque una est. doctores quoque, & interpretes vocum Græcarum, [15] Ἄνδρα μοι ἔννεπε Μοῦσα. καὶ, ἔσπετε νῦν μοι, Μοῦσαι; dictum putant, quod Latinè *inseque* dicitur. namque in altero,

& distinctæ, ordineque suo distributæ. Verum *insectiones* retinendum, tota disputationis series Gellii satis evincit.

10. *Plauti de Menæchmis*] Exst. Act. V. Sc. VII. In Plautino versu in Buslidiano codice erat *sectius*. ut notat Canterus; apud Plautum tamen in editis habetur *secius*.

11. *Insece*] Insecere, est dicere, narrare. Nihil autem refert scribas, *inseque*, an *insece*. Sic ex Festo Paulus: *Inseque apud Ennium*, *dic*. Et in Glossis Philoxeni *Inseque*, εἰπέ. Veteres enim promiscue scribebant, *hujusque* & *hujusce*. Unde eadem *Fortuna huiusce diei* apud Plinium lib. 34. & *Fortuna hujusque diei* apud Ciceronem lib. 8. de Legib. Ut & apud Victorem De Reg. Urb. in Reg. x. *Vicus hujusque diei Fort. ad.* Item *cujusque*, & *cujusce*. similiter *inseque* & *insece*. Quæ vetus ponunciatio, sive usus, Grammaticis postea causam præbuit hæc subtilius distinguendi.

12. *Veræ vetustatis*] G. Canterus legit *miræ vetustatis*. Alii: *meræ vetustatis*. Sed *veræ vetustatis* à librario lineolà super inductâ forte scriptum, pro *venerandæ*.

13. *Homeri versu*] In initio scilicet Ὀδυσσ. Deerat vulgo hic versus; quem rectè primus inseruit ex Ms. L. Carrio Antiq. Lect. lib. 3. cap. 17.

14. *Et sequor, & item secta, &c.*] Ab hisce verbis demum ante G. Canteri supplementum, hoc caput incipiebat.

15. Ἄνδρα μοι, *&c.*] *Dic mihi Musa virum.*

16. Ἐσπε-

altero, *n*, geminum, in altero, *p*, esse tralatum dicunt. sed etiam ipsum illud ἔπη, quod significat verba, aut versus, non aliunde esse dictum tradunt, quàm [17]ἀπὸ τοῦ ἔπεσθαι καὶ εἰπεῖν. eadem ergo ratione antiqui nostri narrationes, sermonesque, *insectiones* appellitaverunt.

16. Ἔσπετε νῦν μοι, Μοῦσαι] *Pandite nunc Musæ mihi.*

17. Ἀπὸ τοῦ ἕπεσθαι, &c.] *Ab eo quod est sequi, & dicere.*

CAP. X.

Errare istos, qui in exploranda febri pulsus venarum pertentari putant, non arteriarum.

IN Herodis [1] C. V. villam, quæ est in agro Attico, loco qui appellatur [2] Cephisiæ, aquis, & lucis, & nemoribus frequentem, [3] æstu anni medio, concesseram. ibi [4] alvo mihi citâ & accedente febri rapidâ decubueram. Eò Calvisius Taurus philosophus, & alii quidam sectatores ejus, quum Athenis visendi mei gratiâ venissent: medicus, qui tum in his locis repertus, assidebat mihi, narrare Tauro cœperat, quid incommodi paterer: & quibus modulis, [5] quibusque intervallis accederet febris, decederetque, tum in eo sermone, quum jam me [6] sinceriore corpusculo factum

C. V.] Id est, Consularis viri; Vide lib. 1. cap. 2. & lib. 19. c. 12.

2. *Cephisiæ*] Κηφίσια, tractus circa Athenas, ubi fuit Herodis Attici V. C. Villa, ut notat Gellius hoc loco, & supra lib. 1. cap. 2. item Philostratus in Vita Herodis Sophistæ. Cephisiadum templum hoc tractu describit Diogenes Laërtius in Vita Platonis. Dicebatur à Cephiso fluvio Atticæ, qui circa Athenas in mare labebatur. Vide & notata supra pag. 5.

3. *Æstu anni medio*] Id est, mediâ æstate: summo calore dominante. Sic supra lib. 1. cap. 2. *æstu anni, & sidere autumni flagrantissimo.* Item lib. 17. cap. 10. *Quum in hospitis sui Antiatem villam æstu anni concessisset.* Similiter lib. 19. cap. 5. *æstate anni flagrantissima* dixit.

4. *Alvo mihi cita*] Id est, profluvio alvi laboranti. Sic infra etiam lib. 19. cap. 4. *alvum citam* dixit; item *alvum pronam atque præcipitem.* Scribonius Largus Composit. cxI. *alvum citatam*; quomodo & loquitur Cornel. Celsus De Re Medicâ lib. 1. cap. 6. qui & alibi *alvum citam* dixit.

5. *Quibusque intervallis accederet febris*] Seneca Epist. 78. *Intervalla morbos tolerabiles faciunt.*

6. *Sinceriore corpusculo*] Id est, sine febre.

ctum diceret, Potes, inquit Tauro, tu quoque idipsum comprehendere ἐὰν ἅψῃ αὐτοῦ τῆς φλεβός; quod nostris verbis profecto ita dicitur, *si attigeris venam illius.* Hanc loquendi imperitiam, 7 quod venam pro arteriâ dixisset, quum in eo docti homines, qui cum Tauro erant, tamquam in minimè utili medico offendissent, atque id murmure & vultu ostenderent: tum ibi Taurus, ut mos ejus fuit, satis leniter. Certi, inquit, sumus, vir bone, non ignorare te, quid vena appelletur, quid arteria; quod venæ quidem suapte vi immobiles sint, & sanguinis tantùm demittendi gratiâ explorentur; arteriæ autem motu atque pulsu suo habitum & modum febrium demonstrent: sed, ut video, pervolgatè magis quàm inscitè loquutus es. non enim

febre. Ita Scribonius Largus Composit. CXIII. *Datur unus jejuno ante meridiem, alter in noctem ex aquâ, si febres erunt: ex vino Signino, si sincere corpus erit.* Hoc Celsus lib. 3. cap. 4. *ex toto integrum esse* dixit: & ibidem paulo ante: *cum jam bene venæ conquieverunt.*

7. *Quod venam pro arteriâ dixisset*] Gellii quidem ætate peritiores Medici hanc differentiã observâsse inter venam & arteriam, ex Galeno & aliis manifestum est. Sed ab antiquissimis temporibus tam *venas*, quam *arterias* τοῦ φλεβὸς nomine designatas, disertis verbis testatur Rufus Ephesius lib. de formâ humanâ: Τὰς δὲ ἀρτηρίας τὸ ἀρχαιότατον φλέβας ὀνόμαζον, καὶ σφύζειν ὁπότε λέγοιεν τὰς φλέβας, ἀρτηρίας ἐβούλοντο καλεῖν ἀρτηρίαν γὰρ τὸ σφύζειν ἔργον. Id est, *Iam inde ab antiquissimis temporibus arterias venas nominarunt: Vt cum dicebant venas pulsare, arterias innuere volebant. Arteriarum enim opus, pulsare.* Et ita sæpius Hippocratem usitatâ antiquis notione, φλεβῶν nomine arterias comprehendere non uno loco testatur Galenus, præsertim vero Comm. VI. in lib. 6. Epidem. Ὁμολογούντων ἁπάντων τῶν ἐξηγησαμένων τὰ Ἱπποκράτεια βιβλία φλέβας οὐχ ὑπὸ τούτου μόνου, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων παλαιῶν ὀνομάζεσθαι καὶ τὰς ἀρτηρίας. Id est, *Cum fateantur omnes qui Hippocratis libros exposuerunt, venas non ab hoc solo, sed à multis antiquis arterias appellari.* Latini quoque vetustiores indifferenter venam pro arteriâ posuêrunt. Lucilius lib. 26. *Neque priusquam venam hominis tetigit, & præcordia.* Sic Cicero de Fato: *Si cui venæ sic moventur, is febrem habet, & is febrem non habet.* Et lib. 2. De Natur. Deor. *venas micare* dixit. Item Celsus in Proœmio *venas spiritui accommodatas* pro arteriis ponit. Et lib. 2. cap. 3. *Periculosissimum est, si venæ quoque ibi vehementer agitantur.* & alibi non semel: quomodo & alii inter Veteres loqui solent. Haud itaque adeo pervulgate, aut inscite Medicus iste loquebatur: ut quidem Taurus eum fecisse vult. Vide Foësium in Oeconom. Hippocr. in φλέβες, & J. N. Loënf. Epiphillid. lib. 4. cap. 22. Cœl. Rhodigin. Antiq. Lect. lib. 3. cap. 14.

8. *Subsi-*

enim te ſolùm, ſed alios quoque itidem errantis audivi venam pro arteriâ dicere. fac igitur, ut experiamur eligantiorem eſſe te in medendo, quàm in dicendo; & cum diis bene volentibus opera tuâ ſiſtas hunc nobis ſanum atque validum quàm citiſſimè. Hoc ego poſtea quum in medico reprehenſum eſſe meminiſſem; exſtimavi non medico ſoli, ſed omnibus quoque hominibus liberis, liberaliterque inſtitutis turpe eſſe, ne ea quidem cognoviſſe ad notitiam corporis noſtri pertinentia, quæ non altiùs, occultiuſque remota ſunt; & quæ natura nobis tuendæ valetudinis cauſa, & in promtu eſſe, & in propatulo voluerit: ac propterea, quantum temporis habui 8 ſubſicivi, medicinæ quoque libros attigi, quos arbitrabar eſſe idoneos ad docendum, & ex his, cùm alia pleraque ab iſto humanitatis uſu non aliena, tum de venis quoque & arteriis didiciſſe videor ad hunc fermè modum: vena eſt conceptaculum ſanguinis, quod ἀγγεῖον medici vocant, mixti confuſique cum ſpiritu naturali; in quo plus ſanguinis eſt, minus ſpiritûs. arteria eſt conceptaculum ſpiritus naturalis mixti confuſique cum ſanguine: 9 in quo plus ſpiritûs eſt, minus ſanguinis. Σφυγμὸς autem eſt intentio motus, & remiſſio in corde & in arteriâ naturalis, non arbitraria. à medicis autem veteribus oratione Græcâ ita definitus eſt: 10 Σφυγμός ἐστιν διαστολὴ καὶ συστολὴ ἀδιαίρετος ἀρτηρείας καὶ καρδίας.

CAP.

8. *Subſicivi*] Vide Notas ſupra p. 714.

9. *In quo plus ſpiritus eſt, minus ſanguinis*] Ad hanc mentem capienda illa J. Pollucis in Onomaſtico, ubi ſcribit Ἀρτηρίαι δέ εἰσιν ὁδοὶ πνεύματος, ὡς φλέβες, αἵματος. *Arteriæ ſunt viæ ſpiritus, ut venæ, ſanguinis.* Nam & arteriæ ſanguinem continent & vehunt, ſed magis ſpirituoſum, quam qui per venas ducitur.

10. Σφυγμός, &c.] Id eſt, *Pulſus eſt diſparatio & contractio involuntaria arteriæ & cordis.* Recepimus hic indubitatam H. Stephani emendationem, qui ἀπροαίρετος repoſuit, pro ἀδιαίρετος; quod in vulgatis legebatur; ſed neutiquam huic loco convenire poterat. Quid enim eſſet ἀδιαίρετος, *indiviſibilis*, cum Gellius ipſe dicat intentio & remiſſio naturalis, non arbitraria? hoc enim eſt ἀπροαίρετος, ſive *involuntaria*. Ab Ægineta autem lib.

lib. 2. cap. 11. pulsus ita definitur: Σφυγμὸς, κίνησίς ἐστι καρδίας καὶ ἀρτηριῶν κατὰ διαστολὴν καὶ συστολὴν γιγνομένη, Id est, *Pulsus, motus est quo cor & arteriæ attolluntur, submittunturque*. Apud Gellium etiam in Vett. Edd. post καὶ καρδίας, alia adhuc additur definitio hisce verbis: Σφυγμός ἐστι παλμὸς ἢ ζέσις φλεβὸς, ἢ ἀρτηρίας. Id est, *Pulsus est palpitatio aut fervor venæ, vel arteriæ*. Sed omnino spuria est, & rem minime gentium declarat.

CAP. XI.

Verba ex carminibus Furii Antiatis inscitè à Cæsellio Vindice reprehensa, versusque ipsi, in quibus ea verba sunt, subscripti.

NOn hercle idem sentio cum 1 Cæsellio Vindice grammatico, ut mea opinio est, haud quaquam inerudito. verum hoc tamen petulanter inscitéque: quod 2 Furium veterem Poëtam dedecorâsse linguam Latinam scripsit hujuscemodi vocum fictionibus, quæ mihi quidem neque abhorrere à poëtica facultate visa sunt, neque dictu, profatuque ipso tetræ, aut insuaves esse: sicuti sunt quædam alia ab illustribus poëtis ficta durè & rancidè. quæ reprehendit autem Cæsellius Furiana, hæc sunt: quod terram in lutum versam 3 *lutescere* dixerit; & tenebras in noctis modum factas 4 *noctescere*; & pristinas reciperare vires 5 *virescere*; & quod ventus mare cæruleum crispicans nite-

CÆsellio Vindice] Sæpius ab Auctore nostro & aliis citatur, ut notatum supra ad lib. 3. cap. 16.

2. *Furium veterem Poëtam*] Intelligitur A. Furius Antias, ut ex lemmate capitis apparet. Floruit autem circa Olympiad. CLXIX. ann. III. hoc est, ab V. C. an. IↃCLII. Q. Lutatii Catuli familiaris, ut manifestum ex verbis Ciceronis in Bruto: *Ex eo libro, quem* (Q. Catulus) *de consulatu, & rebus gestis suis conscriptum misit ad A. Furium Poëtam familiarem suum.* Q. autem Lutatius Catulus, quem & Poëtam fuisse liquet ex versibus quos Auctor noster infra lib. 19. cap. 9. ex eo adducit, Consul fuit cum C. Mario IV. anno V. C. modo dicto. Est vero hic Furius diversus à M. Furio Bibaculo, quem Hieronymus in Chronico Eusebiano Cremonæ natum scribit Olympiad. CLXIX. an. II.

3. *Lutescere*] Nonius Marcellus: *Lutescit, honeste dictum in Poëmatis, tametsi auctoritatis sit ignobilis. Sanguine diluitur tellus, cava terra lutescit.* Ex Gellio descripsit, ad quem respiciens auctoritatis ignobilis vocat; cum alias Nonius non semel Furium nominatim laudaverit.

4. *Noctescere*] Nonius Marcellus: *Noctescere, cæcari. Furius Poëmatis etsi auctoritatis incertæ.* Ubi Furii versum ex Gellio subjicit.

5. *Virescere*] Idem Nonius: *Virescit, majorum virium fit.* Furius Poëmatis: *Increscunt animi, virescit vulnere virtus.*

discesserunt; ob eamque causam populi jussu 79 Samnitibus per Feciales dediti, recepti non sunt. Post annum deinde urbis conditæ quadringentesimum ferè & septuagesimum 80 bellum cum rege Pyrrho sumtum est. Ea tempestate 81 Epicurus Atheniensis, & 81 Zeno Cittiensis philosophi celebres

victi transibant, hoc modo fiebat: fixis duabus hastis super eas ligabatur tertia; sub iis victos discinctos transire cogebant. Et postea: *Sub jugum mitti dicuntur hostes victi, ereptis omnibus armis, telisque, cum hastis defixis duabus in terra, tertiaque ad summum earum deligata, ipsi eam jubentur transire.* Eleganter etiam de eo Dionysius Halicarnasseus lib. 3. Ἔστι δὲ Ῥωμαίοις νόμιμον, ὅταν πολεμίων παραδιδόντων τὰ ὅπλα γίνωνται κύριοι, δύο καταπηγνύειν ξύλα ὀρθὰ, καὶ τρίτον ἐφαρμόττειν αὐτοῖς ἄνωθεν πλάγιον, ἔπειθ᾽ ὑπάγειν τοὺς αἰχμαλώτους ὑπὸ ταῦτα, καὶ διελθόντας ἀπολύειν ἐλευθέρους ἐπὶ τὰ σφέτερα. τοῦτο καλεῖται παρ᾽ αὐτοῖς ζυγόν. Id est, *Est autem Romanis mos, quoties hostes traditis armis deditionem faciunt, duo tigna recta humi defigere, hisque tertium transversum superimponere, captivosque sub ista tigna ductos transmittere, atque liberos ad sua demittere. Hoc ipsi jugum vocant.*

78. *Turpi fœdere facto*] Livius lib. 9. negat, pacem Caudinam fœdere icto factam esse. *Consules*, inquit, *profecti ad Pontium in colloquium, cum de fœdere victor agitaret, negarunt injussu populi fœdus fieri posse: non sine fecialibus, cærimoniaque alia solemni. Itaque non, ut vulgo credunt, Claudiusque etiam scribit, fœdere pax Caudina, sed per sponsionem facta est.* Additque ibidem: *Quid enim aut sponsoribus in fœdere opus esset, aut obsidibus, ubi precatione res transigitur? Per quem populum fiat, quo minus legibus dictis stetur, ut eum ita Jupiter feriat, quemadmodum à Fecialibus porcus feriatur? Spoponderunt Consules, Legati, Quæstores, Tribuni militum: nominaque omnium, qui spoponderunt, exstant: ubi si ex fœdere acta res esset, prætérquam duorum Fecialium non exstarent; & propter necessariam fœderis dilationem obsides etiam sexcenti equites imperati, qui capite luerent, si pacto non staretur.* Lapsus itaque Gellius, qui cum vulgo putaverit, pacem Caudinam fœdere factam fuisse.

79. *Samnitibus per Feciales dediti, recepti non sunt*] Quod factum L. Papirio Cursore, Q. Publilio Philone Coss. anno sequenti, quo Tib. Veturius & Sp. Postumius Consules superioris anni, cum Legatis, Quæstoribus, Tribunis militum, qui coacti ad furculas Caudinas turpem pacem pro populo Romano spoponderant, ex Senatusconsulto, vincti, nudique Samnitibus per Fecialem Arvinam A. Cornelium, coram tribunali C. Pontii Samnitium Ducis, dediti sunt; à Samnitibus autem non recepti; ut prolixe & pulchre omnino narrat Livius lib. 9.

80. *Bellum cum rege Pyrrho sumtum est*] Non accuratum annorum numerum expressit Gellius, ut alias quoque non semel fecit, quo bellum cum Pyrrho Epirotarum rege captum est. Ex Fastis enim Capitolinis fuit is annus V. C. CCCCLXXIII. Varronis vero ann. V. C. CCCCLXXIV. quo Pyrrhus Epirotarum Rex à Tarentinis in auxilium vocatus, venit cum exercitu, atque elephantis in Italiam. De cujus belli successu vide Plutarchum in Pyrrho, Justinum lib. 18. Pausaniam in Atticis, alios.

81. *Epicurus Atheniensis*] Natus est Epicurus, ut tradit Laertius in ejus Vi-

vi

celebres erant: eodemque tempore C. Fabricius Luscinus, & Q. Æmilius Papus 83 censores Romæ fuerunt; & 84 P. Cornelium Rufinum, qui bis consul, & dictator fuerat, senatu moverunt: causamque isti notæ subscripserunt, quod eum comperissent argenti facti cœnæ gratiâ decem pondo libras habere. Anno deinde post Romam conditam quadringentesimo ferme nonagesimo, consulibus Appio Claudio, cui cognomentum Caudex fuit, Appii illius Cæci

tâ, ex Apollodori Chronicis, ann III. Olympiad. CIX. Archonte Sosigene: Ἐγεννήθη δέ, κατά φησιν Ἀπολλόδωρος ἐν Χρονικοῖς κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἐνάτης καὶ ἑκατοστῆς Ὀλυμπιάδος, ἐπὶ Σωσιγένους ἄρχοντος. Ad ejusdem Olympiadis annum III. Epicuri natalem refert Anonymus in Olympiad. Descript. qui est Varronianus ann. V. C. CCCCXII. Obiit vero annos natus septuaginta duos, ann. II. Olympiad. CXXVII. Archonte Pytharato, teste eodem Anonymo: Ἐπίκουρος ἐτελεύτησε, γεγονὼς ἔτη οβ΄. Unde Cicero de Fato: *Morietur Epicurus*, inquit, *cum duo & septuaginta annos vixerit, Archonte Pytharato, neque tamen erant causæ fatales, cur ita accideret.* Quomodo omnino etiam legendum apud Laërtium in Vitâ Epicuri, ut habent Codd. Regii, teste eruditissimo Menagio, & jam olim quoque monuerat J. Casaubonus ad Theophrasti Characteres, & ad ipsum Laertium, hoc nimirum modo: Ἔπειθ' οὕτως εἰς Ἀθήνας μετελθεῖν καὶ τελευτῆσαι κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἑβδόμης καὶ εἰκοστῆς καὶ ἑκατοστῆς Ὀλυμπιάδος ἐπὶ Πυθαράτου, ἔτη βιώσαντα δύο πρὸς τοῖς ἑβδομήκοντα. Id est, *Indeque se Athenas contulisse fertur annoque secundo centesimæ & vigesimæ septimæ Olympiadis, Archonte Pytharato mortem obiisse, cum duos & septuaginta annos vixisset.* Hic autem an. II. Olymp. CXXVII. incidit in Varronianum V. C. annum CCCCLXXXIII. Ita, ut recte Gellius Epicurum floruisse scribat circa ann. V. C. CCCCLXX. multum vero falli Eusebium in Chronicis constet, qui florentem jam Epicurum facit Olymp. CXIII. quo tempore Philosophiam vixdum attigerat, ut ex Laertio discimus.

82. *Zeno Cittiensis*]. Zenonem Citticum, Stoicæ sectæ principem, Suidas floruisse scribit sub Antigono Gonata Olympiad. CXX. Verum cum Antigonus Gonata demum regnare cœperit Olymp. CXXV. haud dubie apud Suidam in numero ρ' καὶ κ', erratum est; & reponendum ρ' καὶ κέ, vel, κϛ', hoc est Olymp. CXXV. vel CXXVI. ut ita Zeno floruisse dicatur intra an. V. C. CCCCLXX. & CCCCLXXX. Mortẽ ejus refert Eusebius in Chronicis ad ann. I. Olymp. CXXIX. qui est Varron. an. V. C. CCCCXC. Apud Laërtium in ejus Vitâ legimus, Zenonem octo & nonaginta annos sine morbo & semper sanum vixisse.

83. *Censores Romæ fuere*]. Anno nimirum V. C. CCCCLXXVIII. secundum Fastos Capitolinos; Varroniano autem CCCCLXXIX. C. Fabricius Luscinus, Q. Æmilius Papus Censores lustrum Romæ fecerunt XXXIII. Censa sunt civium capita CCLXXI. M. cum CCXXIV. ut habet Epitome Liviana lib. 14.

84. *P. Cornelium Rufinum &c. senatu moverunt*] Vide supra lib. 4. cap. 8. & quæ ibi notata sunt.

85. *Bellum*

ci fratre, & M. Fulvio Flacco [85] bellum adversum Pœnos primum cœptum est. [86] neque diu post Callimachus poëta Cyrenensis Alexandriæ apud Ptolemæum regem celebratus est. annis deinde posteà paulò pluribus quàm viginti, [87] pace cum Pœnis factâ, consulibus Claudio Centone Appii Cæci filio & M. Sempronio Tuditano, [88] primus omnium

85. *Bellum adversum Pœnos primum cœptum est*] Sequitur hic Gellius Varronis calculum, cum ait primi Belli Punici initium fuisse anno V. C. CCCCXC. In Fastis enim Capitolinis est ann. V. C. CCCCLXXXIX. Causam & originem, uti & successum hujus belli latius legere poteris apud Polybium lib. I. Zonaram lib. 2. & L. Florum lib. 2. alios. Duravit per XXIII. annos, ad ann. V. C. IↃXIII. Varron. sive Olymp. CXXXIV. ann. IV. quo anno Q. Lutatio Cerco, A. Manlio Torquato II. Coss. pax Carthaginiensibus data est, his legibus, ut Pœni insulis omnibus cederent, quæ inter Italiam & Africam jacerent; CIↃCIↃCC. talenta penderent in annos viginti, aliaque præstarent, quæ vide sis apud citatos modo Auctores.

86. *Neque diu post Callimachus poëta*] Floruit itaque Callimachus secundum Gellium Olympiad. CXXIX. an. I. hic enim est ann. V. C. CCCCXC. Suidas autem in *Καλλίμαχος*, cum jam floruisse scribit sub Ptolemæo Philadelpho, hoc est, circiter Olympiad. CXXV. pervenisse autem usque ad Ptolemæum Euergetem, qui regnare cœpit ann. II. Olympiad. CXXVII. Ἐπὶ δὲ τῶν χρόνων ἦν Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου. πρὶν δὲ συσταθῆ τῷ βασιλεῖ, γράμματα ἐδίδασκεν ἐν Ἐλευσῖνι κωμοδρίῳ τῆς Ἀλεξανδρείας. καὶ παρέτεινε μέχρι τοῦ Εὐεργέτου κληθέντος Πτολεμαίου. Ὀλυμπιὰς δὲ ἦν ρκζ΄. ἧς κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος ὁ Εὐεργέτης Πτολεμαῖος ἤρξατο τῆς βασιλείας. Id est, *Fuit autem temporibus Ptolemæi Philadelphi. Antequam autem regi commendaretur, literas docuit in Eleusine viculo Alexandriæ. Et ætatem extendit usque ad Ptolemæum Euergeten. Erat vero Olympias* CXXVII. *cujus anno* II. *Ptolemæus Euergetes regnare cæpit.* Hinc etiam Anonymus in Olymp. Descript. ad ejusdem Olymp. CXXVII. an. II. notat: Πτολεμαῖος ὁ Εὐεργέτης τὴν Αἰγυπτίων βασιλείαν παραλαμβάνει. Καλλίμαχος Βάττου καὶ Μεσάτμας ἤκμαζεν. Scribit quoque Suidas Callimachum adeo accuratum fuisse, ut quovis carminum genere poëmata scripserit, oratione solutâ plurima composuerit; ultra vero octingenta volumina ab ipso conscripta esse. Ex quibus paucula tantum hodie supersunt.

87. *Pace cum Pœnis factâ*] Anno, ut diximus, V. C. IↃXIII.

88. *Primus omnium L. Livius poëta fabulas Romæ docere cœpit*] Consulatus Claudii Centonis & M. Sempronii Tuditani incidit in an. V. C. IↃXIV. quo Livium Andronicum primum Romæ fabulas dedisse, testis etiam Cicero Tuscul. Quæst. lib. I. *Serius poëticam nos accepimus*, inquit, *annis enim fere quingentis & quatuordecim post Romam conditam Livius fabulam dedit, C. Claudio Cæci filio, M. Tuditano Consulibus, anno ante natum Ennium.* Idem Cicero in Bruto: *Livianæ fabulæ non satis dignæ, quæ iterum legantur. atque hic est Livius, qui primus fabulam C. Clodio Cæci filio & M. Tuditano Coss. docuit, anno ipso antequam natus Ennius: post Romam conditam autem quarto decimo & quingentesimo,*

omnium L. Livius poëta fabulas docere Romæ cœpit, 89 post Sophoclis & Euripidis mortem annis plus ferè centum & sexaginta, 90 post Menandri annis circiter quinquaginta duobus. Claudium & Tuditanum Consules sequuntur

gentesimo, ut hic (Pomponius Atticus in Annalibus) *ait, quem nos sequimur.* Annus itaque quo L. vius Andronicus primus Romæ fabulam dedit, erat primus post bellum primum Punicum, finitum, sive ann. I. Olympiad. CXXXV.

89. *Post Sophoclis & Euripidis mortem annis plus fere centum & sexaginta*] Si CLX. annos deducas ab ann. V. C. IↃXIV. obitus Sophoclis & Euripidis incidet in an. V. C. CCCLIV. sive ann. I. Olympiad. XCV. supra autem p. 993. ex Diodoro Siculo diximus eos obiisse eodem ann. III. Olymp. XCIII. sive an. V. C. CCCXLVIII. sed fortasse Gellius eos sequitur, qui Sophoclem sexennio post Euripidem decessisse volunt, ut etiam supra pag. 690. notatum.

90. *Post Menandri annis circiter quinquaginta duobus*] Deductis itaque ann. LII. ab an. U. C. IↃXIV. mortalis Menandri erit an. V. C. CCCCLXII. sive an. I. Olympiad. CXXII. Biennio tamen post Menandrum obiisse, colligi posse videtur ex Veteri Inscriptione, quæ Romæ exstat, & vulgata est in Corpore Gruteriano pag. 1027. n. 2. ubi scribitur, Menandrum obiisse anno ætatis quinquagesimo secundo, Archonte Philippo, natum autem fuisse sub Archonte Sosigene.

ΜΕΝΑΝΔΡΟC. ΔΙΟΠΕΙΘΟΥC
ΚΗΦΙCΙΕΥC. ΕΓΕΝΝΗΘΗ.
ΑΡΧΟΝΤΟC. CΩCΙΓΕΝΟΥC
ΕΤΕΛΕΥΤΗCΕΝ. ΕΤΩΝ. Ν'
ΚΑΙ. Β'. ΕΠΙ. ΑΡΧΟΝΤΟC
ΦΙΛΙΠΠΟΥ. ΚΑΤΑ. ΤΟ. Β'.
ΚΑΙ. Λ'ΕΤΟC. ΤΗC. ΠΤΟΛΕΜΑΙ
ΟΥ. ΤΟΥ. CΩΤΗΡΟC. ΒΑCΙΛΕΙΑC.

Id est, *Menandrus Diophitis F. populo Cephisieus, natus est Archonte Sosigene. Obiit annorum duum & quinquaginta, Archonte Philippo, anno altero & trigesimo regni Ptolemæi Soteris.* Sosigenes vero Archon Athenis fuit ann. III. Olymp. CIX. sive an. V. C. CCCCXII. quibus si addas annos quinquaginta duos, habebis an. III. Olymp. CXXII. sive ann. V. C. CCCCLXIV. quod vero additur in Inscriptione, Menandrũ obiisse an. XXXII. Ptolemæi Soteris, istud sane non convenit cum prioribus sed potius cum Gellio. Nam annus XXXII. Ptolemæi Soteris incidit in annum I. Olymp. CXXII. sive ann. V. C. CCCCLXII. siquidem regni ipsius anni computantur à morte Alexandri Magni an. I Olymp. CXIV. sive an. V. C. CCCCXXX. In alterutro itaque erratum, vel in annis ætatis Menandri, vel in annis Regni Ptolemæi Soteris, sive Lagidæ assignandis. In Prolegomenis tamen Aristophanis totidem anni Menandro tribuuntur πλάσιτα δ' ἐν Ἀθήναις ἐτῶν ὑπάρχων νβ'. Anonymus autem Olympiadum Scriptor Menandri mortem refert ad ann. II. Olymp. CXXIII. quo Archontem Philippum, sive eundem, quem Inscriptio Vetus habet, iterum, sive alium cognominem facit, Menandro vero L. tantum annos tribuit: Μένανδρος Διοπείθους Κηφισιεὺς κωμῳδοποιὸς ἐτελεύτησεν ἐτῶν ν'. Sed multum fallitur, nec sibimet ipse constat Anonymus; cum enim Menandri natalem faciat an. III. Olympiad. CIX. Archonte Sosigene; si inde numeres quinquaginta annos, habebis an. I. Olymp. CXXII.

Quod

quuntur 91 Q. Valerius & C. Mamilius: quibus natum esse Q. Ennium poëtam M. Varro, in primo de poëtis libro, scripsit: eumque 92 quum septimum & sexagesimum annum ageret, duodecimum Annalem scripsisse; idque ipsum Ennium in eodem libro dicere. Anno deinde post Romam conditam 93 quingentesimo undevicesimo, Sp. Carvilius

Quod convenit cum Gellio, & an. XXXII. regni Ptolemæi, quo Menandrum mortuum esse Vetus ait Inscriptio. Ab his uno anno iterum abit Eusebius in Chronicis, qui Menandri mortem refert ad ann. IV. Olympiad. CXXI. sive ann. V. C. CCCCLXI.

91. *Q. Valerius & C. Mamilius*] Sic alterius horum Consulum nomen legendum, nō ut vulgo, *C. Manlius*. Consules enim Romæ fuere C. Mamilius Turius, Q. Valerius Falto ann. V. C. IϽXIV. secundum Fastos Capitolinos, sive Varron. an. V. C. IϽXV. Quo anno Ennium natum esse etiam ex Cicerone, Tusc. Quæst. lib. 1. & Bruto; in verbis paulo ante adductis, manifestum est.

92. *Quum septimum & sexagesimum annum ageret, duodecimum Annalem scripsisse*]: Qui fuit Varroni ann. V. C. IϽLXXXII. Cæterum pro *duodecimum Annalem*, ut omnes habent Libri, P. Merula in Commentariis ad Ennium lib. 18. legendum censet, *duodevigesimum Annalem*, cui assentitur Vossius lib. 1. cap. 2. De Histor. Latinis, quasi Gellius dicat, extremam Annalium partem, quæ ex Vargunteji divisione librum 18. constitit, demum ab Ennio conscriptam esse, triennio ante obitum suum. Ennium autem libros 18. Annalium conscripsisse, designare videtur Diomedes lib. 3. ubi in Putschiana editione legitur: *Epos Latinum primus digne scripsit is, qui res Romanorum XVIII. complexus est libris, qui & Annales inscribuntur, quod singulorum fere annorum actus contineant; sicuti publici Annales, quos Pontifices, Scribæque conficiunt de Romanis, quod Romanorum res gestas declarant.* In aliis etiam Codd. apud Diomedem, teste Merula, ipsum *Ennii* nomen expressum invenitur, hoc modo: *digne scripsit Ennius, is, qui &c.* Vide sis etiam Vossium dict. lib. 1. De Histor. Latin. cap. 2.

93. *Quingentesimo undevicesimo*] Supra lib. 4. cap. 3. Gellius scribit divortium à Sp. Carvilio cum uxore factum ann. V. C. IϽXXIII. M. Attilio & P. Valerio Coss. unde annorum numerus hoc loco reponendus. Sed Consulum nomina male apposuit; Nam an. V. C. IϽXXIII. non M. Attilius & P. Valerius, sed M. Pomponius Matho & C. Papyrius Maso Consules fuêre, ut ex Fastis manifestum. Atque sub hisce Consulibus primum divortium Romæ factum fuisse, testatur etiam Dionysius Halicarnasseus lib. 2. ubi de Romuli legibus matrimonialibus agens, inquit: Ὁμολογεῖται γοῦν ἐν ἔτεσιν εἴκοσι καὶ πεντακοσίοις μηδεὶς ἐν Ῥώμῃ διαλυθῆναι γάμος. κατὰ δὲ τὴν ἑβδόμην ἐπὶ ταῖς τριάκοντα καὶ ἑκατὸν Ὀλυμπιάσιν, ὑπατευόντων Μάρκου Πομπωνίου, καὶ Γαΐου Παπιρίου, πρῶτος ἀπολῦσαι λέγεται τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα Σπόριος Καρβίλιος ἀνὴρ οὐκ ἀφανής, ἀναγκαζόμενος ὑπὸ τῶν τιμητῶν ὀμόσαι τέκνων ἕνεκα γυναικὶ μὴ συνοικεῖν. ἦν δ' αὐτοῦ στεῖρα ἡ γυνή: Id est, *Constat enim per* IϽXX *annos Romæ nullum accidisse divortium. Septima demum supra centesimam & trigesimam Olympiade, M. Pomponio, C. Papyrio Consulibus, primus dicitur*

vilius Ruga primus Romæ de amicorum ſententiâ divortium cum uxore fecit, 94 quod ſterilis eſſet, juraſſetque apud Cenſores 95 uxorem ſe liberûm quærendorum cauſa habere. 96 eodemque anno C. Nævius Poëta fabulas apud Populum dedit; quem M. Varro, in libro de Poëtis primo, ſtipendia feciſſe ait bello Pœnico primo; idque ipſum Nævium dicere 97 in eo carmine, quod de eodem bello ſcripſit.

citur uxorem dimiſiſſe Sp. Carvilius, vir non obſcurus, coactus à Cenſoribus jurare, Libererum cauſa ſe conjugem non retinere; erat enim ſterilis. Olympias autem CXXXVII. incidit in ann. U. C. IↃXXII. ex Faſtis Capitolinis; qui eoſdem Coſſ. hoc anno habent, quos Dionyſius recenſet. Hic autem ex Varronis calculo eſt an. U. C. IↃXXIII. quo divortium primum Carvilium feciſſe Gellius ſupra ſcripſit. Itaque Conſulum nomina apud Gellium lib. 4. cap. 3. non autem annorum U. C. numerus utrobique mutandus in annum U. C. IↃXXVII. quo Conſules fuêre M. Attilius & P. Valerius, ut voluit Lambecius; ſub illis enim Coſſ. nulli Romæ Cenſores fuêre; à quibus tamen Sp. Carvilius jurare coactus fuit. Cæterum ad totum hunc de Carvilii divortio locum illuſtrandum faciunt, quæ ſupra pag. 278. notata ſunt.

94. *Quod ſterilis eſſet*] Cod. Tornæſ. *quod ſterila eſſet.*

95. *Uxorem ſe liberúm quærendorum cauſa habere*] Solemnem hanc legitimi conjugii formulam, ut obſervavit quoque Lambecius, elegantiſſime Græce reddit Ariſtinætus: ἐπ᾽ ἀρότῳ παίδων γνησίων γαμετὴν ἄγειν. Damaſcius in Vitâ Iſidori: γυναῖκα παιδοποιὸν ἄγειν. Pythagoras in Symbolis: γυναικὶ πλησιάζειν ἐπὶ τεκνοποιΐᾳ.

96. *Eodemque anno C. Nævius Poëta fabulas apud populum dedit*] Nævius itaque ſexennio poſt primum bellum Punicum finitum, quod deſiit ann. V. C. IↃXIII. fabulas dedit; quinquennio autem poſt Livium Andronicum, quem primum an. V. C. IↃXIV. Romæ fabulas dediſſe Gellius paulo ante dixit. Diu itaque ante Ennium floruit Nævius; utpote quo mortuo Ennius demum clareſcere cœperit; & à quo in Annalibus multa deſumpſerit, ut teſtis eſt Cicero in Bruto. Mortuus vero eſt Nævius an. V. C. IↃL. Varron. M. Cornelio Cethego & P. Sempronio Tuditano Coſſ. ut ibidem teſtatur Cicero: *At hic Cethegus Conſul cum P. Tuditano fuit bello Punico ſecundo. Quæſtorque his Coſſ. M. Cato. modo plane annis* CXL. *ante me conſulem.* Et mox. *His Conſulibus, ut in veteribus Commentariis ſcriptum eſt, Nævius eſt mortuus. Quanquam Varro noſter, diligentiſſimus inveſtigator antiquitatis, putat in hoc erratum, vitamque Nævii producit longius. Nam Plautus, P. Claudio, L. Porcio viginti annis poſt illos, quos ante dixi, Coſſ. mortuus eſt, Catone Cenſore.* Euſebius autem in Chronicis Nævii mortem refert ad an. II. Olympiad. CXLIV. qui foret annus V. C. IↃLI. Sic ut uno tantum anno à Veteribus abeat Commentariis, de quibus Cicero loquitur. Epitaphium, quod ipſe Nævius ſibi ſcripſerat, relatum eſt ſupra ab Auctore noſtro lib. I. cap. 24.

97. *In eo carmine, quod de eodem bello ſcripſit*] Verſibus Bellum iſtud à Nævio conſcriptum fuit Saturniis dictis, ut teſtatur Feſtus: *Verſus antiquiſſimi, quibus Faunus fata cecinisse hominibus videtur, Saturnii appellantur; quibus & à Nævio bellum Punicum conſcriptum eſt.* Hoc bellum unico volumine & continenti ſcripturâ Nævius ſcripſerat: Cajus

jus

ſcripſit.98 Porcius autem Licinius ſeriùs Poëticam Romæ cœpiſſe dicit in his verſibus:

99 *Pœnico bello ſecundo Muſa pinnato gradu*
Intulit ſe bellicoſam in Romuli gentem feram.

100 ac deinde annis ferè pòſt quindecim bellum adverſus Pœnos ſumtum eſt: atque non nimium longe 101 M. Cato Orator in civitate, 102 & Plautus Poëta in ſcena floruerunt.

jus autem Octavius Lampadio diviſit in libros ſeptem, ut Suetonius inquit lib. de Illuſtr. Grammat.

98. *Porcius autem Licinius*] Hujus meminit & infra Auctor noſter lib. 19. cap. 9. ubi quoſdam ejus verſus adducit. Nobili proſapia apud Romanos ortum putat Gyraldus de Hiſtoria Poëtarum Dialog. x. Torrentius vero Comment. ad Horatium, Libertum à Porciorum aliquo manumiſſum. Quicquid ſit, ſaltem conſtat Porc. Licinium variis ſcriptis, præſertim Epigrammatis conſcribendis excelluiſſe; Poſt bellum etiam Punicum ſecundum floruiſſe, ſatis manifeſtum ex diſticho ſequenti; quo autem anno V. C. natus ſit, vel deceſſerit, cum Veteres ſileant, mihi incompertum.

99. *Pœnico bello ſecundo, &c.*] Etſi enim rudia quædam initia Poëſios Latinæ fuerint mox à primo bello Punico, ut ex iis fabulis, quas Livius Andronicus, & haud longe poſt eum Cn. Nævius populo dediſſe conſtat, videtur tamen Porcius Licinius ob illuſtre incrementum, quod mox ſumpſerit bello Punico ſecundo, eo præſertim tempore ejus initium ſtatuere. Quo etiam reſpexit Horatius lib. 2. Epiſt. 1. ubi de populo Romano ſcribit:

Serus enim Græcis admovit acumina chartis,
Et poſt Punica bella quietus, quærere cœpit,
Quid Sophocles & Theſpis & Æſchylus utile ferrent.

100. *Ac deinde annis fere poſt quindecim bellum adverſus Pœnos ſumptum eſt*] Ex Faſtis Capitolinis belli Punici ſecundi initium fuit an. V. C. IↃ xxxv. ſecundum Varronem autem ann. V. C. IↃ xxxvi. P. Cornelio Scipione, Ti. Sempronio Longo Coſſ. Pax Carthaginienſibus data an. V. C. IↃ LIII. Varroniano, Cn. Cornelio Lentulo, P. Ælio Pæto Coſſ.

101. *M. Cato Orator*] Intelligitur Cato Major, qui & Cenſorius dicitur, cujus Vitam Plutarchus conſcripſit. De eo enim Plinius lib. 7. cap. 27. ſcribit: *Tres ſummas in homine res præſtitiſſe exiſtimatus eſt, optimus Orator, optimus Imperator, optimus Senator.* Unde & apud Juſtinum lib. 33. eodem modo, quo apud Gellium hic, *Cato Orator*, pro Majore, aut Cenſorio legitur. Catonem autem Majorem hoc loco intelligi vel inde manifeſtum, quod natus an. V. C. IↃ xx. ut colligi poteſt ex Cicerone De Senectute, ubi ipſe Cato ſe natum dicit ſex annos, poſtquam Livius Andronicus fabulam primum docuiſſet, Centone Tuditanoque Coſſ. florere cœperit bello Punico ſecundo, in quo ſub Fabio Maximo militaverit. Vixit autem uſque ad bellum Punicum tertium, quod cœpit an. V. C. IↃ cv. L. Marcio Cenſorino & M. Manilio Coſſ. ejuſq; perſuaſione potiſſimum factum, quod Romani incitati Carthaginienſibus bellum indixerint.

102. *Plautus Poëta in ſcenâ*] Annum, quo Plautus fatis conceſſerit, indicat Cicero in Bruto: *Plautus P. Claudio, L. Porcio, viginti annis poſt illos* (Cethegum & Tuditanum) *quos ante dixi, Coſſ. mortuus*

runt. [103] iſdemque temporibus [104] Diogenes Stoïcus, & [105] Carneades Academicus, & [106] Critolaus Peripateticus ab

mortuus eſt. Horum conſulatus incidit in annum V.C. IↃLXX. ſive ann. I. Olympiad. CXLIX. Lapſus itaque Hieronymus in Chronico Euſebiano προχρονισμῷ XVI. annorum, qui anno I. Olympiad. CXLV. ſcribit: *Plautus ex Vmbria Sarſinas Romæ moritur, qui propter annonæ difficultatem ad molas manuarias piſtorem ſe locaverat. Ibi quoties ab opere vacaſſet, ſcribere fabulas ſolitus ac vendere.* Is foret ann. V.C. IↃLIV. quo Conſules erant P. Sulpitius Galba & C. Aurelius Cotta.

103. *Iſdemque temporibus Diogenes Stoicus & Carneades &c. legati ſunt*] De celebri hac Athenienſium legatione ad S.P.Q.R. etiam Auctor noſter ſupra lib. 7. c. 14. egit. Plutarchus in Catonis Vita ſcribit hanc trium celeberrimorum virorum legationem è Græciâ Romam adveniſſe Catone valde ſene. Annum deſignat Cicero in Lucullo, ſive Academ. Quæſt. lib. 4. ubi ex Clitomacho Carneadis diſcipulo, eam confert in Conſules P. Cornelium Scipionem, & M. Marcellum, cum A. Albinus Prætor Romæ eſſet, qui fuit annus Varronianus V.C. IↃXCIX. hoc eſt ann. II. Olympiad. CLVI. Falſus itaque Gellius, qui iſtam legationem contigiſſe vult ſub bellum Punicum ſecundum, ante Ennii mortem; cum Ennius diem obierit an. V.C. IↃLXXXV.

104. *Diogenes Stoicus*] De quo Athenæus lib. 5. Deipnoſoph. cap. 13. ita ſcribit: Διογένης Ἐπικούρειος, ἕξιν ἔχων ἱκανὴν ἐν οἷς μετεχειρίζετο λόγοις, τὸ μὲν γένος ἦν ἐκ Σελευκείας τῆς ἐν Βαβυλῶνι ἀναδοχῆς δ' ἐτύγχανε παρὰ τοῦ βασιλέως καί τοι τοῖς ἀπὸ τῆς στοᾶς λόγοις χαίροντι. Id eſt, *Diogenes Epicureus ſatis promptus atque diſertus, cum de re quapiam diſputaret, qui genus ducebat è Seleucia Babyloniæ vicina, acceptus gratusque (* Alexandro Syriæ*) regi fuit, quamvis Stoicorum placitis gauderet.* Subjicit poſtea Athenæus, hunc Diogenem, mandato Antiochi, qui Alexandro in regno ſucceſſit, cum ejus virulentam maledicentiam pati non poſſet, occiſum eſſe. Regnare autem cœpit Antiochus ann. IV. Olymp. CLVIII. Itaque non diu poſt Diogenes Babylonius occiſus. Vixit autem annos LXXXVIII. ut teſtatur Lucianus in Macrobiis. Si itaque ponamus Diogenem occiſum Olympiad. CLIX. hoc eſt, circiter an. V.C. IↃCX. annos fuit natus Diogenes LXXVII. quo tempore legationem cum Carneade & Critolao obierit.

105. *Carneades Academicus*] Scribit Laërtius in ejus Vita ex Apollodori Chronicis, Carneadem diſceſſiſſe ann. IV. Olympiad. CLXII. Φησὶ δὲ Ἀπολλόδωρος ἐν Χρονικοῖς ἀπελθεῖν αὐτὸν ἐξ ἀνθρώπων ἔτει τετάρτῳ τῆς δευτέρας καὶ ἑξηκοστῆς καὶ ἑκατοστῆς Ὀλυμπιάδος, βιώσαντα ἔτη πέντε πρὸς τοῖς ὀγδοήκοντα. *Refert Apollodorus in Chronicis, eum rebus humanis exceſſiſſe Olympiadis centeſimæ ſexageſimæ ſecundæ anno quarto, cum vixiſſet annos octoginta quinque.* Antea dixerat Laërtius moriente Carneade, defectionem Lunæ factam; quod & teſtatur Anonymus in Olympiad. Deſcript. qui ad an. IV. Olympiad. CLXII. notat: Ἔκλειψις σελήνης, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ Καρνεάδης ὁ Φιλόσοφος τὸν βίον μετήλλαξε. De Lunæ eclipſi idem tradit Suidas in Καρνεάδης. Mortuus itaque Carneades ann. IV. Olympiad. CLXII. qui eſt an. V.C. IↃCXXV. Varron. cum vixiſſet annos LXXXV. ut præter Laërtium, etiam ſcribit Lucianus in Macrobiis. Cicero lib. 4. Academ. quæſtion. ait Carneadem vixiſſe annos XC. ut & facit Valerius Maximus lib. 8. cap. 7.

ſed

ab Atheniensibus, ad senatum populi Romani, [107] negotii publici gratia, legati sunt. [108] neque magno intervallo postea Q. Ennius, [109] & juxta Cæcilius, & [110] Terentius, ac

sed haud dubie numero rotundo, nec adeo accurato, uterque usus est, ut quidem fecit Apollodorus in Chronicis. Petavius tamen in Miscellan. Exercit. post Juliani Imper. Opera, cap. 8. ex Cicerone demonstrare conatur, Carneadem adhuc in vivis fuisse ann. V. C. Iↄ CLII. sive ann. III. Olymp. CLXIX. cui iterum assentiri nequit, sed hac in re Apollodori potius, quam Ciceronis testimonium sequendum, contendit Jonsius De Scriptor. Hist. Philos. lib. 2. c. 14. cui & nos calculum adjicimus.

106. *Critolaus Peripateticus*] Hunc quoque Lucianus inter Longævos ponit, & vixisse scribit ultra LXXXII. annos. Quo vero anno V. C. obierit, incertum. Crassus apud Ciceronem lib. I. de Oratore, ait, se, cum Quæstor ex Macedoniâ venisset Athenas, inter cæteros viros celebres, etiam Critolaum Peripateticum vidisse. Quæsturâ autem functus est Crassus circa annum V. C. IↄCL. Si itaque tum temporis adhuc vixerit Critolaus; necesse est, ut legationis tempore tantum fuerit annorum circiter XXX. Quod autem Crassus Critolaum Athenis viderit, dubio non carere, merito scribit Jonsius dicto lib. 2. cap. 14. quem vide sis.

105. *Negotii publici gratiâ*] Supra lib. 7. cap. 14. Auctor noster causam expressit, nempe, ut Atheniensibus multa quingentorum talentorum ob Oropii vastationem indicta remitteretur. Altius totum hoc negotium repetit Pausanias in Achaicis, sive lib. 7. ubi narrat, cum Athenienses egestate potius, quam liberâ voluntate impulsi, (utpote qui Macedonico bello rebus accisis, Græcorum jam prope egentissimi essent,) sociam civitatem Oropum diripuissent, ab Oropiis Romanum Senatum appellatum; Senatum vero Romanum cum injuriam factam illis censuisset, Sicyonios jussisse ab Atheniensibus multam petere, quanti scilicet illatam Oropiis injuriam ipsi æstimassent. Sycionios autem diem judicii non obeuntibus Atheniensibus, multam illis quingentum talentorum irrogâsse; eam vero Athenienses pendere recusantes ad S. P. Q. R. provocâsse; quod factum hac illustri legatione; quæ tantum valuit, ut Senatus Romani Decreto ea multa ad centum duntaxat talenta redacta fuerit. Vide & Plutarchum in Catone Majore.

108. *Neque magno intervallo postea Ennius*] Falsissimum hoc. Nam Ennium jam XIV. annis ante hanc legationem diem suum obiisse, manifestum ex Cicerone in Bruto, & De Senectute, ubi scribit, eum mortuum Q. Marcio Philippo & Cn. Servilio Cæpione Coss. hoc est, ann. V C. IↄLXXXV. sive ann. IV. Olymp. CLII. Hieronymus tamen in Chronico Eusebiano mortem Ennii refert uno anno post, ac Cicero fecit, nempe ad Olympiad. CLIII. an. I. ubi notat: *Ennius Poëta septuagenario major articulari morbo periit: sepultusque in Scipionis monumento, viâ Appiâ, intra primum ab Urbe milliarium. Quidam ossa ejus Rudiam ex Ianiculo translata affirmant.*

109. *Et juxta Cæcilius*] Quando Cæcilius floruerit, ac fatis concesserit, scribit Hieronymus ex Tranquillo, in Chronico Eusebiano, ad an. II. Olymp. CL. *Statius Cæcilius Comœdiarum scriptor clarus habitur, natione Insuber Gallus, & Ennii primum contubernalis. Quidam Mediolanensem ferunt. Mortuus est anno post Ennii mortem, & juxta Ianiculum sepultus.* Cæcilius itaque XIII. annis ante Atheniensium legationem jam mortuus erat.

110. *Teren-*

ac subinde & [111] Pacuvius, & Pacuvio jam sene [112] Accius, clariorq; tunc in poëmatis eorum obtrectandis [113] Lucilius fuit. sed progressi longiùs sumus: quum finem proposuerimus annotatiunculis istis bellum Pœnorum secundum.

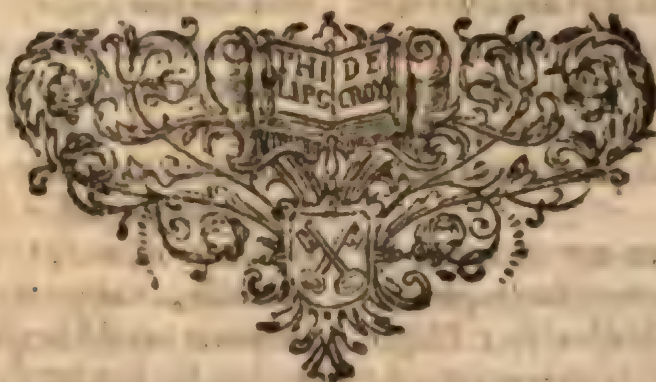
A. GEL-

110. *Terentius*] Floruit Terentius medio tempore inter bellum Punicum secundum ac tertium. Obitus annum notat Hieronymus in Chronico ad an. III. Olympiad. CLV. *Publius Terentius Afer Comœdiarum scriptor ob ingenium & formam libertate donatus in Arcadiâ moritur, qui primam Andriam antequam Ædilibus venderet, Cæcilio* (leg. *Acilio*. Nam Andria Terentii acta est an. V. C. IↃLXXXVIII. Cæcilius autem jam decesserat an. V. C. IↃLXXXVI. anno scilicet post mortem Ennii, ut modo vidimus) *multum se miranti legit.* Is vero est annus V.C. IↃXCVI. Triennio ita mors Terentii ante legationem Carneadis & sociorum accidit.

111. *Pacuvius*] Celebris fuit anno V.C. IↃC. sive ann. III. Olymp. CLVI. ut scribit ad eum annum Hieronymus in Chronico: *Pacuvius Brundusinus, Tragœdiarum scriptor, clarus habetur: vixitque Romæ quoad picturam exercuit, ac fabulas vendidit. Deinde Tarentum transgressus prope nonagenarius dum obiit.* Vixit autem adhuc anno V. C. IↃCXXV. M. Aquilio & C. Sempronio Tuditano Coss. Sub horum enim consulatu Romæ fabula ejus *Orestes* inscripta acta fuit; de quâ Cicero in De Amicitiâ.

112. *Accius*] Claruit anno V. C. IↃCXV. sive Olymp. CLX. an. II. ut idem scribit Hieronymus in Chronico ad hunc annum: *Lucius Accius Tragœdiarum scriptor clarus habetur, natus Mancino & Serrano Coss.* (hoc est ann. V.C. IↃLXXXIV. Varron.) *parentibus libertinis: & seni Pacuvio Tarenti sua scripta recitavit; à quo & fundus Accianus juxta Pisaurum dicitur, quia illuc fuerat ex Urbe deductus.*

113. *Lucilius*] Natus Lucilius Olympiad. CLVIII. an. I. ut est apud Hieronymum in Chronico, hoc est, anno V. C. IↃCVI. Sp. Postumio Albino, L. Calpurnio Pisone Coss. Obitus annum & locum idem refert Hieronymus ad an. II. Olymp. CLXIX. *Cajus Lucilius Satyrarum Scriptor Neapoli moritur, ac publico funere effertur, anno ætatis XLVI.* hoc est, anno V. C. IↃCLI. C. Mario, & L. Aurelio Oreste Coss.

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER DECIMUSOCTAVUS.

CAP. I.

Disputationes à Philosopho Stoïco, & contrà à Peripatetico, arbitro Favorino, factæ: quæsitumque inter eos, quantum in perficienda vita beata virtus valeret; quantumque esset in iis, quæ dicuntur extranea.

FAMILIARES Favorini erant duo quidam non incelebres in urbe Roma Philosophi. eorum fuit unus Peripateticæ disciplinæ sectator, alter Stoïcæ. his quondam ego acriter, atque contentè pro suis utrinque decretis propugnantibus, quum essemus una omnes Ostiæ cum Favorino, interfui. ambulabamus autem in littore, quum jam advesperasceret, [1] æstate anni novi. atque ibi Stoïcus censebat & [2] vitam beatam

Æstate anni novi] Recte observat Turnebus Adversarior. lib. 23. cap. 8. Novum annum non uno modo dici apud Veteres; nonnunquam enim initium anni intelligitur, ut novum ver, nova æstas, veris & æstatis initium. Sic Ovidius Fastor.

Dic, age, frigoribus quare novus incipit annus.

Nonnunquam etiam novus annus est pars illa anni, quæ novas fruges, novosque fructus parit. Tibullus lib. I. Eleg. I.

Et quodcunque mihi pomum novus educat annus.

Ita forte Gellius *æstatem novi anni* dixit, quod æstas novas fruges adferat. Sic Servius ad illud Virgilii Æneid. lib. 7.

Vel cum sole novo densæ torrentur aristæ,

notat: *Prima æstatis parte. Nam proprie Sol novus est* VIII. *Kalend. Ian. sed tunc non sunt aristæ.* Alioquin & Romani annum vel Solem novum appellabant primum annum alicujus novi Imperatoris, vel Consulis primum diem, quo magistratum inierat. Seneca Apocolocynthes. *Quid factum sit in cælo ante diem* III. *Id. Octob. Asinio Marcello, Acilio Aviola Coss. anno novo, initio seculi felicissimi, volo memoriæ tradere.* Sic Statius de XVII. Consulatu Domitiani lib. 4. Sylv. v.

Insignemque aperit Germanicus annum
Atque oritur cum Sole novo.

Q. Sym-

beatam hominum virtute animi solâ, & miseriam summam malitiâ solâ posse effici, etiamsi cætera bona omnia, quæ corporalia & externa appellarentur, virtuti deessent, malitiæ adessent. Ille contrà Peripateticus, miseram quidem vitam vitiis animi & malitiâ solâ fieri concedebat; 3 sed ad complendos omnes vitæ beatæ numeros virtutem solam nequaquam satis esse existimabat. quoniam & corporis integritas, sanitasque, & honestus modus formæ, 4 & pecunia familiaris, & bona existimatio, cæteraque omnia corporis

Q. Symmachus lib. I. Epist. 22. *Deinde gaudeo cum te consulem novus annus exspectat.* Sidonius Apollinaris Carmine II. in principio:

Et effulgens trabealis mole metalli,
Annum pande novum, Consul vetus.

2. *Vitam beatam hominum virtute animi solâ &c. effici*] Stoicorum enim, Zenonis, Cleanthis, aliorumque sequacium sententia fuit, solam virtutem sic sufficere ad beatam vitam, ut etiam Aristo præ aliis existimarit, habitâ virtute, nihil interesse, an optime valeas, an gravissime ægrotes; cæterisque rebus ad vitam tolerandam necessariis abundes, an vero omnium adeo egentissimus sis, ut nihil corũ suppetat. Secundum Stoicos enim beate vivere, nihil aliud est, quam vivere secundum virtutem, seu, quod idem est, secundum naturam.

3. *Sed ad complendos omnes beatæ vitæ numeros virtutem solam nequaquam satis esse existimabat*] Hanc Aristotelis, & Peripateticorum esse opinionem notum ex lib. I. Ethic. cap. 3. ubi Aristoteles primas quidem contemplationi & Virtuti defert, negat autem eum posse dici felicem, qui in maximis doloribus calamitatibusque versetur, & Vitæ beatæ congruere putat, ut quis opibus, liberis, & amicis floreat. Sane, quicquid etiam à superciliosis & rigidioribus quibusdam Magistris, Censuram sibi in omnes absque suffragio frustra arrogantibus, dici & incassum in contrarium adferri soleat, omnino, ut paucis totam rem complectar, ad bene beateque, & cũ animi tranquillitate vivendum, necesse est, ut quis gerat mentem sanam in corpore sano, non deficiente crumenâ. A quibus non abeunt illa Scleriæ apud Stobæum Serm. CI.

Ὑγιαίνειν μὲν ἄριστον ἀνδρὶ θνητῷ,
Δεύτερον δὲ φυὰν καλὸν γενέσθαι,
Τρίτον δὲ πλουτεῖν ἀδόλως, εἶτα
Τέταρτον, ἡβᾶν μετὰ τῶν φίλων.

Id est,

Optima quidem est sanitas viro mortali,
Deinde bonum ingenium:
Tertio divitiæ sine dolo partæ:
Postremo vigens ætas inter amicos.

Notum etiam omnium ore celebratum Epigramma Martialis lib. 10. Epig. 47.

Vitam quæ faciunt beatiorem,
Iucundissime Martialis, hæc sunt:
Res non parta labore, sed relicta;
Non ingratus ager, focus perennis:
Lis nunquam, toga rara, mens quieta;
Vires ingenuæ, salubre corpus;
Convictus facilis, sine arte mensa:
Nox non ebria, sed soluta curis.
Non tristis thorus, at tamen pudicus:
Somnus, qui faciat breves tenebras:
Quod sis, esse velis, nihilque malis:
Summum nec metuas diem, nec optes.

4. *Et pecunia familiaris*] Pridem monuit Salmasius ad Solinum hic legi debere, *& pecunia, familiaque.* Vide notas supra pag. 893. Alibi etiam Auctor noster: *Quod quisque familiæ pecuniæque habebat, in medium dabant.*

poris & fortunæ bona necessariò viderentur perficiendæ beatæ vitæ. Reclamabat hoc in loco Stoïcus, &, tamquam duas ille res diversas poneret, mirabatur: quòd, quum essent malitia & virtus duo contraria, vita misera & beata quoque æquè contraria: non servaret in utrisque vim & naturam contrarii: & ad miseriam quidem vitæ conficiendam satis valere malitiam solam putaret, ad præstandam verò vitam beatam non satis virtutem solam esse diceret. atque id maxime dissidere, neque convenire dicebat, quòd, qui profiteretur vitam nullo pacto beatam effici posse, si virtus sola abesset; idem contrà negaret beatam fieri vitam, quum sola virtus adesset: & quem daret haberetque virtuti absenti honorem, eumdem petenti atque præsenti adimeret. Tum Peripateticus perquam herclè festivè, Rogo te, inquit, cum bona venia respondeas, an existimes esse [5] vini amphoram, quum abest ab eâ unus [6] congius? Hoc ubi accepit Stoïcus: Minime, inquit, vini amphora

5. *Vini amphoram*] Amphora mensura erat liquidorum, *Quadrantal* Veteribus dicta, capiens urnas duas, sextarios octo & quadraginta, congios octo, &c. ut ex hisce Volusii Metiani videre est: *Quadrantal, quod nunc plerique amphoram vocant, habet urnas duas modios tres, semodios sex, congios octo, sextarios quadraginta octo, heminas nonaginta sex, quartarios centum nonaginta duos, Cyathos quingentos septuaginta sex.* Sic Festus: *Quadrantal vocabant antiqui, quam Græci amphoram dicunt: quod vas pedis quadrati octo & quadraginta capit sextarios.* Et Julius Africanus in Fragmento περὶ μέτρων: Ὁ τοῦ οἴνου ἀμφορεὺς, ὃν καὶ μετρητὴν λέγουσι πολλοὶ, ἡμιαμφόρεια μὲν δύο, ἃ καλοῦσι κάδδους ὀνόματι κοινῷ, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι οὔρνας· ὥστε τὸν ἀμφορέα εἶναι ξεστῶν μη΄. Id est, *Amphora vini, quam & metretum multi vocant, continet semiamphoras duas, quas cados communi nomine appellant, Romani vero urnas dicunt, ita ut amphora sit sextariorum* 48.

6. *Congius*] Congius Romanus, mensura liquidorum, erat octava pars amphoræ, & senos quaquaversum habebat pollices Romanos, capiebatque sextarios Rom. sex, ac pendebat libras Romanas novem, si oleo: decem, si vino: tredecim & semis, si melle impleretur. Unde Cato de R. R. cap. 57. *Mense quinto, sexto, septimo & octavo bibant servi indies sextarium unum, in menses congios quinque.* Si enim singulis diebus sextarius unus hauriatur, triginta diebus sive mensis spatio, congios quinque, hoc est, sextarios triginta efficient. Apud Plinium lib. 14. Histor. Natural. cap. 22. de strenuis bibonibus legere est, qui bicongii & tricongii dicerentur, ut de Ciceronis filio, qui binos congios simul haurire soleret; & de Novellio Torquato, qui spectante Tiberio Imp. uno impetu tres congios evacuâsset.

amphora dici potest, ex quâ abest congius. hoc ubi accepit Peripateticus, Unus igitur, inquit, congius amphoram facere dici debebit: quoniam, quum deest ille unus, non fit vini amphora; & quum accessit, fit amphora. quòd si id dicere absurdum est, uno congio solo fieri amphoram: itidem absurdum est, una solâ virtute vitam fieri beatam dicere: quoniam, quum virtus abest, beata esse vita numquam potest. Tum Favorinus adspiciens Peripateticum, Est quidem, inquit, argutiola hæc, quâ de congio vini usus es, exposita in libris: sed, ut scis, captio magis lepida, quàm probum, aut simile argumentum videri debet. congius enim, quum deest, efficiet quidem, ne sit justæ mensuræ amphora: sed quum accedit [7] & adjicitur, non ille unus facit amphoram, sed supplet. virtûs autem, ut isti dicunt, non accessio, neque supplementum, sed sola ipsa vitæ beatæ instar est: & propterea, vitam beatam ipsa sola una, quum adest, facit. Hæc atque alia quædam minuta magis & nodosa, tamquam apud arbitrum Favorinum, in suam uterque sententiam conferebant. sed quum jam prima fax noctis; & densiores esse tenebræ cœpissent, prosequuti Favorinum in domum, ad quam devertebat, discessimus.

7. *Et adjicitur*] Cod. Tornæs. & Vett. Edd. *& additur.*

CAP. II.

Cujusmodi quæstionum certationibus Saturnalicia ludicra Athenis agitare soliti sumus; atque inibi inspersa quædam sophismata, & ænigmata oblectatoria.

1 SAturnalia Athenis agitabamus hilarè prorsum & modestè, non, ut dicitur, remittentes animum, (nam remittere,

SAturnalia Athenis agitabamus] In Græciâ enim æque ac Romæ Saturnalia, Græcis Κρόνια appellata, in Saturni honorem celebrabantur. Scholiastes Aristophanis in Nebulis: Ἔτι δὲ Κρόνια παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἑορτὴ, τὰ παρὰ Ῥωμαίοις καλούμενα Σατουρνάλια. *Cronia apud Græcos festum, quod*

mittere, inquit Musonius; animum, quasi amittere est) sed demulcentes eum paulum atq; laxantes, jucundis honestisque sermonum illectationibus. Conveniebamus autem ad eamdem cœnam complusculi, qui Romani in Græciam veneramus, quique 2 easdem auditiones, eosdemque doctores colebamus. tum qui cœnulam ordine suo curabat, præmium solvendæ quæstionis ponebat librum veteris scriptoris vel Græcum, vel Latinum, & 3 coronam è lauro plexam; totidemque res quærebat, quot homines istic eramus, quumque eas omnis exposuerat, rem locumque dicendi sors dabat. quæstio igitur soluta corona & præmio donabatur; non soluta autem tramittebatur ad eum, qui sortitò successerat. idque in orbem vice pari servabatur. si nemo

apud Romanos Saturnalia vocatur. Unde Suidas: Κρόνια, ἑορτὴ ἀγομένη Κρόνῳ καὶ τῇ μητρὶ τῶν θεῶν. Macrobius etiam lib. I. Saturnal. cap. 4. ex Verrio Flacco refert: *Saturnaliorum dies apud Græcos quoque festi habentur.* Idem Macrobius eod. lib. I. cap. 7. ex Annalibus L. Accii hosce versus adducit, quibus solemnia tum peragi solita, describit:

Maxima pars Grajum Saturno & maxime Athenæ
Conficiunt sacra, quæ Cronia esse iterantur ab illis
Eumque diem celebrant: per agros urbesque fere omnes
Exercent epulis læti: famulosque procurant
Quisque suos: nostrique itidem & mos traditur illinc
Iste, ut cum dominis famuli epulentur ibidem.

2. *Easdem auditiones*] Hoc sensu Seneca Pater lib. 9. Controvers. III. *Cassius Severus ab auditione ejus cum rediret, interrogatus quomodo dixisset, respondit, Malè.* Item Filius Epist. 108. *Auditionem Philosophorum, lectionemque ad propositum beatæ vitæ trahendam.* Græci ἀκρόασιν appellant. Polybius Legat. 122. Κράτης γραμματικὸς, τῶν τὰς ἀκροάσεις ποιουμένων. Unde & Suetonius De Illust. Gramm. *Primus in urbem intulit studium Grammatices Crates Mallotes, Aristarchi æqualis, qui missus ad senatum ab Attalo rege inter secundum & tertium bellum Punicum, plurimas ἀκροάσεις subinde fecit; assidueque disseruit.*

3. *Coronam è lauro plexam*] Intellige coronam ex integrâ fronde lauri plexam; Hujusmodi enim coronæ, quas ex integris frondibus & intonsis veteres nectebant, *plectiles*, vel *nexiles* dicebantur. Unde apud Plautum Bacchid. Act. I. Sc. 2. *Corona plectilis*, ad differentiam earum, quas ex mero folio funiculis suebant, quæ *tonsiles* vel *tonsæ* appellatæ, ideo quod ex foliis detonsis textæ essent, ut bene observat Salmasius ad Solinum, ex Servio ad istum Virgilii versum,

Ipse caput tonsæ foliis ornatus olivæ.

Quem Servius recte de corona tonsili interpretatur. *Tonsæ*, inquit, *olivæ, minutis foliis compositæ. Habiturum se autem coronam tonsilem dixit.* De Coronis porro

nemo dissolvebat quæstionis ejus nodum, præmium ipsum & corona deo, cujus id festum erat, dicabatur. quærebantur autem res hujuscemodi, aut sententia Poëtæ veteris lepidè obscura non anxiè, aut historiæ antiquioris requisitio, aut 4 decreti cujuspiam ex Philosophia perperam invulgati purgatio, aut captionis sophisticæ solutio, aut inopinati, rariorisque verbi indagatio, aut tempus item in verbo perspicuo obscurissimum. itaque nuper 5 quæsita esse memini numero septem, quorum prima fuit enarratio horum versuum, qui sunt in Satyris Q. Ennii uno multifariam verbo concinniter implicati. quorum exemplum hoc est;

6 *Nam qui lepidè postulat, alterum frustrari,*
Quem frustratur, frustra eum dicit frustra esse.
Nam qui sese frustrari quem frustra sentit,
Qui frustratur, is frustra est; si non, ille est frustra.

Secunda quæstio fuit, quonam modo audiri atque accipi deberet, 7 quod Plato in civitate, quam in libris suis condidit,

porro antiquorum, earumque apud Veteres usu, exstat Opus insigne Caroli Paschalii.

4. *Decreti cujuspiam ex Philosophiâ*] Sic supra lib. 12. cap. 4. 5. & 9. alibique sententias Philosophorum *Decreta* appellat Gellius. Græci γνώμας & δόγματα vocant. Quintilianus lib. 8. cap. 5. *Sententiæ vocantur, quas Græci γνώμας appellant.* Appulejus lib. 1. de Dogmate Platonis: *Quæ autem consulta, quæ δόγματα Græce licet dici, ad utilitatem hominum, vivendique & intelligendi & loquendi rationem extulerit, hinc ordiemur.*

5. *Quæsita esse numero septem*] Quia scilicet septem aderant convivæ; qui legitimus convivarum numerus olim habebatur. Vide Notas supra pag. 672.

6. *Nam qui lepide postulat alterum frustrari*] Jos. Castalio in Variis Lectionib. cap. 23. refert M. Ant. Muretum hosce Ennii versus sic solitum explicare: Qui vult alium lepide fallere, dicere non debet errare ac falli eum, quem ipse fallere cogitat. Nam, ubi quis sentit frustra alium operam dare, ut se fallat, tum nisi is, cui dolus tenditur, fallitur, is ipse frustra est, qui eum frustrari volebat, hoc est, ipse fallitur, qui fallere volebat. Nam *Frustrari*, est fallere; *Frustra esse*, falli, ac decipi. Valens vero Acidalius Divinat. & Interpretat. in Amphytrion. Plauti cap. 2. Ennii versus hunc in modum rescribendos putat:

Qui se lepide postulat alterum frustrari,
Quem frustratur, frustra eum dicit frustra esse.
Nam qui sese frustrari quem frustra sentit,
Qui frustratur, is frustra est, non ille est frustra.

7. *Quod Plato in civitate &c. κοινὰς τὰς γυναῖκας esse censuit*] Cod. Tornæs. post γυναῖκας addit, *id est, communes esse*

didit, **κοινὰς τὰς γυναῖκας** esse censuit; [8] & præmia viris fortibus, summisque bellatoribus posuit saviationes puerorum & puellarum? Tertio in loco hoc quæsitum est; in quibus verbis captionum istarum fraus esset, & quo pacto distingui resolvique possent? *Quod non perdidisti, habes: cornua non perdidisti: habes igitur cornua.* item altera captio: *Quod ego sum, id tu non es: homo igitur tu non es.* Quæsitum id quoque ibi est, quæ esset hujus quoque sophismatis resolutio? *Quum mentior, & mentiri me dico, mentior, an verum dico?* Postea quæstio ista hæc fuit: *Quam ob causam patricii* [10] *Megalensibus* [11] *mutitare soliti sint, plebes* [12] *Cerealibus?* Secundum

esse mulieres censuit. Quomodo autem Plato in Republicâ suâ, *κοινὰς εἶναι γυναῖκας mulieres communes esse* censuit, ipse late explicat lib. 5. De Republicâ.

8. *Et præmia viris fortibus, summisque bellatoribus posuit saviationes, &c.*] Platonis locum è libro 5. de Republica præ oculis habuisse videtur, ubi inquit: Καὶ τοῖς ἀγαθοῖς γέ που τῶν νέων ἐν πολέμῳ, ἢ ἄλλοθί που, γέρα δοτέοι καὶ ἆθλα ἄλλα τε, καὶ ἀφθονεστέρα ἡ ἐξουσία τῆς τῶν γυναικῶν ξυγκοιμήσεως, ἵνα καὶ ἅμα μετὰ προφάσεως ὡς πλεῖστοι τῶν παίδων ἐκ τῶν τοιούτων σπείρωνται. Id est, *Et illis qui inter juvenes præstantiores sunt in rebus sive militaribus, sive aliis quibusdam, munera ac præmia danda sunt, & talia permulta, quin & uberior mulieribus congrediendi licentia, ut ex hac simul occasione filii plures, quam ex aliis, ex his serantur.*

9. *Quod non perdidisti, habes*] Vide supra lib. 16. c. 2. Hujusmodi Captiones *Ceratinas* vocat Quintilianus lib. 1. Exemplo Græcorum, qui κερατίνην, κερατίδας, item κεράτινον λόγον & κέρατας appellant, à cornibus scilicet, quæ materia syllogismi; frequens olim in ore erat Chrysippi, ut est apud Laërtium hoc modo: Εἴ τι οὐκ ἀπέβαλες, τοῦτο ἔχεις, Κέρατα δ' οὐκ ἀπέβαλες· κέρατα ἄρα ἔχεις. Quod ad verbum Gellius hic vertit; ut & fecit Seneca Epistol. 49. ubi *acutam delicationem* appellat.

10. *Megalensibus*] De Ludis Megalensibus vide notata supra ad lib. 2. cap. 24. pag. 174. & 175.

11. *Mutitare soliti sint*] Id est, mutua inter sese dominia, sive convivia agitare soliti sint, ut Auctor noster ipse supra lib. 2. cap. 24. interpretatus est, ubi vide notas p. 176. Causam addit Ovidius lib. 4. Fastor. quod Magna Deum Mater, ex Pessinunte Phrygiæ Romam accita & transportata, sedem bene mutavisset, & inde patricios vicissim mutua inire convivia; sic enim inquit:

Cur vicibus factis ineant convivia, quæro,
Tum magis, indictas concelebrentque dapes?
Quod bene mutarit sedem Berecynthia, dixit,
Captant mutatis sedibus omen idem.

12. *Cerealibus*] Ludi Cereales in honorem Cereris instituti, & celebrati à pridie Idus Aprilis per dies octo in Circo, proximo post Circenses die, ut indicat Ovidius lib. 4. Fastor.

Proxima victricem cum Romam inspexerit Eos

Et

cundum ea quæsitum hoc est; verbum *verant*, quod significat, *vera dicunt*, quisnam veterum Poëtarum dixerit? Sexta quæstio fuit, asphodelum [13] cujusmodi herba sit, quod Hesiodus in isto versu posuerit:

[14] Νήπιοι ἐδ᾽ ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς,
Οὐδ᾽ ὅσον [15] ἐν μαλάχῃ τε [16] καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ᾽ ὄνειαρ.

& quid

Et dederit Phœbo stella fugata locum.
Circus erit pompâ celeber, numeroque Deorum
Primaque ventosis palma petetur equis,
Hinc Cereris ludi: non est opus indice causâ
Sponte Deæ munus, promeritumque patet, &c.

Cur autem Cerealibus plebes, ut patritii Megalensibus, mutua agitare convivia solerent, cum nusquam, quod sciam, causam ejus rei Veteres promant, præstat eam silentio involvere, quam temere divinando aliis forte risum præbere. Quod fecit olim Mosellanus, qui ad hunc locum notavit, eam non admodum remotam esse; quod magnos magna deceant, parvos autem parva & rustica. Sic Patricius ordo, ut honestissimus in civitate, ita Megalensia maximorum Deorum festa; Plebs vero, ut infima est inter cives, ita quoque rusticæ Deæ sibi vindicaverit festa. In quibus verbis non unus est error, præsertim quod existimaverit ludos Megalenses in honorem magnorum Deorum institutos, cum tantum Magnæ Deûm Matri fiebant, ut recte notatum supra pag. 175.

13. *Cujusmodi herba sit*] Sic Cod. Tornæs. & Vett. Edd. in Ms. Reg. legitur, *cujusmodi herbarum sit*. In Stephanicâ editione est, *cujusmodi verbum sit*. Haud ita bene.

14. Νήπιοι ἐδ᾽ ἴσασιν, &c.]Hunc primum Hesiodi versum & Cod. Torn. & Vett. Edd. habent. Male istum omisit Stephanus in suâ editione. Ambo vero exstant apud Hesiodum Ἔργων & Ἡμερῶν vs. 40. & 41. eorumque sensus est,

Stulti neque sciunt, quanto plus dimidium sit toto;
Neque quam magnum in malva & asphodelo bonum.

Ad quem locum videndi Interpretes Græci Moschopulus, Proclus, Tzetzes ab Heinsio olim junctim editi, qui primum versum, ubi Hesiodus *dimidium plus esse toto* dicit, explicant, quod intellexerit, dimidium jure acquisitum, multo præstare toto, quod quis dolo malo, sive injusto modo nactus fuerit: τὸ ἥμισυ τὸ μετὰ δικαιοσύνης, πλεῖον εἶναι τοῦ ὅλου μετὰ ἀδικίας. Secundo autem versu Hesiodus frugalitatem & temperantiam in cibis commendat; summamq; voluptatem in victu simplicissimo ac tenuissimo, malvâ nimirum & asphodelo, sitam esse innuens. Vide omnino quæ olim ad hunc Hesiodi versum notavit Vir postea Summus, tum adhuc juvenis, Heinsius.

15. Ἐν μαλάχῃ] Malva alia sylvestris, alia sativa; utriusque differentiam tradit Plinius lib. 20. Hist. Natur. cap. 21. *In magnis laudibus malva est utraque & sativa & sylvestris. Duo genera earum, amplitudine folii discernuntur. Majorem Græci molochen vocant in sativis; alteram ab emolliendo ventre dictam putant malachen. E sylvestribus cui grande folium, & radices albæ Althea vocatur, &c.* De malva vide etiam Dioscoridem lib. 2. cap. 144.

16. Καὶ

& quid item Hesiodus se dicere sentiat, quum dimidium plus esse toto dicit? Postrema quæstionum omnium hæc fuit: *scripserim*, *venerim*, *legerim*, cujus temporis verba sint, præteriti, an futuri, an utriusque? Hæc ubi ordine, quo dixi, proposita, atque, singulis sorte ductis, disputata, explanataque sunt: libris, coronisque omnes donati sumus; nisi ob unam quæstionem, quæ fuit de verbo *verant*. nemo enim tum commeminerat dictum esse à Q. Ennio id verbum in decimotertio Annalium in isto versu:

Satin' vates verant ætate in agunda?

Corona igitur hujus quæstionis deo feriarum istarum Saturno data est.

16. Καὶ ἀσφοδέλῳ] Asphodeli descriptionem habes apud Dioscoridem lib. 2. cap. 199. Ἀσφόδελος φυτὸν τοῖς πλείστοις γνώριμον, φύλλα ἔχον πράσῳ μεγάλῳ ὅμοια, καυλὸν δὲ λεῖον, ἔχοντα ἐπ᾽ ἄκρου ἄνθος καλούμενον ἀνθέρικον· ῥίζαι δὲ ὕπεισιν ἐπιμήκεις, στρογγύλαι, βαλάνοις ὅμοιαι, δριμεῖαι κατὰ τὴν γεῦσιν, καὶ δύναμιν θερμαντικαί. Id est, *Asphodelus planta est, plerisque omnibus cognita, foliis magni porri, caule vero levi, ferente in cacumine florem, quem Anthericon appellant. Radices subjacent rotundæ, teretes, glandibus similes, gustu acres, & calefaciendi vi preditæ.* De asphodelo porro vide quæ habet Plinius lib. 22. cap. 17. & cap. 22. ubi & hujus versus meminit, quod & facit Galenus lib. 2. de alimentor. facultat. cap. 65. & Athenæus lib. 2. cap. 18. aliique inter Veteres.

Cap. III.

Quid Æschines rhetor in oratione, qua Timarchum de impudicitia accusavit, Lacedæmonios statuisse dixerit super sententia probatissima, quam improbatissimus homo dixisset.

1 ÆSchines vel acerrimus, prudentissimusque oratorum, qui apud conciones Atheniensium floruerunt,
2 in oratione illa sævâ, criminosaque & virulentâ, quâ Timarchum

ÆSchines] Hujus Vitam breviter descripsit Plutarchus inter Decem Rhetores. Perpetuus Antagonista Demosthenis fuit, cujus tamen eloquentiæ vi & factionibus in Republicâ victus, Rhodum exulatum abire coactus est, ubi sustendandæ vitæ causa ludum literarium aperuit. Deinde Samum profectus, atque in insulâ degens, non multo post obiit.

2. In

marchum de impudicitia graviter, insigniterque accusavit, nobile & illustre consilium Lacedæmoniis dedisse dicit virum indidem civitatis ejusdem principem, virtute atque ætate magna præditum. Populus, inquit, Lacedæmonius de summa republica sua, quidnam esset utile & honestum, deliberabat: tum exsurgit, sententiæ dicendæ gratiâ, homo quispiam turpitudine pristinæ vitæ defamatissimus, sed lingua tunc atque facundia 3 nimium quantum præstabilis. consilium, quod dabat, quoque oportere fieri suadebat, acceptum ab universis & complacitum est: futurumque erat ex ejus sententiâ populi decretum. ibi unus ex illo principum ordine, quos Lacedæmonii, ætatis dignitatisque majestate tamquam arbitros & magistros disciplinæ publicæ verebantur, commoto, irritatoque animo exsilit: &, 4 Quænam, inquit, Lacedæmonii ratio, aut quæ tandem spes erit, urbem hanc & hanc rempublicam salvam, inexpugnabilemque esse diutius posse, si hujuscemodi anteactæ vitæ hominibus consiliariis utemur? quod si proba ista hæc & honesta sententia est; quæso vos, non sinamus eamdem dehonestari turpissimi auctoris contagio. atque ubi hoc dixit, 5 elegit virum fortitudine, atque justitiâ præter

2. *In oratione illa, &c. qua Timarchum*] Quæ hodie adhuc superest, & habetur impressa inter Opera Demosthenis & Æschinis in Editione Francofurtensi, p. 260. & seqq. E tribus orationibus, quas publicas Æschines habuit, hæc ordine prima fuit, ut testatur Apollonius in Vitâ Æschinis.

3 *Nimium quantum*] Cod. Tornæs. & Vett. Edd. *nimium quanto*, Æschines in ipsa oratione dicit εἰς ὑπερβολὴν; Scribit enim consilium hujusmodi fuisse datum ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς βεβιωκότος μὲν αἰσχρῶς, λέγειν δ' εἰς ὑπερβολὴν δυνατοῦ.

4. *Quænam, inquit, Lacedæmonii ratio, &c.*] Æschines in Oratione ipsâ postquam obiter dixerat, Senum cognomine summum apud Lacedæmonios Magistratum honestari, subjicit: Τούτων εἷς, ὥς λέγεται, παρελθὼν, ἰσχυρῶς ἐπέπληξε τοῖς Λακεδαιμονίοις, καί τι τοιοῦτο κατ' αὐτῶν ἐβλασφήμησεν, ὡς οὐ πολὺν χρόνον τὴν Σπάρτην ἀπόρθητον οἰκήσουσι, τοιούτοις ἐν ταῖς ἐκκλησίαις συμβούλοις χρώμενοι. Id est, *Horum igitur unus prodiisse fertur, & acriter objurgasse Lacedæmonios, ac tale quoddam in eos maledictum jecisse: non diu Spartam fore ab hostili violentiâ incolumem, si talibus in concione suasoribus uterentur.*

5. *Elegit virum fortitudine, &c.*] Verba

ter alios præstantem, sed inopi linguâ & infacundum; jussitque eum, consensu petituque omnium, eamdem illam sententiam diserti viri cuicuimodi posset verbis dicere: ut nulla prioris mentione habitâ, scitum atque decretum populi ex ejus unius nomine fieret, quod ipsum denuo dixerat. atque ita, ut suaserat prudentissimus senex, factum est. sic bona sententia mansit; turpis auctor mutatus est.

ba Æschinis sunt: Ἅμα δὲ παρακαλέσας ἄλλον τινὰ τῶν Λακεδαιμονίων ἄνδρα, λέγειν μὲν οὐκ εὐφυᾶ, τὰ δὲ κατὰ πόλεμον λαμπρὸν, καὶ πρὸς δικαιοσύνην καὶ ἐγκράτειαν διαφέροντα, ἐπέταξεν αὐτῷ τὰς αὐτὰς εἰπεῖν γνώμας, οὕτως ὅπως ἂν δύνηται, ἃς εἶπεν ὁ πρότερος ῥήτωρ. Id est, *Simul autem arcessens alium quendam Lacedæmoniorum, virum haud sane disertum, sed rebus bello gestis illustrem, justitiaque & continentia præstantem; ac jussit, ut easdem sententias, quas prior ille orator dixisset, prout posset, utcunque repeteret.*

CAP. IV.

Quod Sulpicius Apollinaris prædicantem quemdam à sese uno Sallustii historias intelligi illusit, quæstione proposita, quid verba ista apud Sallustium significarent: perincertum stolidior, an vanior.

QUum jam adolescentuli Romæ 1 prætextam & puerilem togam mutassemus; magistrosque jam nobismetipsi exploratiores quæreremus: 2 in Sandaliario forte apud

PRætextam] Vide Notas supra p. 100.

2. *In Sandaliario*] Scilicet vico; erat enim Romæ vicus *Sandaliaris* dictus; sive etiam *Sandaliarium*, ut hic vocat Gellius, & Galenus lib. περὶ τῶν προγινώσκειν. Mentio hujus vici in Veteri Inscriptione:

D. M.
M. AFRANI. HELIODORI
MAGISTRI. VICI
SANDALIARII
M. AFRANIUS. IMMOL
PATRONO. FEC.

In alia etiam Inscriptione legere vicum hunc fuisse in IV. Urbis regione:

SEX. FONTEIVS. Ͻ. L. ROPHIMVS
CN. POMPEIVS. CN. L. NICEPHOR
MAG. VICI
SANDALIARI. REG
IIII. ANNI. XVIII.
D. D.

Quod & confirmat P. Victor, qui templum *Apollinis Sandaliarii* in IV. Urbis regione ponit. Ab hoc vero vico *Apollo Sandaliarius* dictus, cui templum ab Augusto exstructum docet Suetonius in ejus Vitâ: *Pretiosissima deorum simulacra mercatus, vicatim dedicabat; ut Apollinem Sandaliarium, & Iovem Tragœdum, aliaque.*

3. *Apud*

3 apud librarios fuimus; quum ibi in multorum hominum cœtu Apollinaris Sulpicius, vir in memoria nostra præter alios doctus, jactatorem quempiam, & venditatorem Sallustianæ lectionis irrisit, illusitque genere illo facetissimæ dissimulationis, qua Socrates ad sophistas utebatur. nam quum ille se unum & unicum doctorem esse, enarratoremque Sallustii diceret; neque primam tantùm cutem, ac speciem sententiarum, sed sanguinem quoque ipsum, ac medullam verborum ejus eruere, atque introspicere penitus prædicaret: tum Apollinaris amplecti, venerarique se doctrinas illius dicens, Per, inquit, magister optime, exoptatus mihi nunc venis cum sanguine & medullâ Sallustii verborum. hesterno enim die quærebatur ex me, quidnam verba ejus hæc in quarto historiarum libro de Cn. Lentulo scripta significent? de quo incertum fuisse ait, stolidiorne esset, an vanior? eaque ipsa verba, uti sunt à Sallustio scripta, dixit: *At* 4 *Cn. Lentulus patriciæ gentis, collega ejus, cui cognomentum Clodiano fuit, perincertum stolidior an vanior, legem de pecuniâ, quam Sulla emtoribus bonorum remiserat, exigendâ promulgavit.* quæsitum ergo ex se Apollinaris, neque id se dissolvere potuisse asseverabat, quid esset *vanior*, & quid *stolidior*? quoniam Sallustius sic ea separasse, atque opposuisse inter se videretur, tamquam diversa ac dissimilia, nec ejusdem utraque vitii forent: ac propterea petebat, uti se doceret significationes utriusque vocis & origines. Tum ille rictu oris 5 labearumque ductu contemni à se osten-

3. *Apud Librarios*] Qui nimirum libros describebant, & vendebant. Unde in Glossis: Βιβλιογράφος, *Librarius*. Βιβλιοπώλης, *Libellio*. Palladius De R. R. Præfatione libri de insitione: *Quod volumina hæc ruris colendi serius quam jusseras scripta sunt, librarii segnior manus fecit.* Hinc & in Vett. Inscriptionib. *Scribæ librarii* dicuntur. Et Vetus Horatii Interpres in De Arte Poëtica ex Suetonio notat: *Scriptor, librarius, bibliopola.* De Librariis & Scribis plura vide apud Barthium Adversar. lib. 50. cap. 1. & Wouwerum De Polymathia cap. 6.

4. *Cn. Lentulus*] Cn. Lentulus Clodianus, consul fuit cum P. Licinio Crasso anno U. C. IↃCLVI. ut habent Fasti Capitolini.

5. *Labeárumque ductu*] Sic Stephanus edidit è Mss. *vulgò labiorumque ductu.*

ostendens, & rem, de qua quæreretur, & hominem ipsum, qui quæreret, Priscorum, inquit, & remotorum ego verborum medullas & sanguinem, sicuti dixi, perspicere & elicere soleo: non istorum, quæ proculcata vulgo, & protrita sunt. ipso illo quippe Cn. Lentulo stolidior est & vanior, qui ignorat ejusdem stultitiæ esse vanitatem & stoliditatem. sed ubi hoc dixit, media ipsa sermonum reliquit: & abire cœpit. nos deinde eum tenebamus, urgebamusque, & cum primis Apollinaris, ut de vocabulorum istorum vel differentia, vel, si ei ita videretur, similitudine pleniùs, apertiusque dissereret: & ut ne sibi invideret discere volenti orabat. atque ita ille, se jam planè illudi ratus, negotium sibi esse causatur, & digreditur. nos autem posteà ex Apollinari didicimus 6 *vanos* propriè dici, non, ut vulgus diceret, desipientes, aut hebetes, aut ineptos, sed, ut veterum doctissimi dixissent, mendaces & infidos, & 7 levia inaniaq; pro gravibus & veris astutissimè componentes: stolidos autem

ctu. Possis etiam legere *labiarumque ductu.* ut supra lib. 10. cap. 4. ubi ex Nigidio *labias* adfert. Cæterum labiarum ductu aliquem contemnere, idem valet, quod irridere; quod Plautus *labiis ductare* dixit. *Labiis dum ductant eum.* Græci eodem modo, ἐπὶ τοῦ τὰ χείλη διαστρέφειν. Hesychius: διαμυλλαίνειν, χλευάζειν. ἐπὶ τοῦ τὰ χείλη διαστρέφειν. Vide Salmasium ad Histor. August. Scriptor. p. 283.

6. *Vanos propriè dici, &c. mendaces, & infidos*] Sic Nonius Marcellus: *Vanum est mendax.* & adducit ex Virgilii Æneid. lib. 1.

Ni frustra augurium vani docuêre parentes.

Item ex Cicerone, lib. 1. De Offic. *Nihil enim proficiant, nisi admodum mentiantur; nec vero est quicquam turpius vanitate.* Et Quæstion. Tuscul. lib. 3. *Tum ita variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, & opinioni confirmatæ natura ipsa cedat.* Ita Servius ad illud Virgilii lib. 2. Æneid.

-- Nec si miserum Fortuna Sinonem
Finxit: vanum etiam mendacemque improba finget.

Interpretatur *Vanum*, *fallacem & qui etiam sine utilitate mentitur. Mendacem vero, qui tantum ad decipiendum.* Sic Arnobius adversus Gentes lib. 1. *Vanos, mendaces, stolidos* conjunxit.

7. *Leviaque & inania &c. astutissime componentes*] Vanos tamen dici, non qui astutissime tantum mendacia componunt, sed etiam qui pro ingenitâ mentiendi voluptate, sine proposito sæpius mentiuntur; ac pro levibus, inconsideratis & simplicibus nonnunquam accipi, arguit locus Sallustii in Conjurat. Catilinæ, ubi Q. Curii mores describens, ait: *Huic homini non minor vanitas, quam audacia; neque reticere quæ audierat; neque suamet ipse scelera occultare, prorsus neque dicere, neque facere quicquam pensi habebat.*

8. Μοχθη-

autem vocari non tam ſtultos & excordes, quàm tetros, & moleſtos, & illepidos, quos Græci [8] μοχθηρὺς ϗ φορτικὺς dicerent. etyma quoque harum vocum, & origines ſcriptas eſſe dicebat in libris Nigidianis. 9 quos requiſitos ego, & repertos cum primarum ſignificationum exemplis, ut commentariis harum Noctium inferrem, notavi, 10 & intuliſſe jam me aliquo in loco commentationibus iſtis exiſtimo.

8. Μοχθηρὺς ϗ φορτικὺς] Id eſt, *Improbos & graves.* Henr. Stephanus concludit Gellium μοχθηρῶς feciſſe; ſi ita ſcripſerit, ut hic legitur, tetros & moleſtos, atque illepidos à Græcis μοχθηρὺς & φορτικὺς vocari, quod μοχθηρὺς cum φορτικὺς junxerit; magiſque veriſimile ſibi fieri, ὀχληρὺς cum φορτικὺς junxiſſe. quamvis nec *tetros*, nec *illepidos* ſatis apta ne horum quidem interpretatio ſit.

9. *Quos requiſitos ego & repertos*] Rutgerſius Variat. Lect. l. 3. c. 16. ubi Nigidii Figuli Reliquias, quæ exſtant, collegit, digeſſit, & emendavit, hoc loco legendum cenſet: *quas requiſitas ego & repertas*, ſcilicet *Origines*.

10. *Et intuliſſe me jam aliquo in loco*] Forte Gellius id fecerat lib. 8 cap. 14. ubi ex lemmate apparet, eum ex Nigidio Origines quaſdam retuliſſe.

CAP. V.

Quòd Q. Ennius in ſeptimo annali quadrupes eques, *ac non,* quadrupes equus, *ut legunt multi, ſcriptum reliquit.*

CUm Antonio Juliano rhetore, [1] viro hercle bono & facundiæ florentis, complures adoleſcentes familiares ejus Puteolis [2] æſtivarum ludum & jocum in litteris amœnioribus, & in voluptatibus pudicis, honeſtiſq; agitabamus. atque ibi tunc Juliano nunciatur [3] ἀναγνώϛlω quemdam, non indoctum hominem, voce admodum ſcitâ & ca-

VIro hercle bono & facundiæ florentis]Sic Antonium Julianum Gellius vocat, cum dicere vult, eum perfectum fuiſſe Oratorem. Ut Quintilianus lib. 12. cap. 1. *Sit ergo nobis Orator, quem inſtituimus, & qui à M. Catone definitur, Vir bonus dicendi peritus.* Et paulo poſt: *Neque enim tantum id dico, eum qui ſit Orator, virum bonum eſſe oportere, ſed ne futurum quidem Oratorem, niſi virum bonum.* Hinc Rutilius Numatianus Itinerar. lib. 1.

Hic docuit qualem poſcat facundia ſidem,
Vt bonus eſſe velit, quiſque diſertus erit.

2. *Æſtivarum ludum*] Cod. Tornæſ. legit, *æſtivarum feriarum ludum.*

& canorâ Ennii Annales legere ad populum in theatro. Eamus, inquit, auditum nescio quem istum Ennianistam. hoc enim se ille nomine appellari volebat. Quem quum jam 4 inter ingentes clamores legentem invenissemus (legebat autem librum ex Annalibus Ennii septimum) hos eum primùm versus perperam pronunciantem audivimus:

Denique vi magna quadrupes equus, atque elephanti
Projiciunt sese.

5 neque posteà multis versibus additis, celebrantibus eum, laudantibusque omnibus, discessit. Tum Julianus egrediens è theatro, Quid vobis, inquit, de hoc anagnosta, & de quadrupede equo videtur? sic enim profectò legit:

Denique vi magna quadrupes equus, atque elephanti
Projiciunt sese.

ecquid putatis, si magistrum, prælectoremque habuisset 6 alicujus æris, *quadrupes equus*, dicturum fuisse, ac non *quadrupes eques*? quod ab Ennio ita scriptum, relictumque esse, nemo unus litterarum veterum diligens dubitavit. quumque aliquot eorum, qui aderant, *quadrupes equus*, apud suum quisque grammaticum legisse se dicerent; & mirarentur quidnam esset, *quadrupes eques*? Vellem vos, inquit, optimi juvenes, tam accuratè Q. Ennium legisse, quàm P. Virgilius

3. Ἀναγνώστην] *Prælectorem.*

4. *Inter ingentes clamores*] Hoc est, inter ingentes acclamationes, applaususque & laudationes. Ut Cicero lib. 1. in Epist. ad Atticum licet ὑπερβολικῶς inquit: *Clamores tanti fuerunt, ut ego eo brevior sim, quod usque istinc exauditos putem.* Sic Plinius lib. 2. Epistol. 19. *Infinitos clamores commoveri* ait. Quintilianus lib. 4. cap. 2. *omnia tumultu, ac vociferatione concutere.* & lib. 11. c. 3. *immodicas laudationum moras* vocat. Unde & Eunapius in Proæresio τὸ θέατρον βοῶν ῥήγνυσθαι, *consessum clamoribus disrumpi* scribit.

5. *Neque postea multis versibus additis &c. discessit*] Quia scilicet pauci versus restabant ex libro septimo Annalium Ennii; ad cujus umbilicum fere pervenerat Anagnostes; quod vel liquet ex Fragmentis, quæ ex lib. 7. Annal. Ennii à P. Merula collecta sunt, & collocata, quemadmodum Historiæ series requirebat.

6. *Alicujus æris*] Id est, alicujus pretii. Sunt tamen qui legendum censent, *alicujus oris.*

7. In

gilius legerat: qui hunc ejus versum sequutus [7] in Georgicis suis, *equitem* pro *equo* posuit his in versibus:

Fræna Pelethronii Lapithæ gyrosque dedêre
Impositi dorso,[8] *atque equitem docuêre sub armis*
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.

in quo loco, *equitem*, si quis modò non inscitè, inepteque argutior sit, nihil potest accipi aliud, nisi *equum*. pleraque enim veterum ætas & hominem equo insidentem, & equum, qui insideretur, *equitem* dixerunt. propterea *equitare* etiam, quod verbum è vocabulo equitis inclinatum est, & homo equo utens, & equus sub homine gradiens dicebatur. [9] Lucilius adeò vir adprimè linguæ Latinæ sciens, *equum equitare* dicit his versibus;

[10] *Quîs hinc currere equum nos atque equitare videmus,*
His equitat curritque: oculis equitare videmus;
Ergo oculis equitat.

Sed enim contentus, inquit, ego his non fui: & ut non turbidæ fidei nec ambiguæ, [11] sed ut puræ liquentisque esset, *equus* ne, an *eques*, Ennius scriptum reliquisset? librum summæ atque reverendæ vetustatis, quem ferè constabat [12] Lampadionis manu emendatum, studio precioque multo

7. *In Georgicis*] Lib. 3. ℣s. 115. & seqq.

8. *Atque equitem docuêre*] Ubi & Junius Philargyrus notat: *Hic Equitem, sine dubio equum dicit, maxime cum inferat, Insultare solo.* Similiter ibidem Servius. *Equitem*, ait, *id est, equum. Nam pro equo rectorem posuit.* Vide & Macrobium l. 6. Saturn. c. 9. ubi plurima more suo ex Auctore nostro transscripsit.

9. *Lucilius &c. equum equitare dicit*] Hinc & Nonius Marcellus: *Equitare quoque Lucilius equum dicit, cum sit hominis equum insidentis.*

10. *Quîs hinc currere equum, &c.*] Dixit Lucilius in Sophistas, ut olim F. Duzæ indicavit Jos. Scaliger; Quasi diceret, Tu vides currere equum tuis oculis, ergo tuis oculis currit.

11. *Sed ut puræ liquentisque esset*] Ita optime restituit Lipsius Elector. lib. 1. cap. 21. cum vulgo legeretur, *sed ut pure liquentiusque esset.* Liquentem enim & puram fidem Julianus opponit turbidæ; prorsus proprie. Liquens autem & pura fides, id est, clara & certa.

12. *Lampadionis manu emendatum*] Haud dubie idem est, cujus meminit Suetonius lib. De Illustr. Grammat. & Cajum Octavium Lampadionem vocat, quem scribit Nævii Bellum Punicum in septem libros divisisse, ut postea factum à Q. Vargonteio in Annalibus Ennii. Sed ex hoc Gellii loco manifestum, Veteres existimasse Lampadionem corrigendis Ennii Annalibus etiam manum admovisse.

to unius versus inspiciendi gratiâ conduxi: &, *eques*, non, *equus*, scriptum in eo versu inveni. Hæc tum nobis Julianus, & multa alia erudite simul & affabiliter dixit. sed eadem ipsa post etiam in pervolgatis commentariis scripta offendimus.

CAP. VI.

Quòd Ælius Melissus, in libro cui titulum fecit, de loquendi proprietate, *quem, quum ederet*, cornum *esse* copiæ *dicebat, rem scripsit neque dictu, neque auditu dignam: quum differre* matronam *&* matremfamilias *existimavit differentiâ longè vanissimâ.*

1 ÆLius Melissus in nostrâ memoriâ fuit Romæ summi quidem loci inter grammaticos & temporis: sed majore in litteris erat jactantiâ & [2] σοφιστείᾳ, quàm operâ. is præter alia, quæ scripsit compluria, librum composuit, ut tum videbatur, quum est editus, [3] doctrinæ inclutæ. ei libro titulus est ingentis cujusdam illecebræ ad legendum scriptus. quippe est, *De loquendi proprietate*; quis adeò existimet loqui se rectè, atque propriè posse, nisi illas Melissi proprietates perdidicerit? ex eo libro hæc verba sunt: *Matrona est, quæ semel peperit: quæ sæpius, materfamilias: sicuti sus, quæ semel peperit, porcetra; quæ sæpius, scropha.* Utrum autem hoc de matrona, ac de matrefamilias Melissus excogitaverit ipse, & conjectaverit: an scriptum ab alio quo legerit? hariolis profecto est opus. nam de porcetra habet sanè auctorem Pomponium in Atellanâ, quæ hoc eodem voca-

ÆLius *Melissus in nostrâ memoriâ*] Vixit itaque hic Ælius Melissus temporibus Gellii. Lenæi Melissi meminit Suetonius De Illustr. Grammat. cap. 3. & cap. 21. Caji Melissi, quem Mæcenati gratum acceptumque fuisse ait; à quo etiam Augusto insinuatum, eoque delegante curam ordinandarum bibliothecarum in Octaviæ porticu suscepisse scribit. Hunc proculdubio inter majores suos habuit Ælius Melissus, cujus mentionem facit Gellius.

2. Σοφιστείᾳ] *Inani sapientia.*

3. *Doctrinæ inclutæ*] Scripsit forsan *doctrinæ multæ.*

4. *Mano-*

vocabulo inscripta est. sed matronam non esse appellatam, nisi quæ semel peperit, neque matremfamilias, nisi quæ sæpius, nullis veterum scriptorum auctoritatibus confirmari potest. enimverò illud impendiò probabalius est, quod idonei vocum antiquarum enarratores tradiderunt, 4 matronam dictam esse propriè, quæ in matrimonium cum viro convenisset, quoad in eo matrimonio maneret, etiam si liberi nondum nati forent: dictamque esse ita à matris nomine non adepto jam, sed cum spe & omine mox apiscendi. unde ipsum quoque matrimonium dicitur. 5 matrem autem familias appellatam esse eam solam, quæ in mariti manu mancipioque, aut in ejus, in cujus maritus, manu mancipioque esset. quoniam non in matrimonium tantùm, sed in familiam quoque mariti, & in sui heredis locum venisset.

CAP.

4. *Matronam dictam esse proprie, quæ in matrimonium cum viro convenisset, &c.*] Sic & Servius ad Virgil. Æneid. lib. 11. notat, *rectius Matronam dici, quæ in matrimonio cum viro convenerit, & in eo matrimonio manserit, etiamsi liberi nondum nati fuerint, dictam matris nomine, spe atque omine; unde & matrimonium dictum.* Matronas itaque hic Gellius dicit, quas Cicero in Topicis *uxores* simpliciter vocat; quæ scilicet in matrimonium convenissent; quo denotabant eam uxorem, non concubinam fieri, & in matrimonium, non in concubinatum datam. Unde Plautus Trinummo:

Sed ut inops infamis ne sim, ne mihi hanc famam differant
Me germanam meam sororem in concubinatum tibi
Sic sine dote dedisse magis, quam in matrimonium.

Festus autem scribit *Matronas eas esse, quibus stolas habendi jus erat.* Sic ut matronæ dicerentur notæ auctoritatis, spectatæque vitæ, & pudicitiæ fœminæ. Ut apud Livium lib. 10. *Ut nulla nisi spectatæ pudicitiæ matrona, & quæ uni viro nupta esset, jus sacrificandi haberet.*

5. *Matrem autem familias, &c. quæ in mariti manu mancipioque, &c.*] Similiter Servius ad dict. Æneid. lib. 11. scribit: *Matrem familias eam esse, quæ in mariti manu mancipioque, aut in cujus maritus manu mancipioque esset: quomodo in familiam quoque mariti, & sui heredis locum venisset.* Sic enim apud Servium legendum: In manum vero mariti mulier veniebat per coëmptionem. Unde Boëthius ad Topica Ciceronis inquit: *Matresfamilias erant, quæ ducebantur per coëmptionem.* Et Servius ibidem subjicit: *Alii matresfamilias dicunt illas, quæ in matrimonium* (lege, *in manum*) *per coëmptionem convenerunt. nam per quandam juris solemnitatem in familiam migrant mariti.* Quomodo id autem fieri solebat, notatum est supra pag. 211.

Cap. VII.

1 *Quem in modum Favorinus tractaverit intempestivum quemdam de verborum ambiguitatibus quærentem : atque ibi quot significationes capiat* concio.

DOmitio homini docto, celebrique in urbe Roma Grammatico; cui cognomentum Insano factum est, quoniam erat naturâ intractabilior & morosior. ei Domitio Favorinus noster quum forte 2 apud fanum Carmentis obviam venisset; atque ego cum Favorino essem: Quæso, inquit, te, magister, dicas mihi, num erravi; quod, quum vellem 3 δημηγορίας Latinè dicere, conciones dixi? dubito quippe & requiro, an veterum eorum, qui electiùs loquuti sunt: pro verbis & oratione dixerit quis concionem? tum Domitius voce atque vultu atrociore, Nulla, inquit, prorsus bonæ salutis spes reliqua est; quum vos quoque Philosopohorum illustrissimi nihil jam aliud, quàm verba, auctoritatesque verborum cordi habeatis. mittam autem librum tibi, in quo id reperias, quod quæris. ego enim Grammaticus vitæ jam, atque morum disciplinas quæro: vos Philosophi mera estis, ut M. Cato ait, 4 mortuaria Glossaria.

namque

QVem in modum Favorinus tractaverit, &c.] Titulus hic est spurius, imo omnino mendax & repugnans iis, quæ à Gellio dicuntur, ut optime notavit Stephanus: neque enim Domitius homo doctus, & celeber Romæ Grammaticus de verborum ambiguitatibus quærebat, sed ipse Favorinus ipsi quæstionem movebat de *concionum* appellatione: ideoque potius rescribendum: *Quem in modum Domitius Grammaticus Favorinum tractaverit, &c.*

2. *Apud fanum Carmentis*] Quod fuit in parte infimâ montis Capitolini versus Tiberim, ubi prius fuerat habitaculum Carmentæ matris Evandri: postea vero Carmentis fanum, & porta Carmentalis ibi exstructa. Ita Solinus: *Pars infima Capitolini montis habitaculum Carmentæ fuit, ubi & Carmentale fanum est, à quo Carmentalis portæ nomen est.* Unde & P. Victor in VIII. urbis Regione ponit *Templum Carmentale, alias Carmentæ.*

3. Δημηγορίας] *Actiones ad populum.*

4. *Mortuaria Glossaria*] Al. *mortualia Glossaria.* quod eodem redit. Sic Plautus Asinaria Act. 4. Sc. 1.

Hæc non sunt nugæ, non enim mortualia. Ubi Plautus ponit pro *Næniis* sive *carminibus præficarum.* Nævius vestimenta, quæ in luctu sumuntur, *mortualia* appellat.

Pallis

5 namque colligitis lexidia, res tetras, & inanes, & frivolas, tamquam mulierum voces, 6 Præficarum. atque utinam,

Pallis petagiis, crocotis, malacis, mortualibus.

Et recte omnia, quæ ad mortuos pertinent, *mortualia* dici possunt. Unde & Cato hic *mortuaria Glossaria* vocat, quæ mortuorum nomina perscripta habebant. ut fieri solebat in limine conditoriorum, in quibus mortui condebantur, ut colligere licet ex Epistolâ LXI. Senecæ, ubi, quod alii *conditorium*, ipse *conditivum* appellat: *Qui latitant & torpent*, inquit, *sic in domo sunt quomodo in conditivo. horum licet in limine ipso nomen marmori inscribas, mortem suam antecesserunt.* Eleganter vero Cato, per translationem Philosophos appellavit *mortuaria Glossaria*, acriter eos pungens, quasi ipsi non aliter, atque conditorii limen, nomina tantum mortua præ se ferrent, neque vivere se ulla re præclarâ testarentur: ut notavit alicubi Meursius lib. De Funere: vel etiam cum Turnebo Adversar. lib. 23. cap. 8. intelligere possis, quasi Cato innuere vellet, eos tantum esse loquaces, & inanes verborum funditatores, præficisque similes, quæ in mortuos næniam argutam, & nugacem canere solebant.

5. *Namque colligitis lexidia, res tetras, & inanes*] Sic ex Carrionis mente edidit primum Stephanus: cum in vulgatis antea legeretur: *nam qui collegisti & lectitasti res tetras & inanes, &c.* quæ lectio nihili est. Scaliger vero in Conjectaneis ad Varronem, ubi hunc Gellii locum adducit, se legisse indicat: *nam qui collegistis & lectitastis res tetras & inanes, &c.* Aliquomodo quidem melius: Carrionis vero emendatio præferenda. Scriverius in suo Codice notaverat, veram hujus loci lectionem sibi videri: *Vos Philosophi, mera estis, ut M. Cato ait, mortualia Glossaria, vanaque colligitis lexidia, res tetras, & inanes &c.* ad quam eruendam Carrio ipsi praiverat.

6. *Præficarum*] Festus: *Præficæ dicuntur mulieres ad lamentandum mortuum conductæ, quæ dant cæteris modum plangendi, quasi in hoc ipsum præfectæ.* Sic & Nonius Marcellus: *Præficæ dicebantur apud Veteres, quæ adhiberi solent funeri, mercede conductæ, ut & flerent, & fortia facta laudarent.* Unde & in Glossis Philoxeni: *Præfica*, Ἡ πρὸ τῆς κλίνης ἐν τῇ ἐκφορᾷ κοπτομένη. θρηνῳδὸς ἐπ' ἐκφορὰν. Declarat & Lucilius lib. 22. in verbis à Nonio adductis:

- - - Mercede quæ
Conductæ flent alieno in funere Præficæ
Multo, & capillos scindunt, & clamant magis.

Quos etiam respexit Nævius in Freto:

- - - hæc quidem
Mehercle, opinor, Præfica est, sic mortuum
Collaudat.

Præficarum autem appellationem non diutius quam ad bellum usq; Punicum secundum durasse scribit Varro l. 4. De Vita P. R. *Ibi à muliere, quæ optima voce esset, Pergama laudatur: deinde Næniam cantari solitam ad tibias & fides eorum, qui ludis Troicis cursitassent. Hæc mulier olim vocitata fuit Præfica usque ad secundum Punicum bellum.* Sic optime Scaliger hunc locum olim restituit. Proprie autem Varro dixit, *Næniam cantari ad tibias solitam*: ita enim peculiari nomine vocabatur carmen illud, quod à Præficis ad tibias cantari solebat. Præ multis, qui è Veteribus istud notarunt, unus sufficiat Nonius Marcellus: *Nænia, ineptum & inconditum carmen, quod adducta mulier, quæ Præfica diceretur, his, quibus propinqui non essent, mortuis exhiberet.* Ubi tamen Nonius fallitur; nam etiam Præfica in funere eorum, quibus propinqui essent, Næniam cantare solebat.

 7. E'πιτη-

nam, inquit, muti omnes homines essemus! minus improbitas instrumenti haberet. Quumque digressi essemus: Non tempestivè, inquit Favorinus, hunc hominem accessimus. videtur enim mihi [7] ἐπισημαίνεσθαι. scitote, inquit, tamen intemperiem istam, quæ [8] μελαγχολία dicitur, non parvis, nec abjectis ingeniis accidere; [9] ἀλλὰ εἶναι σχεδόν τι τὸ πάθος τοῦτο ἡρωϊκὸν; & veritates plerumque fortiter dicere, sed respectum non habere [10] μήτε καιροῦ, μήτε μέτρου. vel ipsum quale hoc existimatis, quod nunc de philosophis dixit? nonne, si id [11] Antisthenes, aut [12] Diogenes dixisset,

7. Ἐπισημαίνεσθαι] Sic quidem recte ediderat Stephanus, cum in vulgatis legeretur ἐπιμαίνεσθαι, hoc est, *insanire*; haud tamen bene idem Stephanus in Emendationibus ad Gellium, τὸ ἐπισημαίνεσθαι explicat, quasi Favorinus intellexerit, Domitium Grammaticum sermone uti, qui aliquid portendat, & male ominosus sit. Melius multo Salmasius in Exercitationibus Plinianis ad Solinum, ubi observat eodem modo, quo Febrium accessiones ἐπισημασίαι dicuntur, ut in Glossis: *Accessio*, ἐπισημασία; ita & in furoris morbo, cum post dilucidum intervallum insania redit, ἐπισημασία. In hac vero significatione Favorinus hic verbo ἐπισημαίνεσθαι utitur. Domitius enim iste, de quo loquitur, homo fuit melancholicus & insanus. Qui istâ intemperie laborant, aliquando habent intervalla, quibus sunt remissiores, aliquando morbus iis recrudescit. Ἐπισημαίνεσθαι dicuntur, qui in accessu sunt morbi, quos insania rursus percipit. Dicebat igitur Favorinus, haud tempestive Domitium accessisse, utpote qui jam inciperet ἐπισημαίνεσθαι, hoc est, qui jam esset in ipso articulo τῆς ἐπισημασίας.

8. Μελαγχολία] *Atra bilis.*

9. Ἀλλὰ εἶναι σχεδὸν τι, &c.] Id est, *Sed affectionem fere hanc heroicam esse*. Hæc enim est sententia Aristotelis, quam copiosius tractat Sect. xxx. Problemate I. ubi rationem reddere conatur, quam ob causam Homines, qui vel ingenio excelluerunt, aut in Philosophia, aut in civili scientiâ, aut in Poësi, aut in actionibus, melancholici fuerint? Ubi etiam videndus Septalius in Commentariis, cui addesis Cœlium Rhodiginum lib. 17. Antiquar. Lect. cap. 5.

10. Μήτε καιροῦ, μήτε μέτρου] *Neque temporis, neque modi.*

11. *Antisthenes*] Hujus vitam descriptam habemus à Diogene Laërtio lib. 6. Auditor fuit Socratis, quem, cum in Piræo habitaret, quotidie quadraginta stadiis confectis, adire solebat. Cynicæ sectæ intium dedit, quippe cujus Princeps & Auctor fuerit. Hujus esse dictum refert Laërtius, cum aliquando audiisset Platonem sibi male dicere, Βασιλικὸν, καλῶς ποιοῦντα κακῶς ἀκούειν, *Regium est bene facere, & male audire.*

12. *Diogenes*] Hunc Antisthenis auditorem fuisse, tradit Laërtius in Diogene: qui & addit, Diogenem pertinacia & assiduitate suâ tantum effecisse, ut Antisthenes, qui neminem recipere volebat, eum admittere coactus fuerit. Cum enim Antisthenes etiam baculo aliquando adhibito capiti ejus intentaret, ipse caput subjiciens, Παῖε, εἶπεν,

οὐ γὰρ

dixisset, dignum memoria visum esset? Misit autem paulò post Favorino librum quem promiserat: Verrii, opinor, Flacci erat. in quo scripta ad hoc genus quæstionis pertinentia hæc fuerunt: *senatum* dici & pro loco, & pro hominibus; *civitatem* & pro loco, & pro opido, & pro jure quoque omnium, & pro hominum multitudine: *tribus* quoque & [13] *decurias* dici & pro loco, & pro jure, & pro hominibus. *concionem* autem tria significare, locum, & verba, suggestumq; unde verba fierent. sicut M. Tullius, in Oratione, quæ scripta est contra concionem Q. Metelli, [14] *Escendi*, inquit, *in concionem: concursus est populi factus.* sicut idem M. Tullius in Oratore ait: *Conciones sæpe exclamare vidi, quum aptè verba cecidissent. etenim exspectant aures, ut verbis colligetur sententia.* [15] item significare cœtum populi assistentis, item orationem ipsam, quæ ad populum diceretur, exempla in eo libro scripta non erant: sed nos postea Favorino desideranti harum omnium significationum monumenta, & apud Ciceronem, sicuti suprà scripsi, & apud eligantissimos veterum reperta exhibuimus. Id autem quod potissimum expetebat, *concionem* esse dictam [16] pro verbis & oratione, docui titulo Tulliani libri, qui à M. Cicerone inscriptus est: *Contra concionem Q. Metelli.* quo nihil

οὐ γὰρ εὑρήσεις οὕτω σκληρὸν ξύλον ᾧ με ἀπείρξεις ; ἕως ἄν τι φαίνῃ λέγων. Id est, *Cæde*, inquit, *nec enim lignum tam durum invenies, quo me arceas, donec aliquid dicas.* Atque ex eo tempore Diogenes Antisthenem audivit. Refert quoque Laërtius ex Demetrio, Diogenem eadem die Corinthi mortuum, qua Alexander Magnus Babyloniæ fatis concessit.

13. *Decurias*] Legendum forte, *curias*.

14. *Escendi*] Sic in Veteribus puræ & liquentis fidei membranis reperiri testatur L. Carrio Emendat. lib. I. cap. 5. ubi & plurima hujus generis exempla exhibet. In vulgatis antea erat *ascendi*.

15. *Item significare cœtum populi assistentis*] Ut in verbis Ciceronis modo adductis: *Conciones sæpe exclamare vidi*, hoc est, cœtum. Idem Cicero Attico lib. 15. Epistol. I. *Brutus noster misit ad me orationem suam habitam in concione Capitolina.* hoc est, in cœtu hominum, qui in Capitolio aderant.

16. *Pro verbis & oratione*] Sic etiam ipse Gellius usus supra lib. 9. cap. 3. *Inclutæ illæ Demosthenis orationes concionesque, &c.*

Ὁμοιο-

hil profectò significatur aliud, quàm ipsa, quæ à Metello dicta est, oratio.

CAP. VIII.

Ὁμοιοτέλευτα, & ὁμοιόπτωτα; atque alia id genus, quæ ornamenta orationis putantur, inepta esse & puerilia, Lucilii quoque versibus declarari.

1 Ὁμοιοτέλευτα, καὶ ἰσοκατάληκτα, καὶ πάρισα, καὶ ὁμοιόπτωτα, cæteraque hujusmodi scitamenta, quæ isti [2] ἀπειρόκαλοι, qui se Isocratios videri volunt, in collocandis verbis immodicè faciunt, & rancidè quàm sint 3 insubida, & inertia, & puerilia, facetissimè hercle significat in quinto Satyrarum Lucilius. nam ubi est cum amico conquestus, quod ad se ægrotum non viseret: hæc ibidem addit festiviter:

Quo me habeam pacto: 4 tametsi non quæris, docebo:
Quando in eo numero 5 mânsti, [6] quo in maxima nunc est
Pars hominum, ut periisse velis, quem nolueris, quum
7 Visere debueris. [8] hoc, NOLVERIS, *&* DEBVERIS, *te*
Si minus delectat quod [9] ἄτεχνον Isocratium est: Ὁ- -

χλη-

Ὁμοιοτέλευτα, & ἰσοκατάληκτα, &c.] Hoc est, *Similiter finientia, & æqualiter desinentia, & comparia, & similiter cadentia.*

2. Ἀπειρόκαλοι] *Inepti*, sive mavis, *Infruniti, Opici*, ut alibi Gellius loquitur.

3. *Insubida*] Al. *insipida*.

4. *Tametsi non quæris, docebo*] J. Duza pater, notante ejus filio Francisco, olim legebat, ut versus constaret: *tamen etsi haud quæri' docebo.* pro tametsi. Ut Catullus:

Quæ tamen etsi uno non est contenta Catullo.

5. *Mânsti*] Pro *mansisti*; Ita optime Nannius correxit lib. 4. Miscell. c. 26. ubi, vulgo erat *mansi*. Male omnino.

6. *Quo in maxima nunc est*] Vulgo:

- - Quo in maxima non est
Pars hominum - -

Unde Nannius dicto loco legit,

- - quo maxima non est
Pars hominum - -

Sententiam vero Luciliani carminis hanc esse arbitratur. Quo me pacto habeam, tametsi non quæris, docebo, quoniam in eo numero hominum non es, in quo plerique, ut eum quem debent adjuvare, cum nolunt, periisse cupiant; ut morte interveniente ipsi à pudore amici destituti liberentur.

7. *Visere debueris*] Tò *visere* abest in quibusdam Edd.

8. *Hæc*

χληρῶδεςque simul totum ac συμμειρακιῶδες:
Non operam perdo. Si tu hic.

8. *Hoc Nolueris & Debueris te*] Franciscus Duza ad Lucilium legit: *hoc Nol' & Debueris te*, more Enniano decurtatis verbis. Nimirum ut, si *τὸ visere* retineatur, hoc modo versus sibi constare possit.

9. Α῎πειχνον] Sic omnes quidem libri. Scaliger vero in Ausonianis Lectionib. lib. 2. cap. 4. legit: *τεχνίον Isocratium est.* Fr. Duza: *Isocratæum est.* Nannius:

- - - Isocratium
Ο᾽χληρῶδεςque simul - -

Ut prima syllaba in ὀχληρῶδες ad hunc *priorem* versum pertineat. Quod tamen etiam fieri potest legendo, ut hic editum,

- - Isocratium est ὀ' - -
χληρῶδεςque simul - -

Si penultimâ syllaba in *Isocratium* absorbeatur in *est*; pronunciando *Isocrati' est ὀχληρῶδεςque, &c.* Scaliger tamen dicto loco post

- - πείχνιον Isocratium est.

Sequentem versum sic legendum censet:

Ληρῶδεςque si mitu, tum συμμειρακιῶδες.

CAP. IX.

Quid significet apud M. Catonem verbum, insecendo. *quodque* insecendo *potius legendum sit, quàm, quod plerique existimant,* insequendo.

1 IN libro vetere, in quo erat oratio M. Catonis 2 de Ptolemæo contra Thermum, sic scriptum fuit: *Sed si omnia dolo fecit: omnia avaritiæ atque pecuniæ causa fecit;* 3 *ejusmodi*

IN *libro vetere, &c.*] Principium, & maxima pars hujus capitis in vulgatis editionibus deerat, antequam Guil. Canterus Novar. Lection. lib. 2. c. 6. ex Ms. Buslidiano codice suppleverat. Unde & Stephanus in suâ editione id adjunxit.

2. *De Ptolemæo*] Intelligitur Ptolemæus minor, cui cognomen Euergetes II. sive Physcon fuit; septimus Ægypti Rex, & successor Philometoris fratris. Vide Justinum lib. 38. Strabonem lib. ult. Athenæum lib. 4. & lib. 12. qui testes sunt, Ptolemæum hunc tyrannum fuisse crudelissimum.

3. *Ejusmodi scelera nefaria*] Hæc Ptolemæi minoris scelera recenset Justinus lib. 38. *Infestus omnibus*, inquit, *statim ubi Alexandriam ingressus est; fautores pueri trucidari jussit: ipsum quoque die nuptiarum, quibus matrem ejus in matrimonium recipiebat, inter apparatus epularum, & solemnia religionum, in complexu matris interficit, atque ita torum sororis cæde filii ejus cruentus ascendit. Post quod non mitior in populares, qui eum in regnum vocaverant.* Et paulò post: *Accersitum maximum deinde à Cyrenis filium, ne eum Alexandrini contra se regem crearent, interficit. tunc populus statuas & imagines ejus detrahit: quod factum studio sororis existimans, filium, quem ex eâ susceperat, interficit, corpus in membra divisum, & in cistâ positum,* *matri*

modi ſcelera nefaria, 4 *quæ neque inſecendo, neque legendo audivimus*: 5 *ſupplicium pro factis dare oportet*. 6 *Inſecendo* quid eſſet quæri cœptum? Tum, ex his qui aderant, 7 alter litterator fuit, alter litteras ſciens, hi duo inter ſeſe diſſentiebant, & grammaticus quidem contendebat. *inſequendo* enim ſcribi, inquit, debet, non, *inſecendo*. 8 quoniam *inſequens* ſignificat: dictumque eſt *inſeque*, quaſi, perge dicere, & inſequere. itaque ab Ennio ſcriptum in his verſibus:

Inſeque Muſa, manu Romanorum induperator
Quod quiſque in bello geſſit cum rege Philippo.

alter autem ille eruditior nihil mendoſum, ſed rectè, atque integrè ſcriptum eſſe perſeverabat: & Velio Longo non homini indocto fidem eſſe habendam: qui in commentario, quod feciſſet de uſu antiquę loquutionis, ſcripſerit, non *inſeque* legendum apud Ennium, ſed *inſece*: ideoque à veteribus, quas narrationes dicimus, 9 *ſectiones* eſſe appellatas: Varronem quoque verſum hunc 10 Plauti de Menæchmis,

Hæc

matri die natali ejus inter epulas ferri curat.

4. *Quæ neque inſecendo, neque legendo audivimus*] Sic hunc locum cum viris doctiſſimis legendum cenſemus. Guil. Canterus edidit: *quæ neque fanda, neque legenda audivimus*. Sed addit pro *fanda*, forte *inſecenda*; niſi quædam Catonis hic deſint. In H. Stephani, & Tornæſiana editione legitur, *quæ neque inſecenda fanda, neque legenda audivimus*. Sed optime divinavit Canterus *inſecendæ* pro *fanda* reponendum. *Fanda* enim irrepſit ex gloſſemate. Omnino autem legendum cum Rutgerſio Variar. Lect. lib. 4. cap. 19. & Auſonio Popma in Fragmentis Catonianis, quomodo etiam ſibi videri notaverat in ſuo Codice Scriverius; quemadmodum edidimus, *quæ neque inſecendo, neque legendo audivimus*.

5. *Supplicium pro factis dare oportet*] Ita edidit Canterus & alii poſt eum. Scriverius ad oram ſui codicis legendum cenſet: *Supplicium profecto iis dari oportet.*

6. *Inſecendo quid eſſet*] Ita ex verbis Catonis hoc loco, uti & infra reponendum; ubi aliæ habent editiones, *inſecenda*.

7. *Alter litterator fuit, alter literas ſciens*] In Ms. unde totum hunc Gellii locum eruit Canterus, additum erat, *id eſt, alterum* (leg. Canter. *alter*) *docens, doctus alter*. Sed optime factum à Stephano, qui hæc verba ut præcedentium gloſſema, è ſua editione jam. eliminare fecit.

8. *Quoniam inſequens ſignificat*] Legit Canterus: *quod in inſeque ſignificatur, dictumque eſt inſeque*.

9. *Inſectiones*] Sic Ms. Alii hic *ſectiones* reponendum cenſent. Ut *ſectiones* dicantur *narrationes*, quia hæ ſectæ

& di-

Hæc nihilo mihi videntur eſſe, ſectius quàm ſomnia, ſic enarraſſe: nihilo magis narranda eſſe, quàm ſi ea eſſent ſomnia. hæc illi inter ſe certabant. Ego arbitror & à M. Catone *inſecendo*, & à Q. Ennio [11] *inſece* ſcriptum, ſine *u*, littera. offendi enim in bibliothecâ Patrenſi librum [12] veræ vetuſtatis Livii Andronici, qui inſcriptus eſt Ὀδύσσεια, in quo erat verſus primus, cum hoc verbo, ſine *u*, littera,

Virum mihi Camœna inſece verſutum;

factus ex illo [13] Homeri verſu:

Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον.

illi igitur ætatis, & fidei magnæ libro credo, nam quod in verſu Plautino eſt, *ſectius quàm ſomnia*; nihil in alteram partem plus argumenti habet. Etiamſi veteres autem non *inſeque*, ſed *inſece* dixerunt, credo quia erat levius, leniuſque: tamen ejuſdem ſententiæ verbum videtur. nam & *ſequo*, & [14] *ſequor*, & item *ſecta*, & *ſectio* conſuetudine loquendi differunt: ſed qui penitùs inſpexerit, origo & ratio utriuſque una eſt. doctores quoque, & interpretes vocum Græcarum, [15] Ἄνδρα μοι ἔννεπε Μοῦσα. καὶ, ἔσπετε νῦν μοι, Μοῦσαι; dictum putant, quod Latinè *inſeque* dicitur. namque in altero,

& diſtinctæ, ordineque ſuo diſtributæ. Verum *inſectiones* retinendum, tota diſputationis ſeries Gellii ſatis evincit.

10. *Plauti de Menæchmis*] Exſt. Act. v. Sc. VII. In Plautino verſu in Buſlidiano codice erat *ſectius*. ut notat Canterus; apud Plautum tamen in editis habetur *ſecius*.

11. *Inſece*] Inſecere, eſt dicere, narrare. Nihil autem refert ſcribas, *inſeque*, an *inſece*. Sic ex Feſto Paulus: *Inſeque apud Ennium, dic*. Et in Gloſſis Philoxeni *Inſeque*, εἰπέ. Veteres enim promiſcue ſcribebant, *hujuſque* & *hujuſce*. Unde eadem *Fortuna huiuſce diei* apud Plinium lib. 34. & *Fortuna hujuſque diei* apud Ciceronem lib. 8. de Legib. Ut & apud Victorem De Reg. Urb. in Reg. x. *Vicus hujuſque diei Fort. ad.* Item *cujuſque*, & *cujuſce*. ſimiliter *inſeque* & *inſece*. Quæ vetus ponunciatio, ſive uſus, Grammaticis poſtea cauſam præbuit hæc ſubtilius diſtinguendi.

12. *Veræ vetuſtatis*] G. Canterus legit *miræ vetuſtatis*. Alii: *meræ vetuſtatis*. Sed *veræ vetuſtatis* à librario lineolà ſuper inductâ forte ſcriptum, pro *venerandæ*.

13. *Homeri verſu*] In initio ſcilicet Ὀδυσσ. Deerat vulgo hic verſus; quem rectè primus inſeruit ex Ms. L. Carrio Antiq. Lect. lib. 3. cap. 17.

14. *Et ſequor, & item ſecta, &c.*] Ab hiſce verbis demum ante G. Canteri ſupplementum, hoc caput incipiebat.

15. Ἄνδρα μοι, *&c.*] *Dic mihi Muſa virum.*

16. Ἔσπε-

altero, *n*, geminum, in altero, *p*, esse tralatum dicunt. sed etiam ipsum illud ἔπη, quod significat verba, aut versus, non aliunde esse dictum tradunt, quàm [17] ἀπὸ τοῦ ἔπεσθαι καὶ εἰπεῖν. eadem ergo ratione antiqui nostri narrationes, sermonesque, *insectiones* appellitaverunt.

16. Ἔσπετε νῦν μοι, Μοῦσαι] *Pandite nunc Musæ mihi.*

17. Ἀπὸ τοῦ ἕπεσθαι, &c.] *Ab eo quod est sequi, & dicere.*

CAP. X.

Errare istos, qui in exploranda febri pulsus venarum pertentari putant, non arteriarum.

IN Herodis [1] C. V. villam, quæ est in agro Attico, loco qui appellatur [2] Cephisiæ, aquis, & lucis, & nemoribus frequentem, [3] æstu anni medio, concesseram. ibi [4] alvo mihi citâ & accedente febri rapidâ decubueram. Eò Calvisius Taurus philosophus, & alii quidam sectatores ejus, quum Athenis visendi mei gratiâ venissent: medicus, qui tum in his locis repertus, assidebat mihi, narrare Tauro cœperat, quid incommodi paterer: & quibus modulis, [5] quibusque intervallis accederet febris, decederetque, tum in eo sermone, quum jam me [6] sinceriore corpusculo factum

C. V.] Id est, Consularis viri; Vide lib. 1. cap. 2. & lib. 19. c. 12.

2. *Cephisiæ*] Κηφισία, tractus circa Athenas, ubi fuit Herodis Attici V. C. Villa, ut notat Gellius hoc loco, & supra lib. 1. cap. 2. item Philostratus in Vita Herodis Sophistæ. Cephisiadum templum hoc tractu describit Diogenes Laërtius in Vita Platonis. Dicebatur à Cephiso fluvio Atticæ, qui circa Athenas in mare labebatur. Vide & notata supra pag. 5.

3. *Æstu anni medio*] Id est, mediâ æstate: summo calore dominante. Sic supra lib. 1. cap. 2. *æstu anni, & sidere autumni flagrantissimo.* Item lib. 17. cap. 10. *Quum in hospitis sui Antiatem villam æstu anni concessisset.* Similiter lib. 19. cap. 5. *æstate anni flagrantissima* dixit.

4. *Alvo mihi cita*] Id est, profluvio alvi laboranti. Sic infra etiam lib. 19. cap. 4. *alvum citam* dixit; item *alvum pronam atque præcipitem.* Scribonius Largus Composit. CXI. *alvum citatam*; quomodo & loquitur Cornel. Celsus De Re Medicâ lib. 1. cap. 6. qui & alibi *alvum citam* dixit.

5. *Quibusque intervallis accederet febris*] Seneca Epist. 78. *Intervalla morbos tolerabiles faciunt.*

6. *Sinceriore corpusculo*] Id est, sine febre.

ctum diceret, Potes, inquit Tauro, tu quoque idipsum comprehendere ἐὰν ἅψῃ αὐτοῦ τῆς φλεβός; quod nostris verbis profecto ita dicitur, *si attigeris venam illius.* Hanc loquendi imperitiam, 7 quod venam pro arteriâ dixisset, quum in eo docti homines, qui cum Tauro erant, tamquam in minimè utili medico offendissent, atque id murmure & vultu ostenderent: tum ibi Taurus, ut mos ejus fuit, satis leniter. Certi, inquit, sumus, vir bone, non ignorare te, quid vena appelletur, quid arteria; quod venæ quidem suapte vi immobiles sint, & sanguinis tantùm demittendi gratiâ explorentur; arteriæ autem motu atque pulsu suo habitum & modum febrium demonstrent: sed, ut video, pervolgatè magis quàm inscitè loquutus es. non enim

febre. Ita Scribonius Largus Composit. CXIII. *Datur unus jejuno ante meridiem, alter in noctem ex aquâ, si febres erunt: ex vino Signino, si sincere corpus erit.* Hoc Celsus lib. 3. cap. 4. *ex toto integrum esse* dixit: & ibidem paulo ante: *cum jam bene venæ conquieverunt.*

7. *Quod venam pro arteriâ dixisset*] Gellii quidem ætate peritiores Medici hanc differentiã observâsse inter venam & arteriam, ex Galeno & aliis manifestum est. Sed ab antiquissimis temporibus tam *venas*, quam *arterias* τοῦ φλεβὸς nomine designatas, disertis verbis testatur Rufus Ephesius lib. de formâ humanâ: Τὰς δὲ ἀρτηρίας τὸ ἀρχαιότατον φλέβας ὀνόμαζον, καὶ σφύζειν ὁπότε λέγοιεν τὰς φλέβας, ἀρτηρίας ἐβούλοντο καλεῖν ἀρτηρίαν γὰρ τὸ σφύζειν ἔργον. Id est, *Iam inde ab antiquissimis temporibus arterias venas nominarunt: Ut cum dicebant venas pulsare, arterias innuere volebant. Arteriarum enim opus, pulsare.* Et ita sæpius Hippocratem usitatâ antiquis notione, φλεβῶν nomine arterias comprehendere non uno loco testatur Galenus, præsertim vero Comm. VI. in lib. 6. Epidem. Ὁμολογούντων ἁπάντων τῶν ἐξηγησαμένων τὰ Ἱπποκράτεια βιβλία φλέβας οὐχ ὑπὸ τούτου μόνου, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων παλαιῶν ὀνομάζεσθαι καὶ τὰς ἀρτηρίας. Id est, *Cum fateantur omnes qui Hippocratis libros exposuerunt, venas non ab hoc solo, sed à multis antiquis arterias appellari.* Latini quoque vetustiores indifferenter venam pro arteriâ posuêrunt. Lucilius lib. 26. *Neque priusquam venam hominis tetigit, & præcordia.* Sic Cicero de Fato: *Si cui venæ sic moventur, is febrem habet, & is febrem non habet.* Et lib. 2. De Natur. Deor. *venas micare* dixit. Item Celsus in Prooemio *venas spiritui accommodatas* pro arteriis ponit. Et lib. 2. cap. 3. *Periculosissimum est, si venæ quoque ibi vehementer agitantur.* & alibi non semel: quomodo & alii inter Veteres loqui solent. Haud itaque adeo pervolgate, aut inscite Medicus iste loquebatur: ut quidem Taurus eum fecisse vult. Vide Foësium in Oeconom. Hippocr. in φλέβες, & J. N. Loëns. Epiphillid. lib. 4. cap. 22. Cœl. Rhodigin. Antiq. Lect. lib. 3. cap. 14.

enim te solùm, sed alios quoque itidem errantis audivi venam pro arteriâ dicere. fac igitur, ut experiamur eligantiorem esse te in medendo, quàm in dicendo; & cum diis bene volentibus opera tuâ sistas hunc nobis sanum atque validum quàm citissimè. Hoc ego postea quum in medico reprehensum esse meminissem; exstimavi non medico soli, sed omnibus quoque hominibus liberis, liberaliterque institutis turpe esse, ne ea quidem cognovisse ad notitiam corporis nostri pertinentia, quæ non altiùs, occultiusque remota sunt; & quæ natura nobis tuendæ valetudinis caussa, & in promtu esse, & in propatulo voluerit: ac propterea, quantum temporis habui 8 subsicivi, medicinæ quoque libros attigi, quos arbitrabar esse idoneos ad docendum, & ex his, cùm alia pleraque ab isto humanitatis usu non aliena, tum de venis quoque & arteriis didicisse videor ad hunc fermè modum: vena est conceptaculum sanguinis, quod ἀγγεῖον medici vocant, mixti confusique cum spiritu naturali; in quo plus sanguinis est, minus spiritûs. arteria est conceptaculum spiritus naturalis mixti confusique cum sanguine: 9 in quo plus spiritûs est, minus sanguinis. Σφυγμὸς autem est intentio motus, & remissio in corde & in arteriâ naturalis, non arbitraria. à medicis autem veteribus oratione Græcâ ita definitus est: 10 Σφυγμός ἐστιν διαστολὴ καὶ συστολὴ ἀδιαίρετος ἀρτηρίας καὶ καρδίας.

CAP.

8. *Subsicivi*] Vide Notas supra p. 714.

9. *In quo plus spiritus est, minus sanguinis*] Ad hanc mentem capienda illa J. Pollucis in Onomastico, ubi scribit Ἀρτηρίαι δὲ εἰσιν ὁδοὶ πνεύματος, ὡς φλέβες, αἵματος. *Arteriæ sunt viæ spiritus, ut venæ, sanguinis.* Nam & arteriæ sanguinem continent & vehunt, sed magis spirituosum, quam qui per venas ducitur.

10. Σφυγμός, &c.] Id est, *Pulsus est dis[p]aratio & contractio involuntaria arteriæ & cordis.* Recepimus hic indubitatam H. Stephani emendationem, qui ἀπροαίρετος reposuit, pro ἀδιαίρετος; quod in vulgatis legebatur; sed neutiquam huic loco convenire poterat. Quid enim esset ἀδιαίρετος, *indivisibilis*, cum Gellius ipse dicat intentio & remissio naturalis, non arbitraria? hoc enim est ἀπροαίρετος, sive *involuntaria.* Ab Ægineta autem lib.

lib. 2. cap. 11. pulsus ita definitur: Σφυγμὸς, κίνησίς ἐστι καρδίας καὶ ἀρτηριῶν κατὰ διαστολὴν καὶ συστολὴν γιγνομένη, Id est, *Pulsus, motus est quo cor & arteriæ attolluntur, submittunturque.* Apud Gellium etiam in Vett. Edd. post καὶ καρδίας, alia adhuc additur definitio hisce verbis: Σφυγμός ἐστι παλμὸς ἢ ζέσις φλεβὸς, ἢ ἀρτηρίας. Id est, *Pulsus est palpitatio aut fervor venæ, vel arteriæ.* Sed omnino spuria est, & rem minime gentium declarat.

CAP. XI.

Verba ex carminibus Furii Antiatis inscitè à Cæsellio Vindice reprehensa, versusque ipsi, in quibus ea verba sunt, subscripti.

NOn hercle idem sentio cum 1 Cæsellio Vindice grammatico, ut mea opinio est, haud quaquam inerudito. verum hoc tamen petulanter inscitéque: quod 2 Furium veterem Poëtam dedecorâsse linguam Latinam scripsit hujuscemodi vocum fictionibus, quæ mihi quidem neque abhorrere à poëtica facultate visa sunt, neque dictu, profatuque ipso tetræ, aut insuaves esse: sicuti sunt quædam alia ab illustribus poëtis ficta durè & rancidè. quæ reprehendit autem Cæsellius Furiana, hæc sunt: quod terram in lutum versam 3 *lutescere* dixerit; & tenebras in noctis modum factas 4 *noctescere*; & pristinas reciperare vires 5 *virescere*; & quod ventus mare cæruleum crispicans nite-

CÆsellio Vindice] Sæpius ab Auctore nostro & aliis citatur, ut notatum supra ad lib. 3. cap. 16.

2. *Furium veterem Poëtam*] Intelligitur A. Furius Antias, ut ex lemmate capitis apparet. Floruit autem circa Olympiad. CLXIX. ann. III. hoc est, ab V. C. an. IↃCLII. Q. Lutatii Catuli familiaris, ut manifestum ex verbis Ciceronis in Bruto: *Ex eo libro, quem* (Q. Catulus) *de consulatu, & rebus gestis suis conscriptum misit ad A. Furium Poëtam familiarem suum.* Q. autem Lutatius Catulus, quem & Poëtam fuisse liquet ex versibus quos Auctor noster infra lib. 19. cap. 9. ex eo adducit, Consul fuit cum C. Mario IV. anno V. C. modo dicto. Est vero hic Furius diversus à M. Furio Bibaculo, quem Hieronymus in Chronico Eusebiano Cremonæ natum scribit Olympiad. CLXIX. an. II.

3. *Lutescere*] Nonius Marcellus: *Lutescit, honeste dictum in Poëmatis, tametsi auctoritatis sit ignobilis. Sanguine diluitur tellus, cava terra lutescit.* Ex Gellio descripsit, ad quem respiciens auctoritatis ignobilis vocat; cum alias Nonius non semel Furium nominatim laudaverit.

4. *Noctescere*] Nonius Marcellus: *Noctescere, cæcari. Furius Poëmatis etsi auctoritatis incertæ.* Ubi Furii versum ex Gellio subjicit.

5. *Virescere*] Idem Nonius: *Virescit, majorum virium fit.* Furius Poëmatis: *Increscunt animi, virescit vulnere virtus.*

nitefacit, 6 *purpurat* dixerit: & opulentum fieri 7 *opulescere.* Versus autem ipsos ex poëmatis Furianis, in quibus hæc verba sunt, subdidi:

Sanguine diluitur tellus. cava terra lutescit.
Omnia noctescunt tenebris caliginis atræ.
Increscunt animi. virescit vulnere virtus.
8 *Hic fulica levis volitat super æquora classis:*
Spiritus Eurorum viridis quum purpurat undas,
Quo magis in patriis possint opulescere campis.

Ita hic versus apud Nonium legitur; quemadmodum etiam in Vett. Codd. apud Gellium. Quamvis, cum in quibusdam libris legatur *virescunt*, Carrio olim apud Gellium reposuerit *virescunt vulnere vires.* Minus recte, ut bene ad Nonium animadvertit optimus Mercerus.

6. *Purpurat*] Quomodo, notante Nonio Marcello, Cicero dixit *purpurascit* Acad. lib. 2. *Quid mare nonne cæruleum? at ejus unda cum est pulsa remis, purpurascit.*

7. *Opulescere*] Nonius Marcellus: *Opulescere, ab opulento dictum decore. Furius Poëmatis: quo magis in comptis possint opulescere campis.* Sic Nonius hunc versum citat, sed ibi haud dubie pro *in comptis*, ex Gellio restituendū *in patriis.*

8. *Hic fulica*] Cod. Tornæs. & Vet. Edd. *Sicut fulica*; quod cum versus non patiatur, quidam inde fecêre, *Sicut hiulca*, &c. Sed *fulica* habent omnes libri. In Stephan. Ed. est, ut edidimus, *Hic fulica.* Notum autem fulicam esse avem aquaticam, quæ præcipue mari stagnisque amplioribus gaudet. Eam tempestate imminente in siccum se recipere, ac clariore voce clangere, nautasque admonere ferunt. Unde Virgilius lib. 1. Georgicor.

Iam sibi cum curvis male temperat unda carinis,
Cum medio celeri revolant ex æquore mergi
Clamoremque ferunt ad littora, cumque marinæ
In sicco ludunt fulicæ. - - -

Et Plinius lib. 18. cap. 35. *Loligo volitans, conchæ adhærescentes, echini adhærescentes sese, aut arena saburrantes, tempestatis signa sunt: Ranæ quoque ultra solitum vocales, & fulicæ matutino clangore.* Cicero lib. 2. De Divinat. *raucam fulicem* eadem significatione dixit.

CAP. XII.

Morem istum veteribus nostris fuisse, verba patiendi *mutare, ac vertere in* agendi *modum.*

ID quoque habitum est in oratione faciendâ eligantiæ genus, ut pro verbis habentibus patiendi figuram, agentia ponerent; ac deinde hæc vice inter se mutuâ verterent. Juven-

1 Juventius in comœdiâ.

2 *Pallium*, inquit, *face ut splendeat*.

nonne hoc impendio venustius, gratiusque est, quàm si diceret, *ne maculetur*? Plautus etiam non dissimiliter,

Quid est hoc? rugat pallium. amictus non sum commodè.

itidem Plautus, *pulveret*, dicit, quod non pulvere impleat, sed quod ipsum pulveris plenum sit:

-- *Exi*

I*uventius in Comœdiâ*] Ita optime hujus Comici nomen J. Rutgersius Var. Lect. lib. 4. cap. 19. reposuit, & post eum G. Barthius Adversar. lib. 21. cap. 5. quoque, pro eo, quod vulgo legebatur, *Terentius in Comœdiâ*; quasi sequens exemplum è Terentio, ubi nusquam exstat, adduceretur. Sed Veteres libri, ut Cod. Tornæs. & alii, referunt, *Iuventus in Comœdia.* Unde nihil certius, quam *Iuventius* hoc loco reponendum. Fuit autem Juventius inter Veteres Comicos olim clarus, etsi nunc longinquitate temporum obscurus. Meminit ejus Varro lib. 5. de L.L. ubi hosce ejus versus citat:

- - *Gaudia*
Sua si omnes homines conferant unum in locum,
Tamen mea exsuperet lætitia. - -

Uti & lib. 6. ubi de eo ita inquit: *Scrupedam Aurelius scribit, quasi Scauripedam. Iuventius Comicus dicebat à vermiculo piloso, qui solet esse in fronde cum multis pedibus.* E Juventio etiam Charisius lib. 2. hæc verba adfert:

- - *Caput ei testatim defregero.*

Nil itaque mirum, quod Gellius etiam hoc capite ejus auctoritate utatur.

2. *Pallium*, inquit, *face ut splendeat*] Mirum in modum hic versus in Vett. lib. variat; & ut vulgo editur, nihil minus, quam quod Gellius vult, probare videtur. In Vett. Edd. est:

Pallium, inquit, *Flacci ut splendeat.*

In Cod. Tornæs.

Pallium, inquit, *S. flocci ut splendeat.*

Ita etiam quidam Codex Gifanii, nisi quod pro *splendeat* male habebat *splendean.* Alius item Gifanii liber referebat:

Pallium, inquit, *flocci ut splendida nunc.*

Sed cum Gellius hoc loco probare velit, *ne maculet* agendi forma à Juventio venustius multo dictum esse, quam si dixisset patiendi modo *ne maculetur*, recte à viris doctissimis observatum est, duas istas voces necessario adjungendas. Valens itaque Acidalius ad Velleium ita hunc versum legit:

Pallium face ut ne maculet.

Rutgersius vero Var. Lect. lib. 4. c. 19. rescribit:

Pallium, Philoti, ut splendeat, ne maculet.

Et duas voculas, *inquit S.* ejicit, tanquam à malâ manu. Nam cum dixisset Gellius, *Iuventius in Comœdia*, annotasse vult lectorem, *inquit scilicet.* Hoc enim τὸ S. valere è Probi literarum Notis manifestum. Pro *flocci* rescribit *Filoti*, ut Comicæ mulieris nomen. quod etiam habetur apud Terentium in Hecyrâ. Scriverius ad oram suis Codicis legendum censet:

Pallium, inquit, *ne maculet, ut splendeat volo.*

Denique G. Barthius Adversar. lib. 31. cap. 5. legit:

Pallium ne inquinet, flocci ut splendeat.

Et τὸ *ne inquinet* ἀντὶ *ne inquinetur* positum ait, quod Gellius mox exponit apposito deteriore *ne maculetur.* Quicquid sit de variis horum emendationibus, istud saltem constat, Juventii versum, ut vulgo editur, minime cum Gellianis verbis convenire.

 3. Non

- - - Exi tu Dave,
Age, sparge: mundum esse hoc vestibulum volo.
Venus ventura est nostra. 3 *non hoc pulveret.*

4 in Asinaria quoque *contemples* dicit, pro *contempleris.*

Meum caput contemples, si quidem è re consultas tua.

5 Cn. Gellius in annalibus: *Postquam tempestas sedavit, Atherbal taurum immolavit.* M. Cato in Originibus, *Eodem convenæ complures ex agro accessitavere. eo res eorum* 6 *auxit.* Varro in libris, quos ad Marcellum de lingua Latina fecit: *In priore verbo graves prosodiæ, quæ fuerunt, manent. reliquæ mutant. mutant,* inquit eligantissimè, pro, *mutantur.* Potest etiam id quoque ab eodem Varrone in v II. Divinarum similiter dictum videri: *Inter duas filias regum quid mutet, inter Antigonam & Tulliam est animum advertere.* Verba autem patiendi pro agentibus in omnibus fermè veterum scriptis, reperiuntur: ex quibus sunt pauca ista, quæ nunc meminimus. *Muneror te*, pro, *munero*: & *significor*, pro, *significo*: & *sacrificor*, pro *sacrifico*: & *assentior*, pro, *assentio*: & *feneror*, pro, *fenero*: & *pigneror*, pro *pignero*: & alia istiusmodi pleraque, 7 proinde ut in legendo fuerint obvia, notabuntur.

CAP.

3. *Non hoc pulveret*] V. Cod. *volo hoc pulveret.*

4. *In Asinaria*] Act. III. Sc. I. ℣s. 35. Idem Plautus Amphitr. Act. I. Sc. I. ℣s. 285.

Certe ædepol, quom illum contemplo, & formam cognosco meam.

Vide Nonium Marcellum in *Contempla.*

5. *Cn. Gellius*] Sic omnino hujus Historici nomen hoc loco rescribendum jam pridem viris doctissimis monitum. cum vulgo etiam in Stephanicâ editione legeretur *Cn. Vellius*, qui nusquam reperitur. Cn. Gellii vero Annalium scriptoris mentionem non semel cum ab Auctore nostro, tum ab aliis fieri, jam supra pag. 708 notatum.

6. *Auxit*] Pro, *auctæ sunt.*

7. *Proinde*] Cod. Tornæs. *quæ proinde.*

Satur-

CAP. XIII.

Quali talione Diogenes philosophus usus sit pertentatus à dialectico quodam sophismatio impudenti.

1 SAturnalibus Athenis aleâ quadam festivâ & honestâ lusitabamus hujuscemodi. ubi conveneramus complusculi ejusdem studii homines, 2 ad lavandi tempus captiones, quæ sophismata appellantur, mente agitabamus; easque quasi 3 talos, 4 aut tesserulas in medium vice suâ quis-

SAturnalibus Athenis] Vide Notata ad initium cap. 2. hujus libri.

2. *Ad lavandi tempus*] Hoc est, ad horam consuetam, quâ balneum petebatur. Quam cum temporis discrimine Romæ observatam indicat Plinius Junior lib. 3. Epist. 1. de Spurinâ loquens: *Ubi hora balnei nunciata est, (est autem hieme nona, æstate octava) in sole si caret vento, ambulat nudus, &c. Lotus accubat.* De octavâ Martialis lib. 1. Epigr. 48.

Nunciat octavam Phariæ sua turba juvencæ
Et pilata redit jamque subitque cohors.
Temperat hæc thermas, nimios prior hora vapores
Halat. - - -

De nonâ Tertullianus libr. adversus Psychicos: *Apud quasdam vero colonias præterea, annuo ritu, saccis veluti & cinere conspersi, idolis suis invidiam supplices objiciunt; balnea & tabernacula in nonam usque eluduntur.* Horâ itaque octavâ, & nonâ, alterâ æstate, alterâ hyeme balneum peti consueverat. De lavandi tempore generatim Vitruvius lib. 5. Architect. cap. 10. inquit: *Tempus lavandi à meridiano ad vesperam est constitutum.*

3. *Talos*] Talis olim Veteres ludere solebant, hoc modo: quatuor talis in fritillum conjectis, eoque concusso super tabulam fundebant. Felicissimus erat jactus, quando omnes quatuor tali diversum ostendebant latus, qui *Veneris* jactus dicebatur. De quo Martialis lib. 14. Epigr. 12.

Quum steterit vultu nullus tibi talus eodem,
Munera me dices magna dedisse tibi.

Item Lucianus in Amoribus: Καὶ βαλὼν μὲν ἐπὶ σκοποῦ μάλιστα δ' εἴποτε τὴν θεὸν αὐτὴν εὐβολήσειε, μηδενὸς ἀστραγάλου πεσόντος ἴσῳ σχήματι, προσεκύνει, τῆς ἐπιθυμίας τεύξεσθαι νομίζων. Id est, *Ac quoties jecerat id quod intendebat, maxime si quando Deam ipsam (* Venerem *) feliciore jactu sortitus erat, nullo tali pari figura cadente, adorabat eam, sperans se id esse consecuturum, quod expetebat.* Contra infelicissimus jactus habebatur tam in talis, quam in tesseris, qui *Canis* dicebatur, cum semper numis suis ludentes mulctaret, unde & *damnosi Canes* sæpius ab Auctoribus appellati. Propertius lib. 4. Eleg. 9.

Me quoque per talos Venerem quærente secundos,
Semper damnosi subsiliere Canes.

Canis autem dicebatur quoties in aliquo laterum superiorum *unio* prodibat. Quatuor talorum enim latera numeros aut puncta sic disposita habebant, ut quæ in duobus lateribus essent, juncta semper efficerent septem. hoc nimirum modo:

quiſque jaciebamus. captionis ſolutæ, aut parum intellectæ, præmium, pœnave erat 5 nummus ſeſtertius unus. hoc ære collecto, 6 quaſi manuario, cœnula curabatur omnibus, qui eum luſum luſeramus. erant autem captiones ad hoc ferè exemplum; tametſi Latina oratione non ſatis ſcitè, ac pænè etiam illepidè exponuntur, *quod nix eſt, hoc grando non eſt; nix autem alba eſt: grando igitur alba non eſt.* item aliud non diſſimile: *quod homo eſt, hoc non eſt equus: homo autem animal eſt: equus igitur animal non eſt.* Dicere ergo debebat, qui ad ſophiſma diluendum ac refellendum ritu aleatorio vocatus erat, in quâ parte, quoque in verbo captio foret; quid dari, concedique non oporteret. niſi dixerat, nummo ſingulo multabatur. ea multa cœnam juvabat.

1 ———— 6.
3 ———— 4.

Qui *Senionem*, qui & *Canis* dicebatur, jecerat, nummum ex acervo lucrabatur. Hinc Perſius Satyra III.

- - *Quid dexter Senio ferret.*
Scire erat in voto: damnoſa Canicula quantum
Raderet. - - -

Niſi aliter ex Luſus lege convenerat, ut fecerat Auguſtus, in cujus epiſtolâ ad Tiberium apud Suetonium legimus: *Inter cœnam luſimus γεροντικῶς & heri & hodie. Talis enim jactatis, ut quiſque Canem aut Senionem miſerat, in ſingulos talos ſingulos denarios, in medium conferebat, quos tollebat univerſos, qui Venerem jecerat.* Ubi tam *Senionis*, quam *Canis* jactus damnoſus erat. Sed alioquin etiam, ſi quis *Senionem* cum *Cane* jeciſſet, infelix is jactus habebatur. Ut colligere licet ex Martiali in Xeniis. lib. 13. Epigr. præliminari, ubi inquit:

Senio nec noſtrum cum Cane quaſſat ebur.

Quod ſi talus poſt jactum oſtenderet partem pronam, aut ſupinam, ſive puncta 3. aut 4. medius is habebatur jactus, hoc eſt, nec damnoſus, nec lucroſus.

4. *Aut teſſerulas*] De teſſerarum ludo vide notata ſupra pag. 88. & 89.

5. *Nummus ſeſtertius unus*] Nummus erat argenteus, olim duobus cum ſemiſſe, poſtea quatuor valens aſſibus; Vide Notas ſupra pag. 180. & 181.

6. *Quaſi manuario*] Æs manuarium hîc Gellius vocat pecuniam, quaſi ex pluribus manibus collectam. ut optime olim obſervavit I. Caſaubonus ad Suetonium. In talorum enim ludo jactus ipſe, proprie *manus* dicebatur. Quamvis *manus* etiam dicta pecunia, quam conferebat quiſque poſt jactum infelicem. Ut facit Auguſtus in epiſtolâ ad Tiberium, quam exhibet Suetonius: *Nam ſi quas manus remiſi cuique, exegiſſem; aut retinuiſſem, quod cuique donavi, viciſſim vel quinquaginta millia.* Ubi *manus* eſt pecunia, quam quiſque colluſorum poſt infeliciorem jactum conferre teneretur, quam Auguſtus ſe remiſiſſe dicit. Æs manuarium itaque hoc loco eſt, pecunia illa ex præmio ſolutæ, pœnave parum intellectæ captionis, quaſi ex totidem manibus, ſive jactibus collecta.

7. Ex

vabat. libet autem dicere, quàm facetè Diogenes ſophiſma id genus, quod ſuprà dixi, à quodam dialectico [7] ex Platonis diatribâ per contumeliam propoſitum, remuneratus ſit. nam quum ita rogaſſet dialecticus: [8] *quod ego ſum, id tu non es*, & Diogenes annuiſſet: atque ille addidiſſet; *homo autem ego ſum*: quum id quoque aſſenſus eſſet, & contrà dialecticus ita concluſiſſet; *homo igitur tu non es*: hoc quidem, inquit Diogenes, falſum eſt, &, ſi verum id fieri vis, à me incipe.

7. *Ex Platonis Diatribâ*] Hoc eſt, ex Platonis ſcholâ.

8. *Quod ego ſum, &c.*] De hujuſmodi captionibus videſis notata ſupra ad cap. 2. hujus libri.

CAP. XIV.

Quid ſit numerus hemiolios, *quid* epitritos: *& quòd vocabula iſta non facile noſtri auſi ſunt vertere in linguam Latinam.*

FIguræ quædam numerorum, quas Græci certis nominibus appellant, vocabula in lingua Latina non habent. ſed qui de numeris Latinè ſcripſerunt, Græca ipſa dixerunt. fingere autem noſtra, quoniam id abſurdè futurum erat, noluerunt. [1] quale enim fieri nomen poſſet hemiolio numero, [2] aut epitrito? eſt autem *hemiolios*, [3] qui numerum aliquem in ſeſe habet, dimidiumque ejus: ut tres ad duo: quin-

QVale enim fieri nomen poſſet hemiolio?] Vitruvius tamen, qui ſub Jul. Cæſare vixit, ἡμιόλιον Latine jam verterat *ſeſquialterum*. Sic enim lib. 3. cap. 1. *Dimidia adjecta* (ſupra ſex) *cum facta ſunt novem, ſeſquialterum, qui ἡμιόλιος appellatur.* Sic in Gloſſis Philoxeni: *Seſqualtera, ἡμιολία.*

2. *Aut epitrito?*] Idem Vitruvius & ἐπίτριτον Latine reddidit *tertiarium*. Ita enim ante verba modo adducta inquit: *Cum facta ſunt octo, quod eſt tertia adjecta, tertiarium, qui ἐπίτριτος dicitur.* Ubi Salmaſius De M. V. in antiquiſſimo codice pro *tertiarium* ſe reperiſſe dicit, *adtertiarium*, hoc modo: *Cum facta ſunt octo, tertiâ adjectâ, adtertiarium.* Sic Vitruvius ad verbum reddere voluiſſe videtur vocem Græcam, Latinâ à ſe confictâ; ut ἐπίτριτος ſit *adtertiarius*, qui totum habet & adhuc tertiam ejus partem. Veteres Gloſſæ ἐπίτριτον reddidère *ſeſquitertium*.

3. *Qui numerum aliquem in ſeſe habet*] Cod. Torn. & Vett. Edd. *qui numerum aliquem totum in ſeſe habet.*

quindecim ad decem; triginta ad vigniti. *epitritos* est, qui habet totum aliquem numerum & ejusdem partem tertiam: ut quatuor ad tres; duodecim ad novem; quadraginta ad triginta. hæc autem notare, meminisseque non esse abs re visum est: quoniam, vocabula ista numerorum nisi intelliguntur, rationes quædam subtilissimæ in libris philosophorum scriptæ percipi non queunt.

CAP. XV.

Quòd M. Varro in [1] *herois versibus observaverit rem nimis anxiæ & curiosæ observationis.*

IN longis versibus, qui hexametri vocantur, item in senariis, animadverterunt Metrici duos primos pedes, item extremos duos, habere posse singulos integras partes orationis, [2] medios haud umquam posse: sed constare eos semper ex verbis aut divisis, aut mixtis, atque confusis. Marcus etiam Varro, in libris Disciplinarum, scripsit observasse [3] se in versu hexametro: quòd omnimodo quintus semipes verbum finiret: & quòd priores quinque semipedes æquè magnam vim haberent in efficiendo versu atque alii posteriores septem: idque ipsum ratione quâdam geometricâ fieri disserit.

A. GEL-

HErois] Vet. Cod. *heroicis*.

2. *Medios haud unquam posse*] Hoc est, tertiũ pedem in versibus hexametris non posse habere integram orationis partem quod tamen falsum esse, nec à Poëtarum Principe Homero, aliisque observari, aliquot exemplis adductis, evincere studet Muretus Var. Lect. lib. II. cap. 6. uti etiam facit in eo, quod Gellius de Varrone refert, eum scilicet *observasse in versu hexametro, quod omnimodo semipes verbum finiret*. Gellium vero, sive potius veterum Metricorum legem, & Varronem defendere conatur Jos. Castalio Observat. in Criticos Dec. VIII. cap. 5. Utrumque qui tanti rem putaveris, videsis Lector.

3. *Se*] Abest à Vett. Edd. Cod. vero Tornæs. habet *sese*.

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER DECIMUSNONUS.

CAP. I.

Responsio cujusdam philosophi interrogati quam ob causam maris tempestate palluerat.

1 NAVIGABAMUS à 2 Cassiopeiâ ad 3 Brundisium, 4 mare Ionium violentum, & vastum, & jactabundum. nox deinde, quæ diem primum sequuta est, in eâ ferè totâ ventus à latere sæviens navem undis compleverat. tum posteà complorantibus nostris omnibus, 5 atque in sentina satis agentibus, dies quidem tandem illuxit: sed nihil de periculo, 6 neque de sævitia amissum, quin turbines etiam crebriores,

NAvigabamus] Cum nimirum Gellius è Græciâ in Italiam rediret. Vide lib. 9. cap. 4.

2. *Cassiopeiâ*] Cassiopeia regionis nomen est in Epiro apud Ptolemæum, in quâ urbs dicta Cassiope, uti & promontorium ejusdem nominis; unde haud dubie Gellius navigationem instituerit.

3. *Brundisium*] Vide Notas ad l. 9. c. 4.

4. *Mare Iönium*] Proprie vocat Iönium mare, quod inter Epirum & Italiam interjacet; ubi nimirum sinus Hadriaticus desinit, & mare Mediterraneum incipit.

5. *Atque in sentina agentibus*] Sic quidem omnes libri; nec mutat Carrio in Stephanicâ editione. Sunt qui legant: *atque in sentina se angentibus*. Propius veræ lectioni accedere videtur Scaliger ad Festum, ubi refert, *atque sentinantibus*, id est, periculum vitantibus. Ita Festus, & ex eo Paulus: *Sentinare, satagere, dictum à sentinâ navis, quam quis ut aqua liberet, evacuare contendit. Itaque sentinare, subtiliter periculum vitare. Cæcilius in Æthirone: Cum Mercurio capit consilium, postquam sentinat satis.* Unde hic apud Gellium *sentinare* manifesto est, periculum vitare. Proprie tamen, ut ibidem notat Scaliger, *sentinare* est satagere ad sentinam. Unde sentinatores, quibus cura sentinæ delegata in navi. Paulinus ad Macarium de naufragio: *Unum ex omni numero nautarum senem sentinando deputat.* Item: *Quid huic, quæso, obfuit seni persona sentinatoris & in nautis vilissima.*

6. *Neque de sævitia amissum*] Cod. Tor-

res, & cœlum atrum, & fumigantes globi,[7] & figuræ quædam nubium metuendæ, quas τυφῶνας vocabant, impendere, imminereque, ac depressuræ navem videbantur. In eâdem fuit philosophus in [8] disciplinâ Stoïcâ celebratus, quem ego Athenis cognoveram, non parvâ virum auctoritate, satisque attentè discipulos juvenes continentem. Eum tunc in tantis periculis, inque illo tumultu cœli, marisque, requirebam oculis; scire cupiens quonam statu animi, & an interritus, intrepidusque esset? atque ibi hominem conspicimus impavidum, & [9] extrilidum, ploratus quidem nullos, sicuti cæteri omnes, nec ullas ejusmodi voces cientem; sed coloris, & vultus turbatione non multum à cæteris differentem. At ubi cœlum enituit, & deferbuit mare,

Tornæs. *remissum.* Vett. Edd. *de sævitiâ ve remissum.* Al. *nihil de periculo atque sævitia remissum.* Lipsius in Elect. lib. 2. cap. 9. præfert: *nihil de p. de sævitiâ atque remissum.* ut & infra cap. 9. *Poculis mox sermonibus atque tempus fuit.*

7. *Et figuræ quædam nubium metuendæ, quas τυφῶνας vocabant*] Latine *Turbines* dicuntur. Quomodo vocantur procellæ, sive venti impetuosi è nubibus erumpentes sine inflammatione, sed magna celeritate in gyrum vagantes, ac plerumque desuper à vertice irruentes. Qualis ventus hodie à nautis vocabulo ab Indis petito *Orancan*, & contracte *Orcân* vocari solet. *Vibratum Ecnephian* vocat Plinius lib. 2. Histor. Natur. cap. 48. ubi utrumque describens inquit: *Majori illati* (sc. flatus repentini) *pondere, incursuque, si late siccam ruperint nubem, procellam gignunt, quæ vocatur Græcis Ecnephias. Sin vero depresso sinu arctius rotati effregerint sine igne, hoc est, sine fulmine, verticem faciunt, qui Typhon vocatur, id est, vibratus Ecnephias.* Additque porrò de Typhone: *Defert hic secum aliquid abruptum è nube gelidâ, convolvens versansque & ruinam suam illo pondere aggravans, & locum ex loco mutans rapidâ vertigine: præcipua navigantium pestis, non antemnas modo, verum ipsa navigia contorta frangens.* Causa typhonis esse videtur vel venti ex oppositis plagis simul impetuose spirantes; vel etiam, quod ventus magno impetu ex aliquâ plaga erumpens versus aliam, ibi reperiat impedimentum, quo in se ipsum contorquetur & circumagitur: quemadmodum videmus aquam celeriter motam, si obstaculum ei objiciatur, ibi in gyrum quodam quasi impetu circumagi.

8. *Disciplina Stoica*] Id est, sectâ Stoicâ.

9. *Extrilidum*] Vox Gellio nostro singularis: neque usquam alibi apud Veterum quenquam, quod sciam, hodie occurrens. Ita ut plane jam inter obsoleta haberi debeat. Quidam *extrilidum* idem volunt esse, quod exalbidum, quasi Gellius ad vultus pallorem respexerit. Aliis *extrilidus* idem est, quod constans, infractus, extra læsionem constitutus: firmo & constanti aut intrepido animo esse: Et sane simile quid Gellius hoc vocabulo exprimere velle videtur.

10. *Ani-*

mare, & ardor ille periculi deflagravit, accedit ad Stoïcum Græcus quiſpiam dives ex Aſia, magno, ut videbamus, cultu, paratuque rerum & familiæ; atque ipſe erat multis corporis, animique deliciis diffluens. Is quaſi illudens, Quid hoc eſt, inquit, ô philoſophe, quod quum in periculis eſſemus, timuiſti tu, & palluiſti? ego neque timui, neque pallui? & philoſophus aliquantum cunctatus, an reſpondere ei conveniret, Si quid ego, inquit, in tantâ violentiâ tempeſtatum videor paulùm pavefactus; non tu iſtius rei ratione audiendâ dignus es. ſed tibi ſane [10] Ariſtippus ille pro me reſponderit: qui, in ſimili tempore à ſimillimo tui homine interrogatus, quare philoſophus timeret, quum ille contrà nihil metueret? non eamdem eſſe cauſam ſibi, atque illi reſpondit. quoniam is quidem eſſet non magno opere ſollicitus pro animâ nequiſſimi nebulonis; ipſum autem pro Ariſtippi anima timere. his tunc verbis Stoïcus divitem illum Aſiaticum à ſeſe amolitus eſt. ſed poſtea quum Brundiſium adventaremus, mollitique eſſent venti maris: percontatus eum ſum, quænam illa ratio eſſet pavoris ſui, quam dicere ei ſuperſediſſet, à quo fuerat non ſatis dignè compellatus? atque ille mihi placidè & comiter,

Quo-

10. *Ariſtippus ille pro me*] Cod. Torn. & Vett. Edd. habent: *Ariſtippus ille diſcipulus pro me*. Rem ipſam narrat & D. Laërt. in Ariſtippo: Εἰς Κόρινθον αὐτῷ (Ἀριστίππῳ) πλέοντί ποτε καὶ χειμαζομένῳ συνέβη ταραχθῆναι· πρὸς οὖν τὸν εἰπόντα, Ἡμεῖς μὲν οἱ ἰδιῶται οὐ δεδοίκαμεν, ὑμεῖς δὲ οἱ φιλόσοφοι δειλιᾶτε. Οὐ γὰρ περὶ ὁμοίας, ἔφη, ψυχῆς ἀγωνιῶμεν ἕκαστοι. Id eſt, *Corinthum aliquando naviganti Ariſtippo, cum tempeſtate jactaretur, contigit perturbari: Dicenti ergo cuidam, Nos quidem idiotæ non timemus, vos autem philoſophi pavetis: Non enim, inquit, ſimili de anima ſinguli in diſcrimen adducimur.* Ælianus quoque Var. Hiſtor. lib. 9. cap. 20. Πλέων Ἀρίστιππος, χειμῶνος ἐπιγενομένου, πάνυ σφόδρα ἐταράττετο: ἔφη δέ τις τῶν συμπλεόντων, ὦ Ἀρίστιππε, καὶ σὺ δέδοικας ὡς οἱ πολλοί; ὁ δὲ, καὶ μάλα γε εἰκότως· ὑμῖν μὲν γὰρ περὶ κακοδαίμονος ἐστὶ βίου ἡ σπουδὴ, καὶ ὁ κίνδυνος, ἐμοὶ δὲ περὶ εὐδαίμονος. Id eſt, *Ariſtippus cum navi vectus oborta tempeſtate, ſupra modum perturbaretur, quidam ex iis, qui ſimul navigabant, Numquid, inquit, etiam tu metu percelleris, quemadmodum vulgus? At ille, Prorſus, ait: neque injuriâ: Vobis enim de vita ſceleroſa infelicique labor eſt, & præſens periculum: mihi vero de vita felici & beatâ.*

11. *Ex*

Quoniam, inquit, audiendi cupidus es, audi quid super isto brevi quidem, sed necessario, & naturali pavore, majores nostri conditores sectæ Stoïcæ senserint; vel potius, inquit, lege: & faciliùs credideris si legas, & memineris magis. atque ibi coram [11] ex sarcinulâ suâ librum protulit Epicteti Philosophi [12] quintum Διαλέξεων; quas ab Arriano digestas congruere scriptis Zenonis & Chrysippi non dubium est. in eo libro Græcâ scilicet oratione scriptum ad hanc sententiam legimus: [13] Visa animi, quas [14] φαντασίας Philosophi appellant, quibus mens hominis prima statim specie [15] accidentis ad animum rei pellitur, non voluntatis sunt, neque arbitraria; sed vi quadam suâ inferunt sese hominibus. noscitandæ probationes autem, quas [16] συγκαταθέσεις vocant, quibus eadem visa noscuntur, ac dijudicantur, voluntariæ sunt, fiuntque hominum arbitratu. propterea quum sonus aliquis formidabilis aut cœlo, aut ex ruinâ: aut [17] repentinus nescius periculi nuncius, vel quid aliud ejusmodi factum; sapientis quoque animum paulisper moveri, & contrahi, & pallescere necessum est: non opinione alicujus male præceptâ, sed quibusdam

11. *Ex sarcinulâ suâ*] Id est, de manticâ, interprete Saresberiense lib. 7. De Nug. Cur. c. 3. ubi hoc A. Gellii caput transcripsit.

12. *Quintum Διαλέξεων*] *Dissertationum.* Citat hic Gellius librum quintum Dissertationum Epicteti ab Arriano digestarum. Hodie tantummodo quatuor hujusmodi libri ab Arriano supersunt: neque in iis totus locus, qui hic à Gellio adducitur, reperitur. Vide Notas supra pag. 8. & 9. & ad lib. 17. cap. 19. pag. 976.

13. *Visa animi*] Sic & legisse J. Sarisberiensem constat. Cod. Tornæs. *Visiones animi.* Quædam è Vett. Edd. *Vires animi.* Male omnino.

14. Φαντασίας] *Imaginationes.*

Specie] Id est, imagine.

15. *Accidentis*] Cod. Tornæs. *bus* super postremam syllabam positum habebat, & cum *rei pellitur* scriptum esset, *i* deletum erat. Unde satis commoda oritur lectio totius loci: *Visa animi, quas* φαντασίας *Philosophi appellant, quibus mens hominis primâ statim specie accidentibus ad animum repellitur, &c.*

16. Συγκαταθέσεις] *Assensiones, Approbationes.* A verbo συγκατατίθεσθαι à Stoicis, Pyrrhoniisque conficto: quod explicare solent per τὸ αὐθυποδοξάζειν, hoc est, adsensione sua aliquid probare, ut ex sequentibus manifestum.

17. *Repentinus nescius periculi nuncius*] Lego, *repentinus nescis periculi nuncius*, id est, quod nescitur. Vide supra lib. 9. cap. 12.

18. Τὰς

busdam motibus rapidis, & inconsultis officium mentis, atque rationis prævertentibus. mox tamen ille sapiens ibidem [18] τὰς τοιαύτας φαντασίας, visa isthæc animi sui terrifica non approbat: hoc est, [19] οὐ συγκατατίθεται, οὐδὲ προσεπιδοξάζει, sed abjicit, respuitque: nec ei metuendum esse in his quicquam videtur. Atque hoc inter insipientis, sapientisque animum differre dicunt, quòd insipiens, qualia esse primo animi sui pulsu visa sunt sæva & aspera, talia esse vero putat; & eadem incepta, [20] quæ quasi jure metuenda sint, sua quoque assensione approbat, [21] καὶ προσεπιδοξάζει. hoc enim verbo Stoïci, quum super ista re disserunt, utuntur. sapiens autem, quum breviter, & strictim colore, atque vultu motus est, [22] οὐ συγκατατίθεται; sed statum, vigoremque sententiæ suæ retinet, quam de hujuscemodi visis semper habuit, ut de minimè metuendis, sed fronte falsâ & formidine inani territantibus. Hæc Epictetum philosophum ex decretis Stoïcorum sensisse, atque dixisse in eo, quo dixi, libro legimus. annotandaque esse iccirco existimavimus, ut rebus fortè id genus, quibus dixi, obortis, pavescere sensim, & quasi albescere, non insipientis esse hominis, neque ignavi putemus, & in eo tamen brevi motu naturali magis infirmitati cedamus, quàm, quòd esse ea, qualia visa sunt, censeamus.

18. Τὰς τοιαύτας φαντασίας] *Ejusmodi imaginationes.*
19. Οὐ συγκατατίθεται, *&c.*] *Non consentit, neque sua sententia confirmat.*
20. *Quæ quasi*] Vet. Edd. *tanquam.*
21. Καὶ προσεπιδοξάζει] *Et assensione comprobat.*
22. Οὐ συγκατατίθεται] *Non approbat.*

CAP. II.

Ex quinque corporis sensibus duos esse cum belluis maximè communes.

QUinq; sunt hominũ sensus, quos Græci αἰσθήσεις appellant, per quos voluptas animo, aut corpori quæri vide-

videtur, gustus, tactus, odoratus, visus, auditus. Ex his omnibus quæ immodicè voluptas cupitur, ea turpis atq; improba exstimatur. sed enim quæ nimia ex gustu, atq; tactu est, ea voluptas, sicuti sapientes viri censuerunt, omniũ rerum fœdissima est; eosque maximè, qui duabus istis belluinis voluptatibus sese dediderunt, gravissimi vitii vocabulis Græci appellant, vel [1] ἀκολάστους, vel ἀκρατεῖς. nos eos vel incontinentes dicimus vel intemperantes. ἀκολάστους enim, si interpretari coactiùs velis, nimis id verbum insolens erit. istæ autem voluptates duæ gustus, atque tactus, id est, libidines in cibos, atque in Venerem prodigæ, solæ sunt hominibus communes cum bestiis, & iccircò in pecudum, ferorumque animalium numero habetur, quisquis est his ferinis voluptatibus prævinctus. cæteræ ex tribus aliis sensibus proficiscentes hominum esse tantùm propriæ videntur. Verba super hac re Aristotelis Philosophi adscripsi; ut vel auctoritas clari, atque incluti viri tam infamibus nos voluptatibus deterreret. [3] Διὰ τί οἱ κατὰ τὴν τῆς ἁφῆς ἢ γεύσεως ἡδονὴν γιγνομένην ἂν ὑπερβάλλωσιν, ἀκρατεῖς λέγονται. οἵ τε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια, ἀκόλαστοι, οἵ τε περὶ τὰς τῆς τροφῆς ἀπολαύσεις. τῶν δὲ κατὰ τὴν τροφὴν, ἀπ' ἐνίων μὲν ἐν τῇ γλώττῃ τὸ ἡδύ· ἀπ' ἐνίων δὲ, ἐν τῷ λάρυγγι. διὸ καὶ Φιλόξενος

Ἀκολάστους, vel ἀκρατεῖς] *Libidinosos, vel incontinentes.*

2. *Verba super hac re Aristotelis*] Exstant Problemat. Aristotelis Sect. 28. Problem. 7.

3. Διὰ τί οἱ κατὰ, &c.] Id est, *Cur qui in voluptate tactus & gustus exsuperarunt, incontinentes dicuntur? ut qui circa res venereas sunt luxuriosi, quique ciborum luxu delectantur? Eorum tamen qui ciborum delectatione capiuntur, alii in lingua delectationem habent, alii in gutture. Unde & Philoxenus Gruis gulam optabat habere. At vero qui in videndo aut audiendo modum excedunt, non sic nominamus? An quoniam voluptates, quæ fiunt ab iis, communes sunt nobis, & aliis animalibus? Ergo sicut communes cum sint, inhonestissimæ sunt, ita & maximem aut solæ sunt notandæ: quare eum qui his vincitur, vituperamus, & incontinentem & libidinosum appellamus, quod pessimis voluptatibus vincatur. Sed cum quinque sint sensus, cætera animalia duobus istis modo dictis solummodo delectantur, cæteris autem vel nihil omnino delectantur, vel ex accidente in eis patiuntur.* Qui hujus Problematis uberiorem explicationem desideras, adisis Lud. Septalii Commentarios ad Problemãta Aristotelis.

4. *Hippo-*

Φιλόξενος γεράνου λάρυγγα εὔχετο ἔχειν. οἱ δὲ κατὰ τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοὴν, οὐκ ἔτι· ἢ διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τούτων γινομένας ἡδονὰς, κοινὰς εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις· ἅτε οὖν οὖσαι κοιναὶ, ἀτιμόταταί εἰσι· διὸ καὶ μάλιστα, ἢ μόναι ἐπονείδιστοι. ὥστε τὸν ὑπὸ τούτων ἡττώμενον, ψέγομεν, καὶ ἀκρατῆ καὶ ἀκόλαστον λέγομεν, διὰ τὸ ὑπὸ τῶν χειρίστων ἡδονῶν ἡττᾶσθαι. οὐσῶν δὲ τῶν αἰσθήσεων πέντε, τὰ ἄλλα ζῶα ἀπὸ δύο μόνων τῶν προειρημένων ἥδεται. κατὰ δὲ τὰς ἄλλας ἢ ὅλως οὐχ ἥδεται, ἢ κατὰ συμβεβηκὸς τοῦτο πάσχει, &c. Quis igitur habens aliquid humani pudoris, voluptatibus iſtis duabus coëundi atque comedendi, quæ ſunt homini cum ſue atque aſino communes, gaudeat? Socrates quidem dicebat multos homines propterea velle vivere, ut ederent & biberent; ſe bibere atque eſſe, ut viveret. 4 Hippocrates autem, divina vir ſcientia, de coïtu venereo ita exiſtimabat, partem eſſe quamdam morbi teterrimi, quem noſtri comitialem dixerunt. namque ipſius verba hæc traduntur, τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν.

4. *Hippocrates autem, &c.*] Macrobius lib. 2. Saturnal. cap. ult. ubi hocce Gellii caput ad verbum transſcripſit, eandem etiam ſententiam de coitu Hippocrati tribuit, cum ſcilicet eſſe parvum morbum comitialem. In Hippocratis tamen ſcriptis, quæ hodie exſtant, hujuſmodi verba non reperiuntur. Et Galenus Com. 1. in lib. 3. Epidem. Hippocratis, hujuſmodi dictum Democriti fuiſſe refert: Τίς γὰρ, inquit, ἀνάγκη γράφειν, Δημόκριτον μὲν εἰρηκέναι μικρὰν ἐπιληψίαν εἶναι τὴν συνουσίαν, &c. Quomodo etiam capiendus Clemens Alexandrinus Pædagog. lib. 2. Μικρὰν ἐπιληψίαν τὴν συνουσίαν ὁ Ἀβδηρίτης ἔλεγε Σοφιστής. Nam ὁ Ἀβδηρίτης Σοφιστὴς eſt Democritus. Potuit tamen & Hippocrates idem dixiſſe; vel dicendum Gellium hic memoriâ lapſum.

CAP. III.

Quòd turpius eſt frigidè laudari, quàm acerbius vituperari.

TUrpius eſſe dicebat Favorinus philoſophus, exiguè atque frigidè laudari, quàm inſectanter & graviter vituperari. Quoniam, inquit, qui maledicit & vituperat,

 quanto

quanto id acerbiùs facit, [1] tam maximè ille pro iniquo & inimico ducitur, & plerumque propterea fidem non capit. ſed qui infecundè, atque jejunè laudat, deſtitui à cauſâ videtur: & amicus quidem creditur ei, quem laudare vult, ſed nihil poſſe reperire, quod jure laudet.

TAm maxime ille pro iniquo & inimico ducitur] Ita edidit Stephanus ro eo, quod vulgo legebatur, *tam maximâ male p. i. e. i. d.* Male omnino. Et jam pridem J. Lipſius in Electis lib. I. cap. 21. monuerat Gellium ſcripſiſſe, *tam maxime pro iniquo & inimico ducitur*, phraſi veteri & obvia in Plauto.

CAP. IV.

Quamobrem venter repentino timore effluat, quare etiam ignis urinam laceſſat.

ARiſtotelis libri ſunt, qui Problemata Phyſica inſcribuntur, lepidiſſimi & elegantiarum omne genus referti. in his quærit, [1] quam ob cauſam eveniat, ut quibus invaſit repentinus rei magnę timor, plerumq; [2] alvo ſtatim cita fiant? item quærit, cur accidat, ut eum, qui propter ignem diutius ſtetit, [3] libido urinæ laceſſat? at de alvo quidem inter timen-

QVam ob cauſam eveniat, &c. alvo ſtatim cita fiant?] Non ſemel hanc quæſtionem tractat Ariſtoteles in Problemat. Sectione XXVII. ubi agit de iis, quæ circa timorem & fortitudinem accidunt.

2. *Alvo ſtatim cita*] Vide Notas ſupra ad lib. 18. cap. 10. pag. 1040.

3. *Libido urinæ laceſſat*] Exſtat apud Ariſtotelem Sect. 8. Probl. 3. ubi inquit: Διὰ τί ἐπειδὰν πρὸς τὸ πῦρ στῶμεν, οὐρητιῶμεν; *Cur ſi juxta ignem ſteterimus urinandi deſiderio laboramus?* Additque Ariſtoteles: καὶ ἐὰν πρὸς τὸ ὕδωρ, οἷον ἐὰν πρὸς τὸν ποταμὸν, οὐροῦσιν; ἢ ὅτι τὸ πᾶν ὕδωρ ὑπόμνησιν δίδωσι τῆς ἐν τῷ σώματι ὑγρότητος, καὶ ἐκκαλεῖται τὸ προσιόν; αὐτὸ δὲ τὸ πῦρ διαχαλᾷ τὸ πεπηγὸς ἐν τῷ σώματι, ὥσπερ ὁ ἥλιος τὴν χιόνα. Id eſt: *Item, ſi juxta aquam, ut puta juxta fluvium, ſteterint, mingunt? An quod omnis aqua memoriam in nobis excitat illius humiditatis, quæ eſt in corpore, & provocat ad egreſſum aptum? Ipſe autem ignis concretum in corpore relaxat, quemadmodum ſol nivem?* Hæc enim mens Ariſtotelis; & miror L. Septalium totum Problematis ſenſum invertiſſe, quaſi Ariſtoteles quæreret, Cur, ſi quis juxta ignem ſteterit, non excitetur ad mingendum, ſi vero juxta aquam, ad mejendum proliceatur? Unde & Septalius pro αὐτὸ δὲ τὸ πῦρ διαχαλᾷ, &c. quemadmodum Ariſtotelem ſcripſiſſe vel ex Gellio noſtro liquet, legit: αὐτὸ δὲ τὸ ὕδωρ διαχαλᾷ, &c. Vertit enim: *Ipſa enim aqua congelatum in corpore humorem relaxat, quemadmodum ſol.*

timendum prona, atque præcipiti, causam esse dicit, quòd timor omnis sit algificus, 4 quem ille appellat ψυχροποιόν; 5 eaque vis frigoris sanguinem, caldoremque omnem de summâ corporis cute cogat penitus & depellat: faciatque simul uti, qui timent, sanguine ex ore decedente pallescant: Is autem, inquit, sanguis & caldor in intima coactus movet plerumque alvum, & incitat. 6 De urina crebra ex igni proximo facta, verba hæc posuit: 7 τὸ δὲ πῦρ διαχαλᾷ τὸ πεπηγὸς, ὥσπερ ὁ ἥλιος τὴν χιόνα.

sol nivem. Omnino male.

4. *Quem ille appellat* ψυχροποιόν] Al. ψυχροποιητικήν. Neutro tamen usquam, quod sciam, vocabulo utitur Aristoteles in Problem. Sect. XXVII. ubi eum non semel hanc quæstionem tractare diximus, sed sæpius dicit, timorem fieri διὰ τὴν καταψύξιν, *propter refrigerationem.*

5. *Eaque vis frigoris*] Vet. Edd. *qua vis f.* In Edit. Stephan. est, *qui vi frigoris.*

6. *De urina crebra*] Sic Vett. Codd. At Stephanica editio: *De urina celebra.* Quid si legas: *De urinæ illecebrâ.*

7. Τὸ δὲ πῦρ, *&c.*] *Ignis autem dissolvit concretum, sicuti sol nivem.*

CAP. V.

Ex Aristotelis libris sumtum, quòd nivis aqua potui pessima sit, & quòd ex nive crystallus concreatur.

1 IN Tiburte rus concesseramus hominis amici divitis, æstate anni flagrantissimâ, ego & quidam alii æquales & familiares mei, eloquentiæ aut philosophiæ sectatores. erat nobiscum vir bonus ex Peripateticâ disciplinâ, benè doctus, & Aristotelis unicè studiosissimus. is nos 2 aquam multam

IN *Tiburte rus concesseramus*] In prædium scilicet circa Tibur, ubi ditiores æque, atque prope Tusculum prædia sua habere solebant, quo æstate secedebant. Hinc *Tusculana* & *Tiburtina* dicta illa prædia, quæ juxta alterutrum locum sita erant. Seneca lib. 4. de Benefic. cap. 12. *Nemo Tusculanum, aut Tiburtinum emere paratus, salubritatis causa, & æstivi secessus, quoto anno emptus sit disputat: Cum emerit, tuendum est.*

2. *Aquam multam ex diluta nive bibentes*] Aquam nivalem Veteribus ad potum in deliciis fuisse ex Martiale satis manifestum, qui lib. 14. Epigr. 117. inquit:

Non potare nivem, sed aquam potare rigentem
De nive, commenta est ingeniosa sitis.

multam ex dilutâ nive bibentis coërcebat, ſeveriuſque increpabat. adhibebat nobis auctoritates nobilium medicorum; & cumprimis Ariſtotelis Philoſophi, rei omnis humanæ peritiſſimi: qui aquam nivalem frugibus ſanè & arboribus fecundam diceret, 3 ſed hominibus potu nimio inſalubrem eſſe; tabemque & morbos ſenſim, atque in diem longam

Unde & apud Athenæum lib. 3. legimus: Ὅτι δὲ καὶ χιόνας ἔπινον ἐν Μανδραγοριζομένῃ ἔφη Ἄλεξις,

Καὶ χιόνα μὲν πίνειν παρασκευάζομεν.

Alioquin vetus & inventum vinum æſtivo tempore nive & glacie refrigerare. Unde Seneca Epiſtola LXX. *O infelicem ægrum! quare? quia non vino nivem diluit: quia rigorem potionis ſuæ, quam capaci ſcypho miſcuit, renovat fracta inſuper glacie.* Et lib. 2. de Ira: *Perpetietur hic famem, & æſtivæ expeditionis ſitim, qui puero male diluenti nivem iraſcetur?* Plinius lib. 19. cap. 4. *Hi nives, illi glaciem potant, pœnaſque montium in voluptatem gulæ vertunt. Servatur algor æſtibus, excogitaturque ut alienis menſibus nix algeat.* Novum etiam Neronis inventum ad potum magis frigidum reddendum, refert idem Plinius lib. 31. c. 3. ubi inquit: *Neronis Principis inventum eſt, decoquere aquam, vitroque demiſſam, in nives refrigerare. ita voluptas frigoris contingit, ſine vitio nivis. Omnem utique decoctam utiliorem eſſe convenit. item calefactam magis refrigerari ſubtiliſſimo invento.* Hinc & Juvenalis Sat. v.

Frigidior Geticis petitur decocta pruinis.

3. *Sed hominibus potu nimio inſalubrem eſſe*] Eandem de aquæ nivalis in potu noxâ quæſtionem tractat Macrobius Saturnal. lib. 7. cap. 12. ubi Avienus inquit: *Iamdudum noſſe aveo, cur aqua, quæ obſita globis nubium, perducitur ad nivalem rigorem, non minus in potu noxia eſt, quam ex ipſa nive aqua reſoluta. Scimus enim quot, quantæque noxæ epoto nivis humore naſcantur.* Cui reſpondet Diſarius: *Addo aliquid à te quæſitis; aqua enim ex nive reſoluta etiam ſi igne calefiat, & calida bibatur, æque noxia eſt, ac ſi epota ſit frigida; ergo non ſolo rigore nivalis aqua pernicioſa eſt, ſed ob aliam cauſam.* Quam etiam mox ſubjicit ex Ariſtotele, quem in Phyſicis quæſtionibus, quo nomine haud dubie Problemata ejus deſignat, hanc poſuiſſe, & in hunc ſenſum abſolviſſe dicit: *Omnis aqua habet in ſe aëris tenuiſſimi portionem, quo ſalutaris eſt; habet & terream facem, quæ eſt corpulenta poſt terram. cum ergo aëris frigore & gelu coacta coaleſcit; neceſſe eſt per evaporationem velut exprimi ex eâ auram illam tenuiſſimam: qua diſcedente conveniat in coagulum, ſolâ terreâ in ſe remanente naturâ. quod hinc apparet. quia cum fuerit eadem aqua ſolis calore reſoluta, minor modus ejus reperitur, quam fuit antequam congelaſceret. deeſt autem quod evaporatio ſolum in aqua ſalubre conſumpſit. Nix ergo, quæ nihil aliud eſt, quam aqua in aëre denſata, tenuitatem ſui cum denſaretur amiſit: & ideo ex ejus reſolutæ potu diverſa morborum genera viſceribus inſeminantur.* Hanc ejus rei rationem ex Ariſtotele Macrobius ibi Diſarium adducere facit; quorum tamen verborum ſenſus hodie in Problematis, quæ Ariſtotelis nomine circumferuntur, non magis invenitur, quam quæ Gellius tanquam ipſa Ariſtotelis verba, & cum Macrobianis convenientia, ſtatim ſubjicit; unde manifeſtum in Problematis iſtis olim quædam fuiſſe, quæ temporis injuria nobis invidit.

4. *E Bi-*

longam visceribus inseminare. hæc quidem ille ad nos prudenter, & benivolè, & assiduè dictitabat. Sed quum bibendæ nivis pausa fieret nulla; promit [4] è bibliothecâ Tiburti, quæ tunc in Herculis templo satis commodè instructa libris erat, Aristotelis librum, eumque ad nos adfert. &, hujus saltem, inquit, viri sapientissimi verbis credite; ac desinite valetudinem vestram profligare. In eo libro scriptum fuit, deterrimam esse potu aquam è nive; itemque solidiùs, latiùsque concretam esse eam, quam κρύσταλλον Græci appellant: causaque ibi adscripta est hujuscemodi: Quoniam, quum aqua frigore aëris duratur, & coit, necesse est fieri vaporationem, & quamdam quasi auram tenuissimam exprimi ex ea, & emanare. id autem, inquit, in ea levissimum est, quod evaporatur, manet autem, quod est gravius, & sordidius, & insalubrius: atque id pulsu aëris verberatum in modum, coloremque spumæ candidæ oritur. sed aliquantum, quod est salubrius, difflari, atque evaporari ex nive, indicium illud est, quòd minor fit illa, quæ antè fuerat, quàm concresceret. verba ipsa Aristotelis ex eo libro pauca sumsi, & adscripsi: [5] Διὰ τί ἀπὸ χιόνος καὶ κρυστάλλων ὕδατα φαῦλά ἐστιν; ὅτι παντὸς ὕδατος πηγνυμένου τὸ λεπτότατον διαπνεῖται, καὶ κουφότατον ἐξατμίζει. σημεῖον δὲ ὅτι ἔλαττον γίνεται ἢ πρότερον ὅταν τακῇ παγέν. ἐπεληλυθότος οὖν τοῦ ὑγιεινοτάτου, ἀνάγκη τὸ καταλειπόμενον χεῖρον εἶναι. Hoc ubi legimus, placuit honorem doctissimo viro haberi Aristoteli: atque ita postea ego bellum & odium nivi indixi; alii inducias cum ea variè factitabant.

CAP.

4. *E Bibliotheca Tiburti*] Vide Notas supra pag. 492.

5. Διὰ τί ἀπὸ χιόνος, &c.] I.e. *Cur aquæ ex nive glacieve liquatæ sunt vitiosæ? An quia, cum aqua quævis gelu concrescit pars tenuissima difflatur, & levissima evaporatur? Indicium illud est, quod deliquata fit minor, quam fuerit ante, quam concresceret. Cum itaque quod salubrius est, defuerit: deterius fit quod relinquitur, necesse est.*

CAP. VI.

Quòd pudor ſanguinem 1 *ab extra diffundit, timor verò contrahit.*

IN Problematis Ariſtotelis Philoſophi ita ſcriptum eſt: 2 Διὰ τί οἱ μὲν αἰσχυνόμενοι ἐρυθριῶσιν, οἱ δὲ φοβούμενοι ὠχριῶσιν, παραπλησίων τῶν παθῶν ὄντων; ὅτι τῶν μὲν αἰσχυνομένων διαχεῖται τὸ αἷμα ἐκ τῆς καρδίας εἰς ἅπαντα τὰ μέρη τοῦ σώματος, ὥστε ἐπιπολάζειν· τοῖς δὲ φοβηθεῖσι συντρέχει εἰς τὴν καρδίαν, ὥστ' ἐκλείπειν ἐκ τῶν ἄλλων μερῶν. hoc ego Athenis quum Tauro noſtro legiſſem; percunctatuſque eſſem, quid de ratione iſtâ redditâ ſentiret? Dixit quidem, inquit, probè, & verè, quid accideret diffuſo ſanguine, aut contracto: ſed cur ita fieret, non dixit. adhuc enim quæri poteſt, 3 quam ob cauſam pudor ſanguinem diffundat, 4 timor contrahat? quum ſit pudor ſpecies timoris: atque ita definiatur, timor juſtæ reprehen-

ABextra] Forte, *ad exteriora.*

2. Διὰ τί οἱ μὲν αἰσχυνόμενοι ἐρυθριῶσιν, &c.] Id eſt, *Quam ob cauſam erubeſcunt, quos puduit, pallent qui metuunt, cum iſtæ affectiones ſimiles inter ſe ſint? An quoniam pudefactis ſanguis de corde in omnes corporis partes diffunditur, ita ut ſuperficiem occupet, metu vero perculſis contrahitur ad cor, ita ut cæteris partibus deficiat?* Græca verba, quemadmodum hic à Gellio referuntur, non exſtant inter Ariſtotelis Problemata. Sed ſimilia quædam de pudore affectis huc facientia habentur Sect. XI. Problem. XXXII.

3. *Quam ob cauſam pudor ſanguinem diffundat*] Solvere quæſtionis nodum conatur Diſarius apud Macrobium Saturnal. lib. 7. cap. 11. ubi Servio quærenti, *Quæ faciat cauſa, ut rubor corpori ex animi pudore naſcatur?* reſpondet: *Natura cum quid ei occurrit honeſto pudore dignum, imum petendo penetrat ſanguinem: quo commoto atque diffuſo, cutis tinguitur: & inde naſcitur rubor. Dicunt etiam Phyſici, quod natura pudore tacta, ita ſanguinem ante ſe pro velamento tendat, ut videmus quemque erubeſcentem manum ſibi ante faciem frequenter apponere. Nec dubitare de his poteris, cum nihil aliud ſit rubor, niſi color ſanguinis.*

4. *Timor contrahat*] Idem Diſarius eodem loco apud Macrobium hujus rei cauſam aſſignare tentat: *Natura*, inquit, *cum quid de extrinſecus contingentibus metuit, in altum tota demergitur: ſicut nos quoque cum timemus, latebras & loca nos occultantia quærimus; ergo tota deſcendens ut lateat, trahit ſecum ſanguinem, quo velut curſu ſemper vehitur. hoc demerſo humor dilutior cuti remanet, & inde palleſcit.*

5. Αἰσχύνη, &c.] Id eſt, *Pudor eſt timor juſtæ vituperationis.*

Here-

prehensionis. ita enim Philosophi definiunt, [5] *αἰσχύνη ἐστὶν φόβος δικαίου ψόγου.*

CAP. VII.

Quid sit obesum : *nonnullaque alia prisca vocabula.*

IN agro Vaticano Julius Paulus, Poëta, vir bonus, & rerum, litterarumque veterum impensè doctus, [1] herediolum tenue possidebat. eò sæpe nos ad sese vocabat, & olusculis, pomisque satis comiter, copiosèque invitabat. atque ita molli quodam tempestatis autumnæ die, ego, & [2] Julius Celsinus, quum ad eum cœnassemus, & apud mensam ejus audissemus legi [3] Lævii Alcestin, rediremusque in urbem, sole jam ferè occiduo: figuras, habitusque verborum novè, aut insigniter dictorum in Læviano illo carmine ruminabamur: &, ut quæque vox indidem digna animadverti subvenerat, qua nos quoque possemus uti, memoriæ mandabamus. erant autem verba, quæ tunc suppetebant hujuscemodi:

[4] *Corpore*, inquit, *pectoreque undique obeso,*
Ac mente exsensa, [5] *tardigenulo senio oppressum.*

obesum

HEredioluм] Vulgo, *Prædiolum*. Sed optime Vett. Codd. *Herediolum*. Festus: *Heredium* (forte *Herediolum*) *prædium parvulum*. Non semel hac voce utitur Apulejus, ut in Apologia: *Dico exiguum herediolum*, &c. Et paulò post: *Num ipsum herediolipretium invidiosum est.* Item lib. 2. Florid. *heredioluм sterile* dicit. Sic Columella De Re Rust. lib. 1. Præfat. scribit Q. Cincinnatum post depositos fasces *ad quatuor jugerum herediolum rediisse*. Unde autem *Herediolum* sive *Heredium* dictum, optime declarat Varro lib. 1. de R. R. cap. 10. inde nimirum, quod heredem sequeretur. *Bina jugera*, inquit, *quod à Romulo primum divisa viritim, quæ hæredem sequerentur, heredium appellarunt.*

2. *Iulius Celsinus*] Infra hujus lib cap. 10. *Iulianus Celsinus* dicitur.

3. *Lævii*] Sic Vett. Codd. Lævii veteris Poëtæ meminit noster & supra lib. 2. cap. 24. & lib. 12. cap. 10. item infra h. lib. cap. 9. Male apud Nonium in *Obesum* pro *Lævius*, legitur *Nævius*. quomodo & vulgo apud Gellium hoc loco legebatur.

4. *Corpore*, &c.] Vossius in Castigationibus ad Fragmenta Veterum Tragicorum hosce Lævii versus ita digerendos censet:

Corpore pectoreque undique obeso
Ac mente exsensa, tardique genulo
Senio oppressum.

Ut secundus versus anapæsticus sit, legit, *tardique genulo*, pro *tardigenuloque*,

[6] *obesum* hîc notavimus propriè magis, quàm usitatè dictum pro exili, atque gracilento. vulgus enim [7] *ἀκύρως*, vel κατ' *ἀντίφρασιν obesum* pro pingui, atque uberi dicit. item notavimus, quòd *oblitteram* gentem, pro *oblitterata* dixit. item, quòd hostes, qui fœdera frangerent, *fœdifragos*, non *fœderifragos* dixit. item, quòd *rubentem auroram*, *pudoricolorem* appellavit, & *Memnonem nocticolorem*. item, quòd *fortè*, *dubitanter*, & ab eo, quod est *sileo*, *silenta* loca dixit, & *pulverulenta*, & *pestilenta*, & *carendum tui est*, pro *te*, quodque *magno impete*, pro *impetu*, item quod *fortescere* posuit, pro *fortem fieri*: quodque *dolentiam*, pro *dolore*, & *avens*, pro *libens*: item *curis intolerantibus*, pro *intolerandis*. [8] quodque *manciolis*, inquit, *tenellis*, pro *manibus*, & [9] *quis tam siliceo*? item *fuere*, inquit, *impendio infit*, id est, *impense fieri incipit*; quodq; [10] *accipitret* posuit, pro [11] *jaceret*. His nos inter viam verbo-

que, quomodo Lucilius *deque petigo* dixit, pro *depetigoque*. Item Lucretius, *perque plicatis*, & *seque gregari*; & Ausonius, *Matrique cida Nero*.

5. *Tardigenulo*] Cod. Tornæs. & Vet. Ed. *tardigemulo*. Sed rectius videtur, ut alii habent Codd. *tardigenulo*, voce compositâ à tarditate genuum. Est enim descriptio senectutis, cui tardus est genuum & pedum motus, secus actiis, qui in vigore ætatis sunt. Unde Virgilius Æneid. lib. 5.

Ille pedum melior motu, fretusque juventâ:
Hic membris ac mole valens, sed tarda trementi
Genua labant.

Et Homerus Iliad. δ'.

Ὦ γέρον, εἴθ', ὡς θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισιν,
Ὥς τοι γούναθ' ἕποιτο, βίη δέ τοι ἔμπεδος εἴη.

6. *Obesum*] Nonius Marcellus: *Obesum, pro uberi & crasso sæpius ponitur.* Virgilius Georg. III.

Argutumque caput, brevis alvus, obesaque terga.

Obesum, gracile & exile. Nævius (leg. *Lævius*) *in Carmine: Corpore, pectoreque undique obeso, ac mente exsensa, tardigenulo senio.* Descripsit more suo ex Gellio; dixitque in Carmine, ut Gellius modo, *Lævianum carmen*.

7. Ἀκύρως, *vel* κατ' ἀντίφρασιν] *Impropriè*, vel, *per contradictionem*.

8. *Quodque manciolis, inquit, tenellis, pro manibus*] Lego, *quodque manucolis, inquit, pro tenellis manibus*. A *manu* enim confinxisse videtur Lævius diminutivum, *manucolus*, vel *manucola*.

9. *Quis tam siliceo*] Sic Stephan. Ed. ex Vett. Codd. vulgo erat *quiescam siliceo*. Scribendum tamen Stephanus suspicatur *silicio*: ut sit ex silice fictum vocabulum, & ita dicatur quispiam *silicio*, ut Poëtæ aliquem silices, sicut & ferrum in pectore gestare dicunt.

10. *Accipitret*] Derivatum verbum fortasse ab accipitre. Accipere autem Veteribus etiam est *rapere*. Hinc & accipiter

verborum Lævianorum annotatiunculis oblectabamus. cætera enim, quæ videbantur nimium poëtica, 12 & prosæ orationis usu alieniora, prætermisimus: veluti fuit, quod de Nestore ait, *trisaclisenex*, & 13 *dulcioreloquus*: item, quod de tumidis, magnisque fluctibus inquit, *multigrumis*: & flumina gelu concreta, 14 *tegmine* esse *onychino* dixit: & quæ 15 multiplicia ludens composuit: quale illud est quod *vituperones* suos, *subductisupercilücarptores* appellavit.

cipiter à Lucilio dicitur *acceptor*. In Glossis etiam: *Acceptor* ἱέραξ.

11. *Iaceret*] Forsan, *raperet*; quamvis obstent omnes Vett. Codd. Sed & *jaceret* probum esse potest, ut dicatur de accipitre aves prædante, qui, ut prædam nanciscatur, se celerrimo volatu ex alto jacere solet. Hinc Lucano lib. 9. *Iaculique volucres* dicuntur Serpentes, sese jaculi instar ex alto vibrantes.

12. *Et prosæ orationis usu alieniora*] Ita optime Stephan. pro quo antea erat, *explosæ orat. u. a.*

13. *Dulcioreloquus*] In Onomast. Vet. *Dulciloquus*, μελίλογος. Sic apud Appulejum Apolog. legimus:

- - - Carmina nostra
Cedunt victa tuo dulciloquo calamo.

14. *Tegmine onychino*] Tegmen onychinum glaciem vocavit Lævius, tralatione sumpta ab *Onyche*; quo nomine Veteres æque gemmam & marmor designabant. Nam, ut scribit Plinius, lib. 37. cap. 6. transiliit hoc nomen ex lapide Carmaniæ ad gemmam. Utrumque autem tam lapidem, quam gemmam ita Veteres appellarunt ab unguis candore.

15. *Multiplicia*] Id est, multo plura.

CAP. VIII.

Quæstio an harena, cœlum, triticum, *pluralia inveniantur? atque ibi de* quadrigis, inimicitiis, *nonnullis præterea vocabulis: an singulari numero comperiantur?*

ADolescentulus Romæ priusquam Athenas concederem, quando erat à magistris, auditionibusq; obëundis otium, ad Frontonem Cornelium visendi gratiâ pergebam; sermonibusque ejus purissimis, bonarumque doctrinarum plenis fruebar. nec umquam factum est, quotiens eum vidimus, loquentemque audivimus, quin rediremus ferè cultiores, doctioresque, veluti fuit illa quodam die sermocinatio illius, levi quidem de re, sed à Latinæ tamen linguæ studio non abhorrens. Nam, quum quispiam fa-

miliaris ejus bene eruditus homo, tum poëta illustris, liberatum esse se aquæ intercutis morbo diceret, 1 quòd harenis calentibus esset usus: tum illudens Fronto, Morbo quidem; inquit, cares; sed verbi vitio non cares. Cajus enim Cæsar ille, perpetuus Dictator, Cn. Pompeji socer, à quo familia, & appellatio Cæsarum deinceps propagata est, vir ingenii præcellentis, sermonis præter alios suæ ætatis castissimi, in libris, quos ad M. Ciceronem de Analogia conscripsit, *harenas* vitiosè dici existimat; quòd *harena* numquam multitudinis numero appellanda sit, sicuti neque *cœlum*, 2 neque *triticum*: contrà autem *quadrigas*, etiamsi currus unus equorum quatuor junctorum agmen unum sit, plurativo semper numero dicendas putat; sicut *arma*, & *mœnia*, & *comitia*, & *inimicitias*: ni quid contra ea dicis Poëtarum pulcherrime, quo & te purges, & non esse id vitium

QVod harenis calentibus esset usus] Remedium Veteribus usitatum in curatione eorum, quos aqua intercutem male habebat, ut arenâ calidâ sudorem provocarent. Ita Celsus lib. 3. cap. 21. ubi de hydropici curatione agit, alia inter scribit: *Evocandus est sudor, non exercitatione tantummodo, sed etiam in arenâ calidâ, vel Laconico, vel clibano, similibusque aliis.* Hoc curationis genus Paulus Ægineta ψαμμισμὸν vocat lib. 3. c. 48. At Oribasius Collect. lib. 19. cap. 8. ἀμμοχωσίαν appellat, nec tantum hydropicis, sed & plerisque aliis morbis ex nimiâ humiditate profectis laborantibus utile esse ait. Utendi modum aliquatenus describit Dioscorides lib. 5. cap. 167. Ἄμμος ἡ παρὰ τοῖς αἰγιαλοῖς πυρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἡλίου, ἐξικμάζει τὰ ὑδρώδη σώματα περιχωννυμένη δίχα κεφαλῆς. Id est, *Arena littoralis sole fervefacta, hydropicorum corpora resiccat, si capite tenus ea undique obruantur.* Uberius de eo agit Aëtius Tetrab. 1. Sect. 3. cap. 9. quorum sensus huc redit: Nimirum aquâ inter cutem laborantis corpus sub arenâ à sole calefactâ defodiendum, ac eâdem obruendum, solo excepto capite: quod tamen velari debeat, ne calore solis lædatur. porrigenda autem ab astante ministro recens semper arena ferventissima, ac superingerenda: ita enim futurum, ut sudor felicius subsequatur, & aquosus humor educatur. Arenâ autem marinâ utendum, siquidem adsit; leviorem enim esse & magis exsiccantem hujus arenæ fomentationem, & fervidiorem esse, quam arenæ fluviatilis; qua tamen, ob alterius inopiam, etiam quis uti posset, præsertim si modicum salis ei admixtum fuerit.

2. *Neque triticum*] Huc facit versus iste, quo Virgilius à Bavio & Mævio ipsius æmulis reprehensus est, quod *hordea* dixerit Georgicor. lib. 1. notante ibidem Servio:

Hordea qui dixit, superest ut tritica dicat.

3. En-

vitium demonstres? De *cœlo*, inquit ille, & *tritico* non inficias eo, quin singulo semper numero dicenda sint, neque de *armis*, & *mœniis*, & *comitiis* quin figura multitudinis perpetua censeántur; videbimus autem pòst de *inimicitiis*, & *quadrigis*. ac fortassean de *quadrigis* veterum auctoritati concessero; *inimicitiam* tamen, sicut *inscientiam*, & *impotentiam*, & *injuriam*, quæ ratio est, quamobrem C. Cæsar vel dictam esse à veteribus, vel dicendam à nobis non putat? quando Plautus, linguæ Latinæ decus, *deliciam* quoque [3] ἑνικῶς dixerit, pro deliciis;

[4] *Mea*, inquit, *voluptas*, *mea delicia.*

inimicitiam autem Q. Ennius illo memoratissimo [5] libro dixit:

[6] *Eo*, inquit, *ingenio natus sum*: *amicitiam*
Atque inimicitiam in fronte promtam gero.

sed enim *harenas* parum Latinè dici, quis, oro te, alius aut scripsit, aut dixit? ac propterea peto, ut, si C. Cæsaris liber præ manibus est, promi jubeas: ut, quam confidenter hoc dicat, æstimari à te possit. tunc, prolato libro de Analogia primo, verba hæc ex eo pauca memoriæ mandavi. nam, quum prædixisset, neque *cœlum*, *triticúmve*, neque *harenam* multitudinis significationem pati; *Num tu*, inquit, *harum rerum*

3. E'νικῶς] *Singulari numero.*

4. *Mea voluptas, mea delicia*] Exstat apud Plautum Pænul. Act. I. Sect. 2. ℣s. 152. ubi vulgo tamen *meæ deliciæ* legitur. Sed reponendum ibi *mea delicia* Gellii auctoritate; uti & Nonii Marcelli scribentis: *Delicia numero singulari, quod aut rarum est, aut singulare.* & eundem Plauti locum subjicit. Sed & alibi singulari numero Plautus posuit, ut in Rudent. Act. 2. Sc. 4. ℣s. 15. *Tum tibi operam ludo & deliciæ dabo.* Et in Truculento. Utitur & Appulejus, & alii.

5. *Libro*] Rectius leges, *loco*. Verba enim Ennii ex aliqua Tragœdiarum ejus esse videntur.

6. *Eo ingenio*] Nonius hoc modo refert:

- - Eo ego ingenio
Natus sum, amicitiam atque inimicitiam
in frontem promptam gero.

Vossius in Notis ad Collectanea Vet. Tragic. notat, *ingenio* fieri trisyllabon. & si *natus* scribas, esse jambicum octonarium. Sed putat Ennium *natu'* scripsisse, ut sit trochaicus quadratus. Cæterum *inimicitiam* in singulari dixit quoque Pacuvius in Chryse, *Sed cesso inimicitiam integrare*, referente Nonio Marcello in *Integrare*.

7. Fun-

rum naturâ accidere arbitraris, quòd unam terram, & plures terras, & urbem, & urbes, & imperium, & imperia dicamus; neque quadrigas in unam nominis figuram redigere, neque harenam in multitudinis appellationem convertere possimus? his deinde verbis lectis sibi Fronto ad illum Poëtam, Videturne tibi, inquit, C. Cæsar de statu verbi contra te satisque apertè, satisque constanter pronunciasse? Tum permotus auctoritate libri Poëta, Si à Cæsare, inquit, jus provocandi foret, ego nunc ab hoc Cæsaris libro provocassem. sed quoniam ipse rationem sententię suæ reddere supersedit: nos te nunc rogamus, ut dicas, quam esse causam vitii putes, & in *quadriga* dicenda, & in *harenis*. Tum Fronto ita respondit: *Quadrigæ* semper, etsi multijugæ non sunt, multitudinis tamen numero tenentur: quoniam quatuor simul equi juncti *quadrigæ*, quasi *quadrijugæ* vocantur. neque debet prorsus appellatio equorum plurium includi in singularis numeri unitatem. Eamdemque ibi rationem habendam, sed in specie dispari; nam quum *harena* singulari numero dicta multitudinem tamen, & copiam significet minimarum, ex quibus constat, partium; indoctè & inscitè *harenæ* dici videntur: tamquam id vocabulum indigeat numeri amplitudine, quum ei singulariter dici ingenita sit naturalis sui multitudo. sed hæc ego, inquit, non ut hujus sententiæ, legisque [7] fundus, subscriptorque fierem: sed ut ne Cæsaris viri docti opinionem [8] ἀπαραμύθητον destituerem, nam quum *cœlum* semper ἑνικῶς dicatur, *mare*, & *terra* non semper, & *pulvis*, *ventus* & *fumus*, non semper: cur *inducias*, & *cæremonias* scriptores veteres nonnumquam singulari numero appellaverunt? *ferias* & *nundinas*, & *inferias*, & *exsequias* nunquam? cur *mel*, & *vinum*, atque id genus cætera nume-

7. *Fundus*] Id est, auctor. Vide Notas supra p. 902.

8. Ἀπαραμύθητον] I. e. *Confirmatione carentem*; Vel, *absque ullo subsidio*. Vulgo reddebatur *sine consolatione*. Quæ vulgaris hujus vocis Græcæ significatio hic locum habere nequit: ut pridem animadvertit H. Sthephanus.

9. *Assi*

numerum multitudinis capiunt? *lac* non capiat? quæri, inquam, ista omnia, & enuclari, & excuti ab hominibus negotiosis in civitate tam occupata non queunt. Quin his quoque ipsis, quæ jam dixi, demoratos vos esse video, alicui, opinor, negotio destinatos. ite ergo nunc: &, quando forte erit otium, quærite, an *quadrigam*, & *harenas* dixerit è cohorte illa dumtaxat antiquiore, vel Oratorum aliquis, vel Poëtarum, id est, classicus, 9 assiduusque aliquis scriptor, non proletarius? Hæc quidem Fronto requirere nos jussit vocabula: non ea re, opinor, quod scripta esse in nullis veterum libris existimaret: sed ut nobis studium lectitandi in quærendis rarioribus verbis exerceret. Quod unum ergo rarissimum videbatur, invenimus *quadrigam* numero singulari dictam in libro satyrarum M. Varronis, qui inscriptus est, *Exdemetricus*. 11 *harenas* autem πληθυντικῶς dictas minore studio quærimus: quia præter C. Cæsarem, quod equidem meminerim, nemo id doctorum hominum dedit.

CAP.

9. *Assiduusque aliquis scriptor, non proletarius*] Id est, scriptor aliquis notæ auctoritatis, non autem è vulgo. Unde tralatio hæc desumpta sit, innotescere potest ex notatis supra ad lib. 16. c. 10.

10. *Quadrigam numero singulari*] Quamvis tamen ipse etiam Varro lib. 9. de L. L. innuere videatur, quasi non satis apte *biga*, vel *quadriga* numero singulari dici posset. *Quadriga* quoque dixit Gratius Cynegetic.

Thessalium quadriga decus, quam gloria patrum
Excitat. - - -

Sic Papinianus l. 65. D. de leg. 1. *quadriga legatum*; & Ulpianus l. 29. D. de Verb. Oblig. *quadrigæ stipulationem* dicunt.

11. *Harenas autem* πληθυντικῶς *Plurativo numero.* Ita Virgilius:

- - *Quam multæ Zephyro turbantur arenæ.*

Ovidius de Arte amandi.

Ille potest vacuo furari littore arenas.

Et lib. 4. Trist. Eleg. 6.

Integer est melior nitidis gladiator arenis.

Item lib. 4. Trist. Eleg. 1.

- - - *Quot littus arenas*
Quotque fretum pisces. - - -

Aliique.

CAP. IX.

Antonii Iuliani in convivio ad quosdam Græcos lepidißima responsio.

ADolescens 1 è terrâ Asiâ, de equestri loco, lætæ indolis, morisque, & fortuna benè ornatus, & ad rem musicam facili ingenio ac libenti, 2 cœnam dabat amicis ac magistris, sub urbe in rusculo, celebrandæ lucis annuæ, quam principem sibi vitæ habuerat. Venerat tum nobiscum ad eamdem cœnam Antonius Julianus rhetor, docendis publicè juvenibus magister, Hispano ore, florentisque homo facundiæ, & rerum, litterarumque veterum peritus: is, 3 ubi eduliis finis & poculis mox, 4 sermonibusque tempus fuit, desideravit exhiberi, quos habere eum adolescentem sciebat, scitissimos utriusque sexus 5 qui canerent voce, & qui

E *Terra Asia*] Sic paulo post, *ortus terrâ Hispaniâ.* & supra lib. 11. cap. 1. *terram Italiam* dixit.

2. *Cœnam dabat &c. celebrandæ lucis annuæ*] Natali enim die convivia Veteres agitare soliti, notissimum. unde Martialis lib. 2. Epigr. 66.

Sexcenti cœnant à te Iustine vocati,
Lucis ad officium quæ tibi prima fuit.

Cicero Philipp. II. *Hodie non descendit Antonius; cur? dat natalitia in hortis.*

3. *Vbi eduliis finis, & poculis mox*] Hoc est, ubi prima, & secunda mensa sublata. In secundis enim mensis pocillis Horaculis Veteres indulgebant, &, ut ait tius lib. 2. Satyr. 2.

Ludus erat culpa potare magistra.

Innuit & Plinius lib. 12. Hist. Natur. cap. 1. ubi scribit: *Arbores postea blandioribus fruge succis hominem mitigavêre. Ex iis recreans membra olei liquor, viresque potus vini, tot denique sapores annui sponte provenientes: & mensæ (depugnetur licet earum causa cum feris, & pasti naufragorum corporibus pisces expetantur) etiamnum tamen secundæ.*

4. *Sermonibusque*] Sic Cod. Tornæs. Unde Lipsius Elect. lib. 2. cap. 19. legendum putat, *sermonibus atque.*

5. *Qui canerent voce, & qui psallerent*] Psaltrias enim & Symphoniacas in conviviis Veterum, qui Delicatiores erant, adhibere moris erat. Unde Seneca Epistol. 84. *In commessationibus nostris plus cantorum est, quam in theatris olim spectatorum fuit. Cum omnes vias ordo canentium implevit, & cavea æneatoribus cincta est, & ex pulpito omne tibiarum genus organorumque consonuit, fit concentus ex dissonis.* Quintilianus lib. 1. cap. 14. *Sed veterum quoque Romanorum epulis, fides ac tibias adhibere moris fuit.* Et lib. 3. cap. 1. *Omne convivium obscænis canticis strepit, pudenda dictu spectantur.* Adeo autem hoc solemne fuit, ut Macrobius etiam de Philosophis emendatioris quoque vitæ non veretur dicere lib. 1. Saturnal. c. 1. *Sub illorum supercilio non defuisse, qui psaltriam intromitti peteret; ut puella ex indu-*

& qui psallerent. ac, postea quam introducti pueri puellæque sunt, jucundum in modum Ἀνακρεόντεια pleraque, & Sapphica, & poëtarum quoque recentium [6] ἐλεγεῖα quædam erotica, dulcia, & venusta accinerunt. Oblectati autem sumus, præter multa alia, versiculis lepidissimis [7] Anacreontis senis: quos equidem scripsi: ut interea labor hic vigiliarum, & inquies, suavitate paulisper vocum, atque modulorum acquiesceret.

[8] Τὸν ἄργυρον [9] τορεύσας,
Ἥφαιστέ, μοι ποίησον,

Πανο-

industria supra naturam mollior, canora dulcedine, & saltationis lubrico exerceat illecebras philosophantes. Unde & Vetus Scholiastes ad istud Juvenalis Sat. XI.

Forsitan exspectes, ut Gaditana canoro
Incipiant prurire choro, &c.

notat: *Quæ suo motu faciunt barbatos pati pruriginem.* ubi Philosophos designat. Postea autem mos ille adhibendi psaltrias in conviviis interdictus à Theodosio Imperatore, ut refert Sext. Aurelius Victor in Theodosio: *Prohibueritque lege ministeria lasciva, psaltriasque commessationibus adhiberi.* Lex ipsa exstat in Cod. Theodos. lib. 15. tit. 7. De Scenicis, leg. 10. *Fidicinam nulli liceat vel emere, vel docere, vel vendere, vel conviviis vel spectaculis adhibere.*

6. Ἐλεγεῖα *quædam erotica, dulcia & venusta accinerunt*] Ita recte Vett. Codd. Vulgo ἐλεγεῖα *quædam* ἐρωτικὰ *cecinerunt.*

7. *Anacreontis*] Anacreontem floruisse circa Olympiad. LXII. scribit Eusebius in Chronicis; qui numerus etiam reponendus apud Suidam in Ἀνακρέων, ubi vulgo legitur eum vixisse Olympiad. νβ′ hoc est, LII. sed leg. ξβ′ hoc est, LXII. Quod vel inde manifestum, quia addit eum vixisse tempore Polycratis Samiorum tyranni; hic autem tyrannidem occupavit circa Olympiad. LXII. Polycratis vero temporibus Anacreontem floruisse, eique percharum fuisse tradit quoque Pausanias in Atticis, item Strabo lib. 14. qui scribit Anacreontem Polycratis laudes carminibus suis celebrasse. Fuit Anacreon Teius, ex urbe Teo, quæ in media Iônia fuisse dicitur, atque ideo & Iônica lingua in carminibus suis usus est. Scripsit enim Elegias & Iambos, ut ait Suidas, omnia Iônica dialecto, item Hymnos, aliaque, quæ omnia temporis injuria perierunt, præter Odaria quædam hodie adhuc exstantia, ex quibus eum vino, & amoribus deditum fuisse constat. Hinc Ovidius Trist. lib. 2.

Quid nisi cum multo Venerem confundere vino
Præcepit Lyrici Teïa Musa senis.

8. Τὸν ἄργυρον τορεύσας, &c.] Id est,

Argentum cœlans,
Fabrica Vulcane mihi,
Non hominem armatum;
(Quid enim cum bellis mihi?)
Sed cavum poculum cude,
Quantum vales maxime.
Inque eo neque astra,
Neque plaustra facias,
Nec tristem Orionem,
(Nam quid cum Pleiadibus,
Quid cum Boote mihi?)

Sed

Πανοπλίαν μὲν οὐχί·
(Τί γὰρ μάχαισι κἀμοί;)
Ποτήριον δὲ κοῖλον
Ὅσον δύνῃ βάθυνον.
Ποίει δέ μοι κατ' αὐτὸ
Μήτ' ἄστρα μήθ' ἁμάξας,
Μὴ στυγνὸν Ὠρίωνα,
(Τί Πλειάδεσσι κἀμοί,
Τί δ' ἄστρασι Βοώτεω;)
Ποίησον ἀμπέλους μοί,
Καὶ βότρυας κατ' αὐτὸ,
Καὶ χρυσέους πατοῦντας
Ὁμοῦ καλῷ Λυαίῳ
Ἔρωτα καὶ [10] Βάθυλλον.

Tum Græci plusculi, qui in eo convivio erant, homines amœni, & nostras quoque litteras haud incuriosè docti, Julia-

Sed insculpe vites mihi,
Vvasque simul calcantes
Cum pulchro Lyæo
Cupidinem & Bathyllum.

9. Τορεύσας] Id est, *cælans*. Vulgo male *tornans*, vel *torno laborans*, quasi scriptũ foret τορνεύσας. Multum enim inter se differunt τορεύω, & τορνεύω, quorum illud *cælo*, hoc, *torno* significat, unde artes diversæ τορευτικὴ, & τορνευτικὴ; quamvis ob vocabulorum similitudinem, non tantũ Neoterici, sed ex Veteribus multi, artes istas & opera confuderint, ut pluribus demonstrat Salmasius ad Solinum pag. 1044. & seqq. ubi latam inter utrumque artificium differentiam esse probat. Sculpunt enim, & cælo laborant οἱ τορευταὶ vel cælatores, torno terunt οἱ τορνευταί. Et ἡ τορνεία in ligno præcipue operatur; cælatura autem vel τορευτικὴ in argento & aliis metallis. Inde *Toreuma* vox Latinis usitata, de vasculo argento cœlato, proprie sumitur. Ita & Plinius in vitro elaborando hæc scite distinxit, cum inquit: *aliud flatu figuratur, aliud torno teritur, aliud argenti modo cælatur.* hoc est, ἄλλο τορεύεται). Cælata itaque proprie dicuntur vasa aurea vel argentea, in quibus signa vel sigilla intus aut extra eminentia expressa sunt, quæ sola cælo fieri, non torno possunt exigi. Ita Anacreon in hoc ᾠδαρίῳ poculum sibi à Vulcano fieri petit, in quo nec arma nec astra cælata sint, sed vites uvis refertæ, & Bacchus cum Amore & Bathyllo uvas calcans.

10. Βάθυλλον] Hunc puerum Anacreonti in amoribus fuisse, ex Odariis, quæ supersunt, satis manifestum. Unde etiam Horatius:

Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo
Anacreonta Teium:

11. *Catul-*

Julianum rhetorem laceſſere, inſectarique adorti ſunt, tanquàm prorſus barbarum & agreſtem : qui ortus terrâ Hiſpaniâ foret, clamatorque tantum, & facundiâ rabidâ, jurgioſâque eſſet: ejuſque linguæ exercitationes doceret, quæ nullas voluptates nullamque mulcedinem Veneris, atque Muſæ haberet: ſæpéque eum percontabantur, quid de Anacreonte, cæteriſque id genus Poëtis ſentiret? & ecquis noſtrorum Poëtarum tam fluentes carminum delicias feciſſet? niſi 11 Catullus, inquiunt, forte pauca, & 12 Calvus itidem pauca. nam 13 Lævius implicata, & 14 Hortenſius invenuſta, & 15 Cinna illepida, & 16 Memmius dura, ac dein-

11. *Catullus*] Hic eſt Valerius Catullus, cujus Epigrammata, aliaque hodie adhuc exſtant. Mortuus eſt Romæ ætatis anno trigeſimo, ut teſtatur Hieronymus in Chronico Euſebiano ad an. IV. Olympiad. CLXXX. hoc eſt, ann. V. C. IↃCXCVII. Varron. Lentulo & Metello Coſſ. quibus Cicero ab exilio revocatus.

12. *Calvus*] Hic eſt C. Licinius Calvus, qui Catullo familiaris fuit, ut ex hujus ad eum Hendecaſyllabis conſtat: Poëta fuit egregius, & orator adeo diſertus, ut cum Cicerone de eloquentiæ principatu decertaverit, ut teſtis eſt Seneca lib. 3. Controverſ. XIX. ubi etiam dicit, carmina ejus, quamvis jocoſa fuerint, plena ingentis animi fuiſſe : refertque fragmentum diſtichi ejus in Pompejum, quod Scaliger in Auſon. Lect. lib. I. cap. 27. in veteri quadam ſcheda integre ſe legiſſe fatetur, hunc in modum :

Magnus, quem metuunt omnes, digito caput uno
Scalpit. Quid credas hunc ſibi velle? Virum.

Adde ſis Voſſium Inſtit. Orator. lib. 4. cap. 9. In verſibus vero Calvum licentioſum fuiſſe arguit Ovidius Triſt. l. 2.

Par fuit exigui, ſimiliſque licentia Calvi,
Detexit variis qui ſua facta modis.

13. *Lævius*] Sic Vett. Codd. vulgò, *Nævius*. Male. Nam Lævius Erotopægnia ſcripſit, quorum Gellius ſupra l. 2. cap. 24. meminit; Hæc autem, ut carmina laſciva, haud dubie hic innuuntur.

14. *Hortenſius*] Hunc etiam ſummum fuiſſe oratorem ex Cicerone liquet, quippe cum quo ſæpius de Eloquentia ipſi certamen fuit. Conſul fuit cum Metello Cretico Q. Hortenſius ann. V. C. IↃCLXXXV. Poëmata etiam, ſed laſciva, ſcripſiſſe indicat quoque Ovidius Triſt. lib. 2.

Nec minus Hortenſi, nec ſunt minus improba Servii
Carmina, quis dubitet nomina tanta ſequi.

15. *Cinna*] C. Helvius Cinna iiſdem temporibus, quibus Catullus vixit. Poëtam fuiſſe haud incelebrem, arguit quod Virgilius alicubi in Bucolicis fateatur, ſe nondum Cinnæ digna dicere. Præter Amatoria, quæ hic deſignantur, & de quibus Ovidius Triſt. lib. 2.

Cinna quoque his comes eſt, Cinnaque procacior Anſer,
Et leve Cornificî, parque Catonis opus.

ſcripſit Cinna Smyrnam, Poëma obſcurum & difficile, in quo abſolvendo eum novennium conſumpſiſſe, referunt Catullus, Quintilianus, Suetonius; qui & addit L. Craſſitium Commentarium in Cinnæ Smyrnam ſcripſiſſe. De

deinceps omnes rudia fecerunt, atque abſona. Tum ille pro linguâ patriâ, tamquam pro aris & focis, animo irritato indignabundus, Cedere equidem, inquit, vobis debui, ut in tali aſotiâ, atque nequitiâ [17] artium vinceretis: & ſicut in voluptatibus cultus atque victus, [18] ita in cantilenarum quoque multis anteiretis. ſed ne nos, id eſt, nomen Latinum, tamquam profectò [19] vaſcos quoſdam, & inſubidos, [20] ἀναφροδισίας condemnetis: permittite mihi, quæſo, [21] operire pallio caput, quod in quâdam parum pudicâ oratione [22] Socratem feciſſe ajunt: & audite, ac diſcite noſtros quoq; antiquiores ante eos, quos nominaſtis, Poëtas, amaſios,

quo illud Epigramma:

Uni Craſſitio ſe credere Smyrna probavit,
Deſinite indocti connubio hanc petere.
Soli Craſſitio ſe dixit nubere velle:
Intima cui ſoli nota ſua exſtiterint.

16. *Memmius*] Hic eſt C. Memmius, Lucii filius, cui Lucretius libros ſuos De Naturâ Rerum dedicavit, quique eo familiariſſime eſt uſus. Oratorem non incelebrem fuiſſe liquet ex Cicerone in Bruto. Meminit ejus quoque Plinius lib. 5. Epiſtol. 3. ad Ariſtonem, quo loco & alios quamplurimos recenſet, qui ſepoſitis gravioribus nonnunquam ſtudiis, jocoſa & parum ſevera ſcriptis conſignarunt. De eo quoque Ovidius lib. 2. Triſt.

Quid referam Ticidæ, quid Memmi carmen, apud quem
Nomen adeſt rebus, nominibusque pudor.

17. *Artium*] Cod. Tornæſ. *arcinum*. Forte, *carminum*.

18. *Ita in cantilenarum quoque multis anteiretis*] Legendum forte: *ita in cantilenarum quoque modulis anteiretis*.

19. *Vaſcos quoſdam*] Ita hoc loco ſcribendum primus monuit Salmaſius ad Solinum pag. 124. pro quo male antea erat editum, *vaſtos quoſdam*. Vaſcum autem idem eſt, quod leve & inane, ut ex optimis Gloſſis Mſſ. idem obſervavit Salmaſius ad Hiſtoriam Auguſtam pag. 495. Vocem hanc etiam Livio reſtituit ſub finem lib. 24. *Omnia velut forte congregata turba, vaſca & temeraria eſſe.* Et ipſe Gellius quos per *vaſcos* intelligat, interpretatur, cum addat *& inſubidos*. Idem alibi dixit, *inepti & inſubidi hominis*, &, *vaſco inſubidoque ingenio*. Hinc etiam *vaſcæ tibiæ*, dictæ à vaſco ſono, quem edebant, de quibus videndus Salmaſius locis citatis.

20. Ἀναφροδισίας] *Invenuſtatis.*

21. *Operire pallio caput*] Hoc eſt, faciem contegere. Quemadmodum & faciebat noverca illa apud Appuleium lib. 10. Mileſ. privignum de amoribus alloquens: *Et ubertim allacrimans, laciniaque contegens faciem, voce trepida ſic eum breviter adfatur.* Sic Myrrha apud Ovidium lib. 10. Metamorph. patrem cupiens:

- - Pudibundaque veſtibus ora
Fecit, &, ô, dixit felicem conjuge matrem.

22. *Socratem feciſſe ajunt*] Ita Plato Socratem loquentem introducit in Phædro: Ἐγκαλυψάμενος ἐρῶ, ἵνα ὅτι τάχιστα διαδράμω τὸν λόγον καὶ μὴ, βλέπων πρὸς σε, ὑπ' αἰσχύνης διαπορῶμαι. Id eſt, *Obvolutus dicam, ut celerius tranſcurram ſermonem, nec ad te reſpiciens ob pudorem impediar.*

23. *Vale-*

sios, ac Venerios fuisse. tum resupinus, capite convelato, voce admodum quàm suavi versus cecinit 23 Valerii Æditui veteris Poëtæ, item 24 Porcii Licinii, & 25 Quinti Catuli: quibus mundius, venustius, limatius, pressius, Græcum, Latinumve nihil quicquam reperiri puto. Versus Æditui:

Dicere quum conor curam tibi Pamphila cordis:
26 *Quid mî abs te quæram? verba labris abeunt.*
Per pectus miserum manat 27 *subido mihi sudor.*
28 *Sic tacitus,* 29 *subidus:* 30 *duplo ideo pereo.*

atque

23. *Valerii Æditui*] Citatur & Apuleio in Apologia inter eos, qui lasciva carmina fecêre. quo tempore autem vixerit, cum Veteres sileant, nemo facile dixerit.

23. *Porcii Licinii*] Vide Notas supra ad lib. 17. cap. 21. pag. 1010.

24. *Quinti Catuli*] Sic optime Vett. Codd. Male in Stephanica editione, aliisq; postea editum, *Q. Catulli*. Intelligitur enim Q. Lutatius Catulus; quem summum fuisse Oratorem & Historicum, ex Ciceronis elogio, quod de eo in Bruto perhibet, manifestum; ubi eum ex incorruptâ quadam Latini sermonis integritate commendat, & librum de consulatu & rebus suis gestis molli & Xenophonteio genere sermonis conscripsisse ait. Consulatum quippe gessit Q. Lutatius Catulus cum C. Mario IV. ann. V. C. IↃ CII. In Poësi autem, cum animum ad eam applicaret, eum non seria, sed venustates & jocosa argumenta quærere solitum, apparet quoque ex Plinio Juniore lib. 5. Epist. ad Aristonem. Adfert & Cicero lib. I. De Natur. Deor. ejus Epigramma in Roscium puerum, quem amore prosequebatur, hujusmodi:

Constiteram ex Oriente auroram forte salutans,
Cum subito à lævo Roscius exoritur.
Pace mihi liceat Cœlestes dicere vestrâ,
Mortalis visus pulchrior esse Deo.

26. *Quid mi abs te quæram?*] Quid si legas, *quid me absente querar?*

27. *Subido*] Vett. Edd. *subito*. & ita edidit Jos. Scaliger in Catalectis Veter. Poëtarum. Æditum autem scripsisse *subido*, ex mox dicendis liquebit.

28. *Sic tacitus, subidus*] Scalig. *Si taceo subidus*.

29. *Subidus*] Adr. Turnebo Advers. lib. 17. cap. I. *Subidus* deduci videtur à sue; ut turpis sit, & sui similis, & ineptus. Quasi dicat, Ego tacitus & mutus, ut sus adsto, neque explico, quid me urat, quidque à te poscam, ita duplo pereo. Sic *subidus* idem erit, quod *insubidus*, nisi quod particula *in* magis adhuc augere videatur. A Turnebo autem dissentit C. Barthius Adversar. lib. 37. cap. 4. & Poëtam nihil aliud velle dicere putat, quam scientem, videntemque, quod Plautus ait, se perire, duplici velut tormento. Unde & ipse in eam sententiam *sabidus* scribendum arbitratur, cui contrarium erit *insubidus*, non secus, atque *salso* homini *insulsus* opponi solet. Sed nugari omnino cum illo suo *sabidus* videtur Barthius. Poëta enim repetit hoc ultimo versu, quod antea dixit, *verba labris abire*, &, *sibi subido per pectus sudorem manare*; itaque dicit, cum *tacitus* & *subidus* sit, se duplo perire. *Subidus* autem videtur à *subando* esse. Quasi Poëta dicat, se, cum libidine æstuet, & tamen tacere cogatur, ideo duplo perire.

30. *Duplo ideo pereo*] Ed. Scalig. *duplo iterum pereo*.

atque item alios versus ejusdem addidit, non herclè minus dulces, quàm priores:

Quid faculam præfers Phileros, quâ nil opu' nobis?
Ibimus, [31] hoc lucet pectore flamma satis.
[32] *Istam non potis est vis sæva exstinguere venti:*
Aut imber cœlo candidu' præcipitans.
At contra hunc ignem Veneris, [33] nisi si Venus ipsa,
Nulla'st quæ possit vis alia opprimere.

item dixit versus Porcii Licinii hosce:

Custodes ovium, teneræque propaginis agnûm
Quæritis ignem? ite huc. quæritis? ignis homo'st.
[34] *Si digito attigero, incendam silvam simul omnem:*
Omne pecus: flamma'st, omnia [35] quà video.

Q. Catuli versus illi fuerunt:

[36] *Aufugit mihi animus. credo, ut solet, ad Theotimum*
Devenit. sic est. perfugium illud habet.
Quid si non interdixem, ne illunc fugitivum
Mitteret ad se intro, sed magis ejiceret?
Ibimu' quæsitum. verùm, ne ipsi teneamur,
Formido. quid ago? da Venu' consilium.

CAP.

31. *Hoc lucet*] Scaliger in Catal. Vet. Poët. *hæc lucet.*

32. *Istam non potis est*] Ita & Scaliger. Turnebus tamen Advers. lib. 14. c. 18. non satis intelligi commode posse arbitratur hunc versum. Legit itaque:

Istam nam potis est vis sæva extinguere venti.

Et sane hoc modo sensus commodissimus redditur; possis etiam non minus commode legere:

Istam sat potis est vis sæva extinguere (venti.

Vel si malis:

Istam omnem potis est, &c.

Ut corruptela ex scripturæ compendio orta fuerit.

33. *Nisi si Venus ipsa*] Al. *Nisi sit Venus ipsa.* In Edit. Aldin. & Ascens. est, *si non Venus ipsa.*

34. *Si digito attigero*] Hoc est, si vel levissime & perfunctorie attigero. Proverbialis enim locutio est, de levissimo tactu, *rem digito tangere.* Sic Cicero Tuscul. Quæst. lib. 5. *Lælius si digito quem attigisset, pœnas dedisset.* Appuleius lib. 4. Miles. *Nemo quisquam fuerit ausus quamvis jacentem bestiam vel digito tangere.* Utitur & Justinianus in Institution. l. 4. De publ. judic. §. ult. *Ut vobis possibile sit summo digito, & quasi per indicem tetigisse.*

35. *Qua video*] Al. *quæ video.*

36. *Aufugit mî animus, &c.*] Observat Vossius Institut. Poëticar. lib. 3. cap. 11. hoc epigramma esse è Græco versum, ac Catulum tantum pro Κηφισοῦ nomine, reposuisse *Theotimum.* Quod cum Gellius aut nesciret, aut non attenderet, ausus est Latinum hoc opponere Græcorum lepôri.

In scim-

CAP. X.

Verba hæc, præter propter, *in usu vulgi prodita etiam Ennii fuisse.*

MEmini me quondam, & Celsinum Julianum Numidam ad Frontonem Cornelium, pedes tunc graviter ægrum, ire & visere. atque ibi, qui introducti sumus, offendimus eum cubantem 1 in scimpodio Græciensi, circum undique sedentibus multis doctrina, aut genere, aut fortuna nobilibus viris. assistebant fabri ædium complures balneis novis moliendis adhibiti: ostendebantque depictas in menbranulis varias species balnearum. ex quibus quum elegisset unam formam, 2 speciemque: interrogavit, quantus esset 3 pecuniæ conspectus, ad id ratum opus absolvendum?

IN *scimpodio Græciensi*] Scimpodion erat lectulus discubitorius, quod unum tantum hominem capiebat. Hesychius: Σκιμπόδιον, εὐτελὲς κλινίδιον, μονοκλίνιον. Quibus ad mensam uterentur, sed etiam corpore lasso, aut debilitato, ut hoc loco. Σκιμπόδιον autem diminutivum est à σκίμπους, quod à Polluce Onomast. lib. 10. c. 7. inter κλινῶν genera refertur. Hesychius & Suidas κράββατον, hoc est, *lectum humilem* esse dicunt. Item Scholiastes Aristophanis in Nubibus ad istud: Κάθισο τοίνυν ἐπὶ τὸν ἱερὸν σκίμποδα, notat, σκίμποδα ab Atticis vocari κράββατον; & σκιμπόδιον proprie dici τὸ χωλὸν κραββάτιον. Nam σκιμπάζειν Veteribus esse τὸ χωλαίνειν, id est, *claudicare*. quod & notat Suidas. Eustathius vero ad Homerum scribit: σκίμπους, κλίνη εὐτελὴς, καὶ χθαμαλὴ, πλάζουσα τῇ γῇ· *Scimpos, lectus vilis & humilis, terram attingens.*

2. *Speciemque: interrogavit, &c.*] Ita Magnus Salmasius alicubi ad Historiam Augustam pag. 338. hunc Gellii locum adducit, omisso τῷ *veris*, quod in quibusdam Vett. Edd. reperitur hoc modo: *speciemque veris; interrogavit*, &c. Quod omnino sensum turbat. De Balneis enim vernis à privato homine exstruendis hic aliquid somniare, ut fecit olim Mosellanus, absurdum omnino videtur. Hiemalium quidem & Æstivarum thermarum in Veterum scriptis nonnunquam fit mentio, non tamen nisi à principibus viris exstructarum; Vernarum vero nusquam, quod sciam; & tamen si fieret, non ideo hæc verba *speciemque veris*, eo commode trahi possent, ut significarent Frontonem ex variis balmearum formis & speciebus, vernarum balnearum formam, speciemque elegisse.

3. *Pecuniæ conspectus*] Pecuniæ conspectus, ut bene observat Salmasius loco citato, est διατίμησις, & summa pecuniæ, qua erat opus, ad earum balnearum absolutionem. Eodem modo Græci σύνοψιν appellant. Glossæ Philoxeni:

dum? quumque Architectus dixisset necessaria videri esse
4 sestertia fermè trecenta: unus ex amicis Frontonis, & præter propter, inquit, alia quinquaginta. tum Fronto dilatis sermonibus, quos habere de balnearum sumtu institerat, adspiciens ad eum amicum, qui dixerat quinquaginta esse alia opus præter propter, quid hoc verbi esset, *præter propter*, interrogavit? atque ille amicus, non meum, inquit, hoc verbum est, sed multorum hominum, quos loquentis id audias. quid autem id verbum significet, non ex me, sed ex Grammatico quærendum est, ac simul digito demonstrat Grammaticum, haud incelebri nomine Romæ docentem, sedentem. tum Grammaticus usitati, pervulgatique verbi obscuritate motus, Quærimus, inquit, quod honore quæstionis minimè dignū est. nam nescio quid hoc prænimis plebejum est, & in opificum sermonibus, quàm in hominum doctorum, notius. At enim Fronto, jam voce atque vultu intentiore, Itane, inquit, magister, dehonestum tibi, deculpatumque hoc verbum videtur, quo & M. Cato, & M. Varro, & pleraque ætas superior, ut necessario, & Latino usi sunt? atque ibi Julius Celsinus admonuit in tragœdia quoque Ennii, quæ Iphigenia inscripta est, idipsum, de quo quærebatur, scriptum esse, & à Grammaticis contaminari magis solitum, quàm enarrari. quocirca statim proferri Iphigeniam Q. Ennii jubet. in ejus tragœdiæ choro inscriptos esse hos versus legimus;

Otia

loxeni: *σύνοψις*, *taxatio.* Sic eædem Glossæ *æstimatum* explicant: τὴν σύνοψιν, ἤτοι ἐξαργυρισμόν. ἤτοι διατίμησιν.

4. *Sestertia ferme trecenta*] Hoc est, trecenta ferme millia sestertiûm, sive, trecenta millia nummûm; quæ efficiunt in monetâ Belgicâ Caroleos, sive Florenos 15000.

5. *Et præter propter, inquit, alia quinquaginta*] Hoc est, circiter quinquaginta, plus minus quinquaginta, ut bene explicavit Salmasius, & statim melius intelliges. Quinquaginta autem sestertia valent Caroleos 2500.

6. *Deculpatumque verbum*] Hoc est, culpæ notis confixum, ut rejectitiûm, & damnatum. Vide Notas supra pag. 920.

7. *Oti*

7 *Otio qui nescit uti, plus negoti habet,*
Quàm quum est negotium in negotio.
Nam cui quod agat institutum est; nullo negotio
Id agit. studet ibi. mentem atque animum delectat suum.
8 *Otioso in otio animus nescit quid velit.*
Hoc idem est: neque domi nunc nos, nec militiæ sumus,
Imus huc: hinc illuc; quum illuc ventum est, ire illinc lubet,
Incerte errat animus. 9 *præter propter vitâ vivitur.*

Hoc

7. *Otio qui nescit uti, &c.*] Vossius in Castigationibus ad Fragmenta Veter. Tragicor. quia planum est, Chorum hunc non ex mulieribus, sed ex militibus constitisse, propter hæc verba: *neque domi nunc nos, nec militiæ sumus*, colligit, eos cum ob maris malaciam Aulide morarentur, hunc in modum de otio fuisse conquestos, quod negotio ipso molestius foret. Numeros autem esse trochaicos, eosque sic legendos censet:

Otio qui nescit uti, plus habet negotii,
Otii minus, quam cum est negotium in negotio.
Nam cui quod agat institutum est, in nullo negotio
Id agit, studet ibi, mentemque atque animum delectat suum.
Otioso in otio animus nescit, quid quidem velit.
Hoc ita est, neque nunc nos domi, neque militiæ sumus.
Imus huc, hinc illuc: cum illuc ventum est, ire illinc lubet.
Incerte errat animus, præter propter vitam vivitur.

In quorum versuum sensu nihil erit quod desideres, modo in ultimo cum Salmasio legas, *præter propter vita vivitur.* quomodo & nos edendum curavimus.

8. *Otioso in otio*] Ita legendum primus optime monuit J. Lipsius Antiq. Lect. lib. 4. cap. 4. cum male antea legeretur, *otioso initio.*

9. *Præter propter vita vivitur*] Germana hæc plane lectio, ut vult Salmasius ad Solinum pag. 879. pro quo perperam in Editionibus legebatur, *præter propter vitam vivitur.* Quod viri docti ita explicabant, *vivitur præter propter vitam.* quam sententiam etiam affingebant huic Satyrico versui:

Et propter vitam vivendi perdere causas.

Quo nihil alienius. Alii etiam aliter in ejus expositione nugabantur. Nam, ut optime ait Salmasius, *præter propter*, absolutum est, ut *plus minus, susque deque, ultro citroque*, & similia. Sic qui recte otia sua ponere nesciunt, nec ullum vivendi ordinem tenent, nihilque pensi, aut certi habent in vitâ instituendâ; hi *præter propter vivere* dicuntur, id est, interdum hoc modo, interdum alio, absque ulla certa ratione, τῇδε κἀκεῖσε περιπλανώμενοι. De hoc hominum genere Persius Sat. 3.

Est aliquid quo tendis, & in quo dirigis arcum?
An passim sequeris corvos, testaque, lutoque
Securus quo pes ferat, atque ex tempore vivis.

Hi sunt, quibus *vita vivitur præter propter*; quibus nunc illud, nunc aliud placet, modo propius, modo longius absunt ab hoc, vel illo vivendi proposito. Veteribus *propter*, idem quod juxta. Plautus, *propter accubat.* At *præter*, idem quod extra; ut illo Proverbio: *Ita fugias ne præter casam*: id est, ne longe à casâ. Apud Tertullianum, *præter urbem*, id est, extra. Hinc *præter propter*, ut *ultro*

Hoc ubi lectum est: tum deinde Fronto ad Grammaticum jam labentem, Audistine, inquit, magister optime, Ennium tuum dixisse, *præter propter*, & cum sententia quidem tali, quali severissimæ Philosophorum esse objurgationes solent? petimus igitur dicas, quoniam de Enniano jam verbo quæritur, qui sit notus hujusce versus sensus?

Incertè errat animus. præter propter vita vivitur.

Et Grammaticus sudans multum, ac rubens multum, quum id plerique prolixius riderent, exsurgit: & abiens, Tibi, inquit, Fronto posteà uni dicam, ne inscitiores audiant, ac discant. atque ita omnes, relicta ibi quæstione verbi, consurreximus.

tro citro, plus minus. Atque sin ea significatione ponitur paulo ante apud Auctorem nostrum, ut modo monitum, in istis verbis, *& præter propter alia quinquaginta*, hoc est, circiter quinquaginta, plus minus quinquaginta.

CAP. XI.

[1] *Ponit versus Platonis amatorios, quos admodum juvenis lusit, dum Tragœdiis contendit.*

CElebrantur duo isti Græci versiculi, multorumque doctorum hominum memoria [2] dignantur, quod sint lepidissimi, & venustissimæ brevitatis. neque adeo pauci sunt veteres scriptores, [3] qui eos Platonis esse Philosophi affirmant: quibus ille adolescens luserit, quum Tragœdiis quoque eodem tempore faciendis præluderet.

[4] Τὴν ψυχὴν, Ἀγάθωνα φιλῶν, [5] ἐπὶ χείλεσιν ἔσχον.
ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων ὡς διαβησομένη.

Hoc

POnit versus Platonis] Bene animadvertit Stephanus Titlographum hic minime sibi constare, sed commentum suum detegere; cum hæc non itidem, ut in aliis plerisque titulis legimus, ex Gellii persona dicantur, sed tanquam à quopiam, qui de Gellio loquatur.

2. *Dignantur*] Digni habentur.

3. *Qui eos Platonis esse Philosophi affirmant*] Quorum sententiam etiam sequitur Diogenes Laërtius in Platone; ubi hæc, aliaque epigrammata amatoria à Platone conscripta, in medium adfert.

4. Τὴν ψυχὴν, Ἀγάθωνα φιλῶν]

Id

Hoc distichon amicus meus [6] οὐκ ἄμουσος adolescens in pluris

Id est,

Suavia dans Agathoni animam ipsa in labra tenebam,

Ægra etenim properans tanquam abitura fuit.

5. Ἐπὶ χείλεσιν ἴσχον] De hujusmodi amantũ deliciis Theocrit. Oarist.

Αἴθ' αὐτὰν δυνάμαν καὶ τὰν ψυχὰν ἐπιβάλλειν.

Id est:

Utinam possem ipsam etiam animam adjicere.

Et Venus apud Bionem in Epitaph. Adonidis:

Τοσσοῦτόν με φίλασον ὅσον ζώει τὸ φίλαμα,

Ἄχρις ἀπὸ ψυχῆς ἐς ἐμὸν στόμα κ' εἰς ἐμὸν ἧπαρ

Πνεῦμα τεὸν ῥεύσῃ - -

Id est:

Tantillum me osculare donec vivit osculum,

Donec ab anima in meum os, & in meum jecur

Spiritus tuus fluxerit.

Unde ille apud Petronium:

Et transfudimus hinc & hinc labellis

Errantes animas - - -

Et Manilius lib. 5.

Oscula & in proprias animum transferre medullas.

Sic Aristinætus lib. 2. Epist. 7. de amantibus oscula commutantibus: ἐγγὺς μὲν στόματος ἡ καρδία, ἡ δὲ ψυχὴ τῶν θυρῶν. Id est, *Enim cor proximum ori, proximaque anima januæ suæ.* Et lib. eod. Epist. 19. multo adhuc expressius: Καὶ ἀλλήλων συμπλεκόμενοι ἀμφω οὐ μόνον στέρνα ἁρμόζοντες, ἀλλὰ καὶ φιλήμασιν ἐπισυνάπτοντες τὰς ψυχάς· τοῦτο γὰρ φίλημα δύναται· καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ βούλεται. σπεύδουσι αἱ ψυχαὶ διὰ τῶν στομάτων πρὸς ἀλλήλας, καὶ περὶ τὰ χείλη συναντῶσιν· καὶ ἡ μίξις αὕτη γλυκεία γίνεται τῶν ψυχῶν.

Id est, *Atque fruiti sunt ambo mutuis gaudiis; non admotis solum pectoribus, sed junctis per oscula ipsis etiam animis. hoc enim osculum potest; hoc petit. Festinant invicem ad sese animæ per ora, concurruntque circa labia; fitque ibi coïtus animarum dulcissimus.* Achilles quoque Tatius lib. 2. Clitophontem ita loquentem introducit: Αἱ γὰρ τῶν στομάτων συμβολαὶ κεραννύμεναι, καὶ πέμπουσαι διὰ τῶν στέρνων ἡδονήν, καὶ ἕλκουσιν τὰς ψυχὰς τὰ φιλήματα. *Nam labiorum contactus, dum voluptatem in præcordiis ferunt, animos ad sese mutuo suaviandum trahunt.* Ac eodem libro paulò pòst etiam omnia complectentem hoc modo: Πρὸς δὲ τὸ τέρμα αὐτῆς τῆς Ἀφροδίτης ἡ γυνὴ γινομένη πέφυκεν ἀσθμαίνειν ὑπὸ καυματώδους ἡδονῆς. τὸ δὲ ἆσθμα σὺν πνεύματι ἐρωτικῷ μέχρι τῶν τοῦ στόματος χειλέων ἀναθορὸν, συντυγχάνει πλανωμένῳ τῷ φιλήματι, καὶ ζητοῦντι καταβῆναι κάτω. ἀναστρέφει δὲ σὺν τῷ ἄσθματι καὶ τὸ φίλημα, καὶ μιχθὲν ἕπεται, καὶ βάλλει τὴν καρδίαν. ἡ δὲ ταραχθεῖσα τῷ φιλήματι, πάλλεται· εἰ δὲ μὴ τοῖς σπλάγχνοις ἦν δεδεμένη, ἠκολούθησεν ἄν. ἑλκυσθεῖσα τοῖς φιλήμασιν. Id est, *Sub ipsum congressus finem, dulcedinis ardore quodam victa mulier anhelare consuevit: anhelitus autem hujusmodi amatorio spiritu comitatus ad summa labra pervenit, erranti que osculo, & ad imas pectoris partes descendere quærenti obviam fit. Tunc basium ipso cum anhelitu regreditur, ambaque in unum coeuntes cor pulsant, quod basio conturbatum salit: ac nisi visceribus nexum hæreret, sequeretur utique, & cum basiis ascenderet.*

6. Οὐκ ἄμουσος] *A Musis non alienus.*

 7. Dum

pluris versiculos licentiùs, liberiúsque vertit. qui quoniam mihi quidem visi sunt, non esse memoratu indigni; subdidi.

[7] Dum [8] semihulco savio
Meum puellum savior;
Dulcemque florem spiritus
Duco ex aperto tramite:
[9] Animula ægra & saucia
Cucurrit ad labias mihi,
[10] Rictumque in oris pervium,
Et labra pueri mollia,
Rimata itineri transitus,
Vt transiliret, nititur.
Tum si moræ quid plusculæ
[11] Fuisset in cœtu osculi:
Amoris igni percita
Transisset, & me linqueret:
[12] Et mira prorsum res foret,
Vt ad me fierem mortuus:
Ad puerum at intus viverem.

CAP.

7. *Dum semihulco savio*] Scaliger in Catalect. Vet. Poëtar. *Dum semihulco basio.* Scriverius in suo Codice: *Dum semihiulco suavio.*

8. *Semihulco savio*] Ut apud Catullum in Epithalamio *Semihiante labello.* Hoc est, quod Petronius de ejusmodi osculum dante, ait, *commovebat valgiter labra.* Exprimit & Lucianus ἑται ρ. διαλ. ubi Leæna inquit: Ἐφίλουν με τὸ πρῶτον, ὥσπερ οἱ ἄνδρες, οὐκ αὐτὰ μόνον προσαρμόζουσαι τὰ χείλη, ἀλλ' ὑπανοίγουσαι τὸ στόμα. Id est, *Osculabantur me primo, perinde atque viri solent, non ipsa modo labia applicantes sed os quoque subaperientes.*

9. *Animula ægra & saucia*] Scalig. & Vett. Edd. *Anima tunc ægra & saucia.* Scriverius: *Anima intus ægra & saucia.*

10. *Rictumque in oris pervium*] Scalig. & Scriver. *Orisque rictum pervium.*

11. *Fuisset in cœtu osculi*] Sic Vet. Ed. Scal. & Scriver. *Fuisset in coïtu osculi.* Sed *cœtu*, antique scriptum pro *coïtu.*

12. *Et mira prorsus res foret &c.*] Ita & Scaliger: Scriverius autem, cum in veteribus Codd. legatur:

Et mira prorsus res maneret ut ad me fierem
Mortuus, ad puerum intus viverem.

Ex vestigiis hujus scripturæ; sic hosce versus restituendos censebat:

Et mira prorsum res, forem
Manente apud me mortuus,
Ad puerum eunte viverem.

De animâ suâ scilicet, ita loquitur Amator; quâ apud se manente se mori dicit, ad amasium vero transeunte, se demum vivere.

Contra

CAP. XII.

Dissertatio Herodis Attici super vi & natura doloris, suæque opinionis affirmatio per exemplum indocti rustici, qui cum rubis fructiferas arbores præcidit.

HErodem Atticum consularem virum Athenis disserentem audivi Græca oratione: in qua ferè omnis memoriæ nostræ universos gravitate, atque copia, & elegantia vocum longè præstitit. disseruit autem [1] contra ἀπάθειαν Stoïcorum, lacessitus à quodam Stoïco, tamquam minus sapienter, & parum viriliter dolorem ferret ex morte pueri, quem amaverat. In ea disertione, quantulum memini, hujuscemodi sensus est: quod nullus usquam homo, qui secundùm naturam sentiret & saperet, affectionibus istis animi, quas [2] πάθη appellabat, ægritudinis, cupiditatis, timoris, iræ, voluptatis, carere, [3] & vacare totis posset, & omnino non dolere; atque, si posset etiam obniti, ut totis careret, non ex re id melius, quoniam langueret animus, & torperet, affectionum quarumdam adminiculis, ut necessario plurimum imperio, privatus. dicebat enim sensus istos, motusque animi, qui quum immoderatiores sunt, vitia fiunt, innexos, implicatosque esse vigoribus quibusdam mentium, & alacritatibus. ac propterea, si omnino omnis eos imperitius convellamus, periculum esse, ne eis adhærentes, bonas quoque, & utiles animi indoles amittamus. moderandos esse igitur, & scitè, consideratéque purgandos censebat, ut ea tantùm, quæ aliena sunt, contraque naturam

CONTRA ἀπάθειαν *Stoicorum*] Nihil vulgatius in Veterum scriptis hoc Stoicorum decreto: Sapientem Apathem, & Imperturbabilem esse, affectibusque non commoveri. Quomodo autem ex Stoicorum mente intelligendum, uberius explicat J. Lipsius Manuduct. ad Stoic. Philosoph. lib. 3. c. 7.

2. Πάθη] *Passiones.*

3. *Et vacare totis posset, & omnino non dolere; atque, &c.*] Ita Vett. Codd. In Stephanica Editione, aliisque nonnullis est, *& vacare totus posset; atque, &c.* omissis verbis intermediis.

4. *Depu-*

turam videntur, & cum pernicie agnata ſunt, detrahantur; ne profectò id accidat, quod cuipiam Thraco inſipienti, & rudi, in agro, quem emerat, procurando, veniſſe uſu fabula eſt: Homo Thracus, inquit, ex ultimâ Barbariâ, ruris colendi inſolens, quum in terras cultioris, humanioris vitæ cupidine, commigraſſet; fundum mercatus eſt, oleo atque vino conſtitutum. qui nihil admodum ſuper vite, aut arbore colenda ſciret, videt fortè vicinum rubos latè, atque altè obortas excidentem, fraxinos ad ſummum prope verticem [4] deputantem, ſuboles vitium è radicibus caudicum ſuper terram fuſas revellentem, [5] ſtolones in pomis, aut in oleis proceros, [6] atq; decretos amputantem: acceditque propè, & cur tantam ligni, atque frondium cędem faceret? percunctatus eſt. & vicinus ita reſpondit; Vt ager, inquit, mundus, puruſque fiat, ejus arbor, atque vitis fecundior. Diſcedit ille à vicino gratias agens, & lætus, tamquam adeptus rei ruſticæ diſciplinam. tum falcem ibi ac ſecurim capit; atque ibi homo miſer imperitus vites ſuas ſibi omnes, & oleas detruncat; comaſque arborum lætiſſimas, uberrimoſque vitium palmites decîdit, & [7] frutecta, atque virgulta

4. ***Deputantem***] Hoc eſt, ***amputantem***, ut mox dicit.

5. *Stolones*] Stolo proprie dicitur id, quod è radicibus circum arbores enaſcitur, ut eſt apud Varronem lib. I. de R. R. cap. 2. *Fruticationem inutilem* appellat Plinius lib. 17. cap. I. ubi ſcribit *Stolonum* cognomen Liciniæ genti adhæſiſſe, à pampinatione inventâ. Gloſſæ Philoxeni ſcribunt *Stulo* per *u*, atque explicant παραφυάς. In Onomaſtico Veteri: *Stolones*, παραφυάδες.

6. *Atque decretos amputantem*] Ita edidit Stephanus. In Vett. Edd. eſt, *atque decerptos amputantem*. Quod ſenſum non admittit, niſi legas, *neque decerptos amputantem*. Cod. Tornæſ. habet, *decertos*, unde alii faciunt *deſertos*; & Stephanus inde fecit *decretos*. Quod hoc loco debet eſſe à *decreſco*; ſed quomodo in vulgari ſignificatione hîc locum habere poſſit, non video. Niſi forte quis putaverit *decretos* hic ſignificare *excretos*. ab *excreſcendo*. Nam hoc modo ſtolones proceros atque excretos amputare, optime dici poteſt. Aliquis etiam forte hariolabitur *decretos* hic eſſe poſitum, pro, *parvos*, *ſive non adeo altos*. Ut Gellius dicat, vicinum iſtum tam proceros, quam parvos ſtolones amputaſſe. Ego tamen malim legere, *excretos*, hoc eſt, enatos.

7. *Frutecta atque virgulta*] Per *frutecta* & *virgulta* hic ipſos frutices, & arbores Gellius denotare videtur. Quod & facit Solinus cap. 34. *Id frutectum ſitu brevi naſcitur*. Ubi *frutectum*, pro frutice ponitur. Quod valde improprie fit,

gulta simul omnia, pomis, frugibusque gignendis felicia, cum sentibus, & rubis, purificandi agri gratiâ, convellit; mala mercede doctus audaciam, fiduciamque peccandi imitatione falsa eruditus. Sic, inquit, isti apathiæ sectatores, qui videri se esse tranquillos, & intrepidos, & immobiles volunt, dum nihil cupiunt, nihil dolent, nihil irascuntur, nihil gaudent: omnibus 8 vehementioris animi officiis amputatis, in 9 corpore ignavæ, & quasi enervatæ vitæ consenescunt.

ſit, cum frutectum & virgultum proprie loca sint arboribus & fructibus consita. Ut apud Plinium *Herbis paßim per frutecta nascentibus.* Frutectum autem dicitur per syncopē pro *fruticetum.* à fruticē, quomodo, à *salice, salicetum, salictum*; à *carice, caricetum, carectum.*

8. *Vehementioris*] Vett. Edd. *vehementioribus.*

9. *In corpore ignava*] Scribe cum Lipsio in Not. ad Taciti German. *in torpore ignava*, &c.

CAP. XIII.

Quos pumilionis *dicimus, Græcè* νάνυς *appellari.*

1 STabant forte unà in vestibulo Palatii fabulantes Fronto Cornelius, & 2 Festus Postumius, & Apollinaris Sulpicius. atque ego ibi assistens, cum quibusdam aliis, sermones eorum, quos de litterarum disciplinis habebant, curiosius captabam. tum Fronto Apollinari, Fac me, inquit, oro, magister, ut sim certus, an rectè supersederim *nanos* dicere, parvâ nimis staturâ homines, maluerimque eos 3 *pumiliones* appellare? quoniam hoc scriptum esse

STabant forte unà in vestibulo Palatii] Salutandi proculdubio Cæsaris gratiâ; ut infra lib. 20. cap. 1.

2. *Festus Postumius*] Barthius Adversar. 2. cap. 3. arbitratur hunc Postumium Festum eundem esse, cujus de Verborum significatione libros aliquos habemus, & qui vulgo Sextus Pompeius Festus vocatur. pro quo ille rescribendum putat *Postumius Festus*, ut hic apud Gellium legitur. Sed cum nullo plane fundamento id fiat, satius Barthius ista conjecturâ supersedisset.

3. *Pumiliones*] Et hoc quoque à Græco factum esse, notat Scaliger ad Festum. *Pumilio* enim est ex πυγμαλίων, atque idem est, quod *Pygmæus*; quod ipsum quoque est à πυγμὴ; ita ut πυγμαῖος sit idem, ac *æqualis* πυγμῇ. Dicitur etiam *pumilus.* quod etiam de bestiis dicitur; ita Columella lib. 8. cap. 2. *pumilas aves* dixit, & Plinius lib. 10. cap. 56. *pumilas gallinas.*

Νάνους

esse in libris veterum memineram: *nanos* autem sordidum esse verbum, & barbarum credebam. Est quidem hoc, inquit Apollinaris, in consuetudine imperiti vulgi frequens, sed barbarum non est, censeturque linguæ Græcæ origine; [4] *νάνυς* enim Græci vocaverunt brevi, atque humili corpore homines paulùm supra terram exstantes. idque ita dixerunt, adhibita quadam ratione etymologiæ cum sententia vocabuli competente, &, si memoria, inquit, mihi non labat, scriptum hoc est in Comœdia Aristophanis, cui nonem est, [5] Ἀκλαής. Fuisset autem verbum hoc à te civitate donatum, aut in Latinam coloniam deductum, si tu eo uti dignatus fores, essetque id impendio probabilius, quàm quæ à [6] Laberio ignobilia nimis, & sordentia in usum linguæ Latinæ intromissa sunt. Tum Festus Postumius Grammatico cuipiam Latino, Frontonis familiari, Docuit, inquit, nos Apollinaris, *nanos* verbum Græcum esse. tu nos doce, in quo de mulis, aut equuleis humilioribus vulgò dicitur, anne Latinum sit? & apud quem scriptum reperiatur? Atque ille grammaticus, homo sanè perquam in noscendis veteribus scriptis exercitus, si piaculum, inquit, non committitur præsente Apollinari, quid de voce illâ Græcâ, Latinâve sentiam; dicere: audeo tibi, Feste quærenti respondere: esse hoc verbum Latinum: scriptumque inveniri in poëmatis [7] Helvii Cinnæ non ignobi-

4. *Νάνους enim Græci vocaverunt*] Vide Notas supra pag. 880. Faciunt huc illa Aristotelis lib. 5. Histor. Animal. cap. 24. ubi scribit: Οἱ δὲ καλούμενοι γίννοι, γίνονται ἐξ ἵππου, ὅταν νοσήσῃ ἐν τῇ κυήσει, ὥσπερ ἐν τοῖς ἀνθρώποις οἱ νάνοι, ἐν δὲ τοῖς ὑσὶ τὰ μετάχοιρα· καὶ ἔχει δὲ, ὥσπερ οἱ νάνοι ὁ γίννος τὸ αἰδοῖον μέγα. Idem Aristoteles in Problematis Sect. x. Probl. xiv. quærit, quam ob causam nani, ac pygmæi fiant?

5. Ἀκλαής] Ita Vett. Codd. quod Comœdiæ nomen merito quibusdam suspectū est; unde & malunt Ἀκλαιής, quasi dicas, *Minime plorans*. In Steph. Ed. est Ἀκκαλές. Nusquam tamen alibi Veteres inter Aristophanis Comœdias alterutro nomine quandā referunt.

6. *Laberio*] Supra lib. 16. c. 7 Auctor noster notavit Laberium *nanum* pro *pumilione* dixisse.

7. *Helvii Cinnæ*] Cujus & meminit Gellius hujus libri cap. 9. ubi vide Notas pag. 1073.

8. *Genia-*

ignobilis, neque indocti poëtæ, versusque ejus ipsos dixit; quos, quoniam memoriæ mihi fortè aderant, adscripsi:

At nunc me [8] *geniana per salicta*
[9] *Binis rheda rapit citata nanis.*

8. *Geniana per salicta*] Ita Stephanus edidit. In vulgatis erat, *genii nana per salicta*. Unde Dausquius in Orthograp. nov. & antiq. Vol. 2. faciebat, *genuina per salicta*. Barthius vero Adversar. l. 4. cap. 10. reponit, *geniata*, id est, Genio quopiam habitato. ut ipse quoque apud Statium Papinium reposuit, *moles geniata*, de Colosso Domitiani, cujus Genio locum subditum Statius laborare dicit. Putat tamen in Cinnæ verbis aliquid hic proprii nominis latere. Sed in quo eruendo frustra laboretur. Quod tamen non deterruit Vossium, quo minus in Etymologico hoc loco legendum censeret: *Genusina per salicta*, vel, *Bebiana per salicta*. quia *Genusini* ac *Bebiani* (qui in quibusdam Frontini Codd. *Veviani* vocantur.) Apuliæ populi sunt Plinio lib. 3. Histor. Natural. cap. 6.

9. *Binis*] Alii libri, *Bigis* legunt.

CAP. XIV.

Contemporaneos fuisse Cæsari & Ciceroni M. Varronem & P. Nigidium ætatis suæ doctissimos Romanos, & quòd Nigidii Commentationes propter earum obscuritatem, subtilitatemque in volgus non exeunt.

ÆTas M. Ciceronis & C. Cæsaris præstanti facundia viros paucos habuit: doctrinarum autem multiformium, variarumque artium, quibus humanitas erudita est, columina habuit M. Varronem, & P. Nigidium. Sed Varronis quidem monumenta rerum ac disciplinarum, quæ per litteras condidit, in propatulo, frequentique usu feruntur. Nigidianæ autem Commentationes non proinde in vulgus exeunt: & obscuritas subtilitasque earum, tamquam parum utilis, derelicta est. sicuti sunt, quæ paulò ante legimus in Commentariis ejus, quos Grammaticos inscripsit. ex quibus quædam ad demonstrandum scripturæ genus exempli gratiâ sumsi. nam, quum de natura atque ordine litterarum dissereret, quas Grammatici vocales appellant: verba hæc scripsit, quæ reliqui-

liquimus inenarrata ad exercendam legentium intentionem.[1] *A & O semper principes sunt: I & U semper subditæ.* E & *subit & præit. in Euripo præit; subit in Æmilio. si quis putat præire, U, in his verbis, Valerius, Vennonius, Volusius: aut I in his, jampridem, jecur, jocum, jucundum; errabit: quod hæ litteræ, quum præeunt, ne vocales quidem sunt.* Item ex eodem libro verba hæc sunt: [2] *Inter litteram N & G est alia vis: ut in nomine anguis, &* [3] *angaria, & ancoræ, & increpat, & incurrit, & ingenuus. in omnibus enim his non verum N, sed adulterinum ponitur. Nam, N, non esse, lingua indicio est. nam si ea littera esset, lingua palatum tangeret.* Alio deinde in loco ita scriptum: *Græcos non tantæ inscitiæ arcesso, qui Ou, ex O & Y scripserunt, quantæ, qui, Ei, ex E & I. illud enim inopiâ fecerunt; hoc nulla re subacti.*

A. GEL-

A *& O semper principes sunt, &c.*] Non adeo difficilis hic Nigidii locus. Nam de Diphthongis Nigidium loqui, satis manifestum.

2. *Inter literam N & G est alia vis, &c.*] De hoc medio sono inter N & G, quem Nigidius hoc loco per N adulterinum fieri dicit, vide quæ disserit Vossius lib. I. de Arte Gram. cap. 20. Nostri enim non est hisce diutius immorari.

3. *Angaria*] Vox à Persis accepta; quomodo vocabant Cursum publicum à Cyro Persarum rege primum institutum, ut est apud Xenephontem Cyropæd. lib. 8. Cyrus enim ut brevissimo tempore omnium eorum, quæ in remotissimis regni sui locis hinc inde gererentur, certior fieri posset, Cursores regios, *Angaros*, item, *Astandos* Persis dictos, instituit, qui ad certas stationes & mansiones mutatis equis, & hominibus, quam celerrime mandata perferrent. Suidas: Ἄγγαρος. οὕτως ἐκάλουν οἱ Πέρσαι τοὺς βασιλέων ἀγγέλους. Item: Ἄγγαροι οἱ ἐκ διαδοχῆς γραμματοφόροι. οἱ δὲ αὐτοὶ καὶ Ἀστάνδαι. τὰ δὲ ὀνόματα Περσικά. Quia vero hi Cursores publici jus habebant cujusvis equos, aut naves, atque adeo ipsos etiam homines rapiendi ad cursum, inde factum, ut Græci suum ἀγγαρεύειν, & Latini etiam *angariare*, pro *cogere* usurparint. Unde in Glossis Isidori, *Angario, cogo.* & ita apud Ulpianum, *l. 15. D. de privil. veter.* legimus: *Naves eorum angariari posse Ælio Firmico & Antonio Claro, veteranis rescriptum est.* Eodem modo Vulgatus interpres Matth. cap. 5. ℣s. 41. & cap. 37. ℣s. 32. Hinc etiam ἀγγαρεία, ut est apud Suidam, pro coacta servitute, sive ministerio, quod quis coactus obit.

Inque

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER VIGESIMUS.

CAP. I.

Disceptatio Sex. Cæcilii Iureconsulti & Favorini Philosophi de legibus duodecim Tabularum.

SEXTUS Cæcilius, in disciplinâ juris, atq; legibus populi Romani noscendis, interpretandisque, scientia, usu, auctoritateque illustri fuit. ad eum fortè in areâ Palatinâ, quum salutationem Cæsaris opperiremur, Philosophus Favorinus accessit: colloquutusque est, nobis, multisque aliis præsentibus. In illis tunc eorum sermonibus orta mentio est Legum Decemviralium: quas Decemviri, ejus rei gratiâ à populo creati, composuerunt, [1] inque duodecim Tabulas conscripserunt. Eas leges quum Sex. Cæcilius, [2] inquisitis, explora-

1. *INque duodecim Tabulas conscripserunt*] Ita Cod. Torn. & Vett. Edd. In Stephan. Ed. est: *composuerunt in* XII. *Tabulas.*

2. *Inquisitis exploratisque multarum legum civitatibus*] E variis enim locis & civitatibus Græcis, non Græciæ modo, verum quæ & in Italiâ erant, petitæ Leges XII. Tabularum. Sic enim suaserat T. Romilius in Senatu, cujus verba referuntur à Dionysio Halicarnasseo lib. 10. Κεφάλαιον δή ἐστιν ὧν ὑμῖν παραινῶ, πρέσβεις ἑλέσθαι, τοὺς μὲν εἰς τὰς Ἑλληνίδας πόλεις τὰς ἐν Ἰταλίᾳ, τοὺς δὲ εἰς Ἀθήνας, οἵτινες αἰτησάμενοι παρὰ τῶν Ἑλλήνων τοὺς κρατίστους νόμους, καὶ μάλιστα τοῖς ἡμετέροις ἁρμόττοντας βίοις, οἴσουσι δεῦρο. Id est, *Summa eorum quæ vobis suadeo, hæc est, ut Legatos eligatis, & partim in Græciæ urbes quæ sunt in Italia, partim Athenas mittatis, qui leges optimas, & nostris moribus maximo convenientes petant, atque huc afferant.* Quod ita etiam factum postea narrat idem Dionysius libro eodem: Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ καιρῷ παραγίνονται ἀπό τε Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἐν Ἰταλοῖς Ἑλληνίδων πόλεων οἱ πρέσβεις φέροντες τοὺς νόμους. Id est, *Eodem tempore reversi sunt Legati*

ploratiſque multarum urbium legibus, eleganti atque abſoluta brevitate verborum ſcriptas diceret: Sit hoc, inquit Favorinus, in pleräque earum legum parte, ita uti dicis. non enim minus cupidè Tabulas iſtas XII. legi, quam illos decem libros Platonis de Legibus. ſed quædam iſtic eſſe animadvertuntur aut obſcuriſſima, aut dura; aut lenia contrà nimis & remiſſa; aut nequaquam ita, ut ſcriptum eſt, conſiſtentia. Obſcuritates, inquit Sex. Cæcilius, non aſſignemus culpæ ſcribentium, ſed inſcientiæ non aſſequentium. quamquam hi quoque ipſi, qui quæ ſcripta ſunt minus percipiunt, culpâ vacant. nam longa ætas verba, atque mores veteres oblitteravit, quibus verbis, moribuſque ſententia legum comprehenſa eſt. [3] Trecenteſimo quoque anno poſt Romam conditam Tabulæ compoſitæ, ſcriptæque ſunt. 4 à quo tempore, ad hunc diem, anni eſſe non longè minus ſeptingenti videntur. Durè autem ſcriptum eſſe in iſtis legibus quid exiſtimari poteſt? niſi duram eſſe legem putas, quæ judicem, arbitrumve jure datum, qui ob rem 5 dicendam, pecuniam accepiſſe convictus eſt, capite

cum Legibus quas afferebant Athenis, & ex aliis Græciæ urbibus, quæ in Italia erant. Idem tradit Livius lib. 3. *Miſſi Legati Athenas, juſſique inclytas leges Solonis ſcribere, & aliarum Græciæ civitatum inſtituta, mores, juraq. noſcere.* Atque hoc modo capiendus Tacitus Annal. lib. 3. ubi ſcribit: *Creati Decemviri, & accitis quæ uſquam egregia, compoſitæ* XII. *Tabulæ.*

3. *Trecenteſimo quoque anno poſt Romam conditam*] Forte, *Trecenteſimo quippe anno &c.* Anno autem trecenteſimo & altero, quam Roma condita erat, Leges XII. Tabularum à Decemviris compoſitas tradit Livius lib. 3. Vide Notas ſupra pag. 991.

4. *A quo tempore ad hunc diem, anni eſſe non longe minus ſeptingenti videntur*] Gellium floruiſſe temporibus Antonini Pii, obiiſſe vero circa initium Regni Marci Aurelii Antonini Philoſophi, ex ſcriptis ejus facile colligi poteſt, & ſupra etiam ad Præfationem notatum eſt. M. Aurelius Antoninus vero cum L. Ælio Vero ſucceſſit Antonino Pio anno U. C. IↃ CCCCXIV. Quomodo itaque verum eſſe poteſt, quod hic ſcriptum eſt, à tempore Legum XII. Tabularum, quas modo dixit conſcriptas an. U. C. CCC. ad hunc annum, quo Sextus Cæcilius, præſente Gellio, cum Favorino hanc Diſſertationem habuit, effluxiſſe non longe minus an. ſeptingentos. Sed omnino à Librario in annorum numero erratum puto, & Gellium ſcripſiſſe, *anni eſſe non longe minus ſexcenti videntur.* Hoc modo ſermo hic à Sexto Cæcilio ſub Antonino Pio habitus fuerit.

5. *Dicendam*] Hotomannus ad Leg. XII. Tabul. legendum putat, *judicandam*, Alii, *diſceptandam*.

6. *Capi-*

6 capite pœnitur: aut quæ 7 furem manifestum, ei, cui furtum factum est, in servitutem tradit: 8 nocturnum autem furem jus occidendi tribuit. dic enim, quæso, dic, vir 9 sapientiæ studiosissime, 10 an aut judicis illius perfidiam contra omnia jura divina, atque humana, jusjurandum suum pecuniâ vendentis, aut furis manifesti intolerandam audaciam, aut nocturni grassatoris insidiosam violentiam, non dignam esse capitis pœnâ existimes? Noli, inquit Favorinus, ex me quærere, quid ego existimem. scis enim solitum esse me 11 pro disciplina sectæ, quam colo, inquirere potiùs, quàm decernere. sed non levis existimator, neque aspernabilis est populus Romanus; cui delicta quidem isthæc vindicanda, pœnæ tamen hujuscemodi nimis duræ esse visæ sunt. passus enim est leges istas de tam immodico supplicio, situ, atque senio emori. sicut illud quoque, non humaniter scriptum, improbavit: quod si homo in jus vocatus, morbo, aut ætate æger, ad ingrediendum invalidus est, arcera non sternitur: sed ipse aufertur, & jumento imponitur, atque ex domo sua ad Prætorem in Comitium novâ funeris facie effertur. quam enim ob causam morbo affectus,

6. *Capite pœnitur*] Al. *capite punit.* Capitis quidem pœnam in desuetudinem postea abiisse, satis constat ex Juris nostri libris, ubi ex Edictis Prætorum Judex, qui dolo malo perperam & inique judicaverit, dicitur litem suam facere, hoc est, si evidens arguatur ejus vel gratia, vel inimicitia, vel sordes, ut ait Ulpianus *l. 15. §. 1. D. de Iudic.* Sed & lege Julia repetundarum exilii, vel gravior pœna constituta est in ejusdem criminis reos, ut videre est ex *l. 1. l. 3. l. 7. pr. & §. 1. D. de leg. Iul. repetund.* Sed & Impp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA. in Cod. Theodos. lib. 9. tit. 27. ad leg. Jul. repetund. leg. 5. rescribunt, privatarum litium cognitorem eundemq; mercatorem parem capitis & vitæ, quæ peculatus reos consuevit involvere, jacturam subiturum.

7. *Furem manifestum*] Huc faciunt quæ supra notata ad lib. 11. cap. 18. pag. 607. & 608.

8. *Nocturnum autem furem*] Vide Notas supra pag. 606.

9. *Sapientiæ studiosissime*] Quasi Græce diceres, Φιλοσοφώτατε.

10. *An aut judicis illius perfidiam, &c.*] Ad hanc mentem Cicero lib. 4. in Verrem dixerat: *Non flagitiosum tantum, sed omnium etiam turpissimum, maximeque nefarium mihi videtur, ob rem judicandam pecuniam accipere, precio habere addictam fidem & religionem.*

11. *Pro disciplina sectæ*] Erat quippe Favorinus Academicus.

12. *Situ atque senio emori*] Sic supra lib. 2. cap. 24. Auctor noster: *Legibus istis situ atque senio obliteratis.*

fectus, & ad respondendum pro sese non idoneus, jumento adhærens in jus adversario deportatur? Quod verò dixi, videri quædam esse impendio molliora: nonnè tibi quoque videtur nimis esse dilutum, quod ita de injuriâ pœniendâ scriptum est: [13] SI. INIVRIAM. FAXIT. ALTERI. VIGINTI. QVINQVE. ÆRIS. POENÆ. SVNTO. quis enim erit tam inops, quem ab injuriæ faciendæ lubidine vigintiquinque asses deterreant? itaque quum eam legem Q. Labeo quoq; vester in libris, quos ad duodecim Tabulas conscripsit, non probaret. Quidam, inquit, [14] Lucius Veratius fuit, egregiè homo improbus atque immani vecordiâ. is pro delectamento habebat, os hominis liberi manus suæ [15] palmâ verberare. eum servus sequebatur, [16] crumenam plenam assium portitans: &, quemcumque depalmaverat, numerari statim secundùm duodecim Tabulas, viginti & quinque asses jubebat. propterea, inquit, Prætores posteà hanc abolescere, & relinqui censuerunt; injuriisque æstimandis [17] recuperatores se daturos edixerunt. Nonnulla autem in istis legibus nec consistere quidem, sicuti dixi, visa sunt, velut illa lex talionis: cujus verba, nisi memoria me fallit, hæc

13. SI. INJURIAM. FAXIT. ALTERI. *&c.*] Vide Notas supra pag. 891. & iis adde, quæ apud Pariatorem Leg. Mosaicar. & Roman. tit. v. Paulus paucis immutatis quasi ex Leg. XII. Tab. adducit. *Injuriarum actio aut legitima est aut honoraria. Legitima ex lege duodecim Tabularum*: QUI. INJURIAM. ALTERI. FACIT. QUINQUE. ET. VIGINTI. SESTERTIORUM. POENAM. SUBIT. Ubi, auctis quippe civium Roman. facultatibus, computatio fit ad *sestertium*, quæ prius ex Leg. XII. Tabul. ad *assem* fieri solebat.

14. *L. Veratius*] Al. *L. Neratius*.

15. *Palmâ verberare*] Depalmatio itaque etiam species levioris injuriæ ex XII. Tabul. habetur, ut manifestum ex hoc L. Veratii exemplo, à Gellio hic ex Labeone relato. unde levior injuria non tantum verbis, sed etiam re, puta depalmatione fieri potest. Ineptissimi itaque, ut bene animadvertit J. Gothofredus ad Leg. XII. Tabul. qui hocce legis XII. Tabul. caput ad injuriam, quæ verbo fit, restringunt.

16. *Crumenam plenam assium portitans*] Cod. Tornæs. & Vet. Ed. *ferens crumenam plenam assium*.

17. *Recuperatores*] Recuperatores dicebantur judices à Prætore dati, qui præfecti erant recuperandis reddendisque; sic dicti à recuperando, quod per eos suum quisque recuperare posset; neque tantum de bonis inique ablatis, verum etiam de æstimandis injuriis eos cognitionem habuisse ex hoc Gellii loco manifestum. Recuperatorum sæpius apud

hæc ſunt: 18 SI. MEMBRVM. RVPIT. NI. CVM. EO. PACIT. TALIO. ESTO. præter enim ulciſcendi acerbitatem; ne procedere quoque exſequutio juſta talionis poteſt. nam cui membrum ab alio ruptum eſt: ſi ipſi itidem rumpere per talionem velit: quæro, an efficere poſſit rumpendi pariter membri æquilibrium? in qua re primùm ea difficultas eſt inexplicabilis. Quid ſi quis membrum, inquit, alteri imprudens ruperit? quod enim per imprudentiam factum eſt, retaliari per imprudentiam debet. ictus quippe fortuitus, & conſultus non cadunt ſub ejuſdem talionis ſimilitudinem. quonam igitur modo imprudentem poterit imitari, qui in exſequendâ talione non licentiæ jus habet, ſed imprudentiæ? ſed & ſi prudens ruperit; nequaquam patietur aut altiùs ſe lædi, aut latiùs. quod cujuſmodi librâ, atque menſurâ caveri poſſit, non reperio. quin etiam, ſi quid plus erit, alitérve commiſſum: res fiet ridiculæ atrocitatis: ut contraria actio mutuæ talionis oriatur, & adoleſcat infinita quædam reciprocatio talionum. nam de immanitate illa ſecandi, partiendique humani corporis, ſi unus ob pecuniam debitam judicatus, addictuſque ſit pluribus, non libet meminiſſe; & piget dicere: quid enim videri poteſt efferatius? quid ab hominis ingenio diverſius, quàm quòd membra, & artus inopis debitoris breviſſimo laniatu diſtrahebantur, ſicut nunc bona venum diſtrahuntur? Tum Sex.

apud Veteres exſtat mentio; quódque eorum fuerit officium, præſertim colligi poteſt ex Oratione Ciceronis pro Cæcina, quam ad recuperatores habuit. Meminit & Plautus Bacchid. Act. 3. Sc. 3.

Poſtquam quidem Prætor Recuperatores dedit,
Damnatus demum vi coactus reddidit
Ducentos, & mille Philippûm.

Vide etiam Feſtum in *Reciperatio*. Hinc *recuperatorium judicium* apud Ciceronem lib. 2. de Inventione, Suetonium in Veſpaſiano, Plinium lib. 3. Epiſt. ad Maximum, quod per hujuſmodi judices datos exercebatur.

18. SI. MEMBRUM. RUPIT.] Vide Notas ſupra pag. 891. De hoc Leg. XII. Tabul. capite ita Feſtus: *Talionis mentionem fieri in* XII. *ait Verrius hoc modo:* SI. MEMBRUM. RUPERIT. NI. CUM. EO. PACIT. TALIO. ESTO. *Neque id quod ſignificat indicat. puto, quia notum eſt; permittit enim Lex parem vindictam.*

Sex. Cæcilius amplexus utrâque manu Favorinum, Tu, es, inquit, unus profectò in nostrâ memoriâ non Grajæ modò, sed & Romanæ rei peritissimus. quis enim Philosophorum disciplinæ suæ leges tam scitè, atque doctè callet, quàm Leges tu nostras Decemvirales percalluisti? 19 Sed, quæso tecum tamen, degrediare paulisper è curriculis istis disputationum vestrarum Academicis, omissoque studio, quicquid lubitum est, arguendi, tuendique, consideres graviùs, cuimodi sint ea, quę reprehēdisti. nec ideo contemnas Legum istarum antiquitates, quòd plerisque ipsis jam populus Romanus uti desiverit. non enim profectò ignoras legum opportunitates & medelas, pro temporum moribus & pro rerum publicarum generibus, ac pro utilitatum præsentium rationibus, proque vitiorum, quibus medendum est, fervoribus mutari, atque flecti: neque uno statu consistere, quin, ut facies cœli & maris, ita rerum, atque fortunæ tempestatibus varientur. quid salubrius visum est 20 rogatione illâ Stolonis jugerum de numero præfinito? quid utilius 21 plebiscito Voconio, de coërcendis mulierum hæredi-

19. *Sed quæso tecum tamen*] Ita primus reposuit J. Lipsius, lib. I. Elect. cap. 21. pro quo vulgo erat, *sed quæso te, cum tamen degr.* Hoc modo pendula erat sententia, & aliquid deesse videbatur. Quæ sibi constat, reponendo antiquum sermonis genus, *quæso tecum tamen.* quomodo dicebant, pro *quæso te.* Plautus Asinaria:

- - *hanc jube orare mecum.*

Ennius:

- - *tecum precibus pater orat.*

20. *Rogatione illa Stolonis jugerum de numero præfinito*] Legem Licinii Stolonis designat, qua cautum erat pœna X. M. æris, ne quis plus quingenta jugera possideret. Vide Notata supra p. 408.

21. *Plebiscito Voconio, de coërcendis mulierum hæreditatibus*] Q. Voconium legem tulisse, *Ne quis census hæredem virginem, mulieremve instituerit*, supra pag. 429. ex Cicerone lib. I. in Verrem cap. 42. notatum est. Ubi census est, qui centum millia sestertium possideret, & in censum detulisset, ut notat Asconius Pædianus ad dict. lib. cap. 40. Quod vero ibidem additur, quæ & communior Jurisconsultorum & Antiquariorum sententia est, quasi Dio lib. 56. ubi de lege Voconia sic scribit: Τῶν δὲ γυναικῶν τισι καὶ παρὰ τὸν Οὐοκώνιον νόμον, καθ' ὃν οὐδεμιᾷ αὐτῶν οὐδενὸς ὑπὲρ δύο ἥμισυ μυριάδας οὐσίας κληρονομεῖν ἐξῆν, συνεχώρησε τοῦτο ποιεῖν. quasi, inquam, Dio diceret lege Voconia cautum esse, *mulieribus non licere ultra viginti quinque millia sestertium hæreditate capere.* Id enim significari volunt hisce verbis: καθ' ὃν οὐδεμίᾳ αὐτῶν οὐδενὸς ὑπὲρ δύο ἥμισυ μυριάδας οὐσίας κληρονομεῖν ἐξῆν.

Quæ

reditatibus? quid tam necessarium existimatum est propulsandæ civium luxuriæ, quàm lex [22] Licinia, & Fannia, [23] aliæque item leges sumtuariæ? omnia tamen hæc oblitterata, & operta sunt civitatis opulentiâ quasi quibusdam fluctibus exæstuantis. Sed cur tibi esse visa est inhumana lex omnium, mea quidem sententia, humanissima, quæ jumentum dari jubet ægro, aut seni in jus vocato? [24] verba sunt hæc de lege SI. IN. IVS. VOCAT: SI. MORBVS. [25] ÆVITAS.

Quæ Hotomanus explicat de quadrante omnium bonorum ejus, qui census, hoc est, centum millia sestertium professus fuisset. Sed, ut optime notavit Clarissimus Gronovius lib. 3. De Pecuniâ Veteri, c. 16. Si quod caput legis Voconiæ de quadrante bonorum fuerit, aliud omnino fuit, ab isto, cujus meminit Dio. Dionis enim verba idem prorsus dicunt, quod Asconius & alii, nimirum, non posse mulierem hæredem existere illi, qui centum millia sestertium possideret. Græci enim sub μυριάδος vocabulo δραχμὰς subaudiunt. δραχμὴ autem nunquam pro *sestertio* sumitur, sed ejusdem est valoris atque *denarius*, qui quatuor continet sestertios. Sic δύο ἥμισυ μυριάδες erunt viginti quinque millia denarium, hoc est, centum millia sestertium. Et οὐδεμία αὐτῶν οὐδενὸς ὑπὲρ δύο ἥμισυ μυριάδων οὐσίας κληρονομεῖν ἐξῆν, nihil aliud significant, quam mulieres non posse capere hæreditatem alicujus, qui censum haberet majorem, aut non minorem viginti & quinque millibus denarium, seu centum millibus sestertium. Hæc ita breviter, cum non ubivis obvia, ex sententiâ Celeberrimi Gronovii, hic notare visum; quem adire haud pigeat loco allegato.

22. *Licinia & Fannia*] Vide Notas supra pag. 176. & 177.

23. *Aliæque item leges sumptuariæ*] Quarum meminit supra lib. 2. cap. 24.

24. *Verba sunt hæc de lege* SI. IN. JUS. VOCAT.] Sic distinguendum cum J. Gothofredo ad XII. Tabul. ubi recte cum nonnullis aliis statuit primã omnium in XII. Tabul. legem ab hisce verbis incepisse, SI. IN. JUS. VOCAT. &c. Ejus autem legis tria aut quatuor fuisse capita sive membra vult, quorum ultimum hic Gellius laudat hisce verbis: *Verba sunt hæc de lege* SI. IN. JUS. VOCAT: SI. MORBUS. &c. Quorum sententia est: caput hoc XII. Tabularum SI. MORBUS. ÆVITAS. VE. &c. legis, cujus prima hæc verba sunt, SI. IN. JUS. VOCAT. membrum esse. Nonnullis enim Veterum in more fuisse, cum è XII. Tabulis legis alicujus caput aliquod referrent, legis principium illi ἀπὸ τοῦ κοινοῦ præmittere, non solum ex hoc Gellii loco, verum etiam ex Cicerone lib. 2. de Legib. & Porphyrione ad Horatii lib. 1. Sat. 9. quoad hanc ipsam legem primus observat idem Gothofredus in Notis ad Tabulam I. Quemadmodum hodie adhuc quamplurimi, cum legis alicujus caput, sive, ut vocant, παράγραφον laudant; prima legis ipsius verba prænotare ferme solent. Quem capitum ex XII. Tabulis laudandorum morem à Gellio hoc loco usurpatum qui nesciebant, hoc caput apud Gellium sic concipiebant, & corrumpebant: SI. IN. JUS. VOCATO. MORBUS, &c. ut fecit Hotomanus; vel ut Fr. Balduinus: SI. QUIS. IN. JUS. VOCATUR. SI. MORBUS, &c.

25. ÆVITAS. VE] Ævitas hic usurpatur

TAS. VE. 26 VITIVM. ESCIT. QVI. IN. IVS. VOCABIT. IVMENTVM. DATO. 27 SI. NOLET. ARCERAM. NE. STERNITO. An tu fortè morbum appellari hic putas ægrotationem gravem 28 cum febri rapidâ & quercerâ, jumentumque dici pecus aliquod unicum tergo vehens? ac propterea minus fuisse humanum existimas ægrotum domi suæ cubantem jumento impositum in jus rapi? hoc, mi Favorine,

patur pro ea, quæ alias apud probatos auctores dici solet *mala ætas*, id est, senectus, sive senium: cui contraria *ætas bona*, item *bonum tempus*; id est juventus, ut apud Senecam Epistol. I. *bono tempore uti incipias.* Et Epist. 47. *bona ætas est.* Vide Nonium Marcellum in *Senium.*

26. VITIUM. ESCIT.] Al. ESIT. pro *erit.* Sententia legis est: Si morbus aut senectus impedimento fuerit alicui in jus vocato, nimirum, quo minus ire possit, &c.

27. SI. NOLET.] Perperam Rævardus ad leg. XII. Tabul. hic legendum censet, SI VOLET ARCERAM; NE STERNITO. quasi Decemviri postulanti arceram reo sterni vetarent. Sed probum est, ut habent omnes libri: SI NOLET, qui in jus vocabit scilicet, id est, *actor*, si nolit arceram sternere in jus vocato, ad id præstandum cogi nequit. Atque ita legendum omnino confirmatur verbis Varronis apud Nonium in *Arcera*, è Satyrâ ejus, quæ γεροντοδιδάσκαλος inscripta: *Vehebatur*, inquit, *cum actore vehiculo senex aut annosus, cui arceram, si non vellet, non sterneret.* Ita locum hunc à viris doctissimis etiam conclamatum, optime restituendum censuit doctissimus Jurisconsultus J. Gothofredus. Ubi itidem *si non vellet* de actore intelligendum.

28. *Cum febri rapida & quercerâ*] Festus ex emendatione Scaligeri: *Querquera febris, dura ac gravis; quam quidam à quercu dictam putant, quod id genus arboris cum grave sit ac durum, tum in ingentem evadat amplitudinem. Aurelius Opilius frigidam atque trementem. Santra eam ex Græco deducit. quia tremorem hujusmodi κάρκαρον vocant. Unde dici etiam Carcerem.* Plautus in Frivolaria: *Is mihi erat bilis, querquera, tussis.* Lucilius: *Iactans me ut febris querquera.* Et alibi: *Querquera consequitur febris, capitisque dolores.* Querquera verius videtur esse à κάρκαρος, quod Hesychius interpretatur δεινὸς, sive καρκαίρειν, hoc est, *palpitare, tremere, moveri.* quomodo & accipiendum apud Homerum Iliad. I. hoc loco:

- - Κάρκαιρε δὲ γαῖα πόδεσσιν
Ὀρνυμένων ἄμυδις. - -

Hoc modo *querquera febris* erit, quæ magno frigore & tremore fit. Sunt tamen quibus querquera videtur esse febris calida & sicca; quos inter est Steph. Gucciardus Harmon. Ling. Etymolog. ubi *querquera* dictum vult à Chaldaico חַרְחוּרָא *carkora*, quod exponitur, *morbus ardens, febris, morbus exurens vehementi calore.* R. Schelomoh: *Est morbus calore medium corpus afficiens, quo qui laborat semper bibere appetit aquas.* Quod si quis recipere mallet, posset hic apud Gellium legere: *cum febre ardida & querquerâ.* Quicquid sit, istud saltem constat, Veteres voce *querquera* gravem & acutam febrem designasse. Unde etiam Arnobius lib. I. advers. Gentes, inter varia morborum genera à Christo verbo & imperio sanata, etiam *querqueras*

rine, nequaquam ita est. nam morbus [29] in lege ista non febriculosus, neque nimis gravis; sed vitium aliquod imbecillitatis, atque invalentiæ demonstratur: non periculum vitæ ostenditur. cæteroqui morbum vehementiorem vim graviter nocendi habentem legum istarum scriptores [30] alio in loco, non per se morbum, sed [31] *morbum sonticum* appellant. [32] *jumentum* quoque non id solum significat, quod nunc dicitur; sed vectabulum etiam, quod adjunctis pecoribus trahebatur, veteres nostri jumentum à jungendo dixerunt. [33] *Arcera* autem vocabatur plostrum tectum undi-

ras atque intercutes morbos recensere videtur.

29. *In lege ista*] In lege nimirum SI. IN. JUS. VOCAT. cujus membrum est caput SI. MORBUS. &c.

30. *Alio in loco*] Hoc est, in aliâ lege. Quam J. Gothefredus ad priorem partem secundæ Tabulæ, quæ *de judicio ipso* agebat, pertinuisse vult.

31. *Morbum sonticum*] Festus: *Sonticum morbum in Duodecim significare ait Ælius Stilo certum cum justa causa quem nonnulli putant esse qui nocet, quod sontes significet nocentes. Nævius ait: Sonticam esse oportet caussam, quamobrem perdas mulierem.* Idem Festus: *Sontica caussa dicitur à morbo sontico, propter quem quod est gerendum, agere desistimus. M. Porcius Cato de Re R. A. Atili, quid dicam causæ exstitisse, timidusne sis, an impedimento tibi causam sonticam fuisse?* Et alibi: *Insons, extra culpam: à quo dici quoque morbus existimatur sonticus, quia perpetuo noceat.* Non semel in juris nostri libris *morbi sontici* mentio, ut in *l. 60. quæsitum. D. de re judicata*, ubi dicitur sonticum morbum existimandum *qui cujusque rei impedimento est*; item in *l. 2. §. 3. D. si quis cautionib.* in *l. ult. §. 1. D. de ædil. edict.* & *l. 113. D. de V. S.* In Glossis Philoxeni *sonticus morbus*, redditur ἱερὰ νόσος, hoc est, *comitialis.* Et ita accipit Plinius lib. 36. cap. 19. *Gagates deprehendit sonticum morbum, & virginitatem suffitus.* Quod manifestum ex Dioscoride lib. 5. c. 146. ubi de gagatis lapidis virtutibus inquit: Ἔστι δὲ καὶ ἐπιληπτικῶν ἔλεγχος ὑποθυμιαθείς. Sic Appuleius in Apologia ait, *incenso gagate explorari morbum caducum.* Unde quidam per *morbum sonticum* in XII. Tabulis designari putent *morbum comitialem*: quibus non accedo. Cum ex Gellii verbis appareat, Decemviros loqui generatim de quovis morbo gravi & justo, quique rebus agendis impedimentum afferat, sive, ut ipse ait, de morbo vehementiori vim graviter nocendi habente. Et hoc modo Festus *Sonticum* interpretatur, *certum, cum justa causâ.*

32. *Iumentum*] Nonius Marcellus: *Iumentum à jungendo veteres dictum putant, G litera in eo nomine attrita. Nam & vectabulum dicunt, quod nunc vehiculum.* Descripsit more suo ex Gellio, cujus tamen mentem non est assequutus. Quid jumentorum nomine comprehendatur, docet Ulpianus *l. 38. Ædiles. §. 4. jumentorum. D. de Ædil. Edict.* Sed Veteres etiam pro vehiculo dixisse quod adjunctis pecoribus trahebatur, hic ex Gellio discimus.

33. *Arcera*] Varro lib. 4. de L. L. *Brevis veha vehiculum dictum; ab aliis etiam dictum Arcera, quæ etiam in XII. Tabulis appellatur. quod ex tabulis vehiculum erat factum, ut arca, Arcera dictum.*

undique & mœnitum : quasi arca quædam magna vestimentis instrata, qua nimis ægri, aut senes portari cubantes solebant. Quænam tibi igitur acerbitas esse visa est, quòd in jus vocato [34] paupertino homini, vel inopi, qui aut pedibus fortè ægris esset, aut quo alio casu ingredi non quiret, plostrum esse dandum censuerunt ; neque insterni tamen delicatè arceram jusserunt ? quoniam satis esset invalido cuicuimodi vectabulum. atque id fecerunt, ne causatio ista ægri corporis perpetuam vacationem daret [35] fidem detrectantibus, jurisque actiones declinantibus. sed enim ipsum vide. injurias factas quinque & viginti assibus sanxerunt. non omninò omnes, mi Favorine, injurias ære isto pauco diluerunt : tametsi & hæc ipsa paucitas assium grave pondus æris fuit. nam [36] librariis assibus in ea tempestate populus usus est. sed injurias atrociores, ut de osse fracto, non liberis modò, verumetiam servis factas [37] impensiore damno vindicaverunt; quibusdam autem injuriis talionem

quoque

ctum. Unde & Nonius Marcellus: *Arcera plaustrum est rusticum tectum undique quasi arca. Hoc vocabulum & apud M. Tullium & apud Varronem invenitur. Hoc autem vehiculi genere senes & ægroti vectari solent.* Ubi subjicit Varronis verba ex γεροντοδιδασκάλῳ, quæ vulgo corruptissima apud Nonium exstant; paulo ante vero jam à nobis ex emendatione I. Gothofredi adducta.

34. *Paupertino*] Vulgò *pauperrimo*. Sed & supra lib. 14. cap. 6. Gellius *paupertinas literas* dixit.

35. *Fidem detrectantibus*] Forte, *forum detrectantibus.*

36. *Librariis assibus*] Primus enim temporibus As pendebat libram pondo. Varro lib. 4. de L. L. *As ab ære. Dupondius à duobus ponderibus, quod unum pondus assipondium dicebatur; id ideo, quod as erat libram pondo.* Sic enim cum Cl. Gronovio lib. 1. de Pecun. Vet. cap. 6. ibi legendum censeo, non, ut vulgo, *libræ pondus*. Postea autem assium pondere imminuto, cum librales asses designare scriptores volunt *æris gravis* nomine eos appellare solent. Et falluntur, qui *æs grave* & *æs rude* habent pro eodem. *Æs grave* enim opponitur assibus unius sextantis, unciæ, aut semunciæ. *Æs rude* autem signato. Hoc tantum in usu fuit usque ad Servii tempora; illud vero duravit usque ad primum bellum Punicum, ut testis est Plinius lib. 33. Hist. Natur. cap. 3.

37. *Impensiori damno vindicaverunt*] Pœnam indicat Paulus apud Collat. Leg. Mosaic. & Rom. tit. v. ex leg. XII. Tabul. nisi quod assium loco, sestertiorum meminit: *Qui injuriam alteri facit, quinque & viginti sestertiorum pœnam subit. Quæ lex generalis non fuit. Nam qui os fregit, si libero, trecentorum; si servo, centum quinquaginta sestertiorum pœnam subit.* Sic enim ibi cum Viris doctissimis legendum.

38. *Talio-*

quoque opposuerunt. quam quidem tu talionem, vir optime, iniquiùs paulò insectatus es; ac ne consistere quidem dixisti, lepidâ quadam sollertiâ verborum: quoniam talioni par non sit talio: neque rumpi membrum facile possit ad alterius rupturæ (ut ais tu) æquilibrium. verum est, mi Favorine,[38] talionem parissimam fieri difficillimè. sed Decemviri minuere atque exstinguere volentes hujuscemodi violentiam pulsandi[39] atq; lædendi, eo quoque metu coërcendos esse homines putaverunt: neque ejus, qui membrum alteri rupisset, & pacisci tamen de talione redimendâ nollet, tantam esse habendam rationem arbitrati sunt, ut, an prudens imprudénsve rupisset, spectandum putarent: aut talionem in eo vel ad amussim æquipararent, vel in librili perpenderent: sed potius eumdem animum, eumdemque impetum in eâdem parte corporis rumpendi, non eumdem quoque casum exigi voluerunt, quoniam modus voluntatis præstari posset, casus ictus non posset. quod si ita est, ut dico, ut & ipse æquitatis habitus demonstrat; taliones illæ tuæ reciprocæ, argutiores profectò, quàm veriores fuerunt. Sed quoniam, acerbum quoque esse hoc genus pœnæ putas: quæ, obsecro te, ista acerbitas est, si idem fiat in te, quod tute in alio feceris? præsertim quum habeas facultatem paciscendi: & non necesse sit pati talionem, nisi eam tu elegeris? quod edictum autem prætorium de æstimandis injuriis probabilius esse potest? nolo hoc ignores, hanc quoque ipsam rationem ad æstimationem judicis redigi necessario solitam. nam si reus, qui[40] depacisci noluerat, judici talionem imperanti non parebat, æstimatâ lite judex homi-

38. *Talionem parissimam*] Sic omnino hic legendum ex vestigiis Vett. Cod. in quibus est *rarissimam*. Stephan. Edit. habet, *rarissimum*. quod nihili est. *Talionem parissimam* dicit Gellius, quam antea *ad æquilibrium* fieri posse negavit Favorinus, & *talionis similitudinem* appellavit. Ita & Plautus Curcul. Act. IV. Sc. II. inquit: *Parissumi estis iibus.* hoc est, simillimi.

39. *Atque lædendi, eo*] Cod. Tornæs. & Vet. Ed. *atque lædendi talione, eo &c.*

40. *Depacisci*] Al. *depecisci*. Ita Appulejus Apologiâ: *Cum creditoribus depecisci tur.*

hominem pecuniæ damnabat. atque ita, si reo & pactio gravis, & acerba talio visa fuerat, severitas legis ad pecuniæ multā redibat. Restat ut ei, quod de sectione, partitioneque corporis immanissimum esse tibi visum est, respondeam. Omnibus quidem virtutum generibus exercendis, colendisque populus Romanus è parva origine ad tantæ amplitudinis instar emicuit, sed omnium maximè, atque præcipuè [41] fidem coluit, sanctamque habuit tam privatim, quàm publicè. sic consules clarissimos viros hostibus confirmandæ fidei publicæ causa dedit. [42] sic clientem in fidem acceptum cariorem haberi, quàm propinquos, tuendumque esse contra cognatos censuit. neque pejus ullum facinus existimatum est, quam si cui probaretur clientem [43] dirisui habuisse. Hanc autem fidem majores nostri non modò in officiorum vicibus, sed in negotiorum quoque contractibus sanxerunt; maximeque in pecuniæ mutuaticæ usu, atque commercio. adimi enim putaverunt subsidium hoc inopiæ temporariæ, quo communis omnium vita indiget, si perfidia debitorū sine gravi pœnâ eluderet. Confessi igitur æris ac debiti judicatis triginta dies sunt dati, conquirendæ pecuniæ causa, quam dissolverent: eosque dies Decemviri [44] *justos* appellaverunt, velut quoddam [45] justitium, id est, juris

41. *Fidem coluit*] Fides enim pro solemni & antiquo Numine Romanis culta, eique Ædes exstructa in Arce Capitolina haud longe à primario Jovis Templo, ut testatur Cato Censorinus apud Ciceronem De Officiis, cum inquit: *Fidem in Capitolio, vicinam I.O.M. majores nostri esse voluerunt*. Hujus Ædis originem Dionysius Halicarnasseus lib. 2. & Plutarchus in Numâ, ad Numam Pompilium referunt. Cicero tamen lib. 2. de Natur. Deor. ad Atilium Calatinum referre videtur.

42. *Sic clientem in fidem acceptam cariorem haberi*] Faciunt huc, quæ habet Gellius supra lib. 5. cap. 13. ubi ex Catonis verbis manifestum, inter patronum & clientem majorem quam inter ipsos cognatos fuisse necessitatem & caritatem; quia patrono pro cliente licebat etiam adversus cognatum dicere testimonium; pro cognato vero adversus clientem non licebat.

43. *Dirisui habuisse*] Vet. Ed. *dirisui habuisse*. Quomodo etiam Stephanus edidit. Turnebus Adversar. lib. 24. cap. 43. *divisui habere* explicat quæstui habere, & cum altero dividere; quamvis etiam non improbet, ut hic editum, *dirisui habuisse*.

44. *Iustos appellaverunt*] De diebus justis vide Notas supra pag. 821.

45. *Iustitium*] Vetustissimus liber, notante Salmasio, habet *Iustidium*. quod à *justis*

juris [46] inter reos quasi interstitionem quamdam, & cessationem. quibus diebus nihil cum his agi jure posset. post deinde, nisi dissolverent, ad Prætorem vocabantur: [47] & ab eo, quibus erant judicati, addicebantur, [48] nervoque, aut compedibus vinciebātur. sic enim sunt, opinor, verba legis: [49] ÆRIS. CONFESSI. [50] DEBITI. Q. JURE. JUDICATIS. TRIGINTA. DIES. JUSTI SUNTO. [51] POST. DEINDE. MANUS. INIECTIO.

à *justis diebus* ita dictum videtur. Sed & *Iustitium* rectum videri potest, ut *solstitium*. Cum jura per illos dies quasi stabant & cessabant, ut *sol stare* vulgo creditur per *solstitia*, quæ τροπαὶ dicuntur. Sic *justitium*, quasi juris *stitium*, & *justus dies*, quod jura in eo starent & cessarent. ut in hac significatione *Justus* dicatur, in quo jus stat, ut voluit Salmasius in De M. U.

46. *Inter reos*] Sic leg. cum doctissimis Viris. non, ut vulgo, *inter eos*.

47. *Et ab eo, quibus erant judicati, addicebantur*] Sic quidem omnes libri; quod est, Debitores, qui solvendo non essent, à Prætore creditoribus, quibus erant judicati, addictos fuisse. Posset tamen alicui videri, Gellium forte scripsisse, *& ab eo, quibus erant judicati, abducebantur*. ex lege XII. Tab. in quâ est, *secum ducito*. Quasi Gellius vellet, Debitores à creditore, cui erant adjudicati, addictique, abductos fuisse, nervoque aut compedibus vinctos; quod idem foret, atque dicit Lex XII. Tabularum: *Secum ducito, vincito aut nervo aut compedibus*. Quod sane sensum non minus commodum admitteret, atque facit vulgaris lectio. Addicebantur enim à Prætore debitores creditoribus; addicti vero abducebantur à creditoribus in servitutem. Cum autem libri constanter habeant *addicebantur*, non temere istud mutandum puto.

48. *Nervoque aut compedibus vinciebantur*] Ita legendum cum Maximo Salmasio De M. U. cap. 18. pro quo vulgo, *nervo quoque aut compedibus v.* Apud creditorem enim, cum ei judicati addicti essent, *aut nervo, aut compedibus* vinciebantur. ut liquet ex lege XII. Tab. sequenti.

49. ÆRIS. CONFESSI. &c.] Primum membrum hujus legis supra ad lib. 15. cap. 13. explicatum est pag. 821.

50. DEBITI. Q. IURE. IUDICATIS.] Al. *Debitique judicatis*, ut supra l. 15. c. 13. Male omnino in vulgatis erat, *rebusque jure judicatis*. quod manifestum ex verbis Gellii, qui paulo ante ex mente legis sic scribit: *Confessi igitur æris, ac debiti judicatis triginta dies sunt dati conquirendæ pecuniæ causa, quam dissolverent.*

51. POST. DEINDE. MANUS. INIECTIO. ESTO. IN. IUS. DUCITO.] Hoc est, obtorto collo in jus ducito, aut rapito. Notum enim, Veteres in eos, qui in jus vocati, non irent, manus injicere consuevisse, eosque obtorto collo ad judicem trahere, aut rapere potuisse. Unde apud Plautum in Pœnulo:

Sed quid ego dubito fugere hinc in malam crucem,
Priusquam obtorto collo ad prætorem trahor.

Item in Rudente:

- - - opta ocius
Rapi te obtorto collo mavis, an trahi.

Et paulò post:

Ego hunc scelestum in jus rapiam exulem.

Unde ille etiam mox:

- - - Obsecro, subveni mi Charmides,
Rapior obtorto collo - - -

Scilicet, in jus. Eodem sensu Græcis ἀπάγειν dici, quando quis reum convictum atque condemnatum in jus traheret, & ἀπαγωγὴ de reo hujusmodi in jus ducto, sive rapto, multis probat Salmasius de M. Us. cap. 17.

52. AUT.

CTIO. ESTO IN. JUS. DUCITO. NI. JUDICATUM. FACIT. 52 AUT. QUIS. ENDO. EM JURE VINDICET. 53 SECUM. DUCITO. 54 VINCITO.

52. AUT. QUIS. ENDO. EM. IURE. VINDICET.] Ita Salmasius hanc legis particulam restituit; cum vulgo legeretur: *aut qui endo eo in jure vindicet.* In aliis etiam adhuc pejus: *aut qui pseudo eo in jure vindicet.* Unde Hotomanus faciebat: *aut quis pro eo endo jure vindex sit.* Alii etiam aliter. Sed rectum est, *endo em jure vindicet*, transpositione familiari leg. XII. Tabul. pro, *em endo jure vindicet*, id est, eum in jure vindicet. Sententia legis est: Nisi judicatum faciat debitor, aut aliquis sit, qui eum in jure vindicet, ducito eum ac vincito creditor. Vindex autem quis sit, notatum supra pag. 888.

53. SECUM DUCITO.] His verbis *addictio in servitutem* designatur, quæ Græcis ἀγωγὴ dicitur, ut ἀγώγιμος, qui Latinis *addictus*. & ἀγώγιμον ποιεῖν, *addicere*, ut multis explicat Salmasius in De M. U. cap. 17. & 18.

54. VINCITO. AUT. NERVO. AUT. COMPEDIBUS. XV. PONDO. NE. MINORE. &c.] Ita quidem libri. Melius autem isti, qui legunt, *Ne majore, aut si volet, minore vincito.* quibus verbis freni dantur impotentiæ creditorum, ut ne majore possint vincire, minore, si velint, ut possint. hoc modo etiam infra dicitur, *si volet, plus dato.* Salmasius autem De M. U. cap. 18. legendum censet: *Vincito aut nervo, aut compedibus quindecim pondo ne majoribus; aut, si volet, minoribus vincito.* Vel, si malis, *Vincito aut nervo, aut compede &c. ne majore, aut si volet minore, &c.* Nam ad compedes pondus referendum, non ad nervum. Compedes enim vincula pedum sunt ferrea, quæ Græcis πέδαι dicuntur. Glossæ Philoxeni: *Compedes:* πέδαι. Quia autem ex ferro, inde in eis pondus spectabatur. Demodorus in Medea apud Pollucem:

Τριακοντελίτρους τινὶ νεανίσκῳ πέδας.

Triginta libres juveni indantur compedes. Et apud Plautum: *crassæ ac ponderosæ compedes.* Nervus autem vinculum quidem etiam erat pedum, sed ligneum, non ferreum, ut optime notat Salmasius De M. U. cap. 18. cui pedes immittebantur, & nervis in eo vinciebantur. Unde Glossæ Philoxeni *nervum* interpretantur ξυλοπέδην. Sed & *nervus* Græcis ξύλον absolute dicitur, & ἐν ξύλῳ δεδέσθαι, qui in nervo vinciebantur. In lege Solonis ποδοκάκκη vocabatur. Sic enim explicat Lysias in priore contra Theomnestum, ubi ex lege quadam Solonis hæc verba referens: Δεδέσθαι δ' ἐν τῇ ποδοκάκκῃ ἡμέρας πέντε τὸν πόδα, εἰ μὴ προστιμήσῃ ἡ Ἡλιαία; Subjicit: ἡ ποδοκάκκη αὕτη ἐστὶν, ὦ Θεόμνηστε, ὃ νῦν καλεῖται ἐν τῷ ξύλῳ δεδέσθαι. εἰ οὖν ὁ δεθεὶς ἐξελθὼν, ἐν ταῖς εὐθύναις τῶν ἕνδεκα κατηγοροίη, ὅτι οὐκ ἐν τῇ ποδοκάκκῃ ἐδέδετο, ἀλλ' ἐν τῷ ξύλῳ, οὐκ ἂν ἠλίθιον αὐτὸν νομίζοιεν. Similiter observat eodem loco Salmasius, Comicos Latinos, qui palliatas docuerunt, quas ex Græco verterunt, pro ἐν ξύλῳ δεδέσθαι, posuisse *in nervo vinciri.* Unde constat errare eos, qui, Festum secuti, nervum volunt esse vinculum ferreum, quo pedes vinciuntur. Hoc modo nervus non differret à compedibus, cum tamen in hac lege XII. Tabul. manifesto distinguantur. Verba Festi sunt: *Nervum appellamus etiam ferreum vinculum, quo pedes impediuntur, quanquam Plautus eo etiam cervices vinciri ait: Perfidiose captus. Eo adepol nervo cervices probas.* Sed nervus omnino è ligno tantum constabat. Quod vero idem Festus è Plauto notat, nervo etiam colla vinciri, id inde factum, quia eodem vinculo ligneo tam cervices, quam pedes, & manus aliquando necti solebant: habebat

CITO. AUT. NERVO. AVT COMPEDIBUS. QUINDECIM. PONDO. NE. MINORE. AUT. SI. VOLET. MAJORE. 55 VINCITO. SI. VOLET. SVO. VIVITO. NI. SVO. VIVIT. 56 QUI. EM. VINCTUM. HABEBIT. 57 LIBRAS. 58 FARRIS. IN. DIES. DATO. 59 SI. VOLET. PLUS.

bat enim idem lignum quinque locis foramina, quibus collum, manus & pedes inserebantur. Unde & πεντεσύριγγον ξύλον vocatur ab Aristophane in Equitibus:

- - Τουτοὶ

Δήσουσ' ἐκεῖ λαβόντες πεντεσυρίγγῳ ξύλῳ.

Ubi Vetus Scholiastes πεντεσύριγγον interpretatur, πέντε ὀπὰς ἔχον, δι' ὧν οἵ τε πόδες, καὶ αἱ χεῖρες, καὶ ὁ τράχηλος ἐνεβάλλετο. Quatuor enim foramina pedibus & manibus inserendis, quintum collo vinciendo inserviebat: Hesychius: πεντεσύριγγον ξύλον, πέντε ὀπὰς ἔχον, τέσσαρας μὲν εἰς ἃς οἱ πόδες καὶ αἱ χεῖρες διείργοντο, μίαν δὲ δι' ἧς ὁ τράχηλος. Plura vide apud Salmasium dicto capite.

55 VINCITO.] Non dixit Lex XII. Tabul. nectito. unde manifestum, observante Salmasio de M. V. verum non esse, quod vulgo scribunt, *nectere* verbum esse proprium de debitoribus, qui in vincula dabantur, apud creditorem, nihilque aliud denotare, quam vincire nervo aut compedibus, & *nexos* proprie dici hujusmodi debitores vinctos. quod secus se habet. Si enim hoc ita esset, Lex XII. Tabul. non *vincito*, sed *nectito* dixisset. *Nexus* autem quis diceretur, ex hisce Varronis lib. 4. de L. L. verbis apparet: *Liber qui suas operas in servitute pro pecunia dabat, dum solveret, Nexus vocabatur, ut ab ære obæratus.* Ubi *nexus* non significat vinctus, sed idem simpliciter, quod obligatus corpore, vel oppigneratus. & eodem modo nexus ipse debitor dicitur, cujus corpus pro pecunia credita obnoxium est, quemadmodum bona *nexa*, quæ sunt obnoxia & oppignerata.

56. QUI. EM. VINCTUM. HABEBIT.] In privato scilicet carcere. Veteribus enim Romanis domi suæ privatos habere carceres permissum, in quibus vinctos detinere possent debitores sibi, quod solvendo non essent, addictos. Hinc illæ querelæ apud Livium lib. 6. *Gregatim quotidie de foro addictos duci, & repleri vinctis nobiles domos, & ubicunque patricius habitet, ibi carcerem privatum esse.* Quomodo etiam lib. 2. ille magno natu, qui se cum veste squallidâ, promissâ barbâ, capillisque speciem oris efferantibus, ac omnium malorum suorum insignibus in forum projecisset, cætera inter conqueritur: *Ductum se ab creditore, non in servitium, sed in ergastulum & carnificinam esse, &c.*

57. LIBRAS. FARRIS. IN. DIES. DATO.] Hoc est, Singulas libras farris in dies singulos. Vult itaque Lex XII. Tabul. addicto vinctoque ob debitum idem diarium dari, quod dari solebat servis, Libram nempe farris, ut testis Horatius lib. I. Satyr. V.

- - - Rogabat
Denique cur unquam fugisset, cui satis una
Farris libra foret, gracili sic, tamque pusillo?

Nec opus est in hac lege cum Rævardo *libram*, pro *libras* restituere; multo minus legere cum G. Fornerio Select. lib. I. cap. 6. *libra*, seu, *libram S. farris*, id est, *selibram* sive *libram semis*. Quasi selibra diarii esset legitimus modus, cum revera legitimo fuerit angustior, ut apparet ex Bibaculo Catonis frugalitatem solito majorem sic describente:

Quem tres caliculi, selibra farris,
Racemi duo, tegula sub una
Ad summam prope nutriunt senectam.

Unde & querela illa deparci, sive potius avari forsan mariti, apud Titinnium in Geminâ,

Libram

PLUS. DATO. Erat autem jus interea paciscendi; ac nisi pacti forent, habebantur in vinculis dies sexaginta; inter eos dies, 60 trinis nundinis continuis, ad Prætorem 61 in Comitium produ-

- - . *Libram ajebant satis*
Esse ambobus farris intriti: plus comest
Sola uxor.

Frustra etiam, ut bene notat Salmasius de M. U. à viris doctissimis ad hanc legem quæsitum de carceris publici diario, quis modus ejus fuerit solitus dari in publica custodia habitis, & quæ δεσμωτηρίου δίαιτα. Cum addicti hic tanquam servi ejus, cui judicati addicebantur, haberi solerent; & ideo idem eis diarium dari lex jubet, quod servis in ergastulo aut domi vinctis præbebatur. Libra nempe farris in dies. *In dies* autem hic, est in singulos dies; quomodo hac loquendi formula etiam utitur Cato De R. R. cap. 58. ubi de vino familiæ singulis diebus dando ait: *mense quarto in dies heminas.* &, *mense quinto &c. in dies sextarios* dandos.

58. FARRIS] Non assentior Cujacio, qui lib. 11. Observat. cap. 22. per *libras farris* in Legibus Decemviralibus intelligi vult *libras panis*. Sed potius cum Marcilio ad Leg. XII. Tab. *far* de pulte *farreâ* capiendum puto; utpote qui antiquus Romanorum victus fuit, domi & militiæ usurpatus. Plinius lib. 18. cap. 8. *Pulte non pane vixisse longo tempore Romanos, manifestum est.* Valerius Maximus lib. 2. cap. 5. *Erant adeo continentiæ attenti* (Majores nostri) *ut frequentior apud eos pultis usus quam panis esset.* Et ad hunc veterem morem Juvenalis respiciens Sat. XIV. inquit:

- - *Grandes fumabant pultibus ollæ.*

Hinc etiam *Pultiphagi barbari* Plauto dicuntur. Sic idem Marcilius recte monet apud Livium lib. 4. in narratione de Sp. Melio, *farris libras*, non frumenti, sed *pultis* accipiendas; ut & lib. 5. in M. Manlio *se libras farris*, & lib. 6. de *selibra pultis* intelligendas. qui etiam *cibus militis coctus* eidem lib. 3. anno V. C. CCXCV. dicitur. unde & lib. 4. *ciboque objiciendo de pulte farreâ* capiendum. Erat enim puls farina cocta cum aqua & sale. Nec antiquis temporibus ulli Romæ pistores cogniti, qui panem conficerent, sed tantum qui farinam pinserent, hoc est, tunderent: Ita Varro apud Nonium in *pinsere*, τροφῇ Μενίππῳ: *Nec pistorem ullum nossent, nisi eum, qui in pistrino pinseret farinam.* Et de Vita populi Roman. lib. 1. *Nec pistoris nomen erat, nisi ejus, qui ruri far pinsebat, nominati ab eo, quod pinsunt.* Postea tamen & far pro pane usurpatum. Ita apud Horatium lib. 1. Sat. v.

- - - *Cui satis una*
Libra farris foret.

Et Juvenalem Sat. XI.

Quorum animas & farre suo custodit, & ære.

Sic & farinam pro pane dixit Persius Sat. III.

- - *Et populo cribro decussa farina.*

Ubi Vetus Scholiastes notat: *Farinam, panem non delitiosius cribro decussum, sed plebeium, de populi annonâ, id est, fiscalem dicit.*

59. SI. VOLET. PLUS. DATO.] Scilicet is, cui quis addictus est. Licebat itaque qui debitorem vinctum tenebat, ei si vellet, plus quidem in singulos dies quam libram farris dare, at minus ei dare Lex non permittebat.

60. *Trinis nundinis continuis*] Hoc est, tribus nundinis se proxime insequentibus: sive, ut alii dicunt, per *Trinundinum*: quod male ab Hotomanno ad Leg. XII. Tabul. aliisque post eum, dicitur spatium viginti septem fuisse dierum, ex eo, quod *Nundinæ* nono quoque die Romæ celebrari solitæ. Trinundinum enim, sive tres nundinæ fieri solebant intra decem & septem dies. cum

producebantur, quantæque pecuniæ judicati essent prædicabatur. tertiis autem Nundinis capite pœnas dabant, [62] aut trans

cum ab unis Nundinis ad alteras dies septem intermedii essent. Primus enim dies, & nonus, Nundinas habebat: & sic Nundinæ nono quoque die celebrari dicebantur, ut manifestum ex Dionysio Halicarnasseo lib. 7. Αἱ δὲ ἀγοραὶ Ῥωμαίοις ἐγίνοντο, ὡς καὶ μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου, δι' ἡμέρας ἐνάτης. ἐν δὲ ταύταις συνιόντες ἐκ τῶν ἀγρῶν οἱ δημοτικοὶ εἰς τὴν πόλιν, τάς τε ἀμείψεις ἐποιοῦντο τῶν ὠνίων, καὶ τὰς δίκας παρ' ἀλλήλων ἐλάμβανον, τά τε κοινὰ ὅσων ἦσαν κύριοι κατὰ τοὺς νόμους, καὶ ὅσα ἡ βουλὴ ἐπιτρέψειεν αὐτοῖς, ψῆφον ἀναλαμβάνοντες ἐπεκύρουν· τὰς δὲ μεταξὺ τῶν ἀγορῶν ἑπτὰ ἡμέρας, αὐτουργοί τε ὄντες οἱ πολλοὶ καὶ πένητες, ἐν τοῖς ἀγροῖς διέτριβον. Id est, *Nundinæ autem Romæ nono quoque die celebrabantur, ut nunc etiam. Iis nundinis plebs agrestis in urbem confluebat, venaliaque permutabat, & jure inter se agebat, & suffragia ferebat de negotiis publicis; de quibus vel leges ei permitterent arbitrium, vel senatus ad eam referret. Septem autem intermediis diebus ruri degebat, quod magna pars ob paupertatem operarentur suis manibus.* Unde & Varro lib. 2. de R. R. *Viri magni nostri Majores, inquit, annum ita diviserunt, ut Nonis modo diebus urbanas res usurparent, reliquis septem, ut rura colerent.* Unde constat errasse Rutilium, qui rusticos per octo dies rus coluisse scripserit: uti de eo Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 16. refert, licet cætera, quæ de trinundino dicit, proba sint: *Rutilius scribit, Romanos instituisse Nundinas, ut octo quidem diebus, in agris rustici opus facerent; nono autem die, intermisso rure, ad mercatum, Legesque accipiendas Romam venirent, & ad scita ac consulta frequentiore populo referrentur: quæ Trinundino die proposita à singulis atque universis facile noscebantur. Unde etiam mos tractus, ut Leges Trinundino die promulgarentur.* Cum Nundinæ itaque nono quoque die recurrerent, interque eas septem dies medii, quibus rustici agros colebant, essent, sequitur inter tres Nundinas fuisse quatuordecim dies intermedios, quibus si addas ipsos tres Nundinarum dies, fiunt septem & decem dies. intra quos trinundinum, sive tres nundinæ celebrarentur. A primis enim ad secundas Nundinas septem interjiciuntur dies: ab his ad tertias Nundinas denuo septem, & adjectis ipsis Nundinarum diebus, qui sunt tres, habebis decem & septem dies. Simpliciter autem totus hic Gellii locus capiendus de tribus postremis Nundinis se invicem proxime insequentibus ante elapsos sexaginta dies, quibus debitores ex lege XII. Tabul. in vinculis habebantur. Per istas enim tres postremas nundinas in Comitium ad Prætorem debitores produci solebant, quantæque pecuniæ judicati essent prædicabatur. Non magis autem absurdum est commentum illud Hotomanni, quo per Trinundinum hic intelligi vult spatium viginti septem dierum, quam est, quod non ipsis trium nundinarum diebus, debitores ad Prætorem productos, sed potius diebus mediis inter ternas nundinas interjectis id factum fuisse contendit. quod refutationem ampliorem non meretur, cum ex modo dictis facile concidat.

61. *In Comitium*] Hoc est, ad eam partem fori Romani, quæ concionibus & comitiis tributis habendis potissimum destinata erat.

62. *Aut trans Tiberim peregre venum ibant*] Recte Turnebus lib. 24. Advers. cap. 43. hoc loco significari putat, legem & conditionem venditionis iniquiorem, ut extra fines, qui venditus est, serviat, non in agro Romano; cum

trans Tiberim peregrè venum ibant. sed eam capitis pœnam sanciendæ, sicut dixi, fidei gratia, horrificam atrocitatis ostentu, novisque terroribus metuendam reddiderunt. nam si plures forent, quibus reus esset judicatus, secare, si vellent, atque partiri corpus addicti sibi hominis permiserunt. & quidem verba ipsa legis dicam, ne existimes invidiam me istam fortè formidare. [63] TERTIIS, inquit, NVNDINIS. PARTIS. SECANTO. SI. PLVS. MINVS. VE. SECVERVNT. SE. FRAVDE. ESTO. Nihil profectò immitius: nisi, ut reipsa apparet, eo consilio [64] tanta immanitas pœnæ

Transtiberina regio extra agrum Romanum proprie dictum esset, & in eo genere agri, qui peregrinus habebatur, censeretur, & jam Etruriæ attribueretur. Unde hoc venditionis genus atrocius erat & durius, quod Græci *πωλεῖν ἐπ' ἐξαγωγῇ* dicebant, quod erat hac lege & conditione vendere, ut extra fines mancipium educeretur & serviret. Salmasius autem cap. 18. De M. U. existimat hanc Transtiberinam debitorum venditionem non magis locum unquam Romæ habuisse, quam ipsam sectionem; quam, licet lege XII. Tab. permissam, nunquam tamen factam fuisse ipse Gellius mox scribit. Inter tot enim querelas nexorum, quæ apud Livium & Dionysium Halicarnasseum habentur, non magis ulla de hujusmodi venditione, quam de capitis supplicio occurrit. Addicti enim, nexique omnes nihil plus quam servitutem suam complorant, & quæ servitutem comitari solebant, cruciatus, tormenta, vincula, ergastulum, carnificinam; nusquam autem conqueruntur de venditione trans Tiberim factâ, aut de capitis pœna, aut de dissectione corporis inter creditores. Quæ tria tamen poterant magnam invidiam facere Patribus, qui inopem plebem ære alieno oppressam, addictam sibi & obnoxiam habebant. Unde cum nusquam horum trium, vel unius ex tribus fiat mentio, magnum indicium est nihil horum fuisse usurpatum. Plura in hanc sententiam vide sis apud ipsum Salmasium dicto capite.

63. TERTIIS. NUNDINIS. PARTIS. SECANTO] Tertias nundinas perperam Marcilius Interpretam. ad leg. XII. Tab. pro tertio nundinarum die accipit. Tertiæ enim nundinæ hic sunt nundinæ ex Trinundino postremæ sive ultimæ, quibus Lex XII. Tabularum debitoris sectionem fieri permittebat. De quâ etiam Quintilianus lib. 3. Instit. Orat. cap. 6. inquit: *Sunt enim quædam non laudabilia naturâ, sed jure concessa: ut in XII. Tabulis debitoris corpus inter creditores dividi licuit, quam legem mos publicus repudiavit.* Et Tertullianus Apologetico: *Sed & judicatos in partes secari à creditoribus leges erant: consensu tamen publico crudelitas postea erasa est, & in pudoris notam capitis pœna conversa est bonorum adhibita proscriptione: Suffundere enim maluit hominis sanguinem, quam effundere.*

64. *Tanta immanitas pœnæ denunciata est, ne ad eam unquam perveniretur, &c. quoniam sævitia ista pœnæ contemni non quita est*] Multis & merito ὁ πάνυ Salmasius in de M. U. cap. 18. exagitat Gellium, vel Sextum Cæcilium hunc, quem disputantem introducit Gellius, ob futilem hanc, & nugatoriam plane ratiocinationem, quâ ostendere nititur, nemi-

pœnæ denunciata eſt, ne ad eam umquam perveniretur. addici namque nunc, & vinciri multos videmus: quia vinculorum pœnam deterrimi homines contemnunt. diſſectum eſſe antiquitus neminem equidem neque legi, neque audivi: quoniam ſævitia iſta pœnæ contemni non quita eſt. An putas Favorine, ſi non illa etiam ex duodecim Tabulis de teſtimoniis falſis pœna aboleviſſet: & ſi nunc quoque, ut antea, qui falſum teſtimonium dixiſſe convictus eſſet, è ſaxo Tarpejo dejiceretur, mentituros fuiſſe pro teſtimonio tam multos, quàm videmus? Acerbitas plerumque ulciſcendi maleficii, bene atque cautè vivendi diſciplina eſt. 65 Hiſtoria de Metio Fufetio Albano nobis quoque, non admodum numero iſtiuſmodi libros lectitantibus, ignota non eſt. qui quoniam pactum, atque condictum cum rege populi Romani perfidè ruperat, 66 binis quadri-

neminem unquam debitorum in partes fuiſſe ſectum atque diviſum. Quamvis enim in totâ Hiſtoriâ Romanâ nullum exſtet exemplum debitoris à creditoribus diſſecti, quod lege XII. Tab. permiſſum; id tamen non exinde factum, ut vult Cæcilius, quod pœnæ ſævitia atque immanitas deterruerit homines, ne eam incurrerent. Quaſi vero per illud omne tempus, quo id fieri lege licuit, nemo commiſerit, quare in pœnam hanc incideret; nemo ſcilicet inventus fuerit ære alieno obrutus, nemo qui bonam copiam ejuraverit; nemo denique qui nexum iniverit, & creditori ſuo addictus apud eum ſervitutem ſervierit. Nihil enim horum contigiſſe tunc oportet, ſi quidem verum debeat eſſe argumentum iſtud, quo Cæcilius adſtruere conatur neminem unquam fuiſſe diſſectum, quia nimirum pœnæ immanitas cunctos deterruit, ne in eam inciderent. Nam qui creditori addici potuit, & in ſervitutem eidem dari, ille etiam ex eadem lege XII. Tab. ſi ita maluiſſet creditor, poterat necari, aut ſi pluribus addictus fuiſſet creditoribus, inter omnes diſſecari & dividi. Quod itaque hoc nunquam factum fuerit, id creditorum humanitati potius imputandum, quam pœnæ ſævitiæ atque immanitati, quæ quemquam deterruerit. Neminem enim ſupplicii atrocitate deterritum fuiſſe, arguit multitudo vinctorum. Nam ad hoc vinciebantur, ut poſtquam in vinculis fuiſſent per dies ſexaginta apud creditorem, poſt Trinundinum capite pœnas darent, aut trans Tiberim peregre venum irent. Sectio vero in partes tunc tantum locum habuit, ſi plures eſſent creditores, quibus reus eſſet judicatus: Tunc enim ſecare, ſi vellent, atque partiri corpus addicti ſibi hominis ex XII. Tab. iis permiſſum erat. Quod ſi non facerent, plane hoc ex creditorum humanitate accidiſſe, & quod pœnam lege conceſſam de debitoribus ſuis ipſis addictis ſumere nollent, ex modo adductis ſatis apparet.

65. *Hiſtoria de Metio Fufetio*] Exſtat apud Livium lib. I. & Dionyſium Halicarnaſſ. lib. 3.

66. *Binis quadrigis evinctus*] De hoc ſuppli-

quadrigis evinctus in diversa nitentibus laceratus est; novum atque asperum supplicium, quis negat? sed, quid eligantissimus Poëta dicat, vide:

At tu dictis, Albane, maneres.

Hæc, taliaque alia ubi Sex. Cæcilius omnibus, qui aderant, ipso quoque Favorino approbante, atque laudante, disseruit, nunciatum est, Cæsarem jam salutari: & separati sumus.

supplicii genere Livii verba lib. 1. sunt: *Exinde duabus admotis quadrigis in currus earum distentum illigat Metium. deinde in diversum iter equi concitati, lacerum in utroque curru corpus, qua inhæserant vinculis membra portantes. Avertêre omnes à tanta fœditate spectaculi oculos. Primum ultimumque illud supplicium apud Romanos exempli parum memoris legum humanarum fuit. in aliis gloriari licet, nulli gentium mitiores placuisse pœnas.*

CAP. II.

Vocabulum siticinum, *in M. Catonis Oratione quid significet.*

SIticines, scriptum est in Oratione M. Catonis, quæ inscribitur, *Ne imperium sit veteri, ubi novus venerit. Siticines*, inquit, *& liticines, & tubicines.* Sed Cæsellius Vindex, in Commentariis lectionum antiquarum, scire quidem se ait [1] *liticines* lituo cantare, & [2] *tubicines* tubâ: quid istuc autem,

LIticines lituo cantare] De lituo vide supra lib. 5. cap. 8. & ibi notata. In Glossis Philoxeni, *Lituus* exponitur, Καλαύροψ, Καμπύλη βακτηρία, καὶ εἶδος σάλπιγγος.

2. *Tubicines tubâ*] Glossæ Philoxeni: *Tubicines* σαλπιγκταί. sic in Glossis Cyrilli: Σαλπικτής, *Tubicinator*, *Tubicen*, *Liticen*. Ampliorem tamen significationem vocem *Tubicines* etiam habuisse apparet ex hisce Festi: *Tubicines*, inquit, *etiam ii appellantur, qui sacerdotes, viri speciosi, publice sacra faciunt, tubarum lustrandarum gratiâ.* Hinc etiam *Tubilustrium* & *Tubilustria dies.* Festi reliquiæ ex restitutione Scaligeri: *Tubilustria dies, quibus diebus adscriptum, in atrio sutorio agnâ tubæ ut lustrentur, ab eis tubis appellabant; quod genus lustrationis ex Arcadiâ, Pallante eo transferente, venisse dicunt.* Paulus sic in compendium redegit: *Tubilustria, dies appellabant, in quibus agnâ tubas lustrabant.* Hinc etiam Varro lib. 5. de L. L. *Tubilustrium, quod eo die in atrio sutorio, sacrorum tubæ lustrantur.* Fiebat id x. Kal. April. & x. Kal. Jun. Unde Ovidius lib. 3. Fastor.

Summa dies è quinque tubas lustrare canoras
Admonet, & forti sacrificare Deæ.

Et lib. 5. Fastor.

Proxima Vulcani lux est, tubilustria dicunt;
Lustrantur puræ, quas facit illa tubæ.

3. Sitici-

tem sit, quo *siticines* cantent, homo ingenuæ veritatis scire sese negat. Nos autem in Capitonis Atei Conjectaneis invenimus, 3 *siticines* appellatos, qui apud sitos canere soliti essent, hoc est, 4 vitâ functos & sepultos: eosque habuisse 5 proprium genus tubæ, 6 à cæterorum differens.

CAP.

3. *Siticines*] Nonius Marcellus: *Siticines, ut liticines, à lituo, ut tubicines, à tubâ, qui apud funeratos, vel vitâ functos & sepultos, hoc est, jam sitos, canere soliti honoris causa cantus lamentabiles. Hoc in libris Conjectaneis Atei Capitonis invenitur, & Cato id vocabulum indubitanter apposuit.* Apud quorum tamen neutrum Nonius id ipse legit, sed indubitanter è Gellio nostro more suo descripsit.

4. *Vitâ functos & sepultos*] Vett. Edd. *vitâ functos, & finitos, & sepultos.* Sed τὸ *& finitos*, omnino à malâ videtur esse manu.

5. *Proprium genus tubæ*] Quale hoc fuerit tubæ genus quod Siticines habuerint, qua canerent, à cæterorum tubicinum proprietate quadam differens, primus, quod sciam, recte observavit Hieronymus Magius lib. I. Miscellan. cap. 13. scilicet, Siticinum tubas cæteris fuisse latiores ac longiores, quales in antiquorum sepulchris exsculptas videre est, ipsosque Siticines grave canere solitos. Longitudinem quidem majorem, quam in cæteris tubis esset, demonstrat Ovidius lib. I. Amor. Eleg. VI. ubi loquens de morte Psittaci, aliasque aves ut defuncto eant exsequias adhortans, sic canit:

Horrida pro mæstis lanietur pluma capillis,
Pro longâ resonent carmina vestra tubâ.

Ubi longitudo tubarum indicatur. Latiores vero eas cæteris fuisse, haurire licet ex Galen. lib. 3. *De Sympt. causs.* eo loci, ubi de flatibus loquitur, qui in ventre inferiore fieri solent, ubi alia inter scribit: Βομβώδεις δὲ εἰσὶν ἕτεροι τοῖς ἐξ εὐρυτάτων αὐλῶν ἐοικότες, ὁποίους ἔχουσιν οἱ τύμβαυλοι καλούμενοι, &c. Id est, *Porro sunt alii bombosi; bombis latissimarum tibiarum non absimiles, quales habere solent ii, qui* τύμβαυλοι, *hoc est, siticines appellantur; quæ ob materiam ex qua constant, purum sonum reddere non possunt, & via, quâ spiritus transit, latitudo sonum efficit graviorem.* Quamvis enim Galenus de tibiis loquatur, tubas tamen, quibus Siticines utebantur, etiam latiores fuisse merito hinc inferri potest, quo nimirum graviorem, utpote lugubrem, sonum incinere possent. Gravior enim sonus lugubris habebatur. Statius lib. 6. Thebaid.

Cum signum luctus cornu grave mugit adunco
Tibia - - -

Quo faciunt, quæ Aristoteles lib. 5. de Generatione Animal. cap. 7. de graviori sono lamentantium, qui tibias inflant, habet. Plura de tibiis, tubisque lugubribus, ac modulis in funeribus adhiberi solitis, videsis apud Magium dicto loco. & J. Meursium de Funere cap. 18.

6. *A cæterorum differens*] Vett. Edd. *qua canerent à cæterorum tubicinum proprietate differens.*

CAP III.

Quam ob causam L. Accius Poëta in Pragmaticis sicinnistas nebuloso nomine *esse dixerit.*

1 QUos *sicinistas* vulgus dicit, qui rectiùs loquuti sunt, *sicinnistas*, litterâ N. geminâ dixerunt. 2 *Sicinnium* enim genus veteris saltationis fuit. saltabundi autem canebant, quæ nunc stantes canunt. Posuit hoc verbum L. Accius Poëta in Pragmaticis, appellarique *sicinnistas* ait *nebuloso nomine*: credo propterea *nebuloso*, quòd *sicinnium* cur diceretur, ei obscurum esset.

CAP.

Q*Vos sicinistas*] Hoc caput in Vett. & vulgatis ante Stephani editionem, cum præcedenti cohærebat.

2. *Sicinnium enim genus veteris saltationis fuit*] Hesychius: Σίκιννις, ὄρχησίς τις σατυρικὴ Σατύρων, σύντονος, ἀπὸ τοῦ σείεσθαι καὶ κινεῖσθαι. Erat enim saltatio maxime motoria, gesticulationibus creberrimis & celerrimis constans; unde & Satyrorum propria haberetur. Nomen traxisse quidam volunt à Sicinno quodam barbaro, vel, ut alii, à Cretensi. Ita Athenæus lib. I. Σατυρικὴ (ὄρχησις) ἣ ἐλέγετο Σίκιννις. διὸ καὶ οἱ σάτυροι Συκιννισταί. ἧς εὑρετὴς Σίκιννός τις βάρβαρος. οἱ δὲ φασὶν, ὅτι Κρὴς ἦν ὁ Σίκιννος. *Saltatio Satyrica, quæ & Sicinnis dicitur, unde & ipsi Satyri, Sicinnistæ appellati. Hujus inventor fuit Sicinnus quidam barbarus; vel; ut nonnulli volunt, Cretensis fuit Sicinnus.* Clemens Alexandrinus Pædagog. lib. I. cap. 7. refert Sicinnum, qui saltationis genus invenit, liberorum Themistoclis pædagogum fuisse: Καὶ τῶν Θεμιστοκλέους παίδων ὁ παιδαγωγὸς Σίκιννος, οἰκέτης ῥάθυμος ἦν, ὀρχεῖσθαι φασιν αὐτὸν, καὶ σικιννίζειν εὑρηκέναι. *Et Themistoclis liberorum pædagogus Sicinnus, ignavus fuit famulus, eum dicunt saltasse, & saltationis genus, quod Sicinnis dicitur, invenisse.* Quamvis Lucianus περὶ ὀρχήσεως, à Satyris Bacchi ministris, saltationem Sicinnin inventam & nomen accepisse scribat: τριῶν γοῦν οὐσῶν τῶν γενικωτάτων ὀρχήσεων, Κόρδακος, καὶ Σικιννίδος, καὶ Ἐμμελείας, οἱ Διονύσου θεράποντες, ἀφ᾽ αὐτῶν ἑκάστην ὠνόμασαν. Id est, *Cum tria sint celeberrima saltationum genera, puta Cordax, Sicinnis, & Emmeleia, quibus Satyri Bacchi ministri inventis singulis à se nomen indiderunt.* Ab hoc saltationis genere *Sicinnistæ* dicti, qui *sicinnin*, sive, ut Gellius ait, *sicinnium*, saltarent, atq; in eo excellerent. Vossius in Etymologico, *Sicinnistas* vult esse mimos, qui vitam mortui repræsentarent, & *sicinnium* saltarent; & Gellii verba subjicit; ex quibus tamen de vitæ mortui repræsentatione nihil haurias. Sic Jul. Cæs. Scaliger lib. I. De Re Poëtica cap. 18. inquit, apud Gellium Sicinnistarum nomen legi eorum, qui ad tumulos modos facerent, quos Galenus τυμβαύλους vocat. Sed Scaligerum decepit, quod hocce caput, cum præcedenti, ubi de *siticinibus* agitur, in vulgatis editionibus conjungi soleret.

Oi

CAP. IV.

Artificum scenicorum studium amoremque, inhonestum probrosumque esse: & super ea re verba Aristotelis Philosophi adscripta.

COmœdos quispiam, & Tragœdos, & tibicines dives adolescens Tauri Philosophi discipulus liberos homines in deliciis, atque in delectamentis habebat. id genus autem artifices Græcè appellantur [1] οἱ περὶ τὸν Διόνυσον τεχνῖται. Eum adolescentem Taurus à sodalitatibus, convictuque hominum scenicorum abducere volens, misit ei verba hæc, ex Aristotelis libro exscripta, qui [2] προβλήματα

OI περὶ τὸν Διόνυσον τεχνῖται] I.e. *Liberi patris*, sive *Bacchi artifices*. quo nomine Græci appellare solent Scenicos Artifices, & qui theatro operam darent, quos Latini Histriones vocant. Unde Plutarchus in Probl. Rom. quærit διὰ τί τοὺς περὶ τὸν Διόνυσον τεχνίτας ἱστρίωνας Ῥωμαῖοι καλοῦσιν; Dicuntur autem Διονυσιακοὶ τεχνῖται, sive *Bacchanales artifices*, quia Bacchanalibus in theatro populū oblectabant suis τέχναις. Hinc Aristoteles Rhetoric. lib. 3. cap. 2. scribit eos, quos Iphicrates nominabat Διονυσοκόλακας, ipsos se appellasse τεχνίτας. Unde quod est apud Diodorum Siculum l. 20. Ἀντίγονος προχειρισάμενος ἀγῶνα μέγαν πανταχόθεν ἀθλητάς τε καὶ τεχνίτας ἐπὶ μεγάλοις ἄθλοις καὶ μισθοῖς ἤθροιζε. De scenicis artificibus accipiendum; quo modo etiam nonnunquam Latini ad horum exemplum simpliciter hujusmodi homines *artifices* appellarunt. Ita Livius lib. 19. *Multi artifices ex Græciâ venerunt honoris ejus causâ, athletarum quoque certamen tunc primo Romanis spectaculo fuit.* Et sic quoque Gellius *artifices* hoc genus hominum dixit.

2. Προβλήματα ἐγκύκλια] Id est, *Quæstiones Miscellaneæ*, sive, *quæstiones ad orbem scientiarum omne genus pertinentes*. Quasi hæc Problemata ἐγκύκλια inscripta, eo quod in iis disputetur de rebus ad ἐγκύκλιον παιδείαν spectantibus. Quamvis non minus recte προβλήματα ἐγκύκλια, Latine dici possent, *Quæstiones Communes, Vulgatæ, Populares*, sive, *Quotidianæ, obviæ, & in communi hominum vitâ usitatæ*. Nam & hujusmodi ἐγκύκλια Græcis dicuntur. Hesychius: Ἐγκύκλια, τὰ ἐγκυκλούμενα τῷ βίῳ, καὶ συνήθη. Sic Suidas ἐγκύκλιον interpretatur ἁπανταχοῦ καθολικόν. Unde & apud Dionysium Halicarnass. libr. decimo. ἐγκύκλιον γὰρ δὴ τοῦτο καὶ σύνηθες ἦν ἤδη τῇ πόλει, πολεμουμένῃ μὲν ὁμονοεῖν, εἰρήνην δὲ ἀγούσῃ στασιάζειν. Id est, *Usitatum enim & in more positum erat in urbe, ut in bello concors, in pace vero discors esset.* Ita cum Aristoteles Meteorolog. lib. 1. cap. 1. acturum se dicit περὶ κεραυνῶν, πρηστήρων, καὶ τυφώνων

ματα ἐγκύκλια inscriptus est. jussitque, ut ea quotidie lectitaret: [3] Διὰ τί οἱ Διονυσιακοὶ τεχνῖται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πονηροί εἰσιν; ἢ ὅτι ἥκιστα λόγου καὶ φιλοσοφίας κοινωνοῦσι; διὰ τὸ περὶ τὰς ἀναγκαίας τέχνας αὐτῶν τὸ πολὺ μέρος τοῦ βίου εἶναι. καὶ ὅτι ἐν ἀκρασίαις τὸν πολὺν χρόνον εἰσίν, ὁτὲ δὲ ἐν ἀπορίαις. ἀμφότερα δὲ φαυλότητος παρασκευαστικά.

CAP.

φάνων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐγκυκλίων. Et Oeconomic. lib. I. τῆς πολιτικῆς πρόσοδος ἀπὸ ἐμπορίων καὶ δι' ἀγωνίων, εἶτα ἀπὸ τῶν ἐγκυκλίων. utroque loco τῶν ἐγκυκλίων nomine *res obvias, & quotidie occurentes* designat. Hinc etiam τὰ ἐγκύκλια καὶ τὰ καθ' ἡμέραν γινόμενα conjungit, & prius per posterius tantum non interpretatur Isocrates in Oratione ad Nicoclem, οὐ μόνοι δ' ἐν τοῖς ἐγκυκλίοις καὶ τοῖς καθ' ἡμέραν γινομένοις αἱ μοναρχίαι διαφέρουσιν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐν πολέμῳ πλεονεξίας ἁπάσας περιειλήφασιν. Sunt igitur τὰ Ἐγκύκλια, res quotidianæ, & quæ sæpius occurrere solent. Eodem itaque modo & προβλήματα ἐγκύκλια dicta & inscripta, utpote in quibus de omnis generis rebus obviis, vulgatis atque in quotidiana vita usitatis & occurrentibus quæstiones pertractentur. Laërtius in Vitâ Aristotelis inter opera ejus etiam προβλημάτων ἐγκυκλίων libros quosdam nominat. In Problematis, quæ hodie Aristotelis nomine circum feruntur, exstat etiam istud, quod Gellius hic adducit, & reperitur Sect. xxx. Problem. x. unde quidam putant hæc eadem esse, quæ Diogenes Laërtius Encycliorum nomine recensuit. Sed & quædam in eis reperiuntur, quæ Gellius noster lib. 19. tanquam ex Problematis Physicis adducit; quanquam etiam eodem libro aliqua referat, quæ neutiquam in hodiernis exstant, ut ibidem monuimus. Unde verosimile est, Opus, quod hodie habemus, cum in eo non solum Physica & Medica, sed & Ethica, & Politica, & Mathematica Problemata occurrant, ex variis Aristotelis Problematum libris, tam eorum, quæ olim φυσικῶν, quam quæ ἐγκυκλίων nomine inscriberentur, esse compositum atque collectum; quamvis etiam negari non possit, plurimis istud locis interpolatum & mutilum esse, propter ea, quæ ab antiquis recensentur quidem, in nostro vero nusquam comparent.

3. Διὰ τί οἱ Διονυσιακοί, &c.] Id est, *Cur Bacchanales artifices, ut plurimum improbis esse moribus consueverunt? An quia studio sapientiæ minime sese dedunt? propterea quod in artibus necessariis magnam partem vitæ suæ impendunt, vitamque plurimum ducunt incontinentem; partim etiam cum inopiâ; quod quidem utrumque vitia producit.*

Ἐξωτι-

CAP. V.

Exempla epiſtolarum Alexandri regis & Ariſtotelis Philoſophi, ita uti ſunt edita: eaque in linguam Latinam verſa.

COmmentationum ſuarum, artiumque, quas diſcipulis tradebat Ariſtoteles Philoſophus, regis Alexandri magiſter, duas ſpecies habuiſſe dicitur. alia erant, quæ nominabat [1] ἐξωτερικά; alia, quæ appellabat, [2] ἀκροατικά. [3] Ἐξωτερικὰ dicebantur, quæ ad rhetoricas meditationes, facul-

Ἐξωτερικὰ] *Extraria; Externa*. De Ἐξωτερικοῖς autem & Ἀκροατικοῖς Ariſtotelis multis agit ὁ πάνυ Salmaſius Comment. in Epictetum & Simplicium p. 228. & ſeqq. qui omnino videndus. Nos enim veſtigiis ejus inſiſtentes breviter tantum hîc quædam ſubjungemus.

2. Ἀκροατικὰ] Nomen hæc accepêre ἀπὸ τῶν ἀκροατῶν, id eſt, *à diſcipulis*, qui ſoli ad ἀκροατικοὺς λόγους admiſſi, & proprie ἀκροαταὶ dicti. Suidas: Ἀκροατὴς, ὁ μαθητής. Hinc ἀκροατικοὶ λόγοι dicti; quo nomine opponebantur τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις; ad quos non diſcipuli ſolum, ſed quilibet è populo admittebantur, qui ἐξωτερικοί, ſive extranei dicti, hoc eſt, omnes qui ab Ariſtotelis diſciplinâ eſſent alieni, neque ſeſe in ejus diſciplinam dederant, quemadmodum ἀκροαταὶ, diſcipuli, qui ejus familiares, ac quaſi domeſtici, & οἰκειακοὶ habebantur; eoque nomine τοῖς ἐξωτερικοῖς oppoſiti. Quæ vera eſt diſtinctio *Exotericarum* & *Acroaticarum* auditionum, ac diatribarum, ut omnium optime notat Salmaſius, quod hæ ad ἀκροατὰς ac diſcipulos ſuos ab Ariſtotele tantum haberentur; illæ ad Exotericos & extraneos, extorreſque diſciplinæ ipſius; quos in hujuſmodi diſceptationibus, *Exotericis* inde appellatis, intereſſe volebat.

3. Ἐξωτερικὰ *dicebantur, quæ ad rhetoricas meditationes, &c.*] Non perſonarum ſola ratione, ut modo diximus, differebant Exotericæ diſceptationes ab Acroaticis, quod hæ diſcipulis ſolis, illæ etiam extraneis haberentur; ſed etiam materiæ, & rerum differentiâ, quæ in illis diverſæ tractabantur, ut hic Gellius ex Andronico notavit, quod in Exotericis de iis, quæ ad Rhetoricam, Ethicam, & Politicam ſpectabant, in Acroaticis autem de Dialecticis, Phyſicis, & Metaphyſicis Ariſtoteles diſſerere ſoleret. in quâ ſententiâ etiam eſt Plutarchus in Alexandro. Cicero autem lib. 5. de Finib. ut & Alexander, & Euſtratius, aliique Ariſtotelicæ Philoſophiæ interpretes, differentiam hanc non ex rerum, quæ diſputentur, varietate, ſed ex ipſa tractationis diſſimilitudine trahunt. Nam de iiſdem rebus bis ab Ariſtotele diſputatum fuiſſe ſignificant; in Acroaticis quidem ſubtilius, atque ad limandam veritatem aptius, ut qui cum juſtis & germanis diſcipulis, & quorum ingenium perſpectum habebat, ageret; in Exotericis autem probabilius, atque ad efficiendam opinionem accommodatius, utpote cui res eſſet cum quibuſcunque extraneis, quos ſine delectu admittebat.

facultatem argutiarum, civiliumque rerum notitiam conducebant. Ἀκροατικὰ autem vocabantur, in quibus Philosophia remotior subtiliorque agitabatur; quæque ad naturæ contemplationes, disceptationesve dialecticas pertinebant. huic disciplinæ, quam dixi ἀκροατικὴν, tempus exercendæ dabat in Lycio matutinum: 4 nec ad eam quemquam temerè admittebat; nisi quorum antè ingenium, & eruditionis elementa, atque in discendo studium, laboremque explorasset. illas verò ἐξωτερικὰς auditiones, exercitiumque dicendi eodem in loco vesperi faciebat; easque vulgò juvenibus sine delectu præbebat; atque eum [5] δειλινὸν περίπατον appellabat, illum alterum suprà [6] ἑωθινόν. utroque enim tempore ambulans differebat: librosque suos, earum omnium rerum commentarios, seorsum divisit; ut alii Exoterici dicerentur, partim Acroatici. Acroaticos quum in vulgus ab eo editos rex Alexander cognovisset: atque ea tempestate armis exercitam omnem prope Asiam teneret: regemque ipsum Darium prœliis & victoriis urgeret: in illis tamen tantis negotiis litteras ad Aristotelem misit, non eum rectè fecisse, quod disciplinas ἀκροατικὰς, quibus ab eo ipse eruditus foret, libris foras editis invulgâsset. *Nam quâ*, inquit, *aliâ re præstare cæteris poterimus, si ea, quæ ex te accepimus, omnium prorsus fient communia? quippe ego doctrinâ anteire malim, quam copiis, atque opulentiis.* Rescripsit ei Aristoteles ad hanc sententiam: *Acroaticos libros, quos editos quereris, & non proinde ut arcana absconditos, 7 neque editos scito esse, neque non editos. quoniam his*

4. *Nec ad eam quemquam temere admittebat*] Ita Vett. Edd. & optimus quoque Codex, ut monuit Salmasius; pro quo male in Stephanicâ Ed. aliisque recentioribus est, *nec ad eam quemquam temere mittebat.*

5. Δειλινὸν περίπατον] *Pomeridianam deambulationem.*

6. Ἑωθινὸν] *Matutinum.* sc. deambulationem.

7. *Neque editos scito esse, neque non editos. quoniam his solis, qui nos audiunt, cognobiles erunt*] Ex his quidem Aristotelis ad Alexandrum M. verbis apparet, Acroaticos libros à se vulgatos, brevius obscuriusque conscriptos fuisse,

his solis, qui nos audiunt, cognobiles erunt. Exempla utrarumque litterarum, sumta ex [8] Andronici Philosophi libro subdidi. amavi autem prorsus in utriusque epistolâ brevitatis eligantissimæ filum tenuissimum.

Ἀλέξανδρος Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν.

[9] Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας, ἐκδοὺς τοὺς ἀκροατικοὺς τῶν λόγων.

se, quam ut quisquam, qui ad auditiones Acroaticas non admissus esset, magnum posset ex iis capere emolumentum, vel in iis perlegendis mentem sententiamque Aristotelis perscrutari, aut quæ mysteria in iis laterent, ob stili nimirum & argumenti obscuritatem, eruere. Non tamen inde sequitur, quod Salmasio quidem videtur, nempe Aristotelem etiam in Acroaticis diatribis, quando apud interioris admissionis discipulos disceptaret, consuevisse res, quas tractabat, brevius obscuriusque insinuare, quia scilicet agebat cum intelligentibus, & qui jam plurimum promoverant in discendi studio; ita ut quasi apud peritos singula potius signaret, quam latius, uberiusque explicaret; secus atque facere soleret in Exotericis, in quibus, ut artes tractabat magis ad popularem usum accommodatas; ita ad popularem quoque captum omnia plenius planiusque disceptare, fusiori ambitu declarare, verbisque circumvehi solitus. Sed & Aristotelem in Acroaticis auditionibus apud discipulos suos, res, de quibus differeret, non obscure & breviter insinuando potius quam declarando, verum admodum distincte, & clare, atque prout earum natura & difficultas requireret, satis prolixe, & perspicue, quamvis etiam subtilissime, pertractasse, nemo facile in dubium vocare potest. Quorsum enim Aristoteles, apud intimos suos, & discipulos, quos participes doctrinæ suæ reddere volebat, sensus suos involvisset? Et contrarium plane ex hâc epistolâ Aristotelis responsoriâ ad Alexandrum liquet. Conquerenti enim Alexandro quôdam ejus discipulo, & auditori, quod Acroaticas disciplinas, quibus ab ipso eruditus esset, libris editis evulgasset, atque ita quasi cuivis è populo palàm fecisset, respondet Aristoteles, Libros Acroaticos à se vulgatos, his solis cognobiles futuros, qui ipsum in privatis auditionibus Acroaticis audissent: quia adeò obscurè conscripti essent, ut non facile aliquis, nisi qui ipsum de iisdem rebus clarius & uberius disserentem audivisset, mentem & sententiam eorum percipere posset. Libri itaque & commentarii Acroatici in vulgus editi ab Aristotele breviter & concise, atque adeò satis obscure consignati erant: Dissertationes vero Acroaticæ coram auditoribus suis satis perspicue & clare ab eo habitæ.

8. *Andronici*] Floruit Andronicus cognomento Rhodius, juxta Ammonium circa Olympiad. CLXXX. & fuit undecimus Peripateticorum in scholâ Atheniensi. Inter alia scripsit in Categorias Aristotelis; item Indicem librorum ab Aristotele & Theophrasto conscriptorum, ut testis est Porphyrius in Vitâ Plotini, & Plutarchus in Sullâ, ubi & refert Andronicum libros Aristotelis & Theophrasti à Tyrannione emendatos descripsisse, &, cum antea paucis noti essent, in vulgus edidisse. A quibusdam habetur Auctor Paraphraseos in Libros ad Nicomachum ab Heinsio primum editæ: sed perperam, cum plurima contrarium suadeant.

9. *Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας, &c.*] Hanc Alexandri Regis ad Aristotelem epistolam refert & Plutarchus in Vita Alexandri.

L. Sul-

γων. τίνι γὰρ ἔτι διοίσομεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων, εἰ καθ' οὓς ἐπαιδεύθημεν λόγους, οὗτοι πάντων ἔσονται κοινοί; ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις, ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν. ἔρρωσο.

Ἀριστοτέλης βασιλεῖ Ἀλεξάνδρῳ
εὖ πράττειν.

Ἔγραψάς μοι περὶ τῶν ἀκροατικῶν λόγων, οἰόμενος δεῖν αὐτοὺς φυλάττειν ἐν ἀπορρήτοις. ἴσθι οὖν αὐτοὺς καὶ ἐκδεδομένους, καὶ μὴ ἐκδεδομένους. ξυνετοὶ γάρ εἰσι μόνοις τοῖς ἡμῶν ἀκούσασιν. ἔρρωσο.

Hoc ego verbum, ξυνετοὶ γάρ εἰσιν, quærens uno itidem verbo dicere, aliud non reperi, quàm quod est scriptum à M. Catone in VI. origine. *Itaque ego*, inquit, *cognobiliorem cognitionem esse arbitror.*

CAP. VI.

Quæsitum atque tractatum, utrum sit rectius dicere, habeo curam vestri, *an* vestrûm?

PErcontabar Apollinarem Sulpicium, quum eum Romæ adolescentulus sectarer, quâ ratione diceretur, *habeo curam vestri*, aut *misereor vestri*? & iste casus, *vestri*, eo in loco, quem videretur habere casum rectum? Is hîc mihi ita respondit: Quæris, inquit, ex me, quod mihi quoque est jamdiu in perpetuâ quæstione. videtur enim non *vestri* oportere dici, sed *vestrûm*: sicut Græci loquuntur, ἐπιμελοῦμαι ὑμῶν, καὶ κήδομαι ὑμῶν. quo in loco ὑμῶν aptiùs *vestrûm* dicitur, quàm *vestri*, & habet casum nominandi *vos*: quem tu rectum appellasti. Invenio tamen, inquit, non paucis in locis, *nostri*, atque *vestri* dictum, non *nostrûm*, aut *vestrûm*. 1 L. Sulla rerum gestarum libro secundo: *Quæso si fieri*

1. L. *Sulla*] Librorum L. Sullæ Rerum gestarum meminit Gellius quoque supra lib. 1. cap. 12. ubi vide notata pag. 61.

fieri potest, ut etiam nunc nostri vobis in mentem veniat: nosque magis dignos creditis, quibus civibus, quàm hostibus utamini; quique pro vobis potius, quàm contra vos pugnemus: neque nostro, neque majorum nostrorum merito nobis id continget. Terentius 2 in Phormione:

Ita plerique ingenio sumus omnes. nostri nosmet pœnitet.

3 Afranius in Togatâ:

Nescio qui nostri miseritus tandem deus.

& Laberius in Necyomantiâ:

Dum diutius detinetur, nostri oblitus est.

Dubium porrò, inquit, non est, quin eodem hæc omnia casu dicantur; *nostri oblitus est*, *nostri miseritus est*; quo dicitur, *mei pœnitet*, *mei miseritus est*, *mei oblitus est*. *mei* autem casus interrogandi est, quem genitivum Grammatici vocant; & ab eo declinatur, quod est, *ego*; hujus deinde pluralivum est, *nos*. *tui* æquè declinatur ab eo, quod est, *tu*; hujus itidem pluralivum est, *vos*. sic namque Plautus declinavit 4 in Pseudolo in hisce versibus:

Si ex te tacente fieri possem certior,
Here, quæ miseriæ te tam miserè macerent:
Duorum labori ego hominum parsissem lubens,
Mei te rogandi, & tui respondendi mihi.

mei enim Plautus, hoc in loco, non ab eo dixit, quod est, *meus*; sed ab eo, quod est, *ego*. itaque si dicere velis, *patrem mei*, pro, *patrem meum*, quo Græci modo τ πατέρα μου dicunt, inusitatè quidem, sed rectè profectò, eâque ratione dices, quâ Plautus dixit, *labori mei*, pro, *labori meo*. hæc autem ipsa ratio est in numero plurativo; qua Gracchus, *misereri vestrûm*, & quâ M. Cicero, *contentio vestrûm*, &, *contentione nostrûm* dixit; quaque item ratione Quadrigarius in Annali undevicesimo verba hæc posuit: *C. Mari, ecquando te nostrûm, & reip. miserebitur?* cur igitur Terentius, *pœnitet*

2. *In Phormione*] Exst. Act. I. Sc. 3. ℣. 20.

3. *Afranius*] Vide Notas supra p. 521.

4. *In Pseudolo*] Exst. in ipso initio.

5. *Mustel-*

nitet nostri, & non, *nostrûm*, & Afranius, *nostri miseritus est*, non, *nostrûm*? Nihil hercle, inquit, mihi de istâ re in mentem venit; nisi auctoritas quædam vetustatis non nimis anxiè, neque superstitiosè loquentis. nam sicuti multifariam scriptum est, *vestrorum*, pro, *vestrûm*; ut in Plauti
5 Mustellariâ in hoc versu:

Verum illud esse maxima pars vestrorum intellegit.

quum vellet, *maxima pars* dicere *vestrûm*: ita nonnumquam *vestri* quoque dictum est *vestrûm*. sed proculdubio qui rectissimè loqui volet, *vestrûm* potius dixerit, quàm *vestri*. & iccirco importunissimè, inquit, fecerunt, qui in plerisque Sallustii exemplaribus scripturam istam sincerissimam corruperunt. nam, quum ita in Catilina scriptum esset: *Sæpe majores vestrûm miseriti plebis Romanæ*: *vestrûm* obleverunt, & *vestri* superscripserunt. ex quo in plures libros mendæ istius indoles manavit. Hæc memini mihi Apollinarem dicere: eaque tunc ipsa, ita ut dicta fuerant, notavi.

5. *Mustellaria*] Exst. Act. 1. Sc. 3. vs. 123.

CAP. VII.

Quàm diversæ Græcorum sententiæ super numero Niobæ filiorum.

MIra & prope adeò ridicula diversitas fabulæ apud Græcos Poëtas deprehenditur super numero Niobæ filiorum. nam Homerus pueros, puellasque ejus bis senos dicit fuisse, Euripides & Pindarus [1] bis septenos, Sappho bis novenos, Bacchylides & Pindarus bis denos. quidam alii scriptores tres fuisse solos dixerunt.

CAP.

B*is septenos*] Totidem & recenset Hyginus Fab. XI. hisce nominibus: Lerta, Tantalus, Ismenus, Eupinus, Phædimus, Sipulus, Chiade, Chloris, Astygratia, Sibœ; Sictothius, Eudoxa, Archenor, Ogigia.

Συμπι-

CAP. VIII.

De iis quæ habere [1] συμπάθειαν videntur cum luna augescente ac senescente.

ANnianus Poëta in fundo suo, quem in agro Falisco possidebat, agitare erat solitus vindemiam hilarè, atque amœniter; ad eos dies me, & quosdam item alios familiaris vocavit. ibi tum cœnantibus nobis, magnus ostrearum numerus Româ missus est. quæ quum appositæ fuissent: & multæ quidem, sed inuberes macræque essent: [2] Luna, inquit Annianus, nunc videlicet senescit: eâ re ostrea quoque, sicuti quædam alia, tenuis, exsuctaque est. quum quæreremus, quæ alia item senescente Lunâ tabescerent? Nonne Lucilium, inquit, nostrum meministi s dicere?

Luna

Συμπάθειαν] *Concentum atque consensum* vertit Cicero lib. 6. de Divinat.

2. *Luna &c. nunc senescit, eâ re ostrea quoque &c. tenuis, exsuctaque est*] Al. *tenuia exsuccaque sunt.* Communis & cuivis e vulgo etiam nota hæc opinio, Lunâ crescente ostrearum, conchiliorumque & concharum omnium corpora augeri, eâ vero decrescente, rursus minui; quam etiam quotidiana experientia confirmare videtur. Causa tamen ejus rei, & quare circa Plenilunium magis, quam circa Novilunium, ostreæ, ceteraque testacea grandius incrementum capiant, paucissimis, imo nemini potius adhuc perspecta. Qui propius sibi ad eam accedere videntur, causam referunt in Lunæ humiditatem: quâ radiis Solis in Plenilunio percussâ, lucem inde in Terram advenientem volunt esse calidum quid humido commistum: atque adeo prolificum, nutriendoque idoneum. cujusmodi nihil in Novilunio contingere possit. Ab hac tamen communi opinione secedit Doctissimus Is. Vossius libr. de Motu Marium & Ventor. cap. 16. & putat non esse Lunam, aut ejus effectum, qui tumorem & pinguedinem ostreis cæterisque testaceis conciliet, sed ejus rei causam refert in ipsum maris æstum: quia in multis Indiæ locis, uti ad Cambajam, Bengalam, Javam insulam, & alibi, ut referunt quam plurimi testes oculati, in Novilunio & Plenilunio inania sunt pleraque testacea, eadem vero plena sint in quadraturis. Istud autem inde fieri vult, quod in prædictis oris nullus compareat æstus, quando Luna est vel plena vel nova, sed demum quatuor aut quinque diebus serius, prout tardius citiusve ad ea loca accedit Oceanus. Unde etiam in sinu Cambaiensi & Peguano in Lunæ quadraturis maxime maria tumere, eademque subsidere Lunâ vel novâ vel plenâ. Ex hisce apparere, non Lunæ adspectu, sed adventu æstus saginari ostrea, ait Vir Doctissimus. Cujus opinionem ob speciosam,

quā

3 *Luna alit ostrea, & implet* 4 *echinos,* 5 *muribus fibras,*
Et pecui addit.

eadem autem ipsa, quæ crescente Lunâ gliscunt, deficiente contrà Lunâ defiunt. 6 ælurorum quoque oculi ad easdem vices

quâ non caret, verisimilitudinem, hoc loco quoque referre operæ pretium duxi.

3. *Luna alit ostrea*] Sic Horatius lib. 2. Sat. 6.

Lubrica nascentes implent conchylia Lunæ.

Et Cicero lib. 2. de Divinat. ait *Ostreisque & conchyliis omnibus contingere, ut cum Luna crescant pariter, pariterque decrescant.* Unde D. Augustinus lib. 5. de Civit. Dei, cap. 6. *Sicut in solaribus accessibus,* inquit, *& decessibus videmus etiam ipsius anni tempora variari, & Lunaribus incrementis atque decrementis augeri, minuique quædam genera rerum: sicut echinos, & conchas, & mirabiles Oceani æstus.*

4. *Echinos*] Marinos nempe, qui è testaceorum genere sunt, & spinis undique obsiti. De illis ita Plinius lib. 9. Histor. Natur. cap. 31. *Ex eodem genere,* (cancrorum scilicet) *sunt echini, quibus spinæ pro pedibus. Ingredi est his in orbem volvi: itaque detritis sæpe aculeis inveniuntur.* & circa initium capitis dixerat: *Omnia ejus generis hyeme lædduntur, autumno & vere pinguescunt, & plenilunio magis, quia nocte sidus tepido fulgore mitificat.* Marini echini meminit quoque Martialis lib. 13. Epig. 86.

Ille licet digitos testudine pungat acutâ,
Cortice deposito mollis echinus erit.

De echino marino, videndus Rondeletius de Piscib. lib. 18. c. 29. & seqq.

5. *Muribus fibras*] Idem de muribus non uno loco testatur Plinius ut lib. 2. Histor. Natur. cap. 41. *Iam quidem,* inquit, *lunari potestate ostrearum, conchyliorum & concharum omnium corpora augeri, ac rursus minui. Quin & soricum fibras respondere numero Lunæ exquisitiore diligentiores.* Et lib. 11. cap. 37. *Murium jecusculis fibræ ad numerum Lunæ in mense congruere dicuntur, totidemque inveniri, quotum lumen ejus sit.* Item lib. 29. cap. 4. *Adversus serpentium ictus efficacia habentur, fimum pecudis recens in vino decoctum, illitumque: mures dissecti & impositi; quorum natura non est spernenda, præcipue in ascensu siderum, ut diximus, cum lumine Lunæ fibrarum numero crescente ac decrescente.* Plutarchus tamen Sympos. lib. 4. quæst. 5. non de quovis mure id scribit, sed tantum de Mygale, id est, Araneo mure: Verba ejus: Τὴν γὰρ μυγαλῆν ἐκτεθειάσθαι λέγουσιν ὑπὸ Αἰγυπτίων τυφλὴν οὖσαν, ὅτι τὸ σκότος τοῦ φωτὸς ἡγοῦντο πρεσβύτερον· τίκτεσθαι δ' αὐτὴν ἐκ μυῶν πέμπτῃ γενεᾷ νουμηνίας οὔσης. ἔτι δὲ μειοῦσθαι τὸ ἧπαρ ἐν τοῖς ἀφανισμοῖς τῆς σελήνης. Id est, *Nam murem araneum divinos recepisse honores ajunt apud Ægyptios propter cæcitatem: quod tenebras luce antiquiores ii arbitrentur: eamque è muribus nasci quinta ætate in novilunio, atque jecur ejus diminui lumine Lunæ deficiente.*

6. *Ælurorum quoque oculi, &c.*] Descripsit haud dubie Gellius ex Plutarchi Commentario de Iside & Osiride, unde & sequentia desumpsit; Inquiens enim ibi Plutarchus, quare Ægyptii felem humanâ facie in vertice sistri repræsentent, ait Ægyptios per felem Lunam designare, & post fabulosam hujus rei rationem allatam, addit: Ταῦτα μὲν οὖν ἴσως μυθωδέστερον. αἱ δὲ ἐν τοῖς ὄμμασιν αὐτοῦ κόραι πληροῦσθαι μὲν καὶ πλατύνεσθαι δοκοῦσιν ἐν πανσελήνῳ, λεπτύνεσθαι δὲ καὶ μαραυγεῖν ἐν ταῖς μειώσεσι τοῦ ἄστρου. τῷ δ' ἀνθρω-

vices lunæ aut ampliores fiunt, aut minores. id etiam, inquit, multo mirandum est magis, quod 7 apud Plutarchum in Isin & Osiridem Commentario legi; Cæpe tum revirescit, & congerminat decedente lunâ, contrà autem inarescit adolescente. eam causam esse dicunt sacerdotes Ægyptii, cur Pelusiotæ cæpe non edunt: quia solum olerum omnium contra 8 lunæ aucta, atque damna, vices minuendi, & augendi habeat contrarias.

ἀνθρωπομόρφῳ τοῦ αἰλούρου τὸ νοερὸν καὶ λογικὸν ἐμφαίνεται τῶν περὶ τὴν σελήνην μεταβολῶν. Id est, *Verum hoc fortasse fabulæ similius; sed felis oculorum pupillæ impleri, dilatarique videntur sub plenilunium, & Lunæ lumine decrescente attenuari atque languescere. Humana autem felis facie innuitur Lunæ mutationes mente atque ratione gubernari.*

7. *Apud Plutarchum in Isin & Osiridem Commentario*] Ita omnino hoc loco rescribendum optime monuit Lambecius, pro quo corruptissime vulgò legebatur, *apud Plutarchum in IIII. in Hesiodum Commentario.* Verba enim ipsa Plutarchi quæ Gellius citat, hæc sunt: Οἱ δὲ ἱερεῖς ἀφοσιοῦνται καὶ δυσχεραίνουσι καὶ τὸ κρόμμυον παραφυλάττοντες, ὅτι τῆς σελήνης φθινούσης μόνον, εὐτροφεῖν τοῦτο καὶ τεθηλέναι πέφυκεν. Id est, *Sed sacerdotes aversantur cæpam & cavent, quia sola hæc planta Lunâ decrescente vigere & augescere solet.*

8. *Lunæ aucta, atque damna*] Id est incrementa, & decrementa. Sic Seneca ad Marciam cap. 18. Lunam dicit esse *accessionibus damnisque mirabilem.* Et Manilius Astron. lib. 2.

Et cum damna tuas imitantur Delia vires.

Claudianus in Panegyr. Honorii:

- - Oceani lunaribus æmula damnis.

Julius Firmicus in Præfat. l. I. Astron. *Quid Lunæ velox motus, assiduaque luminis vel augmenta in corporibus nostris, & deficientis luminis damna sentimus.* Et sic Sidonius Apollinaris Carm. xv.

- - Quid menstrua lunæ
Incrementa parent, totidem cur damna sequantur.

CAP. IX.

Qualibus verbis delectari solitus sit Antonius Iulianus positis in Mimiambis, quos Cn. Mattius scripsit.

DElectari, mulcerique aures suas dicebat Antonius Julianus figmentis verborum novis 1 C. Mattii, hominis eruditi: qualia hæc quoque essent, quæ scripta ab eo in Mimiambis memorabat:

Sinu-

1. *Cn. Mattii*] Vide Notas supra pag. 373. & pag. 844.

Sinuque amicam [2] reficere frigidam caldo :
[3] Columbatimque labra conferens labris.

item id quoque jucundè lepidéque fictum dictitabat :

Iam tonsiles [4] tapetes ebrii [5] fuco,
Quos [6] concha purpura imbuens [7] venenavit.

item

2. *Reficere*] Metri causâ pro *reficere*, Vossius mavult, *reficit*.

3. *Columbatimque*] Ne in secundâ sede sit spondæus, forte melius leges, *Columbulatimque*, vel, *Columbiatimque*, quod idem significabit; scilicet, *more columbarum*. Quem & innuit Martialis lib. 12. Epigr. 66.

Amplexa collum basioque tam longo
Blandita, quam sunt nuptiæ columbarum.

Unde etiam Mecænas : *Si quis fœminæ cirro crispatæ labris columbatur.* Osculum columbæ vocat Martialis lib. 1. Epigr. 110.

Ipsa est purior osculo columbæ.

Cujusmodi fiebat linguarum collisione. De quo Appuleius Milesf. lib. 6. *Accepturus ab ipsa Venere septem suavia, & unum blandientis linguæ adpulsu longe mellitum.* Et lib. 2. *Arctius eam complexus cœpi suaviari, jam patentis oris inhalatu cinnameo & occursantis linguæ illisu nectareo prona libidine allubescente.* Quod Tibullus dixit, *(da linguis*
Et dare anhelanti pugnantibus humi-
Oscula - - -

4. *Tapetes ebrii fuco*] Tapetes dicuntur ebrii fuco, qui multum coloris potavere. Hoc enim verbo utuntur Auctores nonnunquam, quando iis sermo de lanis colore quodam infectis & tinctis. Plinius de purpurâ tingendâ : *Quinis lana potat horis, rursusque mergitur carminata, donec omnem ebibat saniem.* Et sic Poëta :

Vellera quæ Tyrios epotavêre cruores.

Hinc Solinus cap. 23. ut optime Salmasius restituit; *Fucant vellera, ut ad ruborem merum epotent cocci venenum.*

5. *Fuco*] I.e. colore rutilante. Quamvis enim *fucus* generatim Latinis capiatur pro quavis tinctura, unde in Glossis Philoxeni : *Fucus*, χρῶμα. proprie tamen dicitur de colore rubeo, & quadantenus puniceo, quem tingit *fucus marinus*. Hunc Servius denotat, cum ait, *Fucus*, *herba genus*, *quâ vestes tinguntur*, Et Acro in Sat. 2. lib. 2. ubi scribit, fucum esse genus herbæ marinæ, unde lana inficitur, & subjicit illud Horatii ex Od. v. lib. 3.

- - Neque amissos colores
Lana refert medicata fuco.

Græcis φῦκος dicitur. Glossæ Cyrilli : φῦκος, *alga*, *fucus*. Et ita Plinius l. 25. c. 10. *Phycos thalassium, id est, fucus marinus*. Et l. 1. in Indice hujus loci: *Phycos* 3. *genera, quod fucus marinus*. Idem tamen Plinius lib. 13. cap. 25. negat Latinam linguam habere nomen, quo Græcum φῦκος exprimat. *Non habet*, inquit, *lingua alia nomen, quod Græci vocant phycos, quoniam alga herbarum magis vocabulum intelligitur, hic autem est frutex.* Sed *fucus* tamen recte Latine dici potest, ut & fecit Plinius in locis modo adductis; & errat ipse, cum dicit φῦκος esse fruticem; Nam φῦκος marinum, prorsus herba est, & maxime quidem humilis; utpote quæ caule careat solis foliis capillaceis & lanuginis instar subrectis nascentibus, ut bene notat Salmasius ad Solinum. Sed & *fucus* Latinorum eundem usum olim præstitit, atque φῦκος. Eo enim mulieres utebantur ad ruborem ori conciliandum, ut testis est Lucianus in Amorib. ubi de mulieribus inquit : τὰς ἀναισχύντους παρειὰς ἐρυθραίνουσιν ἐπιχρίσεις φύκεσιν. *Impudentes genas illitu fucis rubefaciunt.* De *fuco* autem

Lati-

item illud :

Dein coquenti vasa cuncta dejectat:
Nequamve [8] *scitamenta* [9] *pipulo poscit.*

CAP.

Latinorum idem arguit illud Ciceronis lib. 3. De Oratore : *His tribus figuris insidere quidam venustatis, non fuco illitus, sed sanguine diffusus debet color.* Fuci itaque color rubedinem quandam, imo quodammodo puniceum referebat, ut disertim cognoscere licet ex illis Plinii lib. 13. cap. 25. ubi scribit *Circa Cretam nato* (φύκει) *in petris purpuras quoque inficiunt.* Theophrastus etiam, unde Plinius hoc de Cretico fuco desumpsit, dicit colorem vestium & lanarum Cretico fuco tinctarum pulchriorem esse, quam purpuræ, quamdiu recens est. Καὶ ἕως ἂν ἡ πρόσφατος ἡ βαφὴ, πολὺ καλλίων ἡ χρόα τῆς πορφύρας. Hinc etiam est, quod Nicander φῦκος φοινίσσον vocet : (φῦκος.

Ἢ ἔτι δὲ καὶ φοινίσσον καταβάλλεο

De fuco autem plura vide sis apud Salmasium ad Solinum pag. 1144. & seqq.

6. *Concha purpura*] Recte *purpura concha.* Est enim *purpura* proprie conchæ genus, cujus liquore olim vestes tingebantur. Veterum enim purpura hodie periit. De eâ Plinius lib. 9. c. 36. *Purpuræ florem illum tingendis expetitum vestibus in mediis habent faucibus. Liquoris hic minimi est in candida vena, unde pretiosus ille bibitur, nigrantis rosæ colore sublucens. Reliquum corpus sterile. Viva capere contendunt, quia cum vita succum eum evomunt. Et majoribus quidem purpuris detracta concha auferunt, minores trapetis frangunt, ita demum rorem eum excipientes Tyrii.*

7. *Venenavit*] Id est, colore tinxit. Ut *Venenum* ipsum etiam ponitur pro *colore.* Virgilius Georg. lib. II.

Alba nec Assyrio fucatur lana veneno,

Sic Solinus *cocci venenum* dixit. Quemadmodum Græci φάρμακον dicunt ἀντὶ τοῦ βάμματος. ut & φαρμακεύνες, τὰ βαφεῖα, & φαρμάσσειν, tingere, βάψαι. Et ita hic Mattius *venenavit*, quod est ἐφάρμαξε, *tinxit.* Hinc *Venenatum* etiam pro pallio infecto, quo Flaminica operta esse debebat. Servius ad illud Virgilii lib. 4. Æneid.

Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo.

Veteri, inquit, *cæremoniarum jure præceptum est, ut Flaminica Venenato operta sit. Operta autem cum dicitur, pallium significatur. Venenatum autem infectum, quod ipse ait in Bucolicis :*

Alba nec Assyrio fucatur lana veneno.

Et paulo post : *Flaminicam habere præcipitur, arculum, ricam, venenatum, fibulam.* Idem quoque ad illud l. 7. Æneid.

Purpureos moritura manu discindit amictus.

Notat : *Rem quæ Flaminicæ competit transtulit ad reginam. Flaminica enim Venenato operiri debet. Nam cum amictam dicit, opertam dicit, quæ res ad pallium refertur.* Hoc *Venenatum* autem dicebatur, quod flammeo veneno, id est, colore tinctum esset. Flammeum vero colorem, & purpureum, & venenatum pro eodem accipi docet Salmasius ad Histor. August. pag. 389.

8. *Scitamenta*] Onomasticon Vetus: *Scitamenta*, ἡδύσματα. Sic dicuntur *scita edulia, & mellita.* Plautus Menæch. Act. I. Sc. 3.

Iube nobis tribus apud te prandium accurarier
Atque aliquid scitamentorum de foro obsonari.

Appuleius Miles. lib. 10. *Crustula, lucunculos, hamos, laterculos & complura scitamenta mellita.* Et Macrobius alicubi *Popinatores Scitamentorum.* Sic Auctor noster supra lib. 18. c. 8. *Scitamenta*, figurate pro loquendi leporibus dixit.

 9. *Pipu-*

9. *Pipulo poscit*] Id est, *convitio poscit.* Sic enim Nonius *pipulum* interpretatur, & Isidorus in Glossis. Hoc modo Plautus dixit Aulular. Act. 3. Sc. 2.

- - - Nisi reddi
Mihi vasa jubes, pipulo hic differam te ante ædes.

CAP. X.

Quid vocabulum ex jure manum consertum, *significet.*

1 EX. IVRE. MANVM. CONSERTVM. verba sunt ex antiquis actionibus, quæ, quum lege agitur & 2 vindictæ contenduntur, dici nunc quoque apud Prætorem solent. Rogavi ego Romæ Grammaticum celebri hominem famâ, & multo nomine, quid hæc verba essent? tum ille me despiciens, Aut erras, inquit, adolescens, aut ludis. rem enim doceo Grammaticam, non Jus respondeo. si quid igitur ex Virgilio, Plauto, Ennio quærere habes; quæras licet. Ex Ennio ergo, inquam, est, magister, quod quæro. Ennius enim verbis hisce usus est. quumque ille demiratus aliena hæc esse à Poëtis, & haud usquam inveniri in Carminibus Ennii diceret: tum ego hos versus ex octavo Annali absentes dixi. nam fortè eos tamquam insigniter præter alios factos memineram:

3 *Pellitur è medio sapientia. vi geritur res.*
Spernitur orator bonus, horridus miles amatur.
4 *Haud doctis dictis certantes, sed maledictis,*

Miscent

EX. IURE. MANUM. CONSERTUM.] Ita Step. Ed. at Vett. Edd. *ex jure manu consertum.*

2. *Vindicta*] Rei Vindicationes. Vett. Edd. habent *vindiciæ.*

3. *Pellitur è medio, &c.*] Horum maximam partem versuum paraphrasim & explicationem exhibet Cicero in Oratione pro Muræna, ubi inquit: *Omnia ista nobis studia de manibus excutiuntur, simulatque aliquis novus motus bellicum canere cœpit. Etenim, ut ait ingeniosus Poëta, & auctor valde bonus, præliis promulgatis,*

Pellitur è medio

non solum ista vestra verbosa simulatio prudentiæ, sed etiam illa ipsa domina rerum

Sapientia; vi geritur res;
Spernitur orator

non solum odiosus in dicendo, ac loquax, verum etiam

bonus; horridus miles amatur.
Vestrum vero studium totum jacet.
Non ex jure manu consertum, sed mage ferro,

inquit,

Rem repetunt.

4. *Haud doctis dictis &c.*] Citat & Calpurnius Piso, ubi agit de Adnominatio-

5 Miscent inter sese inimicitias agitantes.
6 Non ex jure manum consertum, sed mage ferro
Rem repetunt, regnumque petunt, vadunt solidâ vi.

Quum hos ego versus Ennianos dixissem: Credo, inquit Grammaticus, jam tibi. sed tu velim credas mihi, Q. Ennium didicisse hoc non ex Poëticæ litteris, sed ex juris aliquo perito. eas igitur tu quoque, inquit, & discas, unde Ennius didicit. Usus consilio sum magistri, quod docere me ipse debuerat, à quo discerem 7 prætermonstrantis. itaque id, quod ex Jureconsultis, 8 ex librisque eorum didici, inserendum his commentariis existimavi. quoniam in medio rerum & hominum vitam qui colunt, ignorare non oportet verba actionum civilium celebriora. *Manum conserere* est, de quâ re disceptatur, in re præsenti, *sive ager, sive quid aliud est*, 9 cum adversario simul manu prendere, & in eâ re 10 omnibus verbis vindicare. 11 Vindicia, id est, corre-

natione, quam Paronomasiam dicimus: *Cicero ait: facie magis quam facetiis ridiculus. Sic Ennius: Haud doctis dictis certare, sed maledictis. Pacuvius:*

- - - me
Terit fames: pavore fama concutit,
Lapit cor cura.

Ubi *lapit*, interprete Nonio Marcello, significat, obdurefacit, & lapidem facit.

5. *Miscent*] Legendum fortasse,

- - - Sed maledictis
Mussant, inter sese inimicitias agitantes.

6. *Non ex jure manum consertum*] Vett. Edd. *manu consertum*. Referuntur & hi duo versus à M. Cicerone lib. 7. Epistol. 13. ad Trebatium. Ad eos etiam forte respexit Varro lib. 4. de L. L. ubi scribit: *Sic conserere manum diceretur cum hoste: sic ex jure manu consertum vocare.*

7. *Prætermonstrantis*] Id est, ultra monstrantis. Utpote qui ipse docendi laborem defugiens, & à se amovens, in alios istum rejiceret, & indicaret, unde Gellius, quod quærebat, discere posset.

8. *Ex librisque eorum*] Cod. Tornæs. *quodque ex libris eorum.*

9. *Cum adversario simul manu prendere*] Sic Vett. Codd. In Steph. Ed. est, *simul adversarium manu prenderit.* In aliis etiam, *cum adversarium simul manu prenderet.*

10. *Omnibus verbis*] Forte, *solemnibus verbis.* Alii hic legunt, *optimis verbis.* ut dicitur, optimâ lege, optimo jure, &c.

11. *Vindicia, id est, correptio manus*] Ita Ed. Stephan. In Vett. Edd. est, *Id est, vindicia correptio manus, &c.* Unde faciunt: *Id est, vindicia correptâ manu in re atque loco præsenti &c. fiebat.* Sed Stephanica lectio præferenda. *Vindicia* hic dicitur ex Leg. Decemviral. quæ postea etiam *Vindicatio* appellata. Fiebat autem Vindicia correptione manus in re, atque in loco præsenti auctore Prætore ex XII. Tabulis. Hinc est, quod Vindiciam, Gellius interpretetur, correptionem manus. Et quod καρπισμὸς à Clemente vocetur; à Chari-

correptio manus in re, atque in loco præsenti, apud Prætorem ex duodecim Tabulis fiebat, in quibus ita scriptum est. SI. QVI. [12] IN. IVRE. MANVM. CONSERVNT. Sed postquam Prætores propagatis Italiæ finibus, datis jurisdictionibus, negotiis occupati, [13] proficisci [14] vindiciarum dicendarum causâ in longinquas res gravabantur: institutum est, contra duodecim Tabulas, tacito consensu, ut litigantes non in jure apud Prætorem manum consererent, [15] sed ex jure manum consertum vocarent; id est, alter

sio autem *καρπιστία*, quod manus brachiali caperetur, qui carpus dicitur, ut observat Turnebus Adversar. lib. 13. c. 27. unde & *assertor καρπιστὴς*, & ipsa *assertio καρπιστεία* exponitur in Glossis Philoxeni. Alioquin *Vindiciæ* etiam dicitur *res, de qua controversia est*, ut definivit Servius Sulpitius, referente Festo Pompejo; qui & ipse ait: *Vindiciæ appellātur res eæ, de quibus controversia est; aut potius dicuntur vindiciæ inter eos, qui contendunt*. In Glossis quoq; Philoxeni *Vindiciæ* redduntur, τὰ ἐν ἀμφισβητήσει πράγματα. Quod convenit cum priori Festi interpretatione. A quibus etiam non abeunt illa Asconii in III. Verr. ubi quid *vindiciæ* sint hisce verbis docet: *Lis vindiciarum est, cum litigatur de eâ re apud Prætorem, cujus incertum est, quis debeat esse possessor: & ideo, qui eam tenet, satisdat pro præde litis vindiciarum adversario suo, quo illi satisfaciat, nihil se deterius in possessione facturum, de qua jurgium esset.*

12. IN IURE] Id est, apud Prætorem. Sic in Pandectis notatur, jus sæpe vocari locum, in quo Prætor jus dicit, salva majestate sui imperii, salvoque more majorum. *l. penult. D. de Iust. & jure.* Hoc modo etiam *Ius* vocant XII. Tabulæ, ubi adest, qui juri dicundo præest.

13. *Proficisci vindiciarum, &c.*] Vett. Edd. *Pacisci vindiciarum dicendarum causa longinquas res gravabantur.* Quod Turnebo lib. 29. Adversar. cap. 33. non displicet, & Pacisci longinquas res, interpretatur, pacta vindiciarum longinqua in præsentia contrahere & obire. Sed melius & simplicius videtur, *proficisci v. d. causa in longinquas res g.* vel ut alii, *ad longinquas res*.

14. *Vindiciarum dicendarum*] Vindiciæ hic significant verba illa solemnia, quibus in re præsenti vindicabant.

15. *Sed ex jure manum consertum vocarent*] Hinc formula in Notis apud Valerium Probum: E. J. M. C. V. *Ex jure manu consertum voco.* Sed multo melius ex Cicerone pro Muræna cognosci potest, ubi Jurisconsultorum scientiam exagitans, longum vindicationis carmen ita insectatur: *Itaque irati illi* (de Jurisconsultis loquitur) *quod sunt veriti, ne dierum ratione pervulgata, & cognita sine sua opera lege posset agi, notas quasdam composuerunt, ut omnibus in rebus ipsi interessent. Cum hoc fieri bellissime posset*: FUNDUS SABINUS MEUS EST: IMO MEUS: *deinde judicium: noluerunt.* FUNDUS, *inquit*, QUI EST IN AGRO QUI SABINUS VOCATUR. Satis verbose: *cedo, quid postea?* EUM EGO EX IURE QUIRITUM MEUM ESSE AIO. *Quid tum?* INDE EGO TE EX IURE MANU CONSERTUM VOCO. *Quid huic tam loquaciter litigioso responderet ille, unde petebatur, non habebat. Transit idem Iurisconsultus tibicinis Latini modo.* UNDE TU ME, *inquit*, EX IURE MANU CONSERTUM VOCASTI, INDE EGO TE REVOCO. *Prætor interea, ne pulchrum se, ac beatum putaret,*

ter alterum ex jure ad conserendam manum in rem, de quá ageretur, vocaret: atque profecti simul in agrum, de quo litigabatur, terræ aliquid ex eo, uti unam glebam, in jus in urbem ad Prætorem deferrent: & in eâ glebâ, tam quam in toto agro, vindicarent. idque Ennius significare volens, ait, non, ut ad Prætorem solitum est, agi legitimis actionibus, neque ex jure manum consertum, sed bello, ferroque, & verâ vi, atque solidâ. quod videtur dixisse, conferens vim illam civilem, & [16] festucariam, quæ verbo diceretur, non quæ manu fieret, cum vi bellicâ & cruentâ.

CAP.

ret, atque aliquid ipse sua sponte loqueretur, ei quoque carmen compositum est, tum cæteris rebus absurdum, tum vero nullo usu: UTRISQUE SUPERSTITIBUS: ISTAM VIAM DICO: INITE VIAM. *præsto adest sapiens ille, qui iniri viam doceret.* REDITE VIAM. *eodem duce redibant.* Hanc quoque formulam respiciens Cicero lib. I. De Oratore, Scævolam sic loquentem introducit: *Quod vero in extrema oratione tuâ, Crasse, quasi pro tuo jure sumpsisti, oratorem in omnis sermonis disputatione copiosissime versari posse: hoc nisi in tuo regno essemus non tulissem: multisque præessem, qui aut interdicto tecum contenderent, aut* TE EX IURE MANU CONSERTUM VOCARENT, *quod in alienas possessiones tam temere irrepsisses.* Et paulo post: *Aut interdicto tecum Philosophi illi contenderent, utpote à possessione disciplinarum, quæ proprie sunt eorum, dejecti, quippe quas tu universas oratoriæ facultati tribuis,* aut EX IURE TE MANU CONSERTUM VOCARENT.

16. *Festucariam*] Alludere hic Gellius videtur ad *festucam*, sive virgulam illam, quæ olim in libertatum vindicationibus adhiberi solebat, quæ etiam *Vindicta* vocabatur. De qua Boëtius lib. II. in Topic. Cicer. notat, *quod esset virgula quædam, quam lictor manumittendi servi capiti imponens, eundem servum in libertatem vindicabat, dicens quædam verba solemnia; atque ideo virgula illa Vindicta vocabatur.* Hinc Persius Sat. V.

Vindicta postquam meus à Prætore recessi.

Et post:

An dominum ignoras, nisi quem Vindicta relaxat.

Festucam etiam in eâdem Satyrâ vocat, cum ait:

Non in festuca lictor, quam jactat ineptus.

Quemadmodum quoque Plautus Milit. Act. 4. Sc. I.

Quid? ea ingenua an festucâ facta, serva an libera est?

CAP. XI.

Quid sit sculna *verbum positum apud M. Varronem.*

1 P. Lavinii liber est non incuriosè factus. is inscriptus est, *de verbis sordidis*. in eo scripsit 2 *sculnam* vulgo dici, quasi *seculnam: quem qui elegantius*, inquit, *loquuntur*, 3 *sequestrem appellant*. utrumque vocabulum à sequendo factum est: quòd ejus, qui electus sit, utraque pars fidem sequatur. 4 *sculnam* autem scriptum esse in Logistorico M. Varro-

P. *Lavinii*] Forsan hic ipsus est, qui à Macrobio lib. 3. Saturnal. c. 8. *Lavinus* vocatur.

2. *Sculnam*] Glossæ Philoxeni: *Sculna*, συνθηκοφύλαξ. & ita etiam Glossæ Cyrilli: Συνθηκοφύλαξ, *Sculna*. Quasi qui custodiat συνθήκας id est, pacta & conventa, de quibus utraque pars convenerit; ut facere etiam solet sequester. In Glossis Isidori *Sculna* exponitur *sponsus*: id est, *sponsor*. nempe qui Græcis μεσεγγυητὴς, Latinis *sculna* & *sequester*. Nam, ut bene notat Servius ad lib. 11. Æneid. *Sequester est aut medius inter duos altercantes, aut apud quem aliquid ad tempus seponitur*. Voce *sculna* pro sequestro usus etiam Macrobius lib. 3. cap. 18. sive, ut divisit Pontanus in suâ editione, lib. 2. cap. 17. *Cleopatra uxor, quæ vinci à Romanis nec luxuria dignaretur, sponsione provocavit insumere se posse in unam cœnam sestertium centies. id mirum Antonio visum, nec moratus sponsione contendit dignâ, sculnâ Munacio Planco, qui tam honesti certaminis arbiter electus est*. Sic hunc locum olim restituit Fulv. Ursinus in Appendice de Triclinio. Pontanus autem legit & distinguit: *Nec moratur, sponsione contendit. Dignus sculna Munacius Plancus, qui tam honesti certaminis arbiter electus est*. Quomodo fere Saresberiensis lib. 8. de Nug. Cur. cap. 7. nisi quod apud eum corrupte *culina* pro *sculna* vulgò editum est; quomodo & ante Fulvii emendationem in Vulgatis apud Macrobium legebatur.

3. *Sequestrem*] Festus: *Sequester is dicitur, qui inter aliquos, qui certant, ut inter eos convenerit, depositum ita tenet, ut ei reddat, cui id deberi jure sibi constiterit*. Brevius Modestinus ait *sequestrum esse, apud quem eandem rem, de qua controversia est, deposuerunt*. In Glossis Philoxeni *Sequester* explicatur, μεσίτης, ἔντξιλος, συνθηκοφύλαξ. Similiter Glossæ Cyrilli: Μεσίτης, *sequester, arbitrator, mediator*. Junxit utrumque Plautus Rudente, Act. 4. Sc. 3.

Nisi das sequestrum aut arbitrum, cujus
hæc res arbitratu fiat.

Hinc & *sequestratio*, pro ipso actu sequestri, sive arbitratu. Glossæ Cyrilli: μεσιτεία, *Arbitrium, sequestratio, arbitratus*. Eædem Glossæ: Μεσεγγύη, *Sequestratio*. Et verbum *sequestrare*, pro, sequestrum agere, vel intervenire. Eædem Glossæ Cyrilli: μεσιτεύω, *sequestro, intervenio*. Et μεσεγγυῶ, *sequestro*. Quanquam etiam accipiatur pro deponere aliquid apud sequestrum, aut apud locum quendam, ubi in tuto sit. Vegetius lib. 2 cap. 20. *Ut ex donativo, quod milites consequuntur, dimidia pars sequestraretur apud signa*. Tertullianus de Resurrectione: *Corpora medicata condimentis sepulturæ Mausolæis & monumentis sequestrantur*.

4. *Sculnam autem scriptum esse in Logistorico Varronis*] Eandem vocem & alibi

Varronis, qui inſcribitur 5 *Catus*, idem P. Lavinius in eodem libro admonet. Sed quod apud *ſequeſtrem* depoſitum erat, *ſequeſtrò* poſitum per adverbium dicebant. Cato de Ptolemæo contra Thermum:

6 *Per deos immortalis, nolite vos ſequeſtrò ponere.*

alibi Varroni reſtituere conatur C. Barthius l. 26. Adverſar. c. 14. in loco nimirum, quem Nonius ex Varronis Modio citat, ubi vulgo legitur: *Ad ſe unum eſſe pulmentarium ſecundam, quo natura aurigatur non neceſſitudo.* Varie hic locus à Viris doctiſſimis tentatus; Barthio autem, ut quam minime à vulgatâ ſcriptione abeat, commodum ita illuſtrandus videtur. *At ſe unum eſſe pulmentarium ſeculnam, quò natura aurigatur, non neceſſitudo.* Quaſi verba hæc aliquis dixerit Philoſophus in nullius verba juratus, ſed naturæ ductum ſequens, qui ſequeſtrum ſe aliorum opinionibus inferat. Pulmentarium autem pró vili & contemto dixit, utens maxime ambitionem cæterorum. Quam ſententiam oppidò benè cum titulo Varronianæ Satyræ Barthius convenire putat. Nos propter *ſculnæ* vocem ejus hic meminimus.

5. *Catus*] Vide Notas ſupra p. 313.

6. *Per deos immortalis, &c.*] Poſt hunc Catonis verſum ſequebatur in Vulgatis Editionibus ſatis longa Diſſertatio, quæ nihil commune cum hoc capite habebat. Primus Salmaſius optime monuit iſtam hinc totam removendam, & in debitum locum reponendam; nimirum qui Præfationi conveniret; eſſe quippe Auctoris Prologum, qui in eo ſcriptionis ſuæ inſtitutum & propoſitum declaret. Iſtud itaque in hac Editione factum, & ad exemplum Editionis, quam aliquot abhinc annis Vir doctiſſimus Amſtelodami procuraverat, ante primum librum Diſſertatio iſta unà cum capitum Indice, Præfationis inſtar poſita eſt. Finis autem hujus capitis, & Librorum Gellii qui ſuperſunt, in hoc verſu ſtatuendus eſt.

F I N I S.

IN-

INDEX SCRIPTORUM
Ab
A. GELLIO LAUDATORUM.

Prior numerus librum, posterior capita libri designat.

Aristo-

idem

idem

Taurus

T.

V.

X.

idem

LEGUM

ET ALIORUM

MONUMENTORUM,

Itemque incertorum scriptorum

INDEX.

FINIS.

Memineris, Lector, hoc in indice ita scriptores laudari & vetera monumenta, ut in uno unius libri capite idem scriptores sæpius reperiantur, item legum XII. tab. aliarumque plura capita, cujus te monitum volumus.

INDEX RERUM ET VERBORUM MAXIME MEMORABILIUM, Quæ in AULO GELLIO Et COMMENTARIIS In Eum occurrunt.

Literæ *a*, *b*, paginarum columnas indicant; ubi literæ desunt, ipse Contextus Gellii designatur.

A.

Æbu-

B.

C.

Corio-

D.

Dena-

E.

Enchi-

F.

I.

K.

L.

M.

 Mann-

Penu-

Proto-

Scribæ

Striga

Tubera

FINIS.

INDEX AUCTORUM
VETERUM & RECENTIORUM,
Qui in Commentariis in
AULUM GELLIUM
Laudantur, illustrantur, emendantur, aut notantur.

Litera *a* priorem, *b* secundam paginarum columnam designat. *Pr.* Præfationem indicat.

A.

B.

D.

I.

K.

L.

Phornu-

Q.

R.

S.

T.

V.

W.

X.

Z.

ADDEN-

ADDENDA ET MUTANDA
In
COMMENTARIIS.

LIb. 1. cap. 2. pag. 7. *Morborum vitiorumque fraudes, animorumque labes ac pestilentias asseverabat*, &c.] Ranchinus Var. Lect. lib. 1. cap. 3. hic quædam transposita & loco mota esse arbitratur; ideoque ita restituendum: *Morborum, vitiorumque labes ac pestilentias, animorumque fraudes asseverabat &c.* Cum inaudita sit locutio ista *fraudes morborum ac vitiorum*; apta verò & propria *labes vitiorum, morborum pestilentiæ, fraudes animorum.*

Lib. 1. c. 11. p. 51. Contrane institutum fiebat antiquæ disciplinæ tam probabile?] Sic Vett. Edd. à quibus abit Stephanus. In Ms. Reg. legitur: *contrane institutum fiebat antiquæ disciplinæ, tum q probabile.* Unde Lambecius non malè legendum censet: *Contrane institutum fiebat antiquæ disciplinæ? utrumque probabile.* Ut sensus sit: utrumque in congressibus præliorum probari potest, & Græcorum militum silentium, & Romanorũ clamor. Sequentia etiã *an tum etiam gradu*, &c. non esse à Gellii manu autumat Lambecius, sed eum indubitanter ita scripsisse vult: *Nam tum & gradu clementi & silentio est opus, cum ad hostem itur in conspectu longinquo procul distantem: cum vero prope*, &c. Et sane sensus commodior hoc modo efficitur, sublato interrogandi signo post *distantem*, quod in omnibus hactenus excusis additur.

Lib. 3. cap. 10. pag. 235. Post *ita nascuntur* finienda periodus, & punctum apponendum. Legendumque cum Salmasio in de Annis Climacteric. *Pericula quoque vitæ fortunarumque hominum, quos Climacteras Chaldæi appellant, gravissimos quosque fieri affirmat septenarius.* Vel, quod eodem redit, cum Vett. Codd. *Pericula quæq; vitæ, fortunarumq; hominum, quæ Climacteras Chaldæi appellant, gravissima quæque fieri affirmat septenariis.* Pericula enim ipsa Græcis Mathematicis κλιμακτῆρες vocantur. Et notat Gellius ex Varrone & Chaldæorum mente ista omnia graviora videri, & minus evitabilia, quæ annis Climactericis acciderent. Quomodo autem anni Climacterici Hebdomadici intelligendi, notatum est ad lib. 15. c. 7.

Lib. 3. cap. 13. pag. 246. Atque is, inquit, Demosthenes domo egressus,

sus, ut ei mos erat, cum ad Platonem pergeret] Benè animadvertit Ranchinus Var. Lect. lib. 1. c. 3. ridiculum esse, notare alicui morem esse egredi domo; quasi hoc non omnibus foret commune: At non omnibus mos adire Platonem discendi gratiâ; ideoque reponendum: *Demosthenes domo egressus, cum ad Platonem pergeret, ut ei mos erat.*

Lib. 5. cap. 13. pag. 341. Etiam adversus quem affuissent, ejus filii tutores relicti in eadem causa pupillo aderant] Quæ ad hæc verba notata sunt, non videntur eorum sensum assequi; sed potius explicanda ex *leg. ult. D. de postul.* ubi Triphonius Jurisconsultus scribit: *A Principe nostro rescriptum est, non prohiberi tutorem adesse pupillo in negotio, in quo advocatus contra patrem ejus fuisset.* Regula enim est neminem pro eo agere posse, adversus quem fuit advocatus, nec contra, adversus eum, cujus patrocinium antea suscepit; quod & in eorum liberis obtinet. Ab hac regula excipiuntur tutores, ut patet ex *dicta lege ult.* quomodo etiam Massurii Sabini verba capienda; cum etiam tutores adversus fiscum agere possint, in ea causâ, in qua adversus patrem antea fuerunt fisci Advocati. *d. l. ult. & penult. D. eod.*

Lib 5. cap. 17. pag. 350. Tanquam ominalem diem plerique vitant] Rectè. *Ominalis dies*, in malam partem dictus est, tanquam mali ominis, ut Græcis ἀποφράς & ἀπαίσιος; & supra lib. 4. cap. 9. Auctori nostro *religiosi dies* dicuntur *tristi omine infames, impeditique.* Et ibidem paulo post: *Religiosi aves dicti, quos propter ominis diritatem relinquimus.* Malè in vulgatis *inominalem* legebatur, uti & apud Macrobium, ubi similiter *ominalem* reponendum.

Lib. 6. cap. 14. pag. 387. Idcirco Veteres quoque nostri exempla pro maximis gravissimisque pœnis dicebant] Ita quoque Tacitus hac voce utitur lib. 15. Annal. *Ut tanquam adversus sontes & extrema exempla meritos.* Id est, gravissimas pœnas. Huc etiam faciunt illa Donati ad istud Terentii in Eunucho: *uterque exempla in te edent*, ubi notat: *Exempla dicuntur mira & nova tormenta, quæ pro exemplis narrentur, aut quæ documenta sint cæteris, ne delinquant.*

Lib. VII. *cap.* 9. *pag.* 420. *Meum, inquit, non est: at si me canis memorderit*] In MS. R. Ennii Verba ita leguntur: *Meum non est, alt'nus iste canis memorderit.* Unde Lambecius Ennium scripsisse forsan autumat: *Meum non est, alterius si te canis memorderit.* Ut sit proverbiali specie dictum in eum, qui mali sui caussam non ipsi auctori, sed alteri cuipiam imputat, ὥσπερ κύων εἰς τὸν λίθον ἀγανακτοῦσα.

Lib 7. cap. 18. pag. 440. Et hoc, quod dicemus, rei non tenue argumentum esse potest. Prælio Cannensi Hannibal, &c.] Cum lectio sic

ſic interrupta, melius cum Lambecio legas: *Et hoc quod dicemus, rei non tenue argumentum eſt. Poſt prælium Cannenſe* &c. Vide Valerium Maximum lib. 2. cap. 9.

Lib. 13. *cap.* 27. *pag.* 723. In Comment. a. Vſ. 4. à fine. pro *Rectius itaque leges*, &c. *ſcribe*: Unde aliquis forſan hic legendum cenſeret: *ibi ſcripta ſunt.* Probum tamen & Gellianum eſt, ut ex Vett. Codd. hic editum.

Lib. 14. *cap.* 1. *pag.* 741. *verſ.* 25 *b.* poſt, *conſpici potuit.* adde: Imò, ut apparet ex Epiſtolâ Auzotii ad Petitum, quam Pariſiis typis deſcriptam Petitus tranſmiſit ad Virum Ampliſſimum & Aſtronomorum noſtri ſæculi facilè Principem D. Iohannem Hevelium, amicum plurimis nominibus mihi colendum cujus etiam Reſponſionem propediem publicè legemus; ut, inquam, ex iſtâ Epiſtolâ apparet, Cometa iſte ab Auzotio Lutetiæ Pariſiorum, aliiſque alibi per egregium Teleſcopium adhuc die 18. Martii, & amplius conſpectus fuit. Alter verò, &c.

Lib. 15. *cap.* 24. *pag.* 841. In Commentariis poſt *à J. Rutgerſio Var. Lect. lib.* 4. *cap.* 19. adde: Hunc etiam de Plauti Fabulis quæ dubioſæ, quæ genuinæ haberi deberent, judicium ſuum interpoſuiſſe, colligere poſſumus ex Auctore noſtro lib. 3. cap. 3. Quo tempore autem Volcatius Sedigitus vixerit, etſi certo dici nequeat, poſt Turpilium tamen Comicum, qui obiit Olymp. CLXIX. teſte Hieronymo in Chronicis, eum vixiſſe, ex hiſce verſibus, in quibus de Turpilio quoque loquitur, facile conſtare poteſt. Hujus Volcatii Sedigiti meminiſſe videtur Cicero ad Atticum lib. 7. Epiſt. 3. *Nec mihi concederet, ut imitarer Volcatium aut Servium, quibus tu es contentus.* Item, Meſſala Corvinus, ut ex antiquo Codice ejus nomen reſtituit J. Wouwerus lib. De Polymathia cap. 4. apud Suetonium De Illuſtr. Grammat. cap. 4. *Meſſalla Corvinus in quadam epiſtola, non eſſe ſibi dicens rem cum Furio Bibaculo, nec cum Sedigito quidem aut literatore Catone.* Ubi vulgò legitur *Segida*, pro *Sedigito.*

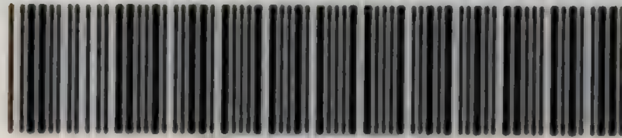
Lib. 16 *cap.* 18. *pag.* 910. *verſ.* 22. *b.* poſt *ipſe Iupiter ſuper centrum ſuum rotetur*, adde: Noviſſime quoque à Campano & Caſſino Romæ excellenti Tubo Optico in Jovis diſco ſive potius globo detecta eſt nova macula permanens; quam obſervarunt decem ferè horarum ſpatio ad eundem ſemper locum redire: unde haud immeritò infertur, Jovem ipſum tanto temporis ſpatio ſuper centrum ſuum circumvolvi. Eodem modo novimus Lunulam quandam, &c.

F I N I S.

Errata Operarum sic corrige.

Pag. 102. a. verſ. 13. pro 114. lege 144. pag. 160. b. verſ. 10. leg. *Castaltonem*. pag. 240. b. verſ. 2. pro *sic* leg. *hic*. pag. 341. a verſ. ult. leg. *supple*. pag. 367. a. verſ. 8. leg. *laudibus*. p. 565. b. verſ. 12. leg. πεντηκοντόρων. pag. 653. a. verſ. 2. pro *ablatà* leg. *oblatà* pag. 656. b. verſ. 21. leg. *quà Plautum*. pag. 657. b. verſ. 9. poſt *notatis* dele punctum. pag. 663. a. verſ. 14. poſt *cogrominis* dele comma. pag. 669. a. verſ. 12. pro *nummeratus* leg. *numeratis*. Ibid. b. verſ. 8. leg. δωδεκατημόριον. pag. 673. b. verſ. 9. pro *si* leg. *sic*. pag. 708. a. verſ. 2. leg. *lib.* 8. pag. 714. a. verſ. 9. à fine leg. *subfictorum*. pag. 737. b. verſ. 8. pro *& Divina* leg. *& Eterna*. pag. 739. a. verſ. 3. pro *Solus* leg. *Solis*. pag. 744. a. verſ. 15. pro *circumvinctum* leg. *circumcinctum*. pag. 750. b. verſ. 18. leg. *argenteam*. p. 752. a. verſ. 11. pro *fa lis*. leg. *fatis*. pag. 753. a. verſ. 2. pro *cessant* leg. *cessent*. pag. 770. a. verſ. 7. pro *Zitticu* leg. *Citticu*. pag. 783. b. verſ. 7. à fine pro *hic* leg. *his*. pag. 784. a. circa medium leg. *jus non sit*. pag. 833. b. verſ. 16. à fine pro *septem* leg. *quinque*. pag. 839. a. verſ. 12. à fine pro *subditus* leg. potius *subjectior*. pag. 841. b. verſ. 10. & 12. pro *ante* leg. utrobique *post*. Ibid. verſ. 14. pro LXXVI. leg. LXXVII. pag. 877. a. verſ. 10. pro 6. leg. 7. ibid. verſ. 11. pro CLXXIV. leg. CLXXXIV. pag. 937. a. verſ. 5. pro *conscepta* leg. *concepta*. pag. 957. a. verſ. 18. pro *canicula* leg. *canalicula* pag. 1009. a. verſ. 10. à fine leg. *Aristænetus*. pag. 1070. a. verſ. 11. à fine leg. *ut ait Horatius*. pag. 1074. b. verſ. 10. à fine pro *Fecit* leg. *Texit*. pag. 1081. a. verſ. 14. à fine leg. *Aristænetus*.

Cætera ſi quæ ſint majoris aut levioris momenti, Eruditus Lector facile per ſe corriget; quemadmodum & quæ hîc notavimus maximam partem cuivis per ſe corrigere facillimum fuiſſet; quia tamen obiter luſtranti ſeſe obtulêre, hîc ea annotare placuit.

LI

LI